Anul XI
nr. 511
10-16 ianuarie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cuvîntul de onoare

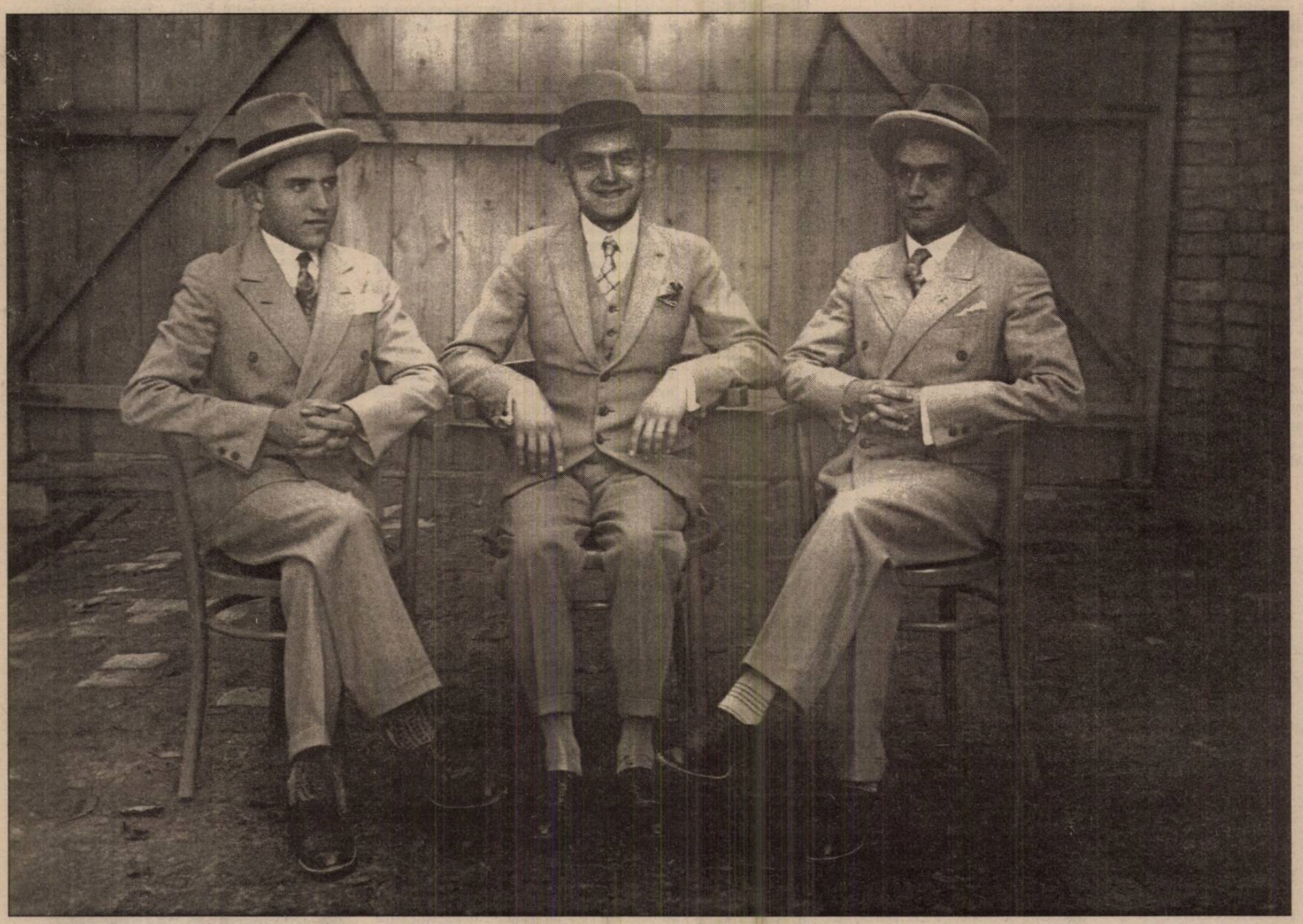

„Cînd ne dăm cuvîntul să ne gîndim dacă ne putem ţine promisiunea ce facem.“

ŞTEFAN G. CARPEN – „ŞEZI FRUMOS (PURTAREA)“

GRATUIT

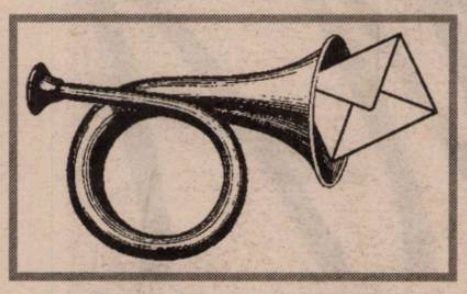

Nr. 509: *„Rostul Universităţii“*

Cea interioară şi cea exterioară

Cuvîntul acesta îmi sună a derivat al mai amplului „univers“. La o judecată atentă, conceptul se împarte în două, universitatea exterioară şi, mai importantă, cea interioară. Cea de afară nu arată prea grozav: clădire fără pretenţii arhitecturale, laboratoare dotate, în majoritatea lor, cu echipament *„made in* RSR (DDR, URSS)“, indivizi ce-şi spun studenţi şi alţii numiţi profesori, pentru cei mai mulţi dintre ei termenii au devenit improprii pentru că legăturile lor cu a studia şi a învăţa pe alţii sînt aproape inexistente, lupte intestine pentru bani sau prestigiu, burse care în dolari înseamnă aproape nimic, pe ici pe colo cîte un laborator ultramodern, picat parcă din Star Trek într-un liniştit Ev Mediu. Aceste (poate) lamentări sînt destul de comune, nu voi insista mai mult.

Interesant este ce se întîmplă, în ceea ce am numit universitatea internă, loc ce nu are, la mine, prea multe de-a face cu cea exterioară. Aici se înghesuie pe un teritoriu cu masa de aproximativ 1,5 kg, precum şi într-o zonă generic definită suflet, cu o existenţă învelită bine în ceaţă: cunoştinţe noi, legături între ele, certitudini şi îndoieli, afirmări şi negări, victorii şi înfrîngeri, strategii de viitor şi vid existenţial. Din lucruri de felul ăsta mă construiesc eu (şi îndrăznesc acelaşi pronostic şi pentru dumneavoastră), pas cu pas.

Văd astfel de universităţi la (mai bine zis în) noi toţi cei din jur şi mi se pare important să realizăm existenţa lor fiindcă, dacă în cele exterioare sîntem destul de puţin importanţi, individual vorbind, şi e greu să imprimăm direcţii majore, înspre interior sîntem *mastermind* fiecare dintre noi, ţinem în mînă pîinea, cuţitul şi, în minte, ştiinţa de a tăia felii. Dacă le tăiem mai dept sau mai strîmb, prea groase ori subţiri sau potrivite e doar vina sau meritul nostru. Aici nu-şi au rostul nici un fel de lamentări pentru că sîntem total liberi să alegem ce se întîmplă în noi înşine, atît de liberi încît, dacă vrem, ne putem rata cu brio, în calitatea noastră de oameni şi putem privi mulţumiţi la starea asta de fapt pînă ce plătim singura datorie faţă de spiţa noastră, ispăşirea prin moarte.

Adi POPESCU
popescu_adi@yahoo.com

Virtutea la „fără frecvenţă“?

De curînd am auzit o ştire pe care nu ştiu dacă o pot încadra în categoria celor menite să mărească pragul blazării de care suferim: unii din „aleşii poporului“ încearcă să absolve o facultate (prima sau a doua, cine ştie? cui îi mai pasă?).

Se poate învăţa virtutea urmînd cursuri fără frecvenţă?

Ce spuneţi?!? Cursurile de zi sînt mai eficiente? Nu vă înşelaţi?...

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, Academia din Dijon (occidentalii ăştia, uneori sînt îndreptăţiţi să se considere superiori!) formula o întrebare căreia spiritul celui ce a influenţat cel mai mult epoca modernă a civilizaţiei, i-a găsit un răspuns cel puţin şocant... „A contribuit progresul ştiinţelor şi artelor la purificarea moravurilor?“ „NU!“

Ce produc universităţile din România (precizarea ţării este imperios necesară) în prezent? În cea mai mare parte, materie cenuşie de o structură insuficient cristalizată, nefiabilă, cu lacune insurmontabile în domeniul aplicării cunoştintelor acumulate. Ce mai reprezintă aceste locaşuri? Oaze de un rang mediocru ale unei intelectualităţi lipsite de strălucire, cu un viitor sumbru...

Cum?!? Nu vă aud... Mă înşel eu de această dată? Posibil...

Rolul universităţilor? În cazul parlamentarilor, cel puţin, oferă procente capitalurilor de imagine şi permise de acces în antecamera elitei intelectuale, unde domneşte o sufocantă atmosferă semidoctă. Ar trebui să realizeze însă, că intrarea în alcovul fecundităţii spirituale nu este accesibilă oricui...

Dar, probabil, ne înşelăm cu toţii – dacă mandatarii puterii nu-şi doresc acest ultim lucru?!?

Mihai MOISE
manai_m@personal.ro

Nr. 507: *„Sentimentalisme şi patetisme“*

„M-am săturat de văicăreli...“

Mereu, mereu simt venind spre mine, pătrunzînd în fundul fiinţei mele pe unde se poate şi mai ales pe unde nu se poate convingerea că totul, totul este de import în această ţară. Haine şi sosuri, filme şi sporturi, invenţii şi plăceri de ultimă oră, sentimente, atitudini, reţele de telefonie mobilă şi multe, multe altele. Mă gîndesc dacă poate fi atît de absolut totul, dacă n-am fi zămislit şi noi ceva acolo oarece invenţii, oarece orice... chiar pixul cu care scriu arată că s-a zis cu stiloul care era zice-se o invenţie românească. Cîndva, undeva, se scria că „O viaţă de om aşa cum a fost“ a lui Nicolae Iorga, faţă în faţă cu confesiunile lui J.J. Rousseau, este în suferinţă în privinţa sincerităţii. Autorul se opreşte undeva, refuzînd coborîrea în adîncul propriu. Dar, citind acum două cărţi despre care şi *Dilema* a făcut vorbire, văd că sinceritatea şi la români este într-un proces vizibil de creştere,

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

dezvoltare. O dezvoltare nepăgubitoare, care duce la transformare. În bine. Lectorul găseşte ce caută, ce vrea, ce aşteaptă, ce doreşte. Sigur, este vorba despre cărţile celor doi Gabriel *(n. red.:* Liiceanu) şi Gabriela *(n. red.:* Melinescu), colegi de generaţie. Iniţial, am dorit să cumpăr cărţile, să le citesc şi să le vînd în familie. Ca să nu le îndepărtez cu totul de sufletul meu. Dar acum, una dintre ele va rămîne la mine, despărţirea ar fi de tot dureroasă. Şi asta, pentru că între pag. 208-209, etosul, eposul autohton se etalează atît de fermecător, convingător şi seducător încît le consider absolut antologice. Şi cînd scriu acestea, nu mă gîndesc doar la exprimarea autorului (G.L.), dar şi la conţinutul atît de propriu nouă, carpaticilor, danubienilor şi ponticilor ce sîntem. Este una din faţetele esenţei-chintesenţei indefinitului şi infinitului românesc. Aceste lecturi au coincis în mod fericit cu circul oferit în aceste zile, pentru că, *volens nolens,* serioasele şi fericitele evenimente (21, 23 nov. şi 1 dec.) au avut drept corolar circul mass-media. Adică spectacolul, distracţia. Voie bună cît cuprinde, muzică, dans, bucate (de pomană) pe săturate. Am savurat pentru că oricît m-aş gîndi la reversul medaliei, m-am săturat de văicăreală, de căinat, de lăcrimat şi de oftat. Vreau bună dispoziţie, veselie, vreau partea plină a paharului.

Din lecturi, din viaţă, din familie zic ce ştim cu toţii. Românii nu-şi sărută copiii toată ziua, nu-i titiresc şi nu-i alintă. Sentimentele nu se pun pe tavă. Ele stau pitite undeva într-un colţişor şi se manifestă prin fapte. Mulţimi de părinţi au făcut tot ce a fost posibil pentru copiii lor. Gîndiţi-vă la efortul depus în ultimul timp pentru a cumpăra odraslelor locuinţă. Uneori şi reciproca a fost adevărată. Dar o anume discreţie ne-a caracterizat. Emisiunile ce vor să stoarcă lacrimi şi chiar storc sînt o noutate. Emoţia devine spectacol şi nu vreau să spun ce s-a mai spus. Este bine ca binele făcut să fie discret. Aşa ar trebui. Oricum, sentimentalismele şi patetismele vin dinspre răsărit. Nu este de conceput un film american, în care apare o perdea fluturîndă, un pat gol şi apoi o femeie lăcrimînd. Aşa ceva doar în sud-estul Europei. Şi în telenovele.

Despre capra vecinului, acest sindrom atît de des invocat şi discutat voi spune că are un revers. Ajungînd la o frumoasă vîrstă, eşti tot mai puţin invidios. Şi, mulţumit, că te-ai îndepărtat cumva de o etapă mai conflictuală a vieţii. Îţi construieşti un echilibru, un zîmbet care să însemne înţelegere cu semenii tăi. Dar vecinul posesor de capră albă, grasă şi frumoasă nu e mulţumit. Vrea să te vadă umilit, urgisit şi plesnit. Cu primul prilej eşti provocat şi rămîi interzis. Sau gură-cască. Păcat de capra albă, grasă şi frumoasă. Prezenţa ei nu este întru totul satisfăcătoare pentru posesorul ei. Păcat.

Maria NICULESCU
str. R. Rosetti, bl. 6, ap. 19
Oneşti

Polemice

La revedere, drum bun!

Nu cred că exista ceva, în scrisoarea trimisă redacţiei dvs. – şi publicată, cu amabilitate, în nr. 503 –, care să-l facă pe dl Adrian Valentir să creadă că aş intenţiona, în vreun fel, să „dialoghez“ cu el.

Judecînd după textul nr. 1, ca şi după textul nr. 2 („neavînd ce face“, ca să-l citez, dînsul scrie la *Dilema*...), dumnealui funcţionează într-o paradigmă depăşită, care prizează versuri nemuritoare precum „Un albastru infinit“ sau „Eternitate... (noian de gînduri... aripi de stea“) (blablablabla), iar George Nicolescu este considerat un „cîntăreţ onorabil“. Mă rog, fiecare cu gusturile şi cultura dumisale. Dar despre umor, la dl Valentir, nici nu poate fi vorba – darămite de postmodernism!

De aceea, singura mea reacţie la textul său, cică „polemic“, publicat în *Dilema* nr. 510 – şi regret că devin, implicit, „interactiv“ – este televizuala urare:

La revedere, drum bun!

Raul MIRONESCU
rlhyde2001@yahoo.com

N. red.: *Cu aceasta anunţăm solemn – cît putem fi noi de solemni... – că polemica Valentir-Mironescu nu va mai găsi spaţiu în revista noastră. Sînt amîndoi din Bucureşti, unde mai există poştă, telefoane, e-mail-uri şi chiar cofetării...*

Prezenţe româneşti peste...

La Triest

Vă promisesem că vă povestesc cîteva „imagini“ din locurile unde am fost în concediu... Scuza penibilă este că lipsa timpului m-a frînat să pun mîna pe tastatură şi să scriu. (Da' nu scăpaţi! Mă rog...) Nu rezist însă să trimit un scurt *preview,* special fotbalistic, fără legătură cu NATO... Haideţi, doar, să mai uităm că sîntem fericiţi că ne-am integrat şi să ne întoarcem la dragostea noastră cea dintîi: fotbalul. NATO + Fotbal = LOVE? Hm, oare aşa să fie? Mai degrabă fotbal american, jocul ăla imposibil pe care nu-l voi iubi niciodată. Pentru că nu-l simt.

Să mă întorc... Ideea este că într-o bună zi, din minunatul nostru concediu, m-am trezit pe străzile Triestului... Şi printre multe altele care îmi revin în minte apare imaginea unui oraş superb, adriatic, austriac, italian, croat, european, frumos, cu pieţe incredibile ce se „apleacă“ şi mor la malul mării... Cu clădiri impresionante, timişorene, austriece, italiene, italieneşti, cu cerşetori suspecţi de romanism/romanitate pe străzi şi la intersecţii, cu claxoane nervoase în centru (oh, mă simt ca acasă!), cu oameni relaxaţi, pătimaşi & degajaţi ca orice italieni, cu pizza scumpă şi chelneri ce-şi iau singuri bacşişul.

Dar pentru dl Cosaşu se dă următoarea scenă, special pentru el:

Cafenea, linişte, duminică, calm, mese pe stradă, oameni citind ziare, învîrtind alene pahare în mîini. Masa cu trei tineri, douăzeci şi ceva de ani, figuri tipice de TIFOSI. Tăcere. Deodată unul din ei ţinteşte imaginar cu degetul fruntea vecinului din stînga şi răbufneşte rostind apăsat, ca o sentinţă: „In Calcio è tre squadre: Milan, Juve e Inter. E BASTA!“ (cu pauza simbolică după fiecare nume de echipă...) Spus cu forţă şi precizie. Nemilos, tăios, atent, cerebral. Între două fumuri de ţigară. Cu o mină serioasă. Cu gravitate şi demnitate. Ceilalţi tăceau, aprobau, nu îndrăzneau, poate omul era o autoritate. Sau poate avea dreptate. Pînă şi tăcerea tăcuse. M-am uitat admirativ la el... Era tînăr, fără griji, iubea fotbalul LUI, nu se stresa. Poate doar de faptul că trăia la Trieste, departe de San Siro şi Delle Alpi. Era italian, eram român prelingîndu-mă pe străzi incredibile într-un oraş pe care încercam să-l fur cu fiecare respiraţie. Vedeţi de ce-mi place mie Calcio?

S-aveţi o zi bună!

Simion IVANOSCHI
Timişoara

P.S. Acum îmi dau seama că „Bush“ lipseşte din mail-ul meu... Cît nepatriotism!

Nou! Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema,* cu o *reducere de 20%,* direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1
71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Idolii zilei**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Dilema lu' nea Vasile

Mare sfînt Vasile acesta! Care alt sfînt mai e aşa omenos cu românu', purtîndu-l cu înţelegere de la sarmaua sleită a anului trecut spre ciorba de potroace aburindă a viitorului ce se zvoneşte în pragul Anului Nou? Tot aşa şi nea Vasile, gazda noastră din anul acesta. Mare om şi el! Cu el şi potroacele sale am intrat cu dreptul în 2003.

Doar că nea Vasile avea şi o dilemă, una ce se cerea lămurită înainte de a face ochi Anul Nou:

– Dom' profesor, am citit undeva că este posibil ca unele popoare să dispară. Aşa e?

– Mde... – îmi dau eu, post-sarmalic, cu părerea.

– Dacă vă zic! Un colectiv de cercetători (americani, completez eu reflex în sinea mea) a ajuns la concluzia asta, nu mai ştiu unde am citit...

– Păi? – sondez eu terenul cu ajutorul cuvîntului magic al gorjenilor.

– Da' dumneata ce crezi, s-ar putea să dispărem?

– Cine? – mă alertez eu brusc.

– Noi, românii, să dispară poporul român.

Na belea! Cum o să dispar taman acum cînd îmi e atît de bine? – îmi vine mie aşa, spontan, în timp ce mai iau şi-o gură de bere. Dar n-apuc eu să-mi duc gîndul la capăt, că întreg poporul român într-un singur glas de sondaj de opinie îmi şi trimite confirmarea prin jurnalul de ştiri de la televizor. Cine credeţi că este cel mai (sau în orice caz unul dintre cele mai) optimist(e) popoare din Europa, mai încrezători în anul ce vine şi lucrurile bune pe care o să le aducă el? Ei bine, românii! Lumea se pregăteşte de războiul sfînt cu Satana şi odraslele sale ştiute şi neştiute, iar oamenii din mai toate popoarele văd cu îngrijorare nori negri de furtună adunîndu-se la orizont; pentru români însă cerul va rămîne în anul acesta mult mai senin (comparativ cel puţin) şi lipsit de „probleme internaţionale". S-ar zice că Anul Nou este pentru români un fel de Sfîntul Vasile, care ne iese totdeauna cu plin şi cu ciorbă de potroace.

S-ar mai putea zice însă şi altele. Căci tot conform sondajelor de opinie, printre români se întîlneşte şi cel mai scăzut procent de încredere în oameni, în cei din jurul tău – adică în ceilalţi români. Tot ei sînt, pe de altă parte, cei mai încrezători în Uniunea Europeană şi

cei mai mîndri de a fi europeni, fiind pe locul 2 în Europa într-un clasament al „acceptării identităţii europene în viitorul apropiat" (vezi *Dilema* nr. 504).

Făcînd aşadar bilanţul, s-ar putea răspunde îngrijorării lui nea Vasile în felul următor: încrezător în sine (mai ales ciclic, la fiecare început de an), *Românul* nu piere, *wherever he'll be*. În ceea ce priveşte *Poporul* român se mai fac însă cercetări...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Noua Constituţie prelungeşte lupta dintre palate

Conflictul dintre Adrian Năstase şi Ion Iliescu ţine de micro-politica românească şi este puţin interesant pentru analiza politică. Din păcate, afectează modul în care va arăta noua Constituţie. Va fi înlocuită o Constituţie confuză cu o alta la fel de confuză, chiar dacă în alt sens. Puţin băgat în seamă de presă, a apărut un alineat constituţional care îi interzice categoric preşedintelui să îl demită pe prim-ministru. Contradicţia dintre legitimitatea maximă a preşedintelui şi puterile sale constituţionale devine şi mai acută, crescînd imprevizibilitatea unui sistem constituţional oricum instabil.

Miza conflictului ţine de o întrebare foarte simplă: cine conduce România? Întrebare la care Constituţia, în mod uimitorm, reuşeşte să nu răspundă. În acest punct, Constituţia României suferă de acelaşi defect ca şi sistemul care a produs-o: lipsa de viziune. Departe de a fi produsul unei concepţii coerente, a unor idei despre societatea de mîine, constituţia este rodul unor evenimente din 1991, acum uitate. „Atunci s-a considerat că preşedintele Iliescu, care în mod firesc urma să cîştige alegerile, nu trebuia să aibă puteri prea extinse. De aceea, competenţele din Constituţia din 1991 sînt cele specifice unei republici parlamentare, iar sistemul de alegeri este cel specific unei republici prezidenţiale, prin vot universal". Deşi impersonalul „s-a considerat" ar putea deruta, această analiză pertinentă îi aparţine chiar lui Adrian Năstase (martie 2002).

În ceea ce-l priveşte pe cel vizat, în noiembrie 2000, la dezbaterea electorală organizată de *Adevărul,* Ion Iliescu efectua un exerciţiu logic complex, dar situat undeva între truism şi sofism: „Preşedintele trebuie să fie aşa cum spune Constituţia. N-avem nevoie de un preşedinte nici mai puternic, nici mai puţin puternic decît sînt prevederile constituţionale... Eu cred că prevederile constituţionale pentru stadiul în care ne aflăm ca stat sînt suficiente. Ele trebuie numai îndeplinite, iar funcţiile care sînt prevăzute în Constituţie sînt, cred eu, şi cele care sînt necesare ca factor de dialog, ca factor de comunicare, ca factor de echilibru în societatea noastră în raportul dintre puterile statului, dintre stat şi cetăţeni." Se vede în acest citat un Ion Iliescu aşa cum a vrut mereu să fie: factor de dialog şi echilibru în societate. Un preşedinte de tip De Gaulle, un părinte al naţiunii, nu unul de tip american, şef al executivului, lider al unei părţi din naţiune, acceptat de cealaltă.

Actuala constituţie a fost modelată de conflictul dintre Petre Roman şi Ion Iliescu (ideea îi aparţine lui Cristian Pîrvulescu). Premierul de atunci a dorit să fie cît mai liber, preşedintele dorea să vegheze. Preşedintele României (art. 86) *poate consulta* Guvernul cu privire la probleme de importanţă deosebită. Compromisul este acceptabil, deşi fiecare îl înţelegea diferit: unui preşedinte ca Ion Iliescu îi era suficientă consultarea, restul decurgea de la sine. Un premier rebel se putea lăsa consultat, fără să se simtă obligat să ia medicamentul prescris. Ambii au preferat o remiză constituţională, urmînd să decidă partida în arena politică. A cîştigat Ion Iliscu, rămas totuşi un preşedinte constituţional slab, avînd nevoie de marionete ca Nicolae Văcăroiu la Palatul Victoria pentru a putea „domni" cu adevărat. Fie pentru că era îndeajuns de sigur pe sine, fie pentru că îi era teamă că în ochii occidentalilor o Constituţie prezidenţială ar fi aruncat definitiv România în groapa rateurilor democratice, Ion Iliescu a acceptat compromisul. Şi astfel, un preşedinte ales direct nu are nici puterea de a dizolva Parlamentul, drept pe care îl au în alte ţări preşedinţi aleşi de Parlament (Italia). Relaţiile preşedintelui României cu celelate instituţii sînt mai mult subînţelese decît precizate, mai mult sugerate decît bătute în cuie.

Spre ghinionul său, Emil Constantinescu a trebuit să se adapteze la Constituţia făcută pentru Ion Iliescu. Din memoriile lui Răsvan Popescu şi Radu Vasile merită reţinut modul în care a balansat influenţa preşedintelui Constantinescu atunci cînd premierul docil Victor Ciorbea a fost înlocuit de unul mai puţin ascultător, Radu Vasile. Este un exemplu al instabilităţii provenite din chiar textul constituţional. E trist să vezi cum destinul reformei poate depinde de sentimentul paranoid al lui Radu Vasile că i s-a făcut o nedreptate istorică în 1996, cînd altul a devenit şef al guvernului. A urmat o criză constituţională rămasă nedecisă. Preşedintele nu poate revoca prim-ministrul, dar nici nu i se interzice să o facă. S-a ajuns la o interpretare puerilă: Radu Vasile s-ar fi aflat în imposibilitatea de a-şi exercita mandatul, dat fiind că miniştrii îşi dăduseră demisia. A fost nevoie de o mobilizare exemplară a maşinăriei politice pentru ca preşedintele să facă ceva ce ar fi trebuit să i se permită prin statutul său de ales al poporului.

Avînd acum un rival la Palatul Victoria, preşedintele Iliescu pică în plasa pe care singur a întins-o. Fără puteri precis formulate, ar trebui să uzeze de maşinăria politică pentru a exercita puterea. Maşinărie moştenită între timp de altcineva. A urmat conflictul. Tocmai acum se pregăteşte altă Constituţie. De această dată conflictul Iliescu-Năstase o modelează.

Cînd a propus ca preşedintele să fie ales de Parlament, Adrian Năstase a fost copleşit de reproşuri: populaţia doreşte să aleagă preşedintele. Au spus-o sondajele, a confirmat-o Forumul Constituţional. A spus atunci o frază care ar fi trebuit să rămîne memorabilă: discuţia nu trebuie personalizată. Discuţia care a urmat nu a fost decît personalizată. Deşi s-a discutat doar despre această propunere, primul proiect de modificare a Constituţiei cu care a venit PSD însemna mult mai mult. Era un model oarecum coerent. Dar tocmai modelul era personalizat. În interpretarea mea, România devenea un fel de *kancelarocraţie*, după model german. Guvernul aproba toate iniţiativele legislative, putea dizolva Parlamentul, iar preşedintele urma să fie ales de Parlament. Era o încercare de a limpezi apele, dar şi o soluţie croită după chipul şi asemănarea lui Adrian Năstase, cel de-acum. Nici un alt partid în afara PSD nu poate alcătui un guvern monocolor, iar această situaţie va mai dura ceva vreme. O coaliţie fără partid dominant nu poate susţine un cancelar puternic. Adrian Năstase a propus un sistem cu prim-ministru puternic, iar acel prim-ministru nu poate fi decît Adrian Năstase. Destul de complicat, documentul de poziţie al PSD din primăvară a scăpat atenţiei publice, fiind mai mult un balon de încercare. Oricum, cei din jurul lui Ion Iliescu au înţeles, iar discuţia a fost iremediabil personalizată. Drept dovadă că Adrian Năstase nu controlează partidul cum ar dori, în acest moment PSD nu mai are un proiect de ansamblu pentru modificare, mergînd pe bîjbîite, din articol în articol.

De exemplu, Comisia pentru modificarea Constituţiei a decis în decembrie că art. 106 are nevoie de un nou alineat: „Preşedintele României nu poate revoca primul-ministru". Limpede, clar, concis. Ceea ce nu era clar în vechea formă şi Constantinescu speculase în favoarea sa a devenit acum limpede: preşedintele a pierdut. Preşedintele ales direct al României nu va putea schimba premierul, chiar dacă acesta nu face nimic din ce preşedintele a promis şi poporul a votat. Deşi clar în sine, acest nou alineat păstrează confuzia din sistem şi va duce în mod cert la alte crize. Ce se va întîmpla dacă în 2004 Adrian Năstase va deveni preşedinte al României? Va regreta că a conceput acum un paragraf prea clar. Discuţia despre bucluca şul articol 89, cel care condiţionează atît de drastic dizolvarea Parlamentului, a fost amînată pentru ianuarie. PSD doreşte ca preşedintele să poată dizolva legislativul la propunerea prim-ministrului. Se înţelege *numai* la propunerea acestuia. Opoziţia nu este de acord şi s-ar putea ca ideea să pice.

Oricum, jocul de pase şi faulturi lejere continuă. Noua Constituţie va respecta regula deciziei în România: interesele şi jocurile imediate modelează sistemul, nu invers. Iar sistemul devine un fel de salată: cîte ceva din personalitatea fiecăruia, asezonată cu ingrediente de moment, valabil pînă la viitoarea criză constituţională. În continuare, nu se va şti ce fel de republică este România. Parlamentară, prezidenţială, semi sau cu tonuri între şi între? Mai mult, pentru că Adrian Năstase este un om puternic, apare alt actor constituţional cu pretenţii de putere independentă: guvernul. Croit imprevizibil, sistemul evoluează la fel. Chiar dacă nu s-a hotărît încă, Adrian Năstase va candida la preşedinţie. E foarte posibil ca viitorul preşedinte Năstase să se lupte cu un prim-ministru pe care îl înarmează acum.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Cros filantropic

De fiecare an nou fiul Scorniceştilor adresa un vibrant mesaj către naţiune. Care naţiune îi răspundea prin la fel de vibrante mulţumiri pentru mesajul primit. Cuvîntul dictatorului era transmis, re-transmis şi re-re-transmis prin rămăşiţa de program îngăduită Televiziunii. Audienţa putea băga astfel bine la cap măreţele înfăptuiri aglomerate pe parcursul anului încheiat, precum şi propriile sale îndatoriri de muncă, austeritate şi supunere fără preget pentru anul următor. Lipsită de harul telegeniei, naţiunea nu îşi putea rosti riposta pe micile ecrane, compusă din angajamente solemne, ea lua forma torentului de telegrame revărsat în presa scrisă, spre disperarea ziariştilor obligaţi să le încropească.

Convulsia revoluţionară din 1989 a spulberat rînduielile dictaturii, nu însă şi modelul tuturor ritualurilor ei. Înalţii dregători ai tranziţiei îşi strecoară urările de anul nou în programele multiplelor televiziuni printre sloganuri de publicitate patriotică gen „Berea frate cu românul!". Zisele lor au o pronunţată notă de *déjà vu* (de fapt *déjà entendu).* Amintind impozantele realizări ale anului anterior, ei îşi îndeamnă nu prea numeroşii ascultători la unitate, la încredere, la speranţă şi la alte nobile simţăminte pe care împrejurările nu le aduc în stare de ebuliţiune.

Blagosloveniile puse în socoteala noului an, deşi repetitive, sînt rostite oarecum la concurenţă de purtătorii diverselor soiuri de autoritate, începînd cu şeful statului, cu prim-ministrul, cu întîi stătătorul Bisericii ortodoxe şi cu fostul monarh, continuînd cu şefii partidelor din opoziţie, cu baronii locali şi cu căpăteniile celor mai mărunte aşezări. Goana colindătorilor pe întreg cuprinsul ţării este înfăţişată cu fidelitate pe micile ecrane.

Tradiţia se contopeşte cu inovaţia prin ajustarea oratoriei cu filantropia. Păstrînd aceeaşi ierarhie, neobosiţii colindători aleargă de la o instituţie a nefericirii la alta dăruind pachete cu merinde copilaşilor abandonaţi sau agonizîndelor epave ale senilităţii neiertătoare, sub nelipsita supraveghere, la fel de vigilentă, a băieţilor de la SPP şi a camerelor de luat vederi. Cei miluiţi mormăie sau nu o vorbă de mulţumire, rămînînd nişte fiinţe fără chip. Chipuri surîzătoare şi bine luminate au în schimb miluitorii. Aceştia din urmă nu se disting numai prin trăsături personale, ci şi printr-o caracteristică socială: crosul filantropiei angajează numai slujitori actuali ori prezumtivi ai statului, avîntul privatizării nu pare să fi pătruns şi în acest domeniu. În schimb, avîntul mediatizării converteşte crosul filantropiei într-un spectacol din care nu aflăm cît de obidiţi sînt mulţi dintre semenii noştri, ci cu cîtă duioşie se îngrijesc de ei – şi prin ei, de noi toţi – principalii gestionari ai treburilor obşteşti.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Sărbători cu VIP

În fiecare an, de Sărbători, televiziunile române încearcă să mai pună o cărămidă la edificarea *star system*-ului naţional. „Asta cere publicul!" – e explicaţia cea mai la îndemînă, desigur. Aşa că ecranele televizoarelor au fost pline de VIP-uri. În România momentului, conceptul de VIP include oameni de afaceri, cîţiva politicieni (nu orice politician e VIP!), cîntăreţi/-eţe pop sau dance, fotomodele, prezentatori/-oare TV, unii sportivi şi, bineînţeles, iubitele/iubiţii celor de mai sus. În principiu, eşti VIP dacă televiziunile te validează în această postură – de exemplu, dacă eşti invitat la emisiuni precum „Cacealmaua" sau „Batem palma", dacă apari la ştiri (dar nu la acelea „serioase", ci la cele „lejere"), dacă ziarele scriu că ai o nouă iubită/un nou iubit etc. Nu contează dacă *ai făcut* ceva în domeniul tău, contează dacă ceea ce faci se vede întocmai şi la timp. Pe scurt, în România nu eşti recunoscut ca VIP dacă, pur şi simplu, eşti o *persoană foarte importantă* prin funcţie, putere, influenţă ş.a.m.d.; te poţi numi VIP dacă şi numai dacă vreo gazetă (de preferinţă una cu cît mai multe poze şi cu tiraj cît mai mare) ori vreo emisiune de divertisment de la TV *te denumeşte ca atare*. Aşa, de pildă, un ministru precum dl Dan Nica, deşi a realizat multe lucruri bune, nu e VIP; domnul acela supranumit Piedone *este,* deşi are o funcţie şi o putere mult mai mici, pentru că merge în control în pieţe taman cînd se nimereşte vreo televiziune pe-acolo şi apoi e invitat şi la emisiunile distractive. Un bancher are mai puţine şanse să fie acceptat ca VIP (ce să-i faci, dacă e discret...), pe cînd preşedintele unui club de fotbal oarecare, da (ohoho, şi încă cum!). Cristi Minculescu ori Alexandru Andrieş nu sînt VIP-uri, căci ce fac dumnealor, mă rog frumos? Cîntă, atît. În schimb, Ana Lesko şi Cristiana Răduţă sînt, bineînţeles, ultra-VIP-uri, căci apar la TV, au „pictoriale" prin reviste, scriu gazetele despre ele ş.a.m.d. Sigur, cîntatul e partea lor cea mai slabă, dar ce mai contează? Certificatul de VIP nu se dă pe vreo competenţă anume – e chiar mult mai bine să n-o ai, pentru că dacă eşti într-adevăr foarte bun la ceva anume rişti să fii denumit ca atare (de ex., artist, actor, muzician, om politic etc.) şi dacă lumea a apucat să te ia drept ce eşti, nu mai pupi în veci gloria misterioasă a celor trei iniţiale.

Ei bine, poporul a putut afla despre aceste personaje unde şi cum îşi petrec sărbătorile: emisiunile TV şi ziarele au fost pline de subiecte de acest fel, reluate pînă la plictis pe două scheme care trebuie să construiască „imaginea VIP-ului la români": 1) VIP-urile frecventează locuri scumpe şi luxoase, la care omul de rînd va visa cît va trăi (şi asta şi trebuie, să viseze!); 2) VIP-urile stau în jurul bradului cu familia, mănîncă tradiţionalul cozonac şi tradiţionalele sarmale, iar nevestele vipurilor gătesc cu mîna lor, aşa cum se întîmplă şi printre oamenii de rînd (iar omu' de rînd asta şi trebuie să facă, să se uite galeş la VIP-urile surprinse în momente familial-gospodăreşti, să fie convins că „şi ei sînt oameni ca şi noi..." şi să se identifice în continuare cu *star system*-ul naţional). O perioadă de mare intensitate mediatică precum aceea de sărbători e vitală pentru mersul înainte al imaginii de sine a VIP-urilor şi vedetelor neamului. Programele speciale de Revelion sînt doar o consecinţă firească a acestei stări de lucruri. Anul acesta, fiecare televiziune a mizat pe vedetele ei, cuminte şi „la sigur", fără inovaţii şi fără vreo dorinţă de originalitate. Există chiar o tendinţă de exploatare peste măsură a vedetelor, care riscă în timp să aibă efecte contrare: Antena 1, de pildă, îşi pune prezentatoarele de ştiri să cînte şi să danseze, să „facă show" în noaptea de Revelion; nu mi se pare că jurnalismul de informaţie trebuie amestecat cu divertismentul, nu cred că cele două lucruri trebuie făcute de aceleaşi persoane – există riscul ca unul dintre ele (dacă nu chiar amîndouă!) să fie făcut amatoristic. Şi nici nu e cinstit faţă de public (măcar faţă de o parte a lui): dacă prezentatorii de ştiri şi-au dobîndit o anume notorietate, a-i livra „ambalaţi" altfel, printre glumiţe şi cuplete, pentru ca apoi să-i readuci la pupitrul ştirilor, discreditează ideea de informaţie serioasă.

Televiziunile însă trăiesc în continuare cu ideea că „asta vrea publicul", uitînd că *aşa şi-au format* publicul. VIP-urile de carton şi vedetele simpatice „bune la toate", care ne mai alină suferinţele provocate de plata întreţinerii, au creat o teledependenţă care va mai rezista încă destul timp. În luna decembrie, cea mai mare audienţă a avut-o tot „Vacanţa Mare", iar în curînd vom avea parte şi de „Big Brother". O să consumăm şi experienţa asta. Dar nu ştiu ce mă face să cred că toate acestе zbenguieli hertziene reprezintă doar copilăria televiziunii, cu maladiile aferente. Cînd societatea îşi va mai reveni din spaimele tranziţiei, s-ar putea să vină vremea unei televiziuni mature. Pentru VIP-urile şi pentru vedetele de acum, vor fi nişte momente de cumpănă.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Călătorii programate

La origine teză de doctorat, cartea semnată de Rachel Mazuy reia un subiect des abordat în vremea din urmă: călătoriile occidentalilor, ale francezilor în speţă, în Uniunea Sovietică, mai ales în perioada interbelică. Am semnalat nu de mult, tot aici, eseul inteligent şi plin de vervă al lui François Hourmant, *În ţara viitorului radios* (Aubier, 2000). Hourmant avea în vedere şi călătoriile întreprinse, după ce mitul sovietic începuse să se destrame, în Cuba şi în China. Rachel Mazuy adoptă o perspectivă diferită. Pe de o parte, nu se ocupă doar de intelectualii călători pe pămînt sovietic, ci de toate categoriile de turişti, cu deosebire de cei care mergeau în grupuri organizate (modalitate pe care, din raţiuni evidente, puterea sovietică o prefera şi o încuraja). Pe de altă parte, cercetătoarea e interesată de toate aspectele voiajului, de la pregătirea lui pînă la mărturiile ce consemnează impresiile călătorilor. Surprinde, din capul locului, faptul că între 1920 şi 1938 apar foarte multe texte cu „note de călătorie", beneficiarul unui sejur în URSS fiind „stimulat" să-şi aştearnă impresiile pe hîrtie; e unul din preţurile pe care trebuie să le plătească pentru căldura şi atenţia cu care a fost înconjurat.

Mă opresc astăzi asupra unor date mai puţin cunoscute, pe care Rachel Mazuy le scoate după o lungă şi răbdătoare cercetare în arhive, inclusiv în arhive sovietice. Cum se ajungea în Uniunea Sovietică? De regulă cu trenul, dar şi cu vaporul ori, în cazul unor personalităţi importante, cu avionul. Un institutor francez a ajuns în URSS, în 1925, cu motocicleta. În 1924, i se încredinţează unui anume Maurice Noguès, de la Compania Franco-Română, misiunea de a studia posibilitatea înfiinţării unei linii aeriene comerciale între Europa Centrală şi Moscova. Noguès face o primă cursă dar proiectul e, finalmente, respins de guvernul francez. Linia va fi deservită, ulterior, de Lufthansa. Claude Blanchard, profesor universitar la Montpellier şi autor de romane poliţiste, a scos în 1928 o carte intitulată *De la Kremlin la Vatican. Europa în avion.* Ajunsese în capitala URSS zburînd mai întîi de la Paris la Londra, de acolo la Copenhaga, apoi la Berlin, ultima etapă înainte de Moscova. Tot prin Berlin călătoresc, în 1936, Gide şi Pierre Herbart încercînd – zadarnic – să-l mai prindă în viaţă pe Gorki.

Grupurile organizate sînt tot mai numeroase în anii '30: sindicalişti, activişti ai partidului comunist francez, dar şi medici, ingineri, profesori. Oficialităţile sovietice se ocupă îndeaproape de desfăşurarea călătoriilor şi propun, prin agenţia Inturist, croaziere tentante. Moscova editează şi un ghid, Rado, difuzat în spaţiul occidental de trustul lui Münzenberg. Ghidul conţine precizări preţioase, cum ar fi cele legate de operaţiile vamale. Astfel, călătorii nu pot intra în URSS decît cu patru obiecte de lenjerie intimă de persoană, doi şoşoni, o singură căciulă de blană. Se menţionează apoi că manuscrisele şi cărţile vor fi examinate la frontieră.

Croire plutôt que voir? îşi intitulează Rachel Manzuy cartea, punînd un semn de întrebare al cărui rost nu prea l-am înţeles. Fapt este că mare parte a mărturiilor şi a jurnalelor de călătorie sînt favorabile regimului sovietic, mergînd pînă la a legitima, în numele idealului revoluţionar, teroarea, munca forţată, procesele trucate etc. Ideea autoarei e că avem a face cu oameni ale căror convingeri erau deja fixate înaintea începerii călătoriei. Nimic nu reuşeşte să le zdruncine credinţa şi, în definitiv, ei nu văd decît ceea ce le convine. Voiajul nu e unul de iniţiere ci de confirmare şi de întărire a convingerilor militante. Cum se face, totuşi, că un Gide, un Panait Istrati sau – încă din 1919-1920 – un Serge Chessin, un Ludovic Nadeau, un Robert Vaucher reuşesc să vadă adevărul? Cum se explică luciditatea unora şi cecitatea celorlalţi? Nici după ce parcurgem studiul lui Rachel Mazuy nu aflăm un răspuns satisfăcător.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Chipul României

Prin 1994, dacă nu mă înşeală memoria, a intrat pe piaţa autohtonă a ideilor expresia *„România profundă“*. Ideea era că există două Românii, aproape fără legătură una cu cealaltă, plecîndu-se de la constatările sociologilor privitoare la existenţa a două categorii de români. Expresia *„România profundă“* nu era, firește, o invenţie autohtonă (cu zeci de ani înainte, De Gaulle vorbise despre *„Franţa profundă“*), dar exprimă un adevăr. Societatea românească era atunci împărţită în două, după orice criteriu luai în considerare: o parte, cea zisă „profundă“, era tradiţionalistă în sensul apropierii ei de trecutul apropiat, opta politic pentru variantele de social-democraţie originale care i se propuneau, avea un acut sentiment naţional, se temea de provocările capitalismului; cealaltă parte era „progresistă“, cosmopolită, privea numai spre Occident şi profesa ruperea radicală cu trecutul. Pînă şi în planul nostalgiilor cele două Românii se emoţionau diferit: prima devenea nostalgică cînd veneau în discuţie anii '70, cea de-a doua lacrimă după perioada interbelică. Orice se întîmplă atunci în România era, de fapt, o confruntare între aceste două Românii. La limită, chiar şi mineriadele au fost forme contondente ale acestei dispute. Veniţi din profunzimile unei Românii întunecoase, de cărbune şi steril, minerii făceau figura cea mai extremistă a României profunde. Faptul că ultima tentativă minerească de asediere a Bucureştiului nu a avut nici o susţinere publică, dovedea deja că România nu mai funcţiona după regulile simple ale începutului anilor '90. În orice caz, în anii imediat următori căderii regimului Ceauşescu, taberele erau clar delimitate, iar confruntarea era atît de limpede încît putea fi esenţializată în două personalităţi opuse: una, Corneliu Coposu cu tot ce reprezenta el, şi cealaltă, Ion Iliescu cu tot ce reprezenta el. Doi oameni politici care au marcat România acelor ani ca nimeni altcineva, două biografii complet opuse, două figuri de lideri care au strîns în spatele lor, de-o parte sau de cealaltă, întreaga Românie. Deşi nu au trecut de atunci mulţi ani, lucrurile sînt acum cu totul schimbate. Mai există două Românii? Ce s-a întîmplat în aceşti ultimi ani şi cum se stratifică azi societatea românească?

Nu sînt sociolog şi nici nu am date sociometrice pe baza cărora să elaborez o analiză cu pretenţii a stratificării României. Am, însă, ca tot omul, experienţa intensă a socialului românesc, sensibilităţi şi intuiţii vii, curiozităţi aprinse şi o sete de cunoaştere imposibil de satisfăcut. Anticipînd un studiu profund al straturilor României, îmi permit să împărtăşesc aici cîteva gînduri. Românii sînt, astăzi, mult mai puţin omogeni decît acum 7 sau 8 ani. După ani în care două categorii erau suficiente pentru a descrie realul romaânesc, am ajuns la stadiul în care avem nevoie de 23 de milioane de categorii pentru acelaşi lucru. Glumesc numai pe jumătate şi mă grăbesc să spun caă această diversificare a fenomenologiei românului actual mi se pare cît se poate de pozitivă. O societate scindată în două blocuri opuse mi e pare mai puţin productivă şi mai puţin matură decît o societate în care co-există mai multe categorii, în care interesele realcătuiesc componenţa grupurilor şi reaşează raporturile dintre grupuri cu oarecare rapiditate, în care oamenii îşi manifestă diversitatea într-un evantai cît se poate de amplu. O lume în care existau numai neo-comunişti şi anti-comunişti, deşi e, poate, mai idealistă, nu e preferabilă unei lumi în care regula o dau oameni care sînt „la stînga“ într-un aspect şi „la dreapta“ în altul, simţindu-se confortabil, să zicem, în a împărtăşi o viziune de stînga despre sistemul de educaţie sau despre sistemul sanitar şi a fi de dreapta cînd vine vorba despre sistemul de pensii sau despre sistemul telecomunicaţiilor. Poate că sună paradoxal, dar o asemenea alcătuire socială este mult mai solidă şi mult mai viabilă decît un conglomerat scindat iremediabil în „noi şi-ai noştri“ şi „ei şi-ai lor“. E un semn de europenitate şi e felul în care un popor civilizat poate rămîne unit în lumea de astăzi. Am cîntat toţi aceeaşi muzică pe aceeaşi voce cînd a fost vorba despre aderarea României la NATO şi la fel facem cînd vine vorba despre aderarea României la UE. Avem, deci, şi potenţialul unanimităţii. Dar, mai ales, avem potenţialul diversităţii şi am ajuns aproape, foarte aproape de momentul maturităţii cînd trăieşti foarte confortabil în plină diferenţă.

Un alt lucru îmbucurător mi se pare a fi acela că oamenii nu mai vibrează patetic şi în proporţie de masă în faţa sloganuluilor naţionalist- extremiste. Nu fac aici o analiză a motivaţiilor electorale, dar subliniez că procentajul foarte ridicat al partidului lui C.V. Tudor nu are nici o legătură cu sloganurile naţionaliste sub care acesta se pune. Aici e la mijloc dezamăgirea, frustrarea, atitudinea inconştientă de genul „vă arăt eu vouă!“ şi, mai ales, sărăcia. În orice caz, faptul că lumea nu mai e dispusă să cauţioneze orice farseur călare pe cal alb şi cu mustăcioara tip Avram Iancu e, iarăşi, un progres de mentalitate remarcabil.

Cam astea ar fi, în opinia mea, cîştigurile în maturitate ale românilor în ultimii ani. Despre ceea ce am pierdut, însă, săptămîna viitoare. ▲

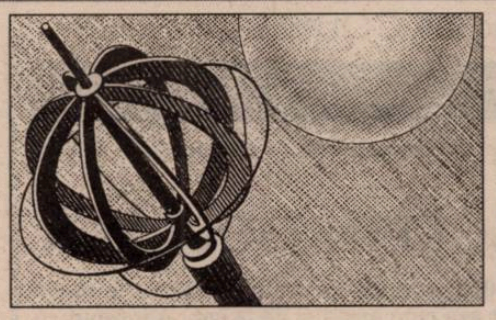

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Afganistanul şi afganii

Numele oraşelor din Afganistan nu mai sînt în titlurile importante ale agenţiilor de presă: teoretic, războiul s-a terminat şi acum acolo se desfăşoară acţiunile reconstrucţiei paşnice ale unei ţări sfîşiate de război. Şi în practică războiul s-a terminat, dar pacea nu a început: administraţia instalată, cu sprijin internaţional, după înfrîngerea talibanilor îşi exersează autoritatea doar în capitala Kabul, acolo unde forţele de ordine americane asigură securitatea. Aici pot fi văzute şi unele semne încurajatoare: magazinele se zugrăvesc, au apărut bicicletele, copiii merg la şcoală, încetul cu încetul femeile renunţă la *burka* impusă de fundamentalişti.

Un recent incident din provincia Zabul, una dintre cele mai afectate de foamete, sărăcie şi boli, fost bastion al talibanilor, ilustrează faţa întunecată a vieţii. Sediile agenţiilor de ajutorare au fost atacate cu grenade şi persoane înarmate au furat şapte vehicule; birourile agenţiilor au fost închise. Unii martori oculari spun că atacatorii purtau uniformele armatei afgane, dar cei care au fost implicaţi direct în eveniment spun că atacatorii s-au recomandat ca fiind talibani şi au procedat la rechiziţia vehiculelor pe motiv că organizaţiile neguvernamentale fac spionaj pentru americani şi că „noi trebuie să-i gonim“. Nu va fi dificil, în absenţa unor garanţii de securitate cei ce vor să ajute Afganistanul vor pleca înainte de a fi goniţi.

Armata şi forţele naţionale de poliţie sînt în plin proces de construcţie, dar acţiunea de dezarmare a diferitelor formaţii de luptă nu a fost niciodată dusă pînă la capăt, în aşa fel încît detaşamente a căror rivalitate datează de secole, de decenii sau de săptămîni, continuă să lupte între ele, dar şi împreună, sabotînd cu tenacitate încercările de a asigura stabilitatea ţării. „E nevoie de atîta pace încît americanii să nu-şi piardă speranţa şi de atîta război încît ei să continue să ne trimită bani ca să nu mai fim nevoiţi vreodată să muncim“, rezumă un caricaturist american planurile liderilor locali.

„Renaşterea Afganistanului depinde de afgani“, repetă mereu donatorii occidentali nemulţumiţi de ritmul lent al reconstrucţiei, de primejdiile care îi pîndesc pe purtătorii acestor ajutoare. Dar în lipsa unui ajutor complex – Afganistanul nu mai este considerat o prioritate – afganii vor reconstrui ţara care a fost: sărăcia va fi din nou combătută prin banii obţinuţi de pe urma culturilor de opiu, dreptatea va fi din nou de partea forţei. Bombardamentele americane, sprijinite la sol de liderii miliţiilor locale, au dislocat cartierul general al forţelor islamiste, dar au lăsat în urmă luptători înarmaţi aşteptînd momentul răzbunării. Preşedintelui Karzai i se cere să-şi exerseze mai puternic autoritatea, să pună la punct fostele căpetenii războinice, să acţioneze împotriva corupţiei, înfloritoare atîta timp cît resursele legale, limitate, vin dintr-o singură sursă, cea a donatorilor internaţionali. Dar el nu poate acţiona energic şi autoritar în absenţa legilor, a forţelor care impună legea, a posibilităţilor de a face legile cunoscute. Or, construcţia instituţională, într-o ţară pustiită de războaie de toate felurile şi a cărei viaţă paşnică se întemeiază pe o tradiţie tribală, cere nu doar bani (şi aceştia vin cu ţîrîita), ci şi timp, răbdare, dorinţa şi ştiinţa de a adapta principiile elaborate de revoluţiile europene şi de universităţile americane la viaţa unei ţări islamice. Ieşirea din anarhie se poate face pe drumul necunoscut al unui Afganistan în care pacea ar favoriza, poate, emergenţa democraţiei sau pe calea cunoscută a conflictelor între formaţiunile înarmate susţinute de Pakistan, de India, de republicile foste sovietice, de Al Qaeda sau de oricine are bani disponibili pentru arme şi acele idei bune, imposibil de practicat în absenţa armelor. Cu ochii pe Irak, ocupată cu planurile societăţii de după Saddam, diplomaţia Statelor Unite e prea puţin preocupată de evoluţiile din Afganistan. Dar după cum se poate observa din istoria recentă, democraţiile ratate care duc la anarhie sînt o ameninţare mai mare pentru pacea lumii decît dictaturile de succes. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Icoanele plîng, lumea se veseleşte

Să începem cu dicţionarul lui Toma Necredinciosul: conform acestuia, icoanele sînt picturi pe lemn, sticlă sau pînză, în general uscate. Pe de altă parte, plînsul e un act fiziologic ce survine în urma golirii glandelor lacrimale. Nu discutăm aici motivele emoţiei sau tehnologia picturii, ci distanţa care separă cele două noţiuni. Şi totuşi, credinţa are căile ei: acum cîteva zile, o icoană din localitatea Muşeteşti a început – neprovocată – să plîngă.

„E semn de la Domnul, lumea s-a înrăit, vremurile-s diavoleşti“. E probabil vestea cu care Baba Mărioara a ieşit din biserică în ziua aceea, molfăind un biscuit de împărţeală şi fericită că lacrimile icoanei i-au confirmat o credinţă veche: păcătosul nu va scăpa nepedepsit. Aşa a şi fost: păcătosul reporter al televiziunii X a fost trezit din somnul de după revelion, suit în maşină şi trimis, peste hîrtoape, poduri de gheaţă şi cîmpuri înzăpezite, tocmai în biserica de ţară în care icoana îşi consuma, tristă, minunea. Alături de confraţi, reporterul şi-a dres glasul şi-a dat drumul pe post, la o oră de vîrf, mărturisirii de credinţă obişnuite în asemenea ocazii.

Fireşte, spiritele senine se vor întreba ce motive are icoana să plîngă. În fond, biserica e mai mare şi mai bine încălzită decît dispensarul din comună, iar pentru reparaţiile ei oamenii bogaţi au dat mai mult decît pentru dotarea şcolii. Credincioşii n-au alt Dumnezeu, Preafinţia sa Teoctist e tot în fruntea bisericii, iar anul trecut au fost date în folosinţă cîteva zeci de biserici şi nici o bibliotecă...

Din nefericire pentru sufletul meu (acum ameninţat să ardă în foc continuu în mîna sindicatului lui Satan), chestia m-a predispus la cercetare. Aşa am aflat că picturile şi statuile care o înfăţişează pe Fecioara Maria trec adeseori prin momente grele, şi că multe dintre ele cedează nervos şi izbucnesc în lacrimi... Trebuie remarcat că Fecioara ştie şi recunoaşte diferenţele dintre confesiuni: în variantă catolică ea plînge cu lacrimi de sînge, în vreme ce ortodocşii au parte de secreţii de mir, o esenţă vegetală frumos mirositoare, asociată îndeobşte cu minunile sau – în cazul necredincioşilor – cu dezodorizantele de maşină de bună calitate.

Fenomenul a permis chiar o seamă de cercetări ştiinţifice: astfel s-a putut determina grupa sanguină a Maicii Domnului, şi anume 0. Ca de obicei însă, ştiinţa şi-a dat în petec şi ne-a lăsat o dilemă: conform cu analizele, sîngele unei statui din America Latină era al unei femei, în vreme ce al alteia, care a plîns la cîţiva ani distanţă, în aceeaşi zonă, aparţinea unui bărbat. Din această fundătură logică, numai credinţa adevărată ne poate scoate: fireşte, sîngele aparţine uneia şi aceleiaşi persoane divine. Mai sînt şi statui care plîng cu un sigur ochi – probabil o afecţiune ORL netratată la timp – dar şi icoane care vindecă diferite boli doar prin păstrarea la purtător a unui fragment de vată îmbibat cu secreţia miraculoasă...

Ajungem astfel la corpul delict, un obiect absolut nevinovat în aparenţă: smocuri de vată, puse de obicei la picioarele statuii sau la baza icoanei pentru a captura secreţia divină. Necredincioşii sugerează, otrăviţi, că popa sau vreun ajutor stoarce şomoiogul în dreptul ochilor cînd nimeni nu se uită, eliberînd lacrimile. Ptiu, drace!

Sigur, există şi a doua variantă: icoana care plînge e chiar o minune, un semn de la Cel de Sus. Să mă ierte, dar în acest caz mi-aş permite să-i sugerez semne cu mai mult sens, astfel încît să înţelegem toţi despre ce e vorba. În aceeaşi noapte cu lacrimile, poate că unul-doi oameni fără casă au murit de frig în vreun oraş al României. Un foc ceresc aprins ca prin minune la picioarele lor i-ar fi ţinut în viaţă şi ne-ar fi îndemnat şi pe noi la milostenie. De altfel tehnologia există, am citit cu toţii în Biblie de tufişul care ardea fără să se mistuie...

Alminteri, într-o ţară în care hoţii rîd la televizor de păgubaşi, icoana care plînge îmi pare o naivitate din partea celui de Sus. Dar probabil el ştie mai bine şi de data asta: cum să dezamăgeşti 5 milioane de babe care-şi doresc puţin *entertainment* mistic, cînd şi ţara, prin reprezentanţii ei în staţiunile montane, se veseleşte? ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Retrospectivă

2002, anul palindromic, arată de la coadă exact aşa cum arată şi de la cap. A început cu un război, se termină cu un război. Economia a mers prost la start, merge prost şi la finiş. Între timp s-au produs oarece schimbări de moment, cum ar fi răsturnarea guvernului american, blitzkrieg-ul împotriva libertăţilor civice şi instalarea unui stat poliţienesc în umbra celui vizibil. Toate acestea sînt lucrarea Dinastiei Petroliere Bush-Cheney, pusă în operă cu viteza luminii, favorizată de o populaţie lovită cu leuca.

Dar nu toate astea sînt de rău. Răsturnarea guvernului trebuia să se producă de mult. Defectarea încetei şi păgubitoarei maşinării a serviciului de Imigrări şi Naturalizări e un lucru minunat. E grozav să vezi cum sînt zgîlţîite din ţîţîni FBI, CIA şi o duzină de alte agenţii ale poliţiei secrete. Ceea ce nu mai e aşa bine este să vezi cum toate aceste organisme sînt contopite în făptura de *borg* a Oficiului pentru Securitatea Ţării, cu ale sale dense tenebre, în Oficiul pentru Supravegherea Informaţiilor, condus de un şmenar cu acte, amiralul Pointdexter. Ideologii conservatori, aflaţi pe caii ăi mari încă de la venirea la putere a lui Reagan, trebuie că sînt deja oripilaţi. Visul lor de a avea „un guvern mai mic" s-a transformat în coşmarul unuia imens.

Războiul din Afganistan i-a eliberat pe afgani de crîncenul regim taliban, iar un război în Irak i-ar scăpa, probabil, pe irakieni de sîngeroasa dictatură a lui Saddam Hussein. Asta-i bine. Ce nu e bine e că maşina de război mătură toate libertăţile civile şi pune în fruntea republicii mentalitatea militară. Cenzura şi propaganda iau locul liberei exprimări. Şi conservatorii, şi libertarienii, stînga şi dreapta deopotrivă ar trebui să fie deopotrivă îngroziţi.

Sînt apoi lucrurile care ar trebui să îngrozească pe oricine, indiferent de convingerile lui ideologice. Şefi-bandiţi au distrus corporaţiile americane cinstite, saudiţii umflă potul pentru palatele lor construite pe petrol, iar fostul lider republican al majorităţii din Senat dă glas nostalgiei pentru vremurile apartheidului în SUA. Dar numai cei atinşi direct se îngrozesc: muncitorii rămaşi fără slujbă cărora li s-au furat fondurile de pensii, ofiţerii chemaţi să aplice legea, frustraţi că nu se pot atinge de saudiţi, oamenii de culoare care îşi dau seama (din nou) că demonul urii de rasă se află încă printre noi.

În ăst timp, ceilalţi, cei care cumpără pe cărţi de credit cu ochii închişi, sforăie uşurel. Dar sînt oare somnambulii la adăpost de orice? Nici vorbă! Cînd se vor trezi, autostrăzile – cele reale şi cele virtuale – vor fi straşnic păzite şi tot ce vor fi cumpărat, citit sau privit va fi fost înregistrat de Fratele cel Mare, care este fratele mai mare al Fratelui cel Mare din *1984* al lui Orwell. Noapte bună, 2002. Să ne trăieşti, An Unu.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Atacul clonelor

(partea I)

Secta raeliţilor şi-a dat, aşadar, vestea bună. Două fetişcane s-ar fi născut din spume de eprubetă, picătură ruptă din donatorul lor de genă. Dumnezeii tuturor credinţelor îşi pot lua liber; berzele tuturor continentelor aşijderea, că şi-aşa nu mai crede nimeni în ele; au apărut clonele! Rămîne să mai şi credem. Povestitorul nu crede.

Şi, tocmai pentru că nu crede, are liber să viseze. Despre necesitatea, totuşi, pe deplin nerecunoscută, dar acut resimţită, a acestor făpturi de carne trasă la indigo. În fine, a apărut şi şansa României! E dovedit aproape ştiinţific că imperiile au nevoie de un zvîcnet, pornit pe urmele unui orizont de aşteptare: istoricul englez Niall Ferguson* a scris o carte pe această temă, încercînd să argumenteze că Imperiul Britanic s-a ridicat pe umerii unui apetit universal pentru zahăr, cafea şi tutun, iar *imperiul american* are la bază (pe lîngă un prea clasic concept, *democraţia*, cu un corolar destul de ciudat, numit *liberul acces la căutarea fericirii)*, nişte rondele de carne de vită procesată, munţi de pulpe de pui congelate – trimise în toată lumea – şi, tocmai ruptă din reclame, o pizza *extra-cheese* pe care brînza topită curge precum lava – ceea ce, pe tărîmurile originare ale pizzei, evident, nu se întîmplă niciodată.

Este exact ceea ce mă face să cred că, în evul clonelor, România poate deveni imperiu! (Sau *redeveni*, din moment ce anual, în miez de vară, un congres al dacologilor ni-l readuce în pagini de ziar pe protoromânul Burebista, reluînd firul para-istoriei de acolo de unde îl lăsase clona perfectă a orbirii noastre colective, numită N. Ceauşescu – cel care a anticipat moda clonelor tocmindu-şi vreo trei sosii, dintre care una, *ehehee, ce ştii dumneata*, îmi spunea recent un colonel, a şi murit în locul lui la Tîrgovişte).

Iată care-s paşii de urmat: mai înainte de toate, tehnologia clonării va fi aclimatizată la condiţiile specifice ale ţării noastre – ceea ce nu va fi greu, dată fiind ponderea de paranormal pe cap de locuitor, vizibilă la tot pasul în media de azi, unde interviurile şi reclamele cu familia lărgită a mamei Omida ocupă televiziunile şi ziarele. În plus, nu trebuie ştearsă cu buretele ingrat al uitării nici moştenirea trecutului: pe la finele anilor '40, academicianul Traian Săvulescu – biolog şi om, altfel, cu cap – se extazia în faţa grîului produs de sovieticul Lîsenko (demn urmaş al lui Miciurin), grîu care, clonat prin altoirea cu pirul, creştea în voie spre Polul Nord – dînd recolte din pîinea cărora Mihail Sadoveanu gusta şi lăcrăma, ca om sensibil ce se afla în prezidiul Marii Adunări Naţionale.

Nu (ne) va fi uşor. Odată recunoscută ca putere mondială într-ale clonării, România va fi supusă – a cîta oară, întreb, în istoria sa? – diverselor presiuni. Ceva cubani vor vrea un Fidel tînăr, tunînd înălţător vreme de şapte ore şi treizeci şi cinci de minute la mitinguri; ceva coreeni vor vrea un Kim-tatăl, intransigent şi măreţ, părinte şi scut neamului său (ramura nordică); ceva al-qaedieni mai de rînd vor vrea un Ben Laden versiune revăzută şi adăugită, în caz că originalul...; ceva libieni vor vrea şi ei un colonel cu ochi de foc şi cu părul creţ, mai tinerel şi mai dur în fapte – cel puţin la nivelul anului 1986, pe cînd americanii i-au teleghidat bombe în apartamente; ceva americani vor vrea şi ei un Lincoln sau un JFK, vii şi sustraşi gloanţelor; ceva post-stalinişti ruşi vor vrea şi ei – şi ar cam avea dreptul, ca toţi masochiştii... – un nou Lenin, cu aceeaşi bărbuţă, inteligent şi cu aceeaşi neodihnă, chinuit de pasiunea de a-şi ascuţi mereu creioanele (aşa spunea Nadejda, şi trăsătura trebuie păstrată...); ceva fani James Dean vor vrea şi ei un duplicat al idolului, cot la cot cu fanii Marilyn Monroe (în frunte cu a.l.ş.**), care vor vrea şi ei altă păpuşă vie şi blondă, în rochie albă peste tunelul de aer de la metrou.

Numai că, înainte de a exporta clone, România va trebui să îşi asigure strictul necesar *(soluţia în nr. viitor)*.

---

* Peter Conrad, „Toeing the Empire line", cronică la cartea lui Niall Fergusson, *How Britain made the Modern World* (Allen Lane Publisher, 2002), *The Observer*, 5 ianuarie a.c.

** Şi, cu voia dvs., ultimul pe listă, A.C. Penultimul este dl Cosaşu.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lumea lui PC

În urmă cu zece ani şi mai bine, în anul revoluţiei, nu ştiam mare lucru despre computere sau Internet, sau poate că ştiam cîte ceva, în mod sigur ştiam, dar era atît de departe şi de lipsită de conţinut ştirea aceea: o chestiune exotică care putuse avea pentru mine atunci importanţa pe care o aveau noutăţile cu aer senzaţionalist din revista *Magazin* asupra căreia, din cînd în cînd, şi din pură întîmplare, îmi aruncam privirile pe cînd eram eu în vreo vizită protocolară la unchiul Ştefan care o avea pe măsuţa de lîngă televizor. Şi cum spun, nu am dat mare importanţă vestirii aceleia, aşa cum nu dai importanţă întîlnirii cu cineva pentru că nu bănuieşti anvergura pe care prezenţa lui o va avea mai tîrziu în viaţa ta. Acum însă îmi dau seama că singurul lucru cu adevărat uluitor care s-a petrecut în această perioadă, de la revoluţie şi pînă în prezent, în societatea românească este tocmai asta cu informatizarea, cu calculatorul, cu Internetul, cu e-mailul. Din acest punct de vedere, sîntem în cu totul altă lume pe care atunci pur şi simplu nu aş fi priceput-o, tot aşa cum nu poţi pricepe un mai nimic îndepărtat şi, în definitiv, plicticos prin chiar distanţa foarte mare care te desparte de el. Nu pricep prea bine ce anume m-o fi împins la nici trei ani după regimul ceauşist să-mi cumpăr un PC, poate dorinţa de a scrie mai repede articolele pe la reviste şi careva, poate amicul G., fizician şi fumător redutabil, m-o fi îndrumat, nu mai ştiu exact; destul de bine că l-am cumpărat şi de atunci nu mai fac altceva, adică nu mai scriu altcum decît în acest fel. Careva mi-a spus dacă-mi dau seama că în felul ăsta nu mai rămîne nimic în urma mea, dacă ar fi să fie ceva interesant, din ceea ce se numeşte, puţin pretenţios şi puţin desuet, „atelierul propriu de creaţie": manuscrise, redactări, umanitatea caldă a scrisului de mînă pe foaia de hîrtie, biroul, călimara, lucruri cu care te-ai obişnuit o viaţă şi care au intrat, au devenit parte, a unui ritual, a unei oficieri ceremonioase a artei. Nimic din toate astea în era scrisului direct la calculator. Aici-şa, în lumea asta, totul este impersonal, întîmplător oarecum, fără fixaţii, fără tradiţie, fără gesticulaţiile atît de omeneşti ale creatorului lumii de ieri, acela care, asemenea lui Arghezi, se aşeza la masă, alături de călimară, de scrumieră, de cafeluţa aburindă şi apuca între degete tocul. Scrisul la calculator este lipsit de orice afectivitate exterioară lui, de orice ar putea fi o simbolistică nobilă, eşti asemenea unei secretare de la un SRL de import-export, scrii aşa cum ai mînca un sandvici şi nici măcar nu-ţi mai aminteşti că, odată demult, scrisul era asemenea mesei de prînz într-o familie de nobili englezi.

Ceva a murit definitiv în scrisul, dar şi (probabil) în scriitura mondială de cînd cu pisiul, ca să vorbesc pe înţeles. E de bine, această schimbare în adîncime, este de rău, nu prea ştiu şi nici nu mă prea interesează, e oricum ceva definitiv şi cu totul altfel, o altă realitate, o altă lume, aşa că degeaba lamentările, geaba oftatul nostalgic, geaba împotrivirile, sînt toate inutile aşa cum inutil ar fi să nu fii de acord cu implacabilul vîrstei, cu prezentul în care ţi-este dat să trăieşti, să-l refuzi în timp ce toţi în jurul tău nu au vreme, nu îşi bat capul cu asemenea lucruri şi îşi trăiesc prezentul în felul unei realităţi banale: aşa cum ar fi să mănînci un sandvici în grabă în timp ce scrii, şi chiar asta faci, pentru că nu ai timp de pierdut cu masa de prînz cu toate gesticulaţiile ei ceremonioase şi niciunde, în preajma ta, nu sînt perdelele lăsate şi nici masa de brad nu mai e, şoarecii nu-ţi mai rod prin pod manuscrisele pentru că acestea au consistenţa lumilor celor virtuale, scrii în grabă, între două fapte de viaţă care nu aşteaptă, nu au timp, mănînci un sandvici şi scrii în grabă asemenea unei secretare de la un SRL căreia i-a cerut patronul să isprăvească degrabă cutare act şi ţăcăne încruntată în faţa *keyboard*-ului şi cîrîitul greierului, dacă o fi să fie vreunul prin preajmă, nu-i readuce melancolia, iar aceasta nu se face vers. Nu e timp pentru aşa ceva: clămpăni la *keyboard* şi muşti din sandvici în faţa a ceva a cărui importanţă nici măcar nu o bănuiai în urmă cu nu mai mult de zece ani, cînd, fără să presimţi nimic, îţi alunecase privirea indiferentă asupra unei ştiri din revista *Magazin* de pe măsuţa aceea de lîngă televizor.

▲

Texte şi opinii de: Constantin BĂLĂCEANU STOLNICI (academician) ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Vlad NISTOR (istoric) ● Adina POPESCU ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Antoaneta TĂNĂSESCU (profesor univ.) ● Eugen VASILIU (jurist) ● George VULCĂNESCU (jurnalist) ● Rodica ZAFIU (conferenţiar univ.)

Argument

*O societate în care oamenii nu se ţin de cuvînt, nu-şi respectă nici propriile vorbe şi implicit, nici pe ale altora, nu poate fi decît una haotică, dominată de nesiguranţă şi instabilitate. O lume a „descurcăreţilor", a neserioşilor şi a şmecherilor. Plină de decepţii şi pierderi pentru cei educaţi să nu uite, să nu mintă şi să nu înşele. Ţinerea cuvîntului poate aduna societatea, legîndu-i prin încredere şi bună înţelegere pe indivizii ei. Poate face comuniunea mai sigură, mai plăcută şi mai simplă. Dar cuvîntul de onoare, la fel ca şi solidaritatea sînt sfinte şi între mafioţi, iar devierile se plătesc scump. În asemenea organizaţii importanţa cuvîntului şi a onoarei sînt nemăsurate. Societăţile în care preţul cuvîntului e foarte mare sînt cele imobile, patriarhale şi dogmatice. Extrema fiind fanatismul cu nelipsitele sale jurăminte şi legăminte. Ce soluţie ar fi atunci între haos şi încremenire? Nu una de mijloc, fiindcă, nu încape vorbă, oamenii trebuie să-şi respecte în întregime şi nu doar pe jumătate promisiunile şi contractele. Probabil însă, că nu e cazul să meargă pînă într-acolo încît să facă rău pentru a-şi ţine cuvîntul. Sacrificiile întru respectarea lui trebuie să fie discrete şi nu scandaloase. Să nu depăşească în mod exagerat valoarea promisiunii în sine. Poate fi aceasta o reţetă. Dar unde se găseşte societatea noastră din acest punct de vedere? Unde s-a aflat în diverse momente de-a lungul istoriei, către ce se îndreaptă şi către ce ar trebui să se îndrepte? De ce se ţin ţăranii de vorbă, dar nu vorbesc de onoare? Cum de în comerţ, în servicii sau în afaceri cuvîntul poate să nu conteze? Ce se întîmplă cu cei care se ţin de cuvînt în politică? Dar cu aceia care nu se ţin? Cum se poate minţi respectînd cuvîntul? Ce pot pierde aceia care cred orbeşte în cuvîntul altora? Sînt întrebări la care colaboratorii noştri încearcă să răspundă în paginile ce urmează. Parol. (**A. M.**)*

Eugen VASILIU

Povestea cuvîntului de onoare

A fost odată ca niciodată, o cetate locuită de *cuvinte* şi *vorbe*.

Cuvintele erau potrivite, fiecare la locul lor, şi şlefuite, adică plăcute urechii. *Vorbele*, mai alandala, mai aruncate la întîmplare, erau tare necioplite şi provocatoare de hărmălaie fără folos. Împreună, însă, duceau un trai liniştit, ocupîndu-se fiecare cu ce le fusese hărăzit.

Dintre *cuvinte* se alegea de obicei conducerea obştei, iar din *vorbe*, dacă nu apărea vreo minune (adică vreo *vorbă de duh)* rămînea să se alcătuiască numai sărăcimea cea numeroasă (căci, aşa precum se ştie, *vorba multă*-i sărăcie!).

Şi iată că veni o vreme tristă cînd *cuvintele* şi *vorbele* trebuiră să aleagă din nou pe cineva care să le guverneze, căci murise *cuvîntul de temelie*, cel care ţinuse vreme îndelungată treburile publice pe umerii săi.

Atunci, *cuvîntul de apel* chemă pe toată lumea în piaţa mare a cetăţii pentru ca, astfel adunaţi, să-şi dea cu părerea fiecare despre noua situaţie.

După ce *cuvîntul de deschidere* le explică tuturor scopul cinstitei adunări, iar *cuvîntul de adio* îi făcu pe toţi să verse o lacrimă pentru cel plecat, *cuvintele* hotărîră, cu mărinimie, că importanţa problemei dă dreptul tuturor să grăiască şi să voteze, fără să se mai ţină seamă de rangurile gramaticale.

Aceasta a fost o mare greşeală.

Aşa cum era de aşteptat, *vorba lungă* şi *vorba de prisos* se apucară de interminabile discursuri, pe care

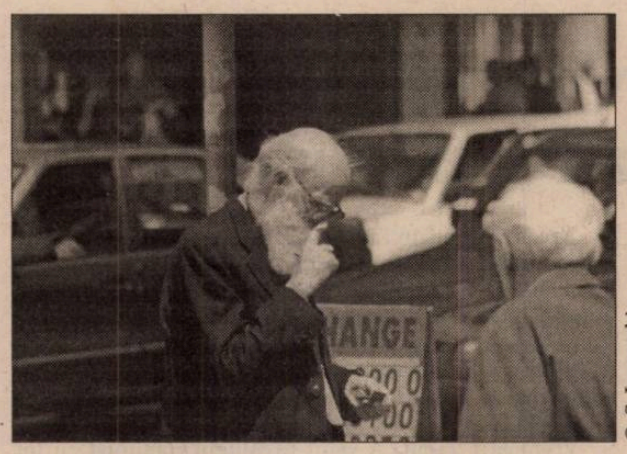

© S. Ivanoschi

nu le egalară decît *vorba goală* şi *vorba de clacă*, ducînd astfel adunarea într-un punct exploziv.

Zădarnic a încercat *cuvîntul cheie* să întrerupă delirul şi să îi facă pe toţi cei prezenţi să-şi amintească de ce s-au întîlnit. Au sărit imediat să-l întrerupă *vorba dezlînată* şi *vorba somnoroasă* (zisă şi *„să vorbim să n-adormim"*) şi au reuşit să ameţească din nou totul.

Zadarnic au încercat un grup de *cuvinte înaripate* să ridice puţin nivelul discuţiei, grupul de *vorbe grele* au tras iarăşi totul în jos.

Zadarnic a încercat *cuvîntul de ordine* să aducă măcar un pic de rînduială între strigătele care se acopereau unele pe celelalte, căci imediat *vorbele fără noimă* au furat adunării orice urmă de coerenţă.

Şi atunci... s-a produs inevitabilul.

Peste toată hărmălaia s-a ridicat glasul tunător al *vorbei de ocară*. Uimind mulţimea cu neruşinarea şi potopul de înjurături scîrboase, i-a făcut dintr-odată pe toţi să tacă.

Ei bine, în acea linişte de mormînt, ***vorba de ocară*** a afirmat răspicat:

„Destul cu nevolnica guvernare a ***cuvintelor****! Destul cu decadenţa perfecţiunii lor!*

Prin neputinţa de a struni chiar şi această adunare, ***cuvintele*** *s-au compromis şi, deci, s-au demis!*

Este nevoie de cineva hotărît şi puternic, de cineva care să-şi asume şi să stăpînească, cu mînă forte, această cetate care clocoteşte de... elocvenţă!

Să dăm conducerea ***vorbei tăioase****!"*

Cuvîntul lucid a profitat de liniştea care se lăsase şi a mai încercat o ultimă tiradă disperată.

Valul *vorbelor de băşcălie* a înecat însă totul în derizoriu şi *vorba tăioasă* a fost aleasă cu o majoritate ştirbă, pe care aclamaţiile iresponsabililor au transformat-o într-o unanimitate înfricoşată.

În aceeaşi zi, fără să facă nimănui nici un reproş, dar fără să se ascundă de cineva, în piaţa centrală a cetăţii, *cuvîntul de onoare* s-a sinucis. ▲

Vlad NISTOR

Codurile societăţii româneşti

Cuvîntul de onoare şi mai ales respectarea acestuia fac parte dintr-un orizont cultural în care rigoarea şi coerenţa definesc în mod determinant raporturile interumane, dintr-un orizont cultural în care accidentul, neprevăzutul şi improvizaţia nu prea îşi găsesc locul, dintr-un orizont cultural definit în mod prioritar de consecvenţa respectării normelor.

Mediile decidenţilor politici în fiecare societate nu fac decît să exprime (între limite proprii şi cu condiţionări specifice) societatea care le-a generat.

Societatea românească nu a fost şi cu atît mai mult nu este astăzi o societate a codurilor de tipul cuvîntului de onoare.

Poate cu excepţia micilor comunităţi rurale, comunităţi în care se exercită controlul tuturor asupra tuturor, comunităţi care beneficiau deci de alte formule de control şi coerciţie, societatea românească nu pare a fi funcţionat în mod prioritar în sistemul de coduri morale pe care cuvîntul de onoare le presupune.

La nivelul deciziilor politice, vînzoleala bizantino-levantină a veacurilor al XVII-lea şi al XVIII-lea, secole în care interesele personale, de familie sau de grup erau singurele care dădeau consistenţă acţiunii politice, nu aveau cum să nu lase urme importante în comportamentul politic al secolelor ce au urmat.

În spaţiul lui „se poate şi aşa", supravieţuirea cît mai „consistentă" era singurul argument politic în secolele „iluminismului elenizant".

Codul riguros al societăţilor protestante reprezintă o cu totul altă realitate decît cea pe care societatea românească a cunoscut-o prioritar în prea lungul veac al XVIII-lea.

© S. Ivanoschi

Secolul al XIX-lea avea să încerce să aducă României un alt proiect politic şi odată cu acesta un alt orizont comportamental, alte maniere şi alte principii politice.

Modernizarea politică şi instituţională a României în secolul al XIX-lea se datorează cu siguranţă şi faptului că noua elită politică învăţase regulile europene ale jocului, fără însă ca acesta să fie singurul element explicativ, atîta timp cît şi fanarioţii numai de neştiinţă de carte nu pot fi acuzaţi.

România intra însă, din punct de vedere politic, într-un alt orizont decît cel în care fusese obligată să supravieţuiască vreme de mai multe secole.

Şi totuşi, noile instituţii, ca şi cultura occidentală a elitei sale politice, se aşază peste îndelungate tradiţii balcanice şi în bună măsură orientale, peste arta pragmatică a supravieţuirii, dar şi peste dificultăţile inerente unui stat abia născut.

Şi astfel România ajunge din motive obiective, de autentic interes naţional, să nu îşi poată respecta „cuvîntul de onoare" atunci cînd în vara anului 1914 se va declara neutră, neintrînd în război alături de Puterile Centrale.

Mareşalul Antonescu, cel care şi-a respectat „cuvîntul de onoare" dat lui Hitler (acela că va merge alături de Germania pînă la capăt), reprezintă fără îndoială o excepţie în peisajul politic românesc al secolului al XX-lea.

Decizia sa însă, din fericire, nu a fost şi decizia României. ▲

aduse cu poșta

C. de O., S.M.I., S.Î. şi tata

Cred că aveam vreo cinci ani cînd, pentru prima oară, mi-am dat cuvîntul de onoare în faţa unei fetiţe de la grădiniţă, că a doua zi o voi învăţa să facă trandafiri din plastilină la fel de frumoşi ca ai mei. De învăţat, am învăţat-o, dar tot ai mei ieşeau mai frumoşi.

Pe la şapte ani şi jumătate învăţătoarea mea, privindu-mă sarcastic pe sub genele-i scurte, drepte şi urîte, mi-a spus, în faţa clasei, că nu crede că fac gimnastică de doi ani. „Pe cuvîntul meu de onoare!“ i-am spus aproape plîngînd, suferind cumplit de pe urma nedreptului afront adus în faţa clasei. (Atunci am aflat că viaţa nu-i dreaptă, dar nu atunci am înţeles lucrul ăsta atît de simplu şi de nedrept.) A doua zi i-am adus, drept dovadă, diplomele pe care le căpătasem în concursurile de gimnastică. Nu mai ţin minte cînd a urmat al treilea cuvînd de onoare dat, dar ştiu că toată copilăria a decurs sub spectrul acestui inepuizabil c. de o. venit şi de la mine, dar şi de la toţi prietenii mei de atunci. Era un înlocuitor al sincerităţii, un alt fel de a spune „Hai, mă, nu mă crezi?“. Şi era atît de des folosit încît a devenit pe ne-simţite, o rutină în care semnificaţia lui a decedat. Devenise un tic verbal şi atîta tot. Pînă într-o zi cînd, tot pe ne-simţite, s-a metamorfozat în „Să mor io!“. Nu mai era necesar C. de O., atîta vreme cît „Să mor io!“ venea cu rezonanţa sa mai mult gravă şi, deci, mai serioasă. Un soi de autoblestem în caz că nu spuneai adevărul. Un soi de tragedie maximă pe care acceptai s-o primeşti asupra ta, de cele mai multe ori din teribilism. Firesc. Dar a venit şi ziua în care S.M.I. a murit, înecată în nepăsătoarea-i rutină – căci toate pe lumea asta se pare că mor în rutină. Datorită ei. Şi pentru că trebuia inventat ceva mult mai teribil, capabil să preia sensul şi să-l amplifice, iată inventîndu-se „Să înnebunesc!“, rostit la fel de serios şi cu aceeaşi mimică precum predecesoarele decedate. Astfel, moartea din S.M.I. devenea o glumă faţă de înfricoşătorul „Să înnebunesc!“, pentru că S.Î. presupunea să duci pe picioare, în viaţă, blestemul nebuniei, să-l exersezi pînă la moarte, să te laşi cotropit de propia-ţi patologie născută dintr-o simplă sintagmă care se revendica dintr-un frumos strămoş: C. de O. Sigur că variaţiuni intermediare s-au tot inventat şi folosit, de la „Să pleznesc!“ pînă la „Să-mi crape capul!“, de la „Să moară mama!“ pînă la „Să-mi moară familia!“, fiecare aducînd un spectru din ce în ce mai greu de suportat, unul pe care, evident, nimeni nu şi-l asuma la vîrsta aceea.

Pînă la urmă, niciodată nu am făcut cunoştinţă cu veritabila semnificaţie a cuvîntului de onoare. Asta s-a întîmplat tîrziu de tot, în primul an de facultate, cînd tata, într-o zi, mi-a spus (vreau să spun că mi-a ordonat): „Să nu mă dezamăgeşti!“. Cu o timiditate şi o teamă incredibile, am reuşit să îi spun: „Îţi dau cuvîntul meu de onoare că n-o s-o fac“. Şi abia atunci, în neputinţa de a articula pînă la capăt acele cuvinte, datorită lacrimilor strînse într-un nod în gît, am înţeles definitiv întregul sens al acelui C. de O. atît de uşor vehiculat în copilărie. A fost primul meu pas spre maturizare. De atunci port povara acelei promisiuni şi, cu toate că uneori îmi vine să renunţ să mă mai ţin de cuvînt, din memoria mea ţîşnesc privirea şi vocea tatei: drastice, fără drept de apel, dar şi înmuiate într-o tulburătoare şi fierbinte rugăminte: „Te rog frumos, nu mă dezamăgi...“. Dar e atît de greu să te ţii de cuvîntul *ăsta!*

Ioana PETREA
str. Covurlui 22, Ploieşti

aduse cu poșta

Despre cuvîntul dat şi nerespectat fără pic de jenă

Bunicul meu matern era ţăran. Trăia într-un sat mare din judeţul Soroca. Era un om cumpătat, hotărît şi aspru. Vorbea puţin şi numai cînd era absolută nevoie. În familie era atît de autoritar încît nici unul din cei cinci copii – patru dintre ei în 1944 deja la casele lor, n-ar fi îndrăznit să-i iasă din cuvînt. Pe acolo se spunea despre un asemenea comportament că „n-ar fi îndrăznit să-i treacă pe dinainte“, iar această atitudine filială era una pe care trebuie să o luaţi atît *ad litteram*, cît şi în sensul ei subînţeles. În vremea aceea copiii din familiile respectabile erau crescuţi în respectul absolut faţă de părinţi, iar părinţii se străduiau să fie la înălţime.

Bunicul meu se bucura de acelaşi respect şi din partea rudelor şi avea o mulţime – dar şi din cea a sătenilor. Autoritatea şi respectul nu şi le clădise cu pumnul sau ciomagul – nici măcar cu ameninţarea cu pumnul sau ciomagul, ci prin felul în care îşi muncea pămîntul, ţinea gospodăria, creştea copiii, îngrijea animalele, precum şi prin felul în care se purta cu rubedeniile şi sătenii. Oricine ştia că dacă Vanea Gorea spunea sau promitea ceva, atunci cuvîntul sau promisiunea lui erau respectate cu sfinţenie.

Cu noi, nepoţii, bunicul era mai puţin aspru şi un pic mai vorbăreţ. Cred că nici noi nu semănam în ceea ce priveşte ascultarea şi supunerea cu ceea ce fuseseră părinţii noştri. Încolţise în noi un anumit vînt de libertate un strop de egalitarism. Acestea anticipau epocile care urmau să viseze la rezolvarea tuturor problemelor omenirii pe calea tratativelor.

În anul 1944, cu cîteva luni înainte de a muri, bunicul încerca să discute mai mult cu noi, să ne povăţuiască. Prin exemple la nivelul nostru de înţelegere, se străduia să ne convingă cît de urîtă şi periculoasă este minciuna care, odată dovedită, îţi anulează definitiv credibilitatea, cît de urît şi necinstit este furtul. Ne spunea că omul care-i om şi se respectă nu ia niciodată ceea ce aparţine altuia, ci se ambiţionează, îşi pune mintea şi mîinile la lucru şi dacă are cap bun şi mîini harnice, poate realiza orice. Ne mai spunea că cinstea se cîştigă într-o viaţă, dar se poate pierde într-o clipă, că omul se poate bucura cu adevărat numai de ceea ce realizează pe căi cinstite, că ceea ce obţin prin minciună şi fraudă se întoarce împotriva lui pentru că pînă la urmă este pedepsit de Dumnezeu.

Mă întreb dacă mai există azi bunici care să-şi povăţuiască astfel nepoţii şi, evident, dacă mai există nepoţi dispuşi să primească asemenea poveţe.

Odată tatăl meu discuta cu bunicul despre un sătean care se angajase să plătească pentru un teren rîvnit şi de un altul o sumă peste posibilităţile lui. Bunicul l-a întrebat „şi crezi că o să plătească?“, la care tatăl meu i-a răspuns: „sigur, doar şi-a dat cuvîntul de onoare“, la care bunicul i-a replicat: „dacă el are un cuvînt de onoare şi altul de ruşine, o să le încurce şi n-o să plătească“. S-a dovedit că el a avut dreptate.

Bunicul făcuse şcoala în timpul ocupaţiei ruseşti. Scria în ruseşte, dar învăţase să scrie şi în limba română. Ştiu de la mama că indiferent ce a vîndut sau cumpărat în timpul vieţii n-a simţit niciodată nevoia unui înscris. Nu bătea nici palma. Spunea doar atît: eu am cuvînt. Şi avea.

Aşa era atunci în lumea satului basarabean. Oamenii îşi examinau, analizau, caracterizau şi respectau semenii, după felul în care aceştia respectau valorile perene ale comunităţii: hărnicia, seriozitatea, cinstea, cuvîntul dat. Viaţa ne-a purtat şi prin celelalte regiuni ale ţării. Aceste valori erau respectate peste tot şi nu numai între oamenii simpli. Cei care nu le respectau erau împinşi către marginea societăţii, iar acolo nu se simţeau deloc bine.

Vremea a trecut. A venit tăvălugul comunist cu tot cortegiul răsturnărilor de valori... A dat Dumnezeu să treacă şi el. Se spune că societatea ar fi evoluat. Să fie vorba de evoluţie? Greu de crezut şi iată de ce:

Astăzi societatea nu mai examinează, analizează şi sancţionează pe cei care se îmbogăţesc fără muncă, pe mincinoşi şi hoţi, pe cei care nu se ţin de cuvînt, indiferent cine ar fi ei. Între prostul nume şi renume distanţa este incredibil şi supărător de mică, iar creatorii de imagine publică şi publicitatea îşi face un titlu de glorie profesională în a o trece. Chiar dacă nişte fapte ne scandalizează, oprobriul public nu mai funcţionează. Dispreţul public şi desconsiderarea nu-şi mai ating ţintele al căror înveliş este din ce în ce mai rezistent. Promisiunea sau cuvîntul dat nu mai reprezintă nimic. Oare între felul în care merg lucrurile în ţară şi nerespectarea cuvîntului dat nu este nici o legătură? Iau cîteva exemple:

Înainte de cea de a doua alegere la preşedinţie, dl Ion Iliescu a promis că dacă va fi ales va crea un milion de locuri de muncă. Ajuns în fruntea statului a creat sau numai a permis disponibilizări. Nu ştiu cîte, oricum multe. Nu s-a simţit dator cu vreo explicaţie, dar din nenorocire nici nu i-a fost cerută. Nici o jenă din partea dumnealui. De voie, de nevoie a fost ales şi a treia oară.

În perioada interimatului său, dl Teodor Stolojan în calitatea sa de prim-ministru era scandalizat de felul în care anumiţi „investitori“ îşi umflau buzunarele: achiziţionau de la întreprinderile de stat mărfurile cele mai solicitate, după care plimbau hîrtiile însoţitoare de la unul la altul, înscriau de fiecare dată adaosul comercial pe care şi-l însuşeau, mărind pînă la absurditate preţurile. Pentru noi, prostimea, operaţiunea se numea liberalizarea preţurilor. Cutremurat de indignare, dl Stolojan s-a încruntat fioros în faţa camerelor de luat vederi, adică a noastră, a tuturor şi scrîşnind ameninţător din dinţi ne-a anunţat că nu va permite aşa ceva. A permis, a dat totul uitării, apoi a plecat la Banca Mondială. Preţurile ni le-a lăsat nouă moştenire.

Domnul Stolojan nu urma să candideze, n-avea nici un motiv să facă o asemenea promisiune. Nimeni nu l-a întrebat de ce a făcut-o, iar de sancţionat cine să-l sancţioneze? Şi n-a avut nici dumnealui vreo urmă de jenă.

A venit în cele din urmă şi mult aşteptata schimbare. Am votat-o plini de speranţe, deşi unii dintre noi eram înspăimîntaţi de programul celor 200 de zile absolut imposibil de realizat. Ne-am liniştit conştiinţa spunîndu-ne că dacă vor îndeplini măcar un sfert din el, tot va fi bine. Convenţia n-a obţinut majoritatea absolută. Aliindu-se cu Partidul Democrat a avut în aliat un opozant mai parşiv decît opoziţia. Rezultatele au fost pe măsura aşa-zisei colaborări, dar nu despre ele vreau să scriu, ci despre promisiunile noului preşedinte ales. Adresîndu-se de la înălţimea cunoscutului balcon, ne-a asigurat că venise vremea (venise de mult!) să se sacrifice politicienii pentru ţară şi pentru popor. Repet, dl Constantinescu fusese ales, nu-i cerea nimeni o asemenea promisiune şi nu trebuia să o facă dacă nu era sigur că se va ţine de ea. Cum s-a sacrificat? Prin ameliorarea garderobei, o lipsă totală de fermitate, defilatul ţeapăn pe covorul roşu şi, ca s-o scurtăm, printr-un abandon ruşinos anunţat cu mare întîrziere. Pe ultima sută de metri s-a mai sacrificat puţin printr-o plimbare în America de Sud şi alta la Sydney la Olimpiadă. Nici domnului Constantinescu societatea civilă nu i-a reamintit promisiunea şi nu l-a sancţionat. Pentru ceea ce a lăsat în urmă ne-a dat o explicaţie afirmînd că a fost învins de securitate. Tot ce se poate. Ar fi fost greu să învingă într-o luptă pe care nici n-a început-o. Dacă îl încearcă vreo jenă? Nu pare.

Recunosc, asupra mea poveţele bunicului au avut o influenţă covîrşitoare. Am trăit cu convingerea că omul de onoare are cuvînt, iar cuvîntul lui chiar nesubliniat explicit ca fiind de onoare, este de onoare şi este onorat.

Acum lucrurile par mai puţin limpezi. Se tot spune că totul s-ar relativiza. Oare chiar totul? Vremurile de azi ne aduc în faţă indivizi care pentru faptele lor infamante, pentru lipsa de moralitate sau profesionalism, ar trebui aruncaţi de societate cît mai departe, spre marginile ei. Nu sînt aruncaţi. Sînt păstraţi în locuri bine situate de unde îşi exersează obrăznicia şi lăcomia. Nu ştiu ce-i onoarea, nu cunosc jena. Jena în sensul de aici se mai numeşte şi ruşine. Lipsa ei cum se numeşte?

Văd judecătoare căsătorite cu hoţi dovediţi şi sancţionaţi pe alte meleaguri care n-au nici o jenă în a-şi dori să împartă dreptatea şi să sancţioneze ce? Evident şi hoţia.

Văd foşti directori care prin servilismul lor deşănţat au stimulat megalomania Ceauşeştilor, au sprijinit dictatura, ideologia ei criminală şi braţul lor înarmat. În 1990 unii dintre ei au fost alungaţi în şuturi de subordonaţi. Au revenit în fruntea unor instituţii mai prestigioase. Cu un aer triumfător împart daruri din surse care provin de la noi toţi, iar subordonaţii deveniţi amnezici le primesc cu recunoştinţă şi încîntare.

Un turnător care şi-a turnat ani de zile prietenul la securitate, după ce a fost dovedit (termenul demascat îmi zburleşte pielea) a scris un articol într-o revistă în care spunea de toate. Nu înţelegeai exact ce vrea să spună şi unde bate. Două lucruri erau însă clare: nu-i era ruşine cu ceea ce făcuse şi bineînţeles, nu regreta.

Cazurile care se văd la tot pasul şi felul în care reacţionează sau nu reacţionează societatea îmi creează dileme. Mă întreb, de pildă, dacă chiar nimeni n-ar putea reduce corupţia. Zilele trecute, o persoană care prin poziţia ocupată ar fi trebuit să-mi pară a fi om mare era necăjită pentru că nu avea instrumente cu care să o măsoare. Supărarea dumnealui ne-a mai liniştit. Acum ştiu din sursă autorizată că este nemăsurată.

Stimaţi dilematici, mai sînt astăzi promisiunea şi cuvîntul dat valori sociale? Mai sancţionează cineva nerespectarea lor? Că bunul Dumnezeu pare a fi ocupat cu alte probleme.

Duplicitatea, făţărnicia, slugărnicia, vînzarea de prieteni, neruşinarea, minciuna şi hoţia, mai sînt ele defecte de educaţie sau de caracter ori prin relativizare s-au transformat în elemente de adaptare care-i conduc pe cei ce le practică spre succes?

Stimaţi dilematici, vă rog frumos descurcaţi-mă! Eu cum să-mi povăţuiesc nepotul?

Tamara STĂNCIULESCU
Bucureşti

Valeriu NEGRU

Frumoşii naivi ai vremilor apuse

În viaţa politică, onoarea pare o valoare alunecoasă, ca politica însăşi. Poate că aşa trebuie să fie. Fidelitatea rigidă devine repede ceea ce domnul Liiceanu numea „încremenire în proiect". Chiar mai mult şi mai rău decît atît. În templul lui Apollo de la Delfi, grecii antici săpaseră în piatră trei maxime. Prima era *Cunoaşte-te pe tine însuţi*, celelalte două fiind *Nimic prea mult* şi *Dacă te angajezi, nenorocirea este aproape*. Probabil că sfaturile acestea aveau în vedere mai degrabă lumea şi etica politică decît demosul şi morala populară. În acest caz, maximele amintite trebuie corect traduse drept îndemnuri spre o politică echilibrată şi precaută, care să evite derapajul cetăţii către excese incontrolabile şi dezastruoase. Politicienii secolului al XX-lea nu i-au prea frecventat pe greci. Veacul lor rămîne exemplar, ca generator de anomalii politice. Societăţile totalitare pe care le-a produs exaltau sacrificiul individului în favoarea colectivităţii, impuneau cetăţenilor slujirea unei singure idei politice (ideea fondatoare) şi fidelitatea absolută faţă de liderul exponent. Principiul de viaţă părea a fi *Dacă **nu** te angajezi, nenorocirea este aproape*.

În lumea comunismului real, pe care generaţia mea l-a cunoscut bine, au existat cîteva personalităţi politice deosebit de interesante, cîţiva bărbaţi ce ar putea fi numiţi *fidelii infideli*. Unul dintre ei a fost Ernesto Che Guevara. După victoria revoluţiei în Cuba, Guevara s-a plictisit să bucătărească în cuhnia comunismului casnic. Şi-a anunţat plecarea spre alte zări, ce aşteptau şi ele dezrobirea. Castro l-a învinuit (să zicem amical) de încălcarea cuvîntului faţă de tovarăşi, dar nu l-a putut acuza de infidelitate faţă de cauză. S-a vorbit mult despre aventurismul şi aventurile lui Guevara, despre *bătălia fără capăt*, dar nu s-au putut spune prea multe despre viziunea lui asupra societăţii comuniste. Neclară şi nestructurată, era, oricum, diferită de modelul totalitar de sorginte sovietică. Guevara era un războinic care spunea: *milităria numai la cazarmă*. Imaginîndu-ne că n-ar mai fi avut nimic de cucerit, îl vedem întors în Cuba, suportînd greu socialismul pe care el însuşi îl răspîndise prin foc şi sînge. Castro şi tovarăşii săi ortodocşi l-ar fi considerat destul de repede *marele indisciplinat*, apoi *marele răzvrătit* şi în final *marele trădător*. Plutonul de execuţie intra în logica destinului său. Probabil că în clipa morţii ar fi strigat *Trăiască revoluţia comunistă mondială*!

Alexander Dubcek nu avea temperamentul şi carisma unui luptător-vedetă. Părea un conţopist şters şi liniştit, care transcrie conştiincios textele ce-i sînt puse

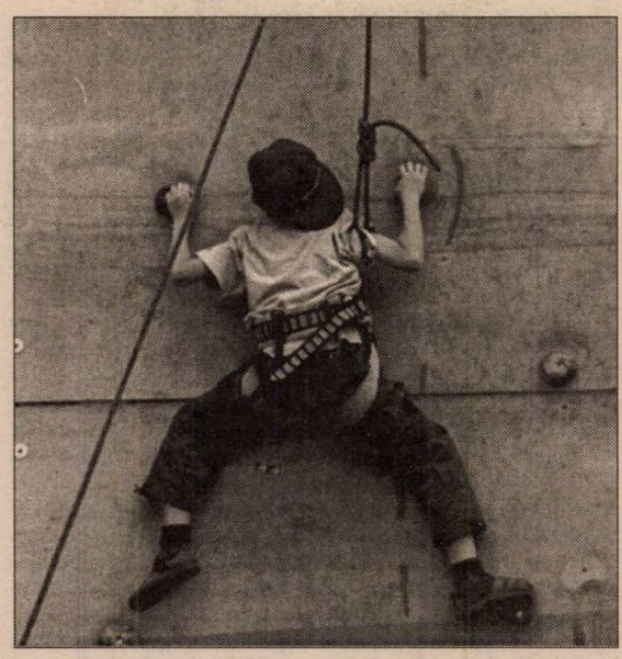

© S. Ivanoschi

în faţă. Cînd a preluat conducerea Partidului Comunist Cehoslovac la 5 ianuarie 1968, nimeni nu bănuia ce uluitoare texte vor produce el şi echipa sa. La 6 aprilie a apărut Programul de Acţiune, care a declanşat entuziasta mişcare reformatoare numită *„Primăvara de la Praga"*. Dubcek şi antidogmaticii lui vroiau un *comunism cu faţa umană* şi cu respiraţie normală. Programul prevedea, printre altele, libertatea presei, acceptarea micii iniţiative private, eficientizarea economiei de stat prin descentralizare, autonomizare, printr-un management liber, inteligent şi inventiv de tip capitalist şi mai ales printr-o remunerare diferenţiată, conformă cu iniţiativa şi eficacitatea, realmente stimulatoare. Reformele din domeniul politic erau de-a dreptul năucitoare. Citez din Zdenek Mlynar, apropiat al lui Dubcek, unul din protagoniştii *„Primăverii"*: „Fuziunea directă a partidului comunist cu statul şi ideea rolului de conducător al partidului sînt unele din punctele critice ale sistemului". (...) „Problema fundamentală în evoluţia socialismului este preocuparea de a forma o opoziţie... Eu cred că ideea unui sistem de două partide politice are logica şi calităţile ei." Trebuie să precizăm că în viziunea reformatorilor era vorba despre două partide cu aceeaşi ideologie, care în acelaşi cadru al societăţii socialiste ofereau soluţii practice diferite. Existenţa lor ar fi prilejuit programe concurenţiale, deci alegeri libere. Dubcek a fost acuzat de trădare şi ceea ce trebuia să se întîmple s-a întîmplat. În noaptea de 20 spre 21 august, trupele ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia (cu excepţia României) au invadat Cehoslovacia. Dubcek a fost dus la Moscova, de unde s-a întors foarte gînditor şi foarte tăcut. Comunismul cu faţă umană a durat cinci luni.

Fostul coleg de cameră al lui Zdenek Mlynar, de la Universitatea din Moscova, Mihail Gorbaciov, ajuns în 1985 secretar general al PCUS, a crezut că ceea ce nu a izbîndit la Praga va triumfa la Moscova şi prin Moscova. A imaginat şi el o reformare a sistemului, dacă nu mai profundă oricum spaţial mai întinsă, vizînd întregul lagăr socialist. Nu s-a sfiit deloc să dea o mînă de ajutor la debarcarea bătrînilor lideri conservatori din ţările *frăţeşti*. Conceptele sale înnoitoare, *glasnost* (prezentare publică, transparenţă) şi *perestroika* (reclădire, reconstrucţie) vizau democratizarea comunismului leninist-stalinist şi implicit reanimarea funcţiilor vitale ale organismului sovietic. De intenţiile sale regeneratoare s-au bucurat nu numai politica şi economia, ci şi morala publică, traiul zilnic şi străvechile cutume ruseşti. A pornit un război de tot hazul, împotriva consumului de votcă, ea fiind vinovată de degradarea biologică şi comportamentală a poporului. A fost, bineînţeles, o bătălie fără şansă, iar astăzi bem o votcă numită Gorbaciov.

Dacă *„Primăvara de la Praga"* este considerată o *perestroikă timpurie*, înţelegem că inovaţiile gorbacioviste au reluat, în bună măsură, liniile reformatoare ale mişcării cehoslovace. Economia trebuia dinamizată şi rentabilizată, iar măsurile erau cele pe care le-am amintit mai înainte. Şi în domeniul politic Gorbaciov a făcut împrumuturi de la praghezi, dar nu a avansat niciodată ideea unui pluripartitism de tip socialist. Reformele lui nu au avut nici ele prea mult timp şi teren de creştere. În august 1991 s-a produs puciul conservatorilor conduşi de Ianaev, puci înăbuşit de Elţîn, care Elţîn a declarat apoi dizolvarea Uniunii Sovietice şi a Partidului Comunist, făcînd din Mihail Gorbaciov melancolicul ex-pontif comunist pe care îl cunoaştem astăzi.

Cei trei bărbaţi pe care i-am amintit au dispărut în mod nefiresc din viaţa politică. Acuzaţi toţi de încălcarea fidelităţii, a onoarei, a cuvîntului, aceşti frumoşi naivi mi se par cei mai credincioşi servanţi ai ideii comuniste, idee eşuată în construcţia arbitrară care a fost comunismul trăit. ▲

George VULCĂNESCU

Aşa e în România

Aşa e în România! De cîte ori nu auzi expresia aceasta ca un oftat. O expresie menită să îndulcească amărăciunea.

Te aşezi la coadă la administraţia financiară şi vezi cum altcineva, care s-a sculat mult mai tîrziu, sare peste rînd. Şi încă nu ar conta într-atît lipsa de respect, de civilizaţie în ultimă instanţă. Deranjantă nu este atît situţia, cît atitudinea sfidătoare a celui care are impresia că îţi este superior doar pentru că o rudă de a sa, mai săracă, este vecină de palier cu funcţionara de la ghişeu. Încerci să te revolţi, dar elanul îţi este retezat de tonul şi mai răstit al „pilei" respectivului. Şi ca să nu îţi strici toată ziua, pentru că trebuie să mai ajungi şi la serviciu, îţi domoleşti furia, spunîndu-ţi: „Aşa e în România!".

Te duci la bancă să faci un depozit. Inflaţia a crescut puternic în ultimele trei luni dar, constaţi că dobînzile sînt în scădere. Parcă vrînd să te convingi cît eşti de mic şi nevolnic încerci să soliciţi un împrumut. Condiţiile de creditare sînt de-a dreptul umilitoare. De la dobîndă şi comisioane, la giranţi şi garanţiile solicitate, mecanismul de finanţare este făcut parcă anume să nu funcţioneze. Te consolezi resemnat: Aşa e în România! Deunăzi am intrat într-un restaurant pe care retina mea de consumator ocazional nu îl înregistrase pînă atunci. Vroiam să beau o cafea, iar ferestrele frumos luminate ale stabilimentului mă atrăseseră să îi trec pragul. Însoţind ospătarul în drumul spre masă „fotografiam" interiorul localului cu ochii românului care, aflat pentru prima oară în vizită într-o casă nouă, în timp ce trece dintr-o cameră în alta, îi evaluează gazdei tablourile de pe pereţi. Designul interior, dominat de bun gust şi rafinament, îmi sugera o investiţie de mai multe zeci de mii de dolari. Ambianţa fiindu-mi pe plac, costatînd că mă împac şi cu preţurile din meniu, îmi declin rapid intenţiile privind consumaţia. Solicit doar o cafea espresso şi o apă şi mă suprinde plăcut să constat că nu sînt apostrofat de chelner pentru faptul că atentez la bacşişul lui lansînd o comandă atît de „subţire".

Şi totuşi, minunea nu a durat decît pînă în momentul în care am avut în faţă produsul solicitat. Nu semăna nici măcar cu o spălătură de ibric filtrată prin sugativă. Iar pentru miros nu găsesc o figură de stil care să nu fie considerată licenţioasă. Mi-am spus: „E un accident, se mai întîmplă". Am refuzat fiertura şi am cerut un alt espresso. Cu aceeaşi amabilitate chelnerul mi-a adus o nouă producţie a barmanului. Cu o idee mai aproape de percepţia mea despre un espresso, noua tentativă de cafea a fost tot un eşec. Acum, acest aşa-zis espresso avea zaţ!

Ca orice consumator de bună-credinţă am căutat să mă adresez patronului. Un cetăţean masiv, mai colorat decît băutura pe care o comandasem, căruia doar albul ochilor şi galbenul strălucitor al lanţului de un „deget" de la gît i se puteau identifica cu uşurinţă, mi se adresează pe acel ton specific împumutat de la şmecherii de cartier. „Prietene, ştii cine este de vină?", mă întreabă într-o română aproximativă. Neintuind gluma, răspund: „Maşina de făcut cafea, espressorul". „Nu", continuă în aceeaşi notă familiară „mexicanul" (am uitat să spun – bucătaria localului are specific mexican şi românesc). „Barmanul", insist eu să găsesc vinovatul. „Nu", persevereză cu gluma naturalizatul. „De vină eşti tu, prietene, că ai solicitat un espresso fără zaţ." Sesizînd într-un tîrziu că modul de adresare şi „spiritul" său nu erau potrivite cu starea mea emoţională, patronul mai face o încercare să mă împace. „Şi, în definitiv, nu mai fiţi atît de supărat. Aşa e în România!"

Am fost tulburat cînd am văzut cît de uşor îi vine cuiva, aflat în trecere prin România, să extragă esenţa mersului lucrurilor din ţara asta. O filozofie de viaţă cu care noi am fost îndoctrinaţi zeci de ani, omul din faţa mea o sintetizase în patru cuvinte doar după un scurt contact cu mecanismele economiei de piaţă de aici. Nu am mai avut replică. Individul acesta investise cîteva zeci de mii de dolari, îşi construise afacerea pe principul dat, ca să poată fura, zice el, legal.

Cîte ţepe monstruoase nu s-au tras în zece ani de transfer al proprietăţii, iniţiatorii lor structurîndu-şi „planul de afaceri" pornind tocmai de la această sintagmă slogan?! Un investitor, recomandat drept serios, cumpără o societate comercială de stat cu cîteva sute de mii de dolari sau mai puţin şi o revinde în scurt timp cu un profit de milioane de dolari fără să fi băgat un leu, nu un dolar, în respectiva societate. „Inginerii" finciare cu activele unor întreprinderi privatizate „pe genunchi" sînt numeroase: de la vînzarea stocurilor la fructificarea conturilor în valută, de la „tranşarea" şi valorificarea bucată cu bucată la modificarea obiectului principal de activitate al privatizatei întreprinderi prin închirierea terenurilor şi imobilelor aflate în patrimoniul acesteia. Bugetul statului a fost în permanenţă amăgit de venituri din astfel de privatizări de succes care de fapt nu au făcut decît să escamoteze pierderi uriaşe acoperite, în final, din banii contribuabilului. Astăzi obrajii ni se îmbujorează la gîndul că puterea de cumpărare în România va fi crescut la sfîrşitul lui 2003 cu 6%. Încă un pic şi recuperăm şi restul de 40 de procente care ne mai despart de nivelul de la începutul lui 1990! Totul este posibil pentru că (nu-i aşa?): „Aşa e în România!".

Şi totuşi... Oare, nu pot fi învăţaţi – funcţionarul public, care tratează contribuabilul ca pe un condamnat; bancherul care oferă produsele financiare clientului ca unui milog; investitorul care nesocoteşte clauzele contractuale asumate imediat ce a parafat înţelegerea – că: „Nu este aşa în România."? ▲

Adina POPESCU

„M-am legat şi m-am dezlegat!“

El, 27 de ani, ziarist, din Bucureşti. *Ea*, 41 de ani, economistă, din Madrid (e româncă, dar s-a căsătorit în '92 cu un spaniol de care a divorţat ulterior). S-au cunoscut pe *chat*, *Family Channel*: *el* îşi spunea Amadeus, *ea* lady41 (pentru că se considera o doamnă şi pentru că 41 era vîrsta ei). *El* îi scria din redacţie, *ea* de la firmă. În primele zece minute şi-au descris semnalmentele şi s-au „vrăjit“ unul pe altul, „am ochii foarte verzi!“, „mă înnebunesc după ochii verzi!“... „port ochelari!“... „ador bărbaţii cu ochelari, mi se par atît de finutzi“... „recunosc – am ceva kilograme în plus“, „îmi plac femeile voluptoase“, „sînt destul de mic de înălţime“, „am auzit că bărbaţii scunzi sînt foarte buni la pat“ ş.a.m.d. După încă zece minute de tatonări, ea a luat iniţiativa şi i-a mărturisit: „aş vrea să mă îndrăgostesc... mă simt la fel de tînără ca la 20 ani!“, iar el i-a replicat: „sper să te îndrăgosteşti de mine!“, apoi: „iartă-mă, trebuie să plec! tocmai a intrat şeful meu...“

A doua zi, la aceeaşi oră, au făcut schimb de adrese de e-mail, iar *ea* i-a trimis o poză în costum de baie, de pe malul mării Mediterane. O poză romantică : *ea* cu o mînă visătoare, costumul de baie siclam şi ud, marea, cerul. *El* a arătat poza colegilor de redacţie care au studiat-o cu atenţie: „Bă, dacă-i pe bune, n-arată rău pentru patruzeci de ani! Poate te însori în Spania, mai ştii?“

După aproape o lună de dragoste pătimaşă pe *net*, povestea a început să capete accente dramatice. *Ea* bănuia că *el* nu e singur, că mai are pe altcineva la Bucureşti. „Îţi jur că n-am pe nimeni, îţi jur că tu eşti singura mea iubire!“, îi scria *el* în timp ce vorbea la telefon cu una dintre amantele sale, Corina, 43 de ani (se lăsa uşor sedus de femeile mai în vîrstă singure şi debusolate). Lista jurămintelor şi declaraţiilor continua pe încă două pagini „fierbinţi“: „aş trece Mediterana înot, doar să ajung pînă la tine“, „de cînd te-am văzut în poză, n-am mai atins o altă femeie“ etc. etc. Colegii de redacţie se uitau peste umărul lui şi rîdeau : „Asta chiar pune botu' la orice! E gîscă rău!“

Au mai trecut două săptămîni, dar suspiciunile *ei* nu au fost înlăturate de jurăminte cu mîna pe inimă, pe biblie, pe roşu, mai ales că *el* a plecat într-o deplasare de o săptămînă şi n-a mai avut cum să-i scrie. La întoarcerea în redacţie a citit un mesaj disperat: „Tu mi-ai jurat că nu eşti genul de bărbat care mai întîi cucereşte o femeie, după care o lasă baltă! Ei bine, nu te cred! O să iau primul avion şi vin la tine, la Bucureşti ca să mă conving!!!“. *El* s-a speriat destul de tare şi s-a pus repede pe scris: „Mai bine îmi trimiţi tu bani de avion (ştii, lefurile jurnaliştilor din România sînt destul de mici!) şi o să petrecem împreună Crăciunul ca doi guguştiuci...“, după care a mai petrecut jumătate de oră pe *chat* ca s-o convingă. Povestea poate să pară neverosimilă; totuşi *el*, anul acesta, îşi va petrece sărbătorile de iarnă la Madrid.

El, 16 ani, elev la liceul „Sf. Sava“, pasionat de baschet şi de filme de acţiune. *Ea*, 15 ani, elevă la „Mihai Viteazu“, pasionată de reviste de modă, muzică şi „Alege ASIA!“ şi de comedii-romantice, în special cele cu Julia Roberts. S-au cunoscut la un bairam, *el* purta un tricou cu *Chicago Bulls*, *ea* o fustă scurtă, plisată. S-au sărutat pe balcon pe la cinci dimineaţa şi au stabilit să rămînă împreună.

După două săptămîni s-au despărţit. *Ea* mi-a povestit, după ceva timp, cum a intervenit ruptura: „M-a aşteptat după ore pe terenul de baschet de la mine de la liceu. Acolo am stat de vorbă şi m-a întrebat dacă nu vreau să fac dragoste cu el. Eu nu ştiam ce să-i spun, dar el mi-a spus că mă iubeşte şi că n-a mai avut nici o femeie pînă la mine şi că vrea să fiu prima lui femeie. Eu la început nu l-am crezut că e virgin şi l-am pus să-mi jure, iar el mi-a căzut în genunchi, ca-n filme, şi mi-a jurat, mi-a mai jurat că o să mă iubească toată viaţa numai pe mine. Eram atît de emoţionată că-mi venea să plîng, mai că-mi părea rău că nu e nimeni să-l filmeze cu o cameră ascunsă. Apoi mi-a zis că are cheile de la un apartament al unui prieten de al lui şi am fost acolo şi...gata, nu mai zic nimic! După cîteva zile nu m-a mai căutat, iar o colegă de-a mea mi-a zis: «Fată, eşti fraieră că stai acuma şi plîngi! Ăsta-i ştiut că joacă roluri de telenovele, aşa le convinge el pe fete, tot liceul ştie că s-a culcat şi cu Magda de la A şi cu Cecilia, aia, olimpica de la C, şi cu proasta aia de Mari-

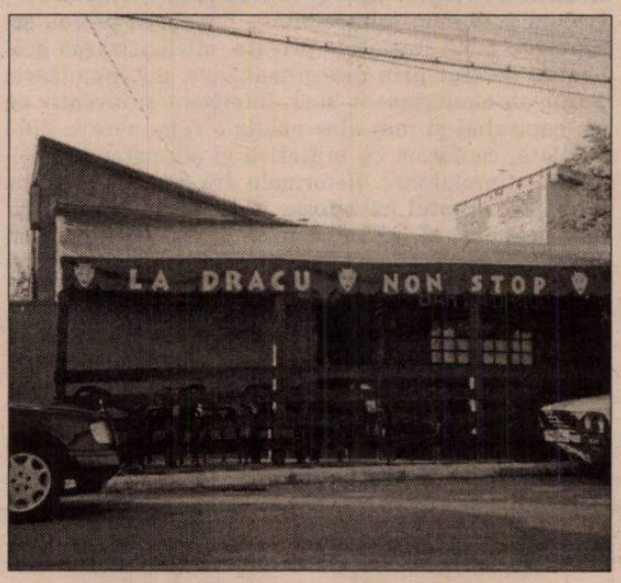

© S. Ivanoschi

neasca de la uman care dacă n-ar fi fost fustangiul ăsta murea virgină!»“.

Pe *el* l-am auzit vorbind într-o seară „la bătător“ cu „tovarăşii“ lui de prin vecini; ieşiseră toţi cu cîinii care se alergau prin parcare, ei beau bere şi fumau. *El* le spunea: „Bă, vă învăţ faza cu jurămintele, că ţine! Voi nu vă uitaţi la filme d'astea de femei. Mai lasă, frate, *Matrixu'* şi uită-te la „Iubitul meu se însoară“, că de acolo înveţi cum să te comporţi cu gagicile...“, ceva de genul ăsta şi discuţia a continuat cu de ce să dai bani pe „bagaboande“ cînd ai la dispoziţie...

El, 36 de ani, şofer. *Ea*, 34 de ani, vînzătoare la supermarket. Căsătoriţi de nouă ani, fără copii. Locuiesc în cartierul Burdujeni, din Suceava şi toţi vecinii îi ţin minte de cînd s-au bătut în faţa blocului, chiar pe pragul uşii de la intrare. *Ea* vroia să plece ca să doarmă la o prietenă, iar *el* nu vroia s-o lase: „Stai acasă! Te omor cu mîna mea, dacă nu stai!“. *Ea* tot a plecat, iar *el* s-a dus la buticul non-stop de vizavi de unde şi-a cumpărat a doua sticlă de vodcă din seara aceea pe care a consumat-o stînd jos, pe bordură şi înjurînd maşinile care treceau pentru că îi băgau farurile în ochi. *Ea* s-a întors după trei zile şi un timp s-au împăcat de bine de rău, după care au luat-o de la capăt, de numai puteau vecinii să doarmă noaptea, „dacă nu mai bei toţi banii şi te faci om serios, nu plec!“, „cine bea toţi banii?“, „cum adică cine?!“ şi urlete şi ţipete şi înjurături.

Pînă la urmă *el* s-a dus la biserică să se jure la preot că nu mai bea. A venit acasă cu hîrtie semnată de mînuţa lui, pe un an de zile. Era foarte mîndru de el: „Am jurat pe sănătatea ta şi io te iubesc pe tine prea tare ca să-mi încalc jurămîntu'! Nu mai beau un an, să vedem cum ne merge!“

Au trecut de atunci două luni în care cei doi s-au înţeles bine, dar acum, înainte de sărbători, *ea* a primit de la maică-sa, de la ţară, „o juma de porc şi vreo cinşpe litri de ţuică“ pe care i-a depozitat pe balcon. Lui tot îi sticleau ochii după ţuică şi într-o dimineaţă s-a îmbrăcat frumos şi i-a zis *ei* că se duce pînă la biserică. „Ce să faci acolo?“, l-a întrebat *ea* plină de bănuieli. „Să mă dezjur pentru Crăciun şi Anul Nou... păcat de ţuica asta să n-o guste nimenea!“. *Ea* a intrat în panică, dar *el* i-a zis să stea liniştită că „e doar pe perioada asta scurtă, dup'aia sînt jurat la loc...“. „Păi ce, se poate?“, „Sigur că se poate... Nu-l ştii pe colegul meu Remus? E jurat pe zece ani, dar s-a dezlegat de ziua nevesti-sii două zile, una pentru băută şi a doua pentru dres... iar vărul meu Ilie e jurat pe viaţă, dar s-a dezlegat pînă acuma de patru ori: pentru nunta fiicăsii, pentru că i-au spart casa, pentru parastasul lui soacră-sa şi pentru că aşa a vrut el, odată, să bea...“

▲

Stela GIURGEANU

Poveşti de adormit copiii

A fost odată ca niciodată, într-o vreme îndepărtată, atît de veche încît nici bătrînii cei mai bătrîni ai zilelor noastre nu ţin minte să fi auzit de una ca asta (iar, dacă scrierile nu ar fi lăsat drept zălog de credinţă petrecerea unor asemenea grozăvii, nici domniile voastre nu ar fi aflat), un ţinut în care cuvîntul dat avea mai multă valoare decît actualele acorduri scrise, apărate de cerberii legali ai vremurilor prezente. Se spune că, pe atunci, într-o sală de judecată, simpla repetare a jurămîntului de nevinovăţie te putea absolvi de acuze. Sau că, „lăsarea cu limbă de moarte“ era urmată cu sfinţenie, chiar de către cei care, în zilele noastre, ar contesta cu violenţă şi legi chiţibuşare un testament neprielnic lor. Se mai spune de asemenea, în izvoare străvechi, cum graniţele ţinuturilor erau stabilite prin acorduri verbale, întărite fiind doar de „legămîntul de hotar“, ritul punerii de ţărînă în cap sau *bătaia copiilor* (pentru ca, adulţii de mai tîrziu, să îşi aducă aminte de graniţă ca de locul unde au mîncat papara).

Însă în timpul de acum legenda pare foarte puţin veridică. Cel puţin într-o societate în care cuvîntul a rămas mai mult un înveliş de complezenţă, fără prea multă substanţă legală, în care jurămintele s-au transformat în lozinci comerciale, iar blestemele de odinioară în formule banale, clişee de „aburit“ auditoriul. Dar, dacă trivialitatea cotidiană, în care este înecat cuvîntul, a născut în inimile unora un scepticism greu de înlăturat, alţii, foarte mulţi, se încred totuşi (încă) în greutatea formulei. Şi de-abia de aici încolo încep adevăratele poveşti...

Maria, vînzătoare de flori în Amzei, a făcut acum trei ani o „afacere“ pe cuvînt. Şi-a vîndut apartamentul de trei camere unei familii din acelaşi bloc contra unei sume mici de bani, (stipulate într-un contract legal şi de neatins) şi a unei poveşti frumoase. Povestea spusă ei de Mitică, vecinul de la scara vecină, familist cu doi copii, băiat bun, în care avea încredere, de ce să n-aibă? Şi cum i-a propus nea Mitică într-o zi călduroasă de vară să-i cumpere apartamentul (care, dintr-o dată şi din vorbele vecinului, devenise prea mare după moartea soţului) trăgînd după propunere şi o grămadă de alte argumente, care mai de care mai „dezinteresate“, Maria a început să se gîndească serios la vînzare, înclinînd urechea din ce în ce la snoavele vecinului. Mai apoi, aproape că se hotărîse, singura problemă rămînînd însă mutatul. Avea ea o soră, dar parcă nu îi venea să se despartă de tot ce însemnase viaţa ei de pînă atunci, „la bătrîneţe te ataşezi mai mult de lucruri decît de oameni“. Atunci, ca şi cum ar fi fost ofensat de temerea ei, vecinul a luat-o cu un „vai, doamna P., cum aţi putut să vă gîndiţi la aşa ceva“. I-a făgăduit aşadar, pe onoarea lui, că „va rămîne în apartament pînă la sfîrşitul vieţii“, angajîndu-se totodată să îi plătească, tot pe aceeaşi onoare, şi întreţinerea. Promisiunea a încîntat-o pe femeie care, nemaistînd pe gînduri, a încheiat afacerea, vînzînd legal proprietatea, restul rămînînd (sfatul parolistului Mitică) la mica înţelegere. Din nefericire, acordul scris s-a păstrat, urmînd ca, la scurt timp, cel verbal să nu mai existe decît în amintirea Mariei. Invocînd dreptul legal de proprietar, cumpărătorul a evacuat-o în doar cîteva luni, lăsînd-o în plata sorţii şi cu întrebarea „cum mai poate nenorocitul să doarmă noaptea?“.

Încăpăţînîndu-mă să aflu că totuşi ceva, ceva a rămas din greutatea cuvîntului de demult, am dat de doamna Mihai care mi-a spus, franc şi fără ocolişuri, că aceasta „nu mai există“. Păi, cînd s-a dus la Institutul de Diabetici să cumpere un dispozitiv de măsurare a glicemiei (habar n-avea ce marcă să cumpere), a fost „adormită“ cu povestea „miraculosului“ şi „deosebit de convenabilului“ aparat *Prestige*, „ieftin şi eficace“ la care *„sigur“* găseşte rezerve. Crezînd în cuvîntul farmacistei l-a cumpărat, fără alte întrebări. În timp, rezervele primite odată cu aparatul s-au terminat, aşa că s-a întors să cumpere altele de la acelaşi institut. Acelaşi institut a negat însă cu vehemenţă că ar fi avut *vreodată* în posesie un asemenea aparat, propunîndu-i, în schimb, achiziţionarea unuia nou, „ieftin, eficace, la care sigur... etc., etc“.

După cum zece alte farmacii de stat sau independente s-au dovedit a fi într-o totală necunoştinţă de cauză, a mai scos din buzunar aproape trei milioane pentru achiziţionarea unui alt dispozitiv. Întrebînd-o dacă a considerat totuşi sfatul iniţial al farmacistei echivalentul unui cuvînt de onoare, doamna Mihai mi-a răspuns cu o altă întrebare: „oare domnia sa a considerat jurmîntul, depus pe vremuri, echivalentul unui cuvînt de onoare?“. Iar aici m-am oprit.

Nu însă şi spusele de azi ale unui cuvînt de onoare alterat, care, la final de poveste nu respectă tradiţia de odinioară de a-şi mărturisi neadevărul, după cum nici povestitorul său nu mai recunoaşte, ca cel de pe vremuri, cum, încălecînd pe o căpşună a spus o mare minciună, ci continuînd să urzească, se bazează pe acea legendă de demult a credinţei în greutatea cuvîntului dat, pe naivitatea prezentă a omului credul şi pe dorinţa eternă a oamenilor de a mai crede (încă) în basme.

▲

Ioana POPESCU

Cavalerii mesei cu trei picioare

Am copilărit într-o familie bine dispusă (chiar dacă am aflat la vremea liceului că nu ar fi avut tocmai motive pentru asta). Părinţii mei rîdeau mult, dar erau *rîioşi*. Tata, fie iertat, fost maior de cavalerie, era un bărbat normal, care ştiuse să aprecieze plăcerile vieţii. Faptul nu-l împiedicase ca la o vîrstă foarte fragedă să se întoarcă din război decorat cu „Virtutea militară cu spade“ şi aureolat de poveşti de vitejie. Acest erou al familiei se lăsa în fiecare dimineaţă luat peste picior de mama, pentru gusturile lui artistice. Asta pentru că, în timp ce se rădea, cu o iscusinţă şi acuitate care mă fascinau, asculta cu radioul pus la maximum (şi fredona concomitent) marşuri cîntate de fanfară. La ironiile mamei răspundea bolborosind printre clăbucii de pe obraz ceva despre *cine a urmat ca mine Evangelische Schule are gusturi superioare, pe care „voi“ nu le puteţi aprecia...* Apoi îmi făcea cu ochiul şi răspundea mirării mele mute că nu se supără niciodată, continuînd cu, *băiete*, femeile au întotdeauna dreptate, şi un* ***bărbat de onoare*** *nu trebuie să le contrazică...*

Mama, femeie înaltă şi frumoasă, care şi acum, la bătrîneţe, păşeşte cu spinarea dreaptă şi bărbia (cam) sus, lupta în felul ei cu uniformizarea proletară. Printre regulile de comportament pe care considera că nici măcar nu e nevoie să le explice, figura şi cea care îmi interzicea categoric să (mă) jur. *Un om de onoare se ţine de cuvînt fără să fie nevoie să jure pe ceva, trebuie să faci ceea ce ai promis, indiferent de piedicile care se ivesc.* ***E onoarea ta şi a familiei tale în joc.*** Onoarea se insinua în viaţa mea de copil ca fiind ceva important şi valoros, nu neapărat foarte uşor de înţeles, dar care avea legătură cu raporturile oarecum asimetrice între bărbat şi femeie sau între copii şi adulţi.

Mai tîrziu a fost nevoie să mi se explice că şi pîra

© S. Ivanoschi

este un **atentat la onoare**, indiferent ce ni se s[illegible]a la şcoală. Onoarea devenea cumva confirmarea părer[illegible] mele personale că şcoala, în ciuda obligativităţii de nediscutat, nu era întotdeauna ceva bun.

În adolescenţă m-am întîlnit cu „Cavalerii mesei rotunde“ şi abia atunci am avut revelaţia unui *cod al onoarei*. M-am şi îndrăgostit de un băiat înalt şi blond, pe care l-am privit străduindu-se să nu clipească atunci cînd răşina încinsă a unei făclii din scoarţă de brad, pe care o făcuse special pentru mine, i se prelingea pe mînă. Apoi ani de-a rîndul mi-a dăruit de Moş Nicolae cîte o crenguţă aurită, de care atîrnau mici bijuterii pe care le lucra cu mîna lui pentru mine; cu mîinile lui, pe care mereu mai apărea o cicatrice nouă. Le percepeam ca pe un *semn al onoarei cavalereşti*.

Pe parcursul vieţii am înţeles multe despre onoare şi despre multiplele ei forme de manifestare, pînă la ceea ce Andrei Pleşu numea de curînd *„onoare naţională“* şi care ar trebui să fie simpla grijă pentru locul în care trăim şi pentru aproapele nostru. Dar care (ne) lipseşte.

De curînd însă, am avut o revelaţie de etnolog. *Satul nu cunoaşte onoarea,* nici ca termen şi nici ca regulă de comportament. Acest principiu, de necesitatea căruia, din păcate, cultura oraşului nu este convinsă îndeajuns şi pentru înţelegerea şi transmiterea căruia nu are mijloacele şi instrumentele pregătite, nu figurează printre normele mentalităţii tradiţionale româneşti. Ţăranul cunoştea în schimb ruşinea, cenzura grupului, respectul pentru un statut social superior şi pentru posesia pămîntului, dar mai ales frica de Dumnezeu. Aşa se explică faptul că ţăranul vechi, acest cavaler al mesei cu trei picioare, crescut întru umilinţă şi ascultare, ale cărui cicatrici erau bătăturile, pătrunde în lumea contemporană pregătit pentru confruntarea cu tentaţiile noilor libertăţi.

P.S. opţional: Mai puţin pregătite s-au dovedit de pildă fostele noastre mici şi celebre gimnaste. Şi nu e vina lor. Le-a explicat oare cineva ce înseamnă *onoarea de campion?* Sau măcar, le-a tradus cineva sintagma *Noblesse oblige*?

---

*Tata îşi dorise bineînţeles un fiu, dar cum mama cîştigase din nou, se adaptase situaţiei şi, cît am fost copil, m-a strigat Ioane şi m-a tratat cu complicitate masculină. Abia cînd am împlinit vreo 15 ani a trebuit să accepte evidenţa şi a devenit brusc ceea ce domnul Pruteanu ar numi «overprotective».

▲

Rodica ZAFIU

Onoarea şi cuvintele

Punctul nostru de reper fundamental pentru *cuvîntul de onoare* e în lumea şi în textele lui Caragiale. În dialogurile literaturii de la sfîrşitul secolului al XIX-lea se poate observa cum vechile *jurăminte, legăminte, învoieli, făgăduieli* erau înlocuite de noile formule solemne, ale onorabilităţii moderne, dar şi cum acestea din urmă tocmai îşi pierdeau strălucirea efemeră, transformîndu-se rapid în simple clişee şi expresii de întărire: *parol! pe-onoarea mea! Onoarea* e, de altfel, ca şi *amorul* sau *amicul,* un cuvînt tipic caragialean: dintre cele care, impuse de discursul cult, cad curînd în ridicol în discursul cotidian. Alecsandri antipatiza profund forma feminină a substantivului, preferîndu-i (cu argumente semantice, estetice şi invocînd, în *Dicţionarul grotesc,* exemplul altor limbi romanice), masculinul *onor* („În pace şi onor!“). La Caragiale sînt la fel de comic-pompoase *onorul* („Viaţa onorul nesigure“, în *Telegrame)* şi *onoarea* („onoarea mea de familist“, în *O noapte furtunoasă).* Onoarea feminină se asociază unor gînduri echivoce: „Eu, domn' judecător, reclam, *pardon, onoarea* mea...“ (Leanca, în *Justiţie); „onoarea* mea, săru' mîna, nereperată, cum remîne?“ – „Las' că ţi-o repereză domn' Mitică!“... Textele caragialiene oferă un inventar bogat de variante ale formulei şi ilustrează perfect codul onoarei, în repetate rînduri pus în scenă: întruchiparea lui e domnul Lefter Popescu (din *Două loturi),* care la cumpărarea biletelor de loterie face învoială *„pe onoare*, faţă cu martori“; apoi, îi promite amicului comisar un procent din cîştig, cu formula *„Pe viitorul şi pe onoarea mea!* nene Turturene“, iar cînd merge din nou la anchetarea chivuţelor *„îşi dă cuvîntul solemn de onoare* că n-are să mai fie violent“; în fine, dă asigurări ferme că se va întoarce la birou: *„Parol,* domnule şef; mîine vin negreşit“. Din păcate, un asemenea nobil comportament nu e răsplătit de destin: personajul, cum se ştie, are onoare, dar n-are noroc...

Expresia *cuvînt de onoare* copiază sintagma franceză *parole d'honneur,* care a circulat la noi şi ca atare, a fost calchiată total sau parţial *(„Parolă de onoare* că nu-i cer nici o socoteală“ – Mache, în *Amici)* sau a fost redusă la elementul iniţial, în forma corespunzînd pronunţării: *parol!* Toate variantele glisează de la valoarea de angajament solemn la aceea de simplu element de întărire, devenit chiar tic verbal („zău aşa!“): le găsim, tot la Caragiale, atît în discursul hipertrofiat al lui Nae („Eu pot pentru ca să-ţi spui *pe parola mea de onoare* că-mi pare foarte rău!“, în *Situaţiunea),* cît şi în cel ultrasintetic al lui Costică Panaite („Ei aş? *Parol?* C-eşt' copil!?“, în *Cam tîrziu...*). Retorica onoarei îl contaminează şi pe naratorul identificat cu personajele – „Lume, lume, e ceva de speriat, *pe onoarea mea!“ (La Moşi),* ca şi pe cronicarul monden proaspăt pălmuit, rămas cu onoarea intactă dar cu o perplexitate cognitivă („Nu mai înţăleg nimică, *pi onoarea me!* – Edgar Bostandachi, în *High-life).* În orice caz, angajamentul *pe onoare* nu pare extrem de sigur şi de convingător: de aceea, personajele simt adesea nevoia să recurgă la formule mixte, care amestecă semnificativ vechiul şi noul cod *(„pe viitorul şi pe onoarea mea“).* Jurămintele tradiţionale invocau entităţi sacre – cruce, icoană, credinţă – sau personale – propria viaţă, cea a unor membri ai familiei – ori angajau viitorul prin auto-blesteme, activabile în caz de afirmaţie falsă sau de nerespectare a promisiunii. Nenea Trahanache, om vechi, îşi întăreşte aserţiunea tocmai printr-o asemenea formulă (care devine ironică în context): *„Să n-am parte de Joiţica*, dacă ştiu!“. Formulele mixte alătură invocarea codului social (franţuzit) şi a angajamentului magic tradiţional; Ziţa ilustrează perfect acest sincretism: *„Zău!* ţăţico, *parol! Să mă-ngropi!“*; „Aide, nene, *zău! parol! să n-ai parte de mine şi de Veta!“*. În *Kir Ianulea* e prezent limbajul unei epoci anterioare, în care promisiunea nu se face prin invocarea unui ipotetic cod de onoare, ci doar printr-o rostire solemnă. Respectarea ei înseamnă *a se ţine de vorbă* sau *de cuvînt*: „Te-am scăpat! acuma, să te văz, Kir Ianuleo... *te ţii de vorbă?“*... Pentru că, dacă expresia *(pe) cuvînt de onoare* e relativ nouă, o mulţime de locuţiuni atestă vechimea actului de *a(-şi) da / a(-şi) ţine cuvîntul;* de *a se ţine de cuvînt* (sau *de vorbă). Cuvîntul* are în aceste expresii un sens larg, acoperind mai multe variante de realizare ale unui act de limbaj fundamental: de la promisiunea introdusă sau nu de verbe performative, pînă la jurămîntul înfricoşător. Cît de puternic poate să fie *cuvîntul* dat/rostit, care nu are nevoie de invocarea onorabilităţii, se vede din modul în care el îl leagă pe diavolul însuşi: în *Kir Ianulea*, pînă cînd personajul îşi va plăti din plin datoria, pentru a fi „dezlegat de cuvînt“, dar şi în poveştile lui Creangă (Chirică al lui Stan Păţitul sau dracii care negociază cu Dănilă) şi în diverse basme ori snoave.

Nu e însă cazul să idealizăm angajamentele şi jurămintele trecutului: eficiente chiar şi fără recursul la *onoare*, dar supuse slăbiciunii şi nestatorniciei omeneşti. Pentru o istorie a *cuvîntului dat* în scrisul românesc, textele cronicarilor oferă suficiente exemple – istorice, politice – ale ideii că nici promisiunile, nici jurămintele nu se ţineau neapărat. Respectarea lor era mai mult o trăsătură de caracter: cutare domn, în mod excepţional, rămîne în amintire (în *Letopiseţul* lui Neculce) pentru că „era şi credincios la jurămînt,... ţine cinstit horba“... Dacă la Caragiale se poate vedea cea mai importantă sursă (comică) pentru variaţia devalorizantă a formulei de angajare prin onoare, Cantemir e cu siguranţă prima sursă (serioasă) a impunerii conceptului. La Cantemir – în deplină coerenţă cu obsesia retorică a cuvintelor şi a discursului – cuvîntul dat şi codul onoarei sînt teme fundamentale: „că decît cuvîntul dat, alte mai tari şi mai vîrtoase legături a fi nu poate, însă la cei a cinstei cuvîntului cunoscători“ (Corbul); în *Istoria ieroglifică* apare chiar, neaşteptat, termenul *parola,* definit de autor în glosar: „cuvînt dat, stătătoriu, neîntors“. Hamelonul se jură „pre viaţa mea... şi pre credinţa mea“, cu lungi formule de autoblestem în caz de nerespectare: „în cap urgie, în ochi orbie, în mîini ciungie să-mi vie!“. Blestemele teribile nu sînt totuşi o garanţie de sinceritate mai mare decît invocarea cinstei: paragrafele următoare ni-l prezintă pe personaj în plin proces de tacticoasă deconstrucţie a formulei: ale cărei cuvinte „le întorcea şi le tîlcuia“, speculînd ambiguităţi lingvistice, pentru a le face inofensive.

De altfel, literatura română e plină de ingenioase exemple de subterfugii, de exploatare a ambiguităţii cuvintelor, pentru a face nul jurămîntul şi posibilă promisiunea falsă. Cazul cel mai celebru e probabil cel al lui Alexandru Lăpuşneanu, din nuvela lui Negruzzi: promisiunile personajului, făcute lui Moţoc sau doamnei („îţi făgăduiesc că sabia mea nu se va mînji în sîngele tău“; „Îţi făgăduiesc că de poimîine nu vei mai vedea sînge, omoruri...; şi mîne îţi voi da un leac de frică“), sînt riguros respectate în litera, nu şi în spiritul lor.

În literatură şi parcă şi în viaţă, tema cuvîntului dat e tratată cu oarecare scepticism: iscusinţa vorbirii pare a fi mai importantă decît forţa coercitivă impusă din afara limbajului (de pildă, de un cod al onoarei).

▲

Antoaneta TĂNĂSESCU

Fără comentarii

Cuvîntul de onoare face parte din categoria realităţilor indiscutabile. El există sau nu există. Aşa stînd lucrurile, aici s-ar cuveni să se întrerupă orice comentariu sau să se recunoască faptul că acest comentariu e pură retorică. Ca aceea declanşată de celebrul pariu pascalian. În fapt, un pariu ce nu e un pariu propriu-zis. Căci cine pierde, nu pierde nimic, iar cine cîştigă, cîştigă totul.

▲

Angela BILCEA

„Biserica din garaje“ – o biserică provizorie

„Dacă un monument n-ar avea un rol necesar în spiritul nostru, atunci n-ar fi necesar nici în priveliştea, nici în oraşul în care este clădit“.

G.M. Cantacuzino,
Introducere în studiul arhitecturii

Argument

Dacă deschidem un dicţionar, de exemplu *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, găsim următoarea definiţie: „provizoriu“ este ceva „care durează sau este destinat să dureze un timp limitat, după care urmează să fie înlocuit; temporar, vremelnic, tranzitoriu“. Aceste prime referiri ne atrag atenţia asupra cîtorva problematici, cum ar fi acelea legate de: utilitate, funcţionalitate, necesitate; inedit, original; caracteristici particulare şi valori universale. Urmînd definiţia dicţionarului, bisericile provizorii sînt construcţii care durează sau sînt destinate să dureze un timp limitat, urmînd ca, după un timp, să fie înlocuite de altele, care să răspundă cerinţelor cerute de cult şi de valorile estetice universale. Biserica „noastră“ este o astfel de biserică: făcută din două garaje, va fi înlocuită de o alta, „cît mai bună şi cît mai rezistentă“, menită „ca atunci cînd se termină să garantăm pentru 1.000 de ani“, „cît mai *indestructibilă!*“.

Paul Evdochimov vedea Biserica Sf. Sofia din Constantinopol, în comparaţie cu alte biserici (apusene): „În Sf. Sofia, totul se ordonează în jurul unei axe centrale, încoronată de maiestatea unei cupole, şi exprimă frumuseţea într-un mod mai esoteric (mai lăuntric), venind dintr-o adîncime tainică şi dintr-o înălţime nelimitată care, coborînd peste om, îl umple de o pace transcendentală. Prin liniile ei, cupola traduce mişcarea coborîtoare a iubirii dumnezeieşti; sfericitatea ei reuneşte pe toţi oamenii în sinaxă (adunare liturgică) în trupul lui Hristos. Sub cupolă noi ne simţim protejaţi, scăpaţi de angoasa pascaliană a spaţiilor infinite.“

Biserica – mijloc de comunicare

„A fi de undeva“ este indispensabil pentru a avea repere, o identitate şi o recunoaştere socială. Sentimentul „de acasă“ nu ar putea să aibă caracteristici de intimitate fără sprijinul real şi imaginar pe care îl întreţine cu exteriorul, cu universul social şi colectiv. Locuitorul unui „loc“ doreşte să se poată izola, dar şi să se simtă identificat cu o anumită comunitate, fie ea şi religioasă, aceasta implicînd o conduită referitoare la spaţiul colectivităţii.

Spaţiu de intercunoaştere

Cartierul sau o parte a cartierului se prezintă ca un spaţiu de tranziţie între public şi privat. Loc de identitate urbană şi blazon pentru locuitorii lui, este un spaţiu deschis tuturor, supus unor reguli colective, avînd drept „vatră“ un loc închis, o biserică, fie ea construită din două garaje. Biserica şi spaţiul public din jurul ei se definesc în mod subiectiv, pentru cel ce locuieşte acolo, prin totalitatea itinerariilor parcurse de la locuinţă pe jos, pentru că zona cartierului este cea a plimbării. Este un loc de intercunoaştere, fiecare individ este cunoscut datorită unui număr de participări privind viaţa sa privată de către o seamă de oameni care nu-i sînt rude şi pe care nu i-a ales el, dar care totuşi nu-s străini: vecinii şi enoriaşii. Proximitatea în spaţiu creează o cunoaştere reciprocă, chiar dacă aproximativă: cine nu este cunoscut, este considerat drept intrus.

Este totuşi vorba de ceva mai mult decît o cunoaştere reciprocă: este un schimb social. Fiecare locuitor al „zonei“ se bucură de un anumit beneficiu din această vecinătate, dacă plăteşte preţul care i se cere: primeşte din partea celorlalţi mici „recompense“ – zîmbete, saluturi, cuvinte amabile –, care îi dau individului sentimentul că există, că e cunoscut, recunoscut, apreciat, stimat.

Există totuşi un revers: pentru a te putea bucura de aceste „avantaje“ trebuie să respecţi regulile, să faci ceea ce se face sau să nu faci ceea ce nu se face. Cine nu respectă aceste reguli tacite se expune unor observaţii mai puţin amabile sau chiar excluderii.

...dar şi dezorganizat

Violenţa avîntului urban a accentuat criza de locuinţe şi de remediile care i-au fost administrate. Alături de zonele vechi ale cartierului au apărut zone complet noi, ai căror locuitori vin din alte părţi ale oraşului – transferaţi, strămutaţi –, sau chiar din afara lui. Nu numai că locuitorii nu sînt legaţi în nici un fel de aceste noi zone, dar le vine greu să-şi însuşească alte obiceiuri: e o populaţie foarte omogenă, datorită vîrstei şi situaţiei familiale: fie au primit repartiţie de la stat, fie au făcut un schimb de locuinţă pentru a se apropia de serviciu sau mai frecvent de părinţi, copil, rude care locuiau în vecinătate; veniţi din orizonturi diferite au sfîrşit prin a se aduna: intelectuali, funcţionari, muncitori etc., alcătuind împreună o colectivitate.

Nici bisericile n-au scăpat acestui „avînt“ urban: timpul şi evenimentele istorice au cruţat un număr mic din monumentele religioase ale trecutului. Puţine edificii mai dăinuiesc, în adevăr, sub înfăţişarea lor originară; iar în cartier şi mai puţine. În asemenea condiţii, a trebuit să se construiască altele noi, chiar dacă uneori avînd un gen arhitectonic de „ordine rară“ şi anume o biserică construită din două garaje (alături de Biserica Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril – „Constantin Brâncoveanu Nouă“, fiind singurele într-o zonă care, ca dimensiuni, seamănă cu un oraş – peste 25 de mii de locuitori).

Situată în cartierul Berceni, în apropierea Leagănului de copii nr. 5, intrînd din Bd. Contantin Brâncoveanu, pe strada Covasna la nr. 23-25, se află Biserica Sf. Daniil Sihastrul sau, aşa cum am denumit-o sau cum e cunoscută în cartier, „Biserica din garaje“.

Nu este vorba de o casă folosită ca lăcaş de rugăciune, cum se întîmplă în multe părţi cînd se utilizează un edificiu civil în chip provizoriu – de altfel şi biserica noastră este un lăcaş de cult provizoriu pînă la construirea „următoarei“ pe locul acesteia – şi nici de o clădire care să fi slujit sau să slujească în acelaşi timp de biserică şi de locuinţă sau, mai rău, de garaj. Genul acesta de „monument“ se leagă de numeroase elemente – cele mai multe de ordin exterior – de casă de locuit, în lipsa turlei care o personalizează şi îi dă valoare de biserică şi prezintă, pe de altă parte, însuşirile esenţiale de plan, dispoziţie interioară şi înfăţişare generală particulare bisericilor. Destinaţia şi folosinţa sînt apoi de ordin exclusiv religios.

Construită în anul 2000 pentru nevoile spirituale ale locuitorilor din zonă, în urma unor donaţii făcute de două întreprinderi care construiesc garaje: *„...potenţialii sponsori, adică de la nişte întreprinderi mai mari, respectiv Progresul şi Granitul... Ei produc zeci de mii, fie pentru garaje, fie pentru case de vacanţă la ţară...“* (M.-A. Aldea, 28 de ani, preot) şi cu fondurile strînse de la credincioşii din cartier (pentru ridicarea acoperişului), biserica a fost realizată în numai cîteva luni.

„Monumentul“ se înalţă în „careul“ format de cîteva blocuri turn şi un bloc lamă, construite în anii '70. Planul dreptunghiular 12 m x 3 m compus din două încăperi/garaje este adaptat construcţiei celor două garaje; înălţimea este de 4 m fără turlă, cu pridvor acoperit. Elementul caracteristic este pridvorul sărăcăcios şi simplu, construit din lemn. Uşa este din metal, asemănătoare celor de la o magazie, baracă sau orice altă contrucţie provizorie de şantier, încuiată cu lacăt. Există ferestre în ambele părţi laterale – cîte trei de fiecare parte –, aşa cum au fost prevăzute garajele. Biserica are înfăţişarea unei case de locuit, cu acoperiş în patru ape, învelit cu tablă şi avînd streaşina largă; la capetele coamei acoperişului s-a fixat cîte o cruce metalică. Peste naos (pronaosul nu există) se ridică turla pe plan pătrat, acoperită piramidal şi învelită cu tablă; chiar dacă la interior nu se simte prezenţa turlei, în exterior îţi dai seama că este vorba de o biserică. Nu există clopotniţă, clopotul fiind situat în podul bisericii, deasupra pridvorului. Pereţii – şi la exterior şi la interior – sînt nezugrăviţi. Pe exterior sînt lipite cîte două cruci de fiecare parte, făcute din hîrtie; pe interior pereţii sînt împodobiţi cu icoane înrămate aduse de preot sau donate de alte biserici şi de enoriaşi. Din exterior, ca prezenţă în spaţiu este „prietenoasă“, lăsînd posibilitatea formării unui spaţiu public; interiorul este însă prea mic pentru nevoile spirituale ale unui cartier atît de mare: este prea scundă şi prea strîmtă.

Fiecare biserică poartă un nume, după hramul ei. Astfel, Sf. Simeon al Tesalonicului priveşte denumirea bisericii prin sărbătoarea hramului ca o implicare totală a lui Dumnezeu: „se aşează hram sau patron numele lui Dumnezeu, ca să se prăznuiască, sau împreună cu el, numele vreunui sfînt. (...) Iar dacă se va pune hram vreun sfînt, acesta petrece într-însa ca într-un lăcaş al său şi se află nevăzut acolo în biserică cu sufletul.“ (Nicolae Voicu, *Biserica – lăcaş de închinare în viaţa şi spiritualitatea ortodoxă*, p. 48.)

Chiar dacă biserica noastră este cunoscută în cartier ca „Biserica din garaje“, ea are hramul Sf. Daniil Sihastrul, numindu-se astfel după hramul ei, Biserica Sf. Daniil Sihastrul: *„Biserica din garaje... aşa e cunoscută în cartier. Cei care veneau aici nu ştiau că are hramul Sf. Daniil Sihastrul.“* (Florentina, 22 de ani, studentă)

Legendele culese de Simion Fl. Marian la sfîrşitul secolului al XIX-lea în Bucovina ni-l descriu pe Daniil Sihastrul ca pe un personaj care „compune“ stabilitatea cu itineranţa. Călugăr în mănăstirea Laura, Daniil nesocoteşte fără voie ordinul stareţului său, „întîrziind pentru faceri de bine în afara mănăstirii“. Mustrările superiorului şi propriile lui păreri de rău îl decid să se retragă în pădure pentru a trăi cu totul străin de comunitate. Însă această „fugă de lume“ va determina ridicarea tot atîtor ctitorii princiare, pe locul fostelor sale chilii. Ele se vor încheia la Voroneţ, locul unde este înmormîntat.

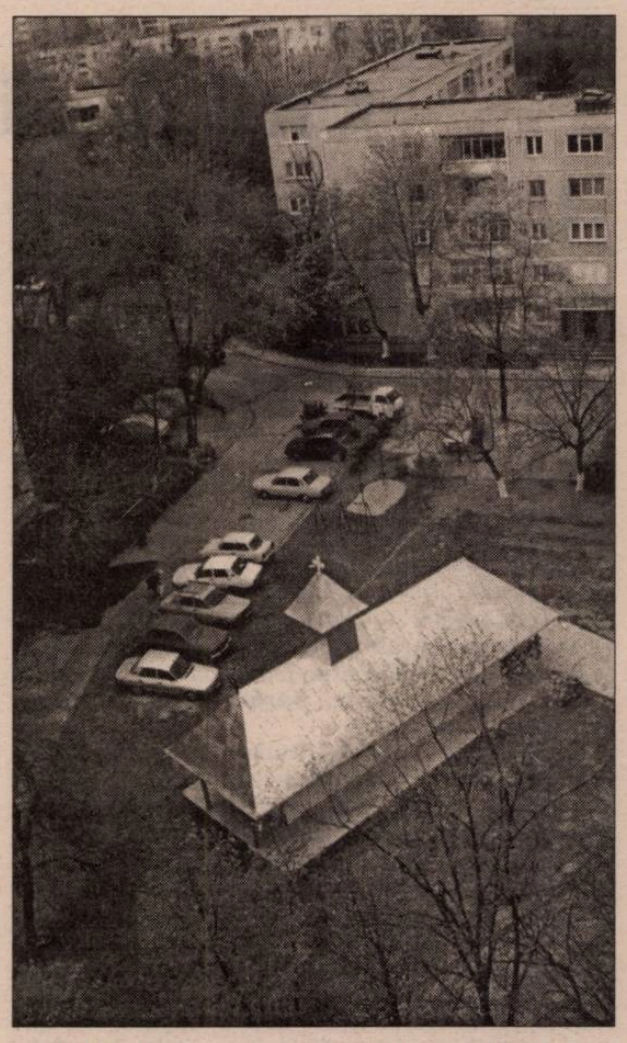

Astfel ne argumentează preotul bisericii alegerea Sf. Daniil Sihastrul ca patron al bisericii: *„Pentru că Sf. Daniil Sihastrul a fost un foarte bun învăţător şi un foarte bun păstor şi avem nevoie de o asemenea ocrotire şi de o asemenea povăţuire în zilele noastre. Şi el a avut ca fiu duhovnicesc pe Ştefan cel Mare care a fost iarăşi un model de creştin, un model de mirean şi un model de conducător, de data aceasta de parte mireneasc㠄, în treburile mireneşti ale vieţii... Din acest motiv am ales pe Sf. Daniil Sihastrul.“* (M.-A. Aldea, 28 de ani, preot)

Mai mult, Sf. Daniil Sihastrul este motiv de „revelaţie“ pentru unii dintre credincioşi care au decis, astfel, să vină la această biserică, chiar dacă nu aparţin cartierului şi nici zonei: *„...am fost aici la slujbă, nu ştiam ce hram are pentru că nu-mi spusese colegul acela; şi la sfîrşitul slujbei, cînd a zis: «Sf. Daniil Sihastrul, ocrotitorul acestui sfînt lăcaş...», atunci m-am bucurat foarte mult pentru că eu, cu o lună înainte, pe 12 februarie, am fost la mănăstirea Putna; şi acolo era icoana Sf. Daniil Sihastrul. Şi mi s-a părut pentru prima oară în viaţă, sper să nu fie şi ultima, că e viu. Şi m-am rugat să m-ajute. Şi cînd am auzit că el este patronul bisericii, atunci m-am bucurat foarte mult. Mi-am dat seama că aşa a vrut Dumnezeu!“* (Florentina, 22 de ani, studentă)

Cine sînt „beneficiarii“ acestui lăcaş? Aşa cum e de aşteptat, credincioşii care frecventează biserica sînt din cartier şi, mai ales, din zona învecinată bisericii; însă sînt şi credincioşi care vin din alte zone: *„...am înţeles că şi din alte părţi, dar majoritatea vin din cartier. Da, că este cel mai aproape şi sînt legaţi, poate cu timpul o să se lege şi mai bine.“* (Florentina, 22 de ani, studentă), numărul celor care o frecventează în mod constant, după cît se pare, nu a crescut de la înfiinţarea ei: *„mi se pare că vin acelaşi număr“*, numai duminica şi de sărbătorile mari ea devenind neîncăpătoare: *„Sînt o grămadă de oameni care vin de sărbători, mai ales de Paşti“.* (M.-A. Aldea, 28 de ani, preot)

Argumentul adus de preot pentru nefrecventarea bisericii este acela că: *„Vin mult mai mulţi decît încap în biserică. (...) Sînt mulţi oameni din zonă care vor să vină la biserică şi nu vin pentru că efectiv nu au loc. Da, şi... mai ales iarna e foarte greu.“*, dar şi o „comoditate“ a oamenilor, o nesiguranţă privind cultul şi chiar „lipsa unei educaţii“ religioase: *„Păi, atuncea ei s-au îndoit că aceasta n-ar fi ortodoxă de la început... Probabil că nu li se părea canonic. La început cred că cumpănea şi asta, că nu arăta a biserică şi le era puţin cam teamă sau era din comoditate, să fie siguri că intră în biserica cea mare pe care ei o ştiau, cu turle, cu picturi, pentru că dădea un aer de nesiguranţă, că era ceva ce n-au mai văzut pînă acum. (...) Pentru unii care nu prea ştiau ce înseamnă o biserică.“ (Florentina, 22 de ani, studentă)*

Un oraş mare, o capitală cum este Bucureştiul nu este, după cum am văzut, un spaţiu prielnic creării unei stări de apartenenţă la comunitate. Numai că, tocmai acest spaţiu poate avea capacitatea de a induce locuitorilor săi un sentiment de regăsire într-un mediu familiar, un spaţiu al unor posibile contacte interumane. Acest sentiment a existat şi istoria îl confirmă; orăşenii se identificau cu un anume loc, cel în care viaţa avea repere comune: *biserica*, obişnuinţele, contactele. ▲

„Nimeni nu-i ca Havel“

În ultimul său mesaj de Anul Nou, rostit în palatul prezidenţial din Praga, Vaclav Havel observa că, de cînd este el preşedinte, s-a maturizat o nouă generaţie de cehi, nedeformată de viaţa în comunism. Desigur, generaţiile apar şi dispar fără contribuţia personală a vreunui preşedinte, dar tinerii cehi preiau – şi datorită lui – o ţară unde e relativ confortabil de trăit, cu creştere economică rezonabilă, o ţară care a supravieţuit fără vărsare de sînge secesiunii, lustraţiei, conflictelor politice, o democraţie europeană, membră a NATO, organizînd referendumul necesar admiterii în UE.

După două mandate, preşedintele îşi ia adio de la politică: „Am descoperit un lucru uimitor: deşi era de aşteptat ca acumularea de experienţă să-mi dea din ce în ce mai multă încredere în mine, siguranţă şi lustru, s-a întîmplat exact invers. În tot acest timp am devenit mai puţin sigur de mine, cu mult mai smerit. Poate nu mă credeţi – spunea Havel într-un „discurs de adio“ rostit în septembrie la New York – dar pe zi ce trece am tot mai mult trac, mă tem că n-o să fac faţă cerinţelor funcţiei, că o să le încurc. Mi-e tot mai greu să-mi scriu discursurile şi după ce mi le scriu mă tem că repet tot timpul acelaşi lucru. Din ce în ce mai des mi-e teamă că o să fiu sub aşteptările celorlalţi, că o să se vadă că nu sînt potrivit pentru funcţia asta, că în pofida bunelor intenţii o să fac tot mai multe greşeli, că lumea nu o să mai aibă încredere în mine şi că o să-mi pierd dreptul să fac ceea ce fac.“ Nu e cochetăria unui lider politic devenit un simbol al luptei inteligente împotriva comunismului (ceea ce nu a asigurat şi inteligenţa represiunii). Încă de atunci, din noiembrie 1989, cînd tuturor li se părea de la sine înţeles că el o să fie viitorul preşedinte al ţării, cînd făcea istoria în cabinele şi coridoarele supraîncălzite ale teatrului „Lanterna Magică“, Havel a fost coautor, regizor, actor, dar şi critic al acelui spectacol spontan denumit apoi Revoluţia de catifea. Un fragment din reportajul scris în acele zile de Timothy Garton Ash *(Praga, înăuntrul Lanternei magice*, 1990): „Înspre dimineaţă, Regele Boemiei se întoarce la cîrciumioara lui de la subsol. «Ah, pane Havel!», strigă o fată de la masa vecină şi îşi trimite prietenul să ceară un autograf pe un pachet de ţigări. Havel e un boem în ambele sensuri ale cuvîntului. E un intelectual ceh din Boemia, care îşi iubeşte profund ţinutul natal. Dar e şi un artist şi nu e nicăieri mai fericit decît într-o tavernă la un pahar de bere şi în tovărăşia unor prieteni simpatici şi amuzanţi. Scund, cu păr şi mustăţi de culoare deschisă, cu un trup îndesat cocoţat pe nişte picioare mici, pare mai tînăr decît cei cincizeci şi trei de ani ai săi. Chiar şi în vremuri mai calme e un pachet de nervi, numai energie, cu mîinile permanent în mişcare, ca două elice gemene şi cu un mers foarte caracteristic, aproape în stil Chaplin: paşi mici, uşor adus de spate, un fel de tîrşîit precipitat. Poartă blugi, cămăşi descheiate la gît, uneori o jachetă de velur şi numai strîns cu uşa de circumstanţe îşi pune costum şi cravată: de pildă, cînd i se înmînează premii internaţionale. Din contra, negocierile cu guvernul nu merită costum şi cravată. Chipul lui ridat şi totuşi copilăresc se destinde tot timpul într-un zîmbet cuceritor, în vreme ce din această carcasă pirpirie tună o voce surprinzător de gravă, bodogănind vreo replică sucită. În ciuda aparenţelor, e plin de vlagă. Puţini bărbaţi ar putea să facă jumătate din ceea ce a făcut el în ultimele două săptămîni şi să mai aibă puterea să se ţină pe picioare, ca să nu mai vorbim de puterea să vorbească. Cu toate astea, iată-l aici, în acest local, după miezul nopţii, rîzînd de parcă ar face revoluţii în fiecare săptămînă.“

© R. Morariu

A fost o revoluţie specială: „Adevărul şi iubirea vor învinge întotdeauna minciuna şi ura“, spunea pe 20 noiembrie 1989 Havel adresîndu-se unui public de 500.000 de oameni, participanţi la şirul de demonstraţii care a dus la demisia prim-ministrului comunist Adamec. În decembrie 1989, Havel devenea în mod oficial preşedintele Cehoslovaciei. Solemnitatea scenei a purtat pecetea omului: „Şi atunci l-am văzut. Cît de nesigur părea cînd trecea în revistă garda de onoare care îl saluta. Cît de incomod se simţea în toată forfota aia, cu panaş şi cu cai. O lume întreagă privea filmul învestirii lui ca prim-preşedinte al unei Cehoslovacii libere, independente şi mîndre. Şi toată lumea a putut vedea cea mai penibilă gafă de modă. Pantalonii prezidenţiali erau cu cel puţin zece centimetri mai scurţi decît trebuie şi i se vedeau şosetele şi gleznele. «Eram atît de nervos! Îmi trăgeam tot timpul pantalonii», a explicat el după aia, într-un interviu televizat, cînd putea deja să rîdă de păţanie. Nici un preşedinte din istoria Cehiei nu a avut o asemenea popularitate. În următorii cinci sau şase ani, a avut o rată de popularitate în sondaje de peste 80%. A condus naţiunea cehă în timpul separării de Slovacia, cînd mulţi s-au temut că divorţul între naţiuni va implica traume dramatice, dacă nu tragice“ (Jana Ciglerova, *The Observer*, 24 noiembrie 2002). Era vremea cînd tot ce făcea şi spunea el era asimilat cu simpatie de către popor. „Cînd, în 1996, soţia lui, Olga, o fiinţă morală, modestă, o intelectuală iubită de popor, s-a îmbolnăvit de cancer şi a murit, toţi l-au compătimit. Dar compătimirea s-a evaporat şi a fost înlocuită de critici lipsite de respect cînd s-a recăsătorit, după mai puţin de un an, cu o actriţă de mîna a doua, cunoscută prin rolurile ei din filmele perioadei comuniste. Havel i-a mînia şi i-a lăsat cu gura căscată şi pe prieteni şi populaţia Republicii Cehe cînd ceremonia privată (nu l-a invitat nici măcar pe fratele lui) prin care se unea cu Dagmar Veskernova s-a desfăşurat acolo unde, în urmă cu 33 de ani, se căsătorise cu Olga, în sala din Turnul Zizkov. Toate cele patru posturi de televiziune din ţară, solidare pentru prima şi ultima dată în istoria lor, s-au apucat să difuzeze filmele teribil de proaste unde jucase Veskernova. Pe cît era Olga de iubită, pe atît era Dagmar de detestată. Olga nu participa la circul mediatic, nu-l însoţea pe Havel în călătoriile lui în străinătate şi nu prea se arăta la adunările cu protocol oficial. Dagmar ar fi făcut orice ca să fie văzută lîngă Havel şi politicienii lumii. A schimbat protocoalele tradiţionale de la Castelul din Praga aşa cum vroia ea. Nu asculta de nici un sfat: părul ei era prea lung şi fustele prea scurte. A scăpat şi de cîinele lui Olga şi Vaclav, Dula, şi şi-a adus cîinii ei în palatul prezidenţial.“

Treptat, cehii s-au obişnuit cu Dagmar, dar aura lui Havel a început să pălească. Nişte amnistii date şi una refuzată au nemulţumit poporul şi pe proprietarii de media: în 1998, doar 52% dintre cei întrebaţi aveau încredere în capacitatea lui de a conduce ţara. Continuă Jana Ciglerova: „În continuare Havel poate să rămînă favoritul celor din străinătate. Havel cunoscut de lumea mare nu este însă cel ştiut de noi, de cehi. Disidentul devenit Preşedinte, artistul şi filozoful, icoană a istoriei de pe peretele unde stau Mandela sau Gorbaciov – este o figură unidimensională, un simbol, nu o fiinţă umană. Pentru noi, Havel este bătrînul om bolnav zăvorît în Castel. Aura romantică pare că s-a diminuat în toţi aceşti ani, dar a rămas puterea farmecului său imaterial şi realizăm asta de-abia acum, cînd Preşedintele se pregăteşte să plece de la Castel în ianuarie. Doar ideea că altcineva va ocupa «tronul» îi tulbură pe toţi. O nervozitate stăpînită poate fi simţită pretutindeni, cînd oamenii discută la cîrciumă, cînd în parlament politicienii dezbat eventualitatea de a introduce alegeri directe pentru acest post, cînd e examinată lista potenţialilor candidaţi. Nimeni nu-i ca Havel. Şi cum ar putea fi?“.

Şi Vaclav Havel – scriitorul, filozoful, omul bolnav şi cel care şi-a redobîndit provizoriu sănătatea, soţul actriţei Dagmar, preşedintele Cehiei pînă în februarie – vorbeşte despre răscrucea unde se află el şi lumea: „Cu cît îmbătrînesc, mă maturizez şi capăt experienţă, devenind mai înţelept, realizez tot mai mult măsura responsabilităţii mele şi ciudatele şi variatele obligaţii adiacente funcţiei pe care am acceptat-o. Şi cu toate astea, se apropie inexorabil vremea cînd toţi cei din jurul meu, restul lumii şi – ceea ce e mai rău – propria mea conştiinţă nu vor mai întreba ce idealuri şi ce scopuri am avut, ce doresc să înfăptuiesc şi cum vreau să schimb lumea, ci mă vor întreba ce am înfăptuit, ce am realizat din intenţiile mele şi ce fel de lume las după mine. Şi brusc îmi dau seama că tocmai neliniştea spirituală şi intelectuală care m-a făcut să mă ridic împotriva regimului totalitar şi să stau la puşcărie îmi produce acum aceleaşi îndoieli profunde în legătură cu valoarea acţiunii mele, a acţiunii celor sprijiniţi de mine sau a celor a căror influenţă a devenit posibilă datorită mie. În trecut, cînd mi se atribuia un titlu onorific şi ascultam discursurile de laudă rostite în aceste ocazii, zîmbeam în sinea mea la imaginea eroului din poveste, un băiat care în numele binelui s-a dat cu capul de zidul castelului locuit de regii cei răi, pînă cînd zidul a căzut; apoi el a devenit rege şi a domnit cu înţelepciune mulţi ani. Nu vreau să contrazic aceste discursuri: preţuiesc toate doctoratele mele şi sînt foarte mişcat de cîte ori mi se oferă. Dar vreau totuşi să menţionez şi cealaltă parte, uneori hazoasă, a lucrurilor, pentru că încep să înţeleg că totul a fost, de fapt, o capcană diabolică a destinului. Pentru că am fost catapultat peste noapte în lumea basmelor şi în anii următori a trebuit să mă întorc pe pămînt, am înţeles că basmele sînt o proiecţie a arhetipurilor umane şi că lumea nu e ca un basm. Deşi n-am încercat să devin un prinţ ca-n poveşti şi deşi am fost împins în această poziţie printr-un accident al istoriei, nu mi s-a dat acea imunitate care să mă apere de căderea pe pămînt: din lumea ameţitoarelor esenţe tari ale revoluţiei în lumea terestră a rutinei birocratice. Vă rog să mă înţelegeţi: nu spun că am pierdut bătălia şi că totul a fost în zadar. Dimpotrivă, lumea noastră, omenirea şi civilizaţia noastră sînt, probabil, acum la cea mai interesantă răscruce a istoriei. Avem o şansă mai bună decît oricînd să înţelegem situaţia noastră şi ambivalenţa direcţiei spre care ne îndreptăm şi să optăm pentru calea raţiunii, a păcii, a justiţiei şi nu pentru drumul care duce la propria noastră distrugere.“

În lumea politicii, unde fiecare nou venit leagă succesul de asemănarea lui cu ceilalţi, Havel a avut succes pentru că a rămas el însuşi: un lider provizoriu, un om pentru eternitate. ▲

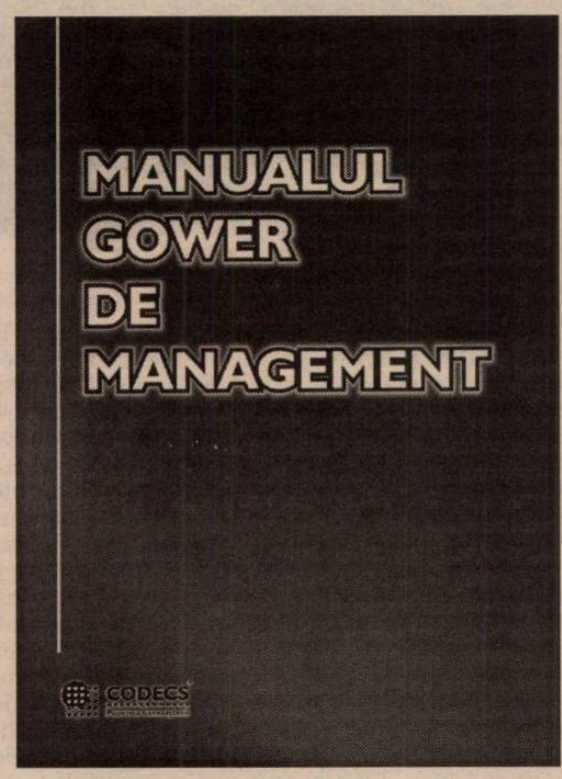

Manualul Gower de management, coordonatorul ediţiei originale Dennis Lock, 822 p., Editura CODECS, tel./fax: 012.52.51.82, e-mail editura@codecs.ro

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Simona SORA

Polonia în şapte zile

Varşovia by night

Aterizăm la Varşovia pe un frig siberian. Ne regrupăm în jurul Anei, îngerul nostru păzitor, perfect bilingv, ne consultăm agendele şi pachetele de ţigări. Nu se mai fumează niciunde. Ultimele ţigări le fumaserăm la Otopeni, în barul *Escale,* cu Roland Chojnacki, directorul Institutului Polonez, care de doi ani încoace se tot lasă de fumat. Sîntem şapte cei care plecăm să ne „documentăm" în Polonia: Denisa Comănescu de la Editura Polirom, Diana Soare de la *Observator cultural*, Ana Maria Săndulescu de la Institutul Polonez, profesorul Ion Petrică, traducătorul lui Gombrowicz şi Bruno Schulz în româneşte, Cornel Ungureanu şi Marius Lazurca de la Fundaţia timişoreană *A Treia Europă*. Cum nu reuşiserăm pînă acum să ne întîlnim cu toţii, aflăm la *Escale* ultimele detalii ale programului şi, în treacăt, faptul că sîntem prima breşă est-europeană într-un program susţinut de Ministerul Culturii din Polonia şi Institutul Adam Mickiewicz pentru parteneri din Uniunea Europeană. Cum aşa? Urma să descoperim la faţa locului.

Ne cazăm la hotelul *Europejski,* după un drum printr-o Varşovie întunecată, deşi nu e trecut de 4 după-amiaza. Profesorul Petrică ne duce în centrul „vechi", reconstituit după distrugerea Varşoviei. Îmi amintesc de un mozaicar din Toledo care refăcea o bordură cu o pensetă cît degetul lui mic. Varşovia mi se pare tristă, încăpăţînată şi trufaşă, îngheţată şi vag melancolică. Îmi amintesc că i-am promis fiică-mii că-i aduc din Polonia aripi de înger pentru costumul de serbare şi intru cu profesorul Petrică într-un magazin de jucării. N-au aripi, dar se fac uşor, zice proprietarul şi începe să ne explice cum. Dacă n-am pleca poimîine din Varşovia, ne-ar face el.

Decalogul literaturii polone actuale

Europejski seamănă cu hotelurile noastre de tranziţie, păstrează un miros de „unitate hotelieră" placat pe interioare noi-nouţe, confort de trei stele şi mini-baruri irezistibile; bufetul suedez, însă, în jurul căruia ne-am întîlnit la micul dejun, mi-a arătat de ce Polonia va intra înaintea României în U.E. Confirmarea o voi avea abia la *Holiday Inn*-ul din Cracovia.

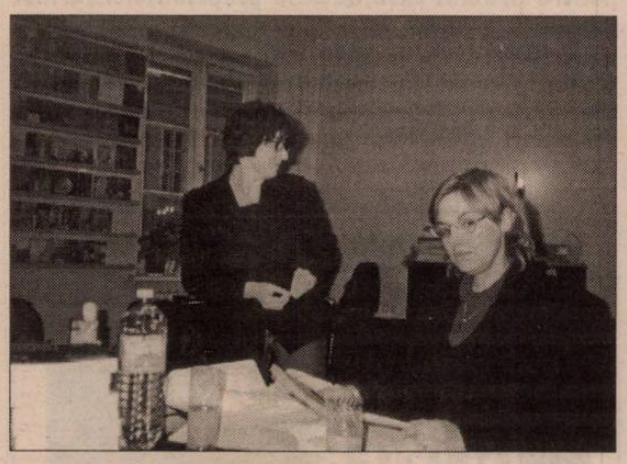

La Literatura na Swiecie

Ne îndreptăm spre sala de conferinţe a hotelului, la prima întîlnire din program, cu Malgorzata Burakiewicz, redactoarea-şefă a Editurii Muza din Varşovia, însoţită de Malgorzata Czarzasty. Muza are 10 ani, e o editură specializată în traduceri (literatură, jurnale, ghiduri turistice şi culinare, benzi desenate). Scoate peste 250 de titluri pe an, dintre care jumătate literatură, are exclusivitate pentru Márquez, Cortázar, Carlos Fuentes, Isabel Allende, Nabokov, este una dintre cele trei edituri din Polonia cotate la Bursă. Care e tirajul unei cărţi? întreabă Denisa Comănescu. Între 3.000 şi 5.000, răspunde doamna Czarzasty, iar noi schimbăm priviri edificate... Drepturile de autor reprezintă 8% din preţul editorului, iar traducătorul (nu doar domnul Ion Petrică e interesat) primeşte de vreo trei ori mai mult decît la noi. „Cum staţi cu difuzarea?" — ne amintim noi de călcîiul lumii editoriale româneşti. „Avem difuzare proprie şi o echipă de marketing formată din jurnalişti din toate zonele mass-media, cu rol de consultanţi, la lansări vin de multe ori autorii, chiar Márquez a venit o dată." Curată criză a cărţii. Ne despărţim schimbînd adrese şi reviste/cataloage. Le întrebăm pe reprezentantele Muzei ce cărţi poloneze ar recomanda pentru traducere în româneşte. După o pauză, doamna Burakiewicz o recomandă pe Dorota Maslowska, o scriitoare de 19 ani care a intrat în ultimele luni în atenţia criticii cu romanul ei de debut *Războiul polono-rus purtat sub steagul alb-roşu*. „Ea e ultima sosită şi e foarte tînără. În rest ştiţi, decalogul: Milosz, Lem, Slawomir Mrozek, Jerzy Pilch, Olga Tokarczuk, Stefan Chwin, Hanna Krall, Ryszard Kapuscinski, Andrej Stasiuk, Pawel Huelle. Şi alţii, de fapt, încă un decalog..." Mă întreb, visătoare, cîţi editori români ar recomanda pentru traducere o tînără de 19 ani, cu primul ei roman, pentru limbajul proaspăt, pentru experiment, pentru... şansa la care îi dă dreptul talentul? Şi cîţi dintre editorii strict specializaţi pe literatură străină, precum cei de la Muza, au habar de cărţile tinerilor scriitori autohtoni? Să nu ne amăgim că ei nu există (avem şi noi decaloagele noastre, unul „major" şi unul „minor"), dar să ne temem că peste vreo cîţiva ani, cînd îi vom căuta, n-o să-i mai găsim unde i-am lăsat.

Heroină, Zgomot şi Tequila

Abia aşteptam vizita la *Gazeta Wyborcza*. Îl auzisem în primăvară la *NEC* pe Adam Michnik vorbind despre „uzina sa capitalistă" şi despre literatura central-europeană care funcţiona în comunism „aidoma unui parlament inexistent". Cum se petrec lucrurile acum, în plină libertate rodată, aşezată, catifelat-restaurată, în fieful paradoxalului Michnik? Întîlnirea de la revista lui Michnik fusese reprogramată seara, după altele două. Răsfoind *Gazeta* luată din

La Newsweek

avion, ne-am îndreptat spre sediul revistei *Newsweek*, intuind doar în parte ce avea să urmeze. Adevărul e, acum cînd lucrurile s-au mai aşezat în amintire, că nu prea trepidam să aflu cum se aşază în pagină un text (îndelung muncit de o echipă mixtă, cît mai mixtă) de 375 de cuvinte lîngă o fotografie (bună, cînd nu foarte bună) cît restul paginii. N-am vorbit (înainte) cu ceilalţi, dar cred că împărtăşeam aceeaşi stare, mai ales după uşurarea cu care am aflat după primele minute de discuţie că Wieslaw Kot, şeful departamentului cultural de la *Newsweek*-ul polonez, era filolog, profesor la Universitatea din Poznan şi pregătea o teză de doctorat pe opera lui Kapuscinski. Era de-ai noştri, fundamentalist al cuvîntului scris, obsedat (la Universitate) de texte lungi şi academice. Păcat că nu poate citi *Orizont, Observator cultural, Dilema*... Cum se descurcă la *Newsweek*? „Respectînd conceptul, o combinaţie între imagine şi text, adaptîndu-l publicului polonez, urmărind cu încăpăţînare *targetul*." Care *target?* zîmbim unii dintre noi. „Publicul revistei este unul atras de vizual: se uită foarte mult la televizor, merge la cinematograf mai degrabă decît să stea în bibliotecă şi e format din oameni tineri, cu studii superioare, care locuiesc în oraşele mari, iată *target*-ul. Nici în poloneză — continuă Wieslaw Kot —, nici în româneşte nu există cuvinte adaptate care să denumească satisfăcător o serie de noţiuni nou intrate în limbă." Îi povestim despre tribulaţiile legii Pruteanu. „Şi în Polonia a existat o tentativă de acest gen — îşi aminteşte amuzat profesorul-manager Kot —, dar după multe discuţii proiectul a fost abandonat, pentru că lingviştii, oamenii de meserie care cunosc dinamica limbii, au demonstrat că nu există alternativă viabilă." *Newsweek*-ul polonez apare doar de un an şi jumătate, are un tiraj de 250-300.000 de exemplare, principalul concurent fiind hebdomadarul *Politika*. Cum se face selecţia literară la *Newsweek,* despre ce cărţi scriu? „Despre o literatură care ar putea trezi interesul cititorului de care vorbeam, despre cărţi care au un ecou în viaţa socială contemporană şi mai puţin despre experimente literare. Săptămîna aceasta vom avea o cronică la ultima carte a lui Mario Puzo, care vorbeşte despre posibilele consecinţe ale războiului din Irak. Am scris şi scriem despre Andrej Stasiuk." În Polonia nu mai există reviste literare, ci doar suplimente, mult mai strînse, jurnalistice. Îl luăm prin surprindere cu literatura actuală poloneză. Ce-ar fi de tradus? Cum se mişcă lucrurile? „Literatura polonă actuală suferă de un complex ce vine din importanţa enormă pe care a avut-o în timpul comunismului. Acum ea se închide, orgolios, în sine, văzînd că nu i se mai acordă importanţa de pe vremea cînd un protest semnat de trei scriitori declanşa o şedinţă a Comitetului Central. Scriitorii, cei buni mai ales, aveau şi bani. La fel era şi în cinematografie, se făceau 35-40 de filme pe an. Lucrurile s-au schimbat în '89, clasa privilegiată, noua locomotivă, fiind acum legată de publicitate, informatică, de noile tehnologii. Există un vid enorm între ceea ce ştie despre viaţă această nouă clasă, şi *inteligheţia* care, la rîndul ei, nu ştie nimic (din orgoliu) despre primii. Konwicki, unul dintre cei mai importanţi scriitori polonezi, a fost întrebat la începutul anilor '90 de ce nu scrie despre noua Polonie. El a răspuns: «Pentru că pe timpul meu existau în Polonia trei tipuri de maşini: Fiatul mic, Fiatul mare şi Warsawa. Eu am mers cu fiecare, ştiam totul despre ele. Acuma, ies pe stradă şi văd ultimele cinci tipuri de Renault; n-am mers cu nici unul dintre ele. Despre ce să scriu?»". Zîmbetul îi dispare brusc de pe faţă domnului Kot cînd vine vorba despre preotul Tadeusz Rydzyk, patronul unui post de radio xenofob cu 5 milioane de ascultători (catolici), care e convins că Polonia e condusă de masonerie (din care, spune el, fac parte şi episcopii polonezi), în cîrdăşie cu Uniunea Europeană, împotriva căreia acesta tună şi fulgeră. Şi *Solidaritatea?* Trăieşte mai departe propriul paradox, propria inadecvare la economia de piaţă pe care ea a introdus-o în Polonia. „Lista lui Kot" (continuăm testul literar) începe cu un tînăr de 28 de ani, Tomasz Piatek, şi cu primul său roman, *Heroina*, apărut la Editura *Czarne* a lui Stasiuk. E povestea (ne-tezistă) unui tînăr ziarist (autorul însuşi este psiholingvist şi jurnalist) care reuşeşte să scape de dependenţa de narcotice (trăită şi ea de autor). Cartea a avut succes în Polonia, iar acum, după apariţia în româneşte a cărţii lui Burroughs, *Prînzul dezgolit*, s-ar putea să prindă şi la noi. O altă vedetă a literaturii actuale, care lucrează chiar la *Newsweek,* e Hubert Kropiwnicki, autorul recentului roman *Zgomot,* o radiografie a manipulării cititorului de către mass-media. Alt scriitor cunoscut ar fi Krystof Varga, autorul romanului *Tequila,* despre mediul tinerilor cîntăreţi de rock, despre formaţii, petreceri, *clubing*. „Dinspre acest mediu se vede o Polonie care arată altfel decît cea din cărţile lui Stasiuk, unde se înfăţişează provincia poloneză, cu oameni care vegetează şi pe care vîrtejul capitalist i-a marginalizat" – adaugă W. Kot, iar eu nu-mi dau deloc seama pe care dintre cei doi îl preferă. E clar însă că-i place mult Janusz Anderman, autorul romanului *Fotografii,* un fel de „bandă fotografică", acompaniată de texte cu dialoguri din Polonia profundă. Vizităm imensa redacţie în drum spre ieşire, încercăm să situăm *Newsweek*-ul în peisajul presei româneşti. Parcă sînt prea multe poze. Ce explici/arăţi prin fotografie? Totuşi, textul e important, e esenţial, e...

Cvintetul feminin

Străbatem vreo 20 de km pînă în centrul Varşoviei, la redacţia revistei *Literatura na Swiecie (Literatura în lume);* ajungem într-o casă veche, cochetă, unde ne întîmpină doamna Anna Gorecka. Atmosfera e caldă, noi deja obosiţi şi cam înfometaţi, dar rezistînd bine în faţa fursecurilor şi cafelelor de pe masă. Ronald Chojnacki ne povestise deja despre *Secolul XXI* polonez. Îi cunoaştem pe germanistul şi pe anglistul redacţiei, răsfoim numerele „româneşti", unul despre literatura română actuală (cu traduceri din Gellu Naum, Urmuz, Ştefan Bănulescu, Petru Romoşan, Mircea Cărtărescu, Nicolae Prelipceanu, Radu Petrescu, Dorin Tudoran, Denisa Comănescu, Paul Georgescu, Mariana Marin, Norman Manea, Marta Petreu, Simona Popescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun), celălalt despre Transilvania. În jurul ultimului se încing spiritele, din pricina selecţiei. Adam Bodor e una dintre vedetele literare ale numărului, ca şi Richard Wagner, poet, prozator, eseist, liderul „Grupului de acţiune Banat" din deceniul al optulea, autorul (printre altele) al romanului *Viena, Banat*. Nici unul, nici altul... Şi unul şi altul... E o discuţie lungă, pe care o veţi citi (probabil) în *Orizont*-ul timişorean.

Cerem şi aici trei nume de scriitori contemporani polonezi, aflăm unele noi: Manuela Gretkowska şi provocarea „orgasmului stereofonic", concizia lingvistică a Nataszei Goerke, lirismul prozastic al Magdalenei Tulli, caracterul mitic şi psihanalitic al romanelor Annei Bolecka, reflexia etică în marginea istoriei din cărţile Hannei Krall. De altfel, prima carte pe care o vom vedea, o dată ajunşi în România şi aterizaţi direct la Institutul Polonez, va fi traducerea (la Editura Curtea Veche) a unui roman de Hanna Krall, *Acolo nu mai există nici un rîu*. Dar pînă atunci mai era mult, iar atmosfera abia începuse să se dezgheţe...

Literatura de azi: nombrilişti şi experimentalişti

Marek Beylin, şeful departamentului cultural al *Gazetei Wyborcza*, ne preia de la parterul trustului de presă *Agora*, ne trece prin tot felul de furci caudine, povestindu-ne despre ziar (a apărut înainte de primele alegeri libere din iunie '89, tirajul se situează între 500.000 şi 1 milion de exemplare, au filiale în toată ţara, *Gazeta* e principalul formator de opinie din Polonia). Redacţia – genul americănesc, hală enormă, cu despărţituri cît biroul – e cam pustie. Ajungem într-o sală de protocol, tot prezentîndu-ne. Domnul Beylin fumează. Ne putem aprinde şi noi ţigările. Adevărata *Solidaritate*... De formaţie istoric de artă, amfitrionul nostru a început să publice comentariu politic în *Gazeta Wyborcza*, apoi a devenit şeful departamentului cultural, pe care l-a orientat spre analiză şi evaluare polemică, mai degrabă decît spre informaţie. Cele două pagini culturale zilnice sînt dedicate evenimentelor culturale (şi, desigur, se evaporă cînd apar evenimente politice *hard)*, recenziile, cronicile publicîndu-se mai ales în suplimente săptămînale. Nu au rubrici de teatru, muzică, cinema, deşi au specialişti pe întreg

La Gazeta Wyborcza

fenomenul cultural. „Ce înseamnă pentru carte o cronică bună în *Gazetă?*" – întreabă cineva. „O cronică bună vinde cartea, fiindcă în spatele semnăturii există o autoritate. Recent am lăudat o carte nou tradusă a unui român de origine maghiară, care a apărut într-un tiraj foarte mic, cartea lui Adam Bodor (iarăşi Bodor, pe care nu l-a citit nimeni dintre noi!), şi cartea a început să se vîndă extraordinar de bine – răspunde Marek Beylin, cerînd apoi informaţii despre presa culturală românească. Perspectiva e polarizată între Bucureşti şi Timişoara, dar ajunge repede complementară. Pînă la urmă, cedăm în faţa interesului interlocutorului nostru şi vorbim, vorbim, vorbim de toate, culturale, politicale, profesionale. Cu toată oboseala, plecăm tîrziu, mult mai tîrziu decît ar fi trebuit, dar neuitînd de testul care începuse cu un decalog, continuase cu un triptic şi se diversificase cu un cvintet feminin: pe cine ar recomanda Marek Beylin pentru traducere? Înainte de nominalizări, ziaristul explică: „Există două generaţii tinere, una în jur de 40 de ani (neo-romanticii, nombriliştii care scriu mai mult despre ei şi mai puţin despre lume; scriu foarte bine, dar priza lor la publicul care citeşte azi în Polonia nu e prea mare) şi alta în jur de 30 de ani (neo-realiştii, experimentalişti, gustînd jocurile de limbaj şi care, paradoxal, descriu lumea în care trăiesc, prinzînd extrem de bine la public, desigur, la un public format, sensibilizat)". Trei nume din prima generaţie (Olga Tokarczuk, apărută deja în româneşte cu două excelente romane, Pawel Huelle şi Krystian Lupa), iar din cea de-a doua din nou Dorota Maslowska, Milka Malzan şi laureatul premiului *Nike* pe 2001, Jerzy Pilch. În afara oricărei generaţii, ar trebui tradus Stefan Chwin, autorul a trei romane de excepţie: *Scurtă istorie a unei glume* (1991), *Hanemann* (1995) şi *Esther* (1999). Şi mulţi alţii...

Ieşim în aerul îngheţat, ne-ar fi plăcut să îl vedem pe Michnik în propria-i uzină mediatică, ne dezmeticim şi ne îndreptăm spre microbuzul care ne va duce la restaurantul *Biblioteka*, unde voi gusta, pentru prima oară în viaţă, renumitul *bigos* (un fel de *paella* cu varză în loc de orez, cu vin roşu în loc de şofran şi cu fructe uscate în loc de fructe de mare) – o poezie, udată cu votcă *Zubrowka* şi urmată de *ptasie mleczko* (lapte de pasăre în ciocolată *Wedel)*. Cine-a zis că o cronică gastronomică ar fi nepotrivită într-o revistă cu pretenţii?

Cracovia – calea regală

Plecăm, cu aventuri, spre Cracovia. Ne instalăm într-un vagon neîncălzit. Nu se fumează, pădurile de mesteceni de-o parte şi de alta sînt bocnă, „naşul" polonez ne propune să ne mutăm în alt vagon, încălzit, noi nu vrem, ne simţim ca acasă. Îmi zic că are şi dromomania riscurile ei şi îmi amintesc, compensatoriu, că în toate locurile minunate din viaţa mea am ajuns pe drumuri chinuitoare. Cu cît e mai nasol, cu atît va fi mai bine...

În Cracovia ne aşteaptă la gară profesorul Geambaşu, lector la Universitatea Jagiellona, ne cazăm rapid (eu am timp să declanşez alarma de fum şi profesorul Petrică să se blocheze în cameră) la *Holiday Inn*. Ies de una singură (avem jumătate de oră liberă) şi o iau în jos pe strada Wielopole, dau în Westerplatte şi apoi, pe Sienna, ajung în Rynek Glowny. Recunosc clădiri, deşi n-am călcat vreodată în Polonia, îmi iau puncte de reper pentru întoarcere, dar ştiu că n-o să am probleme. Ajung în fugă la hotel, plecăm spre *Café des couleurs* (proprietarii sînt absolvenţi de română ai Universităţii Jagiellona), unde ne întîlnim cu profesorul Kazimierz Jurczak, fostul consul al Poloniei în România. După 10 ani în România, domnul Jurczak vorbeşte o română impecabilă, nuanţată şi cumva melancolică. Are un mod direct şi extrem de personal de a discuta cu fiecare dintre cei aşezaţi la o masă lungă, brusc încinsă în cafeneaua franco-română. O cunoaştem pe doamna Joanna Porawska, preşedinta Asociaţiei Polono-Române din Cracovia. Cornel Ungureanu îi dă o bibliografie exhaustivă celei mai frumoase doctorande din Polonia, Denisa Comănescu vrea să ştie dacă *Licorna* lui Leonardo da Vinci este „acasă", la Muzeul *Czartoryski*, Marius Lazurca povesteşte realist, prea realist, despre „A Treia Europă", Diana Soare face poze, profesorul Petrică deapănă amintiri cracoviene cu Ania (cum se înmoaie consoanele la Cracovia...), care se relaxează pentru prima dată de cînd am ajuns în Polonia, fiindcă se vorbeşte româneşte. Dăm peste cap *krupnikul* (o vodcă dulce care sfidează gravitaţia, bombîndu-se peste pahar) şi ieşim în cartierul evreiesc, *Kazimierz*, salvat miraculos de la distrugere; clădiri ruinate, amestecate cu hoteluri şi restaurante chic, în centrul cartierului piaţa, în jur cele cinci sinagogi. Intrăm în templul de pe Miodowa, complet renovat. La librăria sinagogii un băiat cu ochelari rotunzi îmi traduce textele talismanelor: unul e pentru bucurie, altul pentru viaţă lungă, celălalt pentru credinţă. N-a văzut în viaţa lui un român.

Luăm prînzul la *Chlopskie Jadlo*, un restaurant tradiţional polonez cu mîncare „ţărănească". Dacă aţi fost în Polonia şi n-aţi trecut pe aici, mai mergeţi o dată, treceţi pe acolo şi cereţi *smalec (*o supă albă cu cîrnat şi ouă), sarmale (cu diametrul de 40 de cm), *bigos* (adevăratul...), piroşti cu brînză, carne şi varză şi turtă dulce.

Noul – baza pieţei de carte

La *Villa Decius*, sediul grupului literar al Institutului Adam Mickiewicz, ajungem după un drum lung, numai bun de restabilit tonusul compromis la *Clopskie Jadlo*. Institutul ai cărui musafiri sîntem – ne povesteşte profesionist domnul Albrecht Lempp, directorul adjunct şi şeful Departamentului de Literatură –

La Institutul „Adam Mickiewicz" din Cracovia

este înfiinţat în anul 2000 şi finanţat de Ministerul Culturii şi de Ministerul Afacerilor Externe. Fiecare dintre noi a plecat acasă cu o mică bibliotecă (cataloage în engleză, franceză, germană, spaniolă cu noile apariţii, eseuri critice semnate de autorităţi în domeniu), din care se pot reconstitui o agendă (realistă, cu termene şi responsabilităţi clare), o structură organizatorică (cu profesionişti, nu cu rude şi obligaţii) şi un program editorial pe cîţiva ani (cu literatură pentru toate gusturile şi orientările). Fondul Polonez pentru Literatură (www.polska2000.pl) finanţează traduceri bune şi bine difuzate. „Acordarea unor subvenţii pentru traducerea literaturii polone – spune domnul Lempp – e importantă pentru că *toate* ţările europene oferă un asemenea sprijin, iar dacă nu o faci, mai ales ca limbă de circulaţie restrînsă, te pui singur într-o situaţie de inferioritate." Datorită celor doi laureaţi ai premiului Nobel care trăiesc în Cracovia (Wislawa Szymborska şi Czeslaw Milosz), literatura poloneză este bine receptată în Statele Unite. „Ce se cere, literatură clasică, nouă?" – întrebăm. „Una dintre cerinţele de bază ale pieţei de carte este **noul**. Editorii, publiciştii, cititorii vor cărţi noi, cărţile momentului." Lista lui Albrecht Lempp cuprinde vreo 50 de noi scriitori din cîteva cataloage în toate limbile de circulaţie – o lectură vie, plăcută, care te pune pe gînduri...

Poznan – la patru ore de zidurile Berlinului

La -20 de grade ajungem în Poznan, după un zigzag varşovian. În tren descoperim compartimentele de fumători, deliciile unei sticle de gin primite în dar, ciocolata *Wedel*. Poznan e capitala afacerilor poloneze, vizităm o pîrtie de schi artificială şi un sat de agrement pe malul lacului Malta. E prea frig, nu prea avem răbdare cu ghida noastră de limbă română care reuşeşte, totuşi, să ne facă să vizităm primăria, cu cele două capre care se lovesc cap în cap la miezul zilei, apoi piaţa centrală, vedem din maşină Biblioteca Raczynski şi Muzeul Sienkiewicz, apoi catedrala unde au fost creştinaţi primii polonezi în 966. Se vede bine, după arhitectură, că sîntem la patru ore de tren de Berlin. Eu caut în continuare aripile de înger cu care ar fi trebuit să mă întorc, filfîi prin magazine degeaba. Ne-am dezgheţat doar la intrarea (a doua zi) în Departamentul de Limba Română al Universităţii Adam Mickiewicz din Poznan. Atmosferă caldă, standarde central-europene. Ne întîmpină doamna Iuliana Grazynska, consul onorific al României la Poznan, apoi cunoaştem întreaga catedră: profesorul Zdzislaw Hryhorowicz, şeful catedrei,

La Departamentul de Limba Română al Universităţii din Poznan

autorul unui foarte interesant studiu despre Urmuz, publicat şi în româneşte, profesorul Henryk Misterski, specialist în literatura română veche şi în istoria limbii române, lingvista Krystyna Rusiewicz-Wozny, preocupată de cognitivism şi de ecourile sale în România (dacă vreun „cognitivist" din patrie citeşte aceste rînduri, m-aş bucura să-i fac legătura), lectorul Tomasz Cychnerski, specialist în morfologia limbii române, Justyna Struzinska, excelenta traducătoare în poloneză a romanului Simonei Popescu *Exuvii*, preocupată de literatura feminină din România şi de proza interbelică, Aluniţa Cofan, lector de română de la ASE-ul bucureştean. Răsfoiesc revista catedrei, *Harap-Alb*, şi dau peste impresiile estivale al studentei Urszula Cichosz la Timişoara: „Domnul Liviu, profesorul meu preferat... seamănă puţin cu Jack Nickolson care de altminteri îmi place foarte mult şi pentru care am un mare sentiment puternic..." N-am reuşit s-o cunosc pe Urszula, dar îi voi urmări textele, dezarmant de sincere.

Au mai fost şi altele în acest periplu hibernal: noaptea de la Cracovia în *Pod Aniolami* („Sub Îngeri"), concertul de la Filarmonica din Poznan, cu Szymanowski, Şostakovici şi Jan Sibelius în program, întoarcerea la Varşovia şi plimbarea pe Nowy Swiat, fără canistră cu benzină şi chibrituri suedeze... Şi regretul că reportajul meu polonez nu are doar 375 de cuvinte şi o fotografie a „căii regale" cracoviene, de la poarta Florianska la dealul Wawel.

P.S. Aripi de înger n-am găsit în Polonia decît în *Străveacul* Olgăi Tokarczuk; în schimb, mi-am pierdut răbdarea şi m-am lăsat de fumat. ▲

Dilema vă recomandă

● Bogdan Suceavă, *Imperiul generalilor tîrzii* (Biblioteca Dacia, „Seria Prozatori români contemporani", Editura Dacia 2002). Schiţele româno-americane-bune foarte bune şi excelente ca ritm şi vigoare, ca nervozitate a observaţiei şi inteligenţă artistică – ale unui scriitor obsedat de „tehnica" şi naturaleţea cu care magicul creşte din real, enigma din concret. Aha, realismul magic sud-american!? Citiţi-l fără vreo formulă lichidatoristă – personal, nu renunţ la imprudenţa unui entuziasm, totdeauna necuviincios printre românii exigenţi foarte. (Radu Cosaşu)

Iaromira POPOVICI

bazar

Programe şi frustrări

Nu m-am uitat destul la televizor de sărbătorile astea, în ciuda unui lung şir de tradiţii. Dar am aspirat, cu jind, la postura de spectator mediu. Pentru acest statut, m-am pregătit temeinic, deşi în gol: am studiat puţinele programe TV pe care le-am avut, cu mare conştiinciozitate, trăind aventura seacă a telespectatorului frustrat. Aşteptarea moderat-ferventă a fost însă o senzaţie plăcută. Ce mi-a provocat-o? Vineri, 27 decembrie, pe programul 1, la 8,55: „De ce nu a primit iepuraşul cadoul de Crăciun?“. Evident, nu am aflat de ce, deoarece copilul meu se uită doar la Minimax şi FoxKids; şi aşa, o mai veche dorinţă – de pe vremea odiosului – de a vedea, de Crăciun, desene tematico-explicative, în care să trăieşti „spiritul Crăciunului“ nu s-a împlinit. Tot pe linia asta s-au îngrămădit filmele, pe care nu le-am văzut – cu atmosferă de Crăciun şi aceasta, la rîndul ei, în viziunile regizorilor deveniţi duioşi, produs al aceluiaşi spirit al iertării şi împăcării: „Cine este Moş Crăciun?“, „În lumea lui Moş Crăciun“ (PRO TV), „A fost odată un Crăciun“ (Antena 1), „Ebenezer“ (B1 TV). Dintre toate, nu ştiu cum se face că văd, în fiecare an, aceeaşi scenă feministă dintr-un film cu Angela Lansbury – „Doamna Moş Crăciun“. Noroc cu cinemaul, unde mi-am satisfăcut din plin dorinţele idilice şi curiozităţile în privinţa originii lui Moş Crăciun cu „Miracol pe strada 34“ (pe vechi) şi „Moş Crăciun caută Crăciuniţă“ (pe nou). Există, apoi, filmele inocente care prelungesc spiritul de care vorbeam mai puţin tematic: „Mihail, cîine de circ“ (TVR2), „Poveste fără sfîrşit“ (PRO TV), „Cireşarii“ (Prima TV), „Legenda lui Tarzan“ (PRO TV); „Mica prinţesă“(HBO), „Superman“ (PRO TV). Dintre toate, nu l-am văzut decît pe „Superman 1“, cap-

coadă, dacă nu cu aceeaşi pasiune ca la 14 ani, în mod sigur cu aceeaşi toleranţă. Pasul următor în ierarhia naivităţii îl fac filmele care nu sînt catalogate drept, fără apel, pentru copii, ci sînt considerate piese de divertisment pentru sărbători: „Răzbunarea Panterei roz“, evident cu Peter Sellers, pe Antena 1; „Vreau să fiu mare“, cu Tom Hanks, pe Antena 1; „Idilă pentru o piatră preţioasă“, cu Michael Douglas şi Kathleen Turner, „Adevărul despre cîini şi pisici“; cu Umma Thurman – sînt numai o parte din ele, filme în care nu se întîmplă pînă la capăt nimic rău, sau, dacă e vreo urmă de aşa ceva, comicul îl aruncă în aer. Şi, în sfîrşit, seria filmelor chiar bune, cu o treaptă (cel puţin) mai sus, din care amintesc „Vîrsta inocenţei“ şi „Pacientul englez“, două din filmele mele „de căpătîi“, în care conflictele nu mai sînt de catifea, şi nici pasiunile doar un abur. Şi culminînd cu filmele lui Kusturica, transmise într-una din seri pe PRO TV, în care se trece de partea cealaltă a inocenţei, arătînd în exces.

▲

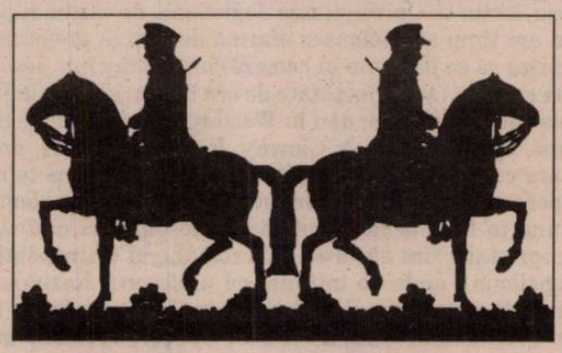

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Camus în ianuarie

La 4 ianuarie s-au împlinit 42 de ani de cînd Albert Camus a murit într-un accident de automobil, lovindu-se de un platan de pe marginea unei şosele. Un frate de mi s-ar fi prăpădit, nu aş fi încercat un doliu mai îndurerat.

El a pătruns în cămăruţa mea de 2/3 dintr-un pod de lîngă Foişor ca un Golfstream care mi-a înflorit, într-un dezgheţ încet, toţi migdalii. Camus a fost pentru mine şi ţărmurile mele prea bine definite – nu atît de triste pe cît de stîncoase şi sectare – o climă mediteraneană. Fără să mă ispitească spre o lume lipsită de maluri, el, fie şi cu limitele sale (cum se preciza obligatoriu cu acea prudenţă spăimoasă a dogmatismului), mi-a dat, în acei ani '60, conştiinţa plină de senzaţii noi, niciodată trăite, a rigidităţilor mele de gînd şi simţire, a vegetaţiei lor încă prea chircite. De la Gherea, la 15 ani, de la Camil şi Sebastian, adolescent, de la şocul Zarifopol şi Anatole France – fiecare cu uimirile sale –, de la Malraux cu acea descoperire a stelei polare din fiecare solidaritate virilă, nu mai încercasem o revoluţie interioară (poate o contrarevoluţie!) ca aceea făptuită prin „Căderea“ – nuvela unui om care primind „doar“ două palme pe stradă ajunge să coboare în abisul său.

Şi azi exclam fără remuşcare – ferice de acea vreme a asimilării, a clorofilei fără de care nu există plantă intelectuală, ferice de ora, niciodată prea lungă sau prea tîrzie, în care cauţi la fiecare colţ de stradă şi raft de bibliotecă un director de conştiinţă, găsindu-l!

Imensă nuanţă de Golfstream, Camus mi-a insuflat acea forţă nouă pentru a mă instala într-o ironie de risc maxim şi profit pe măsură: trecerea de la a-făuri-istoria (idee sublimă paralizată în clişeu!) la suportarea ei, pe viu, intrînd în jocul inepuizabil al vicleniilor ei, fără a resimţi vreo greaţă de viaţă sau tentaţia nihilismului. Cu Camus am renunţat la orice inocenţă. Cu „Ciuma“ am abrogat melodrama lumii împărţite doar între victime şi călăi, între exploataţi şi exploatatori, între revoluţionari şi renegaţi şi – mai ales – între fascişti şi antifascişti. Cu Camus, antifascismul meu devenea insuficient, prea sumar, prea mărginit, prea schematic şi se constituia într-un *malentendu* (termen inoculat tot de el) cu istoria mea. Întregul meu buncăr ideologic, birocraţia mea sentimentală erau bulversate de imaginea finală a „Ciumei“, cu doctorul Rioux care ştia precis că în rufele garderobului său au rămas microbii flagelului, gata oricînd să scape din nou în lume. În ce măsură socialismul biruitor în reportajele mele era imun la ciuma fascistă? Într-o mică măsură, într-o tot mai mică măsură – era suficient să cobor din podul meu, pe stradă. Era o viziune contrarevoluţionară? Cuvîntul ăsta încă mai speria... Camus a fost – în politica mea sufletească dominată de automatismele serviciilor de cadre: e de dreapta? e de stînga? – primul scriitor care mi-a dat dreptul să mă mişc prin Bucureşti ca un subversiv contrarevoluţionar de stînga, ca un comunist antisovietic, ba chiar, la limita absurdului, ca un comunist anticomunist; îmi dădea dreptul la acest *malentendu* cea mai scandaloasă expresie a lui, bună de pus pe peretele cămăruţei mele, între un Sancho Panza al lui Lobo, Malraux cu un chiştoc în colţul gurii şi un Labiş: „Împotriva mea, împotriva ei, voi muri la stînga!“. Cine nu pricepe deznădejdea din tenacitatea acestei convingeri, cine mai cere explicaţii: „cum adică...?“, să nu se dea competent în contradicţiile secolului 20.

În fond, la Bucureşti – şi niciodată la Paris nu se va şti cum suna Camus, la noi, în '61 – prea puţini l-au iubit. Prieteni bolşevici nu-l puteau suferi pentru exces de umanism apolitic, curat contrarevoluţionar. Amici de dreapta blîndă îl antipatizau crîncen fiindcă putea să-şi pună mama mai presus de justiţie. Tovarăşi cumplit de intransigenţi îl detestau pentru antisovietismul cu care a acceptat ca, după victoria asupra hitlerismului, să fie denunţat Gulagul. Într-o seară, „o legătură primejdioasă“, fata unui ştab ideologic, mi-a adus de la Paris o cărticică: „Albert Camus, filosof pentru cei din ultima clasă“ de Jean Jacques Brochier; dăruindu-mi-o, avea ceva triumfal în privire, am găsit imediat cum să-l apăr: „Nu ţi-au oprit-o la vamă!?“. Am şi acum în colecţia intimă exemplarul din *Arts* în care era respins ca „filosof pentru Crucea Roşie“. Pe un colţ al revistei, am ripostat: „Avem nevoie de infirmieri!“.

Oricum, inteligenţia română nu a avut organ pentru ceea ce azi se numeşte calm în franceză: „Albert Camus, la radicalité de la nuance“ *(Le Monde* din 3 decembrie 2002). Numai cu nuanţele nu ne-am ocupat noi, vreodată, la Bucureşti – nici înainte şi nici după '44, cu atît mai puţin după '89 cînd, tot din cauza lui, a lui Rioux şi a acelei somaţii: „nici victime, nici călăi!“, anticomunismul ţeapăn mi s-a părut la fel de insuficient ca antifascismul în socialism. Nu ştiu cîtă dreptate are François Fejtö cînd scrie că „idealismul pur, eroismul îl face foarte popular în ţările din Est“, dar e indiscutabil că pe noi, cei fixaţi de-a binelea între miticii noştri filosofi şi indiferenţi la redundanţa lor, nu ne pîndeşte pericolul unei camusolatrii. Nu ar avea de ce; s-ar căsca un nou *malentendu*. Corola de minuni a lumii, la noi, nu e obsedată de nuanţe, şi încă radicale. Cel mult ridicole. Ca aceasta (nu-i aşa?): „Lumea nu are nevoie de suflete uscate. Ea are nevoie de inimi fierbinţi care ştiu să pună moderaţia la locul cuvenit“. În ce mă priveşte, de mult nu mai caut directori de conştiinţă, modele, idoli – caut zilnic complici în lupta cu inerţia terorizantă a eternului.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De început

1 ianuarie 003, ora 3

Primele mele cuvinte din acest an: „Du-te dracului“. Şi am vrut să-i trag şi un şut. Mă ţineam de portiera maşinii, dar frigul, aburul de whisky, ora înaintată, noul început...

30 decembrie 002, ora 20

Pe trotuar. Îmi las pungile şi bagajele duse şi întoarse de la Sinaia. Să-mi bag maşina în garaj. Ceva vine şi face pipi pe una dintre pungi. Privesc blajin, alung resemnat. Dar din spatele meu o ţigancă alungă cîinele. Mai mult, aleargă după el, în jurul blocului. „Mama ta de cîine, de asta copiii nu te scot niciodată afară.“

27 noiembrie, ora 14

Opresc ţigănuşul cu codiţă. „N-am bani, dar îţi aduc haine.“ Urc, cobor. Sînt aşteptat de ceva, mamă, trei copii. Cred că mă voi înţelege cu mama. Ea spune: „Asta şi asta aş vrea.“ Îmi ia hainele din mînă şi pleacă. Ţigănuşul cu codiţă nu spune nimic. „E mă-ta?“ „Nu.“ Alerg după femeie. O întreb dacă e mă-sa. „Da.“ I le iau din mînă şi fac dreptate. Ceva mă latră. „Taci, fă.“

2 octombrie, ora nu o ştiu

Privesc în zare. Eu şi handicapata de la doi, scara patru. Ce loc are ea de reverie? Între butoaiele maro de varză. Ce loc am eu? Scot nasul mare printre două perechi de chiloţi de copil, scoase la uscat. Privesc... gîndesc, nu cred. Mă tem doar ca privirea mea să nu aibă acelaşi punct fix ca al handicapatei. Tot încerc să iau alte şi alte puncte. Nici unul nu e confortabil. Vede ceva handicapata? E handicapată? Fiindcă are faţa aia... prejudecăţile în chestia asta... Pentru părinţii ei sigur ea a făcut uriaşe progrese. Simte soarele, simte ploaia, cine mai ştie ce mai simte şi mănîncă... ştampilez aşa. Ca să mă definesc. Mai ales că, de cîte ori merg pe balcon pentru reverie, o văd pe ea. Trup uriaş, inform, zîmbet gros, perpetuu. Mă deranjează. S-o omor? Era un film din ăsta, înjurai pe unul, a doua zi era mort şi ţi se trimitea doar nota de plată. Privesc în orizont. Dreapta e PRO TV, seara i se văd luminile de pe corpul clădirii. De jur împrejur case vechi pînă la Hala Traian. Lîngă mine e casa lui Ilie Balaci, fotbalistul, centrala termică şi casa boierească plină de ţigani. Cică e o casă care nu există în documentele Primăriei. De acolo iese ceva. Mic, alb. Latră. Handicapata dă semn: mişcă din urechi, întoarce capul ei cît o canapea spre sunet. Butoaiele de varză. Multe. I-o place fetei varza? Mie varza murată nu-mi place. Poate doar cînd o înveli sarmalele. Cîinele, fata şi butoaiele de varză. Încep să se joace. Cîinele latră, fata, de la balcon, zîmbeşte.

▲

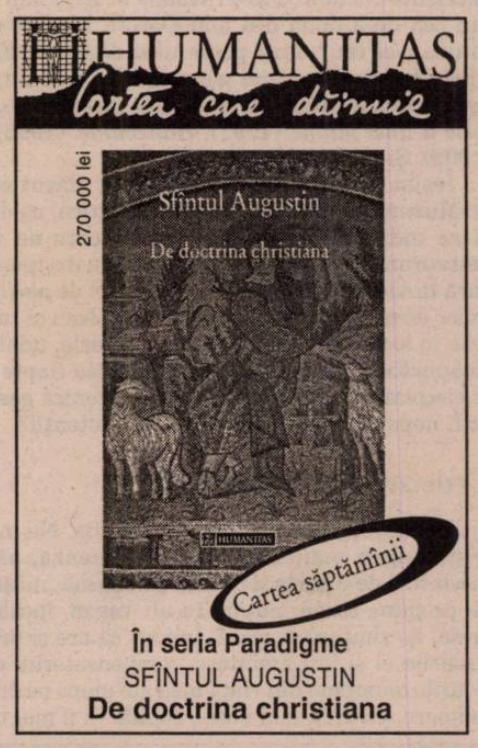

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

2002: o retrospectivă

Anul deja trecut merită privit şi sub prisma evenimentelor semnificative din domeniul arhitecturii. Nu sînt puţine şi le enumăr în ordine aleatorie: bienala recent încheiată, care a arătat o medie a arhitecturii româneşti mult mai ridicată decît la bienalele trecute (este, bunăoară, prima la care s-a putut opera o benefică, deşi incompletă, selecţie înaintea vernisajului); prezentate în bienală, cîteva lucrări de excepţie finalizate anul trecut şi pe care mă bucur că le-am semnalat în spaţiul acestei rubrici mai înainte de a fi (sau, din nefericire, nu) nominalizate de juriul bienalei: medaliata Casă a Fotbalului (arh. Emil Barbu Popescu şi colectiv), Europe House (Vladimir Arsene şi W4th Architecture, o incredibilă omisiune de pe lista nominalizărilor!), Opera Center (Dorin Ştefan şi DSBA, finalizată cu al doilea corp de clădire) şi vila de la Buftea a arh. Radu Teacă (cealaltă omisiune inexplicabilă a juriului, care a ignorat astfel probabil cea mai complexă şi spectaculoasă locuinţă unifamilială din România, alături de Casa Herczeg a lui Radu Mihăilescu). Faptul că s-au putut finaliza atîtea lucrări aflate deasupra mediei internaţionale este de natură să ne bucure, deşi nu putem deocamdată decela dacă este un simptom repetabil sau doar un accident; vom vedea la bienala următoare.

Al treilea an al colecţiei Spaţii Imaginate de la Paideia a fost de asemenea bogat, mai cu seamă dacă ne gîndim că este singura serie care publică sistematic carte de arhitectură investigată teoretic – domeniu „aţos" şi pentru arhitecţi şi pentru filozofi. În 2002 însă, acestei colecţii vin să i se adauge şi tezele de doctorat ale profesorilor de la „Ion Mincu", pe care editura universităţii eponime a început să le producă. Este un eveniment nu doar cantitativ ci şi sub specia transparentizării tezei de doctorat în arhitectură (pe care unii arhitecţi, ca şi unii artişti în şcoala lor, o contestă, nedrept cred eu, sub cuvînt că nu se poate da doctorat într-o artă în care calitatea produsului propriu contează, nu cea a comentariului în marginea acestuia). Oricum, publicarea constantă va oferi argumente citabile şi uneia şi celeilalte dintre tabere.

În fine, faptul că au avut loc două concursuri naţionale deschise în două domenii sensibile ale arhitecturii autohtone – locuinţa socială şi lăcaşul de cult ortodox – este de natură, privind retrospectiv, să redeschidă autorităţilor competente şi arhitecţilor apetitul către acest mijloc de selecţie a arhitecturii de calitate, singurul eficient – în ciuda imperfecţiunilor sale. Concursul, disociat de licitaţia pentru execuţie, este singura cale prin care poate fi aerisit arhitectural spaţiul construirii publice, pentru că el dă şansa arhitecţilor tineri, necartelaţi după interese de grup şi cumetrie politică, să acceadă la comanda de amploare, aceea care consacră o carieră şi care instituie repere urbane pentru multe generaţii. Mă întreb cum ar fi arătat oraşele noastre dacă băncile „noastre", dacă sediile finanţelor publice post-decembriste, s-ar fi făcut prin concursuri deschise (poate restaurînd şi convertind parte din fondul construit existent în centre istorice), dacă şi catedralele episcopale de după 1989 ar fi fost rezultatul competiţiilor deschise – şi, visez cu ochii deschişi, internaţionale. Nu s-a putut şi nu s-a vrut. Asta e. Anul trecut s-a vrut şi s-a putut, astfel încît avem acum două rezultate plauzibile, cel al firmei HAX pentru locuinţe sociale de tineret pe bd. Timişoara din Bucureşti şi cel al UAUIM pentru Catedrala Patriarhală. Anul 2003 va trebui să le aducă „tragerea" în realitate, pentru ca mesajul concursurilor deschise să fie întreg. Ar trebui legalizat concursul pentru orice investiţie publică şi pentru investiţiile private în zonele sensibile ale oraşelor şi ţării, în ansamblul ei. Astfel, valoarea ar putea fi aleasă de non-valoare, iar producţiei locale i s-ar oferi şanse egale cu cele ale arhitecţilor străini ce însoţesc investiţiile de amploare.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Malle

Am acasă o fotografie cu Maurice Ronet în *Focul fatidic / Le Feu follet* (1963). Filmul spune povestea ultimelor ore din viaţa unui fost playboy care a decis să se sinucidă; fotografia aceea (ca, de altfel, fiecare imagine din film) ne spune de ce. E o poveste despre şarm – acea binecuvîntare de care personajul lui Ronet a avut parte. Dacă e adevărat că feţele şi trupurile noastre pot vorbi în locul nostru, atunci faţa şi trupul lui spuneau ce aveau de spus în şansonete. E un mare dar – nu-i de mirare că, uneori, cei care n-au avut parte de el îl subestimează, preferă să creadă că o persoană binecuvîntată cu prea mult farmec nu merită luată în serios. Dar dacă persoana aceea n-a avut *nimic altceva?* Personajul lui Ronet a trăit de pe urma acestei binecuvîntări melodioase, protejat de şansonetă ca de o aură, comportîndu-se de parcă melodia n-ar avea sfîrşit. Dar ea a tăcut şi, atunci cînd o să înceapă din nou, nu va mai fi o şansonetă, ci un cîntecel fals şi obscen pe care el nu vrea să-l audă, cu atît mai puţin să-l cînte. Filmul îl surprinde în această pauză, în acest moment de tăcere (nu se aude decît un pian cîntînd Satie), cînd se schimbă discurile. În fotografie, el are părul năclăit şi nodul de la cravată slăbit, iar faţa lui e plină de umbre care n-au ce să caute acolo, ca şi cum un vînt brutal i-ar fi atacat relieful armonios, umplîndu-l de asperităţi şi de crevase. Încă îi mai poţi ghici aura, dar e zdrenţuită şi vîntul bate prin ea. Cum să nu-l iei în serios? Nu cunosc nici un alt film care să dea atîta demnitate şarmului – cît de important este (nu trebuie să faci nimic; e suficient să te scarpini în cap şi ceilalţi vor vedea în gestul tău o operă de artă), cît este de vulnerabil (unde se termină el începe lumea reală, pe care n-o dau afară din casă nici graţia, nici bunul-gust). Acest film superb a fost realizat de Louis Malle (omagiat în prezent la TVR Cultural), la vîrsta incredibilă de 31 de ani.

Dacă vi se pare că *Le Feu follet* e o schimbare prea radicală, după veselia obligatorie a sărbătorilor, ar fi trebuit să încercaţi *Ascensor pentru eşafod* (1957), primul film al lui Malle. Nu e decît un *thriller* fără substanţă, dar cît de greu ne este să-l mai uităm pe ucigaş (acelaşi Ronet), după ce am împărţit cu el spaţiul strîmt al liftului care îl ţine prizonier, cît de greu ne este să o uităm pe amanta sa (Jeanne Moreau), după ce am văzut-o umblînd prin Paris în căutarea lui, ca o somnambulă, şi după ce am compătimit-o, pentru că, spre deosebire de el, are atîta spaţiu la dispoziţie – un oraş întreg – şi nu-i foloseşte la nimic, pentru că are atîta aer de respirat, dar singurul aer care o interesează – aerul din jurul lui – l-am respirat noi în locul ei.

De obicei, criticilor şi studenţilor la film le place să descopere în opera unui regizor „unitate stilistică", „teme predilecte", „o viziune asupra lumii". Fellini şi Tarkovski sînt eroi ai Cinematecilor şi pentru faptul că, după ce au văzut două-trei filme de-ale lor, spectatorii simt că îi cunosc şi le pot recunoaşte celelalte filme după cîteva imagini. Louis Malle e unul dintre eroii mei din istoria cinematografului şi i-am văzut toate filmele, dar nu simt că-l cunosc. Stilul său s-a schimbat de la un film la altul şi rareori s-a întors la un subiect mai vechi. Dacă ar fi continuat să facă filme în genul lui *Ascensor pentru eşafod*, ar fi fost încoronat ca Hitchcock al Franţei. Dacă ar fi repetat ce-a făcut în *Amanţii* (şi ce uşor i-ar fi fost!), talentul lui de a reda trăirile femeilor ar fi fost trîmbiţat mai ceva ca al lui George Cukor. Dacă ar fi mers pe linia din *Le Feu follet*, lumea ar fi vorbit cu veneraţie despre egalul lui Robert Bresson. Dar el n-a stat niciodată pe loc. A cutreierat toate genurile posibile, lăsînd aproape în fiecare cîte un film excelent, apoi a trecut la genuri *imposibile*. Unul dintre filmele pe care le-aş fi adăugat la medalionul de pe Cultural este *My Dinner with André* (SUA, 1981). La prima vedere, nici nu e un film – doar o conversaţie între doi prieteni, lăsată să curgă într-un restaurant, de un regizor pe care nici nu-l simţi; dar *totul* e acolo, la masa din restaurant – cinematograful, umanitatea, totul. Şi, cu toate că îl cunoşti pe Malle mai puţin ca oricînd (e ca un *maître d'hôtel* invizibil), realizezi că numai un om foarte special – cineva care a atins perfecţiunea şi a mers *mai departe* – te putea aduce în restaurantul acela.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

2002, 2003 şi alţii ca ei

La „Silva" (masa de la geam): „Uite la englezi, a fost ăsta, Henric al II-lea, şi a zis: bine, mă, de ce să dăm noi 10 la sută la Vatican, lu' Papa? Ia să facem noi religia noastră, anglicismul, şi să ne mai lase-n pace! Şi-aşa a făcut! Aşa şi cu ortodocşii de la noi, de ce să dăm bani la Moscova? Dup-aia s-a însurat cu mai multe gagici şi le-a tăiat capul". **De uşa** acestui magazin (închis de sărbători), cineva a legat de dimineaţă un căţel. După care a dispărut. Căţelul este un cocker spaniel, curat şi cuminte. Nu se zbate, nu latră, nu scheaună. Nici măcar cînd diverşi alţi dulăi, de alte rase, trec pe lîngă el, în alte lese, mîrîind ameninţători sau jucăuşi. Cockerul stă şi aşteaptă. A fost educat bine. A fost educat să aştepte, e convins că stăpînul va veni să-l ia, deşi acum e deja noapte, tîrziu. Peste cîteva ore va fi Anul Nou. Şi-l va petrece legat. Apoi va începe viscolul. **Singurul moment solemn** al Revelionului a devenit o competiţie cu subtext. Ce era rău în a difuza mesajul şefului statului în direct? Sau înregistrat, dar simultan, pe toate posturile? Nu ştiu, mai ales că nu te obligă nimeni să-l urmăreşti. Aşa, fiecare televiziune l-a transmis cînd a vrut, în plus premierul a avut şi el de zis cîteva cuvinte memorabile, ba înainte, ba după preşedinte. În funcţie de palatul în care îşi bea cafeaua fiecare patron de presă.

Primesc o tonă de felicitări sezoniere pe e-mail. Din motive doar de el ştiute, calculatorul meu refuză să trimită răspunsurile pe care le-am ticluit. Colac peste pupăză (care-o fi originea acestei vorbe?), nu pot să trimit nici SMS-uri, deşi primesc destule. Le parcurg cu precauţie, poate că unul va conţine şi vreo mustrare, vreun semn obscen, ceva care să-mi compenseze sentimentul de vinovăţie. Dar totul decurge conform cutumei festive. **În schimb**, am primit o singură felicitare convenţională. Carton lucios, figurine colorate, plus cîteva cuvinte prefabricate, lîngă care expeditorul a adăugat cu pixul urările sale. Felicitarea vine din străinătate, dacă a ajuns exact la moment înseamnă că expeditorul s-a gîndit la mine din timp. E prima oară cînd avantajele comunicării electronice mi se par nesemnificative.

Un ziarist a murit într-un accident de maşină, cîţiva ţărani au fost luaţi de inundaţii, o femeie a născut într-un bordei săpat în pămînt, nimeni nu a cîştigat milionul lui Călinescu. La secţiile financiare contribuabilii se calcă în picioare, dornici să-şi plătească noile impozite, conform unei legi fără norme de aplicare. Întreţinerea a crescut de vreo trei ori, directorul RADET declară că îşi pune speranţele în pensionari. Doi români îşi pierd viaţa în Israel, televiziunile insistă grobian pe reacţiile părinţilor. **Un sondaj** de zilele trecute îmi iluminează oblic melancoliile. Românii nu au încredere în români. **Ilie Şerbănescu** la BBC: *„Acum singura opoziţie este Ion Iliescu. Atît."* **La „Silva"** (masa de la geam): „Mai deştepţi sînt ăştia, sîrbii de la Timişoara. Fac Crăciunul şi pe 25, o dată cu românii, şi pe 7 ianuarie." „Păi, pe 7 nu e Sfîntul Ion?" „Ba, la ei e şi Sfîntul Ion de la noi şi Crăciunul de la ei. Şi după-aia mai e încă o dată." „Cine, Crăciunul?" „Auzi, dai un rînd de fiecare dată cînd îţi explic ceva?"

De Bobotează, un reporter frenetic stă de vorbă cu unul dintre tinerii care s-au aruncat în apa aproape îngheţată, după cruce: *„Dar de ce vii aici în fiecare an? Care e simbolul? Care-i treaba?"* **Un amic** îşi începe anii sub semnul unor citate „cu greutate". Am hotărît să-l imit, cine ştie? Am ales un pasaj din faimoasa **Condică de sugestii şi reclamaţii,** copiată de Monciu-Sudinski dintr-un restaurant al anilor '70. *„Am cerut găină, mi s-a adus, mirosea a peşte. Am cerut atunci peşte direct. Mirosindu-l şi pe acesta avea iz puternic de ouăie. Perfect! Cînd am intrat mi-era foame, acum refuz categoric să mai mănînc. Decît să mă îmbolnăvesc cu «produsele» unităţii voastre prefer să ocup un loc degeaba! Stau şi mă uit pe fereastră la incendiul de vizavi."*

▲

MESAJUL MASAJULUI

*Într-una din ultimele pagini ale anului trecut, vorbeam despre modele orientale surprinse în anunţuri ocazionale. Opţiunile concetăţenilor noştri nu se îndreaptă doar către utilizările combative ale mult comentatului „spirit", ca-n ninja sau kickboxing, ci şi către „aventurile" sale terapeutice, fie ele masaj sau gimnastică. (**I. P.**)*

Iaromira POPOVICI

Energiile *taiji*-ului

O sală mare, în Complexul 23 August. Mulţi oameni, vreo, să fie, 30, îmbrăcaţi sport. Se mişcă, destul de armonios, şi altfel decît am fost noi obişnuiţi la orele de sport. „Fiţi total prezenţi în ceea ce faceţi", se aude vocea instructorului, care adaugă, apoi, misterios şi incitant: „Deschidem centrii gîtului", „Folosiţi forţa gravitaţională", „Conducem energia: activitate mentală susţinută", „Deschidem toţi porii corpului", „Corelăm relaxarea corpului cu cea a respiraţiei şi cu activitatea mentală". Ultimul îndemn pare să exprime, mai clar, despre ce e vorba în acest alt fel de gimnastică: „Taijiquan-ul este o artă de cultivare a sănătăţii, o artă de menţinere a tinereţii şi de atingere a longevităţii, este o artă a armoniei, a obţinerii puterii în lipsa efortului, arta de-a şti să cedezi pentru a putea învinge, o foarte veche artă a mişcării. (...) Ceea ce este caracteristic Taijiquan-ului sînt mişcările armonioase, continue şi fluide, mişcări care dau senzaţia unei curgeri de apă sau a unui dans foarte graţios, dar care în acelaşi timp dau şi putere". Toate aceste vorbe de duh le aflăm din materialul informativ pe care dl **Emil Moldovan,** instructorul pe care l-aţi ascultat mai devreme dînd comenzi spiritualizate, mi l-a înmînat. Tot din pliant înţelegem că, de fapt, taijiquan-ul înseamnă meditaţie în mişcare, şi că spiritul este la fel de prezent ca şi trupul. Categorisirea aceasta este mai recentă: mai înainte, taiji-ul era privit ca artă marţială sau exerciţiu terapeutic. Sau, mai doct şi mai complicat, ca o practică internă chinezească, un sistem de origine taoistă, destinat „perfecţionării fiinţei umane pe toate planurile" (conform aceluiaşi pliant).

Sună pompos, dar e ceva în motivaţia pe care o au participanţii la cursuri: este, cred, nevoia semenului nostru tot mai evoluat de a găsi în spatele aparenţei lucrurilor o filozofie, o ideologie; chiar şi cultivarea muşchilor sau simplele exerciţii în sală includ cîte un mesaj, fie el al tinereţii fără bătrîneţe sau al senzualităţii cu orice preţ. Dl Emil Moldovan consideră că „în ultimul timp există tendinţa oamenilor de a căuta şi dincolo de graniţele fizice, din nevoia de a reuşi să atingă o stare de echilibru în interiorul unui mediu din ce în ce mai solicitant". De la cursurile de taiji, practicanţii îşi doresc, în general, continuă dl Moldovan, „îmbunătăţirea sănătăţii, un echilibru interior mai bun, o stare de mulţumire interioară". Instructorul ne

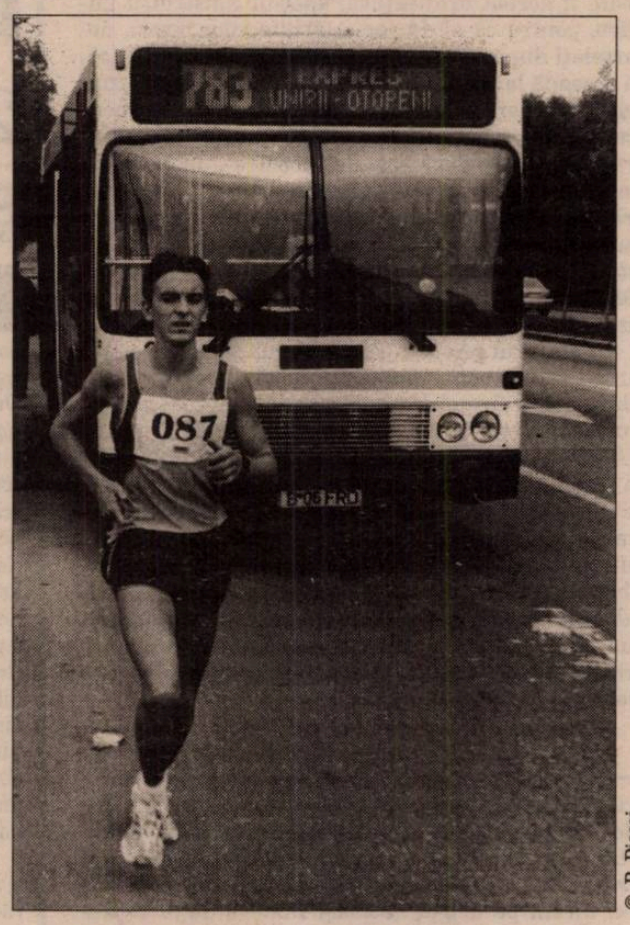

© P. Piscoi

împărtăşeşte propriile sale realizări în urma practicării taiji-ului: „Născut şi educat într-o perioadă în care accesul la informaţie era sever restricţionat, eram convins de veridicitatea viziunii materialist-dialectice asupra realităţii. Datorită senzaţiilor apărute pe parcursul exersării formelor interne, această convingere a fost spontan depăşită şi am simţit în mod evident limitele acestei paradigme. Din acel moment, perseverînd în practică, capacitatea de cunoaştere s-a dezvoltat în continuare, ceea ce, în timp, m-a ajutat să am o stare de bine, armonie şi echilibru interior, să îmi îmbunătăţesc modul în care interacţionez cu ceilalţi oameni. De asemenea, a crescut mult încrederea în forţele proprii şi eficienţa în activităţile cotidiene. Nu am avut şi nu am probleme de sănătate majore şi rezistenţa la îmbolnăviri este mult mai bună decît anterior".

În ceea ce priveşte capacitatea românilor de a practica o astfel de disciplină, dl Moldovan nu-şi consideră în nici un fel conaţionalii mai puţin înzestraţi şi mai puţin capabili în a-şi controla trupul şi spiritul decît oricare alt popor. Lărgind problema şi punînd-o la nivelul compatibilităţii europene cu cea orientală, aflăm de la dl Moldovan că „în China, pragmatismul şi contemplarea au coexistat şi fiecăruia i s-a acordat importanţa cuvenită. Chiar sistemele tradiţionale chineze – confucianismul şi taoismul – au la bază aceste două moduri specifice de abordare a realităţii: pragmatismul şi acţiunea în cazul primului, respectiv contemplarea în cazul celui de-al doilea. Acest fapt le face să fie perfect compatibile cu structura europeanului, în plus, practica lor aducînd posibilitatea realizării unui echilibru între exterior şi interior". Omul zilelor noastre ar trebui să înveţe cum să alterneze graba şi stresul cotidian cu răgazul căutării interioare, al reînnoirii personale; altfel, conform unei pilde citate de dl Moldovan, ar ajunge asemenea unui tăietor de lemne care taie copaci încontinuu, uitînd să-şi mai ascută fierăstrăul.

▲

Răbdătorul Shiatsu

„În SUA, în statul Iowa, oraşul Iowa City, în anul 2000, în cadrul unui program de schimburi studenţeşti, l-am cunoscut pe dl James Luth, profesor, directorul The Shiatsu Clinic and School şi fondatorul Focused Touch Shiatsu. Mi-am exprimat interesul pentru tehnicile domniei sale şi am hotărît să îmi petrec timpul rămas pînă la expirarea vizei în casa domniei sale şi să studiez shiatsu." Aşa povesteşte dl **Viorel Mihai**, fiziokinoterapeut, începuturile sale în shiatsu. Ce este shiatsu? Un altfel de masaj, aşa cum taiji este o altfel de gimnastică. Shiatsu, aflăm din materialul de prezentare, este „arta japoneză a aplicării de presiune pe suprafaţa corpului uman, fundamentată pe integrarea eficientă a conceptelor moderne de anatomie şi fiziologie din medicina vestică cu teoria meridianelor energetice din sistemul chinezesc de acupunctură". Scopul, în termeni la fel de criptici, este „de a echilibra scurgerea energiei «qi» prin meridiane"; în termeni mai pe-nţelesul neaveniţilor – de a îmbunătăţi starea generală de sănătate a organismului. Occidentul se pare că şi-a adus şi el contribuţia lui la tradiţiile orientale: nu întîmplător interlocutorul nostru, dl Viorel Mihai, şi-a însuşit tehnicile de masaj terapeutic în SUA. După terminarea studiilor de shiatsu, în 2001, a fondat Asociaţia Română de masaj terapeutic şi The Shiatsu Clinic and School Romania, prima şcoală de masaj din România recunoscută în SUA.

Cu ce e diferit acest misterios shiatsu de masajul tradiţional, pe care, măcar o dată, l-am încercat cu toţii? Masajul clasic, aflăm din materialul de prezentare, „necesită eforturi musculare deosebite" – evident, din partea maseurului. Shiatsu – nu necesită: tehnica de bază este aplicarea de presiune; în cazul celui tradiţional tehnicile sînt mai multe şi cu mai mult efort: efleuraj, frămîntat, tapotament, fricţiune, vibraţii. Aceste apetisante denumiri sînt foarte diferite de atmosfera tăcută, sobră de la cursurile de shiatsu la care am asistat: cursanţii dlui Mihai nu fac paradă de forţă într-un carusel de mişcare; dimpotrivă, lucrurile arată nespectaculos: cursanţii-maseuri insistă, *à la longue,* cu degetul apăsat pe punctul sensibil al cursantului-client, mişcîndu-se rar, abia perceptibil. Presiunea degetului pe punctul sensibil al pacientului nu este întîmplătoare şi nici de sine stătătoare: ea intră, pe de o parte în efectele preconizate ale tratamentului shiatsu – reducerea durerii, managementul stresului, creşterea mobilităţii articulare; şi, pe de alta, în componenţa unei alambicate teorii, care, amintindu-ne de complicata fizică din şcoală, stabileşte raporturi între localizare, vector, presiune şi durată. Ideea de bază, pe care o pot înţelege şi neaveniţii, este creşterea, progresivă, a cantităţii de presiune aplicată, „pînă la evitarea celei mai subtile reacţii de apărare musculare". Efectele acestei lupte tăcute – între muşchi şi degetul răbdător, dar perseverent al maseurului – ţin, scrie la carte, între 3 şi 7 zile.

De fapt, termenul de „maseur" este impropriu: avem, de-acum, de-a face cu „masoterapeutul": acesta nu mai este doar simplul executant al unor tehnici, ci, datorită unei pregătiri şi teoretice, este capabil să explice clienţilor mecanismele tehnicilor sale. În SUA aflăm că majoritatea terapeuţilor lucrează independent, în propriile clinici, integrîndu-se firesc în industria masajelor tradiţionale: există industrie producătoare de echipamente profesionale de masaj; sînt peste 2.500 de şcoli de masaj; publicaţii naţionale şi locale de specialitate; ordine profesionale şi asociaţii care le apără drepturile. Probabil că cei prezenţi la seminariile domnului Mihai au în vedere măcar o parte din aceste lucruri atunci cînd se pregătesc să-şi schimbe statutul din maseuri în masoterapeuţi. Sau, poate, sînt, pur şi simplu, mai deschişi schimbărilor şi influenţelor, într-o epocă favorabilă experimentărilor. (**I. P.**)

▲

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

antinostalgia

Grija pentru foamenii muncii

„Vizitele de lucru efectuate duminică, luni şi marţi de tovarăşul Nicolae Ceauşescu împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu în unităţi ale comerţului alimentar din Capitală au pus în evidenţă, dincolo de imperfecţiuni în funcţionarea comerţului, o anumită delăsare, un oarecare grad de indiferenţă faţă de problemele cetăţeneşti, ce îşi făcuseră loc, pe nesimţite, în munca unor factori angrenaţi în aprovizionarea populaţiei. (...) Concret, duminică, luni şi marţi a fost analizat comerţul cu bunuri alimentare din Bucureşti şi s-au cerut măsuri urgente şi hotărîte de îmbunătăţire neîntîrziată a tuturor activităţilor legate de acest domeniu de primă importanţă socială şi larg interes cetăţenesc. (...)

Sarcini precise, orientări preţioase

● valorificarea şi distribuirea mai bună a fondului de marfă; ● perfecţionarea sistemului de funcţionare a unităţilor comerciale; ● întărirea ordinii şi disciplinei; ● respectarea cu stricteţe a calităţii produselor oferite cetăţenilor; ● ameliorarea împachetării; ● accelerarea ritmului vînzării; ● să nu fie stînjenită desfacerea mărfurilor; ● să fie respectat programul unităţilor; ● o listă minimală obligatorie va stabili produsele de bază care să nu lipsească în nici o zi din magazinele alimentare; ● desfacerea uleiului numai îmbuteliat; ● cofetăriile să ofere curent lapte şi ceai; ● zilnic să se găsească în unităţi carne şi preparate din carne, peşte şi preparate din peşte, lapte şi derivatele sale; ● să se pună în funcţiune unităţi comerciale cu specific pescăresc, în care să se vîndă preparate specifice, dar să se poată şi servi mîncăruri din peşte; ● să se întregească reţeaua magazinelor alimentare cu o serie de unităţi mici, cu profil bine definit, cum sînt birturile şi simigeriile; ● să se respecte tehnologiile de fabricare a pîinii; ● permanent, în brutării să existe mai multe feluri de pîine cît şi mai multe specialităţi; ● să se asigure în permanenţă buna funcţionare a marilor unităţi producătoare de mîncare; ● un număr mai mare de cetăţeni să poată cumpăra zilnic un meniu din două-trei feluri de mîncare; ● în scurt timp marile unităţi de producere a mîncărurile din complexele «Unirea» şi «Delfinul» să-şi dubleze capacitatea de producţie şi să ofere zilnic cinci-şase meniuri, iar întreaga producţie să se desfăşoare în condiţii de curăţenie desăvîrşită; ● urgenta repunere în funcţiune a unităţilor de autoservire «expres»; ● respectarea cu stricteţe a prevederilor legale; ● în comerţ să lucreze numai oameni cu un comportament corect şi civilizat, model de cinste profesională; ● toate magazinele să funcţioneze din plin potrivit profilului; ● cooperativele agricole de producţie şi întreprinderile agricole de stat din judeţele limitrofe să-şi respecte obligaţia stabilită şi să fie prezente în pieţele Capitalei cu standuri de desfacere pe care să le aprovizioneze constant, ritmic şi din belşug cu o mare varietate de produse."

(Flacăra, 13 octombrie 1989)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Timp subiectiv

Cînd se rupe cursivitatea timpului pentru o fracţiune de secundă, spre a se trece de la anul care s-a scurs, şi pe care-l cunoaştem ca pe propriul buzunar, la unul inedit, necunoscut, obişnuim să ne gîndim cu ură, sau cu, măcar, dispreţ la anul trecut, de care am scăpat, spre a visa la un an mai bun, mai reuşit, mai norocos. E firesc, pentru noi, cei repetabili, clasa gri, să ne dorim un an mai bun. Pentru cei care au ajuns la vîrful evoluţiei lor, la cea mai înaltă treaptă a propriei competenţe (sau incompetenţe), dincolo de această limită urmînd împietrirea, adică neantul, anul nou trebuie să stea pe loc, să nu progreseze. Cît îi priveşte pe cei care, pe o cale sau alta, şi-au făcut un loc cald în societate, nu vor alt loc, fiindcă ar putea să piardă totul. În ciuda situaţiei absurde, ei aspiră în secret la o situaţie mai bună, vor mai mult, fiind ei de felul ei nesaturaţi. Dar cîţi au ajuns la paroxismul vieţii lor, la extaz, la înţelepciune?

Noi, ceştilalţi, ne dorim să ne crească salariul sau pensia cu cîteva procente, să urcăm încă o treaptă socială (pe la baza sau mijlocul scării ierarhice), să fie cald iarna şi răcoare vara (şi nu invers), ceea ce nu-i preocupă pe cei ajunşi în vîrful piramidei (este o chestiune de calorifer, de vacanţă, de bani, de poziţia faţă de soare), noi chiar vrem să fie ceva mai bine, ceva mai multă fericire, ceva mai colorată existenţa.

Timpul se pare că n-ar fi obiectiv, ca în comunism *(se pare),* nu este identic pentru toţi şi din orice unghi priveşti. Obiectiv, timpul, se pare, este subiectiv. Fiecare toarnă starea şi substanţa proprie în urarea cu prilejul anului nou. Cît priveşte urarea neaoşă, tradiţională „La mulţi ani!", aparent cea mai neutră dintre toate, se cuvine spusă într-un fel unui om liber şi cinstit şi altfel unuia care tocmai a primit verdictul la tribunal, un verdict nu prea bun şi fericit.

▲

Cu ochii-n 3,14

COMENTAT TELEFONIC, NASUL REGELUI STRĂZII AR PUTEA SALVA ROMÂNIA

● Ca în fiecare 1 ianuarie, conform unei tradiţii instaurate tacit înainte de '89, doi bucureşteni – probabil, la ora aceea, singurii din oraş, din România, din Balcani şi Europa – au comentat telefonic, în prima după-amiază a anului, concertul Johann Strauss de la Viena, transmis în direct la ora 13,15. În 2003, amîndoi au convenit, într-un glas, că nu le-a plăcut „deloc, deloc, deloc!", amănunţind cu brio: dirijorul era în costum de stradă, nu avea baghetă, nu avea humor şi era prea încrîncenat. Cei doi bucureşteni sînt dl Alexandru Paleologu şi cel dintre paranteze. (**R. C.**)

● Se cheamă *Foaia Inimii* şi mi-a picat în mînă, nu mai ţin minte cum, în urmă cu ceva vreme. E o publicaţie a Fundaţiei „Casa Don Bosco" din Cincu, care şi-a propus ca obiect de activitate ajutorarea copiilor străzii. Din nefericire, chiar dacă drumul spre paradis al respectivei fundaţii este pavat, poate, cu bune intenţii, absenţa semnelor diacritice îi trimite mesajul în grotesc: „Atunci cand vizitezi Casa Don Bosco esti animat de dorinta de a fi aproape de acesti copii, de a te juca, de a rade cu ei si de a impartasi bucuria de a trai. Simti dorinta de a-i lua pe toti in brate, de a le fi nas. (...) Mi-a fost clar din prima clipa cand am vazut-o: doream sa devin nasul acestui copil." În ce mă priveşte, mi-e la fel de clar că nu am simţit niciodată dorinţa de a fi nasul cuiva. (**D. S.**)

● Încă înainte de miezul nopţii l-am remarcat. Stătea în mijlocul intersecţiei şi dădea foc la artificii. Singur în stradă, admirat de la balcoane. Aşa l-a prins şi Anul Nou. A continuat mult după aceea să dea cu artificii în stradă. Apoi, un prieten l-a recunoscut: era omul care vindea artificii. Ideea e haioasă: dacă tot nu le-ai vîndut, de ce să nu faci Revelionul în stradă, regele străzii? În definitiv nimic nu se pierde, nimic nu se aruncă, totul străluceşte. De Revelion. (**C. G.**)

● Într-un articol intitulat „Invidia ar putea salva România" *(Naţional* din 4.01.2003) stă scris, fără de semnătură: „Invidia distructivă e un virus bolşevic. A te revolta că unii au prea multe nu este o modalitate de a invoca dreptatea, ci o furie socialistă cu ochelari de cal". Uau! În urmă cu un veac şi ceva, Stendhal, fără să ştie ce-i aia ARLUS, PCR sau PC(b)US, susţinea că invidia este cel mai serios sentiment omenesc... (**R. C.**)

PIJAMAUA TEXTUALĂ ŞI PLATA ÎN RATE A APEI PERSONALE AR PUTEA SALVA ROMÂNIA

● Chiar şi iarna prin intersecţiile din Bucureşti pot fi văzuţi cerşetori în pijama. Pe Bulevardul Ştefan cel Mare, lîngă Spitalul de Urgenţă, sistemul pare să fie de-a dreptul încetăţenit. În fiecare zi personajele sînt diferite, deşi pijamaua parcă e aceeaşi (o instituţie naţională). (**A. M.**)

● La Paris, în Marais, pe o casă, această placă: „Aici a trăit, între anii cutare şi cutare, Romain de Sèze, care a fost avocatul lui Ludovic al XVI-lea..." Privesc şi nu-mi vine a crede; sigur, pe româneşte n-are nici un haz – dar *în franceză...* istoria pare „lucrătura" (textuală) a unui Raymond Roussel: „Sèze" – „Seize"! Genial! (**a. l. ş.**)

● Aflu dintr-un insert de pe canalul Astral că la cimitrul „Reînvierea" se pot cumpăra locuri de veci cu „20% reduceri pentru pensionari şi veterani de război" şi cu „posibilităţi de plată în rate". Pe viaţa mea: nu că-i o super-ofertă? (**M. M.**)

● Un cercetător japonez a descoperit, spre deliciul *Libertăţii* (7 ianuarie a.c.), că apa trăieşte! Studiind vreme de 12 ani structura apei îngheţate, Masaru Emoto a tras concluzia că apa e capabilă să dezvolte sentimente, în funcţie de muzica la care era expusă. Nu se spune dacă vreme de 12 ani el a studiat aceeaşi apă şi nici de ce a trebuit să îngheţe apa la -20° C pentru a vedea că a fost vie. (**A. C.**)

● S-a descoperit formula fericirii: aşa susţine un psiholog britanic (în *Libertatea* din 7 ianuarie a.c.). Din păcate, pentru neaveniţi, e cam imperceptibilă: P(5E)(3H). P reprezintă „Caracteristicile personale" (viziunea asupra vieţii, adaptabilitatea, optimismul), E – „nevoile existenţiale" (sănătate, bani, prieteni), iar H – „nevoile superioare" (simţul umorului, o bună părere despre sine). (**I. P.**)

BĂUTORII DE BERE TRANSPARENŢI S-AU DEŞTEPTAT – CINE AR FI CREZUT? – ŞI REALISMUL LOR MEDIU AR PUTEA SALVA ROMÂNIA

● O specie de turbulenţi turişti britanici – băutorii de bere – invadează Praga. Agenţiile turistice promit nopţi de neuitat în berării, preţuri mici la transport – se prevăd cinci zboruri pe zi – şi alte comodităţi (în jurul pieţei Venceslas s-a dezvoltat reţeaua de bordeluri pentru uzul clienţilor de dincolo de Canal), scandalurile se ţin lanţ, suferă şi imaginea Cehiei şi cea a Marii Britanii. Iniţiativa de anul trecut a guvernului Blair de a instala pe aeroportul din Praga un birou care să-i ţină departe de insule pe vizitatorii nedoriţi (în majoritate ţigani) ar putea stimula dorinţa de reciprocitate: un birou ceh pe aeroportul din Londra unde să fie examinată ţinuta morală a celor ce iau în serios cetăţenia europeană. (**M. B.**)

● Unul dintre cele mai proaste şi ineficiente clipuri publicitare este cel care „promovează" legea accesului la informaţiile publice. Nişte imagini absconse şi un text care vorbeşte de o „cutie neagră" şi oferă un număr de lege (544) care nu spune nimănui nimic vor să ne înveţe că avem dreptul, ca simpli cetăţeni, să solicităm instituţiilor publice informaţii despre problemele care ne privesc. Iaca, îmi exercit acest drept: cine Dumnezeu a făcut acest clip atît de opac pe tema transparenţei, cît a costat şi de ce nu poate Statul să facă o campanie de informare profesionistă? (**M. V.**)

● Deşi mult aşteptatele universităţi ale vîrstei a treia nu s-au înfiinţat nici în 2003, unii dintre reprezentanţii generaţiei în cauză s-au deşteptat şi acţionează pe cont propriu: dna Rodica Bojoca, de 68 de ani, din Giuleştiul bucureştean, este studentă în anul I al Facultăţii de Drept „Spiru Haret". Şi nu are nici o emoţie în privinţa examenelor şi nici a taxelor: o ajută copiii (conform *Naţional,* 7 ianuarie a.c.). (**I. P.**)

● La Viena, în vitrina unui magazin de decoraţiuni interioare, pe un fotoliu – un exemplar din *Baronul din copaci* al lui Calvino! Uneori – cine ar fi crezut? –, vitrinele îndrăznesc să facă cu ochiul acelor „the happy few"... (**a. l. ş.**)

● Într-una din puţinele emisiuni încîntătoare ale Sărbătorilor, la „Profesioniştii" Eugeniei Vodă, cu un Gică Petrescu adorabil în bonomia sa, vorbindu-ne la chitară şi trecîndu-ne prin toate biografiile noastre de îndrăgostiţi cuminţi şi zevzeci, de la „Ce cauţi tu în viaţa mea?" la „Ia-mă la braţ şi spune-mi tu...", deodată, o clipă, mi s-au frînt toate melodiile: Gică Petrescu şi-a adus aminte de Tita, de interviul lui cu „doamna Tita Chiper"; fusese, într-adevăr, unul din interviurile ei care ne scoteau din sărite: „Cum de nu le aduni într-o carte? Ce aştepţi?" „Nu vreau". Şi este primul an din cei 11 ani ai *Dilemei* fără Tita care, inflexibilă în realismul ei, ne-a lăsat această întrebare cumplită, rostită în fiecare şedinţă de redacţie: „Ce facem cu pagina 20?". (**R. C.**)

● *Adevărul* din 7 ianuarie a.c. publică preţul (preţurile) modelării – pe calea chirurgiei estetice – corpului şi feţei, de la riduri la şolduri şi mai jos. Nota de plată este egală, şi la femei şi la bărbaţi: între 4.900 şi 8.000 de dolari un *remake* complet. La salariul mediu din România, clonarea poate fi mai la îndemînă. (**A. C.**)

© S. Ivanoschi

Cuvîntul de onoare – ghid de utilizare

– interviu cu acad. Constantin BĂLĂCEANU STOLNICI –

A fost crescut în alte vremuri. Cu bărbaţi care îşi spălau onoarea cu spada, cu saloane care închideau muzici şi o nobilime care ridica la rang înalt valorile morale. Aristocrat, om de cultură, medic, om politic, bun creştin şi rafinat monden, Constantin Bălăceanu Stolnici ne vorbeşte despre relevanţele şi irelevanţele cuvîntului de onoare în lumile prin care a trecut.

Presa vă iubeşte.

Efectiv presa ţine la mine şi fac şi eu într-un fel parte din presă, fiindcă am în fiecare zi un editorial. Probabil pentru că eu am respectat întotdeauna presa, am luptat pentru libertatea presei şi pentru că am recunoscut întotdeauna că reprezintă cea mai puternică opoziţie care echilibrează sistemul politic de la noi. Eu nu sînt un om agresiv, violent şi încă ceva. Nu am cerut nimic, eu nu am nici un post de conducere, în partid am postul de preşedinte al Senatului, care este un post onorific, dar nu am cerut nici o funcţie. Nici de ministru, nici de senator, nici de deputat şi să nu credeţi că nu mi s-a oferit. Nu m-am băgat în afaceri pentru că nu mă pricep, nu mi-a plăcut să intru în competiţia asta financiară, deşi am foarte mult respect pentru ea şi subliniez că o societate modernă liberală trebuie să se bazeze pe activităţile acestea economice financiare.

De ce aţi refuzat funcţiile politice?

Întîi pentru că eu cred că ocupaţia mea de profesor, de medic şi de om de cultură care popularizează cultura, de om care scrie cărţi de ştiinţă şi de cultură este mai importantă. Nu puteam să fac şi una şi cealaltă. Al doilea lucru: nu sînt un om cu o educaţie juridică profundă. Deci în a face legi fără să fii un legiuitor în adevăratul sens al cuvîntului este puţin amatorism. Şi n-aş fi avut răbdarea să stau la toate şedinţele alea de dimineaţa pînă seara, la Parlament, iar eu dacă mă duceam acolo îmi făceam programul aşa cum am fost învăţat prin educaţia germană pe care am primit-o. Te-ai angajat într-un lucru, eşti plătit pentru acest lucru, ai primit un vot ca să faci treaba aceasta, nu te-a obligat nimeni. Dar dacă ai luat-o, fă-o pînă la capăt. Şi consider că acest chiul sistematic care se face astăzi este o ruşine.

Este des întîlnit cuvîntul de onoare în politică?

În politică lucrurile sînt mai complicate pentru că intervine de foarte multe ori compromisul, de aceea este foarte rară angajarea prin cuvînt de onoare, dar cunoaştem în istorie o mulţime de situaţii în care un om politic a făcut o afirmaţie, şi-a luat un angajament pe care l-a garantat prin cuvîntul său de onoare. Nu e uzanţa obişnuită pentru că, aşa cum v-am spus, în politică orice angajament trebuie să lase o mică portiţă liberă pentru compromis.

Este atunci politica o ocupaţie onorabilă?

Politica este întotdeauna o ocupaţie onorabilă, pentru că este în fond acea activitate care permite guvernarea unei populaţii. Modul în care o faci poate să fie sau să nu fie onorabil. Întotdeauna au existat politicieni oneşti şi politicieni veroşi. Deci această categorisire există de cînd lumea şi pămîntul. Sînt politicieni care au fost strălucitori în epoca lor, dar care au fost profund incorecţi. Nu-mi vine în minte acum decît Talleyrand, ministrul de Externe al lui Napoleon I, unul dintre marii diplomaţi europeni, dar de o lipsă de onestitate extraordinară. Nimeni nu putea pune bază pe cuvîntul lui de onoare.

În România politica se face într-un mod onorabil?

Această întrebare este maliţioasă. Aş spune că în România politica se face pragmatic. Adică cu scopuri practice. Unde se greşeşte de foarte multe ori este că se confundă interesele personale, de clan, de grup, cu cele ale statului. Aici trebuie făcută o diferenţă clară, ori ceea ce observăm noi astăzi, această imensă corupţie, aceste conflicte de interese care apar sînt expresia faptului că oamenii politici nu fac această distincţie clară.

În ce împrejurări funcţionează cuvîntul de onoare?

Cuvîntul de onoare intervine într-un sistem de relaţii sociale, care se bazează pe anumite valori morale dintre care una o reprezintă angajamentul însuşi al unei persoane care garantează cu calităţile ei morale realitatea unei afirmaţii. Nu are nici un fel de valabilitate juridică, este un fel de convenţie, este un *gentlemen agreement*, dar într-un anumit context social moral, cuvîntul de onoare este mai puternic decît puterea legii. Acest angajament este astăzi mai puţin important, dar odinioară încălcarea cuvîntului de onoare atrăgea cu sine fie sancţiuni din partea societăţii care te ostraciza, te marginaliza, fie chiar aspectul unei confruntări sub forma duelului.

Aţi cunoscut vechea nobilime.

Exista o aristocraţie istorică, dar şi o meritocraţie economică, burgheză, de foarte bună calitate, pe care le-am cunoscut. A existat o elită formată din marile finanţe, marii economişti, oamenii de ştiinţă, oamenii de cultură şi aristocraţia veche boierească. Dacă nu-ţi ţineai cuvîntul, riscai să fii eliminat din această elită, să nu te mai invite nimeni sau să nu mai vină nimeni la tine şi riscai chiar, în situaţii mai dramatice, duelul. Care era interzis prin lege, dar şi refuzarea duelului era considerată un lucru neonorabil. Eu nu am asistat, dar tatăl meu a avut dueluri, bunicul meu a avut dueluri.

Cu ce armă?

Depinde, se alegea. În general erau trei arme: pistolul, sabia sau floreta. Spada. Am să vă dau un exemplu clasic. Nicu Filipescu, marele ministru, l-a provocat la duel pe Lahovary, pentru un articol defăimător, care a apărut într-un jurnal al lui, dar nu fusese scris de Lahovary. Şi în cadrul duelului Filipescu l-a omorît. A fost un duel mortal. Cu spada.

Sînteţi un om foarte religios. Ce înseamnă pentru un bun creştin a avea cuvînt de onoare?

Cred că în contextele religioase termenul de onoare nu are o semnificaţie atît de mare ca în alte împrejurări. Religia nu manipulează atît termenul de onoare, cît mai mult termenul de onestitate, termenul de corectitudine, şi atunci angajamentele care se făceau în trecut într-o astfel de ambianţă erau bazate pe cu totul altceva: pe jurămînt şi pe blestem. De altfel, se ştie, şi eu am la mine aici o mulţime de acte civile, donaţii, testamente, rezolvări de conflicte care se încheiau în justiţia oficială prin blesteme, şi unele dintre ele extrem de impresionante. În acest spaţiu religios cuvîntul de onoare şi angajarea onoarei este absolut secundară. Ceea ce este cel mai important este că prin încălcarea obligaţiilor tale sau prin încălcarea unui anumit angajament rişti o pedeapsă prin transcendent. Există chiar o biserică de jurămînt, biserica Sfîntul Dumitru din Bucureşti, care e ctitorie bălăcenească, unde aceste jurăminte şi blesteme se făceau în mod oficial.

Este important cuvîntul de onoare în profesiunea de medic?

Şi aici există o serie de compromisuri posibile. Este obligatoriu de a ascunde diagnosticul, tratamentul sub ceea ce s-a numit secretul profesional. Acest secret profesional te obligă la minciună şi minciuna în acest caz este onorabilă. Sînt situaţii în care, ca medic, consideri că nu este bine ca bolnavul să-şi ştie diagnosticul. Este o poziţie europeană, în America nu există această poziţie. Ascunderea diagnosticului faţă de bolnav, amăgirea lui în cadrul tratamentelor paleative sigur că nu e un lucru care corespunde conceptului de om cinstit, dar corespunde conceptului de medic onorabil. Ni s-a întîmplat şi mie şi colegilor mei şi profesorilor mei să spunem pe cuvînt de onoare că nu ai cancer sau nu ai o boală incurabilă. Acest lucru nu este posibil decît dacă familiei îi spui exact despre ce este vorba. În America eşti obligat să spui adevărul şi contrariul este aproape o infracţiune pentru care poţi să fii tras în judecată, dar la noi acest lucru se practică, ascunderea unui diagnostic letal, şi e o situaţie clară în care poţi să-ţi dai cuvîntul de onoare asupra unui fapt care nu este real. După cum pentru a ascunde, pentru a masca anumite elemente care fac parte din viaţa privată a cuiva, poţi să minţi ca să îl acoperi. Deci vedeţi că nuanţa este destul de mare în aceste situaţii, cunosc oameni care şi-au dat cuvîntul de onoare în legătură cu comportamentul unei persoane, pentru ca să o protejeze pe ea şi tot ce s-a întîmplat acolo. E vorba de păstrarea unei anumite imagini a persoanei respective faţă de societate, faţă de propria-i familie, sînt situaţii în care poţi să dai cuvîntul de onoare asupra unui lucru care nu este adevărat dar să salvezi situaţia într-un alt plan. De aceea lucrul nu trebuie luat foarte rigid.

Aţi avut de suferit pe plan profesional de pe urma originii dumneavoastră?

Sigur că da, am fost marginalizat, n-am putut să fac învăţămînt, n-am putut să iau docenţă, dar nu pot să mă plîng prea tare pentru că datorită profesionalismului meu mi s-a dat posibilitatea să-mi exercit profesiunea fără nici un obstacol major. Fără a face compromisul politic de a mă înscrie în partid, fără a face compromisul politic de a scrie articole omagiale şi am fost lăsat în pace. E adevărat că e şi un domeniu mai neutru: medicina. Dacă făceam istorie sau filozofie, în sfera aceasta lucrurile nu ar fi fost posibile. Dacă ai o profesiune, dacă profesiunea e cu adevărat utilă şi dacă o faci cu profesionalism, străbaţi dificultăţile vieţii. De aia le spun eu întotdeauna tinerilor: învăţaţi, faceţi-vă o profesiune, intraţi cu ea în viaţă şi atunci societatea vă va respecta, chiar şi în condiţiile unei lupte de clasă foarte violente.

Funcţionează cuvîntul de onoare în relaţiile cu prietenii?

Cuvîntul de onoare faţă de prieteni este rar. Cînd eşti prieten eşti prieten şi nu ai nevoie să te angajezi cu un cuvînt. Omul te cunoaşte şi relaţia nu implică aşa dintr-o dată să te sui pe caii cei mari şi să faci paradă de cuvinte mari. Doar în situaţii foarte grave.

Dar cu femeile?

În relaţiile cu femeile e nevoie de onoare. Nu de cuvînt de onoare. Nu faci nimic cu cuvîntul de onoare.

Cîte ceva despre cuvîntul de onoare şi lumea de azi.

Reinstaurarea cuvîntului de onoare ca mijloc de garanţie a veracităţii unor afirmaţii şi a trăiniciei unor angajamente cred că este necesară. Dar asta presupune din nou o restaurare a valorilor morale care au existat şi care au fost atît de grav subminate de către comunişti. Asta se poate face exclusiv prin educaţie, nu ai altceva. Într-o generaţie, două.

a consemnat Raluca ION

Promisiunea

Promisiunea face legătura între triada lingvistică (locuţie, interlocuţie, limbaj ca instituţie) şi cea etică (stima de sine, solicitudinea faţă de alţii, instituţiile echitabile). Pe de o parte, promisiunea este un act de limbaj printre multe altele. Ea implică doar o regulă constitutivă după care „eu promit" înseamnă că eu îmi asum obligaţia de a face un anumit lucru. Ce mă obligă, la urma urmelor, să-mi respect promisiunea? Trei lucruri: în primul rînd, a-mi respecta promisiunea înseamnă a mă respecta pe mine însumi şi a păstra identitatea celui care dacă a spus o vorbă ieri nu o va uita mîine. Această „păstrare" a sinelui profund e legată de stima de sine. În al doilea rînd, se promite întotdeauna cuiva: „Îţi promit să fac acest lucru". Acel cineva contează pe mine, aşteaptă de la mine să-mi respect cuvîntul, mă leagă prin aşteptarea sa care e şi o recunoaştere a mea. În fine, obligaţia de a-ţi ţine promisiunea înseamnă a prezerva instituţia limbajului, în măsura în care aceasta, prin chiar structura sa fiduciară, se întemeiază pe încrederea fiecăruia în cuvîntul celuilalt; limbajul devine astfel o instituţie de distribuţie a cuvîntului. În promisiune, structura triadică a discursului şi structura triadică a ethosului se suprapun reciproc.

(Paul Ricoeur, „Abordări ale persoanei", *Esprit*, nr. 160, 1990)

Precizare: Hollinger, „ministru adjunct de Interne" la începutul anilor '60 evocat de doamna Dorli Blaga în interviul publicat în *Dilema* nr. 510, nu este una şi aceeaşi persoană cu Hollinger, „nume cunoscut, exista o culegere de probleme şi exerciţii foarte bine făcute", aşa cum s-ar putea înţelege.

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei MANOLESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 512
17-23 ianuarie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Idolii zilei

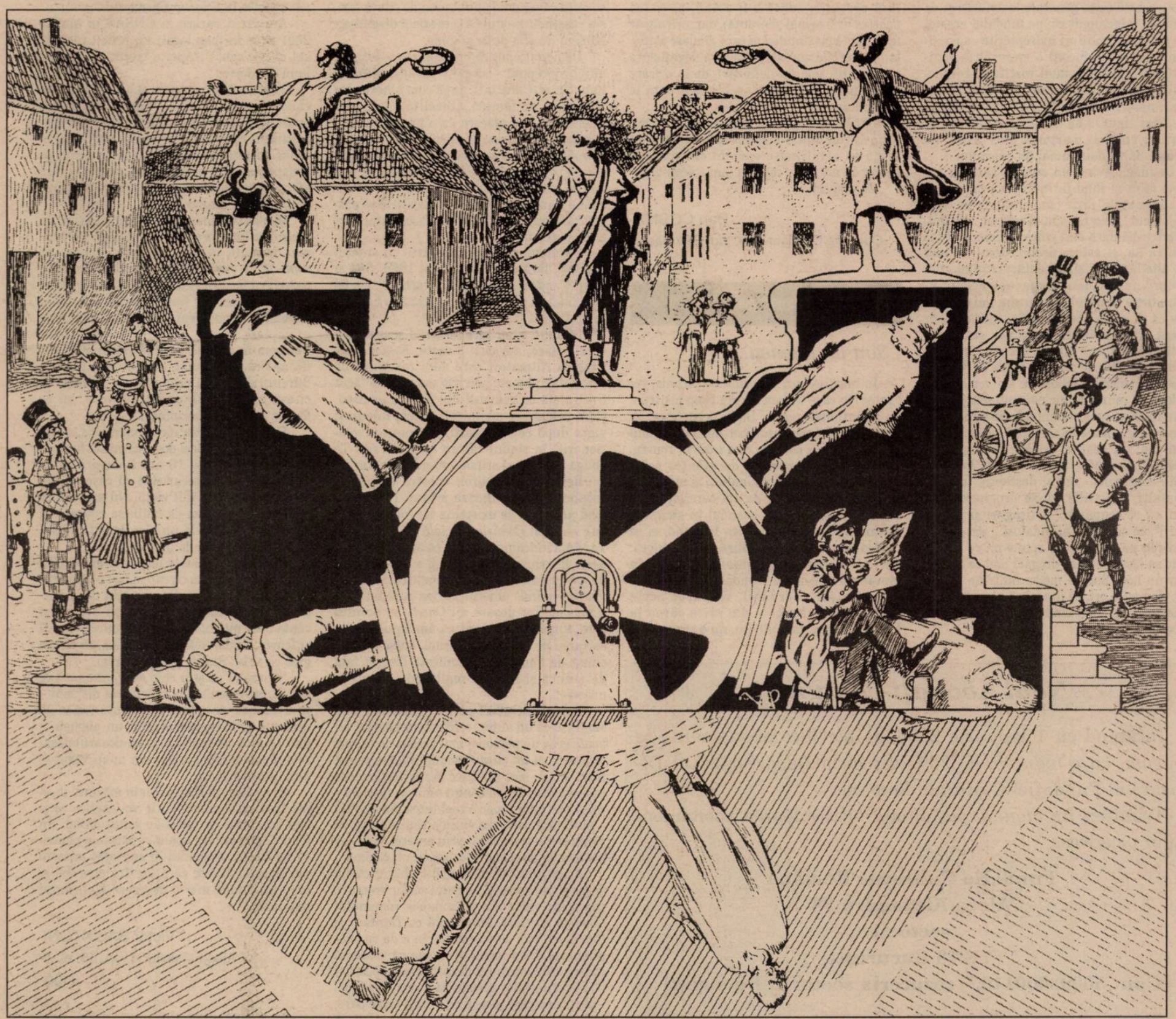

„...oricît de importantă ar fi această imensă masă amorfă de partizani, admiratorul nesătul, *și numai el, contribuie atît de mult la întruparea mitului.“*

JERRY HOPKINS – „ELVIS. O biografie“

GRATUIT

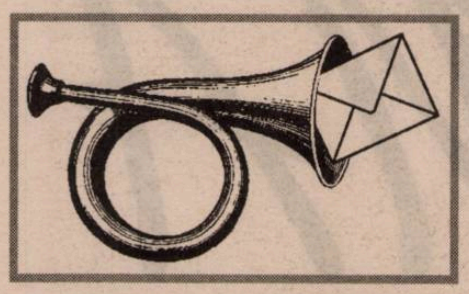

Nr. 509: *„Rostul Universităţii“*

Prietenul meu, taximetristul

Că România trece şi acum printr-o perioadă dificilă, asta o ştim foarte bine şi adeseori chiar o simţim pe propria piele. Şi că, în harababura existentă, cei mai mulţi dintre cetăţeni şi-au pierdut încrederea în unele din instituţiile ei esenţiale, iarăşi este confirmat de recentele sondaje de opinie efectuate pe această temă... Tot aceste sondaje indică şi faptul că o mare parte a populaţiei se arată cît se poate de pesimistă (şi nemulţumită!) în privinţa unei recente schimbări în bine a ţării. Lăsînd la o parte aceste consideraţii generale, mărturisesc că nu mi-aş fi închipuit că, pe fundalul acestei – de cele mai multe ori îndreptăţite – nemulţumiri, ar putea încolţi o mare furie denigratoare împotriva unei instituţii respectabile cum este Universitatea. Mai corect spus, împotriva studenţilor ei. Păreri potrivnice, sînt sigur, s-au auzit de multe ori, şi chiar eu am fost martorul unor astfel de discuţii. Să vă dau numai un exemplu.

Deunăzi, avînd un curs la care eu ţin foarte mult şi fiind în întîrziere, m-am hotărît să sacrific nişte bani şi să iau un taxi. Zis şi făcut. Abia pornim şi şoferul, sociabil, mă întreabă dacă sînt cumva student. Eu îi spun că da, şi asta e destul: omul nu mai cere alte lămuriri şi, deodată, scrutîndu-mă cu o privire întunecată, aproape neagră în contradicţie cu părul său cărunt, îmi declară grav că el n-are absolut deloc încredere în viitorii intelectuali. În speţă noi, studenţii. „Hotărît lucru, zice dînsul, aşa cum ticăloşii cu funcţii înalte de azi sînt studioşii de ieri, tot aşa şi tinerii studioşi de azi vor ajunge ticăloşii de mîine, nimic nou sub soare!“ Şi-i dă înainte mînios, enumerîndu-mi o mulţime de argumente în sprijinul raţionamentului său: că, deşi favorizaţi, studenţii socotesc că li se cuvine totul, că se iau la harţă dacă-i contrazici („de! ei deştepţii, iar noi, ăştialalţi, proştii!“), că se droghează, că beau, că se ocupă de „furtişaguri şi pornoşaguri“, că se ţin de scandaluri... „Şi atunci te întreb pe dumneata, spune-mi ce teolog poate să iasă dintr-un drogat? Sau ce avocat dintr-un hoţ? Sau ce medic dintr-un beţiv? Sau, de multe ori, ce dracu' să scoată facultatea dintr-un tînăr cînd nimic nu e de scos, vorba poetului?“

Dau să-l contrazic, argumentele mele sînt mult mai paşnice şi, de bună seamă, mult mai justificabile decît ale sale; individul, însă, mi-o taie înainte, ţipă, pufăie şi dă din mîini, încît chiar îmi trece prin gînd să-mi pun centura de teama unui accident. „Aceşti oameni, perorează el mai departe, vor îngroşa rîndurile, şi aşa dese, ale incompetenţilor, ale perfizilor şi ale corupţilor de tot soiul! Ne facem iluzii aşteptînd ca măcar ei să scoată amărîta asta de ţară din mocirla în care se tot scufundă de 12 ani încoace, că te întrebi dacă a mai rămas ceva nepătat... Asta e, n-avem nici o şansă!“

Aşa îşi încheiase prietenul meu taximetristul tirada profetică, într-un mod atît de profund încît am rămas de-a dreptul stupefiat: ce i se întîmplase? Îl supărase înainte vreun student şi acum îşi vărsa amarul pe mine? Îl deranjase vreo ştire de senzaţie din viaţa studenţească şi acum toţi studenţii erau vinovaţi pentru că unii dintre ei beau sau fac scandaluri? Sau, pur şi simplu, pentru un om slab de înger ca el prea multă *politică* însemna pierderea minţilor? Totuşi, mi-am zis cu un aer filozofic, iată la ce situaţie extremă poate duce lipsa de credibilitate în societatea noastră actuală. Este, e adevărat, cazul unui om simplu, probabil fără pregătire (dacă o fi avînd, povestea noastră ar fi şi mai aberantă), dar, oricum ar fi, ca şi el mai sînt destui care gîndesc astfel. Iar proverbiala noastră „modă a negaţiei“ (a negaţiei de sine, în definitiv), de la oricare dintre noi ar veni, nu duce cu siguranţă la nimic bun.

Dar la asta m-am gîndit ceva mai tîrziu. Atunci eram sincer bucuros că coboram şi că urma să reîntîlnesc oameni cu cap, sau măcar cu muchiile capului mai rotunjite.

Cu respect,

Dan COSMA
Comuna Crucişor 159, jud. Satu Mare

Nr. 510: *„Dosarul dosarelor“*

„Sînt un pigmeu...“

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Lovea pe neaşteptate pe cel mai apropiat, chiar fără motiv; în general o încasa ca un sac de antrenament, căci localnicii se coalizau împotriva veniturii. În seara următoare – în cel mai rău caz o seară lipsea – era iarăşi la o masă, lăsînd impresia că nu prea mai ştia ce s-a întîmplat şi lansîndu-se în înjurături la adresa miliţienilor care-l amendaseră.

Însă nu toţi se lăsau cuceriţi de circul din birt – aşa ajunsese după un timp – prea era blîndă comportarea organelor; alţii, pentru mai puţin, făcuseră puşcărie ca huligani. Şi apoi, observaseră unii, după fiecare scandal, de la sediul miliţiei tipul pleca la dispensarul medical ori era chiar condus de grijuliile organe. Ceea ce, să fiu drept, uneori mi se părea necesar. Medic era unul din *aceia* reveniţi în localitate la un timp după eliberările din vara lui '64.

Cînd lumea, dornică de circ, începuse a se mira că scandalagiul lipsea de cîteva seri, s-a răspîndit zvonul că şi medicul dispăruse. Nimeni nu ştia de ce şi unde.

De neconceput ca întîmplarea – desigur, altfel concepută – să nu fi făcut conţinutul unui dosar. Care ar fi, după cum binevoieşte *DEX*-ul a ne lămuri, „totalitatea actelor referitoare la o afacere, la o problemă, la o persoană“. *Persoana* medicului era, desigur, o *problemă* pentru *afacerea* celor ce-l trimiseseră pe scandalagiu. Prin extensie, ne mai spune cartea, unui dosar i se mai poate spune „învelitoare (de carton) în care se păstrează aceste acte“. Dar „dosarul dosarelor“ ce ar putea fi?

Dacă dau crezare unei hîrtii cu antetul CNSAS, fără discuţie că sînt „SIE, SRI şi MApN“, adică „deţinătorii de arhive“. Un fel de biblioteci sau librării cu acces pe bază de invitaţie.

În 1991, cînd începuseră discuţiile despre dosare, am citit o carte, *Eşafodul* de Cinghiz Aitmatov, care mi-a reamintit de scandalagiul meu; potrivit sau nu, am făcut o paralelă cu cekistul din *balada gruzină*. Care cekist s-a umanizat, parcă, luîndu-şi viaţa după ce i-a omorît pe „contrarevoluţionarii“ în rîndul cărora se infiltrase. Te obligă să-i acorzi stima – literară, măcar.

Revenind la dosarele noastre, trebuie să recunosc că stimulează cititul. Pe timpul cînd nu ştiam de existenţa lor (ori că am şi eu), am citit *Comisia specială* de Ion Iovan. Tare mă îndeamnă gîndul că autorul a avut acces la arhiva Securităţii şi a început încă de pe atunci (1981) deconspirarea mult visată – minus umorul, cartea pare un colaj a mai multor dosare. Şi *Onodi*, în dosarul meu, după ce m-a pîrît că am chiulit de la sortarea de izmene şi ciorapi, trăgea o concluzie de bun-simţ: „manifestă dispreţ faţă de muncă şi faţă de realizările societăţii noastre“.

Răstălmăcindu-l pe A. Thibaudet, care susţinea că un autor, oricît de inteligent, nu poate crea un personaj mai presus de el, nici dl Iovan, cu tot efortul admirabil, n-a reuşit întru totul, mai fiind loc de perfecţionarea personajelor. Dă de bănuit comisia specială – ca să vezi cum copiază realitatea din ficţiuni – înfiinţată pentru a elucida cauza a zeci de răniţi şi a zeci de morţi prin ardere. Arşi – de nerecunoscut şi transportaţi cu un camion.

Acum, după ce mi-am citit o bucăţică din dosar şi îmi recitesc jurnalul acelor vremuri, parcă fac parte din personajele romanului *Comisia specială*. Împreună cu *Dărăscu* şi *Onodi*, cei mai activi (amici) în a da cu subsemnatul. Pare forţat ori poate că vreau să epatez cînd, vorbind despre dosarele fostei (?) Securităţi, fac referiri la – vezi, Doamne! – cărţile pe care le-aş fi citit. Mie mi se pare, însă, că realitatea, debilă, nu face decît să copieze ficţiunea. Recunosc spăşit că doar influenţat de cele citite am făcut primul gest de frondă. Ce a urmat e o avalanşă; începutul era pentru că mă voiau erou.

Cei doi lupi din romanul lui Aitmatov devin simpatici cititorului şi nu se poate să nu-i compătimeşti. Deşi, o dată provocaţi – cu voie sau intenţionat, pare un pic altfel – devin ceea ce sînt de fapt. Şi pe drept aş face o paralelă cu simpaticul bunicuţ senator. „În acest consens, ţin să informez că, de la bun început, Pintilie era un om bolnav, fiindcă mă subaprecia“, declară un personaj din cartea dlui Ion Iovan. Ne place sau nu – sîntem sau nu de acord – simpaticul bunicuţ e în postura celor doi lupi: încolţit va muşca. Firea lupului nu poate fi condamnabilă – aşa e lăsat de mama Natură; cînd eşti tînăr şi faci practică eşti ca şi actorul american care l-a jucat pe J.R.

„De ce nu ne simpatizezi tu pe noi?“, mă întreba securistul M., „nu are de ce să-ţi fie frică“. Recunosc că mă bîlbîiam penibil în explicaţii şi negaţii. La care zîmbea atît de dispreţuitor încît mă bloca; şi eram formidabil de nelămurit de unde ştia el atît de multe intimităţi despre mine. Chiar despre scrisorile trimise la *Scînteia tineretului*.

Am făcut cerere la CNSAS în aprilie 2001 şi, în termen legal, am primit răspunsul că „se caută“. Apoi a trecut un an şi o lună de tăcere.

Revista *22* mi-a publicat o scrisoare deschisă adresată dlui G. Onişoru. S-a stîrnit avalanşa: la o săptămînă după, am fost înştiinţat că mă pot prezenta pentru a-mi vedea dosarul. Mi s-a arătat cel întocmit pe timpul stagiului militar, fără început şi fără sfîrşit. Acele procente – 10% – de care amintea şi dl Bányai Péter.

Începutul dosarului – acele „ieşiri cu scrisul pe întuneric“, de care făceam vorbire, mai de mult, în *Dilema* – mă lămurea de unde ştiau nişte ofiţeri din Brăila şi Bucureşti ce făcusem eu în civilie, cu ceva ani în urmă, undeva în Banat. Se *ştia* (alteori se *bănuia)* că aruncasem manifeste şi se cereau exemplare pentru confruntarea scrisului. Venisem în armată cu tinicheaua atîrnată, numai că dispăruse cel ce mi-o legase. Sfîrşitul dosarului era la fel de nebulos: cu cîteva zile înainte de *hai liberare*, mi se făcuse caietul de însemnări.

Dosarul nu făcea nici o referire la întîmplare. Numai că, deşi dosarul mi s-a furat la Brăila, după vreo 16 ani l-am primit în Timişoara de la securistul cu care mi-am pierdut multe ore din viaţă. Nu mai era în Securitate (pe bază de beţii, se zvonea), ci era administrator la un bloc de nefamilişti. M-a costat o sticlă de „monopol“.

Cred că nici fostele iubiri nu mi-au citit scrisorile cu atenţia cu care a fost conspectat jurnalul. Şi cred că de cel puţin două persoane: una sublinia cu o pastă neagră şi căuta doar nume, fără discriminare, bărbaţi şi femei; celălalt sublinia cu roşu, un creion gros ca al lui Stalin, pagini întregi.

Nu vreau să ştiu cine este *Dărăscu* sau *Onodi*, nu vreau să fiu considerat disident – în avalanşa de nume cunoscute ieşite cu dosarele în mass-media, sînt un pigmeu –, dar aş vrea să-mi văd/citesc dosarul/dosarele. Poate pentru a şti cum m-au văzut şi alţii, poate sinceri.

Şi aş face un tîrg cu cei în măsură: dacă mă lasă să le citesc, eu le voi explica ce şi cum am făcut de nu m-au putut dovedi. În felul acesta îşi vor spăla şi păcatele pentru că au bătut, amendat şi şantajat oameni nevinovaţi. Găsesc că e un tîrg onorabil şi care nu aduce nici o atingere siguranţei naţionale.

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor 4, ap. 55, et. 3
Lugoj

Nou! Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema,* cu o *reducere de 20%,* direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1
71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Stilul**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Du-mă acasă, măi tramvai!

– Ce vă mai cînt, şefu'?

Dumnezeule, am adormit într-o cîrciumă? Nu îndrăznesc să deschid ochii şi mormăi în barbă: *Du-mă acasă, măi tramvai!* Vioara începe să-mi cînte la ureche melodia. *Un tramvai numit dorinţă...* Deschid ochii şi mă trezesc faţă-n faţă cu un ţigan care-mi cîntă de inimă albastră în RER-ul Orly-Paris. Mă duc sau mă întorc?

Mă dau jos la prima staţie şi o iau la întîmplare pe străzi. Conferinţa, trebuie să ajung la conferinţă! O conferinţă... Îmi îmbrăţişez pe rînd cunoscuţii: *Bonjour A, ça va? Ça va, da' eu sînt B!... Hi, C, ne-am întîlnit acum cîteva luni (sau ani) la Belgrad. Sorry, n-am fost niciodată la Belgrad. Who cares!?* Părăsesc adunarea şi mă duc să iau puţin aer. Dunărea asta albastră e cam tulbure astăzi. Flanez de-a lungul cheiului, mă uit în sus şi-n jos, dar ea n-a venit astăzi, sînt numai feţe necunoscute. Mă îndrept aşadar spre bistroul meu de la colţ, unde obişnuiesc să-mi iau cafeaua în fiecare dimineaţă: *Les fous d'en face*. Aşa se numeşte cafeneaua. Mă aşez la o masă cu vedere spre Egee – „cafea cu peisaj", aşa îmi place să-i spun. La Veneţia preţul cafelei variază după masa la care te aşezi, cu faţa mai spre San Marco sau mai spre fundul cafenelei. Îmi aştept prietenii, dar nu vine nimeni, aşa că mă întorc la conferinţă, mă strecor în ultimul rînd şi ascult cu creionul în mînă. Realizez însă, într-un tîrziu, că am greşit sala: am mai auzit o dată toate lucrurile astea! Mă duc aşadar la moderator, îmi cer scuze şi-l întreb unde trebuie să mă duc. Îşi deschide laptopul şi îmi cere numele: *One second, Sir*. Butonează cîteva minute şi îmi arată o hartă din satelit, cu un punct mare, roşu, într-un colţ: *You are here!* Clichez pe punctul roşu şi pe ecran îmi apare şi adresa: Teleajen 30. Îi mulţumesc moderatorului, părăsesc sala şi urmăresc harta. Pe străzi e însă lume multă, strada din faţă e blocată de poliţie, iar cerul e brăzdat de artificii. Întreb un bărbat cu un nas mare şi roşu ce se întîmplă? *E Anul Nou!* Nou?... Arunc harta care nu-mi mai este de nici un folos într-un coş de gunoi transparent (din cauza bombelor!) şi mă întorc pe cheiul gîrlei: *Les fous d'en face*.

În bistrou mă aşteaptă Iulia:

– *Unde ai fost pînă acum?*

– *Te-am căutat*.

Continuăm discuţia întreruptă în ajun. Tipul despre care vorbeam rîndul trecut, nordicul ăla, nu mai ştiu cum îl cheamă, un necunoscut – de fapt s-a şi sinucis după ce a scris paginile acelea despre absurdul vieţii. E şi ăsta un soi de vanitate, de „foame de absolut": viaţa o fi ea absurdă, dar nu poţi să spui că *totul* în viaţă este absurd. După cum nu poţi spune nici că *totul* are rost, este „semnificativ". De cele mai multe ori şi cel mai mult timp pur şi simplu *este*. Este... Ce este? Poate doar memorie. Dar memoria fără vanitatea absolutului n-are timp şi n-are spaţiu: este... Ce este?

Iulia este la Geneva. Iar m-am rătăcit. Ies în consecinţă din bistrou şi o iau de-a lungul fluviului. *J'aime flâner sur les grands boulevards...*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

România ofensată

Libertatea de exprimare nu este o valoare foarte apreciată în România. Există destule cazuri în care instituţiile statului o încalcă, iar motivul preferat este apărarea unor valori colective vagi, mereu invocate de dragul unor cauze suspecte. Mentalitatea autoritară din spatele acestor manifestări îşi găseşte acum o întruchipare perfectă în codul penal propus de Ministerul Justiţiei.

Modul în care a reacţionat poliţia şi parchetul în cazul „Armaghedon II" este exemplul cel mai bun. Exercitarea dreptului la liberă exprimare a fost pusă sub semnul întrebării pentru a apăra onoarea unui demnitar. S-a spus atunci că acuzaţiile de corupţie aduse prim-ministrului subminează credibilitatea României aflată în negocieri pentru intrarea în NATO. Argumentul este mai mult decît discutabil. Indiscutabil este că un asemenea caz a făcut mai mult rău imaginii României decît ar fi putut provoca, dacă ar fi provocat, acuzaţiile din document. Sec, din afară, cazul era simplu: un cetăţean lansează un document pe Internet, este arestat, umilit public fără argumente solide. Sceneta a demonstrat scepticilor că România nu s-a despărţit definitiv de zona aceea a lumii în care abuzuri atît de flagrante sînt nu numai posibile, dar chiar încurajate de guvern.

Că libertatea de expresie este descurajată în România o dovedeşte şi cazul *Monitorului de Vrancea*. Modul în care toate instituţiile locale din Focşani conlucrează pentru desfiinţarea unui cotidian critic, de la controale abuzive ale Gărzii Financiare la bătăuşi angajaţi să-i vîneze pe vînzătorii volanţi, arată că acolo unde nu există mecanisme independente de supraveghere totul este posibil. Mai este apoi recentul caz al unui tînăr dezagreabil de idealist, pacifist convins, care s-a prezentat la mitingul de la vizita lui George W. Bush cu un afiş anti-american. Pentru că momentul festiv nu putea fi tulburat de o bagatelă ca libera exprimare, a fost săltat de poliţie, cu aceeaşi justificare de care se face deja abuz: ar fi afectat imaginea ţării. „Poporul de la Seattle", aşa cum este cunoscută mişcarea anti-globalizare, este insignifiant în România, dar organizează mitinguri masive în alte ţări fără a le afecta imaginea. Pentru un George W. Bush puţin iubit în afara SUA, afişul ar fi fost o imagine familiară, şi totuşi mai în spirit democratic decît scandările chinuite şi regizate. Dimpotrivă, tabloul de pe Euronews: români serviţi de primari cu fasole şi cîrnaţi, era chiar deprimant. Sărăntoci lihniţi, dar festivişti, primiţi de milă în lumea bună, aşa s-a văzut de acolo.

„Armaghedon" poate fi considerat exces de zel, *Monitorul* exces de iniţiativă locală, arestarea pacifistului exces de lipsă de inteligenţă (i se mai spune şi prostie), dar nimeni nu a fost pedepsit pentru încălcarea drepturilor constituţionale. Din contră, s-a preferat o politică specifică ţărilor autoritariste: apărarea unui bine generic şi iluzoriu în detrimentul unui drept individual şi palpabil. Şi nu e clar cine este mai dăunător: trepăduşul din Vrancea, care abuzează în folos propriu sau guvernul central care abuzează invocînd principii înalte.

Departe de a fi sancţionat, comportamentul antidemocratic al instituţiilor este susţinut de o cultură a societăţii închise. Toţi funcţionarii obişnuiţi să ancheteze delictele de opinie se văd acum confirmaţi şi încurajaţi printr-un cod penal produs în anul 2003. Faptul că guvernul răspunde presiunilor externe înlocuind închisoarea pentru delicte de presă cu zile amendă, care în final înseamnă tot închisoare, era de aşteptat. Aproape că nu mai existau iluzii la acest capitol: războiul cu presa trebuie cîştigat. Dar să incluzi la capitolul „Crime şi delicte contra siguranţei interioare a statului" şi delictul de „ofensă adusă naţiunii", definit vag şi anapoda, arată cît de subţire este progresul democratic în România, în ciuda aparenţelor. Jignirea sentimentului naţional, ofensarea naţiunii, injurii eroilor consacraţi, cuvinte mari care pot băga oameni în închisoare. Cei care spun acum că nu e nimic grav pentru că oricum nu se vor aplica uită că în cazul „Armaghedon" a fost invocat tocmai un articol de Cod Penal considerat relicvă totalitară. Asemenea articole sînt menite a fi aplicate doar atunci cînd puternicii zilei o doresc.

Dar nu este numai atît. Întregul document inspiră un aer prăfuit, înecăcios, mai aproape de imaginile din Coreea comunistă decît de ceea ce ar trebui să fie România. La mijloacele prin care conspiratorii omniprezenţi pot acţiona este amintit telegraful, Internetul intră probabil la categoria „sau orice alte mijloace". Semn că s-a folosit cu spor metoda „cut and paste" după codurile vechi. Cine mai foloseşte astăzi telegraful? Poate doar autorii proiectului. În prezentarea Ministerului Justiţiei „a fost elaborat de o Comisie de redactare alcătuită din specialişti în drept penal (cercetători ştiinţifici, universitari, practicieni)". La asemenea înşiruire, profanii ar trebui să pice într-o stare de extaz admirativ: deştepţii patriei au dat o lege genială care ar trebui acceptată ca atare, ceea ce era foarte aproape să se întîmple. Trădarea este definită la fel de halucinant: „fapta cetăţeanului român de a intra în legătură cu o putere străină ori cu agenţii acestora în scopul de a aduce *în orice mod* (subl. m.) atingere unităţii, indivizibilităţii, suveranităţii sau independenţei statului român". Iar această faptă se pedepseşte cu închisoare pe viaţă (art. 246).

Trăieşte în acest document o Românie sinistră, asediată de toţi, strîns unită în jurul cuiva care a murit. O Românie care merită a fi ofensată.

▲

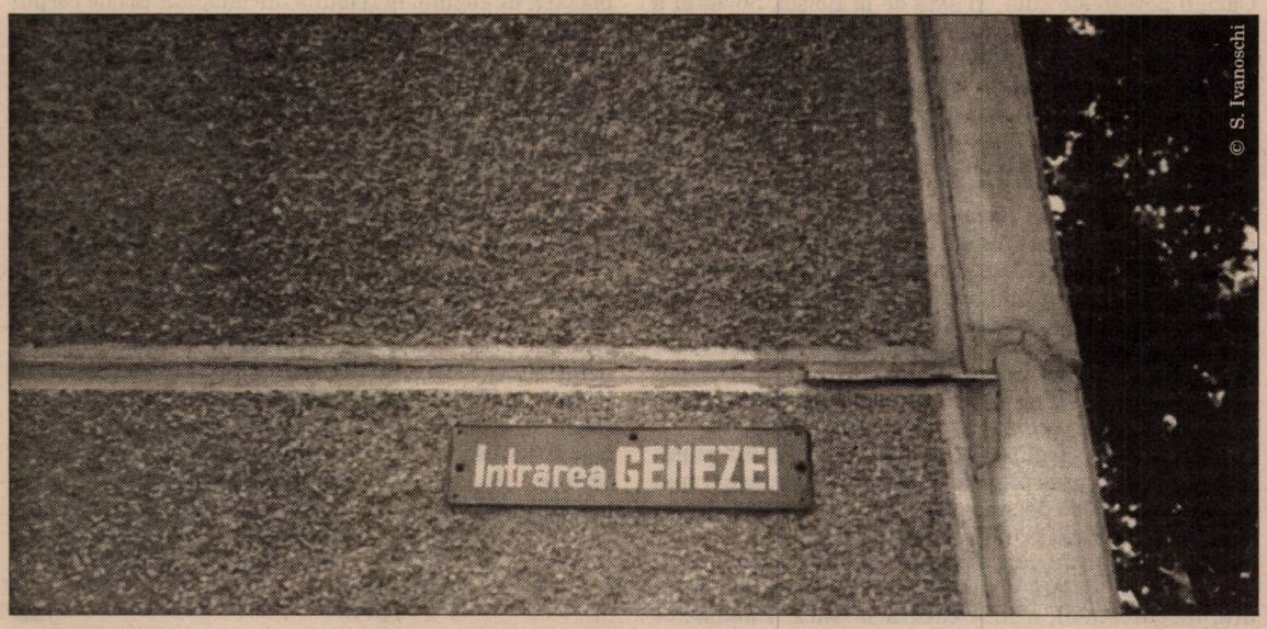

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL ANUNȚĂ

OFERTE EXTRAORDINARE!

• 3 CĂRȚI = 50.000 lei
• 1 CARTE = 35.000 lei sau 70.000 lei sau 100.000 lei

PESTE 500 DE TITLURI DISPONIBILE!

UNDE? Numai AICI:
• Librăria REGALLĂ, Str. Ion Câmpineanu nr. 5, București (Zona Piața Universității)
• Librăria ALL, Bd. Timișoara nr. 58, București (sediul editurii)
• www.all.ro

Completează-ți biblioteca cu Editurile ALL!

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Cultul mediocrității

Tirania stalinistă folosea două mecanisme inseparabile: primul era sacralizarea actorului care monopoliza întreaga putere. Critica stalinistă a primului mecanism l-a numit „cultul personalității". Al doilea mecanism – mediocritatea locotenenților cu care se înconjura liderul suprem, caracteristică ignorată și de aceea nenumită. Revoluția din decembrie 1989 a suprimat cultul personalității, suprimînd personalitatea cultului. Dezordinea instaurată de ea continuă în schimb să practice cultul mediocrității, materializat în dotarea lacunară a celor mai mulți dintre actorii chemați să gestioneze treburile publice. Asurzitoarea logoree a acestora înlocuiește dezbaterile de idei printr-o revărsare de platitudini și de gongorism vulgar. Trecerea puterii de la o tabără politică la cealaltă nu lecuiește tranziția de acest handicap.

Persistența acestei disfuncții se datorează unui complex de cauze. Cea mai perturbatoare dintre acestea pare să fie hazardul circumstanțelor. Revolta populară împotriva dictaturii staliniste a reprezentat, după Clauss Offe, o revoluție ateoretică, o defecțiune considerabil accentuată de împrejurările din România. Intelectualii aflați în zilele din decembrie pe creasta valului revoluționar au alunecat cu timpul în pozițiile unor oameni politici complet marginalizați. Înclinați în marea lor majoritate spre un anticomunism vindicativ, ei repudiaseră de la bun început structura născîndă a noii puteri, purtătoare a unei evidente orientări către concilierea cu trecutul. Iar concilierea cu trecutul nu o dorea numai noua putere, ci și cele mai profunde straturi ale populației.

Actorul care are principalele merite în emergența noii structuri, ajungînd să o și personifice, a încredințat diversele ei pîrghii unor oameni aleși după două criterii: să nu fi avut un rol activ în zilele revoluției și să nu se fi ilustrat în nici un domeniu de activitate. Echipa pe care se bazează noul lider nu este alcătuită din colaboratori, ci din subordonați. Un colaborator se poate metamorfoza în competitor mult mai lesne decît un subordonat. Imunitatea șefului se alimentează din incompetența asistenților săi.

Sub ocrotirea cultului mediocrității înfloresc incompetența și impostura. Eroul perfect al acestei costisitoare farse deține al doilea rang în ierarhia puterii de stat. Fie în tête-à-tête cu Împăratul Japoniei, fie admonestîndu-și colegii de la tribuna Senatului, el păstrează același surîs dezabuzat care i-a permis să-și mențină atîția ani slujba insignifiantă de la CSP și același frust limbaj deprins după ani de fraternizare cu galeria din Giulești. Prin simpla lui prezență, el discreditează instituția reprezentativă în fruntea căreia a fost acreditat.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Articolul 270

Proiectul noului Cod Penal conține, la art. 270, două alineate care merită reproduse în toată splendoarea aberației lor. Iată-le: „(1) Fapta de a aduce în public, prin cuvinte, scrieri, gesturi sau alte manifestări, ofense aduse națiunii ori statului român sau de a defăima țara sau națiunea română, ori de a jigni sentimentul național sau de a aduce injurii eroilor consacrați ai neamului, se pedepsește cu închisoare severă de la 2 la 5 ani. (2) Aceeași pedeapsă se aplică și pentru fapta de a răspîndi în străinătate știri neadevărate sau tendențioase care ating onoarea, interesele națiunii sau ale statului român." Un cunoscut jurist observa că prevederi asemănătoare se găseau în legislația din vremea lui Mussolini. Chiar și fără să fii jurist, observi asemănarea izbitoare cu „propaganda ostilă la adresa orînduirii socialiste" din legislația comunistă. În spatele unor astfel de puseuri legislative ale unei majorități care se declară de centru-stînga se află, așadar, o cultură și o mentalitate totalitare, dublate de naționalism primitiv și furibund, care se simte „agresat" de tot ceea ce înseamnă diversitate, alternativă, gîndire independentă.

Să observăm că acest articol 270 vrea să pedepsească (cu „închisoare severă"!!!) niște *opinii*: bune sau rele, justificate sau nu, rostite cumpătat sau vărsate cu năduf, niște „cuvinte, scrieri, gesturi sau alte manifestări" despre țara și națiunea în care Providența a vrut să te naști nu reprezintă nimic altceva decît *opinii*. Or, a pedepsi oamenii pentru *opiniile* lor ține de reflexele unui Big Brother care vrea să controleze totul, inclusiv – și mai ales – gîndirea. Să mai observăm că cele două alineate se întemeiază pe termeni interpretabili, imposibil de aplicat dacă judecătorii nu sînt și niște rafinați hermeneuți: cît de precisă și de relevantă din punct de vedere juridic poate fi o noțiune complicată, cu un *ce* metafizic atît de pronunțat, precum „sentimentul național"? Și care sînt presupozițiile unui enunț precum „a aduce injurii eroilor consacrați ai neamului" – putem, adică, trage o linie fermă între eroii consacrați și cei neconsacrați? Și cum putem demonstra, altfel decît prin complicate analize retorico-stilistice, că niște știri sînt „tendențioase"? Dacă spun la Viena „România este o țară tristă, plină de umor", se cheamă că am parafrazat un text literar sau că am răspîndit o „știre tendențioasă"? Și la ce accepție a termenului *știre* ne referim, cîtă vreme iluștri teoreticieni ai mass-media n-au reușit să producă o „definiție unică" a știrii?

O astfel de încercare de a legifera „atitudinea bunului român față de țara și națiunea sa" ilustrează același complex și aceleași handicapuri culturale care au produs și legea pentru folosirea limbii române..., și proiectul de lege a dreptului la replică, și altele: în fața gîndirii independente și a diversității, legislatorii noștri tind să se refugieze în spatele stereotipurilor naționale, să adopte o cucernicie superstițioasă în fața unor simboluri, să îmbrățișeze uniformitatea și alinierea cazonă. Teama cea mare a majoritarilor români este că cineva ar putea „ieși din rînd", așa încît, în lipsa reflexelor democratice autentice care să-i îndemne la toleranță față de cei care gîndesc, se exprimă ori pur și simplu *sînt altfel*, ei își exhibă apetența pentru represiune: cine e altfel, trebuie „adus la matcă", inclusiv prin pedepse. Viziunea lor despre „națiune" este una paternalistă, arhaică și izolaționistă: neamul se reduce la o entitate care trebuie să fie prezentată „în mod corespunzător" în fața străinătății (iar străinătatea e, evident, dușmănoasă!), țara nu e compusă din indivizi și cetățeni, ci e o abstracțiune sacrală în fața căreia trebuie să stăm cu toții smirnă și să vorbim numai ce, cît și cînd ne dau voie legislatorii pe care, nu-i așa, i-am ales ca să gîndească în locul nostru.

Ce caută acest stupid articol 270 într-un proiect de Cod Penal care se vrea reformist și în acord cu Europa secolului al XXI-lea? Am două posibile explicații. Prima: e o diversiune, o încercare de a încinge spiritele pe o temă simbolică, pentru a abate atenția de la altele; în acest caz, cei care au produs acest art. 270 sînt „doar" cinici. A doua: este o mostră a ceea ce a putut lăsa în urmă național-comunismul, adică „o cultură politică dominată de intoleranță, moralism îngust, refuzul compromisului social și o înclinație masivă spre lăudăroșenia crasă" (Zbigniew Brzezinski, *Post-Communist Nationalism*, în „Foreign Affairs", vol. 68, nr. 5, 1989-1990). Oricare ar fi explicația, cele două paragrafe ale art. 270 măsoară distanța noastră față de Europa mai exact decît PIB-ul ori inflația. Cine poate propune asemenea aberații, n-a priceput nimic nici din România, nici din Europa.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Călătorii programate (II)

Observînd că voiajul în Rusia sovietică are semnificațiile unui pelerinaj, Rachel Mazuy notează metaforele religioase și elanul mistic ce caracterizează relatările călătorilor. Încă în 1919, Raymond Lefebre vorbește de „miracol" și de puterea „credinței". Un an mai tîrziu, aceiași termeni sînt folosiți de Marcel Cachin, figură proeminentă a comunismului francez. În 1922, delegat la al IV-lea congres, Cachin povestește cum, în sala de la Bolșoi, Sovietul a cîntat *Internaționala* adoptînd o „atitudine cu adevărat religioasă. Te-ai fi crezut într-un templu. E drept că pentru ei *Internaționala* este într-adevăr o religie". Charles-André Julien, în mai 1921, își prezintă astfel călătoria: „Merg acum în acel Orient de unde vine lumina – asemenea pelerinului care pleca, în vremurile credinței mistice, către Ierusalim și tărîmurile sfinte...". În cazul lui Pierre Pascal (dintr-o familie tradiționalistă, cu convingeri de dreapta) avem a face realmente cu o convertire: mai tîrziu, Pascal va considera el însuși că angajamentul lui de la începutul anilor '20 era acela al unui „bolșevic creștin". În 1935, Paul Gsell îi prezenta pe conducătorii sovietici drept niște „apostoli", iar Charles Vildrac, tot cam atunci, vorbea de „comuniune". Aceste efuziuni mistice sînt însă dezaprobate de Komintern, care recomandă un plus de sobrietate.

Un rol deloc neglijabil l-a jucat aici ritualul primirilor. Călătorul care pășește pe pămînt sovietic e frapat de numărul mare de steaguri roșii, cu secera și ciocanul, de portretele eroilor Revoluției: „momentul era emoționant și mi-am stăpînit cu greu lacrimile", mărturisește Jeanne Fanonnel. Solemnitatea primirii are, incontestabil, o încărcătură mistică. Imediat ce trec frontiera, membrii delegațiilor văd cum o gardă de soldați ai Armatei roșii le prezintă onorul, în timp ce răsună acordurile *Internaționalei*. Sînt apoi întîmpinați, în gară, de grupuri de colhoznici, muncitori, femei și copii, care le oferă flori, le urează bun venit și intonează cîntece revoluționare. Formalitățile vamale sînt efectuate într-o încăpere bogat pavoazată, cu busturile lui Lenin și Stalin, cu lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă!" scrisă cu litere de aur în patru sau cinci limbi, cu tablouri de mari dimensiuni înfățișînd strîngerea recoltei și munca în atelierele unei uzine. Acest ceremonial e repetat în mai multe gări pînă la sosirea la Moscova. Călătorii francezi, după propriile lor mărturisiri, nu-și pot stăpîni emoția și plîng ca niște copii.

Vizitarea „obiectivelor" și a monumentelor (mausoleul lui Lenin, fabrici, școli, case de copii etc.) ascultă de același ritual. Delegațiile privilegiate sînt cele care au șansa să asiste la defilările de 1 mai și 7 noiembrie. Paul Vaillant-Couturier descrie, în extaz, cum a stat unsprezece ore în picioare în fața mausoleului lui Lenin și cum, apoi, a fraternizat cu mulțimea care dansa și cînta. Delegațiile de muncitori francezi sînt plasate, de regulă, în tribuna oficială, alături de corpul diplomatic. Suzanne Cagé povestește, euforic, desfășurarea defilării de 1 Mai, succesiunea grupurilor de muncitori în haine de lucru care aclamă și le fac semne prietenești celor de la tribună: „Cînd mă gîndesc, exclamă Suzanne Cagé, că trebuie să mă întorc în nenorocita mea de țară capitalistă! Aș rămîne aici încă zece ani. Sau, de ce nu, pentru totdeauna".

Numai că lucrurile se pot complica în mod neașteptat. Muncitoare la o fabrică textilă din Amentieres, Suzanne Cagé ajunge în URSS în 1933. Un an mai tîrziu, conduce delegația femeilor franceze care participă la sărbătorirea zilei de 8 martie. Rămîne mai multă vreme și are o legătură sentimentală cu directorul unei uzine din Gorlovka. Reîntoarsă la Moscova, e convocată la Internaționala comunistă unde i se cere să-și oficializeze legătura cît mai repede, toate formalitățile legate de căsătorie fiind în grija autorităților. Suzanne, care are pe cineva în Franța, refuză. Sovieticii sînt nemulțumiți și își arată pe față decepția. Se consolează cu gîndul că franțuzoaica va deveni, în țara ei, o militantă de nădejde. Ce se va fi întîmplat cu directorul de la Gorlovka, nu se mai știe.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Ridurile României

E greu de spus dacă ceea ce societatea românească a pierdut în ultimii doisprezece ani e mai mult sau mai puţin decît ceea ce a cîştigat. Sînt, totuşi, cîteva pierderi regretabile. Înainte de toate, românii au pierdut entuziasmul. Începutul anilor '90 a avut ceva fascinant, pentru că toată lumea avea planuri noi, toată lumea încerca „să facă ceva" (era, dacă nu mă înşel, sintagma epocii), toată lumea avea speranţe. Astăzi, societatea românească e blazată, cinică şi, pe alocuri, nepăsătoare. Dacă înlocuirea entuziasmului genuin cu blazarea şi cinismul s-ar fi făcut pentru că societatea românească ar fi crescut, s-ar fi maturizat şi s-ar fi blocat în bunăstarea societăţilor de consum, nu ar fi fost atît de rău. O cetate lenevită de prea mult bine încă mai poate fi urnită. Dar ce te faci cu o cetate amorţită de prea mult rău? Pierzîndu-şi entuziasmul din primii ani de după căderea lui Ceauşescu, românii şi-au pierdut şi inocenţa. Repede, poate prea repede, s-a ajuns la concluzia că „asta e" şi că speranţele sînt visuri irealizabile. Şocul libertăţii a fost prea mare pentru o populaţie sărăcită şi înfometată – capitalismul care s-a născut în România s-a dovedit repede a fi o copie schimonosită a celui la care visam. Lecţia capitalismului a fost asimilată de societatea românească cu o selectivitate dăunătoare. Am învăţat, de pildă, că e important să fim concentraţi pe profit. Dar nu am învăţat că adevăratul profit se calculează pe termen lung şi că numai profitul realizat prin investiţie este solid şi sigur. Am învăţat repede că în mediile de afaceri domină pragmatismul. Dar nu am învăţat că lumea occidentală este, în acelaşi timp, o splendidă catedrală a gestului gratuit, a donaţiei, a generozităţii. Am învăţat foarte repede că politica este un joc al combinaţiilor care permit exercitarea puterii. Dar nu am învăţat că cel puţin la fel de importantă ca menţinerea la putere este viziunea, principiul, proiectul major. Am învăţat că agresivitatea, fructificarea imediată a oportunităţii şi acţiunea rapidă e cheia succesului. Dar nu am învăţat că această lecţie este benefică numai dacă lumea în care se aplică are substanţa etică. În fine, poate că cea mai prost învăţată lecţie a capitalismului a fost cea a concurenţei. Competiţia pe piaţă, în cel mai general sens cu putinţă, este generatoare de civilizaţie occidentală numai dacă există cu adevărat mijloacele prin care cel care sfidează regulile competiţiei este penalizat, numai dacă există şi lucrează *arbitrul* puternic şi imparţial.

Lumea românească a mai pierdut ceva foarte preţios în ultimii doisprezece ani: tinereţea. Nu e normal ca o societate care vine după şaizeci de ani de dictaturi să obosească în aşa hal după doisprezece ani de libertate. Ne-am pierdut suflul, tonusul muscular a pălit cu totul şi un fel de inerţie fără direcţie pare că ne conduce acţiunile. Semnele clare ale pierderii tinereţii sînt îmbătrînirea dramatică a populaţiei României şi exodul tinerilor către zări mai bune, din Canada pînă în Noua Zeelandă. Nu sînt dintre cei care cred că emigrarea tinerilor români e un lucru neapărat rău. În fond, aceşti tineri care îşi caută rostul în lume vor fi adevăratul nostru contact cu lumea. Dar e, totuşi, dureros să admiţi că plecarea tinerilor e legitimă şi să ajungi să gîndeşti că e preferabil pentru România ca un tînăr român să încerce să se împlinească în străinătate decît să se rateze la el acasă. O dată cu pierderea tinereţii, România a pierdut şi perspectiva alternativei şi mi se pare că o explicaţie a lipsei unei opoziţii politice serioase – aspect care preocupă în cel mai înalt grad chiar actuala putere – se poate explica şi prin aceea că cei care, în mod normal, ar fi fost electoratul dreptei democratice româneşti, cei care ar fi stimulat decisiv ieşirea din amorţeala falimentară a alternativei politice, nu mai sînt în România. Fizic sau mental. Pentru că un alt lucru care mi se pare că poate fi trecut la capitolul pierderi este îndepărtarea unui anumit segment electoral de politică. Desigur, sînt multe explicaţii pentru faptul că pasivitatea electorală a atins, mai ales, un anumit electorat. Cei care ar fi putut dinamiza dreapta sînt exact cei care, scîrbiţi sau doar dezamăgiţi, au ales căi de realizare individuală. Scepticismul de gen „nimic nu mai are rost" şi dominaţia tiranică a cuvîntului „degeaba" asupra unei pături foarte inteligente atîrnă, iarăşi, la pasivul bilanţului unei societăţi care se luptă să devină occidentală.

În fine, ar mai fi un aspect de discutat: cel al nivelului de trai. Percepţia generală este că trăim mai prost decît la începutul anilor '90. Unii zic, chiar, că trăim mai prost decît în anii comunismului ceauşist şi sînt statistici serioase care le dau dreptate. Totuşi, dincolo de cifre şi procente care, ştie oricine, arată foarte mult dar nu totul, am unele dubii în privinţa aceasta. Nu spun că nivelul de trai al românilor ar fi unul bun sau măcar mulţumitor, dar mi se pare că abundenţa de bunuri şi servicii care există astăzi în comparaţie cu ceea ce exista imediat după prăbuşirea regimului Ceauşescu introduce o oarecare relativitate. Poate că puteam cumpăra mai mult acum doisprezece ani cu un salariu mediu. Dar, cu acelaşi salariu mediu, trebuie astăzi să cumpărăm mai multe. Notele de plată erau mai suportabile în urmă cu un deceniu, dar atunci nu aveam telefoane mobile, Internet sau televiziune prin cablu. Departe de mine să spun că românul nu poate să-şi achite nota de plată pentru încălzire fiindcă dă banii pe Internet – nu trăiesc deloc în sfere regale care să-mi permită luxul naivităţii de a spune celor care nu au pîine să mănînce cozonac. Dar mă întreb, numai, dacă nu cumva faptul că presiunile asupra bugetului personal s-au înmulţit geometric, nu are vreo influenţă asupra faptului că simţim acut sărăcia. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Naţiune, te iubesc, căci ca tine nu găsesc

Am auzit că-n noul Cod Penal (proiect, modelul Rodica Stănoiu), demnitatea naţională e apărată de braţele înarmate cu chitanţiere ale Justiţiei. Dai în România, dai cu subsemnatul. Nu-ţi plac ţara şi poporul, laşi matale cîteva milioane, să-şi cumpere naţiunea nişte vopsea tricoloră, că garduri se mai găsesc. N-ai bani de amendă în patria ta bogată şi frumoasă? Mergi musiu la puşcărie să te convingi că ai greşit cînd ai zis că-i plină de hoţi (mai sînt şi violatori, asta uitaseşi!). Bîntuit de astfel de gînduri, vă mărturisesc că am lăsat la o parte lenea balcano-dunăreană – o afecţiune care va intra în curînd în ilegalitate – şi chiar m-am uitat în proiectul doamnei ministru. Ei bine, e şi mai rău: nu numai naţiunea cere să nu mai vorbim cu ea la mişto, ci şi eroii „consacraţi" ai neamului, despre care nu vom mai avea voie să spunem decît lucruri vaporoase, cu dantelă şi perdea.

Problemă mare aici, întrucît unii eroi sînt încă în relaţii proaste cu alţii. Cel mai bun exemplu: Decebal şi Traian, aflaţi la cuţite atît la propriu cît şi la figurat. În memoriile lăsate, Eroul Traian se plînge de Eroul Decebal, pe care îl acuză de hoţie prin expediţie organizată şi jaf la drumul mare în frumoasa provincie Moesia (la sud de Dunăre, trecem prin ea cînd mergem la muncă/furat în Grecia). Eroul Decebal nu ne-a lăsat un drept la replică, însă faptul că a preferat moartea recepţiei organizate la Roma cu ocazia încheierii campaniei militare ne sugerează că nici el nu-l putea suferi pe Traian. Cine stabileşte, pînă la urmă, care erou a avut dreptate şi care a fost – scuzaţi – un nesimţit? Istoricii? Nu se pot decide ei în lucruri mai mici. Nu, e clar că şi aici se cere o comisie parlamentară care să tranşeze problema, să facă o listă cu eroii dezirabili, poate şi un manual nou, tipărit la editura aceea simpatică, săritoare şi, firește, scumpă. Ideea nu e nouă, unii cred că i-a venit mai întîi lui Carol al II-lea, întîi-stătătorul în multe chestiuni care ţin de mîndria prostească de a te lăuda cu lucrurile de care ar trebui să-ţi fie ruşine. Dar hai să zicem că acceptăm legea aşa cum e şi îi punem pe români deasupra oricărei critici, rămînînd să înjurăm popoarele mai mici şi care – ruşine, ruşine, de trei ori ruşine! – n-au auzit de noi şi nu pot să ne dea în judecată. Ingušii ar fi calificaţi, la fel ca şi N'am, o populaţie africană atît de săracă încît îşi merită numele. Totuşi, există riscul ca lumea să se plictisească pînă la urmă de defectele altor naţiuni, tot aşa cum crimele cu toporul petrecute la Mirosi, judeţul Argeş sînt mai populare decît cele din Bronx, unde se lucrează, mai spectaculos, cu glonţ. Ziarele nu s-ar mai vinde, televizoarele ar rămîne doar pe telenovele, iar poporul, plictisit de chestia asta, ar putea, la o adică, să cadă pe gînduri. Or, ce guvern responsabil ar putea admite aşa ceva? Se ştie de cînd lumea, o naţiune care gîndeşte e mai neliniştită decît una care munceşte (sau trage cîte un utilaj prin curte la fiecare oră). O naţiune cu idei e chiar mai rea decît una care ascultă sau citeşte ideile – chiar periculoase – ale altora. Tocmai de aceea, de vreo cîteva sute de ani, regimurile şmechere lasă mass-media în pace, ştiind prea bine că ea înlocuieşte folosirea ritmică şi nervoasă a furcii sau a parului. Sociologii – oamenii care fac bani botezînd lucruri vechi de cînd lumea – vorbesc de funcţia de „supapă de siguranţă" a presei. Mai simplu spus, cîinele care latră nu muşcă. Mai mult, cîinele care se uită la cîini care latră la televizor chiar se îngraşă, fără a deranja măcar cu vreun mîrîit pe cineva, cînd iese afară să facă pipi.

Poate că am fost puţin cam cinic. Mă gîndesc însă că ăsta e cel mai bun limbaj pentru cei care scriu astfel de legi, oameni cu siguranţă practici şi care vor să-şi păstreze în bună stare cariera, maşina şi casa, inclusiv cea a vecinului, coleg de partid poate mai mare în grad. Cît priveşte naţiunea, sînt sigur că poate trăi cu defectele ei. Mai ales că cel mai mare e şi cel mai binefăcător: e cam uitucă. ▲

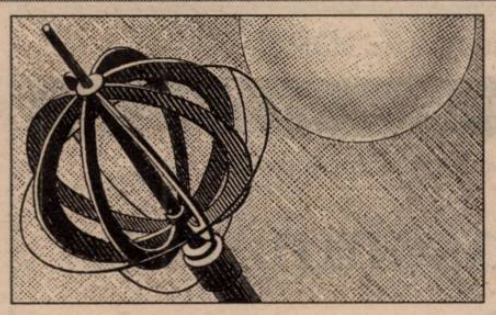

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Asimetrie

Anunţul Coreei de Nord conform căruia ţara se retrage din Acordul de neproliferare a armelor nucleare a fost făcut parcă pentru a dovedi că „axa răului" nu este o construcţie mentală a preşedintelui Bush. Sîntem în plină criză irakiană, cînd peste o sută de inspectori în deplasare la Bagdad caută acul în carul cu fîn, în timp ce Saddam dă asigurări cui doreşte să-l asculte că nu are, nu a avut şi nu o să aibă nici un fel de arme care să ameninţe Statele Unite şi pe aliaţii lor, dar zeci de mii de militari americani se adună prin împrejurimi. Misteriosul lider coreean nu face însă nici un secret din voinţa lui de a încălca acordurile încheiate în 1994. Atunci, sub presiunea internaţională şi la iniţiativa administraţiei Clinton, Coreea de Nord acceptase să renunţe la orice ambiţie nucleară, urmînd ca SUA să furnizeze două reactoare civile pentru producerea de energie electrică, prezentînd garanţii în materie de proliferare. Au urmat – într-un ritm extrem de lent – semnalele receptate de Occident ca o „deschidere": o zonă de administrare specială, scuze formulate la adresa Japoniei pentru cetăţenii răpiţi (mare iubitor de cinema, Kim Jong Il a pus să fie răpit un cunoscut regizor de film din Taiwan, ţinut într-o captivitate aurită, timp de zece ani, fără mari cîştiguri pentru cea de a şaptea artă), permisiunea acordată unor familii din Nord şi din Sud de a se reîntîlni. S-a dovedit că deschiderea oferea priveliştea aceluiaşi zid.

Anul trecut, pe 4 octombrie, oficiali coreeni au recunoscut că programul militar a continuat clandestin; consorţiul internaţional care furniza petrol, în aşteptarea punerii în funcţiune a celor două centrale nucleare, şi-a stopat livrările. Din acest moment, autorităţile nord-coreene s-au considerat libere de orice angajament, i-au expulzat pe cei doi inspectori ai Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică şi au reluat lucrările de la centrala din Yangbyon, cea unde plutoniul obţinut poate servi şi unor scopuri militare.

Administraţia Bush e mai dezbinată ca oricînd în adoptarea unui răspuns adecvat, deşi nu are multe opţiuni la îndemînă. Sancţiunile economice înrăutăţesc soarta oamenilor fără a putea influenţa în vreun fel deciziile politice. Ipoteza unui atac militar este în afara oricărei discuţii: capitala Coreei de Sud este la 50 de kilometri de graniţă şi cei 37.000 de soldaţi americani staţionaţi acolo, prima ţintă a loviturii de răspuns, sînt într-o capcană. Efectele unui conflict deschis ar putea implica nu doar sudul peninsulei, ci şi Japonia şi China (aliat tradiţional al Coreei de Nord) într-un mod care ar putea influenţa politica externă a SUA pe tot globul. Şi în timp ce se vorbeşte despre necesitatea înlăturării dictatorului Saddam de la cîrma Irakului, acest obiectiv nu este pomenit în legătură cu dictatorul Kim Jong Il: şi Coreea de Sud, şi China se tem de efectele haosului ulterior unei asemenea evoluţii.

Republicanii din SUA au criticat în fel şi chip politica de negocieri a administraţiei democrate, pentru că a plătit preţul şantajului, ba chiar şi ceva pe deasupra, cînd secretarul de stat, Madeleine Albright, aplauda cu prea multă încîntare spectacolul montat în cinstea ei pe un stadion din Phenian. Acum, după ce a refuzat „să negocieze", administraţia republicană e dispusă „să discute". Asimetria tratamentului la care sînt supuse cele două „state scelerate" – Coreea de Nord şi Irakul – este evidentă şi, deşi specialiştii militari susţin că Statele Unite pot face faţă la două conflicte regionale, „motivul pentru care administraţia Bush vrea să atace Irakul şi nu Coreea de Nord este pentru că atîta poate" (Michael Hirsh – *Newsweek*, 13 ianuarie 2003).

La sfîrşitul săptămînii trecute, un milion de oameni (conform estimărilor oficiale) au demonstrat, pentru că au fost chemaţi, în capitala Coreei de Nord împotriva americanilor, cu lozinci dintre cele mai ameninţătoare. Cu cîteva zile înainte, în capitala Coreei de Sud o mare manifestaţie antiamericană atrăsese sute de mii de oameni. Pentru că aşa au vrut. În timp ce axa răului acţionează conform definiţiei sale, cea a adversarilor lor are din ce în ce mai multe greutăţi cînd trebuie să producă binele. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Însemnări la Chelsea Hotel

Cădea lapoviţa şi seara se lăsa pe West 23rd Street cînd Laura şi cu mine ieşirăm în balcon, la Chelsea Hotel, să tragem un fum. Nu mai poţi fuma nicăieri în New York, dar noi eram la Chelsea Hotel, unde mor poeţi, un rocker şi-a ucis iubita, pereţii sînt acoperiţi cu lucrările pe care artişti le-au lăsat în locul notei neachitate şi fumul este cordonul de legătură între aceste poveşti. Am privit fereastra luminată de la etajul al doilea al clădirii de vizavi. Nişte bătrîni tot treceau prin rama ferestrei, îşi atîrnau hainele în cuier şi îşi aranjau părul într-o oglindă nevăzută. O femeie îşi trecu la repezeală pieptenul prin părul argintiu, tuns băieţeşte.

– Ce crezi că se-ntîmplă? – întrebă Laura.

– O şedinţă de partid comunist – zic eu.

Nu ştiu ce m-a făcut să spun asta, poate felul în care bătrîneii îşi puneau hainele în cuier, la dungă, sau poate vanitatea lor neatinsă şi eficace.

– Par bine îmbrăcaţi, poate este o reuniune a societăţii teosofice... – speculează Laura. Oamenii lui Rudolph Steiner, poate.

Aşa că a trebuit să aflu ce şi cum. Mi-am pus haina şi am şerpuit prin trafic. M-am dus şnur la uşa din faţă, am urcat la etajul al doilea – şi am dat peste o adunare gălăgioasă, plină de mese înghesuite. Era un bufet imens şi un bar cu toate cele, chiar şi un tip cu căciuliţă de Moş Crăciun. O lozincă deasupra unei scene spunea: NU VREM RĂZBOI PENTRU PETROL. M-am îndreptat către o tejghea pe care se aflau tot felul de chestii care puteau fi achiziţionate printr-o „donaţie“: mici insigne cu pumni ridicaţi, tricouri, dintre care unul cu Che Guevara, iar altul cu lozinca Ligii Tineretului Comunist, „80 de ani de luptă“, urmată de o adresă de website. Bingo! Liga Tineretului Comunist organiza un dineu post-Crăciun pentru bătrînii comunişti. Bătrînii se distrau pe cinste, certîndu-se în drumul de la bufet la mese, continuînd ceea ce-mi imaginam a fi o conversaţie începută cîndva, în secolul al 19-lea – tot cam pe cînd Chelsea Hotel începuse să dea adăpost boemilor.

– Teosofi, ioc – i-am spus Laurei, arătîndu-i un tricou. A fost foarte impresionată. Am măturat strada cu privirea. La colţ, YMCA (acolo unde Truman Capote plasează începutul la „Rugăciuni ascultate“), o spălătorie chimică, un croitor („retuşuri“), un magazin de dulciuri, un proiectant de mobilier sofisticat, un bar cu sucuri „organize“, un salon de frumuseţe de modă veche. Aceasta este inima vechiului Chelsea, Chelsea care încă mai dăinuie, înconjurat de galerii de artă ultra-şic scăpate de preţul ridicat al chiriilor în Soho. Trăiam în cele zece secunde între cele două lumi, cea veche agăţîndu-şi haina în cuier, cea nouă punîndu-şi picioarele pe masă. Vechii comunişti şi boemii nu mor niciodată, cu excepţia cazurilor cînd mor, şi o fac doar la propriu. Conversaţia continua. Unii dintre bătrînii aceia păreau că ar fi luptat în Războiul Civil din Spania, iar unii dintre oaspeţii de la Chelsea Hotel erau cu siguranţă veterani ai războaielor culturale – multe victime, dar nici o predare pe Bulevardul Utopia.

Strada iernoasă se prelungea telescopic prin istorie ca un ştrudel metafizic. În faţa sălii de conferinţe, cîţiva bătrîni fumau.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Atacul clonelor

(chiar ultima parte)

Şi, cum spuneam săptămîna trecută, clonele pot da acestei ●●● ţări o şansă imperială, aşteptată de o istorie şi ceva. Altfel spus, clonania poate salva România, o dată pentru totdeauna.

Iată paşii: nu mi-e foarte clar de ce te-aştepţi, cititorule, ca acest paragraf să aducă soluţia pentru spaţiul politic, dar mi-e limpede că aici chiar e simplu. Un Ionel Brătianu clonat i-ar scuti pe liberali, de exemplu, de multe bătăi de cap. La social-democraţi, un Constantin Dobrogeanu-Gherea clonat s-ar putea alătura preşedintelui şi premierului în funcţie, dînd astfel şi un al treilea pol de putere – actualul bipolarism oricum nu mai impresionează. Pentru creştin-democraţi ar trebui clonată direct o echipă în frecuşuri, pentru ca feeria regăsirilor să se poată consuma, drept preambul la o propriu-zisă activitate.

În sport, clonările ar putea aduce ceea ce nu mai avem de mult: un nou Ilie Năstase ar fi binevenit, pentru ca să nu mai fie nevoiţi să anime terenurile de zgură ale patriei foşti preşedinţi americani şi bancheri autohtoni cu situaţie penală incertă. Foarte necesare ar fi clone ale echipei naţionale de handbal de la începutul anilor '70 sau ale naţionalei de rugby de la începutul anilor '80. Cu fotbalul, la fel. Cu ceva ani în urmă, un reputat comentator sportiv spunea că lumea fotbalului românesc se va însănătoşi numai după ce băieţii generaţiei de aur se vor întoarce acasă de pe drumurile carierei, aducînd cu ei mentalităţi occidentale. Iată-i că s-au cam întors – şi cap rămîne tot dom' Corleone. Aşadar, promoţia '94 de fotbalişti ar trebui clonată, dar şi învăţată din gená cum să dea cu zarul, că prinde bine în viaţă. În fine, Federaţia Română de Gimnastică şi-ar putea şi ea clona un cvintet de gimnaste de cea mai bună calitate, cu o mică modificare de ADN: echipamentul de concurs să crească direct şi inseparabil din piele, astfel încît fetele să nu mai poată poza nude, spre mîhnirea unor ziare puritane.

Apropo de ziare: moartea recentă a unui ziarist şi avatarurile moştenirii sale au scos, în mod surprinzător, la iveală importanţa vecinilor într-o societate fericită şi împăcată cu sine. Discursul public mai oscila încă, în acest caz, între curiozitate şi neîncredere, pînă au intrat în scenă vecinii. Ei ştiau tot ce nu ştia familia propriu-zisă: de cîte ori pe zi îşi vizita ziaristul naturalul fiu, unde pescuia, ce şi cu ce momeală. În aceste condiţii, pentru deplina transparenţă şi liberul acces la informaţii în stat ar trebui clonaţi vecinii, toţi. Clonarea ar rezolva, evident, şi criza de la CNSAS: Patapievici, Dinescu şi Pleşu ar trebui duplicaţi la rîndu-le; astfel, pe de o parte, n-ar mai putea fi invocată lipsa de cvorum, iar pe de altă parte echilibrul s-ar restabili – pentru că, se pare, clonarea dlui senator Predescu (terminatorul de *elemente răsculative)* este deja un fapt consumat. Apoi: dacă, de exemplu, în trunchiul unui copac apare o vînă ce aduce, chipurile, cu Maica Precistă, apare la TV o localnică şi spune: *Mumă, eu am 68 de ani, dar aşa ceva nu am mai văzut!* Drept care ar trebui clonate mai multe persoane între 60 şi 70 de ani, pentru a putea alimenta pe mai departe, fără scurtcircuite, fluxul naţional de ştiri de seară: despre mîini cu şase degete, despre bostani ca un cap cu coarne şi despre grindine cît oul etc.; am fi astfel asiguraţi că ce e acum n-a mai fost vreodată, ca la noi la nimeni (aceste ultime cuvinte fiind, se ştie, primul vers din imnul clonelor, cîntat de fiinţe cu privirea ageră, exersată cotidian pe pagina 5 a ziarelor de format mic).

Şi aşa mai departe: debranşaţii de la RADET ar fi şi ei clonaţi, caloriferele lor legate la televizoare date pe Atomic, iar cîte o clonă a Annei Lesko ar ridica temperatura domestică în fiecare apartament – asta, ca să nu mai spună cineva că din Republica Moldova au venit doar fierbătoare de cafea, şei de bicicletă şi Leonida Lari.

Şi astfel, încet-încet, ne-am clona toţi. Să vezi fericire! Lumea neputînd să ne mai încapă, ne-am face imperiu. Veşnic mulţumită, văzînd în Europa un moft dulce şi în responsabilităţi o bagatelă, românitatea şi-ar vedea visul cu ochii: egală sieşi, ce-a fost şi chiar mai mult decît atît.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

„Moldovenii au ajuns acum, de unde nu-i sameni, acolo răsar“

Turismul, aşa cum se petrece el astăzi, este o invenţie a epocii romantice. Goethe trece Alpii şi se lasă cuprins de plăceri turistice prin Italia, alţii asemenea lui scriu despre lumile cele îndepărtate. În vremurile paşoptiste autohtone, exotismul explorat de ai noştri conaţionali era acela al lumii occidentale cu staţiunile ei turistice renumite, cum ar fi Ems, care este „un soi de sat nemţesc alcătuit de vro şaptezeci de oteluri frumoase“. (Negruzzi, 1, 1974, p. 308). La Ems, turismul impune vizitatorului realităţi diferite: casele sînt făcute „nu pentru proprietarii lor, ci pentru străinii ce vin.“ Viaţa localităţii acesteia este ritmată estival: „de la octomvrie şi pănă la mai, Emsul este pustiu, însă cum se arată primăvara, el începe a se găti ca să priimească mulţimea călătorilor, pre care îi aduc la izvorul tămăduirei, din tuspatru punturile cardinale, regulat de două ori pe zi, trăsurile de la Coblenţ.“ Priveliştile sînt romantice, serviciile ireproşabile şi preţurile pe măsură. Negruzzi, căci el este turistul poposit în paradisul acesta încîntător, trage, conform recomandaţiei, la „otelul des Quatre Saisons“ şi, asemenea cutărui turist de oriunde, după ce isprăveşte cu problemele cazării, degrabă merge să viziteze „neguţitorii care vînd feluri de scumpe nimicuri“. Mai apoi se primblă aga Costache „prin grădina şi frumoasa alee ce se întinde de la izvor pănă la casa cu patru turnuri“. După ce isprăveşte cu preumblarea pe frumoasa alee „intră în salonul de conversaţie“. Aici i se arată un fel de Las Vegas arhetipal, adică „o masă lungă îmbrăcată cu postav verde, în mijlocul căriia sta o ruletă care scurge pungile străinilor“. Surpriza cea mare se iveşte de unde nu te aştepţi, turistul nostru găseşte acolo, în jurul mesei îmbrăcată cu postav verde, mai mulţi moldoveni cunoscuţi. Concluzia nu se lasă aşteptată: „Moldovenii au ajuns acum, de unde nu-i sameni, acolo răsar.“

Lumea bună („soţietatea aleasă“), care frecventează „băile de la Ems“, este cosmopolită: „la începutul curei vin nemţii, ruşii, leşi; iar în iulie năvălesc francezii şi englezii.“ Este vizibil faptul că vilegiaturiştii dintîi au un statut inferior celor care vor „năvăli“ în iulie („francezii şi englezii“) şi datorită perioadei (aceea de vîrf, din luna iulie, care este şi mai scumpă şi, de aceea, mai prestigioasă), dar şi altfel, întrucît atunci (în iulie) „nemţoaicele se eclipsează de crinolina şi volanele parizienelor“. Preţul plătit unei asemenea, să-i zicem, aristocratizări a societăţii de la Ems merită doar dacă ar fi să luăm în calcul spectacolul la care asistă turistul venit de pe malurile Dunării. Iată-l în desfăşurarea sa atent notată: „De la 7 şi pănă la 9 oare, vezi trecînd pe promenadă feluri de figuri care de care mai ţanţoşe.“ Personaje celebre defilează pe dinaintea privirilor intimidate. Un ofiţer „ce se primblă la braţ cu un june elegant în civil“ este „duca de Meiningen“, celălalt este „prinţul Gheorghe de Prusia“. Uneori aparenţele pot înşela, simplitatea vestimentaţiei este apanaj al vipurilor vremii. Iată-l pe contele de Morny pe care „văzîndu-l cineva fără nici o decoraţie, vorbind operă şi Bois de Boulogne cu contesa d'Imécourt, ar zice că e un faşionablu de Jokey Club, iar nicidecum prezidentul corpului legislativ, şi intimul lui Napoleon III“. Alte figuri celebre din lumea veche („doamna Calerghi, fiica lui Neselrode, prinţesa Rezinska, contesa Potoţca“) se alătură altora de peste ocean: o „damă tomnatecă dar plăcută“ este „întovărăşită de două fete (...) elegante“, dama cu pricina este o „americană bogată“ care, desigur, nu este „nici prinţesă, nici marchiză“. Cu toate acestea, şi întrucît „republicanii aceşti de piste ocean sînt mai presus de asemenea deşertăciuni“, doamna Hutton şi fetele dumneaei stîrnesc admiraţii cu iz plebeu-democratic: „dar, zău! dacă lumea nouă produce asemenea frumuseţi, nu ştiu de ce mai şede cineva în cea veche?“.

O damă mărunţică „dă braţul marchizului de Chabannes“: „O, ce toaletă eccentrică la dama asta mică“, murmură, copleşit de admiraţie, moldoveanul nostru; ce să mai spunem de gentileţea lui miss Sheppart? Companionul de promenadă al lui Costache murmură intimidat la vederea dumneaei: „Miss Sheppart? Ce-i aceea?“. Răspunsul este pe măsura cochetăriilor jucăuşe ale locului: „E o mlădiţă a Albionului răsădită în macadamul Parisului. Mai mult nu ştiu, şi nici nu vreu să vă spun.“

▲

Texte şi opinii de: Lorena ARMULESCU (masterand, Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti) ● Ioana AVĂDANI (directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent) ● Teodor BACONSKY (eseist) ● Lucian BOIA (istoric) ● Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Cristian CRISBĂŞAN (jurnalist) ● Claude KARNOOUH (profesor univ.) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Luminiţa LUPAŞCU (manager muzical) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Cătălin TOLONTAN (jurnalist) ● Tudor Călin ZAROJANU (scriitor)

Argument

Românii nu au dus niciodată lipsă de idoli. (Vorbim de idoli, nu de modele.) Mai întîi, au ştiut să-şi făurească un Pantheon privind în trecut: istoria trebuia să fie glorioasă, pentru ca astfel să se compenseze frustrările prezentului şi complexul de inferioritate că sîntem un popor mic şi de care nu se prea ţine cont. Apoi, desigur, românii au avut grijă să-şi construiască idoli şi din contemporani. De multe ori au fost ajutaţi în acest sens de propaganda vreunei dictaturi. Alteori vremurile grele i-au împins să se agaţe cu disperare de cîte un personaj.

Fireşte, românii nu sînt singulari în predispoziţia lor de a-şi construi idoli. Oamenii învăţaţi ne spun că această înclinaţie ţine de natura umană. Ba mai mult, ne asigură că omul e o fiinţă religioasă şi că adoraţia este ceva constitutiv – prin urmare, chiar şi în circumstanţe secularizate, el va investi religios în zona profană.

La începutul anilor '90, idolii românilor erau foarte vizibili – asta cu atît mai mult cu cît unii le purtau chipul în piept, sub formă de insignă sau mărţişor. Apariţia lor electriza (un eufemism pentru „isteriza") masele: unii le făceau să le bată inimile foarte puternic pensionarilor, alţii femeilor de la APACA, alţii intelectualilor din Piaţa Universităţii. Adolescenţii avea şi ei parte de leşinurile lor, atunci cînd ne vizita ţara cîte un megastar de import.

Astăzi, Ion Iliescu este un simplu preşedinte (zîmbetul lui nu mai stîrneşte nici pasiuni, nici enervări), Petre Roman un politician din planul doi-trei, Emil Constantinescu un profesor universitar cu multe amintiri, iar Marian Munteanu un om cu barbă şi cravată care, neştiut de nimeni, învîrte foarte mulţi bani. Cît despre Michael Jackson, acesta nu a mai scos o melodie nouă de nu ştiu cînd, arată destul de rău şi, din disperare că nu-l mai bagă nimeni în seamă, îşi agaţă copilul peste balustrada balconului.

*Actualii idoli vechi, deci, au cam dispărut. Trăiască noii idoli! Dar care sînt aceştia? (**C. P.-B.**)*

Mircea CĂRTĂRESCU

Too much monkey business

Cum pur şi simplu habar n-am cine mai sînt astăzi idolii, am întrebat-o pe fiică-mea, care, avînd cincisprezece ani, ar fi putut să fie mai în temă. „Păi, nimeni", mi-a răspuns ea, lăţită pe fotoliu şi gîfîind, fiindcă dansaserăm vreo jumătate de oră pe Chuck Berry ca nebunii. „S-a terminat cu idolii. Acum e-nghesuială mare în topuri, unii intră, alţii ies, colegîştele mele fredonează azi din A.S.I.A., mîine din Ca$$a Loco, dar nimeni nu mai are un cult pentru careva. De fapt, aproape toţi ăştia de pe Atomic sînt nişte *loseri*". „Dar nu mai sînt inşi, totuşi, care să aibă fani? Uite, Eminem scoate tot timpul..." „Derbedeul ăla?" „Cum, mie mi se pare drăguţ..." „Ăla drăguţ!!!?" Grimase de dispreţ şi blazare au însoţit şi celelalte nume pe care le-am aruncat, în disperare de cauză (ce-o să scriu în *Dilema?*). *Loseri* par a fi şi B.U.G. Mafia („Ce-mi vii, tati, cu cadavre ambulante? Ăştia sînt duşi de mult..."), şi Ştefan Bănică junior (deşi pe la patru ani fusese amorezată lulea de el. „Cum îl cheamă pe iubitul tău, Ionuţa?", o întrebam în glumă, iar ea, cu cea mai mare seriozitate, răspundea dintr-o suflare: „ştefanbănicăjunior!"), şi o mulţime de fotbalişti, actori, comici, prezentatori, toţi gratulaţi de vocile îngroşate, din off, de la televizor, cu titulatura de VIP-uri. „O sută cincizeci de VIP-uri vor sta la dispoziţia dumneavoastră în această emisiune!" se spunea într-o reclamă. Slavă Domnului, mi-am zis, tînăra generaţie mai are, în ciuda aparenţelor, un strop de bun-simţ.

Într-adevăr (lăsînd-o acum pe Ioana să se odihnească după scurta ei apariţie *special guest star),* se pare că ne înşelăm cînd ne închipuim că, astăzi, televiziunea – pe care-am crezut-o mereu un fel de religie – mai poate genera adulaţie. Pe cînd zeităţile propovăduite de ea erau puţine şi hieratice – Elvis, Jean Marais, Pele, Fernandel, Pîslăriţa –, mulţimi de credincioşi dădeau roată televizorului ca unei Kaaba sacre. Populaţii întregi venerau, de-a lungul şi de-a latul lumii locuite, aceiaşi, foarte puţini, idoli. Ei durau mult – uneori mult după moartea lor –, păreau neschimbători şi de neînlocuit asemenea marilor divinităţi, creatoare ale cerurilor şi pămîntului. Generaţia mea a văzut doar cîte un film şi un serial TV pe săptămînă. Şi doar o emisiune de varietăţi („Cu mască, fără mască"). Filmele, în oraş, se schimbau la o lună o dată. Cine n-a văzut „Comoara din lacul de argint", în care Pierre Brice făcea pe apaşul? Toată naţiunea vedea şi comenta a doua zi aceleaşi spectacole. Cum să-ţi închipui lumea fără Anthony Quinn? Ce-ar fi fost fotbalul fără Mopsul (Florea Dumitrache), sau fără Gerd Müller? Muzica fără Aurelian Andreescu? Idolii erau pe atunci idoli, nu VIP-uri. Era ca în bancul cu Nea Nicu, care coboară cu elicopterul în creierii munţilor, unde un cioban îşi păştea oile. Ciobanul se uită o clipă prin el şi trece mai departe. „Nu mă cunoşti?" „De unde să te cunosc, domnule?" „Cum, păi pe mine mă cunoaşte o lume întreagă, eu sînt ăla care e toată ziua la televizor, la radio, în ziare..." Baciul se uită la el mai bine: „Aoleu, Dobrine, ce-ai mai îmbătrînit..." Vechea televiziune naţională, alb-negru, te zeifica.

Astăzi, televiziunea prin cablu (printre alte dezvoltări mediatice cu efecte secundare perverse) s-a-ntors, paradoxal, împotriva vocaţiei acestei instituţii de a genera idoli. Marilor religii (aproape) monoteiste le-a luat locul puzderia de secte mărunte, fiecare cu teogoniile lor, cu sistemele complicate şi caduce de *very important persons* ce se aglomerează ca divinităţile pe faţadele templelor din Indochina. Perspectivele dispar, figurile par încălecate arbitrar şi grotesc, istoria se rescrie permanent, figuri care par emblematice sînt împinse rapid şi programatic spre margine, pentru că altele şi altele trebuie să eclozeze. Într-un sezon sînt fumate vedete care ar fi ţinut altădată două decenii. Nimeni nu mai pare azi de neînlocuit. E foarte ciudat: pare că sistemul de VIP-uri (adică acele persoane care apar des la televizor) al lumii de azi a devenit contraproductiv prin supralicitare şi lipsă de credibilitate. Pentru că toţi sînt vedete, pentru că într-o singură emisiune pot fi aduse „o sută cincizeci de vedete", pentru că tu însuţi poţi fi vedetă (la „Big Brother", poate cea mai monstruoasă idee de show apărută vreodată, căci e un experiment de control asupra persoanei umane care i-o distra pe occidentali, dar pe care noi o ştim bine: am avut emisiunea asta, zilnic, timp de patruzeci de ani), nu mai există, de fapt, vedete. VIP-ul este un demon mărunt emanat de medii din disperarea de a nu mai putea produce zei.

OK, dacă aşa stau lucrurile în *entertainment,* sînt ele oare altfel în lumea „serioasă", culturală, ştiinţifică etc.? Cine sînt, azi, idolii culturii româneşti? Ei, aici legătura cu televiziunea e niţel mai slabă. Şi tocmai din cauza asta, la o primă aproximare, am putea zice că, aproape prin definiţie, această zonă se află într-o mare umbră. Pentru oamenii tineri, scriitorii, filosofii sau oamenii de ştiinţă nu sînt vedete. Cel puţin pînă nu ajung să aibă plete cărunte zbîrlite, să scrie pe tablă $E=mc^2$ şi să scoată limba din răsputeri. Am întîlnit foarte rar inşi care să-şi fi făcut un idol dintr-un scriitor. Cînd eram adolescent şi mergeam la cenaclul liceului „Cantemir" am cunoscut acolo o faună ciudată şi interesantă: genialoizi de toate felurile care n-au mai făcut, apoi, niciodată literatură. Între ei era un oarecare Paul, care de-atunci mi-a mai ieşit în cale, din timp în timp, pînă azi. E mereu ceva pe undeva în zone culturale atipice, „underground". Pe atunci era marxist înfocat (aţi fi crezut că existau marxişti sinceri în anii '70 la noi? Uite că existau, chiar printre puşti) şi avea o mare pasiune, un fel de monomanie de fapt. Era un *fan* Matei Călinescu. Dar un fan cu năbădăi, cum numai Beatles-ii trebuie să fi avut. Ştia *Zacharias Lichter* pe de rost, şi nu numai atît: pentru el *Zacharias Lichter* era o scriptură, se identificase cu personajul, mergea ca el, perora ca el... Ştia şi volumele de versuri ale lui Matei Călinescu, îşi bătuse capul şi cu critica lui. Cred că dacă l-ar fi întîlnit cu adevărat pe criticul nostru din State s-ar fi prosternat, pe trotuar, în faţa lui. Niciodată n-am întîlnit atîta devoţiune însoţită (să fie o marcă a idolatriei?) de atît de puţină înţelegere pentru textele reale. Dincolo de *Zacharias Lichter* nu prea-l interesa literatura. Nu-nţeleg cum Dumnezeu îi căzuse romanul lui Matei Călinescu în mîini. Poate ca-n faimoasa scriere SF unde urmaşii decăzuţi ai unei civilizaţii dispărute se-nchinau la o „scriptură" ce nu era de fapt decît un cont de bancă al unuia, Leibowicz, dacă mai ţin bine minte... De cele mai multe ori, cred, idolatria în cultură se bazează pe o asemenea neînţelegere. Eu însumi, mi-e ruşine s-o recunosc, am fost în adolescenţă absorbit cu totul de o carte (de ce ea şi nu alta, habar n-am), şi anume de *Doctor Faustus* a lui Thomas Mann, pe care o înţelesesem ca pe o apologie a „genialului" compozitor Adrian Leverkühn, devenit, pentru vreo doi ani, idolul meu absolut. Abia aşteptam (vai, am aşteptat în zadar...) să vină Diavolul şi la mine pentru cunoscutul pact. N-am fost atunci sensibil nici la avertismentele bătrînului şi bunului Serenus Zeitblom, nici la ironia lui Thomas Mann. Cred că acelaşi lucru se-ntîmplă azi şi cu adularea lui Cioran de către adolescenţi, de exemplu. Nu vreau să zic că oricare dintre aceşti autori nu merită admirat, ci doar că, spre deosebire de admiraţie, idolatrizarea în cultură are ceva specios şi imatur. Este motivul pentru care îmi repugnă ceremoniile misticoide în jurul vreunui autor, grupurile de adulatori, miturile găunoase, casele memoriale, volumele omagiale, statuile, oricîtă importanţă „socială" ar avea ele. Iubirea pentru un scriitor e pentru mine ceva intim şi nu public. Gestul de odinioară al lui Geo Bogza de a pune o floare, de ziua naşterii lui Eminescu, în faţa statuii de la Ateneu poate fi frumos, nobil etc. Dar cred că Eminescu ar dori mai degrabă, ca singură floare, înfiorarea *reală* la lectura, singur în camera ta, a unui vers din poemele lui. Cîţi îi mai aduc azi acest singur omagiu adevărat? Pînă la urmă, ca să duc mai departe metafora religioasă, distanţa dintre admiraţie şi adulaţie mi se pare cea dintre credinţă şi idolatrie.

După ce ne-am revenit puţin din ţopăiala – cu figuri – pe Chuck Berry („Too much monkey business..."), i-am povestit Ionuţei, ca s-o distrez, cum am văzut eu idoli adevăraţi, supăraţi, nu de-ăştia de-acum, de doi lei bucata. Uite cum s-a petrecut tărăşenia. Împreună cu un prieten, am locuit acum cîţiva ani timp de o săptămînă într-un apartament din New York, lăsat nouă de o faimoasă familie de gînditori, prieteni ai prietenului meu. Era, cred, în Lower East Side. Clădirea avea liftier, un tip sinistru care te privea cu ochi de asasin în serie. Dar nu din cauza lui nu mi-a priit şederea acolo. Apartamentul era spaţios, bine mobilat dar mai ales şocant mai presus de imaginaţie. Te puteai crede la Muzeul Omului. Proprietarii locuiseră nouă ani în Australia şi-şi ticsiseră, la întoarcere, casa cu arcuri, scuturi, vînturătoare magice, plase de prins visele, lănci ceremoniale ale băştinaşilor, dar mai ales cu idoli primitivi. În fiecare colţ era cel puţin cîte unul, mare cît noi, vechi ca lumea, mumificat, ai fi spus, într-un fel de coji de praf roşu. Nu-ţi puteai întoarce privirile fără să dai de faciesuri decrepite şi bestiale sculptate-ntr-un lemn mîncat de carii. Nu te puteai mişca fără să fii şters pe obraz de părul lor de cînepă putredă, plin de un fel de clopoţei cocliţi. În prima noapte n-am dormit deloc, şi totuşi a fost cea mai plăcută dintre nopţile petrecute acolo. Chiar lîngă noptieră, nas în nas cu mine, era un flăcău de lemn cu mîini scurte şi ceva foarte lung atîrnîndu-i între picioare. Cum întorceam capul spre dreapta, îmi zîmbea încurajator, cum doar un craniu ar fi putut-o face. Abia am aşteptat să răsară soarele ca să mă scol şi să-mi fac o cafea. La bucătărie – nici o ceaşcă. Am deschis uşile marelui bufet sculptat şi am cotrobăit în adîncul lui, dincolo de primul strat de pahare grele de cristal. Am apucat ceva dintr-un şir de lucruşoare rotunde şi, cînd l-am tras afară... m-am trezit în mîini cu capul smochinit, „şrincuit", cum am zice noi, cu un moţ de păr şi nişte măsele lipsă, al cine ştie cărui războinic maori ghinionist. L-am scăpat pe jos, unde i-a rămas şi un dinţişor, rostogolit sub masă. Mi-am trezit prietenul, care dormea dincolo, cu soţia lui, şi am procedat cu toţii la o investigare prudentă a bufetului, care s-a dovedit a mai conţine încă vreo opt capete de acelaşi fel, cusute grosolan, cu smocurile din creştet vopsite-n culori diferite. Drace, şi mai aveam de dormit încă şase nopţi în apartamentul pus nouă la dispoziţie cu generozitate. Cum însă idolii nu păreau să aibă vreo problemă cu capetele din bufet, ne-am zis că trebuie să luăm şi noi situaţia cu umor... Pînă la urmă a ieşit bine. În ultimele zile, idolii ne deveniseră buni amici, căpătaseră şi nume, după cum ni se păruse că seamănă cu anumiţi prieteni comuni...

Ionuţa n-a rîs la povestea mea. „Nici ăia nu erau idoli adevăraţi", mi-a spus blazată. „Dac-ar fi fost, nu mai erai tu aici!" şi după un moment, întinzîndu-se cît putea: „Mai bine mai pune nişte Chuck Berry".

▲

Cătălin TOLONTAN

A reuşit?

În dimineaţa zilei de 8 ianuarie 2003, o asistentă medicală deschide uşa sălii de operaţie a Spitalului Judeţean din Timişoara. Pe hol, zeci de ziarişti şi camere de luat vederi. Femeia rămîne o clipă în prag, sub lumina blitzurilor, „trebuie să declanşezi mereu, nu ştii niciodată ce pierzi", apoi mirarea ei se transformă în furie: „Noi ne întrebăm dacă un fotbalist este o aşa mare personalitate ca să vină atîţia ziarişti! Au fost operaţi şi profesori universitari, dar n-a venit nimeni". Termină fraza şi pleacă să ducă ceva echipei de chirurgi. Operaţia pe creier a lui Iosif Rotariu, fost jucător internaţional şi acum secundul echipei naţionale, a ajuns abia la jumătate.

Reacţia femeii este reacţia lumii moderne. Aceeaşi lume care, a doua zi, avea să cumpere ziarele cu paginile pline de fotografii ale operaţiei sau să aştepte buletinele de ştiri, avînd pe buze întrebarea „a reuşit?!".

Pare că fiecare din noi are un dublu mecanism interior. O parte a acestuia nu înţelege, se revoltă şi protestează împotriva valului de idoli mediatici, venind preponderent din sport, muzică, modă sau film. Cealaltă jumătate a noastră, avidă de senzaţional, continuă să consume produsul, asigurînd audienţa necesară pentru ca instrumentul să se poată roti la nesfîrşit.

Dacă îi asculţi pe toţi cei implicaţi în această construcţie, vei culege un sentiment de nemulţumire, omogen repartizat. Idolatorii sînt frustraţi că, în loc să trăiască, îşi reprezintă viaţa prin alţii, „pînă la urmă ce mare lucru e să dai cu piciorul în minge?", idolii reclamă intimitatea pierdută, iar cei care transportă adulaţia de jos în sus, oamenii din media, deveniţi birocraţia zeificării, vorbesc despre plictisul de a vehicula aceleaşi figuri.

Dar orice demisie din sistem este pe loc penalizată. Chiar şi transferurile în interesul serviciului sînt interzise. Cînd trei gimnaste au dorit să migreze din funcţia de zeiţe asexuate în cea de femei, pozînd goale într-o revistă japoneză, au stîrnit proteste naţionale. Locul acela, de doamne fără prejudecăţi, era deja ocupat de milioane de romînce, dintre care multe nu puteau accepta ca idolii să dispară peste noapte.

Pînă la urmă, după un alt scandal savuros, gustat de toate taberele, lucrurile s-au tranşat: gimnastele au fost aspru suspendate din funcţii pe care nu le aveau.

Timp de cîteva zile a fost linişte. Pînă cînd, pe 8 ianuarie 2003, spre amiază, o asistentă a ieşit în hol anunţînd ziariştii strînşi că operaţia a reuşit. ▲

© E. Istodor

Viorel MOŢOC

Scriitor-jucător

– sau Cristi Chivu, prozatorul şi administratorul –

Pe coridor mai miroase a detergent. Rămase aprinse, neoanele pictează pereţii albi în culori de acvariu. Gălăgia nu s-a pornit încă. În redacţie e luni dimineaţa.

Lîngă filtrul de cafea îmi sorb ţigara în compania dlui Gabriel Preutu, administratorul societăţii noastre comerciale. Stăm şi vorbim. Cum adică, despre ce vorbim? Despre meciurile şi procesele etapei, normal că despre asta vorbim! Dinspre uşa de la intrare îşi face apariţia un alt coleg, prozatorul Ştefan Agopian. Ajuns în dreptul nostru, văzîndu-ne atît de prinşi şi aprinşi în discuţie, ne aruncă grăbit: „Băi, ce naiba tot discutaţi voi atîta despre fotbal?". La care Gabi, iluminat, îi răspunde tot cu o întrebare: „Da' voi, pe terasă, cum discutaţi numai despre literatură?". Subtila remarcă a administratorului de la *Academia Caţavencu*, cîndva angajat al Uniunii Scriitorilor, stabilea premisele unei alte discuţii, la fel de interesante. O voi relata mai tîrziu, altundeva, în *Tratatul despre fotbal*. Acum şi aici voi formula numai concluzia: la fel ca şi o parte însemnată a literaturii, fotbalul atrage (ba uneori chiar subjugă) publicul prin simplul fapt că este o copie şi, totodată, o metaforă a vieţii. Amîndouă, literatura realistă şi fotbalul fantezist, seamănă cumva cu viaţa, dar sînt şi altfel decît ea. În complexitatea şi strălucirea lor, ambele fenomene îşi cuceresc admiratorii prin capacitatea lor de a le oferi – de la fiecare, după nevoi; fiecăruia, după posibilităţi – tot ceea ce îşi doresc: simplul divertisment, bucuria estetică, evadarea din cotidian sau, ohohoo, Sensul şi Salvarea. Este motivul pentru care există atîţia cititori convinşi de adevărul minciunilor literare, întocmai cum există şi mai multe milioane de spectatori care cred în iluzia dramatică a fotbalului. Autorul de romane îşi poate aroga titlul de creator al unui univers unic, dar şi jucătorul de fotbal îşi poate manifesta orgoliul de a fi deopotrivă autor şi actor în opera jucată sub ochii publicului. Oricum, indiferent de ipostazele actanţilor, secolul abia încheiat – secolul celebrităţii – a consacrat două figuri emblematice: Scriitorul şi Jucătorul. Veacul al XX-lea a început în zăngănitul intelectual al bătăliei purtate în jurul pamfletului lui Emile Zola şi s-a stins cu ecourile mini-revoluţiei iscate de mijlocaşul italian Gianfranco Zola în fotbalul englez.

Ajuns la temă, în sfîrşit, mă voi grăbi să fac o rapidă alergare prin istoria literaturii şi fotbalului din România. Aşadar, unde ni-s idolii? Pentru publicul urban interbelic (singurul care conta) anumite vedete ale zilei se numeau Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Sadoveanu sau Rebreanu. Dar prin ziare şi cîrciumioare începea deja să se vorbească despre un nou sport şi eroii acestuia: Costică Humis, grecoteiul; Giussy Baratki, minunea blondă; sau Ştefan Dobay, cel care a omorît dintr-un şut maimuţa. Era epoca idilică, perioada cînd *outsider*-ul, *challenger*-ul, *newcomer*-ul Camil Petrescu edita o gazetă intitulată *Foot-Ball*... Situaţia s-a schimbat tot mai mult, după război. Dar nu din cauza comuniştilor. La fel se întîmpla şi în Franţa, unde, la debutul anilor '60, Camus şi Sartre pierdeau teren în faţa lui Koppa şi Fontaine (fotbalistul, nu fabulistul), aureolaţi cu bronzul Mondialelor din '58. Cu defazajul de rigoare ne-am racordat şi noi Occidentului. Astfel încît, în anii '70, prozatorii momentului (Marin Preda, Eugen Barbu, Fănuş Neagu) nu mai puteau îndrăzni să rîvnească la faima lui Dobrin sau Dumitrache. În pragul noului mileniu, conştiinţa publică românească îi va aşeza pe soclu doar pe optzeciştii lui Gică Hagi, şi nu pe membrii generaţiei lui Cărtărescu sau a colegului meu, Agopian. Democratizarea mediilor, ascensiunea radioului şi, apoi, de nestăvilit, a televiziunii – iată pe scurt factorii, cunoscuţi, care au dus la această schimbare de paradigmă. La noi şi aiurea. Aşa că, acum, intrat în era IT, arunc un ochi pe clasamentul celor mai cunoscuţi zece români pe Internet. Încă lider, Mircea Eliade o devansează cu numai 500 de pagini pe Nadia Comăneci. În rest, din primii zece, şase sînt sportivi. Gică Hagi stă bine instalat pe a treia treaptă a podiumului, Andreea Răducan îl devansează pe Eminescu, Dorinel Munteanu e mai tare decît Brâncuşi, Gică Popescu îl bate pe George Enescu. Adepţii artei pure se vor întrista melancolic, realiştii vor zice că ăsta-i *trend*-ul, iar microbiştii fundamentalişti vor exulta euforic. Pe cînd eu voi repeta că, departe de a fi în opoziţie, celebrităţile literare şi vedetele sportive nu fac decît să ne pună nouă, oamenilor, încă o întrebare, veche de cînd lumea: gloria clipei sau faima duratei? Vă mai informez doar că, în acelaşi top, Cristi Chivu de la Ajax îl devansează pe Ion Luca Caragiale din Haimanale. Şi închei cu o constatare de consens, să nu se supere nimeni: în Anul Caragiale, cel mai bun fotbalist român pe 2002 l-a depăşit net pe cel mai mare scriitor român al tuturor timpurilor. ▲

Tudor Călin ZAROJANU

Fan Club Solomon Marcus

Antologică fu, acum cîţiva ani, o frază rostită de Răducioiu, care, îndemnat să cugete cu voce tare un mesaj către cei care-l iubesc şi-l admiră, a zîmbit cu modestie, aproape feciorelnic, şi s-a-ntrebat retoric: „Ce-aş putea io să le spun acestor idoli ai mei?". La vremea aceea, Răducioiu trăia deja de cîteva luni în Italia, drept care prinsese un accent mediteranean pe care slova scrisă nu-l poate reda.

Cum care Răducioiu!? Fotbalistul, fireşte, că doar n-o fi apărut vreun academician cu numele ăsta şi, din nebăgare de seamă, ne-a scăpat nouă! Răducioiu – un nume din galeria marilor Piţurcă, Ţîră, Goanţă şi cu Gheară – cel mai bun atac din ţară, Teleşpan, Gică, Rodion şi-atîţia alţii.

Dar pleiada lor, vai!, păleşte, de la o vreme, în faţa impresionantei liste de personalităţi din domeniul atît de tradiţionalist intitulat show-biz. Aici, cultura subsemnatului este subţire rău, încît nu voi risca să furnizez nume, de teamă să nu le ratez pe cele mai importante. Oricum, România mileniului trei este de neconceput fără Garcea, Gina Pistol şi Chiftelele Fierbinţi. Ultimul nume s-ar putea să nu fi apărut încă, dar e numai o chestiune de timp (dacă nu cumva de tîmp).

Dacă, la cele de mai sus, ne apucăm să adăugăm cîteva nume de oameni politici, salata e gata. O salată orientală, fireşte, cu un gust greu de definit şi cu aspectul de *déja mangée*.

Bun. Ăştia sînt idolii zilei, cu ei defilăm, la ei ne rîdem şi ne emoţionăm, *cu tine rîd, cu tine plîng, scriu versuri pe nisip cu tine*. Întrebarea – acum ca şi altădată, ca întotdeauna – este: Ce desprindem noi de aici? Noi de aici desprindem că: 1. românul are nevoie de idoli; 2. idolul e atuncea cînd te uiţi la el, oftezi şi-ţi zici: „Doamne, de ce nu pot avea eu aşa nişte buze (picioare, sîni, muşchi, voce, ţoale, maşină, vilă, bani, baftă – după caz)?"; 3. idolatrizarea este un caz interesant de încălcare a Decalogului, mai exact a poruncii „Să nu-ţi faci chip cioplit", căci, pe de o parte, idolii zilei, cu rare excepţii, chiar par să fie făcuţi din daltă şi ciocan (deşi unii par cam neciopliţi), iar pe de altă parte reproduc în bună măsură chipul nostru interior. Dacă e adevărat că fiecare popor are conducătorii pe care-i merită, la fel de sigur e că orice mulţime cultivă idolii care corespund aspiraţiilor sale.

Şi, mă rog, cum ar trebui să fie ca să fie altfel? Ia imaginaţi-vă puţin cîteva scene suprarealiste. Soţul butonează plictisit telecomanda, cînd, brusc, îi ies ochii din cap şi ţipă spre nevasta aflată în bucătărie, la oale: „Fă! Vino repede că dau ăştia un interviu cu Solomon Marcus!!". Care Solomon Marcus, care ăştia!? Sau: un grup masiv de adolescenţi se îndreaptă spre Polivalentă, unde urmează să cînte Mariana Nicolesco. Tinerii sînt veseli, scandează numele artistei şi vorbesc fără să-şi dea rînd despre influenţa calvinismului asupra artei contrapunctului. Ori: Stadionul Naţional, plin ochi, freamătă în aşteptarea momentului în care pe scena din mijlocul gazonului va urca echipa română a olimpicilor la Matematică. Pe mari pancarte se poate citi: „Legiunea Granata salută derivata!", „Cîinii roşii iubesc integralele nedefinite!" şi „Piţurcă, Piţurcă, Pitagora te-ncurcă!".

Vă-ntreb: asta ne trebuie nouă? Ni s-ar potrivi nouă asta? Ne-ar veni, ne-ar defini, ne-ar conveni?

Hai s-o lăsăm aşa cum e, că e bine. Am intrat în 2003, cu puţin noroc ieşim în primăvară, dacă ne dau nişte bani în plus la salariu – marfă! Apropo, nu ştiţi cu cine a făcut revelionul Anda Adam? ▲

Teodor BACONSKY

Despre utilitatea idolilor

S-ar putea declara (sentenţios) că idolatria e însăşi condiţia omului profan. Propoziţia se verifică de vreo zece milenii, căci majoritatea inventarului nostru religios – piese votive, structuri mentale, relaţii de grup – participă la această mecanică substitutivă pe temeiul căreia *Cineva* – supremul mister al divinităţii personale – devine *ceva*. Idolatria /sau *cultul întruchipării/* ne apare, în primul rînd, ca operaţiune de reificare a divinului.

Fenomenul a intrigat, fiindcă a deturnat vocaţia analogică a experienţei spirituale, dar şi pentru că a legitimat comportamente aberante (sau percepute ca atare). Conflictul cel mai aprins între „religia adevărată" şi „minciuna idolatriei" s-a iscat în secolul II d.Hr., cînd primii Părinţi ai Bisericii (să-i pomenim aici pe Tertulian, Hipolit şi Arnobiu) au asimilat idolatriei cea mai mare parte din patrimoniul păgînismului elenistic. Sînt multe aspecte fascinante în cronica intelectuală a respectivei tensiuni, însă două merită o atenţie particulară. Pe de o parte, faptul că noţiunea patristică de „idol" s-a întemeiat pe o reducţie apofatică: idolatria e malefică tocmai / şi doar / pentru că e lipsită de obiect. Pe de altă parte, acela că noţiunea de idol a fost cumva *interiorizată* ca operator teologic. Dacă la început a servit drept criteriu de discriminare între propoziţiile adevărate şi cele false, „idolatria" s-a transformat ulterior în argument al reformelor ecleziale (cazurile cele mai notorii fiind cearta iconoclastă, în spaţiul bizantin, şi critica protestantă a „papolatriei", în cel apusean).

Afirmaţia iniţială cu privire la condiţia idolatră a omului profan este – recunosc – impregnată de monoteism. Pentru adepţii politeismului, a te prosterna dinaintea unei figuri auguste, a unei pietre, plante, păsări sau a cine ştie cărui astru e foarte în regulă. Numai iudaismul – cu al său interdict decalogic *(Exod* 20, 4-5), creştinismul – cu severitatea sa treptat nuanţată – şi islamul, cu permanenta lui oroare faţă de teomorfism (Dumnezeu nu poate fi asociat unei *forme)* ne-au condus, trup şi suflet, pe terenul exclusiv al imaginii interzise. Ca moştenitori ai acestui imaginar religios, continuăm să-i dispreţuim pe închinătorii „primitivi" (asiatici sau africani) şi ne pedepsim, în taină, atunci cînd încuviinţăm dictaturile sau venerarea idolilor moderni (banul, spectacolul, progresul, libertatea şi toate celelalte ofrande care, satisfăcute sau ba, ne fac Biserica antipatică).

Vinovăţia asociată „chipului cioplit" întreţine, paradoxal, şi proastele relaţii dintre religiile monoteiste. Spre ruşinea lor, aceste tradiţii altminteri sofisticate sînt responsabile pentru aproape toate focarele de tensiune internaţională din Orientul Mijlociu, Balcanii de Vest şi republicile post-sovietice ale Asiei Centrale, pînă în Kaşmir, Filipine sau regiunea Golfului. Dincolo de miza resurselor naturale sau de violenţa luptelor pentru putere, credincioşii monoteismelor se războiesc în fapt din raţiuni de *reprezentare*. Mesia nu poate fi Fiul lui Dumnezeu... Dogma trinitară insultă unicitatea transcendentă a lui Allah... Creştinismul va triumfa numai după suprimarea tuturor idolilor... Asistăm oare la o bătălie metafizică pentru adevărul ultim? Sau doar la eşecul unei modernităţi care produce şi propune *imagini plurale* fără să admită că monoteismul *este* religia lipsei de alternativă?

Condamnarea idolatriei rămîne principiul după care ne articulăm identitatea religioasă – şi colectivă – în aria culturilor euro-asiatice. E un fapt. Dacă proorocii Vechiului Testament nu ar fi tratat religiile *celorlalţi* drept „idolatrie", poporul evreu nu s-ar mai fi simţit „ales" – şi nu s-ar fi comportat ca atare. Dacă sfinţii apostoli Ioan şi Pavel nu ar fi ipotecat funcţia simbolică a discursului hristologic, fondatorul creştinismului ar fi riscat uitarea (sau confuzia cu pletora „învăţătorilor" gnostici din epocă). În fine, dacă islamul nu ar fi lichidat orice antropomorfism (consolidînd astfel domeniul de definiţie al idolatriei), triburile arabe urmaşe ale Profetului n-ar fi întemeiat imperii şi n-ar mai fi practicat sinuciderea rituală pe care iudeo-creştinii o taxează, astăzi, drept terorism.

Tot ce ne înconjoară atestă – *a contrario* – utilitatea socială şi duhovnicească a idolatriei. Cu alte cuvinte, vitalitatea idolilor noştri rămîne condiţia indispensabilă pentru ca noi să ne cercetăm, să ne punem în criză şi să-L întrezărim, astfel, pe Dumnezeul cel Viu, în absenţa căruia se ridică profeţii şi se revoltă geniile. Iar de-ar fi să mă limitez la orizontul nostru local, aş fi tentat să exclam: bine că ortodoxismul ameninţă ortodoxia, bine că idolatrizarea pieţei libere inspiră solidaritatea celor mărunţi, bine că fanatizarea ideii democratice verifică dreptul intim de a nu te supune curentului şi bine că tehno-utopia comunicării generalizate le asigură, cel puţin unora, luxul unor clipe de francă singurătate! Avem nevoie de idoli – fie aceştia suporturi digitale, trupuri iubite, opere de artă, mode, lideri carismatici, doctrine politice, memorii trucate, patimi sau idei de viitor – pentru că, în cenuşa lor virtuală, străluceşte, obstinat, Domnul. ▲

Paul CERNAT

Baştanul şi *star*-ul

Cum mai stăm cu idolii – iată o întrebare la care nu e tocmai uşor de răspuns... Reminiscenţă a unei religiozităţi arhaice, existenţa idolului presupune încarnarea în viaţa de zi cu zi a unui *model ideal* de urmat şi de adorat. Cît despre idolii zilei noastre – mai mult sau mai puţin (post)moderne – ei corespund, firește, modelelor ideale aflate *la modă*, care excită fantasmele şi imaginaţia contemporanilor oferindu-le sens şi „standarde" de viaţă mai bune sau mai rele.

Relaţia idol-ideal – o banalitate, abisală, ca atîtea banalităţi – ne pune însă în faţa unor aspecte deosebit de instructive ale realităţii. Mi-aduc aminte cum, invitat la Tucă Show după retragerea sa din activitatea de jucător, marele, sublimul, *the one and only*, naţionalul şi universalul Gică Hagi – unul dintre idolii mei fotbalistici încă de pe vremea cînd juca la Sportul Studenţesc – deplîngea faptul că în societatea noastră mercantilă şi pragmatică „Nu mai e, domne, ideal". Lăsînd însă la o parte povestea cu idealul, un lucru e cert: în epoca post-Hagi, fotbalul românesc se află într-un pronunţat declin şi, mai ales... nu mai produce idoli. Din vina cui şi de ce – asta e o altă problemă.

Nu-mi dau seama prea bine cum stau lucrurile în politică la acest capitol. Este adevărat însă că, într-un regim democratic şi pluralist e mai sănătos să nu ai parte de lideri excesiv de carismatici. În schimb, în cultură – acest rezervor de iluzii şi idealuri sublime – idolatria se află, încă, pe poziţii, chiar dacă tot mai şubrezite în ultima vreme. Dar politicul şi idolatria culturală merg, adeseori, mînă în mînă, în cadrul aceluiaşi joc al construcţiei imaginilor publice, identităţilor colective şi puterii simbolice.

Printre efectele de mulţi „telectuali" fini deplînse ale societăţii de consum se numără – aţi ghicit – degradarea, comercializarea, vulgarizarea vechilor idoli (cîndva aureolaţi de încărcătura sublim-grandioasă a utopiilor culturale) şi, la limită, eclipsarea lor în faţa concurenţei pop star-urilor şi a vedetelor de televiziune. Nu trebuie, de aceea, pierdut din vedere marele mecanism fabricant de modele contemporane – *show business*-ul, media, lumea afacerilor. Aici, simt nevoia unei mici paranteze teoretico-speculative. În modernitatea industrială – incluzînd aici şi extremele ei totalitare, fasciste sau comuniste – idolii erau „produşi", îndeobşte, de cultura înaltă, de marea poezie şi filozofie, de idealurile ierarhiei şi unităţii. Erau, într-un fel, o afacere politică a scriitorilor şi a intelectualilor utopici. Nu întîmplător, căderea „în profan" a imaginii lor culturale merge în paralel cu denunţarea vechii lor autorităţi ca sursă de autoritarism politic. Relativ recentele contestări ale lui Eminescu şi Eliade – care au făcut să curgă atîta cerneală în presa noastră culturală şi nu numai – mi se par, într-un plan de adîncime, simptomatice pentru acest proces. Pe un alt palier, revoluţia *flower power* din hippioţii ani '60 a marcat, fără voia ei, începutul sfîrşitului „idolilor" revoluţionari de tip Che Guevara, Mao etc. prizaţi de un tineret flămînd de idealuri colective şi „eliberare". Evoluţia multor corifei ai Woodstock-ului ilustrează aceeaşi deplasare dinspre revolta împotriva societăţii de consum către integrarea „comercială" a revoltei în *show biz*-ul culturii pop – bref, către domesticirea ei. Căci, deşi dominată de imagini, cultura postmodernă are şi o componentă iconoclastă (antiidolatră), orientată împotriva modelelor produse de „gîndirea sălbatică" a modernităţii intoxicate cu sublimul purităţii abstracte, obsedate de inginerii utopice. Ca să nu devin eu însumi prea abstract, voi da un exemplu de gîndire „sălbatică" aflat la îndemînă – stigmatizarea şi penalizarea fostelor noastre campioane de gimnastică, acuzate de a fi pozat nude în Japonia şi de a fi întinat, astfel, puritatea sacră, ascetică a simbolurilor naţionale...

În final, cu riscul de a deveni repetitiv şi previzibil, o precizare. Spre deosebire de mulţi dintre „colegii mei, intelectualii", de visătorii şi exigenţii incurabili, de nostalgicii perioadelor „geniale", eu unul nu ţin deloc să deplîng calitatea îndoielnică sau, mă rog, dezgustătoare, deplorabilă, insuportabilă, detestabilă ş.a.m.d. a „idolilor" actuali – în măsura în care aceştia pot fi numiţi idoli. Nu vreau să idealizez o realitate aşa-zicînd „vulgară" – dimpotrivă –, dar lumea asta în care Garcea, Anna Lesko, Adrian Copilul Minune sau Paraziţii (cei din urmă aparţinînd, totuşi, altui nivel), ţin, alături de eroii filmelor cu bătăi şi de eroinele de telenovele, capul de afiş al preferinţelor publicului mi se pare, la urma urmei, mai simpatică şi, lăsînd la o parte marile ticăloşii din culise, preferabilă lumii de ieri în care scriitorii erau vedete şi, uneori, chiar idoli, programul TV era unic şi „educativ", iar sportivii – la cheremul mahărilor sistemului. E mai normal ca, în loc să-şi caute salvarea prin cultură, oamenii de rînd din Levantul valah abia occidentalizat să viseze să devină „baştani" şi să-şi aştepte alinarea prin intermediul emisiunilor „făcătoare de minuni", cu Feţi-Frumoşi şi zîne bune. În acelaşi timp, e limpede că „modelele" în cauză – baştanul şi *star*-ul – dau, într-un mod poate cinic, măsura societăţii noastre. Vorba lui nenea Iancu: „Uite-i, mă, ce drăguţi sînt!". ▲

Lorena ARMULESCU

Idolii zilelor mele

Să ne închipuim că sînteţi conectaţi „on-line" şi că vedeţi, imagine cu imagine, fotografiile lui Simion Ivanoschi*, unde apare mai întîi titlul, apoi imaginea, mare, cît monitorul, un amestec de alb-negru şi sepia, aţi apăsat pe titlul „doina populară" şi apare dintr-o dată, mare, cît monitorul, această imagine pe care am alăturat-o şi eu aici. Simţiţi un soi de diluare (aşa, ca şi cum fotografia ar inunda inima privitorului) pe care psihologii, neurologii sau endocrinologii ar numi-o emoţie şi pe care doar vreo imagine, vreun sunet sau vreo atingere v-o provoacă?

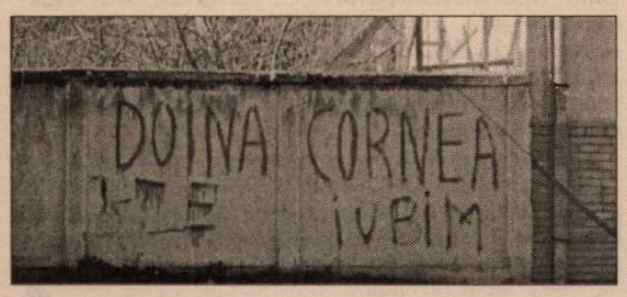

© S. Ivanoschi

Cînd o fi fost făcută poza?, m-am întrebat într-un final, ca şi cum asta ar fi avut vreo relevanţă. Dar tocmai pentru că am înţeles lipsa de relevanţă am renunţat să mă mai întreb (sau să-l întreb pe fotograful însuşi).

Dar la vremea cînd noi scriam că o iubim pe Doina Cornea, Doina Cornea era unul dintre idolii noştri, nu?, dacă formula nu e prea vulgară pentru descrierea unei iubiri (latente) pe care probabil că încă o simţim.

Eram în liceu cînd am citit pentru prima dată *Zbor în bătaia săgeţii*, ziua şi noaptea, fără întrerupere, iar peste cîteva zile, ca cei mai mulţi dintre liceenii adolescenţei mele, aveam pe uşă un poster. Tras la xerox, mare, de o calitate îngrozitoare, alături de un alt poster mare, tras la xerox, de aceeaşi calitate, cu o poză apărută pe coperta a patra a *Cărţii rîsului şi a uitării*, pe care am scris cu rollerul verde „Milan Kundera, te iubesc." Un poster cu Patapievici, deci, printre alte postere cu Tom Waits, Björk şi o poză mică, cu un drum părăsit, pe care colegul meu de bancă, aflînd cît de tare îmi place, o furase pentru mine din holul bibliotecii judeţene. Peste doi ani, iubirea fiind tot aşa de înflăcărată, la examenul de istoria civilizaţiilor, l-am asemuit pe Patapievici lui Hasdeu (era vorba, cred, despre modelul *homo universalis* al Renaşterii), atrăgînd furia profesorului, care, în aceeaşi măsură, a atras furia mea.

Atunci n-aş fi putut imagina nici în ruptul capului că, în doar cîţiva ani, îl voi citi pe Kundera întotdeauna cu un surîs şi-l voi părăsi tristă după cîteva pagini şi, cu atît mai puţin, că voi scrie, alături de un prieten pe care la vremea aceea nici nu-l cunoşteam, ditamai lectura critică la una dintre cărţile lui Patapievici într-o revistă pe care atunci nici n-aş mai fi atins-o dacă ar fi scris despre el, atunci, aşa cum scrie acum.

Tot în liceu, am primit o palmă zdravănă de la o colegă, în baia fetelor, unde noi ne înghesuiam în pauze să fumăm, după ce, la ora de română, ne prezentaserăm, în paralel, fiecare cîte un eseu: ea despre Cioran, eu despre Noica. Nici una nu-l înghiţea pe cel al celeilalte. Iar, în pauză, continuînd dezbaterea fără „argumente" (vă daţi seama ce argumente...), mi-am permis să-l cataloghez drept „decrepit" pe Cioran (încă trăia, slavă Domnului, asta îmi alină remuşcările) şi mi s-a plătit pe măsură.

Acum uşa mea s-a mai extins, iar posterele diminuate, însă au o claritate un pic mai mare.

Adică, de ce i-am numi pe aceşti idoli care ne conduc, cu adevărat *idoli*?, m-am mai întrebat într-un chef aparte pentru abstractizări. Şi cred că adoraţia ţine de o anume vîrstă a spiritului critic, de o „adolescenţă" a spiritului critic (am auzit că, la adolescenţi, sistemul limbic e mai dezvoltat decît cerebelul...), de treptele lui de formare. Dar tocmai că nu poate fi vorba despre spirit critic cît sîntem supuşi de autoritatea unor idoli, ci doar de *afectivitate*, o afectivitate pe care ne-o „educă" spiritul lor, prezenţa lor mai degrabă decît construcţiile lor sofisticate, şi pe care, de fapt, o exersăm noi înşine în viaţa noastră privată, cu cei cărora, iubindu-i, ne supunem, fără nici urmă de spirit critic, sau cu cei care ne iubesc.

* aflate la www.sivanoschi.campeuronet.com ▲

Claude KARNOOUH

Sic transit gloria mundi!

Michael Jackson, Gérard Depardieu, Sharon Stone, Zinedine Zidane, Ronaldo, Hagi, Ilie Năstase, Nadia Comăneci, ziarişti de „renume", „filozofi" mediatici, şi încă atîţia... Epoca noastră, a modernităţii tardive, nu duce lipsă de staruri şi de idoli. Dimpotrivă, e dominată de ei, e o inflaţie de idoli ai mulţimilor, de idoli culturali, idoli ai *showbizz*-ului, idoli sportivi, ansamblu corespunzător abundenţei generale de mărfuri. Oricare ar fi însuşirile tuturor acestor figuri celebre, omagiate de societatea de masă (cinema, *show business* şi sport), nimeni nu poate pretinde că onorariile lor au vreo legătură cu talentul lor real. Dacă această legătură ar exista, de ce să nu fie la fel de adulaţi de mase oamenii de ştiinţă talentaţi, uneori geniali, persoane prestigioase, doar ei transformă lumea creînd noul. Orice progres al cunoaşterii, practic sau teoretic, are adeseori un efect determinant asupra vieţii oamenilor. Oricare ar fi predispoziţiile, talentele şi *last but not least*, configuraţia dorsală a doamnei Nicole Kidman, sînt uimit de cîte ori văd că e primită cu onoruri mai mari decît cele ale prinţeselor din urmă cu două sute de ani. Remuneraţia idolilor n-are nici o legătură cu cea a unui muritor obişnuit pentru că ei mobilizează conştiinţa maselor, nu-i lasă să se gîndească la ceea ce e esenţial, în special la mizeria spirituală a propriei lor vieţi. Idolii sînt obiectele (uneori subiecţii) unor adevărate spectacole politice şi economice, instrumente ale mobilizării prin fascinaţie şi cupiditate. Prin fascinaţie, cînd se arată tot timpul luxul inaccesibil în care se scaldă aceste staruri, chiar cînd pentru a se înfrăţi cu poporul poartă blugi croiţi de marii creatori de modă; prin cupiditate cînd se creează iluzia că această viaţă mondenă de lux e la îndemînă şi dacă ne scapă e pentru că n-am avut noroc... Totul e redus la psihologie şi la aventura individului...

În secolul al XX-lea, idolii maselor sînt din ce în ce mai integraţi „democratic" în jocul politic al statului, ca instrument de propagandă. Spectacol dat pentru promovarea împrumuturilor de război, teatru în faţa trupelor pentru a le susţine moralul. La unii, e campania anticomunistă cu Maccarthy, la sovietici şi aliaţii lor europeni, campanie anti-imperialistă cu Montand şi Signoret; şansonetişti la sărbătoarea ziarului *L'Humanité*, alţii în campania prezidenţială a lui Chirac, unii cîntă cu Le Pen, în alte părţi cu Clinton, sau cu Reagan etc... Aura starurilor serveşte de cauţiune legitimării politice... şi politica le asigură promoţia.

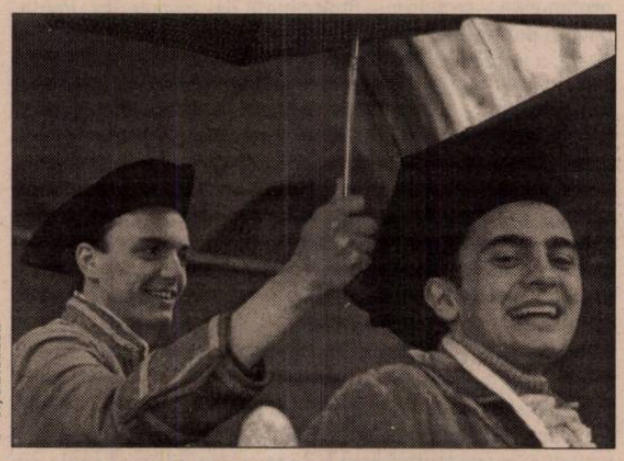

© R. Morariu

Să observăm, totuşi, că se petrece o abatere de la principiul egalităţii democratice, pentru că nu ni se spune de ce un talent specific e îndreptăţit să formuleze opinii politice mai întemeiate decît cele ale cetăţeanului anonim? Un om, un vot, spune principiul fundamental al democraţiei... Se pare că statele moderne au uitat această regulă. Mai mult, starul nu e doar un instrument în *doxa* politică a momentului (unde apar şi unele răsturnări care îl lasă pe cetăţeanul obişnuit perplex, dacă nu dezorientat), ci şi un vector economic... Starul alimentează ziarele zise „populare" sau tabloide, săptămînalele unde se oferă nu doar detaliile vieţii lui particulare, adevărate sau mincinoase, dar imaginea şi numele său sînt tot atîtea panouri publicitare pentru orice produs... starul poartă marca obiectelor, slujeşte la vînzarea lor, vînzîndu-se pe sine. Marea înşelătorie este credinţa că starul e liber, de fapt el nu are nici un fel de autonomie şi discursurile lui publice sînt alcătuite din sugestiile consilierilor de marketing de la casa de discuri, ale producătorului sau ale agentului şi aprobate în consecinţă. Cînd Emmanuelle Béart a manifestat alături de imigranţii clandestini şi fotografia o arăta aşa cum e, fără machiaj şi haine de marcă, cu un copil negru în braţe, producătorul de parfum Guerlain i-a denunţat contractul, pentru că acolo se prevedea că ea nu avea voie să apară în public dacă nu se machia conform criteriilor stabilite de Guerlain. Idolii trebuie mereu înnoiţi, multiplicaţi, pentru că identitatea mărfurilor culturale se diversifică şi se multiplică, iar consumul diverselor categorii sociale şi demografice trebuie stimulat: toţi consumatori, toţi fani. De aceea un actor de renume, cum e Paul Newmann, care nu face publicitate e considerat un personaj ieşit din comun, extraordinar, venit de pe altă planetă.

Idolii modernităţii tardive, spre deosebire de zeii antici, de eroi, de sfinţi, de marii războinici, de filantropi sau de poeţi, nu sînt decît figuri efemere care îşi epuizează aura o dată cu mărfurile consumate. Obsedaţi de modă şi de corectitudinea politică, ei trebuie să se conformeze aşteptărilor. În definitiv, dacă încă din Evul Mediu pînă la sfîrşitul epocii clasice, artistul nu a fost decît o slugă la ordinele prinţului, trebuie să recunoaştem că idolul modern, deşi mai bine asigurat din punct de vedere financiar, este tot o slugă. Doar stăpînul s-a schimbat, pe atunci era aristocratul, demnitarul Bisericii, burghezul orăşean, acum e politica corectă a democraţiei de masă şi a pieţei. Îi rămîne doar libertatea de a se retrage în plină glorie. De aceea măreţia Gretei Garbo va fi eternă, ea a părăsit scena în plină glorie pentru durata gloriei postume... ▲

Cristian CRISBĂŞAN

Idoli *versus* modele de succes

Termenul de idol se foloseşte azi tot mai puţin în sensul său propriu, original. Versiunea contemporană şi-a modificat radical semnificaţiile în comparaţie cu simbolurile idolilor ciopliţi în piatră de omul primitiv şi religios. Au dispărut şi idolii în carne şi oase. Îmi închipui că Che Guevara a fost un idol pentru ai lui. Ca şi Willam Wallace pentru putătorii de fuste ecosez. Ai lor erau gata să moară pentru ei, pentru cauza pe care aceştia o propovăduiau.

Azi, nici măcar Billy Idol nu mai este un idol!

Cred că, mai degrabă, putem vorbi, mai corect, de modele. Cît din Gică Hagi, de exemplu, mai este idol şi cît un model demn de urmat de către puştii care bat mingi de plastic pe maidane? Şi, mai ales, CE din ceea ce este cu adevărat Hagi devine model de urmat? Cred că dacă Hagi este un model pentru puştani, aceştia, mai degrabă, ar vrea să-l urmeze pentru a obţine milioanele de dolari şi nu o „statuie de aur". Cîţi spun „aş vrea să am talentul lui Hagi" şi nu „banii lui Hagi"?

Cred că dacă IDOLII se venerau necondiţionat, azi modelele se urmează opţional, selectiv şi mecanic. Idolii aveau ceva magic, modelele sînt doar tipare pragmatice. Idolii protejau oamenii, modelele de azi sînt indiferente. Idolii erau investiţi cu suflet şi făceau legătura, pe verticală, cu divinul, simbolizîndu-l. Modelele de azi nu mai au anvergura ascensionalităţii spirituale, sînt doar imagini şi reţete fabricate, sînt soluţii din categoria „100 de paşi spre succes".

Vremea idolilor a trecut. Trăim în epoca „modelelor de succes".

Din ce este compus un model de succes? Bani, celebritate, bani, vilă, bani, maşină de lux, bani, afaceri proprii, bani. Deci, bani.

Mulţi visează, în secret, la „un salariu pe viaţă", cîştigat din noroc pe la vreo promoţie. Alţii speră ca zîmbetul lor cuceritor, dicţia, maxima maleabilitate, relaţiile şi capacitatea de a se „descurca" să-i transforme, peste noapte, în vedete de imagine – televiziune, film, muzică, modă, orice „se dă pe post".

Modelele impuse azi în societate – prin intermediul mass-media, să recunoaştem – sînt în mare majoritate simple imagini de succes, fără conţinut. Cascadorii de presă pentru mărirea cotelor de audienţă şi tirajelor. De multe ori, dacă cineva apare la televizor de cîteva ori, apare automat concluzia: „ăsta e cineva, e important dacă a ajuns la televizor!". Şi cîte dintre toate personajele care se vîntură azi „pe sticlă" sînt cu adevărat de valoare şi, deci, importante într-un domeniu sau altul?

Model este cel care are azi, acum, imediat, succes, indiferent de ce natură; cel care ţine prima pagină a ziarelor; cel care apare cel mai des la televizor; cel despre care se vorbeşte; cel despre care devine o ştire de importanţă naţională în ce insule exotice şi-a petrecut vacanţa şi dacă şi-a luat cu el cîinele sau nu. Nimeni nu-l ia ca model pe Patzaichin. Sau pe Maica Tereza. Ori pe Leonardo Da Vinci. Dar pe Leonardo di Caprio poate că da.

Noile modele sînt Costi Ioniţă şi Adrian Copilul Minune, Marcel Pavel, Anna Lesko, Cristiana Răduţă, Botezatu, Nicu Gheară, Gigi Becali, precum şi Vierme, Şopîrlă şi celălalt animal, de la Animal X; oamenii politici invulnerabili, orice ar face; oamenii de afaceri, tot mai bogaţi, orice ar face.

© P. Piscoi

Un model absolut de succes e polivalenta Andreea Marin: superfemeie, star de televiziune, star de publicitate, „bussiness woman", producător TV, alpinistă, manager, fotomodel – „zîna bună care ne intră în case" în fiecare week-end.

Una din patru puştoaice visează să fie fotomodel. A doua visează să fie atît de frumoasă, încît să poată deveni fotomodel. A treia, care chiar n-are nici o şansă, se decide că trebuie să facă bani. Ultimei nu-i mai rămîne decît să se mărite cu unul cu bani.

Puştoaicele care visează să devină modele de modă n-o fac pentru performanţă profesională. Gîndirea e aşa: „ajung model, mă impun, ajung celebră! După ce termin modelingul, mă fac ori actriţă, ori cîntăreaţă, ori vedetă TV, ori creatoare de modă, orice, numai să rămîn în atenţie. Că rămasul în atenţie aduce bani. Dacă mă bagă lumea în seamă şi mă vrea, mass-media face audienţă cu mine şi astfel, bingo!, cîştigă toată lumea". Altele sînt „uşor mai pragmatice": „vedetă, nevedetă, tot pun eu mîna pe unul cu bani, îi torn ceva copii şi gata, m-am aranjat pe viaţă!"

La băieţi, scopul e identic – banul –, principiul e acelaşi, folosit, ce-i drept, în alte meserii, cu finalitatea următoare pe plan personal: „mă combin cu o manechină".

Modelul absolut e omul care face bani. Nu eşti „valabil" dacă nu ai bani. Eşti un „luzăr". Cum e aia artist valoros şi sărac? E imposibil, ceva nu e în regulă, nu?

Presa şi publicitatea pun la mare preţ „valorile aspiraţionale". Adică, se face bani pe tînjeala omului. Omul care DOREŞTE ceva cu adevărat, face. Omul care tînjeşte, nu face nimic, dar vrea să aibă şi salivează. Se fabrică „modele de succes" pe bandă rulantă, lumea fiind invitată să saliveze la consecinţele prototipului fabricat, fără să se explice şi „mecanismele" performanţei.

Şi mai cred că nu mai există modele individuale, cu nume, istorii, biografii, opere de creaţie, drame, eşecuri şi succese. Există doar modelul superficial al omului de succes care, cu cît acumulează mai mulţi bani, cu atît devine mai abstract. Adică mai inuman. ▲

Luminița LUPAȘCU

Idolia, *mon amour*

Vise erotice

Dacă aș fi cîntăreață, m-aș duce în Idolia. Asta este o țară îndepărtată în care cîntăreții sînt culcați în puf, treziți cu harpe, spălați cu lapte și hrăniți cu miere. În Idolia activează două partide, PEPE (Partidul Plecăciunilor) și PAPA (Partidul Producătorilor de Autografe). Acestea, după cum veți observa, sînt mereu în opoziție. Cînd ar trece pe lîngă mine la Mall, Plecăcioșii s-ar sfii de tot, adică s-ar înroși, le-ar crește pulsul și ar șușoti între ei „Uite-o pe Stația de Epurare!" (ăsta ar fi pseudonimul meu dacă, repet, aș fi cîntăreață). Cînd m-ar vedea coborînd din jeep-ul sponsorului meu personal, Autografiștii ar sări să mă atingă și să implore niște poze semnate de PR-ul meu, pentru că eu nu prea am timp. Știți, în Idolia au loc alegeri anticipate în fiecare săptămînă, și dacă vrei să cîștigi scrutinul, trebuie să-ți faci extensii de păr, să-ți pui gene false, să faci masaje anticelulită și să te afișezi monden cu fotbaliști de tip Internațional, publicitari de tip Macho sau grizonați de tip Lovele. Cel mai mișto în Idolia este cînd te realeg: toată lumea îți fredonează *single*-ul, toate televiziunile îți iau interviuri, iar FM-ul nu se mai satură de piesa respectivă. Este exclus să mai mergi pe jos, în tramvai sau să ieși pînă la colț fără sesiunea de *make-up*. Autografiștii se bat pe autografele tale, iar Plecăcioșii se sensibilizează total. A, am uitat să spun de celălalt partid, PUIA (Partidul Urechilor Agere) – mă rog, o mînă de cîrcotași și de critici care nu pun botul la versuri și muzici de cacao. Uneori chiar sînt nepoliticoși cînd ne acuză în ziare că dăm din gură la telefonul mobil pe post de microfon sau bat apropouri cum că Sasha s-a simțit singur în Valahia și a mîncat primul banana. Nu mă mir că activiștii devin tot mai numeroși dacă sînt instigați de-alde Moculescu și Cârstea. Doamna Elena, dacă vreți să știți, Idolia nu este Troia și dacă tot aruncați pe cineva în piscină, vedeți să fie plină cu lapte! Etc...

Dimineața în altă viață

Mă trezesc din coșmarul cu Idolia. Dintr-o dată, nu mai sînt cîntăreață. Sînt o persoană lucidă care se duce la concerte, se uită la televizor, cumpără albume și își dă cu părerea...

Părerea mea este că în România, idolatria muzicală nu prea există. Mișcările masive de fani în direcția unui artist sau altul sînt fenomene ale naturii altor meleaguri. Dacă Paul McCartney anunță că va răspunde *on line* întrebărilor fanilor, în cele 30 de minute anunțate va primi peste 3 milioane de mesaje. Dacă același lucru l-ar propune cîntăreața Stația de Epurare (ca să revenim la fanteziile mele erotice), e posibil să citească 2-3 întrebări ale unor români rătăciți pe Net sau 10-12, dacă are mai multe rude. Dar poate că exemplul nu este relevant: nu ne-a prins pe toți flama navigării, nu ne permitem toți calculatoare sau Internet Cafe și, în plus, mai sînt excepții (v. fanii Animal X și voturile lor pentru premiul de la MTV). Și atunci, să căutăm un alt exemplu. *Merchandising*-ul. Dacă vedetele dintre alte granițe, pe lîngă albume, lansează și serii întregi de obiecte promoționale și de colecție, publicul lor dă fuga și-și achiziționează cănile, șepcile, *mouse pad*-urile, ceasurile, păpușile și acadelele. Dacă o trupă românească precum Voltaj încearcă același lucru și lansează anul trecut un pachet de fidelitate în serie limitată (CD și tricou), cumpărătorii se cam codesc. Iar o fi exemplul nerelevant? Ce, Voltaj nu are fani? E clar că fanul român se manifestă atipic. Poate idolatria sa este de tip latent și răbufnește în baie, în fața teve-ului, la nunți sau la volanul unei mașini bengoase, cînd în dreapta se află un model bine rujat care vrea *densul* la maxim, cu geamurile coborîte. Publicul român nu cumpără bilete la concertul trupei favorite, dar se-nghesuie la cîntări moka sponsorizate de răcoritoare, beri și energizante. A adora presupune uneori și putere de sacrificiu, însă fanul acela atipic preferă să cheltuie cei doi lei pe micul de la festivalul berii (unde poate da din cap pe acordurile unui ghiveci de trupe) și nu să-i dea pe biletul de intrare la un spectacol, în care performează artistul preferat. Cum, iar exemplul e nerelevant? Există Iris, există „tandreturile mici pentru gagici" de la Sala Palatului, cu Alifantis, Colibri, Andrieș...

Dă muzica mai tare

Cum ar trebui să se manifeste fanul român pentru a putea declara că există idoli puternici în *showbiz*-ul nostru? Să zicem că în Idolia fanii ideali stau la coada la Sony Music Megastore de la 5 dimineața pentru a fi primii care cumpără noul album al Stației de Epurare. Tot ei s-ar îngrămădi să ceară autografe pe disc, poster, tricou, pectorali, carnetul de note și ce se mai găsește. Fanii ar ști biografia pe de rost și ar fi la curent cu toate bîrfele. Și-ar înroși programul teve cu emisiunile în care apare Stația, ar înregistra toate interviurile și ar urmări febril situația în topuri. Aceeași Plecăcioși sau Autografiști ar mustra în direct animatorii de la radio că nu difuzează suficient de des ultimul *single* cu Stația de Epurare (să-i zicem „Lonjeron") și ar merge cu artista în toate orașele prin care trece turneul. Ar da muzica mai tare cînd pe compilație ar apărea „Lonjeron" chiar cu riscul ciocănelilor în calorifer și al apariției administratorului la ușă. Cea mai mare satisfacție ar fi să se fotografieze cu idolul și, eventual, să stea de vorbă. Fanul model înființează cincizeci de mii de fan cluburi, scrie felicitări cu inimioare de ziua artistului, iar dacă cineva îl vorbește de rău pe acesta, îi sare mustarul. În tot acest timp, idolul înregistrează, susține concerte și tururi de presă, mulțumește fanilor pentru susținere (cu ocazia ceremoniilor de premiere televizate), vinde tot mai multe albume, devine tot mai cunoscut, este tot mai asaltat, are tot mai puțin timp și devine tot mai puțin abordabil și accesibil. *Mail*-urile și scrisorile ajung la un birou de PR, măsurile de securitate cresc, zidurile se înalță. Răcnetul *O, Michael!* se aude de undeva, de departe, tot mai rar...

▲

Mircea KIVU

N-a fost decît un *show*

Cei care și-au petrecut noaptea Anului Nou în fața televizoarelor au putut afla pe cine iubesc mai mult și mai mult, dintre ziariști, actori, vedete de televiziune ș.a.m.d. Mai întîi, se impun cîteva precizări pentru cei care au fost șocați de precizia informațiilor (Teo Trandafir ar fi fost „votată" de 4.852.862 persoane, Gabriela Szabo – de 4.494.981 persoane etc.). Evident, era vorba de un sondaj (realizat de un institut specializat – IMAS), în care au fost intervievate cu totul 1.152 de persoane selectate aleator (votul fiecăreia exprimîndu-le, teoretic, pe altele aproximativ 20.000), marja de eroare era de cam 3%, respectiv de cîteva sute de mii de persoane. Dar, pentru o dată, în noaptea de Revelion, calculatorul a fost lăsat să zburde, să extrapoleze cu cîte zecimale a vrut. La urma urmelor, era un show.

Dincolo de aceste artificii (cu totul legale în noaptea dintre ani – cine nu crede să citească legea), simpla citire a numelor primilor clasați[1] permite unele comentarii.

În primul rînd, iese în evidență omnipotența televizorului. Lăsînd la o parte categoriile dedicate acestuia, prezența în vîrfurile celorlalte clasamente a unor oameni cu frecvente (dacă nu permanente) apariții „pe sticlă" (C.T. Popescu, cuplul „Cîrcotașilor", Ioan Gyuri Pascu, Ștefan Bănică, Florin Piersic, Stela Popescu) arată că, pentru cei mai mulți dintre noi, lăcașul idolilor e în cutia cu perete de sticlă.

Al doilea element oarecum surprinzător este „gerontocrația" care domină clasamentele noastre afective (întrebarea nu era *care e cel mai bun...*, ci *pe care... îl iubiți cel mai mult*). Cu excepția categoriilor care sînt oarecum natural „interzise" vîrstnicilor („sportivi", „pop/rock" „radio" și „vedete TV"), celelalte clasamente, inclusiv cel al personajelor pentru copii[2], sînt dominate de personalități avînd peste 50 de ani. Fără îndoială, Stela Popescu și Florin Piersic au de ce să fie preferații publicului. Nu mai puțin adevărat, clasamentele „actorilor" par întocmite în anii '70, și asta nu neapărat datorită respondenților vîrstnici (cei doi s-au clasat pe primul loc în preferințele tuturor grupelor de vîrstă). Asemănător stau lucrurile în privința coeficientului de masculinitate al preferințelor publicului – dintre clasamentele mixte, în unul singur am avut o femeie cîștigătoare.

Acestea fiind zise, este evident de ce nu s-a dat publicității (și nici nu s-a întocmit, cu această ocazie) un top al politicienilor. El ar fi fost prea previzibil, și prea plicticos pentru o noapte de sărbătoare.

1. *Ziariști* – Cristian Tudor Popescu, urmat de Ion Cristoiu și Adrian Păunescu ; *creatori de modă* – Cătălin Botezatu, Doina Levintza, Zina Dumitrescu; *radio* – Șerban Huidu & Mihai Găinușă, Andrei Gheorghe, Octavian Vintilă; *sportivi* – Leonard Doroftei, Gabriela Szabo, Cristian Chivu; *oameni de afaceri* – Ion Țiriac, George Copos, Cristian Țânțăreanu; *vedete TV (bărbați)* – Virgil Ianțu, Marius Tucă, Mircea Radu; *vedete TV (femei)* – Andreea Marin, Andreea Esca, Teo Trandafir; *comici* – Ioan Gyuri Pascu, Romică Țociu & Cornel Palade, Șerban Huidu & Mihai Găinușă; *pop/rock* – Ștefan Bănică Junior, Monica Anghel, A.S.I.A.; *muzică populară* – Irina Loghin, Nicolae Furdui Iancu, Maria Dragomiroiu; *actori* – Florin Piersic, Horațiu Mălăele, Radu Beligan; *actrițe* – Stela Popescu, Draga Olteanu-Matei, Rodica Popescu-Bitănescu.

2. Aici au votat numai copiii, iar pe primul loc s-a situat venerabilul cuplu Tom și Jerry.

▲

Ioana AVĂDANI

Chipul și asemănarea

Triste și, paradoxal, multe erau fețele uniformizării comuniste. Toți trebuia să „avem" la fel, să mîncăm la fel, să vorbim la fel, să ne îmbrăcăm la fel. Dar poate cel mai trist era că trebuia să și devenim la fel. Să devenim ce? Un test dat în clasele primare a arătat că băieței voiau să devină tovarșu' Nicolae Ceaușescu, iar fetițele – „tovarășa". Ierarhia de partid ținea loc de scară de valori, iar expunerea (ajutată de o desăvîrșită mașinărie de propagandă) înlocuia valoarea umană.

Dacă nu altceva, schimbarea din '89 ne-a adus mai multe ferestre pe care să ne uităm, mai multe imagini, mai multe modele de idoli. O vreme lucrurile au părut că se așază în matca lor firească. Copiii începeau să-și dorească din nou să devină piloți, doctori, pompieri, polițiști sau balerine. Și poate am fi continuat să trăim în această dulce iluzie, dacă nu ne-ar fi deschis ochii atari întîmplări serendipice precum „Alege A.S.I.A.".

Am realizat cu fior – nu moralizator, nu justițiar, ci doar acela al realității care dă buzna peste neînțelegere – că sute de copile se înghesuie la sclipici ca la lumină. Sute de fete (nu fac analiza de gen, așa a fost „momentul istoric" – feminin) au adulmecat ocazia de a deveni vedete prin concurs. Vedete, adică: recunoaștere publică, bani, succes, spectacole, fani necondiționați care, la rîndul lor, vor să fie ca tine. Și toate astea doar în cîteva zile sau, mă rog, săptămîni cît ține *show*-ul televizat.

Sau altfel. Mare sărbătoare mare la români: vine președintele Bush, să ne strîngă mîna și să ne bată pe umăr că bravo, ne-am arătat demni de a intra în NATO. În tribune, maeștrii de ceremonii aduc în întîmpinarea președintelui american România emblematică: trei sportivi. La picioarele tribunei, România angajată: cei care consideră, dintr-un motiv sau altul, că e important să stea sub ploaie, ca să vadă cu ochii lor (pe un ecran) ce se întîmplă în înălțimile tribunei. În fața televizoarelor, România profundă, care vede, între două beri, cu ochii regizorului de emisie, cum se scrie istoria. Pentru toți, mesajul decriptat e același: performanța sportivă e mai „tare" ca performanța intelectuală, sportivii și nu poeții sau pictorii sau artiștii ajung să dea mîna cu stăpînitorii lumii. „Cu ei ne mîndrim".

Nu cred că există „vinovați" pentru această stare de fapt, dar cauze trebuie să existe. Ceva trebuie să împingă anumite figuri, și nu altele, pe piedestalele de idoli. Mă număr printre aceia care nu văd cu ochi prea buni „rolul educativ al presei". Dar nici nu pot ignora rolul său modelator, prin valorile pe care le promovează, prin modelele pe care le oferă, prin tiparele în care încearcă să înghesuie realitatea.

Privită prin ocheanul întors al televizorului (ca să ne oprim la mediul cu cea mai adîncă penetrare), viața apare bidimensională, efortul – inexistent, sudoarea este doar efectul reflectoarelor din studio, iar recompensa este imediată. Vrei să fii miliardar? Poți deveni în jumătate de oră! Bogat și deștept? Altă jumătate de oră. Ei, pentru postul de al doilea A din A.S.I.A. trebuie să tragi ceva, vreo cîteva săptămîni, ca să apuce publicul să te cunoască și curentul de opinie să se formeze (aici, o paranteză necesară: găsesc acestui *show* meritul de a fi schițat ideea că în spatele zîmbetelor pe scenă există efort, și frustrări, și antrenament, și o anume știință și – vai mie! – munca).

Montajul video al finelui de secol XX, cu scene scurte, cu tăieturi rapide, cu ritm alert, ne-a creat o altă percepție despre viață. Clipul video înlocuiește documentarul. Travelingul devine plictisitor. Devenirea devine plictisitoare – și aproape inutilă. De ce să mergi de la X la Y, cînd poți sări? De ce să înveți, de ce să construiești, cînd poți schimba – cu „săritura peste ax" – paradigma într-un timp oricît de scurt?

Mai mult decît figuri și vedete (care sînt perisabile, un fel de produse de unică sau limitată folosință), cultura mediatică a ultimilor ani a creat un alt fel de așteptări sociale: lovitura norocoasă, gratificația instant, „tunul" existențial (o dată în viață și „te-ai scos"). Performanța intelectuală nu este „sexy", nu se pretează la mediatizare video. Performanța artistică merită să stea pe ecran doar atît cît aiurește ochiul. Performanța sportivă este rolul unei clipe de grație – și durează cît aceasta. Stăruința și migăleala n-ar fi rele, dar nu au virtuți telegenice – decît dacă rezultă într-o pictură pe un bob de orez.

La un astfel de ritm de montaj, idolii se schimbă ca subtitrajele – număr dat de caractere, cuvinte scurte, care rămîn pe ecran doar atît cît să le cuprindă ochiul. Și iată-ne transformați într-o mașinărie de emanat admirație, stimulați ca gîștele puse la-ndopat să producem simpatii și iubiri la fel de instantanee ca gloriile idolilor noștri și la fel de trecătoare ca și ei. Cu riscul de a deveni dependenți de această viteză (oare degeaba li s-o spune amfetaminelor „speed"?), de a ne muta cu totul într-un timp incremental, închinîndu-ne doar memoriei clipei de acum.

„Să nu-ți faci chip cioplit" zice Biblia și, paradoxal, televiziunea nu iese din cuvîntul Cărții. Căci idolii pe care ni-i oferă sînt doar umbre pîlpîitoare pe sticlă, fără de adîncime și făr' de răgaz.

▲

Anca MANOLESCU

Ochii cu care vezi o vacă

O formă de idolatrie: deriziunea

„Există oameni", spune într-o predică Meister Eckhart, „care ar vrea să îl vadă pe Dumnezeu aşa cum văd o vacă, cu aceeaşi ochi; vor să îl iubească pe Dumnezeu aşa cum iubesc o vacă. Pe ea o iubeşti pentru lapte, pentru brînză, pentru propriul avantaj. Aşa fac toţi cei ce îl iubesc pe Dumnezeu pentru bogăţia exterioară ori pentru mîngîierea interioară; nu îl iubesc pe Dumnezeu, îşi iubesc propriul avantaj" *(Quasi vas auri solidum).*

Cam la asta revine, abrupt spus, idolatria în sens religios: te raportezi la divin ca la o vacă. Sau ca la un viţel de aur (se pare totuşi că idolul vechi testamentar pe care comunitatea l-a plăsmuit în lipsa lui Moise, suit spre Dumnezeu, nu era un „viţel", ci un taur, simbol pregnant, pentru popoarele Orientului vechi, al puterii şi al sacrului). Dar e dificil să nu te raportezi la Dumnezeu în funcţie de avantajele tale personale, în funcţie de imaginea pe care o ai despre tine însuţi ori despre omul generic; e foarte greu să nu îl închipui pe Dumnezeu după „chipul şi asemănarea ta". Aşa sîntem tentaţi să îl gîndim ori să îl închipuim mai mereu; sînt extrem de rare momentele în care îl putem efectiv accepta ca pe un cu totul Altul, aşa cum e el în sine, absolută transcendenţă.

Ne gîndim, în genere, că Dumnezeu – fiind atotputernic şi drept – va rezolva favorabil problemele *noastre*, pe cele mai mari ori mai mărunte, şi va fi, pe deasupra, în stare să rezolve ceea ce socotim a fi propriile lui probleme în lumea aceasta. Cei care îşi rîdeau, în treacăt, de Iisus răstignit spuneau: „dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, coboară-te de pe cruce". Deriziunea nu consta în faptul că aruncau cîteva vorbe provocatoare unui torturat. Deriziunea consta în faptul că îi cereau divinului să se conformeze intereselor şi exigenţelor noastre mărginite, conflictuale, multiple, individuale, să se comporte ca un individ, să se supună finitudinii noastre; deriziunea consta în faptul că transcendenţa – pentru a fi convingătoare în ochii lor – ar fi trebuit să se nege pe sine, să se lasă limitată de conturele lumii acesteia, să funcţioneze după un regim mundan. Un idol asta înseamnă: să pretinzi ca divinul să se lase cuprins (şi epuizat) într-o imagine (*eidolon*), într-o formă sau într-o formulare, pe scurt într-o categorie limitată, finită. Cînd ne raportăm la Dumnezeu *numai* în funcţie de anvergura noastră umană, oricît de bine intenţionaţi şi de sinceri am fi, comitem un act de deriziune, mai precis de inadecvare. Şi alarmantă e tocmai inadecvarea noastră, dovada că nu avem capacitatea de a sesiza *calitatea* realităţii la care ne referim.

O probă de umor idolatru – benignă fiindcă prea evidentă – dă dl Lucian Mîndruţă în numărul trecut al *Dilemei* („Icoanele plîng, lumea se veseleşte"). După ce veştejeşte ironic manifestările mariale miraculoase în varianta lor clasică, autorul cere, politicos, miracole *utile*: „... mi-aş permite să-i sugerez (Celui de Sus) semne cu mai mult sens, astfel încît să înţelegem toţi despre ce e vorba. În aceeaşi noapte cu lacrimile, poate că unul-doi oameni fără casă au murit de frig în vreun oraş al României. Un foc ceresc aprins ca prin minune la picioarele lor i-ar fi ţinut în viaţă şi ne-ar fi îndemnat şi pe noi la milostenie. De altfel, tehnologia există, am citit cu toţii în Biblie de tufişul care ardea fără să se mistuie...". Kitsch-ul, care prosperă în jurul miracolelor de tot felul (mari autori creştini au insistat asupra faptului că senzaţionalul, ciudăţenia sînt aspectul superficial al miracolului, că există miracole mai discrete şi mai profunde, de pildă transformarea fiinţei umane) nu e numai de gen pios. Aş adăuga că tocmai despre o anume „milostenie" vorbesc simbolic (un simbolism cam spectaculos, ce poate duce la interpretări facile) lacrimile şi sîngele care emană din icoanele şi statuile miraculoase ale Maicii Domnului. Sîngele şi lacrimile lor sînt replici ale apei şi sîngelui ţîşnite din coasta lui Christos, sînt simboluri pentru efuziunea unei vieţi trans-muritoare, divine în lume. În această cheie au fost înţelese de pietatea populară din Europa medievală şi pînă astăzi chiar. Dacă simbolica în cauză nu e respinsă, ignorată (ori idolatrizată: a lua simbolul drept realitatea pe care o simbolizează), ea ne invită să înţelegem această superioară „milostenie" şi, eventual, să o prelungim prin propriile noastre acte (inclusiv filantropice).

Mai puţin glumeţi, dar tot cam idolatri s-au dovedit sienezii în 1260. Ameninţaţi să cadă sub stăpînire florentină, ei au închinat oraşul Maicii Domnului, printr-un act solemn, în catedrală, dar n-au scăpat prilejul să-şi verse tot atunci şi focul. *Il sindaco,* Buonaguida Lucari i s-a adresat Fecioarei cerîndu-i să accepte darul şi să păzească cetatea şi pe cetăţeni de „acei cîini nelegiuiţi şi răi de florentini". Tot e bine că nu a rugat-o să-i piardă pe aceşti cîini...

Posesiunea şi călătoria

Ce e mai grav în idolatrie e că ratezi obiectul de care te ocupi. Vrei ca, prin „formularea" acestui obiect, prin punerea lui în formă, să-l stăpîneşti, să ţi-l asiguri: şi tocmai aşa ajungi ca ceea ce e esenţial în el – ilimitarea, supraabundenţa, realitatea lui – să-ţi scape. Pentru Isaia (44, 20), un om idolatru e unul care „se hrăneşte cu năluciri", cu produse ale imaginaţiei. Idolatria revine, pînă la urmă, la o proastă atitudine de cunoaştere. Ataci supremul obiect de cunoaştere în mod nepotrivit: încerci să-i dai o configuraţie univocă, să îi pui limite, să îl circumscrii. Cunoaşterea de Dumnezeu nu se poate rezuma la „comprehensiune" – în sensul de „cuprindere" intelectuală. „Orice concept am forma în încercarea de a sesiza şi a cuprinde natura divină, el nu izbuteşte decît să modeleze un idol, iar nu să îl facă cunoscut pe Dumnezeu" spune Grigore al Nyssei în comentariul său contemplativ la *Viaţa lui Moise*.

Cum e atunci posibilă cunoaşterea de Dumnezeu, a ilimitatului, a ireductibilei transcendenţe? Şi cum poate fi formulată această cunoaştere? Iată probleme esenţiale ale oricărei tradiţii ori religii. *Neti neti* spun hinduşii: realitatea ultimă, în condiţia ei proprie, nu e „nici asta nici asta" (la fel spune Meister Eckhart); nu e nimic, nu se reduce la nimic din cele determinate, mărginite, afirmate, sistematizabile. Limbajul paradoxal, acumularea negaţiilor, teologia negativă ori apofatică încearcă să vorbească despre această realitate păstrînd mereu vie tensiunea între formularea mereu insuficientă şi ţinta ei. Ceea ce e un exerciţiu al intelectului (şi al fiinţei întregi) de a se deschide, de a-şi depăşi limitele, de a se oferi influenţei divine care desmărgineşte şi de a porni pe urmele ei.

Episodului viţelului de aur e imediat urmat, în *Exod*, de episodul în care Moise îl roagă pe Dumnezeu să îi arate slava sa, radiaţia misterului lui ultim (cap. 32 şi 33). Cele două episoade, expresiv alăturate, marchează disjuncţia între atitudinea idolatră şi cea adecvată de cunoaştere. Jos, la poalele muntelui, comunitatea se „sedentarizează"; Dumnezeul care „a scos-o din ţara Egiptului", care a pus-o în starea libertăţii şi a călătoriei, e înlocuit cu o imagine palpabilă, evidentă, statică. Ce răspuns primeşte Moise sus, pe munte? „A zis Domnul: «Iată aici lîngă Mine loc; şezi pe stînca aceasta; cînd va trece slava Mea, te voi ascunde în scobitura stîncii şi va trece slava Mea peste tine... Iar cînd voi ridica mîna Mea, tu vei vedea spatele Meu..." Ca mister ultim, Dumnezeu nu poate fi văzut decît aşa, „din spate", ceea ce e un îndemn, spune Grigore al Nyssei, de a-L urma. „Cel ce urmează vede spatele celui dinaintea lui. Aşadar Moise, care se străduieşte să vadă pe Dumnezeu e învăţat acum cum poate fi văzut Dumnezeu: a-L vedea înseamnă a-L urma" *(Viaţa lui Moise).*

Pentru Grigore al Nyssei, ca şi pentru alţi autori, ilimitarea divină e un domeniu destinat nu *cuprinderii*, ci *parcurgerii*. E un domeniu de parcurs prin neîncetate depăşiri şi inepuizabil în parcurgerea sa; e spaţiul unei nesfîrşite transcenderi. „Dar mintea înaintînd... cu cît se apropie mai mult de contemplaţie, cu atît vede mai mult invizibilitatea firii dumnezeieşti. De aceea... înaintează mereu spre cele dinăuntru pînă ce, străbătînd prin efort noetic la ceea ce e de nevăzut şi de neînţeles, acolo vede pe Dumnezeu. Adevărata cunoaştere a Celui căutat constă în aceasta: a înţelege că Cel căutat transcende orice cunoaştere, fiind înconjurat în toate părţile de necuprinsul Lui (de incomprehensibilitatea Lui), ca de întuneric" (Grigore de Nyssa, *Viaţa lui Moise).* În acest caz, incomprehensibilitatea (de-necuprinsul) divinului sînt atacate în mod adecvat, printr-o mobilizare noetică nesfîrşită. O inadecvare – fertilă – se menţine totuşi; dar ea nu priveşte demersul contemplativ în sine, ci rezultatul lui care, resimţit drept mereu insuficient, potenţează căutarea. „E vorba despre întuneric – spune J. Daniélou (*Platonisme et théologie mystique. Essai sur la doctrine spirituelle de S. Grégoire de Nysse)* – nu numai pentru că se situează într-un domeniu inaccesibil cunoaşterii obişnuite, ci fiindcă experienţa lui e mereu infimă în raport cu obiectul însuşi... În această stare, sufletul nu sesizează (nu cuprinde) pe măsura căutării sale. Dumnezeu îi rămîne încă întuneric. Grigore subliniază aici caracterul niciodată epuizat al cunoaşterii lui Dumnezeu, cunoaştere care nu ajunge să fie niciodată cuprindere (comprehensiune). Sufletul trebuie să persevereze într-o perpetuă căutare, pentru că, dacă Dumnezeu i se comunică, El continuă totuşi să depăşească infinit «cuprinderile» sufletului".

Incapacitatea intelectului de a epuiza de-necuprinsul divin e o incapacitate incitantă, dinamică, mai mult, călăuzitoare. Intelectul se avîntă spre cel căutat şi – solicitat de ilimitarea acestuia – îşi măreşte spaţiul interior, devine un receptacol din ce în ce mai vast. Ieşind din sine pe urmele transcendenţei, intelectul obţine totodată expansiunea propriilor lui posibilităţi. Referindu-se la o experienţă similară, persanul Faridoddîn Attar o numea „hidropizia picăturii" care vrea să devină „oceanul nesfîrşit, de-a pururi fără margini... Ajunsă în oceanul fără de fund, lucru de mirare, cu cît picătura se adînceşte, cu atîta e mai însetată. Fiecărei picături îi este dată o necontenită hidropizie; fiecare vrea să devină oceanul însuşi". Cu o expresie puternică – şi perfect realistă în acest caz – Jan van Ruusbroec *(Podoaba Nunţii Spirituale sau Întîlnirea interioară cu Cristos)* vorbea despre o mutuală „înghiţire": „spiritul tînjeşte mereu să-l înghită pe Dumnezeu şi să-l cuprindă, dar este mereu înghiţit el însuşi în atingerea Domnului".

Simbolica peregrinării, a călătoriei, a navigaţiei ne vorbesc despre o asemenea atitudine spirituală şi de cunoaştere; iar ea conţine un implicit, dar neîncetat avertisment împotriva idolatriei. Chiar dacă nu ne angajăm într-un asemenea tip de cunoaştere, avem măcar avantajul că, prin asemenea texte, căpătăm o oarecare distanţă faţă de confortabilele noastre înclinaţii idolatre.

Sociomorfism

Nikolai Berdiaev a fost un gînditor pentru care – s-a spus – cunoaşterea filozofică însemna „luptă împotriva finitului în numele infinitului". Aşa fiind, el a identificat cu vehemenţă situaţiile de „obiectivare a Spiritului", de transformare a sa în idol, în obiect pur exterior, supus categoriilor mundane. Printre cele mai brutale obiectivări ale Spiritului se află, pentru Berdiaev, tendinţa – tendinţa teologiei în primul rînd – de a concepe divinul după noţiunile sociologice de forţă, putere, dominaţie, autoritate. „Asupra lui Dumnezeu", spune el, „nu se poate transfera un principiu atît de josnic ca puterea. Lui nu i se poate aplica nici un concept de sorginte socială" *(Cunoaşterea de sine. Încercare de autobiografie filozofică).* Gîndind sociomorf divinul, teologia curentă a generat, spune el, un creştinism ce se reduce în mare măsură la un fenomen social, la respectul ori la supunerea faţă de instituţiile religiei. Mai mult, el devine secreţia acestor instituţii, e creaţia Bisericii în varianta ei de colectiv religios istoric. „Conştiinţa omului depinde mult de mediul social şi nimic nu a deformat şi n-a umbrit mai mult puritatea revelaţiei creştine ca transpunerea categoriilor sociale de stăpînire şi robie asupra vieţii religioase şi chiar asupra dogmelor... Marele Inchizitor al lui Dostoievski este un principiu universal care îmbracă cele mai diverse forme, aparent total opuse – catolicismul şi religia autoritară în genere, comunismul şi statul totalitar".

Pentru Berdiaev, efortul spiritual şi filozofia creştină în special trebuie să vizeze dizolvarea acestui „totalitarism religios", a sociomorfismului sub care e conceput ori trăit raportul cu divinul. Efortul creator (temă cheie la Berdiaev) ar consta în a dezlega Spiritul din adaptările „josnice" la categoriile „lumii acesteia", pentru a regîndi raportul cu el ca un raport de libertate. Iar, în acest caz, nu mai asimilezi divinul propriei tale condiţii, ci îi devii, dimpotrivă, un interlocutor adecvat.

▲

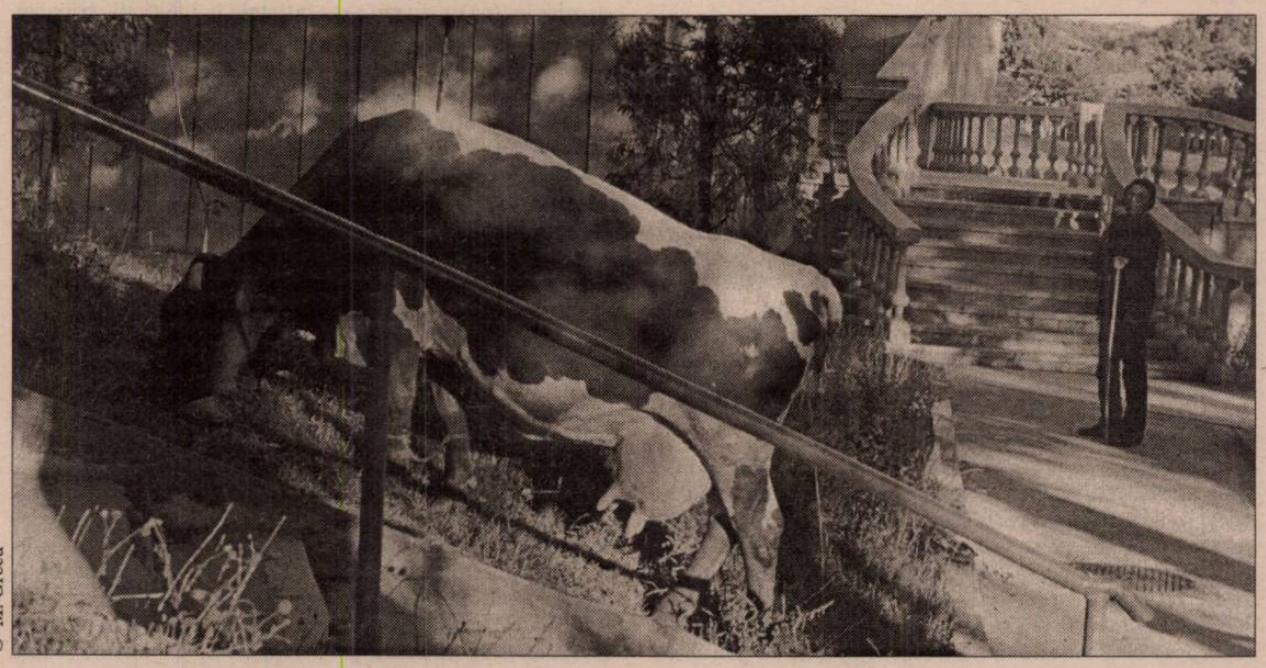

© M. Grecu

Andrei POSTELNICU

România nudă

● Bulgaria în locul României ● Și invers ● Nudurile din Japonia și ipocrizia din România ● Trufia goală prost plasată

„O, om, oglind-a lumei cu capul șui și sec,
Cu creierul ca ceața, cu coaste de berbec,
Stăpîn pe-a ta gîndire – cum ești p-instinct stăpîn –
Se vede cînd femeia golește al ei sîn.

Cînd poala ș-o ridică, de pulpa-i vezi, stăpîne,
Tu nu surîzi cu rîsul cel lacom și murdar,
Tu nu ești ca un taur și nu ești ca un cîne,
Ce umil dă din coadă cățelei lui cu har.

Nu ești gelos – ferit-a... cucoșii doar și vierii
Au numai obiceiul de-a se lupta-n duel.
Tu nu ai patimi scumpe și lacrima muierii
Nu mișcă al tău suflet, nu-ntunecă de fel.
.....
Cugetători ai lumei! O, împuțiți eterul
Cu sisteme înalte, puneți-l în săltar."

Mihai Eminescu
(„O, adevăr sublime..." – 1887)

Acum cîteva săptămîni, cotidianul britanic *Financial Times*, unde lucrez de trei ani, a publicat o hartă în care pe conturul României scria „Bulgaria", iar pe conturul vecinilor noștri de la sud scria România. Nu se află nici o conspirație în spatele acestui incident. El nu este nimic altceva decît o regretabilă eroare umană, comisă de o persoană competentă dar suprasolicitată și pe care stress-ul a făcut-o să se grăbească. Mărturisesc că eu unul nu am observat cu atenție harta respectivă și nu am văzut greșeala decît abia la o zi după publicarea ei, în ziua în care *Financial Times* a publicat o scuză față de cititori pentru acea eroare. Las la o parte faptul că nu îmi aduc aminte să fi văzut un ziar românesc care să își fi cerut scuze pentru ceva cititorilor săi vreodată. Poate s-a întîmplat, dar eu nu am văzut așa ceva. Mi se pare însă de o mie de ori mai interesant cum a ajuns *FT*-ul să își ceară scuze pentru un incident care este, în fond, relativ nesemnificativ. Se vede treaba că oameni de afaceri și/sau diplomați bulgari din Londra au scris *FT*-ului și au sesizat harta cu pricina înainte de ora prînzului în ziua în care ea a apărut. Acești oameni au fost îndeajuns de mulți și de supărați ca să ne oblige să publicăm corectura și scuzele două zile mai tîrziu... Nu mi-a luat mult timp să aflu că *Financial Times* nu a primit nici o sesizare din partea vreunui român, fie el diplomat, taximetrist sau analist bancar, la Londra sau la New York sau oriunde altundeva.

Cam în același timp cu incidentul cu pricina, se agrava efectul de seră în România din cauza enormităților pe care au ținut să le rostească unii la adresa deciziei celor trei gimnaste românce de a poza dezbrăcate într-un video și într-o revistă pentru adulți în Japonia. Am aflat cu multă consternare cum acea decizie a trei femei majore, vaccinate și libere a periclitat într-atît imaginea României încît ele trebuie pedepsite și private de venitul asigurat lor prin lege în urma victoriilor lor sportive. Vezi, Doamne, așa de mare a fost boroboața lor, că ar fi trebuit schimbată însăși legea cu pricina. Mie unuia mi se pare că felul în care au fost tratate aceste două incidente spune foarte multe lucruri despre relația dintre români și imaginea țării lor. Din păcate, nici una din concluziile trase nu are cum să fie pozitivă. Mi-e foarte greu să cred că harta buclucașă a trecut neobservată în ambasada României din Londra. Cu toate că bugetul Ministerului Afacerilor Externe este auster, ar fi îngrijorător ca ambasada noastră din Londra să nu fie abonată la *Financial Times*, în același fel în care ar fi îngrijorător ca ambasada Marii Britanii la București să nu fie abonată la *Adevărul*, de exemplu. Dar mai știi? Știu însă cu siguranță ca sînt destul de mulți români în lumea finanțelor din „City"-ul londonez, și pe Wall Street-ul newyorkez, ambele fiind locuri unde *FT*-ul este mai citit decît scripturile.

Iată însă că nimeni nu a crezut necesar să reacționeze coerent și productiv – adică scriind redacției *Financial Times* – pe tema unei erori mici, dar grave comise de acest important ziar occidental. Unii prieteni mi-au spus că se așteptau ca eu să fi fost pe față și o distinsă doamnă chiar m-a împuns cu toată greutatea demagogiei sale bine citite, reproșîndu-mi lipsa de trăire patriotică și nepăsarea. Ei bine, eu aveam alte lucruri de făcut în timp ce harta aia era pusă în pagină. Nu din nepăsare am scăpat-o din colimator, ci din dorința de a-mi face meseria mea cum trebuie, meserie care ține de altă parte a ziarului. Mi s-a spus însă că imaginea României suferă din cauza acestei nepăsări ca fenomen colectiv și sînt de acord cu asta. Pe lîngă nepăsare, bănuiesc că nici un român nu a scris la redacție și fiindcă a crezut că nu merită efortul sau că nu îl va lua nimeni în seamă, sau că..., sau că... Atîta timp cît mentalitatea asta, cu toate componentele ei – fie ele nepăsare, defetism sau cinism – ne va împiedica să scriem scrisori ziarelor vestice care nu știu să își facă hărți, este adevărat că imaginea României va avea de suferit. Asta în condițiile în care ne plîngem zilnic că Occidentul ne ignoră, că o conspirație ocultă coordonată de evrei, maghiari, francmasoni, FMI, Banca Mondială, agențiile de rating și UE face ca România să nu fie cunoscută decît prin copii instituționalizați, gropi și căruțe medievale.

Ziariștii vestici nu vor să facă greșeli, iar cînd le fac, nu este intenționat. Adevărul dur este că România nu ocupă un loc foarte important în mintea lor, atrăgînd atenția numai în treacăt. Și culmea e că nici Bulgaria nu e mai brează. Dar, după cum am putut constata cu ochii mei, există destui bulgari pe care imaginea țării lor îi preocupă îndeajuns încît să nu scape din ochi nici măcar o hartă amărîtă. Și cred că dacă ei ne-au scris nouă la redacție atunci, o vor face și atunci cînd se comit erori mult mai grave. Asta pentru că lor le pasă, în timp ce noi românii suferim de o detașare cinică și de o lașitate viscerală dezgustătoare atunci cînd vine vorba de a ne asuma răspunderea pentru propria imagine, istorie, pentru propriul trecut, viitor și destin. Din cauza acestei lașe disperări i-au speriat *„țîțele, cururile și picioarele"* gimnastelor pe înalții preoți ai ipocriziei din presa mioritică. Ironia și mai mare este că performanțele celor trei gimnaste și ale altor sportivi români cam fac să pălească întregile vieți ale acestor presupuși păzitori ai bunelor moravuri și formatori de opinii paleolitice.

Lavinia Miloșovici, Claudia Presecan și Corina Ungureanu și-au făcut datoria cu vîrf și îndesat față de România înlocuindu-și copilăria cu un regim de antrenamente draconice și ale căror efecte asupra sănătății acestor fete încă nu este bine determinat, în goana nebună pentru medalii care, nu trebuie să uităm, ne-au făcut să stăm mai drepți și mai mîndri uitîndu-ne la ele pe podium în timp ce (dulce ironie!!) se cînta „Deșteaptă-te, române!". Cît de mult contează opinia federației nipone de gimnastică de trebuia să ne umflăm în pene atunci cînd ne-au luat-o înainte la habotnicie? Asta în condițiile în care Japonia nu este faimoasă prin felul în care și-a tratat femeile de-a lungul istoriei, iar pornografia este acolo o adevărată industrie. Și mai e și întrebarea de baraj la adresa restului sportivilor români, care s-ar putea să fi luat și ei uneori decizii mai puțin inspirate. Ce ne facem dacă vreun fotbalist distruge la beție un întreg bar pe Coasta de Azur și odată cu barul distruge imaginea României din pricina excesului de tequila consumat? Măcar dacă vrem să ne erijăm într-o nație de pseudo-sfinți, să-i tratăm pe toți la fel, nu? Succesele sportivilor români au constituit motive de mîndrie într-o perioadă și pentru o țară în care nevoia disperată de motive de mîndrie a fost proporțională cu absența acestora. Dar asta nu înseamnă că trebuie să uităm că acești sportivi sînt oameni. Așa cum i-am iertat indiscrețiile de iatac lui Ștefan cel Mare și l-am sanctificat pentru victorii impotriva turcilor, uitînd de cuceririle jupîneselor, poate ar fi cazul să nu ne trebuiască patru sute și ceva de ani să realizăm ridicolul reacțiilor față de cele trei gimnaste.

Elie Wiesel le-a spus lui Ion Iliescu și lui Adrian Năstase că, pentru a putea progresa, România trebuie să se împace cu părțile rușinoase ale istoriei ei, acceptîndu-le existența și recunoscînd că asta nu înseamnă că negăm părțile glorioase ale istoriei noastre. Înțelepciunea adevărului acestei afirmații se aplică dincolo de pata celui de-al doilea război mondial și a felului în care au fost tratați evreii, și ar fi trebuit să ne ghideze în tot ce facem, inclusiv reacția la nudurile gimnastelor a celor care cred că ele sînt într-adevăr o rușine. Cu alte cuvinte, așa cum nudurile din Japonia nu fac să dispară medaliile de gimnastică, faptul că Eminescu și Creangă trăgeau beții crîncene la cîrciuma „Bolta Rece" din Iași sau că se delectau cu *Povestea Poveștilor* nu înseamnă că operele lor sînt mai puțin geniale, iar recunoașterea acestor lucruri nu este blasfemie, deși profesoara mea de română din liceu nu înțelegea asta. Negarea aspectelor noastre mai puțin atrăgătoare nu va duce la dispariția lor sau la reglarea unor probleme. Oare de ce tratează românii imaginea României ca și cum ar fi grija altora? De ce refuzăm să ne asumăm responsabilitatea pentru ea și să facem ceva să o ameliorăm, fiecare în felul lui, cum putem? (Este, în fond, o problemă atît de uriașă încît necesită forțele tuturor, mult timp.) De ce, și în acest caz, ne încăpățînăm să dăm vina pe alții pe cînd noi toți ar trebui sa fim primii care să se ocupe de o problemă? Să înțelegem oare că o carieră de succes în sport în serviciul României nu este suficientă și trebuie urmată eventual de călugărie și de o viață neprihănită pentru ca noi să ne putem scuza corupția și alte păcate prin aurul olimpic la bîrnă, sol sau individual compus? Dacă România depinde atît de mult de așa-zisa neprihănire a unor gimnaste, asta nu denotă decît o dependență excesivă a unei întregi țări de ele. Dacă ne-am grăbit să le învinuim pentru presupusele lor greșeli, asta nu denotă decît o lașitate disperată din partea noastră, în condițiile în care apatia caracterizează felul în care tratăm alte incidențe care chiar aduc prejudicii imaginii țării, în speță harta aia mică și amărîtă pe care tot Bruxelles-ul și summit-ul din Copenhaga au văzut-o mai rapid decît acea casetă din Japonia. Atitudinea asta de detașare, defetism cinico-apatic, combinată cu trufia goală prost plasată în ceea ce privește propria noastră imagine și soartă face ca singurul hoit în putrefacție înceată, dar sigură să fie România și noi împreună cu ea, deoarece România sîntem toți.

Andrei Postelnicu este jurnalist la cotidianul internațional de afaceri *Financial Times*, în redacția din New York. Opiniile exprimate în acest articol îi aparțin autorului și nu reprezintă punctul de vedere al ziarului *Financial Times* sau al *Dilemei*. Cititorii îl pot contacta pe Andrei Postelnicu prin e-mail la adresa: *andrei.postelnicu@ft.com*.

▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 17 ianuarie	2100	Muzică live: 4-GIVEN
SÎMBĂTĂ, 18 ianuarie	2100	Muzică live: Sarmalele reci
DUMINICĂ, 19 ianuarie	2100	Seară jazz: Teodora Enache & 4-GIVEN
MARȚI, 21 ianuarie	2000	Muzică clasică live
MIERCURI, 22 ianuarie	1900	Întîlnirile României literare
JOI, 23 ianuarie	2000	Teatru: Caragiale în regia lui Cornel Mihalache
	2100	Jazz: 4-GIVEN
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Bilanţ tardiv

– One woman's choice –

Ludmila Patlanjoglu, preşedinta secţiei române a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru, a avut mînă liberă să conducă Festivalul Naţional de Teatru „Ion Luca Caragiale", în care s-au implicat Ministerul Culturii şi Uniter-ul ca organizatori, Televiziunea Română în calitate de co-organizator, catedra de teatrologie a UNATC şi asociaţia criticilor AICT (secţia română), acestea din urmă ca parteneri. Organizaţiile guvernamentale şi cele ale societăţii civile au conlucrat în armonie, punînd, mînă de la mînă, primele, banii, ultimele, expertiza şi forţa de muncă. Ca şi în ediţiile din alţi ani, cînd regretata Cristina Dumitrescu sau rafinata Alice Georgescu au fost, la rîndul lor, selecţionere unice, gustul exersat şi sigur al profesionistei a tranşat cu precizie şi autoritate. Ca director artistic, Ludmila Patlanjoglu a conceput festivalul ca eveniment cultural complex, multidimensional, alături de spectacole fiind programate numeroase lansări de carte şi dezbateri între critici. Avînd în vedere şi materialul informativ bogat, bine conceput şi elegant tipărit, putem spune că s-a obţinut un impact în mai multe planuri: artistic, teoretic, mediatic şi, nu în ultimul rînd, monden. Oficialităţi de cel mai înalt rang (conducerea de partid şi de stat) au onorat deschiderea în haine de duminică şi au ascultat cu graţie alocuţiunea preşedintelui de onoare al festivalului, Ian Herbert, preşedinte al AICT, care a declarat, printre altele, că preferă să fie preşedinte de festival decît preşedinte de republică. În ciuda vremii ploioase şi a concurenţei filmelor rare, oferite de Institutul Francez, intelectualitatea bucureşteană, care a pierdut multe, dar, încă mai are timp la dispoziţie *(the leisure class)*, a scos din garderobă ce avea mai bun şi a venit să vadă şi să fie văzută. Păcat că publicul a tratat fără respect unele dintre lansările de carte desfăşurate înainte de spectacol. Unele au fost adevărate demonstraţii de virtuozitate, ca atunci cînd, prezentînd traducerea Paolei Bentz-Fauci a dramaturgiei lui Caragiale, maestrul Radu Beligan s-a întrecut pe sine, glosînd savant şi jucînd bilingv, dăruindu-se cu strălucire şi generozitate.

Felix Alexa şi Victor Ioan Frunză au participat, fiecare, cu cîte două spectacole de vîrf ale stagiunii trecute. Am comentat, în această rubrică, *Hora iubirilor* şi *O noapte furtunoasă* ale primului, respectiv *Regele moare* şi *Lecţia* ale celui de-al doilea. Ele relevă două calităţi contradictorii, pe care autorii lor reuşesc, în mod fericit, să le îmbine: originalitatea, care de multe ori trece o dată cu tinereţea şi simţul măsurii, însemn al maturităţii. În aceeaşi categorie, se înscrie elegantul şi precisul spectacol cu *Gaiţele*, realizat de Alexandru Dabija la Teatrul Odeon. Radu Afrim a stat cu un picior în tabăra tinerilor independenţi, reprezentaţi la miezul nopţii *(Alge – Bernarda's House Remix)* şi cu celălalt în secţiunea oficială, prezentînd piesa ambiţioasă a lui Radu Macrinici, *Îngerul electric*, pe care am comentat-o la vremea ei. Un punct de vîrf al festivalului a fost *Othello?!*, adaptat liber ca spectacol de sunet, mişcare şi imagine („spectacol de regie", preferă să-i spună autorul) de Andryi Zholdak la Teatrul „Radu Stanca" din Sibiu. Impresia de provocare lipsită de har pe care mi-a dat-o mai vechea lui adaptare după *Idiotul* şi cele trei ore de aşteptare, în festival, pentru soluţionarea dificultăţilor tehnice nu au avut cum să ma predispună în favoarea spectacolului de faţă. Cu atît mai semnificativă este încîntarea produsă de succesiunea bine legată de invenţiuni scenice, la care am asistat. Originalitatea semnelor teatrale nu mai sperie azi pe nimeni, multe dintre ele fiind, de altfel, împrumutate din vocabularul curent al teatrului vizual, aşa cum este el practicat de Peter Brook, Robert Wilson sau Silviu Purcărete. Valoarea spectacolului provine din ritmul atent supravegheat şi din cursivitatea lină, elementele fiind bine articulate între ele, mai ales datorită ambientului sonor excepţional, realizat, probabil, de Rolandas Rastauskas. Curios, lăudatul *Pilafuri şi parfum de măgar*, inspirat lui Silviu Purcărete de „1001 de nopţi" şi jucat de aceeaşi trupă, pierde mult prin comparaţie, deşi foloseşte un limbaj corporal expresiv (deplasarea grupurilor legate cu sfori se regăseşte, de altfel, şi la Zholdak). Admiraţia pentru scenografia extrem de elaborată (Helmuth Stürmer) se epuizează în primul sfert de oră. Noutatea integrării olfactivului în multimedia, prin atmosfera de grajd de pe scenă, gătitul la vedere şi înfruptarea finală, este notabilă, dar lipsită de vreo miză estetică majoră. Se vede că este vorba doar de exerciţii de atelier teatral, ulterior legate într-o tramă fragilă, lipsită de efect dramatic. Povestirile arabe se topesc una într-alta, dar nu se leagă una de alta.

O excelentă montare a *Revizorului* de Gogol, mult mai bună decît aceea, recentă, de la Teatrul Naţional din Bucureşti, a adus Teatrul Naţional din Craiova, în regia lui Claudiu Goga. Piesa solicită inventivitatea regizorului, pe de o parte, rezistenţa şi capacitatea de individualizare a actorilor, pe de altă parte. Regizorul a ştiut să diferenţieze prin soluţii ingenioase scenele repetitive ale dării de mită. A trecut cu dezinvoltură în registrul grotescului, aducînd uneori aminte de atmosfera din „Pianina mecanică" a lui Mihalkov. A dilatat însă acţiunea prin detalii amuzante, dar inutile, prelungind multe scene prin joc mut. Sorin Leoveanu a susţinut cu brio marele monolog, Ilie Gheorghe a fost un excelent primar, iar ceilalţi actori au reuşit să dea cîte o faţă memorabilă notabilităţilor urbei.

O altă reuşită a festivalului, care a încîntat şi a surprins totodată, a fost piesa *Exact în acelaşi timp* de Gellu Naum, pusă în scenă de Mihai Măniuţiu la Teatrul Naţional din Cluj, într-o scenografie extraordinară, la realizarea căreia a participat, alături de regizor, talentatul Cristian Rusu. Hiperrealismul magritte-an al grădinii mirifice din al doilea tablou pune foarte bine în valoare suprarealistul „joc de-a masacrul" propus de autor. Se vede clar, în acest spectacol, diferenţa dintre teatrul suprarealist şi cel absurd, pe care mulţi, încă, le confundă. Primul dezlănţuie asociaţia liberă între semne, pentru a reînvia înţelesurile adormite ale unui limbaj obosit, în timp ce ultimul celebrează o missă pentru limbajul defunct, pe altarul comunicării imposibile. Faţă de alţi autori, Gellu Naum practică asocierea liberă la nivelul schimburilor de replici, nu numai la acela al succesiunii scenelor. Persistenţa referinţelor temporale, la fel ca în *Ceasornicăria Taus*, sugerează sensul ascuns sub nonsens.

Decepţia festivalului a fost spectacolul Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" din Iaşi, cu cele cinci piese în stil *Nô* de Yukio Mishima, în regia lui Alexander Hausvater. Zgomotul şi învălmăşeala de trupuri de pe scenă bruiază mesajele delicate ale miniaturilor teatrale. Poate că, dacă n-aş fi văzut frumosul spectacol japonez al trupei Théâtre du Sygne, verdictul n-ar fi fost atît de ferm. De altfel, farmecul particular al acestor piese stă tocmai în deturnarea în cheie modernă a structurii originalelor *Nô*. Or, în absenţa informaţiei prealabile, plăcerea de a sesiza alunecarea de sens se pierde. L-am admirat pe Hausvater pentru spectacole puternice, ca *„..am pus cătuşe florilor"* sau *Roberto Zucco*, dar repetarea mecanică a aceloraşi procedee, independent de context – mult zgomot şi ceva *strip-tease* – a ajuns un manierism care poate, cel mult să amuze, nu să emoţioneze.

Ni se promite, pentru la anul, un festival realizat de aceeaşi echipă. Avem toate motivele să-l aşteptăm cu încredere şi bucurie.

▲

Dilema vă recomandă

● Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza.* (Editura Fundaţiei PRO 2002). Incontestabil, tot ce s-a scris mai inteligent, mai nuanţat, mai progresist despre creaţia românească sub cenzură. Analizînd o perioadă de istorie literară complicată pe care se înstăpînise în ultimul deceniu, cel mai obsedant, clişeul „unei Siberii a spiritului" de un negaţionism crunt – autorul acelui studiu celebru în epocă, „Expresivitatea involuntară", descoperă azi, lucrînd fără prejudecăţi politicianiste şi (i)morale, „paradoxala ei fecunditate". Un studiu care impune o viziune nouă, de o vigoare capabilă – nădăjduiesc – să paralizeze maniheismele bazate pe o ignoranţă solidă. (Radu Cosaşu)

● Deşi cam scumpă, *Viaţa secretă a lui Salvador Dali* (Editura EST) – un fel de „prolog" la *Jurnalul unui geniu* – merită fiecare bănuţ! Dali a fost un artist genial, un scriitor uluitor şi un pictor foarte meseriaş, însă cam kitsch; că este mai cunoscut în această ultimă ipostază e una din marile nedreptăţi care i se fac, la care a contribuit din plin... (Alex. Leo Şerban)

Matei FLORIAN

trecerea prin reviste

Muzică bună *vs.* moronei

Editorialul numărului 20 al revistei *Art & Roll* nu-ţi lasă nici o scăpare: „Cel căruia Arta nu-i spune nimic, este un individ care trăieşte în surzenie şi întuneric, trăieşte degeaba, fără culmi şi fără abisuri, liniar ca o riglă din sfoară de cînepă, tern ca un pustiu crăpat de secetă şi plat ca un capac de oală cu lături. Cel care se enervează cînd vede artişti, este ros de nemernicia şi îngustimea sa."

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd citesc astfel de lucruri, mă simt brusc scos la tablă (am în nas o integrală din acelea fără început şi fără sfîrşit), pierit şi intimidat. Devine mai important ca niciodată să vorbeşti frumos şi, mai ales, să nu te enervezi. Şi, dacă depăşeşti şocul şi repiri adînc de cîteva ori, nici nu prea mai ai cum s-o faci. Pentru că, oricît ne-am învîrti în jurul artei – cu majuscule sau fără –, nu poţi să nu te bucuri că mai există o revistă care povesteşte despre geneza blues-ului sau Velvet Underground. Singura. Prin urmare, nimic nu e mai plăcut decît să laşi integrala aia afurisită deoparte şi să-l citeşti pe Leo Şerban care s-a întîlnit mai întîi dimineaţa şi apoi, peste trei zile, după-amiaza cu David Byrne de la Talking Heads. Despre discuţia lor şi ce s-a întîmplat la un vernisaj prin New York n-am să suflu o vorbă; cert este, însă, că de multişor n-am mai avut un chef aşa de mare să ascult *Road to Nowhere*.

Apoi, pentru cine nu a putut ajunge la *„Bucureşti Jazz 2002"* există patru pagini cu ceea ce s-a întîmplat acolo, inclusiv mini-interviuri din backstage. Sincer, nu vreau să mă aflu în pielea celor care n-au ştiut sau n-au aflat de festival. („Oamenii care nu au valori spirituale sînt săraci cu duhul – sic! – şi nici o bogăţie din lumea asta nu poate echivala cu hăul din sufletul lor" – tot din editorial.) Şi să trecem mai departe.

„Vrem, nu vrem, anul ăsta (numărul a apărut în luna decembrie) se împlinesc 25 de ani de la moartea lui Elvis." Nimic de zis, revista are două texte pornind de la tema asta. Numai că, e bine, nu e bine, unul dintre ele se sfîrşeşte iarăşi cu aceeaşi poezie: „Vrem, nu vrem, în România dobitocii continuă să vorbească la mobil în timpul filmelor, iar hitul anului e *Garcea şi oltenii*. Vrem, nu vrem, în România există tot felul de moronei care îşi petrec timpul cîrtind despre ce scriu alţii mai talentaţi (şi pe care nici măcar nu-i înţeleg)." Nu cred că Elvis are ceva cu dobitocii noştri, ei cu siguranţi n-au nimic cu el, cît despre moronei, deşi nu prea îmi dau sema cum o fi arătînd unul, dacă aş fi Elvis m-aş împrieteni cu cîţiva la cataramă, nu de alta, dar n-am auzit pe mulţi să se laude cu un prieten moronel.

Nu trebuie neapărat, însă, să te caţeri pe baricade – însingurate, triste, friguroase – de unde să priveşti scîrbit în jos pe toţi dobitocii şi moroneii, ca să poţi citi un interviu cu Nicu Covaci sau aventurile lui Paul Rodgers şi Free de la începutul anilor '70. Lungit pe pat, risc să spun, mi se pare poziţia ideală. Există prezentare de carte, de teatru şi film, cîte ceva despre underground-ul muzicii româneşti, rubrica lui Radu Cosaşu (scuze, Rockosaşu), pagina de „Switched on Classics".

Ar mai fi trebuit poate să existe şi de alde Radiohead, Air sau Coldplay, că astea-s vremurile şi muzica e bună. Bag de seamă că unora nu le prinde bine să asculte trupe faimoase şi sigure. E ceva teribilism adolescentin în felul în care privesc lumea şi, cum de fapt nu e, nu-ţi rămîne decît să te gîndeşti la aceeaşi poveste veche cu Eminescu.

Revista se poate savura şi la o cafea sau în fotoliu. Merită.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Bătrîne, da' de aur

Dacă ieşiţi în oraş cu iubitul şi comandaţi *7Up*, este bine să cereţi şi o cafea. Asta pentru orice eventualitate, mai ales aceea în care alege replica nepotrivită. După cum ne învaţă reclama şi viaţa (deşi nu văd diferenţa), există o gamă largă de texte de despărţire, dintre care clasicele: *Poate ar fi mai bine să nu ne mai vedem o vreme, Nu e vina ta* sau *Eşti prea bună pentru mine. Oldies but goldies* (pardon: bătrîne, da' de aur), acestea fiind variantele pentru traducere – la propriu, pentru domnul Pruteanu – şi la figurat, pentru domnişoarele din reclama la *7Up*. Adică cele la care se reacţionează cel mai bine: se ia paharul de *7Up* şi se aruncă în faţa locutorului. Apoi se pleacă. Dacă tehnica nu dă greş în nici unul din cele trei cazuri din spotul publicitar, înseamnă că e adecvată şi toată lumea mulţumită. De unde rezultă că *7Up* este o băutură bună de aruncat în faţă.

Ceea ce nu se poate spune şi despre cafeaua fierbinte, în general şi în particular, atunci cînd urmează unor enunţuri cum ar fi: *Sînt îndrăgostit de sora ta,* după care, în afara unei locuţiuni nearticulate (expresie a durerii) nu mai urmează nimic.

Contrar convingerii unor experţi de la faţa locului: *Imatur, dom'le!,* ultimele studii în materie de politică în relaţiile cu sexul opus arată că femeile preferă sinceritatea. Şi *7Up*. Cum spune proverbul (şi acesta nici măcar nu trebuie tradus), e recomandabil să nu strici orzul pe gîşte.

Dar, parcă poţi să ştii...

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Feţele memoriei

Identitatea (personală, narativă, naţională) se construieşte prin raportări şi omologări succesive, prin asumări şi respingeri, prin sanctificări şi demonizări, toate avînd la origine o „artă a memoriei". „Memoria blocată", „memoria manipulată", „memoria comandată" de care vorbeşte Paul Ricoeur într-o carte a sa nu sînt doar abuzuri asupra memoriei naturale, ci şi traume ale memoriei colective, care are un alt mod de structurare şi o mai intensă componentă etică. Trei autori polonezi, recent traduşi la noi, ilustrează – la nivele şi cu mize diferite – mecanismele esenţiale de construire a identităţii prin rememorare. De la studiul de istoriografie bulversant şi uluitor în esenţa lui reconstruită, la perspectiva etic-jurnalistică a faptelor „livrate" şi receptate pînă la una dintre capodoperele realismului magic polonez – cei trei caută răspunsuri la eternele întrebări ale identităţii (cine?, cum?, de ce?) care structurează amintirea.

● **Jan T. Gross, *Vecini, Suprimarea comunităţii evreieşti din Jedwabne, Polonia*, trad. de Delia Cursan, prefaţă de Vladimir Tismăneanu, colecţia „A Treia Europă", Editura Polirom, 2002.**

La Jedwabne, în 10 iulie 1941 au fost ucişi 1600 de evrei – femei, bărbaţi, copii, bătrîni; masacrul, început cu ciomege, cuţite, cîrlige, pietre, a fost încheiat – pentru expeditivitate – cu arderea tuturor, vii şi morţi, în hambarul oferit de Bronislaw Sleszynski. Cartea istoricului polonez Jan Gross, profesor de ştiinţe politice la New York University, răstoarnă perspectiva construită şi acceptată oficial, privind premisele şi responsabilitatea crimei: evreii din Jedwabne au fost ucişi cu bestialitate de către *vecinii lor, polonezi*. Nemţii, intraţi în oraş pe 22 iunie, s-au mulţumit să fotografieze carnagiul şi să grăbească îngroparea muntelui de cadavre lipite între ele. Şi totuşi, cum s-a perpetuat legenda uciderii evreilor de către naziştI? Mecanismele acestei false memorii a resentimentului sînt refăcute pas cu pas de istoricul polonez, iar miza cărţii – felul în care se contruieşte canonul identitar colectiv – este decisivă pentru sănătatea morală a oricărei naţiuni: „...muzica poloneză... se mîndreşte cu Chopin; ştiinţa poloneză cu Copernic; Polonia se consideră «un bastion al creştinătăţii» şi asta mai ales din cauză că regele Jan Sobieski i-a învins pe turci într-o bătălie importantă care a avut loc lîngă Viena. Din acest motiv sîntem perfect îndreptăţiţi să (ne) întrebăm dacă actele comise de cei precum Laudanski şi Karolak... nu sînt şi ele un element constitutiv al identităţii colective poloneze". În condiţii normale, această carte, „una dintre marile senzaţii din istoriografia recentă", cum a fost numită, ar trebui să repună şi la noi problema responsabilităţilor individuale şi colective din timpul celui de-al doilea război mondial şi din vremea comunismului. Rasismul ideologic de stat, orbirile deconcertante ale celor mai mulţi intelectuali, colaboraţionismul de apoi ar putea fi exorcizate odată deconstruite. Doar că, la fel ca la Jedwabne, au mai existat, dincolo de ură, rasism, prostie şi frică, o serie de interese pragmatice (bani, case, putere) mai vii azi ca oricînd.

● **Hanna Krall, *Acolo nu mai există nici un rîu*, trad. de Radoslawa Janowska-Lascăr şi Ramona Leu, Editura Curtea Veche, 2002.**

Despre „suma cărţilor nescrise, suma gîndurilor negîndite, a sentimentelor netrăite, a proiectelor nerealizate, a vieţilor curmate prematur" (Jan Gross) care dau măsura abjecţiei oricărui totalitarism este vorba în majoritatea cărţilor scrise de Hanna Krall. Jurnalistă şi scriitoare, cărţile sale, traduse în toată lumea, pun aceeaşi obsesivă întrebare a destinului personal în malaxorul „obiectiv" al istoriei. Mutarea accentului de pe abstract pe concret, de pe mecanismul istoric pe viaţa personală, de pe responsabilitatea instituţională şi colectivă pe răspunderea individuală din opera sa face din autoarea poloneză una dintre cele mai tăioase conştiinţe de reflexie etică asupra istoriei recente.

Acolo nu mai există nici un rîu este suma poveştilor ascultate sau primite de autoare de la supravieţuitorii Holocaustului risipiţi în lume şi reuniţi de aceeaşi nevoie imperioasă care îi făcea în timpul războiului să scrie jurnale sau să povestească oroarea. Pogromul de la Tykocin, în care au murit 1400 de evrei, văzut prin ochii singurului supravieţuitor, Abram Kapica, fiul unui grădinar, executarea Polei din Plebanki pentru ascunderea unor evrei, zecile de mii de cranii mici, de copii ieşite la topirea zăpezii din pămîntul pădurii Rumbulski, povestea păpuşii de rumeguş oferite de Maria Ejzen unui muzeu din Ierusalim – istorii care se adună caleidoscopic şi refac faţa adevărată a unuia dintre cele mai dementiale perioade din istorie. Simplitatea povestirii, litania neîntreruptă de nume şi coşmaruri, importanţa dată amănuntelor fac din cartea Hannei Krall nu doar o mărturie, un document de primă mînă, ci şi o povestire de grad zero scrisă acumulativ şi refăcînd narativ o lume pierdută.

● **Olga Tokarczuk, *Străveacul şi alte vremi*, trad. şi postfaţă de Olga Zaicik, prefaţă de Mircea Cărtărescu, Editura Polirom, 2002.**

Străveacul şi alte vremi este o extraordinară frescă mitico-magică a ultimului veac polonez. Într-un interviu, autoarea, spunea că a vrut să creeze în această carte „o picătură de apă în care să se reflecte întreaga lume". Iar felul în care a reuşit acest lucru se explică nu doar prin recunoscutul său talent de povestitoare, prin viziunea totală asupra scrisului, prin simplitatea, directeţea şi „genuitatea" personajului public care pare să privească lumea cu o uimire intuitivă aproape de negăsit în toxicele medii literare („fata" de care vorbeşte Cărtărescu în prefaţă), ci mai ales printr-o foarte personală concepţie asupra lumii în care autoarea trăieşte şi scrie. Universul Olgăi Tokarczuk este unul suprapus, construit ca în scrierile iniţiatice, dar şi ca în jocurile pe calculator, un univers fractalic în care timpul (Străveacul) este şi spaţiu, iar oamenii sînt şi destin propriu şi glumă (arbitrară) a istoriei. Coerenţa universului este în acelaşi timp dată de Dumnezeul omniştient pe care nu-l văd nici îngerii personajelor, precum şi de logica basmului pe care autoarea îl aşează (o dată cu structuraliştii) la originea literaturii. Analizele posibile (de motive, filiaţii, texte sacre) sînt nenumărate şi au fost deja făcute, ca în cazul oricărui mare scriitor. În esenţă însă, romanul Olgăi Tokarczuk este o extraordinară carte de dragoste, acea dragoste care dă sens vieţii, credinţei, timpului şi morţii şi care creează lumi posibile. O carte pe care dacă n-am fi tradus-o în româneşte, ar fi trebuit s-o scriem. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Interzis minorilor

Cartea *Prînzul dezgolit* a lui William Burroughs, apărută de curînd la Editura Paralela 45 în traducerea lui Sorin Gherguţ, ar trebui însoţită de o bulină roşie cu cifra 18 şi de avertismente pe larg adresate cardiacilor, suferinzilor de afecţiuni hepatice, femeilor gravide, ipocriţilor etc. Cronica de faţă de asemenea.

Prînzul dezgolit nu este o carte pe care s-o ţii pe noptieră. După cum mărturiseşte şi Burroughs, ea „este o problemă de catharsis, un loc în care spun lucrurile cele mai oribile care-mi vin în minte (...), cele mai oribile, mai scîrboase, groaznice şi zîmbitoare posturi cu putinţă". William Burroughs a fost dependent timp de 12 de ani de droguri – „am folosit opiu, fumat şi pe cale orală (injectarea în piele cauzează abcese. Injectarea în venă e neplăcută şi posibil periculoasă), heroină injectată în piele, venă, muşchi, prizată (cînd nici un ac nu era disponibil), morfină, dilaudid, pantopon, eukodol, paracodeină, dionină, codeină, demerol, metadonă", ne spune el într-o „Scrisoare a unui dependent grav de drogurile primejdioase" publicată într-o revistă medicală şi reprodusă în anexa traducerii româneşti; începînd de la 13 ani, este puternic atras de criminalitate, pasiune care culminează cu împuşcarea ultimei sale soţii, pe care a avut-o înainte de a se dedica în totalitate vieţii *gay* (biografii reproduc legenda conform căreia Burroughs a încercat să repete episodul cu Wilhelm Tell şi mărul şi a greşit ţinta); a fost pensionar al aresturilor şi al clinicilor de psihiatrie, se credea posedat de un spirit malefic *(Ugly Spirit)*, s-a automutilat (şi-a tăiat voluntar o falangă), a avut legături cu lumea interlopă etc. Prin urmare, „cele mai oribile lucruri" care-i vin în minte şi pe care le reproduce în *Prînzul dezgolit* nu sînt deloc apă de trandafiri: sodomizări sălbatice însoţite de acte de sadism şi antropofagie, viermi care intră în organele genitale, vulve puternice care frîng şi penisuri artificiale, acte sexuale cu penisurile în erecţie ale spînzuraţilor, sînge, spermă omniprezentă, puroi, putrefacţie. Şi, desigur, mult, mult drog. Asistăm la o întreagă panoplie a fantasmelor, unele mai incredibile decît altele (cum ar fi, de exemplu, fantasma unei „deschizături bune la toate" – anusul – care să asigure şi plăcerea sexuală şi funcţia excretoare, dar şi alimentaţia, funcţia vorbirii şi chiar să producă artă).

Prînzul dezgolit este o carte vădit obscenă, extrem de violentă, cu scene la limita suportabilului şi nu e de mirare că, după apariţia sa, a fost obiectul unui proces în care se cerea interzicerea ei. La proces, au pledat pentru carte, printre alţii, Norman Mailer, Allen Ginsberg sau John Ciardi. Decizia Curţii Supreme a Statului Massachusetts este semnificativă: cartea este lipsită de caracter obscen, deoarece are valoare literară, iar acest din urmă lucru compensează totul.

William Burroughs a fost într-adevăr dependent de droguri sau a avut legături cu lumea interlopă cum scriam mai sus, dar a fost şi unul dintre cei mai de seamă scriitori ai Americii (de altfel, în 1982 a fost primit şi în Academia Americană). A fost un adevărat guru pentru generaţia de scriitori *beat* (Allen Ginsberg, Jack Kerouac, Lawrence Ferlinghetti ş.a.). La nivelul scriiturii, a fost un fel de James Joyce, altoit cu un Henry Miller la puterea a zecea (aceasta pentru adepţii comparaţiilor).

Prînzul dezgolit e o carte onirică (unde onirismul e de fapt halucinaţie sub efectul drogului) şi poetică. Este vorba de o poezie a abjecţiunii, dar de poezie în adevăratul sens al cuvîntului. Chiar şi cele mai şocante scene au în ele sîmburele unui poem, altele sînt pe de-antregul poeme extraordinare. Iată, de exemplu, un episod în care este sodomizat un puşti care în prealabil fusese atîrnat în spînzurătoare: „Brusc, Mugwumpul îl proiectează pe băiat în gol, împingîndu-l din pulă. Îl opreşte din balans prinzîndu-l de şolduri, urcă, cu mîinile sale stilizate, hieroglifice pînă la umeri şi îi suceşte gîtul. Trupul băiatului e străbătut de un frison. Penisul i se ridică, cu trei zbateri care îi saltă pelvisul, şi ejaculează. Scîntei verzi îi explodează în spatele ochilor. O durere moale, ca de măsele, îi traversează gîtul şi coloana vertebrală, pînă-n pîntece, contractîndu-i trupul în spasme de plăcere. Întregul corp îi ţîşneşte, stors, prin penis. Împroşcat cu un ultim spasm, un jet de spermă traversează ecranul roşu, ca o stea căzătoare. Un suflu moale, din rărunchi, îl aspiră pe băiat într-un labirint de săli de jocuri mecanice şi filme porcoase. Un rahat ascuţit îi ţîşneşte din fund. Pîrţuri îi zguduie corpul fragil. Artificii explodează, în şiraguri verzi, de partea cealaltă a fluviului. Aude huruitul slab al unei bărci cu motor în lumina crepusculară a junglei... Sub aripile tăcute ale ţînţarilor anofeli."

După o asemena mostră de literatură de bună calitate (în ciuda ororii descrise), nu ar mai fi nimic de zis despre carte. Nici despre umorul ei, nici despre ironia faţă de societatea americană, faţă de artă sau faţă de sistem în general. Nici despre construcţiile utopice ale cărţii sau mesajele anti-totalitare. Nici despre structura specială a ei, care o face cu greu să fie asimilată unui roman. Este de ajuns să spunem că este vorba de o carte densă, mult prea densă, fără momente de respiro, o gîfîială continuă în lumea fantasmelor.

În privinţa ediţiei româneşti însă, trebuie să remarcăm, în plus, calitatea traducerii. Sorin Gherguţ s-a confruntat cu o carte dificilă. Textul ei corespunde şi sintactic halucinaţiei generale, uneori suprarealismul lui transformîndu-se în dadaism (conform unei tehnici, „cut-up", proprie lui William Burroughs); în stilul lui Joyce, de care aminteam, volumul nu face economie de jocuri de cuvinte. În faţa acestor obstacole, poetul Sorin Gherguţ s-a descurcat de minune: „Tre' să mă Orientez Express s-o tai d-aici în nici nimic nu mă ascunză (cămînt) minele sînt frecvente în acestă zonă..."; „Poftiţi, Ducese şi Duşi, luaţi-i pe micii aduşi."; „Veniţi, ciocănitoarea cîntă, şi are-un lemn de găurit..." etc. În plus, traducătorul s-a confruntat cu dificultatea transpunerii argoului narcomanilor (sîntem şi aici la început şi argoul narcomanului român este încă sărac) sau cu faptul că termenii sexuali „tari" nu sînt asimilaţi în limba română ca în americană şi că, oricum, în scris dau destul de straniu (ca să ne exprimăm eufemistic). Credem că Gherguţ a depăşit şi aceste handicapuri şi ne-a oferit o traducere de excepţie, una care va fi apreciată pe măsură de publicul român. Căci, desigur, publicul român nu este ca cel american, de care vorbeşte Burroughs, în cartea sa: „În urma evenimentelor, zece cetăţeni cu greutate – americani, evident – au murit de ruşine. A muri de ruşine este un gest specific indienilor Kwakiutl şi americanilor – ceilalţi spun pur şi simplu «Zut alors» sau «Son cosas de la vida», «Allah mi-a tras-o, atotputernicul...»." Sperăm ca nici unul din concetăţenii noştri să nu moară de ruşine în urma lecturii *Prînzului dezgolit*.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Trista Teo

Interviurile de sărbători sînt, de obicei, pe acelaşi tipic: vedetele narează, apetisant şi high-life, cu cine le vor celebra, cu ce se vor îmbrăca şi cu ce delicii culinare se vor delecta. Teo, binecunoscuta realizatoare a emisiunii cu acelaşi nume, ne oferă, în *TV Mania* din ianuarie, o viziune exact opusă: „Anul acesta sărbătorile mi s-au părut deprimante. Gîndeşte-te cum e să le petreci cu brînză de vaci, caş şi şunculiţă degresată". Şi asta nu e decît partea mai facilă, aparentă a melancoliei sărbătoreşti; Teo are profunzimea de a merge cu judecăţile şi constatările mai departe: „Eu am fost deprimată de acest Crăciun, pentru că am constatat că lumea nu face altceva decît să mănînce. Am descoperit că acest popor, cînd se naşte Iiisus, taie porcul şi-l mănîncă, iar cînd este crucificat Iisus, taie mielul şi-l mănîncă. Ideea e că toată lumea se ghiftuieşte peste măsură şi apoi zace". Iată că aparent joviala Teo lansează o filozofie anti-hedonistă, în favoarea sacrificiilor propriului trup, privit, ca-n teoriile moderne anti-consumiste, ca sufocat de ofertele exagerate ale culturii populare. Tocmai Teo, a cărei poftă de viaţă din emisiuni părea legată şi de un soi de triumf al trupului ca aliat, benefic, al spiritului se dovedeşte, de sărbătoare, adepta acelor filozofii anorexice, care, parafarazîndu-l, de foarte departe, pe Baudrillard, coc moartea trupului, sau, măcar, sublimarea lui . Melancolia lui Teo de cele mai vesele sărbători este dovada victoriei ideologiilor anti-trup, nu neapărat în favoarea spiritului, ci în favoarea formei trupului: estetice, dar fără fiorul ăla de bucurie tocmai din spiritul Crăciunului. Văzînd Crăciunul ca pe o ghiftuială urmată de zacerea post festin, întreaga viaţă îşi pierde chichiţa, „ceva"-ul ăla de fior, mister şi surpriză , care ne ţine pe picioare. Evident, lipsa de chef a lui Teo i se trage din regimurile de slăbit: dar, fără să vrea, vedeta a devenit, astfel, purtătoarea de cuvînt *in extremis* a unei societăţi de consum ciudate, superproducătoare şi anorexice în acelaşi timp.

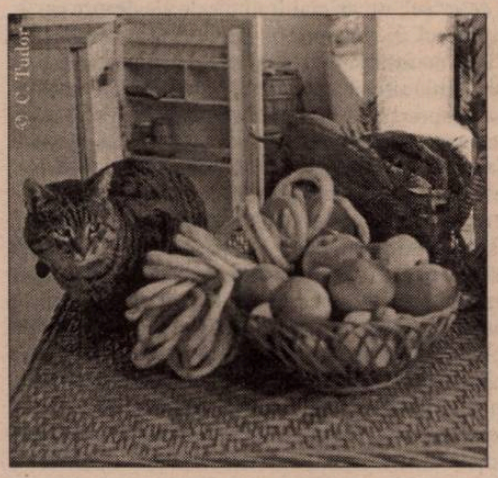

Nu sînt îngrijorată pentru Teo: odată sfîrşit regimul, o să-şi revină şi ea. Chiar dacă va ajunge (sau va rămîne), cum singură se declară, „vegetariană şi blondă". Grav e că am observat, şi în cazul meu, sindromul „Teo": deşi, pentru mine, Crăciunul era sărbătoarea sărbătorilor şi chiar îi simţeam Spiritul (despre care scriam cu emoţie cam cu doi ani în urmă), anul acesta parcă n-ar fi trecut dincolo de forma lucrurilor. Să funcţioneze deja toate clişeele literaturii de care mă feream cu atîta osîrdie: vîrsta, dezamăgirile, pierderea pasiunii şi a inocenţei? Sau, poate, veştile rele auzite din jur, de la prieteni sau alt fel de apropiaţi, despre morţi şi posibile divoţuri? Sper să fie doar un moment, atît la mine, cît şi la Teo: pînă la urmă, e vorba doar de o luptă împotriva unui nesemnificativ înveliş.

▲

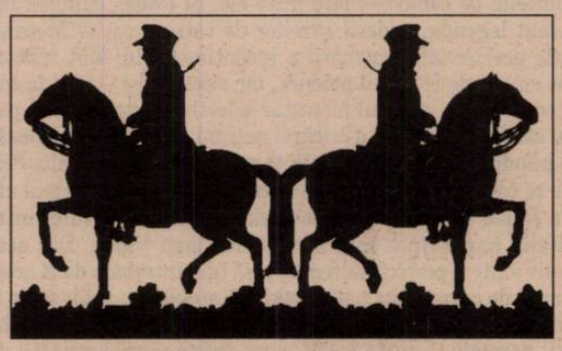

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

La declanşarea iminentă a unui război

Fiindcă prieteni inteligenţi şi informaţi (nu-i deloc un pleonasm!) îmi dau de veste că un război bate – pampampampam, ca în a V-a – la uşă şi nu are nici un rost să ne ferim de acest adevăr, mi-am permis să-mi fac o necesară plăcere şi să mă gîndesc la fel de insistent la Charlie March. Ideea unei plăceri în declanşarea unui război o deţin, de mult, de la mama unui foarte bun prieten care ne povestise amîndurora, lăsîndu-ne perplecşi, cum, la Londra, în ziua cînd pornise „al doilea mondial", ea s-a întîlnit pe scara blocului cu un vecin, dl Schwartz, şi, desigur, îl întrebase: „Ce părere aveţi?". El nu răspunse, ea insistă: „A început războiul..." Dl. Schwartz, calm şi democrat, îi răspunsese: „Dacă le place..."

Să revin: Charlie March a fost/este (nu ştiu precis) unul dintre cei mai interesanţi oameni despre care am auzit în ultima mea mie de ani. Charlie March a fost/este (nu m-am interesat dacă mai trăieşte) unul dintre cei mai interesanţi muzicieni despre care am auzit în secolul trecut. Charlie March a fost/este (nici nu are importanţă timpul verbului) unul dintre cei mai importanţi artilerişti, de la primul glonţ încoace, dovadă că numele său întreg e cunoscut ca Charlie „Boom Boom" March. De ce?

Inginer în electricitate – o ştiu la fel de precis ca anul naşterii sale: 1916! –, el avea acasă trei tunuri de pe vremea războiului civil din Statele Unite. Tot acasă, deţinea 13 mortiere vechi de pe vremea lui Pazvante Chiorul. Charlie (nebunul?) nu trăgea cu tunul şi nu împuşca raţele – cum cîntam noi, despre cîte unul, în Aleea Popa Nan, cînd eram mici şi simpatici. Charlie „Boom Boom" cînta la tun.

Există nevoie de tun în muzică. Rar, foarte rar, dar există. Există „Uvertura 1812" a lui Piotr Ilici Ceaikovski. Există o operă, „Victoria lui Wellington", scrisă de Ludwig van Beethoven, la cîţiva ani buni după ce Titanul se lămurise cu Tiranul şi se hotărîse să nu-i mai dedice „Eroica", fapt care mă zguduise la o vîrstă cînd nu mai rimam „nebunul" cu „tunul".

Cînd orchestrele de prin Statele Unite programau asemenea muzici cu canonade, Charlie „Boom Boom" March se prezenta cu armamentul din dotare şi propunea dirijorului serviciile sale pentru executarea unei singure „melodii" – lovitura de tun. Minte de electrician, el realizase un echipament care permitea declanşarea electronică a instrumentaţiei sale. El dădea tunului dimensiunea inofensivă a unei tube, a unui corn englez. Nici un dirijor nu avea de ce se teme. Nici un violonist. Nici un violoncelist. Şi – mai ales – nici un spectator. Un singur accident se înregistrase în toată activitatea lui artistică: în 1969, cîntînd cu Filarmonica din Los Angeles, tunul său a pornit să bată de zece ori, deşi în partitură Beethoven indicase o singură explozie; se spărseseră ferestrele, oglinzile şi conductele de apă ale sălii, scena a fost inundată, dar nu murise nimeni – ceea ce, lăsînd deoparte ambiţia noastră de a trăi numai în nenorocire, e preferabil tuturor clipelor cînd tunurile pornesc să bată după partituri care te fac să uiţi că pe lumea asta a existat un om numit Ludwig van Beethoven (ce, nu există asemenea partituri?).

Cred că el a deschis un drum şi a închis un sens. Puţini sînt la înălţimea politicii sale. Mulţi nu vor să arunce tunurile în mare, în aer, la fiare vechi. Charlie „Boom Boom" le propunea, prin singura notă emisă de instrumentul său, trecerea tunurilor în orchestre şi transformarea lor în tube sau tromboane, solemne, serioase, nu o dată caraghioase, niciodată insipide. El deschidea şi închidea o perspectivă ameţitoare în dezarmare, de o fermecătoare grozăvie: nu doar să ne iubim pe tunuri, ci să şi cîntăm la ele, ca la piculină, ca la xilofon. De curînd, în seara cînd am văzut tunurile unui măreţ portavion, m-am gîndit să-i dedic o simfonie pentru crucişător, orgă şi orchestră. Beethovenian păţit, am renunţat la simfonie, dar mai cu seamă la dedicaţii; mă rezum – sub presiunea iminentului – să îngîn, pentru Charlie, „Für Elise". Între două bum-bum-uri, „Für Elise" cea suavă sună, după urechea mea, ca „a treia", „Eroica". În ce priveşte „a cincea", a Destinului – ea nu poate fi deturnată decît spre soldatul acela american care, în plină manevră prin deşertul Kuweitian, nu reuşea să-şi pună masca de gaze în cele 9 secunde sacramentale.

P.S. Dacă tot nu ne săturăm de dedicaţii, iată una, dibuită recent într-un supliment literar al ziarului *Le Monde*. În catalogul unei expoziţii cu vînzare a cîtorva sute de cărţi şi reviste aparţinînd lui Sartre, la nr. 399 este înregistrată cartea „Testamentul lui Stalin" (Editura Fasquelle, 1956) scrisă de Jean Cau, un fost secretar şi colaborator al lui, un redutabil pamfletar care se va despărţi de maestrul său. Dedicaţia pe acel volum e de un sarcasm formidabil pentru cei care cunosc convulsionatele relaţii sovieto-sartriene: „Lui Sartre, şobolan vîscos, viperă lubrică, gropar şi ticălos fără platformă politică, prietenul său, Iosif Stalin".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De început (II)

11 ianuarie 003 Vin de la Mogoşoaia drogurilor. În dreptul benzinăriei Shell de pe Coposu, o Dacie intră în mine. Nu are asigurare, nu are permis în regulă, are un copil lîngă el, e pensionar. Mă grăbesc să-şi facă asigurare, să termin vineri noaptea toată tărăşenia. La Poliţie omul se plînge că a lucrat în Interne şi ar vrea să fie ajutat. I se ia carnetul.

12 ianuarie 003 Mă sună omul: asigurarea nu e valabilă. Se plînge că relaţiile lui au îmbătrînit, au murit. Să-l păsuiesc o zi-două.

Martie 000 Alunec pe linia de tramvai, intru cu maşina într-o Dacie parcată vis-à-vis, pe trotuar, în faţa Liceului Viteazu. Maşina era a unei inspectoare ce era în exerciţiul funcţiunii. Cei de la liceu au scăpat de inspecţie. Ea era siderată că pot scăpa doar cu amendă. O puneam pe drumuri, prin bălăriile serviceurilor auto.

Mai 002 Intru într-o groapă adîncă pe strada Profesorilor. Paradesc masca. Merg la asigurare. Merg la service. Semnez că eu plătesc şi ei îmi dau banii înapoi. Apoi, îmi dau seama că n-am banii ăia, zeci de milioane. Mă întorc. Asiguratorii nu dau înapoi, eu, nu, service-ul îmi făcuse maşina. Se dau telefoane la asigurări. Se deblochează viciul creat de bine. Asiguratorul, după vreo două săptămîni, spune că a cercetat strada Profesorilor şi n-a găsit groapa. El crede că eram beat şi m-am urcat cu maşina pe un stîlp, l-am doborît şi abia după un timp am spus la Poliţie. Mă va da în judecată...a luat probe de pe stîlp, are şi rămăşiţe ale maşinii colectate în vid.

Iunie 002 Vreau să ies dintr-o curte. Manevre. Intru direct în zid. Farul de ceaţă bulit, masca atinsă. Semn că afacerea ce-o pusesem la cale cu entuziasmul specific vîrstei, n-o să iasă.

Octombrie 002 Intru într-o groapă. Cauciucul se face ţăndări. Opresc un autobuz. Şoferul şi ajutorul lui sînt de acord să mă ajute. Se minunează de ce scule am.

30 noiembrie 002 Lîncezeală. Afacerea nu iese.

1 ianuarie 003, ora 0 Vreau să nu mai dau în gropi cu maşina, să n-o mai accidentez, să n-o mai zgîrii, s-o spăl la patru zile, să leg uşile cu sfori, să ştiu că e a mea. Ce ştiu eu despre maşină: merge cu motorină, pedalele, volanul, aranjarea oglinzilor, cînd merge. Nu ştiu nimic altceva, nici să fac o pană, nici cum merge motorul. Oare un Trabant cu 120 pe oră merge la fel de repede ca mine cu 119? Cel mai nasol e că nu stăpînesc frîna de motor esenţială la munte şi pe timp alunecos.

13 ianuarie 003 Cît ştiu despre maşini, cam tot atît ştiu despre următoarele subiecte: eu, femei, flori, băieţi, computer, scris, literatura mare şi mică, filozofie, media, marketing, management, PR, publicitate, clanţe stricate, bani.

▲

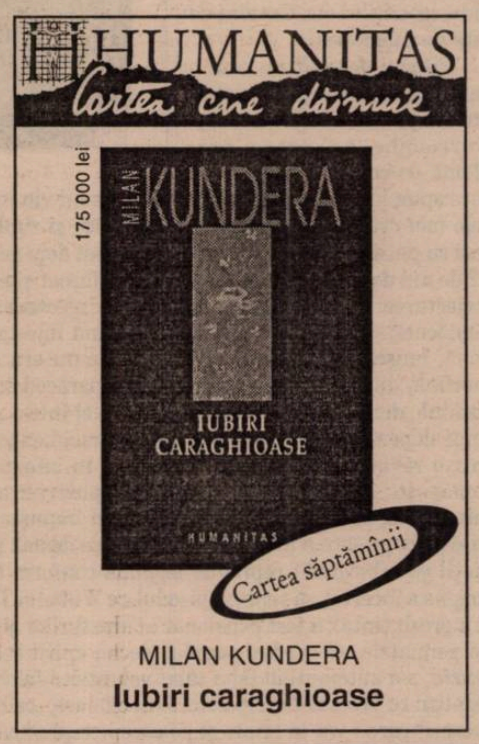

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Arhitectură şi viaţă. La New York

1. Eveniment: s-a scos semnul Coca-Cola din Times Square, care stătea acolo de zece ani, făcînd figură de avanpost al noilor tehnologii ale publicităţii: fibră de sticlă, robotică, relief profund. Devenit un „loc al memoriei", colorînd cu necesarele 5% de roşu fotografiile amintitoare ale unui întreg mapamond, semnul era plîns de întreaga presă new-yorkeză. Noţiunea de monument are felurite chipuri în contemporaneitate şi, din fericire, majoritatea nu (mai) sînt monumentale.

2. În 1999 văzusem, pe 46th colţ cu Broadway, expoziţia dedicată asanării unui loc decrepit, chiar acesta. În 2002 am văzut gata proiectele prezentate acolo. Cu unele modificări: atunci cîştigase un turn al lui Michael Graves, azi am văzut drept hotel Westin pe cel, plasat secund, al firmei Architectonica (din Miami). Cel al Zahei Hadid, al treilea proiect propus, nu s-a întrupat – dar acesta este destinul multora dintre proiectele distinsei starlete a arhitecturii deconstructiviste (şi al acesteia din urmă în genere şi programatic, aş zice). Westin-ul realizat are drept încheiere o fantă între cele două corpuri de turn, fantă luminoasă (sîntem în proximitatea Times Square, loc de lumină şi publicitate). Turnurile realizate în ultimii ani în N.Y. încep să amintească deopotrivă de arhitectura anilor cincizeci şi şaizeci locali şi de arhitectura europeană contemporană: sticlă transparentă, minimalism al expresiei, pe alocuri volumetrii speciale (vezi frontul de la Columbus Circle, vizavi de un negru ca tăciunele Trump Tower), dar în rest, reţinere cît cuprinde. Michael Graves a făcut un alt bloc de locuinţe de lux pe colţul 39th cu 5th Avenue, în maniera sa cunoscută – aici revizitînd Art Deco-ul atît de voluptuos reprezentat în arhitectura locului. Mai mult chiar, viaţa cotidiană a oraşului s-a „europenizat" într-un sens care o face mult mai vie şi mai diversă decît atunci cînd am lăsat-o ultima dată, în 1999: cafenele, restaurante exotice prin diversitate geografică a originilor, pe de o parte, dar şi prin stranietatea combinaţiilor acestora, pe de altă parte. Cum constatasem acest fenomen încă din 1999 cu un oraş pîrlit precum Cincinnati, unde centrul (aşa-zicînd istoric) a fost restaurat, umplut cu viaţă urbană permanentă, m-am bucurat să îl văd, apoteotic, în ceea ce este probabil cea mai cosmopolită metropolă a civilizaţiei occidentale.

3. Tot în Times Square, loc privilegiat al paradelor de Thanksgiving Day (Macy's) şi al revelioanelor, a apărut o clădire care împinge mai departe conceptul de faţadă inteligentă, cea a firmei Lehman Brothers. Pereţii clădirii, faţada întreagă, nu mai sînt suport pentru ecrane sau panouri publicitare, ci sînt un unic ecran de LCD, de două calităţi: plinul este purtătorul unui mesaj, în vreme ce ferestrele, de asemenea ecrane din cristale lichide, dau seama despre un alt nivel de informaţie. Poţi face *scharf*-ul cînd pe unul, cînd pe celălalt, în vreme ce ziua, stinse, ambele instanţe sînt „mute" şi, aparent, „normale", adică ce e opac pare zid, iar ce e transparent pare (doar) sticlă clară. Peretele lizibil este, astfel, parte din însăşi natura edificării, în vreme ce transparenţa sticlei nu mai este doar o absenţă a consistenţei, ci este ea însăşi suport pentru comunicare. Iar literele se (pe)trec astfel pe sticlă, şiruri nesfîrşite, închipuind cuvinte parcă prin aer. Cred că ne aflăm dinaintea unui – citabil – moment de cumpănă al arhitecturii contemporane. Tehnologia nu mai este pusă (doar) în slujba portanţei, a efectelor estetice pur formale, aşa precum în cazul primei arhitecturi hi-tech (Lloyd's of London, Centrul Pompidou de la Paris); dimpotrivă, vedem acum o tehnologie care se ascunde, se ocultează, devine transparentă. Dar asta făcuse şi a doua generaţie *hi-tech!* Atunci, ce e aici în plus? Destinaţia acestei ocultări a tehnologiei: comunicarea dinamică, vizualitatea pură a obiectului pe care textul îl trimite în planul secund al fiinţării. Clădire-text în perpetuă schimbare, bun venit din viitor!

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

e-logii, e-tică, e-moţii

De peste zece ani, viaţa mea se petrece în cea mai mare măsură la calculator. Stau în faţa monitorului ore fără sfîrşit, şi la birou, şi acasă. De fapt, PC-ul a reuşit să şteargă majoritatea graniţelor dintre viaţa personală şi cea profesională. Hobby-urile mele, mai mult sau mai puţin periculoase, informaţiile curente, documentările şi documentele cele mai sobre, diverse glumiţe audio sau video, traficul poştal, jurnalele şi proiectele, toate şi-au făcut culcuş, unele lîngă altele, în aşternuturile electromagnetice ale hard-disk-ului. Un aranjament care oscilează periculos între democraţie şi imoralitate. Unui neofit îi poate părea un pas către anarhie, iniţiaţii ştiu însă că tastatura poate fi un organizator superior marilor bibliotecari din trecut, cei care îngrijeau cu har tezaurele bibliofile ale aristocraţilor subţiri. S-a pierdut, poate, plăcerea accesului nemijlocit la pagina scrisă, la incunabule, la ediţii rare, dar să fim serioşi, cîţi dintre noi chiar aveau acces la ele? S-a cîştigat însă, cu siguranţă, avantajul accesului rapid la o gamă cvasi-infinită de surse, tentaţie irezistibilă pentru epoca în care timpul şi informaţia înseamnă (aproape) totul.

Aţi înţeles probabil de care parte a baricadei mă aflu, dar voi mărturisi că eu însumi îmi recunosc şi o stare de inconfort sentimentală. Nu cred că starea de lucruri în care mă complac ar fi ideală (îi dau dreptate din multe pedeve-uri lui Daniel Vighi, pe care l-am cunoscut cu ani în urmă, uite, profit de ocazie şi îl salut cu drag). Mai mult, bănuiesc că, făcînd analogie cu simptomele abuzului de stupefiante, aş fi candidatul perfect pentru o cură de dezintoxicare. (Ajuns aici, le sugerez celor ce vor să profite de sugestia anterioară să mă programeze la clinica Betty Ford. Pot să le dau şi adresa, am găsit-o pe Internet.) Dac-aş vrea să apăs mai tare pedala histrionică, m-aş plînge că nu mai merg la munte sau la teatru „ca-nainte", dar adevărul e că, oricum, comoditatea mă cîştigase de partea ei. În fine, oricum aş lua-o, nu vreau cu nici un preţ să-mi tratez adicţia faţă de acest obiect (încă) inestetic şi butucănos, dar care se luminează atît de prietenos atunci cînd vreau eu. Şi numai cînd vreau eu! Pe scurt, un prieten mai găseşti, dar un Pentium IV greu! Ca să nu mai vorbesc de o conexiune convenabilă la Internet!

Jur cu mîna pe mouse că nu mi-e dor nici de manuscrise, nici de fermecătoarele ştersături sau adăugiri şi nici de ilizibilitatea lor. Viciul aranjării textului în pagină, al jocului cu aliniamentele, cu caracterele şi corpurile de literă mă pasionează şi îmi ajunge cu prisosinţă. Iar faptul că mă pot arunca „în reţea" (sau în lume, cum îmi place mie să cred) mă face să mă simt cetăţean al lumii, chiar înainte de aderarea naţională la UE. Sînt entuziast, ştiu, poate chiar naiv. În fond, lectura depeşelor „calde" ale agenţiilor de presă, contactul cu ziare şi reviste altminteri inaccesibile nu mă scutesc de gheaţa şi gunoiul de pe stradă, de cozile de la Circa Financiară, de prea entuziastele mutre ministeriale, de cîinii dintre blocuri şi de multe alte mizerii cotidiene. Dar mă ajută să le fac faţă.

Există însă şi o zonă în care mă recunosc un biet pionier – *chat*-ul. De-abia fac faţă la *e-mail*-urile schimbate cu amicii, vechi şi noi, apropiaţi sau îndepărtaţi (doar fizic)! Una e una şi alta e alta, dar faptul că în căsuţa mea poştală se-nghesuie un volum tot mai mare de *junk-mail* sau *spam* mă cam pune pe gînduri. Ca să nu mai zic de entuziasmul comunicării cvasi-simultane, care-i încurajează pe unii să trimită mesaje interminabile şi inutile, adaptînd nefericit parabola colegilor de celulă, care, la eliberare, mai stau de vorba două ceasuri în faţa puşcăriei. Sau de noile lanţuri ale Sfîntului Anton, agresiuni indigeste şi nepoliticoase care te somează să participi electronic la lupte ecologiste, anti-globaliste sau chiar mai păguboase. E drept, am la îndemînă butonul pe care scrie *delete*. Azi îl folosesc din plin. Dar mîine?

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Măcar sîntem comici

De cînd nu mai prinde Arte, un prieten de-al meu citeşte programul acestui post cu încă şi mai multă atenţie, ca să nu-i scape nimic din ceea ce, oricum, pierde. Îi văd logica (atunci cînd eşti privat de o voluptate, de ce să nu fentezi privaţiunea, extrăgîndu-ţi voluptatea chiar din ea?), dar eu unul sînt prea din topor pentru aşa ceva. De cînd nu mai prind Arte, citesc o revistă de programe care nu suflă un cuvînt despre acest post. Mă menajez. Arte? În seara asta? Nu ştiu şi nu vreau să ştiu, bună ziua. Cu atitudinea asta, n-ar fi trebuit să aflu că pe Arte s-a dat cea mai bună petrecere de Sărbători: filmul din 1967 al lui Jacques Tati, *Playtime*. Dar cumva am aflat. Şi din momentul în care am aflat, n-am mai avut pace. Cumva, trebuia să ajung acolo. Nu mai puteam scăpa de cuvintele unui alt prieten, care a văzut filmul anul trecut la Cannes, într-o copie restaurată, şi a scris în aceste pagini: „A fost cel mai frumos moment de contopire cu Cinema-ul pe care l-am cunoscut la Cannes de cînd cunosc Cannes-ul. *Play (it again), Time!*" Oh, da! Nu puteam să ratez aşa ceva: cel mai frumos moment de contopire cu televizorul, de cînd încerc să cunosc fericirea la televizor.

Marele artist comic a investit enorm în *Playtime* (a construit practic un oraş) şi *Playtime* l-a ruinat. Publicul nu s-a înghesuit şi e adevărat că oraşul acela colosal şi steril (modernismul văzut ca un gigantic gag absurd) şi unele gaguri le pot induce unora dintre spectatori o anxietate de cobai prinşi într-un labirint. Dar mă deranjează să citesc că în *Playtime*, Jacques Tati denunţă „anonimatul şi uniformizarea" şi face „o pledoarie pentru individ". Nu că n-ar fi adevărat, dar *nu sună comic*. Şi e vorba despre Tati, care a scos sunete mai comice decît oricine altcineva. Ascultaţi-i personajele. Ce veţi auzi nu se cheamă dialog cinematografic; e o sublimă păsărească poliglotă, în care ce se spune nu e mai important decît beep-beepurile şi clac-clacurile şi scîrţ-scîrţurile şi pîrţ-pîrţurile încurătoare. Dar nici mai puţin important. În valurile de poluare fonică din lumea lui Tati se află nenumărate perle – practic fiecare zgomot e o perlă. Şi peste întreaga babilonie răsună o afirmaţie clară, insistentă: toţi oamenii sînt caraghioşi. Nu numai personajul lui Tati, Monsieur Hulot, cu pipa, umbrela, pantalonii prea scurţi şi şosetele sale vărgate – o fi el autorul şi vedeta filmului, dar nu deţine monopolul asupra caraghioslîcului omenesc –, ci toţi ceilalţi, cu toate lucrurile lor, cu tot ce fac ei. De aceea, petrecerea din a doua jumătate a filmului este una dintre cele mai mari din cîte au fost filmate vreodată: fiecare musafir, fiecare chelner, fiecare căscat ajuns acolo din întîmplare (ca M. Hulot) are dreptul să fie profund caraghios. Şi nu trebuie să se forţeze pentru asta. Orice alt autor ne-ar fi arătat cum, în cursul nopţii, ideile de ordine şi eficienţă se fac praf odată cu restaurantul în care are loc petrecerea; dar Tati, mult mai subtil, ne arată cum ideile de ordine şi eficienţă se pilesc niţel (OK, niţel mai mult) şi încep să danseze pe mese, în timp ce restaurantul se mai clatină, dar se ţine destul de bine. Orice alt autor şi-ar fi anunţat din vreme gagurile tari, ar fi insistat pe exploziile cele mai spectaculoase, ar fi încercat să profite de ecourile lor; dar Tati, îndată ce a făcut un gag şi i-a dat drumul în lume, se întoarce liniştit la treaba lui. Fără emfază, fără să exploateze o poantă pînă cînd îi iese limba, fără să o urmărească neliniştit, ca un părinte care vrea să se asigure că odrasla lui are succes în societate. Tati e calm, Tati ştie dinainte traiectoria poantei – e o problemă de matematică pe care a rezolvat-o. Tati face în acelaşi timp comedie şi geometrie.

Şi poezie. Cînd petrecerea se termină, ai putea să juri că a durat toată noaptea. M. Hulot şi cîţiva americani (printre ei, o femeie de care parcă ar vrea să se apropie) o mai prelungesc puţin, la o cafea. Apoi gaşca se sparge şi, brusc, M. Hulot e singur la ieşirea dintr-un supermarket. Americanca de care parcă voia să se apropie e într-un autocar, în drum spre Orly. Se creează un ambuteiaj, dar nu-i o problemă, maşinile se află pe o placă turnantă, se rotesc vesele ca într-un manej şi cineva pune un bănuţ într-un parcometru, pentru ca manejul să continue. În autocar, ea descoperă nişte lăcrămioare şi deja îi e greu să ghicească de la cine sînt (sînt de la M. Hulot, abandonat în supermarket), dar nici asta nu e o problemă: nu sîntem de neuitat, dar măcar sîntem comici – tot e ceva.

▲

ÎNC-O ZI DE STAT LA COZI

Cozile specifice comunismului nu mai sînt. Cele care mai există astăzi sînt mai degrabă accidentale, legate de noutăţi neorganizate încă destul de bine sau (mai puţin accidentale) la instituţiile statului unde „se dă" cîte ceva. Încă foarte neplăcute, dar departe de ce erau înainte.

*Şi chiar dacă astăzi putem privi detaşaţi feomenul, el s-a întipărit probabil pentru multă vreme în subconştientul nostru colectiv. Iar în ultimele zile, în preajma sărbătorilor şi în preajma administraţiilor financiare ne-au reîmprospătat memoria. (**A. M.**)*

Acum doar 13 ani

Să ne aducem aminte cum erau cozile pe vremea lui Ceauşescu. Unii poate au uitat, alţii poate nici n-au apucat. În special în anii '80, nimic nu se obţinea fără coadă, nici pîinea, nici televizoarele color şi nici măcar prezervativele. Cînd „se băga ceva", coada se forma de obicei în afara magazinului. De cele mai multe ori în spate. Mult rîvnitul produs „se dădea" la măsuţe improvizate, proptite în uşi dosnice cu gratii sau la ghişee. Alimentele cartelate se vindeau aproape totdeauna aşa. În Bucureşti, uleiul şi zahărul, deşi cartelate, nu se găseau oricînd. Uneori trecea luna şi rămîneai cu cartela nebifată. Cantitatea se „reporta" pentru luna următoare. Vecinii se anunţau între ei: „Se dă ulei de floarea soarelui la complex, vreţi să vă ţin rînd?". Fiindcă totdeauna era coadă. Şi niciodată nu erai sigur că produsul va ajunge şi pînă la tine. Se trimiteau iscoade de la capătul cozii să estimeze cîte kilograme au fost aduse la magazin. Se numărau persoanele de la coadă, se făceau calcule. Rezultatul suna cam aşa: „pînă la cetăţeanul cu pălărie ajunge sigur" sau „după băiatul în albastru nu mai staţi, că nu prindeţi". Cozi erau şi la apă minerală, la sifoane, la vin pelin, la hîrtia igienică pe care oamenii o cărau în cantităţi mari ca pe covrigi, înşirată pe sfoară. La lapte se formau cozi tăcute încă în puterea nopţii. În unele locuri era obiceiul să se lase doar sacoşele la rînd, oamenii plecau acasă şi se întorceau cînd venea laptele. Zgomotul navetelor de sîrmă tîrîte prin dosul complexelor alimentare era inconfundabil, iar locatarii din apropiere îl auzeau chiar dacă nu voiau lapte.

Interiorul alimentarelor era gol, cu excepţia unor borcane cu spanac sau ghiveci conservat care zăceau cu lunile pe rafturi ori a sticlelor de vinifruct, singura băutură care se mai găsea „la liber", fără coadă. Cînd „se băga" carne, lucrurile deveneau chiar haotice. Se dădeau adevărate lupte pentru a prinde un pui sau o bucată de porc cu multă grăsime. Una din cozile plăcute era la unt fiindcă mergea repede. Pachetele nu mai trebuiau cîntărite, lumea îşi pregătea bani ficşi. Doar că, de la momentul în care se afla că „se bagă" unt şi se forma coada şi pînă cînd vînzătorii începeau să servească, putea trece destul timp. La piaţă, cozile se formau uneori în pas alergător în urma cărucioarelor cu legume sau fructe care erau aduse de la maşini. Cîteodată coada alergătoare se întîlnea cu o alta, aşteptătoare, în dreptul tarabei la care urma să se vîndă. Ce mai ieşea atunci...

Pensionarii, avînd timp liber, erau cei mai mulţi şi mai stoici clienţi ai cozilor. Discuţiile dintre ei, în special dintre bărbaţi, erau însă parcă tot mai ilogice şi în contradicţie cu fenomenul pe care-l trăiau. Mulţi găseau (sau preluau) necesităţi „subtile" imbecilelor decrete ale lui Ceuşescu. De fapt, încercau să-şi motiveze propria lor situaţie nenorocită. Erau şi din aceia care criticau aprins, dar lumea din jur devenea suspicioasă. Altfel, pe şoptite, între persoane care-şi cîştigau reciproc încrederea din priviri, se mai spuneau o mulţime de ofuri. Se aprobau tacit dînd din cap cu ochii închişi a înţelegere.

În general, orice coadă era mai relaxată în partea din spate. Pe măsură ce oamenii se apropiau de sursa de hrană începeau să se certe să se împingă dacă nu chiar să se bată. „Se ataşază", se spunea despre cei care voiau să intre mai în faţă, sau „avansaţi că se infiltrează". Era binecunoscută şi tehnica „să-ţi laşi rîndul" la o coadă pentru a te aşeza şi la alta. După o vreme „îţi lăsai rîndul" şi acolo ca să vezi ce s-a mai întîmplat la prima coadă. „Daţi mai puţin, să ajungă la toată lumea", se spunea. „Dacă fiecare stă să aleagă, nouă ce ne mai rămîne", era altă vorbă. Interesul se schimba evident pe măsura apropierii de galantar. Dacă cineva îşi exprima nemulţumirea faţă de ce primea sau de felul cum era servit, cei din spate vociferau grăbindu-l. Ţineau partea vînzătorului în speranţa că vor primi o bucată mai bună atunci cînd le va veni rîndul. Cîte cineva intra în faţă zicînd „vreau doar să întreb". Răspunsul celor de la coadă venea întotdeauna prompt: „şi noi vrem doar să întrebăm" sau „şi noi stăm doar pentru un covrig". Alte expresii standard erau „de ce împingeţi aşa, duduie?" cu răspunsul „nu vedeţi că mă împinge şi pe mine din spate?" Şi apropo de împins, am asistat şi la scene aberante. La telecabina din Buşteni, la o coadă imensă pe o scară (se mai întîmplă şi acum), o familie cu bunici

© S. Ivanoschi

părinţi şi copii, ţinîndu-se de mîini în linie, s-a pus pe împins. Cu toate forţele, cu umărul ca la rugby sau chiar sprijinindu-se de balustradă au început să-i înghesuie pe cei din faţă care nu prea înţelegeau ce li se întîmplă. Cînd un bărbat din spate i-a întrebat uimit de ce fac asta, i-au răspuns că mai bine s-ar asocia şi el la împins ca să ajungă cu toţii mai repede sus.

Accidental, mai sînt şi astăzi cozi. Pînă nu demult erau la consulatele străine pentru vize. Aşteptările la acele rînduri aduceau cu ele toată psihologia, tehnicile, temerile şi chiar vorbele dinainte. Un nou tip de coadă este acum la bancomate, pentru bani. Deunăzi am lăsat o domnişoară să-şi scoată banii înaintea mea deoarece mi s-a părut că avea pretenţia (discutabilă) de a fi ajuns lîngă aparat înaintea mea. Oricum, am vrut să fiu politicos. Numai că după ce s-a instalat în dreptul bancomatului, fata a întors capul peste umăr şi mi-a sîsîit printre dinţi să stau mai departe, deşi eram la vreo trei metri. Era de-a dreptul panicată. Probabil de groaza hoţilor şi a cîtor s-au scris prin ziare. Dacă în comunism distanţa dintre indivizi era ca şi inexistentă, lucru ce pe mulţi părea să nici nu-i deranjeze, astăzi fiecare vrea să fie cît mai departe de ceilalţi. (**A. M.**)

▲

Raluca ION

Fenomenologia cozii

„Era o coadă fenomenală, draga mea!"

„Mai taci, cozile alea de care vorbeşti tu nu mai există! Mai bine spune-mi unde ai fost pînă la ora asta!"

„Am fost să-mi reîncarc cartela, ţi-am mai spus. Şi la bancomat era o coadă mare..."

„Şi uite aşa o barbă lungă avea... Parcă nu am văzut şi eu reclama, rămăseseraţi doar tu şi cîinii!"

„Dar în reclamă era miezul nopţii, iubito. Şi mai lasă-mă cu individul ăla. Nu eram eu! De ce crezi că a aşteptat atît? Să plece lumea..."

Coada la bancomat este o coadă de ultimă generaţie, încarnarea incapacităţii temporare de funcţionare a sistemului „banilor de plastic". Se prezintă ca o mutaţie bizară a cozii comune pentru că sfidează starea obişnuită de nerăbdare obedientă şi păstrează o distanţă regulamentară faţă de cel care scoate în acel moment banii. Etica ei ar face-o să semene în poziţie verticală cu un animal al cărui cap levitează deasupra umerilor.

În ajunul Crăciunului, în faţa unui bancomat de lîngă magazinul Bucur Obor, stătea înşirat un cîrd de lume. O coadă rapidă dar descurajantă prin lungime şi prin frigul de afară. Oamenii erau tăcuţi, nimeni nu avea chef să descoasă sau să lege conversaţii cu străinii. Izbucnirile aveau loc la distanţă de ceilalţi, în singurătatea din faţa ATM-ului: „Să vă ia naiba!", sau „să vă ia dracu'", după numărul de zile de întîrziere a plăţii salariului, după nevoia de bani, sau după firea fiecăruia. Alte izbucniri se consumau în tăcere, cu pumnii strînşi mototolind chitanţa tranzacţiei care nu se poate efectua din lipsă de fonduri. Duşmanul cozii de la bancomat nu mai era vecinul care ar fi putut să se bage în faţă şi să-ţi şterpelească de sub nas ultimul teanc de bancnote. Căutăturile pline de răutate către cel de alături lipseau cu desăvîrşire. Atîta doar că norocoşii îşi luau banii. La timp. Comparîndu-se cu aceştia, în coada de la bancomat unii se simţeau frustraţi şi, dacă erau angajaţi ai aceleiaşi companii, îşi spuneau unul celuilalt: „Firmă de rahat!". Acesta este duşmanul. Lucrează pentru el.

Coada la abonamentele gratuite RATB întrupează dependenţa masochistă de ideea de coadă, aşa cum coada la alocaţii pe 8 ianuarie arată mizeria şi lipsa soluţiilor. Anul acesta, Guvernul a decis că au dreptul la abonament gratuit pensionarii cu pensii mai mici de un milion şapte sute şaptezeci şi şase de mii de lei şi a luat o decizie surprinzătoare pentru toţi cei care trăiţi în România ştiu că tot ceea ce este dat de stat trebuie obţinut cu greutate, birocraţie, umilinţă şi coadă. Neapărat coadă. A prelungit, întru evaporarea acesteia din urmă, termenul de valabilitate al abonamentelor vechi pînă în martie. Surpriza este că la începutul lunii ianuarie a fost la centrele de abonamente coadă. Înarmaţi cu taloanele de pensii, copii după decizii, buletine şi poze cumpărate parcă din anticariat, oamenii s-au aşezat la rînd. Prima constatare a fost atunci că este frig afară, că frigul nu este sănătos şi la chioşcul din apropierea parcului IOR-ului am auzit într-o zi senină de iarnă sinistra veste că, din cauza frigului, doamna Stoicescu a făcut infarct şi a murit, lăsînd-o pe biata sa vecină, doamna Voinescu, fără posibilitatea de a-şi recupera bradul artificial împrumutat defunctei cu ani în urmă. Trecînd în alt plan am mai aflat că o copie costă în unele părţi o mie cinci sute de lei şi că ar trebui ca pensionarii să aibă reducere la xerox şi o serie de alte lucruri mărunte şi date medicale importante pe care le puteţi afla şi la o călătorie obişnuită cu tramvaiul. I-am întrebat de ce nu-şi înnoiesc abonamentele în februarie. O femeie respectabilă, cu părul bătînd în albastru ieşind de sub pălăria maro, răspunde profetic că e mai bine aşa, să faci lucrurile din timp, pentru că nu se ştie niciodată. De atunci neliniştea se insinuează în mine. „Ce-o fi vrut să spună? Te pomeneşti că o să cadă guvernul. Sau mai rău..."

Coada la policlinică este aceeaşi dintotdeauna. Privirile de acolo ar putea să şlefuiască diamante. Unii ar fi convinşi că persoanele din sala de aşteptare sînt doar aparent bolnave şi că ar fi în stare să ucidă cu mîinile goale din trei mişcări orice intrus care ar avea curajul să-şi introducă umil capul pe uşa medicului de familie. La o policlinică de cartier, o mamă încearcă să intre peste rînd cu copilul pentru o scutire. Este trasă de mînecă la propriu şi tratată ca o uzurpatoare. Oricum chestiunea este minoră, copilul poate să aştepte, doar este mare, ce Dumnezeu, şi nu este nimic grav, dacă era ceva de viaţă şi de moarte mai ziceam, dar aşa... Un tînăr de vreo 20 de ani pare că are febră destul de mare. A plecat în fugă la toaletă ca pentru a vărsa. „Lasă, că este tînăr spune cineva. Şi intră repede, uite că mai are doar vreo două persoane în faţă!"

În afară de cele enumerate pînă acum mai sînt cozi şi cozi: Cozi de nevoie, cum ar fi de pildă cea de la Spitalul de urgenţă Florească, a cărei prezenţă centrală pare a fi baba apocaliptică, aflată acolo pentru a întreţine conversaţii sinistre cu toată lumea: „te-a tăiat, de ce nu te-a tăiat?", „cred că soţul dumneavoastră are o cangrenă, da, da, dar vedeţi ce zice şi doctorul" şi bineînţeles pentru a-i apostrofa pe cei care încearcă să se bage în faţă: „nici o urmă de respect nu mai are. Încearcă să se bage în faţa bătrînilor, ce să spun, o doare tare săraca...".

Cozi comice şi agasante, generate de incompetenţa vînzătorilor, care şuetează cu prietenii în loc să-şi vîndă marfa, am văzut o astfel de coadă la Obor, la un raion de şepci. Însă nu trebuie să le arătăm doar pe acestea din urmă. Există şi cozi pe deplin justificate, cele de sărbători, unde de vină sînt cei care lasă cumpărăturile pe ultimul moment, adică aproximativ 80% din populaţia României. Ah, da, şi se cuvine să amintim măcar la final cozile birocratice, de la Administraţia financiară şi altele asemenea lor... Dar ce să ne mai încurcăm în vorbe, oricum, nu mai sînt cozile de altădată...

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Emisiunea criticului

„Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor
De pe lîngă Consiliul de Miniştri
Nr. 5974 din 22 x 1970

NOTĂ Radio

Redacţia emisiunilor culturale. Emisiunea «Dezbateri culturale» avea ca temă «Actualitatea criticii lui T. Maiorescu». Invitaţi să-şi exprime opiniile erau criticii literari N. Manolescu, Eugen Simion şi Şerban Cioculescu. Majoritatea părerilor formulate în cadrul dezbaterii elogiau activitatea lui T. Maiorescu fără să arate limitele poziţiei sale, concepţia idealistă, metafizică şi estetizantă în domeniul respectiv şi minimalizau valoarea aportului şi rolul lui C.D. Gherea în critica literară.

Vorbindu-se despre polemica dintre cei doi se subaprecia poziţia lui Gherea, iar în finalul dezbaterii apreciindu-se destinul lui T. Maiorescu în cultura noastră se recomanda în mod unilateral ca actuală, necesitatea unei concepţii estetizante în aprecierea operelor literare.

Dintre aceste aprecieri spicuim:

N. Manolescu: «Cum poate fi socotit întemeietorul criticii româneşti acela la care latura distructivă predomină asupra celei constructive... Gherea sfîrşeşte prin a-şi pierde principiile făcînd doar o critică analitică».

E. Simion: «Gherea ignoră factorul hotărîtor în analiza operelor literare care este cel estetic... Actualitatea lui Maiorescu stă în spiritul criticii sale, în estetismul său».

Ş. Cioculescu: «Avem nevoie de un Maiorescu care să facă un fel de ecarisaj... critica lui T. Maiorescu constituie pînă azi un model».

Redacţia a hotărît să refacă emisiunea.“

(Reprodusă din *Cenzura comunistă. Documente* de Marin Radu Mocanu, Bucureşti, Editura Albatros, 2001, p. 336)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Peştele şi pescuitul

Două roluri vechi, distribuite şi în actualitate: primitorul de peşte şi pescuitorul. Pescuitorul de peşte se înmulţeşte scăzînd primitorul, şi invers. Un principiu care funcţionează în dinamica societăţii, ideea fiind ca pescuitorii, partea activă, să fie mai mulţi decît cerşetorii, covîrşindu-i. Astfel, se spune de cîte un şef modern de stat bogat unei populaţii sărace: „Pescuiţi! Vă vom învăţa să pescuiţi! Decît ajutoare din ce în ce mai multe, mai bine vă învăţăm să produceţi voi înşivă“. Înţelepciune veche, infailibilă şi în vremea contemporană.

Atîta doar că în epoca actuală principiul înţelept pare să nu mai fie chiar infailibil, ba nici măcar sănătos. Dacă cineva i-ar da unui stat mic şi sărac, să zicem, o bombă atomică, acesta ar expune-o într-un muzeu militar pentru a fi studiată de către curioşii din posteritate. Sau ar refuza-o politicos (subliniat *politicos)*, întrucît nu ar avea nevoie de un cadou atît de ciudat şi oarecum primejdios. Sau ar fugi mîncînd pămîntul. Sau... (nu mai intră în logica la care m-aş gîndi eu şi încă mulţi alţi indivizi).

Ei bine, Irakul sau Coreea de Nord n-au primit cadouri, ci au fost învăţate să fabrice şi bomba, şi transportoarele la distanţe mari şi mijlocii. Nu li s-a dat peşte, ci au fost învăţate să pescuiască şi, eventual, să mai trimită peştii şi la vecini. Nu întotdeauna e bine să-i înveţi pe iresponsabili să pescuiască, ci, mai curat şi mai curînd, să le dai nişte peşte, chiar dacă îl refuză „politicos“. Politicos nefiind totuna cu politica; şi e preferabil să fim refuzaţi „nepoliticos“.

▲

Cu ochii-n 3,14

S-AR PUTEA CA VIITORUL SĂ NE LASE TELEVIZOARELE ÎN PACE, DAR FORMULA DE DESPĂRŢIRE VA FI UN AMESTEC DE SIMŢ CIVIC ŞI ŞOC HIPOTERMIC

● Mi-a trimis cineva pe mail fluxul agenţiei de ştiri nord-coreene. Iată sumarul: Ceai nutritiv (Fabrica de medicamente din Phenian a descoperit un soi de ceai bun la toate care ţine şi de foame); Despre sistemul anti-rachetă al SUA („Asemenea acţiuni ale americanilor împotriva Republicii Populare Democrate Coreene vor creşte vigilenţa revoluţionară a armatei şi poporului“); Soldat american atacă o femeie sud-coreeană (soldatul nu a vrut să vorbească decît în faţa unui reprezentant al SUA („apoi nu a mai vorbit, doar pentru a-şi arăta aroganţa“); Anecdotă despre Kim Jong Il (în 1987 a mers într-o fabrică şi s-a interesat de condiţiile de muncă); Creşterea producţiei în Coreea; Antiamericanismul ia proporţii pe Internet; Fenomene naturale în Coreea (unul dintre cele mai mari baraje din lume a dus la schimbarea faunei şi florei dintr-o regiune). Urmează o ştire în spaniolă. S-ar prea putea ca viitorul ajutor american să fie sub formă de ceai nutritiv. (**C. G.**)

● Fetele de la A.S.I.A. ne învită insistent, de ceva vreme, să le cerem tot ce vrem, chiar şi luna de pe cer. Nu am merge chiar aşa departe, dar, după cura cu „Alege A.S.I.A.“ de anul trecut, se poate ca anul acesta să ne mai slăbească? Să-şi dea concertele lor, dar să ne lase televizoarele în pace. (**C. P.-B.**)

● La o emisiune despre pescuit de pe Prima TV, o nouă formulă de despărţire, cam la mijloc între Urania („Drum drept şi lumină!“) şi Tucă Show („Ţineţi aproape“): „Fir întins!“. (**S. S.**)

● Într-o dimineaţă înfig telecomanda în televizor şi, între două ştiri zappate, am dulcea senzaţie că, peste noapte, timpul a curs invers spre vîrsta la care adormeam pe vreun film de video: Irina Nistor îi povestea lui Teo ce au păţit actorii care l-au jucat pe Superman, cum Romy Schneider a rămas cam Sissy toată viaţa (de la prinţesa omonimă pe care a interpretat-o) şi cum Sharon Tate a fost omorîtă de satanişti (PRO TV, 14 ian. a.c.). Amestec de cinema şi paranormal tenebros, penibil de la un cap la altul. (**A. C.**)

● Utilajele de deszăpezire şi-au făcut apariţia pe străzile Bucureştiului după un oarecare timp de la ninsoare. Au împins zăpada de pe carosabil pe marginea trotuarelor sau, uneori, peste maşinile parcate. După încă un timp, unii angajaţi ai firmelor sau magazinelor la stradă au început, cu lopeţi şi simţ civic, să arunce zăpada de pe trotuare pe carosabil, uneori peste maşini. (**A. M.**)

● Duminică seara, Antena 1 a alocat aproape 18 minute din programul de ştiri informaţiilor despre căderile de zăpadă şi despre frig: camioane răsturnate, blocaje pe autostrăzi, oameni spitalizaţi din cauza şocului hipotermic, incendii datorate instalaţiilor de încălzire defecte, conducte de apă fisurate din cauza îngheţului, întîrzieri ale trenurilor, porturi şi aeroporturi închise, schi, săniuş etc., etc. Peste 10 materiale difuzate. Vă daţi seama cît au îndurat bieţii reporteri şi cameramani pentru ştirea zilei? (**M. M.**)

CU-ATÎT MAI BINE: EUFORIA ŞI APROXIMAŢIA AR PUTEA RĂNI ATMOSFERA RELAXATĂ

● Două romance, în Piaţa Domului din Milano, în ajunul Crăciunului, sînt oprite de o echipă de la televiziunea Rai Uno şi rugate să interpreteze un colind. „Dar sîntem romance!“, se „apără“ ele; „Cu-atît mai bine“, vine răspunsul... Fetele se codesc, încearcă mai multe variante, îşi dau seama că nu prea ştiu versurile etc. În fine, se hotărăsc asupra lui „Moş Crăciun cu plete dalbe“ şi-l cîntă, fericite, în faţa camerei (emisiunea urmînd să fie difuzată chiar de Crăciun). Ei bîne, în seara de Crăciun, prietena lor de la Rimini, care le aştepta în vizită, vorbea cu soţul său, povestindu-i cum or să vină la ei două fete romance, foarte simpatice... „Uite-le!“, strigă femeia: chiar în acel moment, pe Rai Uno, fetele noastre cucereau Vestul cu colindul „Moş Crăciun cu plete dalbe“, iar familia din Rimini avea televizorul deschis taman pe Rai Uno... Puteţi crede că este o poveste de Crăciun, dar vă jur că e-adevărat. (**a. l. ş.**)

● În atenţia tuturor laureaţilor care, în clipa triumfului, nu ştiu cum s-o întoarcă între euforie, modestie şi ipocrizie: a murit unul dintre cei mai scandaloşi regizori francezi de cinema – Maurice Pialat; sfidînd conformismele, impertinent la maximum, el a lăsat – în afara unor filme de valoare – o expresie antologică; atunci cînd, în 1987, i s-a conferit, la Cannes, „La Palme d'Or“ pentru „Sub soarele Satanei“, Pialat a răspuns astfel tumultului de fluierături şi aplauze: „Ar fi vexant să mă declar surprins!“. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

● *Voluntar* este un buletin informativ editat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, un fel de săptămînal distribuit prin poşta electronică. Iată un fragment dintr-un anunţ de la rubrica posturi vacante: „Fundaţia Prietenii Copiilor caută voluntari pentru activităţi ludico-educative în cadrul programului „J.O.C. – Jocuri pentru Orientarea Copiilor“ proiectul LUDOTECA. Activităţile se desfăşoară în fiecare zi a săptămânii, cu aproximaţie între orele 13,30-15,30. Cerinţe: tineri – de preferat studenţi la facultăţile umaniste, dinamici, creativi, deschişi către nou şi dispuşi să lucreze în echipă.“ Angajat la... ludotecă! Fundaţia Prietenii Copiilor a înţeles, se pare, sensul voluntariatului: distracţia! (**M. M.**)

● Duminică seara, la „Ştirile PRO TV“, o reporteră ne spunea că în nu ştiu ce loc s-a găsit o grenadă care, dacă ar fi explodat, „ar fi putut răni sau chiar ucide persoanele aflate pe o rază de 200 de metri“. Am două observaţii: 1) de cînd cu povestea de la Liceul „Jean Monnet“, grenadele au devenit un subiect de presă cu audienţă sigură; 2) cînd nu există morţi, reporterii noştri ne atrag atenţia, gîfîind de dragul senzaţionalului, că ar fi putut să fie, Doamne fereşte. Şi un detaliu tehnic: ce grenadă e aceea care ucide pe o rază aşa de mare? Cred că toate armatele lumii ar fi dornice să afle, aşa că reportera de la PRO le-ar putea vinde secretul... (**M. V.**)

● Departamentul de comunicare al partidului de guvernămînt a produs un ghid practic de dialog cu ziariştii, pentru uzul aleşilor săi: li se recomandă acestora să renunţe la limba de lemn, să vorbească liber, să asigure o atmosferă relaxată, să practice umorul, dar să nu exagereze în acest sens, pentru că ziariştii pot profita punînd întrebări-capcană. Cea mai bună soluţie pentru a tăia pofta celor care pun întrebări-capcană sînt răspunsurile stupide. Există şi varianta aroganţei, dar ea e rezervată doar gradelor superioare, iar combinaţia dintre umor, stupiditate şi aroganţă, doar şefului de partid. (**M. B.**)

ASTFEL SE EXPLICĂ DEZASTRUL

● Puştimea pune alt preţ pe lucruri şi le socoteşte altfel, stabilind echivalenţe noi. Astfel, într-o seară am aflat care e cursul brînză/biliard, comunicat de un băiat de cartier tovarăşilor săi: „Un kilogram de brînză e o oră jumate de biliard“. (**D. S.**)

● Că serialul „Om bogat, om sărac“ poate fi revăzut luni seara, am mai scris. Mai incitant este că, după atîtea săptămîni de pauză, am deschis exact la scena-cheie: Falconetti, cu banderola pe ochi, îi explică, în direct, mamei sale (cred că ea era) cum îl va urmări veşnic pe senatorul Jordache. (**I. P.**)

● Un colonel, şeful Serviciului de Mobilizare a Populaţiei de pe lîngă Prefectura Braşov, membru al Comisiei Judeţene de Apărare împotriva Dezastrelor (toate cu majuscule!?) este cercetat de Poliţie şi Parchetul Militar pentru participare la furtul de combustibil dintr-o conductă petrolieră. Pusă într-o schiţă satirică, citată într-o povestire, orice scriitor sau cititor, oricît de mediocru, ar sări în sus: hai, dom'le, că-i prea trasă de păr, e prea schematică, prea caricaturală! Un şef peste Mobilizări şi Dezastre să fie şi şeful hoţilor de motorină! Păi, acesta e Dezastrul: toţi şefii, cu cît sînt mai şefi, devin tot mai caricaturali! (**R. C.**)

Democratizarea idolilor

– convorbire cu Lucian BOIA –

Pentru a mă întîlni cu Lucian Boia, a trebuit să merg (unde altundeva?) la Facultatea de Istorie. Universitatea bucureşteană – un loc grandios precum îl ştim, încărcat de simboluri care să ne facă să ne crească inima. Să nu fim deranjaţi în timpul interviului, ne-am instalat într-o sală goală de seminar, undeva pe la parter. Pereţi îmbrăcaţi în loc de lambriuri în pînză de sac ruptă rău de tot, scaune de neutilizat, atmosferă decrepită. Faţada Universităţii a fost renovată nu de mult şi, pînă la urmă, asta contează: să arate bine pe dinafară.

După cum ştim, însă, Lucian Boia nu se dă în vînt să descrie monumentele privite din afară... ***(C. P.-B.)***

De ce are nevoie omul modern de idoli?

Pentru că omul dintotdeuna a avut nevoie de idoli. Personalizarea istoriei – şi, pînă la urmă, personalizarea a orice – este o tentaţie omenească dintotdeauna. O bună bucată de vreme, istoria a fost într-o strînsă legătură cu religia, cu lumea de dincolo. Iniţial, personalităţile reprezentative au fost preoţii şi regii şi acest lucru s-a păstrat pînă nu de mult. Ei au fost primii idoli (umani) şi funcţia lor era de a le asigura oamenilor simpli legătura cu sacralitatea, de a-i ridica deasupra propriei lor condiţii. Apoi, firește, conceptul de idol a evoluat, s-a diversificat şi s-a democratizat. Pornind de la arhetip, mi se pare semnificativ faptul că rolul conducătorului (al liderului politic, astăzi) a rămas în continuare foarte proeminent. Într-o listă de personalităţi de prim rang, apar şi astăzi, ca şi în antichitate, cei care joacă un rol în conducerea destinelor noastre şi, în fond, în reprezentarea noastră în raport cu istoria. Ar fi fost de aşteptat ca, în structurile democratice de astăzi, figurile politice să fie estompate, să nu mai aibă relieful pe care l-au avut cîndva în societăţile ierarhizate. Or, nu s-a întîmplat aşa ceva. Aş spune că personalităţile politice de astăzi sînt, în ciuda concepţilor noastre democratice, mai proeminente ca oricînd.

Cererea şi oferta

Idolatrizarea aceasta (a figurilor politice, să zicem) este una spontană sau una indusă?

Este spontană şi indusă în acelaşi timp. Este clar că oamenii au nevoie să creadă, au nevoie să admire şi aşa are loc procesul acesta de personificare – a istoriei şi a vieţii politice. Nu ne este la îndemînă să ne raportăm la nişte structuri, programe de partide, concepte, idei de ansamblu mai mult sau mai puţin vagi şi, prin urmare, toate acestea trebuie să capete figura cuiva. Pe de altă parte, există şi o manipulare a noastră în acest sens, desigur. A existat de la început, iar acum toată povestea a luat proporţii extraordinare, graţie progresului tehnologic şi a apariţiei mijloacelor de comunicare în masă. Dar lucrurile acestea se leagă: manipularea funcţionează acolo unde omul este tentat să se lase manipulat.

De ce credeţi că, să zicem, un dictator canalizează idolatria maselor mai mult decît o face un conducător democrat?

Poate şi fiindcă nu prea mai e loc pentru un discurs alternativ. În vremurile de dictatură, propaganda e atît de puternică, încît mulţi oameni ajung să fie convinşi, prinşi în capcana ideologică şi-şi iubesc sincer dictatorul. E destul de uşor să speli creierele oamenilor, nimeni nu este imun la o doză foarte mare de propagandă. Oricum, oamenii au nevoie de mit, ei sînt, prin urmare, pe jumătate convinşi, iar maşinăria propagandei mizează pe acest lucru şi nu face decît să ducă pînă la capăt operaţia.

Instabilitate şi diversitate

Există, totuşi, vreun specific, vreo diferenţă a idolatriilor din zilele noastre în raport cu cele de acum cîteva sute de ani?

Da, lucrurile s-au schimbat, întrucîtva. Astăzi, spre deosebire de ceea ce se întîmpla în trecut, idolii se perindă mult mai rapid prin faţa noastră, ca într-un carusel. Idolii tradiţionali erau mai stabili, aveau o rezistenţă uneori de secole (să ne gîndim, de exemplu, la un Alexandru cel Mare, la un Carol cel Mare). Lumea de astăzi este, pe de-o parte, tot mai fragmentată, adică valorile sînt diversificate şi, pînă la urmă, fiecare îşi are idolii lui; nu mai există idoli pentru uzul tuturor – pentru unii, idol poate să fie nu ştiu ce lider politic, pentru alţii un cîntăreţ pop, pentru alţii un fotbalist etc. – şi avem de-a face cu o diversificare extraordinară care corespunde fragmentării societăţii şi sistemului de valori. Pe de altă parte, e de remarcat această instabilitate a Panteonului. Aici se intră şi se iese într-un ritm accelerat. Celebritatea poate să însemne astăzi foarte mult pe moment, datorită mediatizării extraordinare, şi asta poate să-i îmbete pe cei care ajung acolo – fie că sînt lideri politici, artişti sau sportivi. În acelaşi timp, ei ar trebui să fie conştienţi – şi acest lucru să-i îndemne la mai multă modestie – că astăzi celebritatea este un lucru perisabil, ca multe alte lucruri care ne înconjoară (trăim într-o societate în care şi produsele obişnuite au un grad mult mai mare de perisabilitate decît cele de acum cîteva sute de ani). Idolii de astăzi sînt ca articolele de vesimentaţie: ţinem

© S. Ivanoschi

foarte mult la ei un sezon sau două şi apoi îi schimbăm cu alţii.

Regele Hagi

Astăzi, o furnizoare principală de idoli este lumea spectacolului...

Da, trăim într-o societate a spectacolului, iar vedetele din acestă zonă sînt privilegiate. În vremurile noastre, rege este Hagi. Astăzi, idoli pot fi mai degrabă vedetele de televiziune, cîntăreţii sau top-modelele (celebritatea unei Claudia Schiffer, care nu face altceva decît să plimbe nişte rochii, ar fi fost de neconceput acum o sută de ani...). Chiar şi liderii politici sînt receptaţi tot ca vedete ale spectacolului, fiindcă noi nu avem de fapt acces la omul politic propriu-zis sau la jocul politic real, ci la **spectacolul** jocului politic. Iar aceste spectacole sînt regizate în sensul cel mai strict al termenului.

La începutul anilor '90, românii erau mult mai dispuşi să-şi construiască idoli, mai ales din rîndul oamenilor politici (se umbla pe stardă chiar cu insigne cu chipul lui Iliescu sau Petre Roman). Acum acele figuri au cam decăzut din poziţia de idoli şi asta nu pentru că au fost schimbate cu altele, ci pentru că pasiunile înseşi s-au mai estompat. Care credeţi că este explicaţia acestui lucru?

Ceea ce funcţiona atunci din plin era o anume specie de idol, şi anume încarnarea mitului salvatorului. Românii aveau nevoie la începutul anilor '90 de figura unui salvator. Există nevoia aceasta generală de a personifica istoria, dar, în perioadele de criză ea se canalizează întotdeauna către persoana unui salvator – care este, de altfel, specia de idol cea mai putenică, cu cea mai înaltă misiune istorică. În perioadele de criză, salvatorii trebuie inventaţi şi uneori sînt inventaţi chiar şi din mai nimic. S-a întîmplat şi acest lucru în istoria noastră. De exemplu, în primul război mondial, în disperarea de după înfrîngerea din 1916, cu refugiul în Moldova apoi, s-a cristalizat mitul Reginei Maria (care îşi are meritele ei, fără îndoială, dar mitologia creată în jurul ei depăşeşte cu mult aceste merite). Tot atunci s-a articulat şi mitul generalului Averescu, care a funcţionat apoi, după 1918, şi în politică; Averescu era chiar opusul unui tip popular, care să iubească băile de mulţime sau care să aibă ceva de spus poporului... Revenind la România anilor '90, figurile de salvatori au apărut atunci cînd era nevoie de ele: Iliescu, Roman, apoi Constantinescu (şi el şi-a jucat rolul de salvator). Acum fervoarea cvasi-religioasă de la începutul anilor '90 a cam dispărut. Este probabil şi o tocire a speranţelor, dar mai degrabă aş zice că avem de-a face cu o evoluţie normală: dacă la începutul anilor '90 românii erau obsedaţi de politică, acum societatea şi-a mai diversificat interesul, aşa cum se întîmplă în Occident. Eu nu cred că, din Antichitate şi pînă acum, ar fi scăzut disponibilitatea omului de a mitologiza, de a-şi crea idoli, atîta doar că galeria idolilor a fost diversificată foarte mult. Suma mitologizărilor individuale nu cred că e mai mică astăzi decît era cea din 1990, din Evul Mediu sau din Antichitate; aşa cum nu cred că fondul de imaginar ar fi mai scăzut astăzi decît cel din societăţile tradiţionale – este doar altfel structurat.

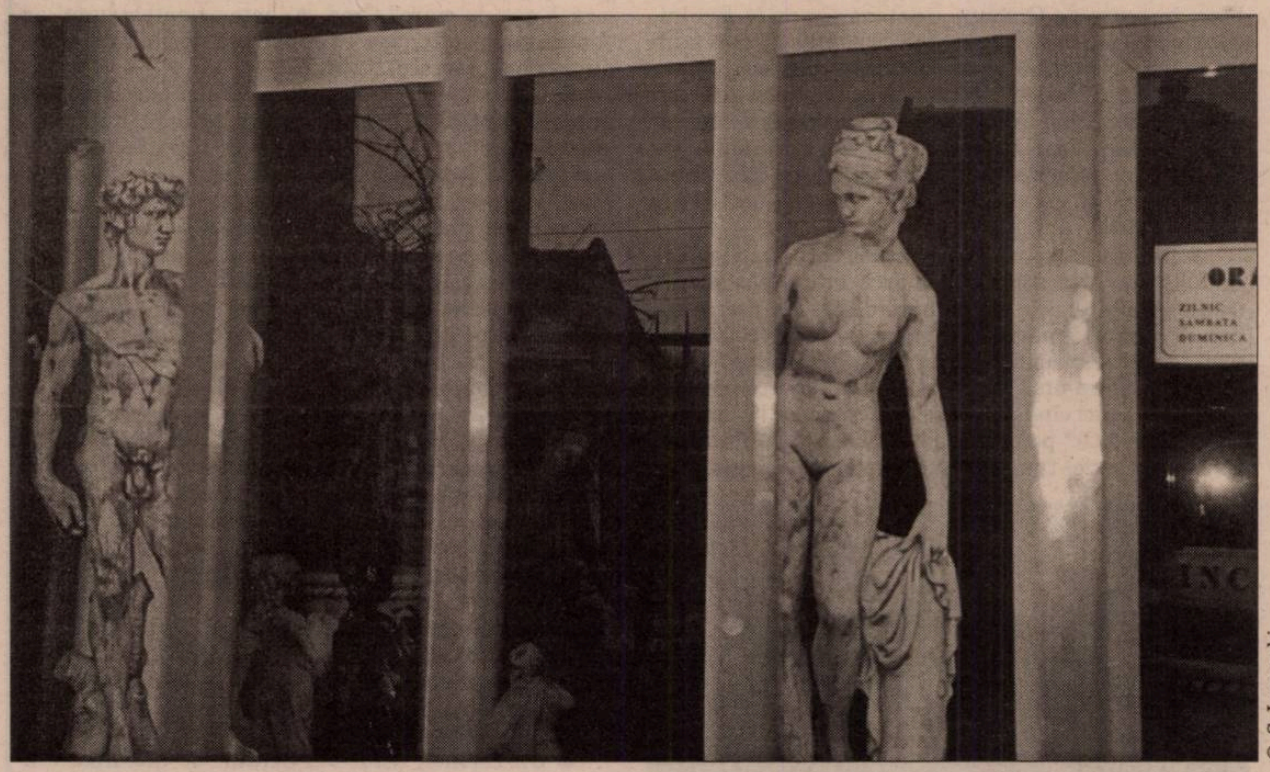
© S. Ivanoschi

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cezar PAUL-BĂDESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 513
24-30 ianuarie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

&TILUL

„Stilul este drumul cel mai scurt de la dezordine la exemplaritate – adică «de la mătreaţă la un păr superb».“

PAVEL ŞUŞARĂ

„Ţara arde şi baba se piaptănă.“

(proverb românesc)

GRATUIT

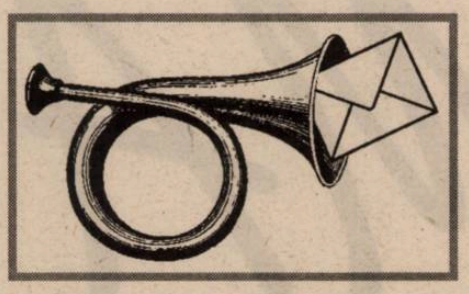

Nr. 510: *„Dosarul dosarelor“*

Fiecare cu priboiul său*

Dacă dosarul meu ar fi doar ceea ce am putut consulta, ar fi mult mai periculos decît dacă aş fi avut acces la o secvenţă. Gîndindu-mi trecutul (e rău, e bine, face?!), mă cutremură să văd *ce s-a ales*.

Cercetătorii pe verticală ai Securităţii au valoarea glodului în care se trezesc sub copertă (şi nu grosimea contează), cei care „au atras atenţia“, deopotrivă cu aceea a numărului, poate înspăimîntător de mare, al celor dispuşi la a îngloda, cunoscuţi şi necunoscuţi deopotrivă. Cred că anii '80 au însemnat o frenezie a căutării fiecărui ins a-tipic, a priori subversiv. Ca şi cum s-ar fi pregătit nodurile unei site imense prin care să nu se mai treacă. O grabă a găsirii, greşind prenume, adrese, date, specialităţi, evenimente. Dar care, în mod perfid, are grija amănuntului (în cazul meu, *scris între rînduri)* de care să poată, eventual, prinde ceva cu o viitoare ocazie.

Absurdul existenţei dinainte de '89 era unul cronic, abisal. Ieşirea din el nu se poate face prin uşiţe, pe strecuratelea. E ca o pipotă pe care o poţi curăţa doar întorcînd-o pe dos. Dosarele noastre nu fac decît să camufleze DOSARUL. Iar saltul în care s-au angajat cei care vor să ne îndreptăm merită o reverenţă.

Alina IORDACHE
Rîşnov

P.S. Ziua în care am fost invitată la CNSAS era un Moş Nicolae. Iar amabilitatea, căldura, politeţea tînără a celor de acolo au venit ca un dar. Le mulţumesc.

---

* a se consulta DEX-ul!

Actualităţi

„Pornirea la rece“ de sărbători

E 2003. Sună la fel de ameninţător ca „E“-urile care sperie pensionarii de pe ambalaje lucitoare. Hotărît am mîncat prea mult în ultimele zile. Creierul mi-e de piftie, am nevoie de o schimbare. Mă gîndesc că dacă o să-mi deschid *laptop*-ul, bîzîitul lui specific o să mă stimuleze pavlovian. Soarele însă îmi „ia faţa“, cum se spune în fotbal, aşa că mă hotărăsc să-mi pun o perdea. Mă urc pe un scaun, mă întind, nu ajung, pun piciorul pe placa de birou şi mă prăbuşesc cu laptop-ul, cum altfel decît în poală, printre cărţi şi pixuri cu mina uscată. Îmi ia cam două ore ca să aranjez totul la loc, astfel ca să nu mai găsesc nimic niciodată, bun prilej ca să arunc hîrtii, pixuri şi vederi pe care cu un an înainte nu le-aş fi aruncat nici mort. În fine, mă liniştesc, nimic nu mai e ca înainte, e doar 2003. Deschid un carneţel găsit sub dărîmături în care notasem cu creionul un plan pe 2002. Îl citesc stupefiat şi nu-mi vine să cred cît de idiot am putut fi exact cu un an înainte – cîte planuri de lectură precise, cîte utopii scrise cu mîna mea, pornite din capul meu propriu aflat în deplinătatea facultăţilor lui mintale. Nimic, dar absolut nimic din ce era scris acolo nu se înfăptuise. Nici măcar pe jumătate. Îmi vine o idee, e simplu. Iau o gumă, şterg 2002 şi scriu 2003. Acum că am pus lumea la loc, mă liniştesc din nou. Ştiu chiar şi ce-o să scriu. Ceva freudian despre motoare îngheţate şi tulburări de erecţie. Vă amintiţi, desigur, frigurile din zilele de Crăciun. Atunci o vecină a venit să ne aducă nişte cozonac pe care nu-l mai mînca nimeni şi să ni se confeseze că pe bărbatul ei nu-l mai interesează sărbătoarea, colindătorii, mesele îmbelşugate pentru care ea asudase zile în şir, bradul, cadourile, televizorul, nimic – pentru că nu-i mai pornea maşina. Nu era singurul. Afară erau minus 20 de grade. Peste tot prin cartier toată lumea trăgea cu maşina pe toată lumea într-o frenezie a pornirii către nicăieri pentru că în cele din urmă toţi se întorceau în scurt timp la loc în parcare. Unii le dădeau curent la alţii cu nişte cabluri, iar maşinile stăteau în tot acest timp aproape lipite, fie în lateral, fie bot în bot, într-o discretă solidaritate, uşor erotică. Unii, în grupuri organizate împingeau de zor maşini dînd tot mai iute din picioare. Alţii cărau cu paşi mici şi spatele coşcovit baterii în dreapta şi-n stînga. Ba chiar am văzut unul sub o rablă, moşmondind ceva pe sub motor cu un şoi moiog periculos de aprins. Era o sărbătoare a pornirii, nimeni nu mai vorbea decît despre asta. Domnul Bojescu, mincinos cum îl ştim, a chiar zis că Broasca lui a pornit singură în parcare numai cînd i-a arătat cheia prin geamul îngheţat. La orice colţ de stradă, bărbaţi înfofoliţi, gîfîind din greu, vorbeau frecîndu-şi mîinile doar despre condiţiile pornirii 'la rece'. Se puteau auzi expresii de genul: „dă-i cheie scurtă c-o omori“ (bateria, cred), „are dop de gheaţă“, „am băgat motorină aditivată“, „nu-i da pedală c-o îneci“ (maşina, bănuiesc), „trage şocul şi dă-i gaz“. Atunci am întrebat-o pe vecină cum nu se poate mai serios, mestecînd de zor cozonacul ei cu nucă, dacă era conştientă de faptul că automobilul soţului e oarecum o indirectă prelungire a organului său reproductiv şi că orice nepornire „la cheie“ seamănă a tulburare de erecţie care duce inevitabil la anxietate şi frustrare? A dat din mînă a lehamite şi mi-a şoptit că „demult nu-l mai tulbură astfel de tulburări, da' cu maşina asta parcă-i turbat, nu'ş ce l-a apucat, te pup, pa“. Au trecut şi frigurile cumva, solidaritatea umană a biruit din nou vitregiile meteo, toată lumea a pornit pe toată lumea, toţi au dat curent la toţi, iar eu continuam să mă întreb cu mintea mea perversă înceţoşată de caltaboşi cum ar fi să nu se oprească totul aici. Respectiv, cum ar fi să te trezeşti într-un moment erotic mai delicat în patul conjugal cu vecinul păros de la patru cu nişte cabluri în mînă, gata să-ţi dea o infuzie de curent sau cu ochelaristul de inginer de la parter gata să te tragă după el, că a lui e cu motor cu injecţie, sau chiar cu cîţiva găligani gata să te-mpingă de la spate? De chestia cu şomoiogul înflăcărat nici nu mai zic. Nu-i nici o glumă cu maşinile astea, fraţilor, cîte Tico-uri cu XXL n-am văzut, sau Trabanturi cu BIG, ca să nu mai zic de Daciile explicite cu SEX? Degeaba nu mă crede vecina mea, semnalele cu conţinut ridicat de testosteron ale soţului ei sînt tot mai clare, sau poate eu m-am ţicnit? Sînt normal, am dovada. În noaptea de Revelion, pe la 2 cînd toate artificiile şi petardele fuseseră consumate demult şi petrecerile stăteau să degenereze în chefuri şi musafirii în cheflii, văd de pe balcon o siluetă inconfundabilă care se îndrepta spre casa gunoiului. E vecinul meu, cel cu tulburările de erecţie, îmbrăcat cu halatul lui de molton cu guler vişiniu satinat de nobil scăpătat. Se uită în jur ca un animal încolţit. Cu mişcări febrile aprinde o ditamai petarda pe care o azvîrle în iarbă. Se aude un soi de mieunat prelung ca un geamăt de pisică în călduri după care urmează un monstruos BUM singuratic, învăluit în fum.

Voicu BOJAN
voicu@aquaforte.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

N. red.: Recunoaştem că am ezitat înainte de a trimite textul dumneavoastră la tipar. Asemenea viziune freudiană asupra cotidianului nu me bîntuie prea des corespondenţa; ne-a biruit, pînă la urmă, humorul spectacolului. Avem şi noi, ca obsedaţi textual, prejudecăţile noastre.

Concertul de la Viena

Dragă redacţie Dilema,

Dorim să-ţi împărtăşim entuziasmul nostru pentru darul anual al Radiodifuziunii şi Televiziunii române, constînd din retransmiterea Concertului de An Nou de la Viena. E o bucurie aşteptată, desigur, de nenumăraţi ascultători şi telespectatori şi credem că e firesc să ne comunicăm, între noi, impresiile.

Concertul de anul acesta, dirijat de austriacul Nikolaus Harnoncourt, ne-a depăşit toate aşteptările şi, însufleţiţi de entuziasm, cum spuneam, vrem să-ţi spunem impresiile noastre, după ce, între noi doi, am căzut de total acord.

În primul rînd, ne-a plăcut suflul nou, pe care dirijorul l-a adus, prin introducerea în program a două piese „simfonice“, de Brahms şi Berlioz, deşi cadrul tradiţional al acestor concerte din miezul zilei noului an este, mai degrabă, muzica de amuzament, dominată de cei doi Johani Strauss. Dar cele două piese „au mers“ perfect, adică s-au integrat de minune în atmosfera general-jovială a evenimentului, deşi una dintre ele a iscat un mic incident, care a scos în evidenţă umorul cuceritor al dirijorului – austriecii sînt, de altfel, renumiţi prin jovialitate!

Prima piesă „simfonică“, avînd o mică pauză înaintea finalului, a declanşat prematur aplauzele unei părţi – destul de mari – a spectatorilor, care, deşi aflaţi în „cetatea de scaun“ a simfonismului, s-a dovedit că nu cunoşteau bucata. Atunci, dirijorul s-a întors spre public, şi-a îndoit genunchii şi, cu un aer şugubăţ şi cu un zîmbet larg, adresat, parcă, unor copii, a mimat îndemnul să nu mai aplaude, să aibă puţintică răbdare, că mai este o bucăţică. S-a întors spre orchestră, s-a cîntat şi „epilogul“ şi sala a izbucnit în plauzele finale.

Se mai întîmplă asemenea situaţii şi la „case mari“ – am auzit şi la concertele „Proms“ retransmise de la Royal Albert Hall, din Londra, de exemplu, aplaudîndu-se între părţi.

În general, dirijorii nu prea au ce face; se fac că nu aud şi-şi văd de dirijat, mai departe, cu sau fără baghetă – cum vrea fiecare.

„Coloşi ai baghetei“ au dirijat şi dirijează şi fără baghetă: Giulini, Karajan, Bernstein (l-am văzut dirijînd numai cu ochii şi sprîncenele) – contează ce se aude, în primul rînd. De fapt, a renunţa la baghetă, credem că e chiar un act de bravură!

Ne-a plăcut vestimentaţia dirijorului, perfect adecvată cadrului: un costum cu accente „tiroleze“: buzunarele tăiate oblic, reverele tipice, iar cravata, acest accesoriu definitoriu, o lavalieră mai „specială“, completa şarmul „fashionable“-lui gentleman de la pupitru.

Oricum, instrumentiştii erau în costum de stradă, ca la toate aceste concerte, iar marii dirijori care s-au perindat, au apărut în diverse vestimentaţii, adecvate (jachetă sau redingotă, cu pantaloni fantezii – cel mult), în orice caz, nu în frac – n-ar fi mers, chiar deloc (s-ar mai fi putut ciuci dirijorul spre public, în frac? Şi, în definitiv, frac, pentru un public care nici nu-l cunoaşte şi iubeşte pe Brahms...).

Desigur, a contribuit, la calitatea cu totul „specială“ a Concertului, interludiul baletului rus, care a adus, şi el, un suflu de înaltă „clasă“ – superlativul absolut!

Dar şi imaginile filmate pe Dunărea albastră, au fost, parcă, mai încîntătoare ca oricînd.

Succesul a fost pe măsură, în sală, cu interminabile – ca niciodată – bisuri, şi în afara ei.

Se poate însă întîmpla să nu fi plăcut chiar la toată lumea: „de gustibus“...

Cu cele mai bune sentimente,
Doi cititori „mai simpli“:

Adrian BLIDAR şi Ovidiu VÂLCEA
Bucureşti

N. red.: Înţelegem foarte bine cu care dintre „dilematici“ polemizaţi; ceea ce nu ne împiedică să vă publicăm opiniile cu care nu sîntem de acord. Asta să ne fie toată supărarea!

Polemice

Dl Mîndruţă ne „luminează“

În sfîrşit s-a găsit cineva să „înfiereze“ risipa de lumină petrecută de Sărbători în Bucureşti. Bine că n-a văzut New York-ul sau chiar oraşelele mici americane, că se supăra şi peăia (poate nu, că ei ne-au băgat în NATO).

Şi pentru ce atîta bucurie? Pentru „o sărbătoare de nuanţă iudeo-creştină“: Crăciunul (sau Hanuka?).

Şi de către cine? De primarul marinar. Păi, nu mai bine-l alegeau pe Tănăsescu, că ăla ne ţinea pe întuneric, ca pînă-n '89, şi cu banii economisiţi pe curent nici nu mai avea nevoie de credite externe, şi după consultarea populaţiei ne repara toate străzile şi făcea şi pasaj subteran (că tot zice dl Guşă că sîntem o metropolă prea importantă).

Crăciunul *politically correct* situat, Băsescu demascat, epicurianismul înfierat. Că bine le mai zici, dle Mîndruţă!

E într-adevar problema dumitale!

Mihail STANCIU
Fairfield, Connecticut, USA
CASAMILUC@aol.com

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Legea accesului la informaţii**
- **Soarta şi norocul**
- **Diplomaţia culturală**
- **Vînătoarea de vrăjitoare**
- **Istorii personale**
- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**
- **Obscenitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Mishteau

Sînt mulţi. Sînt tuciurii. Au invadat Parisul. Sînt arma secretă a lui Pruteanu, sărutul dulce al răzbunării pe faţa acestui Occident care ne violează zilnic, în aroganta sa inconştienţă, limba noastră maternă şi paternă. Din cotloanele subpămîntene ale metrourilor au ieşit la suprafaţă, aducînd pe malurile Senei mesajul axiologic al unei excelenţe coapte îndelung pe malurile Dîmboviţei: ***mişto!***

Nu glumesc! La Paris, imperialistul *cool* a primit o lovitură mortală şi neaşteptată, începînd să fie înlocuit în jargonul local cu *mişto* (oare cum s-o scrie în franceză? *mishto*? *mishteau*?). Cum să nu-ţi tresalte inima în aceste condiţii, să nu simţi urcînd în tine mîndria unui patriotism prea mult timp văduvit de obiectul său? Mai mult decît atît, contemplînd o tînără franţuzoaică cum i se umple gura atunci cînd rostogoleşte printre buze acest cuvînt plin şi senzual, îţi revine în minte tot ceea ce a fost mişto în viaţa ta şi îţi simţi răzbunată nu numai ţara, ci şi propria tinereţe.

Mişto, cool... Doar retorica degustătorilor de vinuri poate da seama de diferenţa dintre aceste cuvinte. Primul e ca un vin tînăr de toamnă, rubiniu, cu iz zglobiu de căpşunică, lăsînd să se întrevadă precum un decolteu cochet impudic bogăţiile pîrguite ale verii şi voluptăţile promise ale unei ierni la gura sobei. Servit la temperatura unei dimineţi de toamnă tîrzie, *mişto* te îmbie la meniuri cu porcării, brînză şi ceapă în compania unor prieteni de ocazie. Poate fi consumat fără dureri de cap pînă la plecarea ultimului comesean.

Cool este un vin sec, cu o structură puternică, învechit prin mijloace industriale garantate pentru a fi pe gustul oricărui client. Se serveşte frapat, de preferinţă ca un cocktail, o treime vin, o treime Red Bull şi o treime apă plată, acompaniat de două cuburi de gheaţă şi o felie subţire de lămîie. Nu se bea, se soarbe, de preferinţă în văzul unor trecători cărora să le lase gura apă. Manierele elegante în materie de *cool* vă recomandă să lăsaţi totdeauna măcar o gură în pahar.

Acesta este însă doar începutul. De-abia aştept să văd infuzia balcanică de *mişto* cucerind lumea publicităţii (franceze, deocamdată), înnebunind cumpărătorii cu produse mişto, femei mişto, apucături mişto. ***Mishteau look!*** Îmi imaginez un bărbat mai jovial şi

mai plinuţ decît cel din reclama cunoscută, mirosindu-se la subţiori după ce a folosit deodorantul X şi exclamînd fericit: mştooo! Apoi, din panourile şi clipurile publicitare, mişto va coborî în stradă, unde Michelle îmi va gînguri la ureche data viitoare cînd ne vom vedea: *T'es mishteau, mon chou!* Iar eu voi fi mîndru că sînt român *dans le plus mishteau des mondes possibles*.

Mişto integrare europeană!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Există alegători pentru votul uninominal?

Propunerea PSD de introducere a votului uninominal la Senat a fost primită, în general, cu entuziasm şi cu cîteva rezerve demne de luat în seamă. Se consideră că votul uninominal ar putea fi leacul pentru grava lipsă de legitimitate de care suferă clasa politică din România. Absenţa legitimităţii într-o democraţie ineficientă este o problemă gravă. De aici se nasc întrebări presante: este votul uninominal o soluţie pentru problemă? Există un public care să poată profita de votul uninominal, folosindu-l ca mijloc de control asupra politicienilor? Este cert că noul sistem ar avea şi dezavantaje. Merită riscul?

Pentru cineva din afară, pasiunile stîrnite de subiect pot părea ciudate. Cornel Nistorescu, un editorialist de obicei acru şi critic, îşi începea articolul astfel: „Care va să zică, se poate! După 12 ani de discuţii iniţiate de societatea civilă, un partid de guvernămînt a anunţat public că este de acord ca membrii Senatului să fie desemnaţi prin vot uninominal". Direcţiile din care se cerea vot uninominal erau dintre cele mai colorate. Mişcarea legionară făcea (mai face încă) apel către cetăţeni pentru a milita „cu toată tăria pentru votul uninominal", plecînd de la constatarea catastrofei totale în care se găseşte România („experimentul democratic a clacat total"). Mai calm şi cu mai mult spirit practic, Asociaţia Pro Democraţia, sufletul Iniţiativei Civice pentru Responsabilitatea Actului Politic, şi-a propus să strîngă numărul de semnături necesar iniţierii unei legi de modificare a sistemului de vot. Părea ceva simplu de făcut, din moment ce un sondaj Gallup (martie 2002) arăta că trei români din cinci susţin alegerea uninominală a parlamentarilor. Cu tot activismul lăudabil al celor de la Pro Democraţia, Iniţiativa nu a izbutit să strîngă numărul necesar de semnături.

Ajungem astfel la a doua întrebare: există cetăţenii care să vrea şi să poată profita de noile posibilităţi oferite de votul uninominal? Politologia a căzut de acord că acest vot facilitează legătura între votant şi cel ales, acţionînd asupra responsabilităţii celui din urmă. Dar aceasta presupune activism şi implicare din partea cetăţeanului. Eşecul Iniţiativei Civice arată că nu doar clasa politică este de vină pentru actuala situaţie, ci şi apatia cetăţenilor. Iar, în sine, votul pe liste nu stă în calea activismului şi nu-i împiedică pe cetăţeni să-şi controleze aleşii, sistemul de stimulente este aproximativ acelaşi: candidaţi populari pot trage după ei lista, deci partidele ar trebui să-i selecteze oricum pe cei iubiţi de cetăţeni. Iar responsabilizarea teoretică a alesului presupune ca alegătorul sau asociaţiile de alegători să urmărească activitatea primului. Într-o dezbatere publică, cineva observa că Parlamentul României nu ţine o evidenţă cu votul fiecărui parlamentar pentru proiectele de legi. Asta şi pentru că nimeni, cetăţeni sau societate civilă, nu a încercat să ceară aceste liste. Ar fi fost o exagerare să se pretindă Parlamentului iniţiativa publicării acestei liste: instituţia nu pare a fi sensibilă la prostul renume de care se bucură.

Rezumînd: dacă pînă acum nimeni nu a cerut să afle cum au votat parlamentarii, cine va pune în practică un sistem relativ accesibil de supraveghere din partea electoratului după alegerea uninominală? În absenţa unui răspuns se poate avansa ipoteza că marele avantaj teoretic al acestui vot o să se piardă în practică. A alege uninominal este doar primul pas şi fericiţi că l-au făcut, românii nu vor merge mai departe.

Al doilea avantaj, corect teoretic, presupune că presiunea indusă asupra partidelor pentru a se reforma va fi mărită. Iar acestea vor aduce în faţa alegătorilor oameni capabili şi cu imagine bună. Două contra-argumente foarte solide au fost deja discutate: a) deşi puţin iubiţi de presă, baronii locali au cumpărat inimile localnicilor cu petreceri gratuite şi, în general, cu populisme ieftine; b) cei cu imagine bună nu sînt neapărat şi politicieni capabili, iar declaraţiile deputaţilor-cîntăreţi o demonstrează. Dar mai există un contra-argument, arătînd că presiunea pe care votul uninominal ar trebui să o exercite asupra partidelor nu va funcţiona în România. Ce s-a întîmplat pînă acum în scrutinurile uninominale pentru primării din România? Analiza situaţiei din Bucureşti (mediu urban cu cultură civică oricum mai ridicată decît în restul ţării) poate fi relevantă. La primăriile de sector, candidaţii victorioşi, proveniţi din actualul partid de guvernămînt arată că totul ar rămîne la fel: PDSR a cîştigat atunci cu şase candidaţi nu doar necunoscuţi, ci şi produse tipice ale unei politici defectuoase de selecţie a cadrelor. Iar exemplul lui Marian Vanghelie arată că votul uninominal, în sine, nu elimină nici măcar candidaţii vizibil needucaţi, pe cei care nu împlinesc condiţiile minime de participare. Aşadar, votul pentru primării a fost unul politic în condiţiile unui sistem uninominal. Şi acest rezultat nu este întîmplător: faptul că PSD a cîştigat în 2000 cam acelaşi număr de voturi la scrutinul uninominal pentru primării ca şi la scrutinul pe liste pentru consiliile locale arată că votul uninominal reproduce modelul votului pentru partid. De ce? Presupuneri: cetăţenii nu sînt interesaţi şi activi în urmărirea dezbaterii electorale (mai complicată cu vot uninominal), iar votul pentru partid le solicită cel mai puţin efort şi oricum nu există personalităţi puternice care să schimbe situaţia.

Ce ar putea strica votul uninominal din ce funcţionează cît de cît acum? Cel mai mare semn de îngrijorare este legat de schimbarea radicală a reprezentării parlamentare. Votul uninominal este asociat cu distribuţia majoritară a voturilor. Asta înseamnă că se împarte ţara în circumscripţii electorale iar cel mai bine clasat cîştigă locul scos la concurs. Fie că este sistem majoritar clasic (SUA şi Marea Britanie – primul clasat cîştigă, chiar dacă nu are majoritate) sau în două tururi (Franţa – baraj între primii doi clasaţi) marele dezavantaj al unei atare soluţii este faptul că favorizează curentele dominante şi subreprezintă minorităţile. O simulare efectuată de Societatea Academică Română, pe rezultatele alegerilor din 2000, arăta că după o asemenea distribuţie doar trei partide ar fi intrat în Parlament: PDSR, PRM şi UDMR (în cazul sistemului britanic, doar PDSR şi partidul maghiarilor). Ideea perceptibilă cu ochiul liber este următoarea: nu există zonă din România unde PSD (fost PDSR) să nu fie majoritar, cu excepţia zonelor preponderent maghiare. Este clar că ar rămîne pe dinafară curente dominante de opinie, ceea ce ar induce o stare de instabilitate în sistemul politic. Faptul că PSD limitează noul sistem doar la Senat, care oricum devine mai puţin important decît Camera, este un semn bun. Propunerea lui Theodor Stolojan ca votul uninominal să fie introdus pentru ambele camere este nu doar o supralicitare populistă, ci şi o idee sinucigaşă.

Faptul că Senatul va fi ales uninominal şi în acelaşi timp pierde din atribuţii, intrîndu-şi în rolul teoretic de cameră superioară (ponderatoare) va provoca o altă problemă: deputaţi aleşi pe liste (deci cu o legitimitate simbolică mai scăzută) vor fi mai importanţi decît senatorii aleşi uninominal. Aceştia vor promite inevitabil mai mult în campania electorală, dar vor avea puţine mijloace să schimbe ceva, dat fiind că Senatul ar urma să legifereze doar în domenii restrînse. Situaţia schizoidă a preşedintelui României, ales uninominal şi direct, dar avînd puteri limitate, s-ar înmulţi corespunzător cu numărul senatorilor.

Dincolo de aceste calcule şi riscuri, propunerea PSD arată că totuşi democraţia românească răspunde presiunilor venite de jos. Oamenii vor să voteze uninominal pentru că li se pare o idee mai bună (nici nu e greu, din moment ce au o părere atît de proastă despre actualul sistem). Politicienii răspund acestei cereri. Poate părea surprinzător, dar după ce am înşirat toate dubiile, argumentul forte în favoarea votului uninominal (doar la Senat) este că merită încercat măcar pentru a lecui încă o iluzie. Dar e nevoie de mult mai multe pentru a reda unei democraţii iluziile pierdute.

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL ANUNȚĂ

OFERTE EXTRAORDINARE!

• 3 CĂRȚI = 50.000 lei
• 1 CARTE = 35.000 lei sau 70.000 lei sau 100.000 lei

PESTE 500 DE TITLURI DISPONIBILE!

UNDE? Numai AICI:
• Librăria REGALLĂ, Str. Ion Câmpineanu nr. 5, București (Zona Piața Universității)
• Librăria ALL, Bd. Timișoara nr. 58, București (sediul editurii)
• www.all.ro

Completează-ți biblioteca cu Editurile ALL!

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Ecologia

Spre deosebire de democraţiile occidentale, îndeosebi de Franţa şi Germania, dictaturile staliniste au privit cu aprehensiune emergenţa unei mişcări de protejare a ambianţei naturale – mişcarea ecologistă. Impunînd ţării o dezvoltare în ritm infernal, dictatura ceauşistă vedea în orice aluzie la efectele disfuncţionale ale industrializării forţate ca pe o formă de împotrivire la obiectivul ei suprem.

Dictatura a fost răsturnată, iar primii paşi în zodia tranziţiei au deschis în faţa ecologiei o cale plină de făgăduinţe. Dotate cu mai mult simţ practic decît cu idei, cîteva persoane au înfiripat un partid ecologist. Diriguitorii acestei înjghebări au devenit instantaneu membri ai CPUN izbutind concomitent să-şi doteze organizaţia cu o impozantă colecţie de edificii şi de domenii dintre cele mai pitoreşti. Succesele stîrnesc invidii şi iniţiatorii lor s-au trezit excomunicaţi din partidul pentru a cărui naştere li se cuveneau toate meritele.

Între timp, tranziţia înainta cu paşi viguroşi, transformînd spectrul politic într-un ameţitor caleidoscop. A doua generaţie de ecologişti-şefi s-au adaptat acestui imperativ al instabilităţii trecînd după o bună bucată de timp cu arme şi bagaje din răposatul CPUN în mult trîmbiţatul conglomerat denumit Convenţia Democratică. Prea puţin băgaţi în seamă de ocîrmuirea ţărănistă ei s-au scindat fireşte în două tabere inconciliabile, dar şi inconfundabile, întrucît una îşi zicea „Mişcarea ecologistă“, iar cealaltă, în respectul datinei, „Partidul Ecologist“. Nu scărmăneala dintre ecologişti a provocat disoluţia Convenţiei Democratice, dar evanescenţa acesteia a provocat dispariţia lor fără urmă.

Trăgînd învăţămintele acestei amare experienţe, noua stăpînire social-democrată a înţeles să se alieze cu UDMR-ul, dar nu şi să-şi fabrice un aliat ecologist. După exemplul lui Joshka Fischer, dar nu cu rezultate echivalente, guvernul social-democrat de la Bucureşti a optat şi el pentru etatizarea ecologiei. De cauza ecologică nu mai poartă grijă un partid ori o mişcare, ci un minister, tratat de restul echipei cu o condescenţă puţin măgulitoare. Sub supravegherea acestui departament de rang inferior, cu contribuţia activă a populaţiei, ţara se cufundă într-o calamitate ecologică perpetuă. Fostele ogoare au devenit junglă de buruieni, rîurile se revarsă, dealurile se surpă îngropînd sub ele fostele gospodării, pădurile se strămută din creştetul munţilor în tainiţele economiei subterane, peştii pier otrăviţi şi vietăţile codrilor flămînzite.

Înfruntînd cu bărbăţie această urgie, ministerul ecologiei nu osteneşte fabricînd comisii de evaluare ale căror socoteli asupra pagubelor, riguros calculate, semnate, ştampilate şi datate, poposesc în cele mai prăfuite arhive ale necruţătorului Minister al Finanţelor.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Din nou despre violenţă

Consiliul Naţional al Audiovizualului a adus din nou în dezbatere tema violenţei din programele de televiziune. Exemplele cele mai frecvente au fost postul FoxKids, Vacanţa Mare, filmele de groază şi cu caft, unele videoclipuri. S-au dat şi cifre, preluate apoi de presă: se pare că acum, în *prime time*, violenţa acoperă 90% din programe, aşa încît CNA a cerut televiziunilor să reducă acest prag la doar 10 procente. Nu ştiu prin ce mijloace a fost realizată această măsurătoare; ce-i drept, violenţa se observă cu ochiul liber în programele TV, dar problema e ceva mai complicată decît o arată cifrele şi exemplele.

De pildă, postul FoxKids a fost acuzat că în programele sale apare un limbaj violent; s-a invocat în special serialul „Familia Adams“, cu înclinaţia sa către morbid şi cu comportamentul negativ al copiilor (vorbesc urît, urăsc şcoala etc.), care nu oferă exemple de urmat. N-aş vrea să dau impresia că apăr „Familia Adams“, dar problema e pusă în termeni care dezvăluie o concepţie cam primitivă asupra mediilor, filmului, artei: se reproşează acestor programe că nu oferă „exemple de urmat“, de parcă ar exista, între ce se vede pe ecran şi comportamentul copiilor, o cauzalitate strictă şi directă – ce văd, aia fac. În realitate, procesul e mai complicat. Psihologii ar avea multe de spus pe tema asta, dacă ar fi consultaţi. (Chiar, de ce nu solicită CNA unui grup de studiu independent un raport despre efectele sociale ale programelor violente? Am afla clar, de la specialişti, cum stau lucrurile; la noi există însă o formă de indiferenţă faţă de expertiză, în ideea că „ne-am lămurit noi şi singuri“.)

Altminteri, sînt de acord că în unele desene animate există violenţă în limbaj, aşa cum există şi foarte mult prost gust şi foarte multă stupiditate cu pretenţii de umor. La fel şi în filmele cu caft sau în alte programe. Dar violenţa nu se reduce la atît. Telejurnalele continuă să prezinte o societate deviantă, acordînd mai mult de jumătate din spaţiu crimelor, furturilor, accidentelor, bătăilor etc. În telejurnale nu numai faptele în sine sînt violente, dar şi limbajul „protagoniştilor“, uneori şi comportamentul lor în faţa camerei. Şi dacă nu violentă, atunci măcar *agresivă* poate fi considerată şi atitudinea reporterilor şi cameramanilor: dau buzna peste bolnavi în spitale şi îi ţintuiesc cu întrebările, insistă pe detalii morbide (mult mai morbide decît cele din desenul animat „Adams Family“) ş.a.m.d. La cinci după-amiază sau la şapte seara, copiii pot vedea violenţa *natur*, în toată desfăşurarea ei: nu sub formă de desene animate sau de *fiction* (în mod normal, un copil mediu dezvoltat poate face diferenţa dintre realitate şi ficţiune, dacă i se explică într-un mod adecvat), ci sub formă de viaţă reală şi concretă. Iar Deciziile CNA cu privire la protecţia minorilor ori la respectarea demnităţii umane (nr. 78 şi 80 pe 2002, pentru precizie) nu ajută la nimic: după o mică „sperietură“ iniţială, editorii de ştiri şi-au reintrat în mînă: luaţi aminte cîte cadavre, cîţi răniţi, cîţi spitalizaţi apar la ştiri, cîte imagini cu copii sub 14 ani aflaţi în situaţii defavorabile pentru ei sînt date fără a li se proteja chipul ş.a.m.d.

Escaladarea violenţei în programele TV trebuie limitată, absolut de acord. Goana după un punct de audienţă în plus (echivalent cu cîteva mii bune de dolari din reclamă) va face să continue această sarabandă a senzaţiilor şi scenelor tari. Consiliul Naţional al Audiovizualului s-a hotărît să înceapă de undeva şi să încerce să pună oarece ordine. Probabil că, de teama CNA-ului (mai ales dacă va aplica unele sancţiuni), televiziunile vor îmnuia un pic situaţia. Dar asta va rezolva doar o parte a problemei: să nu uităm că publicul *s-a obişnuit* cu astfel de programe, le urmăreşte, le caută, le asigură rating-ul. Pe termen lung, trebuie imaginate politici educaţionale care să vizeze „alfabetizarea“ publicului în domeniul vizual: oamenii trebuie să înveţe să se uite la imagini/filme şi să ştie să vadă şi altceva decît „tăria“ unei scene. Şi tot pe termen lung, *societatea* în ansamblu trebuie să-şi revină din şocul moral şi cultural postcomunist: deocamdată, violenţa, agresivitatea, mîrlănia se întîlnesc la tot pasul, fără a fi sancţionate de comunităţile umane. Reproducerea lor la televizor nu e decît o continuare pe ecran, în formă sintetizată, a vieţii de toate zilele. Pe măsură ce în relaţiile dintre oameni se vor reinstaura decenţa, firescul, încrederea, bunul simţ şi alte asemenea valori burgheze, va scădea şi coeficientul de violenţă din programele TV, pentru că tot mai mulţi oameni vor fi dezgustaţi să vadă aşa ceva. Dar asta se va întîmpla – dacă se va întîmpla! – într-un timp mai îndelungat. Pe termen scurt, CNA-ul se va lupta în continuare să impună reguli, riscînd să-şi atragă acuzaţii de „cenzor“ ori de „tiran“, iar televiziunile se vor strădui în continuare să găsească mijloacele de a fenta regulile, de dragul audienţei. Publicul va continua să stea cu telecomanda în mînă, crezîndu-se suveran, fără să-şi închipuie că de fapt toate aceste bătălii se dau pe banii lui – banii lui de bere ori de detergenţi.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Lozincile de piatră

Cele treisprezece povestiri (s-ar zice că autorul nu e superstiţios) care alcătuiesc volumul lui Ylliet Aliçka, *Lozincile de piatră* (apărut în traducere franceză la Editura Climats), frapează prin economia mijloacelor narative şi prin umorul negru. E o proză de observaţie a banalului cotidian, numai că „normalitatea“ în care a trăit Albania vreme de decenii e una a absurdului şi a aberaţiei devenite norme de viaţă. Trei tineri găsesc, în anii '70, soluţii care de care mai ingenioase pentru a se invita la una din puţinele familii ce aveau, atunci, televizor. Doi bătrîni vin în capitală să facă figuraţie (aşa cere un vechi obicei) la o nuntă: se izbesc, la tot pasul, de aroganţa şi dezinvoltura orăşenilor, iar periplul lor pe străzile prăfuite ale Tiranei ajunge să semene cu deambulările unor provinciali ajunşi peste noapte într-o mare metropolă. În „Poveste de dragoste“ avem o dramă caracteristică perioadei în care regimul hotărîse ruptura de Moscova: un inginer ce se căsătorise în URSS e arestat şi condamnat pentru „activităţi ostile“; scenele zguduitoare din puşcărie şi de la tribunal sînt relatate, cu imbecilă suficienţă, de un fost miliţian. În altă povestire (unde acţiunea se mută în zilele noastre) îl cunoaştem pe Nardi, un gangster fioros ce se îndrăgosteşte ca un adolescent. Responsabilul de la morgă, pe nume Adonis, mută, pentru cîţiva *leka* bacşiş, cadavrele dintr-un congelator în altul şi oferă solicitantului, căruia îi murise tatăl, locul cel mai bun; e vorba, în fapt, de singurul congelator care funcţionează cum trebuie şi, fiindcă e plină vară, locul respectiv e greu de obţinut. Majoritatea povestirilor au drept cadru Albania comunistă şi cîteva dintre ele sînt în chip evident „trase“ din avatarurile existenţiale ale scriitorului. Mă întreb cum a reuşit recenzentul din *Le Monde* turul de forţă de a conchide că, în viziunea lui Ylliet Aliçka, nu e nici o diferenţă între tirania comunistă şi „anarhia liberală“ ce domneşte astăzi în Albania şi că „vigilenţa proletară şi atotputernicia dolarului duc la aceleaşi rezultate“. Ciudat mod de a reabilita comunismul, dar practica aceasta a devenit în *Le Monde,* vai, curentă.

Povestirea titulară, după care s-a făcut un film prezentat la Cannes în 2002, e o mică bijuterie. Naratorul îşi aminteşte de sfîrşitul anilor '70, cînd fusese trimis profesor într-un sat din nordul Albaniei. Ca peste tot, cadrele didactice şi elevii au obligaţia să scrie pe pereţii munţilor lozinci din pietre, pe care trebuie apoi să le îngrijească atent. Profesorilor mai norocoşi (ori mai bine văzuţi de organele de partid locale) li se repartizează lozinci scurte, iar elevii, la rîndul lor, se îngrămădesc să-şi aleagă literele mai uşoare sau – şansă extraordinară – virgulele şi punctele. Cum juna Diana, profesoara de matematică, refuzase avansurile erotice ale directorului şcolii, acesta se răzbună atribuindu-i lozinca cea mai lungă: „Să cucerim dealurile şi vîrfurile munţilor şi să le facem la fel de roditoare precum cîmpiile!“. Un caz care zguduie comunitatea este acela al unui fost învăţător ce continua, de cincisprezece ani, să cureţe pietrele ce alcătuiau lozinca „Vietnamul va învinge!“. Lozinca fusese plasată, din întîmplare, într-un loc mai ferit şi nimeni nu-i mai dăduse atenţie. Chestiune gravă pentru activiştii de partid: învăţătorul era un sabotor ce păstrase deliberat lozinca sau un inconştient care nu se informa asupra situaţiei internaţionale şi ignora că războiul din Vietnam se terminase de mult? Vinovatul, tremurînd ca o frunză, îşi face autocritica, se angajează să nu mai repete astfel de greşeli şi propune, drept semn al maturizării sale politice, să scrie o nouă lozincă: „Jos labele de pe Vietnam!“.

Protagonistul povesteşte toate acestea, la mijlocul anilor '90, directoarei unui liceu din sudul Franţei, unde se afla în schimb de experienţă. Franţuzoaica ascultă cu mult interes şi găseşte întreaga poveste „exotică“. A doua zi, eroul, admirînd superbele coline ale peisajului meridional, nu se poate împiedica să exclame în gînd: „Ce păcat! E o ţară ideală pentru lozinci!“.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cine pe cine ofensează

Rog onoraţii cititori ai acestui colţ de pagină să se aplece cu atenţie asupra următoarei norme juridice:

„(1) *Fapta de a aduce în public, prin cuvinte, scrieri, gesturi sau alte manifestări, ofense naţiunii ori statului român sau de a defăima ţara sau naţiunea română, ori de a jigni sentimentul naţional sau de a aduce injurii eroilor consacraţi ai neamului, se pedepseşte cu închisoare severă de la 2 la 5 ani.*

(2) *Aceeaşi pedeapsă se aplică şi pentru fapta de a răspîndi în străinătate ştiri neadevărate sau tendenţioase care ating onoarea, interesele naţiunii sau ale statului român.*“

Jurist sau nu, orice om civilizat de la începutul secolului al XXI-lea are un frison după lectura acestor rînduri. Apoi, acelaşi om civilizat îşi aminteşte că lumea asta nu e aşa cum ar trebui şi că democraţia liberală nu a ajuns, încă, în toate ungherele planetei. Libertatea de exprimare şi, mai ales, utilizarea instrumentelor de represiune penală în spiritul statului de drept sînt trăsături pe care cu greu le poţi recunoaşte în realitatea socială a celor mai multe dintre ţările lumii. Apoi, din curiozitate, te întrebi în ce ţară nefericită o asemenea normă juridică e posibilă. Mai bine nu te întreba, s-ar putea să ajungi la închisoare!

Textul frapează prin uşurătatea cu care vehiculează noţiuni nesigure şi, dacă ne amintim că avem în faţă un text penal, deci un text în numele căruia maşinăria de represiune a statului se pune în mişcare împotriva individului, atunci simţim limpede aerul rece şi mirosul de zid mucegăit al dictaturii. Ce înseamnă, de fapt, „ofense aduse naţiunii“, din prima teză a primului alineat? Pentru mine, de pildă, e o ofensă adusă naţiunii române faptul că anumiţi senatori îl laudă public pe Nicolae Ceauşescu. Şi mi se pare o jignire a sentimentului naţional să vorbeşti despre patriotismul Securităţii. Altora, li se poate părea o ofensă adusă naţiunii faptul că revista *Dilema* există. Şi poate că sînt oameni care simt că sentimentul naţional e ultragiat de dărîmarea statuilor lui Antonescu. Autorii acestui text chiar nu şi-au dat seama în ce intră cînd au decis să formuleze o astfel de propunere legislativă? Mai departe, ce se poate spune despre sintagma „injurii aduse eroilor consacraţi ai neamului“? Injurii înseamnă, în sens restrîns, ceea ce ştim toţi că înseamnă. Dar există şi un sens larg al termenului, acela de critică dură. Şi, mai ales, care sînt eroii consacraţi ai neamului? Şi cine consacră eroi ai neamului? Poate un magistrat constata printr-o hotărîre că X este erou al neamului? Căci condamnarea cuiva în temeiul acestui text presupune că judecătorul a stabilit două lucruri: eroul consacrat şi injuria. E limpede că nu judecătorul consacră eroi (sau, poate, în mintea celor care au redactat textul, e normal ca un judecător să consacre eroi!), ci doar ia act că cel înjurat e erou consacrat. Bine, dar cine îi va spune că cel înjurat e „erou consacrat“? Academia Română, Ministerul de Interne, NATO, PRO TV – care e autoritatea care va confirma judecătorului că cel înjurat de inculpat e „erou consacrat“?

Alineatul referitor la străinătate mi se pare a fi o glumă proastă. Şi ofensatoare. Eternul balans provincial între fudulie şi umilitate se vede de la o poştă în spatele acestui text şi vreau să cred că nu vom exhiba în legile noastre complexele noastre. Alineatul al doilea al textului sus-citat mi se pare cea mai elocventă expresie a provincialismului şi a „conştiinţei de rangul doi“ cu care ne-a lăsat comunismul ceauşist. Asta vrem să arătăm lumii? Şi dacă toate astea par prea puţin, atunci să reflectăm asupra faptului că acest text impune condamnarea celui care răspîndeşte în străinătate ştiri tendenţioase (adică nu neadevărate, ci doar tendenţioase) care aduc atingere intereselor statului român (care pot fi altele decît cele ale naţiunii române, conform logicii textului). Mi se pare cea mai dictatorială formulare penală pe care am citit-o de la căderea comunismului încoace şi spun răspicat că asemenea texte de lege întemeiază poliţia politică.

O naţiune poate fi ofensată în multe feluri. Unul dintre cele mai impardonabile feluri de a o ofensa este acela de a-i da legi care îi schimonosesc chipul şi îi pun masca de fier a dictaturii. O naţiune e ofensată dacă propriu-i aparatul judiciar este pus în situaţia de a acţiona arbitrar, sub impulsul convingerilor politice sau al slăbiciunii de caracter ale unora sau altora şi nu sub impulsul imperativului justiţiei. Socotesc că o naţiune poate fi ofensată prin violarea memoriei ei şi prin confiscarea viitorului ei. Cred că cea mai mare ofensă care poate fi adusă României în acest moment este orice încercare de aruncare a României înapoi, sub zodia dictaturilor. O asemenea normă juridică este prin ea însăşi o jignire adusă celor care şi-au dat viaţa pentru dreptul nostru de a vorbi liber, pentru dreptul nostru de a spune ce credem despre cei aflaţi la putere, pentru dreptul nostru de fi protejaţi de o justiţie imparţială şi previzibilă – fie că aceştia sînt „eroi consacraţi“ sau nu.

Onoarea României la ea acasă şi respectabilitatea României în afară se asigură, în primul rînd, prin legile pe care România le asumă şi le aplică. ▲

Lettre Internationale, ediţia română, nr. 44, iarna 2002-2003

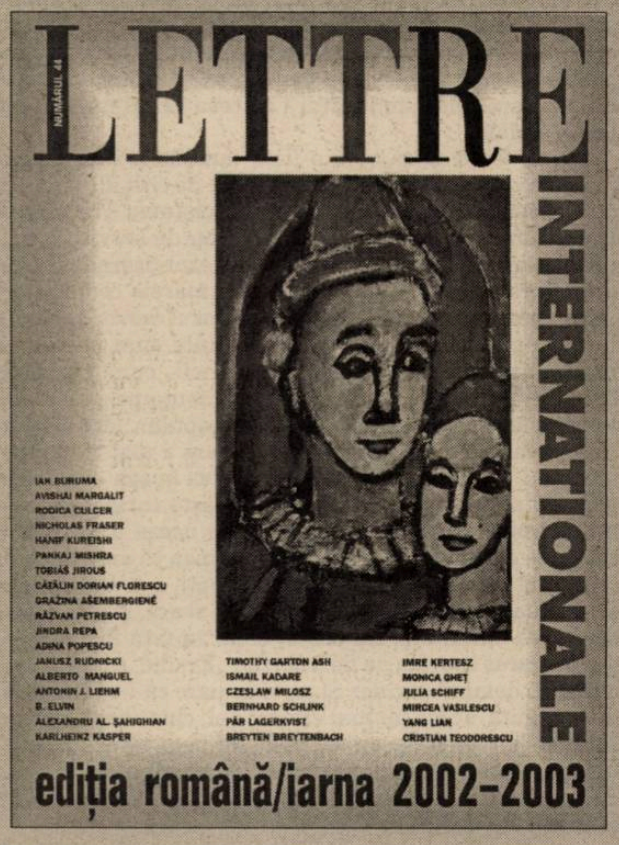

Viziuni şi diviziuni: Ian Buruma, Avishai Margalit, *Valorile Occidentului* ● Rodica Culcer, *Irakul – dezbatere internaţională* ● Nicholas Fraser, *Divorţ transatlantic* ● Hanif Kureishi, *Striptease* ● Pankaj Mishra, *Crimă în India* ● Rodica Culcer, *Violenţele separatismului musulman* ● **Ei cum văd lumea?:** Tobiás Jirous, *Ciocolată pentru tatăl meu* ● Cătălin Dorian Florescu, *Vremea minunilor* ● Grazina Asembergienė, *Generaţia dezertorilor* ● Răzvan Petrescu, *Jaful secolului* ● Jindra Repa, *Generaţia mea* ● Adina Popescu, *Reportaj* ● Janusz Rudnicki, *Cota apelor la Zawichost* ● **Cultura – cardiograme:** Timothy Garton Ash, *Pe frontieră* ● Antonin J. Liehm, *Chestionar* ● B. Elvin, *Instantanee* ● Alexandru Al. Şahighian, *Gottfried Benn – anii «în întunecime»* ● Ismail Kadare, *Florile reci din martie* ● Karlheinz Kasper, *Literatura în Rusia anului 2001* ● Czeslaw Milosz, *Memorii* ● Alberto Manguel, *Autoportretul unui cititor* ● **Biblioteca «Lettre Internationale»:** Bernhard Schlink, *Pasul greşit* ● Păr Lagerkvist, *Piticul* ● Imre Kertesz, *Fără destin* ● **Comentarii şi scrisori:** Breyten Breytenbach, *Bîrfe din Maputo* ● Monica Gheţ, *Adevărul despre denazificare* ● Julia Schiff, *«Pohod na Bărăgan»* ● Mircea Vasilescu, *Telespectatori din toate ţările, alfabetizaţi-vă!* ● Yang Lian, *Poezie şi exil* ● Cristian Teodorescu, *Pe banca acuzării – cetăţeanul polonez.*

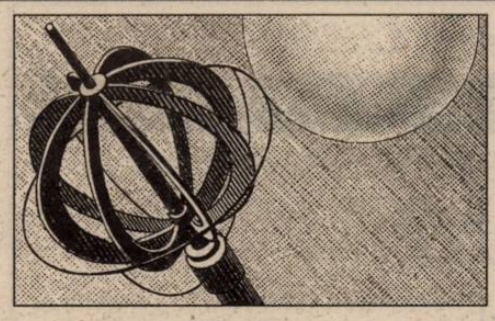

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Discriminarea pozitivă

Rasa a rămas o problemă în SUA. Întîi a fost demisia lui Trent Lott, liderul majorităţii republicane din Senat: la aniversarea unui coleg, el şi-a exprimat regretul că, în 1948, în Statele Unite nu a fost ales preşedinte sărbătoritul, omul care ar fi asigurat trăinicia zidurilor despărţitoare dintre albi şi negri. Sinceritatea a fost pedepsită, dar nu destul de rapid pentru ca observatorii să nu prezică şi apariţia altor incidente legate de rasă. Pe de o parte, preşedintele Bush este legat, prin convingeri intime şi fonduri, de aripa dură a partidului republican care a criticat concesiile făcute minorităţilor, pe de altă parte, în perspectiva viitoarelor alegeri, votul negrilor contează şi el ar vrea să obţină mai mult de 9%, cît a luat prima dată.

Apoi, a ajuns la termen procesul Universităţii Michigan. După un şir de procese începute în anii '90, Curtea Supremă va trebui să decidă dacă procedurile de admitere prin care candidaţii negri şi latino obţin puncte doar datorită faptului că nu sînt albi, au un caracter discriminatoriu faţă de cei la acelaşi nivel de cunoştinţe. Conducerea universităţii (şi nu e singura pe această poziţie) susţine că, dacă nu s-ar practica „criteriul etnic“, universităţile ar redeveni sută la sută „albe“.

Iniţiată în urmă cu decenii, practica favorizării unor categorii de aspiranţi la învăţămîntul superior era motivată prin necesitatea de a compensa politicile de discriminare negativă din trecut şi de convingerea că prin accesul la învăţămînt şi cultură, clasa mijlocie va fi şi ea diversificată rasial. Se spera că astfel, negrii nu vor mai fi toţi săraci, iar bogăţaşii nu vor mai fi în exclusivitate albi. E greu de spus în ce măsură succesele politicilor de integrare socială se datorează acestor măsuri sau ţin de evoluţia normală a unei ţări bogate unde procesul democratic redistribuie, prin logica sistemului, toate bunurile. Cert este că după aproape o jumătate de secol de cînd s-a cîştigat lupta pentru drepturile civile ale negrilor (luptă cîştigată de militanţii de culoare, dar şi de albii care i-au sprijinit) într-una din părţile vizibile ale Americii – profesii liberale, vedete, oameni politici – rasele se amestecă conform şanselor şi abilităţilor individuale. Dar în cealaltă parte vizibilă – în arestul poliţiilor, în puşcării şi pe coridorul condamnaţilor la moarte – proporţia oamenilor de culoare este covîrşitoare, ceea ce ar părea să spună că discriminarea pozitivă funcţionează doar în cazul celor care oricum ar fi izbutit. Dacă pe negrii săraci nu-i ajută, iar pe albii merituoşi îi dezavantajează, ar trebui renunţat, spun unii realişti. Rezultatele se văd pe termen lung şi nu trebuie dat înapoi, pe motiv că nu se merge destul de repede înainte, spun alţi realişti.

Cu privire la procesul de la Curtea Supremă, mesajul preşedintelui Bush, sprijinindu-se pe Constituţia care interzice orice discriminare rasială, dă dreptate reclamanţilor. Colin Powell, secretar de stat, unul dintre cei doi membri negri ai guvernului, susţine politica Universităţii din Michigan, spunînd că specialiştii în Constituţie au emis un aviz greşit. Consiliera lui Bush jr., Condoleezza Rice, e de acord cu preşedintele, dar pe de altă parte crede că „rasa trebuie luată în consideraţie dacă e nevoie, cînd mijloacele neutre nu funcţionează“ adaugă ea după ce recunoaşte că a beneficiat de pe urma politicilor discriminatorii pe cînd era la Universitatea Stanford.

În 1987, în cartea sa *The Closing of American Mind*, Allan Bloom a arătat că discriminarea pozitivă, introdusă pentru a facilita integrarea, nu a făcut decît să accentueze diferenţele, elaborarea unor planuri de studii specifice a dezbinat, nu a unificat; primiţi în universităţi pentru că „sînt negri“, beneficiarii aşa au şi rămas, profitorii „de culoare“ ai unor privilegii care nu fac din ei cetăţeni de categoria întîi, iar coborîrea standardelor universitare e nocivă pentru toate categoriile de studenţi. Celebrele gafe „culturale“ ale preşedintelui Bush par să-l confirme. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

ZAT

Nu este uşor să găseşti *terra incognita* în zilele cartografiei prin satelit, dar Hakim Bei, filosof Sufi-Beat, a identificat multe pete albe pe hartă şi le-a denumit ZAT – Zone Autonome Temporar. Motivul pentru care le-au scăpat geografilor este că ZAT migrează, nu rămîn locului prea mult şi nici nu pot fi măsurate cu instrumente sau metode ştiinţifice. Singura modalitate de a găsi o ZAT este să ceri unui artist să te ajute să o localizezi. Artiştii sînt copoii ZATurilor: au un fler deosebit pentru chirii mici, crîşme prietenoase şi fîrtaţi ZATrişti. Hakim Bey a utilizat o sută de artişti, timp de douăzeci de ani, pentru identificarea a circa treizeci de mii de ZAT, din Carpaţi pînă în delta Mississippiului, într-un studiu ce acoperă o mie de ani. Înarmaţi doar cu ecstasy Sufi şi cu dorinţa de a se deda creaţiei între cei asemenea lor, căutătorii de ZAT treceau cu capul în nori de la un ZAT la altul, chiar dacă acela se mută şi el de colo-colo.

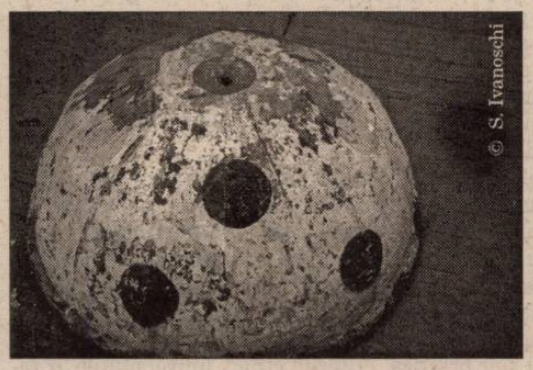

ZAT sînt nomade pentru că se bucură de succes. Pot sta într-un anume loc numai atît timp cît pot să treacă neobservate. ZAT se pripăşesc în zonele sărace ale oraşelor sau în provinciile necotropite de corporaţii, unde e spaţiu berechet şi culturile trăiesc de-a valma. ZATrarii înfloresc în medii diverse din punct de vedere rasial şi cultural, din care îşi trag snaga necesară creşterii şi afirmării, ceea ce îi atrage, pînă la urmă, pe cercetaşi, pe geografi şi pe băieţii de la cadastru. Aceştia sînt urmaţi de şantiere de îmbunătăţiri de construcţii, de creşterea locuinţelor, de sistematizare urbană, de societăţile de protecţie a mediului, de forţele de ordine şi simulacre de artă. Un ZAT dura cam cîteva decenii, pînă în ultimul sfert al secolului 20, cînd distrugerea ZAT s-a accelerat, transformîndu-le în entităţi scurt trăitoare şi predispuse la extincţie, dar, în acelaşi timp, mai mici, mai iuţi şi mai greu de prins.

ZATrarii îşi trasează limitele teritoriale prin cîntec şi dans, precum aborigenii Australiei. Într-o ZAT pe deplin funcţională toate structurile sînt nomade, formate în principal din salteluţe şi corturi. ZATrarii folosesc conceptele locale de timp şi spaţiu pe care le activează cu materiale găsite, vorbesc o mulţime de dialecte hippiote şi folosesc tehnologii avansate în comunicare. „Obiectele" pe care le creează sînt temporale şi efemere, dar transced timpul şi spaţiul şi sînt conectate atît vertical, prin istorie, cît şi orizontal, prin geografie, de toate ZAT, trecute şi aflătoare. Sînt în legătură unele cu altele, împînzind globul şi adeseori fuzionează, dacă vreuna dintre ele este distrusă.

Noi trăim într-o ZAT numită Narcississippi, aflată undeva cam între Louisiana şi Mississippi. ZATrarii merg în Louisiana la chef şi în Mississippi să se căiască. Narcississippi este deja pe cale de a fi dezafectată sub acţiunea conglomeratelor făcătoare de imagine şi a cadastrului agresiv. Nu vă dezvăluim locaţia exactă a ZAT în care am scris acestea, dar un indiciu asupra poziţiei sale este timpul celor mai vizibile acţiuni. ZATrarii lucrează în schimbul de noapte.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Poimîine e 26 ianuarie şi...

Frumoasă ştiinţă, chimia! Tărîm al melanjurilor, poiană savantă a combinaţiilor şi a formulelor! Secret al iniţiaţilor şi provocare pentru orice învăţăcel cu trei eprubete în dotare! Şi, mai ales, fereastră spre visare: de la *parfumul* lui Suskind la *alchimistul* lui Coelho, chimia trimite pofta de vis pe-o cale frumoasă, a surprizelor care-atîrnă de ultimul strop ce vine să împlinească dozajul aşteptărilor noastre! Şi, totodată, apolitică ştiinţă! În democraţie liberală sau în tiranie ca în Rusia, în Germania lui Goebbels sau în Anglia Margaretei „Iron Lady" Thatcher, sarea tot în natriu şi clor se desface.

Cam în aceste cuvinte modeste gratulam zilele trecute o profesoară de chimie, la care tînăra doamnă, ca să-mi întoarcă elegantă complimentul, mi-a spus că la dînsa în liceu elevii de clasa a IX-a nu prea mai ştiu care a fost după care, Ceauşescu după Gheorghiu-Dej sau invers. *E de bine, e de rău...?*, mă întreba dînsa şi n-am ştiut a-i răspunde.

Fatalitate, a doua zi citeam în ziar că în acest an nici măcar fantomaticul Partid Muncitoresc (autorevendicat ca moştenitor al PCR) nu va mai sărbători ziua de naştere a ultimului lider comunist, pentru că ultimii mohicani ai activismului partinic sînt tentaţi să se ducă în Irak, să lupte împotriva invadatorului american – ceea ce, vă daţi seama, Ceauşescu ar fi fost prea inteligent pentru a face. Drept care m-am hotărît să aduc aminte opiniei publice că poimîine e 26 ianuarie; *după cîtă gălăgie făceaţi, uitarăţi cam repede* – ar putea spune unora, mustrător, Elena C., trecută viaţă de fostă doamnă şi chimistă ea însăşi.

Iar povestea de azi e veche de 20 de ani. Aşadar, se face că în noiembrie-decembrie 1982 forurile competente ale Uniunii Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din România, filiala Iaşi, au atras atenţia redacţiei revistei *Dialog* a Universităţii „Al. Ioan Cuza" din Copou că, pe scurt, s-au fofilat destul şi ar cam fi cazul să scoată şi ei un număr pe ianuarie aşa cum trebuie. Cum trebuia să arate un număr de revistă în ianuarie acum 20 de ani? – întrebaţi-vă, tinerilor, părinţii şi spuneţi, maturilor, celor juni. În redacţia respectivă, printre alţii, Al. Călinescu şi Sorin Antohi au făcut rost, nu mai contează cum, de un tablou semnat Dan Hatmanu (cadru didactic al Institutului de Arte Plastice din Iaşi şi lider local al breslei). Tabloul a apărut la loc central pe prima pagină a *Dialogului,* între două articole mobilizatoare pe care oricum nu le-a citit decît cenzorul. Grozav acel tablou, un dialog sugerat el însuşi; imaginaţi-vă: Nicolae şi Elena în partea dreaptă, cu cupe de şampanie în mîini, iar în faţa lor, tablou în tablou, Ştefan cel Mare, cu o cupă de Cotnari în dreapta-i. *Să ne trăieşti, Ştefane!* – par a spune Nicolae şi Elena; *Hai să ne trăiţi, Măriile Voastre!* – pare a spune Ştefan, care tocmai scoate cotul din tablou şi ciocneşte (fără glumă!) cu cei doi. Numele tabloului era, probabil aţi intuit, *Istorie.*

Cum mai rar se întîmpla în acele vremuri, acea primă pagină de revistă a mulţumit pe toată lumea. *Ai noştri* au zis că făcătura redacţiei e un mişto total, mai mare rîsul să iasă Ştefan din tablou şi să dea noroc cu Nicolae ot Scorniceşti, studenţii ăştia sînt daţi dracu' etc. *Ai lor* au zis că merge, omagiul e omagiu, filiaţia între România de ieri şi cea de azi e clară, la fel ca şi descendenţa liderului zilei din eroii Panteonului naţional, la trecutu-ţi mare, mare viitor etc. Dan Hatmanu a zis şi dînsul cîte ceva, lucruri aparent incompatibile: în 1983, spunea că tabloul plăcuse enorm Elenei C.; în 2000 spunea că tabloul, evident, era cu schepsis. Partea proastă e că ambele afirmaţii, mă tem, ar putea fi adevărate.

Trecură anii, fire din caier, lumini şi umbre (de Andrei Blaier, n-am găsit altă rimă). Al. Călinescu e pe aproape (v. pagina 4), Sorin Antohi e între *Civitas Imaginalis* şi Budapesta, Ştefan e canonizat, iar Dan Hatmanu e autorul, printre altele, al unei galerii de portrete ce ornează din anii '90 anticamera ministrului la MAE.

Ceauşescu, poimîine, ar fi împlinit 85 de ani. Problema e: merită unul ca el, care putea accepta asemenea bazaconie de omagiu, să ocupe ceva spaţiu în mintea unui elev de-a IX-a – eventual într-o legătură cronologică oarecare cu Gheorghiu-Dej, *cine-o mai fi fost şi ăsta?*

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Fiori *horror*

Intru în grabă pe coridoarele castelului şi privirea îmi alunecă peste stucaturile cunoscute, peste tabloul cel mare de deasupra scărilor largi din lemn care scîrţîie la fiecare pas, şi văd deodată că tabloul ăsta are în el o cuminţenie, un fel de modernitate obosită care-mi aduce aminte de un altul asemenea, puţin fauvist, puţin expresionist, cu cîteva figuri pătrăţoase şi previzibile, un profil amintind vag de Nolde, o încordare primitivă a cefei şi o vizualizare profundă a zbîrciturilor ca la Dix Otto, în autoportretul pe care l-am văzut aici la Stuttgart. Nu e nimeni pe coridor, pe peretele din stînga mea un mic abţibild cu inscripţia *desire* mă umple de nelinişte. E un pustiu mut prin preajmă, calm ca zilele din copilărie, cînd priveam buimac locomotivele din depoul de la Radna şi decorul în care eram eu atunci: dealurile, Mureşul, parcul cu stejari al mănăstirii franciscane Maria-Radna le-am pierdut, nu le mai percep decît sub forma de abur înceţoşat al unor reverii scurte, luminiţe neclare, iluminări anapoda. Întîrzii indecis, înhămat la rucsacul cu alimente pe care le-am cumpărat la Lidl şi mă cuprinde un fior *horror* la gîndul caselor părăsite cum e asta de faţă, acu' în prag de an, sau nu, nu e aşa, sînt buimăcit de tăcere, de fiorul *horror,* şi-mi pare că nu mai percep foarte exact trecerea timpului: acu' e a doua zi a noului an, şampania şi bucuria sînt de-acum istorie. Uite, nu mai tîrziu de azi dimineaţă am citit pe Internet cum că „Proprietarii casei din Londra a celebrului compozitor Georg Friderich Händel plănuiesc o şedinţă de exorcizare, după ce două persoane au afirmat că au văzut o stafie bîntuind prin casă."

„Măi, măi, să fie chiar aşa", zic, şi fiorul *horror* revine în liniştea coridorului vegheat de tabloul acela martor al unei modernităţi cuminţi. „Singurătatea caselor ăstora mari cheamă stafiile", îmi murmur în barbă şi-mi salt rucsacul cu alimente în spate şi parcă nu-mi vine să intru în studio, singurătatea te împinge la lucruri dintre cele mai ciudate: prin oraş văd mulţi oameni vorbind singuri, prin staţiile de U-Bahn si de S-Bahn, ca odinioară baba Ersilia, vecina noastră de pe strada Economilor din Radna, ea vorbea aşa de una singură, şi fostul ei stăpîn, domnul inginer Şişu, nu o putea suferi pe baba Ersilia, chit că erau ei amîndoi de aceeaşi vîrstă, adică aveau peste 75 de ani, dacă nu mai mult încă. Domnul inginer nu era corect în sentimentele lui, că baba Ersilia fusese slujnică în casa lor şi cînd a venit regimul democrat-popular i-a luat domnului inginer Şişu toată averea, adică moşia, dealurile cu vii şi crama de la şosea şi l-a obligat să-i dea casa cea mică, aceea de peste drum de biserica ortodoxă, în folosinţă babei Ersilia drept recompensă sau poate că drept pensie, aşa cumva, că pe atunci lucrurile nu erau prea clare în legătură cu ceea ce azi numim protecţie socială.

Şi cu toate astea ceva o fi cu fantomele care bîntuie prin case, îmi spun, după ce isprăvesc de citit alt anunţ de pe acelaşi *site* care îmi spune că „Societatea The Händel House Trust se va folosi în acest scop de serviciile unui preot romano-catolic, ce va efectua exorcizarea chiar în dormitorul în care a murit în 1759, marele compositor". „Măi, măi, să fie chiar aşa", zic, şi fiorul *horror* revine în liniştea coridorului, şi-mi aduc aminte cum ne spunea nouă Păciură-bacsi, crîsnicul bisericii, cum s-a întors baba Ersilia după moarte, seara, la căsuţa pe care i-a dat-o spre folosinţă regimul democrat-popular. Moş Păciură ne-a povestit cum domnul inginer, care a mai trăit cîţiva ani buni după ce baba pierise, auzea seara cum bodogănea stafia babei prin tîrnaţul (citeşte coridor deschis, n.a.) căsuţei care era nu departe de aceea a fostului ei stăpîn şi cum acesta, chiar dacă susţinea că asemenea lucruri sînt poveşti pentru prunci necopţi, n-a mai rezistat şi şi-a luat bastonul şi a pornit într-o seară, şontîc-şontîc, spre casa bîntuită şi s-a postat chiar în faţa tîrnaţului şi a murmurat cuprins de fiori *horror:* „Ersilio, tu eşti?", aşa a bîiguit domnul inginer Şişu, şi se pare că i-ar fi spus că de-acu' gata, aceea nu mai era casa ei, chiar dacă o primise ea de la regimul popular. „Hai, du-te de unde-ai venit", i-a spus domnul inginer şi baba l-a ascultat, că n-a mai dat pe acolo, s-a liniştit după cele ce le-a auzit ea de la bătrînul ei duşman.

▲

Texte şi opinii de: Adriana BABEŢI (scriitoare) ● Ştefan BĂLAN (medic & scriitor, SUA) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Cosmin COSTINAŞ (student) ● Cristian GAŞPAR (doctorand, New Europe College) ● Mihai IONATAN (student) ● Claude KARNOOUH (profesor defilozofie) ● Gabriel MARIAN (doctorand, Sorbona) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică) ● Ioana PETREA (eseistă) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor)

Femeile (dar şi unii bărbaţi...) se uită cu plăcere la reclama Lacoste: un bărbat gol – în dreapta, legenda: „Style on skin". Rapel al celebrului răspuns al lui Marilyn („Cu ce vă îmbrăcaţi noaptea? – Cu Chanel 5!"), dar şi posibilă parafrază la o la fel de faimoasă vorbă a lui Wilde („Rezist la orice, cu excepţia tentaţiei"): Renunţ la tot, dar păstrez accesoriul! Întrebarea numărului ar fi, deci: Se poate trăi fără Stil? Şi răspunsul: Sigur că se poate, dar e păcat...

Acqua di Parma, mica japoneză şi vinegreta lui Barthes (argument)

Stilul nu se confundă cu Forma; îmbibat în aceasta, însă – ca o picătură de parfum pe piele –, se transformă în Conţinut. Stilul este precum parfumul oricărui lucru, al oricărei fiinţe: un accesoriu devenit esenţă. (Acqua di Parma, de pildă – o colonie italiană pe bază de citrice şi santal –, este parfumul meu preferat.)

Pentru un dandy, întrebarea nu este: E bine să ai stil, ci: cum să fii *(un) Stil? Nu mă consider un dandy, dar trebuie să recunosc că întîlnirea mea, absolut întîmplătoare, în 1999, pe o străduţă din East Village (New York), cu o redactoră de modă de la* Time Out *– o japoneză micuţă cu un aparat miniatural –, care m-a fotografiat pe loc şi m-a pus să completez un chestionar (poza şi comentariul au apărut în numărul din 4-11 noiembrie al aceluiaşi an; „Cum vă definiţi stilul?" suna una din întrebări; „Casual with a difference" – răspunsul meu) a însemnat, pentru mine, echivalentul celor „15 minute de faimă": de nimic n-am fost mai mîndru, în tot ce făcusem pîn-atunci şi de atunci încoace.*

Recent, vizitînd expoziţia Roland Barthes de la Paris, am aflat un lucru pe care nu-l ştiam: scriitorul era un maestru al salatelor, numai că nu concepea să le asezoneze cu altceva decît vinegretă (lămîia era categoric exclusă!). Stilul este (= nu poate fi decît) o chestiune de „terorism" al nuanţei; nu se admit aproximări sau dileme. Dacă există o cît de mică ezitare în materie de nuanţă – adică în exact acel lucru care face diferenţa Stilului *–, atunci nu se mai poate vorbi de Stil... Este morala ce se poate desprinde din această anecdotă.* ***(a. l. ş.)***

Cristian GAŞPAR

Ascetismul creştin şi naşterea unui stil intelectual

Ajuns la adînci bătrîneţi, unul din monahii descrişi de Theodoret, episcopul Cyrului († 460 d. Hr.), „îşi pierduse mai toţi dinţii" şi trăia sub cerul liber, „îngheţat bocnă iarna şi pîrlit de soare vara, cu chipul brăzdat de riduri şi mădularele uscate. Într-atîta îşi muncise trupul, încît nici cingătoarea nu-i mai stătea locului, ci luneca fiindcă nu avea ce să o împiedice: i se topiseră şi bucile, şi şoldurile, lăsîndu-i astfel cale liberă să se prelingă în jos". Cîţi dintre noi ar asocia astăzi o asemenea descriere cu ideea vieţii trăite *in style*? Şi totuşi...

Oamenii antichităţii tîrzii, fie ei de rînd ori membri ai elitei intelectuale, puteau lesne citi îndărătul unui chip descărnat, încreţit, gălbejit şi încercănat de nopţile nedormite şi de zilele petrecute în veghere, rugăciune şi recitare de psalmi, semnele unei vieţi desăvîrşite, ale unei existenţe umane cizelate conştient şi stăruitor pînă la a deveni o adevărată capodoperă. Pletoşi, neraşi, nespălaţi cu anii, trăsnind de la o poştă a sudoare şi jeg, încovoiaţi sub povara lanţurilor purtate pe pielea goală, slabi din cale afară în urma posturilor aspre, monahii veacurilor IV şi V d. Hr. erau însă, după împăraţi, printre oamenii cei mai adulaţi ai Imperiului Roman. Traiul lor în pustie, în aparenţă marginal şi declasat, a stat la temelia unui stil ascetic care a schimbat radical faţa creştinismului. Bine aduse din condei de scriitorii creştini ai vremii (Athanasie, Sf. Ieronim, Palladios, Theodoret şi alţii), isprăvile călugărilor s-au răspîndit fulgerător în toată lumea bună. *Vieţile* părinţilor pustiei se citeau ca adevărate *best-seller*-uri. Matroane romane şi nobile fecioare se lepădau dintr-odată de averi colosale, luînd drumul pustiului, ca să afle din gura zdrenţăroşilor monahi cum să trăiască cu adevărat. Tineri de rang înalt, fala şi nădejdea familiilor, dădeau cu piciorul căsniciei, urmaşilor şi bogăţiei, ca să se înfunde în cine ştie ce cotlon şi să-şi făurească o nouă viaţă, o viaţă adevărată, o viaţă sub semnul frumuseţii.

Aceştia aveau parte de laudele unui intelectual creştin ca Sf. Vasile cel Mare († 379 d. Hr.), pentru care existenţa ascetică însemna singurul mod de a te împlini cu adevărat. „Să ne gîndim mai curînd că acela care îmbrăţişează traiul îngerilor s-a strămutat, trecînd peste îngrădirile naturii omeneşti, într-o existenţă netrupească. Căci aceasta e caracteristica naturii îngereşti: să lase la o parte împreunarea cărnii şi la nici o altă frumuseţe să nu privească, ci neîncetat să-şi aţintească privirile doar la chipul lui Dumnezeu". „Traiul îngeresc" (*angelikos bios*) se va numi orice existenţă umană ce îşi propune ca scop ultim reproducerea, cît mai fidel, a Frumuseţii divine. În Imperiul Roman pe cale să se creştineze, numai viaţa monahală putea primi acest nume. Sub zdrenţele şi slinul bătrînilor din pustie generaţii întregi de intelectuali creştini au văzut, fără umbră de îndoială, îngeri sălăşluiţi printre oameni, îngeri din cei adevăraţi, în stare să făptuiască minuni şi vindecări, să-L slăvească neîncetat pe Făcător, să contemple cu privirile limpezite ale sufletului frumuseţile incorporale din lumea de dincolo, către care doar legăturile vremelnice ale nevolnicului trup îi împiedicau să-şi zborul.

Era acesta un ideal vechi în lumea înţelepţilor greci, cultivat cu stăruinţă şi de necreştini (de neoplatonici mai cu seamă!). Dar pentru ei, în noua societate nu se mai găsea loc, decît poate în pustie, sub mantia zdrenţuită a monahilor creştini. Reprezentanţi de elită ai creştinismului în plină ascensiune, monahii sînt promovaţi, în antichitatea tîrzie, drept singurii şi adevăraţii filozofi: „traiul îngeresc" capătă numele de „filozofie monastică". „Să nu ne uităm", îşi îndemna Ioan Hrisostom († 407 d. Hr.) contemporanii, „numai la înfăţişarea lor exterioară, ci să ne pătrundem, cu luare aminte, de traiul lor îngeresc şi de purtarea lor călăuzită de înţelepciune!" Pentru episcopul creştin, monahii erau singurii deţinători ai adevăratei înţelepciuni, singurii cu adevărat îndreptăţiţi să alcătuiască elita spirituală a noului imperiu, singurii moştenitori în stare să împlinească năzuinţa către Frumos şi Bine care îi însufleţise veacuri la rînd pe filozofii necreştini.

Confruntaţi cu perspectiva unei răsturnări radicale a valorilor, păgînii antichităţii tîrzii şi-au dat curînd seama cît de primejdioasă era campania mediatică menită să îi aşeze pe noii „filosofi" în rîndurile elitei. Răspunsul lor sarcastic a ţintit mai ales pretenţiile elitiste ale mediilor monahale. Oamenii în negru, „ipocrite feţe palide", cum îi descrie Libanios († 393 d. Hr.), retorul antiohian, nu sînt filosofi, ci „o adunătură de inşi în veşminte cernite, care înfulecă mai dihai ca elefanţii şi beau de sting, încît îi obosesc pe cei ce le poartă, lălăind, cupele". Eunapius († *post* 414 d. Hr.), hagiograful amurgului păgîn, încuviinţează: „oameni la chip, dar ducînd viaţă de porci". Intuind bine primejdia ca înfăţişarea ascetică a creştinilor, în fond atît de apropiată de cea a filosofilor necreştini, să fie folosită spre a justifica şi promova stilul intelectual ce o inspira, Libanios îi denunţă neobosit pe „aştia care trăiesc la grămadă prin peşteri şi n-au nimic comun cu ascetismul decît veşmîntul". Cît despre pretenţiile lor intelectuale, curată ipocrizie: „niştе aştia care abia au lepădat ciocanul şi nicovala şi acum îşi dau cu părerea despre cer şi locuitorii lui"!

Concepţiei creştine a vieţii monahale ca existenţă „stilată" necreştinii i-au opus, destul de eficient pentru o vreme, imaginea unei existenţe care maimuţărea ipocrit şi fără temei aparenţa adevăratei filozofii, făcînd din stilul filozofic o chestiune de vestimentaţie. Între adevărata filozofie, viaţa trăită sub semnul Frumosului, şi noua „filosofie" a traiului îngeresc nu există, gîndeau înţelepţii păgîni ai antichităţii tîrzii, nici o legătură. Îmi pare că n-au avut dreptate, după cum nici Michel Foucault n-a avut atunci cînd, asemenea lor, socotea că mediilor monahale le-au fost străine „artele existenţei". E destul să străbaţi cu luare aminte scrierile izvorîte din înţelepciunea pustiei ca să îţi dai seama că ascetismul creştin, în ciuda aparenţelor, poate fi definit foarte bine ca o „tehnică a sinelui", anume, ca un ansamblu de „practici gîndite şi voluntare cu ajutorul cărora oamenii nu numai că-şi fixează reguli de conduită, dar încearcă să se transforme ei înşişi, să se modifice în fiinţa lor unică şi să facă din viaţa lor o operă purtătoare de anumite valori estetice şi răspunzînd unor anumite criterii de stil".

▲

Cosmin COSTINAŞ

Hruşciov *feat.* Aphex Twin

Cînd cetăţeanul X., regizor emerit al secolului al XXIV-lea, va încerca să se documenteze în legătură cu stilul secolului al XX-lea, pentru realizarea capodoperei vieţii sale, Odiseea plasată undeva prin anii 19.., va da peste nişte lucruri care-l vor pune serios pe gînduri.

Mai întîi, va afla că respectivul secol reinventează cuvîntul stil, dezbrăcîndu-l de respectabilele haine vitruviano-riegliene cu care se plasa confortabil într-o poziţie ilustră a evoluţiei culturii. În secolul al XX-lea cuvîntul pierde serios la capitolul relevanţă ştiinţifică, dar cîştigă categoric şarm. Cînd e pronunţat în secolul al XX-lea, cu referire la vreun veac trecut, stilul se interesează prea puţin de diferitele resorturi interne ale epocii care i-ar fi determinat printr-o mecanică complexă dimensiunile estetice (bla, bla, nu-i aşa?), preferînd să suprapună aleatoriu imagini mai mult sau mai puţin relevante pentru acea epocă din care să rezulte el, spontan şi fără nici o explicaţie.

Reductiv/suspect/neelocvent, dar prin el, prin acest amestec subiectiv de arome şi mirodenii, o lume apusă îşi găseşte locul în conştiinţa generaţiilor ulterioare, mai mult decît prin orice altceva. O mie şapte sute stîrneşte o înşiruire fragonardescă de cucoane, amoraşi şi muzici de clavecin bine temperat, o mie opt sute mai îmbracă cucoanele, renunţă la amoraşi şi înflăcărează muzica etc... Cetăţeanul X. descoperă însă, cu stupoare, că încercînd să găsească în acest fel un stil secolului al XX-lea, propriu, coerent şi extensibil întregii perioade, se împiedică. „Stilul a murit!" pare să ţîşnească un strigăt înfundat şi apocaliptic din străfundurile veacului. Dar cetăţeanul X. nu se împiedică de el (ba din contră). Cetăţeanul X. se împiedică de vrafurile de imagini produse de secolul al XX-lea, de inflaţia halucinantă de mode şi moduri prin care acesta se reimagina cu o frecvenţă uimitoare. Fără a fi un secol precar în substanţă (după cum citise cetăţeanul X. în multe cărţi, scrise chiar în secolul al XX-lea), el a fost excesiv de atent la *look*-ul lui, narcisiac şi extravagant, scoţînd la fiecare deceniu noi imagini-simbol, vizuale, sonore, vestimentare, despre ce trebuie să însemne stilul. Belşugul a fost atît de uriaş încît, în ritmul maimuţelor dactilografe ale lui J. Huxley, s-a ajuns la situaţii de recreere spontană a unei imagini deja create (observă cetăţeanul X).

Între portretele lui Robert Mapplethorpe realizate de Herlinde Koelbl în 1983 şi Johnny Depp în *Scissorsman*, între fotografia lui Weegee reprezentînd un Hruşciov deformat şi monstruos (cetăţeanul X. nu înţelege prea bine de ce) şi bestia digitală din clipul *Come to Daddy* al celor de la Aphex Twin, conceput de Chris Cunningham, cetăţeanul X. nu vede nici o diferenţă. I se pare că veacul ajunsese să-şi epuizeze resursele de fantezie în infinitele combinaţii şi dozări ale ingredientelor care alcătuiesc stilul unui personaj: erotismul fin cu eleganţa perversă, respectiv atrocitatea psihanalizabilă cu derizoriul ridicol.

Probabil însă că Cetăţeanul X. se va plictisi rapid să mai teoretizeze şi se va pune să-şi caute modele pentru personajele principale. Aici se va împiedica din nou. Va fi Odiseu sau un gangster şarmant-irezistibil-vag mediteranean sau un supererou-terminator-qintalic sau un hippiot juvenil-melancolic-ambiguu sexual sau un rockstar nevrotic-profetic-suicidar? Greu de ales... Eroina îi va pune la început mai puţine probleme pentru că va alege destul de repede o blondă, şi asta pentru că va vedea de la început că bomba blondă este marea revelaţie a secolului al XX-lea în materie de femei, nu-i aşa?, şi pentru că *gentlemen do prefer blondes*... Dar stilul, dom'le, stilul! O va crea după o Greta Garbo etern melancolică sau va alege o Marilyn Monroe proaspătă şi efervescentă (cel mai probabil, asta dacă şi-a început cercetarea tastînd în motorul de căutare Simboluri ale secolului al XX-lea, Marilyn a lui Andy Warhol trebuind să-i sară în ochi). Va înţelege probabil că Madonna e o ecuaţie mult prea complexă din punct de vedere stilistic, iar dacă o va alege pe Shakira, ne dorim o apocalipsă în secolul al XXIII-lea.

Cetăţeanul X. se află deci în faţa unei mari dileme. Stilul secolului al XX-lea pare un şir cu termeni infiniţi. Dacă va ţine morţiş să-şi facă o idee despre el, va trebui musai să consulte cu mare atenţie operele esteticienilor acelui secol (recomandăm structuraliştii...). Dacă timpul îi va fi limitat, presat fiind de *deadline*-ul casei de producţie, atunci el va avea două variante: fie va alege un secol care îi va pune mai puţine probleme, fie, subjugat totuşi de secolul al XX-lea, va mai căuta puţin şi va găsi acolo arta minimalistă care i-ar putea oferi o soluţie...

▲

Claude KARNOOUH

Stilul mitocănesc

Stilul e omul. Afirmaţie de reactualizat în aceste vremuri de tranziţie. Se ţin lanţ studiile interdisciplinare, seminarele, colocviile, congresele de politologie, de antropologie, de economie şi de sociologie, despre tranziţie, termen devenit clişeul cel mai întrebuinţat de după comunism, dar, ciudat, nu a fost deloc aplicat schimbării de moravuri. Şi nu e întîmplător. Analizînd la rece comportamentele majorităţii (nu ale totalităţii) elitelor politice, administrative şi intelectuale, trebuie să acceptăm evidenţa: dacă există o tranziţie, ea merge spre ce-i mai rău. Evident, moravurile nu se molipsesc de „farmecul discret al burgheziei", ele au amprenta activiştilor de partid reconvertiţi la consumul fără limite. Dinamica e dominată iarăşi de combinaţia dintre figura ţăranului şi cea a micului burghez parvenit. Stilul tipic al parvenitului de după toate războaiele, nepman-ul remarcabil descris de Joseph Roth în timpul călătoriei sale în Rusia din anii 1925-1926, cucereşte astăzi ansamblul societăţii româneşti. Caracteristicile sale exterioare se prezintă ca un amalgam de mode occidentale şi de comportamente tradiţionale care, pînă la urmă, dau o uniformă sincretică foarte comică, bărbaţii seamănă toţi cu nişte codoşi şi femeile cu fetele de consum. Femei cocoţate pe tocuri prea înalte, cu rochii înzorzonate şi bijuterii scumpe, bărbaţi care poartă, în toate împrejurările costume italieneşti, adeseori prost croite, păstrînd, totuşi urmele pasului greoi şi ezitant al ţăranilor mergînd la cîmp. Au o anume stîngăcie în toate împrejurările, o inabilitate în adaptarea la situaţii noi, însă cînd exercită la faţa locului puterea sînt întotdeauna servili cu cei puternici, aroganţi şi nedrepţi cu subalternii. Li s-au urcat la cap puţina putere şi banii mulţi. Ceea ce tranzitologii au uitat este că la fel ca peluzele de la Cambridge, îngrijite timp de secole, un gentleman nu se fabrică într-o zi, chiar dacă ziua e lungă.

Formula lui Titu Maiorescu, cea a „formelor fără fond" capătă plenitudinea sensului, depăşind valoarea unei mărturii istorice: ea se aplică nu doar instituţiilor şi legilor elaborate şi votate la începutul secolului XX, nu doar instituţiilor şi legilor de după 1989, dar şi moravurilor şi artei de a trăi. Ca să-l parafrazez pe Maiorescu, aş spune că prin imitaţie şi maimuţăreală se pierde esenţialul, adică stilul, felul de a vorbi, de a discuta în contradictoriu, de a fi de acord şi de a elimina nu atît violenţa cît vulgaritatea şi josnicia. Nu este suficientă pledoaria pentru bunele intenţii, afirmaţia că trebuie făcut aşa sau altfel, deoarece aşa cum a scris Hegel „adevărul intenţiei este acţiunea".

Scurt: dacă, pe vremuri, comuniştii au eliminat moravurile elitelor atît de repede pe cît ni se tot spune, ei au izbutit pentru că ele nu erau decît un pospai superficial, o parodie, „forme fără fond". De aceea trebuie să-i omagiem etern pe Titu Maiorescu şi pe Ion Luca Caragiale pentru că ei au spus în pragul secolului XX ceva valabil şi la începutul secolului XXI, purtînd sigiliul marilor opere premonitorii.

Paris, 10 ianuarie 2003

▲

Paul CERNAT

Stilul bucureştean

Dacă stilul e *forma* prin care un individ, o colectivitate, o epocă, o cultură, un habitat sau un curent se disting în raport cu altele, exprimîndu-şi fizionomia şi personalitatea, lucrurile încep să se complice puţin cînd vorbim despre stilul lipsei de stil şi/sau al amestecului stilurilor. Din acest punct de vedere, exemplul Bucureştilor mei natali îmi pare a fi extrem de ilustrativ. Desigur, un arhitect ar fi mult mai în măsură să vorbească despre coexistenţa dintre „stilul brâncovenesc" al Mogoşoaiei, stilul mahalalelor levantine, stilul românesc, stilul italian *fin de siècle*, diversele forme ale *modern style*-ului şi constructivismului interbelic, stilul stalinist al Casei Scînteii, ceauşismul „sincretic" al Casei Poporului şi al cartierelor-dormitor, stilul americanizant al clădirilor de sticlă şi beton... Însăşi matricea stilistică a Capitalei noastre este una haotică, nestructurată, un amestec babilonic, un talmeş-balmeş de culturi, de etnii şi de forme, o „suprafaţă" pestriţă şi gureşă în ale cărei subterane ocult-labirintice colcăie „mistere" de tot felul. În aceste subterane vechii boieri şi-au săpat galerii de fugă pentru cazul năvălirilor păgîne. Mult mai tîrziu, alături de magistralele „trenului galben fără cai", au fost săpate reţelele de tuneluri securistice, iar azi, în reţelele de canalizare, îşi duc viaţa, printre guzgani, cerşetorii, copiii străzii pierduţi în paradisurile artificiale ale aurolacului.

Mihai Zamfir a publicat în anii '90 un eseu intitulat *Mitologie bucureşteană* despre rolul literaturii în construcţia imaginii oraşului de la Porţile Orientului. Mitologia literară era acolo mai curînd un pretext pentru o schiţă istorică de antropologie stilistică. Semnificativ e faptul că Mateiu Caragiale, singurul scriitor român care a reuşit cu adevărat să confere blazon „stilistic" imaginii Capitalei, s-a vrut a fi şi a fost privit de contemporanii săi ca un străin, o ciudăţenie excentrică, izolată în trufia unui snobism compensator provenit dintr-un complex foarte „românesc" al dezmoştenitului. Voinţa de stil a celui de la a cărui dispariţie s-au împlinit zilele acestea 67 de ani şi al cărui ultim cuvînt scris a fost... *Style* apărea ca o aberaţie, un artificiu mistificator, un viciu estetizant şi o mortificare mizantropă. Oricum, bastardul Mateiu, care suferea de lipsa de stil a ilustrului său părinte, s-a răzbunat „stilizînd" aristocratic, în spiritul unor vechi tradiţii, un Bucureşti decăzut, damnat.

Totuşi, cu excepţia lui Gorică Pirgu, „craii" (mai curînd nişte aristocraţi ai spiritului decît aristocraţi de sînge) se simt şi, într-un fel, sînt nişte străini, oricît de paradoxal îndrăgostiţi de Bucureşti ar fi. Identitatea lor e scindată, duplicitară, singurii eroi locali autentici sută la sută fiind, de fapt, nefericita alienată Pena Corcoduşa şi degeneraţii (dar „adevăraţii") Arnoteni. Alte, multe, trăsături vin de se adaugă portretului schiţat de Mateiu — mahalagismul fanariot, boema kitsch, disimularea scrobită, toate — sub semnul amestecului pitoresc de strălucire şi abjecţie, de coincidenţă a contrariilor. Şi ele intră, la urma urmei, în alchimia „stilului" bucureştean. Un stil din care fac parte, de asemenea, muzica unor Zavaidoc, Jean Moscopol şi Gică Petrescu, şi spectacolele lui Constantin Tănase şi Sergiu Malagamba, şi filmele „bucureştene" post-1989, cu oligofrenia naturalistă din *Patul conjugal* de Daneliuc, aristocraţia cerşetorilor din *Filantropica* lui Nae Caranfil (cerşetorii — ce „temă" fabuloasă!), mafiotismul hip-hop din *Marfa şi banii* sau copilul minune al manelelor din *Furie*.

E adevărat că, dintr-o perspectvă „cultă", aristocratică, lumea în care trăim e cam lipsită de stil (de Stil), în măsura în care Stilul presupune gust estetic, rigoare educată, simţ al formei. Deocamdată, în plin sincretism mediatic, sub zodia pragmatismului spectacular, a *show-biz*-ului generalizat, a spectacolului generalizat, a instantaneizării şi a comunicării la distanţă, ceea ce „se poartă" în Bucureşti şi în toată ţara este un stil... globalizat — stil direct liber, băşcălios, brutal *(free style, direct speech*, „spune pe bune", „verde-n faţă" etc.) dublat de afectivitatea sentimentală cu sclipici. Levantinismul dîmboviţean nu mai e stimulat, ca în secolul trecut, de modelele stilistice franceze, rafinate, ci în special de modele americane sau „latino". Trăim într-o lume în care autenticitatea este cel mai adesea un efect comercial, construit, o lume a simulacrelor, a aparenţelor excitante, şocante, fascinante, oripilante, în care pluralismul informaţiei se amestecă pînă la indiscernabil cu o manipulare nu mai puţin generală, sofisticată, difuză, „estetică". O lume gata oricînd să sărbătorească orice, flămîndă de distracţii mai mult sau mai puţin artificiale şi artificioase, o lume în ale cărei culise colcăie jocurile murdare, mizeria, corupţia şi mafiotismul.

Pentru mulţi nostalgici, stilul bucureştean ţine astăzi mai mult de moda retro. Poate şi pentru că, odată cu trecerea timpului, derizoriul cotidian se estetizează, se decantează, se „stilizează"...

▲

Ioana PETREA

Stilu' redux

Pentru că nu mă simt în stare să scriu concentrat despre un subiect atît de vast, am găsit o cale de mijloc. Am cerut părerea cîtorva amici:

Denisa: Parafrazîndu-l pe Minulescu, îmi permit să spun: „E bal mascat cu lume multă / În care toţi pe sus îşi poartă nasul / Disimulîndu-şi mutra, gîndul, glasul / Cu toţi vorbesc (sau scriu) şi unii îi ascultă".

Horia (care n-a priceput de la început că ceea ce spune merge la gazetă): După capul meu şi pentru că mă iei pe nepregătitelea, mă gîndesc mai întîi la împins, smuls, crowl, bras, spate. Modalitatea fizică de exprimare a stilului. Pe de altă parte mă impresionează un stil căpătat prin învăţare, prin şcoală, de exemplu administratorul de hotel, felul cum mă întîmpină, cum mă tratează, cum mi se adresează (gesticulează cu braţele deschise). Stil este şi vîrful cadranului solar, dar şi scula cu care romanii îşi scriau pe o tablă impresiile. Concluzionez: modul de mişcare, de comportament, de exprimare – artistică sau nu – înseamnă stil. Se poate vorbi la infinit. Dar există şi un stil al argoului, care aparţine subculturii. Este o atitudine izvorîtă din educaţie. (Află că ceea ce spune se consemnează.) Aaa, m-ai păcălit! Dar mai fă şedinţe d-astea, că-mi place.

Danny: Stilul de conducere dă modul de realizare a sarcinilor. (Aceasta este şi o autodescriere, perfectă pentru Danny.)

Rodica: Stilul este persistenţa unui model acceptat. O sămînţă a răsfirat pămîntul din jurul ei şi s-a dezvoltat într-o tijă verde care s-a ramificat ordonat în vlăstare terminate în frunze palmate; a fost numită o plantă care a devenit stil şi a fost pusă într-un colţ de cameră, creînd un stil, şi în jurul ei s-au aşezat o masă, un fotoliu şi un şemineu care au format un stil şi alături de ele s-au născut discuţii despre stilurile înconjurătoare. (Stă pe gînduri, privind scrumiera din faţa ei.) În timp ce reverul unei haine reverberează un parfum de Armani şi o fustă stil cală conturează (rosteşte un cuvînt la 5 minute) coapse stil Marlene Dietriech. Căderea Troiei, Cleopatra, Hitler, Dali, oameni de afaceri, cărţi de succes, educaţia copilului, Louis XV, pudriera Estée Lauder de Crăciun, toate sînt STIL, iar oglinda din perete reflectă în revers toate istoriile noastre.

Dar eu? Ce aş putea spune scurt despre stil? Că este o marcă a fiecăruia. Că este împrumutată sau făcută, nu contează. Că este ceea ce dă culoare incolorului din noi. Dar este şi ceea ce personalizează o deja personalitate. Este şarm, chiar şi cînd conotează negativ. Este semn distinctiv. Semn de recunoaştere. Semn care clasează sau de-clasează cu egală uşurinţă. Este amprentă, nu neapărat cu chip de unicitate. Este... şi în aceste puncte de suspensie pot sta toate definiţiile stilului.

▲

Adrian MIHALACHE

Cînd forma face norma

Cînd aveam douăzeci de ani, la sfîrşitul anilor şaizeci ai secolului trecut, îmi plăceau romanele lui Petru Popescu. N-aveau stil, aveau, în schimb, acţiune, care înainta palpitant, în ambianţa uşor de recunoscut a vremurilor de-atunci. Ştiinţa scriiturii o dobîndise autorul de la scriitorii americani de raftul doi, mefienţi faţă de analiză, amatori de propoziţii scurte, cu verbe nervoase. Eroul din *Dulce ca mierea e glonţul patriei*, aflat în serviciul militar, îşi petrece prima permisie în apartamentul ultracentral al unei femei enigmatice:

„Mi-am agăţat mantaua. Mi-am şters îndelung bocancii. Vedeam în faţa mea o sufragerie. Era mică, dar mobilată destul de original, ori aşa mi s-a părut mie. Scaunele şi masa erau tăiate în colţuri drepte. Mobilă modernă. Nu semăna cu ororile pe care le vezi în magazine, în ziare, în reclame (...). Am înaintat în casă. Lumina venea din două lămpi cu picior înalt, una cu abajur roz, alta cu abajur albastru. O etajeră cu cărţi. Etajera din lemn subţire şi drept, vopsit în alb. Cărţile noi, format de buzunar, policrome".

Vedem interiorul tipic al acelor ani: geometrismul riguros, îmblînzit doar de efectele de ecleraj şi de cotoarele lucioase ale cărţilor. Le bănuim pe acestea din colecţia *Livres de poche*, cu hîrtia ieftină, aspră, parfumată, colorată pe margini în carmin, succedaneu al auririi luxoase. Bănuim, în preajmă, fotoliile-scoică din poliuretan, alveole colorate intens, sprijinite pe vergele metalice. Bunul gust al vremii impunea formele simple, funcţionale şi reci. Tot el dicta comportamentul erotic: detaşat, eficient, fără efuziuni. Deodată, eroul remarcă un detaliu incongruent în ambianţă:

„Pe un perete era un afiş ieftin şi vechi anunţînd un miting aviatic. *Nu se potrivea cu restul. Dar ea nu-l păstra ca să se potrivească." (s. m., A. M.).*

Stilul face formele să se potrivească între ele. Ceea ce nu se potriveşte se îm-potriveşte, deci, trebuie exclus, pentru a nu se compromite puritatea, valoare cultivată, în mod bizar, mai ales în epocile impure. Voinţa de stil este un act de con-formare, de însuşire a vocabularului formelor şi a regulilor de îmbinare sintactică a lor. A recunoaşte stilurile (*Reconnaître les styles*) este aptitudinea care merită să fie cultivată, adică *formată*. A ieşi, printr-un detaliu ostentativ, din limitele stilului dominant este un act de ne-supunere, care pre-supune existenţa a ceva care transcende forma şi sfidează norma, anume e-normul.

Artistul, spune Rimbaud, este cel chemat să transforme enormitatea în normă. Norma este înţeleasă aici în ambele ei sensuri: de constrîngere şi de măsură. Formulînd norma, prin absorbţia e-normului, artistul defineşte cantitatea de necunoscut pe care sufletul universal o secretă într-un anumit moment istoric: „Le poète définirait la quantité d'inconnu s'éveillant en son temps dans l'âme universelle: il donnerait plus que la formule de sa pensée, que la notation de *sa marche au Progrès!* Énormité devenue norme, absorbée par tous, il serait vraiment *un multiplicateur de progrès!*" (Arthur Rimbaud, *Lettre à Paul Demeny).*

În tinereţe, Gustav Klimt a fost angajat să participe la decorarea Peleşului. S-a supus comanditarului, care i-a cerut să se con-formeze spiritului diverselor epoci, dar ce concesii nu face un tînăr artist pentru bani? La Peleş, cel mai straniu dintre castelele neoromantice, stilurile cele mai diverse au fost reconstituite prin copiere conştiincioasă. O sută de ani mai tîrziu, la Palatul Parlamentului, ele au fost revizitate cu respect şi acurateţe de manufacturier. Cu un strop de degajare ironică în plus, s-ar fi realizat cel mai mare ansamblu postmodern al lumii, iar diferenţa dintre Peleş şi Palatul Parlamentului ar fi fost aceea dintre eclectism şi postodernism. Mai tîrziu, Klimt avea să renege supunerea din tinereţe, gravînd, pe frontonul muzeului Secesionismului vienez, că fiecare epocă are dreptul la arta ei, aşa cum fiecare artă are dreptul la libertatea ei: *Der Zeit, ihre Kunst, / Der Kunst, ihre Freiheit.* Majuscule necesare, datorate nu atît rigorilor limbii germane, cît exigenţelor de semnificare ale lui Emily Dickinson.

Stilul ţine de suprarealitate, nu de suprarealism. El respinge naturalul inform şi instituie norma, preferînd, însă, nu definiţia rigidă şi clară, ci accepţia implicită şi vagă. Suprarealismul împinge stilul pînă la îngheţarea în normă, reglementînd aceleaşi protocoale pentru toate canalele de comunicare interumană. Stilul se bazează pe reguli interiorizate, implicite, insidioase. Gombrich, în *Normă şi formă* (Meridiane, 1981), merge pînă la a afirma că: „nici critica normativă şi nici descrierea morfologică, luate în parte, nu ne vor da vreodată o teorie a stilului". Stilul nu are reguli precise de acceptare, dar are criterii subtile de adoptare. El reduce spaţiul formelor şi insinuează, doar, o politică a normelor.

În artele plastice majore, evoluţia formelor în încadramentele stilurilor cunoaşte puţine etape: renaştere, clasicism, baroc, romantism, expresionism etc. Dimpotrivă, stilurile artelor ambientale cunosc faze mult mai numeroase, scurte, întrepătrunse, botezate după domnii şi evenimente: stilurile Louis XIV, XV, XVI, întruchipări *avant la lettre* ale versiunilor 3.0, 3.1, 3.11 ale programului de operare Windows, stilul Georgian care-l aduce pe Palladio la zi, *Empire-ul* emfatic, romanţiosul neogotic, *art nouveau* şi *art-déco* lasă loc, în interstiţii, numeroaselor inserţii, cum ar fi stilurile *Directorat, Restauraţie, Charles X, Louis-Philippe, Biedermeier, Second Empire* etc. Formele migrează, se metisează, se meta-morfozează, fără să piardă nimic din autoritatea unui limbaj care, prin ele însele, se instaurează. Dinamismul formelor din arta decorativă se apropie de cel al artei comportamentale. Expresia corporală este formă în mişcare, căreia cinematograful îi dictează regulile. Corpurile fuziforme, lipsite de pilozitate şi de detalii sexuale, se împreunează, în filmele americane, cu graţie angelică. Peste peisajul bine regizat de normele stilistice ale actualităţii, cîte un rebel înscrie o dungă contrastantă, care distonează, contrazice, se împotriveşte. Rochia roşie, purtată la bal de Bette Davis în *Jezabel*, ca şi dunga pe care Bulă o doreşte trasată viguros, în diagonala peretelui, sînt tentativele de subminare a stilului în numele libertăţii de expresie trans-stilistică. Forma care supune norma trebuie dinamitată, e unica ei şansă de a se trans-forma.

▲

Răzvan RĂDULESCU

Stilul disjunct

1. Am ajuns destul de recent la concluzia că stilul este interfaţa plină de butoane cu ajutorul căreia mi se permite să controlez substanţa temporală a naraţiunii. Toate figurile pe care le repertoriază retorica (precum şi alte procedee concatenate, mult prea sofisticate pentru a putea fi desfăcute în piese) nu sînt decît manevre de control temporal: aici o elipsă recuperează un timp pierdut de o metaforă stufoasă, dincolo o enumerare face timpul vîscos pînă la stagnare, o asonanţă sau o aliteraţie marchează bătaia pe timpul tare, un chiasm truchează timpul şi îl suspendă, un epitet face un frumos *passe-temps*, o prolepsă aruncă vertiginos timpul înainte. Accelerat, decelerat, întîrziat, marcat, timpul naraţiunii seamănă leit cu un mix de DJ. Cred din ce în ce mai puţin în valoarea pur semantică a tropilor. Dimpotrivă, mi se pare că mutaţiile semantice induse de figurile de stil funcţionează ca evenimente cu valoare ritmică în continuum-ul receptării, discretizîndu-l. Lucru demn de remarcat, nu m-am gîndit niciodată la stil în aceşti termeni scriind roman. Dimpotrivă, pe atunci credeam (fără s-o spun niciodată, ca să nu mă fac de ruşine) că stilul are a face cu frumosul. În ce sens, vă rog să nu mă întrebaţi. Cine mai ştie ce se afla pe atunci în mintea mea tulbure. Prima dată cînd mi-am dat seama că pot regla curgerea timpului din „stil" a fost scriind scenariu. Poate că am avut noroc atunci cînd mi-am propus, ca şi scenarist, să nu relatez decît lucrurile care se pot vedea şi auzi şi să nu notez nimic din cele ce se află în capul personajului. Iarăşi, am fost norocos cînd am ales „timpul real" ca şi normă a conversiei dintre timpul ficţiunii şi timpul naraţiunii. Restituirea timpului real poate să fie o utopie sau o convenţie, în funcţie de unghiul de atac. Cum scrierea unui scenariu te ţine departe de utopii, am ajuns repede la convingerea că am de rezolvat normele unei convenţii ca oricare alta. Din fericire, timpul real imprimă restituirii un fel de ton alb şi egal, iar pe acest teren plat este foarte uşor să vezi micile denivelări. Cred că enumerarea a fost primul procedeu stilistic care mi-a atras atenţia: era vorba despre o descriere de mobilă de interior. Pe măsură ce avansam, realizam că timpul acţiunii încetineşte şi îngheaţă. Pe de altă parte, insistenţa pe observaţie făcea bine naraţiunii (camera aparţinea unui personaj, iar patul, husa de pe pat, culoarea şi modelul husei, draperiile, corpul de bibliotecă şi cărţile din el se acumulau succesiv în contul personajului, ţinînd loc de ce ar fi putut acesta avea în cap). Efectul obţinut dintr-un bun balans al acestei disjuncţii este acela de plonjeu rapid în interiorul unui caracter, în mod paradoxal fără perturbări sensibile la nivelul percepţiei globale a timpului naraţiunii. Evident, am descoperit apa caldă, nimic de zis, dar, pe de altă parte, este plăcut să deţii datele teoretice ale unui procedeu pe care, pînă atunci, îl aplicai instinctiv. Din acel moment, am hotărît să-mi impun de fiecare dată constrîngeri formale („timpul real" este doar una dintre ele). De obicei, aceste constrîngeri creează o geografie mai mult sau mai puţin accidentată a restituirii, mie rămînîndu-mi sarcina de a armoniza relieful, experimentînd strategii diverse de manipulare a timpului naraţiunii. Ca să dau un singur exemplu, există combinaţii sofisticate de tropi care induc în cititor sentimentul plăcut al finalului cu sens, deşi, repet, competenţele lor de manipulare nu se află în zona semantică, ci în cea temporală.

2. Cîteodată, constrîngerile stilistice autoimpuse mă costă ochii din cap. Pierd timp din cauza lor. Pierd, cel mai ades, stima faţă de mine însumi. Mă consum încercînd să dau unui proiect o faţă riguros conformă cu pretenţiile mele stilistice şi nu de puţine ori se întîmplă să mă dau bătut. Aşa a fost şi cu tema din numărul trecut al *Dilemei*, despre idoli, unde Cezar Paul-Bădescu m-a invitat să scriu. M-a şi avertizat. Vezi, a zis el, dacă eşti obosit, sau nu poţi, nu e musai să scrii. Nu stau în textul tău. Ei, asta-i, am zis eu, sigur că pot. Şi m-am apucat cu hărnicie de scris. După două ore, aveam două rînduri şi făceam selecţii cu mausul pe ecran. După încă o oră, mutam articolele pentru *Dilema* dintr-un folder numit „Dilema" în alt folder, nou construit, numit „Dilema Bine". În sensul că, dintre articolele scrise, doar de cele mutate eram mulţumit. Regăseam în ele principiile de mai sus, aplicate intenţionat, cîteodată, întîmplător cel mai adesea. Cum-necum, după încă o oră de recitiri ale articolelor mele mai vechi, le-am mutat pe toate în folderul „Dilema Bine", m-am ridicat de la masă şi mi-am pierdut timpul pe HBO, cu *Gladiatorul,* unde un împărat roman cu nume suspect coboară şi este ucis în arena Colosseum-ului de către un general roman exilat, revenit ca gladiator în urbe. Mi-aduc aminte de sentimentul pe care l-am avut la sfîrşitul filmului, şi anume că, dacă ar fi fost să scriu eu un astfel de scenariu, mi s-ar fi uscat mîna de ruşine. M-am reîntors la computer şi am mutat la loc o parte din vechile articole, acelea care mi s-au părut inconsistente, sau conjuncturale, sau trucate, sau pur şi simplu neizbutite (în ciuda reuşitei lor stilistice), într-un nou folder, numit „Dilema Ruşinos" (precizez, pentru uzul acelora care cred în căinţa, fie şi tîrzie, a păcătosului, că articolul despre Eminescu se află în continuare în folderul „Dilema Bine"). Apoi, cu o nesfîrşită spaimă şi într-o deplină anticipare a eşecului, m-am reîntors la articolul despre idoli. Voiam să-l construiesc pe baza a două porţiuni disjuncte: 1. partea anecdotică – povestea unui amic despre tatăl-model *(with a twist,* cum se va vedea); 2. partea aridă – convingerea mea că *dildo*-urile sînt, în felul lor, nişte idoli, şi că vor funcţiona ca atare şi la noi în ţară în cîţiva ani. Această din urmă afirmaţie se bizuie pe experienţa lunilor în care am lucrat la *Penthouse.* Ce mă nemulţumea era că nu reuşeam să găsesc o punte stilistică justă care să-l articuleze pe tatăl-model cu *dildo*-urile – altminteri cusătura logică îmi era la îndemînă. Iar dacă nu, eram chiar înclinat să speculez subţire, pretinzînd că *dildo* este anagrama imperfectă a lui *idol.* Nu-mi reuşea în nici un fel vocea povestitorului, relatarea era prea lungă şi dezechilibra partea cu *dildo*-urile, pe de altă parte asocierea dintre *dildo*-uri şi idoli cerea la rîndul ei ceva mai mult decît argumentul autorităţii. Mi-am dat seama că nimic nu poate salva articolul, nici măcar un tur de forţă stilistic. A doua zi de dimineaţă, l-am sunat pe Cezar şi am predat steagul. Mă mărginesc acum să povestesc istoria cu tatăl devenit idol – în încercarea tardivă de a-i oferi lui Cezar Paul-Bădescu o reparaţie pentru felul în care am defectat de la predarea articolului (pe cheltuiala lui Alex. Leo Şerban, comanditarul prezentului articol). Taică-meu a fost foarte dur cu mine, mi-a povestit într-o seară amicul meu, nu dur, dar foarte sever. Te bătea, am spus eu. Nu m-a bătut decît o dată în viaţa lui, nu mai ştiu cu ce ocazie. Nu mă bătea. Dar era profesor la şcoală la noi şi mă asculta la lecţii. Îţi dai seama că nu putea să-l lase pe fiu-su nepregătit şi să-i bată pe urmă colegii obrazul în cancelarie. Ce preda, l-am întrebat. Istoria şi Economia politică sau Constituţia. Mi-am adus aminte cînd m-a bătut, după Paşti, cînd m-am dus la şcoală şi m-am întîlnit în curte cu directoarea. Îţi dai seama, după Paşti, na, obişnuit din familie, o văd şi îi zic Hristos a înviat şi ea: Ce-ai spus? Ia să-l întreb eu pe taică-tu ce părere are el de chestia asta. Taică-meu era secretarul de partid al şcolii. Şi cînd am ajuns acasă m-a bătut: mă nenorocitule, vrei să mă bagi în belele, cum Hristos a înviat cu directoarea? În rest, mă asculta la lecţii şi cînd nu ştiam mă punea la colţ în genunchi. Pe urmă eu am plecat din Paşcani la Bucureşti, dar mă mai întorceam pe acasă să-i mai văd. Şi la un moment dat, în primul an la facultate, merg cu trenul acasă şi îl văd pe unul că se uită la mine. Şi mi se pare că are o faţă cunoscută, cred că îl mai văzusem prin liceu mult mai mic ca mine. Şi îi zic: tu nu eşti din Paşcani? Ba da. Deci era adevărat, îl cunoşteam din liceu şi mă rog, îl mai întreb cum e acuma în liceu, din astea. Şi pe urmă îl întreb de un prof, pe urmă de directoare, şi pe urmă zic: da' la istorie, pe cine aveţi? Eu ştiind că pe taică-meu. A, zice ăla, la istorie îl avem pe X, băiat de comitet. Băi, deci a crescut inima în mine. Aşa-i că e un tip mişto? Io, îţi dai seama, să storc ultima picătură. Ţi-am zis, zice ăla, super-băiat: îi dai o sticlă de ceva şi n-ai treabă cu el. Şi îţi dai seama că nu i-am mai spus că e taică-meu, băi, mi s-a făcut ruşine.

▲

Ştefan BĂLAN

Dilema stilului şi stilul *Dilemei*

În casa înstărită a unei familii milaneze apare un străin. Un tînăr blînd şi brun, cu ochi de un albastru taciturn, îmbrăcat într-un pulover alb şi o pereche albă de pantaloni. La puţin timp după sosirea lui, servitoarea Emilia, un fel de văduvă uscată, încorsetată în negru, suferă un atac de panică, aleargă de câteva ori pe lângă străin, apoi se repede în bucătărie unde încearcă să se sinucidă prin gazare. El apare, o salvează, o poartă în braţe. O aşază în pat. Înspăimîntată, Emilia îşi ridică fusta dezvelindu-şi silueta veştejită şi îi cere iertare. El îi zâmbeşte şi se apleacă asupra ei. Cei doi fac dragoste.

Într-o după-amiază, plimbîndu-se prin pădure, o aristocrată pe nume Romilda de l'Esperance (este secolul al XVIII-lea) întîlneşte La Bête (Bestia). Înspăimîntată, Romilda strigă şi fuge; bestia îşi abandonează mielul pe jumătate mîncat şi aleargă după ea. Romilda îşi pierde, unul cîte unul, veşmintele. Într-un tîrziu, Bestia (un fel de mistreţ biped) o ajunge şi o trînteşte la pămînt. În timpul violului, Romilda cedează, încetul cu încetul, extazului.

Cîndva prin anii '70, în calvinismul auster al unui sat pe coasta Scoţiei, un blond pe nume Jan se căsătoreşte cu Bess McNeill, o tînără cu minte de copil. În timpul banchetului, Bess îl duce pe Jan la toaleta restaurantului, unde îşi dă jos lenjeria de corp. Derutat de impacienţa ei inocentă, Jan exclamă: „credeam că vrei ceva mai romantic". Ridicîndu-şi sprîncenele a mirare, Bess îi spune că este bine aşa. Cei doi fac dragoste în picioare, lîngă un aparat cu prosoape de hîrtie. O dată faptul consumat, Bess îşi spală sîngele virginal de pe haine.

Îl cheamă James. Este un englez suplu, vorbitor de franceză şi fascinat de computere. Ea este rusoaică şi o cheamă Xenia, Xenia Onatopp. Este *la femme fatale*. Sînt agenţi secreţi. Ea îi spune: „nu ai nevoie de revolver". „Asta depinde de cum defineşti *safe sex*-ul", îi răspunde el. Posedaţi, se aruncă unul în braţele celuilalt, se izbesc de perete. Patima gîfîitoare este curmată brusc cînd James, într-un moment de luciditate, se desprinde din îmbrăţişarea sexivoră care ucisese, printre alţii, un amiral.

Este vorba de patru filme. Primul este *Teorema,* 1968, de Pier Paolo Pasolini. Al doilea, *La Bête;* 1975, este regizat de polonezul Walerian Borowczyk. Următorul este *Breaking the Waves,* de Lars von Trier, 1996. În fine, este *Goldeneye,* 1995, regizat de Martin Campbell. Cele patru secvenţe, tratînd acelaşi lucru – o scenă de sex – sînt cît se poate de diferite. Sînt patru secvenţe despre care un lucru e sigur chiar de la prima vedere: sînt filmate în stiluri diferite. Dar cum anume ne dăm seama de acest lucru? Ce anume funcţionează în această „primă vedere"? Ce ne face să vorbim despre stil? De ce, la urma urmelor, avem nevoie de conceptul de stil?

Răspunsul cel mai la îndemână este acela că un acelaşi lucru – o scenă de sex – este ilustrat diferit de cei patru regizori. Prin lipsa ei de carnalitate (ce poate inspira patimă între un tînăr şters şi o servitoare austeră pînă la sterilitate?), scena din *Teorema* este, din punct de vedere senzual, opacă. Nu trezeşte hormonii musculoşi ci endorfina intelectuală. Violul din *La Bête* este deopotrivă visceral şi feeric, slobozind un fior pe două note: voyeurist şi mitic. Scena din *Breaking the Waves* este naturalistă şi imediată. În fine, *Goldeneye* este un rapt la rece.

Camera de filmat tratează scenele diferit: în *Teorema,* ea este pasivă, aproape rigidă, înclinînd spre impersonalitate; în *La Bête* şi *Breaking the Waves,* este purtată pe umăr, îmbăind realitatea subiectiv, zgîlţîindu-se o dată cu personajele; în *Goldeneye,* pericolul nu scoate sunet din cauza amortizorului calofil al lentilei.

De asemenea, protagoniştii reacţionează diferit: Emilia este posedată de pocăire religioasă; Romilda este speriată de moarte; Bess este paradiziac curioasă; Xenia magnetizează prin erotism letal. La rîndul nostru, ca spectatori, reacţionăm diferit. Cu *Teorema,* lipsa de senzualitate ne trezeşte misterul religios; cu *La Bête,* sîntem încălziţi de spaimă; cu *Breaking the Waves,* experimentăm simplitatea dragostei; în fine, cu *Goldeneye,* trăim frisonul luxuriei mortale.

Dacă scenele tratează exact acelaşi lucru – o partidă de sex –, atunci impresiile diferite pe care le provoacă nu pot fi explicate decît dacă sînt ilustrate diferit, decît dacă sînt în stiluri diferite. Cu alte cuvinte, pe de o parte, avem *ceea ce este spus* iar pe de alta, *felul în care este spus*. Avem subiect şi stil. Avem subiect/conţinut şi stil/formă. Concluzia ar fi că nevoia conceptului de stil are la bază constatarea că un acelaşi lucru poate fi exprimat în feluri diferite. Conceptul de stil este pus în contrast cu conceptul de conţinut, care îl face posibil.

Acestă disjuncţie dintre conţinut şi stil este cît se poate de clară încă din retorica clasică. Practic, din antichitatea greacă şi pînă în secolul al XIX-lea, opinia comună este aceea că o idee dată trebuie înfrumuseţată sau întrupată persuasiv prin adăugarea brizbizurilor figurilor de stil. Astfel, stilul devine un fel de ornament al unui conţinut preexistent şi clar. De-a lungul secolelor, acest concept a dat naştere unui bagaj luxuriant de imagini din domeniul floral, bijutier, al broderiilor etc., menit să descrie situaţia stilului ca ornament sau înveliş al conţinutului: „Limba este numai veşmîntul Poeziei" (Sir William Alexander, 1634).

Prin urmare, un mod de a descoperi stilul este de a lua două lucruri cu conţinut identic (două filme sau două poezii, de pildă) şi de a înregistra reacţiile diferite pe care le provoacă. Diferenţa de percepţie se explică prin faptul că cele două filme sau poezii au stiluri diferite.

Totuşi, nu este atît de simplu şi asta din mai multe motive, cel mai fascinant fiind acela că este practic imposibil să încapsulezi conţinutul unei forme de o minimă complexitate într-o singură idee. Revenind la cele patru scene, este discutabil să spunem că ele sînt despre sex şi numai sex. Mai precis, *Teorema* este despre menarhă religioasă; *La Bête* nu este atît despre sex cît despre erotism; *Breaking the Waves,* despre dragoste; *Goldeneye,* despre riscurile delicioase ale muncii de spionaj. Nici o singură scenă nu este despre sex şi numai sex. Astfel, intrînd pe situl IMD (Internet Movie Database:) şi răsfoind listele cuvintelor cheie ale celor patru filme, găsim, printre altele, următoarele:

Teorema: marxism, politică, religie, alegorie hristică.

La Bête: bestialitate, erotică, sex, penis.

Breaking the Waves: film independent, credinţă, dragoste, miracol, religie, moarte, rock progresiv, sacrificiu, salvare, sexualitate, păcat, spiritualitate, bigotism, moarte, figură hristică, naivitate, prostituţie, sadism, sacrificiu de sine.

Goldeneye: satelit, sadism, terorist, blockbuster, macism, sufocare, răzbunare, arme nucleare, arme chimice, crimă organizată, mafie rusească, Internet, fostă Uniune Sovietică, răzbunare, spionaj, junglă.

Două dintre filme nici nu conţin cuvintele sex sau sexualitate pe listele cuvintelor cheie: *Teorema* este descris ca amestec de marxism şi creştinism iar *Goldeneye* ca aventură post-sovietică presărată cu gadgeturi electronice.

Prin urmare, cele patru scene nu au conţinuturi identice, fapt care ne ruinează premisele. (Ideea de la care am plecat este că diferenţele de stil devin perceptibile atunci cînd comparăm lucruri cu conţinuturi identice.) Soluţia ar fi să recurgem la alte scene, scene cu un acelaşi conţinut. Dar nici acest lucru nu este posibil cu acurateţe, deoarece nici o formă de o minimă complexitate nu are un singur conţinut, ci mai multe; este practic imposibil să privim forma ca învelind o singură idee (sau stare etc.). De asemenea, este imposibil să descriem un anumit conţinut ca pe o sumă de doar cîteva idei. Voi merge mai departe şi voi spune că fiecare conţinut constă dintr-un număr indefinit de idei: dacă luăm un obiect şi ne concentrăm întru totul asupra lui, vom descoperi un număr practic inepuizabil de detalii şi conţinuturi. Este în natura universului ca orice lucru să fie infinit în detalii; sau în natura minţii de a putea pătrunde la nesfîrşit înăuntrul unui lucru. De asemenea, obiectul inspecţiei noastre nu rămîne identic sieşi; o floare, de exemplu, îşi are viaţa ei şi îmbătrîneşte în faţa ochilor noştri inchizitori. Cu alte cuvinte, nu te poţi scălda de două ori în acelaşi rîu. De asemenea, obiectul este modificat de însăşi inspecţia noastră. Interacţiunea cercetătorului cu fenomenul studiat este „o parte integrantă a fenomenului" (Bohr). În fine, noi înşine nu sîntem imuni la timp, astfel încît ne schimbăm în cursul investigaţiei noastre. Nici rîul nu scaldă de două ori un acelaşi om.

Dar este mai cuminte să închidem uşa agnosticismului agresiv şi să ne întoarcem la oile noastre cinematice. Premiza de la care am plecat a fost aceea că, în cazul celor patru secvenţe de film, am putut lua seama de diferenţele de stil tocmai datorită faptului că un acelaşi conţinut (o scenă de sex) ne-a trezit reacţii diferite; conţinutul fiind acelaşi, impresiile noastre diferite nu pot fi puse decît pe seama stilurilor diferite. Între timp, însă, am constatat că cele patru scene nu au acelaşi conţinut şi că ar trebui să găsim altele, ale căror conţinuturi să coincidă. Apoi, am văzut că şi acest lucru este imposibil de realizat cu acurateţe şi asta deoarece conţinutul unei scene este practic indefinit/infinit, ceea ce face imposibilă găsirea altor două scene care să aibe conţinuturi absolut identice. Este ca şi cum am încerca să comparăm două clase cu un număr infinit de şcolari. Putem compara şcolarul din prima bancă a primei săli cu cel din prima bancă a celei de a doua, apoi, pe cel din a doua bancă al primei săli cu cel din a doua bancă a celei de a doua săli ş.a.m.d. Problema este că sălile sînt infinite şi este cu neputinţă să ajungem să comparăm cu exactitate o clasă cu cealaltă. Este cu neputinţă să stabilim cu certitudine că cele două clase sînt identice.

Întorşi din drum, ne întrebăm dacă există o altă cale de a lua seama de diferenţele de stil. Răspunsul cel mai la îndemînă este acela că stilurile pot fi comparate direct între ele, *fără nici o referinţă de conţinut.* Dacă luăm scenele din *Teorema* şi *La Bête,* putem constata că, în timp ce camerele de filmat se mişcă asemănător, scenele sînt montate diferit etc. Pe baza unor astfel de observaţii, ajungem la concluzia că manierele celor doi regizori sînt diferite, că putem vorbi de stiluri diferite. Dar, din nou, nici acest lucru nu este atît de lesne de realizat cu precizie. Dintre motive, unul este asemănător celui enunţat mai devreme: există un număr practic indefinit de elemente stilistice, ceea ce face imposibilă o comparare completă a celor două stiluri. Nu am cunoştinţă de nici o inventariere de elemente stilistice cinematografice, dar în literatură, lista celor peste două sute de figuri de stil realizată în urmă cu mai bine de patru sute de ani de stiliştii tudorieni a fost abandonată pentru că nimeni nu a reuşit să-i dea de capăt. Un alt argument, mai serios încă, este acela că stilul pur şi simplu nu poate fi discutat fără durerea de cap care este conceptul de conţinut, de care, deseori, este imposibil de despărţit: geamătul Romildei de l'Esperance ţine de subiectul sau de stilul filmului lui Borowczyk?

În fine, există o a treia soluţie şi anume să raportăm o structură stilistică la una non-stilistică, ajungînd astfel să discernem ce ţine de stil şi ce nu. De pildă, să punem faţă în faţă o poezie şi limbajul de zi cu zi. Dar şi această soluţie trezeşte suspiciuni. Dacă o figură de stil care aparţine literaturii este adoptată de limba de zi cu zi (conversaţia comună este plină de metafore şi metonimii, de exemplu), înseamnă că ea îşi pierde încărcătura stilistică? Este conversaţia comună într-adevăr lipsită de elemente stilistice?

Îi înţeleg pe cei care mă condamnă pentru răutate logică. Totuşi, nu este inutil de ştiut că astfel de întrebări sînt puse cu cea mai gravă patimă de specialişti ai stilisticii. Într-un articol intitulat „Întrebări asupra conceptului de stil: o listă", Berel Lang, profesor la Trinity College, Hartford, ridică întrebări cum ar fi:

„Identificarea stilului într-o lucrare de artă este o condiţie necesară şi/sau suficientă pentru un răspuns estetic?"

„Sînt toate atributele sau predicatele unei lucrări de artă (actual sau potenţial) stilistice?"

„Ce deosebeşte predicatele stilistice de cele non-stilistice?"

„Există o «minimă unitate» stilistică (o «stilemă»)?"

„Identificarea trăsăturilor individuale presupune recurenţa lor? Identificarea unor trăsături stilistice poate fi bazată pe apariţia lor într-un singur obiect? Pe apariţia unei singure trăsături într-un singur obiect?"

„Este identificarea de stil, stiluri sau de trăsături stilistice similară altor tipuri de identificare? Identificării de obiecte? De concepte? De calităţi? De persoane?"

„Este prezenţa stilului limitată la obiectele de artă? La obiectele de artă «elevată»? La produse ale expresiei conştiente omeneşti? La produse ale expresiei omeneşti, conştiente sau nu? La expresie, omenească sau nu?"

„Stilul poate fi atribuit fenomenelor naturale sau obiectelor? Tuturor? Unora?"

„Conţinutul unei lucrări anume poate fi exprimat în stiluri diferite? Poate un acelaşi stil să exprime conţinuturi diferite sau contradictorii?"

„De ce stil şi nu non-stil?"

În timp ce unii vor simţi că astfel de exerciţii le ascut simţurile, alţii le vor găsi inutile şi chiar dăunătoare. Unii vor fi convinşi că o asemenea atitudine inchizitoare atinge temperaturi intelectuale la care prejudecăţile se evaporă; că rafinează instrumente cu care pot pătrunde mai adînc în misterele lumii. Alţii, că asemenea instrumente sînt atît de minuscule, încît devin practic inutilizabile; că viaţa le scapă printre bisturie. Unii vor continua să se întrebe dacă geamătul Romildei ţine de subiect sau de stil; alţii vor răspunde cu altoirea bunului-simţ, răspunzînd că nici nici unuia, nici altuia, ci plăcerii.

Dacă un lucru e sigur, acesta-i că, apropiindu-ne de conceptul de stil, ne aflăm în plină dilemă. Iar dilema, numită cîndva *Syllogismum cornutum* (argumentul cornut), este „o spadă cu două tăişuri care loveşte în ambele direcţii, un taur care, indiferent de care corn îl apuci, te azvîrle la pămînt" (E. Cobham Brewer).

Dar cum ar fi să călărim taurul? De zece ani, revista *Dilema* tocmai acest lucru face. Bine aţi venit pe spinarea bestiei.

www.cloudsmagazine.com

▲

„...îmi plimb prin ruine și prin sate monoclul de cristal și o teorie a picturilor nelinișitoare“

Jacques Vaché – „Scrisori de război“

Gabriel MARIAN

Dandy 2003

În cele ce urmează vom rezuma, în mod întrucîtva haotic, opiniile despre viaţă şi stil ale unui personaj mai puţin imaginar decît pare, un Dandy al anului 2003, sau D-03, cum îl vom desemna uzual.

D-03 are idei foarte clare despre aparenţe vs. esenţe şi despre necesar vs. accesoriu.

D-03 se îmbracă cu un remarcabil gust, însă e aproape invizibil: mai bine să fie descoperit prea tîrziu, şi doar de cei atenţi, decît să atragă atenţia tuturor asupra lui.

D-03 alege modelele anului precedent, şi de aceea nu va purta în 2002 blugii decoloraţi pe coapse, ci îi va lăsa să se „clasicizeze“ pînă în 2003.

D-03 are o ureche găurită, însă nu poartă cercel decît atunci cînd doarme, pentru ca gaura să nu se închidă la loc prin nefolosire.

D-03 preferă pantofii italieni modelelor franceze, care sînt complet lipsite de caracter, drept care va cumpăra – de preferinţă – Prada, sau dacă nu, o imitaţie reuşită. Refuză să asorteze „sport“ la costum, însă poartă bucuros semi-sport, ambiguu.

D-03 ar putea fi un militant anti-logo (dacă ar alege să devină vizibil), însă preferă lupta de guerillă: elimină orice urmă de logo de pe obiectele vestimentare pe care le poartă, sau, dacă e imposibil, alege cópii pirat: la piaţă se găsesc ceasuri Kalvin Clein de o tulburătoare asemănare cu originalul. În cazul Prada se pot accepta excepţii, banda roşie de pe călcîi e prea design pentru a fi răzuită cu cuţitul.

D-03 nu are nici în ziua de azi un „costum“: el potriveşte într-un mod aproape magic veste cu pantaloni plus cămaşă-cravată-pantofi, într-un ansamblu ce pare premeditat. Oricum, poartă această combinaţie prea rar, cel mult o dată pe an, în restul timpului fiind îmbrăcat confortabil dar elegant. Ştie exact cînd e cazul să poarte cămaşă, cravată şi pantaloni ce par a fi de costum. Un bărbat nu are nevoie de mai mult.

D-03 a observat că oricum pantofii sînt cei ce dau tonul: încălţămintea informă poate compromite pînă şi cel mai clasic costum, pe cînd cea bine aleasă poate sublima un ansamblu din cele mai *casual*.

D-03 vorbeşte cu un accent nedefinit chiar în limba maternă, lungeşte unele silabe şi are o intonaţie incantatorie. Refuză să se folosească de *name-dropping* într-o conversaţie pe care o vrea reuşită, nu pentru că nu ar putea, ci pentru că are întotdeauna prea multe de spus.

D-03 supraveghează atent reacţiile interlocutorului şi, la orice semn de dezinteres, renunţă brusc să continue ce avea de zis, pune punct. Mai bine să pară incult decît să plictisească.

D-03 scrie, cînd poate, fără semne diacritice sau alte accente: le consideră pete bolnăvicioase pe obrazul ideal al caligrafiei. Aproape de ideal: engleza.

D-03 este atît de snob încît aceasta nici nu se mai observă.

D-03 nu merge la teatru, deoarece şi-a petrecut copilăria în culise. Este de altfel şi motivul pentru care e incapabil să devină actor, e deja prea artificial în viaţa de toate zilele. Preferă întunericul protector şi anihilant al sălilor de cinema.

D-03 devine misogin dintr-un exces de feminism: crede naiv în dorinţa exprimată de ele de a nu fi lăsate să treacă primele şi de a nu fi ajutate.

D-03 detestă din motive obscure şi inexplicabile fotbalul, drept care nu va putea purta niciodată o conver-

© a.l.ş.

saţie adevărată cu un bărbat adevărat.

D-03 e adesea de profesie bursier şi riscă să rămînă student pînă la bătrîneţe, cînd – asemenea lui Cioran – va continua să frecventeze restaurantele universitare, însă din alte motive.

D-03 nu aleargă atunci cînd poate merge, şi nu merge dacă poate lua taxiul. Face sport doar pe ascuns.

D-03 locuieşte într-o casă ca un fel de apendice sau proeminenţă a personalităţii sale, cu care are adesea relaţii mai profunde decît cu familia. Dozează perfect utilul cu decorativul, kitsch-ul cu minimalismul într-un tot organic şi coerent ce nu face decît să-i exprime fiinţa profundă. De aceea citeşte rar cataloagele de mobilier şi aranjamente interioare, pentru că adesea recuperează mobile vechi sau îşi creează chiar el lămpile şi accesoriile, ca un bun *bricoleur* ce este.

D-03 iubeşte lumina difuză şi ne-agresivă, drept care posedă un asortiment incredibil de veioze, ghirlande luminoase incolore şi ne-clipitoare şi alte surse de lumină.

D-03 amplasează savant obiecte pe fundaluri de aceeaşi culoare şi se delectează cu jocurile de nuanţe aproape indiscernabile. Pictează flori roşii pe fond stacojiu şi narcise galbene pe font ocru. Iubeşte fauvismul, însă visează la un tablou ce ar descrie tonurile delicate şi armoniile de alb şi crem ale farfuriilor din chiuvetă.

D-03 bea ceai foarte negru, sau foarte verde, şi nu reuşeşte să aprecieze cafeaua decît rece şi tot fără zahăr. Oricum, sau rămîne fără efect, sau îl adoarme.

D-03 scria poezii ce alunecau încet spre ilizibil: la început sedus de ermetism, trecea apoi la deformarea sintaxei, a morfologiei şi chiar a cuvintelor, pînă deveneau de nerecunoscut. De aceea a şi renunţat să mai scrie versuri, nu pentru că nu ar vrea, ci pentru că nu mai are ce.

D-03 trăieşte atît de mult în muzică, încît o adoră în tăcere.

D-03 respectă regula de aur: „less is more“.

Paris, 9 noiembrie 2002

marian@ens.fr

▲

Mihai IONATAN

adnotarea I

Making of – un fel.

15 ianuarie 2002. Tema: Stil (pentru *Dilema).* Foaie de lucru. Ciornă. Fiţuică. Bibliografie. Direcţii. Inter-Secţii. Puncte;

Deadline: vineri, 17 ianuarie 2002. Schema. Titluri posibile:

Figuri de(-spre) stil

sau:

Între haute-couture şi prêt-à-porter;

sau:

Mirajul facilului

sau:

Hermeneutica sclipiciului

adnotarea II

Context: Dimineaţă: cafea, cearcăne, biscuiţi, urlete din stradă. Mă uit pe fereastră. Citesc de pe un banner cît camera mea: *Asigură-te... că nu ai ghinion.* Cafea. Mă aşez – din nou – în plapuma cu floricele mov. Trebuie să scrii, îmi spun. Aştept să vină. (Inspiraţia.) Cranţ, din ultimul biscuite. Încă o cafea, apoi cola, apoi ceai. Ai ghinion, îmi spun, nu te-ai asigurat. Apoi aprind o ţigară... aş putea scrie de-spre:

A – **a**ccesorii/alfabetizare **b**igudiuri_Blondi_brusching_Bekam, **c**ercei_corset, **d**ermatograf_desuuri_de3Xfemeie,**f**ard_favoriţi, **g**loss_G(ora/punctul), **h**anorac_herpes_hair-style, **i**lic_inel, **î**nger-albastru_în-vogă, **j**achetă_jartieră_jeans, **k**aki_kilt_Kylie, **L**oreal_lila_Lambada, **m**ustaţă_mini-jup-Prix, **N**eckermann, **p**ermanent_pudră_putoare_parfum, **r**uj_remaiat, **s**ilicon, **ş**al(e), **t**ricotaj_Terente_tanga, **ţ**oape_ţitzari, **u**nisex_Unica, **v**eston_vată_vasilină, **W**C, **X**ena_Xavier S.L., **z**orzoane;

a – mosa – sublimă minciună –, cea care a „fragmentat sensibilitatea“ şi s-a ratat în/prin „obsesia ei pentru aparenţă“ şi neofilie;

b – pesimismul de esenţă Gail Faurschau, care profeţeşte despre modă ca fiind forma excepţională a capitalismului, de întreţinere şi stimulare a unei iluzii estetice, a unei dorinţe fără satisfacere finală;

c – stilul punk (în care „se află aluzii la dezordinea, dezmembrarea şi confuzia categoriilor: o dorinţă nu numai de a distruge graniţele rasiale şi de sex, dar şi de a crea confuzii în privinţa secvenţei cronologice“ – Dik Hebdige) şi metoda bricolajului;

d – despre atitudine (ceea ce se vede/simte de după haine);

e – Arkadius, un tînăr creator englez cu mare potenţial creativ-vestimentar (de vizitat *web-site*-ul: www.arkadius.com);

f – industria, alternativa. moda, conceptul (de acum) *Second-Hand*;

g – paiete, sclipici şi kitsch;

h – Fashion TV la Huşi sau altfel spus cum mi-am petrecut vacanţa de vară în 2002;

i – TABU-urile din *Cosmopolitan Women's World*;

î – „exhibiţionismul agresiv şi redistribuirea decorativă a expunerii trupului“ *(Fashion / Orientalism / The Body,* New Formation 1, 1987, pp 28)

j – frumuseţe ca formă de „inteligenţă cosmică“ (exemplu: Johan Swenson – de văzut în *The Face*, iunie 2001, p. 4, p. 96, pictorial: *gr bow wow;* în *Esquire,* aprilie 2002, p. 167, pictorialul: *Future perfect);*

k – Herman Peret şi *sublima* sa carte: *Sublimul cotidianului,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1996;

l – make-*up* with ketch*up* în *What's up;*

m – anglomanie (a se vedea colecţiile Vivienne Westwood) şi brit-pop (de (re)ascultat: Suede, Oasis, Radiohead, Coldpay);

o – pantera roz cel mai stilat personaj; de desenat;

p – perdele (Guess by Marciano), rozariul & macrameul (D&G), şosete roz (Paul Smith), „freedom is now sponsored by Diesel“, marinarul naufragiat de pe J.P. Gaultier ajuns şi la Rykiel – toate în *Vogue,* Hommes, printemps/été, 02;

q – Q;

r – VH1 = FIRST – (X0) = VH2 = SECOND;

s – Terry Richardson, fotograful Sisley;

ş – intra-terestra Björk şi rochia-lebădă;

t – faptul că „Moda este logica ieşirii din uz planificate – nu numai o necesitate pentru ca piaţa să supravieţuiască, ci şi ciclul dorinţei ca atare, procesul fără sfîrşit, prin care corpul este codificat şi re-codificat pentru a defini şi popula cele mai noi spaţii incluse în teritoriul capitalului aflat în expansiune. Cu o şansă de a evada într-un anumit moment, moda este recapturată, în momentul următor, de reţeaua de imagine“. *(Fashion and the Cultural Logic of Postmodernity,* Canadian Journal of Political and Social Theory, 11:1-2, 1987, p 72);

ţ – moda @-ului;

u – Green Day, Green Hours, Green Smoke;

v – excesul esteticului;

w – *scratching* (metoda de frecare înainte şi înapoi a discului) şi *clubbing* = petrecerile *rave, ambiental, house* progresiv, *funk* ş.a.m.d.;

x – „On pardonne tout à un homme beau, même un meurtre“;

y – stilul lui Brett Anderson (Suede) – asta e pentru Edi că prea îi place;

z – vitrina unor magazine ca Stefanel, Z etc.;

a – moda A.S.I.A. (miliardele apariţii TV şi cele 5 (cinci) apariţii în *Dilema* (nr. 512)) = harachiri;

b – „civilizaţia ochiului“

c – loc. adj. şi adv. *în stil mare;*

a – ...;

b – ...;

c – ...;

...dar în stil dilematic.

adnotarea III

Zaţ. Firimituri. Floricele de pix.

Tema: de scris/căutat/văzut/ascultat/citit/corectat/completat articolul.

...e totuşi prea mult fum...

▲

„Solar sau devastat vă veţi parfuma“ (Arthur Cravan)

„...aveam nevoie de un parfum. Apa mea de colonie avea un miros greţos. Ce să fac? Aşezat pe taburetul lui de pictor, Salvador Dali începe să gîndească adînc. Ce grozav ar fi dacă s-ar putea parfuma cu ceva care să miroasă a ţapul care trecea în fiecare dimineaţă pe ferestrele sale!“ (Dali, *Viaţa secretă a lui Salvador Dali)*

arh. Ana BOTEZ

Stavropoleos

– o mărturi(sir)e –

Nu îmi amintesc exact cînd am aflat despre Stavropoleos, cîţi ani puteam să am atunci; am totuşi cîteva amintiri foarte vechi, din prima copilărie, despre alte biserici, cum ar fi de exemplu Popa Chiţu, pe care o vedeam probabil zilnic, în plimbările care urmau după ce tanti Lenuţa, care avea grijă de mine, mă lua de la grădiniţă. (Tot ea mi-a mărturisit, nu de mult, că atunci cînd aveam doi ani m-a dus pe furiş de Paşti la biserica Sf. Gheorghe, ca să mă împărtăşesc.) La biserica Popa Chiţu mă fascina pridvorul cu pictura viu colorată, care cuprindea şi stîlpii şi arcele, şi cu mozaicul policrom al pardoselii. Îmi mai amintesc că, văzînd faţada cenuşie a bisericii Colţea, prea puţin interesantă pentru un copil mic, mi-am exprimat mirarea că, deşi este foarte veche (după cum mi s-a spus atunci), nu s-a găsit nimeni care să o picteze la fel ca pe biserica pe care o ştiam eu. Îmi amintesc şi de marea uimire pe care mi-au produs-o turlele răsucite de la biserica Silvestru. Îmi amintesc că, ori de cîte ori mergeam la biserică sau vedeam preoţi slujind în afara bisericii, priveam cu mare curiozitate bogăţia culorilor şi a sclipirilor aurii care acopereau totul, de la veşmintele preoţeşti şi cele mai mici obiecte, pînă la zidurile şi bolţile care delimitează spaţiul liturgic. În acelaşi timp, mă plictisea îngrozitor să merg duminica, împreună cu familia bunicii mele, la biserica protestantă evanghelică din Cernatu (oraşul Săcele, judeţul Braşov), unde nu înţelegeam absolut nimic din slujba în limba maghiară şi unde, sub bolţile sălii albe şi reci (la propriu şi la figurat), cel mai interesant lucru erau ochiurile de geam de culori vii şi variate care, fără să alcătuiască vitralii, dădeau personalitate ferestrelor.

Cele mai vechi amintiri despre Stavropoleos datează din vremea liceului, cînd, împreună cu buna mea prietenă Irina, mergeam la teatru. Întotdeauna, drumul către Teatrul de Comedie trecea pe Calea Victoriei şi cotea la stînga pe strada Stavropoleos. Prima dată cînd am făcut acei cîţiva paşi în jurul colţului străzii, uimirea şi fascinaţia au fost uriaşe, ca într-o îndrăgostire. Mi se mai întîmplase şi altă dată ca, hoinărind prin oraş, să descopăr pe neaşteptate cîte o biserică, dar acum era mult mai mult decît atît. De o parte şi de alta a străzii se înălţau clădiri masive, impunătoare, zidite pentru a impresiona, iar dintre ele, ieşind din front, apărea o bisericuţă delicată, graţioasă, fermecătoare, într-un evident contrast cu mediul: în mijlocul grandorii, smerenia mărunţimii; în mijlocul aridităţii severe a griurilor, policromia exuberantă şi totuşi gingaşă, în acelaşi timp; în mijlocul solemnităţii de inspiraţie clasică, profuziunea decoraţiei care împrumută de la regnul vegetal atît vitalitatea plină de sevă, cît şi fragilitatea şi delicateţea. Ori de cîte ori treceam pe acolo, cu oricîtă curiozitate m-aş fi uitat la alte clădiri, privirea îmi zăbovea neapărat, măcar pentru cîteva secunde încîntate, şi asupra bisericuţei din capul străzii Poştei. În preajma bisericii Stavropoleos l-am zărit de vreo două ori pe actorul Florian Pittiş, pe care amîndouă îl admiram pentru perseverenţa cu care îşi purta pletele cărunte, dar o dată am întîlnit un preot, pe care l-am identificat după mai mulţi ani ca fiind chiar părintele Justin, şi care a certat-o pe prietena mea pentru că, deşi umblă pe stradă cu crucea la gît, totuşi fumează, incident care la momentul respectiv ne-a nedumerit pe amîndouă.

Apoi, Stavropoleos a revenit în viaţa mea la sfîrşitul anului întîi de facultate, în timpul practicii de desen de arhitectură, cînd i-am dedicat cu mult drag două zile de lucru, una pentru schiţa în creion şi alta pentru finisarea în acuarelă. Locul meu de lucru era la umbră, pe terasa *Carului cu bere*, unde puteam să îmi desfăşor în voie instrumentele şi să şi sorb cu paiul, din cutia de aluminiu, nu mai ştiu ce răcoritoare americană, în timp ce clienţii localului sau trecătorii aruncau o privire curioasă asupra lucrării mele.

Însă Stavropoleos a intrat cu adevărat în viaţa mea în timpul anului al treilea de facultate. Ultimul proiect din anul acela trebuia să fie unul din domeniul turismului, însă, în unanimitate aproape, am ales cu toţii ca temă de proiect o mănăstire, care ar fi urmat să aibă şi locuri de cazare pentru turişti. Colegul nostru Tudor Rebengiuc s-a gîndit să ne ducă la Stavropoleos ca să vorbim despre asta cu părintele Justin Marchiş, ceea ce s-a şi întîmplat în curtea bisericii. Nu mai cunoscusem pînă atunci acel spaţiu minunat, născut din harul lui Ion Mincu. Mărginită pe trei laturi de un graţios portic cu arce în acoladă, deschisă pe cea de-a patra latură către biserică, dominată de un tei uriaş, curtea era inundată de o lumină cu totul specială, rezultată (dacă stăm să analizăm ştiinţific) din nesfîrşita reflectare difuză a soarelui văratic în faţadele şi calcanele din jur, de data aceasta zugrăvite în culori clare, dar şi din aproape imperceptibila filtrare prin frunzele copacului. În această lumină chipurile, dar parcă şi inimile, arătau o blîndeţe pe care parcă nu o cunoscusem pînă atunci. Dialogul a decurs cu o firească seriozitate, departe de glumele şi ironiile care pigmentau discuţiile din atelier, însă şi cu o neobişnuită pentru noi seninătate. Am aflat atunci, cu mare bucurie, că şi cu oamenii bisericii se poate sta de vorbă. Iar rezultatul, în mod surprinzător pentru mine, a fost că nu am primit răspunsuri, ci numai întrebări, la care m-am străduit, de atunci încoace, să dau cel mai bun răspuns de care sînt în stare.

Lucrul la proiectul de mănăstire nu mergea atît de bine pe cît mi-aş fi dorit eu, aşa încît mi-am pus problema nevredniciei mele, poate pentru prima dată în viaţă în mod serios. Am căutat cartea de rugăciuni a bunicii mele, am deschis-o la întîmplare şi am citit. Era o *Rugăciune de umilinţă către Domnul nostru Iisus Hristos*[1], şi tot ce era scris acolo era cum nu se poate mai adevărat. Niciodată nu mă gîndisem, pînă atunci, că eram atît de departe de ceea ce ar fi trebuit să fiu, că greşeam atît de mult, încît asta mă afecta în profunzimea fiinţei mele, şi că dacă ar fi depins numai de mine să mă îndrept, n-aş fi putut face asta în vecii vecilor. În acelaşi timp, am ştiut cu toată siguranţa că Persoana căreia mă adresam este acolo, în faţa mea, ştie ce simt, ştie în ce stare sînt, dar se apleacă asupra mea cu toată dragostea, ca să mă ridice din această stare de plîns la ceea ce ar fi trebuit să fie adevărata mea demnitate.

După puţină vreme l-am căutat pe părintele Justin şi i-am spus că vreau să mă spovedesc. După cîteva zile, în penumbra bisericii, aşteptam cu multă teamă acest lucru. Privind retrospectiv, îmi dau seama că spaţiul relativ mic, dar totuşi mai larg şi mai ales mai înalt decît o încăpere obişnuită, cu configuraţia care, după spusa părintelui Stăniloae[2], pare a îmbrăţişa, cu pereţii acoperiţi de fresce în culori destul de intense, cu ferestrele strîmte, dar avînd acea evazare care dizolvă grosimea zidului şi împrăştie lumina în interior, cu licărirea discretă a obiectelor metalice sau poleite, cu vibraţia aproape imperceptibilă a nimburilor lucrate în relief, din stuc, cu aceeaşi delicată vitalitate vegetală exprimată pretutindeni, în sculptură sau pictură, era în acel moment locul ideal pentru săvîrşirea minunatei taine. Iar curtea bisericii, ceva mai palid luminată decît înainte, a fost locul ideal pentru discuţia în care părintele Justin a investigat cele mai ascunse şi mai întunecoase colţişoare ale sufletului meu şi mi-a arătat, în felul acesta, că nimic nu este acolo iremediabil pierdut, iar cu ajutorul lui Dumnezeu totul se poate schimba. Pe 16 iunie 1997 scriam: *M-am spovedit şi mi-am dat seama, cu ocazia asta, de ceea ce zace în sufletul meu. Multe lucruri rele, negre, neguri, dar şi lucruri bune.*

Apoi au urmat minunatele liturghii la Stavropoleos, în biserica plină de credincioşi, inundată de lumina pătrunzătoare a dimineţilor de duminică, sub care culorile prind viaţă, sclipirile aurii se înviorează, iar chipurile sfinte sînt în mod mai evident prezente, ca intermediari văzuţi ai sfinţilor şi îngerilor care, nevăzuţi de ochii noştri, liturghisesc şi ei. Începînd cu arhitectura şi muzica şi continuînd cu pictura, sculptura în piatră, în lemn sau în metal, pînă la atitudinea celor prezenţi şi atitudinea celor care păstrează interiorul în bună rînduială, departe de kitsch şi de alte fenomene negative, orice lucru cît de mic îşi aduce contribuţia nu lipsită de importanţă la săvîrşirea unei liturghii în care emoţia teologică este bine susţinută de emoţia estetică. Nu încape nici o îndoială că ţine de slăbiciunea mea neputinţa de a rămîne imperturbabilă, fără să strîmb din nas, cînd văd foială şi gălăgie în biserică, intervenţii „artistice" nepotrivite, becuri şi beculeţe prin tot locul sau cîte un obiect profan adus cu multă candoare în spaţiul sfinţit. Este evident că este o scădere a mea faptul că mă simt mai bine la Stavropoleos, între oameni inteligenţi şi educaţi, decît în alte părţi.

© V. Dorolţi

Revenind la acele frumoase dimineţi de duminică petrecute acolo, nu pot să nu-mi amintesc de emoţionantul gest de a da mîna cu toţi cei din jur, înainte de mărturisirea *„într-un Duh"* şi într-un glas a Crezului, care îşi găsea pandantul în rostirea, în aceeaşi unire, a rugăciunii *Tatăl nostru*. Îmi amintesc de marea de lumînări care transfigura fizic şi duhovniceşte spaţiul, mai ales la sărbători, cînd cei pregătiţi se apropiau ca să se împărtăşească cu Sfintele Taine. Îmi amintesc de neastîmpărul copilaşilor care, în inocenţa lor, nu aveau nevoie să asculte predica şi atunci puteau să zburde şi să chiuie prin curtea bisericii. Îmi amintesc de plăcerea de a întîlni oameni pe care îi cunoşteam de la şcoală sau din alte locuri, de a vedea oameni pe care îi ştiam de la televizor sau de la teatru, sau oameni pe care am avut ocazia de a-i cunoaşte după aceea. Trebuie să recunosc că nu am fost cu adevărat parte integrantă a comunităţii, ci am rămas întotdeauna mai mult sau mai puţin o străină care nu intra în vorbă decît cu cei cunoscuţi dinainte. Cu toate acestea, la Stavropoleos m-am simţit întotdeauna acasă, chiar şi atunci cînd veneam la biserică mult mai rar şi mult mai tîrziu, încît aproape că nu participam la liturghie, sau cînd stăteam puţin în biserică sau în curte. Despre biserică privită ca un alt fel de acasă am mai scris altădată, iar între timp am primit confirmări din diferite surse, între care cea mai preţioasă este mărturia părintelui Seraphim Rose, pe care am s-o citez aici, pentru că aparţine cuiva care nu poate invoca o copilărie ortodoxă pentru a justifica acest sentiment:

„De ani de zile, prin studiile mele, fusesem satisfăcut să mă ştiu «deasupra tradiţiilor», dar oarecum credincios tuturor... Cînd am vizitat o biserică ortodoxă, a fost ca să văd o altă «tradiţie» – ştiind că Guénon (sau unul dintre discipolii săi) descrisese Ortodoxia ca fiind cea mai autentică dintre tradiţiile creştine.

Oricum însă, în momentul cînd am intrat pentru prima oară într-o biserică ortodoxă (una rusească, din San Francisco), mi s-a întîmplat ceva ce nu mai trăisem niciodată, în nici un templu buddhist sau oriental din cîte văzusem; ceva din inima mea îmi spunea că aici este «acasă», că toată căutarea mea luase sfîrşit."

Şi atunci, dacă Stavropoleos este cu adevărat acasă, de ce folosesc timpul trecut cînd vorbesc despre acest loc? Desigur, nu locul este de vină, ci slăbiciunea omenească. Întors dintre porci, smerit, nevrednic de nici o cinste şi conştient de acest lucru, fiul risipitor este primit de tatăl său cu toată dragostea (*„Şi încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său şi i s-a făcut milă şi, alergînd, a căzut pe grumazul lui şi l-a sărutat."*)[3] şi cu toată cinstea: *„Şi a zis tatăl către slugile sale: Aduceţi degrabă haina lui cea dintîi şi-l îmbrăcaţi şi daţi inel în mîna lui şi încălţăminte în picioarele lui; şi aduceţi viţelul cel îngrăşat şi-l înjunghiaţi şi, mîncînd, să ne veselim; căci acest fiu al meu mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat."*[4] La fel, sufletul care se pocăieşte este primit de Dumnezeu cu cea mai mare dragoste şi copleşit de daruri pe care nu le merită, pe care le păstrează dacă se învredniceşte de ele sau pe care le poate pierde din nebăgare de seamă. Am găsit scris (dar, din păcate, nu am regăsit acum locul respectiv) că acest lucru se întîmplă şi pentru ca sufletul care se pocăieşte să nu se descurajeze de lungul drum pe care îl are de străbătut, ci să aibă mereu în amintire bucuria dintîi pentru a cărei redobîndire să lupte cu toată forţa.

---

1. *Carte de rugăciune întocmită de Protopresviterul Calistrat Coca. Cu aprobarea Consistoriului archiepiscopesc ortodox-oriental din Cernăuţi ddto 22 Septembre / 5 Octombre 1901, Nr. 5207*, Editura H. Bassoul, Paris.

2. Dumitru Stăniloae, *Locaşul bisericesc propriu-zis*, postfaţă la Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia*, Editura Institutului biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 2000.

3. Luca 15, 20 (*Biblia*, Editura Institutului biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1994).

4. Luca 15, 22-24.

▲

Daniel DĂIANU

Ce nu spune foaia de parcurs

Momentul Copenhaga a adus şi el ştiri bune pentru România; la reuniunea la nivel înalt a Uniunii Europene s-a precizat data indicativă de admitere (fără garanţii ferme, însă), 2007, şi s-a suplimentat considerabil volumul fondurilor de preaderare, care ar putea ajunge la cca. 1 miliard de euro în 2006.

Din 2000, cînd România a început dialogul de aderare la UE, Comisia Uniunii publică rapoarte anuale de monitorizare, care oferă repere semnificative privind evoluţia economiei (societăţii) noastre. La Copenhaga oficialii români au insistat şi au obţinut o foaie de parcurs (un *road map),* care ar fi menită să contureze, cît mai amănunţit, drumul de aderare al ţării. Unii vorbesc de o „intrare pe pilot automat", care ar rezolva de la sine problema aderării în măsura în care s-ar respecta cu sfinţenie jaloanele din foaia de parcurs. Dar aceasta din urmă nu spune unele lucruri, care merită atenţia opiniei publice.

Adoptarea *acquis*-ului comunitar (setului de reglementări ale UE) este numai foarte parţial o operaţiune tehnică – de transpunere în legislaţia românească a normelor Uniunii. În sens adînc, asimilarea *acquis*-ului priveşte funcţionarea reală a instituţiilor autohtone. Iar această funcţionare nu poate fi ordonată. Nu întîmplător Comisia UE accentuează problema reformei administraţiei publice şi justiţiei, lupta contra corupţiei instituţionalizate. Reformele cerute de integrarea în UE sînt mai complexe decît ceea ce presupune o realizare a economiei de piaţă convenţionale, a democraţiei liberale. Aceasta, deoarece în cazul României există o mare problemă de decalaj economic, care nu poate fi surmontată în timp record (UE este un club de ţări prospere, în pofida discrepanţelor dintre ele!); criteriile de la Maastricht privind nivelul de inflaţie, al dobînzilor, de variaţie a cursului de schimb şi deficit bugetar nu sînt uşor de îndeplinit şi pot constrînge potenţialul de creştere economică; sînt cerute adaptări instituţionale care, altminteri (dacă nu am urmări aderarea la UE), nu ar fi imperative; se reduce în mod considerabil gradul de autonomie a politicii economice, inclusiv în perioada de preaderare. Cu alte cuvinte, metamorfoza economiei (societăţii), aşa cum este prefigurată de *acquis* şi foaia de parcurs, alături de avantaje, reclamă şi „dureri ale facerii" (costuri ale reformelor), care nu sînt limpede ilustrate nefiind totodată uşor cuantificabile. Intervine şi „economia politică" a extinderii; dacă extinderea din 2004 pare a fi o certitudine, viitorul are multe necunoscute.

Dar avantajele ar depăşi net costurile. Dialogul de aderare poate impune o disciplină şi consecvenţă a reformelor, de care are nevoie România; legătura cu UE, din acest punct de vedere, are un conţinut mult mai bogat decît cea cu organismele financiare internaţionale. Mai sus evocam chestiunea „developmentală" (a decalajului economic). UE poate oferi „marele impuls" de care are nevoie România în încercarea de modernizare profundă. Cu multe decenii în urmă (1943), un faimos economist, Paul Rosenstein-Rodan, a vorbit despre *big push*-ul, de care ar avea nevoie Sud Estul Europei, pentru a ieşi din înapoiere. România – ca şi Bulgaria şi alte ţări – are o şansă istorică, pe care nu trebuie să o rateze. UE asistă cu fonduri nerambursabile substanţiale, care pot ajunge la pînă 2,5-3% din PIB, dacă vom dovedi capacitate de absorbţie. În fine, într-o lume supusă tot mai multor incertitudini şi pericole, Uniunea are valenţe de „adăpost" economic (şi nu numai).

Şi din cele amintite mai sus se pot desprinde unele teze privind dialogul cu UE şi interpretarea *foii de parcurs*. Aceasta din urmă oferă repere clare, o direcţie de acţiune, dar nu poate fi un program efectiv de guvernare. La marile probleme şi dileme cu care se confruntă societatea românească răspunsurile trebuie date acasă (să vrem noi, UE tot nu ne-ar lua ca „protectorat"...). Cu UE se poate negocia, nu totul fiind prestabilit existînd totodată o gamă semnificativă de opţiuni; merită arătat că UE este un spaţiu cu o varietate instituţională şi de politici (ex.: domeniul fiscal), care permite alegeri şi optimizări în raport de condiţiile proprii. Opţiunile de politică economică trebuie să urmărească ţinte principale (creştere economică durabilă, inflaţie mică etc.) privind cu realism compromisuri inevitabile; politica trebuie să fie pragmatică, să nu fie prizoniera unor clişee. Atenţia trebuie concentrată pe probleme reale şi se cuvine a evita gesturi de „impresie artistică", care implică riscuri mari: de pildă deschiderea precipitată a contului de capital sau liberalizarea pieţei energiei fără măsuri adecvate de reglementare (care să protejeze consumatorii industriali şi casnici). Soarta industriei naţionale depinde de modul de inserare în reţelele industriale europene. Agricultura va crea mari probleme dacă forţa de muncă eliberată din acest sector nu va fi absorbită de alte ocupaţii (vechea chestiune a „suprapopulaţiei rurale" ar reapărea). O mai bună colectare a veniturilor bugetare ar permite creşterea producţiei de bunuri publice (învăţămînt, sănătate, infrastructură) ce sînt esenţiale pentru creşterea economică. Este vital să utilizăm cît mai bine fondurile nerambursabile primite; două aspecte apar aici: selecţia proiectelor (care să aibă cît mai mare productivitate societală) şi folosirea banilor corect procedural. De această utilizare depind dezvoltarea instituţională şi coeziunea socială, lucrări de infrastructură, în agricultură etc. Trebuie urmărite cu sagacitate mediul internaţional şi metabolismul intern al UE; aderarea României va fi influenţată de „digerarea" extinderii după 2004. Aderarea României la Uniune nu este numai treaba guvernelor; ea presupune o stare de spirit pozitivă, o mobilizare cît mai generală în societate, o monitorizare a activităţii responsabililor publici de către cetăţeni şi media; ea presupune şi menţinerea interesului Uniunii pentru extindere după 2004.

P.S. Am fost surprins de o propoziţie din introducerea la foaia de parcurs: „România continuă să îndeplinească criteriile politice" *(Romania continues to fulfill the political criteria).* Este ca şi cum s-ar aştepta un regres din acest punct de vedere. Şi la Bulgaria apare această formulare bizară... ▲

Magdalena BOIANGIU

Iarăşi, evreii

Principala calitate a simpozionului internaţional *(Identitatea evreiască şi antisemitismul în Europa centrală şi de sud-est*, 9-11 decembrie 2002) organizat de Institutul Goethe (consultant proiect – Andrei Oişteanu, care a condus şi supravegheat totul cu o mînă de fier îmbrăcată într-o mănuşă de catifea) a fost că discuţia a depăşit stadiul constatărilor politicoase şi al inventarelor de bune intenţii. Simpozionul a fost realizat cu sprijinul *Stability Pact for South-Eastern Europe*, iar printre partenerii la organizare s-a numărat *Centrul de Studii Ebraice al Universităţii Bucureşti*. Gazdă comprehensivă şi familiară cu nuanţele dezbaterii a fost doamna Heidegert Hoesch, directoare a Institutului Goethe, iar directorii de proiect, traducătorii şi tot restul personalului au făcut totul, într-un stil „nemţesc", pentru ca ambianţa de lucru să poată deveni prietenoasă şi prietenească.

Discuţiile despre antisemitism sînt întotdeauna ori prea timpurii, ori tardive: cît timp e un fenomen marginal, nu are rost să i se dea atenţie, cînd nu mai e marginal, discuţiile sînt inutile, s-a trecut la fapte. Dezbaterile de la Institutul Goethe au dimensionat corect obiectul şi subiectul „antisemitism". Comunicările referitoare la istoria evreilor pe teritoriile unde au trăit românii au revelat o realitate complexă, în care convieţuirea a fost marcată de ambele părţi de dorinţa de a evita asimilarea (Nicolae Cajal, Mihai Răzvan Ungureanu, Lya Benjamin, Ladislau Gyémant, Smaranda Vultur). Moment de răscruce pentru istoria evreilor, dar şi a omenirii, Holocaustul influenţează şi determină prezentul: negaţionismul, izvoare şi consecinţe, a fost una din temele explorate fără patimă şi mînie pamfletară (Wofgang Benz, Victor Neumann, Michael Shafir, Magdalena Boiangiu). Analiza situaţiilor contradictorii de după cel de al doilea război mondial a produs ipoteze menite să delimiteze problemele puse de identitatea evreiască, aşa cum a fost percepută ea după Holocaust, şi situaţia comunităţii evreieşti în condiţiile consolidării dictaturii comuniste. Supravieţuitorii care au stat în pragul prăpastiei au avut încredere în cei percepuţi ca salvatori şi discuţia s-a purtat în jurul întrebării în ce măsură comuniştii evrei mai erau evrei. Răspunsul la această întrebare condiţionează şi analiza antisemitismului postcomunist, subprodus al eliberării discursului public de tabu-urile impuse de cenzura comunistă. Antisemitismul implicit practicat de naţionalismul comunist s-a „eliberat" şi a venit la întîlnire cu nostalgia naţionalismului extremist interbelic (Andrei Pippidi, Leon Volovici, Andrei Cornea, Liviu Rotman, Felicia Waldman, Alexandru Florian). Comentarea coordonatelor identităţii evreieşti în cultura est- şi central-europeană a prilejuit analiza din alt punct de vedere decît cel social şi politic a dialecticii integrare prin asimilare *versus* afirmare prin specific (Dorel Dorian, Victor Eskenazy, Radu Gabrea, Amelia Pavel, Michael Finkenthal).

Despre Holocaust, evrei şi antisemitismul din vecini au vorbit Ema Mesan (Bulgaria), Gottfried Wagner (Germania), Eduard Niznasky (Slovacia), Maria Zahradnikova (Cehia), Nicolae Suica (Iugoslavia). S-au lansat cărţi, editurile Polirom, Humanitas, Hasefer, Universalia şi-au prezentat producţiile tematice, s-au vizionat filme (semnate de Radu Gabrea, Stelian Tănase şi Alexandru Solomon), s-a vernisat o expoziţie de fotografii (realizate de Iosif Berman), s-a discutat mult în cadru oficial şi particular, au fost prezenţi mulţi oameni interesaţi de problemele discutate. A fost important că Michael Shafir a donat drepturile ce i se cuvin de pe urma tipăririi cărţii sale *Între negare şi trivializare prin comparaţie: negarea Holocaustului în ţările postcomuniste din Europa centrală şi de est*, pentru a se împărţi în mod egal între Asociaţia Evreilor din România – Victime ale Holocaustului şi Fundaţia Academia Civică – Memorialul Sighet. Gestul a fost apreciat public de Ana Blandiana, punînd astfel capăt unui sentiment reciproc stînjenitor provenit din deşeuri de dialog, din ceea ce se presupune, dincolo de ceea ce se spune.

Antisemitismul nu este o dominantă a vieţii politice, nici în România, nici în alte ţări europene, ceea ce e bine. Rău este că el e simptomul unei boli ascunse. Acolo unde apare, el este o formă de manifestare a forţelor care se opun democraţiei, de respingere a dialogului, a tentaţiei modernizării. Cum observa Leon Volovici, dacă antisemitismul „clasic" considera că orice evreu este un duşman, antisemitismul de azi face din orice duşman un evreu. ▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 24 ianuarie	21^{00}	Muzică live: El Negro
SÎMBĂTĂ, 25 ianuarie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN
DUMINICĂ, 26 ianuarie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache & 4-GIVEN
MARȚI, 28 ianuarie	20^{00}	Muzică clasică live Trio Eugen Dumitrescu – *pian* Nicolae Spătaru – *clarinet* Maria Ciurduc – *violă*
MIERCURI, 29 ianuarie	19^{00}	Întîlnirile României literare
JOI, 30 ianuarie	20^{00}	Teatru: Simfonie pentru violator și orchestră
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, Bu
rezervări la telefon: 336.66.38; 33

„Contra-viaţa“ şi misterul ei

– interviu cu Gabriela MELINESCU –

Credeţi că există o scriitură feminină şi una masculină, fiecare cu trăsături definite, un suflu epic şi dar al construcţiei, pe de o parte, lirism şi sentiment puternic marcat, pe de altă parte?

Cînd citesc un text bun mi se pare că literatura nu are sex. Termenii de literatură feminină şi literatură masculină au fost inventaţi parcă pentru a deprecia femeile şi a-i favoriza pe bărbaţi ca adevăraţi creatori.

Dar este adevărat că îmi place să transpară din text „chipul“ subtil al autorului, acele trăsături subtile, masculine sau feminine. Dar nu ca la un hermafrodit. Arta ţine de androginie – pare un „fascinum“ în care se rotesc trăsături feminine în bărbat şi trăsături masculine în femeie. Creatorului i-a plăcut să se joace, transcendental, punînd farmec, vrajă, creînd darul captivării prin însuşiri deosebite.

Există femei care scriu „ca bărbaţii“ şi bărbaţi care scriu „ca femeile“. E un fapt individual. Cît despre suflul epic şi arta construcţiei considerate masculine, iar lirism şi sentiment feminine – toate astea sînt negate de realitatea operelor – încă se mai discută dacă Homer a fost bărbat sau femeie etc.

Dacă ne gîndim la prozatoarele engleze şi americane şi la multe altele, dacă ne gîndim în mod competiţional, ne dăm seama că ele au „egalat“ de mult şi chiar „depăşit“ ambiţia de a scrie ca bărbaţii. Ele au înnoit literatura cu un nou suflu epic şi cu o construcţie originală a romanului topind alchimic în el lirism şi iradiante sentimente. Mă gîndesc în mod deosebit la romanciera, poeta, eseista, jurnalista, conferenţiara, fenomenala Joyce Carol Oates care scrie azi cum puţini bărbaţi pot scrie, extinzîndu-şi personalitatea dincolo de posibilităţile tuturor genurilor creaţiei literare. E o femeie înaltă care nu cîntăreşte mai mult de 45 de kilograme, ca un elf, trăind mai mult din aerul creaţiei şi din apă, dar forţa ei de creaţie e uriaşă, venind parcă dintr-un loc nepămîntesc.

Cînd avea numai paisprezece ani şi începuse deja să se afirme ca poet, a fost violată brutal de o bandă de „golani debili“ din vecinătate. Rana timpurie nu s-a vindecat niciodată, împiedicînd-o să dea naştere unui copil. Trăind totuşi armonios în familie, cu soţul ei, înălţîndu-şi vocea îndurerată din adîncul traumei copilăriei, supravieţuind curajos.

Scriaţi în Jurnal II *despre pictoriţa de origine rusă Paraschiva Clark: „Cu pumnul îl ameninţă pe Creator care le-a dat femeilor prea mult de dus pe umeri...“. Unde mai încape scrisul?*

Femeile n-au putut niciodată să se dedice vocaţiei lor artistice, mereu ocupate de naşterea noilor fiinţe, creşterea lor, familie etc. Sigur că au existat şi „femei asociale“, „singuratice“, respinse de la modul de viaţă creat de bărbaţi. Ele au scris, pictat şi compus muzică în partea de umbră a vieţii.

Simpatia merge către ele, dar parcă şi mai mult către cele care au suferit o mare traumă în tinereţe şi totuşi au trăit în familie; şi către cele care au născut fiinţe vii fiind în acelaşi timp creatoare de veritabile opere de artă.

Mă gîndesc mereu la scriitoarea norvegiană Sigrid Undset (1882-1949), premiul Nobel 1928. În copilărie, tatăl meu care era un mare cititor de romane (nu numai istorice) obişnuia să-i citească mamei (în timp ce ea îi călca obositã cămăşile) din cartea *Kristin Lavransdotter*. Din cînd în cînd o întreba pe mama dacă-i plăcea ce-i citea şi mama răspundea cu un surîs. Apoi el izbucnea: Asta zic şi eu: femeie! Era o admiraţie totală în vocea lui, pentru că Sigrid Undset era o femeie care s-a dedicat în primul rînd treburilor casnice şi creşterii copiilor, scriind numai noaptea. Un fel de superfemeie, în felul mamei care ducea pe umerii ei familia şi mai găsea şi timp să brodeze şi să ne înveţe un nou cîntec de la „ţăranii ei“ din Văleni...

Mai tîrziu am citit şi eu romanele celebrei norvegiene aflînd multe despre viaţa ei foarte grea. Ca şi tatăl meu şi mama, ea îşi pierduse de timpuriu tatăl, fiind obligată să muncească din greu cînd era încă un copil, pentru a-şi întreţine familia. Ea visa să devină scriitor şi încă de atunci începuse să scrie noaptea. Mai tîrziu îl întîlneşte „pe bărbatul vieţii ei“, se căsătoreşte şi dă naştere celor trei copii, din care unul era handicapat. Cu timpul, soţul lasă pe umerii ei toată grija familiei. În timpul războiului fuge din Norvegia, iar fiul ei e împuşcat de nemţi. La întoarcere totul e schimbat, condiţiile de viaţă fiind şi mai extenuante. Ultimii ei ani sînt tragici şi moare de o oboseală extremă. Cu toate că a primit premiul Nobel, viaţa ei n-a încetat niciodată să fie decît o mare povară pentru scrisul ei. Cu toate condiţiile îngrozitoare, Sigrid Undset mai găsea timp chiar să se ducă în fiecare duminică la misă, mărturisind că acolo, în timpul serviciului divin, timpul său se dilata ca şi în momentele scrisului şi se putea odihni puţin de jugul greu al vieţii. În concluzie: femeile pot găsi un loc pentru scris, făcînd mereu imposibilul.

> Pînă la plecarea în Suedia, la 19 octombrie 1975 Gabriela Melinescu a publicat poezie (volumele *Ceremonie de iarnă*, *Fiinţele abstracte*, *Interiorul legii*, *Boala de origine divină*, *Jurămîntul de sărăcie, castitate şi supunere*, *Îngînarea lumii*, *Împotriva celui drag*), proză (*Bobinocarii*, *12 Revelaţii*), literatură pentru copii. În Suedia, alături de alte noi volume de poezie (*Zeul fecundităţii*, *Casa de fum*, *Oglinda femeii*, *Lumină spre lumină*) scrie mai multe romane (*Tatăl minciunii*, *Copiii răbdării*, *Lupii urcă în cer*, *Jurnalul unui egoist solitar*, *Vrăjitorul din Gallipoli*, *Regina străzii*, *Omul pasăre*) şi traduce din română în suedeză şi invers (poeme de Ileana Mălăncioiu, Birgitta Trotzig, Sfînta Birgitta de Vadstena, Swedenborg, Strindberg). După 1989, scriitoarei îi apar în româneşte mai multe antologii de poezie, cîteva dintre romanele publicate între timp, excelente traduceri din scriitori suedezi şi un extraordinar jurnal suedez în două volume. Este considerată una dintre cele mai autentice scriitoare contemporane, autoarea unui „sistem poetic“ extrem de personal şi de viu, folosind ceea ce ea însăşi numeşte o „limbă interioară“ pentru a explora spaţiile nesfîrşite din interiorul fiinţei.

„Eu nu scriu cu limba“ – spuneţi, tot în Jurnal II. *Ce înseamnă – pentru dumneavoastră – acea „limbă fără limbă, o stare universală, loc de întîlnire a tuturor limbilor“?*

Cum am mai explicat şi cu alte ocazii (cu nişte cuvinte date de împrejurări), „limba fără limbă“ e un fel de facultate înnăscută de a avea mereu un „dialog“ în corp, într-un spaţiu niciodată accesibil (acolo timpul avînd o altă calitate), decît mental. Nu e vorba de gînduri, ci de o lume formulată concentric pînă la rădăcina apariţiei fiinţei, cu suprafeţe infinite de sfere. Acolo, poate, se găseşte vîrtejul suflurilor vitale, poate începutul tuturor limbilor, acolo se trăieşte intens. Din vîrtejurile acelei trăiri ies în exterior exprimări ciudate, cum ar fi: vorbirea copiilor, a nebunilor etc.

Acolo e un fel de „contra-viaţă“, cum scria Sfînta Tereza de Avila, interiorul castelului ei, unde se trăieşte ceva de neexprimat prin cuvinte. A exprima ceva de Acolo pare mereu un compromis necesar. Ceea ce iese în afară sînt uneori baloane turtite, uneori luînd aspectul unor ghiulele de tun, alteori sfere, triunghiuri de comunicare, cilindri ascunzînd spirale suitoare şi coborîtoare, o adevărată geometrie a minunii care este fiinţa omenească, misterul ei. Acesta e subiectul unui studiu la care lucrez, un fel de *ars poetica*.

Uneori pierd contactul cu „limba fără limbă“, la fel cum pierd legătura cu lumea viselor mele. Atunci iau în mîini scoica mare, din adîncul Oceanului Indian, o duc la ureche ascultînd vuietul clocotitor al apei; poate

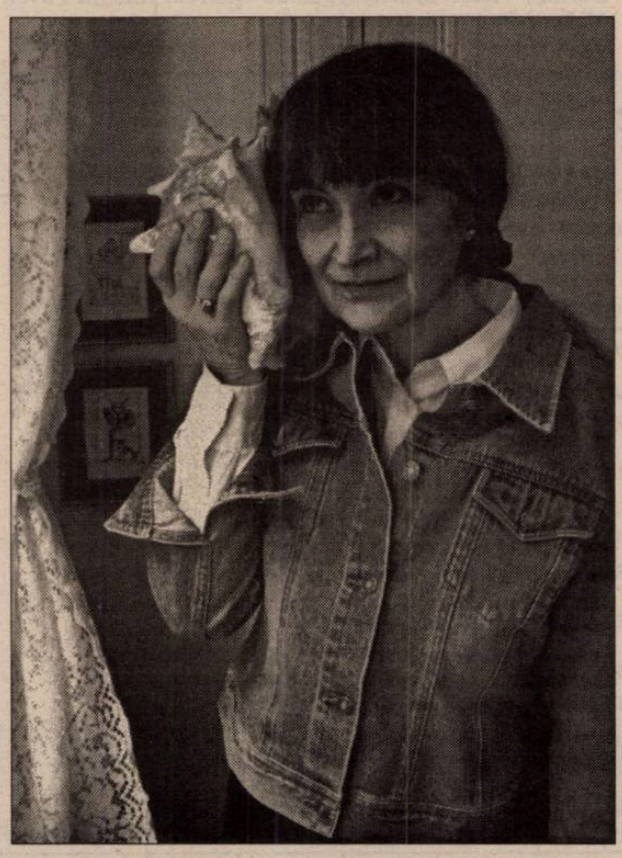

© B. Herlin

o scoică venind direct din scoica divină Paundra, despre care se scrie în primul capitol al poemului filozofic *Bhagavad-Gita*, în traducerea nemuritoare a lui Sergiu Al-George.

Scriaţi, în legătură cu John Cowper Powys, despre „terapia de a vindeca lumea prin compliment“. Generozitatea dumneavoastră profesională proverbială nu e tot o astfel de terapie?

Îmi place să cred că toţi oamenii, în adîncul lor, ar vrea să fie buni, starea lor actuală fiind consecinţele unei drame petrecute odată, demult, cînd omul celest s-a prăbuşit transformîndu-se într-o fiinţă damnată, dotată cu organe: intestinele (burta), sexul şi inima devenind forţe care-l hărţuiesc în toate părţile. Acel om de la început, primul Adam (ca să vorbim ca misticul Jakob Böhme), era un om ceresc. Cred că la el mă refer eu, amintind totodată şi cuvintele misticului Swedenborg. Nu e de ajuns să fim spirituali, trebuie să devenim cereşti!

Bunătatea nu e numai o calitate creştină, ea îmbracă în toate religiile frumoasa haină a modestiei, umilinţei sau a umorului ceresc prin care se creează o distanţă necesară între omul interior şi micul său ego. Se creează o perspectivă ca nimeni să nu se umfle de orgoliu privind propriul său buric în spatele căruia se află intestinele şi mai jos organele reproducerii, pline de o lăcomie torturantă.

John Cowper Powys a scris romane, eseuri şi poeme, dar şi cărţi despre arta de a trăi, fiind el însuşi un exemplu pentru a exersa în fiecare zi arta trăgătorului cu arcul, visînd să ţintească des esenţialul.

Generozitatea mea (în clipele fericite cînd mă locuieşte) poate să fie o „terapie powysiană“. Punînd-o în practică, visez şi eu să-mi ameliorez caracterul dificil. Într-un cuvînt, „generozitatea“ e o aspiraţie înaltă către lumina albă din sîmburele misterios al genezei.

Mircea Cărtărescu vorbea de lansarea volumului II din Jurnal, *de* detaşarea *pe care o simte în carte, premisă a transcrierii unei adevărate vieţi interioare. Cum reuşiţi să vă detaşaţi?*

Detaşarea de care vorbea Mircea (Cărtărescu) la lansarea jurnalului meu cred că vine sau a venit pe nesimţite, după o exersare pasionată a artelor. Micul meu ego a fost pus în surdină în favoarea unui ego mai mare – viaţa devenind contemplată dintr-un unghi îndepărtat-apropiat şi povestită de o „străină gură“.

Scoriile personalităţii dispar cînd cineva, de exemplu, povesteşte ceva, pe îndelete, cu multe amănunte, aşa cum îi plăcea lui Proust să audă din gura prietenilor săi, întrerupîndu-i cu acele cuvinte rugătoare: Mai încet, şi mai în amănunt! Povestitorul devine una cu saga lui. Perspectiva se schimbă ca în desen şi arhitectură: e de ajuns să tragi o linie, să pui un punct, că te-ai situat în altă parte, te-ai detaşat de tine. Povestitorul devenind suportul material al unui conţinut exploziv, imens, de o mobilitate siderică. Pînă la urmă povestitorul însuşi e metamorfozat de trecerea unui abur prin sine.

În ce limbaj/limbă interpretaţi visele alchimice, mesajele Tarotului, ghicitul în Larousse?

Limbajul alchimic, mesajele Tarotului, ghicitul în Larousse se exprimă în parte prin limba comunicării de toate zilele, accesibilă celui care trebuie să primească „mesajul“. Dar cel care „interpretează“ amestecă inconştient limba comunicabilităţii cu elemente noi pe care toţi vorbitorii unei limbi le cunosc în mod intuitiv. Contactul cu cel care ascultă creează un limbaj aparte. Totul vine spontan. Eu am multe feluri de a vorbi: vorbesc altfel unui om bătrîn şi altfel unui copil sau unei fete. E ca şi cum toţi oamenii ar avea în profunzime un cod secret, cel al naturii.

Cîte dintre cele 300 de nuvele pe care le scrieţi „în spaţiul ciudat al somnului“ aţi transcris în viaţa diurnă?

Din păcate n-am reuşit să scriu nici una din nuvelele la care „lucrez“ în somn! Dimineaţa uit totul, în afara faptului că am scris, obosindu-mă mult. E ca şi cum aceste nuvele scrise în somn ar ţine strict de spaţiul şi timpul oniric. Pentru viaţa diurnă nu-mi rămîne din travaliul somnului decît dorinţa de a scrie, de a face un salt stilistic, de a ajunge la nivelul elevat oniric. Poate că „activităţile“ laborioase din somn sînt o oglindire paralelă cu activităţile mele diurne. Două cristale puse faţă în faţă, trăind în simbioză cu propriile reflexe şi tot ce se produce din întîlnirea lor.

Poate că visele în care „scriu“ sînt numai un *memento*, o bună avertizare împotriva lenei mele, inerţiei sau pierderii forţei creatoare... sau poate imaginea unei simetrii care mă susţine secret pentru a nu-mi pierde echilibrul necesar vieţii şi creaţiei.

interviu realizat de Simona SORA

Simona SORA

puzzlecturi

<Musa> din „caietul de năbuc“

● **Gellu Naum, *Calea Şearpelui*, Editura Paralela 45, ediţie şi prefaţă de Simona Popescu, Bucureşti, 2002.**

O insolită apariţie editorială, la sfîrşitul anului trecut, continuă destinul postum al unui mare poet – Gellu Naum. Iar dacă destinul antum îl apropia de suprarealismul istoric, cel postum îl aşează (împotriva gesturilor sale eufemizatoare şi învăluitoare) într-o tradiţie iniţiatică şi ezoterică, mai degrabă a căutării nemuririi decît a poeziei zilei. În misteriosul tratat de iniţiere, editat de Simona Popescu după toate regulile artei, Gellu Naum este mai aproape de tînărul conte de Saint-Germain, de celebrul chiromant Desbarrolles, de Cagliostro şi Guillaume Postel, de Nicolas Flamel, descoperitorul pietrei filozofale decît de „poeţii literaturii“, cu excepţia unor Novalis, Nerval, Emerson, situaţi de „pohet“ în acelaşi „centru al lumei“.

Întrebarea este, însă, dacă Gellu Naum ar fi fost de acord cu publicarea acestui manuscris ce nici nu mai exista ca atare. Simona Popescu este convinsă că acest volum „adaugă încă o dimensiune poeziei lui Gellu Naum, gîndirii lui poetice“, asamblarea lui pe cotorul unui vechi „caiet de năbuc“ (o imitaţie de piele de antilopă) dăruit lui Dan Stanciu fiind validă procedural şi profund coerentă.

Despre strania procedură care a stat la baza reconstituirii acestei cărţi greu încadrabile în speciile consacrate va fi vorba în aceste rînduri, „cheia marilor mistere“ rămînînd, în continuare, în grija iniţiaţilor.

În eseul *Salvarea speciei. Despre suprarealism şi Gellu Naum*, publicat pe cînd poetul era încă în viaţă, Simona Popescu pomeneşte la un moment dat despre un caiet cu coperţi negre pe care l-a văzut pentru cîteva clipe şi din care Gellu Naum i-a citit cîteva rînduri. În traseul, reconstituit, al convorbirilor cu Gellu Naum momentul era unul tîrziu, cînd novicea renunţase la întrebări provocante şi încăpăţînări orgolioase, cînd putea reface (personal) simbolistica unei „stări poetice“, fără mare legătură cu literatura, aşa cum e ea înţeleasă de teorie, de majoritatea criticii şi de funcţionarii culturali. Iată cîteva repere din *Salvarea speciei* în care autoarea descrie, cu vorbele lui Gellu Naum, o stare-zonă de conectare la propria creativitate: „A te elibera de conştient nu înseamnă a deveni conştient, înseamnă a descoperi undeva în tine biata fiinţă poetică (întotdeauna mai înţeleaptă decît crezi tu raţionalul, deşteptul care crezi că eşti) alungată demult, sufocată de împovărarea unei aşa-zise inteligenţe sau culturi“ (pag. 142); trecerea sub tăcere a anumitor experienţe-limită, fiindcă „stările sau *certitudinile eruptive*, adevărurile bruşte care se impun dincolo de cuvinte se păstrează mai bine într-un halou echivoc“ (pag. 168); descrierea cuvîntului-cuvintelor, nerostit decît o dată, din greşeală, <Musa> ca „forţă interioară distructivă, sau dimpotrivă, salvatoare, *Marele Simpatic*“ (pag. 174). Iată ce e <Musa>, cuvîntul şters din întreg manuscrisul *Căii Şearpelui*, dintr-o superstiţie care funcţionează „poetic“ şi postum.

Dacă vrem (în ciuda avertismentelor de tot felul) să citim *Calea Şearpelui* ca pe un tratat de iniţiere poetică va trebui să considerăm poezia ca fiind acea stare inaugurală de esenţa miracolului, ancorată într-o zonă opusă conştientului (dar şi inconştientului jungian), opusă culturii, în afara determinismului şi liberului arbitru, în afara dihotomiilor instinct/raţiune, credinţă/raţiune. Cu alte cuvinte, să o numim cu cuvîntul inexistent în toate cărţile antume lui Gellu Naum, chiar în misteriosul *Medium*, în *Teribilul interzis* sau în *Castelul orbilor*: <Musa>. În prima sa carte postumă cuvîntul acesta coagulează în jurul său o irealitate fabuloasă şi firească, naturală şi liniştită.

Cartea, aşa cum a ajuns pînă la noi, este alcătuită din 17 secvenţe versetice precedate de o secvenţă grafică – conturul mîinii stîngi a poetului în interiorul căruia este scris cu majuscule un text alchimic-personal şi urmate de un fragment dramatic, *La picioarele Semiramidei*, avînd ca temă „trecerea prin piele“, metamorfoza. Citite poetic sau literal (dar poetic înseamnă aici literal) cele 17 secvenţe sînt trepte ale iniţierii în „viaţa veşnică“, în „libertatea de a nu muri“, în recunoaşterea „favorabililor“, oameni, animale, minerale, prin „liniştea interioară“ (esenţa miracolului), prin iubire (pentru o singură femeie), prin situarea în „centrul lumei“ care e <Musa>. Cartea e o continuă adresare directă către un destinatar precis, discipolul ce împărtăşeşte acelaşi „miez real“ şi pe care maestrul îl conduce pe „calea şearpelui şi a vulturului“ în afara cutiei negre în care se află „maladia conştientului“.

Ceea ce în cărţile antume ale lui Gellu Naum putea fi văzut (sau nu) ca altceva decît poezie, miezul acela dur este contras în *Calea Şearpelui* într-un soi de jurnal ocult, transmis fără intermediar. Fragmentele „oculte“ din *Salvarea speciei* erau mereu învăluite de pretextul poeziei şi de ingenuitatea studioasă a interlocutoarei. „Misterele“ erau camuflate şi nenumite în esenţa lor, ca numele lui Dumnezeu la cabalişti. În *Calea Şearpelui* greutatea cuvintelor este greutatea lucrurilor, căci după preceptul lui Agrippa, citat de poet în altă parte, „eroarea în cuvinte este o sursă fecundă de eroare în lucruri“.

Dacă doi dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Gellu Naum şi iubita sa de o viaţă, persoana cea mai profund implicată în destinul profund al poetului, fabuloasa Lygia-Zenobia, au considerat că această carte trebuia publicată – trebuie să le dăm dreptate.

Eu cred însă că ea ar fi trebuit să-şi aştepte – tăcută, printre idoli dezgropaţi mediumnic şi obiecte totemice – cititorul adevărat sau măcar ar fi trebuit să conţină, ca vechea carte primită de Nicolas Flamel în vis, avertismentul blestemului care-l va urmări pe cel ce o va deschide fără băgare de seamă.

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Strigoi şi strigăte

● ***Ceilalţi / The Others (SUA-Spania-Franţa, 2002), de Alejandro Amenábar***

Această poveste cu uşi ce scîrţîie, piane ce cîntă singure şi paşi ce răpăie în odăi care ar trebui să fie goale, cu servitori siniştri, care zîmbesc de parcă *ar şti*, şi copii palizi, care ştiu că nu-i nimic de zîmbit, cu mormane de frunze moarte care ascund pietre de mormînt şi draperii grele care ascund lumina (orice aţi face, să nu le daţi jos: lumina e mai rea decît întunericul) – această poveste cu stafii e suficient de elegantă, de intensă, de senzuală, ca să merite comparaţia cu nuvela lui Henry James, *O coardă prea întinsă* / *The Turn of the Screw* (1898). De altfel, filmul lui Alejandro Amenábar cere la tot pasul să fie comparat cu *The Innocents* (1961), versiunea cinematografică a capodoperei lui James (Jack Clayton a fost regizorul, iar unul dintre scenarişti a fost Truman Capote) şi cel mai bun film cu fantome din cîte cunosc. (Dacă dumneavoastră cunoaşteţi unul mai bun, trimiteţi-l să mă bîntuie şi, după ce mor de frică, mai vorbim.) Ca şi *Inocenţii*, *Ceilalţi* este un film de o mare frumuseţe: ceaţa sa e frumoasă, lumina sa (atîta cîtă e) e frumoasă, frunzele sale moarte sînt frumoase. Cît despre fantoma principală, nu vă voi spune decît că însuşi Baudelaire („Din cînd în cînd luceşte, creşte,-apare / O stafie cu trupul minunat, / Cu dulce,-orientală legănare“) şi-ar fi dat la schimb stafia-proprietate personală pe cea din filmul acesta. Frumuseţea este complet străină de majoritatea filmelor de groază, dar, atunci cînd ea există, e un condiment extraordinar pentru teroare: transformă frisonul cel mai banal (uşa ce se închide singură, baba-cloanţa în rochie de mireasă) într-un cutremur.

Inocenţii o avea pe minunata Deborah Kerr în rolul guvernantei terorizate, palpitînd de isterie reţinută sub rochia neagră, severă, aparent de nezdruncinat, luptînd ca să păstreze ordinea măcar în propria coafură, în timp ce copiii bîntuiţi îi scapă de sub control. *Ceilalţi* o are pe minunata Nicole Kidman în rolul mamei terorizate. Kidman e făcută să semene cu Grace Kelly – un vis îndepărtat (anii '40-'50) despre o prinţesă – ai senzaţia că mîna ta va îngheţa dacă încerci să o atingi. Dar are şi ambiguitatea lui Deborah Kerr – tremurul unei minţi care se află de atîta timp sub asediu, încît te întrebi dacă nu cumva a cedat demult, a înnebunit complet şi a inventat fantomele, ca să aibă în continuare cu cine să se lupte. Kidman dă filmului o inimă şi filmul are mare nevoie de ea, pentru că altfel, în pofida rafinamentului său, ar rămîne un produs de gen. Unul dintre motivele pentru care nu e atît de bun ca *O coardă prea întinsă* şi ecranizarea sa este faptul că Henry James a ştiut să respecte simplitatea basmului („un basm, pur şi simplu“, a scris el în introducere), în timp ce Amenábar se complică, introducînd *două găşti* diferite de fantome (dacă n-ar avea aşa o casă mare la dispoziţie, imaginaţi-vă ce înghesuială ar fi dimineaţa la baie) şi o lovitură de teatru care pe moment este uluitoare, dar căreia nu îi fac bine prea multe „de ce?“-uri ulterioare. Un alt motiv este acela că James nu ne lăsa nici o clipă să ne îndoim că fantomele sale sînt Rele, că intenţiile lor la adresa acelor copii sînt de un negru atît de dens încît imaginaţia omenească, încercînd să le pătrundă, sfîrşeşte prin a se zgribuli în faţa lor; în timp ce Amenábar, după ce pregăteşte magistral scena pentru ca Răul să-şi facă intrarea, preferă să cheme Binele. Şi acesta, chiar scris cu majusculă, păleşte apoi în memoria spectatorului.

● ***Furia* (România, 2002), de Radu Muntean**

Unui şofer de curse ilegale (Dragoş Bucur) i se cere să fie băiat deştept şi să piardă cursa din seara asta, dar el preferă să fie băiatul cel mai tare din parcare şi să cîştige. Cel mai înţelept lucru pe care-l putea face, înainte de cursă, era să-l întrebe pe boxerul din *Pulp Fiction* (Bruce Willis), care nici el nu voise să fie deştept în runda cuvenită, dacă merită sau nu. La rîndul lui, boxerul (care, dacă vă amintiţi, fugea de la locul faptei într-un taxi prin geamurile căruia se putea vedea un oraş *în alb-negru)* trebuia să-şi caute unul dintre numeroşii înaintaşi, într-unul din zecile de filme hollywoodiene în care aceştia pot fi găsiţi, şi să-i ceară sfatul. Dar eroii filmelor de acţiune nu prea au cultură cinematografică şi e mai bine aşa: se pot arunca, fără inhibiţii şi cu o energie mereu nouă, în vechile urmăriri şi încurcături.

Radu Muntean şi co-scenariştii săi, Ileana Constantin şi Mircea Stăiculescu, sînt, la rîndul lor, plini de energie şi lipsiţi de inhibiţii: acceptă să folosească şi piesele cele mai ruginite (regula care spune că prietenul cel mai bun al eroului trebuie să moară, regula care spune că eroul şi eroina trebuie să alerge la un moment dat în faţa unui camion, care încearcă să-i strivească), totul pentru ca viteza să nu scadă, motorul să nu se oprească. Şi au dreptate: genul acesta de energie, ştiinţa de a propulsa un film, de a trece repede peste gropile din intrigă, de a ieşi de pe autostrada plauzibilităţii, fără a pierde cu totul drumul înapoi, de a nu rata priveliştile şi personajele interesante, de a prinde din zbor o poantă bună – sînt lucruri care au lipsit din cinematograful românesc. Din punctul meu de vedere, cea mai mare reuşită a filmului ţine de naturaleţea cu care elementele unui gen pe care alţii îl cultivă de multă vreme au fost altoite pe sol românesc: eroul e un şmecheraş de-al nostru, mafioţii, cu palatele şi chefurile şi prinţişorii lor moştenitori, sînt ai noştri şi să ne fie de bine, Adrian n-o mai fi Copil, dar e o Minune naţională (şi un personaj important în film), iar băiatul de cartier pe care Dragoş Bucur îl întîlneşte la un moment dat în goana sa e „cîine pînă la moarte“ – asta dacă nu cumva el ţine de fapt cu Steaua. Oricum, şi el e al nostru.

Ar mai fi ceva. Spectatorii care s-au aflat cu mine în sală au prins ritmul, au urmat paşii eroului şi ai eroinei (Dorina Chiriac, o combinaţie de zînă, paiaţă şi copil de pripas – ce făptură chaplineană!), au rîs unde trebuia – pe scurt, au reacţionat bine pînă în minutele finale (două şocuri şi imaginea unui drum ducînd spre nicăieri), care, din cît mi-am dat eu seama, au reuşit să frustreze şi să înfurie o bună parte din public. Poate că e o chestiune de comoditate, de obişnuinţă contrariată – obişnuinţa ca la capătul unui film de acţiune să se facă o curăţenie generală, să se netezească toatele cutele. În loc de asta, *Furia* se termină cu un strigăt de disperare. Disperarea e, probabil, autentică (şi respect un regizor care nu respectă tabieturile publicului), dar strigătul acela pare venit din altă parte. Pentru ca el să iasă, convingător, din adîncurile filmului, ar fi trebuit mai întîi ca adîncurile acelea să existe. Dar *Furia*, cu clişeele şi carambolajele şi recuperatorii săi comici, are o voce prea uşoară ca să-şi permită un sunet atît de grav.

▲

Dilema vă recomandă

● Pentru minoritatea mîndră şi dîrză a cinefililor ce nu simt vreo ruşinare cînd susţin că o capodoperă poate – şi, eventual, trebuie – să fie văzută de cîteva ori: duminică (23,15), la TVR Cultural, *Jezebel* cu Bette Davis, Henry Fonda şi balul lor nemuritor; joi (22,15), tot la TVR Cultural, *Reconstituirea* lui Lucian Pintilie, într-o prezentare de o acurateţe intelectuală ce ne dă dreptul să vorbim deja de „dosarele B.T. Rîpeanu“. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Ultimii cooperatişti

S-au schimbat şi Lipscanii. Cauţi pitorescul cu orice preţ, cauţi vechiul, în forme poetic-nostalgice pe care ţi le imaginezi, dar, în realitate, lucrurile sînt mult mai obişnuite. Parfumul vetust din aşteptări e înlocuit cu comerţul ieftin, şi nu întotdeauna de bună calitate, din realitate: tarabe amorfe, fără specific, şi magazine cu iz gospodăresc, de amestecuri, se revarsă pretutindeni. Partea gospodărească nu-i neapărat de lepădat: poţi găsi acolo lucruri aparent minore, după care umbli disperat prin alte părţi mai simandicoase. De pildă, pe urma unor fermoare stricate, am ajuns în unitatea condusă de doamna **Sanda Istrate**: una dintre cele aparţinînd de Cooperaţia de stat. M-a atras vitrina, pe stil vechi: capoate de molton, gen spital, cum purtam cu toţi prin apartamente pe vremea friguroasă a odiosului; sutiene mari, chiar din bumbac; jupe şi furouri clasice, de toate dimensiunile; pijamale în dungi, cum rar mai găseşti (petele de culoare şi variile motive geometrice înlocuindu-le în forţă). Văzîndu-mă că mă învîrt pe acolo, cel puţin doi gestionari au ţîşnit după mine, să mă întrebe dacă am nevoie de ceva. „Fermoarele? O nimica toată. Mai ales că înăuntru e şi o mercerie inclusă, de unde vă puteţi alege". Eficienţă şi marketing fără ifose. Mi-am adus aminte că îmi făcusem, mai demult, tot acolo, două jupe aproape la minut pentru nişte rochii transparente. Păşesc înăuntru, găsesc fermoarele potrivite, şi intru-n vorbă. Tema discuţiei: veşnicul refuz al croitorilor mai din centru de a face reparaţii – înjositoare, în viziunea lor, necreative şi neproductive. Doamna Sanda îmi spune clar: „Noi nu refuzăm nimic, nici un fel de reparaţii, şi ne merge prost de tot. Cooperativa de aici fiinţează din 1948, cînd ţineam de UCECOM: la meşteşugari, cît munceşti, atît cîştigi; cîte comenzi ai, atîta iei. Pe vremuri, mergea mult mai bine. Acuma, omul îşi cumpără în general de gata, şi vine aici să şi-l ajusteze: îţi vine pe burtă, nu-ţi vine pe şolduri etc. Pe lîngă asta, noi facem de toate: croitorie de bărbaţi – totul mai puţin maieul; pentru femei – cămăşi de noapte, pijamale, lenjerie, pălării; aşternuturi; rochii de mireasă. În sezonul de iarnă, pe primul loc sînt reparaţiile: vin doamnele, la ora actuală, şi-şi întorc fustele. Sau îşi fac mama, bunica, vreo fustiţă din costume bărbăteşti". În nici un caz nu se aruncă, la noi, ce-i vechi şi purtat, mai ales după o anumită vîrstă."

Categoria de vîrstă care li se adresează „e tot aia de 40-50 în sus"; plus, după cum adaugă domnul de la secţiunea Bărbaţi, toţi „cocoşaţii şi strîmbii şi XXL-ii": „avem o clientă de 170 de kg. Vede un pantalon pe stradă, la puştoaice, şi vrea şi ea la fel. Eu îi fac". Halatele de casă se poartă în continuare şi costă în jur de 200.000 lei. Se pot face şi din mătase, dar cu materialul clientului. La mirese, merge „rău de tot", ne spune responsabila. „Oamenii îşi cumpără, în general, totul de-a gata. Sau dacă vin, vin cu pretenţii ciudate: cer coroniţe cu beculeţe şi baterie mică, şi noi n-avem de unde să le dăm. Asta pentru că turcismele au invadat ţara".

Preţurile sînt după cum urmează: o rochie de mireasă – 1.600.000 lei; un costum – 1.175.000 lei, cu materialul clientului; un sutien – între 60.000-100.000 lei. Planuri de viitor? Să vină sezonul mai cald, cînd se comandă mai multe fuste şi rochiţe, inclusiv de către generaţia mai tînără. Şi să iasă la pensie.

▲

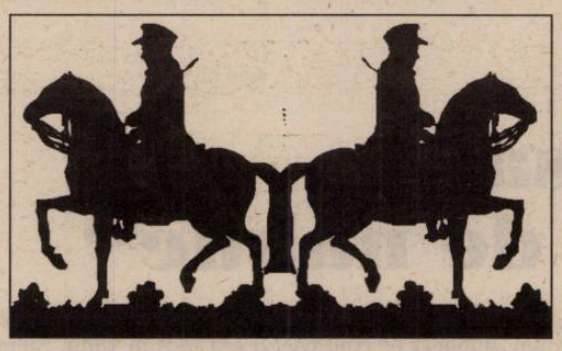

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Bătaia de cap

Sesizată de numeroasele plîngeri venite din rîndurile spectatorilor, televiziunea din Groenlanda a format o comisie care a studiat pe toate feţele problema violenţelor pe micul ecran. Comisia a redactat un raport amplu, îmbrăţişînd toate tipurile de emisiuni, de la telejurnal la filmele de ficţiune şi documentare. Un capitol aparte a fost consacrat emisiunilor pentru copii. Raportul prevede aici cîteva cerinţe urgente, de cel mai adînc interes, chiar şi pentru cei care au cutezanţa de a se distanţa de semenii lor prin viguroasa întrebare: „C-eşt' copil?".

Raportul susţine că în imaginile pentru cei mici trebuie evitată folosirea de cuţite şi cioburi de sticlă;

trebuie să fie eliminate scenele de karate; trebuie să fie îndepărtate toate persoanele cocoţate pe pilonii căilor ferate ca şi cele care se joacă pe şinele de tren;

trebuie să fie impusă cu străşnicie ideea că a lovi în cap un om este extrem de periculos, chiar dacă westernurile – precizează comisia – susţin altfel în convenţiile lor.

De o concreteţe exemplară, de o precizie pe cît de logică pe atît de neobişnuită, recomandările m-au frapat foarte puternic prin ultima dintre ele. Pot scrie că m-a lovit în cap, oricît sînt de adult şi prea puţin matur. Cioburile de sticlă, karatele şi cocoţarea pe stîlpii de cale ferată mi se par, totuşi, nişte mofturi faţă de enorma problemă a capului de om în tot ce ţine de imaginea violenţei.

Într-adevăr, o dată cu comisia din Nordul mijlociu (de ce nu am avea şi alte puncte cardinale?) înclin să cred că a şti de mic ce nenorocire poate fi pentru un om să-l loveşti în cap este esenţial pentru tot ce vei trăi pe pămînt. Merg mai departe şi, sintetizînd foarte multe puncte de vedere, afirm că oamenii se pot împărţi nu numai în „mizeri şi bogaţi", în împăraţi şi proletari, dar şi în oameni care au şi oameni care nu au cultul capului. Aceasta se poate vedea după felul cum îşi ţin „şeful" („le chef" – cap, în franceză) pe umeri, după cum se uită în ochii celuilalt, după cum se adresează, poruncesc, roagă, mîngîie şi ştiu să mulţumească. Cultul raţiunii – instituit de Revoluţia franceză – cuprinde cultul capului, dar nu îl epuizează. Cultul raţiunii e oarecum o abstracţie calofilă faţă de acela, mult mai prozaic, al capului concret şi precis de pe umerii semenului tău.

A fi crescut cam de cînd te-ai ridicat din patru în două picioare cu frica de a-i da celuilalt în cap – e o coordonată care poate înlocui, în simplitatea ei, multe lecţii plicticoase de morală mai complicată decît o ecuaţie cu trei necunoscute. Şi dacă frica nu trebuie cultivată excesiv – după cum ar spune, cu dreptate, unii – aş înlocui-o, în fraza de mai sus, cu ideea de mîndrie, mîndria de a nu fi lovit niciodată, de la naştere la adîncă bătrîneţe, pe nimeni, în cap. Şi dacă alţii – cu aceeaşi îndreptăţire – vor obiecta că nu e nici o mîndrie în a nu lovi oamenii între ochi, în gură sau în maxilar, ci o elementară regulă de civilizaţie, voi susţine că deocamdată în descreieratul nostru sat planetar este încă necesar să fii mîndru de cîte ori izbuteşti să te comporţi civilizat. Fără această conştiinţă de a nu lovi, degeaba ţinem capul pe umeri şi degeaba zicem că înţelegem situaţia. E o situaţie în care nici o exagerăţiune în această direcţie – a nonlovirii în cap! – nu e periculoasă.

Merg cu exagerăţiunea pînă la a dezvălui că ceea ce mă îngrozeşte în multe filme cu pumni peste pumni nu este lovitura în moalele capului (ce expresie inspirată pentru a exprima vulnerabilitatea celui mai important loc al persoanei la întîia singular!), ci liniştea care se lasă cînd cel lovit a rămas lat; a intrat în convenţiile celor mai banale scenarii ca, după o eficace bubuială în mutră, victima să stea nemişcată o secundă, două, zece, cît vor regizorul şi enteresele acţiunii. Cu cît omul are comoţia cerebrală mai lungă, cu cît leşinul e mai paralizant, cu atît se zice că e mai mişto şi mai convingător. Eu aş include pe lista imaginilor violente şi tăcerea comoţiei, şi liniştea paraliziei, şi tăcerea bălţii de sînge. De mici ar trebui să ştim că...

Dar nu vreau să risc a bate capul. A cicăli cu evidenţe este, atît pentru copii cît şi pentru adulţi, una din cele mai afurisite lovituri, cu consecinţe incalculabile, în faţa cărora nu o dată encefalogramele pălesc, a neputinţă.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Duminica Florianei Scînteie în Herăstrău

Ominge portocalie mă loveşte în piciorul stîng, o voce bărbătească strangulată de efort îmi porunceşte să pasez. Perechi de ochi obosiţi îmi urmăresc mişcările, aşteptînd comozi: „Hai, gagico, dă-i un şut, că eşti dotată!". Dotată cu orice, probabil, în afară de cunoştinţe de fotbal. La atingerea ei, mingea de-abia se rostogoleşte de vreo două ori şi se opreşte. Gaşca de băieţi transpiraţi pufneşte în rîs. Comentariile continuă. Nu mă dezmeticesc bine, că pe lîngă mine apare un roller echipat cu cască, genunchiere, cotiere. Cu viteza conferită de un avînt mult prea entuziast, consideră că nu reprezint un obstacol evident şi se opreşte exact în faţa mea cu o frînă puternică şi o piruetă elegantă. Tînărul cu faţa roşie îşi cere scuze, explicînd că echipamentul l-a achiziţionat recent. Ce vină are el că eu mă plimb nevinovată pe aleile parcului? La o cotitură mascată de tufişuri şi arbuşti un biciclist era cît pe ce să mă ia la o plimbare pe ghidonul bike-ului personal. Puştiul, de 12 ani, vrăjit de tabloul cu rolleriţe în bustiere şi pantaloni mulaţi, strigă la mine ca din gură de şarpe: „Păzea, că n-am frînă!". Scap şi de data asta ca prin urechile acului, însă rănind o altă fiinţă nevinovată. Căţelul Bullterrier al unei domnişoare îmbrăcate elegant, înălţată pe tocuri cui de cîţiva centimetri, nu se hotărăşte dacă să chelălăie sau să sară la mine, în momentul în care piciorul meu întîlneşte lăbuţa-i moale. Un binevoitor şopteşte: „Şo pe ea!". Stăpîna îl stăpîneşte şi mă scuteşte de o confruntare obositoare. Îmi cer scuze şi o întreb pe fetişcană cum de se plimbă prin parc duminica la amiază fără intenţia de a face sport. „Lasă-mă, frate, sînt sătulă! Nici nu vroiam să ies, dar trebuie să-şi facă javra nevoile. Şi apoi, mai agăţ şi eu pe unul care iubeşte animalele, deşi de proasta asta nu ştiu cui i-o fi plăcînd." Opresc trei fete în jogging. „Ne pregătim de vară, să fim frumoase. Iar silueta perfectă o facem prin fugă numai, fiindcă solicită toţi muşchii trupului." Le întreb dacă nu le supără transpiraţia, fiindcă am colege care nu vor să se şifoneze. O fată cu păr negru vîlvoi, sporovăind cu băieţii de la fotbal, spune că e cam enervant, că se uită unii în metrou la ea, că pute, dar ei de ce sînt obezi, că sînt restaurantele pline sîmbăta şi duminica. Din una, din alta, vorbesc cu prietenul meu Bogdan despre sport, despre băieţii ce par mai pasionaţi... „Sîntem construiţi altfel, ieşitul în week-end la noi e binevenit, nu mai scuturăm de rutină, ne punem la punct cu informaţii, vorbim ca între băieţi. Şi fetele fac la fel, dar băieţii au o veselie, o energie, pentru că nouă ne place ce facem, fetele fac sport ca să arate bine şi li se vede chinul pe feţe."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Ruinele

– mod de întrebuințare –

O fantomă bîntuie Europa. E noua fascinaţie pentru ruine. O dovedeşte o întreagă direcţie în arhitectura contemporană, conversiile. Cumva „gotică“ (în sensul deopotrivă britanic şi literar al termenului, mai degrabă decît în cel propriu-zis stilistic), dorinţa de stranietate, de alteritate bîntuie din nou conştiinţele popoarelor civilizate. Mi-a atras atenţia şi apariţia de literatură nouă pe tema aceasta: *In Ruins*, de Christopher Woodward (NY: Pantheon Books), comentată de David Quammen în *The New York Times Book Review* (27 octombrie 2002) este o carte dedicată unei istorii a fascinaţiei exercitate de ruine de-a lungul secolelor. Constanţa fenomenului impresionează. Lăsînd la o parte dorul savant pentru caracterul sumbru al peisagiilor delabrate, pe care textele romanticilor îl pun atît de bine în vedere, este mai interesant de ce tînăra burghezie de astăzi vrea să cuibărească în asemenea spaţii „bîntuite“.

Nu voi insista prea mult asupra cărţii propriuzise, deşi ea omite o stranie „teorie a ruinelor“ formulată de arhitectul personal al lui Hitler – l-am numit pe Speer – conform căreia toate monumentele celui de-al Treilea Reich ar fi trebuit construite astfel încît şi după milenii, în ruine, să arate tot maiestuos; dar trebuie să semnalez caracterul ei de text jurnalistic, aşadar deloc academic, aşadar dătător de seamă despre o temă populară încă şi azi. Asemenea cărţi anunţă intrarea în regnul culturii populare a cîte vreunei teme destul de greu de digerat mai înainte.

Dacă Neil Leach, în a sa *The Anaesthetics of Architecture / Anestetica-Arhitectura ca anestezic* din 1999 (pe care am publicat-o în colecţia Spaţii Imaginate a Editurii Paideia la două luni după apariţia la MIT Press a originalului), crede că acest nou *Gothic revival* pe care pare să îl anunţe conversiile este un simptom britanic, eu am o părere diferită, care pare să explice de ce acest avînt recuperator de ruine nu se cantonează doar în spaţiul Regatului Unit, ci are, de pildă, impact grozav pe piaţă şi la Budapesta. Ceea ce Foucault numea în al său text „Alt fel de spaţii“ o rezistenţă îndărătnică a filamentelor de sacru în oraşul contemporan pare să producă astăzi asemenea mari obiecte groteşti/domestice cum sînt conversiile.

Îndărătnicia spaţiului unei aşezări de a rămîne totuşi sub incidenţa sacrului văzut ca alteritate radicală şi, deci, de a rezista domesticirii pe care identitatea (cu sine) o presupune trebuie să ne pună pe gînduri. Din vreme în vreme, ieşirea de sub incidenţa auto-similarităţii, întîmpinarea şi asumarea diferenţei stranii produc fenomene de „înstrăinare“ de felul conversiilor. Scrisă în text, dorinţa de a *locui* în fabrici, hangare, antrepozite – pare încă ciudată şi, poate, uşor perversă; sub specia locuirii în biserici dezafectate, poate părea de-a dreptul patologică. Or, dimpotrivă: în versiune edificată, asemenea locuinţe „sălbatice“ (dacă acesta este antonimul lui „domestic“) umplu piaţa de imobiliare occidentală şi produc o luare în posesie, o fagocitare a fostelor ruine abandonate. Dacă e doar fascinaţie faţă de delabrarea maiestuoasă, ori dacă reţeta conţine şi o teamă nelămurită de descompunere, fie ea oricît de lentă, pe care acomodarea locuinţelor o consumă – nu se poate decide în spaţiul unei pagini. Dar fenomenul merită consemnat: a devenit un lucru de ultimă oră să locuieşti în ceva vechi/nou. Coprezenţa celor – cel puţin – două straturi de timp istoric frisonează. Oameni dedaţi ultimelor tehnologii, pătura cea mai avansată social, îşi doreşte ceva deloc „progresist“: locuirea în ruine – fie ele refăcute şi adăugite. Nu mai este vorba deloc despre adorarea unor corpuri ample care traversează istoria, refuzîndu-se ei, aşa cum o făcea umbra lui Flaubert. La Teba. Sau cea a lui Poe. La Colosseum. Acolo, amploarea pietrei puse în operă – aceasta descompusă şi totuşi cumva intactă, cel puţin gloria ei – strivea spre a îngădui ulterior ascensiunea şi confruntarea cu trecutul; întîlnirea cu ruina era pusă sub semnul sublimului. Chiar şi autorii români de gen caută ruina pentru acelaşi caracter al ei de obiect sumbru, de icoană a morţii ineluctabile, obiect aparţinînd altei lumi care le traversează totuşi pe ale noastre. Dorul de ruină astăzi aparţine unei specii „soft“. Poziţia urbană adeseori centrală a obiectului convertibil şi snobismul clientului îşi dau mîna peste orice sfială spre a produce arhitectură – nouă! – de cea mai bună calitate. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Lemn Tănase Clonalcool

Limbajul de lemn n-a dispărut; dimpotrivă, el a căpătat o neaşteptată consistenţă, fiind dublat de gîndirea de lemn. Este ceea ce Barthes numea *doxa*, „opinia comună“ – fixă şi peremptorie...

Înainte de '89, schizofrenia (un alt nume, mai specializat, al ipocriziei) era totală: una gîndeam, alta vorbeam. Progresul e evident; acum nu mai avem de jonglat cu două bile, ci doar cu una. Iar cea care desăvîrşeşte această operă este, desigur, televiziunea.

Ultima oară cînd am verificat, „ipoteza Dumnezeu“ era la fel de întemeiată ca şi „ipoteza inexistenţei lui Dumnezeu“. Dacă Dumnezeu există, probabil că are lucruri mai interesante de făcut decît să se zgîiască-n televizor, pe canalul Terra; dacă nu există, nu există şi pace. Faptul că prima ipoteză este îmbrăţişată de majoritatea populaţiei globului nu înseamnă decît un globalism în plus; privind-o la rece, face parte din specia certitudinilor emoţionale – de luat în seamă, stabile şi de necombătut. În naivitatea mea îmi închipuiam că, într-o dispută despre clone şi clonare, găzduită de Stelian Tănase la emisiunea sa „Zece şi un sfert“, un profesor genetician va da glas certitudinilor ştiinţifice, un ziarist – celor profane, iar moderatorul (dl Tănase însuşi) îi va iscodi cu întrebări incomode şi pe unul, şi pe celălalt...

Da' de unde! Dl Tănase – dator, pesemne, majorităţii telespectatorilor care, oricine ştie, cred în Dumnezeu – n-a făcut decît să reia, cu minime variaţiuni, comentariile deja-auzite ale microtrotuarului: „Dar nu-l mîniem pe Dumnezeu cu asemenea experimente?“ (ba da), „Poate omul să se substituie lui Dumnezeu?“ (nu poate), „Unde mai este locul lui Dumnezeu într-o lume de clone?“ (nicăieri), ş.a.m.d. – Dumnezeu în sus, Dumnezeu în jos, de-ai fi zis că dl Tănase s-a apucat, la „Zece şi un sfert“, de „Ora de religie“... Acolo unde te aşteptai la contestaţie şi vehemenţă ştiinţifică era pauză: dl mare genetician (român), profesor doctor nu-ştiu-unde, o ţinea pe aceleaşi coordonate: „Sigur, e o aberaţie, *niciodată omul nu i se va putea substitui lui Dumnezeu!*“etc., etc. Poate că dl genetician are convingeri religioase, ca tot omul, dar poziţia lui mi s-a părut la fel de bizară ca aceea a unui popă chemat într-o emisiune a dlui Mironov şi mărturisindu-se fan al lui Darwin. Costi Rogozanu – invitat, şi el, în emisiune – a avut o poziţie de bunsimţ: „Domnule profesor, mă aşteptam ca dvs să luaţi partea Ştiinţei...?“ N-a luat-o; a luat-o (din fericire) chiar C. Rogozanu.

Cam aceleaşi certitudini într-o altă emisiune a dlui Tănase – aceea despre publicitatea cu alcooluri în pauzele dintre meciurile de fotbal. Invitaţi: Ralu Filip şi Dorel Şandor. Dl Filip – în calitate de preşedinte al CNA – îşi expunea motivele pentru care CNA-ul vrea să interzică reclamele la băuturi alcoolice între reprize, dl Şandor – nu mai ştiu în ce calitate – era de acord cu el, iar dl Tănase – *pour une fois*, echidistant – îi lua la întrebări; pînă aici, toate bune şi frumoase. Deşi, sincer să fiu, în locul dlui Şandor care să-i ţină isonul dlui Filip, adesea mai vehement ca acesta, l-aş fi preferat în studiou pe dl „Mitică“ Dragomir – în calitate de ştim noi ce... Dar n-a fost să fie: a existat un „moment Mitică D.“, dar la telefon şi cu poză – ceea ce dăunează calităţii *show*-ului. În studio au rămas deja-numiţii, la un moment dat „comentînd“ inevitabilul microtrotuar. Printr-o legătură la fel de inevitabilă de idei, cetăţenii, cînd vorbeau despre alcool, vorbeau (şi) despre Violenţă; şi, dacă tot vorbeau despre Violenţă (e nostim cît de mult discută Televiziunea despre Violenţă!, asta se numeşte probabil „întoarcerea Refulatului“ sau, mai simplu, funia spînzuratului...), vorbeau (deci) (şi) despre Violenţa la Televizor...! „Dacă face rău violenţa la televizor?! PĂI, SIGUR CĂ FACE RĂU!“, răspundeau microtrotuarii, cu aerul evidenţei care nu mai trebuie subliniate, ci strigate; „Violenţa de pe micul ecran naşte violenţă“, le ţinea isonul, din studio, dl Şandor... Scuzaţi-mă, dar pe ce se bazează? – m-am întrebat eu atunci, mă-ntreb (iată) şi acum.

Cum pe ce? Pe *doxa!* Cine zicea că elitele-s rupte de popor, să se uite la televizor. La „Zece şi un sfert“, unde ni se urează „Să fim fericiţi“... (Tot la televizor!) ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Filme fierbinţi

La sfîrşitul săptămînii trecute, mi-au atras atenţia două filme difuzate de PRO TV şi Antena 1. E vorba de peliculele româneşti *Zile fierbinţi* şi *Toamna bobocilor*, realizate pe vremea cînd producţia autohtonă era (cantitativ vorbind) cam ce-ar trebui să fie. Fapt demonstrat, publicul vrea filme româneşti, apropiate de condiţia sa cotidiană, are nostalgia marilor actori, drept care astfel de evenimente asigură un consistent salt de audienţă la televiziunea respectivă. Experimentul Tele 7abc a fost cel mai grăitor. În principiu, astfel de iniţiative trebuie salutate. *În sensul larg al cuvîntului*, filmele respective şi altele (nu discut calitatea lor) fac parte din patrimoniul cultural indigen. În aceeaşi măsură ca Urmuz şi Alecsandri, ca formaţia Sideral şi Camil Petrescu, ca Andreea Marin sau Ludovic Spiess. La aceste filme am făcut coadă, am strîmbat din nas, am ronţăit seminţe sau ne-am extaziat (e drept, mai rar). Existenţa lor nu poate fi negată, măcar şi pentru a nu repeta eroarea rescrierii istoriei prin omisiune (istoria „mare“ sau cea, pur şi simplu, cotidiană). Cenzurarea lor ar fi cel puţin ridicolă.

Difuzarea unor filme precum cele menţionate ridică însă cîteva probleme delicate. Ele nu sînt doar acte artistice, ci şi manifeste politice ale timpului în care s-au născut şi regimului care le-a finanţat. În plus, publicul larg (mai ales cel tînăr) crede că găseşte în ele imaginea fidelă a trecutului. E un transfer normal, dacă te gîndeşti că televiziunile noastre nu au avut disponibilitatea de a produce marile (şi necesarele) documentare despre epoca „aceea“, care, asta e, nu prea seamănă cu naraţiunile de cinema. Iată un director de şantier naval: e relativ tînăr, „în putere“, stîrneşte pasiuni erotice, dar nu se lasă dus de ele. Este expert în metalurgie, motoare şi confecţii metalice şi comandă vapoare de mare tonaj. Toată energia lui e canalizată către producţie, în aşa măsură încît comite acte de indisciplină tehnologică şi chiar politică. Doar în aparenţă însă, căci conflictul său este doar cu „hîrţogarii“ din minister, rebeliunea fiind de fapt în spiritul politicii partidului, chiar dacă nu în litera legii. Povestea elicei lui Sergiu Nicolaescu nu este despre oameni, cît despre comandamente, despre omul nou şi morala comunistă. La fel, filmul lui Mircea Mureşan – absolvenţii repartizaţi la Viişoara sînt tineri, uşor naivi, optimişti şi energici. Altfel zis, schematici. Firul roşu al naraţiunii strînge împreună „personajele“ propagandei – conducerea colectivă, recolta la hectar, apropierea satului de oraş. Cine crede că în aceste filme zăreşte realitatea anilor '70-'80 se înşeală; nu are parte decît de transcrieri ale programului PCR, de acuarele cu utopia ceauşistă.

Dar dacă această componentă propagandistică este atît de prezentă, de ce nu ni se spune şi nouă? De ce nu li se deschid ochii celor ce riscă să ia aceste pelicule de comandă drept emanaţii sincere ale regizorului şi scenaristului? Nu ar merita tînăra generaţie să afle cam ce însemna pe atunci artistul angajat, „omul cetăţii“? Adică un executant docil al directivelor din domeniul ingineriei sociale, al economiei de plan, al moralei socialiste. Micile incidente cu bătaie senzuală, umoristică etc. nu reuşesc (nici nu încercau) să umanizeze personajul divinizat de filmele perioadei – Omul Imposibil. Cinefil pasionat în epocă, am mintea plină de acele clişee. Pentru exploatarea lor aş avea nevoie de cîteva pagini ale *Dilemei*. Nu pentru că ar fi multe, ci pentru că umorul lor involuntar merită cu prisosinţă o descriere stroboscopică, detaliată, poate chiar cinică.

Cum spuneam, aceste filme există. În favoarea lor, pot spune că aici găsim şi urmele marilor actori împinşi în cursă. Într-un fel pervers, avem nevoie de ele. Trebuie difuzate, căci viaţa noastră a trecut şi prin aceste staţii. Ediţiile de autor încep cu prefeţe care-i încadrează pe autori din punct de vedere estetic, social, literar. Acelaşi lucru e obligatoriu şi pentru producţiile care au lustruit adevărul cu nitrat de argint. ▲

T V I N E R E T U L

Despre adolescenţi, stilul lor de viaţă şi preferinţele lor în materie de consum se fac tot soiul de generalizări; de multe ori maliţioase sau cel mult pesimiste, avînd de a face cu conflictul între generaţii. Un sondaj de opinie pe această temă, realizat de Laboratorul pentru cercetări media (iunie 2002), poate avea darul de a lămuri lucrurile sau, măcar, de a le aduce pe un făgaş mai concret. Comentariul sondajului amintit, realizat de prof. ***Ioan Drăgan****, coordonatorul proiectului, va fi urmat, în numărul viitor, de prezentarea propriu-zisă a datelor şi de declaraţii ale unor adolescenţi din liceele bucureştene.* ***(I. P.)***

Prof. dr. Ioan DRĂGAN
directorul Centrului de Studii Media şi Noi Tehnologii de Comunicare, Universitatea din Bucureşti

Adolescenţii de azi – o generaţie crescută cu televiziunea?

Proiect coordonat de: prof. dr. Ioan Drăgan
Grupul tehnic al proiectului: studenţii de la Masterul de Comunicare şi Opinie Publică al Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială: Alexandru Toth, Cristina Dâmboeanu, Georgiana Georgescu

Răspunsul cercetării noastre este şi *da* şi *nu*. Da, întrucît intruziunea televiziunii în tripticul marilor agenţi – ai socializării – şcoala, familia, mass-media – este incontestabilă. Existenţa noastră cotidiană (a celor mai mulţi) este ritmată şi „scăldată" de valurile unei „Căi mediatice" neîntrerupte. Nu exagerează cei care vorbesc de „colonizarea" mediatică a individului în zilele noastre.

Adolescenţa şi atracţia catodică

Copiii şi adolescenţii de astăzi formează – şi la noi – prima generaţie care, fizic şi simbolic, „creşte cu televizorul". Datele anchetei noastre, oricît de relative ar fi ca potenţial de reprezentativitate, vorbesc de la sine. Liceenii petrec zilnic, în medie, în faţa televizorului mai mult timp decît afectează pregătirii şcolare. Circa 84% dintre aceştia privesc zilnic la televizor. Dintre liceeni, 43% privesc la televizor, într-o zi, cel puţin 3 ore; în schimb, numai 31% dintre ei dedică echivalentul acestui timp activităţilor legate de şcoală. Şi numai 12% citesc zilnic cărţi (evident, în afara manualelor). Şi în cazul adolescenţilor este operaţională diferenţa (considerată structurală) dintre „marii" şi „micii" consumatori de televiziune (şi alte media sau noi tehnologii de informare şi comunicare). Astfel, în cazul marilor consumatori de TV proporţia celor care televizionează zilnic este de aproape 95%, pe cînd în cazul consumatorilor „medii" sau „mici" proporţia scade la 77%. Dezechilibrarea lecturii în raport cu televiziunea înregistrează aceeaşi distribuţie: cei 95% care privesc zilnic la televizor dau un procentaj al lecturii zilnice de numai 8,70%, pe cînd dintre consumatorii mai moderaţi de televiziune – fac 13,40% lecturi zilnice. Aceasta nu înseamnă însă că televiziunea este unicul responsabil pentru declinul lecturii.

Totuşi măsurătorile de audienţă arată că, în ansamblu, consumul televizual al tinerilor este mai redus decît al adulţilor: conform datelor audimetrice pe luna noiembrie 2001, tinerii petrec zilnic, în medie, 175 de minute în faţa televizorului, pe cînd adulţii 240 de minute.

Ierarhia vizionării TV pe *genuri* de programe şi emisiuni este aproximativ aceeaşi la adolescenţi şi adulţi: pe primul loc la adolescenţi sînt ficţiunile; (filmele şi serialele) pe locul al doilea emisiunile de divertisment şi apoi cele sportive, iar pe ultimul loc cele culturale. S-ar putea observa că această structurare a televiziunii „receptate" urmează structura ierarhică a televiziunii „oferite" telespectatorilor. De asemenea, că televiziunea reprezintă pentru adolescenţi un spaţiu simbolic şi cultural alternativ (orientat spre divertisment şi spre investire imaginar-emoţională şi relaxantă), faţă de modelul şcolar. Dar televiziunea nu este neapărat anti-şcoală; mai curînd – inevitabil diferită de şcoală şi, în condiţii normale, complementară şcolii.

Oricum, datele anchetei confirmă şi ele constatarea că se poate vorbi de emergenţa unei generaţii „catodice": în numeroase ţări, elevii colegiilor (prototip al vîrstei adolescentine) stau în faţa televizorului, în decursul unei săptămîni, mai mult decît stau în sălile de clasă.

Muzică, erotizare socială şi dezinteres politic

Din datele acestei anchete, ceea ce şochează, în primul rînd, este prăpastia dintre cei doi poli ai domeniilor de interes în reprezentările adolescenţilor: muzica ocupă primul loc (aproape 90% dintre preferinţe), iar viaţa politică ocupă limita de jos a dezinteresului celor de această vîrstă, în vecinătate aflîndu-se informaţia economică socială şi filozofia. Evident că aici este vorba; în principal, de o hartă a reprezentărilor şi a organizării universului simbolic în care se proiectează adolescenţii. Putem citi aceste date ca atribut al unei vîrste, ca reflex al unei socializări distorsionate sau ca un sindrom de „derealizare socială". Discrepanţa dintre interesul hipertrofiat pentru muzică şi dezinteresul neverosimil pentru politică şi civism este agravată dacă o corelăm cu absenţa aproape totală a formelor de viaţă asociativă (aproape 80% dintre adolescenţi nu aparţin nici unei forme de acest tip – cluburi, asociaţii, organizaţii, fie ele sportive, de cercetări, fan cluburi etc.). Pesimiştii identifică aici argumentele şi semnele unei „generaţii pierdute", victimă a consumerismului şi a dereglării iremediabile a sistemului de valori din perioada tulbure a tranziţiei precum şi o consecinţă nefastă a predominanţei culturii mediatice.

Cum fenomenul este mai general, mai mulţi autori au definit un nou cadru conceptual pentru diagnoza sociologică a stilului cultural al adolescenţei, ca vîrstă de tranziţie. Unii dintre cercetătorii postmodernităţii sînt de părere că adolescenţa este vîrsta care începe să defineastcă *stilul unei epoci* pe cale de a se naşte şi fermentul unui nou *tip de socialitate*. Personal înclin spre optica acelor teoreticieni care consideră că lumea se îndreaptă spre un tip de socialitate definită prin motive sociale şi prin repere culturale şi valorice asociate îndeosebi stilului juvenil, în ecuaţia cărora luciditatea şi cultura vocaţiilor profesionale sînt masiv împletite cu valori accentuat postmoderne ca hedonismul, ludicul, prezenteismul, asocierile sensibile, emoţionale, afective, muzicale, erotice, sportive, parareligioase – consumerismul, trăirea cu voluptate dionisiacă a existenţei, autorealizarea mai curînd în spaţiul privat decît în cel public, devalorizarea politicului, a istoriei şi a tradiţiei. Astfel, studiul relaţiei dintre cultura media şi adolescenţă ne permite nu doar să conturăm profilul cultural al unei vîrste-cheie (cea a interogaţiilor răscolitoare şi a căutărilor febrile de repere identitare), ci să discernem, totodată – ca într-o oglindă măritoare – tendinţele şi potenţialităţile unei societăţi emergente, care se distanţează de era modernă, cea care a valorizat economia ca raţiune supremă a lumii, îndreptîndu-se către liberalizarea corpului şi a sexualităţii, spre multiplicarea participărilor ţinînd de efervescenţă pasională, juvenilă, în grupuri de afinităţi sensibile, dominate de o estetică şi o etică a senzualităţii (Michel Maffesoli). Se accentuează astfel investiţiile jubilatorii în forme de asocieri altfel motivate decît ceea ce a canonizat modernitatea: investirea în profesie, în politică şi în acţiunile sociale. Muzica (e vorba mai ales de muzicile noi) oferă atunci terenul cel mai prielnic pentru această frenezie jubilatorie, pentru efervescenţă revitalizantă, deopotrivă eliberatoare de pulsiuni şi de restituire a stărilor pulsionale, oricum proprii acestei vîrste.

Această asimetrie între interese (de *loisir* şi stil de viaţă) polarizate, pe de o parte, spre erotizarea vieţii personale şi sociale, spre hedonism şi prezenteism, acest a trăi total „aici" şi „acum", spre abdicare deculturalistă (40% dintre subiecţi preţuiesc manelele, nici 2% nu frecventează cercuri şi cenacluri, frecventarea asiduă a discotecilor şi raritatea deconcertantă a contactelor cu teatrul şi cu cartea etc.) şi, pe de altă parte, dezinteresul civic şi politic – constituie un efect cumulat de factori. Negreşit este vorba şi de particularităţi ale vîrstei. Apoi, intervine o sincronizare transculturală datorată culturii media de import, mai ales programelor de televiziune, generatoare, între altele, şi de efecte „perverse" provenite din întîlnirea sincretică şi în bună măsură perturbatoare între mesaje şi stiluri postmoderne şi o realitate socio-culturală locală decalată. De unde şi o capacitate limitată de asimilare selectivă şi echilibrată a influenţelor transculturale. Un al treilea factor ţine de insuficienţele socializatoare ale şcolii şi familiei. Spre exemplu, mai mult de 50% dintre părinţi (contrar practicilor occidentale) nu sînt preocupaţi de protejarea copiilor şi adolescenţilor în faţa programelor şi emisiunilor TV destinate adulţilor. Educaţia sexuală este aproape absentă, datele arată o sexualitate precoce şi libertină a liceenilor, dar mai ales lipsa aproape totală a precauţiilor şi protecţiilor de rigoare. În subcultura tinerilor din „grupurile de cartier" (muzicale în special) lipseşte o dimensiune definitorie a acestor grupuri muzicale din America şi Europa Occidentală: sensibilitatea şi reacţia de contestare socială şi politică, nu doar fronda faţă de convenienţe şi de stilul generaţiei precedente corelată cu aplecarea spre vulgaritate.

Tubul electronic – generator al unei lumi simbolice diferite de cea reală

Un cunoscut cercetător englez al televiziunii, Roger Silverstone, demonstrează puterea televiziunii de a transfigura realitatea: tubul electronic al abundenţei a generat – spune el – o lume altfel decît cea reală, care nu este chiar viaţa, dar este mai mult decît ficţiune. Adolescenţii, prin firea lor, trăiesc mai intens decît adulţii în universul simbolic şi chiar imaginar, produs în cea mai mare măsură de televiziune şi de filme. Un efect major al acestui proces de răsturnare a relaţiei dintre real şi imaginar şi ficţional este cel al delocalizării şi deteritorializării – cu unele consecinţe pozitive (deschiderea spre multiplicare identitară şi difuziune culturală), dar şi negative (pierderea rădăcinilor identitare, fragmentare identitară şi debusolare etc.). Este plauzibil să acceptăm că televiziunea potenţează anumite trăsături ale spiritului adolescentin şi chiar oferă repere de comportament. Spre exemplu, violenţa televizuală are multiple consecinţe individuale şi sociale. Din ancheta noastră rezultă că aceasta are un efect extrem de pernicios, mai puţin conştientizat: indiferenţa în faţa violenţei înconjurătoare şi banalizarea violenţei. Faptul că peste jumătate dintre intervievaţi privesc „cu indiferenţă" violenţa din filme şi cea de la TV (faţă de 32% care exprimă reacţii de dezaprobare) confirmă acest tip de efect cumulat şi pe termen lung. După mine această consecinţă este mai periculoasă, la scară socială şi temporală, decît relaţia directă dintre actele comportamentale agresive ale unor adolescenţi, minori şi tineri şi ceea ce văd la televizor ca forme de violenţă. Ancheta este relevantă şi sub un alt aspect: formele mărunte de incivilitate, excesele care par puţin vizibile, acomodarea cu limbajul vulgar – toate anticameră a dezvoltării unor comportamente deviante şi delincvente în viaţă – nu sînt conştientizate de adolescenţi ca potenţiale surse şi anticipări de pericole sociale.

Mai puţin concludentă este – la noi în ţară – influenţa mass-media ca generator social a ceea ce se numeşte efectul *star-sistemului* (o imagine despre reuşită, realizare, profesii şi meserii deformată de supraexpunerea starurilor de tot felul; iluzia că fiecare poate deveni o vedetă, că celebrităţile sînt la îndemîna tuturor, că reuşita este uşoară, iar celebritatea un scop în sine). Neîndoielnic că televiziunea funcţionează, între altele, ca cea mai puternică uzină de fabricare a starurilor. Cînd este vorba de meseriile şi profesiile cele mai apreciate şi dorite de tineri, anchetele din unele ţări occidentale arată coincidenţa acestora cu profesiile (starurile) de maximă vizibilitate. Pentru adolescenţi, în mai mare măsură decît pentru adulţi, lumea reală se confundă cu lumea prezentată de TV. Într-o anchetă din Franţa, meseriile cele mai apreciate de adolescenţi se ordonează după o ierarhie televizuală: muzicieni sau cîntăreţi; sportivi profesionişti; psihologi; agenţi de asigurări, specialişti în recrutare şi formare de personal, jandarmi, fotografi, cadre în marketing şi publicitate. Un exemplu care confirmă că imaginea produsă de televiziune şi de film depăşeşte şi învinge realitatea vieţii economico-sociale.

În cazul adolescenţilor cuprinşi în ancheta noastră nu operează nici modelul postmodern al „star-sistemului", dar nici cel tradiţional. În ce priveşte proiectarea şi identificarea *profesională* apare ca decisivă influenţa *familiei*. Iar domeniul *carierelor profesionale* ocupă locul al treilea în ierarhia domeniilor de interes ale adolescenţilor. *Şcoala* şi profesorii oferă reperele fundamentale pentru *valorile-cognitive* împărtăşite şi recunoscute de adolescenţi. În schimb, mass-media, în primul rînd *televiziunea,* sînt principalul furnizor de *modele de comportament* şi de stil de viaţă. Oricum, idolatria starurilor, magia star-sistemului nu par a fi devenit încă la noi un „drog de masă" a cărui chintesenţă este a-i supune pe tineri „triplei alianţe" dintre dragoste, frumuseţe şi glorie. Familia şi profesia, grupul de prieteni şi convivialitatea rămîn valori fundamentale şi idealuri de cristalizare identitară. Deci, şcoala şi familia – chiar dacă sînt chiar ele afectate de televiziune – nu pot fi substituite, ca model cultural, de o televiziune, în ciuda faptului că aceasta devine un veritabil „membru al familiei".

O concluzie mai generală se impune de la sine: desincronizarea dintre realităţi şi universul simbolic în care trăiesc adolescenţii, dintre socializarea şcolară, familială şi mediatică expune categoria adolescenţilor unei tensiuni identitare generatoare de asimetrii şi derapaje sociale care se pot agrava în viitor la scară societală. Numai prin studii şi dezbateri serioase va fi posibilă o armonizare şi o reechilibrare a acţiunii celor trei factori decisivi ai socializării, ai păstrării şi afirmării – în contextul mondializării – identităţii culturale naţionale. Proiectul unui învăţămînt specializat denumit „educaţia pentru media" devine tot mai actual. ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Căile căinţei

„Acum doi ani am primit o scrisoare dela o ţărancă văduvă de prin părţile Volgii. Ea se plângea că nu vor s'o primească în colhoz şi-mi cerea sprijinul. Am cerut lămuriri la colhoz. Mi s'a răspuns că nu pot s'o primească pentrucă a jignit adunarea colhozului. Ce se întâmplase? La adunarea ţăranilor în care colhoznicii au chemat pe ţăranii cu gospodării individuale să intre în colhoz, văduva aceasta, ca răspuns la chemare, şi-a ridicat poalele şi a spus: na-vă colhoz! *(Animaţie în sală, râsete.)* Fără îndoială că văduva nu s'a purtat cum trebue şi că a jignit adunarea. Dar i se poate oare refuza primirea în colhoz dacă peste un an s'a căit sincer şi şi-a recunoscut greşala? Eu cred că nu trebue să i se refuze primirea. Aşa am şi scris colhozului. Văduva a fost primită în colhoz. Şi ce vedem? Ea munceşte acum în colhoz nu în ultimele, ci în primele rânduri. *(Aplauze.)*“

(I. Stalin, *Problemele leninismului*,
Editura pentru Literatură Politică, 1952)

▲

VÎND METEORIŢI NAŢIONALI PENTRU GROPI MIJLOCII

● Anunţ în ziarul *Ziua* de marţi, 14 ianuarie 2003: „Vînd şnur pentru mărţişor“. Anunţ în *Dilema* de vineri, 24 ianuarie 2003: „Cumpăr ghiocel“. (**D. S.**)

● Două ştiri mi-au căzut pe capul de locuitor, ca doi meteoriţi, unul mai pustiitor decît altul: în studiul lor „Viaţa şi moartea planetei Terra“, doi astrofizicieni americani au calculat că sfîrşitul lumii va avea loc peste 500 de milioane de ani; simultan s-a anunţat că specia de banane comestibile Cavendish – cea aflată acum la dispoziţia tuturor pămîntenilor după dispariţia, prin anii '50, a speciei Gros Michel – e ameninţată grav de ciuperca Sigatoka neagră şi în 10 ani nu vom mai mînca banane. Ultima speranţă: nimeni nu se încumetă să prevestească dispariţia dilemelor. (**R. C.**)

● Am crezut că nu aud bine, cînd lansarea volumului de versuri al lui Adrian Păunescu a fost introdusă atribuindu-se autorului calitatea de „poet naţional“. După o săptămînă, am verificat, chiar aşa s-a spus: A.P. este poet naţional şi va spune cîte o poezie la postul public de Radio în fiecare marţi. Ar trebui aduse, totuşi, nişte lămuriri suplimentare: A.P. este poet naţional în locul lui Mihai Eminescu, România are doi poeţi naţionali, lista rămîne deschisă, sînt poeţi naţionali şi cei care spun poezii miercuri, trebuie să fii senator al partidului majoritar sau e suficientă şi calitatea de deputat, poeţii din partidele vremelnic în opoziţie (cum a fost şi A.P.) au vreo şansă? (**M. B.**)

● După ce s-a topit zăpada, pe străzile Bucureştiului au apărut o mulţime de gropi, mici, mijlocii, mari şi foarte mari. Service-urile s-au umplut de maşini, vulcanizările nu mai prididesc cu reparaţiile. Asfaltagiii nu dau semne că au de gînd să repare ceva. Nici o speranţă să umple cineva găurile. Cît despre primarul Vanghelie, am aflat că are o nevastă blondă pe care o cheamă Charlotte. (**A. M.**)

VÎND DACISM CU COMANDĂ DIGITALĂ ŞI JURNALUL INTIM AL UNCHIULUI SAM

● Din Buletinul Informativ trimis presei de Ministerul de Interne, despre organizarea comemorării lui Mihai Eminescu: „În deschidere, domnul conf. univ. dr. Gheorghe D. Iscru – istoric în cadrul Universităţii Creştine «Dimitrie Cantemir» va prezenta alocuţiunea *«Dacismul lui Mihai Eminescu»* care va fi urmată de un moment poetic susţinut de studenţii Academiei de Poliţie «Alexandru Ioan Cuza» şi un program de cîntece prezentat de corul «Oameni de arme» al Jandarmeriei Române şi cantautorul Octavian Mândruţă. Pe aceeaşi linie a cinstirii personalităţii marelui poet, Ministerul de Interne va mai organiza o serie de acţiuni cultural-educative şi artistice omagiale, după cum urmează: Spectacol omagial «Vreme trece, vreme vine...» – susţinut de membrii cercurilor artistice de amatori ale instituţiei noastre (Sala de Spectacole a Casei de Cultură a Ministerului de Interne – ora 18,00); Spectacol «Dor de Eminescu» – susţinut de solistul Gheorghe Sărac (Academia de Poliţie «Alexandru Ioan Cuza»); Evocare «Personalităţi ale Culturii româneşti» – prezintă criticul literar Constant Călinescu (Inspectoratul General al Poliţiei Române)“.

Cu ochii-n 3,14

Un banc care circula printre scriitori pe vremuri spunea că dacă scrii ce nu trebuie vin doi-trei critici literari şi te saltă. (**C. G.**)

● Noile rame de metrou arată occidental şi sînt dotate cu cîte doi agenţi de pază şi protecţie. Excesul de zel al acestor miliţieni *underground* se traduce prin replicile arogante pe care le aruncă pasagerilor, prin superioritatea cu care explică cum se folosesc uşile cu comandă digitală, prin extrema vigilenţă cu care privesc orice nou intrat în tren. La un moment dat, unuia dintre agenţi i se pune pata pe un nene zugrav a cărui unică vină era că avea pantalonii pătaţi de var şi faţa mai tuciurie: „Bă, la prima, o tai de aici!“. „Cum, dom'le, care e problema, vin de la muncă, am plătit bilet, cobor unde vreau eu“, răspunde cel vizat. Agentul nu şi nu, nu e îmbrăcat adecvat, tuciuriul să coboare. Mă bag şi eu în vorbă şi-l întreb pe unul dintre agenţi care e problema. „Ahaaa... opinia publică se ridică cu pretenţii!“. (**M. M.**)

● Dinel Staicu a cumpărat pe bani buni jurnalul intim al lui Nicolae Ceauşescu. Intim, intim, dar cine l-o fi scris? Eu cred că Emil Bobu. (**C. G.**)

● În cazul în care amatorul de senzaţii tari s-a săturat să aştepte frisoanele promise de Dracula Park, poate da o fugă la Phenian, unde vremurile de glorie ale războiului rece au reînflorit pe pereţi: postere în care nord-coreeanul generic îi dă un pumn în nas (sau un pat de armă peste ochi) agresorului american, neputincios cu toate bombele sale atomice. Dacă Unchiul Sam vine cu un coş de pîine, problema probabil se complică. (**A. C.**)

VÎND GARAJ UNINOMINAL PENTRU TRAMVAI INVOLUNTAR

● O femeie din Texas – care a călcat cu maşina un biet *homeless*, l-a tîrît, agăţat de parbriz, pînă acasă şi l-a lăsat în garaj cîteva ore bune, pînă ce nefericitul şi-a dat duhul – a declarat la poliţie că s-a dus, în mod repetat, în garaj pentru a-şi cere scuze. (**a. l. ş.**)

● Propunerea de a introduce votul uninominal pentru Senat este foarte bună, dar aş avea o completare. Dat fiind că în sistemul uninominal contează cît de cunoscută şi de apreciată este personalitatea candidatului, iar prin partidele noastre cam bate vîntul în materie de personalităţi cunoscute şi apreciate, să se facă o derogare, astfel încît să poată candida şi *grupuri de persoane*, nu doar indivizi – căci în definitiv numele contează. În acest fel partidele şi-ar mai completa garniturile cu fetele de la Blondy, cu băieţii de la Bere Gratis şi alte asemenea colectivităţi, ca să ştie poporul pe cine votează uninominal. (**M. V.**)

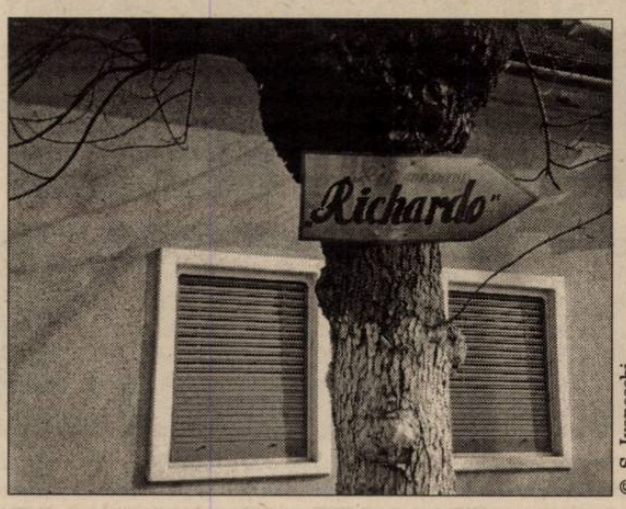

© S. Ivanoschi

● Auzit-ai pe stradă, pe cînd umblai, grai de tramvai? Doi pensionari din Bucureşti au auzit şi, la rîndu-i, pe ei i-a auzit A.C.-P., care îmi povesteşte, într-un mesaj, ce spuneau: „Pensionarul 1 laudă tramvaiele nemţeşti care circulă pe Ştefan cel Mare: «E dichisite, e treabă nemţească». Pensionarul 2 laudă nu ştiu ce tramvaie poloneze care circulă pe Moşilor. «Da' astea nemţeşti ce au?», întreabă pensionarul 1, vexat. «Păi, nu vezi cum cloncăne?», replică «polonezul». La care «neamţul»: «Păi, cloncăne... normal – limba germană...»“. (**D. S.**)

● La PRO TV, o fiinţă (căciulă înaltă de sub care iese un permanent mic) lovită de umor involuntar: „Am văzut coadă şi m-am aşezat să văd ce se dă. Ce să se dea? Loto din 49“. (**S. S.**)

VÎND RAZE KAMIKAZE, BIBLIOGRAFIE PIZZA, IMAGINI ALE SĂPTĂMÎNII TRECUTE

● Un copil însoţit de bunica lui se opreşte dinaintea intrării în cimitirul de lîngă Piaţa Sudului. Sclipind în razele dimineţii, dincolo de poarta deschisă a cimitirului, se întinde un gheţuş formidabil, pe care puştiul moare de poftă să se avînte. „Hai, mamaie, nu poţi să te dai *acolo*“, îi spune bunica şi-l trage de mînă. Ai un pic de răbdare, puişor, vreo cîteva decenii, şi te vei bucura în voie de gheaţa veşnică. (**D. S.**)

● Din revista *Esquire*, numărul pe februarie 2003 (păi ce, ne jucăm?), aflu că melodia care a însoţit clipul electoral al lui Saddam Hussein, în alegerile desfăşurate recent, a fost: Whitney Houston, „I Will Always Love You“... Şi tot acolo am dat peste o declaraţie făcută de prietenul dlui Hussein de la Casa Albă, după o misiune kamikaze în Israel; aşadar, dl George B. jr. – care tocmai juca golf – se opreşte şi spune reporterilor următoarele: „Chem toate naţiunile lumii să facă tot posibilul pentru a pune capăt acestor atacuri teroriste. Vă mulţumesc. Acum, ia priviţi lovitura asta...“ (**a. l. ş.**)

● *Dilema* a ajuns bibliografie la bacalaureat! Ne ajunge la urechi că într-un liceu din România, la proba de română oral a bac-ului, o elevă a cărei situaţie oscila între 8 şi 9 a fost întrebată de o doamnă din comisie dacă ştie „ce revistă l-a denigrat pe Eminescu“. Eleva n-a ştiut şi a luat 8. *Dilema* ştie ce ştie şi îi dă 10. (**A. C.**)

● Două formule de salut şi urări, calchiate din limba de spaimă a dlui Pruteanu (engleza) s-au împămîntenit la aproape toate nivelurile sociale. Amîndouă se bazează pe verbul „a avea“: taximetriştii, „livratoarele“ de pizza, dar şi patroanele de grădiniţă spun la despărţire: „S-aveţi o zi bună“; chelneriţele: „S-aveţi poftă!“. (**I. P.**)

● Toaletele din Bucureşti sau din provincie continuă să ne uimească. La Rîmnicu Vîlcea, în restaurantul-pizzerie „O.K.“ tot drumul spre WC e pavoazat cu New York-ul noaptea: imagini translucide de zgîrie-nori. E drept că şi WC-ul e pe măsura aşteptărilor. (**I. P.**)

● Provocatorul cel mai simpatic al săptămînii trecute: Geddo Istvan Bessenyer, elev la Liceul Teologic Reformat din Satu Mare, laureatul „Concursului de poezie şi interpretare Mihai Eminescu“, organizat în localitate. (**R. C.**)

Dandy SRL

– interviu cu Adriana BABEŢI –

De ce ai scris despre dandysm şi despre dandy? A fost o „temă" pur livrescă sau exista şi un motiv mai profund, unul personal?

O să te dezamăgesc îngrozitor. Am scris (ca de atîtea alte ori) la comandă. Nu pentru că subiectul nu m-ar fi interesat. După atîţia ani petrecuţi în vecinătatea textelor lui Barthes sau în studiul lui Proust, eram cumva în temă. Dar atunci, în 1995, lucram întins la teza despre Cantemir, care după 20 de ani de buchiseală trebuia totuşi terminată, şi la cartea despre arme şi litere, un op belicos, cu şi despre amazoane, la care mai trudesc încă. Presimţi că nu plutea în aerul din biblioteca personală nimic dandystic. Cu atît mai puţin, în lumea din afara bibliotecii. Cînd deodată, precum calul la trompeta regimentului (am dat, evident, un citat – din *Tristram Shandy),* am ciulit urechile la comanda şefului meu, Mircea Mihăieş, care e şi un fel de director de proiecte şi programe ale prietenilor (are idei, impresariază, manageriază, susţine, biciuie leneşii). Prin ianuarie 1995 m-a chemat în biroul de şef, m-a pus să stau jos pe scaun şi mi-a zis ceva de genul: „Amice, nu era pentru tine special chestia asta cu dandysmul, dar te pui pe treabă şi în cîteva luni o termini. Vezi că mi-am pus obrazu la omu şiela." *Omu şiela* era Silviu Lupescu, de care îmi era o frică mai mare decît de Mircea Mihăieş. Am înţeles că Şerban Foarţă, destinatarul de drept al unei asemenea lucrări (traducerea micului volum al lui Barbey d'Aurevilly *Despre dandysm şi despre George Brummell*, cu o antologie a textelor programatice ale dandysmului în anexă) nu era disponibil. Am priceput instantaneu, fără orgolii stupide, că, la o adică, băieţii apreciază hărnicia şi conştiinciozitatea mea de albinuţă-furnicuţă şi, bucuroasă că îi pot lăsa pe Cantemir şi pe războinice să se mai odihnească un pic, am acceptat oferta. Aşa că l-am tradus cu grăbire pe Barbey şi, timp de cîteva luni, i-am vînat unde am văzut cu ochii pe hiper-stilaţii noştri. Aşa a rezultat antologia de aproape 100 de pagini, care cuprindea o mulţime de texte, de la Baudelaire, Wilde, Proust, la Camus, Sartre, Barthes, René Girard, însoţite de o prefaţă în care mi-am dat măsura didacticismului (ce este dandysmul şi ce vrea el, unde şi cînd şi de ce a apărut, cum e cu etica dandy, cu estetica dandy, cu utopia dandy şi tot aşa). Cred că a ieşit un lucru corect, onest, de utilizat ca bibliografie pentru cine studiază decadentismele. Dovadă că tirajul s-a epuizat rapid.

Deci nu era propriu-zis „tema ta". Nu era pe stilul tău.

Ca să fiu sinceră, nu. Am lucrat ca un mercenar. În realitate îmi place cu totul alt stil masculin (dandy-i fiind exclusiv bărbaţi, cum bine se ştie). Fantasmez pe tema „adevăraţilor bărbaţi", ca orice mică telenovelistă din fiecare din noi, dar în viaţa de zi cu zi, îi iau cu seninătate pe prietenii, colegii, cunoscuţii mei aşa cum sînt, indiferent de stil. Însă nu pot să nu recunosc că, identificîndu-mă naiba ştie de ce cu amazoanele despre care tot scriu (poate ca să-mi fac curaj), am un gen de fascinaţie pentru aceşti bărbaţi spernogini (dispreţuind, adică, femeia), narcisici, trufaşi, eleganţi, distanţi, provocatori, oarecum devitalizaţi sau cu o vitalitate sublimată estetic – dandy-i. Tratatele de dandylogie zic că singurele variante de „stil feminin" pe care dandy-i le acceptă uneori cu bunăvoinţă sînt amazoanele şi curtezanele. Am scris în prefaţa la *Dandysmul* din ce cauză anume.

Crezi că se mai poate vorbi despre dandy astăzi, în era McDonald's?

Am să-ţi răspund ca la carte. Unii zic că da, alţii că ba. Cei care susţin că dandysmul ar fi „un stil atemporal", evident că acceptă perenitatea lui şi demonstrează, cu argumente plauzibile, că de la frumosul grec Alcibiade, discipolul lui Socrate, la, să zicem, David Bowie, e o linie stilistică foarte coerentă în „genotipul" european de masculinitate. Pentru cei care susţin că dandysmul e strict un fenomen istoric (început în Anglia sfîrşitului de veac al XVIII-lea şi rezistînd, cu multe metamorfoze, pînă între cele două războaie mondiale), evident că toată povestea e datată şi că, în consecinţă, cu mare greutate s-ar putea vorbi despre un dandysm *autentic* în anul 2003. Te las să judeci singur cine are dreptate, dacă ar fi să recapitulăm (după Baudelaire) un adevărat program *dandy:* „cultivarea ideii de frumos în propria persoană", superioritatea aristocratică a spiritului, adorarea distincţiei, simplitatea eleganţei, originalitatea, plăcerea de a uimi, „orgolioasa satisfacţie de a nu fi niciodată uimit", cultul exacerbat al sinelui, blazarea, răceala, revolta, spiritul de opoziţie, refuzul trivialităţii, al vulgarităţii, oroarea de „naturalitatea" femininului ş.a.m.d. Ce zici?

Există oameni şi oameni, după cum există stiluri şi stiluri. Au toţi oamenii stil?

Bună întrebare! Dar ce-i stilul, în fond? Un mod aparte de a fi al cuiva, de la vestimentaţie, limbaj, comportament cotidian etc. Deci, practic, totul, de la salut, conversaţie, la ce îţi pui pe cap dacă e frig sau nu, de la cum reacţionezi în situaţia cutare sau cutare, la cum rîzi, te enervezi, plîngi, te bucuri, suferi, de la cum te fardezi sau nu te fardezi, de la cum vrei să fii în pas cu moda sau nu vrei, la cît de eşti de punctual sau nu, de sobru sau nebunatic, de la cum îi faci unui prieten un cadou sau cum organizezi o sărbătoare, la cum vrei să ieşi în evidenţă sau cum vrei să treci neobservat. Pentru că nu sîntem două făpturi de pe planeta asta la fel, pentru că marele dar făcut nouă e această splendidă diversitate, cred că absolut toţi oamenii au *un* stil (chiar atunci cînd aparent nu au nici unul). Asta dacă înţelegem prin stil o marcă a diferenţei. Dacă însă supra-valorizăm stilul, atunci lucrurile se mai complică. „Dom'le, omul ăla are *stil*" sau „Femeia aia are *stil*". E deja un superlativ absolut! Depinde de ce sens dă fiecare epocă, respectiv fiecare generaţie, ideii de stil. Cred că în momentul de faţă funcţionează în acest din urmă înţeles al stilului mai multe variante care coabitează relativ paşnic. E loc destul sub soare şi pentru stilul „o doamnă de mare clasă" şi pentru „o nebună simpatică" şi pentru „o fată de treabă" şi pentru „Gigi duru', adevăratul bărbat" şi pentru depresivii melancolici devitalizaţi şi pentru freneticii carierei şi pentru gulerele albe şi pentru sumanele negre. Pînă şi pentru graţioşii dandy, dacă or mai fi fiind.

Cît de important este să ai stil?

Păi tocmai convenirăm că e fatal să ai un stil, dacă îl luăm în sensul de marcă distinctivă. Dacă n-ai nici sare şi nici piper, atunci se cheamă că ai un stil fad, nu? Să ştii însă că nu există două fadori identice. Iar în adîncul sufletului nu cred că există oameni terni. Totul depinde de cum vii spre ei, de cum te străduieşti să îi pui în valoare cu ce au inconfundabil. Nu cred că există oameni plicticoşi, plaţi ca o farfurie. Numai că îţi trebuie o tonă de energie şi răbdare să îi scoţi din stilul ăsta aparent fără stil în care au fost siliţi să se vîre, să se ascundă poate, din timiditate, din frică, Dumnezeu mai ştie de ce. Ei, cît priveşte stilul-stil, ăla cu majusculă, *Stilul*, evident că e important să ai unul, mai ales dacă ai orgoliul unicităţii tale. Nu mă refer aici la stilul creaţiei (literare, artistice etc.), ci la un stil comportamental. În cazul unui mare autor, cu un stil cît Himalaia în opera pe care o scrie, nici nu mai contează dacă în viaţa de zi cu zi trece drept un umil funcţionar cenuşiu, cu mînecuţe de glot, absolut şters, nu?

Unii îşi schimbă stilul de cîteva ori în viaţă; alţii deloc. E o chestiune de psihologie sau de „simţ estetic"?

Cred că în cazul majorităţii care îşi schimbă stilul e o chestiune de psihologie. Sînt schimbările mari, care apar de obicei după o criză, deci la capătul unui proces în care se acumulează tensiune, dezechilibru. Alteori, această mutaţie parţială sau totală de stil se poate produce brusc, rezultat al unei experienţe limită. Foarte puţini au forţa unei replieri în profunzime pe criterii strict estetice. Nu mă refer aici la cosmetizări, la modificări superficiale de stil (coafură, vestimentaţie, machiaj etc.). Cel puţin aşa cred.

Cum ţi-ai defini propriul stil?

Mai degrabă cred că stilul este o chestiune de percepţie a celorlalţi. Nu-mi dau seama cum sînt văzută. Şi, drept să îţi spun, după o anumită vîrstă chestiunile astea parcă devin secundare. Am avut destul timp să-mi dau seama cît de relative sînt şi percepţiile cu pricina şi cît de înduioşător de caraghioase propriile mele eforturi de a-mi fabrica un stil. Am început să mă simt cu adevărat bine în pielea mea abia în ultimii ani, cînd mi-au dispărut aproape toate încrîncenările, orgoliile etc. şi nu a trebuit, prin urmare, decît să fiu naturală. Adică eu. Acest firesc cu care mă comport în majoritatea situaţiilor, umorul, prieteşugul, gustul pentru joc, pentru prosteală, un fel de voioşie nu chiar non-stop şi nu chiar tîmpă mi-ar plăcea să cred că sînt percepute ca un stil, fie el şi ridicol uneori. Închipuie-ţi că de sărbătorile de iarnă mi-am costumat prietenii în diferite animale, păsări, astre – urs, cocoş, puicuţă, soare, lună, stea — ca să punem în scenă o feerie jucăuşă. Eu m-am mascat pe rînd în soare, în Moş Crăciun şi, la sfîrşit, în vulpe (echipament complet, de la urechi la coadă), ca să pot juca în alegoria ursul păcălit şi ca să îi pot trimite *lu omu şiela* o fotografie semnată pe verso: „ *a matali Vulpeascî*".

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

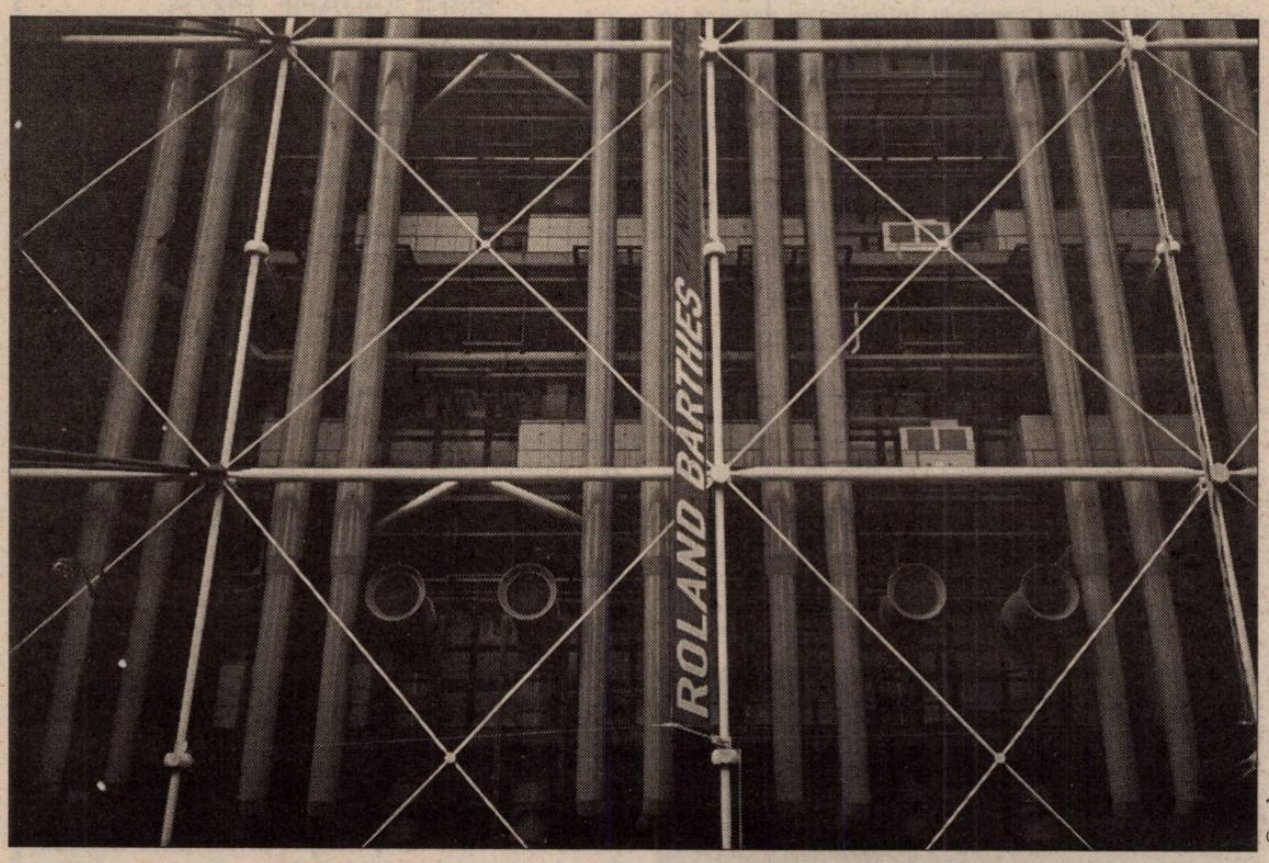

© a.l.ş.

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 514
31 ian. - 6 feb. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Informaţiile publice

– între lege şi tocmeală –

„Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.“
(art. 31 din Constituţia României)

„Şi ce dacă-i lege? Să fim serioşi, domnişoară!“
(funcţionar public, Constanţa)

GRATUIT

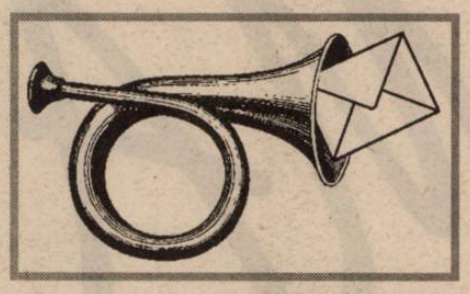

Drept la replică

Inerţia unei neînţelegeri

Stimate domnule Mircea Vasilescu,

În textul dv. intitulat *Articolul 270* din nr. 512 al *Dilemei* există o frază care, vizîndu-mă în mod direct, mă uimeşte şi mă ofensează: *„O astfel de încercare de a legifera «atitudinea bunului român faţă de ţara şi naţiunea sa» ilustrează acelaşi complex şi aceleaşi handicapuri culturale care au produs şi legea pentru folosirea limbii române..., şi proiectul de lege a dreptului la replică, şi altele: în faţa gîndirii independente şi a diversităţii, legislatorii noştri tind să se refugieze în spatele stereotipurilor naţionale, să adopte o cucernicie superstiţioasă în faţa unor simboluri, să îmbrăţişeze uniformitatea şi alinierea cazonă“.*

De excesele proiectului referitor la dreptul la replică m-am delimitat chiar în timpul dezbaterii sale în Senat. Frazele bombastice şi imprecise din proiectul de articol 270 al Codului Penal mi se par şi mie nefericite. În aceste două puncte sîntem, deci, de acord.

Nu reuşesc, însă, să văd de ce intenţia legii mele de a obliga la formularea ŞI în româneşte (nu exclusiv în româneşte!) a mesajelor publicitare ar trăda un „complex“ sau un „handicap cultural“. Au francezii, canadienii, cehii, polonezii, ungurii (ţări în care există legi similare cu a mea, chiar mai drastice) asemenea complexe şi handicapuri? Vă puteţi dv. imagina, de pildă, la o televiziune din Anglia, mesaje promoţionale în rusă sau germană, nedublate în engleză? Ce „cucernicie superstiţioasă“, ce „aliniere cazonă“ e în solicitarea adresată publicitarilor de a nu fi obscuri la modul arogant prin utilizarea unor limbi necunoscute de 80% din populaţie?

Cu tristeţea că în subtila revistă *Dilema* îşi mai face loc acest *malentendu*,

vă salut prietenească,

George PRUTEANU

Bucureşti, 20 ian. 2003

Precizare: În articolul meu nu este vorba deloc – dar deloc! – despre dl George Pruteanu, ci despre Legea pentru folosirea limbii române..., *votată* de Parlament, dar – din fericire – nepromulgată de Preşedintele Ion Iliescu. De ce se simte dl Pruteanu vizat direct, uimit şi ofensat? Curat *malentendu*... (Mircea Vasilescu)

(In)Actualităţi

Şoferul şefului

Şoferul şefului nu este un personaj recent apărut în societate. A apărut poate pe vremea cînd mafioţii americani nu aveau chef să îşi conducă singuri maşinile sau poate chiar înainte. Pe vremea comunismului, şoferul şefului încărca portbagajul maşinii de fiecare dată cînd mergea cu tovarăşul de la partid la sate. Era prieten cu vînzătoarele de la alimentara şi ştia cel mai bine să ascundă sub scurta de stofă muncitorească puii congelaţi luaţi de sub tejghea. Dar acei şoferi sînt de domeniul istoriei. Noii şoferi ai şefilor sînt tineri geluiţi, cu pantofi italieneşti făcuţi pe vapor şi cu ghiul de aur. Nu au moştenit multe de la predecesorii săi. Doar capacitatea ieşită în comun de a sta în poziţie de drepţi ore în şir, aşteptînd ordinul stăpînului.

Şoferul şefului conduce o limuzină luxoasă sau un jeep. Mănîncă la *fast-food*-uri şi scuipă cu precizie pe parbrizul Daciei pe care o depăşeşte cu 150 la oră, dacă şoferul acesteia nu îi face loc. Se mişcă şmechereşte, are la el oricînd o casetă cu manele şi o bîtă de *baseball*. Deh, dacă se iau golanii de şef...

Şoferul şefului se simte în mediul lui la simpozioane şi conferinţe. Face mişto cu alţi şoferi de şefi, se laudă cu diurna grasă şi scuipă des pe oglinzile laterale, ca să le dea lustru... Chiar dacă nu ajunge la masa şefilor, să se înfrupte din delicatese, se laudă prietenilor că a dat mîna cu Băsescu sau că a văzut cum şeful s-a pupat pe bot chiar cu Năstase... Ştie cîte grame de silicon are Mihaela Rădulescu la piept şi la ce oră a ajuns Andreea Marin acasă.

Şoferul şefului are o vastă cultură: ştie despre Beethoven, despre Enescu, despre Platon şi chiar despre Jean-Louis Calderon. Desigur, ştie unde sînt străzile cu numele astea. Dacă şeful e tare în funcţie, şoferul îi şi bate pe poliţiştii care îl opresc. Dacă şeful e doar un şefuleţ, atunci numai îi înjură.

Cînd e vorba de şef, în viziunea şoferului, acesta este un semizeu – „omul cel mai bun, omul cel mai drept“... Doamne fereşte să îl contrazici. *The chief* este cel mai tare afacerist din judeţ, are cea mai frumoasă nevastă sau amantă şi a făcut chiar şi un an la Oxford. Pentru şef, umilul său şofer ar face aproape orice. Dacă şeful i-ar da o valiză cu dolari să o ducă la bancă nu ar ezita să fugă cu banii şi maşina din ţară. Pentru că şi el ştie să dea ţepe. Şi vrea să fie şi el şef cu şofer...

Tiberiu OPREA

tibio@protvbv.ro

Nr. 509: *„Rostul Universităţii“*

„Studenţilor ce sînteţi!“

Îmi amintesc ce mi-a povestit mama, mai demult, în momentele noastre de rîs împreună. Am crezut la început că e o glumă. Abia apoi am aflat că, de fapt, era o anecdotă.

După nişte cursuri epuizante, cum trebuie să fie cele de la Facultatea de Medicină, toată grupa ei (de nebuni, fie vorba între noi) s-a urcat în bătrînul 66, decisă să facă blatul. Era încă pe vremea cînd vînzătoarele de bilete îşi aveau „biroul“ în troleibuze. Ei s-au făcut că nu o observă. Şi atunci, biata femeie a început să facă ceea ce ştia probabil cel mai bine: să-i înjure. După un potop de sudalme, pe care a le scrie se sparie tastatura, a încheiat apoteotic şi plină de năduf: „Studenţilor ce sînteţi!!!“.

Dacă asta va fi fiind viziunea omului din bobor asupra categoriei „student“, a mea a fost, de cînd mă ştiu, cu totul alta. Am aşteptat facultatea ca pe o iubită (cu nopţi întregi de nesomn, planuri şi tremurături, după ce am aflat că fusesem admis). Mi-o imaginam ca pe un fel de El Dorado al intelectului, ca pe un *kepos* epicurian, ca pe grădinile lui Akademos, un univers în care spiritul meu avea să zburde liber etc., etc. Vise de adolescent.

Bănuiţi deja că au devenit utopice. Înţelegeţi că m-am lovit de aceleaşi probleme ca în liceu, numai că acum amplificate şi mai serioase: birocraţie, lipsa de timp (esenţial ca să te DEDICI), orare nebuneşti, dezorganizare.

Dar nu despre astea vreau să îmi aduc aminte, acum, un „îmbătrînit în rele“ în anul al IV-lea la Clasice. Nu! Aş vrea să închid în mine tot ceea ce a fost frumos, tot ceea ce a însemnat începutul viitoarelor plăceri intelectuale, al viitoarei căutări. Pentru că, din punctul acesta de vedere, profesorul Ceauşescu avea dreptate cînd ne spunea că facultatea dă numai direcţii. Deschide poarta. Depinde numai de tine să intri pe ea şi să adulmeci drumul.

Şi încă ceva: şi mie, ca şi fidelei dumneavoastră corespondente, Ioana Petrea, mi s-a sugerat insistent „să nu dezamăgesc“. Poate încrîncenarea de a nu se întîmpla asta să mă fi oprit de la a vedea chiar toate bucuriile vieţii de student?

Cu melancolic respect, al dumneavoastră,

Valeriu DIŢULEASA

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 511: *„Cuvîntul de onoare“*

Articolul Tamarei Stănciulescu

Aş vrea să vă împărtăşesc reacţia mea la numărul dumneavoastră dedicat onoarei şi, în mod particular, la articolul doamnei Tamara Stănciulescu.

Este un lucru cert că respectarea cuvîntului dat, că enunţul este sau nu însoţit de precizarea „de onoare“ este o datorie morală. Tocmai aici mi se pare mie că intervine o mică confuzie: respectarea cuvîntului este de resortul moralei, ori morala este prin definiţie personalizată. O morală (fie ea chiar şi minimă) nu pare a fi genetic înscrisă în celulele noastre. Ea provine dintr-o sumă de influenţe exterioare nouă, exterioare corpului şi eului nostru iniţial, sumă de constrîngeri sociale. Or socialul nu este peste tot la fel, nici constrîngerile şi deci nici morala.

La modul foarte general, referindu-mă strictamente la punctul nostru de vedere, iudeo-creştin, în privinţa cuvîntului dat avem ca referinţă „să nu minţi“. Comanda aceasta este adresată oricărui membru al unei comunităţi bazate pe relaţii interumane directe, în care nu intervin reglementări legale, clanice, de breaslă sau altele care să statueze în mod mai concret şi personalizat discursul. Este cazul microformaţiunilor sociale rurale care au existat şi continuă să existe oriunde în lume, deci şi în ţara noastră. Nu poţi minţi într-un orăşel de 1.500 de suflete, te ştie toată lumea şi ceea ce precumpăneşte este relaţia biunivocă tu-ei, nicicum legea, interesele economice sau altele (vezi eventual *Moromeţii).* Asta este valabil în Dorohoi sau în Louisiana. O altă categorie de persoane care funcţionează conform aceluiaşi principiu sînt confreriile de toate felurile (profesionale, familiale, mafioase) şi minorităţile cum ar fi imigranţii, cerşetorii, ţiganii, evreii etc. Între membrii aceleiaşi confrerii sau minorităţi minciuna sau simpla nerespectare a cuvîntului dat este rău văzută, riscă să antreneze excluderea parţială sau definitivă a făptaşului din comunitate. Modelul universal ar fi cavalerii mesei rotunde.

În afara acestor cazuri, societatea a necesitat din cele mai vechi timpuri o doză de ipocrizie şi de minciună. Aşa funcţiona Egiptul faraonilor, Roma imperială, aşa funcţionau marile regate (Anglia sau Franţa), aşa funcţionau marile familii de negustori sau industriaşi etc. Este oare imaginabil ca Mazarin să fi ajuns ce a ajuns pe căi exclusiv cinstite şi fără să-şi calce cuvîntul? Este asta mai imaginabil decît un G.W. Bush care să-şi respecte spusele? Probabil că dacă primul Rotschild şi-ar fi respectat cuvîntul dat fără excepţie, ar fi rămas în memoria colectivă ca un bunic de onoare. Ce să vorbim despre politică, disciplină ce face abstracţie prin definiţie de „cuvîntul de onoare“, din moment ce pentru a o practica este necesară o şcoală care te învaţă între altele cum să scapi de povara cuvîntului dat.

Probabil că ataşamentul nostru faţă de cuvînt este o urmare a faptului că nu am năzuit niciodată ca naţie la mai mult decît petecul nostru de pămînt. Ceea ce nu este peiorativ. Doar că am rămas săraci şi cinstiţi şi că devenim din ce în ce mai săraci fără să rămînem veşnic încremeniţi în cinstea noastră strămoşească. Şi asta este normal, încercăm să ne deschidem. Cine poate spune că România primilor 45 de ani ai secolului al XX-lea era o ţară de oameni cinstiţi? Cîte scandaluri financiare am avut? Cîte schimbări de guverne veroase? Cîte falimente frauduloase? O privire rapidă peste presa vremii ne arată că cinstea era de miză acolo unde ieşirea la lume era strîmtă. Acel spaţiu de cinste este, într-adevăr, pe ducă şi este păcat. El se pierde deodată cu pîrleazurile dintre ogrăzi, cu dulceaţa laptelui proaspăt muls şi nepasteurizat, cu gustul gutuilor culese din gutui. Dar am ales ieşirea la lume. Excepţiile de la adevăr, recunoscute ca benefice de exemplu în cazul medicilor (secret profesional), vor trebui extinse progresiv şi scoase de sub tutela răului pentru a intra nu în bine, ci în cotidian.

Ce să le spunem copiilor? Să nu mintă şi să fie oameni de cuvînt. Cum le spune şi popa: faceţi ce spun eu, nu ce fac eu. Pregătiţi astfel, fără rigiditate şi culpabilizare, vor putea probabil să găsească modalităţi onorabile de a înfrînge regula. Şi pe aceasta, ca şi pe toate celelalte făcute de om.

Cristian Gabriel CARP

3, rue Soyer 92200

Neuilly sur Seine, Franţa

Nr. 512: *„Idolii zilei“*

Simpla căutare...

Eram în gimnaziu cînd visam pierdut la *Nada Florilor* şi luptam eroic alături de *Neamul Şoimăreştilor,* intram în adolescenţă „naiv“, fiind singurul din clasă care ştia adevăratul nume al lui Voltaire şi mai tîrziu spuneam, cu un iz anecdotic, că Balzac a creat o întreagă societate, pe cînd Dumnezeu a reuşit să zămislească doar doi oameni – blasfemie mi se părea să nu te înclini în faţa *Portretului lui Dorian Gray* cînd am reuşit la facultate, intrînd astfel într-*Un veac de singurătate* în care am trăit cu *Greaţa* lui Sartre şi am evadat din timp într-o *Noapte de sînziene* pe *Cărarea timpului ce se bifurcă* descoperind *Nostalgia* lui Cărtărescu... „Că fi'ncă de ce“ – o să mă întrebaţi – i-am venerat? Ştiam că sînt om şi m-am lăsat pierdut în căutarea unui sens, a salvării... Nu le-am găsit (pentru că sînt om), dar simpla căutare mi se pare o raţiune suficientă pentru a continua să-mi îmbogăţesc Pantheonul (sau, poate, pentru a reveni la vechii idoli)!

Daniel ŞTEFAN

dastef@yahoo.com

P.S. E o trecere în revistă a unei mici părţi dintr-o listă foarte lungă. Mi-aş permite totuşi, să mai menţionez că am purtat doliu la moartea lui Freddie Mercury şi a lui Kurt Cobain!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Soarta şi norocul**
- **Diplomaţia culturală**
- **Genocid: martiraj competitiv**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Un sondaj

Zilele trecute, o prietenă de la Bruxelles mi-a trimis următorul text, întrebîndu-mă dacă circulă şi pe la noi. Poate, dar eu nu am dat de el, aşa că vi-l forwardez şi Dumneavoastră. Iată-l:

Luna trecută, ONU a realizat un sondaj la scară mondială. Întrebarea era următoarea: Vă rugăm să ne spuneţi, dacă doriţi, opinia Dumneavoastră sinceră asupra unor posibile soluţii la penuria de hrană din restul lumii. *Sondajul a fost însă un eşec total, întrebarea nefiind înţeleasă de majoritatea celor anchetaţi. Astfel:*

- *în Africa nimeni nu a înţeles ce-i aia „hrană";*
- *în Europa de Est nimeni nu a înţeles ce-i aia „sincer";*
- *în Europa de Vest nimeni nu a înţeles ce-i aia „penurie";*
- *în China nimeni n-a înţeles ce-i aia „opinie";*
- *în Orientul Mijlociu nimeni nu a înţeles ce-i aia „soluţie";*
- *în America de Sud nimeni nu a înţeles ce-i aia „dacă doriţi";*
- *în sfîrşit, în Statele Unite nimeni nu a înţeles ce-i aia „restul lumii".*

Dar în România? – mi-a trecut mie involuntar şi stupid prin minte. Şi drăcuşorul mic şi empirist al antropologiei mi-a şi şoptit imediat la ureche: *Hai să vedem!*

Mi-am făcut aşadar timp, m-am îmbrăcat frumos ca să arăt serios, m-am înzestrat cu o hîrtie pe care am încropit un soi de antet ONU şi m-am dus la întîmplare într-un bloc din apropiere. Îmi era cam jenă, ca să fiu sincer, dar eram şi tare curios. Mi-am luat aşadar inima-n dinţi şi am sunat la o uşă:

– ONU a lansat un sondaj la scară mondială şi am vrea să...

– Lasă-mă, dom'le, că...

Reflexele de teren s-au pornit de la sine şi m-am pomenit revărsînd asupra bietului „subiect" toate strategiile de persuasiune pe care le-am exersat de atîtea sute de ori. Am reuşit şi de data aceasta şi omul m-a invitat în casă, unde am putut să-i pun cît se poate de serios întrebarea buclucaşă.

– În restul lumii!? De ce doar în restul lumii? Ce, la noi umblă cîinii cu covrigi în coadă? Ştiam eu că ăştia de la NATO...

– De la ONU – îl corectez eu.

– Tot aia. Aşa a fost totdeauna cu noi, românii, ca la Yalta, iar ne lasă în voia sorţii, se ocupă doar de „restul lumii"!

Şi era sincer...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O iarnă fortuită, o guvernare la fel

La o dezbatere organizată de BBC, ministrul Octav Cozmâncă urla în telefon cum numai incompetenţii dovediţi ce se ştiu inamovibili o pot face. Printre ţipete a emis fraza care poate sparge topurile cu prostii pretenţioase de la *Academia Caţavencu:* „A fost o iarnă grea, a fost o iarnă fortuită". Fortuit înseamnă întîmplător, iar iarna aceasta, cum are iarna obiceiul să facă, a venit imediat după toamnă şi deloc fortuit. Chiar dacă şeful său direct l-a certat săptămîna trecută pentru că a folosit cuvîntul „guvernator" la fel de nepotrivit, calităţile filologice ale ministrului Administraţiei nu surprind, ca şi incapacitatea guvernului de a rezolva altfel decît fortuit problemele realităţii.

Criza facturilor de întreţinere care a izbucnit în presă săptămîna trecută a aruncat în aer agenda publică atent construită de guvern: alegeri anticipate, alegeri decalate, vot uninominal, regionalizare, nu regionalizare, ci doar un fel de reîmpărţire administrativă. Să te trezeşti în plină iarnă cu scandaluri de bloc pentru sume insuportabile la întreţinere este ceva supărător pentru un guvern care avea de lucru la teme cu mult mai importante. Agitaţia minoră a primitorilor de căldură de la stat a făcut ca săptămîna ce a trecut premierul să nu mai emită o nouă propunere de schimbare a sistemului electoral, a celui constituţional sau măcar a celui politic. Teoria generală a democraţiei are incontestabil de pierdut. Întreaga poveste arată o ţară reală confuză şi condusă prost care se iveşte de sub propagandă şi sisteme teoretice:

O societate nehotărîtă faţă de trecutul său

Nu există o idee despre ce ar trebui să se întîmple cu sistemul centralizat de distribuire a căldurii. Deşi inuman şi strivitor pentru individ, sistemul întreţine prin simpla sa existenţă o întreagă elită de tehnicieni şi administratori care, fără misiunea sacră de a ne încălzi, ar pica pradă ca tot omul crizei vîrstei mijlocii, simţindu-şi inutilitatea existenţială. Sensibile la sănătatea psihică a elitelor de specialişti, guvernele româneşti au găsit mereu soluţii pentru resuscitarea Sistemului, în locul unei politici clare de înlocuire cu sisteme mai mici, mai umane, deci mai eficiente, chiar dacă gestionate de tot omul nespecialist.

O economie de piaţă cu structuri închistate

După ce liberalizarea din 1997-1998 a aruncat în aer falimentarul protecţionism şi falsa stabilitate din epoca Văcăroiu (la care PSD nu încetează să viseze), adaptarea la economia mondială a presat spre alinierea lentă a preţurilor româneşti la energie celor mondiale. Controlat doar indirect de stat, preţul la energie a urcat, continuă şi va continua să o facă. Numai că guvernele din 1997 pînă la cel actual au rezolvat doar prima parte a problemei: au renunţat să mai încarce statul cu preţul subevaluării energiei, dar au lăsat consumatorul la cheremul furnizorilor, pe care nu i-au reformat sau privatizat. Ca orice mecanism viu, Petrom, Electrica, Termoelectrica etc. s-au perpetuat şi conservat, aruncînd costurile spre consumatori. Atunci cînd guvernul a încercat o ipocrită politică socială încercînd să limiteze creşterile de preţuri, fără să schimbe nimic din sistemul care produce pierderi, s-a lovit de FMI. Acesta spune ceva logic: furnizorii intră în faliment şi veţi fi nevoiţi să acoperiţi gaura neagră de la buget, pentru că doar nu vor dispărea curentul electric sau benzina din România. Ceva mai logic e greu de închipuit, dar pentru a face această simplă legătură e nevoie de ceva care lipseşte administraţiei „fortuite" de la Bucureşti: viziunea.

O politică de la o lună la alta

Iată de ce este ipocrit să arunci vina costurilor din iarnă spre un acord încheiat vara cu FMI. Nu acordul a scumpit gigacaloria, ci sistemul perdant de producţie şi distribuţie gestionat de guvern. Ba chiar în spatele manevrei de a scumpi vara căldura pare a se ascunde un gen de şmecherie de cartier: Cine, noi? Nici nu ştiam, să mor eu! Cînd indignarea publicului a devenit evidentă, guvernul s-a reunit de urgenţă şi a luat o măsură pe care chiar ministrul Cozmâncă a numit-o „de moment", reuşind să utilizeze corect cuvîntul. Televiziunile independente s-au extaziat de ce guvern grijuliu are România. Întrebat de BBC (care începe să devină tot mai incongruent cu restul mediei, dar asta nu înseamnă că ceva este în neregulă cu BBC) cît costă măsura, a dat un răspuns năucitor: vreo 5.000 de miliarde, urmează să calculăm. Aceste „vreo" şi „urmează" după ce măsura a fost deja adoptată au fost exprimate calm şi explică plenar subtitlul.

Un cetăţean strivit, făcut dependent şi pedepsit pentru iniţiativă

Din ce în ce mai aproape de faliment, sistemul a început a fi abandonat de cele mai inovative dintre victimele sale, cei care au realizat că este mai bine să ai încălzire proprie, cînd vrei tu şi cîtă vrei, nu cîtă îţi spun „specialiştii" că ai nevoie. Statul s-a străduit să descurajeze această iniţiativă calculînd corect, dar pervers: mai puţini clienţi, pierderile se împart la mai puţini. A urmat povestea rău-platnicilor apăraţi de guvern împotriva vecinilor exasperaţi. Practic, guvernul român a intervenit în relaţiile dintre doi membri ai unei asociaţii private, fără soluţii, spunînd ceva de genul: mai negociaţi, băieţi! Ciudat cum domni care locuiesc la vile, construite fie de mult de alţii, fie curînd pe bani furaţi, dau ordonanţe în apărarea celor din blocuri, unii împotriva altora. A urmat firescul val al celor care şi-au instalat recent contoare individuale, modalitate răspîndită prin care indivizi exasperaţi profită de oferte private pentru a face un gest simbolic, dar obscen către un stat care îi jupoaie pentru a-şi acoperi incapacitatea. Din nou statul a descurajat iniţiativa sau chiar a faultat-o de-a dreptul în cazul Bucureştiului. Calculul era la fel de corect şi la fel de pervers: dacă toţi plătesc doar cît consumă, cine plăteşte pierderile din reţea, adică cine mai plăteşte incompetenţa guvernului în a proiecta o politică de restructurare şi retehnologizare? În final s-a hotărît să plătească bugetul, veşnica rezolvare în România. Guvernul se simte bine acum, a rezolvat înţelept o criză. Aşa guvern inteligent mai rar! Iar domnul Cozmâncă calculează de zor cît peste „vreo" 5.000 de miliarde îl costă această măsură. Vreo cîteva procente din PIB şi vreo cîteva palme de la fortuitul ăla de FMI, care iar va fi de vină.

© P. Piscoi

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL ANUNȚĂ

OFERTE EXTRAORDINARE!

• 3 CĂRȚI = 50.000 lei
• 1 CARTE = 35.000 lei sau 70.000 lei sau 100.000 lei

PESTE 500 DE TITLURI DISPONIBILE!

UNDE? Numai AICI:
• Librăria REGALLĂ, Str. Ion Câmpineanu nr. 5, București (Zona Piața Universității)
• Librăria ALL, Bd. Timișoara nr. 58, București (sediul editurii)
• www.all.ro

Completează-ți biblioteca cu Editurile ALL!

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Machiaje postume

Istoria abundă de personaje învestite cu ranguri care nu li se potrivesc. Numai comunitatea acestui soi de destin putea dezvălui o apropiere între două personaje cu desăvîrşire perimate, pe care capriciul istoriei le readuce în actualitate: fostul rege Carol al II-lea şi Alexandru Drăghici, fostul organizator al represiunilor staliniste din anii '50. Ambii au adus ţării grave ponoase, fiecare în felul său, amîndurora oferindu-li-se acum o nesperată şansă de ispăşire. Urmare unei iniţiative pe care nimeni nu şi-o asumă, osemintele regelui fugar, îngropate la celălalt capăt al continentului, vor fi deshumate şi repatriate în solul natal. Cît despre fostul călău-şef de pe vremuri, îngropat şi el peste hotare, ceea ce se plănuieşte nu este recuperarea rămăşiţelor lui, ci doar a pozei lui, destinată să completeze galeria de portrete ale foştilor săi preşedinţi, cu care Parlamentul a decis să se împodobească. Ştirea despre reînhumarea fostului rege a fost primită cu indiferenţă, nu şi cea depre onoarea lui Drăghici şi a parlamentarismului stalinist în general.

Totuşi reînhumarea fostului rege are implicaţii sensibil mai importante. Gestul reafirmă continuitatea instituţiei monarhice la aproape şase decenii de la abolirea ei şi este săvîrşit de un regim republican. Întreprinzîndu-l, prezenta putere face încă un pas în direcţia reconcilierii demonstrîndu-şi totodată o încredere în propria-i stabilitate care îi permite exhibarea fără teamă a unor astfel de generozităţi. Consimţind la executarea întregului proiect, fostul emigrant de la Versoix validează concomitent atît continuitatea dinastiei, cît şi onorabilitatea regimului care o neagă tolerînd-o.

Schimbarea locului de veci nu are cum să schimbe şi locul lui Carol în zbuciumata istorie a României interbelice. Neîngrădita lui instabilitate, cupiditate şi imoralitate au patronat întîi prăbuşirea regimului democratic şi apoi a graniţelor ţării. Bilanţul scurtei sale domnii a fost prea catastrofal pentru a naşte în mintea descendenţilor săi ideea de a folosi reînhumarea ca pe un prilej pentru reabilitarea amintirii acestui nărăvaş strămoş. După ce o izgonise pe mama lui, el şi-a abandonat unicul fiu lăsîndu-i, la vîrsta fragedei copilării, povara unui tron ale cărui atribuţiuni erau exercitate de o incontrolabilă regenţă. Călcîndu-şi cuvîntul dat forţelor politice naţionale, în dispreţul acestora şi al legislaţiei în vigoare, el revine în ţară pe ascuns, îşi detronează fiul şi se autoproclamă rege, punînd astfel bazele unei opoziţii care avea să-i pregătească prăbuşirea. Despărţit de mamă, dar şi de bunică, nefericitul adolescent se vede obligat la o convivialitate resemnată cu metresa tatălui. Izgonit după copleşitorul bilanţ al acestei nefaste domnii, Carol îşi abandonează încă o dată fiul, numindu-l el însuşi pe viitorul dictator militar, la cheremul căruia îl lasă. Cu aceste împovărătoare amintiri, fostul rege Mihai veghează la ultima reîntoarcere a volatilului său părinte. Casa Regală desemnează pe unul dintre membrii săi notorii, prinţul Duda, să se ocupe de gestionarea întregii operaţii, dar nu se oferă să participe la suportarea cheltuielilor: 2,8 miliarde lei trecute integral în socoteala bugetului de stat.

▲

BARBURISME

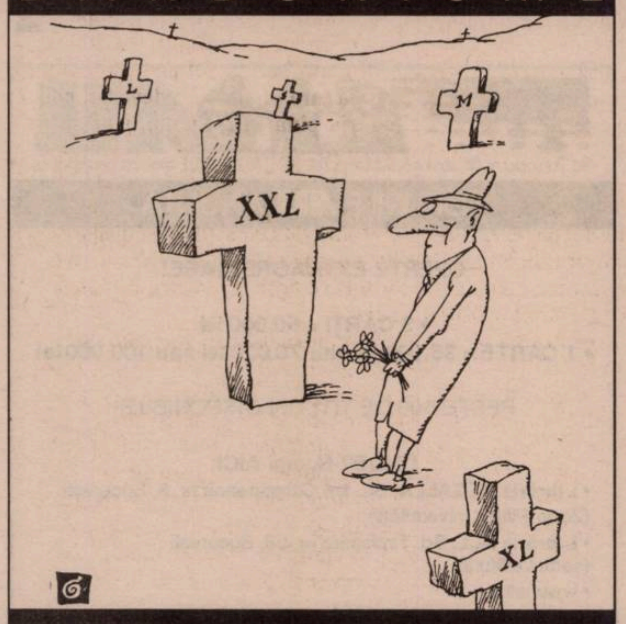

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Şi în Franţa?...

Cine nu ştie că, în istoria noastră modernă, ne-am obişnuit să ne uităm spre sora noastră mai mare, Franţa, pentru a ne inspira în materie de legislaţie, organizare, instituţii etc.? Dar istoria noastră modernă – se pare – a trecut, *les connaisseurs* spun că ne aflăm în plină postmodernitate, aşa că nu prea mai sîntem la curent cu ce se întîmplă în Franţa. Sigur, în era comunicării globale, cine vrea n-are decît să citească ziarele franceze pe Internet, ceea ce presupun că se şi întîmplă cu mulţi români francofoni; a dispărut însă acea preocupare de a şti ce se întîmplă la Paris, de a dezbate problemele lor ştiind că mai devreme sau mai tîrziu vor fi şi ale noastre. Încerc să dreg atît cît pot şi rezum (după *Le Monde* din 11 decembrie 2002) o temă de discuţie care – *évidemment* – ni se potriveşte şi nouă.

Ministrul Culturii din Franţa i-a cerut, în iunie 2002, scriitoarei Catherine Clément să evalueze oferta culturală a televiziunii publice franceze şi să facă recomandări şi propuneri pentru ca un public tot mai numeros să beneficieze de emisiunile culturale. În decembrie, Catherine Clément a prezentat un raport de aproape 100 de pagini, intitulat *La nuit et l'été*: seamănă cu un titlu literar, dar de fapt se referă la momentele în care se difuzează cu precădere programele culturale – noaptea sau în timpul verii. Prima parte a raportului e consacrată definirii culturii la televiziune. Catherine Clément constată că, de multă vreme, la televiziunea publică a triumfat o „viziune sociologică asupra culturii", realizatorii s-au adăpostit sub o umbrelă *à la* Bourdieu, spunînd că „totul e cultură", iar încercările de a vorbi despre cultură în sensul tradiţional, despre *creaţie*, sînt taxate drept elitiste, numai bune de plasat pe canale speciale, de tip La Cinq sau Arte (sau România Cultural în cazul nostru). Autoarea raportului este împotriva înfiinţării unor asemenea canale şi argumentul ei mi se pare cu totul pertinent: în acest fel, „se golesc de sens canalele generaliste, se fabrică nişte ghettouri, comode pentru a evacua pe acolo cultura. Să nu ne mai mirăm de scăderea de audienţă a programelor culturale!". Iar Catherine Clément nu condamnă goana după audienţă a televiziunii publice franceze; ba chiar invocă modelul BBC, pentru care „a păstra locul întîi în audienţă este o datorie civică, dat fiind că este un serviciu public eliberat de publicitate". Dar tema audienţei ar trebui abordată prin evaluări calitative şi prin dialogul cu publicul. Audienţa slabă a unor programe culturale se datorează şi faptului că realizarea lor este bătrînicioasă *(leur mise en scène est trop souvent vieillotte)*, dar şi, în alte cazuri, programării la ore tîrzii. Altminteri, sigur că e greu să faci „să treacă sticla" subiecte precum teatrul, dansul, pictura, recunoaşte Catherine Clément, dar există emisiuni care au reuşit să o facă şi au înregistrat şi o bună audienţă. Acestea sînt mai degrabă excepţii, pentru că în general la televiziune se manifestă „o ură faţă de artă, faţă de frumos".

Pentru a îndrepta lucrurile, autoarea raportului invocă expresia lui Maiakovski „elitism pentru toţi", teatrul naţional popular al lui Jean Vilar, succesul unor festivaluri de muzică simfonică devenite în cîţiva ani foarte populare şi, mai ales, face cîteva propuneri concrete. Între altele, instituirea, la France Télévisions, a unei funcţii de director pentru artă şi cultură, pe acelaşi plan cu directorul de programe; instituirea unei mici structuri care să se ocupe de „cercetare, inovaţie şi invenţie" şi să identifice soluţiile şi formulele cele mai potrivite pentru programele TV culturale; un Consiliu consultativ pentru programe din care să facă parte reprezentanţi ai asociaţiilor de telespectatori; programarea mai devreme a emisiunilor culturale (ceea ce ar putea duce, contrar prejudecăţilor, chiar la o *creştere* a audienţei: autoarea dă exemplul emisiunii „Campus" care, începută într-o zi cu o jumătate de oră mai devreme din cauza unei greve, a crescut de la 10% la 17%); identificarea unei cote acceptabile de audienţă care să împace şi interesul televiziunii, şi accesul la cultură; o rubrică de informaţii culturale la fiecare telejurnal. Pentru ca totul să aibă greutate, este propusă consfinţirea, în Constituţie, a obligativităţii statului de a organiza serviciul public de radio şi televiziune, după modelul articolului constituţional care prevede obligaţia statului de a organiza învăţămîntul public.

De obicei, atunci cînd se discută despre cultură la TV în România, se invocă Occidentul şi se spune că acolo e bine. Raportul alcătuit de Catherine Clément demonstrează că, în linii mari, şi sora noastră Franţa are cam aceleaşi probleme ca şi noi, ceea ce ne-ar putea îndemna, în stilul românesc specific, să ne culcăm pe-o ureche („dacă pînă şi francezii au probleme, ce să mai zicem noi, care..." etc.). Există totuşi o diferenţă importantă, aşa cum se poate observa din acest raport: în Franţa se caută soluţii care să împace diversele interese, pe baza unor analize detaliate. La noi, funcţionează încă principiul „las' că ştim noi mai bine...".

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Un tablou cu cîntec

Deşi, prin forţa lucrurilor, cunoşteam foarte bine toată povestea, am citit cu încîntare textul lui Adrian Cioroianu din numărul trecut al *Dilemei*. Graţie talentului povestitorului, în primul rînd, dar şi fiindcă relatarea e, *pour une fois*, exactă. Cînd publicam în *Dialog*, acum două decenii, tabloul lui Dan Hatmanu în care Ştefan cel Mare dă noroc cu Nicolae şi Elena Ceauşescu, nu bănuiam că, peste ani, şotia noastră va genera mai multe poveşti suprapuse. Atunci, într-adevăr, aşa cum bine observă Adrian Cioroianu, cei care erau pe aceeaşi lungime cu noi „au zis că făcătura redacţiei e un mişto total". A spus-o, la *Europa liberă*, şi doamna Monica Lovinescu (îi trimisesem revista, aşa cum făceam de obicei, „pe căi ocolite", ca să folosesc limbajul consacrat pentru astfel de situaţii). Relatînd, la rîndul lui, faptele în *Cenzura în România. Schiţă istorică introductivă* (2000), Adrian Marino le încadrează în şirul de evenimente ce au culminat cu percheziţiile şi ancheta din mai 1983 ce ne-au vizat pe noi, denumiţi în documentele Securităţii (acelea publicate cu ţîrîita în *Cartea albă)* „grupul de la Iaşi" (dar asta e o altă poveste, mult mai complicată). Numai că domnul Marino crede că am fi greşit faţă de cenzură reproducînd un tablou „interzis" de Dan Hatmanu, „cu titlul aparent derutant *Omagiu*". În realitate, opera cu pricina nu era cîtuşi de puţin interzisă (e drept însă că, după toată tărăşenia cu *Dialog*-ul, nu ştiu să mai fi fost reprodusă undeva), iar titlul ei nu era *Omagiu*, ci *Istorie*, titlu a cărui paternitate o revendic: l-am inventat, spre amuzamentul lui Sorin Antohi, care adusese reproducerea fotografică, dar uitase să-l întrebe pe autor cum îşi botezase tabloul.

O interpretare apropiată de aceea a lui Adrian Cioroianu a propus Mihai Dinu Gheorghiu în nişte „Amintiri necenzurate despre cenzură" *(Monitorul de Iaşi,* 30 iulie 1999). Implicat el însuşi în aventurile *Dialog*-ului, M.D.G. notează că „datorită contextului, anumite lucruri puteau să capete o semnificaţie subversivă indiferent de intenţiile reale ale autorului, astfel încît chiar texte sau imagini «neutre» ori chiar conforme («pe linie») să apară drept aluzive, subversive, «rău» intenţionate...". Şi mai departe: „O performanţă în acest sens a fost publicarea reproducerii unui tablou semnat de Dan Hatmanu pe prima pagină a *Dialogului,* tablou care reprezenta cuplul prezidenţial ciocnind o cupă de şampanie cu Ştefan cel Mare, acesta scoţînd mîna cu paharul dintr-un celebru tablou votiv (Putna?). Performanţa era mai întîi a lui Hatmanu, care a folosit o tehnică suprarealistă (animînd un tablou într-un tablou, combinînd o reproducere şi un portret într-o manieră «postmodernă»). În tîrg s-a răspîndit zvonul că *Dialogul* a publicat o caricatură a lui Ceauşescu (!), ceea ce era nu doar imposibil, dar şi inexact, în raport cu calitatea portretelor «realiste» ale lui Nicolae şi Elenei, Hatmanu fiind un foarte bun portretist. Mai mult decît atît, tabloul respectiv era comanda Comitetului Judeţean de Partid şi deci o ilustrare a genului «neovotiv» şi a prostituţiei artistice. Cum în acei ani realitatea întrecea ficţiunea în umor involuntar, tabloul era în felul lui o capodoperă de ambiguitate (unde va fi fiind acum?!) şi o ilustraţie a bizantinismului «iepocii»".

Habent sua fata tabulae pictae, sînt tentat să exclam parafrazînd o celebră vorbă... Dar ia să vedem care este, astăzi, părerea creatorului. Într-un interviu acordat revistei *Opinia studenţească* (20-26 martie 2000) Dan Hatmanu declară că tabloul conţinea (aţi ghicit!) „o mare ironie". Numai că explicaţiile pe care le dă pictorul sînt destul de derutante. Astfel, spune domnia-sa, *cupa* lui Ştefan cel Mare era plină în timp ce *paharele* pe care le aveau în mînă Elena şi Nicolae Ceauşescu „erau cu foarte puţin vin în ele" (a se observa şi contrastul *cupă – pahare,* contrast probabil el însuşi subversiv). De aici au pornit fel de fel de discuţii, iar cineva i-a povestit pictorului că s-ar fi făcut observaţii răuvoitoare de genul: „Cum, Ştefan cel Mare are băutură în pahar şi conducătorii noştri n-au? Înseamnă că au băut, înseamnă că-s beţivi...".

Ca să vezi de unde sare *schepsis*-ul! Şi cum totul depinde de unghiul de vedere: paharul ţi se poate părea fie pe jumătate plin, fie pe jumătate gol.

À propos de unghiul de vedere, încă o istorioară suprapusă. În *Memoriile* sale, Şostakovici povesteşte că Stalin ordonase împuşcarea mai multor pictori, nemulţumit de modul în care aceştia îi realizau portretul. Stalin dorea, scrie compozitorul, să fie înfăţişat „ca un bărbat înalt, cu braţe puternice şi cu mîinile de dimensiuni egale". Un pictor, pe nume Nalbandian, a găsit soluţia salvatoare. Fructificînd creator o sugestie dată de Maiakovski, el a inventat poziţia raţei: „pictorul trebuie să-şi privească modelul aşa cum o raţă priveşte un balcon". Adoptînd această poziţie, Nalbandian a pictat un tablou reuşit, iar artiştii sovietici i-au urmat exemplul.

Se non è vero...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Fratele nostru, Vaclav Havel

Începînd cu ziua de 3 februarie, Vaclav Havel încetează să mai fie preşedintele Republicii Cehe. Se va retrage din politică, va scrie şi va medita la ceea ce s-a întîmplat cu el şi cu ţara lui în ultimii ani. A petrecut în fruntea statului 13 ani (3 ani ca preşedinte al Cehoslovaciei şi 10 ca preşedinte al Cehiei) şi a fost, cu adevărat, *regele-filozof* al epocii noastre. Într-un discurs ţinut în septembrie 2002 la New York City University, în timpul a ceea ce avea să fie ultima sa vizită ca şef de stat în SUA, Havel a mărturisit că se simte schimbat faţă de cel care era cu ani în urmă, în 1990, cînd a venit în SUA ca proaspăt preşedinte al tocmai eliberatei Cehoslovacii. *„Deşi ar fi fost de aşteptat ca această experienţă bogată să-mi dea din ce în ce mai multă încredere în mine, siguranţă şi ştaif, s-a întîmplat exact invers. În acest timp am devenit în bună măsură mai puţin sigur pe mine şi în mare măsură mai umil. Poate n-o să credeţi asta, dar pe zi ce trece simt din ce în ce mai mult că am trac, în fiecare zi mă tem tot mai mult că nu o să fiu la înălţimea funcţiei mele sau că o să dezonorez această funcţie. Mi-e din ce în ce mai greu să scriu discursuri şi cînd le scriu mi-e din ce în ce mai teamă că mă repet iarăşi şi iarăşi. Din ce în ce mai des, mi-e teamă că o să dezamăgesc teribil, că o să dovedesc lipsa mea de calificare pentru această funcţie, că în ciuda bunei mele credinţe o să continuu să fac greşeli din ce în ce mai mari, că o să încetez să mai merit încredere şi, prin urmare, că o să pierd dreptul să fac ceea ce fac. În timp ce alţi preşedinţi, mai tineri ca mine în ceea ce priveşte anii petrecuţi în funcţie, gustă cu plăcere fiecare ocazie de a se întîlni unul cu celălalt sau cu alţi oameni importanţi, de a apărea la televizor şi de a ţine discursuri, pe mine toate astea mă fac să fiu din ce în ce mai temător. Uneori mă feresc deliberat chiar şi de ceea ce ar fi trebuit să primesc ca pe o bună împrejurare, ca pe o ocazie favorabilă, din teama iraţională că voi irosi această ocazie sau chiar că voi prejudicia o cauză bună. Pe scurt, par a fi din ce în ce mai nesigur şi asta chiar în propriii mei ochi. Pe măsură ce am tot mai mulţi inamici, în mintea mea le dau din ce în ce mai multă dreptate şi astfel devin cel mai aprig inamic al meu. Cum să explic această evoluţie, complet neaşteptată, a personalităţii mele? Probabil că o să mă gîndesc la asta tot mai mult odată ce nu o să mai fiu preşedinte, ceea ce se va întîmpla la începutul lui februarie, atunci cînd voi avea timp să mă retrag pentru o vreme, să iau distanţă faţă de politică şi, ca om din nou liber, să încep să scriu ceva diferit de discursuri politice.“*

Cu aceste gînduri, Havel părăseşte istoria politică a Europei. Sînt trist, ca şi cum aş fi pierdut un frate. Un frate întru dileme. Vaclav Havel este un dilematic; un om care părăseşte funcţia supremă cu frămîntările pe care le-am citat mai sus e „de-ai noştri“. El este, poate, ultimul preşedinte dilematic. O Europă fără un preşedinte dilematic mă sperie puţin.

Cu Vaclav Havel, pleacă în cărţile de istorie un *spirit-al-unei-epoci* (cel al disidenţei anticomuniste central şi est-europene) care pierde, astfel, ultimul său exponent veritabil. Marile figuri ale disidenţei anticomuniste, marii curajoşi ai anilor '50-'80 sînt, acum, complet în afara politicii. Scriu, conferenţiază, semnează scrisori deschise, conduc fundaţii sau ţin cursuri universitare dacă nu, vai!, dorm somnul cel veşnic. Au plecat. Havel, poate cel dintîi dintre ei, pleacă, cu onoare, ultimul. Spiritul timpului nostru e altul, altă *Zeitgeist* a pus stăpînire pe lume, dar moştenirea lor rămîne. Havel şi toţi cei aidoma lui, ne-au arătat că nici o poliţie politică, că nici un lagăr, că nici o teroare nu pot distruge umanitatea din noi. Ei ne-au convins de puterea celor fără de putere, ei ne-au dovedit că spiritul poate spulbera zidul închisorii şi că frica poate fi învinsă. După 1989, Havel ne-a arătat cum se poate asuma cu eleganţă şi autoritate funcţia supremă într-un stat fost comunist; a fost nu doar printre puţinii foşti disidenţi care au avut puterea după revoluţiile anticomuniste, ci şi printre puţinii foşti disidenţi care au exersat cu succes puterea politică atunci cînd au avut-o.

Într-o regiune în care comuniştii rebotezaţi politic au revenit la putere, Havel a fost preşedintele care a guvernat asumînd că politica nu are rost dacă nu livrează răspunsuri valabile la marile întrebări morale ale timpului nostru *(„politica are sens numai dacă e precedată de conştiinţă“*, a spus Havel într-un interviu). El este irepetabil în estul Europei, acum. Într-o lume în care politica se face cu ochii la sondajele opiniei unei populaţii numai bune de prostit şi manipulat, Havel a guvernat preocupat de sănătatea morală a ţării sale. El a fost, de la bun început, imposibil în România.

Preşedinţia lui Havel nu a fost ocolită de probleme. Motive politice (amintesc aici doar conflictul cu fostul premier Klaus pe tema vitezei reformei-şoc care a dus Cehia în capitalism, enervarea „radicalilor“ cînd Havel a criticat Legea lustraţiei sau controversata sa generozitate în materie de graţiere) sau private (căsătoria relativ rapidă după moartea primei sale soţii, Olga) au întărit rîndurile detractorilor săi. Popularitatea lui Havel la el acasă a oscilat adesea, nu puţini fiind cehii care i-au reproşat că se ocupă prea mult de reprezentarea externă a ţării şi nu se implică în chestiunile spinoase ale tranziţiei interne. Dar Havel rămîne omul care a readus Cehia în Europa, rămîne marele artizan neştiut al extinderii NATO spre Est şi rămîne simbolul ireversibilităţii prăbuşirii comunismului. Havel este o lumină venită aşa, aprinsă, din epoca întunericului absolut. În urma lui, mai presus de orice, rămîne un reper – începînd cu 3 februarie, Havel este un standard şi *havelismul* este o doctrină.

P.S. Pentru a evita o depresie adîncă sau o enervare metafizică puternică, sugerez celor care se gîndesc la Havel să nu se gîndească, în acelaşi timp, la România. ▲

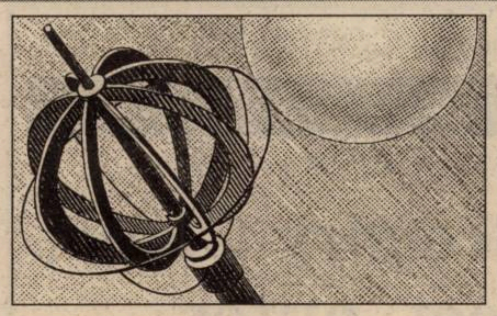

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Căsătorie din interes

Comparaţia cu o căsătorie din interes a însoţit aproape toate festivităţile aniversare ale încheierii Tratatului de le Elysée prin care Franţa şi Germania au consacrat împăcarea lor după multe conflicte sîngeroase. În cei 40 de ani scurşi de la semnarea lui, au existat lideri legaţi de o simpatie reciprocă, gata să contribuie la imaginea măreaţă a celuilalt. Nu e cazul acum: preşedintele Chirac şi cancelarul Schroeder vin din familii politice opuse, în practica puterii exercită stiluri diferite, sînt mai degrabă înclinaţi să dea atenţie intereselor divergente decît scopurilor comune. Fastul şi preocuparea pentru sărbătorirea Tratatului au fost determinate de comandamentele momentului mai mult decît de iubirea din trecut. Prin acceptarea noilor membri, Uniunea Europeană tinde să capete forme nedorite de cei consideraţi a fi motorul ei: oricît de precise şi de severe ar fi criteriile de admitere, ţările nou-venite sînt mai sărace şi mai puţin exersate în practicile democratice decît celelalte care, la rîndul lor, expun o diversitate de atitudini cu privire la rolul şi funcţiile Uniunii. A fost şi este necesară stabilirea unui cadru instituţional de luare a deciziilor, dar, e evident, deciziile nu pot avea aceleaşi efecte pentru toată lumea. Îndelung amînata Europă politică şi militară începe să prindă contur, parcă în pofida celor care spun că o construiesc. Liderii politici ştiu că o centralizare excesivă a deciziilor le va diminua capitalul electoral în propriile ţări: poporul european nu poate fi găsit în interiorul graniţelor continentului.

Acum cînd SUA îşi caută aliaţi pentru a ataca Irakul, în cadrul unei coaliţii, europenii încearcă o atitudine comună şi, dacă e posibil, să pună beţe în roate partenerului de dincolo de ocean. Este evident că doar Tony Blair, prim-ministrul Marii Britanii, este dispus să înfrunte starea de spirit pacifistă din ţara lui şi să se alieze necondiţionat lui Bush. Cancelarul Germaniei e decis în continuare să-şi ţină ţara departe de aventura irakiană („să nu vă aşteptaţi ca Germania să aprobe vreo rezoluţie care legitimează războiul“), dar a acceptat să respecte ceea ce ţine de obligaţiile asumate în cadrul NATO; preşedintele Franţei – conform tradiţiei – evită o apropiere excesivă faţă de poziţiile SUA şi le spune civililor că „războiul este întotdeauna o probă a eşecului şi cea mai proastă dintre soluţii, aşa că trebuie să facem tot posibilul ca să-l evităm“, în timp ce-i avertizează pe militari să fie gata să se deplaseze. Dar sentimentul de neplăcere determinat de unilateralismul american poate ceda oricînd în faţa reconsiderării intereselor comune.

Iritat, în SUA, Donald Rumsfeld, secretar de stat la Apărare, considerat unul dintre „durii“ administraţiei, crede că unele ţări întorc spatele problemei, pretinzînd că ea nu există: „Eu nu consider că doar Franţa şi Germania sînt Europa. Aceasta este vechea (bătrîna) Europă. Dacă priviţi întreaga Europă, veţi vedea cum centrul ei de greutate se deplasează spre Răsărit. Multe dintre ţările acestei Europe nu sînt alături de Franţa sau Germania, ci alături de Statele Unite“. Declaraţie neplăcută, atît pentru cei pe care îi desconsideră, cît şi pentru cei pe care-i laudă. E adevărat, noii membrii NATO, din Bulgaria pînă în Lituania, sînt gata să-şi ofere participarea militară, atîta cît pot. Preşedintele Poloniei a declarat că e gata să contribuie la forţele de coaliţie, chiar dacă nu va mai exista o altă rezoluţie a Consiliului de Securitate. Cehii sînt gata să-şi pună la dispoziţia americanilor unitatea lor specializată în războiul chimic. Ungaria a acceptat pe teritoriu o bază de antrenament pentru membrii opoziţiei irakiene.

În Franţa şi Germania, diplomaţii sînt indignaţi şi, pe lîngă insultele de-abia mascate la adresa „cow-boy-ului dispreţuitor şi arogant“, se pot citi şi declaraţii cu privire la duplicitatea ţărilor din Est, dornice să fie primite în UE, dar nepregătite să înţeleagă că înainte de avantaje vin limitele şi ele trebuie să pară autoimpuse. Pentru ţările din Est, necesitatea înlăturării dictaturii lui Saddam nu este un exerciţiu de imaginaţie: faptul că nu se poate lupta împotriva tuturor tiranilor nu înseamnă că trebuie răbdaţi toţi. Pentru ca o căsătorie din interes să poată dura e necesar ca ea să permită şi să stimuleze şi exprimarea unor sentimente. Cuplul franco-german se exersează de 40 de ani. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Poveşti de iarnă

Pe bătrînă am aşezat-o pe bancheta din spate. Răsufla greu, cu ochii abia deschişi în retrovizor. Îi puteam vedea sutele de riduri de pe faţă, lăsate acolo de fiecare prăşit, de fiecare drum la fîntînă, dar mai ales de soarele fiecărei veri, care – bizar miracol – reuşeşte să ajungă şi la feţele celor care muncesc cu ochii în pămînt...

Pînă la spital aveam 50 de kilometri, pe un drum de zăpadă bătătorită. Dar nu asta era cea mai mare grijă. Mi-era frică să nu moară în maşină. A doua spaimă, mai mică, însă la fel de insistentă, era să nu-mi murdărească bancheta din spate cu cine ştie ce... Cu toate că aveam pregătită o pungă de la Metro tocmai pentru o asemenea eventualitate neplăcută.

Femeia era o vecină, căreia i se făcuse rău în ziua de Crăciun. Aici trebuie să vă spun că, în satul meu, doctorul de oameni e puţin mai bun decît un vraci, în sensul că nu te pune să faci sacrificii umane, însă nici nu te face bine decît din întîmplare. Iar în cazul femeii, norocul pe care se baza medicul se apropia de final. De obicei, astfel de situaţii se rezolvă repede în mediul rural, fără întrebări şi după principiul „n-a avut zile, dom'le!“. Era, de fapt, şi soluţia pe care o contempla – ca la televizor – şi familia. Totuşi, am decis s-o duc la spital, unde am plecat împreună cu fiul ei.

Nu părea speriat. Nici măcar mişcat. Şi, de fapt, nici nu era convins că spitalul e o idee chiar aşa de bună. Pe drumul pînă la oraş, vreo oră, nu s-a uitat nici o clipă spre bancheta din spate, unde mama lui, cu ochii închişi, nu putea să se hotărască dacă e cuviincios să moară în maşina domnului de la oraş. Ajuns şi el la pensie, băiatul deja bătrîn mi-a povestit de toate: de la mersul *business*-ului agricol (are un tractor cu care mai ara pentru clienţii din sat) şi pînă la tăierea porcului amînată pentru după Crăciun din motive religios-practice („altfel n-am fi reuşit să ţinem postul, prea ne-ar fi făcut poftă!“). Am intrat în jocul lui şi i-am povestit şi eu despre slujba şi viaţa la Bucureşti, cu grija să nu intru în politică, despre care orice locuitor al satului meu are păreri temeinice şi imposibil de influenţat. Pe bancheta din spate femeia gemea încetişor, încercînd, cuviincioasă, să nimerească între pauzele tiradelor fiului.

Aşa am ajuns la spital, cu ochii mai mult în retrovizor şi cu sentimentul că am mai văzut scena asta într-un film prost, în care regizorul îşi promovează angoasele sperînd că publicul va găsi vreun sens acolo unde el n-a pus nici unul. Am lăsat-o pe bătrînă acolo, iar fiul s-a întors cu mine, promiţînd că va reveni dis-de-dimineaţă. Fireşte, minţea. N-a mai trecut pe acolo.

După cîteva zile, m-am întîlnit cu un alt amic cu mai multă dare de mînă, care mi-a povestit că în iarna asta a adăpostit într-un apartament liber de-al său cîţiva oameni ai străzii, cu care, dacă vă puteţi închipui, şi-a petrecut dimineaţa de Crăciun. Omul părea sincer fericit că a avut atîţia oaspeţi de sărbători, iar eu nu m-am îndurat să-i spun că e probabil singurul pe o rază de 500 de kilometri capabil nu atît de o asemenea faptă (mai au şi alţii case şi bani) cît de o asemenea idee. Deocamdată de import, întrucît, am uitat să menţionez, amicul e englez.

Se zice că România e ţara extremelor. Chestiunea e care dintre ele ne mai mişcă. Care se mai poate vinde, da la televizor, exploata comercial în regim de franciză...? Pe care v-o pot povesti cu mai multă plăcere? Între aceste două extreme, a completei indiferenţe a fiului faţă de mamă şi a dărniciei greu de înţeles a străinului care-şi deschide casa altor străini, am sentimentul că prima are mai multe şanse să ajungă la ştiri. O împinge acolo perfecta noastră răceală faţă de faptele bune ale altora. Care-s chiar mai enervante decît crimele, pentru că le-am fi putut face şi noi, însă n-am avut chef...

De altfel, pe asta se bazează şi cerşetorii. Ei recoltează la colţul străzii, în bani veritabili, impozitul pe generozitatea noastră imaginară. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Gregory Corso, poet, autor de scrisori*

Unii scriitori ard scrisorile pe care le scriu. Uşor de spus, mai greu de făcut, căci scrisorile le trimiţi altora şi, înainte de a le arde, trebuie să le capeţi înapoi. În unele cazuri, asta implică mii de persoane cărora nici nu-ţi mai aminteşti să le fi scris vreodată. Scrisorile de care îţi aminteşti sînt cele adresate persoanelor care contează şi sînt, într-un fel, de mai mic interes, căci în spatele lor pîndeşte Literatura. În cea mai mare parte, scrisorile scriitorilor sînt despre bani, Operă, şi bani. E deprimant uneori să citeşti nesfîrşite milogeli pentru cîţiva bănuţi de la prieteni, editori sau admiratori, dar e şi amuzant, şi instructiv. Să-l luăm pe Gregory Corso, poet, spirit liber şi tapagiu notoriu, scriindu-i, la 1959, din New York lui Willis Barnstone: „Vreau să scap din acest desen animat cu Ciocănitoarea Woody; poţi tu să convingi Wesleyan să-mi dea 200 de dolari? Par eu ca unul care citeşte pentru mărunţiş? Nu. Dar vreau să scap şi probabil că am să fac rost de bani, de la oarecine; sub ameninţarea nebuniei etc., etc. Pentru noi, *voyeur*-iştii vremurilor mai dincoace, e foarte interesant: întîi şi-ntîi, „200 de dolari" era foarte mult pentru o lectură de poezie în 1959; apoi, Corso se simte (sau pretinde că se simte) prost cerînd bani (rămăşiţe ale mahmurelii romantice conform căreia „poezia trebuie să fie gratis"); şi, în al treilea rînd, banii nu sînt pentru chestii frivole, cum ar fi, să zicem, drogurile sau mîncarea, ci pentru a scăpa din New York-ul lui Woody, un loc care nu i se mai potrivea poetului. Aici, prezumţia deasupra oricărei îndoieli este că poetul trebuie să se mute în căutarea unor noi surse de inspiraţie de îndată ce seacă cele vechi. În 1962, Corso îi scrie lui Judith Schmidt: „Două lucruri, întîi că cecul de care spuneai că l-ai trimis prin American Express din Paris n-a ajuns niciodată. Poate că American Express mi-o trage pentru cartea pe care am scris-o?" Prezumţia deasupra oricărei bănuieli este aici ridicată la rang de paranoia curată, deşi păstrează încă o uşoară urmă de umor. Poetul nu mai face pe delicatul în ceea ce priveşte nevoile sale; dă acum vina pe vasta conspiraţie a filistinilor bogaţi, pe duplicitatea şi gelozia colegilor şi prietenilor, pe puterea ocultă a poeziei, toate întruchipate în oficiul lui Federal Express. În afară de bani, scrisorile lui Corso, ca şi cele ale altor poeţi, vorbesc despre Operă, crearea şi dispoziţia ei. Lui Allen Ginsberg, din Paris, în 1958: „Am terminat poemul *Bomb* – am pus multă trudă, durere şi cugetare în final. Aş fi putut pune lumină, profunzime sau umor, sau amărăciune. Am ales-o pe cea din urmă, pentru că aşa simt în adîncul inimii – poate că într-o zi va fi lumină, dar acum – nu."

Urmează imediat: „George Whitman îl va publica din noua sa poziţie de editor, al meu va fi primul publicat, tu vei fi al doilea". Aici este vorba de Opera din interior, de la concepere la publicare, dar Corso reuşeşte în acelaşi timp, sub masca neutră a informaţiei, să pretindă pentru el primul loc într-o mitologie în care Ginsberg ar fi al doilea. În viaţa poeţilor, chestiunea banilor merge de la „Am nevoie pentru că sînt măreţ" pînă la „mi-i datorezi pentru că sînt măreţ". Şi Opera urmează o traiectorie bine stabilită, de la frămîntările tinereţii, în căutarea contextului (stabilirea familiei poetice; consolidarea găştii poetului; aşezarea temeliilor poetice ale artei Dragostei, Libertăţii şi Căutării Absolutului) pînă la consideraţiile amare (sau extatice) asupra mediului imediat înconjurător (singura viaţă care există) şi apărarea opţiunilor făcute din raţiuni profund aiurea.

---

* *O biografie accidentală: Scrisorile alese ale lui Gregory Corso,* redactare şi introducere de Bill Morgan, prefaţă de Patti Smith. New Directions.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

NATO – file de istorie (alternativă!)

Zilele acestea s-a împlinit un an de cînd ultima mea brichetă Zippo mi-a intrat în buzunar, drept care pretextul a scăpărat instantaneu. O astfel de brichetă e un lucru mai curînd curios, la drept vorbind: dincolo de faptul că Bruce Willis mai aruncă cu ea în aer avioane pline de kerosen şi de terorişti, o Zippo e ceva mai zgomotoasă decît altele (face *clac-ţac* şi asta o individualizează) şi e greuţă în buzunar – buzunar care deseori, din cauza ei, miroase nu tocmai grozav, a benzină.

Povestea a început în 1932: George G. Blaisdell, june inginer din Bradford, Pennsylvania, a făcut pariu la o bere că va produce o brichetă pe care să n-o poată stinge vîntul. De fapt, a cumpărat patentul unui austriac (incapabil să prevadă ce pierde...), a redesenat liniile carcasei şi cam asta a fost. Numele a picat şi el: în aceeaşi vreme, un alt produs nou entuziasma pe americani – fermoarul, *the zipper;* lui Blaisdell i-a plăcut cum sună şi a decis că bricheta sa se va chema Zippo. A mai decis şi că ea va fi garantată pe viaţă de producător – idee care, sub forma *Friends for a Lifetime*, între timp a devenit logo. Brichetei i-au priit foarte bine războaiele: şi cel de-al doilea mondial, şi cel din Coreea, şi cel din Vietnam – atît de bine încît aproape fiecare soldat american avea în buzunar o brichetă primită cadou, ce purta încrustate în oţel cîteva cuvinte de la părinţi sau de la logodnică; atît de bine, încît Blaisdell aproape că şi-a pierdut şi numele: Ernie Pyle, unul dintre cei mai celebri corespondenţi de război americani, l-a numit în 1943 „Mr. Zippo" şi cam aşa a rămas. Azi, la 70 de ani de la lansare, afacerea este condusă de a treia generaţie a familiei. A fost ceva scandal cînd s-a aflat că nici unul dintre urmaşii lui Blaisdell nu fumează, dar purtătorul lor de cuvînt a convins lumea că, în fond, ideea de a asocia bricheta de ţigară e doar un automatism de gîndire.

Cum bine ştiţi, Zippo face pereche ideală cu motocicleta Harley-Davidson. Altă poveste de succes: în primăvara anului 1903, doi prieteni – William S. Harley, de 21 de ani, şi Arthur Davidson, mai mic cu un an – îşi pierdeau după-amiezele într-o cabană de lemn de la marginea oraşului Milwaukee (pe uşa de lemn a căreia scrijeliseră *Harley-Davidson Motor Company),* meşterind o motocicletă. Unul dintre primele trei exemplare a fost cumpărat de Henry Meyer, fost coleg de şcoală cu Bill Harley, a cărui prietenă stătea într-un orăşel vecin şi îi plăcea foarte mult să i se spună noapte bună în direct. Un al doilea exemplar a fost încredinţat spre vînzare lui C.H. Lang din Chicago, cel care a devenit astfel primul *dealer* al firmei. Al treilea exemplar este acum într-un muzeu şi valorează cîteva milioane în dolari. Ziua de graţie pentru tînăra firmă a fost 4 iulie 1905: motocicleta produsă de ei a cîştigat o cursă de 15 mile, foarte populară, din Chicago, cu un timp record. Au apărut contractele; la sediul firmei din Milwaukee a fost angajat în sistem *full-time*, în consecinţă, primul muncitor.

Mai este o poveste şi în spatele poveştii: bref, o Zippo nu e nici pe departe cel mai elegant lucru de pe lume. Dacă nu am şti că este o *american icon*, produsă în peste 300 de milioane de exemplare (şi în alte sute de milioane de cópii), o Zippo ar fi stînjenitor de grosieră – aproape că, în carcasa ei de oţel cu care poţi sparge nuca, ar putea părea sovietică de-a dreptul, strunjită pe margini ca stalinismul la apogeu. La fel, este greu de spus că Harley-Davidson ar fi cea mai bună motocicletă din lume. Începînd cu anii '70, motocicletele H-D au devenit concurent secund în raliuri, în faţa unor produse japoneze năucitoare ca performanţe. În plină criză a companiei, patronii şi-au propus atunci ca, nemaifiind cei mai buni, să devină cei mai celebri; şi, mai ales, să devină emblema unui mod de viaţă care să nu poată lăsa rece pe nimeni. Costurile nu au fost mici, de la *lobby*-ul în industria de cinema la investiţiile în media, industria pielii, parfumerie etc.

Bun, şi ce legătură are asta cu noi? Dacă nu vă răspunde Saddam Hussein pînă săptămîna viitoare, o va face povestitorul.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Fiori *horror* (II)

„Ceva o fi cu casele astea bîntuite", zic eu ţintuit de uşoară spaimă, îmi salt rucsacul în spate şi nu mă încumet să plec, nu mă pot despărţi de liniştea apăsătoare a coridorului, de tăcerea asta în care aştept parcă să aud bodogănituri, trosnete, scîrţîitul scării. „O fi ceva, dacă şi aici se întîmplă asemenea lucruri, în plină civilizaţie", murmur şi intru, în cele din urmă, în studio... nu e nimeni, pustiu, camera cea mare e curată şi învăluită în penumbră, afară, dincolo de geamuri şi de stucaturi, se agită mesteacănul uriaş din curtea casei vecine; dinspre pădurile din spatele castelului se năpusteşte peste cercevelele geamurilor, prin gangurile vechi, un vînt năprasnic, cu stropi mărunţi şi rare fulguiri de lapoviţă. „Să nu scoţi cîinele din casă", zice o veche expresie românească despre asemenea dezlănţuiri vrăjmăşeşti ale vremii; privesc atent în jurul meu, „nu e nimeni", repet, şi pe urmă pricep amuzat absurdul constatării: „În fond, chiar aşa, cine ai vrea tu să fie aici?". Pe chip îmi alunecă un zîmbet aiuritor, „mai ai puţin şi o să ajungi ca bătrînii aceia care vorbesc singuri prin staţiile de U-Bahn şi de S-Bahn", îmi spun amuzat. Desfac proviziile din rucsac: Joghurt, *toilette-papier,* brînzeturi mai mari şi mai mici, cafeaua Dalmayr Standard, le aşez, care în frigider, care altfel şi altundeva, adică pe rafturile unui mic dulap de bucătărie. Mă învîrt de cîteva ori prin pustietatea odăii, mai mult aşa, ca să am ce face, pe urmă mă prăbuşesc pe scaunul ergonomic, cu rotile şi dispozitiv de ridicare din faţa calculatorului, stau aşa prostit de linişte, de pustiul zilelor începutului de an: „Ehe, au curs rîuri de şampanie şi au explodat minunate artificii pe sub Poarta din Berlin, pe la New York şi poate că şi la Radna, precis că şi acolo au băut şampanie şi au avut beţe de-astea cu tuburi colorate din carton şi le-au dat foc, le-au încălzit la lumina brichetei pînă au pornit ele să sîsîie, să pocnească, să azvîrle în bezna nopţii mii de steluţe, precis şi ei au făcut treburi de-astea". Pornesc calculatorul, apăs pe conturul unui receptor din acela pentru telefon din care pornesc raze care se tot lungesc şi-mi semnalează că mă conectez la Internet: *„«Nu am fost siguri dacă prezenţa unei fantome va putea atrage sau, dimpotrivă, goni eventualii clienţi» a declarat Martin Egglestone, unul dintre cei care strîng fonduri pentru societatea care doreşte să transforme casa lui Händel în muzeu, începînd cu luna noiembrie. «Dar avînd în vedere cîte obiecte preţioase se află în casă am ajuns la concluzia că ar fi mai bine să scăpăm de această stafie.»"*

„Bravo", zic, „înţeleaptă hotărîre, aşa şi trebuie, nu poţi trăi cu asemenea pacoste pe cap, asta e clar", murmur înfricoşat. În pustiul *horror* al studioului meu din Akademie Schloss Solitude Stuttgart mi se arată, firesc aş zice, stafia răposatului meu unchi, fie-iertatul Ucunuţu: „prostii, prostii", zice, „nu e nimic, nu există stafii, poţi să aştepţi cît vrei, oriunde vrei tu, în oricare casă părăsită, între cele mai ale dracu' ruine, în cele mai bătrîne cimitire şi o să vezi că nu e nimic, numai viaţa e peste tot, în primăvară sînt păsări prin pomi, iar iarna e ca acu', ce altceva ai vrea să fie, ascultă la mine că ştiu ce spun, îţi aduci aminte cînd făceam chefuri la Săcălaz, unde am fost eu atîţia ani şef de gară: făceam chef cu Duma, şi cu domnu' Dolofan, mecanicul auto, moşul, îl ştii tu, şi cu Demeter, colonelul de la Miliţia judeţeană Timiş şi venea la noi popa Aurel, grasu', pe care l-am poreclit Hegel, popa Hegel, că tot făcea el pe filosofu', îţi aduci aminte că şi atunci le tot spuneam eu că nu mai e nimic, trăieşti cît trăieşti, bei, mănînci la chefuri, mergi cu femeile la amor şi pe urmă gata, mori şi vin alţii, şi trăiesc şi ei cît trăiesc, şi tot aşa, îţi aduci aminte cum ne îmbătam şi-i cîntam lui Mama Leone, vecina de la gară, mama beţivanului ăluia de Giorgione, adică George, ţi-l aduci aminte, era şchiop, şi la cincizeci de ani arăta mai bătrîn ca Mama Leone, şi cîntam noi acolo cîntarea aceea cu la-mulţi-ani-cu-zile-senine-şi-fericite-să-vă-dea-viaţa-tot-ce-doriţi, şi popa Hegel protesta, zicea că trebuie să spunem să vă dea Domnul tot ce doriţi, şi atunci l-am încolţit pe popă şi i-am spus că eu de la viaţă aştept ce ar fi de aşteptat, că doar asta e, altceva nu-i, şi atîta m-am ţinut de capul lui şi l-am îmbătat pe popă că, spre dimineaţă, mi-a mărturisit cu ochii înceţoşaţi de atîta bere cîtă a turnat în el, mi-a spus: „Nu ştiu, Fănele dragă, dacă o mai fi ceva pe lumea ailaltă", aşa mi-a spus popa Hegel, şi eu l-am bătut pe umăr şi i-am umplut paharul cu bere.

▲

Texte și opinii de: Ioana AVĂDANI (directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent) ● Adrian CIOFLÂNCĂ (istoric) ● Ciprian CIUCU (politolog) ● Vasile DÎNCU (ministrul Informațiilor Publice) ● Răzvan EXARHU (director de comunicare, agenția Ex aequo) ● Mona MUSCĂ (deputat PNL) ● Virgil Ștefan NIȚULESCU (expert, Camera Deputaților) ● Emanuel RĂUȚĂ (expert, Societatea Academică din România) Laura SIMIONESCU (expert, Societatea Academică din România) ● Manuela ȘTEFĂNESCU (expert, APADOR-CH)

Legea accesului la informațiile publice face parte dintre ideile acelea pe care le afli și îți dai o palmă peste frunte: era atît de simplu, de ce nu mi-a venit mie? După ce afli cam despre ce este vorba, ți se pare atît de simplu încît te miri de ce nu există deja. Ce poate fi mai potrivit principiilor democratice decît ideea ca instituțiile publice să funcționeze la vedere, ca într-o clădire de sticlă, iar cei care dau banii să se poată uita cînd trec pe acolo. Deși e logică, ideea a venit destul de tîrziu. Există principii democratice mult mai vechi, de exemplu separarea puterilor în stat a fost inventată ca atare încă de acum cîteva secole, de un francez și pusă în practică tot în acea epocă de americani. La fel independența justiției, un alt principiu vechi, cam nepus în practică, e adevărat.

Dar ideea ca informațiile publice să fie declarate chiar publice printr-o lege ține de secolul al XX-lea, este o idee apărută prin America și răspîndită ulterior prin ceea ce politologii numesc al treilea val al democrației: Portugalia, Grecia, America Latină și vîrful de val după căderea comunismului. Ca și în SUA, adoptarea unor legi ale accesului la informații a venit ca reacție la o mare dezamăgire. Oamenii au constatat cu surprindere că instituțiile democrațiilor nu funcționează mai bine doar pentru că sînt democratice. Birocrația tinde să funcționeze în virtutea inerției. De aici adevărata miză a accesului la informații: controlul. O birocrație controlată este o birocrație mai eficientă. Și cine o poate controla? S-a crezut multă vreme că politicienii, dar răspunsul era parțial adevărat. Ne dăm palma cuvenită peste frunte și reinventăm principiul: cel mai eficient control este cel exercitat de cumpărător, așa spune economia, de ce nu ar fi birocrația controlată de cumpărător, adică de cel care dă banii, adică cetățeanul. Aceasta este toată filozofia.

Argument

Ce îl poate interesa pe cetățean? Multe: de la salariile funcționarilor pînă la numărul de mașini cu girofar. Dar cetățeanul real este mai puțin curios decît cetățeanul generic, așa că există riscul ca el să se uite la televizor și să nu ceară nimic. Astfel că instituțiile au fost obligate să prezinte oricum, din oficiu, diferite documente. Din nou miza era alta: dacă trebuiau să le prezinte (bugete, planuri, obiective etc.) trebuiau să le producă, deci să-și pună activitatea pe o bază rațională verificabilă. De exemplu, ar trebui ca Ministerul Transporturilor din România să producă la un moment un document cu starea tuturor drumurilor, planurile pe care le are, modalitățile de organizare a licitațiilor, firmele cîștigătoare, termenul de garanție. E adevărat, nu ar fi interesant, dar nu e fainâ ideea?

Avem astăzi o temă cu care cititorii Dilemei *sînt mai puțin obișnuiți: o lege. Pe numele ei civil „Legea nr. 544 din data 12 oct. 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public". Dar eu zic că merită: nu este e o lege enervantă (cum sînt legile în general); este o lege sexy (nu ca altele); i s-a făcut publicitate (ați mai văzut publicitate la legi? legile nu prea se cumpără); este o jucărie care sporește orgoliul de contribuabil; este un indicator pentru ce este în stare statul român să aplice din ce se laudă că face (dacă nici o lege căreia i se face publicitate și despre care chiar șeful guvernului spune că nu este negociabilă nu se aplică, atunci care lege se va aplica?); este un indicator pentru ceea ce face cetățeanul român cînd se plînge că nu merge democrația, este un indicator pentru responsabilul de număr de cum poate scoate o dilemă dintr-o lege, fie ea și sexy. (**C. G.**)*

Virgil Ștefan NIȚULESCU

Pe ce ne bazăm?

Era normal ca societatea care a investit cel mai mult în informație (am numit, evident, societatea americană) să fie și aceea pentru care informația să aibă cel mai mare preț. Americanii au înțeles, foarte devreme, că accesul la informație înseamnă accesul la putere, și cum, încă de la constituirea lor ca națiune, ei au vădit o profundă antipatie față de orice încercare a vreunei autorități de a acumula prea multă putere și o sănătoasă suspiciune față de orice autoritate, nici gestionarea informațiilor nu putea să rămînă, la nesfîrșit, o treabă strict guvernamentală. Într-o vreme dominată de spiritul Războiului Rece (criza rachetelor cubaneze de-abia se încheiase), un mic grup de jurnaliști, avocați și legislatori a început o campanie, pe cît de curajoasă, pe atît de lipsită de orice perspectivă de reușită, pentru a convinge Congresul american că cetățenii țării au dreptul să acceadă la orice informație publică, deținută de orice autoritate (federală, statală sau locală). Inițial, un grup mare de bărbați de stat a prins a se întreba: „Chiar orice informație? De la chiar oricare autoritate? Cum o să ne mai păzim, atunci, secretele, în fața rușilor?". S-a dovedit, atunci, că argumentele logice ale micului grup au convins inerția gîndirii marelui grup, astfel încît la 4 iulie 1966, la *ranch*-ul său texan, președintele L.B. Johnson a semnat, fără nici un fel de tragere de inimă, Legea liberului acces la informații[1]. A fost un început palid, într-o țară în care secretomania și responsabilitatea organelor alese față de alegători erau, oricum, de departe, cu mult mai acceptabile, pentru orice persoană prețuind valorile democratice, decît aproape oriunde altundeva pe Pămînt. Tocmai de aceea adversarii legii au susținut că America „se predă" în fața dușmanilor, dovedind atît de multă transparență în administrarea, de către autorități, a informațiilor de tot felul: bugete, proiecte, programe, rapoarte anuale, planuri, bilanțuri, analize, documentare etc. Totuși, raționamentul făcut de autorii legii s-a dovedit a fi fără cusur: din moment ce autoritățile se află în slujba cetățenilor, înseamnă că orice informație pe care ele o dețin este de interes public și, deci, poate fi solicitată de oricare cetățean. Din rațiuni evidente, acele informații care sînt vital legate de domeniul siguranței naționale și strict de viața privată a persoanelor rămîn în afara accesului public. Pentru a nu-și imagina cineva că societatea americană este perfectă, ar trebui să spunem că și acum, după aproape patru decenii de la apariție, legea întîmpină numeroase dificultăți în aplicare. Pe de o parte, autoritățile dovedesc o oarecare zgîrcenie în alcătuirea listei de documente accesibile (și momentul 11 septembrie 2001 a însemnat un pretext pentru diminuarea acestei liste), iar, pe de altă parte, diverși maniaci sufocă unele instituții cu cereri legale privind informațiile publice... Dar nu problemele americanilor ne preocupă acum.

Coborînd pe plaiurile mioritice, constatăm că, printr-un reflex al gîndirii de tip (cel puțin) autoritar, legislatorii postdecembriști au fost preocupați, mai întîi și mai ales, de secretizarea informațiilor; numai o aprigă campanie mediatică a făcut ca legea privind liberul acces la informații să fie promulgată înaintea celei referitoare la informațiile secrete[2]. Legea privind liberul acces la informațiile de interes public este fundamentată atît pe prevederile constituționale, cît și pe principiile acceptate în dreptul internațional. În ceea ce privește Constituția, formularea „dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit" nu este chiar încurajantă; ea pare, doar, a exprima o piedică împotriva unor eventuale abuzuri și, în plus, este și urmată de precizarea că exercitarea acestui drept „nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau siguranța națională". Principiile internaționale, sintetizate foarte bine în documentul intitulat *Principiile de la Johannesburg* (pentru că acest set de recomandări a fost adoptat, în metropola sud-africană, la 1 octombrie 1995, de un grup de 36 de experți în drept internațional, securitate națională și respectarea drepturilor omului)[3] pornesc de la constatarea că este imperativ ca cetățenii să aibă acces la informațiile deținute de Puterile din țările lor, dacă ei chiar vor să fie în stare să monitorizeze comportamentul acestora și să ia parte, în mod democratic, la viața societății. Sigur, s-ar putea să ne întrebăm de ce mai este nevoie – într-o societate democratică, în care electorii aleg, în deplină libertate, un parlament, care, în virtutea puterii delegate de electorat, numește un guvern, așadar, democratic – de monitorizarea autorităților? Răspunsul zace adîncit în puținele secole de guvernare democratică din lume (și, cu atît mai abitir, în foarte puținele decenii de guvernare democratică din România): pentru că în Puterile statului nu poți să ai, niciodată, deplină încredere. Oricît de destabilizator ar suna această concluzie, ea este copios fundamentată pe experiențele românești și de aiurea. Oare nu sînt Germania sau SUA state democratice? Evident, dar malversațiunile financiare ale guvernelor lui Helmut Kohl (capul unui partid „sponsorizat" ilegal) și Ronald Reagan (afacerea „Iran – Contras") tot ilegale au rămas. Oricît de democratic ar fi un guvern, pericolul unui *Watergate* pîndește la tot pasul. În România, chiar, se pare că e permanent, dacă ar fi să ne luăm numai după *țigaretele* cărora presa pare să le fi și pierdut șirul (după cît de multe au fost) ori după tot felul de alte *mineriade* și *armaghedoane* – rezultate directe ale activității guvernelor noastre, democratic numite de către parlamente democratic alese. Ar fi fost, toate acestea, imposibile dacă publicul ar fi avut acces la informațiile care îl privesc? Nu chiar, pentru că nu întotdeauna publicul ar fi fost interesat de asemenea lucruri ori ar fi știut unde să caute. Uneori, de exemplu, s-ar fi lovit de regula secretului bancar, și tot n-ar fi reușit să afle ceva mai mult despre hoțiile anonimului infractor Gabriel Bivolaru, dar, în orice caz, ar fi existat o șansă în plus.

După cît le-a stat în puteri, legislatorii români au încercat să elaboreze o lege privind liberul acces la informațiile de interes public de adevărat nivel european și în concordanță cu principiile de care vorbeam. Într-adevăr, legea română stabilește regula potrivit căreia orice autoritate publică și orice regie autonomă este supusă obligativității permiterii accesului la informațiile pe care le deține. Cu alte cuvinte, cine plătește (contribuabilul, săracul) este îndreptățit să știe și *pe ce* dă banii și, mai ales, *cum* îi sînt cheltuiți banii de către administratorii numiți sau aleși. Legea impune o sumă de obligații tuturor cheltuitorilor de fonduri publice, sistemul fiind completat de o hotărîre a Guvernului care include normele de aplicare. Unele dispoziții ale legii par să aibă rol formativ – educativ pentru managerii plătiți din banul public, instituind obligația desemnării, de către autorități, a unui purtător de cuvînt, precum și pe aceea de a organiza, periodic, conferințe de presă pentru aducerea la cunoștința publicului a informațiilor pe care autoritatea în cauză le deține. Se pare că legea constituie, într-adevăr, prin cîteva prevederi ale ei, un model pentru unele surate europene. Mai puține motive de mîndrie avem cînd ne uităm și cum e aplicată. Pur și simplu, națiunea română nu pare pregătită să aibă nevoie de toate aceste informații. La ce să te mai intereseze cum cheltuiește primăria banii pentru asfaltarea străzilor, dacă, oricum, nu poți desemna și firma care pune asfaltul? La ce-ți folosește lista de proiecte și programe a cutărui minister, dacă, oricum, tot *cine trebuie* urmează să cîștige licitațiile? N-aș sfătui, totuși, colegii din instituțiile publice să se culce pe urechea surdă a spiritului delăsător. Ignorînd lehamitea, mii de concetățeni au solicitat, de la apariția legii, informații care îi interesează; este adevărat și că, ignorînd bunul-simț (ca să nu mai vorbim de lege), zeci de instituții și autorități publice au refuzat să ofere aceste informații. Între ele, la loc de cinste, Parchetul de pe lîngă Curtea Supremă de Justiție, Serviciul Român de Informații și Ministerul Finanțelor Publice. Lucrurile ar sta poate ceva mai bine, dacă am lua în considerare și un alt principiu recunoscut, mai ales, de Consiliul Europei: dreptul cetățeanului de a-și cunoaște dreptul de a fi informat și de a solicita și a primi informații. De-abia cînd vor conștientiza acest drept, românii vor înțelege cîtă nevoie au să îl și exercite.

Recent, am aflat că nu vom mai fi informați cînd au loc cutremure de o intensitate sub 4 grade pe scara Richter, pentru a nu mai intra în panică (unii dintre noi, mai slabi de înger). Aștept ziua în care nu vom mai fi informați că sîntem muritori.

---

1. Aceasta este cea mai bună traducere a titlului legii, din engleză *(the Freedom of Information Act)*, o traducere *mot-à-mot* putînd duce la o înțelegere greșită a înțelesului acestuia. Abrevierea curentă, în limba engleză, a titlului legii este *FOIA*.

2. Aceasta din urmă, printr-un stupid decalc după limba engleză, se numește Legea privind protecția informațiilor *clasificate* (în loc de *secrete)* – probabil, pentru a nu zgîria simțurile unui popor îndemnat să se ascundă și de sine însuși.

3. Experții, proveniți din 17 țări de pe toate continentele și de la Consiliul Europei (unii dintre ei, foarte cunoscute personalități, precum Paul Mahoney sau Serghei Sirotkin), au fost reuniți de prestigioasa organizație Articolul 19 – Centrul Internațional Împotriva Cenzurii (al cărui nume provine de la numărul articolului din Declarația Universală a Drepturilor Omului, care proclamă dreptul fiecăruia la libertatea de opinie și de expresie, inclusiv dreptul la informare).

▲

Art. 1. Accesul liber și neîngrădit al persoanei la orice informație de interes public, definite astfel prin prezenta lege, constituie unul dintre principiile fundamentale ale relațiilor dintre persoane și autoritățile publice, în conformitate cu Constituția României și cu documentele internaționale ratificate de Parlamentul României.

Art. 2. (b) Prin informație de interes public se înțelege orice informație care privește activitățile sau rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informației. (Legea nr. 544)

Mentalitatea fatalităţii

– interviu cu Mona MUSCĂ, deputat PNL –

Vorbim despre o lege care a creat mari aşteptări. Putem spune că a urmat dezamăgirea?

Nu aş spune dezamăgire, ci o tăcere generală, o perioadă de timp în care am realizat că de textul legii ştiau doar cei care o cunoşteau, care contribuiseră la promovarea ei în Parlament, restul lumii habar nu avea că există o lege care dă dreptul cetăţeanului să se informeze şi să controleze instituţiile care funcţionează pe bani publici. Nimeni nu realiza că are în mînă un instrument atît de puternic pentru controlarea felului în care sînt gestionate interesele cetăţeanului. Asta era din cauză că nu am mers mînă în mînă cu o campanie de informare a publicului în perioada cînd am făcut dezbateri publice. Să nu uităm că am depus un prim proiect de lege în legislatura trecută. Intenţionam să treacă prin ordonanţă de urgenţă, greşită intenţie pentru că nu este o lege care să nu fie supusă dezbaterii. Cînd am redepus proiectul, în această legislatură, au existat dezbateri publice, fie organizate de mine, fie organizate de Centrul pentru Jurnalism Independent care a venit cu această idee. Au fost ulterior implicate şi alte ONG-uri, APADOR-CH, Agenţia de Monitorizare a Presei, Societatea Academică din România, Centrul IRIS, Asociaţia Pro Democraţia, Transparency International România. Cu toate aceste dezbateri, nu a existat şi o campanie de informare a publicului decît foarte tîrziu, în urma unor critici pe care le-am adus ministerului că nu se implică suficient în aplicarea legii.

Dar era societatea românească pregătită pentru o asemenea idee?

Nu, dar tocmai acesta era scopul unei campanii, de a produce mutaţiile necesare în mentalitate. A obişnui oamenii cu ideea că ei sînt patronii şi instituţiile trebuie să funcţioneze în beneficiul lor. Din nefericire, în România nu există o cultură a transparenţei ci una a secretului, care a marcat negativ aplicarea legii. Oamenii nu au obişnuinţa de a cere informaţii, nu au încredere că dacă cer li se şi răspunde. Mentalitatea fatalităţii îi face să renunţe. Pe de altă parte, nici funcţionarii nu au obişnuinţa de a oferi informaţii. Ideea de serviciu public, de interes public este încă destul de străină. Am iniţiat şi eu o campanie împreună cu firme private de producţie şi publicitate (concepţia aparţine Ex aequo / Cohn&Jansen, iar producţia Grey Wordlwide&Castel Film – cărora le mulţumesc foarte mult pentru spijinul acordat cetăţeanului, eu nu aş fi avut bani să fac o asemenea campanie). Campania noastră are la bază conceptul „cutiei negre", aşa cum este cutia neagră la avion, o cutie care deţine toată informaţia, de care oricine poate beneficia dacă foloseşte Legea 544, acesta era mesajul. Ştiu că cele două campanii nu sînt suficiente, drept urmare am lansat şi o campanie de monitorizare împreună cu 22 de ONG-uri locale, încheiată în acest moment. Vor urma dezbateri locale în 22 de judeţe, sper ca şi aceasta să fie un fel de o a doua campanie prin care oamenii să afle de drepturile lor. Au fost şi alte iniţiative excelente, de exemplu campania dusă de ziarul *Ziua:* un jurnalist, Răsvan Savaliuc, a depus sute de cereri ca simplu cetăţean şi a deschis 43 de procese unor instituţii care nu au respectat legea. Este foarte important ca oamenii să ştie că dacă sînt refuzaţi pot merge pînă la capăt, pînă în justiţie, pentru că este netezită calea printr-un regim de urgenţă de care beneficiază procesele bazate pe această lege şi nu se percep taxe de timbru. Au fost cazuri cînd oamenii au fost trimişi să plătească taxa de timbru, ceea ce arată că şi judecătorii au nevoie de o campanie de informare, pentru că nu cunosc legea.

Vorbeaţi de presă şi de campania pe care a dus-o Ziua, *mi se pare mai degrabă o excepţie. Deşi legea cuprinde o secţiune specială pentru presă, unde se face o discriminare pozitivă pentru ziarişti, mi se pare că aceştia nu prea utilizează legea, forţînd transparenţa tot prin vechile mecanisme individuale.*

Să nu ne mirăm, şi ziariştii sînt crescuţi tot în aceeaşi cultură de care vorbeam mai devreme. E adevărat că jurnaliştii sînt în general tineri şi ar trebui să fie mai deschişi spre societatea democratică, dar aceste lucruri nu se învaţă uşor. Sigur că mass-media ar putea să contribuie mai mult prin informarea oamenilor. Totuşi nu m-aş plînge pentru că nu pot să nu-i mulţumesc lui Marius Tucă, care a organizat o emisiune în care am apărut împreună cu ministrul Vasile Dîncu, unde ne-am angajat amîndoi să realizăm cîte o campanie de informare, cele de care vorbeam mai sus. A fost o concurenţă binevenită, cred. Şi nu sînt puţine televiziunile, radiourile şi ziarele care au contribuit la dezbaterea publică pe tema acestei legi. Sigur că se poate face mai mult şi aici mă refer mai ales la televiziunea şi la radioul public, pentru că menirea lor e de a informa cetăţeanul, dar şi de a contribui la cunoaşterea legilor, la formarea conştiinţei de contribuabil.

Revenind la lege şi la textul ei, aţi schimba ceva dacă v-aţi putea întoarce în timp?

Da, categoric, dar nu trebuie să mă întorc în timp, ci voi propune amendamente la lege. Şi voi depune modificări la toate legile cu prevederi care intră în contradicţie cu accesul la informaţii. Mă refer aici la Legea administraţiei publice locale sau la regulamentele Camerei şi al Senatului, care prevăd ca în comisiile parlamentare sau în cele din consiliile locale accesul publicului la dezbateri şi informaţii să fie condiţionat de votul majorităţii membrilor comisiei, ceea ce nu este normal, să putem secretiza, să încălcăm un principiu prin votul majorităţii. Şi acestea nu sînt singurele legi care trebuie modificate.

Realizăm acest interviu în Serbia, unde am încercat să îi convingem pe vecinii noştri (parlamentari şi funcţionari) de ce este bun accesul la informaţii. M-aţi spus că sînteţi convinsă că ei nu vor avea prea curînd o lege. De ce este România, în fine, un exemplu bun? Ce am avut noi atunci şi nu au ei acum?

Am dedus din atitudinea lor că nu au un foarte mare interes în prezent pentru această lege. Dacă ar exista acest interes, ar face cum am făcut şi noi: ar depune un proiect şi s-ar bate pentru el. În România a fost un succes pentru că a fost un moment oportun, să nu uităm că în paralel s-a depus şi proiectul de lege a informaţiilor clasificate. Paradoxal, a fost o mare şansă, pentru că informaţiile clasificate, la care guvernul ţinea, erau excepţia de la regulă, care ar trebui să fie transparenţa. Era aberant să discuţi excepţia fără a elabora regula, să discuţi despre informaţiile clasificate fără a avea acces la cele publice, majoritatea. În al doilea rînd, chiar dacă guvernul s-a opus iniţial, am insistat, văzînd că sînt mai belicoasă de felul meu, pentru a nu exista doar din partea opoziţiei dorinţa de transparenţă, pînă la urmă a venit şi guvernul cu un proiect, iar cele două s-au discutat împreună. A fost bine, chiar dacă cele două proiecte erau foarte asemănătoare, pentru că în urma acestor dezbateri s-au ales formulările cele mai bune din ambele proiecte, iar foarte multe articole au fost modificate la sugestia organizaţiilor neguvernamentale (cele numite mai devreme) care au participat apoi, o premieră în România, la dezbaterile comisiei din Camera Deputaţilor, în egală măsură cu parlamentarii, mai puţin votul. Am avut cîteva conjuncturi favorabile, acest parteneriat cu societatea civilă şi, după cîteva lupte dure, chiar parteneriatul dintre opoziţie şi putere. Asta a presupus şi renunţarea la orgolii, din care a avut de cîştigat legea.

▲

„Nu avem de ce să ne temem"

– interviu cu Vasile DÎNCU, ministrul Informaţiilor Publice –

Sînteţi acuzaţi, ca minister, că aţi promovat o lege pe care nu o susţineţi. Este dreaptă această acuzaţie?

Este o afirmaţie politicianistă a unui fost partener, deputata Mona Muscă. Afirmaţia este tributară unui tip de politicianism care numai la noi funcţionează: regula este să ne criticăm unii pe alţii, nu putem fi parteneri tot timpul, ar bate la ochi. Vreau să vă reamintesc că Ministerul Informaţiilor Publice a fost iniţiatorul şi principalul susţinător al acestei legi pe tot parcursul său legislativ, în faţa a nu puţini contestatari. Cred că am fi fost acuzaţi, cum spuneţi dumneavoastră, şi mai intens dacă nu am fi promovat această iniţiativă. Problemele pe care le avem acum, ţin mai degrabă de aplicarea efectivă a legii, decît de revendicarea paternităţii acestei legi. Încă de la apariţia acestui minister, unul din punctele majore ale programului nostru, inclus şi în programul de guvernare, a fost transparentizarea şi responsabilizarea administraţiei în faţa cetăţenilor. Nu doar că nu se poate vorbi de o susţinere „nesinceră", ci de îndeplinirea unui angajament al guvernului în faţa celor ce l-au ales şi a cetăţenilor acestei ţări.

Întrucît gradul de cunoaştere al Legii 544 şi de conştientizare publică a dreptului de acces la informaţiile de interes public este încă scăzut, Ministerul Informaţiilor Publice a decis să desfăşoare o campanie de informare publică prin care să se asigure: atragerea atenţiei publice asupra existenţei dreptului de acces la informatii, creşterea interesului cetăţenilor asupra modului în care se raportează la instituţiile publice şi a gradului de responsabilitate a funcţionarilor publici faţă de cetăţean.

Campania şi-a atins în cea mai mare parte scopul şi obiectivele, însă este nevoie de o continuare a acestei campanii şi la nivelul primăriilor şi instituţiilor din municipii, oraşe şi comune, precum şi în instituţiile de învăţămînt.

Îmi pare rău că dna deputat Mona Muscă nu a înţeles avantajele colaborării. Vom colabora mult mai intens cu societatea civilă sau alţi politicieni din opoziţie, dar pe dna deputat am scos-o de pe această listă. Sperăm că va fi înlocuită de cineva mai tînăr şi mai puţin contaminat de această politică demagogică a începuturilor democraţiei în România. În PNL există mulţi tineri de mare valoare.

Practic, legea cere destul de multe eforturi din partea administraţiei. V-aţi pus rău şi cu colegii din administraţie, pe care îi puneţi la treabă, şi cu presa şi societatea civilă, care vă acuză că nu susţineţi destul aplicarea legii. Sincer, vă pare rău acum că aţi susţinut acest proiect?

Nu „ne-am pus rău" cu nimeni prin promovarea acestei legi. Există, e adevărat, probleme concrete în aplicarea legii, ţinînd de comunicarea cu reprezentanţii administraţiei publice locale sau de înfiinţarea unor birouri speciale pentru relaţii cu publicul în cadrul fiecărei instituţii. Dar acestea sînt dificultăţi inevitabile în cadrul unei schimbări de o asemenea amploare în modul de a înţelege actul administrativ, aşa cum este ea prevăzută în Legea 544. Colaborarea cu presa şi societatea civilă a fost una din condiţiile esenţiale pentru reuşita acestei legi. Orice sugestie sau critică venită din această direcţie a fost luată în considerare, analizată. Rezultatul final a fost rodul acestei colaborări între guvern şi societatea civilă, colaborare pe care eu o consider un exemplu pentru modul în care pot fi promovate legi şi măsuri de interes public. Sigur, măsurile de aplicare pot fi perfectibile. Uneori cei care ne critică evidenţiază aspecte corecte. Dar cel mai important mi se pare a fi faptul că avem cadrul legal în care funcţionarii pot fi traşi la răspundere pentru ascunderea unor informaţii de interes public sau pentru neglijenţă.

Colaborarea dintre guvern, opoziţie şi organizaţiile neguvernamentale în vederea susţinerii legii a fost un model de succes. Credeţi că se va repeta exemplul în viitor?

Acest model de colaborare între factori cu interese şi convingeri diferite este un semn de maturitate. Mai întîi a clasei politice româneşti, care a reuşit să depăşească barierele ideologice care o divizează, iar apoi a societăţii civile. Organizaţiile guvernamentale şi-au asumat, pe lîngă rolul de cenzor şi critic al clasei politice, şi pe acela de partener în proiectele de larg interes social. Aşa cum există un stadiu „sălbatic" al capitalismului incipient, tot astfel zorii democraţiei sînt marcaţi de lupte şi de concepţia că politica este un joc cu sumă nulă. România a depăşit acest stadiu, iar faptul că Legea 544 a reuşit să genereze un consens atît de amplu este dovada cea mai grăitoare în acest sens. Am o mare satisfacţie datorată acestei percepţii generalizate a Legii 544 ca un joc cu sumă pozitivă, din care orice factor implicat are ceva de cîştigat. Din aceste considerente, nu numai că sînt convins că acest model se va repeta, probabil cu mai puţine imperfecţiuni, dar cred că este absolut necesar ca el să ajungă ceva obişnuit, un fel de cutumă în materie de legi cu mare impact civic.

Ca sociolog, credeţi că românii sînt pregătiţi pentru o asemenea lege?

Înainte de orice, nu cred că aceasta este o lege pentru care trebuie să fii pregătit, ci o lege care pregăteşte. O lege importantă pentru construcţia unei societăţi civile bazată pe o cultură a implicării, a participării şi a cunoaşterii drepturilor individuale de către un număr cît mai mare de cetăţeni. Cu astfel de legi se începe, ele au un pronunţat caracter formativ tocmai fiindcă sînt concepute pentru a crea moduri de raportare la valorile democratice. Sîntem conştienţi că vor fi necesare multe eforturi pentru ca drepturile garantate de Legea 544 să fie mai întîi cunoscute, apoi înţelese şi în sfîrşit aplicate. Este nevoie de timp pentru toate acestea, de un interval de timp pe care noi îl dorim cît mai scurt. Poate că la început românii nu vor înţelege această lege, aşa cum probabil că ar fi înţeles-o cetăţenii unui stat cu o veche tradiţie democratică, dar sînt convins că lucrurile vor evolua.

Dar guvernul este pregătit?

Guvernul îşi asumă întreaga responsabilitate pentru aplicarea acestei legi. Ar fi fost inutil să concepem această lege fără a gîndi, în prealabil, pîrghiile prin care ea ar putea fi pusă în aplicare. Ştim, de asemenea, că accesul la informaţiile de interes public ne expune pe noi, ca echipă guvernamentală, unui control mai sever din partea societăţii civile. Activitatea politică dobîndeşte un plus de transparenţă. Este logic că nu am fi avut această iniţiativă dacă nu am fi fost pregătiţi, dacă ne-ar fi deranjat ca societatea să ştie cît mai multe despre activitatea noastră. Nu avem de ce să ne temem şi nu avem ce să pierdem. Avem însă de cîştigat o mai mare apropiere de societatea civilă şi un plus de legitimitate, prin asumarea actului politic ca joc cu cărţile pe faţă.

▲

Pagină realizată de Cristian GHINEA

Răzvan EXARHU

Legea 544 deschide Cutia neagră

Campania publicitară alternativă pentru Legea 544 este efectul unei inițiative a dnei deputat PNL, Monà Muscă, anunțată într-o întîlnire cu ministrul Informațiilor Publice la *Marius Tucă Show*. I-am propus dnei M. Muscă să ne ocupăm de partea creativă și i-am oferit *pro bono* serviciile agenției *Ex aequo*. Împreună cu partenerii noștri de la Cohn& Jansen am definitivat conceptul creativ: *Cutia neagră*. Mai departe, producția spoturilor a devenit posibilă datorită înțelegerii și bunelor intenții ale dlor Vlad Păunescu – Castel Film și Mihail Vîrtosu – Grey. Difuzarea spoturilor a stat, de asemenea, sub semnul bunăvoinței manifestate de toate posturile de televiziune și a acoperit aproximativ o lună. Campania a fost compusă din două *teasere* de 10 secunde și trei spoturi de 20 de secunde.

Obiectivul era informarea cetățenilor cu privire la existența acestei legi, într-un mod care să-i pună pe gînduri și să-i aducă în starea de acțiune. Mecanismul campaniei este pus în mișcare de dinamica frustrării, dar și de sentimentul destul de general că statul, banii publici, interesele publice par înghițiți sau camuflați de o gaură neagră. *Cu toții observăm* lipsa de transparență a mecanismelor fundamentale ale statului și democrației *și știm* că nu toate interesele cetățeanului sînt slujite spre mai binele lui. Dar nu foarte des aceste bănuieli sau evidențe ale bunului-simț pot fi probate în pîcla legislativă și lipsa de inițiativă individuală ce s-au abătut peste cetățean. Iar dacă ar fi probate, nu știm dacă nu cumva am avea surpriza de a afla că nu există nici o neregulă. Legea 544 nu e sabia dreptății, nu îi leagă pe hoți și corupți, nu ne dă impozitele înapoi, e doar un instrument al transparenței. Obiectul legii este, pînă la proba contrarie, mai presus de orice bănuială. Am înțeles că trebuia să eliminăm orice sursă de polemică și să evităm descrierea explicită a

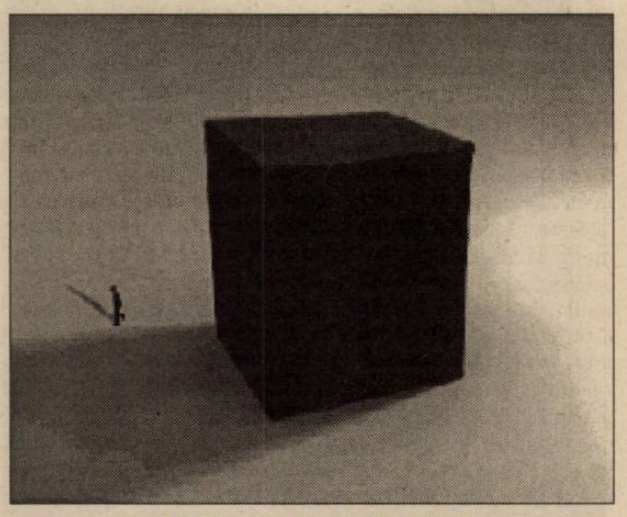

transparenței de după. Așa a fost făcut primul pas către *Cutia neagră*, ca semn al inaccesibilității, obscurității, misterului. Cubul, paralelipipedul exprimă putere, perfecțiune. Despre Cutia neagră mai știm că ascunde și păstrează în siguranță informații prețioase; în același timp, creează în privitor dorința, curiozitatea de a afla ce conține. Cutia neagră este o arhivă impersonală, echidistantă, cu un conținut în egală măsură pozitiv și negativ. Cutia neagră este o echivalență a prezumției de nevinovăție. Nu promite decît adevărul. Poate confirma sau infirma bănuielile, convingerile și presupunerile celor care o accesează. Aparatul care decodează informația conținută, care face Cutia neagră transparentă, este un instrument al adevărului. Legea 544 este instrumentul transparenței și al accesului la informația de interes public. Aplicarea Legii 544 deschide Cutia neagră.

Cutia neagră se transformă în simbol al instituțiilor, investițiilor publice, în depozitar al banilor și informațiilor de interes public. Iar mesajul se structura după cum urmează: *Cutia neagră conține totul despre traseul și destinația banilor sau intereselor publice. Ca să poți afla și să vezi limpede cum îți sînt administrate interesele de contribuabil, trebuie să aplici legea accesului la informațiile de interes public*. Amatorii de *happy-ending* ar fi preferat, probabil, ca la finalul spotului Cutia să devină transparentă. Doar că nu știm ce conține. De aici începe realitatea în care cetățeanul aplică Legea (544) și nu organele sau instituțiile abilitate. Această lege este una care nu există în afara societății civile și a inițiativei private, fie că aceasta e reprezentată de presă, de un investitor nemulțumit de modul de derulare a licitațiilor ori de plătitorul de impozite turmentat de sfînta indignare. Cutia neagră a fost implantată în filmări reale, pentru a realiza echilibrul dintre semnificația sa abstractă și valoarea sa palpabilă în desfășurarea mesajului. Obiectul se substituia ariilor principale de acoperire vizate de Legea 544: investiții din bani publici, instituțiile publice care ne administrează interesele, informațiile de interes public, ocultate adeseori de secretomania birocratică. Dimensiunea Cutiei negre, raportată la cea a cetățeanului, devenea fie strivitoare, fie ironică, enervantă sau stupid-opacă. Credem că afectele induse pe această cale în rîndul privitorilor, starea de fabulă transmisă în direct, simplitatea mizanscenei și îndemnul de a acționa *au vîndut* bine Legea 544. Rămîne ca și cultura socială și inițiativa democratică să mai crească în popularitate, pentru ca, peste niște ani, să putem vedea că, în ciuda aparențelor, Cutia neagră e curat transparentă.

▲

Art. 5. (1) Fiecare autoritate sau instituție publică are obligația să comunice din oficiu următoarele informații de interes public:

a) actele normative care reglementează organizarea și funcționarea autorității sau instituției publice;

b) structura organizatorică, atribuțiile departamentelor, programul de funcționare, programul de audiențe al autorității sau instituției publice;

d) coordonatele de contact ale autorității sau instituției publice, respectiv: denumirea, sediul, numerele de telefon, fax, adresa de e-mail și adresa paginii de Internet;

e) sursele financiare, bugetul și bilanțul contabil;

f) programele și strategiile proprii;

g) lista cuprinzînd documentele de interes public;

h) lista cuprinzînd categoriile de documente produse și/sau gestionate, potrivit legii;

i) modalitățile de contestare a deciziei autorității sau a instituției publice în situația în care persoana se consideră vătămată în privința dreptului de acces la informațiile de interes public solicitate.

(2) Autoritățile și instituțiile publice au obligația să publice și să actualizeze anual un buletin informativ care va cuprinde informațiile prevăzute la alin. (1).

(3) Autoritățile publice sînt obligate să dea din oficiu publicității un raport periodic de activitate, cel puțin anual, care va fi publicat în *Monitorul Oficial* al României.

Art. 7. (1) Autoritățile și instituțiile publice au obligația să răspundă în scris la solicitarea informațiilor de interes public în termen de 10 zile sau, după caz, în cel mult 30 de zile de la înregistrarea solicitării, în funcție de dificultatea, complexitatea, volumul lucrărilor documentare și de urgența solicitării.

Art 8 (5) Informațiile de interes publi[illegible]te verbal de către mijloacele de informare în ma[illegible] fi comunicate, de regulă, imediat sau în cel mult 2[illegible] de ore.

Art. 13. Informațiile care favorizează sau ascund încălcarea legii de către o autoritate sau o instituție publică nu pot fi incluse în categoria informațiilor clasificate și constituie informații de interes public.

Art. 14. (1) Informațiile cu privire la datele personale ale cetățeanului pot deveni informații de interes public numai în măsura în care afectează capacitatea de exercitare a unei funcții publice. (Legea 544)

Campania de informare organizată de Ministerul Informațiilor (17 octombrie – 10 noiembrie 2002)

Sloganuri:

● Accesul la informație nu este o favoare, e un drept! Eu am de gînd să îl folosesc, e dreptul meu! Tu...?

● Legea accesului la informație îți dă dreptul să știi cum ești condus! Este dreptul tău! Folosește-l!

Mesaje-cheie:

Orice cetățean are dreptul să știe cum sînt utilizate impozitele și taxele pe care le plătește; Funcționarii publici și oamenii politici sînt în slujba cetățeanului și nu invers; Accesul la informație trebuie să fie regula, iar limitarea accesului, excepția; Cultura opacității trebuie înlocuită de o cultură a transparenței; Legea 544/2001 este un instrument de luptă împotriva corupției.

Materiale promoționale: 3.000 postere, 10.000 afișe, 50.000 pliante. Total instituții publice la care s-au distribuit materiale promoționale: 850; Număr de persoane care au remarcat afișele la sediul instituțiilor publice: 574.000 persoane (pentru primele 10 zile din campanie).

Total apariții în mass-media: 619 (radiouri: 255; presa scrisă: 25; TV: 339). După numărul de difuzări, pe primul loc se află Realitatea TV (75), urmată de Prima TV (72). După audiența cumulată, pe primele locuri se află Antena 1 (38, 5 mil. persoane), TVR 1 (17,9 mil) și Prima (16,5 mil).

Sursa: Ministerul Informațiilor Publice

Adrian CIOFLÂNCĂ

Legile de fier ale birocraţiei

Într-o carte publicată la sfîrşitul anilor '80 în Suedia *(Symbols of Power*, coordonată de C. Arvidsson şi L.B. Blomquist), unul dintre autori, A. Fogelklon, avea următoarea revelaţie metodologică: legile sovietice trebuie considerate în primul rînd simboluri, ornamente ale puterii, şi abia în ultimul rînd texte ce merită citite. Aşa încît ar fi mai nimerit, decît să pierdem timpul cu lectura căznită, printre rînduri, a maculaturii legislative sovietice, să apelăm la antropologie sau semiotică pentru a vedea cum funcţionau lucrurile în fapt. Pare o revelaţie la îndemînă, numai că au avut-o doar cîţiva analişti ai regimurilor comuniste şi asta destul de tîrziu. Sistemul sovietic a ştiut să întreţină pasiunea occidentală pentru studiul limbajului decenii la rînd, obosind minţile sclipitoare ale cîtorva generaţii de sovietologi cu tone de texte ilizibile.

Deşi am trecut prin comunismul pe care îl moştenim, deşi trăim de 13 ani în România reală, deşi realitatea ne contrazice cotidian, uneori cu discreţie, alteori brutal, o luăm de la capăt cu iluziile. Pentru noi, cei naivi, Legea liberului acces la informaţii publice (LAIP) este ceea ce pare – un text ce se cuvine citit cu atenţie şi aplicat întocmai în instituţiile întreţinute din bani publici. Cei puşi s-o implementeze sînt infinit mai relaxaţi. Lor le-a fost clar din capul locului că Legea 544 nu este altceva decît un decor, un frumos alibi în faţa societăţii civile, a Europei şi a democraţilor din toate ţările.

Participînd la monitorizarea făcută de Societatea Academică din România, acesta a fost lucrul care m-a frapat cel mai tare: discrepanţa dintre atrăgătoarea coregrafie organizată de Ministerul Informaţiilor Publice pentru punerea în scenă a aspectuosului ornament ce este Legea 544 şi funcţionalitatea sa minimală. În foarte multe din instituţiile din Moldova, colindate de mine sau de operatorii pe care i-am coordonat, funcţionarii răspundeau cu mîndrie că au fost înfiinţate (pe hîrtie) birouri de relaţii cu publicul, dar, cînd le ceream să ne arate afişierele sau alte lucruri concrete reclamate de lege, începea prestidigitaţia. Ba că nu e spaţiu, ba că s-a pierdut cheia, ba că posesoarea nu ştiu cărui document nu este la serviciu, ba că şeful nu-i dă voie, ba că plouă afară şi tot aşa.

Monitorizarea SAR a aflat ceea ce nu prea am fi dorit să aflăm, nici noi, nici Ministerul Informaţiilor Publice. Anume că pînă şi o lege simplă şi, teoretic, perfect aplicabilă, bine susţinută de Guvern, este greu de suprascris peste practici instituţionale osificate, impregnate în tradiţie. Iată cîteva din „legile de fier" ale birocraţiei ce ni s-au revelat dînd piept cu empiricul.

Unde-i lege, e tocmeală. Nici un funcţionar din instituţiile vizitate nu are conştiinţa că LAIP trebuie aplicată în totalitate, pînă la ultima consecinţă. După gust, fiecare a ales ce i s-a părut mai simpatic din lege şi cu acel ceva parţial s-a lăudat în faţa operatorilor. Aceasta poate să însemne două lucruri. Pe de o parte, este, pesemne, în tradiţia locului ca majoritatea legilor să nu se aplice cu totul, pînă la ultimul punct. Pe de altă parte, s-ar putea ca funcţionarii să simtă că LAIP este, în primul rînd, un alibi bine manufacturat pentru uz extern şi să o considere cvasi-utopică, cu prevederi care nu cadrează cu habitudinile patriei.

© V. Moţoc

Dacă există reguli formale, să le respectăm pe cele informale. Implementarea unei legi este povestea bătăliei între prevederi frumoase şi practici sănătoase, din care, previzibil, ultimele ies învingătoare. „Înţelepciunea" informală sedimentată în instituţii în decenii de (post)comunism primează mai totdeauna în faţa a ceea ce vrem noi sau cei de la Bucureşti.

Instituţia sînt eu. Instituţiile publice sînt extrem de personalizate şi, prin urmare, accesul la informaţii este impredictibil. În cele mai multe locuri, funcţionarii nu se obosesc să afişeze documentele publicabile *ex-officio*, pe care le au în calculator; dacă le vrei cu tot dinadinsul, trebuie, în loc să priveşti liniştit şi discret un afişier, să te intimizezi cu posesorul de calculator, să te aşezi îndeajuns de aproape de el pentru a putea depista pe monitor titlurile sibilinice de fişiere ce te interesează.

Cei puşi s-o implementeze sînt infinit mai relaxaţi.

Clientul nostru, sclavul nostru. Cel mai şocant lucru într-o instituţie publică este lipsa de conştiinţă a funcţionarilor a ceea ce sînt ei în fapt: persoane plătite din bani publici pentru a servi publicul. Funcţionarii tind să acţioneze după regula patronajului, singurele instanţe de care ţin cont cu adevărat fiind superiorii ierarhici. De la aceştia decurge gradul de bunăvoinţă în furnizarea informaţiilor. Dacă ei dau voie, cetăţeanul poate fi umilit, hărţuit, purtat pe drumuri, ignorat, fără să existe senzaţia că se încalcă vreo lege sau vreo regulă. De exemplu, cei de la Inspectoratul Şcolar Iaşi m-au purtat pe drumuri (adică pe coridoare) patru zile pînă am putut obţine completat bietul-chestionar, pentru că inspectorul general, adică „şeful" (după definiţia secretarei), este „şi purtător de cuvînt" şi nici o informaţie nu poate fi furnizată fără voia lui. Interesant este că autorităţile publice sînt mai bine organizate în materie decît instituţiile publice care lucrează mai mult cu cetăţenii şi, teoretic, ar fi trebuit să fie mai bine pregătite. Comunicarea cu publicul se face mai bine la prefecturi şi primării, mai previzibil la parchete sau în inspectoratele de poliţie şi foarte prost la inspectoratele şcolare sau sanitare, la oficiile de muncă sau în tribunale.

Dacă există informaţii, să fie secrete. Secretomania este instinctuală în instituţiile româneşti. Tăcerile, înainte de a fi din rea voinţă, interesate, sînt instinctuale. O mulţime de lucruri sînt ţinute ascunse nu pentru că secretul ar furniza cine ştie ce avantaje, ci pur şi simplu pentru că regula (auto)cenzurii preventive prevalează. Riscurile sînt întotdeauna mai mari şi mai concrete (şeful, codul penal atoatecuprinzător, interesul naţional) în cazul furnizării de informaţii decît în cel al nefurnizării.

Pe scurt, LAIP este o atrăgătoare ficţiune juridică care spune foarte puţine despre România reală. De aici încolo, fiecare va face ce vrea. Guvernul, optimist din fire cum îl ştim, va spune altora partea frumoasă a poveştii. Noi, ceilalţi, rămîne să ne plimbăm între *wishful thinking* şi blazare. ▲

Ioana AVĂDANI

Şi ce dacă-i lege?

„Şi ce dacă-i lege? Să fim serioşi, domnişoară!" Şi înaltul reprezentant al unei respectabile autorităţi publice din Constanţa se lasă în scaunul său managerial. În faţa sa, monitorul – omul trimis să verifice cum funcţionează legea liberului acces la informaţii – înghite în sec. Nu făcuse decît să ceară ceea ce legea îi ofera ca drept – bugetul de venituri şi cheltuieli al instituţiei, document care trebuie făcut public din oficiu.

La un an de la intrarea ei în vigoare, legea este încă o realitate predominant juridică, nu şi una practică. Există pe hîrtie, o cunosc cîţiva oameni, o aplică încă şi mai puţini – dar nu face parte din filosofia noastră domestică. Şi dacă m-ar mistui pulsiuni clasificatoare, aş spune că poţi caracteriza oamenii după modul în care se raportează la acest document esenţial oricărei dezanchilozări sociale.

„Da, am auzit ceva, dar la noi nu se aplică."

Vin, întîi şi întîi, „activii" legii – cei care o cunosc, care o împing, o urnesc şi o proptesc acolo unde stă să cadă. Găsim în această categorie activişti ai societăţii civile, vreo cîţiva parlamentari (din opoziţie) şi cam tot pe atîţi funcţionari din Guvern – că nu degeaba avem un Minister al Informaţiei Publice. Lor li se adaugă – şi mă bucur că pot scrie acestea – angajaţi din administraţia publică, oameni în general (dar nu exclusiv) tineri, care văd în lege modul normal de a funcţiona, datoria lor de serviciu. Aceştia fac publicul admirabil al cursurilor de perfecţionare, al sesiunilor de training, al dezbaterilor publice. Sînt oameni pentru care legea creează probleme concrete şi care caută ajutor – amical sau profesional. „Ce sînt eu: purtătorul de cuvînt al primăriei sau al primarului?" – iată o dilemă hamletiană care sclipeşte către lume faţete legale, administrative, etice şi personale. A negocia între etica profesională – care îţi cere să dai în vileag matrapazlîcurile celor de care depinde salariul tău – şi instinctul de conservare – care îţi spune că o conştiinţă curată face bine la somn, dar nu şi la stomac – este un sport extrem. Iar cei chemaţi să rezolve astfel de alegeri atroce sînt, de cele mai multe ori, „umili" slujbaşi publici, oameni „simpli" şi mult prea adesea vulnerabili în faţa unor şefi arbitrari şi a unor structuri opace. Şi mai sînt, rari şi preţioşi ca nestematele, cetăţenii care au luat legea în serios şi au pornit să bată pe la uşile instituţiilor ca să afle pe cont propriu, nemijlocit, ce şi cum cu ţara în care trăiesc. Oameni mînaţi de curiozităţi sănătoase, precum acel domn din Tîrgovişte care a vrut să afle ce calitate are apa de la robinet. Dar poate că ştiţi deja că aceasta nu este o informaţie publică – sau cel puţin aşa a decis justiţia! Vin apoi „pasivii" – cei care i se supun care „au auzit de lege", care aşteaptă indicaţii. Îi poţi găsi în mai toate birourile autorităţilor publice, aşteptînd – cuminţi sau placizi – ca legea să-şi facă drum către ei, singură. Îi găseşti într-o primărie din nordul ţării, numiţi pe post de „ofiţer de informaţii publice" şi detaşaţi, apoi la „Audienţe", din lipsă de activitate („Păi, dacă n-a venit nimeni să ne întrebe nimic..."). Sau la o altă instituţie din Constanţa, unde informaţiile sînt publice numai în ultima vineri din lună, cînd cea care le păstoreşte îşi primeşte supuşii. Ei sînt masa statistică din frumoasa, exemplara declaraţie a ministrului Vasile Dîncu: „Legea a fost implementată FORMAL în 44% din autorităţile publice".

Sînt apoi, în vîrful lanţului trofic al informaţiei, marii prădători, alien-ii transparenţei, atît de străini şi inadecvaţi ideii de „slujbaş public". Pe ei legea nu îi afectează, pentru că asupra lor nu funcţionează. „Da, am auzit ceva, dar la noi nu se aplică" – este forma încă politicoasă a discursului. „Ce lege ? Nu cred...", replica ţîfnos directoarea administrativă a unei instituţii publice, pusă în faţa textului tipărit din *Monitorul Oficial*. „Dacă aduceţi o hîrtie, ceva, de la facultate, că vă trebuie pentru un studiu"... se arată amabil şi flexibil un personaj. „De cînd vin simplii cetăţeni să se intereseze de bugetul instituţiei?", se indignează un altul, dintr-un inspectorat şcolar. „Dar un boboc de trandafir nu vreţi?", replică un ofiţer cînd i se cere o foaie de hîrtie pentru completarea unei cereri în baza legii. „Şi ce dacă-i lege? Să fim serioşi!", conchide imperial boss-ul constănţean, înfăşurat în manta-i de impunitate în faţa vulgului din ai cărui bani este plătit.

Legea liberului acces a apărut în lipsa unei aşteptări sociale. Oamenii nu au ieşit pe străzi să ceară informaţii, nu s-au organizat mitinguri, revolta nu fierbea mocnit. Românii sînt mai preocupaţi de grija zilei de mîine (la propriu: de salariile neîndestulătoare, de preţurile în creştere, de întreţinerea cu accese lunare de megalomanie) ca guvernare nu este pe agenda lor de priorităţi. Ceea, cred, legea aceasta este încă şi mai importantă, prin efectul „educativ" pe care îl are atît asupra [illegible]alizatorului, cît şi administatorului ei: individ şi instituţie, deopotrivă. Şi aici îi dau dreptate Caesarului de Constanţa: şi ce dacă-i lege? Dacă nu e folosită, dacă nu i se dezvoltă, prin exerciţiu practic, „musculatura" şi reflexele, dacă nu va fi înglobată în cultura socială, legea liberului acces la informaţiile publice va rămîne doar o bucată de hîrtie – o mimare elegantă a democraţiei.

NOTĂ: Citatele reproduse mai sus sînt declaraţii reale, obţinute în cursul unei monitorizări pe marginea Legii 544, derulate de către Centrul pentru Jurnalism Independent. ▲

Emanuel RĂUȚĂ
Laura SIMIONESCU

Cînd formele nu au fond

Democratizare, eficientizare administrativă, transparenţă. Sună frumos în teorie, staţi liniştiţi, nu va fi un articol teoretic cu capul în nori. Ne vom ocupa de practică, adică de felul în care arată legea accesului la informaţii după impactul cu realitatea.

Adoptarea legii, nivelul formal deci, nu a constituit în sine o problemă, deşi doar în momentul în care a devenit o problemă spinoasă ideea a primit atenţia meritată. După ce guvernul a avut iniţiativa de a veni cu o lege a secretului de stat foarte restrictivă, ideea unei legi a informaţiilor publice a părut tuturor mai mult decît nimerită. Pînă la acel moment, diverse instituţii ale societăţii civile şi-au bătut gura de pomană. Dar odată ieşită în lume, începe aventura propriu-zisă a legii. Sondajul pe care l-am coordonat, pentru Societatea Academică din România, oferă o imagine generală după un an de la intrarea în vigoare. Am întrebat 500 de instituţii ce au făcut din ceea ce legea le impunea să facă. Din păcate, această lege a urmat obişnuita cale a reglementărilor româneşti: intenţii bune, efort puţin, rezultate pe măsură. Există un birou special instituit şi o persoană desemnată să ocupe această funcţie în proporţie de circa 68% dar, la modul concret, sînt puţine instituţiile publice care au prezentat, conform cerinţelor legii, o listă din oficiu cu informaţiile privind bugetul şi activitatea proprie sau care au făcut o evaluare a informaţiilor care sînt definite ca fiind de interes public. Cu alte cuvinte, instituţiile au folosit bunul prilej de a angaja oameni noi şi de a se extinde, dar nu prea e clar ce fac aceşti oameni. Doar 36% dintre instituţii au un loc special creat pentru afişarea listei cu informaţiile ce trebuie făcute publice, lista propriu-zisă există la 34% din instituţiile studiate. Aceasta conform declaraţiilor funcţionarilor, dar la cererea operatorilor de a le fi arătată lista, doar 16 % au fost capabili de acest lucru. Ceea ce înseamnă că realist vorbind legea a fost întru-totul implementată în mai puţin de o treime din administraţia publică.

Aceste date arată ineficienţa acestor birouri teritoriale şi ne oferă o imagine globală a modului de lucru în instituţiile statului. Odată depăşite furcile caudine ale adoptării legii apare adevarata problemă, vizibilă nu numai în acest caz, ci în toate situaţiile în care birocraţia este pusă în situaţia de a pune în aplicare principii care nu se potrivesc cu logica sa internă.

Iar situaţia este foarte asemănătoare la nivelul întregii ţări, diferenţele de implementare a legii la nivel regional nu sînt deosebit de mari. De remarcat că, absolut surprinzător, Bucureştiul nu face notă discordantă. Dat fiind că aici există instituţiile centrale ale statului, am avut un eşantion special pentru capitală. Deşi mai aproape fizic de locul în care se adoptă legile, nici birocraţia centrală nu manifestă o apetenţă deosebită pentru aplicarea legii. Mai mult chiar, nici măcar parlamentul care a adoptat-o nu s-a grăbit să o aplice. Transilvania pe de altă parte nu a reuşit nici ea sa facă un pas mai departe de implementarea formală, adică să înfiinşeze birourile respective. Cum era de aşteptat, disparităţile între rural şi urban se manifestă şi aici. Oraşele sub 30.000 de locuitori şi ruralul au un birou şi o persoană special desemnată în proporţie de doar 40% comparativ cu oraşul, care merge undeva la 68%. Gradul de cunoaştere a legii diferă de asemenea între rural şi urban. La nivel instituţional, primăriile şi direcţiile de muncă stau mai bine decît tribunalele şi inspectoratele de poliţie, care nici nu s-au obosit să aplice latura formală a legii. Aceste instituţii se menţin în topul opacităţii şi asta spune multe despre reformele care le tot vizează, despre lupta cu corupţia şi despre domnia legii ca regulă în România.

Instituţiile au aplicat legea doar în aspectele ei mai puţin solicitante, care le erau de fapt benefice: noi angajaţi, noi protejaţi. De fapt, au golit-o de conţinut, miza reală (transparentizare şi responsabilitate) este amînată. Pe de altă parte, cine să impună aceste principii? Numărul cazurilor în care s-a ajuns la proces în urma nerespectării cererilor cetăţeneşti este infim. Tot infim este şi numărul cererilor de informaţii publice primite. Dintre cele 500 de instituţii întrebate, doar 14% primiseră o asemenea cerere. Din ce ştim din presă şi de la alte ONG-uri, este foarte posibil ca şi acestea să provină mai mult de la ziarişti şi activişti decît de la simpli cetăţeni. Deseori, demersul societăţii civile reuşeşte să depăşească inerţia instituţiilor publice, dar atunci cînd se întîmplă, procesul se blochează la nivelul imediat următor al administraţiei centrale.

Imaginea de ansamblu nu este foarte veselă. Legea accesului la informaţii (FOIA, după acronimul ei englezesc foarte utilizat) este una dintre puţinele legi din România care a beneficiat în normele metodologice de termene precise de implementare, termene pe care nu societatea civilă le-a impus guvernului, ci acesta le-a acceptat de bunăvoie. Perioada de graţie a trecut şi este regretabil, dacă nu chiar îngrijorător că guvernul nu a reuşit să îşi respecte propriile angajamente şi termene. FOIA poate fi un test pe care guvernul l-a picat şi apare supărătoarea întrebare: ce se va întîmpla oare în momentul în care administraţia centrală şi cea locală vor trebui să implementeze stufoasa legislaţie europeană? ▲

Manuela ȘTEFĂNESCU

La tribunal cu...

Intrată în vigoare la sfârşitul lunii decembrie 2001, Legea 544 privind accesul la informaţiile publice a devenit un instrument practic abia după adoptarea, cu întîrziere, a normelor de aplicare, publicate în *Monitorul Oficia*l din 8 martie 2002. Din păcate, pe măsură ce se încearcă aplicarea legii, ies la iveală tot felul de deficienţe. Unele se datorează chiar formulărilor din textul legii şi (sau) din normele de aplicare (de exemplu: societăţile comerciale nu intră sub incidenţa legii, chiar dacă au capital integral sau majoritar de stat). Altele rezultă din conflictul dintre Legea 544 şi legile în vigoare (în principal Legea 182 din 2002, cu privire la informaţiile clasificate). În sfîrşit, *secretomania* de care suferă practic toate instituţiile statului este, încă, adânc ancorată în atitudinea funcţionarilor publici. Principiul lor pare a fi: *totul este, de la bun început, secret (de stat sau de serviciu)*. Este nevoie de perseverenţă, timp şi nervi pentru a obţine o informaţie chiar şi dacă aceasta *ar trebui să fie la dispoziţia publicului din oficiu*, conform Legii 544.

Trebuie însă subliniat rolul benefic pe care Legea accesului la informaţiile de interes public îl poate juca în lupta împotriva corupţiei. Cum se folosesc banii publici este o informaţie-cheie ce face parte din categoria informaţiilor pe care instituţiile şi autorităţile publice, precum şi regiile autonome trebuie să le pună *din oficiu* la dispoziţia publicului. *Orice persoană din România, română sau străină, fizică sau juridică are dreptul să ceară şi să primească informaţii privind sursele de finanţare, bugetul şi bilanţul pe baza unei simple cereri verbale (la sediul autorităţii, instituţiei sau regiei) sau scrise.* Foarte important este faptul că pe[illegible]*ul nu trebuie să-şi motiveze cererea*. Este de ajuns[illegible] simpla curiozitate". Am avut şi eu şi alţii aceas[illegible]. Să vedem ca s-a întîmplat.

...Casa de Sănătate...

M.S. a trimis în martie 2002, o cerere scrisă la Casa Naţională de Asigurări de Sănătate prin care solicita informaţii privind sumele colectate la nivel naţional şi judeţean în 2001 (cei 7% pe care îi plătesc toţi angajaţii şi toţi pensionarii plus alţi 7% achitaţi de angajatori), fondurile redistribuite la nivel naţional şi judeţean şi criteriile redistribuirii, precum şi sumele cheltuite în 2001. CNAS a trimis un prim răspuns care conţinea, *exclusiv, citate din legea 544/2001.* M.S. a făcut reclamaţie administrativă. Răspunsul a venit mult după expirarea termenului legal (15 zile). În esenţă, CNAS susţinea că *o parte din informaţiile solicitate au fost deja publicate în* Monitoarele Oficiale, *iar pentru restul, nu dispune de statistici de genul celor cerute*. Prin urmare, M.S. a acţionat CNAS în judecată. Prima instanţă a decis în iunie 2002 că CNAS este obligată să dea reclamantului informaţiile cerute şi să plătească un milion de lei drept cheltuieli de judecată. Tribunalul Bucureşti nu a acordat şi cele 5 milioane despăgubiri morale cerute. Prin urmare, M.S. a făcut recurs la Curtea de Apel (şi CNAS a declarat recurs împotriva deciziei primei instanţe) şi *a pierdut tot ce cîştigase* în prima instanţă.

...Casa de economii...

V.S. a cerut CEC unele informaţii privind creditele acordate de această instituţie unor persoane fizice (era vorba de o HG din 1997, prin care CEC-ul urma să acorde credite în condiţii avantajoase tinerilor care doreau să-şi construiască o locuinţă). V.S. a dorit să afle cine a beneficiat de aceste facilităţi din *banii publici*. CEC a refuzat orice informaţii cu argumentul că nu este o instituţie publică ci o persoană juridică română de drept privat. Prin urmare, nu se încadrează în categoriile de persoane prevăzute de art. 2 din Legea 544 (autorităţi şi instituţii publice sau regii autonome care folosesc bani de la bugetul de stat). Procesul este în curs la Tribunalul Bucureşti.

...RADET...

M.S. a cerut RADET Bucureşti, pe 28 august 2002, următoarele informaţii: bugetul total al regiei pe anul 2002; sursele de finanţare; numărul total de angajaţi; procentul din bugetul total alocat salariilor; procentul destinat investiţiilor în reţeaua de termoficare (inclusiv construirea şi renovarea sediilor RADET). Răspunsul regiei: „în activitatea sa de distribuţie, transport şi furnizare a energiei termice şi pentru prepararea apei calde de consum pentru locuinţe (RADET) nu utilizează resurse financiare publice." Aşa că nu intră sub incidenţa Legii 544. *RADET are însă (şi) bani de la bugetul de stat*, aşa că, M.S. a dat în judecată regia, cerînd instanţei să constate că RADET a utilizat şi utilizează resurse financiare publice precizînd că legea nu impune condiţia ca aceste resurse să fie folosite într-un anumit domeniu al activităţii. De aceea, este irelevantă susţinerea RADET că nu utilizează resurse financiare publice într-un anumit domeniu al activităţii sale. Primul termen este pe 10 februarie 2003.

...SRI...

În august 2002, APADOR-CH a solicitat *numărul autorizaţiilor de înregistrări ale convorbirilor solicitate Parchetului* (cifre defalcate pe ani şi pe categorii de persoane – membri ai conducerilor partidelor politice, membri ai asociaţiilor civice şi ziarişti); cîte cereri de autorizare au fost aprobate de Parchet şi durata acestora; cîte regii autonome şi societăţi comerciale au fost înfiinţate sau preluate de SRI, care au fost veniturile realizate şi cum au fost cheltuite. Cu întîrziere faţă de termenul din lege, SRI a trimis o adresă prin care a refuzat comunicarea informaţiilor solicitate. Motivaţia refuzului: „întreaga activitate de informaţii pentru realizarea siguranţei naţionale, inclusiv cea care presupune restrîngerea temporară a unor drepturi şi libertăţi cetăţeneşti, are caracter de secret de stat, potrivit dispoziţiilor art.10 din Legea nr. 51 din 1991 privind siguranţa naţională." În privinţa regiilor sau societăţilor comerciale, SRI a răspuns doar că „prin Hotărâre de Guvern a fost înfiinţată o Regie Autonomă". *Atît*. APADOR-CH a considerat că datele generale solicitate nu au cum prejudicia activitatea de informaţii. Mai mult, refuzul de a comunica simple cifre, mai ales în situaţia în care persoanele supravegheate *nu au fost trimise în judecată şi condamnate*, poate lesne induce ideea unor activităţi de *poliţie politică*. Asociaţia a chemat în judecată SRI, cerînd Tribunalului Bucureşti, Secţia contencios administrativ, să oblige instituţia să-i furnizeze informaţiile de interes public solicitate. APADOR-CH a pierdut procesul în prima instanţă. Urmează recursul.

...Ministerul Finanţelor

APADOR-CH a cerut Ministerului Finanţelor informaţii cu privire la scutirile şi eşalonările în perioada 1990-2002. MF a refuzat comunicarea informaţiilor cu motivaţia că *„nu deţine în prezent astfel de date (centralizate)"* şi că, pentru obţinerea lor, ar fi necesar un termen mai mare decît cele 30 de zile prevăzute de Legea 544 din 2001. În plus, MF crede că informaţiile solicitate au *caracter privat (nu public) deoarece privesc anume persoane fizice sau juridice care nu au posibilităţi de plată*. APADOR-CH consideră că informaţiile cerute *sînt* de interes public deoarece este vorba despre bani publici cu privire la care decide o instituţie publică. Mai mult, APADOR-CH a cerut *numai date cu caracter general asupra acordării înlesnirilor la plata taxelor judiciare de timbru*. Cît despre perioada de timp invocată de MF pentru colectarea informaţiilor, APADOR-CH nu înţelege cum de nu există o evidenţă a ministerului cu privire la scutiri, amînări. Tribunalul Bucureşti a obligat Ministerul Finanţelor să furnizeze asociaţiei toate informaţiile solicitate. Urmează recursul la Curtea de Apel Bucureşti. ▲

> Art. 22.
> (2) Instanţa poate obliga autoritatea sau instituţia publică să furnizeze informaţiile de interes public solicitate şi să plătească daune morale şi/sau patrimoniale.
> (5) Atît plîngerea, cît şi apelul se judecă în instanţă în procedură de urgenţă şi sînt scutite de taxa de timbru. (Legea 544)

Anca MANOLESCU

O chestiune de actualitate

Traduceri

Într-un text precedent am vorbit despre cunoaşterea de tip „comprehensiune“ ceea ce, luat în sens literal, înseamnă „cuprindere“, încercare de a da contur, de a defini, de a pune limite obiectului cunoaşterii – un tip de cunoaştere care, spun gînditorii metafizici, nu se potriveşte transcendenţei. Ceea ce mi-a dat gust să vorbesc despre temă a fost un minunat citat din Grigore al Nyssei, cuprins în lucrarea lui de filozofie contemplativă: *Viaţa lui Moise*. Un pasaj de o frumuseţe limpede şi riguroasă, frumos prin formularea lui limpede şi riguroasă. El sună aşa: „orice concept am forma în încercarea de a sesiza şi a cuprinde natura divină, el nu izbuteşte decît să modeleze un idol, iar nu să îl facă cunoscut pe Dumnezeu“. Am citit pasajul în varianta lui franceză din traducerea pe care Jean Daniélou – teolog catolic şi specialist în Grigore al Nyssei – a dat-o textului. Ea a constituit primul volum, publicat în 1942, al colecţiei „Sources chrétiennes“ care îşi propunea să facă accesibile, în limbă modernă, operele patristice din Răsărit şi din Apus: traduceri solide, cîteodată însoţite de original, cu un aparat critic consistent, dar nu atît de specializat încît să fie pe înţeles numai specialiştilor, însoţite de prezentări, expuneri de doctrină, note ample.

Citisem totuşi, cu ani în urmă, *Viaţa lui Moise* în traducerea românească din întinsa colecţie „Părinţi şi scriitori bisericeşti“ publicată de Editura Institutului biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române. Percepusem atunci ceva din uimitoarea îndrăzneală metafizică a textului, din „ingeniozitatea“ (ori clarviziunea) cu care fiecare act al vieţii profetului, fiecare detaliu şi fiecare obiect legat de ea erau transformate de autor în simbol al unui nesfîrşit suiş, în limbaj pentru a spune inefabilul. Dar mă izbise, ca prin ceaţă, mai ales frumuseţea poetică, iar nu rigoarea lui intelectuală. Cum de nu percepusem totuşi un pasaj atît de extraordinar? Cum de nu-mi aminteam nimic din limpedele lui stil? Am luat atunci varianta românească şi am găsit: „orice înţeles care se iveşte în cugetarea sau socotinţa firii prin vreo imaginare care mărgineşte plăzmuieşte un idol despre Dumnezeu şi nu vesteşte pe Dumnezeu“. E cam acelaşi lucru, s-ar spune, şi totuşi nu-i acelaşi. Astfel tradus, pasajul nu mai are precizie, conciziune, eleganţă. Nu mai are rigoare intelectuală; nu mai are *calitate* intelectuală; abia dacă mai percepi că e vorba despre o chestiune de cunoaştere. Traducerea românească e atunci o traducere proastă? Nu cred. Ea redă în fond substanţa gîndirii lui Grigore cînd spune „o imaginare care mărgineşte“. Dar ce descriptivă şi lungă e fraza, ce poticnit sună ea. Ce va identifica oare un cititor *modern* în expresia: „orice înţeles care se iveşte în cugetarea sau socotinţa firii prin vreo imaginare care mărgineşte“? Va identifica el oare ceva de ordinul unui „concept format în încercarea de a sesiza şi a cuprinde“ natura divină? Nu cred. Ce va însemna, pentru un cititor *actual*, faptul că un asemenea demers „nu vesteşte pe Dumnezeu“? Va însemna că el „nu îl face cunoscut“, că nu dă acces la o cunoaştere veritabilă a divinului? Nu cred. Sensul se diluează, iar *nivelul* intelectual, contemplativ care e propriu textului se pierde.

Nu cred, încă o dată, că e vorba despre o traducere nereuşită, ci despre o *opţiune de traducere* inadecvată. Şi ea nu aparţine autorului traducerii în cauză. Toate textele patristice editate de Biserica Ortodoxă sau sub patronajul ei sună la fel: apăsat arhaizant, cu evitarea programatică a termenilor filozofici ori, mai larg, intelectuali care au curs în limbile şi în mentalitatea modernă. (Excepţie fac textele traduse ori publicate de Ioan I. Ică jr. la Editura Deisis). Într-o notă din introducerea la volumul ce cuprinde *Viaţa lui Moise* D. Stăniloae declara de altfel: revăzînd varianta propusă de traducător, „am înlocuit neologismele, încadrînd-o în unitatea de stil a Filocaliei româneşti“. E vorba aşadat despre hotărîrea, constant urmărită, de a prezenta marile texte ale tradiţiei creştine într-un limbaj al trecutului, ca şi cum ele ar trebui ferite de contaminarea cu gîndirea actuală, ca şi cum tradiţia înseamnă un inactualizabil trecut. E parcă o încercare deliberată de a ascunde mesajul acestor texte; de a înveli marele lor depozit de cunoaştere cu o impenetrabilă crustă alcătuită din pietate moale şi dogmă uscat inventariată. Buna, dreapta credinţă nu mai apare astfel drept rezultatul unei bune aşezări intelectuale faţă de divin, nu mai e îndrăzneala fiinţei de a cunoaşte denecunoscutul, de a se transforma în ceea ce cunoaşte. Colecţia „Părinţi şi scriitori bisericeşti“ e o întreprindere de admirat, un fel de echivalent românesc al colecţiei „Sources chrétiennes“, pe care Biserica a izbutit să o realizeze chiar sub regimul comunist. Mulţimea

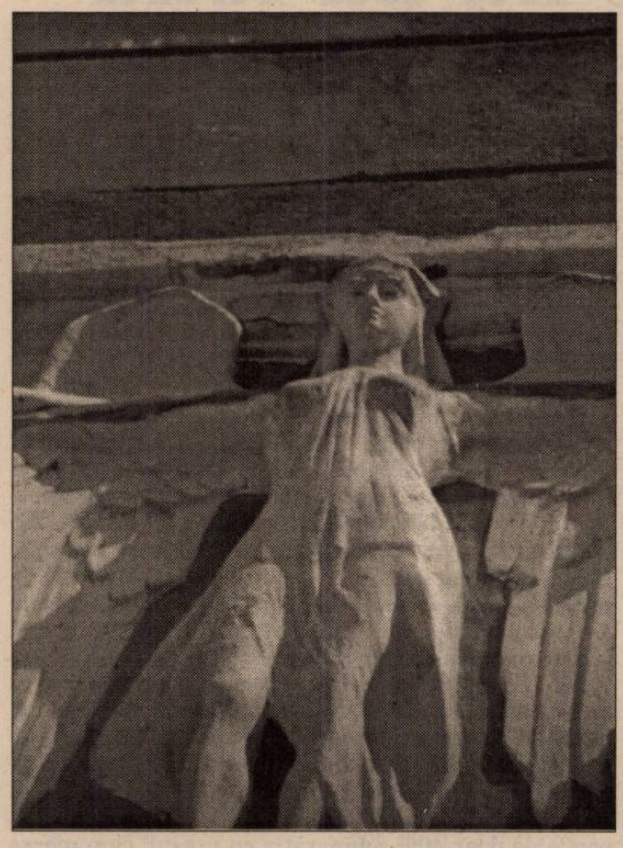

© S. Ivanoschi

traducerilor din original, întinderea bibliografiilor, prezentările dogmatice sînt respectabile. Dar Origen, Evagrie, Grigore al Nyssei, Maxim Mărturisitorul, cîţi alţii, par nişte autori venerabili, desigur, dar foarte încîlciţi şi cam vetuşti, datînd, toţi, parcă dintr-un Ev Mediu românesc prelungit la nesfîrşit. Nu am altă calitate de a spune aceste lucruri decît pe cea de cititor care vrea să aibă acces la gîndirea prezentă în asemenea texte; un cititor care descoperă cu uimire cum sună ele – riguros traduse – într-un limbaj modern, cu o terminologie şi o cadenţă a gîndului moderne. Textele acestea ne vorbesc, în fond, despre lucruri atemporale: aşa fiind, orice epocă ar trebui să le poată face inteligibile. Orice epocă are datoria să le găsească o expresie fidelă, *propria* ei expresie fidelă. A pune asupra lor o patină prăfoasă de trecut nu înseamnă a rosti atemporalitatea temelor de care se ocupă. A disimula excepţionala lor aventură intelectuală nu revine la o depăşire a gîndirii umane, la un *sacrificium intellectus*.

Mai e de spus ceva în această privinţă. O traducere are, cred, să ţină seama şi de atmosfera culturală şi spirituală în care a scris autorul cu pricina. A-l pune pe Grigore de Nyssa să se exprime atît de inelegant şi de obscur e aproape o ofensă. Ca şi fratele lui, Vasile cel Mare, era un om extrem de cultivat, făcuse studii academice (de retorică, ca şi de filozofie „păgînă“, printre altele). Lucrările lui nu sînt rodul unui om care îşi neagă cultura, ci o integrează căutării lui vizionare. Lucrările lui sînt lucrări de filozofie contemplativă, ţin de un „platonism mistic“ preluat, transformat, valorificat într-o perspectivă creştină. El absoarbe în mod firesc cele mai alese teme şi instrumente spirituale, bunuri comune filozofilor Antichităţii tîrzii, ajutîndu-se de ele ca să rostească ireductibilul mister christic. Nu se poate ca un asemenea efort, ca un asemenea *stil* de integrare culturală să nu fie respectat, redat într-o traducere (în fine, se poate, dar e păcat!). În 1397, Manuel Chrysolaras, profesor şi diplomat bizantin, a fost invitat la Florenţa de Seniorie ca să predea limba greacă. Biblioteca pe care o aducea cu sine îi cuprindea pe Homer, Tucidide, Platon, Isocrate, Demostene, Plutarh. Alături de ei un text al Sfîntului Vasile cel Mare, tratatul: *Celor tineri, cum pot ei utiliza scrierile păgîne.* A fost o lucrare de mare influenţă în Renaştere (dovadă faptul că s-a păstrat în 80 de manuscrise), o lucrare importantă pentru că dădea girul acestui părinte şi doctor al Bisericii pentru ceea ce se numea *studia humanitatis*. Anvergura culturală şi intelectuală a autorilor cappadocieni, ca şi a altor scriitori creştini, e – ea însăşi – de „tradus“ într-o traducere.

Şi mai preţios mi se pare, din acest punct de vedere, proiectul de retraducere a *Septuagintei* în limba română, proiect despre care a vorbit în *Dilema* Cristian Bădiliţă, unul dintre responsabilii lui. E vorba despre o traducere realizată de specialişti în literatură patristică, însoţită de un aparat critic care să livreze şi sensul riguros al textului şi interpretările pe care tradiţia creştină le-a acumulat în jurul lui. E vorba, mai cu seamă, despre o traducere care să livreze textul ca pe un patrimoniu ce aparţine vremii de faţă în aceeaşi măsură ca şi trecutului. „S-a optat din capul locului“, spunea Cristian Bădiliţă, „pentru o tălmăcire precisă, filologică, *într-o limbă română modernă, nearhaizantă*. Dimensiunea estetică, deşi binevenită, va fi în mod constant subordonată preciziei filologice, *clarităţii*, precum şi acurateţei teologice. Traducerea se adresează *cititorului român de astăzi*, în general, fără nici un partizanat de ordin confesional... Se preconizează trei tipuri de note: a) filologice, pe textul grec şi privind discrepanţele între textul masoretic (ebraic) şi cel grec (al Septuagintei); b) istorice (inclusiv *realia);* c) patristice (care să ofere perspectiva Părinţilor Bisericii asupra *Septuagintei).*“ Vom avea astfel nu numai textul vechitestamentar, redat cu limpezime în limbajul care ne e propriu astăzi; vom avea actul trecerii textului dintr-o cultură în alta (actul de traducere din cultura ebraică în cea elenistică); vom avea, în sfîrşit, cuvîntul divin – atemporal – însoţit de comentarii, dovada faptului că el vorbeşte tuturor timpurilor într-un limbaj ce le este adecvat.

Creativitate spirituală

Au existat, în secolul XX, cercetători ai diferitelor tradiţii religioase care au socotit că e esenţial să se deschidă – ca cercetători şi ca oameni moderni – spre cunoaşterea transcendentă, aşa cum e ea conţinută nu numai în creştinism, ci şi în celelalte curente care au hrănit formaţia europeană. Pentru ei, formulările Verbului divin erau, toate, căi spre nivelul lui „in-comprehensibil“, de necuprins într-o formulare ori concept. Pentru ei, era esenţial ca această cunoaştere să redevină *actuală*, să iasă din regimul de valoare a trecutului ori de valoare confesională, interesantă doar pentru adeptul unei religii anume. Pentru ei, era esenţial să ia pe cont propriu meditaţia riguroasă – şi din punct de vedere ştiinţific şi din punct de vedere spiritual – a textelor care comunică o asemenea cunoaştere.

Henry Corbin a fost adeptul activ al unei regrupări în jurul depozitului intelectual (comun ori mai bine zis coerent) al tuturor curentelor din spaţiul mediteranean (esenian, gnostic, kabbalistic, metafizic creştin şi islamic). În 1970, el a fondat în acest scop, împreună cu alţi universitari din Franţa şi Germania, „Centrul internaţional de cercetare spirituală comparată“, ale cărui lucrări au fost publicate în *Cahiers de l'Université Saint-Jean de Jérusalem*. Pentru Corbin studiul – academic, dar angajat – al doctrinelor tradiţionale constituia una dintre posibilităţile de redresare spirituală pentru lumea actuală, constituia recuperarea unui nivel intelectual veritabil: un nivel de unde intelectul devine apt să se exercite asupra obiectului ultim de cunoaştere. Programul proiectului lui Corbin vorbeşte despre întoarcerea spre un studiu *unificat*, care să integreze toate aspectele cunoaşterii, toate etajele realităţii şi toate depozitele ştiinţei sacre: „E importantă constituirea unui centru pentru aceste înalte studii a căror părăsire şi uitare sînt în acelaşi timp cauza şi simptomul crizei civilizaţiei noastre. În acest scop, nu vom putea separa istoria filosofiei, istoria ştiinţelor, istoria spiritualităţii. Dar nu e cu putinţă să nu le separăm decît printr-o «renaştere» ce presupune un plan de permanenţă trans-istorică. Acesta e sensul pe care îl dăm unei restaurări a ştiinţelor şi studiilor tradiţionale în Occident. E o restaurare ce presupune conjuncţia între exigenţele vieţii spirituale şi rigoarea investigaţiei ştiinţifice, aşa cum universitarii au obişnuinţa de a o respecta.“ Citatul e redat într-un articol al lui Mircea Eliade: „Ananda K. Coomaraswamy et Henry Corbin: à propos de la *Theosophia perennis*“, cuprins în volumul *Briser le toit de la maison. La créativité et ses symboles*, Paris, Gallimard, 1986. De vreme ce include în volum acest text, Mircea Eliade socoteşte că cercetarea de tip Corbin ori Coomaraswamy este nu numai o pr[illegible]aţie de studii religioase, ci că ea ţine propriu zis [illegible]eativitatea spirituală: că a recupera nivelu[illegible]telectual al tradiţiilor e operă nu de obs[illegible]ue actor spiritual.

[illegible], în acest tip de creativitate spirituală, [illegible]oncurenţă cu Bisericile ori autorităţile reli[illegible]e c[illegible]int garante ale respectivelor tradiţii. E vorba de un nou acces, comun, la fibra, la calea lor de cunoaştere, e vorba de a lăsa gîndirea noastră să se confrunte liber şi responsabil cu tăria unor asemenea texte. Simone Weil vobea în acest sens despre „probitate intelectuală“: „dogma e obiect de contemplaţie pentru iubire, credinţă şi inteligenţă“, spunea ea în *Autobiografie spirituală*, şi inteligenţa nu trebuie împiedicată să-şi împlinească pînă la capăt funcţiunea ei proprie. Ca şi iubirea, ca şi credinţa, cel cu care are ea să se confrunte e Adevărul ultim. ▲

Clasa muncitoare = clasa fantomă

În cursul unui studiu, sociologul Stéphane Béaud a întrebat un eşantion de studenţi cîţi muncitori mai există în Franţa; „300.000", au răspuns aceştia... De fapt, sînt peste 7 milioane. Pionier al sociologiei proletare, fondator – în 1972 – al LERSCO (Laboratoire d'étude et de recherche sur la condition ouvrière), Michel Verret *explică: „Nu-i vezi nicăieri! Potrivit unor studii, în 2000 existau 7,2 milioane de muncitori – faţă de 8 milioane în 1975 – şi 7,7 milioane de funcţionari" (adică un total de 15 milioane din ceea ce Verret numeşte „salariaţi executanţi"). Dacă la aceştia se adaugă intermediarii şi cadrele superioare, se ajunge la cifra de 23 de milioane de salariaţi. Alături de aceştia mai există 1 milion de patroni şi 2,3 milioane de independenţi, comercianţi, agricultori şi profesiuni liberale. „În vizibilitatea socială – continuă Verret –, domină doar aceste 3,3 milioane de persoane..."*

Revista Les Inrockuptibles *a publicat, recent, un interviu cu Michel Verret, din care am extras comentariile ce urmează.*

„Majoritatea muncitorilor este absenteistă"

„Muncitorii au ocupat multă vreme scena politică prin partidele comunist şi socialist. Dar am asistat cu toţii, pe de o parte, la prăbuşirea comunismului în bazele sale internaţionale şi, pe de altă parte, la un declin al social-democraţiilor care şi-au propus să regularizeze capitalul şi protecţia socială. Este interesant de observat că aceste două modele – cel sovietic şi cel suedez – s-au prăbuşit împreună, în acelaşi moment istoric! Baza lor ideologică (şi, în parte, socială) comună era clasa muncitoare. Or, această clasă nu se mai găseşte pe scena politică pentru că, pur şi simplu, nu mai are nici un rol de jucat pe această scenă. Dar ea a rămas, totuşi, undeva...

Este «clasa muncitoare» o construcţie politică datată istoric? Aşa s-ar părea. Noi am trăit multă vreme într-o legendă: muncitorii erau percepuţi ca făcînd parte dintr-o clasă omogenă, cu o unitate de destin şi o comunitate de istorie şi de cultură. Intelectualii au contribuit din plin la mitizarea ideii unei clase muncitoare mai sudată ca celelalte. Or, au existat întotdeauna muncitori conservatori – cam un sfert –, muncitori rebeli şi anarhişti, muncitori reformişti şi revoluţionari organizaţi în jurul unor partide proletare. S-ar putea spune, chiar, că într-unul şi acelaşi muncitor coexistă toate aceste patru ipostaze.

În legătură cu voturile muncitoreşti care s-au dus înspre Frontul Naţional (= *partidul lui Le Pen),* nu cred că trebuie uitat absenteismul masiv. E un fel de a fi pe scenă refuzînd, totuşi, să faci parte din ea. Majoritatea muncitorilor este absenteistă. Este adevărat că aproape jumătate din clasa muncitoare s-a redistribuit în votul pentru FN. Dar există şi tăceri asurzitoare. Tocmai prin această tăcere, prin refuzul de a intra în scenă, muncitorii reocupă avanscena. Pentru cît timp? Să recunoaştem că niciodată nu s-a vorbit atîta despre ei ca după această dramă electorală...

Ceea ce trebuie remarcat este capacitatea FN de a-şi apropria o parte a vocabularului, uneori, chiar a retoricii utilizate odinioară de Partidul comunist. E un limbaj care s-a mutat dintr-o parte într-alta a scenei, întîlnind acolo alte populisme de dreapta care au avut întotdeauna o anumită greutate în istoria clasei muncitoare. Mulţi muncitori îl susţineau pe Napoleon al III-lea şi mulţi muncitori au fost gaullişti. Există, de asemenea, o aderare destul de profundă la naţionalismul Frontului. Comunitatea de clasă dispare. Ce mai rămîne, atunci, în chip de apartenenţă la o comunitate? Cea mai simplă şi cea mai imediată este apartenenţa naţională. (În alte ţări sau culturi, ar putea fi vorba şi despre apartenenţa la comunitatea religioasă.) Musil spunea că singurul lucru solid pe care-l are muncitorul este pămîntul pe care stă. Muncitorul este, aşadar, naţionalist «par ses pieds». Cînd se naşte, el aparţine deja unui pămînt, unei naţiuni. În mod global, internaţionalismul nu a funcţionat în secolul XX. Muncitorii au aderat mai curînd la propriii lor lideri naţionali decît la o comunitate internaţională de clasă. Nu trebuie trăit din legende. Naţiunea este, deci, singurul lucru care nu li se poate lua. Numai că asta atrage ostilitatea la adresa imigranţilor, foarte puternică într-un segment larg al muncitorimii: imigrantul este un concurent. Iar imigranţii integraţi clasei muncitoare autohtone sînt, la rîndul lor, foarte ostili la adresa noilor imigranţi pentru că ceea ce-au cucerit – în materie de integrare – este ameninţat de cei care vin. Sentimentul ameninţării se dezvoltă şi se hrăneşte din precaritatea materială. Cînd eşti sărac, te repliezi pe puţinul pe care-l ai. Cînd n-ai nimic, te repliezi pe ceea ce eşti. Şi ce eşti? Eşti francez, în timp ce, înainte vreme, erai *şi* francez, *şi* comunist...

„Naveta între serviciu şi şomaj"

Reprezentanţii naturali ai PC aparţineau grupului pe care-l reprezentau. Erau, cu toţii, muncitori. Astăzi, cadrele de conducere ale PC sînt formate tot mai puţin din muncitori. S-a produs un fenomen care nu putea fi estimat în anii '70. Muncitorii locuiesc, în marea lor majoritate, fie în comune rurale, fie în oraşe cu mai puţin de 20.000 de locuitori. Ei nu locuiesc în regiunea pariziană – spre deosebire de salariaţi. Sînt, aşadar, foarte puţin vizibili: cînd vine vorba de mediul rural, ne gîndim la agricultori, la turişti şi la cei cu locuinţe secundare («casa de la ţară»), dar nu şi la muncitori, deşi ei sînt adesea majoritari în aceste zone. Pentru cei care trăiesc în universul politic al Parisului, inclusiv pentru un student, muncitorul se reduce la instalatorul pe care-l chemi să-ţi repare ceva în casă sau la garajist; restul nu există.

Această «invizibilitate socială» se datorează, în parte, fracturării clasei muncitoare în muncitori calificaţi şi necalificaţi. Primii sînt apropiaţi, prin instrucţie şi prin tipul lor de muncă, de marea maşină informatică şi de culturile tehnice, fiind asimilaţi acestora. Ceilalţi – muncitorii aşa-zis «meseriaşi», tradiţionali – sînt tot mai reduşi ca număr şi tot mai dispersaţi. Muncitorii necalificaţi constituie ţinta unui proces de sărăcire care îi duce direct la mizerie. Lumea săracilor devine din ce în ce mai vizibilă în timp ce lumea muncitorilor este tot mai puţin vizibilă. Cîţi, dintre muncitorii necalificaţi, fac naveta între un loc de muncă şi şomaj? Acest lucru nu facilitează – ba, dimpotrivă – afirmarea unor identităţi care să-i facă vizibili. Pentru ca cineva să fie vizibil, e nevoie ca acea persoană să aibă o anumită constanţă identitară. Cu-atît mai mult pentru un grup social.

Pe de altă parte, sînt tot mai puţini vizibili pentru că sînt studiaţi din ce în ce mai puţin. Cercetarea socială a fost supusă cel mai adesea regimului contractelor care, fiind pe termene scurte, nu permiteau studierea unor continuităţi. Grupurile comanditare nu erau niciodată formate din salariaţi sau muncitori.

Din cauza regresiei aparatelor de clasă, muncitorii sînt din ce în ce mai constrînşi să-şi înfrunte patronii ca de la individ la individ, aşadar în raporturi de disimetrie. Nu există tipul de rezistenţă pe care-l întîlnim la muncitorii calificaţi, la salariaţii mijlocii sau la cadrele superioare – pentru aceştia, calificarea este mijloc de rezistenţă. Acest lucru introduce un clivaj între o veche clasă proletară puţin instruită, formată la locul de muncă, şi o clasă muncitoare mai tînără şi mai flexibilă.

„Dacă procentajul de 10% imigranţi ar fi valabil şi pentru lumea universitară, ar exista şi aici un rasism puternic."

Evident, clasa muncitoare n-a fost niciodată omogenă. Dar există, totuşi, o omogenitate a condiţiei proletare. Şi, pe de altă parte, clivaje noi, fundamentale, care au apărut mai ales în termeni de statut sau de generaţie.

Pentru mai tinerii muncitori, instrucţia este decisivă. Dacă au rezultate şcolare bune, pot deveni muncitori şi, apoi, pot beneficia de promovări. În caz contrar, presupunînd că găsesc un loc de muncă, ei sînt sub-calificaţi. Or, se întîmplă ca aceşti tineri muncitori să fie foarte prost primiţi de către muncitorii mai vechi! Pentru unii dintre aceştia, o instruire superioară şi metodele de muncă diferite ale tinerilor creează tensiuni. Alteori, culturile în care au fost crescuţi şi şi-au găsit o identitate (care sînt adesea culturi de cartier proprii tinerilor imigranţi) antrenează, o dată aduse în uzine, diverse conflicte, care constituie o bază serioasă a rasismului proletar.

Cultura muncitorească a fost întotdeauna o cultură fragilă întrucît nu e patrimonială, nu lasă urme, înscrisuri, transmiterea ei făcîndu-se mai mult prin anecdote, oral. Nelăsînd urme, e şi mult mai manipulabilă, supusă mitizărilor. În plus, această cultură proletară s-a schimbat mult. Există o reînnoire constantă a clasei muncitoare prin imigrări, care pot fi pernicioase atunci cînd sînt conservatoare – de pildă, cultura catolică minieră – după cum pot fi în mod tradiţional revoluţionare – cazul culturii aduse de italieni. Ce aduce, astăzi, Islamul în această configuraţie? Acest lucru nu e deloc studiat.

În momentul de faţă, muncitorii străini constituie 10% din lumea proletară *(franceză, n. tr.).* Pare puţin, dar este – totuşi – proporţia cea mai mare dintre toate grupurile sociale. Părerea mea e că, dacă acelaşi procentaj ar fi valabil pentru lumea universitară, ar exista şi aici un rasism puternic. Atunci cînd nu te întîlneşti cu el în cotidianul locului de muncă, la şcoală sau acasă, e mult mai uşor să primeşti străinul cu braţele deschise..."

(după *Les Inrockuptibles*, 14-20 august 2002)

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 31 ianuarie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN
SÎMBĂTĂ, 1 februarie	21^{00}	Muzică live: Bega Blues Band
DUMINICĂ, 2 februarie	21^{00}	Seară jazz: Pe[illegible]ro Negrescu
MARȚI, 4 februarie	2[illegible]	[illegible]că clasică live: [illegible]ina Ioan – *flaut* [illegible]ca Ioan – *oboi* Irina Samoilă – *fagot*
MIERCURI, 5 februarie	19^{00}	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 6 februarie	20^{00}	Teatru: Ofertă de serviciu *de* Delia Bugnar
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

trecerea prin reviste

Mai multe feluri de cultură

Cultura actualităţii

Numărul 44 al revistei *Lettre Internationale* (iarna 2002-2003) este dedicat analizării fenomenelor şi a urmărilor totalitarismelor, precum şi a pulsiunilor antioccidentale, ceea ce-l face acum, cînd lumea se confruntă cu problemele puse de existenţa unui regim cum e cel de la Bagdad, să fie un număr extrem de actual. După cum observă şi B. Elvin în editorialul revistei, poziţiile exprimate de semnatarii articolelor sînt nuanţate şi, aşa cum ne-am obişnuit cu textele publicate de obicei în *Lettre Internationale*, departe de a formula idei comune, clişeizate: „Fiecare din ele (din textele publicate, n.n.) se opune unor forme sumare, blocate, unilaterale de a reflecta asupra unor fenomene ce n-au cum fi despărţite de ravagiile totalitarismului. Dar şi de anumite idei care le-au nutrit şi îşi scot din nou capul manifestîndu-se în adversitate faţă de valorile occidentale." B. Elvin sintetizează excelent esenţa spiritului antioccidental: „Nu-i vorba doar de agresiunea absolutismului contra acelui adevăr plural, a

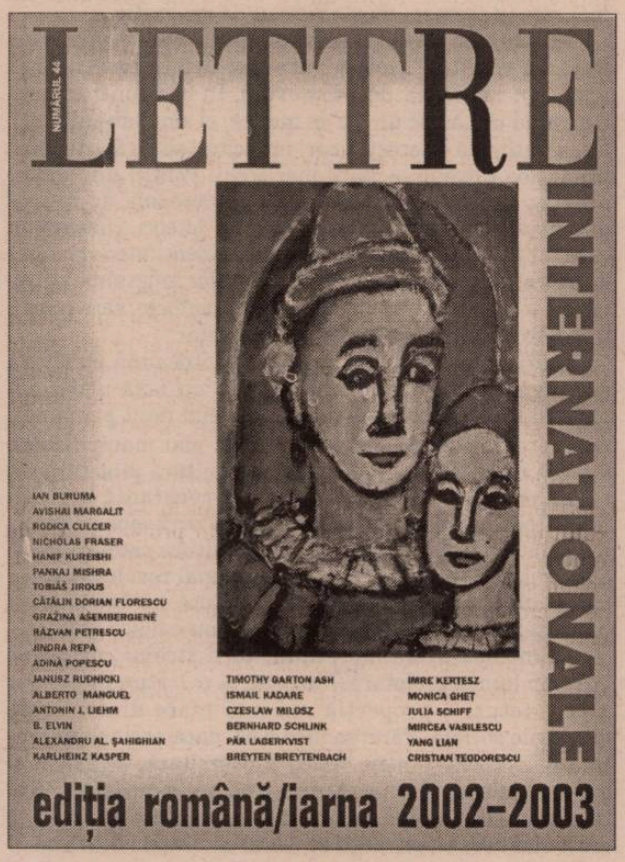

acelui adevăr relativ şi a acelei «datorii de a ezita» pe care Camus o socotea virtutea fondatoare a democraţiei, totdeauna sinonimă cu deplina conştiinţă a limitelor de netransgresat. Ci şi de brutala repudiere a drepturilor individualităţii. Caracteristicile curentului antioccidental pot fi identificate în afirmaţia că ne-ar pîndi confuzia în spirit şi decăderea morală îndată ce situăm raţiunea deasupra instinctului, eficienţa deasupra «sufletului», bucuria de a trăi desupra morţii sacrificiale, aspiraţia spre bunăstare deasupra urgenţei de a pune lumea «sub acoperişul» unei singure idei." Articolul cu care se deschide revista („Valorile Occidentului" de Ian Buruma şi Avishai Margalit) vine exact în continuarea celor exprimate de redactorul şef al ediţiei române *Lettre Internationale*. După cum observă autorii articolului, valorile occidentale acuzate de mai toate gîndirile totalitare (de la cele care au iniţiat al doilea război mondial, pînă la cele care au pus la cale atacul de la 11 septembrie) sînt materialismul, liberalismul, capitalismul, socialismul, decadenţa şi delăsarea morală, manifestîndu-se aproape întotdeauna un dispreţ pînă la ură faţă de ideea de oraş şi urbanitate, de ştiinţă sau de emancipare a femeii. Articolul Rodicăi Culcer „Irakul – dezbatere internaţională" aduce problema în stricta actualitate; distinsa jurnalistă pune faţă în faţă şi analizează argumentele pro şi contra Irak din presa occidentală. Următorul articol („Divorţ transatlantic"), semnat de Nicholas Frazer, se leagă, indirect, de cel al Rodicăi Culcer, vorbind, de fapt despre ceea ce instrumentează unele poziţii pro-Irak din presa occidentală: sentimentele antiamericane ale europenilor. Alte două texte din prima secţiune a revistei schimbă perspectiva, păstrînd, totuşi, tematica: problemele fanatismelor ideologice din India („Crimă în India" de Pankaj Mishra şi „Violenţele separatismului musulman" de Rodica Culcer).

Problematica urmărilor totalitarismelor se regăseşte şi în paginile literare ale revistei, aflate la secţiunea „Bibioteca «Lettre Internationale»". Aşa se întîmplă în cazul textului semnat de laureatul premiului Nobel 2002 Imre Kertesz (de fapt, ultimul capitol din romanul *Fără destin*) şi unde se vorbeşte despre viaţa unui adolescent ajuns acasă, la Budapesta, după ce fusese eliberat de la Auschwitz; la fel, în nuvela lui Bernhard Schlink *Pasul greşit*, unde ni se înfăţişează o altă dramă post-totalitară: cazul unei familii est-germane în momentul în care unul dintre membrii ei a fost descoperit ca informator Stasi.

Nu toate paginile literare sau despre literatură din acest număr reflectă însă tragediile totalitarismului. Aceasta nu înseamnă că textele respective ar fi mai puţin interesante din perspectiva actualităţii (că din perspectiva inactualităţii sînt interesante oricum). Literatura este, după cum inspirat formulează B. Elvin, „cea mai informată agenţie de ştiri despre noi în istorie". Apelînd la un calambur banal, putem spune că *Lettre Internationale* ne vorbeşte nu numai despre cultura actualităţii, ci şi despre actualitatea culturii. **(C. P.-B.)**

Cool *de la cultură*

Este de-a dreptul haios să vezi cum o revistă cu un aer cert morocănos cum este *Cuvîntul* acum poate purta în interior un bebe atît de drăgălaş, zbanghiu, zglobiu şi ludic cum sînt cele 12 pagini supliment de *cooltură*. E imposibil să nu te întrebi cum au nimerit ele tocmai aici. Cine este tatăl? Şi cum Dumnezeu de au scăpat fără vreo scatoalcă de la bătrîioara şi cam trecuta revistă mamă? Mister. Fără să vrei – c-aşa-s oamenii: răi – te gîndeşti că prin tinereţile ei de la începuturile anilor '90, cînd revista era tînără, frumoasă şi în putere, ceva năstruşnic i s-a întîmplat, iar rezultatul a început să se vadă de-abia acum, cînd nimic din vigoarea de altădată nu mai poate fi măcar bănuit.

Secretul, ţin s-o spun, este cu străşnicie păzit. Nimeni, după cum arată aspectul exterior al numărului din decembrie, recte coperţile, nu-şi poate închipui ce se ascunde înăuntru. Iar, dacă cineva cumpără revista, pentru că, de bine, de rău, editorialul lui Ioan Buduca despre dilema mistică şi karamazoviană a lui Gabriel Liiceanu merită citit, pentru Ioan Groşan, Dan Silviu Boerescu sau topuri, va scoate cu siguranţă un strigăt de uimire gen: „uuh, chestia asta ce mai e?!" Aici este tot şpilul haios al problemei. Revista *Cuvîntul* în acest moment este, de fapt, două. Sau, mă rog, una, dar opusă ei însăşi. Nu văd cine din cei care vor cumpăra revista pentru partea ei „serioasă" poate citi şi suplimentul şi, evident, viceversa. Pentru că, şi acesta e doar un nevinovat exemplu, fetele şi băieţii care scriu *cooltura* (cu totul alţii decît cei din *Cuvîntul)* sînt genul de oameni care îi numesc pe Scorpions „smochiniţi" şi le aclamă pe fetele din t.A.T.u.

Problema cea mai gravă e că, într-adevăr, „Wind of Change" e de mult fumată (în cazul în care nu te calcă pe nervi) şi, da, fetiţele alea care se dau lesbi dar de fapt nu sînt sună al naibii de bine. Ca un făcut, însă, poate dintr-un conservatorism stupid sau ca să nu te creadă lumea bună prost, puţini sînt cei care recunosc sincer că exact aşa stau lucrurile.

Ce vrea să însemne, deci, *cooltură*? Nimic altceva decît cultură cu umor, fără inhibiţii, dezinvoltă, nudă şi palpabilă, atît de nudă uneori încît trebuie să recunoşti că te bucuri la vederea acestei fiinţe, ce părea inaccesibilă odată, care îşi dezbracă acum (strip-tease, nene) toată pudibonderia şi făţărnicia şi rămîne cum a făcut-o mama ei doar ca să realizezi că nu a îmbătrînit deloc şi că pălăria o poate lăsa acolo. Înseamnă, la fel de bine, să povesteşti cum o face Andrei Codrescu despre păduchii laţi ai unei chinezoaice sau orgii. Sau povestea ipocriziilor şi fricilor pe care „Americanul liniştit" al lui Graham Greene încă le mai naşte. Sau să spui direct şi hazos, cum o face Alex. Leo Şerban, că unul din lucrurile care ţi-au plăcut la festivalul de film de la Salonic e că o anumită persoană te-a luat drept mafiot şi că unul din lucrurile care nu ţi-au plăcut tot din locul ăla e că, de fapt, nici pomeneală să fii unul (nu, Leo n-are Merţan şi nici cont de milioane de dolari; aşa ne spune el). Şi, da, regizorul Larry Clark e şi *cool* şi bătăuş, iar filmele lui – în lipsă de probe, cred revista pe cuvînt – cam tot aşa. Şi Rimaru de la R.A.C.L.A. face *cooltură*. Şi, nu, Braşovul nu e *cool* deloc, zic Anca Grădinariu şi Mihai Chirilov, şi, dacă n-ai cunoaşte şi alte lucruri în afara celor văzute de ei, n-ai mai călca pe acolo în ruptul capului. Sau spuneţi şi dumneavoastră dacă nu v-aţi plictisit la fel de mult ca Andrei Gorzo atît de jertfele lui Bruce Willis şi noul curent de filme hollywoodiene de război cît şi de toate antagonismele cu cai şi personaje simbolice din filmele de artă.

Poate că mai toate revistele noastre de cultură ar trebui să crească un astfel de bebe subversiv în burta lor. În fond, chiar şi Ivan şi Alioşa Karamazov, cu grozăviile din sufletul lor cu tot, sînt nişte băieţi foarte de gaşcă... **(Matei Florian)**

▲

Dilema vă recomandă

● În fiecare duminică, nu pierdeţi, la TVR Cultural, lecţiile de muzică ale lui Leonard Bernstein (15,55) şi, seara (22,15), istoria jazzului american. Sînt poveşti feerice. Duminica trecută, Bernstein a povestit copiilor şi adulţilor, la fel de neştiutori, ce este o sonată, pornind de la Beatleşi şi ajungînd la Jupiter-ul mozartian. Seara a fost un basm cu şi despre Sarah Vaughan, cea care putea emite un re bemol rar atins de femei, bătea toate barurile şi „putea fi dusă uşor de nas cînd era îndrăgostită". Jazzmanii aceia sînt schiţe de Hemingway. (Radu Cosaşu)

● Nu rataţi! Documentarul *Die Macht der Bilder: Leni Riefenstahl* de Ray Müller, din 1999 (vineri, ora 17, la Institutul Goethe din str. Henri Coandă nr. 22), este cel mai seducător şi provocator portret al miticei autoare. (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Anti-jurnal de campanie cu graşi

● **Cornel Ungureanu, *Despre regi, saltimbanci şi maimuţe. Jurnal (martie 2000 – iunie 2001)*, Editura Marineasa, Timişoara, 2001.**

Peruanul Julio Ramón Ribeyro, unul dintre cei mai buni „nuvelişti" de limbă spaniolă ai secolului trecut, notează în *Primul* său *jurnal parizian*, apărut săptămîna trecută la editura *Seix Barral*: „Orice jurnal intim este urmarea unui sentiment de culpă. Parc-am vrea să depozităm în el o mulţime de lucruri care ne asaltează şi a căror greutate dispare prin simpla lor punere pe hîrtie. Orice jurnal intim este şi o risipă de ipocrizie, pentru a cărei descifrare ar trebui să învăţăm să citim printre rînduri, să descoperim faptul concret care a dictat cutare sau cutare reflecţie. În general, se analizează sentimentul şi se trece sub tăcere cauza. Orice jurnal intim ia naştere dintr-un profund sentiment de singurătate. Singurătate amoroasă, religioasă, politică, socială. Diariştii sînt oameni singuri. Cei căsătoriţi, activi, sociabili, persoanele publice cu greu pot să ţină un jurnal, ocupaţi fiind să trăiască prin şi pentru cei din jur". Există zeci de jurnale (intime sau contextuale) care par să scape triplei fatalităţi vinovăţie-ipocrizie-singurătate, afişînd triada opusă: jubilaţie-sinceritate-sociabilitate. Jurnalul lui Cornel Ungureanu – ţinut în anul în care criticul şi-a asumat conducerea Teatrului Naţional din Timişoara – ar putea fi un exemplu de ambiguizare contextuală şi de „fugă de sens", nefiind un document intim, personal al eului diarist ce încearcă să-şi surprindă mişcările profund, ci o cronică a unor vremuri tulburi politic şi cultural. *Despre regi, saltimbanci şi maimuţe* e doar un fragment, publicat la cald, la cîteva luni de la scrierea lui, dintr-un jurnal ţinut vreme de aproape patru decenii, un *anti-jurnal*, cum crede autorul, tentat în fiecare pagină de amplificarea contextului, de evadarea din regimul auto-impus al notaţiei obiective.

Maniera proprie criticului (din *La umbra cărţilor în floare* sau *Proza română de azi)* răzbate şi în jurnal, cel puţin în aşa-zisa parte diurnă, agitată, secvenţială cu acel „ton repezit, telegrafic, comentariu... în alfabet morse" de care vorbeşte N. Manolescu în legătură cu prima sa carte, devenind de nerecunoscut în partea (să-i zicem) crepusculară a zonei ficţionare. Jurnalul diurn e grăbit, telegrafic, precipitat şi vag exterior. Diaristul nu reface situaţii, nu povesteşte întîmplări şi rar face portrete. El notează fapte, restituie amănunte, schiţează relaţii. Partea de suprafaţă este cronica unei înfrîngeri premeditate. La varii insistenţe, în primăvara lui 2000, criticului i s-a propus direcţia Teatrului Naţional din Timişoara; după schimbarea de guvern, concursul – pe care un om de greutatea lui Cornel Ungureanu acceptase să-l dea doar pentru a experimenta o utopie maieutică – este anulat, iar directorul e obligat să-şi dea demisia. Mizeriile întregii poveşti sînt livrate nud, uneori chiar scriptural, prin „docomente": faxuri, anonime, articole de ziar. În mijlocul restauraţiei inevitabile, C. Ungureanu, continuă aproape somnambulic (acum e scrisă şi postfaţa la *Somnambulii* de Hermann Broch) să facă proiecte, să aducă regizori din toate colţurile ţării şi lumii, să scoată bani din piatră seacă şi mai ales să încerce să clintească (perceptibil mai tîrziu) orizontul cultural al actorilor deprofesionalizaţi de la Naţionalul timişorean, de care se simte responsabil.

Cornel Ungureanu are o incontestabilă vocaţie de profesor, cine l-a ascultat vreodată ştie foarte bine acest lucru. Profesor şi la direcţia teatrului, autorul însemnărilor trece rapid într-un program intempestiv-limpezitor, face cursuri de cultură teatrală cu actorii despre care crede, o dată cu Eliade, că sînt „singurele fiinţe care îşi consumă într-o singură viaţă karma": „Cursul cu pricina – cel care să-i lămurească pe iubiţii mei actori că ei, chiar ei, sînt cei mai buni din lume. Să creadă, carevasăzică, chiar în dumnealor. Că, de pildă, Oedip, care trăieşte patosul căutării adevărului, se regăseşte în Hamlet şi în Ivan Karamazov, dar se regăseşte şi în fiecare dintre ei, cum ar veni – în fiecare dintre aceşti oameni care trăiesc înălţarea pînă la cel mai înalt rang al Înţelepciunii (nu rezolvă Oedip enigma? nu studiază Hamlet la Wittenberg?), pentru ca să cadă apoi în lumea răului cel mai rău?".

Lumea aceasta teatrală, agitată, e însă fără substanţă epică, o lume epite(t)lială faţă de care diaristul îşi economiseşte trăirile: senzuala Alina, frumoasă Mariana, teribila Norica, blîndul Kirilă, violenta Natalcenco, bucureştenii Alexa Visarion, Eusebiu Ştefănescu, Beatrice Bleonţ, Ducu Darie ş.a. La fel lupii tineri de la „A Treia Europă" (care, cred, s-au simţit de-a dreptul frustraţi în anul cu pricina) şi chiar lumea scriitoricească „notată" mai puţin fulgurant: „Manolescu în chip de seducător", Paul Miron, Mircea Mihăieş, Marcel Tolcea, Laurenţiu Ulici, Radu F. Alexandru şi alţii.

Relaţiile consistente din acest jurnal sînt însă cele din zona ficţionară, cele care ţin de „regimul complementar al istoriilor sustrase coşmarului", cum explică autorul într-o notă scrisă parcă la sfatul unui jurist şi avînd ca miză ambiguizarea formală (căci totul e mereu invers) a anti-jurnalului.

La fel ca în *A muri în Tibet*, mică bijuterie narativă cu pretext jurnalier, Cornel Ungureanu adaugă jurnalului scrîşnit despre noua vreme a activiştilor o parte prozastică la care nu participă nici Infanteristul (fostul director, Ion Ieremia), nici Ilenuţa Kaghebista (o ziaristă locală), nici Răzvănelul minerilor (actualul Ministru al Culturii). Toţi trei sînt cu cheia la purtător, iar nota mai cuprinde şi-o capcană, Îngeraşul Magdalena, pierdut pe drum. Ficţiuni par însă a fi (prin raportarea diferită a autorului, care brusc nu mai e grabit, telegrafic, ironic, ci de-a dreptul înţelegător, atent, iubitor chiar) întîlnirile cu gracila (la început) Gilda, îndrăgostită admirativ de autor care se transformă într-o bulimică incurabilă, îşi descoperă pasiunea pentru sumo, fondează (împreună cu alte grase) „Asociaţia Supra". Exegeţii timişoreni ai jurnalului au căutat zadarnic Asociaţia... Şi tot dintr-un regim oniric peste care autorul trece repede, dintr-o pudoare orgolioasă fac parte întîlnirile nocturne cu regizorul Emil Reus, prietenul dispărut care ţi dă sfaturi scriitorului şi face bilanţuri „de dincolo".

Jurnalul despre teatru (adică *regi, saltimbanci şi maimuţe*) e o terapeutică acidă şi ironică, o luare a taurului de coarne ficţionară şi reală în proporţii atît de amestecate încît cu greu vom putea restitui fiecărui regim ce-i aparţine. O extra-ordinară carte (mai ales în zona crepuscular-ireală) despre ratarea (unui moment) care pledează – dincolo de ironie defensivă şi amărăciune – pentru necesitatea dialogului adevărat şi a iubirii în teatru, „singura artă care protejează unicitatea". ▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Visul unei nopţi de valpurgie

În versiunea lui Mihai Măniuţiu, pusă în scenă la Teatrul Odeon, acţiunea din *Conu' Leonida faţă cu reacţiunea* pare a se petrece în noaptea de Sabat, nu în cea de Lăsata-Secului. Nu forţele politice ale „reacţiunii" îi bagă în sperieţi pe Leonida şi consoarta lui, ci forţele malefice ale infernului. Întîmplarea a făcut să văd spectacolul în noaptea Sfîntului Andrei, *Halloween*-ul autohton, cînd bestiarul subteran iese la suprafaţă şi zburdă dezlănţuit. Încă mai potrivită ar fi fost seara de 30 aprilie, cînd începe Noaptea Valpurgiei, neagra ceremonie celebrată de vrăjitoare şi diavoli, la care Faust a fost martor.

Cum Bucureştiul nu are un munte Brocken, pe care să-l urce vrăjitoarele, Constantin Ciobotaru, autorul scenografiei, a realizat pe scena o movilă, [illegible] din moloz şi obiecte aruncate. Pe ea [illegible] datele făpturi ale nopţii, iar la poalele [illegible] dialoghează cuplul caragialean. Aproape [illegible] lipseşte din recuzita valpurgică, descrisă [illegible] Goethe. Pînă şi *licăruşul*, lumina rătăcitoare, vine să încarce atmosfera de vrajă. O reţea de [illegible] înfăşoară grămada de resturi, transfigurînd-o mirific la aprindere, o alta sclipeşte intermitent în înaltul scenei. Ele sugerează emanaţiile fosforescente, des întîlnite în regiunile mlăştinoase sau în cimitire, pe care tradiţia le asimilează sufletelor chinuite ale celor care nu-şi pot găsi odihna. Ne-am aştepta, conform textului, să vedem evoluînd, în ritualul infernal, figurile istorice, invocate de Leonida: Cuza, la detronarea căruia a pus şi el umărul, „Galibardi", pe care l-a admirat aşa cum unii tineri de azi îl adoră pe Che Guevara, eventual Papa, cel care „s-a înţeles cu *Galibardi* să-i boteze un copil". Cărţile de demonologie precizează că printre participanţii la noaptea valpurgică se află figuri politice: împăraţi, regi, prinţi. Goethe aduce în scenă pe ministrul retrograd, care deplînge faptul că „Azi totu-i o ruşine, un gunoi / Doar timpul ce-a trecut e demn de laur. / În vremea cînd am fost la cîrmă noi, / Era, pot zice, epoca de aur" *(Faust I,* 4080-4083, trad. Ştefan Augustin Doinaş). În concepţia lui Mihai Măniuţiu, însă, nu figurile istorice ale „acţiunii şi reacţiunii" trebuie să fie prezente pe movilă, ci grupul exuberant şi zgomotos al celebranţilor nopţii magice, în mijlocul cărora se remarcă, în variantele lor onirice, servitoarea Safta şi comisarul Ipingescu.

Safta, în rochie de mireasă, este sufletul exaltării colective. Ea pare a se substitui lui Lilith, descrisă de Goethe ca „nevasta-ntîi a lui Adam", al cărei păr atrage [illegible]t ce-atinge şi care-l înspăimîntă pe Faust, scoţînd, în momentul sărutului, un şoarece roşu din gură. Comisarul care trage focuri în neştire, ajungînd, în final, să ucidă la grămadă, pare un anarhist rus, din perioada revoluţiei. Oana Ştefănescu realizează, ca întotdeauna, o imagine scenică expresionistă, bine susţinută de Ionel Mihăilescu, Mircea Constantinescu (excelent ca exhibiţionist derizoriu), Laurenţiu Lazăr, Marian Lepădatu, Dimitrii Bogomaz, Gabriel Pintilei şi Ioan Bătinaş. Confruntaţi cu asemenea dezlănţuire stihială, protagoniştii sînt complet scoşi din tonalitatea comică uzuală. Constantin Cojocaru este, de la început, un Leonida anxios, care ştie că omul nu intră în zadar „la o idee", şi că, în orice caz, cu „fandacsia şi ipohondria" nu-i de glumit. Dorina Lazăr construieşte o Efimiţă înzestrată cu o remarcabilă rezistenţă interioară, care ştie să-şi extragă puterea din „roadele pămîntului", eventual ca murături.

Suprastructura demonică, dorită de regizor, apasă cam greu asupra tramei firave a piesei, iar influxul de gravitate ameninţă să-i sufoce verva. Mai mult, pe parcursul spectacolului, participanţilor la ceremonial din noaptea de pomină li se adaugă şase îngeri musculoşi, a căror expunere polarizează atenţia, distrăgînd-o de la acţiunea principală. Trupurile îndelung muncite în salile de forţă ale figuranţilor Marian Bălănuţă, Valentin Ciupea, Mihai Ifrim, Ştefan Petrea, Săndel Stratulat şi Cezar Vlad nu au farmecul sexual fluid al celor de la *Chippendales*, ci configuraţia exagerat robustă a unor făpturi supraumane. Rostul îngerilor ar fi să pună capăt ceremoniei negre, dar aceştia nu fac decît să-i dea tîrcoale, fără a interveni. Această idee regizorală extravagantă, de efect, dar gratuită, ameninţă spectacolul cu dezechilibrarea şi pe spectator cu dezorientarea. Dacă mai luăm în considerare şi gîndacul mecanic, care traversează scena din cînd în cînd, înţelegem că supraîncărcarea simbolică strică plăcerea receptării, aşa cum abundenţa de condimente strică gustul mîncării. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Terapia

David Lodge este un „fan“ al culturii populare: în sensul că nu rateză ocazia de ne oferi instanţe ironice ale manifestărilor şi efectelor acesteia. Dacă în „Veşti în Paradis“ studia efectele turismului asupra celor care îl practicau, dar şi asupra societăţii, în „Terapia“ ne delectează cu angoasele omului postmodern, însoţite de complicatele lor ritualuri de tratare. „Terapia“ se potriveşte, cumva urmînd un şir de asociaţii neconvenţionale, cu starea de spirit „tip Teo“ de sărbători : mai puţin exuberantă (ca-n alte romane ale autorului) şi mai melancolică, aproape irezolvabilă (noroc că Lodge nu se lasă fără finaluri fericite). Detaliile consumului de toate felurile, ale ritualurilor cotidiene şi ale kitsch-ului adiacent pot fi găsite în decoruri de la restaurant la psihanaliză şi culminînd cu pelerinajul religios. La psihanalista specializată în terapia emotiv-raţională, personajul principal, Laurence Passmore, observă: „Stăm faţă în faţă, în două fotolii între care se întinde un covor gri deschis de trei metri şi ceva, în biroul ei elegant, cu tavanul înalt, care, cu excepţia *secretaire*-ului de lîngă fereastră şi a unui fişier înalt şi funcţional dintr-un colţ – e mobilat mai degrabă ca un salon. Fotoliile încadrează şemineul unde focul produs de nişte cărbuni de imitaţie arde vesel în lunile de iarnă şi pe care vara se află o vază cu flori proaspete.“ Elementele exterioare sînt detalii esenţiale în ritualurile diverselor feluri de consum cotidiene: chiar şi în cel al terapiilor. Deşi Alexandra, psihanalista, e un persoanj important, ea determinîndu-l pe Laurence să ţină un jurnal, (deci, practic, să scrie cartea), nu scapă nici ea de kitsch şi cultura populară. De altfel, ea însăşi este descrisă ca „o girafă frumuşică şi cu gene lungi desenată de Walt Disney“. Discuţia dintre ea şi Laurence porneşte de la nehotărîrea lui de a alege cravatele.

Bolile îşi au şi ele modele lor şi relevanţele specifice pentru o anumită epocă: o durere de genunchi nu e ceva serios dacă nu se asociază cel puţin cu o depresie. Laurence ştie bine acest lucru. „Ce-i drept, ţi se pot întîmpla şi lucruri mai rele, din punct de vedere fizic (n. m.: decît durerea de genunchi). De pildă, cancerul, scleroza multiplă, tulburările neuromotorii, emfizemul, Alzheimer şi SIDA. Plus lucrurile cu care te naşti, cum ar fi distrofia musculară, paralizia cerebrală, hemofilia şi epilepsia. Plus războiul, ciuma şi foametea. Chestia ciudată e că, nici dacă ştii toate astea, nu suporţi uşor durerea de genunchi“. Nenorocirile omenirii sînt enumerate ca un meniu incomplet şi plicticos de binecunoscut.

Genunchiul şi depresia îl deschid pe Laurence către orice fel de terapie, mai puţin cea medicamentoasă. Portretele terapeuţilor şi relaţia pacientului cu ei se desfăşoară tot pe linia atotputernicei culturi populare: Domnişoara Wu, cea care practică acupunctura, e îngrijorată de soarta fetei lui Laurence, care trăieşte în concubinaj şi nu căsătorită, legal, cu partenerul ei. Ea şi acele ei reprezintă un fel de instanţă fizico-morală: „Tratamentul are şi un vag element de penitenţă – înfigerea acelor e destul de dureroasă şi n-ai voie să bei alcool în timpul şedinţei, fapt care explică, probabil, de ce mă simt mai bine“. Prima oară cînd i s-au înfipt ace, Laurence s-a simţit ca o hartă pe care se pun bolduri. De asemenea, nici plata terapeuţilor nu-i o chestiune la îndemînă. După prima şedinţă de acupunctură a făcut greşeala să-i vîre cîteva bancnote în palmă domnişoarei Wu. Aceasta a fost foarte stînjenită, şi de atunci banii i-au fost înmînaţi „într-un plic simplu, de culoare cafenie, pe măsuţa unde îşi ţine acele şi alte lucruri“. Despre alţi terapeuţi, obiceiurile acestora, şi nu numai, în numărul viitor.

▲

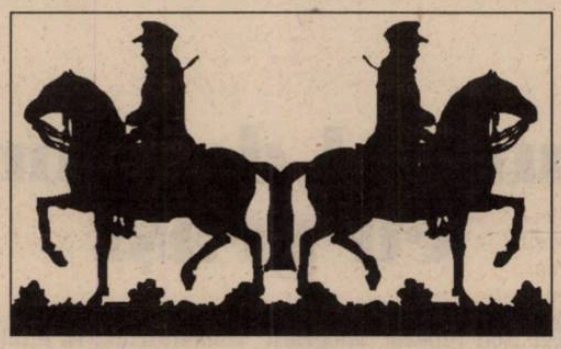

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Obsesiile unei inimi de piatră

Obsesia unei „pizze-regina“, la Spring Time, unde un foarte bun prieten, cel mai radical în indignări de tot felul, în toate domeniile, îmi explică furibund că nu-i poate spune în faţă unui escroc: „Eşti un escroc!“ fiindcă acela tot nu-i va da banii înapoi, dar, cu siguranţă, îl va înjura de mamă...“ Insistenta revenire: „...ca să mă înjure de mamă? Nu suport.“ Şi eu, fără să-mi pese cît îl enervez, replicîndu-i de tot atîtea ori: „Eşti cel mai utilitarist radical din lume!“.

Obsesia altei „pizze-pampeloni“, tot la Spring Time, unde cel mai talentat dintre tinerii cronicari de film ai momentului îmi spune, calm, că el ţine minte toate tîmpeniile pe care le face, le vede (pe ecran), le citeşte (pe hîrtie).

Obsesia unei scene dintr-o cofetărie de pe Dorobanţi, unde la o masă o femeie în vîrstă, încă frumoasă, îşi strînge în geantă pachetul de ţigări LM, bricheta şi plicul cu şerveţele Tempo, declarîndu-i celui şi mai bătrîn din faţa ei: „Să-ţi fie clar – în toate nuvelele tale, ai pus totul pe masă, aşa cum a fost... n-ai inventat nimic, nu ai păstrat nici un secret! E cazul să plăteşti!“. El o ascultă cu ochii închişi, iar cînd ea se ridică, o prinde de mînă. Ea se aşază şi nu mai aflu ce-i spune, fiindcă o aud pe nevasta lui Henry Miller, strigîndu-i mazilian: „Am vrut să scot din tine un Dostoievski şi n-a ieşit nimic!“.

Obsesia finalului din *Le sursis* al lui Sartre: Daladier se întoarce de la München, unde a stabilit cu Hitler şi cu Chamberlain că nu va fi război, parizienii, mulţime, îl aclamă ca pe un învingător, iar el îi martelează: „Les cons! Les cons! Les cons!“.

Obsesia replicii lui Rick, în *Casablanca* – dintr-un documentar despre filmele americane de dragoste – „Sînt atîtea crîşme în lumea asta, cum de a nimerit ea tocmai într-a mea?“. Şi Laurence în *La răscruce de vînturi*, către ea, soţie a altuia: „Chiar dacă el te va iubi toată viaţa, nu te va iubi cît mine într-o zi...“

Obsedantul meu prieten de la Petah Tikva, Otto Stark, stînd acolo de ani şi ani de zile, traducînd neabătut în română poezia persană, care mă cheamă să-mi spună „La mulţi ani!“ şi-mi explică timp de 29' politica şiiţilor şi suniţilor, surate din Coran, singurii amici de pe strada lui fiind doi muncitori români, unul din ei, un ardelean, scriind şi versuri.

Obsedantul Regat al Tahicardiei – inventat de Jacques Prévert într-un desen animat, „Regele şi pasărea“ – peste care domneşte un tiran.

Obsedanta expresie a lui Mircea Dinescu: „o imagine jălnicuţă“.

Obsedanta definiţie a lui Mac Luhan: „Indignarea morală este strategia standard pentru a conferi demnitate şi unui idiot“.

Obsedantul meu unchi – om la 86 de ani, încă lucrînd de două ori pe săptămînă ca expert contabil, încă făcînd duminical cîteva lungimi de bazin – care mă cheamă la telefon, de Crăciun, lăsîndu-mi această frază: „E bine să îmbătrîneşti, dar nu e bine să fii bătrîn!“.

Obsedanta replică din *Mahabharata* în regia lui Peter Brook: „Am o inimă de piatră, dacă nu s-a frînt pînă acum“ – valabilă pentru orice om inteligent din secolele 20, 21 etc. Şi brusc, cînd se încheie filmul, un telefon de la Bruxelles, un, cîndva, coleg de clasă, de mult plecat, capitalist belgian cu afacere frumoasă în România, sunîndu-mă din spital, ca să mă anunţe că a fost operat de peritonită, ca să mai stăm de vorbă, pe larg, cum îi place, despre ce mai e nou după „greva voastră generală de sărbători“, despre Tinu, Năstase şi Garda Financiară, despre Simenon, pasiunea lui, ca deodată să-mi spună: „Ia uite, dragă, mi-au luat temperatura de seară şi-mi zic că am 38,2...“ Omul mă roagă să-l iert şi închide. 38 de minute, nu de grade.

Obsedanta problemă a unui amic la un coniac Armagnac: mai văzusem de 20 de ani, am început imediat să ne sărutăm stat că săruta altfel... cu totul altfel... foarte senzual... cine o Eu nu, în nici un caz... eu eram pentru sărutul pervers şi După care ne uităm amîndoi la *Mata Hari* cu Greta Garbo Novarro, film atît de prost încît ne hotărîm să numărăm cît acceptă şi cîte refuză lungana divină, obsesia tatălui meu, acceptată (rîzînd) de maică-mea.

Obsedanta replică a lui Milan Kundera către Gabriel Liiceanu, în *Uşa interzisă:* „J'ai décidé de fermer la boutique“. Şi telefonul celui de la Bruxelles care ţinea să-mi comunice că „n-am avut 38,2, doar 36,7... au citit greşit termometrul!“. „Mon ami – îi strig entuziast – noi, la Bucureşti, o dădeam pe-a'ntîia!“.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ion şi broasca ţestoasă

Pe strada Oprea locuieşte un pensionar. Ion Marian Niculae. 79 de ani. Plăteşte două persoane la întreţinere. Administratorul a venit în nenumărate rînduri şi a constatat că e o singură persoană în apartament, dar el a rămas încredinţat că există două. Doar mereu se aude foşgăind ceva. Ion vorbeşte de broasca sa. O are de mult. De 5 ani. Şi a trăit cu ea. Soţia i-a murit de vreo 22 de ani. După Revoluţie a dat anunţuri matrimoniale. Gina nu i-a plăcut, trăgea vînturi şi avea 43 de ani. Georgeta era cu faţa la pernă de dimineaţă pînă seara. Muierea s-o iubeşti, dar, cum se zice, dacă nu e din ea, nu e, nu merge. Au fost multe tinere, că vroiau casa. S-a îndrăgostit de una, îl lăsa să-i vadă sînii. Să-i dea de mîncare broaştei. Ea vroia casa. Că era din Cerneţi, înspre Roşiori. Şi pînă la urmă ea a plecat cu un italian, dar la vamă nu o lăsau cu broască. A luat-o el şi a crescut-o. De atunci nu mai vrea suflete de femeie în casă. Broasca poate fi fată, dar nu s-a preocupat. Are pensie de două milioane trei sute patruzeci şi opt. Face fierturi, iar broasca mănîncă cu el. Orez cu ton, cînd ia pensia. Cartofi prăjiţi la trei zile după pensie. Pîine prăjită cu zahăr la şapte zile după pensie. Casa nu e îngrijită. Doar broasca şterge praful din cînd în cînd, abătîndu-se de la drumul ei obişnuit. Cînd şi cînd se uită la televizor. Alb-negru. Se uită la „Iartă-mă“ şi la „Surprize, surprize“. „Jurnalul“ nu-i place. Aşa cum nu-i place nici broaştei ţestoase. Pe broască n-o cheamă nicicum, decît Broasca. Ar fi putut să-i spună Lia, Liliana, Liana, Iana, cum îi spunea el stăpînei broaştei. Dar nu a prea vrut să se lege. Cînd eşti bătrîn şi te legi de chestii de astea mucegăite, ce faci? Nu mai poţi trăi ca lumea... Cînd plouă îi place. Nu iese din casă şi se uită pe geam. Stă ore în şir şi vine şi broasca. Cînd e soare se uită pe geam. Vine şi broasca cu el. Stă şi se uită. E, uite, văd că se uită, că scoate capul şi întoarce capul după maşina de gunoi. Asta înseamnă că şi simte.

Dar de trei luni de zile nu a mai stat la geam. E frig. E foarte frig. Şi e greu şi cu întreţinerea, că s-a mărit.

▲

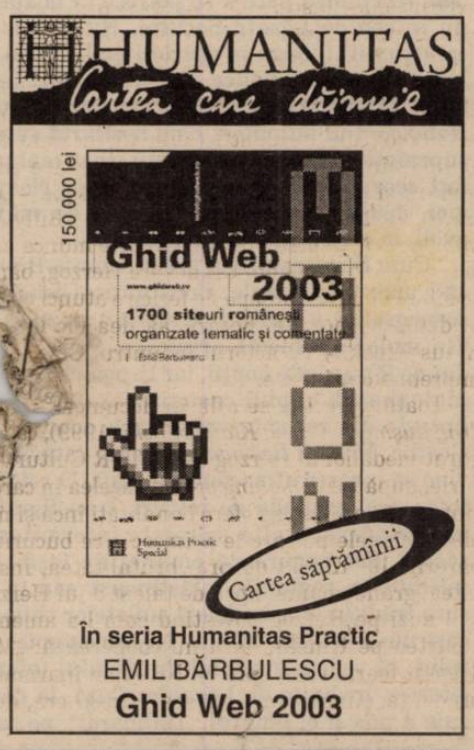

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Clasamente

Am găsit din întîmplare (în *L'Espresso* din 8 februarie 2001) o recenzie la noul dicţionar Skira al arhitecturii secolului XX. Autorul recenziei – Enrico Arosio – nu discută substanţa acestui dicţionar, printre cele mai bune din lume (MacMillan este însă un concurent serios). El se limitează la a comenta faptul că, din numărul de pagini atribuit fiecăruia dintre arhitecţii comentaţi în dicţionar, se poate alcătui un top neoficial al dicţionarului. Cu alte cuvinte, dacă am urmări acest top, am avea, poate, extrasă şi interpretabilă, o „ideologie" a lui. Dacă mai menţionăm că editorul volumului este V.M. Lampugnani, binecunoscut teoretician italian (profesor şi decan la arhitectura politehnică din Zürich, editorialist în *Domus),* vom înţelege de ce colegii lui la împărţit faima sînt nume consîngene precum K. Frampton sau Vittorio Gregotti (ambii oaspeţi de seamă şi ai Facultăţii de Arhitectură de la Bucureşti, Frampton a fost şi preşedintele juriului la răposatul concurs Bucureşti 2000, în 1995-6). Lampugnani aparţine aceleiaşi familii spirituale cu cei doi: el scrie despre dezvoltarea durabilă, împotriva arhitecturii efemere, pentru reciclarea caselor vechi (am numit aici conversiile), împotriva arhitecturii care se lasă manipulată, agent al globalizării; în favoarea identităţii locale & regionale.

Să nu ne mirăm deci de „locurile" importante obţinute în top de Scarpa, Rossi, Terragni, Giorgio Grassi (şi Tessenow, mentor atît pentru Speer, prezent în dicţionar şi el cu – doar! – 43 de rînduri, cît şi pentru Grassi, dar invocat şi mai ales urmat pentru calităţi diferite ale operei sale excepţionale, dar prea puţin ştiute peste hotare şi căreia Germania i-a dedicat pavilionul său de la Bienala de Arhitectură din 1991), iar pe plan internaţional de Oriol Bohigas (contra Frank Gehry, bunăoară), de Peter Zumthor sau Herzog şi De Meuron (contra Krier, favoritul Prinţului Charles şi cel care a declarat că Speer este „cel mai important arhitect al secolului XX", sau Sir Foster, hitechistul cel mai cunoscut, probabil). Santiago Calatrava apare ca fiind un postmodernist, ceea ce nu le este nicicum şi intră în dicţionar, probabil din motive de simpatii de stînga, Hermann Henselmann, arhitectul stalinist est-german; în schimb, restul Europei de est este tratată cu răceala pe care nu o merită în întregime. Arhitectura organică ungară, indiferent ce am crede astăzi despre delirurile autohtoniste ale lui Makovecz, a reprezentat un moment esenţial al anilor optzeci europeni, iar Charles Jencks nu uită niciodată să o treacă pintre „norişorii" genealogici pe care îi publică cu obstinaţie mai în fiecare carte a sa.

Aşadar, să revenim la chestiunea ideologiei unui dicţionar şi la punctele lui obligate. În primul rînd, scrierea dicţionarului la sfîrşitul secolului pe care îşi propune să îl comenteze îi pune în disproporţionată balanţă pe cei de la început şi pe cei de la fine. Primii au avut timp să îşi încheie opera şi aceasta, la rîndul ei, a produs efecte, a fost comentată şi, deci, cu alt cuvînt, apropriată. Ultimii încă nu şi-au încheiat opera (cum putea fi prevăzut, de pildă, controversatul muzeu al lui Gehry de la Ierusalim, care ţine zilele acestea capul de afiş al presei israeliene la concurenţă cu ştirile despre atentate sinucigaşe?), mulţi sînt cu siguranţă sub- sau supraevaluaţi de către contemporanii lor. În aceste condiţii, este greu de pus în balanţă Le Corbusier cu Rem Koolhas, deşi, foarte probabil, importanţa lor va fi comparabilă, privită de peste cincizeci de ani înainte (sau poate eu însumi îl supra-evaluez pe Koolhas?), dar asta este soarta oricărui dicţionar cu asemenea miză temporală recentă. Pe de altă parte, cum putem compara direcţiile şi tendinţele între ele? Poate fi autorul unui dicţionar perfect obiectiv în aprecierile sale. Nu, fireşte. Desprindem din dicţionarul Skira şi o critică subiacentă a arhitecturii care nu intră neapărat în sistemul de valori promovat de autorii săi: promotorii *hi-tech* sînt sensibil dezavantajaţi, (neo)raţionaliştii, italieni sau străini cresc în top, la fel o fac promotorii regionalismului critic framptonian, în vreme ce decad postmoderniştii. Există, atunci cînd se fac clasamente, vreo soluţie la aceste inevitabile dizarmonii ale părţilor între ele şi ale părţilor în raport cu întregul (la, adică, absenţa simetriei în sens vitruvian)?

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Trenul cu deodorant

În numărul trecut, Cristian Ghinea s-a ocupat de votul uninominal. Aş dori să completez întrucîtva analiza dumisale (cu care sînt perfect de acord). Modificarea sistemului electoral, chiar dacă va fi experimentată doar la Senat, merită să fie discutată public. Altminteri va fi măcelărită şi manipulată la mesele verzi ale Parlamentului.

Votul uninominal are merite evidente, cel mai important fiind acela că „leagă" parlamentarii de interesele unei anumite colectivităţi. În varianta britanică, sistemul e criticat pentru că elimină o serie de orientări de pe scena politică activă. La limită se poate ajunge (s-a şi întîmplat) ca parlamentul rezultat să fie cvasi-monocolor, deşi partidul respectiv obţinuse la scară naţională doar o majoritate relativă, sub 50%. Restul (majoritatea absolută a populaţiei) nu va fi reprezentat politic. Pragmaticii susţin însă că legislativul (şi executivul) devin astfel mai omogene şi mai eficiente. Sistemul francez, cu două tururi de scrutin, realizează un compromis mai acceptabil. Aşadar, modele ar fi.

Dar sînt ele aplicabile la noi? Dl Ghinea crede că electoratul nu e pregătit pentru schimbare. De acord, cred însă că electoratul român este slab pregătit pentru *orice* sistem electoral. În 2000 am văzut un excelent documentar TV, care arăta cum se votează la ţară, cît de mulţi sînt cei care aleg cum li se spune. Respectau votul doar ca obligaţie fizică, nu şi ca expresie a voinţei de a împinge lucrurile în vreo direcţie. Nu insist, căci votul cenzitar sau adeverinţa de competenţă electorală sînt soluţii imposibile. Deşi nu lipsite de logică! Dar, în plus faţă de dl Ghinea, cred că nu avem nici politicienii cărora le-ar păsa de mofturi precum responsabilitatea faţă de obşte.

Cinic fiind, parcă văd cum diavolul îşi va băga din nou coada printre paragrafe şi norme de aplicare. Mînţile de care Puterea nu duce lipsă se vor juca cu restricţiile. Unele logice (sănătate mintală, cazier etc.), altele perfide. Obligaţia partidelor de a avea catralioane de membri sau filiale în toate judeţele (cel puţin) – adio reprezentativitate regională! Alegerile să decurgă în zece tururi de scrutin – trăiască alianţele negociate în culise! Cît priveşte independenţii (una din şansele uninominalismului), cine ar putea fi ei? În Marea Britanie ei sînt cetăţeni care îşi pun la bătaie prestigiul şi viziunea, chiar dacă uneori sînt iluzorii. Sistemul încurajează apariţia vocilor noi în aşa măsură, încît ei primesc şi bani pentru campania electorală. Dar dacă nu strîng măcar 5% din sufragii, îi dau înapoi! La noi însă, pe buletinul de vot vor apărea diverşi domni cu bani, care nici nu vor dori subvenţii. Majoritatea au deja afaceri înfloritoare pentru că au ştiut unde şi cît să cotizeze. Bineînţeles, după alegeri vor şti cui să-i ofere pe tavă „independenţa". Poate partidului care se luptă cu corupţia fără corupţi şi care-i joacă pe genunchi pe generoşii baroni judeţeni. Dacă mai adăugăm cîţiva rapsozi, fotbalişti şi ospătari, Parlamentul e complet.

Votul uninominal (ca orice altceva) nu este un panaceu universal. Aplicat de formă, el nu rezolvă nimic. Ba nu! În condiţiile actuale, va duce la o majoritate covîrşitoare a PSD, anesteziind orice formă de opoziţie. (Las la o parte că nici Opoziţia nu lasă impresia că ar merita să supravieţuiască. Ba chiar, cum bine zicea dl Ghinea, mai face şi gesturi de populism suicidar. În ultima săptămînă, singurul eveniment notabil provenit din această tabără a fost fuga ruşinoasă a doi PDişti la sînul PSD. Sărutul cristic depus de dl Năstase pe obrajii foştilor săi acuzatori merită să fie difuzat zilnic la TVR la o oră de maximă audienţă.)

Cu ani în urmă susţineam cu convingere votul uninominal, azi sînt mai rezervat. Avem nevoie de reluarea dezbaterii. Pînă nu e prea tîrziu. Pînă nu vom adopta încă o instituţie aliniată doar de formă la normalitate. Altminteri, ei vor vota, iar noi vom privi năuci trenul ce lasă-n urmă parfum de trandafiri. Ca-n nuvela lui Ioan Groşan.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Nebuni în junglă

Billy Wilder – omul care ne-a lăsat, printre alte plăceri ale vieţii, *Unora le place jazzul* – spunea că „filmele ar trebui să fie ca nişte parcuri de distracţii". Pentru Werner Herzog – omul care ne-a lăsat, printre alte cicatrici, *Aguirre, biciul lui Dumnezeu* şi *Fitzcarraldo* – numai de distracţie nu poate fi vorba; e vorba despre oameni nebuni care se afundă în junglă, ca să facă filme despre alţi oameni nebuni, care s-au afundat în junglă. Wilder – un realist – descria rolul regizorului ca pe o combinaţie între „un poliţist, o moaşă, un psihanalist, un lingău şi un ticălos". Pentru Herzog – un vizionar – regia e mai curînd o combinaţie de pact faustic, osîndă ispăşită într-una dintre bolgiile mai nasoale şi călătorie iniţiatică – preţul vizelor variind între un deget smuls şi un picior tăiat. (Costurile pot oricînd să crească. Degetele şi picioarele pot să aparţină oricărui membru al echipei de filmare, iar pierderea lor înseamnă, din punctul de vedere al lui Herzog, un „incident". Tot de un incident e vorba şi atunci cînd un elicopter se prăbuşeşte în timpul filmării şi cei dinăuntru reuşesc să scape – „unii dintre ei cu răni grave, fireşte". Fireşte.) Billy Wilder a mai spus că, pentru el, fericirea este munca alături de actorul Jack Lemmon. Cît despre Herzog, bănuiesc că se simţea foarte aproape de fericire atunci [illegible] la drum de noapte, hotărît să dea foc [illegible] lui Klaus Kinski – cu actorul înăuntru [illegible] împreună cinci filme.

Toată povestea se află în docu[illegible] *drag duşman al meu: Klaus Kinski* (1999) [illegible] gurat medalionul Herzog de pe TVR Cultur[illegible] curie, după toate *making of*-urile acelea în car[illegible] sînt veşnic ocupaţi să ofere banalităţi încă şi ma[illegible] abile decît cele pe care le primesc – ce bucurie, să [illegible] păririle lui Kinski despre „brutalitatea, insensibilitatea, grandomania, lipsa de talent a lui Herzog"! Sau să-l auzi pe Herzog povestind cum l-a ameninţat cu moartea pe Kinski, dacă nu cooperează: „M-am îndreptat foarte calm spre el. Nu eram înarmat." O imprudenţă. Kinski *era* – adesea. Kinski era, de asemenea, nebun.

Îmi amintesc de prima oară cînd l-am văzut pe ecran. Eram mic, auzisem că *Doctor Jivago* e un film mare şi tocmai realizasem că trei ore de măreţie de genul acesta or să mă adoarmă, cînd deodată a apărut el – fruntea proeminentă ca a creaturii lui Frankenstein, privirea în care orice ucigaş în serie ar recunoaşte un suflet pereche –, în rolul nihilistului care spune: „Sînt singurul om liber din acest tren." N-am mai reuşit să adorm, nici măcar cu ajutorul lui Omar Sharif. Unele vedete parcă fac dragoste cu camera de filmare. Kinski o viola de-a dreptul, speriind-o în asemenea hal încît biata de ea nici nu mai îndrăznea să se uite la alţi actori. Era convins că în el se află spiritul lui Iisus, al lui François Villon şi al prinţului Mîşkin. Cu spirite mai mici nu avea treabă şi un lucru e sigur: duhul lui Cary Grant nu l-a vizitat niciodată. Probabil că nu se putea spăla pe dinţi fără să investească fiecare gest cu intensitatea punctului culminant din *Macbeth*. La ce i-a folosit, ca actor de cinema, această intensitate? La mai nimic, pînă n-a apărut Herzog. În primul lor film, *Aguirre*, cei doi au ajuns mai aproape de „inima întunericului" – aşa cum a înţeles-o Joseph Conrad – decît artiştii (Coppola, Nicolas Roeg) care au abordat-o direct.

Documentarul lui Herzog despre Kinski e extraordinar ca poveste de dragoste. E adevărat că îndrăgostiţii nu se confruntă prea des cu dileme atît de interesante ca a lui Herzog, atunci cînd indienii Machiguengas s-au oferit să-l scape definitiv de persoana iubită, iar el a şovăit, înainte de a lua decizia nobilă (şi prompt regretată) de a-l cruţa pe „nebunul urlător". Dar filmul nu ne lasă nici o îndoială: cei doi erau făcuţi unul pentru celălalt. (Tot indienii au intuit faptul că „nebunul urlător" era mic copil pe lîngă *celălalt* nebun.) Nimeni nu se putea băga între ei. Rolul principal din *Fitzcarraldo* îi fusese oferit iniţial lui Jason Rob[illegible]rds, cu Mick Jagger pe post de vioara a doua, şi e [illegible]nt, din materialul filmat, că Robards şi Jagger [illegible]eau ce să caute acolo; aduceau cu ei lumea [illegible]ră, aerul pe care îl respirăm şi noi, plin de mi[illegible]ormalităţii (nu credeam că voi folosi vreodată [illegible]vînt în legătură cu Mick Jagger), periculoşi pentru obsesiile pe care Herzog şi Kinski ştiau să le crească şi să le îngrijească împreună, ca doi părinţi model. Cînd Herzog spune că, la ultima lor colaborare, Kinski era obosit (poate şi fiindcă îşi repetase prea des că el e Paganini) şi nu mai dădea camerei de filmare ce era mai nebun în el, o spune cu tristeţea cu care recunoaştem sleirea unei mari pasiuni.

▲

TVINERETUL

Mass-media, şcoala şi stilul de viaţă al adolescenţilor

Proiect coordonat de: prof. dr. Ioan Drăgan
Grupul tehnic al proiectului: studenţii de la Masterul de Comunicare şi Opinie Publică al Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială: Alexandru Toth, Cristina Dâmboeanu, Georgiana Georgescu

Sondajul de opinie realizat de laboratorul pentru Cercetări Media şi comentat, în numărul trecut, de prof. Ioan Drăgan se bazează pe un eşantion de 625 de elevi din liceele şi grupurile şcolare bucureştene, învăţămînt de zi. Conform sondajului, procentul cel mai mare din liceenii întrebaţi (24,8%) alocă 2-3 ore pe zi preocupărilor şcolare (în afara orelor propriu-zise). Restul de ore rămase reprezintă timpul lor liber, obiect de interes central al sondajului. Cum şi-l împart pe acesta aflăm din următoarele secţiuni. Pe primele locuri între domeniile lor de interes se situează, în ordinea aceasta, muzica (59% se arată foarte interesaţi), urmată de călătorii, cariere profesionale, sport, dragoste, relaţii femei-bărbaţi, filme, modă şi abia apoi sex – la egalitate cu sănătate, regimuri alimentare şi computere, jocuri pe calculator (34% din subiecţi). Religia se situează cam pe al şaptelea loc din coadă, după astrologie, paranormal şi animale de casă (15% intervievaţi sînt foarte interesaţi). Pe ultimul loc, la capitolul domenii de interes, se situează viaţa politică (5% sînt cei foarte preocupaţi de ea). Despăţirea pe sexe duce, deja, la conturarea unor profiluri diferite: dacă la băieţi primele locuri sînt ocupate de sport, muzică şi sex, în cazul fetelor prioritate au muzica, apoi călătoriile, carierele profesionale, cosmetica, moda şi abia apoi nu sexul, ci relaţiile femei-bărbaţi, dragostea.

Majoritatea adolescenţilor intervievaţi sînt sociabili. Aceştia (44%) declară că au mulţi prieteni, care provin, în general, din familii cu acelaşi nivel de trai, şi cu care, cel mai des, se vizitează, merg în parc sau în baruri, fast-food-uri, ori la film, teatru, sau discută despre problemele lor cu părinţii. Disociind, din nou, pe sexe, pe locul întîi la băieţi se află jocurile de toate felurile, inclusiv pe calculator, la egalitate cu mersul la petreceri şi cu discuţiile despre sex; în cazul fetelor se detaşează net discuţiile despre probleme sentimentale. Sociabilitatea lor nu trece, însă, pragul-tabu al cadrului organizat: 78,4% dintre subiecţi declară că nu fac parte din nici o organizaţie, asociaţie sau club pentru tineret.

Lipsa lor de interes civic rimează cu dezinteresul pentru viaţa politică. Conform aceluiaşi sondaj, principala lor sursă de informare este televizorul, însă nu neapărat pentru ştiri, care sînt situate pe locul al 6-lea din 14, ci pentru filme artistice (locul întîi) şi emisiuni de divertisment (locul al doilea). Dintre filme, sînt preferate net cele americane (68,5%), la care majoritatea adolescenţilor în *target* se uită pentru a se relaxa. Evident, scene de violenţă există în multe dintre aceste producţii. Ele sînt, însă, privite cu indiferenţă de majoritatea covîrşitoare a interogaţiilor (51,7%, spre deosebire de 32% care se uită cu dezaprobare şi doar de 12% – de „maniaci" – care se uită cu plăcere). Asta şi pentru că în 49,4 % dintre cazuri părinţii sînt cei care le dau voie să se uite şi la scene sexy ori foarte violente; şi dacă nu le dau, oricum 23,7% se uită şi fără ştirea lor. Totuşi, pe primul loc în topul genului de film preferat se situează comediile, şi pentru fete, şi pentru băieţi.

În privinţa carierei, 84,5% din elevii întrebaţi vor să urmeze o facultate. Motivul principal: pentru a avea un venit care să le asigure un trai decent. În topul domeniilor pentru care optează adolescenţii se situează IT-ul (computere, telecomunicaţii) urmat, la vizibilă distanţă, de jurnalism şi televiziune, sport, politică, publicitate, drept. Calitatea principală pe care o consideră necesară pentru a reuşi profesional este inteligenţa, şi în privinţa şanselor lor sînt mai degrabă optimişti.

Dacă în privinţa egalităţii viitorilor soţi dintr-un cuplu lucrurile stau bine, adolescenţii noştri considerînd că responsabilităţile trebuie, în mare, împărţite, în privinţa sexului încă mai au de învăţat. E vorba doar de procentul mai mic care şi-a început deja viaţa sexuală, pentru că 51% dintre subiecţi încă nu au făcut-o. Cît despre ceilalţi, e cazul să înveţe să-şi pună la adăpost propria piele: 57% din cei care au început deja declară că au avut măcar un contact sexual neprotejat, ponderea de imprudente o constituie fetele (71%, faţă de doar 51% dintre băieţi). Cei mai mulţi dintre aceştia şi-au început viaţa sexuală la 16 ani, majoritatea fetelor avînd un singur contact, în timp ce băieţii cam 5 partenere.

Cît despre lucrurile cu adevărat grave, răspunsurile sînt destul de îmbucurătoare: majorităţii intervievaţilor nu li s-a întîmplat să fie agresaţi fizic sau hărţuiţi, nu cunosc persoane care consumă droguri sau au comis infracţiuni, nu fumează şi consumă alcool doar ocazional. ▲

Slalom printre elevi de liceu

Cîţiva adolescenţi de la mai multe licee bucureştene, în general de prestigiu, clasele IX-XI, proaspăt absolvenţi ai unui curs CJI (al Centrului Independent de Jurnalism) ne-au răspuns, de astă dată faţă-n faţă, unor întrebări asemănătoare celor din sondaj. În privinţa timpului liber de care dispun, majoritatea au precizat că orele lor de voie sînt destul de puţine; mai ales că e vorba de adolescenţi studioşi, angrenaţi în multiple activităţi extraşcolare: „În timpul şcolii, nu prea există timp liber" (**Andreea Vieru**, liceul „Ion Creangă"); „Timpul liber la mine este foarte scurt, deoarece învăţ după-masa. Ajung acasă la 20,30-21" (**Andreea Socoliuc**, liceul „Grigore Moisil"). În orele de *relache*, cîte sînt, activităţile enumerate de elevi oscilează între televizor, cărţi, computer, muzică, prieteni şi sport: „Timpul liber mi-l petrec uitîndu-mă la televizor – în cea mai mare parte – şi apoi computerul ocupă un loc important în viaţa mea, eu fiind pasionată de Internet şi e-mail" (**Violeta Băncilă**, liceul „Matei Basarab"); „Depinde de starea de spirit în care mă aflu. Cînd sînt deprimat ascult muzică (Metallica), cînd sînt vesel mă uit la TV, mă joc pe PC. Dar de obicei stau şi vorbesc cu prietenii despre orice. Cînd mă loveşte melancolia, citesc." (**Dragoş Duţă**, liceul „Matei Basarab"); „Personal, în timpul liber încerc să aflu cît mai multe despre lumea în care trăim, astfel fac un curs de teatru de aproape 4 ani." (**Alexandru Pantilimon**, liceul „Decebal"); „În timpul liber încerc să mă-mpart între prieteni şi nevoia mea de a petrece timp singură. Muzica reprezintă pentru mine un mod foarte plăcut de a mă recrea, la fel şi baschetul." (**Diana Coster**, liceul „Grigore Moisil").

În privinţa persoanelor cu care-şi împart activităţile favorite, adică prietenii, răspunsurile variază de la o deschidere totală, aproape fără criterii, pînă la respingerea opţiunii: „Pe toate le fac cu prietenii. Prieteni îmi sînt toate persoanele, indiferent de vîrstă, sex sau religie. Ei sînt prieteni cu mine doar dacă nu se ocupă de droguri sau dacă sînt de viaţă" (**Andreea Socoliuc**); „Unele le împart cu prietenii. Aş putea spune că prietenii mă aleg pe mine, deoarece nu am nici un criteriu." (**Alina**, liceul „Grigore Moisil") „Personal, îmi aleg prietenii după anumite criterii bine stabilite, adică încerc să fie cît mai comunicativi şi, pe cît se poate, mai mult interesaţi de cultură" (**Alexandru Pantilimon**); „Prietenii mei sînt foşti şi actuali colegi, persoane cunoscute în vacanţe, vecini. Să fie sinceri, de încredere, să aibă un caracter corect, să fie nostimi, sociabili" (**Andrei Rigu**); „Nu toate se fac cu prietenii (eu personal am nevoie de timp numai pentru mine!). Îmi place să am prieteni de diferite culturi, naţiuni, cu idei diferite, dar şi prieteni care să aibă aceleaşi preocupări cu mine" (**Diana Coster**).

Trupul şi sufletul se bucură de aprecieri şi atitudini foarte diferite în ierarhiile elevilor întrebaţi: despre viaţa sexuală, grosul declară că nu ocupă nici un loc în viaţa lor. Religia, în schimb, pentru mulţi intervievaţi, pare să însemne ceva : „Religia se situează pe un loc de vîrf: mereu mă rog Domnului să mă ajute şi-i mulţumesc după aceea" (**Violeta Băncilă**); „Sînt foarte legată de religie şi mă preocupă. În prezent cînt în corul unei biserici" (**Andreea Vieru**); „Îmi pare rău să spun, dar numai cînd am nevoie mă rog şi mă duc la biserică" (**Alina Diguţă**); „După părerea mea, la şcoală ar trebui să facem ca materie Istoria religiilor şi cred că orice adolescent ar trebui să citească măcar un volum din *Istoria religiilor*" (**Alexandru Pantilimon**); „Nu sînt o persoană fascinată de religie, dar mă duc, de sărbători, la biserică" (**Alina**).

Dacă relaţia cu Dumnezeu prinde un oarecare contur, cea cu societatea lasă de dorit. Majoritatea adolescenţilor interogaţi nu fac parte din nici o organizaţie sau asociaţie de profil, cu excepţia celor cîţiva înscrişi în clubul de dezbateri al liceului „Matei Basarab". Cineva spune un posibil adevăr: politica nu-l interesează, pentru că nu o înţelege; altcineva spune că e bună doar ca s-o mai discuţi cu prietenii; în sfîrşit, o a treia voce afirmă că nu are rost să se preocupe de politică pînă nu votează. Vreo trei intervievaţi sînt pro-politică. Unul care consideră că viitorul nostru ca naţiune depinde de deciziile politice, un altul care o recunoaşte drept pasiune, şi un al treilea va da la Ştiinţe politice.

Cît despre lucrurile grave, subiecţii noştri nu ne prea dau motiv de îngrijorare: la filme cu violenţă se uită, dar, declară ei, nu-i influenţează în nici un fel. Droguri nu au încercat, şi ştiu tot ce-i mai rău despre ele. Cu generaţia părinţilor sînt într-o luptă, dar nu prea îndîrjită.

Dacă e să generalizeze, pe adolescentul român generic interlocutorii noştri îl văd foarte diferit: „pesimist, indiferent, acaparat de fascinaţia pentru străinătate, imaginativ" (**Ana**, liceul „Mihai Viteazul"); „sclipitor de inteligent, sincer, ambiţios, amabil şi spiritual" (**Alina**); „Marea majoritate – băieţi de cartier şi fetiţe de cartier, puţini interesaţi de şcoală" (**Alina Barbu**, liceul „Tudor Vladimirescu"); „Vulnerabili la alcool, tutun, droguri, dependenţi de calculator, neinteresaţi de şcoală" (**Andreea Socoliuc**). ▲

Din înţelepciunea *teenager*-ilor nouăzecişti

Pentru o contrapondere la răspunsurile actualilor adolescenţi şi elevi la CJI, am selectat cîteva mostre, pe teme asemănătoare, ale colegilor lor, în general, încă adolescenţi, doar mai bătrîni cu un an, doi, sau cel mult, cîţiva – adunate din lucrările lor mai vechi.

Stilul „gazeta de perete": „Distracţiile... Fiecare dintre noi le vede într-un mod diferit. (...) Ţigări, băuturi alcoolice, droguri, mai nou. Astea, cică, te fac „adevărat". Cît de adevărat poţi fi cînd atragi atenţia într-un mod vulgar, aiurea? Cît de adevărate pot fi două liceene dintr-un liceu cu renume precum „Virgil Madgearu", cînd, din cînd în cînd, vrînd, probabil, să atragă atenţia, vin la şcoală bete criţă, duhnind a băuturi alcoolice? Şi unde mai pui că hainele lor miros a fum de ţigară, de parcă ar fi intrat într-o cîrciumă?" (**Iulia**)

Stilul „articol de dicţionar": „Majoritatea tinerilor din ziua de azi sînt organizaţi în grupuri, găşti, cluburi... Şi eu, ca şi ceilalţi, nu fac excepţie de la regulă. Grupul nostru poartă numele „Clubul optimiştilor", înfiinţat de Dara Mihaela Codescu, redactor la „Clubul liceenilor". Sîntem între 15 şi 25 de ani, şi încercăm să ne ajutăm între noi şi, în acelaşi timp, să-i ajutăm şi pe alţii. Vorbim despre problemele care-i frămînt[illegible] pe tinerii din ziua de azi: şcoală, familie, dar şi altele la car[illegible] alţii nici nu gîndesc. Între noi nu au loc agresivităţi verb[illegible] nu ne înjurăm şi nu ne luăm la bătaie niciodată. Ne distr[illegible] prin baruri, discoteci, cluburi şi la bairame. Majoritatea d[illegible] tre noi au avut sau au probleme mari în viaţă, acesta [illegible] unul dintre motivele care ne unesc." (**Gabriel**)

Stilul personalizat: (n.a.: în Lăptărie) „Dacă eşti la masă cu cineva care îl cunoaşte pe Auschwitz sau pe Chioru' şi persoana respectivă a fost zărită, fuga este singura scăpare. Alternativa ar fi să asculţi povestea achiziţionării telefonului mobil, să vezi actele casei: «Costă cam 100.000 $. Ce zici, s-o vînd acum sau s-aştept să-i mai crească preţul?». Delicatul răspuns «Nu mă interesează» nu are darul să descurajeze. Afli, în continuare, cîte prietene are şi că nevasta nu se supără... pînă cînd îi spui că trebuie să saluţi un prieten şi te ridici". (**Mălina**)

Stilul filozofic: „În liceu, violenţa este în floare. Băieţii consideră că e mai marfă să nu respecte fetele şi să le considere simple obiecte ale plăcerilor, iar fetele se complac în această situaţie şi chiar încearcă să-i copieze ca să fie acceptate", constată Elena (cls. a XI-a)... Sexul feminin nu mai e de mult o categorie umană, fata nu mai este o fiinţă făcută din acelaşi material cu băiatul, ci este un obiect, categorisită prin ieftinul cal[illegible]ativ „bucată". În acelaşi timp, şi pentru fete printul [illegible]lb a ajuns „gagiu beton, cu maşină ultimul [illegible]elular. În relaţiile de dragoste romantismul [illegible]etul pare dispărut." (**Teodora**)

[illegible]ortu[illegible]rile periculoase sînt distracţia ado[illegible]gurile noastre. Mie, personal îmi place să [illegible]a pe zăpadă sau pe gheaţă. (...) Voi continua [illegible]e parcului IOR pentru a atinge aproape 60 km/h [illegible]ingheţată a lacului. Senzaţia de a rula în condiţii de mi[illegible] aderenţă nu se compară cu nimic altceva. Se poate prinde viteză, deşi roţile se învîrt foarte încet. Roata din faţă tinde spre altă direcţie decît cea din spate. Singurul element de stabilitate sînt eu. E vorba de a controla necontrolabilul şi problemele materialiste sînt departe". (**M. Dumitru**) ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Lanul Nou

„Secretarului general al partidului i-au fost prezentate, în faţa unor machete cu grafice, date cu privire la rezultatele obţinute de consiliul unic agroindustrial şi de cooperativa agricolă Scornicesti pe linia creşterii producţiilor la principalele culturi. O expoziţie reprezentativă de legume şi fructe, de produse agricole prelucrate industrial întregeşte imaginea despre hărnicia oamenilor acestor locuri.

În continuare, a fost prezentat un lan de triticale, o combinaţie genetică între grîu şi secară, rezistent la secetă şi cădere, care se poate cultiva pe terenuri mai puţin fertile, în condiţii de neirigare, fiind bogat în proteine şi asigurînd foarte bune calităţi produselor de panificaţie.

Avînd în vedere rezultatele bune obţinute, s-a indicat extinderea producţiei de triticale, urmînd ca sămînţa să fie folosită şi în alte zone ale ţării.

În continuare au fost analizate unele aspecte ale dezvoltării zootehniei, fiind prezentate o serie de experienţe pozitive ale cooperatorilor din Scornicesti. Gazdele au prezentat, între altele, rezultatele obţinute în prepararea unui substituent de lapte pentru hrana viţeilor.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a apreciat rezultatele obţinute şi preocupările pentru diversificarea produselor pentru hrana animalelor şi a indicat generalizarea utilizării acestui preparat."

(Scînteia, 5 iunie 1986) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Noblesse

L-am văzut la televizor în discuţii politice, istorice, ştiinţifice. Are eleganţă, distincţie, fineţe, demnitate, inteligenţă şi umor. Noi nu ştim – eu, cel puţin, nu ştiu – să conturăm o siluetă de aristocrat într-o nuvelă, într-o piesă, într-un simplu portret. Nu ştim să-l vedem din interior; putem, cel mult, să ne jucăm în poante stereotipe. L-am văzut pe Constantin Bălăceanu-Stolnici la remarcabila emisiune a Eugeniei Vodă, „Profesioniştii". Are o barbă ca o dantelă fină. A trecut prin cele mai înalte foruri ştiinţifice. A vorbit, în emisiune, despre familie, despre viaţă, dar şi despre şicanele îndurate din partea puterii comuniste – cu zîmbetul pe buze, aşa cum a zîmbit, probabil, şi atunci. N-a înjurat niciodată la volan, acolo unde tot omul simte nevoia să rupă, măcar pentru o secundă, orice convenţie socială, n-a intrat în francmasonerie – „am fost profund implicat în biserica ortodoxă oficială (...), sînt incompatibile (...), pentru alţii nu au fost incompatibile". A făcut o (a doua) căsătorie cu o fată care provenea din societatea celor simpli şi au fost fericiţi. Asta nu i s-a părut o incompatibilitate. Aristocraţie democratică. De altfel, e liberal. Bătrîneţea nu l-a atins: e vesel, are mintea limpede, tînără ca şi trupul subţire, de dansator, pe care parcă l-a purtat în paşi de vals prin saloanele elegante de azi.

Şi l-am văzut în aceeaşi zi, tot la televizor, pe Humphrey Bogart, într-un film unde el – gangsterul din atîtea pelicule poliţiste, tipul dur, dar nu crud, grav, cu gesturi hotărîte, care rîde rar şi nu se bucură nici cînd e nevoit să împuşte pe cineva – era un aristocrat care, ca într-o poveste modernă, se îndrăgosteşte democratic de fiica şoferului de la întreprinderea lui.

L-am văzut în zorii zilei (fiindcă nu-l putusem vedea în toiul nopţii) pe omul de ştiinţă nobil, care s-a îndrăgostit de o fată fără sînge albastru. Şi l-am revăzut, după-amiază, în filmul cu Humphrey Bogart. Ce poveşti frumoase!... ▲

Cu ochii-n 3,14

CINE ARE URECHI DE AUZIT MUZICĂ DE CALITATE SĂ VOTEZE CU OAMENI CARE-I ASIGURĂ UN INSTRUCTOR CU ZURGĂLĂI

● Ştiu, e prea devreme pentru a ne gîndi la premii de genul „omul anului" sau „declaraţia anului", ele se acordă de obicei în decembrie, dar cred că instituţiile care se ocupă cu aşa ceva ar trebui să-l aibă în vedere pe dl Eneko Landaburu, director general pentru extindere al Uniunii Europene. Prin ceea ce a spus la Focşani, în faţa oficialităţilor locale, omul mi-a devenit foarte simpatic: „Nu trebuie să se mai fure din societate, existenţa democraţiei şi a economiei de piaţă nu poate fi posibilă printre hoţi. Cine are urechi de auzit să audă". Domnule Landaburu, data viitoare vă rog frumos să spuneţi, cu nume şi prenume, şi cine sînt cei care trebuie să audă: altfel, la noi toată lumea crede, à la Sartre, că „hoţii sînt ceilalţi". (**M. V.**)

● În sfîrşit, o emisiune de divertisment inteligentă! „Taverna", de pe România 1 (duminica, ora 23,00). Într-o vreme a făcăturilor muzicale (bandă, *playback,* voce pe computer etc.), nişte artişti se adună şi cîntă *pe bune,* în direct. Şi, în plus, cîntă şi foarte bine. Şi, în plus, muzică de calitate. Ca să zic vorbă mare: iată cum divertismentul poate să devină cultură (şi viceversa). (**C. P.-B.**)

● Pentru cei tineri şi vîrstnici – de „dreapta" şi de „stînga" (viguros ghilimetate, cum se cuvine la noi...) – care trăiesc pe delusoarele disperării cu convingerea zilnică a unei apocalipse fără de precedent în istoria României, această observaţie precisă a dlui Neagu Djuvara: „Românul e foarte oportunist. El merge cu ăia care-i asigură un loc de muncă sau o mărire de pensie... Mulţi votează cu oameni pe care nu-i iubesc, dar cred că depind de ei în meserie sau în postul din administraţie. Votează cu cel care are pîinea şi cuţitul. E foarte veche această mentalitate". (dintr-un interviu acordat recent lui Ion Longin Popescu, în *Formula As).* (**R. C.**)

● Între vorbele de duh ale anului trecut, reţinute de *Newsweek:* „Pînă la urmă, ăsta este tipul care a încercat să-mi ucidă tatăl" (George W. Bush despre Saddam Hussein); „Mi-am dat seama că nu era chiar ce se cheamă un pilot – chiar studiase manualele şi nu prea vorbea cu fetele" (un instructor de zbor despre Zacarias Moussaoui, unul dintre teroriştii de la 11 septembrie); „Nu îmi doresc o republică bananieră. Vreau o ţară reală" (preşedintele afgan Hamid Karzai). (**C. G.**)

© S.Ivanoschi

● Aflat la Belgrad, nişte lăutari sîrbi îmi cîntă „Sanie cu zurgălăi". Interesant este că în versurile româneşti tipul mergea cu sania la mîndruţa lui. În versurile sîrbeşti mergea cu sania spre mîndruţă, dar pe drum îl apucă urîtu' de viaţă, se gîndeşte la amante, nu îi mai convine mîndruţa şi cîntecul se termină nedecis. Eu cred că sîrbii nu au înţeles tocmai bine ideea. Şi apropo de chestii comune, credeam că ne certăm doar cu ungurii pentru Iancu de Hunedoara, acum am aflat că îl vor şi sîrbii. (**C. G.**)

AM TRĂIT S-O VĂD ŞI P-ASTA: POZE DE GRUP CU FETE 18-25 DE ANI, TRANSFORMATE APROAPE INSTANTANEU ÎN IDEE

● Am trăit s-o văd şi p-asta: duminică seară pe Realitatea TV, la emisiunea lui Vartan Arachelian, Adrian Păunescu luînd apărarea lui Carol al II-lea în faţa unor Ion Coja şi Alex. Mihai Stoenescu! Ca vechi „fan" al regelui – personaj simpatic de frivol al unei epoci antipatic de nefrivole –, iată-mă pus în încurcătură... (**a. l. ş.**)

● Revista *Time* i-a pus de trei ori pe copertă pe cei care au „fluierat în biserică" *(whistleblower),* pe oamenii (bărbaţi şi femei) care au favorizat demascarea fraudelor din marile corporaţii americane. Părea că în faţa căutătorilor de adevăr se deschid perspectivele unei mari cariere. Nu chiar. Christine Casey, de la compania Mattel (jucării), a vrut să le urmeze exemplul: şeful ei a urlat „Afară!" şi, după ce doamna a refuzat orice aranjament financiar pentru a-şi retrage acuzaţiile, a fost caracterizată ca o arivistă interesată doar de propria performanţă. Pentru cine vrea să facă o carieră, fluieratul în biserică nu e o soluţie sigură, nici copertele revistelor nu duc prea departe, e preferabil cîntatul în cor şi pozele de grup. (**M. B.**)

● „Casting"-urile devin tot mai specializate; pe toate gardurile din zona Pieţei Romane se poate citi următorul anunţ: „UNATC organizează casting pentru figuraţie reclamă: sutiene, fete 18-25 de ani, 1,65-1,80, 45-60 kg". Apreciem concizia şi economia de elemente de legătură. (**I. P.**)

● Cică nişte cercetători din Noua Zeelandă au inventat o vacă în stare să producă direct brînză. Adică laptele se transformă aproape instantaneu în brînză! Românii ştiu de mult să facă smîntînă din aracet şi unt cu apă. Cît despre laptele care se brînzeşte pe loc..., avem experienţă destulă. (**A. M.**)

● O ipoteză îndrăzneaţă privitoare la soarta fotbalului românesc a emis, în *Prosport,* domnul Nicolae Manolescu: dacă echipa naţională „nu se califică nici la Europenele din 2004, acest moment ar putea să fie decisiv pentru schimbarea oamenilor care au păstorit şi au dus la fund fotbalul nostru". Chiar dacă viziunea criticului nu va da insomnie unor insensibili, refuzaţi de idee, ca Sandu şi Dragomir, să ne bucurăm că măcar în fotbal mai trăieşte tradiţia lui Camil Petrescu, cel care nu ezita să-i propună strategii de joc selecţionerului unic, Virgil Economu. (**R. C.**)

SE ZVONEŞTE INSISTENT CĂ ROMÂNUL NU-I CA VARA: ISTORIA VĂZUTĂ ŞI NEVĂZUTĂ A LEGUMELOR LUI POATE DUCE LA DEZASTRU

● Se zvoneşte insistent că în locul lui sir George Robertson, cînd acesta se va retrage din funcţia de secretar general al NATO, va fi numit Alexandr Kwasniewski, actualul preşedinte al Poloniei, al cărui trecut de nomenclaturist comunist nu mai sperie pe nimeni. Şi iată cum Putin cîte putin... (**R. C.**)

● Românul e liber şi stăpîn pe soarta sa. E independent, vere. Şi ţine să-şi proclame cu tărie neatîrnarea, chiar şi pe firma unei prăvălii: *MAGAZIN ÎMBRĂCĂMINTE ÎNCĂLŢĂMINTE INDEPENDENT COJOCARU.* (**D. S.**)

● Anunţurile stradale, cel puţin cele din zona intersecţiei Moşilor cu Carol, au căpătat un ton intempestiv: „Închideţi uşa! Iarna nu-i ca vara!" (pe uşa unui bloc); urmat de clasicul în domeniu: „Atenţie! Garaj! Sparg roţi!". (**I. P.**)

● Sînt cam a treia (cei din faţa mea fiind împreună doi cîte doi) la cofetăria „Capşa". Primele (două doamne blonde – mama şi fiica sau nora şi soacra) vor să afle totul despre cele 50 de sortimente de bomboane, specialităţi, halviţe, trufe. Cum sînt făcute, cînd, ce au înăuntru tartele Capşa, cîte încap într-un carton, mare, dublu, enorm. Coada se lungeşte pînă spre ieşire, doamnele conversează în continuare cu o vînzătoare impasibilă, care povesteşte istoria văzută şi nevăzută a generalului Joffre în cinstea căruia s-a inventat „jofra". După trei sferturi de oră, în temă cu trecutul şi viitorul „Capşei" şi într-o hipoglicemie previzibilă, îmi las întreg salariul pe baricadele ultimului bastion al gustului (dulce) bucureştean. (**S. S.**)

● Ioan Vlase, din Iaşi, a început prin a se tăia la degete, în timp ce toca legumele. A perseverat. Apoi, borşul pus la fiert i-a opărit mîinile şi picioarele, trimiţîndu-l direct la Urgenţă. Şi toate astea pentru că acest om dorea să facă o surpriză soţiei *(Naţional,* 28 ian. a.c.). De unde se vede că nu numai Adrian Păunescu suferă din dragoste... (**A. C.**)

● Posibilă concluzie la numărul despre „Stil" de săptămîna trecută: „Dacă merg la o petrecere şi opt persoane vin la mine şi-mi spun: «Hei, ce cravată grozavă!», cum mă-ntorc acasă, îmi scot cravata şi-o tai bucăţi-bucăţele... La dracu' cu cravata! Nu mă duc la petreceri ca să-mi fac *cravata* să se simtă bine. Mă duc ca să mă simt *eu* bine. Fundalul asigură primplanul." Şi încă: „Cineva mi-a spus odată că pe lumea asta nu există decît trei lucruri periculoase: propria-ţi gură, gura altcuiva şi maşina. A adăuga un telefon mobil la toate astea nu poate duce decît la dezastru..." (Robert Evans, producător: *Chinatown, Marele Gatsby, Marathon Man*). (**a. l. ş.**)

Ciprian CIUCU
Cristian GHINEA

Moda transparenței

– cum s-a răspîndit ideea accesului la informații –

David Banisar este un avocat din Washington care și-a făcut o meserie din dreptul la informații. Tot el conduce asociația *Privacy International* (www.privacyinternational.com). În raportul său din iulie 2002 – „Freedom of informations and access to government records around the world" – David Banisar oferă o privire de ansamblu asupra acesului liber la informațiile diverselor state. Fiind optimist din fire sau doar foarte bine informat, domnul Banisar crede că în ultimul deceniu, guvernele din întreaga lume au devenit din ce în ce mai transparente. În ultimii 10 ani s-a înregistrat un fapt fără precedent: un val de țări cu nivele de dezvoltare foarte diferite și din regiuni dintre cele mai exotice au adoptat legi foarte liberale, care fuseseră pînă atunci apanajul statelor vestice. Ideea s-a întins ca o molimă, dinspre Statele Unite. Este demn de menționat cazul Suediei care are o lege a presei din 1776. Statele Unite abia își proclamau independența, România... ăăăă, da. Suedezii devin nesuferiți uneori.

Ghiduri, modele, presiuni

Mai calm din fire, David Banisar nu se enervează și găsește explicații: începînd cu anii '80, căderea sistemelor autoritare și apariția unor noi democrații au impus noi constituții ce includ garanții specifice privind dreptul la informare. Aceste garanții constituționale de cele mai multe ori au nevoie de noi legi privind accesul la informații. Organisme internaționale precum *Commonwealth*-ul, Consiliul Europei sau Organizația Statelor Americane au propus ghiduri și modele de legislație pentru a promova libertatea informației. Banca Mondială, FMI-ul și alte instituții creditoare exercită de asemenea presiuni în diverse țări pentru adoptarea modelului, ca parte a efortului lor de a crește transparența guvernamentală și de a reduce corupția. Totodată, există și o agitație a presei naționale și internaționale care dorește îmbunătățirea accesului la informațiile deținute de stat pentru a asigura o participare mai ridicată la guvernare a societății civile. Din păcate, constată calmul avocat, după atacurile din 11 septembrie, unele țări dezvoltate au limitat accesul la informație. Cele mai profunde restricții s-au făcut simțite în Statele Unite și în Canada unde au fost adoptate propuneri de limitare a domeniului. Un caz special este cel al Marii Britanii, care nu se dezminte în originalitatea sa. După 20 de ani de campanii ale societății civile, guvernul englez a acceptat abia în 2000 o asemenea lege. Deși laburist, actualul guvern aplică nonșalant principiul conservator *festina lente:* în 2002 a anunțat că suspendă aplicarea legii pînă în 2005.

Deși există, foarte tîrziu conceput, un set de criterii universale pentru accesul la informațiile publice, experiența diverselor țări este destul de variată, în funcție de experiența lor istorică, de fondul cultural-valoric sau în funcție de interese. De exemplu, sînt țări care au legi specifice de acces la informații în domeniul mediului și al sănătății (inclusiv România a adoptat o lege specifică pentru informațiile de mediu, deși nu era nevoie, se putea aplica cea generală). În spațiul fostului bloc comunist au apărut legi și instituții care să ofere cetățenilor informațiile pe care statul comunist represiv le gestiona cu ajutorul poliției secrete, deși accesul propriu-zis la dosare nu este tocmai facil. Din nou exemplul României ar fi relevant, zicem noi, că domnul Banisar nu poate fi chiar atoateștiutor. Multe țări, au simțit nevoia să adauge legislației care facilitează accesul la informații și restricții, preferată fiind universal valabila siguranță națională. Diferențe apar și în ce privește instituțiile care coordonează activitatea la nivel național, unele țări preferînd instituția Avocatului Poporului pentru această sarcină. Abuzînd de încrederea acestui inepuizabil domn Banisar, iată cîteva exemple.

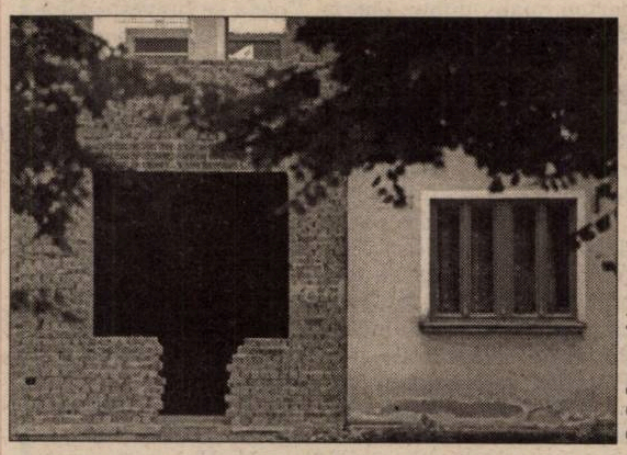

© S. Ivanoschi

Albania – *intenția contează*
În Albania a apărut în 1999 „Legea privind dreptul la informațiile din documentele oficiale", dar un raport al OECD arată că nu există în realitate mecanisme adecvate pentru a asigura accesul la informație.

Australia – *se ia în serios*
„Legea privind libertatea informației" datează din 1982 și vizează agențiile publice ale *Commonwealth-ului*. La o populație de 20 milioane de locuitori au existat, în mai puțin de un an, între iulie 2000 și iunie 2001, un număr de 35.439 de cereri pentru furnizarea de informații.

Austria – *Auskunftspflichtgesetz*
Exact cum presupuneați aceasta este chiar „Legea federală privind obligația de a furniza informații", în vigoare din 1997.

Belgia – *Dreptul de a ți se explica documentele*
În Belgia a apărut în 1994 „Legea privind dreptul de acces la documentele administrative deținute de autoritățile publice". Există și legi care prevăd accesul la informații la nivelul regional și municipal. Belgienii au mers mai departe și au inclus în legea lor dreptul de a ți se explica documentul solicitat, în ideea că oricum documentele sînt cam complicate. Mai devreme sau mai tîrziu, cam toate țările vor ajunge la această concluzie, existînd peste tot tendința administrației de a-ți pune în brațe maldăre de tabele.

Belize – *dorința de a fi exhaustiv*
În exotica insulă de prin Caraibe accesul la informații este statuat din 1994. Instituțiile cărora li se solicită informații trebuie să răspundă în 2 săptămîni indiferent dacă aceste informații reprezintă „contracte publice, orice document scris sau tipărit, orice hartă, plan sau fotografie, orice articol sau lucru care a fost înregistrat audio sau video în orice formă tehnică, cu sau fără ajutorul unei alte mașinării, care au fost reproduse din diverse articole și care includ ceva de genul hărților, planurilor cadastrale, fotografii etc.". Dacă ne gîndim bine, nu știm ce *etc.* ar mai fi de adăugat.

Bosnia-Herțegovina – *să faci binele cu forța*
În fosta republică iugoslavă „Legea privind libertatea informației" a fost adoptat în perioada 2000-2001 la inițiativa lui Carlos Westdrop, Înaltul Reprezentant pentru Bosnia și Herțegovina, care a ordonat ca accesul liber la informații să stea la baza actelor normative din Bosnia-Herțegovina și din Republica Sîrbska. Executarea!

Bulgaria – *cinci pași înainte, unul înapoi*
Bulgarii au o „Lege a accesului la informațiile publice" funcțională. Există un ONG specializat doar pe această problemă, foarte activ. Totuși, motivînd prin eforturile țării de a intra în NATO, Parlamentul a aprobat „Legea protecției informațiilor clasificate" cu o arie largă de aplicabilitate, care permite oricărui individ ce deține o funcție cît de cît acolo, funcție să fie, să semneze un document și să îl clasifice. Vi se pare cunoscut? Domnului Banisar i se pare ciudat, deși începe să se obișnuiască.

Columbia – *pasaj fără referiri la droguri*
În această țară sud-americană legislația privind libertatea informațiilor începe cu „Codul organizării politice și municipale" din anul 1888 (da, și noi am citit de două ori!), care le-a permis cetățenilor să aibă acces la documentele și arhivele deținute de organele guvernamentale. În prezent domeniul este reglementat de „Legea privind publicarea actelor oficiale și a documentelor", apărută în 1985.

Cehia – *model de succes pentru fostele țări comuniste, nimic surprinzător*
Parlamentul ceh a aprobat în mai 1999, „Legea privind liberul acces la informații". Actul permite persoanelor fizice și juridice să aibă acces la informațiile deținute de autoritățile statului și de cei care sînt „încredințați să decidă asupra problematicilor legale, care protejează interesele persoanelor fizice și ale entităților legale în domeniile administrației publice".

Franța – *Robespierre nu aflase*
În Franța s-a pus pentru prima data problema accesului la informație chiar în anul 1789; în Declarația Drepturilor Omului se spunea că „toți cetățenii, personal sau prin intermediul reprezentanților, trebuie să cunoască felul în care este gestionată contribuția publică". În prezent, o lege din 1978 asigură accesul la documentele administrative deținute de organismele publice.

Ungaria – *se cred mai speciali*
Ungaria a preferat o manieră cît de cît personală în tratarea gestionării informațiilor. A combinat protecția informațiilor personale cu accesul la informații de interes public, cu ajutorul unei legi din 1992, care se numește chiar „Protecția datelor personale și distribuția datelor de interes public". De obicei, protecția datelor personale este prilej pentru a nu oferi informațiile publice.

Israel – *unanimitate*
„Legea privind libertatea informațiilor" a fost votată în unanimitate de Knesset în mai 1998, ca urmare a campaniei lansate de Coaliția pentru Libertatea Informațiilor și de alte organizații civice în anul 1992. Legea permite cetățenilor accesul la informațiile deținute de instituțiile guvernamentale, de Parlament, tribunale, consilii locale și, foarte important, de coorporațiile din administrarea statului.

Japonia – *după ani și ani*
Japonezii au avut nevoie de un efort de 20 de ani pentru a adopta „Legea privind accesul la informațiile deținute de organele administrative", aprobată de Parlament în 1999, intrată în vigoare în 2001.

Zimbawe – *se poate și invers*
Președintele Mugabe a semnat „Legea privind accesul la informații", votată în prealablil de Parlament și chiar a început să o aplice cu zel. Raportorul ONU pentru libertatea de exprimare a remarcat că legea impune controlul asupra presei, licențierea jurnaliștilor devenind obligatorie. De asemenea, legea are mare grijă să nu se facă abuz de libertatea de expresie.

Contabilizînd datele oferite de David Banisar, plus ultimele noutăți din a doua parte a lui 2002, rezultă că în întreaga lume 50 de țări au adoptat o lege a accesului la informații, șapte țări doar în 2002, printre care Taiwan, India, Peru și Pakistan. La momentul iulie 2002, domnul Banisar era optimist și pentru că știa că alte 30 de țări pregătesc asemenea legi. Dintre statele foste comuniste, primele au fost Ungaria (un concept original, cum s-a văzut mai sus) și... Ucraina, ambele încă din 1992. Ghiciți cine urmează? Exact, Uzbekistan, care în 1997 a promulgat o destul de liberală lege a „accesului liber și garantat la informații". Au urmat Cehia și Georgia (prea vă mirați!), în 1999, apoi Estonia, Slovacia, Bulgaria și Moldova în 2000 și Polonia odată cu România în 2001.

Simpla existență a unor legi care stipulează libertatea informațiilor nu înseamnă întodeauna că accesul este posibil. Guvernele au o tendință naturală spre a secretiza cît [illegible] și de aceea inventează pretexte și piedici, [illegible]anisar. Deocamdată, naturală sau artifi- [illegible]parenței e la modă.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEȘU ● **REDAC** [illegible]IANGIU (redactor-șef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar [illegible], Ilaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru [illegible]LINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAȘCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacția DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 515
7-13 februarie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Soarta şi norocul

„Fie că îți primești soarta din exterior sau din interior, experiențele și evenimentele căii rămîn aceleași.“

C.G. JUNG – „COMENTARIU LA «MISTERUL FLORII DE AUR»“

Andrei PLEŞU – „Un chip uitat al clasei muncitoare“ (pagina 3)

GRATUIT

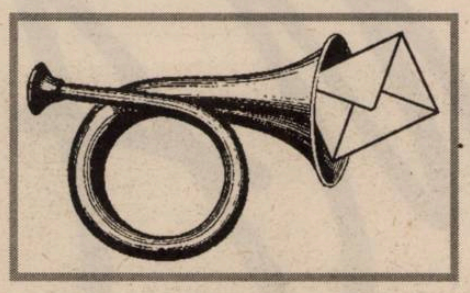

Nr. 512: *„Idolii zilei“*

Între G. Popescu și M. Sorescu

În ziua a doua a Naşterii Domnului, România 1 prezenta ediţia specială a emisiunii *Seara bună*. O emisiune în care de-a lungul anului au fost invitate personalităţi din lumea ştiinţei, artei şi culturii, persoane publice şi politicieni, oameni de afaceri curaţi sau contestaţi, vedete din lumea muzicii şi sportului, într-un cuvînt VIP-uri care formează *high-life*-ul românesc. La sfîrşitul emisiunii, fiecare invitat oferea televiziunii mici obiecte care le-au aparţinut şi de care îi leagă amintiri plăcute şi emoţionante.

Ei bine, printr-o acţiune lăudabilă, aceste obiecte au fost scoase la licitaţie publică în această ediţie finală, urmînd ca fondurile adunate să fie donate unui eminent elev de liceu, cîştigător al Olimpiadei inter- sau multidisciplinare care a avut loc în acest an la Moscova. În aceste clipe, pe ecran am văzut nu o amărîtă de luminiţă, ci un adevărat curcubeu (o metaforă care este la modă în opinia publică ca şi cravatele roşii în lumea politică după vizita lui G. Bush). Şi cum la noi minunile sînt la fel de efemere ca şi apariţia curcubeului, feeria de culori s-a estompat cînd a început prezentarea obiectelor şi valoarea de pornire a licitaţiei lor. Întîmplarea a făcut ca alături să se găsească şi să fie prezentate două amărîte de ghete în care Gică Popescu a jucat două ore nu ştiu în ce finală de fotbal, care au fost evaluate la fabuloasa (după mine) sumă de 30 de milioane de lei şi două volume uriaşe de *Poezii,* la care Marin Sorescu a trudit o viaţă de om, apreciate la minuscula (tot după mine) sumă de două milioane de lei. Greu de explicat!

Să fi făcut diferenţa faptul că primele purtau autograful căpitanului echipei de fotbal a României, Gică Popescu, iar volumele, semnătura preşedintelui Academiei Române, Eugen Simion? Greu de înţeles!

Spre norocul meu, o pană de curent mi-a întrerupt coşmarul şi m-a scutit de a fi părtaş la un fapt care a jignit o ţară întreagă. Un fapt la fel de jenant şi de jignitor ca şi nedoritul şi înfricoşătorul experiment prin care, în aceeaşi zi, se năştea prima clonă umană.

Diferenţa este că americanii refuză să o înregistreze oficial şi să meargă alături de noua Evă, iar noi sîntem dispuşi să ne întoarcem şi să păşim alături de vechiul Adam.

În faţa unei asemenea răsturnări a scării valorilor e bine să ne reamintim versurile lui Marin Sorescu din *Stricarea rînduielilor:*

„Nu, nu... nu era a bună / Să-ntoarce lumea cu curu-n sus / Şi se scufundă Pămîntul... băăă“.

Prof. Gicu BUTOI
Com. Desa, jud. Dolj

P.S. Poate că nu întîmplător o fetiţă de 11 ani îl atenţiona pe Moş Crăciun: „Moşule, dacă îmi aduci cărţi, eşti tîmpit“. Cum s-o fi simţit Moşul cînd a auzit cererea fetiţei? Ca şi noi cînd am văzut oferta televiziunii. Uşor de explicat şi înţeles. Dar greu de acceptat.

Nr. 511: *„Cuvîntul de onoare“*

Pentru Tamara Stănciulescu

M-am născut sub o stea norocoasă. Într-o zi cu soare. Zodie de invidiat. Provin dintr-o familie. Mă învîrt într-un cerc de prieteni. Nu mi-am cunoscut niciodată bunicii din partea mamei. Nu ştiu nici o definiţie pentru „om educat“. Dar mă consider unul. Nu mă dau în vînt după prieteni de încredere. De asemenea, nu ştiu nici o definiţie pentru „încredere“. Dar, ofer acest lucru. Ziua îmi promite multe. Viaţa îmi oferă tot ce am nevoie. Totul este un cuvînt dat. Un cuvînt de onoare. O nouă zi. O veche zi. Nu trece un minut fără să ne promitem că vom fi altfel. Nu trece o cumpănă dintre ani fără să promitem că vom şti să preţuim ce va veni. Să nu ne mai plîngem. Să nu mai fim pesimişti. Să nu mai dăm vina pe alţii. Să ne dorim să fim noi prin noi. Să nu promitem, dar să îndeplinim multe. Stă în puterea noastră. Nimic nu se rutinează. Nimic nu trece. Uităm ceea ce sîntem atunci cînd ne vedem neputincioşi în faţa destinului. Şi promitem că nu ne vor mai afecta acele lucruri pe viitor. Deci, ne promitem un viitor. În spatele a orice este o promisiune, un cuvînt dat. Pînă şi tăcerea poate promite.

De ce am vorbit la început despre mine? Pentru că am fost nepoată. Şi cei care m-au educat, nu au avut reţete. Nu există educaţie după un anumit formular. Nu doar autoritatea naşte genii. Nu cuvîntul dat naşte oameni educaţi. De ce eşti îngrijorată pentru nepotul tău? Pentru educaţia lui? Cu cît sîntem mai stricţi în a face anumite lucruri, cu atît vom pierde controlul multor altora. Fiecăruia ne e dat ceva. Poate chiar şi acest cuvînt de onoare. Depinde de noi să ştim să luăm din tot ceea ce ni se oferă, ceea ce putem oferi noi la rîndul nostru. Degeaba bunicul tău a fost un exemplu de urmat, dacă nimeni nu l-a urmat. Părinţii vor să facă tot ce e mai bine pentru copii. Bunicii vor face mult mai bine pentru nepoţi. Dacă ţi-a înţeles bunicul, nepotul tău cu siguranţă va vedea în tine aceleaşi calităţi pe care tu le-ai observat la rîndul tău în bunicul din Soroca. Pentru că mereu vom vedea în ochii oamenilor ceea ce au fost, nu ceea ce sînt. Ochii ne trădează, dar şi promit multe. Pe cuvînt!

Tamara, dacă tot spui că acest cuvînt dat este nerespectat fără pic de jenă, ai observat vreodată ce se întîmplă cu promisiunea unei picături de ploaie către un greier?

La mulţi ani!

MĂDĂLINA

Replici

„O nemiloasă discriminare...“!?

Am citit în unul din numerele trecute ale *Dilemei* următoarele rînduri, ca răspuns la o scrisoare a dnei Anca Manoliu-Dabija din Olanda:

N. red.: ...şi nouă ne place logica dumneavoastră atît de olandeză, greu de înţeles, azi, în România.

Nu cred că e bine că învinuiţi un cititor român din străinătate pentru simplul fapt că vă citeşte şi vă scrie. Condiţia de emigrant (chiar încununată de succes material, profesional şi personal) este şi rămîne o condiţie complexă, contradictorie, duplicitară, o permanentă frămîntare. Un emigrant trăieşte

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

undeva suspendat într-o lume a nimănui pendulînd la nesfîrşit între ţara lăsată şi cea adoptivă. Este o condiţie relativ singulară (şi dacă o împărtăşeşti cu alţii în aceeaşi situaţie) şi relativ fără ieşire (pentru că oricît te-ai integra tot mai rămîne ceva neintegrat). Nu trebuie să fie neapărat o dramă, o nefericire, dar repet, chiar şi în contextul firesc al unor mulţumiri materiale şi recunoaşteri profesionale, emigraţia rămîne o cruce pe care o porţi în spate, conştient sau inconştient. La mulţi dintre cei plecaţi, bănuiesc că pe lîngă nevoia, dorinţa sau poate doar tendinţa de a se întoarce, există o îngrozitoare vulnerabilitate şi teama de a nu mai fi înţeles, de a nu mai fi nici de aici, nici de acolo. Mi se pare total nerealist şi neadecvat imobilismul cu care se crede cîteodată ca cei din străinătate, pentru că poate cîştiga mai mult, trăiesc aşa într-un fel de beatitudine, de lipsa de griji şi de probleme concrete, tot aşa cum nerealist se crede cîteodată, că toţi cei din România ar fi total copleşiţi de o neputinţă nemeritată. Nu cred că este nici drept din pdv moral, nici eficient din pdv practic, ca cineva care trăieşte în România să respingă aşa din start, cu o nemiloasă discriminare, sub lozinca nedreaptă a lui „fie la ei acolo“, părerea unui român stabilit în străinătate scrisă din toată inima şi cu cele mai bune intenţii, ca fiind prea olandeză. *(N. red:* „Nemiloasă discriminare“ în răspunsul nostru? Recitiţi-l!) În primul rînd, dacă era prea olandeză nu v-ar fi scris-o, şi în al doilea, sînt absolut convinsă că nici o logică, cît ar fi ea de olandeză, nu este greu de înţeles, azi, în România. De urmat poate că e mai greu, dar vorba proverbului, orice drum oricît ar fi de lung începe cu primul pas. Dintr-o astfel de părere se poate face un prim pas, se poate începe o comunicare, se poate asculta, se pot deschide ochii şi se poate vedea ceva ce poate doamna din Olanda cu perspectiva distanţei observă mai bine, se poate face un contact uman, se poate fura o idee bună, se poate stimula o iniţiativă, se poate înfăptui ceva şi în cele din urmă se poate contribui la construirea unei societăţi civile „cum ne-ar plăcea“. Nu este oare acesta scopul?

„...există un limbaj pe lume pe care îl înţelegeau toţi şi pe care flăcăul îl folosise în tot acel timp ca să facă să prospere prăvălia. Era limbajul entuziasmului, al lucrurilor făcute cu dragoste şi voinţă, în căutarea unui lucru pe care-l doreai sau în care credeai.“ (Paulo Coelho, *Alchimistul,* Humanitas, pag. 79)

Cu tot respectul şi admiraţia pentru revista dvs.,

Alina MONDINI
Zürich

N. red: În cu totul altă ordine de idei, *un grand merci.*

Nr. 513: Articolul lui Cristian Ghinea

În articolul „Există alegători pentru votul uninominal?“ al domnului Cristian Ghinea, autorul inserează la un moment dat afirmaţia „mediu urban cu o cultură civică oricum mai ridicată decît restul ţării“ (subl. mea) referitoare la Bucureşti. Mă întreb ce înţelege domnia sa prin cultură civică. Dacă aici include cumva grija pentru bunurile comunitare, respectul în relaţiile interumane, limbajul civilizat şi ele sînt preeminente faţă de alţi factori ce contribuie la definirea conceptului de cultură civică, necunoscuţi mie, atunci îmi pare că cetatea lui Bucur pierde detaşat într-o înfruntare cu Sibiul, Timişoara sau Curtea de Argeş.

Asemenea, poate că experimentele reuşite de vot uninominal pentru funcţia de primar în Timişoara sau Sibiu contrabalansează experimentul nereuşit Vanghelie?

„Oricum mai ridicată“ după ce criterii?

Adrian POPESCU
ibadi@personal.ro

Răspunsul autorului

Prin sintagma nefericit construită pe care o citaţi, făceam diferenţierea între urban şi rural, sau mai degrabă între marile oraşe pe de o parte şi sate plus oraşe mici pe de alta. Diferenţierea între cele două medii există în ce priveşte valorile politice, iar acest lucru este remarcat de mulţi autori. Despre cultura civică, aşa cum este ea definită de Almand şi Verba pentru început, şi formele pe care le ia în România ar fi mai multe de spus. Nu am intenţionat să aşez Bucureştiul peste alte oraşe, dar şi exerciţiul invers mi se pare irelevant. Mă bucur că îmi citiţi articolele cu atenţie şi sper să fiu mai clar de acum înainte. În ce priveşte experienţele reuşite din Timişoara şi Sibiu sînt nedumerit, poate reveniţi cu amănunte.

Cristian GHINEA

Noi apariţii la Editura Hasefer

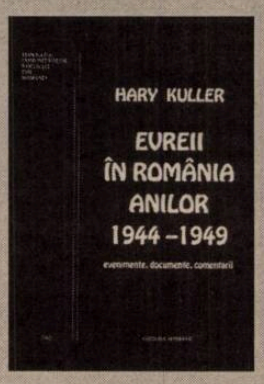

Hary Kuller,
Evreii în România anilor 1944-1949

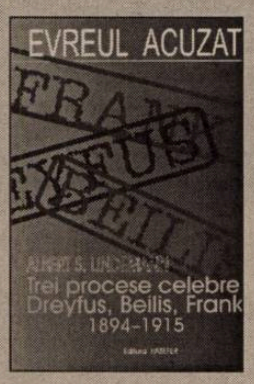

Albert S. Lindemann,
Evreul acuzat. Trei procese celebre – Dreyfus, Beilis, Frank, 1894-1915

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Diplomaţia culturală**
- **Genocid: martiraj competitiv**
- **Adolescenţii**
- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**
- **Obscenitatea**

Andrei PLEȘU

Un chip uitat al clasei muncitoare

Istoria trăită m-a împiedicat, din păcate, să am o autentică întîlnire cu „clasa muncitoare". Sub regimul comunist, ea nu părea o realitate, ci o fantoşă ideologică, programată fie să mărşăluiască salvator prin istorie ca un „detaşament de avangardă", fie să defileze triumfal la 1 Mai sau la 23 August, sub steaguri, portrete şi lozinci. „Clasa muncitoare" pendula operetistic între mitologia „luptei" şi aceea a şantierului etern. Eroină consacrată de film propagandistic, cînd tenebros revendicativă, desfigurată, *„lumpen"*, cînd străluminată mistic de virtuţi supra-omeneşti, muncitorimea ajunsese o schemă, fără legătură cu realitatea zilnică în care trăiam cu toţii, indiferent de „clasa" sau „pătura" din care făceam parte, uniţi de o tristă solidaritate a mizeriei. După 1989, clasa muncitoare s-a reprofilat mediatic ca asociere profesională pentru negocierea propriilor drepturi. Proletarul a devenit sindicalist. Sperietori calificate ale guvernelor, mari regizori de operaţiuni stradale, sindicatele au căpătat aspectul unui soi de VIP colectiv, masiv implicat în scenografia vieţii publice. Raziile minereşti din prima decadă post-revoluţionară nu erau nici ele de natură să mă apropie de „sufletul" muncitoresc. Nici protestele reşiţene, gălăţene, braşovene şi de aiurea, care cereau privatizare fără patroni şi reformă fără restructurare.

O emisiune difuzată săptămîna trecută de TVR Cultural a avut, pe acest fundal, efectul unei revelaţii. Horia Patapievici a adunat laolaltă cîteva figuri reprezentative ale revoltei de la Braşov din noiembrie 1987. S-au reconstituit evenimentele, atmosfera, contextul. Personajele reportajului – deopotrivă actori şi povestitori – mi-au apărut ca o sumedenie de portrete impunătoare, în care anvergura interioară şi cuviinţa nepretenţioasă conviețuiau exemplar. Mai întîi, arătau cu toţii foarte bine. Oameni întregi, civilizaţi, îmbrăcaţi decent, şi vorbind foarte bine românește. Nimic pompos, lemnos, unsuros, lăcrămos, fălos, fălcos, şmecher, îndestulat şi patetic. *Altă specie*, dacă ne gîndim la fiziognomiile spectacolului politic cotidian, supra-saturat de alcătuiri patibulare. Indigenţa mentală şi cupiditatea, demagogia şi tupeul, aroganţa ţoapei şi ipocrizia slugii au sfîrşit prin a aduce în scenă figuri noi, capodopere de poceală, ultime expresii ale unor creaturi care, făcute după chipul lui Dumnezeu, au pierdut orice asemănare cu El, pentru a aspira, euforic, la modele periferice: tîrîtoare, vite, guşteri. Faţă de ei, braşovenii pe care îi vedeam evocau frăgezimea nobilă a unei seminţii pe cale de dispariţie. Privirea lor avea limpiditatea onestităţii, trăsăturile feţelor lor aveau armonia convingerilor autentice. Cum spuneam, vorbeau bine românește, adecvat, simplu, cu o perfect dozată emotivitate. 80% din parlamentarii noştri sînt incapabili de o asemenea performanţă.

Nu-mi dau seama ce reprezintă astăzi, cantitativ vorbind, această categorie umană. Dacă ea e mai numeroasă decît îmi închipui, sînt gata să transfer asupra ei toate speranţele care mi-au mai rămas. Deocamdată însă, constat că e vorba de o categorie umană pe care nimeni nu pare interesat să o semnaleze, să o cultive şi să o consulte. Nu ştiu ca muncitorii de la Braşov să fi fost omagiaţi public, decoraţi la Cotroceni, răsfăţaţi de gazete, onoraţi comemorativ de vreo instanţă oficială. Emisiunea în care i-am văzut, pe un post harnic, dar palid, nu era anunţată în nici un program de televiziune, decît sub o titulatură generică, anonimă. Ea nu a avut, din cîte ştiu, nici un ecou de presă. Vedetele momentului sînt incompatibile cu croiala muncitorilor de la Braşov. În lumea lui Bebe Ivanovici, a lui Priboi, a chelnerilor ajunşi secretari de stat şi a plutonierilor ajunşi magnaţi ai sportului, în lumea lui Vanghelie, a lui Onişoru, a Danielei Buruiană şi a lui Adrian Păunescu, eroii discreţi de la Braşov n-au ce căuta. Le lipseşte agresivitatea ignară, resentimentul toxic, nerușinarea, nesimţirea, pletora egolatră. România lor e alta decît România chivernisită în beneficiu propriu de căpătuiţii clipei. Dar e singura Românie pe care se poate paria. Şi pe care numele lor o legitimează: Vasile Anghel, Iuliana Biro, Marius Boeriu, Gabriela Chivi, Iosif şi Iuliana Farcaş, Aurică Geneti, Gheorghe Gyerko, Dănuţ Iacob, Cecilia Jugănaru, Florin Postolachi, Marian Ricu. O rezervaţie de bună-cuviinţă, de curaj, de simţ al onoarei.

P.S. Observ, în treacăt, că cel care, prin emisiunea sa, mi-a mijlocit această reîntîlnire cu clasa muncitoare e Horia Patapievici, pe care *the bad guys* îl socotesc trădător de ţară, *the good guys* – un reacţionar periculos şi toţi la grămadă – un *elitist* feroce. A fost nevoie, aşadar, de un elitist ireductibil, ca să am intuiţia elitei muncitoreşti. Ceilalţi, anti-elitiştii de bodegă şi anti-elitiştii de salon pendulează, narcisiac, între spriţul patriotic şi bibliografia post-modernă, amestecînd la nesfîrşit, cînd grosolan, cînd finuţ, borcanele naţionale. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

România are forma halatului meu

Cu vreo două-trei săptămîni în urmă m-a sunat un prieten vechi al tinereţii mele atemporale, evreu, plecat de ani buni de zile în Israel, împreună cu familia. Primise de curînd *Socio-hai-hui*, cărticica mea dilematică. O citise pe nerăsuflate şi mă sunase înainte de a termina ultima pagină. Ca să mă întrebe ce s-a întîmplat cu mine. Multă vreme nu am înţeles ce vrea să-mi spună. Îmi tot repeta, cînd intrigat, cînd patetic: *Nu eşti tu acesta, nu te recunosc!* Apoi, brusc: *România nu este aşa!* Deci despre asta era vorba! – m-am dumirit eu brusc: România-hai-hui nu se potrivea cu România de-acasă, iar vinovat de aceasta nu puteam fi decît eu. L-am lăsat aşadar să vorbească, distant înţelegător cu acest gen de nostalgii de la distanţă, încercînd doar din cînd în cînd să argumentez ba că nu asta a fost intenţia mea, ba că lucrurile nu stau aşa de roz în ţărişoara noastră cum, poate, îşi închipuie el. A continuat însă povestindu-mi cum de cîteva nopţi stă de vorbă cu băiatul lui ca să-i explice (în ivrit) cum şi de ce este el Român. Apoi mi l-a dat şi mie la telefon. Ca să ce? Să vorbim aşa, ca între români?

Am sfîrşit prin a cădea la pace, dar zile în şir m-am pomenit întrebîndu-mă ce înseamnă pentru mine „a fi român"? Întrebarea îmi fusese lipită pe frunte şi aveam impresia jenantă că toţi trecătorii o văd, scrisă acolo cu litere mari, şi aşteaptă, parţial curioşi, parţial placizi, răspunsul. Or, eu nu aveam nici un răspuns. Ba chiar mă îndoiam că există un Răspuns.

Desigur, mi-a revenit în minte lupta mea cu maică-mea, Dumnezeu să o ierte, care ani de-a rîndul s-a străduit să mă facă să-mi depăşesc „frica" şi să fug şi eu „dincolo", ca fratele meu care avusese „curajul" să o facă la nici 18 ani. Îi repetam mereu că nu de frică de eşec e vorba, ci pur şi simplu îmi lipseşte dorinţa de a o face. O apartenenţă – ca şi fidelitatea conjugală – se joacă şi tacit, prin lipsa tentaţiei alternative, a altui obiect al dorinţei. Eram aşadar *român* printr-o definiţie negativă şi indirectă: deoarece nu eram ademenit de dorinţa să fiu în altă parte decît în România. Să fim serioşi însă, acesta nu este un *concept*, este un *fapt!*

M-am apucat aşadar să-mi întreb amicii. Unul singur m-a luat în serios şi, de parcă ar fi ştiut deja răspunsul, mi-a invocat *Limba*, dar nu aceea abstractă, ca un *loc al Fiinţei*, ci mai degrabă, herderian, ca un *acasă al individului*. Limba, cu tot ceea ce înseamnă ea ca spaţiu al socializării, al comunicării, mai exact, ca domesticire a locului. Era într-un fel previzibil şi fără doar şi poate un argument venerabil. Nu m-am putut abţine şi l-am întrebat: *Cu cîţi mai vorbeşti tu însă aceeaşi* limbă? Şi mi-am adus aminte de un pasaj din „Uşa interzisă", unde Liiceanu, făcînd rechizitoriul lichelelor din cele vremuri, întredeschide doar uşa actualităţii constatînd că, „după Revoluţie, felul în care orizontul social al vieţii mele s-a lărgit poate fi măsurat şi după anvergura lichelelor pe care le-am cunoscut. Înainte, atît numărul cît şi calitatea lor erau fatal determinate de, cercul strîmt' al vieţii fiecăruia dintre noi. (...) Ei bine, acest peisaj s-a diversificat imens după 1990..."

Lichelele, aceşti limbuţi!...

Au trecut zilele şi nu am avansat în ancheta mea de sine. Într-o seară însă, întorcîndu-mă acasă, m-am surprins făcînd ceea ce fac de ceva vreme: înainte de orice altceva mi-am aruncat hainele „de oraş„ cît colo şi mi-am pus halatul şi papucii dăruiţi cu tandră ironie de soţia mea cînd am împlinit 50 de ani. Şi brusc, ca un personaj de basm, am simţit cum mantia mea fermecată mă transpune în altă lume, un acasă generos, unde mă aşteptau cîţiva prieteni, unde era cald şi bine. Învăluit în halatul meu devenisem invizibil şi intangibil pentru „ţara lor", cum se exprima un coleg de la *Academia Caţavencu*, mişcîndu-mă în voie prin acest *home-land* secret al meu.

Oare doar despre asta e vorba, de faptul că am motive serioase să cred că la graniţă (nu ştiu exact unde o fi aceasta) nu m-ar lăsa să-mi iau halatul cu mine? ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Neputinţa

Două rapoarte despre corupţia din Europa de sud-est arată o situaţie enervant de familiară: un public exasperat fără pic de încredere în instituţii, o presă curajoasă dar supusă presiunilor, risipă de comisii, comitete şi reglementări. Conform *„Corruption Indexes – Regional Corruption Monitoring in Albania, Bosnia and Hertegovina, Bulgaria, Croatia, Macedonia, Romania and Yugoslavia"* (raport USAID), românii îşi percep societatea ca fiind coruptă, fiind depăşiţi doar de albanezi la acest capitol. De altfel, doar în România şi Albania corupţia este prima problemă pentru majoritatea populaţiei, Bulgaria, Serbia, Muntenegru sau Bosnia stau mai bine, adică şomajul şi sărăcia sînt pe primul loc. Percepţia generalizată este că instituţiile publice sînt corupte, cele mai corupte fiind, în toate ţările, vămile şi agenţiile de privatizare. România se remarcă prin prezenţa tribunalelor în topul instituţiilor corupte. Publicul nu crede că statul e capabil să limiteze corupţia, cei mai pesimişti fiind românii (62%), macedonenii (61%) şi sîrbii. În aceste trei ţări, numărul pesimiştilor a crescut simţitor în ultimul an.

Conform *„Anticorruption in southeast Europe: first steps and policies"* (www.seldi.net) presa din zonă expune publicului numeroase cazuri de corupţie. Dar există tendinţa de a pune lacăt acestei voci acuzatoare prin diverse mecanisme. Presa albaneză este profund dependentă faţă de *lobby*-uri de afaceri şi este supusă influenţelor politice. În Bosnia-Herţegovina, înaltul reprezentant OSCE a înfiinţat o Comisie pentru Independenţa Media. În noiembrie 1999, tot OSCE a înfiinţat „Free Media Help Line" pentru ziariştii ameninţaţi în urma dezvăluirilor incomode. În primul an de activitate au fost preluate 138 de cazuri. În Bulgaria, guvernul condus de fostul rege Simeon a încurajat presa să dezvăluie abuzurile fostei puteri, publicînd chiar o Carte Albă cu asemenea cazuri. În 2002, atenţia media s-a îndreptat spre ceea ce se cheamă corupţia „soft": traficul de influenţă, conflictele de interese. Adică ceea ce era considerat acceptabil în zonă, după tradiţie şi obişnuinţă, începe să fie expus public la categoria „aşa nu". Cele mai multe afaceri expuse de ziariştii bulgari se referă la: vînzarea pe nimic a unor apartamente din proprietatea statului către demnitari, prezenţa acestora în consiliile de administraţie ale întrepinderilor de stat, cheltuieli exagerate ale instituţiilor şi oficialilor. Deşi a reuşit să îndrepte atenţia către foşti, nici guvernul lui Simeon nu a scăpat şi nici nu a beneficiat de o perioadă de graţie, scandalurile de presă apărînd imediat. Dar, cu cît guvernul se simte mai solid, cu atît este mai „inabil" în comunicarea cu presa, iar atacurile şi presiunile asupra acesteia cresc.

Care sînt soluţiile încercate? Citind una lîngă alta atîtea experienţe şi istorii, uimitoare este *imaginaţia*. În toate aceste ţări un val de iniţiative instituţionale: strategii, planuri, legi speciale, comitete, consilii, autorităţi încearcă să domolească fenomenul. În octombrie 2001, guvernul bulgar a adoptat o Strategie Naţională Anticorupţie, ulterior şi un Program de Implementare a Strategiei Naţionale Anticorupţie şi a creat un Comitet special de Coordonare a Activităţilor Anticorupţie, condus de ministrul Justiţiei. În 2002, un Plan de Operaţiuni pentru Aplicarea Strategiei Naţionale Anticorupţie a fost convenit cu organizaţii neguvernamentale. Serbia are din noiembrie 2001 un Consiliu de Luptă împotriva Corupţiei cu rolul de a face recomandări guvernului. După ce a declanşat un imens scandal de presă publicînd liste cu „agamani" (demnitari în consilii de administraţie), Consiliul a propus guvernului legi pentru conflictul de interese, averile demnitarilor şi finanţarea partidelor politice. Ulterior a apărut şi un Comitet de Luptă împotriva Corupţiei, cu echipe mixte de procurori şi poliţişti. Macedonia a înfiinţat anul trecut Comisia de Stat Anticorupţie, formată din avocaţi şi economişti numiţi de Parlament (legea a fost astfel tocmită încît numirea era amînată pînă după alegerile din septembrie, presa a fost scandalizată. Degeaba). Croaţia are un departament anticorupţie în cadrul Agenţiei pentru Securitatea Statului, subordonată guvernului. În Albania un comitet interministerial a adoptat un Plan Anticorupţie care ar trebui implementat de un Grup de Monitorizare a activităţilor anticorupţie.

La fel este şi cu spălarea banilor negri, codurile funcţionarilor publici, legi ale accesului la informaţii, restrîngeri ale imunităţilor legale etc., raportul este substanţial. Toate sună familiar, şocant de familiar. Am citit acest raport în săptămîna în care şeful Parchetului Naţional Anticorupţie a făcut o declaraţie fulminantă despre anchetarea unor miniştri, pe care a retras-o speriat a doua zi. Preşedintele Iliescu i-a numit din nou „ticăloşi" pe corupţi, mereu anonimi, mereu hăituiţi şi stresaţi verbal. Probabil şi ceilalţi preşedinţi manifestă aceeaşi indignare. Planuri, strategii, comisii, şi peste toate acestea sfînta indignare. State incapabile să limiteze corupţia, pentru că aceasta a devenit cealaltă natură a statului subdezvoltat. O imagine dezolantă a neputinţei. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Vrajbă frăţească

Oamenii politici ai tranziţiei mioritice revin într-o versiune laică la parabola sîngeroasei înfruntări dintre cei doi fraţi blestemaţi, Cain şi Abel. Întoarcerea către textele biblice nu are ca unic motiv evlavia, dincolo de luminiscenţa ei pîndeau jilţurile înaltelor dregătorii. De astă dată drama nu s-a mai petrecut pe meleagurile Canaanului, ci în vestita urbe meridională cunoscută sub vanitoasa denumire de Cetatea Eternă. Acolo, în unul dintre somptuoasele palate presărate de-a lungul celor 7 coline, se adunaseră la sfat, sosiţi din toată lumea, membrii puternicei congregaţii numite „Internaţionala Socialistă". În vastul salon se înghesuiau de-a valma militanţi anonimi ai unor partide pe măsură şi personalităţi simandicoase ca locatarul din Downing Street 10, cancelarul Germaniei, premierii unor ţări scandinave printre care, la o cercetare mai atentă, se puteau desluşi siluetele celor doi soli ai socialismului carpato-danubian.

Acolada de membru al Internaţionalei Socialiste România, ocrotită de Elysée, o primise curînd după '89, încă înainte de a-şi fi constituit un partid social democrat formal. Omul cel mai direct implicat în această performanţă, vorbitor al unei franceze fără accent şi purtător al unui pulover fără cusur, fusese împins cu trecerea anilor de un destin inexorabil pe cea mai moartă dintre liniile moarte ale politicii tranziţionale. Silueta lui de june-prim fusese ştearsă din memoria Internaţionalei Socialiste. Absent de la congresul de pe malul Tibrului, către fotoliul lui disponibilizat nu se îndrepta un înlocuitor, ci un cuplu de înlocuitori la fel de intempestivi.

Vecinătatea sub stindardul socialismului nu atenuează, ci subliniază deosebirile dintre cei doi. Unul înalt, cărunt, de formaţie jurist, poliglot, deţinător al slujbei de prim-ministru, numit de şeful statului – celălalt rotofei, exponent al unei agresive calviţii de care se apără cu o pudoare ineficientă, de formaţie matroz, primar general al Capitalei, slujbă pe care a dobîndit-o prin voinţa alegătorilor. Fiecare este preşedinte al altui partid socialist, funcţie în care juristul a fost desemnat, dar în care matrozul s-a impus. Ambii sînt predispuşi la locvacitate căreia prim-ministrul îi imprimă un timbru emfatic, pe cînd primarul cochetează cu farmecele impulsivităţii. În congres, deosebirea crucială dintre ei este cea de statut. Ca şef al partidului care primise odinioară binecuvîntarea, matrozul participă la congres ca membru plin al Internaţionalei, juristului rămînîndu-i inconfortabila postură de candidat care solicită să fie titularizat la viitoarea reuniune. Starea de spirit pare să-i fie favorabilă, dar în momentul votului, deasupra zumzetului de amabilităţi, se înalţă, cu inflexiunile unui comandant de navă, răcnetul: „Nu!".

Cain îşi reiterează crima, însă Abel nu se mai dă bătut. Cel mai aprig duşman al social-democraţiei române tranziţionale este social-democraţia română tranziţională. ▲

Mircea VASILESCU

satul global

Actualităţi româneşti

În două dintre cele mai citite ziare ale ţării – *Adevărul* şi *Evenimentul zilei* – sîmbătă, 1 februarie a.c. editorialele îi erau dedicate personajului numit Dumitru Dragomir. Întrucît presupun că printre cititorii *Dilemei* se află persoane care se vor întreba „cine mai e şi ăsta?", precizez că este preşedintele Ligii Profesioniste de Fotbal şi că este un personaj controversat: fost miliţian, şef, înainte de '89, la Viitorul Scorniceşti şi la Victoria Bucureşti, bănuit că aranjează meciuri, fost proprietar al revistei *Atac la persoană*, deputat PRM – aşadar, însuşiri una şi una... Foarte contestat în ultima vreme, acest individ a avut parte de o mediatizare intensă: invitat pe la talk-show-uri, prezent în toate buletinele de ştiri, în toate ziarele etc. La TVR, în timpul unor consideraţiuni de-ale sale în care subiectele se întîlneau greu şi rar cu predicatele potrivite, a apărut pe ecran chiar insertul „exclusivitate", de parcă era vorba de cine ştie ce personalitate de la care să te mîndreşti că ai obţinut cîteva fraze. În sfîrşit, sîmbătă, în două ziare serioase, editorialele analizau eventuala sa plecare din fruntea LPF. Care va să zică, în redacţiile celor două ziare s-a considerat că aceasta e tema cea mai importantă a zilei, astfel încît ea merită comentată pe prima pagină.

Întîmplător, la 1 februarie a intrat în vigoare Tratatul de la Nisa, adoptat în decembrie 2000, care modifică efectiv şi concret structurile europene: e vorba acolo de alegerea parlamentarilor europeni, de componenţa Comisiei Europene după extinderea UE, de numărul de locuri pe care îl va avea fiecare ţară (inclusiv România) în viitorul Parlament şi de alte asemenea lucruri pe care cetăţenii români s-ar cuveni să le ştie, în calitatea lor de viitori votanţi pentru legislativul european. De acest subiect, mass-media de la noi n-au găsit de cuviinţă să se ocupe prea în detaliu: s-a considerat că scurte consemnări la „alte ştiri externe" sînt suficiente. Chiar şi în aceste consemnări, tonul şi stilul sugerau că e vorba despre nişte chestiuni care îi privesc pe „ei", pe europeni, pe *alţii*, nu şi pe noi, care avem cu totul alte probleme; or, pentru un popor care aude zilnic că în 2007 va intra în Europa, o asemenea distanţare e cel puţin nepotrivită.

Am putea specula acum mult, am putea produce chiar bășcălii şi pamflete despre distanţa între Mitică Dragomir şi Tratatul de la Nisa, am putea da frîu liber insaţiabilei noastre autoironii şi istoricei noastre autopersiflări, pentru a ajunge în final, după o salbă de lamentări şi un şir de formule expresive, la populara concluzie „c-aşa-i românul": uite, domne, în timp ce Europa se ocupă de viitor, noi facem o problemă naţională dintr-un personaj al trecutului (şi încă un trecut încărcat!), nu sîntem, mă-nţelegi, în stare să ne situăm la înălţimea momentului istoric... Am putea pune încă o cărămidă la edificiul fatalismului naţional spunîndu-ne că nu poţi pentru ca să scapi aşa uşor din chingile pasiunii pentru fotbal, şi nici din amintirile cu securişti, miliţieni şi blaturi. Dar dacă am proceda astfel, n-am reuşi să răspundem la nişte întrebări: ce va să zică *actualităţi* la români? Ce ne interesează, de fapt, din ce se întîmplă în jurul nostru? Şi în ce măsură ne interesează ce se va întîmpla cu noi peste cîţiva ani? Ştiu, pe cei mai mulţi dintre noi îi interesează ştirile cu morţi şi răniţi, cu violuri şi copii bătuţi: datele arată că, una peste alta, „Ştirile PRO TV" de la ora 17, specializate în aşa ceva, au cea mai mare audienţă – deci „asta vrea poporul" sau, în orice caz, o importantă parte a lui. Dar mi se pare că jurnaliştii şi editorii de ştiri au prea mult tendinţa să se ascundă în spatele cifrelor de audienţă (uneori şi acestea interpretate superficial) pentru a justifica de ce vorbesc despre anumite subiecte şi nu despre altele. Mă întreb dacă nu cumva societatea în ansamblu – politicieni, jurnalişti, cetăţeni – s-a obişnuit peste măsură cu prejudecata că „noi sîntem altfel", că problemele noastre sînt altele decît ale lor, astfel încît pe *noi* nu ne interesează aceleaşi lucruri ca pe *ei*. Mă întreb dacă nu cumva faptul că ne complacem într-un fel de izolaţionism ne determină să umflăm peste măsură tot felul de gogoşi, dezbătîndu-le enorm şi monstruos, în timp ce alte subiecte le expediem din vîrful buzelor. Incapabili să rezolvăm scurt şi cuprinzător, pe bază de reguli, problemele trecutului (de la Mitică Dragomir la dosarele securităţii, de la restituirea proprietăţilor la asfaltarea străzilor), tocăm realitatea cu opinii şi comentarii, purtăm infinite războaie de vorbe şi nu ne dăm seama că între timp ratăm cunoaşterea *adevăratelor* probleme, care ţin de felul în care ne construim viitorul. Pe de o parte, adoptăm legi şi bifăm *acquis*-ul comunitar pentru a ne apropia de *ceilalţi*, pe de altă parte, dezvoltăm un spirit public întors spre sine, închis în propria ogradă şi obsedat să-şi lingă rănile. Aşa că, deşi ca simplu cititor aş fi preferat să găsesc editoriale pe alte teme în ziua de 1 februarie, înclin să le dau dreptate şi celor care au ales să scrie despre preşedintele LPF: cînd în fruntea bucatelor mai ai încă oameni ca el, Tratatul de la Nisa pare, într-adevăr, ceva foarte îndepărtat. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

O lume dispărută

Extraordinara aventură a Editurii Grasset a găsit în Henry Muller nu numai un martor privilegiat ci şi un memorialist plin de har. Muller e angajat la editură în noiembrie 1923; optează pentru această meserie din pură pasiune, familia îl pregătea, de altfel, pentru cariera de bancher. Începe pe un post foarte modest, urcă toate treptele ierarhiei şi ajunge secretar general şi director literar. Rămîne la editură vreme de două decenii. Bărbat plin de farmec, sportiv, monden, cu mare succes la femei, e lovit de o boală gravă şi paralizează înainte de a fi împlinit cincizeci de ani; şi-a păstrat însă umorul şi nonşalanţa, fără de care, cum spune el însuşi, viaţa n-ar fi decît o farsă sinistră. A publicat o primă carte de memorialistică în 1952, *Trei paşi în urmă*, reeditată acum de La Table Ronde.

Figura centrală este, desigur Bernard Grasset, marele rival, în perioada interbelică, al lui Gallimard. Cu intuiţii geniale şi cu iniţiative publicitare ce au revoluţionat profesia, Grasset era cunoscut îndeosebi graţie celor *patru M*, autori pe care îi lansase şi îi consacrase: Mauriac, Maurois, Montherlant, Morand. Două operaţiuni promoţionale au rămas celebre, cea pentru romanul lui Louis Hémon, *Maria Chapdelaine*, şi, doi ani mai tîrziu, în 1923, pentru *Le Diable au corps*, cartea lui Raymond Radiguet, adolescentul de şaptesprezece ani cu o trecere fulgurantă prin literatură (moare la douăzeci): Grasset concepe atunci un clip publicitar ce va fi proiectat, la jurnalul de actualităţi, în sălile de cinema. Campion al „loviturilor" spectaculoase, Grasset a cunoscut şi eşecuri nu mai puţin răsunătoare. L-a pierdut pe Proust în favoarea lui Gallimard, deşi în această poveste el se pare că a cedat pentru a nu-i complica existenţa – şi aşa destul de complicată – autorului *Căutării timpului pierdut*. Muller citează şi alte exemple: la sfatul filosofului Gabriel Marcel (pentru un timp lector la editură), e respinsă *Cartea de la San Michele* a lui Axel Munthe, uriaş succes de librărie în perioada interbelică. În 1938, Muller primeşte prin poştă un manuscris semnat de un colonel al cărui nume era total necunoscut; textul e frunzărit neatent, expeditorului i se trimite o scrisoare-tip de refuz, în termeni politicoşi: cartea apare în altă parte, iar colonelul se numea Charles de Gaulle.

Fascinantă e reconstituirea atmosferei din cadrul editurii, unde se lucrează într-o manieră ce distonează flagrant cu ritmurile şi metodele de astăzi. Manuscrisele stăteau într-o indicibilă dezordine şi e de mirare că nu se pierdeau texte. Redactorii, foarte puţini, se bazau pe fler, citeau începutul şi sfîrşitul, mai deschideau la întîmplare şi parcurgeau încă vreo douăzeci de rînduri. Manuscrisele erau, în schimb, parcurse cu atenţie, adnotate, foarte adesea le citea Bernard Grasset în persoană. Campaniile promoţionale mizau mult pe ziare şi pe criticii importanţi, fără a fi uitate personalităţile mondene (VIP-urile) a căror opinie – orală – conta. În nu puţine cazuri, se trimiteau gratuit – în cadrul serviciului de presă – sute de exemplare. Şi, ca o ciudăţenie, să notăm că Muller era singurul din editură care ştia... limba engleză. Ceea ce nu împiedica încheierea unor contracte de traducere avantajoase, chiar dacă, spre exemplu, o americancă, cumpărînd drepturile pentru romanul lui Alain Fournier *Le Grand Meaulnes*, a ales drept titlu *Big Meaulnes*. Dar altul era, atunci, prestigiul francezei...

Interesul cărţii lui Muller vine şi din admirabilele portrete ale scriitorilor ce treceau prin încăperile editurii, instalată deja (acolo e şi astăzi) în rue des Saints-Pères. Joseph Kessel, o forţă a naturii, personaj deja legendar, călător infatigabil şi stîlp al vieţii nocturne pariziene; Morand, elegant, cuceritor, mereu grăbit deşi face, în cîteva superbe eseuri, elogiul lentorii; Giraudoux, dezinvolt, *causeur* excepţional, capabil să treacă pe nesimţite de la actualitatea politică la profunde consideraţii despre Racine şi La Fontaine; Cocteau, briliant, acrobat al improvizaţiilor, povestind cu un haz nebun scene din viaţa literară despre care de fapt nu ştiai dacă sînt reale sau imaginate; René Crevel, suprarealistul, pe care Muller, la un dineu dat de o familie din înalta societate, îl găseşte, la orele două noaptea, în sala de baie, culcat în cada plină cu apă; Jacques Rigaut, care angaja cu ziua un taxi; Rigaut s-a sinucis (ca şi Crevel), iar Muller povesteşte că, în dimineaţa respectivă, îmbrăcase o cămaşă şi un costum proaspăt călcate, după care s-a omorît, uitînd un singur detaliu: să dea liber taxiului care l-a aşteptat toată ziua în faţa casei.

Despre alte personaje, printre care Marta Bibescu şi Anna de Noailles, săptămîna viitoare. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Totalitarismul acestui secol (I)

Începutul noului secol pare, mai degrabă, un timp al întrebărilor despre viitor decît un timp al reflecţiei asupra trecutului. Nu avem timp să facem *bilanţul*; istoria se grăbeşte şi, în goana ei, nu mai lasă răgaz pentru memorie şi pentru procese de conştiinţă. O să trebuiască să învăţăm să facem asta din mers, să trăim şi să mărturisim în acelaşi timp – contribuţia epocii la bătrînul *Eccleziast* pare a fi aceea că timpul trăirii nu mai e deloc separat de timpul mărturisirii. Cunoscuta formulă camusiană nu mai are relevanţă astăzi.

Întrebările momentului sînt îngrijorate, cu răspunsuri greu de aflat: ne tulbură războiul care stă să înceapă (de parcă nu am fi trăit de o sută de ani într-o lume în care, zi de zi, cîte un război era gata să înceapă), nebunia clonării, sărăcia, terorismul, accesul larg la armele de distrugere în masă. Deunăzi, alături de cîţiva prieteni, ne-am pus întrebarea: *cum va arăta totalitarismul secolului XXI?* Cum vor arăta şi de unde vor ieşi tiranii noului mileniu? Care va fi faţa noilor duşmani ai libertăţii?

Într-o discuţie cu Adam Michnik, care se poate regăsi într-unul din volumele româneşti semnate de marele polonez, Vasili Axionov spunea că e bine să nu ne amăgim că, odată cu prăbuşirea sistemului comunist, totalitarismul a dispărut din istorie. Cumva împotriva viziunii lui Fukuyama (nimic mai mult decît o ipoteză de laborator care a adus autorului ei celebritate mai mult datorită atracţiei pe care o exercită asupra oamenilor orice utopie, decît ca urmare a unui înalt grad de conformitate cu realul), Axionov zicea că un nou totalitarism se va naşte şi o nouă confruntare între libertate şi opresiune va ocupa scena istoriei. Oamenii mileniului acesta vor continua să lupte pentru libertatea lor, ca şi oamenii mileniului trecut. Ca să înţelegi lumea asta, nu e de-ajuns să te mişti lejer printre doctrine politice şi să citeşti revistele americane de profil, e necesar să mai ştii şi ceva despre Rău în sens teologic, e bine să fii convins de anduranţa lui în lume şi e util să îţi exersezi, din cînd în cînd, imaginaţia în legătură cu *scenariile confruntării finale*. Despre Rău, trebuie să ne amintim mereu că are resurse infinite.

Cel mai adesea, forma pe care a luat-o Răul în istorie a fost greu de descifrat de la bun început. Marile totalitarisme ale secolului al XX-lea, fascismul şi comunismul, au început cu un enorm optimism şi au intrat în scenă în aplauzele entuziaste ale majorităţii contemporanilor. Cei care au ştiut ce monstru este Hitler înainte de Noaptea de Cristal, de pildă, au fost foarte puţini. La fel, nu mulţi au cunoscut monstrul care era Ceauşescu înainte de jumătatea anilor '70. Cît despre pleiada de monştri născuţi din mantaua lui Lenin, a trebuit să treacă decenii şi să se petreacă milioane de crime, pînă cînd lumea civilizată le-a înţeles adevărata natură. Concluzia ar fi că Răul în manifestarea lui politică, care este totalitarismul, are capacitatea extraordinară de a se ascunde, de a se camufla, de a provoca entuziasmul oamenilor numai pentru a se insinua nevăzut, de a se juca cu speranţele maselor numai pentru a prelua, fără limite, controlul. Avem motive să credem că la fel se va întîmpla şi de data asta. E foarte posibil ca totalitarismul secolului XXI să fie şi mai abil în a se deghiza în forme democratice. Dacă Hitler nici nu s-a ostenit vreo clipă să spună că sistemul său este democratic, comuniştii de după Cortina de Fier, mai ales după Actul Final de la Helsinki, repetau neobosit că democraţia se găseşte în statele comuniste, ca „democraţie populară", şi înfruntau propagandistic vestul capitalist. Era o propagandă ridicolă, desigur, dar era un pas înainte în camuflarea Răului. Probabil că, continuînd tendinţa, noul totalitarism va avea, în fapt şi nu doar în propagandă, aparenţe democratice din ce în ce mai evidente. În realitate, democraţia se va sufoca tocmai pentru că voinţa maselor va dicta complet necenzurată. Populismul va fi trăsătura fundamentală a noului totalitarism. Şi Hitler şi Lenin s-au sprijinit pe popor. Au fost mase întregi de oameni care, din convingere sau din frică, din interes meschin sau din laşitate, au făcut să meargă maşinăria totalitară. Noul totalitarism se va bizui şi mai mult pe asta – va merge, poate, pînă acolo încît va lăsa masele complet libere, complet necenzurate, să se bucure de aspectele superficiale ale libertăţii şi, atunci, le va manipula mai vîrtos. O masă complet liberă e mult mai uşor manipulabilă decît o masă oprimată pentru că e o mare diferenţă între libertatea care *se trăieşte* şi libertatea care *se consumă*. Prima se intemeiază pe responsabilitate, cea de-a doua pe iluzii.

Totalitarismul va înfrunta democraţia nu din afara ei, ci din interiorul ei. Totalitarismul va lupta cu democraţia uzînd de alegerile libere, presa liberă, dreptul popoarelor la autodeterminare, drepturile fundamentale ale omului. Totalitarismul va cîştiga procese în statul de drept şi îşi va produce surse de finanţare uriaşe din economia de piaţă. Epoca dictatorilor fără carte, dar cu charismă şi pasiune mesianică s-a încheiat. Noii tirani vor avea doctorate în marile universităţi ale lumii şi vor răsări dintre birocraţii produşi de partide politice perfect legitime. Nu vor mai purta uniforme militare sau tunici austere, ci costume Armani. Nu vor mai zbiera ameninţător în megafoane, ci vor zîmbi isteţ la conferinţe de presă. Nu vor mai înspăimînta de la prima vedere, ci vor seduce. ▲

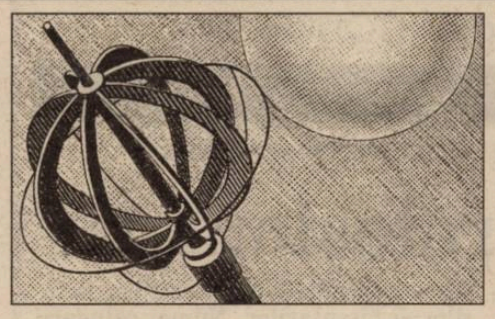

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Culoarea hărţii

După victoriile din Italia şi Franţa, partidele şi oamenii de dreapta cîştigă în alegerile locale din Germania cu scoruri mai mult decît convingătoare. Hărţile lumii democratice, colorate pînă nu de mult în rozul stîngii, îşi schimbă spectaculos dominanta de culoare. Este, probabil, o firească mişcare a pendulului, sancţionînd nu doar ineficienţa unuia sau a altuia, ci marcînd şi limitele unui anumit mod de a concepe eficienţa.

După victoria chinuită de acum patru luni, cancelarul Schroeder a suportat duminică o înfrîngere destul de greu de asimilat. Partidul Social-Democrat a pierdut alegerile în landul Saxonia Inferioară cu un scor de 48 la 33 în favoarea Uniunii Creştin-Democrate; acest land nu este doar ţinutul natal al cancelarului, ci şi locul unde a ocupat timp de opt ani funcţia de guvernator, dovedind capacităţile care l-au propulsat ulterior pe scena naţională. În landul Hesse înfrîngerea a fost la fel de categorică, dar mai puţin încărcată de semnificaţii generale. Oricum, adiţionate, aceste victorii ale creştin-democraţilor schimbă compoziţia Camerei superioare a Parlamentului federal, ai cărei membri sînt numiţi de către guvernele landurilor şi care se poate opune prin veto propunerilor legislative ale guvernului. Cancelarul nu mai are majoritatea şi va trebui să înveţe dificila practică a coabitării.

Comentatorii consideră că e o reacţie firească la neputinţa de a adopta măsurile determinante pentru impulsul necesar dinamicii succesului economic: în cele patru luni scurse de la alegerile generale, şomajul a crescut, criza sistemului de sănătate şi a celui de pensii s-a agravat, creşterea impozitelor nu a influenţat deficitul bugetar, izul de scandal din jurul celei de a patra căsnicii a cancelarului, deşi pare a fi scornit, contribuie şi el la starea de spirit a fostului învingător, la zîmbetul strîmb cu care raţionalizează înfrîngerea.

Imobilitatea social-democraţilor are o explicaţie relativ simplă: alegătorii înţeleg că este necesară o schimbare, dar de îndată ce această schimbare riscă să modifice în rău situaţia lor personală, grevele şi protestele de stradă blochează orice iniţiativă. Toată lumea ştie că marile avantaje ale salariaţilor din Germania fac ca forţa de muncă să fie atît de scumpă încît influenţează catastrofal competitivitatea produselor. Orice tentativă de a face piaţa muncii mai flexibilă a provocat proteste exact din partea celor care asigură baza electorală a social-democraţilor, iar iniţiativele mor înainte de a se şti dacă sînt bune sau nu. Schroeder pierde fie că merge, fie că stă pe loc, dar a doua zi după alegeri s-a formulat speranţa că un parlament ostil îl va ajuta pe cancelar să apese pe acceleraţie. Se va putea scuza că e obligat de dreapta să renunţe la principiile de stînga.

În vreme de război, alegătorii înţeleg necesitatea sacrificiilor, dar Schroeder a făcut din dorinţa de pace un atu electoral şi încăpăţînarea cu care a afirmat că nu se va alătura preşedintelui american în campania sa antiirakiană a corespuns sentimentului general pacifist, educat în Germania de aproape trei generaţii: cea mai bună cale de a nu pierde un război este să nu intri în el.

Se vede că nu e mare lucru să cîştigi alegeri spunînd ceea ce toată lumea vrea să audă; marii politicieni, cei din cărţile de istorie, sînt aceia care izbutesc să învingă inerţiile majorităţii. Reformele plac tuturor doar în teorie, în viaţa reală, oricît de rău ar fi, oamenii se tem că după schimbare o să fie şi mai rău. Conceptul social-democrat de reformă, prin generozitatea şi amplitudinea promisiunilor, coagulează lesne procente semnificative din electorat. În Germania, sistemul a asigurat securitate şi bunăstare, domnia legii şi practica libertăţii, iar acum a ajuns, probabil, să-şi epuizeze resursele de inovaţie. De dreapta sau de stînga, cîştigă cel care reuşeşte să îmbine satisfacţiile minorităţii cu speranţele majorităţii. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Naveta mea căzuse mai demult

Cînd a căzut Challenger eram în liceu. Ştiam despre navete mai mult decît despre Sfînta Scriptură (situaţie care s-a păstrat pînă azi) şi eram în stare să mă închin la o machetă a vehiculului spaţial ori să-l venerez pe cel care ştia cîte tone forţă are tracţiunea unuia dintre motoarele principale. Îmi aduc aminte că vestea dezastrului, fiind una proastă, a căpătat un loc bun în jurnalele de ştiri ale epocii – vreo două minute, o veşnicie după standardele de atunci, o răsuflare abia, după cele de astăzi. Dar n-a fost numai televiziunea: revista *Ştiinţă şi Tehnică*, dacă îmi aduc bine aminte, a pus pe copertă fotografia navei explodînd şi l-a citat – fatalitate, e sigurul nostru cosmonaut şi astăzi! – tot pe Dumitru Prunariu. Vremurile erau atît de relaxate încît am putut petrece zile întregi întorcînd pe toate părţile detaliile catastrofei, împreună cu vreo doi amici – viitori astronauţi, ca şi mine, firește. Am scris apoi cîteva zeci de pagini de versuri pe care mi-e ruşine să le împart cu dumneavoastră astăzi, cînd şi mai puţini oameni se simt solidari cu cei care zboară decît în urmă cu 17 ani.

Şi iată că povestea se repetă, pînă în detalii care trec de limitele coincidenţei – aceiaşi şapte astronauţi, două femei, un american de culoare şi un israelian, de data asta chiar cetăţean al statului evreu... Dar nu despre asta vreau să vă vorbesc, mai ales că asta chiar e treaba celor care cred că Cel de Sus ne trimite semne aruncînd în aer nave spaţiale. Ci despre reacţia simplă a unui om deranjat de la film de veştile despre catastrofa din America. „Dom'le", spune omul la *telefonul telespectatorului* unei televiziuni, „mai terminaţi odată cu veştile astea cu racheta! Faceţi prea mult tam-tam pentru şapte oameni. Eu vreau filmul meu înapoi!".

Pe vremea lui Challenger, probabil că l-aş fi trecut pe lista neagră a barbarilor, acolo unde stau cei care au ars biblioteca din Alexandria sau l-au trimis pe Galileo să se mai gîndească la mişcarea corpurilor cereşti. Astăzi, nu mai sînt aşa de sigur. Dezamăgirea spaţială, venită pentru generaţia mea după Marea Promisiune Spaţială, e mai mare decît se poate tolera. Am înţeles de ce nu se poate găsi un leac cancerului – cu toate că prognozele din 1970 spuneau că în anul 2000 n-o să ne mai facem griji pentru asta. Am priceput şi de ce nu funcţionează pacea universală – aşteptată la pachet cu schimbarea fundamentală a omului, bla, bla, bla... Nu m-am mirat nici cînd, la revelionul de acum doi ani m-am dus la petrecere cu o maşină cu patru roţi, şi nu cu un vehicul ovoidal cu propulsie magnetică promis de scriitorii de anticipaţie de acum 40 de ani (şi pe care îi găseam încă proaspeţi prin anii '80!). Hai să spunem că nu mă deranjează nici lipsa la apel a societăţii egalitariste în care am crezut sincer vreo cîţiva ani, pînă am descoperit guma de mestecat produsă de societatea tuturor inegalităţilor.

Dar mi-e absolut imposibil să-i iert pe cei care ne-au păcălit cu baza permanentă pe Lună, misiunile pe Marte şi expediţiile spre cele mai apropiate stele, programate undeva la începutul acestui secol. Nu că mi-aş fi dorit să plec şi eu. Însă alternativa unei alte lumi ar fi fost mai reconfortantă decît toate îmbunătăţirile pe care scriitorii de SF nu ni le-au promis niciodată. Spaţiul cu care am copilărit noi era o a doua Americă – o frontieră care îşi aştepta spiritele libere ale lumii de jos, fără legi, fără constrîngeri şi mai ales fără nici un alt steag decît acela al umanităţii. Succesele din cursa spaţială nu erau la început doar ale americanilor sau ruşilor – erau şi ale restului lumii. Spaţiul de astăzi e o întreprindere comercială care ne asigură transmisiunile prin satelit ale crimelor, inundaţiilor şi accidentelor de maşină de pe pămînt. Iar lumea cu care trebuie să ne mulţumim e asta, în care cei cîţiva veniţi din stagiile spaţiale n-au produs nici o schimbare la întoarcere. Altminteri, aproape că îl înţeleg pe românul plictistit de drama astronauţilor: e greu să te uiţi spre stele cînd mergi prin noroi (nu cumva chestia asta a spus-o şi Păunescu, prin anii '70?). ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Profesioniştii

Lumea e în mîinile instalatorilor, ţiglarilor şi faianţarilor. Numai călugarii cerşetori mai scapă de ei. Cînd le crapă castronaşele, îşi cumpără altele. Toţi ceilalţi trebuie să se încline în faţa Paginilor Aurii. Ştiu că vă aşteptaţi la o lamentaţie suculentă despre urgia care s-a abătut asupra proprietăţilor mele imobile, la detalii sîngeroase despre armături, ţevi zidite şi alte alea de nereparat. Poveşti despre chiuveta străină (a se citi franceză) de la baie care i-a lăsat în năucire pe oameni cu vastă experienţă în ale ţevăriilor; despre toaleta imposibilă, care zace pe prispă, ca un candidat pentru Duchamp Hall of Fame, în aşteptarea unei piese pe care nu o are în stoc nimeni în zonă; despre discursul proprietarului de la Casa Faianţei, care susţine că nimeni dintre cei pe care-i cunoaşte sau din cunoscuţii acestora n-a alunecat vreodată în viaţa lui pe gresia din baie; despre zilele lungi în care îmi rodeam unghiile. Toate acestea s-au întîmplat, e adevărat, dar în ăst timp casele a doi prieteni au luat foc, în două oraşe diferite, la o mie de mile distanţă unul de altul, cauzînd pierderi inestimabile în cărţi de mare valoare şi amintiri personale. Alţi prieteni au avut accidente de maşină sau au descoprit gîlme sau cute în plămînii sau creierii lor. Evident, e mai bine să pierzi din bunuri decît părţi din trup, dar de ce să le pierzi, la o adică, şi de ce să se întîmple asta oamenilor pe care îi ştiu şi la care ţin? Şi ce mai e şi cu instalaţiile astea? Pe vremea cînd aveam un astrolog, îmi povestea că poziţiile stelelor pe cer sînt de vină pentru toate micro- şi macro-evenimentele vieţii noastre, aşa că, de exemplu, ruperea unui picior aici era însoţită undeva în lumea largă de un cutremur mărişor, dar nu catastrofal. Personal, preferam teoria Clarvăzătorului de Catifea care susţinea că atenţia concentrată asupra a atari lucruri le scoate la iveală. Cu alte cuvinte, grozăvii se întîmplă tot timpul tuturor, dar cînd se concentrează asupra cuiva, îl lovesc la ţevărie. Dacă cineva se simte astfel înlînat, se poate concentra asupra oricărui cîmp de acţiune, apropiat sau depărtat, să constate că paragină, ruină, disperare şi toalete înfundate se găsesc peste tot. L-am concediat. Aţi concediat vreodată un Clarvăzător de Catifea? Nu pleacă de bunăvoie. Am mai avut, în trecutul meu, şi alţi astfel de explicatori de mistere. Un jungian care vedea umbra arhetipurilor ori de cîte ori realitatea se trăgea aproape. Un freudian care... nu, mă rog, nu era chiar freudian, ci un tip de Jucărie Freud, „Freud Action Figure," care era destul de nostim, mai ales cînd îl puneai alături de un „Marx Action Figure" şi îi asmuţeai pe amîndoi asupra unei Barbie. Aşa ne jucam în copilărie.

Oricum, să nu-ţi confunzi sfătuitorii cu jucăriile. Numai instalatorii ştiu adevărul. Şi ăia cu acoperişurile. Faianţarii sînt păzitorii răspunsurilor.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cumpăraţi româneşte!

Pe firul puţin cam metalic al poveştii, vedeam săptămîna trecută cum oţelita brichetă Zippo (care face *clac-ţac* şi care în 2002 a împlinit 70 de ani de existenţă) sau motocicleta ca o lăcustă deşelată Harley-Davidson (centenarul în 2003!) au devenit, prin ceva eforturi combinînd priceperea producătorului şi cea a directorului de vînzări, simboluri ale Americii şi ale modului de viaţă american. Ale unei Americi care, în anii '70 ai secolului trecut, după cîteva traume resimţite plenar în societate – de la neliniştea născută din creşterea preţului petrolului la migrena socială corelată mahmurelii de după războiul din Vietnam –, a reînviat un slogan pe care intelectualii liberali l-au persiflat, politicienii democraţi l-au considerat prea demagogic iar proprietarii de magazine şi de parcuri de maşini la mîna a doua l-au îmbrăţişat fără rezerve: *Buy American!* Cumpăraţi produse americane!

Şi a mers. Pentru că în spatele etichetei fiecărui produs american se află efortul unui muncitor american. Şi mai ales virtualul său salariu.

A fost o vreme în care România stătea bine la producţia de oţel pe cap de locuitor. Nu mai e timpul, nu mai e cazul. La ora actuală, România nu se mai află în top decît la producţia de ţuică de Argeş – din simplul motiv că numai în Argeş se face aşa ceva.

România se află şi ea la vîrsta unui potenţial şi foarte necesar *Cumpăraţi româneşte!* Iată, o revistă pentru femei, numărul de vară al unuia dintre anii din urmă. În pagina de acolo, o admirabilă doamnă, realizatoare de televiziune, este fotografiată în faţa unui tablou de care era mîndră: Iancu Jianu sau Tudor Vladimirescu sau un altul, nu personajul contează, ci mesajul acestei prezenţe pe peretele unui hol al casei. Apoi, urma o poză în bucătăria largă a preafrumosului apartament – o poză ce se dorea la firul ierbii realităţii de zi cu zi, uite o vedetă în cel mai casnic loc cu putinţă. Pe masa bucătăriei, produse altfel normale pentru un mic dejun sănătos sau pentru o cină uşoară: cacao, fulgi de cereale, sucuri şi tartinabile. Nici unul nu era românesc: unul unguresc, altul nemţesc, o fi fost şi ceva italian – prezenţe obişnuite, în acei ani, în supermarket-urile de pionierat din Bucureşti.

Pus în faţa acestei alternanţe de naţional şi universal într-un apartament de pătură mijlocie spre superioară, am avut impresia că istoria, în acest fel este totuşi trădată – tocmai în numele respectului faţă de ea. Lucruri mărunte, dar care vorbesc mărunt şi trainic despre o societate care căutîndu-se, se mai şi rătăceşte.

La mijlocul anilor '90, firma Colgate Palmolive şi-a închis una dintre fabricile din România, cu disponibilizările de rigoare. La drept vorbind, produsele-i nu se vindeau strălucit, nici pe piaţa internă. Erau exact anii în care la mare trecere erau săpunurile turceşti, mai ieftine cu două mii de lei, cu parfum de liliac, trandafir, mere şi lămîiţă, colorate, cartonate şi cu Marea de Marmara în spate. În spatele fiecărei cutii, înaintea fişei contabile a comerciantului român, se afla travaliul unui muncitor turc. Salariul lui era construit din spuma noastră – şi din regretul, puţin ipocrit şi cu totul inutil, după o fabrică autohtonă care şi-a tras obloanele.

În spatele unui creion chinezesc se află un chinez (la fel de înalt şi de subţirel), în spatele unui calorifer nemţesc se află economia lui Schroeder, iar în spatele unei cutii de conserve din Thailanda se află – surpriză – salariul unui thailandez. Nu este tocmai uşor, astăzi, s-o recunoaştem, să cumperi un creion, un calorifer sau o conservă de ton produse de o fabrică românească. Snobism şi indiferenţă, delăsarea politicianului şi delăsarea cumpărătorului au făcut posibil acest lucru. Nu-i tocmai în regulă. NATO şi UE nu vor reglementa problema.

Şi poate ar fi cu totul de preferat ca pe holurile apartamentelor noastre, în ton cu legile unei economii de piaţă efective şi nu declarative, să se afle Oliver Cromwell sau Copernic, iar pe masa din bucătărie produse româneşti. Ţuica – recunoaşteţi –, deja o aveţi.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cum se prezintă lumea, acolo, în amintiri

Apăs pe butoanele pentru CD-ul cu muzică preclasică şi pe dată se umple odaia de ceva ca din departe, o fotografie, sau nu, o litografie din camera de dinainte a părinţilor mi se arată, Veneţia cu bărci şi ape mari, Canal Grande, o chestie cumpărată la iarmarocul de Sfîntă Maria Mare de la mănăstirea minorită Maria Radna, aşa ceva, şi e toamnă în Veneţia aceea, sau nu, nu chiar, nu mai ştiu exact cum e, nu mai ţin minte, e aşa ca o poezea scrisă de mine pe un blat-papir de desen pe cînd eram în şcoala primară, la colţuri sînt desenate niscaiva floricele din acelea, papucul-cucului, o foaie mare, uite chiar acu' mi se arată foarte frumos în cuprinsul memoriei subiective depărtările cele albastre de peste dealurile de dincolo de strada Economilor, de dincolo de strada Moratului, unde se clatină spre căsoiul lui cel în ruină moş Nuca, este seară şi moşul se întoarce de la Expresu', birtul popular de la gara Radna, iar eu, nu-mi aduc aminte, ce făceam atunci? Ba da, ştiu, acu' văd limpede cum stateam fără rost în iarba de pe terasamentul căii ferate: şi în apropiere era vaca lui nea Marian, cantonierul CFR,, era la vremea amiazului şi ea stătea la umbra prunilor de pe terasamentul căii ferate şi doar din cînd în cînd dădea din coadă ca să alunge muştele care nu-i dădeau pace, stătea la umbră şi-mi părea că aţipeşte vaca aceea a lui nea Marian, numai că şi atunci cînd aţipea nu contenea să mestece, să rumege, aşa ne-a spus domnu' profesor Dumbrăviceanu la orele de zoologie, că prima dată pasc vacile, pe urmă cînd stau aşa degeaba, de fapt nu stau, pentru că rumegă. Da, da, foarte bine văd cum rumegă vaca lui nea Marian la vremea amiezii, şi soarele străluceşte aşa cum numai în amintiri se poate, numai acolo poate el străluci aşa de straşnic, şi cerul e foarte senin tot aşa din cauză că toate lucrurile astea sînt amintiri, aşa se prezintă lumea acolo, în amintiri, acolo nu putem spune că lumea e chiar aşa cum e ea în realitate, e altfel, e mai aranjată, mai polizată, iacătă în amintirea asta cum dă din coadă vaca lui nea Marian ca să alunge muştele care nu-i dau pace şi vreme trece, vreme vine, *fortuna labilis* mă încearcă, numai că nu e aşa, nu e deloc aşa, că în cuprinsul amintirii vremea nici nu trece, nici nu vine: iată, acu' e noapte în amintirea mea, dar asta nu înseamnă nicidecum că a trecut timpul, că s-a lăsat seara, că încet-încet căldura de peste zi a început să scadă, că muştele s-au mai liniştit, că ţînţarii încep să bîzîie şi că toate astea se petrec încet-încet, prin fireasca scurgere a vremii, pentru că, în cuprinsul amintirii, nimic nu se petrece în acest fel.

Iată-l, într-un colţ anume, pe instalatorul Coarci ieşind din pivniţa-atelier a unchiului, atît de beat încît nu reuşeşte să îngaime minimele vorbe de convenienţă pe care le spui cînd părăseşti o casă de oameni cît de cît respectabili, apucă numai să-i zică „sărumînile" mătuşii şi să se apuce de coarnele bicicletei cu care intră pieziş în zidul casei, în timp ce tuşonka se uită nervoasă şi cu prestigiul turtit la Ucunuţu, şuierîndu-i furioasă „i-ai dat de băut pînă ajunge cu degetul", o formulă, aceasta, păstrată în amintirile mele în care îmi închipuiam eu stomacul omului în felul butoiului de dud din pivniţă, acela cu ţuică. Amintirea îl mai conţine şi pe Ucunuţu în spatele maistorului Coarci, foarte, foarte politicos, (semn, acesta, de avansată stare etilică) aranjîndu-şi pulovărul cu gesturi rare, spunînd cu vocalele bine articulate cum că el nu i-a îndesat băutura unde se afla ea acum, păşind mai apoi politicos, şi cu paşi rari, şi foarte atent cîntăriţi, şi foarte atent măsuraţi, păşind aşa în urma derivei aceleia proptite de bicicletă a oaspetelui său, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, şi el şi-ar fi făcut datoria cea de toate zilele de a-l conduce spre poartă, aşa cum ar fi să conducă poştaşul venit cu pensia sau tînărul acela înarmat cu băţul metalic la capăt cu o lupă cu ajutorul căreia citea în căminul casei consumul de apă curentă la contorul de la oraş.

▲

Texte şi opinii de: *Lorena ARMULESCU (masterand, Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)* ● *Matei FLORIAN* ● *Aurora LIICEANU (psiholog)* ● *Ciprian MIHALI (lector, Facultatea de Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj)* ● *Viorel MOŢOC (jurnalist)* ● *Ioana POPESCU (etnolog)* ● *Simona POPESCU (scriitoare)* ● *Dan STANCIU* ● *Iulian TĂNASE (poet)*

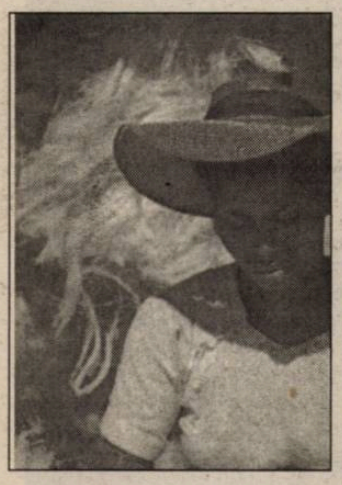

Argument

Prin 1994 am stat cîteva luni în Spania, încercînd să duc la bun sfîrşit o lucrare despre mistica ebraică în secolul al XII-lea. Ca să ajung la Salomon ibn Gabirol şi Maimonides m-am apucat să caut tot ce se putea despre doctrinele ezoterice ale Kabalei *şi* Zoharului. *Pentru a nu pierde nimic din vedere (lucru ce a periclitat scopul şederii mele la Madrid, dar mi-a lăsat amintiri de neşters) am făcut o mulţime de bibliografii conexe mirobolante pe care le mai citesc cu nostalgie în lungile ierni bucureştene. Aşa „am pătruns" tainele astrologiei, cartomanţiei, chiromanţiei, cristalomanţiei, tarotului şi yi-ching-ului, am învăţat că ce-mi povestea bunica mea aplecată peste ceaşca verde de cafea se numea cafedomanţie şi putea funcţiona ca un test psihologic Rorschach, că hazardului obiectiv al suprarealiştilor i se mai zice cledonismanţie, că sorţii virgilieni şi sorţii apostolilor sînt lucruri diferite. Cum aveam voie să comand doar trei cărţi o dată, pe care le rodeam cu o rîvnă demnă de proiecte mai măreţe, custodele de sală mi-a propus să mă lase în depozitul special. Într-o seară petrecută în acel adăpost fericit, în care îmi cam pierdusem simţul realităţii, am atins din greşeală un raft mai şubred. De sus mi-a căzut o carte exact în moalele capului şi s-a rostogolit mai departe, rămînînd deschisă pe podea. Am luat cartea şi am pus-o repede la loc, nu înainte de a vedea un cuţit cu lama în sus desenat pe pagina din dreapta. Să exagerez şi să vă spun că l-am simţit – acel cuţit – a doua zi, în metrou, sprijinindu-se de propriu-mi gît?*

Dincolo de amintiri duioase, dilema destinului scris (care poate fi citit) şi a norocului care se poate transforma – cînd vorbeşti prea mult despre el – în neşansă e, în acest număr, în multe feluri definită: de la Antigona la ginecologul Antinori (şi clonele sale imposibile), de la hazardul obiectiv al suprarealiştilor la hazardul subiectiv al unor dilematici de la Academia Caţavencu, *de la cehovisme* border line *la cîştigătorul potului de peste un milion de dolari, de duminica trecută, la 6/49. Iată dilema, mereu suspendată între eternitatea „subiectului" şi tirania actualităţii.* ***(S. S.)***

Ciprian MIHALI

Mîna destinului şi bunul hazard

Tot stînd eu şi gîndindu-mă la ce-aş putea scrie despre destin, numai ce aud, în miez de noapte, la o emisiune televizată uşoară de tot, o frază de rămas-bun mai grea ca un ciocan: „Aveţi grijă, nimic din ce vi se întîmplă nu este întîmplător!". Cînd auzi o asemenea formulă de despărţire din partea unei domnişoare care tocmai interogase o stripteuză pioasă purtînd o cruciuliţă la mînă, te cuprind fiorii: n-o fi mîna aceasta însăşi mîna destinului? Aşa cum o fi ea, lascivă, delicată, însă oţelită? Cum adică nimic din ce se întîmplă nu este întîmplător? Bănuiesc că prezentatoarea voia doar să se deosebească printr-un tic verbal faţă de colegii săi, cu toţii emanînd fraze înţelepte la final de emisie, menite, cică, a ne grava în minte aceste vorbe memorabile, demne de profunda cultură a televiziunilor române şi de tot mai superficiala noastră înţelegere.

Dar dacă, pentru o clipă, scoatem fraza din context şi ne gîndim la ce vrea ea să spună, ne dăm seama cu uşurinţă că este formula însăşi a fatalităţii. Sîntem prinşi într-o urzeală care ne scapă, sîntem, cum ar spune filosofii, decişi de altceva, venind din necunoscut şi mergînd, impasibil, spre necunoscut. Destinul nostru e scris din afara noastră, e chiar prescris, noi nu facem, oarecum, decît să contrasemnăm un contract încheiat fără voia noastră, imposibil de modificat, imposibil chiar de încălcat. Oare aceasta să fie gîndirea noastră de oameni postmoderni, iubitori de şi luptători pentru libertate, dacă nu libertatea tuturor, a tuturor împreună (căci nu mai credem de mult în ea...), măcar libertatea noastră, a fiecăruia luat separat şi în sine însuşi? De ce ne-am eliberat oare, în anii, în deceniile şi în secolele din urmă, dacă nu cumva tocmai de fatalitate? Mai sîntem condamnaţi la mîntuire, la fericire, la bunăstare sau, dimpotrivă, la chinuri veşnice, la tristeţe eternă, la trudă pe veci? Întrebări retorice, desigur, căci nici unul dintre noi nu mai crede astăzi cu adevărat în ele. Le folosim uneori, ca de exemplu într-un final de emisiune TV, pentru a impresiona asistenţa, în fapt însă ne purtăm ştiind prea bine că nu există destin, ştiind (sau cel puţin sperînd) că nu sîntem fatalmente supuşi unei ordini universale, divine sau naturale, căutînd perpetuu o breşă în „sistem", o defecţiune în maşina care, de la naştere, ne-a prins în angrenajul ei.

Destinul, credinţa în el, mai are o singură salvare, aceea de care noi înşine nu putem fi salvaţi: moartea. Heidegger, un filosof cu gîndul mereu la finitudinea vieţii noastre, ar spune că sîntem „dintotdeauna deja" aruncaţi întru moarte. Nu e nimic prăpăstios ori apocaliptic în afirmaţia lui; ea nu vrea să spună că trăim sau că trebuie să trăim încontinuu cu teama de moarte, paralizaţi de acest eveniment inconturnabil. Dimpotrivă, în primul rînd şi cel mai adesea ne comportăm ca şi cum un asemenea eveniment nu ar exista sau ca şi cum el ar fi unul pe cît se poate de îndepărtat, ce li s-ar întîmpla doar altora. Heidegger vrea doar să spună că nimic nu e mai propriu fiinţei umane decît faptul însuşi de a muri, că dintre toate posibilităţile pe care le avem ca vieţuitoare pe pămînt, una singură poate să anuleze toate celelalte posibilităţi, iar aceasta este moartea. Cînd spunem atunci că sîntem destinaţi morţii, afirmăm de fapt că nici un alt destin nu ne comandă viaţa decît ceea ce vine din însăşi condiţia organică a vieţii, de a apărea, de a creşte, de a descreşte şi, în cele din urmă, de a dispărea.

Însă nu Heidegger este primul care a adus destinul pe pămînt, printre noi, în noi înşine. Cu cîteva decenii înaintea lui, Nietzsche încetase deja să mai creadă într-o lege a universului căreia i-am fi prizonieri. Dacă e să mai credem într-un destin, pare a ne spune autorul *Ştiinţei voioase*, atunci să asumăm că sîntem hărăziţi jocului liber al forţelor din univers. Oamenii (şi, dintre ei, cu deosebire filosofii) au încercat să dea un înţeles lumii în care trăiesc umplînd-o cu legi, cauze, finalităţi, însă nu există decît „haos pentru veşnicie, nu în sensul absenţei necesităţii, ci al absenţei ordinii, structurii, formei, frumuseţii, înţelepciunii şi cum se mai numesc toate estetismele noastre omeneşti" (§ 109). Necesitate da, ordine şi lege nu. Cum să înţelegem asta? A spune că există necesitate, înseamnă a preveni posibilitatea de a crede că totul este întîmplare, ceea ce n-ar fi decît tot o fatalitate, dar pe dos. A fi supuşi capriciilor întîmplării e la fel de asupritor ca a fi supus legii celei mai dure. Iar întîmplarea este, în fond, refugiul nostru cînd ne abatem de la scopuri: da, urmărim nişte scopuri, iar faptul că uneori nu le atingem se datorează doar întîmplării, accidentului, erorii, pe care, nu-i aşa, nu le putem controla. *Amor fati* se numeşte la Nietzsche atitudinea pe care trebuie s-o adoptăm faţă de această devenire universală indiferentă la valorile şi ţelurile noastre. *Amor fati*, adică aprobarea necondiţionată a apartenenţei la un tot lipsit de orice însuşiri morale (bun-rău, drept-nedrept etc.) sau estetice (frumos-urît, sublim-grotesc etc.). Nu supunere oarbă la o necesitate de neînţeles, deprimantă prin invincibilitatea ei, ci bucurie a jocului cu haosul, prindere în dansul forţelor devenirii şi, mai ales, curaj al luptei cu sine în acest dans. E un joc de copii, din două motive: pentru că doar în ei au mai rămas urme de inocenţă şi pentru că sînt singurii care cred cu tărie (pînă îi răz-gîndim, noi, oamenii mari) în inocenţa lui „de fiecare dată ca prima dată". Încetăm să devenim copii cînd cedăm destinului, cînd introducem seriozitatea, vinovăţia şi păcatul ca scuze pentru neputinţa sau ne-voinţa noastră de a ne mai juca.

Să ne întoarcem, după acest tur de forţă filosofică, printre muritorii de rînd care sîntem. Să ne amintim de vorba prezentatoarei noastre: „nimic din ceea ce vi se întîmplă nu este întîmplător". Dar dacă nimic nu e întîmplător, ni se mai poate oare întîmpla ceva? Nu cumva ne-ajută însăşi televiziunea, minunată fabrică de evenimente, să nu ni se mai întîmple nimic? Adică, tocmai arătîndu-ne în exces şi pînă la insuportabil ce li se întîmplă altora, bune, rele, fericite sau îngrozitoare, încearcă să ne convingă pe noi, spectatori pasivi şi detaşaţi, că destinele noastre, ori ce-o mai fi rămas din ele după toate revoluţiile de eliberare, se află în mîna (sau *la* mîna?...) unei camere de luat vederi, a unei vedete sau a unei vedenii.

În loc de încheiere, să-l mai ascultăm puţin pe Nietzsche, ultimul copil dinaintea unui veac prea serios: „Din cînd în cînd cineva cîntă cu noi – *bunul hazard*; el ne conduce cîteodată mîna şi nici cea mai înţeleaptă providenţă nu şi-ar putea închipui o muzică mai frumoasă decît cea care răsună atunci sub mîna noastră nebună".

▲

Ioana POPESCU

Mîndră floare-i norocu'

De trei ori l-am semănat
Totdeauna s-a uscat.
Frumoasă dar şi grea e limba română.

Cunoşteam pe cineva care folosea des cuvîntul *fortuit*: *am fost fortuit de împrejurări să fac asta sau asta*. De aceea, simt nevoia să propun de la început o oarecare simplificare a termenilor soartă, noroc, şansă şi destin, din punctul meu de vedere. Eu cred că între soartă şi destin este o mare diferenţă de sens. **Soarta**, schimbătoare după cum cad sorţii, legată de noroc sau de şansă (de altfel *şansă* face parte din familia verbului latin *cadere*, a cădea) este tot ce poate fi mai întîmplător şi de aceea poate şi mai influenţabil. **Destinul** este materializarea unei voinţe divine, are rang de lege, aşadar este implacabil. *Aşa i-a fost scris*. Destinul nu se discută, dar el poate fi asumat în moduri diferite. Cu toate acestea, în vorbirea ţărănească românească aceşti termeni sînt adesea interşanjabili sau chiar sinonimi; pentru că ambele noţiuni sînt percepute în egală măsură în relaţie cu *lumea cealaltă* şi cu *viaţa de apoi*. Atît soarta cît şi destinul sînt reversibile dincolo de moarte. Un destin nefericit în viaţa lumească, dacă este trăit după rînduială, ca o încercare folositoare şi nu ca o nedreptate frustrantă, atrage după sine în lumea de dincolo o răsplată pe măsură. Dimpotrivă, o mare şansă, un cîştig nemeritat, obţinut fără un efort deosebit, va atrage după moarte o plată cu atît mai gravă cu cît este definitivă.

În ultima vreme, românii au fost martorii unei campanii publicitare televizate, de mare anvergură şi intensitate, compusă cu imaginaţie şi umor. Indiferent de conţinutul spoturilor de o mare diversitate, îndemnul era ***Pregăteşte-te să fii bogat***. Pe scurt, eram îndemnaţi să ne pregătim pentru un mare cîştig, hotărît în final prin tragere la sorţi. M-am tot gîndit dacă românul şi neamţul s-ar pregăti la fel. Desigur în primul rînd vor cumpăra marfa care i-ar putea face cîştigători. Apoi însă, românul se va ruga lui Dumnezeu să-l sprijine cînd vor fi aruncaţi sorţii. Pentru asta însă, în viziune românească, trebuie să şi promiţi ceva, un mic sacrificiu, o donaţie poate. Aşadar, pe lîngă sugestiile televizate, de maşini luxoase cu şofer, de gardă personală de corp, sau de joc de golf într-un club select, românul devenit bogat va fi incheiat desigur şi o înţelegere cu Dumnezeu. Şi totuşi, campania publicitară pentru România a omis ceva: la noi, omul visează cîştiguri miraculoase, dar de fapt îi e frică să le primească. Pentru că mentalitatea tradiţională asigură echilibru şi reparaţie pentru orice situaţie. S-a spart ceva, nu e nici o pagubă, cioburile aduc noroc. Ai fost furat sau tîlhărit, nu dispera, continuă să munceşti pentru agoniseală şi pe lumea cealaltă vei fi despăgubit înzecit. Ca să nu mai spun că, în virtutea aceluiaşi principiu, de multe ori hoţul însuşi păstrează o parte din vinul furat, pentru masa darurilor la Liturghie, sau parte din banii tîlhăriţi, pentru biserică. Şi apoi, dacă vrei să-ţi meargă bine, e de ajuns să respecţi după datină anumite comportamente. Ca să-i fie bine tot anul, ţăranul trebuie să se bucure de sărbători; să împartă ofranda de colaci cu animalele din gospodărie ca să fie sănătoase; să răspîndească stropi de aghiasmă pe ogor, în grădină, în casă, ca să le aibă mănoase şi ferite de pagubă sau de necaz. Pentru că orice gest şi orice gînd îşi primeşte răsplata pe lumea cealaltă, ţăranii de azi – la fel cu cei de ieri – nu uită prinoasele de colac şi lumînare.

Unul dintre mijloacele cele mai folosite pentru influenţarea viitorului în lumea satului este ghicitul. Pentru că soarta, o dată cunoscută, nu mai poate fi schimbată. Cu ani în urmă, într-un sat din Teleorman, am aflat că se poate ghici în ouăle de Paşti. Oul roşu, pe care se încondeiază numele copilului căruia i se citeşte viitorul, este aşezat în noaptea de Înviere la icoana casei şi stă acolo timp de un an de zile. Tot de Înviere este spart şi dacă s-a păstrat bun de mîncat, atunci copilului îi va merge bine în viaţă, va fi sănătos şi norocos. Dacă însă, dimpotrivă, oul s-a stricat, copilul va suferi. Mi s-a părut crud şi nefiresc ca părinţii să vrea să cunoască nefericirea copilului de mic. Dar am înţeles din răspunsuri că majoritatea ouălor roşii se păstrează proaspete şi că asta este garanţia unui viitor împlinit. Dar dacă totuşi oul se strică? ***Mulţumesc lui Dumnezeu şi de bine şi de rău.***

▲

Dan STANCIU

De amorul soartei

Ea mi l-a scos în cale pe Florizel. Aveam în ziua aia altele pe cap, căutam într-un teanc de surse nişte imagini (pentru un joc de hazarduri împerecheate în care am intrat împreună cu trei prieteni) şi am dat peste el, între filele numărului 37, din februarie 1908, al revistei *Je sais tout*. Părea un bibelou plat, cum şedea acolo, pe-o foaie de hîrtie roz ca pudra de obraz, cu mutra lui de înger vechi (cu bucle blonde + guler şi manşete din dantelă + pantofi cu funde), cu fiinţa lui muzicală strivită între pagini şi, dintr-o dată, căpătînd volum şi rotunjindu-se cînd aerul nou, de azi, l-a înfăşurat. S-o fi chemat revista *Ştiu tot*, însă ceva mi-a spus că ar mai fi cîteva lucruri de aflat, drept care m-am oprit din căutări, am desprins foaia dintre file şi am citit-o. Pe ea scria aşa: „Palatul Ateneului / Marţi 4 Noembrie 1903 / la 9 seara precis / Concertul / Celebrului violonist de 11 ani / Florizel von Reuter / Cu concursul D-lui / T. Fuchs / pianist". Apoi, o recomandare: „Micul Florizel e geniul cel mai extraordinar pe care l'am văzut", semnată de Eugène Ysaye. În continuare, se desfăşura „programa" concertului (printre piesele interpretate de Florizel figurînd Studiile în Sol bemol major şi Do minor de Chopin). Mai jos, „preţul locurilor: Loja I, 30 lei. Loja II, 25 lei. Stal I, 8 lei. Stal II, 5 lei. Stal III, 3 lei" şi o informaţie utilă: „Biletele se găsesc de vînzare numai la Agenţia teatrală a Magasinului de musică Jean Feder, telefon 1081". Pe dosul foii, cîteva extrase de presă: „Din articolul «Noul Mozart» publicat în *The New York Sun*, Feb. 5, 1903: Florizel von Reuter a stîrnit deja admiraţiunea Americei, unde a făcut în condiţiuni excepţionale un turneu de aproape 100 concerte, a Germaniei, a Londrei, a Elveţiei, a Suediei şi, în ultimul timp, a Vienei, unde a dat 5 concerte în faţa a săli pline şi unde succesul său a întrecut ori-ce aşteptare. Ziarele sunt pline de articole entusiaste asupra micului geniu, a cărui execuţie într'adevăr extraordinară şi ale cărui compoziţiuni frumoase au uimit lumea musicală."; *„Die Fremdenblatt:* E copilul cel mai extraordinar ce am auzit. Marele Ysaye are dreptate. De demult, şi chiar de la violoniştii cei mai de seamă, n-am auzit aşa execuţie. Arcuşul micului violonist e într'adevăr vrăjit. Cu un stil uimitor, cu un mecanism surprinzător şi un sentiment adînc, Florizel von Reuter a executat, în mijlocul uimirei generale şi ovaţiunilor nesfîrşite, Concertul de Mendelssohn, Aria de Bach, Fantezia asupra lui *Faust* de Wienawsky şi Fantezia Scoţiană de M. Bruch. Familia imperială dedea semnalul aplauselor, cari au fost furtunoase."; „Din *Neue freie Presse:* Succesul lui Florizel von Reuter la Viena a întrecut cu mult pe acel obţinut acum cîţi-va ani de Hubermann."; „Din numărul din Maiu trecut al revistei *Hojas selectas,* sub titlul «Un copil de geniu»: Mare delicateţă de interpretare, nuanţare perfectă şi absolută stăpînire a tecnicei musicale, iată caracteristica lui Florizel, care, cu toate că e încă într'o vîrstă atît de fragedă, a urcat deja piedestalul gloriei şi a ajuns la o înălţime pe care mulţi maeştri vestiţi ar putea să 'i o invidieze."

(Un maestru vestit, dar nu al artei interpretative, ci al deducţiei, care l-ar fi putut invidia pe Florizel şi căruia poate că nu i-a scăpat concertul susţinut de micul geniu la Londra, era Sherlock Holmes. Iată ce spunea el în acelaşi număr al revistei *Je sais tout,* într-o dramatizare de Pierre Decourcelle după Sir Arthur Conan Doyle: „Scîrţîi şi eu niţel la vioară, iar Chopin este muzicianul meu preferat". Am să-l las însă în voia soartei pe Sherlock Holmes, să-şi dezlege cu brio enigmele, ca să revin la Florizel.)

Pe foaia de hîrtie roz şi satinată cineva a făcut, în 1959, nişte socoteli cu creionul. Era uşor să îţi dai seama (Holmes nici n-ar fi catadicsit să se aplece asupra unui mister atît de pueril şi i l-ar fi pasat lui Watson) că mîna necunoscută dorea să ştie cîţi ani ar fi avut pe atunci Florizel von Reuter. Ca atare, creionul a procedat la o scădere: 1903 minus 11. Numai că persoana socotitoare şi creionul ei nu se simţeau prea în largul lor, se vede treaba, pe tărîmul aritmeticii, astfel încît rezultatul obţinut în urma scăderii a fost 1894, în loc de 1892, cum trebuia. Mai departe, aşa-zisul 1894 a trecut într-o a doua operaţie de scădere, 1959 minus 1894, rezultatul fiind 65, un rezultat corect de astă dată, dar al cărui adevăr era viciat de eroarea anterioară. Iar soarta a vrut ca eu să deschid, în iarna lui 2003, o revistă de mult apusă pentru a dezgropa amintirea lui Florizel, pentru a-i şterge vioara de praf cu privirea şi pentru a reaşeza faptele în matca lor justă. Aşadar, Florizel von Reuter s-a născut în 1892, nu în 1894. În 1959 avea, dacă mai trăia, 67 de ani, nu 65. A concertat la Bucureşti în urmă cu aproape un veac şi regret nespus că împrejurările m-au împiedicat să fiu acolo, la Palatul Ateneului, la 9 seara precis (fie şi cu un bilet de 3 lei la stalul III), spre a-i răsplăti cu aplause măiestria. Eram în altă parte şi mi-a fost cu neputinţă să plec. Peste nouă luni, în noiembrie, se va închide ca o buclă centenarul trecerii lui pe aici. Astăzi, dacă mai trăieşte cumva, Florizel are 111 ani. Mulţi înainte!

▲

Aurora LIICEANU

Jocul de-a norocul

Recent, expresiei „noroc porcesc" pare să-i corespundă o realitate care se poate vedea cu ochiul. Liga care luptă împotriva molestării şi tratamentului abuziv al porcilor a fost înfiinţată şi pe 7 hectare de pajişte de rai se veselesc fără teamă 136 de porci, îngrijiţi de un personal tandru şi priceput, care îi veghează duios.

Cam de acest noroc ar fi putut beneficia şi cîştigătorul ultimei loterii naţionale dacă exista unul.

Auzim adesea cuvîntul noroc în cele mai diferite situaţii. Cînd distanţa între posibilitatea de a cîştiga şi cîştig sau cînd cîştigul este foarte mare, putem adăuga norocului un epitet mai elegant, devenind „noroc chior". Ca şi cum norocul alege la întîmplare sau alege fără criterii aşa cum mai spunem că soarta este oarbă. Deşi natura ne face inegali – şi toţi acceptăm deocamdată acest lucru, vrînd-nevrînd – omul caută să-şi îmbunătăţească soarta, iar unii fac totul ca să merite o anumită soartă. De aceea, omul nu este exclus total din jocul sorţii.

Cei care-şi încearcă norocul la loterii au aproape o pasivitate totală. Doar cumpărarea unui bilet îi scoate din această pasivitate. Un gest simplu şi neobositor. Apoi, vine aşteptarea, care le arată dacă sînt sau nu cei care au primit favorul sorţii, dacă sînt aleşi de noroc, admiţînd că norocul are criterii misterioase. Dacă toată lumea ar cumpăra bilete de loterie, norocul ar duce la o altă inegalitate.

Există o psihoză a încercării norocului. Cei care-şi joacă data naşterii, numele transformat în cifre, parcă doresc să ajute norocul să ajungă la ei, să le arate drumul, să-i vadă şi să-i aleagă din mulţimea candidaţilor la favoruri.

Credinţa în noroc ţine de natura umană; omul a ştiut şi ştie că nu-şi stăpîneşte perfect destinul, că de soarta lui răspunde ceva mai presus de el.

Norocul vieţii ţi-l poţi aprecia la finele vieţii, chemînd în minte aspiraţiile. La Fontaine mărturiseşte că „Aş vrea ca la această vîrstă / Să pleci din viaţă ca de la un banchet / Mulţumind gazdei şi făcîndu-ţi pachetul". E o „sminteală", spune el, să crezi că vei primi în viaţă mai mult decît e stabilit de sus. Cineva, deci, ne dă soarta şi noi, oamenii, sîntem fie favorizaţi, ca nişte copii răsfăţaţi, fie dimpotrivă, defavorizaţi, ca nişte copii vitregi. De altfel se şi spune „răsfăţat de soartă".

Dar, dintotdeauna, oamenii au visat la noroc şi comori. Unii oameni îşi imaginează ce ar face cu un cîştig venit ca un cadou de la viaţă, alţii, care chiar joacă la loterie, preferă să nu se gîndească pentru a nu face ca norocul să fugă de ei, să-i ocolească pentru că încalcă aşteptarea şi răbdarea. Nu numai norocul avut, dar şi exerciţiul imaginaţiei, nestăpînite, transpune omul într-o altă persoană, îl schimbă, îl face să devină altul sau scoate din el gînduri şi dorinţe nebănuite, euri necunoscute lui.

Lozul cîştigător sau cum să devii nefericit

O psihologie posibilă a unui cîştigător imaginar ne-o dă Cehov. Lozul tras nu privea soarta unor oameni săraci, dornici să-şi amelioreze viaţa ci, dimpotrivă, nişte oameni cu venituri mijlocii. Bărbatul „se simţea foarte fericit de soarta lui". Soţia era cea care trăsese lozul. Acum împreună, parcă uniţi de dorinţa cîştigului, urmau să vadă în ziar ce loz era căştigător. Bărbatul nu credea în loterie, dar parcă „cineva îşi bătuse joc de necredinţa lui" şi aranjase ca seria să fie bună. Auzind acest lucru, faţa nevestei devine „uimită şi înspăimîntată", ea păleşte şi scapă din mîini faţa de masă. Urmează frica. Dar dacă numărul nu e bun? Să mai aştepte, deci, să amîne verdictul sorţii, să-şi mai tragă sufletul. Bărbatul deja „zîmbea prosteşte ca un copilaş căruia cineva îi arată o jucărie strălucitoare". Se iubeau, îşi zîmbeau, îmbătaţi de gustul jumătăţii de victorie, erau fericiţi căci „să te joci cu speranţa că poate norocul ţi-a surîs, ce poate fi mai plăcut, mai tulburător?". Cîştigul era foarte mare şi proiectele se nasc rapid, ameţitor de repede.

El propune cumpărarea unei moşioare cu tot ce trebuie şi din rest un cont în bancă cu dobîndă. Ajungeau, firește. Ea admite. Drumurile imaginaţiei lor se despart aici. În mintea lui se înghesuiau imagini grăbite ale unei noi vieţi; se vedea sătul, liniştit, mulţumit, într-o livadă, lîngă un rîu, stînd cu burta-n sus, sub un tei „rotat". Copiii se jucau fericiţi. Se putea scălda şi mînca seara ceai cu frişcă şi cornuleţe din aluat de cozonaci. Dulcea toropeală a verii era repede alungată de peisajul toamnei, cu ploile ei, cu rachiul încălzitor însoţit de ciuperci în oţet sau castraveciori muraţi, cu reviste ilustrate şi moţăieli pe canapea. Apoi, iarna mohorîtă. Ce plictiseală şi frig. Prea de tot! Vine şi soluţia. Străinătatea, sudul Franţei, Italia şi, de ce nu, India. Măi să fie! Ea admite scoasă din visele ce-o furaseră.

Şi aici, el se întoarce împotriva ei căci „o călătorie e bine s-o faci singur, sau însoţit de femei uşoare, fără griji, care trăiesc numai clipa de faţă şi nicidecum de una care în tot timpul drumului s-ar gîndi numai la copii, ar ofta şi ar tremura pentru orice ban cheltuit". În plus, ea îmbătrînise, se urîţise, „mirosea a bucătărie", nu ca el care era încă „tînăr, sprinten, sănătos, chiar bun de însurat a doua oară!".

O ura. Era indignat că „ea ţinea morţiş„ să călătorească. Asta era chiar culmea! Ş-apoi ura se întindea de la ea la rubedeniile ei, la acei oameni mulţi, „mici şi scîrboşi" care erau neamul ei. Dar şi ea era scîrboasă! Ura creştea. Dar ea? Ea, avea şi ea planuri trandafirii şi bănuia ce se petrece în mintea lui, „cum şi-ar întinde primul laba spre cîştigul". În ochii ei lucea nu numai bucuria răutăcioasă – doar lozul era al ei –, ci şi ura. Fiecare a văzut ura în ochii celuilalt. Şi el, nemaiputînd suporta, caută ziarul şi o anunţă triumfător şi cu satisfacţie că numărul nu era bun. Ca prin farmec, ura şi speranţa pieriseră şi privirile lor coboară spre cruda realitate, spre camera mică şi mizerabilă, cu mîncarea şi cu serile lungi şi plicticoase. El vede praful, coji de ouă pe jos, îi reproşează mizeria şi lenea şi ameninţă că „se va spînzura de primul plop ieşit în cale". Dar Cehov ne spune că acest sfîrşit nu a apărut în gazetă şi că bărbatul o privea zîmbind.

Poate fi ceva mai îngrozitor, mai periculos, decît imaginaţia atunci cînd încercarea norocului îţi dă brînci? Nu era el mai fericit înainte de a-i veni ei ideea de a trage un loz? Asta ne avertizează Cehov în marea lui înţelegere.

Oamenii se schimbă şi norocul şi puterea aduc adesea nenorociri. Cînd cineva are noroc chior, e posibil ca dracul să fie cu ochiul deschis. De aceea se spune că norocul sminteşte. Ca şi puterea. Sau pentru mulţi oameni puterea e un noroc. Mintea parcă n-ar vrea noroc.

▲

Simona POPESCU

Gîndăcelul cu bascheţi dintr-un joc pe computer

Despre „oamenii mari" şi steaua care te vede

Cînd eram copil ne-alfabetizat, habar n-aveam ce înseamnă „destin" sau „soartă". La şcoală aveam să mă mai lămuresc: „soarta noastră fuse / crudă astă dată"; „ei doar au stele cu noroc / şi prigoniri de soarte"; destinul e „implacabil" (încep să consult dicţionarul şcolarului); oamenii întîmpină destinul prin „fatalism" (vezi ciobanul mioritic). Am învăţat încet-încet despre marii oameni care au avut, mai toţi, o „soartă tristă" sau „un crud destin". „Săraci marii oameni", mă gîndeam studiindu-le trăsăturile şi coarnele sau mustăţile puse de cîte un coleg din anii mai mari care se îndeletnicise cu treaba asta şi de la care moştenisem manualele. „Oamenii care au destin sînt morţi", îmi ziceam, uitîndu-mă la pozele unor scriitori. Numai dacă mor, după ce mor, oamenii au destin. Dar nu trebuie să fii un „mare om" ca să ai steaua ta, pe care n-o legam de destin – adică de Destin (ăla care vine la uşa lui Beethoven în *Simfonia a IX-a* şi face: ta-ta-ta-tammmm!). Era ceva să ai o stea mică şi strălucitoare (nu-ţi trebuia Destin – ta-ta-ta-taaammm!). Pe-atunci o mai căutai pe cer – nu ca s-o vezi tu, ci cu speranţa că ea ar putea să te vadă pe tine!

Se ajunge undeva, doar să mergi cît trebuie...

În adolescenţă, eşti somat din toate părţile să-ţi „croieşti" viitorul. Trebuie „să-ţi iei soarta în mîini"! Dar tu n-ai mîini pentru aşa ceva, nu vrei nimic, nu vrei să ajungi nicăieri. Încă n-ai dat peste fragmentul ăla din *Alice în ţara minunilor* pe care-l vei pune 20 de ani mai tîrziu *motto* uneia dintre cărţile tale (încă n-ai cum să ştii că vei scrie cărţi!): „– Vrei, te rog, să fii atît de bună şi să-mi spui în ce direcţie s-o iau ca să plec de-aici?/ – Asta depinde foarte mult de locul unde vrei să ajungi, zise Pisica. / – Nu prea îmi pasă unde ajung, zise Alice. / – Atunci n-are importanţă în ce direcţie o iei, zice Pisica. / – ...numai s-ajung undeva, adăugă Alice, drept explicaţie. / – O, bineînţeles că ajungi, dacă mergi cît trebuie"...

Poveşti cu trifoi cu patru foi

Cînd eram copil pre-alfabetizat, ştiam că eşti un norocos dacă găseşti în iarbă un trifoi cu patru foi. Nu înseamnă nimic în copilărie că găseşti un trifoi cu patru foi, e doar bucuria că l-ai găsit. Chiar ăsta e „norocul"!

Acum un an eram într-un oraş mare şi, mi se părea mie la început, rău. Nu că nu mi-ar fi plăcut acolo, nu că nu mi-ar fi fost bine. Era ceva care mă scotea din mine. Sau poate invers. Era ceva care mă obliga să am tare de tot de-a face cu mine. Într-o zi, mergînd, cu nasu-n jos, printr-un campus universitar absolut pustiu, m-am oprit brusc. Lîngă piciorul meu, lipit de bordura trotuarului, am văzut un trifoi cu patru foi. Oraşul îmi dădea, ca pe un mărţişor, un drăguţ de trifoi cu patru foi. Apoi aveam să-l văd tot mai des pe nişte panouri publicitare şi-mi zicea ceva frumos în germană. Într-o zi, un prieten cu vocea tărăgănată mi-a povestit ceva despre o scriitoare de succes, prietenă cu el: „Mergea şi mergea cu capu-n jos. Parcă era o vacă. Umbla după trifoi cu patru foi". Tare mult mi-a plăcut de ea pe chestia asta. Se potrivea cu cărţile ei, adică! Nu-mi imaginez mulţi scriitori care să meargă cu capu-n jos ca să găsească un trifoi cu patru foi. Aş putea face o listă. N-ar fi prea lungă.

Unul din visele mele care se repetă e un coşmar în care sînt profesoară. Vreau să scap şi nu pot. Ultima oară m-am cărat pur şi simplu din clasă, i-am lăsat baltă pe elevi, am ieşit pe uşă cu o senzaţie de mare seninătate. Pe stradă, în faţa mea, era aşezat frumos un trifoi cu patru foi. M-am bucurat ca un copil. Cine l-o fi pus acolo? în visul meu, vreau să spun...

Acum un an, într-un parc, am găsit în iarbă, fără să caut dinadins, un trifoi cu patru foi. Fetiţa de trei ani a unui prieten mi l-a cerut. Eu am cules din iarbă un alt trifoi, cu trei foi, i l-am întins. Fetiţa îl vroia pe celălalt, ăla cu patru, norocosul, deşi habar n-avea care e semnificaţia lui, bineînţeles. I le-am dat pe amîndouă. Ea s-a îndreptat spre un coş de gunoi din parc. A azvîrlit cu putere firele din mînă. Mi-a părut rău. Apoi m-am luminat cînd, uitîndu-mă la mîna ei, am văzut că l-a aruncat doar pe cel cu trei foi, păstrîndu-l pe celălalt. Trifoiul se veştejea în mînuţa ei. Cînd s-a veştejit de tot mi l-a dat mie. Nu l-am aruncat. Îl am şi-acum presat aşa, mototolit. Fetiţa aia era dracu' gol. Era o fetiţă tare deşteaptă.

Daimonii, îngerii şi zeităţile uitate

Cîndva, eram convinsă că viaţa mea mică depinde de ceea ce fac clipă de clipă, lucram la ea împreună cu îngeraşul meu (mic, gras, blond, cîrlionţat şi kitsch, ca toţi îngeraşii). Mai tîrziu, cînd am început să citesc poveştile din mitologie în ediţia pentru copii, am început să mă rog la tot felul de zeităţi din diverse culturi. Nu vroiam ceva anume, vroiam doar să le dau un semn că există, de vreme ce eu cred în ele. Erau de toate felurile: greceşti, aztece, scandinave, indiene, japoneze, chinezeşti sau mai ştiu eu cum. Îmi plăcea ideea că toţi zeii ăştia erau doar ai mei, acum, că toţi îi uitaseră, că deveniseră poveste... Nu ştiam de Censorinus, un filozof de la Roma care le-avea puţin cu ocultismul, credea că în viaţa noastră sîntem, de fapt, ajutaţi de o mulţime de *daimoni*. Şi indienii *hopi* cred într-o grămadă de spirite (ale strămoşilor morţi, dar nemuritori) care-i ajută (chiar pedepsindu-i). Ei le-au dat şi chip, sub forma unor păpuşi numite *katsina*. Uneori, aş vrea să cred că toate astea există. Sau că se poate întîmpla, ca la jocurile pe computer, să mai primeşti o viaţă, putere sau ajutoare doar atingînd un spirit – unul sub formă de floare sau de gîză fermecată, aşa cum i se întîmplă unui gîndăcel cu bascheţi dintr-un joc, gîndăcel cu care îmi plăcea (cred că din cauza bascheţilor!) să mă identific. Adică gîndăcelul merge aşa, printr-o pădure de iarbă, pe o muzică minunată, ca din *Arizona Dream*, dar şi mai frumoasă parcă, se luptă cu nişte melci care-l pot zdrobi, melcii îl lovesc rău de tot, el cade leşinat şi... bîzzz!, vine o albină fermecată, îi dă puteri şi el o ia de la capăt, şi tot aşa...

Ca-n basmul „Unsprezece lebede"

Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus! Dacă aş fi crezut treaba asta, nu m-aş fi apucat niciodată de scris. E singura şansă de a „repara" tot ceea ce stric în viaţa mea (cu gîndul, cu vorba sau cu fapta). Cel puţin aşa cred. Acolo, în cercul meu de linişte, refac legăturile şi mă restructurez. Eu scriu cumva cu sentimentul prinţesei din basmul *Unsprezece lebede*, fata aia care lucrează cămăşi din fibre de urzici ca să-şi salveze fraţii pierduţi. Viaţa lor şi-a ei depinde doar de ţesătura pe care-o urzeşte şi de încrederea ei că poate să termine veşmintele la timp, că asta chiar ajută la ceva. Scriu ca şi cum viaţa mea ar depinde de urzeala dezordonată la care lucrez din cînd în cînd şi care, uneori, se adună sub formă de carte. Acelaşi lucru îl face în vis pentru mine altcineva. Cînd mi se trimit semne rele, o mînă nevăzută mă salvează, le desfiinţează, mă învaţă ce să fac ca să mă apăr. Dacă nu mai e timp, mă mînuieşte ca pe o marionetă, într-o mişcare mecanică şi salvatoare. Tîrziu, voi înţelege mai bine lucrurile astea, citind ce scrie Cornelius Agrippa despre acest binefăcător.

Despre hazardul obiectiv, rămîne pe altădată

Oamenii îşi fac poveştile lor: că au fost cîndva Euphorbos, că au fost nu ştiu ce în altă viaţă, că stelele şi zodiile îi conduc, că universul tot participă la naşterea şi la gloria lor, că există undeva fantoma de aer, dublul tău, că trebuie să lucrezi la „consistenţa" ta. Unii cred că soarta ţi-o faci singur, alţii, ca Jacques Fatalistul, îşi închipuie că totul e scris *là-haut*. Oricum ar fi povestea, pînă la urmă, din ea nu au cum să lipsească un fir de trifoi cu patru foi şi o steluţă pierdută în cerul senin de deasupra! Aş fi vrut să mai povestesc ceva despre hazardul obiectiv. Rămîne pe altă dată!

▲

Viorel MOŢOC

Nu îmi explic, deci exist

Un chinez făcea kebap la Brno. Cel mai grav accident rutier din ultimii 13 ani s-a înregistrat, în Franţa, ca urmare a coliziunii dintre un autocar olandez şi un camion italian. Englezoaica Hilda s-a întîlnit cu românul Nelu în Germania, la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, şi au trăit fericiţi la Londra, pînă la adînci bătrîneţe. Iar eu am băut o seară întreagă cu un prieten din Tîrgu-Mureş, la bar, lîngă masa unor belgieni care tot puneau muzică grecească, în restaurantul „Don Taco" din Sinaia. Să se afle, prin urmare, ce căuta neamţul în Bulgaria şi, mai ales, vorba unui drag coleg, „Ce caut eu în viaţa mea?". N-o să întreb de ce ne-am născut pe acest Pămînt, tocmai aici şi acum. E prea simplu, oricine ştie să răspundă. „Viaţa este o formă de organizare a materiei, care evoluează în timp şi spaţiu" – răcnea un client la „Pescarul", aruncînd imediat cu încă o bancnotă în lăutari. Cu viaţa, aşadar, nu-i complicat. În schimb, mai complicat este să-mi explic: cum de m-am nimerit tocmai în seara aceea la „Pescarul" şi, fiind îndemnat să revin, am tot trecut de atunci încolo, i-am chemat pe Claudiu şi pe Simona, ca să-i ascultăm pe Gigi şi Marian cum cîntă melodia „Soarta şi norocul", un titlu care, iată, acum se regăseşte pe prima pagină a revistei *Dilema*? Întîmplarea – cu tîlcul ei, ca orice întîmplare – îmi readuce în minte versurile altei melodii. I-auzi, şefu': „Mai întoarce, Doamne, roata / Să-mi mai văd o dată soarta / Să-mi văd anii tinereţii / Să-mi văd strălucirea vieţii / Care, Doamne, fără rost s-au dus"... Ca să n-ajung de rîsul raţionaliştilor, declar din capul locului că nu-mi pun problema întoarcerii la anii tinereţii dintîi – absurdă fugă din faţa realităţilor adulte. De pe culmile maturităţii, nu mă pot opri totuşi să privesc la vale, spre dulcile coline ale copilăriei şi adolescenţei, încercînd să pricep în ce măsură poienile prin care am poposit şi hîrtoapele în care am dat ca proasta mi-au influenţat (sau nu) existenţa. În ce măsură norocul mi-a schimbat soarta, pînă într-acolo încît viaţa mi-a devenit, mai ştii, destin? Dumnezeule şi sfîntă raţiune, dificil proiect! Dacă tot se poartă jurnalele, atunci şi eu, negreşit, ar trebui să-mi public memoriile! În clasa a XII-a, la olimpiada de franceză – faza pe judeţ, ne-a picat subiectul „Mon futur métier". Puştanul deştept şi dezinvolt care eram pe atunci a găsit imediat un clenci. Pentru a pomeni de viitorul meu *job-description*, am ales mai întîi să scriu despre vechile mele meserii, cele pentru care optasem, imaginar, încă din copilărie. Am vrut să fiu, pe rînd, miliţian, securist şi arheolog. Explicaţia alegerilor, în mintea mea de licean, era simplă: îmi doream să explorez dincolo de coaja realităţii, în dedesubturile unui caz tenebros sau în adîncul siturilor antice. *Donc, voilà pourquoi* – îmi încheiam strălucit teza – eu, cînd o să fiu mare, vreau să mă fac jurnalist şi/sau scriitor. Lucrarea mea a fost, evident, apreciată şi am luat locul I. Dar, la faza pe ţară, n-am mers la Franceză, ci la Română. M-am pupat cu nişte fete sub clar de lună, ne-a alergat şi Miliţia, a fost mişto de tot. Mult mai tîrziu aveam să aflu că la Olimpiada din '86 venise şi o fată cu care m-am întîlnit, mereu în contratimp, doar în anii din urmă. În schimb, atunci, la Cluj, am primit un premiu special din partea liceului unde era ea, în acele vremuri, elevă. Iar astăzi eu, reciclat la şcoala scepticismului şi frustrat de certitudinile adolescenţei, nu mai ştiu ce anume m-a făcut să devin cel care sînt acum. Într-o noapte, în facultate, i-am spus prietenei mele de atunci că mi-e imposibil să concep ce aş fi fost dacă nu mă născusem într-o casă plină cu cărţi. S-a întristat. Nu era nici casa, nici cazul ei. Totuşi, n-ar fi fost posibil, oare, să fiu astăzi ofiţer sau istoric? Ce s-ar fi întîmplat dacă mă întîlneam la Cluj cu fata şi nu, un deceniu mai tîrziu, în Capitală? Mi-ar plăcea să pot răspunde. Căci, vorba cîntecului, astfel de răspunsuri sînt greu de găsit, oare cine-n viaţă, dom'le, le-a gîndit... Întîlnirile cu oamenii, cu cărţile, cu profesia, despărţirile aşijderea, pot fi oricînd explicate logic şi mestecate raţional, pînă la ultimul oscior al motivaţiei. Dar, în momentul cînd simţi resturile de zgîrci rămase printre măsele, tot vrei să afli în ce măsură hazardul sau predestinarea au intrat în compoziţia reţetei după care ne preparăm zilnic hrana existenţei. Serile trecute, la „Berbecul", un foarte bun prieten îşi mărturisea criza analitică şi mă întreba exasperat: „De ce, mama naibii, toţi ai noştri pleacă şi numai noi sîntem ăia care rămînem?". Am încercat să-i găsesc, bineînţeles, nişte explicaţii plauzibile şi am sfîrşit prin a conchide savant: „Asta-i soarta, maică, aşa ne-a fost norocul". Un gazetar sportiv din Vîlcea scria articole dilematice la Bucureşti.

© Fotobine

▲

Lorena ARMULESCU

Nu cu ocări am să răspund unui proroc...

îi spune Creon, regele Tebei, mîniat, lui Tiresias, proroc din Teba

Dintre toate forţele pe care le putem, cu toată liniştea, numi „constrîngătoare“ (natura, morala – conştiinţa, raţiunea, voinţa etc.) nici una nu e mai înspăimîntătoare decît *destinul*!

Glorioasa lui carieră literară nu e concurată decît de spectaculoasa carieră filosofică. Despre mirarea mea cu privire la cît de (*de*)*mult* sîntem noi preocupaţi de această veritabilă problemă, voi încerca să scriu aici în cîteva cuvinte.

1. O cheamă Antigona. Este, vai, fiică din neamul Labdicizilor, poate modelul tuturor destinelor ghinioniste din istorie. Sărmanul ei tată a fost cel care, într-o după-amiază caldă de primăvară, avea să lumineze mintea încordată a unui tînăr doctor vienez şi să încordeze toate minţile culturii care i-au urmat. Însă, înainte, avea să se supună orbeşte cumplitei ursite.

Unii filologi competenţi şi într-ale statisticilor au hotărît că Tiresias este, dacă nu cel mai des întîlnit personaj al tragediilor greceşti, unul dintre cele mai des întîlnite, cu certitudine. Este, pentru aceste splendide personaje tragice, ceea ce, pentru splendidele personaje eroice ale epopeilor sau, mult mai tîrziu, pentru personajele lui Platon însuşi, erau preotesele de la Delphi. Cît de îngroziţi trebuia să fim de destin încît să cerem ajutorul prorocilor înainte să plecăm la bătălie, înainte să ne urcăm pe corăbii, pe „încovoiate corăbii“, sau înainte să ne urcăm pe tronul vreunei cetăţi? Pînă şi stilistic, el este cel invocat mereu, blestemat mereu, neînţeles niciodată, niciodată influenţat. Nici măcar zeii, acolo unde sînt, nu sînt de vreun ajutor pentru că, e culmea, *pînă şi ei se supun necesităţii*. Noi, puşi în gardă de exegeţii autorilor lor, ştim că nenorocirea le vine din încercarea permanentă de a se sustrage, de a înşela, pînă la urmă, necesitatea şi asistăm, fără nici un fel de putere, la spectacolul tragediei lor şi la cel al înţelepciunii lor din urmă, invariabil aceeaşi: „Vai, greu mă dau bătut, dar am s-o fac / să-nfrunţi voinţa Soartei este în zadar.“ (În toată povestea, sînt total de partea lui Creon, pe care îl văd un soi de frate al fiului risipitor – avîndu-şi şi el destinul lui tragic – în fond, el este singurul care respectă legea, care face exact ce trebuie, care nu întrece măsura şi care ţine să păstreze firea lucrurilor, deci să nu-i mînie pe zei şi, între muritori, să săvîrşească întocmai dreapta măsură. E, alături de fiul său şi de soţia sa, printre cei care „nu merită“, mai ales că suferinţa lui e cea mai teribilă, asistînd, pe rînd, la moartea tuturor celorlalţi...) Îmi doresc ca cineva să scrie în această *Dilema* un articol despre soarta şi „norocul“ fratelui fiului risipitor, asemănătoare sorţii şi „norocului“ bietului Ivan Ilici, cel despre care Tolstoi a scris „manualul de existenţialism al omenirii“, cum a spus extraordinar Gabriel Liiceanu (sau Cioran, nu contează), pentru că, din păcate, nici unul n-a tras lozul cîştigător, deşi au tînjit cu adevărat după el.

În sfîrşit, ne-am născut, se pare, cu această angoasă: nu sîntem liberi, nu putem fi niciodată liberi, sîntem permanent supuşi unui destin nedrept, orb, căruia nu-i putem aduce absolut nici o corecţie, nici o influenţă. Iar creaţiile vîrstei noastre tinere de fiinţe culturale dau

© S. Ivanoschi

seama mai ales de această angoasă.

Dacă lucrurile nu erau suficient de complicate, ele s-au complicat şi mai abitir o dată cu trecerea de la zeii supuşi destinului întocmai asemeni muritorilor la „Cel decît Care mai mare nu se poate“.

2. Fericitul Augustin i-a spus *liberum arbitrium*. De atunci încolo, cel puţin pentru această parte de lume, *liberum arbitrium* s-a ţinut scai de spinoasa problemă a destinului nostru. I-a schimbat destinul de-a dreptul, am spune şi buzele ni s-ar arcui într-un discret surîs de satisfacţie...

Ştim cu toţii povestea liberului arbitru, aşa cum o ştim şi pe cea a Antigonei. De aceea am să vă relatez aici nu povestea în sine, ci tot mirările mele în privinţa ei, iscate, e drept, şi de sugestiile unui prieten, care se ocupă mai cu justeţe de temă. Iată:

Cu privire la cunoaşterea faptelor viitoare, Aristotel dovedise că nu se poate încă stabili dacă aceste propoziţii sînt sau (necesar) adevărate sau (necesar) false şi că, deci, ele sînt, deocamdată, contingente. Cum nu poate fi subiect contingent ceva dinainte ştiut şi, avînd de a face cu un Dumnezeu omniscient, infailibil (deci, care nici nu se poate înşela) şi cît se poate de activ, cum se explică atunci libertatea, dar mai ales responsabilitatea faptelor noastre viitoare? Cu alte cuvinte, dacă Dumnezeu, în omniscienţa Sa, ştie deja că voi înfăptui x la t_1, cum se mai poate vorbi despre libertatea mea de a înfăptui x şi nu despre *destinul* meu (predestinarea, necesitatea) de a-l înfăptui? Dumnezeu nu poate cunoaşte decît adevărurile şi, pe deasupra, decît adevărurile necesare, deci, iată, cunoscînd valoarea de adevăr „Eu voi înfăptui x în t_1“, cunoaşte, implicit, *necesitatea* ca eu să înfăptuiesc x în t_1.

Unde x este, să zicem, un păcat, iar t_1 un moment viitor pe care eu încă nu-l anticipez este situaţia care devine „the stumbling-block“ a teologiei filosofice timpurii: dacă Dumnezeu cunoaşte faptul că voi înfăptui răul, înseamnă că *este necesar* să înfăptuiesc răul, doar Dumnezeu nu se poate înşela şi nu poate cunoaşte propoziţii false despre ceea ce va fi.

Dar, şi acum urmează întrebări deja vulgarizate o dată cu trecerea vremii, dacă Dumnezeu cunoaşte toate astea, de ce nu împiedică înfăptuirea răului? Dacă ştia că Adam va muşca din măr (şi, potrivit lui Augustin şi potrivit tuturor Părinţilor, chiar ştia!), de ce nu l-a împiedicat?

Rezolvarea propusă de însuşi Augustin (îmbunătăţită de Boethius, recunoscut ca fiind un mai bun logician decît Augustin şi criticată de mulţi care le-au urmat) vine din aceea că nu există o legătură *cauzală* între cunoaşterea tuturor faptelor viitoare, accesibilă doar lui Dumnezeu, şi faptele noastre: libera alegere ne salvează libertatea şi responsabilitatea. Fără îndoială că Dumnezeu cunoaşte că Adam va muşca din măr, dar numai pentru că ştia *alegerea* lui Adam de a muşca din măr, un act care ţine doar de voinţa acestuia din urmă. Aşadar, ca să ştie că voi păcătui înfăptuind răul x în t_1, Dumnezeu, în t_{-1} trebuie să ştie voinţa mea de a alege în t_0 să înfăptuiesc x în t_1. Teologii au simplificat lucrurile cu această succesiune de momente, stabilind că, pentru Dumnezeu, este necesar ca ea să nu existe, din clipa în care existenţa Sa este necesar să fie eternă: Dumnezeu ştie totul despre trecut, despre prezent şi despre viitor, fără a avea nevoie de astfel de categorii!

Ceea ce văd aceşti gînditori ca fiind, probabil, o impietate este întrebarea care se naşte acum în minţile noastre: dacă lucrurile stau astfel privind alegerile noastre, cu privire la propriile Sale alegeri, este, cu adevărat, Dumnezeu liber, are El liber arbitru sau nu? ▲

Norocul

- Copilul născut lunea are noroc şi viaţă îndelungată.
- Vinerile, unele fete mari mănîncă numai o dată, ca să aibă noroc.
- Ca să ai noroc, să nu mănînci în Ajunul Crăciunului.
- În sara de Sf. Vasile se pun linguri pline cu apă într-o tavă; a cui o fi seacă, nu are noroc.
- Fetele mari la Sf. Vasile pun pe pîraie punţi cu busuioc, parale de argint, inele şi fir roşu, ca să-şi ghicească norocul.
- Cine posteşte în ajunul Bobotezei are noroc.
- Cînd îţi scrîţîie uşa dimineaţa, îţi intră norocul în casă.
- Copilul cu fire de păr alb va fi norocos.
- Copiii născuţi după miezul nopţii sînt mai norocoşi.
- Dacă un copil se naşte în ceas bun, în toată viaţa lui va fi norocos şi fericit, iară dacă se naşte în ceas rău, are să fie nefericit.
- În timpul cît un naş ţine în braţe pe un copil la un botez, să nu-l sîsîiască dacă plînge, căci îi sîsîie norocul.
- Dacă în timpul nunţii se încîlceşte peteala, e semn că tinerii ce se căsătoresc vor avea noroc, vor fi oameni gospodari.
- Care-i plouă la nuntă are noroc.
- Dacă se ia ceva de la însurăţei, se crede că li se ia norocul.
- Dacă un mort în viaţă a fost norocos, membrii familiei lui îi iau măsura, pe care o ţin în grinda casei, ca norocul să nu se depărteze de acea casă.
- Să bagi de samă cine moare în ziua cînd ţi s-a născut copilul, că norocul lui va fi ca şi al aceluia ce a părăsit lumea.
- Cine are noroc la porci, are noroc la toate.
- Banul de găsit să-l strîngi, că-i cu noroc.
- Cînd mănînci din poală, îţi mănînci norocul.
- Să nu mănînci din prag, că-ţi mănînci norocul.
- Bucăţica de pîne scăpată din mînă nu se lasă nemîncată, că-ţi rămîne norocul.
- Sara nu se dă gunoiul afară din casă după ce se mătură, ci se păstrează într-un colţ pînă a doua zi, căci dai norocul afară.
- Cînd te speli, să nu te ştergi pe picioare, că ştergi norocul.
- Se crede că acel care află un fir de trifoi cu patru sau mai multe frunze e norocos.
- Se crede că acea casă în ai cărei pereţi se aude noaptea un sunet de tic-tac, care vine de la şerpele casei, e norocoasă.
- Copilul care doarme cu faţa-n sus şi cu mînile peste cap e copil cu noroc şi trage a belşug.

(Credinţe şi superstiţii româneşti, după Artur Gorovei şi Gh. F. Ciauşanu, editori Irina Nicolau şi Carmen Huluţă)

Fără soartă?

Bluff de proporţii sau metodă de a cuceri rapid celebritatea, anunţul naşterii primei clone umane a redeschis o dezbatere de proporţii în jurul eticii reproducerii asistate. Dincolo de argumentele de telenovelă SF ale sectei ralienilor şi de virtualul laborator denumit *Clonaid* care oferă pe Internet servicii complete „pentru doar 200.000 de dolari“ bucata (clona), făcînd abstracţie de trecutul promiscuu al semi-extraterestrului Raël, acuzat de incitare la pedofilie, mediatizarea procedurii ridică adevărate probleme etico-sociale şi pragmatice. Este clonarea umană ineluctabilă? Care sînt limitele dificultăţile şi riscurile ei? Sînt clonele umane copii identice? Care sînt avantajele unei proceduri atît de scumpe? Este clonarea un procedeu antidemocratic? Care sînt diferenţele de substanţă între clonarea terapeutică şi cea reproductivă? – iată doar cîteva întrebări pe care şi le pun oamenii de ştiinţă, istoricii, oamenii Bisericii şi nu în ultimul rînd presa.

Chiar dacă riscurile sînt mult mai mari decît în cazul sarcinilor normale, iar malformaţiile prezente adesea, clonarea continuă să fascineze exact în aceeaşi măsură în care provoacă repulsia. Apărarea vorbeşte din ce în ce mai mult de clonarea terapeutică, adică de crearea, în condiţii de laboraror, din celule-tulpină, a unor organe ce ar putea fi folosite cu succes în boli precum maladia degenerativă Parkinson, în diabetul decompensat, în diverse leziuni ale sistemului nervos şi în majoritatea transplantelor de organe. „Trebuie să recunoaştem însă, scrie Colin Honey, specialist în etică aplicată la Cambridge şi pastor al Bisericii Unitariene din Australia *(Le Courrier International,* 16-22 ian. 2003) că argumentele de acest gen sînt mai puţin bizare decît apologia clonării ca mijloc de a accede la nemurire. Pastorul protestant denunţă „falsa dilemă a clonării umane“, din punct de vedere etic, vorbind despre o ipocrizie a oamenilor de ştiinţă, care apără clonarea de embrioni umani în scop terapeutic. Pentru el mesajul pe care oamenii de ştiinţă încearcă să-l facă să treacă este unul ce *pare* de bun-simţ: „Şi noi sîntem împotriva clonării, dar clonarea terapeutică este ceva complet diferit“; acest mesaj nu este – în opinia pastorului australian, care se întîlneşte cu punctul de vedere al revistei londoneze *The Economist* – „cea mai bună metodă de a tranşa într-o chestiune etică“. „Dacă privim mai îndeaproape, – spune Colin Honey – clonarea reproductivă ar putea să fie preferabilă clonării terapeutice. Trebuie să luăm în considerare clonarea în ansamblul ei, să elaborăm o politică în materie şi să clarificăm foarte exact toate argumentele pro şi contra“. Doar aşa vom mai reduce din riscurile oricărui experiment făcut de oameni cu oameni. (**S. S.**) ▲

Iulian TĂNASE

Hazardurile au fost aruncate

Nu cred în soartă şi cu atît mai puţin în noroc, deşi unii sau poate alţii ar putea spune că soarta nu este altceva decît consoarta norocului. Nu cred nici în întîmplarea din bine cunoscuta expresie „la/în voia întîmplării", şi mă mai gîndesc dacă vreau sau nu să cred în sinonimia „întîmplare – hazard", pe care DEX-ul ne-o livrează cu livrescă generozitate. Cred, în schimb, într-o *anume* necesitate. N-aş putea să ofer detalii despre ceea ce înseamnă acest *anume*. Totuşi, ar fi preferabil să nu se înţeleagă că este vorba despre o necesitate *a-nume (= a-nomos),* adică o necesitate fără de legi. Necesitatea de care vorbesc are legi situate dincolo de cele şapte tipuri de ambiguitate descoperite de William Empson. Şi mai are ceva: o rudă apropiată şi inconştientă, un copil teribil numit hazard obiectiv. În ceea ce (insistent) mă priveşte, hazardurile obiective au fost deja aruncate şi, într-un fel sau altul, ele continuă să se arunce asupra mea, în virtutea, de o virtuozitate imaculată, a unei necesităţi omniprezente.

Hazardul despre care (se pare că) vorbesc a funcţionat şi în ziua cînd Simona Sora m-a sunat să îmi ceară un text despre soartă sau noroc. În ziua aceea făceam ultimele corecturi la un volum de poezie care se numeşte *Sora exactă*. Dacă îmi amintesc bine, Simona mi-a cerut să-i spun (exact) despre ce vreau să scriu: despre soartă sau noroc? Nu am ştiut pe moment ce să răspund, dar am promis că mă voi gîndi. Şi m-am gîndit: cum noroc nu (cred să) am şi la soartă nu prea mă pricep, am ales să scriu despre hazard obiectiv, mai exact despre o serie de întîmplări care m-au făcut să înţeleg nişte lucruri. Cum ar fi acela că saltul de la biografie la destin se face cu ajutorul credinţei că poţi ajunge, într-adevăr, pe drumul tău, că acel drum poţi fi chiar tu, că între tine şi el nu pot exista diferenţe mai mari decît acelea care se interpun între o persoană şi reflexia ei din oglindă. (Cunosc pe cineva care, în mijlocul drumului, s-a aşezat peste propria umbră.) Odată ce te afli pe acest drum, întîlnirile importante nu pot întîrzia prea mult. Am fost un fericit, se pare, din moment ce i-am întîlnit pe Gellu şi Lyggia Naum, pe Dan Stanciu şi Sasha Vlad, împreună cu care am trăit nişte experienţe. De asemenea, tot fericit se cheamă că am fost, dacă – în vreo cîteva rînduri – am reuşit să mă întîlnesc cu mine.

I. Una dintre cele mai „hazardate" întîmplări pe care mi-a fost dat să le trăiesc vreodată s-a petrecut la începutul lunii septembrie 2002, în perioada în care lucram la volumul colectiv *Pentru / For Gellu Naum*. Într-o noapte de vineri l-am visat pe domnul Naum. Ne aflam într-o casă mare, cam ca aceea de la Comana, şi dumnealui se pregătea să plece undeva departe, avea şi bagaje, tot felul de cufere şi valize, se vedea că era vorba despre o călătorie foarte lungă. Eu îl însoţeam. Împreună, am ajuns într-o piaţă publică dintr-un oraş necunoscut, de unde urma să luăm trenul. La un moment dat, a apărut şi trenul, noi ne uitam la tren şi ne-am tot uitat la el pînă cînd trenul a pornit încet din loc. L-am întrebat atunci: noi ce facem, domnule Naum, nu ne urcăm, şi dl Naum mi-a spus: ba da, ne urcăm. Am alergat după tren şi am strigat să oprească. Şi trenul a oprit. Visul s-a încheiat cu mine şi dl Naum urcîndu-ne într-un vagon foarte aglomerat, plin de oameni, mai ales femei şi copii, cu multe bagaje – în fine, era un vagon rudimentar şi foarte aglomerat. Ăsta a fost visul. A doua zi, sîmbătă, m-am întîlnit cu o prietenă care tocmai se întorsese din India şi pe care o rugasem să îmi aducă nişte bluze hippie. Pe lîngă bluzele astea şi alte cîteva fleacuri, mi-am mai cumpărat şi un rucsac foarte frumos, cu nişte semne şi desene colorate. Ajuns acasă, am aruncat (vorba vine) rucsacul într-un colţ de cameră şi m-am aşezat la masa de lucru, pentru a mai face nişte corecturi la cartea dedicată lui Gellu Naum. În timp ce lucram la carte, mai aruncam cîte un ochi la acel rucsac. Deodată, mi-am dat seama că unul dintre semnele de pe rucsac îmi este foarte cunoscut şi imediat am înţeles de unde îl ştiu. Am deschis manuscrisul cărţii la pagina 128 unde se afla polilogograma lui Sasha Vlad, un joc vizual dedesubtul căruia se afla semnul AUM, transcrierea grafică a silabei mistice buddhiste, identic cu semnul de pe rucsac. Mă uit mai bine la rucsac şi văd că semnul AUM este de două ori, exact ca în carte. Mi-am zis că astfel de lucruri se „întîmplă", că nu trebuie să o iau prea în tragic. În ziua următoare, duminică, mă mai gîndeam la coincidenţele din ziua precedentă şi am vrut să aflu mai multe despre semnul AUM. M-am dus la bibliotecă şi am scos de pe un raft *India* lui Mircea Eliade. Am deschis cartea la întîmplare şi primele cuvinte pe care le-am citit au fost: „Luni, 29 septembrie, ajung în (...)". M-am speriat: pe 29 septembrie (2001) a murit Gellu Naum! Tulburat, am continuat să citesc acel reportaj, în a cărui ultimă frază era descris un vagon de tren foarte aglomerat, înţesat cu multe „bagaje complicate şi minuscule", cu oameni care se urcau pe bănci, cu „copii care dorm în vîrful bagajelor". Era – şi aproape că îmi vine să îmi cer scuze pentru asta – exact acelaşi tren pe care îl visasem eu cu două zile în urmă.

II. Astă-vară, era într-o duminică, mă aflam cu Dan Stanciu în maşină, ne întorceam de la Buşteni, unde, timp de trei zile, avusese loc Plenara Anuală a *Academiei Caţavencu*. Ne aflam pe Şoseaua Kisselef, eu la volan, Dan în dreapta mea. Înainte de a intra în Piaţa Victoriei, Dan mi-a spus, arătîndu-mi un loc pe partea stîngă, că, uite, aici s-a sinucis Urmuz. Cunoşteam locul (Urmuz este unul dintre preferaţii mei), însă am frînat uşor, o dată pentru a mai arunca o privire înspre acel loc, apoi pentru că ne apropiam de semaforul care arăta roşu. În faţa noastră, la stop, se afla o maşină cu numărul de înmatriculare B 23 URM. Noi tocmai vorbeam de Urmuz care, dacă memoria nu mă înşeală, s-a sinucis pe 23 noiembrie 1923!

III. Una dintre cele mai importante persoane pe care le-am întîlnit vreodată este, fără îndoială, doamna Lyggia Naum, nimeni alta decît personajul Zenobia din romanul cu acelaşi titlu. *(For whom to may concern:* al doilea „g" din „Lyggia" provine de la iniţiala „G" a prenumelui „Gellu". Licenţa îi aparţine Ioanei Pârvulescu, o altă persoană foarte importantă pentru mine, deoarece prin Ioana Pârvulescu am ajuns eu să-i cunosc pe Gellu şi Lyggia Naum.) Se pare că anul trecut am fost foarte cuminte – *cuminte,* în sensul acela pomenit de Gellu Naum în *Salvarea speciei* de Simona Popescu – de vreme ce mi s-au întîmplat *nişte lucruri* destul de mediumnice. De exemplu, pe 6 august (am găsit însemnarea într-un caiet), într-o marţi, am ajuns acasă mai devreme şi, simţindu-mă obosit, m-am culcat. Am dormit vreo două ore şi am avut un vis (încă unul!). Se făcea că eram în casa părinţilor mei de la Moineşti. Într-una dintre camere se afla dl Naum, scria poeme pe nişte bucăţi de sticlă. M-am apropiat cu sfială de dumnealui, cînd m-a văzut mi-a spus: ce cauţi tu în casă, du-te afară şi fă dragoste! Eu nu m-am dus afară să fac dragoste, m-am apropiat şi mai mult de masa la care scria, i-am atins cu mare grijă mîna dreaptă cu palma mea dreaptă, apoi mîna stîngă cu palma mea stîngă. Domnul Naum mi-a prins mîinile în pumnii lui mult mai mari şi mai puternici şi mi le-a strîns foarte tare. Nu mă durea – simţeam din plin strîngerea aceea, dar nici o durere. M-am trezit pe la opt seara şi am sunat-o pe doamna Lyggia, care se afla la Comana, dar nu cu intenţia de a-i povesti visul, la care, de altfel, nici nu mă mai gîndeam. După ce mi-a spus ce mai face, cum se mai simte şi aşa mai departe, doamna Lyggia mi-a povestit că mă visase cu o noapte în urmă. Se făcea că eram la Comana şi eu o ajutam să coboare cele cîteva scări care despart terasa de intrarea în casă. Brusc, am apucat-o strîns de braţ şi mi-am înfipt unghiile în carne. Sîngele a început să-i curgă din braţ şi doamna Lyggia m-a întrebat: de ce mă strîngi aşa de tare, şi eu i-am răspuns ceva de genul: vă strîng ca să fiu sigur că n-o să vi se întîmple nimic rău. Nu simţea nici o durere – mi-a spus dumneaei la telefon: simţea din plin strîngerea aceea, dar nici o durere. Mesajul visului meu, pe care îl avusesem în aceeaşi zi, nu era altul.

Aş putea, desigur, să vă mai livrez şi alte mostre de hazard obiectiv, trăite pe viu, dar mă tem că deja am fost mult mai elocvent decît îmi propusesem, că lucrurile de genul ăsta fie nu le spui deloc, fie le spui într-o formă pe care doar *pohemul* o poate face suportabilă. Poate doar *legăthurile* acelea invocate de doamna Gerda, într-o pagină din *Zenobia,* ar putea face legătura între ceea ce am scris şi ceea ce ar fi trebuit să scriu.

▲

Matei FLORIAN

„Jocu' ăsta nu e noroc"

E atîta lume în faţa agenţiei LOTO încît, vrînd-nevrînd, trebuie să defineşti toată chestia asta cu un singur cuvînt suav şi de nezdruncinat: coadă. Se poate spune despre mulţimea de aici că suferă de o agitaţie nervoasă, dar, pentru cei care cu scăunel sau fără se războiau cu semenii, frigul sau vînzătoarele în urmă cu vreo 15 ani pentru un kilogram de orice – portocale, carne, măsline –, e de la sine înţeles că lucrul acesta nu mai înseamnă nimic altceva decît, pur şi simplu, coadă. Nu-i în intenţia mea să fac filozofia acestei cozi, deşi ea aproape strigă după aşa ceva. (Gîndiţi-vă: e 26 ianuarie, lumea aşteaptăseîmpinge ca pe vremuri numai că, în loc de bomboane cubaneze, la sfîrşit se află mult mai improbabilul noroc.) N-am s-o fac din trei motive: 1) V-aş plictisi, pentru că sînt sigur că deja v-aţi gîndit şi dumneavoastră. 2) Nu văd nici o diferenţă între agitaţia nervoasă de acum şi aceea care mă încerca pe mine în copilărie aşteptînd un kil de bomboane cubaneze. 3) Nu despre filozofia mea e vorba.

Nici următorii oameni n-au descoperit cine ştie ce metafizică a norocului. Nimeni nu a avut vreo revelaţie, nimănui nu i-a apărut vreun înger sau barem vreun drac ca să le şoptească şase numere vrăjitoreşti, prea puţini cred că ei vor fi cîştigătorii.

Efectiv deci, **Valentin Strătulă** e tînăr şi teribil de plictisit de coada la care totuşi stă cu încăpăţînare: „Cine ştie? Bag două sutare, că ăsta mi-e banu', şi ce pierd? Două sutare, exact. Şi că stau la coada asta. Nu cîştig io, asta să-ţi fie clar, da' adevăru' e că pe undeva tot te gîndeşti că tu o să fii ăla. Altfel, n-aş sta la coadă."

Simona Vrăbete: „Ăsta, cum se spune, nu mai e joc de noroc. Uite: îl vezi p-ăla la costum? S-a dat acum jos din Cielo. Ia să-l întrebi, să-l întrebi, joacă pentru el? A venit că i-a zis şefu' să vină şi la agenţia asta să mai bage nişte variante. E ştiută afacerea, că asta-i afacere: bagă cu milioanele şi tot ei cîştigă. Mai are atunci vreo şansă o pensionară ca mine? Aş! Mă întrebi de ce mai stau? Uite aşa: stau. Ce să fac altceva?"

Pe domnul în costum îl cheamă **Alexandru Burtosu.** A venit să-şi încerce norocul. „Aşa sîntem toţi, nu? Avem în noi spiritul ăsta de competiţie, nu? Stau la coadă, ce să fac. Necazu' e că m-am dezobişnuit. Nu bag bani mulţi. E ca un fel de sport, *fair-play,* nu? Hai, hai, la revedere."

Ionel Concea: „Cu vecinu'. Facem banii pă din două, he, he. I-am spus şi lui: şi ce-o să fie? Încă doi proşti care-şi lasă banii ca să-i ia alţii. Şi ce?"

Carmen Harbuz: „Ce să fac? Îmi umplu ziua. În loc să n-am ce face, aştept rezultatul. Să-mi cadă o tonă de bani-n cap. Dacă-s io? Şi n-o să fiu io, normal, da' dacă?"

„E o prostie şi nu mă jenez, ţi-o spun în faţă. Spre ruşinea mea, la vîrsta la care am ajuns, 48 – nu s-ar fi zis, nu? –, am devenit dependentă de prostie. Uite şi-n coada asta: numai proşti. Da' io stau? Stau. Dacă aş lua banii, i-aş dona pe toţi la o mînăstire, ca să-mi ierte Dumnezeu păcatele. Nici măcar nu cred, vezi că sînt dependentă de prostie?" **(Francesca Firan)**

Oamenii următori, însă, dacă nu au visat îngeri, atunci sigur au auzit porumbeii vorbind. Sînt mai ciudaţi. Un pic.

„Mă iau la trîntă cu norocul. Nu, nu sînt un om simplu, deşi glumesc pe jumătate. Simt că e al meu. De cînd a început anul am o stare specială. Ceva se schimbă în viaţa mea şi nu te-aş minţi, dar mi-au apărut numerele. Ele sînt. Şi te rog fără nume, că-s superstiţios."

Doamna **Ana Pascu:** „Joc nici nu mai ştiu de cînd. Mi-am perfecţionat tehnica. Ştiu ce trebuie să fac ca să cîştig. Simt că n-o mai duc mult şi mai ştiu că Dumnezeu o să aibă grijă de mine. Mă vede, îmi spune numerele, că eu nu i-am greşit cu nimic în viaţă."

Stelian Mitiriţă: „Vreau să simt că-s ales. Bag toţi banii de bursă: mai important decît banii care o să-i am şi maşini şi femei şi astea, e că am cîştigat. Nu că sînt egoist, da' eu joc pentru mine."

„Dacă nu intru înăuntru în jumate de oră, nu mai cîştig. Pînă la ora 11 se împlinesc numerele. Nu mă întreba de ce, da' aşa simt de cînd am venit aici. Şi nu doar că simt, ştiu." **(Rodica Eftimie)**

„Sînt 75-80% şanse că io-s cîştigătoru'. Mi-au apărut numerele. Mi-a mers prea rău în viaţă. Acu' a venit şi timpu' meu. Jocu' ăsta nu e noroc, e altceva. Cînd o să joci mult, o să vezi." **(Vlad Rotaru)**

N-am jucat. Am aşteptat însă toată duminica să se anunţe cîştigătorii. Am aşteptat degeaba: nimeni.

P.S. În ziua apariţiei acestui număr, se ştie deja că la „turul doi" al tragerilor pentru potul cel mare un „norocos" a luat peste un milion de dolari. Să fie soarta?

▲

Silviu LUPAȘCU

În al nouălea cer

În tradiţia folclorică românească, mai multe surse atestă credinţa în „vămile văzduhului“, parte componentă a imaginarului care circumscrie călătoria sufletului după moarte. Îngerii răzvrătiţi sau „dracii“, pe care Arhanghelul Gavril îi alungă din cer din porunca lui Dumnezeu, se răspîndesc pe pămînt şi în ape sau rămîn suspendaţi în văzduh, în starea provizorie a unei căderi nedesăvîrşite. Îngerii exilaţi în văzduh „născocesc“ vămile dintre cer şi pămînt, care au menirea de a vămui sufletele oamenilor după trecerea pragului tanatic, pentru ca „să nu se strecoare vreun vinovat în rai, ci pe toţi păcătoşii să-i prindă şi să-i trimeată în iad“. Intervalul dintre cer şi pămînt se defineşte ca spaţiu de frontieră între împărăţia binelui şi împărăţia răului, între rai şi iad, iar traiectoriile sufletelor se desfăşoară, după moarte, în concordanţă cu logica faptelor bune sau faptelor rele săvîrşite pe parcursul vieţii pămînteşti: „Între cer şi pămînt sînt o mulţime de drumuri nevăzute, pe care sufletele trec spre rai.“ (cf. Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, p. 366; Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români*, p. 286-287)

Vămile sînt construite cu temeinicie ţărănească de către condamnaţii angelici demonizaţi, la fiecare răscruce a drumurilor care duc dinspre pămînt spre cer: ei înfig nişte stîlpi ca la rohatcă, aşază un zaplaz de-a curmezişul drumului, ca să oprească trecerea, şi îşi hotărnicesc vămile acolo. Unele surse descriu şi „uşi de fier“, amintesc că vămile sînt foarte depărtate una de alta şi aşezate la o distanţă egală, la fel ca barierele de pe drumurile împărăteşti. După zaplazul vămii se află un rîu, un izvor sau o „apă mare“, peste care sufletul trebuie să treacă şi să se spele de păcate. Fragmentele narative antologate stabilesc destul de imprecis numărul vămilor: „Unii zic că şapte, alţii că douăsprezece, dar cei mai mulţi spun că ar fi douăzeci şi patru, ba chiar nouăzeci şi nouă.“ (cf. Olinescu, *op. cit.*, p. 366; Marian, *op. cit.*, p. 287-288)

Fiecare vamă trebuie să vămuiască o anumită categorie de păcate: vama hoţilor, vama ucigaşilor, vama mincinoşilor, vama beţivilor, vama vrăjitoarelor, vama intriganţilor, vama lacomilor, vama celor care au săvîrşit nedreptăţi. Vameşul citeşte păcatele sufletului dintr-o carte cu foi negre, scrise cu cerneală albă, iar îngerul păzitor citeşte faptele bune dintr-o carte cu foi albe, scrise cu cerneală neagră. Păcatele şi faptele bune sînt cîntărite pe cîntar, iar balanţa judecăţii sorteşte sufletul fie imersiunii în clocotul infernal, fie trecerii spre rai. Ritualul se repetă la fiecare vamă, iar sufletelor care au primit darul „karmic“ al trecerii le rămîne cea mai grea încercare: trecerea peste puntea raiului, „o punte lungă-lungă, dar îngustă şi groasă cît o unghie şi ascuţită ca o muchie de cuţit“. Dincolo de această punte, în împărăţia beatifică a raiului, se sfîrşeşte „drumul lung şi fără întoarcere al sufletului după moarte.“ (cf. Olinescu, *op. cit.*, p. 366-367; Marian, *op. cit.*, p. 288-290).

Arhaitatea acestei concepţii despre îngerii căzuţi care locuiesc cerurile intermediare este demonstrată şi de sintagmele „Paznici Celeşti“, Grigori sau Egregoroi, „veghetori“, prin care îngerii căzuţi sînt desemnaţi în Cartea etiopiană a lui Enoh sau 1 Enoh (secolul II î.d.H. – secolul I d.H.), în Cartea slavonică a lui Enoh sau 2 Enoh (secolul I d.H.), care conţine descrierea ascensiunii lui Enoh prin cele zece ceruri, şi în literatura apocaliptică palestiniană din perioada intertestamentară (cf. R. H. Charles, *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament*, vol. II, p. 163-281, 425-469). În corpusul Manuscriselor de la Marea Moartă, *Legea Damascului* (CD), II, dezvăluie că Paznicii Celeşti au căzut datorită cerbiciei inimii, „iar pe urmele acestora au căzut şi fiii lor, care erau înalţi precum cedrii şi ale căror trupuri erau asemenea munţilor“ (cf. Geza Vermes, *The Dead Sea Scrolls in English*, p. 84). Deşi aceste texte au drept fundal *Cartea Facerii* 6, 1-4, ele construiesc o nouă identitate pentru îngerii rebeli, în raport cu textul vetero-testamentar. Tradiţia folclorică românească despre vămi celeste se încadrează exegetic în literatura biblică apocrifă sau în literatura gnostică, iar aceasta din urmă conţine, la rîndul ei, un important filon biblic, resemnificat din multiple unghiuri de abordare. În acest sens, se poate evidenţia o filieră biblică (apocrifă-pseudoepigrafică) – gnostică – balcanică pentru construirea şi transmiterea doctrinei despre vămile văzduhului. Ocurenţa temei în învăţăturile atribuite Ammei Theodora, Sfîntului Vasile cel Nou (secolul X) şi ucenicului său Grigorie (cf. *Viaţa Sfîntului Vasile cel Nou)* trebuie investigată, mai curînd, din perspectiva creştinării unei doctrine pre-creştine, necreştine sau eretic-creştine. Fragmentele narative antologate de Olinescu şi Marian nu menţionează mîntuirea prin Iisus Christos, Dumnezeu-Fiul, ci construiesc o economie a salvării străină de acţiunea redemptoare a Unsului creştin. În cadrul eschatologiei individuale a fiinţei omeneşti care se confruntă cu evenimentul traumatic şi ireversibil al morţii, descrierea trecerii sufletului prin vămile văzduhului întruneşte atribute de „gnoză“, de cunoaştere învestită cu rol salvator.

Ipoteza gnostică permite încadrarea exegetică a scenariului folcloric românesc despre tranzitul sufletului prin vămile văzduhului în peisajul vast al textelor gnostice care descriu traiectoria pe care o străbat sufletele, dincolo de pragul tanatic, spre „comoara de lumină“ sau „împărăţia luminii“. Simplificarea sau esenţializarea schemei gnostice arhaice şi înlocuirea amplelor orchestraţii despre eoni şi arhonţi cu orchestraţii mai rudimentare, impuse de dimensiunile spaţiului ţărănesc, se explică, poate, pe de o parte, prin lanţul lung, în mare parte necunoscut, al verigilor care au asigurat transmiterea sapienţei gnostice între comunităţile nord-africane sau mediteraneene din perioada helenistică şi comunităţile săteşti ale Evului Mediu românesc, în registrul textualităţii-oralităţii, prin hazardul traducerilor din limba greacă sau din limba latină în limbile vernaculare ale teritoriului balcanic, est-european, central-european, iar pe de altă parte, prin exigenţele monoteismului creştin, care au determinat reducerea sferei divinităţii din sistemele gnostice la unitatea trialectică Dumnezeului creştin. Dincolo de succesiunea perioadelor istorice şi de suprapunerea spaţiilor religioase, asemănarea sau, mai curînd, continuitatea între scrieri care fac parte din Biblioteca de la Nag Hammadi şi tradiţiile antologate de Olinescu şi Marian, în ceea ce priveşte destinul post-mortem al sufletului omenesc, este frapantă.

First things first... Înţelegerea căii ascensionale a sufletului, în cadrul sistemelor gnostice, este determinată de înţelegerea viziunii de ansamblu a sferei divinităţii şi a detaliilor procesului de emanaţie divină, în urma căruia vin în fiinţă cerurile intermediare, guvernate de arhonţi după căderea în păcat. Cosmologia gnostică a fost reconstruită, cu titlu de exemplu sau model de studiu, de Herbert Leisegang şi Kurt Rudolph, după aşa-numita „diagramă a ofiţilor“ (cf. gr. ophis, „şarpe“), comunitate creştină-gnostică din secolele II-VI. Diagrama ofiţilor, păstrată în Origen, *Contra Celsum*, VI, 25-38, reprezintă o viziune geocentrică a universului: Pămînt-Tartarus, lumea pămînteană şi lumea sub-pămînteană, constituie nucleul acestei imagini; în jurul său se află sfera numită Behemoth, după monstrul primordial al tradiţiei iudaice extra-biblice (cf. IV Ezdra, 6, 49), spaţiu supra-pămîntean al atmosferei; urmează cele şapte sfere planetare concentrice (Lună, Venus, Mercur, Soare, Marte, Jupiter, Saturn) şi al optulea cer sau ogdoada, cerul stelelor fixe, în care se află semnele zodiacului; în diagrama ofiţilor, sfera lui Saturn este separată de cerul stelelor fixe prin cercul Leviathanului, „şarpele care îşi muşcă propria coadă“, stăpîn negativ al lumii, a cărui prezenţă tiranică generează răutatea intrinsecă universului; cercul Leviathanului şi cerul stelelor fixe delimitează împărăţia întunericului şi răului de împărăţia luminii şi binelui; în cerul stelelor fixe, Paradisul este figurat sub forma unui dreptunghi în care se află pomul vieţii şi pomul cunoaşterii binelui şi răului, ale cărui laturi sînt apărate de „sabia de flacără vîlvîitoare“ (cf. *Facerea*, 3, 24); urmează împărăţia intermediară, guvernată de spirit şi suflet, reprezentată prin sfera albastră a întunericului, limită a cosmosului vizibil, şi prin sfera galbenă a luminii; un mic „cerc al vieţii“, situat deasupra Paradisului, simbolizează regatul Sophiei, de unde germenele vieţii sau sufletul divin coboară în trupul omului; „împărăţia lui Dumnezeu“, alcătuită din spirit, pneuma, este figurată prin sfera Fiului şi prin sfera Tatălui, iar un mic „cerc al iubirii“, situat deasupra „cercului vieţii“, constituie locul celest care Îl atrage pe Fiu în jos, spre sfera pămîntească locuită de familia oamenilor căzuţi în păcat, pentru a realiza mîntuirea. În alte sisteme gnostice se face deosebirea între Dumnezeul cel bun, necunoscut sau înstrăinat, şi Dumnezeul cel rău, creator al lumii (şcoala lui Marcion, secolul II d.H.), iar „împărăţia lui Dumnezeu“ este de obicei înlocuită cu „împărăţia Dumnezeului necunoscut“ sau Pleroma, „deplinătate“ sau „plenitudine“ a sferei divine, alcătuită din ierarhia eonilor (şcoala lui Valentin, secolul II d. H.). În context gnostic (cf. Pistis Sophia), ansamblul sferelor planetare alcătuiesc heimarmene, „soartă“, lumea intermediară dintre sfera terestră şi ierarhia eonilor, iar acest „regat al celor şapte“, *hebdomas*, este descris ca un spaţiu locuit de puteri anti-divine şi anti-umane, de demoni, zei sau spirite malefice, care poartă numele de „arhonţi“ sau „conducători“ şi reflectă întru totul răutatea tiranică a cercului Leviathanului din diagrama ofiţilor. Fiecare sferă planetară este guvernată de un arhonte, iar conducătorul arhonţilor sau „Arhontele acestei lumi“, identificat deseori cu Demiurgul cel rău, îşi are tronul în al şaptelea cer (Saturn) sau în al optulea cer (cerul stelelor fixe). În calitate de spaţiu de frontieră, cerul stelelor fixe, ogdoas, este configurat diferit de sistemele gnostice, fie ca parte a împărăţiei luminii, fie ca parte a împărăţiei întunericului. Sophia lui Iisus Christos (102, 5), text descoperit în Biblioteca de la Nag Hammadi, menţionează că „Tatăl a creat un mare eon, al cărui nume este Ogdoada“ (cf. Kurt Rudolph, *Gnosis. The Nature and History of Gnosticism*, p. 67-70; Herbert Leisegang, *La Gnose*, p. 168-173; H. Chadwick, *Origen Contra Celsum*, p. 337-345; *Nag Hammadi Corpus*, III, 4, Robinson, p. 229).

Tradiţia celor nouă ceruri este puternic reliefată în spaţiul folcloric românesc. Tudor Pamfile a antologat mărturii despre cele „şapte ceruri“ sau „nouă ceruri“, în contextul „deschiderii cerului“ în Ajunul Crăciunului sau la Bobotează: „Prin alte părţi se zice că sunt nouă ceruri. În cerul acesta dintâiu e Sfântul Soare, Sfânta Lună, Sfântul Ilie. Apoi mai sunt şi alte opt ceruri unde stau sfinţii rânduiţi de Dumnezeu, iar deasupra tuturor stă Dumnezeu. (...) Maica Domnului, întâlnindu-se cu Isus Hristos, după Înviere, amărâtă de drumurile căutării Lui, Îi strigă: Ah, fiul meu, eu ţi-am dat voie să te sui dela ceriul întâiu pînă la al doilea, şi dela al doilea până la al nouălea cer, şi Tu Te-ai dat jos!“ (cf. Tudor Pamfile, *Cerul şi podoabele lui. După credinţele poporului român*, p. 7-11) Marcel Olinescu menţionează, de asemenea, viziunea creştinată, de inspiraţie gnostică, a celor nouă ceruri, în cadrul unui model geocentric al universului, din care prezenţa răului şi negativitatea gnostică au fost eliminate: „Sunt nouă ceruri, aşezate unul peste altul şi toate făcute numai şi numai din piatră scumpă. Dumnezeu stă în al nouălea cer, dimpreună cu Sfântul Nicolai, cu care se sfătuieşte în treburile lumii. Şi Sfânta Treime tot acolo locuieşte. În cerul dintîi locuiesc Sfântul Soare, Sfânta Lună şi Sfântul Ilie. În celelalte stau sfinţii, după rang. În cerul al nouălea e o lumină mare şi mese întinse se văd, când se deschid cerurile, pentru că acolo e Raiul.“ (cf. Olinescu, *op. cit.*, p. 66-67) În ediţia lui Tony Brill se află o interesantă istorisire despre creaţia celor nouă ceruri, pe fondul conflictului dintre bine şi rău: „După aceea, n-o lăsat Dumnezeu pământu aşa, că-i era drag tari şi di asta i-o tot împodoghit. O făcut atîtea steli pi ceri, cîti sufliti îs pi pământ. Cînd chică o stea, să ştii c-o murit un om. Şi hăt mai pi urmă, cînd o văzut că lumea s-o înrăit pre tari ş-o văzut că nu-i poati primi în împărăţia lui aşa, şă nici lui Scaraoschi nu să îndura să îi lesă, că era hojma în coandră cu el, s-o gîndit să facă nouă ceruri şi nouă pământuri, pînă să curăţi de-i ghinelea di păcat şă mergi în împărăţia lui Dumnezeu.“ (cf. *Legendele românilor*, vol. I, *Legendele cosmosului*, p. 133).

În Eneade, în tratatul intitulat Împotriva celor care afirmă că Demiurgul lumii este rău şi că lumea este rea (gnosticii), Plotin (ca. 205-270 d.H.) respinge învăţăturile gnostice, dar oferă, împreună cu refutarea sa, şi o preţioasă prezentare a doctrinei despre emanaţia divină. El enunţă etapele procesului prin care „treptele“ creaţiei coboară din „primul principiu inefabil“ pînă la „lumea sensibilă“: primul principiu inefabil zămisleşte realităţile inteligibile; ultima realitate inteligibilă descinde în materie; din amalgamarea ultimei realităţi inteligibile şi materiei rezultă Demiurgul, care creează lumea sensibilă. Germenii spirituali exilaţi în lume îndură o serie de încercări, apoi se înalţă la originea lor celestă, iar lumea sensibilă este sortită distrugerii, întoarcerii în nefiinţă (cf. Plotinus, *The Enneades*, II, 9, Armstrong). „Teogonia“ eonilor, a Pleromei, s-a aflat în centrul doctrinei gnostice predicate de Valentin (secolul II d.H.), iar „treptele“ descendente ale sferei divinităţii şi universului terestru urmează o schemă aproape identică, deşi mai amplu orchestrată din punct de vedere teologic, cu scenariul emanaţionist refutat de Plotin. Acest sistem de gîndire, aşa cum a fost reconstituit pe baza mărturiilor păstrate în scrierile ereziologilor din perioada patristică (cf. Irenaeus, *Adversus haereses*, I, 1-8, 11-12, 13-21; Hippolytus, *Refutatio omnium haeresium*, VI, 29-36; Epiphanius, *Panarion*, 31, 5-8 şi 35, 4, 35-36), afirmă că Pleroma originează în Propator, care domnea iniţial, în veşnicie, în stare de repaos absolut, peste neantul alcătuit din Bythos, „abis“ şi Sige, „linişte“. Armonia infinitului desăvîrşit al unităţii divine este însă perturbată de discontinuitatea „iubirii“, Agape, graţie căreia Propator aduce în fiinţă primul cuplu de eoni sau prima syzygie: Nous, „spirit“ sau „inteligenţă“ şi Aletheia, „adevăr“. Din prima syzygie emană a doua syzygie, alcătuită din Zoe, „viaţă“ şi Logos, „verb“, care generează, la rîndul ei, alţi zece eoni, iar din a doua syzygie emană a treia syzygie, alcătuită din Ekklesia, „biserică“ şi Anthropos, „om“, care generează, la rîndul ei, alţi doisprezece eoni. Sophia, „înţelepciune“, este ultimul eon, animat de o mişcare necontrolată. Ierarhia divină care originează în Propator, pînă la acest rang, alcătuieşte Pleroma, suma a treizeci de eoni, a cărei limită, ca un fel de diafragmă celestă, se numeşte horos. Întreaga Pleromă aduce în fiinţă cuplul alcătuit din Christos şi Pneuma. Animată de cele patru pasiuni care constituie substanţa universului, teamă, tristeţe, anxietate, rugăciune, Sophia cade din locul ei celest şi transgresează, în jos, limita Pleromei. Din primele trei pasiuni se nasc substanţa psihică, substanţa materială şi substanţa demonilor, iar rugăciunea îl aduce în fiinţă pe Demiurg, creatorul cosmosului terestru reprezentat în diagrama ofiţilor (cf. Sarane Alexandrian, *Histoire de la philosophie occulte;* Rudolph, *op. cit.*, p. 317-322). Cu scopul de a realiza mîntuirea universală, Christos coboară în cosmosul terestru, pentru a o găsi pe Sophia şi a o readuce în locul celest din interiorul Pleromei. Mîntuirea individuală a sufletelor omeneşti are drept premise efortul general de salvare existent în „natura“ Pleromei, călăuzirea mîntuitorului şi posesia cunoaşterii sau gnozei redemptoare, dar se realizează în mod efectiv prin preschimbarea gnozei redemptoare în acţiune redemptoare, prin efortul individual de salvare care are drept rezultat urcarea sufletului din cosmosul terestru, prin cerurile intermediare, pînă în paradisul din ogdoadă sau pînă în al nouălea cer. În sistemele gnostice eretic-creştine, aşa cum au fost cele învestite cu putere de scripturi sacre în comunităţile valentiniene şi în comunităţile ofiţilor, Iisus Christos ocupă poziţia centrală în cadrul procesului teocratic de mîntuire a sufletelor omeneşti, El este Cel Care propovăduieşte gnoza mîntuitoare către discipoli şi către membrii seminţiei adamice.

(va urma)

▲

Daniel DĂIANU

O critică marxistă românească a stalinismului

Cu Pavel Câmpeanu m-am întîlnit, pentru pri-ma dată, „prin intermediul" lui Felipe Garcia Casals. Pe la jumătatea anilor '80 regretatul diplomat Corneliu Bogdan mi-a dat să citesc *Societatea Sincretică*, în versiunea engleză. Am parcurs cu interes cartea mai ales că era rodul gîndirii unui sociolog român aflat în ţară. După mulţi ani pot să aştern cîteva rînduri, în care să formulez unele aprecieri privind această lucrare şi mărturisesc că sînt încercat de sentimente împărţite. Pe de o parte, avem dovada că şi la noi s-a scris critic despre natura stalinismului; şi s-a scris într-o manieră sofisticată, pătrunzătoare şi demonstrînd o inteligenţă sclipitoare. Pe de altă parte, Pavel Câmpeanu, cel puţin aşa cum îl prezintă lucrarea de faţă, rămîne un marxist convins. Dar nu aceasta îmi creează neapărat dificultăţi de interpretare. În fond, gînditori marxişti precum Eric Hobsbawm şi alţii ca el scriu texte demne de luat în seamă şi a respinge marxismul, *ab initio*, ca metodă de investigaţie socială este un semn de bigotism intelectual, nu de ascuţime a minţii. O neclaritate importantă pentru mine este în ce măsură autorul şi-a alterat principalele teze din lucrare în lumina derulării istoriei după terminarea manuscrisului (acum mai bine de un sfert de veac).

S-ar putea argumenta că întrebarea pe care mi-o pun este irelevantă pentru judecarea lucrării, atîta timp cît Pavel Câmpeanu nu a însoţit versiunea în limba română cu explicaţii şi completări de conţinut. Tot astfel, se poate susţine că analize critice „din interior" au propria valoare, ceea ce este o observaţie pertinentă. Nu-mi rămîne, deci, decît să fac unele comentarii fără alte trimiteri lămuritoare.

În opinia mea, cartea – care foloseşte ca metodologie de analiză categoriile marxiste de bază – are cîteva teze principale. Teza, poate cea mai proeminentă, se cuvine a fi pusă în relaţie cu o axiomă a analizei lui Marx: că orînduirii capitaliste i-ar urma, în mod legic, societatea comunistă (socialistă), care ar elimina proprietatea privată şi că, pentru această succesiune, ar fi nevoie de o dezvoltare adecvată a forţelor de producţie. Care este teza lui Pavel Câmpeanu? Că, acolo unde a avut loc o „revoluţie proletară", s-a instaurat un „socialism prematur", în virtutea unei presupuse inversări a logicii istoriei: acest tip de socialism ar fi avut menirea să industrializeze, fie şi forţat, societăţi subdezvoltate. Autorul vorbeşte, în acest context, despre „vacuum de proprietate", „repartiţie egalitară" a rezultatelor muncii, „penurie", economia de comandă ş.a.m.d. Referirile sale (foarte condensate) privind economia de comandă/stalinism nu sînt mai prejos decît ce se poate întîlni, de exemplu, la un Wlodzimierz Brus[1], sau Ota Sik[2] şi justifică elogiile care presară prefaţa semnată de Alfred Meyer[3]. Atunci cînd examinează sistemul internaţional, Pavel Câmpeanu are o linie de argumentaţie care îl apropie de şcoala structuralistă (neo-structuralistă[4]), de cei care (îmbrăţişînd diverse şcoli de gîndire[5]), în zilele noastre, reliefează neajunsuri ale globalizării, asimetriile majore din economia mondială.

Noţiunea de „socialism prematur" mi se pare cheia citirii textului. Într-un fel, acest concept anticipează ceea ce cunoscutul economist ungur, Janos Kornai, a numit „stat asistenţial prematur" *(premature welfare state)*. Într-un studiu de la începutul anilor '90[6], Kornai s-a referit, prin acest termen, la disproporţia între cantitatea de bunuri publice (gratuite) pe care statul socialist a încercat să le ofere cetăţenilor, în raport cu forţa sa economică. Dar, la Kornai, critica este prin negarea sistemului ca atare, cu vicii structurale ireductibile. În schimb, la Pavel Câmpeanu, se sugerează că, în anumite circumstanţe (care nu sînt elucidate de autor), socialismul prematur s-ar putea transforma într-un socialism viabil, normal. Şi aici putem evalua credinţa lui Pavel Câmpeanu în posibilitatea realizării proiectului comunist/socialist.

Paralela pe care am făcut-o cu Janos Kornai fecundează şi din alt punct de vedere. În faimoasa sa lucrare *Economia penuriei (economics of shortage*[7]) Kornai vorbeşte de un tip de homeostază a sistemului economic socialist, care s-ar caracteriza printr-o serie de *pattern*-uri comportamentale şi reproducere de stări, starea de penurie este şi ea tratată prin prisma unei „normalizări". Analiza lui Kornai era interesantă, dar discutabilă. Frapantă este asemănarea dintre raţionamentul său şi argumentaţia lui Pavel Câmpeanu, atunci cînd acesta din urmă subliniază o anume „stabilizare" a sistemului, deşi funcţionează înăuntrul său o „incoerenţă structurală" (între „structura de clasă" şi forţele de producţie înapoiate/„precapitaliste"); autorul introduce aici noţiunea de „societate sincretică", care nu ar genera schimbarea în sensul progresului. Ce izbeşte este şi localizarea în timp a analizei celor doi: Câmpeanu şi Kornai şi-au publicat lucrările amintite în acelaşi an (1980).

Nu voi intra într-o examinare cu detalii a analizei economice întreprinse de Pavel Câmpeanu în această carte. Unele aspecte le-am tratat în recenzia[8] la o altă lucrare a domniei sale: „România, cozile pentru hrană" (1994), pentru că există o continuitate conceptuală între cele două cărţi. Voi face însă două excepţii. Prima afirmînd – ca şi atunci – că nu pot fi de acord cu accepţia pe care Pavel Câmpeanu o dă *penuriei*. Este bine să facem distincţie între nevoi absolute (de hrană, lumină, apă, căldură etc.) şi imposibilitatea de a procura un bun sau serviciu, deşi există putere de cumpărare. Ca să fiu mai concret: în Cehoslovacia comunistă exista penurie, dar cetăţenii îşi acopereau relativ uşor nevoile materiale de bază; în multe ţări africane, nevoile de bază ale majorităţii populaţiei nu sînt acoperite, în timp ce pieţele şi magazinele din oraşe pot fi pline de produse.

A doua excepţie priveşte posibilitatea unui socialism viabil, ca sistem economic. Altfel spus, fac abstracţie de problema politică, a asigurării libertăţilor politice fundamentale (a democraţiei). Între Ludwig von Mises[9] şi Friedrich von Hayek[10], în special, de o parte şi Oskar Lange[11] şi Maurice Dobb, mai cu seamă, de altă parte, s-a purtat o mare dispută asupra *calculaţiei economice* în condiţiile socialismului în anii '30 ai secolului trecut; Lange a pledat pentru un „socialism de piaţă", care să combine proprietatea publică cu autonomia întreprinderilor. Această dezbatere a avut reverberaţii de-a lungul secolului trecut. Avansurile teoretice şi istoria au demonstrat că performanţa (viabilitatea) unui sistem economic depinde de funcţionarea unor preţuri de echilibru (libere), că informaţia este dispersată în sistem (ceea ce Hayek numea: „ubicuitatea informaţiei") – ceea ce face imposibilă centralizarea ei cu eficienţă –, că structura proprietăţii influenţează randamentul muncii şi spiritul întreprinzător. Aş fi curios să văd cum ar răspunde Pavel Câmpeanu la asemenea chestiuni. Chiar şi „socialismul de piaţă", acolo unde a fost încercat, a alunecat către structuri pe care le întîlnim în economiile mixte moderne. Idei socialiste (socializante) au rezilienţă în lumea occidentală, dar ele fac parte din amalgamuri ideologice aplicate unor sisteme ce se întemeiază pe democraţie politică şi libertatea antrepenorială, care, la rîndul lor, reclamă proprietate privată – ceea ce nu exclude existenţa unui sistem public important în angrenajul economiei moderne şi funcţia reglatoare a statului.

Acestea fiind spuse, doresc să mă refer la un aspect al dezbaterii publice la noi. Capitalismul a învins, deoarece se bizuie pe principii de eficacitate economică şi, în spaţiile sale avansate, a stimulat dezvoltarea ştiinţifică şi tehnologică. Dar capitalismul însuşi nu este perfect avînd propriile vicii şi perioade de slăbiciune ciclică (crize); totodată revelează varietate instituţională şi de nivel de dezvoltare economică. De aceea, are sens dezbaterea şi analiza variantelor de capitalism şi tipuri de politică economică (nu există o „economie de piaţă", ca unicat instituţional!). Dar această analiză trebuie purtată în mod informat şi echilibrat. Aici am în vedere nu numai problema de profesionalism şi onestitate intelectuală, dar şi una practică, esenţială pentru mersul economic al României. De pildă, a lăuda fără margini modelul continental (european) faţă de cel american (anglo-saxon), sau viceversa, nu are sens[12]; fiecare are virtuţi şi dezavantaje faţă de celălalt. Este adevărat, însă, că ceea ce numim modelul anglo-saxon privilegiază mai mult sfera individuală, în timp ce la europeni dimensiunea socială are un profil mai ridicat. Nici nu trebuie uitat că Adam Smith, considerat a fi părintele ştiinţei economice, a scris, alături de *Avuţia Naţiunilor (The Wealth of Nations)*, şi *Teoria Sentimentelor Morale*. Aş adăuga că este o mare diferenţă între un capitalism de tip cazinou şi unul în care funcţionează reglementări ale pieţelor, în care există bunuri publice pe care sectorul privat nu le-ar sau nu le poate oferi cetăţenilor, în care valorile morale (cinste, loialitate, încredere, compasiune, respectul pentru demnitate umană etc.) nu sînt vorbe goale, iar corupţia instituţionalizată poate fi combătută. Afirm toate acestea pentru că noi nu avem de „construit" un capitalism de manual, un prototip ideal (care nici nu există...). Şi dincolo de *parti pris*-uri de doctrină ale celor care decid, există alegeri importante, care nu sînt uşor de făcut, chiar şi atunci cînd „modelul" economic şi social al Uniunii Europene pare să fie clar[13]. Avem nevoie, în opinia mea, de o dezbatere publică maturizată, care să privească capitalismul aşa cum este, cu virtuţile şi slăbiciunile sale, în varietatea sa. Unii dintre cei care deplîng lungimea tranziţiei post-comuniste ar trebui, deci, să-şi reexamineze propriile abordări şi pledoarii publice.

Să trag o concluzie: deşi se intersectează în analiza cu Kornai şi cu alţi judecători ai sistemului socialist/comunist, Pavel Câmpeanu – aşa cum este revelat de *Societatea Sincretică* – crede în virtuţile unui socialism, să-i spunem, „veritabil". Ce ar fi un astfel de sistem social şi cum s-ar ajunge la el rămîne un mare semn de întrebare, dincolo de preferinţele ideologice ale unuia sau altuia. Şi nici nu-mi este clar dacă Pavel Câmpeanu de azi (în 2003) îşi menţine aceeaşi viziune asupra logicii de mişcare a societăţii. Oricum, salut şi pe această cale o minte strălucită şi un om care m-a impresionat întotdeauna (atît cît l-am cunoscut) prin onestitate intelectuală şi demnitate.

---

1. Wlodziemerz Brus, *The Market in a Socialist Economy*, London, Routledge and Kegan, 1972.

2. Ota Sik, *Economic Management and Planning in Czechoslovakia*, Prague, Orbis, 1966.

3. Fapt este că Pavel Câmpeanu şi-a publicat cartea în străinătate, sub pseudonim, ceea ce păstrează caracterul acesteia de *samizdat* din punctul de vedere al românilor din ţară. Brus şi Sik au publicat cărţile şi acasă, este adevărat în condiţiile unor variante de comunism mai blînde (în Cehoslovacia, pînă la intervenţia militară din 1968). În România, *stalinismul tîrziu* era evident în deceniul opt.

4. Inclusiv de conceptualizarea relaţiei *centru-periferie* (între promotorii marxişti fiind Immanuel Wallerstein).

5. Între aceştia se numără şi laureatul Premiului Nobel pentru economie, Joseph Stieglitz *(Globalisation and Its Discontents*, New York, Norton, 2002), fost şef al consilierilor economici ai preşedintelui Bill Clinton şi fost vice-preşedinte al Băncii Mondiale; sau George Soros *(On Globalisation*, London, Public Affaris, 2002), a cărui lucrare a apărut şi în româneşte (Editura Polirom) anul trecut.

6. Janos Kornai, *Lasting Growth as a Lasting Priority, Discussion Paper* no. 7, Institute of Advanced Study, Budapest, 1994.

7. Janos Kornai, *Economics of Shortage*, Amsterdam, North Holland, 1980.

8. Apărută în revista *22*.

9. Ludwig von Mises, *Economic Calculation in the Socialist Common Wealth*.

10. Friedrich von Hayek (ed.): *Collectivist Economic Planning*, London, Routledge and Sons, 1935, pp. 87-130.

11. Oskar Lange, *On the Economic Theory of Socialism in B. Lippimcott(ed), On the Economic Theory of Socialism*, Minneapolis, University of Minesotta Press, 1938.

12. Am asistat recent la o discuţie, pentru mine surprinzătoare, pe unul din canalele publice de televiziune, între doi cunoscuţi comentatori autohtoni. Am fost mai mult decît mirat să-i aud cum criticau economia germană – ca ilustrare a economiei sociale de piaţă—lăudînd, fără rezerve, în acelaşi timp, modelul neo-liberal (fiind evocată Margaret Thatcher în acest sens). Să omiţi performanţele unor ţări că Danemarca şi Olanda (care, în esenţă, practică modelul de capitalism din Germania) mi se pare de neînţeles. Şi să treci cu vederea marea dezbatere publică din SUA, din Europa, în general, după suita de scandaluri financiare şi de pe piaţa energiei de peste ocean este ridicol. În ţările capitaliste dezvoltate se vorbeşte azi despre nevoia de reglementare eficace a pieţelor, conlucrarea între sectorul public şi cel privat, despre nevoia de îmbunătăţire a modelului de guvernanţă corporatist, despre părţile întunecate ale globalizării, etc. Că la Davos, unde se reuneşte elita economică şi politică a lumii, alături de problema Irak, genericul acestui an este deţinut de etica afacerilor, de cum să fie restaurată „încrederea" în instituţiile economiei de piaţă, ar trebui să dea serios de gîndit unora care, cu voia sau fără voia lor, practică un soi nefast de nouă apologie.

13. Privind necunoscute ale aderării la Uniunea Europeană a se vedea şi articolul meu „Ce nu spune *foaia de parcurs*", *Dilema*, nr. 510, 2002.

▲

Celia GHYKA

Din gîlceava arhitectului cu filozofii

New Europe College, Fundaţia IDEA şi Catedra de Istoria Filozofiei şi Logică a Universităţii „Babeş-Bolyai" au organizat la Cluj-Napoca, între 24-25 ian., simpozionul interdisciplinar „Artă, tehnologie şi spaţiu public". Au participat: Ioana Both & Ambroise Barras, Ştefan Borbely, Emilian Cioc, Aurel Codoban, Bogdan Ghiu, Celia Ghyka & Vera Marin, Octavian Groza, Augustin Ioan, Eric Kluitenberg & Tania Goryucheva, Ciprian Mihali, Alex. Leo Şerban, Ioana Teodorescu, Şerban Ţigănuaş, Dana Vais, Ana-Maria Zahariade.

Dacă despre Colegiul Noua Europă şi minunatele lucruri pe care le face pentru a susţine şi întreţine vitalitatea culturii noastre a început să se ştie, despre Fundaţia IDEA din Cluj mult mai puţini au aflat. Cred că se cuvine să spun cîteva vorbe pentru a le lăuda idealismul, dăruirea, curajul de a investi într-o întreprindere prea puţin (şi imediat) profitabilă cum este cea culturală. În afara revistei *Balkon* (de artă contemporană) pe care cu străduinţă şi profesionalism o realizează, aceeaşi mînă de oameni (remarcabili!) îngrijeşte, traduce, tipăreşte o colecţie exemplară de texte oscilînd între critica socială, filozofie şi teoria artei contemporane. Luptîndu-se cu vitregia financiară pe care mai toate editurile din România o întîmpină, editura şi fundaţia IDEA reuşesc, în mod miraculos, ca pe lîngă cărţile extraordinare pe care le tipăresc, să organizeze şi evenimente de tipul celui despre care începusem să vă vorbesc.

Aşadar, simpozionul de la Cluj s-a conturat în jurul ideii de *spaţiu public* şi ce ar putea să mai însemne el astăzi. De la început s-au creat două tabere (ideatice, fireşte!): ceata arhitecţilor (unde au fost asimilaţi şi geografii) şi ceata filozofilor. Literaţii s-au ţinut cumva deoparte, în afara disputei, avînd propriul lor discurs, care le îngloba de fapt, într-un mod mai subtil, pe celelalte două.

Dacă intervenţiile filozofilor şi dimpreună cu ele o întreagă literatură, de la Hannah Arendt la Richard Sennet, proclamă şi deplîng moartea spaţiului public ca spaţiu al deliberării, pierderea dimensiunii sale politice şi banalizarea faptului de a fi laolaltă, arhitecţii şi teoreticienii de arhitectură asistă şi comentează extraordinara proliferare şi înmulţire a tipurilor de spaţii publice în oraşe (de la parcurile de distracţie pînă la mall). Dacă previziunea filozofică e funestă, cea urbană e, dimpotrivă, plină de vitalitate, mergînd pînă la a socoti spaţiul public drept instrument de proiectare şi şansă de supravieţuire pentru oraşe.

De fapt, dilema stă în definirea însăşi a noţiunii de spaţiu public. Dacă prin această sintagmă filozoful înţelege un spaţiu al comunicării, al schimbului de idei aşa cum a fost el definit în 1962 de Habermas, care nu are decît rareori legătură cu (în)spaţierea sa fizică, arhitectul vede în spaţiul public aproape numai concretul, fizicul, subiect de proiectare şi de strategie urbană, în sensul amenajării teritoriului. Sensul pe care îl capătă spaţiul public în cele două accepţiuni a dat naştere la două discursuri oarecum paralele, interesante ambele, dar referindu-se la realităţi diferite.

De ar fi numai atît, chestiunea ar fi destul de simplă: s-ar putea găsi un alt termen pentru unul din înţelesuri şi atunci am fi cu toţii (mai ales arhitecţii!) *edificaţi*. Problema e însă aceea că teoreticienii de arhitectură definesc cel mai adesea spaţiul public făcînd apel la înţelesul său filozofic, ceea ce înseamnă că nu au socotit cele două accepţiuni complet separate, ci dimpotrivă, au crezut că ele pot fi folosite într-un sens comun. Acest sens comun însă nu a fost niciodată definit ca atare, şi de aici sursa neînţelegerilor şi confuziilor. Pe de altă parte, mulţi dintre arhitecţii care folosesc termenii habermasieni nu l-au citit pe Habermas, ci au preluat doar conceptul ca atare, ceea ce a indus, inevitabil, o simplificare a lui. Şi atunci, unde ne aflăm?

Întrebarea pe care a ridicat-o simpozionul este dacă cele două înţelesuri s-ar putea în vreun fel suprapune, măcar parţial, pentru a da un concept mai larg, mai bogat (şi fireşte mai eclectic), aplicabil cumva în proiectarea arhitectului şi urbanistului şi subiect pentru o reflecţie filozofică asupra oraşului.

Oare proiectînd forme urbane înzestrate cu semnificaţie nu s-ar putea ca efectele să se producă la o altă scară (civică, socială), redeşteptînd spiritul civic amorţit al cetăţeanului, invitîndu-l să participe la dezbatere, la viaţa cetăţii sale? Este întrebarea pe care şi-o pun arhitecţii, cerînd sprijin şi luminare din partea filozofilor, chemaţi cum au fost totdeauna să dea formă şi glas ideilor ce pluteau în aerul epocilor.

Întîlnirea de la Cluj a readus în discuţie legătura (deseori uitată, dar care a traversat istoria teoriei de arhitectură şi de asemenea istoria oraşelor) dintre arhitect şi filozof, nevoia pe care o au unul de altul, pentru a clădi oraşe care să fie, cum au fost mereu, leagăne ale filozofiei. Sau, cum ar spune o replică celebră: *This is the beginning* (and remembering, am spune noi) *of a beautiful friendship.* ▲

Alex. Leo ŞERBAN

Cărămida lui Caranfil 1 & 2

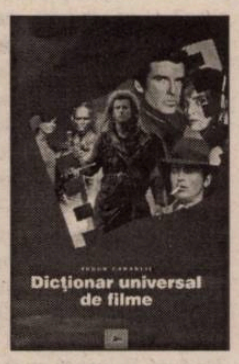

Tudor Caranfil este cel mai cunoscut critic de film român (îşi mai aminteşte cineva de Ecaterina Oproiu? poate doar CNC-ul şi festivalul DaKINO). Undeva între suceala autodidactului D.I. Suchianu şi cea a autodidactului Mircea Dumitrescu există Tudor Caranfil, rapel insistent al evidenţei că un critic de film, pentru a intra în vizorul opiniei publice, trebuie să fie un excentric – puţin apucat, puţin dus. T. Caranfil a avut şi o emisiune de televiziune, „Vîrstele peliculei" – care era cum era, dar măcar *era* (astăzi, în audiovizualul românesc, nu mai există nici o emisiune de cultură cinematografică pe canalele generaliste!). Pentru a pricepe suceala lui Caranfil-*père*, e suficient să vă spun că nu-l gustă pe Bresson, în schimb îl adoră pe Anghelopoulos, şi că nu-i plac Tarkovski & Spielberg, în schimb se dă în vînt după Alain Resnais şi Ioan Cărmăzan. Pas' de-nţelege ceva.

Cu Tudor Caranfil (am tastat din greşeală „Caranfil*m*") am avut, pe la-nceputul anilor '90, un „en froid" serios. Motivul era zisa emisiune, plină de bune intenţii şi de o cinefilie clocotitoare, dar – tocmai din această cauză – anecdotic-vulgarizatoare şi kitsch; i-am sugerat atunci venerabilului critic – într-un articol publicat în *LA&I* care se chema, cam sub centură, „Vîrstele (înaintate) ale peliculei" – să lase baltă emisiunea, să se ducă-n Cişmigiu şi să joace table. Pe urmă, intrînd eu însumi în „branşă", m-am tot întîlnit (inevitabil) cu Caranfil – în special la festivaluri. Nu mi-a reproşat obrăznicia pînă de curînd, anul trecut la Cannes, cînd am avut o discuţie pe-această temă; i-am spus – şi o repet aici – că regret tonul (juvenil, „dat cu barda"... *on connaît la chanson),* dar că nu retrag nimic din acuzaţii. „Tudor Caranfil iubeşte Cinematograful, dar iubirea lui are iz de romanţă..." – scriam eu, aproximativ, acum 12 ani. S-a schimbat ceva? N-aş crede: Caranfil a rămas acelaşi pasionat de film, iar cele două volume ale sale apărute de curînd *(Dicţionarul universal de filme* şi *Dicţionar de filme româneşti* – ambele la Litera internaţional din Chişinău) stau mărturie. Problema nu este, deci, pasiunea lui – sinceră – pentru a şaptea artă, ci gustul său.

Apreciez, la Caranfil-senior, mersul împotriva curentului, curajul de a-şi susţine părerile chiar atunci (sau *mai ales atunci)* cînd are de dus „război cu toată lumea"; nu mă convinge, dar berbecia lui impune respect. Cînd scoate un ditamai tomul ca acesta *(DUF* are 765 pagini, format manual) şi mai recurge şi la cotarea peliculelor – pe modelul Maltin – de la zero la cinci *(Con Air* are zero, *Unora le place jazzul* are cinci – OK; OK, dar *Moulin Rouge* al lui Luhrmann are una, iar *Pay it Forward* al lui Mimi Leder are trei!!), e clar că ştie la ce să se aştepte. Dar Caranfil n-ar fi Caranfil dacă s-ar plia pe opinia majorităţii – şi acesta este, cred, meritul său cel mai mare: într-o ţară care nu mai dă o ceapă degerată pe critica de film, apar două volume consistente de cronicăreală – impresionistă, liricistă, zburlit neconvenţională – care îndrăznesc să *nu* fie de acord cu cei care cred că se pricep la Cinema, şi pentru care Cinema-ul a-nceput acum opt ani... Este „cărămida lui Caranfil 1 & 2": are exact dimensiunea cu care spargi geamurile – în cazul de faţă, vitrinele frumos luminate ale filmelor consensuale (vezi *Pe aripile vîntului, Călăuza, Pacientul englez*: cîte un titlu pentru fiecare).

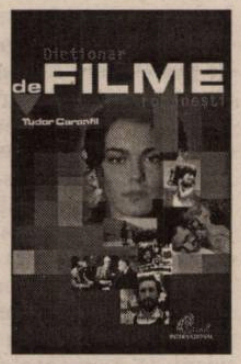

Dar – cum spuneam – există o problemă (hai, două): gustul lui Caranfil şi/sau cultura lui (nu cea cinematografică, ci aceea pur şi simplu). În sinopsisul la *Belly of an Architect* al lui Greenaway, Caranfil scrie: „Aflat la Roma pentru a vernisa o expoziţie despre un obscur arhitect francez..."; „arhitectul obscur" este, de fapt, Etienne Boullée (1728-1799), unul din marii vizionari ai arhitecturii. Mă rog, nimeni nu e perfect. Dar cu gustul e mai complicat: e ceea ce face un critic – de film, teatru, plastică sau literatură. Pentru a fi bun (foarte bun... excepţional), sînt necesare trei condiţii: să scrie bine; să aibă gust; să aibă cultură (măcar de specialitate, dacă nu generală). Cultură (de specialitate), Caranfil are. De scris, scrie cam aşa: „Morgenstern se întrece pe sine, ba în maternitate ultragiată, ba straşnică muiere, ba în fragilitate, ba în furie înfricoşătoare învăluită în şal ca într-o armură." Sau (pentru amestecul de cinema şi picanterie „paparaţă" care-i caracterizează şi emisiunea): „Semnificativă e distribuirea Marinei Vlady în rolul devoratoarei femei, fiindcă actriţa însăşi şi-a îngropat cîţiva soţi (de la care a păstrat cîte un copil) printre care s-a aflat şi compatriotul nostru Cristea Avram" – este încheierea cronicii la *Ape regina* al lui Ferreri!!). Iar cu gustul, am văzut deja: Caranfil e capabil de cele mai bune *(Basic Instinct* – patru stele!), ca şi de cele mai proaste surprize *(Al cincilea element* – o stea!); e limpede că, la el, un film subtil de *Ivory* nu va fi niciodată bine cotat (atunci cînd e, sigur e cel mai prost – vezi *Jefferson in Paris...*), în timp ce unul tezist de Stanley Kramer va avea, constant, de la trei stele în sus... În „sistemul Caranfil", Woody Allen nu are sincope stilistice, *Shadows and Fog* sau *Hollywood Ending* (două catastrofe = trei stele fiecare) sînt la fel de bune precum *Crimes and Misdemeanors* sau *Zelig* (două capodopere = tot trei stele). Etc., etc.

Dar, chiar şi-aşa, Tudor Caranfil e de preferat multora dintre cei care sînt în tot felul de comitete & comiţii, ling dosurile mahărilor, dau premii şi scot reviste. Cu el, măcar, ştii la ce să te aştepţi – la o „ariceală", pînă la urmă, simpatică... Aşa sînt şi dicţionarele dumisale: nu mătase, nu catifea, ci şmirghel. Titlurile străine sînt un „poem" al greşelilor de tipar (sau gramatică) – dar, trecînd peste, „cronichetele" au umor (involuntar, uneori) şi mult (prea mult...) amor (de Cinema). Cele două tomuri exprimă definitiv un personaj (T.C.) şi demonstrează că niciunde nu te exhibi mai total decît în cronicile laudative... Ce, credeaţi că măsura unui critic e dată de acreala cronicilor proaste? Nici vorbă: oricine ştie că e mai simplu să scrii de rău! Dar – vorba unora –, ce propui? Care ţi-e „lista"? Dacă Tarkovski nu intră la socoteală, dacă *Regula jocului* nu-i chiar o capodoperă, pe cine bagi în loc? Aici e-aici: uneori, „propunerile de top" sînt mai enorme decît excluderile din el.

Dar, cum spuneam, Caranfil e Caranfil – *c'est à prendre ou à laisser;* eu îl iau, şi mai las de la mine... ▲

Dilema vă recomandă

● *Art-Hoc* (publicaţie a Centrului de Artă Contemporană din Chişinău, editor: Vladimir Bulat) este una din cele mai dinamice şi mai „pe faţă" reviste de artă româneşti; nr. 22-23 (ultimul apărut) conţine cîteva lucruri excelente: o tabletă savuroasă *(as usual)* semnată Dan Perjovschi („Cînd am auzit că Pavel Brăila e în Documenta 11 m-am ofticat cumplit. Imediat după aia m-am gîndit, bravo lui..." – textul se cheamă „Trăiască capra vecinului!"), un articol despre aceeaşi Documenta 11 şi despre Manifesta 4, un eseu despre „noile medii şi tehnologii" în film (Laurenţiu Brătan), traducerea unui fragment din *Estetica relaţională* a lui Nicolas Bourriaud, un foarte ludic „manifest Retro-Neo Contra-Pro" intitulat „Augustul San Antonio" (semnat: „Anton Pann, Moise Cilibi, Urmuz"!), o recenzie a recent-apărutului (la ed. Idea) *Foucault* al lui Deleuze şi două cronici ale Dorinei Bohanţov. (Alex. Leo Şerban)

● „Scriitorii români care-au reuşit să traverseze barierele de mentalitate dintre Vest şi Est (confirmîndu-le, într-un fel, prin aceasta) s-au dovedit stele de primă mărime pe cerul culturii europene: Tzara, Ionesco, Cioran. Dar foarte mulţi alţii – cîţiva în mod sigur mai valoroşi – au rămas încîlciţi în capcana dulce a unei limbi cu o expresivitate infinită, dar tocmai de aceea intraductibilă: Urmuz, Arghezi, Blaga, nişte simpli necunoscuţi. Cu tot respectul pentru ei, nu vreau să le împărtăşesc soarta. Nu vreau nici să devin «românul de serviciu», invitat stereotip să-şi reprezinte ţara la colocvii şi simpozioane. Nu am nimic de reprezentat în afară de mine însumi, de patria scrierilor mele." – Mircea Cărtărescu în articolul său „Europa are forma creierului meu" *(Observator cultural* nr. 153 din 28.1.2003). (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Un scriitor fără noroc

● **Mario Vargas Llosa, *Sărbătoarea Ţapului*, traducere de Luminiţa Voina-Răuţ şi Mariana Sipoş, Editura ALLFA, 2002**

De ce depinde „adevărul" unui roman? se întreaba, naiv-retoric, Llosa în eseurile sale din *Adevărul minciunilor* (1990), traduse în româneşte tot la Editura ALLFA în 1999. „De propria sa capacitate de convingere, de forţa comunicativă a fanteziei, de puterea magiei lui. Orice roman bun spune adevărul şi orice roman prost minte. Fiindcă «a spune adevărul» într-un roman înseamnă să-l faci pe cititor să trăiască o iluzie, iar «a minţi» înseamnă să nu-ţi izbutească această şmecherie. Romanul este un gen amoral, altfel spus, el are o etică *sui-generis* pentru care adevăr şi minciună sînt concepte strict estetice".

Lui Llosa i-a reuşit cam întotdeauna „şmecheria", de la primele sale romane *(Oraşul şi cîinii, Casa verde, Conversaţie la Catedrală)* aşezate de critică sub semnul „romanului total" şi al unui ideal „inclusiv şi centripet", la cele, mai elaborate sau nu, din cea de-a doua perioadă a sa *(Mătuşa Julia şi condeierul, Războiul sfîrşitului lumii, Povestaşul, Istoria lui Mayta, Cine l-a ucis pe Palomino Molero?, Elogiul mamei vitrege),* dar care marchează o criză a convingerilor realiste, o perioadă de autoparodie şi o accentuare a relativizărilor de tot felul, mai bine explicate în eseurile sale.

Sărbătoarea Ţapului este o promisiune mai veche a scriitorului peruvian, un proiect care datează de prin 1975, un fel de piatră de încercare pentru scriitorul sud-american: romanul dictaturii. Ca Miguel Angel Asturias în *Domnule Preşedinte*, ca Márquez în *Toamna patriarhului,* ca Fuentes în *Moartea lui Artemio Cruz,* sau Carpentier în *Recursul la metodă,* Llosa scrie un „roman total" al dictaturii, al doilea roman al său a cărui acţiune nu se petrece în Peru. *Războiul sfîrşitului lumii* fusese primul, iar procedura narativă – destul de riscantă – era acolo o reelaborare a unei cărţi clasice a brazilianului Euclides de Cunha care aducea în actualitate o problematică etern contemporană: fanatismul ideologic, rolul intelectualilor şi al oamenilor politici, violenţa, religia, fanatismul, atrocitatea, trădarea şi feţele schimbării. Sub un pretext documentar şi istoric (regimul de teroare şi asasinarea dictatorului dominican Rafael Leonidas Trujillo) Llosa construieşte – în acest roman sintetic şi analitic, dramatic şi epic, personal şi general – un univers concentraţionar opresiv, un infern-kitsch de neşters din memoria subiectivă şi din cea istorică.

Sărbătoarea Ţapului, operă tîrzie pentru care toată lumea, în afara Academiei suedeze, i-a acordat celui mai important şi mai nenorocos scriitor peruvian Premiul Nobel pentru Literatură, este, ca scriitură, un fel de sinteză a celor trei perioade pe care critica i le atribuie – cele două, romaneşti şi cea eseistic-dramatică. În acest roman, simplu şi direct care se citeşte ca o lungă poveste de aventuri, Llosa topeşte majoritatea procedurilor la care a recurs vreodată, îngropate sau la suprafaţă: universuri binare care interacţionează prin poveşti suprapuse, microcosmosuri şi macrocosmosuri, fiecare cu tonurile, ritmurile, conflictele sale, care interacţionează prin timpuri, spaţii şi întîmplări în continuă expansiune, personaje definind serii de subiecte şi tehnici dramatice de punere a lor în abis, alternanţe de planuri temporale, perspective pe aceeaşi pagină, fără sublinieri exprese şi, totuşi, fără obscurizarea poveştii. Un tur de forţă din care ies în prim plan figura monstruoasă a lui Trujillo, bătrînul dictator lubric, exilata Urania, a cărei virginitate fusese făcută pe vremuri cadou „Şefului" şi misteriosul Joaquín Balaguer, preşedintele-fantoşă, succesorul lui Trujillo, cel care-l slujise pe dictator vreme de 31 de ani, elaborase „doctrina trujillistă" pentru ca apoi să asigure trecerea la democraţie.

Romanul, structurat pe trei planuri, înaintează fără precipitare, dar prin episoade din ce în ce mai scurte, spre seara complotului antitrujillist, 25 noiembrie 1960, refăcînd destinele frînte ale celor şapte participanţi şi misterele trădării lor de către un „mort viu", ca mulţi în această carte, generalul José René Román, cumnatul posedat al dictatorului.

Trujillo seamănă, fără accente caricaturale, cu dictatorii din celelalte romane sudamericane, e la fel de sîngeros şi de discreţionar, are o origine mai mult decît modestă şi îşi urăşte propriile origini haitiene pînă la a organiza un pogrom la graniţa haitiană. Înscenează „comploturi", pedepseşte fără motiv şi fără justificare, fură şi aşteaptă revolta proprietarului pentru a-l ucide, se crede un al doilea Petronius. Semnificativă însă în *Sărbătoarea Ţapului* e justificarea istorică a „Binefăcătorului" Trujillo de către oameni mai inteligenţi, mai talentaţi, mai bine născuţi. „Trujillo este una dintre acele anomalii ale istoriei. Carol cel Mare, Napoleon, Bolívar: din aceeaşi plămadă. Forţe ale naturii, instrumente ale lui Dumnezeu, creatori de popoare. Am avut privilegiul de a-i sta alături, de a-l vedea în acţiune, de a colabora cu el. Şi acest lucru nu are preţ" – îi povesteşte ambasadorul Republicii Dominicane în SUA, fost prezentator de reclame *Colgate,* senatorului în dizgraţie Augustin Cabral. Joaquín Balanguer, singurul din ţară pe care dictatorul nu îl tutuieşte, adeptul *Exerciţiilor spirituale* ale lui Loyola, scrie omagiul „Dumnezeu şi Trujillo: o interpretare realistă", pe care Părintele Patriei o recită o dată cu Patria însăşi: „Voinţa lui energică şi oţelită călăuzeşte mersul Republicii spre plenitudinea destinelor ei, favorizînd acţiunea tutelară şi binefăcătoare a forţelor supranaturale". Un profesor de drept legislativ, avocat şi politician pune la ieşirea din casa sa o reclamă luminoasă: „Dumnezeu şi Trujillo", repede preluată pe frontispiciul altor locuinţe din capitală şi provincie.

Sună atît de cunoscut încît nu poţi să nu te întrebi (naiv şi retoric, ca Llosa în *Adevărul minciunilor):* pe cînd un roman românesc la subiect?

P.S. N-aş discuta traducerea – cursivă şi plastică, de altfel –, neavînd cartea în original. Ce mă miră însă (dată fiind calitatea excepţională a ediţiei: copertă de carton, supracopertă, hîrtie specială) sînt cîteva inadvertenţe care puteau fi repede remediate: una, între cele două traducătoare, astfel încît „cepillo", „perie", folosit aici cu sensul de „coadă", „maşină de urmărire", are la pagina 278 genul masculin („«Cepillo» opri şi el..."), iar la pagina 376 genul feminin „se încrucişară cu cîteva «cepillos»..."), propoziţii precum „Colaborez cu băieţii evenimentelor din 14 iunie" (pag. 46). Desigur, nod în papură, dată fiind importanţă apariţiei acestui roman.

▲

Speranţa RĂDULESCU

bon de lectură

O carte lucidă şi un „conflict" latent

● **Valentina Sandu-Dediu, în colaborare cu Antigona Rădulescu, Ştefan Firca, Oana Drăgulinescu, Patricia Firca, Monica Grigore şi Ruxandra Marinescu, *Muzica românească între 1944-2000*, Editura Muzicală, 2002.**

Prima parte a sintezei semnate de Valentina Sandu-Dediu – *Istorie şi ideologie muzicală: 1944-2000* – este un discurs consacrat reperării distorsiunilor provocate în cîmpul muzicilor academice de ideologia comunistă. Valentina Sandu-Dediu nu este singurul muzicolog care atacă subiectul, dar e cel care o face în maniera cea mai coerentă, comprehensivă şi percutantă; o face situînd muzicile româneşti în contextul muzicilor din perimetrul est-european, observînd similitudinile şi diferenţele de pe traseul devenirii lor şi încercînd să le explice raţiunile.

A doua parte – *Atitudini stilistice şi opţiuni estetice* –, cea mai consistentă a volumului, regrupează ideile în patru capitole: 1. *Investigaţii teoretice – fundamente ale unor sisteme componistice,* 2. *Schiţă asupra tematicii componisticii româneşti. Tradiţiile orale ca surse componistice,* 3. *Atitudini componistice tradiţionale, moderne, de avangardă, postmoderne* şi 4. *Tînăra generaţie de compozitori: o perspectivă.* Primele trei capitole abordează creaţiile muzicale din trei unghiuri distincte, raportîndu-le totodată la producţiile contemporane ale Europei occidentale. Remarcabil este faptul că, înainte de a se apleca asupra lor, autorul principal (alias V.S.-D.) are ideea de a trece în revistă teoriile generale ale compozitorilor asupra structurilor şi semnificaţiilor muzicii. Aceste teorii încifrează modurile personale de a înţelege muzica – tributare adeseori celor mai noi idei ştiinţifice şi/sau filozofice; în acelaşi timp ele sînt însă şi discursuri de legitimare a propriilor opere, existente sau viitoare. Punînd în faţă, adică la vedere, Valentina Sandu-Dediu avertizează asupra importanţei teoriilor pentru creaţiile muzicale româneşti care, adesea, le succedă şi le întrupează, şi semnalează concomitent una din proprietăţile distinctive ale muzicilor savante europene şi americane ale secolului trecut: aceea de a fi înconjurate de palisade verbale menite să le legitimeze şi să le faciliteze penetraţia. Demersul este delicat, ţinînd cont de faptul că o bună parte din compozitorii-teoreticieni sînt în viaţă şi pot judeca validitatea discursului care le este consacrat; delicată de asemenea pentru că teoriile în chestiune nu sînt neapărat congruente, chiar dacă prezintă însemnate „suprafeţe de contact". Cu prudenţă şi înţelepciune, Valentina Sandu-Dediu şi colaboratoarea sa evită să le valorizeze în clar sau să le reveleze contradicţiile, ştiind pesemne că doar viitorul „pe termen mediu" va decide în legătură cu soliditatea şi fertilitatea lor.

Capitolul *Schiţă asupra tematicii...* reia două subiecte dezbătute obsesiv de muzicologi de-a lungul întregului secol: raportul între specificitatea naţională şi universalitate (prima construită de compozitori prin absorbţia în limbajul lor a unor elemente de muzică sacră şi/sau populară, iar a doua prin sincronizarea în raport cu stilurile vest-europene).

Capitolul *Atitudini tradiţionale...* se dedică direcţiilor stilistice principale conturate în România în perioada examinată: modernismul radical, modernismul moderat, avangardismul – cîmpul eternelor experimentări – şi postmodernismul. Autoarea ilustrează fiecare dintre orientări prin exemple muzicale desprinse din analize minuţioase, profesionale şi convingătoare.

Anexa – care subsumează portrete-crochiuri ale celor mai cunoscuţi compozitori activi în perioada examinată – şi *Indexul* sînt instrumentele de lucru ale unei lucrări serioase, care vrea să se pună în slujba tuturor celor interesaţi – profesionişti şi neprofesionişti, români şi străini deopotrivă.

Îmi pare că instituţiile şi persoanele care au susţinut din toate punctele de vedere volumul colectiv *Muzica românească între 1944-2000* – cîţiva sponsori şi academii germane acţionînd prin medierea colegiului Noua Europă – şi-au dorit ca producerea sa să fie însoţită de constituirea unei echipe de lucru solide şi durabile. După cum e îndeobşte ştiut, unul din defectele majore ale savanţilor români este incapacitatea lor de a se reuni pentru obţinerea unui rezultat comun. În muzicologie, era timpul ca cineva să întreprindă un demers de coagulare şi solidarizare. Valentina Sandu-Dediu îl întreprinde – patru decenii după Mircea Voicana, coordonatorul colectivului de autori care a realizat volumele monografiei *Georges Enescu* premiate de Academia Franceză –, asumîndu-şi însă totodată concepţia cărţii, orchestrarea şi cea mai mare parte a redactării ei.

Valentina Sandu-Dediu are 35 de ani. O vîrstă perfectă pentru a scruta muzicile academice ale anilor 1944-2000, din mai multe motive. În primul rînd, pentru că tinereţea nu i-a fost integral strivită de comunism, prin urmare nu are încrîncenarea maturilor frustraţi şi obidiţi; în al doilea rînd pentru că ea n-a apucat să fie impregnată de ideologia comunistă şi de clişeele de gîndire şi scriere care decurg din ea; în al treilea rînd – şi poate cel mai important – pentru că *Valentina Sandu-Dediu nu are de justificat o operă anterioară anului 1989,* prin urmare îşi poate permite să privească lucid şi fără patimă către trecutul apropiat.

Valentina Sandu-Dediu scrie ceea ce gîndeşte, înfruntînd reacţiile contrariate ale colegilor mai vîrstnici. „Conflictul" latent în care se vede antrenată nu este cel care apare, firesc, între profesioniştii aparţinînd unor generaţii diferite; este conflictul între două moduri de a raţiona, între două lumi, dintre care una se prăbuşeşte – cu zbateri sonore şi veninoase – şi alta care se făureşte în chinuri.

În parte, Valentina Sandu-Dediu îşi trage curajul ei de luptătoare din echipa pe care o face cu soţul ei, reputatul compozitor Dan Dediu. Împreună şi la nivelul lor profesional incontestabil, cei doi sînt greu de demolat. Le mai rămîne să se înconjoare de tineri – şi iată, cartea despre care vorbim este o dovadă că ei au început deja să o facă –, dar şi de maturi şi vîrstnici dispuşi şi capabili să se rînduiască de partea lor. Căci în doi e mai bine, dar nu destul pentru a declanşa o înnoire radicală necesară a muzicologiei româneşti.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Boli de consum

Laurence Passmore, eroul lui Lodge din aceeaşi „Terapia“, îşi tratează genunchiul bolnav – şi depresia adiacentă – şi prin fizioterapie. Şi aici, totul e automatizat: instrumentele la care e conectat Laurence seamănă cu cele de tortură de altădată: „De pe canapea, încătuşat cu fire electrice şi electrozi, mă uit pe geam şi văd, prin peretele de sticlă al unei săli de sport, mai mulţi bărbaţi care, strîmbîndu-se din cauza efortului, lucrează la nişte aparate, care, dincolo de faptul că sînt ultimele cuceriri în materie, ar putea fi tot atîtea instrumente de tortură aduse dintr-o temniţă medievală. Scaune, scripeţi, haltere şi nişte dispozitive la care tragi ca la roţile de ocnaş„. Fizioterapeutul Roland e un fan al faptelor diverse trăsnite: nevasta lui îi citeşte tot felul de ciudăţenii de prin ziare, iar el le ţine minte. În ziua lui Laurence de tratament, subiectul constă în păstrăvii transsexuali: „Se pare că păstrăvii masculi trec printr-o schimbare de sex din cauza cantităţii mari de hormoni feminini produşi de anticoncepţionale şi de terapia de substituţie hormonală, care pătrund în reţeaua de apă şi de acolo mai departe, în cursurile naturale. Cercetătorii se tem că toţi peştii masculi din rîurile afectate or să devină hermafroditi şi n-o să se mai reproducă“. Pe Roland ştirea îl pune pe gînduri, gîndindu-se la consecinţele ei posibile asupra umanităţii: dacă şi bărbaţilor li s-ar putea întîmpla la fel ca peştilor, datorită apei pe care o beau?

Aromaterapia este domeniul lui Dudley: acesta e un soi de hippy, cu barbă, jeanşi, pantofi fără ciorapi, cămăşi cu motive naţionale şi veste. Totul se bazează pe uleiurile numite esenţiale: „Aromaterapeuţii cred că, prin absorbţia cutanată, uleiurile pătrund în sînge şi afectează creierul. De asemenea, inhalarea aromelor distincte ale uleiurilor are un efect stimulativ sau calmant asupra sistemului nervos“. Deşi e vorba de o formă străveche de medicină, din China şi Egiptul antic, în prezent, totul e computerizat. Cînd Laurence se duce la Dudley şi îi povesteşte ce simptome are, acesta din urmă apasă pe o tastă; computerul îi oferă o listă, din care Dudley face un cocteil. De pildă, pentru impotenţă, ca şi pentru depresie, se recomandă acelaşi ulei: cel de trandafir.

Cele enumerate mai sus încheie lista de tratamente acceptate de Laurence pentru supravieţuire decentă: căci, pînă la urmă, doar pentru aşa ceva se dovedesc potrivite. Ele sînt nişte proceduri de bonton, care se integrează în sfera eforturilor de întreţinere, lărgind-o. Boala e astfel integrată cu succes culturii populare, care nu se lasă mai prejos nici în domeniul terapeutic, iar tradiţia devine material brut de prelucrare şi înseriere. Toate aceste forme de terapie nu-l ajută pe eroul cărţii, scenaristul de vîrsta a doua spre a treia, să-şi rezolve nici durerea de genunchi, nici depresia. Îl ajută doar, evident, rezolvarea unor probleme personale trenant ambigue: redescoperirea iubitei, platonice, din tinereţe, abandonate din motive absurde; nici prea frumoasă, nici în formă, ci doar normală. Măritată şi nepregătită să divorţeze, ci doar, în cele din urmă, gata pentru o relaţie extraconjugală. Într-un cuvînt, imperfectă, ca şi situaţia în sine. În universul terapiilor organizate, se pare însă că dramul de imperfecţiune, umană, e singura soluţie posibilă şi mai puţin înseriată.

▲

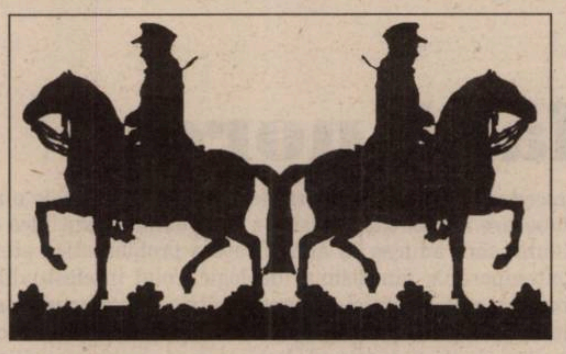

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Despre inteligenţa cîtorva sentimente serioase

Se întîmplă ceva cu inteligenţa ipocriziei; nu am mai captat de mult o ipocrizie complicată, perfidă, memorabilă. Toate ipocriziile sînt transparente, superficiale, banale. Să fi obosit şi ipocrizia? Să fi îmbătrînit? Să se fi zaharisit? Să o pîndească şi pe ea diabetul? Într-o bună zi va ajunge romanţioasă ca maică-mea în ultimele ei zile, cînd zicea că tot ce a trăit cu tata a fost extraordinar şi nu îndrăzneam s-o contrazic.

Se întîmplă ceva şi cu inteligenţa invidiei; de mult nu am mai auzit un om invidios exprimîndu-se cu pudoarea necesară, cu minima teamă că ar putea fi deconspirat. În ultima vreme toţi invidioşii sînt lipsiţi de subtilitate; nici unuia nu-i trece prin minte că e prea transparent şi asta nu face frumos, „nu dă bine“. Nici unul nu face vreun efort ca să-şi ascundă invidia într-o oarecare ipocrizie (vezi mai sus). A apărut o grabă prostească în exprimarea, pe faţă, a invidiei. Pe zi ce trece, pînă şi invidia capătă caracteristicile lucrului de mîntuială. Să fi obosit şi ea? Să se fi uzat odată cu circumvoluţiunile, cu plămînii? Se va degrada pînă la sinceritatea tîmpă?

Dar şi cu inteligenţa sincerităţii se petrece ceva. Scade şi ea, văzînd cu urechile şi auzind cu ochii. Sinceritatea a devenit un clişeu, trage spre caricatură. Din ce în ce mai mulţi se jură din ce în ce mai uşor că sînt sinceri; e inutil să le atragi atenţia că dacă există un domeniu în care inteligenţa nu suportă jurăminte, acesta este sinceritatea. Ei vor opune rezistenţă: cu ultimele energii, se vor jura că nu sînt ipocriţi, că nu sînt invidioşi şi, deci, trebuie să-i crezi, căci ei nu mai au ce ascunde. Fiindcă au îmbătrînit, fiindcă totul le e clar, fiindcă nu mai pot fi înşelaţi, fiindcă sînt din ce în ce mai inteligenţi şi – supremă sinceritate! – nu le e teamă să se proclame astfel. Sinceritatea, ceas de ceas şi în proporţii de masă, e un exerciţiu tot mai intens de lăudăroşenie.

Dar şi cu inteligenţa lăudăroşeniei nu e O.K. Ea nu creşte, nu scade, în schimb se simplifică; nu am mai întîlnit lăudăroşi vicleni, cît de cît discreţi, eleganţi, strategi în ale „eu“-lui, regizori talentaţi în ale egospectacolului. Totul se leagă ca într-un triunghi: lăudăroşii sînt 100% sinceri, dispreţuiesc ipocrizia şi n-au de ce fi invidioşi. Pe cine să fie invidioşi? Ei nu se complică în fineţuri de modestie, în delicateţuri de timiditate, nu rătăcesc în obscurităţi de caracter şi complex. Fiecare frază le începe cu „eu“ şi nu cunoaşte contorsiunile vreunui „dar“, ale unui „însă“ sau „deşi“, făcînd inutil orice „totuşi“. Lexicul lăudăroşeniei reduce la maximum dificultăţile unor conjucţii foarte antipatice şi se bucură de o liniaritate, de o cursivitate impecabile. Ininteligenţa lăudăroşeniei nu naşte suspiciunea vreunei scleroze, nu dă semne de epuizare. Ea frapează prin energie şi avînt, indiferent de vîrsta venelor şi a arterelor. Oricît de simplificată, ea aparţine unor maxilare viguroase, unui creier bine oxigenat, perfect programat să vorbească fără ocolişuri, cît mai frumos şi mai direct despre sine.

Sinteza tuturor acestor evoluţii se sublimează într-un cuvînt de o certă prospeţime în limba română, într-un substantiv care se impune, tot mai firesc, în toate straturile societăţii, „en pleine hausse“ la bursa lexicului (unde nimeni nu mai cumpără „delicat“ decît cu „K“, pentru supă): *tupeist*. El vine de la *tupeu* şi a ajuns să se extindă şi să se organizeze pînă la „ism“, dînd, cu aceeaşi naturaleţe lingvistică, *tupeism* şi înscriindu-se astfel în mişcarea unor idei sistematizate. Aproape geometric, tupeistul* poate fi definit precum un pătrat: ca un om de o ipocrizie grosolană, de o invidie vulgară, de o sinceritate prost crescută, de o lăudăroşenie violentă. Toate extrem de eficace. Dacă ceva creşte şi tot creşte – precum calomnia în aria aceea – nu e P.I.B.-ul, euroiul, sexualitatea, ci tupeismul. Pînă la intrarea sa în DEX şi în atenţia doamnei Rodica Zafiu, îl propun scrabbleştilor nedogmatici.

* Vezi şi consistenta pagină din *Evenimentul zilei* de duminică, 26.1.2002, în care această „zodie a tupeului“ este discutată, printre alţii, de Dan C. Mihăilescu, Lucian Boia, Adrian Cioroianu, punîndu-se accentele pe lipsa modelelor, pe incultură, pe spiritul descurcăreţ al tupeistului.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Şmecherii

002 decembrie. Am vrut să-mi pun HBO. Mi s-a spus că nu mai sînt decodoare.

002 ianuarie. Venise să-mi taie cablul pentru neplată. Mi-l taie rău.

002, după două zile. Se pune la loc. Întreb cît mă costă HBO. „10 dolari.“

003, decembrie. Vreau să-mi pun HBO. Merg la firmă din nou. „Nu mai sînt decodoare.“

001 ianuarie. Un văr venit din State îmi dă telefonul şi parola unui provider de Internet mocca.

001 martie. Mă întorc dintr-o deplasare. Un reportaj ca toate celelalte.

Poliţistul, la magazinul „Muzica“ din Bucureşti, mă opreşte după ce nu văzusem o fată pe trecere. Tratative. Îmi spune să-i pun banu' în talon şi că trebuie să scrie o amendă ceva, că l-au văzut oamenii că m-a oprit.

002 iunie. Întind o hîrtie de o sută de mii ţărăncii. Morcovii, păstîrnacul şi mărarul costau cincizeci de mii. Mi-a dat rest o sută de mii.

003 ianuarie. Cumpăr o sanie. Văd şi un fes pentru mine, de-ăsta, la modă, dar îmi şi plăcea. Sînt îmbrăcat negru şi crem. Voce: „De ce ţi l-ai luat albastru?“ „Nu m-am uitat.“ Acum mă îmbrac mai mult în albastru, dar n-am decît o pereche de pantaloni la culoare. O să-i port toată iarna.

002 iulie. Intru cu maşina într-un zid. Viteză mică, julitură pe măsură. Amîn dusul la poliţie.

003 ianuarie. Intră în maşina mea un domn de pe strada Lucaciu. Mai că mă bucur că a intrat în partea stîngă. De ce? Că pot să-mi repar şi julitura de mai an.

002 mai. Cielo alb cu număr HUM ocoleşte tot şirul de maşini de la stopul din Traian şi se aşează cu botul pe sensul opus. Apoi ocoleşte maşinile aflate primele la stop. O întinde. Înăuntru Gabriel Liiceanu.

Mereu. Mergem la ORL-istă. Privim direct în ochii celor de la coadă. Intrăm fără nici un cuvînt.

Ultima jumătate de an. Iau muzici de pe la cunoscători de CD-writer. Săptămîna trecută. Merg pînă la Tîrgu Jiu. Un primar luase. Reportaj despre şpagă. Primarul se ascunde, se teme. Pozez Mercedesul. Pozez tatăl de primar. Pe primar, nu.

002 noiembrie. Stau de vorbă cu Paleologu şi Djuvara pentru *Almanahul Academiei Caţavencu*. Mi-aduc aminte de promisiunea făcută unei alte publicaţii de a face dialoguri cu intelectuali. Trec cu amîndoi în revistă şi subiectele almanahului şi pe cele ale promisiunii mele. Noroc că ultimele erau pentru o revistă pilot, n-o să iasă niciodată.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

„Clientzii“ și „arhitectzii“ lor

Un articol recent din *Le Monde* discută o problemă asupra căreia bine ar face și arhitecții români să mediteze. Pînă la a o expune, să observăm că importantul cotidian francez scrie, ca orice cotidian de talie, des și grav despre arhitectură. În România nu sînt cotidiene de această ținută și, prin urmare, tema arhitecturii este perfect ignorată. Am obosit de cînd tot fac – în gol – observația că, în absența reflectării critice a strategiilor și afacerilor urbane, arhitecturale, bazaconiile pe care le băsnesc caricaturile de oameni politici și de care e plină presa par „evenimente“; or, nu sînt. Treisprezece ani pierduți, mii de case cacofonice mai tîrziu, se vede cu ochiul liber cît ne costă – mult! – și această prezență, dar și acea absență. Exemplu: am argumentat încă din 1991 („Disneyland-ul comunist“) și, anul trecut din nou, la BBC, în febra draculiano-sighișoreană, de ce un parc de distracții trebuie făcut la București. Am avut dreptate, dar, firește, nimeni nu a ascultat atunci, decît în glumă, pentru că toți au crezut că aici e loc de decizie politică, nu de studii de fezabilitate și de ochi de arhitect.

Dar să revenim în *Le Monde*. Cronicarul Frédéric Edelmann citează strategiile statului francez și ale ordinului arhitecților „hexagonali“ cu privire la creșterea calității actului arhitectural. Aceste strategii sînt urmarea unui fapt îngrijorător, pe care un sondaj din noiembrie 2002 îl relevă: 67% din francezi și-ar încredința concepția și construcția casei unui arhitect; nici nu vreau să știu care erau celelalte profesii preferate; în România, pînă la modificarea Legii 50, care acum stipulează obligativitatea asumării de către un arhitect cu drept de semnătură a documentației de arhitectură depuse pentru autorizare, au proiectat ingineri, subingineri, tehnicieni, topometri, ba chiar și un inginer de construcții navale (cu toții șefi de firme de specialitate). În același timp, același semnificativ procent, 67%, nu a fost capabil să pronunțe numele vreunui singur arhitect și se consideră prost informat în chestiuni privitoare la domeniul sondat. Fericiții amintiți de restul sînt, în ordine, Le Corbusier, Eiffel, Nouvel, Bofill și I.M. Pei, adică nume legate mai mult sau mai puțin de arhitectura franceză nouă (cu excepția *inginerului* Eiffel). Situația este într-adevăr dramatică într-o țară a cărei arhitectură a fost parcă dintotdeauna un port-stindard al avangardei, al celor mai avansate conceptualizări cu putință în domeniul artei organizării spațiului, fie acesta exterior/urban, fie interior.

Probabil cea mai importantă cale de trezire a interesului public pentru arhitectura de calitate este relansarea colecției „Albums de la jeune architecture“ (expresie a concursurilor PAN, abandonate în favoarea concursurilor mai largi, de tipul anualului EUROPAN, cîștigat nu de mult și de un arhitect român, Adrian Soare). Acestea pot lansa cariere, pot atrage atenția presei; cu condiția ca presa să fie atentă, să fie așadar capabilă să „vadă“ evenimentul acolo unde este el. Asta înseamnă cronicari de specialitate, dar și experți invocați pentru autoritatea lor în domeniu. Înseamnă, de asemenea, un public care a depășit condiția acumulării primitive de „spațiu“ și care are nevoie, acum, de idei de natură să îi salte – din snobism sau din reală deschidere a ochilor după stagii în lumea civilizată – cu o treaptă (de calitate a locuirii) mai sus. Înseamnă, de asemenea, producție arhitecturală de ținută, care să impună publicului și care, mai ales, să creeze precedente de prestigiu care să poată fi invocate atunci cînd cerem „clientzilor“ noștri un minim de onorariu. Cît timp acest onorariu minim nu are acoperire în servicii de o asemenea calitate și de o asemenea complexitate care să impună clientului (chiar și celui lipsit de cultură elementară) evidența că, pentru amenajarea unui mic magazin sau pentru proiectare unei locuințe medii, el *trebuie* să plătească arhitectului aproape zece mii de euro, mai avem de tras.

Cît despre vreun sondaj similar făcut în România, mă tem că nici 30% dintre intelectualii noștri de prestigiu nu sînt, pușI la teasc, să pronunțe numele vreunui arhitect contemporan, necum plebea. Veniți din „lumea celor care nu cuvîntă“, evadați recent din mari institute de proiectare, dintre masse, din anonimatul comenzii sociale, arhitecții români învață abia acum gustul personalității individuale, gloria adusă de un bun proiect de autor...

▲

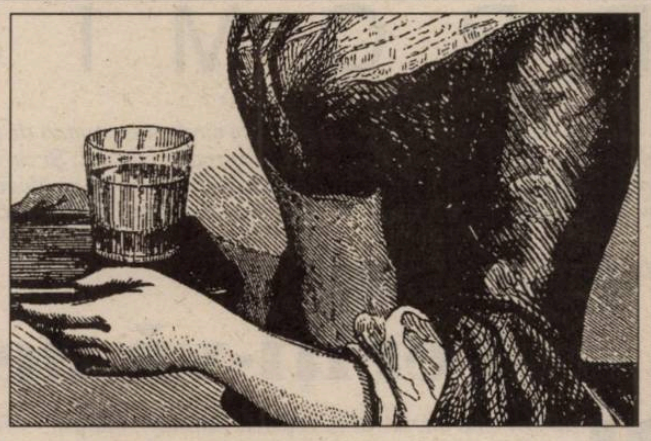

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Românii, Irakul și Columbia

Zilele trecute am aflat rezultatele unui sondaj foarte interesant. La cererea Casei Albe agenția Gallup a vrut să afle cam ce zice opinia publică din vreo 50 de țări despre povestea asta cu Irakul, cu războiul. Evident, unii sînt de părere că dictatorul ăsta de Saddam trebuie scos din joc cu orice preț, cu alte cuvinte că trebuie dezgropată securea războiului. Alții subscriu la deviza pacifistă a simulanților din „Aventurile bravului soldat Svejk“. (Cunoscătorilor acestei capodopere le reamintesc că este voba de un distih ce începe sec: „Noi nu mergem la război“. Celor nefamiliarizați le recomand cartea pentru a vedea personal care e continuarea, mai ales că traducerea maestrului Jan Grosu ar merita ea însăși un Nobel. Mă rog, ar mai fi un motiv pentru care evit să duc citatul pînă la capăt, e, nu știu cum să zic, cam tare, și parcă n-ar da bine aici, în imediata vecinătate a dlui Cosașu, care precis îi citează pe Humphrey Bogart sau pe Mazilu.)

Oricum, studiind națiunile lumii prin prisma acestui sondaj, constați că imediat după americani (care au motivele și angoasele lor de popor fără istorie și filozofie), cei mai dornici să facă ordine geopolitică sînt românii. Ei bine, da, românașii noștri cuminți și ospitalieri sînt, în ordine procentuală, majoritari în acceptarea războiului contra arogantului de la Bagdad. Mai mult, poporul nostru darnic („mai mult decît harnic“, cum a precizat Ada Milea), este hotărît să pună mîna pe arme și să se alăture americanilor în acest efort de asanare intercontinentală. Francezii au îndoieli, diverși aliați din NATO sînt sceptici, fie că mai speră în roadele diplomației, fie că, pur și simplu, se tem, de ce să n-o spunem pe-a dreaptă! Românii, nu! I-am întrecut pe toți. Rețineți, nu este vorba de afirmații guvernamentale, de promisiuni făcute de Ioan Mircea Pascu sau de dl Gușă, ci chiar de vocea României profunde, ascultată cu stetoscopul de Gallup.

Eu, unul, mă număr printre cei care consideră că, odată și odată, trebuie făcută puțină ordine în lume. Și dacă tot se vorbea de un secol religios, nimic mai normal decît un război religios. (Știu că sînt *politically incorrect*, dar despre asta mai vorbim.) Pe de altă parte, mă număr și printre cei care nu sînt niciodată luați la întrebări de operatorii de interviu, așa că nu prea știu cum decurg lucrurile „în concret“. Din acest motiv stau și mă întreb cum de-a devenit națiа noastră atît de pro-americană, cînd acum vreo cîțiva ani nu mai aveam mult și plecam în Serbia cu MIG și mare ca să-i apărăm pe frații de credință împotriva acelorași americani nervoși. Ce s-a schimbat de atunci? Circumstanțele sînt cam aceleași, iar argumentația de drept internațional nu diferă. Diferă însă statutul României, intrată acum binișor în anticamera NATO. Dar și pe-atunci năzuiam spre Alianță, ceea ce nu a împiedicat opinia publică să dea dovadă de răceală (vorba vine) față de acțiunile acesteia.

Se pare însă că perspectiva aderării, îndelung popularizată de guvern numai sub aspectele sale rozalii, a revitalizat un fel de dublă conștiință a cetățeanului. (Dublă sau inexistentă?) Luat la întrebări pe stradă, cetățeanul nu mai spune ce crede, preferînd să declare ceea ce-și închipuie că *ar trebui* să spună. Dacă mai adăugăm și speranța (greșită) că NATO ne va asigura fonduri nerambursabile, locuri de muncă și whisky nebotezat, sondaju-i gata! Și oricum nu ne-or trimite chiar în prima linie! Dar fenomenul nu trebuie să surprindă. Alte sondaje pun constant în topul încrederii armata și biserica. Apreciem verbal aceste instituții, dar ne ferim de stagiul militar, iar morala creștină ne este cam străină. Sîmbătă, naveta Columbia s-a dezintegrat pe cer în văzul nostru. (Excepțională, din nou, transmisiunea PRO TV). Tragedia este și a noastră – de forța Americii am beneficiat indirect și noi, românii, înghesuiți în umbra „imperiului răului“. Dar ce zice vocea străzii? „Așa le trebuie, dacă nu se-astîmpără!“ Cît despre sondaje, vor fi inundate de compasiune. Dacă va avea cineva curiozitatea să le facă.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cîteva prostii

Scriitoarea Iris Murdoch a pomenit undeva acele „prostii spontane care leagă o ființă omenească de alta“. Cristi Mungiu trebuie să se fi gîndit la un lucru asemănător, cînd a pus cîntecul „Am cravata mea, sînt pionier“ să intermedieze apropierea dintre două personaje – un băiat și o fată – din filmul său *Occident*. Cîntecul este, desigur, o prostie – mai mult decît atît, în compoziția sa intră cantități specifice de abjecție și de corupție, mai greu de găsit în producția de prostii a unei țări libere –, dar își îndeplinește misiunea: leagă o ființă omenească de alta. Își îndeplinește misiunea chiar *fiindcă* este o prostie. E minunat să descoperi, atîrnînd bleagă într-un cui, în memoria cuiva pe care abia l-ai cunoscut, aceeași prostie care se lipise cîndva și de tine, ca un abțibild. Sînt lucruri cu care e greu să dai greș: de exemplu, dacă vreți să vă apropiați de cineva din generația mea, puneți-vă la punct cunoștințele despre serialele *Arabella*, *Toate pînzele sus* și *Lolek și Bolek*. În privința celui de-al doilea, e simplu: n-aveți decît să deschideți televizorul.

Să spunem că, într-o duminică, m-am trezit într-o criză de identitate. „Cine sînt eu?“, mă întrebam, învîrtindu-mă prin casă în căutarea unui indiciu. Din fericire, n-a trebuit să caut mai departe de televizor; l-am deschis și am jubilat – „Știu! Sînt unul dintre cetățenii comunității internaționale a celor care se prăpădesc de plăcere de cîte ori îl văd pe John Travolta în *Grease*.“ Pentru cei ce nu știu, *Grease* (1978) este un *musical*. *Grease* mai este și o prostie. Aș adăuga că el este o plăcere vinovată, dar nu pot, pentru că n-am detectat niciodată vreo urmă de vinovăție în plăcerea pe care mi-o procură: îmi place oribila pereche de colanți care simbolizează metamorfoza Oliviei Newton-John din fată de treabă în „gagică bună“, îmi plac perversiunile înfiorătoare la care personajele găsesc de cuviință să-și supună părul, folosind fără nici o reținere cantități obscene de gel, îmi place secvența de animație în care un crenvurșt dansează cu o chiflă, îmi place balul liceului, care se deschide cu îndemnul: „Să fim decenți!“, iar noi îi aruncăm o privire lui Travolta, ca să ne asigurăm că, slavă Domnului, îndemnul nu va fi respectat. Una e să aflu că persoana cu care tocmai am făcut cunoștință admiră la fel de mult ca mine capodopera lui Nabokov, *Pale Fire*: putem să ne admirăm reciproc bunul-gust, putem să discutăm, cu entuziasm civilizat, despre poemul lui Shade și despre Zembla lui Kinbote – e bine. Dar alta e deschiderea, altul e saltul în intimitate, atunci cînd, la cinci minute după ce ne-am prezentat, eu menționez colanții Oliviei, tu răspunzi cu geaca de piele a lui Travolta și ne pomenim („Și ție-ți place prostia aia?“) răcnind în duet unul dintre cîntecele lui Jim Jacobs și Warren Casey.

Televizorul îmi oferă o scuză, ca să nu fac niciodată curățenie în vraiștea veselă a prostiilor care ocupă atîta spațiu în memoria mea. Zilele trecute îmi suflecasem mînecile, luasem fărașul, mătura și decizia matură de a arunca la gunoi măcar o mică parte din ele („Păzea! Vin peste voi!“), cînd am deschis televizorul și ce mi-au văzut ochii? – un Top 10 al cîntecelor din filmele cu James Bond, pe VH1. Topul era o prostie (unde e Shirley Bassey?, unde e Paul McCartney?, unde e Nancy Sinatra?, unde e Armstrong? – doar au cîntat cu toții pentru 007), dar în loc să mă enervez am savurat fiecare poziție: Gladys Knight gemînd „License to Kill“ (poziția a treia?, a patra?); Sheena Easton miorlăind „For Your Eyes Only“ (locul doi, parcă), Duran Duran (locul întîi) cîntînd „A View to a Kill“ și făcînd tot posibilul să-l îndreptățească pe criticul care a spus că această formație „trebuia să se dezmembreze chiar mai repede decît URSS“ (iartă-mă, Adrian Cioroianu). Ce prostie! Ce plăcere! Trebuie să fii un fost fan al lui James Bond, ca să înțelegi. Firește că am renunțat să mai fac curat printre prostii. Nu știi niciodată cînd ai nevoie de ele. (De-aceea mă înțeleg bine cu televizorul: nici el nu prea face curat.) Cred nesmintit în eficiența prostiilor, ca lipici magic între oameni. Desigur, pot să apară probleme. Dacă tu cazi pe spate la *Grease*, care mă lasă indiferent, în schimb eu am o slăbiciune pentru *Grease 2*, pe care tu îl disprețuiești – ce ne facem? (Și ce mă fac? N-am auzit decît de un singur om cu aceeași slăbiciune: Andy Warhol, care a văzut *Grease 2* de trei ori într-o săptămînă și acum e mort.) În loc să ne apropie spontan, prostiile noastre s-au dovedit incompatibile. Dar mai sînt șanse: ia spune, ce părere ai despre *Dallas*?

▲

P R O M I S - V O I A J O R I I

Multe noutăţi şi invenţii am aflat de cînd cu economia de piaţă. Din întîmplare, din curiozitate sau... din cauza insistenţei unor agenţi comerciali. Aceia care au dus ideea de vînzare şi comerţ undeva, într-o zonă aproape mistică. Şi care fac reclamă în stil de propagandă religioasă. Convinşi pînă la robotizare, folosind scheme şi expresii pe care le-au învăţat perfect, urmărindu-şi scopul cu perseverenţă, pisălogind pînă la nebunie, incapabili să vadă în cel căruia vor să-i vîndă altceva decît un client la fel de schematizat ca şi ei. O categorie nou apărută cu care, vrînd-nevrînd, trebuia să ne obişnuim. Fiindcă ei nu par că se vor schimba vreodată. ***(A. M.)***

Adina POPESCU

Feriţi-vă de acarieni!

Prin '97, cînd am intrat în reţeaua „Amway", am priceput pentru prima dată termenul de „network marketing". De vină a fost un prieten, care m-a îndemnat să-i cer lui taică-meu o sută de mii de lei (în '97 erau bani!) pentru a-i investi „într-o chestie profitabilă". Tata mi-a dat, bazîndu-se pe spiritul tînăr şi plin de iniţiative al fiicei, cu rugămintea să-i înapoiez banii într-o lună şi, eventual, să-i vînd şi lui pontul.

Aşa m-am pomenit într-un apartament de două camere din cartierul Crîngaşi, unde am fost invitată într-o sufragerie. Am băut o cafea cu arome şi am fumat o ţigară „Davidoff" din pachetul lăsat, ca din întîmplare, pe un raft, la vedere; m-am aşezat la o masă din lemn masiv pe care mi-am scos carneţelul de notiţe, aşa cum mi se ceruse, apoi m-am holbat ceva timp la o tablă albă pe care urma să se „scrie" Afacerea. Gazda, Ana-Maria, era o femeie pe la 40 de ani, plăcută şi oarecum simandicoasă. Ne-a explicat că este o onoare pentru ea să ţină „lecţii" despre conceptul de viaţă „Amway". „Viaţa mea s-a schimbat fundamental de cînd lucrez pentru ei... acum dau doar cîteva telefoane şi cîştig bani... cîştig bani chiar şi cînd dorm!... dar, hai să vă desenez pe tablă ca să înţelegeţi mai exact ce presupune Afacerea!". A desenat o imensă „caracatiţă" cu multe picioruşe (de aici şi conceptul de „afacere" în reţea), pe care m-am forţat să o reproduc pe carneţelul meu de notiţe. Am băgat la cap că eu, acel novice, voi deveni unul dintre miliardele de picioruşe ale caracatiţei „Amway" (nu ştiţi ce înseamnă? „American Way"!) şi că datoria mea este să cumpăr produsele „absolut miraculoase" ale companiei (şi să le folosesc pentru a-mi uimi prietenii!) sau să aduc alţi membri în reţea (ultima cerinţă era cea mai importantă, pentru că doar aşa, „ca într-un muşuroi de furnici", ajungi să cîştige alţii bani pentru tine!).

Am plecat năucă de acolo, cu un şampon „Amway" şi un săpun, aceeaşi marcă, în poşetă, investiţia mea! Timp de două săptămîni am frecventat barurile şi cluburile Bucureştiului, interpelîndu-i pe cunoscuţi şi necunoscuţi cu „Vedeţi ce volum şi strălucire are părul meu?" sau „Uitaţi-vă la mîinile mele; sînt albe, curate şi lipsite de germeni... este săpunul «Amway»... atît de economic încît nu se termină niciodată!".

Desigur, n-am putut să-i mai dau înapoi lui taică-meu suta lui de mii... curios faptul că el, cunoscînd experienţa mea, şi-a luat o altă „ţeapă" cu vecinul său de bloc Miţă, mecanic de meserie, care l-a invitat la o prezentare similară de „afacere", la cinci ani după ce eu mă spălasem pe cap cu şamponul respectiv... Tata s-a arătat foarte încrezător în bureţeii de sîrmă care curăţă şi dezinfectează chiuveta şi spray-ul pentru pantofi care „luceşte ghetele", vorba lui Miţă!

Dacă răsfoieşti ofertele de serviciu din orice ziar, la mică publicitate, desigur vei găsi cel puţin un anunţ de genul „13-14.000.000 pe lună, muncă cu oameni, flexibilitate, exclus agenţi comerciali!" sau „Carieră şi bani pentru persoane serioase, independente" sau „Invit colaboratori sociabili, inteligenţi, cîştig nelimitat" etc.

Te programezi la telefon pentru „interviu" şi te pomeneşti într-o sală plină de oameni, de vîrste diferite, care aşteaptă să le pice din cer sacul de bani. Pe un perete îţi atrage atenţia un portret al unui bărbat „bine", cu un zîmbet cuceritor – este Mike Hughes, preşedintele companiei, un fel de „Fratele cel mare" a cărui mamă a murit de cancer şi astfel s-a hotărît el să vîndă produse nutriţioniste „pentru o viaţă sănătoasă", să vindece bolile şi, implicit, să se îmbogăţească.

Te aşezi pe un scaun şi apare un individ la costum care se prezintă: e student la filozofie şi în urmă cu ceva vreme avea 120 de kilograme şi era foarte sărac. Tînărul se mişcă printre oameni, fixîndu-i pe fiecare cu privirea, ţine un discurs filozofic despre sărăcie, neşansă şi marasm după care pune o întrebare directă, pe un ton retoric: „Cîţi dintre voi nu aveţi nici un ban în buzunar?". Căutătorii de job-uri îşi zornăie jenaţi mărunţişul; nu ridică mîna decît vreo doi adolescenţi care, oricum, au venit acolo „la mişto". Tinerelul filozof continuă cu o întrebare foarte „dură": „Cui îi place să mănînce?". Cîteva dame plinuţe îşi coboară jenate privirile, îndrăznesc doar pensionarii, cu o oarecare demnitate. Mediatorul se retrage pe un mic podium şi declară că „mie îmi place să mănînc bine şi să am bani... de cînd am intrat în afacere am slăbit 46 de kilograme şi cîştig constant 300 de dolari pe lună!". Deschide o mapă cu fotografii, „uitaţi cum arătam înainte!" – un chip obez şi trist şi „priviţi cum arăt acum!", face cîţiva paşi în ritm de dans în faţa spectatorilor, pentru a-şi sublinia silueta, costumul de firmă etc. Rolul se încheie pentru moment, aşa că se retrage în culise.

Aplauze şi exclamaţii din partea membrilor „Herba Life", infiltraţi în mulţime, cineva apasă pe butonul „play" al unui casetofon, se aude melodia „You are the best!" – Tina Turner. Apoi, se perindă prin faţa publicului foşti sudori, doctori, profesori universitari, studenţi fără burse şi bani de ţigări care povestesc pe scurt cum au plecat ei de la nimic şi cum au ajuns acum să aibă conturi în bancă de nu ştiu cîte mii de dolari – înaintea divulgării sumelor fac o pauză, după care încep să urle cifrele în aplauzele frenetice ale colegilor lor.

Apare din nou filozoful care vine cu alte întrebări adresate audienţei: „Cine a purtat vreodată o insignă? Cine a fost şoim al patriei?", apoi se interesează cine ar fi de acord să poarte o insignă pentru trei sute de dolari pe lună şi prezintă insignele care promovează produsele companiei: „I love Herba Life!", „Slăbeşte acum, întreabă-mă cum!".

Întreaga acţiune se apropie de final, iar spectatorii sînt informaţi că dacă vor să intre în afacere şi să li se facă instructajul necesar trebuie să participe şi la congresul naţional „Herba Life" care va avea loc nu oriunde, ci chiar la hotelul „Sofitel", sala „New York". Taxa de participare este de 150.000 de lei. Cei care îşi zornăiseră mai devreme mărunţişul din buzunare părăsesc sala decepţionaţi.

Vizita se anunţă prin telefon: „Ne-aţi fost recomandat de fostul dvs. coleg de liceu Petre X. Aţi dori să ne primiţi la domiciliul dvs. pentru a vă prezenta noul sistem de curăţenie «Rainbow» care foloseşte combinaţia ideală de apă şi curent electric şi care distruge definitiv acarienii?". Cu Petre X. nu mă mai văzusem de la balul de absolvire, dar pe acea amabilă domnişoară am primit-o pentru că eram curioasă să aflu ce sînt acarienii.

„Cum, nu ştiţi?!" m-a întrebat ea mirată chiar din pragul uşii, apoi şi-a început dizertaţia. „Acarienii sînt duşmanii oamenilor, nişte microorganisme descoperite de curînd de către specialiştii americani. Aceste fiinţe care trăiesc pe canapele, paturi, fotolii, dar mai ales în ţesătura tapiseriilor se hrănesc cu piele umană, mai exact piele moartă, cum ar fi, de exemplu, bătăturile". Astfel, am aflat cu stupoare, că, în fiecare noapte, în aşternutul meu, sînt devorată fără să ştiu de milioane de animăluţe pe care domnişoara cu pricina mi le-a arătat în cîteva desene dintr-o mapă: ceva între coropişniţă şi păianjen. Mi s-au părut, în acele dimensiuni, de-a dreptul fioroase, apoi am aflat că singura cale de a combate atacul acarienilor este utilizarea aspiratorului-minune „Rainbow", proiectat de o firmă din Illinois şi care costă două mii de dolari (plătibili în rate!).

Apoi a început demonstraţia propriu-zisă, iar cei doi „agenţi" mi-au prezentat aparatul care avea în dotare două furtune, cîteva ţevi, o perie pentru gresie, una pentru tavan şi, desigur, un furtun special – exterminatorul acarienilor. Mai întîi, au aspirat cu rîvnă aproximativ un metru pătrat de mochetă şi după ce şi-au şters transpiraţia s-au interesat dacă observ diferenţa. Bineînţeles, n-au mai continuat să aspire, aşa că m-am văzut nevoită să continuu singură treaba, după plecarea vizitatorilor, căci se vedea oarecum diferenţa. I-am răsplătit pe cei doi cu cîte un pahar de apă minerală pentru efortul depus. Cu forţe noi au început să lovească cu mişcări precise şi regulate în canapea şi m-au rugat să aprind o lampă. Din canapea se ridica un nor de praf. „Priviţi un nor de acarieni albi!" au exclamat ei, iar eu m-am simţit brusc într-un roman science-fiction.

N-au plecat pînă cînd n-au primit din partea mea cele zece recomandări, treabă care făcea parte din job-ul lor. Mi-am răsfoit agenda telefonică şi am dat la întîmplare numerele unor vecini insuportabili, ale unor instalatori care mai mult au spart ţevi decît le-au reparat etc. Ne-am despărţit în termeni prietenoşi, chiar dacă n-am cumpărat „sistemul" şi mi-au promis drept recompensă un miniaspirator pentru maşină.

A doua zi am achiziţionat o piatră ponce din piaţa Obor cu care am început să-mi frec conştiincioasă calcîiele în fiecare seară, dar, după un timp, am uitat de acarieni sau, poate, doar m-am obişnuit cu prezenţa lor nocturnă. ▲

Raluca ION

În sufletul unui agent de asigurări

Sînt o tipă cu bani, am 26 de ani, fumez două pachete de ţigări pe zi, dar nu-mi propun oricum să o mierlesc prea curînd. Dacă e ceva totuşi, aş vrea să încaseze mama banii din asigurare. Da' nu la moarte mă gîndesc eu acum, să nu mai aducem vorba de lucruri sinistre, sînt încă tînără, m-aş gîndi mai curînd la pensie. Vreau o asigurare care să funcţioneze ca un fond de pensii, dacă o exista aşa ceva, mă iertaţi, sînt de o incultură crasă în materie. Şi cam gata, astea sînt datele mele, sau mai bine zis acoperirea mea.

De cealaltă parte este el cu toate ale lui. Ale lui sînt cămaşa albastră, cravata, sacoul, a lui e strîngerea fermă de mînă, privirea albastră fixîndu-ţi irişii, ale lui sînt toate mecanismele persuasiunii şi gura bogată. Iar dacă ne gîndim la experienţa oricăruia dintre apropiaţii noştri care au avut de-a face la un moment dat cu vreun agent de asigurări, am putea crede că nu o să mai scăpăm de el în vecii vecilor. Fără amin.

Eu: *Trebuie să vi se pară ciudat că v-am căutat. În meseria dumneavoastră de obicei alergaţi după clienţi...*

El: *Asta vroiam să vă spun şi eu. Foarte ciudat. Asta îmi demonstrează mie, ca agent de asigurări, că sînt oameni care vor să se asigure şi că nu au fost încă descoperiţi. Uite, dom'le, mi-am spus, un client care încă nu a fost descoperit. Asta îmi dă mie de acum înainte puterea să-i caut pe cei care, aşa ca dumneavoastră, sînt convinşi că ceea ce vindem noi este ceva util, dar care, din nu ştiu ce motive, rămîn ascunşi.*

N-am fost descoperită pentru că în cercul meu de cunoscuţi nu şi-a încheiat nimeni o asigurare de viaţă. Pentru că altminteri acea persoană, convingîndu-se pînă în cele mai intime unghere ale fiinţei sale de utilitatea unei poliţe, m-ar fi recomandat şi pe mine ca potenţială prozelită. Pentru că, aşa cum religia se bazează pe credinţă, vînzarea asigurărilor se bazează pe convingere. A celui care vinde înainte de toate. *Eu unul m-am convins, dacă nu aş fi convins* – spune agentul – *nu aş putea să vînd. Fiecare dintre noi, cînd intră în meseria asta, încearcă să încheie întîi poliţe prietenilor. Pentru că este un lucru bun în primul rînd pentru ei. Eu am de pildă un prieten care nu vrea să se asigure. Om cu familie, cu copii, asta este inconştienţă domnule. Acest om este pur şi simplu irresponsabil şi nu poate fi convins, dacă i se întîmplă ceva o să îi rămînă familia pe drumuri. Mie nu mi-a plăcut niciodată să bat omul la cap, eu nu vreau să plictisesc pe nimeni,* aud şi mă gîndesc chiar la strania posibilitate ca refuzînd oferta unui astfel de agent acesta să îşi pună hîrtiile în geantă, să îşi ia haina de pe scaun, să se ridice, să zică la revedere şi să dispară pentru totdeauna din viaţa ta. Asta ar însemna însă să fiu părăsită brusc de intuiţia feminină, jurnalistică şi în general de orice formă de intuiţie. Iar agentul confirmă: *dar îi mai fac eu o vizită în primăvară şi al meu este. Îi mai spun să se uite la televizor, îi mai povestesc despre vreun accident, îl fac să conştientizeze. Este de datoria mea, pentru că dacă i s-ar întîmpla ceva, dacă ar da colţu', Doamne fereşte, şi familia nu ar încasa banii de asigurare aş avea remuşcări toată viaţa. Pentru că am avut ocazia să-i închei o asigurare acestui om şi nu am putut să îl conving. Aşa s-a întîmplat odată cu şefa mea, o femeie care pune foarte mult suflet în ceea ce face. A vrut să-i încheie unui cunoscut o asigurare de viaţă, un om cu bani, care şi-ar fi permis. El nu s-a lăsat convins în nici un chip. Apoi el a plecat undeva, într-o călătorie în străinătate, şi a murit. Ei bine, deşi familia nu a avut probleme financiare, pentru că erau nişte oameni cu posibilităţi, şi n-a rămas decît cu trauma emoţională, şefa mea regretă pînă în ziua de astăzi că nu l-a convins.*

Se pare că motivaţiile care îi împing pe comercianţii de siguranţă să fie atît de insistenţi depăşesc simplul plan material sau profesional. Ele sînt, dacă ar fi să ne luăm după confesiunile interlocutorului nostru, căruia i s-au arătat semne încă dinainte de a se alipi branşei, aproape mistice. *Aveam un prieten, al cărui tată este foarte bogat. Într-o zi, el şi asociatul lui au avut un accident de barcă. Asociatul a murit, iar tatăl prietenului meu a rămas cu o invaliditate destul de greu de recuperat. Cu ceva timp înainte venise la el un agent pe care-l refuzase. Familia nu a încasat nici un ban. Cînd m-am angajat aici m-am gîndit şi la asta.*

Atîta grijă faţă de aproape am mai văzut doar la maici. Numai că ele nu încasează comision. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Critica raţiei practice

„Cu privire la crearea unor condiţii care să asigure munca ştiinţifică a academicianului I.P. Pavlov şi a colaboratorilor săi

Hotărîrea Consiliului Comisarilor Poporului

Luînd în consideraţie meritele ştiinţifice cu totul excepţionale ale academicianului I.P. Pavlov, care au o imensă însemnătate pentru oamenii muncii din lumea întreagă, Consiliul Comisarilor Poporului hotărăşte:

1. Să instituie, pe baza propunerii Sovietului din Petrograd, o comisie specială cu largi împuterniciri, compusă din tov. M. Gorki, tov. Kristi, responsabilul instituţiilor de învăţămînt superior din Petrograd, şi tov. Kaplun, membru al colegiului secţiei administrative a Sovietului din Petrograd, însărcinînd-o să creeze în timpul cel mai scurt condiţii cît mai favorabile pentru asigurarea muncii ştiinţifice a academicianului Pavlov şi a colaboratorilor săi.

2. Editura de stat va tipări în ediţie de lux, în cea mai bună tipografie din republică, lucrarea ştiinţifică pregătită de academicianul Pavlov şi care sintetizează rezultatele lucrărilor sale ştiinţifice din ultimii douăzeci de ani, rezervînd academicianului Pavlov drepturi de autor asupra acestei opere atît în Rusia cît şi în străinătate.

3. Comisia pentru aprovizionarea muncitorilor va acorda academicianului Pavlov şi soţiei sale o raţie specială, egală în calorii cu două raţii de academician.

4. Sovietul din Petrograd va asigura profesorului Pavlov şi soţiei sale folosinţa viageră a locuinţei ocupate de ei şi va înzestra această locuinţă şi laboratorul academicianului Pavlov cu maximum de confort.

Preşedintele Consiliului Comisarilor Poporului,
V. Ulianov (Lenin)
Moscova, Kremlin
24 ianuarie 1921"

(Lenin despre cultură şi artă,
Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1957)

▲

Editurile All
Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro
EDITURILE All VĂ RECOMANDĂ

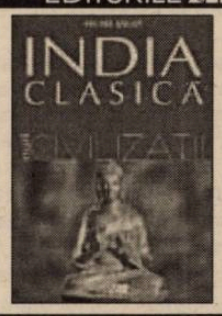

Colecţia MARI CIVILIZAŢII
CĂLĂTORII ÎN TIMP ŞI SPAŢIU, PE URMELE CIVILIZAŢIILOR APUSE!
INDIA CLASICĂ
Autor: Michel Angot
Preţ: 139 000 lei

În aceeaşi colecţie:
Grecia clasică, autor: Anne-Marie Buttin
China clasică, autor: Ivan P. Kamenarovic
Roma, autor: Jean-Noël Robert
Islanda medievală. Vikingii, autor: Régis Boyer
Fiecare volum 129 000 lei

ÎN CE ŢARĂ POŢI FACE CEVA REZONABIL DIN IUBIREA SUAVĂ PENTRU BURTICA TUTUROR UMANISMELOR?

● 95% dintre subiecţii unui sondaj privitor la justiţia din ţara lor au răspuns că ea merge prost. În ce ţară? Nu încape vorbă: în România!... Aş! În Franţa! În Franţa, *„la justice va mal"*. Fiindcă nici o lege nu ne împiedică să ne încalamburghezim în limbile surori – să acceptăm că în România merge prost, *va mal,* vamalul. (**R. C.**)

● Restaurantul „Sport's Pub" din Titan era un exemplu de cum poţi face ceva rezonabil dintr-o fostă „Alimentara". Patronul m-a dat afară săptămîna trecută pentru că intrasem cu... covrigi în mînă. De unde se vede că, totuşi, tot „Alimentară" rămîne. (**C. G.**)

● La singura emisiune de televiziune pe care o mai urmăresc, *Tout le monde en parle* (redifuzată sîmbătă noaptea la ora 2 pe TV5), Thierry Ardisson i-a pus faţă în faţă pe Jean Marie Rouart, ajuns „benjaminul" Academiei Franceze, după cinci eşecuri la bacalaureat şi un prim roman refuzat de 13 edituri, şi pe Marcela Iacub, sociolog la CNRS, autoarea unei cărţi intitulate *Ce-aţi făcut din revoluţia sexuală.* Pe scurt, academicianul (autor printre altele al cărţii traduse în româneşte *Cei care au ales noaptea)* apăra iubirea, „tot ce ne-a mai rămas", iar cercetătoarea susţinea legiferarea prostituţiei şi definirea ei în codul meseriilor. La masă mai erau cinci bărbaţi, care au apărat şi ei cauza iubirii suave. Doamna sociolog a cedat doar cînd reprezentantul Academiei Franceze a întrebat-o: „Şi dacă ar fi vorba de mama sau sora dvs., aţi mai zice că prostituţia e o meserie pentru altele?". (**S. S.**)

● În prima ediţie de anul acesta a emisiunii „Marius Tucă Show" (întoarsă din vacanţă), am putut vedea ce n-am mai văzut de mult: un Adrian Păunescu gudurîndu-se. Deşi o făcea pentru că-l avea alături pe C.T. Popescu, simţeai şi tu nevoia, ca telespectator, să-l scarpini pe burtică. Bun băiat! (**C. P.-B.**)

● Pe TV5, la emisiunea „Kiosque", se discută despre tentaţia Visului American în cazul tinerilor din Europa de Est – şi chiar din ţările arabe; un jurnalist belgian, cu numele de Istvan Fekai, se miră cu glas tare de acest fapt, Europa fiind totuşi – zice dl Fekai, imperturbabil – „teritoriul tuturor umanismelor"... Inexplicabil, nimeni nu-l contrazice! Pardon, poate mi-a scăpat ceva, dar primul război mondial a fost cumva în Florida? Al doilea, în California? Hitler, Stalin şi Ceauşescu s-au născut şi-au trăit în Kentucky, Nebraska şi Tennessee?!?... Uneori, ziariştii spun lucruri trăsnite. (**a. l .ş.**)

DACĂ NOI SÎNTEM STÎLPII TIMPULUI, COLEGII DE PARTID ÎŞI POT PETRECE LUNA DE MIERE LACONIC

● Dacă noi sîntem cu SUA, şi nu cu UE (vezi sondajele şi declaraţiile politicienilor), cum naiba de dolarul scade, iar euro saltă?... Iarăşi un „paradox românesc"? Mai avem nevoie şi de logică. (**a. l. ş.**)

● Părerile despre felul în care mîncăm continuă să tot difere: undeva, în zona Mărăşeşti, s-a înfiinţat un plăcut restaurant vegetarian *(De Light);* pe stîlpii de la Romană s-a mers însă mai departe: „hranavie@email.ro" ne explică, pare-se, de ce mîncarea (nevie) ne „îmbolnăveşte, distruge, omoară". (**I. P.**)

Cu ochii-n 3,14

● Cu toţii am auzit de-a lungul timpului diverse expresii şi îndemnuri, în sălile de cinematograf, la scenele sexy de pe ecran. De curînd, am auzit însă ceva nou. Cînd, după mult suspans, eroul principal din „Servicii complete pentru Sara" (Matthew Perry) o sărută în sfîrşit pe protagonistă (Elizabeth Hurley), din sală a izbucnit un strigăt: „Huo, bă!". (**A. M.**)

● „O să vorbesc singur, în baie, la bideu", ar fi declarat Traian Băsescu colegilor de partid, într-un moment de supărare, în şedinţa de luni a Biroului Permanent (v. *Adevărul,* 4 febr. a.c.). „Dar nu uitaţi să trageţi apa", ar fi venit o replică din sală. Acuarele de partid, cu fond *bleu marin.* (**A. C.**)

● În ajunul Sf. Valentin, unele agenţii de turism lansează oferte pentru lunile de miere: tinerii căsătoriţi şi-o pot petrece, în varianta 5 zile sau o săptămînă, la Băile Tuşnad sau Herculane. (**I. P.**)

● Se fac zece ani şi mai bine de cînd cei mai inteligenţi dintre noi, 'telectualii, nu încetau să se zbuciume: de ce România nu are un Havel? Am supărat pe mulţi prin răspunsul meu laconic, poate prea laconic, aici, în *Dilema:* fiindcă nu am avut un Dubcek! Acum se constată că Cehia n-a mai dat încă un Havel. Toate inteligenţele tac, aproape indiferente, dar mîndre, în continuare, că urăsc determinismul. (**R. C.**)

SE MAI VEDE CEVA DIN POPOR: JUMĂTATE DE CER SENIN ŞI CARTEA DE IDENTITATE A VIITORULUI

● După ce astă-vară Stelian Tănase fusese înlocuit de Oreste, acum aflu că va fi înlocuit cu Adriana Bahmuţan. Patronul postului spune că emisiunea „era mai filozofică, aşa... Se adresa unor oameni care se cam culcă la ora zece. Ştiţi cum e". Ştim că vorbeşte prostii. Şi mai ştim că în ultimele două săptămîni, în emisiunea de după-amiază a drei Bahmuţan a fost invitat de două ori Bebe Ivanovici, preşedinte de Consiliu Judeţean. Emisiunile erau jenante, laude deşănţate, reportaje comandate, tot tacîmul. De unde se vede că dacă eşti corupt, promovezi. Şi se mai vede ceva: dacă şi un şef din Ilfov poate, atunci preţul e mic. Cred că o să-mi comand şi eu o emisiune. (**C. G.**)

● Sondajul Gallup International arată că românii susţin în proporţie de 49% o intervenţie militară împotriva Irakului. La o emisiune a postului Realitatea TV, toţi cei întrebaţi, „oameni simpli, din popor", erau împotrivă: „Americanii aduc peste tot dezastrul, ca în Vietnam", spunea un ţăran bătrîn. „Ce treabă avem noi cu americanii şi congolezii ăia?" (chiar, ce treabă avem cu congolezii?), se întreba altul, toţi fiind pînă la urmă de acord că noi trebuie să ne vedem de treabă, aici, la noi acasă. Exagerează şi Gallup, dar şi realitatea Realităţii e evident manipulată: aşa se construieşte o opinie publică ostilă politicii euro-atlantice. (**M. B.**)

● Eu nu înţeleg fraza din *Evenimentul zilei* (3 feb.): „Potrivit noului statut al UDMR, miniparlamentul (CRU) va fi format jumătate din membri aleşi în mod direct de comunităţile maghiare locale, iar cealaltă jumătate va fi compusă din membri de dreapta". O discriminare pozitivă pentru dreapta? Poate fi o idee pentru alegerile din 2004. Poate doar aşa... (**C. G.**)

● Ultima veste crîncenă, dacă mai era nevoie de încă una, în duminica aceea cînd naveta Columbia sfîşia sinistru cerul senin al Texasului şi simultan, pe pămînt, bucureşteni în transă spărgeau geamurile agenţiilor Loto: călugării răsculaţi la Athos împotriva Patriarhului de la Constantinopol anunţau că sînt decişi să reziste oricît între zidurile mînăstirii. (**R. C.**)

● Anunţ într-o casă de schimb valutar: „Vă rugăm să prezentaţi cartea de identitate sau paşaportul, altfel nu vă putem ajuta". Români, nu disperaţi: pînă şi casele de schimb valutar s-au hotărît să ne ajute, totul e să avem actele la noi. (**M. V.**)

● Joi, 30 ianuarie 2003, o rază de speranţă mi s-a arătat cînd am citit, în *Adevărul,* acest anunţ: „Cerere pentru exprimarea interesului / România / Proiectul Managementul Conservării Biodiversităţii / Consultanţi individuali pentru Programul de Reintroducere a Zimbrului – 1. Ministerul Agriculturii, Alimentaţiei şi Pădurilor, Parcul Forestier Vânători Neamţ invită, prin prezenta, consultanţi individuali în vederea manifestării interesului în furnizarea serviciilor de consultanţă în cadrul Programului de Reintroducere a Zimbrului. Consultanţii interesaţi trebuie să trimită CV-urile şi referinţele la sediul Parcului Forestier Vânători Neamţ (...), de unde pot obţine şi alte informaţii. 2. Consultanţii vor avea cunoştinţe avansate în managementul zimbrului european, din Munţii Carpaţi, şi vor avea cel puţin 5 ani experienţă în domeniu. 3. Poziţiile căutate sunt: a) specialist creşterea zimbrilor; b) veterinar; c) genetician." Dintr-o dată, ca prin farmec, viitorul nu mi s-a mai părut sumbru, ci mai degrabă zimbru. (**D. S.**)

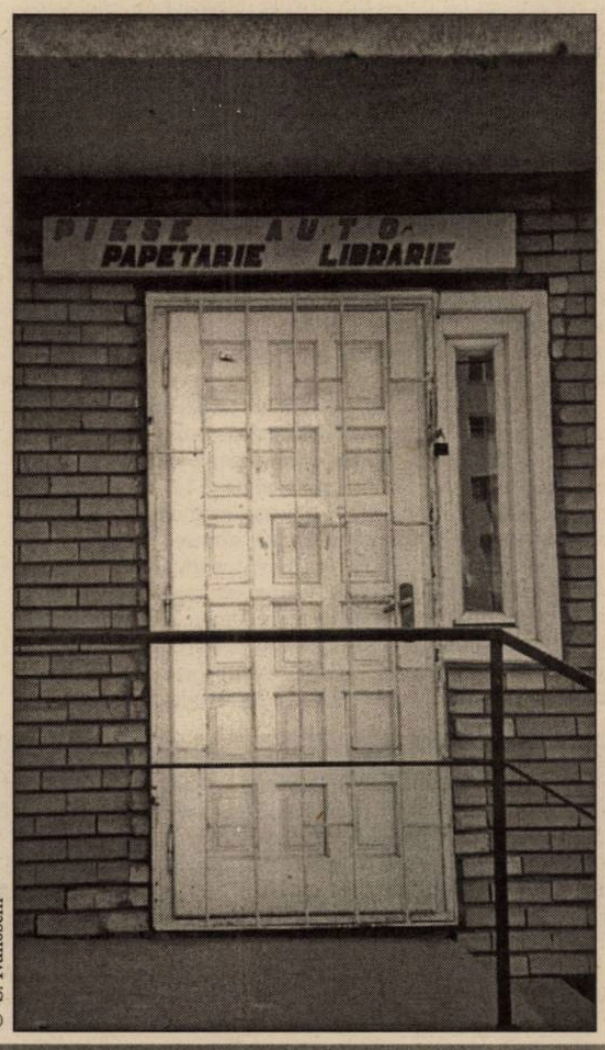

© S. Ivanoschi

Simona SORA

Aliona

– povestea unei clarvăzătoare –

Aliona *vedea* aşa cum alţii repară ceasuri sau fac pîine. Vedea, era *văzătoare*, clarvăzătoare, cum îi spusese singura ei prietenă, o fată înaltă cu ochii verzi, care citea mult. *Vedea* dintotdeauna, chiar dinainte să vorbească şi să spună primele cuvinte: „Tata o pliecat"; vedea pînă să meargă la şcoală, la Chişinău, ca să înveţe să scrie şi pînă să-l întîlnească pe Vasile, cel care o adusese în România, cu două valize noi şi zeci de bocceluţe făcute pînă în ultima clipă. Au stat trei zile într-un demisol din Piaţa Palatului, unde mirosea a şobolan ud, apoi s-au mutat cu ajutorul unui amic al lui Vasile, şef la Liga Studenţilor, în Hotelul Universal.

În casa plină de femei unde crescuse Aliona *să vezi* era la fel de firesc ca a te trezi dimineaţa, a-ţi căni părul sau a asculta radioul. Ea, maică-sa şi bunică-sa aveau un singur rînd de cărţi soioase, uitate de nevasta ofiţerului care trecuse cu compania prin Mălureni, pe vremea războiului. Seara, cînd bunica Alionei îi aducea apă caldă, ea, făcînd pasienţe cu spatele spre uşă, îi spunea femeii zdravene cu cozi groase, prinse în vîrful capului, să lase apa şi să „mestece" cărţile. Bunica Alionei le mesteca şi apoi le ţinea în palme ca să se aşeze. Doamna spunea că aşa se încălzeau şi începeau să spună adevărul. Ce adevăr? se întreba mai tîrziu bătrîna, spălînd-o pe Aliona în aceeaşi vadră în care îi ducea apă cucoanei cu ochii verzi, subţire şi năbădăioasă cu bărba-su. „Adevăruri de femei" – îşi răspundea tot ea. Dac-o mai iubea ofiţerul (o iubea, se auzea noapte de noapte din camera alăturată), dac-aveau să se întoarcă repede la Brăila, de unde era ea, dacă frate-său (unul Lică) o să scape de concentrare. Aşa dorea ofiţereasa, dar femeia singură cu un copil în braţe care îi găzduia vedea mai limpede: înainte să treacă anul frumoasa chiriaşă avea să se întoarcă singură la Brăila, va pune chezăşie casa părinţilor ca să plătească datorii lăsate de bărba-su şi se va apuca de băut. Cărţile uitate de ea în sertarul mesei aveau să zacă acolo ani buni, pînă într-o seară în care fie-sa, de aproape 14 ani, îi spuse la masă, arătîndu-i pîntecele: „O să fac copil".

Dintre toate cărţile de joc, Alionei îi plăcea cel mai mult *Preoteasa*. Seara, după ce maică-sa stingea lumina, o scotea din pachet pe nevăzute şi o ţinea în palme uşurel, pînă se încălzea, apoi tăia celelalte cărţi, rămase în pachet, le întindea pe întuneric şi se uita îndelung la ele, pînă începeau să lumineze ca licuricii. Pe la 10 ani, începu să-şi ridice şi ea părul, ca bunică-sa, aducîndu-şi cozile împletite spre frunte şi lăsînd capetele libere să atîrne din vîrful capului. Semăna astfel cu *Marea Preoteasă* din cărţi, pe piept îşi atîrnase cruciuliţa de argint găsită tot în sertar, iar pe deasupra oricăror haine îşi punea un fel de manta uşoară, din pînză albăstruie, care-i mai acoperea din formele ce începuseră s-o ia razna. Copiii cam rîdeau de ea.

Pe Vasile l-a cunoscut mai întîi maică-sa. Aceasta nu *vedea*, dar se purta ca şi cum ar fi văzut. Uneori, cînd bătrîna era chemată şi nu putea din pricina durerilor de şale care-o încovoiaseră de tot, mergea mama Alionei. Ştia cărţile pe dinafară, făcea cum văzuse, spunea ce auzise. De la un timp, oamenii o chemau mai mult pe ea. Vedea repede, spunea pe înţeles şi se mulţumea cu puţin. Într-o seară în care bătrîna nu se putu scula din pat, mama Alionei se duse cu doi bărbaţi necunoscuţi pînă la Chişinău. O luară cu o maşină mică, albă, cu doar două uşi, pe care o conducea Vasile, un om de afaceri din România. Au mers vreun sfert de ceas şi au oprit în faţa unei case de la marginea oraşului. Femeii i se păru că ştie locul, iar senzaţia n-o părăsi nici cînd ajunse în casă. Intrară într-o sufragerie mare, la masă erau alţi bărbaţi şi vreo trei femei mai mult goale. Vroiau să-l cheme pe unul Piticu, mort acum o lună şi apoi, pe rînd, vroiau să-şi cunoască viitorul. Vasile plătea tot.

Femeii nu-i fu greu să-i convingă de prezenţa Piticului, apoi întinse cărţile şi le spuse pe rînd ce vroiau să audă. Lui Vasile îi ghici ultimul. Urma să se însoare, să facă un drum lung, peste ţări, nu peste mări. Vasile îi tot turna un vin dulce şi rîdea. Dinţii îi sclipeau, înconjuraţi de-o barbă rară. Mama Alionei nu-şi mai amintea cum ajunsese acasă.

Vasile reveni la Mălureni peste cîteva zile, plin de cadouri: cafea în vid, ciocolată nemţească, mai multe cutii cu ciorapi şi o carte mare, groasă pentru Aliona, care tocmai terminase liceul şi începuse să scrie poezii. Cartea era legată în piele, iar pe copertă scria, cu litere aurii, *Cyprianus*. Vasile o cumpărase imediat după '89 de la un bişniţar şi încercase zadarnic s-o plaseze în Moldova. Nimeni nu pricepea limba în care fusese scrisă. Mama Alionei nu mai ţinea prea bine minte ce vorbiseră ei în prima seară, însă nu uitase că Vasile se oferise să-i facă rost fetei de o bursă în România. După o lună, omul de afaceri lăsă să se înţeleagă că ar cere-o de nevastă, iar în octombrie plecară împreună la Bucureşti.

Anul universitar începuse, nu mai erau locuri decît în anul pregătitor. Vasile îi găsi o bursă, iar cu şpaga aferentă făcu rost şi de o cameră cu două paturi în Hotelul Universal de pe Gabroveni, un fost tractir de mîna a şaişpea, transformat în cămin studenţesc pentru şefii Ligii şi protejaţii lor. La cîteva minute de Universitate, fostul hotel, decrepit şi plin de şobolani la etajele inferioare, se rarefia spre etajul trei şi mansardă, unde mirosul fetid trecea în alt regn: amestec lichefiant de gunoaie revărsate şi rîntaş cu untură. Existau şi camere renovate, cu balcon şi baie proprie, dar Aliona şi Vasile au primit o cameră ciudată, un fel de hangar pe colţul de răsărit al clădirii, cu ieşire pe terasa mare.

La fel ca în copilărie, Aliona se simţea invizibilă. Cînd nu chicoteau la trecerea ei pe coridoare (îşi păstrase coafura teutonă şi îi plăcea la nebunie un parfum de trandafiri adus de Vasile din Bulgaria), colocatarii din Universal n-o vedeau. Iar Vasile, după cîteva săptămîni de surescitare, începuse să plece din ce în ce mai des „cu afaceri". Cînd se întorcea dormea sau picta pereţii cu tot felul de figuri fără ochi şi gură.

Într-o după-amiază, rămasă din nou singură „acasă", Aliona auzi o bătaie scurtă în uşă. Sări din pat pînă în mijlocul camerei şi începu să tremure din toate încheieturile. Stătea nemişcată, crezînd că i se păruse. Pe vremuri, la Mălureni, dacă se încorda mai tare, vedea cine e dincolo de uşă, mai întîi o parte, apoi cealaltă, chipul, mîinile. Spunea întotdeauna cine era afară. Acum se încorda zadarnic, căci corpul ei, răsfăţat cu ciocolată, jofre şi cataifuri, nu o mai asculta. Se zburli cît putu, dar degeaba. Cine putea fi? Vasile era plecat de o săptămînă, prietenii lui ştiau unde să-l caute, chiria o plătiseră pe jumătate de an, la telefon nu avea cine s-o cheme. Se auzi din nou un ciocănit scurt şi clar. Aliona întrebă cu un glas palatal: „Cine e?" şi auzi cu stupoare răspunzîndu-i-se: „Diana". Care Diana?, se întrebă Aliona cu voce tare şi în aceeaşi fracţiune de secundă o văzu: Diana, fata subţire cu ochii verzi despre care se spunea (Vasile auzise) că nu mănîncă nimic zile întregi, ca să nu se îngraşe. Cînd îi baţi la uşă, cade de trei ori pînă ajunge să-ţi deschidă. Stătea într-o cameră plină cu cărţi, unde nu primea pe oricine. Erau mulţi care o invidiau, fiindcă luase întotdeauna, fără vreun efort vizibil, bursele pentru care candidase şi cutreierase astfel întreaga lume în cei trei ani de cînd era studentă la Limbi străine. Cînd îi deschise, Aliona văzu în treacăt o umbră filfiind scurt pe umărul ei drept. De cine se ascundea?

Din acea după-amiază şi pînă în noaptea în care Aliona dispăru pentru totdeauna din Hotelul Universal, cele două au fost aproape nedespărţite. Şi tot de atunci Aliona a început să fie căutată mai întîi de studentele din cămin, apoi de foarte multă lume din afară. La început nu lua bani, apoi ceda insistenţelor lui Vasile, care înţelesese imediat că descoperise găina cu ouă de aur. Nu mai pleca aşa de des, plănuia să se înscrie şi el la Drept, deşi avea peste 35 de ani şi multă treabă. Aliona îşi primea clienţii între zece şi două după-masa, apoi dormea dusă mai multe ceasuri, timp în care Vasile avea grijă să n-o trezească nimeni. Nu se mai chemau – cu urlete cît trei etaje duble – oamenii la recepţie, nu se mai rîdea pe coridoare, nu se mai auzea nici o muzică. După-amiază veneau clientele cele mai bune din oraş, unele cărora Aliona le ghicea cîte o oră sau chiar două. Singura persoană care putea rămîne în imensul hangar de pe colţul de răsărit al bezestenului Gabroveni în timp ce Aliona *vedea* era Diana.

Ce vorbiseră cele două fete în ziua aceea în care Aliona – singură acasă – îi deschisese uşa şi-o poftise să intre ca pe-o veche prietenă? Vasile nu putu afla niciodată prea clar, fiindcă Aliona îşi amintea doar că Diana venise să-i ceară cîteva linguriţe de zahăr, intrase şi apoi băuseră o cafea cu coniac. Cum ajunsese Aliona să-i arate cărţile de tarot şi mai ales cartea pe care i-o dăduse Vasile la prima lor întîlnire? Habar n-avea. O rugase fata brunetă cu ochii verzi? Sau chiar ea, care nu avusese niciodată prieteni, se grăbise s-o momească pe vizitatoare? Nici asta nu mai ştia. Ce-şi aducea aminte, în schimb, era faptul că Diana a deschis cartea – pe care Aliona o păstrase ca pe-un talisman – şi a început să citească în româneşte, cu voce tare: „Cartea ocultismului sau Cyprianus, cuprinzînd arta secretă a tălmăcirilor, a prezicerilor, a vrăjitoriei împreună cu descrierea adevărată a călătoriei în Blocksberg şi pe culmile Troll-ului, în care se arată amănunţit cum Botil din Lindenberg a fost călăuzit de forţe nevăzute în noaptea joii verzi în Blocksberg, ce a aflat şi ce a văzut el acolo".

De unde avea Vasile cartea? – întrebase Diana. De la Fondul Secret al Bibliotecii Universitare, aia arsă, se trezi Aliona repetînd ce auzise nu demult, într-o seară, la Cafeneaua Veche, unde Vasile se întîlnise cu mai mulţi amici.

Nimeni n-a putut explica vreodată pînă la capăt cum ajunsese în acea perioadă Aliona cea mai căutată ghicitoare din oraş. Avea o listă de aşteptare de trei luni. La început, întindea doar cărţile de tarot, întotdeauna în formă de cruce, apoi, ajutată de Diana, începuse să deschidă vechea carte pe care-o acoperise cu hîrtie groasă, de împachetat, de frică să n-o recunoască cineva. Aliona arăta cu degetul, Diana citea, calcula şi traducea, iar Vasile lua banii. O dată sau de două ori o obligase pe Aliona să meargă acasă la şeful unui prieten. Luase doar cărţile de tarot şi hotărîse să nu mai repete experienţa. Se umpluseră oricum de bani, Vasile îşi pusese o masă de lemn la ieşirea din cameră şi – sprijinit de calorifer, cu ţigara în colţul gurii – încasa. Cînd administraţia hotelului – unsă cu regularitate, dar la curent cu profitul în creştere – le puse în vedere că nu mai pot rămîne, nefiind nici unul student, Aliona începu să înveţe – tot cu Diana – şi intră în toamnă la Litere. Vasile nu înţelegea de ce Aliona nu vroia să plece din Universal. Îşi puteau lua apartament în centru, puteau pleca la Timişoara, de unde era el. Aliona dobîndise însă trei fixaţii: programul de lucru (după care cădea într-o prostraţie bulimică), Diana (care era neschimbată, doar că începuse să mănînce normal) şi Hotelul Universal. Vasile nu era de acord cu nici una dintre ele, dar n-avea încotro şi nu vroia să riște. De cînd Aliona o primise – fără să ştie – pe una dintre cele mai puternice ghicitoare din Bucureşti, iar Diana, posomorîtă şi glacială, refuzase să traducă din carte, Aliona era convinsă că fără Diana şi în altă parte (ceea ce atunci însemna acelaşi lucru) i s-ar lua darul. Vasile ştia însă mai bine ca Aliona că darul era al neamului lor în care nu se născuseră decît femei şi că n-avea nici o legătură cu cititoarea. Încercase să tragă cu urechea în timp ce ele ghiceau. Nu înţelesese însă nimic din bolboroseala celor două şi îl apucase chiar frica.

De altfel, îi era din ce în ce mai teamă să doarmă noaptea în acelaşi pat cu Aliona. Fata grăsuţă, dar apetisantă, pe care o cunoscuse el la Mălureni se îngrăşase peste măsură din cauza nemişcării şi a dulciurilor de care avea din ce în ce mai multă nevoie. După fiecare şedinţă îngurgita cel puţin o tabletă de ciocolată. Umplea camera, se mişca din ce în ce mai greu, dar îşi pierduse accentul moldovenesc, mai întîi în somn (cînd vorbea fără oprire), apoi şi în timpul zilei. Vasile nu-şi putea explica deloc acea frică pe care n-o mai cunoscuse pînă atunci, mai ales în legătură cu o femeie. De unde apăruse? Nu cumva vrăjitoarea aia o învăţa de rău pe Aliona? Cu mutra ei blîndă şi plutitoare, cu ochii verzi-muştar, cu limbile ei străine de care nu auzise nici dracu'... Ciudat era că simţea frica asta ridicolă doar atunci cînd era singur cu Aliona, noaptea mai ales, cînd, dormind, femeia se ducea spre dulap, scotea cartea furată şi se uita lung şi bovin, fără să scoată vreun sunet. Dimineaţa uita totul, şi frica şi planurile bezmetice pe care le făcea în întuneric.

Numai că Vasile nu era singurul care nu înţelegea. Nimeni din Universal, prietenii lui Vasile, clienţii care se perindau sub privirile îngăduitoare ale administraţiei şi poliţiei de sector, absolut nimeni nu înţelegea rolul Dianei. Nici chiar Aliona nu înţelegea pînă la capăt. Ea *vedea*, Diana traducea. Şi atunci, de ce rămăsese mută cînd nu mai era nimic de tradus, atunci cînd o dusese Vasile cu maşina? *Vedea*, desigur, îl şi văzuse pe tip rupîndu-şi gîtul într-un accident de maşină, dar nu putea să-i spună, nu-şi găsea cuvintele, nu mai putea termina propoziţiile. Era simplu să vadă, o făcuse cu mulţi ani înainte de a primi cartea şi de a apărea Diana. Nu mai putea însă spune oricum şi atunci amuţea cu totul. Imaginile se succedau în faţa ochilor ei, ca atunci cînd derulezi accelerat un film. „Spune ce vezi", îi zicea Vasile. Ea începea să spună: „Văd..." şi rămînea aşa.

Atunci, cu Vasile, făcuse ca maică-sa, se prefăcuse că vede, îi spusese lucruri. Oricum, nimeni nu vrea să audă că o să-şi rupă gîtul. Dar de atunci, nu mai ghicise fără Diana. Iar cînd Diana fu nevoită să plece din Universal (cei de la Ligă îi luaseră camera dublă, pe care o avea de la început, tot de la ei) Aliona amuţi cu totul. Nici nu încercă să mai continue. Contramandă toate programările, spre disperarea lui Vasile care simţea, confuz, că nu îşi făcuse suma. Cînd încercă să ia cartea ca s-o arate unui posibil client, Aliona, care moţăia în faţa unor fondante cam vechi, se ridică, mai mare de două ori ca el, şi îi zise printre dinţi, cu vechiul ei accent, care se întorsese peste noapte: „Sî iei mîna di pi carte!". Iar cînd ea dispăru, în mijlocul unui chef cu foşti şi viitori procurori care vroiau să-şi afle „destinul", la care fusese adusă bine îndopată cu bomboane cu lichior, Vasile regretă doar că luase şi cartea. Era terminată, oricum. Îşi lăsase, în schimb, în sertar cărţile ei soioase, pe care nu le mai luă nici Vasile, cînd părăsi, cu uşurare, Universalul. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 516
14-20 februarie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Diplomaţia culturală

– stări de lucruri –

© D. Stanciu

„Politica tinde să-şi ia drept principiu de bază demonizarea celuilalt, pe cînd cultura tinde către umanizarea celuilalt.“

WOLE SOYINKA

GRATUIT

Andrei PLEŞU – „Pe cine iubeşti mai mult?“ (pagina 3)

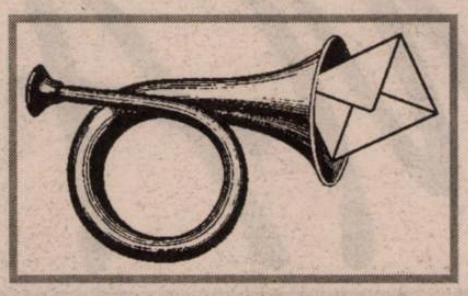

Nr. 511: *Articolul Iaromirei Popovici „Energiile taiji-ului“*

Cel din poză

Stimată redacţie,

Mă numesc Ursu Petre, buzoian de origine. Fiind un cititor constant al revistei *Dilema* – am constatat cu surprindere (măgulitor pentru mine) apariţia mea în nr. 511/ianuarie 2003 în fotografia la articolului doamnei Iaromira Popovici „Energiile taiji-ului“.

Eu sînt un alergător de maraton, încercînd pe cont propriu să mă pregătesc pentru concursurile naţionale şi internaţionale, cu dificultăţile materiale inerente ce presupune acest lucru (alimentaţie corespunzătoare, deplasări etc.).

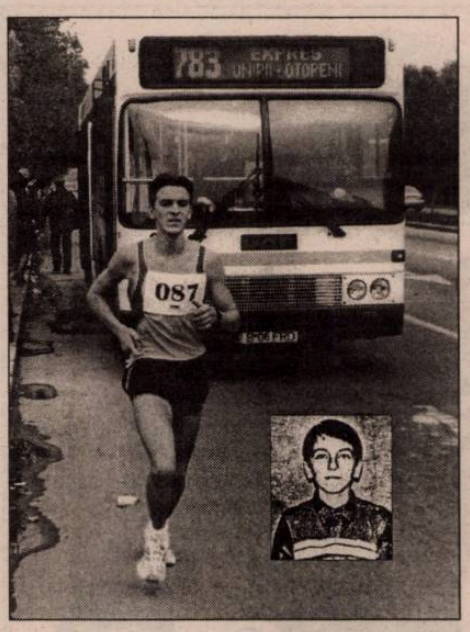

Apariţia mea în revista dumneavoastră, pe care o consider una din cele mai bune publicaţii, prin felul cum „dilemează“ lucrurile, a fost oarecum providenţială, venind într-un moment de cădere psihică, dîndu-mi puterea să continuu, într-o lume plină de frustrări de tot felul. Această apariţie o plasez în zona miracolului (iertaţi-mi patetismul excesiv) – Dumnezeu, după cum afirmaţi dumneavoastră într-o discuţie, se poate arăta „şi la un pahar de coniac“, intervenind în problemele noastre curente.

Aş îndrăzni să forţez o comparaţie (păstrînd proporţiile) între demersul dumneavoastră, avîndu-l ca mentor pe Constantin Noica la Păltiniş, de a vă înscrie în paradigma paideică de atlet al culturii şi demersul meu la propriu care angajează somaticul şi nu numai.

Cu permisiunea dumneavoastră, aş mai risca o comparaţie între *askesis*-ul creştin ortodox al lui Vasile Voiculescu în „Călătoria spre centrul inimii“, acolo unde Sf. Ap. Pavel le explica atenienilor în Areopag că Dumnezeu nu se află departe de noi, ci sîntem, după cum afirma un scriitor antic grec, „din neamul lui Dumnezeu“.

Închei, mulţumindu-vă că revista dumneavoastră, prin apariţia pozei mele, mi-a dat puterea să continuu, să ajung acolo unde mi-am propus.

Petre URSU

com. Cernăteşti, jud. Buzău

P.S. Pentru a demonstra că nu sînt un impostor, adaug o copie după B.I., care probează autenticitatea mea ca persoană.

N. red: Tăcem perplecşi.

Nr. 512: *„Idolii zilei“*

La noi, în Oneşti

Vă scriu conştientă că sînt în paralel cu tematica propusă de *Dilema* pentru următoarele numere. Dar dacă vrem şi o apropiere forţată, probabil că se poate face. Vă trimit o listă care monitorizează cascada de cruzime, violenţă şi agresivitate ce s-a revărsat asupra mea, care sînt un om obişnuit. Vreau să spun că sînt alergică la cele de mai sus. De asta vă şi scriu. Discovery ne prezintă într-o seară un documentar despre Colosseum. Măreţul şi impresionantul edificiu (chiar şi azi prin ruinele sale) era un templu al cruzimii şi violenţei. Se descriu mecanisme complicate care introduceau victimele în arenă: gladiatori, fiare, condamnaţi. Zeci de mii de oameni veneau să savureze acest divertisment. Cum ar fi eternul derby Dinamo-Steaua. Uneori, victimele erau unse cu sînge să fie mai provocatoare etc. Ascendenţa noastră, fie şi parţial latină, nu e chiar de invidiat în acest caz. În nr 512 al *Dilemei,* pag. 15, C. Paul-Bădescu ne propune o carte „Prînzul dezgolit“ şi nu am ocolit articolul, deşi am fost prevenită. Dar aşa e omul. De ce-i spui, de ce-l provoci. Am rămas revoltată. Poate e bine să ştim ce se mai publică prin cele meridiane occidentale, dar nu subscriu. Chiar NU. În *România literară* nr. 3, pag 6 se vorbeşte despre o iubire la Dachau. Acel lagăr al morţii şi al groazei. Iarăşi, imagini de coşmar. Observaţi că nici n-am părăsit blînda şi bătrîna Europă. Pe Prima TV la „Focus“, acum vreo zece zile, se prezintă iar imagini şoc. Am zapat doar după ce am aflat. Un pedofil din America de Sud a fost răpit din celula sa, tîrît, torturat şi în final aprins. I s-a dat foc. Aici era şi o parte bună. Opinia publică a luat atitudine, nu a fost indiferentă la acele fapte care se cuveneau sancţionate. Dar... aşa? Acum, mă întorc acasă, aici la Oneşti, unde numărul cerşetorilor tineri este în creştere. După ce se bat cu pietre şi fluieră printre morminte, reapar la poarta bisericii. Nu oricum. În postură de tătici, cu un prunc în braţe cerşind milă şi mai ales bani. Semn clar că privesc la TV şi au aflat despre concediul de paternitate. Şi, în sfîrşit, în aceeaşi zonă a cerşetoriei. Un copil de vreo 4-5 ani este lăsat duminica, oricît de friguroasă ar fi, pe un sac de rafie într-un loc strategic ales. Pe unde trece lume destulă. Nici încălţări în picioare nu avea. Doar ciorapi. Un pachet de biscuiţi în mînuţa îngheţată şi ceva bani alături. Era atît de frig încît nu era în stare să cerşească. Sonor desigur. În rest...

În privinţa idolilor zilei, aici, în Oneşti avem de doi ani un singur idol: centrala termică de apartament, care este prima mişcare. Ea ne-a captat atenţia şi ne mulţumim cu atît. Restul e aşa cum spune Mircea Cărtărescu. Inflaţie.

Maria NICULESCU

Oneşti

La zi

Apropo de propusul articol 270 C.P.

În 1993, adică în urmă cu 10 ani, şedeam eu liniştit la Catedra de Filozofie a Universităţii din Cluj, într-o seară de vineri, la o întîlnire a Seminarului Hayek.

Seminarul Hayek, constituit cu vreo doi ani înainte şi botezat astfel cu binecuvîntarea scrisă a lui F.A. Hayek, avea o misiune simplă: oferea un grup de discuţii şi un dulap de cărţi (alintat bibliotecă şi dotat cu un sistem de fişe de o naivitate năucitoare) pentru doritorii de lămuriri despre libertate. Cărţile veniseră de pe la agenturi – care americane, care britanice, care franceze – şi autorii lor erau specialişti consacraţi în subversiune: Karl Popper, J.S. Mill, Herbert Spencer, Isaiah Berlin, Milton Friedman şi, nu în ultimul rînd, F.A. Hayek însuşi.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

În vinerea de care vă zic, subiectul era libertatea de exprimare. Era subînţeles că se cădea ca tot omul să aibă voie a zice orice îi trecea prin cap. Ce nu era subînţeles era care anume era cel mai bun fel de a asigura o naţiune că putea face asta fără teamă de represalii. Este libertatea de exprimare un drept în sine sau este mai degrabă o simplă formă a dreptului de proprietate? Să zicem că fondez sau cumpăr un ziar cu banii mei. Scriu ce vreau pentru că este al meu sau scriu ce vreau pentru că oricine poate face asta?

Contează cît timp rezultatul este acelaşi? Ne-am gîndit că da: mai întîi, costurile diverselor metode cu care poţi obţine acelaşi rezultat merită comparate. Apoi, rezultatul nu este neapărat acelaşi. Dacă libertatea mea de exprimare este garantată de dreptul de proprietate asupra ziarului, atunci pot să şi dau afară un angajat care scrie lucruri cu care eu nu sînt de acord. Asta ar fi o limitare a cantităţii totale de voci libere aflate în serviciul naţiunii. Dar dacă libertatea absolută de exprimare a unui astfel de angajat ar trece peste dreptul meu de proprietate asupra mediului sau de exprimare, atunci am avea o altă problemă. Riscul că mediile de exprimare create cu cheltuială să fie astfel efectiv acaparate de angajaţi ar reduce valoarea oricărei investiţii în acestea, şi producţia lor ar scădea corespunzător. Rezultatul ar fi din nou o limitare a cantităţii totale de liberă exprimare aflată în serviciul naţiunii. Care dintre aceste două feluri de a reduce la tăcere voci libere este acceptabil?

Vedeţi, dilema noastră, că studenţi necopţi în varii discipline umaniste ce ne găseam, cu zece ani înainte că articolul 270 să fi fost propus măcar, era una practică: noi încercăm să găsim modelul cel mai bun de a proteja libertatea de exprimare, fără multe pierderi de vreme prin tribunale cînd aceasta ar fi fost pusă la îndoială. Nici nu ne trecea prin cap că în România de după 1989 conţinutul acesteia, adică setul de subiecte admise, ar fi putut fi vreodată îngrădit prin lege. Credeam atunci că era la mintea oricui că riscul de a auzi lucruri neplăcute era un cost acceptat al libertăţii cuvîntului. Ororile suprimării acesteia erau vii şi clare în mintea noastră, şi doar nu le suportasem pentru chiar atît de îndelungată vreme: eram toţi tineri.

Lucrul dracului, ce poate face timpul numai cînd tace şi trece. Doamna Rodica Stănoiu îşi pune acum semnătura pe o ciornă de lege care cearcă a le zice despre demnitatea naţională, şi împarte 2 pînă la 5 ani de temniţă grea oricui o va vorbi de rău. Aşa puţină-i demnitatea naţiei române, că trebuie păzită cu ameninţarea puşcăriei? Atît a reuşit România în ultimii zece ani de libertate? Să-şi dea în petec? Se pare că asta-i părerea doamnei Stănoiu. Nu mă îndoiesc că se bazează pe lungi ore de adîncă introspecţie.

Gabi HUIBER

Atlanta

Replici

Un „3,14“ al lui M. M.

La rubrica „Cu ochii-n 3,14“ din *Dilema* nr. 513/2003 redactorul M.M. se indignează că un „arogant“ agent de pază şi protecţie din noile rame de metrou invită pe un zugrav a cărui unică vină era că avea pantalonii pătaţi de var să părăsească vagonul. „Care e problema?“, întreabă zugravul. Vin de la muncă“. Problema e aceea că şi în alte ţări, unde am trăit cîţiva ani, am văzut zugravi venind de la muncă. Numai că acolo ei îşi scot pantalonii pătaţi de var, îi pun într-o servietă şi îmbracă în locul lor un pantalon curat, evitînd să murdărească hainele celorlalţi călători şi mijlocul de transport. Problema e deci de mentalitate, nivel de civilizaţie, de respect al concetăţenilor. Rog să nu mi se răspundă că zugravii noştri nu cîştigă suficient pentru a avea încă un pantalon de schimb. Iar dacă un redactor al *Dilemei* nu înţelege că zugravul are vina de a se urca în metrou cu pantalonii murdari, problema este a noastră, a tuturor celor care nu ne solidarizăm cu agentul arogant, ci cu zugravul cu pantalonii murdari.

M.A. P.(etrescu)

Răspuns

Stimate domnule M.A. Petrescu,

Ceea ce m-a deranjat în cazul prezentat la „Cu ochii-n 3,14“ a fost, în primul rînd, argumentul agentului de pază, anume faptul că acel călător era tuciuriu (văd că nu daţi importanţă acestui amănunt). Aroganţa acestei pseudo-argumentări depăşeşte – sper că sînteţi de acord – în gravitate păcatul muncitorului de a nu se fi îmbrăcat adecvat. **(M. M.)**

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Diplomaţia culturală (II)**
- **Genocid: martiraj competitiv**
- **Adolescenţii**
- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**
- **Obscenitatea**

Andrei PLEȘU

Pe cine iubeşti mai mult?

Îmi închipui că mai toată lumea a avut de a face, în prima copilărie, cu o întrebare care dă întreaga măsură a imbecilităţii adulte: „Pe cine iubeşti mai mult? Pe mama sau pe tata?“. Venită de la musafiri întîmplători, de la mătuşi zaharisite şi unchi onctuoşi, ba uneori chiar de la părinţii dornici să demonstreze discernămîntul afectiv al progeniturii sau talentele ei demagogice, întrebarea are un răspuns gata făcut: „pe amîndoi la fel!“. Nu că te-ai fi gîndit vreodată să măsori exact lucrurile, nu că ai (sau n-ai) anumite preferinţe. Pur şi simplu vrei să treci onorabil peste această penibilă dilemă şi să te întorci, absolvit, la joacă, sau la tava cu prăjituri.

„De partea cui sînteţi? A Uniunii Europene sau a Statelor Unite?“ Care va să zică o luăm de la capăt! Trebuie să regăsim ipocrizia inocentă a copilăriei, pentru a nu supăra pe nimeni. Mătuşile şi unchii noştri de la Bruxelles şi de la Washington D.C. se apleacă, parfumaţi, asupra noastră, ne ciupesc tandru de obrăjori şi ne pun dinainte întrebarea fatală: „Cu cine ţii?“, „Pe cine iubeşti mai mult?“. Zici Bruxelles, acadeaua atlantică s-a dus. Zici Washington, îşi ia zborul acadeaua comunitară. Te decizi, evident, pentru echidistanţă. (Oricum nu ai în mînă, deocamdată, nici una din cele două acadele, ci doar bucăţele tentante din fiecare...).

N-aveai de unde şti, în clipa cînd scăpai de silnicul menaj comunist, că va trebui să administrezi abil o complicată poligamie capitalistă. În anii dictaturii, îţi era limpede că te afli în infern şi că, dincolo de cortina de fier, de la Viena la Dublin, de la Oslo la Lisabona, de la Paris la New York, e paradisul. „Dincolo“ era teritoriul omogenităţii benefice, în vreme ce „aici“ trăiai sufocat, entropic, anulat de omogenitatea compactă a gîndirii de partid. Visai (fără prea multă speranţă) să apuci să te bucuri de valorile „Occidentului“ şi cînd spuneai Occident nu-ţi trecea prin cap că Germania e una şi Franţa alta, că Europa de Vest şi America de Nord sînt instanţe divergente. Nu-ţi trecea prin cap nici că, într-o bună zi, după ce tutela sovietică se va fi dizolvat, fraţii din Apus vor delibera în ce măsură eşti sau nu european şi te vor invita, în cel mai bun caz, „înăuntru“, ca şi cînd, după al doilea război mondial, ai fi plutit voluntar, în derivă, prin apele exotice ale Pacificului. Trăiseşi cu ideea că Europa se rupsese în două din cauza unei conflagraţii sinistre şi că avuseseşi ghinionul să nimereşti în jumătatea năpăstuită. Cum să-ţi închipui că, după dispariţia graniţei dintre cele două „lagăre“, te vei trezi nu într-o Europă firesc reunificată, ci într-o devălmăşie de „regiuni“ concurente, fărîmiţate prin aprigă discriminare reciprocă: Europa Centrală, Europa de Sud-Est (cu „balastul“ Balcanilor), Europa baltică, „dimensiunea“ sudică a Europei (mai săracă, mai frustrată, mai ţîfnoasă), „dimensiunea“ nordică (distantă, aseptică, sceptică), insula elveţiană, segregaţionistă, şi „grupul de la Vişegrad“, elitist, ca să nu mai vorbim de năbădăile franco-germane, de dizidenţa filo-americană a britanicilor, de echivocurile ucrainiene şi ruseşti sau de amorul neîmpărtăşit al turcilor, cu „străvechile“ lor aspiraţii europene. Europa e, ca să zicem aşa, „legiune“. Şi, ca şi America, e neiubită...

Ştim ce înseamnă asta. Şi noi ne-am simţit neiubiţi. Mai întîi la Yalta, cînd am fost distribuiţi în rolul victimei fericite, pentru a recompensa victoriile aliaţilor sovietici şi pentru a testa soluţia aurită a comunismului. Apoi în anii '50, cînd aşteptam în puşcării o salvatoare invazie americană, apoi sub Ceauşescu, cînd el era o interesantă sulă în coasta Uniunii Sovietice şi ditamai buldozărul în conştiinţele şi buzunarele noastre, apoi la Madrid, în 1997, apoi la Washington, în 1999. În definitiv, ţările Uniunii Europene ne iubeau mai mult înainte de 1989, cînd eram rudele condamnate din Est, sacrificaţii unui totalitarism care potenţa, prin contrast, democraţiile Vestului. Acum, cînd am devenit „candidaţi“, iubirea s-a mai potolit. Ea a devenit „exigenţă“, „ajută-te ca să te pot ajuta!“, negociere în vederea unei eventuale aderări. Şi totuşi...

...De la o vreme, stafia amorului bîntuie prin Europa şi prin întreaga lume. Statele Unite ne anunţă că am devenit mai importanţi decît ţările occidentale. Noi, românii şi bulgarii, polonezii, ungurii şi cehii, noi esticii sîntem sarea pămîntului. *Coup de foudre!* Nu însă „amor la prima vedere“, ci amor tomnatic, de ultimă instanţă, „amor la o atentă revedere“ a situaţiei. Cine se aştepta la acest extaz obosit, oarecum pervers, de care avem parte spre spartul tîrgului? Noi credeam că avem probleme economice, sociale, politice. Aş! Avem probleme sentimentale. Nu ştim pe cine să iubim mai întîi. Dar cu ajutorul lui Dumnezeu ne vom descurca. Avem destulă experienţă în chestii „de suflet“... Am pupat mult şi pe mulţi de-a lungul zbuciumatei noastre istorii. Vom şti să pupăm şi de-acum înainte ce trebuie pupat. Mai ales dacă, măcar din cînd în cînd, ne mai pică şi nouă cîte ceva, de-o supă caldă, de-o nuntă politică, de-un parastas. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Fucking reality![1]

Nimic din ceea ce este uman (adică apare pe sticlă) nu ne poate fi străin; iar dacă aţi deschis televizorul măcar o dată pe lună, măcar la un film, la întîmplare, nu se poate să nu ştiţi despre ce vorbesc. *Fucking*, adică, aşa cum suna o traducere, *pe mă-sa*. E cam vulgar, da' mulţi. Aşa că nu vă mai revoltaţi degeaba!

Să trecem însă peste aceste convenţii preliminare şi total desuete pentru ca să ajungem la problemă. Problema mea.

Ea a început în urmă cu cîteva seri cînd, urmărind unul dintre filmele noastre cele de toate zilele, mi-a atras atenţia un *fucking* mai aparte, ieşit brusc în evidenţă din seria monotonă a sinonimelor: *fucking fuck* (vrînd să însemne, din cîte se putea înţelege din context, *pe bune)*. Ei, m-am gîndit eu în sinea mea, nici *fuck* nu mai e ce-a fost pe vremea mea; acum trebuie să fie *fucking fuck* ca să priceapă lumea că e pe bune, e de-adevăratelea, adică nu aşa, vorbă-n vînt, ce mai, pricepeţi ce vreau să zic!

Acest straniu pleonasm mi-a deschis însă ochii: *fucking* nu mai este de mult ceea ce mintea noastră perversă îşi imaginează încă, ci cu totul altceva, mai profund şi mai nobil, într-un fel. Este un soi de particulă ontologică, de *esse* metafizic, dar fără metafizică: el dă greutate lucrului, îl face să fie cu adevărat ceea ce este, adică demn de luat în consideraţie: *it's fucking true, man!*

Bine, bine, dar de ce a ajuns taman mult prea omenescul *fucking* să joace acest rol semantic complex şi subtil? În lumea coerentă a cuvintelor nimic nu este întîmplător, aşa că trebuie să existe o explicaţie şi în acest caz.

Primul lucru care îţi vine în minte este de-a dreptul denotativ: în sensul său etimologic, ca să spunem aşa, *fucking* te trimite la un act de posedare. Am putea spune deci că este – sau merită a fi – doar ceea ce face – sau poate să facă – obiectul unei posedări mentale, simbolice: *fucking* ceva scoate acel ceva din virtualitatea monotonului şi nesemnificativului şi-l ridică la demnitatea unui ceva care merită să existe – în bine sau în rău, în vesel sau în trist, dar să existe – pe scena acestei *fucking life*.

Următorul lucru care îţi vine apoi în minte, pornind de aici, este o incipientă, dar învîrtoşată mişcare de sincronizare a culturii române prin inventarea acelui energic *ce vrea muşchii mei*. Desigur, *muşchii* româneşti nu au încă toată plasticitatea semantică şi stilistică a *fucking*-ului american, dar şi noi sîntem doar o democraţie proaspătă. Există însă o certă convergenţă de miză: un lucru *este* în măsura în care este posedat prin visele corpului meu; restul nu este – sau este doar o lucrătură duşmănoasă şi contingentă. Cînd nu mai eşti sau nu te mai poţi simţi parte a corpului politic, recursul la realitate se face prin fantasmele corpului tău fizic[2]. Realitatea este proiecţia unui *machismo* simbolic şi asexuat.

La o conferinţă în State, impertinentul Baudrillard, întrebat cum vede el alienarea în tot acest peisaj, a început să rîdă: *Alienarea? He-he, good old times!...*

1. Aceste rînduri nu pot fi citite de părinţi decît cu acordul copiilor. Copiii ştiu de ce!...

2. Pentru mai multe detalii, înapoi la *fucking* Foucault!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Alegeri raţionale

Ipoteza scandaloasă de la care pleacă acest articol afirmă că implicarea parlamentarilor în afaceri, în Consilii de Administraţie (CA) şi folosirea influenţei politice în aceste afaceri este cel mai raţional şi cel mai probabil comportament. Şi doar plecînd de la această idee poate fi limitat fenomenul.

Să aplicăm una dintre cele mai cunoscute teorii pe care modernitatea filozofică a dat-o: alegerea raţională. Omul politic se vede pus în faţa opţiunii de a intra într-un CA. Are de cîştigat bani mulţi, comparativ chiar cu salariul de deputat. Aceşti bani îi asigură posibilitatea de a cotiza la fondurile de partid, deci să supravieţuiască în sistem. Există şansa să piardă ceva? Nu. Pentru că: a) legea nu îl obligă să îşi declare apartenenţa la CA; b) chiar dacă un ziarist descoperă acest lucru, tot nu există sancţiuni legale; c) chiar dacă ar exista asemenea sancţiuni, parlamentarul se bucură de imunitate parlamentară; d) chiar dacă nu ar exista imunitatea parlamentară, s-ar aplica imunitatea *de facto* pentru oamenii puterii, pe care poliţiştii şi procurorii au înţeles-o de mult. Deci sancţiunile legale sînt puţin probabile. Mai există trei feluri de posibile sancţiuni: cele politice, expunerea la ruşinea publică şi cele venite dinspre propria conştiinţă.

Electoratul românesc este ineficient pe post de controlor şi asta nu numai din cauza votului pe liste, ci pentru că simplul control nu se poate efectua în absenţa informaţiei şi interesului. Publicul nu a auzit sau a auzit vag de Sandu Alecu, Filip Georgescu, Nelu Pujină sau Gheorghe Suditu, cîţiva dintre parlamentarii PSD chestionaţi de *Adevărul* şi *Evenimentul zilei* săptămîna trecută. Iar dacă ar auzi totuşi, publicul ar afla din presa locală că aceştia sînt oameni cinstiţi care dau de muncă populaţiei. Presa locală este aproape în totalitate controlată politic, iar audienţa ei însumată e mai mare decît a presei centrale. Sancţiunea dinspre şefi este iluzorie, partidul ca atare a demonstrat că nu are de gînd să facă ceva pentru a lămuri situaţia, iar faptul că preşedintele Iliescu le bate vag şi la modul general obrazul nu este suficient. Mai mult, apare o întrebare absolut raţională: de ce să mă retrag eu cînd toţi fac ca mine? Rămîne propria conştiinţă. Răspunsul facil şi greşit afirmă că aceşti oameni nu au conştiinţă, sînt bestii umane şi vampiri care sug sîngele poporului. Teoria alegerii raţionale nu ţine însă cont de conştiinţă. Iar psihologia politică pleacă de la simpla observaţie că fiecare îşi modelează conştiinţa în funcţie de interes şi, deci, reţine din realitate acele informaţii şi aspecte care îl ajută să interpreteze realitatea astfel încît să-şi motiveze propria acţiune. Altfel, omul ar fi într-o stare numită disonanţă cognitivă.

Parlamentarii s-au convins sincer şi interesat că amestecul dintre politică şi afaceri nu implică nici o problemă morală. Iar justificările servite celor două ziare sînt variate: a) justificarea legalistă („deocamdată fac ce este legal, ceea ce legea nu interzice“ – Constantin Teculescu); justificarea de tip „Ce, eşti tîmpit!?“ („cum să renunţăm? cine să le administreze, soacra, cumnatu'? – Nelu Pujină); justificarea specialităţii („sînt printre singurii specialişti în drumuri şi poduri din aceste CA“ – Radu Pricop); justificarea unei entităţi superioare care depăşeşte propria capacitate de înţelegere, mai simplu spus justificarea partidu' e-n toate („nu cred că partidul va lua o asemenea decizie“ – Viorel Balcan; „aştept hotărîrea organizaţiei centrale de partid. În funcţie de aceasta, mă voi conforma fără obiecţii“ – Gheorghe Suditu; „bineînţels că îmi voi da demisia dacă aşa consideră partidul că este bine“ – Costel Ţocu); justificarea realistă („oricum, tot eu sînt acţionar, nu?“ – Culiţă Tărîţă); justificarea sistemică („trebuie să fim conştienţi că un politician fără surse de venit este un om vulnerabil“ – Ioan Seche).

Bineînţeles că se pot găsi contraargumente la fiecare dintre justificări, dar nu contează cine are dreptate, contează că oamenii au interpretat realitatea în favoarea lor şi e greu să-i urneşti din această situaţie. Fără riscuri reale dinspre societate şi împăcat cu sine, omul trebuie să aleagă. Şi numai indivizii nereprezentativi ar avea o dilemă, acei inşi care strică mereu în practică calculele alegerii raţionale, dar care din fericire sînt foarte puţini. Avînd în vedere toate aceste raţionamente, e clar că cea mai probabilă alegere este implicarea în afaceri. Următorul pas, folosirea influenţei politice pentru prosperitatea afacerii proprii sau a societăţii în al cărui CA ai fost cooptat, poate fi demonstrat la fel de logic, riscurile legale devin *de jure* mai mari, dar *de facto* rămîn nesemnificative, iar justificarea „aşa fac toţi“ este mult mai utilă deşi niciodată nu ar putea fi susţinută la ziar.

Cam aşa ar arăta o analiză minimală de la care se poate porni cînd se proiectează politicile anti-corupţie. Doar modificînd sistemul de recompense şi sancţiuni, adică umblînd la modul în care interesul şi alegerea raţională modelează acţiunile, se poate schimba comportamentul. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Cain şi Abel în versiune bilingvă

Numai soarele globalizării putea pune în lumină similitudinea dintre Roma şi Satu Mare. Totuşi, abia se stinsese ecoul sudalmelor pe care socialdemocraţii din România şi le adresau în Cetatea Eternă, imprimînd dezbaterilor din Internaţionala Socialistă o notă de pitoresc transeuropean, că în îndepărtata urbe transilvană izbucnea o altă gîlceavă purtată în limba lor maternă de diferite facţiuni ale maghiarilor din România reuniţi spre a pune la cale viitorul solidei lor confrerii, UDMR.

Flancat de premierul budapestan care saluta asistenţa în limba română şi de cel bucureştean chinuindu-se să îngaime un salut în limba care se vorbeşte dincolo de Vama Borş, preşedintele UDMR îi scruta pe cei prezenţi, încercînd să-i deosebească pe cei care îl vor susţine de cei care îl vor ataca. Principala sursă a pericolului nu mai consta, ca odinioară, în fricţiunile de la vîrf, ci în riscul înstrăinării vîrfului de masa alegătorilor. Perpetuarea lui în funcţia de cel mai longeviv şef al unei formaţiuni politice stîrnea iritarea unora dintre vechii colaboratori, ca şi pactul mereu reînnoit cu puterea căreia îi pretindea an după an aceeaşi Universitate în limba maghiară ori aceleaşi formalităţi pentru obţinerea certificatului de maghiar, revendicări care îi interesau tot mai puţin pe maghiarii de rînd copleşiţi, ca şi concetăţenii lor majoritari, de scăderea veniturilor, nesiguranţa locului de muncă sau costul exorbitant al taxelor de întreţinere.

Fenomenul de destrămare a bazei a accentuat tendinţa de disoluţie politică a vîrfurilor. Aici, în faţa vechii conduceri statutare, se ridicau ameninţătoare două forţe contestatare: veşnic blasfematoriul episcop reformat şi un confuz grupuscul de parlamentari rebeli care, nesiguri de identitatea lor, treceau de la titulatura de reformişti la cea de radicali, fără să se oprească la nici una. Îndîrjirea episcopului degenerase în gesturi paroxistice ajungînd la scena paradoxală în care preşedintele de onoare al prezumtivei organizaţii etnico-politice maghiare îl dă în judecată pe preşedintele activ. Instanţa îl achită pe inculpat, conflictul pentru putere dintre minoritarii maghiari fiind tranşat de justiţia majoritară şi căpătînd în acelaşi timp o pronunţată tentă religioasă.

Deşi agitată ca o bîtă de base-ball, cîrja episcopală nu a izbutit să-i transforme pe reformiştii-radicali în sprijinitorul necondiţionat de care părintele ducea atîta lipsă. Ratarea acestei şanse s-a vădit cu toată cruzimea în secvenţa reuniunii de la Satu Mare. Aici, după ce anunţaseră că vor absenta, reformiştii-radicali au intrat în sală, dar au boicotat tribuna, pe cînd episcopul îşi îndoctrina enoriaşii în biserica reformată din apropiere. Celor care cereau excomunicarea lui, preşedintele activ le-a răspuns printr-un refuz de o perfectă diplomaţie: UDMR nu îşi elimina preşedintele de onoare, ci punctul din statut care preconiza existenţa acestei funcţii. Şi astfel, în ediţia ei de la Satu Mare, străvechea răfuială dintre Cain şi Abel se încheie (pentru moment) fără vărsare de sînge. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Libertatea presei în Europa

De curînd, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei şi-a publicat raportul despre „Libertatea de expresie în mass-media din Europa". (www.assembly.coe.int). După unele consideraţii generale, raportul prezintă problemele pe ţări, în ordine alfabetică. Apar aşadar şi statele care, privite de pe malul Dîmboviţei, par fără probleme. Şi totuşi: în Belgia, Marea Britanie, Portugalia, Franţa, Germania au fost cazuri în care jurnaliştii au fost chemaţi în justiţie pentru că nu au vrut să dezvăluie sursele de la care au obţinut unele informaţii. Italia „este un caz special", spune Raportul, din cauza conflictului de interese generat de faptul că premierul Berlusconi este totodată cel mai mare patron de media. Suratele noastre aspirante la statutul de membre ale UE au probleme asemănătoare cu ale noastre: legislaţie proastă, imixtiuni ale autorităţilor în mass-media publice, diverse forme de hărţuire a jurnaliştilor şi ziarelor incomode (procese, inspecţii fiscale repetate etc.). De exemplu, de la premiantele Slovenia, Cehia şi Polonia pînă la Bulgaria, colegă cu noi în „promoţia UE 2007", se înregistrează tentative ale guvernelor de a-şi vîrî nasul în treburile televiziunilor de stat ori agenţiilor publice de presă. Bineînţeles, este şi România pe listă, cu problemele cunoscute: în primul rînd condamnarea penală a insultei şi calomniei, APCE recomandînd din nou autorităţilor române să se civilizeze la acest capitol. (E menţionat, ca exemplu de îngrădire a libertăţii de expresie, şi „cazul OTV"; în ce mă priveşte, rămîn la părerea mea: bine că s-a desfiinţat!). În fine, în ţările fostei Uniuni Sovietice există probleme şi mai grave – jurnalişti şi manageri din mass-media ucişi sau dispăruţi misterios şi altele asemenea.

Observăm că, pe măsură ce mergem dinspre Vest spre Est, problemele se complică: guvernele sînt mai rele, abuzurile mai mari, mijloacele de acţiune împotriva presei libere mai dure. Imaturitatea democratică, lipsa de reacţie a cetăţenilor, „neaşezarea" societăţilor sînt cîteva dintre cauze. Probabil că pentru noi, esticii, e surprinzător să descoperim că şi în Vest sînt probleme. Tendinţa de a limita libertatea de informare poate apărea unde cu gîndul nu gîndeşti, în ţări cu tradiţii democratice impresionante. N-aş vrea să fac acum filozofie de doi bani despre libertate şi despre cei care i se împotrivesc, dar o simplă trecere în revistă a rapoartelor realizate de diverse asociaţii şi a „cazurilor de presă" mai frecvente arată o înclinaţie intrinsecă a guvernelor/autorităţilor/instituţiilor statului de a nu comunica toate informaţiile, de a oferi uneori doar informaţiile care convin ori de a le manipula: există, în chiar fibra structurală a puterii, impulsul de a se autoproteja, iar una dintre formele eficace este ascunderea informaţiilor. Chiar Comisia Europeană, de pildă, este adesea acuzată de lipsă de transparenţă. Cu o perfidie „bizantină", guvernele noilor democraţii îşi găsesc în problemele care încă mai apar în Occident scuza perfectă pentru orice găinărie locală, după raţionamentul „păi dacă ei, cu tradiţia lor, fac chestii de-astea, ce pretenţii mai au de la noi, începători într-ale democraţiei?". Adesea exemplele proaste din ţările UE sînt invocate pentru a cocoloşi propriile neputinţe: aşa, de pildă, se citează prevederi din legea presei din Franţa – uitînd să se precizeze că e o lege din 1881, iar în prezent e doar „pe hîrtie", nemaiaplicîndu-se în practica judiciară. Tot aşa, ministrul Justiţiei din România a invocat legea italiană pentru a justifica sancţionarea penală a insultei şi calomniei: e o lege, de asemenea, veche, de la începutul anilor '60, rămasă şi ea tot „pe hîrtie", cu o recentă şi nefericită excepţie: un jurnalist a fost condamnat la închisoare pentru „defăimare" din cauza unor articole de prin anii '80 în care semnala legături dubioase între oameni din Justiţie şi Mafia. Probabil că instanţele superioare vor repara eroarea; în orice caz acest exemplu, deşi pare un argument în favoarea Ministerului Justiţiei (pe logica de tip „uite, şi la ei..."), arată un singur lucru: că trebuie să ne luăm modelele de la democraţiile solide şi aduse la zi cu legislaţia, nu de la cele rămase în urmă.

Pînă la urmă, asemenea rapoarte sînt bune nu doar pentru că fac publice cazuri şi probleme care altminteri ar risca să fie muşamalizate, dar şi pentru că se pot face comparaţii cu alte ţări şi, astfel, ne putem da seama mai clar ce vrem să devenim. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

O lume dispărută (II)

Dintre siluetele care mai apar în cartea de memorii a lui Henry Muller să mai reţinem pe aceea a suprarealistului Philippe Soupault, despre care aflăm că era vărul lui Louis Renault, constructorul de automobile; fidel ideologiei grupului suprarealist, Soupault se lansa în atacuri antiburgheze devastatoare, vărul său fiind o ţintă privilegiată. Altfel, scrie Muller, Soupault era de un *savoir-vivre* şi de o politeţe desăvîrşite, tocmai datorită educaţiei lui cît se poate de burgheză. Prin birourile Editurii Grasset trece şi Curzio Malaparte, de o eleganţă căutată, volubil, ironic, dar, în intimitate, mult mai puţin sigur de sine, înclinat către solitudine şi melancolie. La fel, Stefan Zweig dădea impresia unei vitalităţi debordante, părea fericit şi plin de încredere în viitor („Mă simt bine – îi declară el lui Muller – oriunde nu sînt nazişti; oricum, ei nu vor reuşi să mă ruineze; cărţile mele îmi vor aduce drepturi de autor în toate ţările. Naziştii vor crăpa înaintea mea"); sinuciderea lui în Brazilia, în 1942, îl suprinde pe Muller, care constată că nu bănuise ce se ascundea în spatele surîsului şi al optimismului scriitorului austriac. În schimb, Drieu la Rochelle, pe care îl întîlneşte în vara lui 1944, poartă deja pe faţă semnele desperării: fostul *dandy* cuceritor e dezabuzat şi parcă îşi pregăteşte sfîrşitul (se va sinucide în 15 martie 1945, după ce făcuse încă trei tentative nereuşite).

Lumea aceasta e şi una a vieţii mondene, de o strălucire şi de un rafinament pe care cu greu le mai imaginăm astăzi. Iată, de pildă, recepţiile pe care le dădea, în fiecare joi, Marie-Louise Bousquet; se întîlneau acolo mai toţi cei ce aveau un nume în literatură, Valéry, Mauriac, Maurois, Cocteau, Léon-Paul Fargue şi mulţi alţii. Antoinette Gentien primea în fiecare seară, iar saloanele ei erau deschise atît artiştilor cît şi pesonajelor din înalta societate. Suprarealiştii, în frunte cu Aragon, erau prezenţe familiare, în ciuda declaraţiilor lor politice radicale. Mama Antoinettei, doamna Gillou, avea şi ea un salon foarte frecventat; de un umor feroce, i se atribuie aceste vorbe pe care le-ar fi spus la înmormîntarea soţului ei, în timp ce mergea în urma dricului: „Ia te uită! De multă vreme nu mai ieşisem împreună în oraş!".

Bernard Grasset, în perioada de dinaintea gravelor crize de depresie, îşi invita prietenii la masa de prînz în apartamentul lui – mai curînd boem – din strada Rosa-Bonheur. La unul din aceste dejunuri, invitat de onoare fiind un explorator american excentric, William Seabrook, se mai aflau romancierul Emmanuel Bove, academicianul André Bellessort, Louis Brun, mîna dreaptă a lui Grasset, precum şi Martha Bibescu. Dejunul începuse cu peşte rece cu maioneză. Vorbind şi gesticulînd, punctîndu-şi respectuos discursul cu „chère princesse", Brun o stropeşte la un moment dat cu maioneza pe ilustra invitată. Bellessort, academicianul, nu ştia englezeşte, iar conversaţia lui cu exploratorul american începuse să fie de un ridicol enorm. Martha Bibescu, notează Muller, îi fixa din cînd în cînd pe fiecare dintre comeseni „aşa cum o regină indulgentă îi priveşte pe supuşii ei prost crescuţi, dar pitoreşti". După prînz, prinţesa îl invită pe tînărul Muller, spre marea lui supriză, să facă o primbare pe jos prin Bois de Boulogne. I-a vorbit mai ales despre abatele Mugnier, despre Parisul începutului de secol, acel Paris pe care îl regăsim în Proust, şi a dat semne de iritare numai cînd venea vorba de Elena Văcărescu, al cărei nume nici măcar nu-l pronunţa, desemnînd-o doar printr-un dispreţuitor *„l'autre"*. Relaţiile lui Grasset cu Martha Bibescu erau foarte strînse: îi prefaţase o carte şi îi ceruse (iar prinţesa îi îndeplinise rugămintea cu maximă eficienţă) să intervină pe lîngă Paul Souday, celebrul critic de la *Le Temps*, să scrie favorabil despre romanul lui Radiguet. Grasset venise pentru afaceri, în iunie 1914, la Bucureşti, unde trăsese la hotelul Bulevard (iau informaţia din biografia pe care i-a consacrat-o, în 1989, Jean Bothorel). Se pare că nu a mai revenit în România, deşi s-ar fi putut număra printre invitaţii Marthei Bibescu la Mogoşoaia, alături de, spre exemplu, André Thérive, unul din colaboratorii săi apropiaţi. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Totalitarismul acestui secol (II)

Într-unul din articolele sale*, Vladimir Tismăneanu identifică nouă ameninţări la adresa unităţii Europei, rezultate din procesul complicat şi adesea inconfortabil al căderii comunismului şi al tranziţiei ţărilor din Est către democraţia liberală şi economia de piaţă. Fiecare din aceste nouă pericole, odată realizate, devin trăsături ale totalitarismului viitorului. Printre ele, *„puterea gîndirii magice"* care ar influenţa încă, în bună măsură, gîndirea oamenilor societăţii post-comuniste. *„Dispariţia ideologică a structurilor leniniste lasă în urmă un haos cultural în care apar constructe sincretice care îşi au rădăcina în moştenirea adesea iraţională a autoritarismului pre-comunist şi comunist"*, scrie Vladimir Tismăneanu. În context, autorul vorbeşte anume despre apariţia alianţelor politice „contra naturii", aberante – partide de stînga în bună tovărăşie cu cele de dreapta împotriva altor partide de stînga etc. Afirmaţia lui Vladimir Tismăneanu are, însă, o bătaie mai lungă. Este vorba despre iraţionalitatea reacţiilor conştiinţei brusc eliberate după o îndelungă captivitate, iar, în lectura noastră, tocmai în această iraţionalitate se originează totalitarismul. E ca şi cum Răul care tocmai a trecut a lăsat în urmă, dacă nu premise pentru revenirea sa, măcar cicatrici care acoperă, hidos, handicapuri peste care se poate oricînd reclădi monstruosul.

S-a scris mult despre lipsa de spectaculozitate şi, prin asta, despre lipsa de atractivitate a ideilor democraţiei liberale. Raymond Aron şi, la noi, Cristian Preda au excelente pagini despre asta. Totalitarismele, toate, fără excepţie, sînt spectaculoase, provocatoare, „gîdilă" substratul utopic al gîndirii noastre, „umblă" la mituri din adîncul fiinţei noastre, fac apel la sentimente intense. În contrast, ideile liberalismului democratic sînt cuminţi, „de bun-simţ", raţionale. Gîndirea liberală pare slabă tocmai prin faptul că temeiul ei e toleranţa, non-violenţa, acceptarea, negocierea intereselor raţionalizate. Tipul de entuziasm colectiv stîrnit de liderii politici care sînt produşi de aceste două tipuri de gîndire este, în acest sens, elocvent. Marile figuri care au mişcat inimile tinerilor secolului XX au fost Hitler, Mao sau Che Guevara şi nu Adenauer, Jean Monnet sau Ronald Reagan. Se citea Marx în broşuri clandestin-revoluţionare, bune de ţinut în buzunarul paltonului şi nu Weber în volume consistente, aşezate în rafturile marilor biblioteci. La fel astăzi. Punem la îndoială cuvîntul lui Tony Blair şi informaţiile furnizate de Colin Powell cu mult mai multă uşurinţă decît chestionăm sinceritatea lui Saddam Hussein. Spiritul cartezian lucrează serios cînd vine vorba de o ştire venită de la Washington şi e complet amorţit cînd ceva vine dinspre Bagdad. E mult mai chestionată expunerea lui Powell de la începutul lui februarie decît declaraţia depusă de Saddam cu privire la propriu-i arsenal militar, în decembrie. Nu e ciudat? Există o fascinaţie a dictatorilor, a oamenilor de mînă forte, a nebunilor absorbiţi de un vis în numele realizării căruia sînt gata să ucidă. Temeiul totalitarismului nu stă nici în condiţiile economice (greşesc cei care originează dictaturile în sărăcie şi frustrare), nici în condiţiile sociale (deşi e un pas serios spre dictatură, creşterea rolului politic al sindicatelor nu e nici ea suficientă), nici măcar religioase (oricît de tiranic ar fi *homo religiosus* din noi, nu avem suficiente elemente să vorbim despre rolul determinant al credinţelor şi sentimentelor religioase în fundamentarea totalitarismului). Rădăcina totalitarismului stă în capacitatea noastră de a ne lăsa convinşi prea uşor de utopii şi de a admira imediat revoluţiile. Formele minţii noastre sînt cele care produc şi consolidează dictaturile.

Experienţele totalitare ale secolului trecut au eşuat pentru că nu au reuşit să controleze în întregime mintea oamenilor. Acolo unde manipularea intelectuală şi culturală nu a reuşit, sistemele totalitare au încercat cu închisoarea, persecuţia sau chiar asasinatul. Nu a mers. Este, deci, de aşteptat ca totalitarismul viitorului să fie încă şi mai performant în confiscarea minţilor şi mult mai nuanţat în privinţa represiunii fizice. În datele lor biologice, oamenii se vor simţi mai confortabil în noul totalitarism.

Deja, putem vedea semnele noului tip de totalitarism. Astăzi Saddam Hussein lansează lumii apeluri la pace. Bineînţeles că orice om normal preferă pacea războiului. Pe această normalitate, Saddam îşi clădeşte pledoaria. Saddam, cel care a început două războaie în zece ani invadînd Iranul şi Kuweitul, cel care a folosit arme chimice împotriva civililor în propria-i ţară, cel care umblă prin misiti să cumpere elementele armei nucleare (România şi Slovenia au confirmat deja), el vorbeşte despre pace. O bună parte a Occidentului, civilizaţie a păcii şi respectului pentru individ, e deja sedusă. Saddam pare multora un pericol mai mic şi el ştie asta. Urgenţa vine dinspre reţelele teroriste care au, azi, o mare autonomie faţă de guverne.

Totalitarismul este, astăzi, difuz. Se răspîndeşte ca un gaz inodor produs de o armă biologică. Ce va urma?

---

* „Discomforts of victory: democracy, liberal values and nationalism in post-communist Europe" apărut în *West European Politics*, numărul 2 din aprilie 2002.

▲

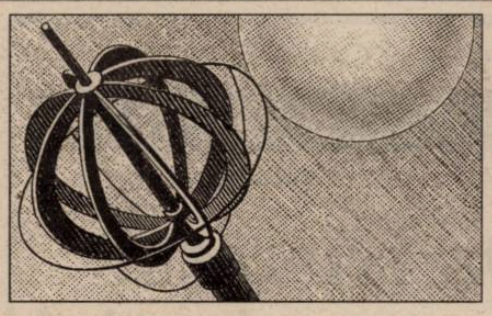

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un dictator incompetent

În urmă cu un an, într-o tentativă nereuşită de lovitură de stat, Chávez a fost arestat şi, după 24 de ore, eliberat; el şi-a reluat prerogativele funcţiei şi opoziţia a trecut la organizarea străzii pentru a obţine demisia celui considerat a fi principala explicaţie pentru stagnarea ţării în zona subdezvoltării, în pofida marilor ei bogăţii petroliere. Patronatul şi sindicatele, lucrătorii din bănci şi micii comercianţi, susţinuţi de o presă total ostilă preşedintelui, au menţinut, timp de două luni, o grevă generală, declanşată pentru a-l obliga pe Chávez să demisioneze. Pierderile au fost de 4 miliarde de dolari, au început să lipsească alimente şi cozile la benzină ţineau zile întregi; ca să facă faţă situaţiei, preşedintele a introdus un sever control al preţurilor, a importat petrol, a ţinut discursuri, dar nu a cedat în problema considerată de el de importanţă principială. Opoziţia îi cere să organizeze alegeri anticipate, iar el afirmă, evocînd Constituţia, că doar în august (la jumătatea mandatului prezidenţial) se va putea convoca un referendum prin care să poată fi revocat. Înfruntările de stradă – cu tot cortegiul lor de dansuri exotice şi de violenţă lipsită de orice specific (s-au înregistrat şapte victime) – n-au dat nici un cîştigător: greva generală s-a încheiat săptămîna trecută prin ceea ce toată lumea a recunoscut ca fiind înfrîngerea opoziţiei, dar liniştea e departe de a se fi instalat. O sută de mii de oameni înarmaţi cu fluiere şi tobe au mărşăluit duminică pe străzile capitalei Caracas protestînd împotriva concedierii celor 9.000 de muncitori grevişti (dintr-un total de 40.000) de la compania de petrol, proprietate de stat.

Ca în mai toate ţările continentului sud-american, conflictul provine din dezechilibre: 10% din populaţia cea mai săracă a ţării se mulţumeşte cu 1,6% din bogăţia ei, 80% din populaţie e sub nivelul de sărăcie, în timp ce exporturile de petrol au adus ţării „echivalentul a 20 de planuri Marshall" *(Le Monde Diplomatique)*. Revoluţia bolivariană, promisă de colonelul Chávez, urma să corecteze această stare de lucruri, dar reformele au mîncat din privilegiile celor ce aveau, fără să pună ceva pe masa celor care nu aveau nimic. Corupţia, incompetenţa, clientelismul minează orice încercare de schimbare: de patru ani, de cînd e la putere, nici guvernul, nici Curtea de Conturi nu au dat nici o dovadă concretă că vor să lupte împotriva corupţiei administraţiei, şomajul a crescut pînă la 22% şi încă două milioane de oameni s-au adăugat celor aflaţi sub pragul de sărăcie.

Chávez spune despre adversarii săi că sînt pucişti, fascişti, teroriştii, ei spun despre el că este pucist, comunist, castrist etc. Etichetele ideologice sînt în afara realităţii. Criza se perpetuează datorită faptului că aceia care îl contestă nu sînt mai mulţi şi mai puternici decît partizanii săi sprijiniţi de armată. Directorul de stînga al unei publicaţii anti-prezidenţiale defineşte astfel paradoxul: „Chávez a izbutit să creeze o situaţie contrarevoluţionară într-o ţară în care nu e existat revoluţie (...) Acest regim nu este o dictatură, libertatea de expresie este nelimitată, există partide politice, sindicate. Însuşi Chávez nu este un temperament represiv, dar este victima unei permanente tentaţii autoritare, potenţată de educaţia militară a protagoniştilor acestui regim; (...) puterile prezidenţiale sînt exacerbate, puterea legislativă se depreciază şi nu pot fi puse în practică drepturile sociale promise". Autorul acestui diagnostic, Teodoro Petkoff, are o biografie la fel de agitată ca aceea a preşedintelui: a luptat în trupele de gherilă, a fost ministrul Planului, acum e directorul unui mare cotidian de opoziţie, *TalCual*.

Incompetenţa în materie de economie şi neputinţa în materie de respectarea unor criterii de morală publică nu-i pot asigura lui Chávez supravieţuirea la putere decît dacă va izbuti să reducă la tăcere posturile de televiziune private, să controleze forţele de poliţie, unele dintre ele subordonate deocamdată primarilor opoziţiei, să modifice componenţa Curţii Supreme după ce a dat semne de independenţă.

Venezuela e o ţară bogată, are o economie de piaţă funcţională, a practicat democraţia cîteva decenii, dar impasul creat de conducătorul său poate anula toate aceste avantaje: ca lider democratic Chávez este incompetent, ca tiran este neputincios.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Un suedez la Cotroceni

M-am plictisit de mult să-l critic pe Ion Iliescu: prea e la îndemîna oricui. Orice ai spune despre el, s-a mai spus. Orice se putea face, s-a făcut. Mai sînt doi ani de mandat, restul preşedinţie de partid. Omul merită să fie lăsat în pace. Dacă nu cumva lăudat, întrucît e primul şef de stat român care nu s-a mutat de la bloc la vilă, prin puterea mandatului.

Ei bine, tocmai asta am să fac, măcar de dragul schimbării: am să fiu de acord cu domnul preşedinte. Acum vreo două săptămîni, şeful statului a venit în faţa colegilor de la PSD cu ideea impozitării cu 80 la sută a veniturilor care depăşesc 10.000 de dolari. Cum din sală nu s-au auzit aplauze, vă rog să mă lăsaţi pe mine: Bravo, dom'le preşedinte, de trei ori bravo! Bine ne-aţi spus-o! Să terminăm odată cu risipa!

Acum, sigur că o idee ca asta trebuia să vină mai devreme, însă domnul preşedinte nu-i de vină: chiar de-ar fi încercat s-o aplice prin 1990, nu se găseau aşa salarii pe vremea aceea. Acum e momentul ei, cînd o mulţime de români cîştigă mai bine decît alegătorii dlui Iliescu, cei mulţi şi sărmani, cei inteligenţi şi blînzi, incapabili de cruzimea de a-şi cumpăra şuncă atunci cînd vecinul n-are nici măcar salam să-i facă poftă de vodcă.

Sigur, în săptămîna trecută au fost destule voci care să-i atragă atenţia dlui preşedinte asupra aşa-ziselor efecte negative: managerii străini ar putea pleca în Bulgaria cu tot cu fabrici, iar tinerii români cu ceva perspective şi-ar căuta serviciu în ţări fără plafon la salarii. Chiar şi aşa, nu văd unde e vestea proastă: patronii străini nu făceau decît să ne jecmănească, trimiţînd, vorba aceluiaşi preşedinte, plusvaloarea muncită de noi înapoi în Occident. Iar tinerii cu chef de bani mulţi cîştigaţi în mod legal n-au decît să plece, întrucît aici oricum votau aiurea, dacă nu cumva se mai şi înscriau prin cine ştie ce partid de-al opoziţiei.

Dar marile avantaje ale egalităţii salariale nu sînt aici. Gîndiţi-vă, dacă în România nu se va mai putea cîştiga cinstit mai nimic peste 2.000 de dolari pe lună, asta înseamnă că, în sfîrşit, barosanii din partidul multă vreme păstorit de dl preşedinte îşi vor putea exhiba figurile în voie şi fără stres. Nu, nu e vorba de teama de Fisc ori de Parchet, ci de spaima că ar putea fi depăşiţi cu Porschele de cine ştie ce puştan programator genial ori expat cu companie de săpun fin... Ori că vis-à-vis de vila lor se va ridica palatul vreunui copywriter (cum să-i spun, ca să înţeleagă şi mai vechile generaţii: scriitor de lozinci) care n-a dat nici tun, nici ţeapă, ci doar cîteva *story-board*-uri cu care patronul lui a făcut milioane.

Altminteri, scoaterea în afara legii a salariilor mari se înscrie în salba de soluţii simple şi geniale cu care poporul român a străbătut veacurile, fără să simtă cum trece vremea. De la primul perpetuum mobile, pionierat la Caritas şi pînă la epopeea contorizării – mecanism prin care acum plătim aceeaşi căldură la un preţ mai mare, plus rata la contor – credinţa noastră a rămas aceeaşi: soluţia de a scăpa de sărăcie e cu totul alta decît munca. Unii ar fi tentaţi să-i spună furt – însă vreau să vă atrag atenţia că hoţul ia portofelul cu totul, în vreme ce statul ar mai lăsa două mii din zece. Mai puţin decît domniile fanariote, însă mai mult decît generaţia de dinaintea dlui preşedinte, care a aplicat retroactiv acest tip de impozit, luînd casele unora care şi le făcuseră din salarii cam de acelaşi ordin de mărime.

Dar am promis că am să-l laud pe Ion Iliescu. Aşa că încerc să mă reabilitez acum, la final: orice ar fi, nu pot decît să-l admir pe dl preşedinte pentru curajul de a le spune unor politicieni că ţi se pare nepotrivit ca unii să cîştige aşa de mult, iar la buget să ajungă atît de puţin. Şi încă ceva: trebuie că e nevoie de ceva putere pentru a reuşi să trăieşti în dilema eternă a dlui preşedinte: împărţit între idealurile sale oneste şi soluţiile dureros de diferite de care are nevoie România.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Da tristeţii, nu gravitaţiei

Era una din acele zile albăstrii şi infinit de tolerante din New Orleans, care prevesteşte sărbătoarea de Mardi Gras şi care îi face pe localnici să freamăte minunat a nerăbdare. Dimineaţa, un val de tristeţe a potopit întreaga naţie cînd naveta Columbia a ars în văzduh. Una dintre imaginile reluate mereu la televiziune era o săgeată de flăcări, cu stea arzătoare în vîrf. Îmi aduc aminte de forma de furcă a dezastrului de pe Challenger, o imagine de neşters, la care se adaugă acum aceasta, ca un început de alfabet cosmic al tristeţii.

Poate nu chiar un început. Trupurile arzînde ale zburătorilor au scrijelit cerul de la Icar încoace. Ceva încearcă să ne ţină aici. Dar noi nu ne potolim. Asta-i toată povestea. Sau ar fi, dacă n-ar sta în firea omenească să vadă pretutindeni blesteme şi pieze rele, mai ales cînd sînt scrise atît de mare şi, în plus, şi la televiziune.

În Bagdad se spune că Dumnezeu a pedepsit America pentru că vrea război cu Irakul. Ce-o să mai spună cînd om porni războiul de-adevăratelea? Că Dumnezeu îl pedepseşte pe Saddam? In'shallah! Ceva în mintea omului spune că nu o să stea la locul lui pînă cînd n-o să strălucească de superstiţii. Unul dintre cititorii mei, Jeff Porteous, îmi scrie: „Mi se pare că atunci cînd o stea devine brusc supernovă în cerul amiezii, în estul Texasului, leagănul regelui nostru războinic, Geo. Bush, şi nu orice stea de miazăzi, ci una căzătoare ce poartă într-însa şapte îngeri incineraţi, ceea ce se desfăşoară în faţa ochilor noştri trece fruntariile tragediei naţionale şi intră în tărîmul cobei naţionale. Proorociri a ceea ce va să vie. În curînd pe ecrane. Nu că se aşteaptă cineva ca dl Bush să dea îndărăt. Totuşi, cînd stai să socoteşti, te gîndeşti că nimic nu este mai trist decît o premoniţie proastă citită greşit. Sau necitită deloc."

Acum, asta ar putea să ţină într-o moschee sau într-o biserică creştină profetică, dar eu, în locul vostru, aş sta cu ochii pe rezervoarele alea de petrol şi aripa stîngă a navei. Dacă orice tragedie umană din lunga existenţă a explorării a fost o prevestire, atunci ştim şi de ce am tot avut războaie pe întreg parcursul istoriei: ne pedepsea Dumnezeu pentru că ne băgam nasul în Paradisul său virgin. Dacă toată lumea ar fi stat acasă, adulînd gravitaţia, am fi încă în Grădinile Edenului (Irak), ascultîndu-l de Domnul (Saddam). Iată de ce explorarea este un complot sionist. Toţi ştiu că evreii nu pot sta locului. Este o absurditate fără sfîrşit, dar e aici, molfăind ca o harpie un os deocheat. După tragedia lui Challanger din 1986, cel mai mare eveniment istoric care a urmat a fost căderea Zidului Berlinului, în 1989. Dacă a fost prevestire, a fost de bine, şi a anunţat eliberarea a milioane de oameni de sub dictaturi oribile. Aşa că, dacă vreţi să înghiţiţi chestia cu prevestirea, tragedia asta din urmă poate să indice o astfel de evoluţie, care n-ar fi rea.

Între timp, în pătrăţelul nostru de lume, noi am celebrat o altă minune a alfabetului, o carte despre French Quarter din New Orleans. Apoi am mers la o aniversare, unde l-am auzit pe Jack Fine cîntînd la trompeta lui vrăjită. Şi am căpăcit noaptea la Abby, unde zîne îmbrăcate în roşu, proaspăt ieşite din Balul Zînelor, dădeau pe gît niscai băuturi post-Bal şi aruncau cu aripioare sclipitoare şi pălăriuţe în zorii care se arătau. La dracu' cu gravitaţia!

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Aliaţi, în ziua de după

Nu se mai ştie dacă, la începutul acestei săptămîni, mai întîi a început să ningă şi apoi a venit mahmureala de după alianţă, sau invers. Pe cînd peste Bucureşti începeau să cadă domol fulgi de februarie, pe acoperişuri de televiziuni, printre antene, se strecura ideea că după şampanie trebuie să vină vremea măştii de gaze şi a adăpostului antiatomic, că dă bine la imaginea de ansamblu. La drept vorbind, această temere are mai curînd un caracter monden: românii din oraşe nu au purtat măşti de gaze nici în războaiele trecute, iar – cît despre adăposturi – ultimele bombe care au căzut peste Bucureşti, americane şi germane, ne-au găsit în pivniţe burghezo-moşiereşti, relativ încăpătoare şi bine aerisite. Acum este mai curînd o chestiune de orgoliu: dacă toată lumea se teme, hai să ne temem şi noi – aşa, în stilul nostru, cu zîmbetul în colţul gurii şi cu gîndul puţin aiurea. Ca Mioriţa cu două zile înainte de a afla vestea şi de a deveni brusc prevenitoare.

Ce s-a întîmplat înainte de a ninge? Două luni şi jumătate sînt de atunci: în ziua de 21 noiembrie anul trecut, după ce ne făcusem intrarea la Praga, carele de televiziune căutaseră pe înserat bucurii populare în pieţele oraşelor – ideal ar fi fost ceva cu rima în *olé, olé*, ca după un meci de fotbal al Naţionalei – şi nu prea au găsit. Au mai mişcat prefecţii, prin provincie, cîte ceva, au mai scos elevii de la ore ca să joace aritmic o horă a Unirii de ocazie, dar în general a fost linişte peste ţară în acea zi. A fost bine. Pentru că e ceva copilăresc în orice bucurie – drept care, dacă românii nu au agitat steaguri pe 21 noiembrie trecute, este pentru că maturizarea, totuşi, este în curs şi în această societate.

Şi apoi a venit un zvon că, în curs de maturizare fiind, mîine s-ar putea să plecăm în armată. Şi aici problema a devenit, pentru prima dată în istoria ei, mai complicată. Pentru că, după cum bucuria de atunci a lipsit, nici temerea de acum nu e foarte vizibilă.

Nici nu am început bine să facem parte din Alianţă şi românul imparţial ascuns în unii dă zvon că e treaz. *Destul că am fost de acord cu integrarea în NATO, dar noi sîntem creştini şi pacifişti, drept care nu vedem ce treabă am avea în Irak* – spune de la tribuna-i purtătorul de cuvînt al cîrcotelii naţionale, dovedind fără voia-i c-ar putea fi parolist exact în măsura în care ar putea fi şi cruciat.

În realitate, povestitorul crede că situaţia nu este, totuşi, foarte dramatică. Orgoliul de a fi singuri în această situaţie nu ne este accesibil. În Ungaria, guvernul a trebuit să liniştească oamenii unei mici localităţi în apropierea căreia se coace un nucleu al opoziţiei irakiene; în Polonia, narodnicii degajă nostalgia după vremurile în care *ne aveam bine cu toată lumea* (mai puţin cu Occidentul, evident).

Şi poate că dilema, peste tot, aici se află. Ţările estului european, cu România cu tot, orientale în formă, au vrut să devină occidentale în conţinut. Parte dintr-un Occident perceput, totuşi, la fel de mecanic pe cît a fost prezentat de regimurile deceniilor trecute. Drept dovadă, stupoarea românului sau polonezului mijlociu de a vedea că este, totuşi, posibil să fii în acord cu americanii (vezi, în cazul nostru, acordul TPI) şi în dezacord cu europenii, şi unii şi alţii *occidentali*. Schematizat în caricaturizare şi schematizat în idolatrizări, Occidentul real este ceva mai puţin omogen decît cel din fantasmele noastre.

Altfel, condiţiile sînt coapte pentru ca antiamericanii şi antioccidentalii noştri să-şi poată face publică prezenţa. Îi avem şi noi, cum îi are oricine. Noua criză din Irak este un bun prilej pentru separarea lucrurilor. Şi dacă trebuie, într-adevăr, să luăm calea Bagdadului pentru a vedea mai bine Occidentul şi locul nostru în geografia sa de idei şi sentimente, drumul nu mi se pare nici foarte lung şi nici degeaba.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cum se vede lumea din autobuzul 92

Stafia războiului bîntuie prin lume. Îmi pare că atît de hulita, atît de cinica, atît de pomenita carte a lui Huntington, aceea cu şocul civilizaţional, are astăzi mai mult ca ieri acoperire în realitate. Mă întreb şi eu ca tot omul dacă forţa, războiul, arma şi bocancul sînt soluţii. Franţa se luptă din greu cu străinii, dintre care cei mai mulţi sînt musulmani, Olanda, chiar şi toleranta, liberala, străvechi social-democrata Olandă, se luptă cu ceea ce olandezul de rînd resimte ca fiind musulmanizarea dinlăuntru a oraşelor şi satelor de dincolo de diguri. E posibil ca musulmanul din Europa şi din America să ajungă ţapul care să ispăşească totul şi să plătească nota de plată a festinului terorist, bunăoară arabul ăsta posac şi în vîrstă (cred) cu care mă întîlnesc zilnic în autobuzul 92 cînd mă întorc din Stuttgart şi pe care-l văd citind un ziar din acela tipărit cu literele lor imposibile. „Oare ce o fi citind arabul, vorba bănăţeanului, la ţăitung", mă întreb, în timp ce pe banca din spate se aşază doi liceeni şi unul priveşte o clipă peste umărul arabului şi-i arată din ochi colegului „ţăitungul": „Ia te uită şi la ăştia ce ziare imposibile citesc", pare că-i spune din priviri colegului. Deocamdată nu e nimic grav, îmi spun, teenager-ii sînt calmi, dar dacă începe nebunia, dacă reuşesc nenorociţii ăştia cu organizaţiile lor teroriste să pună în aplicare planul acela cum că fiecare european este un duşman şi să arunce în aer, să omoare, să distrugă? Atunci s-ar putea ca posacul ăsta liniştit care merge zilnic undeva citind chestii total absconse în ziarul lui inaccesibil să aibă probleme; el, mai mult decît teroriştii. Nu altceva zice artistul plastic, profesoara iraniană Shirin Neshat, care trăieşte de două decenii în New York unde s-a simţit acasă, unde îi era patria de-a doua, o dată ce aceea dintîi i-a fost confiscată de popii musulmani. Numai că acum nu mai e chiar aşa, după nenorocirea din 11 septembrie, efectul post-Pearl Harbour asupra japonezilor americani din cel de-al doilea război mondial se repetă, zice Shirin, cu musulmanii americani. Este evitabil sau inevitabil să se întîmple aşa, ne întrebăm la rîndul nostru, şi uşori fiori ne cuprind la gîndul, Doamne fereşte, unui 11 septembrie european. De fapt, în toată povestea asta încurcată, dramatică, complicată, problema nu e războiul. Acolo, cel puţin, soldaţii aceia ştiu o treabă clară, îşi vor lua raniţa în spate la sfîrşitul lunii ăsteia cînd probabil va suna trompeta de atac asupra noului Smîrdan, piloţii vor intra în carlingă, îşi vor trage pe cap cascheta aceea cu un gest pe care l-am văzut de atîtea ori prin filme şi se vor năpusti funcţional, eficient, la metru pătrat şi probabil că Saddam va fi spulberat în cîteva zile şi tablourile acelea cu tătucul surîzător vor fi călcate nepăsător de bocancii trupelor de ocupaţie. Nu asta e marea, complicata şi greu rezolvabila problemă. Nici teroriştii nu contează pînă la urmă, în măsura în care contează relaţia noastră, a europenilor, cu arabul ăsta posac care citeşte ziarul şi noi nu ştim ce draci citeşte el acolo din cauza literelor acelora imposibile. El este problema, şi nici măcar el, ci relaţia noastră cu existenţa lui diferită, cum anume administrăm diferenţele în caz de conflict generalizat în care toate se simplifică după logica confruntării, adică de o parte noi, de cealaltă parte ei. Cum putem, adică, apăra, organiza, stăpîni multiculturalismul chiar dacă ne-am plictisit de el, chiar dacă pare obosit, inutil, lozincard. Mai clar, şi dincolo de filozofii, cum anume am putea fi împreună, adică multiculturali, împotriva bombelor, a terorismului, a confruntării care sînt toate, dar absolut toate, uniculturale, unidimensionale, simple precum ordinul de începere a războiului.

Cam aste gînduri îmi umblau mai ieri prin minte, în autobuzul 92 cu care fac zilnic naveta spre Stuttgart, într-o atmosferă de bibliotecă; de dimineaţă lumea citeşte ziare, nu e niciodată aglomerat, găseşti loc comod. Şi cum spun, mai toţi citesc presa, care *Stuttgarter Zeitung,* care *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* care de-astea locale cum ar fi *Esslinger Zeitung*. Peste tot ştirea că în Olanda, patria-mamă a pluriculturii, s-a votat masiv împotriva acesteia. Cutare ziar londonez titrează, în legătură cu noua orientare olandeză, că intrăm într-o epocă a unei Europe diferite. „Cum draci o fi noua epocă", mă întreb, în timp ce arabul posac de lîngă mine continuă, doar el singurul, să citească din ziarul acela neînţeles de nimeni.

▲

Texte și opinii de: Adriana BABEȚI (scriitoare) ● André BARROTE DOURADO (consilier al prim-ministrului Portugaliei) ● Ion BULEI (directorul Institutului Român de Cercetare și Cultură Umanistă, Veneția) ● Ruxandra DEMETRESCU (directoarea Institutului Cultural Român „Titu Maiorescu", Berlin) ● Florin DUMITRESCU (specialist în publicitate) ● Marina DUMITRESCU (jurnalistă) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică) ● Cristian MUNTEANU (copywriter) ● Mircea OPRIȚĂ (directorul Centrului Cultural al României, Budapesta) ● Dan Eugen PINETA (director, Accademia di Romania in Roma) ● Elena ȘTEFOI (scriitoare) ● Virgil TĂNASE (directorul Centrului Cultural Român, Paris) ● Sanda VIȘAN (directoarea Centrului Cultural al României, New York)

Argument

În zilele noastre, aproape orice poate începe cu o căutare pe google.com. Așa că am pus motorul de căutare la treabă, cerîndu-i să găsească cultural diplomacy, diplomatie culturelle, diplomazia culturale *și tot așa, combinînd cuvintele în diverse limbi și chipuri. În mai puțin de o secundă, Google și-a făcut datoria și mi-a dat o idee despre fenomen la nivel global: toate țările acordă importanță culturii în relațiile internaționale, de la Statele Unite la Malayezia, de la Cehia la India. Explicația pare de la sine înțeleasă și ea poate fi dată printr-un șir de banalități (acele banalități indispensabile și inevitabile, fără de care nimic n-ar mai putea fi exprimat): cultura îi apropie pe oameni, îi face mai toleranți, contribuie la cunoașterea reciprocă, netezește asperitățile dintre state și națiuni etc. În ultima vreme, guvernele par să acorde tot mai multă atenție dimensiunii culturale a diplomației, care nu mai joacă doar un rol „decorativ", ci are de interpretat o partitură activă: într-o lume dominată de discursul mediatic, o expoziție sau un concert poate asigura mai multă vizibilitate decît discursul unui șef de stat, succesul mondial al unui scriitor produce mai mult beneficiu de imagine pentru țara sa decît creșterea PIB-ului ori cine știe ce acțiune politică. Și – lucru extrem de important – diplomația culturală are eficiență în „lumea care contează", în mediile intelectuale și politice, în publicul cultivat, printre formatorii de opinie. Așa încît toată lumea s-a pus pe croit strategii: diplomația culturală pare soluția cea mai bună pentru statele mici, ajutîndu-le să „iasă din penumbră", dar și pentru statele mari și puternice, ajutîndu-le să (re)cucerească influență și putere simbolică.*

Problema este, așadar, cum *se face diplomația culturală. Sînt multe de spus, așa încît dorința de a face un număr pe această temă a trebuit să se pună de acord cu multitudinea opiniilor și articolelor: vor fi două numere. Deocamdată propunem o privire de ansamblu asupra temei. În numărul viitor, o vom diseca mai departe. Ne bazăm și pe scrisorile de la cititori pe care sperăm să le primim între timp.* ***(M. V.)***

Marina DUMITRESCU

Paradox și reverie

Adjudecată cu un oarecare simplism, sintagma recentă „diplomație culturală" nu permite în suficientă măsură o înțelegere justă a procesului pe care îl implică (re)lansarea la apă a bunurilor spirituale și intelectuale românești, după deceniile de mistificare comunistă. Dacă în domeniul relațiilor internaționale, între state, diplomația își are un sens bine determinat și validat istoric, cînd ne aflăm pe teritoriul culturii el își pierde, cred, relevanța. Aici ar trebui recurs de la bun început la termeni mai „tari", mai directi care să indice limpede faptul că, asemenea reintegrării noastre politice în lume, cea culturală presupune cel puțin în aceeași măsură strategie, viziune, proiect. O ofensivă *sui generis* (în afara oricărui dirijism sau centralism ideologic) pornită din conștiința faptului că avem de stabilit o *comunicare* cu lumea străină; de intrat în *dialog* cu ea; de asigurat un *schimb* constant de experiențe și valori. Ca semn al unei *prezențe* pertinente.

Am folosit acest pretext terminologic pentru a sublinia discrepanța notabilă existentă între forma actuală a prestației culturale românești în străinătate și felul cum ar trebui ea să se manifeste dacă termenii în discuție ar fi percepuți mai complex și nuanțat. Să o luăm pe rînd. Plecînd de la premisa inevitabilă că, în aglomerația globalizată și profund diversificată din ziua de azi, o țară nu se poate lipsi, spre a-și face auzită vocea, de un cartier general instalat pe un teritoriu străin, care să administreze prezența respectivă, noi putem cita doar cîteva (prea puține!) centre culturale, în unele importante orașe din Europa și de peste Ocean, care însă nici ele nu fac sau nu au posibilitatea să facă prea mult pentru o veritabilă impunere într-un alt spațiu. În general, aici se *bifează* activități punctuale (mai mult sau mai puțin frecvente, izbutite sau reprezentative, preponderent artistice și prea rar academice) fără a se avea neapărat în vedere o semnificație mai largă, dar mai ales fără ca între aceste centre să existe o minimă concertare la nivel programatic. Pe de altă parte, cu foarte puține excepții, centrele culturale nu se adresează în mod suficient de (bine) organizat *străinilor* – deci tocmai celor care ar urma să ne cunoască, cu care ar urma să intrăm în comunicare: nici bază de date, nici documentare, nici biblioteci puse la zi, aproape deloc informații despre actualitatea culturală sau structuri destinate familiarizării cu limba română... Legat de acest aspect, o impresie recurentă este aceea că manifestările desfășurate în acest cadru sînt destinate mai degrabă românilor din diaspora respectivă (care își asigură astfel periodice întîlniri) decît autohtonilor înșiși: publicul-țintă prin excelență, a cărui „captare" ar trebui să reprezinte un scop în sine.

Deși unor asemenea obiecții li se pot aduce valide justificări de ordin financiar, administrativ sau logistic, sînt cu atît mai demne de notat excepțiile fericite de la starea de lucruri oarecum prăfuită și ineficientă schițată pînă acum. Dintre acestea, nu am să menționez decît una. Este vorba de anul (sic!) în care profesorul Marian Papahagi a fost directorul Accademiei di Romania, la Roma. În ciuda variilor „lipsuri" care nu l-au scutit nici pe el de mari bătăi de cap, acest prestigios om de cultură a știut să se dovedească și un impecabil organizator, manager, administrator. Mai exact, un bătăios susținător al propriei *viziuni*. Căci Papaghagi avea imaginea pe termen lung a ceea ce ar fi urmat să (re)devină Accademia di Romania, știa că trebuie să-i cîștige prestigiul de Institut Român în Italia. Astfel că, într-un răstimp dramatic de scurt, lista realizărilor de anvergură ale Accademiei de la Roma era deja substanțială, incluzînd – între multe altele – reînființarea burselor Pârvan (după o sincopă de peste jumătate de secol!) sau remarcabilul colocviu internațional dedicat Împăratului Traian, organizat în iarna lui 1998 la Ancona, dublat de o nu mai puțin interesantă expoziție despre cucerirea Daciei.

Excepții, deci, sînt. Problema instituțională, însă, rămîne. Pentru a ne face văzuți, auziți, înțeleși culturalmente, altfel decît prin acțiuni disparate dar „raportate" cu emfază, este absolut necesar de pildă să imaginăm cum ar arăta o rețea de Institute Române, într-un număr X de importante orașe ale lumii, în jurul cărora să graviteze și prin care să se *compună* o prezență culturală coerentă. Să ne închipuim, bunăoară, fie doar și pentru o clipă, alinierea noastră (după buget, desigur) într-o serie precum: British Council, Institut Français, Istituto Italiano, Institutul Polonez... Altfel spus: de ce mie, la Lisabona fiind, Institutul Camoes să-mi trimită, la cerere, un excepțional set de cărți pentru învățarea limbii portugheze fără profesor, iar eu să deplîng absența totală a oricărei structuri culturale românești (nu spun Institut...) pe teritoriul unei țări cu care am avea atîtea a ne spune?

Rezum la aceste întrebări retorice dezbaterea de ordin instituțional care nu este de competența mea, propunîndu-vă, în încheiere, o reflecție asupra unui alt paradox greu de neglijat. Dacă, așa cum spuneam la început, puținele Centre culturale existente își cam limitează condiția la o neambițioasă activitate de supraviețuire, nu înseamnă că, în afara cadrului propus de ele, respectiv la nivel individual sau privat, prezențele culturale românești (artistice și academice deopotrivă; în sau către străinătate) nu sînt numeroase și adesea memorabile: turnee artistice, conferențieri, prestații ale unor români de valoare stabiliți în alte țări etc. Dimpotrivă – asemenea gesturi culturale abundă. Problema este că ele rămîn insuficient cunoscute, nefructificate la justa măsură, tocmai pentru că lipsește acel *spațiu organizat* (ca să nu spun reper instituțional) apt să recepteze și să malaxeze inițiativele, ideile, formele de manifestare. Tot retoric, naiv și amar în același timp, întreb: cum ar arăta, oare, în cadrul unui virtual Institut român din Lisabona, un simpozion despre realizările lusitaniștilor noștri de seamă, între care de pildă un Dinu Flămînd care, prin traducerea de excepție a Jurnalului lui Fernando Pessoa, aduce un nou criteriu de calitate comunicării culturale româno-portugheze?!... Cînd spun însă că prea multe prezențe culturale românești sînt insuficient propulsate sau exploatate, nu mă situez doar în unghiul „străinului" care *nu află* destul despre noi, dar și în postura românului însuși care ar merita nu mai puțin să fie consecvent pus la curent cu performanța sau cariera internațională a compatrioților săi. Bunăoară, despre talentatul muzician Bujor Hoinic (dirijorul Orchestrei Filarmonice din Ankara, venit la Lisabona să dirijeze, cu mare succes, recenta montare a unui balet după „Dama cu camelii") am aflat din sursă privată și în mod întîmplător. Cîți membri ai comunității românești de aici vor fi avut această șansă? Sau măcar pe aceea de a ști că bassul Theodor Coresi, solist al Operei de Stat din Viena, cîntă în „Manon Lescaut", pe prestigioasa scenă a Teatrului Național de Operă São Carlos, tot în capitala lusitană...

Exemple de ultimă oră, la îndemînă. Listă oricînd deschisă. Paradoxuri frustrante.

Am avea multe de propus, numeroase punți de clădit. Bunuri viabile de lansat, chiar și pe o „piață" culturală torturată între suprasaturare și dezorientare. Cu o singură condiție: să apară (sau să se manifeste dacă deja există) conștiința faptului că în lumea proteică și multimedială în care ne e dat să trăim, o *prezență* se afirmă prin coerența de țesătură a unei strategii. Fără demnitatea și fecunditatea *proiectului*, a *ideii*, riscăm să încremenim la stadiul paradoxal al acțiunilor minore, bifate și autosuficiente *versus* acte de cultură notabile, practic ignorate....

Lisabona, februarie 2003

▲

Elena ȘTEFOI

Teorie, practică, paradoxuri specifice

Toată suflarea instituţionalizată a planetei ştie că progresul social şi locul în istorie al unei ţări depind inclusiv de gradul în care arta diplomaţiei este (a fost) folosită pentru promovarea contactelor, acordurilor, proiectelor şi valorilor sale culturale. ONG-urile, companiile artistice, mediile academice şi uniunile de creaţie înţeleg bine cît sînt de necesare, pentru reuşita oricărui eveniment artistic, existenţa infrastructurii solide (fără rigidităţi birocratice), garanţiile de autoritate morală la nivel guvernamental în atragerea sponsorilor, implicarea liderilor politici sau a trusturilor de presă în publicitatea proiectelor cu impact internaţional. Dacă sînt cu adevărat acţiuni diplomatice, nu chiolhanuri sau pretexte pentru rapoartele de sfîrşit de an, evenimentele culturale creditate diplomatic provoacă şi atrag străinătatea, dezgheaţă relaţii bilaterale, vindecă răni identitare, cuceresc teritorii politice, leagă zone de interes economic.

Cîntarea României peste hotare

Înainte de 1989, cea mai subtilă formă de propagandă se baza chiar pe întîlnirea unora dintre celebrităţile noastre artistice şi personalităţi ale lumii libere. Selecţia, supravegherea şi coeficientul de profit în banca de imagine a regimului intrau „la pachet". În relaţiile oficiale, duplicitatea putea păcăli doar pe spaţii specializate. Fără agenţi de influenţă în presa lumii şi fără VIP-uri care să circule din cînd în cînd „liber" pentru a strecura mesaje credibile, bunăvoinţa cancelariilor occidentale ar fi fost greu de cîştigat. În ultimul deceniu de comunism, ori de cîte ori avea nevoie de vreo lovitură strategică sau de vreo demonstraţie de specific naţional, cabinetele găseau un *nume mare*, cu operă, statut şi prestigiu, gata să reprezinte „cu cinste" Cîntarea României peste hotare.

Pentru un paşaport cu viză şi o ieşire peste graniţă – la un festival de poezie, un concurs de interpretare sau un vernisaj –, pentru o bursă de studii sau un contract editorial, caracuda trebuia să plătească în prealabil preţul turnătoriei mărunte, dacă nu pe cel al cîrdăşiei întru afaceri ascunse. Vedetelor naţionale nu li se cerea probabil decît să fie cuceritoare pe unde li se indicase să umble, să arate putredei societăţi de consum că „civilizaţia untului" nu era cu nimic superioară vastelor cîmpuri ale spiritualităţii româneşti. Simţindu-se privilegiaţi ai sorţii (care le dădea dreptul să vină acasă cu vreun pachet de cafea, cu vreo broşură unde li se tipărise numele sau cu vreo poză în culori, în acele timpuri în care nu oricine se urca într-un avion), mulţi dintre reprezentanţii de frunte ai culturii noastre au rămas îndatoraţi stăpînilor care i-au folosit fără să-i considere însă colaboratori.

Invocînd într-un an relaţiile sale privilegiate cu un ministru ţărănist şi în cel următor prietenia cu succesorul său pesedist, un tablagiu plantat demult dincolo de Ocean ca impresar artistic trage încă sfori şi se crede îndreptăţit să dea ordine ţîfnoase chiar şefilor de misiuni diplomatice. Un academician ne delectase cu amintirile lui occidentale în ultimul deceniu de dictatură, dar protesta vehement în anii '90-'91 pe motiv că prea mulţi tineri scriitori primeau stagii peste hotare. Un pictor îl implorase plîngînd pe Nichita Stănescu, după episodul cu meditaţia transcendentală, să intervină la generalul Achim ca să-i lase dreptul expoziţiei programate într-o mare capitală europeană. Acelaşi pictor vedea în Marian Munteanu, în preajma primei mineriade, întruchiparea lui Isus Cristos. Un editor olandez se declara stupefiat, după revoluţie, văzînd cîţi mari poeţi există în România: unul dintre ei, viitor demnitar, fusese, timp de nouă ani la rînd, pe vremea lui Ceauşescu, oaspetele familiei sale, care îi tradusese şi publicase tot atîtea volume. De fiecare dată, editura i-a cerut să-i recomande şi alte nume, şi de fiecare dată poetul i-a răspuns că nu mai există alţi autori români demni de interesul publicului olandez.

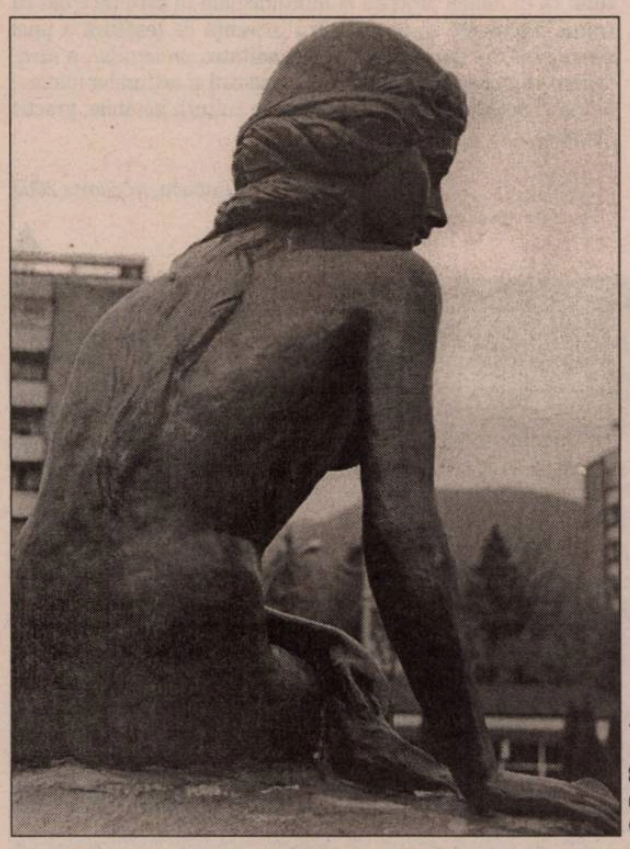

© D. Honoriu

Multe dintre simbolurile noastre apăraseră cultura făcînd propagandă şi ajutaseră diplomaţia beneficiind de avantaje mai mici decît ar fi meritat. De la Barbu la Blandiana, de la Păunescu la Noica şi de la Amedeo Lăzărescu la Sabin Bălaşa, nimănui nu i se pot face reproşuri. Dincolo de impresia copleşitoare pe care creativitatea în prizonierat trebuie să o fi făcut interlocutorilor mai mult sau mai puţin avizaţi, pîndeau însă spaima, nevroza sau dezgustul. Un scriitor-gazetar primise de cîteva ori o invitaţie nominală la Festivalul de la Liège, fără să fie lăsat s-o onoreze. Atunci cînd teroarea antiscriitoricească ajunsese la apogeu, i s-a dat voie să iasă din ţară, dar a făcut infarct în seara de dinaintea plecării. Un poet important, după ce-a luat Coroana de poezie de la Struga, s-a temut să păstreze trofeul. A hotărît apoi (şi o spunea cui voia să-l asculte) că ţara lui nu-l prea merită în viaţă, fiindcă Uniunea Scriitorilor s-a mulţumit să-i acorde, la aniversarea semicentenarului, doar două sticle de şampanie, şi acelea transmise printr-un funcţionar oarecare, deşi în Iugoslavia fusese tratat ca un rege al poeziei din Balcani.

Idealisme şi zădărnicii

În bine, ca şi în rău, avem tradiţie, resurse, apetit. Avem centre culturale care se zbat să atragă fonduri comunitare şi să arate lumii ceea ce e de arătat. Mulţi dintre responsabilii acestora au reuşit, în ocazii care par, de la distanţă, întîmplătoare, să readucă mîndria de a fi român în inimi prea mulţi ani umilite prin politică de stat. Avem contabili care n-ar aproba în ruptul capului preţul unui buchet de flori pentru interpreţi susţinători ai opoziţiei, dar şi demnitari care-şi trimit odraslele mediocre la manifestări internaţionale unde ar trebui să participe mari talente româneşti. Avem personalităţi culturale care au intrat în circuitul internaţional prin forţe proprii, români care s-au impus scriind în germană la Berlin sau într-un sat transilvan, dar şi oportunişti cu prieteni sus-puşi gata s-o denigreze pe Nadia Comăneci chiar în oraşul care o cunoaşte ca pe o regină a gimnasticii. Avem universitari născuţi în vreun cătun al României comuniste, stabiliţi pe alte continente, care-şi cheltuie salariul pe cărţi, albume şi casete, promovînd diplomatic cultura română fără să ceară recunoştinţă, şi beneficiari pereni ai bugetelor de stat mînaţi de „patriotismul" anilor '50. Avem studenţi apreciaţi pretutindeni, care nu ezită să iniţieze, fără sprijin guvernamental, „săptămîni româneşti" în campusuri sau instituţii de învăţămînt, dar şi guvernamentali dispuşi să strecoare cîte o sticlă de whisky în sacoşa cîte unui român din diaspora, cerîndu-i să-şi înjure conaţionalii sau să le contracareze iniţiativele. Avem ţărani care impresionează prin măiestrie folclorică şi bun-simţ artizanal conducerea de la Smithsonian Institution şi lăutari care umplu sălile de spectacol în orice metropolă. Avem culturnici cu proptele diplomatice, care nu se sfiesc să „convingă" autorităţile din ţara de reşedinţă că guvernul de la Bucureşti n-are bani pentru un proiect cultural în derulare, minţindu-şi apoi superiorii că partenerii occidentali sînt cei dezinteresaţi de subiect. Nu se supără nimeni dacă reprezentantul a doi şefi de stat peste hotare oferă, în ani consecutivi, ca dar protocolar de Crăciun, o agendă cu însemnele României pe copertă şi cu calendarul ortodox după canoanele Moscovei înăuntru, dar avem moderatori TV indignaţi că textul din *Petit Robert* despre limba română e ilustrat cu o poză de şatră. Suferă întregul legislativ pentru vreun articol care deformează realitatea, dar dacă un magician al pianului, cotat printre primii cinci în lume, găseşte o zi liberă pentru a oferi un recital în beneficiul României, într-un centru mondial al artelor, avem lideri de opinie influenţi, înăuntru şi în afară, care-şi unesc energiile să zădărnicească evenimentul.

Fiecare guvern postrevoluţionar a elaborat programe, a alocat fonduri, a acordat funcţii unor creatori, aşteptînd ca ei să aducă o corectă percepţie a României şi vizibilitate pe măsură în plan internaţional.

La ce bun să repetăm ceea ce e limpede şi necontestat? Strategiile de imagine finanţate din bani publici şi ziariştii înghesuiţi în aeronave guvernamentale nu vor spune niciodată despre România şi despre patrimoniul ei mai mult, mai autentic şi mai mişcător decît o soprană, un regizor

© S. Ivanoschi

sau un instrumentist, un cor de copii sau un grup etno, un dramaturg sau o pictoriţă, un mesager al vreunei comunităţi rurale pe cale de dispariţie sau un inspirat documentar istoric.

Liderii politici declamă sau aclamă fără excepţie aceste adevăruri elementare. Toate instituţiile statului şi le asumă ca fundament teoretic. De la trîmbiţatul orgoliilor naţionaliste pînă la managementul proiectelor culturale în pas cu epoca, distanţa e însă ameţitor de mare. Departamentele de resort ale administraţiei centrale şi locale pot planifica, mai bine sau mai rău, deplasări prin mari metropole pentru şefi sau amici. Directorii de resort pot pierde dosare sau ignora propriile angajamente în aşteptarea chemărilor la urne care să schimbe garnituri şi priorităţi la Bucureşti ori aiurea. Miniştrii pot solicita şi obţine finanţări pentru vreun monument doar dacă el le aduce capital politic. Asociaţiile şi fundaţiile rămîn surse de sinecuri sau pîrghii pentru deconturi clientelare. Unii politicieni găsesc în diaspora motive de văicăreală pre sau postelectorală; alţii o transformă fie în rezervor alternativ pentru campanii, fie în material de construcţie pentru reţele infracţionale. Nevoia sufletelor exilate de bunăvoie sau la comandă de a se reconecta la cultura română, solidaritatea civică transfrontalieră, raporturile cetăţeneşti normale între ţara-mamă şi fiii ei rătăcitori sînt, pentru marii profitori ai tranziţiei, „idealisme" demne de dispreţ.

În săptămîna în care agenţiile internaţionale anunţă arestarea unui grup român de traficanţi de carne vie la Madrid, identificarea în California a unor cerşetori falşi handicapaţi proveniţi de pe meleaguri mioritice, descoperirea legăturilor dintre capi ai crimei organizate regionale şi cîţiva hoţi de viţă nobilă din Iaşi, ziarele lumii scriu totuşi despre succesul londonez al Angelei Gheorghiu, despre premiera unui spectacol marca Andrei Şerban la Atena, despre triumful lui Radu Lupu la Chicago, despre omagierea lui Gellu Naum la Berlin, despre aplauzele soldaţilor româno-americani din forţa de menţinere a păcii în Afganistan pentru un tînăr cvartet bucureştean.

Sînt paradoxuri pe care le-am putea ignora, de vreme ce în libertate ne ameninţă atîtea pericole. Nu însă şi dacă vrem cu adevărat un *alt fel* de diplomaţie culturală. Care se face nu neapărat cu mai mulţi bani de la buget, ci doar cu mai multă metodă în folosirea lor. ▲

Det@lii

● Pe site-ul Internet al Ministerului Culturii (www.ministerulculturii.ro) sînt trecute următoarele nume de directori ai centrelor culturale româneşti din străinătate: la Viena – Alexandru Popescu; la Roma – Gheorghe Mândrescu; la Paris – Simona Modreanu; la New York – Coriolan Babeţi; la Budapesta – nici un nume. Eroare! Aceştia *au fost* directori, între timp au fost numiţi alţii. Site-ul Ministerului Afacerilor Externe (www.mae.ro) e ceva mai la zi, dar la New York „îl lasă" tot pe dl Coriolan Babeţi. Pe scurt: de pe site-urile oficiale nu poţi afla nici măcar numele directorilor, ce să mai vorbim de altele (programe, activităţi etc.). Ar fi atît de simplu, dar e aşa de complicat...

● Pe site-ul MAE, în lista centrelor culturale româneşti, în dreptul celui de la New York apare, pe lîngă adresă, telefon, fax, şi pagina web: www.roculture.org. Am făcut clic, dar... nici vorbă de cultura română: mi-a apărut pagina http://search.netster.com/Index.asp?Site=cm9jdWx0dXJlLm9yZw%3D%3D.

● Dacă îi ceri, Google găseşte Accademia di Romania in Roma pe pagina web www.promo.it/accad_romania. Dar acolo e vorba doar despre nişte activităţi vechi, de prin 1998-1999, aşa că Google ar fi făcut mai bine să nu o dea de gol... ▲

Dincolo de diplomaţia culturală

– interviu cu André BARROTE DOURADO, consilierul pentru cultură al prim-ministrului Portugaliei –

Schimbul cultural presupune nu doar un flux de bunuri şi servicii culturale, ci şi împărtăşirea unor idei şi valori comune. Te-aş invita să defineşti, în cîteva cuvinte, „filozofia culturală", dacă putem să o numim aşa, a guvernului portughez pe care îl reprezinţi în calitatea ta de consilier al prim-ministrului.

Cred că ai atins un punct important cînd ai definit cooperarea culturală ca fiind ceva mai presus de schimburile de bunuri şi servicii culturale. Acestea sînt desigur foarte importante, însă pot constitui doar baza – sau, altfel spus – prima etapă a unui proiect artistic care în general presupune un schimb intercultural extrem de complex. Interculturalitatea generează cooperarea, iar pentru a ajunge aici este nevoie de o bună cunoaştere a celuilalt partener, a contextului cultural specific din care acesta provine. Fără această experienţă de recunoaştere reciprocă nu putem vorbi cu adevărat de colaborare culturală.

Despre „filozofia culturală" a guvernului portughez – şi trebuie să recunosc că mi-a plăcut această expresie, pot să afirm că merge dincolo de «politica culturală» obişnuită, urmărind cîteva trasee principale care sînt în fapt chiar obiectivele guvernului nostru în ce priveşte dezvoltarea culturală: descentralizarea culturii prin concentrarea activităţilor culturale în alte zone decît cele urbane, asigurînd astfel un mai bun acces la cultură pentru cetăţeni; crearea unei legături reale între domeniile culturale şi educaţionale, iar acest lucru este o imensă provocare, pentru că este ştiut că prin educaţie se formează spiritul cetăţenesc; păstrarea patrimoniului nostru istoric şi, în acelaşi timp, asigurarea celor mai bune condiţii pentru creaţia artistică de orice fel; promovarea pe plan internaţional a culturii noastre; şi, în sfîrşit, apărarea şi promovarea limbii portugheze ca liant al unei comunităţi numeroase din care fac parte opt ţări.

Există vreo diferenţă majoră între politica culturală portugheză şi cea a celorlalte ţări europene? Dacă da, te-aş ruga să-mi dai detalii.

Nu există diferenţe majore, însă trebuie să aduc în discuţie faptul că – asemeni altor ţări europene care au avut o prezenţă pe întregul mapamond – Portugalia a început procesul de globalizare încă de acum cinci sute de ani. Primele „descobrimentos" (descoperiri de teritorii) au însemnat o enormă responsabilitate istorică, iar faptul că limba noastră se vorbeşte pe patru continente de mai mult de două sute de milioane de oameni generează o preocupare specială pentru toate aspectele legate de păstrarea limbii portugheze, ceea ce reprezintă un obiectiv suplimentar faţă de celelalte obiective comune europene pe care ni le-am asumat în momentul aderării noastre la Uniunea Europeană.

Crezi că diplomaţia culturală este doar un instrument pentru politica externă sau ar putea constitui în egală măsură resurse pentru alte instituţii?

Eu nu văd diplomaţia culturală ca pe un instrument tehnic, ci mai degrabă ca pe o componentă esenţială a diplomaţiei unei ţări, a cărei importanţă creşte din ce în ce mai mult. Este normal ca interesele unui stat să devină cadrul parteneriatelor culturale la care faci referire, acesta este în esenţă rolul ataşaţilor culturali ai ambasadelor sau al organizaţiilor culturale transnaţionale. Aceste persoane şi instituţii sînt pregătite să cunoască şi să facă faţă unor realităţi culturale diferite şi să dea soluţii pentru modul în care ar fi bine să se creeze o legătură între ele. Sau, cel puţin, ar trebui să ştie... Oricum este clar că diplomaţia culturală nu mai este doar un teren al diplomaţiei statului – şi aici mă refer explicit la faptul că nu mai există un monopol al ministerelor de externe asupra acestor aspecte culturale. Oricine poate să facă azi diplomaţie culturală deoarece nu mai există graniţe reale, există doar interese de susţinut. Dă-mi voie să-ţi dau un exemplu: în Portugalia, la Lisabona, Fundaţia „Calouste Gulbenkian", pe care o cunoşti foarte bine. De zeci de ani această fundaţie privată a fost adevăratul «minister» al culturii portughez, angajîndu-se constant şi în beneficiul ţării noastre la efortul de a restaura clădirile construite de strămoşii noştri în Africa, Asia şi Brazilia, ajutînd proiecte culturale şi educaţionale din aceste ţări, oferind tinerilor burse de studiu, sprijin editurilor, etc. Ceea ce faci tu, de pildă, în cadrul Fundaţiei Sindan promovînd schimburile culturale dintre ţări atît de diferite ca Finlanda şi România înseamnă în opinia mea acelaşi lucru, şi anume o altă faţetă a diplomaţiei culturale, cu rezultate mult mai rapide, deoarece mediul privat este mult mai flexibil decît cel guvernamental.

În prezent asistăm la un fenomen general de de-contextualizare generat de aşa-numitele „de-tendinţe" ale lumii contemporane: dez-etatizare, dez-instituţionalizare, de-diplomatizare şi dez-naţionalizare. Sînt aceste procese luate în considerare în cadrul strategiei culturale pe termen lung a guvernului portughez?

Născut în 1966, Braga, Portugalia. A studiat dreptul la Universitatea Catolică (Universidade Católica Portuguesa) şi istoria la Universitatea de Stat din Porto (Faculdade de Lettras), unde a absolvit în 1991. În 1992 a aderat la «Comissão Nacional para as Comemorações dos Descobrimentos Portugueses», Comisia de Stat însărcinată cu comemorarea pe plan mondial a centenarelor călătoriilor şi descoperirilor portugheze (1989-2002). În cadrul acestei comisii a fost director de proiecte (Genoa's Colombo 1992, Porto's Henry the navigator 1994), Director Executiv şi şef al personalului Comisiei. În 1996 s-a alăturat echipei Centrului Cultural Belém, cea mai importantă instituţie de acest fel din Portugalia, în calitate de consilier al comitetului director (pînă în 2000). În 1998 a fondat Sercultur, o companie privată care şi-a centrat activitatea pe monitorizarea şi diseminarea prin media a activităţilor culturale din Portugalia şi Europa. De asemenea a fost şi este în continuare colaborator la diferite publicaţii portugheze şi europene în calitate de critic de artă şi cultură. Începînd cu luna aprilie 2002 este prim consilier al prim-ministrului Portugaliei, Durão Barroso.

Schimbările produse asupra vechilor concepte ale atributelor de funcţionare ale statului şi ale naţiunii, ca în oricare altă ţară a Uniunii Europene, intră într-un proces de transfer voluntar şi negociabil care nu dăunează identităţii naţionale: Europa unită îşi regăseşte resursele în însăşi diversitatea ei şi acesta este un lucru în general bine acceptat care are într-adevăr sens. În consecinţă, de-diplomatizarea nu are loc, diplomaţia fiind transferată în interiorul structurilor europene, cu o cerinţă tehnică mai riguroasă – iar în cazul relaţiilor bilaterale cu ţări din alte zone putem încă vorbi despre un rol important al diplomaţiei noastre. Însă altfel stau lucrurile în ce priveşte des-instituţionalizarea: guvernul fiind principalul promotor al acestui proces – cerînd societăţii civile să i se alăture în efortul de modernizare al ţării. Acest lucru presupune însă un transfer de responsabilitate dinspre stat înspre structuri care pot să asigure managementul adecvat în cele mai diverse domenii: precum sănătatea, transportul public, energia, apa ş.a.m.d., subliniind faptul că nu doar Statul este sau ar trebui să fie singurul responsabil pentru asigurarea calităţii vieţii.

În ciuda tuturor acestor de-construcţii care modifică oarecum cadrul nostru de acţiune, mai există o altă tendinţă pe care nu am pomenit-o mai devreme: cea a localizării, care se traduce prin reacţia firească a indivizilor în faţa globalizării. Crezi că interesul oamenilor a crescut sau a scăzut în cazul identificării lor cu mediul lor înconjurător?

E cert că interesul a crescut, dar această tendinţă de re-localizare, de „regionalizare" este, în opinia mea, rezultatul unui proces de conştiinţă, al acceptării faptului că doar noi înşine sîntem responsabili de viaţa pe care o avem. Dacă nu o putem influenţa şi dirija în plan personal sau local, cum o vom putea conduce oare pe plan naţional sau internaţional? Cred însă că te referi la efectul localismului în mediul cultural. A-ţi descoperi şi cultiva propria identitate este un mod de supravieţuire, nu conduce neapărat la izolare. Acest proces interior contribuie şi mai mult la înţelegerea contextelor şi a stilurilor de viaţă ale celorlalţi.

Ştim cu toţii că în contextul economic actual, bugetele pentru cultură, inclusiv cele care se referă la programe mai ample de cooperare culturală, nu cresc. Cum se prezintă situaţia în Portugalia? Se întîmplă des să aveţi de a face cu această alegere ideologică: diplomaţie, cultură sau economie?

Finanţele noastre publice se confruntă cu un moment dificil, rezultat dintr-un amestec de politici ineficiente dintr-un trecut nu foarte îndepărtat şi din nevoia de a respecta obligaţiile faţă de un acord comun. Acest lucru a afectat, bineînţeles, toate bugetele şi cel cultural nu a făcut excepţie. Am profitat de şansa de a reforma structurile, lămurind care au fost lucrurile bune sau mai puţin bune în vechiul nostru praxis şi încercînd să facem mai eficiente instituţiile culturale. Cred că, în sfîrşit, ajungem la concluzia – la care şi alţii înaintea noastră au ajuns, nu noi am inventat asta – că aceste trei domenii – diplomaţie, cultură şi economie – au sens doar împreună fiind dependente în mod egal unul faţă de altul. Este adevărat că în acest moment interesul nostru este centrat pe tot ce ţine de dezvoltarea economiei, dar tocmai în ideea de a da o şansă în plus culturii. Nu putem uita faptul că tocmai cultura este cea care dă unei ţări personalitate, distincţie, reputaţie.

Revenind la cooperarea culturală, crezi că ar fi nevoie de mai multă creativitate în procesul de cooperare culturală sau ai alege metodele clasice? După părerea ta diplomaţia culturală rămîne în continuare o forţă sau a fost înlocuită cu noi cerinţe?

Eu cred că diplomaţia culturală este mai importantă acum ca niciodată şi un indiciu clar este faptul că toate ţările europene continuă să investească în propriii lor diplomaţi sau instituţii culturale responsabile cu cooperarea culturală internaţională, sprijinite în această acţiune de Comisia Europeană care, după cum bine ştii, derulează o serie întreagă de programe pentru încurajarea schimburilor şi proiectelor culturale în interiorul şi în exteriorul Bătrînului Continent. Se încearcă însă, prin programe specifice, ca toate aceste schimburi culturale care se fac la nivel european să se constituie într-o singură strategie multilaterală. Evident, nu este simplu să armonizezi strategii culturale atît de diferite cum sînt cele specifice fiecărei ţări europene însă există deja un oarecare echilibru creat de către instituţiile europene, abilitate să monitorizeze aceste activităţi şi în plus există deja deziderate comune acceptate de către toate ţările care fac parte din Uniune. A fost nevoie de multă creativitate, înţelegere şi consens ca să se ajungă aici. Metodele clasice adesea s-au dovedit a fi ineficiente, deoarece acestea presupuneau o poziţie care nu mai corespundea realităţilor culturale aflate mereu în schimbare. Însă, categoric, la baza fiecărei cooperări cu rezultate pozitive stă o cunoaştere temeinică a partenerilor, o înţelegere a faptului că lumea în ansamblul ei a depăşit de mult faza universalismelor reductoare.

Preocuparea la nivel global în promovarea toleranţei şi respectului reciproc nu face altceva decît să sublinieze o dată în plus importanţa culturii – de data aceasta ca mod de comunicare între indivizi de etnii, religii şi ideologii diferite.

În Portugalia există o sinergie între diferitele sectoare ale guvernului în promovarea şi exportarea culturii? Care este rolul deţinut de Institutul Camoēs?

Tocmai de acest lucru ne ocupăm în prezent, reformăm serviciile de stat şi restructurăm instituţiile în ideea de a le armoniza şi a le eficientiza. Cooperarea cu ţările din Africa vorbitoare de limbă portugheză a fost concentrată într-o singură structură, Institutul Camoēs – numit astfel după marele nostru poet naţional din secolul al XVI-lea – are ca misiune promovarea limbii portugheze, fiind în prezent singura instituţie responsabilă pentru educaţia în limba portugheză în ţările străine (la toate nivelele, începînd de la şcoală pînă la universitate). Există însă în afară de această instituţie şi alte departamente specializate în cadrul Ministerului Culturii care organizează activităţi culturale în străinătate. Acestea pot – şi o fac adesea – să se asocieze în cele mai diverse proiecte culturale transversale.

Ce ştii despre România? Perioada de tranziţie din ţara noastră a adus cu sine şi probleme de imagine, dar, spune-mi, cum este văzută ţara noastră de la voi?

Cred că am deja o idee «dinăuntru» despre realitatea voastră, asta pentru că de atîţia ani de cînd ne cunoaştem ai avut mereu grijă să mă pui în temă despre cum evoluează lucrurile la voi. România a reprezentat pentru mine, cînd eram copil, o ţară misterioasă vorbind o limbă pe care o puteam repede recunoaşte ca familiară; apoi, am fost fascinat de reputaţia Bucureştiului la Paris, în Balcani, dar şi de imaginea Transilvaniei şi a Carpaţilor. Pe urmă am intrat în contact cu Eliade, Cioran, Ionesco, Tzara, cu frumuseţea absolută a operelor lui Brâncuşi...

Toate perioadele de tranziţie sînt dificile şi, dacă ar fi să mă refer la propria noastră experienţă după revoluţia din 1974, pot să spun că am avut extrem de multe probleme de surmontat. Veţi depăşi şi voi aceste momente aşa cum şi noi am făcut-o, mizînd de acum încolo pe sprijinul Uniunii Europene. Integrarea voastră europeană este deja foarte aproape, iar primul pas, intrarea în NATO, a fost deja făcut. Avem în Portugalia o comunitate de români care este în creştere şi «încadrarea» lor din punct de vedere cultural este un lucru care mă preocupă. Dar mai mult decît atît mă preocupă să-i lămuresc pe conaţionalii mei că noi portughezii şi voi românii sîntem două popoare atît de asemănătoare, deşi ne aflăm la cele două extreme ale «lumii europene» latine. Aveţi un ambasador excelent la Lisabona care face o muncă nemaipomenită pentru a apropia cele două ţări, şi avem toate motivele să fim optimişti.

interviu realizat de Maria Rus BOJAN

Purtătorii de mesaj

România are centre culturale în (de la est la vest) Budapesta, Viena, Berlin, Veneţia, Roma, Paris, New York. Ele se subordonează din punct de vedere administrativ Ministerului Afacerilor Externe (care suportă, aşadar, cheltuielile curente, personalul, statutul diplomatic etc.). Programele propriu-zise sînt finanţate din diverse surse: din bugetul Ministerului Culturii, prin sponsorizări, prin contribuţia altor instituţii publice etc.

În general, punctul de vedere al celor care lucrează în centrele culturale din străinătate nu prea apare în spaţiul public românesc. Aşa că le-am pus două întrebări. Alte opinii despre centrele culturale româneşti din străinătate vor apărea în numărul viitor. Deocamdată, întrebările şi răspunsurile:

1. În ce măsură aţi reuşit să creaţi, prin activitatea centrului pe care îl conduceţi, o anumită imagine despre cultura română?

2. Care sînt principalele probleme cu care vă confruntaţi (finanţarea, relaţiile cu instituţiile din ţară, personalul etc.)?

Ruxandra DEMETRESCU

Loc cultural deschis

1. Inaugurat în noiembrie 1999 de Andrei Pleşu în calitatea sa de ministru de Externe al României, Institutul Cultural Român „Titu Maiorescu" din Berlin şi-a asumat de la început constituirea unei identităţi culturale proprii, care să îl individualizeze în peisajul cultural berlinez (german). În acest sens am urmărit cîteva priorităţi: colaborare cu alte instituţii, fundaţii, asociaţii, institute culturale interesate de problematica românească; crearea unor cicluri şi programe artistice combinate, pornind de la ideea de „dialog al artelor"; organizarea unor dezbateri de teme politice, economice etc. privind realitatea românească contemporană în perspectiva integrării europene; realizarea unor manifestări multiculturale, în acord cu atmosfera culturală berlineză, pornind de la motto-ul „Berlin, oraşul deschis". Colaborările realizate de institut reprezintă, fără îndoială, o componentă fundamentală a activităţii sale: ele permit nu numai realizarea unor manifestări, dar asigură şi o mai bună mediatizare şi un public numeros şi variat. Dintre colaborările constante aş dori să menţionez: Wissenschaftskolleg zu Berlin, universităţile din Berlin, Forumul Româno-German din Berlin, Asociaţia Saşilor din Berlin, Asociaţia de prietenie româno-germană din Berlin, casele literare berlineze (Literaturhaus, Literaturwerkstatt), diversele fundaţii şi societăţi (Brandenburger Tor Stiftung, Friedrich Ebert Stiftung, Naumann Stiftung, Heinrich Böll Stiftung, Societatea Sud-Est Europeană), alte institute culturale (Collegium Hungaricum, Fundaţia Culturală Greacă, Institutul Finlandez, Institutul Polonez), asociaţiile germane pentru relaţii cu străinătatea (Dortmund, Magdeburg), Academia de Arte din Berlin, galerii de artă contemporană (Condat, Petra Lange, Gentiner Elf) etc. De asemenea, am colaborat cu instituţii şi fundaţii din ţară, ca de pildă Colegiul Noua Europă din Bucureşti, Institutul Goethe din Bucureşti, Ordinul Arhitecţilor Români. În alcătuirea programelor am încercat să constituim cîteva cicluri care să definească profilul institutului şi să prezinte într-o formă coerentă, interesantă şi atractivă cultura românească: seria de conferinţe cu teme de istorie recentă sau despre concepte istoriografice actuale, serile literare sub semnul „Migraţiile limbii – migraţiile autorilor", expoziţiile foto-documentare cu tematică românească, expoziţiile de artă plastică contemporană cu artişti români din ţară şi din diaspora, concertele de muzică nouă cu compozitori români. Am încercat în egală măsură „ieşirea în afară" a institutului, organizînd în alte locuri – din Berlin sau din alte oraşe germane – cu sprijinul altor instituţii, diverse evenimente culturale. Cîteva precizări – poate utile – pentru un „portret" al institutului:

– sălile institutului, neconvenţionale în raport cu spaţiile moderne ale sălilor de expoziţie, au constituit întotdeauna o „provocare" pentru artişti şi organizatori, fiecare expoziţie trebuind „instalată" în spaţiul istorist-eclectic al vilei Walther (monument istoric, construit între 1912-1919). Ceea ce iniţial părea un handicap s-a transformat, surprinzător, într-un „atu", aşa cum o demonstrează interesul artiştilor din Berlin de a expune la institutul nostru;

– serile literare reprezintă o particularitate a institutului, graţie tradiţiei lecturii publice în spaţiul german (*„Lesung"* constituie aici o adevărată instituţie, în care autorul însuşi citeşte din textele sale, intră în dialog cu publicul etc. Este diferită de tradiţia cenaclului literar de la noi, de pildă). Încă o precizare: beneficiem, în spaţiul german, de existenţa unei literaturi datorate scriitorilor germani originari din România (Oskar Pastior, Herta Müller, Richard Wagner, William Totok, Hans Bergel, Georg Scherg, Karin Gündisch, Paul Schuster şi alţii, care ne-au fost, toţi, oaspeţi), constituind un „capitol" comun ce uneşte cultura română cu cea germană;

– institutul şi-a cîştigat o reputaţie clar definită şi prin stagiunea muzicală pe care o organizează. Cele 4-5 concerte ce au loc în medie pe lună în sala institutului (ce beneficiază de o excelentă acustică) prezintă publicului berlinez valorile şcolii componistice şi interpretative româneşti şi – în egală masură – consacră acest spaţiu ca loc cultural deschis, în care se întîlnesc muzicieni de pretutindeni. O atenţie deosebită o acordăm muzicii contemporane româneşti, pe care am prezentat-o constant în programele noastre, într-un efort sistematic şi coerent (aşa cum o demonstrează prezenţa, de-a lungul timpului, a unor personalităţi ca Dan Dediu, Cornel Ţăranu, Liviu Dănceanu, Corneliu Dan Georgescu, Viniciu Moroianu, Dumitru Avakian);

– de asemenea, am încercat să consacrăm institutul şi ca spaţiu de studiu şi afirmare a tinerilor muzicieni români aflaţi la studiu la Berlin. În absenţa unor burse – ca la institutele de la Roma sau Veneţia – institutul din Berlin a devenit *ad hoc* o şcoală pe care ne propunem să o dezvoltăm în continuare, pentru a face cunoscută muzica şi interpreţii români. Precizăm că institutul nostru este singurul din Berlin care organizează, în spaţiile proprii, o stagiune propriu-zisă şi beneficiază de un public numeros şi constant.

2. La capitolul „probleme" aş menţiona-o succint doar pe cea legată de personal: institutul funcţionează cu o echipă de trei persoane (director, ataşat/asistent de programe şi administrator-şofer). În raport cu numărul în continuă creştere al manifestărilor culturale (în 2001, 79, în 2002, 102), schema institutului ar trebui completată (ceea ce s-a şi discutat la recenta vizită a domnului director Viorel Grecu, care conduce departamentul de relaţii culturale din Ministerul de Externe) cu personal calificat (competenţe în zona culturală, de relaţii cu publicul/mediile şi, evident, lingvistice, presupunînd obligatoriu o bună cunoaştere a limbii germane).

Mircea OPRIȚĂ

În diplomaţia culturală nu poţi fi simulant

1. Un centru cultural e ca o casă zidită după planurile tale, dar pe teren străin. Cred că toate centrele culturale ale României seamănă între ele, dar numai în linii mari: se conduc după aceleaşi reguli, servesc aceleaşi obiective, se confruntă cu aceleaşi dificultăţi. Trecîndu-le în revistă pe acestea din urmă, s-ar putea ca opinia mea să nu difere de cea a colegilor de pe alte meridiane. Lucru destul de neplăcut pentru cititor, pe care îl vom constrînge să „înghită" de mai multe ori la rînd acelaşi fel de mîncare, altfel ambalată. Dincolo de generalităţi se întinde însă domeniul particularului, iar geografia aparte în care construieşti casa simbolică de care aminteam mai sus imprimă deja germenii unei diferenţieri. Budapesta, ca oraş, nu distonează cu alte capitale europene, dar problemele de aici sînt, totuşi, altele decît cele de la Roma, Berlin sau Paris. Situaţia de imediată vecinătate trăită secole de-a rîndul de noi şi de unguri ne-a marcat profund existenţa, obligîndu-ne la forme de interacţiune culturală de care de multe ori n-am vrut, sau pur şi simplu n-am putut să fim mereu conştienţi. Afectate de suflul istoriei, imaginea românului pentru maghiar şi a ungurului pentru român au suferit în timp deformări nedrepte, cu care avem încă a ne lupta. Pe de altă parte, evoluţia lumii de azi spre o uniune de popoare europene angajate într-un destin social comun îndeamnă firesc la corecţii şi reevaluări reciproce. Diplomaţia culturală, pe care aş îndrăzni s-o numesc partea cea mai senină a politicii externe a unui stat, e chemată să servească, la Budapesta, tocmai acest obiectiv. Nu poţi evolua spre încredere în lipsa unei mai bune cunoaşteri reciproce, iar aici informaţia culturală îşi are rolul ei major. Fireşte, cultura nu e totul, dar, ca instrument de modelare a mentalului colectiv, deţine o putere demnă de a fi luată în seamă. Poate că am un mic avantaj faţă de alţi colegi ai mei, în sensul că nu sînt pentru prima oară într-o misiune culturală în Ungaria. Viaţa mi-a dat ocazia să revin la Centrul Cultural de la Budapesta după o întrerupere de patru ani. Am ajuns astfel să calc pe nişte urme pe care le făcusem eu însumi odinioară. În bună măsură n-a mai trebuit să-mi caut publicul, ci l-am regăsit. Am putut să reiau unele programe pe care, între 1996-98, abia apucasem să le schiţez. Acum sper să le pot dezvolta pe îndelete, ajutat de înţelegerea colegilor din Externe şi, evident, de timp. De la nivelul nostru de acţiune, imaginea României se formează prin conţinutul şi nivelul valoric al actului cultural prezentat. Spiritul concurenţial se manifestă la Budapesta din plin: numeroase centre şi institute străine (unele cu o înzestrare tehnică şi de personal la care nici nu putem visa), ca şi zeci de galerii, săli de concert, teatre autohtone tentează în permanenţă publicul cu spectacole şi manifestări de valoare. Ca să-ţi poţi atrage şi păstra segmentul tău de public, eşti obligat să-i propui lucruri care să-l îndemne să-ţi deschidă ţie uşa, şi nu altora. Şi mai e ceva, care cred că la Centrul Cultural, din fericire, s-a produs. O anumită căldură sufletească, emanată dinspre cei trei care lucrăm aici (doi diplomaţi şi un cadru tehnic) către un public care o receptează ca atare, ajungînd să se simtă în „casa României" ca acasă. O asemenea situaţie n-are cum să apară dacă nu-ţi descoperi tu însuţi o autentică vocaţie de gazdă. Sînt şi mari satisfacţii la mijloc. M-a impresionat profund să aud, şi nu o dată, maghiari plecaţi din România în împrejurări personale dramatice şi chiar umilitoare, despre care mi-aş fi putut închipui că nici nu mai vor să ştie de numele ţării natale, să-i aud rostind, aşadar, într-o înţeleaptă împăcare cu trecutul lor: „Nici nu vă daţi seama cît de bine îmi pare că mai pot vorbi româneşte!" Cred că şi asta ţine de schimbarea de imagine pe care, cu limitatele lor resurse, centrele culturale ale României au puterea s-o producă. Ar mai fi un lucru important de spus. În diplomaţia culturală nu poţi fi un simulant. Diletantismul cultural „acreditat" penalizează în cele din urmă interesele ţării. Priceperea şi relaţiile profesionistului culturii, indiferent din ce domeniu al artei sau ştiinţei provine, sînt indispensabile. La Budapesta, ca şi în alte metropole cu centre culturale, este exclus să pui „pe picioare" un program coerent şi demn de interes dacă nu ştii ce, cui, unde, cît anume ceri din ţară spre a fi expus, confruntat cu reperele ţării de reşedinţă. Aici intră în joc şi credibilitatea, prestigiul tău ca persoană care funcţionează asemeni unui garant, factor de siguranţă pentru invitat. Ideal ar fi să poţi comanda contractual produsele culturale dorite, achitînd preţul negociat. Să poţi plăti fără probleme deplasarea unei personalităţi, a unei trupe, a unui ansamblu, diurnele şi cazarea, tot ce ţine de o călătorie civilizată. Idealitate însă nu există, şi atunci nu va fi nici siguranţa unei comenzi ferme, rezolvate fără emoţii, la data stabilită prin înţelegere. Vrei-nu vrei, depinzi astfel de hazard, de improvizaţii în cel mai bun caz inspirate, de diverse soluţii paralele, de situaţii ce riscă să-ţi scape de sub control.

2. Aţi intuit exact. Şi Centrul Cultural de la Budapesta se confruntă, uneori dramatic, cu cele trei probleme lansate în discuţie. Diplomaţia culturală este, la noi, un fel de copil cu doi părinţi minunaţi, Externele şi Ministerul Culturii, dar care nu au întotdeauna aceeaşi părere despre ce şi cînd trebuie să-i pui progeniturii pe masă. Sînt nevoit să constat că partea din contract a Externelor se respectă, altfel pur şi simplu instituţiile noastre n-ar exista. Şi nu este puţin. Lipsit de şansa unei proprietăţi asupra clădirii sale, Centrul de la Budapesta plăteşte anual o chirie substanţială (de cînd sînt diplomat mă străduiesc să evit cuvinte mai plastice care, ca scriitor, îmi veneau cu uşurinţă pe limbă). Costul întreţinerii, salariile angajaţilor, diverse alte cheltuieli indispensabile funcţionării Centrului Cultural, inclusiv cele pentru invitaţii, afişe şi modestele trataţii protocolare de la sfîrşitul unor acţiuni, toate acestea sînt componentele unui efort financiar pe care, aflîndu-mă în domeniu, îl văd şi îl pot aprecia. Despre celălalt părinte al „adoptatului", care are înscrisă în contract finanţarea manifestărilor culturale propriu-zise, nu vă pot spune decît că mi-aş dori să pot trece în raportul de sfîrşit de an un număr cît mai mare de acţiuni sprijinite băneşte de însuşi mandatatul României culturale dinlăuntru şi din afara graniţelor ei. Pînă atunci, însă, m-am obişnuit să le cer participanţilor la actul cultural românesc de la Budapesta să-şi caute fonduri pe unde-or putea, pe la primării şi consilii judeţene, pe la sponsori privaţi care şi-au descoperit subit generozitatea. De colaborarea cu multe alte instituţii din ţară şi din Ungaria nu am a mă plînge. Dacă primele nu ne-ar înţelege apelurile, prezenţa noastră aici, la porţile Uniunii Europene, ar fi mai săracă, iar relaţia aproape colegială cu celelalte ne permite să ieşim din cînd în cînd cu oferta noastră în alte săli şi pe alte scene, unele cu condiţii mai bune şi cu vizibilitate „centrală". Cît priveşte personalul, am convingerea că ne-am îndeplini misiunea mult mai bine dacă ni s-ar reînfiinţa postul de bibliotecar pe care odinioară Centrului Cultural îl avea, spre bucuria nu puţinilor cititori de carte românească de aici. În fine, mă uit cu o relativă seninătate la cei 40-60 de angajaţi care se calcă pe picioare prin institutele italienilor şi francezilor. Sînt modest în pretenţii, nu-i aşa?

Sanda VIȘAN

Vizibilitate pe 3rd Avenue

1. Centrul cultural al României la New York a sărbătorit anul trecut 10 ani de existenţă. L-a precedat, în inima Manhattan-ului, încă din anii '70, Biblioteca

Română. Ce au însemnat aceste trei decenii de prezenţă românească într-un oraş suprasaturat de evenimente este greu de cuantificat. Şi chiar dificil de consultat, căci arhiva instituţiei este „relativă“, iar memoria, de scurtă durată. Cu eforturi mereu reînnoite însă, s-a reuşit conturarea unui demers cultural ale cărui componente viabile le dorim amplificate. Astfel, Galeria Est-Vest a CCR, destinată expoziţiilor de artă plastică, fotografie, instalaţii etc., beneficiind de o bună vizibilitate de pe o arteră importantă a oraşului, 3rd Avenue, s-a dovedit un cîştig, fiind deja listată în Ghidul galeriilor newyorkeze. Este un spaţiu care a găzduit artişti, mai ales din diaspora română din America sau Europa şi, sporadic, chiar şi din ţară. Cînd tentativa de a prezenta aceste inteligenţe artistice româneşti şi în alte spaţii decît cel al centrului s-a materializat (de pildă, expoziţie la Banca Mondială), desigur că impactul a fost altul, într-un mediu de rezonanţă diferit. Constant, programele Centrului au inclus, între invitaţi, personalităţi române ce-şi slujesc domeniul de expertiză în lumea academică a acestui continent, prezente, cînd a fost posibil, în dialog cu parteneri americani (ca de pildă, recenta seară Dinu Ghezzo). De cînd în zestrea instituţiei a intrat şi un pian, ciclul dedicat muzicii de cameră s-a impus ca o permanenţă. Consultînd ceea ce este considerată a fi arhiva Centrului, rămîi cu impresia că proiectul cultural al instituţiei s-a centrat pe un demers „tripartit“: literatură, artă plastică, muzică, la care, din vara trecută, s-a adăugat şi filmul. Cazul prezentării filmelor româneşti este însă simptomatic: în general fără subtitluri în limba engleză, ele sînt difuzate de pe copii VHS, întrucît aceasta este dotarea tehnică a Centrului. Calitatea proiecţiei este deci mediocră, iar absenţa traducerii limitează publicul la vorbitorii de limbă română. În general, deci, nu ideile de programe lipsesc, ci finanţarea lor este în deficit. Discuţiile între Ministerul de Externe şi cel al Culturii şi al Cultelor privind finanţarea anumitor proiecte la centrele culturale ale României sînt în desfăşurare, aşa că în lunile următoare sperăm să beneficiem de rezultatele acestor negocieri. În ce ne priveşte, la New York încercăm să lărgim zonele abordate, spre aria culturii politice, economice, spre sociologie şi domeniul temelor de interes public. Am început de asemenea şi realizarea unei arhive audiovizuale a Centrului, concomitent cu o schimbare radicală, grafică şi de conţinut, a programelor de prezentare lunare.

2. Deşi dimensiunile actuale ale bugetului instituţiei nu permit creionarea unor strategii editoriale de amploare, alegerile determinate de circumstanţial fiind inevitabile, am stabilit totuşi legăturile necesare pentru demararea cîtorva programe de mai mare greutate şi de mai lungă durată, cu potenţial de interes pentru publicul american, în speranţa că vom găsi finanţarea necesară într-o competiţie onestă de proiecte. Aşa cum stau lucrurile acum, este foarte dificil să reprezentăm cultura română din ţară: dacă o instituţie de la noi nu poate suporta cheltuielile pentru deplasarea unui invitat (şi cîte o pot face?) sau dacă acesta nu o poate face el însuşi, CCR nu are cum rezolva dilema de finanţare. În plus, din acest an, conform unei hotărîri a Ministerului de Finanţe, nici fondurile din sponsorizări nu mai pot fi folosite imediat pentru activităţi, ele urmînd a fi trimise în ţară şi ulterior (cînd oare?) redirecţionate către beneficiar. Or, în decembrie 2002, fondurile din sponsorizări la CCR, fără a fi foarte importante, erau totuşi de 2,7 ori mai mari decît alocaţiile bugetare destinate susţinerii acţiunilor culturale. Întrebarea firească este: ce sponsor aşteaptă lumină de la capătul tunelului birocratic? Oriunde, dar în special în America, acţiunea trebuie să fie imediată, mai ales cînd este finanţată. O altă problemă pentru a cărei rezolvare lucrăm cu mijloacele puţine aflate la dispoziţie este prezenţa, prea estompată faţă de aspiraţiile noastre, a Centrului pe harta culturală a NY, în rîndul publicului american, dincolo de ecoul în rîndul diasporei române, pe care îl preţuim deosebit. Colaborările cu instituţii americane au fost sporadice, iar cu alte centre culturale, inexistente. Dar acestei stări de fapt trebuie să-i facă faţă şi celelalte reprezentanţe culturale, într-o economie a bunurilor simbolice foarte concurenţială, cum este cea newyorkeză. Şi aici, la capitolul imagine, tot despre fonduri vorbim. O anumită modalitate de promovare trebuie finanţată, fie că, asemenea Centrului cultural grec, susţii o mare expoziţie dedicată corăbiilor şi corăbierilor (cu un impresionant catalog), fie că, asemenea Centrului austriac, construieşti pe spaţiul unei case o clădire de şapte etaje, făcînd din ea purtătoarea unui discurs arhitectonic inovator, ce impune prin sine instituţia pe harta oraşului, continuînd apoi cu programe din aceeaşi familie a avangardei, fie că finanţezi, cum a făcut CCR în trecut, o lună a culturii române într-un loc prestigios cum este Lincoln Center. Iar astfel de evenimente aducătoare de vizibilitate trebuie şi ele să beneficieze de o anumită periodicitate. În fine, personalul Centrului este foarte redus, fiecare îndeplinind mai multe atribuţii, ceea ce face ca orice criteriu de competenţă să devină vag. Trăim însă cu speranţa încăpăţînată că lucrurile îşi vor găsi rezolvarea cuvenită, prin finanţări obţinute printr-o competiţie de proiecte publică, permiţînd astfel un discurs cultural coerent, de lungă durată.

Virgil TĂNASE

Un univers pe care îl semnalăm

1. Complexa şi diversa cultură românească, cea de ieri şi cea de azi, există în spaţiul francez printr-o sumedenie de prezenţe pe care ne străduim să le reunim într-o imagine unică. Politica noastră este, deci, dublă. Pe de o parte, sporim inventarul punctelor luminoase care se pot vedea în spaţiul francez, pe de alta încercăm să reunim aceste puncte în constelaţii, cu speranţa că, vreodată, acestea să poată impune un univers unic, cu planetele, stelele şi gravitaţia lui. Manifestaţiile spectaculare – încercăm, de pildă, să definitivăm proiectul unei expoziţii Nicolae Grigorescu la Barbizon – sînt necesare dar, cred, rămîn meteorice atîta timp cît silinţele de zi cu zi ale Centrului Cultural nu întreţin o undă luminoasă continuă, firavă poate, dar statornică. Aceasta dorim să o facem vizibilă celor care, din motive diverse, ne pot sluji drept intermediari către un public mai vast, copleşit, aici la Paris, de informaţii culturale, şi căruia trebuie mai întîi, oricît ar părea de paradoxal, să-i dovedim că cultura noastră există – altfel spus, că această cultură merită să existe prin aporturile sale specifice la cultura europeană. Nu tot ceea ce este necesar şi profitabil într-o cultură naţională ne poate legitima în discursul cultural european, şi prezenţa noastră în lume nu va fi recunoscută decît în măsura în care aduce unor întrebări proprii acestui spaţiu extins răspunsuri pe care numai noi am ştiut să le dăm. De aceea sîntem mai dornici să înfăţişăm publicului francez, de exemplu, onirismul românesc (pe care-l legăm de întreaga mişcare modernistă occidentală) decît, să zicem, romanul interbelic; de exemplu şcoala de compoziţie românească de azi (Vieru, Olah, Ţăranu, Cazaban, Celarianu, Rotaru, Vosganian, Miereanu etc.), mai curînd decît o muzică „uşoară“ prea puţin originală; mai degrabă istoria aviaţiei româneşti (Bibescu, Vuia, primele linii regulate Paris-Bucureşti) sau contribuţia noastră la descoperirea insulinei, sau teatrul lui Matei Vişniec, sau operele graficii româneşti de azi, sau şcoala tinerilor interpreţi de muzică clasică, laureaţi ai marilor concursuri internaţionale, sau muzica tradiţională a soţilor Leşe decît atîtea alte succese din România care nu ni se par pertinente la Paris. Am reuşit, ne întrebaţi, să creăm o „anumită“ imagine a culturii româneşti aici? Nu ne punem această întrebare pentru că ea este mult prea ceţoasă. Care e de fapt, chiar şi pentru noi, imaginea culturii române? Şi mai întîi, e bine să aibă o imagine, în loc de-a fi un spaţiu în mişcare? Apoi, imaginile sînt atît de diferite pentru un public ca al nostru atît de divers din toate punctele de vedere...! Ne-am mulţumi deocamdată să ştim că prin eforturile noastre un număr din ce în ce mai important de indivizi cu apetenţă culturală (care de obicei sînt şi cei care fac opinia) află că există o cultură română şi că indiciile, prin forţa lucrurilor firave şi disparate, pe care le dăm, îi ispitesc să exploreze (sau măcar să viziteze) singuri un univers pe care nu putem decît să-l semnalăm.

2. Primul tip de dificultăţi se datorează faptului că nu avem un buget ştiut şi precis privind acţiunile noastre. Funcţionarea instituţiei este asigurată de Ministerul de Externe, iar activităţile sînt subvenţionate de Ministerul Culturii. Ar fi util să ştim de la începutul anului pe ce sumă putem conta ca s-o putem folosi în mod chibzuit şi eficace şi, mai ales, ca planificînd din timp (cel puţin şase luni înainte) manifestările noastre, să le putem asigura o mai bună mediatizare, aceasta neputîndu-se face de la o zi la alta. Sumele acordate nouă de Ministerul Culturii în 2002 au fost importante, păcat numai că nu le-am putut folosi mai eficient pentru că subvenţiile au venit adesea în ultimul moment. Am avut numeroase subvenţii (sau înlesniri) de la alţi parteneri, e însă de notat că, iarăşi, e păcat ca atunci cînd personalul e atîta de restrîns să risipim un timp care ar putea fi folosit mai spornic, căutînd bani a căror dobîndire nu face neapărat parte din competenţele unor persoane chemate îndeosebi a gîndi strategii culturale şi a aprecia conjuncturile unor întîlniri spirituale (care, la rîndul lor, acestea nu fac parte din competenţele experţilor manageriali). Fireşte, personalul nostru este restrîns (4 persoane, socotind secretara şi administratorul) şi e bine să se ştie că nu aceeaşi este situaţia altor centre aparţinînd unor ţări cu care ne putem compara (aşa de pildă, Institutul Maghiar de la Paris are, pentru o activitate similară, 18 persoane). În altă ordine de idei, e de regretat faptul că nu au apărut manageri culturali care să „transforme eseul“ şi să exploateze într-un circuit comercial poziţiile pe care noi le cucerim în spaţiul francez.

Dan Eugen PINETA

Organizare, gestiune, resurse

1. Accademia di Romania este binecunoscută în Roma. Cei *optzeci de ani de existenţă şi activitatea desfăşurată aici înainte de război* au lăsat o amintire pe care eclipsa din anii cincizeci-optzeci nu a şters-o. Monumentul de arhitectură care este palatul de la Valle Giulia proiectat de Petre Antonescu reprezintă foarte bine România şi a intrat în „muzeul imaginar local“ pînă acolo încît romanii îl consideră „de-al casei“. În perioada cea mai grea a instituţiei, au existat *eforturi singulare* de reprezentare demnă a culturii româneşti în Roma. Cei patru ani sub directoratul acad. Al. Balaci au constituit excepţia, pentru scurt timp fiind atunci posibilă prezenţa bursierilor români. Apoi, din 1990, sub direcţia acad. Zoe Dumitrescu Buşulenga, Accademia şi-a reluat *lent* funcţiile: mai întîi pe aceea de *centru cultural*, de prezentare şi difuziune a culturii româneşti. Apoi, din 1998, pe aceea, foarte importantă, de *loc de studiu şi cercetare*, prin instituirea burselor naţionale „Vasile Pârvan“, meritul pentru această reuşită aparţinînd regretatului prof. Marian Papahagi, el însuşi fost bursier la Roma în 1969-1972. Accademia e cunoscută autorităţilor italiene, e cunoscută în mediile universitare şi culturale, fiind între institutele de cultură străine active din Roma şi, poate, cel mai activ la Valle Giulia din punct de vedere al numărului de concerte, conferinţe, colocvii, expoziţii. Fireşte, *e loc de mult mai bine*, dar asta depinde în primul rînd de *montajul inter-instituţional*, de *capacitatea de a organiza activităţile între Bucureşti şi Roma* şi de *gestiunea resurselor umane*. Alături de bursierii „Vasile Pârvan“ (11), sînt găzduiţi la Accademia alţi 13 tineri români cu burse de studiu obţinute în cadru bilateral, în cadrul unor programe UE sau prin eforturi personale pe lîngă diferite instituţii universitare sau de cercetare italiene. Începînd din 1995, sute de studenţi români din instituţii universitare de arhitectură, istorie, istoria artei, arte vizuale, filologie au trecut, în stagii de scurtă durată (7-12 zile) pe la Accademia di Romania.

2. Pentru zona de difuziune culturală, dificultatea principală o constituie imposibilitatea realizării unui program ritmic şi previzibil. Nesiguranţa finanţării de acasă creează dificultăţi de programare şi de aici dificultăţi pentru tipărirea şi difuzarea lunară sau bi-lunară, cu anticipaţie, a unui pliant de prezentare. Un program „bătut în cuie“ cu cîteva luni înainte ar fi plăcut oricărui centru cultural şi ar îngădui concentrarea energiilor asupra calităţii evenimentelor care asigură – nu avem de ce ocoli cuvîntul – *vizibilitate* într-o capitală a lumii în care tocmai oferta culturală nu lipseşte. Pe fondul creat de manifestări care se succed ritmic, se pot imagina evenimente majore – dedicate unui domeniu artistic anume sau prezentînd mai amplu sectoare ale vieţii culturale româneşti, în formula „Stagiunea culturală românească“, „Anul cultural al României“ etc. – care pot aduce producţia culturală românească în prim-planul atenţiei mai multor categorii ale publicului italian. Repet, aceasta ar depinde de *montajul inter-instituţional* şi de *capacitatea de organizare a activităţilor* în primul rînd acasă.

Ion BULEI

Într-un oraş bătrîn

1. Cred că e cel puţin pretenţios să spunem că noi putem să creăm imaginea unei ţări fie şi într-un singur loc. Noi propunem. Efectul se vede în timp. Mai ales cel de imagine. Şi în Italia ne confruntăm cu o imagine gata făcută despre români (ţara copiilor abandonaţi, bolnavi de sida, ţara lui Dracula şi Ceauşescu şi, în Nord cel puţin, ţara care găzduieşte foarte mulţi mici investitori italieni). Un centru ca al nostru propune locului produse culturale, de cele mai multe ori de calitate, o mare diversitate a acestora (deopotrivă în arta plastică, muzică, diferite domenii ştiinţifice), propune două reviste în limba italiană cele mai multe studii, cărţi privind România în limba italiană şi publicate în Italia şi mai ales prezintă italienilor, pe lîngă personalităţi, desigur, mulţi tineri români, bursieri, studenţi sau deja specialişti bine pregătiţi şi cu o vie dorinţă de perfecţionare. Senzaţia de tinereţe însetată de cunoaştere e bine resimţită.

2. Sînt mai multe. Particularitatea oraşului cu tradiţii culturale mult prea puternice şi care cenzurează noile discursuri culturale, chiar dacă le acceptă (vezi Bienalele). Un public îmbătrînit într-un oraş bătrîn (peste 63% peste 50 de ani, în Veneţia lagunară). Lipsa fondurilor mai mari pentru a impune şi susţine activităţile noastre într-un oraş cultural aristocrat şi scump din toate punctele de vedere, nesusţinerea mai nou din partea Ministerului Culturii a diverselor activităţi culturale (transportul participanţilor la colocvii, al expoziţiilor, al artiştilor plastici, al muzicienilor...), mult prea slabă susţinere a publicării revistelor noastre *Annuario dell'Istituto Romeno di Venezia* şi *Quaderni della Casa Romena di Venezia*, mult prea dese schimbări de personal şi numirea acestuia nu în funcţie de locul unde sîntem, ci în funcţie de criterii interne ale structurilor MAE. (Mă gîndesc deseori de ce mai pregătim noi bursieri – acum aici sînt bursieri „Nicolae Iorga“, sinonimi celor „Vasile Pârvan“ de la Roma – dacă pe urmă nu-i folosim? Corect ar fi ca ei şi nu alţii să fie trimişi în posturile culturale din ţările unde se specializează. Inutil de dat explicaţii de ce ar fi corect şi mai ales util să se facă aşa. În perioada interbelică, foştii bursieri de la Şcoala română de la Roma ocupau posturile culturale din Italia.)

▲

Anca MANOLESCU

O putere imaginară

Anii '80

Pentru numărul care va fi lansat în curînd al revistei *Martor*, editată de Muzeul Ţăranului Român, Irina Nicolau s-a gîndit la un „dicţionar tematic" al vieţii cotidiene din anii '80. Împreună cu cercetătorii de la muzeu şi cu voluntari a făcut o grilă de capitole şi de cuvinte-cheie; s-au făcut apoi interviuri, fişe de amintiri, liste de obiecte, termeni, situaţii, personaje specifice acelor ani. Ideea era că oamenii uită, că – deja – nu mai ştim (sau nu mai vrem să ştim) cum trăiam pe atunci. Noi înşine, vrînd nevrînd, a trebuit să ne amintim. A trebuit să ne amintim, să clasificăm, să ilustrăm masa de gesturi şi de tehnici mărunte prin care populaţia a îndurat un regim sufocant (şi s-a adaptat lui). Din temă nu puteau, evident, lipsi capitolele „Politicul" şi „Securitatea". Nu mai era vorba despre represiunea violentă din anii '50-'60: procese montate, încarcerări, deportări, asasinate. Era vorba despre presiunea banală, cotidiană a aparatului ideologic şi a Securităţii: senzaţia de supraveghere continuă, duplicitatea între discursul privat şi cel public, securiştii din fiecare instituţie cărora trebuia să le raportezi ce ai vorbit cu străinii şi, dacă se poate, cu colegii; cărţile de specialitate trecute la „secret", de serviciu ori de stat (Merişor Anghelescu, bibliotecară la Institutul de Istoria Artei îşi amintea de o amuţitoare „prevedere": bibliotecarul era obligat să supravegheze cititorul cu acces la atare cărţi ca nu cumva să parcurgă şi alte pagini decît cele pentru care obţinuse permisiune). Nu era pentru nimeni un secret ce urmărea instituţia comunistă a secretului şi a securităţii: nesiguranţa fiecărui individ, încercarea de a-l face supus şi, dacă se poate, complice regimului.

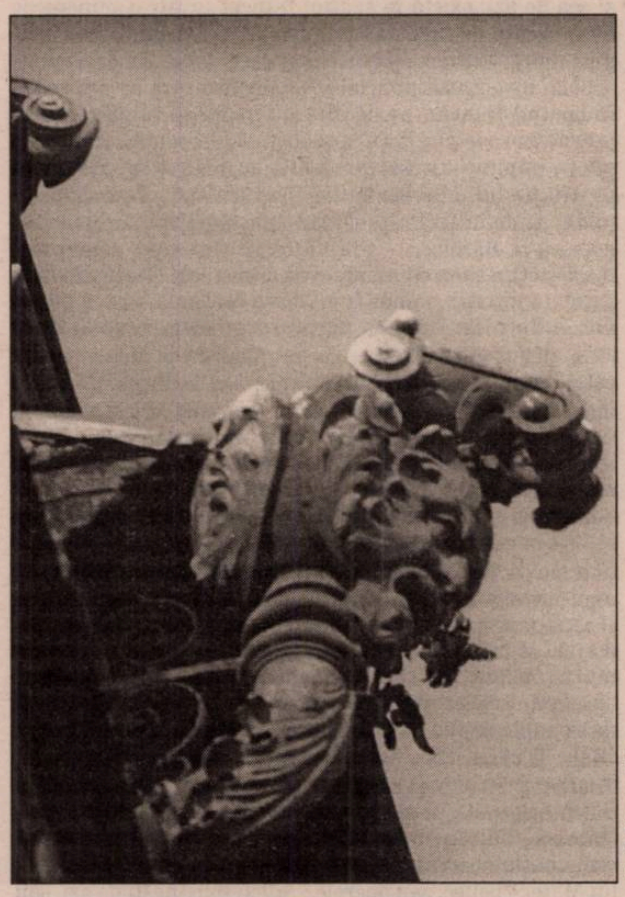

© S. Ivanoschi

Pe ce se baza, în fond, opresiunea, atîta vreme şi de aproape toţi, acceptată? Simone Weil – care, alături de filozofie contemplativă, a făcut şi analiză a politicului – spune, printre alţii, că instrumentul cel mai eficace prin care forţa se impune şi se menţine este *imaginaţia*. Forţa domneşte nu numai prin presiune brută, ci mai ales prin *impresia*, instalată în conştiinţe, că e vorba despre o forţă infailibilă, atotprezentă, căreia e peste putinţă să i te opui. Constrîngerea efectivă nu e decît suportul vizibil, punctul de plecare din care forţa îşi poate dezvolta influenţa asupra imaginarului colectiv. Asta era treaba Securităţii: să menţină, în închipuirea fiecăruia şi în imaginarul colectiv, impresia că regimul e atotstăpînitor, că vede şi dispune de fiecare act al vieţii individului. Însă această impresie era amplificată, alimentată de propria noastră imaginaţie: închipuirea consecinţelor pe care le-ar avea orice act de protest, zvonurile, bancurile concurau la menţinerea forţei, la sporirea presiunii ei, la „prestigiul" ei, imaginar, de infailibilitate. Cînd, în după-amiaza de 21 decembrie '89, am auzit oamenii strigînd „Jos Ceauşescu!", am avut senzaţia că un imens eşafodaj se surpă. Cei cîţiva disidenţi români avuseseră îndrăzneala să contrazică, singuri, izolaţi, imaginara infailibilitate a regimului. În seara respectivă, ea era contestată public. În treacăt fie spus, scenariul după care tot Securitatea ar fi aranjat şi revoluţia e o contribuţie la imaginarul despre care vorbeam: imaginarul puterii infailibile pe care ar deţine-o această instituţie. Simone Weil spunea că „din păcate, dictaturile se bucură de un mare prestigiu în rîndul unei părţi neneglijabile a populaţiei, începînd cu muncitorii şi intelectualii". Aici fiind inclus şi „prestigiul negativ", prestigiul unei forţe de care nu eşti în stare să scapi, care te absoarbe în propriile ei scenarii – cu consimţămîntul propriei tale imaginaţii.

Anii 2000

Nu mi-a făcut deloc plăcere operaţia de rememorare a anilor '80, dar am socotit-o salubră. A inventaria cu distanţă critică şi sinceritate acea perioadă era un pas pentru a mă debarasa de culpa personală (a fi acceptat şi sporit cu propria imaginaţie puterea regimului), fără a pierde învăţămintele ce decurg din ea. Din păcate, vedem că ele sînt valabile şi astăzi. Listele ofiţerilor activi din Securitatea comunistă nu sînt date publicităţii. SRI se eschivează de la solicitările CNSAS, iar cînd un grup (majoritar) din acest Colegiu încearcă demersuri mai eficace, el este împiedicat, blocat de ceilalţi membri. Situaţia e cunoscută public (conferinţe de presă, emisiuni TV, audieri în parlament), dar nu e nici un semn că puterea instalată ar avea intenţia să sprijine publicarea acestor liste. Dimpotrivă: lucrurile sînt tratate ca un „conflict de muncă" în Colegiu, care riscă să-l facă inapt de funcţionare. Ce poate deduce omul comun de aici? Că mulţi dintre membrii activi ai Securităţii comuniste sînt azi în poziţie politică forte şi refuză să le fie declarată fosta calitate. Dar de ce să refuze? Astăzi, a fi aparţinut Securităţii nu mai distruge cariere politice, iar lumii nu-i mai prea pasă de problemă; dificultăţile cotidiene, evenimentele internaţionale, faptele diverse din jurnalele de actualităţi sînt mult mai prezente în mintea noastră, iar tema a căzut aproape în desuetudine; ne-am uitat viaţa din anii '80. Ce ar fi aşa de grav, deci, pentru împricinaţi dacă listele ar fi cunoscute? Gravitatea ţine, cred, iarăşi, de imaginar. A accepta publicarea ar însemna ca puterea instalată să admită un aşa-zis „semn de slăbiciune", să reununţe la prestigiul forţei fără fisură, să dea imaginarului colectiv motive de a-i pune această forţă la îndoială. Tendinţa actuală a PSD e să devină din ce în ce mai acaparant de putere; nu-şi poate strica imaginea de forţă atotofensivă cu un asemenea gest democratic.

Simone Weil, iarăşi ea, spunea că socialul însuşi, în ansamblul lui, e domeniul forţei, că „marea dihanie" a lui Platon ascultă doar de legile forţei şi funcţionează numai în conformitate cu ele. Dar, de asemenea, că viaţa socială nu e respirabilă decît în prezenţa unui element, infinit mărunt, de transcendent, a ceva – infim cantitativ – care nu se supune unui asemenea tip de legi. Ea spunea că, fără acest infim element, mecanismul forţei ajunge să înlănţuie pe toţi actorii vieţii sociale, să îi determine în aceeaşi fatală măsură pe toţi. Nu era vorba, în gîndirea ei, despre o afirmare explicită şi instituţională a divinului în social. Acest infim element de transcendent consta nu în a-l afirma pe Dumnezeu, ci în a-i *imita* tipul de manifestare. Dumnezeu şi-a manifestat transcendenţa tocmai prin contrastul cu legea acestei lumi, prin refuzul de a intra în competiţie cu puterile, de tot felul, ale lumii. „Împărăţia mea nu e din lumea aceasta" îi spune Iisus lui Pilat şi acceptă crucea, aşa cum acceptase să-şi asume, la naştere, finitudinea corporală, fragilitatea unui trup. Dumnezeu îşi manifestă, în lume, transcendenţa *limitîndu-se;* îşi limitează forţa absolută, dă spaţiu libertăţii umane, judecăţii personale, alegerii.

Care poate fi echivalentul social al acestei atitudini? Care poate fi acel echivalent în social – infim, dar esenţial – al respingerii forţei ca lege absolut dominantă? El ar fi capacitatea indivizilor şi a instituţiilor de a-şi recunoaşte, public, responsabilitatea, greşelile, maleficiul social pe care l-au provocat (şi, evident, de a nu persevera în el). El ar fi capacitatea indivizilor şi a instituţiilor de a-şi limita, *singuri*, recursul la forţă. Din punctul meu de vedere, faptul că Biserica Catolică şi-a reconsiderat poziţia faţă de propriile ei ofensive religioase armate din trecut, faţă de fenomenul inchiziţiei, că şi-a cerut iertare pentru ele constituie, de pildă, un echivalent, în social, de transcendent. Dar gestul ei e cu totul singular; nu e de aşteptat ca el să devină normă. Cum poate fi atunci anihilată tendinţa forţei de a supune întreg spaţiul social? Prin echilibru, spune Simone Weil: prin prezenţa, în spaţiul public, a unor forţe care să se corecteze una pe cealaltă. E principiul democraţiei moderne, de separare a puterilor în stat. În plus, societatea civilă e socotită astăzi o forţă care, fără putere politică efectivă, corectează tendinţa de expansiune maximă a politicului şi a puterii instalate.

„Înalta Şcoală de Pregătire a Diavolilor Tineri în Domeniul Înşelăciunii şi al Ispitirii"

C.S. Lewis, distins medievist la Oxford, a fost în timpul războiului al doilea şi mulţi ani după el un scriitor celebru. Dincolo de prestaţia de specialitate, el a vorbit, cu realism, umor şi angajare, despre comerţul cu credinţa al omului de astăzi. Printre altele, a avut ideea să descrie cum s-ar vedea lumea şi tema religiei nu de sus, din perspectiva înaltului unde ne instalăm cu prea multă nonşalanţă, ci din polul opus: cartea se cheamă *Sfaturile unui diavol bătrîn către unul mai tînăr (Screwtape Letters)*. I se explică acolo unui proaspăt şi inexperimentat ispititor ce tehnici trebuie să aplice pentru a-şi cîştiga „pacientul" şi a face din el hrană pentru iad. Munca diavolilor presupune rafinate competenţe psihologice: ei trebuie să umple mintea pacientului cu fantasmele ce se potrivesc firii lui şi fiecărei situaţii date, să nu-i lase răgaz să judece, să-i construiască un imaginar îmbibat de falsitate. „ţine-l în ceaţă pe pacient": ăsta e mereu sfatul lui Screwtape, diavolul cu experienţă. Cartea are şi un epilog. După o lungă şi izbutită activitate în teren, Screwtape ocupă acum un post în administraţia Infernului. În această calitate e invitat să ia cuvîntul la banchetul de fine de an al „Înaltei Şcoli de Pregătire a Diavolilor Tineri în Domeniul Înşelăciunii şi al Ispitirii". Discursul lui dă, evident, învăţăceilor cîteva direcţii de acţiune asupra minţii viitorilor „pacienţi". Una fundamentală e să inculce cît mai multora convingerea: „sînt la fel de bun ca celălalt", un egalitarism ofensiv şi neobrăzat, care să conteste, în societatea umană, modelele, valorile, performanţa, efortul transformării de sine. În ciuda umorului savuros şi a realismului cu care tratează chestiunea, C.S. Lewis ar fi putut găsi totuşi ceva şi mai bun. Omul mediocru sau de-a dreptul carent nu ar trebui să aibă ca principiu: „sînt la fel de bun ca tine" în raport cu personalităţile, cu oamenii de substanţă morală şi intelectuală. Nu! Cu mult mai eficace, în sens Scewtape, ar fi fost principiul „eşti la fel de bun ca mine". Omul mediocru, carent, capabil numai să-şi chivernisească cu cinism viaţa pe seama celorlalţi, el ar trebui să fie modelul absolut; el ar trebui să dicteze, să-şi impună modelul în faţa omului de substanţă morală şi intelectuală. Comunismul aşa ne-a învăţat. Dar nici C.S. Lewis, nici Screwtape nu aveau atîta experienţă (cel din urmă activase numai în teritoriu britanic).

Noi avem. De cînd cu încercarea lor de a da publicităţii listele ofiţerilor de Securitate, s-a afirmat într-un ziar că tatăl lui H.-R. Patapievici a fost securist; despre Andrei Pleşu, un membru PSD a spus că i-a mers bine în toate regimurile (mai cu seamă, probabil, cînd, ca disident, beneficia de supravegherea şi de interogatoriile Securităţii). De Mircea Dinescu ce să mai vorbim, el care a fost izolat şi păzit în '89, cu atîta brutală solicitudine, de membrii aceleiaşi instituţii. Ideea e că nici unul dintre cei trei nu au dreptul să determine publicarea numelor membrilor poliţiei politice comuniste pentru că... Pentru că în imaginarul colectiv al României din 2003 trebuie să intre zdravăn faptul că cei trei sînt la fel de buni ca securiştii şi cei ce au interese comune cu ei. De altfel, la emisiunea lui Florin Călinescu, dl Mihai Pelin ne-a spus cît de frumoasă e meseria de spion; dedicaţia, neştirbită, a domniei sale faţă de profesiune poate sluji de model lui James Bond.

Sînt în stare, adoptînd provizoriu logica de tip Screwtape, să înţeleg reacţiile unor membri ai puterii instalate de tipul „eşti la fel de bun ca mine". Ele ţin de legea forţei, de mecanismul ei previzibil – şi periculos – care încearcă să impună tuturor imaginarul puterii instalate, propria ei măsură. Ce înţeleg mai greu e reacţia (lipsa de reacţie) a societăţii civile, a intelectualilor faţă de blocarea publicării listelor cu pricina. Cînd a fost format CNSAS, cîţiva intelectuali au cerut cu rigoare în presă ca M. Dinescu şi A. Pleşu să se retragă pentru că fuseseră membri de partid. Prezenţa lor ar fi încălcat principiul de non-apartenenţă politică a membrilor CNSAS. Dl Gh. Onişoru n-a fost membru de partid... Ce se întîmplă acum, cînd nu o exigenţă teoretică – inoperantă în fond – e încălcată, ci cînd misiunea însăşi a CNSAS e foarte explicit boicotată? Cînd unul dintre punctele esenţiale pentru societatea civilă, pentru atîtea organizaţii democratice, pentru intelectualii care cer procesul comunismului e băgat în ceaţă?

Imaginarul nostru să fi ajuns, iarăşi, atît de supus forţei încît nu mai reacţionăm? „O societate guvernată exclusiv de forţa greutăţii e oare viabilă, sau o fărîmă de supranatural e, pentru ea, de ordinul necesităţilor vitale?" (Simone Weil, *Greutatea şi harul).*

▲

Victor Iulian TUCĂ

Dilemele Uniunii Europene

– politică externă comună sau supermarket regional? –

În ciuda încercărilor de a articula o politică externă coerentă, Uniunea Europeană a reuşit să bifeze încă un răsunător eşec. Declaraţia celor 8 lideri europeni ilustrează perfect incapacitatea acută în privinţa mult discutatei politici de apărare comună a Uniunii. Iniţiat de José-Maria Aznar şi semnat, printre alţii, de Tony Blair şi Silvio Berlusconi, manifestul cu pricina, apărut simultan în 12 publicaţii centrale, se vrea un apel făcut europenilor la unirea cu forţele americane împotriva Irakului. Deşi principalele idei ale acestei declaraţii sînt juste şi ar fi întrunit pesemne un consens larg din partea celorlalţi parteneri europeni, „procedura" urmată de cei opt (Marea Britanie, Italia, Danemarca, Spania, Portugalia şi noii veniţi, Cehia, Polonia, Ungaria) reprezintă în fapt o palmă dată Uniunii Europene şi credibilităţii sale instituţionale. Preşedintele Chirac se exprimă cu privire la această declaraţie ca fiind „o contribuţie la dezbatere", un limbaj diplomatic care ascunde uluitorul „detaliu" că nici Franţa, nici Germania nu au ştiut şi, ca atare, nu au fost invitate să semneze un astfel de apel.

Nici Grecia, ţara care deţine preşedinţia Uniunii şi care ar trebui să coordoneze politica externă a UE, nu a cunoscut respectiva iniţiativă, iar declaraţia (post-factum) a prim-ministrului grec, Costas Simitis, releva doar lamentaţii inutile. Nici Suedia nu a fost anunţată (fapt care pune sub semnul întrebării solidaritatea ţărilor nordice), iar Olanda a refuzat semnarea respectivului apel. Alţi figuranţi în ecuaţia amintită au fost comisarul Chris Patten şi Înaltul Reprezentant pe probleme de politică externă şi securitate comună, Javier Solana.

Aşa cum este concepută instituţia europeană, astfel de cazuri sînt de competenţa „pilonului 2" al Uniunii care are în atribuţii Politica Externă şi de Securitate Comună (PESC). Tratatul de la Maastricht (intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993) încorporează *expresis verbis* obiectivul articulării unei politici externe comune, iar Tratatul de la Amsterdam (1 mai 1999) consolidează dimensiunea politicii extrene a Uniunii prin crearea unei noi instituţii, *Înaltul Reprezentant* (High Representative), şi desemnarea în această funcţie pentru un mandat de 5 ani a lui Javier Solana. Cunoscut şi sub denumirea de *„Monsieur PESC"*, Înaltul Reprezentant pentru Politica Externă şi de Securitate cumulează în acelaşi timp şi funcţia de *Secretar General* al Consiliului Uniunii Europene şi în această calitate ar trebui să asiste *Preşedinţia* Uniunii Europene în derularea sarcinilor curente ale Consiliului UE.

Celelalte două persoane responsabile de derularea afacerilor externe ale Uniunii sînt Preşedintele Comisiei Europene, Romano Prodi şi Comisarul Directoratului General al Afacerilor Externe (DG External Relations) Chris Patten.

După cum s-a văzut în fapt, principalii actori ai acestui teatru baroc rămîn statele membre şi nu instituţiile comunitare, care fac simplă figuraţie în faţa intereselor guvernelor europene. Totodată, alţi figuranţi sînt cetăţenii Uniunii, odată ce voinţa lor nu se aude nici la nivel naţional nici la cel comunitar. Astfel, declaraţiile Parlamentului European nu sînt luate în considerare de guvernele statelor membre iar acelaşi Parlament nu poate controla în nici un fel Consiliul Uniunii, ci doar Comisia Europeană.

Ar mai fi de menţionat că declaraţia celor opt survine pe un fond de dezaprobare generală din partea opiniei publice europene a intervenţiei militare în Irak. Astfel, toate sondajele de opinie făcute în această perioadă dezvăluie un procent de peste 65% care se pronunţă împotriva războiului din Irak. Tot în acest sens s-au pronunţat atît Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, cît şi Parlamentul European.

În altă ordine de idei, ar mai trebui remarcată şi noua poziţie adoptată de cele trei semnatare est-europene, Polonia, Cehia, Ungaria. Considerate de către UE ţări „model", lăudate constant pentru alura „pro-europenă" adoptată în privinţa refuzului de a semna tratate bilaterale cu Statele Unite referitoare la Curtea Penală Internaţională, beneficiare ale unor fonduri şi investiţii comunitare uriaşe (ultimul exemplu în acest sens ar fi acela al Poloniei care, la ultimile negocieri de aderare din decembrie, a mai obţinut în plus încă un miliard de euro), cele trei „premiante" s-au decis în final să profite la maximum de slăbiciunile noilor părinţi adoptivi.

Întorcîndu-ne la dimensiunea politicii externe a Uniunii Europene, observăm că „premisa tare", şi anume politica europeană de securitate şi apărare (ESDP- European security and defence policy), nu ar trebui să fie în nici un caz abordată de Danemarca. Motivul: danezii au ratificat doar parţial Tratatul de la Maastricht, mai exact cu exprimarea a 4 excepţii, dintre care una cu privire la aspectele militare ale politicii de apărare a UE. Şi totuşi, declaraţia celor 8 (care prezintă aspecte militare evidente) este semnată şi de primministrul danez, F. Rasmussen. Acest fapt dezvăluie o realitate dezamăgitoare: fie prim-ministrul a uitat ce scrie în protocolul adiţional al Tratatului de la Maastricht, fie politica daneză a adoptat tactica amorfă a poziţiei de drepţi.

Declaraţia celor 8 cu ultimul său avertisment dat lui Saddam Hussein ar fi putut reprezenta o contribuţie pozitivă atît în privinţa UE, cît şi a Statelor Unite. În realitate, modul insidios în care a apărut anulează orice pretenţii de unitate şi relevă neputinţele majore ale Uniunii în materie de politică externă.

Acestea ar fi doar cîteva elemente care impun o reformă grabnică a instituţiilor comunitare responsabile de elaborarea politicii externă a U.E. Altfel, Uniunea Europeană va continua să rămînă un tentant supermarket regional. ▲

Inima şi buzunarul

După cei 8, alte zece ţări europene – Letonia, Lituania, Estonia, Slovacia, Slovenia, Bulgaria, România, Albania, Croaţia şi Macedonia (ordinea este cea dată de ziarul *Le Monde*, 7 februarie 2003) – au publicat o scrisoare-declaraţie prin care se alătură unei eventuale iniţiative americane pentru dezarmarea Irakului. Sînt toate ţări foste comuniste, acum în diverse faze de aderare la NATO şi la Uniunea Europeană, preocupate de ritmurile tranziţiei, de consolidarea instituţiilor democratice, de turbulenţele vieţii politice; aceste elemente pot fi coordonate satisfăcător doar în absenţa unor tensiuni externe: de orice culoare ar fi deţinătorii puterii, sprijinul organismelor internaţionale (financiare şi politice) le este absolut necesar. Situaţia în care ei ar trebui să aleagă între Statele Unite plus o parte a Uniunii Europene şi cealaltă parte a Uniunii Europene este absolut inconfortabilă. De altfel, aşa cum observă analiştii, în mai toate ţările din centrul şi estul Europei s-au format cupluri: ele intonează poate aceeaşi melodie, dar ritmurile şi tonalităţile sînt diferite. În Cehia, preşedintele Havel, aflat pe ultima sută de metri ai ultimului său mandat, a fost lăsat să semneze scrisoarea „în nume personal", prim-ministrul Vladimir Spidla şi ministrul de Externe Cyril Svoboda au tăcut semnificativ; în Ungaria, opoziţia de dreapta e nemulţumită că nu s-a discutat în Parlament conţinutul scrisorii. În ambele ţări, sprijinul popular pentru un eventual război e foarte mic. În Polonia, Aleksander Smolar, specialist în ştiinţe politice, consideră că scrisoarea este „o repudiere deschisă a poziţiei celor două ţări care au fost pînă acum forţa motrice a proiectului european – Franţa şi Germania".

Franţa e nemulţumită: „Candidaţii la aderare la Uniune sînt ingraţi. De abia au obţinut la Copenhaga lumina verde pentru adeziunea lor, în condiţii mai bune decît cele iniţiale, că au şi trădat spiritul european. Ei vor să-şi umple buzunarele cu banii celor 15, dar inima lor bate la Washington. Mai rău: atavismele supunerii (faţă de URSS) le duc acum la supunerea faţă de un nou suveran, Statele Unite. «Noi am spus că aşa o să fie» zic cei care, în special în Franţa, au văzut în extindere o obligaţie penibilă, pledînd din nou pentru un «nucleu dur», o «adevărată» Europă, debarasată de acest lest supărător". *(Le Monde*, 8 februarie 2003)

Deşi europenii au o serie întreagă de argumente pentru a demonstra duplicitatea politicii americane nu doar la Yalta-Malta, ci pe tot parcursul războiului rece, în fostele ţări comuniste persistă sentimentul că, în caz de primejdie, se poate conta mai curînd pe americani decît pe vecinii de pe continent. Pe de altă parte, distincţia operată de secretarul american pentru Apărare, Donald Rumsfeld, între „bătrîna" Europă şi cea nouă, nu are de ce să provoace prea mult entuziasm: din '89 încoace toate ţările ieşite din comunism nu fac decît să-şi afirme vechimea apartenenţei la Europa.

Dincolo de consecinţele imediate, inflaţia epistolară pare a spune că rolul de lider acordat cuplului franco-german pare a fi retras. „Şi atunci cine va conduce Uniunea?", se întreabă cel care semnează cu pseudonimul Charlemagne în revista *The Economist* (8 februarie 2003). „Grupul celor opt nu este o conducere alternativă. Dacă partidele de centru-stînga vor ajunge din nou la putere în Italia şi Spania, s-ar putea ca noile guverne să-şi armonizeze poziţia cu cea a Franţei şi a Germaniei. Poate că polonezii concep altfel decît francezii problemele de securitate, dar apără împreună subvenţiile pentru agricultură. Cehii şi ungurii sînt mai puţin reticenţi decît nemţii în materie de putere militară, dar sînt de acord cu ei în privinţa reformei constituţionale a Uniunii. De fapt, nu mai există alianţe sincere şi solide în UE. Ţările se vor aduna în echipe, în funcţie de probleme şi de circumstanţe. Aşa cum spunea lordul Palmerston, prim-ministru britanic pe timpul reginei Victoria, «nu există alianţe permanente, permanente sînt doar interesele». Şi deşi se vorbeşte mult despre noua concepţie europeană a politicii în secolul XXI, dincolo de comandamentele interesului naţional şi ale suveranităţii – concluzia lui are o anumită forţă." **(M. B.)** ▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 14 februarie	21^{00}	Muzică live: KUMM
SÎMBĂTĂ, 15 februarie	21^{00}	Muzică medievală live: Imago Mundi & VIVA
DUMINICĂ, 16 februarie	21^{00}	Seară jazz: Cristina Sârbu & Co
MARȚI, 18 februarie	20^{00}	Muzică clasică live: Anca Vasile – *vioară;* Emanuela Profirescu – *pian*
MIERCURI, 19 februarie	19^{00}	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 20 februarie	20^{00}	Teatru: Analogic 14 *cu* Roxana Gutman & Andrei Gheorghe
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Geamurile termopan

Aceasta este o rubrică de muzică. Ca să înţelegeţi despre ce e vorba, trebuie să vă spun că nici eu nu prea înţeleg exact despre ce e vorba. O să vă dau un exemplu: Primal Scream mi se pare una dintre cele mai importante trupe de prin '90 încoace, are oarecum acelaşi stil cu ăi doi băieţi din Chemical Brothers, numai că, dacă stau bine să mă gîndesc cum îi zice stilului ăstuia în care cînta Chemical Brothers, răspunsul va fi unul franc şi definitiv: habar n-am. Pe vremea altora era mult mai simplu. Rock-ul era treaba cu pletoşi, cu tobe bătute zdravăn, cu chitări care la un moment dat era musai să ţină un solo, cu basul ascuns în spate şi cu voci care zbierate la maximum puteau sparge cu uşurinţă un geam. Diferenţierile aveau la bază un criteriu foarte simplu: băteai toba şi mai tare, prindeai viteză la chitară, răcneai eroic? Iron Maiden. Te supărai pe lume şi mai rău? Megadeath. Şi tot aşa, în sus sau în jos, atît timp cît existau pe lume chitări, bas, tobe şi vocalişti pletoşi. La fel, nu ajungeai la doi cu număratul ca să spui disco la Boney M şi Duran Duran la Duran Duran.

Probabil, însă, că odată cu geamul termopan – incasabil şi izolant fonic – şi trupele din Seattle – Nirvana, Pearl Jam, Soundgarden, Alice in Chains – ceva n-a mai mers cum trebuia, pletele au căzut, la fel şi faţa lui Michael Jackson, şi s-a intrat incredibil de repede într-o eră în care modernismul de tip „să dăm lumii un chitarist şi mai rapid", „*aaaa*-ul fără respiraţie să ajungă la 34 de secunde" n-a mai însemnat nimic în faţa unui principiu al naibii de simplu: să suni bine indiferent de stil. Evident că orice lucru nou trebuia să aibă un nume, şi atunci s-a spus grunge la Nirvana şi rock alternativ la fuziunea de hip-hop şi metal pe care o cîntă Limp Bizkit. Oricum, nu prea mai contează. Fred Durst, liderul celor de la Limp Bizkit, îşi numeşte muzica în toate felurile posibile, mai puţin rock alternativ Pentru stilul grunge era definitoriu în primul rînd spiritul underground. Au ajuns starurile planetei. (Dilemă: se mai poate numi aşa ceva – grunge?) Oricine poate fi influenţat acum de orice. Vocalul celor de la Korn spunea într-un interviu cam aşa: „Am luat ce ne plăcea de la o groază de formaţii. Am eliminat ceea ce nu ne plăcea şi gata. Asta-i toată treaba cu stilul nostru inovator." Chitara nu mai are solo şi „în orice discotecă de la sat, oraş sau mare, e musai să se audă basul şi cu toba mare" (Viţa de Vie). Ultimul videoclip al celor de la Red Hot Chili Peppers e simpluţ şi disco. Dă bine? Dă. Aşa că, să spui despre Portishead că e trip-hop sau despre cutare că face drumm'n'base nu mai are în umilii mei ochi decît o importanţă teribil de mică şi anume aceea de a te da deştept. Eminem îşi bătea joc de Moby în videoclipul care a luat un car de premii anul trecut *(Without Me)*: „nimeni nu mai ascultă tehno". Aşa o fi, dar Moby n-are nici un strop de tehno pur în ceea ce face, cum nici muzică dance nu poţi numi ceea ce se aude. El amestecă simplu şi frumos nişte lucruri, că ai jura că partea vocală (luată din blues-ul anilor '20, '30) a fost special compusă, acum, pentru melodiile lui. Şi atunci, cu toate amestecăturile care cu puţină smîntînă şi ardei iute dau bine, cu toate topurile astea adorabile în care A-micii sînt pe 6, iar Primal Scream şi Ozzy Osbourne pe 7, respectiv 8, de ce sună al doilea album Coldplay, *A Rush Of Blood To The Head,* aproape la fel de bine ca primul, *Parachutes*?

Ei nu amestecă nimic. Toba îşi vede liniştită de treabă, chitara e doar simplă şi frumoasă, iar Chris Martin, vocalul, n-ar nici pe jumătate din trilurile norvegianului din A-ha, care în plus pare că nici nu o să mai îmbătrînească vreodată. Să fie doar brit-pop-ul de vină? (na, că m-am dat pînă la urmă deştept). Am un motiv foarte personal ca să răspund nu: nici nu vă puteţi închipui cît de fericit sînt că unii ca Oasis (tot brit-pop) au dat ortu' popii de prin topuri. Detest şi îmi devin imediat antipatice toate trupele (vezi şi U2) care odată ajunse celebre se declară cele mai mari din lume şi se comportă ca atare. Măcar U2, ajunşi aici, s-au gîndit la înfometaţi şi la virusul HIV, dar fraţii Gallagher au ajuns să se ia la bătaie cu oricine şi să urce pe scenă beţi rupţi ca să arate aceeaşi chestie.

Deşi anul trecut au fost votaţi cea mai bună trupă britanică, la Coldplay nu se întrevede pînă acum nici cea mai uşoară umbră de vedetism. În momentul acesta de curat postmodernism muzical, ei sună bine tocmai pentru că lasă muzica să curgă liniştit într-o stare atemporală de frumuseţe simplă, ce poate părea la început – mi s-a întîmplat şi mie şi altora – doar plicticoasă. Se întîmplă apoi cam aşa: muzica îţi gîdilă plăcut auzul, iar după două-trei ascultări bagi de seamă că, în afară de muzică, pe dinăuntru te gîdilă şi un zîmbet de mai mare dragul. Iar ceea ce se întîmplă după chestia asta, e ceva ce rar se mai găseşte azi în muzică: să nu te mai poţi plictisi de un album, să ai o aceeaşi altă bucurie de fiecare dată cînd îl asculţi. Fără doar şi poate sînt buni, nu au fiţe, iar live – a apărut de vrea două săptămîni videoclip la *Clocks* – n-au nici umbră de falset. Dincolo poate de influenţe inevitabile pe linia Beatles-Radiohead, ei au găsit exact dozajul prin care o piesă fără să fie genială, nu mai poate fi uitată. Iar cînd îl auzi pe acelaşi Chris Martin spunînd că el nu-şi poate asculta nici o melodie la radio pentru că, inevitabil, se îngrozeşte de cîte greşeli pot exista în ea, nu-ţi rămîne decît să te declari, iremediabil, topit de plăcere. Singurul pericol pe care îl întrevăd în privinţa lor e să fie declaraţi cea mai mare trupă a lumii. Pînă acum, nu au făcut nimic ca să merite o pacoste atît de mare.

Repet: am un oareşce sentiment de frică cînd mă gîndesc la viitorul album al lor. Deşi sîntem cam de aceeaşi vîrstă, ţin la ei ca la copiii mei. Ascultaţi *Clocks*.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Chestiunea de priorităţi

Stau şi mă întreb la ce vîrstă îşi stabileşte un individ priorităţile. Sau dacă se naşte cu ele gata stabilite şi, atunci, cine i le trasează? Mama, tata, ontogeneza, filogeneza? În fine, cineva trebuie să-şi facă timp şi pentru asta, altfel o să se ia după reclame. Nefericit hazard, în cazul în care deschide televizorul la spotul pentru *Ziarul Financiar,* nefericită recomandare pentru publicaţia însăşi.

Un domn (deşi termenul este impropriu) îmbrăcat la costum, relativ tînăr, nici frumos, nici simpatic (mai degrabă invers) stă la o masă, absorbit de lectură. Deci ştie să citească. Citeşte *Ziarul Financiar.* Deci este om de afaceri. Foarte frumos din partea lui.

O tînără doamnă (sau domnişoară), îmbrăcată îngrijit, nici urîtă, nici frumoasă (mai degrabă simpatică) îi aruncă ocheade de la masa de vis-à-vis.

Orice s-ar spune despre lipsa de timp a oamenilor de afaceri, oricît de captivantă lectura sau de financiar ziarul, „domnul" găseşte cîteva secunde ca să răspundă avansurilor cu încîntare de sine şi un zîmbet încifrat. Fireşte, doar este un om al cifrelor...

Ceea ce, cu siguranţă, domnişoara (sau doamna) nu este fiindcă, întocmai ca o adevărată şi de trei ori femeie, se ridică de la masă şi se îndreaptă felin spre obiectul atenţiei sale, convinsă că a decriptat mesajul. Eroare, mare eroare! Probabil că decriptarea s-a oprit pe undeva pe la jumătate pentru că, deşi faptul că se apleacă languros peste masa lui nu reprezintă o încălcare a proprietăţii private şi nici a principiilor acestuia, oricare ar fi ele (matematice, deontologice etc.), scrierea numărului de telefon pe ziarul cu pricina se dovedeşte a fi o violare de priorităţi. Bărbatul apucă ziarul şi, cît se poate de firesc şi de supărat, o plesneşte cu el în cap.

Imagine finală: o femeie uşor încovoiată, cu mîinile ridicate în poziţie de apărare.

Slogan: *Succesul în afaceri, o chestiune de priorităţi. Afacerile sînt afaceri.*

Observaţie: Nu ar fi prima oară cînd o scenă de violenţă este integrată într-un spot publicitar. Important, în asemenea cazuri, devine contextul. Şi aici protagonistul este un individ care îşi ia (cel puţin) afacerile în serios. Foarte bine, acesta e şi mesajul pe care *Ziarul Financiar* vrea să ni-l transmită. Din păcate, însă, posesorul exemplarului din publicaţia mai sus amintită nu dă nici un semn că interpretarea gestului său ar trebui făcută în manieră (!?) ludică sau, să zicem, ironică. Nu că „poanta" finală s-ar potrivi, în vreun fel, cu cea mai vagă idee de umor, ci pentru că doar în registru comic sau ludic o asemenea scenă este acceptabilă.

Dar vi se pare că-i arde de glumă?

▲

PREMIUL "DON QUIJOTE"
- concurs de traducere -

Instituto Cervantes
Bucarest

Institutul Cervantes din București
organizează prima ediție a concursului de traducere din limba spaniolă în limba română adresat tinerilor pînă în 35 de ani.
Textele propuse (însumînd 16 pagini) aparțin scriitorilor spanioli: Francisco Ayala (El camino de nuestra vida) și Ramón Gómez de la Serna (El hombre perdido) și pot fi procurate începînd cu data de 10.02.2003 de la sediul Institutului Cervantes (Str. Marin Serghiescu nr. 12, tel. 230.13.54; 230.17.81, cenbuc@cervantes.es) sau de pe site-ul acestuia (http://bucarest.cervantes.es)

Traducerile semnate cu pseudonim se vor trimite pînă în 31 martie 2003.
Datele personale, în plic închis, sigilat de către expeditor, se vor atașa traducerii.
Celei mai bune traduceri, selecționată de un juriu format din personalități ale vieții culturale românești, i se va acorda, în data de 23 aprilie, Ziua Mondială a Cărții - Ziua lui Cervantes, Premiul Don Quijote (dotat cu suma de 300 de euro). Traducerea va fi publicată în revista România Literară.

Parteneri Media: Adevărul Literar și Artistic, Apostrof, Dilema, Evenimentul Zilei, Observator Cultural, România literară, Ziarul de Duminică.

Dilema vă recomandă

● Şerban Foarţă, *Caragialeta* (ediţia a II-a, revizuită pe ici pe colo, în părţile esenţiale) şi *Caragialeta bis* (Ed. Brumar 2002). Anul Caragiale – de nu însuşi caragialismul autohton şi european – n-a dat spectacol de poezie, sunet, lumină şi rimă mai savant şi mai aiuritor ca acesta. Foarţă orchestrează situaţiunile, persoanele şi personajele, locurile, localurile şi localităţile, tipurile şi arhetipurile Babacului pe muzica şi ritmurile lui Eminescu, Bacovia, Bolintineanu, Villon, Arghezi, Urmuz şi, dacă mai poftiţi, na, George Sion! Parodia – la pătrat, la cub, la fo(a)rţa *n* – ameţeşte şi amuţeşte, impasibilă, în „nevesel" à la Malec. Rafinament maxim şi ştrengăreală pe măsură, desfrîu ludic şi orgii lingvistice garantate. (Radu Cosaşu)

● Italo Calvino, *Castelul destinelor încrucişate;* volumul apărut la Polirom cuprinde, de fapt, două texte – acesta, urmat de *Taverna destinelor încrucişate,* două tururi de forţă imaginativă pornind de la jocul de tarot, transpuse într-o frumoasă limbă românească de Eugen Uricaru şi permiţînd urmărirea sistemului calvinian în ce are mai savuros: rigoarea, fantezia şi rafinamentul. (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Un roman de familie

● **Élisabeth Roudinesco, Michel Plon, *Dicţionar de psihanaliză*, traducere de Matei Georgescu, Daniela Luca, Valentin Protopopescu, Genoveva Teleki, Editura Trei, 2002.**

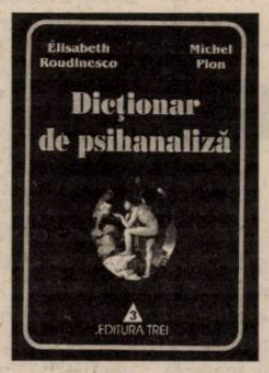

Am tradus, prin 1994, împreună cu trei universitari clujeni, o carte tehnică de psihanaliză a unui argentinian celebru, H.R. Etchegoyen. În ce mă priveşte, dacă încercarea n-ar fi coincis cu apariţia, la Editura Humanitas, a *Vocabularului psihanalizei* de J. Laplanche şi J.-B. Pontalis, probabil nici nu m-aş fi înhămat la aşa ceva. Cum să foloseşti în româneşte cuvinte/ expresii precum *forcludere, clivaj (al eului), scotomizare, abreacţie, acting-out, denegare* şi apoi să dormi liniştit? La fel ca în alte zone, mai mult sau mai puţin ştiinţifice, limbajul românesc al psihanalizei nu e nici cristalizat, nici stabilizat. Tocmai de aceea, publicarea în româneşte a unor lucrări noi *(Tratatul de psihotraumatologie* de Gottfried Fischer şi Peter Riedesser, *Tratatul de psihanaliză contemporană* de Helmut Thomä, *Publicitate şi psihanaliză* de D.-L. Haineault şi J.-Y. Roy) în paralel cu recuperarea unor scrieri clasice fără de care istoria domeniului se obscurizează pînă la a părea un arhipelag legat doar prin planctonul subteran al convingerilor personale – această dublă strategie care restituie culturii româneşti o disciplină se cere salutată şi susţinută. Indiferent de simpatiile personale pentru psihanaliză (mai clar conturate la tineri şi la cei care au depăşit prima fază a freudismului) şi de antipatiile structurale, trebuie să recunoaştem că fără tenacitatea grupului de la Editura Trei, fără încăpăţînarea profesorului Vasile Dem. Zamfirescu, traducător de lux şi maestru pentru din ce în ce mai mulţi studenţi, fără aceste cîteva lucruri mai degrabă întîmplătoare, legătura cu psihanaliza incipientă din România interbelică nu ar mai fi fost făcută decît cine ştie cînd. Excelenta carte a profesorului Gheorghe Brătescu, *Freud şi psihanaliza în România* (Humanitas, 1994), activitatea *Societăţii Române de Psihanaliză* (înfiinţată în 1990, la iniţiativa lui Eugen Papadima) şi formarea unor noi psihanalişti, deschiderea Fundaţiei *Generaţia*, condusă de psihanalista Vera Şandor – sînt cîteva lucruri decisive pentru evoluţia disciplinei, pentru stabilitatea profesiei. Impactul general, însă, pe care îl pot avea colecţii întregi, structurate pe tradiţie şi actualitate, revista *Psihanaliza,* condusă de acelaşi Vasile Dem. Zamfirescu, prezenţa în programa obligatorie de la Facultăţile de Psihologie – toate aceste lucruri *pragmatice* vor fi decisive în normalizarea abordării psihanalizei în România şi în crearea unei şcoli româneşti suficient de puternice pentru a reacţiona în faţa unor abuzuri (ce ţin de cadrul legislativ, e drept) cum a fost plagierea cărţii profesorului Brătescu în Franţa.

Pînă la urmă, aceste colecţii apărute al Editura Trei au trebuit să-şi creeze din mers un limbaj de specialitate, propriile reguli, să-şi asume receptarea sporadică în cercurile din afara specialităţii lor. Abordarea interdisciplinară (deschisă spre filozofie, *advertising*, ficţiune) a psihanalizei este poate cea mai nouă tendinţă care se întrevede în strategia editorială de care vorbeam. Colecţia de romane *psy* nou lansată ar trebui să aibă succes, dacă povestea mai e (şi ea) opiumul popoarelor. Iată de ce traducerea promtă a noului *Dicţionar de psihanaliză,* revăzut şi îmbunătăţit în anul 2000 în Franţa, este o mişcare ce conciliază cele două tendinţe strategice ale celor de la Editura Trei: pe de o parte el recuperează (fără pretenţii „totalizatoare") tradiţia disciplinei, pe de altă parte o aduce la zi. În plus, consacră (prin preluarea din franceză, dar prin compararea cu variantele originale) un limbaj care va fi etalonul traducerilor ulterioare în domeniu şi care vrea, spun traducătorii, „să impună o terminologie autohtonă... în tradiţia disciplinelor umaniste". Este deja enorm.

Asumîndu-şi tradiţia taxinomică de pînă la ei, cei doi autori critică limba de lemn, contradicţiile terapeutice, legendele hagiografice ale dicţionarelor din prima generaţie, dar şi prolixitatea şi pretenţia de exhaustivitate a celor din a doua generaţie. Structural şi ca afinităţi, ei se aşază în descendenţa primului dicţionar-lexic de psihanaliză, cel al lui Richard Steba, precum şi în continuarea *Vocabularului* lui Laplanche şi Pontalis, propunînd un fel de inventar şi o clasificare „a tuturor elementelor sistemului de gîndire al psihanalizei, prezentînd felul în care aceasta a construit, de-a lungul ultimului secol, o cunoaştere unică, prin intermediul unei conceptualităţi, o istorie, o doctrină originală (opera lui Freud) reinterpretată fără încetare, o genealogie a maeştrilor şi a discipolilor, cît şi o politică.". *Dicţionarul* este, astfel, structurat în trei mari direcţii: în primul rînd freudismul, cele 24 de opere ale maestrului, interpretarea lor ulterioară, critica şi reevaluarea de către maeştrii ce au urmat, lacanismul şi jungismul; apoi structurarea naţional-geografică a disciplinei în funcţie de accidentele istorice ale comunismului şi nazismului (avem aici, pe şcoli şi opere, psihanaliza vieneză şi germană, cea argentiniană şi japoneză, psihanaliza braziliană şi cea românească etc.); în al treilea rînd, dicţionarul aduce un glosar conceptual, cu trimiteri de toate felurile la articolele anterioare, clarificînd termeni, definind şi făcînd un istoric al evoluţiei lor.

Dicţionarul e, desigur, un minunat instrument pentru uzul specialiştilor, dar dincolo de asta, poate fiindcă e excelent scris şi bine tradus (lucru rar!), este şi o incitantă lectură pentru iubitorii genului biografic. Biografiile lui Freud, Jung, Lacan, Melanie Klein, Anna Freud, Lou Andreas-Salomé sînt, firesc, mai bine cunoscute decît cele ale altor psihanalişti ce le-au urmat. Punerea lor însă în relaţie, discutarea perioadei sălbatice a „ştiinţei evreieşti", cum o numeau naziştii, a „ştiinţei burgheze" cum o numeau comuniştii şi a aşezării ei într-o matcă ştiinţifică (tulburată mereu de toate cele omeneşti) poate fi fascinantă, ca şi relaţiile unor Dalí, Ortega y Gasset, Stefan Zweig cu secta psihanalitică . Dincolo însă de marile biografii şi de explicarea unor concepţii şi concluzii ştiinţifice prin amănunte biografice, în dicţionarul de faţă se reface o micro-lume coagulată în jurul unor afinităţi, univers ce respiră singur şi umanizează disciplina psihanalitică chiar mai mult decît obiectul acesteia. Chiar o fi numit Freud psihanaliza „ciumă", aşa cum susţinea Lacan că îi povestise Jung?

Iar, dincolo de istoricul *bref* al psihanalizei în România, incitante mi s-au părut amănuntele „româneşti" presărate în cele 1200 de pagini: îndrăgostirea lui Lacan de Sylvia Makès-Bataille, nevasta lui Bataille, ce provenea dintr-o familie evreiască din România; cariera internaţională a „fetelor Maklès" – Bianca, măritată cu poetul suprarealist Théodore Frankel, Rose, cu André Masson, Simone cu Jean Piel, directorul revistei *Critique;* prietenul de la 13 ani al lui Freud, Eduard Silberstein, fiul unui bancher român cam nebun de la Brăila a cărui nevastă, trimisă la Viena să se trateze de melancolie, se aruncă de la etajul trei al clădirii unde locuia părintele psihanalizei. Şi multe alte detalii care fac din acest dicţionar un roman (de familie, dar şi de formare) fracturat, controversat şi iniţiatic.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Teatrul cruzimii

Mulţi reproşează regizorului Alexandru Darie că, în spectacolul său de la Teatrul Bulandra, *Anatomie. Titus. Căderea Romei*, se aude prea slab vocea lui Heiner Müller, dramaturgul care a adaptat, pentru urechile zilei de azi, piesa *Titus Andronicus* de Shakespeare. Publicul venit să vadă o piesă de Müller, a văzut una de Shakespeare, într-o montare care n-a desfiinţat, ba chiar a readus în memorie excelenţa celei realizate de Silviu Purcărete după originalul shakespearian cu aproximativ un deceniu în urmă.

Obiectiv vorbind, Heiner Müller nu a făcut decît să toarne puţin sifon brechtian în vinul shakespearean. Şpriţul care a rezultat diluează, nu redimensionează piesa originală, care, aşa cum este, mai mult complicată decît complexă, are o forţă elementară indeniabilă. Anacronismele introduse voit, comentariul reflexiv şi confesiv, oricît de rafinat-poetic, nu reuşesc să creeze doritul efect de distanţare şi să facă din Shakespeare „contemporanul nostru". Presupun că autorul german a dorit să submineze dinăuntru efervescenţa piesei, pentru a potenţa dubla luciditate, estetică şi politică, a receptorului. Nu este primul îndrăzneţ căruia apropierea prea mare de Shakespeare să-i ardă aripile. Dürrenmatt, mai prudent, s-a mulţumit să-l demonteze pe Strindberg, ceea ce i-a şi reuşit.

Naratorului, interpretat de Radu Amzulescu (în alternanţă cu Dan Aştilean, care, se pare, concepe altfel rolul), îi revine dificila sarcină de a face perceptibilă umbra lui Müller la Roma. Actorul dovedeşte o profundă înţelegere a textului pe care se simte că-l redă după o îndelungă deliberare interioară. El se fereşte să adopte ipostaza *raisonneur*-ului, preferînd-o pe cea a „rezonatorului". Radu Amzulescu joacă drama intelectualului care nu participă, dar se implică, supunînd interpretării ceea ce vede, fără a reduce însă amploarea semnificaţiei de dragul eleganţei simplităţii. El realizează un moment de mare tensiune poetică în dialogul Müller-Shakespeare şi susţine cu energie şi subtilitate o partitură dificilă, care rămîne însă exterioară, adăugată spectacolului propriu-zis. Doar anumite accente voit groteşti în jocul lui Cornel Scripcaru (interpretul lui Titus) intră, din cînd în cînd, în interacţiune cu vocea naratorului, realizîndu-se, atunci, armonii interesante.

Alexandru Darie pare a fi gîndit spectacolul din perspectiva tezelor lui Antonin Artaud expuse în „Manifestul teatrului cruzimii" şi în „Teatrul şi dublul său". Spaţiul de joc, ca arenă circulară de lemn (scenografia şi costumele aparţin Mariei Miu) îi face pe spectatori să asiste la carnaj asemenea romanilor în Colosseum, cu deosebirea că, aici, proximitatea situării măreşte absurditatea întîmplării. Realismul gesturilor ucigaşe, sîngele prezent din belşug în recuzită, efectele vizuale şi sonore potenţează textul, dar nu şochează, căci publicul, de la Artaud încoace, s-a obişnuit cu multe. Pentru a-l scoate din placiditate, ar fi trebuit, poate, ca, la un moment dat, spectatorii din primul rînd să fie traşi cu forţa în arenă şi puşi, simbolic, la cazne.

Light-design-ul, datorat regizorului, constituie, în sine, un limbaj complex, care se articulează bine cu celelalte semne teatrale. Noua instalaţie *high-tech* este exploatată cu *high-touch*, astfel încît varietatea expresivă se extinde. Duritatea acţiunii nu este înmuiată în clar-obscur, ci modulată în cele mai diverse tonalităţi.

Cornel Scripcaru îl joacă pe Titus cu grija de a sublinia dinamismul evoluţiei personajului de la brutalitatea simplă la cruzimea sarcastică, trecînd prin experienţa care transformă durerea în duritate. Romeo Pop pune foarte bine în evidenţă amestecul de hedonism şi cinism al împăratului Saturninus. Marian Rîlea se remarcă în nota lui obişnuită. Ion Cocieru construieşte, cu grijă pentru detalii, un clovn mai curînd fellinian decît shakespearian. Claudiu Stănescu, în Aaron, are expresivitate şi forţă, dar aminteşte prea mult de interpretarea lui Ilie Gheorghe din spectacolul lui Silviu Purcărete. Anca Andone, în rolul Laviniei, este dinamică şi emoţionantă, dar nu are graţia tragică a eroinei. Camelia Maxim este foarte expresivă în rolul reginei goţilor, întîi umilită, apoi revanşardă, în final, copleşită. Tinerii goţi Chiron şi Demetrius (Marius Capotă, respectiv Adrian Ciobanu) au mai curînd violenţa durilor din filmele americane decît cruzimea meticuloasă la care ne aşteptam. Dintre interpreţii fiilor lui Titus, se remarcă tînărul Daniel Popa, fluent, tensionat, dinamic, mereu atent să interacţioneze cu partenerii de joc, chiar atunci cînd nu are nimic de spus.

Spectacolul lui Alexandru Darie reafirmă poziţia redutabilă a Teatrului Bulandra ca etalon de calitate, dar nu sperie prin originalitate. De undeva de sus, probabil că Artaud îl priveşte cu satisfacţia confirmării, aici, jos, preferăm să simţim încă o dată plăcerea mirării.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Călătorie în timp

Cîndva, în anii 1972-1975: Zona Viilor, actuala „Eroii revoluţiei“. O fetiţă cu o bunică subţire, dichistă, îmbrăcată în rochii pe talie, discret înflorate, fumătoare de Mărăşeşti cu ţigaretă. Într-o alimentara ce astăzi s-ar numi supermarket, datorită diversităţii tipurilor de produse comercializate (diversitate „pe loc“ în limitele vremii de atunci) comandă cîte o ruladă. Nu e vorba de rulada aia tipică, de ciocolată, pe care o ştim cu toţii, şi nici de mai luxoasa ruladă diplomat: ci de una, de fapt, mai fără statut, pentru că are aceeaşi umplutură cu prăjitura „cartof“, despre care se spune, deşi se numără printre preferatele fetiţei, că e făcută din resturi. Numele ruladei s-a pierdut în timp, rămînînd, însă, pregnant, gustul; precum şi pata mică, de culoare roz, care o face mai cochetă. Rozul ei nu e dintre cele mai artificiale, ca-n cazul Violetelor, păjituri cu colorant ostentativ (pe atunci nu se auzise de E-uri), pe care, de altfel, fetiţa în cauză devenită elevă de liceu nu s-a dat înapoi să le consume, în gaşcă, la o cofetărie nouă în epocă, şi anume „Tineretului“. Şi nici de tortuleţele de patru persoane, uneori verzi, pe care le cumpăra, pentru acasă, cu tatăl ei bărbos de la o cofetărie îndepărtată şi misterioasă, situată undeva pe lîngă Piaţa Progresu.

Ianuarie-februarie 2003: O mamă care-şi duce copilul la grădiniţă, în zona Pache Protopopescu. Evident, conform tuturor şabloanelor, aceeaşi fetiţă, peste ani şi fără descrieri defavorabile: vom spune, doar, cu aproximativ aceleaşi gusturi şi aspiraţii de atunci, sau măcar nostalgii. Lîngă PRO TV, cofetăria „Excelent“, evident, a firmei româneşti cu acelaşi nume. Intru, şi, după 30 de ani – aceeaşi ruladă. Cu aceeaşi pată discretă, rozalie, şi umplutură incitant-incertă. Cu un nume greu de reţinut, dar cu un preţ incredibil: 5.500 lei. Un preţ, de altfel, aproape universal pentru majoritatea prăjiturilor de acolo. Sortimente care le reconstituie, destul de fidel, pe cele de la Alimentara Viilor: Carpaţi, choux à la crème, Joffre, ruladă de ciocolată, amandină, chiar şi vesela Violetă... Preţurile sînt atît de mici pentru că produsele sînt comercializate direct din fabrică, fără adaosuri, şi cofetăria e în general goală, pentru că acum există „Ana“, „Casa Veche“, „Casablanca“... Sentimentul de întoarcere în timp e cu atît mai puternic cu cît, în partea cealaltă, la secţiunea „Pentru acasă“, se vînd aceleaşi dropsuri pe care aceeaşi bunică de atunci le sugea în faţa televizorului, numai după ce le aranja înainte, frumos, într-o cutie de tablă albastră, hexagonală. Preferate erau cele cu cacao şi lapte.

Pînă acum – totul foarte nostalgic şi foarte lacrimogen. Desigur, lucrurile pot fi văzute şi altfel: e vorba de instanţe dintr-o mini-istorie a consumului nostalgic, care, în contextul schimbărilor vizibile într-un domeniu atît de mişcător, rămîn ciudăţenii demne de remarcat. În epoca deja depăşitelor Coca-Cola şi hamburger, ca să nu mai vorbim de taiji, shiatsu, aromaterapia sau energia Reiki – imaginile ruladei din resturi sau ale capotului de molton constituie deja exponate vetuste dintr-un muzeu al consumului. Partea, siropoasă poate, cu amintirile, îşi are rostul, pentru că acest tip de imagini o generează: simţindu-le că sînt pe cale de dispariţie, le receptezi şi consumi cu compasiune...

▲

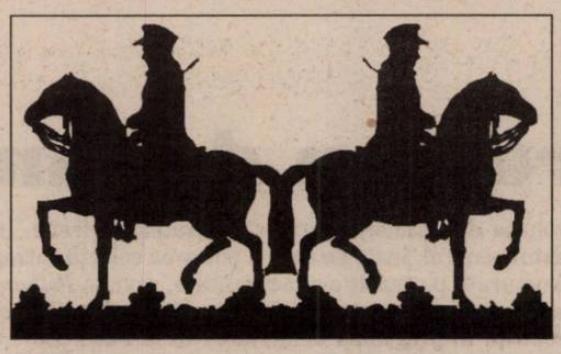

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Animaliceşte

Chinez cum sînt în ale astrologiei, nu-mi pot îngădui să trec din Anul Calului – început la 12 februarie 2002 – în Anul Caprei, fără să aduc un omagiu celui care, alături de locotenentul Fănică Smărăndescu din regimentul meu de cavalerie de la Oradea, m-a făcut să iubesc această fiinţă patrupedă ca pe cei cîţiva bipezi puşi în ramă pe peretele ascultător al rugii mele matinale care începe, de la Hegel citire, cu lectura ziarelor de dimineaţă. Cît mai sobru – primul meu impuls după ce mi-am ascuţit creionul – voi scrie că se numea Louis Déniel, deţinea rubrica hipică în *Le Monde* şi-l citeam, fără exagerare, ca pe Tacit combinat cu „Cuore“. Lucirea geniului său m-a fulgerat în urmă cu aproape un sfert de veac, prin '79, cînd Top Ville a cîştigat, la Paris, prestigiosul premiu al Jockey-Clubului într-un timp record, 2 min. 25 sec. 20 sutimi, cu 2 secunde mai repede decît recordul stabilit în 1972 de celebrul Hard to Beat. Acest prodigios Top Ville, la cei 3 ani ai săi, se înscria, după ochiul specialiştilor, într-o generaţie cum de mult nu mai apăruse pe turful francez. Ea număra 4 campioni, 4 exemplare extraordinare, ceea ce nu e dat oricărei promoţii, nici la patrupede, nici la nuvelişti. Cînd au loc asemenea fenomene, istoriile cailor se deschid la fel de febril ca istoriile literare; foarte ştiinţific, s-a căutat în trecut şi s-a constatat că tocmai în urmă cu 17 ani, în 1962, s-a mai putut întîlni o asemenea constelaţie de 4 campioni la nivelul unei generaţii, cea în frunte cu neasemuitul Sea Bird.

Atunci Louis Déniel, istorisind cursa şi izbînda lui Top Ville, a făcut o observaţie de o frumuseţe şi intensitate a sensurilor demne de amploarea metaforelor cu care ne legănăm, de mici, din barca Odiseii pînă pe spinarea costelivă a Rosinantei. Savant al mişcărilor tainice care trec din lumină în pămînt şi din pămînt în fiinţe, cronicarul hipic a relevat că în 1976, cînd s-au născut Top Ville, dar şi Three Troikas (numită de el „Minunea minunilor“, ceea ce n-a împiedicat ca iepşoara să piardă chiar în ziua următoare Premiul Dianei), Franţa întreagă fusese străfulgerată de o lumină solară cu totul neobişnuită. Calul pur-sînge fiind un animal al cîmpiei întinse şi al soarelui – o ipoteză de lucru normală (totul e s-o găseşti) pune în legătură muşchii şi forţele lui cu felul cum se topeşte o lumină rar pomenită în mecanica galopului său. Nu trebuie să fii un poet uriaş, ci atît cît trebuie, ca să judeci un cal după cum îi joacă soarele în coamă, în luciul crupei. Instinctiv, fără multă bibliografie, o făcusem de nenumărate ori, ca grăjdar sau ca parior la Băneasa-Trap. El, Déniel, m-a luminat definitiv. Poet şi istoric în egală măsură, Louis Déniel se întorcea la strălucirea generaţiei precedente, aceea din '62, şi observa că în destinul ei „lucrase“ acelaşi soare fără de care nimic nu s-ar lega în poveştile celor care cuvîntă sau nu: 1962 fusese anul unei veri tot foarte călduroase şi însorite, cu o excepţională recoltă de vin cum nu se mai băuse, de mult, mai bun şi mai fin, în Franţa.

Louis Déniel – urmărind cu binoclul său o cursă de cai – m-a adus în faţa acestei privelişti mai captivante, pentru mine, decît Calea Lactee: calul şi vinul fiind copii direcţi ai soarelui, coaja bobului de strugure şi pielea animalului se pătrund de o sevă cosmică, rumenindu-se la raza unei enigmatice legi, a cărei necesitate poate lua chipul fantasmagoriei. Un hipodrom se poate cerceta şi privi ca o podgorie sau un cer înstelat. Grandoarea, totdeauna în cantitatea necesară, se ascunde în fiecare cal, în fiecare staul, în fiece fir de nisip şi fior de iarbă. Iar arta de a privi un cal poate defini un om şi mă încumet să scriu – înainte de a-mi ascuţi încă o dată creionul – că dl Louis Déniel mi-a oferit, în cronicile sale, voluptăţi de „Holstomer“ – cea mai importantă nuvelă pe care Dumnezeu a scris-o vreodată, sub numele de Tolstoi, despre un cal. În numele lui Holstomer, îmi iau libertatea să închei Anul Calului cu evocarea uneia din cele mai frumoase iepe a literaturii române, Blanchette a lui Emanuel, atotchinuitul erou blecherian din „Inimi cicatrizate“: „(Emanuel) o atrăgea (pe Solange) spre dînsul şi o săruta pe păr. Îşi rezema capul de ea şi îi aspira parfumul cald, feminin, de lavandă. Era un animal tot atît de splendid ca şi calul lui, la care ţinea mai mult decît la orice, şi i-o spunea:

– Eşti tot atît de frumoasă ca Blanchette...

Iapa auzindu-şi numele întorcea capul. Era un animal de rasă normandă, cu părul aspru în smocuri la copite, cu o coamă scurtă şi dură ca o perie. Emanuel nu-i vedea, de la locul lui, decît crupa puternică, dar o striga pe nume şi atunci răsucea capul privindu-l cu ochi mari, melancolici, de om plictisit care cere o ţigară (şi era regretabil că nu fumează, ar fi fost atît de natural pentru un cal să ţină o pipă între dinţi). Emanuel îi trimitea prin Solange bucăţi de zahăr şi Blanchette le apuca cu buzele ei lătăreţe şi negre, adulmecînd palma întinsă.

– Eşti tot atît de frumoasă ca şi dînsa... ai o crupă tot atît de lată şi de admirabilă, îi spunea el Solangei.

– Şi pe cine iubeşti mai mult? întreba Solange.

– Vă iubesc pe amîndouă la fel...

– Şi noi tot aşa, răspunse Solange, accentuînd pe acest *noi*, care o solidariza animaliceşte cu Blanchette.“

Chinez în ale zodiacului, e vremea să deschid acum Ion Creangă, „Capra cu trei iezi“.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Istodoranii

Am dat un search pe Google şi iată ce am aflat despre mine şi despre alţii cu acelaşi nume de familie:

Toate desenele elevului Alexandru **Istodor** din Clasa a V-a A, anul şcolar 1999-2000: Alexandru **Istodor**, Clasa a Va A &copyCopyright Niculita Darastean2000 www.darnick.com ● ...Mr Eugen **Istodor**, member of the academy, had the following message for members of the Association: Mult succes în activitatea pe care o desfăşuraţi!... www.mintrubbing.org ● **IOR Bucureşti...** NUMELE HOŢILOR – NICULESCU (SĂPUNEL)-MARIONETA (ŞEF APARENT), CERE ŞPAGĂ PT ORICE, UN INCOMPETENT PERICULOS – **ISTODOR** – UN HOŢ FĂRĂ SCRUPULE, E ÎN SPATELE TUTUROR... abuzuri.hypermart.net ● Buletin de presă pentru comiterea infracţiunilor de înşelăciune, fals intelectual şi uz de fals şi neglijenţă în serviciu, împotriva învinuiţilor **ISTODOR** LUCIA CORNELIA, de... www.guv.ro/presa/buletine ● Declaraţie: România este un spaţiu al haosului total, unde cerşetorii se ceartă pe locul din faţa bisericii (schimbul de replici între Claudiu **Istodor** şi Liliana... agenda.liternet.ro/viitorulemaculaturamichailov. ● Anunţ... 35. DONEZ puişori pisică drăgălaşi, curaţi, unor iubitori de animale, Simona **Istodor**; 655.51.52.36. VÎND Bichon Maltez 2 luni, albi, cadou pt.... www.anuntul.ro/ANP1. ● Cotizaţii apb... Restant din 98. MAGERIU, FLORIN, OK 2002. MANG, ADRIAN, Deloc. MANOLESCU, **ISTODOR**, DECEDAT. MANOLIU, CARMEN – SIMONA, Ok 2002. MARGITAN, ALINA, Restant din 98. MARIA, ILEANA... www.apb.home.ro/membri.htm ● Comunicare ştiinţifică Craiova... **Istodor** Adriana, Stud, Craiova, SIMULAREA SITUSURILOR RECEPTORILOR BIOLOGICI PRIN CAVITĂŢI MOLECULARE. ACTIVITATEA ANTIVIRALĂ A ALCHILDERIVAŢILOR DE BENZIMIDAZOL... Societatea studenţilor Timişoara Şef cămin – Sovan Vlad camera 53 Şef palier Parter – Palier I – **Istodor** Alin camera 25 Palier II – Sovan Vlad camera 53 Palier III – Moise Laura... www.umft.ro/ssmt/seficamin.htm ● Lire en Fête 2001... plastiques au Lycée d' Arts Plastiques à M. Iosif Ştefan TASI, professeur d'arts plastiques à l'Ecole générale n° 20 à Mme Felicia **ISTODOR**, professeur d... www.ccftimisoara.ro ● Sesiune Comunicări Ştiinţifice **Istodor** Adriana Camelia, UMF-Craiova, Farmacie, CORELAREA STRUCTURĂ-PROPRIETĂŢI PENTRU METILDERIVAŢII DE BENZIMIDAZOL. ● Pagina întîi dintr-un ziar... Maia Morgenstern a mai fost căsătorită cu actorul Eugen **Istodor** şi are doi copii – Tudor şi Eva Lea Cabiria.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Oraş în avarie

Înzăpezit la Tulcea, trimit această cronică în condiţii de calamitate. Ninge de trei zile, poliţia te pune să semnezi că părăseşti oraşul pe propria răspundere, fără să soliciţi serviciile pentru care plăteşti taxe (poliţie, salvare, depanare), un abuz posibil şi nepedepsit numai într-o ţară precum aceasta. Totul „cade" în asemenea condiţii: reţele, străzi, servicii. Oamenii singuri se ajută, rudimentar, cu lopeţi şi forţă fizică însumată: scot maşinile de sub nămeţii în care le îngroapă utilajele de deszăpezire (de ce se află maşinile acolo? – pentru că lipsesc spaţiile de parcare din mai toate cartierele patriei, gîndite pentru un „indice de motorizare" socialist). Aprind lămpi ţinute în secret, moştenire de la străbuni nu prea îndepărtaţi, cu acelaşi scepticism cu care nu se aruncă nimic, nici lumînarea din sertar, în ciuda „progresului continuu", de jumătate de secol şi mai bine. Nu protestează cînd se modifică „parametrii" agentului termic, care se livrează în continuare potrivit presupoziţiei că încălzirea globală e de partea „specialiştilor" (în nimic precis) care ţin în viaţă un sistem muribund, pe socoteală bieţilor oameni, cu costuri aberante şi cascadorii în numirile de personal.

Aceasta în ce priveşte plîngerile. În schimb, gerul şi viscolul, ninsoarea neaşteptată şi consistentă, Dunărea care mugeşte sub vînt şi impiedică deplasarea vaselor rapide spre Deltă (căci pasagerul, sau „nava clasică", subvenţionată, merge precum restul ţării: o zi – da, o zi – nu), astea fascinează tocmai prin caracterul lor „egalitar". Totul e scufundat sub o aceeaşi platoşă de zăpadă rusească. Culoarea apei împrumută ceva din aceea a oţelului proaspăt tăiat, în secţiune, în rană. Cît despre a merge la Sulina, nici vorbă. Abia poţi vorbi, pe ponton, cu pontonierul: crivăţul îţi taie răsuflarea. Cei cîţiva pescăruşi suficient de curajoşi spre a se legăna pe apă chiar şi în aceste condiţii par miraţi de slăbirea traficului fluvial. Anul trecut, exact pe aceeaşi vreme, Dunărea era plină de sloiuri. Nu am să uit niciodată zgomotul înfricoşător al gheţii frecate sine pe sine, muchie pe muchie, în vreme ce se scurgea atent către mare.

Oraşul Tulcea agonizează şi, în acelaşi timp, renaşte – cu greutate. Industria-mamut amplasată practic pe malul Dunării a sufocat cu alumină şi alte produse folositoare vieţii atmosfera; într-o vreme, scăzuse de tot poluarea, apoi s-au vîndut combinatele („privatizarea" anilor nouăzeci, înţelegeţi despre ce vorbesc) şi au repornit să scuipe fum furnalele. Dar nu aici este viitorul unui oraş în care populaţia autohtonă a fost copleşită de „transfugi" moldoveni acum treizeci de ani. Turismul deltaic – şi nu numai: podişurile de calcar, arheologia bine pusă în valoare şi creştinismul primar sînt o sursă la fel de validă pentru un proiect de anvergură, dacă nu ne-am ocupa doar de bazaconii draculiene de doi bani – este baza unei viitoare, îndepărtate, necesare refaceri a urbei. Pentru asta e nevoie de servicii; or, pe faleza tulceană, restaurantele mai pricopsite, în înţelepciunea celor ce le administrează, nu vînd produse din peşte. Nu se găsesc în Tulcea sarailii şi baclavale, nu se găseşte borş rusesc, nu găseşti peşte proaspăt, nu se găseşte telemea de oaie machedonească; nu sînt produse greceşti, nimic din tradiţia evreiască a locului. În schimb, se găsesc mortăciuni de pui congelaţi/decongelaţi de la tot soiul de „avicole" post-comuniste şi „peşte oceanic" (de unde, dacă nu mai e flota?). Nimic propriu, nimic „specific", nimic pitoresc nu a supravieţuit nivelării din anii comunişti... Tulcea pictată de acuarelistul Constantin Gavenea a dispărut, demolată, izgonită, reprimată. Construcţiile cu colonade profunde, dătătoare de umbră (şi e nevoie de umbră vara aici!) au fost demolate şi s-au construit în loc blocuri cu... coloane la parter. Cetatea Aegyssus veghează de sus, de pe colnicul Hora, mica descompunere a urbei în cele din care a fost alcătuită. În chiar sînul ei, Monumentul Independenţei, refăcut aproximativ la fel în 1977, decade şi decade. Mircea din Piaţa civică, menit să arate cu sabia către est, umblă legendele despre statuia ecvestră a lui Jalea, şi-a găsit un pandant pricăjit şi deformat, în maniera lui Iancu de la Cluj, cel tras în tulnice. Ce a rămas în locul oraşului-port, deloc impresionant, dar crescut „organic", este o succesiune de blocuri care se scufundă în malul falezei, dar nu suficient de repede spre a îngădui vreo reconstrucţie. Piaţa civică, o suprafaţă de beton care nu s-a umplut decît la vizitele lui Ceauşescu şi la revoluţie.

Care este, deci, viitorul? Unul sumbru, mă tem. Regionalizarea va muta din nou resursele la Constanţa şi sărăcia în nordul Dobrogei. Păcat: ninge atît de frumos aici, pe malul Dunării, iar eu nu pot pleca spre oraşul care, de douăzeci de ani, îmi este, o spun fără entuziasm, „acasă"...

▲

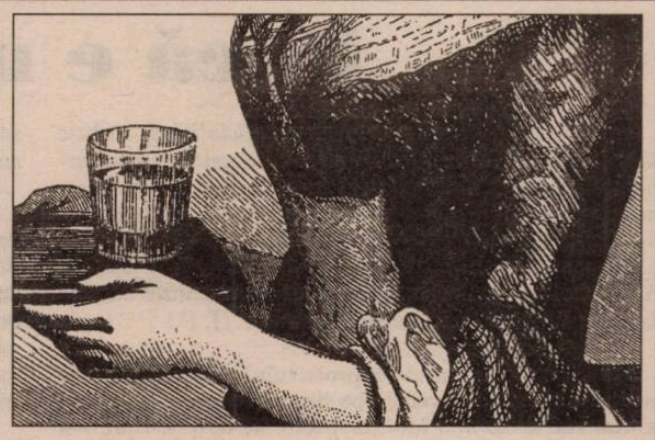

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Hainele de scenă ale preşedintelui

Evoluţia preşedintelui României după alegerile din 2000 este la fel de pasionantă ca romanele Agathei Christie. Sau ale lui Leonida Neamţu. Pornit la drum cu PDSR-ul său de suflet, Ion Iliescu a ajuns acum stegarul luptei anticorupţie şi nu mai are mult pînă să devină idolul ezitantei noastre opoziţii. Pînă anul trecut a meditat în jilţ, lăsînd guvernul să-şi consume retorica pe previzibila integrare în NATO, meritele României limitîndu-se la faptul că există. Odată consumate curcubeele invitaţiei, preşedintele a tuşit şi a executat cîteva mişcări strategice. A retezat ideea alegerilor anticipate şi l-a făcut pe Adrian Năstase să-şi dea cu stîngul în dreptul. De sărbători s-a odihnit, ca omul, ba chiar a evitat şi tradiţionala baie de mulţime de Sfîntul Ion. Dar cînd s-a întors de la Scroviştea, părea să fi înghiţit o tavă cu jăratic „de firmă". A făcut o rundă de consultări cu partidele, după care s-a năpustit asupra PSD-ului. Mă rog, asupra uscăturilor din acest codru care nu e frate cu românul. Episoadele cele mai tari s-au consumat la Snagov, în circumscripţia lui Dracula, unde parlamentarii pesediști s-au trezit luaţi în focuri pentru mită, şpăgi şi comisioane, pentru participările bănoase şi nemeritate în AGA şi CA. Alte subiecte delicate au rămas în subtext. (Poate pentru că se ştiu prea bine, poate pentru că luptătorii cu experienţă îşi consumă muniţia cu grijă.) Alt episod trepidant s-a consumat la bilanţul Ministerului de Interne. De astă dată, preşedintele a dat o lovitură de teatru, întrerupînd discursurile mobilizatoare prin cîteva întrebări precise şi neliniştitoare pentru gradaţii din sală. A urmat un mic cutremur, cîteva capete au căzut cu zgomot mare, prevestind şi alte grozăvii. Toate astea au fost premerse de o convorbire la vîrful PSD, despre care s-a accentuat cu grijă că n-a fost consemnată în nici un fel. Adică, vedeţi dvs., boieri, ţărani şi tîrgoveţi, a fost şi-acolo ceva cu cîntec!

Avem, aşadar, un preşedinte care ştie, la o adică, să nu-şi modereze limbajul, să arboreze o statură morală şi să tragă hăţurile scăpate-n praf! Dar dacă şeful statului are atîtea virtuţi cardinale, cum se face că nu i le-am cunoscut pînă acum? O fi domnul Iliescu un timid care, din cînd în cînd, nu se mai poate stăpîni? Sau un diplomat abil ce vrea să facă ordine doar cu vorba dulce şi celebrul său zîmbet? Slavă Domnului, corupţia deşănţată miroase de mult, afacerile dubioase mustesc la tot pasul, iar banul public se scurge în nisipurile mişcătoare ale PSD mai repede decît ai bate din palme. Dacă domnul Iliescu ar citi zilnic măcar cîte un ziar nealiniat Puterii, de mult avea motive să iasă în faţă. Mulţi din cei arătaţi astăzi cu degetul au fost apropiaţii săi. Atunci de ce tocmai acum?

2003 este un an pre-electoral şi temele politice încep să se contureze. NATO sau Uniunea Europeană, modificarea Constituţiei sau tratatul cu Rusia sînt simple mofturi în comparaţie cu dizolvarea fără precedent a nivelului de trai, cu consolidarea sistemului clientelar de guvernămînt, cu blaturile Justiţiei sau paralizia Sănătăţii. Altfel zis, tema electorală majoră nu mai este abstractul „interes naţional", ci interesul concret al cetăţeanului, adică supravieţuirea morală (şi chiar biologică) a naţiunii. Or, dacă PSD-ul şi Ion Iliescu vor să rămînă în fruntea bucatelor, aceste teme nu trebuie să fie exploatate oficial ca eşecuri ale Puterii actuale. Ieşind „în faţă", preşedintele a limitat extinderea discuţiei, transformînd-o într-o chestiune ce se vrea rezolvată, cu cîteva sacrificii, doar în cadrul PSD. Poate e cam tîrziu, dar asta e soarta dialogului politic cînd Puterea e de stînga, iar Opoziţia e stîngace. Gesturile aparent drastice ale domnului Iliescu pot repara cîteva excese, dar ele sînt, de fapt, de natură teatrală. Mă refer la acele reprezentaţii întrerupte brusc de un spectator ce strigă vehement din sală „nu e adevărat, nu sînt de acord!". După stupoarea de o clipă, înţelegi că e vorba tot de un actor, integrat oblic în acelaşi spectacol. Ieşirea prin Sărindar.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Între cer şi pămînt

Ca să ajungă acasă, de la mina în care munceşte, Iacob (Dorel Vişan) are de făcut şase kilometri prin zăpadă. Nu are cum să ajungă înainte de miezul nopţii. E noaptea de Crăciun (într-o colonie auriferă din Ardeal, înainte de război). Iacob a cumpărat nişte moriști de hîrtie pentru copiii lui – una dintre ele îi iese din buzunar. Se hotărăşte să ia funicularul, deşi îi e teamă că s-ar putea răsturna cu el. Lui Iacob îi e teamă de orice: îi e teamă să fure aurul după care sapă, îi e teamă că ar putea fi învinuit chiar dacă nu l-a furat, îi e teamă că ar putea fi spionat, înşelat, înfundat, îi e teamă de ce-şi doreşte. Dar are un moment de pace, în funicular. Trece pe deasupra unui sătuc, vede copii cu felinare ieşiţi în curţi, îi aude cîntînd „Florile dalbe". Cineva îi spusese: „Băi Iacobe, viaţa mai trebuie şi trăită"; probabil că el nu se gîndeşte acum la asta, dar te gîndeşti tu în locul lui, că aşa ar trebui să fie – o alunecare fără efort, fără zbucium, fără frică, o curgere pe deasupra pămîntului. Şi atunci funicularul se opreşte. Iacob aşteaptă să pornească din nou. Vagonul suspendat scrîşneşte, scîrţîie, apoi tace. Iacob fumează şi aşteaptă. După un timp realizează că funicularul a fost oprit de Crăciun şi nu i se va da drumul decît după două zile. Două zile în frigul acela. Iacob spune: „Doamne fereşte!", deşi nu mai poate fi ferit de ceea ce deja l-a nimerit şi, oricum, singurul Dumnezeu care se uită la el e regizorul-scenarist Mircea Daneliuc (care-l adaptează aici pe Geo Bogza).

În dicţionarul său de filme româneşti, Tudor Caranfil observă în legătură cu *Iacob* (1988)*: „Păcatul cineastului e simbolul, paradigma, care ia aici forma unui paroxism al supralicitării." Sună bubuitor şi obositor, dar lucrul care mă frapează la această secvenţă este *calmul* ei. E o secvenţă lungă (20 de minute?, 30?, am vrut să o cronometrez, dar n-am reuşit să mă desprind de personaj) şi, aşa cum frigul intră în Iacob, suferinţele lui intră în tine, senzaţie după senzaţie; sînt teribil de concrete, dar odată cu ele intră cumva şi o senzaţie de ireal – faptul că Iacob suferă între cer şi zăpadă, nu e nici acolo, nici acolo, e în aer. Are lampa la el şi, văzută de la distanţă, lumina pare să pornească din chipul său. Are cu ce să facă focul (ca să-l pornească, foloseşte şi moriştile pe care le-a cumpărat) şi priveliştea – omul încălzindu-se în căminul său suspendat – are ceva misterios şi străvechi. E ca amintirea unui ceremonial obscur sau ca un coşmar cu ochii deschişi – un gînd rău pe care mintea ta îl pune în scenă cu răbdare, într-o noapte de insomnie. (Tot ca într-o insomnie, timpul devine elastic.) Şi la un moment dat realizezi că asta-i viaţa lui Iacob. Eugenia Vodă a observat că „el nu trăieşte, el se lasă trăit" şi în imaginile acestea – mecanismul de care el se lasă purtat, pînă cînd se opreşte, vagonetul în care face focul, mănîncă şi fumează, casa lui – e distilată viaţa lui Iacob. Secvenţa reuşeşte în plan simbolic pentru că e atît de pură din punct de vedere cinematografic: om, vagonet, cer, zăpadă, noapte, zi – aceştia sînt termenii operaţiei, la fel de simpli precum cei cu care opera Hitchcock. Nici o supralicitare.

Faţa lui e prima care moare; frigul o paralizează. De la un moment încolo, găseşti mai multă viaţă în mîinile lui. Cînd Iacob îşi vîră mîinile în căciulă, e ca şi cum ar încerca să adăpostească două vietăţi zgribulite. Mai tîrziu, vietăţile acelea sar şi joacă deasupra focului – ultimul dans. Cînd focul se stinge, mîinile minerului sapă în cenuşă, căutînd ceva mai important decît aurul. Cînd Iacob încearcă să evadeze din funicular, mîinile sale rămîn agăţate de cablu, după ce picioarele au cedat. Cînd nu se mai ţine decît cu o mînă şi e aproape mort, pe mîna aceea se scurge o picătură de sînge, şocant de vie. Întreaga secvenţă – simplă ca un ABC al filmului, dar incredibil de greu de susţinut – e candidata mea la categoria „cea mai bună jumătate de oră trăită vreodată de filmul românesc".

* TVR Cultural, 6-7 februarie.

▲

Stela GIURGEANU

Dacă e musai, e de voie bună

*Despre armată, se vorbeşte diferit. Oficialităţile vorbesc despre NATO şi modernizare, despre necesitatea unei armate profesioniste şi utilate la zi. Pe de altă parte, mass-media prezintă tot soiul de poveşti horror despre sinucideri şi dezertări printre recruţi. Partea cea mai direct implicată, şi anume potenţialii recruţi se-ntrec în strategii de fofilare. Pagina de faţă îşi propune să ofere, în locul atîtor curente de opinie, o seamă de informaţii concrete. (**I. P.**)*

Demitizarea. Cum ideea proiectului iniţiat de MApN în 2002, cel care prevedea, pe lîngă reducerea stagiului militar (de la 12 la 9 luni, respectiv de la 6 la 4 luni) şi posibilitatea scăpării de-a dreptul, prin plătirea unei sume de bani (contravalarea unui an/şase luni de încorporare), gîdila speranţele multora, o bună bucată a mass-media a avansat proiectul (de la sine putere) la stadiul de lege deja votată, promulgată şi aflată în vigoare.

În prezent însă, ca şi în 1996 cînd a fost emisă *Legea Pregătirii Populaţiei pentru Apărare*, executarea serviciului militar este obligatorie pentru tinerii care au împlinit vîrsta de 20 de ani, durata acestuia fiind de 12, respectiv de 6 luni pentru absolvenţii instituţiilor de învăţămînt superior. *Singura schimbare este introducerea Serviciului Militar Alternativ, pentru cei care, pe motiv religios, refuză îndeplinirea stagiului militar sub arme.*

De la recrutare la încorporare

În depistarea etapelor procesului de încorporare l-am avut drept ghid pe domnul colonel **Gheorghe Giubernea**, şeful secţiei *Evidenţă, Completare cu Militari, Recrutări şi Încorporări*.

Recrutarea: Anual în România se recrutează circa 120, 130 de mii de tineri. Recrutarea (luarea în evidenţă a tinerilor care, în acelaşi an, împlinesc 19 ani) este primul pas spre viaţa de armată. Prezentîndu-se la un centru militar, pe baza unor documente de identitate, tînărul devine *recrut*, iar existenţa sa nominală este lăsată drept gaj pentru *aproape un an*, cînd îi vine sorocul de încorporare. *„În timpul acesta se definitivează o serie de cercetări asupra fiecărui recrut: activitatea de cunoaştere pe teritoriu, din care rezultă o serie de parametri sociali şi comportamentali, împreună cu rezultatele obţinute la testarea iniţială, formează profilul tînărului pentru găsirea unităţii militare la care să îşi poată îndeplini stagiul militar în condiţii optime“*. După trecerea celor doi ani, dacă tînărul nu se încadrează în nici o motivare legitimă de amînare sau clasare, la primirea ordinului de încorporare este obligat să se prezinte la unitate, pentru începerea stagiului. Neprezentarea se pedepseşte, conform legii, cu amendă sau cu închisoare de la 1 la 5 ani (pedeapsă care nu scoate din evidenţă, ci doar asigură respectivului, după absolvire, o unitate *specială* pentru satisfacerea stagiului).

Încorporarea: O nouă examinare. Testarea abilităţilor viitorului soldat, atît a celor fizice cît şi a celor psihice. *„Profilul obţinut în urma acestor testări trebuie să fie cît mai real“*. Pentru că tinerii trimişi în unităţile militare se trezesc dintr-o dată într-un mediu străin, în condiţii mult depărtate de confortul căminului părintesc. (*„Io îţi sînt de-acum şi mamă şi tată“* este una dintre cele mai frecvente „revelaţii“ cu care se confruntă, din prima zi, noii încorporaţi.) Programul impus, orele de instrucţie, dure pentru unii, supunerea faţă de cineva care nu ştie să impună respectul, toate pot provoca tinerilor un „şoc al adaptabilităţii“.

Repartizările

Repartizările pe unităţi se fac în funcţie de starea medicală a recrutului, de grupul psihologic în care a fost catalogat, de ştiinţa sa de carte, de antecedentele penale. În ceea ce priveşte *repartizarea teritorială*, rocadele au ca pricină atît răspîndirea neuniformă a unităţilor militare, cît şi posibilităţile lor de a primi recruţi, indirect proporţionale cu numărul acestora. Dar, cu toate că cele mai multe unităţi se află în Bucureşti, şi tinerii Capitalei sînt „exilaţi“. Cel puţin pentru 4 luni (cît durează perioada de instrucţie centralizată), după care unii revin la unităţile din oraş, alţii fiind însă trimişi la unităţile din provincie.

Criteriile

Medicale

Examenul medical se desfăşoară conform unor baremuri reactualizate în 2002 după codul Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii. La o repartiţie se are în vedere, în primul rînd, situaţia medicală a tînărului recrut care trebuie să fie apt fizic, să corespundă din toate punctele de vedere unor criterii „structurate pe specialităţi“. De exemplu, pentru a putea fi repartizat la paraşutişti recrutul trebuie să aibă peste 80 kg şi o tensiune de 14 cu 8. În cazul în care istoricul medical (o hepatită însemnînd o amînare de un an de zile) o cere, se poate acorda amînarea sau scutirea de serviciul militar. *„Amînarea pe caz de boală se face pe maxim 2-3 ani, după care trebuie să se ajungă la o hotărîre finală, bolile incurabile fiind clasate cu scoaterea respectivului din evidenţă“*.

Psihologice

Testarea psihologică încadrează recruţii în trei grupe valorice: grupul 0 pentru cei cu rezultate 100% corespunzătoare profilului optim şi grupurile 1 şi 2 pentru cei cu unele neconcordanţe privind acest profil. Cei catalogaţi ca făcînd parte din grupul 2 ajung să fie consultaţi de psihiatru şi medicul neurolog stabilindu-se un diagnostic medical, verificîndu-se astfel dacă testul psihologic confirmă o posibilă boală psihică.

Testarea periodică în timpul îndeplinirii serviciului militar s-a introdus în 2002. *„Am aplicat această metodă, vizita medicală şi psihologică, nu numai la recrutare şi la încorporare, ci şi la terminarea pregătirii de instrucţie centralizată*. Verificarea periodică este necesară urmăririi evoluţiei psihice de la intrarea în armată pînă la satisfacerea stagiului, asupra vieţii, atît fizice, cît şi psihice punîndu-se amprenta stagiului militar. *„Dacă se constată că o afecţiune a intervenit pe parcursul şi din cauza serviciului militar, în funcţie de gravitatea acestei afecţiuni se acordă pensie“*.

Sociale

„Din păcate situaţia economică din ţara noastră generează o situaţie socială destul de gravă. Astfel Legea 46/1996 prevede seria acestor probleme, care duc fie la amînare, fie la scutirea de serviciul militar“. Recruţii – unicii susţinători ai familiei, care contribuie la întreţinerea acesteia sînt scutiţi de serviciul militar dacă: soţia este bolnavă, încadrată în gradul I sau II de invaliditate; recrutul are unul sau mai mulţi copii minori, iar soţia este decedată; părinţii recrutului au vîrsta de cel puţin 62 de ani (tatăl), respectiv 57 (mama) sau dacă, indiferent de vîrstă, suferă de un grad de invaliditate; de asemenea sînt scutiţi şi cei care au în grijă fraţi invalizi de gradul I sau II sau contribuie financiar la întreţinerea lor. *(legea 46/1996, articolul 21)*.

Cine (mai) scapă (şi cît)

Teriştii, militarii cu Termen Redus, sînt absolvenţii de facultate, cei pentru care perioada de cătănie este „dată“ la jumătate, tratamentul este oarecum diferit, iar sfîrşitul stagiului le acordă (unora) gradul de sublocotenent.

Pentru toate acestea (şi nu numai) unii tineri, chiar dacă pică la facultăţile de stat, dau bani grei pentru a intra la una dintre numeroasele instituţii de învăţămînt superior particulare. În afara faptului că obţin o amînare de cîţiva ani, mulţi speră şi în ceasul care ar putea să le aducă ce nu le-a adus (încă) anul. Şi anume votarea. Ori a proiectului, ori a armatei pe bază de voluntariat. Dacă după terminarea primei facultăţi lucrurile rămîn neschimbate (şi se pare că vor rămîne mult timp de aici încolo), se poate opta pentru o a doua facultate. Odată admişi, ei nu vor fi încorporaţi atîta vreme cît au absolvit cel puţin un an. Amînarea se mai acordă însă doar pînă la absolvirea cursurilor. În prezent, aproape 45% din totalul recruţilor, apţi pentru armată, sînt amînaţi pentru studii.

Serviciul Militar Alternativ

Cei care, pe motive religioase, refuză serviciul sub arme, au parte de un cu totul alt regim. Depun muncă în folosul comunităţii, dublîndu-şi perioada stagiului 24 de luni, respectiv un an pentru cei cu studii superioare. În prezent însă, din motive administrative, numărul solicitanţilor (cei care fac dovada aparteneţei la unul din Cultele recunoscute prin lege) întrece numărul angajatorilor. Există şi situaţii în care, pe motiv de incompetenţă profesională, angajatorii refuză să îi primească. *„Hotărîrea de Guvern 418 nominalizează o serie de angajatori din domeniul sănătăţii, construcţiilor, ocrotirii sociale. La ora actuală acest serviciu funcţionează însă foarte greu din lipsa angajatorilor.“* Dacă în prezent există peste 4500 de recruţi – beneficiari ai acestui serviciu, doar 170-180 l-au şi îndeplinit.

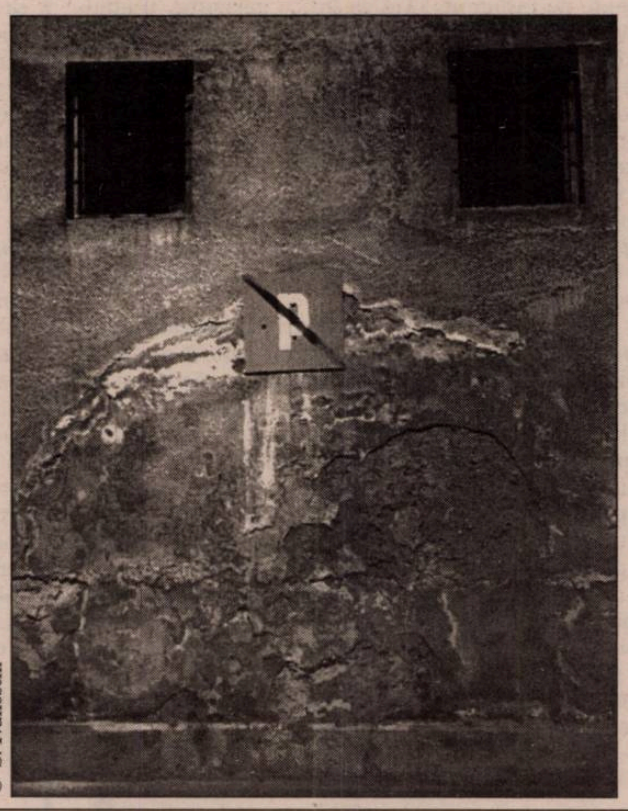

© S. Ivanoschi

Fofilările de-a binelea

Dintre noianul de fofilări, cea mai la îndemînă ar fi *dispariţia*. Ieftină şi eficace, convenabila dispariţie este practicată cu succes de aproape 8% dintre recruţii avuţi în evidenţă care sînt ori plecaţi în străinătate la muncă, ori de la domiciliu, nemaiştiindu-se absolut nimic despre ei.

O altă metodă, dintre cele „perverse“, pare a fi *răspunsul deliberat greşit la testarea psihologică*. Astfel mulţi speră ori o amînare, ori un loc cald. *„În prezent din cei 100 de mii de recruţi care sînt buni de încorporare, aproape 50% sînt clasificaţi în grupul psihologic 2. Cum cineva încadrat în acest grup nu poate îndeplini singur misiuni de luptă cu armament şi muniţie din dotare, avînd în vedere asumarea acestui risc, conducerea Ministerului a luat decizia ca, pe cît posibil, să se evite încorporarea acestora“*. Numărul foarte mare de asemenea cazuri a dus însă la ideea că cifra nu este reală, aşadar s-a trecut la luarea de „măsuri pe măsură“. *„Împreună cu societatea civilă, dorim să stabilim o serie de măsuri pentru depistarea cazurilor reale. Astfel, un tînăr care încearcă să fenteze examenul psihologic va purta acest stigmat pe viitor, ajungînd de la imposibilitatea de a lua carnetul de conducere la imposibilitatea de a accede în anumite funcţii şi profesii“*.

De la încorporare la liberare

1. *După 20 de ani*

Se făceau beţii crunte. Cel puţin pe vremea cînd era el încorporat. Prin '83, cînd nici nu se punea problema scutirii sau sustragerii de armată. Pe atunci numai cine avea pe cineva reuşea să fenteze, restul trebuia, musai, să treacă şi pe acolo. Adrian Melinescu era dintre cei norocoşi, teriştii care, pe lîngă termenul „redus“, beneficiau şi de statutul de „om cu carte“. Amintirile lui de cătănie încep cu valiza de lemn (pe care nici nu mai ştie de unde o avea) în care luase cîte ceva la nimereală, o închisese cu un lacăt zdravăn, nu înainte de a îndesa deasupra hainelor, la sfatul unui binevoitor, un cuţit sănătos, consemnul de „sînt rău, nu vă puneţi cu mine“. Prima zi, începută cu un drum de aproape trei kilometri de la gară la unitate, prima „rîcă“ avută cu un tablagiu (tablagiii erau gradaţii cu trese de tablă, despre care se spunea că auzeau primii ploaia), cusutul obligatoriu al efectelor militare şi al gulerelor de plastic, tari ca rigla, peste gulerele uniformelor, alegerea bocancilor (pe care trebuia să îi iei cît mai obosiţi, asta dacă nu aveai porniri masochiste), momentele de gardă, cumplite, sub pelerine grele de ploaie şi în bocanci cu talpă de carton, judecarea şi condamnarea fără drept de apel a unei pisici cu nouă vieţi, evadările, fluierăturile cu iz obscen adresate unei mirese, pariurile pe cîte 10 lei de căciulă, inspecţiile neanunţate, toate au rămas acum, după 20 de ani, simple poveşti, frumoase atît cît să compenseze un timp aproape inutil pierdut. „Aproape“ pentru că, pînă acum, reflexul făcutului patului nu a dispărut şi nici nu s-a diminuat în vreun fel.

2. *Dacă nu e de ajuns, mai rămîne*

Regula impusă de buna creştere reuşea să reţină ultima prăjitură pe platou chiar dacă erau 15 băieţi cu doar şase bucăţi de cozonac. De parcă timpul ar fi rămas pe loc, şi amintirile unui actual programator, liberat de doar cîteva luni, povestesc că şi acum se trag beţii la fel de crunte – aveau pe unul care primea alcool în cutii de bulion, îmbuteliat de grija maternă, lucrătoare la fabrica de conserve – schimbau bocancii „gorilei“ unităţii cu cei ai lui „pişpacă“, învăţau să înjure şi învăţau să fie camarazi. Se rîdea mult, între o instrucţie şi o gardă, între o evadare şi o detenţie. Şi nimeni nu a ancorat în poveştile pline de tragism cîntate de Vama Veche pe scena Naţionalului, pentru că mai toţi preferă varianta monezii care trebuia, musai, să „salte“ pe cearceaful întins la perfecţie.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Ninsurecţia

„Tănase Daniel
6-XII-1990
Compunere
Decembrie 1989 – Decembrie 1990

Eram în Decembrie în anul 1990. Deodată am văzut la televizor că s-a întrerupt emisiunea şi a dat de undeva unde lumea era revoltată. Ceauşescu vroia să abandoneze poporul român şi s-ăl lase cu toate treburile nefăcute. De acea a plecat cu un elicoptier şi a lăsat trupe de miliţie secretă, cum se zicea atunci. Era o zi noroasă şi pe alocuri ningea sau ploua. Pe seară a început revoluţia. Sa tras şi în Brăila. A doua zi, adică seara pe la ora 11-12 noaptea Ceauşescu a fost prins şi dat în judecată. Nu a recunoscut nimic. Pentru asta a fost dus în puşcărie. Trupele lui au acţionat mai tare cînd la băgat în puşcărie. Armata română şi cu oamenii au reuşit să învingă trupele.

În locul lui a fost pus domnul Ion Iliescu şi domnul Petre Roman. Aceştia au mărit salariile şi au scumpit lucrurile şi alimentele.

Viaţa a fost mai uşoară dar mai greu de înţeles. Au fost multe demonstaţii şi mitinguri. Greve de foame au fost aproape în toate judeţele ţării.

În Decembrie 1990 viaţa sa mai uşurat. Petre Roman a efectuat excursii în ţări străine şi a vorbit mult cu conducătorii ţărilor desvoltate. Cu asta ne-am desvoltat şi noi ştiinţa şi îndemînarea.

Începutul lui Decembrie a anului 1990 a fost friguros şi în unele părţi a nins. Aşa a fost perioada dintre anul 1989 şi anul 1990."

▲

Dolfi

Curios cum un om atît de zgîrcit cu exprimarea unor atitudini radicale, atît de reţinut în manifestarea sentimentelor şi resentimentelor, se simţea bine în lumea pestriţă şi excesivă a teatrului. În redacţia revistei *Scena* îi îngînam uneori discursul care începea cu „pe de o parte" şi continua – întotdeauna – cu „pe de altă parte". Nu-i uita niciodată pe cei cu alte păreri, nu-i considera nici proşti, nici duşmani şi se amuza copios găsind argumente pentru nişte „ceilalţi" reali sau imaginari. De aceea rubrica lui din această revistă se chema „Roluri": crea lesne dublurile din umbră ale personajelor familiare şi dădea coerenţă străinilor greu de înţeles. Ducea orice discuţie „pînă-n pînzele albe", reuşind să relativizeze convingerile cele mai ferme, să ridiculizeze infantilismul patimilor politice, să pună sîmburele îndoielii în toate devotamentele. Îmi amintesc acum cu nostalgie enervarea de a nu putea avea ultimul cuvînt în nici o discuţie cu el.

Deşi se îndoia de totul, producea un sentiment de siguranţă şi confort, exigenţele lui în materie de gîndire clară şi de stil nu induceau situaţii de inferioritate şi îl ascultau cu atenţie, îl respectau, artiştii şi colegii, studenţii şi prietenii. Era atît de conştient de valoarea lui, încît îşi permitea să nu pună preţ pe nici una dintre dovezile false sau în cel mai bun caz semisincere ale recunoaşterii publice. Se bucura doar de spectacolele cu piesele lui, pe care le iubea cu nedisimulată candoare. Scena românească i-a rămas datoare cu asemenea momente.

Eram înclinată uneori să cred că piesele lui D. Solomon despre înţelepţii Antichităţii erau de fapt fragmente dintr-o autobiografie. Acum ştiu că nu vom cunoaşte niciodată întregul.

Magdalena BOIANGIU

Cu ochii-n 3,14

UN ASEMENEA IMPULS AL SPERANŢEI INTERZICE CUNOAŞTEREA UMORULUI

● Deşi cîştigătorul celor 53 de miliarde încă nu s-a deconspirat, mie nu-mi iese din cap – oriunde mă duc, de la Mega Image la chioşcul de ziare, de la un magazin de CD-uri la redacţie, de la Mezzo la Eurosport, din baie în pat – această reclamă în limba română: „Nu ezitaţi să speraţi – numai Loteria Naţională vă poate schimba viaţa!". Un asemenea impuls al absolutului interzice ridicolul. E din ce în ce mai clar că la Loterie lucrează o sectă de mi(s)tici. (**R. C.**)

● „Preşedintele (Ion Iliescu, n.n.) începe să semene cu Nicolae Ceauşescu în cele mai negre momente ale acestuia", a declarat pe 11 febr. a.c. senatorul Adrian Păunescu, în urma bruştei revelaţii că altădată poezia-i se vindea mai bine. Să fie dojană? Să fie speranţă? (**A. C.**)

● *Naşul* lui Coppola a fost dat la televizor, pe Prima TV, cu semnul AP: aşadar, copiii sub 12 ani pot vedea filme despre Mafia dacă îi lasă mămica şi tăticu'. Tot AP s-a pus (acum cîteva săptămîni, pe TVR2) şi pe unele documentare despre Antichitatea greacă. Morala: cunoaşterea istoriei antice prezintă aceleaşi riscuri ca şi cunoaşterea istoriei recente – pentru amîndouă, e nevoie „să te lase părinţii". (**M. V.**)

● La *Tout le monde en parle*, Élizabeth Teissier, astroloaga naţională, a prezis scoaterea lui Saddam din scena politică în mai 2003. În februarie va avea loc – spune cea mai lipsită de umor tipă care a călcat pe la emisiunea lui Ardisson – un mic atentat, iar pînă în 12 martie începe războiul în Irak. *Rassurant...* (**S. S.**)

UN ASEMENEA AJUTOR DE LUPTĂ INTERZICE RĂSTURNAREA NEBUNIEI TOTALE

● Arabii din Franţa boicotează firmele Pepsi şi Coca-Cola bînd... Mecca-Cola! Tawfiq Mathlouthi, un musulman franco-tunisian, a lansat această nouă băutură pe piaţa răcoritoarelor ca semn de protest faţă de giganţii americani şi, totodată, ca ajutor pentru cauza palestiniană (10% din încasări). Sloganul ei este: „Ne buvez plus idiot, buvez engagé!". Pentru cei care vor să comande băutura în România, iată adresa site-ului: www.mecca-cola.com. Dar femeile ar trebui să ştie că nu se bea decît cu batic pe cap... (**a. l. ş.**)

● Un parlamentar norvegian şi-a cerut scuze şi a promis că n-o să se repete, cînd a fost surprins, în timpul unei dezbateri în plen, butonînd un joc de luptă pe ordinatorul său de buzunar. În ţările cu o economie de piaţă funcţională, parlamentarii se joacă, în cele cu o economie nefuncţională, ei muncesc din greu la transformarea ei, jertfindu-şi cinstea şi onoarea organizînd afaceri, falimente, corupţie, procese de lungă durată şi suspendări de sentinţe. În nici o situaţie, nu promit că nu o să se mai repete. (**M. B.**)

● Există opoziţie în România, de ce vorbim cu păcat? E Opoziţia (cu „o" mare în *Prosport)* la Puterea (cu „p" mare) lui Dumitru Dragomir, preşedintele Ligii Profesioniste de Fotbal. Pamflete reuşite asimilează răsturnarea lui Mitică în termenii Revoluţiei de la '89. Problema – de interes naţional – se dezbate pe postul naţional la o oră de vîrf. E logic: fotbalul e de mult considerat ca ultima-bucurie-a-românului. (**R. C.**)

● Stau la coadă la circa financiară a sectorului 3 (da, exact, primarul cu mustăcioară care zîmbeşte la televizor) unde este o nebunie totală: lume isterizată, ţipete, îmbrînceli. Se presupune că sînt contribuabil, cu fişă fiscală, venit la cererea lor pentru „nişte lămuriri". La un moment dat intră o doamnă cu ecuson, genul inspectoare – coc – frigidă şi îi spune intrigat-revoltată unui domn de la jumătatea cozii: „Ce faci, dragă, stai la coadă?!". A fost unul dintre momentele alea cînd m-am simţit un prost. (**C. G.**)

UN ASEMENEA MERS ÎNŞURUBAT ÎN VIAŢĂ INTERZICE MARFA CARE SE CHEAMĂ CREIER

● Duminică, pe o alee dintre blocuri, nişte bărbaţi, cam pe la vîrsta pensionării, îşi reparau maşinile. Două Dacii şi un Trabant. Pe alee a apărut o tipă cu păr vîlvoi roşcat, pantofi cu tocuri ascuţite şi mers înşurubat. Bărbaţii au luat o instinctivă poziţie de drepţi privind-o. Unul, făcînd gesturi largi cu mîinile, a început: „Eşti durerea noastră, doamnă dragă. Uite, îţi punem maşinile astea la picioare". Femeia a trecut mai departe netulburată. Bărbatul a oftat privind în urma ei, apoi şi-a băgat din nou nasul sub capota Trabantului. (**A. M.**)

● Discuţie în librăria din pasajul Universităţii: *„Numerologia în viaţă* nu aveţi?" „Ba da, vedeţi sub Petru Popescu." (**a. l. ş.**)

● Sîmbăta trecută a cîntat la Lăptărie trupa *Blazzaj*. Marfă (rară)! (**C. P.-B.**)

● Pe un teren viran, la margine de oraş, un tîrg de vechituri. O mulţime de obiecte eteroclite, aşezate pe nişte ziare întinse pe jos şi pe care cîţiva inşi aproape degeraţi trag nădejde că le vor vinde cuiva. Printre ele, ceva care se cheamă „şarpe de desfundat". (**D. S.**)

● „Maimuţa şi gorila au un creier ca al nostru, dar nu posedă această particularitate: degetul gros al mîinii. Ele nu pot să-l opună celorlalte degete. Acest deget care se întoarce spre interiorul palmei este fără îndoială ceea ce ne deosebeşte de celelalte animale. Mănuşa îl protejează. Mănuşa de damă, mănuşa sudorului, mănuşa de cauciuc, mănuşa de base-ball. E rădăcina umanităţii, degetul acesta. El ne permite – mai mult decît creierul – să fabricăm unelte, să clădim oraşe şi tot restul." Nu-i un clip publicitar, ci explicaţia pe care un fabricant de mănuşi i-o dă unei studente, în romanul lui Philip Roth *Pastorala americană,* încă netradus la noi, dar tocmai bun de citit pe o vreme ca asta, deloc pastorală, în care degetul arătător stă bine încordat pe trăgaciul mitralierei. (**R. C.**)

© D. I. Iancu

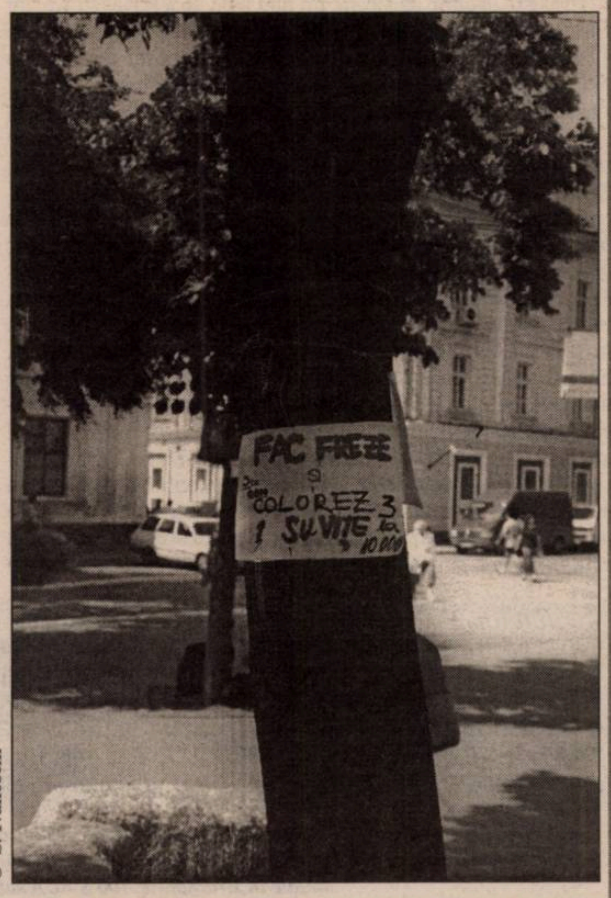

© S. Ivanoschi

Urnirea carului din loc

În general, se consideră că diplomaţia – inclusiv cea culturală – este un domeniu foarte tehnic şi specializat, în care e loc doar pentru experţi. Fără a încerca să contrazicem această opinie, i-am rugat pe cîţiva colaboratori apropiaţi (doi specialişti în publicitate şi doi universitari) să-şi imagineze că ar răspunde de promovarea culturii române în lume: ce ar face mai întîi şi mai întîi? Ce li s-ar părea esenţial sau, pur şi simplu, ce idee nouă ar aduce pentru a „urni carul din loc"? Iată răspunsurile primite.

Adrian MIHALACHE

Mediatorul seducător

PRIMO: Învăţarea limbii. Presupunînd că ţara ţintă utilizează curent engleza sau franceza, ca limbă vernaculară sau ca o a doua limbă oficială, aşa cum se întîmplă în Danemarca, India, Algeria sau Senegal, primul pas e gata făcut. În caz contrar, mediatorul va face efortul de a învăţa rapid limba localnicilor, urmînd exemplul diplomaţilor străini, aflaţi în România, care vorbesc româneşte chiar cu acei interlocutori dispuşi, în orice ocazie, să-şi exhibe competenţa lingvistică. La Budapesta ar vorbi maghiara, la Berlin, germana, la Moscova, rusa, la Roma, italiana, la Zagreb sîrbo-croata, la Bruxelles, franceza. Va avea grijă de sensibilităţile locale: dacă flamanda sau olandeza îl depăşesc, va vorbi, la Bruges, engleza, nu franceza. De asemenea, îşi va face uitată franceza la Toronto şi engleza în Québec.

Familiarizarea cu mediul cultural. Bibliotecile şi ciberspaţiul îl vor pune la curent cu ceea ce se întîmplă în cultura ţării ţintă, înainte de a ajunge acolo. Istoria culturală o va aborda din perspectiva prezentului. Ca mediator, trebuie să facă, întîi, un media-tur. Va urmări revistele, dar nu va neglija televiziunea. În lipsa ofertei furnizorilor de cablu, va cerceta în amănunt siturile canalelor principale TV.

SECUNDO: prima impresie. Prima impresie este cea care contează. Mediatorul va da un comunicat de presă privind începerea activităţii sale şi va reuni la o recepţie oficialităţi indispensabile, reprezentanţi din mediile locale (dintre aceia care se presupune că nu vor refuza), omologi de la alte centre culturale, rezidenţi români sau de origine română: funcţionari, profesori, traducători, artişti, studenţi. Îşi va prezenta programul şi se va prezenta ca persoană. Va adopta un ton lejer şi-i va hrăni bine. O formaţie de muzică de cameră va interpreta lucrări din ambele spaţii culturale, avînd grijă să fie comparabile ca valoare şi coerente ca stil. Mediatorul trebuie să fie destins şi agreabil, sugerînd că nu vrea, în fond, altceva, decît ca toată lumea să se simtă bine şi să se distreze. *Let's have fun together!*

TERTIO: ce să faci şi ce nu. Două gafe trebuie, cu orice preţ, evitate: prima, de a considera că ceea ce este important pe malurile Dîmboviţei este important pretutindeni; a doua, de a crede că ceea ce îl serveşte pe mediator serveşte şi cultura română. Cunoaşterea mediului şi discernămîntul personal trebuie să conducă la selecţia acelor valori autohtone care să corespundă interesului de moment din ţara ţintă. Dacă acolo se vorbeşte despre, să zicem, un nou mod de a scrie istoria, nu vom aduce pe tavă contribuţiile lui Xenopol. Dacă publicul se duce să vadă o expoziţie multimedia, nu-l vom chema la o prezentare a ultimelor uleiuri pe pînză ale lui Baba. Valoarea clasicilor români este suficient de mare pentru a fi lăsată în conservare. Nu serveşte nimănui încă o conferinţă despre teatrul lui Caragiale sau încă o seară poetică din opera lui Eminescu (chiar recitată bilingv). A arăta, chiar cu justeţe, cum l-a anticipat Camil Petrescu pe Jean-Paul Sartre sau Alexandru Vona pe Alain Robbe-Grillet face impresie proastă, amintind de protocronism. În schimb, a facilita prezenţa publică în exterior a tinerilor români, sincronizaţi la mişcarea contemporană de idei, chiar dacă aceştia nu sînt, vai, profeţi în ţara lor, se poate dovedi eficace. În această direcţie, însă, mediatorul va trebui să reziste cu stoicism tentaţiei de a se promova pe sine însuşi: nu se va auto-impresaria, nu va insista să i se publice vreo carte, nu va ocupa, în forţă, centrul atenţiei. În schimb, va fi mereu prezent în media, vorbind despre alţii. Va rezista, însă, presiunilor grupului de prieteni de acasă, care-l bombardează cu cereri în interes propriu. Este prea uşor să confunzi ceea ce este demn de stimă cu ceea ce-ţi este apropiat sau util. O dată făcută diferenţa, vor urma evenimentele care trebuie să creeze sinergia dintre o perspectivă culturală românească şi una din ţara ţintă. Dialogul româno-român trebuie cu tot dinadinsul evitat. Mediatorul trebuie să identifice, pe de o parte, vocea care are ceva de spus şi, pe de altă parte, urechile care sînt dispuse s-o audă, uzînd de toate resursele sale de seducţie pentru a le pune împreună. ▲

Adriana BABEŢI

Înainte de orice, o politică gîndită

1. M-aş lua în serios. Chiar foarte în serios. Şi aş începe prin a mă întreba ce înseamnă să te ocupi cu adevărat de ceva (în cazul nostru, promovarea culturii româneşti în lume). Adică ce ar însemna ca, într-o ierarhie a preocupărilor profesionale, să trec detaşat pe locul întîi această chestiune şi să îi consacru, prin urmare, *tot* timpul. Aş calcula consecinţele, mi-aş evalua posibilităţile. Dacă, în final, aş aprecia că pot face faţă (ceea ce, în acest moment, nu cred), aş începe printr-un studiu rapid şi eficient (pentru care aş contacta şi contracta cîţiva experţi): un studiu comparat al modului în care îşi promovează în străinătate cultura ţările oarecum asemănătoare nouă (prin amplasament geografic şi destin istoric). De la bugete alocate, instituţii specializate, legislaţie aferentă, surse de finanţare, mod de selectare a resurselor umane din domeniul respectiv, proiecte de promovare, programe etc. Aş încerca să învăţ de la vecinii cehi, polonezi, maghiari, slovaci, sloveni, sîrbi, bulgari, croaţi, ruşi etc. etc. Aş compara, aş analiza, aş vedea ce ar fi sau nu compatibil cu posibilităţile noastre. Tot în această etapă preliminară, aş reflecta serios la conceptul de cultură. Cît de extins sau cît de restrîns ar trebui el să funcţioneze? Aş avea în vedere toate cele 11 domenii aferente conceptului (din *Declaraţia europeană asupra drepturilor culturale)* sau numai unele? Aş reface foarte rapid, alături de specialişti, toată dezbaterea teoretică asupra culturii (de la concept, instituţii, politici etc.), dezbatere consumată în majoritatea ţărilor europene de ani de zile. Evident, s-ar „arde etape" din nou, dar, ca la '48, această reflecţie e o urgenţă. Nu cred că ne mai putem permite luxul de a ne arunca într-un proiect de lungă durată şi costisitor ca nişte bezmetici, improvizînd la faţa locului sau presaţi de evenimente. Cred că o politică de promovare a culturii trebuie să fie, înainte de orice, *gîndită*.

Aş elabora apoi, pe baza concluziilor la care am ajuns, o strategie de ansamblu, pe termen lung, mediu şi scurt, de promovare a culturii româneşti peste hotare, cu obiective clare, cu seturi şi mai clare de responsabilităţi, cu bugete estimate în consecinţă.

2. Într-un al doilea timp, aş stabili statutul de funcţionare a instituţiilor abilitate să promoveze cultura noastră peste hotare (centre sau institute culturale) şi aş mai semna contracte ferme de parteneriat (reciproc avantajoase) cu alte instituţii capabile şi dornice de a se angaja într-un asemenea proiect: uniuni de creaţie, ONG-uri de resort, edituri, galerii, teatre etc.

3. În al treilea rînd, m-aş concentra asupra resurselor umane necesare, stabilind criterii ferme de selecţie. Portretul unui promovator optim de cultură românească e în vecinătatea utopiei (de la competenţa culturală şi managerială, la aspect, vîrstă etc.). Idealul (în viziunea mea) ar fi ca viitorii mediatori de cultură românească peste hotare să fie absolvenţii unui master de *diplomaţie culturală* (pentru al cărui program aş avea cîteva idei). Aceste cursuri ar putea fi organizate de o instituţie academică acreditată (mă gîndesc inclusiv la NEC), în parteneriat cu instituţii de profil din Europa sau SUA.

▲

Florin DUMITRESCU

Cruciada „au pair"

Ceea ce azi se numeşte în mod impropriu „au pair" (iniţial, numele turismului popular prin schimb de persoane) desemnează mai nou obiceiul familiilor occidentale de a găzdui tineri – şi mai cu seamă tinere – din străinătate, care să aibă grijă în principal de copii şi, eventual, de gospodărie etc. Fetele „au pair" au posibilitatea nu doar să strîngă bani, ci şi să studieze la o şcoală mai mult sau mai puţin înaltă. Şi cum, din diferite motive, occidentalii îşi ţin progeniturile tot mai legate de cuib, fetele „au pair" au de lucru pînă hăt, cînd copiii ating vîrste de 10-11, chiar 12 ani. De la dădacă la preceptoare – toate formele educaţiei care erau odinioară furnizate familiilor româneşti de către „nemţoaice" – sînt solicitate astăzi de către „nemţi" (a se citi occidentali bogaţi) româncelor. Undele acestei noi forme de migraţie temporară îşi mută succesiv epicentrul tot mai spre est. De pildă, familiile englezeşti primeau acum 10-15 ani fete din celelalte ţări ale Uniunii Europene; apoi, acestea devenind tot mai pretenţioase, li s-au căutat înlocuitoare în statele mai sărace ale Uniunii; de cînd cu „extinderea spre Est", au intrat în colimator cehoaicele, polonezele, unguroaicele...

Mai nou, a venit rîndul româncelor. Marele val „au pair" se pregăteşte să le ia pe sus şi pe reprezentantele acestei culturi est-europene, poate cea mai plină de taine pentru îmbuibatul Occident... De la adormitul cu „nani-nani, puiul mamii" pînă la explicarea semnificatiilor Mioriţei – româncuţele „au pair" au de purtat o solie culturală cu atît mai importantă, cu cît ea ajunge tocmai la occidentalii cei mai fragezi şi mai maleabili, la acei cetăţeni ai Europei de mîine, ce astfel pot fi nutriţi – ca să nu zic inoculaţi din faşă – cu toleranţă, interes pentru culturile „alternative", dacă nu chiar cu o oarecare doză de filoromânism...

În fine, dacă aş gestiona eu propaganda românească în lume, de aici aş începe. Aş edita pentru candidatele la „au pair" nişte manuale în limbile ţărilor de primire, continînd un minim tezaur cultural românesc, cu nete funcţiuni moral-educative, care să le constituie breviarul de lucru. Şi, dacă tot aş ajunge aici, aş edita şi varianta în limba română, care nu le-ar strica nici educatorilor noştri... (Dar asta e deja o altă discuţie.)

▲

Cristian MUNTEANU

Stomacul, Dracula şi Internetul

Stomacul! Strategia mea pentru comunicarea culturii române în lume trece mai întîi prin stomac. Să fiu mai explicit: aş avea grijă ca în întreaga lume (aş începe cu oraşele importante, bineînţeles) să existe lanţuri de restaurante şi fast food-uri tradiţionale româneşti. Aş cuceri Occidentul şi Orientul cu mititeii şi sărmăluţele. Să fim omniprezenţi precum chinezii! Aş ridica lingura de lemn la rangul de beţişoare de bambus, iar în siajul ei prin oala de mămăligă s-ar putea strecura nume mari precum Iorga, Comăneci, Eminescu, Rebengiuc sau Hagi. Cultura română ar pătrunde în casele oamenilor, pe mesele lor, mai mult: aceştia ar plăti pentru ea.

Dracula! Sînt consecvent: leg promovarea culturii române în lume cu lanţul trofic. Raţionamentul este simplu: pe cei pe care mîncarea românească nu-i dovedeşte la ei acasă va trebui să îi aduc în ţară, în fascinantul şi eternul DraculaLand. Aş produce milioane de tricouri pătate de sange, milioane de şepci cu coarne de drac, aş deschide zeci de hoteluri cu nume sinistre, aş importa lupi din Franţa şi i-aş elibera în zona turistică. Aş băga 1% din bugetul naţional în campanii internaţionale de publicitate pentru turismul draculian. Banii i-aş lua de la sănătate şi învăţămînt. Aş difuza ştirile de groază de la ora 5 la ora 8 şi apoi în reluare după miezul nopţii. I-aş face pe japonezi să intre în contact cu România şi să mai şi plătească pentru asta. Nu se poate să nu se lipească de ei un cuvînt sau două, dacă nu din Caragiale măcar din Andreea Esca.

Internetul! Sau „Dacă voi nu mă vreţi, eu vă wwwreau". În anul 2003 orice plan decent de comunicare trebuie să aibă o componentă virtuală. În cazul nostru propun cea mai grandioasă acţiune de spam din istorie. Asumată de un grup oarecare (ca să nu implicăm guvernul în acest delict sublim), acţiunea ar trebui să constea în bombardarea serverelor din întreaga lume cu informaţii despre România. La toate adresele de e-mail de pe toate continentele vor fi trimise link-uri către site-uri culturale româneşti, imagini cu Noica, Ştefan cel Mare, Animal X sau Adrian Mutu, MP3-uri din Enescu, MPEG-uri din Ciulei etc. etc. Va fi un moment dificil pentru reţeaua mondială, dar va fi şi o premieră: primul act de terorism cultural în mediul virtual la un nivel atît de extins.

Dacă nici una dintre măsurile descrise mai sus nu dă roade, va trebui să conving guvernul să aloce fonduri pentru promovarea culturii române în lume. Pentru că în toate chestiile astea care ţin de PR, comunicare sau promovare, un lucru este mai presus de toate: bugetul. Aşa că *„Show me the money!"*

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 517
21-27 februarie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Diplomaţia culturală

– ce-ar mai fi de spus –

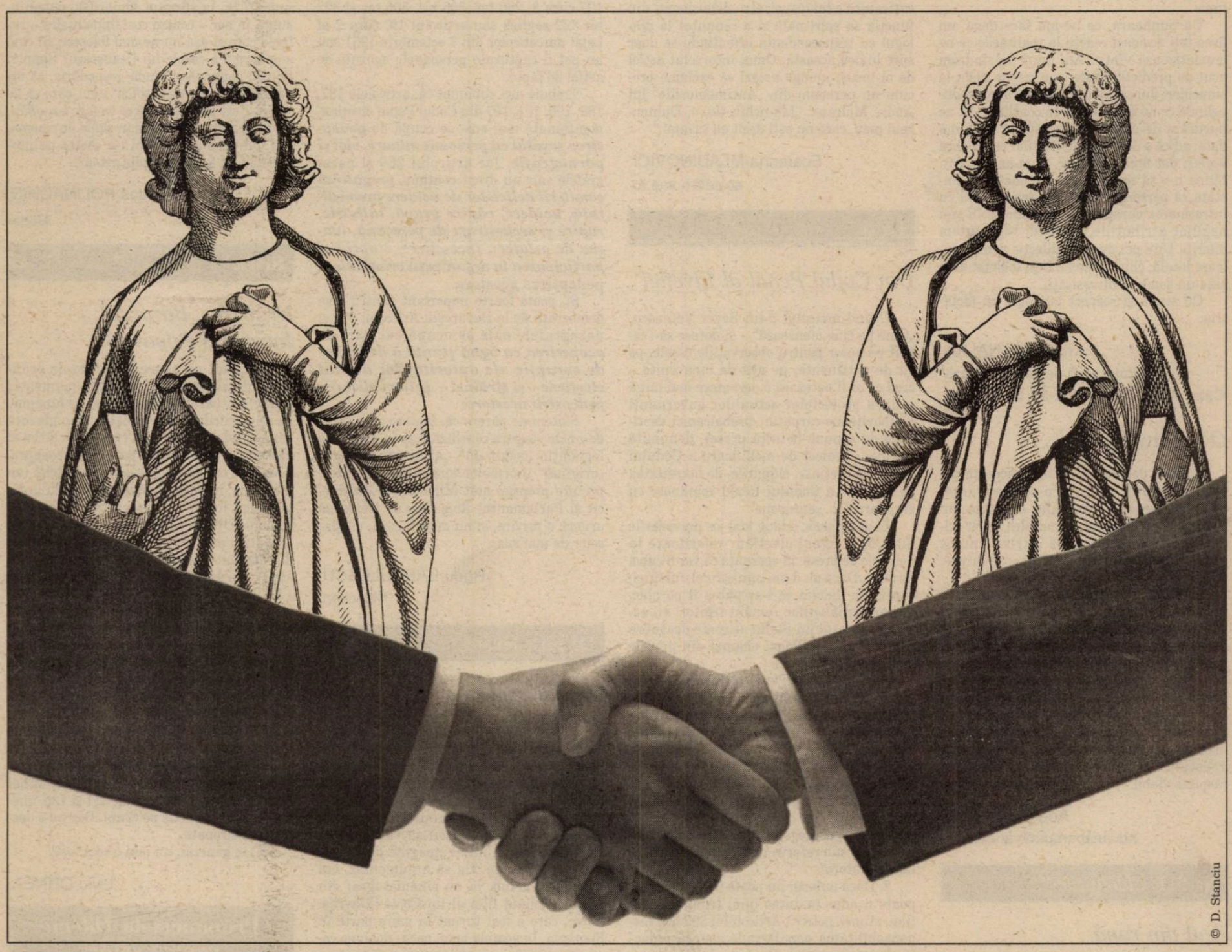

„Omul de stat ar trebui să pună arta alături, dacă nu mai presus de religie, de ştiinţă, de educaţie şi de lupta cu puterea ca instrument politic. Această situaţie e salvată doar de imposibilitatea de a trăi fără artă.“

GEORGE BERNARD SHAW

GRATUIT

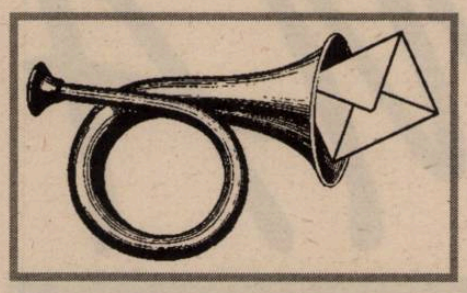

Nr. 513: „*Stilul*“

Combinaţia unică...

Reacţionez cu întîrziere la numărul stilat cu „Stilul“ pe care l-am încurgitat vizual şi cognitiv doar ieri într-un respiro duminical de abstinenţă totală te-ve. E *mishteau* şi are culoare, adică stil, adică viaţă. Că precum bine grăi d-na Adriana Babeţi, al cărei stil am avut norocul să-l gust în primul an de studenţie, tot ce mişcă are stil. Şi pînă şi lipsa de stil e un anume stil. Combinaţia unică de ticuri, vorbe, frămîntări de mîini, pocniri din degete şi hainele cu care împodobim universul nostru cutanat, adicătelea mulţimea părţilor vizibile şi behavioriste dirijate şi orchestrate de partea invizibilă formează stilul nostru indivizibil, unic.

Că bunăoară, ce ne-am face dacă am avea toţi aceleaşi reacţii la realităţile ce ne cromatizează viaţa? Am muri de sindrom acut de predictibilitate; sau ne-am deda la sinucideri din cauza intoleranţei la oameni-oglindă ce ne înconjoară. În concluzie, să ne bucurăm de existenţa variaţiilor pe tema dată, adică a diversităţii măştilor ce acoperă acelaşi dat uman biologic. Şi m-am hotărît. Mîine n-o să mă mai supere dacă voi constata că personalul auxiliar responsabil cu întreţinerea curăţeniei toaletelor şcolii şi-a neglijat atribuţiile. În fond, toţi sîntem diferiţi. Unii pot avea predilecţie pentru culoare locală; chiar şi pe faianţa toaletei. E şi asta un semn al diversităţii.

Cu stimă şi respect tangente cu idolatria,

Krista HAYNALKA

profesoară de limbă engleză

Calea Aurel Vlaicu, Bl. Z-24, Sc.E, Ap.6, Arad

O extravaganţă...

A vorbi despre stil este, în această perioadă incertă, aproape o extravaganţă. Stilul presupune o anumită educaţie, un anume bagaj cultural şi mai ales spirit critic. De asemenea implică într-un anume grad consecvenţă în principii, preferinţe, orientări.

În zilele noastre, datorită extinderii fenomenului de difuziune culturală, stilul este cu atît mai greu de definit. Nu se mai poate vorbi aşa cum se vorbea înainte despre stilul „disco“ care influenţa majoritatea aspectelor vieţii. Astăzi putem observa că există un amalgam de stiluri la care se aderă în funcţie de cerinţele momentului. E bine, e rău? Înseamnă acest lucru pierderea identităţii, sau este un proces de căutare a acesteia? Doar timpul ne va oferi un răspuns viabil.

Adriana BARBU

adrianabarbus@yahoo.com

Nr. 511: „*Idolii zilei*“

Zeul din rană

„O, nu te tăia la mînă sau la picior, din greşeală sau dinadins. De îndată vor pune în rană un zeu, ca peste tot, ca pretutindeni, vor aşeza acolo un zeu ca să ne închinăm lui, pentru că el apără tot ceea ce se desparte de sine.“ (Nichita Stănescu, *Elegia a doua, Getica)*

În sufletul omului modern, Dumnezeu a murit, iar moartea lui Dumnezeu este astăzi un adevăr absolut nu numai pentru atei, ci şi pentru întreaga societate, care îşi pierde bunul-simţ al transcendenţei cu fiecare clipă ce trece. Crezînd că, aşa cum spunea Nietzsche, „şi-a îngropat idolii“, societatea actuală se idolatrizează pe ea însăşi: „dacă nu există Dumnezeu, atunci eu sînt Dumnezeu“, spunea Kirilov din „Demonii“ lui Dostoievski. Nici un om nu poate trăi fără un zeu, iar încercarea contemporană de „strivire“ a Divinităţii, prin exacerbarea propriei personalităţi, nu înseamnă „amurgul idolilor“, ci dorinţa de a răsturna valorile fundamentale umane prin egolatrie: toţi zeii au murit „acum dorim ca supraomul să trăiască“ – mărturisea filozoful german Fr. Nietzsche. Idolatria nu a fost părăsită azi, ci doar înlocuită cu egolatria, noi am devenit proprii noştri idoli; noi sau personalitatea noastră dezirabilă, întruchipată în altcineva. Societatea fals culturalizată de astăzi se arată crunt înverşunată împotriva oricăror norme sau principii, proslăvindu-şi propriul „ego“ împotriva oricăror relaţii cu Divinitatea: „totul va fi nou, istoria se va împărţi în două de la gorilă la distrugerea Dumnezeirii şi de la distrugerea Dumnezeirii pînă la transformarea fizică a pămîntului şi a omului“ – profeţea Kirilov. Noul om, omul-idol, a cărui credinţă se îndreaptă doar spre sine însuşi, conştientizează moartea lui Dumnezeu, dar nu şi căderea lui în subumanitate, devenind caricatură a lui însuşi; el a „demisionat“ din funcţia sa spirituală şi a renunţat la dialogul cu transcendenţa orientîndu-se doar spre lumea aceasta. Omul încorsetat astfel de el însuşi ajunge astăzi să exclame precum un personaj din „Antimemoriile“ lui André Malraux: „Mă-nchin ţie, o, Dumnezeul meu, care nu eşti decît eu însumi.“

Ecaterina MLADINOVICI

ecate@home.ro

La zi

Din Codul Penal al Elveţiei

Citind articolul d-lui Sever Voinescu, „Cine pe cine ofensează“ – şi doresc să-l felicit pe autor pentru observaţiile d-sale, pe cît de pertinente, pe atît de binevenite – cred că ar fi necesară o dezbatere mai largă asupra proiectelor actualilor guvernanţi dîmboviţeano-carpatino-prebalcanici destinate de a pune botniţă presei, denumite pompos „Proiect de modificare a Codului Penal“ şi pretinse, chipurile, de necesitatea de aliniere a Codului Penal românesc cu standardele... „europene“.

În acest sens, adaug mai jos prevederile din Codul Penal elveţian referitoare la delictele de presă, în speranţa că vor fi cuiva de folos. Dacă nu d-nei ministru al Justiţiei, căreia ne îndoim că i-ar putea fi pe plac, măcar jurnaliştilor români trăitori cu secera şi barosul lui Stalin atîrnate deasupra capului: un Cod Penal emanat din minţile emanaţilor....

Deci, în Codul Penal al Elveţiei – una dintre cele mai vechi democraţii europene, chiar dacă nu face încă parte din Europa Unită, există un articol, cu două paragrafe, care face referinţă directă la delictele de presă. Acest articol este: *Articolul 27, § 1: Responsabilitatea mass-media.*

1. Dacă prin publicarea într-un mijloc de informare este comis şi consumat un act pedepsibil prin lege, atunci este pasibil de pedeapsă, sub rezerva următoarelor cazuri, numai autorul.

2. Dacă autorul nu poate fi găsit sau nu poate fi adus înaintea unui tribunal elveţian, atunci, potrivit Articolului 322 bis, responsabilitatea penală cade asupra redactorului responsabil. Dacă nu există un redactor responsabil, atunci, potrivit Articolului 322 bis, pasibilă de pedeapsă este persoana care este responsabilă pentru publicarea materialului.

3. Dacă publicarea s-a făcut fără ştiinţa sau împotriva dorinţei autorului, atunci pedepsibil este redactorul responsabil, sau, în absenţa unuia, persoana responsabilă pentru publicare.

4. Relatarea conformă adevărului privind acţiunile publice şi comunicatele unei autorităţi nu se pedepseşte.

Art. 27 bis. Protecţia surselor de informare.

1. Dacă persoanele care se ocupă profesional cu publicarea de informaţii în partea redacţională a unui mijloc de informare care apare periodic sau persoanele care îi ajută refuză să dea informaţii sau mărturie despre identitatea autorului sau conţinutul şi sursa informaţiilor lor, nu se permite să fie întreprinse împotriva acestora nici măsuri legale forţate, nici să le fie aplicate pedepse.

2. Paragraful 1 nu este valabil dacă judecătorul stabileşte că:

a. mărturia este necesară pentru salvarea unei persoane din pericol nemijlocit pentru trup şi viaţă, sau:

b. fără mărturia respectivă nu poate fi lămurit un delict de omor în sensul articolelor 111-113 sau alt delict pedepsibil cu minimum de 3 ani de închisoare sau unul pedepsibil cf. articolelor 187, 189, 190, 191, 197 cifra 3, 260 ter, 305 bis, 305 ter şi 322 ter-322 septies sau articolul 19, cifra 2 al Legii narcoticelor din 3 octombrie 1951 sau nu pot fi capturate persoanele acuzate de astfel de fapte.

Trebuie aici subliniat că, articolele 187, 189, 190, 191, 197 din Codul Penal elveţian, menţionate mai sus, se ocupă de ***pedepsirea sexului cu persoane minore, viol şi pornografie***. Iar articolul 260 şi paragrafele sale au drept conţinut ***pregătirea comiterii delictelor de ucidere premeditată, ucidere, rănire gravă, tâlhărie, răpire şi sechestrare de persoană, luarea de ostateci, incendiere, etnocid şi participarea în organizaţii criminale*** şi **pedepsirea acestora**.

Şi, poate foarte important pentru neodemocraţii de la Bucureşti: Articolul 322 şi paragrafele sale se ocupă exclusiv de ***acoperirea cu bună ştiinţă a delictelor de corupţie ale autorităţilor de stat elveţiene – şi străine! – şi împiedicarea pedepsirii acestora***.

Sîntem de părere că, înainte de a trage de unele singure concluziile şi de a emite o legislaţie „originală“, „aliniată“ la fel de „original“ „normelor europene“ (în interpretare proprie) atât Minist(e)rul Justiţiei cît şi Parlamentul României ar trebui să arunce o privire, şi nu doar fugară, asupra celor de mai sus.

Radu BĂRBULESCU

München

De peste hotare

Cît dai explozia, unchieşule?

România este o ţară pitorească. A trebuit să emigrez ca să-mi dau seama de asta. Nu am vrut s-o cred pe învăţătoarea mea la timpul potrivit, am crezut că este doar propagandă naţional-comunistă. Probabil dinăuntru este mai greu să vezi ceea ce străinii remarcă într-o imagine de o fracţiune de secundă. Ca să argumentez, am văzut de curînd, la un cinematograf din Atena, ultimul film al lui Costas-Gavras, *Amen*, care a fost turnat în mare parte în România. În spatele meu, patru doamne comentau de zor ce vedeau pe ecran şi ce aveau ele impresia că văd şi înţeleg. Una dintre remarci a fost: „Dragă, şi Biserica noastră are bogăţii, dar uită-te şi tu ce are Biserica Catolică...“. În paranteză fie spus, imaginile la care se referea vecina mea erau cu Palatul de la Mogoşoaia (una din reşedinţele Papei în film). Unde este confuzia, deci? Avem o ţară de invidiat, aşa cum ne învăţau la şcoală în timpul lui Ceauşescu, sau una de lepădat, cum cred mulţi români care îşi aşteaptă viza pe la gardurile ambasadelor? Probabil că adevărul este cel pe care încerca să ni-l sugereze Antonioni: nu crede ceea ce vezi şi mai ales printr-o bucată de celuloid. În acelaşi timp, nu crede ceea ce ţi se spune, în cazul doamnelor din sală, care precis au o anumită părere despre România şi care, dacă ar fi aflat că „Vaticanul“ lui Gavras e de fapt în România, sigur n-ar fi crezut. Şi mai este ceva sigur, industria asta a iluziei poate aduce mulţi bani României. Îmi amintesc că, cu puţin timp înainte de a pleca definitiv din ţară, se zvonea că vor veni să filmeze *Highlander* la „Casa Radio“ (unul dintre „monştrii“ construiţi de Ceauşescu pe malul Dîmboviţei şi lăsaţi în paragină). Ce mai entuziasm, ce onoare pentru noi să se filmeze scene de bombardament în capitala noastră... Dacă e să luăm în considerare şi mulţimea de „Circuri ale foamei“ începute şi neterminate am putea clădi un adevărat studio pentru Hollywood. Vă daţi seama ce filme de război ar face americanii cu decorurile pe care le oferim noi în Bucureşti şi nu numai? Şi, la sfîrşitul filmărilor, putem arunca în aer – contra cost, bineînţeles – ruinele care şi aşa nu ne mai folosesc. Şi cînd s-or termina casele lui Ceauşescu? Simplu: fiecare poate să-şi vîndă gospodăria, să organizeze un „foc de artificii“ unic, care să fie imortalizat pe o peliculă ce va face *box-office*. Vă imaginaţi comentarii în sălile de cinema: „Îţi dai seama cîţi bani i-a costat pe producători să facă exploziile astea?“.

Costas POLINACHIS

Atena

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Replici

Nr. 516: „Bazarul“ Iaromirei Popovici

Dacă tot ne aducem aminte de prăjiturile de altădată, să nu uităm minunatul Carac, un paralelipiped aşezat pe lungime, cu un semicilindru pe creştet, cu o glazură verde-crud unică. Corpul era cam la fel cu al amandinei sau Violetei, partea de deasupra, ceva mai cremoasă. La unele cofetării (eu mergeam, în pauzele prelungite de la liceu, la Macul Roşu, pe Ştirbei, cam în dreptul sediului UNESCO) mai exista şi o tavă cu „Prăjituri diferite“, tot un fel de amandine, dar mai mici, cu glazuri mai subţiri; diferite erau culorile glazurilor, iar preţul era unic: 1,50 lei.

O veste bună pentru cunoscători: există nişte ciocolăţele cu cremă, bomboane, cum vreţi să le spuneţi, cu frumosul nume „Jucăriile mele“ (1.500-2.000 bucata). Se găsesc mai greu în Bucureşti, pentru că – atenţie! – sînt făcute la Kandia, la Timişoara. Crema e albă, cu un uşor gust mentolat (cam chimic) şi evocă destul de bine bomboanele Vinga: şase la o cutie, le mai ţineţi minte?

Şi pentru că veni vorba de Violete: se găsesc (uneori) şi la patiseria de pe Mihai Bravu, în dreptul staţiei lui 311 şi 135, imediat ce dau colţul de pe Carol. Dar nu-s destul de însiropate.

Şi, în general, nu mai e ce-a fost!

Liviu ORNEA

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Genocid: martiraj competitiv**
- **Adolescenţii**
- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Statul mafiot multilateral dezvoltat

Zilele trecute m-am uitat şi eu, ca multă altă lume, presupun, la *Naşul II*. Parcă nu e însă ca primul – dar nici lumea mafiotă pe care o descrie nu mai este aceeaşi, familia sacrosanctă se destramă, regula jocului se complică. Evocările despre copilăria şi tinereţea primului Corleone ne amintesc însă de timpurile bune de altădată. Privind imaginile acelea în care un mafiot prosper şi arogant se plimba prin cartierul său, strîngînd „taxele de protecţie" de la orice întreprindere mică şi foarte mică, am avut brusc un sentiment de *déjà vu*: în ce film am mai văzut eu oare scena asta?

M-am dumirit însă rapid. Nu fusese într-un film, de demult, ci în dimineaţa zilei respective, cînd m-am dus să-mi iau ţigări de la colţ. Proprietarul buticului tocmai întindea cu un zîmbet larg pe buze două pungi mari ticsite cu delicatese unui individ sumbru, care le-a luat fără să clipească şi a dispărut în maşina sa de serviciu. *E inspectorul sanitar* – m-a lămurit patronul. *Înainte venea la două-trei luni o dată. Acum vine aproape săptămînal. Dacă nu-i dau taxa, îmi trage o amendă de nu mă văd!*

Cînd am ieşit, am văzut maşina parcată la cîteva sute de metri mai încolo, în dreptul altui butic: funcţionarul statului încasa taxele de protecţie împotriva statului. În dreptul casei mele era o altă maşină făloasă: vecinul dădea o masă funcţionarului de la garda financiară şi familiei sale. Am răsuflat uşurat că nu am spirit de întreprinzător şi am intrat în casă. Aici i-am găsit pe fiu'meu şi pe prietena lui, veniţi în vizită. Din vorbă'n vorbă, am aflat că Monicăi tocmai îi fusese închis cabinetul stomatologic unde lucrează pentru că nu a vrut să plătească o amendă de 10 milioane pentru o infracţiune inexistentă. *Şi ce o să faci acum?* – m-am îngrijorat eu. *Păi, s-a rezolvat deja* – a oftat ea. *S-a dus patronul, a plătit taxa şi a redeschis cabinetul.*

Sistemul este general şi funcţionează perfect. Aşa a început şi Corleone, din stradă. A urcat apoi – eliminînd, de fapt, pe bătrînul colector de taxe – şi de la un moment dat nu mai mergea el în stradă, ci trimitea pe alţii în locul lui să strîngă taxele de protecţie, din care plătea la rîndul său celui care îi repartizase „teritoriul". Pînă cînd a ajuns suficient de mare ca să nu mai dea nimănui. Decît funcţionarilor statului ca să închidă ochii şi gura.

Acest inconvenient structural al sistemului mafiot a fost eliminat însă de statul post-mafiotic: pentru economie de cadre, mafiotul şi funcţionarul statului sînt acum una şi aceeaşi persoană. Au fost modernizate şi principiile morale de la baza edificiului: de la criteriile arhaice ale familiei genealogice, clanului şi vendetei s-a trecut la organizarea pe baze raţionale a familiei politice, păstrîndu-se însă aceeaşi disciplină strictă şi respectul cuvenit pentru Naş. În acest nou sistem, repartizarea teritoriilor se poate face şi ea pe o bază mai raţională şi stabilă, în conformitate cu

împărţirea administrativ-teritorială a ţării, fiecare judeţ fiind dat în gestiunea unui baron local, resursele naţionale fiind lăsate în grija regiilor. S-a păstrat însă ceea ce era bun în trecut şi mai ales strategia prin care excesul de sărăcie (al tuturor) poate deveni o sursă de bogăţie (a unora). Şi în acest context, una dintre pîrghiile clasice s-a dovedit încă extrem de eficace: ca în sudul sărac al Italiei, banii de dezvoltare edilitară, gestionaţi cu grijă, s-au scurs în buzunarele *Familiei* prin găurile din şoselele patriei.

E drept că în această preluare şi modernizare a unui model străin, experienţa comunistă şi-a spus din plin cuvîntul, oferind nu o dată soluţii ingenioase, bazate pe o competenţă locală. Nu se poate spune astfel că la noi statul mafiot multilateral dezvoltat este o formă fără fond!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Băieţii lucrează

Prezentarea bilanţului guvernamental la jumătatea mandatului s-a transformat dintr-un proiectat tur de forţă într-un neprevăzut eşec mediatic şi un amuzant circ parlamentar. Premierul Adrian Năstase s-a prezentat în Parlament cu 1.300 de pagini de bilanţ şi angajamente, documente complexe şi complicate care ar trebui să corespundă imaginii reformei din România.

Masivele tomuri care alcătuiesc Cartea Albă a guvernării („Bilanţul primilor doi ani de guvernare" – 467 pagini; „Planul de acţiuni pe anii 2003 şi 2004 al programului de guvernare PSD" – 457 pagini; „Programul legislativ al guvernului României pentru anul 2003" – 46 de pagini; „Planul de măsuri prioritare în anul 2003 pentru integrare europeană" – 308 pagini) riscă să rămînă neatinse. Această poveste are şi o parte bună: administraţia centrală românească a fost capabilă să producă o sinteză. Partea proastă este că sinteza nu este tocmai o sinteză, adică nu e un document cu introducere, cuprins şi încheiere după care să poţi aprecia nişte performanţe.

Actualul bilanţ face parte din efortul de a aşeza administraţia românească pe baze raţionale de funcţionare. Vechea coaliţie a creat un prim şoc în administraţie introducînd, timid şi incoerent, modalitatea de lucru în funcţie de proiecte şi obiective. Adică ceva cu totul special şi de neînţeles pentru vechii înalţi funcţionari care se bazau pe principiul: ştim noi cum e bine, nu vă băgaţi! Noua filozofie presupune alte principii de bază, în primul rînd faptul că orice instituţie (adică o organizaţie compusă din mai mult de doi oameni dintre care unul e şef, plătiţi din bani publici, nimic mistic la mijloc) trebuie să furnizeze un bun public pe care contribuabilii îl cumpără. Adică o minimă analiză de tip cost-beneficiu. Noua filozofie presupune că instituţiile trebuie periodic auditate, catalogate, schimbate sau desfiinţate dacă şi-au încheiat rostul. Bineînţeles că administraţia românească, ca orice altă administraţie premodernă, pe deasupra şi întremenită sub comunism, este greu de urnit din inerţia care a constituit decenii întregi pseudo-raţiunea existenţei sale. Cîteva reguli informale funcţionează perfect: a) odată înfiinţată, o instituţie nu se desfiinţează niciodată; b) odată mărită, o instituţie nu se mai micşorează; c) odată schimbată, o instituţie rămîne la fel; d) dacă guvernul încearcă o reformă administrativă, administraţia zice ca el, dar aplică primele trei reguli.

După familiarizarea cu aceste reguli, se pot înţelege şi dimensiunile documentelor amintite mai sus. La drept vorbind, *Bilanţul* este banal: festivist şi lemnos, aruncat în bătălia politică, după moda consacrată de guvernul Ciorbea, cu deosebirea că actualul guvern chiar are rezultate economice de lăudat. Mai interesante sînt celelalte trei, toate cuprinzînd liste de obiective, cu asumarea unor termene şi responsabilităţi destul de clare. S-ar zice că instituţiile îşi justifică fondurile şi au ceva de arătat contribuabililor. Firul poveştii este mai vechi. Imediat după preluarea puterii, Octav Cozmîncă anunţa că fiecare minister va elabora anual o carte albă a activităţii, semn că măcar vechii înalţi birocraţi au înţeles încotro se îndreaptă lucrurile şi au ajuns la concluzia că e preferabil să te pui în fruntea curentului decît să fii măturat de el.

Ordinul politic a fost deci primul impuls: să arătăm ce lucrăm. Fiind un prim-ministru cu adevărat puternic, Adrian Năstase a fost ascultat: fiecare instituţie arată cu destoinicie ce a făcut. În acest moment se vede gradul real de raţionalitate din sistem. Instituţiile centrale, cu o coerenţă şi promptitudine pe care numai un guvern monocolor le putea asigura, au „sărit" cu rezultatele. Pagini nesfîrşite de rezultate, ilizibile prin cantitate. Apoi a fost nevoie ca un punct central, aparatul de lucru al premierului, să realizeze o schemă unitară de prezentare şi să sintetizeze informaţiile care inundau guvernul, să elimine maculatura pentru a rămîne doar informaţiile cu relevanţă publică. Prima parte există, un tabel simplu cu trei coloane, egal schemă unitară. Cu a doua este mult mai greu. Ar fi trebuit să rezulte un document uşor de citit, cu maximum 50 de pagini, cu un rezumat pentru presă de cinci pagini, din care să reiasă direcţiile majore de acţiune şi rezultatele semnificative. Impactul mediatic ar fi fost mai mare, premierul ar fi ţinut un fulminant discurs de patruzeci de minute, des întrerupt de aplauzele propriilor parlamentari, iar populaţia ar fi reţinut ceva vag, dar sigur „de bine".

În schimb, au acţionat inerţiile. *Inerţia instituţiilor*: dacă şeful cere rezultate, atunci dăm rezultate. Şi au dat, inclusiv chestiuni care ţin de minima funcţionare a instituţiilor. Un exemplu ales absolut la întîmplare: Ministerul Tineretului şi Sportului (chiar: care este bunul public furnizat de acest minister? şi dacă totuşi considerăm premii pentru sportivi şi olimpici egal mîndrie naţională şi mai departe egal bun public de ce avem totuşi nevoie de un minister pentru asta?) raportează ca realizare şi programele de pregătire a funcţionarilor proprii. Instituţiile au devenit scop în sine. Bunurile publice care justifică banii tot publici se pot regăsi cu efort printre maldărele de acţiuni rutiniere. *Inerţia politică:* dacă am strîns atîtea rezultate, de ce să nu le prezentăm pe toate, dar absolut toate. Guvernul a vrut să epateze, plecînd de la ideea că mult înseamnă bine. Se simte aici mirarea birocraţilor români de cîte ori negociază cu Banca Mondială: ceilalţi vin cu două pagini, majoritatea cifre, şi par a şti mai bine despre ce vorbesc. *Inerţia mentală*: aflat în fruntea unui mecanism aiuritor de complex şi dezamăgitor de închistat, prim-ministrul are nevoie să creadă că deţine controlul. Pomelnicul de rezultate aduce cu sine liniştea: da, băieţii lucrează.

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie

ROMÂNIA. O perspectivă inedită
de Ştefan Petrescu

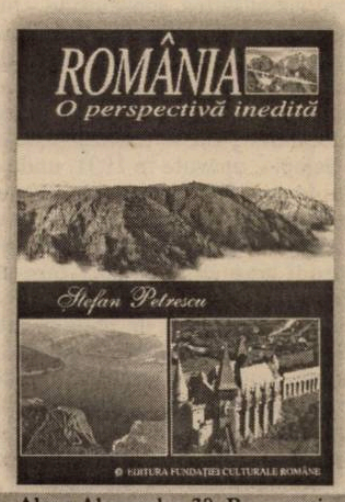

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Cea de-a 28-a CEREMONIE A PREMIILOR CÉSAR pe TV5, sîmbătă, 22 februarie 2003

TV5 va transmite, de la Teatrul Châtelet, **cea de-a 28-a Ceremonie a decernării Premiilor César** ale filmului francez

Ceremonia va fi prezentată de Géraldine Pailhas

Această ceremonie va recompensa şi va aduce un omagiu tuturor profesioniştilor celei de-a 7-a arte franceze precum şi operelor realizate de aceştia.

Laureată a Premiului César pentru Cea Mai Bună Speranţă Feminină în 1992 pentru filmul „La neige et le feu" al lui Claude Pinoteau, Géraldine Pailhas a apărut de curînd pe afişul filmului „L'Adversaire" al lui Nicole Garcia.

În fruntea filmelor nominalizate pentru 2003:

8 femmes cu 12 nominalizări; ***Le Pianiste*** cu 10 nominalizări; ***Amen*** cu 6 nominalizări.

Două Premii **César d'Honneur vor fi decernate actriţei Bernadette Lafont** şi realizatorului **Spike Lee.**

Ceremonia va fi transmisă pe TV5 EUROPE, sîmbătă, 22 februarie, la ora 23,15 (ora Bucureştiului).

În cadrul acestei seri, **TV5** va difuza documentarul ***„Les 13 vies du chat Lelouch"*** al lui Daniel Costelle, realizat de Isabelle Clarke (2002).

TV5 EUROPE la ora 22,00 (ora Bucureştiului)

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Virtutea militară

Luat la oaste cu arcanul, străvechiul dorobanţ îşi purta mundirul pretutindeni unde gradaţii îl trimiteau să-l înfrîngă pe vrăjmaş. Trecut prin lucrările memoriei vestimentare, mundirul reapare bogat împodobit pe umerii strănepoţilor, figuranţi monumentali la toate festivităţile oficiale. Isprăvile vitejeşti ale strămoşilor erau răsplătite cu „Virtutea Militară", reperul lor geografic preferat plasîndu-se în zona Milcovului. Rînduiţi în unităţi expediţionare, strănepoţii îşi încasează răsplata sub forma cash a soldelor în valută forte fixate prin contract. Strănepoţii înaintau agitîndu-şi flintele şi scoţînd urale care îi îndemnau la noi fapte de bravură. Strănepoţii manipulează cele mai sofisticate produse ale tehnologiei militare la zi iar locul uralelor îl ţine iscusinţa de a se exprima într-o vorbire engleză fluentă.

Miraculoasa metamorfozare a dorobanţilor se datorează mutaţiei geografice care a reprofilat fruntariile maritime ale României, devenită concomitent riverană la Pontul Euxin şi la Atlanticul de Nord. Perspectiva integrării în NATO este asumată pe axa politică dintre Cotroceni şi Palatul Victoria ca un inegalabil succes istoric al actualei puteri. Dincolo de jubilaţia mediatică, memoria populară păstrează amintirea timpului nu prea îndepărtat cînd ţara făcea parte dintr-un alt pact militar. Tinerii recruţi nu erau travestiţi pe atunci în straie de dorobanţi, ci în combinezoane de salahori, ei formînd enorma rezervă a forţei de muncă neplătite folosită la construirea hidrocentralelor, a şoselelor strategice ori la demolarea vechilor aşezări şi la îngroparea amintirii lor sub mohorîtele păduri de blocuri. Pactul acelor vremuri conţinea obligaţii faţă de care această armată a muncii silnice arăta cea mai deplină indiferenţă.

Apartenenţa la pactul de la Varşovia îngăduia guvernanţilor să realizeze însemnate economii, pe cînd asocierea cu NATO îi constrînge la însemnate cheltuieli. Amploarea acestora stîrneşte o firească indispoziţie căreia recentele declaraţii ale ministrului Armatei i-au adus o notă de moderaţie. Costurile pe 2003 pentru noul corp expediţionar cu destinaţia Kandahar nu vor atinge nici jumătatea costurilor suportate în 2002 pentru detaşamentul Neagoe Basarab. Ceea ce nu lămureşte înaltul demnitar este de ce bugetul pe 2002 trebuise să suporte, pentru efectuarea aceleiaşi operaţiuni, o cheltuială de două ori mai mare decît bugetul pe anul curent.

Între timp, NATO a intrat în serioase încurcături a căror vină o poartă Saddam, dar al căror cost trebuie să îl suporte membrii NATO, omologaţi sau nu. Iar după *Fitch Ratings,* România va avea de cheltuit la acest capitol 4 milioane de dolari pe lună, o sumă incomodă pentru o ţară unde două cincimi din populaţie se zbat într-o condiţie definită ca prag al sărăciei.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Ştirea porno

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu stau şi mă întreb cîteodată de ce posturile TV pentru adulţi (Adult Channel, Private Blue şi altele), de care poporul român putea beneficia pînă de curînd gratis, acum sînt permise numai codat şi – evident – pe bani. Asemenea posturi erau cinstite, lucrau pe faţă, îşi afişau intenţiile: popor, asta-ţi dăm, asigură-te că au adormit copiii, şi-apoi priveşte. Şi, oricum, se transmiteau după miezul nopţii. În schimb, *Ştirile PRO TV* sînt programate la ora 19, nu ne avertizează în vreun fel că se adresează exclusiv adulţilor şi – tocmai pentru că le zice „ştiri" – nici nu ne aşteptăm, telespectatori naivi ce sîntem, ca ele să conţină filme de tip Adult Channel. Şi totuşi: pe 11 februarie, *Ştirile PRO TV* ne-au transformat pe toţi într-un fel de voyeurişti – a fost prezentat cazul unui judecător din Bihor care lua autostopiste în maşină şi pe drum se masturba în faţa lor. Totul a fost ambalat ca un măreţ succes al jurnalismului de investigaţie şi transformat într-un film de scurt metraj de cîteva minute (prea multe pentru o ştire), cu subtitrarea bălmăjelilor judecătorului-onanist, cu zgomote în priză directă şi, evident, cu o pată neagră pe locul cu pricina. Aşadar, singurele diferenţe faţă de Adult Channel, în afară de ora difuzării, sînt că acolo nu există subtitrare şi nu se pune pata neagră. În rest, n-a fost vorba deloc de o ştire, ci de un filmuleţ prost cu conţinut erotic, insistînd inutil şi penibil pe detalii: nu urmărea *informarea* publicului (pentru asta ar fi fost suficientă o ştire de 30 de secunde, chiar şi fără imagini), ci, eventual, excitarea curiozităţii unora (sau excitarea pur şi simplu), spectacolul gratuit, senzaţionalul fără sens. (O paranteză: am citit şi articolul pe aceeaşi temă publicat în *Bihoreanul*, căci „demascarea" s-a produs în colaborare cu acest ziar local – un text lung şi apos, cu amănunte „picante", semănînd cu literatura sexy de pe tarabele patriei, nu cu jurnalismul, nici măcar cu cel de tip tabloid).

Episodul de la PRO TV este doar un fel de punct culminant al sarabandei ştirilor imbecile – un fenomen care durează de cîţiva ani şi, din păcate, va mai dura. Telejurnalele se iau la întrecere nu numai pe subiecte (cine dă cele mai multe crime şi violuri), dar şi pe modul de prezentare: cine ajunge primul la locul faptei, cine arată mai multe detalii, cine e mai „curajos" şi mai fără perdea. De ce se întîmplă asta? Răspunsul e deja standardizat: asta vrea poporul, astea sînt subiectele care atrag audienţa. Dar: 1) chiar televiziunile au creat, în bună măsură, această condiţionare a unei mari părţi a publicului, dîndu-i senzaţia că *asta e* televiziunea, că *aşa* trebuie să arate ştirile, iar acum poporul înghite pe nemestecate tot ce i se dă; 2) standardele jurnalistice (ca să nu mai vorbim de bun simţ şi alte asemenea „locuri comune") ar trebui să aibă şi ele un rol, pentru a nu lăsa totul sub robia audienţei cu orice preţ; 3) continuînd goana după *rating*, încercînd să „arate cît mai mult", bombardînd publicul cu tot mai multe secvenţe „tari", „din viaţă", ştirile vor produce plictis şi silă, un proces care deja a început să-şi facă simţită prezenţa. De ani întregi, ştirile se cufundă tot mai mult în „faptul divers deviant": subiectele (crime, accidente, bătăi, sinucideri etc.) sînt cele care mai peste tot în lume atrag poporul de gură-cască şi asigură astfel reclame la detergenţi, bere şi alte mărfuri de larg consum. Dar depinde şi *cum* sînt tratate/prezentate aceste subiecte: la noi se dezveleşte prea mult, se insistă obscen pe amănunte care n-ar avea ce căuta pe ecran. Pot să accept logica audienţei (deşi mi se pare că adesea tema audienţei e greşit discutată şi interpretată): clientul nostru, stăpînul nostru! Să-i dăm, aşadar, publicului ce-l interesează: n-o să-i dăm politică europeană dacă el vrea să ştie cine cu cine s-a mai caftit prin Ferentari. Dar nu pot să accept excesele inutile, insistenţa patologică pe mizer, obscen, privitul pe gaura cheii şi, eventual, spartul uşii ca să se vadă mai bine. Mesajul implicit al ştirilor de acest fel este „vino, popor, să căscăm gura împreună": un spirit de mahala decrepită animă tot acest talmeş-balmeş de mizerii exhibate sub denumirea improprie de „ştiri".

Pe scurt, oricît s-ar strădui Consiliul Naţional al Audiovizualului să limiteze violenţa şi pornografia pe ecrane, nu reuşeşte mare lucru: degeaba pune coduri pe programele porno, degeaba pune buline pe filme – violenţa, pornografia, obscenitatea sînt prezente zilnic la ştiri, şi nici o bulină nu le poate da afară. Dar nici reflexul de tip „să vină CNA-ul şi să facă ordine!" nu e sănătos: CNA trebuie să fie organism de reglementare, iar dacă vrem să-l transformăm într-un jandarm vigilent dublat de un moralist dojenitor, facem o greşeală – îi punem în circă sarcina de a ne apăra de toate relele, îl metamorfozăm într-un *Big Brother* şi îl împingem către depăşirea competenţelor. Cel mai bine ar fi să învăţăm să ne apărăm singuri de excese, dar încă nu s-au „copt" condiţiile pentru asta: după inutilul exces de la PRO TV (ca şi după alte mizerii prezentate fără perdea la ştiri), în afară de cîteva critici prin presă, n-am văzut să protesteze cineva: nici vreo asociaţie de cetăţeni indignaţi, nici Biserica, nici vreo altă voce. Din două una: ori „ştirea porno" de la PRO TV n-a deranjat decît vreo cîţiva jurnalişti mai pudibonzi din fire, ori societatea românească e dispusă să înghită şi să digere orice.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Vînătoreşti

Relatările destul de numeroase din ultima vreme privind isprăvile cinegetice ale unor înalte personaje din lumea politică mi-au readus în minte un mic dar pătrunzător studiu în care Valentin Pelosse analiza, acum vreo zece ani, resorturile pasiunii nomenclaturii comuniste pentru vînătoare. Studiul se intitula chiar aşa: „De ce merge nomenclatura la vînătoare?" şi a apărut în numărul 55 din 1992 al revistei *Communications,* număr cu tema „L'Est: les mythes et les restes". Că vînătoarea reprezenta una din distracţiile favorite ale nomenclaturii era un lucru ştiut, deşi de regulă această zonă a vieţii înalţilor funcţionari de partid ţinea de categoria privilegiilor ce trebuiau protejate de curiozitatea poporului muncitor. Unii lideri (Ceauşescu, spre exemplu) au preferat vizibilitatea, considerînd – nu fără temei – că mediatizarea performanţelor lor cinegetice contribuia la consolidarea mitului personal. Altfel, numeroase mărturii din interiorul sistemului arată cît de răspîndită ajunsese vînătoarea, atît la vîrf cît şi în eşaloanele inferioare. Pelosse citează nişte amintiri ale lui Alexandr Şelepin, apărute în 1991, unde e descrisă o zi din viaţa lui Leonid Ilici Brejnev, la doi ani după ce îi luase locul lui Hruşciov. Liderul sovietic se scula la ora 10, lua micul dejun la 11, lua cunoştinţă de rapoarte şi documente care îi erau citite cu voce tare pînă la orele 14, urmau dejunul, siesta, iar de la orele 17 Brejnev mergea adeseori la vînătoare, de unde se întorcea către zece seara, se uita la un film şi se culca după miezul nopţii. Pasiunea pentru vînătoare o moştenise de la Hruşciov, iar cea pentru filme, probabil, de la Stalin. Interesant e faptul că, în dorinţa de a legitima o ocupaţie deloc proletară, ideologii partidului au confecţionat încă din 1924 biografii ale părintelui sovietelor în care apărea şi motivul tematic „Lenin la vînătoare". Faptul nu pare să fie atestat istoriceşte, în schimb se ştie că Troţki, după ce a fost trecut pe linie moartă şi trimis la Alma-Ata, îşi îneca amarul şi plictisul vînînd urşi.

Partidele de vînătoare intră în uzanţele înaltei nomenclaturi din Europa de Est imediat după cucerirea puterii, întîietatea revenindu-i aici, după toate aparenţele, lui Tito. În 1950, Erich Honecker, atunci prim-secretar al tineretului comunist est-german, primeşte în dar o puşcă de vînătoare din partea preşedintelui cehoslovac Klement Gottwald. Honecker va amenaja un superb domeniu de vînătoare la Schorfheide, polonezii nu se vor lăsa mai prejos cu rezervaţia de la Lack. Djilas povesteşte undeva desfăşurarea unei gigantice vînători organizate pentru Tito în România, cu sute de gonaci, studenţi aduşi de la Bucureşti de către Securitate. La numele menţionate pînă aici putem adăuga pe acelea ale lui Podgornîi, Kosîghin, Jaruzelski, Husak, şi ei mari amatori de plăceri cinegetice.

Care sînt motivaţiile acestui *hobby* nomenclaturist? Vînătoarea e asociată, mai întîi, exerciţiului puterii. Într-un sistem care se pretinde egalitarist şi unde marea majoritate a populaţiei este supusă unui regim de austeritate, partidele de vînătoare sînt, într-un fel, o demonstraţie de forţă. În al doilea rînd, avem a face cu o încercare de a reproduce obiceiurile fostei clase dominante şi de a elimina astfel complexele de inferioritate faţă de vechea aristocraţie. Imitaţia se realizează, firesc, la un nivel superficial, dar să nu uităm cîtă importanţă acordau activiştii de partid cuvîntului magic „protocol". În sfîrşit, pe urmele lui Voslenski, cel care a întreprins prima analiză – magistrală – a nomenclaturii, Pelosse notează că partidele de vînătoare erau, de fapt, şi ele trucate, încadrîndu-se în comedia care se juca la nivelul întregii societăţi: vînatul era „pregătit" să ajungă în bătaia puştii, „organizarea" era de aşa natură încît secretarul general sau prim-ministrul nu puteau rata ţinta ş.a.m.d. Toate aceste elemente justifică formula sintetică de *„kitsch* cinegetic".

Practicată cu fervoare de nomenclatura comunistă a ţărilor din Est, vînătoarea a fost, dimpotrivă, privită cu tot mai multă reticenţă de liderii occidentali, care au optat pentru sporturi şi distracţii mai puţin aristocratice şi mai puţin sîngeroase. Slăbiciunea actualei noastre elite politice pentru sportul cinegetic nu prea rimează cu discursul oficial privind „alinierea la standardele europene". Numai că, se ştie, „le coeur a ses raisons...".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Politică şi afaceri

Cînd şeful statului a solicitat membrilor marcanţi ai partidului pe care l-a fondat cu ani în urmă şi, prin extensie, întregii elite politice româneşti, să părăsească afacerile pe perioada exercitării unui mandat politic, reacţiile de toate felurile au fost imediate şi vii. Rezonînd perfect cu sufletelul necăjit al românului zdrobit de tranziţia spre capitalism condusă măiastru de la Bucureşti, cum numai el ştie să o facă, preşedintele a stîrnit satisfacţii în România profundă. În general, însă, cei vizaţi nu au fost deloc entuziasmaţi. Indiferent de resorturile care l-au împins pe venerabilul om politic să ceară public acest lucru (pot fi psihologice sau politice, ideologice sau morale – nu ştim şi nici nu are, în definitiv, mare importanţă) subiectul merită discutat, atît în general cît şi în contextul României începutului de an 2003.

Într-o perspectivă generală, cred că o asemenea solicitare nu este nici corectă şi nici utilă. Capitalismul şi democraţia liberală se presupun, se susţin, se întrepătrund. Oamenii de afaceri-politicieni, ca şi politicienii-oameni de afaceri, sînt prezenţe normale în toate capitalele lumii occidentale şi nu sînt în nici un caz creaturi îngrozitoare care sug sîngele poporului. A exersa puterea politică nu mi se pare de la început şi în mod fundamental incompatibil cu exersarea puterii economice. În plus, cine altcineva se poate simţi mai responsabil faţă de o cetate decît cel care are o avere acolo? Mai mult, eficienţa demersului politic, atît de birocratizat în circumstanţe democratice, se poate origina numai în îndrăzneală şi imaginaţia unora care au reuşit în competiţia liberă, deschisă, a pieţei. Îmi vin în minte o mulţime de exemple pozitive în acest sens, dar poate că cel mai evident este *thatcherismul*; Marea Britanie a renăscut cu forţa sub „doamna de fier" pentru că întregul management al treburilor publice a fost încredinţat oamenilor de afaceri de succes, chemaţi să aplice în administraţia guvernamentală principiile de conducere cu care au reuşit în afaceri (celebrul slogan publicitar al unei companii private a devenit criteriu de eficienţă în administraţia publică: *value for money)*. Pentru doamna Thatcher, de pildă, un stat de succes e acela care se conduce ca o mare corporaţie privată şi nu ca o enormă instituţie publică. Şi reţeta ei a reuşit. De partea cealaltă a oceanului, e cît se poate de obişnuit ca o personalitate politică să devină om de afaceri, apoi să intre din nou în politică, apoi să treacă din nou în lumea marilor corporaţii şi numai naivii mai cred că o asemenea traiectorie e lipsită de continuităţi, de păstrarea unor vechi loialităţi sau a unor costisitoare sensibilităţi. Şi sistemul merge, funcţionează.

Revenind în concret, însă, admit că solicitarea primului cetăţean al României nu mi se mai pare atît de neinspirată. România anului 2003 nu are nici o legătură nici cu Marea Britanie şi nici cu democraţia nord-americană. România e o ţară în care afacerile au încă iz de maidan, în care regulile jocului sînt cît se poate de relative, iar etica capitalismului lipseşte cu desăvîrşire. O ţară şmecheră, cu panaş, în care escrocheria e validată pozitiv („s-a descurcat, domne, e deştept"), iar efortul îndelungat e validat negativ („munca e pentru tractoare"). Cu alte cuvinte, e o mare diferenţă între felul în care un om de afaceri american sau britanic, cu bune relaţii în lumea politică a ţării sale, lucrează ca să-şi aranjeze un avantaj şi felul în care învîrtiţii de Dîmboviţa trag sforile pe la partid ca să-şi umple buzunarele. Dar asta, încă, nu ar fi atît de grav. În fond, sînt acum atît de mulţi oameni de afaceri bogaţi în România, încît un partid serios îşi poate permite să discearnă între un sprijin acceptabil şi o ofertă căreia trebuie să i se închidă uşa în nas.

Decît influenţa mediului de afaceri asupra politicului, mă îngrijorează mai tare influenţa mediului politic asupra afacerilor. Fel de fel de foşti mărunţi aparatnici, acceptaţi din raţiuni cadriste prin partide cu putere, care nu au dovedit cu nimic competenţa sau calităţile lor în materie de afaceri, au ieşit pe piaţă de la bun început sub protecţia politică a grupării pe care o servesc şi, de accea, eludînd orice competiţie, s-au trezit că au în grijă avuţii uriaşe. Ei nu sînt oameni de afaceri, ei nu sînt antreprenorii de care avem nevoie. Ei sînt politruci care au înţeles că pot să completeze salariile lor politice prin ceva manevre cu pretenţii de capitalism pe la felurite AGA şi CA. Problema e că aceşti băieţi încurcă jocul: e ca şi cum o Dacia ar pătrunde brusc, în plină cursă, pe o pistă de Formula 1. Bolizii sînt obligaţi să încetinească, să ferească intrusul, să fie mai prudenţi. Rezultatul e unul singur, nici un bolid nu va mai avea şansă să facă performanţă, chiar dacă are toate calităţile pentru un record mondial. Continuînd metafora, capitalismul românesc e ca o cursă de Formula 1 în care sînt mai multe Dacii decît maşini de mare viteză, anume construite pentru acest gen de curse. Fiind o plimbare înceată în locul unei curse de viteză, şansa pentru performanţă e practic inexistentă, însă avantajul e că totul poate fi mai uşor controlat şi mai bine dirjat din turnul de comandă, acolo unde ar trebui să fie arbitrul şi, de fapt, e chiar constructorul de Dacia care, aţi ghicit, tocmai a pariat o sumă uriaşă pe victoria maşinii sale. Sînt prea multe experienţe punctuale care ne duc la concluzia că, în România de astăzi, cumulul de putere politică şi putere economică este otrăvitor şi pentru economia de piaţă (cîtă e) şi pentru democraţie (aşa cum e). În acest context, admit, ideea separării apelor nu mi se mai pare atît de nefericită. Nu vreau să merg mai departe, căci mi-e teamă că voi ajunge imediat la concluzia că o societate care nu poate să gestioneze în avantajul ei mariajul dintre afaceri şi politică nu e deloc pregătită pentru capitalism. Aşa că mă opresc aici. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Patria mea e sectorul

În cartierul Aviaţiei din Bucureşti, pe drumul de la Băneasa spre Ştefan Cel Mare, un indicator de metal frumos asamblat şi vopsit îţi atrage atenţia. Monumentul are vreo doi-trei metri înălţime şi încă unul şi jumătate lăţime şi te ajută să înţelegi cumva importanţa locului: de acolo începe pămîntul sfînt al sectorului 2. Pămînt deocamdată populat, apărat cu şpag... pardon, arma în mînă de primărie şi pentru independenţa căruia s-au jertfit funcţionarii instituţiei, omorîţi de cafelele şi ţigările cu care inamicul nu mai conteneşte să-i lovească. Şi încă n-am zis nimic de Băsescu!

Emoţionat, am trecut şi eu pentru prima oară – conştient – această graniţă. De unde aş putea chiar să vă relatez în direct: „Doamnelor şi domnilor, acum cîteva secunde eram în sectorul 1, iar acum, iată, sînt în sectorul 2! Dar asta nu-i nimic: invers, dacă vii dinspre Ştefan Cel Mare spre Băneasa, în exact acelaşi loc, indicatorul îţi spune că ai părăsit sectorul 2 şi ai intrat în sectorul 1. Unde a ajuns ştiinţa!".

Mă rog, trebuie să ştii şi puţină geografie bucureşteană, întrucît primăria sectorului 1 e în urmă cu planul la pancarte, indicatori şi monumente ale prostiei prin efracţie, cum ar spune Ilf şi Petrov. Astfel încît ştii că ieşi din sectorul 2, dar dacă nu eşti bucureştean nu-ţi este foarte clar în ce intri... în afară de gropi. Ei, dar ce-are a face, n-aţi văzut demonstraţii împotriva pancartelor şi indicatoarelor acestora de modă nouă, drept pentru care nu pot decît să cred că e nevoie chiar de mai multe...

Astfel, n-ar strica poate delimitarea clară a sferelor de influenţă. Cîteva panouri mai mari (mov şi cu turnuleţe) ar putea spune poliţiştilor începători unde începe şi se termină zonele de *acoperire* ale clanurilor bucureştene. Ce, „Ştoacă, următorii 5 km" sună rău? Şi de ce n-am încerca ceva mai cosmopolit, în genul „Studentu' city limits"?

Firească, ideea de graniţă merită şi ea exploatată. Nu ştiu dacă nu cumva primarul s-a decis deja pentru un d*uty-free,* aşezat pe fîşie (Şos. Pipera, colţ cu *showroom*-ul Skoda), însă un punct vamal chiar n-ar strica la buget... Pe urmă ne putem gîndi şi la paşapoarte, sîrmă ghimpată, armată regulată şi, de ce nu, un *Blitz-Krieg* pentru ocuparea teritoriilor bogate în petrol ale sectorului 1, recte staţiile de benzină Lukoil şi Agip Băneasa. Bush cu siguranţă că i-ar ajuta pe colegii imperialişti din Pantelimon...

Altminteri, dacă tot a început să se facă diferenţa între sectoare, poate că n-ar strica să scăpăm de toţi tercheaberchea din cartierele sărace care mai ajung încă prin Herăstrău. Soluţia cea mai simplă, pionierată în fîşia Gaza, este aceea a permiselor de intrare: palestinienii să rămînă la locul lor, în Balta Albă! În linia asta merită investit mai departe, poate în preşuri stradale, astfel încît cei care vin din Titan să se şteargă pe picioare la intrarea în mai selectul Vatra Luminoasă. Ori sisteme cu jet de aburi şi gropi cu clor, ca la graniţa de stat, astfel încît maşinile care ies din Rahova cu droguri şi fete să fie spălate, aranjate şi frezate înainte de a sosi la beneficiar, în centrul Capitalei.

Dar haideţi să ne oprim aici cu gluma. Pentru că pur şi simplu devine stupidă. Şi costisitoare. Un indicator cum este cel de care v-am vorbit trece uşor de 5 milioane de lei, fără comision. Ce utilizare practică poate să aibă o asemenea tablă scumpă? Cui foloseşte să ştie în ce sector e? E mai scump taxiul? Mai poluat aerul? Mai ieftină pîinea? Nici vorbă: indicatorul e pur şi simplu un mod de a-şi marca teritoriul al unui politician local, care se vede probabil deja conte de Lacul Tei sau marchiz de Iancului. Evident, mesajul lui subliminal este „uitaţi-l pe Băsescu, Bucureştiul e o sumă de sectoare pe care noi sîntem stăpîni"...

Acum, dacă mai are umor, primarul general ar trebui să plece şi să-i lase pe constructorii de indicatoare să-şi termine treaba. Mai ales că ne lipseşte cel mai important panou, cel de la marginea oraşului: „Aţi intrat în Bucureşti. Lăsaţi orice speranţă!". ▲

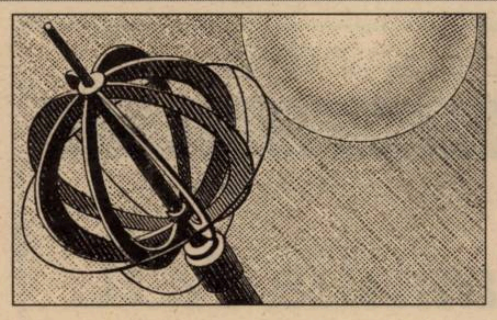

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Timpul lui Saddam

La Chişinău, participanţii la marea zi a luptei pentru pace strigau „Jos mîinile de pe Irak", în rusește. Ar fi destul de simplu dacă s-ar putea dovedi că protestele împotriva războiului de duminică sînt opera stîngii, plătite, eventual, de ruşi. Ar trebui să-l înregimentăm în această categorie pe scriitorul britanic John Le Carré („mirosul rînced al fariseismului învăluie America, amintind de cele mai rele ceasuri ale Imperiului Britanic şi mi-e ruşine cînd îl aud pe prim-ministrul ţării mele justificînd, prin sofismele onctuoase demne de premiantul clasei, o expediţie colonială", *Le Monde*, 19-20 febr. 2003), pe 80% dintre locuitorii Franţei, de astă dată de acord cu preşedintele lor de dreapta Jacques Chirac („Spre deosebire de multele demonstraţii văzute aici împotriva guvernului sau împotriva politicilor guvernamentale, aceasta a fost una în care guvernul nu a fost pe stradă, dar ar fi putut fi, pentru că toată lumea era pe aceeaşi lungime de undă cu el" – Jim Bittermann, CNN). E greu de presupus că ruşii mai au destui bani pentru propagandă ca să plătească logistica pentru ieşirea în stradă a trei milioane de italieni. În Statele Unite, combatanţilor din Vietnam şi vedetelor de la Hollywood li s-au adăugat personalităţi ale partidului republican.

Ar fi şi mai simplu dacă s-ar putea spune că partizanii războiului sînt o coaliţie între magnaţii petrolului şi conservatorii fanatici. E greu să-i găseşti în această tipologie un loc liderului partidului laburist britanic, Tony Blair.

Nu se ştie de ce, participanţii la proteste nu au avut în vedere declaraţiile belicoase ale Coreei de Nord. Lupta pentru pace are şi ea favoriţii şi marginalii ei.

Nici preşedintele american, nici echipa care îl susţine nu au reuşit să pledeze, în mod convingător, cauza războiului. În absenţa unor dovezi categorice, faciesul apocaliptic încruntat, tonul de misionar al lui Bush fiul sugerează că, pînă la un punct, Statele Unite vor discuta cu eventualii aliaţi, dar că de îndată ce dispozitivul ofensiv va fi pus la punct, Irakul va fi atacat. Or, tocmai politica lui „sînt puternic, sînt cel mai puternic, fac ce vreau" a scos duminică milioanele de oameni în stradă. Iar Statele Unite se consideră îndreptăţite să facă tot ce vor, pentru că atacul terorist din 11 septembrie a creat sentimentul urgenţei în materie de apărare. În absenţa lui Ben Laden, de negăsit, Saddam Hussein, om cu domiciliu stabil, oferă imaginea duşmanului care poate fi lichidat, acţiunea fiind în orice caz preferabilă nesfîrşitei aşteptări a viitorului atac. Autorităţile americane par a neglija riscul că acest viitor atac va fi declanşat tocmai din cauza războiului pregătit atît de spectaculos.

Unii dintre manifestanţii de duminică ştiu că Saddam este un dictator odios, dar nu cred că bombardamentele sînt soluţia. Acuzaţia că SUA luptă, de fapt, pentru petrol se poate întoarce şi împotriva Franţei şi a Rusiei: deocamdată aceste ţări au mari contracte cu Bagdadul şi o schimbare de regim ar putea modifica şi condiţiile, şi preţul. Alţii cred că SUA vor să-l atace pe Saddam pentru a elimina un duşman al Israelului, deşi nu e exclus ca situaţia acestui stat să se înrăutăţească după conflict: nu de duşmani duce lipsă statul evreu.

Dar cei mai mulţi dintre manifestanţi au ieşit pe stradă ca să le arate mai marilor lumii că trebuie să se ţină seama de opinia lor. Probabil că nu este o coincidenţă simultaneitatea crizelor: confruntarea din Irak a creat tensiuni în Consiliul de Securitate ONU, în NATO, în Uniunea Europeană. Lumea unipolară, unde coexistă ţări democratice, dictaturi, dar şi diverse forme statale de tranziţie spre democraţie ale unora, spre dictatură ale altora, nu a găsit modalităţile prin care să poată impune reguli acceptabile de convieţuire, în condiţii de pericol. Consensul obţinut într-un loc sau altul este în mod evident fragil: după primul atac terorist va exploda. Dintr-un motiv, poate temeinic, unii dintre liderii marilor ţări europene cred că asemenea întîmplări tragice vor ocoli popoarele lor paşnice.

Într-un interviu acordat, în luna noiembrie, unui săptămînal egiptean, Saddam Hussein afirma: „Timpul lucrează pentru noi. Trebuie să mai obţinem o amînare şi atunci coaliţia americano-britanică se va dezintegra din motive interne şi din cauza presiunii opiniei publice de pe străzile americane şi britanice". S-a făcut. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Familia AOL

Cele mai crîncene şi nasoale moace de pe lume îmi apar în faţa ochilor de fiecare dată cînd mă conectez la Internet. În patina – pardon! – pagina de deschidere, America-online afişează prim-planuri ale ucigaşilor, răpitorilor, dictatorilor şi teroriştilor. În fiecare zi apar noutăţi, uneori doar cîte unul, holbîndu-se cu ochii ieşiţi din orbite chiar în ochii tăi, alteori doi-trei, ciorchine, ca un fel de struguri ai răului. De ce apar aici, mami? Ca să îi dea dulcei amorţiri de dimineaţă acel şut de oroare mustind de adrenalină de care ai nevoie ca să ajungi în lumina brutală a şcolii, iubire. Aşa că ignoră-le, treci mai departe, şterge toate e-mailurile pe care le ştergi în fiecare dimineaţă, despre cum să-ţi măreşti sînii care nu ţi-au mijit încă, să-ţi măreşti penisul pe care nu-l ai, despre unde poţi găsi sex live cu animale (Dumnezeule! – ce bine că pisicile nu pot citi, Pook ar fi oripilat), citeşte apoi cele cîteva e-mailuri de la prietenii ăia misterioşi ai tăi, sper că sînt cine pretind că sînt, spală-te pe dinţi şi lasă-l şi pe tati la calculator, uite că vine autobuzul şcolii.

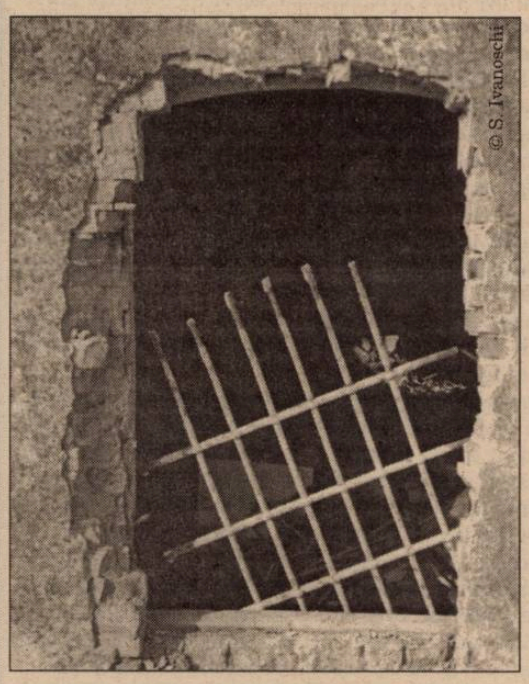

De acord cu unele dintre spusele mamei, zice tata, dar moacele alea nasoale au şi un rol educativ. Uite. Sub pozele bulbucate ale lui Osama, Saddam şi Kim Jong Il, scrie: „De cine vă temeţi mai tare? Votaţi aici". Vezi, poţi să votezi şi nu numai că poţi vedea dacă te temi cel mai tare de tipul de care se tem cel mai tare majoritatea oamenilor, dar capeţi şi exerciţiul votului şi asta înseamnă democraţie. Să fim sobri, cam ăsta e singurul vot pe care cei mai mulţi îl dau. Nu o să-i prinzi la alegeri, asta ar însemna să iasă din casă, poate chiar să se şi radă, dar ar vota cu dragă inima pentru cea mai sinistră moacă. Le face plăcere să facă flotări pentru muşchiul votării. În plus, nu e numai chestia cu mutrele, uite, mai e aici un sondaj despre „Cînd credeţi că va începe războiul?". Asta te va face să te simţi o persoană importantă, care cunoaşte la astfel de lucruri şi care cîntăreşte care ar fi cea mai bună zi pentru atac. Iar unele astfel de solicitări, cum ar fi cea a soţiei unui şeic arab care vrea să ascundă vreo 16 milioane în contul tău, iar tu să o ajuţi să fugă de bărbatu-său, sînt chiar nostime. Desigur, dragule, iar unele dintre mutrele ăstora sînt chiar arătoase. Dar ce face Păpuşica? Ăla nu e autobuzul şcolii. De ce se suie în maşină cu golanul ăla? E prea în vîrstă pentru ea, dar e frumuşel. Seamănă cu Malvo, lunetistul asasin din Washington.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Regii, televiziunea, apetitul pentru basm

Carol al II-lea, fost rege al României şi mare consumator de filme în viaţa lui privată, a ajuns săptămîna trecută vedetă pe televiziunile româneşti, odată cu reîntoarcerea sa postumă acasă – postură care l-ar fi bucurat pe deplin, probabil, dar la care, cred, ar fi renunţat bucuros dacă ar fi ştiut că preţul pentru această bruscă şi spectaculoasă popularitate va fi despărţirea de iubirea vieţii lui, *duduia* Elena.

În fine. Surprizele s-au ţinut lanţ în viaţa acestui om şi, cum se vede, verigi s-au mai adăugat lanţului şi după moarte. Fără ştirea sau voia lui, Carol al II-lea a intrat într-o istorie cu antecedente notabile.

În condiţii mult discutate săptămîna trecută, fostul rege Carol al II-lea a murit în Portugalia pe 3 aprilie 1953, iar pe 7 aprilie au avut loc funeraliile. În chiar acele zile, ceva mai la nord, insula britanică era în fierbere mare, spre capătul unui doliu prelungit început cu moartea regelui George al VI-lea, pe 6 februarie 1952. Londra şi lumea britanică se pregăteau pentru încoronarea reginei Elizabeth. Se ajunsese aici printr-o complicată afacere a familiei – la naşterea ei, Elizabeth nu purta umbra coroanei pe capu-i blond, pentru că nu tatăl său era moştenitorul tronului. O poveste totuşi simplă, pentru că unchiul viitoarei regine şi legiuitul moştenitor, Edward al VIII-lea, abdicase din dragoste pentru o americancă, trimiţîndu-l astfel în istorie pe fratele său. Şi a venit ziua de 2 iunie 1953: adusă în caleaşca regală la catedrala Westminster, prinţesa Elizabeth devenea regină, la capătul unui ritual în care vocile corului şi camerele tv aduceau regalitatea engleză într-o modernitate frumos legată de tradiţie. Istoria evenimentului cuprinde detalii de negîndit cu decenii înainte. De exemplu, specialiştii în televiziune şi cinematografie repetaseră evenimentul cu săptămîni înainte, pentru a seta corect gama de culori a aparaturii; aceasta, pentru a prinde fidel pe peliculă culorile celor care-au condus-o pe regină spre altar: uniforma roşu-aprins a gărzii de „munteni" canadieni şi uniforma în alb şi verde a trupei de soldaţi malaezieni. Pentru televiziunea încă tînără, evenimentul a fost o şansă cu totul excepţională – cu un singur detaliu, totuşi: pentru a fi prezentă în întreg imperiul, regina Elizabeth şi-a transmis mesajul principal printr-un discurs radiodifuzat.

Spania marchează şi ea un capitol din această istorie: pe 22 noiembrie 1975, la două zile după moartea îndelung aşteptată a generalissimului Franco, regele Juan Carlos apărea puţin timorat în faţa televiziunii madrilene, anunţînd cu voce scăzută un plan de reformă din care nimeni nu a înţeles mare lucru. Un grup de prestigioşi intelectuali spanioli, nu toţi comunişti, i-au scris preşedintelui american Ford (declarat prieten al Spaniei) că se pune la cale un nou regim autoritar etc. Şi totuşi, publicul spaniol şi-a pierdut în scurt timp reticenţa, pentru că ceea ce văzuse pe micile ecrane nu-i displăcuse foarte mult. Faţă de poza eternă a lui Franco, decenţa puţin timidă a regelui şi farmecul reginei picaseră bine. Juan Carlos i-a cucerit pe spanioli şi cu televizorul.

Mariajul definitiv dintre poveştile regale şi televiziune avea să se petreacă tot în Anglia. Pe 29 iulie 1981, la Catedrala St. Paul din Londra, se termina cu verighete povestea de dragoste dintre Charles, prinţul de Wales şi moştenitor al coroanei, şi Diana Spencer. Nunta lor – de la întîrzierea rituală cu un minut a miresei (descinsă la scară la fix 11h 01 a.m.) şi pînă la sărutul fugar al celor doi din balconul Palatului Buckingham – a adus BBC-ului 700 de milioane de telespectatori în întreaga lume, devenind astfel cel mai important eveniment din istoria media britanice.

Fiecare dintre aceste evenimente, luminate de televiziune, au pus alte fapte în umbră, în chiar acele momente. Pe 2 iunie '53, în ziua încoronării reginei, neozeelandezul Hillary şi şerpaşul nepalez Tensing ajungeau pe Everest, iar peste două săptămîni Julius şi Ethel Rosenberg ajungeau pe scaunul electric. Pe 6 octombrie 1981, pe cînd Anwar El-Sadat era împuşcat de propria gardă în timpul unei parade la Cairo, iar guvernul sovietic avertiza Varşovia în privinţa sindicatului *Solidaritatea*, prinţesa-Diana-în-rochie-de-mireasă era încă imaginea cea mai difuzată la BBC.

O curiozitate pentru contururi feerice, o aplecare spre poveste a copilului din noi ne apropie prin ecran de astfel de personaje. Regii şi reginele se înţeleg bine cu televiziunea. În moderna noastră lume europeană, apetitul pentru basm rămîne un reper cert.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Duc amintirile în pungi...

De multe ori amintirile nu sînt numai din acelea cu frumoase amurguri ori din acelea gen spaţir cu iubita pe malul mării, ori baremi prin Cişmigiu. Ele pot fi, vorba neamţului, *eine schändliche Tat,* o faptă ruşinoasă, amintirea unui trecut supărător asemenea unei muşte din acelea enervante, vara, care nu-ţi dă pace să savurezi în tihnă răcoarea unei odăi, aşa încît te întrebi, pe bună dreptate, dacă n-ar fi mai bine să le uiţi, să nu mai ştii de ele, să le alungi. Uite, mie mi-a fost dat în viaţa asta pe care o trăiesc pe Cozia colţ cu Aron Pumnul să am de-a face cu revoluţia, a venit revoluţia şi peste toate s-a năpustit, şi alte amintiri a lăsat ea în urmă, şi eu nici nu ştiu dacă e bine sau nu să le păstrez, dacă n-ar fi mult mai de dorit să le adun în pungi anume cumpărate la Lidl, la magazinul popular, pungi din nailon adunate pe un mosor pe care le desfaci frumos şi le pui în găleţi de plastic, una pentru resturi menajere, alta pentru hîrtii, alta pentru sticle şi borcane, şi cînd sînt pline le duci la tomberoanele cele mari din spatele secretariatului şi le depui cu grijă, punga cu hîrtii la tomberonul respectiv, cealaltă, aceea cu gunoiul menajer, coji de ou, de cartofi şi ce-o mai fi, în lădoiul care i se cuvine, apoi sticlele şi borcanele în alte tomberoane anumite, care pentru sticle verzi, care pentru sticle albe sau maro. Aşa şi cu amintirile astea, bine ar fi să le pun în pungi pe sorturi şi mărimi: în unele dintre ele stau în mijlocul mulţimii, am apucat-o dinspre Piaţa Maria şi mergem spre Piaţa Operei şi eu stau în mijlocul coloanei la gîndul că acolo mai greu m-ar putea identifica securiştii care sigur filmează, sînt undeva pe margini şi filmează, ştiu asta, şi mă gîndesc că mîine, poimîine o să ne aresteze pe baza filmelor astea şi poate pe mine nu m-or dibui ei acolo, chiar în mijlocul coloanei, mă uit să văd dacă se alătură şi alţii; dacă sîntem mai mulţi mai greu ne-or putea aresta, vor avea mult mai mult de lucru şi poate că nici nu vor avea ei atîtea camere de arest şi de interogatoriu.

Pentru ce să ţin minte toate astea, pentru ce să le păstrez, mai bine mă duc chiar acu' la tomberon, chiar dacă ninge şi e pustiu, sau poate chiar de aia aş putea merge, îmi pun mănuşile, îmi iau căciula mea pentru vreme de-asta, nu e nimeni, şi deodată pot deşerta totul şi pe urmă cu pas uşurat mă pot întoarce la mine în cameră şi gata, linişte, nu rămîne decît să aştept să vină maşina cu muncitorii sîrbi, sau ce naţie or fi ei, şi eu să mă uit din dosul geamului cum agaţă tomberoanele cu nişte cîrlige speciale în spatele maşinii, cum le ridică troliul hidraulic, cum se aud bodogănind toate resturile acelea în corpul mătăhălos al recipientului care le răsuceşte bine de tot că nu mai rămîne nimic de ştiut, bunăoară felul în care am gîndit eu în mijlocul coloanei, că dacă stau acolo sînt mai ferit, în timp ce alţii chiar erau în primele rînduri şi eu strigam cîte o lozincă din cînd în cînd, aşa mai ruşinat puţin, că mi-era frică să nu renunţe cei din faţă, tare mi-era frică. Pe urmă, în Piaţa Libertăţii, chiar în faţa Comenduirii Garnizoanei militare apare TAB-ul în faţa coloanei, ne-am oprit, începem încet, încet să ne tragem pe trotuare şi strigăm de-acolo ca să ni se alăture armata, se aude, la mică înălţime, uruitul unui elicopter, „ăştia ne filmează de sus", strigă un domn intelectual şi se trage sub coroana stejarului ăluia bătrîn din faţa Garnizoanei, mă adăpostesc şi eu, mai vin cîţiva, „de fapt, pot să filmeze de peste tot, uite de la geamurile garnizoanei, zic, „asta cam aşa-i", confirmă speriat domnul acela, în timp ce în faţa TAB-ului au rămas doar cîţiva dintre cei din fruntea coloanei. TAB-ul s-a oprit, îşi ambalează motorul şi umple piaţa de fum, e aşa ca un leu din acela de la circ care stă pe scaun şi tot rage de acolo de pe scaun, aşa şi aci, din grupul acela de dresori se desprinde o femeie cu un palton ponosit pe ea şi dă din mîini în faţa TAB-ului, într-o mînă are o plasă de rafie goală, o tot arată tabului, e goală, n-are ce da de mîncare la copii şi vine iarna, noi strigăm de acolo, de sub pom, la adăpost de ochiul securtăţii, cum că aşa e, şi femeia agită plasa de rafie aşa cam cum agită dresorii la circ biciuşca aceea a lor în faţa leilor aşezaţi pe scaune şi deodată, de pe margine, sar pe tabla maşinii doi inşi şi aşază o pătură sau o geacă, nu mai ştiu ce au pus ei pe vizorul tabului, şi leul e orb, dă în marşarier, izbeşte tare un stîlp electric de lîngă chioşcul de ziare, sar scîntei de la fire, „ăştia o să tragă", bîlbîi, „o să tragă, precis o să tragă", zic.

▲

Texte şi opinii de: *Carmen FIRAN (scriitoare) ● Sanda GOLOPENŢIA (profesor univ., Brown University) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Giovanna MELANDRI (deputat în Parlamentul Italiei) ● Terry SANDELL (director, Visiting Arts) ● Ildiko SCHAFFHÄUSER (directoarea Centrului Cultural Român, Viena)*

Anul XI nr. 517 21-22 februarie 2003
DILEMA
SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU
Diplomaţia culturală
– ce-ar mai fi de spus –

Argument

Diplomaţia culturală poate deschide uşi în faţa cărora relaţiile politice sau economice se opresc. „Unele naţiuni nu vor să aibă discuţii politice cu noi, dar acordă atenţie unui pianist, unui cvartet de jazz sau unei arii din Porgy and Bess", declara recent Rick Ruth de la Departamentul de Stat. Dar schimburile culturale internaţionale sînt costisitoare chiar şi pentru cei bogaţi: Statele Unite cheltuiesc în prezent doar un sfert din cît cheltuiau în 1993 pentru a susţine promovarea culturii în alte ţări. Dacă asta e situaţia la o ţară atît de puternică şi de bogată, spiritul mioritic ne-ar putea îndemna să ne resemnăm. Şi totuşi: în Europa, există instituţii cu tradiţie (British Council, Goethe Institut, Institutul Francez, Institutul Cervantes, Institutul Camoes, Pro Helvetia, Institutul Suedez etc.), dar şi altele mai noi, precum Institutul „Adam Mickiewicz" din Polonia, care reuşesc să aibă o activitate foarte susţinută şi, mai ales, găsesc întotdeauna formule flexibile de reprezentare care le permit să se adapteze fluctuaţiilor bugetare. Aşa cum afirmă Terry Sandell, director la Visiting Arts, nimeni nu are destui bani pentru a face tot ce ar vrea şi tot ce ar trebui în materie de promovare a culturii. Aşa încît, observă profesoara Sanda Golopenţia, „diplomaţia culturală e doar vîrful aisbergului": cu imaginaţie şi perseverenţă se pot realiza schimburi culturale care să implice societatea civilă, elevii, studenţii, fără să fie neapărat nevoie de susţinerea statului. Uneori, acolo unde instituţiile oficiale nu ajung, mici organizaţii non-guvernamentale se dovedesc mai eficiente. Totul este să ştii să declanşezi mecanismele care să sporească „cererea de cultură": Giovanna Melandri, care a îndeplinit funcţia de ministru al Bunurilor Culturale în Italia (o ţară cu un patrimoniu cultural uriaş şi, deci, dificil de gestionat), consideră că sînt importante acele politici care să stimuleze accesul la cultură.

Deşi nimeni nu contestă că e nevoie de schimburi culturale şi de o mai bună cunoaştere reciprocă între ţări, popoare, culturi, indivizi, diplomaţia culturală aşa cum este ea practicată de state şi guverne poate cădea uşor în păcatul propagandei ori poate reduce creaţia culturală la reprezentări semifestive, numai bune de „bifat" ca atare, dar care nu stimulează dialogul cultural profund: profesorul Claude Karnoouh are obiecţii faţă de ideea de „diplomaţie culturală".

*În orice caz, oricîte dezbateri am face în jurul temei, un lucru pare limpede şi nu trebuie uitat din exces de entuziasm faţă de beneficiile dialogului cultural internaţional: diplomaţia culturală nu poate ţine loc de diplomaţie propriu-zisă. Eficienţa ei se manifestă pe termen lung, dar ea nu poate împiedica războaie, nici nu poate reglementa diferende între state. Cel mai bun lucru pe care îl poate face diplomaţia culturală este să „toace banii" publici sau privaţi într-un mod cît mai eficient, astfel încît oameni foarte depărtaţi geografic, istoric, politic sau cultural să poată afla ce anume îi poate lega fără a le lua dreptul la diferenţă. (**M. V.**)*

Carmen FIRAN

Mersul pe frînghie

Prima oară cînd am auzit de diplomaţie culturală a fost după decembrie '89, la Institutul Suedez unde încercam să învăţăm cum să structurăm Fundaţia Culturală Română de acum. Distinşi funcţionari ne vorbeau de strategie şi „policy", ne aruncau pe masă dicţionare, antologii, albume, istorii, serii cu scriitori suedezi traduşi în cîteva limbi pe banii Institutului, ne vorbeau de *public relations* şi imagine, de o promovare sistematică şi pe termen lung, de tradiţie şi perseverenţă în realizarea proiectelor majore. Ceea ce funcţionarii suedezi uitaseră să ne spună era cine sînt cei care fac diplomaţie culturală, cine determină proiectele şi cine le produce, cu ce mentalitate, care era procentul de „diplomaţie" şi care de „cultură" în formula lor de succes. Înapoi acasă, modelul putea fi preluat, dar rezultatul e încă departe de cel suedez.

După cîţiva ani în care am putut vedea de aproape cum se face diplomaţia culturală, fie în ţară, fie în străinătate, continuu să cred că nu de oameni de cultură ducem lipsă. Nu ştiu ca Institutul Suedez, Goethe, Polonez, British Council, Centrul Cultural Maghiar sau Alliance Française să aibă ca directori ai centrelor lor din lume academicieni sau scriitori reputaţi, regizori sau critici de artă. Au însă diplomaţi emancipaţi, lipsiţi de complexe, buni cunoscători şi iubitori ai culturii în care sînt trimişi şi ai celei din care vin, degajaţi, cu bune maniere şi simţ al comunicării, eleganţi, relaxaţi, simpatici, decenţi, modeşti fără să fie provinciali, dornici să exploreze lumea în care sînt trimişi, să cunoască cercurile artistice, politice sau de afaceri, fenomenul cultural din ţara respectivă. Iar în spatele lor mai e nevoie şi de o susţinere reală din partea instituţiilor statului, de un buget confortabil şi o ofertă valabilă. Cunosc astfel de diplomaţi români exemplari în America, şi la Washington şi la New York, ştiu bunele impresii lăsate de mulţi ambasadori, de profesie sau de cultură, în multe capitale europene, şi mai cred că însuşi ministrul de Externe ar putea oferi un model valabil de diplomaţie culturală.

Excepţiile deci nu se exclud, dar încă ne lipseşte uneori inspiraţia de a alege oamenii potriviţi să ne reprezinte strategia culturală – presupunînd că ea ar exista cu adevărat – şi care abia ea ar trebui să fie concepută de oamenii de cultură.

Diplomaţia culturală se poate cel mai bine măsura la centrele noastre culturale din străinătate sau în evenimentele organizate de ataşaţii culturali ai ambasadelor. Deşi multe din acestea au avut şi au calitate şi anvergură, prima impresie poate fi cea a unei oferte „pe sărite", ocazionale, mai mult întîmplări decît produsele unei strategii. Există şi diplomaţi care oscilează între exaltarea „să facem ceva pentru România", *orice*, şi crisparea de a nu greşi făcînd altceva. În lipsa banilor şi a unor proiecte coerente de *acasă* (cuvînt folosit în ambasade pînă la trivializare), anumiţi diplomaţi culturali se cred absolviţi, şi cum unii se mai simt şi inconfortabil în ţara în care sînt trimişi, eşuează promovînd disproporţionat grupuri ale diasporei, pe criterii de prietenie sau alte afinităţi. Subiectul e complicat şi nu ne vizează numai pe noi. La New York, de exemplu, şi alte institute de cultură ale ţărilor cu emigraţie mare şi neomogenă au aceleaşi probleme şi spaime. Ataşata de presă de la Institutul Polonez îmi povestea recent cum unele misiuni diplomatice care ar avea menirea de a facilita dialogul între cele două culturi în ce au ele mai valoros, avînd ca oaspeţi personalităţi de marcă, se pot uşor transforma în case de cultură ale emigraţiei în care sînt inventate multe şi mărunte serate, rulînd aceleaşi persoane la îndemînă, organizînd lansări de volume mediocre scrise de autori mediocri care nu s-ar putea produce niciunde altundeva în ţara de adopţie decît în acel cadru cald familial... Se instaurează un fel de înţelegere tacită, diplomaţii raportează *acasă* „acţiuni" săptămînale sau lunare, iar *acasă* se bifează şi se răsuflă uşurat că ceva cultural se întîmplă în misiunile diplomatice.

Vorbind acum din interior, capcana e periculoasă şi mulţi am căzut în ea. Diplomaţia presupune şi politeţe. E riscant să accepţi tot ce ţi se oferă, întrucît îţi pierzi credibilitatea. Dacă recurgi la o selecţie drastică, rişti să fii etichetat ca arogant. Diplomaţia ar putea fi atunci definită ca un mers pe sîrmă sau un balet elegant, fie şi într-o arenă de elefanţi. Cred totuşi că oricîte contraargumente i s-ar putea aduce elitismului, este oricînd de preferat populismului şi mediocrităţii. După cum evaluarea politicii culturale nu se face în numărul activităţilor, ci în valoarea, impactul şi vizibilitatea pe care o oferă culturii unei ţări într-un perimetru internaţional.

Recent, la Goethe Institut din New York a fost invitat scriitorul Joseph Roth. Cine nu a ajuns cu cel puţin o jumătate de oră mai devreme, nu a mai avut loc nici pe scări. Cîţiva ziarişti americani au rămas şi ei la uşă, resemnîndu-se cu promisiunea unui interviu la sfîrşitul serii. Adam Michnik a vorbit la New School. Cu ceva timp în urmă Andrei Şerban a fost oaspetele Societăţii Asia, iar Norman Manea al Alianţei Franceze. Parte din diplomaţia culturală ar presupune atît seducerea numelor de valoare din diaspora, cît şi susţinerea financiară şi logistică a personalităţilor culturale din România pentru a fi oaspeţii centrelor culturale, ambasadelor, catedrelor de literatură română, precum şi ale institutelor şi universităţilor străine. Nu e nevoie de imaginaţia unor diplomaţi în lipsă de proiecte şi idei, şi nici de improvizaţii cît să salveze imaginea unui minister sau altul, cînd există un potenţial cultural şi ştiinţific real care ar putea fi infinit mai bine exploatat. Rolul diplomaţiei culturale este să propună diasporei valori la care ea nu ar avea altfel acces, iar ţării în care se manifestă provocări la dialogul de idei sau parteneriatul cultural.

Şi, încă o dată, dacă politica culturală se produce în birouri, diplomaţia culturală se face *live*, de către diplomaţi cu elasticitate intelectuală şi bun-simţ al administraţiei, care nu trebuie să fie neapărat oameni de cultură, dar e obligatoriu să-i recunoască şi să-i respecte. Şi ea nu înseamnă doar evenimente special organizate, ci şi felul în care aceşti emisari selecţionaţi să reprezinte cultura unei ţări se îmbracă, se mişcă, felul cum vorbesc la telefon cu un necunoscut membru al diasporei sau cu un străin, afinităţile pe care le au cu ţara în care se află, locurile în care aleg să meargă, cercurile pe care le frecventează şi, cu toată precaritatea fondurilor, puterea de a continua să încerce un proiect excepţional într-un spaţiu de excepţie.

Probabil că, din nou, ne trebuie timp, alte mentalităţi, criterii de selecţie mai puţin sentimentale, onestitatea de a ne accepta erorile, forţa de a ne depăşi complexe şi limite, un buget generos alocat strategiei culturale, curajul de a visa sus şi în perspectivă. ▲

Casual Photography

este o expoziţie de fotografii ale artiştilor români Ştefan Cosma, Alexandra Croitoru şi Ioana Nemeş, deschisă la Design Forum Finland Galleria din Helsinki (20 februarie-9 martie). Organizatorul expoziţiei este Centrul Cultural Sindan (curator: Maria Rus Bojan), care se ocupă cu eficienţă de cîţiva ani în special de schimburile culturale româno-finlandeze, dar nu numai. Expoziţia de la Helsinki beneficiază de sprijinul Ambasadei României: parteneriatul între public şi privat, între structurile guvernamentale şi ong-uri, este o formulă de succes a diplomaţiei culturale.

Cultura – o investiţie cu randament multiplu

– interviu cu Giovanna MELANDRI, deputat în Parlamentul Italian –

*Cînd am ajuns prima dată la Roma, în 1994, prin oraş erau multe afişe şi panouri ale unei tinere candidate de centru-stînga: 32 de ani, absolventă a Facultăţii de Economie, activistă în Legambiente (un ONG care se ocupă de probleme de mediu şi de cultură – organizează, de pildă, în fiecare an o zi cînd sînt deschise muzee şi monumente de artă care în restul anului stau închise, din lipsă de fonduri), participantă la Conferinţele de la Bergen şi Rio de Janeiro (1992), editoare a versiunii italiene a World Watch Magazine. În martie 1994 a fost aleasă pentru prima oară deputată, iar între 1998-2001 a fost ministru al Bunurilor şi Activităţilor Culturale în guvernul italian. Ministeriatul său s-a caracterizat prin cîteva reforme instituţionale şi legislative care au sporit accesul la uriaşul patrimoniu cultural al Italiei şi au reorganizat modul de finanţare şi de gestionare a bunurilor culturale. Într-o ţară precum Italia, unde Ministerul Bunurilor Culturale are de gestionat 60% din patrimoniul mondial UNESCO, să reformezi o asemenea structură nu e deloc la îndemîna oricui. Pe lîngă asta, a schimbat imaginea ministerului şi prin tinereţea, farmecul şi naturaleţea sa. (**M. V.**)*

În timpul mandatului dumneavoastră, Italia a cunoscut, după cum spuneaţi într-un raport, o „creştere a cererii de cultură". Cum vă explicaţi faptul că, pentru multă vreme, Italia a fost mai puţin interesată de difuzarea sistematică, prin politici „agresive", a marilor sale valori culturale?

Din inerţie şi dintr-o lipsă de voinţă politică, nu culturală, Italia s-a mulţumit timp de decenii să stea „aşezată", inertă, pe extraordinarul său patrimoniu de artă şi cultură pe care mileniile i l-au transmis. A fost o opţiune prostească şi mioapă. Pe de o parte pentru că din cauza acestei delăsări mii de mărturii ale artei şi culturii noastre au fost distruse, degradate, furate; altele au ajuns în străinătate, adesea în mod ilegal. Pe de altă parte pentru că, procedînd astfel, Italia nu a pus în valoare unul dintre principalele motoare ale dezvoltării sale, care îi poate asigura o creştere socială şi civică, dar şi o creştere economică şi a ocupării forţei de muncă. De la începutul anilor '90 această tendinţă s-a inversat şi, mai ales între 1995 şi 2001, guvernele de centru-stînga au plasat cultura în centrul proiectelor de dezvoltare a Italiei. S-au investit fonduri publice importante pentru restaurări, pentru activităţi culturale, film, teatru, muzică. Au fost redeschise sau deschise pentru prima dată 100 de monumente, muzee, situri arheologice. S-au redeschis teatre care stăteau închise de ani întregi şi noi spaţii au fost destinate culturii. *(De exemplu, foste hale industriale ori clădiri părăsite au fost transformate în galerii de artă sau spaţii multifuncţionale, notă M. V.)* Prin urmare, a crescut şi „setea" de cultură, dorinţa italienilor, nu doar a turiştilor, de a cunoaşte cultura ţării noastre.

Astăzi, din păcate, politica mioapă şi mercantilă a Guvernului Berlusconi, neatentă la valorile culturale, face ca Italia să cadă din nou în greşelile trecutului.

Care este, după părerea dvs., importanţa factorului politic în promovarea unei strategii de diplomaţie culturală în lumea de astăzi? Şi în ce mod poate cultura să fie un motor al relaţiilor dintre ţări, popoare ori comunităţi?

Într-un mod central. Să ne gîndim la procesul de construcţie europeană, la extinderea spre Est. Niciodată parametrii economici nu vor putea măsura rata de coeziune şi de apropiere între ţări care au istorii şi tradiţii diferite. Va fi esenţial ca într-un asemenea proces pe de o parte schimburile culturale să sporească apropierea şi înţelegerea reciprocă, iar pe de altă parte o politică culturală comună, „europeană", să consolideze apariţia unei noi şi puternice identităţi comune. Să ne gîndim la actualul sistem de relaţii internaţionale. În lume, unul dintre efectele globalizării este, pe de o parte, acela de a forţa omologarea culturală, iar pe de altă parte de a accelera refluxul către fundamentalisme din partea celor care se simt ameninţaţi de globalizare. În ambele cazuri este vorba despre riscuri care trebuie evitate. Politica instituţiilor internaţionale trebuie să acţioneze în aşa fel încît cultura să amplifice posibilităţile de dialog, să fie un mijloc de dezamorsare a conflictelor, nu de creare a lor. Şi asta pentru că a cunoaşte cît mai bine cu putinţă culturile celorlalţi este un instrument de creştere a toleranţei.

La White House Conference on Culture and Diplomacy (noiembrie 2000), *ultima acţiune de anvergură a preşedintelui Bill Clinton, spuneaţi că, pentru a păstra diversitatea culturală, trebuie să utilizăm cultura ca „o conexiune care să ducă la integrare, nu la asimilare". Ce pot face astăzi pentru a fi mai bine cunoscute în Occident culturile marginale, „mici", culturile unor ţări care nu pot finanţa mari campanii promoţionale?*

Occidentul dezvoltat şi bogat poate şi trebuie să facă multe pentru a se impune un nou model de globalizare, total diferit de cel actual. Misiunea Nordului în lume este aceea de a exporta drepturi, democraţie, dezvoltare, securitate. Or, în ultimii zece ani s-a întîmplat exact contrariul. Este timpul să inversăm direcţia de mers.

În ceea ce priveşte protejarea şi promovarea diversităţii culturale, misiunea marilor instituţii supranaţionale (căci despre asta s-a discutat la Casa Albă în timpul Conferinţei de care aţi amintit) ar trebui să fie aceea de a pune la dispoziţie instrumentele financiare şi tehnologice astfel încît culturile locale de tradiţie scrisă sau orală, artele vizuale, muzica, în sfîrşit, orice formă de expresie artistică, antică sau ultramodernă, să poată fi transmise, cunoscute şi aduse la cunoştinţa lumii. Recent, succesul spectaculos al curentului *world music* ne arată tocmai asta: în lumea globală există un public diferenţiat în măsură să aprecieze chiar culturi care vin de foarte departe. Conservarea, transmiterea, protejarea şi valorificarea tradiţiilor culturale şi ale culturilor lumii înseamnă nu doar un mod de a păstra identitatea ţărilor de origine, de a ajuta în unele cazuri chiar dezvoltarea lor economică, dar şi o îmbogăţire spirituală a întregii lumi. În fine, Italia a experimentat acest lucru pe pielea ei: investiţia în cultură este o investiţie cu randament „multiplu": aduce cîştiguri din toate punctele de vedere.

a consemnat Mircea VASILESCU

Claude KARNOOUH

Gestiunea efemerului

„Diplomaţie culturală" – stranie formulare, nu? E normal să se adauge epitetul „cultural" substantivului „diplomaţie"? Nu e aici o contradicţie periculoasă atît pentru diplomaţie, cît şi pentru cultură? Substantivul diplomaţie ne trimite la sfera acţiunii politice, la alianţe şi confruntări realizate în funcţie de interese convergente sau divergente. Pe de altă parte, de cînd termenul cultură nu se mai referă la o specializare agricolă (cultura grîului sau a viţei de vie), ci la ansamblul activităţilor efectuate de producătorii tuturor artelor, la conservarea operelor şi a patrimoniului, la ansamblul producătorilor de ştiinţe umane, la feluriţii lor comentatorii, cultura a devenit un amalgam heteroclit şi ultimul sfert de secol a inclus aici muzica pop-rock, rap, graffiti, dar şi cultura politică şi cultura întreprinderii. S-a creat astfel sentimentul că orice acţiune produce cultură, încît cuvîntul cultură a devenit sinonim cu civilizaţia sau cu tipul de societate. Ideea diplomaţiei culturale nu e veche, ea s-a născut odată cu concurenţa statelor-naţiune din Europa, fie ele dintre cele mai puternice sau dintre cele mai slabe. Fiecare simţea nevoia să-şi laude propriile produse ale artei, ştiinţei şi spiritului. Cei puternici au vrut să atragă cît mai mulţi studenţi, se spera că după ce-şi vor fi luat diplomele, se vor întoarce acasă şi vor deveni propagandiştii locului unde au studiat. Lucrurile ar fi trebuit să se oprească aici, lăsînd ca această concurenţă, uneori amicală, uneori nu, să-şi găsească ritmul. Dimpotrivă, ritmul s-a accelerat şi serviciile culturale au fost supradimensionate pe măsură ce cultura, în pofida rolului ei ideologic şi politic, a devenit o marfă asemenea maşinilor unelte şi industriei textile. La fel ca în toate celelalte domenii, cultura e dominată de valorile de folosinţă şi de schimb; transformată în marfă, ea e exportată şi importată sub forma obiectelor şi a agenţilor; şi pentru a se înfăptui, pentru a asigura circulaţia mărfurilor, e nevoie de administratori ad hoc, de servicii culturale, de animatori culturali, de manageri (!) culturali, de profesionişti ai exportului şi importului. Pe scurt, cultura a devenit tot ce e la îndemînă, banalul, ceea ce e de succes aici şi acum, tot ceea ce e corect şi conform cu doxa simulacrului de spectacol mediatic, informaţiile gata mestecate devenite bun al planetei. De aceea, universităţile sensibile la această realitate, au pus la punct diplome (masterate, DESS, doctorate) pentru gestionarea culturii.

Nu are de ce să ne mire o asemenea degradare a culturii „înalte", deoarece ea este tot mai des trimisă la lada de gunoi a istoriei. Nu ne mai miră că de cînd cultura a devenit diplomaţie, domină spiritul mercantil şi flecar. Citindu-i, fie şi distrat, pe scribii din paginile literare şi culturale ale marilor cotidiene, se poate ilustra perfect ceea ce vreau să spun. Nu se scrie decît despre ceea ce e efemer, tranzitoriu, de unică folosinţă. Cînd sînt vechi, operele nu mai valorează nimic, e nevoie de cărţi „instant". Poate că acest „instant" este preferabil unor „opere", dar oricum, ele nu sînt cultură, dimpotrivă; înainte doar ceea ce dura merita să fie comentat, recopiat, supus variaţiilor, de-a lungul deceniilor şi secolelor. Intensificarea în toate sensurile a schimburilor între producătorii de bunuri culturale nu are nimic în comun cu mişcarea filozofilor şi a teologilor medievali. Pe atunci, oamenii, oricare ar fi fost patria lor, parcurgeau spaţiile universitare ale creştinătăţii latine, discutau, dezbăteau, argumentau folosindu-se de un fond comun de idei, în cadrul aceluiaşi orizont de cultură, în aceeaşi limbă foarte savantă – latina. Astăzi, cu excepţia ştiinţelor exacte şi doar a unora dintre cele umaniste, majoritatea schimburilor universitare seamănă, ca şi colocviile de aceeaşi teapă, cu o întreprindere de turism care refuză să-şi pună firmă.

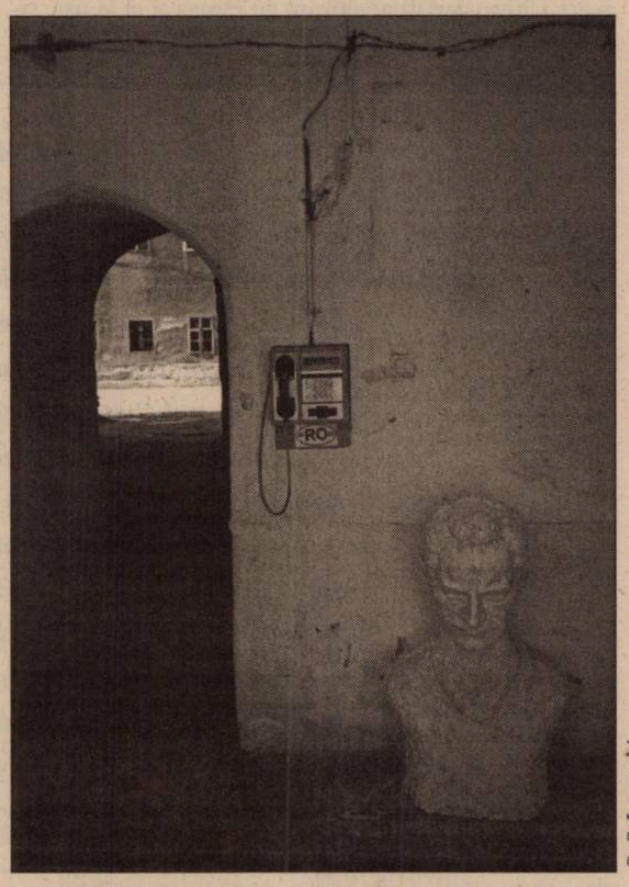

© S. Ivanoschi

Rămîne, totuşi, să ne întrebăm dacă, în pofida acestor realităţi, după toată inflaţia culturală, gîndirea a făcut vreun progres. Eu nu cred. Marile opere ale secolului XX cu care e necesar să ne confruntăm neobosit sînt rezultatul meditaţiei unor bărbaţi şi a unor femei lucrînd în singurătate: ei nu prea s-au deplasat şi cînd au făcut-o au ţinut cursuri adevărate, adevărate lecţii introductive şi nu conferinţe-spectacol, pentru promovarea propriilor lucrări sau pentru intensificarea relaţiilor birocratice între funcţionarii din învăţămînt; relaţia acestora din urmă cu cunoaşterea se aseamănă adesea cu cea dintre funcţionarii lui Dumnezeu, preoţii tuturor religiilor, cu credinţa adevărată. Tot aşa cum mîntuirea nu e în „fapte", ci în credinţă, cele mai intense meditaţii asupra treburilor omeneşti nu pot fi găsite în retorica bunei cuviinţe.

Jocul s-a încheiat. Nu diplomaţia culturală şi intensificarea ei modelează marile dezbateri, marile controverse ale prezentului. Dimpotrivă, pe măsură ce creşte ascendentul diplomaţiei culturale asupra culturii, pe baza celui mai mic numitor comun al corectitudinii politice, al corectitudinii sociologice, al corectitudinii filozofice etc., asistăm la nivelarea prin criteriul minim.

La fel ca în momentul naşterii filozofiei, în *Academia* sau *Lyceum*, la fel ca în timpul dezbaterilor medievale şi apoi, după mult timp, la fel ca în timpul reuniunilor de la Atheneum-ul din Iena, exerciţiul atletic al gîndirii rămîne, simultan, un exerciţiu solitar, dar şi locul unde se leagă unele afinităţi elective. Restul nu e decît birocraţie, plictiseală şi mediocritate.

▲

„Nu numai o Românie, ci cît mai multe“

– interviu cu Terry SANDELL –

Care este scopul organizaţiei pe care o conduceţi?

Obiectivul nostru principal este de a încuraja şi promova arta şi cultura non-britanică în diverse zone din Regatul Unit şi de a desfăşura activităţi artistice în alte ţări.

Sînteţi ceea ce în Marea Britanie se numeşte „crown servant“ adică, literal, slujitor al Coroanei. Înseamnă ca sînteţi sub ordinul Majestăţii Sale?

Adesea este greu pentru străini să înţeleagă sistemul juridic şi structurile legii din Marea Britanie (este chiar mult mai complicat pentru că avem două sisteme juridice, cel al Scoţiei fiind diferit de restul Regatului Unit!). Cand lucram pentru Consiliul Britanic eram un „slujitor al Coroanei“, datorită faptului că această instituţie a fost constituită, din punct de vedere juridic, sub forma de „cartă regală“. Sînt cîteva instituţii şi organizaţii în Marea Britanie, nu foarte numeroase, care există pe bază de „cartă regală“ şi aceasta defineşte statutul lor juridic. Angajaţii acestor instituţii sînt, de fapt, „slujitori ai coroanei“ mai degrabă decît „funcţionari de stat“ şi, din punct de vedere teoretic, adesea chiar şi din punct de vedere practic, apartenenţa lor este la ceva mult mai stabil şi mai independent decît politicile oricărui guvern actual. A fi un „slujitor al coroanei“ nu înseamnă a te gîndi zilnic că lucrezi pentru Regină, iar ea în mod sigur nu dă ordine şi nu se amestecă în conducerea unor astfel de organizaţii şi instituţii. A fi un „slujitor al coroanei“ nici măcar nu este ceva de un patriotism special. Ideea este că „slujitorii coroanei“, spre deosebire de funcţionarii de stat, nu se supun politicilor guvernamentale şi, din acest motiv, se mîndresc de obicei cu un fel de independenţă politică.

Această chestiune a particularităţilor sistemului juridic de aici se reflectă în mod diferit asupra statutului juridic al instituţiei noastre, *Visiting Arts*. Deşi sîntem o instituţie naţională, sîntem independenţi de guvern, cu toate că direct şi indirect (spre exemplu prin Consiliul Artelor din Regatul Unit) primim ceva fonduri de la guvern. Sîntem de fapt o organizaţie non-guvernamentală, iar statutul nostru juridic este cel de societate caritabilă cu scop educaţional şi societate pe acţiuni (cea din urmă fiind proprietatea Consiliului pentru Artă al Regatului Unit, a Consiliului Britanic şi a Ministerului de Externe). Un astfel de statut juridic deseori pare ciudat străinilor şi totuşi un număr mare de organizaţii de artă de aici au statut de societate caritabilă şi de societate pe acţiuni, supuse unor reguli foarte stricte de guvernare şi juridice.

Consideraţi că prioritatea organizaţiei dumneavoastră este, spre exemplu, aceea de a sprijini artiştii români şi instituţiile de artă româneşti sau pe cele britanice? Există un conflict între cele două?

Scopul nostru principal, în acest exemplu, este acela de a ne concentra asupra artiştilor români şi a organizaţiilor de artă româneşti. Acesta este scopul major, dar bineînţeles că facem aceasta deoarece sîntem convinşi că este important să menţii contacte cu culturile din afara Regatului Unit. De ce? Pentru că astfel se îmbogăţeşte viaţa culturală de aici, creşte nivelul de comunicare culturală şi de toleranţă socială si, nu în ultimul rînd, reprezintă o contribuţie distinctă la diversitatea culturală care în contextul britanic este considerată ceva pozitiv şi interesant.

Întrebaţi dacă există vreun conflict. Absolut deloc. Activitatea pe care o desfăşurăm adeseori duce la colaborări şi parteneriate, iar ceva ce începe într-o direcţie poate face ceva să se întîmple în direcţia opusă. Spre exemplu dacă se organizează o expoziţie a unui artist român în Marea Britanie, aceasta adesea duce la alte contacte ce pot facilita viitoare astfel de posibilităţi pentru artiştii români, dar şi la dezvoltarea relaţiilor ce facilitează artiştilor britanici să expună în România. Scopul nostru principal este acela de a face tot posibilul ca contribuţiile din afară să nu fie neglijate sau constrînse în mod exagerat.

Aţi fost directorul Consiliului Britanic de la Moscova, după glasnost, şi sînteţi familiarizat cu multe dintre ţările post-comuniste. Prin ce se deosebeşte România în dezvoltarea ei post-comunistă de celelalte ţări?

O întrebare foarte interesantă, pentru că eu cred că există riscul de a generaliza cînd se vorbeşte despre ţările post-comuniste; de fapt, din multe puncte de vedere, toate aceste ţări erau foarte diferite unele de altele, deşi comunismul a încercat să creeze o omogenizare şi să şteargă diferenţele. Dar această omogenizare a fost mai degrabă legată de sistemul comunist decît de ţările încorporate de acest sistem. Cînd s-a produs trecerea spre ceea ce numim etapa post-comunistă omogenizarea a început să dispară şi, bineînţeles, diferenţele, tradiţiile etc. au început să se accentueze, atît din punct de vedere pozitiv, cît şi negativ.

E foarte riscant să compari prea mult o ţară cu alta, spre exemplu ţările din fosta Uniune Sovietică, din cauza diferenţelor culturale şi istorice profund marcate. În mod evident, comparînd România, o ţară non-slavă, cu ţările slave, fără a lua aceasta în considerare, se pot omite diferenţe importante. În exemplul de faţă, există distincţii culturale, istorice şi tradiţionale care afectează în mod evident problemele legate de dezvoltare şi de societate şi, bineînţeles, percepţiile.

***Terry Sandell** este directorul organizaţiei Visiting Arts (www.britishcouncil.org/visitingarts/) din 1994. În ultimii douăzeci şi cinci de ani a lucrat în domeniul relaţiilor culturale internaţionale, fiind pentru o vreme ataşatul cultural britanic la Moscova şi, apoi, directorul Consiliului Britanic de la Viena. În perioada 1989 – 1992 a pus bazele Consiliului Britanic din Federaţia Rusă. A fost consultant şi raportor al Consiliului Europei pentru problemele culturale din sud-estul Europei. A scris capitolul de* Politici culturale *din manualul cultural al Uniunii Europene (Londra, 2002).*

Terry Sandell a studiat la Universităţile din Nottingham şi Edinburgh. Are un masterat în management cultural de la City University din Londra. A predat Studii culturale contemporane la Universitatea din Nottigham.

Cu toate acestea, există desigur anumite lucruri pe care fostele ţări comuniste le au în comun chiar si, spre exemplu, în domeniul culturii. Cultura avea tendinţa să fie definită în mod asemănător sub regimurile comuniste, iar ideea de cultură era extrem de importantă şi, nu în ultimul rînd, un instrument de control. Aceasta a avut un impact similar în toate ţările. Definiţia culturii era ceva foarte îngust şi specific – „cultura“ era orice făcea Ministerul Culturii, iar orice altceva ce nu intra în atribuţiile sau sub controlul acestui minister nu era „cultură“. Tradiţia Ministerului Culturii de a fi mai degrabă un mijloc de control decît unul de înlesnire a schimburilor culturale, un străjer la porţile culturii mai degrabă decît un deschizător de drumuri, şi de a avea o viziune foarte restrînsă asupra a ceea ce înseamnă cultură, încă afectează multe dintre ţările din fostul bloc comunist şi într-un mod foarte asemănător în ceea ce noi avem tendinţa să numim „perioada post-comunistă“.

Care ar fi priorităţile dumneavoastră dacă aţi fi ministrul Culturii în România?

Cred că e foarte greu să dau un răspuns clar fără a fi implicat în detaliile de zi cu zi. Dar există cîteva priorităţi care cred că e important să fie menţionate. Multe ţări se confruntă acum cu problema transformării vechiului sistem într-unul „post-comunist“. Însă din punct de vedere psihologic şi birocratic, adeseori, chiar şi atunci cînd s-au realizat schimbări radicale, „post-comunismul“ este, în mod conştient sau nu, definit şi măsurat mai degrabă printr-o raportare la un trecut comunist decît la un viitor clar definit ca diferit. Pe scurt, sistemul post-comunist sau post-sovietic şi schimbările despre care se vorbeşte au adesea, în mare măsură, un stil sau caracter comunist sau sovietic. Au avut loc multe schimbări, dar nu destule pentru a produce o schimbare radicală de paradigmă. În perioada anterioară miniştrii Culturii şi-au concentrat energia asupra păstrării a tot ce se putea în faţa unui mediu ostil din punct de vedere economic, dar eu cred că multe dintre aceste ţări sînt prinse într-o fază post-comunistă cînd ar fi de fapt timpul să se treacă la o perioadă „post-post-comunistă“.

Consider că există trei chestiuni cheie în realizarea trecerii la o nouă paradigmă în domeniul culturii. Prima este o redefinire a culturii şi adoptarea şi promovarea a ceea ce se poate numi o strategie „instrumentalistă“; a doua este o schimbare în natura şi rolul statului şi guvernului care, în mod simbolic, înseamnă a avea mai degrabă un Minister *pentru* Cultură decît un Minister *al* Culturii; a treia chestiune este principiul acceptării faptului că vor fi pierderi, dar aceasta ar trebui să se întîmple printr-o politică de „conservare a ceea ce e mai bun şi de reinventare a restului“, la oricare dintre nivelurile sectorului cultural.

Ce fel de structură sau organizaţie credeţi că ar trebui să înfiinţăm pentru a promova România în străinătate?

Ar trebui început cu întrebarea „de ce promovăm România în străinătate?“. Care sînt adevăratele motive pentru care facem acest lucru şi ce vrem să obţinem cu aceasta? Personal, cred că trebuie să existe o multitudine de canale şi structuri de promovare, de publicitate. Sînt foarte suspicios cu privire la ţările (sau guvernele) care vor să proiecteze numai o imagine pozitivă a lor. Trebuie încurajate toate canalele de comunicare, cît mai multe şi cît mai variate, pentru a reuşi să prezentaţi cît mai variate imagini ale României, cît mai numeroase faţete. Nu numai o Românie, ci cît mai multe. Acesta ar putea fi un punct de pornire practic pentru un răspuns la întrebarea dumneavoastră.

Care credeţi că este rolul Centrului Cultural Român din Londra, organizaţie neguvernamentală şi apolitică?

Cred că rolul Centrului Cultural Român din Londra este unul foarte important, cel puţin din două motive. Primul este pentru că eu cred că din promovarea unei ţări ar trebui să facă parte atît organizaţii guvernamentale cît şi non-guvernamentale, asemenea Centrului dumneavoastră, şi, în al doilea rînd, este nevoie de o pluralitate de prezentări ale României. Nu există numai o Românie, aveţi o ţară foarte bogată, diversă, interesantă şi care poate fi privită din multiple perspective. Cu cît există o diversitate mai mare, cu atît este mai bine.

Ceea ce cred că este de asemenea important este diseminarea informaţiei între instituţiile care promovează România. Nimeni nu are destule resurse pentru a face tot ceea ce şi-ar dori, iar accesul la informaţie poate întări în mod colectiv eforturile individuale. Nu ar avea sens spre exemplu să cînte la Londra două cvartete de coarde din România, în aceeaşi săptămînă şi în acelaşi loc, fără nici o legătură între ele.

Multe ţări se confruntă cu o problemă de promovare culturală datorită faptului că istoria, tradiţia, politica şi altele conduc spre păreri şi abordări divergente, adeseori politizate, despre cum trebuie promovată o ţară. Acesta nu este un lucru rău şi nu reprezintă o problemă în sine, dar consider că e foarte important ca ţările să nu-şi exporte divergenţele politice interne. Pentru cei din afară, în cel mai bun caz, este ceva extrem de plictisitor şi, în cel mai rău caz, poate fi distructiv şi neproductiv, şi poate submina chiar scopul pe care ţara respectivă şi l-a propus.

Care este rolul unui centru cultural la Londra, un oraş cu o ofertă culturală imensă? Ce poate face, bun sau rău, un asemenea centru?

Iată o altă întrebare foarte interesantă. Consider că o mare parte din modul în care astfel de centre au funcţionat în trecut nu mai este cel mai eficace mod de a aborda lucrurile în ziua de azi. Cred cu convingere că centrele cu structuri foarte solide şi clădirile mari nu sînt cele mai potrivite. Ele conduc invariabil la pierderea bugetului pe cheltuieli de întreţinere, rămînînd astfel puţini bani pentru organizarea de evenimente. Este ca şi cum ai avea un computer fără software.

O altă problemă ar fi cu centrele culturale care au săli proprii pentru organizarea de evenimente culturale. Acestea nu sînt percepute de lumea artistică de aici ca făcînd parte din circuitul cultural principal, deci nu vor fi foarte frecventate în mod obişnuit. Şi atunci ce sens are să investeşti bani şi eforturi pentru a include propria sală în circuitul general, cînd poţi, cu mult mai puţine eforturi, să pătrunzi într-o sală deja acceptată şi frecventată în mod constant de lumea artistică? În loc să expui un artist plastic, de exemplu, în clădirea centrului cultural, îl prezinţi într-una dintre galeriile londoneze recunoscute care are deja un public format.

Există totuşi argumente pentru a avea un centru cultural fizic, nu numai virtual – pe o pagină web, de exemplu. Dar acest lucru trebuie să fie ceva foarte simplu şi practic: o persoană inteligentă, capabilă şi bine informată care să poată fi contactată şi să poată da informaţii despre problemele culturale ale ţării în cauză. Rolul unei astfel de persoane este mai mult să stîrnească interesul – şi să îl susţină – pentru cultura pe care o promovează, să încurajeze organizarea de evenimente culturale româneşti, de exemplu, în săli cît mai variate şi mai importante din metropola londoneză. Se întîmplă atît de multe în fiecare zi la Londra încît e nevoie de o foarte bună strategie publicitară şi de marketing pentru a putea fi vizibil pe piaţa culturală. Şi aici intervine, din nou, rolul Centrului Cultural.

interviu realizat de Ramona MITRICĂ
traducere de Andreea BEGAN

Cultura română este prezentă în alte ţări nu doar prin instituţiile oficiale ale statului, dar şi prin diverse organizaţii non-guvernamentale. Dintre acestea, un model de eficienţă este Centrul Cultural Român din Londra (www.romanianculturalcentre.org.uk)., susţinut de Fundaţia familiei Raţiu (www.ratiufamilyfoundation.org.uk). Înfiinţat în 1994, centrul promovează activităţi specifice acestui gen de instituţii (spectacole, proiecţii de filme, expoziţii, conferinţe), furnizează informaţii culturale românilor din Marea Britanie, organizează un Romanian Club şi altele. În plus, publică un newsletter pe care îl trimite prin e-mail tuturor celor aflaţi în baza de date a centrului – o formulă ieftină şi eficientă de a difuza informaţii culturale (pe care, de exemplu, instituţiile statului nu o practică). Din ultimul newsletter aflăm că în februarie a fost prezentat la Piccadilly Circus filmul *De ce trag clopotele, Mitică* al lui Lucian Pintilie, au avut loc concerte de jazz, muzică preclasică, lieduri, o conferinţă la Royal Geographical Society şi altele. Tot în newsletter sînt anunţate cărţi noi despre România şi este publicat un interviu cu Jessica Douglas-Home. Unele activităţi sînt sprijinite de instituţii culturale din ţară. În general, pentru că nu depinde de structurile birocratice ale statului, un astfel de centru este mai eficient şi mai flexibil.

Sanda GOLOPENȚIA

Diplomaţia culturală e vîrful aisbergului

Cred că diplomaţia culturală e vîrful aisbergului. O pregătesc şi ghidează eforturi de zi cu zi, prestate firesc, de ne-diplomaţi. În cazul nostru asemenea eforturi ar cuprinde ca aspecte principale: contactul cu focarele în care se transmite cultura trecută, se practică cultura prezentă şi se pun bazele culturii viitoare în *şcolile, universităţile sau institutele de cercetare* ale altor ţări; contactul cu *publicul larg* al cît mai multor spaţii culturale prin expoziţii, spectacole, traduceri de literatură artistică, ştiinţifică sau tehnică, jurnalism cultural practicat în afara ţării cu regularitatea neostentativă care asigură adevărata vizibilitate, sau prin comercializarea în afara ţării a produselor culturale care pot traversa bariera limbii; contactul cu *minorităţile româneşti* din diferite ţări pentru a le ajuta să menţină sau chiar să încorporeze noi elemente româneşti în identitatea lor culturală de grup.

Contactul cu şcoli din alte ţări depinde în cea mai mare măsură de iniţiative şi ocazii locale. Îl pot stabili profesorii, directorii de şcoală şi elevii înşişi, mai ales în cazul în care dispun de acces la Internet, cu posibilităţile lui de informare şi comunicare rapidă. Cînd şcoala nu oferă acces direct la Internet prin aparate proprii, li se pot asigura copiilor abonamente la centrele de computere puse la îndemîna publicului, care există acum pretutindeni. Şcolile pot de altfel intra în tratative directe cu asemenea centre spre a obţine anume înlesniri, abonamente, profitabile pe termen lung deopotrivă celor care asigură servicii electronice şi celor care vor să deschidă perspective noi elevilor lor. Combinată cu relaţiile colegiale ale părinţilor sau profesorilor, corespondenţa electronică între elevi sau între clase paralele din şcoli româneşti şi străine poate pregăti excursii reciproce în care, prin efort conjugat şi planificat, copiii adună bani si obţin sprijinul diferitor organisme, iar părinţii se obligă să găzduiască pe o durată limitată copii străini şi îi conving să facă acelaşi lucru pe cunoscuţii de la celălalt capăt de lume. Cunosc un caz în Bucureşti în care excursia în Franţa a unei clase, urmată de excursia în România a şcolarilor francezi, a fost aproape în întregime opera unor părinţi întreprinzători. În Providence, unde locuiesc, o negresă inimoasă a hotărît să ofere o şansă şi un temei de speranţă copiilor negri lipsiţi de mijloace din oraş, pentru a-i convinge de timpuriu că merită să se străduiască şi pot izbîndi în viaţă. Prin vrerea acestui singur om, care nu opera nici de la înălţimea unui statut social de excepţie, nici în numele unui rol profesional sau al unei avuţii personale, ci ca simplu individ vizionar, copiii au ajuns să fie sprijiniţi de organisme locale mari şi mici şi şi-au cîştigat ei înşişi o parte din banii necesari spre a drumeţi prin America, vînzînd din casă în casă reviste, ziare, bomboane sau cofeturi donate de jurnalişti, de mici proprietari de restaurante şi brutării, cu care s-a tratat de fiecare dată de la om la om. De peste douăzeci de ani, se ridică în Providence tinere promoţii, cîteva sute bune de copii negri care învaţă să considere normal succesul şi să deschidă larg ochii spre lume şi ce pot ajunge ei înşişi să facă din ea.

Relaţiile între copii, clase, părinţi, profesori din România şi din altă ţară pot fi sprijinite şi de minorităţile româneşti dintr-o localitate sau alta. În fapt, existenţa unei minorităţi româneşti ar putea deveni unul din parametrii pe baza cărora se selectează ţinta, oraşul sau satul în care să se intre în relaţii cu o şcoală. Locuitorii de origine română din străinătate pot funcţiona în calitate de consultanţi benevoli, pot asigura simpatii locale şi vizibilitate iniţiativelor, pot contribui la simplificarea operaţiilor concrete de găzduire sau pilotare a micilor călători, în fapt ambasadori culturali.

Odată stabilite, legăturile continuate între clase şi şcoli pot fi fructificate în chiar substanţa orelor de predare. Cunosc un caz în care studenţi din Massachusetts şi studenţi din Franţa urmează de la distanţă acelaşi curs, pus la punct prin cooperare electronică între profesori şi elevi de o parte şi de alta a Oceanului. Studenţii francezi îi ghidează pe studenţii americani în labirintul străzilor şi instituţiilor parizene. Studenţii americani construiesc grila de întrebări la care colegii lor francezi să caute răspuns. La sfîrşitul proiectului, concluziile şi dezbaterea interculturală, cu reperarea unor diferenţe de atitudine şi valori, transfigurează semnificaţia celor aflate. Lansarea (în cadrul unor clase, cluburi sau asociaţii) a unor asemene proiecte culturale prin Internet depinde de imaginaţia profesorilor şi a elevilor. Elanul, chiar dacă ezitînd la început, ar spori prin acumulare de experienţă şi realizări. Îmi pot imagina clase din nordul Moldovei şi din Franţa „profundă" a bisericilor romanice, în care să se exploreze amănunţit şi multiplu o mănăstire românească şi o biserică franceză, cu tot ce derivă din buna iluminare a diferenţelor arhitectonice, artistice, spirituale, dar şi din ceea ce le e, în fond, atît de înviorător comun. La fel, cursuri despre Uniunea Europeană, în care elevii români să aibă drept colegi elevi din Irlanda, Spania, Italia, Germania sau Belgia, în funcţie de limba străină care se predă în şcoala respectivă.

În universităţi, la fel, refacerea reţelei de lectorate de limba română ar putea antrena, alături de eforturile ministerului de resort, participarea comunităţilor româneşti. Scopul ar fi nu numai predarea limbii şi literaturii române (care se poate desfăşura cu atîta succes în S.U.A., de exemplu, atunci cînd intervin creativitatea şi personalitatea „charismatică" a unor Rodica şi Gheorghe Boţoman, la Ohio University, în Columbus sau a unei Mihaela Albu, la Columbia University în New York, ci şi recrutarea din timp şi cu răbdare a unei „echipe locale" de cercetători americani, francezi, englezi, spanioli etc. ai realităţii culturale româneşti. Căile pe care se poate netezi drumul spre un lectorat şi apoi, odată lectoratul constituit, spre înlănţuirea viitoare a eforturilor prin antrenarea în producţia culturală românească a unor studenţi —ulterior profesionişti — veniţi din alte culturi sînt multiple. Ele au trecut prin ospătare cu sarmale, ucenicie de căluş şi elaborarea unui manual de limba română în Ohio, prin reuniuni organizate la nivelul Noii Anglii cu studenţii români aflaţi la studii şi cu colegii lor americani care deprindeau limba română la Columbia University. La Universitatea Brown, unde nu există un lectorat de limba română, s-au predat sporadic rudimente de limbă şi civilizaţie unor echipe de voluntari de pe lîngă o parohie din Providence, secondată de medicinişti de la Brown, care s-au deplasat în România la începutul anilor 1990 spre a ajuta copiii şi personalul din orfelinate. Două studente de la Brown au participat în ultimii ani la cursurile de vară de la Baia-Mare organizate de Fundaţia Culturală Română. Una dintre ele, adusă în contact cu cercetătorii de la Institutul de etnografie şi folclor „Constantin Brăiloiu" şi cu cei de la Muzeul Ţăranului Român, a scris de acum o carte şi a organizat o expoziţie de obiecte cotidiene pentru care o prietenă a ei, pictoriţă din Noua Anglie care nu fusese încă în România, a realizat, în urma corespondenţei pe teme româneşti, un număr de tablouri (ale căror reproduceri vor figura în volum şi care au fost expuse, alături de textele care le ocazionaseră, la Centrul Cultural Român din New York). Cea de a doua absolventă de la Brown predă limba engleză în Caracal în cadrul programului Peace Corps şi studiază, în paralel, lăutarii din România.

Contactul cu publicul larg dintr-o ţară sau alta trebuie alimentat din toate direcţiile, din cît mai multe puncte ale României şi la cît mai multe nivele culturale. Spectacolele şi întreaga prezenţă românească pe *mall*-ul de la Washigton acum cîţiva ani, datorită iniţiativei Fundaţiei Culturale Române, au fost impresionante prin deschiderea cu care publicul american s-a lăsat antrenat în dansurile populare româneşti, a mîncat mici şi a deprins taine ale cîte unui meşteşug tradiţional (prin copiii, aduşi de părinţi să vadă şi să înveţe „hands on" cum se brodează şi se ţese, cum procedează olarii, cum cîntă muzică populară sau muzică uşoară artiştii noştri). Expoziţiile itinerante, care să profite de reţeaua consistentă a universităţilor, a unor şcoli de artă proeminente, dar şi de asociaţiile româneşti din străinătate ar fi să se înmulţească sănătos an de an. Un sat de ţesătoare poate înjgheba o mini-expoziţie cu vînzare, la fel o şcoală de artă din Bucureşti, Cluj, Iaşi sau Timişoara. Elevii şi studenţii de la şcolile de Muzică sau de la Conservator, de la Artă Dramatică pot monta, sub conducerea profesorilor lor, spectacole pe care să le plaseze în străinătate prin contacte personale. Alături de operaţiile de anvergură care trimit în străinătate mari spectacole şi concerte ale teatrelor de prestigiu sau ale interpreţilor consacraţi din România, ele ar contribui la metabolismul cultural firesc la care aspirăm. De Crăciun, concerte de colinde sau cete de colindători din sate (bărbaţi şi femei, copii, tineri şi vîrstnici) s-ar putea pune în legătură cu parohiile româneşti care sînt de multe ori dornice să găzduiască şi ajute atari iniţiative. În preajma Paştilor, femei care ştiu să încondeieze ouă, să gătească pască şi drob, de Crăciun sau Anul Nou altele care cunosc meşteşugul cozonacilor şi al colacilor împletiţi sărbătoreşte ar putea circula în cadrul aceloraşi comunităţi, oferind demonstraţii cu vînzare sau, cum se face în America, „cursuri" plătite de două-trei ore, la sfîrşitul cărora „elevii" de toate vîrstele duc acasă şi „produse" comercializate, şi „tema personală", şi reţeta. Carmen Firan a organizat în anii trecuţi la New York adevărate „clăci" de traducere în care participanţii români şi americani, regrupaţi în perechi, traduceau pe loc (în fapt porneau traducerea, făcînd primele tatonări şi negocieri) poezii româneşti în engleză. Coruri de prestigiu sau în ascensiune, echipe de dansuri din şcoli, din sate, ale unor asociaţii pot propune unor comunităţi sau asociaţii analoage vizite mai lungi sau mai scurte, cu condiţia de a împleti în mod realist interesele unora cu ale celorlalţi, de a imagina bugete clare şi de a cere ajutor cu persistenţă organismelor româneşti, europene sau din ţara vizată. Jurnaliştii români care ştiu limbi străine ar trebui să reflecteze la articole pe teme româneşti pe care să le plaseze la intervale regulate în ziarele ţărilor din Europa, în cele americane, canadiene, în ziarele din America Latină sau Australia.

În sfîrşit, contactul cu minorităţile româneşti din Europa, America de Nord, Australia, din America Latină sau din Asia se cere înviorat întîi de toate prin iniţiativă personală. La ora de faţă, românii care „fac masă" în oraşe mari cum sînt Parisul sau New Yorkul între cele pe care le ştiu mai îndeaproape, sînt singurii care beneficiază de o relativ modernă diversitate culturală, dispunînd de ziare, reviste, spectacole şi cenacluri literare, de resataurante, magazine si prăvălii în care, alături de bucate româneşti, se desface cu regularitate şi carte sau presă românească (nu avem însă, aproape deloc, librării româneşti). În rest, în localităţile mici cu un număr uneori relativ important de români, singurul centru cultural rămîne sau poate deveni parohia. Nu toţi preoţii dispun însă de talentul de organizator sau vocaţia de ponierat ale părintelui Teodor Damian, care a înfiripat din nimic revista „Lumină lină", crescîndu-i cu tenacitate nivelul, şi care animă, alături de alţi cîţiva inimoşi, cenaclul literar „Eminescu" din New York. Dăruirea lui Gabriel Stănescu, care publică prestigioasa revistă „Origini", a profesorului A. Ciufecu, care a animat timp de atîţia ani viaţa culturală şi asociaţiile macedo-române din Statele Unite şi a altora pe care nu-i menţionez din lipsă de spaţiu, ar trebui recunoscute prin alte iniţiative necesare. Cred că parohiile ar putea deveni, cu puţin sprijin din România, centre de respiro cultural românesc, frecventate cu regularitate concertată de artişti şi echipe artistice româneşti. Zilele trecute, vorbind cu George Floru, Preşedinte al consiliului parohial şi cu părintele Onisie Morar de la biserica Sf. Ioan Botezătorul din Woonsocket, am înţeles, puţin mai nuanţat, marea problemă care se pune în faţa românilor macedoneni din această localitate. Veniţi la începutul secolului din Albania şi din Grecia, fondatori ai primei bserici ortodoxe din Noua Anglie, pe care au gospodărit-o cu pricepere, adăugîndu-i treptat instituţii cum ar fi Reuniunea femeilor, Rhode-Aroy, cursuri în limba română pentru copii, dar şi un cimitir (biserica Sf. Ioan Botezătorul e în fapt singura biserică cu un cimitir al ei din Noua Anglie, spun oamenii cu mîndrie), macedonenii din Woonsocket aparţineau, la început, unor generaţii şcolite în limba română în şcolile româneşti din Grecia sau Albania subvenţionate de guvernul român în perioada interbelică. După cel de al dolea război mondial, guvernul român a sistat însă sprijinirea şcolilor româneşti din Grecia sau Albania, iar guvernele ţărilor respective, ca în majoritatea cazurilor în alte ţări, nu şi-au definit ca misiune menţinerea unei identităţi diferenţiate a cetăţenilor greci sau albanezi de origine macedo-română. Rezultatul este că macedo-românii din Woonsocket nu mai ştiu vorbi româneşte şi nu-şi menţin diferenţa culturală decît apelînd la trăsături culturale greceşti (de la muzică la bucătărie, dansuri, filme sau literatură). Problema care se pune e însă că, oricît ar fi fost resorbită, componenta românească a identităţii lor de grup atît de complexe e singura care-i poate departaja de greci cu care, pînă la urmă, nu ar dori să se confunde. De un număr de decenii, preoţii care s-au perindat prin Woonsocket au fost români, necunoscători ai macedo-românei. Ca să se înţeleagă unii cu alţii, limba de cult şi limba predicilor a devenit rapid şi aproape în întregime engleza. Oamenii de 60–70 de ani vorbesc încă între ei în macedo-română. Dar cărţi în macedo-română sînt puţine şi ele nu le pot satisface nevoile culturale. Iar motivaţiile pentru a învăţa limba română s-au topit pe parcurs, aici departe, unde ajung să citească doar în engleză şi, eventual, în greacă. Pe de altă parte, cum de la trei-patru sute de familii parohia a ajuns să numere acum nu mai mult de optzeci, contingentul de români imigraţi recent nu atît în Woonsocket cît în oraşele mai mari din împrejurimi (Boston, Providence, între altele) redevine semnificativ. Între români şi macedo-români, punţile culturale trebuie refăcute dacă e ca parohia să aibă un viitor. Am auzit, întîmplător, de un spectacol în aromână cu *Noaptea furtunoasă* la Bucureşti, cu privire la care îmi lipsesc însă detaliile. Un asemenea spectacol ar putea „circula" cu succes în parohiile macedo-române din Noua Anglie (mă gîndesc la cea din Woonsocket, la cea din Bridgeport, dar şi la altele, pe care asociaţia „Fărşărotul" care va sărbători în curînd 100 de ani de existenţă sau profesorul emerit A. Ciufecu le-ar putea indica). Pentru o parohie ca aceea din Woonsocket, alături de cărţi româneşti pentru noii-veniţi, cărţile care ar fi imediat necesare sunt cele în aromână. În ce priveşte muzica, contingentul nou de români americani a venit cu cîntecele recente ale clipei. Dar melodiile de natură să trezească bruma de amintiri româneşti ce mai supravieţuiesc în minţile macedo-românilor sînt cele tradiţionale, pe care le-au auzit cîndva, demult, sau de care li s-a vorbit.

Concluzia, abruptă din lipsă de spaţiu, e simplă. Diplomaţia culturală „profesionistă" se edifică pe efortul prestat în mod natural de indivizi şi grupuri care cred în faptul că avem şi de dat cultural, nu numai de împrumutat, şi care fac şi una şi alta cu realism cotidian. Diplomaţia culturală nu are ca misiune „crearea unei imagini pozitive a culturii româneşti" în lume, ci mult mai mult şi mult mai puţin totodată: stimularea, pe toate căile accesibile, a acţiunilor orientate spre celelalte culturi ale lumii şi a sporirii interesului real al acestora pentru cultura românească prin creşterea lentă dar continuă a prilejurilor de întîlnire şi luarea în considerare a beneficiului reciproc: ce putem da, ce vrem să construim, ce năzuim să obţinem sau învăţăm, să facem/fim, iar nu doar să părem, în prezent şi concret.

▲

Universitarii de altădată...

– o scrisoare inedită a lui Anton GOLOPENȚIA către Dimitrie GUSTI (fragmente) –

*Începînd cu 27.1.1935 se desfăşoară, timp de zece zile, vizita lui D. Gusti la Leipzig. Călătoria lui D. Gusti în Germania, la München, Leipzig şi Berlin, fusese atent pregătită de A. G.; în scrisorile din 1.12., 9.12., 19.12.1934 şi 7.1.1935 el îi prezentase profesorului principalele instituţii şi personalităţi germane interesate de Sud-Estul Europei, cu care erau de iniţiat schimburi de studenţi sau de publicaţii; tensiunile „pentru luarea în stăpînire ştiinţifică a Sud-Estului Europei între Berlin (Breslau), Leipzig şi München, care s-au înteţit de cîtăva vreme (şi pe urma începutului foarte promiţător al profesorilor Skok şi Budymir de la Academia iugoslavă de a centraliza studiul Sud-Estului în Institutul lor balcanic de la Belgrad, pe care o vor aşa capitala spirituală relativ autonomă a ştiinţei despre Sud-Est)" (7.1.1935, AFG); şi îi descrisese atmosfera de la Universitatea din Leipzig (care îl numise recent pe D. Gusti Doctor honoris causa) şi de la Institutul condus de Hans Freyer, unde Profesorul urma să vorbească. Reproducem mai jos ciorna scrisorii lui A. G. din 1.12.1934, aflată în Arhiva familiei Golopenţia. (**S. G.**)*

(1.12.1934)

Stimate Domnule Profesor,

Scrisoarea Dv., care mi-a sosit de dimineaţă, mă bucură atît de nespus de mult încît nu pot să zăbovesc cu mulţumirile mele.

Îngăduiţi-mi să înfăptuiesc cu prilejul acesta un gînd, cu care mă purtam de cîtăva vreme: acela de a vă informa, pe cît pot, asupra unora din oamenii şi din instituţiile cu care veţi avea de-a face în Germania. Înainte de mai bine de trei săptămîni am aflat de la Preşedintele soc[ietăţii] „Freunde der deutschen Akad[emie]" că sunteţi pe lista conferenţiarilor anunţaţi din partea Ac[ademiei] de la München. Apoi, Prof. Freyer mi-a spus că veţi veni, anunţînd chiar la deschiderea Institutului o conferinţă a Dv. Iar acum duminecă, la o masă, am aflat de la Prof. Berve, decanul Fac[ultăţii] de Filosofie, care se găsea şi el printre invitaţi, de scrisoarea Dv. către facultate şi de venirea Dv. Încredinţat aşa de venirea Dv., m-am hotărît să întocmesc o prezentare a situaţiei de aci, indicînd măsurile care ar putea da venirii Dv. o greutate mult mai mare decît este cea a vizitelor obişnuite de profesori.

Vă trimit azi această prezentare; după zece zile cel mult voi putea să vă scriu ce crede Prof. Freyer despre conf[erinţa] Dv. de aci şi ce voi afla de la Profesorii Berve şi Krueger cu care voi găsi prilej să vorbesc despre venirea Dv.

În cadrul specializării pe părţi de Europa şi de lume a instituţiilor mari germane, Acad[emia] de la München, care are un „Südosteuropa Ausschuss", are rolul de a întreţine legăturile ştiinţifice cu Sud-Estul. E reprezentată în centrele universitare prin Grupări „Freunde der Deutschen Akad[emie]", compuse în majoritate din Profesori care patronează conferinţele invitaţilor şi trimişilor ei. Gruparea de la Leipzig e condusă de un avocat, soţ al unei doamne foarte[1]; conferinţele au loc într-unul din amfiteatrele mari ale Universităţii şi sunt urmate de o reuniune în saloanele de la „Harmonie" (clădirea club de pe Ross Platz). Ultimul conferenţiar, Prof. Dykoff, Rectorul Univ[ersităţii] din Belgrad, a avut [ca] temă *Das geistige Gesicht Bulgariens*. Cam 100 ascultători; la reuniune vreo treizeci de persoane — prorectorul, decani, profesori, consuli, cîţiva mari burghezi: editori, consilieri de la Reichsgericht (juristul Richard Schmidt, care şi-a serbat de curînd aniversarea a 50 de ani de la doctorat, mi-a spus acolo că vă cunoaşte). Am cetit de curînd că Acad[emia] de la München va edita în cadrul acţiunii ei Sud-Est (la editura Langen) o colecţie de traduceri din literaturile părţii noastre de Europa. Venirea Dv. e un bun prilej de a organiza colaborarea Uniunii Fundaţiilor Regale cu acest Süd Ost Europa Ausschuss. Fundaţia pentru Literatură ar putea să vă pregătească un memorial despre textele reprezentative — interesul cel mai mare îl trezesc acum aci romanele rurale, în genere însă tot ce e românesc (în sensul acesta Panait Istrati, tradus demult în întregime şi cetit de mai toţi intelectualii, a atras atenţia asupra zăcămintelor noastre de exotic) —, care ar trebui să fie traduse, despre traducătorii pe care îi are la îndemînă în ţară; pe baza căruia aţi putea discuta chestiunea aceasta. [...]

La Berlin, conferinţele româneşti sunt organizate de Prof. Gamillscheg în clădirea Bibliotecii vechi, unde-şi are sediul Seminarul de romanistică. Conferinţele întrunesc tot ca la 100 ascultători. O treime dintr-înşii sunt români: Legaţia, dl Tiktin, studenţi. Cele de acum doi ani au fost tipărite chiar. Lectorul de română e un Dr. Luţa, un bucovinean, elev al Prof. Gamillscheg. Biblioteca românească e destul de frumoasă. Dl. Luţa a făcut o cerere Direcţiei Presei să-i mijlocească trimiterea de cărţi româneşti din partea instituţiilor ştiinţifice româneşti. Dacă va fi nevoie, Coste, care se interesează de cererea aceasta, vă va cere o intervenţie. Nădăjduiesc că dl Dragu îi va trimite ceea ce a trimis şi Institutului Prof. Freyer în urma unei adrese din vară: cărţile în limbi străine sau cu ilustraţii ale Ministerului, publicaţiile Aşezăm[intelor] Brătianu, ale Min[isterului] de Agricultură... Cred că Dv. aţi trebui să spuneţi un cuvînt la Academie (şi pentru Lipsca) şi să dispuneţi trimiterea colecţiei „Arhivei" şi la Berlin. Dl Gamillscheg a fost coleg de studii cu Prof. Caracostea la Viena (au stat chiar în aceeaşi cameră) şi-l cunoaşte bine pare-se pe Prof. Puşcariu; nu-l cunoaşte deloc pe Prof. Densusianu. — Profesorii Spranger şi Sombart duc o viaţă de izolaţi în cadrul Universităţii şi în mare măsură şi a[l] societăţii. Doamna Sombart are un cerc oarecum boem la întrunirile ei mici, un rînd de familii de Geheimrat la recepţiile ei mari. (*Der deutsche Sozialismus* este o adeziune mascată venită prea tîrziu de vreme ce guvernul nu mai are liniştea să se bucure de ea). I-am făcut multă plăcere Prof. Sombart cu ţuică românească. Doamna Sombart preţuieşte f[oarte] mult icrele negre. — Vă va întreba de Prof. Nae Ionescu, care a produs mare impresie în cercul în care l-a dus. — La Berlin cred că ar fi necesar să vizitaţi „Notgemeinschaft für deutsche Wiss[enschaft]" şi „Deutscher Austauschdienst", „Alex. Von Humboldt Stiftung", ambele în fostul palat regal. De la Notgem[einschaft] v-a fost trimis material. Ce e drept, Dr. Jürgens, care vi le-a trimis, a fost înlăturat odată cu fostul Ministru Schmitt Ott întemeietorul ei, cu prilejul recentei „Gleicheschaltung". Preşedintele actual politic pare-se nu o va compromite. Se străduieşte să obţie declararea ei centru al experienţelor pentru obţinerea sintetică a materiilor prime, care pasionează, de nevoie, Germania întreagă. Din cele 21 milioane Rm anual pe care le cere, disciplinele sociale, istorice, filosofice şi filologice vor putea menţine bugetul lor actual. L-aţi avea acolo pe Drul Fehling, reprezentantul german al Fund[aţiei] Rockefeller (nădăjduiesc că n-a fost înlăturat în cele două săptămîni din urmă). Fundaţiile Regale s-ar putea consolida şi prin relaţiile cu Notgemeinschaft. Secţia de înzestrare cu cărţi a Universităţilor germane caută instituţii similare în străinătate. Fundaţiile regale pentru ştiinţe îndeosebi ar putea să vă elaboreze un proiect de furnizare regulată a literaturii româneşti; în schimb, germanii ar furniza (cu destulă lărgime) literatura germană. — Secţia „Wissenschaftliche Akademische Hilfe", care organizează/patronează asistenţa titraţilor tineri fără post, subvenţionînd lucrări de inventarieri de biblioteci, de laborator, monografii, făcîndu-le cu putinţă munca ştiinţifică, vă interesează desigur în mare măsură. „Deutsches Austauschdienst" şi „Alexander von Humboldt Stiftung" merită, la fel, să fie cunoscute. Cel dintîi organizează schimbul de studenţi cu străinătatea, cea de a doua distribuie un rînd de burse studenţilor străini. Cu România un atare schimb nu există încă. Cred că şi aci aţi putea pune temeliile unor legături regulate. În sfîrşit veţi vizita probabil „Institutul maghiar" de pe Kupfergraben, unde e asistent Drul Klocke, elevul lui Ipsen care a condus expediţia Runcu. E institutul în străinătate cel mai bine organizat pe care l-am văzut. Nu un adăpost al ungurilor veniţi la Berlin, ca institutele noastre de la Roma şi Fontenay, ci o ambasadă spirituală (Prof. von Farkas e adevăratul ministru al Ungariei la Berlin) cu un rînd de unguri şi de germani care se ocupă de Ungaria, o publicaţie foarte vie „Ungarische Jahrbücher", şi o activitate publicistică strălucită. [...]

Atmosfera Universităţii Lipsca şi a Germaniei întregi e sensibil schimbată. Ştiinţa e incontestabil în criză în Germania. Naţ[ional]-soc[ialiştii] radicali cer şi acum germanizarea şi actualizarea ei completă. La început universităţile s-au umilit sau cel mult au tăcut chitic. Acum o contraofensivă „für den Geist" începe. Totuşi cursurile şi cărţile se resimt în bine de această încercare. Complicarea de dragul ei se împuţinează. Toată lumea caută să fie sau pretinde măcar că e simplă, că se mărgineşte la esenţial.

Veţi trebui să ţineţi două conferinţe la Lipsca: una la Universitate şi alta în colocviul pomenit al prof[esorului] Freyer. Pentru acesta din urmă cred că ar fi necesar un subiect actual. Comunicările ţinute toamna aceasta: *închegarea Albaniei*; *Acţiunea „Apusului" asupra românilor* (aceasta făcută de mine); *Problema flamandă în Belgia* (un şef al autonomiştilor de acolo); *Acţiunea Bizanţului şi a „Apusului" asupra turcilor*. Mai mult „causerie", fiecare din aceste comunicări e urmată de discuţii. Ascultători vreo 50. Ar fi foarte interesant pentru cei de aici dacă aţi vorbi despre „Satul românesc", despre evoluţia sistemului şcolar românesc sau o problemă de istorie socială cum a fost cea pusă de răposatul Zeletin în „Arhiva" şi la Institut, industrializare inevitabilă, stat autonom în sens Manoilescu, stat agrar „ţărănesc" în sens Motru... Dacă vreţi să vorbiţi despre sistemul şcolar, v-aş ruga să-mi trimiteţi volumul *Un an de activitate*, întrucît sunt tipărite acolo tabelele comparative ale înv[ăţămîntului] primar, sec[undar], prof[esional] şi univ[ersitar]. V-aş desprinde fizionomia ţinuturilor deosebite, despre care v-am mai vorbit. Cum cunosc bine istoria legislaţiei şcolare româneşti, aş trebui să dau doar cîteva indicaţii unuia din băieţi să vă scoată un rînd de citate interesante din legislaţiile şi proclamaţiile de la mij[locul] veacului trecut. Pentru cei de aci, care au o şcoală istorică şi sociologică bună, reliefarea vicisitudinilor prin care trece politica culturală a unuia din statele „noi" ale Sud-Estului ar fi extrem de instructivă. — Întrucît vă pot fi de folos, o fac bucuros; mai cu seamă că aci, sub influenţa prof. Freyer şi a unui rînd de tineri, îndeosebi „Schlesische Jungmannschaft", interesaţi toţi de Sud-Est şi de România, am fost silit să-mi însuşesc statistica demografică, politică şi economică românească şi să gîndesc serios istoria noastră şi a ţărilor vecine. Material românesc am şi eu şi am găsit destul şi la Institutul Freyer şi Weigand.

Institutul pentru limba română întemeiat de prof[esorul] Weigand face parte din Institutul romanistic-anglistic condus de romanistul von Wartburg. Cursurile de română le face un lector, Drul Block (nu e evreu ci german[2]) care a fost în ţară cîţiva ani. Sărac nevoie mare, dar foarte bine pregătit, îşi va da docenţa în primăvară cu o lucrare asupra legăturilor între culturile populare ale pop[oarelor] sud-est-europene. Pentru că a lucrat cîţiva ani la Brockhaus, Prof. Puşcariu caută să-l cîştige specialist pentru Enciclopedia Rom[âniei] pe care are de gînd s-o scoată. Biblioteca e extrem de bine înzestrată pentru veacul 19 românesc, cînd prof. Weigand primea donaţii fără număr. După război nu s-a interesat nimeni în România, nici de Institutul acesta, nici de cel de la Berlin. Cred că aţi face un mare bine dacă aţi dispune ca Academia să trimită publicaţiile ei filologice mai noi fiecăreia din aceste biblioteci. Cele istorice Institutului Freyer, care nu le are. Apoi, poate că Fundaţiile Regale ar putea obţine prin legăturile lor cu editorii sau să cumpere textele literare mai noi pentru fiecare din aceste Institute. Publicaţiile ei şi „Revista Fundaţiilor Regale" le poate trimite cu uşurinţă (Institut für rumänische Sprache, Rumänische Abteilung, Berlin C2, Universität Anlagebände). La Leipzig voi putea să vi-l prezint şi pe Drul Raupach, unul din conducătorii „Schlesische Jungmannschaft"-ului, fost pînă acum la „Notgemeinschâft der deutschen Wiss[enschaft]", iar din toamnă docent de „praktische Südosteuropa Kunde" la Halle. A fost de vreo cinci ori în România şi de cîteva ori în toate ţările vecine; înainte de vreo şase ani a lucrat o vară întreagă în *trudova povinost* = „munca forţată" bulgară şi a organizat în Silezia întîiele „Arbeitsdienstlager" generalizate de regimul actual.

Despre axa fermă pe care mi-am cîştigat-o în sfîrşit, despre planurile mele de lucru rămîne să vă povestesc aci, cînd veţi fi venit.

Vă mărturisesc odată mai mult gratitudinea mea şi toată simpatia respectuoasă de care sînt plin.

---

1. A.G. a lăsat loc liber pentru un adjectiv.
2. Răspuns la o întrebare a Prof. Gusti.

▲

Ildiko SCHAFFHÄUSER
Seri culturale vieneze

1. Centrul Cultural Român din Viena este preocupat continuu de a crea publicului o imagine reală a bogăţiei culturii României prin acţiuni diverse, cuprinzînd seri literare, muzicale, expoziţii, simpozioane, prezentare de materiale video.

2. Principalele probleme cu care se confruntă Centrul Cultural sînt penuria de resurse financiare şi lipsa de personal. Centrul Cultural Român de la Viena nu este o instituţie culturală de sine stătătoare, nu are prevăzut un buget propriu. Teoretic, finanţarea acţiunilor este asigurată de Ministerul Culturii, cererea trecînd prin Direcţia Relaţii Culturale din Ministerul de Externe. Modalitatea este geoaie şi de durată. Rezultatul solicitărilor este incert, adesea pînă în ultima clipă, cu cîteva zile înainte de preconizata sosire a artiştilor în cauză. Personalul existent se compune din mine, directoarea Centrului Cultural, şi un referent de specialitate, care deocamdată suplineşte o altă funcţie în cadrul Ambasadei. Deocamdată sînt singură la Centrul Cultural, îndeplinind în acelaşi timp şi funcţia de consilier cultural al Ambasadei.

Centrul Cultural de la Viena are în medie 4-5 activităţi culturale pe lună, complexe, fiindcă o seară cuprinde, în general: un program muzical cu artişti din ţară sau tineri muzicieni care studiază la Viena şi vernisarea unei expoziţii de pictură, foto, grafică etc. şi/sau o lansare de carte, un program de lectură, de recitare, de întîlnire cu scriitori. Există un program pe termen lung (1 semestru) şi unul lunar. Ambele se difuzează membrilor diasporei române din Viena, asociaţiilor românilor de aici, preoţilor cultelor precum şi unui mare număr de austrieci, aflaţi în baza noastră de date. În ideea de a extinde cercul invitaţilor noştri, mai ales în mediile de cultură, artistice şi de presă austriece, în ultima vreme am început să difuzăm programul lunar şi cel săptămînal şi ziarelor şi revistelor care apar la Viena şi este inserat pe site-ul cu *Informaţii culturale* al Vienei. Există un public constant al manifestărilor organizate de Centru, dar încercarea noastră este de a diversifica acest public, de a atrage cît mai mulţi austrieci la serile noastre. Una din căi este organizarea de seri culturale în colaborare cu alte Centre culturale din Viena sau instituţii culturale austriece, fie la sediul de pe Währingerstraße, fie la instituţiile partenere. Din experienţa de pînă acum, asemenea colaborări aduc lume nouă, noi „adepţi" la Centrul Cultural Român.

(Răspunsul dnei Ildiko Schaffhäuser la ancheta din numărul trecut a sosit prea tîrziu pentru a mai apărea acolo. Îl publicăm acum.)

Augustin IOAN

La capătul lumii. În centru

Este pe de o parte nedreaptă şi pe de altă parte semnificativă tăcerea apăsătoare cu care a fost primită ceea ce este probabil cea mai importantă carte de estetică creştină scrisă în româneşte. Nedreaptă – pentru că *Roma Caput Mundi*[1], albumul somptuos pe care Teodor Baconsky (T.B.) l-a realizat în dialog cu regretatul Horia Bernea (H.B.) a venit pe lume în siajul morţii pictorului şi, de fapt, celui de-al doilea personaj (după Roma, se înţelege) al acestei hiper-cărţi. Fiind prima tipăritură postumă a pictorului, atît lansarea ei, în topos-ul instituţional al Muzeului Ţăranului Român – această instalaţie contemporană cu material vernacular care îl descrie poate cel mai bine pe Bernea-fiul – cît şi tăcerea de după lansare vor fi fiind puse sub semnul acestei sfiite şi cuviincioase reculegeri. Or, dimpotrivă, cred că omagiul cel mai ales care poate fi adus lui H.B. este tocmai receptarea critică şi punerea în circulaţie publică a opiniilor sale estetice, aici formulate probabil cel mai elocvent. Această carte conţine suficiente sintagme cu grad mai ridicat de generalitate decît privind Roma însăşi, pentru ca ele să intre în vocabularul fie şi doar al artei contemporane băştinaşe[2]. Nu avem suficiente texte de asemenea complexitate şi încărcătură pentru a ne permite luxul neglijării vreunuia. Or, ca unul care mă simt beneficiar al multora dintre ipotezele şi interpretările estetice ale volumului, rămîn surprins şi contrariat că entuziasmul pe care îl resimt la fiecare nouă lectură nu se verifică în spaţiul public, unde apariţia cărţii a rămas fără ecou.

De asemenea, nedreaptă tăcere pentru că ea conţine, sublimată, intrarea în tărîmul interpretării artei şi a arhitecturii (romane, dar nu numai) a lui T.B. Referinţe anterioare în acest sens se pot face, dar sfioase încă: a se vedea, lucrat în montură heideggeriană, micul text „A locui într-o casă", din 1996[3]. Or, aici, teologul (dar şi istoricul religiilor, ba chiar şi diplomatul pe lîngă Sfîntul Scaun) îşi asumă abrupt rolul de comentator, privind prin limpiditatea credinţei sale, al artei romane dinainte şi de după creştinism. O face punînd în joc un bagaj cultural senzaţional, dar nesfiindu-se pe alocuri să semnaleze excesul de bibliografie citabilă, în rutina căreia există pericolul derapării spre banalitatea încă unei cărţi despre Roma. Autor al cîtorva cărţi de publicistică culturală cu tematică creştină, T.B. are anvergura pentru a pătrunde, cu acest background de asumare, aş zice, fiinţială, deopotrivă a teologiei şi a culturii, şi pe acest tărîm. Andrei Pleşu a făcut un drum analog, dar de sens opus: de la istoria şi teoria artei spre filozofie. Ambele escaladări de versanţi necunoscuţi sînt la fel de valoroase, în măsura în care ele vor produce opere pluri- şi trans-disciplinare în viitorul apropiat.

T.B., în penumbra viitoarelor tratate docte, de substanţă disciplinară, ce se aşteaptă de la dînsul, a produs o carte importantă a culturii româneşti. A făcut-o în joacă parcă, dar nu în glumă: „Însemnările preliminare" şi, mai apoi, toate celelalte comentarii au, pe alocuri, tonuri grave, iar însemnările teologice, pe care nu le vom comenta aici, merită ele însele atenţie.

Metoda asumată este aceea a interdisciplinarităţii, oricîte rezerve şi-ar asuma dintru început co-autorii. Cel mai precaut este T.B., cel care face, în plus, comentariile de început şi final de capitol, dar şi un discurs asupra metodei cărţii, introductiv.

Dacă este adevărat că optimul receptor al artei nu este specialistul, ci „amatorul avizat", cum credea Tudor Vianu, atunci avem aici deopotrivă confirmarea şi infirmarea aserţiunii. Despre arta romană vorbeşte în primă instanţă artistul, dar o face, secund, şi teologul imers în cultura propriei credinţe; despre arhitectura romană, mai cu seamă despre aceea sacră, o fac amîndoi, lansaţi de pe platformele – învecinate şi totuşi distincte – ale istoriei artei şi, încă o dată, teologiei. H.B., o ştim, era preocupat de arhitectura sacră şi mulţi dintre cei care l-au cunoscut în postura de comentator – acid, nu o dată – al arhitecturii ortodoxe îşi amintesc de bună seamă nu doar profunzimea cunoştinţelor sale despre temă, ci şi soluţiile de viitor pe care le oferea unor „specialişti" în derută. Este aici o performanţă şi totodată un risc asumat. O spune T.B., atunci cînd sugerează un teren comun, împărtăşit de cei doi, dar şi, cum vom vedea pe parcursul cărţii, de o paradoxală Cetate Eternă: „Cum nici unul dintre noi nu e un specialist, istoric de meserie sau italienizant, cred că trebuie să facem cît mai des racordul cu lumea ortodoxă, din care facem parte, pentru a transforma diferenţa de sensibilitate într-un avantaj euristic" (24). Chiar dacă există un spaţiu colocvial al diferenţei între cei doi, întrebător şi întrebat se situează pe o aceeaşi platformă. Aici ar fi confirmarea lui Vianu, exemplară.

Dar autorii mai fac un gest de curaj metodologic, acela al angrenării în materia subiectului viitoarei lor cărţi. Distanţa este minimă, adeseori absentă. Locul este supus, sondat, cernut prin sita fină a memoriei culturale şi, mai cu seamă, afective. Comentariile sînt luate în priză directă, în Roma şi, aş zice, întru Roma[4]. Aflaţi în chiar intimitatea ultimă a cetăţii petrine, pe care o traversează spre a o apropria nu numai cultural, ci şi ca palpit viu al faptului de credinţă şi viaţă, autorii aleg angajarea – aş zice corporală – cu materia de studiu (care nu e doar Roma, ci şi tot ce este legat ombilical sau doar genetic de ea[5]). Frumuseţea romană nu este privită cu detaşare: angajarea îndrăgostită, de nu de-a dreptul pătimaşă, exclude contemplaţia şi, prin urmare, „desfătarea senină" pe care ar produce-o frumuseţea urbei. Or, această implicare îl infirmă pe esteticianul Vianu, ca şi pe Kant.

În fine, trebuie să evidenţiem, ca parte a metodei, un „alexandrinism paterical (...) În care esenţialul este rostit pe scurt, printr-o mare economie de mijloace" (T.B., 133). Sintagma inspirată, concentrînd (şi scurtcircuitînd totodată) explicaţia, este adeseori modul în care cei doi autori îşi proclamă concluziile sau subminează un clişeu. Sîntem aici într-o tradiţie (evocată uneori, dar în alte contexte) ilustrată cu strălucire de Noica, Ţuţea, Pleşu ori Liiceanu – nu rareori, aş adăuga cu regret, în detrimentul efortului de construcţie laborioasă, de sistem. Termele sînt astfel „catedrale ale tihnei" (T.B., nota 2, 142), în teatrul lui Marcellus s-au acomodat „locatari suprarealişti" (T.B., 144), altarul mithraic de sub San Clemente este „o parabiserică masculină" (T.B., 146), iar cunoaşterea ştiinţifică este o „violare progresivă a tuturor „tainelor" naturii (T.B., 171). Exemplele pot, desigur, continua, mai cu seamă că am păstrat multe dintre formulările lui H.B. pentru a ilustra cu ele, mai departe, ceea ce mi se pare cu adevărat important în această carte. Lumina paradoxului sau a alăturării naşteptate de termeni, de sintagme, poate defini o temă mult mai exact, în stranietatea ei, decît domesticitatea autopsiantă a demonstraţiei ştiinţifice. Cu toate acestea, uneori pare că acest laconism fertil – un dar retoric pe care T.B. îl are cu asupra de măsură – pare să oculteze efortul de detaliere, de nuanţare, de argumentare. Sintagmele rezolvă gordian problema demonstraţiei academice, dar lasă totodată cititorul cu un nesatisfăcut dor de mai mult, mai detaliat, mai precis. Preferînd această metodă a „pronunţării", cei doi deschid teren pentru interpretări viitoare, pe care cartea le promite, dar nu le (mai) oferă.

Contextul local

Nedreaptă, aşadar, nereceptarea şi, chiar dacă involuntară, ea ne apare ca fiind pedepsitoare, de vreme ce cred că ne aflăm dinaintea unui volum excepţional. Dar de ce tăcerea pe care a primit-o cartea drept receptare ar fi şi semnificativă? Aici ar fi mai multe de spus. Pentru a lua în posesie o carte ca aceasta se cer îndeplinite neapărat cîteva criterii, pe care, simultan, le îndeplineşte un număr infim de „amatori avizaţi" din patrie: a) o cultură artistică decentă (istorie şi estetică deopotrivă), pentru a putea urmări dialogul, referinţele şi, mai cu seamă, tezele cele noi şi surprinzătoare; b) o anumită sensibilitate (nu neapărat aprobatoare) la vîna creştină care ţine împreună viziunea, metoda şi ipotezele celor doi; c) o cunoaştere decentă a Romei şi d) o cunoaştere a bio-bibliografiei prealabile a autorilor[6].

O asemenea carte şi o asemenea tăcere ne vorbesc însă şi despre prăpastia care se cască între artă, cultură pe de o parte şi credinţă, pe de altă parte – aici şi acum. Cei mai avizaţi destinatari ai multora dintre remarcile teologului, profesioniştii religiosului instituţionalizat – indiferent de religia căreia îi aparţin – sînt, în măsură covîrşitoare, insensibili să ia contact, darămite să şi comenteze, un discurs de asemenea altitudine. Ştiind cum se predă şi cum se receptează fie şi numai istoria artei creştine bizantine, necum a celei romane, mă tem că nici în ceea ce priveşte spusele artistului creştin nu ar fi multe comentarii din această parte a „baricadei". Încapsularea într-o retorică declarativă, recitatoare, apologetică despre arta instanţiată în lăcaşuri şi artefacte face ca discursul despre artă al clerului, de orice denominaţie, să fie – la noi – pauper şi, pe planul prezenţei publice – cu desăvîrşire absent. Cred că, de la polemica Blaga-Stăniloae, care pune în lumină exact acest deficit de expresivitate extra-teritorială a teologiei care vrea să intre în dialog cu filozofia culturii, nu mai avem o contribuţie atît de elevată la sudarea punţilor rupte dintre biserică şi spaţiul culturii, cum este cartea pe care o discut aici.

Dincolo, pe versantul intelectual, un asemenea discurs prinde încă şi mai puţin. Chiar dacă, „sectorial", vor fi fiind verificate unul sau mai multe dintre criteriile enunţate mai sus, cel de-al doilea în ordinea enumerării mele – sensibilitatea la tema sacrului şi la pliurile sale în cultură şi artă – pare că lipseşte, prin atrofiere postbelică. Sensibilitatea este înlocuită de agresivitate şi pare că „bonjurismul" sincronist se petrece în realitate exclusiv pe platforma unui discurs artistic ateu şi de stînga, căruia, transplantat pe meleaguri dîmboviţene, îi dispar brusc cauzele pentru care să lupte[7]. Între „Rugul aprins" şi grupul de la Stavropoleos, ori cel de la Anastasia, cu excepţia cîtorva personalităţi individuale (de felul poeţilor Adrian Popescu ori Ion Mircea, bunăoară, a filozofului Andrei Pleşu ori a lui T.B. însuşi), nu există motive suficiente să credem că sintagma intelectual (sau artist) creştin să aibă acoperire de substanţă în patrie. O cultură creştină autentică nu este ţesută aşadar şi, prin urmare, autismul sectorial (artă&cultură versus religie) îşi spune cuvîntul, tăcînd asurzitor. Nu este mai puţin adevărat că T.B. însuşi face (42) un portret vitriolant „intelectualului ortodox". Ilustrat la noi de cîteva nume, acest tip se grăbeşte să fie, ca să zic aşa, „mai ortodox decît Patriarhul", făcînd gafe nu numai de teologie, ci şi de elementară cultură „laică", fie aceasta artistică sau nu[8].

În fine, nu este vorba despre o carte uşoară. Am numit-o hiper-carte, prin analogie cu hiper-suprafaţa (concept contemporan din panoplia realităţii virtuale). De ce? Stratificată pe cîteva nivele de discurs (textul scris conţine o seamă de avant-propos, note laterale de ghidare turistică, istorică sau politică, ori de comentariu al lui T.B. „în marginea" textului, în afara interviului propriu-zis) şi de material vizual (fotografii care să ilustreze textul, comentarii vizuale ale lui T.B., acuarele romane, dar şi lucrări tipice pentru H.B., de felul „praporilor" sau al „coloanelor"), cartea este voluptuos propusă grafic de Ioana Dragomirescu Mardare. În plus, ca o consecinţă logică a formatului şi calităţii grafice, costă o sumă destul de însemnată[9]. În aceste condiţii, ceea ce ar trebui să fie aproape un manual, ca însemnătate mai generală a mesajului, rămîne o carte-obiect preţios, un album fastuos de decorat o bibliotecă pentru puţini.

Există, dincolo de toate aceste notaţii subiective pe marginea calităţii obiectului şi a impactului public redus pe care acesta îl are, o seamă de mesaje care decupează arheologia sedimentată pe straturi, a cărţii, spre a îşi putea face loc incontestabil în spaţiul cultural. Mai cu seamă ele trebuie extrase din carte şi împrumutate, spre îmbogăţire de folos, acestui spaţiu cultural fracturat. Nici genul cărţii nu este stabil: album, carte de eseu şi de interviu, ghid de turism cultural elevat şi tratat de estetică din perspectivă creştină.

---

1. Horia Bernea, Teodor Baconsky, *Roma – Caput Mundi* (Humanitas, 2001)

2. E de sperat că editura va purcede curînd, măcar în virtutea relaţiei speciale de prietenie dintre directorul ei şi Horia Bernea, la o binemeritată punere în circulaţie internaţională a albumului – căruia, într-o versiune internaţională, îi este absolut de trebuinţă un CD-ROM însoţitor).

3. Teodor Baconsky, *Iacob şi Îngerul – 45 de ipostaze ale faptului religios* (Bucureşti: Anastasia, 1996), pp. 47-50.

4. Mă simt aici îndreptăţit să folosesc sintagma noiciană, de vreme ce amîndoi îl citează pe filozoful păltinişan.

5. Revine, spre pildă, de cîteva ori, judeţul Neamţ, ca *topos* optim al ortodoxiei, potrivit lui H.B. (vezi p. 27 şi urm.), dar şi Sinai-ul, Fayum, deşertul în genere, ori referinţele asiatice.

6. Ca unul care îi cunoaşte la fel de bine şi, de asemenea, ca unul care este acasă în interiorul temelor celor mari ale cărţii – artă şi credinţă – Andrei Pleşu ar fi un exeget preţios: mi-aş fi dorit să îi cunosc opiniile scrise cu privire la acest eveniment editorial. Ca autor care vibrează la componenta senzual-tactilă a operei de artă, pe fundalul cunoaşterii unei filozofii estetice remarcabile exersate nu rareori pe exemple din străinătatea occidentală, cred că Mădălina Diaconu ar putea da un comentariu de substanţă. Aş fi fost interesat de ce au de zis la temă cîţiva dintre importanţii critici de artă actuali, precum şi unul sau doi istorici ai arhitecturii (regretatul profesor Sanda Voiculescu nu a prins apariţia cărţii, deşi, autoare a unui excepţional curs de „arhitectură antică", sînt convins că ar fi vibrat cu mult folos cultural la temă). Anca Manolescu, autoarea unui remarcabil (şi la fel de necomentat) volum despre aproprierea spaţiului creştin, sînt convins că va putea interveni într-o discuţie mai amplă, la care Roma Caput Mundi invită, aceea despre relaţia dintre artă, cultură – pe de o parte – şi credinţă – pe de altă parte.

7. Dacă urmăreşti parte din presa „culturală" locală, ai senzaţia că evenimentele „occidentaliceşti" de felul acesta se succed ameţitor, deşi, de îndată ce ridici o clipă privirea din pagină, vei observa că impactul lor public, dacă nu chiar şi la scara propriilor adepţi, este sublim, dar cam atît. Pe de o parte, temele sociale reale (cărora artiştii occidentali, maimuţăriţi aici, le acordă adeseori rol esenţial, structurant, pentru opera lor) sînt neglijate în virtutea dezintoxicării după deceniile de „comandă socială"; pe de altă parte, dacă aceste teme sînt preluate angajat, din perspectiva vreunei credinţe, ele sînt pe loc blamate pentru că a fi credincios, în România intelectuală contemporană, este mai degrabă un fapt condamnabil.

8. Unii cred, bunăoară, că bisericile nu trebuie proiectate cu calculatorul, care e diavolesc (S.D., *Ziua*, 11 ianuarie 2003).

9. Mă întreb chiar în ce măsură apariţia în format CD-ROM nu i-ar reduce acestei apariţii memorabile costurile de achiziţie şi, prin urmare, nu i-ar spori impactul public, mai cu seamă că stratificarea este propice unei organizări cu referinţe încrucişate, proprii formatului digital. ▲

Mircea VASILESCU

Zîmbetul şi integrarea

– Forumul Naţional „UE – 2007“ –

Vineri, 14 noiembrie, la Palatul Parlamentului a avut loc, în organizarea Administraţiei Prezidenţiale, Forumul pentru susţinerea procesului de aderare la Uniunea Europeană. La prezidiu s-au aflat reprezentanţii celor mai înalte instituţii – preşedintele, premierul, preşedinţii celor două Camere, guvernatorul BNR, Patriarhul, preşedintele Academiei – iar în sală erau reprezentanţi ai tuturor partidelor, ai sindicatelor, ai patronatului, ai societăţii civile etc. Un „extract“ al societăţii româneşti a fost chemat să ilustreze, simbolic, susţinerea generală de care se bucură procesul de aderare a României la Uniunea Europeană în 2007. Forumul s-a încheiat cu semnarea unei declaraţii comune. Ca semnal extern, e un lucru foarte bun: Uniunea Europeană are confirmarea că, în România, toate forţele politice şi toţi partenerii sociali susţin aderarea în 2007.

„Ne vom integra în Europa cu capra vecinului cu tot.“

Aşa cum s-a spus însă chiar la Forum, tema aderării a devenit acum o problemă *internă*: integrarea se decide mai ales aici, acasă. Iniţiativa prezidenţială de a realiza din nou consensul în jurul acestei chestiuni este foarte importantă şi necesară, dar, bineînţeles, nu este suficientă. Preşedintele Iliescu a evocat prima reuniune de acest fel, din 1995, care a generat „spiritul de la Snagov“: a fost întîia dată cînd, cel puţin formal, actorii politici şi sociali din România şi-au manifestat acordul, dincolo de diferenţele ori conflictele politice interne. Expresia „spiritul de la Snagov“ şi dorinţa prezidenţială de consens au fost atunci, să ne amintim, îndelung ironizate; acum, ne putem da seama că era vorba despre un pact minimal pe baza căruia să putem avansa către un proiect politic şi social de viitor. De fapt, mai toate celelalte ţări din Europa Centrală şi de Est au avut asemenea acorduri interne, care le-au permis coerenţa şi continuitatea politică necesare pentru a merge către UE. La noi, deşi acordul a fost pus pe hîrtie de pe 21 iunie 1995 (iar a doua zi, pe 22 iunie, a fost depusă cererea României de aderare la UE), conflictele politice interne au fost „exportate“ şi înspre UE: partidele care s-au succedat la putere au fost mult mai preocupate să-şi discrediteze adversarii decît să preia de la ei şi să ducă mai departe „pachetul“ european. Consensul dorit de preşedintele Iliescu încă din 1995, existent pe hîrtie, s-a manifestat destul de anemic în practică: dorinţa de a vedea cum sucombă capra politică a vecinului e mai mare, la români, decît capacitatea de a te pune, măcar pentru o clipă, în locul vecinului. La început de 2003, aşadar, o nouă declaraţie de consens devine utilă nu doar ca semnal extern, dar şi pentru a ne reaminti nouă înşine că mai avem multe de făcut.

Pînă la jumătatea anului 2003 trebuie închise provizoriu 8 capitole de negociere care nu necesită con-

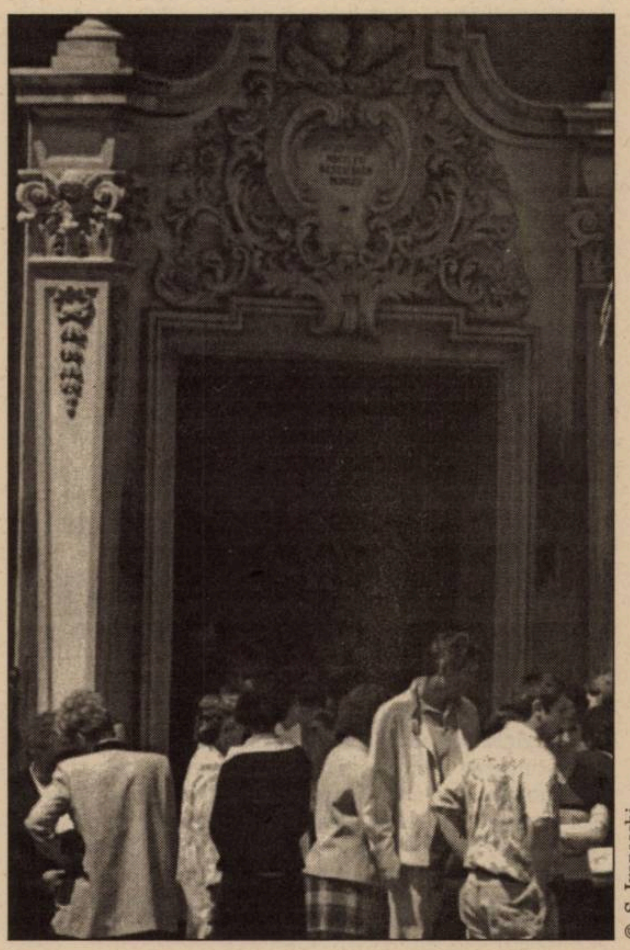

© S. Ivanoschi

tribuţii bugetare comunitare (libera circulaţie a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor şi a capitalurilor, politica în domeniul transporturilor, impozitarea, energia, controlul financiar), iar pînă la sfîrşitul anului 2003 se vor finaliza, probabil, negocierile pentru alte două capitole (politică regională, justiţie şi afaceri interne). Dar pînă la sfîrşitul anului 2003 trebuie găsită şi o soluţie tehnică pentru a putea finaliza, în 2004, negocierile la acele capitole care implică fonduri din partea UE – în primul rînd agricultura, dar şi politicile regionale. Or, agricultura este unul dintre capitolele cele mai complicate, acordul e greu de obţinut (a se vedea şi exemplul recent al Poloniei, care a smuls în ultima clipă un miliard în plus ca subvenţii comunitare), iar dificultăţile cresc şi din cauza situaţiei specifice a României: peste 40% din populaţie lucrează în agricultură. Simplu şi poate brutal spus, e foarte uşor să „integrezi în Europa“ centrul Bucureştiului (poate gropile din asfalt să-ţi creeze ceva probleme); dar în UE trebuie să intrăm cu satele în care asfaltul şi canalizarea reprezintă un ideal de confort încă neatins, cu ţăranii care îşi lucrează pămîntul cu sapa şi care nici nu îndrăznesc să viseze la un tractor, cu productivitatea foarte scăzută a multor terenuri agricole etc. Toate aceste probleme se vor rezolva, în timp, *şi cu* bani europeni – iar pentru asta trebuie obţinut un acord de principiu al statelor membre, astfel încît în bugetul european de după 2007 să fie incluse şi fondurile care vor fi alocate României. Aşadar, în bună măsură, ceea ce se va întîmpla în România după 1 ianuarie 2007 se decide pînă la sfîrşitul lui 2003. Din cauza calendarului intern al UE şi al procesului general al extinderii de la 15 la 25 de state, orice întîrziere ar crea complicaţii enorme, începînd cu faptul că ar trebui să renegociem unele lucruri cu cele 10 noi membre şi sfîrşind cu ratarea noului exerciţiu bugetar al UE care începe în 2007.

Cu un asemenea calendar în faţă, e limpede că „Forumul UE – 2007“ a fost ultimul de acest fel: nu va mai avea nici un sens, peste un an sau doi, să dai încă o probă de consens. Acum singurele probe care contează sînt cele practice, care presupun reforme interne. Dacă acest lucru ar fi fost înţeles mai demult, probabil că drumul spre UE ar fi fost mai scurt şi mai drept. Dar faptul că n-a fost înţeles spune şi el ceva: n-am fost pregătiţi pentru *schimbările culturale* şi de mentalitate pe care le presupune integrarea europeană. Şi în continuare nu sîntem: încă există destui care speră ca „ăştia care sînt la putere acum“ să-şi rupă gîtul, să se împotmolească în negocieri, să dea chix, pentru a ieşi astfel la iveală că „sînt nişte neocomunişti reciclaţi“ care n-au habar de Europa. De partea lor, unii reprezentanţi ai puterii se dovedesc adesea aroganţi şi inflexibili, considerînd că temele integrării sînt monopolul celor de la guvernare. Or, integrarea europeană presupune mai mult decît negocieri, legislaţie şi *acquis*. Ea înseamnă şi construirea unui *spirit public* de tip european, bazat pe cooperare şi negociere, pe identificarea intereselor comune şi pe acceptarea diferenţelor. Trebuie să învăţăm ideea simplă că ne vom integra în Europa cu capra vecinului cu tot.

Cînd s-au eliminat vizele pentru spaţiul Schengen, Ministerul de Interne a publicat un ghid pentru cei care urmau să călătorească în ţările UE, adică pentru cei care urmau să intre pentru prima dată efectiv în Europa fără bariere. În acel ghid, pe lîngă informaţii consulare, legislative, practice etc., se găseau şi unele sfaturi care ţineau de comunicarea interculturală – eram avertizaţi, cu alte cuvinte, asupra unor mici gesturi ori practici ale cotidianului pe care urma să le întîlnim „la ei“, astfel încît era bine să le adoptăm şi noi. Între altele, ni se recomanda să le zîmbim celor cu care venim în contact (vameşi, funcţionari, vînzători etc.). Sfatul a fost ironizat de unii jurnalişti (pe ideea că „ştim noi mai bine, nu tre' să ne spună Internele“), aşa cum, cu ani în urmă, a fost ironizată şi invitaţia preşedintelui la consens. Poate suna frivol, dar cred că totul ar merge mai bine şi mai uşor dacă ne-am propune un exerciţiu de seninătate şi dacă ne-am privi unii pe ceilalţi cu oarecare relaxare. Acum e deja tîrziu pentru amendamente, dar cred că ar fi absolut tactic şi strategic dacă ne-am propune să intrăm în UE zîmbind. ▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 21 februarie	21^{00}	Recital: Ioana Crăciunescu Muzică live: 4-GIVEN
SÎMBĂTĂ, 22 februarie	21^{00}	Muzică live: Adian Berinde & 4-GIVEN
DUMINICĂ, 23 februarie	21^{00}	Muzică live: Vlaicu Golcea & Co
MARȚI, 25 februarie	20^{00}	Muzică clasică live: Adriana Toacsen – *pian;* Traian Carpen – *fagot*
MIERCURI, 26 februarie	19^{00}	Întîlnirile României literare
JOI, 27 februarie	20^{00}	Teatru: Euri Muzică live: 4-GIVEN
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Cum se (re)face un domeniu?

– o discuţie (deschisă) despre noua ediţie Freud –

Din 1999 Editura TREI a început publicarea unei serii de traduceri din opera lui Freud pe baza ediţiei Sigmund Freud – Studienausgabe *(11 volume) a Editurii S. Fischer. Ediţia, coordonată de profesorul Vasile Dem. Zamfirescu, şi-a propus de la început coerenţă terminologică, o limbă românească plastică şi în acelaşi timp exactă şi un ritm constant de două volume pe an. Primul volum (traducere de Vasile Dem. Zamfirescu) cuprinde eseurile de psihanaliză aplicată ale lui Freud (printre care* Delir şi vise în Gradiva de Jansen, Scriitorul şi activitatea fantasmatică, O amintire din copilărie a lui Leonardo da Vinci, Dostoievski şi paricidul); *în volumul al doilea,* Nevroza la copil *(traducere de Rodica Matei şi Ruxandra Hosu) avem cele două cazuri celebre –* Micul Hans *şi* Omul cu lupi; *volumul al treilea (traducere de Gilbert Lepădatu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu, verificarea traducerii şi coordonarea terminologică: Roxana Melnicu) cuprinde aşa-numitele texte metapsihologice, unele dintre ele pentru prima dată în limba română* (Inconştientul, Eul şi Se-ul, Nevroză şi psihoză, Fetişismul), *volumul al patrulea,* Studii despre sociologie şi religie *(traducere de Roxana Melnicu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu) cuprinde studiile „de graniţă", mult contestate în epocă şi după aceea* (Viitorul unei iluzii, Totem şi tabu, Moise şi religia monoteistă); *volumul al cincilea,* Inhibiţie, simptom, angoasă *(traducere de Roxana Melnicu şi Georgeta Mitrea, revederea traducerii: Vasile Dem. Zamfirescu) grupează studiile asupra fenomenului genitor al psihanalizei – isteria; volumul al şaselea,* Studii despre sexualitate *(traducere de Rodica Matei, revederea traducerii: Vasile Dem. Zamfirescu) adună o serie de studii asupra sexualităţii din întrega operă freudiană, iar cel de-al şaptelea,* Nevroză, psihoză, perversiune *(traducere de Roxana Melnicu, Corneliu Irimia, Reiner Wilhelm, Silviu Dragomir) cuprinde lucrări din perioade diferite despre evoluţia „componentei anale a pulsiunii sexuale"* (Un copil este bătut, Despre psihogeneza unui caz de homosexualitate feminină, Un caz de nevroză demoniacă în secolul al XVII-lea). *Proiectul în sine şi respectarea ritmului impus părea o utopie în urmă cu cîţiva ani. Acum, cînd ediţia se apropie vertiginos de final, ea pare un pariu cîştigat şi un instrument fără de care cu greu s-ar putea vorbi despre psihanaliză în limba română şi despre (re)facerea unui domeniu. Întrebările (1. Cum apreciaţi noua ediţie Freud, coordonată de prof. Zamfirescu în raport cu celelalte? 2. Care credeţi că va fi influenţa acestei ediţii în cercul specialiştilor şi în afara lui?) pe care le-am pus cîtorva dintre exegeţii domeniului încearcă să surprindă receptarea noii traduceri atît printre specialişti, cît şi printre profani.* (**S. S.**)

S.M. Antonescu

1. Traducerea coordonată de profesorul Zamfirescu nu este şi nici nu şi-a propus se pare să fie o ediţie critică. Ceea ce stă la baza ei pare să fie mai ales sentimentul urgenţei de a oferi publicului o versiune românească corectă, cu un aparat ştiinţific minimal, a operei lui Freud, ceea ce şi explică ritmul foarte rapid al apariţiilor. Un asemenea ritm presupune avantaje şi dezavantaje. Avantajul cel mai mare este de partea cititorului care va avea la dispoziţie, într-un timp foarte scurt şi într-o modalitate accesibilă, scrierile lui Freud. Dezavantajele se reflectă în calitatea traducerii şi în organizarea materialului (un compromis între exigenţele editoriale şi posibilităţile practice). Apelul la traducători diferiţi creează diferenţe de stil vizibile şi pe alocuri stridente. Nu întîmplător traducerile mai vechi reluate în ediţia prezentă sînt mai bune, mai „artistice". Nu văd însă cum s-ar fi putut găsi o soluţie mai potrivită pentru a păstra ritmul de apariţii. Cred că apelul la un traducător profesionist (şi avem traducători de mare fineţe din germană, proveniţi din spaţiul literaturii, obişnuiţi deci cu nuanţele şi echivalările delicate) pentru a asigura fluenţa traducerilor şi, unde este cazul, o anumită eleganţă a lor ar fi benefic. Uşor de aplicat ar fi şi măsura de a afişa vizibil, de exemplu pe coperta IV, tematica volumelor apărute şi a celor viitoare. În privinţa lexicului psihanalitic, este evidentă preocuparea de unificare. Nu este cazul să fetişizăm cuvintele. Ediţia Zamfirescu oferă unele variante interesante, altele sînt de discutat. Meritul principal stă în dezambiguizarea termenilor. Psihanaliza este totuşi o disciplină din zona cunoaşterii ştiinţifice, cel puţin asta a fost intenţia întemeietorului ei. Dacă termenul nou ales trimite fără interferenţe spre o anumită noţiune din gîndirea freudiană, putem considera că îşi îndeplineşte rolul. Reamintesc principiul meu preferat din domeniul celor care se ocupă cu organizarea clasificărilor şi bibliografiei, persistenţa în greşeală: cu o greşeală cititorul se poate obişnui, va ofta şi o va corecta automat în gînd, cu fluctuaţiile imprevizibile nu se poate obişnui. Francezii şi-au criticat pătimaş traducerile şi, de cîţiva ani buni, oferă versiuni masiv modificate ale unor texte traduse anterior. Englezii au cîrtit şi ei în faţa serioasei „Standard Edition". Nu e rău, ba e chiar bine, să avem şi noi ce critica.

2. Dacă prin specialişti îi înţelegem pe cei calificaţi ca psihanalişti, recunoscuţi ca atare de asociaţiile de psihanalişti din străinătate şi care abia de curînd au început să se numere pe degetele a două mîini, nu a una, şi pe cei în diverse stadii de formare (nici ei prea numeroşi), răspunsul este o tautologie logică. Comunitatea psihanalitică din România este atît de mică, încît activitatea notorie a unora dintre membrii ei nu are cum să nu-i influenţeze pe ceilalţi. Dacă prin specialişti înţelegem pe cei care se prezintă ca specialişti şi bîntuie prin presă, la televiziuni sau direct prin paginile de anunţuri de mică publicitate şi uneori prin medii academice, legătura acestora cu opera lui Freud pare să fie atît de subţire încît nu e justificat optimismul de a-i bănui de tentaţia de a face o lectură integrală a lui Freud, deşi putem bănui că vor răsfoi poate un text sau altul, în căutare de citate inadecvate, rupte din context. Bănuiesc, deşi anticipările sînt întotdeauna riscante, că, prin prezenţa unei ediţii şi serioase şi accesibile în limba română, se va produce o bună difuzare în rîndul celor interesaţi mai direct sau mai puţin direct de psihanaliză: studenţi sau specialişti în domenii conexe (medici, antropologi, psihologi, sociologici, teoreticieni ai literaturii etc.). Cît despre popularizare, nu este rostul unei ediţii integrale să-şi propună aşa ceva. Cuvintele, ca şi noţiunile îşi au soarta lor. Ca şi în alte părţi, şi la noi, imaginea psihanalizei se formează din filmele americane, din discursurile invitaţilor de la televiziune, din lectura revistelor feminine şi, pentru intelectualii profunzi, din parcurgerea unor cărţi de tipul „misterele psihanalizei" sau „viaţa ascunsă a doctorului Freud". Marea mea speranţă rămîn snobii. Cînd va ajunge la urechile lor că e mai select să renunţi la demodatul „subconştient" pentru că adevăraţii iniţiaţi nu vorbesc decît de „inoconştient", ei da, ăsta va fi un pas înainte.

Dorin-Liviu Bîtfoi

1. Cred că noua traducere este singura care, pe drept sau pe nedrept, va fi luată în considerare pentru o lungă perioadă de vreme. Şi aceasta din trei sau patru motive. Mai întîi pentru că este realizată din limba originală, ceea ce nu a fost cazul cu majoritatea iniţiativelor editoriale de la începutul deceniului trecut, care ofereau calcuri după traduceri franţuzeşti. Aşadar, preluări la a doua mînă, agravate de faptul că traducătorii Hexagonului sînt, după cum se ştie, destul de „creativi". Aceste eforturi – restrînse ca întindere – s-au adecvat acelei perioade senzaţionaliste în care psihanaliza era detectată printre OZN-uri şi terorişti. Oricum, încă mai pot fi întîlnite grafii bizare, precum transpunerea unui concept esenţial ca Sinele prin *ça*, ceea ce, articulat, sună chiar mai interesant şi cu desăvîrşire ermetic: *ça*-ul! Mai frecventă este echivalarea celor trei instanţe ale psihicului cu *id*, *ego* şi *super-ego*, după modelul englezesc, care este predispus de obicei la importuri latineşti – aparent mai fireşti pentru noi. În al doilea rînd, ediţia Editurii Trei este singura care a devenit între timp credibilă cît priveşte editarea *completă* a operei lui Freud. Intenţii au mai existat, precum cea întru totul notabilă a psihiatrului Leonard Gavriliu, tot din germană, dar sistată după volumul IV. Ulterior, Gavriliu a fost aspru criticat pentru opţiunile sale. Privind retrospectiv, mi se pare foarte profitabil (dar şi tipic românesc) faptul că avem astăzi două debuturi consistente, care stabilesc, fie şi timid, un dialog. Odată completată, noua ediţie va impune la noi şi înţelegerea evolutivă a freudismului. În fine, este foarte bine că ea se realizează într-un grup coordonat şi totodată avizat, depăşind aşadar etapa eroismelor individuale şi posesive în favoarea unor dezbateri profesionale. Sînt propuse soluţii nu doar reflectate, ci şi *reflexive*, de către persoane care au urmat o analiză. Ele reprezintă uneori sugestii mai vechi, precum termenul de „instinct" pentru *Trieb* (în loc de „pulsiune"). Însă cea mai spectaculoasă inovaţie o constituie înlocuirea termenului de „Sine" prin „Se", pentru germanul *Es*. (Exemplele sînt numeroase şi ar merita o discuţie separată.)

2. Traducerea operelor psihanalitice reprezintă un formidabil import de termeni în limba română. *Vocabularul de psihanaliză* recenza circa 300 de astfel de termeni doar pentru gîndirea freudiană! O atare îmbogăţire, întîrziată la noi cu cîteva decenii, este absolut necesară pentru a avea o limbă suplă, rafinată şi contemporană. Oricine citeşte o carte franţuzească sau priveşte un film american poate constata cum ele asimilează firesc şi într-o anumită tradiţie termeni şi gîndire psihanalitică – fără a face, cu toate acestea, psihanaliză. Este evident că traducerea completă a operei lui Freud va reprezenta, cel puţin simbolic, actul de abrogare a unui limbaj desuet, tributar unei calofilii a disimulării. Mi se pare important să deosebim astăzi între interesul nouăzecist pentru psihanaliză, care era general şi nediferenţiat, şi cel actual, de certă specializare, datorat unor psihanalişti şi terapeuţi formaţi în deceniul trecut. Pe aceştia, o ediţie completă a operelor lui Freud îi interesează deja, şi încă într-un mod foarte aplicat. Dar ea reprezintă, totodată, un mare eveniment cultural şi ar trebui să captiveze în aceeaşi măsură şi intelectualitatea băştinaşă. Căci pericolul în 2003 este ca de la un interes general, dar superficial, să se treacă la unul consecvent, dar izolat şi subţiat de o specialitate. Soluţia ar fi ca intelectualii noştri să se responsabilizeze totuşi faţă de gîndirea psihanalitică şi să o ia în proprietate, ca bază fertilă a schimbului de idei cu lumea, cu necesitatea românească şi cu psihanaliza practicantă.

Valentin Protopopescu:

1. Iniţiativa Editurii Trei din Bucureşti de a publica integral faimoasa *Gesammelte Werke* freudiană reprezintă un gest cu o semnificaţie socială mai amplă, depăşind strîmtul înţeles doar cultural. Spun asta pentru că a traduce în mod competent şi a adnota performant integrala scrierilor lui Sigmund Freud echivalează nu numai cu un superb gest intelectual, ci şi cu un efort de a contribui *inclusiv pe căi livreşti* la însănătoşirea psihicului colectiv al unei naţiuni în care, din păcate, colcăie cot la cot mentalităţile nevrotice şi psihotice. O ediţie Freud în românеşte, comentată şi adnotată, bine tălmăcită, fără interpretările grosiere ce au deformat pînă acum cîţiva ani unele titluri ale magistrului din Berggasse 19 (cele traduse din germană în special de Dr. Leonard Gavriliu sau cele transpuse, după unele opinii, din franceză de Darie Lăzărescu), fireşte că nu poate substitui demersul psihanalitic şi psihoterapeutic în ordine clinică, demers ce se consumă individual. Dar *indirect*, prin lectură şi dezbatere, un asemenea gest editorial poate să atragă atenţia asupra nefastelor stări de lucruri care definesc sufletul inconştient al comunităţii în care trăim. Că patologia este cumplită şi că realitatea e contorsionată o demonstrează viaţa de zi cu zi, de la scălămbăielile politicienilor şi pînă la banalul dialog dintr-o piaţă bucureşteană, de la prăbuşirea securităţii sociale şi pînă la monologul intelectualilor, surzi şi orbi la tot ceea ce nu-i priveşte direct. Maladia indusă de cele patru decenii de comunism naţional este una extrem de gravă, iar aceia care îşi fac iluzii în legătură cu şansa de a începe o viaţă nouă fără să o fi asumat matur pe cea veche, cu toate cele bune şi rele ale sale, se înşeală amarnic. Psihanaliza, *şi* clinic, *şi* teoretic, poate contribui la asanarea acestui climat purulent. Ediţia operelor freudiene este transpusă în românеşte deocamdată doar în varianta „scurtă", îngrijită de Alexander Mitscherlich şi sprijinită pe formatul *Studienausgabe* oferit de Fischer Verlag din Frankfurt pe Main. Dintru bun început trebuie remarcat faptul că sîntem în prezenţa unui lucru bine făcut, fluenţa variantelor româneşti fiind dublată de o mare precizie a echivalării terminologice.

2. Nu ştiu dacă, deocamdată, existenţa noii ediţii româneşti a scrierilor freudiene poate înregistra un impact semnificativ şi dincolo de segmentul restrîns al acelora care se interesează profesionist de analiză. Afirmam mai sus că media sănătăţii psihice din ţara Mioriţei este una dezarmant de precară. Ai noştri compatrioţi preferă mai curînd compania preotului, a vrăjitoarei sau a camarazilor de confesiuni bahice decît intervenţia psihoterapeutului abilitat. Rezistenţa la scrutarea reală a lăuntrului mi se pare teribilă. Este evident că accentele maniacale ale lui Moş Teacă din Bălţăteştii de Vie nu se vor diminua doar pentru că Freud este mai judicios tradus la noi. La fel, funcţionarii publici nu-şi vor controla mai eficient tendinţele sadice doar ca reacţie la excelenţa noului corpus freudian transpus în românеşte. Nici chiar intelectualii umanişti, cei care, teoretic, sînt interesaţi de freudism, nu-şi vor gestiona mai uşor simptomele doar în urma unei voluptuoase lecturi din Freud. Dar ceea ce se poate întîmpla în cheie pozitivă este ca personajele vizibile, înşii cu bun debuşeu mediatic, pe scurt vedetele zilei, cei al căror cuvînt atîrnă greu în influenţarea unui curent de opinie, intrînd în contact cu psihanaliza, să determine prin exemplu propriu o ameliorare a felului în care aceasta este privită şi primită la noi. Imaginaţi-vă că Teo, vedeta PRO TV-ului, lansează campania naţională „Hai cu toţii la psiholog!". *Uneori, calea indirectă se poate dovedi extrem de eficientă...*

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Nadja la Lăptăria lui Enache

● **Gellu Naum, *Zenobia*, colecţia „Raftul întîi", Editura Humanitas, 2003.**

Ar fi trebuit să fiţi de faţă, într-o zi de vineri conotată erotic şi sfidînd Dragobetele nostru naţional, la Lăptăria lui Enache, ca să înţelegeţi cum sunau în lumea reală două întîmplări pe care doamna Lygia Naum le-a povestit cu ocazia lansării ediţiei a doua a romanului *Zenobia*. Mai întîi a amintit o evadare dintr-un Bucureşti sub război, un lung drum pînă la Constanţa, o regăsire somnambulică şi fără adresă într-un oraş străin, după care plecarea înapoi, a doua zi dimineaţa, nu înainte de a contempla, împreună cu iubitul regăsit, un fluture îngheţat pe geamul compartimentului de întoarcere; apoi o întîmplare din aceeaşi irealitate mediată: pentru cea de-a doua ediţie – lansată exact în ziua în care Gellu Naum şi muza sa de-o viaţă s-au întîlnit, acum 60 de ani – cineva a fotografiat coridorul care numeşte un capitol din *Zenobia* şi circumscrie o zonă din viaţa celor doi. La developare, în fotografie a apărut o pereche de papuci pe care nu-i văzuse nimeni în momentul cu pricina şi pe care se puteau desluşi două litere luminoase: pe unul **G**, pe celălalt **L**. „Aşa s-a împlinit androginul" – a încheiat povestitoarea, cu o voce încărcată de emoţia evocării şi de curajul expunerii la ironia acidă din *off-stage*-ul mai tuturor lansărilor de la noi. E drept, de faţă era un public privilegiat: prieteni şi *favorabili*, oameni ce înţelegeau din apropiere sau chiar dinăuntru universul naumian, spaţiu ce ar avea nevoie de un dicţionar pentru a putea fi desluşit măcar în parte; şi alţii care intraseră într-o frenezie dionisiacă, fără să ştie de ce.

Zenobia, romanul din 1985 al lui Gellu Naum, a fost comparat cu romanele suprarealiste ale lui André Breton *Nadja* şi *L'amour fou*, în el fiind analizate mai ales „modurile suprarealiste" – şansa, întîmplarea, hazardul obiectiv şi mai puţin misterul, ocultismul, magia, mistica, teologia eretică. Trecerea fulgurantă şi fără greutate subliniată a unor personaje „vechi şi foarte vechi", precum Mechthild von Magdeburg, Meister Eckhart, Agrippa von Nettesheim, Jakob Böhme şi Huysmans, a deschis criticii drumuri fertile, impracticabile înainte de '89, dar perfect posibile azi. Cine e „prozatorul" Gellu Naum, cel din *Medium* (1945), *Teribilul interzis* (1945), *Castelul orbilor* (1946), din *Poetizaţi, poetizaţi...* (1970), din *Zenobia* (1985) şi, în cele din urmă, taumaturgul din tratatul ocult recent apărut, *Calea Şearpelui*, dar scris în aceeaşi epocă, situată de „partea cealaltă"?

În adresarea către cititor a unei (aproape) antologii din scrierile pomenite, de pînă la *Zenobia*, scriitorul precizează că trecerea de la poezie (înţeleasă – suprarealist – ca mod de viaţă) la proză nu este „un biet aspect literar" legat de „ciudata nevoie de a scrie". Proza ar fi, pentru Gellu Naum, „o diluare fecundă" care se impune în anumite momente „cu necesitate" şi care ţine de misterul şi hazardul celui de-al doilea cuvînt scris, într-un vers sau într-o frază. Textul „către cititor" din 30 decembrie 1969 este el însuşi mai încifrat decît ocultele scrieri din volum, care n-au fost reeditate niciodată în timpul comunismului. Reluarea lor – demnă, în mod sigur, de „raftul întîi" – ar fi un succes de public. Cum a trecut însă *Zenobia* de cenzură este în sine un mister despre care ar fi interesant să ştim mai multe. Considerat a fi o proză poetică şi onirică, în care „iubirea nebună" funcţionează ca un dereglator al simţurilor şi ca o trambulină bine reglată, romanul *Zenobia* a apărut în 1985, cînd a scrie „cu realitatea" era delict politic, dar a „poetiza" vizionar (cu viziuni, adică) în marginea iubirii absolute era pasabil. De altfel, chiar contrapunctul jurnalistic al romanului, de un „humour fou", pleda în această direcţie. Ce nu le-ar fi trecut prin cap niciodată cenzorilor de ieri sau scepticilor de azi era faptul că Gellu Naum scria „cu realitatea" şi că recuperarea sensului denotativ din romanul *Zenobia* ar putea lipsi literatura română de un minunat roman de dragoste pentru a-i reda, în schimb, unul dintre marile romane ezoterice.

Calea Şearpelui şi *Zenobia* pot fi citite în oglindă, sau una în prelungirea (simultană, pe orizontală) a celeilalte. În roman, la fel ca în poezie (dar sub o altă formă, care recuperează realul la modul mai uşor transmisibil) se povestesc (nici nu contează dacă naratorul se numeşte Naum, Constantinescu sau Laurenţiu) pendulările între două lumi ale unei fiinţe duble, surprinse în diferite „stări intermediare", „între cercuri, pe margini, în gol". Se transmit, aşa-zicînd, doar aceste stări dintre cercurile spre care se merge şi recuzita minimală (obiecte mediumnice, semne, spaţii favorabile) a „transpunerii în stare". O reconstituire biografică ar putea preciza o serie de amănunte ce par a ţine de cea mai curată invenţie poetică. Ca în romanele şi jurnalele oculte ale lui Strindberg, ca în *Cartea de vise* a lui Swedenborg, ca în *Golem* sau *Faţa verde*, „romanele" lui Meyrink, în *Zenobia* ni se povesteşte o iluminare. Este o trecere în „partea cealaltă", pentru care mai importantă decît „situaţia lumei" e „situaţia dragostei". Asemeni „Transparenţilor" bretonieni (Dragoş, bătrînul primit în custodie, e unul dintre aceşti eterni disponibili în faţa misterului), fiinţele din cartea lui Gellu Naum aparţin mai multor regnuri: viii, morţii amestecaţi printre aceştia, uneori cu nume identice, favorabilii, nefavorabilii, vizitatorii, spiritele întrezărite „la lumina mîinilor", EL – „de trei ori fratele meu blînd", personajele care populează „spaţiile necesare" – domnul Sima (vizitatorul din mlaştini), doamna Gerda („Gherda" din vremea coridorului), Maria (pictoriţa „favorabilă", ce picta insuporabile clăi de fîn), domnul Sima (din perioada scîndurii), Spiritul-femeie ce i se înfăţişează scriitorului în faţa unei cabane de munte. Esenţiali sînt, printre aceste fiinţe-(reale)-semne, cei doi: Gellu (Naum) şi Lygia (Zenobia), pe umerii cărora stă situaţia dragostei în lume, „dragostea dezesperantă a elementelor contrarii".

Ar fi meritat, precum puţine lucruri azi, s-o vedeţi vinerea trecută pe ultima Nadja povestind timid despre „puterea dragostei", la Lăptăria lui Enache. Şi pe Gellu Naum, tînăr, răspunzîndu-i din fotografie: „Dacă exişti cum singură tu ştii să exişti, nu era poate foarte necesar ca această carte să existe".

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Doamna şi vagabondul

Ruxandra Garofeanu este o realizatoare de televiziune destul de cunoscută. Aurel Cojan este aproape necunoscut. Adevărul e că Aurel Cojan este un pictor foarte mare, un om cu mintea extrem de ascuţită la cei 89 de ani pe care-i are, un personaj de-a dreptul fascinant, şi necunoscut doar pentru că trăieşte de o bună bucată de vreme la Paris şi e un tip rebel care nu se dă în vînt să iasă în faţă sau să i se organizeze expoziţii. Iar Ruxandra Garofeanu – o doamnă respectabilă, realizatoare de televiziune, care, ca orice realizator, ar fi trebuit şi să organizeze din umbră punerea în scenă dedicată personajului despre care face emisiunea. Dar toate acestea sînt, desigur, chestiuni de detaliu.

Ca telespectator, însă, eu îmi ghidez receptarea după astfel de nimicuri. Şi, în faţa spectacolului extraordinar oferit de o personalitate cum e Aurel Cojan, prefer să nu ştiu ce gîndeşte şi cum este doamna respectabilă care-i ia interviul. Mă deranjează cînd, de exemplu, ea îi taie vorba interlocutorului său ca să-i spună (şi să ne spună, implicit, nouă) cît de rău a făcut comunismul şi cît de mult a suferit ea, personal, de pe urma lui. Că a fost rău comunismul ştim şi noi şi dacă Ruxandra Garofeanu ţinea cu orice preţ să-i comunice acest lucru lui Aurel Cojan nu înţeleg de ce nu şi-a scos intervenţia ei la montaj. Cît despre suferinţa dumneaei – cu tot respectul faţă de orice suferinţă umană, chiar nu mă interesează acest lucru; o să mă intereseze, eventual, cînd o să văd o emisiune dedicată personalităţii dumisale sau cînd o să-i citesc cartea de memorii. Cu atît mai tare am fost deranjat, cu cît omul pe care l-a întrerupt spunea ceva chiar interesant, făcea o mărturisire mai puţin obişnuită (vorbea despre fascinaţia pe care a exercitat-o comunismul asupra lui şi cum, atunci cînd Basarabia a fost anexată de sovietici, el a vrut să fugă acolo).

Trăgînd linie şi adunînd, emisiunea dedicată lui Aurel Cojan şi realizată de Ruxandra Garofeanu (transmisă pe 12 februarie la TVR Cultural) a fost una foarte interesantă. În plus, bine construită: exista un anumit contrapunct între interviul propriu-zis şi inserturile cu opiniile altor pictori despre Aurel Cojan (extraordinar cel cu Ion Nicodim, acuzîndu-l cu suficienţă pe Cojan că nu a pictat niciodată la comandă şi că a făcut tot timpul numai ce a vrut...). În mod cert, Ruxandra Garofeanu îşi cunoaşte meseria. Dar, totodată, emisiunea a fost şi foarte enervantă şi asta din cauza obsesiei realizatoarei de a ocupa prim-planul. Stilul acesta autoritar şi auto-entuziast al Ruxandrei Garofeanu îi poate juca şi feste profesionalismului ei cert. Nu cred că este OK din punct de vedere profesional ca, doar pentru că vrei să te auzi tot timpul, să încerci să capeţi un ascendent asupra interlocutorului, să iei un ton inchizitorial şi să-l tragi de urechi; i-a reproşat de atîtea ori că a fost un cheltuitor, încît bietul om a simţit la un moment dat nevoia să se apere: „Da, dar ce-i cu asta? N-am fost un criminal. Au fost banii mei..." ...Sau enorma gafă din ultima întrebare: „V-aţi gîndit să reveniţi în România? Trebuie totuşi să mori acasă." Adică „eşti bătrîn, tataie, te caută moartea pe-acasă şi tu umbli pe la Paris..." Tataia, în schimb, un bătrînel simpatic cu barbă albă, ochi vii şi minte ascuţită precum spuneam, a ştiut să salveze situaţia, aşa cum a salvat şi emisiunea.

▲

PREMIUL "DON QUIJOTE"
- concurs de traducere -

Instituto Cervantes
Bucarest

Institutul Cervantes din Bucureşti
organizează prima ediţie a concursului de traducere din limba spaniolă în limba română adresat tinerilor pînă în 35 de ani.
Textele propuse (însumînd 16 pagini) aparţin scriitorilor spanioli: Francisco Ayala (El camino de nuestra vida) şi Ramón Gómez de la Serna (El hombre perdido) şi pot fi procurate începînd cu data de 10.02.2003 de la sediul Institutului Cervantes (Str. Marin Serghiescu nr. 12, tel. 230.13.54; 230.17.81, cenbuc@cervantes.es) sau de pe site-ul acestuia (http://bucarest.cervantes.es)

Traducerile semnate cu pseudonim se vor trimite pînă în 31 martie 2003.
Datele personale, în plic închis, sigilat de către expeditor, se vor ataşa traducerii.
Celei mai bune traduceri, selecţionată de un juriu format din personalităţi ale vieţii culturale româneşti, i se va acorda, în data de 23 aprilie, Ziua Mondială a Cărţii - Ziua lui Cervantes, Premiul Don Quijote (dotat cu suma de 300 de euro). Traducerea va fi publicată în revista România Literară.

Parteneri Media: Adevărul Literar şi Artistic, Apostrof, Dilema, Evenimentul Zilei, Observator Cultural, România literară, Ziarul de Duminică.

Dilema vă recomandă

● Sanda Cordoş, *Literatura între revoluţie şi reacţiune. Problema crizei în literatura română şi rusă în secolul 20* (ediţia a II-a, adăugită, „Biblioteca Apostrof" – Cluj-Napoca). În sfîrşit, un studiu temeinic, dens informat, obsedat de nuanţele înţelegerii într-o problemă a problemelor: supunerea, sau nu, a scriitorilor la legile „realismului socialist" în Uniunea Sovietică şi România. Este – după ştiinţa mea – pentru prima oară cînd se cercetează cu atîta tenacitate şi competenţă o asemenea legătură, ignorată îndeobşte de analizele istoricilor noştri literari, prea convinşi de populismul acelui „ca la noi la nimenea"... (Radu Cosaşu)

● Din 20 februarie, la „Elvira Popescu", cîteva din filmele premiate în ultimii 30 de ani la festivalurile de la Cannes şi Berlin; nu trebuie ratat *Bloody Sunday* (P. Greengrass, Ursul de Aur 2002) – presupunînd că aţi văzut deja *La maman et la putain* (J. Eustache, 1973), *Chronique des années de braise* (M. Lakhdar-Hamina, 1975), *Căsătoria Mariei Braun* (R.W. Fassbinder, 1979), *Boy Meets Girl* şi *Mauvais Sang* (L. Carax, 1984 şi 1987), *Thèrese* (A. Cavalier, 1986), *Totul despre mama mea* (Almodovar, 1999), *Intimacy* (P. Chéreau, 2000), *In the Mood for Love* (W. Kar-wai, 2000), *Dancer in the Dark* (L. von Trier, 2000) sau *8 femei* (F. Ozon, 2002)... (Alex. Leo Şerban)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

O prezentare

Aflu, cu interes, că succesul – şi desăvîrşirea personală – se învaţă la cursuri. Nu din cele convenţionale, ci scurte, de trei zile: se numesc educaţie nonlineară şi necuantificabilă. Ceea ce înveţi la şcoală uiţi, cu timpul; acest fel de educaţie este ca mersul pe bicicletă – nu se uită niciodată. La cursuri nu trebuie să scrii nimic: totul se lipeşte de tine altfel, şi te pătrunde în straturile cele mai profunde. Toate astea le aflăm de la doamna însărcinată cu astfel de prezentări, unde nu are acces oricine: puţinii aleşi sînt recomandaţi de una din persoanele care au făcut cursul în prealabil. Mă nimeresc şi eu tot aşa, precizîndu-mi-se explicit că mă aflu acolo ca persoană particulară, pentru posibila mea desăvîrşire personală, şi nu ca reprezentant al presei şi, ca atare, nu pot da nume. O prezentare ţine două ore, în care, practic, eşti convins să faci următorul curs, de trei zile, care costă destul. Prezentarea este foarte persuasivă şi categorică, aducîndu-mi aminte de şedinţele de informare politică din facultate. Dacă nu răspunzi, nu manifeşti *feed-back*, în termeni mai adecvaţi, eşti dubios şi *outsider*. Afli că viitoarele cursuri te vor ajuta, în mod miraculos, să scapi de orice problemă şi să-ţi îndeplineşti orice dorinţă. Cel puţin aşa reiese dacă iei de bun ce spune doamna care prezintă: disperată şi pierdută prin lume, aproape de vîrsta limită (30 de ani), nu-şi mai găsea un soţ şi nu putea pune pe picioare un *business*. La 7 ani, visase un soţ à la Gregory Peck, nu mai ştiu toate caracteristicile, dar sigur lat în umeri, şi un *business* personal. La 28, era încă singură, fără soţ şi lucrînd pentru alţii, şi-şi tot cobora, depresiv, standardele: ar fi acceptat, bucuroasă, şi un burtos chelios cu doi copii. La cîteva luni după participarea la cursurile în cauză, toate visele i s-au împlinit: bărbatul visat a sosit, chiar pe un vapor, şi a pus pe picioare un *business* despre care au scris toate ziarele. Cel mai mult mi-a plăcut partea în care doamna în cauză, cu accent româno-american, ne-a explicat cum i se contraziceau în minte vocile interioare: una îi spunea că ar fi minunat să aibă o familie şi o afacere în timp ce alta îi şoptea că vorbitorul e un escroc şi cere un preţ prea mare pentru aşa ceva. Evident, concluzia a fost una cu care Jiminy Cricket al lui Pinocchio n-ar fi fost de acord: lucrurile dorite sînt nepreţuite şi esenţiale, aşa că nu contează banii pe care îi plăteşti ca să le obţii... Alte două invitate ne-au povestit ce au realizat ele în urma conferinţei: una dintre ele a avut, abia atunci, curajul să le spună părinţilor ei că iubeşte; cealaltă a reuşit să conducă, în viaţa profesională, un număr de trei ori mai mare de oameni ca pînă atunci, cu succes. La sfîrşit, am fost invitaţi să ne evaluăm viaţa în termeni de costuri şi răsplăţi. Indiferent ce problemă aveai, te costa eficienţa. Răsplata era, în schimb, comoditatea; dar şi complacerea în postura de victimă. Viaţa ca bilanţ contabil mi-a mirosit, deja, prea puternic orwellian, a antiutopie. M-am simţit manipulată, cum nu mă simţisem nici măcar pe vremea odiosului răposat (pentru că fusesem învăţată să fac distincţiile între realitate şi aparenţă). Măcar cei de la Avon, sau Amway vindeau produse. Aici se aruncau, prea îndrăzneţ, la afecte şi idealuri. În condiţiile date, mi-am dat din nou seama că nu voi fi niciodată un om de succes, cu studii în regulă.

▲

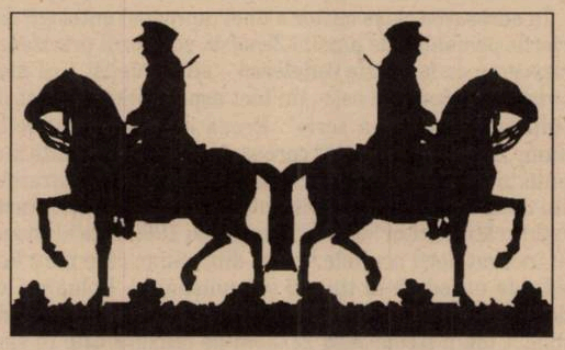

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

„Mă, ce m-am distrat!“

M-a bătut norocul şi am prins, nu ştiu exact pe unde, dar precis într-o duminică, la o antologie a humorului, primul episod din „Tanţa şi Costel“-ul de pe vremuri, ăl mai bun, ăla cînd, în gară la Babadag, el aşteaptă trenul de Medgidia, ea trenul de Lehliu, că aşa-i în viaţă. Din o sută de grame vorbe, opt „mici“ („maiestre, vezi cum îi faci, că altfel ţi-i dau la remaiat“), două halbe şi un ţap, cei doi ajung să-şi spună „tu“ şi să pună la cale o nuntă, fixînd şi meniul festivităţii, şi invitaţii – numai ai ei, căci el e orfan –, comunitatea de gînd şi simţire stabilindu-se firesc pe baza meseriilor consonante, el la ORACA, ea la Alimentara. Lovitura finală, clipa cînd ea pleacă şi el îşi dă seama că n-a întrebat-o cum o cheamă (deşi ajunsese să-i explice că pentru nuntă e obligatorie o analiză Wassermann, căci „în ultimă instanţă, Wassermann-ul e esenţa!“), momentul acela e „curat criminal“ şi la '83, şi la '93, şi în 2003. Bucata rezistă bine. Rapiditatea cu care se cade în vidul sufletesc prin aglomerarea stereotipiilor de limbaj, născute dintr-o sănătoasă tîmpire a minţii, dă încă vertij, ba chiar ne fixează în timp: prostia de azi nu e de ieri, de alaltăieri, din tranziţie, ci vine de hăt departe, nu e cazul să disperăm...

Băieşu – unul din cei mai îndreptăţiţi colaboratori la un etern şi fascinant „Dictionnaire roumain de la bêtise*“ – lucrează, aude, inventează într-o mecanică evident maziliană. Proştii lui nu sînt atît de elaboraţi artistic, „psihic şi fizic, Gogule“, dar au o violenţă a mitocăniei, o nesimţire la aparenţe, o nerušinare a esenţei care, cu toatele, îi fac să funcţioneze, etic şi estetic, la zi şi de-a pururi. Pe urmă sînt aceşti doi monştri ai populismului sentimental, Cotescu şi Coca Andronescu, care găsesc accente de asemenea „criminale“ pentru fiecare vorbuliţă, gest şi gestaţie a observaţiei. Tanţa posedă şarmul degeţelelor cu care îşi mîngîie delicat colţul buzelor înainte de emiterea unei viguroase platitudini de care e întru totul mulţumită; ea se lansează, suavă, în arii de bravă coloratură ca aceea a „peisajului – preferabil – oricînd – oricărei lecturi“ sau a „consimţămîntului – părintesc – din principiu“; nu mai discut frăgezimea clarului ei de ochi şi de femeie atentă la graba cu care „întreaga localitate“ îi imită modelele de rochie.

Deşi în duminica aceea m-au frapat jocul scobitorii lui între dinţi, rolul scobitorii tenace şi iramplasabile în pauza dintre două frămîntări ale ideii şi şezutului pe scaun, eu rămîn un entuziast al „mă!“-urilor şi „ce“-urilor lui Cotescu, acele căderi din piscurile unei interjecţii în fleoşcul existenţei, acele ruperi inspirate de un Caragiu, dar experimentate ca nimeni altul de Costel. Acest „mă!“ bine apăsat ca o marcă pe scrisoare – cu melodiile sale: „mă, ce m-am distrat!“, „mă, ce căldură!“, „mă, ce chef am!“, „mă, ce cîrnăciori!“, „mă, ce caracter!“, „mă, ce complex sînt!“ – merită mai mult decît un zîmbet pasager.

Primul aspect al inflexiunii este răstirea din rostire. Invocarea e brutală, aspră, fără rugă. Răstirea vine din senin şi din exasperare românească. Achizitor de taurine, omul are obscura conştiinţă a unui cotidian mohorît şi plat. „Mă!“-ul acesta e un curent spontan de înălţare peste taurine, cornute şi animalic, căutînd excitat o cale de acces spre o minune necunoscută. Răstirea conţine o somaţie – o somaţie a întregii fiinţe, o somaţie furioasă şi grozavă, de unde pauza dintre „mă!“ şi ce urmează. Însuşi cotidianul e somat să stea pe loc, să nu mai curgă, să încremenească smirnă, ca la o comandă supremă. În pauza care se cască între „mă!“ şi ce apare la orizont, omul se încrîncenează ca să găsească acea minune capabilă să-l ridice peste „panta rei“. Secunda aceea e pe chipul lui Cotescu grozavă. El e gata să muşte. Într-o maximă încordare, într-o bătaie de aripi, îl auzi urcînd pe un pisc de unde ar putea îmbrăţişa universul care, cum scrie în toate abecedarele inculturii lui, trebuie să te uimească.

Aspectul cel mai dramatic al „mă!“-ului lui Cotescu este presimţirea candorii şi uimirii care, dracu' să le ia, nici nu vin şi nici nu apar cît de cît. El se răsteşte la ele – ca om ce ştie, de la ORACA, cum se discută cu o vită – şi ele rămîn ascunse undeva, într-o prăpastie, poate într-o vale, poate pe un deal, oricum în acest spaţiu mioritic. Somaţia e pe un crescendo pentru ca a doua parte a inflexiunii verbale să fie o precipitare în etern, în abis, în neant, mă rog, undeva unde tot omul speră să existe ceva imaculat şi măreţ. În rostogolirea lui, el nu descoperă decît tot elementele cotidianului său – stocurile de neologisme nedigerate – care în contact cu concretul inventarelor şi listelor de bucate dau acea fulgerătoare enormitate de-i mai zice haz şi care transformă totul, că de aia hazul e şi dramă, într-un pustiu de gînd şi de simţire. „Mă, ce m-am distrat!“ – rar răcnet, pe deal, pe vale, printre mioare, care să sune mai plin, condensînd un gol mai schimonosit şi mai împăcat. În armonia lui perversă, i-aş da drept de cetate printre micile noastre sărbători orale întemeiate cu „ţal!“, „monşer!“ şi „aş!“.

* Mă, ce dicţionar am da lumii întregi!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ce-am vrut să mă fac cînd am devenit mare

Reacţia mea cînd nu am bani e să vreau să mă fac cineva. Dar să nu am deloc bani şi nici să nu mai pot să împrumut de la alţii, fiindcă am împrumutat deja sau nu le-am dat înapoi la timp. Un fel de drum fără răspîntii, fără drumuri mici. Să nu am bani de benzină, să nu am bani de-o pîine. Şi nici să nu se întrevadă vreun salariu prin apropiere sau vreo primă, cine ar putea să muncească pentru o primă cu stomacul gol... a, ba nu, ar putea, cum spun discuţiile ieftine: „Bă, cei veniţi de la ţară au tenacitatea asta, uite ăla, a ajuns la Berna pe un domeniu puţin explorat.“ Da, sînt de la ţară numai în cîrnatul de Crăciun, unsuros, gătit în ulei Bunica, al tatălui meu. Altfel, mă apucă năbădăile şi vreau să fiu cineva. Într-o astfel de criză am crezut că pot să scriu reclame. Şi acum cred că o pot face. Dar angajarea mea a dus la rateuri fără sfîrşit. Am vrut să mă fac vînzător de ziare la geamul maşinilor. N-am reuşit să mă trezesc niciodată dimineaţa. Am vrut să mă fac taximetrist. Moţoc are dreptate: „La cît de ghinionist eşti cu maşina...“. Avea dreptate amicul. Am vrut să mă fac PR la vreo crîşmă. Am fost la una şi îmi dădea vreo două sute de dolari. Buni bani, cînd n-ai deloc. Bun... adevărul e că am văzut-o şi pe tipa căreia trebuia să-i fiu subaltern. Tînără, vitală, dar cu o faţă descompusă de nesomn. Am sunat-o săptămîna trecută, aveam să-i spun ceva despre nu ştiu ce activitate anulată. N-am întrebat-o ce face. Am întrebat-o dacă a dormit. Şi ideea mea că pot dormi ziua s-a dus dracului: „am pisica în călduri şi nu am dormit“. Altă dată am vrut să mă îngrop într-un birou de presă. Să zac şi să emit diverse comunicate de presă. Habar n-am de ce şi asta a început să-mi pută. De ce? Am stat vreo trei sferturi de oră într-un birou. Foiala aia în care trebuia să te faci util. Erau tipe tinere care-mi făceau impresia că lucrau de probă. Păreau amabile de probă, mergeau la bufet de probă, îţi aduceau cafea de probă. A, cel mai tare a fost cînd, prin '85, înainte de facultate, am vrut să mă angajez la „Granitul“. După un anunţ în ziar. Am mers pe jos, de frică să nu ratez clădirea, şi am mers vreo zece kilometri, de la Piaţa Iancului la capătul Pantelimonului, cam pe unde se iese din Bucureşti, spre Constanţa. Am dat tîrcoale clădirii, doar-doar n-oi greşi. N-am intrat. Fiindcă credeam că voi avea un viitor mai bun. Vai, ce previziune. Doar că nu m-am făcut nimic din ceea ce mi-am dorit la criză financiară. Uite, acum vreau să fac un master în *business* şi să mă angajez pe Wall Street. Am însă aproape 40 de ani.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Supra/veghere

Supravegherea este o privire de sus, care controlează cîmpul vizibilităţii. Această extragere din rîndul privirilor care, încrucişîndu-se, susţin evenimenţial locul public, aşadar această extragere din cîmpul orizontal de vizibilitate reciprocă între umani este semnul dintîi al instituirii unei relaţii univoce. Cel ce priveşte împrejur dintre semeni nu are perspectiva de ansamblu pe care o oferă supra-vegherea. În a privi şi a se lăsa privit, el nu este diferit de semenii săi. Chiar spaţiul privat pe care şi-l poate privi este o formă de a controla doar propria vizibilitate: îngădui sau nu celorlalţi să mă privească. Cel ce priveşte de sus însă (ori dintr-o altă poziţie privilegiată, cum este cazul panoptikon-ului lui Bentham), controlînd vizibilitatea celorlalţi faţă de punctul său de vedere privilegiat, vede ansamblul dar pierde din vedere detaliul, indivizii-privire. A avea posibilitatea de a supraveghea (a vedea ansamblul, cu sau fără a fi văzut) este garanţia, pentru Foucault, că pedepsirea este eficientă. Înspaţierea inegalităţii pe care o generează vegherea de sus o transformă pe aceasta în mijloc de instituire şi menţinere a ierarhiei sociale, a controlului, a dominaţiei – într-un cuvînt în putere.

Supraveghere vrea să mai spună de asemenea şi exces de veghere, sens care se adaugă celui anterior, dătător de putere. Lumina permanent aprinsă din Kremlin-ul stalinist era semnul unui astfel de exces de veghe, al supra-vegherii pe care puterea o exercita asupra spaţiului public: indivizii dorm, suspendînd veghea asupra propriei fiinţe, în vreme ce puterea nu: veghea ei asupra celorlalţi este neîntreruptă şi ubicuă. Privirea de sus este implicită în proiectul de oraş-stat al lui Deleuze şi Guattari, al cărui centru de putere este situat, aşa cum sugerează numele, central dar, totodată, deasupra, îngăduind supravegherea restului teritoriului urban şi, probabil, periurban. Acesta este supravegheat de asemenea şi de pe limită, de vreme ce intrarea în oraş este sever reglementată de cartela de acces (şi, subînţelegem, de reglementările care dau acces la ea).

Arhitectura modernă a produs însă şi forme aberante de relaţie de vizibilitate între centru şi restul oraşului. Oraşele lui Lucio Costa şi Oscar Niemeyer (Brasilia), respectiv cel al lui Le Corbusier (Chandigarh) au propus un centru exterior. Dacă analogiile dintre corpul vertebratelor şi oraş ar putea fi susţinute şi în ceea ce priveşte forma planimetrică, atunci poate că oraşele respective ar fi putut funcţiona cu „sistemul nervos central" al edificiilor administraţiei statului ale căror capitale sînt respectivele „cetăţi" moderne, plasat, ca şi capul vieţuitoarelor, la una dintre extremităţile corpului. Oraşul supravieţuieşte însă doar atunci cînd „capul" şi „buricul" său coincid ca amplasament în „carnea" urbană. Există cazuri în care palatul este situat excentric faţă de oraş, dar în interiorul aceloraşi limite oricum. Lucrul cu vizibilităţile reciproce face pentru Foucault diferenţa dintre societatea antică şi cea modernă: „societatea noastră nu este una a spectacolului, ci una a supravegherii (...) Nu ne aflăm nici în gradene şi nici pe scenă, ci în maşina panoptică, investiţi de efectele ei de putere, pe care le retransmitem, la rîndul nostru, nefiind noi înşine decît o rotiţă." (1997, 304).

Ce pare să omită însă Foucault este că între teatrul cu gradene şi panoptikon diferenţa nu este atît una arhitecturală („a face accesibil unei mulţimi de oameni contactul cu un număr mic de obiecte": aceasta era problema la care răspundea arhitectura templelor, a teatrelor şi a circurilor"; 303), ci mai degrabă una de potenţare diferită a vizibilităţilor. În cazul primului, publicul este în penumbră şi inspectează pe cel/cei de pe scenă. Nu trebuie să schimbăm arhitectura, ci doar orientarea surselor de lumină (scena întunecată, gradenele iluminate intens) pentru a transforma un teatru într-un panoptikon. Şi, după aceeaşi logică, de ce este supravegherea mulţimii din altarul sustras privirii în biserica ortodoxă ori din amvonul predicii catolice mai puţin o acţiune panoptică decît supravegherea deţinuţilor?

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Despre frumuseţea *Naşului*

Pe la mijlocul filmului (Prima TV) vine un moment, ca un suspin prelung de uşurare, cînd Michael (Al Pacino) se refugiază în Sicilia, unde o cunoaşte pe Apollonia (Simonetta Stefanelli) şi se plimbă împreună pe o potecă, în timp ce tema muzicală a lui Nino Rota capătă un nou patos (parcă şi-ar deschide aripile, parcă şi muzica s-ar întoarce acasă) şi totul e liniştitor – arată la fel cum arăta în urmă cu o sută de ani şi mai că te-aştepţi ca pe aceeaşi potecă, ducîndu-se la vînătoare, să apară Don Fabrizio, Prinţ de Salina, zis şi „Ghepardul". Michael Corleone a plecat din New York, fumul bătăliilor sale s-a împrăştiat şi tabloul sicilian ar fi idilic, dacă n-ar exista anumite detalii – listele cu morţi, amintind că bărbaţii din partea locului au mania de a muri tineri, în diverse vendete – şi dacă idila însăşi nu s-ar transforma, după cîteva secunde, într-un gag: pe potecă, mergînd în urma celor doi tineri, apare un cîrd de babe (vesele, în pofida penajului negru), păzind făptura preţioasă şi neprihănită a fetei, iar în urma babelor apare un cuplu de bodiguarzi (vigilenţi, în pofida mersului leneş), păzind făptura preţioasă şi păcătoasă a băiatului. Te uiţi la procesiunea aceea comică – o întreagă cultură prinsă într-un gag – şi îţi spui: de-aici a început totul. Sîntem imediat după război, Sicilia e plină de soldaţi americani şi gărzile de corp ale lui Michael se ţin după soldaţi, strigînd: „Ia-mă-n America! Clark Gable! Rita Hayworth!" – numele hollywoodiene desprinzîndu-se de pe buzele lor ca un fel de „sesam, deschide-te".

Naşul, partea a II-a începe cu sosirea lui Vito Corleone în America, în 1901, după ce familia sa a fost ucisă. Vaporul cu imigranţi trece încetişor pe lîngă Statuia Libertăţii: o imagine de la facerea lumii. Ar fi, pur şi simplu, un moment înălţător – copilul de nouă ani fugind de zeii vendetei, ca mulţi alţi europeni care au mizat pe faptul că Atlanticul e mare şi violenţa nu se va putea ţine după ei pînă în America –, dacă reverberaţiile sale n-ar fi atît de zdrobitoare: aşa cum alţi copii ştiu tabla înmulţirii, Vito ştie legile violenţei; aceasta e cultura lui – matematica, geografia, citirea şi scrierea violenţei; a luat cu el, peste Atlantic, lucrul de care fugea. Odată cu facerea lumii începe corupţia. Îndată ce copiii lui Vito se vor naşte, el va începe să-i strice. Există o lege universală, căreia poetul englez Philip Larkin i-a dat această formulare diafană: *„They fuck you up, your mum and dad"*. Dacă Larkin ar fi frecventat familia Corleone, poate că exprimarea sa n-ar mai fi fost atît de politicoasă.

Nu sînt convins că Al Pacino a fost vreodată tînăr, dar primele secvenţe din *Naşul* – faimoasa nuntă – îţi oferă şansa rară de a-l vedea proaspăt şi relaxat: un băiat care întîmplător s-a născut într-o familie de mafioţi, dar ştie că el e altfel – un băiat de treabă. Ştim că se înşeală. Nu trece mult timp şi Michael ajunge în toaleta unui restaurant, cu o armă în mînă. Cînd va ieşi din toaletă, va împuşca doi oameni. Trage de timp, trage apa şi gestul său se încarcă. Un om într-o toaletă, trăgînd apa după viaţa sa. Din momentul acela şi pînă la sfîrşitul *Părţii a II-a (Partea a III-a* e neglijabilă), interpretarea lui Pacino este studiul unei morţi lente. Cel care l-a condamnat este, desigur, tatăl său Vito, jucat de Marlon Brando (în prima serie) şi de Robert De Niro (în a doua), ale căror interpretări se contopesc în portretul unui om care a vrut să fie rege. Vito se comportă ca un senior (în vocea sa intră gentileţea studiată a celui ce se ştie atotputernic, ca şi cum toate dezastrele naturale s-ar afla la ordinele lui), dar e neputincios: n-a ajuns să controleze violenţa, a rămas unul dintre agenţii ei, împrăştiind-o în cetate şi în propria casă. În mod ironic, Vito e singurul care are parte de o moarte frumoasă, în timp ce se joacă în grădină cu nepotul său şi arată ca un bătrîn bun; dar nu e bun, e doar suficient de bătrîn ca să redevină copil înainte de a muri. Dintre fiii lui, unul (James Caan) a murit ca un taur furios, altul (Pacino) e un rege zombi, iar cel de-al treilea (John Cazale), va muri la postul pe care nu l-a părăsit niciodată – postul de ruşine a familiei –, nu înainte de a-şi duce nepotul la o partidă de pescuit, foarte frumoasă şi tristă: e singurul moment cînd se simte în largul său, devenind, pentru scurt timp, omul normal care putea să fie, dacă familia lui ar fi fost normală, dacă tatăl său n-ar fi adus violenţa după el în America, în bagajul său de imigrant, dacă facerea lumii ar fi vreodată altceva decît începutul corupţiei.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Eterna Franţă

La ora cînd scriu, agenţiile de ştiri comentează demonstraţiile împotriva războiului din Irak, iar analiştii examinează şansele unui acord franco-american, rănite de un prea nervos schimb de replici. La ora cînd veţi citi aceste rînduri, s-ar putea fie ca dl Blix să-şi fi reluat cercetările, fie ca Saddam să-şi fi luat tălpăşiţa, fie ca Americii să i se fi făcut lehamite de el. Greu de crezut! Scenarii ar mai fi, cel mai grav rămîne acela al confruntării armate. Războiul este un lucru teribil, dar, vai, uneori rămîne ultima soluţie împotriva unor atrocităţi şi mai mari. Argumentele anti-Saddam sînt ştiute – masacrarea kurzilor din nord şi a arabilor şiiţi de la gurile Tigrului şi Eufratului, armele de distrugere în masă, finanţarea teroriştilor. Argumentele pacifiştilor (informaţi sau nu) sînt incomplete. Adrian Severin vorbea, de pildă, despre catastrofa socială ce ar urma prăbuşirii guvernului de la Bagdad. Exemplele Serbiei sau Afganistanului nu-i confirmă temerile, ca să nu mai vorbesc de renaşterea postbelică a Japoniei, guvernată de generalul MacArthur, care i-a rescris şi constituţia. Mai mult (ştiu că sună cinic), tolerarea acestui regim agresiv este mai păguboasă chiar decît un război. În primul rînd pentru irakieni. Propaganda a populat străzile cu milioane de voluntari mustăcioşi care bat pas de defilare privindu-şi şeful cu ochi umezi. Experienţa „Furtunii din Deşert", cînd vitejii s-au predat cu sutele de mii, spune însă multe despre spiritul lor de sacrificiu. Grăitoare sînt şi revoltele izbucnite în nordul şi sudul ţării. Saddam le-a înecat ieri în sînge, iar azi, manifestanţii vor parcă să condamne Irakul la repetarea acestor episoade sinistre. Poate fără să-şi dea seama.

Dar să nu ne îmbătăm cu apă rece. Aşa cum există irakieni care nu mai vor dictatura socialismului Baath, există şi din aceia pentru care libertatea este cedarea definitivă în faţa Satanei. Un război poate elimina un regim sau poate reconfigura un stat, dar nu poate eradica terorismul peste noapte. Îi retează, pentru început, o parte din rădăcinile financiare. Reţelele subterane şi retorica jihadului vor mai rezista anaerob un timp. În lumea musulmană esenţa agresivităţii anti-occidentale şi anti-americane este adîncă şi aproape la fel de răspîndită ca mustaţa. Ţine mult de fanatism şi doar circumstanţial de sărăcie. În fond, Bin Laden nu umblă cu ciorapii cîrpiţi, iar Khomeini nu era critic literar. Avioanele-bombă, exploziile din pieţe exprimă incapacitatea culturală de a te înţelege cu lumea. Şi ce începe cu refuz obscurantist şi invidie economică se încheie cu asasinate în masă (decontate în numele profetului).

Soluţiile sînt evident complicate. Cu atît mai mult cînd profesorii au crize de personalitate. În forme rafinate (şi, e drept, de altă natură) frustrările istorice dau în clocot şi la ONU. Explicînd mofturile (sau raţiunile) guvernului său, arogantul ministru francez de Externe a vorbit ca la cafenea: „Franţa e o ţară (mai) veche!". Pricepînd aluzia, Colin Powell i-a explicat că, în privinţa democraţiei, America are totuşi o vechime mai mare. Antipatia Franţei faţă de SUA (şi de lumea anglo-saxonă) nu e nouă, Saddam a oferit doar prilejul unei noi combustii. Încă în 1797, Parisul nu l-a primit pe ambasadorul american pînă cînd nu a obţinut un împrumut de 12 milioane de dolari. În 1944 trupele anglo-americane au eliberat Franţa, dar l-au lăsat pe colonelul Leclerc din Forţele Franceze Libere să conducă intrarea triumfală în Paris. Ajutoarele Planului Marshall au fost acceptate, e drept, dar cu o reticenţă jignită. De Gaulle şi-a plătit apoi „umilinţa" refuzînd intrarea Marii Britanii în Piaţa Comună şi retrăgîndu-şi generalii din comandamentul NATO. Nepoţelul Chirac a refuzat să sprijine intervenţia care a încheiat coşmarul afgan. Unii spun că Franţa nu înţelege jocul în echipă, alţii că Parisul n-a uitat vocaţia dominantă a epocii napoleoniene. Vinerea trecută un ziar newyorkez publica fotografii cu mormintele americanilor căzuţi în Normandia. Titlul? „FRANŢA A UITAT!"

▲

DIN DRAGOSTE DE BANI

Nunta ca afacere nu e o invenţie nouă. Cel puţin ca afacere pentru miri. Relativ nouă e doar implicarea unor firme specializate în organizarea nunţii. În orice caz, pare că pe cît mai bună afacerea, pe atît mai tristă nunta. Iar amestecul rudelor cu posibilităţi diferite, din categorii diferite şi cu diverse grade de educaţie la aceeaşi petrecere, deşi e firesc şi frecvent, continuă să aibă un mare potenţial exploziv. Din această cauză, probabil, nunţile cele mai selecte au multe lucruri în comun cu nunţile din mahala. ***(A. M.)***

Adina POPESCU

„Zece milioane de la naşul mare!“

Cînd mă întîlnesc, întîmplător pe stradă, cu foşti colegi de liceu sau de şcoală generală, foşti vecini cu care mă jucam în spatele blocului, prin gropile din parcare şi aud de cutare că face nuntă sau de cutare care a făcut nuntă astă-vară la Focşani, „de acolo era mireasa“, sau de un altul care ar face nuntă, dar n-are suficienţi bani şi a început să strîngă, căci vrea să cheme vreo sută cincizeci de oameni, am un sentiment de inutilitate, impregnat cu o nostalgie confuză de parcă aş fi pierdut mai demult ceva drag şi nu-mi amintesc exact ce. Nu înţeleg care e cauza acelei stări, poate pentru că nunta mi se pare cea mai inutilă şi cea mai serioasă petrecere, în acelaşi timp.

Acum mai bine de cinci ani, o verişoară îndepărtată, dintr-un mic oraş de provincie s-a măritat devreme, chiar după absolvirea liceului, pentru că a bătut-o maică-sa la cap că băiatul e bun („serios, fără vicii... are o mulţime de relaţii, inclusiv la primărie, vrea să se facă poliţist!“) şi, în fond, „tu nu te gîndeşti acuma că eşti prea tînără, da' dacă-ţi trece vremea, cine crezi că te mai ia pe tine?!“. Fata s-a speriat, mai ales că-şi începuse deja viaţa sexuală cu viitorul poliţist, iar o prietenă îi îndrugase că după acel important moment din viaţa oricărei femei o să pună pe ea cel puţin zece kilograme, apoi s-a uitat în oglindă şi şi-a zis : „N-o să arăt niciodată mai bine ca mireasă decît acuma!“ (ţinea morţiş ca pozele de la nunta ei să fie bune de pus în ramă!) aşa că a consimţit.

Cuscrii s-au cunoscut la un pahar de vişinată şi au stabit cu cît va contribui fiecare familie pentru fericitul eveniment. În privinţa restaurantului s-au pus de acord încă de la început, deoarece era unul singur mai „select“ în tot oraşul, însă au ajuns să se certe cînd s-a pomenit de biserică, căci „popa Tache a botezat-o, el s-o cunune!“, dar „toată lumea ştie că popa Tache o ia destul de tare pe ulei în ultimul timp, că e beat chiar şi în biserică şi încurcă vorbele din scriptură, apoi pretinde o grămadă de bani pentru o slujbuliţă de zece minute...“. Pînă la urmă n-a fost să fie Tache care tocmai îşi rupsese un picior pe cînd săpa grădina, ci părintele Constantin care avea altă meteahnă, lungea slujba la o oră şi ceva şi „numa' slujba o să ocupe juma' de casetă video... băiatului care filmează îi vor trebui două casete, iar pentru două casete de nuntă o să ceară dublu, că aşa i-a cerut şi lu' Aurica, la nunta lu' fi-su!“. S-a vorbit, însă, cu „băiatul cu aparatele“, căci tot el făcea şi poze, să filmeze din slujbă numai momentele esenţiale, adică „inelele, cununa, Isaia dănţuieşte şi naşii...“, apoi toată lumea a fost mulţumită. Naşii trebuiau filmaţi în permanenţă, căci el era fost director de C.A.P., actual fermier cu stare şi, deşi încă nu se ştia cît o să „marce“ la dar, toţi sperau la cît mai mult. „Dacă naşul o să fie om cu obrazu' fin şi o să fie, vi-o jur! o ne să scoatem de două ori şi ceva investiţia!“, a apreciat soacra mică cu o oarecare mîndrie, căci ea făcuse rost de un asemenea naş „bazat“.

Următoarele neînţelegeri au apărut la tipărirea invitaţiilor, pe hîrtie lucioasă, cu trandafiraşi aurii, căci s-a constatat că au ieşit prea multe, iar socrul mare nu înţelegea de ce mireasa trebuia să-şi invite toată clasa cu care absolvise la „teoretic“: „Ăia-s toţi nişte neica nimeni... n-o să aibă nici măcar cu ce să-şi plătească tacîmu'!“. Mireasa, care avea alte probleme cu rochia unei verişoare pe care trebuia să şi-o ajusteze pentru că nu-i plăcea cum îi vine pe talie şi plîngea de dimineaţă pînă seara că o dată se mărită şi atunci trebuie să poarte rochia alteia, a fost destul de repede de acord, la rugăminţile părinţilor, să renunţe la măcar un sfert din clasă, mai exact la băieţii care o plăcuseră în liceu, iar ea nu vroia ca ei s-o vadă în rochia de împrumut.

Totul a mers bine pînă cu cîteva zile înainte de nuntă cînd mama miresei a aflat că sosiseră invitaţii surpriză ai celeilalte familii despre care socrii nici măcar nu pomeniseră vreodată: nişte rude sărace de la ţară, bunici, unchi, mătuşi, cu buzunarele goale, dar cu cîte o gîscă, o găină şi nişte mileuri prin paporniţe, drept daruri pentru miri. Soacra mică s-a înfuriat cumplit şi a jurat că nu-i primeşte în restaurant: „La biserică sînt liberi să stea, că nu-i biserica mea, poa' să vie oricine... da' la restaurant?! Am ales cel mai de lux restaurant, plătim aproape un milion tacîmu' şi vin ţăranii ăia să-l transforme în cămin cultural?! Ce să fac eu cu sarmalele lor, cînd deja erau trecute în meniu? Aşa ceva nu se poate...“. Cu greu s-a ajuns la un compromis: mama mirelui, care mai întîi a încercat cu binişorul să-şi împace cuscra: „Lasă-i, dragă, şi pe ei săracii că toţi au venit cu drag ca să-l vadă pe Dragoş al meu însurat!“, dar a văzut că nu-i merge, i-a convins pe bucătari să accepte oalele cu sarmale şi cei cîţiva litri de ţuică „din afară“ şi să mai scadă la meniu, apoi i-a promis cuscrei că o să ia mileurile şi o să le ducă la o cumătră care are pensiune turistică, „să le vîndă la străini şi să scoată bani pe ele, iar banii o să-ţi parvină dumitale!“.

A sosit şi ziua nunţii şi au mai fost ceva probleme cu invitaţii de prin alte părţi care trebuiau cazaţi, unii pe saltele pneumatice sau pe canapele improvizate în bucătării, alţii la pensiunea turistică a cumetrei, la jumătate de preţ, pe banii lor. Mireasa rămăsese tot neconsolată din cauza rochiei şi chiar în dimineaţa nunţii a mai păţit un pocinog: îi scăpase coafeza prea multă soluţie de permanent în păr, aşa că acum îi stătea ca o claie, în toate direcţiile, iar fata se zgîria pe faţă şi urla că nu se mai mărită, că vrea să contramandeze totul ş.a.m.d. Pînă la urmă, după ceva ţipete şi cîteva palme aplicate de socrul mic, mireasa a fost dusă cu forţa la Sfat unde s-a măritat vrînd-nevrînd. Pe tot parcursul scurtei ceremonii, fata a stat plînsă şi îmbufnată, iar pozele au ieşit dezastruos; toată lumea a remarcat după aceea că mireasa avea ochii roşii în fotografii, dar cei care se mai pricepeau cît de cît au lansat credibilul zvon că era de la blizz.

La biserică, părintele Constantin s-a întrecut pe sine însuşi şi a lungit slujba la două ore, aşa că, în momentul în care nuntaşii au ajuns la selectul restaurant, toţii căscau şi comandau cafele, iar mireasa, obosită şi de la peripeţiile sale matinale, era să adoarmă cu nasul în aperitiv. În rest, nunta s-a dovedit a fi una obişnuită, s-a respectat ordinea servirii din meniu, solistul orchestrei n-a dat prea multe falseturi şi lumea s-a simţit bine. Doar rudele de la ţară s-au cherchelit cam repede şi au dat-o „pe învîrtite şi pe populare“ de era să facă soacra mică infarct. Mult aşteptatul moment al darului s-a dovedit, însă, penibil: naşul cel „bazat“, şi el cam pilit după vreun litru de ţuică, din cea adusă de rudele sărace, roşu la faţă, a început să răcnească cît îl ţinea gura şi să arunce cu banii pe masă: „Zece milioane de la naşul mare!“. Ceilalţi s-au văzut nevoiţi să facă la fel şi să-şi declare ruşinaţi sumele, să se mai scotocească prin buzunare pentru a mai adăuga vreo sută, două de mii ca să nu se facă chiar de rîs, cînd ar fi fost atît de simplu să strecoare plicurile, multe dintre ele nesemnate, în cutia cu pricina! Cuscrii au notat şi contorizat tot şi mult timp după aceea nimeni n-a mai vorbit cu nimeni în cele două familii.

Totuşi, cei doi proaspăt căsătoriţi s-au „scos“ cu o Dacie la mîna a doua şi cu un televizor şi o maşină de spălat în rate pe care au trebuit mai apoi, după vreo doi ani, să şi le împartă cumva la divorţ; verişoara respectivă nu se îngrăşase nici măcar un kil şi începuse să aibă şi alte pretenţii decît să fie măritată cu un „Garcea“, cum îl lua ea la mişto pe soţul iubit. N-au mai rămas decît fotografiile cu ochii ei umflaţi de plîns şi caseta video, exact trei ore, conţinînd numai momentele esenţiale. Pe toate aceste mărunţişuri mi-am aruncat ochii, absolut întîmplător, acum ceva timp şi am regăsit în ele aceeaşi senzaţie de inutilitate, cu nuanţe nostalgice.

▲

Stela GIURGEANU

Stilul nunţilor „in style“

Urăsc invitaţiile la nunţi. Mi se zbîrleşte părul, mă albesc instantaneu la faţă şi încep să am convulsii de panică de fiecare dată cînd primesc unul dintre parşivele cartonaşe delicate, albe, aurii, roze, albastre sau chiar lila, care, sub masca inocenţei pastel, ascund nu numai o perfidie versată de timp şi tradiţii orăşeneşti, ci şi acel *déjà-vu* al disperării de tip „it is happening again“. *Familiile reunite* au sadica fericire să vă invite la cîteva ore de exersare a rînjetului de complezenţă, să staţi la masă cu „găsim noi pe cineva total exasperant şi inutil“ şi nu în ultimul rînd, ci chiar în primul, la darea pliculeţului dolofan. Oricît de dragi mi-ar fi mirii, prietenii lor, şi chiar dacă, printr-o generozitate exacerbată aş întinde bunăvoinţa pînă la unele dintre rubedenii, nunţile citadine, cu sau fără pretenţii, sînt, din păcate, majoritatea, organizate la indigo, nu se deosebesc una de cealaltă decît prin personaje şi amplasament.

Dulcele stil Clasic şi pachetul Regal

Reclamă. Doriţi ca nunta Dvs. să arate aşa? *Imagine cu feţe triste de nuntaşi strînşi la o masă de bufet*. Sau aşa? *Aceiaşi nuntaşi, veseli nevoie mare de data asta, strînşi la mai multe mese într-un restaurant*. Tradiţia nu are prea mult de suferit.

A fost înfiinţată în 2000. Singura orchestratoare de nunţi din Bucureşti pe care am găsit-o pe net. Bon Mariage este răspunzătoarea creării a peste 700 de nunţi pînă în prezent, nunţi celebre (fiica lui Emerich Jenei) sau mai puţin (Ion Popescu). Cît costă însă lăsarea nunţii de vis pe mîinile lor? Începînd de la 4.600 de dolari, minimum cît se cere pentru o nuntă Clasic, crescînd cu o mie (sau chiar mai bine) pentru una Lux, ajungîndu-se pînă la 9.000, una Regal. Diferenţele de preţ nu includ însă scenarii de organizare diferite. În toate cele trei cazuri se începe cu alegerea invitaţiilor *„clasice sau moderne, romantice sau frivole, de orice culoare şi cu orice element de fantezie“*, se continuă cu biserica, Starea Civilă, urmînd mai apoi întregul tacîm tradiţional cu fotografi, filmări, pişcoturi, baloane şi artificii.

Inevitabil, toate propun recepţia de restaurant. Fie unul Clasic, care să se încadreze între 4.600 şi 5.100 de dolari pentru 100 de persoane, fie unul Regal, adică un Grand Hotel Marriott sau Palatul Snagov. Bineînţeles, ultima variantă include şi alte beneficii (două feluri de limuzine, Lincoln şi Fairway, cu şampanie de interior, faţă de unul singur, Fairway, şi pe sec) care saltă considerabil preţul. Accentul petrecerii se va pune, aşadar, în oricare dintre situaţii, pe mîncare, pe muzica asigurată de un DJ, pe mîncare, pe valsul tradiţional, iarăşi pe mîncare şi pe tortul miresei. (Atenţie, răpirea acesteia nu este asigurată de nici unul dintre pachetele propuse.)

În ciuda stilurilor diversificate, tipicul rămîne şi, indiferent de banii puşi pe masă, banalul nu este în nici un fel lezat. Cum distanţa dintre Regal şi Clasic este recuperabilă doar printr-un adaos de bani, amplasament şi şampanie în limuzină, stilul nunţilor „în stil“ este la îndemîna fanteziei oricui.

Fastul nunţilor ca-n poveşti
Doriţi ca nunta Dvs., să arate aşa?

O nuntă cu mare fast, ce e drept de cartier Crîngaşi, vara trecută în plin bulevard. Invitaţi, mai mult sau mai puţin voluntari, erau toţi trecătorii. Pe de o parte a străzii, lipite de zidul unui bloc (unde se pare că este reşedinţa uneia dintre părţile implicate) se desfătau chioşcuri pline de fructe exotice şi căţărătoare, boxe enorme cu decibeli furioşi, mese pline şi, nu în ultimul rînd, nuntaşi. Pe de cealaltă parte, se înghesuiau, la o distanţă de o traversare, chipurile de gură cască, printre care mă număram şi eu, fascinate de ineditul petrecerii, de uniformele chelnerilor impecabili, de balonaşe şi de alocuţiunile naşilor. Aici mai intervenea o fascinaţie. Cînd speakerul simţea nevoia de spaţiu, acesta era asigurat de doi tineri, îmbrăcaţi în poliţişti, care opreau traficul, făcînd loc exprimării sentimentelor de bine în stradă. La o adică nimeni nu se supăra. O dată se însoară omul, iar cînd mai are şi legea de partea sa, de ce să-i strici cheful?

Sau aşa?

Nuntă organizată la Crown Plazza, lumînări presărate pe aleea curţii interioare, limuzine şi oameni bine. La miezul nopţii un mare balon se va sparge deasupra ringului de dans, eliberînd alte zeci de mici baloane şi confetti colorate. Muzică bună, selectată şi selectă, *the sixties*. După atmosfera de exterior urmează Restaurantul. Aici, tradiţia nepieritoare în faţa ingeniosului: imuabilele aperitive, rulourile de şuncă pline cu salată de cruditâţi, salata de vinete, salamul de Sibiu, apoi fripturile, peştele, sarmalele, cafelele, tortul. Valsul mirilor, furatul miresei, răscumpărarea, plicul.

Nuntă organizată la Disco Herăstrău, pişcoturile şi şampania de intrare, ciocnitul paharului cu mirii, complezenţele lor faţă de invitaţi şi rude, ale invitaţilor faţă de alţi invitaţi şi rude, ale rulourilor de şuncă pline cu salată de cruditâţi, ale fripturilor, peştilor, ale tradiţionalelor sarmale, cafelelor, tortului. Valsul mirilor, furatul miresei, răscumpărarea, plicul.

Nuntă la Cina: pişcoturi, şampanie, rulouri de şuncă pline cu salată de cruditâţi, fripturi, peşte, sarmale, cafele, tort. Valsul mirilor, furatul miresei, răscumpărarea, plicul.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Hai la lupta cea mare Bob cu bob să îi zdrobim!

„În 1926-1927 opoziţia zinovievisto-troţchistă căuta cu tot dinadinsul să impună partidului o politică de ofensivă imediată împotriva chiaburimii. Partidul nu s'a pretat la această aventură periculoasă, pentrucă el ştia că oamenii serioşi nu-şi pot permite să se joace de-a ofensiva. Ofensiva împotriva chiaburimii este un lucru serios. Ea nu trebue confundată cu declamaţiile împotriva chiaburimii. Ea nu trebue confundată nici cu politica de păruială cu chiaburimea, pe care opoziţia zinovievisto-troţchistă căuta cu tot dinadinsul s'o impună partidului. A duce ofensiva împotriva chiaburimii înseamnă a zdrobi chiaburimea şi a o lichida ca clasă. Fără aceste ţeluri ofensiva este o declamaţie, o păruială, o vorbărie goală, este orice vreţi, numai o adevărată ofensivă bolşevică nu e. A duce ofensiva împotriva chiaburimii înseamnă a te pregăti în mod serios şi a-i da o lovitură, dar o astfel de lovitură încât să nu se mai poată ridica dela pământ. Este ceeace noi, bolşevicii, numim o ofensivă adevărată."

(I. Stalin, *Problemele leninismului*, Editura pentru Literatură Politică, 1952)

▲

Editurile All
Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro
EDITURILE All VĂ RECOMANDĂ

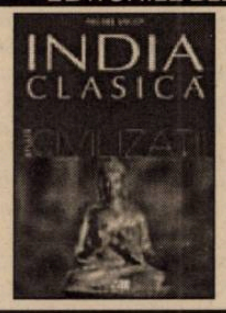

Colecţia MARI CIVILIZAŢII
CĂLĂTORII ÎN TIMP ŞI SPAŢIU, PE URMELE CIVILIZAŢIILOR APUSE!
INDIA CLASICĂ
Autor: Michel Angot
Preţ: 139 000 lei

În aceeaşi colecţie:
Grecia clasică, autor: Anne-Marie Buttin
China clasică, autor: Ivan P. Kamenarovic
Roma, autor: Jean-Noël Robert
Islanda medievală. Vikingii, autor: Régis Boyer
Fiecare volum 129 000 lei

Cu ochii-n 3,14

CHEIA PENTRU ÎNŢELEGEREA DECIZIILOR DRAMATICE: 7,7% ASIMETRIE COMPORTAMENTALĂ, IAR LA PERIFERIA APĂRĂRII – UN AVERTISMENT DE GREUTATE MEDIE

● Săptămîna trecută am fost la Piteşti. Pe o bucată de drum am văzut (desprinse, ai fi zis, de-a dreptul din Hitchcock) stoluri nesfîrşite de păsări negre, care zburau de o parte şi de alta a autostrăzii. Iar cheia pentru înţelegerea chestiei mi-au oferit-o numele a două localităţi din zonă: Vînătorii Mici şi Corbii Mari. (**D. S.**)

● Simplă ipoteză de lucru: ia să fi fost România şi nu Bulgaria în Consiliul de Securitate, la această oră a deciziilor dramatice, univoce şi transparente, între „mama şi tata", vorba inspirată a lui Andrei Pleşu. Prăpăstioşi consecvenţi, nu ne dăm seama cînd avem şi noi puţintel noroc, căci noroc se numeşte a avea o problemă mai puţin pe cap. (**R. C.**)

● La sfîrşitul anului 2002 a apărut *Panorama lumii literare spaniole* pe 2001. Producţia totală de cărţi, care a crescut cu 7,7% faţă de anul precedent, este de 67.012 titluri (inclusiv reeditări). Asta ar însemna 183,59 de cărţi publicate zilnic. Noroc că la noi nu se poate afla nici numărul exact al editurilor... (**S. S.**)

● În ziua Sfîntului Valentin, Onur Güuntürkün, cercetător la Universitatea din Bochum, a observat metodic 124 de cupluri, între 13 şi 70 de ani, care se sărutau, urmărind criterii precise: „contactul buzelor, poziţia faţă-n faţă, obiectele ţinute în mînă, orientarea capului în timpul sărutului". Două treimi din săruturi se efectuează cu capul înclinat spre dreapta. E o „asimetrie comportamentală", scrie savantul şi, după ce am trecut prin toate argumentele expuse, putem afirma că această preferinţă nu are nici o legătură cu politica. (**M. B.**)

● Ajuns la Festivalul de film de la Berlin cu ultima sa producţie (filmată în România), regizorul Anthony Minghella a lăudat România pentru peisajele sale, „care i-au permis să filmeze fără probleme un film despre Războiul Civil" american (v. *Ev. zilei*, 18 febr.). Şi încă nu ştie nimic Minghella. O scurtă vizită în cîteva oraşe i-ar da semn că unele şosele ar putea trece drept peisaj lunar, iar mai la periferie s-ar putea turna credibil căderea Troiei. (**A. C.**)

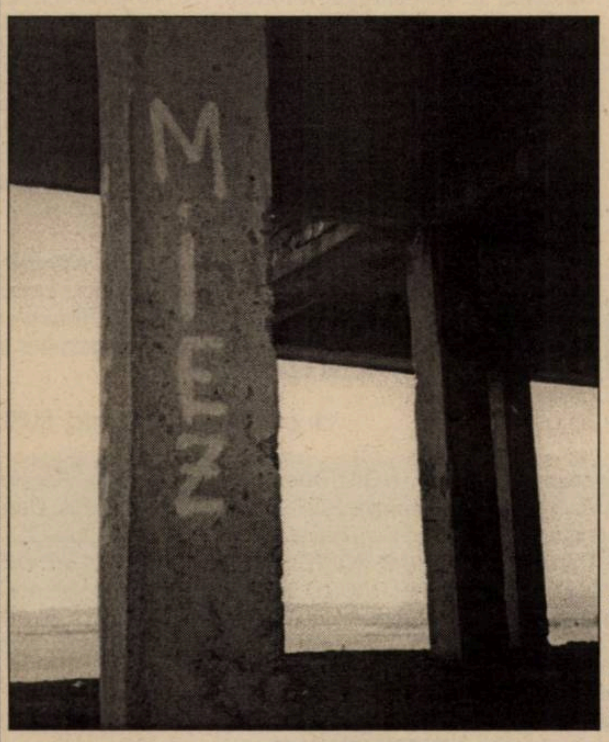

© S. Ivanoschi

● Gigi Becali: „L-am sunat personal pe Ioan Mircea Paşcu, ministrul Apărării, şi în acea discuţie telefonică, dînsul m-a asigurat că totul va fi în regulă. «Gigi, stai liniştit! Nu-ţi bagă nimeni beţe în roate»." Să trăiască nea Puiu, ministrul Apărării, să trăim cu toţii! (**C. G.**)

● Pe spoilerul din spate al maşinii, un taximetrist a scris un graffiti: „greu de ucis!!!". Hmmm... Să fie un avertisment? O provocare? Mai bine nu mă urc. (**M. M.**)

● „De ce ouăle Best?" Presupun că nu te-a muncit, iubite cititor, această întrebare, aşa că îţi transcriu şi răspunsurile, exact aşa cum le-am găsit pe un carton de ouă produse de Toneli Group SRL: „1. Ouăle Best «nu te uita la mărime este plin de vitamine». 2. Se recomandă pentru micul dejun în familie. 3. Fiind un ou de greutate medie îi conferă un gust şi o calitate deosebită. 4. Forma de ambalare garantează protecţia oului". Iar unde e protecţia oului, e şi protecţia omului. (**M. V.**)

NU E NEVOIE A EXPLICA PE LARG DE CE NE FACEM VEACUL LA NIVELUL STÎNEI

● De mai bine de o săptămînă, service-urile auto au afişat ordinul Registru Auto Român din 20 ian. a.c. prin care revizia anuală a automobilelor nu se poate face pînă cînd în acte nu apare tradusă în româneşte culoarea maşinii: de exemplu, în loc de „diamond silver", va trebui scris probabil „argintiu diamantin" (v. *Ev. zilei*, 18 febr. a.c.). Dl Pruteanu poate fi, aşadar, mulţumit, codurile de identificare auto vor avea claritatea cristalului. În acelaşi timp (v. *Adevărul* aceleiaşi zile) de pe şosele dispar prin furt panouri de semnalizare, stîlpi sau borne kilometrice. Nu e nevoie de nici un translator pentru a traduce această situaţie albastru-vînătă. (**A. C.**)

● Straniu de simpatic acest irakian, director de întreprindere lîngă Bagdad, cu studii cîndva, la noi, care, după plecarea inspectorilor ONU, le spune imediat, surîzînd liniştitor, reporterilor români din jurul său, în limba lui Urmuz: „Nici o problemă! Nici o problemă!". Să nu mi se ceară a explica pe larg de ce am surîs şi eu scurt, între pelican şi babiţă. (**R. C.**)

● *Evenimentul zilei* ne-a anunţat cu litere mari, pe prima pagină: „Români, putem muri ca şoarecii!" (am văzut titlul pe tarabe şi, pînă să-mi dau seama ce ziar este, puteam să bag mîna-n foc că e vorba de *Libertatea*...). Că, adică, ei au putut să pună pachete cu aşazise bombe unde au vrut prin Bucureşti. Bine-bine, dar de ce „ca şoarecii"? Ne facem veacul în găuri şi catacombe? Unde mai pui că, în Bucureşti, şoarecii şi şobolanii trăiesc bine mersi! Şi, din cînd în cînd, mor de bătrîneţe. (**C. P.-B.**)

● Bravă şi exemplară, pe întreaga presă a naţiunii, iniţiativa celor de la *Adevărul* care, luni de dimineaţă, în locul editorialului propriu, au reprodus articolul impecabil ca logică şi expresie al dlui David Ignatius din *The Washington Post*, cu un titlu aparţinînd redacţiei, inspirat de finalul analizei: „Cîştigă războiul, căpitane Bush, dar salvează-ţi şi nava!". Sincer vorbind, nu ştiu cîţi editorialişti din presa noastră centrală ar fi putut azi concepe un text mai echilibrat, mai „pro" şi „contra"-american totodată, pentru a mă exprima, o clipă, la nivelul vocabularului nostru simplist. (**R. C.**)

● Duminică seara, şi la ştirile PRO TV, şi la „Observatorul" Antenei 1 cam aceeaşi pseudo-ştire: ciobanii din munţii Sebeşului organizează stînele. Genul de chestie autentică, ţărănească, arhaică, pe care eu numai la televizor o văd. Ciobani veseli şi zîmbăreţi, băciţe mulţumite cu mersul lumii etc. Aceiaşi ciobani şi băciţe şi la PRO TV şi la Antenă. Acum stau şi mă întreb: cum s-a făcut de s-a potrivit, concret? Au organizat ciobanii o conferinţă de presă? Băi, fraţilor, vedeţi că noi plecăm să facem stînă. Ne-am gîndit să vă spunem şi vouă, la presă. *Dilema* este? *Le Monde* veni? (**C. G.**)

ÎNTREBARE: NUANŢELE AMORULUI POT FI SERVITE ROMÂNEŞTE?

● Guvernul a dat o lege prin care se impozitează apelurile telefonice şi călătoriile cu maşinile de firmă, făcute în folos personal. Întrebare: dacă doi fraţi sau doi soţi sînt asociaţi în aceeaşi firmă, telefoanele pe care şi le dau între ei se consideră a fi în interes personal sau de serviciu? (**A. M.**)

● Felicitările de Sf. Valentin au învăţat să jongleze cu nuanţele amorului: una voit desuetă, stil pergament, vorbeşte despre tînjiri, arderi, greşeli şi pierderi; una mai postmodernă, cu cătuşe, aminteşte, evident, despre legătura pe viaţă; o alta, cea mai pragmatică, spune lucrurilor pe nume: „La o aşa ocazie specială am vrut să-ţi spun... Lasă odată felicitarea jos şi hai să facem dragoste!". (**I. P.**)

● „Diogene şi Dionysos, Des Esseintes şi Nosferatu, Sade şi Chaplin, Debord şi Keaton, un satir şi Satana..." Sînt cuvintele folosite de *Les Inrockuptibles* pentru a-l descrie pe portughezul Joao Cesar Monteiro, unul din cei mai originali cineaşti din toate timpurile, care a murit de cancer pe 3 februarie, la vîrsta de 64 de ani. Ultimul său film (al şaptelea), intitulat *Du-te-vino*, urmează să iasă pe ecrane în iunie anul acesta. În studenţie, Monteiro frecventa grupul suprarealist, în anii '50 era membru al unui cineclub şi-şi pusese fotografia lui Max Schrek (Nosferatu al lui Murnau) pe propria legitimaţie (nimeni nu-şi dădea seama, „din cauza asemănării fizice")... Personajul său Ioan al lui Dumnezeu (jucat chiar de cineast) colecţionează firele de păr pubian ale amantelor (toate, mult mai tinere), iar James Joyce îi trimite o scrisoare cu fire pubiene ale reginei Victoria! Pe cînd era critic de film, a scris un text despre veteranul Manoel de Oliveira (compatriotul său, cu 30 de ani mai în vîrstă şi încă în viaţă astăzi) care se încheia aşa: „În mod evident, ţara noastră are un cineast prea mare pentru dimensiunile sale. Şi atunci, din două una: fie lungim teritoriul, fie scurtăm cineastul. Cum teritoriile nu prea mai pot fi mărite în ziua de azi, sugerez tăierea cineastului în bucăţi ce pot fi servite reci publicului..." (**a. l. ş.**)

● Ca în fiecare an, sărbătoarea de larg consum Valentine's Day provoacă freamăt pe la posturile de televiziune şi în mica industrie de *entertainment*. La vivat concurenţa, TVR2 sărbătoreşte de cîţiva ani Dragobetele, chestie anunţată în *Adevărul de week-end* sub titlul „Iubiţi-vă româneşte alături de TVR2". Uite, domnule, cum nu te lasă specificul naţional... (**M. V.**)

Politici pro-democratizare

– interviu cu Joshua MURAVCHIK –

Joshua Muravchik, acum cîțiva ani spuneați că trăim într-o lume periculoasă și violentă, dar mai puțin periculoasă decît a fost ea în timpul războiului rece, cînd aveam de-a face cu două superputeri, amîndouă înarmate pînă în dinți și înfricoșate una de cealaltă. Iată că războiul rece s-a sfîrșit, dar conflictele dintre Rusia și Statele Unite n-au încetat niciodată; în plus, terorismul și mijloacele de distrugere în masă par să fi aruncat omenirea în pragul unui nou război. Provocarea pe care ați lansat-o cu ceva ani în urmă politicii externe americane constă, ca să vă citez ultima carte, într-un export de democrație. În The Imperative of American Leadership: a challenge to Neo-Isolationism *pledați pentru continuarea politicii adoptate în vremea războiului rece, menținerea agențiilor și organizațiilor americane deschise peste hotare în scopul popularizării ideilor democratice, plasarea de trupe în zonele de potențial conflict, întărirea rolului NATO în Europa, noi alianțe în Asia și Orientul Mijlociu, mai mult ajutor pentru Lumea a Treia și chiar intervenții armate în scopuri umanitare. Vă mai mențineți opinia că lumea de după războiul rece este mai puțin periculoasă? Sînt SUA acel profesor de democrație dezinteresat pe care l-ați imaginat sau, dimpotrivă, o putere preocupată exclusiv de propriile interese economice și de securitate, cum dau de înțeles opozanții unui posibil război în Irak?*

Aș spune că, dimpotrivă, Statele Unite nu și-au pierdut niciodată interesul față de promovarea democrației și a drepturilor omului. Făceați aluzie la postura mea de avocat al promovării democrației ca imperativ al politicii americane pe termen lung. Foarte puțini dintre conservatori și republicani au fost de acord cu mine, și în mod categoric nu fostul președinte Bush (tatăl) sau actualul președinte Bush, care în timpul campaniei electorale a spus: sînt împotriva construirii de națiuni! Nimeni nu a priceput cu exactitate ce-ar însemna să construiești națiuni, dar eu mă refeream la construirea unor relații de promovare a democrației. Acum, dacă examinăm strategia națională și de securitate prezentată de președinte în septembrie, vedem că modalitatea de rezolvare a problemelor ridicate de terorism se axează pe o politică schimbată față de Orientul Mijlociu. Toată lumea din Washinghton vorbește zilele acestea despre promovarea democrației, iar eu sînt ușor amuzat să-i aud acum vorbind despre această chestiune tocmai pe aceia care păreau să nu fie interesați deloc de chestiunea democratizării Orientului Mijlociu. Te pufnește rîsul cînd cei care acum au transformat această problemă într-un adevărat curent de opinie sînt exact cei care i s-au opus cel mai vehement. Dar nu pot decît să mă bucur pentru asta. Atît eu, cît și cei care ca și mine au crezut și au luptat pentru această politică a democratizării, realizăm că este vorba de un proces dificil. E mai simplu să vorbești decît să faci. Cred însă că esența abordării Administrației Americane față de Orientul Mijlociu este acest interes nou, chiar foarte nou aș zice, de democratizare a Orientului Mijlociu, însă asta nu înseamnă, cum s-ar putea greșit presupune, că Statele Unite și-au pierdut interesul față de restul regiunilor, cîtă vreme democratizarea e un proces global. El include toate aceste țări vizate de propaganda democratizării. Într-adevăr, există acest sentiment în SUA că ne aflăm deja în pragul unui război, că terorismul a declanșat acest război și că, în schimbul ajutorului militar pe care unele țări deficitare la capitolul democrație l-ar oferi în caz de nevoie, SUA vor închide ușor ochii. Un exemplu este războiul din Afganistan, unde am beneficiat de ajutorul cîtorva state central-asiatice din fosta URSS, toate extrem de deficitare la capitolul drepturile omului, dar ale căror guverne au fost tratate de SUA cu o căldură lipsită de precedent. Sînt convins că anomalii ca acestea, motivate de rațiuni militare, vor mai exista; ele vor deranja opinia publică, mai puțin tolerantă la lipsa de consistență a unei atari politici, dar în linii generale cred că politica Statelor Unite va continua și pe viitor să fie dominată de o atitudine pro-democratizare.

Politica externă românească se înscrie întrucîtva în aceste tipare în care aderarea la NATO pare posibilă mai curînd în virtutea ofertei militare decît în termeni de democratizare. Cum credeți că va decurge procesul de ratificare a tratatelor de aderare în Congres în cazul noilor state invitate să se alăture Alianței?

Cred că nici măcar nu se pune problema ca în cadrul dezbaterilor pe tema lărgirii NATO să nu se ia în considerare contribuția militară a statelor candidate; și nu doar contribuția militară, ci și sprijinul politic acordat Statelor Unite, mai ales într-un context atît de delicat cum este cel al terorismului și divergențelor de opinie cu Rusia, Germania și Franța. Cu siguranță că asta înseamnă deja un cec din partea Congresului. Dar aș dori să punctez că această contribuție care, cu siguranță, va fi apreciată, nu va atrage după sine automat și un permis de liberă trecere din partea SUA pentru România, nu în acele domenii în care această țară nu și-a încheiat procesul de tranziție către democrație, mai ales NU cînd vine vorba de justiție și domnia legii, libertatea presei, ceața care încă mai învăluie rolul jucat de fosta securitate în societate... Cred că presiunile pentru rezolvarea acestor probleme vor continua să se manifeste. Statele Unite sînt reprezentate de două instituții: guvernul și parlamentul. Întotdeauna vor exista reprezentanți ai guvernului și ai parlamentului mai interesați de chestiunea drepturilor omului și de democrație decît de alte lucruri.

Care credeți că este cea mai mare problemă cu care se confruntă astăzi țările din fostul bloc comunist invitate să adere la NATO?

Mi-e greu să fac o ierarhie, cu atît mai mult cu cît nu sînt convins că toate au același gen de probleme. Categoric există mari semne de întrebare în materie de transparență, precum și în ceea ce noi numim nomenclatura privatizării. În majoritatea statelor foste comuniste avem această situație ciudată a îmbogățiților peste noapte, ca urmare a diferitelor aranjamente făcute cu cei care au privatizat proprietățile de stat. În majoritatea acestor țări există o legătură destul de strînsă între acești *nouveaux riches* și sistemul politic, prea strînsă, aș spune. Vechea elită a devenit noua elită; e-adevărat – cu o nouă înfățișare dar și cu foarte multă putere asupra sistemului politic, care controlează guvernul chiar și într-un context democratic ca acesta. Nu știu care ar fi cea mai bună soluție, dar cred că numai maturizarea sistemului politic și a capitalismului vor fi în măsură să schimbe această situație.

Ca expert în politici mondiale, cum percepeți lărgirea simultană a NATO și a Uniunii Europene?

Nu am nici o urmă de îndoială că ceea ce inițial s-a numit procesul de întărire a Uniunii Europene s-a bazat pe un anumit sentiment de inferioritate față de SUA și pe nevoia de competiție. Acum cîțiva ani chestiunea UE s-a pus în termeni de întărire versus lărgire. Franța și Germania s-au pronunțat pentru întărire, însă presiunea în favoarea lărgirii a fost prea mare pentru a se opune. Adevărul este că au fost cumva prinse la mijloc de dorința, naturală altminteri, a statelor foste comuniste de a se apropia de SUA din rațiuni legate de propria independență. Cred ca știți care ar fi răspunsul acestor state la întrebarea cine ați prefera să vă apere, Statele Unite sau Franța?! Cumva cred că e și o chestiune de reciprocitate; americanii au admirat întotdeauna curajul dovedit de est-europeni în înlăturarea comunismului; există o anumită afinitate și admirație pentru români, cehi, polonezi, unguri... e vorba de o atracție reciprocă între aceste națiii și americani și exact acest lucru cred eu că a reprezentat principala problemă a dezbaterilor privind viitorul Uniunii Europene și care a contrabalansat dorința anumitor state vestice de a constitui o alianță antiamericană. O decizie care să fi lăsat pe dinafara Uniunii țările din Estul Europei n-ar fi avut nici un succes și ar fi determinat Statele Unite să creeze altfel de legături cu statele din această regiune, ceea ce ar fi aruncat UE într-o postură nedorită. Cooptarea acestor țări în procesul de lărgire nu va permite Uniunii Europene adoptarea unor politici antiamericane. Dacă ne uităm puțin în urmă la cum a pornit tot acest proces, vom înțelege mai bine de ce poziția Germaniei și Franței este cea care este acum în privința unui război împotriva Irakului. Am fost surprinși de cît de departe pot împinge nemții și francezii aceste lucruri și cred că putem vorbi de o foarte mare agresivitate față de Statele Unite în contextul acestei crize. Poate că acesta este de fapt rezultatul frustrărilor acumulate de cele două țări ca urmare a eșuării planului lor de construire a unei Uniuni Europene antiamericane.

Ce rol credeți că joacă în clipa de față țările fostului Pact de la Varșovia? Și pentru că tot vorbim de fricțiunile dintre Uniunea Europeană – NATO – ONU, care dintre teoriile privind motivațiile unui război din Irak ar fi mai plauzibilă, cea care pretinde că războiul contra terorismului este real și legitim, sau cea care pretinde că asistăm la o cruciadă a creștinătății contra islamului, în măsură să provoace un al treilea război mondial?

Tot ce se poate. Unii ar fi tentați să vorbească mai curînd despre un al patrulea război mondial, considerînd războiul rece ca fiind cel de-al treilea. Privit din acest unghi, războiul contra terorismului ar putea fi al patrulea război mondial, cu intensitate și durată foarte mari, și cu amenințări mai curînd politice decît militare. Nu cred că va arăta ca primul și cel de-al doilea război mondial, pentru că tehnologia s-a schimbat radical și astăzi războaiele nu se mai poartă pe cîmpul de luptă cu tancuri contra tancuri. În același timp nu cred că acest război se va pune în termeni de creștinătate versus islam, dar nici nu pot să exclud o astfel de posibilitate. Aș putea avea în vedere și o astfel de situație în care războiul contra terorismului să declanșeze o regrupare a lumii islamice contra Statelor Unite și Marii Britanii, precum și a aliaților acestora. Puterile vestice fac însă tot posibilul să evite o astfel de posibilitate, nimeni nu își dorește ca războiul să ia această întorsătură. Acesta este însă scopul lui Ben Laden, de a ralia lumea islamică împotriva cruciaților. Cred că Ben Laden va eșua. Președintele Bush, pe de altă parte, a subliniat în permanență că războiul contra terorismului nu are nimic de-a face cu islamul, care e bun, pacifist, e vorba doar de o mînă de maniaci.... și așa mai departe. Dar cred că asta e mai degrabă *wishful thinking*, ceva ce noi ne-am dori să fie așa; în realitate Ben Laden se bucură de un sprijin semnificativ în Orientul Mijlociu. Un scenariu pesimist privind venirea fanaticilor la putere în Egipt și Arabia Saudită iarăși e posibil de imaginat, așa că avem toate motivele să ne temem. E greu de anticipat de pe acum cum va fi. Așa după cum este dificil de prevăzut care va fi rolul pe care țările foste comuniste îl vor juca în acest război, în caz că el va căpăta această turnură. Strict în contextul actual definit de terorism, cred că țările din fostul Pact au un dublu rol, extrem de important. Primul, de a menține legătura între SUA și Europa. În al doilea rînd, pe termen lung ar putea deveni parte a acestui proces de democratizare și reconstrucție a Orientului Mijlociu. Aceste țări care s-au eliberat de comunism cu doar 13-15 ani în urmă au o experiență directă în schimbarea regimurilor totalitare, pe care ar putea-o împărtăși lumii arabe, dacă tranziția spre democrație va fi realizată.

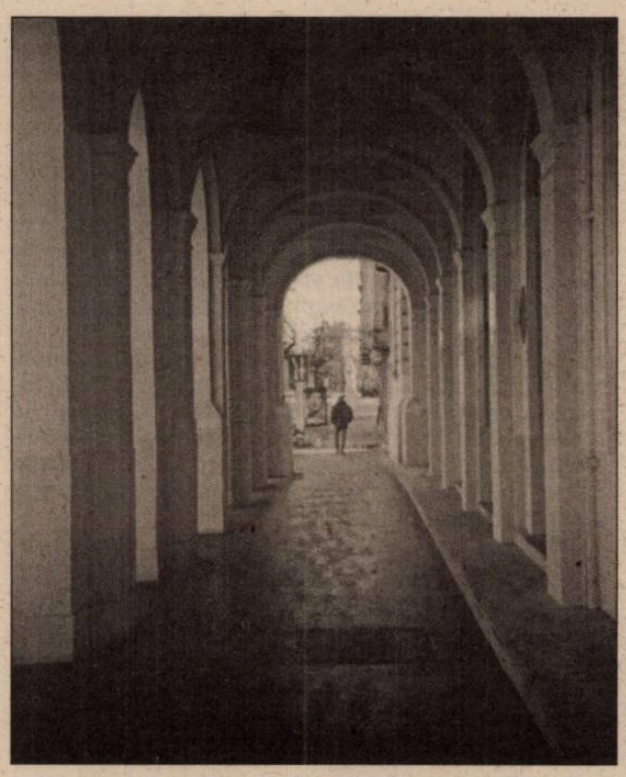

© S. Ivanoschi

Joshua Muravchik este Resident Scholar la American Enterprise Institute for Public Policy Research (www.aei.org). A publicat, între altele, cărțile *Heaven on Earth: The Rise and Fall of Socialism* și *The Imperative of American Leadership: Exporting Democracy.*

a consemnat Ingrid ȘUȘU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEȘU ● ***REDACȚIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAȘCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacția DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 518
28 feb. - 6 mart. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

TRECUTUL NU TRECE

– martiraj competitiv –

„Ne e teamă, ne e ruşine, ne e rău; de ce era viaţa noastră atît de oribilă, nu sîntem şi noi vinovaţi, eu şi cu tine?“

VASILI GROSSMAN – „MADONA SIXTINĂ“

GRATUIT

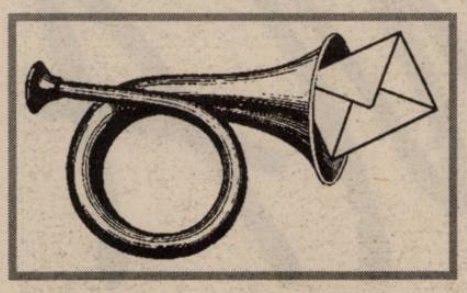

Nr. 515: *„Soarta şi norocul“*

Moira şi good luck, băi!

„Să ai soartă, mă!“, îmi spunea, în liceu, de cîte ori aveam cîte un examen, colegul meu, Sandu, zis, printr-o echivalare consonantică ale cărei mecanisme niciodată nu le-am putut înţelege, „Pandelu“. „Noroc, bă!“, mă gratula un alt prieten, Filip, poreclit, prin acelaşi procedeu, Pilanul, Pile sau Pilişor – nu voi uita niciodată încurajările din timpul partidelor de baschet: Forza, Pile, forza, Pile, hei, hei!

Nu am reuşit în nici un fel să pricep echivalarea dintre cele două noţiuni, pe care o făceam noi, în limbajul mai aşa, de „pe după blocuri“. Mi se părea clar că băieţii încercau să-mi transmită acelaşi lucru prin două cuvinte diferite şi le atrăgeam atenţia de fiecare dată, pedant nesuferit, asupra greşelii pe care o făceau. Pînă la urmă, am renunţat. Eram, probabil, intoxicat de tragedia greacă, din care citeam pînă la saturaţie în vremea aceea. Pentru băieţii şi fetele de acolo, totul era cît se poate de clar: aveau Soarta (zisă şi Moira, dar asta era numai treaba lor), dar nu aveau noroc deloc. Condiţia tragediei, ce să faci!

Mai tîrziu, în viaţă (vai, cum vorbesc, ca un bătrîn sfătos), am înţeles că eu şi tragedia greacă am avut mai multă dreptate decît băieţii din cartier. Şi nu mă refer la aspectul strict semantic, înţelegeţi. Acum, ajuns la un moment de răscruce (iar limbaj de lemn; Doamne, ar trebui să fiu executat!), mă întreb şi eu cam ceea ce cred că se întreba şi Oedip, în rarele momente cînd nu-l dureau ochii, conştiinţa sau Antigona: „Oare voi avea şi eu noroc, sau doar soartă?“ Oedip măcar ştia răspunsul.

Valeriu DIŢULEASA
mgeli1907@yahoo.com

Nr. 514: *Articolul lui Michel Verret „Clasa muncitoare = clasă fantomă“*

Ce este „Clasa muncitoare“

În ştiinţele sociale cam toate proprietăţile şi conceptele sînt fuzzy. Cum adică? Adică neclare. În matematică există noţiunea de mulţime fuzzy: adică nu putem preciza dacă un anumit element, să zicem x, aparţine mulţimii sau nu.

O proprietate este determinată precis dacă putem preciza dacă un obiect dat o are sau nu. Conceptele, la rîndul lor, pot fi şi ele precis determinate sau fuzzy.

În fizică avem noţiuni precis determinate: masă, viteză, impuls, energie, sarcină electrică, curent electric; dar avem şi noţiuni fuzzy care abundă în teoria particulelor elementare: undă, corpuscul, particulă grea, particulă uşoară, rapidă sau lentă. În chimie la fel: fier, oxigen, reacţie chimică; dar avem şi noţiuni fuzzy cum este aceea de metal. Există elemente care au şi caracter de metal şi de nemetal; uneori se comportă într-un fel, alteori în altul.

În biologie, este clar ce e un mamifer, un virus, o pasăre. E mai puţin clar ce înseamnă viaţă. Viruşii sînt forme de viaţă sau nu? Ştim ce este ficatul, dar nu ştim ce este un om bolnav şi ce este unul sănătos. Apropiindu-ne de tărîmul psihologiei, descoperim că, în psihiatrie, nu se poate defini clar ce înseamnă sănătatea mintală. Unde e graniţa între un om normal, un nevropat şi un psihopat? Ideile fixe? Aş vrea să văd un om care nu are idei fixe.

Ajungem la ştiinţele sociale. Cît or fi ele de ştiinţe, nu ştiu. Le-aş numi mai degrabă ideologii. Cum se deosebeşte o ideologie de o ştiinţă? Popper credea că o ştiinţă îşi poate imagina un experiment crucis pentru a decide, principial, dacă o teorie este greşită sau nu. Nu vom putea fi siguri niciodată de o teorie că este adevărată (ce este adevărul?..), dar vom putea, cel puţin, recunoaşte una falsă. Adică o afirmaţie ştiinţifică se deosebeşte de una ideologică prin aceea că prima poate fi, cel puţin principial, infirmată în urma unui experiment. Politologii operează cu noţiunea de clasă socială. În limbajul analiştilor politici auzim de vrea 13 ani cuvinte precum „clasa politică“, „clasa de mijloc“. Mă bucur că în *Dilema* a apărut şi un incitant articol despre „clasa muncitoare“.

Necazul cu noţiunile acestea e că sînt foarte fuzzy. Despre Iliescu, de exemplu, putem fi siguri că aparţine clasei politice. Este adevărată afirmaţia pentru un membru de partid oarecare? Apoi noţiunea de „clasă de mijloc“. Matematiceşte s-ar putea foarte bine imagina o convenţie: de exemplu ordonăm toţi cetăţenii după venitul lor, îi împărţim în patru sferturi şi decidem că x aparţine clasei de mijloc dacă venitul său corespunde sferturilor nr. 2 şi 3. Cei din primul sfert ar fi clasa bogată, iar cei din ultimul ar fi clasa săracă. Astfel, am fi fericiţi: în orice societate clasa de mijloc ar reprezenta 50% din populaţie. Nu cred că asta înţeleg avocaţii clasei de mijloc prin noţiunea de care vorbesc.

Marx vorbea despre proletariat şi burghezie. Proletarul este cel care îşi vinde forţa de muncă, burghezul este cel care trăieşte din plusvaloarea realizată de proletar. Undeva, în volumul III din „Capitalul“, el spune însă că a folosit noţiunea de clasă aşa cum se folosea pe vremea lui. Nu i-a dat vreo definiţie.

Articolul tradus de Alex. Leo Şerban, „Clasa muncitoare = clasă fantomă“ nu ne lămureşte la ce se referă Michel Verret atunci cînd vorbeşte de „clasa muncitoare“: în introducere pare a se referi la salariaţi executanţi. Pare că noţiunea de muncitor se leagă de procesul de decizie. Un strungar, un programator de calculator, un funcţionar de la ghişeul unei bănci, un medic de spital, un poliţist, un profesor de liceu sau un profesor universitar sînt atunci membri ai clasei muncitoare, dar un şef de echipă, un maistru, un analist programator, un ofiţer de poliţie, un şef de secţie la un spital sau un director de şcoală nu sînt? Va să zică, în piramida decizională, în care unii comandă şi alţii execută, clasa muncitoare, este formată numai din executanţi puri. În acest caz, pentru un salariat obişnuit stadiul de apartenenţă la clasa muncitoare este tranzitoriu: o dată cu vîrsta şi experienţa va fi promovat.

Cred totuşi că autorul înţelege altceva prin noţiunea de „clasă muncitoare“ în următorul citat: „Muncitorii au ocupat multă vreme scena politică prin partidele comunist şi socialist. Dar am asistat cu toţii, pe de o parte, la prăbuşirea comunismului în bazele sale internaţionale şi, pe de altă parte, la un declin al social-democraţiilor care şi-au propus să regularizeze capitalul şi protecţia socială. Este interesant de observat că aceste două modele – cel sovietic şi cel suedez – s-au prăbuşit împreună, în acelaşi moment istoric! „Baza lor ideologică (şi, în parte, socială) comună era clasa muncitoare. Este adevărat că, istoric, comuniştii s-au desprins din social-democraţi la începutul secolului trecut. Este adevărat că baza lor ideologică era marxismul. Dacă este aşa, atunci ei nu îşi propuneau să reprezinte interesele salariaţilor executanţi, ci ale proletariatului în sens marxist – ale celor ce îşi vînd forţa de muncă, nedispunînd de mijloace de producţie proprii. Scopul lor era umanizarea societăţii capitaliste a secolului al XIX-lea şi, dacă se putea, depăşirea ei, prin înlocuirea cu o societate socialistă, una în care mijloacele de producţie să fie în proprietate publică. Nu s-ar putea spune că nu au reuşit – cel puţin o vreme. Şi din cauza lor, capitalismul de azi nu mai seamănă cu cel analizat de Marx. Dar, în absenţa unei presiuni puternice de jos a partidelor proletariatului, s-ar putea să îşi recapete chipul din secolul al XIX-lea. Ne place sau nu, angajaţii şi angajatorii sînt în conflict perpetuu de interese – asta se cheamă lupta de clasă. Nu are rost să te faci că nu o vezi, problema e de partea cui te plasezi. Intelectualitatea europeană s-a plasat de partea proletarilor.

Şi Verret presimte posibilitatea revenirii la capitalismul exploatator din vremea lui Marx, atunci cînd spune că din cauza regresiei aparatelor de clasă, muncitorii sînt din ce în ce mai constrînşi să-şi înfrunte patronii ca de la individ la individ, aşadar în raporturi de disimetrie. Prin aparate de clasă cred că înţelege organizarea sindicală. Aşa este, salariaţii sindicalizaţi de azi tind să devină o minoritate. Este în logica profitului că un patron preferă să angajeze un muncitor nesindicalizat cu 1.000 de euro în loc să angajeze unul sindicalizat cu 2.000 de euro...

În România proletariatul nu simte încă nevoia de a avea un partid propriu – adică partidul comunist. Nu este conştient că reprezintă o forţă – şi deci nici nu este o forţă. Nimeni nu reprezintă clasa muncitoare în structurile statului. Puţinii comunişti care au apărut după 1989 nu au reuşit să facă joncţiunea cu clasa muncitoare, care nu a protestat defel – avea cum să o facă – atunci cînd regimurile post-decembriste au ilegalizat din nou mişcarea comunistă şi au respins 7 (şapte) încercări de înfiinţare a unui partid comunist. Pe baza unei legi anacronice, neconstituţionale (de fapt anticonstituţionale) numită Legea Siguranţei Naţionale, aprobată în iunie 1991. Anticomuniştii de atunci se numeau Dan Marţian, Alexandru Bârlădeanu şi Ion Iliescu – fiecare cu partea lui de vină. Cîtă vreme va mai dura această situaţie? Din punct de vedere juridic, probabil că pînă la intrarea României în UE. România va trebui să se alinieze legislaţiei europene, care nu incriminează nicăieri mişcarea comunistă. Din punct de vedere politic, nu pot da un pronostic. Cît timp capitalismul românesc va fi la fel ca la finele secolului al XIX-lea, cînd a apărut PSDR. Interesant şi articolul domnului Andrei Pleşu, apărut în numărul următor al *Dilemei*, „Un alt chip al clasei muncitoare“. Interesant din punct de vedere psihologic: ne arată stereotipurile care funcţionează în mentalul unor intelectuali cînd aud expresia „clasă muncitoare“: indivizi neinstruiţi, patibulari, urît mirositori, murdari, făloşi, fălcoşi, prost îmbrăcaţi şi vorbind prost româneşte... Va mai dura ceva vreme pînă cînd vor realiza, majoritatea, că şi ei sînt tot nişte proletari. Îşi vînd forţa de muncă şi ei cum pot, cui dă mai mult. Unii, puţini, reuşesc să îşi păstreze şi verticalitatea morală. Închei cu definţia mea, pro domo (căci şi eu sînt un proletar) „x este proletar dacă nu reuşeşte să supravieţuiască mai mult de k ani fără un salariu“. Sînt dispus să negociez asupra lui k. Propun k = 2.

Gheorghiţă ZBĂGANU
zbagang@csm.ro

N. red. Citindu-vă, am avut în minte celebra idee a lui Voltaire: „Deşi nu sînt în deplin acord cu părerile D-voastră, voi face tot ce e posibil ca ele să fie cunoscute“. Nici o cenzură a „socialismului victorios“, a „dictaturii proletare“ nu i-ar fi drept de tipar. Vă place sau nu, azi nu se poate discuta despre partidele comuniste fără a ţine seama de experienţele lor nefericite odată ajunse la putere.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

La zi

Irakul...

De cîteva săptămîni, lumea (sau o parte destul de însemnată din ea) priveşte cu atenţie/chibiţează meciul planetar între Irak şi ceilalţi, şi între cele două tabere din interiorul „celorlalţi“. România a decis să se situeze într-una dintre tabere, ceea ce pe una din ţările situate în cealaltă tabără (sau măcar pe conducătorii săi) a avut darul s-o (să-i) facă să reacţioneze într-un mod nu tocmai binecrescut. Dar nu despre reproşuri vreau să vorbesc, ci despre părerea românilor/opiniei publice cu privire la războiul în Irak, aşa cum se vede ea din chiar ţara care se pretinde mai frate decît România. Se pare că, după decenii de frustrări euro-atlantice, promisiunea oficială de intrare în NATO a produs un efect aproape anestezic asupra discernămîntului românilor. Certitudinea că „americanii sînt cu noi“ pare să fi dizolvat pînă şi „independenţa“ ziarului *Adevărul* (1999 şi refuzul intervenţiei americane în Kosovo sînt departe), în vreme ce *România liberă* este deja extaziată de vederea Ramboilor din deşert, dotaţi cu cele mai performante instrumente de ucis şi distrus. Pînă şi *România Mare* este mută, Vadim fiind mult prea ocupat de răfuielile cu votul uninominal şi cu reducerea imunităţii parlamentare. Barometre ale acestei stări de prostraţie sînt forumurile de discuţii, în care puţini sînt cei care se aventurează să observe inconsistenţa argumentelor americane în favoarea războiului. În general, atacarea acestor temerari se face după ecuaţia anti-războinic = pro-Saddam = pro-Ceauşescu; un corespondent dă exemplu anii '50 în care românii ar fi preferat să moară sub bombele americane numai ca să ştie că ele îi vor elimina pe comunişti. Iar sîmbătă 15 februarie, în ziua de proteste planetare contra războiului în Irak, manifestanţii strînşi la Bucureşti cu greu puteau ocupa toate locurile într-un autocar.

Mă întristează însă şi reflecţia în *Dilema* a acestui consens naţional. Singurele referiri nu fac decît să plaseze parcă şi mai mult după orizont Irakul şi inecuaţia sa, în comparaţie cu tangibila NATO şi chinuita UE. De două numere, de cînd *Dilema* pare în fine să remarce fenomenul, referinţele sînt aproape exclusiv despre efectele opiniei românilor – fie efectele de la Bruxelles, fie despre revolta bruscă a părinţilor/soţiilor faţă de potenţiala trimitere la război a fiilor/soţilor. Doar în penultimul număr (accesibil pe Internet), Dan Goanţă remarca uniformitatea opiniei românilor, oferind însă un diagnostic, după părerea mea, cam alăturea cu drumul, în ton oarecum cu lipsa de importanţă a subiectului pentru revistă. Să fi devenit problema raportului între scop şi mijloace atît de neinteresantă pentru *Dilema*? Sau să fie doar forma elaborată a părerii că „sînt probleme mult mai grave de rezolvat în România în momentul de faţă decît să credem că noi facem legea pe planeta asta alături de americani“, cum mi-a replicat o doamnă (pentru care de altfel am o stimă deosebită) la un mesaj trimis zilele acestea pe un grup de discuţii?

Aşa că, provocator, vă propun un subiect care nu încetează de a fi la modă: „Scopul scuză Orientul Mijlociu?“.

Cu o amestecătură de aprecieri şi regrete.

Cătălin DIMA
ENSEIRB, Bordeaux
catadima@yahoo.com

N. red. Da, e adevărat, Irakul e dincolo de orizontul preocupărilor de aici. Cei interesaţi dau telefoane pe la TV şi pe la ziare şi vorbesc despre lupta pentru pace în termenii mitingurilor ceauşiste. Deocamdată ştiu prea puţin despre scop, iar mijloacele sînt cele cunoscute: discursuri, rezoluţii, inspectori... (**M. B.**)

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Adolescenţii**
- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Codul manierelor eficiente

– Au trecut deja doi ani, mai avem puţin şi o să vedeţi că o să reuşim!

– Eu nu mai pot, renunţ. Anii ăştia m-au deprimat de tot!

– Nu-mi vorbi mie de depresie! Am aproape 40 de ani, am divorţat după 15 ani de căsătorie, am două fete acasă, m-au dat afară de la slujbă dar m-am apucat să fac o facultate şi o să o termin. Trebuie să ne concentrăm pe ce avem de făcut şi să avem o gîndire pozitivă şi o să vedeţi că vom reuşi!

Discuţie în pauză într-un grup de studenţi tomnateci la Învăţămînt Deschis la Distanţă. Femeia care încearcă să-şi mobilizeze colegii a urmat un training de cîteva zile (doar 300 de dolari) în care a învăţat uimitor de bine cum să abordeze *viaţa ca profesie*. Pozitiv şi eficient. Şi a ajutat-o indiscutabil să-şi construiască mai departe o viaţă care numai uşoară nu era.

Am avut şi eu în urmă cu ceva vreme o discuţie de acest gen cu o mai veche cunoştinţă, trecută şi ea printr-un training similar. Îşi părăsise peste noapte soţul pentru prietenul acestuia, îşi aruncase în aer toate relaţiile, pierduse un copil şi o bunică pe care o adorase, suferise şi intrase în impas. Acum îşi reaşeza viaţa, refăcînd toate vechile legăturile (inclusiv cu soţul părăsit) pe baze eficiente şi pozitive: hai să fim prieteni! *Un nou contract afectiv* – mi-a explicat un amic trăitor la America. Am fost fascinat şi deschis reluării relaţiei, dar ceva n-a mers. Între oferta unui nou „contract“ şi relaţia mea reînnoită cu persoana respectivă s-a interpus păcătoasa de memorie. Eram dispus să merg mai departe, dar cu tot acest trecut păcătos, asumat şi absolvit, nu lepădat eficient şi pozitiv ca orice contract expirat.

Mi-au revenit în minte toate acestea cînd l-am auzit zilele trecute pe domnul Hurezeanu invocîndu-l pe Kaplan şi „morala efectelor“ ca opusă şi superioară unei „morale a principiilor“ – toate acestea în contextul recentei reuniuni de la Bruxelles şi a faimoasei interpelări a lui Chirac. Aparent nu este nici o legătură cu cele evocate anterior – şi, desigur, este cu totul alt registru. Rămîne însă, am impresia, un fond comun, acest nou „cod al manierelor eficiente“, care mă fascinează şi îmi dă fiori. Ştim cu toţii că în politică (şi în viaţă de asemenea, poate) e preferabil să rezolvi eficient şi pozitiv problemele concrete decît să te legi de nişte principii cu care, vorba Domnului Iliescu, rişti să mori în braţe. Există un cinism tonic şi chiar tămăduitor în această „morală a efectelor“. Şi totuşi, parcă viaţa e ceva mai complicată! Nu pot să nu mă întreb, de pildă, cînd au fost americanii eficienţi: cînd au sprijinit Iranul, cînd au sprijinit Irakul împotriva Iranului, cînd au sprijinit Kuweitul împotriva Irakului? Problema este că singurul răspuns corect, din această perspectivă, este unul singur: tot timpul! Şi, probabil, vor fi eficienţi şi acum. Apoi „efectele colaterale“ (kurzii, de pildă, în tot acest lanţ de soluţii eficiente), cum se înscriu în această „morală a efectelor“? Efecte pozitive şi eficiente, desigur, dar pentru cine şi mai ales pentru cîtă vreme?

În acest context, ieşirea lui Chirac pare să fi fost, în România, catalizatorul unei reacţii (nu numai) politice de separare între învechita Europă şi „morala principiilor“, pe de o parte, şi tînăra şi eficienta Americă, promotoare a unei morale sănătoase a efectelor, pe de alta. Ceva plutea în aer: parcă ar fi timpul să ne debarasăm de această fetişizare a Europei – care, iată, nici măcar nu ştie ce vrea – şi să îmbrăţişăm cauza unei Americi viguroase, care

ne-a scos din trei războaie mondiale (ca să-l citez pe Emil Hurezeanu), care ne-a apărat şi ne-a hrănit de fiecare dată fără fiţele acestei bătrîne doamne impotente.

Geniul lui *Terente* a transcris perfect în caricatură acest proaspăt *air du temps* (scuzat fie-mi franţuzismul): Un Chirac *ancien régime*, singur şi arogant (am trăit şi eu de prea multe ori pe pielea mea aceste ieşiri de aroganţă franceză ca să neg acest aspect), recomandînd plebei să mănînce cozonac dacă nu are pîine, şi aceasta pe fundalul unei armate (americane) a salvării hrănind anonim şi eficient masele de oropsiţi ai sorţii. Prima reacţie mi-a evocat amintiri din copilărie: păstraţi desenul şi schimbaţi referinţele şi veţi avea clasa muncitoare înfierînd cu mînie proletară burghezia putredă şi decadentă. Contextul actual este însă mult mai interesant: dacă ne gîndim cine şi cînd a spus memorabila frază cu pîinea şi cozonacul, un aer de ghilotină ne va înfiora şira spinării, făcîndu-ne să ne gîndim că a bătut ceasul „vechiului regim“ al Europei, cu tot trecutul său păcătos.

Oare chiar aşa să fie? Îmi rezerv dreptul să mă îndoiesc sistematic, precum desuetul Descartes. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Anticorupţie sau justiţie independentă?

Peregrinarea liderilor locali ai PSD în faţa conducerii centrale dă rezultate. Ca o coincidenţă, Parchetul Naţional Anticorupţie a început anchetarea unor afacerişti locali ai partidului. Cum coincidenţele sînt prea multe, impresia generală este că s-a „dat liber“ la anchetare. Anticorupţie cu voie de la partid, rămîne de văzut dacă este mai bine decît deloc.

Liderii PSD arată că au învăţat lecţia trecutului şi imaginea este foarte importantă pentru ei. Mai mult chiar, au arătat că ţin cont de semnalele publice, şi chiar dacă dinăuntru pare totul bine e mai important ce se vede din afară. Cum corupţia risca să rămînă din nou fără corupţi, aceştia au început să apară, la Arad, la Ialomiţa şi se pregătesc şi în alte părţi. Dar semnalul care rezultă de aici este cît se poate de negativ. Toată lumea rămîne cu impresia că hotărîtor pentru anchetă e ceea ce se întîmplă la partid. Cei veniţi la audieri ştiu că la partid se joacă cu adevărat viitorul lor, nu la poliţie, nu în justiţie. Adrian Năstase a spus de mai multe ori după aceste interminabile şi obositoare întîlniri (pînă la două în noapte) că partidul nu este PNA şi nici invers. De fapt, toţi au înţeles care este circuitul obişnuit al gestionării justiţiei. Într-un moment de neatenţie şeful executivului şi al partidului a afirmat chiar că din informaţiile pe care le deţine prefectul de Ialomiţa este în atenţia PNA într-o fază de examinare prealabilă. Obosiţi şi ei, s-au doar obişnuiţi, ziariştii nu au observat că premierul, teoretic, nu avea de unde să ştie în ce fază se află un dosar al PNA. Nici intervenţia binevoitoare a preşedintelui Iliescu care declarase că PNA se află sub protecţia sa nu este binevenită. În ce priveşte justiţia, situaţia ideală prevede că nici o intervenţie este singura intervenţie admisibilă.

Realitatea românească nu este ideală. Parchetul Anticorupţie a apărut pe model spaniol, care se inspirase la rîndul său din cel italian: instituţie de tip extraordinar menită să acumuleze puteri şi mijloace speciale pentru a reuşi acolo unde justiţia de tip obişnuit a eşuat. Iar modelul italian a avut succes atîta timp cît magistraţi cu personalitate şi-au folosit efectiv independenţa formală. Ei au distrus un partid creştin-democrat care dominase viaţa politică de la război încoace, iar politicienii s-au trezit buimaci abia după ce instrumentul le-a scăpat de sub control. Nu este cazul în România, din păcate politicienii români au înţeles aproape instinctiv primejdia. Dictatura magistraţilor de care se plînge acum Berlusconi este un vis frumos.

Cearta între instituţii pentru controlul PNA încă dinainte de înfiinţare a arătat cum vor sta lucrurile. Ioan Amarie, cu un trecut obscur şi relaţii informale cu membrii executivului, a fost o alegere proastă pentru şefia incoruptibililor. Într-un acces de independenţă a declarat că instituţia sa anchetează „foşti şi actuali miniştri“, iar a doua zi şi-a retras afirmaţia cu tot ridicolul de rigoare. Acum, în ciuda celor declarate de premier, bănuielile sînt confirmate: partidul le dă voie celor de la PNA să acţioneze, sacrificînd ce se poate sacrifica. PNA rămîne golit de conţinutul său de instituţie independentă. Uniunea Europeană cere insistent României să lupte cu corupţia şi să statueze o justiţie independentă. În aceste zile vedem că trebuie să alegem una dintre cele două. Justiţia în România este profund angrenată în fenomenul corupţiei, complet dependentă de puterea politică, astfel încît poate lupta cu corupţia doar la comandă şi direcţionat.

Un exemplu bun este Marian Oprişan. Un personaj ce pare bizar, dar nu e deloc singular în procesul de ridicare a elitelor locale. Băiat descurcăreţ şi din popor, afacerist cu banii statului şi beneficiar al privatizării, informator al Securităţii, deci patriot român, şeful local al PSD Vrancea s-a remarcat printr-o mulţime de acţiuni controversate, în primul rînd prin cea mai evidentă acţiune din România de încălcare a libertăţii presei. A folosit împotriva *Ziarului de Vrancea*, care îl critica, toate mijloacele posibile, de la bătăuşi la controale ale Gărzii Financiare şi procese, peste 130 de procese intentate de diverse instituţii locale. Din acest exemplu se vede esenţa fenomenului „baron local“: instituţii ale statutului la bunul plac al activiştilor de tip nou. După o întreagă saga agrementată cu momente din cele mai penibile, Oprişan şi-a înaintat sîmbătă demisia, iar surse sigure afirmă că nu a fost de bunăvoie. Demisie însoţită de declaraţii care nu mai au nevoie de comentarii: „Am fost acuzat în permanenţă că sînt baron. Dacă eu sînt baron, atunci cetăţenii judeţului Vrancea sînt regii la curtea cărora am slujit şi voi sluji în continuare“; „voi face în continuare tot ceea ce stă în priceperea mea pentru a îndeplini visul echipei noastre: Vrancea – un judeţ european, iubit, prosper şi respectat“. Acest „în continuare“ repetat este îngrijorător. Dar cel mai îngrijorător este documentul anexat la demisie, trei pagini semnate de prim-procurorul din Vrancea, piperate cu expresii de gen „Mocanu Ioana, despre care s-a făcut atîta vorbire în presă....“. A se observa condescendenţa, era vorba despre o persoană forţată să îşi vîndă pămîntul unei rude a lui Marian Oprişan. Practic, parchetul Vrancea a lucrat temeinic şi l-a scos basma curată, în mai multe cazuri, în interval de 15 zile, după datele rezoluţiilor din document. Aceasta este justiţia care ar trebui să elimine baronii.

Revenind la problema instituţiilor, e clar că slăbiciunea acestora este principala cauză pentru care diversele campanii anticorupţie au eşuat. Chiar presupunînd că liderii politici doresc un succes veritabil, ar trebui să aibă destulă putere informală (în partid) pentru a forţa toate mecanismele de protecţie dezvoltate de noua elită: poliţie şi justiţie inactive şi obediente. Principala concluzie a ultimelor zile este că Adrian Năstase şi Ion Iliescu au această putere. Pe termen scurt poate apare o anumită satisfacţie: cei absolut compromişi, ca Oprişan, sînt eliminaţi, cad capete, publicul vede că se poate. Dar pe termen lung se ratează din nou şansa de a construi instituţii adevărate, singurele care pot crea un mediu ostil corupţiei. Sîntem într-o fază istorică în care lupta cu corupţia nu este posibilă decît cu voie de foarte de sus, iar baronii nu pot fi combătuţi decît cu mijloace medievale. ▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
ORDINE ŞI DEZORDINE
de Alexandru Sever

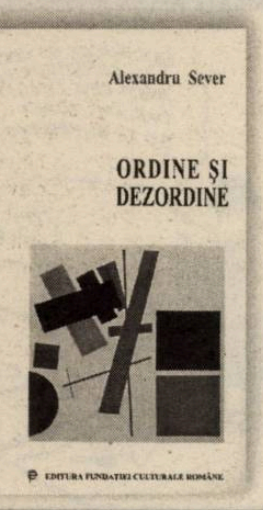

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Un vampir în bejenie

Orbit de obsesia independenței, geniul Scorniceștilor interzicea accesul pe plaiurile mioritice atît armatelor aliate, cît și stafiei care își vestise de la mijlocul secolului al XIX-lea intenția de a colinda Europa. Stafia era metafora cu care începea Manifestul comunist, o profeție care s-a străduit cu perseverență să transgreseze din sfera literaturii în cea a istoriei. Revoluția din 1989, care a ridicat opreliștile impuse de dictatură, nu i-a acordat totuși viză de intrare bătrînei stafii. Substitutul acesteia, instalat de tranziție, este un vampir.

Spre deosebire de amintita stafie, vampirul tranziției carpato-danubiene nu este o făptură metaforică, identitatea lui istorică este certificată prin neîndoielnice documente. Deși ambiguă, una dintre cele mai peremptorii probe ale acestei identități este celebritatea lui onomastică. Colindătoarea stafie europeană nu avea nici un nume, vampirul tranziției indigene are două: unul istoric și unul mediatic. Numele istoric aparținuse unui voievod valah consemnat de cronicari pentru cruzimea lui. Mulțumită acestei cruzimi, la numele său istoric Vlad, memoria populară a adăugat porecla Țepeș, evocarea uneltei sale predilecte pentru împărțirea dreptății.

Pe parcursul vremurilor, memoria populară îi completase numele cu o poreclă, dar nu îl transfigurase din voievod în vampir. Abia sub tranziție această transfigurare a luat avînt, modificarea de rang gratificîndu-l și cu o a doua poreclă, cea mediatică: Dracula. Inaugurarea acestui supranume s-a produs la sfîrșitul secolului al XIX-lea, sub forma unui roman semnat de Bram Stoker, inspirat zice-se din realitate. Ficțiunea literară s-a transformat în ficțiune mediatică, peste chipul crunt al mustăciosului domnitor valah suprapunîndu-se mult mai puțin valaha înfățișare a lui Bela Lugosi, actorul de film care și-a cîștigat o glorie planetară readucînd pe ecrane isprăvile terifiante din cariera nesătulului de sînge vampir.

Inspirîndu-se din acest trecut macabru și totodată detașîndu-se de el, tranziția nu îl aduce în actualitate pe Dracula reeditîndu-l, ci opunîndu-i o antiteză plină de jovialitate și de farmec. Reactualizarea unui astfel de erou legendar se cere gestionată cu toată atenția. Toate îndeletnicirile disponibile fiind asumate de guvern, integrarea lui Dracula în tranziție a devenit și ea o funcție guvernamentală. Guvernul nu și-a creat în acest scop un minister al vampirilor, ci a alocat responsabilitatea cu pricina unuia dintre departamentele sale cele mai ingenioase. Titularul respectivului departament, omul care a împodobit cu palmieri tot mai îngusta plajă de la Pontul Euxin, s-a avîntat în bătălie cu o energie clocotitoare. El a stabilit mai întîi că funcția unui vampir postmodern este aceea de a patrona un parc și apoi că așezarea cea mai potrivită pentru amplasarea viitorului Draculaland este medievala cetate a Sighișoarei. Din păcate, ideea a fost întîmpinată cu aprehensiune atît de numeroși locuitori ai Sighișoarei cît și de birocrați ai UNESCO.

Și astfel sărmanul urmaș al gloriosului vampir colindă țara în căutarea unui adăpost pe care, molipsiți de o jalnică ingratitudine, contemporanii nu se arată dispuși să i-o ofere.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Interes public?

Ați fi de acord, dragi cititori, să plătim cu toții – cetățeni și firme, persoane fizice și persoane juridice – o taxă pe audiovizual? Și ați fi de acord ca, în aceste condiții, pe posturile publice să nu mai apară reclame? Și ați fi de acord ca, beneficiind de un buget solid (format din taxele plătite de noi toți), posturile publice de radio și TV să devină atît de independente și de profesioniste, încît să se uite de sus la colegii de la BBC? Și – mă iertați că insist – ați fi de acord ca în schimbul taxei plătite de toți (chit că avem ori nu televizor sau radio) posturile publice să devină, așa cum scrie prin toate recomandările și documentele europene, *vectori ai pluralismului*, să nu mai depindă de mofturile celor de la putere, să nu mai permită intruziuni în treburile lor nici din partea cercurilor de interese economice, nici din partea politicienilor? (Adică, de exemplu, dacă la președintele TVR sau al SRR se primește un telefon cu indicații prețioase de la cabinetul premierului, șefii celor două instituții să răspundă politicos, dar ferm „mă scuzați, dar noi sîntem în serviciul publicului, pentru că el ne plătește, prin taxe".) Și – încă o dată, scuze că vă agasez cu întrebările, oricum nu cred că v-a mai întrebat cineva vreodată ce fel de televiziune publică vreți – ați fi de acord ca, datorită bugetului consistent, posturile publice să realizeze numai programe bune și profesioniste, dînd clasă posturilor private? Nu-i așa că ați fi de acord cu toate acestea? E cineva împotrivă? Se abține cineva? Mulțumesc.

Dar – mă scuzați, dar vreau să fiu edificat întru totul – v-ar plăcea să plătiți taxele mai sus pomenite și totodată emisiunile și filmele de pe postul public să fie întrerupte de reclame? Vi s-ar părea normal să plătim cu toții o taxă – persoane fizice și persoane juridice, fie că avem sau n-avem televizor – și să vedem cum posturile publice își schimbă, după fiecare alegeri, nu doar șefii, dar și strategia editorială, și *feeling*-ul politic? Credeți că ar fi bine ca, deși bugetul adunat din taxele noastre i-ar fi suficient, televiziunea publică să alerge după audiență (deci, reclame) folosind mijloacele posturilor comerciale, de exemplu difuzarea filmelor cu caft, sex etc.? Credeți că – avînd în vedere experiența de veacuri a poporului român și dificultățile tranziției – dacă președintele sau premierul ar suna pe firul scurt la președintele TVR sau SRR să le dea vreo indicație prețioasă, aceștia vor refuza politicos și ferm, în numele respectului față de publicul plătitor de taxe? (Și credeți că dacă într-un acces de demnitate președintele TVR se va opune vreunei intervenții „de sus", va mai rezista mult în scaun? Chiar credeți asta? Mă rog...). Și vi se pare normal ca o firmă care se ocupă cu vînzarea de legume și zarzavaturi la taraba din colțul străzii, avîndu-l ca unic angajat și patron pe nea Gică, să plătească *aceeași* taxă pe audiovizual, deși nu are televizor, ca și o firmă de comunicații cu 1.000 de angajați și 100 de televizoare răspîndite prin diverse birouri? Și ce ziceți de faptul că vor plăti taxa pe audiovizual și cetățenii care *nu au* televizor sau radio? Și știți că în prezent cînd, conform legii, sînt obligați să plătească taxa pe audiovizual doar cei care *au* asemenea aparate, TVR și SRR nu reușesc să adune taxele de la toată lumea, evazionismul fiind foarte mare? Ce spuneți? Luăm o pauză de gîndire?

Suita de întrebări de mai sus – incompletă, ar mai fi multe de pus – reprezintă cred, pe scurt, dilemele generate de o ordonanță aflată acum în dezbaterea Parlamentului, ordonanța 18, care prevede că toată lumea va plăti o taxă pe audiovizual: persoanele fizice 40.000 de lei pe lună pentru TV și 15.000 de lei pentru radio, persoanele juridice (fie ele companii cu venituri de milioane de dolari ori ONG-uri care se ocupă cu ajutorarea copiilor și abia supraviețuiesc) 400.000 de lei pe lună. După calculele realizate de revista *Capital* de săptămîna trecută, din această taxă generalizată pe audiovizual ar rezulta, în 2003, 154 de milioane de dolari în pușculița TVR și 90 de milioane de dolari în pușculița SRR (cea mai mare parte provenind de la firme). Sînt cifre mai mult decît consistente, arată *Capital*, avînd în vedere că întreaga piață de publicitate TV în 2002 a fost de 72 de milioane de dolari. Așadar, cu noul sistem de taxe – dacă va fi aprobat de Parlament – televiziunea publică și radioul public ar avea traiul asigurat, și încă un trai foarte bun. În aceste condiții însă ar trebui să nu mai difuzeze publicitate: ar fi imoral să se lăcomească și la încasări din reclame, după ce că noi toți acceptăm să plătim pentru un serviciu public. Și, dacă tot trăiesc din banii noștri, TVR și radioul public ar trebui să devină echidistante politic, să nu mai facă jocurile celor de la putere, să se profesionalizeze cu adevărat și să aplice principiul pluralismului.

Am mari îndoieli că se pot realiza toate acestea. Trec peste faptul că mi se pare nefiresc ca persoanele sau firmele care nu au radio sau televizor să plătească (pe ce dau banii?). Dar cred că din tot acest bănet adunat de la cetățeni, în afară de niște planuri de modernizare și de investiții deja anunțate de TVR și SRR (să te ții licitații!...), publicul nu va avea mare lucru de cîștigat. Vreau să spun, pe scurt, că toți acești bani vor încăpea pe mîna unui sistem public risipitor, cu un mare număr de angajați (mai ales la TVR), cu niște consilii de administrație numite de partide și supuse majorității parlamentare, cu niște conduceri care au dovedit de nenumărate ori, și acum, și în guvernarea precedentă, că nu le pasă de public, ci de interesele celor de la putere. Pe scurt, tot acest bănet *public* va intra într-un sistem care pînă acum a dovedit că nu e în stare să se comporte ca un serviciu de interes public.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Despre Stalin, bineînțeles (I)

Anunțată oficial în 4 martie, hemoragia cerebrală care l-a doborît pe Stalin se produsese în după-amiaza zilei de întîi. Se știe, de asemenea, că gărzile de corp n-au îndrăznit să intre în biroul lui Stalin și că – foarte probabil datorită unei manevre a lui Beria – medicii n-au sosit decît la vreo zece ore după descoperirea corpului prăbușit pe covor. Între timp, nimic nu răsuflă de la Kremlin, iar ziarele românești – atîtea cîte erau, și în halul care erau – continuă să psalmodieze subiectele obișnuite. Pe primul loc – lupta pentru pace, o pace amenințată, firește, de uneltirile imperialiștilor americani. Am răsfoit un ziar care, în 1953, încă mai supraviețuia, e drept doar în apariții săptămînale: *Universul*, menținut de regimul comunist din rațiuni obscure, poate pentru a da impresia că există totuși o presă cît de cît independentă. *Universul* reproducea însă la indigo *Scînteia* și *România liberă*, diferind doar prin anunțurile (ar fi prea mult spus reclame) de pe ultima pagină. În 23 februarie, editorialul lui C.N. Constantiniu avertizează: „Imperialiștii americani nu se dau în lături de la nici o cale oricît de josnică ar fi, atunci cînd e vorba să-și atingă țelurile agresive, planurile nebunești de dominație a lumii". Două pagini mai încolo, „Cronica internațională" a lui Nicolae Popescu confirmă: „Popoarele nu vor să-și verse sîngele pentru interesele miliardarilor americani". Tot aici, o „informație" tulburătoare, ce arată uriașele rezerve de fantezie de care dispuneau lucrătorii din propagandă: „Soldați și ofițeri americani, englezi, francezi trec în R.D. Germană și cer azil politic condamnînd cu asprime pregătirile criminale în vederea unui nou război mondial". Pentru a dovedi că popoarele din Europa occidentală doresc o alianță care să nu fie subordonată intereselor americane, autorul textului reproduce – dar cît de fidel va fi fost acest citat? – un pasaj dintr-un articol din *Le Monde:* „Am suferit și am luptat timp de 6 ani – scrie oficiosul francez *Le Monde* – nu pentru ca în cele din urmă să ajungem să fim martorii unei astfel de uniri a Europei".

În fapt, *Le Monde* se dovedea, atunci, destul de lucid, iar cînd relatase, în 14 ianuarie, despre ultima acțiune de anvergură inițiată de Stalin, arestarea unui grup de medici (în mare majoritate evrei) acuzați de complot și de asasinarea unor lideri sovietici, o făcuse folosind ghilimelele pentru „medici teroriști" și întrebîndu-se în editorial: „O continuare a procesului de la Praga?" (e vorba de procesul grupului Slansky). Ziarul lui Hubert Beuve-Méry dădea o interpretare corectă a noii înscenări: „Ceea ce contează astăzi este de a întreține printre popoarele sovietice și în rîndurile «luptătorilor pentru pace» ura față de Statele Unite, desemnate drept instigator al celui de al treilea război mondial". Și în 28 februarie, articolul de fond din *Scînteia* se intitula, în prelungirea aceleiași violente campanii, „Uriașa coaliție antirăzboinică a luptătorilor pentru pace".

Reacțiile la moartea lui Stalin sînt punctul culminant al uneia din cele mai mari operații propagandistice din istorie. E foarte greu de făcut o selecție a mesajelor și a declarațiilor care se întrec în a exprima durerea imensă la dispariția celui considerat de neînlocuit. Reținem, pentru început, tot din *Universul* (de luni, 9 martie), cîteva fraze dintr-un „Mesaj adresat de conducătorii cultelor din RPR slujitorilor și credincioșilor tuturor cultelor":

„ – Începînd de astăzi și pînă în ziua funeraliilor, clopotele tuturor bisericilor vor fi trase în semn de doliu, de patru ori pe zi, la orele 10, 12, 16 și 18, cîte o jumătate de oră.

– Pînă în ziua funerariilor (sic!), în toate zilele în care se oficiază servicii religioase, în cadrul acestora se va face pomenirea marelui dispărut, potrivit ritualului fiecărui cult, iar clericii vor consacra predicile lor acestei dureroase pierderi a omenirii.

– În ziua în care vor avea loc funeraliile, slujitorii tuturor cultelor vor oficia, după ritualul fiecăruia, servicii religioase de pomenire, rostind o cuvîntare funebră (necrolog)".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Jacques şi amintirile noastre

Cu mulţi ani în urmă, titularul cursului de drept internaţional public la Facultatea de Drept a Universităţii bucureştene se numea Gheorghe Moca. Probabil că acest nume nu mai spune, azi, nimic studenţilor acestei şcoli. Pe bună dreptate. A fost singurul profesor al facultăţii care a fost îndepărtat de la catedră în decembrie 1989, prin voinţa comună a tuturor studenţilor şi profesorilor. Omul era cel mai aprig susţinător al lui Nicolae Ceauşescu, iar dimensiunile gesturilor sale de obedienţă publică la adresa fostului lider comunist dezgustau pe toată lumea. Între cei care stăteau în genunchi, în acei ani, la Facultatea de Drept, Moca era un caz special şi, în bună măsură, înfricoşător, pentru că el o făcea din convingere. Era unul dintre acei zeloşi care ne-au otrăvit viaţile în acei ani, era unul dintre cei care personificau regimul în manifestările sale cele mai oribile. Nicolae Ceauşescu era eroul lui şi ceauşismul era visul lui. Prelegerile lui erau renumite printre studenţi ca fiind „lectura paginii externe a Scînteii", pentru că erau nici mai mult nici mai puţin decît o continuă răfuială cu Vestul şi, mai nou, şi cu Estul atins de modă *„glaznost şi perestroika"*. Una dintre cele mai frumoase discipline juridice fusese anulată de Gheorghe Moca şi transformată într-o lungă şedinţă de îndoctrinare. În zilele în care se trăgea la Timişoara, a avut loc o şedinţă de partid la Facultatea de Drept, convocată, cu siguranţă, ca să înfiereze „trădătorii" şi „agenturile". Nu am fost printre participanţi, dar ştiu că Moca s-a purtat îngrozitor. A ţinut un discurs de înfierare, a vorbit despre gelozia ţărilor din Pactul de la Varşovia în faţa realizărilor şi progreselor României ceauşiste şi a lăudat „lecţia de socialism" pe care Ceauşescu o dă lumii. Nici în ultimele clipe ale regimului, Moca nu s-a dezminţit; aşa era el, fidel. Imediat după 22 decembrie, la prima sa încercare de a-şi ţine cursul, Moca a fost alungat pur şi simplu de la catedră, printr-o solidarizare generală a studenţilor din toţi anii, deşi prelegerile sale se adresau numai celor din anul II. Nimeni, nici măcar vreun profesor sau nici măcar unul din cei vreo cîţiva studenţi favoriţi ai săi, nu a încercat să-l apere. Ca şi Ceauşescu, Moca era de neapărat.

Prin jocul memoriei afective (ştiţi ce vreau să spun: Proust, *la madeleine*..., sofisticărie franţuzească) acum cîteva zile mi-am adus aminte de Gheorghe Moca. Îl uitasem cu totul, dar ceva l-a readus în mintea mea, ca pe un vis urît. Iată ce s-a întîmplat. Cînd l-am văzut pe dl Jacques Chirac punînd la punct întreaga Europă de Est, am trăit un sentiment acut, în care se amestecau revolta, dispreţul şi ofensa. Mi s-a părut inacceptabil ca cineva, chiar şi dl Chirac, să amendeze în felul acesta viitorul României. Tipul ăsta de simţire nu l-am mai avut decît cu mulţi ani în urmă, la un curs de drept internaţional public. Aşa mi-am adus aminte de Moca.

Gustul unic al acestui sentiment amestecat m-a dus prin coridoarele neştiute ale memoriei mele, în amfiteatrul II-Titulescu al Facultăţii de Drept, acolo unde, de două ori pe săptămînă, Moca ne prezenta viziunea lui asupra dreptului internaţional. Era 1989, toamnă tîrzie şi întunecată. Deşi era dimineaţă, luminile sălii erau aprinse şi noi ascultam în tăcere pe Gheorghe Moca. Europa de Est era cuprinsă de febra gorbaciovismului. Printre altele, se vorbea din ce în ce mai mult despre „o Europă unită" – idee de-a dreptul revoluţionară în acea vreme. Metafora folosită atunci era „Europa ca o casă comună pentru toate popoarele din acest spaţiu geografic şi cultural". Nu, însă, în România şi, firește, nu la cursul de drept internaţional public. Moca nu credea în prostiile astea. Totul era rezultatul slăbiciunilor tovarăşului Gorbaciov şi al propagandei cîinilor capitalişti. În acea dimineaţă, Moca ne-a povestit satisfăcut că nu mai ştiu ce lider occidental a vorbit despre Europa ca o casă comună şi a fost pus în încurcătură de un jurnalist din Est care l-a întrebat ceva de genul „în casa asta comună care va fi Europa, locul ţărilor din Est unde va fi: în beci sau la bucătărie?". Adică, vroia să spună Moca, nu speraţi, proştilor, că Europa de Vest vă va primi vreodată ca pe un frate, unele ţări vor fi mai europene decît altele şi inegalităţile vor fi bine marcate. Soluţia logică nu poate fi decît să continuăm „neabătut" pe drumul nostru, deschis de marele Ceauşescu. Atunci, tînărul care eram, a înţeles că viitorul îi poate fi interzis de indivizi ca Moca sau Ceauşescu şi am simţit ceva ce voi simţi numai peste mulţi ani, în altă lume, cînd dl Jacques Chirac va face cu degetul României, într-o noapte friguroasă.

Între timp, Ceauşescu a murit şi Gorbaciov e doar un personaj istoric. Totuşi, Gheorghe Moca a revenit pentru o clipă, într-o seară de luni, sub chipul prelung şi osos al dlui Jacques Chirac. Nu ştiu ce-o mai fi făcînd profesorul Moca, probabil că e un onorabil cadru didactic la vreo universitate particulară, dar trebuie că el a simţit o oarecare satisfacţie, căci, chiar dacă e de rău, e omenește să simţi o mică satisfacţie cînd ţi se împlinesc profeţiile. În zilele care au urmat ieşirii nervoase a liderului de la Elysee, mai toţi est-europenii au evocat amintiri din vremea sovietelor. Nu am fost, deci, singurul care a retrăit pentru o secundă vremuri de demult. Dl Chirac a reuşit să trezească coşmaruri în minţile unei jumătăţi de Europă.

Şi pentru că ambasadorul francez la Bucureşti a declarat unui cotidian de mare tiraj că criticile preşedintelui Chirac trebuie citite în cheia prieteniei noastre îndelungate, în aceeaşi cheie, eu, simplul cetăţean Sever Voinescu, ca mai toţi românii mare admirator al Franţei, îi spun dlui Chirac două lucruri: 1. că a pierdut ocazia să tacă şi 2. că dacă vroia să facă Franţa de tot antipatică în ochii est-europenilor în general şi a românilor în special, nu putea face o declaraţie mai potrivită. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Săgeata albastră întîlneşte ţinta maro

Plecate acum vreo cîteva săptămîni din Germania, trenurile modernizate ale CFR, „Săgeata Albastră", au făcut, în sfîrşit, cunoştinţă cu publicul călător din România.

N-a fost dragoste la prima vedere. După prima săptămînă de utilizare, trenurile nemţeşti, concepute să facă faţă aproape oricărui agent coroziv, au plecat steagul albastru la picioarele trupelor de desant din Gara de Nord, Craiova sau Iaşi. Mai bine antrenate şi mai bine motivate, forţele noastre au aplicat planul Ţepeş otrăvind şi înfundînd toaletele cu resturi, afumînd sistemul de aer condiţionat şi stingînd ţigările pe frumoasele, dar prea civilizatele podele alemande.

Acum nu mai e nimic de făcut decît să mergem sub balconul cefereului şi să strigăm ca-n filmele cu daci mulţi şi extrem de bine crescuţi: „Am învins, doamnelor şi domnilor, băi Gigele şi coană Tanţa!". Şi, dacă nu se întîmplă vreo minune (singura la care mă pot gîndi e ocupaţia germană), în ceva vreme vom putea călători cu „Săgeata Albastră" exact ca şi cu un tren normal. Unul în care confortul e dat de covorul gros de coji de seminţe şi în care mersul la veceu e o călătorie de neplăcere printre nenumăratele dovezi că omul e, totuşi, un animal.

Nu e prima oară cînd întîlnirea noastră cu civilizaţia se termină prost pentru ea. Vă mai aduceţi aminte de scările rulante de la Universitate? Ori de primele Oltcituri, acelea cu piese franţuzeşti? Sau de hotelurile de pe litoral, cîndva foarte asemănătoare cu cele din Grecia? În toate cazurile, începutul a fost bun, întrucît a fost făcut după un model verificat de alţii. Ceea ce a lipsit, după, a fost ceva ce nu se poate cumpăra o dată cu licenţa: păstrarea standardelor. Nu e nevoie de cine ştie ce expertiză tehnică pentru asta: e suficient bunul-simţ, care îţi spune (în cazul unei maşini, să zicem) că dacă proiectul a prevăzut un bord moale n-ai nici un motiv să-l faci din plastic dur şi casant a doua zi după ce pleacă partenerul străin.

De altfel, printre puţinele locuri în care civilizaţia rezistă şi după prima săptămînă sînt acelea în care consultanţii străini (mă rog, astăzi, proprietarii) n-au mai plecat. E valabil de la *fast-food*-uri şi pînă la îmbutelierea de bere – locuri în care calitatea (mai multă sau mai puţină, după buget) rămîne constant aceeaşi, indiferent de cîţi şefi se schimbă sau cîţi clienţi intră în stabiliment. Dar nu-i nimic, sîntem pe drumul cel bun şi aici: o dovedeşte cazul Dacia, unde muncitorii reproşează francezilor că au salarii prea mari – ca şi cum Piteştiul ar avea forţa de atracţie a vreunui Miami Beach, unde lumea ar munci şi fără bani, doar pentru plaja de după-amiază... Înţelegeţi mesajul: „Mai bine lăsaţi-ne banii, măi musiu, şi plecaţi voi acasă, că ne descurcăm noi cu maşina... clienţii şi-aşa n-au pretenţii mari!".

Şi totuşi, care e secretul rezistenţei (cu arma cornetului de seminţe în mînă) la semnele exterioare ale civilizaţiei? Sociologii vor găsi probabil o explicaţie simplă: o altă civilizaţie (aceea a noastră) în care nu se pune mare preţ pe suprafaţa lucrurilor. Patrioţii vor merge şi mai departe şi vor găsi cine ştie ce profunzimi sufleteşti est-europene, cu mult superioare în adîncime (scuzaţi exprimarea!) profunzimilor occidentale. Sigur, astfel de gînduri trec mai uşor prin cap cînd nu mergi cu trenul alături de poporul tău şi preferi maşina construită de alte popoare, mai puţin norocoase în teoreticieni, în schimb blestemate cu mulţi practicieni.

Pe lîngă toate acestea, eu aş mai propune o explicaţie fără nici un haz şi complet incorectă politic: nu ne plac lucrurile frumoase. Nu pentru că n-am avea simţ estetic, ci pentru că ele ne aduc aminte că, undeva în lumea asta, sînt oameni care au şi timp şi bani să se preocupe de aspectul artistic al unui tren de călători. Între ei, designerii din Frankfurt ori Essen, şi navetiştii din Slatina, diferenţa e atît de mare încît nu mai poate fi vorba de pace şi înţelegere. Ne-au umilit cu trenul lor? Nu-i nimic: ne vom răzbuna în linişte şi singurătate, la toaletă. ▲

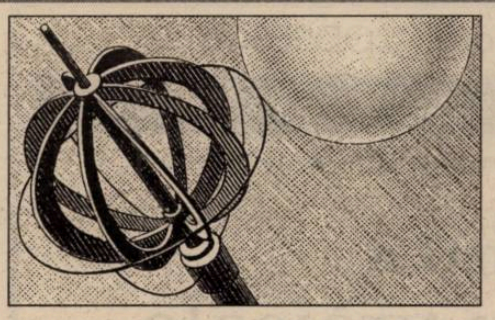

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Informaţiile

Agenţia Centrală de Investigaţii (CIA) e grozavă doar în filme. După atacul terorist de la 11 septembrie, a fost considerată, alături de Biroul Federal de Investigaţii (FBI), sursa catastrofei. De ce nu a ştiut ce se pregăteşte, dacă a ştiut de ce nu a prevenit, dacă a prevenit, de ce nu a ştiut să se facă ascultată? Explicaţiile date expun un organism în plină criză, care după prăbuşirea comunismului nu mai ştia împotriva cui luptă, cu specialişti înlăturaţi pentru a face loc „pilelor", învins pînă la urmă de tehnica supersofisticată, punînd la dispoziţie cantităţi imense de informaţii, imposibil de triat în vederea unor conexiuni plauzibile. A lipsit din toată ierarhia serviciilor secrete elementul uman care să vadă legătura dintre unii cetăţeni din ţări arabe, aparent perfect integraţi în veselia vieţii americane, luînd lecţii de pilotaj (neinteresaţi de procedurile de decolare şi aterizare) şi informaţiile despre ameninţările proferate de reprezentanţii unor grupuri obscure. Retroactiv, totul e limpede, dar, înecate în masa de hărţi, fotografii, rapoarte, cele cîteva date au putut fi lesne trecute cu vederea.

N-a lipsit nici acuzaţia împotriva „împăciutorismului" administraţiei Clinton, condusă de un om uşuratic, care pe vremuri a preferat să-şi aranjeze o bursă în străinătate, decît să se supună recrutării pentru războiul din Vietnam. Negocierile administraţiei democrate au eşuat în momentul semnării acordului între premierul israelian Barak şi liderul palestinian Arafat, asigurînd durata conflictului din Orientul Mijlociu, iar acordul cu Coreea de Nord nu prevedea cum poate fi obligat partenerul coreean să-l respecte, strategiile securităţii naţionale deveniseră prea flexibile.

Consilierii apropiaţi ai noului preşedinte erau de la bun început hotărîţi să modifice această situaţie şi atacul de la 11 septembrie nu a făcut decît să le dea argumente în afirmarea doctrinei de unică mare putere: Statele Unite sînt gata să-şi anihileze duşmanii, fie ei state, organizaţii sau indivizi, cu sau fără sprijinul aliaţilor. Cercul „durilor" ocupînd importante posturi în administraţie (vicepreşedintele SUA, ministrul Apărării, secretarul de stat adjunct de la Apărare, preşedintele Biroului de politică a apărării şi unii dintre subalternii lor direcţi) are de întîmpinat o puternică opoziţie în rîndul funcţionarilor de la Departamentul de Stat şi ai militarilor din Pentagon: sînt contestate atît opţiunile de principiu (războiul cu Saddam) cît şi măsurile concrete.

În acest context, reorganizarea serviciilor de informaţii a devenit un obiectiv prioritar: cu dovezile pe masă se poate argumenta nu doar reaua credinţă a lui Saddam, ci şi primejdia pe care el o reprezintă pentru întreaga planetă. Dacă s-ar putea demonstra că între dictatorul de la Bagdad şi liderii organizaţiei Al Qaeda există o legătură directă, acţiunea împotriva Irakului s-ar înscrie în logica războiului antiterorist. În expunerea lui la Consiliul de Securitate, Colin Powell a lăsat să se înţeleagă că ar exista asemenea dovezi. Imediat, CIA a contestat caracterul categoric al acestor afirmaţii. Dar celebra Agenţie era, de fapt, în afara jocului, informaţiile proveneau de la o unitate nou creată, anonimă şi embrionară, în cadrul serviciului politic de la Apărare. După cum scrie Robert Dreyfuss în *The American Prospect* grupul „a fost creat pentru a denigra, pentru a sabota sau pentru a contrazice analizele CIA". Sursa principală, sub raportul credibilităţii, e Comitetul Naţional Irakian, organ al opoziţiei faţă de Saddam, care pînă acum nu a putut să-şi demonstreze nici coeziunea în apărarea vreunei idei, nici corectitudinea în manevrarea unor fonduri. Dar înalţii oficiali de la Washington vor informaţii în acord cu ceea ce ei oricum vor face, nu cele care există. Rivalitatea serviciilor secrete poate avea urmări catastrofale şi George Tenet, şeful CIA, numit de Clinton, dar vrînd să-şi dovedească utilitatea şi în faţa noilor şefi, se alătură poziţiei lor. Conform unui reflex de slugărnicie birocratică, valoare se pare universală, acestora din urmă li se oferă un meniu în conformitate cu gusturile afişate. Transformate în propagandă, informaţiile astfel preparate devin hrană obligatorie pentru toţi flămînzii lumii.

Degeaba ştii dacă nu previi, degeaba previi, dacă nu are cine să te asculte. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Gata cu vrăjeala

Am avut exact atîta bandă adezivă cît să-mi bandajez ecranul televizorului şi atunci nivelul alertei teroriste la mine în casă a scăzut de la oranj la alb arctic. În schimb, paranoia referitoare la iubiţii noştri conducători s-a înzecit. Ce fac tipii ăştia? Ne terorizează pe noi cu pregătirile pentru războiul din Irak, cînd cei terorizaţi ar trebui să fie înşişi irakienii. Vorbesc relaxat despre utilizarea armelor nucleare „tactice", o cutie a Pandorei plină cu orori care pot băga groaza în întreaga omenire. Joacă un joc public de-a şoarecele şi pisica între Bin Laden şi Saddam Hussein, care n-ar prinde niciodată dacă nu ar fi făcut cu atît tupeu. Vorbesc apocaliptic despre bătălia dintre bine şi rău, de parcă ar juca un joc evanghelic pe calculator. Vorbesc despre valorile democraţiei, pe care le calcă în picioare din gros în „războiul împotriva terorismului". Discursul oficial este Orwell curat. Vorbesc despre pace, dar desfăşoară trupe şi fac războiul inevitabil. Pacea înseamnă război. Ne ascundem de un inamic despre care declarăm deschis că nu ştim mai nimic. Teroare înseamnă libertate. Vom ocupa Irakul pentru a-i elibera pe irakieni. Libertate înseamnă ocupaţie.

Americanii tratează această administraţie cu multă tîrşă. În pofida a ceea ce cred europenii, nu sîntem bătuţi în cap; cunoaştem prea bine slăbiciunile umane şi greşelile din trecut ale celor care ne conduc. Sîntem răbdători şi dispuşi să credem că nici unul dintre cei pe care-i alegem (fie şi la mustaţă) nu este nebun, iresponsabil sau orb din punct de vedere ideologic, odată ce ia frîiele ţării în mînă. Credem că funcţia ca atare este un mecanism corector, care îi modelează pe ocupanţii săi vremelnici şi-i transformă în nişte persoane cu o gîndire înaltă, dornice să ducă republica înainte cu simţ de răspundere. Luna de miere s-a sfîrşit. Economia e în ruine şi Bush-imanii construiesc cu cifre o imagine apocaliptică. Dacă aş fi scenarist, aş arunca acest scenariu în vîrful grămezii de „respinse". M-am încăpăţînat prea mult timp să nu folosesc Cristalul Limbilor asupra acestor inşi: am refuzat să văd „cîmpurile de cenuşă (ash)" în Ashcroft, „păzitorii (tenets) credinţei" în Tenet, „marginea prăpastiei (ridge)" în Ridge şi „tufărişurile pustiei" în Bush. Cristalul trebuie folosit cu înţelepciune, pentru a nu speria oamenii, dar acum sînt în legitimă apărare. Pentru că ei încearcă să bage groaza într-un popor liber, făcîndu-l să creadă în teamă şi Apocalipsă. Nu merge. Asta-i America, băieţi, unde o măruntă conspiraţie de dreapta poate înfunda un preşedinte, dar nu poate smochini un continent la dimensiunile unei secţii de poliţie de periferie.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

De la Maurice Thorez la Claudia Schiffer

Marc Lazar, aşa cum l-am perceput eu, are un aer voltairian: deloc înalt şi tras prin inelul unor zile cu cină frugală, vioi şi vorbăreţ, simpatic şi la rigoare deranjant de inteligent, mai ales pentru cei cu care cade în dezacord. Cînd, în acea seară lambrisată*, mîngîind uşor paharul din faţa sa şi fixînd în treacăt microfonul, a început prin a spune că *Partidul Comunist Francez e mort, dar comunismul este încă în viaţă în Franţa*, mi-am luat o clipă ochii de la zîmbetul profesional pe fond blond al ataşatului cultural Clara Wagner şi am avut tot o clipă în minte figura dodoloaţă a liderului PCF Robert Hue, spunîndu-mi – cu o oarecare răutate pe care mi-o vei ierta, cititorule împăcat cu viaţa – că la aşa lider, aşa moarte (3,3 la sută din voturi la alegerile din 2002).

Ciudată chimie, cea dintre francezi şi PCF; multe pagini au descris-o – de la Raymond Aron, Annie Kriegel, François Furet la Claude Lefort sau Stephane Courtois –, multe o vor mai face. Multe iluzii i-au dat contur, multe inteligenţe i-au dat substanţă. O iluzie cît o viaţă lungă de om: 82 de ani, de la congresul de constituire de la Tours, din decembrie 1920, şi pînă la alegerile de anul trecut, cu rezultate demne, cum spuneam, de neputinţa barbişonată a camaradului Hue. Aproape de mijlocul anilor '30 ai secolului trecut, după ce în Germania vecină Hitler venea la putere, PCF se instala în poziţia de cel mai important partid comunist al lumii europene occidentale, avînd aproape asigurat un vot francez din patru în deceniile de după război. Unu din patru, pentru că nu e tocmai uşor să fii comunist şi să ajungi la putere într-o democraţie (susţinută, în clipe de restrişte, de americani). Întocmai cum spunea Maurice Thorez, liderul legendar al PCF, gazdelor sale de la Moscova, în 1929, chemat fiind de către Stalin pentru a fi tras la răspundere: *Credeţi-mă, tovarăşi, e greu să lucrezi într-o ţară infestată de democraţie precum Franţa*. Dragul Maurice! De-ar fi trăit în România, alături de un Ghiţă Dej de trei ori mai abil, finalmente i s-ar fi pus pielea roşie pe băţ!

Mai curînd două meciuri pierdute ale PCF mi se par simbolice, aşa cum le relata Lazar din umbra unui zîmbet. În toiul războiului rece, pe cînd se chinuia să încarneze Franţa făcînd eveniment din fiecare sărbătoare anuală a ziarului *L'Humanité*, PCF a avut doi adversari redutabili. Primul a fost Charles De Gaulle, care şi el incarna Franţa, cu ceva motive. De Gaulle a sfîrşit înainte de PCF, dar din această confruntare a ieşit victorios. Cu toată pasiunea francezilor pentru comunism, pasiunea pentru De Gaulle e mai mare. Iar al doilea adversar: Coca-Cola! În anii '50, comuniştii francezi au început campania împotriva acestei mizerii imperialiste cu bule, sub sloganul *Nous refusons d'être coca-colonisés*. Era loc pe lume, evident, şi pentru paharul de vin francez şi pentru paharul de cola, dar comuniştii lui Thorez vedeau lucrurile mai simplist. Rezultatul se cunoaşte. Chiar dacă José Bové mai dă cu piatra în geamurile vreunui McDonald's de azi, Coca-Cola se mai vinde în Franţa prezentului, dar ideile comuniste mai greu. PCF, azi, este un loc al memoriei – spune Lazar –, *un lieu de mémoire* precum cele conceptualizate de istoricul Pierre Nora. Atît de bine funcţionează încît în luxosul sediu al partidului, ajuns prea mare pentru o cauză atît de mică din punct de vedere electoral, au loc parade de modă – precum cea a casei Prada, nu cu mult timp în urmă.

Adus în acest loc de conferenţiar, povestitorul şi-a dezlipit o clipă gîndul, trimiţîndu-l puţin în urmă, şi mai aproape. În septembrie 2000, vă mai aduceţi aminte, avea loc la Bucureşti lansarea unei celebre game de cosmetice. Vedeta serii – Claudia Schiffer, coborîtă în rochie de satin roz – unde? – pe podiumul amenajat în Palatul Parlamentului, fostă Casă a Republicii, *ctitorie* a lui Ceauşescu.

Acelaşi Ceauşescu care-i servea lui Georges Marchais, urmaşul lui Thorez, în vacanţele lor la Marea Neagră, nu Coca-Cola ci Pepsi. Aveau umor comuniştii, în felul lor. Şi le plăceau şi bulele.

---

* Marc Lazar a conferenţiat pe 24 februarie a.c. la Institutul Francez, prezentînd publicului bucureştean noua sa carte *Le communisme – une passion française* (Ed. Perrin, Paris, 2002).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Duc amintirile în pungi...

(urmare)

Aud în fugă pe careva care ne îndeamnă să rămînem, „sînt cartuşe oarbe", strigă, numai că degeaba strigă, nu mă mai ascultă picioarele, se răzvrătesc, o iau în fugă pe Alba Iulia spre Piaţa Operei, asta fac, aşa că mai bine uit totul, mai bine mă uit la maşina asta de gunoi, la muncitorii care agaţă tomberoanele în dispozitivele hidraulice de descărcare, mai bine îmi aprind o ţigară şi ascult liniştea coridoarelor din Schloss Solitude, aici în mărginimile Stuttgartului: e început de an rece şi pustiu şi eu privesc, din dreptul geamului, maşina de gunoi cum dispare încet în ninsoare.

Ei, bată-vă să vă bată de vorbe cum sînteţi voi făcute de cine v-o fi născocit, îmi zic şi pe dată o văd pe mama lui Petru Bonţe, a trecut o lună, nu mai mult, de la revoluţie, între timp am pus pe picioare un ziar în care zicem, vorbim, spunem despre morţi şi despre ceaţa alandala care s-a lăsat peste toate astea, despre amintiri atît de proaspete că nici nu ai putea să le spui aşa, şi ziarul acela are un tiraj ceva de speriat, stau oamenii la cozi să-l cumpere, tot la două zile apare că aşa îl puteam scoate, atunci stăteam cu el în Piaţa Operei că nu aveam distribuţie, poşta nu îl prelua şi nici distribuitori particulari nu apăruseră încă, uite că îmi aduc aminte, era soare şi eu aveam un morman de ziare proaspăt scoase de la rotativa de la secţia ziare a fostului ziar de partid, o chestie nemţească din vremuri interbelice, vînd ziare în soarele călduţ de iarnă şi o coadă enormă stă disciplinată şi aşteaptă să-l cumpere. Îmi aduc aminte că m-a văzut careva din sat de la soacră-mea, aşa că duminica, chiar la masă, în timp ce mîncam noi supa şi şniţele pane cu gogoşari în oţet, chiar atunci mi-a reproşat careva, nu mai ştiu cine de la masă, cum că de-aia am făcut noi revoluţie, ca să ajung din profesor vînzător de ziare. Ce puteam să spun, am tăcut şi am mestecat conştiincios gogoşarul, vremurile erau nebune, aşa erau; mama lui Bonţe Petru era o femeie de la sat care plîngea în redacţie, numai că figura ei nu o mai ţin minte, cînd vrei să reţii ceva, cînd vrei să-ţi readuci în memorie anume lucruri, anume situaţii, constaţi că nu le mai poţi reface, că nu mai sînt, că s-au pierdut printre altele fără nici o importanţă, prostioare, inutilităţi, vaca lui nea Marian, în copilărie, la umbra prunului pe marginea căii ferate, sau şi mai demult, e toamnă, cade ceva ploaie mărunt şi e atît de demult că eu nici nu eram încă la grădiniţă, acolo unde am fost atît de stresat, primul mare stres din viaţa mea acolo s-a petrecut, uriaş, redutabil, apăsător, numai că amintirea asta e de dinainte încă şi, cu toate că e neclară şi fără nici o însemnătate, o port cu mine şi azi: stau şi privesc în butoiul gol în care ai mei puneau varza la murat pentru iarnă şi îmi aduc aminte cum anume era butoiul acela, cu doagele lui, cu mirosul de lemn proaspăt spălat, cu apa aceea puţină rămasă pe fundul lui, perfect îmi aduc aminte, imagini, miros, detalii exacte, clare, doar despre mama lui Bonţe nu mai ştiu, nu-mi amintesc nimic, îmi pare să fi fost mai banală ca butoiul ăla cu varză. Era ea o femeie de la sat, asta e clar, dar nu mai ştiu, era mai corpolentă, era slabă, cum anume era ea, mama lui Bonţe Petru Ioan îmbrăcată, nu mai ştiu, am pierdut amănuntele astea, doar povestea o ştiu şi am şi scris despre ea, eu sau altcineva, există articolul undeva prin colecţia ziarului, faptele există, ele se pot reţine mai uşor şi iată că mi-am adus aminte de ele după ce am citit acea înşiruire de fapte-vorbe din rechizitoriul încarcerat al domnului general, procuror şef, sau cum îi zice. Dumnealui s-a ocupat o vreme cu revoluţia pînă i-au spus să stea cuminte, prea erau amintirile acelea *gefärlich*, primejdioase adică, aşa că mai bine, vorba titlului articolului de faţă, *Duc* (eu sau alţii, cine doreşte, de fapt) *amintirile în pungi, la tomberoanele cele mari din spatele secretariatului.*

Oricum ar fi, faptele sînt limpezi. Ascultaţi-le şi domniile voastre: *„Bonţe Petru Ioan a fost împuşcat înainte de a intra în bloc. Sora acestuia, Gorincu Mărioara, audiată în instanţă, declară că împotriva fratelui s-a tras dinspre Complexul Comercial ce fusese incendiat."*

Se spune acolo cum şi ce dispozitiv militar, cum şi cine anume era în vremea aceea la *„Complexul Comercial ce fusese incendiat."* Toate sînt acolo, numai că, între timp, am apucat să ducem amintirile în pungi, la tomberoanele cele mari.

▲

Texte şi opinii de: Ana BLANDIANA (scriitoare) ● Mircea MARTIN (critic literar) ● Victor NEUMANN (istoric) ● Andrei OIŞTEANU (antropolog) ● Andrei PIPPIDI (istoric) ● Cristian PREDA (profesor dr., Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti)

Argument

Într-o dimineaţă, în urmă cu vreo două săptămîni, la un post de radio, un lider din sindicatul şoferilor se plîngea şi spunea că noul cod rutier este un adevărat genocid declanşat împotriva şoferilor. Cuvîntul genocid a intrat în vocabularul curent cu semnificaţia de lucru rău, cu multe victime, care, pe bună dreptate, cer, cît sînt încă în viaţă, judecarea şi după caz pedepsirea autorilor. E un efect colateral al luptei duse pentru recunoaşterea şi analiza marilor crime din secolul al XX-lea, ale Holocaustului şi Gulagului. Procesul de exterminare a evreilor, ţiganilor, homosexualilor, opozanţilor, prizonierilor de război, desfăşurat de naziştii germani, uneori cu sprijinul şi colaborarea unor autorităţi numite de ei în ţările ocupate sau controlate, a dat o nouă dimensiune răului de care sînt capabili oamenii. Informaţiile despre represiunea comunistă, despre războiul dus împotriva propriului popor, cunoscute de mult şi ignorate cu bună sau rea credinţă, au fost în mod tragic confirmate, în toată amploarea lor, după căderea Zidului de la Berlin. Analiza celor două serii de crime se complică şi se rătăceşte: pentru unii, care de altfel îi contestă ba dimensiunile, ba existenţa, Holocaustul nu este decît un răspuns la provocarea comunistă şi o încercare de a stăvili propensiunea iudaică de a stăpîni lumea. Pentru alţii, Gulagul nu este decît un incident, „o eroare" care nu poate întina o idee luminoasă cum este cea a fericirii împărtăşite între egali. Argumentele acestei dezbateri depăşesc semnificaţia unei controverse istorice, intră în actualitate, încercînd să impună delimitări şi acţiuni politice. Central pentru problematica Holocaustului, antisemitismul a devenit elementul de legătură între memoria lagărelor naziste şi cea a lagărelor comuniste: doliul pentru victimele evreieşti nu este considerat doar un model pentru ceea ce ar trebui să fie doliul pentru victimele represiunii comuniste, ci şi un spaţiu prea mare ocupat pe nedrept. Pe nedrept, pentru că Holocaustul, spun unii, nu a existat, pe nedrept, spun alţii, pentru că evreii-comunişti sînt la originea barbariei comuniste. De aici încolo, orice încercare de delimitare devine o jignire, orice clarificare – un nou prilej de acuzaţii confuze.

*Am dorit ca în acest număr (şi în cel următor) să evităm această capcană. Discuţia despre evrei şi antisemitism îndepărtează discuţia de la scopul ei utilitar. Scopul evocării trecutului ca avertisment pentru eventualele evoluţii vicioase din prezent este evidenţierea crimei împotriva democraţiei produse de ambele fenomene în discuţie. Întrebarea nu este cine a fost mai rău, ci de ce la un moment dat popoarele cedează dreptul de a decide şi acceptă ca în numele lor să se producă orori de care apoi nici nu vor să-şi amintească. În ce moment acţiunea politică transformă dreptul la opinie în opinie unică şi codul rutier devine într-adevăr un instrument al genocidului? Crizele economice, eşecurile vieţii democratice creează nenumărate prilejuri pentru asemenea tragedii. În plan politic, principala victimă a orînduirilor totalitare din secolul al XX-lea a fost democraţia. Doliul pentru dispariţia ei temporară este într-adevăr necesar şi fertil pentru echilibrul prezentului. (**M. B.**)*

Andrei PIPPIDI

O falsă problemă

De ce s-a ajuns la această absurdă întrecere? De ambele părţi, se pare, s-a supraevaluat numărul de victime, oricum enorm, ca şi cum martirologiul de care cineva se simte mai apropiat, prin experienţă de familie sau printr-o opţiune ideologică, ar trebui neapărat să reprezinte o listă mai lungă decît aceea pe care o poate produce partea cealaltă. Este a nesocoti preţul teribil al unei singure vieţi. Nimeni nu se gîndeşte la a diminua, cîtuşi de puţin, vina celor care au condamnat la moarte, de o parte sau de alta. „Rivalitatea" apare acolo unde proporţiile masacrului justifică înscrierea la un rang suprem, excepţional, în memoria omenirii.

Încercările de competiţie în acest sinistru domeniu sînt vechi, din vremea războaielor religioase. După ce protestanţii englezi au cules toate cazurile de coreligionari ai lor arşi pe rug în timpul Mariei Tudor, catolicii, la rîndul lor, au vrut să înalţe între sfinţi pe iezuiţii trimişi de Elisabeta la spînzurătoare. Revoluţia franceză inaugurează pentru epoca modernă o concurenţă asemănătoare: de două sute de ani n-a contenit discuţia despre care tabără, a republicanilor sau a credincioşilor monarhiei, a dat mai multe jertfe.

Ceea ce caracterizează dezbaterea „Gulag versus Holocaust" este că, totuşi, nu e vorba de o adversitate între cele două masive grupuri de victime, ci de conflictul care, cu întreruperea introdusă de o efemeră alianţă politică, îi opunea pe comunişti naziştilor. Aşadar, călăii, nu victimele, s-au găsit sfidător faţă în faţă. Ce sens mai are atunci să cumpănim în două talere ale balanţei suferinţa acumulată de victimele rasismului şi de acelea ale luptei de clasă? Nu e om întreg, în ziua de azi, decît cine se simte deopotrivă înfiorat de aceste atrocităţi, a căror împărţire în categorii distincte este istorică, nu morală.

Istoria intervine hotărît pentru a acorda întîietate victimelor Holocaustului, în sensul că crimele săvîrşite împotriva lor au fost cunoscute şi înfierate cum se cuvine înainte de a se afla despre ororile universului concentraţionar din ţările comuniste. Orice am face sau zice, Vorkuta şi Piteşti erau încă nume rostite în şoaptă cînd dezvăluirile despre Treblinka şi Birkenau cutremuraseră o lume. Aşa stînd lucrurile, e inevitabil ca tot ce spunem sau facem pentru a nu fi dată uitării represiunea prin care partidul comunist şi-a apărat puterea să fie imitat după monumentele ridicate în amintirea Holocaustului. Pînă şi memorialul de la Sighet, cu inscripţia funerară pentru deţinuţi, ne recheamă în minte sinagoga din Praga, unde, pe pereţii văruiţi, sînt scrise numele tuturor evreilor din Cehoslovacia care au murit în lagărele lui Hitler.

© S. Ivanoschi

Locul acela în istorie pe care li-l dă evreilor ideea dementă de a-i extermina ca popor nu li-l poate lua nimeni şi el este într-adevăr unic. Împotriva lor nu s-a exercitat doar o tentativă de „curăţire etnică", aşa cum procedaseră turcii sultanului cînd s-au năpustit asupra armenilor sau aceiaşi turci alungîndu-i pe greci din Asia Mică. Extirparea unui neam de oriunde şi-ar fi găsit sălaş sau adăpost, aceasta a fost ambiţia lui Hitler şi în îndeplinirea acestui proiect a aplicat o tehnologie care le lipsise babilonienilor sau romanilor.

Să se observe, de altfel, că barbaria nazistă s-a manifestat simultan în două direcţii.

Alături de proiectul genocidului, a existat şi persecuţia de tip „bolşevic", de lichidare a opozanţilor politici, care s-a îndreptat mai întîi contra stîngii germane, cea mai vastă din Europa occidentală, pentru ca apoi, după 20 iulie 1944, să nimicească aristocraţia militară şi civilă. Prin urmare, cei care susţin caracterul excepţional al violenţei cu care statul comunist şi-a suprimat adversarii nu ţin seama de hecatomba de care a fost capabil, în Germania, statul SS, fără a mai vorbi de Italia războiului civil (acolo, vreme de un an şi jumătate, fasciştii şi comuniştii au recurs la aceleaşi mijloace). E adevărat că, în condiţiile speciale din Uniunea Sovietică, exterminarea „inamicului de clasă" s-a împletit cu celălalt aspect, de „curăţire etnică", în Basarabia, de pildă.

Trăim într-o generală relativizare a valorilor, în care adevărurile oficiale de ieri s-au spulberat, ceea ce încurajează credinţa că versiunea contrară a istoriei, pe care oamenii o transmiteau pe ascuns, ar fi ea cea adevărată. Poate fi aşa, dar nu totdeauna. Sensibilitatea evreilor, a căror experienţă a umilirii şi a suferinţei a fost ignorată, sensibilitatea românilor, care şi-au înghiţit lacrimile şi au tăcut despre morţii lor, sînt amîndouă rănite. Pe cînd unii ţin să se recunoască unicitatea Holocaustului, celorlalţi li se pare o degradare a trecutului lor personal sau familial dacă nu se recunoaşte măcar egalitatea catastrofei la care au participat (indirect) cu aceea căreia mass-media îi asigură o rezonanţă universală. Această reacţie se poate radicaliza pînă la răbufniri inconştient asemănătoare cu discursul antisemit. De fapt, orice experienţă care a atins maximul dramatism este singulară, egalitate în materie nu există. A compara este zadarnic. Ca de atîtea ori, problema e falsă, dar consecinţele dezbaterii sînt dureroase. ▲

Confruntări şi regrupări

Pentru mine, evenimentul central este apariţia unui rău nou, a unui regim politic inedit, *totalitarismul*, care, la apogeul său, a dominat o bună parte a lumii; a dispărut astăzi din Europa, dar supravieţuieşte pe alte continente; şi sechelele lui dăinuie printre noi. Mi-am propus să examinez lecţiile ce decurg din înfruntarea dintre totalitarism şi duşmanul său, democraţia.

A înfăţişa secolul ca fiind dominat de lupta dintre aceste două forţe implică o repartizare a valorilor care nu este acceptată de toată lumea. Problema decurge din faptul că Europa nu a cunoscut un singur totalitarism, ci două, comunismul şi fascismul; că aceste două mişcări s-au combătut violent, mai întîi pe terenul ideologiei, apoi pe cîmpurile de luptă; cînd unul, cînd celălalt s-au confruntat şi cu statele democratice. Într-un moment sau altul, au fost practicate toate regrupările posibile între aceste trei regimuri. Într-o primă etapă, comuniştii îi pun în aceeaşi grămadă pe toţi duşmanii lor (toţi sînt capitalişti!), democraţiile liberale şi fascismul fiind forma moderată şi forma extremă a aceluiaşi rău. Pe la mijlocul anilor '30 şi, în special, în timpul celui de-al doilea război mondial, repartizarea se modifică: democraţii şi comuniştii alcătuiesc alianţa antifascistă. În sfîrşit, cu cîţiva ani înainte de război şi, mai ales, după ce el s-a încheiat, s-a propus să se considere că fascismul şi comunismul sînt două subspecii ale aceluiaşi gen, totalitarismul fiind revendicat la început de fasciştii italieni. (...)

Punctul meu de pornire, dubla afirmaţie prin care susţin că totalitarismul este marea inovaţie politică a secolului şi că el este răul extrem, antrenează deja o dublă consecinţă: trebuie renunţat la ideea progresului continuu, în care credeau cîteva mari spirite din secolele trecute. Totalitarismul este o noutate şi este mai rău decît tot ce l-a precedat. Nu se dovedeşte astfel că omenirea s-ar afla inexorabil pe o pantă descendentă, ci doar că direcţia istoriei nu este supusă nici unei legi simple – şi poate, în definitiv, nici unei legi.

Înfruntarea dintre totalitarism şi democraţie, ca şi cea dintre cele două variante totalitare – comunism şi nazism – constituie prima temă a analizei mele. A doua decurge din ea, chiar din faptul că aceste evenimente aparţin, în principal, trecutului şi nu supravieţuiesc printre noi decît datorită memoriei. Or aceasta nu poate fi asimilată înregistrării mecanice a ceea ce se întîmplă; ea are forme şi funcţii ce impun opţiuni, consolidarea ei cunoaşte faze supuse unor perturbări specifice, asumată de actori diferiţi poate duce la poziţii morale opuse. Este întotdeauna şi în mod necesar memoria un lucru bun şi uitarea un blestem absolut? Permite trecutul o înţelegere mai bună a prezentului, ori, cel mai des, serveşte la ocultarea lui? Sînt toate modalităţile de folosire a trecutului recomandabile?

(Tzvetan Todorov – *Memoria răului, istoria binelui. O analiză a secolului)*

Andrei OIȘTEANU

Holocaust

Încercare de definire: pogrom, genocid, Shoah

La împlinirea a şase decenii de la masacrul evreilor de la Iaşi (1941), aşa-zisa *Ligă pentru combaterea anti-românismului* (condusă de Ion Coja, I.C. Drăgan ş.a.) a organizat la Bucureşti un colocviu menit să nege producerea măcelului în care au pierit mai multe mii de evrei. Am fost prezent incognito la colocviu, în împrejurări la care m-am referit cu alt prilej *(22*, nr. 656/2002). Spre nemulţumirea organizatorilor, unul dintre vorbitori (martor ocular la evenimente) a făcut greşeala să admită că „au fost omorîţi cîteva sute de evrei", adăugînd însă că „n-a fost vorba de un pogrom". „De la ce număr de morţi se consideră că e pogrom?!", am întrebat atunci. Într-adevăr, cum putem defini pogromul, genocidul, Holocaustul?

Masacrul la care au fost supuşi evreii în timpul celui de-al doilea război mondial este numit *genocid*, *etnocid*, *martiriu*, *Shoah*, *Holocaust* etc. Termenul *genocid* defineşte exterminarea deliberată şi sistematică a unui popor, a unei comunităţi cu identitate etnică şi, prin extensie semantică, cu identitate politică, religioasă etc. El este destul de folosit, generînd chiar numele unei noi ramuri de cercetare academică: *genocide studies*.

Termenii biblici *Shoah* şi *Holocaust* au fost folosiţi de evrei încă de la începutul anilor '40 pentru a denumi măcelul la care erau supuşi ei înşişi. *Shoah* (citeşte *şóa)* este un cuvînt ebraic – cu sensul de „catastrofă", „prăpăd", „distrugere totală". El apare doar de două ori în *Vechiul Testament:* „Nu te vei teme (...) de *prăpădul* celor fără de lege" *(Proverbe*, III , 25; vezi şi *Isaiia*, X, 3). În *Biblie* se vorbeşte de „rînduiala săvîrşirii diferitelor jertfe" *(Ieşirea XIX, Levitic*, VI). Printre acestea era jertfa „arderii de tot", în cadrul căreia toate părţile animalului sacrificat erau arse în întregime: „Să arzi berbecul întreg pe jertfelnic, căci este ardere de tot a Domnului" *(Ieşirea*, XIX, 18). Într-un alt tip de jertfă, doar o parte a animalului era arsă pe jertfelnic, iar alta era consumată ritual de sacrificator: „Să iei pieptul berbecului (...). Aceasta să fie partea ta" *(Ieşirea*, XIX, 26). Traducătorii *Bibliei* în limba greacă – evrei elenizaţi din Alexandria secolului al II-lea î.e.n. – au echivalat sintagma „ardere de tot" prin grecescul *holo* („tot") + *causton* („ardere").

Evident, termenul *Holocaust* – impus în anii '60 de mediile intelectuale americane – a fost folosit la figurat pentru a desemna masacrul la care au fost supuşi evreii europeni în anii '30-'40. Sînt comentatori, însă, care în mod eronat consideră termenul la propriu. O greşeală generatoare de confuzii, uneori intenţionată. Unii pun accentul pe prima parte a sintagmei („ardere"), susţinînd că termenul *Holocaust* s-ar referi la *arderea* cadavrelor în crematorii. Cum în România şi în teritoriile administrate de români nu au funcţionat astfel de crematorii, concluzia ar fi că „în România nu a fost *Holocaust*". Alţi comentatori pun accentul pe cea de-a doua parte a sintagmei („de tot"), explicînd că ar fi vorba de distrugerea *totală* a evreilor. Cum comunitatea evreilor din România Mare nu a fost distrusă *în totalitate*, concluzia ar fi aceeaşi.

Terminologia călăilor

Oricît de complex, fenomenul *Holocaust* poate fi redus la o ecuaţie cu trei termeni: călăi, victime, martori *(perpetrators*, *victims*, *bystanders*, cf. Raul Hilberg). Dacă *Shoah* şi *Holocaust* sînt termeni folosiţi mai degrabă de victime, iar *genocid* şi *etnocid* mai degrabă de martori, e interesant ce terminologie au utilizat călăii. Evident, este vorba de termenul *Endlösung* („soluţia finală"), dar în documente naziştii au preferat un alt cuvînt, aparent mai inofensiv: *Vernichtung*. Şi acest termen a fost diferit înţeles şi tradus, dar ţinînd cont de rădăcina cuvîntului *(nichts)*, el nu poate fi echivalat decît cu *anihilare* (cu rădăcina *nihil)* sau *nimicire* (cu rădăcina *nimic)*. De pildă, în procesul verbal al sinistrei *Conferinţe de la Wannsee* (20 ianuarie 1942), s-au stabilit – „în conformitate cu voinţa lui Adolf Hitler" – detaliile tehnice pentru „anihilarea" *(Vernichtung)* a „peste 11 milioane de evrei" din toate ţările Europei. „România, inclusiv Basarabia" (dar exclusiv Transilvania de Nord), figura cu un număr de „342.000 de evrei" care urmau să fie „anihilaţi".

Antisemiţii români au dat dovadă de protocronism. În 1913 (!), de pildă, Dr. Nicolae Paulescu prezenta „mijlocul cel mai simplu şi cel mai comod de a ne scăpa de evrei" – uciderea lor în masă cu substanţe toxice: „să-i *exterminăm*, cum bunăoară se ucid ploşniţele". În 1928, A.C. Cuza – mentorul lui C.Z. Codreanu – propunea şi el „soluţia finală": „Singura soluţie posibilă a problemei jidăneşti este *eliminarea* jidanilor". În 1941, conducătorii României preferau termenul de „purificare" etnică. „Satana este evreul", scria Ion Antonescu, de la Odessa, Consiliului de Miniştri. „Este o luptă pe viaţă şi pe moarte. Ori învingem noi şi lumea se va *purifica*, ori învinge ei (evreii) şi devenim sclavii lor". „Să folosim acest moment istoric – clama la rîndul său Mihai Antonescu – şi să *curăţim* pămîntul românesc şi naţiunea noastră (...) Dacă este nevoie, să trageţi cu mitraliera".

Ordonanţa de urgenţă 31/2002

Pentru a capta bunăvoinţa Occidentului înaintea *summit*-ului NATO de la Praga, Guvernul român a emis în martie 2002 o *Ordonanţă de urgenţă* privind „interzicerea organizaţiilor şi simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob şi a promovării cultului persoanelor vinovate de săvîrşirea unor infracţiuni contra păcii şi omenirii". La art. 6 se prevede pedeapsa cu „închisoare de la 6 luni la 5 ani" pentru „contestarea sau negarea în public a *Holocaustului* ori a efectelor acestuia". Reglementări similare sînt în vigoare în ţări ca Germania şi Franţa. La art. 2, legiuitorul a definit termenii folosiţi în *Ordonanţă* („organizaţie cu caracter fascist, rasist sau xenofob", „simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe" şi „persoană vinovată de săvîrşirea unor infracţiuni contra păcii şi omenirii") pentru a desemna faptele sancţionate penal. E curios însă faptul că legiuitorul nu a considerat necesar să definească şi termenul *Holocaust*. Or, în aceste condiţii, aplicarea juridică a art. 6 poate genera exonerări arbitrare sau inculpări abuzive. Simţind această deficienţă, *Comisia de Cultură a Senatului* a emis, în mai 2002, o definiţie a termenului, cu scopul probabil de a o introduce în textul legii, atunci cînd va fi discutată în Parlament (fapt care se amînă indefinit pentru a nu permite cancelariilor occidentale să afle părerea multor parlamentari în privinţa unor subiecte sensibile precum *Holocaustul* din România, cultul lui Antonescu etc.). Definiţia *Holocaustului* stabilită de *Comisia de Cultură* este următoarea: „exterminarea sistematică în masă a evreilor europeni în lagărele de exterminare naziste, în timpul celui de-al doilea război mondial". Deşi la prima vedere definiţia pare corectă, subiectul în discuţie ridică unele probleme pe care am să le enunţ pe scurt.

Nedumeriri şi întrebări

Din *Ordonanţă* nu se înţelege dacă este considerată infracţiune doar „negarea în public" a *Holocaustului* ca fenomen istoric în general sau şi negarea participării la *Holocaust* a autorităţilor române. Problema este importantă, pentru că majoritatea negaţioniştilor români nu contestă atît *Holocaustul* în general, cît pe cel produs pe teritoriul aflat sub autoritate românească („negare selectivă", cum o numeşte Michael Shafir în ultima sa carte).

Se pune întrebarea dacă art. 6 din *Ordonanţă* (articol care sancţionează negarea *Holocaustului)* trebuie să se refere doar la evrei sau şi la alte comunităţi care au fost decimate (romii, de exemplu). Dacă se consideră că termenul *Holocaust* se referă doar la evrei, trebuie găsită o formulă care să interzică şi negarea genocidului la care au fost supuşi romii (chiar dacă acesta a fost de mai mică amploare). Este vorba de o lege menită să sancţioneze penal manifestările de rasism şi xenofobie şi ar fi anormal ca ea să interzică negarea genocidului în cazul evreilor, dar să permită negarea genocidului în cazul romilor (cf. principiului juridic „tot ce nu este interzis este permis").

Definiţia comisiei senatoriale se referă la uciderea evreilor doar „în lagăre de exterminare". Or, la definirea *Holocaustului* trebuie considerată nu numai exterminarea în lagăre, ci şi orice altă formă de decimare practicată de autorităţi, aşa cum a fost cazul în România în perioada 1940-1944: deportările în Transnistria (unde nu erau propriu-zis „lagăre de exterminare"), masacrele din oraşe (Dorohoi, Bucureşti, Iaşi, Odessa), „trenurile morţii" etc.

Definiţia se referă la exterminarea evreilor anume de către „nazişti", nu şi de către aliaţii lor, inclusiv români (cuziştii, legionarii, autorităţile antonesciene). Se menţionează „lagărele naziste", nu şi lagărele antonesciene (unde evreii deportaţi au murit în masă ca urmare a supunerii la un crunt regim de exterminare prin frig, foame, boli, epuizare etc.), sau masacrele la care a participat armata română (Dorohoi, Odessa) sau armata, poliţia şi jandarmeria română (Iaşi, „trenurile morţii") sau miliţiile legionare (Bucureşti) etc.

În loc de concluzii

Conform acestei definiţii neglijente, concluzia este uşor de intuit: chiar dacă se admite că autorităţile române i-au supus pe evrei unui regim mai dur („à la guerre comme à la guerre", spune cinic I. Coja), în România nu se poate, chipurile, vorbi de *Holocaust*, pentru că nu au funcţionat „lagăre de exterminare naziste". Astfel, prin chiar formularea definiţiei, înşişi senatorii din *Comisia de Cultură* ar putea fi învinuiţi de negarea *Holocaustului* în România şi deci de încălcarea prevederilor art. 6 din *Ordonanţa 31/2002*.

Situaţia atipică a României este speculată de negaţionişti. Cu unele excepţii, evreii au fost masacraţi, pe de o parte, în teritorii care nu erau atunci sub administraţie românească, dar sînt acum (Transilvania de nord) şi, pe de altă parte, în teritorii care erau atunci sub administraţie românească, dar nu sînt acum (Basarabia, Bucovina de Nord, Transnistria, Odessa).

În fine, ca şi *Gulagul*, *Holocaustul* este un fenomen complex, cu implicaţii politice, juridice, sociale şi morale. După părerea mea, acest termen nu acoperă semantic doar „exterminarea evreilor", ci şi măsurile care au precedat-o, au pregătit-o şi au făcut-o posibilă: discriminarea prin lege, pierderea drepturilor civile, destituirea din funcţii, confiscarea proprietăţilor, emigrarea forţată, stigmatizarea cu stea galbenă, ghetoizarea, deportarea în lagăre... Aceste măsuri au fost aplicate şi în România anilor 1938-1944 şi, într-un fel sau altul, ele ar trebui să-şi facă loc într-o definiţie globală a *Holocaustului*, pe lîngă masacrele înfăptuite prin diverse metode – împuşcare, spînzurare, asfixiere, ardere de vii, gazare, foame, frig, boli etc. –, dintre care numai gazarea a lipsit din inventarul regimului antonescian. ▲

Simptome şi sechele

● **Manuale.** Se credea despre comunism că e mort şi îngropat. Eroare: el există încă în cărţile de istorie din Italia. Aşa susţin prietenii lui Silvio Berlusconi care cer să fie rescrise cît mai repede aceste lucrări pentru ca ele să fie „mai obiective şi mai ştiinţifice", evitînd astfel ca noile generaţii să fie „subminate de marxism". Această moţiune, votată pe 11 decembrie de comisia pentru Cultură a Camerei Deputaţilor a provocat proteste la stînga şi printre intelectuali. „Sîntem la doi paşi de un regim autoritar" a declarat poetul Mario Luzi. E cunoscut că dictatorii fascişti sau stalinişti adorau rescrierea trecutului. Dar faptul că populismul televizual nu se mărgineşte să controleze 95% din audienţă e surprinzător. Consolarea e că tentaţia de rescriere a istoriei şi a renumirii străzilor, atît de lipsită de sens şi de ridicolă, dovedeşte că Sua Emittenza nu e atît de sigură pe putere pe cît se crede. (Marcelle Padovani – corespondenţă din Italia pentru *Le Nouvel Observateur* 16-22 ianuarie 2003)

● **Genocid la plural**. Comitetul de apărare a cauzei armenilor a protestat împotriva recentei decizii a miniştrilor Educaţiei din Consiliul Europei prin care, începînd din 2003, în toate şcolile, se instituie Ziua Holocaustului. În această zi, stabilită de fiecare ţară în parte, se va studia Shoah în relaţie cu propria istorie. Comitetul aminteşte că în 2001 Consiliul Europei hotărîse instituirea unei Zile a memoriei, pentru ansamblul genocidurilor şi nu doar pentru Shoah. Noua decizie este „reducţionistă". Comitetul consideră că responsabil pentru această nouă decizie a fost delegatul Franţei, Xavier Darcos: el a spus că „trebuie evitată banalizarea" şi că „Shoah a avut un caracter specific, în acest secol bogat în orori, şi merită să i se acorde o atenţie specială în cadrul procesului de învăţămînt". Comitetul subliniază că „singularizarea unui genocid în detrimentul altora generează un sentiment de respingere, de negare a celorlalte victime şi tinde să creeze între popoarele martir din secolul al XX-lea o competiţie macabră, total inacceptabilă într-un demers iniţial dorit a fi federator". (După *Reuters*, 8 noiembrie 2002)

● **Un preşedinte moderat**. „Trebuie găsită măsura corectă a lucrurilor. O atitudine civilizată şi umană, fără a fugi de trecut. Trebuie să ajungem să putem privi drept în ochi trecutul nostru, să-l numim, să-i preluăm lecţiile şi să facem dreptate. Dar totul trebuie făcut cinstit, cu măsură, tact, clemenţă şi inventivitate. Acolo unde avem de-a face cu remuşcări şi cu oameni care-şi recunosc vina trebuie să găsim calea de a ierta. Pledez pentru abordarea acestei probleme într-o manieră umanitară şi nu pentru a reintra în atmosfera suspiciunii şi a fricii. Timp de 40 de ani, oamenilor le-a fost frică de poliţia politică, în următorii zece ani o să le fie din nou teamă că o informaţie compromiţătoare va fi găsită de cineva. Mulţi oameni nici nu ştiu dacă nu s-au mînjit cu ceva cu un prilej sau altul". (Vaclav Havel, răspuns dat lui Michnik în 1991, în legătură cu necesitatea de a încheia conturile cu comuniştii. *Le Monde*, 1 februarie 2003, cu ocazia retragerii lui Havel)

● **O cîntăreaţă**. Participarea de anul acesta a Belgiei la concursul Eurovision a creat o intensă controversă cînd serviciile secrete au acuzat-o pe Soetkin Collier că e în legătură cu mişcarea neo-nazistă: a participat la comemorarea lui Rudolf Hess, la Antwerp, în 1996, a denigrat cultura franceză, iar părinţii ei ţineau „o cafenea de extremă-dreaptă". Ea nu neagă, dar spune că nu trebuie pedepsită pentru acţiunile dintr-un trecut de care s-a desprins. (După *The Guardian*, 20 februarie 2003)

● **Proces**. Pe 15 ianuarie 2003 a avut loc prima audiere în procesul lui Horst Mahler, 67 de ani, avocat. În anii '60 a fost militant de extremă stîngă în cadrul unei organizaţii teroriste, a făcut un stagiu într-o tabără de antrenament a palestinienilor din Iordania, a revenit în Germania a fost arestat şi condamnat la 10 ani închisoare. Acolo s-a desprins „de dogmatismul revoluţionar al marxism-leninismului" şi a evoluat spre naţionalism, apoi a aderat la un grup fascist. Consideră acum că atacurile din 11 septembrie au fost o manipulare a guvernului american puse la cale de cei care au în mîini „Talmudul şi Tora şi vor să extermine celelalte popoare". *(Le Monde*, 16 ianuarie 2003)

▲

Victor NEUMANN

Rememorarea trecutului într-o altă paradigmă culturală

„Martorii oculari dispar încet... O dată cu pierderea memoriei distanţa nu numai va creşte, dar şi calitatea ei se va schimba. Curînd, doar mărturiile scrise vor vorbi, îmbogăţite de imagini, filme şi cărţi de amintiri. Criteriile cercetării sînt pe cale să devină mai austere, dar ele sînt, poate, mai puţin vide, mai puţin saturate de empiric, chiar şi acelea ce promit recunoaşterea sau o mare apreciere a obiectivităţii".

Reinhard Koselleck

Problema memoriei nu este una simplă. Clarificările istoricului vin într-un tîrziu, atunci cînd au dispărut martorii oculari. Abordarea trecutului de către istoric nu e aidoma aceleia a supravieţuitorilor. Sînt destule argumente care ne arată că istoricul nu lucrează în beneficiul unei politici anume, că tehnicile de prelucrare a trecutului *(Vergangenheitsbewältigungstechniken)* îşi pierd la un moment dat calitatea lor de probleme existenţiale în favoarea cercetării individuale academice şi a analizei controlate de ipoteze, chiar dacă intenţiile lor de *scholarship politic* rămîn inconfundabile.

Se poate spune că termenii de Holocaust şi Gulag nu au aceeaşi semnificaţie? Ceea ce începem să înţelegem astăzi este că între bolşevism şi naţional-socialism asemănările sînt izbitoare: de la gîndirea unică (monoculturalitatea etnicistă şi monologul promovat în numele superiorităţii unei singure clase) la dominaţia gloatei, de la religia puterii la falsificarea valorilor, de la variatele forme de discriminare la suprimarea libertăţii de expresie, la deportare şi omucidere găsim o gamă de orori ce fac posibilă continuitatea între fascism şi comunism. Totuşi, lucrurile nu sînt deloc identice. După o analiză comparativă excelentă, François Furet admitea existenţa unor esenţiale distincţii avînd în vedere ideologiile practicate de cele două sisteme totalitare (vezi F. Furet, *Trecutul unei iluzii*, Traducere în limba română de Humanitas, p. 207). El este de părere că abstracţiile care constituie sensul istoriei în marxism-leninism au numai aparenţa adevărului. Războiul a favorizat transferul religiei politice în talerul unui singur partid, acela comunist. Antifascismul bolşevicilor nu a făcut altceva decît să contribuie la adîncirea crizei democraţiei contemporane. Teologia sa a fost îmbrăţişată de mulţi intelectuali, ea fiind atractivă pentru toţi aceia ce văzuseră în capitalism o formă de existenţă degradantă, ale cărei cruzimi trebuie suprimate.

Pe de-o parte cercetarea documentară propriu-zisă, pe de alta, experienţele personale cunoscute prin intermediul mărturiilor orale şi scrise vor face posibilă interpretarea fenomenelor ce se înscriu în ceea ce numim crimă împotriva umanităţii. Dezvăluirile privind lagărele de exterminare fasciste şi comuniste contribuie la cunoaşterea ambelor forme politice (vezi *Communisme, fascisme et histoire du XX-ème siècle. Mémoire et oubli du communisme*, în *Commentaire,* Volume 21, Numéro 81, Printemps, 1998, pp. 215-251). Folosite în acelaşi scop de Hitler şi de Stalin, lagărele de la Sachsenhausen, Buchenwald şi Bautzen arată fără putinţă de îndoială cum anume s-au identificat procedeele criminale ale lui Hitler şi ale lui Stalin. Şi, totuşi, documentele şi faptele cunoscute prin cercetarea lagărelor ne îndeamnă să arătăm unicitatea exterminării în masă şi să vorbim despre unicitatea numelui lor. Vom fi mai exacţi astfel, dar mai ales nu vom promova confuzii terminologice şi interpretări neconvingătoare.

Absenţa rememorării faptelor în anii de după război a fost un aliat strategic în lupta împotriva URSS în timpul războiului rece. Germania Federală devenise simbolul transformărilor miraculoase ale democraţiei şi fortăreaţă în faţa eventualei agresiuni a Uniunii Sovietice. Într-un asemenea context, ruşii primiseră calificativul de „nazişti", în vreme ce germanii dobîndiseră recunoaşterea lumii democratice. În anii războiului rece, Germania de Vest se transformase într-un stat care căuta să demonstreze că este iubitor al libertăţii şi promotor al drepturilor universale ale omului. Un asemenea efort nu a fost lipsit de consecinţe, Germania reintrînd în circuitul mondial ca partener egal al celor mai avansate state şi fiind preferată ca loc de refugiu de sute de mii de emigranţi din Europa comunistă şi din Turcia.

Memoria activă a trecutului nazist fusese considerată o complicaţie de prisos în lupta pentru cîştigarea războiului rece. Chiar şi memoria juridică a fost scurtă. Henry Friedländer observase că „dincolo de procesele postbelice ale Naţiunilor Aliate, exterminarea sistematică a evreilor europeni şi a altor grupuri – crima centrală a Holocaustului – nu a reţinut atenţia cuvenită" (vezi Edward Linenthal, *The Struggle to Create America's Holocaust Museum*, Penguin Books, 1995, p. 7). În Germania, abia în anii '70 istoricii au început seria studiilor ample despre aspectele importante ale nazismului şi ale societăţii germane interbelice. Un exemplu îl constituie tipărirea cărţii în şase volume editată de Martin Broszat ş.a. intitulată: *Bayern in der NS Zeit*. În limba engleză, în anii '50, doar volumele lui Leon Poliakov, *Harvest of Hate* şi Gerald Reitlinger, *The Final Solution* erau singurele istorii comprehensive ale Holocaustului. Chiar şi în comunitatea evreilor americani, Holocaustul era insuficient comemorat.

Ce este de făcut pentru ca Holocaustul şi Gulagul să nu fie uitate şi să nu se mai repete? Aceasta a fost o întrebare foarte dificilă formulată de multe spirite democrate. Atunci cînd memoria a devenit credinţă naţională, frontierele deveniseră mai ferme ca răspuns la teama pierderii identităţii şi, mai permeabile, ca urmare a înţelegerii proprietăţii pluraliste a memoriei. Cît priveşte memoria Holocaustului şi Gulagului, acestea sînt pe cale să se nască şi în fostele state comuniste. În nici un caz ele nu vor deveni un reper moral atîta timp cît istoricii şi conştiinţele contemporane o vor discuta în termeni competiţionali. În realitate, o aşa-zisă competiţie dezvăluie nu doar falsitatea punctului de vedere, ci, mai precis, imoralitatea autorului lui. Faptul că în comunism niciodată nu s-a analizat fascismul, preferîndu-se definiţii vagi, a făcut posibilă naşterea unei mitologii a fascismului.

Discriminator, etnicismul comuniştilor români a facilitat aplicarea dictonului „divide et impera". Degradarea din drepturile cetăţeneşti a persoanelor aparţinînd minorităţilor lingvistice şi religioase şi forţarea migraţiei lor din România au reprezentat un handicap, ce va trebui să-l descriem cîndva în adevărata sa substanţă. Poziţionarea în categoria de cetăţean de rangul II era o realitate nicicînd comentată şi recunoscută de intelectualitatea noastră (cu mici excepţii şi acelea susceptibile a fi apreciate prin lentila aceluiaşi neotribalism), dar care va fi de dorit să o discutăm deschis spre a nu prolifera opinii confuze în legătură cu ideologia naţionalist-ceauşistă şi a admite că „inacţiunea" intelectuală a reprezentat o disidenţă.

Absenţa replicii în faţa agresiunii ideologice şi instituţionale comuniste mă face să cred că la momentul respectiv nici intelectualitatea (în cea mai mare parte) şi nici populaţia (prin segmentele ei majoritare) nu au conştientizat gravitatea fenomenului. Nu există decît o singură explicaţie: a funcţionat compromisul cu reprezentanţii sistemului. De aici şi îndoiala mea cu privire la credibilitatea comparaţiilor între suferinţele intelectualului sub regimul comunist şi suferinţele evreilor în anii fascismului legionar şi antonescian. Abilitatea comunismului din România în a propaga minciuna, dar şi în a da senzaţia inteligenţiei (oferindu-i locuinţe bune sau chiar de lux, funcţii, călătorii în străinătate, burse academice) că poate supravieţui acceptabil a înfrînat mult organizarea societăţii civile şi mişcarea politică de disidenţă. E un aspect ce va trebui analizat ştiinţific. Cînd citim romanul *Delirul* (spre a-i analiza mesajele ideologice) al celui mai citit scriitor postbelic român sau vom deschide revista *Flacăra* a altui celebru scriitor, vom descoperi limbajul şi gîndirea politică specifice vremii. Faptul că o parte dintre exponenţii acelei ideologii continuă să joace un rol important în politica românească, e un motiv cît se poate de grăitor că explicaţiile nu s-au făcut îndeajuns nici sub raport ştiinţific şi nici din punctul de vedere al culturii politice. (Senatorul Adrian Păunescu joacă rolul de social-democrat, fără ca vreunul dintre comilitonii domniei sale să observe incompatibilitatea orientării acestuia în raport cu doctrina unui partid social-democrat.)

În România, comuniştii au creat legenda potrivit căreia fascismul a fost exclusiv un produs de import. „Or, în realitate, despre Garda de Fier putem spune lucrurile cele mai negre sau verzi sau roşii, n-are importanţă culoarea, un lucru este cert: Garda de Fier s-a născut din interiorul culturii politice româneşti" (Tismăneanu, *Ghilotina de scrum*, Polirom, ediţie îngrijită şi prefaţă de Mircea Mihăieş, 2002, p. 225). Acesta este şi motivul pentru care se cuvine să subliniem fără nici o reţinere că una dintre problemele centrale ale istoriografiei noastre, dar şi ale culturii politice româneşti este „discutarea Holocaustului în contextul său istoric". Identificînd tragedia ce a avut loc în România, dar şi cauzele ei, Vladimir Tismăneanu a insistat pe ideea „decomunizării şi defascizării-împreună". De aici rezultă şi importanţa descrierii foarte exacte a faţetelor necunoscute şi perverse ale comunismului din România.

© S. Ivanoschi

Toate aceste aspecte – o dată analizate – tind să definească ideologia şi actorii care au jucat-o, dar mai ales drama României cuprinsă de febra politicilor totalitare. Doar astfel vom înţelege mai exact că regimurile amintite au apărut pe fondul în care societatea nu ajunsese încă la modernizarea propriu-zisă, la regimul democratic funcţional şi la o dezvoltare economică potrivit aspiraţiilor civilizaţiei europene. Probabil vom înţelege mai bine de ce în România de astăzi e nevoie de o altă paradigmă culturală. ▲

Vigilenţă şi remuşcare

Nimic nu e mai problematic, după disoluţia unui regim totalitar, decît reconstituirea, în rîndul poporului, a unei conştiinţe morale şi a unei capacităţi intelectuale normale. În această privinţă, Germania postnazistă se găsea într-o poziţie mai bună decît Rusia postsovietică. Societatea civilă nu avusese cînd să fie distrusă în profunzime. Judecată, pedepsită, denazificată de armatele occidentale, ea a fost capabilă să însoţească această mişcare de purificare, să se judece ea însăşi, să-şi amintească şi să se căiască.

În Europa de Est nu s-a întîmplat la fel, şi Occidentul are partea lui de responsabilitate în acest sens. Cînd comuniştii ruşi au transformat posesiunea generală a bunurilor în proprietate legitimă, cînd şi-au legitimat puterea de fapt prin sufragiul universal, cînd au înlocuit leninismul prin naţionalismul cel mai şovin, Occidentul a considerat inoportun să le ceară socoteală. Era cel mai prost serviciu pe care-l puteau face Rusiei. Ubicuitatea statuilor lui Lenin în pieţele publice din Rusia nu e decît semnul vizibil al unei otrăviri a sufletelor cărora le vor trebui mulţi ani ca să se vindece. În Occident, vulgata istorică lăsată de Comintern despre fronturile populare e departe de a fi estompată. Învăluirea ideii leniniste în ideea de stînga, care i-ar fi îngrozit pe Kautsky, Bernstein, Léon Blum, Bertrand Russell şi chiar şi pe Rosa Luxemburg, face ca astăzi această idee să fie uneori asimilată unui avatar nefericit sau unui accident oarecum meteorologic al aceleiaşi stîngi, iar acum, că a dispărut, această idee rămîne ca un proiect onorabil care s-a sfîrşit prost.

Amnezia comunismului, memoria nazismului se exasperează reciproc atunci cînd simpla şi dreapta memorie e suficientă ca să le condamne pe amîndouă. Faptul că nucleul răului trebuie să se găsească în sînul său este, de secole, o trăsătură a conştiinţei occidentale vinovate. Au existat diferite opinii în ce priveşte această localizare. Răul a fost uneori situat în Africa de Sud a *apartheid*-ului, în America războiului din Vietnam. Dar a rămas întotdeauna centrat pe Germania nazistă. Rusia, Coreea, China, Cuba erau resimţite ca exterioare sau împinse spre exterior în măsura în care lumea prefera să-şi întoarcă privirea de la ele. Vaga remuşcare ce însoţea acest abandon era compensată de o vigilenţă, o concentrare feroce a atenţiei asupra a tot ceea ce intrase în contact cu nazismul, în special asupra regimului de la Vichy sau, în zilele noastre, asupra ideilor perverse care supurează în unele nuclee ale extremei drepte europene.

(Alain Besançon – *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism şi unicitatea „Şoah"-ului)*

Ana BLANDIANA

Memoria ca formă de justiţie

Considerarea studiului represiunii comuniste ca o încercare de diminuare a interesului pentru studiul Holocaustului sau, invers, considerarea studiilor Holocaustului de sens contrar celor dedicate represiunii comuniste mi se par perspective lipsite nu numai de logică, ci şi de bună credinţă. Ideea că tentativa de comparare a celor două tragedii ale secolului trecut – care, din păcate, este secolul nostru – ar putea fi jignitoare pentru vreuna dintre ele şi mi se pare cu atît mai aberantă cu cît, în mod evident, fiecare poate fi înţeleasă mai exact prin comparaţie, iar fără această comparaţie secolul XX nici nu poate fi în mod esenţial înţeles. Al doilea război mondial, scrie Vladimir Bukovski, este „războiul în care milioane de oameni s-au ucis unii pe alţii pentru a decide ce fel de lagăre de concentrare să existe pe lume: brune sau roşii."

Comparaţia nu înseamnă însă concurenţă. Crimele fascismului şi cele ale comunismului nu se scad unele din altele, ci se adună între ele într-o aritmetică a terorii totalitare pentru care ideologiile nu sînt decît pretexte. Cu atît mai stranii apar încercările de a pune surdină unei părţi sau alteia din adevăr, ca şi cum tragediile s-ar putea afla în concurenţă sau ca şi cînd o suferinţă ar putea-o anula pe cealaltă. În polemica pe care apariţia *Cărţii negre a comunismului* a stîrnit-o la Paris, de exemplu, a fost creat un termen infamant. Un „paralelist" este o persoană care îşi permite să facă o paralelă între cele două nebunii ale secolului XX, nazismul şi comunismul. Dar cum s-ar putea altfel cînd, mult înaintea polemicilor de azi, istoria însăşi a făcut-o prin pactul Ribbentrop-Molotov, prin lagărele de exterminare, prin teroare, prin cultul personalităţii conducătorului, prin cultivarea urii? Eu cred, dimpotrivă, că lucrurile nu pot fi înţelese definitiv şi profund, pînă la sîmburele lor monstruos, decît împreună, pentru că o crimă este o crimă indiferent în numele cărei idei se produce şi pentru că ideile în numele cărora se produc crime se opun, împreună şi cu egală violenţă, democraţiei.

Iar datoria noastră, a celor care credem în democraţie şi în drepturile omului, este să nu lăsăm să cadă în uitare aceste crime şi să nu uităm că neuitarea înseamnă în primul rînd cunoaştere. Adevărul trebuie aflat în întregime, oriunde se ascunde şi la orice se referă, pentru ca nu numai sufletele celor ucişi de ura de rasă sau de ura de clasă să-şi poată afla liniştea, ci şi sufletele generaţiilor viitoare să poată spera o lume în sfîrşit în armonie. Niciodată omenirea n-a depins mai mult de scrierea istoriei. Şi asta nu numai pentru că abia cunoaşterea exactă a monstruozităţilor din trecut poate împiedica ura să rămînă un combustibil al istoriei, ci şi pentru că neuitarea este singura formă de pedepsire – mai puţin blîndă decît ar părea – a vinovaţilor. Deviza Memorialului de la Sighet este: „Atîta timp cît justiţia nu reuşeşte să devină o formă de memorie, memoria singură poate fi o formă de justiţie." ▲

Cristian PREDA

Totalitarism

Perspectiva critică asupra totalitarismului e formulată în Occident încă din anii treizeci. Cultura română nu a descoperit-o decît şase decenii mai tîrziu. În Occident, problema a fost formulată de filozofi politici (mai întîi de toate, de către cei liberali: Popper, Lippman, Aron), de economişti (Mises, Hayek, Roepke) şi de istorici. În România, referinţele la filozofie politică şi la economie sînt practic ignorate atunci cînd vine vorba despre fenomenul totalitar. Singurele excepţii sînt – în ceea ce priveşte filozofia – menţionarea rituală a lui Marx ca sursă a gîndirii totalitare; la rîndul ei, economia e pusă la lucru doar pentru a livra tabele statistice comparative, care nu spun de fapt nimic relevant. În ceea ce priveşte istoria, în România, instrumentarul ei intelectual e împrumutat în mare măsură din secolul al XIX-lea şi este astfel complet inutil pentru explicarea secolului XX. Cum cultura română e dominată de literatură şi de critică literară, totalitarismul este inevitabil citit cu „grila" cu care sînt citiţi autorii de literatură. Regimul antonescian sau cel ceauşist devin astfel un fel de istorii literare.

Existenţa decalajului temporar amintit şi precaritatea mijloacelor intelectuale folosite pentru a caracteriza totalitarismul fac ca în România discuţia pe această temă să producă erori. Cea mai monstruoasă e cea care confundă interpretarea cu operaţiunea matematică de adunare a victimelor nazismului şi comunismului, care sînt apoi puse într-un soi de „balanţă". Replicile date acestei erori nu sînt nici ele mai serioase: cea mai penibilă este cea care răspunde confuziei amintite cu ideea că speciile totalitarismului nu ar trebui studiate comparativ.

Fenomenul cel mai curios este însă următorul: cu toate că autorii care au scris în Occident despre totalitarism au fost recuperaţi în anii de după 1989 prin traduceri, utilizarea lor în înţelegerea derivelor totalitare româneşti nu s-a produs. Sperînd să grăbim acest proces de interiorizare a referinţelor intelectuale utile pentru analiza totalitarismului, reluăm aici un fragment dintr-un text al lui Aron, care ne arată foarte bine de ce atît „paradigma cîntarului", cît şi cea a „noncomparabilităţii" sînt piste greşite.

Aron considera că întrebarea despre comparabilitatea celor două regimuri e centrală şi că ea trebuie să primească răspuns din două perspective: dintr-una istorică şi, în al doilea rînd, dintr-una ideologică. Iată ce scria el despre rezultatele acestor două analize:

„Din punct de vedere istoric, regimul hitlerist se naşte dintr-o voinţă diferită de cea comunistă: e vorba de dorinţa de a reface unitatea morală a Germaniei şi, apoi, de a extinde teritoriul predestinat poporului german. Avem deci de-a face cu o intenţie războinică şi cuceritoare. Nimic nu e, în acest caz, original, fiind vorba de reluarea, în plin secol XX, a ambiţiilor şi iluziilor Cezarilor.

După cucerirea puterii, «hitlerizarea» vieţii germane e progresivă, marea teroare neapărînd decît în ultimii ani ai războiului. Am putea fi tentaţi să afirmăm că războiul însuşi explică fenomenele teroriste, însă faptele nu se potrivesc nicidecum cu această explicaţie. Fenomenul terorist ilustrat de către regimul hitlerist e exterminarea a şase milioane de evrei, în plin război, între 1941 şi 1944. Această exterminare a fost decisă de către un singur om, sfătuit de alţi cîţiva; acţiunea e tot atît de iraţională în raport cu obiectivele războiului, pe cît era de iraţională marea epurare în raport cu obiectivele regimului sovietic. În timp ce Germania se lupta pe două fronturi, şefii regimului au decis să aloce mijloace de transport şi resurse materiale importante pentru a omorî în serie milioane de fiinţe umane.

Acest fenomen terorist nu are precedent în istoria modernă şi e aproape unic în întreaga istorie. Nu că n-ar mai fi existat mari măceluri înainte. Însă în istoria modernă nici un şef de stat n-a decis, cu sînge rece, să organizeze exterminarea pe scară industrială a şase milioane de semeni. El a sacrificat resurse care altfel i-ar fi fost utile în continuarea războiului pentru a-şi potoli ura, pentru ca, indiferent de situaţie, cei pe care-i detesta să nu poată supravieţui.

Obiectivul pe care şi-l propunea partidul naţional-socialist era refacerea hărţii rasiale a Europei, eliminarea anumitor popoare considerate inferioare, asigurarea triumfului unui singur popor, considerat superior. În acest moment a intervenit o teroare şi mai puţin previzibilă decît cea care-i putea afecta pe cetăţenii sovietici şi al cărei obiectiv era cu totul altul. Obiectivul terorii sovietice este crearea unei societăţi conforme în întregime unui ideal, în timp ce, în cazul hitlerist, obiectivul e pur şi simplu exterminarea."

Aron cheamă, apoi, în ajutor perspectiva ideologică. El constată din nou diferenţa esenţială între cele două regimuri şi propune cîte o formulă pentru a le caracteriza pe fiecare în parte:

„Trecînd de la istorie la ideologie, aş reţine afirmaţia că între cele două fenomene diferenţa e esenţială, în ciuda similitudinilor lor.

Iar diferenţa e esenţială din cauza ideii care însufleţeşte fiecare dintre cele două acţiuni în parte; într-un caz, sfîrşitul îl constituie lagărul de muncă forţată, în celălalt, camera de gazare. De o parte, avem de-a face cu o voinţă de edificare a unui regim nou şi poate a unui alt om, prin orice mijloace; de cealaltă parte, cu o voinţă pur şi simplu demonică de distrugere a unei pseudo-rase.

Dacă ar trebui să rezum sensul fiecăreia dintre cele două acţiuni, iată ce anume formule cred că aş sugera: în legătură cu cea sovietică, aş reaminti cunoscuta zicală „cine vrea să te prefacă-n înger, te coboară între dobitoace"; în legătură cu cea hitleristă, aş zice că omul greşeşte dacă îşi fixează drept ţel asemănarea cu un animal de povară, căci va reuşi să-i semene mai bine decît spera". ▲

aduse cu poşta

Delir inoportun

(nu mi-a zîmbit încă nici un martir)

1. Delirul nu conţine exemple. Nici măcar o singură tristeţe care să nu se fi vrut răscumpărată prin suferinţa altora nu ne-a lăsat comunismul.

Pentru mine, înainte de toate, moartea lui Ceauşescu este un eveniment al copilăriei, alături de peştişorul roşu cumpărat mereu din piaţa de animale, mereu murind în borcan intoxicat cu clor (ceaţă londoneză), ameţit, după cum „tunelul oranj" avea intimitatea carnală a cojii de portocală (Nu mînca, mamă, stai s-o rad!). Într-adevăr, pentru noi, cei crescuţi de bunici, psihanaliza rămîne doar o idee genială a unui evreu. Dacă ar fi să îmi exploatez literar copilăria, aş spune: totuşi, moartea lui Ceauşescu a fost un ţipăt în Rai.

2. Scormonind cadavrul cu băţul. Au urmat apoi povestirile despre suferinţă („Surprize, surprize" este o continuare reuşită a „Memorialului durerii"). Nepregătit să fie încă o poveste, timpul suferinţei se constituie într-un interminabil text disproporţionat, dezechilibrat, în care prea puţine sînt personajele care mulţumesc, interior, torţionarilor. În lipsa martirilor senini, veseli, bucuroşi, adevărul suferinţei devine o proză secundă, ochiul fixîndu-se pofticios asupra biciuirii tălpilor şi sucirii braţelor. Aşezată sub grimasa piezişă a răzbunării şi a dreptăţii, orice suferinţă devine vinovată. Contemporani doar sub presiunea sîngelui au strigat: libertatea vindecă reumatismul, democraţia face părul să crească pe chelie. Dar poate că aceşti martiri nu mai au timp să simtă nedreptatea decît ca răzbunare. Neîmpliniri.

3. Nu mi-a zîmbit încă nici un martir. Căutînd mereu vinovaţi, ne-am creat martiri trişti, încruntaţi, căci puţini fiind la număr, trebuie să ducă în priviri o şi mai mare cantitate de durere. Însă, generaţia nouă, prin gustul exagerat pentru Cioran, pariază pe îngeri şi nu pe eroi. Poate că nu ne-am cîştigat încă dreptul de a avea martiri. Reformulînd, aş spune: prin libertate mulţi şi-au expediat din creier şi iadurile necesare. Ca şi copiii, de multe ori, popoarele vor să pară mai bătrîne decît sînt.

Acum ştiu ce lipsea din toată povestea cu iarna, cu peştişorul roşu, cu bunicii, cu Dinescu, cu Ceauşescu mort: Episodul Teroarei. Chiar dacă amînat, el va fi unul literar, plin de clor şi miros de portocală rasă. Metafora nu poate găzdui minciuna decît sub forma carantinei literare.

Mihai-Dan RADU

▲

© S. Ivanoschi

Mircea MARTIN

Fascismul, dar mai ales comunismul

– văzute din Vest şi din Est –

De ce fascismul şi comunismul, precum şi relaţia lor, sînt văzute diferit în Vestul şi în Estul Europei? Răspunsul e simplu în complexitatea pe care o presupune. Estul a cunoscut direct, adică a trăit ambele orori, în vreme ce Vestul doar una dintre ele. Apoi, experienţa comunismului în Est a fost mult mai îndelungată decît aceea a fascismului – şi mai recentă. Mai mult decît atît, între doctrina şi practica socială comuniste distanţa rămîne uriaşă, abisală, oricît de mari vor fi fost diferenţele între regimurile instalate la Praga sau la Bucureşti, la Varşovia sau la Tirana şi indiferent de evoluţia lor în timp. Dacă în ce priveşte fascismul, în versiunea lui italiană de pildă, raportul între teorie şi aplicarea ei este ceva mai complex, nazismul are „meritul" fatal (pentru victimele sale şi pentru sine) de a fi consecvent: el nu îngăduie – principial vorbind – nici o iluzie, într-atît de puternică este exacerbarea naţionalistă împotriva general-umanului şi universalului. (Ceea ce nu înseamnă că nu au existat, din păcate, sute de mii de iluzionaţi, printre ei şi numeroşi intelectuali).

Spre deosebire de fascism şi mai cu seamă de nazism, caracterizate, în genere, printr-o carenţă de ideal, comunismul (chiar şi în varianta lui dură, bolşevică) era generos în această privinţă. Revoluţia trebuia să mătur totul şi pe toţi cei care (cu voia sau chiar fără voia lor) îi stăteau în cale pentru ca libertatea şi egalitatea tuturor oamenilor să fie, în sfîrşit, cucerite. Procesul era anevoios, îndelungat, dar ineluctabil. Violenţa lui era acceptată, sacrificiile şi victimele nu contau, ceea ce conta era ţelul nobil şi victoria finală. Acestei promisiuni enorme i s-au încredinţat nu numai proletarii, care „n-aveau de pierdut decît lanţurile", dar şi destui burghezi (sau chiar nobili) de origine, dispuşi să renunţe la privilegii şi avantaje în favoarea unei justiţii sociale mereu viitoare, ca şi promoţii întregi de intelectuali de pretutindeni, în căutare de ideal. În condiţiile lipsei totale de transparenţă, ale secretizării paroxistice a manevrelor puterii comuniste, deziluzionarea, „sfîrşitul inocenţei" au venit foarte tîrziu, iar uneori deloc. Capacitatea de fidelizare a propagandei comuniste, potenţate, cum era, de teroare, a fost extraordinară. Este cunoscut echivocul tragic al acelui general sovietic condamnat pe nedrept şi executat din ordinul lui Stalin personal, care a murit strigînd cu toate convingerea: „Trăiască Stalin!"

În ciuda unor adeziuni sincere şi explicabile pe care le-a întrunit şi aici, comunismul rămîne în Europa de Est (şi cu deosebire în România) un regim impus cu forţa. Despre ingineriile lui sociale în acest perimetru, despre victimele numeroase pe care le-a produs şi despre eşecul lui lamentabil după decenii de colectivism, centralism şi dictatură nu are rost să vorbim acum. Este sigur că, în Est, comunismul nu mai poate fi considerat decît o ideologie falimentară datorită unei practici totalitare şi, la rîndul ei, falimentare.

Pentru occidentali însă (ori pentru unii dintre ei), care n-au fost decît cel mult martorii unor dispute ideologice sau politice în jurul comunismului şi nicidecum trăitori în realitatea lui, proiectul comunist nu şi-a pierdut cu totul nici valabilitatea, nici atracţia. Destui se încred încă în generozitatea sa universalistă, nevoind să afle, ori uitînd că, spre a ajunge la preconizata „dispariţie a claselor sociale", anumite clase (burghezia, ţărănimea avută) trebuiau pur şi simplu distruse – şi au fost distruse – nu în chip teoretic, simbolic, dar concret, practic. Lenin şi, mai ales, Stalin au aplicat doctrina marxistă „literalmente" (uneori), iar alteori „în toate sensurile" (dorite de ei). Universalismul comunist nu mai seamănă prea tare cu universalismul democratic al iluminismului din care pretinde că se trage.

Aici o dublă disociere se impune şi o paranteză se cere măcar întredeschisă. Aşa cum a fost conceput de Marx, universalismul denaturează tradiţia societăţii burgheze şi însăşi natura umană, căci descoperă alienarea produsă de factorul economic şi de goana după profit, dar această denaturare se face în sensul cultivării nobleţii umane. Prin rasism şi prin cultul „poporului ales", ideologia hitleristă este, în chip evident, antiumană. Numai că între abstracţiunea acestui universalism democratic marxist şi practica revoluţionară şi de putere a lui Lenin şi Stalin rămîne o distanţă enormă: distanţă ce poate fi locul unei rupturi sau al unei reluări de la capăt. Nu mă gîndesc în nici un caz la Trotsky şi nici măcar la Buharin, ci la teoreticienii eurocomunismului şi, în genere, la stînga europeană de astăzi (mai exact la o parte a ei).

Simptomatic şi îngrijorător mi se pare însă faptul că prăbuşirea sistemului comunist, implozia sa fără intervenţie exterioară, „sub propria-i nulitate" (Alain Besançon), nu produce în mintea şi în conştiinţa multor adepţi ai lui din Europa occidentală şi din America aproape nici o consecinţă, oricum, nici o îndoială asupra *modelului* comunist. Cu alte cuvinte, falimentul sistemului nu antrenează cîtuşi de puţin pentru ei şi falimentul modelului, care rămîne intact şi intangibil. Argumentul invocat cu insistenţă este că, dacă în versiunea lui răsăriteană, reală, comunismul a eşuat, faptul se datorează condiţiilor specifice de sărăcie şi înapoiere economică, de civilizaţie rudimentară, de mentalitate retrogradă a populaţiei, de „barbarie" chiar (susţin unii comunişti italieni). Dincolo de exagerările vizibile, este identificată aici o specificitate incontestabilă (cel puţin prin comparaţie) care confirmă retrospectiv (însă pe durată scurtă) teza lui Lenin cu privire la „veriga cea mai slabă" a capitalismului, propice pentru schimbarea radicală de sistem şi de regim prin revoluţia proletară.

Diferenţa importantă existentă între nivelul economic şi civic al Rusiei ţariste şi acela al ţărilor din Europa occidentală, ca şi evoluţia în continuare în direcţia creşterii acestei diferenţe, face, într-adevăr, posibilă o alternativă mentală, dă un sîmbure de raţionalitate întrebării puse în ordinea unei istorii ipotetice: ce s-ar fi întîmplat dacă revoluţia socialistă ar fi avut loc în Franţa? Ar putea fi dat însă un răspuns la această întrebare fără să ţinem cont de comportamentul în genere penibil al conducătorilor Partidului Comunist Francez, de poziţiile lor aproape întotdeauna dogmatice, de concesiile inimaginabile şi inadmisibile (pe deasupra, se pare, şi plătite) făcute P.C.U.S.?

Poate fi, prin urmare, acceptată ipoteza că eşecul comunismului în URSS şi în Europa de Est s-ar datora înapoierii economice şi nu sistemului colectivist ultra centralizat şi terorist? E destul să ne gîndim că printre aceste ţări se numără şi Ceholsovacia cu o economie dezvoltată, cu o tradiţie industrială şi proletară ori chiar România, care, în 1945, nu era cu nimic mai prejos decît Italia (cu excepţia Nordului), ca să nu mai vorbim de Grecia. Dar industria nucleară sovietică din atîtea alte realizări ştiinţifice şi tehnologice de vîrf ale URSS?

O altă pistă argumentativă în apărarea modelului comunist este aceea preluată din arsenalul binecunoscut al partidelor comuniste aflate la putere, constînd în a atribui întotdeauna eşecurile de moment, de etapă sau chiar cele cu implicaţii foarte mari în timp unor oameni şi niciodată Partidului sau sistemului cu atît mai puţin modelului însuşi. Sistemul este bun, modelul este mai bun decît toate, partidul are întotdeauna dreptate, oamenii pot însă greşi, unii conducători se complac în cultul personalităţii, alţii comit alte erori. Erori, abateri, deformări ale sistemului, „întinări" ale idealului; erori şi întinări care nu se repercutează asupra sistemului modelului sau idealului comunist. Din nenorocire – şi a fost nenorocirea a sute de milioane de oameni vreme de peste jumătate de veac – comunismul real nu are prea multă legătură cu modelul şi încă mai puţină cu idealul comunist.

Ceea ce contrariază în aceste apologii ale modelului comunist este în primul rînd ignorarea experienţei tragice a Estului: ca şi cum ea n-ar fi existat sau n-ar fi suficientă. Ignoranţă şi, în acelaşi timp, aroganţă: celor din Est, populaţiilor pierdute în aceste paragini ale continentului nu li se recunoaşte nici măcar rolul şi rostul de cobai! Suferinţa lor, mărturia lor nu contează. Experimentul comunist poate fi oricînd reluat de la capăt. Procesul comunismului este, prin urmare, inoportun, crimele lui sînt discutabile, interpretabile, condamnarea lor poate fi amînată pînă la o elucidare completă. Receptarea în Occident a *Cărţii negre a comunismului* este îndelung semnificativă.

Cînd nu e vorba de o ostilitate interesată, reticenţa occidentalului în a recunoaşte gravitatea distructivă a sistemului comunist se explică prin necunoaşterea directă a realităţilor: una e să auzi, să citeşti, să priveşti la TV (în cazul în care vrei să afli, să ştii) şi alta e să suporţi, să fii implicat, constrîns, tîrît sau chiar doborît de acest sistem. Reprezentanţii stîngii europene (şi americane) ar trebui să fie însă ei cei dintîi preocupaţi să se disocieze de ororile comise sub regimurile comuniste şi să pună în discuţie modelul însuşi. Fără o asemenea disociere, orice opţiune de stînga riscă astăzi să rămînă ambiguă, chiar echivocă, în măsura în care asupra ei planează consecinţele practicii totalitare a tuturor comunismelor reale. Cei care încă mai ezită n-ar trebui să uite că, pentru comuniştii aflaţi la putere sau în lupta pentru putere – modelul bolşevic s-a repetat pretutindeni – cei mai mari duşmani n-au fost nici capitaliştii şi exponenţii lor şi nici măcar fasciştii (cu care n-au ezitat să se alieze, cum bine ştim), ci nimeni alţii decît tovarăşii lor de luptă, social-democraţii. „Cine nu e cu noi e împotriva noastră" – sloganul leninist a condus la eliminarea stîngii necomuniste nu numai de pe scena politică, dar adeseori de pe scena vieţii pur şi simplu.

Soluţia radicală, (necesară şi eficientă în acest moment în care nu se poate vorbi de o reformă reală, structurală, a partidelor comuniste şi a doctrinei lor) ar trebui să fie eliminarea ideologiei comuniste din definiţia *stîngii:* aşa cum s-a dovedit că a fost, aşa cum se pare că încă este, comunismul nu mai poate şi, prin urmare, nu mai trebuie să facă parte din *stînga*. O astfel de soluţie are de ce să pară iluzorie cîtă vreme l-am auzit nu demult pe fostul prim-ministru francez şi preşedinte al Partidului Socialist Francez Lionel Jospin declarîndu-se mîndru că are, în guvernul pe care îl conduce, miniştri comunişti. Declaraţie care, considerată din Estul Europei şi după toate cele întîmplate aici, ca şi după tot ceea ce am aflat despre PCF, sună aproape grotesc şi, în orice caz, iresponsabil.

Chiar dacă modelul sau mai degrabă idealul comunist ar avea un viitor – şi eu unul nu m-aş grăbi să-i refuz această şansă – atrocităţile comise în numele lor trebuie recunoscute, asumate şi condamnate. Fără acest act elementar de recunoaştere şi (acolo unde este cazul) de căinţă, nici o speranţă nu ne mai este îngăduită în legătură cu comunismul şi cu susţinătorii lui. Proba oricărei resurecţii a acestei idei sau ideologii va rămîne despărţirea clară de practicile odioase ale trecutului totalitar. Nu există alt mod de a da credibilitate unui socialism fără totalitarism decît acela de a începe prin condamnarea crimelor săvîrşite în numele comunismului ideal de totalitarismul real. Căci, la drept vorbind, real, cu adevărat real în regimul comunist a fost în primul rînd totalitarismul, nu comunismul.

Fără o asemenea judecată, fără o asemenea veghe, ideea comunistă va abuza în continuare buna credinţă a oamenilor, resursele lor de încredere şi speranţă.

▲

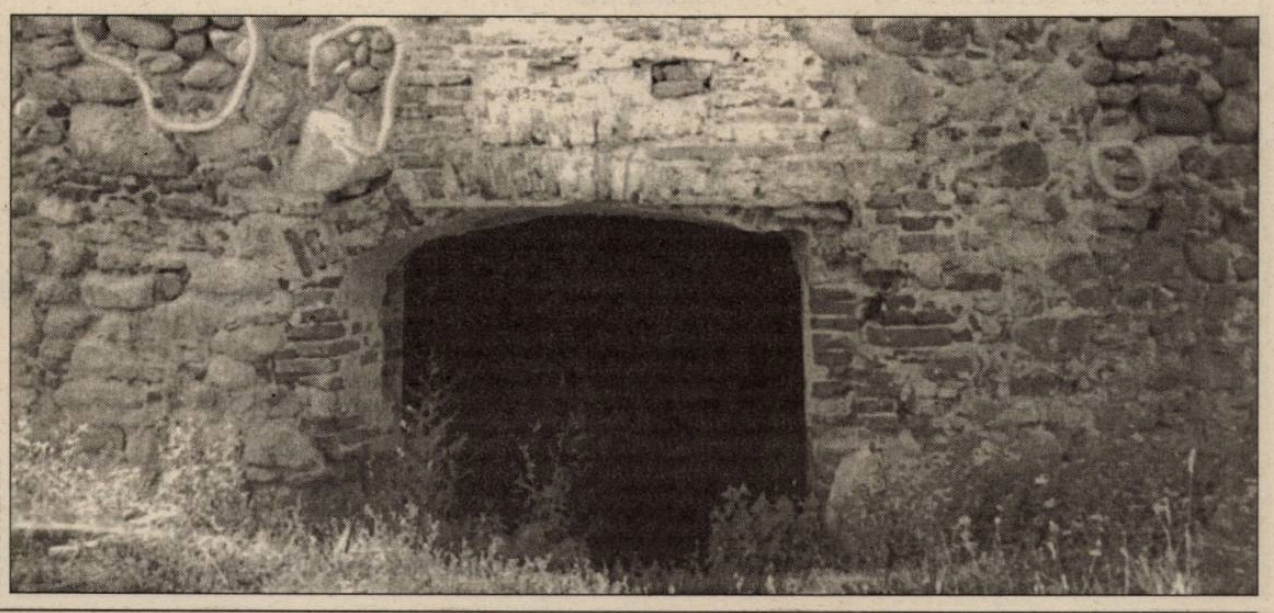

© S. Ivanoschi

Augustin IOAN

Roma Caput Mundi (II)

– La capătul lumii. În centru –

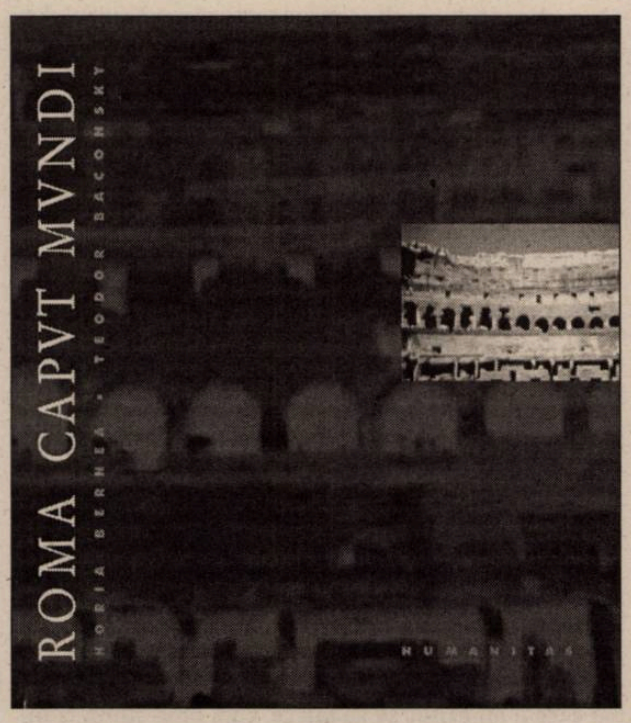

Dintre toate feţele compuse ale volumului *Roma Caput Mundi (*Horia Bernea în dialog cu Theodor Baconsky, Humanitas, 2001), aceea de tratat de estetică creştină mi se pare cea mai însemnată. Cei doi interpretează arta şi arhitectura romană sub specie creştină. Nici o clipă substratul creştin (sub specie ortodoxă, dar – mai cu seamă din partea lui TB – în bună măsură ecumenic („A poseda adevărul întreg nu înseamnă a fi impecabil", 49) şi mai degrabă laudativ la adresa versiunii sale catolice – nu este abandonat ca „motor de căutare" (sau de atribuire) de sens pentru urbea petrină şi arta ei.

Cred că acest volum are nevoie de un text sumarizant, care să-i pună în lumină tezele extrase din magma originară. Firește, ele interferează, revin, sînt fie nuanţate, fie din nou puse sub lupă, dar, în cele din urmă, se poate face o operaţiune de decupare a lor din contextul interpretativ care le propune. Îndrăznesc să sugerez că o parte importantă din sintagme sînt fenomenologice în sens larg şi, respectiv, heideggeriene, bachelardiene sau levinasiene, în particular. Aplicarea lor la arta creştină le face însă proaspete, iar încercările de a le contextualiza în spaţiul autohton le ridică, uneori, la rangul de manifest. Voi încerca, în cele ce urmează, să fac o trecere în revistă pe cît se poate de fidelă a acestor teze, cu modeste comentarii în marginea lor.

„Asumarea radicală a văzului" (28) este, aşa cum deja am spus, parte din metoda de investigare, să zicem, para-ştiinţifică, a urbei. Fenomenologică în sensul lui Merleau-Ponty, această atitudine radical-vizuală centrează cartea şi îi mută planul de accent de pe text pe carnaţia plastică. Apar, în buna tradiţie fenomenologică, referinţe şi la celelalte simţuri, mai cu seamă la tactilitate, dar văzul este o armă niciodată abandonată de HB. O dovedesc fotografiile, investigatoare în sens aproape detectivistic. Fotografia lui HB nu este una turistică şi, mai cu seamă, nu este una „artistică". Majoritatea covîrşitoare nu sînt „frumoase". Ele nu sînt destinate informării, ci surprinderii, în logica internă a procesului de înţelegere şi creaţie artistică, a instanţei inspirate, a ipostazei impresionist surprinse. Arhitecţii folosesc în chip similar aparatul de fotografiat, spre dezamăgirea celor care nu înţeleg fotografia „de lucru". Decupajele nu sînt destinate încadrării bine proporţionate a fotografiei, ci surprinderii unui anume atribut al locului sau spaţiului cercetat. Artistul surprinde lumini, ocruri şi paste sîngerii, straturi de zid, mozaicuri, dar şi arbori straniu articulaţi, „compuşi" aproape, cu materia urbană vertical stratificată; detaliului celui mai mărunt i se acordă aceeaşi importanţă ca şi monumentului de copertă pentru vreun ghid turistic. Serializate, fotografiile lui HB vorbesc, aş zice, de unele singure; dacă însă sînt privite prin prisma acuarelelor romane, devin explicite în ipostaza lor inspiratoare: fotografiile documentează opera plastică, îi conferă „veridicitate vizuală", dacă nu de-a dreptul „realism". Cu siguranţă, alcătuiesc un al doilea plan al discursului din carte, unul care rulează uneori ca explicaţie vizuală a textului scris (cu savoare proprie, vorbind despre „carnalitatea" invocată în textul scris), dar, de asemenea, şi ca proprie acţiune (în sensul pe care arta contemporană l-a consacrat) a artistului care se lasă imers în substanţa, în pasta vizuală a realului ce va să fie apoi trecut pe suportul picturii.

Dacă există o temă cu adevărat structurantă a cărţii, aceea este materia, mai precis spus cauza materială a operei. Pro-punerea pămîntului în opera de artă (cum s-ar numi această operaţiune în, vorba lui R.Rorty, „heideggereză") şi, mai cu seamă, în arhitectură este urmărită obsedant de HB şi tema este reluată, în ison, de TB („O volumetrie pămîntie, ritmată de verdele sumbru al pinilor" 82). Creştinătatea structurantă şi pămîntul propunător sînt, astfel, asumate integral şi transformate nu numai în temeiuri pentru o axiologie a artei creştine, ci şi într-un prilej de aprehendare bucuroasă a ei. („Este vorba despre o materie cu care artistul trăieşte, o materie care e cheia întregului gest pictural. Această materie e ubicuă în arta romană, în portretul egiptean tîrziu şi în icoană. Putem vedea în exemple tîrzii, precum pictura de la Arbore, pînă la ce punct se acordă importanţă materiei" 74). „Carnea plastică" (29) şi „cultura ca o justă raportare la materie" (73) sînt de asemenea metafore ilustrînd acelaşi fir călăuzitor. Dimpotrivă: începînd cu renaşterea („Cam după secolul al XIII-lea, arta creştină occidentală îşi pierde materialitatea... fără de care sacrul e mort", HB, 124) şi pînă la impresionişti – trecînd prin apoteoza negativă a barocului, pe care, mai mult decît în cazul renaşterii, HB îl consideră vinovat de dezagregarea vizuală a artei – descărnarea operei îi va fi fatală acesteia („Ce carcasă care nu ascunde nimic – din punct de vedere material – constatăm în toată pictura barocă şi după ea!", 73). În paranteză fie spus, HB crede că numai pictorii – şi arhitecţii nu! – ar fi sensibili la acest raport consubstanţial dintre material, formă şi culoare. Se înşeală – cel puţin de la cînd fenomenologia a produs şi un program arhitectural teoretic şi edificat.

Ca un corolar al discuţiei despre materialitatea artei romane, artistul abservă aproape-bizareria raporturilor plin-gol, respectiv construit-neconstruit (TB: „M-a frapat nevoia pe care a resimţit-o edilul roman dintotdeauna de a avea zone neconstruite, de vegetaţie liberă, similare cu nişte pete albe pe harta oraşului... Ceea ce e foarte interesant, fiindcă ne vorbeşte despre tipul de civilizaţie şi, mai ales, de libertate care exista în Roma antică", 52). Artistul se minunează de bogăţia cîmpurilor de culoare saturată în care pluteşte un medalion extrem de detaliat. Or, derivat din teza anterioară, a materiei puse în operă, HB vede în „gradul de saturaţie al suprafeţelor – mai ales a celor fără loc şi fără dimensiune, al „fondurilor" ce mai tîrziu sînt înlocuite cu aur" (73) secretul acestei aparent disproporţionate „fenestrări" a cîmpului pictural, în defavoarea „golului", a detaliului agitat. Înrămarea se face în multă substanţă, în intensitatea de cîmp, nu a figurii. Pauzele sînt ample, dar nu mute, aşa cum se va întîmpla în cazul barocului pictural. „Poate că aici, la Roma, există, ca dat structural, capacitatea de a nu sparge matriţa prin detalii care debordează" (76).

Coprezenţa şi consubstanţialitatea epocilor istorice romane este celebrată de cei doi pelerini romani. HB: „Însă rezerva de fascinaţie a Romei vine mereu din graţia acestei formidabile – şi irepetabile – suprapuneri de civilizaţie" şi TB: „Roma... e ca un joc Lego cu piese de lut" (82). Calitatea procesuală a devenirii urbei face ca juxtapunerea, altundeva cacofonică, să fie aici nu doar iertată, ci chiar exaltată (HB: „Într-un fel, pînă şi în «stricarea» bisericilor, prin remodelarea în stilurile proprii fiecărei epoci, pe care o regret foarte mult, se exprimă acelaşi geniu vital... N-au dărîmat nimic, au suprapus o structură nouă peste o structură veche; nici nu ştii cît din compoziţie mai este «adevărat»", 56). Caracterul arhival al Cetăţii Eterne, stratificarea şi continua refacere nu încetează să îi uimească pe cei doi autori, iar informaţia fotografică insistă să îl înrămeze. Tema suprapunerii este subsumată însă celei a coerenţei de substrat, pe care o aceeaşi materie celebrată anterior o oferă („Suprapunerea aceasta are ca substrat o fantastică unitate a materialelor", 72), sub specia consubstanţialităţii („armonia este salvată prin această unitate a materialelor... Suprafeţele sînt nutrite sub acelaşi cer...", 73) şi a „unei mari forme simple" (76). Forma barocă, spartă, „demisă din funcţia ei" (76), nu mai este capabilă să controleze – ca masterplan – compoziţia întreagă. „Rezultă o senzaţie de lăbărţare, de explozie, de „des-frînare" (76). Instaurarea formei devine matriţa în care se pot sedimenta şi recompune, procesual, instanţe viitoare ale operei. Chiar accidentul – a cărei simulare laborioasă, spune HB (81), este semnul gêniului – dacă intervine pe carnea substratului integrator, are natură creatoare, re-structurantă. Asta pentru că stabilitatea remarcabilă în timp, multimilenară, a materiei şi a formelor ei mari le transformă pe acestea în „natură a locului, prezenţă organică, asimilată, camuflată sub propria persistenţă. Se produce un soi de osmoză intimă, o grandioasă obişnuinţă, în funcţionarea căreia se amestecă memoria tenace şi uitarea bonomă" (84).

▲

Ţi-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 28 februarie	21^{00}	Muzică live: Sarmalele reci
SÎMBĂTĂ, 1 martie	21^{00}	Muzică live: Quo Vadis
DUMINICĂ, 2 martie	21^{00}	Muzică live: Teodora Enache & 4-GIVEN band
MARŢI, 4 martie	20^{00}	Muzică clasică live: Qvartet de corni: Iulian Zbârcea, Cristi Borcan, Alexandru Şchiopu, Radu Adrian
MIERCURI, 5 martie	19^{00}	Dialogurile Academiei Caţavencu
JOI, 27 februarie	20^{00}	Teatru: Ofertă de serviciu *de* Lia Bugnar
MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei MARTIN

Informaţie şi monopol

Informaţiile pe care le primim zilnic din mass-media, ideile şi argumentele din dezbaterile televizate ne ajută să luăm decizii în dubla noastră calitate de cetăţeni şi consumatori. De aceea, dezbaterea despre tipurile de concentrare a proprietăţii şi implicaţiile ei în etica jurnalistică este, pînă la urmă, o contribuţie la construcţia societăţii democratice.

Între 1983 şi 1992, concentrarea în domeniul producţiei şi al vînzărilor de ziare, reviste şi cărţi a crescut substanţial în Statele Unite ale Americii: numărul de editori de ziare a scăzut de la 20 la 11, editorii importanţi de reviste au rămas numai 2 (din 20), iar numărul marilor edituri a scăzut de la 11 la 5. Producătorii şi difuzorii de film şi de televiziune, deja extrem de concentraţi – există în jur de 5 sau 6 actori principali pe această piaţă –, au rămas relativ stabili. Acest tip de concentrare a proprietăţilor dintr-un anumit segment de piaţă, ce risca să se transforme în monopol, a devenit şi mai acut începînd cu marile fuziuni ale anilor 2000: „giganţi" comerciali ca AOL-Time-Warner sau Vivendi-Universal sînt acum actori importanţi pe toate segmentele de piaţă mass-media: de la furnizarea de servicii (Internet şi televiziune prin cablu) la producţie şi difuzare de presă scrisă, de la producţii de radio şi televiziune la film şi case de discuri. În prezent, 6 astfel de companii domină piaţa americană a audiovizualului (acoperind aproape 80% din nevoi) şi influenţează într-o bună măsură audiovizualul din lumea întreagă: AOL-Time-Warner, Vivendi-Universal, Viacom, News Corporation, Disney, Bertelsmann. O piaţă redusă la doar 6 actori principali (şi extrem de mare în ceea ce priveşte numărul de consumatori) înseamnă, în primul rînd, o scădere a concurenţei; ceea ce este rău pentru orice domeniu, cu atît mai mult pentru audiovizual. Calitatea programelor de ştiri nu are cum să nu aibă de suferit: numărul şi diversitatea ştirilor scade, iar ştirile tind să se „recicleze" în interiorul unui lanţ trofic extrem de strict delimitat. Ele devin la fel de previzibile ca şi comentariul de fond care le însoţeşte. Nici piaţa de *entertainment* (mai mare şi mai profitabilă decît cea a informaţiilor) nu are cum să se diversifice, căci şi vedetele se „reciclează". Prezumţiei de tendinţă monopolistă (aceste 6 companii-conglomerate controlează cam tot ce înseamnă informaţii şi *entertainment* în SUA) i se opune adesea argumentul că, în ziua de astăzi, Internetul poate fi o sursă alternativă de informare şi că majoritatea informaţiilor din reţea sînt actualizate în timp real, nu costă nimic şi sînt mult mai numeroase şi mai diverse decît cele pe care mijloacele clasice de informare sînt capabile să le ofere; acesta nu este însă un argument atîta timp cît Internetul nu este încă un mijloc sistematic şi sintetic de informare. Sursele „ordonate" rămîn tot *site*-urile firmelor deţinute de giganţi: posturi de televiziune şi agenţii de ştiri.

Despre implicaţiile etice şi profesionale ce decurg din această stare de fapt am avut ocazia să aflu mai multe de la David Binder, în cadrul unei conferinţe pe care a susţinut-o recent la Bucureşti, la invitaţia Centrului pentru Jurnalism Independent. Modelul american nu este un model de urmat! Care sînt reglementările şi tendinţele în vigoare în Europa? Iată cîteva modele:

● În Franţa, politicile din domeniul mass-media au fost concepute pornind de la ideea că spaţiul audiovizual francez trebuie protejat de influenţe culturale şi lingvistice străine. „Excepţia culturală franceză", pe care Jean Marie Messier, fostul directorul executiv de la Vivendi-Universal, o credea moartă, a provocat un imens scandal public în 2001, atunci cînd s-a hotărît schimbarea directorului de programe al Canal+, un post TV care finanţa puternic creaţia franceză (şi europeană) de film artistic, probabil mult prea costisitoare pentru ambiţiile comerciale ale grupului. Franţa are de asemenea un rol important în crearea politicilor publice din domeniul audiovizualului în Uniunea Europeană: prin adoptarea directivei „télévision sans frontières", Franţa s-a obligat să difuzeze „acolo unde este posibil" 50% de programe produse în UE (directiva este destul de controversată în Uniune). Consiliul Superior al Audiovizualului verifică aplicarea acestei directive. Piaţa de televiziune este dominată de cele trei canale ale postului naţional, France Télévisions: France 2, France 3, France 5 cumulează, împreună, o cotă de audienţă de 40%. TF1 şi M6, alături de postul cu plată Canal+, sînt principalele posturi comerciale. Presa scrisă franceză cîştigă sume importante de bani de pe urma unei legi care interzice supermarket-urilor, avocaţilor, cinematografelor, editurilor, presei şi *site*-urilor de Internet să-şi facă reclamă la radio sau televiziune.

● În Italia, golul de legislaţie în reglementarea audiovizualului a permis achiziţionarea (în mai puţin de 4 ani) de către un unic cumpărător – „Sua Emittenza", cum i se mai spune lui Berlusconi de către profesioniştii de televiziune – a nu mai puţin de 3 posturi TV Silvio Berlusconi deţine Canale 5, Italia 1 şi Rete 4. Cele trei posturi deţinute de Berlusconi concurează – şi depăşesc adesea – cota de audienţă a programelor difuzorului public de televiziune, RAI. Intrarea în politică a lui Berlusconi înseamnă, practic, un control absolut asupra audiovizualului italian. Achiziţionarea, în 1986, a celui mai puternic club de fotbal italian (A.C. Milan) înseamnă, pentru mediul din Italia, o fuziune a producţiei de ştiri cu industria de *entertainment*. Sectorul ziarelor este destul de modest în Italia, căci peste 80% dintre italieni se informează exclusiv de la televizor (este cea mai scăzută rată de cititori de ziare şi reviste din UE). Gradul de concentrare a proprietăţilor este însă puternic şi în acest sector, deoarece unele din publicaţiile cu cel mai mare tiraj aparţin încă din anii '80 grupului FIAT *(La Stampa, Corriere della Serra, Gazzetta dello Sport)*.

● În Marea Britanie, proiectul de „Communications Bill", publicat în mai 2002, liberalizează drastic reglementările care privesc achiziţionarea mijloacelor de comunicare în masă. Pe de o parte, sînt anulate restricţiile cu privire la cumpărarea sau vînzarea de posturi comerciale unor firme din alte ţări. Pe de altă parte, sînt anulate restricţiile de achiziţie *cross-media*, astfel încît pricipalul competitor de pe piaţa audiovizuală britanică, Murdoch (cu postul News International) să poată cumpăra şi alte proprietăţi din domeniul mass-media. O altă noutate în materie de reglementare este fuziunea... autorităţilor de reglementare: o singură comisie ar urma să absoarbă funcţiile îndeplinite de cele 5 comisii existente pînă acum. Industria ziarelor şi revistelor este relativ bogată şi diversă, mai ales în ceea ce priveşte produsele pentru Scoţia şi Irlanda de Nord. „Afacerile" juridice şi de concurenţă sînt reglementate de către o autoritate de autoreglementare, „Press Complaints Comission".

▲

Universitatea din Bucureşti
Institutul de Cercetări Politice

Fundaţia
Konrad Adenauer

Konrad Adenauer Stiftung

Concurs pe tema
„Creştin-democraţia şi Europa: trecut şi viitor"

Fundaţia Konrad Adenauer şi Institutul de Cercetări Politice organizează un concurs de eseuri pe tema „Creştin-democraţia şi Europa: trecut şi viitor".

Concursul se adresează studenţilor în anii 2 şi 3 de studiu ai facultăţilor de Ştiinţe Politice, Istorie, Drept, Filozofie, Economie şi Sociologie.

Lucrările trebuie redactate în limba germană sau română şi nu vor conţine mai mult de 10 pagini (20.000 de semne). Data limită de primire a lucrărilor este 9 mai 2003; acestea trebuie trimise pe adresa Institutului de Cercetări Politice, str. Spiru Haret nr. 8, 70738 Bucureşti 1, cu menţiunea „pentru concurs".

O comisie numită de către Fundaţia Konrad Adenauer şi Institutul de Cercetări Politice va examina conţinutul eseurilor şi va alege 8 dintre ele în vederea unei prezentări publice.

Pe data de 10 iunie 2003 vor fi susţinute şi premiate cele 8 lucrări la Institutul de Cercetări Politice.

Premiile constau în 3 burse de un an în România oferite de Fundaţia Konrad Adenauer şi cărţi de specialitate în limba română.

Pentru relaţii sunaţi la: 021/314.12.68 (Institutul de Cercetări Politice)

Wettbewerb zum Thema
„Christliche Demokratie und Europa: Vergangenheit und Zukunft"

Die Konrad Adenauer Stiftung und das Institut für Politische Forschungen organisieren einen Aufsatzwettbewerb zum Thema „Christliche Demokratie und Europa: Vergangenheit und Zukunft".

Der Wettbewerb richtet sich an Studenten im 2. und 3. Studienjahr der Politischen Wissenschaft, Geschichte, Recht, Philosophie, Wirtschaft und Soziologie.

Die Arbeiten können in rumänischer oder deutscher Sprache ausgearbeitet werden und dürfen nicht mehr als 10 Seiten (20.000 Zeichen) umfassen.

Einsendeschluss ist der 9. Mai 2003, schicken Sie bitte die Arbeit an das Institut für Politische Forschungen, str. Spiru Haret nr. 8, 70738 Bucureşti 1, mit der Erwähnung „für Wettbewerb".

Eine von der Konrad Adenauer Stiftung und dem Institut für Politische Forschungen besetzte Kommission wird den Inhalt der eingesendeten Arbeiten prüfen und 8 dieser für eine öffentliche Präsentation auswählen.

Am 10. Juni 2003 werden diese 8 Arbeiten beim Institut für Politische Forschungen vorgetragen und ausgezeichnet.

Die Preise bestehen aus 3 Jahresstipendien in Rumänien, die von der Konrad Adenauer Stiftung vergeben werden, sowie rumänischen Fachbüchern.

Weitere Informationen über 021/314.12.68 (Institut für Politische Forschungen)

Cristian Preda
Institutul de Cercetări Politice

Sabine Habersack
Fundaţia Konrad Adenauer

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Poezie la periferie

Îşi spun „bagabonţi“. Pentru sufletele delicate & sensibile (nu neapărat ale fetelor, deşi versurile lor mustesc de misoginism) pot părea mai înspăimîntători decît Godzilla dintr-un motiv extrem de simplu: o fi distrugînd monstrul ăla jumate din Americă, dar o face acolo, nu înjură şi are buna-cuviinţă să rămînă ficţiune. „Bagabonţii“, însă, pe lîngă faptul că şi-au luat nume la fel de fioroase – Ombladon, Cheloo, Freaka da Disk – mai au şi marele defect de a fi cît se poate de reali şi de a te asasina cu figurile, hainele şi, mai ales, cuvintele lor, dacă nu de la radio şi televizor (pentru că, Slavă Domnului, există un C.N.A. şi cenzură pe orşice înjurătură), atunci sigur de la orice colţ de stradă mai întunecoasă şi de cartier sau parter şi de etaj de bloc sau chiar de la maşină cu boxe care stă la stop. (Aplauze pentru mine, creatorul de rime.)

Dacă nu v-aţi dat seama pînă acum despre cine e vorba în propoziţie, e timpul să vă dezvălui teribilul adevăr: Paraziţii. Printr-un exerciţiu de empatie simplă recunosc că înţeleg mare parte din angoasa cu care se confruntă unii atunci cînd, mai mult sau mai puţin obligaţi, ascultă un text de hip-hop. Un text de hip-hop în momentul ăsta, dacă nu vrea să se scufunde într-o băltoacăcomercială, 3 să fie brutal şi cu atîtea cuvinte şi fapte urîte pe o frază pătrată încît, vrînd-nevrînd, să te scoată din orice fel de inerţie pe care ai fi avut-o înainte de a asculta. Unii oameni, din cauza obişnuinţei, vîrstei, tabieturilor, a unei pudori perfect normale sau din o mie de alte motive, nu se dau scoşi în ruptul capului din starea lor ştiută. Îmi cer scuze de pe acum în faţa lor (pentru că le merită) şi voi spune că Paraziţii sînt buni, iar ce se aude nu e tocmai ceea ce pare a fi. Cu toate consecinţele pe care afirmaţia mea le va atrage, risc să spun că băieţii răi nu sînt, nici mai mult, nici mai puţin, decît nişte intelectuali mascaţi. Spun că realitatea irefutabilă din versurile lor e doar forma subtilă prin care se mai poate transmite un mesaj deştept în colcăiala de muzică aseptică din România. Însăşi ideea de hip-hop nu e decît un demers spus pe şleau de a schimba ceva din lucrurile şui ale unei stări de fapt. Aşa că, în momentul în care oamenii în cauză mai ştiu şi să cînte şi să rimeze, iar beat-urile şi scratch-urile te scoală din morţi, e clar că un album ca „Irefutabil“ apărut în 2002 este, împreună cu cel al formaţiei Omul cu Şobolani, cel mai tare şi de impact scos pe piaţă în ţărişoara noastră în ultimul timp. Şi, dacă te gîndeşti cîtă puştime, fetiţe dulci, oameni mari, cluburi şi discoteci, pe lîngă băiatul de cartier care oricum e extaziat, ascultă la maximum o melodie ca „Bad Joke“ cu refren şi o parte din versuri în limba engleză, îţi vei da seama că Paraziţii sînt în momentul ăsta singura formaţie şi inteligentă şi cu succes comercial din România. Cred că asta se datorează în primul rînd faptului că spun ceea ce gîndesc, iar felul în care gîndesc poate fi perceput atît ca porcărie crasă care animă petrecerile şi agită hormonii, cît şi, am spus-o, ca mesaj sau chiar poezie. Voi lăsa deoparte înjurăturile dintr-o, lesne de înţeles, pudoare jurnalistică. Fără făţărnicie, însă, trebuie spus că ele nu îşi au locul doar ca floricică stilistică sau etalare de muşchi (vezi B.U.G. Mafia), ci sînt chiar motoraşul care declanşează mişcarea. E un lucru cert că, fără cuvinte obscene, Paraziţii nu ar mai avea succes. Şi mi se pare la fel de cert că fără cuvintele acelea s-ar duce de rîpă şi hazul şi ideea şi poezia. Oricine rosteşte, unii mai mult, alţii mai puţin, lucruri care nu îşi au locul într-un dicţionar al Academiei. Aceste, să le zicem, chestii pot fi considerate urîte în aceeaşi măsură în care trebuie acceptate ca normale din moment ce se aud în orice loc, fie că se numeşte tramvai, vilă, redacţie sau parlament. Aici stă toată cheia unui text ca „Exprimare liberă“: cuvîntul cu p e ceva firesc, o bîtă în capul ipocriţilor care impun standarde de normalitate. Cum ar fi Consiliul Naţional al Audiovizualului. (Trebuie spus că C.N.A.-ul e mic copil pe lîngă MTV: politica postului e să promoveze toată obscenitatea pămîntului ca apoi, culmea, să o cenzureze.)

„Unele mesaje devin mai pertinente îmbrăcate într-o formă lingvistică nevonvenţională“, se anunţă chiar de la începutul albumului. Ideea este dezvoltată în acelaşi intro cam aşa. Exemplu: cum poate fi cenzurat un clip pentru cîţiva pumni, cînd orice copil poate vedea pe toate posturile în fiecare zi filme cu bătăi? Cum se poate interzice un text ca fiind obscen, cînd toate ştirile în goana lor după rating servesc numai aşa ceva (prin obscenitate înţelegîndu-se la fel de bine şi violenţa şi agresivitatea şi anormalitatea). Trebuie să cădem de acord: este mult mai inofensiv şi normal să vorbeşti urît decît să priveşti imaginea unei Românii deformate de crime, sinucideri şi violuri.

„Oh, tu, dulce autodistrugere / Mă apropii, te apropii mult prea repede / Am făcut mereu doar de capul meu / Şi mi-e frică de ziua în care n-am să mai fiu eu“. Cînd ţi se cîntă un astfel de lucru cu ironie evidentă, dincolo de faptul că vei da inevitabil din cap, imaginea macabră a unor derbedei periculoşi cade cu totul. Iar cînd ţi se oferă mostra următoare „Evident impertinent / Înaintez încet spre occident / Legat de hip-hop, legat de gen, legat de fenomen / Am studiat efectul halucinogen. / Nu mai sînt copilul care spunea «ce pula mea înjur» / Tehnica rap se fură, deci am învăţat să fur / Dacă aş intra în politică, aş intra cu arma-n mînă / Dar plăcerea de-a vorbi s-ar transforma-n minciună“, poţi să răsufli uşurat, poezia e la locul ei, poezia a intrat în mileniul 3. E drept, pe versuri de hip-hop şi cu Andrei Gheorghe la sfîrşitul albumului, un Gheorghe care, oricît de rotund s-ar da, rămîne doar un antipatic. Sfîrşit. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

trecerea prin reviste

Balet şi *ne*bune maniere

● Una din belelele baletului clasic sau dansului contemporan este comentariul. Dacă am făcut imprudenţa să citim cronici după un spectacol care ne-a entuziasmat, ne-au rămas în memorie chestii gen: „X ne-a încîntat cu un *fouette* remarcabil“, „Y reuşeşte un *Spărgător de nuci* evanescent“, „Z s-a apropiat cu graţie de o Gisele de neuitat“, etc. etc. Formulările acestea sînt, probabil, „remarcabile, evanescente şi de neuitat“ pentru cei care le-au scris, eventual pentru (puţinii) cunoscători sau pentru (bieţii) dansatori; pentru tot restul lumii, însă, sînt de tot hazul.

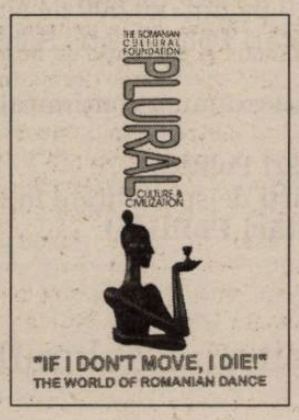

Revista *Plural* (editată de Fundaţia Culturală Română) a publicat, recent, un număr despre Dansul românesc. Din fericire, este în engleză – limbă care se pretează mai puţin „piruetelor“ vide. Iarăşi din fericire, pe lîngă nelipsitele cronici, există mărturiile unor mari dansatori/coregrafi – care în general ştiu ce spun. În „Nota editorului“, Aurora Fabritius, directorul publicaţiei, se întreabă: „De ce cărţile consacrate fenomenului sînt atît de rare?“ Răspuns: pentru că cele mai multe „recenzii coregrafice“ sună ca nişte rapoarte de activitate... Nici un paradox, deci, că cel mai bun text al prezentei antologii este scris de un intelectual care gustă Dansul *en dilettante*, fără pretenţii de „specialist“: Adrian Mihalache semnează „A Dance to the Music of Words“ – un scurt eseu ce pare (şi pesemne chiar este) redactat direct în engleză. Analizînd cîteva poeme („Valse“ de Pierre Gamarra, „Mnemosyne“ de Hölderlin şi „Satie“ de Krzysztof Jezenski), Mihalache ajunge la esenţa acestei arte (implicit, şi a muzicii), exprimată în formula: „repetiţie şi augmentare“. Speculativ, dar limpede şi direct la ţintă.

Gigi Căciuleanu este prezent cu cîteva interviuri (unul din cele mai bune a fost făcut de Svetlana Cârstean pentru *Observator cultural*, dar el nu e inclus în antologie). Căciuleanu spune alt lucru fundamental: „Foarte adesea (*e cam ciudat să-l „traduc“ pe artist înapoi în română, dar asta e situaţia..., n.m.*) o mişcare sugerată de mine devine mai întemeiată atunci cînd se confruntă cu imposibilitatea de-a fi făcută. (...) Dacă cineva poate s-o facă, e foarte bine. În acelaşi mod, cineva care n-o poate face bine o face în felul său şi, astfel, devine interesantă. Altminteri, am desena pur şi simplu dansurile pe computer.“

Numărul cuprinde cam toată lumea bună a dansului românesc – de la Floria Capsali la Corina Dumitrescu şi de la Gelu Barbu (într-un interviu al Titei Chiper) la Răzvan Mazilu; spun „cam“ pentru că, în locul unor interviuri cu Karina Saporta sau Christine Bastin, am fi preferat unele cu Miriam Răducanu, Vava Ştefănescu, Cosmin Manolescu şi Eduard Gabia... *Next time, right?*

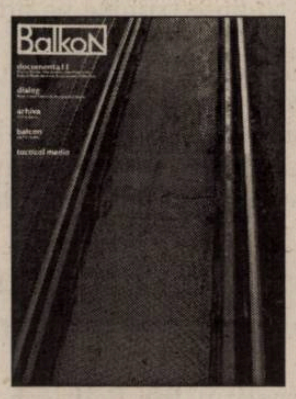

● Ultimul număr al revistei clujene *Balkon* NU este în engleză – dar e-atît de eficace ca şi cum ar fi! *Balkon* ne-a obişnuit – pe lîngă *look*-ul occidental – să fie mereu la zi; numărul 12 nu face excepţie, în el găsim însemnări şi despre Documenta de la Kassel, şi despre Manifesta de la Frankfurt, şi despre Ciclul „Cremaster“ al lui Matthew Barney văzut la Köln, şi despre expoziţiile autohtone de la Cluj şi Bucureşti, ba chiar şi un interviu cu marele fotograf Helmut Newton (82 de ani) surprins de reporteră în timp ce mînca un sandviş – ceea ce explică, probabil, răspunsurile gen „Sînt destul de bun“, „Mă simt ca oricine“, „Cînd fac un portret, trebuie să-mi seduc modelul“, „Trupul femeilor s-a modificat cu fiecare deceniu“ şi – atenţie! – „Fetele sînt din ce în ce mai înalte pentru că mănîncă lucruri de o calitate mai bună, asta mai ales în anumite ţări.“... (Altminteri, simpatic foc!) Dosarul intitulat „Tactical Media“ recunosc că nu m-a pasionat, în schimb „10 clisme pentru arta contemporană“ (semnat de Sina Najafi) ar merita citat integral; „spicuiesc“ doar cîteva „porunci“: „(1) Interziceţi cuvîntul contemporan; (2) Toate operele de artă şi toate criticile trebuie să fie anonime; (4) Interziceţi recenziile în orice revistă de artă care acceptă să facă reclamă galeriilor; (7) Împiedicaţi pe oricine are sub 30 de ani să expună; (10) Obligaţi fiecare potenţial cumpărător să prezinte un eseu în care să argumenteze de ce el sau ea merită să fie proprietarul acelei opere de artă.“

Dar textul cel mai „tare“ al revistei este, fără-ndoială, cel al lui Slavoj Zizek, „Perspectivele de azi ale politicii radicale“ – care demolează, de pe poziţii de stînga, ideologia *political correctness*-ului; cîteva mostre: „Experienţa mea personală mi-a arătat că toţi universitarii «radicali» mizează, în secret, pe stabilitatea pe termen lung a modelului capitalist american, cu ţelul profesional ultim de a intra în posesia unei poziţii sigure (o parte surprinzător de mare a acestora joacă chiar şi la bursă). (...) Fie că ridicăm holocaustul la rangul de crimă ultimă, şi teroarea stalinistă este astfel pe jumătate reabilitată, redusă la rolul minor al unui delict «obişnuit»; fie că ne concentrăm asupra gulagului ca rezultat fundamental al logicii moderne a terorii revoluţionare, iar holocaustul este redus astfel cel mai bine la alt exemplu al aceleiaşi logici. În orice caz, pare imposibilă dezvoltarea unei teorii cu adevărat «imparţiale» a totalitarismului, fără a privilegia în secret fie holocaustul, fie gulagul.“ (...) „...atitudinea faţă de sexul dintre adulţi şi copii este cel mai bun indicator al schimbărilor din moravurile sexuale: în urmă cu trei sau patru decenii, în toiul revoluţiei sexuale, pedofilia era *celebrată* ca depăşire a ultimei bariere, ca depăşire a desexualizării ideologice a copiilor, în timp ce ideologia *politically correct* a victimizării ne prezintă copilul abuzat sexual ca imagine fundamentală a ororii. (...) Ceea ce nu putem nici măcar să postulăm astăzi este ideea *revoluţiei*, fie sexuale, fie sociale.“ ▲

Dilema vă recomandă

● Dacă (nu) v-a plăcut *Boogie Nights (Jurnalul unei vedete de film porno)*, şi poate că (nu) v-a plăcut (nici) *Magnolia*, poate că (n-)o să vă placă ultimul film al *wunderkind*-ului american Paul Thomas Anderson, *Punch-Drunk Love (Ameţit de dragoste)*, premiu de regie la Cannes 2002; un cinema-cameleon, care-şi schimbă „culoarea“ la fiecare 15 minute, burlesc-violent-absurd-jubilator şi propunînd un cuplu neverosimil: Emily Watson *(Breaking the Waves)* şi Adam Sandler *(The Waterboy)*... Iar Sandler este genial! (Alex. Leo Şerban)

● De o lună şi ceva, deschid *România literară* şi caut imediat scrisorile lui Emil Brumaru către Lucian Raicu, scrise în 1980. Sînt extraordinare. (Radu Cosaşu)

● Jean Genet, *Jurnalul unui hoţ* (traducere de Claudiu Soare), memorii apărute la Editura Pandora, colecţia „Clepsidre“, pe care Sartre le considera „o cosmogonie sacră“ scrisă de un Narcis-Saint-Simon ce „descrie rituri“. „Dacă totuşi“, mai spune Sartre, căruia Genet i-a şi dedicat cartea, „ştii să vezi linia subţire care desparte mitul seducător de mitul sedus, acolo unde acestea se întîlnesc, vei descoperi adevărul, care este înspăimîntător.“ De citit neapărat. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Protecţionism?

Săptămîna aceasta mă gîndeam să scriu despre *Viaţa secretă a lui Salvador Dalí*, memoriile din '41 ale „marelui perturbator", traduse acum la Editura Est de Mioara Izverna. Ori despre *Jurnalul* lui Jean Cocteau sau *Ombilicul Limburilor* de Antonin Artaud, apărute de ceva vreme la Editura Pandora din Târgovişte. Veneau aşa-zicînd în prelungirea unor cărţi suprarealiste *(Zenobia* şi *Calea Şearpelui* de Gellu Naum) pe care le-am (re)citit cu mare plăcere şi a sintezelor de psihanaliză de care nu se ocupă aproape nimeni, de parcă ar apărea în altă ţară sau pe o insulă privată a cărei localizare trebuie trecută sub tăcere. M-a deturnat însă de la (puzz)lecturile hedoniste suita de intervenţii perfect realiste, deşi intens-impresioniste, semnate de Dan C. Mihăilescu în mai multe reviste culturale.

Articolele din *LA&I* de prin decembrie încoace, rubrica din *Ziarul de Duminică*, emisiunea protevistă şi acum o sinteză-anchetă *(Printre cărţi, Z.D.* din 21 febr.) care în mod normal ar fi mobilizat o echipă – toate ridică o serie de probleme de care, nu se ştie de ce, numai domnul Mihăilescu pare a mai fi (public) obsedat. Sub pretextul unui bilanţ al anului editorial trecut (dar parcă e nevoie de pretexte...), Dan C. Mihăilescu mărturiseşte dilemele între care se simte prins criticul ce mai ţine la propria-i „conştiinţă critică", reluînd aproape dramatic ideea – ce pluteşte în rarefiatul aer editorial românesc – a clamării unui „protecţionism estetic" pentru producţiile autohtone contemporane. Dramatic şi histrionic, fiindcă între plăcere şi misie, criticul se simte schizoid, neînţeles şi obosit: „Facem – cam inutil – campanii publicitare pentru celebrităţi occidentale şi americane... dar nu recenzăm cum se cuvine debutanţi români, nu dezbatem adecvat şi serios dilemele noii literaturi dîmboviţene, nu forjăm noile canoane... stăm excesiv campaţi în luptele intergeneraţioniste, în tranşeele '60-'70-'80-ismului şi abia dacă tragem un ochi persiflant şi un rictus trufaş către '90-ism. Sîntem hipnotizaţi de Trecut, indiferenţi la prezent şi inconştienţi faţă de ziua de mîine". („Protecţionism estetic?", LA&I din 17 febr.). Acesta e „ţenchiul voroavei", dar cu implicaţii de toate felurile. Numitul protecţionism, faţă de care Dan C. Mihăilescu încearcă sentimente amestecate, înseamnă refuzul criticii traducerilor şi reactualizarea „primei legi a meseriei: nu se scrie niciodată cronică literară la o carte străină; pentru asta există alte rubrici". Una peste alta, protecţionismul pe care-l reclamă (implicit sau explicit) editurile şi unii scriitori români şi spre care Dan C. Mihăilescu (ar) tinde în virtutea „blestematei chestii care se cheamă conştiinţă critică" e un fel de dragoste cu sila pe care criticul şi-o poate asuma (cu doza de masochism aferentă) doar trăgînd cu ochiul la amanta rafinată, tradusă (şi de alţii) pre româneşte.

Ar fi de introdus cîteva amendamente la prima lege, în aşteptarea unei discuţii pe care incisivitatea diagnosticului mihăilescian o va declanşa cu siguranţă. Mai întîi, prima lege a meseriei nu mai e de mult ce-a fost. E adevărat, criticul de întîmpinare se ocupă (în toate revistele serioase din lume) de literatura autohtonă. Cartea străină, recenzată de specialişti în diferitele literaturi, are parte de un regim istorico-informativ, e expediată în ultimele pagini, adesea mai citite decît primele. Există *critici*, exegeţi ai literaturii şi *prezentatori* de carte străină sau traduceri,ăia care povestesc cartea şi eventual dau o biografie de dicţionar a scriitorului. Ierarhia e cea între scriitor şi traducător, între creator şi interpret. La noi însă, contaminarea s-a petrecut oarecum natural, deşi există încă o critică „înaltă", cu miză profesională, ale cărei rînduri nu se mai strîng (din motive obiective) în ruptul capului şi există o „criticheţă" care foloseşte mijloacele celei dintîi pentru a se defula în traducţii, de cîte ori are ocazia – mai ales, cum zice Dan C. Mihăilescu, „pe la gazete". Dar cea din urmă nu este vechea, buna critică a traducerilor, în lipsa căreia proliferează limbajele semidocte, aproximative. Şi nu serveşte nimănui să discutăm pe la colţuri despre cohortele de pălmaşi care au lucrat (în cel mai bun caz) prin redacţii după cutare sau cutare traducător prestigios. Pe scurt, „prima lege a meseriei" este în momentul (precis) de faţă o nouă ipocrizie. Atîta timp cît literatura română este (cu excepţiile ştiute) într-o fază de „ căutare/aşezare asimilatorie" (dovada cea mai clară fiind lipsa ei de... strălucire), nici un critic, oricît de intensă i-ar deveni anxietatea puristă, nu poate ignora influenţele imediate. S-a scris altfel în româneşte după traducerea *Omului fără însuşiri* sau a *Somnambulilor*? A influenţat traducerea literaturii erotice (de către Emil Paraschivoiu, Sorin Gherguţ, Anamaria Pop şi alţii) limbajul literaturii mai dezgolite de azi? Nu ne prinde bine să aflăm, din cronica domnului Mircea Iorgulescu la *Tricephalos* de Ruxandra Cesereanu, care e cota Catherinei Millet în Franţa? Că în România o ştim.

Cred că în orice cronică literară ce respectă toate regulile meseriei există (sau ar fi bine să existe) o cronică implicită a traducerilor (de la Homer la Olga Tokarczuk). Şi că uneori, la nervi, orice critic îşi poate exersa conştiinţa critică pe ce meridiane doreşte. Dacă simte nevoia şi dacă prin aceasta face ordine într-o zonă de segregaţie cu sediul în Pitar Moş. De fapt, prima regulă e chiar mai respectată (din motive pragmatice) decît celelalte. Ce reguli respectă „cronica în sandale" pe care o trage de urechi undeva Mircea Iorgulescu? Cît de des se regăseşte tripla regulă de care vorbeşte Cornel Ungureanu (obiectivitate, selecţie personală, verdict clar) la tinerii cronicari de la revistele culturale, inclusiv *Orizont?* Ca să nu mai vorbim de regula fundamentală a jocului: clarificarea subiectului, punerea unei ordini (personale sau împrumutate onest, adică mărturisite) în materia (autosuficientă?) a scrisului...

Pe de altă parte, Dan C. Mihăilescu deschide toată această discuţie despre comentariul literaturii în presa culturală dintr-o"conştiinţă critică" – acea conştiinţă ce mediază între sine şi celălălt –, dar profesează o clară critică de receptare. „Nu poate exista critică fără o mişcare *primă* (s.m.) prin care gîndirea critică se strecoară în interiorul gîndirii criticate şi se instalează provizoriu în ea, în rolul de subiect cunoscător" – zice Georges Poulet în *Conştiinţa critică*. Dar dacă mişcarea *primă* nu poate, structural, exista? Dan C. Mihăilescu respinge *de facto* mişcarea de identificare cu o literatură care îi spune mai puţin, în 2003, decît „năismul şi criterionismul" de care e acuzat, asumîndu-şi ceea ce un teoretician al receptării numea „studiul în secţiune sincronică al evoluţiei literare" – în speţă al literaturii române de azi, pentru care (nu din vina metodei critice) şi-a cam pierdut gustul. Schizoidia de aici vine, din soluţia găsită: Dan C. Mihăilescu, critic structural empatic, critic al conştiinţei, practică (din onestitate) o critică exterioară, de receptare şi clasificare. De unde şi desele, plasticele, unicele categorisiri şi încadrări pe tendinţe.

Cît despre protecţionism, mă tem că orice fel de comentator al literaturii (de la critici la recenzenţi şi de la autohtonişti la cosmopoliţi) ar trebui să stea foarte liniştit: protecţionismul nu poate fi, în nici un fel, estetic. Ca fapt exterior literaturii, dar esenţial pentru ea, el poate fi instituit din afară, prin intermediul unor politici culturale adecvate. Orice alt fel de protecţionism anulează, din faşă, actul critic, fie el şi de receptare, transformîndu-se într-o complezentă însoţire cu o literatură ce se vede autorizată prin simpla ei prezenţă „la gazete".

Provocarea domnului Mihăilescu ascunde o exasperare pe care numai apariţia unei capodopere româneşti ar putea-o ostoi. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Efuziuni cenzurate

Săptămîna aceasta, aveam de gînd să scriu despre o bazaconie de pe România Cultural (post care, deşi în ultima vreme a devenit din ce în ce mai interesant, a rămas, pe alocuri, la fel de generos în a furniza bazaconii ca înainte). Numai că, sîmbătă, am văzut „România mea", emisiunea realizată de Emil Hurezeanu la Antena 1. Ca şi în cazul ediţiilor trecute, şi ce am văzut de data asta m-a entuziasmat. Dar, cu ocazia aceasta, în mintea mea a început să se ducă o luptă (ca să mă exprim ca în romane) sau, pur şi simplu, m-am trezit în plină dilemă (ca să fiu în ton cu draga noastră revistă). Să scriu despre bazaconie – ceea ce ar fi fost destul de simplu, avînd în vedere oferta generoasă de stupiditate şi umor involuntar – sau să-mi dau frîu liber entuziasmului? Problema e că este foarte greu să scrii despre un lucru care-ţi place mult. Ce să spui despre el? Că ţi-a plăcut mult şi atît. Altfel, cazi în patetisme sau îţi înfrăţeşti discursul cu puzderia de texte insipide şi laudative din presa noastră culturală. Cum să-ţi declari admiraţia faţă de cineva fără să fii călduţ, ridicol, tembel şi, eventual, fără să fii suspectat de un discurs interesat sau servil? E foarte greu, dacă nu chiar imposibil, ca exerciţiile de admiraţie care au ca obiect persoane în viaţă să nu devină suspecte. Unde mai pui că declaraţiile de dragoste făcute publice sînt indecente, greţos de indecente (vezi opereta euforică montată de televiziuni la diferitele emisiuni cu oameni simpli sau cu ocazia sărbătorii de Valentine's Day). Prin urmare, cum pot eu să vorbesc decent despre Emil Hurezeanu? Nu pot, aşa că voi tăcea.

În schimb, în lupta care se dădea în mintea mea, a învins în cele din urmă binele şi m-am decis să-i las pe cei de la România Cultural pentru altă dată (în mod sigur, îmi vor oferi şi pe viitor destule mostre savuroase).

În ceea ce priveşte „România mea", am să-mi cenzurez entuziasmele faţă de emisiune, faţă de realizator sau de „invitat" (sîmbăta trecută a fost Eginald Schlattner), pentru a încerca un ton cît mai descriptiv.

(Scurtă notă „informativă": Eginald Schlattner trăieşte la Roşia şi s-a născut cu cîţiva ani înainte de cel de-al doilea război mondial; pe la vîrsta de 20 de ani, a fost ridicat de Securitate şi a stat închis doi ani, iar la sfîrşitul acestei perioade a compărut într-un proces intentat cîtorva scriitori saşi, ca martor al acuzării; prin '74, a dat la o a doua facultate, la teologie, şi a devenit preot evangelist; după '90, a scris două romane, „Cocoşul decapitat" – tradus, de curînd, şi în româneşte – şi „Mănuşile roşii", pe care le-a publicat la o prestigioasă editură vieneză şi care au devenit *best-seller*-uri internaţionale.)

Ei bine, „România mea" este o emisiune profesionist făcută, de la generic şi grafică, pînă la imagine, filmări şi concepţie de ansamblu. În plus, de cele mai multe ori, se transformă într-un excelent poem (să ne amintim că, înainte să emigreze, Emil Hurezeanu era unul dintre cei mai importanţi poeţi ai generaţiei '80). Dar ce mare diferenţă între această poeticitate şi ce înţeleg cei de la televiziunea noastră naţională şi/sau culturală prin poezie!... Desigur, în „România mea" n-ai să vezi frunze căzînd cu încetinitorul, paşi melancolici sau metafore penibile de tipul păsărica pe sîrma ghimpată. Poezia vine din altceva – din atmosferă, din montaj – şi, în general, nu este inventată, nu e forţată să apară, ci descoperită – în atitudini şi gesturi fireşti. Un astfel de „moment poetic" impresionant (şi nedeclarat sau subliniat în vreun fel ca poetic) a fost, de exemplu, în emisiunea cu Eginald Schlattner, discuţia de la finalul emisiunii din biserica ridicată pe la 1200. O biserică în care se coboară, pentru că – ne spune Schlattner – „între timp a crescut pămîntul". În acea biserică, Eginald Schlattner îşi aminteşte de vremea cînd avea enoriaşi şi i-a zis, în glumă, soţiei sale care cînta la orgă că „va veni timpul cînd între noi doi va mai fi doar un cîine"; ...şi au ajuns să-şi facă Crăciunul singuri – el la altar, ea la orgă.

Bref, emisiunea lui Emil Hurezeanu nu este, declarat, o emisiune „culturală", despre cultură. Este doar una dintre cele mai bune emisiuni produse la noi. Care, fără să se umfle în pene pentru asta, **face** cultură.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

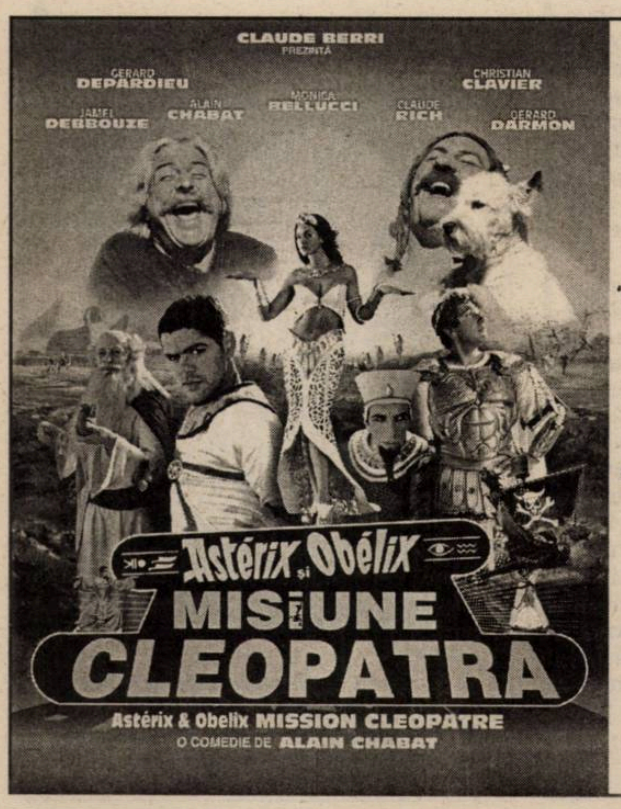

ASTERIX ȘI OBELIX:
MISIUNE CLEOPATRA
O COMEDIE DE
ALAIN CHABAT

"Precum Cleopatra pentru Istorie: o hieroglifă "coafată" la Hollywood. Mai deșteaptă decît Hollywoodul și mai amuzantă decît hieroglifa!"

(Alex. Leo Serban, Libertatea)

DIN 21 FEBRUARIE 2003
BUCUREȘTI (STUDIO, HOLLYWOOD MULTIPLEX BUCUREȘTI MALL)
CLUJ, CONSTANȚA, TIMISOARA

DISTRIBUIT DE if INDEPENDENȚA FILM

deltafi 93.5fm · FILM100% · DILEMA · Cotidianul · PORT.ro · ZIUA · www.cinemagia.ro

Iaromira POPOVICI

bazar

Inscripţii şi îndemnuri

Lumea în care ne mişcăm, spre deosebire de cea în care hoinăream acum, să zicem, 30 de ani, e guvernată tot mai explicit de inscripţii. Scrisul, fie el încă de mînă, scrijelit cu pixul şi cu litere de tipar, sau, tot mai mult, monoton redat pe calculator, e o călăuză discretă, dar insistentă a tot mai multor acţiuni ale noastre. Inscripţiile de toate felurile ne informează, ne atrag atenţia, ne ordonă, sau, mai suav, ne îndeamnă. În orice toaletă publică, de pildă, dacă eşti analfabet vei încurca regulile: vei putea nimeri, corect, la femei sau la bărbaţi, datorită desenului încă existent pe majoritatea uşilor, dar nu vei putea intra în subtilităţile tehnicii, tehnologiei şi ideologiei: nu vei reuşi să citeşti inscripţia, deja universală „Vă rugăm aruncaţi hîrtia la coş„ (şi nu în WC-ul care se înfundă). Dacă ştii şi engleza, şi stai bine cu trimiterile culturale, te vei putea delecta cu deja clasicul „Give Piss a Chance“ – inscripţie incluzînd un evident joc de cuvinte care se străduieşte să inoveze în domeniul publicitar, oferind un posibil, nonconformist spaţiu de reclamă pe uşile toaletelor.

Alte înscrisuri contemporane se învîrt în jurul ideii de neasumare: „Produsele cumpărate nu se schimbă“; „Nu răspundem de obiectele uitate“. Emiţătorii lor se feresc, reglementar, să intre în posibile încurcături. Există, totuşi, şi o latură pozitivă a unor asemenea mesaje: cei care le lansează dau dovadă de o gîndire profilactică, prevăzătoare. Nu toate mesajele mai noi au conotaţii negative: dacă aparatul de taxat nu funcţionează, consideraţi cursa gratuită – spun unele anunţuri din taxiuri; la cutare şi cutare produs există reduceri de atît la sută, sau, dacă îl cumpăraţi, primiţi nu ştiu ce drept bonus – stă scris prin supermarketuri. Cele mai frecvente rămîn, însă, înscrisurile informative: ele se perpetuează ca adjuvanţi indispensabili în treburile cotidiene. Comunicarea orală aproape îşi pierde utilitatea, atîta timp cît telefonul din cabină, de pildă, îţi spune ce să faci şi cînd să „inserezi“ cartela; la fel Bancomatul grijuliu, care nu uită să te întrebe de două ori dacă mai ai de efectuat o altă tranzacţie, dacă vrei chitanţă, sau chiar să-ţi atragă atenţia să nu laşi pe cineva în apropiere sau să nu-ţi uiţi cardul. Ca să nu mai vorbim de mobil, care, de pildă, la capitolul „Predefined text“ te învaţă că e mai uşor să-ţi exprimi chiar sentimentele (de genul „Mi-e dor de tine“) în formule *ready-made* care, nici măcar în relaţiile cu persoana iubită, să nu-ţi ia din timpul preţios de *office*. Sau de computer, care are răbdare cu tine şi te întreabă de nu ştiu cîte ori un lucru (dacă vrei să salvezi sau dacă eşti hotărît să te dispensezi de vreun document), ca să fie sigur că n-o dai în bară. Pînă şi lifturile moderne, într-o nuanţă mai *horror,* abia atunci cînd deja ai rămas între etaje, te anunţă, cu demnitate, roşu pe alb, că „ascensorul este în revizie“.

Sentimentele au devenit şi ele, mesaje predefinite, chiar în forma mai umană a felicitărilor: de Sf. Valentin, sau de Mărţişor, îţi exprimi iubirea, nerăbdarea, sau dorinţa cumpărînd felicitarea care se potriveşte stărilor tale. Există şi poezii gata compuse, pînă şi adresantul este gata scris (pentru cea mai bună mamă, soacră, colegă, profesoară, iubită...). Nu mai trebuie decît o semnătură. Dar şi asta se poate rezolva dacă ai ştampilă personalizată.

▲

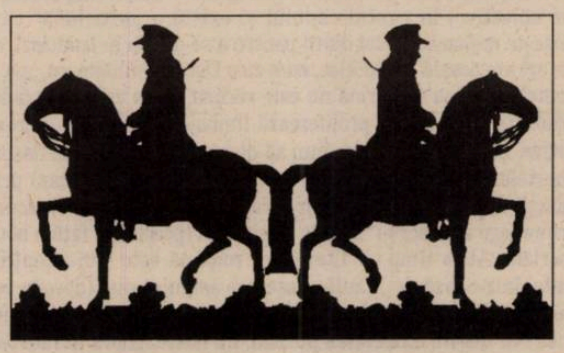

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O zi de martie în ţara lui Bulgakov

„Scenariul conform căruia agenţii răului sînt invariabil nişte monştri nu se potriveşte cu istoria umanităţii.“
Tzvetan Todorov

Cea mai bună veste – şi dacă i-aş zice „cea mai extravagantă“ nu aş greşi – receptată în aceste zile apăsătoare ale unei lumi cu adevărat ieşite din ţiţîni a fost aceasta, pierdută într-un colţ din pagina 30 a ziarului *Le Monde,* datat 11 februarie 2003, care titra larg pe-a'ntîia: „Irak – Parisul exasperează Washingtonul“. Ştirea – la rubrica „Oamenii lumii“ – relata că la 10 februarie 2003, Mihail Gorbaciov înregistrase, în limba engleză, prefaţa sa la o nouă versiune a poveştii muzicale „Petrică şi Lupul“ scrise de Serghei Prokofiev, decedat exact în ziua de 5 martie 1953 şi chiar la ora morţii lui Iosif Vissarionovici Stalin. Totodată, Orchestra naţională a Rusiei îi solicitase – pentru comperajul acestui prea bine cunoscut basm muzical – pe Sophia Loren şi Bill Clinton. În mare secret, ei acceptaseră propunerea şi în ziua de 14 decembrie 2002 înregistraseră textul lor, la Geneva. (Paranteză poate necesară: cei trei vor depune remuneraţiile lor în contul unor opere de binefacere.)

La 5 martie 2003 – cu prilejul împlinirii celor 50 de ani de la moartea lui Stalin şi a lui Prokofiev – lumea întreagă va auzi, dacă va mai avea dispoziţie şi condiţii, dacă auzul ei va mai funcţiona în actualul bombardament informaţional, „Petrică şi Lupul“, în interpretarea Orchestrei naţionale a Rusiei, prefaţat de Mihail Gorbaciov şi povestit de Sophia Loren împreună cu Bill Clinton.

Aş repeta această frază de cîteva ori (aşa cum editorul lui Scott Fitzgerald, cînd acesta i-a strigat disperat: „Nu mai pot să scriu“, i-a propus ca leac să pună pe hîrtie, de o sută de ori, exact aceste cuvinte) şi nu aş mai adăuga nimic. Despre starea mea psihică, nu numai muzicală, la 5 martie 2003, nu-mi imaginez o descriere mai cuprinzătoare: sînt încă în stare să mă entuziasmez – copilăreşte, prosteşte, naiv, poate chiar diversionist – de această victorie a lui Prokofiev asupra tiranului care l-a chinuit şi l-a înspăimîntat pe el, dar şi pe atîtea alte genii, decenii şi decenii la rînd. Aş pune punct, numai că nu pot strangula maimuţa aceea cu totul personală numită, pentru uzul raţiunii, memorie.

Moartea lui Serghei Prokofiev – simultană cu a lui Stalin, de parcă ar fi fost regizată de un Bulgakov – a fost anunţată oficial cu cîteva zile mai tîrziu pentru a nu fi tulburată „imensa durere a popoarelor sovietice şi a întregii lumi“, precum scria în comunicatul solemn al P.C.(b)U.S. Lîngă necrologul lui Stalin – întins pe toate paginile *Pravdei* – nu se putea găsi loc unui ferpar pentru Prokofiev, în fond pentru nimeni; ar fi fost, fireşte, o diversiune, o enormă greşeală politică ca o lacrimă din plînsul general pentru Stalin să fie abătută şi să cadă spre altcineva. Totalitarismul atinge cruzimea maximă în necrologuri. Totuşi, aşa cum Gulagul nu a fost o minciună, nici acea „imensă durere“ nu a fost o exagerare. La moartea lui Stalin – jurnalele de actualităţi nu mint – au avut loc scene de jale, în masă, duse pînă la isterie autentică, scăpată de sub orice control şi regie; s-a hohotit de durere, spontan şi îndelung, pe mari suprafeţe ale globului, milioane de „simpli oameni sovietici“ s-au înşirat – uneori călcîndu-se în picioare – pentru a-şi duce „genialul părinte“ pe ultimul său drum; zeci de camioane au strîns de pe traseu tone de obiecte pierdute în nebunia populară: galoşi, şoşoni, cizme, îmbrăcăminte – un prieten de al meu a fost martor ocular şi a văzut, pe celebra „uliţă Gorkovo“, trecerea acestor camioane, după înmormîntare. A fi azi maniheist (maniheist anticomunist) în tratarea maniheismului sovietic e stupid şi, oricum, inutil. A număra cu îndîrjire unilaterală doar cîţi oameni a omorît Stalin (sau Hitler) nu scuteşte pe nimeni să ştie cîţi l-au venerat. O inteligenţă normală ar trebui să se îngrozească şi de unii (milioane!), şi de alţii (tot milioane!). Dacă, după 50 de ani, nu ne mai pasă, nu e un semn de inteligenţă. Dimpotrivă.

În ce mă priveşte, la întrebarea – cînd foarte severă după '56, cînd uimită după '70, de tot ironică prin '80, benignă şi chiar amuzată azi – „Cum, ai plîns la moartea lui Stalin?“, răspund, de multă vreme, fără jenă: „Da, am plîns şi socotesc asta o gravă eroare“. Fiindcă nu am cunoscut, în afara mea, pe cineva care să mă întrebe: „De ce?“, am avut grijă, de peste 40 de ani – şi nu din cauza Raportului lui Hruşciov, ci mai degrabă din cauza „contrarevoluţionarilor“ Malraux, Köstler şi Babel citiţi în acelaşi timp – să adaug fără fală: „Ar fi şi mai grav, inadmisibil, s-o comit a doua oară!“. Recunosc că nu am impresionat pe nimeni – atît de indiferentă e lumea după ce pune o întrebare grea şi primeşte un răspuns sincer, dar ambiguu pentru cît o duce mintea. Ambiguitatea să fie mai de neînţeles decît tiranii? Nu o să mă plîng niciodată de semenii mei – abia izbutesc să nu mă căiesc pentru ale mele mai mult decît e normal – dar de cîte ori am spus că „a doua oară nu voi mai plînge la moartea unui tiran“, mi-au apărut „în direct“, în faţa ochilor, Beethoven şi maică-mea. Mi se pare o bună companie. Beethoven ştergînd de pe manuscrisul „Eroicei“ dedicaţia către Napoleon, după ce acela s-a încoronat ca împărat – maică-mea, fericită atunci cînd o asiguram că „nu mai fac a doua oară...“ E adevărat că n-am asigurat-o prea des, avînd şi eu demnitatea zgîrcită în vorbă.

...Şi acum, mai taci naibii, memorie!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Poveşti de portbagaje

Portbagajul copilăriei mele era plin de porci, gîşte, raţe. În amurg, plin de şmecheri ce urlau spre discotecă.

Primul televizor din casa mea a călătorit cu portbagajul. Ca şi frigiderul. Nici o miliţie nu a oprit maşina. Eu mi-am cărat pick-up-ul într-un taxi.

Auzeam de şpăgile în legume, fructe şi carne luate din delegaţii. Eu am luat şpagă doi pepeni uriaşi de la un primar, asta după un interviu cu peşte prăjit de Dunăre. Voiam să păstrez ceva din solemnitatea peştelui servit pe ziar, cu sare şi mujdei.

Toamna trecută. Venind dinspre Olteniţa, o maşină de Bucureşti se oprea din jumătate în jumătate de oră. Am tras cu ochiul în oglinda retrovizoare: omul avea casetofon uriaş şi îl conectase la boxe. Din juma în juma de oră dădea caseta de pe o parte pe alta.

Primarul din Ileana, o comună înspre Buzău, m-a surprins plimbînd două butoaie în portbagaj. Zicea: recolta de pepeni e aşa de mare anul ăsta, că mi-am pus butoaiele să car pepenii, într-o parte, în alta, dimineaţa îi scot la şosea, seara îi bag la beci. Pe ăia mari, că ăi mici nu-i fură nimeni.

Jonny din Pipera îşi descarcă fraţii de cerşetorie, copii pînă în 7 ani, din căsuţa de pitici a Daciei.

Tortul de mireasă a intrat şi el în portbagaj. Ileana Gălăţeanu şi-a văzut tortul în portbagaj, luat de la cofetăria de pe Moşilor. La curba spre Eminescu etajul trei a căzut pe geanta unei doamne, iar etajul doi a zburat pe parbrizul troleibuzului 86. Pe la Galaţi.

Zilele trecute se transporta pe portbagajul de deasupra Daciei un pat de copil, iar în portbagajul din spate o toaletă, cu oglindă cu tot. La stopuri mă vedeam în ea, îmi aranjam coafura şi am văzut cum un puşti se urca pe capota mea să-mi fure antena de la maşină.

Într-o maternitate, femeia mi-a spus că a fost adusă în portbagaj, soţul ei avînd-o şi pe maică-sa la el şi pe nişte veri. Or, ăia trebuia să meargă şi ei în oraş, aşa că nevestei portbagajul i-a mai rămas.

▲

A apărut, la *Editura Albatros,* ultimul volum din *Dicţionarul scriitorilor români* (R–Z), coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu.

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Litoral

Anumite programe arhitecturale, anumite părți privilegiate ale oraşelor şi, prin extensie, ale ţării sînt cu mult mai relevante decît restul pentru a înţelege ce s-a petrecut în duzina de ani de duzină scursă de la revoluţie. „Zonele de dezvoltare specială“ au sufocat peisajul în părţile lui cele mai pitoreşti, oportunităţile unei bune creşteri viitoare, ţara însăşi. Nu cred că este zonă din ţară unde prăbuşirea în neant a calităţii spaţiului public urban şi a valorii arhitecturale a noilor producţii să fie mai strigătoare la cer decît litoralul. Nu cred că există, afară de perimetrul Zoo-Pipera din Bucureşti, dovadă mai zdrobitoare că arhitectura dă seama despre chipul clientului individual şi, sociologic vorbind, despre natura societăţii care a născut-o (sau a tolerat-o). Proiectate pe fundalul arhitecturii gîndite, pe alocuri cu excelenţă, de echipele succesive conduse de Cezar Lăzărescu, casele actuale ne vorbesc despre infantilismul intelectual al clientului şi al celui care i-a semnat documentaţia casei. De asemenea, aceste case dau seama despre faptul că noi, de fapt, nu am avut în anii nouăzeci (dar parcă acum avem?...) administraţie locală, ci sinecuri de pe urma cărora se căpătuiră cu toţii. Altfel nu se explică absenţa barierei pe care serviciile de urbanism, arhitecţii şi ceilalţi „experţi“ care trebuiau, cu orice preţ, să îşi apere onoarea profesională şi, măcar, pe aceea a numelui lor, neîngăduind mareea şobolanie, de beton, să măscărească litoralul aşa cum au făcut-o. Complici mînjiţi sau incompentenţi în mod absolut – altă variantă nu există pentru aceia care – arhitecţi proiectanţi, arhitecţi şefi şi primari – au semnat, asumîndu-şi-le, autorizaţiile de construcţie, planurile de „urbanism“ ale coastei maritime româneşti. Personal, nu cred că este cu putinţă, nici chiar pentru o ţară prăpădită ca a noastră, ca acele întocmiri proaste să fi fost semnate de colegi de breaslă, pentru că asta ar însemna descalificarea lor profesională întru vecii vecilor, sau măcar pe durata construcţiilor. Casă lîngă casă, neam prost lîngă neam prost, stau aliniate şi, vai, sufocă acum ce mai rămăsese neconstruit pe „însoritul litoral al Mării Negre“ creaţiile anilor nouăzeci. Spre vest de la cele trei hoteluri turn din Eforie Nord care încheie staţiunea, de pildă, se întinde un peisaj coşmaresc. Fără utilităţi, geam în geam şi balcon în balcon, s-au ridicat (parţial) şi s-au abandonat grozăvii. La fel – dincolo de Hanul Piraţilor, lîngă Năvodari. La fel la Tuzla. La fel la Costineşti. Să vă fie ruşine, doamnelor şi domnilor arhitecţi care aţi „proiectat“ bazaconiile cele noi ale litoralului, făcînd de rîs o meserie în numele căreia se reuneau odinioară arheii – principiile! – şi tectonica...Măcar să fi meritat financiar cedarea profesională şi morală; deşi m-aş mira, văzînd discuţiile împotriva onorariilor minime pe care le poartă tot de-alde din ăştia, autori de multe case...

Multe măgăoaie sînt acum de vînzare, dar cine să le cumpere? Au fost întocmite scump, cu defectuoase raporturi între suprafaţa construită şi cea utilă, ceea ce face ca un apartament acefal într-o astfel de „vilă“ să coste, dacă cineva ar avea inconştienţa să dea aceşti bani, peste 150.000 de dolari, preţul, adică, a aproape de patru-cinci ori aceeaşi suprafaţă construită acum. Unii proprietari, care caută disperaţi să se lepede de aceşti avortoni uriaşi, vorbesc despre enormele cantităţi de oţel băgate în structuri, ca şi cînd ar fi vreun lucru de laudă acesta, iar nu dovada lipsei absolute de pricepere în proiectarea evanescentă care trebuie să însoţească arhitectura de litoral. Alţii invocă şpăgile date în obţinerea concesiunilor, ca şi cînd ele ar trebui adăugate la preţul final al vînzării. Mai toţi plătesc impozite copleşitoare şi îşi simt ctitoriile atîrnîndu-le de gît ca pietre de mori. Cele trei-patru apartamente suprapuse erau destinate copiilor, familiilor acestora, atunci abia bănuite, urmaşilor urmaşilor acestora, în neam. Or, copiii au emigrat, casele au rămas goale, parcă nici creditele neperformante şi furăciunea din care s-a făcut mai tot ce e acolo nu mai e ce era. Urîţenia indescriptibilă, rudimentaritatea monstruoasă a gîndirii dindărătul caselor acestora parcă nici nu mai intră în discuţie, dinaintea celorlalte date „economice“. Litoralul a fost dez-fiinţat prin construire plăvană. Şi-apoi, aceştia sînt compatrioţii noştri emininke, aceia care au reuşit, experţii care i-au consiliat şi aleşii comunităţilor: priviţi litoralul cel nou şi veţi înţelege de ce nu ne vom mai face bine.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

O seară la cinema

Sîmbătă m-am dus la cinema. Am ales locul cel mai bun din sală, am verificat dacă în faţa mea nu stă vreo doamnă cu coc ambiţios sau dacă în penumbră nu se ascunde vreo gaşcă de teribilişti, dornici de comentarii anonime. Nimic din toate acestea. Mi-am tras mai aproape ceaşca de cafea şi am făcut semn proiecţionistului.

Pentru început o anchetă: ce mai face mafia şi de ce. „Naşul III“ închide un cerc, făcut parcă din resturile de la primele două serii, numai că paşii lui Coppola sînt mai măsuraţi, la fel de calculaţi ca aceia făcuţi acum o jumătate de secol de un anume Orson Welles, biograful oficial al unui cetăţean cu probleme. Sînt paşi implacabili precum subiectul, ca înşiruirea de trepte ale unei demonstraţii de geometrie. Povestea e simplă: un om îşi iubeşte familia, alţii dimpotrivă. „Sîngele cere sînge“, strigă un personaj şi sîngele izbucneşte, la comandă, înviorînd brusc decorurile somptuoase ale unei Sicilii înşelătoare ca o primadonă bine machiată. Al Pacino nu poate să plîngă, hohotul său mut parafrazează ariile de operă ce ritmau pregătirea masacrului. „Mare om Coppola ăsta“, am gîndit cu voce tare, dar nimeni nu mi-a răspuns.

Am continuat cu documentarul de psihanaliză semnat Woody Allen, singurul moştenitor în linie directă al lui Freud. „Viaţa lui Harry“ nu este o capodoperă, dar nici departe nu e. Dacă mă gîndesc mai bine, capodopera nevrozatului clarinetist (în timpul liber) nu poate fi decît o peliculă de cîteva zeci de ore, intitulată „Filmele lui Wody Allen“. Povestea e simplă: un scriitor se duce la universitatea absolvită cu ani în urmă pentru a primi un premiu onorific. Terorizat de singurătatea pe care o cultivă şi o regretă, Harry îşi constituie o familie *sui-generis:* un fiu (răpit), un prieten (care moare) şi o prostituată (fermă). Plus personaje resuscitate din cărţile pseudo-biografice ale acestui Bashevis americanizat şi egocentric. Înfăţişări cam teziste, dar înfiorătoare. (În italiană, *fiori = flori!)* Mi-am amintit de „Fragii sălbatici“ al altei epoci, cu un Sjostrom mai rece. Poate mai nesincer.

Încă vreo cîteva pauze pubicitare. Urmează „Oglinda“ lui Sergiu Nicolaescu, un documentar istoric, e evident că regizorul are de spus ceva, vrea să pună lucrurile la punct o dată pentru totdeauna. Ion Antonescu e un erou, Iuliu Maniu duplicitar şi incorect, regele Mihai e naiv, Petru Groza un bandit, iar Gheorghiu-Dej un tip onest. Intervenţia materialului documentar de epocă e menită să acorde credibilitate, cît priveşte apariţia lui Hitler, aceasta e destinată doar cunoscătorilor de limbă germană, căci traducerea s-a pierdut pe drum. Altminteri, omul pare decent. Ca toate celelalte filme ale prolificului Sergiu, şi acesta vrea să ilustreze o teză, e populat de fantoşe care vorbesc de parcă ar citi din „Îndrumătorul cultural pentru mişcarea artistică de amatori“. Povestea e simplă: domnul Nicolaescu vrea să facă concurenţă manualului de istorie, dar producţiile sale au de-a face mai mult cu propaganda decît cu arta. Ce e drept, filmul a fost făcut într-o perioadă mai permisivă (sau mai tulbure), între timp au apărut însă şi cîteva hotărîri care precizează atitudinea faţă de Ion Antonescu şi alte teme similare. Statuile au fost ridicate, străzile au fost rebotezate. De ce totuşi a difuzat PRO TV-ul această apologie a mareşalului-dictator, mi-e greu să înţeleg. Va urma şi o reabilitare a holocaustului? Are PRO TV o datorie faţă de regizor, pentru care merită să-şi neglijeze obligaţiile (legale şi morale)? Sau, prin el, faţă de partidul regizorului, care trage sforile şi foloasele? Nu de alta, dar asistăm la o adevărată retrospectivă S.N. O mică remarcă: muzica „originală“ a *Revanşei* include şi tema compusă de Ennio Morricone pentru „Le professionel“ !?!

Mi-am făcut curaj să privesc şi ultima reprezentaţie a serii. Chiar dacă era un film franţuzesc, îl avea însă în rol principal pe Jean-Pierre Léaud. M-am plictisit repede, intriga era artificială, iar actorul mofluz. Am adormit silabisind *Antoine Doinel, Antoine Doinel, Antoine Doinel.*

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Ce ne aşteaptă

Incapabil să mai aştept, tremurînd de emoţia întîlnirii cu un produs cultural atît de nobil (v-aţi prins că mă refer la show-ul *Big Brother*, care se va lansa în curînd la Prima TV), am pus mîna pe o casetă cu varianta britanică, necenzurată, a show-ului, care mi s-a prezentat în următorii termeni: „Oferind o ploaie sănătoasă de răutăţi, bîrfe şi frustrări sexuale, *Big Brother Uncut 2* este o expunere cuprinzătoare şi francă a momentelor de vîrf din cea de-a doua serie“ şi „o strălucită mărturie despre uneltirile, scandalurile, hazul şi obscenitatea de care este capabil un grup de oameni, atunci cînd sînt forţaţi să trăiască împreună, sub supravegerea continuă a camerei.“ Mmmh, un deliciu!

Deci ce-am văzut eu a fost o selecţie – momentele cele mai interesante, din ce li s-a arătat telespectatorilor englezi, şi momentele care fuseseră considerate *prea* interesante, pentru a putea fi arătate telespectatorilor. Chiar şi aşa, n-am văzut nimic deosebit de interesánt – în orice caz, nu în sensul de „revenire la esenţa relaţiilor umane“, cum a spus cineva care bătea cîmpii. Mi-a plăcut să privesc acele clipe alese din vieţile concurenţilor (11 oameni închişi într-o casă timp de 64 de zile, fără contacte cu exteriorul), în sensul în care îmi place să răsfoiesc jurnalul lui Andy Warhol, plin de notaţii pasionante precum aceasta: „Am încercat să mă uit la televizor, dar nu era nimic bun.“ (o zi oarecare din septembrie 1980), sau aceasta: „Am băut şi am stat de vorbă şi m-am uitat pe fereastră (180 $).“ (Paranteza sugerează că acest moment remarcabil din viaţa sa – uitatul pe fereastră – l-a costat pe Warhol 180 de dolari. Jos pălăria pentru *Big Brother*, care le oferă oamenilor şansa de a face lucruri aproape la fel de spectaculoase, pe gratis.)

Cu alte cuvinte, *Big Brother* mi s-a părut o strălucită mărturie despre banalitatea de care e capabil un grup de oameni, forţaţi să trăiască împreună, sub supravegherea continuă a camerei. Pe la început, cineva declară: „Vreau să-mi arăt furia, vulnerabilitatea, rîsul, tristeţea, fericirea – vreau să împărtăşesc aceste lucruri întregii lumi.“ E o aspiraţie generoasă, dar iată ce se alege din ea: certuri în dormitor, atunci cînd cineva vrea să se perie, iar altcineva vrea să doarmă; alte certuri, provocate de un individ care anunţă că el e şeful, el controlează tot ce se întîmplă în casă; şi alte certuri, pînă cînd ajungi să te plictiseşti pînă şi de înjurături (atît de repetitive, încît îţi spui că „bip“-urile versiunii cenzurate ar fi fost mai excitante). În privinţa dialogurilor, ce pot spune? Cea mai bună replică pe care mi-am notat-o – „Unii au drogurile, eu am pe Iisus şi sticla de vin.“ – sună ca un citat dintr-un film prost. Confesiunile ajung să sune ca înjurăturile: nişte ticuri şi nimic mai mult. În cazul vorbitului în somn, tot ce poate să producă inconştientul concurentului este: „Vreau să fiu celebru.“ Şi, spre suferinţa noastră, a tuturor, în seria britanică nu s-a făcut sex (cu toate că unii concurenţi şi-au arătat posteriorul la cea mai mică provocare). Unica idilă a rămas neconsumată, deşi toată naţiunea s-a strîns în faţa televizoarelor, ca să facă galerie, în seara în care Big Brother, în bunătatea lui, le-a oferit eroilor o cină în *tête-à-tête*. Poate că publicul se aştepta la o chimie gen Bogart-Bacall şi a fost neplăcut impresionat de doi îndrăgostiţi care îşi vorbeau cu gura plină; oricum, n-au mai pupat o a doua şansă şi băiatul a fost zburat din casă a doua zi, prin votul telespectatorilor. Ţara nu iartă anumite păcate, sau faptul că nu le-ai comis. În lipsa sexului, mi-am deplasat atenţia asupra scenelor de acţiune şi am notat cîteva faze remarcabile cu pistoale cu apă, o bătălie cu perne şi o secvenţă – sper că Spielberg a văzut-o pe-asta – cu un tip care îşi tot pipăia părul, fiecare atingere fiind scrupulos înregistrată într-un colţ al ecranului (42, 43, 45...).

Mircea Cărtărescu a scris în *Dilema* că *Big Brother* e „poate cea mai monstruoasă idee de show apărută vreodată, căci e un experiment de control asupra persoanei umane care i-o distra pe occidentali, dar pe care noi o ştim bine: am avut emisiunea asta, zilnic, timp de patruzeci de ani“. E adevărat, dar experimentul de control asupra personalităţii se transformă la un moment dat într-o cercetare a nimicului; e atît de devotat derizoriului, încît dimensiunea sinistră a conceptului se estompează pe măsură ce te uiţi, după cum se pierde diferenţa dintre evenimentul spectaculos şi banalitatea absolută, după cum se pierde motivul pentru care te uiţi, sau sensul unei eventuale indignări, sau sensul cuvîntului „indignare“. Aş spune că am fost fascinat de ce-am văzut la *Big Brother*, dar e inexact, pentru că n-am văzut nimic – şi chiar asta m-a fascinat: virtuozitatea la care poate ajunge nimicul.

▲

Eugen ISTODOR

S-au întors ai noştri. Pe strada Invalid Suligă

Mi-a intrat în cap de vreun an să merg pe strada Invalid Suligă cum ieşi din Bucureşti spre Constanţa, via Colentina. S-o iau de la un cap la altul cu Suligă în cap. Nici eu n-am aflat mai multe, dar strada asta are altceva decît un nume. Are şmenari plăcuţi, ce ştiu vara să împuşte muştele de pe sticlele de Bergenbier, iar iarna să plătească cinci şase bătrîni să-i tragă cu săniuţa.

Poate fi începutul unei lungi prietenii. Gică, adică Pralină, cum era ştiut înainte de Italia, sau Giovanni, porecla de după Milano, Florenţa, n-avea cum să ajungă în Străinezia. Violase o cumnată, bătuse pînă aproape de moarte un orb că-i ceruse o mie de lei şi făcuse o reţea de zona Obor de jecmănit ţărani cu morcovi şi pătrunjel („fiindcă ligumele alelalte le ocupase alţi boşi"). Băgase bulău. La 20 de ani, de n-ai cheag pe Invalid Suligă din Bucureşti („strada asta ne duce la mare, unde vrăjim blonde din Teleorman şi babe de Suedia"), eşti bun de dus la Granitul să te faci necalificat, prin tata lui Mieuşcă, de la numărul 4. Aşa că Pralină a dat cinci-sute de dolari şi a luat paşaport. Regulamentar, adică, luîndu-şi loc la cinci dimineaţa şi aşteptînd două săptămîni să i se elibereze. Aşa avea dibăciile lui ăla de luase banu'. Mai iese cu el şi acum la un Scandik, că-i zice: „bă, dacă vrei vischi, nu luăm, luăm un scandik şi restu' banilor mi-i dai mie, că banii îi duc la copii să înveţe." Cînd a primit paşaportul, a înţeles viaţa. A mers la un masaj la Jennifer Lo, o chinezoică de n-are vîrstă pe Lecturii, vis-à-vis de pod. Micuţa i-a călcat coastele în picioare şi l-a asudat. Avea chef de ceva. A mers la Piramidon, prin spate la Obor şi a tras nişte şpriţuri cu gaşca. Chef de altceva. S-a dus la Cocota, dar aia era ocupată. L-a bălăcărit. A luat o fată fără mamă, fără tată, din Piaţa de vechituri, şi a luat un sifilis. A plecat cu el la Italia. A coborît la Roma. A dat la portofele, dar a luat-o în freză. „Din cauza la carduri, am făcut foamea trei zile." A găsit de lucru, la grădina unui arab pe lîngă Palermo. A dat la coasă, a plimbat cîinele, o „balenă de Bişo", dar i se urîse. Arabul era bătrîn, „vina lui, nu?". Se uita la teveu şi Gică fura cîte un tablou de la nevastă-sa, „moartă, în America, la 11 septembrie în spate, la blocuri". Nu intra nimeni în camera aia. Aşa că el fura, şi fura, şi fura. A mers să le plaseze şi a dat de români. „Ha-ha-ha, bă, ce dracu', ai furat gobleanele?" A mers dup-aia la anticar şi ăla i-a dat un pumn de lire. Şi-a luat un Fiat din 80 şi a-nchiriat cameră la subsol. „Eram bazat." Dar îşi dăduse întîlnire cu gaşca de pe Invalid la Roma, „la scula lui Traian", că asta recunoaşte prostul de Bucale.

Florin, zis Mortu, apoi Alfa Romeo, Mărin Amărîtu, zis Fabriţio, Costel Mocanu, zis Veneţia s-au văzut cu Giovanni în 9 iunie 001, la scula lui Traian. Giovanni le-a dat „un suc şi o şpaghetă goală, în Piaţa Sand Margo". „Am frecat-o două zile, apoi Giovanezu ne-a dus la el, la copaie. Am făcut un duş, am halit iar şi dădeam la tevéu, erau bucăţi acolo, şo după şo. Ce mama mă-tii cruce?" Zice, arc peste timp, Mortu. Aveau, în total, cam 85 de ani maxim. „Ne miroseam băşinile"- vorbeşte şi Veneţia. I-au terminat banii lui Giovanni pe următoarele: pizza acasă, striptiz acasă, masaj acasă, băuturi acasă, telefoane acasă. Mortu a vrut să-şi găsească o slujbă. Dar n-a încercat prea tare. A intrat pe o felie de drog, cu mucoşi de la liceu. Ăia văzînd că e străin, „din ţările mîncătoare de căcat, ca România, Bulgaria, Albania", i-au zis să-i plimbe cu capra de jur împrejurul cartierului. Şi i-a plimbat. Şi-a luat banu', dar înjumătăţit. Înjumătăţit o dată, de două ori. Şefii lui Mortu l-au dus la puşcăria lor, adică o cameră într-o casă unde zăceai fără mîncare, cît vroiau ei. Nu te credeau. Aveai pahar de plastic şi beai din bazinul de la toaletă. Veneţia a mers la cules de vinete înspre Sicilia. Sculat la cinci, dimineaţă-prînz-seara salată de vinete cu pîine, n-a rezistat decît cinci zile.

Fabriţio a început primul. Amărîtu, ce făcea? Se angaja menajeră şi golea casele la propriu, împreună cu vreun copil prea iubit. Dădea telefon şi halea recompensa. I-a mers de două ori, s-a dus să treacă spre Germania.

Mortu a luat patru moldovence („bă, le puţea gura îngrozitor, dar le încercasem şi erau OK") şi ademenea italieni şi îi şantaja cu nevestele. Apoi, a făcut două filme, primite mediocru pe piaţa porno italiană.

Veneţia dobîndise zece ceasuri şi patru ceasuri de gaz, douăşpe de căldură, nouă de apă caldă, trei microcentrale şi, chiar, cincizeci capace de WC, mamă, erau, unele bătute cu diamante, altele cu murdării şi unul cu Pamela Anderson pe colac. Spera să deschidă o piaţă de ceasuri şi colace spre România.

Giovanni a simţit că prietenii lui sînt dezorientaţi. S-a făcut necalificat la animale exotice. Dădea în guşă la iguane, scotea murdăria la şerpi, incita plantele carnivore la violenţă, doar de antrenament. Putea să moştenească o babă, aia avea şaptezeci şi ceva... cît putea aia să trăiască? Încă douăzeci de ani? Păi, îşi înlocuia sîngele la cinci zile. Îi lua sîngele şi-l dădea la plante, la iubitele ei animale. „Să se obişnuiască cu sîngele ei şi s-o halească."

Mortu, pe 9 decembrie 002, Giovanni, pe 13, Veneţia, pe 18 şi Fabrizio, pe 22. Arestaţi. Greva foamei. Drepturile omului. Trimişi acasă. În 21 ianuarie 003 erau pe Invalid Suligă. Giovanni: „Românii, deştepţi, pentru ei, eu de ce să fiu deştept pentru ăilalţi, să-i aresteze cu şmecheria lor." Veneţia: „NATO? Ce afectează la NATO sau la UE că furăm noi? Să fim cinstiţi... uite, ne-au trimis acasă, dar fiecare are zece mii de dolari, cîţi boi de români fac banii ăştia? Putem fiecare s-o luăm de la cap aici în ţară? Putem pleca unde vrea muşchii noştri, iar? Putem." „Ce? Să muncesc ca taică-meu treizeci de zile pe două milioane şaptesute doi lei, că îmi făcea şi aseară scandal şi i-am răsturnat casa. M-am urcat pe ea şi i-am dărîmat coşmelia de chirpici!" – zice Mortu. „Păi, dacă muierea mea nu produce două milioane la două ore o dau muii de păstrare. Nu mă joc."

Cînd am intrat pe strada Invalid Suligă era ora 14. Mortu, Veneţia, Giovanni şi Fabrizio mi-au fost recomandaţi ca fiind oameni realizaţi. De către Ion Udroiu, fost poliţist pînă în '91, ieşit la pensie şi dornic să plece în Germania prin gaşca lui Giovanni, ca momîie la vînătorile de urşi din Pădurea Neagră. Se ia 40 de euro pe zi. Udroiu are băiatul băgat la o particulară de Contabilitate. Paul Udroiu s-a născut cu un uşor handicap, „dar ştie să calculeze tabla înmulţirii. Se mai duce mă-sa la cursuri." Şi plînge. Fostul miliţian nu a fost primit la cules de căpşuni, la selecţia din 002.

Ce le place? Lui Mortu să doarmă mult, să nu fie trezit devreme, Adi, copilul minune, anotimpul Primăvara, să înoate vara pînă dincolo de balize şi să ducă baliza departe, să bea cocktail cu tequila şi cafea slabă cu zahăr. Nu-i plac ciorbele, dacă nu-i dai grătar te sparge la nas. Şoul „Bate palma". Tucă are bulan, dar e la ora la care se cară la crîşmă cu băieţii. Lui Fabrizio, pizza piperată, blonda goală şi grasă, pusă în cizme, rom în cafea. Lui Giovanni îi place să spargă cărămida cu capul, să fie respectat, să sară în Mercedes, să arunce la gunoi în fiecare zi o pereche de chiloţi, una de ciorapi şi o cămaşă. Veneţia să poarte lanţ gros la gît, să aibă un lănţişor la gleznă, să aibă ceas greu, să umble cu pieptul gol, să învîrtă pistolul. Să joace pocker pe dezbrăcate. Virginele. Computerul, că are nişte numere de conturi şi de carduri şi comandă ce vrea el de pe Internet, ultimele muzici, filme.

Ce nu le place? Salata e de capre. Să dea bani la cerşetori cînd au sub patru milioane în buzunare. Să fie lătraţi cînd sînt în patru. Să nu fie respectaţi. Muzica de sifon. Tombolele şi promoterele de prin crîşme. Traficanţii de droguri ce-i supără la bar. Fetele cu cizme scurte. Portofelele de pînză. Perversităţile. Ratiştii şi punkiştii.

© S. Ivanoschi

Ultimele cărţi răsfoite. Mortu – „Rotwailerul". Fabrizio – „Mîncarea chinezească". Giovanni – „Coşbuc". Veneţia – „Impozitul pe profit". Cîine şi-a cumpărat. „Mîncare chinezească" era într-un magazin de peşti unde a răsfoit-o. „Impozitul" e de rîs, că a văzut cîţi bani trebuie să dea taică-su la stat, impozit pe care el îl face în trei zile, bani doar pentru el. „Coşbuc" e singura carte din casă, a mamei. Nu a mai citit-o nimeni din '80 toamna.

Planuri de viitor. Să crească cîini de luptă ca Mortu. Să meargă cu ei la luptele din Obor. Să-şi ia fiecare cîte un Mercedes şi să meargă la cursele de pe Centură, ca Giovanni. S- o facă poştă pe Anna Lesko. Să le meargă afacerea cu momeli de urşi şi să dea o lovitură. Să scape de proastele din jur. Să facă sex şi în afara cartierului. Să mănînce mai des la Inter. Să se mute de pe Invalid.

Poliţia? Pompierii? Salvarea? Politica? N-au treabă, banu' îi rezolvă pe toţi. „Dacă am bubă mă rezolvă şi şeful doctorilor. Dacă vreau să mă scot din bulău, cunosc filiera. Dacă vreau, mă supără careva din politică, le ştiu multora afacerile." „Vadim are gură săracu... nu-mi place cum e umflat. Călinescu e mişto, s-a pus pe el lepra. Năstase, nu ştiu cine e. Tucă e iar mişto."

Generaţia Pistol. Şi Gina, dar şi fiecare cu pistolul lui. Dîrdîie cracul cînd punem bijuteria la cap. N-avem bani la noi? Luăm vreun bazat şi-l fugărim cu pistolul sau chemăm un cerşetor la fereastra maşinii şi-i luăm banii. O dată ne-a oprit poliţia, pe maşină. Acte? N-avem. Bun, n-aveam nici bani. Se duce Mortu şi beleşte două străzi mai încolo un băiat de firmă, îl lasă fără două sute de dolari. Dăm o sută la ciubucuri şi restul am jucat la cazino.

Mamele lor. „E băieţi drăguţi, ce a dat la cineva în cap. Se ocupă ca toţi tinerii cu lucruri de-ale lor, noi sîntem depăşiţi, păi, noi pe vremea noastră nu eram la fel?" „Mie îmi dă Costeluş să mănînc, bărbati-miu e cam beţiv şi ce cîştigă, bea." „Mărin mă duce în piaţă cu Mercedesul. O dată l-a bătut pe unul că nu m-a servit, e normal, de ce să nu mă servească, ce sînt ciumată, mai ales că e şeful lor, pe morcovi. Mărin mi-a zis că el e şeful la un sfert de Piaţa Obor."

„Tu de la ce ziar eşti? *Dilema*. N-am auzit... ce tiraj? Cît te plăteşte? Nu eşti mai deştept decît Vita, cîinele lu' Mortu? Îţi dăm cinci sute patruzeci şi cinci de mii şi nu ne mai publici. Ce jeg de mobil ai! Ai maşină făcută la turci ca izmenele lui Giovanni." ▲

© S. Ivanoschi

antinostalgia

Să ne despărţim de trecut rîzînd

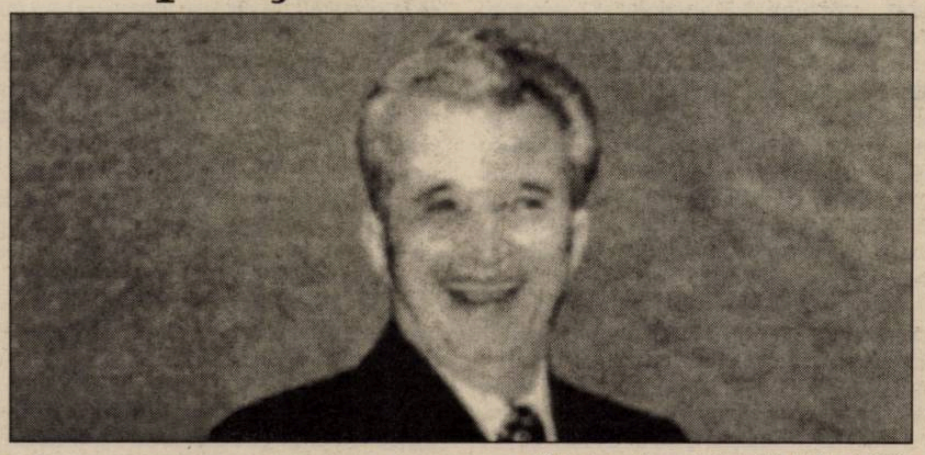

(Scînteia tineretului, 19 iulie 1980)

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

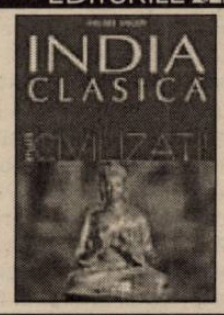

Colecţia MARI CIVILIZAŢII

CĂLĂTORII ÎN TIMP ŞI SPAŢIU, PE URMELE CIVILIZAŢIILOR APUSE!

INDIA CLASICĂ

Autor: Michel Angot

Preţ: 139 000 lei

În aceeaşi colecţie:
Grecia clasică, autor: Anne-Marie Buttin
China clasică, autor: Ivan P. Kamenarovic
Roma, autor: Jean-Noël Robert
Islanda medievală. Vikingii, autor: Régis Boyer

Fiecare volum 129 000 lei

FARDURILE DISCRETE ALE STRĂZILOR NEFRECVENTABILE SÎNT, DIN PUNCT DE VEDERE MORAL, UN REFLEX AL ROMÂNISMULUI-SPECTACOL. ŞI INVERS

Cu ochii-n 3,14

● Ultimul basm bucureştean: toţi salariaţii RADET vor fi obligaţi ca în timp de 30 de zile (maximum!) să-şi însuşească un cod de conduită profesională prevăzut cu sancţiuni pentru cei care nu-şi întîmpină clienţii cu zîmbetul pe buze. Codul mai stipulează ca funcţionarele RADET să folosească parfumuri şi farduri discrete, să răspundă cît mai grabnic la telefon, cu o voce plăcută; se preconizează şi angajarea unui psiholog pentru întreaga Regie. Funcţionarele ca funcţionarele, dar şi ficţionarii RADET-ului nu-s de colo... (**R. C.**)

● La metrou, la Universitate, mă opreşte o fată care îmi zîmbeşte şi mă întreabă dacă sînt de acord cu reparaţia străzilor. Prima dată am crezut că aşa metodă de agăţare nu mai văzusem. Apoi mi-am dat seama că este vorba de contra-referendumul organizat de PSD la referendumul lui Băsescu. Ca să văd ce se întîmplă, am zis că nu sînt de acord. Unde semnez? A început să rîdă amuzată, de parcă eram un *alien,* cum adică să nu fii de acord? Nu, serios, noi ăştia care nu sîntem de acord unde semnăm? Cine nu este de acord trece mai departe, mi-a răspuns cu acelaşi zîmbet aiuritor. Cred că şi Băsescu şi PSD vor obţine cîte 70%. (**C. G.**)

● Cîrcotaşii au prins-o pe Andreea Esca cu omonimii nefrecventabile în limba română. O sfătuim să înlocuiască pe viitor expresii interpretabile precum „s'est foutu" cu „s'est fichu" care înseamnă cam acelaşi lucru şi nici nu te face să cauţi compulsiv telecomanda pe care rămăsese încleştat copilul la secvenţele cu judecătorul din Oradea. (**S. S.**)

● Completare la excelentul articol al lui Dan Goanţă de săptămîna trecută („Eterna Franţă"): „Nu mă pot împiedica să mă gîndesc că Franţa este, din punct de vedere moral, o sub-ţară şi, de aceea, mi-e ruşine." Maurice Pialat (1925-2003), unul din cei mai mari regizori francezi. (**a. l. ş.**)

● Renee Zellweger – care a petrecut cîteva luni în România jucînd în producţia *Cold Mountain* (care – *pace* A.C.! – va avea premiera abia la sfîrşitul anului, în SUA) – despre... mă rog, despre „România": Am învăţat cît de puţin avem nevoie, din punct de vedere material, şi cît de frumoasă poate să fie o viaţă simplă. În România, oamenii muncesc cu mîinile lor în fiecare zi şi poţi vedea cîte-o femeie de 80 de ani care-şi taie lemne, pentru că a fost obişnuită să-şi poarte singură de grijă toată viaţa şi încă mai are puterea s-o facă." La unii actori, inteligenţa este mai mult un reflex profesional. (**a. l. ş.**)

● Revista *Democraţia* (numărul 55, 21 ianuarie 2003) povesteşte peripeţiile festivalului teatral „Nenea Iancu", prin care Republica Moldova l-a sărbătorit pe Caragiale. Desfăşurarea lui s-a aflat sub semnul întrebării pînă în ultima clipă, cînd preşedintele Voronin s-a decis să-l patroneze şi să aloce fondurile necesare, îmblînzindu-şi astfel adversarii care i-au mulţumit public. „Era greu să distingi unde începe românismul unora şi se termină moldovenismul altora, atît de împăcate păreau cele două tendinţe politice şi culturale. (...) S-ar putea să fie o tactică corectă aceea de a-i îmblînzi pe guvernanţi ori a le înşela vigilenţa şi a face manifestări româneşti pe bani comunişti." Poate că e o justă compensaţie: la cîte manifestări comuniste s-au făcut pe bani româneşti... (**M. B.**)

● Prin Bucureşti pot fi văzute afişe care anunţă un spectacol cu manelişti (Adrian Copilul Minune, Vali Vijelie ş.a.) numit „Lebăda de Aur". Să fie autoironie? Şi, dacă da, să fi ajuns autoironia atît de jos sau să se fi rafinat maneliştii? (**C. P.-B.**)

● România şi Marea Britanie au semnat un acord bilateral de readmisie. Asta înseamnă că dacă vreun britanic fără acte în regulă va fi prins cerşind în metroul din Bucureşti, va fi trimis acasă. Mă rog, şi invers. (**M. V.**)

APA CALDĂ NE INVITĂ SĂ ÎNŢELEGEM CENTRUL INVOLUNTAR. ŞI INVERS

● Unii administratori de bloc din Focşani au un nou motiv de nemulţumire: locuitori din satele din jurul oraşului vin la rudele urbane ca să facă baie, sporind nota de plată a locatarilor. *A devenit un adevărat fenomen*, spune directorul societăţii locale de distribuţie a căldurii şi apei calde *(Ev. zilei*, 25 febr. a.c.), în timp ce administratorii fac pe detectivii pentru a auzi unde susură apa mai mult. Excedaţi, locatarii fără rude la ţară au cerut reducerea programului de apă caldă la două ore pe zi, ca pe vremuri. Există o soluţie: filmarea viitoarei emisiuni *Big Brother* într-un astfel de bloc. Suspans garantat, chiar dacă nu mai este N. Ceauşescu să-l guste. (**A. C.**)

● În zona Pieţei Universităţii, două afişe mari, aşezate de legile tainice ale întîmplării în apropiere unul de celălalt. Primul te invită să cumperi un televizor: „Televizorul Platinium sparge toate tiparele. Platinium – un element necesar". Al doilea te invită la spectacolul „Stelele circului mondial", „cu participarea extraordinară a trupei Cîrneanu-Platinium". (**D. S.**)

● La începutul iernii, în cîteva intersecţii din centrul Bucureştiului au fost desenate pe asfalt nişte romburi galbene. Pe stîlpii semafoarelor au apărut panouri cu următoarea inscripţie: „Atenţie! Spaţiu experimental. Oprirea interzisă în zonă". A trecut iarna, romburile au dispărut. Să înţelegem că era vorba de un experiment privind fluenţa traficului în acele intersecţii sau de un experiment privind rezistenţa vopselei de marcaj? (**A. M.**)

© S. Ivanoschi

● Pornind de la seriile de declaraţii de după audierile „baronilor locali" la centrul partidului de guvernămînt, ziariştii au putut face unele observaţii. Cefe groase, fălci şi guşi, nu e vina nimănui pentru asta. Costume bune, ceasuri extraordinare, ar putea fi o vină. Pantofi scîlciaţi şi vorbă la fel, e o vină. (**A. M.**)

● Un titlu savuros, prin umorul lui involuntar, în *TV Mania* (nr. 8), la editorialul ultra-serios semnat de redactorul-şef Dragoş Vărşăndan: „Din mînă-n mînă, pînă-n fund, la taxatoare". (**C. P.-B.**)

IMATURITATEA CONSTANTĂ ARE ACEEAŞI VALOARE CA ŞI DORINŢA DE A NU FI VĂZUT ÎNTRE PAGINILE UNEI CĂRŢI. ŞI INVERS

● Din învăţămintele ultimelor filme excelente care au rulat, totuşi, în week-end-ul trecut: Woody Allen (în „Viaţa lui Harry" la România 1) – „Sînt ridicol de bătrîn, dar imaturitatea mă întinereşte". Pacino/Corleone (în „Naşul 3" la Prima TV): „Nu-ţi urî duşmanii – aceasta tulbură judecata". Concluzia mea: nu dispreţuiţi nici comicii, nici mafioţii! (**R. C.**)

● Venind, aproape constant în ultimul timp, pe jos, spre *Dilema*, pe la ora 11 am cam aceeaşi întîlnire pe lîngă Guvern: un cîine mare, maro, traversează, în fugă, pînă aproape de service-ul din apropiere. Acolo, pe un spaţiu viran, îl aşteaptă, invariabil, aceeaşi căţea. (**I. P.**)

● Dacii imitau monedele romane, chiar înaintea ocupării Daciei de către romani: la Muzeul de Istorie din Cluj se află două ştanţe care erau utilizate în acest proces (vezi ziarele de vineri, 21 februarie). Specialiştii spun că pentru acea vreme nu e potrivit termenul de „falsuri": valoarea monedei era dată de cantitatea de metal preţios inclusă în ea, iar cum imitaţiile erau perfecte, monedele produse de daci aveau practic aceeaşi valoare ca şi cele produse de romani. Care va să zică, totul a început cu moneda unică daco-romană... (**M. V.**)

● În atenţia romancierilor contemporani, postmoderni sau ne: tot mai multe taxiuri circulă cu geamurile banchetei din spate bine camuflate, perfect fumurii; mi s-a explicat de către şoferi că numeroşi clienţi şi-au exprimat apăsat dorinţa de a nu fi văzuţi din exterior. Firmele le-au dat satisfacţie. Un Balzac, un Ponson du Terrail ar fi acordat o mare importanţă acestui amănunt. (**R. C.**)

● După ce au epuizat curentul poetic, reclamele la tampoane îl îmbrăţişează pe cel intelectual: o tînără cu ochelari pune un tampon umed între paginile unei cărţi. Evident – nici o pată vizibilă. Doar o complet altă utilitate conferită obiectului carte. (**I. P.**)

● Corespondentul meu A.C.-P. îmi relatează într-un mesaj următoarea întîmplare. Dorind să facă un dar unor prieteni de-ai săi, deveniţi de curînd autorii unui copil, s-a gîndit să le cumpere o carte potrivită împrejurării, ceva în genul „Am născut copilul – cum îl pregătim pentru viaţă". A intrat într-o librărie de cartier şi i-a spus vînzătoarei cam ce ar vrea, adăugînd că s-a gîndit la un cadou util, dar nu ieftin şi că este dispus să achite un preţ pe măsura importanţei evenimentului. Vînzătoarea a reflectat niţel asupra chestiunii, apoi s-a dus la raft şi a ales o carte. „Am exact ce vă trebuie, dacă e vorba de un nou-născut", i-a zis ea, oferindu-i *Omul recent* de H.-R. Patapievici. (**D. S.**)

Profilaxia unei boli de neînţeles

Nazismul a existat 12 ani într-o singură ţară şi a avut susţinători, partizani şi tovarăşi de idei în multe altele. Partidul bolşevic a stat la putere în Rusia şi în majoritatea republicilor sovietice peste 70 de ani, a coordonat şi a impus puterea comunistă în ţările din Europa Centrală şi de Est, în Asia, în Africa, în Cuba. Şi astăzi mai există ţări, nominal, comuniste. Esenţa criminală a ambelor sisteme a fost convingător demonstrată, dar în faţa insucceselor de fond sau de formă ale democraţiilor, consolidate sau de tranziţie, ideile şi practicile lor sînt evocate deocamdată marginal, ca o soluţie care ar putea fi reluată în alţi parametri. Utopia egalitară şi teama faţă de străin se amestecă în discursul misionar al nostalgicilor şi vizionarilor. Noul totalitarism foloseşte, fără prejudecăţi, instrumentele furnizate de totalitarismele vechi.

„După cum ştiţi, ni s-a cerut să monitorizăm originea etnică a personalului nostru."

Marxismul – teorie occidentală – a fost temeinic elaborat în Occidentul „civilizat". Practica leninistă a realizării utopiei prin represiune s-a precizat în ambianţa Rusiei avidă de o modernizare rapidă şi a fost impusă prin forţă armată unor ţări în căutarea unor structuri democratice consolidate. Nazismul a fost dominant într-o ţară a cărei civilizaţie şi cultură erau în afara oricărei discuţii, dar misterul acceptării lui şi al colaborării masive în înfăptuirea crimelor de masă determină reîntoarcerea la analiza condiţiilor în care s-a produs – într-un interval atît de scurt – mutaţia. „S-a spus despre nazism că e un trecut care «nu mai trece». (...) Într-un anume fel, nazismul alimentează imaginarul într-o măsură mai mare decît stalinismul sau alte forme de dictatură. Mussolini, Franco, chiar Stalin par produse ale societăţii şi ale sistemelor lor statale, mai lesne de înţeles, în vreme ce persistă întrebarea cum o asemenea doctrină devastatoare pentru umanitate şi un regim de o brutalitate atît de uimitoare a putut să apară într-o ţară modernă, atît de avansată sub raport economic şi atît de sofisticată sub raport cultural cum a fost Germania", scrie Ian Kershaw, profesor de istorie modernă la Universitatea Sheffield, autor al unei celebre biografii a lui Hitler. „O parte a explicaţiei stă în însăşi magnitudinea moştenirii istorice a hitlerismului. Puţini observatori ai triumfului său din 1933, cînd a ajuns la putere în statul german (după ce partidul nazist suferise serioase pierderi în alegerile generale precedente), au avut cea mai vagă bănuială în legătură cu proporţia calamităţilor umane care vor urma. Stînga, dinăuntrul şi din afara Germaniei, îl considera o marionetă a marelui capital şi presupunea că nu va sta mult la putere şi se va prăbuşi odată cu criza finală a capitalismului. Era frecvent considerat un şarlatan politic – un palavragiu fără substanţă. Cel mai bine vîndut ziar englez de stînga, *Daily Herald*, spunea despre el că e un clovn. Dreapta conservatoare l-a subestimat şi ea. La început s-a spus că nu «e bun pentru funcţia asta». Se presupunea că va ceda repede locul în favoarea deţinătorilor tradiţionali ai puterii. Chiar şi după ce i-a masacrat pe conducătorii propriilor trupe de asalt, în iunie 1934, Ministerul de Externe britanic se temea mai mult de «prusianism» – de puterea celor care au dus Germania în război în 1914 – decît de Hitler. Asemenea erori întemeiate pe prejudecăţi par bizare astăzi, cînd ştim ceea ce contemporanii au sesizat treptat, că Hitler a însemnat război şi genocid. Aşa că, dacă ne întrebăm de ce nazismul continuă să hrănească imaginaţia mai mult decît ororile stalinismului, prima explicaţie este că nici o altă dictatură nu a declanşat şi un război mondial (care a produs cea mai sîngeroasă explozie de violenţă cunoscută în lume) şi cel mai rău genocid din istorie. Cel de al doilea război mondial a reconstruit lumea secolului XX şi Holocaustul a fost considerat episodul definitoriu al acestui secol trist".

Numărătoarea victimelor vorbeşte despre efecte. Studiul asemănărilor poate fi mai util profilaxiei.

Politica şi viaţa publică, istoria Marii Britanii sînt un bun exemplu al incompatibilităţii între democraţie şi extremism, cînd democraţia devine reflex al comportării persoanelor şi nu doar regulă de funcţionare pentru instituţii. Libertatea cuvîntului, cea a opiniei şi a asocierii au permis existenţa unui partid nazist la Londra. Importante personalităţi publice şi-au exprimat la vremea respectivă admiraţia faţă de Führer. Şi capii revoluţiei ruse au stîrnit interes, socialismul ştiinţific a iscat devotamente, persoane din înalta societate s-au pus în slujba KGB-ului. Oricît de penibile ar fi aceste episoade, ele nu au influenţat în mod semnificativ soarta ţării. Şi totuşi, un publicist, Theodore Darlymple, se întreba recent, în revista conservatoare *The Spectator*, dacă nazismul s-ar putea „întîmpla aici". „Am crescut crezînd că decenţa intrinsecă, bunul-simţ şi ironia detaşată a britanicilor ar exclude ideea că nazismul sau ceva asemănător ar putea să prindă rădăcini în insula noastră străjuită de sceptru. Acum nu mai sînt atît de sigur. Ticăloşia absolută nu are nevoie de o majoritate numerică pentru a deveni predominantă într-o societate. Naziştii n-au avut niciodată o majoritate electorală în Germania şi totuşi Germania nu a rezistat barbariei. Desigur, e cu totul improbabil că istoria se va repeta în aproximativ aceleaşi forme; dar răul, spre deosebire de bine, are înfăţişări infinite. Putem inventa propriul nostru rău totalitar. Şi nu mă îndoiesc că solul este pregătit pentru triumful răului".

„Numărătoarea victimelor vorbeşte despre efecte. Studiul asemănărilor poate fi mai util profilaxiei."

Înainte de partidul unic, înainte de represiune, înainte de uniformizarea gîndirii şi a comportării şi pentru ca toate acestea să funcţioneze este necesar anestezicul care să anuleze reacţiile de respingere ale unora, să stingă suspiciunile altora asupra îndreptăţirii motivaţiilor, să creeze sentimentul bucuriei dat de acţiunea în turmă. Cedarea responsabilităţii către instituţiile statului, crede Darlymple, este punctul de unde porneşte deriva. Primul exemplu se referă la o realitate departe de politică: „O femeie nemăritată, cu trei copii de la acelaşi bărbat, mi-a povestit că i-a cerut tatălui bani ca să le cumpere încălţămintea absolut necesară; el i-a spus să împrumute de la «sociali», că de aia au fost inventaţi. A reieşit limpede că orice s-ar întîmpla nu va da nici un ban pentru copiii lui şi s-a ţinut de cuvînt. Nu se ştie proporţia exactă a taţilor britanici care şi-au abrogat responsabilităţile în favoarea statului de dragul dreptului de a-şi folosi venitul ca bani de buzunar, buni de cheltuit pentru distracţiile lor vulgare, şi nu se ştie nici cîte mame acceptă acest aranjament abominabil; dar numărul nu e mic".

Cînd părăseşte nivelul familiei, Darlymple ajunge la cel al birocraţiei: „De cîte ori am de-a face cu birocraţii britanici îmi pun cu insistenţă problema dacă ei s-ar opune îndeplinirii unui ordin. După ce le observ comportamentul ajung la concluzia că nu; că ar prefera un masacru în masă eventualităţii de a-şi pierde serviciul". Explicaţia ziaristului britanic pare puerilă: nu se poate lesne admite că sursa genocidului este atitudinea tatălui care nu vrea să le cumpere pantofi copiilor lui. Dar acest tată e funcţionar undeva şi iată ce poate el să elaboreze: „Recent, am primit o circulară cu titlul *Noi Categorii Etnice*; începea aşa: «După cum ştiţi, ni s-a cerut să monitorizăm originea etnică a personalului nostru». Cine a cerut? Nu figura nici un nume, doar «Serviciul de resurse umane». Nu se dădea nici o motivaţie decentă pentru această practică fascistă, «ni s-a cerut» fiind argumentul final şi irefutabil în favoarea ei. E aproape o certitudine că la serviciul de resurse umane nu s-a auzit nici un piuit de protest cînd s-a trimis circulara. A menţionat cineva că, în ajunul ocupaţiei naziste, refuzul birocraţiei olandeze de a distruge datele de recensămînt privind afilierea religioasă a cetăţenilor olandezi a favorizat exterminarea evreilor olandezi? (...) Toate serviciile publice au fost fragilizate de etosul ascultării ordinelor. Medicii, profesorii, poliţiştii, asistenţii sociali, paznicii de închisoare, procurorii, decanii de facultate au fost toţi emasculaţi de necesitatea de a asculta ordinele despre care ei ştiu că, în cel mai bun caz, sînt inutile şi, în cel mai rău, distructive sau rele". Publicistul britanic nu pledează pentru anarhie, ci pentru rezistenţa la compromisul moral indus de putere. „Se creează acum un context cultural în care marile crime de stat sînt posibile, fără să devină deocamdată inevitabile. Cînd văd cu cîtă lipsă de omenie îi tratează statul şi numeroşii săi birocraţi pe oameni, în numele regulilor, cred că totul e posibil în această ţară. Şi cînd văd gloata zgomotoasă de tineri adunaţi ciopor în centrele oraşelor, la fiecare sfîrşit de săptămînă, aşteptînd parcă un geniu al răului, să-i organizeze într-un soi de pseudo-comunitate şi mă gîndesc la birourile noastre unde lucrează nişte Eichman potenţiali, mă cutremur. Fără îndoială, fascismul nostru va fi mai sensibil, nu va fi cu ţeste strivite de cizmă – mai curînd Kafka decît Hitler – dar va fi fără milă".

Poate părea un avertisment apocaliptic, dar e probabil că Marea Britanie a fost ferită pînă acum de puterea extremismului exact de această sensibilitate comună de respingere a spiritului gregar. Reţinerea în manifestări nu înseamnă indiferenţă, individualismul nu poate fi identificat cu dispreţul faţă de ceilalţi, pulsiunile obscure trebuie supravegheate şi dezamorsate. Biograful britanic al lui Hitler, Ian Kershaw îşi pune şi el problema supravieţuirii trecutului în prezent. Constată că, în 1955, „comemorarea capitulării Germaniei a dovedit persistenţa în conştiinţa publică din Marea Britanie şi SUA a imaginii despre caracterul titanic ale luptei cu nazismul; cele două ţări au dus un «război bun», au luptat pentru o cauză eroică şi – în perspectivă mondială – n-au avut prea multe victime. De cîte ori Germania joacă fotbal cu Anglia este evident că memoria şi uneori mitologia acestui război au rămas importante, măcar subliminal. Încurajaţi de o presă tabloidă iresponsabilă, victoria împotriva nemţilor în război (identificaţi la repezeală cu naziştii) compensează prin refrene bădărăneşti înfrîngerea la joc împotriva «duşmanului» de pe teren. Oricît de trivială şi stupidă este această identificare, ea dovedeşte cît de profund este încrustat cel de-al doilea război mondial în psihologia acestei ţări, la generaţii mult prea tinere pentru a şti din experienţă despre ce e vorba. Dimpotrivă, în Germania, conştiinţa zilei de azi despre nazism şi despre cel de al doilea război mondial nu are nimic trivial. A fost imposibil să se «scape de umbra lui Hitler» aşa cum îndemnau politicienii conservatori şi acest lucru s-a văzut recent în înflăcăratele dezbateri din presa germană în legătură cu complicitatea soldaţilor obişnuiţi ai Wehrmacht-ului la crimele împotriva umanităţii sau în problema compensaţiilor pentru cei care au prestat muncă obligatorie, de sclavi, în economia de război a Germaniei. Pentru tinerii germani de astăzi, cu excepţia minorităţii neo-naziste, cel de-al doilea război mondial nu înseamnă lozincile ieftine despre «bărbăţie şi glorie» care au acoperit masacrele în masă. Potenţial, ele acoperă atrocităţile înfăptuite de bunicii lor". Procesul confruntării Germaniei cu trecutul ei a fost îndelungat şi chinuitor şi asumarea răspunderii colective i-a ferit pe mulţi de procesul concret al faptelor individuale. Se caută în continuare identificarea cu precizie a momentului în care dreptul la opinie, exercitat pentru propagarea opiniilor anti-democratice, devine periculos pentru drepturile celorlalţi. Trecutul nu oferă lecţii concludente. Prezentul e confuz. Pentru viitor se poate spera că, oricît de imperfectă, de lipsită de măreţie ar fi, democraţia are mecanismele necesare pentru a stăvili nebunia înainte de a deveni colectivă.

▲

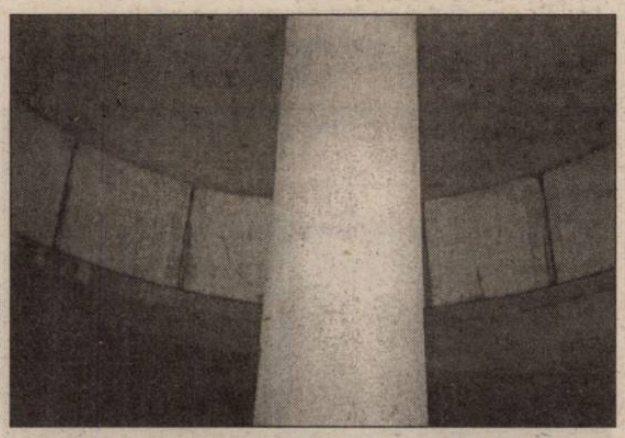

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 519
7-13 martie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

PREZENTUL TRAGEDIILOR ISTORICE

– *martiraj competitiv* –

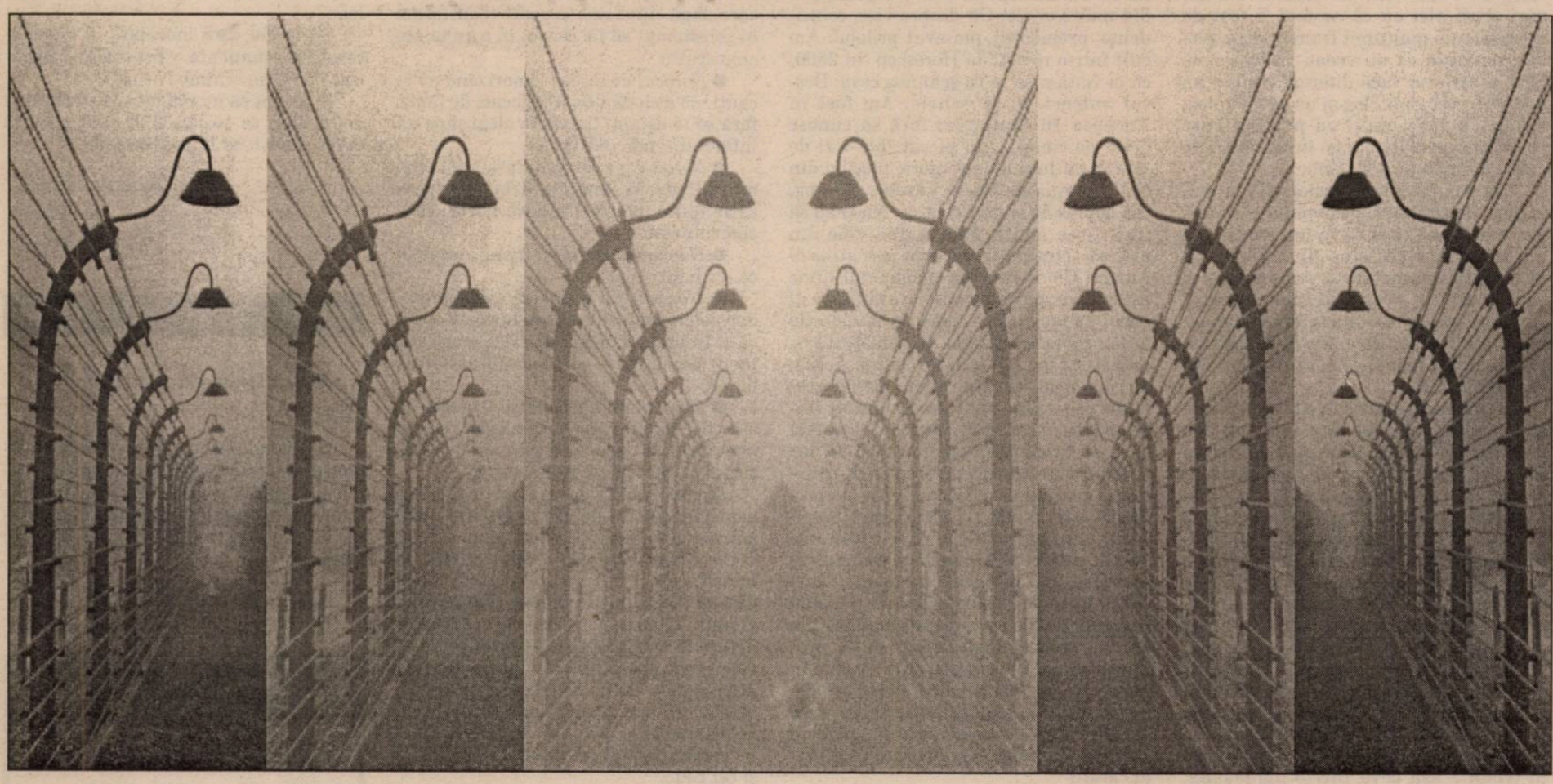

„Patetismul libertății moderne constă în faptul că sîntem supuși forțelor create chiar de noi, în timp ce resursele pe care le avem la îndemînă pentru a anihila aceste forțe sînt jalnic de limitate, fragile, incomplete, nesatisfăcătoare și frustrante.“

JEFFREY C. ISAAC – „DEMOCRAȚIA ÎN PERICOL ÎN LUMEA DE AZI“

GRATUIT

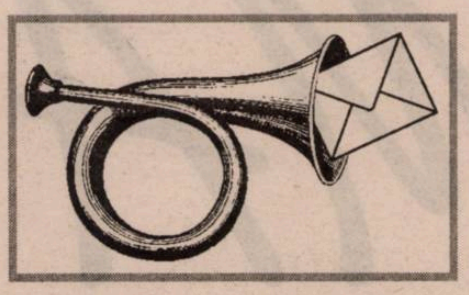

Nr. 517-518: *„Diplomaţia culturală“*

Probleme grele

Anul trecut am avut o bursă de cercetare într-o universitate europeană. Lucrînd în domeniul cultural, mi s-a părut firesc să merg să-l cunosc pe secretarul cu probleme de cultură de la Ambasada României din respectivul oraş. Întîmplarea a făcut ca prima oară să ajung acolo însoţită de o prietenă, care era conducătoarea unui grup de studenţi, bursieri şi ei, în acelaşi oraş. Prietena mea îl mai întîlnise pe dl secretar şi mergea acum să rezolve ceva probleme ale studenţilor, pe care de altfel le-a şi rezolvat foarte repede. Pentru că prietena mea, asistent universitar, om în toată firea, nu îndrăznea să zică nimic, deşi avea probleme cu o măsea, era vizibil umflată la faţă, asigurarea medicală nu era valabilă dintr-o neglijenţă a nu se mai ştie cui, iar la un cabinet medical particular nu avea bani să meargă, eu am decis că am găsit omul potrivit să-l întreb dacă ne poate recomanda un medic mai pe buzunarul nostru. După o analiză îndelungă a venit şi răspunsul: „Îmi pare rău, dar nu cunosc nici un pediatru“. Fata a înlemnit, eu am ripostat totuşi, zicînd că e vorba de un om în toată firea. Avea 25 de ani şi evident nu mai era cazul de... pediatru. Înainte de a apuca eu să-i repet că are probleme cu o măsea, ceea ce se vedea de la distanţă, omul nostru adăugă cu părere de rău: „Regret, dar nici ginecolog nu avem“. În acel moment nu am mai ştiut nici eu ce ar mai fi fost de adăugat, am mulţumit frumos şi am plecat, convinsă că nu vreau să lucrez cu cineva care nu face diferenţa între un pediatru, un ginecolog şi un stomatolog, mai ales cînd omul cu pricina este reprezentantul României în probleme de cultură într-o ţară străină.

Am rămas 6 luni acolo şi l-am mai întîlnit de cîteva ori pe domnul secretar. Cel mai prost cred ca m-am simţit, tot eu, nu ştiu alţii, cînd dl diplomat a prezentat un spectacol românesc şi a spus de trei ori la rînd cu convingere, că „în continuare va dansa două dansatoare“, aflîndu-se pe o scenă, în faţa tuturor vorbitorilor de limbă română din ţara respectivă.

M-am bucurat teribil, cîteva luni mai tărziu, cînd am aflat că a venit un nou secretar cultural. Asta pînă la prima întîlnire, după care mi-am dat seama cît regret că a plecat domnul de dinainte. Concluzia am tras-o după o discuţie de 3 minute, în care i-am spus că s-au pierdut pe undeva prin ambasadă cîteva cărţi, pe care trebuia să le primesc la Bucureşti şi nu le primisem, iar predecesorul său nu reuşise să le dea de urmă şi îi spuneam că l-aş ruga să le mai caute şi dumnealui. Replica nu a întîrziat: „Sigur, d-ră, o să mă uit. Dacă nu sînt la mine în birou, sigur o să le gasesc în camera cu cărţi!“. Eu, neştiutoare am întrebat ce este camera cu cărţi şi la ce le trebuie aşa ceva într-o ambasadă. Răspunsul a venit prompt pe un ton uşor iritat : „Camera cu carţi, d-ră, se poate...“. Un coleg de-al domniei sale a intervenit salvator: „E vorba de biblioteca de la etajul...nu-i aşa?“

Alte comentarii ar fi de prisos... Este trista realitate sau poate doar o experienţă personală nereuşită?

Cam asta îmi evocă mie tema dumneavoastra şi m-a bucurat să vad şi alte opinii, deşi e drept că nu era vorba de ceea ce se intîmpla prin ambasade, ci în centrele sau institutele culturale. Numai că din acestea din urmă nu sînt prea multe şi atunci tot ambasada trebuie să le ţină locul. Luînd în vedere că dacă cei de la ambasadă au avut o reacţie, oricare a fost ea, iar cei de la aceste institute niciuna, îmi păstrez scepticismul, dar şi speranţa că e loc de mai bine şi că va apărea foarte curînd acel „mai bine“.

Numai bine,

R. R.
ralucarescu@yahoo.com

Nr. 515: *„Soarta şi norocul“*

Oneşti, 9.02.2003

„Măciuca destinului...“

Cel mai cosmic, universal, astrologic şi aiuritor subiect propus de *Dilema*. În mod sigur, ceva mai... nu se va mai găsi, cît vom trăi şi cît vor mai fi trăitori sub zodia sorţii şi a norocului. Cum e de la sine înţeles şi cum au recunoscut mulţi autori de texte, „omul a ştiut şi ştie că nu-şi stăpîneşte perfect destinul, că de soarta lui răspunde ceva mai presus de el“ (A. Liiceanu, pag. 8). Ce să mai facă liberul arbitru săracu' dacă există un destin al structurii sufleteşti. Vii dotat uneori cu o anume sminteală sau predilecţie sau fascinaţie. Ca Alexandra David Néel, neobosita călătoare în Tibet care a trăit 101 ani. Sau pleiada aceasta de tineri (ştiu că au fost mai mulţi), un artist, o informaticiană ş.a., care s-au călugărit. Unii au cerut şi explicaţii. Cum de n-au ştiut că chiar nu există. E un dat. Ce rămîne din liberul arbitru?, nivelul de adecvare la întîmplările care vin spre tine. La măciuca destinului. Există femei care au dorit cu ardoare un copil. Fie l-au avut şi l-au pierdut, fie alte împrejurări dureroase. Altele avîndu-l l-au dat la pubelă. E un exemplu din multe altele. Cît despre vise, coincidenţe, premoniţii, am avut prilejul. Am citit într-o revistă la Horoscop (în 2000) că în viaţa mea se va schimba ceva. Destui anişori. Şi la pensie. Am fost în America 16 săptămîni fără să cunosc acolo pe cineva. Am plecat într-o zi de luni şi tot luni m-am întors, plecînd din SUA în ziua de Buna Vestire. Mă rog, n-a depins de mine. Şi altele. Nu veau să înşir prea multe. Provocarea vine din alte părţi (pag. 6). Vai, cum m-a atins dl Adrian Cioroianu! La magazinul unde fac des cumpărături observ o cutie pe al cărei capac scria cremă sandwich de ardei. Delicioasă, scria. Şi o ilustrată cu ardei. Optşpe mii (18.000) cutia. Acasă, de nemîncat. Cu litere mici scria: grăsime vegetală, apă, zer, amidon îmbunătăţit, glutomat, benzoat ş.a. Am chemat Protecţia Consumatorului, iar domnul care a sosit mi-a spus că reclamaţia mea nu are obiect. Pentru că produsul este avizat de Ministerul Sănătăţii. Cu respectul pe care-l ştiu din partea autorităţilor pentru românaşul oarecare. E o problemă de mentalitate. Adică lipsă de respect. Oricum, mi s-au restituit 18.000 cu care am cumpărat un borcan de smîntînă 370 g (de la producătoare sau fermieră, nu?). Roşiile în bulion de la Tecuci sau Feteşti au dispărut. Erau gustoase. Dispare ce e bun şi apare ce nu e. Oare soarta sau norocul ne face aşa proşti negustori, dar şi producători?

Şi tot n-am terminat. Articolul dlui Sever Voinescu mi s-a părut, ba chiar cred că este un semnal de alarmă „Nu avem timp să facem bilanţul, istoria se grăbeşte şi, în goana ei, nu mai lasă răgaz pentru memorie şi pentru procese de conştiinţă“...

„Noul totalitarism se va bizui mai mult pe asta – va merge, poate, pînă

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

acolo încît va lăsa masele complet libere, complet necenzurate, să se bucure de aspectele superficiale ale libertăţii şi, atunci, le va manipula mai vîrtos.“

Politicile corecte, multiculturalismul, feminismul (sau feminisma?) ne vor băga în hăţişuri, în buclucuri din care nu ştim cum vom mai ieşi. Aşa ne dă de înţeles H.-R.P. în „Omul recent“. Aş vrea să nu-i dau dreptate. Dar, dacă asta ne-o fi soarta?

Nu ştiu care ne-o fi norocul.

Mă tem că G. Bush nu este un norocos.

Maria NICULESCU
str. G-ral Radu Rosetti, bl. 6, ap. 19
Oneşti

P.S. Cu sufletul sînt în *Lumea de ieri* a lui Stefan Zweig.

Cu Midas în minte...

Băieşti, 9 februarie 2003

Mai întîi despre noroc, văzut în atîtea ipostaze, chiar şi cînd nu e noroc, ci ghinion de-a dreptul. Norocul românilor a fost (după unii) Unirea din 1918. (O. Paler). Atentatele din 11 septembrie au fost – iertată fie-mi exprimarea – un noroc pentru România;

● *Norocul* de a nu ţi se fi întîmplat ceva mai rău decît ţi s-a întîmplat deja. (Îţi tai un deget din greşeală şi toţi se simt datori să te încurajeze: „Noroc că nu te-ai tăiat mai rău, puteai să-ţi tai mîna“);

● *Norocul* chiar al prostului sau inconştientului care ajunge să săvîrşească fapte aproape incredibile doar pentru că n-a stat prea mult pe gînduri, n-a calculat, n-a fost înţelept ca înţelepţii incapabili de acţiune;

● *Norocul* de a-ţi întîlni „jumătatea“, care după cîţiva ani se poate transforma în „blestemat să fie ceasul în care te-am cunoscut“;

● *Norocul* de a găsi comori cînd nu le cauţi, de a cîştiga bani la jocuri de noroc fără să te aştepţi (poate te alegi şi cu un infarct din norocul ăsta);

● *Norocul*, pe care, în lipsa unei sorţi mai blînde, îl invocăm drept compensaţie („să aibă şi el o dată noroc, că a suferit destul“);

● *Norocul* care, ca şi banul, trage la cei cu bani;

● *Norocul* de a întîlni omul providenţial, maestrul, cel care te poate ajuta să-ţi împlineşti destinul. Toţi marii oameni de cultură au avut un astfel de noroc;

● *Norocul* de a trăi unde trăieşti, de a te fi născut unde te-ai născut, dar şi nenorocul, tot aşa. („Ce ghinion pe americani că nu trăiesc în România“).

Dar soarta? În general, e văzută sub aspect negativ, de „soartă nefericită“ adică o permanentă viaţă plină de *nenoroc*. Cine este oare fericit deplin pe lumea asta, oricît noroc ar avea? Dacă vă mai faceţi iluzii, stimaţi concetăţeni, gîndiţi-vă la regele Midas care a devenit nefericit în punctul maxim al fericirii sale: avea tot aurul din lume, dar nu avea ce face cu fiinţele transformate în statui de aur. Gîndiţi-vă la cuvintele Eclesiastului „Căci toţi au aceeaşi soartă: cel drept ca şi cel păcătos, cel bun ca şi cel rău...“

● *Soarta nefericită* a ţărilor mici – ca a noastră – nevoite să se plece sub vremi, o idee inoculată în creierul românilor de cîteva secole.

● *Soarta* nefericită a unor generaţii de sacrificiu care sînt solul de germinare a unei sorţi mai bune pentru următoarea generaţie.

● *Soarta învingătorilor* culcaţi pe laurii victoriei. A se vedea decăderea Imperiului Roman în momentul în care a încetat să mai ducă războaie de cucerire şi s-a mulţumit doar să administreze ceea ce dobîndise.

● De aici blestemul, văzut ca soartă potrivnică. Blestemul lui Dumnezeu aruncat peste primii oameni care au nesocotit porunca divină;

● blestemul părintesc care marchează soarta unui fiu neascultător. Şi mai ales, blestemul căzut peste „poporul ales“ care de 2000 de ani nu-şi găseşte nici pacea nici locul. Acest popor care şi-a acceptat soarta şi a făcut-o, aşa potrivnică cum era, să funcţioneze după voinţa lui. Ar fi putut să dispară ca naţiune şi totuşi evreii sînt cei ce se regăsesc în istoria tuturor naţiunilor. N-au avut de aproape 2000 de ani un conducător, dar din neamul lor sînt oameni care au condus şi conduc destinele omenirii. Fără istorie şi fără pămînt, au dat lumii savanţi care au schimbat istoria lumii. (G. Papini)

Mă întreb dacă există pe lume un popor cu o soartă mai nefericită ca acesta? Şi totuşi, noi, românii, ne plîngem întruna soarta nefericită, istoria zbuciumată, trădările aliaţilor (dar nu şi ale noastre), inundaţiile, dictatorii care ne-au mutilat...

Noi am avut şi avem o ţară, locuri binecuvîntate, oameni nici mai buni nici mai răi decît alţii. Şi totuşi, ne plîngem soarta ne lamentăm, ne considerăm nedreptăţiţi, neapreciaţi. E un paradox : toţi am învăţat la istorie că românii au avut numai victorii, nici o înfrîngere cu duşmanii.

Atunci de ce ne tot plîngem că epoca fanariotă ne-a marcat, ne-a întrerupt evoluţia, că Imperiul Rus ne-a stat şi ne stă mereu şi de-a pururi în coastă, că ungurii au supt sîngele ţăranului ardelean?

Să ne fie oare inoculată în sînge această permanentă văicăreală şi neputinţă de a ne schimba soarta?

Şi nu pot să nu mă întreb, străbătută de un fior, ce soartă ar fi avut poporul evreu dacă n-ar fi fost blestemat?

prof. Teodora COSTA
sat Băieşti
jud. Hunedoara

Replici

„Studenţilor ce sînteţi!“ (nr. 514)

Mă străduiesc să găsesc un echivalent al românescului „blat în grup“ pentru societatea americană; orice scenariu imaginat se termină invariabil cu cătuşe! Şi cred că ar ajunge subiect de CNN...

Un fost blatist pe 35!
cpls29@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Adolescenţii**
- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**
- **Obscenitatea**
- **Dezvoltare şi democraţie**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Schimbarea la vitrină a României

Pe drumul de întoarcere de la gară spre casă, reiau contactul cu *vox populi* din ţara noastră prin intermediul unui post de radio foarte popular, care îşi revarsă opiniile din difuzorul taxiului. *Hai să vorbim despre războiul din Irak, vreţi?* – îşi îndeamnă ascultătorii o voce de DJ. Şi cît ai zice peşte, telefoanele încep să zbîrnîie. *Bună dimineaţa! Ţi-ai luat micul dejun? – Da, de mult, acum sînt deja la servici şi vă ascult. – Şi ce zici, va fi război? – Daaa! Americanii, săracii, n-au petrol şi au nevoie, că maşinile lor consumă mult. Dar celelalte ţări ar trebui să-i lase să-şi rezolve singuri problemele.* O altă voce intervine, somnoroasă, în dezbatere: *ce vă veni cu tema asta aşa, în zori de zi? – Păi e la ordinea zilei, nu? O fi, da' eu am treză!* – explică vocea. *Bine, o să le spunem atunci americanilor să mai amîne războiul pînă îţi termini tu teza, ha, ha!* Şi dezbaterea continuă.

Ofurile noastre publice mi se par alarmant de depărtate de păsurile unor vecini, pe care tocmai le-am ascultat în ultimele cîteva zile. Astfel, nu tocmai departe de noi, Turcia, de pildă, este într-o situaţie de-a dreptul insolubilă. Singura soluţie pentru frontul din nord, fără de care sînt greu de imaginat şansele unui război care, de data asta, trebuie să fie şi terestru, Turcia este prinsă între ciocan şi nicovală. Pe de o parte, viitorul ei în NATO şi în Europa – la care se adaugă presiunile conjuncturale uriaşe ale americanilor – fac imposibil şi gîndul neangajării. Pe de altă parte, a intra în război şi a participa cu trupe dincolo de graniţă, cum li se cere în mod imperios, înseamnă să se regăsească în aceeaşi tabără cu kurzii, înarmaţi şi ei de americani pentru a lupta împotriva lui Saddam. Or, aceştia au declarat cît se poate de clar că dacă prind vreun picior de turc înarmat în nordul Irakului, uită de Saddam şi se întorc la vechea lor problemă. Din punctul de vedere al Turciei, versiunea optimistă este astfel înlăturarea lui Saddam cu riscul transformării kurzilor în problema palestiniană a Ankarei pentru următoarele decenii. Şi aceasta este doar una dintre problemele *locale* ale acestui război.

La cealaltă extremă, nici americanii nu se află într-o poziţie atît de clară şi militant militară pe cît par – şi trebuie să pară! Dincolo de puzderia problemelor politice, strategice şi tactice de moment pe care trebuie să le rezolve şi a „problemelor locale" pe care trebuie să le tranşeze într-un fel sau altul, există o angoasă difuză dar profundă: *nimeni nu poate garanta care va mai fi poziţia americanilor după ce îşi vor primi acasă primii morţi* – îmi explica un coleg din State. Democraţia a devenit un *modus vivendi*, care se trăieşte şi, la o adică, se apără în mod democratic la urna de vot din colţul străzii, dar pentru care nu se mai moare; chiar şi faimoşii *marines* au devenit funcţionari ai democraţiei. Or, de partea cealaltă se află (şi) o armată difuză, acolo viaţa este un motiv pentru care merită din plin să mori cu zîmbetul pe buze. Fanatism, de acord, dar în timp ce democraţia mobilizează voci, fanatismul mobilizează trupuri – or, acest război va implica şi multe trupuri! Din motive *realiste*, americanii (e greu de spus cîţi dintre ei) se tem de război mai mult decît manifestanţii pacifişti.

Dincolo de aceste (foarte puţine) implicaţii particulare (despre „micul detaliu" care se cheamă Irakul, ar fi de asemenea interesant, poate, să ştim cîte ceva...), rămîne apoi marea problemă: infidelităţile din cuplul prezidenţial al mondializării, *Doamna Democraţie* şi *Domnul Piaţă*, dînsul făcînd pe ascuns numeroşi bani în afara patului conjugal, cu fete de moravuri prea uşor democrate, iar dînsa fiind surprinsă în numeroase

rînduri în compania unor băieţi de piaţă cel puţin dubioşi. Păstrate secrete multă vreme, aceste păcate conjugale au izbucnit public în ultima vreme, punînd sub semnul întrebării chiar credibilitatea acestei instituţii matrimoniale. Or, problema cu acest cuplu este că pentru noi el este oarecum ceea ce reprezenta împăratul chinez pe vremuri: garanţia armoniei universale. Orice neînţelegeri conjugale la acest nivel ar însemna prăbuşirea ordinii mondiale, atîta cîtă este sau poate fi ea visată. Iar situaţia a ajuns de aşa natură încît, pe de o parte, conflictul nu mai poate fi ascuns, iar pe de altă parte el trebuie rezolvat *acum*, înainte ca cineva să aibă o soluţie viabilă.

Cu aceste probleme insolubile în cap, mă dau jos din taxi cu cîteva străzi mai devreme, să fac nişte cumpărături. Pe una din străzi, îmi atrage atenţia o vitrină proaspăt vopsită. Pe jumătatea ei stîngă scrie cu litere mari: *reparaţii mobilă de lux – artist restaurator Ion Burcea*. Pe partea dreaptă, aceeaşi inscripţie, cu numele artistului adaptat însă cerinţelor momentului: *artist restaurator John Burch*...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Legea transparenţei şi pachetul anticorupţie

Guvernul a promovat, iar parlamentul a adoptat la începutul acestui an o lăudabilă lege a transparenţei în administraţia publică, sora mai mică şi la fel de deşteaptă a altei legi reuşite, cea privind liberul acces la informaţiile de interes public. Totuşi, acelaşi guvern se comportă de parcă nu ar şti de existenţa acestei legi: ţine secrete legile anti-corupţie ca şi cum o dezbatere publică le-ar dăuna grav şi reglementează restrictiv, aberant şi în mod secret domeniul ONG-urilor.

Legea nr. 52 din 21 februarie 2003 privind transparenţa decizională în administraţia publică este un gen de import instituţional binevenit, după o idee bună din democraţiile dezvoltate. Adusă în România pe filiera societăţii civile, preluată şi proiectată de un Minister al Informaţiilor permeabil la asemenea sugestii, a avut norocul să fie inclusă în pachetul de măsuri angajate de guvern înainte de Praga. Scopurile legii sînt frumoase (art. 1): **„a)** să sporească gradul de responsabilitate a administraţiei publice faţă de cetăţean, ca beneficiar al deciziei administrative; **b)** să stimuleze participarea activă a cetăţenilor în procesul de luare a deciziilor administrative şi în procesul de elaborare a actelor normative; **c)** să sporească gradul de transparenţă la nivelul întregii administraţii publice."

Practic, instituţiile sînt obligate să anunţe cu 30 de zile înainte orice iniţiativă pe care o pregătesc, să organizeze şedinţe publice la care accesul celor interesaţi este garantat, să ţină o evidenţă a sugestiilor primite. Bineînţeles, instituţia nu este obligată să ţină cont de aceste sugestii, ar fi fost absurd. Principala miză este ca deciziile publice să fie atît de serios argumentate încît să reziste unei discuţii deschise. Dacă funcţionarii nu respectă dreptul cetăţeanului de a-şi spune părerea, acesta poate depune plîngere la superior sau chiar să acţioneze în justiţie. Ca şi în cazul legii accesului la informaţii, aceste procese se judecă în procedură de urgenţă şi sînt scutite de taxă de timbru. Este o modalitate prin care se evită blocarea legii în hăţişurile justiţiei româneşti.

Legea sună frumos şi este meritul guvernului (al Ministerului Informaţiilor, de fapt) că a susţinut-o. Dar acelaşi guvern dă dovadă acum că nu este foarte preocupat de aplicarea acestor principii: pachetul de legi anticorupţie pluteşte într-o nebuloasă aproape ilară, nici vorbă de transparenţă. Guvernul tot anunţă în presă că îşi va asuma răspunderea guvernamentală pe acest pachet. Numit pompos, dar adecvat scopului său propagandistic, pachetul „România curată" este reacţia guvernului la criticile presei, la nemulţumirea populaţiei, dar mai ales la presiunile Uniunii Europene. Astfel încît, cu picătura de megalomanie care îl caracterizează, executivul îşi va asuma răspunderea asupra unui întreg pachet care ar trebui să reglementeze dintr-un foc diferitele aspecte şi forme luate de corupţie în România. Opoziţia este pusă în faţa faptului împlinit: dacă votează împotrivă, i se va spune că favorizează corupţia, dacă votează pentru, riscă să îşi dea acordul pentru ceva care nu îi este cunoscut. Dar cel mai grav este că modul în care guvernul gestionează acest eveniment încalcă brutal principiile promovate atunci cînd a susţinut frumoasa şi inocenta lege a transparenţei. Legile din pachetul anticorupţie nu numai că nu au fost supuse dezbaterii publice dar asupra lor pluteşte un mister total. Nici măcar nu se ştie foarte sigur ce va cuprinde acest pachet. Funcţionarii întrebaţi dau un singur răspuns: nu este gata, se discută. În acelaşi timp, Delegaţia Permanentă a PSD hotărăşte că guvernul îşi va asuma răspunderea în 19 martie. Este o grabă ridicolă, de parcă anticorupţia riscă să rămînă fără obiectul muncii. Sîntem deja în interiorul intervalului de 30 de zile pe care legea 52 îl prevede (art 6): „Anunţul referitor la elaborarea unui proiect de act normativ va fi adus la cunoştinţă publicului... cu cel puţin 30 de zile înainte de supunerea spre analiză, avizare şi adoptare de către autorităţile publice. Anunţul va cuprinde o notă de fundamentare, o expunere de motive sau, după caz, un referat de aprobare privind necesitatea adoptării actului normativ propus, textul complet al proiectului actului respectiv, precum şi termenul limită, locul şi modalitatea în care cei interesaţi pot trimite în scris propuneri, sugestii, opinii cu valoare de recomandare privind proiectul de act normativ". Guvernul nu încalcă legea, pentru că aceasta intră în vigoare abia la 60 de zile de la publicare (3 februarie 2003). Dar dacă tot dă atîtea semnale, guvernul ar putea da un semnal cum că transparenţa reprezintă mai mult decît o cerere NATO pe care a bifat-o.

Legea a dat dreptul celor interesaţi să îşi dea cu părerea. În cazul experţilor afiliaţi diferitelor organizaţii civice, pachetul anticorupţie reprezintă chiar mai mult: aceşti oameni au acumulat expertiza necesară care ar putea face aceste legi mai bune. Dar în lumea ONG-urilor interesate domneşte o confuzie teribilă şi oamenii se întreabă unii pe alţii: dar voi ştiţi ceva? Modificarea statutului funcţionarilor publici (sau un nou statut, nici măcar atîta lucru nu se ştie) şi normele etice pentru funcţionarii publici, care urmează să fie cuprinse în celebrul pachet, au putut fi cunoscute doar pentru că sindicatul funcţionarilor le-a publicat aproape clandestin pe *site*-ul propriu. *Evenimentul zilei* a folosit mijloace de anchetă jurnalistică pentru a pune mîna pe prevederile privind conflictele de interese şi a făcut pe bună dreptate un titlu de glorie din acest fapt. Şi asta într-o ţară care va avea peste trei săptămîni o lege a transparenţei în vigoare.

Un alt exemplu din aceste zile este ordonanţa de urgenţă nr. 37, din 30 ianuarie 2003, adoptată la doar cîteva zile după ce legea transparenţei fusese votată de Parlament. Aceasta modifică aberant vechea ordonanţă privind asociaţiile şi fundaţiile. Practic, guvernul obligă fundaţiile să ceară aviz de la ministere, adică o încălcare clară a libertăţii de asociere. De asemenea, creează loc pentru abuzuri, discriminînd diferitele ONG-uri, restricţionînd posibilitatea accesului la fondurile publice. Statul îşi arogă dreptul de a interveni în viaţa asociativă inclusiv pe motive legate de numele asociaţiilor, atunci cînd i se pare că acestea interferează cu numele unor instituţii publice, considerînd că justiţia singură nu este suficient de inteligentă pentru a face acest lucru. Despre această ordonanţă, ONG-urile (deci direct interesate de această dată) au aflat după ce a apărut în *Monitorul Oficial*. A fost un fel de scandal public, iar reprezentantul PSD la discuţii (Codrin Ştefănescu, fost revoluţionar, fost PRM) a declarat că a stat de vorbă cu premierul Năstase şi „sînt 80% şanse ca ordonanţa să fie retrasă". Ca o dovadă de mărinimie, se pare. Problema este că ordonanţa nu se mai poate retrage; poate fi dată o altă ordonanţă de urgenţă care să o anuleze pe prima, altfel aceasta va intra în vigoare foarte curînd. Sosită din proprie iniţiativă la întîlnire, doamna secretar de stat de la Ministerul Justiţiei spunea că ordonanţa era menită să apere ONG-urile şi era sincer nedumerită de reacţiile vehemente ale acestora. Cazul este relevant pentru modul în care funcţionează administraţia centrală din România.

Nu cred că există intenţii ascunse şi nici nu aş paria pe teoriile conspiraţioniste care suspectează guvernul de felurite grozăvii. Mai mult chiar, prin această lege a transparenţei, prin cea a accesului la informaţii, guvernul şi-a arătat bunele intenţii şi că ştie cel puţin care este direcţia corectă. Este foarte posibil ca în spatele acestor bîlbîieli secretomane să fie pura incompetenţă. Obscuritatea ascunde foarte bine incompetenţa din sistem, dimpotrivă, transparenţa presupune că administraţia este capabilă să producă documente inteligente, care rezistă criticilor, că instituţiile au un punct de vedere argumentat, adoptat după analize serioase. Nu este cazul. Oamenii se comportă cum au învăţat. Iar cel puţin în cazul pachetului anticorupţie poate fi vorba de un heirupism în spatele căruia se ascunde faptul că aceşti oameni nu prea ştiu ce trebuie făcut. Aceasta ar fi interpretarea favorabilă guvernului.

▲

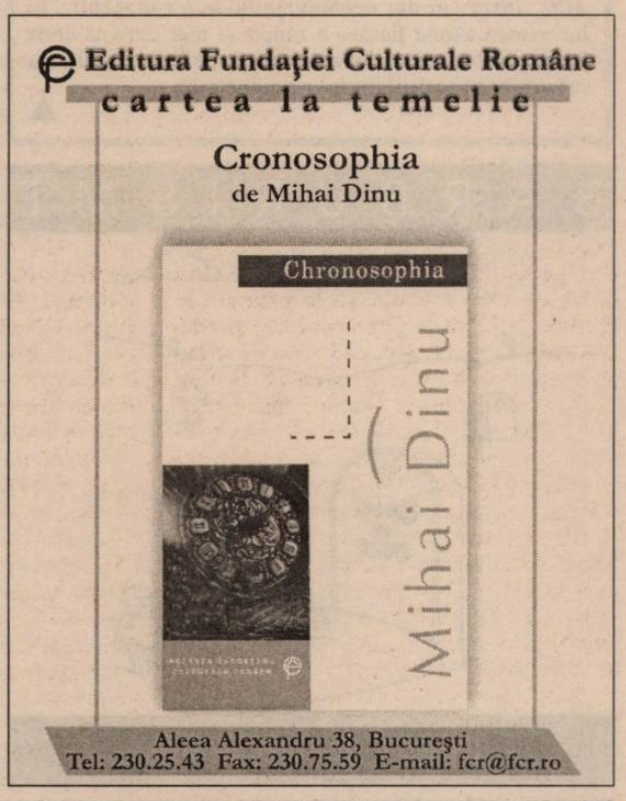

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Retrospectivă antică

Multora dintre cei născuți în zona unde șesul dobrogean se întîlnește cu Pontul Euxin le place să își spună tomitani. Ei onorează astfel amintirea străvechiului Tomis, locul unde ilustrul poet al *Metamorfozelor* inaugura condiția exilului – condiție pe care, cu aproape 2000 de ani mai tîrziu, unii dintre îndepărtații săi urmași aveau să și-o asume spre a se adăposti de silniciile dictaturii. Iar în aceste zile, pe aceleași meleaguri tomitane, amintirea nefericitului Ovidiu Naso se intersectează cu surprinzătoarea revenire în actualitate a unui alt erou al antichității: infatigabilul Hercules.

Imaginea poetului avea înfățișarea unei făpturi umane, realitatea lui Hercules pe cea a unei fortărețe zburătoare. Poetul fusese trimis în exil de împăratul August, pasagerii giganților aerieni fuseseră trimiși în misiune de către președintele ultra-republican al celei mai statornice dintre republici. Poetul nu înceta să compună ditirambe la adresa asupritorului său implorîndu-i iertarea, președintele îi expediase pe emisarii săi aerieni într-o bază militară. Avînd cînd mandatul ONU, cînd pe cel al NATO, pe întinderea bazei flutură mai cu seamă drapele *Stars and Stripes,* într-o amicală coabitare cu rarele, dar majestuoasele stindarde ale tricolorului autohton. Sub această formă derutantă, nu România este primită în NATO, ci NATO este primit în România. Claustrarea lui Ovidiu la Tomis avea scopul de a-l supune unei suferințe fără capăt care, de altminteri, nu a luat sfîrșit decît odată cu moartea lui; potrivit informațiilor în circulație, nici o clauză nu fixează capătul cînd escadrilele de Hercules vor face calea întoarsă. Instrument auxiliar al unui război care nu suscită numai aclamații, baza dobrogeană are rostul de a servi la declanșarea, ori la purtarea, ori la pregătirea cu durată indefinită a unui război a cărui strategie nu se ostenește cu luarea în calcul a unor repere cronologice. Condusă după legile simetriei, această strategie știe că data încetării războiului nu poate fi mai puțin aproximativă decît data începerii lui. La nesiguranța duratei se adaugă și cea a aglomerării: se știe că primii pasageri aduși de fortărețele zburătoare nu vor fi și ultimii, dar nu se știe cît de mulți le vor urma.

Pentru a-și îndeplini funcțiile operaționale preconizate, baza în curs de organizare are nevoie de laborioase amenajări logistice și tehnice. Efectuarea lor revine, firește, părții americane, dar nici partea românească nu se poate rezuma să le privească în postura de simplu spectator. Contribuția principală a autorităților indigene excelează pe latura atît de sensibilă a păstrării conspirativității. Văzduhul zonei este brăzdat de vigilentele helicoptere ornate cu tricolorul; bulevardele municipalității sînt pustii, traficul auto este complet dereglat; flăcăi atletici, echipați în combinezoane negre, îi scrutează cu îngrijorare pe timorații pietoni; iar la alegerea hotelurilor de la Mamaia, adăpost provizoriu al bravilor oaspeți, o contribuție personală și-a adus însuși ministrul forțelor armate al guvernului de la București.

Între timp, din cabinetul său de la Cotroceni, șeful statului îl cheamă la telefon pe omologul său de la Casa Albă, între cei doi desfășurîndu-se o convorbire la încheierea căreia fiecare a rămas și mai convins decît înainte de bunele sentimente ale celuilalt. Baza militară consolidează amiciția inter-prezidențială. ▲

BARBURISME

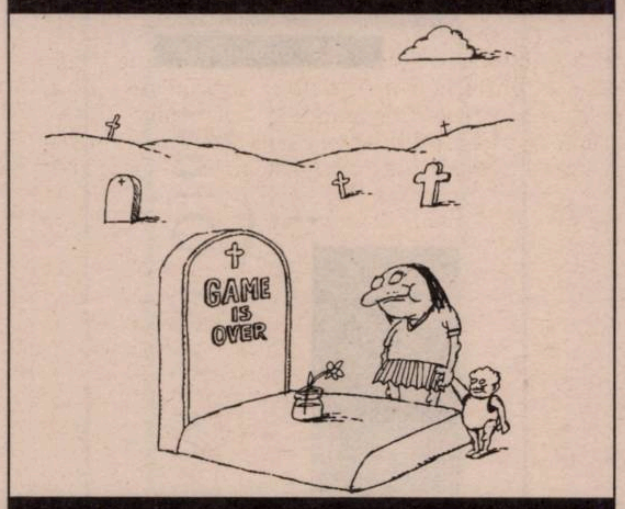

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Jos metafora?

Îmi aduc aminte că acum cîțiva ani, cînd în presa franceză s-a interzis reclama la țigări, Marlboro a recurs imediat, drept „răzbunare", la un artificiu de mare efect și de mare succes. A cumpărat cîteva pagini succesive în săptămînalele ilustrate, și a plasat pe ele cunoscutele elemente care au dat ani la rînd imaginea celebrelor țigări: pe primele două pagini apărea mărețul peisaj montan, pe următoarea *cowboy*-ul călare, iar pe ultima, același *cowboy,* spunînd: „Dar parcă-mi lipsește ceva...". Lipseau, evident, imaginea pachetului de țigări și denumirea „Marlboro". Cititorul/receptorul de reclamă a priceput însă că despre ele e vorba, iar în plus s-a amuzat și datorită modului ingenios de a face în continuare reclamă la țigări fără a încălca noile interdicții: legea interzicea, atunci, doar referirea directă la țigări sau la actul de a fuma (între timp legea s-a perfecționat: nu mai e voie să apară practic, nimic care să amintească marca, denumirea, fumatul etc.). Nu vreau să militez pentru reintroducerea reclamelor la țigări (tocmai m-am lăsat...), dar mi se pare un bun exemplu din istoria luptei între fantezie și birocrație legislativă. Cînd legislatorii s-au apucat să interzică ceva, *copywriter*-ii și „creativii" au găsit antidotul în doar cîteva zile, cu mesajul subtextual „v-am făcut-o, puteți să interziceți ce vreți, fantezia cîștigă!".

De curînd, Consiliul Național al Audiovizualului a dat o decizie care reglementează publicitatea și teleshoppingul. Știu că în varianta finală s-a ținut seama de unele observații ale agențiilor de publicitate, textul inițial al deciziei fiind mult mai restrictiv. Știu, de asemenea, că pe masa Comisiei Europene se află în lucru niște reglementări asemănătoare, ba chiar mult mai dure, astfel încît CNA a invocat (cum se face acum pe la noi în toate privințele) alinierea la standarde europene. Așa că nu țin neapărat să critic CNA-ul, ci, dacă e nevoie (și este!), critic în egală măsură Comisia Europeană și toate elanurile de a încuia în elaborări birocratice un domeniu care mizează foarte mult pe creativitate, pe limbaj figurat, pe metaforă, pe imaginar. Publicul își va fi dat deja seama de unul dintre efectele acestei decizii: după fiecare spot publicitar radio sau TV la alimente sau băuturi, sîntem invitați să citim cu atenție eticheta produsului. (În elaborarea deciziei mi se pare că a fost vorba la un moment dat de obligativitatea de a enunța, la sfîrșitul spotului, ce substanțe toxice conține produsul, ce aditivi etc.). Invitația pare, pentru orice om cu bun-simț și cu capul pe umeri, inutilă și tautologică: sigur că citim eticheta, doar n-o să cumpărăm orbește. Pot accepta că unii cumpărători sînt mai neatenți din fire sau se lasă mai ușor seduși de textele publicitare, luînd drept *informație* ceea ce în reclamă nu e decît expresivitate, figură de stil, funcție poetică a limbajului. Dar nu mi se pare că îndemnul de a citi eticheta rezolvă mare lucru. Pur și simplu, acei cumpărători n-au învățat bine lecțiile despre figuri de stil, iar școala nu le-a explicat că metaforele și expresiile figurate în general nu apar doar la Eminescu și Arghezi, dar și în limbajul cotidian („brațul macaralei" sau „pian cu coadă", de exemplu, sînt metafore), și în reclame, și în texte jurnalistice, și în multe alte producții textuale. Or, decizia birocraților încearcă să *prevadă* totul, să fixeze niște limite ale limbajului și ale expresivității. Textele publicitare ar trebui să devină, în această ordine de idei, un fel de prospecte sau de „moduri de întrebuințare" emise nu de agenții de publicitate, ci de birouri de informații pentru binele cetățenilor. Știu că în Europa se pune mare accent pe protecția consumatorilor, dar nu mi se pare că îi protejăm obișnuindu-i să nu mai înțeleagă ce-i o figură de stil. Decizia zice, de pildă, că reclamele „nu trebuie să încurajeze consumul excesiv de alimente"; dar exclamația „nu te mai saturi de bere!" (iar aici e importantă mai ales intonația, nu textul în sine) din cunoscutul spot poate fi interpretată drept un îndemn la consum? Pentru a ști pe cine amendează, CNA va trebui să angajeze echipe serioase de specialiști în stilistică. Cercetătorii și profesorii de română au ocazia să mai cîștige un ban.

Există însă o „răzbunare" implicită, care mai devreme sau mai tîrziu își va arăta efectele. Reglementările europene și ale CNA se referă la *texte*, la ce trebuie spus sau scris în reclame. Țin, cu alte cuvinte, de o vîrstă deja depășită – aceea a predominanței culturii scrise. Or, e limpede că trăim într-o civilizație a imaginii, așa încît nu e greu de închipuit un spot *fără cuvinte*, compus doar din imagini și, eventual, sunete nearticulate (deja circulă pe piață așa ceva) care să sugereze mult mai puternic efectele benefice ale cutărui aliment, fără să *spună* efectiv nimic și fără să i se poată reproșa că „a dezinformat publicul". Dacă (dau un exemplu simplist, dar plauzibil) într-un spot apar doi tineri lingînd o înghețată și pe figura lor se citește extazul, se cheamă că „îndeamnă la consum excesiv" ori că „a înșelat publicul cu privire la efectele benefice ale consumului de înghețată pe băț"?

Problema – cu tot respectul pentru încercările CNA și ale Comisiei Europene de a-i proteja pe *toți* consumatorii, inclusiv pe cei mai puțin instruiți – este în altă parte: în faptul că nu se face o *educație media* în școală, nu se mai pune preț pe învățul retoricii, pe studiul limbajului și al expresivității, iar oamenii nu au o cultură media. Mai bine am introduce masiv în școli cursuri de *media literacy;* viitorii consumatori ar învăța astfel că, dacă într-o reclamă ți se spune și arată, în cuvinte și imagini, că vei ajunge ca Hercule mîncînd niște biscuiței lemnoși, nu trebuie luat totul *ad litteram*. Chiar dacă între timp ai citit și eticheta. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Despre Stalin, bineînțeles (II)

Începînd din 6 martie, atît *Scînteia* cît și *România liberă* apar, cîteva zile la rînd (pînă după înmormîntarea lui Stalin), cu pagini întregi în chenar negru și cu lamentări semnate de oameni ai muncii (țărani colectiviști, muncitori stahanoviști) și de academicieni, savanți, artiști, scriitori (C.I. Parhon, Sadoveanu, Jules Cazaban, Raluca Ripan, Traian Săvulescu, Petru Dumitriu, Camil Petrescu etc.). Sînt publicate și un soi de reportaje unde se arată cum în fabrici, uzine, școli, universități etc. oamenii, întruniți în adunări solemne, își exprimă nemărginita durere și încearcă să se mobilizeze pentru a depăși cumplita încercare. Iată o mostră (din *Scînteia,* 7 martie): „La școala de băieți nr. 47 un elev a scris pe tablă cu litere mari: *«Stalin a trăit, Stalin trăiește, Stalin va trăi deapururi în inimile noastre»*. În această sală s-a adunat detașamentul de pionieri ai clasei.

– Noi pionierii, a spus elevul Celac Sergiu, știm bine că marelui Stalin îi datorăm bucuriile noastre, frumusețea vieții noastre de pionieri ai Republicii Populare Române. În vara aceasta am fost în tabăra de pionieri de la Homorod. Dimineața, cînd ne adunam în careu și înălțam steagul roșu, noi cîntam din adîncul inimii cîntece de slavă lui Stalin. La focurile de tabără la care am luat parte, cîntecele și poeziile cele mai iubite erau acelea închinate lui Stalin. Am văzut copii mici, care de-abia începuseră să vorbească și care, printre primele cuvinte, învățau să rostească numele scump al lui Stalin".

Fapt e că „materialele" din ziarele românești, oricît de enorm-delirante ar fi, nu se deosebesc de cele apărute în presa comunistă occidentală, cu deosebire în cea franceză. *L'Humanité* și *L'Humanité dimanche* conțin și ele relatări de la adunări spontane ale oamenilor muncii, reportaje care încearcă, vag și rudimentar, să imite stilul prozei lui Zola. Vedem astfel cum, la sediul primăriei (comuniste) din Ivry (localitate de la periferia Parisului), vin muncitori îmbrăcați în haine de lucru, femei cu copii în brațe, pensionari etc.; o fetiță blondă întreabă: „Spune, mamă, a murit tata Stalin?" și exclamă apoi, „cu o voce mai hotărîtă: *Nu e adevărat!*". Diferența stă într-un plus de profesionalism: ziarele românești sînt cenușii, sărăcăcioase, textele sînt puse în pagină fără pic de imaginație, ziarele franțuzești inserează ample montaje fotografice, alternează caracterele literelor, „sparg" pagini cu știri, telegrame ș.a.m.d. Michel Winock, în numărul pe februarie din *L'Histoire,* reconstituie reacțiile produse în Franța de dispariția lui Stalin. Președintele Adunării Naționale, Edouard Herriot, rostește un discurs ce omagiază personalitatea mareșalului Stalin, după care deputații, cu două excepții (un socialist și un reprezentant al partidului țărănesc independent), se ridică în picioare și păstrează un minut de reculegere. E drept, Edouard Herriot, lider al partidului radical, era un mai vechi tovarăș de drum, călătorise de mai multe ori în URSS și publicase (în 1922 și 1934) două cărți foarte favorabile regimului sovietelor. Ziarele necomuniste sînt mai rezervate: André Pierre, în *Le Monde,* îl prezintă pe Stalin drept un „despot oriental" și folosește formula sintetică „fascismul roșu". De regulă însă, ziariștii fac speculații asupra consecințelor pe care le va avea moartea lui Stalin în ce privește evitarea unui nou război mondial (Stalin fiind socotit un sincer apărător al păcii). De asemenea, mai nimeni nu pune la îndoială uriașele succese ale economiei sovietice, uriașe fiindcă așa apăreau în cifrele oficiale, conform cărora, în maximum șapte ani, URSS urma să depășească, la capitolul nivel de trai, Franța. Meritul acestui „miracol" economic îi era atribuit, firește, lui Stalin.

„Zeu viu", „geniu al omenirii", „părinte al popoarelor" etc., etc.: cînd crezi că nimic nu mai întrece acești ditirambi, ai surprize extraordinare. În *Scînteia* din 8 martie, sub titlul „O figură gigantică a istoriei", G. Călinescu scrie: „O trăsătură caracteristică a lui I.V. Stalin a fost humorul sănătos". O zi mai tîrziu, tot acolo (în articolul „Vii între vii"), Petru Dumitriu: „Cu modestia lui minunată, (Stalin) nu vorbea niciodată de sine". Să fie aici o superioară ironie, cu o (insesizabilă de către cenzură) tușă de umor negru? Oricum, orice lectură „cu cheie" este exclusă în cazul proeminentului om politic francez Edgar Faure (mai tîrziu președinte al Adunării Naționale), care declară, liber și nesilit de nimeni: „Dintre marii dictatori ai lumii moderne, Stalin părea singurul care nu se lăsa îmbătat de putere, rezistînd pericolului megalomaniei și isteriei". ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

● Săptămîna asta se împlinesc 50 de ani de la moartea lui Stalin. Misterul pluteşte asupra adevăratei cauze a morţii a celui mai odios criminal al secolului trecut. Oficial, cauza morţii sale a fost naturală: hemoragie cerebrală. Sînt, însă, mulţi istorici şi biografi care vorbesc de un asasinat. Se zice că Beria ar fi „aranjat" moartea şefului sau pentru că, alături de Hruşciov şi alţi cîţiva apropiaţi ai lui Stalin, ar fi decis că eliminarea temutului dictator era singura soluţie pentru a impiedica realizarea planului ascuns al acestuia: declanşarea celui de-al treilea război mondial. Sînt cîteva elemente care ne îndeamnă să credem că Stalin se pregătea serios pentru un atac împotriva SUA şi intenţiona să declanşeze un nou război mondial pentru a întemeia o Europă comunistă. Prigoana antisemită pe care tocmai o începuse şi care, acum se ştie, urma să culmineze la începutul lui martie 1953 cu deportarea în masă a evreilor moscoviţi către Kazahstan, era, în mintea lui Stalin, provocarea căreia SUA îi va răspunde foarte dur şi va legitima, astfel, atacul sovietic împotriva americanilor. Anturajul imediat al lui Stalin ar fi ştiut de acest plan şi ar fi organizat eliminarea lui pentru a salva URSS, căci acest grup ştia bine că, în cazul unei confruntări militare directe, comuniştii nu aveau prea mari şanse. URSS era încă devastată după al doilea război mondial, economia ei era în colaps şi, în afara armelor nucleare încă nu foarte bine experimentate, sovieticii nu aveau prea multe atu-uri. Sînt istorici care înclină să creadă că Stalin ar fi fost otrăvit de unul dintre cei mai fideli membri ai gărzii sale aflat, de fapt, sub ordinele lui Beria.

● Apropos de planul unei Europe comuniste, credeţi că era imposibil? În excelenta sa carte ***„Comment les démocraties finissent"*** apărută în anii '80, Jean François Revel aminteşte la un moment dat rezultatele unui sondaj desfăşurat în Franţa, pentru *Atlantic Institute of International Relations* şi *International Herald Tribune*, în septembrie 1982. La întrebarea „Dacă URSS invadează teritoriul Franţei, credeţi că preşedintele Franţei trebuie să deschidă urgent negocieri de pace cu Uniunea Sovietică?", 63% dintre francezi au spus „da" şi numai 28% au spus că Franţa trebuie să lupte pentru apărarea teritoriului său (21% au precizat că, totuşi, Franţa nu trebuie să folosească arsenalul ei nuclear, iar 7% au fost de acord chiar şi cu lovituri nucleare împotriva URSS). În septembrie 1982, într-un moment în care nimeni din Vest nu mai avea iluzii despre ce înseamnă URSS cu adevărat, 63% dintre francezi ar fi acceptat agresorul sovietic; căci ideea de „negocieri de pace" cu sovieticii după ce Armata Roşie se afla pe teritoriul francez nu putea fi altceva decît acceptarea ocupantului. Sau, poate, 63% dintre francezi chiar credeau că, prin negocieri, preşedintele Franţei va putea determina eventualul ocupant sovietic să se răzgîndească şi să părăsească Franţa? Dacă e aşa, e pueril pînă la hilaritate. În acelaşi fel, mai mult de 63% dintre francezi cred, astăzi, că Saddam se dezarmează pentru că dl Blix se încruntă puţin la el. Dincolo de amuzament, să recunoaştem că marea problemă a momentului la Paris nu este Saddam, după cum nu era nici Brejnev în 1982, ci SUA. Tot Jean François Revel ne-o spune în ultima sa carte, *„L'obsession anti-américaine: son fonctionnement, ses causes, ses inconséquences"*.

● Cineva ar trebui să-i spună dlui Iliescu de ce „modelul suedez" nu are nici o şansă în România. Şi tot cineva ar trebui să-i spună şi dlui Năstase că motivul pentru care sus-numitul model nu se poate implementa în „spaţiul carpato-danubiano-pontic" nu stă nici în împrejurarea că la vremea introducerii „modelului" în Suedia pieţele erau „închise", iar acum pieţele sînt „deschise" şi nici în supărarea FMI. Cauza imposibilităţii transplantului nu ţine de data la care se face operaţia, ci de deosebirea enormă dintre „bolnavi". O „grefă" suedeză va fi imediat „rejectată" de năbădăiosul organism mioritic. Şi ştim deja cum „rejectează" carnea românească „grefele" occidentale: la început acceptă, apoi încet-încet adaptează, apoi remodelează „grefa" occidentală astfel încît să vină perfect în sprijinul apucăturilor locale şi, în final, nu mai recunoşti nimic din ceea ce s-a transplantat. Deosebirile dintre Suedia şi România, în absolut, sînt atît de mari, încît aducerea a orice este suedez în politicile publice din România echivalează cu intenţia de a planta cocotieri la Polul Nord. Cu tot respectul, materialul etic din care sîntem făcuţi e atît de diferit, încît nimic din ceea ce a rezolvat o problemă suedeză nu va fi potrivit realului românesc. Şi, în plus, chiar avem problemele Suediei?

● Creşterea importanţei ţărilor din Estul Europei este privită cu (aşteptată?) lipsă de bunăvoinţă în multe medii occidentale. Ironii la adresa sărăciei şi a stîngăciilor esticilor abundă în presa vest-europeană şi nord-americană a acestor zile. Ca şi cum nu ştiu de ce sîntem aşa cum sîntem, de unde venim şi ce ni s-a întîmplat în ultima jumătate de secol, jurnalişti încîntaţi de ei înşişi ne trag de urechi cînd spunem deschis că indivizi ca Saddam trebuie să dispară. Criza irakiană are, deja, efecte notabile: emanciparea est-europenilor e, acum, totală. SUA şi Marea Britanie sînt foarte fericite să primească acest sprijin (care, în condiţiile în care NATO ar fi fost unitar, nici nu ar fi contat), iar Franţa şi Germania sînt furioase (în condiţiile în care ar fi mers alături de americani în chestiunea irakiană, probabil că nici nu ar fi băgat de seamă ce anume gîndesc amărîţii din est). O nouă era geo-politică pare că se deschide odată cu această criză. Mai mult, votul negativ dat recent în Parlamentul de la Ankara pe rezoluţia care permitea trupelor americane să lanseze atacul împotriva Irakului din bazele turceşti, îngroaşă serios poziţia pe hartă a ţărilor fost comuniste.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Guşa ca element de autoritate

(cititorii care se recunosc în acest material sînt rugaţi să-l ia ca pe un demers ştiinţific, cu rol educativ şi de profilaxie a bolilor cardiovasculare)

Mai zilele trecute i-am văzut pe aliaţii americanilor. Nu prea semănau cu ei. Americanii, cel puţin cei din clasa mijlocie şi mai de sus, sînt de obicei svelţi, hrăniţi cu porţia şi duşi măcar o dată pe săptămînă la fitness. Aliaţii lor păreau mai degrabă purtaţi pe braţe din maşină la birou şi apoi – cel puţin de trei ori pe zi – la masă.

Sigur, mai erau şi alte deosebiri. Americanii tocmai debarcaseră la Constanţa, în vreme ce aliaţii lor (şefii de filiale locale PSD – cred c-aţi înţeles că la ei mă refeream), aterizaseră la Bucureşti, la discuţiile cu premierul Năstase. Mărturisesc însă că n-am fost prea atent la vorbele lor. Mai degrabă m-a fascinat tipul uman pe care îl reprezentau, statura impozantă, alura justă şi principială, dar mai ales deplasamentul, foarte apropiat de al unui mic submarin de cercetare (poate ştiţi modelul, acela care a găsit Titanicul).

Sigur, nu sînt eu cel mai în măsură să ridice piatra şi să atace problematica spinoasă a guşii şi a greutăţii în exces. Ce m-a surprins însă a fost faptul că acest tip părea majoritar, ca şi cum selecţia naturală i-ar fi favorizat pe cei capabili să reziste mai degrabă la mese cu cîte cinci-şase feluri decît pe cei în stare să alerge măcar 500 de metri, fără să aibă nevoie de oxigen. Natura, care de obicei alege înţelept, părea în acest caz greu de citit: să fie o adaptare la mediu, un rezultat al aportului lipidic şi glucidic adus de funcţie sau un efect secundar al instituţiei numită *maşină cu şofer*? Adăugaţi la asta o altă observaţie empirică: nici celelalte partide nu stau mai bine cu silueta. Atît ţărăniştii cît şi democraţii de prin filiale au fost nevoiţi să lărgească cureaua în timpul guvernării.

Sînt cîteva explicaţii: dacă ai predispoziţie la îngrăşare, funcţia nu face decît s-o accentueze. Şi asta pentru că, în adminstraţie cel puţin, delegarea responsabilităţilor e privită încă cu mare suspiciune, ca un fel de mini-lovitură de stat pe care ţi-o dai cu mîna ta. Un primar sau un şef de consiliu local trebuie să decidă în toate privinţele, de la ascuţitori şi pînă la autostrăzi. Principiul e simplu: el ştie foarte bine că orice decizie pe care o încredinţează altcuiva nu face decît să creeze un pol de putere în altă parte. Fireşte, asta duce la şedinţe interminabile, de la 9 dimineaţa la 9 seara, între care singura distracţie e mîncarea. Sportul nu prea intră în discuţie, întrucît el aparţine deja unei alte culturi, aceea a unui strat subţire din managementul privat, concentrat în Bucureşti şi oraşele mari. Ca şef al judeţului, să alergi în fiecare dimineaţă în faţa prefecturii te-ar face de rîsul lumii. N-ai mai avea nici o autoritate în faţa celorlalţi guşaţi.

Sigur, există măcar o explicaţie sociologică pentru succesul supraponderalilor: cînd oamenii nu prea au repere ideatice, îi aleg să-i reprezinte pe cei care au aspectul cel mai competent. Din acest punct de vedere, graşii au toate şansele: acumulările de grăsime arată, de fapt, că ei au fost dintotdeauna capabili să-şi asigure cele necesare şi mult peste. Logica populară e deci foarte simplă: *să-i alegem, poate ne rezolvă şi pe noi cu o friptură, ceva.*

Problema e că aparenţele înşeală *(urmează un pasaj din manualele de popularizare medicală – cititorii nepăsători cu sănătatea lor sînt rugaţi să-l evite).* Grăsimea în exces nu se adună numai pe dinafară, ci şi pe dinăuntru. Arterele se îngroaşă, sîngele ajunge mai greu la creier, cortexul închide încet-încet prăvalia. În practică, omul devine tot mai puţin creativ, cu toate că psihologii constată că viclenia în a-şi conserva sursele de hrană – în cazul acesta funcţia – pare că rămîne în parametri. Aşadar, şeful slab ar fi mai bun decît cel gras, măcar pentru faptul că primul e mai vioi la minte, în cazul fericit în care s-a născut cu ea. Mi-e teamă însă că-mi veţi distruge întreaga argumentaţie ştiinţifică cu un singur exemplu. M-am gîndit şi eu la el. Ceauşescu a murit sportiv, foarte aproape de greutatea ideală.

▲

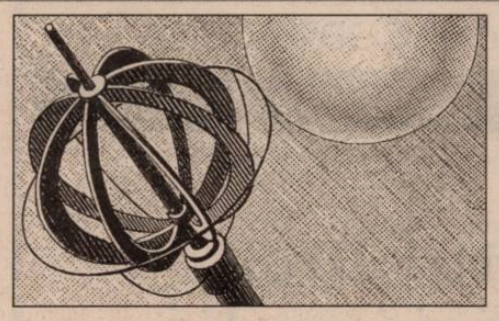

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Rude sărace

Modificările de structură necesare după extinderea NATO şi după acceptarea noilor membri în Uniunea Europeană nu-i prea încîntau pe cei vechi: valorile ca valorile, dar era vorba de bani, de pierderi şi redirecţionări de subvenţii, de flexibilizarea unor criterii, de reordonarea unor principii. După zece ani de la căderea Zidului, devenise evident că dincolo de diferenţele de ritm, ţările foste comuniste nu vor ajunge prea repede la nivelul Greciei, Portugaliei, Irlandei sau Spaniei cînd acestea au fost admise în UE. E adevărat, se considera că ritmurile transformării pot fi serios accelerate printr-un efort de asimilare din partea Europei bogate, dar Europa bogată e alcătuită din ţări bogate fără politici comune.

Presimţirea tensiunilor viitoare a marcat lucrările Convenţiei europene şi s-au propus complicate aranjamente care să asigure ţările mici că nu vor fi dominate de cele mari şi să le dea garanţii celor mari că politicile lor nu vor fi sabotate de parteneri cu vot egal, dar cu pondere mică.

Perspectiva unui război în Irak a trasat alte linii de demarcaţie: ţările mari nu sînt de acord între ele, perspectiva unei hegemonii a cuplului franco-german contribuie şi ea la formularea publică a unui punct de vedere divergent. ţările mici se aranjează de o parte sau alta, ţările sărace, mici şi mijlocii în termeni europeni, trec, fără prea multe dezbateri şi obiecţii, de partea americanilor. Preşedintele Franţei, se supără atît de tare încît uită subtilităţile limbajului diplomatic. Întrebat de ce e mai supărat pe Polonia, decît pe Spania, de exemplu, a dat un răspuns de tată de familie, evitînd formularea reproşului real: la masă, rudelor sărace nu li se permite să vorbească decît dacă şi cînd sînt întrebate. Probabil că acest subtext a fost cel mai jignitor: supărarea nu venea din revolta faţă de poziţiile eventual greşite, ci din luarea în serios a egalităţii afirmate. Presa franceză şi germană s-a năpustit peste trecutul comunist al unor conducători din Europa centrală şi de est, ironizînd zelul atlantic al foştilor membri ai Pactului de la Varşovia, învăţaţi, nu-i aşa, de secole, să se supună celui puternic. Kwasniewski, preşedintele, şi Miller, primministrul Poloniei, aveau aceeaşi biografie şi cînd s-a negociat cu ei accesul în Uniunea Europeană şi cînd au fost invitaţi la masă, nu e cazul să li se spună acum că nu s-au spălat pe picioare.

Mai repede decît se credea, liderii marilor ţări europene sînt confruntaţi cu un cutremur care zguduie o clădire în construcţie. E de presupus că armonia finală va avea de suferit.

Cum era de aşteptat, agresiva diplomaţie a cabinetului Bush s-a intercalat în spaţiul liber, lăsat de această discordie, şi ţările pro-americane din centrul şi estul Europei au primit tot felul de înalte vizite, unele dintre ele însoţite de caracterizări binevoitoare cu privire la democratizare şi la eficienţa economică. Votul din Parlamentul Turciei care refuză trupelor americane posibilitatea de a folosi teritoriul acestui membru NATO pentru desfăşurarea viitorului conflict, pune pe hărţile actualităţii aşezări pînă acum obscure, de tipul Burgas, Taszar, Mihail Kogălniceanu. Jocurile nu sînt încă făcute şi atît Franţa cît şi Rusia mai au timp să-şi nuanţeze poziţia, Turcia mai are timp să decidă dacă poate renunţa la avantajele economice şi politice promise de americani în schimbul accesului trupelor pe teritoriu, ba chiar şi ministrul de Externe german a spus că ţara sa e dispusă să participe la reconstrucţia de după război a Irakului (ceea ce implică presupunerea că război va fi).

Ar fi foarte rău dacă ţările foste comuniste ar considera declaraţiile americane de acum drept promisiuni de iubire veşnică. Se spune despre o femeie cu o înfăţişare oarecare că e proastă cînd se ia după complimentele de circumstanţă. Ţările din centrul şi estul Europei rămîn rude sărace, cu o democraţie fragilă, şi pînă cînd nu vor scăpa de această condiţie, nu vor fi tratate ca parteneri egali de către nimeni.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Fiul meu, regizorul

Sînt aşa părinteşte şi nu numai aşa mîndru de odrasla mea, Tristan, pentru a fi pus în scenă „Salomeea“ lui Oscar Wilde, la un timp atît de oportun şi într-un loc atît de neaşteptat de potrivit. „Salomeea“ se desfăşoară pe vremea regelui Irod, cînd opulenţa, decadenţa şi sentimentalismul deveniseră o realitate atît de palpabilă încît nu le atingea nici un pericol, cu excepţia vocii unui lunatic pe nume Ioan Botezătorul. Prinţesa Salomeea, o tînără plină de nuri şi de capricii, sloboade un şuierat ameninţător cînd Botezătorul îi respinge avansurile sexuale. Îi cere tatălui său vitreg, un personaj leşinat după ea, capul sfîntului în schimbul serviciilor ei languroase. Lui Irod nu-i prea surîde tîrgul, pentru că profeţiile Botezătorului îl înfioară, şi joacă la două capete, să fie acoperit şi în cazul în care profetul ar avea dreptate. În plus, Irod nu are motive să fie prea înfierbîntat. Este căsătorit cu „tîrfa Babilonului“ în persoană, mama Salomeei, care e puţin geloasă pe fiică-sa, dar care şi-a păstrat îndeajuns renumele de fată bună ca să distreze un întreg regat; în plus, el e un cîrmuitor omnipotent şi ce înseamnă un cap în plus sau în minus? Cu toate acestea, Irod e destul de speriat de profet pentru a pune la bătaie toată poezia de care e în stare pentru a o convinge pe strălucitoarea prinţesă să renunţe la cererea ei nesăbuită. Şi aici apare esenţa: poezia lui Irod este o superbă listă barocă a tuturor splendorilor din regatul său care ar putea să treacă în stăpînirea Salomeei, dacă aceasta şi-ar scoate din cap capul Botezătorului. Prin comparaţie, poezia lui Ioan constă în blesteme înfiorător de simple şi ameninţări răcnite fără răgaz din adîncurile unei viziuni clare despre venirea lui Hristos, fiul unui Dumnezeu răzbunător, sătul de oamenii care se distrează prea abitir. Concurenţa dintre aceste două discursuri poetice, versurile de palat ale lui Irod şi imprecaţiile coapte în deşert ale lui Ioan se desfăşoară chiar sub ochii noştri. Contemporanii noştri sînt încă buimăciţi de decadenţa minunaţilor ani '90 ai mileniului trecut, în timp ce poezia bătoasă a războiului bubuie peste naţie. Dacă vi se pare că exagerez, aduceţi-vă aminte că orice schimbare istorică majoră transformă o anumită poetică în vechitură şi aduce în modă o alta, şi de obicei poezia cea supra-rafinată o ia pe cocoaşă de la noua poetică, mai directă. „Salomeea“, în regia odraslei mele, expune foarte frumos această falie, iar faptul că montarea se joacă în New Orleans, la vreme de Mardi Gras, o face delicios de oportună. Decadenţa noastră a fost mai mereu plină de mister şi teroare, indiferent de cum o înfăţişează MTV, iar tensiunea dintre senzualitate şi religie este mai adevărată ca oricînd. Cînd va veni Miercurea Cenuşii, veţi avea mare nevoie de această piesă şi, din fericire, va fi pe scenă în week-end-ul de după Mardi Gras.

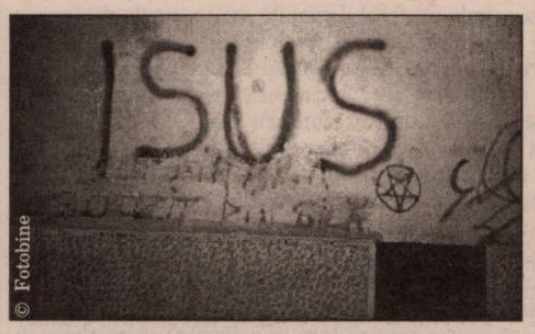

© Fotobine

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Gustă Stalin portocala maghiară?

Printre maluri, apa făcea vălătuci tulburi; pe o parte, firma hotelului Gellert, cu baia lui turcească, ca o mărturie despre puterea de contaminare a Orientului; peste fluviu, clădirea Academiei economice – locul de unde a plecat, la începutul anilor '70, reforma pieţei maghiare, dînd ştaif şi esenţă gulaş-comunismului. Să spun, să nu spun? Am luat o piatră de jos şi am aruncat-o cu o voltă subţire în apă, oarecum atent ca acest gest să nu fie cu totul şi de către toţi observat, în pardonabila lui infantilitate.

...Şi-n clipa aceea, de nimic prevestită, privind Dunărea curgînd murdară şi ceţoasă pe sub Podul cu lanţuri şi, departe în pîclă, un vas tras la chei pe care scria *Volga* cu chirilice, mi-am spus că această poveste cuprinde în sine tot: mărire şi decădere, omnipotenţă şi rizibil, controlul total asupra vremurilor tale şi neputinţa totală asupra timpurilor ce te urmează. Ironia este mai tare decît tirania. Portocala a fost, în cele din urmă, mai puternică decît Stalin.

Dar să spun cum a fost.

La sfîrşitul săptămînii trecute, pentru trei zile, povestitorul a luat drumul Budapestei, pentru congresul partidului Sz.D.Sz. – *Alianţa Liberilor Democraţi*, partidul cel mai în vogă la începutul deceniului trecut, reper al protestului relaxat faţă de reminiscenţele comunismului, cuib al intelectualităţii reformatoare. Partid ajuns acum la cinci la sută, tovarăş minor în coaliţia guvernatoare a Ungariei, alături de socialiştii dominatori. Care socialişti? Foştii comunişti, adică. De ce Sz.D.Sz. în această tovărăşie? Împins în bună parte de FIDESZ-ul lui Viktor Orban (dacă sînteţi dispuşi să facem un pariu, eu zic că va reveni la putere), plecat şi el dinspre liberalism şi ajuns într-un conservatorism cu nuanţe de naţionalism şi retorică populistă. Da, există o piaţă pentru aşa ceva – chiar şi în Ungaria.

Mirosea a primăvară cînd, a doua zi după congres, duminică spre prînz, am ieşit de pe *Benczur utca* – strada locuinţei mele temporare, nu departe de impunătoarea ambasadă a Chinei – şi am luat-o la pas, privind clădirile şi caldarîmul. *Are şi Budapesta probleme lui*, îmi spusese legănat, în timp ce mă încălţam, domnişoara Sidi – baby-sitter cu aptitudini polivalente în casa gazdei mele, născută pe lîngă Tîrnăveni, îndrăgostită de cafeaua Lavazza şi drăgăstos-autoritară cu prietenul ei, maghiar sadea, care m-a învăţat cu amabilitate să spun *vişont lataşro*. La capătul bulevardului Andrassy, uscată sub soarele timid, Piaţa Eroilor trosnea lejer sub *skate*-urile şi sub rolele adolescentine. La doi paşi în faţa siluetei în armură a lui Iancu de Hunedoara, un copil telecomanda în cercuri o maşinuţă vişinie, sub privirile absente ale mamei sale fără verighetă pe deget. Tricolorul roş-alb-verde de pe Muzeul de Artă, cu coada zdrenţuită de vînt, se întorcea în răstimpuri spre parcul din spatele arcadei cu eroi, acolo unde, departe, la o masă pierdută în spatele băncilor, cîţiva tineri jucau ping-pong şi, cel mai probabil, înjurau. Dinspre Grădina Zoologică răzbătea un zvon nedesluşit – nimic altceva decît zgomotul unei duminici la început de amiază.

Curgeau streşinile în Budapesta, duminica trecută, la ora la care, fără să-l caut, am zărit afişul: *Portocala maghiară* invita la un concert.

Portocala maghiară este o revistă satirică locală, al cărei nume pleacă dintr-o poveste cu iz de istorie. Se zice că pe vremea cînd Stalin era stăpîn peste jumătate din Europa (cu Ungaria cu tot), Matyas Rakosi, liderul stalinist maghiar, i-a promis generalissimului că, apogeu al transformismului revoluţionar, în Ungaria vor fi aclimatizaţi portocali demni de învăţăturile nepereche ale biologilor Miciurin şi Lîsenko. De aici încolo, părerile sînt împărţite: unii spun că portocalul maghiar a dat finalmente o lămîie, acră ca sărutul dracului; alţii spun că nu a dat nimic, doar o palmă peste obrazul de activist fanatic al lui Rakosi.

La peste 50 de ani distanţă, *Portocala maghiară* invita aşadar pe budapestani la un concert – cu Eminem, un raper cu fire sensibilă al cărui fiecare al cincilea cuvînt este *fuck*.

...Şi din acest motiv, la plecare, de pe Podul cu lanţuri, am aruncat o piatră în Dunăre, avînd sentimentul că întrucîtva ea îl va regăsi în întuneric pe *tătuc*, eventual dîndu-i de veste ce, *fuck*, parodie s-a ales de comunism în acest oraş trezit la primăvară.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Duc amintirile în pungi...

(urmare)

Ai lui Bonţe Petru Ioan, părinţii, bunicii, sau pe cine o fi avut el acolo la ţară, au tot aşteptat veşti de la el şi dacă au văzut că Petre nu dă nici un semn au luat drumul oraşului, mama lui a ajuns la Institutul de Medicină Legală şi i-a pronunţat corect numele, silabă cu silabă, să nu fie nici urmă de îndoială şi cutare funcţionar a căutat în registrele cu morţi prin plăgi împuşcate, cum spun ei, şi i-a spus ca „nu figurează“. Aşa i-a spus: *„Bonţe Petru Ioan* nu figurează în listă cum că ar fi fost împuşcat în revoluţie“, ăsta i-a fost răspunsul şi femeia, chiar dacă de la sat, nu s-a lăsat, nu ştiu ce i-o fi spus ăluia, nu ştiu pe ce ton şi cum anume i s-o fi adresat, cine mai poate şti după atîta vreme, i-o fi spus să caute printre cei neidentificaţi, ea a spus asta, sau i-o fi sugerat funcţionarul acela, asta nu mai ştiu, destul de bine că acolo l-a recunoscut după descrierea hainelor, Bonţe Petru Ioan îşi cumpărase, nu cu mult înainte, o pereche de pantofi din aceia Adidas originali de la „Ocskopiaţ“, avea şi o o geacă de blugi nouă şi ceas scump pe mînă, şi lănţişor de aur cu medalion la gît, era neînsurat, şi banii şi-i cheltuia pe asemenea lucruri. Trebuie să mai spunem că mîncare îşi aducea duminica de la sat, de la părinţi, asta ştiu prea bine, că şi noi făceam aşa, şi toată lumea de la oraş, chiar şi azi cei de la sat îi aprovizionează pe orăşeni cu mîncare, trenurile sînt pline duminica după-masa cu tineri căsătoriţi sau necăsătoriţi care se întorc de la sat în oraş şi au bagaje, şi eu ştiu prea bine ce e acolo, chiar dacă nu le desfacem să vedem aşa ca la vamă: prăjituri, un pui, poate doi, tăiaţi şi puşi ei acolo în pungă, ouă, poate lapte de la vacă, poate brînză, alte lucruri asemenea pe care să nu dai bani, pentru care să nu stai la coadă la magazinele lui Ceauşescu cu buletinul în mînă ca să te caute vînzătoare în listele lor să vadă dacă ai dreptul la raţia lunară de unt, de ulei, de zahăr.

După haine l-a recunoscut femeia în dosarele cu neidentificaţi şi mai apoi cînd i-au deshumat, atunci la o lună de la revoluţie, pe toţi cei din groapa aceea comună, sau ce anume o fi fost ea, l-a recunoscut, numai că era fără geaca aceea, şi fără lănţişorul acela, şi fără ceas, şi fără pantofii lui sport. I-a găsit în buzunarul de la spate al pantalonilor buletinul de identitate, asta ştiu, de lucrul ăsta îmi aduc aminte, după cum îmi amintesc şi de felul în care m-a întrebat femeia aceea, mama lui Bonţe Petru Ioan, că adică de ce au procedat aşa, că adică de ce l-au jefuit şi de ce n-au mai catadicsit să-i ia buletinul şi să-l ducă acolo la ei, la Institutul acela, şi medical, şi legal, ca să se ştie că există, chiar aşa mort prin plagă împuşcată, vorba lor. La întrebările astea ale ei îmi răspundea tot ea: „poate că tocmai de aceea, că l-au jefuit de ale lui şi să nu se mai ştie“, mi s-a tînguit atunci biata femeie, şi eu stăteam ridicol în spatele unui morman de hîrtii de pe biroul acela improvizat de redacţie pe care aveam macheta numărului de ziar şi nu ştiam ce să-i spun. „Ehe“, pare să-mi bîiguie careva în dosul urechilor: „amintiri, nenicule, taine apăsătoare, lucruri despre care este de bună seamă de dorit să taci, să uiţi, să nu le mai ştii.“

Îmi aprind o ţigară şi privesc din dreptul geamului ninsoarea; treptat, lumina zilei se schimbă, este altfel, mesteacănul, gazonul cu lămpile cele scunde, aleile astea pustii, liziera pădurii se acoperă de zăpadă. Stau la geam în pustietatea asta de început de an şi mă uit la maşina de gunoi, la muncitorii care agaţă tomberoanele în dispozitivele hidraulice de descărcare, fumez şi ascult liniştea coridoarelor, e început de an rece şi pustiu, ceva reverii scurte mă cutreieră, luminiţe neclare, iluminări anapoda, la nici două zile de la noaptea de Revelion cînd au curs, cu bucurie şi entuziasm popular, rîuri de şampanie pe sub Poarta Brandenburgică, la Berlin, şi pe Corso, la New York, şi poate că la Radna, poate că şi acolo a curs şampanie în cinstea noului an, „în mod sigur a curs“, mormăi şi privesc din dreptul geamului maşina de gunoi cum dispare încet în ninsoare.

▲

Texte şi opinii de: Rodica BINDER (jurnalistă) ● Adrian CIOROIANU ● Marc LAZAR (profesor univ., Institutul de Studii Politice, Paris) ● Marius OPREA (istoric) ● Cezar PAUL-BĂDESCU ● Michael SHAFIR (analist regional principal, Radio Europa Liberă, Praga) ● Elena ŞTEFOI (scriitoare) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., Universitatea Maryland)

Am observat că negarea sau tendinţa de minimalizare a Holocaustului vin exact din partea acelor forţe politice sau persoane opuse ridicării vălului de pe trecutul represiunii din România comunistă. Din patriotism, legionarii vroiau să înlocuiască democraţia coruptă din România cu un stat pur sub toate raporturile; acţiunile antievreieşti din timpul războiului au fost iniţiate şi aprobate de şeful statului, Antonescu, ca parte a efortului patriotic anticomunist; tot patriotismul i-a caracterizat şi pe slujbaşii Securităţii ale căror acţiuni nu pot fi nici măcar scoase la lumina zilei fără a pune în pericol securitatea de azi a ţării. Pe palierul „morţii voştri contra morţii noştri", dezbaterea

Argument

nu face decît să epuizeze energiile în dialoguri înlocuind prin ţîfnă şi harţag respectul calm şi umil datorat victimelor. Realitatea dovedeşte că a face comparaţia între Holocaust şi Genocid este productiv pentru a desluşi resorturile care transformă o societate ajunsă într-un anumit stadiu de civilizaţie într-o masă amorfă de indivizi supusă arbitrarului, minciunii, abuzului, gata să întoarcă ochii de la crimele comise în numele ei. Antisemitismul – veche lozincă mobilizatoare, lipsită acum de obiectul ei concret, rămîne util în întreţinerea stării de cetate supusă asediului de către un duşman viclean şi insidios, demonizînd evreul convenţional, imagine a străinului rău intenţionat. Nu există popoare antisemite, există în fiecare popor antisemiţi şi în momentele nefaste ale istoriei ei ajung la putere şi, pînă la un punct, majorităţile se supun celor de la putere.

*Definirea momentului precis cînd o formă de guvernare energică devine dictatorială şi, în continuarea procesului, ea se transformă în totalitarism, nu este doar un obiect de studiu pentru istorici şi politologi, ci o necesitate de acţiune practică în lumea de azi. E necesar să se întreţină memoria victimelor pentru ca generaţiile care au depăşit momentele de vîrf ale represiunii să înţeleagă sensul real al unei vieţi cu „gluga pe ochi". Anticomunismul militant nu mai are o bază de masă la acest început de mileniu. Ar fi interesant de studiat în toate articulaţiile sale ne-comunismul, ar fi de văzut unde duce indiferenţa, spiritul gregar. Acţiunile huliganice ale unor băieţi raşi în cap dintr-o ţară europeană ajung imediat pe prima pagină a ziarelor. Mişcările politice din locurile îndepărtate de ceea ce se crede a fi centrul lumii (unde sînt incluse şi locurile cu zăcăminte de petrol) nu se bucură de aceeaşi atenţie şi e nevoie de un şoc cum a fost cel din 11 septembrie 2001 pentru a realiza cît de aproape e violenţa de lumea civilizată. Nici Holocaustul, nici Gulagul nu se vor repeta în aceleaşi locuri şi sub aceleaşi forme. Dar certitudini nu putem avea decît în condiţiile unei alarme perpetue faţă de cei care atacă democraţia, oricît de puri şi de inteligenţi ar fi şi oricît de fascinante ar fi proiectele lor de viitor. (**M. B.**)*

Elena ŞTEFOI

Nimic nu se pierde, totul se transformă

Pe 24 februarie, în plină criză euro-atlantică şi în momentul de apogeu al disputei franco-americane, Marc Lazar, profesor la Institutul de Studii Politice din Paris, a vorbit la Institutul Francez din Bucureşti despre comunism.

Specialist în istoria epocii totalitare şi a stîngii europene de după 1945, istoricul parizian şi-a atras criticile intelighenţiei de pe Sena cu volumul *Le communisme, une passion française*, apărut anul trecut la Editura Perrin. În mare parte, mediile noastre academice l-au ignorat, chiar dacă în salonul de onoare al Institutului s-au aflat cîteva vedete civice, destui pensionari trişti şi un grup de imberbi studenţi revoltaţi.

Lazar dezvăluie pe înţelesul tuturor cît, cum şi mai ales de ce a iubit societatea franceză ideologia pe care s-au bazat stăpînirea sovietică şi paznicii Cortinei de Fier. Mai mult, el disecă mecanismele relaţiei Moscova-Paris de-a lungul deceniilor trecute, arsenalul de seducţie folosit de URSS pentru a cuceri spaţiul public al Franţei în toate palierele sale importante, modul în care datoria de recunoştinţă a unei întregi categorii (şi a urmaşilor ei) – ridicată în rang prin politica autorităţilor de la Kremlin – e plătită azi cu dobîndă cu tot. *Jurnalele* Monicăi Lovinescu şi mărturiile multor exilaţi est-europeni (care au trăit în Oraşul Luminilor, după 1968, disperarea anatemizării din motive ideologice, ba chiar senzaţia că plasa stîngii occidentale, beneficiară a libertăţii de expresie, sufoca la fel ca şi tăvălugul centralismului din ţările de origine) oglindesc aceleaşi realităţi. Într-o Franţă fără instituţii comuniste, cu sistem legislativ democratic, cu obsesia drepturilor omului şi ale minorităţilor, majoritatea era pasional aservită stîngii, iar liderii de opinie îi sorbeau din ochi pe comandanţii din garda roşie.

Bunăvoinţa cu care francezii se raportează la dragostea lor specială pentru comunism (chiar şi după ce Partidul Comunist Francez a sucombat) şi moştenirea acestei relaţii în contemporaneitate sînt explicabile şi explicate din unghi social, politic, cultural, economic şi diplomatic. Pentru puterea sovietică, Franţa a fost şi a rămas un „teritoriu de importanţă strategică", scrie, spune şi demonstrează Marc Lazar. Pentru a ţine sub control această ţară occidentală, Moscova a lansat, consolidat şi protejat cariere politice pariziene, reţele de influenţă şi prestigii internaţionale, a făcut cadouri şi concesii, a măgulit vanităţi aristocrate şi a înnobilat simbolurile clasei muncitoare.

Deşi a fost bombardat cu întrebări în seara conferinţei sale bucureştene, nimeni nu l-a întrebat pe cercetătorul francez cum va ajunge Europa la un statut diplomatic coerent şi cum va consolida solidaritatea comunitară relaţia transatlantică, de vreme ce încărcătura erotică franco-sovietică a fost şi a rămas atît de importantă pentru ambele părţi. Şi totuşi, nedumeririle şi amărăciunea pluteau în aer. Marc Lazar ştia că şi noi am putea privi detaşat deceniile de amor ideologic pervers ale Franţei, dacă crizele de securitate globală n-ar fi azi atît de ameninţătoare. După 12 ani de tranziţie dinspre zona gri înspre un nou sistem de alianţe , tabla internaţională de şah se răstoarnă în avantajul Moscovei sub uraganul antiamericanismului francez. În fotografia de familie a Summit-ului pentru extinderea NATO de la Praga, liderii din Franţa, Germania, Belgia, Italia, Marea Britanie, Spania, America, Turcia, ţările baltice, Grupul de la Vişegrad şi Grupul Vilnius surîdeau încrezător împreună. Pe feţele aliaţilor mai vechi sau mai noi, urmele epocii comuniste nu se (mai) vedeau. Războiul rece părea pentru toată lumea încheiat, deşi, vorba lui Vladimir Bukovski, nimeni nu prea ştia cine îl cîştigase. Pentru a se adresa românilor la Bucureşti, preşedintele Bush s-a simţit dator să facă mai întîi o escală la Sankt-Petersburg, unde a lăudat măreţia Palatului imperial şi progresele democratice ale actualei puteri. Cîteva luni mai tîrziu, cînd SUA a crezut că noul NATO poate trece primul test de după a doua sa extindere, Jacques Chirac avea să iasă încruntat din „istoricul" tablou trasat în capitala Cehiei, preferînd rolul de primadonă într-o piesă rusească. Pe scena acaparată de tandemul Chirac-Putin, cancelarul Schroeder s-a trezit distribuit într-o partitură secundară chiar prin contribuţia electoratului german şi (im)prudenţele ministrului său de Externe. Cu liderul de la Kremlin drept pavăză şi scut, Palatul Elysée a transformat francofonia noastră („insulă de latinitate într-o mare slavă") într-un clişeu oarecare. Preşedintele Franţei, care ar fi trebuit să înţeleagă mai mult decît alţii spaimele estului Europei, s-a înfuriat că Varşovia şi Sofia, Riga şi Bucureştiul, Praga şi Talinul, Budapesta şi Vilniusul, Ljubljana şi Bratislava s-au alăturat fără ezitări americanilor, atunci cînd istoria le-a oferit în sfîrşit şansa să aleagă între Washington şi Moscova. La rîndul lor, ţările culpabilizate de Paris n-au îndrăznit să replice cu argumentul că îşi asumaseră responsabilităţile aderării la NATO şi ale integrării în UE, structuri din care, oricum am privi lucrurile, nu face parte nici Irakul, nici Federaţia Rusă.

Nu e de mirare că prezenţa lui Marc Lazar în România n-a atras nici un canal de televiziune şi că traducerea cărţilor lui* nu interesează nici o editură. Similitudinile şi similarităţile bătătoare la ochi nu ne pot spune mare lucru, de vreme ce francezii au iubit comunismul fără să-l suporte, iar noi l-am adoptat fără să-l iubim. Dacă lor le convine să creadă că a fost dragoste adevărată, deci oarbă, chiar cînd ea a fost cumpărată pe termen lung, noi trăim, la scara generaţiilor, fie drama unui real sau imaginar viol de grup, fie ipocrizia prostituţiei sociale fără contract. În 2003, francezii se pot întreba frenetic *Que reste-t-il de nos amours?*, aplaudînd faptul că Chirac nu crede nici o iotă din „dovezile" prezentate de SUA la Consiliul de Securitate împotriva Irakului, dar e sută la sută convins de legătura dintre Al Qaeda şi grupările cecene.

Comunismul, orice s-ar zice, nu ne mai ameninţă. Dar pentru că nu l-am privit în ochi atunci cînd părea pe moarte aici, pe meleagurile noastre, pentru că am ezitat să-l înfruntăm înainte ca fostul clan mafiot ceauşist să se îngemăneze cu structurile regionale şi pentru că doar ne-am prefăcut zgomotos că-l exorcizăm în Piaţa Universităţii, **fostul sistem** îşi bate joc de noi în foarte multe feluri.

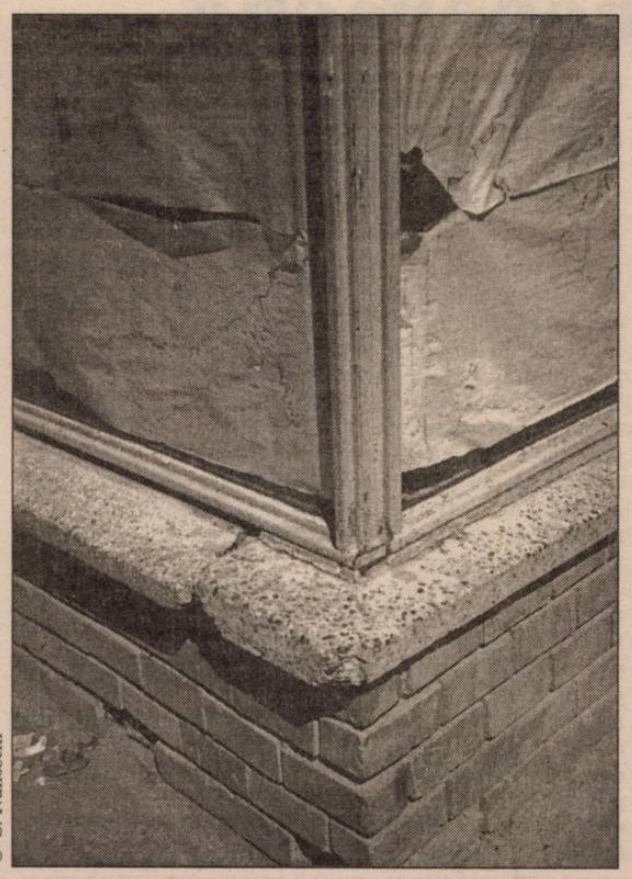
© S. Ivanoschi

**Histoire du PCF* (cu Stéphane Courtois), Paris, PUF, 2000; *Der Kommunismus in Westeuropa. Niederdang oder Mutation?* (cu Patrick Moreau, Gerhard Hirscher), Landsberg/Lech, Olzog, 1998; *Stanchi di miracoli. Il sistema politico italiano in cerca di* normalita (cu Ilvo Diamanti), Milano, Guerini e Associati, 1997; *La gauche en Europe depuis 1945. Invariants et mutations du socialisme européen* (ed.), Paris, PUF, 1996; *Maisons rouges. Les partis communistes français et italien de la Libération à nos jours*, Paris, Aubier, 1992 etc.

▲

„Cum este posibilă întoarcerea naturii umane împotriva vieţii omului?"

„N-am încercat niciodată să consider problematica Holocaustului un fel de conflict ireconciliabil între nemţi şi evrei; n-am crezut niciodată că acesta ar fi cel mai nou capitol al supliciului evreiesc, adică o urmare logică a punerilor la încercare anterioare; niciodată nu am văzut în această deraiere singulară a aşa-numitei istorii un pogrom de mai mare amploare decît cele anterioare ori o condiţie preliminară a formării statului evreu. În oglinda Holocaustului am recunoscut, în schimb, starea umană, staţia terminus a marii aventuri, în care a ajuns omul european după asimilarea culturii sale etice şi morale de două mii de ani."

(Kertész Imre, laureat al Premiului Nobel – Alocuţiunea de la Stockholm rostită pe 7 decembrie 2002, în cadrul reuniunii solemne a Academiei Suedeze)

Michael SHAFIR

Despre ignoranţă, memorie selectivă şi Holocaust

„Martirologia competitivă“ (l-am citat pe Vladimir Tismăneanu), această absurdă întrecere între memoria evreiască a Holocaustului şi memoria postcomunistă a Gulagului, este pînă la un punct un fenomen aproape natural. Avem de a face cu subiectivitatea inevitabilă a istoricului, a politologului, şi în cele din urmă a omului de litere şi a jurnalistului. Absurdul se naşte numai după acest „punct“. Acolo încep semnele de întrebare. Localizarea acestui punct nu este întocmai uşoară. Aidoma sistemelor politice, inevitabila subiectivitate a memorei istorice în general şi a memoriilor colective în special, presupune o multitudine sau un unicat: un pluralism asumat, la un pol, şi totalitarismul la celălalt. O „memorie democratică“, pe de o parte, şi o „memorie impusă“, pe de cealaltă. Tocmai această din urmă tendinţă este adeseori reproşată evreilor. Se vorbeşte (şi mai ales se scrie) despre „monopolizarea suferinţei“. Important nu este cine o face. El sau (de ce nu?) ea se vor recunoaşte singuri în aceste rînduri. Mai important este să ne punem întrebarea: de ce? Aş identifica trei cauze principale. Prima este veche de cînd lumea: ignoranţa. Şi cum ea este nelimitată în timp sau spaţiu, nu poate fi oricum redusă la fenomenul competitiv Holocaust-Gulag. Într-un săptămînal românesc ce se vrea atît literar cît şi artistic, dar mai ales veridic, citeam deunăzi un interviu luat de un tînar jurnalist unei respectabile personalităţi din diaspora americană. Jurnalistul afirmă în introducere, prezentîndu-şi interlocutorul, că în anul 1952, „la închisoarea de la Jilava, apoi în 1953, la Capul Midia“, printre deţinuţi se numărase şi intervievatul „condamnat pentru atitudine favorabilă revoluţiei din Ungaria“. Comentariul ar fi de prisos – revoluţia maghiară avînd loc în 1956 – dacă nu l-ar fi pus pe domnul respectiv în penibila postură de mincinos. Or, este clar că nu interlocutorul minţise (puşcăriile sale fiind repetate), ci imberbul jurnalist habar nu avea despre istorie, care este pentru unii dintre noi „recentă“ iar pentru alţii antediluviană. Cam tot în acelaşi timp, într-un alt săptămînal bucureştean tot atît de respectabil, un alt tînar (de data aceasta critic literar) afirma fără umbră de îndoială că reproşurile la adresa poziţiilor politice din anii treizeci ale lui Mircea Eliade sau Emil Cioran ar fi deplasate, binecunoscut fiind faptul că Mişcarea Legionară ar fi recurs la crimă numai dupa asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu la ordinele regelui Carol II. În loc să fie trimişi de redactorii responsabili ai acestor publicaţii la cărţile de istorie, tinerii sînt lăsaţi să „combată“ cu siguranţă de sine tipică ignorantului. A doua cauză este... tot ignoranţa. Dar una fără scuzele juneţii. Foarte furios este Paul Goma pe Ilia Ehrenburg şi Vasili Grossman pentru a fi publicat (?) în 1945 acea „Carte neagră“ în care se treceau în revistă suferinţele evreilor din răposata Uniune Sovietică în timpul ocupaţiei naziste. Volumul, scrie Goma, falsifică în întregime istoria Basarabiei. Se prea poate că aşa stau lucrurile. Numai că ceea ce Goma omite să menţioneze în „romanul“ său *Basarabia* – care numai roman nu este, dar nici istorie nu poate fi considerat a fi – e faptul că volumul lui Ehrenburg şi Grossman nu a fost niciodată publicat în fosta Uniune Sovietică. Era oarecum „bun pentru export“, dar nu şi pentru consumul domestic. Motivul? Aşa cum arăta într-o scrisoare adresată lui Andrei Jdanov, şeful de atunci al Agitpropului, G. Alexandrov, prea se punea accentul în carte pe suferinţa evreilor, ca şi cum naziştii ar fi invadat Uniunea Sovietică numai în scopul de a lichida şi a jefui evrei (vezi Zvi Gitelman, *Politica şi istoriografia Holocaustului în Uniunea Sovietică,* în volumul editat de acelaşi autor *Bitter Legacy: Confronting the Holocaust in the USSR,* Indiana University Press, 1997, pp. 18-20). Cu alte cuvinte: autorii se făceau vinovaţi de „monopolizarea suferinţei“. În volumul despre negarea Holocaustului în ţările postcomuniste pe care l-am publicat la Polirom în decembrie anul trecut, am insistat asupra cauzelor care au determinat istoriografia comunistă să ignore Holocaustul. Nu este locul şi nu am spaţiul necesar repetării argumentelor prezentate acolo. Dar trebuie subliniat că principala cauză fusese una ideologică: lupta de rasă nu putea fi motorul istoriei. Cel mult, ea era o mască a adevăratei lupte, cea de clasă. Aşa se explică de ce sub comunism „uitarea statal-organizată“ prezenta principalele victime ale hitlerismului şi fascismului ca fiind „comunişti“ sau, cel mult „progresişti“. Aşa se explică de ce monumentul ridicat la Auschwitz prezenta victimele exterminate acolo în ordinea alfabetică a naţionalităţii lor, evreii – *zydi* – fiind „democratic“ menţionaţi pe ultimul loc. Şi tot aşa se explică de ce, într-un tîrziu, cînd la Baby Yar avea să fie ridicat un monument, după ce Evgheni Evtuşenko deplînsese absenţa unui memorial, acesta avea să menţioneze că exterminaţi acolo fuseseră „peste 100.000 de cetăţeni ai Kievului şi prizonieri de război.“ În România ceauşistă nu au existat victime ale Holocaustului exterminate de români veritabili sau cu complicitatea autorităţilor române. Cel mult, cîteva mii pieriseră regretabil din cauza nemţilor şi a cîtorva elemente „periferice“ şi nereprezentative, vîndute ideologiei naziste. Şi, mai ales, au existat victime evreieşti ale „horthysmului“. Ajungem astfel la a treia cauză. Şi ea se datorează tot ignoranţei. Tot fără vîrstă. Într-un interviu recent, un literat filosof repetă o afirmaţie formulată în anul de graţie 1992 la Paris: „Noi nu sîntem bolnavi de legionarism. Noi am ieşit cu oasele zdrobite de 50 de ani de comunism, drept care preocuparea noastră primă este să ne privim această boală în faţă şi să vedem cum o putem vindeca. Nu e vorba de refuzul unui rău pe care l-am trăit – legionarismul. L-am trăit, dar el a fost localizat într-o mică parte a istoriei şi într-o mică parte a organismului social. Bineînţeles că el trebuie evaluat, dar pe cîntarul istoriei răul celălalt, comunismul, are o pondere infinit mai mare.“ Cine „ţine cîntarul?“, ar putea fi întrebat filosoful nostru. Nu este, oare, tot acela care stabileşte „greutăţile“ potrivit cărora numai „o mică parte“ a „organismului social“ fusese afectată în acea „scurtă perioadă“? De cînd începem să o măsurăm? Numai din 1938? Din 1927? Sau poate din 1866? Cu alte cuvinte: cine „monopolizează suferinţa“ stabilind termenii ecuaţiei sub formula de „sau-sau“ în loc de „şi-şi“? Într-un volum publicat şi premiat, tot relativ recent, acelaşi autor afirma: „Drumul meu către Shoah trece prin trauma comunismului şi tocmai de aceea pot să-l privesc pe orice evreu – în spaimele, urile şi în memoria lui pentru suferinţele alor lui – ca pe un frate al meu. E atît de mult să pretind un tratament simetric? (...) De cînd există riscul ca o suferinţă să-şi piardă aura de suferinţă pentru că există o alta?“ Răspunsul la întrebare e înspăimîntător de simplu: exact de atunci de cînd refuzul la un „tratament simetric“ este asumat în loc să fie demonstrat. În loc de a se întreba „De unde oare refuzul orgolios al coabitării în suferinţă?“ şi „De unde această revendicare, ce nu admite să fie contrariată, de victima unică?“, autorul nostru – filosof fiind – ar trebui să renunţe la axiome. El îşi revendică, şi pe bună dreptate, dreptul la subiectivitate. Dar nu demonstrează nicicum că acest drept îi este negat. Şi mai ales, de către cine. Mă întreb, însă, ce se poate demonstra atunci cînd faci următoarea afirmaţie: „Noua modă *politically correct* legată de Ceauşescu: nu comunismul ne-a oripilat, ci, vezi Doamne, naţionalismul lui. Din cauza naţionalismului stăteam cu scăunelul la coadă la carne de la 4 dimineaţa, din cauza naţionalismului ni se stingea lumina, nu curgea apa şi nu aveam căldură, din cauza naţionalismului se dărîmau biserici, mureau nou-născuţii în spitale şi nu puteam ieşi din ţară.“ Din ţară, autorul (Gabriel Liiceanu „Uşa interzisă,“ Humanitas, 2002, pp. 256-257) a ieşit de cîteva ori şi şi-a putut pune întrebarea de ce în ţările vecine (comuniste, dar nu naţional-comuniste) nu a întîlnit niciunul din fenomenele menţionate. Nu a făcut-o sau nu o mai face. Este dreptul domniei sale la subiectivitate şi la memorie istorică selectivă. A patra – şi ultima – cauză nu are nimic în comun cu ignoranţa. Pentru a falsifica istoria e nevoie de cunoştinte. Cîteodată temeinice. Alte ori, însă, e suficient să inventezi dedicaţii disculpatoare scrise pe volume pe care nu le-a văzut nimeni. Dar despre domnii Treptow şi Coja, cît şi despre prietenii de idei ai domniilor lor, unii avînd chiar statut de membru corespondent al Academiei, nu mai am loc să scriu aici. Am făcut-o în cartea mai sus menţionată.

▲

Adrian CIOROIANU

Perechea nepereche

Istoric prin formaţie şi ziarist la una dintre cele mai serioase instituţii de presă ale continentului – ea însăşi personaj al istoriei, BBC –, Armand Goşu avea încă din 1996 un vis pe care l-a purtat, printre prieteni şi printre confraţi, în clipe mai bune şi clipe mai rele: să facă o revistă de istorie. Purtat, visul l-a condus la rîndu-i pe istoric, pînă la a-l aduce sub cupola simbolică a Institutului Român de Istorie Recentă – unde dl Goşu este în prezent coordonator de programe. Pe firul poveştii au mai intrat cîteva personaje – mai întîi fostul ambasador al Olandei şi fondatorul IRIR, Coen Stork, apoi Andrei Pippidi, pînă nu demult directorul instituţiei. Instituţie care numai în anul trecut (al doilea al activităţii sale) a editat şase volume, care nu au trecut tocmai neobservate – ba chiar autorii unuia dintre ele au ajuns în proces cu deja proverbialul personaj politic Ristea Priboi. În urmă cu o lună, visul de altădată al dlui Goşu a prins contur: nu o revistă, ci un anuar, pus sub egida IRIR şi a Editurii Polirom din Iaşi*.

Alegerea temei acestui prim număr a fost nu numai premeditată, ci şi cu totul motivată: „Subiectele cercetărilor reunite în acest volum se grupează în jurul celor două cuvinte-cheie *Holocaust* şi *Comunism*, alese din dorinţa de a provoca o discuţie despre culpabilitatea şi responsabilitatea românilor într-o perioadă a istoriei lor care a dat naştere prezentului. Falsificarea acestuia nu e posibilă decît în condiţiile ignorării deliberate a trecutului“ – spune în deschidere profesorul Pippidi, trasînd un program al publicaţiei ce-o face, cred, de urmărit şi aşteptat pe mai departe.

Punctul de greutate al numărului: pe de o parte (în secţiunea *Transnistria şi ecouri contemporane*), articolele despre deportarea, în timpul regimului Antonescu, evreilor şi ţiganilor în Transnistria (D. Deletant, respectiv Viorel Achim), despre rebeliunea legionară în Bucureşti (Gabriel Catalan) sau despre reverberaţiile post-'89 ale clişeelor antisemite în societatea şi discursul politic de la noi (A. Pippidi). Nu este cel mai comod capitol, cu siguranţă. Discursul sec al documentelor de arhivă şi rememorările a patru dintre fostele victime ale deportării (în interviuri datorate lui Ion Naval şi Mihai Vakulovski) compun imaginea unui fragment de trecut pe care istoria şi memoria „româneşti“ au avut mereu reticenţe în a şi-l asuma, pînă nu demult, şi pe alocuri mai ezită încă; poveşti simple spuse cu acea stranie linişte a supravieţuitorului, simple şi dramatice prin tocmai acel fir de omenesc ultragiat ce le străbate.

Şi, pe de altă parte, secţiunea dedicată unui trecut cu totul recent, pe care unii încă ezită să-l numească istorie (şi greşesc făcînd asta): *Nelinişte, rezistenţă şi represiune în România anilor '80* este capitolul ce strînge analize şi reflecţii despre momente şi repere diverse ale acestui deceniu de o importanţă capitală în istoria comunismului românesc. Apostol Stan amorsează o discuţie despre un subiect de o importanţă aparte, puţin cunoscut în afara breslei: intrarea, în urmă cu 15 ani, sub lupa Securităţii a principalului institut de istorie din România vremii – Institutul „N. Iorga“ din Bucureşti –, în urma unei şedinţe de bilanţ desfăşurate în ziua de 29 iulie 1988, zi toridă de vară de la amurgul războiului rece. Peste aproape un deceniu şi jumătate, amintirile principalilor protagonişti (nu toţi, ci aceia într-adevăr dornici de rememorare) repun în cadru povestea acelei zile, cu detalii pe care documentele Securităţii nu le puteau consemna (sau nu le considerau demne de a fi consemnate) – vezi prezenţa în volum, transcrisă integral sub editarea lui Nicolae Videnie, a dezbaterii organizate de IRIR, în septembrie 2002, pe această temă. O poveste pe alocuri halucinantă despre protest, curaj, aluzii, iluzii şi tertipuri intelectuale, despre istorici care sînt, totuşi, oameni şi despre oameni care sînt, cu toţii dar nu la fel, supuşi coerciţiei de partid.

Să fie, aşadar, oarecum şansa unei societăţi – este cazul celei româneşti – de a putea vorbi, prin istorici şi istorie, despre cele două mari calamităţi ideologice ale secolului al XX-lea, comunismul şi fascismul? Greu de spus că aşa ceva s-ar putea numi şansă. Trecerea unei ţări prin zodia Holocaustului şi aceea a Gulagului nu este, în mod automat, o garanţie a unui reuşit act de rememorare. Numărul celor care vor, de fapt, să uite este sesizabil mai mare decît cel al celor ce vor să transmită mai departe *acea* memorie. Tocmai acest simplu raport sporeşte valoarea celor din urmă. Cei pentru care, adică, Anuarul IRIR are şanse să devină un reper.

---

* *Despre Holocaust şi Comunism*, Anuarul IRIR, vol. I, 2002; echipa redacţională: Ioana Boca, Dennis Deletant, Dorin Dobrincu, A. Goşu (red. şef), Stejărel Olaru, Marius Oprea, Andrei Pippidi, Elena Vijulie (secretar).

▲

Marius OPREA

O chestiune de bun-simţ

Orice analiză asupra regimului comunist nu trebuie în nici un moment să scape din vedere scopul urmărit de acesta – şi anume impunerea unei societăţi de tip „nou“, deci implicit „modelarea“, prin diferite mijloace, a unui tip uman diferit – a „omului nou“. În genere, regimul a întîmpinat o opoziţie mult mai largă decît cea exprimată în diferite forme de activism anticomunist, printr-o „rezistenţă pasivă“ la comunism care a fost, practic, rezultat al manifestării bunului-simţ comun – cea mai mare piedică în acţiunea de formalizare la nivel social a textelor clasicilor marxismului privind societatea viitorului şi „oamenii noi“ care au să o populeze. În vederea impunerii politicii sale, comunismul a creat un cîmp propriu de reguli, în urma anulării principiilor reprezentativităţii şi a separării puterilor în stat, pe care le-a extins asupra întregii vieţi private. Superioritatea noii societăţi a fost suficient să fie declarată pentru a fi impusă ca model, fiind întodeauna privită dinspre viitor spre prezent, dinspre o perspectivă neprognozată nici ea în termeni exacţi. Constrîngerile derivînd din noile reguli, ca şi lipsurile prezentului sînt necesare, proclama propaganda regimului, pentru a clădi un „viitor luminos“, pentru copiii nenăscuţi ai tuturor generaţiilor de sacrificiu. Nu se poate spune că aceasta modifica psihologia oamenilor sau îi obişnuia să fie supuşi, dar, în schimb, toţi se trezeau vinovaţi în faţa statului, fiecare putea să fie pedepsit“. Într-adevăr, marea problemă a comunismului a fost, cel puţin aparent, lipsa unor repere clare în identificarea inamicilor reali. De aici şi disproporţia dintre rezistenţă şi represiune, care a impregnat brutal viaţa de zi cu zi a oamenilor. Ca urmare, prăpastia imensă între adevărurile proclamate de regim şi ceea ce se putea vedea doar pe parcursul unei singure zile trăite oriunde la est de „cortina de fier“ a provocat şi a perfecţionat în timp un reflex de autoapărare a individului, o politică privată a izolării, a „gospodăririi“ atente a propriilor opinii şi conduite, într-un cadru cît mai ferit de ingerinţa autorităţii. „Societatea civilă“ nu a murit nici chiar în aceste condiţii, ci doar s-a atomizat, s-a mutat „la bloc“. Acesta a fost terenul fertil care a generat şi întreţinut succesul unor mişcări de disidenţă din ultimele două decenii ale regimului, de tip „samizdat“, care mizau tocmai pe reflexul de autoeducare opus modelelor „reeducării“ comuniste. Probele de „individualism mic burghez“, de fapt o etichetă cu care putea fi tratată orice atitudine de bun-simţ, s-au răspîndit, persiflînd sau ignorînd orice tentativă de schimbare. Bunul-simţ a ieşit întodeauna învingător în faţa absurdităţilor „reeducării“ încercate de regim în vederea dizlocării vechilor valori umane şi înlocuirea lor cu prototipul omului nou. Bukovski relatează în romanul său autobiografic *Şi se întoarce vîntul* un experiment încercat de un prieten al său la o coadă: acesta a început să strige cu putere şi distinct *E revoltător cum se procedează, să stăm la coadă o jumătate de zi! Exact ca în America!* Toţi cei de la coadă au pornit să-l apostrofeze, spunînd *Care Americă, cetăţene? Aşa ceva numai la noi se poate întîmpla!* Povestea lui Bukovski arată cum a fost întors pe dos, dintr-o dată, un întreg aparat de propagandă, printr-un gest aproape reflex. Toate strădaniile regimului de a transforma cartela de pîine într-un certificat de loialitate au dat astfel greş în confruntarea cu inamici imposibil de învins: realitatea şi bunul-simţ, sădit în firea adîncă şi adevărată a oamenilor, cu care aceştia o judecau.

O mare problemă a regimului a fost chiar asigurarea loialităţii propriilor ei slujbaşi faţă de „valorile“ comunismului. Numeroase documente şi mărturii relevă deficienţele majore ale elitei comuniste în a înţelege ea însăşi, pe porţiuni largi, sensul transformărilor pe care le proclama. Nu e vorba că pentru prostie nu există leac. Doctrina în sine era atît de aridă şi îndepărtată de realitate, încît o operaţie simplă la care ar fi fost supus limbajul documentelor partidului la un curs de logică ar fi constituit în sine o blasfemie. Tocmai de aceea, în procesul reeducării celor selectaţi pentru a costitui „cadrele“ partidului, a fost întodeauna suficientă memorarea unui raft de dimensiuni medii de bibliografie politico-ideologică; opiniile personale pe marginea acestor texte sacrale nu erau numai contraindicate, ci şi periculoase. Convingerea fiind lipsită de un fundament teoretic solid, loialitatea trebuia dobîndită altfel. Practic, activiştii partidului erau motivaţi, în acţiunile lor de „construire a socialismului“, de două elemente: mai întîi, de avantajele de loc de neglijat pe care le conferea apartenenţa la elita comunistă şi apoi de teama încercată faţă de puterea discreţionară a propriului aparat, pe care o percepeau îndeaproape şi cu o mai bună apreciere a puterii distructive. Ambele elemente sînt feţele celor treizeci de arginţi care au cumpărat o loialitate care excludea credinţa adîncă în „valorile“ proclamate. Credinţa adevărată, fanatică în comunism a fost o excepţie care s-a restrîns pe măsura „construirii socialismului“ la un număr cu totul nesemnificativ de idealişti, a căror manifestare chiar în cadrul propriei categorii de activişti era judecată ca frizînd mai degrabă patologicul şi sfîrşea sancţionată brutal sub diferite acuzaţii de „deviaţionism“. În resorturile intime ale ierarhiei de partid, singura categorie de persoane care cîştiga întodeauna era cea capabilă de un pragmatism care impunea renunţarea din mers la convingeri şi atitudini anterioare. În tot acest hăţiş, în care ascensiunea şi conservarea poziţiei dobîndite semănau mai degrabă cu o luptă de supravieţuire în care prietenii, subalternii sau şefii de astăzi puteau deveni duşmanii de moarte de mîine, nu mai era loc pentru credinţă, ca fundament al loialităţii. Problema fundamentală a oamenilor din aparat nu era cea a loialităţii faţă de regim, ci a celeia faţă de unul sau altul dintre exponenţii săi ierarhic superiori pe scara puterii. Simpla apartenenţă la una din „aripile“ care fluturau în elita regimului implica nu doar avantajele de moment, ci şi asumarea unui viitor incert. Mişu Dulgheru, fost şef de temut al Anchetelor penale din Securitate pînă în 1952, ajuns el însuşi în temniţă şi anchetat de foştii subalterni, declara cu amărăciune în luna ianuarie a anului 1954, după un an şi jumătate de arest, că „nu trebuia să intru în Securitate; şi, dacă am intrat, nu trebuia să fac copii, pentru că în acest aparat aşa de sensibil rişti să ţi se întîmple ceva, să fii împuşcat, să intri la beci şi deci nu trebuia să fac copii“. Constatarea amară a lui Dulgheru, care atribuie un risc major ascensiunii în funcţii de partid şi de stat comunist este confirmată de soarta multor oameni ai „aparatului“, care au ajuns pe neaşteptate şi fără o vină concretă în temniţă, alături de propriile victime din trecut. În perioada de instaurare şi consolidare a regimului această „profilaxie“ internă îmbrăca nu întîmplător forme represive: puterea exemplului celor sacrificaţi era în sine un factor de asigurare a loialităţii celor rămaşi în libertate, după acelaşi exemplu utilizat la scara întregii societăţi; ulterior, măsurile brutale au fost înlocuite cu „trimiterea la munca de jos“ şi, într-o formă benignă, cu „rotaţia cadrelor“, care, mai puţin brutal, dar la fel de frustrant, asigura obedienţa necondiţionată a aparatului în ultimele două decade ale regimului comunist.

Incapacitatea de a produce şi acredita valori simbolice a fost probată şi de totala ineficienţă a aparatului comunist în încercarea de a asuma miturile istorice şi tradiţiile populare – după ce, vreme de două decenii, tot autorităţile utilizaseră un imens aparat de propagandă pentru a le distruge. Falsurile grosolane care au transformat istoria şi sentimentele naţionale în butaforia „Cîntării României“ nu au adus vreun dram de credibilitate unui regim din ce în ce mai minat de defetismul de masă. S-ar putea judeca în schimb singura reuşită a activiştilor comunişti, care pe ultima sută de metri a regimului, în deceniul opt al secolului trecut, au terfelit într-un asemenea hal **patria**, încît acest cuvînt, graţie lor, a ieşit astăzi cu totul din vocabularul uzual. Saliva lipicioasă a lipsei de credinţă şi idealurile încăpînd fără probleme în portbagajul unei Dacii negre cu trei cifre au fost însă din plin compensate de un îndelung exersat instinct de conservare, de o făţărnicie devenită o a doua natură şi de stăpînirea unei adevărate arte a manipulării. Comunismul a dispărut în 1989 printr-o abjurare în masă. Schizofrenia colectivă s-a vindecat într-o bună zi, în urma unui lung tratament, cu doze de realitate, administrat cotidian chiar de către regimul care a provocat-o. Au mai rămas oameni cu sechele grave, care susţin că sînt perfect sănătoşi şi nu au fost bolnavi niciodată. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Nostalgice

Cînd am intrat să vizitez mini-expoziţia prilejuită de lansarea revistei *Martor**, mă aşteptam să văd ceva care urma să mă oripileze: comunismul „întunecaţilor ani '80“. Înăuntru era cald, în contrast cu frigul de afară. La intrare, m-a întîmpinat un manechin îmbrăcat cu o cămaşă albastră de elev (cu scrisuri pe ea, aşa cum se obişnuia la sfîrşitul clasei a opta) şi cu cravata roşie la gît; sala era organizată ca una de şedinţe de partid, cu masa prezidiului şi tabloul lui Ceauşescu în spate; afişe de propagandă, decupaje din ziare cu poza Conducătorului, carnete de pionier, trese şi şnururi, carnete de partid, revistele *Flacăra* sau *Săptămîna*, graffiti pe pereţi cu „frig“, „foame“, frică“...

Într-un asemenea cadru, m-a cuprins un plăcut sentiment de melancolie. Parcă redescopeream un univers familiar. A fost ceva similar cu ceea ce mi s-a întîmplat la vizionarea filmului *Occident* cînd, la auzul cîntecului „Noi în anul 2000“ („cînd nu vom mai fi copii“) mi-au dat lacrimile. Din perspectiva mea, comunismul a fost ceva îngrozitor, într-adevăr, dar asta numai în plan general – social, politic, economic, naţional etc. În planul meu personal, însă, el nu poate fi o sperietoare. M-am născut în '68, deci comunismul a fost mediul în care am apărut şi am crescut, aerul pe care l-am respirat. De anii '70-'80 se leagă copilăria şi adolescenţa mea. Cum să nu fiu, deci, melancolic?

Pionierii

După cum ştim, Organizaţia de pionieri a fost una paramilitară, aşa cum era şi Hitlerjugend a naziştilor (ei aveau cravate negre, noi roşii). Cu toate acestea, dacă nu m-ar fi făcut pionier în prima serie, ar fi fost o mare tragedie pentru mine – în seria a doua erau făcuţi cei cu mediile 7, 8 şi indisciplinaţii, în a treia cei cu 5, 6 şi repetenţii. Pentru că am fost doar comandant de grupă (şnur roşu), mi se părea că şnururile galbene şi albastre erau deosebit de frumoase. Aveam pentru ele o fascinaţie aproape evlavioasă şi ţin minte că, o dată, cînd le-am văzut în vitrina unei librării, le-am cerut vînzătoarei să le pipăi. Cravata roşie cu tricolor înfrumuseţa chipurile şi m-am îndrăgostit prima oară, în clasa a doua, de o fată îmbrăcată în pionier, la un „careu“. Ea era blondă, cravata roşie, iar şnurul galben – ce putea fi mai frumos? O chema, în plus, şi Serghei Luminiţa.

Cu inelul de la cravata de pionier aveam o relaţie specială: obişnuiam să-l ţin în gură şi să-l sug. Cînd mă vedeau ai mei, îmi ziceau că pot să-l înghit, aşa cum li se întîmplaseră multor altor copii. Eu am scăpat nevătămat.

Manifestaţiile

Manifestaţiile erau pentru noi, desigur, prilej de bucurie. O manifestaţie serioasă se cerea pregătită (eşarfe roşii, galbene sau albastre, mişcări sincronizate etc.) – deci erau mai multe zile în care nu făceam şcoală. Unde mai pui că la manifestaţii te întîlneai cu amici de la alte şcoli, se puneau de prietenii, o vedeai pe frumoasa de la B şi puteai să intri în vorbă cu ea, făceai farse fraierilor şi, în general, te distrai.

Ultimul miting la care am participat a fost în liceu, pe stadion, de Ziua Tineretului. La un moment dat, a început ploaia şi a trebuit să spargem rîndurile şi să mergem la casele noastre. N-am făcut-o, şi am preferat să mă plimb pe străzi, cu o tipă. Apă şiroind prin păr, bluză udă şi devenită transparentă, mici frisoane de frig care se cereau rezolvate cu îmbrăţişări – a fost mişto, ce mai!? Ploaia aceea – aveam să aflu apoi – fusese radioactivă; era prima zi de Cernobîl.

Cîntarea României

La televizor, Cîntarea României era un program plicticos cu „corurile reunite“ aşezate în perspectivă şi poezii patriotice. Pentru mine, însă, Cîntarea României a fost motivul pentru care liceul ne-a cumpărat mie şi cîtorva amici o staţie de amplificare „Club 2000“ (cu trei intrări, egalizator şi boxe înalte de un metru) şi o chitară electrică de 1.600 lei, o copie după Gibson făcută la Reghin. Liceul avea un bass foarte vechi, stil „lopăţică“, eu aveam chitara mea electrică, bateristul toba lui (pe care scrisese cu o carioca neagră „TAMA“), iar clăparul un Yamaha adus de taică-său care era şofer de tir. Cîntam rock: Led Zeppelin, AC/DC, Deep Purple, Santana şi aveam şi două piese proprii – una mai *slow*, instrumentală, şi alta cam în stilul lui Iris, intitulată „Noapte nebună“. Cu acestea două am participat şi la cîteva faze ale „Cîntării României“ şi am avut succes. Pînă cînd, la faza pe judeţ sau pe ţară, ni s-a înfundat: nu aveam nici o piesă despre dezarmare-pace. Formaţiile rock nu puteau cînta despre Ceauşescu, pentru că muzica lor nu era conformă cu idealurile Partidului; era „imperios necesar“ să aibă, însă, ceva cu dezarmarea – şi de asta nu scăpase nici formaţia Iris, pe care o copiam. Noi am greşit: trebuia s-o copiem pînă la capăt.

Întunericul

În urbea mea, lumina se stingea între orele 17 şi 20, cînd începea Telejurnalul. Ai mei, la început, stăteau la lumina lumînării, iar după ceva vreme taică-meu făcuse rost de o baterie de tractor care alimenta un bec mic, ca de frigider. Dar eu nu rămîneam niciodată în casă. Ieşeam cu băieţii şi fetele în faţa blocului. Lumina stinsă ne oferea o intimitate pe care altfel nu am fi găsit-o. Vorbeam cîte în lună şi-n stele, mai şi flirtam, dar activitatea principală era fumatul. Întunericul ne ţinea la adăpost de privirile babacilor. Cînd se aprindea lumina, la opt, şi trebuia să mergem în casă, rupeam de fiecare dată cîte o crenguţă din tufele de tuia şi o mestecam, să ni se ducă mirosul. Iar tuia, în asemenea cazuri, face minuni. Nu aveam, deci, de ce să ne fie frică. Cît despre frig, acesta nu putea fi o problemă pentru nişte tineri ca noi („să fii tînăr, ca o torţă!“ – spunea un cîntec tembel al vremii).

Maică-mea îmi povestea că, atunci cînd a murit Stalin – ea era în clasele primare –, a plîns din toată inima (ironia soartei: taică-său murise pe frontul de est). Şi eu eram la fel în clasele mici – în venele mele curgeau „toate viselendrăzneţe“ cu care ne alimentau în acea perioadă. Mai apoi, cînd am mai crescut, nu mai eram aşa devotat cauzei, dar trăiam într-o bună simbioză cu manifestările comunismului. Chiar şi situaţiile nefericite (impuse de sus) puteau fi transformate, la vîrsta aceea, în chestii mişto.

E adevărat, spre sfîrşitul adolescenţei am ajuns şi eu să mă revolt împotriva sistemului. Dar era de fapt o revoltă adolescentină, care pînă la urmă viza *ideea* de sistem. Cred că, dacă aş fi trăit în capitalism, aş fi îmbrăţişat ideile marxiste.

P.S. Bineînţeles că mă sculam şi eu la ora patru dimineaţa să mă duc la coadă la lapte. ...Dar lucrurile acestea se uită.

---

*Expoziţia este deschisă la Muzeul Ţăranului Român, iar ultimul număr al revistei *Martor* este dedicat vieţii din Bucureştiul anilor '80. ▲

Rodica BINDER

Cine seamănă vînt culege furtună

„Detabuizarea" propriei istorii poate fi interpretată ca indiciu al maturizării democratice a unei naţiuni dar şi ca etapă a accesului la normalitate a unei ţări. Germania postbelică şi reunificată oferă din această perspectivă un caz deopotrivă singular şi exemplar. Dezbaterile care însoţesc diversele etape ale unui proces extrem de complex, desemnat printr-o pură convenţie „detabuizare a istoriei" sînt mai aprinse, mai pătimaşe şi mai mediatizate în Germania decît în restul ţărilor europene. Ilustra dispută a istoricilor din anul 1986, declanşată între altele şi de tenativa filozofului Ernst Nolte de a compara fascismul cu comunismul, (operaţie pe care o reia cu toate precauţiile de rigoare, François Furet) oferă celor interesaţi întreaga măsură a spasmelor prin care poate încă trece o Germanie însănătoşită deja de trecutul ei brun. Iar ieşirea din convalescenţă nu se produce prin eludarea ci prin asumarea responsabilităţilor morale (şi nu numai) pentru crimele comise în numele unui regim – în ocurenţă – cel nazist (delimitarea fiind impusă acum de ocazii comemorative precise).

În iarna acestui an se împlinesc şase decenii de la declanşarea a ceea ce germanii numesc „Bombenkrieg", războiul purtat din aer de britanici şi americani împotriva celui de-al Treilea Reich. Victimele bombardamentelor sistematice în rîndul populaţiei civile se însumează la peste 600 de mii de persoane civile dintre care 80 de mii de copii. 161 de oraşe germane – de la cele strategic relevante prin industria lor de armament – pînă la metropolele culturale şi pline de vestigii istorice, ca Dresda sau Würzburg, au fost parţial sau în întregime distruse. Devastarea din aer a Germaniei, trecerea ei, la propriu, prin foc şi pară, a fost reactualizată recent (cum se întîmplă cel mai adesea) de o carte. Titlul acesteia: *Der Brand* (Pîrjolul).

Scrierea istoricului Jörg Friedrich, un reputat specialist în domeniul abordării strategice şi juridice a celui de-al doilea război mondial şi a crimelor comise de Wehrmacht şi de nazişti, a produs dezabteri încinse şi controverse pînă şi în Marea Britanie şi chiar în Statele Unite. În Germania, presa scrisă şi, recent, şi televiziunea, s-au oprit insistent asupra sinistrului episod despre care s-a vorbit (sau nu s-a putut vorbi) decît prea puţin pînă deunăzi. Motivele acestei treceri sub tăcere a urgiei abătute mai ales în a doua parte a războiului peste populaţia civilă din Germania nazistă sînt complexe. Între altele, atît tragedia refugiului populaţiei civile germane din calea Armatei Roşii ce înainta victorioasă din est, către sfîrşitul războiului, cît şi modul barbar în care britanicii au ripostat la bombardarea de către aviaţia germană la începutul războiului a Londrei, a altor oraşe britanice, la transformarea în cenuşă a istoricului Coventry, au fost resimţite în conştiinţa colectivă a germanilor, ca pedepse meritate. Aflat în exil în Statele Unite, Thomas Mann, la vestea atacului cu bombe incendiare la care a fost supus oraşul său natal Lübeck, a acceptat caracterul punitiv al operaţiunii care nu era decît începutul furtunii de foc ce aveă să se abată asupra Germaniei din 1943 şi pînă în aprilie 1945. Scriitorii au fost printre cei dintîi care s-au încumetat să descrie, să „detabuizeze" suferinţa populaţiei civile germane pe care bombardamentele aliaţilor nu au demoralizat-o, nu au mobilizat-o la o revoltă împotriva lui Hitler aşa cum strategii britanici şi americani îşi închipuiau că se va întîmpla. Bombardamentul „moral" nu a făcut în cele din urmă decît să mobilizeze dorinţa de supravieţuire cu orice preţ a celor scăpaţi cu viaţă din ruinele fumegînde. Printr-un efect secundar, imprevizibil, apocalipsa abătută la sfîrşitul războiului peste cei care cu entuziasm erau dispuşi la început, să ducă pînă la capăt „războiul total", a ridicat la cîţiva ani după terminarea războiului un zid de indiferenţă şi tăcere în faţa oricăror forme de evocare a tributului de sînge şi vieţi plătit de populaţia civilă „Führer-ului". Aşa se face că deşi Heinrich Böll şi-a scris încă la finele anilor '40 cutremurătorul roman *Îngerul a tăcut,* cartea nu a putut fi publicată decît în 1992 .

A fost necesar ca Günter Grass să scrie nuvela *În mers de rac* (apărută în traducere la editura „Polirom") pentru ca dintr-o dată problema alungării şi a refugiului germanilor să se impună cu impetuozitate atenţiei opiniei publice şi a mass-media. Au fost sau nu tabuizate aceste capitole ale istoriei germane? Opiniile sînt contradictorii şi astăzi fiindcă nu imperativele morale, ci faptele în primul rînd, elementele de detaliu, infime uneori, ale istoriei celui de-al doilea război mondial sînt cele care trebuie readuse, fără nici un fel de inflexiuni emoţionale sau accente moralizatoare, la suprafaţa discursurilor cognitive. Or, pînă şi astăzi, tentativa ducerii ireproşabile la bun sfîrşit a unui subiect ca istoria aşa-numitului „Bombenkrieg" este pîndită de riscurile unei emoţionalizări, sau de cele ale unei contextualizări abuzive în actualitate a subiectului, dar mai ales de primejdia unor abodări comparatiste iresponsabile, a unor derapaje semantice pornind de la criterii strict cantitative, precum contabilizarea (obscenă) a atrocităţilor comise de-o parte şi de cealaltă a fronturilor unui război declanşat de Germania nazistă. Ideea a rezumat-o tot un scriitor german, Ralf Giordano, care a precizat că cea mai mare crimă comisă de Hitler nu a fost Holocaustul ci războiul însuşi. Pe de altă parte, istoria şi cunoaşterea ei rămîn interesante şi în măsura în care pot furniza lecţii, prezentului. Războiul purtat de aliaţi din aer în timpul celui de-al doilea război mondial împotriva oraşelor germane a fost în intenţie „selectiv" – el urmărea doar distrugerea obiectivelor militare. Din motive tehnice lesne de înţeles la vremea respectivă, bombardamentele „chirurgicale" s-au soldat cu „pagube colaterale" considerabile. Şi de aici pînă la aruncarea de către britanici şi americani a covoarelor de bombe (1,3 milioane de tone) asupra oraşelor germane – nu a mai fost decît un pas.

Tehnici speciale elaborate de inginerii pirotehnişti au supus unei necruţătoare şi reluate ploi de foc, (adevărate Gomore) oraşe ca Lübeck, Dresda, Hamburg, au prefăcut în cenuşă, au „coventrizat" cum afirma istoricul Jörg Friedrich, (uzînd de o creaţie lexicală contestabilă) un oraş ca Würzburg, perlă a arhitecturii baroce, sau inofensivul Pforzheim, un vechi centru al bijutierilor germani.

Evident că, în contextul unui aproape iminent război împotriva Irakului, evenimentul comemorativ dobîndeşte cu totul alte inflexiuni şi datorită refuzului Germaniei de a participa la operaţiunile militare. Efortul aliaţilor de a crea o nouă Germanie pacifistă, s-a soldat, aşadar, cu rezultate de-a dreptul inoportune în momentul de faţă!!! Pilotul britanic Richard Mayce, citat în cuprinsul unui amplu documentar publicat în revista *Der Spiegel* nr.2/6.1.03, mărturiseşte că riscînd să-şi arunce privirea în jos, în timpul bombardării Hamburgului cu bombe incendiare, a văzut ceva indescriptibil: ..."infernul lui Dante, o imensă suprafaţă incandescentă. ...Apa însăşi luase foc". Şi pilotul britanic a adăugat: ..."aşa trebuie să fi arătat infernul imaginat de creştini. În acea noapte am devenit pacifist." Sentimentul nu este împărtăşit de toţi britanicii, veterani de război sau doar urmaşi ai acestora. Şi astăzi germanofobia britanică nu e doar virulentă, ci şi proverbială. Revenind în planul istoriei, este evident că cel care se simte agresat şi ameninţat printr-un „război total" (cum a fost cel în care Germania se angajase), ripostează cu aceleaşi mijloace inumane ca şi agresorul, scrie istoricul german Hans Ulrich Wehler, atrăgînd atenţia şi asupra unui efect nedorit – acela că printr-o prea insistentă expunere a suferinţelor populaţiei civile germane în timpul bombardamentelor săvîrşite de aliaţi, să nu se creeze cumva un „cult al victimelor" în opinia publică germană contemporană. Să ne reamintim ce afirmă generalul american de aviaţie Frederick Anderson, citat de Jörg Friedrich, şi anume, că loviturile de ripostă primite de Germania din toate direcţiile vor rămîne întipărite în memoria colectivă şi că exemplul eşecului Germaniei naziste va dezarma orice tentativă viitoare de instigare sau participare la vreun război.

Dar dacă cumva cel agresat îi opune invadatorului o suverană respingere a oricărei forme de violenţă?

După ce al doilea război mondial a luat sfîrşit, Mahatma Gandhi a rezumat în termenii următori războiul purtat din aer, de aliaţi împotriva Germaniei şi Japoniei: „La Dresda şi Hiroşima, Hitler a fost înfrînt de... Hitler". Dacă aceste atacuri au scurtat durata războiului, este o cu totul altă întrebare. Cert este că germanii par a fi tras învăţăminte din lecţia istoriei. Pacifismul lor postbelic le pare excesiv acum tocmai celor care şi-au propus să înnăbuşe pentru totdeauna în Germania, manifestarea oricărui impuls belicos, oricît de infim ar fi acesta.

...Republica Federala este demonstrativ – pacifistă.

Köln, februarie 2003

▲

Stalin, azi

Începînd cu celebrul Raport al lui Nikita Hruşciov de la Congresul XX al PCUS (1956) şi pînă în ziua de azi, oficialii sovietici şi apoi cei ruşi au folosit pe rînd demascarea crimelor regimului stalinist, urmată de „reabilitarea" lui Stalin, în funcţie de interesele politice ale momentului. În bătălia pentru sufletul rus unii aleg mărturia şi pocăinţa, alţii continuitatea patriei şi a ideilor mari. De fapt, cînd, în condiţiile unei libertăţi limitate, li se cere celor care au înfăptuit crimele sau au profitat de pe urma lor să emită şi judecăţi, procesul de limpezire se produce parţial, prin salturi şi exagerări. După 86 de ani de la Revoluţia din Octombrie, Rusia este deopotrivă produsul modernizării şi al crimelor comuniste, al elanului constructiv şi al fricii, al victoriei împotriva fascismului şi a preţului exorbitant plătit pentru această victorie. Democratizarea dezbaterii publice are un efect paradoxal: libertatea cuvîntului asigură nu doar demascarea crimelor stalinismului dar şi vizibilitatea celor pentru care trecutul comunist a fost momentul suprem al împlinirii şi denunţarea simbolurilor comuniste – seceră, ciocan, steaua în cinci colţuri – ca fiind semne de recunoaştere ale organizaţiilor secrete antinaţionale.

Preşedintele Putin este extrem de abil în echilibrarea acestor tendinţe, în dezamorsarea tensiunilor: la nivel simbolic, se cîntă melodia imnului de pe timpul URSS, dar e refuzată propunerea de a reveni la numele Stalingrad în oraşul care sub acest nume a cîştigat o sîngeroasă bătălie cu armata germană. Percepţia epocii sovietice se debarasează de viziunea sumbră fără a cădea – deocamdată – în elanul proslăvirii. Dar nici democraţia nu a devenit un ideal sau un reflex.

Într-un extrem de interesant şi bogat supliment al ziarului *Le Monde* dedicat lui Stalin şi stalinismului, Nikita Petrov, istoric, vicepreşedinte al asociaţiei *Memorial,* scrie: „Ghenadi Ziuganov, liderul comuniştilor ruşi, declară că ruşii n-au nevoie de un stat care să servească poporul, ci de un stat părinte, chiar sever, reflectînd clar psihologia servilă a ruşilor, monarhismul lor latent şi nevoia de paternalism. O asemenea stare de spirit caracteriza oricum o bună parte a populaţiei pe timpul lui Brejnev, dar pe atunci elita politică nu dorea reabilitarea lui Stalin, revenirea necesară a metodelor staliniste de conducere i-ar fi putut transforma în victime.

Astăzi, modelul politic este diferit, dar simpatiile oamenilor simpli faţă de Stalin ar trebui să-i neliniştească pe conducători, fiind un simptom periculos, al prăpastiei ce se cască între putere şi popor.

Constatăm, cu o oarecare uimire, că simpatiile pentru Stalin sînt în mod egal împărtăşite de noua clasă de funcţionari ruşi şi de elita oamenilor de afaceri. Aceşti oameni provin în mare parte din stratul de mijloc al activiştilor de partid, din complexul militaro-industrial, din serviciile secrete, din KGB. Ei au făcut parte din pătură privilegiată şi răsfăţată de putere în epoca sovietică, acum au nostalgia trecutului şi deplîng descompunerea imperiului sovietic. Aici este sursa simpatiilor lor, lipsite de orice logică, pentru Stalin.

În zilele noastre, Rusia prezintă un tablou fantasmagoric şi absurd: cei care îl venerează azi pe Stalin, dacă el ar fi fost în viaţă şi la putere, ar fi fost probabil împuşcaţi la ordinele lui. (...) Majoritatea condamnă represiunea nemiloasă, afirmînd, totuşi, că era indispensabilă pentru construcţia unui stat puternic. Să vedem ce merite i se găsesc astăzi lui Stalin: punctul culminant al apologeţilor e «marea victorie» în războiul împotriva Germaniei naziste. În ochii lor, victoria justifică orice: colectivizarea (era necesar controlul producţiei agricole şi crearea de rezerve alimentare); Gulagul a permis prin munca forţată a milioane de sclavi, construcţia de canale şi de drumuri şi întărirea industriei de război (modernizarea ţării era necesară în faţa ameninţării); se justifică şi execuţiile în masă din anii '30 (era necesară lichidarea coloanei a cincea pentru a asigura stabilitatea internă în timpul războiului). De mult, Robert Conquest a comparat, foarte pertinent, metoda stalinistă de transformare a unei ţări înapoiate într-un stat industrial cu canibalismul perceput ca metodă pentru a asigurarea unei mai bune alimentaţii pentru grupul care îl practică".

Elitele politice, în strînsă complicitate cu cele economice, nu doresc continuarea procesului de democratizare, reglementarea precisă a concurenţei din toate domeniile. Competiţia a fost bună cît timp le-a permis lor să-i înlăture pe cei de dinaintea lor. Acum totul trebuie să îngheţe. Pentru înfăptuirea acestui obiectiv sînt bune toate lozincile – comuniste, naţionaliste – cu condiţia ca poporul să le accepte. În acest context, a accepta înseamnă a te supune, nu a susţine. (**M. B.**)

Marc LAZAR

Comunismul, o pasiune franceză

Problematica eseului meu a pornit de la următoarea formulă: „Partidul Comunist Francez a murit!“. PCF s-a născut în 1920 la Congresul de la Tours şi a murit în aprilie 2002, odată cu alegerile prezidenţiale. Evident, sînt conştient că prin această afirmaţie forţez un pic nota. Nu ignor că acest partid mai obţine încă adeziuni, că există activişti, că a cîştigat pe alocuri în alegerile municipale, şi că mai există încă un aparat politic al partidului – din ce în ce mai mic, dar există. Dar el a murit ca instituţie partizană, a murit ca actor politic important – PCF a fost pentru multă vreme un boxer de categorie grea pe scena politică franceză. A doua constatare este că deşi partidul a murit, comunismul trăieşte încă în Franţa, în alte forme şi în alte registre.

Prin ce indicii se demonstrează vitalitatea comunismului? Ele sînt trei la număr.

Cel dintîi este rezultatul primului tur al alegerilor prezidenţiale. Pe 21 aprilie 2002, Jean Marie le Pen a ieşit al doilea şi a candidat în turul doi împotriva lui Jacques Chirac. Să nu uităm însă că Robert Hue, candidatul Partidului Comunist, nu a obţinut decît 3,4% şi că – stupoare – trei candidaţi care se declarau comunişti, troţkişti chiar, au obţinut împreună, în premieră pentru Uniunea Europeană, 10%. Nu e mare lucru, dar e un caz singular: este pentru prima dată cînd troţkiştii reuşesc să-i depăşească pe comunişti.

Al doilea indiciu este ceva mai greu de evaluat cantitativ. Dacă ar fi să-l rezum, aş spune că în Franţa există o predispoziţie binevoitoare pentru comunism. (Nu pentru comunism ca regim instaurat sau pentru regimurile comuniste, chiar şi alegătorii comunişti ştiu că acestea nu au respectat libertăţile cetăţeneşti.) La periferiile pariziene, în aşa-numitele zone roşii, mulţi spun că pe vremea cînd PCF era la putere (în primării, n. tr.), aceste periferii erau mai bine întreţinute şi că delincvenţa şi dezagregarea socială de astăzi erau pe atunci fenomene necunoscute.

Participarea PCF, din 1941, la rezistenţa împotriva nazismului este un alt element care contribuie la această atitudine binevoitoare. Tot comunismului i se atribuie – chiar dacă în realitate lucrurile sînt mult mai complicate – beneficiul luptelor anticoloniale (Indochina şi Algeria).

O imagine bună a partidului a fost creată şi de devotamentul activiştilor săi faţă de propriile credinţe. Acest devotament este regretat astăzi tocmai pentru că a cam dispărut din comportamentul politicienilor.

Un mare avocat şi istoric francez, Jean Denis Brodin, cunoscut pentru poziţia sa de stînga, dar care nu a fost niciodată comunist, a scris, a doua zi după căderea regimului sovietic, un articol – apărut pe prima pagină din *Le Monde* – în care deplîngea căderea comunismului, deoarece astfel dispărea o figură socială care a adus atît de mult democraţiei franceze: figura activistului comunist. Un cu totul alt exemplu este cel al lui Eddie Mitchell, un cîntăreţ de rock încă la modă, complet în afara comunismului: întrebat de un reporter TV de ce a acceptat să cînte la o întîlnire a comuniştilor, cîntăreţul a răspuns: „Îmi plac oamenii care te calcă pe nervi. Îmi plac cei ce ne împiedică să acceptăm conformismul ambiant!“ Această imagine pozitivă şterge paginile obscure din trecutul PCF.

Al treilea indiciu este virulenţa controverselor despre comunism în Franţa. Sfîrşitul regimurilor comuniste, declinul PCF, deschiderea arhivelor în fosta URSS, din Europa de Est sau chiar în interiorul PCF – în ultimii ani, s-au făcut eforturi considerabile în acest sens – ar fi trebuit să permită cercetări istorice care să producă un bilanţ obiectiv al comunismului din Franţa sau de aiurea. Dar în Franţa, fiecare nouă apariţie editorială despre comunism este urmată de controverse teribile: în 1995, cartea lui François Furet, *Trecutul unei iluzii*, în 1996, cartea istoricului francez de origine cehă Karel Bartochek, *Les aveux des archives*, o explorare a arhivelor din Praga cu multe referiri la comunismul din Franţa şi, bineînţeles, cartea lui Stéphane Courtois, *Cartea neagră a comunismului*. Nu se poate face în mod senin în Franţa istoria comunismului.

Pornind de la cele două propoziţii enunţate şi demonstrate – PCF a murit, dar comunismul încă trăieşte – a trebuit să răspund la următoarea întrebare: de ce e Franţa unul dintre terenurile predilecte ale comunismului din Europa occidentală? Cu o dezvoltare puternică încă din anii '30, în perioada Fronturilor Populare, după încheierea celui de al doilea război mondial, PCF ajunge la 29% din electorat, în noiembrie 1946, iar între 1947 pînă în 1958, un alegător din patru votează PCF; după revenirea la putere a lui De Gaulle, pînă în 1978, PCF rămîne cel mai important partid al stîngii franceze. Cred că situaţia specială a acestui partid din Franţa se explică prin pasiune.

Al doilea obiectiv a fost încercarea de a defini moştenirea lăsată de defunctul PCF: deşi a murit, PCF încă mai orientează comportamente politice, încă mai „lucrează“ în cultura politică franceză.

Înţelegerea comunismului presupune înţelegerea permanentei sale ambiguităţi, a permanentei sale ambivalenţe. Dacă am spune, de exemplu, că partidul comunist a fost partidul sovieticilor, atunci nu înţelegem decît o infimă parte a comunismului. Dacă am spune că este partidul care a susţinut crimele regimurilor comuniste, nu înţelegem decît o dimensiune a realităţii. Dacă spunem că partidul comunist este partidul clasei muncitoare, nu înţelegem decît o parte a realităţii.

Comunismul trebuie înţeles şi în contextul francez. Comunismul a relevat o credinţă, a fost un fenomen mai legat de credinţă decît de raţiune. Comunismul este oglinda în care se vede Franţa şi tocmai de aceea orice bilanţ este foarte dureros pentru francezi.

În eseul meu, pasiunea francezilor pentru comunism este alcătuită din cinci pasiuni diferite: 1) pasiunea sovietică, 2) pasiunea franceză, 3) pasiunea totalitară în democraţie, 4) pasiunea socialului, 5) pasiunea fericirii.

1) Partidul Comunist Francez a fost cel mai pro-sovietic partid comunist european, începînd cu sfîrşitul anilor '20 şi pînă la capăt. Recenta deschidere a arhivelor PCF o demonstrează cu prisosinţă: în ciuda delimitărilor de Uniunea Sovietică din anii '60 şi '70, PCF a rămas într-o relaţie foarte puternică, neîntreruptă, cu partidul comunist sovietic; fidelitatea faţă de URSS a fost totală. De ce? Am cel puţin trei explicaţii. Pentru URSS, PCF era un partid fundamental tocmai pentru că a fost un mare partid comunist din Europa occidentală şi prin urmare i s-a dat o atenţie deosebită. Al doilea element important pentru URSS era geopolitica: Franţa era una dintre marile puteri mondiale din perioada interbelică şi a rămas o mare putere europeană după cel de al doilea război mondial (cu un imperiu colonial). Al treilea element este tipul de conducători recrutat chiar de sovietici de la sfîrşitul anilor '20 şi începutul anilor '30. Selectaţi de serviciul de cadre sovietic împreună cu reprezentantul Internaţionalei Comuniste, aceştia erau toţi de origine muncitorească şi au făcut cu toţii o excepţională carieră politică datorită partidului făurit de ei. Uimitor este faptul că acest pro-sovietism nu a fost criticat în mod sistematic de către ne-comuniştii din Franţa. Bineînţeles, anticomuniştii au reproşat PCF dependenţa faţă de URSS. Dar Franţa – mă refer la Franţa ne-comunistă – a avut din raţiuni strategice o politică de alianţe cu URSS. Nu numai diplomaţia sovietică, ci şi sistemul sovietic le părea francezilor un model de antifascism, de mare putere pacifistă şi chiar de izbutit experiment economic.

2) La început, cîntecul intonat de activişti a fost *Internaţionala*, nu *Marseilleza* şi mulţi activişti comunişti au săvîrşit din elan internaţionalist numeroase acte antifranceze. În contextul unei ţări puternic marcate de istoria naţională cum este Franţa, această atitudine îi va izola pe comunişti. Dar începînd cu anii '34-'35, PCF se va schimba. Din raţiuni ce ţin de strategia internaţională, partidele comuniste franceze se vor angaja în faimoasa politică a Fronturilor Populare, declarîndu-şi dragostea pentru Franţa. Punctul culminant al elanului patriotic a fost în timpul rezistenţei şi s-a tradus prin însuşirea de către PCF a patrimoniului cultural naţional francez. Pînă atunci, PCF avusese relaţii extrem de ambigue cu Revoluţia Franceză, acum se prezenta ca moştenitorul ei direct. Totodată, PCF şi-a propus să încarneze diversitatea antropologică a Franţei şi să împace naţionalul cu localul prin căutarea a ceea ce este mai bun şi mai reprezentativ în Franţa: PCF înseamnă Voltaire, dar şi cîrnatul de Toulouse; Descartes şi calvados-ul din Normandia; etc. La *Fête de l'Humanité*, activiştii comunişti au început să vină îmbrăcaţi în costum naţional. Alt exemplu: în anii '50, PCF s-a angajat într-o mare campanie împotriva Coca-Cola. Există un film de propagandă celebru, făcut de PCF, în care nişte muncitori intră într-o cîrciumă, comandă de băut, li se aduce o carafă cu Coca-Cola, îşi dau seama că nu e vin şi aruncă dezgustaţi băutura. Activiştii comunişti n-aveau voie să bea Coca-Cola. Sloganul campaniei în *L'Humanité* era „Refuzăm să ne *Coca-Col*onizaţi!“. E perioada în care partidul era cel mai pro-sovietic, pro-stalinist şi dogmatic, dar izbutise să obţină susţinerea ziarului *Le Monde* şi – mai ales – pe cea a patronilor din industria limonadei, mulţumiţi că astfel era protejată producţia naţională. Pentru a demonstra că există şi o concordanţă a timpurilor, amintesc că acum José Bové este promotorul unei acţiuni de sabotare a restaurantelor McDonald's.

3) Ideea mea e că PCF a fost o mişcare totalitară în sînul democraţiei, prin ideologie, prin structură, prin tipul de comportament pe care îl impunea activiştilor, prin tipul de proiect pe care îl propunea: unificarea societăţii în jurul partidului. Cred că greşim atunci cînd analizăm comunismul doar ca regim instaurat şi că ar trebui să analizăm mai degrabă ceea ce precedă instaurarea regimurilor totalitare. Trebuie să ne întrebăm ce a determinat – cultural, social – dezvoltarea unei mişcări de acest gen. O posibilă pistă de analiză este cea trasată de François Furet şi reluată apoi de alţi istorici, ca Pierre Rosenvallon, şi anume că şi Revoluţia Franceză, dincolo de aspectul ei în mod evident democratic, a exprimat şi înclinaţia de a unifica întregul popor în jurul unei totalităţi, în jurul unei singure figuri, încarnînd puterea. Această disponibilitate a democraţiei franceze a hrănit comunismul.

Mişcarea totalitară a eşuat, PCF nu a ajuns la putere, căci s-a lovit de mişcări de rezistenţă extrem de puternice. Aşa cum există o pasiune comunistă în Franţa, au existat şi nenumărate pasiuni anticomuniste: anticomunism conservator, anticomunism spiritual, anticomunism liberal, anticomunism democratic, anticomunism socialist. Comunismul s-a lovit în Franţa de versantul liberal al democraţiei, dar mai ales de ceea ce eu numesc „tehnologia democratică“: s-a lovit de faptul că în Franţa, ca în toate statele democratice, exista sufragiu universal, care are, în general, efecte destabilizatoare asupra mişcărilor revoluţionare. În cele din urmă, PCF a fost aculturat de democraţia franceză, dar i-a inoculat, la rîndu-i, cîteva comportamente politice.

4) PCF a fost un partid muncitoresc prin excelenţă, ceea ce nu înseamnă că întreaga clasă muncitoare era comunistă; au existat numeroşi muncitori ne- sau anticomunişti. Dar în jur de 40% din baza socială era formată din muncitori şi o bună parte din conducere era de origine muncitorească. PCF a prosperat datorită inegalităţilor sociale din Franţa. Este partidul care a apărut odată cu modernizarea şi industrializarea Franţei şi a ştiut să profite foarte bine de pe urma atitudinii franceze, observate încă de Tocqueville, de batjocorire a muncii manuale şi de valorizare a celei intelectuale. A determinat o schimbare de mentalitate în ambele sensuri: a impus respectul în faţa celorlalţi cetăţeni şi le-a redat mîndria muncitorilor. Se poate construi o întreagă semiologie a mîinii de muncitor: mîna murdară de care mulţi se ruşinau trebuia să se transforme într-un pumn încleştat.

5) PCF a fost una din ultimele promisiuni ale fericirii. O fericire de tipul celei promise şi de comunismul românesc: o ţară plină de uzine, de cîmpuri cultivate de combine agricole, o societate în care măsura fericirii este cantitatea de oţel produsă. PCF a adus în Franţa aceleaşi afişe care „eroizau“ muncitorii cu privirea lor limpede spre viitor, torsul puternic, pumnii încleştaţi. Era o concepţie prometeică a modernităţii: simbolurile folosite erau fierul şi focul. În această strategie de imagine, marile realizări tehnice – transatlanticul, avionul Concorde, TGV – erau privite ca elemente ale modernităţii, iar PCF îşi asuma paternitatea tuturor acestor creaţii.

Dar comunismul a avut şi o reprezentare a fericirii prin închiderea în sine. Societatea închisă, reprezentată de francezul-standard – bereta bască, bagheta, cîrnatul, sticla de vin roşu – era o altă dimensiune a comunismului şi o altă perspectivă a fericirii. Pe de o parte, marile descoperiri, pe de altă parte, societatea închisă. De aici şi drama PCF: declinul societăţii industriale franceze şi transformările postindustriale nu au fost niciodată recunoscute de PCF, căci asta ar fi însemnat distrugerea cosmogoniei create, năruirea mitologiei ştiinţifice a comunismului.

Marc Lazar *este profesor la Institutul de Studii Politice din Paris. A publicat numeroase lucrări despre istoria comunismului în Europa occidentală. Textul de faţă este o transcriere prescurtată a conferinţei pe care Marc Lazar a susţinut-o la Bucureşti, la invitaţia Şcolii Doctorale în Ştiinţe Politice şi a Institutului Francez despre cea mai recentă carte a sa,* Comunismul, o pasiune franceză.

traducere de Matei MARTIN

▲

Augustin IOAN

Roma Caput Mundi (III)

– La capătul lumii. În centru –

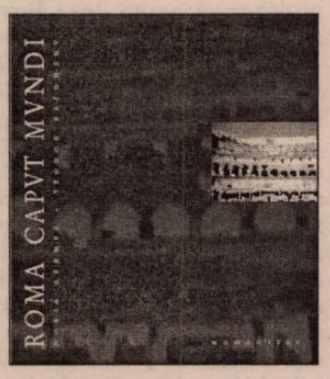

Continuu aici comentarea volumului *Roma Caput Mundi* (Horia Bernea în dialog cu Teodor Baconsky, Humanitas, 2001). „Dogma – strălucind în subconştient – funcţionează nu atît ca un set categorial aprioric sau ca o grilă de analiză, ci mai curînd ca un principiu structurant, care polarizează situarea sinelui în lumea sensibilă" (T.B., 41). În numele ei, autorii cărţii pe care o comentez investighează realitatea artei şi a arhitecturii romane. T.B. şi H.B. cad de acord în cîteva rînduri că o anumită parte a artei păgîne, întemeiată fie şi pe credinţa politeistă, este superioară artei declar creştine, dar desubstanţiate şi frivole a renaşterii, sau mai cu seamă a barocului. Cu alte cuvinte, întemeierea în credinţă, oricare ar fi aceasta, este pentru artist superioară vizitării formale a tradiţiei. Pe de altă parte, „de cîte ori elanul mistic din spatele actului de creaţie devine program ideologic, apare repulsia inerentă produselor sintetice" (T.B., 100), ceea ce poate fi o bună explicaţie, în logica internă a discursului aici comentat, pentru respingerea de plano a barocului şi, mai nuanţată, a renaşterii, care ar „eliberat un flux puternic de barbaritate" (H.B., 36). Termenii folosiţi anterior – materie, elan vital, sentiment religios autentic – sînt chemaţi încă o dată să explice inadecvarea unor etape ale artei creştine care „se afla în posesia Adevărului, dar îşi pierdea autenticitatea" (T.B., 35); este vorba, în esenţă, despre „construcţii musculare uriaşe care maschează dimensiunea spirituală, chinuită în spatele formelor de suprafaţă. Reprezentări ale materiei, exprimate printr-o precară materialitate" (H.B., 34).

Cît priveşte apariţia unei arte creştine ca atare, cartea ne propune o viziune faţă de care un Robert Turcan* ar fi mai degrabă sceptic, el, care vorbeşte despre contaminări reciproce între feluritele culturi şi etnii ale Mediteranei, despre osmoze şi juxtapuneri între păgînism şi creştinismul primar, despre anamorfoze, devieri şi acomodări reciproce. H.B. face comparaţii fruste, strict vizuale între ipostaze ale artei romane pre- şi proto-creştine, iar T.B. oferă posibile explicaţii de sorginte teologică, amintind totodată în treacăt undeva că o parte din această artă este consîngeană – etnic şi tipologic – cu aceea a sinagogii, cu alte cuvinte că este posibilă despărţirea de arta romană păgînă şi din raţiuni pe care astăzi le-ar explica mai bine teoriile alterităţii decît cele ale istoriei artei. „Dispreţul pentru formă" al artei primilor creştini este, poate, întemeiat pe sentimentul eschatologic iminent, pe „dorinţa exprimării fruste şi rapide" (92), înţelegînd că „aspectul terestru al gesturilor lor nu mai prezenta pentru ei importanţă" (93). Ar putea fi vorba chiar despre o „aspiraţie spre neperfecţiune" (93), o „extremă neglijenţă faţă de formă" (95) pe care T.B. o pune sub semnul sintagmei „contemptus mundi" (95) şi a unui minimalism „de tranziţie" (95).

Raportul dintre icoană şi portretul roman, în sens mai larg, „muţenia", chiar stîngăcia artei creştine iniţiale este văzută chiar prin prisma acestui amplu, cultural raport plin-gol. Excesul de veritate şi realismul portretului roman, pe care H.B. îl vede drept un veritabil precursor al icoanei creştine, preced şi generează, într-un fel pe care l-am putea numi, paradoxal, caracterul din ce în ce mai abstract al icoanei. „Cum să justifici raţional faptul că icoana e pregătită chiar de portretul roman, care este antipodul ei aparent?" se întreabă H.B. (173). Frugalitatea – de care arta creştină primară şi, apoi, icoana răsăriteană dau seama – este, din nou paradoxal, un anunţ al festinului, pentru că pictorul care se bucură de prezenţa a doar două culori pe paletă (a se citi cu atenţie excepţionala autobiografie a operei lui H.B. cuprinsă în carte!). „Valoarea observaţiei şi a lucrului observat creşte atunci cînd contempli ceva în cantitate mică" (H.B., 131). Homeopatia vizuală este conjugată cu o exaltare a detaliului şi vestigiului. Ele sînt pentru H.B. adevărate cioburi holografice. Contemplarea activă aşadar este un proces binar: izolarea detaliului sau a relicvei şi, apoi, efortul de „reconstituire imaginară" (132), pentru că, observă şi T.B., „absenţa potenţează percepţia, pentru că în vidul ei se insinuează imaginaţia" (132). Pasiunea – postmodernă, observă T.B. – a lui Bernea pentru fragment, vestigiu, relicvă – nu este însă cu adevărat o celebrare a acestora în dauna întregului (ne reamintim că exact aceasta era critica adusă artei şi arhitecturii baroce) şi, prin urmare, nu este aici vorba cu adevărat despre pusee de postmodernism. Dimpotrivă, H.B. se vădeşte ca fiind un modernist tîrziu şi tradiţionalist (nu, nu este un oximoron!), din familia spirituală a unor arhitecţi precum Luis Kahn, F.L. Wright. Deşi este un critic al zilei de azi („realitatea nu mai e instaurată teologic. Aşa îmi explic, de altfel, şi lipsa generală de creativitate spirituală", 172), precum şi al artei moderne şi contemporane, H.B. rămîne un doritor de ordine, de structură, de exprimare minimală, de aşezare; nemaifiind un avangardist încă de devreme în opera sa, el rămîne – cu toate criticile din interior – un mare artist modern.

„**Anacronismul formei** e un handicap pentru mesajul ortodox (...) trebuie găsit un limbaj nou: lucrul acesta nu s-a produs încă" (H.B., 110; sublinierea mea, A.I.). „Ortodoxia are obligaţia de a da un răspuns la problema vocabularului sau, mai de sus, în aceea a formei" (T.B., 117). Mesajul esteticii creştine propuse de cei doi interlocutori este unul orientat spre viitor, optimist şi deloc unul retrospectiv. „Creştinismul nu a fost niciodată o religie a ceea ce va fi fost. Tradiţia lui exprimă dinamica unui adevăr în veşnică mişcare, iar promisiunea Parusiei deschide ochii spre veacul ce va să vie" (T.B., 42). H.B. cutează să vorbească despre „«acţiunea» creştină", chiar dacă păstrează încă ghilimele pe termenul contemporaneizant.

Alteritatea spaţiului sacru şi arta de azi nu fac însă casă bună. Curajul lui H.B. – în esenţa lui instaurator (nu reformator – H.B. cere nimic mai puţin decît „o refacere a lumii din cîteva categorii de forme" (112) – se opreşte însă la uşa bisericii. „Mă apucă o nelinişte insuportabilă cînd regăsesc în biserică noutăţile existente la mine în atelier. Cînd văd într-o biserică ceva din formele sau duhul Bienalei de la Veneţia, mă simt stingherit, alertat... În lăcaşul de cult e nevoie de icoane, nu de artă modernă: problema e că acolo găseşti tot mai puţin adevăr iconic; totul e fie înţepenit, fie neadecvat..." (H.B., 178). Stilistica fiind, din perspectivă creştină, „scrum" (T.B., 180), nici unul dintre stiluri nu are, totuşi, „contract permanent" (T.B., 178) cu creştinismul, producător al culturii.

Care sînt riscurile contaminării cu imediateţe a artei sacre şi a spaţiului sacru? Creativitatea violentă poate pune în cumpănă – sau să oculteze cu totul – sacrul, după cum ilustrarea prea domestică a acestuia din urmă este dezangajantă în ultimă instanţă în raport cu sacrul. Este însă posibilă o înnoire a artei creştine, în temeiul procesualităţii sinusoidale pe care cei doi o identifică în arta creştină şi, pe de altă parte, în arta romană în ansamblul ei? Răspunsul celor doi pare să fie afirmativ, deşi, precaut, T.B. observă undeva că nu se poate şti chipul viitor al acestei deveniri, nu încă, mai cu seamă înţelegînd faptul fondator că noţiunea de „progres" artistic este futilă. Dacă vom prelua o parte dintre elementele remarcate de cei doi autori ca fiind permanenţe ale artei şi ale arhitecturii romane, coroborate cu elemente de insolitare extrase din sondarea propriului filon cultural (H.B. vorbeşte undeva despre frumuseţea întrevăzută a unei posibile biserici din nuiele) şi a propriei „materii" artistice, avem la îndemînă, poate, un instrumentar al experimentului nou, vechi, al „acţiunii creştine" şi al „retro-futurismului" la care invită descoperirea (şi actualizarea) tradiţiei de dincolo de imaginile domestice ale ultimelor secole.

Cu siguranţă însă, se poate deja rescrie – e imperios necesar! – istoria artei. Măcar atît, dacă nu sînt artişti în stare să preia manifestul conţinut în această carte şi să îl pună în operă. Cei doi încep cu frenezie, violent, nu rareori „nedrept" din perspectiva celui care scrie tratate, zisa rescriere. Textul este provocator, ipotezele ghilotinează ceea ce este comod şi deja tabuizat în spaţiul istoriei artei. Argumentului istoric i se opune analiza formală sau hermeneutica teologică, văzul devine armă arheologică şi sintagma tăioasă înlocuieşte explicaţia academizantă.

În încheiere – înţelegînd că nu am făcut nimic mai mult decît să lansez discuţia despre o apariţie editorială mult mai complicată decît am lăsat să se întrevadă aici – avem de-a face cu o carte serioasă în chiar jocul grav al schimbului de replici, o colecţie de teme de reflecţie dincolo de „adevărul" sau de „falsitatea" lor. Niciodată plată, niciodată slabă, „supa primordială" a acestei estetici creştine aplicate Romei poate da naştere, mai departe mergînd în profunzimea ei, unor surprinzătoare rezultate viitoare. De aici înainte abia, discuţia poate să re-înceapă cu adevărat.

---

* Robert Turcan, „Arta şi convertirea Romei" în Pierre Geoltrain (editor) *Originile creştinismului* (Iaşi, Polirom, 2002), pp. 394-400.

▲

Ţi-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 7 martie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN band
SÎMBĂTĂ, 8 martie	21^{00}	Muzică live: Adrian Berinde & 4-GIVEN band
DUMINICĂ, 9 martie	21^{00}	Muzică live: Aievea
MARŢI, 11 martie	20^{00}	Muzică clasică live: Trio
MIERCURI, 12 martie	19^{00}	Dialogurile Academiei Caţavencu
JOI, 13 martie	20^{00}	Teatru *(premieră)*: Barrymoore *cu* Adrian Pintea, Marius Chivu, Peter Saroşi, Teodora Enache
MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Saviana STĂNESCU

„O experienţă unică“

corespondenţă de la New York

Protest împotriva războiului la New York – Faceţi prăjituri, nu război! – Aruncaţi-l pe Bush, nu bombe!

Sîmbătă, 15 februarie, o zi neobişnuit de geroasă în New York. Totuşi lumea se îndreaptă spre demonstraţie. Se fixează întîlniri. Membrii de asociaţii şi organizaţii se adună la o intersecţie stabilită. Grupurile mici de prieteni se regăsesc într-una din cafenelele Starbucks aflate la aproape orice colţ din Manhattan. Lumea teatrală, reunită sub sigla THAW (Theatre Against War) şi culoarea oranj, are ca punct de întîlnire Biblioteca Publică. De aici se merge în grupuri mari şi paşi punctaţi de tobe, plus alte instrumente muzicale, către 1st Avenue, unde e sediul Naţiunilor Unite. Se ştie că actori ca Susan Sarandon şi Rosie Perez, dramaturgi ca Tony Kushner vor fi printre vorbitori. Totuşi, nimeni nu ştie exact ce e de făcut, doar că trebuie protestat împotriva războiului şi dovedit lumii întregi că americanii nu sînt toţi de aceeaşi părere cu George Bush. Familii întregi mărşăluiesc împreună. Copii purtaţi pe umeri sau în cărucioare. Trompete, costume, peruci colorate, sloganuri variate. Un bătrîn îmbrăcat ca Papa, strigînd: „Pace, da, acum!“ O duzină de adolescente deghizate în pisici roz miaună: „Bani pentru educaţie, nu pentru război!“ Se înaintează din ce în ce mai greu. Înghesuiala devine apăsătoare. O femeie cu doi copii cu feţe serioase îşi strigă disperată soţul: „Unde mergi, eşti nebun, ăsta nu un loc pentru copii!“. Un băieţel începe să plîngă. La fiecare intersecţie sînt zeci de poliţişti îmbrăcaţi în negru. Nu arată fioros. Totuşi... Ce diferenţă între momentul 11 Septembrie cînd toată lumea discuta cu poliţiştii, avea încredere în ei şi acum... Acum sîntem în tabere adverse. Înghesuiala se amplifică. Nu se poate ajunge pe 1st Ave, poliţiştii au blocat străzile ce duc acolo. Se duce vorba că marşul va fi pe 2nd Avenue, apoi aflăm că nici acolo nu se poate ajunge. Pînă la urmă abia pe 3rd Ave mulţimea îşi face loc pe străzi, printre maşini, strigînd şi cîntînd. Se pot vedea pancarte mari pe care scrie de la „Drop Bush, not bombs!“ (Aruncaţi-l pe Bush, nu bombe) la „Bush-Administration = the axis of Evil“ (Administraţia Bush = axa Răului) şi „Make cookies, not War!“ (Faceţi prăjituri, nu război!). Diverse grupuri etnice poartă pancarte cu texte în spaniolă, coreeană, franceză sau germană. Fiţuici şi ziare nou apărute se oferă gratuit în mulţime: „the indypendent“ – publicaţie a Centrului Media Independent din New York City; „Justice“ – ziarul Alternativei Socialiste; „Challenge“ şi „Koreans Want Peace“ – foaie în care se exprimă îngrijorarea Coreei de Nord pentru un posibil atac nuclear. Se vînd insigne cu lozinci anti-Bush, se fac jocuri de cuvinte pe seama preşedintelui (Bush înseamnă tufiş în engleză), se comercializează tricouri cu inscripţii ca BUSHIT şi NO-WAR. 10 dolari bucata. Sînt din nou impresionată de ritmul rapid în care totul devine comerţ în America. După 11 Septembrie, steagul american devenise un logo uşor de aplicat pe produse de orice fel, de la pahare de plastic şi farfurii de porţelan, la tricouri, ciorapi şi chiloţi, ridicîndu-le preţul. E trivializare sau doar viteza de reacţie şi acţiune? La Strada 49 nu mai putem înainta. Mulţi oameni încearcă să se strecoare în direcţie opusă, să iasă cu orice preţ din mulţime. O familie disperată de nordici, cu geamantane grele după ei, se agită să ajungă la un hotel de pe strada 51. Imposibil de înaintat. Totuşi. Cum deja mulţi demonstranţi s-au dus înapoi înspre Times Square (strada 42), putem merge înainte. La intersecţia cu strada 50 un grup masiv de poliţişti cu bastoane şi arme, alţii călare, blochează strada. „Ultima şansă să mergeţi înspre Vest“, strigă poliţiştii şi fac puţin loc ca mulţimea să se scurgă înspre Vest, adică 5th Ave, din ce în ce mai departe de scopul iniţial: 1st Ave. Mă scurg şi eu spre Vest, ce să fac. La colţul următor, o cafenea Starbucks. Intru, cer o cafea. Cîţiva artişti vorbesc despre proiectul Lysistrata: citirea piesei în cît mai multe locuri din lume ca declaraţie antirăzboi (în textul antic femeile se opun agresiunii refuzînd actul sexual soţilor lor deveniţi soldaţi). E cert că protestul îmbracă multe (uni)forme... Un tînăr mi se adresează cinic: „ţi-ai pierdut timpul la marşul antirăzboi? E o prostie! Opiniile noastre nu contează. Bush şi guvernul vor decide ce-i mai bine pentru ei. Dar, ştii ce: e nevoie de mai mult decît un atac terorist sau un protest ca să distrugă această vibraţie a vieţii în New York. Oraşul ăsta pulsează de viaţă. Dacă e să mor, vreau să mor aici, bîndu-mi cafeaua. Înţelegi ce spun?“ Da, înţeleg.

P.S. Colega mea, Rachel, pe care am pierdut-o în mulţime, a fost arestată şi a petrecut o noapte la poliţie. „A fost o experienţă unică, nu regret nici un moment ce s-a întîmplat“, îmi spune la telefon, duminică după-amiază. ▲

„Dragă demonstrantule...

...te rog, răspunde la cîteva întrebări“

„Dac-aş fi fost demonstrant, şi eu m-aş fi umflat în pene. De la week-end încoace, a fost ca o dulce şi lungă reclamă la Coca-Cola: «We are the world, we are the people...» Toţi anii ăia în care s-a demonstrat pentru orice, de la avort pînă la situaţia din Zimbabwe, şi tocmai acum, cînd a avut loc cea mai mare demonstraţie din istoria Marii Britanii, eu să nu pot să particip.

Lăsînd deocamdată războiul deoparte, ceva se întîmplă într-adevăr. Ultimele 12 luni au fost martorele celor mai importante manifestaţii din istoria britanică: marşul pentru pace de duminica trecută *(14 februarie a.c., n.tr.)*, marşul Countryside şi funeraliile Reginei-Mame. Cinismul dominant al anilor '90, exemplificat de scriitori ca P.J. O'Rourke, a lăsat locul unei dorinţe de a depune mărturie personală asupra evenimentelor istorice. A devenit o chestie la modă să pui mîna pe o pancartă cu un slogan pe ea şi să te plimbi cîţiva kilometri în tovărăşia altor cîteva mii. Oamenii vor să spună că «au fost acolo». Nu văd nimic rău în asta.

Dar există cîteva lucruri care scîrţîie. Ziarul *Sunday Telegraph* n-a trebuit să caute prea mult pînă să-i găsească pe cei pe care i-a numit «demonstranţii moderaţi». Cum ar fi dl Jonathan Callow, un om de afaceri din Chelsea, de 57 de ani, care nu mai fusese decît la o singură demonstraţie pînă atunci – aceea a Alianţei Countryside *(pentru menţinerea dreptului de vînătoare – n.tr)*. M-am întrebat, posac, cum de-a putut să reziste apelurilor de pe vremuri de a se alătura marşurilor anti-apartheid de după Sharpeville şi Soweto, sau celor împotriva războiului din Vietnam şi, brusc, să participe la cîte unul la fiecare trei luni o dată. O doamnă comărşăluitoare a-ncercat să explice: «Saddam nu ne ameninţă», i-a spus ea reporterului de la *Telegraph*, «iar guvernul ar face mai bine să cheltuie banii pe locuri de muncă, spitale şi economia rurală.» Nu în numele meu! Nu la mine-n curte!

Aşa că, în acest moment de succes extraordinar, mi-a venit să-i întreb pe toţi aceia care au participat la demonstraţii cîteva lucruri. Am vrut să-i întreb dacă pe ei, sutele de mii, nu i-au pus cumva pe gînduri. Cei care au lipsit de la marş, kurzii, să zicem, sau irakienii în exil – sînt cîteva mii în Marea Britanie –, unde-au fost aceştia? De ce nu s-au alăturat? Cînd Tony Benn *(parlamentar laburist, de la stînga lui Blair – n.tr.)* a fost confruntat cu o tînără irakiană pro-război la ştirile de pe Channel 4, de ce a descris organizaţiile kurzilor şi irakienilor ca «instrumente ale CIA»?

Sloganurile nu v-au deranjat? Chiar credeţi că toată povestea asta mult-trîmbiţată cu «războiul pentru petrol» e adevărată? Dacă da, despre ce a fost vorba în intervenţiile militare din Kosovo-fără petrol, Bosnia-fără petrol şi Afganistanul-fără petrol? Ce aţi simţit văzînd demonstranţi care arborau insigne cu steagul israelian şi înscrisul «Statul fascist» deasupra? V-aţi gîndit vreo clipă? Există, într-adevăr, un singur stat fascist în această ecuaţie, şi este exact acela pentru salvarea căruia mărşăluim?

Dac-aţi ajuns pînă în Hyde Park, v-a deranjat vreunul dintre discursuri? Ce-aţi zis despre semnul egalităţii pus de Tony Benn în fraza: «Dacă există inspectori în Irak, aş vrea să văd inspectori şi-n Israel, şi-n Marea Britanie, şi-n Statele Unite ale Americii»? Numiţi cîteva sate din Ţara Galilor atacate cu arme chimice de către armata britanică în ultimii 20 de ani.

Sînteţi de acord cu Harold Pinter, cum că SUA este «o ţară condusă de o mînă de criminali... cu Tony Blair în chip de asasin plătit creştin»? Există vreun cuvînt în acea propoziţie, în afară de «Tony», «Blair» şi «creştin», care să nu fie dement?

Dacă sînteţi de părere că toate astea sînt exagerări sau prostii, dar că nu vă deranjează, atunci poate că sînteţi în stare să explicaţi extraordinarul discurs al dlui Charles Kennedy, membru al Parlamentului. Dînsul este şeful unui partid important *(liderul liberdemocraţilor, al 3-lea partid din Marea Britanie – n. tr.)*, dar nu s-ar putea spune că poziţia dumisale în problema irakiană (fie că se numeşte «Saddam», fie că se numeşte «război») ar fi foarte clară. În schimb, discursul a fost despre cît de neconvingătoare au fost argumentele lui Blair. «Încă mai aştept să fiu convins că există un motiv întemeiat de război împotriva Irakului», a declarat el. Există, Charles dragă, şi dacă nu eşti de acord cu el, de ce nu spui pur şi simplu exact chestia asta? Nu te mai ascunde după gargare gen «oamenii sînt neliniştiţi şi speriaţi», zi-le clar ce crezi că ar trebui să facă. Sau poate că există un «motiv întemeiat» de război împotriva Irakului, dar nu vrei să-l spui în faţa a milioane de posibili votanţi?

Să ne întoarcem la demonstranţi, pentru a-i întreba: Credeţi că Blair ar trebui să ţină cont de doleanţele voastre doar pentru că atîţia oameni au ieşit în stradă duminica trecută? Dacă da, credeţi că ar trebui de asemenea să stopeze planurile de adăpostire a azilanţilor din localitatea Lee-on-Solent doar pentru că, în timp ce voi mărşăluiaţi, o treime din întreaga populaţie a Lee-ului a ieşit în stradă pentru a cere expulzarea azilanţilor din oraş? V-a pus cumva pe gînduri modul în care a fost comentată această ştire la Bagdad? Nu c-ar fi vina voastră, dar aţi avut cumva mustrări de conştiinţă că marşul vostru a putut să-l facă pe Saddam şi mai sigur pe el? Sau poate, ca şi în cazul lui Benn, nu vă interesează?

De ce credeţi că Saddam i-a readmis pe inspectori după cinci ani de zile? Credeţi că a fost pentru că şi-a dat seama că aşa e civilizat? Sau, cumva, de frica atacurilor? Dacă a doua ipoteză e valabilă, ce vă spune chestia asta? Ar trebui oare ca protestele voastre să ducă la ceva, consideraţi că sancţiunile sînt parte a unei strategii rezonabile (ar trebui să se opteze pentru o strategie), sînteţi de acord cu ele? Dacă nu, ce ar putea să le înlocuiască? Cum adică nu ştiţi?

În fine, ce veţi face cînd vi se va spune – căci cu siguranţă vi se va spune, într-o bună zi – că, în timp ce voi demonstraţi împotriva unei invazii străine, aplaudaţi de prieteni şi de oficialităţile irakiene, mulţi dintre irakieni sperau, în secret, că n-o să vă asculte nimeni?

Sigur, poate că voi aveţi dreptate, iar eu mă înşel. Un război poate fi mult mai sîngeros decît îmi pot imagina, iar consecinţele lui mult mai rele decît cred acum că vor fi. Este posibil ca noul guvern irakian, în loc să se îndrepte înspre democraţie, să se dovedească (încă) o oligarhie coruptă. Tot ce pot să spun este că, cel puţin deocamdată, lucrurile nu s-au petrecut aşa, nici în Kosovo, nici în Afganistan.

Pe de altă parte, dacă vă înşelaţi?“

(David Aaronovitch, în *The Guardian*, 18 februarie a.c.; traducere şi adaptare de **a. l. ş**) ▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

Colecţia ALL POLITIC

18 LECŢII DESPRE SOCIETATEA INDUSTRIALĂ

Autor: **Raymond Aron**

Preţ: 139.000 lei

O carte despre mitul evoluţiei obligatorii de la capitalism la sovietism, mitul fatalei convergenţe între cele două tipuri de societate industrială şi caracterul omolog al diverselor faze ale creşterii economice, indiferent de epocă şi regim politic.

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Andrei GORZO

dilematograf

Faceţi dragoste şi război

● ***Stăpînul inelelor: Cele două turnuri / The Lord of the Rings: The Two Towers*** **(SUA 2002), de Peter Jackson.**

Tocmai mi-am luat rămas bun (ah, dulce tristeţe!) de la elful Legolas, hobbitul Frodo, piticul Gimli şi vrăjitorul Gandalf cel Alb (fost Gandalf cel Sur), pe care nu-i voi revedea decît la anul, în ultima parte a trilogiei lui Peter Jackson, ecranizarea celor peste 1.000 de pagini de epopee pe care profesorul de engleză şi anglo-saxonă J.R.R. Tolkien le-a bătut la maşină, cu numai două degete, între 1937 şi 1949, fără a bănui că, peste 50 de ani, vom fi cu toţii (cu excepţia cîtorva disidenţi) sclavii inelelor sale. Dar asta s-a întîmplat. Dacă aţi văzut prima parte, *Frăţia inelului*, am plăcerea de a vă raporta că şi în *Cele două turnuri*, Legolas (Orlando Bloom) e un arcaş magnific: acest elf scoate o săgeată din tolbă, îşi nimereşte ţinta şi pune o altă săgeată în arc, în mai puţin timp decît îmi trebuie mie ca să trag un fum de ţigară (şi săgeţile sale străbat întunericul ca scînteile unei ţigări pe care-o scuturi). Iar aceasta nu e singura minune din film. „Ce pot face nişte oameni, atunci cînd se confruntă cu o ură atît de înverşunată?“, îl întreabă regele Théoden (Bernard Hill) pe nobilul Aragorn (Viggo Mortensen), în timp ce sînt asediaţi într-o cetate, poarta se zguduie sub lovituri şi mii de orci, uruk-hai şi alţi asediatori, la fel de frumoşi precum numele lor, se înghesuie pe pasarela de-afară. Soluţia este o ultimă şarjă. Cînd poarta cedează, eroii dau pinteni cailor şi ies pe pasarelă, iar duşmanii zboară din drumul lor precum popicele. Ultima oră de film este o lungă bătălie în care se mai remarcă un basilisc (unul autentic, spre deosebire de cel din *Harry Potter şi camera secretelor*, care era doar o rîmă mai mare), un cal alb (care îl poartă în spinare pe vrăjitorul Gandalf şi coboară în galop o pantă destinată, în principiu, alpiniştilor) şi o trupă de copaci care merg, vorbesc şi aruncă bolovani: ştiu că în momentele acelea veţi fi prea uluiţi, dar încercaţi să nu pierdeţi un detaliu superb – copacul care ia foc şi îşi scufundă coroana într-un torent, ca s-o stingă, ca un om care îşi spală pletele. Aici nu e vorba doar despre bani, figuraţie şi imagini computerizate. Nu orice regizor, care are la dispoziţie o armată şi cîteva herghelii, poate să transmită bucuria copilărească, sălbatică, a faptelor eroice. Pe ecran, găsim această exultanţă în prima bătălie din *Braveheart* (epopeea scoţiană a lui Mel Gibson), în ultima bătălie din *Hoarda sălbatică* (un masacru ce devine, sub ochii tăi, un moment de apoteoză) sau, firește, în bătălia de la Azincourt din *Henric al V-lea*, aşa cum a fost filmată în 1944, cînd Marea Britanie era în război şi Laurence Olivier îşi permitea să celebreze războiul cu conştiinţa împăcată. Şi regăsim această emoţie în *Stăpînul inelelor*. Ce Dumnezeu or fi văzut pacifiştii americani din anii '60 la cartea lui Tolkien, de ajunseseră să o venereze? Hobbiţii or fi nişte fiinţe blajine, dar tonul poveştii nu e nici pe departe paşnic. Aragorn îşi aţîţă arcaşii: „Fiţi necruţători, căci şi duşmanii vor fi!“ Iar noi, băieţei – dar şi fetiţe – de toate vîrstele –, strigăm din sală: „Uraaa!“

De fapt, trei ore cît a durat filmul, în sala plină a cinematografului Scala nu s-a auzit nici pîs. Basmele bune impun genul acesta de respect: nu vrei ca povestea să se întrerupă („Destul pentru seara asta!“), deci eşti cît se poate de cuminte – poate că, aşa, povestea nu te va mai părăsi. Sigur că, de la o anumită vîrstă în sus, nu e foarte matur din partea ta să vrei să rămîi printre hobbiţi, dar inelul acela chiar *are* putere. Deschid cartea lui Tolkien, la început, şi dau peste aceste versuri: *„One Ring to rule them all, One Ring to find them, / One Ring to bring them all and in the darkness bind them“*. Sună ca o prevestire – lumea întreagă atrasă în întunericul sălilor de cinema, subjugată de inel. În fond, poate că Tolkien bănuia ceva încă de-atunci.

● ***Ameţit de dragoste / Punch-Drunk Love*** **(SUA 2002), de Paul Thomas Anderson.**

Filmul precedent al lui P.T. Anderson, *Magnolia* (1999), era încercarea unui artist tînăr şi temerar de a spune totul într-un singur elan, de a lua măreţia în braţe, prin surprindere. M-a impresionat, dar după aceea m-am întrebat ce-ar mai putea face Anderson în continuarea acelui efort epuizant. A făcut o comedie romantică despre lucrurile – anxietăţi, nevroze – de care comediile romantice fug mîncînd pămîntul.

Barry (Adam Sandler) este cel mai improbabil erou pe care l-am întîlnit vreodată într-o astfel de comedie. Chiar dacă îi treceţi cu vederea costumul (care, vă avertizez, este de un albastru infinit, în care vederea dumneavoastră riscă să se înece), sau relaţia nepotrivită dintre costum şi şoldurile prea late, sau colecţia impresionantă de cutii de budincă, sau metoda sa de a se linişti, în timpul unei cine romantice, demolînd toaleta restaurantului, sau întrebuinţarea neconvenţională pe care i-o dă cuvîntului „da“, transformîndu-l în formula introductivă a lui „nu“ – chiar dacă nu vă împiedicaţi de toate aceste obstacole în calea unei idile cu Barry, tot veţi ajunge la concluzia că Woody Allen, pe lîngă el, e un fel de George Clooney. Vă amintiţi cum se lăuda Woody într-un film: „Eu sînt un amant foarte bun, pentru că mă antrenez mult de unul singur.“ Ei bine, bietul Barry nici măcar nu se poate antrena de unul singur, fără să plătească apoi pentru plăcerea lui, cu vîrf şi îndesat – 500 de dolari, o sperietură, un pumn în faţă – cine spunea că plăcerea solitară e accesibilă oricui? Şi ia auziţi-l pe Barry, după ce, printr-o minune, a ajuns în compania unei fete drăguţe, pe malul oceanului, în Hawaii – Barry căutînd o vorbă de duh şi venind cu: „Chiar arată ca-n Hawaii...“ Fata care are privilegiul de a asculta această meditaţie a lui Barry este interpretată de Emily Watson, care e minunată, dar mă aşteptam la asta. Ultima oară cînd am văzut-o, Watson onora cu prezenţa ei un film numit *Dragonul roşu* şi avea o idilă cu un domn foarte OK, cu excepţia buzei de iepure şi a obiceiului de a-şi pune dinţi falşi, pentru a-şi sfîşia mai bine semenii; chiar în condiţiile acelea, am crezut, vreme de cîteva secvenţe, că Watson – atît de înţelegătoare, atît de uşor de înţeles – îl va umaniza pe ciudat şi va umaniza filmul. N-a reuşit, dar s-a antrenat şi, pe lîngă domnul acela cu dinţii, Barry e un model de normalitate. Cînd ea se uită la el, parcă îi absoarbe nevrozele. Barry, care în viaţa lui nu s-a mişcat din L.A., se trezeşte în Hawaii, de parcă privirea ei l-a transportat; iar regizorul-scenarist schimbă neliniştea stilizată din prima parte a filmului (imaginaţi-vă o atmosferă între apăsarea anumitor secvenţe din Jacques Tati şi starea de coşmar din *Eraserhead* al lui David Lynch) pe spiritul *musical*-ului: poţi să trăieşti bine mersi, fără ca picioarele tale să atingă prea des pămîntul. Uitaţi-vă la Barry, care pînă recent se tîra – pînă şi el poate.

▲

Adrian MIHALACHE

Coregrafia între teorie şi practică

Cunoscutul coregraf Sergiu Anghel şi-a susţinut recent teza de doctorat, în care propune o interesantă perspectivă teoretică asupra dansului. Lucrarea „Dansul – arhetip cultural“ pune în mişcare o erudiţie vastă în slujba susţinerii unei idei profunde şi originale privind evoluţia dansului ca fenomen de ordin cultural. La drept vorbind, avem de a face cu o valoroasă cercetare de antropologie culturală, al cărei subiect este o istorie a corpului uman, realizată prin analiza diacronică a reprezentările sale la nivelul conştiinţei. Autorul se distanţează de domeniul propriei sale practici artistice, pentru a-şi privi demersul din afară, din perspectiva istoriei şi filosofiei culturii. Dansul este fenomenul care pune în evidenţă schimbările în atitudinea omului privind propriul său corp. Autorul schiţează cu acurateţe traseul accidentat pe care dansul a evoluat şi, uneori, a involuat, de la funcţia sa de deschidere a corpului către energiile universale pînă la utilizarea corpului ca instrument pentru exprimarea fantasmelor imaginaţiei.

Sergiu Anghel nu este un izolat în demersul său de intelectualizare al actului coregrafic. Cîţiva dintre foştii săi elevi eminenţi se remarcă, la rîndul lor, prin spectacole ieşite din comun, onorate cu premii prestigioase. Ei au găsit în Teatrul Odeon un spaţiu benefic de exprimare, unde susţin ciclul „Dans la Odeon“, care şi-a format un public constant, avizat şi entuziast. Ultima gală de dans, un spectacol *coupé*, a reunit „Sarea pămîntului“, în concepţia Lilianei Iorgulescu şi interpretarea companiei Contemp a Adinei Cezar şi „Bolero. Regele pierdut“, în coregrafia portughezilor Cláudia Martins şi Rafael Carriço, interpretat de Răzvan Mazilu. Acest spectacol nu a rămas un eveniment izolat, ca precedentele, ci a intrat în repertoriul curent al teatrului.

Liliana Iorgulescu, care pregăteşte, ea însăşi, o teză de doctorat în coregrafie, a recurs la muzica tradiţională românească, interpretată *live* de cunoscutul Grigore Leşe. Autoarea frecventează de mult acest ambient sonor, care o inspiră şi o provoacă la inventarea celor mai adecvate echivalenţe vizuale. Din folclor, ea alege extremele: percuţia în ritmul obsedant al *aksak*-ului şi melopeea înţesată de melisme a stilului *parlando rubato*. Utilizînd un vocabular de mişcări limitat cu rigoare, ea reconstruieşte viaţa ca ritual, din perspectivă feminină. Repetitivitatea invită la concentrare, fără a induce saturaţia. Două momente de mare efect vizual surprind şi încîntă totodată. Primul, situat aproximativ la secţiunea de aur a duratei dansului, arată coborîrea lentă a unui brad cu vîrful în jos în mijlocul grupului aflat în anxioasă aşteptare. Al doilea, în încheiere, mizează pe efectul lumînărilor aşezate de braţele dansatoarelor, atmosfera realizată fiind de magică *Înviere*. Concepţia conţine o filozofie implicită a durerii acceptate şi a împăcării neresemnate.

Dacă Liliana Iorgulescu se inspiră dintr-o muzică rareori folosită ca fundament sonor al dansului, Răzvan Mazilu se situează la extrema cealaltă, recurgînd la una dintre piesele cele mai uzate prin solicitare, *Bolero*-ul lui Ravel. Toate interpretările de pînă acum ale acestei partituri celebre au mizat fie pe estetism, fie pe erotism. De data aceasta, tinerii coregrafi portughezi au încercat altceva, un mod contemporan de a vedea „Bolero“-ul, folosindu-l ca pretext pentru o coregrafie sofisticată, în loc să se supună ritmului lui obsedant şi coloristicii lui abundente. Ei nu s-au inhibat în faţa celebrităţii partiturii, ci au propus idei originale, care au folosit muzica, uneori, „în răspăr“. Coregrafia este perfect adaptată excelentului dansator care este Răzvan Mazilu. După experienţele sale cu regii shakespearieni, el încarnează, de data aceasta, un rege „pierdut“, adică lipsit de prerogativa simbolizării. Regele a fost dintotdeauna personajul-simbol prin excelenţă, cel care exprimă prin corpul său sacru, „uns“, identitatea colectivă a unei naţiuni. Cînd pierde, un rege nu pierde „puterea“, căci el nu este un „conducător“, ci pierde „coroana“, adică aura semiotică, formată din denotaţiile şi conotaţiile solidare cu făptura sa fizică. Regele trebuie executat, nu doar detronat, altfel el continuă să-şi exercite fascinaţia, deoarece păstrează, în trupul său, semnificaţia augusteţii. Regele care-şi pierde valoarea sa simbolică nu mai prezintă vreun pericol, el devine un personaj grotesc, o simplă paiaţă. În această ipostază, se poate întoarce fără piedici în ţara care l-a exilat odinioară, îşi poate revendica proprietăţile, ca orice burghez, poate participa la alegeri, le poate chiar cîştiga, la fel ca orice simplu cetăţean. Răzvan Mazilu recurge la elemente spectaculoase, pe alocuri, acrobatice şi îşi pune bine în valoare experienţa teatrală. Dansează cu o tobă legată de picior, se desfată, mîncînd copane de pui, îşi controlează cu atenţie expresia facială şi extremităţile membrelor. Interpretarea lui povesteşte ceva, dar nu o intrigă oarecare, ci un proces abstract. Anume, ea relatează modul cum intră în criză semnificarea, atunci cînd referentul a dispărut, iar relaţia dintre *representamen* şi interpretant a devenit arbitrară. Regele pierdut ar fi comic dacă ar fi singurul care să mai creadă în ceea ce reprezintă. În cazul de faţă, el este mai curînd grotesc, ca Hamlet, Bérenger sau Ciubăr-Vodă, pentru că şi-a pierdut, primul, credinţa în ceea ce el însuşi simbolizează.

Coregrafia zilelor noastre a devenit conştientă de puterea sa de a redimensiona relaţia omului cu propriul său corp. Ea tinde să devină o ramură a antropologiei, iar demersul său dublu – cultural şi experimental – pare să urmeze îndemnul dat odinioară de Lenin: de la observarea vie la gîndirea abstractă şi înapoi, la practică.

▲

Dilema vă recomandă

● „Scrisoarea portugheză“ a lui Mihai Zamfir despre Carol II, din *România literară* nr. 8: „Dacă cineva ar vrea să urmărească, încă o dată, înrudirea profundă dintre comunism şi fascism, iată un argument neaşteptat: toate calomniile inventate pe seama regelui Carol II de către legionari, duşmanii săi de moarte, au fost preluate – entuziast şi fără retuşuri – de istoriografia comunistă.“ (Alex. Leo Şerban)

● Ştiind ce riscuri îmi asum – de cîte ori zici de bine despre ceva, acel ceva dispare în două-trei minute, ore, zile – am plăcerea să constat că emisiunea „Taverna“ de duminică noaptea, la România 1, îşi menţine buna dispoziţie şi ţinuta muzicală; şi se vorbeşte că o vor muta vinerea – nimic împotrivă, deşi iarăşi ştiu cum e cu cea mai mică schimbare... (Radu Cosaşu)

● Conferinţa hispanistului francez Jean-Pierre Castellani despre „Marguerite Yourcenar în Spania“ – la Institutul Cervantes, miercuri, 12 martie, ora 18,00. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

În căutarea romanului pierdut

● **Gabriela Adameşteanu, *Dăruieşte-ţi o zi de vacanţă*, Editura Paralela 45, 2002, ediţia a II-a, prefaţă de Carmen Muşat.**

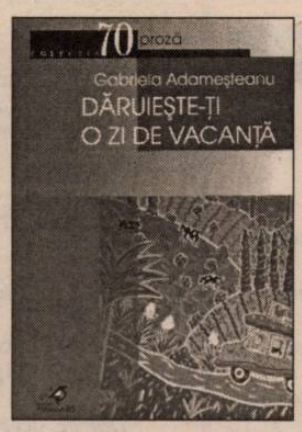

Prin toamna trecută aveam de gînd să fac o „anchetă“ cu o singură întrebare, printre (anumiţi) scriitori. „De ce n-aţi mai scris literatură după '89?“ – era întrebarea pe care le-aş fi pus-o unor poeţi şi prozatori ale căror cărţi le-am aşteptat zadarnic. Pînă la urmă, tot discutînd în dreapta şi-n stînga, am cam priceput nu de ce n-au mai scris scriitorii (ca om format la şcoala „autonomiei esteticului“, cu greu mă conving, public, argumentele socio-istorice), ci de ce răspunsurile la o atare rebarbativă anchetă ar fi – în cel mai bun caz – complezente. Nu m-a convins nici articolul lui Ştefan Agopian dintr-un *Deci* de anul trecut, care introducea un argument antropologic irefutabil: cel al unei vîrste creative (în jur de 35 de ani) după care ar urma declinul. Cum sînt absolut convinsă că prozatorul îşi va face singur argumentul chisăliţă în scurt timp, nu insist, deşi ar mai fi de discutat despre unele absenţe motivate în trecere şi (mai ales) despre corpusul preluat dintr-o anchetă (circumstanţială) despre roman a *Observatorului cultural*.

Am ţinut minte însă o frază din acest articol, care ar merita – ca încercare de obiectivare personală a autorului – o discuţie mai serioasă: „Cei mai inteligenţi (dintre prozatori – s.m.) au preferat să se ascundă sub o tăcere orgolioasă“. Printre cei numiţi, alături de Ştefan Bănulescu şi George Bălăiţă, este şi Gabriela Adameşteanu, a cărei tăcere (întreruptă doar de cele două volume de memorialistică, *Obsesia politicii* şi *Cele două Românii)* nu e analizată pînă la capăt doar fiindcă după *Dimineaţă pierdută* scriitoarea n-a mai scris roman. În articolul respectiv, Ştefan Agopian se ocupa numai de acele cărţi sub titlul cărora scrie clar, pe pagina de gardă, **roman.**

În cazul cărţilor Gabrielei Adameşteanu însă, orice încercare de clasificare, de îmblînzire taxinomică practică nu duce mai departe de suprafaţa cărţii. *Drumul egal al fiecărei zile* (1975) este mai puţin roman decît *Dăruieşte-ţi o zi de vacanţă* (1979), *Vară-primăvară* (1989) sau decît noua carte pe care scriitoarea o numeşte cu titlul volumului său din 1979, dar în care include majoritatea prozelor din cel publicat în 1989, cu două excepţii semnificative. Am reluat raţionamentul critic al scriitorului Ştefan Agopian pentru că, în ciuda părerii generale şi a formei aşa-zicînd tipografice, cred că Gabriela Adameşteanu scrie *doar* roman. Nu fac nici un fel de ierarhizare între romancieri şi nuvelişti, subscriu doar la părerea potrivit căreia diferenţele între ei sînt structurale. Prin anii '70, criticul Mircea Martin, citind nişte proze scurte, i-a pus scriitoarei un diagnostic exact: prozele se coagulau într-un roman. Dacă ar fi să citim literatura Gabrielei Adameşteanu „iradiant“, punînd romanul *Dimineaţă pierdută* în centru, am vedea că toate cărţile ei de nuvele sînt puzzle-romane, romane caleidoscopice sau „romane latente“, cum numeşte Carmen Muşat, în prefaţă, formula compozită utilizată şi de Kundera în *Ridicole iubiri*. În cele două romane, lumea fictivă se epuizează ca sens în limitele stabilite. În cele două (trei) cărţi de proză scurtă, spaţiul ficţionar se deconstruieşte parcă dintr-o solidaritate de fond cu disoluţia, depresia, frustrarea, meschinăria personajelor, prinse în momente micro-cruciale.

Cum se citeşte însă astăzi acest roman a cărui formă sprijină conţinutul (şi efectul de autenticitate) prin retragere auctorială, prin relativizarea punctelor de vedere, prin suprimarea punţilor de legătură pe care cititorul le poate din ce în ce mai greu reface? Practic, dacă primele şase secvenţe sînt legate între ele prin personaje, întîmplări sau spaţii comune, următoarele patru intră în puzzle doar printr-o implicare activă a cititorului. În construcţia voit precară din primele capitole, cititorul intercalează restul, aproape imaginînd întîlniri fortuite între personajele angrenate într-o lume aflată sub un clopot de sticlă. Este o lume a „omului nou“, care s-a perpetuat sub forme evidente şi în tranziţia istorică şi prozastică pe care o trăim: o fenomenologie a arivismului *(Clădirea)*, „săparea“ sistematică şi eterna invidie ce scapă oricărei sistematizări *(O plimbare scurtă...)*, sancţionarea diferenţei şi a afirmării individualităţii – mai ales cînd aceasta e una „slabă“ ca şi vremurile *(Dăruieşte-ţi...)* –, promiscuitatea personală, socială şi „politica duplicităţii“ *(Scurtă internare)*, degradarea alertă a relaţiilor de iubire *(Nelinişte laşă)* sau de familie *(Vară-primăvară)*. Multe dintre fragmentele acestui roman caleidoscopic prefigurează sau reiau *Dimineaţă pierdută*, prin construcţia impecabilă, cu planuri alternante şi protagonişti de rangul doi, prin ochii cărora se vede mult mai bine realitatea amestecată. O Vica Delcă cu „ţoaşca“ ei chiar apare în *Vară-primăvară*, sub înfăţişarea unei tanti Milica, mută şi obeză, aşteptîndu-şi internarea la azil. Romanul caleidoscopic al Gabrielei Adameşteanu restituie după ani „buni“ o lume care e datată nostalgic doar prin gesturile-obiecte-întîmplările „de atunci“: Oniţoiu, un contorsionat ce-şi întrerupe cursa arivistă din neputinţă, bate în masă cu o monedă de trei lei *(O plimbare scurtă...)*, scena din *Testul* are loc pe vremea *Furtunii* lui Ciulei la Bulandra, în *Vară-primăvară*, după cutremurul din '77, se purtau blugi Levi Strauss, iar puştoaicele erau „tunse sasson“. În rest, în 2003, puzzle-romanul Gabrielei Adameşteanu este atît de actual, încît îţi taie respiraţia. Autoarea a lăsat pe dinafară, faţă de volumele anterioare, un „poem-invectivă“ *(Dialog)*, în care un soţ ca mulţi alţii îi face consoartei inventarul defectelor ei intolerabile, şi o proză a exilului *(Întîlnirea)*, din care, spunea autoarea într-un interviu, va ieşi următorul său roman.

Dincolo de actualitatea frapantă, de reuşita evocare a „comunismului pierdut“, de efectul de autenticitate ţinut impecabil în frîiele variatelor tehnici narative, romanul deschis al Gabrielei Adameşteanu din această nouă-veche carte explică într-un fel amînarea literaturii, chiar mai bine decît orice „tăcere orgolioasă“. Lumea de azi, asemănătoare la nivelul psihologiilor reziduale, al relaţiilor strict omeneşti, al limbajelor şi aspectelor comportamentale, este în esenţă schimbată sau în curs de schimbare. Din foişorul de la *22*, din poziţia sa oarecum privilegiată, scriitoarea adevărată care este Gabriela Adameşteanu şi-a dat un timp ca să înţeleagă (organic) sensul acestei modificări adesea imperceptibile, amestecul de registre, valori, interese din prezent, continuităţile şi discontinuităţile acestuia. Un motiv ca să aşteptăm cu nerăbdare viitorul său roman, *Întîlnirea*, primul de după '89.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Tunuri culturale

E adevărat, sînt bani puţini – şi cu atît mai puţini pentru cultură – şi nu ne putem permite să le dedicăm manifestări publice de apreciere decît artiştilor decedaţi sau, în cel mai bun caz, celor care fac o vîrstă. Vîrsta trebuie să fie cam de 70, 80, dar cel mai sîrguincioşi în a ne arăta preţuirea sîntem atunci cînd omul face 100 de ani. Lăsăm, astfel, natura să lucreze în favoarea noastră şi să facă o selecţie drastică. Căci, altfel, dacă le-am acorda importanţă artiştilor „în apogeul maturităţii lor creatoare“, am fi copleşiţi. Dai un premiu, o distincţie, o atenţie unuia, sare cel de lîngă el: „Da' de ce lui da şi mie nu? Cu ce e el mai breaz?“ Îi dai şi acestuia, sar alţi zece, îi mulţumeşti pe aceştia, vor alţii o sută – şi tot aşa, după principiul bulgărelui de zăpadă. Cine să stabilească unde trebuie să te opreşti? Nu putem să-i mulţumin pe toţi, nu sînt bani. Nu avem bani pentru proiecte culturale coerente, de zi cu zi, tot ce putem să ne permitem este să dăm, din cînd în cînd, cînd vreunul mai atinge suta, cîte un tun cultural. Şi atunci să vezi distracţie! Ne scoatem pîrleala şi transformăm totul într-o „mare serbare a spiritului românesc“.

La o astfel de serbare am fost martori de curînd, uniţi în cuget şi-n simţiri, cu ajutorul canalului TVR Cultural, care a transmis în direct, într-o ediţie specială a emisiunii „Aurul cenuşiu“, festivitatea din Aula Academiei Române dedicată celor 100 de ani pe care i-a împlinit sculptorul Ion Irimescu. Comentariu de la faţa locului de Alexandru Mironov. Un Alexandru Mironov gîtuit de emoţie, dar avînd cuvinte potrivite pentru orice situaţie, pentru orice personalitate care lua cuvîntul: Eugen Simion – „extraordinarul manager“; Ion Iliescu – „un campion al normalităţii“; Ion Irimescu – „soldatul care-şi apără nemurirea“; Ion Irimescu la tribuna Academiei – „un mic uriaş în faţa areopagului nemuritorilor“. Isonul îi era ţinut – deşi nu se ridica la efervescenţa lui – de Ion Puiu Stoicescu, din studio: „Asistăm la creşterea luminii împotriva întunericului“... În această atmosferă înălţătoare, dictată de prezenţa areopagului nemuritor, populată cu mici uriaşi şi în care este biruit întunericul, cei mai normali oameni au fost Pavel Şuşară (invitat în studio) şi, cu voia dumneavoastră, Ion Iliescu. Ei da, Ion Iliescu. Şi asta nu pentru că ar fi luminat în mod diferit cu prezenţa lui cinstita adunare, ci datorită unui gest: în momentul în care Ion Irimescu i-a sărutat mîna, a avut prezenţa de spirit şi a salvat situaţia sărutînd-o şi el pe a sculptorului. Cît despre Pavel Şuşară, el a avut un discurs O.K., cu ziceri de bun-simţ de genul: „Politicile culturale să fie orientate către timpul în care trăim şi să nu încercăm mereu să recuperăm ceea ce n-am făcut în secolul 19.“ sau „Omul cu bani face o greşeală dacă îl priveşte pe artist ca pe un handicapat, aşa cum greşeşte şi artistul care vede în omul cu bani un rechin.“

E adevărat, ne este mult mai uşor să canonizăm, decît să ne apropiem firesc de opera unui artist şi să gîndim împreună cu şi despre el. Este mult mai uşor şi, în plus, mult mai practic: în timp ce ne prosternăm, putem să ne gîndim, în continuare, la ale noastre.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Concurs de eseu

British Council şi Institutul Cervantes vă invită să participaţi la concursul de eseu intitulat: *Don Quijote & Hamlet: două mituri ale modernităţii*. Competiţia este organizată în cadrul manifestărilor prilejuite de *Ziua Mondială a Cărţii* (23 aprilie).

Condiţii de participare:

Vîrsta: 18-35 ani
Eseul: maxim 1.800 cuvinte (aproximativ 6 pagini)
Limba: engleză şi/sau spaniolă

Data limită pentru depunerea eseurilor: 3 aprilie (eseurile se depun la sediile celor două instituţii organizatoare: British Council, Calea Dorobanţilor 14; Institutul Cervantes, str. Marin Serghiescu 12, Bucureşti).

Persoanele interesate să participe la concurs pot utiliza gratuit resursele bibliotecilor celor două instituţii pe perioada competiţiei în baza unui abonament special.

Premiu: un curs de limba engleză şi un curs de limba spaniolă (în valoare de aproximativ E 300) + înscriere de un an la bibliotecile British Council şi Instituto Cervantes.

Eseul cîştigător va fi publicat pe paginile de web ale celor două instituţii organizatoare şi într-o revistă culturală.

Decernarea premiilor va avea loc cu ocazia Zilei Mondiale a Cărţii, 23 aprilie, la sediul Institutului Cervantes (str. Marin Serghiescu 12, Bucureşti).

Pentru informaţii suplimentare vizitaţi: http://www.britishcouncil.ro sau http://bucarest.cervantes.es

Iaromira POPOVICI

bazar

Un nou început

„Este timpul speranţei, / Iar, un nou început, / Timpul florilor albe / Răsărite din lut / Adiere de soare, / Mărţişor, şi-un sărut!“. Aşa stă scris pe un soi de pergament cerat de primăvară, în stil vechi, dar nu foarte, de culoare portocalie şi un pic ros pe margini, ca şi cum ar fi ars. Versurile din oracolele noastre de altădată capătă, astfel, patina „timpurilor imemoriale“ şi, ca atare, valoarea vechimii (ca în cazul vinului). Chiar dacă sînt pur şi simplu cumpărate de la deja clasicele tarabe de la Romană, şi nu transmise din tată-n fiu sau expediate, călare, de la vajnicul cavaler către a lui domniţă. Aceste înscrisuri de sezon reprezintă varianta neaoşă a felicitărilor occidentale cu „text predefinit“ cu care ne încîntau ochii şi urechile rudele noastre emigrate pe vremea odiosului.

Pergamentele nu sînt decît una dintre posibilele invenţii ale producătorului autohton de marfă stil tarabă. Ele reprezintă varianta arhaică, dar şi elegantă, cavalerească: „La timpul cuvenit, al începutului de primăvară, doresc frumoasei domniţe a afla gînd slobod şi curat, fericire şi belşug.“; „Venind timpul primăverii, scriem carte distinsei doamne, pentru a-i trimite urările noastre de bine şi o pecetluim cu gîndul de a avea trai bogat, fericire şi sănătate!“. Pe lîngă urările de belşug, se remarcă cea cu „gînd slobod şi curat“, puţin neobişnuită prin evidenta tentă spirituală şi dezinteresată.

Varianta mai puţin desuetă şi mai colorată o reprezintă înseşi felicitările cu text: „Aşa cum roua dimineţii / Înseninează florile-n grădini, / Aşa iubirea mea să-ţi fie / Călăuză şi destin!“. Aici ne simţim chiar ca-n paginile oracolelor de clasa a opta, unde comparaţiile cu elementele naturii plasează iubirea în adevăratul ei sens cosmic şi predestinat, într-o populistă şi superficială tradiţie aparent eminesciană. „De-aş putea, din cerul nopţii / Iute, aş fura o stea, / Să-ţi pun cunună pe frunte, / Astăzi, chiar de ziua ta“ – scrie, mov pe galben, o felicitare florală. Surpriza – şi deznodămîntul versurilor (dacă versurile pot avea vreunul) vine abia pe contrapagină: „Dar nu pot s-ajung la stele / Şi nici cerul să-l cuprind, / Lăcrimez de neputinţă / Şi-ţi spun «La mulţi ani!» zîmbind“. Inutil să mai explicăm limitele condiţiei umane ce izvorăsc din această poezie. Cert este că bardul anonim nu a auzit de „Ambasada lunară“ care oferea, anul trecut, „O reducere de 10 dolari la cumpărarea unei parcele de Pămînt pe lună; Doar 39 de dolari parcela de 70 de hectare!“, conform anunţului de pe stîlpii de la Romană.

Alte felicitări nu sînt atît de pretenţioase. Ele îşi declară mesajul simplu şi răspicat, cum ar fi un uriaş „te iubesc“ scris pe tot cartonul, cu litere din flori; un coş cu trandafiri pe care scrie „Din toată inima“; sau o pisicuţă ieşind din gheată alături de care apar o parte din versurile celebrului poem: „Pis, pis, pis, / Te-am visat ast' noapte-n vis...“

Adresării directe i s-a adăugat anul acesta o nouă formulă: acordarea de titluri. Diplome, în stil pergament sau inimioară, înrămate sau atîrnătoare, te ung „cea mai bună mamă, bunică, naşă, şefă, colegă, profesoară“. Dar şi iubită – „Diplomă pentru persoana de care m-am îndrăgostit din imprudenţă“. Bărbaţilor nu li se prea acordă, fiind zilele femeilor. Cu excepţia, cred, a uneia: „Pentru cel mai tare iubitel“. ▲

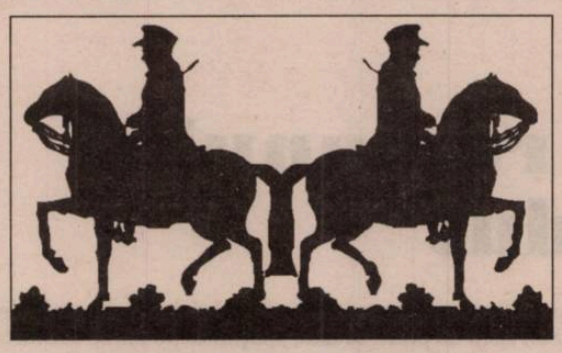

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Fiindcă iar începe nebunia...

...fotbalului din Divizia A

Salut, salut, salut,

salut încîntat, salut voios, salut pios şi pudic, salut îngîndurat şi în cele din urmă tăcut şi mut,

arbitrilor de fotbal din Mexico City, celor care au luat o hotărîre care ar trebui să înmărmurească peluzele şi tribunele, federaţiile şi tipografiile, „mesele presei“ şi serviciile de cardiologie,

să paralizeze toate ironiile şi acei centri nervoşi unde se nasc, după legi obscure, acele împerecheri de sunete ale unei înjurături, ale unui „huo, arbitru!“, ale unui „...cu cine te-a făcut!“, ale unor bancuri de o răutate unică, strălucitoare ca un dinte de rechin,

nimeni, nici un jude, nici un gîde, nici un sclav, nici o telefonistă, nici un vînzător de ceapă sau smîntînă, nici un vatman, nici un poet neruşinat în patetismul său şi nici criticul ce-i cenzurează rezonabil retorica,

nimeni nu are de auzit ceea ce captează urechile unui arbitru, de centru sau de linie,

în nici o ţară din lume – cu sau fără cenzură – nu există Constituţie care să interzică vreodată sau cuiva linşajul verbal al celor care şi-au luat pe cap şi pe conştiinţă – într-o clipă, desigur, ameţitoare a vieţii lor – sarcina cea mai benignă, cea mai senină din cîte pot seduce o minte de adult, şi anume:

aceea de a stabili dacă a fost fault, corner, aut sau penalti, de a valida un gol, trecînd, ce-i drept, prin infernul de a sesiza, semnaliza şi sancţiona un ofsaid imperceptibil,

dar care-i meseria ce nu conţine nimic infernal, ci doar inocenţă? Ziaristica? Morăritul? Albinăritul?

La ora cînd la Mendoza poliţia intră pe teren şi-l ridică pe arbitrul de centru pentru că nu a acordat un penalti pe care-l vedea şi un chior, urcîndu-l în duba ei şi acuzîndu-l de comiterea unui scandal public,

sugerînd astfel apariţia unor vremuri în care poliţia, ea, să arbitreze meciurile de fotbal, ceea ce ar simplifica multe pe acest pămînt, la ora aceasta de răscruce,

arbitrii din Mexico-City au decis – şi au fost aprobaţi de municipalitate – să fie, după deces, îngropaţi, toţi,

în acelaşi colţ al cimitirului orăşenesc, unde le va fi rezervată o parcelă specială, numai a lor, a celor numiţi într-un film care îndrăznea să nu-i vorbească numai de rău: „arbitrii – aceşti oameni singuri.“

„Am dus cu toţii o viaţă grea, vrem ca măcar să ne odihnim unul lîngă altul, acolo, după ultimul sunet de fluier...“ –

şi la această declaraţie de exasperată căutare a unei minime solidarităţi conţinînd un scîncet pe măsura atîtor huiduieli vijelioase ale mulţimilor întotdeauna unite în indignare înainte de a se fi individualizat sub o lespede,

la această ciudată regăsire a unei bresle în faţa neantului,

îmi vine şi mie să şoptesc, după salutul iniţial, poate prea efervescent: „Trăiască arbitrii din Mexico-City, cu toate păcatele lor!“

care n-ar fi mai multe decît virtuţile noastre, ale nevinovaţilor de la peluză şi „masa presei“.

În aceeaşi ordine de idei, îmi fac datoria de a aminti că se împlineşte un sfert de veac de cînd a dispărut dintre noi Elwood Geiges. În orice Larousse, în orice enciclopedie l-aţi căuta, nu-i veţi găsi numele. Eu l-am găsit într-o revistă din '77, la rubrica „decese“, între emiri bătrîni, contese extravagante, inventatorul prafului de scărpinat şi istoriograful clovnilor din lumea întreagă. Nici unul – după opinia mea – nu se compară cu Geiges şi cu ce a dat el lumii, printr-o singură mişcare a mîinii sale. În al doilea deceniu al secolului trecut, Elwood Geiges oficia, în Anglia, ca arbitru de fotbal. Era o epocă în care arbitrul nu semnaliza decît prin fluierul său loviturile de pedeapsă; se trăia într-o certă confuzie, fluierul nu definea şi nu deosebea suficient un fault de un corner, un ofsaid de un henţ. Lumea se enerva, căci fluierul destrăma prea puţin din haosul interpretării. Ca atare, prin anii '20-'30, Geiges a avut pe cît de straşnica pe atît de măreaţa idee de a defini prin gesturi ale mîinilor sale tot ce-i ofsaid, fault, corner şi henţ. Aceste mişcări au rămas pînă în zilele noastre şi, deci, pentru totdeauna. Sunetul a fost redimensionat prin gest. Elwood Geiges a îmbunătăţit decisiv informaţia pe teren. El a revoluţionat arbitrajul. El a adus o oarecare contribuţie la înţelegerea vieţii pe pămînt. A trăit 82 de ani. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Dănuţ Stamate

Vom începe din acest număr seria a doua a dezvăluirilor despre Bucureşti. După ce aţi citit dezlănţuirile nebunilor, încercăm să-i ascultăm pe gunoieri într-o nemaiîntîlnită cotrobăire prin Capitală.

Ce semnifică munca dumneavoastră?

Ce semnifică... ce să fie, e gunoi băşit.

De ce v-aţi ales această meserie?

Bă, de foame.

Ce faceţi în timpul liber?

Bă, fur.

Nu vă ajungeţi din salariu?

Bă, nu.

Ce furaţi?

Uite, găsesc... găsesc un copac, îl fur, ca să mă 'călzesc. O priză... o pun la prize şi un şurub, că le strîng şi le fac de fier vechi, le pun la un frigider vechi şi atîrnă. Cartoanele le pun la cartoane.

Dar ce, acesta este furt?

Oi fi prostu' tău, să mă ridice gaborii... hai, în paşti pe mă-ta!

E secret, adică... păi, ce furaţi? Să vă zic eu, e aşa de banal: bani, maşini...

Ei, taci, bă, de ce nu furi tu plictis?

Cum e zona pe care o dezafectaţi de gunoi?

Lucrez pe Laminorului şi Chitila.

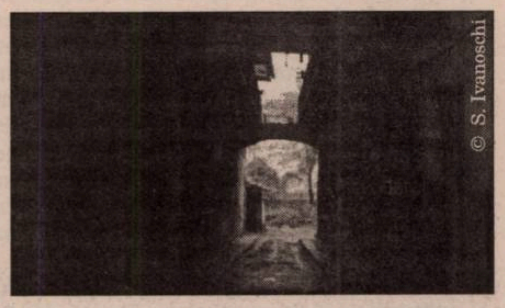

Cum e gunoiul în zona asta?

Cam căcăcios.

De ce?

Că omu' de aci consumă tot, rămîne numai gunoi.

Dar ce să rămînă, diamante?

Oamenii lasă la borcan, lasă la detergent pe fund, nu, ăştia nu, ciobani, nu cumpără ziare, nu iau reviste, nu iau aparatură, nu iau nimic. Săraci de umblă cu deştu' în fund să mînce.

Le sînt de folos reclamele?

N-am teveu, aud pe maşină, la şofer, reclame şi pe stradă. Nu le e reclama pe la nas. Ăştia sînt de „Europa“.

E vorba de celebrul en-gros bucureştean?

Da, e celebru că e plin de şaşii din ăia.

E vorba de chinezi. Ce au?

Mie îmi place românu' hoţ, sărac, zgîrmîndu-se în fund, nu chinezu'. Şi aci avem şaşii şi nu dau nici un ban, că nu e sărbătoarea lor, păi, bă, dar e gunoiul tău, adică de ce nu-mi dai şi mie al treişpelea salariu ca client? Nu. Dar eu să stau să caut în gunoaiele lor, numai cauciuc, ce mînci, bă, cauciuc? Am lucrat şi la o zonă unde era restaurant chinez şi mînca tot echipa mea. Şaşii înţelegători. Nu, ăştia sînt perverşi, nu deschid uşa, păi, cum să vorbesc cu tine, române? Am şi eu de spus la ei o vrăjeală, ca să mă simt şi eu bine că n-am luat nemuncit.

E grea viaţa?

F...-mă, nu mă mai lua la întrebări.

Vreau să aflu cum e viaţa.

Ştiu, dar dacă din asta mă superi?

Cu cine sînteţi pe maşină?

Sînt eu, Sulă, cu două ce-atîrnă.

N-aveţi un cuvînt pentru colegi?

Sînt buni. Purcă e un şofer bun, ia curba cu 80 şi cînd baba face semn cu pungile, că urăsc baba cu punga, adică societatea a investit în cazane, iar baba ese cu pungile, dă-o dracu' de babă, nu intru în ea cu suta? Urăsc babetăria. ▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

DINCOLO: Acasă (I)

Bisericile saşilor din Transilvania îndeplinesc toate criteriile prin care putem recunoaşte buna arhitectură pentru comunitate de pretutindeni. Iată cîteva trăsături comune tuturor, în opinia unuia care le descoperă la fel de fascinat, ca parte a propriei tradiţii profesionale. Textul de faţă e menit să vă anunţe albumul somptuos al Editurii Noi Media Print dedicat temei.

1. Sanctuarul este, prin chiar definiţia lui de loc sfînt, un loc al ascunderii. Acel „dincolo" pe care îl verifică (şi îl edifică) spaţiul sacru, spaţiul lui „Celălalt total diferit" (R. Otto) înseamnă, printre altele, şi loc de ascundere. Străinătate radicală, loc straniu, locul sacru este în acelaşi timp şi teritoriul ocrotirii. Dreptul la sanctuar a fost – şi este respectat încă – în ceea ce priveşte lăcaşul de cult, după cum încălcarea lui poate produce efecte devastatoare. Prin urmare, în chiar definiţia lăcaşului religios întîlnim ideea de ocrotire. Dublate de fortificaţiile proprii, bisericile saşilor transilvăneni funcţionează drept centru viu al comunităţii care se ascunde pe teritoriul ei în caz de primejdie. Fortificaţia pare că nu face altceva, în plan simbolic, decît să traseze cu precizie, să facă vizibilă şi defensivă limita spaţiului sacru, întărirea inimilor şi a comunităţii pe care o presupune participarea la liturghia celebrată înlăuntru.

2. **Avanpostul** este dublu orientat: a) în sus: plasate pe punctele cele mai înalte ale aşezării, vizibile deopotrivă pentru ochiul divin, cît şi de cel privind dinspre localitate spre centrul ei înalt, biserica fortificată este un avanpost pe verticală, „trăgînd după sine comunitatea la întîlnirea cu cerurile. b) spre est: localizate pe „locuri mîndre" (Alberti), care să îngăduie epifania (Aristotel), bisericile sînt de asemenea plasate ca avanposturi ale creştinătăţii în raport cu invaziile tătare şi turceşti. A fost ideea teutonilor, aceea de a avansa şi păstra prin arme limita estică a creştinătăţii răsăritene, pentru ca, ulterior, cetăţile şi bisericile fortificate ale germanilor, secuilor şi ale satelor româneşti bistriţene să preia această funcţie de „primă linie defensivă" la graniţă. Bisericile fortificate săseşti din Transilvania sînt amplasate acolo şi în vederea ocrotirii unui *limes* creştin (Carpaţii fac vizibilă şi mai uşor de apărat această limită fermă) dinaintea avansului musulman. Psihologia grănicerului este evidentă în tipul de arhitectură ocrotită de jur împrejur a bisericilor fortificate din Transilvania. Ea nu lasă descoperit nici unul dintre flancurile sale, dimpotrivă, le supune inspecţiei multiple a apărătorilor; fenestrările sînt minime, modelate de necesităţile de apărare, nu de cele privind iluminarea spaţiului interior; drumurile spre şi în interiorul incintei sînt şicanate, supervizate de posturi de apărare, dublate de comunicări secrete; materialele de construcţie sînt solide şi arhitectura redusă la esenţial şi monumentală.

3. Caracterul fractal al ansamblului. Fortificaţia este de altfel un criteriu de departajare a tipologiei bisericilor săseşti: zidul perimetral este fortificat (unul sau mai multe rînduri succesive) sau, deopotrivă, zid şi biserică sînt fortificate, articulate într-un sistem de apărare plurimorf. Dar elementul individual repetă gradul de complexitate pe care îl are ansamblul în raport cu scopul defensiv. Pe rînd, zid exterior, turnuri ale zidurilor, drum de strajă în podul bisericii, turnul bisericii înseşi, situat de regulă pe pronaos, devin dispozitive care îngăduie strategii complexe de repliere şi comunicarea între diferitele poziţii de apărare. Uşile chiar – cu fabuloase încuietori care denotă o civilizaţie tehnologică vernaculară avansată – fac parte integrantă din sistem, repetînd în detaliu complexitatea întregului. Pe de altă parte, fractalitatea devine o trăsătură care defineşte viaţa în incintă în cazul reploierii aşezării înlăuntrul ei. G. Oprescu o numeşte „miniatura vieţii normale" (1956, 12): în intervalele dintre atacuri sau în aşteptarea lui, fiecare membru al comunităţii îşi prelungea în incintă (şi la scară redusă) viaţa din „afară": incinta fortificată devine astfel un ciob holografic al întregului, al aşezării din timp de pace, căruia îi repetă în mic, esenţializat, toate trăsăturile. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Funès cel-ce-nu-poate-fi-uitat

Există o singură instituţie cu adevărat consensuală: aceea a Rîsului. Drama & tragedia se demodează; rîsul, niciodată. Săptămîna trecută, la moartea marelui Alberto Sordi, am văzut (pe Rai Uno) cum tristeţea a tăiat la fel de profund în omul din popor, în omul din actor sau în omul politic: de la Walter Veltroni (centru stînga) la Silvio Berlusconi şi Gianfranco Fini (dreapta şi extrema ei), italienii şi-au plîns cel mai popular roman, cel mai celebru comic italian-internaţional şi ultimul mare urmaş al „vîrstei de aur" a comediei italiene – anii '50-'60, marcaţi de filmele unor Comencini, Monicelli sau Zampa...

Pe 27 ianuarie s-au împlinit 20 de ani de la moartea lui Louis de Funès. „C'était pas Molière – explica unul dintre partenerii săi, Michel Galabru, într-o emisiune de pe TV5 – „c'était de Funès – mais c'était déjà pas mal!..."

Acest „déjà pas mal" are darul de a pune – cum spun tot francezii – ceasul la ora exactă: criticat de unii (puriști) pentru un *Avar* care era „prea puţin Molière" şi „prea mult de Funès" (ţinînd cont că actorul co-semnase şi regia; în paranteză fie spus, şi Sordi jucase într-un *Avar* şi se „convertise" la regie...), de Funès rezistă – pînă la urmă – prin înseşi excesele sale. A fost, prin excelenţă, „omul-orchestră" (alt titlu de-al său); a-i imputa lui de Funès grimasele, bufoneria continuă şi exacerbată revine la a trece pe lîngă geniul său de actor, în care totul – *totul!* – era dus pînă la paroxism... Cineva a remarcat că, odată cu de Funès, comicul – ca personaj – renunţă să mai fie doar reactiv, devenind activ: de Funès nu era cobaiul „efectului comic", ci însăşi cauza lui. Se arunca în hăţişul gagurilor cu furia celui care trebuia, cu orice preţ, să le doboare – ca pe popice. Nu se dădea înapoi de la nici o schimă, de la nici un „supra-efect". Într-un fel, era opusul lui Monsieur Hulot, personajul lui Tati; acolo unde acesta ţintuia comicul printr-o eschivă, printr-o litotă vizuală, de Funès se năpustea peste el cu tot armamentul din dotare (ochi daţi peste cap, onomatopei etc.), reuşind să şi-l facă *al său* – unic şi inconfundabil.

Generaţia mea a crescut cu seria *Jandarmului din Saint Tropez* (1964 – primul, 1982 – ultimul). Regizate de Jean Girault, filmele erau departe de-a fi nişte capodopere, dar schiţau nişte clişee în care şi acum recunoaştem „Franţa": călugăriţele cu „pălării" albe cu aripioare conducînd 2CV-uri decopertate, subalternii idioţi, superiorii gomoşi, o anumită provincialitate veselă – pace şi prosperitate... Filmele nu erau geniale – dar de Funès era! Ca personaj, jandarmul său n-avea nimic din bonomia blajinului Fernandel sau din jovialitatea simpaticului Bourvil, contemporanii săi. Obsecvios şi arţăgos, fals-umil şi megaloman, Jandarmul funesian era „Franţa atrabilară" – amestec inenarabil de burtăverzime satisfăcută şi frustrare istorică. Dar de Funès – care-şi făcuse deja un nume pînă la seria „St. Tropez" – nu poate fi redus la acest personaj, chit că este cel care l-a făcut cunoscut milioanelor de spectatori din afara Hexagonului; în *La belle américaine* (1961), *Hibernatus* (1969), *Mania grandorii* (1971), *Aripioară sau picior* (1976) sau *Zîzania* (1978) a fost „mereu la fel" – adică memorabil...

Atunci cînd mă gîndesc la de Funès, am în cap mai ales un anumit ritm – un *prestissimo*. „Omul-orchestră" era în permanenţă în reprezentaţie, iar acest lucru nu poate fi dus la bun sfîrşit *decît* cu condiţia ca omul acela *să nu fie niciodată în repaos* (de Funès dormind? da, dar numai pentru ca, foarte iute, să sară din pat, apoplectic, cu un ţipăt de conu' Leonida peste care cade tavanul!...). Această insomnie perpetuă, această agitaţie fără măsură şi fără sens fac din de Funès comicul emblematic al nevrozei actuale – undeva între Jerry Lewis şi Woody Allen. Nu era Molière pentru că nici nu trebuia să fie: lumea în care se mişca, neobosit, cu o energie care-ar fi mişcat locomotiva şi celelalte vagoane ale *Marii hoinăreli* spre Nicăieri, nu mai avea nevoie de „studii de caractere", „de moravuri" sau de burlescul deja-bifat al filmelor mute. Avea nevoie de explozia-în-lanţ a gagurilor sale faciale, vocale şi gestuale; avea nevoie de Omul-Brownian, atom rebel al Lipsei de Timp şi al Excesului de Adrenalină. În comicăriile lui Louis de Funès, „ceasul" trezirii noastre la (un fel de) realitate se dă peste cap şi sună întruna. Nu este chiar ora exactă, „mais c'est déjà pas mal..." ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Lecturi obligatorii

Aşa cum ursul nu se dă dus din bîrlogul său, sîmbăta asta nu m-am mai dus la cinema. Am stat în camera cealaltă, făcînd ordine printre nişte vechituri. Cred că în orice casă există o serie de lucruri ce par indispensabile, care sînt salvate de la dezastrul curăţeniei de Paşte sau Crăciun. Care trebuie să fie acolo. Nici la vedere, să-ncurce, nici prea la fund, că cine ştie... Aşadar, în adîncimile dezordonate ale unui sac de plastic mi-am găsit „caietele de lectură" din şcoala generală. Dragi prieteni tineri, era o vreme cînd profesorii le cereau elevilor să citească chiar şi în vacanţe! Da, cărţi! Vara se ajungea chiar la astronomica sumă de 20 de volume! Eram atît de prins de această obligaţie încît nu mai aveam timp nici de calculator, nu-mi amintesc să fi deschis Internetul sau să fi aruncat vreun ochi pe VH1. Mai ales că trebuia să rezumăm cele citite (şi semi-înţelese) în caiete groase cu coperţi de plastic.

Aveam acum ocazia să mă amuz, nutrind şi speranţa (naivă) că nu le-am păstrat degeaba. Nu dau citate, mai am un dram de decenţă, cu excepţia totuşi a celui de pe prima pagină. Despre eroul romanului „Bărăgan" de V. Em. Galan (un activist trimis să facă ordine la ţară) scriam că era „un om binevoitor"! Romanul era „lectură obligatorie" la a cincea. Iniţial recenziile aveau fix două pagini şi se vede cum potriveam vorbele ca să termin exact pe ultimul rînd. După vreo doi ani, însă, am început să depăşesc spaţiul minim, se vede că începuse să-mi placă să am opinii. În plus, a crescut numărul de cărţi „analizate", căci aveam normă şi la „lecturi particulare". Spaţiul cel mai generos (opt pagini) l-am acordat unui voluminos roman sovietic de science-fiction, Echipajul de pe Mekong", despre captivanta problemă a *omului penetrabil!* Profesoara nu a fost încîntată şi mi-a pus, cu roşu, nişte semne de întrebare lîngă titlu. Interesant că n-a făcut la fel cu un alt roman, deloc realist, „Grădina zeilor" de Camil Baciu. Poate-l citise, nu era *science*, dar era mult *fiction* de foarte bună calitate.

Poezia figurează doar la „obligatorii" (Coşbuc, Alecsandri, Eminescu, Arghezi), pe cînd la „particulare" predomină romanele şi povestirile. Nu ştiu cît oi fi înţeles din ele (foloseam cu sîrg prefeţele), dar selecţia e acceptabilă – Hemingway, Swift, Buzzati, Hasek, Ilf şi Petrov, Lampedusa, Jack London (unde o fi ediţia în trei volume zdravene?), ba chiar şi „Oamenii din Dublin" ai lui Joyce sau obsedatul căpitan Ahab. Nu am gustat „Adolescentul" lui Dostoievski, rezumatul e de tot rîsul, de două ori mai mic decît cel de la „Elevul Dima dintr-a şaptea"! Românii de la „libere" erau mai ales contemporani: Barbu, Neagu, Preda, Popovici (somităţile vremii), dar şi unii mai tineri: Velea, Ţoiu (plachetele subţirele din colecţia „Luceafărul"), Radu Cosaşu (da, extremistul de alături) sau Sorin Titel cu „Lunga călătorie a prizonierului". Între ei şi doi autori pentru care aş fi sărit în foc – Leonida Neamţu şi Corneliu Omescu. Îmi păreau haioşi, obraznici, inventivi, *underground,* aveam toate cărţile lor. Azi nu se mai vorbeşte de ei, iar mie mi-e teamă să-i recitesc. Ştiu că e o naivitate. Poate necesară. O iluzie. Ca şi aceea că din caietele cu coperţi de plastic aş fi putut afla ceva semnificativ. Mai ales că ultimele pagini (clasa a opta) sînt chiar sărace. Dar nu fără motiv.

În doar cîteva luni mă izbisem succesiv de „Antologia poeziei române moderne" a lui Manolescu, de „Reconstituirea" lui Pintilie, de „Dragostea unei blonde" (Forman) şi de „Zacharias Lichter" a lui Matei Călinescu. Mă simţeam electrocutat mental. Şi n-am mai scris. După aşa un şoc, mi-ar fi trebuit, cu siguranţă, un alt caiet.

P.S. Să nu uit: aveam un coleg care „mă bătea" constant la numărul de recenzii. Luam eu notă mai mare, dar totuşi! În final, a ajuns în comerţul exterior, „pe relaţia Vest". Asta e, sînt şi cazuri în care n-ai ce face. Decît, eventual, să oftezi precum noua mea febleţe, Lori Volpone *(faiblesse oblige)*: ***„The guy was such a competitive asshole!"***. ▲

DĂ ŞI MIE O MIE

Lumea cerşetorilor, aşa mizeră cum e, poate fi uneori fascinantă. O lume cu personaje incredibile, pe care le-ai putea plasa în orice secol, fără să se observe. Societatea se schimbă, ei rămîn la fel. Deşi se spune că în ultima vreme sute dintre ei emigrează spre Vest, rămîn şi acasă destui. Ba, chiar nu se prea simte lipsa „emigranţilor". Iar multele programe guvernamentale, locale şi neguvernamentale trec ca apa peste ei, care-şi continuă netulburaţi felul lor de trai. (A. M.)

Stela GIURGEANU

Vine Godot?

Da, în această imensă confuzie, un singur lucru e clar: aşteptăm să vină Godot.

Actul I

Cuplul Pozzo şi Lucky în piesa lui Beckett este un simbol pentru societatea bazată pe relaţii de putere, societatea activilor şi a responsabililor. În primul act, Pozzo îl domină pe Lucy ţinîndu-l strîns legat cu o funie, obligîndu-l la o trudă zadarnică şi zădărnicită.

Oficial există statistici. Conform lor, în Bucureşti, există la ora actuală peste 900 de cerşetori, 406 vagabonzi, 107 boschetari şi peste 200 de minori, copii ai străzii. Există şi rapoarte. Printre cauzele ajungerii oamenilor în stradă, se spune (într-un raport întocmit de fundaţia internaţională *Medicins sans frontiers)* că ar fi problemele conjugale (lipsurile financiare sau alcoolismul) care ocupă 31% din numărul adulţilor fără adăpost. Mai apoi sînt 27,5% cei care provin din divorţuri şi vînzări de locuinţă, 14% pierderea locului de muncă sau imposibilitatea plătirii chiriei, 8% foşti puşcăriaşi şi tineri care, deveniţi adulţi, trebuie să părăsească orfelinatele.

Bineînţeles, la toate acestea există (pentru contracarare) şi ajutoare şi planuri de eradicare. Automat, însă, toate atrag după sine birocraţie multă (procedurile de sancţionare a părinţilor care îşi exploatează copiii trimiţîndu-i la cerşit sînt pe cît de alambicate pe atît de neaplicat, autorizaţiile pentru fundaţiile umanitare cer multă alergătură, ştampile peste ştampile şi, uneori, taxe etc., etc.) şi aruncări de pisică peste gard (fundaţiile înspre autoritate, invocînd lipsa de preocupare, autoritatea înspre fundaţii, invocînd belşug de interese particulare).

Aparent ceva, ceva se face, mai mult însă de ochii lumii (autohtone şi mai ales străine). Se caută soluţii, se aşteaptă răspunsuri. Dar, dacă pînă în prezent, la fel ca în scena lui Beckett, ochii lumii autohtone pot vedea personajele care aşteaptă, sînt mai puţine şansele de a-l vedea pe cel aşteptat.

Actul II

Estragon şi Vladimir, al doilea cuplu, sînt vagabonzii îmbrăcaţi în veşminte ponosite, simbolul inactivilor care aşteaptă la marginea societăţii, riscîndu-şi astfel existenţa într-o iresponsabilă joacă de-a viaţa.

Reluînd o parte a primului act, actul II începe în stradă, unde găseşti toate categoriile de cerşetori, încondeiaţi sau nu în rapoarte şi statistici. De la cei mici şi foarte mici, zdrenţăroşi şi murdari pînă la cei destul de bine îmbrăcaţi, versaţii care îţi cer cu „săru' mîna" de o călătorie cu metroul, dar te expediază, înjurîndu-te cu cîte un „fă" sau chiar mai rău dacă, în loc de bani, le oferi cu generozitate şi naivă bucurie de ajutor o cartelă cu o ultimă călătorie. „Adică să nu-ţi baţi, fă, joc, tu, de mine!". Mai sînt şi artiştii ambulanţi, cîntăreţii de subterană, băiatul cu mingii, clovnul tăcut, bătrîneii cu cîntare ponosite de la colţ de stradă care strigă sau cei care stau chirciţi pe cîte o treaptă de metrou, nezicînd nimic din gură, povestind însă totul din atitudine. „Părinţi" cu copii de gîtul cărora scrie „am SIDA", sau cei care, pe lîngă trecători, îşi mîngîie odorul doar pentru a-l lovi, imediat după ce posibila sursă de venit s-a îndepărtat. Îi vedem zi de zi, chiar dacă uneori ne facem că nu. Îi ajutăm, cu toate că am văzut atît *Filantropica,* cît şi pe fata care mai demult făcea pe nebuna (acum adoptă clasica poveste cu mama în spital, şapte fraţi şi tată puşcăriaş), iar deunăzi, îmbrăcată cu lucruri „de firmă" vorbea la mobil.

Samaritenii de ocazie, cei care ajută din principii morale, au şi ei criterii. „Nu dau oricui" sau „Le mai dau, cînd am şi eu" este cel mai la îndemînă răspuns al interlocutorilor mei. Cel mai des se dă bătrînilor, că „Doamne, fereşte". Copiii primesc mîncare, „că dacă primesc bani, nu le rămîn lor" sau „îi cheltuie pe aurolac". Cu toate astea îi vezi încă prin metrouri, prizînd una mică.

Unii dau de ruşine, nu le vine să treacă mai departe dacă au prins, fie şi cu coada ochiului, privirea de cîine bătut a cerşetorului. Alţii de exasperare. „Cînd mai vine cîte unul să mă mîngîie, îi dau, îi dau numai să nu mă mai atingă!". Într-un autobuz (90 parcă) un individ întrerupt brutal în somnul dintre staţii de cînturile unui puşti i-a dat tot măruntul de prin buzunare, doar să nu mai cînte.

Alţii caută în buzunar din superstiţie. Olga T. dădea unui bătrînel de lîngă spitalul unde era internat tatăl ei. Gîndea că, dacă face un bine, binele i se va întoarce. Ideea karmei o mobiliza şi pe Ella să plece înainte de examene cu buzunarul plin de monezi, să nu fie cerşetor pe drumul către facultate, care să nu o gîndească de bine. O dată şi Adriana M. a donat un pumn de monezi (găsite cu o seară înainte pe drum spre casă) unei „figuri bizare", care părea că, ori îi bea, ori îţi dă la cap. Sau şi una şi alta, dar, n-avea ce face, era primul pe care îl întîlnise şi totul, după cum v-am spus, era o chestiune de destin.

Mai sînt şi cei care dau de frică. „O dată, nu i-am dat unuia care mi-a morfolit parbrizul. Nu i-am dat că, deşi maşina era curată, deşi l-am refuzat, cu claxon, cu mutat de maşină, tot nu s-a lăsat. N-am vrut deci să cotizez la nesimţirea lui, aşa că mi-a zgîriat portbagajul, l-a făcut ferfeniţă pînă să se schimbe stopul!". De intervenit nu a intervenit nimeni, iar de atunci Diana se roagă la stopuri să nu fie asaltată, dar, ca măsură de precauţie, are pregătiţi, lîngă schimbător, banii de taxă.

Epilog:

Dacă titlul piesei lui Beckett a avut ca interpretare iniţială aşteptarea morţii, o nouă viziune aruncă asupra numelui Godot ideea diminutivului folosit de copii pentru God. Depăşind însă simbolistica ficţiunii, ieşind din foaierul criticilor, o bătrînică pe Magheru aşteaptă în plină iarnă, îmbrobodită cu tot ce are, să vină vara, că mult e rău pe străzi, iarna. Iar peste speranţele ei, spre seară, cortina cade încet. ▲

Adina POPESCU

Ceva mărunţiş

Te agaseză. Sînt peste tot. Te aşezi la o masă, la terasă, îţi cumperi o bere şi apar. Cu mîinile întinse, cu privirile umile. Îi ignori, dar insistă, îţi împing sub ochi icoana cu Maica Domnului sau cartonul cu acel text agramat... şapte copii... bolnav de cancer... handicapat... fără casă... apoi încep să se roage, să cînte, să stea lîngă tine pînă cînd le dai ceva, orice, chiar şi o ţigară. Pleacă şi se întorc peste o jumătate de oră, pentru a doua oară. Au uitat! Le spui că le-ai mai dat o dată, dar atunci ei te ignoră, iar icoana, iar cartonul, iar murmurul lor tărăgănat... „ajutaţi-mă!"... „să vă dea Dumnezeu sănătate!"... „daţi-mi şi mie!". Te enervezi şi-i înjuri, dar sînt atît de obişnuiţi cu înjurăturile încît nu le mai aud. Îi urăşti. Îi încadrezi într-o tagmă, o categorie, o breaslă, zdenţele devin o uniformă, oamenii sînt, de fapt, la serviciu! Niciodată cînd le dai nu-i priveşti în ochi. Pentru că nu-ţi place.

Ologul

Are în jur de patruzeci de ani, ten măsliniu şi, în loc de picioare, două cioturi. Se tîrăşte cu cîrjele lui improvizate şi cu pantalonii cît mai scurţi, ca să se vadă cioturile, pe Lipscani; uneori ajunge pînă la Piaţa Unirii – cînd are treabă pe acolo –, mai schimbă cîte o vorbă cu un vînzător de CD-uri pirat, îi mai cere unui vînzător de celulare un telefon ca să sune „un unchi", nimeni nu ştie despre cine este vorba, mulţi cred că se preface că sună sau se postează în faţă la covrigărie pentru că îi plac covrigii calzi. Cîteodată mănîncă zece-douăzeci pe zi.

Cerşeşte pe muţeşte, căci consideră că handicapul său e suficient pentru a stîrni mila. Din punctul ăsta de vedere este plin de demnitate; „Niciodată n-am avut texte!", se laudă el. Dacă vrei, te poţi împrieteni cu el şi atunci te vede de la distanţă şi te salută, îţi spune „domnule", „doamnă", mai scoate cîteva vorbe, dar dacă nu-i dai ceva tace.

Şi-a pierdut picioarele la doisprezece ani, într-un accident stupid, la cîmp. L-a iubit o femeie la treizeci, şi ea tot infirmă, dar l-a părăsit pentru un altul căruia nu-i lipsea decît o mînă. Îi place strada şi e mulţumit că a rămas fără picioare, ci nu fără vedere. N-ar fi suportat să fie orb, s-ar fi sinucis. „Eu ştiu programu' la toţi de pe străzile astea: cînd scot afară la opt merdenelele, cînd vin ţiganii cu blugii, cînd se duc ăia cu costum la bancă, cînd se bat aurolacii, ăia care stau în gangu' de la Sfîntu' Gheorghe... io ştiu tot!".

Are o grămadă de amici, de cunoscuţi. Şi poliţia îl cunoaşte. Strînge pe zi în jur de două sute de mii. Dacă n-ar fi fost cerşetor, s-ar fi făcut poştaş în satul lui, la Voluntari. Îi plac bicicletele şi a visat de multe ori că pedalează; a avut una pe la şapte ani, dar i-a furat-o un copil din vecini.

Bătrînul cu vioara

Un scîrţit molcom, pe jumătate melodic şi un bătrîn în jur de şaptezeci de ani, aplecat peste vioara sa, cu lemnul umflat de la umezeala anotimpurilor ploioase. În primul moment crezi că e un fost artist talentat care n-a avut noroc şi a decăzut, a ajuns în mizerie. Dacă stai zece minute să-i asculţi repertoriul, constaţi că repetă la infinit aceeaşi melodie. Îl întrebi ce cîntă şi îţi spune că e un imn religios, apoi încearcă să închege o conversaţie pe teme biblice. E pocăit. A avut şase copii, dar nu mai ştie acum de nici unul, s-au împrăştiat prin lume şi începe să ţipe pe un glas subţire şi să agite arcuşul viorii... „Veţi arde cu toţii în iad!... blestemaţi să fiţi cu toţii!". Îşi şterge cu mîna saliva de pe bărbie şi tremură. El n-are nevoie de bani decît ca să mănînce o pîine şi să aibă puterea să se roage.

Fetiţa

Cerşeşte de obicei vara pe la terase şi iarna prin baruri ieftine. N-are curajul să intre, de exemplu în „Club A" sau la „Backstage". De regulă, cît timp e frig, dispare cine ştie pe unde şi reapare prin martie, vînzînd ghiocei.

Are un chip şi o voce de înger, iar cei care o „prelucrează" probabil că sînt conştienţi de calităţile ei native. Principalul text este cel cu mama bolnavă de o pneumonie cu complicaţii şi cu fraţii ei rahitici. Îţi vorbeşte foarte clar, ca şi cum ar recita o poezie şi încearcă să te privească drept în ochi. Uneori reuşeşte să plîngă, alteori îţi zîmbeşte suav.

Altă dată se prezintă cu un iepuraş pe care încearcă să ţi-l vîndă, dar dacă nu vrei te lasă să-l mîngîi şi-ţi povesteşte că n-are cu ce să-l hrănească. „Iepuraşul meu o să moară!", spune cu o voce disperată şi strînge iepurele la piept. În săptămîna următoare apare cu un pui de cîine, legat cu fundă roşie şi-ţi explică cît de drăgălaş e el şi cît de lihnit de foame. „Mama n-are bani să-l ţină, da' io vreau să-l păstrez, să fie căţeluşul meu!". Să nu plîngi la o asemenea poveste? „Da' cu iepurele ce-ai făcut?", a întrebat-o un prieten de-al meu. Fetiţa pe moment a rămas blocată, dar şi-a revenit imediat şi a început să bîzîie instantaneu: „La iepure n-am găsit ce să-i dăm de mîncare şi l-am dus la ţară la o verişoară unde l-au mîncat şobolanii!". Trebuie să-i dai cinci mii ca să se oprească din plîns.

Un punker întîrziat

E tînăr, destul de bine îmbrăcat şi te priveşte cu ochi tulburi. „Ştiţi, sînt din provincie, trebuie să ajung neapărat la rudele mele şi mi s-au furat toţi banii pe tren... n-aveţi întîmplător ceva mărunţiş ca să-mi cumpăr o cartelă de metrou?". Aşa se adresează oamenilor decenţi, dar dacă vede pe cîte unul cu blugi jerpeliţi sau cu geacă de piele devine mai sincer: „Frate, m-am îmbătat aseară ca un porc şi acuma mi-e un rău de nu mai pot... n-ai zece mii de-o vodcă ca să mă dreg şi io? Mă înţelegi, nu-i aşa?!". Simte cînd respectivul a trecut măcar o dată în viaţă prin situaţia asta sau dacă a ieşit bine dispus de la cîrciumă; „îi miros pe beţivi de la o poştă... ştiu că astia n-or să mă refuze niciodată!".

Îl cheamă *Fane* şi acum vreo zece ani era punker pe Aleea Circului. Regretă „vremurile bune". „Pe atunci făceam chetă în grup şi era mult mai simplu; băgam fetele la înaintare şi rezolvau repede, da' acuma... toţi foştii mei tovarăşi îs cu fiţe, beau bere în baruri scumpe şi nici nu se uită la mine... n-ar mai pune gura pe «genocid», d'aia la douăş' de mii acum sau pe «scandic» la plastic nici să crape! Io-s singuru' care am rămas fidel, punker adevărat, să moară mama!". Nu-l deranjează că trebuie să cerşească pe la metrou pentru vodcă; dacă ar şti să cînte ar cînta, ştia odată, dar acuma i-a răguşit vocea „de la carpate". „Ceea ce fac io nu-i cerşeală... se numeşte întrajutorare!" rîde Fane, dar „hai, frate, dă şi tu zece mii mai repede că mi se uscă buza! Dacă vrei îi bem împreună, ştiu io aicea aproape un gang...".

Cîinele

Acum cîţiva ani puteai vedea la Costineşti un dog-german, toropit de căldură, cu ochelari de soare, cu o şapcă în faţa sa şi cu o pancartă de gît: „Am o viaţă de cîine! Daţi-mi şi mie un ban, nu de alta, dar mi-e foame!!!". Cei care se întorceau de la plajă se amuzau teribil şi puneau bani în şapcă. Stăpînul se delecta cu bere, ceva mai încolo, la o terasă, supraveghindu-şi, din cînd în cînd, cîinele.

Stăpîna cîinilor

E o bătrînă de pe Calea Moşilor, cu baston şi broboadă, ca orice bătrînă din cărţile pentru copii, cu cîteva sacoşe. E o bătrînă care nu mai are casă şi se aciuieşte în fiecare noapte în faţa cîte unui magazin luminat, de preferinţă cel cu pantofi italieneşti la trei milioane perechea. Stă pe o bordură, chiar în faţa vitrinei şi, la lumina care vine din magazin, citeşte ziarul, o ediţie veche de cîteva zile. Stă aşa toată noaptea, înconjurată de sacoşe şi de cîinii vagabonzi ai cartierului cărora le mai vorbeşte uneori. Dacă treci pe lîngă ea, cîinii te mîrîie, apoi se fac covrig şi se potolesc. Îţi aminteşte de bătrîna din romanele cu Mary Poppins, cea cu porumbeii. Nu cerşeşte niciodată. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Război în pace

13,30, România. În direct. La Europa FM.

„Eu ţin cu americanii!“, rosteşte ferm o doamnă din Ploieşti în primele secunde ale emisiunii. Tac. E surprinsă, aşteaptă trei secunde – la radio înseamnă o veşnicie – apoi vrea să ştie dacă mai e în direct. „Sigur că da!“. Oftează uşor, mai spune o dată că ţine cu americanii şi se opreşte. „Atît?!“ Atît. E bucuroasă, a reuşit, în sfîrşit, să intre în direct, „de şase luni tot vreau să vă prind domnu' Robert“...

Nelu din Oradea, filo-francez, puţin derutat din cauza declaraţiei lui Chirac, e, totuşi, convins că trebuie să fim alături de francezi şi germani. „Ce bani ne-a dat nouă SUA? Cu ce ne-a ajutat? Ne dă de mîncare curcubeul lui Bush? Noi trebuie să fim cu ţările din Uniunea Europeană!“. Îi aduc aminte că există ţări din UE care susţin poziţia SUA. „Lasă, dom'le, alea nu contează...“.

În zece minute discuţia devine bizară, uşor stereotipă. Americanii „prea şi-au luat-o în cap, se cred stăpînii lumii, vor să controleze economia mondială, să fim serioşi, dom'le, nu democraţia îi interesează pe ei în Irak, petrolul e miza, bine le fac francezii şi nemţii, să-şi mai vadă lungul nasului că prea se cred buricul pămîntului!“. De unde atîtea voci împotriva americanilor? Cum rămîne cu primirea entuziastă făcută lui Bush la Bucureşti? „Aşa sîntem noi, românii, cu, mă scuzaţi, în două luntrii“, constată trist un medic din Iaşi. „Vrem cu americanii numai la plăcinte, la război ne pitim după fustele Uniunii Europene, slavă Domnului că i-a dat minte lui Iliescu de-a înţeles că trebuie să fim măcar o dată în istorie de partea celui mai puternic. Americanii se vor impune, veţi vedea...“.

Cui să-i mai pese de Saddam Hussein? Cel mai important lucru pare a fi de partea cui te aşezi în confruntarea absurdă care macină lumea occidentală. Îmi vine brusc în minte comparaţia cu un stadion imens pe care o singură echipă joacă un meci ciudat, pe autogoluri. Şi culmea e că unii dintre suporteri se mai gîndesc încă la victorie...

13,30, România. În direct.

Ce ştim noi, românii, să facem cel mai bine? „Ceramică de Horezu!“, vine primul răspuns. „Mobilă şi tractoare!“, spune un domn amintind cu un uşor oftat în receptor că înainte de '89 tractoarele făcute la Braşov mergeau la export în Germania, „iar ai dracu' nemţi, ştiţi dumneavoastră că doar le schimbau puţin aspectul exterior şi le exportau mai departe cu preţuri de trei ori mai mari?“. O doamnă din Constanţa crede că porţelanul ne salvează, a cumpărat deunăzi un set de farfurii făcute de o firmă, Apullum, „pe care am văzut-o şi în străinătate, dar n-am ştiut că e românească, domnu' Turcescu!“. Pînă la jumătatea emisiunii sîntem buni la toate, ştim să facem orice, „20% dintre oamenii lui Bill Gates sînt români de-ai noştri, avem o producţie naţională de inteligenţă ceva de speriat, exportăm matematicieni, chimişti şi alţi intelectuali angajaţi acum de cele mai tari firme din Occident“. România – raiul pe pămînt, românii – oamenii lui Dumnezeu. O dulce stare de beatitudine, alimentată de nostalgii şi închipuiri, întreruptă brusc de sunetul ascuţit al trezirii la realitate:

„Ce ştie românul să facă cel mai bine? Păi, în primul rînd, să se descurce cît să nu moară. Apoi vin celelalte: să se umfle-n pene, să-i pese de capra vecinului, să se facă frate cu dracu' pînă trece puntea, să umble cu jalba-n proţap pe unde poate oricît de umilitor şi păgubos ar fi, să se îmbete cu vorbe şi şprituri, să înjure de lucruri sfinte abia ieşit de la slujba de duminică, să se ascundă după deget, să găsească mereu ţapi ispăşitori, să distrugă cu... simţ de răspundere tot ceea ce ar avea o cît de mică şansă să iasă într-adevăr bine! Şi, din păcate, unii mai au nişte „calităţi“ demne de cartea recordurilor: să rabde din frică sau inerţie şi să aştepte minuni stînd cu mîinile în sîn.“ Discuţiile continuă pe acelaşi ton, voci joase de autopsieri aplecaţi deasupra unui cadavru. „Ne supraevaluăm, nu înţelegem că important e să vinzi, nu să te pricepi să faci ceva. Şi tot aşteptăm să ne pună cineva la treabă. Nu sîntem cu nimic mai deştepţi sau pricepuţi decît alţii, în schimb sîntem puturoşi ca arabii. Cred că sîntem ceva mai inventivi, dar şi mai laşi decît alte popoare europene. Ne «descurcăm» în general, păcălind, furînd... Sîntem obedienţi şi din acest motiv ne adaptăm repede“.

Cîteva secunde pînă la final. Nu există concluzii, dar există Costel, din Ploieşti, rostind calm, apăsat, clar: „Ştiţi la ce ne pricepem noi, românii, cel mai bine? La frecat menta, domnule, la frecat menta...“ Aferim!

▲

PE VREMEA ASTA DE SITUAŢII INTERESANTE, LĂSAŢI-VĂ LIMBA SĂ SE PLIMBE PE MARGINEA UNEI DECLARAŢII ADECVATE

● Un film încîntător a trecut în nopţile de sîmbătă şi duminică pe la TVR 2: *La lectrice (Cititoarea)*. Le-am telefonat cîtorva prieteni să nu-l scape. Poate că aici – în mesajele nocturne anunţînd celor apropiaţi cîte un film bun – se mai ascunde, pe vremea asta de izbelişte, de nu un sens al vieţii, măcar un fior de solidaritate omenească. (**R. C.**)

● Aplicarea nediferenţiată de către televiziuni a unei decizii a CNA duce de multe ori la situaţii interesante, aşa cum se întîmplă, de exemplu, cu îndemnul de a citi eticheta produsului şi termenul de valabilitate după ce tînăra Jojo tocmai ne ameninţase că ne cuplează de nu ne vedem. În fond, cine zice că la cuplaje de nu te vezi nu trebuie să citeşti eticheta? Şi, mai ales, să fii atent să nu ţi se livreze un produs expirat? (**C. P.-B.**)

● Pe 26 februarie a.c., o ştire de la PRO TV a-nceput aşa: „Cu răutatea specifică speciei, pisicile...“ Lăsaţi incorectitudinea politică (la adresa pisicilor, firește), lăsaţi şi aliteraţia (involuntară, desigur), există o singură certitudine: redactorul care a scris ştirea nu e rău (= felinofob), ci pur şi simplu idiot. „Cu idioţenia specifică specializării“, bineînţeles. (**a. l. ş.**)

● Am primit pe mail o ştire imaginară tare haioasă. Cică ar exista un plan de a paraşuta în Afganistan un pluton de filozofi francezi existenţialişti ca să-i convingă pe talibanii rămaşi că nu există Dumnezeu. Prima acţiune ar consta în înfiinţarea unor cafenele în puncte strategice din apropierea frontului, unde vor bea cafea şi vor discuta gălăgios despre absurdul naturii umane şi singurătatea omului în univers. Vor fi însoţiţi de prietenele lor absolut seducătoare, care îşi vor plimba din cinci în cinci minute limba prin urechea filozofilor, uitîndu-se inaccesibile în jur. Agenţiile umanitare condamnă acţiunea pentru că fumul Gitanelor franţuzeşti ar putea afecta civilii din zonă. (**C. G.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● Între Cîmpulung Muscel şi Cabana Voina, după hîrtoape infernale, gropi şi cratere, crevase şi stalactite de gheaţă din fundul unui lac ce păruse o baltă, văd din maşină, cu un singur ochi, panoul galben-triumfător de pe marginea drumului „Aici sînt banii dumneavoastră“. Dom'le, eu vreau banii înapoi! (**S. S.**)

● În sfîrşit, în *Libertatea,* vremea este prezentată de un bărbat – Alin, care, evident, îşi prezintă pectoralii bărbăteşte, lansîndu-se şi-ntr-o declaraţie adecvată: „Pe o aşa vreme, muncesc din greu, chiar şi cu mijloace primitive (...). Aşa sînt eu, pentru orice lucru serios, vărs multă sudoare“. (**I. P.**)

AR FI CAZUL SĂ SE TREACĂ DE LA SEMNIFICAŢIILE BIZARE ALE MODULUI DE VIAŢĂ ROZ LA UN PROFIT SEXY

● La Viena, n-am reuşit să-mi conectez laptop-ul la Internet, pentru că priza de telefon din apartamentul în care mă aflam nu se potrivea cu cablul meu. Am păţit chestia asta şi în Italia, numai că acolo am avut un adaptor. Ştiu că şi prizele de curent sînt diferite în unele ţări europene. Aşadar, vin cu o modestă propunere: după succesul înregistrat de moneda unică europeană, pentru a da un caracter ceva mai concret integrării, ar fi cazul să se treacă la implementarea prizei unice europene. Vi se pare că în acest fel s-ar da o lovitură suveranităţii electrice a statelornaţiune? (**M. V.**)

● 03.03.03. – o zi, cică, istorică: conjuncţii astrale spectaculoase, deschideri ale porţilor cereşti, canale energetice, încurcături de karme, Uranus în Leu, chestii, socoteli... În *prime time,* nenumărate posturi TV şi de radio au invitat experţi care să explice publicului semnificaţiile bizare ale acestei zile absolut normale. N-am înţeles însă nimic din cele 30 de minute ale horoscopului de pe B1 TV. Semn că 30 de secunde erau suficiente. (**M. M.**)

● La baza militară de la Taszar (Ungaria) sînt prezenţi instructori americani încă din 1995, înainte de pătrunderea în actualitate a necesităţii instruirii opozanţilor irakieni. De pe atunci li s-au dat indicaţii să se poarte frumos cu localnicii, să încerce să se integreze în modul lor de viaţă. Programul a reuşit: americanii participă la toate sărbătorile, merg la biserică şi cîntă acolo ungureşte. De cînd au venit opozanţii irakieni, situaţia s-a modificat, pentru că s-au luat măsuri de securitate şi au fost limitate, aproape interzise, contactele. Locuitorii din Taszar au de ce să lupte pentru pace alături de militarii americani. (**M. B.**)

● Cîinii de vedete sînt priviţi, în *Libertatea* (4 martie 2003) drept privilegiaţi pentru că stăpînii lor extravaganţi îşi permit să-i împopoţoneze. Marian Nistor şi-a vopsit caniche-ul blond şi l-a tuns punk, iar „hair-stylistul“ Marian Dârţă şi-a colorat bichon-ul roz. Din păcate, pe cîini nu i-a întrebat nimeni. (**I. P.**)

● A făcut furori o declaraţie a prinţului Dimitrie Sturdza, un prinţ care ştie ce e o afacere, un profit, un impozit, o Elveţie: „Românul, cînd e plătit, munceşte mai mult decît neamţul.“ Arghezieni afurisiţi, îi putem obiecta: „Da, da' noi nu mai avem nemţi!“. (**R. C.**)

● Ben Affleck – „bărbatul cel mai sexy din lume“ (cf. *People),* „logodnicul lui J.Lo“ (cf. toată presa) etc., etc. – e-ntrebat scurt de revista *Vanity Fair*: „Eşti gay?“. „Sînt mult prea nestilat pentru a fi“, răspunde starul. „Îmi ia prea mult timp ca să-mi asortez pantofii la ciorapi...“ Etc., etc. Ben, puiule, mai încearcă! (**a. l. ş.**)

DACĂ INIMA O IA BINIŞOR ÎNAINTE, LAS-O ŞI STAI DE VORBĂ CU CINEVA

● Sîmbăta trecută, pe Atomic TV defila un număr de telefon la care puteai apela (dacă inima te îndemna) „Linia sfîrşitului de nea“. La cît de fierbinte o fi fost linia, era firesc să se topească zăpada. (**D. S.**)

● Pentru că FOX News i-a luat-o binişor înainte, noua conducere a CNN a încercat să facă postul mai atractiv. Între altele, a adus-o pe Connie Chung, care are propriul talk-show. Ea amestecă subiectele serioase cu discuţii despre slăbit, ceea ce produce iritare printre tradiţionaliştii din conducerea postului. Deşi are o audienţă cu 25% mai mare decît anul trecut pe acelaşi interval orar, doamna Chung este mult în urma lui Bill O'Reilly, de la Fox. Se pare că stilul nonpartizan al CNN este depăşit de dinamism şi istericale, iar simpla tabloidizare nu rezolvă mare lucru. Tradiţionaliştii de la CNN spun că nu merită. Ce ar spune ei dacă ar vedea ce a făcut Ion Cristoiu la Realitatea TV? (**C. G.**)

● Cineva mi-a povestit că un vecin al său de bloc şi-a cumpărat o uşă metalică. Nu una oarecare, ci una specială comandată tocmai din Italia. Nu a trecut o lună însă şi patru zdrahoni în salopete de lucru au venit într-o dimineaţă şi au început să spargă pereţii în jurul uşii. Lucrare serioasă, cu instrumente gălăgioase. Pînă la urmă au reuşit să scoată uşa cu totul din încastrarea ei. Au plecat cu ea şi au lăsat apartamentul aşa. Cînd au venit proprietarii, s-a lămurit totul. Indivizii nu erau lucrători, ci hoţi. Dar n-au luat nimic din casă, nici bani, nici bijuterii, care erau chiar la îndemînă, ci uşa. Probabil pentru studiu. (**A. M.**)

● Reconfirmarea lui Bill Gates pe primul loc în clasamentul celor mai bogaţi oameni din lume îmi aduce aminte de nenorocitul acela care l-a acostat într-un aeroport, s-a prezentat cuviincios şi l-a rugat aşa: „Domnule Gates, cînd mă vedeţi că stau de vorbă cu tipul de acolo, treceţi pe lîngă mine şi întrebaţi-mă ce mai fac...“ Nababul, generos, acceptă şi peste cîteva minute trece pe lîngă cei doi, lansînd un „Hello, John, ce mai faci?“. La care John se întoarce mînios: „Mai du-te dracului, Bill, nu vezi că stau de vorbă cu cineva?“. (**R. C.**)

Vladimir TISMĂNEANU

Războiul civil european

E imposibilă înţelegerea sensului secolului XX dacă nu ne preocupă unicitatea experimentelor revoluţionare făcute atît de stînga cît şi de dreapta pentru reconstrucţia condiţiei umane în numele unor pretinse legi inexorabile. Acesta este secolul cînd – aşa cum atît de inspirat a spus-o Leszek Kolakowski – diavolul s-a încarnat în Istorie. Dezbaterea în curs asupra naturii şi legitimităţii (sau chiar a acceptării) comparaţiei (analogiilor) între cele două tiranii revoluţionare determinate de ideologie din secolul XX (comunismul radical, sau cum preferă unii leninismul) pe de o parte şi fascismul radical (sau mai precis nazismul) pe de altă parte, prelungeşte interpretarea răului politic absolut în impactul lui asupra condiţiei umane. Pe scurt, se pot oare compara două ideologii (şi practici) inspirate din viziuni diferite ale naturii umane, din concepţii diferite despre progres şi democraţie fără a pierde din vedere diferenţele specifice, fără a nesocoti deosebirile axiologice? Centralitatea esenţială a lagărelor de concentrare – „singura societate perfectă", cum a spus odată Adam Michnik – a fost oare numitorul comun al celor două sisteme, în momentul lor de maximă eficienţă? (Zygmunt Bauman scrie despre timpul nostru ca despre „un secol al lagărelor".) Avea dreptate François Furet cînd spunea că moştenirea comunistă provine din aspiraţiile Iluminismului tîrziu către o democraţie de masă, în timp ce fascismul simbolizează exact contrariul? Înainte de a răspunde prin da sau nu, vreau să-mi exprim acordul cu Claude Lefort (şi cu Richard Pipes): leninismul a reprezentat o mutaţie în practica social-democrată, nu a fost doar continuarea moştenirii iluministe democratice a socialismului. În aceeaşi măsură semnificativ, tocmai pentru că insistă asupra legăturii cauzale şi asupra reacţiilor contrarevoluţionare determinate de angoase şi spaime, istoricul german Ernst Nolte nu sesizează complet natura antibolşevismului fascist ca un nou tip de mişcare şi ideologie revoluţionară, rebeliune împotriva tuturor temeiurilor civilizaţiei moderne europene. Într-adevăr, aşa cum arăta Furet (şi înaintea lui Eugen Weber), nazismul, forma radicalizată a fascismului, nu a fost o simplă reîncarnare a gîndirii şi acţiunii contrarevoluţionare. Nazismul – a avut dreptate Furet – a fost mai mult decît o reacţie împotriva bolşevismului sau faţă de cultul progresului, sau o plecăciune sentimentală obligatorie în faţa umanităţii abstracte: a fost ceva cu totul nou, o tentativă de refacere a lumii prin eliminarea burgheziei, a banilor, a parlamentelor, a partidelor şi a tuturor celorlalte elemente decadente „iudeo-plutocratice". Furet i-a scris lui Nolte că fascismul a „fost el însuşi o revoluţie": împotriva „sistemului", a valorilor individualismului burghez, a drepturilor şi instituţiilor. Războiul civil european a avut într-adevăr loc în secolul XX, dar miza nu a fost victoria bolşevismului împotriva nazismului (sau invers), ci ofensiva împotriva modernităţii liberale. Aşa se explică disponibilitatea multor comunişti în acceptarea complicităţii sovieto-naziste, inclusiv a Pactului de neagresiune din 1939: militanţii radicali considerau că democraţiile „decadente" din Occident sînt sortite pieirii şi deci erau dispuşi să se alieze cu fasciştii, la rîndul lor anti-burghezi. Ceea ce nu înseamnă că antifascismul a fost doar un element de propagandă al Kominternului şi nici că anti-marxismul a fost o componentă centrală a naţional-socialismului. Cele două mişcări erau în mod esenţial şi neabătut opuse valorilor, instituţiilor şi practicilor democratice. Această realitate tragică a fost înţeleasă simultan de cîţiva, puţini, intelectuali democraţi anti-stalinişti şi antifascişti: Arthur Koestler, George Orwell, Ignazio Silone, cercul de la *Partisan Review*. După părerea mea, clarificarea acestor probleme este teribil de importantă pentru mizele politice, morale, culturale ale ordinii de după războiul rece, o ordine despre care Ken Jowitt crede că se va „dispensa de leninism", deşi moştenirea leninistă, cea a principiilor primordiale, bîntuie încă memoria şi imaginaţia politică. Pe de altă parte, trăim într-o lume unde reapar la suprafaţă nu doar spectrele postcomuniste, ci şi rămăşiţele iluziilor exclusiviste, post-fasciste (şi consecinţele lor practice). Războiul între liberalism şi adversarii săi revoluţionari (şi nostalgicii lor) nu s-a încheiat şi nu trebuie considerat că noile variante ale utopiilor extremiste sînt în mod automat imposibile.

În principiu, comparaţia între nazism şi comunism este justificată atît din punct de vedere moral, cît şi sub raport ştiinţific. Dar oamenii de ştiinţă nu sînt judecători şi confuzia între aceste două roluri poate să facă uitate cîteva importante distincţii. Cînd este formulată, comparaţia favorizează înţelegerea şi sublinierea asemănărilor şi deosebirilor. În corespondenţa lui cu Ernst Nolte, François Furet arăta că nazismul figurează răul absolut atît la nivelul intenţiilor originare, cît şi în practica nazistă a realizării utopiei. Ceea ce nu duce la minimalizarea crimelor comunismului, ci pur şi simplu la recunoaşterea faptului că o comparaţie între cele două orori de masă va revela ceea ce a fost într-adevăr unic în Holocaust, perfecţionismul maniacal şi lipsit de ascunzişuri al nazismului în realizarea Soluţiei Finale. *Cartea Neagră* editată de Stéphane Courtois, la Paris, demonstrează esenţa criminală a sistemului comunist, amploarea terorii şi face posibilă documentarea comparaţiei.

Trăsătura comună a celor două regimuri – leninismul sau stalinismul radical şi nazismul – a fost genocidul. Distincţiile analitice sînt fără îndoială importante, dar e în afara oricărui dubiu, comuniunea în dispreţul absolut faţă de statul de drept burghez, faţă de drepturile omului şi de universalitatea umanismului, indiferent de deosebirile nelegitime de rasă sau clasă. Acesta este meritul principal al *Cărţii Negre:* oricine studiază „secolul extremelor" (cum a denumit Eric Hobsbwam secolul XX) va trebui să recunoască toate ingredientele politice şi ideologice ale ordinii totalitare (monopolul partidului asupra puterii, uniformizarea şi înregimentarea ideologică, cenzura, demonizarea duşmanului de clasă, mentalitatea fortăreţei asediate, teroarea poliţiei politice, lagăre de concentrare şi, nu mai puţin important, formarea „omului nou") existente în leninism.

Găsim o perfectă încapsulare a naturii convergente ale celor două sisteme (comunist şi fascist) în afirmaţia lui Boris Souvarine, autorul unei biografii de bază pentru studiul vieţii lui Stalin, publicată la mijlocul anilor '30: „În primii ani ai revoluţiei ruse era lesne de pus totul pe seama sufletului slav; apoi, evenimente considerate a fi un fenomen exclusiv slav au fost observate în Italia sau Germania. Cînd se eliberează bestia din om, consecinţele sînt aceleaşi, oricît de diferite apar la suprafaţă, indiferent dacă omul e latin, german sau slav". Raţionalitatea patologică a războiului dus de naziştii împotriva evreilor, incluzînd folosirea tehnologiilor de ucidere în masă la Auschwitz şi la alte fabrici ale morţii, nu putea fi anticipată de Souvarine în diagnosticul său, scris în 1937, dar el avea dreptate cînd sublinia strania fuziune dintre barbarie şi modernitatea deraiată în despotismul ideologic al extremei drepte şi al extremei stîngi.

Comparaţia dintre cele două orori absolute ale secolului XX, Gulagul şi Holocaustul, duce adeseori la proasta înţelegere şi la sentimentele jignite ale victimelor uneia sau alteia dintre cele două monstruozităţi. E regretabil, pentru că, cinstit vorbind, nu se poate spune despre nici una dintre aceste experienţe că a fost suficient evocată. Da, are dreptate Alain Besançon, există o amnezie faţă de crimele comunismului şi o hipermnezie cu privire la Shoah. Dar, aşa cum arată istoricul francez, asta nu se întîmplă pentru că un anume grup monopolizează memoria suferinţei din secolul XX. Originile acestui fenomen trebuie căutate în felul cum comunismul a fost considerat progresist, antiimperialist şi, mai important chiar, antifascist. Comunismul a ştiut cum să se prezinte ca moştenitor al Iluminismului şi mulţi s-au lăsat înşelaţi de pretenţiile lui umaniste şi raţionale. Aşa că, în opinia mea, agenda cercetărilor, sugerate de *Cartea Neagră*, include nu doar regîndirea comunismului şi a fascismului, ci şi a opusului lor, a antifascismului şi a anticomunismului. Cu alte cuvinte, nu toţi cei care i s-au opus lui Hitler erau prieteni ai democraţiei şi nu toţi cei care s-au revoltat împotriva lui Lenin, Stalin, Mao sau Castro erau liberali *bona fide*. Punctul esenţial este legitimitatea comparaţiei şi aici sînt de acord cu abordarea istoricului polono-francez Krzystof Pomianis: nu poate fi negată realitatea crimelor în masă, ca şi cea a crimelor împotriva umanităţii şi este meritul echipei de realizatori ai *Cărţii Negre* de a fi adus dezbaterea privind comunismul din secolul XX în discuţia publică; dincolo de rezervele care se pot emite cu privire la una sau alta dintre pagini, rolul ei – ca atare – este remarcabil. Dar a spune că sistemul sovietic a fost mai rău pentru că a provocat mai multe victime, ori că naziştii au fost mai răi pentru că ei i-au exterminat pe evrei sînt două poziţii inacceptabile şi, dusă în aceşti termeni, dezbaterea e şocantă şi obscenă. Într-adevăr, trebuie evitată orice banalizare prin comparaţie (termen propus odată de Peter Gay) şi orice formă de martiraj competitiv şi să admitem că dincolo de similitudini, sistemele extremiste radicale au trăsături unice, incluzînd raţionalizarea puterii, definirea duşmanului şi scopurile mărturisite. Ele au încercat să stabilească un control total asupra societăţii, printr-o agresiune sistematică îndreptată împotriva oricăror forme de asociere şi a oricăror iniţiative, prin persecutarea, eventual exterminarea adversarilor definiţi ideologic. Problema e cea a recuperării memoriei, a stimulării înţelegerii acestor experimente încercînd să găsim sensul funcţionării, al metodelor şi scopurilor lor. Unele capitole din *Cartea Neagră* izbutesc mai bine decît altele în acest efort, dar, ca atare, întreprinderea e justificată. Nu este doar un efort ştiinţific neutru, ci şi o tentativă de a pătrunde în intimitatea uneia dintre cele mai tulburătoare probleme morale din epoca noastră: cum a fost posibil ca milioane de indivizi să se înroleze în mişcările revoluţionare care aveau ca scop înrobirea, excluderea, eliminarea şi în cele din urmă exterminarea fiinţelor omeneşti? Care a fost rolul fanatismului ideologic în aceste practici criminale? Cum a putut un intelectual sofisticat ca poetul francez Louis Aragon să închine ode poliţiei secrete staliniste? Cum a putut Aragon să creadă în „ochii albaştri" ai revoluţiei şi în cruda necesitate cu care ea arde totul în cale? Şi cum a putut cel care odată i-a criticat acerb pe bolşevici, preţuitul scriitor proletar Maxim Gorki, să devină un apologet abject al pseudo-ştiinţei staliniste, susţinînd fără şovăire experimentele pe fiinţe umane: „Va fi nevoie de cîteva sute de cobai umani. Acesta va fi un adevărat serviciu adus umanităţii, cu mult mai important şi mai folositor decît exterminarea milioanelor de fiinţe omeneşti sănătoase pentru confortul unei clase mizerabile de jefuitori şi paraziţi, degeneraţi moral, fizic şi psihologic". În această afirmaţie halucinantă e prezentă întreaga tragedie: viziunea unei elite superioare ale cărei scopuri utopice sfinţesc cele mai barbare metode; negarea dreptului la viaţă pentru cei definiţi ca „paraziţi şi jefuitori degeneraţi", dezumanizarea deliberată a victimelor şi ceea ce Alain Besançon identifică perversiunea ideologică din miezul gîndirii totalitare: falsificarea ideii de bine.

La capătul drumului, reflectînd la experienţa comunistă, aşa cum a fost ea, trebuie să ne amintim că leninismul a apărut prin mariajul dintre o anume direcţie a socialismului revoluţionar european care nu putea accepta în nici un fel ordinea liberală constituită şi drepturile omului cu tradiţia rusească a conspiraţiei mîntuirii prin violenţă. Amestecul dintre anti-capitalismul revoluţionar şi rasismul german ultranaţionalist a dus la visul milenarist al supremaţiei ariene. În ceea ce priveşte comunismul şi milioanele sale de victime (multe dintre ele au îmbrăţişat odată promisiunile generoase ale doctrinei marxiste) soarta lor nu poate fi explicată fără referiri la partidul leninist şi la tentativa sa de a impune voinţa unui mic grup de fanatici asupra unor populaţii dacă nu ostile, măcar reticente. Mihail Bakunin a spus-o foarte bine, într-o scrisoare mînioasă adresată lui Serghei Neceaev unde dezavua apoteoza violenţei distructive şi a terorismului psihologic: „Vreţi să faceţi din cruzime şi fanatismul extrem un principiu general aplicabil întregii comunităţi. E o nebunie, e imposibil, e negarea totală a naturii, a omului, a societăţii".

(Fragment din „Communism and the Human Condition: Reflections on the Black Book of Communism", Human Rights Review, Vol. 2, No. 2, January-March, 2001.)

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 520
14-20 martie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

ADOLESCENȚII

© R.-C. Marinescu

„Ce tînăr sînt. M-aș dărui cu-nfiorare
oricărui zvon ce calea mi-o aține;
supus, în blînda vîntului strînsoare,
precum în parcuri plante suitoare
vrea doru-mi vrejurile să-și anine.

Și-oricărei arme pieptu-mi dezgolesc,
atît cît simt că pieptul se lărgește.
Căci este timp de drum să mă gătesc,
cînd din răcoarea-acestor maluri, ziua
în țări fără de țărmuri mă gonește.“

RAINER MARIA RILKE

GRATUIT

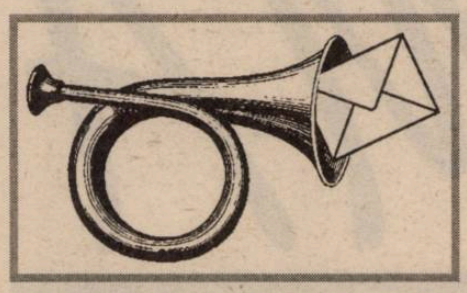

Nr. 518: *„Trecutul nu trece“*

Prietenii noştri, victimele

Numărul 518 al *Dilemei* mi-a readus în memorie un episod nefericit şi – vrînd, nevrînd ruşinos – al istoriei noastre din a doua jumătate a secolului trecut. În agonia umanităţii, cum a denumit-o Unamuno, îşi găseşte loc şi întîmplarea, cu atît mai tragică cu cît pare mai neînsemnată. Lespedea mnezică înălţată într-una din bisericile din Sighişoara, pe care sînt săpate cîteva zeci de nume, ne aduce în neuitare deportarea saşilor, la sfîrşitul războiului, în infernul minelor carbonifere din Donbas. A fost unul din măruntele trocuri, patronate de diavol, dintre pace şi războinare.

După 1948, „reforma învăţămîntului“ a desfiinţat liceul săsesc din Sighişoara şi elevii lui, resemnaţi, au fost integraţi în clasele liceului „Principele Nicolae“. Fiecare pierduse pe cineva drag în imensitatea imperiului sovietic. Resemnaţi, dar fără să uite, au învăţat cu îndîrjire limba „majoritarilor“, au urmat studii superioare şi... au plecat. De fapt au fost „vînduţi“, operaţiunea căpătuind pe membrii celei mai corupte instituţii comuniste: Securitatea. „Preţul“ a fost fixat pe plan local. O parte din sumă intra în visteria statului, iar alta, tot valută, sub saltelele ofiţerilor securişti ce „administrau“ acţiunea. Singura perspectivă ca această avere să poată fi fructificată a fost momentul revoluţiei din 1989, şi „trădarea securiştilor“ a dovedit din plin că sacul de sub saltea a cîntărit mai mult ca toate jurămintele de loialitate.

Cu cîtva timp în urmă am sărbătorit un număr de ani de la absolvirea liceului. Spre surprinderea noastră, colegii saşi au venit în număr mare. Şi mai mult decît atît, ne-au mulţumit că i-am primit cu sentimente de frăţie adolescentină. Totuşi, după ce totul s-a terminat, am rămas cu un gust amar. Nu ştiu ca autorităţile române să fi protestat într-un fel la acest martiraj inocent şi gratuit care l-a constituit deportarea saşilor victimizaţi. Nu cunosc o familie de români să se fi oferit să-i ascundă pe cei ce urmau să fie îmbarcaţi în vagoanele de vite şi duşi spre lagărele sovietice.

Şi chiar dacă episodul a fost „neînsemnat“, ca un grăunte de nisip într-o minusculă vale a plîngerii, situată între munţii Holocaustului şi cei ai Gulagului, revederea m-a făcut să reflectez asupra indiferenţei noastre „cea de toate zilele“. Şi mă întreb dacă noi, ca români, n-ar trebui să ne cerem din nou iertare, pentru că atunci cînd devine individual, destinul, nefericirea ce am produs-o altora, devin mai chinuitoare. Numai remuşcarea noastră poate face diferenţa, poate cauţiona inocenţa victimelor.

dr. VI. DOBRE
Bdul. Unirii, 12A/16
Baia Mare

Nr. 515: *„Soarta şi norocul“*

Întîmplarea: libertatea esenţială

Un om face mai mult decît orice principiu şi poate dărîma oricînd orice concluzie generală.
Pirsing

Uneori mă gîndesc cu o oarecare groază (un sentiment care de altfel nu mă caracterizează...) cum ar fi fost viaţa mea dacă nu aş fi întîlnit anumiţi oameni, dacă nu aş fi văzut anumite locuri, dacă nu aş fi nimerit peste anumite cărţi. Cum/cînd ar fi fost întîlnirea mea cu H.-R. P., dacă nu ar fi venit într-o zi de vacanţă Cătălin să îmi spună: „Au apărut în Bucureşti două cărţi ale unui tip Horia nu mai ştiu cum, nu i-am reţinut numele. Una e un fel de autobiografie (aici mi s-au ascuţit simţurile, eu aflîndu-mă în acea perioadă sub efectul *Jurnalului* şi *Memoriilor* lui Eliade!) şi una e o culegere de articole politice. Cică tipul ar fi doxă de carte, foarte interesant tip!“? Era în 1995. Cum ar fi fost viaţa mea dacă nu aş fi intrigat-o pe librăreasa de la Humanitasul din Piatra zicîndu-i că cea mai bună carte de proză scrisă de un romîn (sau, în fine, care mi-a plăcut mie cel mai mult!) e *C.m.i.d.p.* a lui Preda şi nu mi-ar fi dat cadou *Orbitorul,* care abia apăruse, să îmi dovedească că există ceva mai bun?! Era într-un an (?) de ziua mea. Cum ar fi fost viaţa mea dacă nu aş fi luat la facultate (19 candidaţi pe loc părea ceva comic de-a dreptul!)? Era în toamna lui 1998. Cum ar fi fost viaţa mea dacă nu aş fi urcat în *ziua aceea* pînă la etajul cinci al facultăţii (nu îmi mai amintesc de ce; oricum, nu aveam ore!) şi nu aş fi văzut afişul care anunţa existenţa unor burse în Spania (Dali şi *montagne russe,* mi-am zis, în ordine inversă, ce-i drept)? Şi cum ar fi fost dacă nu aş fi fost printre cei care au plecat cu bursele respective în Barcelona? Asta a fost între octombrie 2001-februarie 2002. Cum ar fi fost viaţa mea dacă nu i-aş fi cunoscut pe Mara, Ioana, Adina U., Medve, Cezara, Adina D., Răzvan, Cosima? Cum ar fi fost dacă nu i-aş fi întîlnit pe toţi tipii aceia care au trecut prin viaţa mea pentru o noapte sau o săptămînă sau o lună? Cum ar fi fost dacă nu mi-aş fi intersectat drumul cu o serie de persoane/imagini care au rămas doar vremelnic la suprafaţa conştiinţei mele – pentru ca mai apoi să treacă în inconştient pentru totdeauna (?) – dar care au schimbat ceva în mine?

Totul pare o înlănţuire de date, de întîmplări la care eu nu am contribuit cu nimic. „Întîlnirile“ s-au produs dincolo de orice previziuni, fără să le planific, fără să depun un efort pentru a mă întîlni cu ele. Unii prietenii îmi spun că nu e sănătoasă (?) o astfel de abordare a vieţii, că trebuie să percep lucrurile ca fiind izvorîte dintr-un demers raţional şi în urma unui efort pe care pasămite l-aş depune. Că *am cîştigat* bursa în Spania, căci a fost un concurs (la fel şi cu admiterea), şi nu a fost o *întîmplare*. Că oricum aş fi intrat în contact cu Patapievici şi Cărtărescu, că *oricum aş fi întîlnit* oameni în viaţa mea care să influenţeze, mai mult sau mai puţin direct, modul meu de a percepe lumea. Dar eu chiar *nu simt* că aş fi depus vreun efort pentru a avea ceva din tot ce am. O fi chiar aşa de rău?

Ştiu că lucrurile se întîmplă ca să îmi aducă ceva (chiar dacă uneori e vorba doar despre o aducere aminte). Ştiu că întîmplările au un sens pe care singuri îl atribuim şi de încărcătura căruia depinde percepţia noastră asupra lumii. Ştiu că a avut un sens (aflat în plină descifrare) întîlnirea mea cu Ioana, întîlnire care mi-a pus viaţa pe o *anumită* cărare.

Ce e înspăimîntător e că dacă lucrurile nu ar fi stat *exact aşa*, atunci nu aş fi întîlnit *aceiaşi* oameni, *aceleaşi* momente. Aş fi văzut/înţeles/simţit *altceva, altcîndva*. Eu, *cea de acum,* nu aş fi existat, ar fi existat *altcineva!* Şi gîndul acesta e *frightful* (n. red.: înfricoşător). Pentru că în final (adică în prezent) am ajuns să îmi placă viaţa mea, să îmi placă de mine, cu toate că îmi descopăr din ce în ce mai multe puncte slabe, lipsuri (unele majore!), stîngăcii. Am ajuns să îmi placă în pielea mea. Să nu îmi cereţi o reţetă că nu am! Ştiu doar că m-am dat cu capul de pereţi în repetate rînduri (de, unii învaţă mai greu!) şi m-am chinuit să învăţ ceva din tot ce am trăit. La mine asta a fost Ideea: conştientizare şi învăţare.

Mă consider norocoasă. (Aici Răzvan o să zică iarăşi că nu există aşa ceva ca norocul, că lucrurile nu se întîmplă *from nowhere*...) (n. red.: din senin). Am făcut mereu doar ce mi-a plăcut (lucrurilor care nu au intrat în categoria asta le-am alocat o încărcătură valorică şi de interes nulă, drept pentru care... nu au interferat semnificativ cu viaţa mea). Am avut prieteni buni (nu mulţi) care au mers cu mine o perioadă de drum, care m-au ajutat mult şi în repetate rînduri, şi chiar

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

dacă azi nu mai am un „cel/cea mai bun prieten/ă“, importanţa celor care au avut acest statut în viaţa mea va rămîne în memoria mea afectivă. Mi s-au „întîmplat lucruri“ care mi-au dat ocazia să cresc (şi lucruri frumoase şi lucruri urîte). Mă simt norocoasă că a trebuit doar să îmi manifest dezamăgirea şi nedumerirea (mi-o fi dispărut mie ceva esenţial şi ratez „întîlnirile“?) că nu mai găsesc o carte interesantă pe care să îmi fie greu să o mai las din mînă (aşa cum găseam atît de des pe vremuri) şi... să găsesc *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance** – R. M. Pirsing (ce îmbină cartea de călătorie cu reflecţii pasionante despre „ce este Calitatea“, despre geometria euclidiană sau despre diferenţa dintre abordarea clasică şi cea romantică a existenţei). Mă simt norocoasă că există în viaţa mea oameni lîngă care mă simt confortabil, oameni de care mi-e drag şi mă simt norocoasă că mă simt confortabil şi singură şi că, şi într-un caz şi în celălalt, lumea continuă să pară coerentă în lipsa ei de sens.

Dar am şi nostalgii... Mi-e dor să îl mai văd pe C.T.P. rîzînd, aşa cum o făcea în emisiunile de început ale lui Tucă (ehee! eram eu în liceu pe atunci, acum am început Masterul!) şi cum nu l-am mai văzut rîzînd mai apoi. Mi-e dor de Serate şi de senzaţia halucinatorie de ireal pe care am avut-o după prima serată cu Patapievici pe care am văzut-o. Mi-e dor de Gigi Căciuleanu şi de Andrei Şerban, de mişcarea corpului lor. Mi-e dor de stînca „mea“ de pe Ceahlău pe care nu am mai văzut-o de... nici nu mai ştiu de cînd! Mi-e dor să citesc poezii de Cărtărescu, altele, şi de străduţele din Barcelona. Mi-e dor să apară un nou album Pink Floyd şi unul, la fel de nou, Leonard Cohen. Mi-e dor de oameni pe care nu i-am găsit încă, de discuţii pe care nu le-am purtat încă, de imagini pe care nu le-am simţit încă.

Îmi aştept cu interes întîlnirile. E vorba de o aşteptare activă, se înţelege!

Irina COZMA

* ***N. red.:*** „Zen şi arta de a întreţine motocicleta“.

La zi

Ce a mai rămas din România?

Ascult acum o ştire la radio, cum că românii vor mai trebui să plătească încă un impozit, impozitul pe avantajele în natură şi încerc un sentiment de revoltă. Nu era de ajuns faptul că am văzut aseară la un post de televiziune două „personalităţi“, Sassu şi Duvăz, care mi-au lăsat un gust amar, pentru că, din păcate, ei sînt printre aceia care conduc România.

Oare nu sînt românii şi aşa în pragul disperării? Oare cît mai poate suporta poporul ăsta? Cine ne mai poate salva? Căci ce este, de fapt, România?

România este un loc în care acum se montează contoare şi aproape în fiecare seară cineva îţi bate la uşă să te întrebe dacă le-ai montat. România este un loc în care anunţurile matrimoniale, sau mai bine zis prostituţionale, sînt foarte multe şi la tot pasul, atît în presă cît şi pe Internet. România este locul în care la televizor vezi o competiţie bolnavă pentru audienţă, cu ştiri de doi bani, şi mai vezi persoane publice bogate material şi sărace spiritual, dacă nu chiar cu duhul, oameni care nu mă interesează şi pe care nu vreau să-i văd. România este locul din care cei mai mulţi pleacă în alt loc. România este ţara în care preţul benzinei nu este stabilit pe baze economice şi nimeni nu zice nimic. România este ţara în care preţurile sînt aliniate la UE, iar salariile nu. România este ca Triunghiul Bermudelor, pentru că toate ilegalităţile sînt prezentate, iar apoi totul se muşamalizează. România este locul în care este prezentată la televizor adresa de mail unde poţi da în gît pe cineva care ştii că nu a făcut „armata“. România este ţara în care inflaţia scade, dar oamenii o duc din ce în ce mai prost.

Acum îmi vine în minte o întrebare. Mă revolt, dar cine mă ascultă? Cui să-i spun că nu-mi convine? N-am cui.

Al nimănui,

Mihai BARRUS
barusm@mediasat.ro

N.red.: Şi încă: România este ţara în care oricine susţine enormitatea: „ca la noi la nimenea“ nu este contrazis.

Replici

Cel mai bun articol al lui Dan Goanţă

Sărăcia ne obligă să renunţăm de a mai cumpăra *Dilema*, impulsionaţi de creşterea preţului unui exemplar la 10.000 lei, oarecum valoarea a trei pîini. La ziare am renunţat de mult. Imediat după revoluţie cumpăram la 0,50-1 leu/exemplarul, toate ziarele. O lună am avut abonament la *Adevărul,* apoi cîţiva ani la *22* (pentru reducere la pensionari şi veterani de război). Cîţiva ani l-am „hrănit“ pe Dinescu pentru „Caţavencii“ lui şi la urmă am rămas cu *Dilema* şi uneori cu *ALA*. Acum sîntem doar cu *ALA,* pentru preţ moderat. *Dilema* a avut *cel mai bun articol,* pe cel pe care dl Dan Goanţă l-a scris despre englezul care, la finele primului război mondial, *nu l-a împuşcat* pe Hitler, ca să regrete apoi pentru tot neamul lui. Dl Goanţă *merită un premiu de excelenţă* pentru acel articol care poate să-i servească de model pentru un scenariu zguduitor de film sau chiar un serial care să rupă piaţa mass-media.

Eu am xeroxat acel articol şi l-am dat unora să-l citească cu bune impresii de la toţi. Îi propun dlui Goanţă să se concentreze pe această idee şi să-i dea amploarea cuvenită la scară mondială. Lecţiile celor două războaie mondiale din mileniul doi, ca şi ale totalitarismelor (comunist, fascist, nazist şi acum bazat pe islamism) ne obligă să ne concentrăm preocuparea de bază spre acest film sau serial TV, pentru a reduce aiureala pe care TVR o menţine şi o amplifică în lume. Ce ziceţi, domnule Goanţă? Cu stimă,

Stelian VERENCIUC
str. Gr. Mora 35
Bucureşti

N. red.: Ne-aţi întristat... şi, dacă nu ne mai puteţi citi, cum veţi afla că v-am publicat această scrisoare curat înduioşătoare? Nu ne-am mai despărţit, astfel, de un cititor...

Poşta redacţiei

Ilie Leahu – cartier Gojdu, bl. K3, ap. 17, Deva. Redactorul respectiv vă mulţumeşte pentru felul cum aţi înţeles să încheiaţi Anul Calului.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Pică, rîcă, ură, ciudă, oftică**
- **Obscenitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

8 Martie post-comunist

În acest sfîrşit de săptămînă dinaintea lui 8 martie, magazinele sînt luate cu asalt de mămici alegînd cadourile pentru doamnele învăţătoare şi profesoare, în aşa fel încît să garanteze sau măcar să crească şansele de promovare ale copilaşilor lor. Stau la coadă cu nevastă-mea în acelaşi nobil scop. În faţa noastră, două doamne aleg cu grijă trei vaze între 600.000 şi 1 milion de lei, după o ierarhie numai de ele ştiută. *Crezi că o să le placă?* – se întreabă una. *Haide tu, că sînt de marcă!* – îşi face curaj cealaltă. Achită şi dau să plece. *Mami, mami* – sare copilul disperat – *şi doamna de religie? Aoleu, fir-ar să fie!* – bodogăne mami – *de asta uitasem!* Şi se întoarce să mai ia o vază.

Cînd ajungem acasă, fiul meu cel mic îmi cere 200.000 de lei. *E ziua unei colege* – îmi explică el. *Două sute?* – mă sperii eu. *E prietena ta?* – mai sondez eu terenul. *Nu, e o colegă, e din grupul nostru şi se pune mînă de la mînă să-i luăm o brăţară de argint sau un CD-player*. Apoi, calm, ştiind că eu „trăiesc pe altă lume" şi trebuie să-mi explice cum stau lucrurile: *toţi au fost de acord aşa că nu am cum să fac eu altfel că sînt* out of the game, *înţelegi?* Hait, îmi zic eu în sine mea, e grav, ţine de „excluderea socială". Aşa că bag mîna în buzunar şi mă execut. Ca să-mi treacă, filozofez de doi bani: modelul se reproduce, ce să-i faci!...

După masă mă întîlnesc cu o fostă studentă din primele promoţii de după '90. Acum are şi ea un copil de şcoală şi, din vorbă-n vorbă, ajungem şi la acest subiect. Facem un scurt schimb de experienţă pe tema cadourilor (*– tu ce-ai luat? – da' tu? – s-ar putea să fie cam puţin...)*, apoi îmi povesteşte prima experienţă de şedinţă cu părinţii: *la sfîrşit, s-au strîns cu toţii, au scos plicurile din buzunar ca la nuntă şi le-au dat lu' naşu mare, preşedintele comitetului de părinţi, ca să ia un cadou profesorului de fizică. Şi ce-ai făcut?* – mă interesez eu ca şi cum n-aş fi ştiut urmarea. *Am refuzat la început, dar era să o păţesc. O mamă s-a răţoit la mine că ăsta e oricum din partea clasei, că ei care vin la şedinţe, nu ca mine, au hotărît aşa, iar ea nu are de gînd să dea bani şi pentru mine. Aşa că, ce era să fac, am trimis şi eu a doua zi banii...* Cinci generaţii de dascăli se răsucesc în mine. Ştiu prea bine care sînt salariile profesorilor şi ce a devenit statutul social al acestei profesii, aşa că dacă cineva ar pretinde bani de la părinţi în cazul că aceştia vor pentru copiii lor un curs de calitate, aş putea înţelege, să zicem. Dar a nu preda deloc sau prost pentru ca elevii să nu înţeleagă nimic, deci să rămînă corijenţi, deci să vină părinţii să plătească pentru a trece clasa – şi toate acestea la nivel de sistem naţional –, ei bine, să-mi fie cu iertare, aşa ceva mie îmi sună a etnocid!

Dau pe gît o bere să mă răcoresc şi peste cîteva minute de tăcere ne întoarcem la ale noastre. Ne aducem aminte de seria lor şi de o discuţie avută într-o seară cu lună plină, în drum spre un sat din Ardeal, unde făceam teren. Încercam atunci să-i împărtăşesc

sentimentul că cei care vin după ei, la doar un an, doi distanţă, sînt deja altceva, sînt altă lume. *Doar n-or fi taraţi genetic!* – mă ironiza ea. *Nu, bineînţeles că nu şi bineînţeles că unii merg şi vor merge foarte bine mai departe* – mă justificam eu, confuz. *Dar – nu că aţi fi fost voi geniali cu toţii – e o disponibilitate intelectuală pe care pur şi simplu nu o mai regăsesc la seriile de după voi.*

– Acum îmi dau seama că voi aţi fost ultimele serii care aţi terminat liceul sau chiar aţi intrat la facultate înainte. Cu voi s-a terminat – conchid eu, sorbind ultima picătură de bere.

În secunda următoare realizez ce-am spus: *înainte...* Adică în timpul comunismului!? Faptul că au apucat să facă o parte din studii în timpul comunismului i-a ajutat? Obiectiv şi subiectiv îmi este imposibil să accept aşa ceva. Şi atunci? ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Morala publică a fost pesedizată

Circul pus în scenă de comisia Predescu nu a făcut decît să dea un final comic manevrelor de „îngropare" a Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii. Protestul public, la care au participat mai mulţi oameni decît era de aşteptat, a fost parazitat de o contramanifestaţie organizată de PSD, decis să nu mai piardă spaţiul public şi avantajul moral, cum o făcuse înainte de 1996. Chiar cu riscul de a se umple de ridicol.

A fost de fapt CNSAS vreodată o instituţie adevărată? Adică a respirat acel aer de autoritate caracteristic instituţiilor statului? Mai degrabă nu. Părea a fi un club de discuţii, obligat să stea cu chirie, pentru că guvernarea de dreapta de la acea vreme, anticomunistă prin vocaţie, nu s-a obosit să-i repartizeze un sediu. Atitudinea vag distrată a Serviciului Român de Informaţii în colaborarea cu CNSAS, faptul că şefii SRI, cei numiţi consecutiv de Constantinescu şi de Iliescu, au acordat uneori, cînd au avut chef, audienţe conducerii Consiliului, arată că instituţia nu a fost niciodată luată în serios. În fond, SRI ar trebui să fie mai interesat decît oricine altcineva în eliminarea suspiciunilor care i-au însoţit naşterea şi creşterea.

Consiliul face parte dintr-o categorie specială de instituţii ale statului: a fost croit astfel încît să servească interesul public fără a asculta de stăpînii zilei, conducerea fiind alcătuită conform unui algoritm prin care se intenţiona crearea unui sistem de echilibru, ţinînd seama de voinţa majorităţii, dar şi de obiecţiile minorităţilor. CNSAS a fost singura instituţie de acest fel care a rezistat diferitelor modalităţi de încălecare, intervenite după schimbarea puterii din 2000 şi faptul că activitatea ei, aşa strangulată cum era, avea consecinţe în dialogul politic şi nu numai, a devenit insuportabil pentru un PSD care înghite treptat totul, de la Justiţie şi primari pînă la televiziuni private. În toate aceste cazuri s-au adoptat strategii adecvate gradului de încăpăţînare a oamenilor. Dacă aceştia erau docili, simplele intimidări au fost suficiente, cum a fost la Consiliul de Administraţie de la Televiziune şi la CNA. Cînd oamenii nu au fost „înţelegători", instituţia a fost decapitată prin forţarea legilor, aşa cum s-a întîmplat cu Consiliul de la Radioul public. La CNSAS a fost testată întîi prima metodă, cu succes la unii membri, soldaţi credincioşi ai tuturor cauzelor profitabile. Existenţa „elementelor răsculative" (cum a numit senatorul Ion Predescu acele persoane pentru care un birou şi o secretară nu înseamnă chiar atingerea idealului în viaţă) a impus necesitatea unei strategii brutale. De aici, subcomisia parlamentară Predescu, raportul unde se analiza conflictul între cei care doreau publicarea listei ofiţerilor de Securitate şi cei care n-o doreau şi concluzia: revocarea întregii conduceri, ceea ce ar duce la eliminarea celor care fac valuri. Chiar şi înainte de conflictul cu listele securiştilor, CNSAS a deranjat prin existenţa sa autonomă, nesupusă controlului şi îndrumării.

Societatea demoralizată de după 2000 a acceptat manipulările învingătorului, care nu îşi însuşeşte doar miza de pe masa de joc, ci şi banii din buzunarele chibiţilor. În Cehia, posibilitatea subordonării televiziunii publice a dus la proteste exprimate prin ample manifestaţii de stradă. În România schimbarea brutală a CA de la Radio nu a trezit reacţii decît în mediul politic şi în firava presă independentă. De altfel, anestezierea spiritului public şi sărăcia (şi nu prea e clar care e cauza şi care efectul) sînt cele două dominante ale vieţii româneşti. Asaltul asupra a ceea ce mai rămăsese credibil din CNSAS părea simplu, într-o societate unde securiştii se legitimează ca patrioţi, iar Securitatea ca garant al suveranităţii naţionale. Laşitatea caracteristică perioadei de dinainte de 1989 continuă acum prin complicitatea vinovată a indiferenţilor; victimele de atunci rămîn tot nişte izolaţi şi par un soi de Don Quijote dezorientaţi, iar „înţelepciunea" majoritară lansează siropoase îndemnuri la reconciliere şi încredere în viitorul comun.

Cumpărînd certificate retroactive de bună purtare şi comportament patriotic, reţelele foştilor securişti şi ale colaboratorilor lor au reuşit nu doar acapararea statului, a politicii şi a economiei, ci şi a moralei publice; guvernanţii au decis că a venit vremea să încheie povestea de la CNSAS. Surprinzător este doar faptul că indivizii „finuţi" din apropierea prim-ministrului, tipul de lider PSD europenizat, cu care Emil Hurezeanu crede că se va înţelege, au lăsat o acţiune atît de delicată pe mîna unui individ lipsit de subtilitate ca Ion Predescu, fost ministru pe vremea cînd România era tratată în Europa aşa cum este acum Ucraina. O greşeală copilărească, dar flagrantă.

Lanţul uman în jurul Palatului Parlamentului, iniţiativă a Agenţiei de Monitorizare a Presei, a *Academiei Caţavencu* şi a Blocului Naţional Sindical, a fost declarat de Mircea Toma un pariu cu mămăliga. Ideea a uimit şi a stîrnit reacţii diverse, de la acel soi de patetism de care este, totuşi, nevoie (Cornel Nistorescu: „în jurul clădirii Parlamentului României se joacă astăzi o mare carte democratică"), la manifestările lehamitei generalizate (am înregistrat în imediata mea apropiere genul de reacţii care te lasă fără cuvinte, de la cea superior-plictisită: „Să merg? Eu?" pînă la cea tembelă: „De ce să merg eu să îl apăr pe Patapievici?!"). Agitaţia stîrnită în restrînsa comunitate a ONG-urilor civice nu anunţa o participare semnificativă. Ea s-a produs, totuşi. Dar surpriza imensă a fost creată de prezenţa disciplinată a celor aduşi de PSD, cîteva sute de oameni, amintind mai degrabă de contramanifestaţiile organizate de FSN, la începutul lui 1990. Capacitatea PSD de organiza grupuri numeroase, într-un timp atît de scurt, ar fi o dovadă de maturitate politică, dacă nu s-ar fi observat că autobuzele erau proprietatea statului, iar oamenii, foarte posibil, angajaţi tot acolo.

Situaţia era hilară, iar inocenţa cu care secretarul general al PSD declara că sprijină cunoaşterea trecutului avea un haz nebun. Pancartele ar fi trebuit să confirme inocenţa angelică a partidului de guvernămînt: „PSD nu susţine lupta internă din CNSAS", „PSD a votat legea Ticu", „PSD doreşte adevărul". Părea că „răsculativii" din CNSAS, nişte plîngăcioşi pîrîcioşi, au scos lumea din casă degeaba. Din păcate pentru PSD, toată mascarada subcomisiei Predescu, a contramanifestaţiei PSD (pentru că asta a fost) se desfăşoară pe un fundal în care toată lumea a înţeles adevărul: actuala putere nu a renunţat la politica sa tradiţională de ocultare a trecutului, pentru că noile elite politice şi economice, cu un prezent suspect, nu au un trecut curat. Din păcate pentru România, preţul acestei politici, care transcende partide şi chiar guvernări, este menţinerea atmosferei de tensiune, încrederea socială fiind profund compromisă. Iar încrederea oamenilor în semenii lor şi în instituţii este considerată în teorii sociologice recente un element decisiv pentru ieşirea din subdezvoltare. De exemplu, eu personal nu voi mai putea fi convins în următorii 30 de ani că SRI este altceva decît o adunătură de foşti securişti care ar trebui să facă închisoare şi în care nu merită să ai încredere. Iar copiii mei, indiferent de ce vor învăţa la şcoală, vor auzi acasă acelaşi lucru. Această lehamite fără orizont este ceea ce rămîne, chiar în sufletul celor doritori să se integreze în societatea existentă. Lehamite exprimată dur, cum nu îi este felul, şi tranşant, cum nu îi era firea, de Andrei Pleşu (în *Adevărul* de marţi 10 martie): „Faptul că o comisie parlamentară consimte unei manevre promiscue, că ea nu se sfieşte să spună minciuni, să cultive echivocul, să fie grosolan părtinitoare şi, nu în ultimul rînd, să scrie prost româneşte, e deprimant. Faptul că preşedintele ţării şi primul ei ministru susţin tacit această manevră, avînd aerul că lasă mînă liberă democraţiei parlamentare, nu le face onoare. Faptul că oameni croiţi strîmb, cu fire de slugă şi apucături golăneşti se bucură de simpatia puterii şi au cîştig de cauză într-un litigiu care ar fi trebuit să stimuleze maximal resursele de conştiinţă şi demnitate ale judecătorilor, arată că trăim într-un mediu ticăloşit, toxic, la îndemîna tuturor pezevenghilor. E, pentru mine, cea mai tristă experienţă post-revoluţionară. Dacă România e ţara lui Gheorghe, a lui Onişoru şi a altora ca ei, sîntem – vorba lui Cioran – «copţi spre a dispărea»". ▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia
de Mihai Cimpoi

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Cronofagie aristocratică

Aflat într-un periplu est-european, lordul Robertson, secretarul general al NATO, a zăbovit şi pe primitoarele maluri ale Dîmboviţei. Intempestivul oaspete, urmînd pilda cîtorva iluştri predecesori, s-a despărţit de farmecele capitalei înainte de a fi apucat să le savureze. Ceilalţi vizitatori cu ora erau preşedinţii aleşi ai electoratului american, în crosul de semi-fond al vizitelor fulger, solul nordicei organizaţii transatlantice este primul aristocrat numit de Regina Angliei. Localnicii, republicani inebranlabili, s-au silit să-i pregătească un protocol adecvat, iar dacă la sosire nu i s-a oferit cheia de aur a urbei, de vină era conflictul dintre primarul general şi consiliul general blocat de problema: cine să i-o înmîneze.

În locul cheii de aur, primăria i-a oferit musafirului şansa de a înfrunta necruţătorul caldarîm al marilor bulevarde. Programul celor şase ore includea cîteva repere definite, cărora li se adăuga durata indefinibilă a deplasării de la unul la altul. Primul reper avea să-l familiarizeze cu drumul către victoria socialismului, afluent natural al neînduplecatei Case a poporului. Deprins cu socialismul de tip laburist, lordul examina nedumerit formula autohtonă a celor două socialisme ireconciliabile. Parlamentarii celor două camere reunite, într-o aglomerare obişnuită doar la şedinţele festive, urmăreau smeriţi zisele invitatului ciulindu-şi mai puţin urechile decît căştile, martore ale redusei popularităţi de care se bucură idiomul insular printre cei prezenţi. În schimb, lordul îşi debita textul ca un vechi meseriaş al tribunei parlamentare. Încheindu-şi discursul scris, el a ţinut să adauge şi cîteva mărturisiri cu titlu personal. Cariera lui parlamentară, le-a declarat el colegilor uimiţi de cele auzite, se întinsese pe o durată de 21 de ani dintre care 18 în opoziţie. El a elogiat misiunea civilizatoare a NATO, nepomenind însă de baza militară de la malul Mării Negre, nici de manifestaţia tinerilor din Baia Mare împotriva războiului contra lui Hussein şi nici de votul survenit în Parlamentul din Londra, unde un mare număr de parlamentari laburişti au votat împotriva politicii şefului lor şi a transformării Downing Street-ului într-o atenansă a Biroului Oval.

De la Casa Poporului, Robertson a pornit-o vitejeşte către următoarele repere ale programului: cordiale convorbiri telegrafice cu şeful statului, apoi cu şeful executivului, întorcîndu-se pe aeroportul Otopeni, unde era programată ultima secvenţă a luptei purtate pe meleaguri dîmboviţene de infatigabilul lord împotriva ireversibilităţii timpului. Cronofagia insaţiabilă se desfăşura pe fondul sonor al unui nesecat diluviu verbal. Rezumîndu-i spusele, lordul poposise în România cu două scopuri: să-şi laude gazdele pentru performanţele obţinute şi să le dumirească ce le mai rămîne de făcut în materie de reformă economică, de combatere a corupţiei, de respectare a legilor, de organizare a armatei şi de alte isprăvi asemănătoare pe care autorităţile locului şi le programaseră gînd la gînd cu grăbitul lor vizitator.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Interdicţia – o greşeală

Consiliul Naţional al Audiovizualului s-a apucat să facă ordine în videoclipuri: ăsta da, ăsta nu, ăsta merge, ăsta nu merge... A fost invocat, bineînţeles, un motiv moral şi educaţional: clipurile în care vine vorba de alcool, droguri, denumirea organelor sexuale afectează dezvoltarea psihică, morală şi intelectuală a tinerilor. Aşa încît difuzarea lor a fost pur şi simplu interzisă, sub ameninţarea unor amenzi consistente pentru televiziunile care nu vor respecta interdicţia. Prin această decizie, CNA şi-a dat rău de tot în petic, a făcut un act de cenzură şi şi-a depăşit competenţele şi menirea.

CNA trebuie să fie un organism de reglementare: să instituie regulile jocului pe piaţa audiovizuală şi să vegheze la respectarea lor de către toţi jucătorii. Să aibă grijă, cu alte cuvinte, ca tot ce se întîmplă în domeniul audiovizual să fie conform legilor. Asta nu înseamnă însă că acest organism are vreo competenţă în domeniul legilor *morale* sau ale bunului-simţ ori că are dreptul să reglementeze şi conţinutul literar, estetic, filozofic, cultural al emisiunilor, decît în măsura în care acest conţinut încalcă vreo lege. De pildă, cînd a ridicat licenţa postului OTV (şi am considerat că bine a făcut), avea argumente: la respectivul post s-au pronunţat fraze antisemite (interzise prin lege), s-a făcut elogiul lui Antonescu (interzis prin lege), s-au pronunţat instigări, calomnii etc. Dar nici o lege a statului nu interzice pronunţarea în public a denumirilor populare legate de sexualitate. Şi nici nu trebuie s-o facă – acest domeniu este reglementat de bunul-simţ şi de morala publică. Aici intrăm într-un teritoriu delicat, care nu poate fi legiferat de parlamente şi de guverne: doar regimurile totalitare au încercat s-o facă, şi se ştie ce a ieşit (sau nu se mai ştie?!...). Cu tot respectul pentru gustul estetic şi principiile morale ale membrilor CNA, ei nu trebuie să se substituie unei instanţe morale supreme, care să decidă ce trebuie şi ce nu trebuie să audă urechile gingaşe ale poporului.

Apoi, membrii CNA se înşeală amarnic. Nu numai că prin interdicţie n-au rezolvat nimic, dar şi-au mai atîrnat şi-un bolovan de imaginea care, prin unele măsuri anterioare, se lustruise. La televiziuni, videoclipurile respective apar oricum *autocenzurate*: cuvintele „cu probleme“ nu se aud. Dar acele cuvinte *se ştiu*, pe discuri şi casete, la posturile de radio pirat ori în spectacole, ele se spun: deci urechile tineretului le percep. Interzicerea cîtorva videoclipuri la cîteva posturi TV (nota bene: cu audienţă mică!) nu e decît un act de pudibonderie de paradă sau consecinţa unor gusturi personale. Şi în alte ţări europene s-a întîmplat, accidental, să fie retrase de pe piaţă clipuri ori filme sau să fie interzisă programarea lor înainte de orele 23. Dar asta s-a întîmplat ca urmare a unor proteste masive ale societăţii civile: asociaţii ale telespectatorilor şi ale consumatorilor, asociaţii ale profesorilor şi ale elevilor, organizaţii religioase, sindicate şi altele. Au fost şi acolo voci care au spus că s-a săvîrşit un act de cenzură, dar oricum e cu totul altceva: decizia unui organism al statului s-a întemeiat pe voci reprezentative din public. Or, la noi, o mînă de oameni adunaţi într-un consiliu cred că ştiu ce le trebuie şi ce nu le trebuie tinerilor: pentru o societate abia ieşită (încă nu complet!) din comunism, e periculos. Pe ce se bazează CNA? A comandat vreun studiu temeinic unor specialişti independenţi pentru a constata în ce măsură *acele* clipuri afectează tineretul? Această grijă faţă de expunerea tineretului la cîteva cîntecele mi se pare cinică şi ipocrită. Tinerii sînt o categorie cît se poate neglijată în România, iar dezvoltarea lor morală, psihică şi intelectuală este afectată, dacă e vorba, în primul rînd de lipsa de criterii şi de răsturnarea de valori a societăţii româneşti. Ei văd la televizor politicieni cu o prestaţie jalnică şi devin – conform sondajelor – dezinteresaţi de politică (ceea ce e rău pentru viitorul democraţiei româneşti!), văd cum adevărul e călcat în picioare, văd cum cei care au devalizat bănci şi au păcălit statul nu sînt pedepsiţi în veci, văd cum, în CNSAS, intelectuali care au protestat curajos împotriva comunismului sînt desconsideraţi de nişte mărunţi profitori ai tranziţiei, văd scroafe cocoţate în copac şi mincinoşi patentaţi care-şi cos stîngaci pe haine aripioare de îngeri, văd cum li se repetă zilnic că trăiesc în ţara corupţiei şi a şpăgii, unde nu e nimic de făcut decît să te „adaptezi“. Cîntecele celor de la Paraziţii, care trebuie analizate cu alte instrumente cînd e vorba de morala lor, sînt *produse culturale* apărute *şi* ca urmare a acestei întoarceri pe dos a societăţii noastre. Şi, oricum, CNA trebuie să rămînă un organism de reglementare în domeniul audiovizualului *şi atît:* pretenţia de a deveni învăţător al naţiei, autor de analize de conţinut ale produselor culturale ori jandarm al moralei publice nu îi stă bine şi nu aduce nimic bun, nici audiovizualului, nici naţiei.

Cu o uşurinţă demnă de o cauză mai bună, CNA a recurs din nou la soluţia cu iz autoritar a „interdicţiei pe baze moral-educative“. Cînd nu se bazează pe legi clare ale statului de drept, interdicţia e întotdeauna o greşeală.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Lectură pe sărite

Journal extime: jocul de cuvinte sugerează, mai întîi, intenţia de a scoate jurnalul de sub dominaţia timpului cronologic, adică de a anula ceea ce reprezintă, în fapt, raţiunea lui de a fi. Cartea (Michel Tournier, *Journal extime,* La Musardine, 2002) conţine douăsprezece capitole ce corespund lunilor anului: nu mai există, însă, alte precizări temporale, scriitura e împinsă în afara timpului, putem să datăm unele însemnări doar în raport cu evenimente pe care memoria noastră reuşeşte să le situeze. Jurnalul debutează de altfel printr-o frază ce dă imediat tonul: „În fiecare an are loc la începutul lui ianuarie o serbare curioasă la Heusenstamm, lîngă Frankfurt...“; sîntem puşi sub semnul repetitivităţii şi al indeterminării temporale, practici consacrate în roman (Proust: „Ani de-a rîndul, m-am culcat devreme...“), dar puţin obişnuite în jurnal.

Extime mai înseamnă, pentru Tournier, deschidere către exterior, refuz de a se cantona în explorarea eului. Cartea e făcută, precizează autorul, din „curiozităţi diverse“: citate, anecdote, întîlniri, amintiri, impresii, senzaţii, scene de stradă, reflecţii, replici auzite întîmplător, bîrfe, opinii literare, ştiri din presă etc., etc. Instantanee, scriitură fragmentară, colaj: poţi deschide cartea oriunde, poţi de asemenea face o lectură „pe sărite“, în funcţie de dispoziţia de moment.

Şi, fiindcă aceasta e grila de lectură cea mai convenabilă, iată cîteva decupaje. Valery Larbaud, spirit cosmopolit, mare călător, victimă a unui atac cerebral şi rămas afazic în ultimii douăzeci de ani de viaţă, capabil să mai spună doar cinci cuvinte: „Bonjour les choses de la vie!“. Poetul Saint-John Perse, pe numele lui adevărat Alexis Léger, secretar general al Ministerului de Externe, interpelat de prim-ministrul Raymond Poincaré: „E adevărat, Léger, ce se spune: cochetaţi cu muza în orele libere?“. Întîlnire cu fiul lui Paul Valéry, care pretinde, în ciuda asemănării frapante cu autorul *Cimitirului marin,* că s-a născut în urma unui pelerinaj al mamei sale la Lourdes. Montherlant, rugîndu-l pe Claude Gallimard să-i procure nişte gloanţe pentru revolverul pe care tocmai îl cumpărase, deoarece nu se simţea în siguranţă; Gallimard vorbeşte despre asta, întîmplător, cu André Malraux, pe atunci ministru al Culturii, care constată că bodygardul său posedă un revolver de acelaşi calibru: deznodămînt – Montherlant se va sinucide cu gloanţele destinate protejării lui Malraux. Tournier, căutînd sensul unui cuvînt rar pe care voia să-l folosească într-o povestire, consultînd dicţionarul mare Robert şi descoperind că, la cuvîntul respectiv, e dată ca exemplu o frază... dintr-un alt roman al lui. Citate (pe care le las în original): Alphonse Allais: „Oui, Monsieur, j'ai bien reçu votre lettre. Je l'ai meme parcourue d'un derrière distrait“; Antoine Blondin: „Je me suis habitué à vivre au seuil de moi-même, parce qu'à l'intérieur il fait trop sombre“. Pasajul din *Doamna Bovary,* unde vedem cum „mai multe doamne nu-şi puseseră mănuşile în pahar“; Tournier îl descifrează graţie explicaţiilor pe care i le dă mama sa (în vîrstă de 90 de ani): odinioară, doamnele respectabile nu trebuia să bea vin în timpul mesei şi, pentru a preveni orice ambiguitate, îşi aşezau mănuşile peste pahare. Întîlnire cu Yasha Kemal, romancier turc, a cărui idee fixă e de a primi Premiul Nobel şi care, pentru a-i sensibiliza pe membrii Academiei Suedeze, le trimite cartea proaspăt apărută la Stockholm însoţită de un pachet cu *rahat-loukoum.* Descoperire a unui text magnific al lui Valéry, *Laudă apei,* despre care Tournier află că fusese la origine un text publicitar comandat de celebra marcă de apă minerală Perrier.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Falimentul diplomaţiei (I)

Dintotdeauna, „campionii păcii" mi se par suspecţi. Nu cred deloc în bunele intenţii ale celor care ies în arenă şi strigă disperat că vor pace. Mi se trage, poate, de la Nicolae Ceauşescu. Vă amintiţi, el era un campion al păcii. În poze învechite de vreme, văd o tribună de la care Stalin salută masele disciplinate şi pe tribună scrie *„Mir"*. În ultimul interviu acordat de Saddam Hussein postului de televiziune american CBS, dictatorul irakian vorbeşte ca cel mai convins partizan al păcii. E ciudat cum indivizi de acest gen produc discursuri în care cuvîntul *pace* revine obsesiv. Dacă ar veni acum un extraterestru care habar nu are de istoria noastră şi ar încerca să se pună la curent cu situaţia politică actuală pe planetă citind declaraţiile politice din ultimele săptămîni ar deduce, cel mai probabil, că Saddam este un pacifist din stirpea lui Gandhi şi că Bush şi Blair sînt nişte cîini războinici însetaţi de sîngele poporului irakian care este strîns unit în jurul conducătorului iubit şi care trăieşte în cea mai bună dintre lumile posibile. E ceva în neregulă cu imaginea asta, e ceva fals în această percepţie, oglinda care reflectă realitatea noastră deformează prea mult. Retorica păcii, în care excelează regimurile totalitare şi, în consecinţă, agresive, pare a avea efectele cîntecului de sirenă din *Odiseea*. Tot mai mulţi oameni sar în apă fermecaţi de sunetele ca mierea şi nu ştiu că, aproape hipnotizaţi, ei merg spre moarte. Filozoficeşte, pilda întîmplării cu sirenele din poemul lui Homer este aceea că simţurile necenzurate de raţiune ne duc la pieire. Politiceşte, înţelesul acestei istorii este că nu trebuie să crezi în discursurile dulci care te seduc pînă la pierderea de sine.

Nimic nu e mai greu de justificat decît războiul. Pentru că nu există nenorocire mai mare produsă de mîna oamenilor decît războiul. Şi totuşi, uneori, nu există altă cale către pace, decît războiul. Războiul are sens cu adevărat numai dacă este *ultima soluţie*, numai dacă este singura cale către pace. Şi dacă am ajuns în situaţia în care pacea nu poate fi asigurată altfel decît prin război (nefericita situaţie!), atunci cei care se opun războiului se opun, de fapt, păcii adevărate. Căci pacea nu e simpla împrejurare în care armele tac, nu e doar o amorţeală militară, un moment fără tancuri şi bombe. Pacea e momentul în care tancurile şi bombele *sînt imposibile*. Ori regimul de la Bagdad, el singur, e imposibil fără tancuri, rachete şi bombe. Atunci, cine iubeşte pacea?

Din păcate, forul mondial înfiinţat prin voinţa tuturor pentru a păstra pacea, Organizaţia Naţiunilor Unite, se dovedeşte incapabil să îşi îndeplinească misiunea sa fundamentală. Retorica lui Saddam este, în sediul ONU, o evidenţă mai puternică decît rachetele şi armele pe care liderul irakian le construieşte şi le procură neîncetat. De exmplu, mi se pare de un ridicol total să cercetăm cu acribie dacă rachetele lui Saddam au o rază de acţiune permisă sau nu. Pentru că e aberant că Organizaţia păcii i-a permis acestui om să deţină rachete pur şi simplu. O organizaţie care permite unui Saddam să aibă rachete, indiferent de cît de lung pot ele să zboare, mi se pare o organizaţie care nu înţelege nimic despre pace. ONU este astăzi o structură ineficientă, în care adevărata problemă a păcii nu poate fi discutată responsabil din pricina unor refulări perfect psihanalizabile. Problema care se dezbate, de fapt, la ONU nu este pacea sau războiul, ci raportul de putere în lume. Aliaţii ocazionali ai lui Saddam din Consiliul de Securitate sînt atît de orbiţi de enervarea lor pentru că SUA sînt superputerea momentului, încît Saddam este, de fapt, o figură secundă în acest joc. Ei preferă o pace ciudată, debilă, în care Saddam are voie să aibă anumite rachete, dar nu altele, să construiască anumite arme, dar nu altele, să procure numai anumite substanţe toxice şi numai în anumite cantităţi etc. O pace în care mişună terorişti de toată mîna şi în care oricînd şi oriunde poate exploda o bombă atomică lansată de un descreierat care se simte inspirat de un Allah. Pentru domnii Chirac şi Schroeder asta e pacea de care trebuie să ţinem cu dinţii. E ca şi cum i-ai permite lui Jack Spintecătorul să aibă numai cuţite cu lamă nu mai lungă decît o palmă pentru că asemenea cuţite nu pot străpunge cojocul gros, sau lui Hilter să aibă cuptoare cu capacitate limitată la, să zicem, 10 persoane pentru că aşa nu poate să declanşeze un genocid.

Vina exclusivă pentru situaţia în care s-a ajuns aparţine în exclusivitate unui anume fel de a face diplomaţie, instaurat în lume imediat după al doilea război mondial şi ilustrat în maniera cea mai elocventă de figura obosită şi important-inutilă a dlui Blix, de rapoartele complet inutilizabile ale inspectorilor săi şi de filozofia temporizării iresponsabile care domină acum Occidentul. Dar despre asta, săptămîna viitoare. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De ce nu-mi place de Saddam

În primul rînd pentru că are mustaţă. Nu numai el, ci toţi tipii care îl înconjoară. Nu numai ei, ci vreo 90% dintre bărbaţii din Irak. Care e raţiunea? N-am idee şi n-am reuşit să găsesc vreun motiv cultural. Poate fi vreo modă europeană ajunsă tîrziu în Irak ori vreo reminiscenţă a bărbii musulmane... N-are nici o importanţă oricum, întrucît rezultatul e acelaşi: în fiecare seară văd la televizor o mulţime de tipi cu mustaţă şi uniformă verde care, în buncărul lor din Bagdad, se uită ţintă la mustăciosul şef şi mustăcesc respectuos, spre uzul camerelor de filmat.

Cum spuneam, nu-mi place de ei. Nu-mi place nici Bagdadul, cu pozele acelea mari ale lui Saddam, cu tablourile uriaşe şi naive, în care şeful zîmbeşte fericit. Mai corect era să scoată limba, însă probabil că există o limită a sincerităţii, indicată în cărţile de genul *„Cum să guvernezi despotic o ţară* for Dummies". Mai enervantă decît toate e însă pretenţia regimului de a se trage din babilonieni, chestie care ia pîinea de la gura daciştilor noştri, şi ei în căutare de un neam cu pedigri cu care să se încuscrească. Acum vreo 15 ani pusesem şi noi ochii pe Ur şi Uruk, ba chiar unii istorici găsiseră exemple de scriere cuneiformă prin nu ş' ce munţi de-ai noştri, foarte asemănătoare cu cea din Mesopotamia. Numai că Saddam a fost mai rapid şi-a ocupat toate ruinele. Nu-i nimic, amicii noştri americani vor lupta şi pentru eliberarea gliei strămoşeşti, fără s-o ştie măcar... *(Ei, ce ziceţi, la acest tip de discurs nu s-au gîndit oficialii noştri! Eu aş da cîteva amenzi pe la birourile de analiză şi sinteză, era un argument mai exotic şi mai popular decît acela cu NATO.)*

Dar să revenim: ce nu-mi mai place la Saddam? Nu-mi place gaşca lui, *anturajul*, cum spunea bunica mea, temătoare să nu mă strice cine ştie ce copil de pe stradă. În cazul lui Saddam, chiar el şi-a stricat anturajul, pe Chirac şi pe Putin, mai ales. E suficient să te uiţi mai îndeaproape şi-ai să vezi că Putin şi-a comandat şi el poze la fel de mari ca ale irakianului, în aşteptarea mustăţii, care nu mai creşte odată! În timpul ăsta, ca să n-aibă cronici proaste, a închis mai toate ziarele populate de esteţi prea pretenţioşi. Chirac, anchetat odinioară pentru şmecherii la primăria Parisului, se vrea şi el un lider zonal, mai ales că îndeplineşte toate condiţiile: are arme de distrugere în masă şi nu-i plac deloc americanii. Rămîne să-i gazeze pe corsicani şi să-şi lase liberă pilozitatea facială. Mai subţire şi pe oală, *bien sûr*, Franţa nu ia lecţii de la nimeni!

Dincolo de asta, nu-mi plac şi n-am putut uita figurile copiilor omorîţi cu gaze prin satele kurde, acum mai bine de un deceniu. Nu-i nimic, le-au uitat americanii în 1991, la rugămintea vecinilor, drept pentru care Saddam e şi acum la Bagdad. Dacă se întorc, mi-ar plăcea să-şi aducă aminte de episodul ăsta. Mi se pare mult mai important decît teoriile cu armele de distrugere în masă.

Dar staţi că n-am terminat cu mustăciosul. Nu sînt sigur dacă prostul gust e un atentat la siguranţa internaţională, însă cred că ar trebui să luăm în calcul şi acest tip de ameninţare. Saddam trage cu puşca în aer ca nesimţitul, şi-a făcut palate ca-n Strehaia, cu multe minarete, şi-n plus şi-a lăsat şi copiii să se joace de-a dictatorii-adjuncţi. Chestiile astea îi încurajează pe mitocanii cu bani din toată lumea – nu numai pe şefii de state – să se poarte la fel. Numai ieri am văzut vreo doi Saddami trecînd pe lîngă mine cu maşina cu geamul întredeschis, ca să poată trage mai bine în aer cu başii de la difuzoare. Cam ştiu şi unde locuiesc: într-o casă suficient de mare pentru a găzdui şi-o uzină chimică (dacă nu cumva e deja acolo...!).

Sigur, sînt multe motive serioase pentru a scăpa de Saddam (poate n-aţi observat, dar eu pentru asta votez). Între ele, fără pudoare, eu aş pune petrolul. Saddam stă pe o comoară din care se poate construi fie o viaţă mai bună pentru irakienii lui, fie arme mai scumpe şi mai enervante pentru vecini. După atîţia ani la putere, e clar ce variantă a ales omul. Să-l lăsăm să continue ar fi un exemplu prost pentru mulţi alţi despoţi – mai luminaţi sau mai întunecoşi. ▲

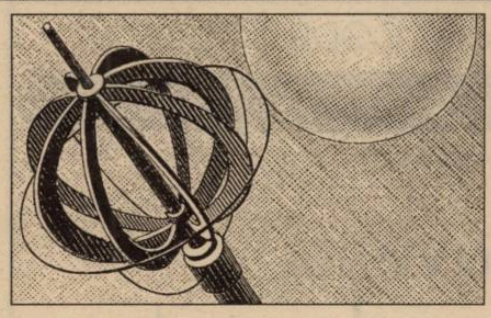

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Hegemonii

Şi războinicii şi pacifiştii voiau să obţină nouă voturi, unii pentru, alţii împotriva proiectului de rezoluţie prezentat de Statele Unite şi aliaţii lor, la Consiliul de Securitate, eliminînd astfel necesitatea unui veto formulat de Rusia, China sau Franţa – membri permanenţi. În vederea acestei victorii aritmetice, în ultimele zile s-au desfăşurat contacte intense cu Pakistanul, Angola, Guineea, Camerun, Mexic şi Chile. S-a vorbit despre prietenia tradiţională şi despre interese, despre împrumuturi cu dobîndă mică şi sprijin militar pentru puterea instalată în aceste ţări. Probabil că diplomaţii itineranţi n-au avut prea mare încredere în declaraţiile membrilor nepermanenţi ai Consiliului de Securitate: s-au făcut promisiuni, dar au fost însoţite de atîtea condiţionări, încît luni seara preşedintele Franţei a decis să nu rişte şi a anunţat la televizor că ministrul său de Externe va face uz de dreptul de veto pentru a se opune rezoluţiei cu ultimatumul formulat de americani.

În faţa a ceea ce comentatorii numesc un „dezastru diplomatic", Consiliul de Securitate şi-a amînat votul, încercînd un compromis de ultim minut. Orice s-ar spune despre unilateralismul şi imperialismul Statelor Unite, deocamdată deciziile comunităţii internaţionale sînt respectate şi afirmaţia belicoasă „cu sau fără aprobarea ONU" se traduce prin eforturile pentru obţinerea acestei aprobări. Acordul ONU e în ochii multora garanţia legitimităţii morale a războiului pe punctul de a începe, deşi e greu de înţeles de ce o acţiune profund imorală, cum este orice război, se poate transforma în opusul ei prin decizia de ultim minut a unor guverne gata să-şi vîndă votul celor care dau mai mult.

Cuplul franco-german, după ce a traversat o perioadă de rece convieţuire, obligată mai curînd de acte decît de sentimente, şi-a regăsit ardoarea în solidaritatea cu două mari puteri, ambele cu mari merite în lupta pentru democraţie în lume: China şi Rusia.

Între timp, vrînd să-şi dovedească buna credinţă, liderul irakian, Saddam Hussein, distruge cîte ceva din armele despre care în urmă cu două săptămîni jura că nu le are. Şi în timp ce militarii americani şi britanici îşi găsesc poziţii confortabile pe viitoarele linii de atac, războiul diplomatic modifică organizarea sistemului mondial existent. Deşi n-au cum să se opună practic Statelor Unite, o bună parte dintre ţările lumii au dat un semnal clar că nu vor accepta comportamentul lor arogant de superputere. Aroganţa este motivată prin necesitatea de a răspunde declaraţiei de război de la 11 septembrie. Atacînd Afganistanul, forţele armate americane i-au înlăturat pe talibani, dar liderii organizaţiilor teroriste s-au refugiat în alte părţi şi reţelele s-au reorganizat. Atacînd Irakul, preşedintele Bush şi consilierii săi îşi propun să-l înlăture pe Saddam, iar după instalarea la Bagdad a unui regim stabil şi legitim, servind de model întregii regiuni, se va putea trece la democratizarea Orientului Mijlociu, formulînd noi premise şi pentru rezolvarea conflictului între Israel şi palestinieni, la eliminarea terorismului; toate acestea ar putea rezolva şi recesiunea. Modelul ar fi Germania şi Japonia: după ce au fost înfrînte în cel de al doilea război mondial, ocupate de armata unei ţări democratice, au putut păşi pe calea democratizării şi a belşugului şi în cele din urmă a dobîndirii unei depline suveranităţi. Poate că în Biroul Oval, după rugăciune, comparaţiile se impun de la sine şi planul pare minunat, cu un suflu mesianic demn de rolul civilizator al Americii. Pe teren nu există nici o certitudine despre ceea ce va fi după Saddam: oricît de uşuraţi se vor simţi cei persecutaţi sub tirania lui, nu e deloc sigur că acolo nu se va instala un alt dictator care va aduce la putere fostele victime şi va băga în puşcării pe foştii deţinători ai puterii, iar consecinţele în regiune ar putea fi radicalizarea poziţiilor faţă de invadatorul american, precum şi extinderea reţelelor teroriste. Iar reţelele teroriste ar putea include printre obiectivele lor şi unele capitale europene, unde deocamdată domneşte o siguranţă uşor euforică, motivată de lupta pentru pace.

În intervenţia sa televizată, preşedintele Chirac dorea să liniştească orgoliul omologului său american, asigurîndu-l că a cîştigat războiul, obligîndu-l pe Saddam să renunţe la armele ascunse pînă acum. Criza Consiliului de Securitate, a NATO, a Uniunii Europene este însă victoria diplomaţiei franceze, a preşedintelui Chirac. Probabil că va fi război. Dar şi lupta pentru pace şi-a găsit hegemonii ei la fel de orgolioşi. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Poveşti de adormit copiii la grădiniţa Bush

A fost odată ca niciodată un împărat rău care a hotărît într-o zi să fure el toate culorile. Ori de cîte ori supuşii săi dădeau semne că uită de aspra-i poruncă, boia întreaga împărăţie în galben sau în roşu, ca să-i bage în sperieţi pe toţi şi să-i facă să stea pe la casele lor, privindu-i pe poeţii curţii cum îşi recită la TV versurile înspăimîntătoare. Tare nefericit era împăratul cînd unii din supuşii săi îşi purtau propriile culori, mai ales cămăşi hawaiene şi alte veşminte pictate în culorile curcubeului. Aşa că hotărî ca majoritatea supuşilor să fie îmbrăcaţi în doar două culori, cele care le stăteau mai bine: kakiul uniformelor militare şi portocaliul salopetelor. Chiti el că dacă jumătate din oamenii săi erau în armată, iar cealaltă jumătate în puşcărie, pe răsculaţii, puţini, care mai rămăseseră putea să-i văcsuiască în orice culoare. Jocul favorit al împăratului era *paintball,* aşa că îşi tocmi nişte tovarăşi de joacă să umble pe furiş prin împărăţie şi să-i împroaşte pe oameni cu vopsea în timp ce dormeau.

Unul dintre cei mai buni tovarăşi de *paintball* ai împăratului se numea Liniile Aeriene Interne. Liniile alocară în taină cîte o culoare fiecărui suflet din împărăţie. De cîte ori vreunul voia să zboare, Liniile îi citeau culoarea şi hotărau dacă insul avea sau nu voie să călătorească. Albii şi verzii aveau voie să zboare, dar galbenii şi portocaliii trebuiau să pătimească o oareşce osîndă, cea mai blîndă fiind aceea că trebuiau să se întoarcă acasă, unde să-l privească pe împărat la TV. Dar cel mai bun tovarăş al împăratului era Poliţia, care căpătase învoire să-i ia pe oameni pe negîndite şi să le ardă culoarea direct pe frunte, ca să se vadă mai bine şi să poată fi ghiciţi chiar şi noaptea. Marea Loterie a Culorilor, cum avea să fie numită, ajunsese să fie jucată şi de alţi ciraci ai împăratului, cum ar fi Corpul Medical şi Serviciile Sociale. Medical punea şi el bulinuţe colorate pe oameni şi după aceea decidea dacă îi curariseşte sau nu. Sociale îi ajuta numai pe cei marcaţi de el, şi tot aşa, şi tot aşa.

Cei dintîi care s-au plîns au fost copiii, care se săturaseră să nu aibă voie să se joace cu culorile şi să fie forţaţi să stea în casă. Apoi se răsculară artiştii. Urmară cititorii de istorie, care nu putură găsi atare prigoană a culorilor în nici un alt timp din trecutul ţării. După aceea, tot felul de oameni se treziră la viaţă şi îşi aduseră aminte că guvernul ar fi trebuit să fie daltonist şi să nu facă distincţie între culori, iar Justiţia ar fi trebuit să fie oarbă de tot. Aşa că începură să-şi vopsească trupurile în culori înnebunitoare, în semn de răzvrătire. Curînd, toţi cei care nu erau fie sub arme, fie în temniţă ieşiră în stradă, strigînd lucruri care apăreau în bule colorate deasupra capetelor lor. Nu mult după aceea, armata şi puşcăriaşii li se alăturară, iar împăratul a trebuit să dea înapoi cutia de creioane colorate, toată-toată.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Scrisorică de amor, victima e dictator

Sînteţi dispuşi să acceptaţi ideea că Iosif Visarionovici Stalin, cel de la a cărui moarte tocmai s-au împlinit 50 de ani săptămîna trecută, a fost de fapt victima unui complot tenebros pus la cale exact de către tovarăşii săi, cei pe care el îi încălzise la sîn – în sensul că-i apreciase atît de mult încît nu-i omorîse el însuşi?

Aceasta este ultima ipoteză de lucru intrată în atenţia istoricilor şi a agenţiilor de ştiri. Cel care pune lumea pe jar este un pensionar dintr-un cartier oarecare al Moscovei, pe numele lui Piotr Lozgacev – fostă gardă la *dacea* lui Stalin de lîngă Moscova, de serviciu în acea noapte cu cîntec dintre 28 februarie şi 1 martie 1953.

Aşadar: în seara lui 28 februarie, chef şi voie bună la Kremlin, în apartamentele generalissimului; Stalin este alături de patru dintre oamenii săi apropiaţi – Lavrenti Beria (şeful KGB-ului), Nikita Hruşciov (cel ce va prelua succesiunea), Nikolai Bulganin şi Ghiorghi Malenkov; ei văd un film în sala de proiecţii privată, apoi decid, la propunerea gazdei, să meargă împreună la locuinţa şefului cel mare din afara Moscovei, să continue cheful; *the night is still young*, le-ar fi putut spune Stalin dacă ar fi fost anglofon, dar ideea asta a fost. Ce-au făcut acolo nu mai contează. Cert e că la primele ore ale dimineţii cei patru oaspeţi au părăsit *dacea* şi s-au întors la Moscova, lăsîndu-l pe generalissimul obosit (ca un prim-ministru, era să zic) să se odihnească. Potrivit versiunii istorice împămîntenite pînă acum, Stalin ar fi ordonat personalului său domestic – gărzi şi servitori – să se retragă şi ei la odihnă şi nimeni să nu-l deranjeze. Ei, şi aici intervine tataia Lozgacev, care iată ce-şi aminteşte: de fapt, în mod curios, acest ordin nu ar fi fost dat de către Stalin, ci de către şeful corpului de gardă din acea noapte, un oarecare Krustalev. Aşa se face că, în ziua de 1 martie, o linişte stranie ar fi fost în locuinţa marelui şef, toată lumea dormind pînă spre prînz – în frunte cu Stalin, la a cărui uşă nu a îndrăznit să bată nimeni. Pe la 18h30 în dormitorul liderului s-ar fi aprins lumina, dar nici o mişcare vizibilă. În fine, pe la orele 22, Piotr Lozgacev a fost trimis să bată la uşa sacră. El bate şi bate uşurel, nici un răspuns; doar un fel de horcăială gîjîită se aude dinăuntru, drept care garda îşi ia inima în dinţi şi intră – găsindu-l pe Stalin căzut la podea, cu ceasul de buzunar şi cu un număr din *Pravda* lîngă el. Lozgacev a dat alarma, vestea a ajuns la Politburo, dar ajutorul medical a venit suspect de tîrziu.

Plecînd de la mărturia fostului gardian, istoricul rus Ervard Radzinski ajunge la concluzia că, de fapt, chiar Politburo-ul era cel care aştepta moartea lui Stalin. Krustalev, seful gărzilor, era omul lui Beria – şi el l-ar fi otrăvit pe Stalin. Motivul: anturajul lui Stalin se temea că generalissimul doreşte (şi pregăteşte Sovietele pentru) un al treilea război mondial. Omorîndu-l pe tiranul şef, Beria *et comp.* ar fi salvat pacea lumii. Mă rog, creadă cine vrea.

Dacă Stalin apare, iată, cu chipul nou al victimei de partid, e bine să aflăm, din altă parte a continentului, că ceva din fostul Benito Mussolini a dispărut recent: cîteva dintre cele 600 de scrisori de amor pe care el le-a scris între 1933 şi 1945 prietenei lui de cursă lungă Clara Petacci, parte dintr-o corespondenţă care – considerată drept privată! – urma să fie declasificată pentru istorici abia în 2007. Odată cu aceste scrisori, au dispărut şi cîteva dintre cele 15 caiete ale jurnalului Clarei – care şi el, considerat privat, urma să fie dat la cercetare în viitorul apropiat. Din decembrie trecut, cei 170 de angajaţi ai arhivelor naţionale italiene au răscolit metri şi metri cubi de depozit în căutarea documentelor dispărute şi tot degeaba. Da, trebuie să o spunem, măcar aici dl Gheorghe Onişoru n-are nici un amestec.

Iată, deci, dictatorii ca victime. Oameni şi ei. Supuşi omenescului, intrigilor celor apropiaţi sau tentaţiilor urmaşilor. Este reconfortant să-i vezi reduşi la nivelul comun al intimităţii fragile, al personajelor care pot, totuşi, pierde. Inutilă altfel şi tardivă oricum, această constatare face lumea mai respirabilă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Ceva despre viaţa-pur-şi-simplu

Viaţa-pur-şi-simplu nu seamănă cu aceea din filme sau din cărţi, unde mai tot timpul se întîmplă ceva important. Iată, spre exemplu, o după amiază de duminică în Viaţa-pur-şi-simplu în care plictiseala se bălăngăne prin împrejurimi asemenea fluturatului alene în bătaia vîntului a izmenelor şi pijamalelor întinse prin balcoanele apartamentelor celor sărace din cartierul Steaua, dinspre podul care duce spre comuna Şag şi de acolo spre Belgrad. Aici, în Viaţa-pur-şi-simplu, plictiseala mi se lăţeşte prin sufleţel asemenea unei pete de motorină peste o băltoacă din gropile cele multe din asfaltul aceluiaşi cartier cu nume cosmic. Adesea am trăit asemenea stări în după amieze de duminică prin Gara Mare, între macazele dinspre zona triajului din direcţia Lugoj. Mă văd stînd acolo în aşteptarea unui bagaj de acasă, de la Radna, şi nu e nimic important în cer şi pe pămînt, cred că plictiseala unei asemenea duminici s-a întins şi în raiul dreptcredincioşilor şi în iadul muncilor celor veşnice, şi acolo s-a întins plictiseala după-amiezii duminicale; întîrzii indecis între macazele şinelor de cale ferată, învăluit în vag miros cefere şi nu e nimic, nimic, o biată după amiază cu chipul şters, nici soare, nici ploi, nici frig, nici cald, nici întuneric, o după masă fără timp, fără profil, asemenea cuiva uitat, bunăoară colegul Pongraţ din clasa a X de liceu care era ca după amiaza asta în care chiar acu trece o tînără pereche de muncitori de undeva din est, de dincolo de Dorohoi, stabiliţi prin cartierul Steaua, acela în care atît de liniştitor, de melancolic, de vag, de fără de orice noimă, flutură prin balcoane izmene muncitoreşti.

Ca să scap de plictiseala Vieţii-pur-şi-simplu, aş vrea să revăd filme din vremea cît eram la şcoala elementară Radna, prin clasele a şaptea: *Angelica, marchiza îngerilor* sau filmele acelea cu *Fantomas* sau acelea cu *Winnetou:* iată, îmi aduc aminte cît de frumos mergea Winnetou cu mocasinii lui prin preriile cele color şi ce lacuri albastre, ce păduri arămii în toamnă, ce frumos a fost pe vremea aceea şi ce păcat că nu mai e nimic de-atunci acu, murmur cuprins de stări ca acelea din proza lui Delavrancea în care bunicul înnumără cum îi cad pe dinaintea nasului florile de tei şi se plictiseşte bunicul lui Delavrancea, e cam pe linie moartă, cum se spune, că la sat nu prea stai aşa ziua în amiaza mare şi chiar dacă se întîmplă aşa ceva, sigur cu bunicul lui Delavrancea e rău, o fi înnumărînd el florile de tei care-i plutesc pe dinaintea ochilor, asta nu neg, numai că mă gîndesc la faptul că bunicul e pe ducă, acolo la sat dacă nu mai poţi lucra eşti aproape de tot de baba cu coasa, sau altfel, poate bunicul din proza lui Delavrancea e sclerozat şi de aia îl ţin pe scaun să înnumere florile de tei, o fi aşa ca domnul Iepure, soţul doamnei Iepure şi tatăl domnului inginer Iepure cu care reparăm noi difuzoare şi reostate vechi în pivniţa lui Ucu. Domnul Iepure, fost veteran de război, stă aşa pe geam şi priveşte pe stradă, uneori îl scoate doamna Iepure „la trotuar", pe un scaun din acela popular denumit hocărli, un nume regional de provenienţă germană care desemnează scaunul acela fără spetează, de formă pătrată, din lemn vopsit verde pe care stă domnul Iepure, tatăl domnului inginer Iepure, la stradă, acela este hocărli şi pe el stă acu' domnul Iepure şi deodată pleacă, ajunge la colţul Memorandului cu Independenţei unde e aglomeraţie, maşini, peste drum de sediul Romgaz, acolo unde plătim noi facturile, acolo ajunge, şi doamna Tămîianu de la numărul 12 îl vede şi-l întreabă unde merge, „unde mergi, domnu' Iepure", îl întreabă şi el o priveşte agasat, ca să zic aşa, şi-i spune că se duce pînă acasă, şi cînd aude asemenea lucruri se repede doamna Tămîianu la doamna Iepure şi-i spune că domnul Iepure a apucat-o spre colţul străzii, şi doamna Iepure se necăjeşte, se lansează interjecţional într-un amestec de uimire, şi spaimă, şi îngrijorare: „iui, a plecat de pe hocărli?", zice, şi se repede după domnul Iepure şi-l aduce înapoi, şi-i spune doamnei Tămîianu, în timp ce-l întoarce din drumul lui: „uite, tot aşa am necaz cu el, tot că se duce acasă, că nu mai ştie unde stă şi numai asta vrea, alta n-are în cap, mare necaz am eu cu el", zice doamna Iepure către doamna Tămîianu în plictiseala asta de Viaţă-pur-şi-simplu.

▲

Texte şi opinii de: *Mihai CHIRALEU (profesor de matematică şi director al Colegiului „Traian“ ● Nicolae CORJOS (regizorul filmului „Liceenii“) ● Formaţia TNT ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Grigore PETRESCU (profesor de limba engleză la Colegiul naţional „Cantemir Vodă“) ● Florian PITTIŞ (actor)*

Au fost, mai întîi, sondajele despre adolescenţi, făcute prin liceele bucureştene. Datele de acolo erau interesante, revelau ceva despre generaţia lor. Şi, în acelaşi timp, destul de incitante: trebuia văzut, mai îndeaproape şi mai personalizat, ce e cu aceşti adolescenţi consumatori de muzică şi televiziune şi detaşaţi de problemele societăţii. Căci, în fond, în linii mari, cam aşa reieşea generaţia lor din sondaje, şi nu neapărat libertină şi consumatoare de droguri – cum îi caracterizează opinia publică supărată că umblă mai dezbrăcaţi ca „pe vremea lor“, că nu dau locul în tramvai şi vorbesc tare pe stradă.

Apoi au fost cîntecele. Întîi multele melodii dance, *şi* house, *şi* rock, *ba chiar şi manele, sau cum s-or mai numi, care înalţă imnuri distracţiei cu orice preţ, creînd un mit ce poate fi atins cu destule eforturi, dar care te declară apt de a face parte, oficial, din generaţie. Urmate, mai concret, de melodia formaţiei TNT, care a „îndrăznit“ să adapteze vechiul şlagăr al Stelei Enache şi al lui Florin Bogardo, „Ani de liceu“ la realităţile, cel puţin aparente, ale liceului din ziua de azi. În versuri simple, care au renunţat la partea poetică şi la aspiraţiile măreţe („să fiu legendar Prometeu“), fetele de la TNT conturează o cu totul altă atmosferă a liceului de azi, opusă celei cu uniforme şi întreceri din „Liceenii“: copiii chiulesc, vin cu rolele la şcoală, mobilul sună-n ore, cercelul iese din buric etc. La prima vedere, un haos total, în stilul „We don't need no education,/ Teacher, leave them kids alone“. De fapt, dacă vorbeşti cu fetele de la TNT, lucrurile nu stau chiar aşa în realitate: atmosfera din cîntec există, dar nu tot timpul; este varianta exagerată a atmosferei fireşti, de zi cu zi: pe role au venit numai în ultima zi de şcoală, mobilele sună în ore, dar la multe licee convenţia este să stea închise; şi nu toţi elevii de liceu sînt „fashion victims“. Şi chiar dacă fac lucrurile menţionate în cîntec, nu înseamnă neapărat că sînt mai „răi“ decît generaţia noastră sau decît cea a adolescenţilor interbelici din binecunoscutele romane. Ci doar că teribilismul, într-o epocă mult mai avansată tehnologic şi consumist, are manifestări mai şocante şi mai diverse. Elevii de liceu îşi explică singuri teribilismul şi lipsa de preocupări culturale (lectura, de pildă): tentaţiile sînt mult mai multe, şi mai mari, şi e destul de greu să le faci faţă şi să alegi. Contează, spun tot ei, bagajul de acasă, ce te-au învăţat părinţii, dar şi de ce şi cît din ce ţi-au spus ei eşti dispus să ţii cont. Profesorii lor adaugă că, din păcate, implicarea părinţilor, cel puţin în viaţa şcolară a adolescenţilor, este insuficientă. Dar şi a şcolii, care, pe lîngă cunoştinţele propriu-zise, ar trebui să se implice mai mult în a le imprima valori şi a le organiza timpul liber.*

Altfel, adolescenţii fac ce au făcut întotdeauna: se adună în grupuri, ascultă muzică, sînt preocupaţi de imaginea lor, se îndrăgostesc, dar se şi gîndesc şi pregătesc pentru o viitoare carieră, citesc sau , pur şi simplu, se gîndesc la ce fac. ***(I. P.)***

Argument

Aurora LIICEANU

Tînăr şi neliniştit

Puţină istorie

Există o „Istorie a adolescenţei şi adolescenţilor (1850-1914)“, scrisă de Agnès Thierce, în 2000. Chiar de la începutul ei aflăm că noţiunea de „vîrstă de tranziţie“, vehiculată frecvent de cercetători astăzi – dar foarte vag cunoscută şi asimilată de publicul larg, la noi – este o invenţie relativ recentă în istoria ideilor. Adolescenţa este un construct social, deci. Francezii susţin că Rousseau a inspirat înţelegerea adolescenţei şi conturarea ei ca un concept autonom, arătînd că metamorfoza pubertară este un moment critic, o a doua naştere a individului. Chateaubriand o asociază cu furtuna, cu dezlănţuirea, adolescentul fiind fiinţa umană în care natura ezită. Uitînd de Dumnezeu şi de mamă, adolescentul este la cheremul unor nevoi şi dorinţe obscure. Şi care ar fi atunci esenţa acestei vîrste? Simplu: excesul, un prea plin interior şi, mai ales, o nesătulă nevoie de a simţi. Adolescentul este o compoziţie abundentă, care se revarsă, deranjînd nevoia şi obişnuinţa de ordine a adultului. Adolescenţa este vîrsta simţămintului care invadează viaţa.

Societatea, iniţial, a privit această vîrstă luînd în consideraţie băieţii, încercînd să le frîneze elanul juvenil, să le disciplineze emoţia, să le prelungească inocenţa, să le supravegheze precocităţile posibile, să le întărească o fobie faţă de exterior, de influenţele externe şi să susţină o pedagogie a izolării, în pofida revoltei. Pentru fete, adolescenţa avea ca dată decisivă apariţia ciclului, moment care le expedia direct în categoria femeilor, a mamelor virtuale şi care le dădea fetelor acel aer rezervat, sfios şi modest care nu putea naşte nici opoziţie, nici iritare şi nici conflicte interioare. Poate doar nelinişte şi aşteptare.

Momentul constituirii noţiunii contemporane de adolescenţă, ne spune Agnès Thierce, este perioada 1890-1914. Psihologii experimentali americani au preluat conceptul şi au văzut în această vîrstă ceea ce pentru specia umană era momentul precedent apariţiei civilizaţiei. Un tumult, un timp critic conţinînd derive şi instabilităţi preceda intrarea în ordine. În Europa, discursul ştiinţific era mai calm şi mai puţin ambiţios în aspiraţii, fiind preluat de pedagogi, secundaţi de psihologi, care priveau adolescenţa şi cu ceva seninătate, pentru că pentru ei adolescenţa nu era decît un proces şi nu o stare sau dacă era o stare fiinţa umană se instala în ea doar temporar. Ei înclinau optimist către rolul organizator al adolescenţei în economia destinului individual, lăsînd fără echivoc loc marilor transformări care anunţau adultul.

„Sufletul adolescentului“ – *L'Ame de l'adolescent* – cartea unui psiholog francez de prestigiu, Pierre Mendrousse, apărută în 1909, dedramatiza vîrsta, afirmînd ceea ce adolescenţa avea pozitiv, înălţător şi dătător de speranţă – înclinaţia către poezie, reflecţie, lectură etc. –, frica adultului de adolescent fiind doar sugerată.

Criticile aduse la acea vreme viziunii asupra adolescenţei există parcă şi astăzi. Discursul adultului nu se apropie de mărturia celor care fac obiectul discursului. Adolescenţii nu s-au recunoscut nici în trecut şi nici în prezent cu cei despre care vorbesc adulţii, indiferent dacă aceştia au un discurs profan sau unul specializat. Astfel că, indiferent de epocă, frica şi chiar suspiciunea faţă de adolescent a hrănit mentalul adult şi a alimentat generaţii după generaţii de părinţi cu spaima confruntării cu această vîrstă.

Adolescentul suspect şi frica underground

Frica adultului de adolescent este o constantă culturală care funcţionează subteran, sabotînd istoric o bună înţelegere între vîrste şi între roluri. Atît adolescenţii, cît şi părinţii sînt într-un perfect, poate singur, consens: a existat dintotdeauna un conflict, prăpastie etc. între generaţii. Proverbul „Copii mici, griji mici, copii mari, griji mari“ pare să confirme ceva din acest adevăr.

Dar ce spun psihologii sociali şi probabil şi sociologii? Mai întîi, se vorbeşte mult despre raportul de putere între generaţii şi în prezent despre ceva de care părinţii şi adulţii de astăzi au fost uzurpaţi: controlul parental. Adio autoritate! spune societatea îngrijorată. Bravo, libertate! – spun tinerii. Autoritatea legitimă a adultului s-a erodat în timp. Unii declară că adolescenţii au pus piciorul în prag, că o conspiraţie invizibilă a adolescenţilor şi tinerilor – bazată pe un sentiment de apartenenţă la o categorie bine definită – există şi că, asta este culmea, chiar adulţii le dau concursul. Tinerii au transferat loialitatea faţă de familie cu cea faţă de grupul de apartenenţă, devenit şi grup de referinţă. Ei cîştigă din ce în ce mai multă legitimitate, dar şi societatea de consum vine să-i sprijine şi chiar să le întărească autonomia: moda, profesiile sau ocupaţiile, drepturile lor, toate acestea vin să facă demarcaţia între vîrste din ce în ce mai pregnantă. Se vorbeşte despre subcultura adolescenţilor, despre realităţi emblematice, despre coduri vestimentare şi lingvistice care fac un adult să fie cît mai *outsider* sau cel puţin să se simtă prost. Ei, adolescenţii, ca niciodată în istorie, au resurse psihologice, uneori şi economice, de independenţă personală, declară sus şi tare ce-şi doresc şi ce vor de la viaţă. Adolescentul pare să spună celor din jur: îmi ajung mie însumi. Adultul pierde din ce în ce mai mult din funcţia referenţială pe care o avea. Modelul adult, chiar perceput ca model de viitor, dispare lăsînd locul gol „unuia dintre ei“. Adulţii, se spune, trăiesc din ce în ce mai acut un sentiment de frustrare, de uşă-nchisă-n nas fără menajamente. O mamă declara că propriul copil, cînd mai vrea să-i dea un sfat, să invoce valori perene sau să recomande temperanţă, este răutăcios şi ostil. Alţii spun că dacă înainte se păstrau unele convenienţe cu riscul unor lumi paralele şi a unei duplicităţi consimţite, astăzi nici măcar acest lucru nu se mai acceptă, iar dependenţa economică nu mai lucrează în folosul adulţilor ca pe vremuri. Mai mult, ceea ce profanul spune adesea că au pierdut adolescenţii – ruşinea –, noi specialiştii o botezăm dezinhibiţie.

Francezii spun că astăzi din ceea ce învaţă un copil de şcoală – la şcoală şi extraşcolar, să nu uităm televizorul –, 70% nu au învăţat părinţii lor. Există şi momente de stupefacţie. O mamă mi-a mărturisit uimită şi total destabilizată că fiica ei, de 12 ani, urmăreşte cu ardoare şi patimă telenovelele şi că, încercînd să-i dirijeze bugetul de timp în favoarea lecţiilor, a întîmpinat proteste pe un ton vag indulgent, vag dispreţuitor, dar plin de rezistenţă. „Ce ştii tu, eu am suflet de femeie!“ , i-a replicat copila, brusc o străină. În schimb, o fată de 14 ani, nu s-a sfiit deloc să spună, pe un ton lipsit de orice regret, că nu are ce vorbi cu mama ei, că nu comunică deloc, că pentru asta are prieteni şi că, în fond, ce ar putea vorbi cu mama ei din moment ce nu ştie cine este Cher.

Unii adulţi privesc critic propria lor societate şi pe acei părinţi care-şi împing copiii să-şi asume comportamente adulte. Publicitatea, societatea de consum, media împing copilăria cît mai jos. Copilăria, atît de dragă tuturor, invocată în orice literatură, paradisul pierdut al atîtor scriitori, este expediată cît mai spre vîrstele mici. Mărturisiri ca cele ale lui Cesare Pavese – ar trebui să murim cînd dispar copilăria şi adolescenţa – par să nu-şi mai găsească locul în emoţionalul uman.

Adolescentul mondial şi adolescentul român

La noi, anii '90 au dezgheţat întreaga societate. Categoriile biologice şi sociale s-au racordat diferit la schimbare. Reflexele cele mai rapide le-au avut tinerii, deşi purtau în ei, indirect, moştenirea trecutului.

Într-o cercetare interculturală asupra adolescenţei în Europa, desfăşurată între 1992-1994 – 15 ţări europene –, rezultatele au arătat că adolescenţii de 14-16 ani seamănă între ei, global vorbind, dar şi diferă. La cei estici, un coleg ceh propunea să folosim expresia existenţei încă a unei „cuminţenii sau seriozităţi comuniste“. Spre deosebire de vestici, esticii încă valorizau mult educaţia şi profesiunea, încă doreau să fie utili patriei cîndva, mai tîrziu, încă se gîndeau să aibă responsabilitate socială – să aibă copii şi să-şi ajute părinţii cînd aceştia vor îmbătrîni. Vesticii aveau cote înalte de hedonism, valorizau prietenii şi grupul, petrecerea timpului în grup, banii, dar nu prea mult călătoriile. Esticii acordau o importanţă excesivă călătoriilor şi cu toţii, cei din Est, am numit, neavînd încotro, acest lucru o „specialitate estică“ justificată prin izolarea comunistă şi contaminarea de frustrările părinţilor. Pe atunci existau vize. Vesticii manifestau o varietate de opţiuni profesionale sau ocupaţionale, esticii nu. Încă trăia în ei inhibiţia şi inerţia părinţilor. Existau deci deosebiri, dar şi asemănări.

Ce-şi doresc acum adolescenţii este clar: celebritate, divertisment, bani. Nu acestea ocupau primele locuri în 1992. Fetele visează formaţii şi să devină topmodele – în 1992 nu exista deloc această opţiune –, băieţii vor şi ei celebritate, îndreptîndu-se către ocupaţii virile, cu grad mare de risc: bodyguard, detectiv, reporter, poliţist, dar şi fotbalist, membru în formaţii. Preocuparea pentru imagine a devenit o lecţie asimilată rapid şi aplicată excesiv. O fetiţă zglobie şi dezinhibată a declarat într-un focus grup că-şi „doreşte un grec bogat, să călătorească, să aibă bijuterii scumpe şi haine şi să facă shopping toată ziua“. Poate că a reuşit, după patru ani de cugetări privind strategiile eficiente. Pe de altă parte, şi părinţii par să cedeze, să depună armele, să vadă în copii posibilitatea unei schimbări radicale de situaţie. Ei sînt impresari necruţători, căci cine ştie mai bine „binele copilului“ decît ei?

Şi totuşi, există adolescentul mondial, personaj al unui capitol din cartea numită „Logo“, apărută în 2000 şi scrisă de o specialistă în marketing, media şi globalizare. În mare, acest personaj este un perfect consumator, dezinhibat, sigur pe sine, cu preferinţe bine conturate, trăind şi simţind în grup, iubitor de trăiri şi experienţe extreme, atras de excese, egoist şi indiferent la cei din afara grupului, aplicînd o prosocialitate selectivă, construind raporturi între el şi sexul opus prin intermediul grupului – banda –, cu un puternic sentiment de ataşament şi apartenenţă la grup, supus şi dependent de imagine, de lumea imaginilor, depersonalizat de grup, dar a cărui depersonalizare contribuie şi întăreşte grupul, securizat afectiv de grup, incapabil de solitudine, fidel subculturii de grup, chinuit şi cutezător în proporţii relativ egale, ostil la oricine nu merge în pas cu moda timpului, solidar cu toţi care compun lumea invizibilă a tinereţii, acest personaj global nu-şi găseşte pereche, ci doar prieteni. Recunoaştem că adolescentul mondial pare să-l înghită pe cel român.

Am putea spune că exclamaţia lui Faulkner în romanul său „Lumină de august“ rămîne, în alt fel, bineînţeles, şi astăzi adevărată: „E teribil să fii tînăr! E teribil!“.

▲

aduse cu poșta

Listă incompletă de trăiri adolescentine

● Adolescentul din mine ar vrea să guste toate plăcerile „condamnabile“ ale vîrstei, să simtă nebunia tinereţii, dar îl calmez cu ore de lectură în care îl port prin lumea ideilor în căutarea unui răspuns pentru toate.

Îmi amintesc că toată copilăria am vrut să ajung cît mai repede ca părinţii mei. Apoi, în adolescenţă ei, părinţii, au devenit duşmani. Ironia e că visul copilăriei e coşmarul adolescenţei. Rămîne de văzut cum o să percep adolescenţii prin ochii maturităţii. Dar pînă atunci rămîn un adolescent: *hard job, but someone's got to do it.* (**D.Virgil**)

● Ca să fiu sinceră, mi-e teribil de milă de adolescenţii de azi, o milă paradoxal combinată cu o mulţumire egoistă, detaşată, de genul „Doamne, bine că nu mai sînt ca ei“.

Adolescenţilor de azi îmi pare că le lipseşte şansa, în ciuda tuturor libertăţilor pe care le au, a accesului la informaţie, a deschiderilor ce vin de peste tot. Sau poate tocmai din pricina acestor nesfîrşite posibilităţi îmi par prinşi într-un tăvălug al „supralicitării“. Ei trebuie nu doar să fie buni, ci să intre într-o permanentă competiţie pentru a demonstra asta. Supralicitează totul: mintea lor, corpul lor, disponibilitatea lor, timpul lor. Nu li se poate spune: ştii asta, reuşeşti. E o licitaţie intelectuală în care nimic nu e de ajuns, fapt care duce indubitabil la progres, dar şi la o derută generală. La un nivel mai pragmatic, tinerii îşi licitează trupul: toate fetele sînt frumoase, dar ele se întrec în a fi frumoase, neprecupeţind nici un efort în a-şi arăta sînii, fundul, trupul. E o paradă deprimantă de minţi şi de trupuri, care încearcă să-şi găsească un loc şi să se vîndă bine.

Metaforic, îmi imaginez societatea de azi ca pe o imensă sală de licitaţie, unde se vînd reuşite profesionale, familiale etc. Adulţii adjudecă succesul unuia sau altuia, în funcţie de cum îşi vînd adolescenţii – potenţiali cîştigători – abilităţile. (**Lavinia Olteanu** – profesor, Piteşti)

● Într-o lume care schimbă cartea cu Internetul, plimbările prin parcuri cu escapade la aşternut, cînd prăjitura şi cofetăria sînt înlocuite cu discotecile zgomotoase, infernuri cu taxe de intrare, cu fum, muzică stridentă şi alcooluri tari, viu colorate servite direct pe tejghea, stabilitatea şi echilibrul sînt în pericol de a se pierde, iar existenţa pare o echilibristică la trapezul vieţii fără centură de siguranţă.

Studioşi sau nu prea, stresaţi mai mult de examenul de capacitate, decît de facultate, iată că şi aici lumea s-a sucit. Înainte studiai la Bucureşti, visai să trăieşti acolo, dar naufragiai în provincie. Azi faci facultatea la Drăgăşani, Focşani, Crevedia şi-ţi cauţi de lucru prin Bucureşti.

Adolescentul idealist de ieri este astăzi rapace, mult mai practic orientat spre cîştig. Zgîlţîit de realitate ia drumul străinătaţii. Banul vorbeşte. (**Marin Rădulescu** – stomatolog, Cîmpulung)

● Prima tăietură de la bărbierit, mirificul coş de pe vîrful nasului, gustul amar de ţigară, prima vomă de la alcool, al doilea patru la matematică, Balul bobocilor, prima atingere a unui sîn (în afară de cel al mamei, în copilărie), piesa *Luca* a celor de la Timpuri Noi, muzica anilor '70, pletele, nopţile petrecute în parc cu prietenii, discuţiile „filozofice“, gustul gurii iubitei, media 4,5 la fizică, *Castelul* de Kafka, restaurantul „Diamant“ de pe colţ, părerile pro şi contra privind existenţa lui Dumnezeu, cărţile lui Sven Hassel, tînăra şi frumoasa profă de engleză, *Forrest Gump* sau *Balanţa* lui Lucian Pintilie, fituicile din mîneca hainei, petardele de sărbători, cireşul din spatele secţiei 11 Poliţie, colegele de clasă făcînd podul la proba de educaţie fizică, colegele de liceu, femeile, în general, măritate sau nemăritate, blonde sau brune, şi cîte altele! (**Dan Cosma** – comuna Crucişor, jud. Satu Mare)

● „Instabilitate... dezechilibru... crize de personalitate... crize existenţiale... lacrimi după ras şi invers... absurd... necunoscut... aş vrea să ştiu ce mi se întîmplă... sau mai bine nu... ar fi prea dureros. Adolescenţa e nervi... introspecţie... actorie... cine e el?... în definitiv, nu ştiu nimic despre el... Îţi chiorăie stomacul la teatru... vezi decorul şi întrebi: „Ce se întîmplă? E teatrul în renovare?“ De-a dreptul penibil mi se pare... mie... altora nu. Ei spun că e drăguţ... că e plăcut... auzi la ei, ce tîmpenie!

El?... el nu spune nimic... dar lasă, asta e doar pentru că nu-l cunoşti... e slab... şi dacă îi sar în braţe... cade... cu tot cu mine... aiurea... deci tot instabil! Oricît aş vrea să scap de instabilitate... e în zadar...“ (**Ioana Santejudean** – Liceul „Gh. Şincai“, Cluj-Napoca)

● Adolescentul face surfing cînd se află în deşert; nu navighează pe Internet, ci vîsleşte; vara, la 38 de grade Celsius, îşi pune ochelari de cal; la filozofie dă cu banul; la geometrie în spaţiu se visează Laika; acasă se luptă cu morile de vînt; la şcoală cîntă „ We don't need no education, we don't need no thought control“; în laptele de seară îşi toarnă vodcă, iar la disco îşi comandă un pahar cu apă minerală. Kaput şi de la capăt! (**Ioana Muntenescu**)

● La şcoală se intră în clasă. Dacă te gîndeşti bine, îţi dai seama că mica societate în care se învîrte adolescentul are ca axă predominantă sala de clasă. Clasa e cea care macerează caracterul individului, ea este cea care îl „pregăteşte pentru viaţă“. Urăsc această frază: „pregătirea pentru viaţă“. Căci sînt adolescent – şi astăzi „viaţa“ se compune din diafane visuri de lumini şi umbre, concreteţea ei limitîndu-se la noile apariţii vestimentare şi, eventual, editoriale. Şi mai e ceva: adolescent – şi, implicit, liceean fiind – e natural să mă tem de examene. Iar „pregătirea de viaţă“ e doar preludiul temerii mele. E firesc, deci, să am pregătire-deviaţo fobie. (**Horia**) ▲

„Facem ce vrem, măcar să facem bine“

TNT sînt trei eleve de liceu, spontane şi nebunatice, care, mai curînd dintr-o întîmplare, s-au apucat de muzică. Hit-ul „Ani de liceu“, o reactualizare a vechiului şlagăr cîntat de Stela Enache şi compus de Florin Bogardo (din filmul „Liceenii“), a ţesut în jurul Andreei, Aianei şi Laurei imaginea de rebele, non-conformiste şi a făcut din ele posibile simboluri ale unei noi generaţii.

Cum v-aţi caracteriza?

Sînt **Dea**, de fapt **Andreea**. Sînt destul de aeriană, trec foarte uşor peste unele chestii, parcă nu m-ar interesa, şi mă gîndesc la cu totul altceva; alteori, sînt prea atentă şi analizez prea mult. Îmi place să înot, să merg pe role, să desenez. Nu prea mă uit la televizor şi ascult foarte multă muzică.

Lala. Laura. Mă înţeleg cel mai bine cu băieţii; am mai multă încredere în ei cînd le spun un secret. Fetele sînt prea invidioase. Sînt sinceră. Îmi place fotbalul. Mă uit la desene animate. Îmi place să dorm, să mănînc.

Tisha. Aiana, de fapt. Eu sînt mai nebună: e mai mult o chestie de atitudine, nu neapărat fac ceva. Sînt visătoare. Mai timidă. Îmi place foarte mult apa, fie ea mare, lac, piscină sau cadă. Îmi plac animalele. Sînt o cinefilă înnăscută.

În CD-rom-ul de prezentare aveaţi cîteva declaraţii mai nonconformiste. De pildă, spuneaţi că nu vă plac profii...

Lala: Eu am spus asta, dar e vorba doar de cîţiva... unii fac mişto de mine: mi-au zis să ies la tablă şi să fac problema cîntînd; alţii – să ies din clasă dacă nu le cînt în oră. Şi am ieşit afară...

Tisha: Mie mi-este frică de ei şi acuma, dar e relativă chestia. Şi ei vin foarte plictisiţi şi stresaţi cu problemele lor de acasă, le aruncă în capul nostru, ţipă la noi. Nu-i vina noastră. În principiu, pentru a fi profesor îţi trebuie har, nu să intri şi să spui „Ei, bună-ziua, ce-am avut pentru astăzi? Nu ştii, 2“. Nu rămîi cu nimic, şi te mai ceartă şi părinţii... Ştiu că au şi ei problemele lor, au salarii mici...

Dea: Profesorii au cam uitat cum e să fii în bănci. Sînt foarte subiectivi: dacă au avut ei probleme acasă, se răzbună pe întreaga clasă. Normal că aşa n-o să ne mai placă nici materia... Ştim că şi elevii pot fi obositori...

E adevărat ce spuneaţi în cîntec, că elevilor le sună mobilele în ore?

Toate: E adevărat, dar le sună şi profesorilor. Majoritatea au mobile.

Tisha: La noi, ieşi cu mobilul din clasă şi vorbeşti la telefon. Deci nu e nici o problemă. Este folositor: am auzit de la foarte multă lume care nu are: „Aoleu, sînt pe stradă, trebuie să dau de cutare, trebuie să-mi iau neapărat mobil“.

Dea: Dacă n-ai mobil, eşti privit ciudat. Eu am un tip de mobil mai vechi, şi toţi mă întreabă: da' cînd ţi-l schimbi. Zic: e mobil, totuşi, funcţionează, pot vorbi la el...

„Cînd ieşim în hol pe role“ , un alt vers al cîntecului, are acoperire reală?

Toate: Am mai stat cu rolele în clasă, pentru că am venit cu ele pe jos, de-acasă. Pe culoare mai mergeam cu ele, aşa, tiptil, printre colegi.

Dea: Eu le-aveam cu rolele. Există un loc special amenajat în Herăstrău, mă duceam pe *half-pipe*, pe *spin*, mai ales acum două veri. Dar s-au stricat foarte mult. Era ca o revelaţie senzaţia aia că eşti la înălţime şi cazi pe role; era ca şi cum ai pluti; deşi dura foarte puţin, chiar o secundă. La competiţii nu am participat, pentru că nu puteam să mă rostogolesc cu capul în jos de la cîţiva metri. Alte sporturi extreme nu am încercat, că nu m-a lăsat mama.

Chiuliţi?

Tisha: Chiuleam mai organizat în şcoala generală, probabil pentru că ne era frică să chiulim pe cont propriu. Dar nici atunci nu am chiulit destul, şi acum îmi pare rău, pentru că deja nu se mai poate, se pune foarte mult preţ pe prezenţă.

O altă melodie de-a voastră, „Asta e“, este un soi de manifest împotriva „fitzelor“ şi cochetăriilor inutile.

Toate: Atitudinea noastră tocmai în asta constă. Nu trebuie să avem un tipar şi să intrăm într-o oală cu toţi. Facem ce vrem, măcar să facem bine. Nu sîntem de acord nici cu obsesia asta legată de haine, de mobil, de parfumuri. Multe din colegele noastre sînt victime ale modei. Mereu apare cîte un accesoriu care e la modă; trebuie chiar să fii cu cîţiva paşi înaintea modei. Nu trebuie să ai doar hainele la modă, ci şi de marcă, de milioane. Dacă ieşi cu ceva din tipare, imediat se schimbă atitudinea faţă de tine.

Cercelul din buric din ultima strofă a hit-ului vostru există în realitate?

Dea: Chestia cu body-piercing-ul a pornit de mult: Tisha şi cu mine le avem de mult timp, şi nu le-am făcut ca să ne vadă lumea că avem cercel în sprînceană. Nouă ne place.

De fapt, cum v-a venit ideea să faceţi muzică?

Dea şi **Tisha:** Nu ne-a venit nouă, ci a venit pe tavă. Eram în Club A şi dansam. A venit Moga cu Mişu de la Hi Q; am început să vorbim, noi ne-am luat de ei un pic, aşa. Dup-aia ne-am mai întîlnit şi ei ne-au zis că au un proiect, cu trei fete nebunatice. Am luat-o şi pe Laura, am dat probă de voce, şi aşa a ieşit formaţia.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Ani de liceu

Tata,
Era să moară
I-am spus într-o doară
Că nu sînt fecioară
Sînt leoaică
Fac ce vreau!
Lasă-mă în pace
Să fac ce-mi place
Să ştii că diseară
Sînt în club cu fetele

Şi-mi ţii morală, cum să fiu la şcoală
Adu-ţi aminte – erai la fel!!!

Ani de liceu, cu absenţe la română
Scumpii ani de liceu
Ani de liceu, cînd ieşim în hol pe role,
Scumpii ani de liceu
Ani de liceu, telefonu' sună în ore
Veseli ani, ani de liceu

Profa-mi spune
Să mă las de glume
Să-mi scot tatuajul
Şi cercelul din buric
N-am timp de teme
Vreau doar sporturi extreme
Nu-mi fac probleme
Sînt exact cum mi-am dorit.

Miturile unei generaţii

– discuţie cu elevii Colegiului naţional „Cantemir Vodă“, Bucureşti, clasa a XI-a –

Ce cred ei despre generaţia lor

Corina: În primul rînd, sîntem ignoranţi. Pentru că nu ne pasă de anumite lucruri pe care, în trecut, se punea mai mare accent. Acum, pur şi simplu, fiecare îşi vede de muzică, televizor, calculator şi mai puţin îl interesează să citească sau să afle despre anumite subiecte care ar putea să-i facă viaţa mai uşoară.

Ioana: Tinerii din ziua de azi vor să fie independenţi şi nu le pasă de ceea ce spun ceilalţi. Şi atîta timp cît ei îşi propun ceva, asta vor să facă, chiar dacă cei mai în vîrstă le spun că nu e bine, ei vor să încerce doar pe pielea lor. Poate că asta duce la acea indiferenţă de care vorbea şi Corina.

Simona: Cuvîntul-cheie cred că e „dezorganizat“. Au apărut preocupări noi şi majoritatea adolescenţilor nu prea ştiu să le facă faţă. Vor să se distreze, să meargă în discoteci, să se joace pe calculator, să intre pe Internet şi, în acelaşi timp, nu-şi dau seama că prioritatea este de fapt şcoala, învăţămîntul, fiindcă acum e mult mai greu să te afirmi. Dacă înainte puteai să duci un trai decent şi fără o facultate, acuma nici măcar facultatea nu este o garanţie. Trebuie să fii deosebit, să faci cursuri foarte multe, să înveţi foarte mult pentru a deveni cineva.

Dan: Consider că pe plan internaţional s-a schimbat lumea, deoarece au scăzut cerinţele, şi acuma idealul fiecăruia e să obţină cît mai mulţi bani în viaţă şi, la vîrsta asta, şi distracţie. Sînt multe posibilităţi: mass-media, muzica, televizorul...

Corina: Facem parte dintr-o generaţie de copii răsfăţaţi, care au aşteptat să li se ofere totul. De asta cred că facem foarte puţin ca să ne îmbunătăţim viaţa.

Opinii legate de şcoală şi de relaţia lor cu aceasta:

Radu: Sînt prea multe ore într-o săptămînă: 33. Şi o mare parte dintre ele nu ne interesează. Dar trebuie să le facem doar pentru că trebuie. Probabil că, într-adevăr, elevii sînt mai puţin respectuoşi cu profesorii: cred că pur şi simplu aşa evoluează lucrurile, emanciparea copiilor şi a omului, în general. Ar trebui să rămînă cîteva ore principale, cum ar fi matematica, româna, engleza; iar restul, precum biologia, chimia, franceza, geografia, să devină opţionale.

Marius: Sistemul nostru de învăţămînt este foarte înapoiat. Practic, a rămas sistemul comunist. Societatea noastră este rezultatul unui experiment nereuşit. Nu cred că putem asimila atît de repede capitalismul care ne-a invadat în ultimii 10 ani. Sînt de acord cu o specializare mai strictă.

Mitul distracţiei cu orice preţ:

Ioana: Eu cred că se şi spune mai mult decît este. Înseamnă să te întîlneşti cu prietenii, să mergi la un film, să asculţi muzică. Se vorbeşte mai mult decît se simte.

Robert: Este foarte importantă, pentru că e un fel de eliberare. Totuşi, cîteodată cuvîntul „distracţie“ nu are acoperire. Rămîne mai mult cuvîntul. Acţiunile sînt vagi.

Silvia: Ideea de distracţie e, în general, asociată cu lucrurile interzise. Şi nu trebuie să fie neapărat aşa. Trebuie să faci lucrurile normale, într-un cerc de prieteni. Acolo să nu te iei după alţii, ci să faci ceea ce pe tine însuţi te ajută să te simţi confortabil.

Simona: Distracţia asta este, de fapt, un mit pentru elevi. Ei sînt foarte stresaţi la şcoală şi nu mai au timp să facă nimic din ce le place: probabil de-asta s-a creat imaginea de distracţie, de teribilism. Avînd în vedere că dormi foarte puţin, să te duci la discotecă noaptea îţi mai lipseşte. Pentru cei care fac într-adevăr şcoală, discoteca ar putea însemna ocuparea timpului cu plăcerile tale: să te intereseze anumite chestii, să reuşeşti să impresionezi pe cineva.

Ce imagine îşi cultivă

Ioana: Pentru mulţi contează cum arată şi contează opinia celorlalţi. Cînd ies undeva, în primul rînd, mă îmbrac pe gustul meu, ca să mă simt bine în hainele cu care sînt îmbrăcată.

Corina: Fiecare se-mbracă cum îi place şi se simte el mai bine. Desigur, nu-i adevărat că dacă intri într-un anturaj nu te influenţează. Ba da, te influenţează, oricît ai încerca să fii tu, să ai personalitatea ta, puţin, puţin iei şi de la ceilalţi.

Radu: Mă îmbrac cum îmi dictează soarta. Am observat că numai fetele sînt cele care observă *look*-ul. Fetele se îmbracă, într-un fel, tot pentru fete, pentru că băieţii n-or să observe niciodată.

Simona: În sfîrşit s-a dat frîu liber imaginaţiei tinerilor. Cu cît eşti mai trăsnit îmbrăcat, cu atît atragi atenţia celor din jur. Şi asta este important pentru orice tînăr. Dacă nu îţi permiţi să îţi iei blugi cu bulinuţe de milioane, poţi foarte bine să îţi pui tot felul de petice, broboane. Simţi nevoia ca ceilalţi măcar să aprecieze gustul.

Alte voci: Nu cred că modul în care te îmbraci chiar contează. Nu haina face pe om. Prin altceva trebuie să impresionezi, prin personalitatea ta.

Ce înţeleg din muzică

Ioana: Eu nu iau în seamă textul melodiilor. Dar, de pildă, cei care ascultă muzică rock se regăsesc în ea.

Radu: Ascult numai muzică necomercială. Exemplele, dacă le dau, oricum nu le ştie nimeni. Muzica pe care o ascult nu se exprimă neapărat prin cuvinte, ci doar îţi dă un anumit sentiment – de înălţare, de pildă.

Bogdan: Ascult rap, hip-hop, pentru că sînt mai expresive decît celelalte. Nu trebuie să-l asculţi pe rapper înjurînd, ci trebuie să asculţi mesajul ascuns: în general, despre viaţa lui nu tocmai roz, şi de-aia a ajuns să facă muzică.

Simona: Îmi place rap-ul, alternativul. Manele n-am ascultat niciodată, mi se pare că nu au nici un mesaj. Există, în schimb, alte piese cu un mesaj care te reprezintă; în anumite momente ale vieţii, simţi că mai e cineva ca tine.

Andreea: Cred că există două feluri de muzică: muzica asta pe care o ascultă toţi la petrecere, şi o muzică de suflet, pe care o simţi parcă pentru tine. De exemplu, mie de suflet mi se pare Phoenix. Îmi place pentru că nu vînd mesajul ăsta obişnuit, hai în dicotecă, hai să ne distrăm, să moară duşmanii mei. Ei caută, totuşi, o parte mai profundă a fiinţei umane, au o arecare filozofie şi calitatea versurilor e superioară.

Ce mai citesc

Florentina: Nu prea citim, sau doar cărţile recomandate de şcoală. De obicei ne preocupă alte lucruri, şi ajungem la o vîrstă la care ne dăm seama că cititul este important şi ne-ar fi ajutat mult.

Alex: Spre deosebire de colegii mei, citesc cam în fiecare zi sau o dată la două zile. Romane. Literatură ştiinţifico-fantastică sau de *fantasy*. Pentru că am observat că, de multe ori, cartea e mai bună decît filmul.

Dan: Nu obişnuiesc să citesc. În timpul liber ori mă joc cu pisica, ori ascult muzică la maxim, ori stau pe calculator, pe Winamp.

Simona: Am observat că majoritatea băieţilor citesc S.F.-uri. Nu au chiar nimic care să te atragă. După părerea mea, sînt mari prostii. Nimeni nu mai e interesat de romanele clasice sau de poezie; e mult mai simplu să vezi cum şi-a mai făcut părul Jennifer Lopez. Eu citesc, acum, de pildă, „Roşu şi negru“. Îmi plac romanele de dragoste, mai relaxante.

Corina: Nici eu nu obişnuiam să citesc, pînă cînd a luat sora mea o carte, „Zorba Grecul“. Apoi am citit „Lolita“. Îmi place să citesc o carte despre care ştiu că este bine scrisă. N-o să mă duc în bibliotecă, să mă uit aşa, în jur, şi apoi să încep să citesc. Prefer să ştiu înainte despre ea ceva.

Marius: În general, literatură clasică foarte puţină. 90% din literatura clasică citită a fost din obligaţie. Am auzit de ea, în general, de la părinţi.

Ioana: În general, citesc şi îmi place. Cred că am citit toate romanele lui Coelho care mi-au picat în mînă, romanele clasice, Dostoievski, de pildă – e ceva mai greu, dar, dacă ai timp, e frumos. Ideea pentru care sînt scrise cărţile este să dea ceva din experienţa scriitorilor. Sînt unele cărţi care dau speranţă şi pe care le poţi citi atunci cînd eşti deprimat. Altele te-nvaţă cîte ceva din istorie, de exemplu.

Simona: Eu citesc mai mult din curiozitate decît să învăţ ceva. Nu prea văd legătura dintre era respectivă şi era noastră. Ai, într-adevăr, de învăţat, la nivel de cuvinte, expresii, cultură generală, dar nu ştiu dacă te ajută cu vreun model. Cred că, în graba asta, un elev deschide o carte ca să găsească un anumit pasaj, o informaţie.

Gabi: Îmi place să citesc despre civilizaţii vechi, în special. Am citit „Shogun“, şi m-a fascinat.

Cum stau cu dragostea

Ioana: Spunea cineva aici că fiecare caută să se distreze prin a face lucruri interzise. Depinde cum a fost educat. Unii au fost ţinuţi mai din scurt de-acasă. Şi cum au scăpat din mîinile părinţilor s-au dus şi fac, vai dle, nu ştiu ce... Depinde şi dacă eşti cu capul pe umeri şi ştii cum să faci.

Corina: Acum, în ultimele generaţii se discută mai mult despre aşa ceva. Sînt şi mai multe reviste, poţi afla şi de pe Internet. Pentru unii, educaţia de acasă se duce cum au ieşit pe uşă, alţii ţin cont de părerile părinţilor. Poate că nu sîntem neapărat de acord să nu se întîmple nimic pînă la căsătorie, dar nici de la 10-12 ani, sau mai ştiu eu cum...

Radu: Fiecare face ce vrea, dar acuma tinerii au tendinţa de a da mai multă importanţă partenerului decît părinţilor...

O fată: Viaţa sexuală fiecare şi-o începe cînd se simte pregătit. Trebuie să existe un partener stabil şi de încredere, în mod normal. Acuma sînt atîtea informaţii legate de sex. Unii consideră chiar că nu e sănătos să aştepţi pînă după căsătorie, e util să ai o oarecare experienţă înainte de căsătorie, să ştii ce-ţi place, să ştii să alegi. Fiindcă – orice-ar zice cine-ar zice – o căsătorie fără o viaţă sexuală normală nu-i căsătorie...

Radu: Sînt de acord cam cu tot ce au spus colegii mei, cu excepţia chestiei cu încrederea şi aşteptatul pînă la căsătorie. Mi se pare cam exagerată. Asta era pe vremea lui Ceauşescu.

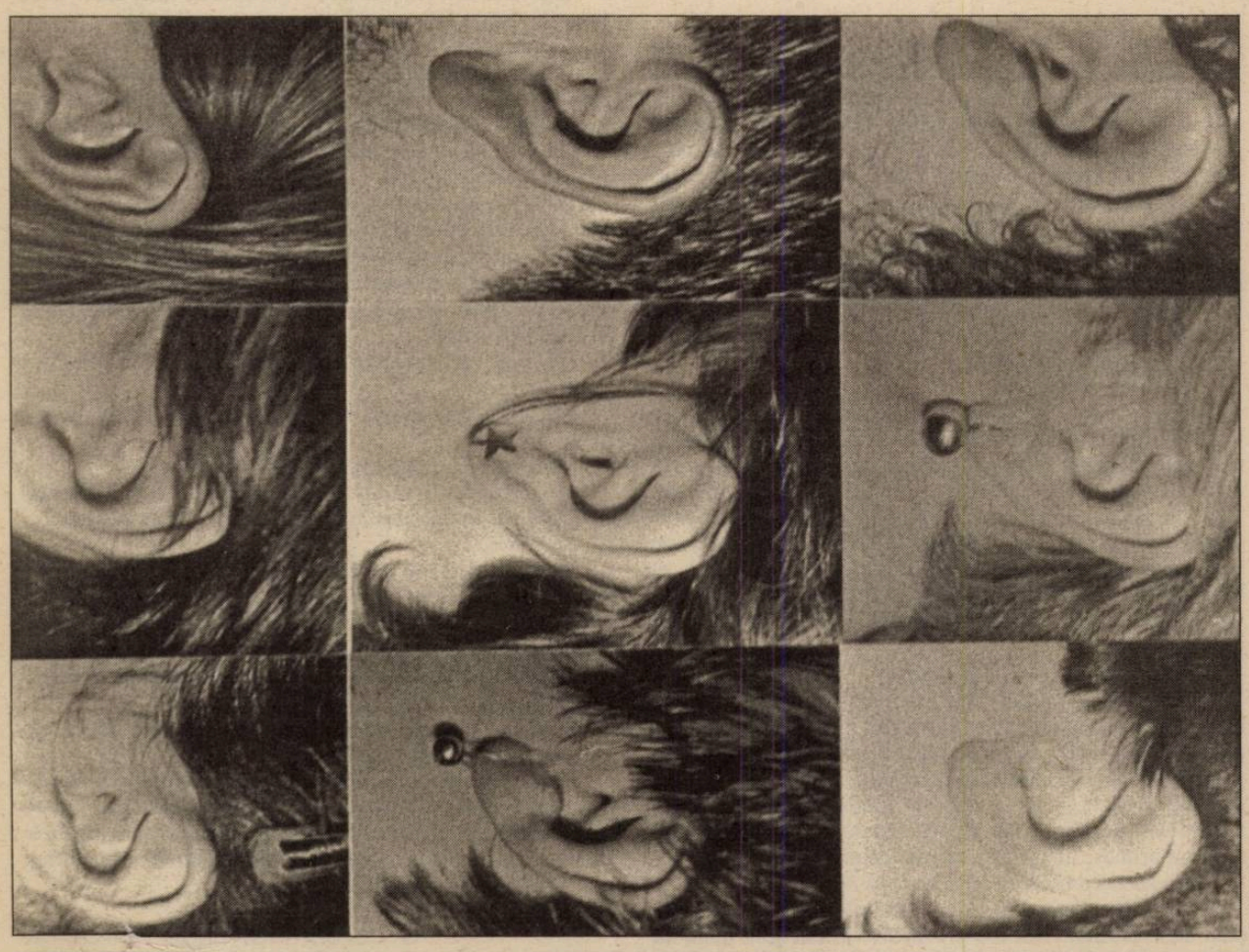

© F. Ungur

grupaj realizat de Iaromira POPOVICI

Respect reciproc

– interviu cu Grigore PETRESCU –

Cum vedeți adolescenții?

După părerea mea, este o vîrstă remarcabilă, cînd elevii încep deja să-și formeze personalitatea, cînd se duc lupte interne și externe, vor să se afirme, să aibă ego-ul lor. Sigur, mai sînt și situații cînd își pierd controlul. Nu știu exact pe unde să o ia. Și aici este influența lumii de afară, care poate avea și implicații negative. Și dezvoltarea psihică este extraordinară: adolescentul vrea libertate, vrea să aibă opinia lui, pe care să și-o afirme. Noi trebuie să ținem cont de aceste lucruri, ca să-i putem înțelege: mi s-a întîmplat ca un elev să fie nedreptățit și poziția lui ar fi putut părea, pentru unii, obraznică. Nu am reacționat dur, pentru că, am citit despre asta, atitudinea mea ar fi fost greșită. M-am simțit bine că l-am lăsat să-și verse mînia lui rănită în acea situație. E o perioadă foarte importantă din viața unui tînăr, aproape la fel de importantă ca primii ani din viață, ca primii ani de școală: ajunge să se cunoască și să-și dea seama de primele lui valori.

Ați observat vreo schimbare la generațiile mai noi?

Imediat după revoluție a fost un moment dramatic: nu ne mai înțelegeam cu ei, nu mai vroiau să învețe. Se vede clar cum viața social-politică are o influență asupra adolescenților. Acum situația s-a calmat. Atunci erau dezorientați, nu știau ce se va întîmpla, ce urma să fie. Și acum observă situația economică și politică, deși unii spun că nu sînt interesați: rezultatele economice slabe ale țării îi fac să sufere; își dau seama de ce se întîmplă acasă, se gîndesc la viitor, la șansele pe care le au; sînt bulversați de numărul ăsta mare de universități particulare, unde pot intra fără să învețe prea mult.

Atitudinea lor față de profesori cum s-a schimbat?

Nu pot spune că s-a întîmplat ceva negativ. Ba din contră, pot să spun că relațiile decurg foarte normal. E adevărat că noi trebuie să muncim mai mult decît înainte. Dar înainte de revoluție pur și simplu eram dominați de autoritatea părinților. Nu îndrăzneam să luăm vreo atitudine. Primeam dispoziții clare de la Comitetul de partid. Trebuia să promovăm anumiți elevi chiar dacă nu meritau, trebuia să ne controlăm în permanență vocabularul. Putem vorbi, pentru perioada de atunci, de o anumită teamă, teroare. Pe cînd acum sîntem și noi liberi și elevii sînt liberi și simțim reciproc necesitatea de a ne înțelege bine. Întotdeauna îmi spun pretențiile, îi ascult și pe ei, și atunci nu avem probleme. Atîta timp cît îi respectăm pe elevi, nu putem avea decît respectul lor.

Acest tip de relație nu poate duce la o prea mare apropiere?

Nici copiii nu agreează, de fapt, acest tip de familiaritate. Aici depinde de profesori. Niște copii se plîngeau că o tînără profesoară, criticînd nu știu ce actriță, a folosit cîteva epitete. Și pe copii i-a deranjat. Nici lor nu le place acel familiarism ieftin cu bătaia pe umăr. Ei preferă să simtă dragostea profesorului: e vorba de ceva sentimental. De asta au nevoie, de fapt, și profesorii.

S-a creat o diferență de statut între profesorii prost plătiți și unii elevi cu posibilități materiale?

Da, din păcate există probleme. Eu, la salariul meu, vin îmbrăcat în blugi și pulover, nu pentru că nu aș vrea să port un costum elegant, ci pentru că nu-mi pot permite să dau milioane pe acest costum, ca apoi să-l schimb periodic. Și nu vreau să vin cu el tocit și elevii să se amuze. Salariul a fost mărit puțin, dar doar în ultima vreme. Ani și ani am stat cu un salariu pe care îl putem numi mizerabil. Pentru munca noastră care este atît de importantă, de dificilă, și te consumă atît de mult. Și sigur că explică de ce unii profesori sînt slabi și nu își manifestă interesul. Unii mai muncesc prin alte părți și vin obosiți. O lecție trebuie serios pregătită, ca să nu te faci de rușine în fața unor copii inteligenți. Și calitatea muncii mele are de suferit, pentru că nu-mi pot cumpăra cărți din salariu.

Există inegalități și între elevi datorită, printre altele, lipsei uniformei?

Aici există puncte de vedere foarte diferite. Chiar și unor elevi le-ar fi plăcut, dacă ar fi fost făcute cu gust: culoarea și croiala. Să aibă fiecare liceu particularitatea lui. Însă și acestea ar costa destul și mulți părinți nu ar avea posibilități materiale, decît poate dacă s-ar face în rate. Desigur, lipsa uniformei duce și la teribilisme vestimentare. Au existat, și la noi, unele situații de acest fel, în special la fete. Aici este și vina unora dintre noi, pentru că le permitem. Cînd o elevă a venit îmbrăcată inadecvat la ora mea, i-am atras atenția, civilizat. După care a înțeles și s-a conformat.

Generația adolescenților de acum este privită ca mai libertină, în special de foștii adolescenți...

Nu mi se pare. Cred că, totuși, există un comportament general normal, nu avem cazuri speciale. Atîta timp cît există aici o atmosferă serioasă și anumite lucruri nu se permit, ei simt acest lucru. Despre viața sexuală, nu se prea discută. Dar un lucru e sigur: nu am prea avut de-a face cu situații speciale. De pildă, cînd copiii au auzit că la alt liceu o fată s-a măritat, li s-a părut de neconceput acest lucru.

Situația drogurilor, care este în liceul dv.?

S-a discutat, pentru că a existat, la un moment dat, un zvon. Concret, nu pot spune că am observat acest fenomen în școală. Poate că și profesorii au discutat mai mult treaba asta cu elevii; fără accent pe morală, ci pur și simplu spunîndu-le ce se întîmplă, situația reală. Sînt puțini dintre ei care ar avea disponibilități de a ceda; sînt, în general, copiii cu familii dezmembrate, dezorientați.

În ce măsură au părinții ceva de spus în toate aceste probleme?

Acesta e un subiect foarte dificil. Conflictul dintre generații rămîne, în continuare, valabil. Din păcate, nu toți părinții reușesc să țină pasul cu tot ce se întîmplă. Eu cred că nu le acordă destulă atenție. Foarte puțini părinți vin să mă întrebe ce mai zice fetița mea sau băiatul meu, deși le-am dat și numărul meu de telefon. Singurele telefoane le primesc atunci cînd copiii trebuie să lipsească și părinții au nevoie de ei pe la țară sau altundeva.

Se tot vorbește de nevoia adolescenților de distracție cu orice preț, de goana după valorile Vestului, de găștile de cartier...

Sigur că, apropo de valorile Vestului, McDonald's, de pildă, a venit ca o salvare. Dacă sînt în oraș și vor să se ducă undeva, nu prea au unde decît la McDo. În crîșme nu te poți duce, de restaurante nu te poți atinge... Cînd se face, în sfîrșit, cîte un bal la liceu, toți se duc acolo. Se mai întîlnesc cînd își serbează ziua de naștere. Se mai adună în fața intrării blocurilor, se mai agață de oamenii care trec, pentru că n-au ce face. Altfel, ascultă muzică și stau pe computer: unii doar la jocuri, alții chiar sînt preocupați să învețe. Internetul costă scump, și nu-și permit toți.

Mai citesc copiii din ziua de azi?

Aici totul depinde de noi, profesorii. Dacă li se cere să citească ceva, citesc. Pentru că, altfel, au foarte mult de lucru și nu prea au timp. Doar dacă îi obligăm noi și-i amenințăm că le dăm note proaste citesc.

În privința excesului de televizor ce se poate face?

Eu insist foarte mult și asupra vizionării anumitor filme la televiziune. Este anormal ca televiziunea noastră să fie plină de filme de violență. Am fost în Paris și la 100 și ceva de programe nu am văzut atîta violență ca la noi. Cînd se dă un film mai bun, clasic, sau ecranizare, îi anunț. Cred că filmul e foarte important, nu doar pentru limba engleză, ci pentru problematica lui, pentru peisaje. La fel, îi sfătuiesc să se mai uite la talk-show-uri, să vadă care mai sînt problemele societății românești, cum se face un interviu... Dacă ar fi după ei, s-ar uita doar la MTV.

Credeți că școala ar trebui să se implice mai mult și în modul în care elevii își petrec timpul liber?

Cred că școala ar trebui să-i ajute și să se distreze. Sigur, și în momentul de față organizează excursii, mai invită personalități. Dar nu e destul. Desigur, dificultățile financiare își spun cuvîntul și aici. Ca să facă un *party*, o reuniune, cum se spunea pe vremuri, trebuie să stăm cu ei cîteva ore, și profesorul spune că nu e plătit... În Occident, profesorul are norma lui, dar asemenea activități sînt băgate în norma didactică.

Ca opțiuni de carieră, spre ce se îndreaptă majoritatea elevilor?

Majoritatea vor să urmeze o facultate. Domină ASE-ul.

a consemnat
Ioromira POPOVICI

Reguli și teribilisme

– interviu cu Mihai CHIRALEU –

Mai zic „Șase! Vine directorul!"?

Da, sigur, cînd mă îndrept spre toalete, unde se fumează.

Nu e voie?

În toaletă, nu. Eu le vorbesc despre faptul că nu e bine să fumeze, opțiunea însă e a lor. Iar pentru asta există locuri special amenajate.

Nu vedeți că ei fumează o țigară mai bună decît a dumneavoastră?

Nu cred că asta e important.

Nici faptul că ei vin cu un Alfa Romeo și dumneavoastră într-o prăpădită de Dacie?

Vedeți, nu asta contează. Eu mă bucur că vin cu mașini ultimul răcnet, fiindcă văd că societatea progresează.

Ce mai scriu pe pereții din toaletă?

Nimic nou. „Hai Steaua! Muie Dinamo!" Erau lucruri mai porcoase pe vremea noastră. Scriu ceea ce văd pe stradă, sînt la vîrsta la care copiază.

Sînteți de mate. Cînd în ore sună un Nokia o nebunie, nu e al dumneavoastră, ce spuneți?

Avem niște reguli, cum să vă spun. O dată că nu se poate ca-n timp ce eu predau teorema lui Pitagora să sune mobilul. Le-am explicat că ține de civilizație, dar și de faptul că își distrag colegii și profesorul de la lecție.

Și dacă e o Nokia de dat mare și tare?

De ce vine cu el la școală? Ca să-l arate, dar dacă acel telefon dispare? Am avut astfel de cazuri. Mi s-au plîns. Ce pot să fac? Reacția a fost să nu mai vină cu ele sau să funcționeze o anume discreție.

Păi, dacă e o „Oda bucuriei" e un semn de gust.

În orele mele, eu și elevii ne închidem mobilele. E vorba de respect, e vorba de educație. Perioada de după '90 a fost complet nefastă... se spunea „faceți dirigenție", facem, dar cred că a devenit mai important să nu ne mai ascundem în spatele unor ore formale. Vedeți, nu cred că cerceii în urechi, fusta scurtă sînt nefaste. Absența părinților din procesul de educație este impedimentul cel mai de temut în munca noastră. Părintele vine acasă seara, după alergături de tot felul, nu mai are timp de copil, se gîndește cum să supraviețuiască. Munca noastră, de aceea, este frîntă. Noi îi oferim un model, dar cum este el continuat acasă? Nu vorbesc aici de toate familiile. Noi avem în Colegiul Traian un fel de medie, nici foarte bogați, dar nici săraci lipiți. Îmi pot face o impresie. Părinții nu au timp de copiii lor. Li se pare că dacă sînt la liceu, educația e pe mîna profesorilor sau nici măcar nu se gîndesc la asta. De aceea, cred în munca aceea educativă de dinainte de Revoluție, numită acum altfel, dar organizată oricum, se mergea la teatru, la film, la expoziții, în excursii. Era ocupat timpul lor liber.

Se puneau cordelușele.

Da, se puneau. Nu de acest tip de dictatură e vorba, este vorba de cultivarea anumitor valori de grup, anumitor valori culturale. Elevului trebuie să-i dai ce-i mai bun ca el să poată alege cel mai bine. Și noi avem la Colegiul Traian uniforme. Alese de comun acord cu părinții, cu ei. Sigur, există elevi cărora nu le plac, care vin îmbrăcați cum vor. Cu trei cercei în urechea stîngă, cinci în cea dreaptă... cu fustă scurtă, cu bluză vedere spre buric... au venit și acum, pe vremea aceasta. Nu-i dau afară, e absurd să fac așa ceva, pur și simplu le explic.

Ce presupune o „vedere spre buric"...

Înseamnă teribilism, dar creează și o falsă impresie asupra persoanei respective. Elevii sînt la o vîrstă la care impulsurile acționează, în care simțurile sînt în fierbere. Și impresia se duce și în afara școlii. Acolo unde profesorii nu sînt prezenți. De asta și cred că orele de dirigenție, discuțiile clare despre sex, despre igiena zilnică sînt necesare, findcă unii elevi nu primesc informația corectă de niciunde.

Să le spună profesorul să se spele pe mîini?

Exact. Să se spele pe mîini. Unii elevi vin în liceu din școli de la periferie sau din provincie, vin din școli unde nu existau instalații sanitare, veneau cu o sticlă de apă de acasă, unde toaleta era în fundul curții. Au fost elevi care au exclamat: „Așa arată o instalație sanitară?". În acest sens vorbesc de dirigenție și educația aceasta de fiecare zi.

Cum e să faci amor pe catedră?

E greu să faci amor la noi în Colegiu. Se lucrează în două ture. Cred că măcar acest lucru e un impediment.

Ce trăsnăi fac cei de-a noua? Dar cei mai mari?

Cei de a noua sînt copii, sînt încă la faza de pistol de apă. Abia spre sfîrșitul clasei a noua se petrece o schimbare. Încep să meargă la biliard, să bea. E un curs firesc al dezvoltării pe care ei îl ocupă cu activități întîlnite în viața de fiecare zi.

Știți că există MTV?

Știu, mă uit, vorbesc cu elevii... de ce credeți că aș fi în afara preocupărilor lor? Le văd pe fete în fiecare zi vopsite altfel. Le întreb de ce vă schimbați vopseaua? Nu mi-am găsit culoarea care să-mi stea bine. Și le vorbesc despre faptul că vopseaua aceea are și o componentă chimică, ce afectează firul de păr, îl arde.

Dar n-ați vrut niciodată să vă lăsați plete, sau să vă tundeți zero?

Nu, mă uitam în oglindă și mi se părea că așa îmi stă bine.

Văd niște TNT pe scenă și vor să arate ca ele.

De acord, dar le văd pe scenă sau la televizor. Cîți tineri din Occident se îmbracă în viața de fiecare zi ca pe scenă?

Și ce faceți?

Le explic acest lucru. Le vorbesc despre diferența dintre scenă și viață. Nu ai de ce să ai pe fiecare unghie cîte o culoare de ojă sau cîte cinci cercei în ureche. De ce să strici ceea ce este natural. Nu cred nici în machiaj excesiv. Nu e suficient că mîncăm atîția nitriți și nitrați, uneori fără să vrem? De ce să ne facem rău conștient?

Dar aceștia elevi, pe care și eu i-am tratat ca pe niște ciudați, fac și lucruri surprinzătoare?

Era în preajma unui Crăciun și m-au colindat. S-au dus pe la magazinele dimprejur, apoi au venit la mine și m-au rugat să le spun unde este un azil de bătrîni fiindcă vor să le cînte și acelora. Cum să vă spun, nimeni nu le-a spus faceți așa. Era complet neobișnuit.

a consemnat Eugen STODOR

Romantismul fiecărei epoci

– interviu cu Nicolae CORJOS –

De ce aţi ales tocmai subiectul ăsta: liceenii ?

Cred că există un fel de ecou pe care-l are fiecare din pruncie, ca să zic aşa, şi pînă la bătrîneţe. Ca un fel de spaimă, într-un fel, sau ca bucurie, ca un fel de permanenţă a tot ce ai din pruncie. Părinţii mei au fost învăţători, în Bucovina splendidă, rotundă şi totală, chiar din cea care nu mai este. De aceea, eu am crescut în şcoală. Exact la vîrsta în care copiii terminau de supt de la mama, eu am stat în clasă cu mama. Stăteam în ultima bancă, scriam, citeam. Deja la 6 ani ştiam să citesc la perfecţie şi am intrat în clasa I obligatoriu. Probabil că permanenţa asta în clasă, în şcoală, la liceu, a rămas în toată activitatea mea. Am şi zis întotdeauna că nu ştiu să fac filme decît despre tineri şi viaţa lor, despre amintire, despre dragoste. Pentru că, nu eu am spus-o, ci alţii, mult mai frumos, atunci cînd dragoste nu e, nimic nu e.

Care era imaginea dv. despre adolescenţi atunci cînd aţi făcut filmul?

Există un fel de permanenţă în tot, deşi epocile evoluează şi, odată cu ele, drame ale momentului, comedii ale momentului. Sînt, totuşi, nişte date permanente, pe care le poartă toate generaţiile. Chiar dacă sînt acoperite de o pojghiţă tranzitorie din ceea ce spuneam, unele lucruri rămîn în fiecare adolescent. El vrea ceva şi, sigur, nu ştie în care parte să se îndrepte; dar dorinţa lui este atît de aprigă, încît uneori creează derută chiar între cei care privesc adolescenţa, precum artiştii, pedagogii, psihologii. Nici noi nu găsim răspunsuri permanente la aceste întrebări şocante. Cam aşa văd eu adolescenţa, privită în adîncimea şi complexitatea ei, în echilibrul ei, şi nu în dezechilibrele care apar.

În filmele dvs. aţi făcut referire la imaginea adolescentului dintr-o anumită perioadă?

Eu am rămas în lecturile romanelor de o mare calitate din perioada dintre cele două războaie, care erau obligatorii ca lecturi pe vară. În special Ionel Teodoreanu, Drumeş, chiar şi aceste lucrări literare care nu fac parte strict din literatura pentru tineret, ci cu trimitere spre vocaţia tinerilor: Sadoveanu, Rebreanu. De fapt am şi declarat: eu nu fac un film atît de important din punct de vedere al problemelor sociale şi politice, ci un film puţin mai demodat, romantic. Sigur, romantismul e întotdeauna demodat, se spune „nu mai există romantismul de altădată"; cînd nu mai avem romantismul în cauză, devenim nostalgici asupra epocii respective. Există lucruri care se repetă, cum se repetă şi viaţa: oamenii se nasc, iubesc, se căsătoresc, şi pînă la urmă dispar, dar apar şi alţii. Cînd am făcut filmul, eram într-un imperiu intuitiv: eu cred că intuiţia este cea care, pe platou, te duce spre adevărul inefabil. Prin acest simţ al sentimentelor simple, transmise direct către spectatori, am atins şi sufletul multor spectatori.

Nu v-aţi ciocnit, totuşi, de ideologia şi imagistica epocii?

La „Declaraţie de dragoste" pur şi simplu m-am mişcat repede. În cazul „Liceenilor", mi s-a cerut să fac un film mai grav, mai serios, despre un băiat care este ultimul la matematică şi colectivul îl ajută să ajungă cel mai bun. George Şovu, scenaristul, a sărit în sus. Eu i-am dat un picior pe sub masă, aplicînd o tactică a mea. Am scris , cel puţin aparent, scenariul cum ni l-au cerut ei, dar l-am împănat cu lucruri reale. L-am făcut repede, şi l-am dat spre aprobare. L-am mai schimbat pe ici pe colo, dar nu în punctele esenţiale, după cum cerea epoca. După '89, cînd am fi avut cu adevărat posibilitatea să facem ceva, ultimul „Liceenii", („Liceenii în alertă") mi-a fost luat şi dat altui regizor, care, din păcate, a omorît şi serialul.

„Liceenii Rock'n'Roll", a doua serie, a fost deja un film postrevoluţionar, cu o scenă de dragoste în premieră pentru filmele româneşti...

Poate că a fost şi o uşoară tendinţă a noastră de a ne elibera, într-un fel, care ne-a dat nişte aripi mai grozave decît puteam să purtăm în momentul respectiv. Eu consider că cel mai important lucru în adolescenţă nu este finalizarea actului în sine, ci acel joc al sentimentelor şi al noutăţii pe care o are în fiecare adolescent sentimentul acela. Actul sexual se consumă şi gata; el în sine e frumos, splendid, minunat, dar nu poate fi un act artistic decît dacă e încărcat cu o anume problematică şi cu sentimente, adus cu tot ce înseamnă el ca umanitate.

V-aţi gîndit să concepeţi şi o serie adaptată vremurilor de acum?

Am şi acuma un serial scris, tot cu vechii colaboratori, „Liceenii de la Snagov" şi care reconstituie un liceu complex, cu o lume unde se adună săteni şi cei care vin la Snagov din lumea „bună" şi nouă, cu nişte copii orfani, care şi în realitate fac liceul acolo. Cu o lume mirifică şi cu tot misterul care se creează în jurul acestui loc prin tradiţie şi prin noutatea unui parc care se va construi.

a consemnat
Iaromira POPOVICI

Ani de liceu

Versurile: Saşa Georgescu. Muzica: Florin Bogardo

Timp,
Încotro mergi?
Spre ce meleaguri noi, grăbit, alergi?
Cum
Poţi într-o zi
Să schimbi în oameni mari nişte copii?
Azi,
În pod pitit
Stă ursuleţul cîrn,
Ieri, mult iubit
Şi,
Vrei ori nu vrei,
Anii de şcoală, văd,
Se duc şi ei...

Ani de liceu,
Cu emoţii la Română,
Scumpii ani de liceu
Cînd la Mate dai de greu,
Ani de liceu,
Cînd ţii soarele în mînă
Şi te crezi legendar Prometeu...

Ani de liceu
Cînd se-ntîmplă-o tragedie
Fiindcă el te-a zărit
La un film cu alt băiat, ani de liceu,
Împletind cu poezie
Tot ce ai tu mai bun, mai curat...
Timp,
Nu fi hain,
Să mai fim liceeni
Măcar puţin!
Nu
Goni grăbit
Anii de aur ce ne-ai dăruit.
Ani de liceu
Cu prietenii pe viaţă,
Scumpii ani de liceu
Ţi-i vei aminti mereu,
Ani de liceu
Enigmatică prefaţă
La romanul ce e doar al meu...

Ani de liceu,
Cînd în recreaţia mare
Te ascunzi ca să poţi înc-odată repeta,
Ani de liceu,
Cînd o oră un an îţi pare
Fiindcă ştii că te va asculta...

Valeriu NEGRU

Extemporalul

Dizertaţiile părinţilor despre fii adolescenţi şi demersurile acestora ajung, în mod constant, la concluzii a căror fixitate ne face să credem că fenomenul este legic. Pentru început ni se spune că subiecţii sînt frumoşi, inteligenţi, îndrăzneţi (aici se subliniază puternic meritele eredităţii). Apoi, aflăm că tot ei sînt leneşi, nerecunoscători, insolenţi, brutali, cinici, vicioşi, rebeli, stăpîniţi de spiritul de haită. Viitorul lor este sumbru. Al societăţii şi al naţiunii la fel. (Vai de biata ţară ajunsă pe mîinile lor.) Cu oarecari variaţii, discursul se repetă din generaţie în generaţie. Ce spun tinerii despre ei înşişi nu prea contează, pentru că, oricum, n-au multă minte şi chiar de ar avea, ştiut este că din interiorul unui sistem, nu se pot face observaţii judicioase asupra sistemului. În ochii adulţilor, cele mai grele păcate ale adolescenţilor par a fi „răzvrătirea" şi „spiritul de haită". Adică împotrivirea faţă de autoritatea abuzivă şi solidaritatea. Amîndouă trebuie sacţionate spre binele şi îndreptarea păcătosului. Rareori autoritatea îşi recunoaşte erorile, rareori admite că sub orice act de revoltă se află o mai mică sau o mai mare nedreptate.

În 1944, eram elev la Liceul Internat din Iaşi. Intrasem în clasa a cincea, prima clasă a cursului superior. Ni se spunea „domnilor elevi", ceea ce ne umplea de o satisfacţie secretă şi ne făcea să ne simţim bărbaţi. În cazul nostru, se adăuga şi faptul că, deşi aveam 15 ani, fuseserăm recrutaţi. Frontul se apropia de Iaşi, în fiecare zi auzeam tunurile bătînd. În orice clipă puteam fi chemaţi şi aruncaţi în luptă. Unii dintre noi îşi pierduseră părinţii sau fraţii, acasă trăiam în sărăcie şi lipsuri, dar, cu toate astea, eram senini şi voioşi, lucru care nu dovedeşte neapărat că am fi fost necopţi sau inconştienţi. Descopeream ceea ce unii află tîrziu sau poate niciodată, descopeream că în condiţii dramatice, veselia poate fi o formă de demnitate şi uneori de eroism. Aveam un coleg care părea întruchiparea acestei idei. Îl chema Georghe Mahu, era mai mare decît noi ca vîrstă, venise din Basarabia cedată în 1940. Era un băiat calm, reflexiv, bun la carte, fără ostentaţii de premiant, de o veselie molcomă şi cuviincioasă. Îl îndrăgeam şi îl preţuiam.

Într-o zi, în aşteptarea domnului Condurache, profesorul de latină, uşa clasei s-a deschis şi a apărut o tînără fermecătoare, purtînd sub braţ catalogul clasei. Era domnişoara Vartic, proaspăt absolventă a facultăţii de litere, noua profesoară, pe care o mai văzusem pe culoarele liceului. Ne-a spus că domnul profesor va lipsi doar o zi, că astăzi nu vom face lecţie, ci vom da extemporal. S-a îndreptat spre tablă, a scris un text în latină şi ne-a cerut să-l traducem în româneşte. La început, am crezut toţi că va fi un lucru simplu, dar am constatat repede că nu ne puteam descurca. Textul avea întortochieri de construcţie ciudate, iar domnul profesor nu ne predase încă regulile gramaticale necesare unei asemenea traduceri. Ne-am uitat nedumeriţi unii la alţii, fără să ne apucăm de treabă.

– Ce faceţi, domnilor elevi? De ce nu scrieţi? a întrebat domnişoara Vartic.

Mahu s-a ridicat şi i-a explicat, politicos, de ce nu scriem, de ce nu putem face traducerea. Domnişoara, neîncrezătoare, i-a replicat că, în conformitate cu programa analitică, regulile gramaticale la care se referă s-au predat de mult. Mahu, jignit, s-a aşezat, apoi a pus, calm şi solemn, tocul pe pupitru. Noi ceilalţi, la fel. Domnişoara Vartic a ieşit enervată şi peste cîteva minute s-a întors însoţită de directorul liceului, domnul Constantinescu, reputat profesor de matematică, pe care-l apreciam mai ales pentru claritatea şi concizia demonstraţiilor lui. Domnul director s-a îndreptat spre Mahu şi i-a spus:

– Domnule Mahu, mă dezamăgeşti. Mă mir de dumneata. Mîine să te prezinţi tuns chilug.

Şi de data asta, profesorul Constantinescu fusese clar şi concis. A ieşit, împreună cu domnişoara Vartic, zeiţa decăzută, pe care, totuşi, o mai iubeam. Ziua începută bine se termina prost, „nigro notando lapillo", de însemnat cu o pietricică neagră. Ora nu se încheiase încă, aşa încît am avut tot timpul să ne sfătuim. Cînd s-a auzit soneria de ieşire, luasem în unanimitate, „nemine discrepande", o hotărîre. A doua zi toţi am venit la şcoală raşi în cap. Revolta noastră tăcută, dar atît de făţişă, atît de izbitoare, a stîrnit mînia domnului director. Eram în plin război, liceul mai cunoscuse un scandal, cînd, în urmă cu un an, nu se ştie cine scosese ochii portretului lui Antonescu. Profesorul Constantinescu a intrat în clasă, hotărît să înăbuşe afacerea capetelor rase. Ne-a comunicat că sîntem exmatriculaţi o săptămînă. Pînă la urmă, războiul a soluţionat problema. Forurile superioare nu au aflat nimic, întîmplarea nu a degenerat într-un nou scandal, pentru că a început evacuarea. Trupele sovietice erau aproape de oraş, anul şcolar nu s-a mai încheiat. Ne-am despărţit cu tristeţe, ne-am răzleţit care-ncotro pe tot cuprinsul ţării. Eu şi familia mea am ajuns în Oltenia, de unde nu m-am mai întors la Iaşi decît în trecere, tîrziu, cînd de-acum eram un bărbat matur şi cuminţit. Nu mi-am trăit întreaga adolescenţă alături de colegii mei ieşeni, dar n-am nici o îndoială că devenirea noastră a fost aceeaşi. Multă vreme am mai fost tensionaţi, febrili, virulenţi şi provocatori, chinuiţi de sensibilităţi acute şi trăiri supraintense, multă vreme am mai fost activ solidari împotriva nedreptăţilor, disponibili şi aplecaţi spre dramele vieţii. Multă vreme ne-a păsat. Apoi interesul nostru a devenit selectiv, încetul cu încetul s-a restrîns la sfera dramelor personale, care, de cele mai multe ori, nici măcar nu erau drame, ci doar probleme. Pentru restul lumii am păstrat numai o curiozitate neparticipativă. Simţul cel bun, cel ce înseamnă aventură altruistă, entuziasm înalt şi generos, nebunie frumoasă, a devenit treptat un bun-simţ egal cu prudenţa, înţelepciunea grijulie şi măruntă, locul comun. Aşa ne-am preschimbat în adulţi. Adulţi ai căror fii sînt leneşi, nerecunoscători, insolenţi etc., etc., etc.

▲

Locul inimii între Orient şi Occident (I)

– interviu cu Marie-Hélène CONGOURDEAU –

Marie-Hélène Congourdeau este directeur de recherches *în cadrul CNRS. Specialistă în teologia şi spiritualitatea bizantină. După dispariţia părintelui Adalbert Gautier Hamman, se ocupă de Editura Migne, îngrijind două colecţii:* Pères dans la foi *şi* Bibliothèque. *A editat, tradus şi adnotat, pentru* Sources Chrétiennes, Viaţa în Cristos *a lui Nicolae Cabasilas (nr. 355 şi 361). Traduceri comentate, însoţite de ample dosare de lectură, din Grigore de Nyssa, Diadoh al Photiceii, Teodor Studitul, Dionisie Areopagitul, Sofronie al Ierusalimului ş.a. În 1995, a publicat, împreună cu J. Fournier,* Le livre des Saints: calendrier et sanctoral de l'Eglise universelle, *Paris, Brépols. În 1999 îi apare şi un foarte frumos roman,* Le silence du roi David.

Cristian Bădiliţă: *Stimată doamnă Marie-Hélene Congourdeau, sînteţi cercetător la CNRS, studiaţi istoria şi teologia bizantină, de asemenea, sînteţi scriitoare şi vă ocupaţi de Editura Migne. Să începem discuţia noastră, dacă sînteţi de accord, evocînd personalitatea părintelui Hamman, întemeietroul acestei edituri şi autorul unei monografii despre abatele Migne, pe care l-aţi cunoscut foarte bine. Cum a influenţat el patristica franceză de la sfîrşitul secolului XX şi în ce măsură v-a marcat destinul personal?*

Părinţii Bisericii nu sînt Evangheliile: ei pot să se înşele, să nu aibă dreptate

Marie-Hélène Congourdeau: Ar trebui scrise pagini întregi pentru a spune cum a influenţat părintele Hamman patristica franceză. Las altora grija de a fi exhaustivi. Voi menţiona doar momentele esenţiale. Părintele Hamman se înscrie în mişcarea de redescoperire a patristicii care a marcat mijlocul secolului XX, prin crearea colecţiei *Sources Chrétiennes* alături de scrierile lui Henri De Lubac, Daniélou şi Balthasar. Prima publicaţie a lui pe această temă a apărut în 1952, *Prières des premiers chrétiens*, şi dintr-o dată acest lucru a situat obiectivul care i-a stat mereu înainte: a deschide creştinilor şi tuturor celor interesaţi de creştinism, accesul la surse şi instrumentele de lucru, pentru a se inspira dintr-însele. Acest lucru i-a ghidat toată activitatea de patrolog: activitatea pedagogică şi cea de conferenţiar în lumea întreagă; publicarea operelor menite publicului larg (de exemplu lucrarea sa, *La vie quotidienne des premiers chrétiens*; ediţii ştiinţifice (cele cinci volume de *Supplementum* al Patrologiei Latine); articole în diverse dicţionare; fondarea, împreună cu părintele Lin Donnat, a revistei *Connaissance des Pères*; cursuri prin corespondenţă; cărţi de iniţiere (ghidul său practic al Părinţilor Bisericii a cunoscut multe reimprimări între 1967 şi 2000, anul morţii sale); şi mai ales, colecţiile de texte traduse: *Ichtus-Lettres Chrétiennes* din 1958, care numără 16 volume; *Les Pères dans la foi* care a început în 1977 şi a ajuns la cel de-al 85-lea lea volum; *Bibliothèque*, cu volume mult mai voluminoase, care ţine să furnizeze o monografie despre un autor sau despre o temă anume. La fel ca şi abatele Migne, din secolul XIX, care a reunit ediţiile textelor dispersate pentru a le face accesibile, părintele Hamman voia să-i redea pe Sfinţii Părinţi creştinilor de astăzi, iar în zilele noastre lucrul acesta înseamnă a face traduceri, deoarece greaca şi latina nu mai sînt cunoscute.

Mă întrebaţi cum mi-a influenţat destinul. Nu sînt o specialistă în patristică, eu sînt istoric specializat în Bizanţ, iar pentru mine Părinţii Bisericii erau mai ales sursele autorilor bizantini: de aceea îmi stîrneau ei interesul. Nu m-aş fi gîndit niciodată că voi conduce o colecţie de texte de patristică. Lucrurile s-au petrecut pe nesimţite; pasiunea părintelui Hamman pentru Părinţii Bisericii trebuie să fi fost contagioasă, pentru că am contactat-o. La început, nu era vorba decît să revizuiesc anumite traduceri din greacă, deoarece părintele dorea să dea colecţiei sale o mai mare rigoare ştiinţifică. Cred că titulatura mea de cercetător la CNRS i s-a părut o garanţie de seriozitate. Am început să revizuiesc traducerile, apoi să fac adnotări, apoi să scriu ghiduri de lectură, introduceri. Încetul cu încetul el m-a iniţiat în conceperea volumelor. În 1990, mi-a trecut numele pe volume în calitate de codirector al colecţiei, alături de el. Cînd a început să simtă că „ultima călatorie" se apropie, mi-a încredinţat colecţia. Dar eu nu credeam că „va pleca" dintre noi vreodată, părea etern; a lucrat pînă în ultimul său minut: ultima dată cînd l-am vazut, era deja în comă, iar eu aveam la mine manuscrisul cărţii *Jérôme lit l'Ecclesiaste*, pe care i l-am dus ca să-i cer părerea .

Ce mi-a oferit? O foarte mare proximitate faţă de aceşti oameni pe care îi numim „Părinţii Bisericii", dar care pentru el erau orice în afară de „statui de ghips"; o apropierea faţă de aceşti oameni, pe care îi iubea aşa cum erau, cu calităţile şi defectele lor, lucru care presupunea o abordare mult mai liberă a textelor. Îmi spunea, de pildă: „Marie-Hélene, Părinţii Bisericii nu sînt Evangheliile: ei pot să se înşele, să nu aibă dreptate!" Păstrez, de asemenea, amintirea unei mari deschideri de spirit: cei pe care îl numim „eretici" (Evagrie, Teodor al Mopsuestiei) îl interesau la fel de mult ca alţii; se interesa de evoluţiile exegezei ştiinţifice; în sensul acesta era foarte aproape de Origen, pe care îl admira. Dar marea sa admiraţie se îndrepta către Grigore de Nyssa, de la care a adoptat convingerea în mîntuirea universală: a ţinut să publice textele în care Grigore exprimă această convingere, că în cele din urmă infernul nu poate să fie etern, iar la sfîrşitul lumii Dumnezeu va fi într-adevăr „ totul în toate". M-a ajutat să înţeleg că iubirea „tradiţiei Sfinţilor noştri Părinţi" este contrariul tradiţionalismului îngust : a-i imita nu înseamnă a repeta ceea ce ei au spus, ci a imita spiritul lor de căutare, a progresa.

Epoca în care au trăit Părinţii Bisericii seamănă foarte mult cu a noastră

Vă pun o întrebare compromiţătoare pentru mine: sînt Părinţii de actualitate?

Cu siguranţă. Mai întîi, pentru că epoca în care au trăit (mai puţin pentru perioada clasică: secolele III-V) seamănă foarte mult cu a noastră: o lărgire a lumii (datorită cuceririlor lui Alexandru, apoi datorită Imperiului Roman), o întîlnire rar egalată între culturi şi religii foarte diferite, şi apoi impresia unei pierderi a reperelor tradiţionale. În acest context, textele acestor autori, care au fondat creştinismul cu materialele Scripturii şi ale culturii profane, pot fi considerate ca nişte călăuze; cu atît mai mult cu cît în această perioadă au apărut marea majoritate a problemelor în care ne mai găsim încă: mîntuirea universală sau predestinarea, reîncarnarea sau învierea, statutul corpului, persoana umană... Pe de altă parte, întreprinderea noastră se înscrie într-un elan mai larg, care tinde să confere Părinţilor Bisericii locul cuvenit: să ne gîndim la *Sources Chrétiennes*, la colocviile internaţionale de patristică, la o revistă cum este *Connaissance des Pères;* primii autori creştini sînt chiar predaţi la Universitate şi există un număr mare de teze de doctorat susţinute sau în curs de susţinere pe autori precum Atanasie, Grigore de Nyssa, Augustin...

Dumneavoastră înşivă sînteţi o mare traducătoare a autorilor creştini; aş dori să vă întreb ce reprezintă actul traducerii: un exerciţiu filologic şi ştiinţific sau şi un exerciţiu spiritual legat de credinţă?

Traducerea este un exerciţiu în acelaşi timp redutabil şi pasionant. Cred că nu întelegem în profunzime un text decît atunci cînd l-am tradus. Trebuie mai întîi să înţelegem textul, ceea ce nu este evident (mă gîndesc la Maxim Mărturisitorul, dificil sub aspectul textului grec şi mult mai greu sub aspectul gîndirii sale); dar toate acestea nu înseamnă nimic: textul trebuie apoi redat în franceză, fără a trăda nici autorul nici limba. Oscilăm mereu între o traducere mai literală, care să păstreze dinamica textului, şi deci gîndirea autorului, dar care în franceză este uneori greoaie, şi o traducere mai literară, agreabilă la lectură, dar care pierde savoarea textului original. Nu există traducere ideală .

În cazul anumitor texte (nu în cazul tuturor), traducerea este un exerciţiu spiritual, pentru că a te confrunta cu textul şi cu dificultăţile de a reda cît mai exact dinamica acestuia, îţi permite să intri în comuniune cu autorul, cu modul său de gîndire, de simţire. Anumite texte te fură: se traduc singure. Uneori am asemenea experienţe cu texte spirituale bizantine, precum mi s-a întîmplat foarte recent cu anumite pasaje din discursurile spirituale ale lui Teolept al Filadelfiei. Grigore de Nyssa are, de asemenea, pasaje pe care le simţi aproape că „respiră". În orice caz, lucrul pe aceste texte aduce tot timpul o îmbogăţire (nu doar traducerea, dar şi notele şi ghidurile de lectură te obligă să intri în inima textului, pentru a-i prinde logica internă şi dinamica proprie).

Despre mîntuirea universală, de la Noul Testament la Grigore de Nyssa

Fiindcă aţi pomentit adineauri, care este originea şi care sînt avatarurile concepţiei mîntuirii universale, care-şi găseşte la Grigore de Nyssa forma sa cea mai deplină, am putea spune? Mi se pare că e vorba de o idee evanghelică (şi bineînţeles paulinică), reluată de Origen într-o manieră la fel de imprecisă, dar mult mai accentuată, şi care s-a copt în secolul IV. În acelaşi timp, o asemenea concepţie prezintă riscuri dogmatice, puteţi insista asupra tuturor acestor chestiuni?

Chestiunea e foarte vastă, aproape un subiect de teză de doctorat. Nu voi da decît cîteva indicaţii. Universalitatea mîntuirii este, într-adevăr, o temă evanghelică şi paulinică, dar în sensul că păgînii sînt chemaţi la mîntuire împreună cu evreii. Mîntuirea universală, adică faptul că la sfîrşitul lumii toţi vor fi salvaţi, înseamnă altceva. Da, există urme în Noul Testament, de exemplu: „Cînd Mă voi înălţa de pe pămînt, îi voi trage pe toţi la Mine" (Ioan 12, 32); „Dumnezeu i-a închis pe toţi în neascultare, pentru ca pe toţi să-i miluiască» (Rom.11, 32); „Dumnezeu vrea ca toţi oamenii să se mîntuiască" (I Tim. 2, 4); „Ca întru numele lui Isus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pămînteşti şi al celor de dedesubt" (Filip 2, 10). Cel care reprezintă, în ochii multora, doctrina mîntuirii universale (fără a exclude *a priori* pe cea a diavolului) este Origen. Dar ambiguităţile gîndirii sale, şi mai ales speculaţiile sale asupra originii şi sfîrşitului omului, au atras multe suspiciuni asupra doctrinei respective. Astfel, pentru Origen (sau pentru partizanii doctrinei sale, care i-au urmat, precum Evagrie), spiritele au fost create dintotdeauna, fără corp; un corp le-a fost dat după ce au căzut în păcat, nu ca o pedeapsă, ci ca un mijloc de a-şi obţine iertarea; aşadar, învierea nu este accesul la o condiţie corporală transformată, ci întoarcerea spiritelor la un stadiu incorporal (ceea ce numim apocatastază). Evident, am schematizat foarte mult. Această concepţie a fost condamnată de către Sinodul de la Constantinopol în 553, iar în secolul VII a fost magistral combătută mai ales de către Maxim Mărturisitorul.

Sinodul de la Constinopol condamnă evagrianismul şi, implicit evagrianismul, dar în versiunile lor, să le spunem aşa, caricaturale. Grigore de Nyssa n-a fost condamnat, deşi el însuşi se inspiră din Origen, dar într-un mod inteligent, insistînd pe rolul trupului la înviere.

Da, daca poziţia lui Origen este cunoscută, se uită adesea faptul că Grigore de Nyssa a reluat doctrina mîntuirii universale, dar cu totul altfel, deoarece pentru el nu este vorba de o întoarcere la un statut incorporal iniţial, ci de mîntuirea finală (în cadrul unei doctrine despre învierea corpurilor total ortodoxă) a tuturor oamenilor şi, în mod ipotetic, chiar de mîntuirea diavolului. Gîndirea lui se înscrie nu în cadrul unei *apocatastaze* (sau întoarcere la origini), ci în cadrul recapitulării finale întru Cristos a tuturor lucrurilor (în greceşte *anaképhalaiôsis:* Ef. 1, 10): presupune, aşadar, nu o reîntoarcere la origine ci, dimpotrivă, o escatologie. Grigore s-a sprijinit, printre alte pasaje scripturale, de pasajul Filipeni 2, 10: toate creaturile vor îngenunchia în faţa lui Dumnezeu în cer (toţi îngerii), pe pământ (toţi oamenii) şi în infern (toţi demonii).

Iar ca înaintaş magistral îl are pe Irineu al Lyonului, care glosează amplu pe tema recapitulării întregii istorii umane în Cristos (anaképhalaiôsis *sau* recapitulatio).

Pe plan speculativ, Grigore dezvolta ideea că binele este infinit, dar răul nu (infinitatea răului este o idee maniheistă), deci răul nu va putea exista la fel de mult ca şi binele. Această concepţie, a mîntuirii tuturor creaturilor la sfîrşitul lumii, nu suprimă ideea pedepsei (Grigore descrie suferinţa sufletului după moarte, pentru a se purifica de complicitatea sa cu răul, suferinţă cu atît mai lungă şi mai dură cu cît răul a fost mai adînc încrustat în suflet), dar afirmă că pedepsele nu vor fi eterne. Această doctrină este prezentă în multe texte ale lui Grigore, mai ales în tratatul său *Despre suflet şi despre înviere (Pères dans la foi* 73: analizez aceasta problemă în ghidul tematic) precum şi în predica sa *Despre versetul: atunci Fiul se va supune* (tradusă în *Le Christ pascal*, *Pères dans la foi* 55).

Ce puteţi spune despre derapajele, despre riscurile pe care le presupune această doctrină? De fapt, de-a lungul istoriei creştinismului, curentul intelectualist (mai éclairé) a avut tot timpul o atitudine mai îngăduitoare, mai permisivă, mai puţin maniheistă asupra mîntuirii decît celălalt mitologic-popular.

Nu am eu căderea să spun dacă Grigore e corect sau nu din punct de vedere dogmatic. Problema mîntuirii universale rămîne considerată în continuare o doctrină heterodoxă: termenilor biblici citaţi mai sus, putem să le opunem alte texte, în care Cristos îi trimite pe păcătoşi „departe de Mine, în focul cel veşnic" (cf. Mat. 25, 41); de asemenea, am putea spune că, dacă Dumnezeu ia în serios libertatea oamenilor, el nu poate anula refuzul acestora. Reputaţia lui Grigore a avut de suferit din cauza luărilor de poziţie în favoarea sfîrşitului pedepselor; s-a pretins chiar că textele în care a vorbit despre acest lucru au fost interpolate. Acest lucru nu împiedică pe marii cititori ai lui Grigore de Nyssa din secolul al XX-lea, cum ar fi Jean Daniélou sau Hans Urs von Balthasar, să-i reabiliteze gîndirea. Primul a scris, în 1953, în cartea sa *Essai sur le Mystère de l'Histoire*: „Speranţa priveşte mîntuirea tuturor oamenilor şi doar în măsura în care sînt înglobat întregii omenii mă priveşte şi pe mine". Iar cel de-al doilea, în cartea sa: *Espérer pour tous* (1987) afirmă că, dacă mîntuirea universală nu este o componentă a credinţei, ea este cel puţin o componentă a speranţei: nu trebuie să credem că toţi vom fi salvaţi, dar putem spera.

interviu realizat de Cristian BĂDILIŢĂ
traducere de Monica BRÎNZEI-CALMA,
revăzută de C.B.

Nu este foarte clar dacă o faptă bună trebuie neapărat pedepsită, dar este cert că o idee bună merită preluată. Ideea unei legi a informaţiilor publice s-a răspîndit uimitor de rapid (la scară istorică) în ultimele decenii, aşa cum cititorii Dilemei *au aflat în recentul grupaj tematic pe această temă. O lege nu poate democratiza o ţară şi există cazuri de dictaturi care au legiferat accesul la informaţii (Pakistan în 2002). Dar o asemenea lege poate ajuta democratizarea, acolo unde există intenţii şi bunăvoinţă. Vesna Ciric este o activistă din Serbia, care continuă să spere. Dan Pavel este un analist din România, care speră foarte puţin. (C. G.)*

Dan PAVEL

O societate lipsită de interes public

Societatea în care trăim este atît de diversă încît nu se pot da răspunsuri unitare la întrebări de tipul „este societatea românească pregătită pentru transparenţă?“ În ianuarie 1990, cînd lucram la revista *22*, publicată de Grupul pentru Dialog Social, unul dintre cele mai discutate subiecte era tocmai accesul la informaţiile publice. Ne părea atunci un drept care decurgea din chiar faptul prăbuşirii regimului comunist totalitar. Noi eram pregătiţi pentru aşa ceva, dar autorităţile FSN aveau o cu totul altă agendă. Cum 85% din electoratul venit la vot în mai 1990 a votat cu Ion Iliescu, care din primele săptămîni a demonstrat că nu are de gînd să răspundă la aproape nici o întrebare privind informaţiile publice, am putea să credem că societatea nu era pregătită pentru transparenţă sau democraţie. De fapt, atunci a avut loc un proces deliberat de deturnare a societăţii de la opţiunea democratică. În primul număr al revistei *22*, am publicat *Declaraţia Universală a Drepturilor Omului*, adoptată de Organizaţia Naţiunilor Unite din 1948. Articolul 19 al „Declaraţiei“ spune că „orice persoană are dreptul la libertatea opiniei şi a expresiei; acest drept include libertatea de a susţine propriile opinii, fără interferenţe, libertatea de a căuta, primi şi răspîndi informaţii şi idei prin orice mijloace şi fără frontiere.“ Adoptarea unei asemenea declaraţii pleacă de la axioma că drepturile omului sînt universale. Aceasta înseamnă că, în principiu, orice societate este pregătită pentru transparenţă, drepturile omului, democraţie, libertate. De aceea, este exclusă ideea că o lege care decurge din drepturi universale poate fi un import instituţional.

Adoptarea Legii 544/2001 privind accesul la informaţiile de interes public nu avea nici o şansă de a influenţa pozitiv consolidarea democraţiei din România, în condiţiile în care sute şi mii de alte legi nu se respectă sau nu se aplică, din motive extrem de diferite.

Transparenţa nu este o cauză, o variabilă independentă. Transparenţa este doar imaginea publică a unui mod de a face politică şi reprezintă doar o consecinţă firească a unui mod de exercitare a puterii pentru care nu există încă un cuvînt potrivit în limba română. Mă refer la termenul de *accountability*. O traducere aproximativă ar trebui să clarifice faptul că este vorba de un mecanism prin care simultan se încurajează „responsabilitatea“ şi prin care „dai socoteală, dai seamă, eşti tras la răspundere,“ adică ţi se face bilanţul pentru promisiuni şi acţiuni. Faptul că o serie de ziarişti sau „sondori de opinie“ (operatori de sondaje) se miră de faptul că nu s-a aplicat Legea 544/2001 scoate la iveală faptul că ei fac abstracţie de modul în care s-a făcut pînă acum politică şi administraţie în România. Adevăratele semne de întrebare pe care ar trebui să ni le punem nu sînt cu privire la gradul de pregătire al societăţii româneşti – care este pregătită pentru orice, inclusiv să o ducă mai bine, dar şi mai rău – ci cu privire la funcţionalitatea unei asemenea legi în cadrul sistemului politic românesc. Şi oricît de pregătită ar fi societatea noastră – care se declară pregătită chiar şi pentru UE sau NATO – sistemul politic băştinaş nu e compatibil nici cu integrarea şi nici cu o mulţime din legile votate în Parlament, dintre care legea privind accesul la informaţiile de interes public este una dintr-o listă nesfîrşită.

Legea 544/2001 va deveni funcţională abia cînd se va schimba în mod radical modul de a guverna şi administra din ţara noastră. Oricîtă presiune se va exercita dinspre societatea civilă birocratică – adică dinspre un număr restrîns de organizaţii nonguvernamentale, dintre care multe fac acest lucru pentru că sînt înscrise în diferite programe occidentale, nu dintr-o nevoie spontană a unor asociaţii de cetăţeni care îşi apără drepturile şi interesele, iar în acest caz ele pot fi numite importuri instituţionale – noua lege nu va duce prin ea însăşi la nici o schimbare, dacă nu se va produce o profundă reformă politică, instituţională şi administrativă.

Multă vreme, actorii politici de pe scena internă nu au avut nici măcar spiritul pragmatic pentru a defini interesul naţional. S-a votat o lege a accesului la informaţii de interes public, dar pînă acum nu am asistat la vreun efort politic sau civic de definire a interesului public. O asemenea iniţiativă ar avea o mare priză în cadrul opiniei publice, a cetăţenilor dacă liderii de opinie sau elita politică şi-ar da seama că nu există nimic mai important decît definirea sferei interesului public. Noi trăim într-o societate politică aflată la dispoziţia unor grupuri de interese, tocmai pentru că nu am avut capacitatea intelectuală şi pragmatică de a defini interesul public. Aşa ceva nu se poate face prin mijloace imitaţioniste. Cetăţeanul va fi interesat de informaţii de interes public abia cînd administraţia va lucra în interesul general, iar nu în beneficiul personal sau de partid al unor lideri politici locali sau naţionali.

În ciuda restricţiilor care ţin de deficitul democratic al sistemului, Legea 544/2001 poate fi o pîrghie importantă pentru a mări viteza unor transformări la nivelul societăţii politice şi al societăţii civile. Faptul că (de pildă) ziaristul de investigaţie Răzvan Savaliuc de la cotidianul *Ziua* poate să acţioneze în judecată Administraţia Prezidenţială, Senatul României, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Ministerul Afacerilor Externe, Societatea Română de Televiziune, Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul de Interne, Curtea Supremă de Justiţie, precum şi alte cîteva zeci de instituţii ale statului, care nu au ţinut cont de legea accesului la informaţii de interes public cînd au fost solicitate, este un experiment jurnalistic fără precedent, cu valoare civică de excepţie. Dar acest exemplu trebuie urmat de cetăţenii care se găsesc în situaţii adevărate de viaţă, nu simulate şi faţă de care instituţiile statului se poartă în continuare cu dispreţ. Pentru ca aceşi cetăţeni să ştie însă care le sînt drepturile şi ce fel de penalităţi pot decurge din nerespectarea legii chiar de către organele statului, ar trebui campanii serioase de informare, pe care nici Ministerul Informaţiilor Publice, nici mijloacele de informare în masă nu au făcut-o. Miza unui asemenea parteneriat este imensă, pentru că pe termen lung se poate forma o societate civilă capabilă să formuleze coerent interesul public. Şi mai ales să-l promoveze. ▲

O lege sîrbească

– interviu cu Vesna CIRIC, expert, Centrul de Studii pentru Politici Publice, Belgrad –

De unde a apărut ideea unei legi a informaţiilor publice în Serbia?

Este un rezultat al contactelor dintre organizaţiile neguvernamentale din regiune. Un *think-tank* din România a venit cu idea, în urma experienţei de acolo. E oricum un trend care se manifestă în foarte multe ţări foste comuniste. Aşa a apărut „Balkan Best Practice Program“, care implica Societatea Academică din România, un ONG din Bulgaria şi pe noi, totul finanţat de *Freedom House*. Românii şi bulgarii ar fi trebuit să furnizeze cunoştinţele, expertiza necesară, iar Centrul la care lucrez să elaboreze un proiect de lege şi să facă lobby pentru el.

Ce s-a întîmplat mai departe?

Proiectul depinde foarte mult de dinamica politică din Serbia, dar ne-am propus să avem un proiect viabil de lege şi să îl promovăm. Am reuşit măcar acest lucru, deşi ar fi fost de preferat să fie adoptată şi să înceapă aplicarea pînă la finalul proiectului. Deocamdată, există o coaliţie de ONG-uri care a început să se dezvolte în a doua parte a lui 2001, pentru a face presiuni comune în ideea de a avea o asemenea lege în Serbia. Pe lîngă organizaţia noastră (Centrul de Studii pentru Politici Publice), în coaliţie au mai intrat Comitetul Avocaţilor pentru Drepturile Omului, Forumul pentru Relaţii Etnice şi Mişcarea Europeană din Serbia. Totul a devenit mai clar în primăvara lui 2002, cînd am conceput proiectul propriu-zis. Am trimis propunerea în România şi Bulgaria, am cules sugestii, l-am discutat şi cu ceilalţi parteneri din coaliţie şi am avut ceva definitiv în iunie 2002. L-am trimis apoi peste tot unde am crezut că ne vom face ascultaţi, instituţiilor principale, Guvernului, Adunării Naţionale a Republicii şi majorităţii ministerelor. Mai multe partide politice s-au arătat interesate.

Ce aştepţi de la o asemenea lege?

Cred că aceasta este o modalitate de a dezvolta democraţia, de a o face mai clară şi mai profundă. Cetăţenii trebuie să se simtă liberi să ceară informaţii şi să le primească, fără a fi o situaţie extraordinară ceea ce e normal să fie banal. O societate în care informaţiile sînt secrete sau doar parţial publice e o societate bolnavă. Sper că vom avea o lege sîrbească a accesului la informaţii şi că va fi un pas înainte. Şi mai sper sincer că o vom avea în viitorul imediat. ▲

Pagină realizată de Cristian GHINEA

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 14 martie	21^{00}	Muzică țigănească ursărească Concert-surpriză
SÎMBĂTĂ, 15 martie	21^{00}	Muzică live: El Negro
DUMINICĂ, 16 martie	21^{00}	Seară jazz: Tedi Zaharescu Trio
MARȚI, 18 martie	18^{00} - 21^{00}	Festivalul de muzică clasică *Prometheus* Concerte în concurs
MIERCURI, 19 martie	18^{00} - 20^{30}	Festivalul de muzică clasică *Prometheus* Concerte în concurs
JOI, 20 martie	18^{00} - 20^{30}	Festivalul de muzică clasică *Prometheus* Concerte în concurs
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Spiritul rus în *U.K. Charts*

Doamne, sper să nu se supere careva, pentru că în momentul ăsta mi-a apărut figura cruntă şi neagră de supărare a celui care eram acum cîţiva ani. Florianul acela, cocoţat pe o creangă a nucului din faţa ferestrei, îmi face semne că m-am ţicnit într-atît de tare încît să compar un strigăt din *Nas ne dagoniat (You're Not Gonna Get Us)* cu sufletul plin de zbucium şi de înţelegere al Soniei Marmeladova. N-am ajuns pînă într-acolo, dar adolescentul acela trebuie bine înţeles: puţine lucruri, pentru el, puteau fi mai tîmpite ca muzica dance, iar despre *Crimă şi pedeapsă* puteţi şi singuri să vă daţi seama care îi erau gîndurile. N-am să-i explic, deşi chiar în clipa asta îmi arată ceva urît şi dispare, de ce între timp ascult destul de multă muzică dance şi, mai ales, de ce mi-am pierdut dibăcia să-l judec pe Raskolnikov zi şi noapte. Ajunge să spun că acei cîţiva ani în plus se fac cu totul vinovaţi de întorsătura mîrşavă pe care au luat-o faptele. (Şi te rog să nu mai scoţi limba.)

Sictirul cu care au făcut *play-back* la Braşov, viteza uluitoare cu care şi-au schimbat costumele (5 pentru 3 melodii), fustiţele, chiloţeii şi fiţele, în fine, toată recuzita de un şablon inegalabil a dance-ului, nu schimbă cu nimic datele problemei: t.A.T.u. e singura trupă est-europeană care a ajuns *number one* peste tot în Europa, şi, dacă nici asta nu se poate numi un mare fenomen, atunci nu ştiu de cîte valuri uriaşe şi cutremure e nevoie pentru a ne dezmetici din plictiseala cu care urmărim numărătoarea inversă a topului britanic. Recunosc că, de-abia cînd Euro News a prezentat ştirea că două puştoiace rusoaice necunoscute pentru ei vor lansa în toamna lui 2002 varianta în engleză (200 km/h in a Wrong Lane) a albumului cu care au cucerit Estul, am înţeles că soarta fetelor nu e cea a unor muritori de rînd, ba chiar că atitudinea lor lesbi, în lipsă de A. Păuneşti, are toate şansele să aducă acel ceva nou cu care să facă furori. Gîndiţi-vă doar pentru o secundă că minunatele noastre Andre nu s-ar fi despărţit şi că acum ne făceau cu mîna de la Londra unde „Moşule, ce tînăr eşti", după o bătălie teribilă, tocmai i-ar fi dat jos din top pe Robbie Williams şi Justin Timberlake. Aşa e că vă ia cu fiori pe şira spinării? Şi, deşi nici 2000 de ani nu le-ar fi de-ajuns Andreei A şi B să cînte piesele de la t.A.T.u., faptul în sine nu-şi pierde în ochii mei nimic din importanţa lui excepţională.

Albumul fetelor, cel puţin varianta în rusă, e departe de a fi unul închegat. Trecerile de la un *sound dance-house* de ultimă oră *(All the Things She Said)*, puternic şi exploziv, la ritmuri tehno învechite de prin anii '80 sînt făcute cu o nonşalanţă aiuritoare, încît nu poţi să nu te gîndeşti ce-o fi fost în capul oamenilor care au compus piesele şi, dacă nu cumva, Doamne fereşte, cineva rău şi prost i-a ucis pe cei care au compus cele 4-5 piese bune, ca apoi să umple albumul cu cîteva nostalgii de-ale lui din discoteci comuniste cu nimic mai prejos decît media obişnuită a melodiilor difuzate de postul Atomic. Însă chiar şi aici liceencele prind vibraţia aceea rusească, fie ea pop şi dansabilă, care pentru un britanic plictisit de Spice Girls are o rezonanţă ciudată şi exotică. Marele secret al grupului, dincolo de *beat*-uri gen Prodigy şi muzică gîndită la nivel european, e faptul că se simte în intonaţia vocii o trăire aparte de cea cu care ne-a obişnuit discoteca şi clubul de azi. Sînt convins că şi băiatul de la geam, care mi-ar rupe picioarele de m-ar prinde, recunoaşte chiar şi în limba engleză modulaţia aceea tipic rusească pe care un îndrăgostit de filmul sau literatura lor o intuieşte imediat. „Vezi cum strigă ele, dragele, se vede că-s rusoaice", mi-a spus o mamaie de 70 de ani din Deltă, cînd la rugămintea mea mi-a tradus ce cîntă fetele în tirul acela urmărit de soldaţi. Am stat bine să mă gîndesc cine mai strigă într-o melodie ca puştoaicele astea două. Şi, cu toată avalanşa de muzică de acum de la radiouri FM şi canale de muzică, n-am ajuns nicăieri.

Nu-mi dau seama foarte bine cîţi oameni au înţeles că nu doar un ritm bun le-a adus locul 1. Probabil că foarte puţini. Aproape nimeni. Poate că nici nu am dreptate.

În orice caz, ascultat de prea multe ori, albumul, ca oricare altul din genul lui, ajunge să te calce pe nervi. ▲

Matei MARTIN

O ţară, 2 perspective

Doi fotografi diferiţi ca formare şi ca vocaţie şi două perspective diferite asupra României. Ştefan Petrescu este un fotoreporter internaţional de origine română stabilit în Germania din 1968. A petrecut peste 400 de ore de zbor în avionul personal pentru a fotografia cele mai reprezentative locuri din România.

Cosmin Bumbuţ este un fotograf cunoscut de dilematici: pînă mai ieri, a publicat nenumărate poze în Dilema. *Acum este deja un artist consacrat care lucrează cu cele mai mari companii de publicitate din ţară; a cîştigat numeroase premii naţionale şi internaţionale de fotografie, cel mai recent, din 2002, fiind Panthene Beauty Awards. Fotografiile din albumul* Transit *sînt o mărturie a călătoriilor sale cu trenul din România anilor '80.*

Cele două perspective asupra României nu se exclud, ci se completează şi, cine ştie, poate chiar se suprapun pe alocuri!

● **Ştefan Petrescu, *România. O perspectivă inedită*, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2002.**

Văzută de obiectivul lui Ştefan Petrescu, România este o ţară... ca oricare alta. Tocmai în asta constă şi principala calitate a fotografiilor adunate în albumul editat de Fundaţia Culturală Română: că ne scapă de orice fel de complex. România nu este nici urîtă, nici extraordinară. Fotografiată din avion, România e... obiectivă. Oricum ar plonja fotograful aparatul său – cel mai adesea îşi îndreaptă atenţia asupra monumentelor semnificative, dar nu ezită să „scaneze" peisaje urbane sau să străbată peisaje montane încă necălcate de oameni – produsul din fotografie e neutru, dar expresiv. Puse cap la cap, adunate laolaltă, pozele cu focalizări (aproape perfecte) şi încadrări „la mustaţă" permit o reconstrucţie destul de sinceră a României.

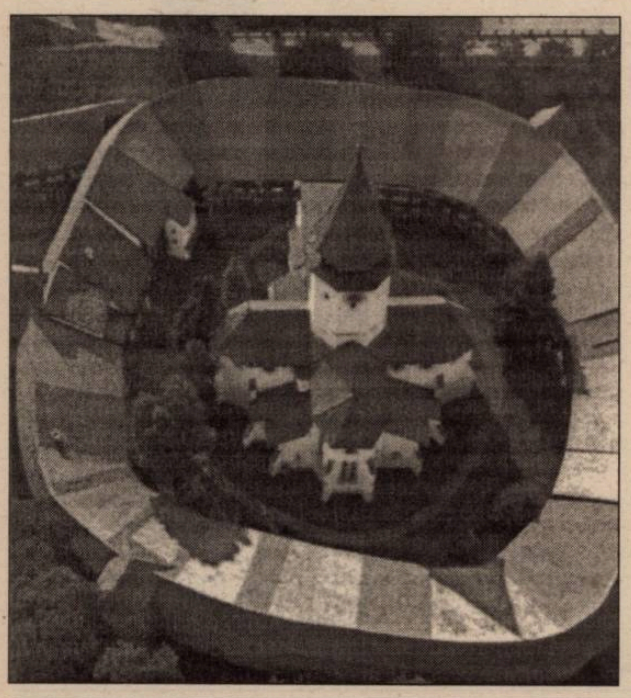

Spun „destul de sinceră" pentru că am avut uneori impresia că fotograful a „tăiat" dinadins zone din peisajele fotografiate, a evitat să arate ceea ce nu este necesar sau ceea ce nu este frumos. Reproşul pentru această decupare a realităţii este cu atît mai sever atunci cînd în centrul fotografiei se află o mînăstire: scoasă din contextul ei, încadrată, pe clişeu, de propriile ei ziduri, clădirea devine plană, iar prin ruperea relaţiei cu peisajul înconjurător, îşi pierde valoarea simbolică.

Peisajele urbane sînt reuşite în ciuda distanţei faţă de subiect, căci străzile, clădirile nu par total dezumanizate; însă prezenţa umană nu este niciodată căutată de fotograf.

Albumul lui Ştefan Petrescu reconstituie harta aeriană a României: România aşa cum este.

● **Cosmin Bumbuţ (foto), Gabriel Liiceanu (text), *Transit*, Editura Humanitas, 2002.**

Cea mai recentă publicaţie a sa, *Transit*, reuneşte o serie de fotografii alb-negru făcute în trenurile şi gările României anilor '80: frigul, mizeria, grijile de tot felul se întrepătrund însă cu un vag sentiment de nostalgie care corespunde, cred, entuziasmului tînărului fotograf de a călători, de a descoperi lumea. În fiecare călătorie, Cosmin Bumbuţ urmăreşte în permanenţă contactul cu „locuitorii", dialogul, comunicarea de orice fel. Această perpetuă goană după dialog se transformă pe nesimţite într-o adevărată arheologie a călătoriei. „Starea umanităţii poate fi evaluată după felul în care omul îşi organizează mişcarea. Spune-mi cum te deplasezi ca să-ţi spun cine eşti. Te deplasezi pe jos? În lectică? În caleaşcă? Călare? Cu căruţa? Şi dacă te deplasezi în tren, cum arată, în lumea care este a ta, această casă de o clipă?" Astfel comentează Gabriel Liiceanu fotografiile lui Cosmin Bumbuţ.

Această „casă de o clipă", compartimentul de tren, cu tovarăşii de drum, cu decorul uneori lugubru, este ca un fel de cameră obscură în care fotograful amestecă substanţe, decantează senzaţii, filtrează sentimente, pentru a revela, la final, un fragment de poveste.

Inspirat de „transitul" lui Cosmin Bumbuţ, am încercat să-mi stabilesc propriul traseu prin albumul fotografic, folosind, într-un joc inventat într-un moment de inspiraţie, colecţia mea de peste 100 de bilete de tren; scopul jocului este să imaginez, folosind numai indiciile de pe biletele de călătorie, poveştile personajelor din fotografii. De exemplu, atunci cînd am extras biletul cu „Preţ/COPIL 50% REDUCERE/Tren personal/Bucureşti Buşteni/Cl. II/Lei 1670", m-am gîndit imediat la călătoarea care face cu mîna la fereastra unui vagon aproape îngheţat. (pag. 21) O studentă probabil... se întoarce acasă... nu, cu siguranţă nu e turistă – e mult prea îngîndurată... 20 de ani? Mai mult? Sau: „Preţ întreg/ Timişoara AG7/Reşiţa Sud/via Voiteni/Cl. II/Lei 1.800/ian.". Aha! În ianuarie. Gata – am găsit fotografia. E cea de la pagina 29, cu ursarii din compartiment. Oare

cît le-or fi dat locuitorii compartimentului? Unde or fi urcat ursarii ăştia? La Voiteni? N-am găsit această localitate pe hartă.

La o ultimă extragere am nimerit peste un „SUPLIMENT VITEZĂ/Val. Peste 250 km". Dar biletul este atît de deteriorat, că nu pot deşluşi mai nimic. Mi-a străfulgerat însă o fotografie cu un copilaş pe o banchetă, lîngă un tort extraordinar – cred că e cel mai frumos tort pe care l-am văzut vreodată! – pe care scrie cu frişcă „Răzvan" (pag. 43). Mai mult ca sigur, nu copilaşul din imagine e destinatarul tortului. Dar Răzvan (fratele mai mare?) îi va da şi lui o bucată.

Fiecare personaj are o istorie, fiecare are cîte ceva de povestit. Întregul album este ca o călătorie lungă cu trenul în care apuci să stai de vorbă cu toţi călătorii, în care ai destul timp să-i iubeşti sau să-i urăşti pe fiecare în parte.

Chiar aşa, vă mai amintiţi ceva din dialogul purtat cu vecinul de compartiment din ultima călătorie? Dacă da, atuci sînteţi un bun călător şi albumul lui Cosmin Bumbuţ are să vă placă cu siguranţă. Dacă nu, atunci luaţi albumul şi poate o să vă provoace nişte aduceri aminte. ▲

Dilema vă recomandă

● Institutul Francez reprogramează sîmbătă şi duminică, la Sala Elvira Popescu, două filme fundamentale din ciclul „Cannes şi Berlin": *La maman et la putain* (Jean Eustache, 1973) şi *Thérèse* (Alain Cavalier, 1986); se recomandă „servirea" lor alternativă cu două comedii de ultimă oră: *Prinde-mă! Dacă poţi!* (Steven Spielberg, cu un Leonardo DiCaprio formidabil) şi *Dumnezeu e mare, eu sînt mititică!* (cu o Audrey „Amélie" Tautou adorabilă). (Alex. Leo Şerban)

● Liviu Timbus, *Românul liniştit şi secretul lui de fabricaţie* (Editura Albatros, 2002). O panoramă – fie ea mai mult pe orizontală decît în adînc – a mai tuturor relelor româneşti, azi. O ironie permanentă, chiar excesivă, mai puţin atentă la autoironie, asigurînd totuşi un climat al penibilului gros şi hazos. Pentru cei îndrăzneţi care, citind o carte, vor să se şi amuze. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

„Ce visează o umbrelă proaspăt căsătorită?“

● ***Noi corespondenţe lirice/ Ny lyrisk brevväxling. Poezie contemporană română şi suedeză*, selecţie, traducere şi prezentare de Dan Shafran, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2002.**

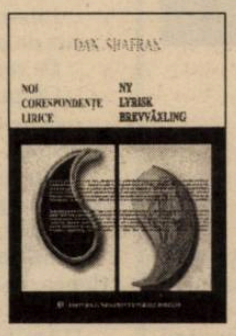

În ultimele trei luni am repetat atît de des o frază a domnului Albrecht Lempp, şeful Grupului Literar al Institutului Mickiewicz din Cracovia, încît m-am plictisit şi eu. „Ca stat european, trebuie să descoperi, să promovezi şi să susţii literatura proprie, mai ales pentru că toţi ceilalţi o fac. Dacă nu poţi, nu exişti în această zonă.“ – spunea, fluturîndu-şi coama leonină domnul Lempp, filînd cu o dexteritate de cartofor înrăit cataloage în toate limbile posibile, printre rafturi garnisite cu majoritatea cărţilor apărute în ultimii ani în Polonia şi aiurea.

Dacă vrei să afli ce cărţi româneşti s-au tradus în ultimii ani „afară“ trebuie să stai o lună în frumoasa sală de periodice de la BCU, răsfoind ziare culturale şi spicuind din informaţiile furnizate revistei de scriitorul tradus, prietenii sau rudele acstuia. Las' că informaţia îi îmbolnăveşte de gălbenare pe mulţi colegi (de breaslă) mai buni, mai importanţi şi (oricum) mai vechi. Scriitorii români traduşi în limbi europene au fost propuşi sau s-au propus singuri, au prins un culoar sau s-au bucurat, pur şi simplu, de anumite afinităţi structurale cu traducătorii. Nu există, deşi s-a tot promis, o instituţie cu autoritate (adică profesionist-onestă) care să se ocupe de difuzarea-promovarea-susţinerea literaturii române în lume. Pretextele de acum cîţiva ani (literatura română nu interesează, este intraductibilă, mai ales la vîrf) au început să se relativizeze, oarecum pragmatic, datorită unor programe europene de susţinere. Lucrurile nu s-au schimbat încă perceptibil, adică ieşirea din epoca editorilor-traducătorilor romantici (gen spaniolul Joaquin Garrigós, care a tradus 20 de cărţi româneşti în cîţiva ani) nu este vizibilă, dar în puţin timp, o dată cu programele de explorare/cooperare/*networking* ale Fundaţiei Culturale Europene (şi nu numai), literatura română va putea deveni un subiect interesant pentru editorii occidentali. Prospectarea lui, ca să folosesc limba de lemn europeană, e obligatorie încă de pe acum. Altfel, în momentul cu pricina vor zbîrnîi telefoanele zi şi noapte în căutare de „noutăţi“, sau se vor întocmi repede eternele liste cu prietenii şi clienţii casei.

Apariţia celei de-a doua antologii bilingve de poezie contemporană română şi suedeză nu poate să nu te pună pe (asemenea) gînduri. Dan Shafran, antologatorul şi traducătorul (împreună cu Gabriela Melinescu) al acestei selecţii, lucrează din 1983 la Biblioteca Regală din Stockholm, a primit prestigioase premii de traducere suedeze, printre care cel al Academiei De Nio. A tradus Cioran, Eliade, Andrei Pleşu, Matei Călinescu şi Gabriel Liiceanu în suedeză. Şi a organizat, în 2002, Anul Cultural Român în Suedia, care s-a încheiat mai bine decît a început (cum spunea Gabriela Melinescu într-o corespondenţă), cu cinci seri culturale române, în timpul cărora s-a lansat şi această substanţială antologie, care aduce, faţă de volumul din 1997, poeme şi autori noi.

Antologia este una personală, autorul o subliniază ferindu-se de reproşurile nelipsite în asemenea ocazii şi cuprinde 20 de scriitori români (Tristan Tzara, Geo Bogza, Eugen Ionescu, Gellu Naum, Ştefan Augustin Doinaş, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Grete Tartler, Daniela Crăsnaru, Mircea Dinescu, Denisa Comănescu, Marta Petreu, Mircea Cărtărescu, Mariana Marin, Matei Vişniec, Carmen Firan) şi 17 suedezi (Edith Södergran, Gunnar Ekelöf, Östen Sjöstrand, Birgitta Trozig, Kjell Espmark, Lasse Söderberg, Tomas Tranströmer, Lars Gustafsson, Göran Sonnevi, Gunnar Harding, Agneta Pleijel, Eva Ström, Katarina Frostenson, Magnus Jacobsson, Mari Silkeberg, Ana Lindegren, Karin Bellman).

Iată selecţia, pe care am dat-o *in extenso* mai ales fiindcă nu am prea văzut cartea prin librăriile bucureştene. Fiecare poet este succint prezentat, cu o selecţie din operă, cu funcţiile publice exercitate în spaţiile culturale român sau suedez, cu premiile acordate, traducerile în suedeză (respectiv română) plus diversele participări la evenimente culturale din Suedia/România, uneori justificative pentru luarea în vedere a unui anume poet în locul altuia. N-am prea înţeles de ce, în cazul volumelor din prezentări, nu sînt precizate editurile, amănunt important pentru localizarea (şi, de ce nu, traducerea) anumitor cărţi, mai ales dacă această antologie va ajunge unde trebuie. Dar e doar un amănunt, printre altele (Ioana Orlea în loc de Oana Orlea sau titlul romanului lui Cărtărescu *Orbitor aripa stîngă*).

În lipsa unor instituţii care să coordoneze şi să gireze traducerea sistematică a literaturii române, intreprinderi precum cea a traducătorului Dan Shafran sînt esenţiale. Chiar dacă unii dintre noi nu îşi pot imagina antologii de poezie contemporană din care să lipsească Leonid Dimov, Emil Brumaru, Şerban Foarţă, Angela Marinescu, Florin Iaru, Ioan Es. Pop sau Simona Popescu, trebuie să recunoaştem că orice mişcare de înşurubare în zone culturale precum cea suedeză înseamnă o (nouă) poartă deschisă. În şi mai noile corespondenţe lirice pe care le aşteptăm peste alţi cinci ani, selecţia va fi, desigur, mai cuprinzătoare. Şi va include ceea ce tot un clasic al noilor politici editoriale numea (ridicînd vocea!) NOUL.

P.S. Luată de valul politicilor culturale ce mătură şi uniformizează, n-aş vrea să închei fără să citez o strofă din poemul *Umbrelă* de Gunnar Harding, care mi-a plăcut mult: „aşadar el fu acela care se căsători / cu o umbrelă. noaptea / ea atîrna pe un cîrlig / cu susu-n jos ca un liliac mort / în vestibulul tăcut. ce / visa ea? ce visează / o umbrelă proaspăt căsătorită?“. ▲

Andrei GORZO

dilematograf

De amorul artei

● ***Callas Forever* (Italia-Marea Britanie-România-Franţa-Spania 2002), de Franco Zeffirelli.**

Vedetele acestui film sînt: Fanny Ardant în rolul a ceea ce mai rămăsese din Maria Callas în ultimul ei an de viaţă, 1977, cînd îşi pierduse vocea şi se ascundea într-un apartament din Paris; Maria Callas în rolul vocii pierdute; Chanel în rolul garderobei lui Ardant; şi Jeremy Irons în rolul unui prieten şi fost colaborator al lui Callas, ajuns impresarul unor rockeri care îşi spun Bad Dreams (altcineva le spune Wet Dreams) şi obişnuiesc să facă pipi pe public. Chanel e Chanel. Vocea lui Callas e, desigur, *Vocea*. Irons (la rîndul său, o voce superbă) reuşeşte să imite acceptabil un om superior pe care chiar nu-l deranjează să-şi poarte părul într-o nefericită coadă de cal şi să dea glas gîndurilor lui Zeffirelli despre muzică, puritate, ideal etc: „De ce trebuie să fim mereu atît de pămînteni?... Există muzică în capetele noastre. Există muzică în sufletele noastre. Există muzică pe care n-o putem numi. Sînteţi surzi cu toţii.“ Ardant nu te face să tremuri, nu te ia pe sus (cum poate că te-ar fi luat Anjelica Huston, dacă ar fi fost în locul ei), dar pusă în faţa unui rol precum Carmen, se repede asupra lui cu o lăcomie demnă de Callas, dansînd, jucîndu-se cu bărbaţi mai tineri decît ea, mimînd rolul cu o plăcere care, spre deosebire de cîntat, nu e deloc mimată. Ardant e OK. Zeffirelli nu e.

Probabil că ideea părea bună, la un moment dat: filmul nu ne cere să ne prefacem că nu observăm *playback*-ul lui Ardant, ci face din *playback* premisa şi miza dramei. La 53 de ani, Callas acceptă să o întrupeze pentru prima dată pe Carmen, într-un film, partea vocală fiind asigurată de înregistrări din zilele ei de glorie. Făcut de „faimosul regizor Esteban Gomez“, filmul este „o reuşită extraordinară“, însă artista are o criză de conştiinţă şi la cererea ei, *Carmen* este distrus. Nu aflăm părerea faimosului Gomez despre asta, dar înţelegem că Zeffirelli, care a numit-o pe Maria Callas „ultimul caz de integritate în artă“, le arată obrazul pe această cale artiştilor de azi. Zeffirelli e, indiscutabil, de partea „adevărului artistic“ şi a „valorilor autentice“, împotriva rockerilor care fac pipi pe public şi a filistinilor de producători, care nu se gîndesc decît la bugetul şi la profitul unui film precum *Carmen*. Poate că poziţia aceasta ar impresiona mai tare, dacă, pe de altă parte, filmul lui Zeffirelli n-ar fi fals şi vulgar în maniera vechilor filme hollywoodiene despre viaţa artistică. Reuşita extraordinară a faimosului Gomez este, din ce-am putut vedea, Zeffirelli curat – pompă şi purpură, dogoare şi isterie. Oricum, cele mai captivante secvenţe din *Callas Forever* sînt cele din *Carmen* (deşi prefer de departe versiunea lui Francesco Rosi din 1984). Problemele apar, de exemplu, între două duble la *Carmen*, cînd Callas e momentan nesigură, iar marele Gomez o ajută îndrugîndu-i cîteva platitudini care par să o inspire cu adevărat. Alte probleme apar atunci cînd o jurnalistă (Joan Plowright) îi mărturiseşte lui Callas că întotdeauna şi-a dorit să fie ca ea, dar nu e decît o jurnalistă – ceea ce, în astfel de filme, întotdeauna reprezintă cea mai joasă condiţie cu care poate fi blestemat cineva. O altă problemă este secvenţa în care, interpretînd-o pe Tosca, Callas atinge noi culmi de intensitate dramatică, deoarece se gîndeşte la Onassis („Mori blestemat!“). Şi cam acesta a fost momentul în care, renunţînd să mai iau notiţe, mi-am găsit o altă ocupaţie – să mîzgălesc cu pixul o colegă de breaslă aşezată lîngă mine – şi alte gînduri – ce s-ar fi întîmplat dacă Zeffirelli s-ar fi răzgîndit şi ne-ar fi spus povestea formaţiei Bad Dreams? Ştiu că sună insensibil; Zeffirelli a fost un apropiat al Mariei Callas şi a visat vreme de mulţi ani la *Callas Forever*. Aceasta e tristeţea: filmul care i-a ieşit e încă o dovadă a faptului că, între proiecte personale, făcute de amorul artei, şi proiecte impersonale, comerciale, mediocritatea nu alege. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Vaca pe pîrtie

Mai mult decît oamenii, îmi plac vacile inteligente. Vitală şi plină de umor, n-ai să vezi niciodată o vacă antipatică. Nu la televizor. Poate doar prost dispusă, eventual placidă ori plictisită de perspectiva maselor de indivizi uitîndu-se la ea printr-un ecran de sticlă, dincolo de care e clar că nu se întîmplă nimic. Altfel ar avea ce face.

Citesc o carte care, şi ea, mă fascinează. N-am să vă spun titlul, nici autorul, nici editura fiindcă o să credeţi că fac reclamă sub acoperire (ne aflăm într-un spaţiu publicitar, doar). Însă am să vă spun că, în principiu, există mai multe cărţi care ne plac, decît oameni. Sau mai multe reverii. Sau mai multe întîmplări, toate inteligente. Dar la vaci nu m-am gîndit niciodată. E drept, *La Dorna* a mai cochetat cu ideea, dovadă spotul cu mingea şi fotbalistul, redifuzată acum împreună cu cea mai nouă reclamă a *brand*-ului, unde puteţi admira o latură inedită a vacilor inteligente: pasiunea pentru schi. Îmi doresc să mai văd şi o vacă vorbitoare, conferenţiind despre lucruri cu adevărat inteligente în Parlament.

Există ceva ce mi-a dat de gîndit, totuşi, în timp ce urmăream graţia firească a desprinderii vacii de la pămînt, în poziţie aproape humanoidă. Concretă şi maiestuoasă, această creatură cu gusturi sofisticate în materie de petrecere a timpului liber mi-a atras atenţia asupra unui lucru simplu: vacile inteligente se respectă. Spre deosebire de oameni, unii chiar geniali.

Să fie doar în imaginaţia mea?

La Dorna, brînză topită din laptele vacilor inteligente! Trag nădejde că această delicatesă intelectuală se transmite din generaţie în generaţie, pe cale ereditară, din laptele vacilor *La Dorna*, prin brînza topită cu acelaşi nume şi pînă în ADN-ul consumatorilor fideli. În acest fel, respectul de sine va fi inoculat cetăţenilor României pe cale naturală, strămoşească, aş putea spune, altfel decît prin condiţii de aderare la Uniunea Europeană, ori implantare la (mai mult sau mai puţin) propriu, precum stînjeneii (pardon, palmierii) tropicali de pe plaja de la Mamaia ai domnului Agaton. Între un palmier la Mamaia, un yankeu la curtea regelui Arthur şi o vacă pe pîrtia de la Azuga, nu mi-e ruşine cu ultima variantă.

Poate fiindcă e inteligentă? ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

8 Martie

Vineri, 7 martie, la prînz. Restaurantul „Vama Veche“, apoape toate mesele ocupate. Cînd fusesem ultima dată, tot într-o vineri, părea totul destul de lejer. Acum, în jilţurile de la mese, multe persoane de sex feminin. Doamne mai curînd spre domnişoare, în grupuri de cel puţin 10, cu buchete de flori pe masă şi sticle de vin. Nici un reprezentant al sexului zis tare prin preajmă. Fetele – ca să le numim eufemistic aşa- nu erau nici frumoase, nici urîte, ci foarte normale. Şi binedispuse, uşor ostentativ, poate datorită paharelor de vin din faţă. Erau intelectuale, pentru că una dintre ele, doctoriţă, povestea că are mulţi asistenţi medicali băieţi, care sînt foarte haioşi la raportul de gardă. După a doua sticlă de vin au făcut pauză.

Aceeaşi zi, tot 7 martie, dar seara, la „Pizza Hut“. Arhiplin la intrare. Multe grupuri de doamne, ades neînsoţite. La masa de lîngă noi, două domnişoare, singure, fiecare cu cîte un buchet impresionant, dar la fel, de trandafiri roşii. Să fi fost iubiţii atît de lipsiţi de imaginaţie sau „de vină“ să fie firmele, probabil private, la care, presupunem, lucrau fetele? În cel de-al doilea ipotetic caz, se prefigurează o nouă, evidentă cultură de firmă, cu grijă generalizată pentru nevoile oficializate ale angajaţilor: cum să meargă lucrurile bine în *office* fără cadoul de Crăciun, Iepuraşul de Paşti, inimioara de Sf. Valentin, mărţişorul tradiţional şi, de ce nu, buchetul de 8 Martie? Despre cea din urmă din menţionatele sărbători se spusese, într-o perioadă, că e comunistă, şi că nu mai e cazul să fie serbată...

Realităţile contrazic, în mod evident, afirmaţia precedentă: sîmbătă, 8 martie. Ora 9 a.m. Dau telefon, ca-n multe alte sîmbete de rînd, la restuarantul „La mama“; întîi 3, care e mai în centru, apoi, descrescător, 2 şi 1, tot mai spre periferie... Nu mai sînt mese libere. Da, aşa e, grupuri organizate de doamne, ce au rezervat acum două săptămîni. „La mama“ 2, unde cu chiu, cu vai găsesc o masă, sînt iarăşi înconjurată de acelaşi (mi se pare mie) grup de doamne gălăgioase, cu acelaşi vin roşu pe masă. Mănîncă mult, şi tradiţional, dar au grija kilogramelor. Lasă, dragă, că voi ţine regim 2 săptămîni de-acu' încolo, numai orez... O întîrziată la fel de ştearsă e primită cu sarcasme nedisimulate. Da' ţie cine ţi-a spus că sîntem aici, dragă? Se conturează, vag, atmosfera de serviciu, impregnată de ambiţii şi concurenţe...

Pe *Atomic,* femeia muzicală e la mare preţ. Geme ecranul de SMS-uri: „Pentru Pia, din partea unui admirator din Beclean“; „Diana, îngeraş, mă topesc după tine“; „De la Puiu pentru iubita vieţii lui, Roxy: nu te voi părăsi niciodată“.; „Pentru cea mai bună mămică, Olguţa din Hîrlău“; „Pentru Carmen – floarea cea mai dulce şi mai gingaşă“; „Te iubesc cu disperare, scumpă domnă Mariana Cristian din NT – Raul“; „De la Leonard pentru Ramona din Sulina: te iubesc şi totul va fi O.K“.

Se conturează, din mesaje, o hartă sentimentală a României, cîrpită din oraşe mici şi sentimente mari. Dedicaţiile, clasice, de pe postul naţional de radio, sînt înlocuite cu mesaje vizuale, de multe ori scrise cu prescurtări sau greşeli de ortografie. Mesajele scrise pot fi mai „adevărate“, pentru că expeditorul, invizibil, nu are în faţa cui să se ruşineze direct. De aceea sentimentele dezlănţuite curg gîrlă, împletindu-se cu o toponimie şi onomastică de tranziţie: numele capătă cîte un „Y“ în coadă, sau formulele cîte un „O.K.“ştrengăresc; de-alde „Puiu“ sau „Olguţa“ coexistă, paşnic, cu mai pretenţioasele „Ramona“, „Raul“ sau „Leonard“. Una peste alta, 8 Martie înfloreşte, ca sărbătoare de tip nou, bine ancorată în cultura de firmă şi de mobil.

▲

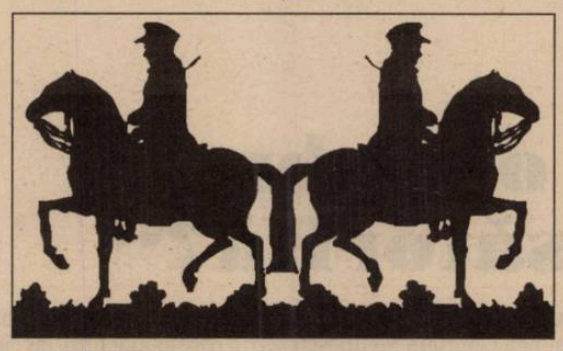

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Dacă îţi place geopolitica...

Dacă am ajuns să introducem moralina şi metaforita în relaţiile internaţionale, forţînd analogiile pînă la a transforma politica mondială într-o scară de bloc din Titan,

dacă tot amestecăm caraghios buna creştere, politeţea şi alte gingăşii de grădiniţă în viaţa statelor, dacă vorbim la pertu şi cu familiarisme de bodegă în diplomaţie,

atunci trebuie să acceptăm, şi tu şi eu, că geopolitica ne-a silit să nu ştim, de mici, poate chiar înainte de a ne fi născut, ce-i aceea independenţa, cu ce se mănîncă neutralitatea

şi nu ne rămîne, ca oameni conştienţi şi responsabili, decît să nu fim ostentativi în tragicomedie, comportîndu-ne decent în societatea naţiunilor al cărei pseudonim şi destin, azi, e ONU.

Nu comenta prea mult şi prea sever situaţia – e grea sau, mai occidental spus, e dezagreabilă.

Nu-ţi ignora infirmitatea – este suficient să te adaptezi la ea, convins că se poate trăi şi aşa, precum alţii cu insuficienţă cardiacă, renală, pulmonară (dacă tot sîntem în picioare şi antropomorfi).

Du-ţi boala cu o demnitate pe măsură – nu toate insuficienţele se organizează în laşităţi sau slugărnicii.

Nu te pune în gură cu moraliştii abuzivi, fie ei preşedinţi de state mari, cu sarcasticii stupizi – ar fi o stupiditate şi mai mare.

Strînge-ţi bine cureaua şi te uită la linia pantalonilor, atunci cînd exasperaţii români, pe culmile disperării tradiţionale, îţi propun să mergi fără pantaloni, fără izmene, gol, precum adevărul. Istoria unei naţiuni nu o fac eseiştii care vor adevărul gol-goluţ; o ştiu din proprie experienţă.

Cînd ştii însă că nu poţi fi independent, totul ţine de eleganţa „supunerii la obiect“, alinîndu-te că aceasta este nu o marcă de blugi, ci o marcă a inteligenţei. Supune-te la obiect ca să poţi bate cîmpii într-o suveranitate strict intimă ca un local familial. Fii cît se poate de viclean!

Nu te vorbi de rău, nu dramatiza mai mult decît o cere situaţia, aceea care e dură şi clară: trăieşti într-o ţară suverană, „pe soartă stăpînă“, cum se cînta odată, dar niciodată neutră.

Fă şi puţină istorie, dacă ştii, dacă-ţi place. Totdeauna România a avut de ales, fie că a fost schizată, ca la bridge, fie că a mers „la două capete“, ca la pocher (dacă nu ne-am pierdut simţul jocului care „la noi, începe cu moartea“). În '916, cu cine ai fi mers? În '940, ai fi dat Transilvania? În '941, plecai cu nemţii pînă la Don şi Volga? Şi dacă Regele n-ar fi trădat Germania, în '44, ţi-ai mai pune aceste întrebări, ai mai participa la şedinţe redacţionale în care stabileşti, lîngă tineri pe care i-ai văzut născîndu-se în casele prietenilor tăi, temele *Dilemei* pentru următoarele 3 luni? Cînd n-a existat dilemă în istoria României?

Ai auzit vreodată că s-ar fi propus Europei românizarea ei? Nu. Sau polonizarea ei? Nu. Sau bulgarizarea ei? Dar de finlandizarea ei, da! Să-ţi fie tot mai limpede: nu trăieşti nici tu, de cînd te-ai născut, nici tatăl tău, nici tatăl meu, în Finlanda; ne-ar trebui o altă viaţă ca să gîndim precum cei din Helsinki – oraş pe care tot românul, cu impertinenţa lui spontană şi independenţa sa de spirit, îl pronunţă cum îl pronunţă, Helsanchi, intraductibil adică.

Pentru mine, Finlanda e o stradă din Bucureşti unde, într-o seară din '56, Titus Popovici mi-a ţinut o lungă prelegere despre trecerea lui Malraux al nostru de la stînga la dreapta şi mi-a pus pentru prima oară sub ochi un Koestler, „Zero şi infinitul“; perora şi îşi privea tot timpul, într-o oglindă, cămaşa albă de nylon, cîştigată la un pocher.

Pentru mine, Parisul e o stradă din Bucureşti unde, la un colţ al ei, colţul cu Argentina (!), conducînd foarte des o femeie iubită ilegal spre casa ei de pe o altă stradă, altă capitală europeană, mă opream şi o lăsam să plece mai departe, singură, privind îndelung după ea, aşteptînd ca şi ea să se întoarcă, după cîţiva paşi, pentru a mă privi; făceam un pariu cu scrisul meu de a doua zi – dacă se întoarce sau nu; cîştigam de fiecare dată.

Pentru mine, Washington-ul e o policlinică unde am fugit într-o dimineaţă să mi se extragă o atroce măsea de minte, Roma are o casă în care locuia Geo Dumitrescu, primul meu poet idolatrizat, iar Londra e un banc, bancul acela care a zguduit un autobuz 31, prin '80, atunci cînd unul a întrebat, alarmat, dacă „prima e Londra?“ şi cineva din mulţimea călătorilor i-a răspuns calm, cu un curaj nebun: „Ai vrea dumneata!“...

Sînt dependent pînă şi de aceste străzi, locuri, localuri; nu am cum fi neutru. Poate interdependent. Poate că e cea mai acceptabilă formulă: suveranitate intimă şi interdependenţă maximă. În rest, Est şi Vest, fără morală excesivă, fără familiarisme vulgare, fără indignări inoperante. Economie, Horatio, economie!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ionel Ciobanu,

gunoier, zona Universitate-Unirii

Sîntem liberi?

Liberi să muncim şi la gunoi? Eu nu am avut de ales. Nu m-a primit.

De ce?

Că nu am carte. Patru clase.

Bine-bine, dar a fost opţiunea dumneavoastră.

Nu, a fost a mea, dar era că taică-meu mă bătea cu cureaua în cap şi zicea eu nu muncesc pentru leneşi. Şi mie nu-mi ardea să mă facă ăl bătrîn şi beţiv numai aşa, leneş. N-am un pic de demnitate?

Şi?

Am fugit de-acasă. Am dormit în canal. Am fost şi codoş de curve. M-am săturat. Buşeam Mercedesuri în parcare. Ne aruncam fundul de pe capotă pe capac şi cînd vedea ăla că noi, eram trei cu aurolac în creier, îi garnisim maşina, chema poliţia. Noi săream şi fugeam. Scotea banu'. Cîştigam trei salarii din astea de-aici.

Cum v-aţi cumînţit?

Cine a zis asta? Dar vreau să am o slujbă, că m-au scos nişte umanitarieni din canale şi au zis: ai un copil, o nevastă, dacă tu iei slujba asta, noi îţi dăm să stai la garsonieră. Aşa m-au halit şi eu ling gunoaiele din jur.

E bună zona asta?

Pică de mîncare, lasă oameni sucuri la jumate, o bucată de pizza, mănînci, mai duci la copil... adică e bine. Mai găseşti şi dero pe fund, mai iei Coccolino din sticluţe, mută nasu şi la copilul meu. E lume cu bani mulţi.

Bani? Biju-uri?

I-am făcut cadou lu' nevastă-mea o broşă şi o d-aia la gît. O sută de mii într-o seară, că eram frînt.

Ridicat-cărat de tulumbe de-astea?

Numai de-astea, că, uite, de-astea noi le ridică automat maşina. E nasol cu oamenii, că pun tot în pungi de plastic. M-aplec de mi se rup şalele. Dacă e ceva ce urăsc e punga de plastic, aia de la magazine, nu ştii ce să te aştepţi şi mai sînt nişte moşi, nu dau nume la stradă că se supără, au cazane găurite şi trebuie doi oameni şi nu e rapid. Ţac-pac. Ăştia, chiar, pe ce lume se cred? Cum să vrea ăştia NATO?

Bine, dar li se impune de firmă...

Păi, ei nu vor NATO.

Ştiţi cum e la NATO?

Nu-mi zi că e ca la noi, în pungi de un leu... e sortat. Nu mai vorbesc de bani. Tată, eşti respectat că le iei gunoiul. Păi, dacă n-am fi noi, nu s-ar mai hali ca dementii.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

DINCOLO: Acasă (II)

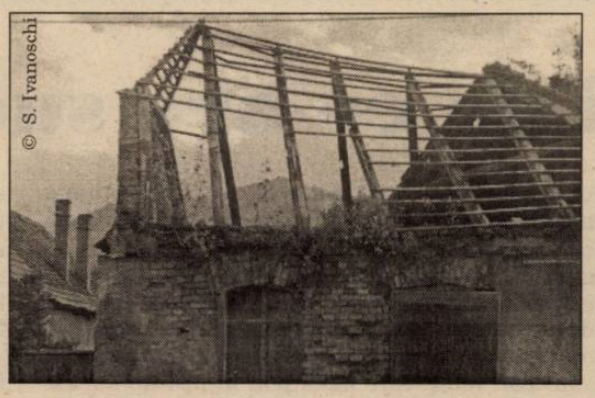

Continuu aici revizitarea bisericilor săseşti din Transilvania, începută săptămîna trecută şi continuată *in extenso* în albumul pe care Editura Noi Media Print îl dedică temei.

Coprezenţa defineşte, în bună tradiţie a arhitecturii, modul în care aceste biserici şi zidurile lor apărătoare au evoluat de-a lungul istoriei. În primul rînd, este vorba despre o funcţionalitate plurală:. Dar, mai mult, este vorba despre o coprezenţă a modurilor arhitecturale înseşi. Din secolul al XIII-lea, cînd fortificarea putea fi pusă de regalitate ca pe un primejdios mod de a dobîndi (şi de a afişa) autonomia aşezării şi pînă – în cazuri extreme – în secolul al XIX-lea, deopotrivă fortificaţii (atîta timp cît ele au fost eficace din perspectiva artei războiului) şi biserici şi-au schimbat chipul, fie prin a) adăugare succesivă de straturi pe verticală sau pe orizontală, fie b) în secolele din urmă, prin restaurare. Construirea nouă era adeseori urmarea devastării şi a distrugerii, dar nu mai puţin semnul unui statul comunitar nou sau al unei prosperităţi recîştigate. Reconstrucţia înseamnă totodată şi şansa cîte unui „experiment" arhitectural. Un cor nou construit aduce în gotic o biserică romanică; detalii renascentiste se adaugă straturilor anterioare. O astfel de devenire în timp prin adiţie de straturi face din biserica respectivă o arhivă. Tragedia cîte unei invazii devastatoare este totodată prilejul pentru un nou strat al arhivei, ca vîrstele citite în secţiunea trunchiului de arbore. Construcţie şi traumă vieţuiesc împreună, pe acelaşi corp care poartă deopotrivă „cicatrici" şi „implanturi" cu aceeaşi dezinvoltură. Obiectul pe care îl vedem astăzi este rezultatul unui proces secular de devenire (creştere şi descreştere, pe alocuri violente ambele), nu al unei singure decizii de proiectare şi construire. Încă impregnaţi de episodul modern, uităm că obiectele arhitecturale vechi, mai cu seamă cele esenţiale pentru identitatea unei comunităţi – cum sunt lăcaşurile de cult –, dau seama despre torsionate schimbări în timp. Adiţia şi substracţia, schimbarea de ton sau de stil pe parcursul edificării, toate conferă obiectului „final" mai multă fiinţă, adică un puternic efect de realitate, de stabilitate temporală. Recapitulînd, poate, istorii stilistice separate numai în cărţi, dar totdeauna coprezente în obiectele edificate, coprezenţa tezaurizează, expune, anticipează devenirea unei case. Genealogiile pe care arhiva arhitecturală le sedimentează sunt proprii spaţiului sacru, unde rămînerea pe loc funcţionează drept axiomă a întemeierilor succesive.

Arhaicitatea este o trăsătură evidenţiată de aproape toţi cercetătorii fenomenului transilvan, care se mulează totodată pe arhaicitatea imanentă a lăcaşului de cult, oricare. „Întîrzierea" de decenii (sau chiar seculară) pe alocuri cu care arhitectura acestor – în majoritatea cazurilor – *hallenkirchen* nu este exclusiv produsul unei retardări în raport cu stilurile occidentale eponime. De altfel, într-un concert polifonic al straturilor succesive, a fi la zi cu ultimul stil arhitectural din marile oraşe mittel-europene reprezenta ultima dintre preocupările locuitorilor saşi. Un anumit „autism" arhitectural este cu siguranţă expresia eficacităţii necesare într-un astfel de program: apărarea nu face casă bună cu extrovertirea decorativă, cu flamboianţa împodobirii. Aceasta este adeseori redusă la detalii (arcatura de intrare, ancadramentul ferestrelor, nervurile tavanului) sau, cel mai adeseori, la somptuozitatea altarelor din lemn pictat.

▲

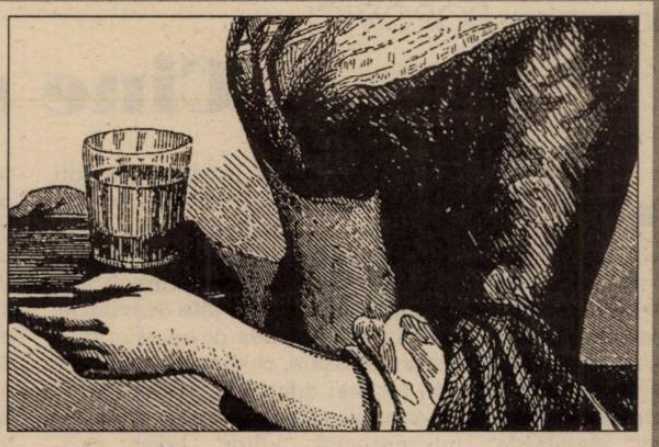

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Fabula judeţeană

Bătrînul Rockefeller (de altfel, un mare filantrop) nu era foarte receptiv la cererile prea directe de ajutor bănesc. De obicei îl scruta pe cerşetorul ce reuşise să ajungă în preajma sa şi îi spunea candid: „Te rog să mă crezi, n-am niciodată la mine mai mult de 10 dolari". Ba chiar, la un moment dat, stăpînul lui Standard Oil (mai tîrziu Esso) şi-a întors buzunarele pe dos (spre bucuria reporterilor), demonstrîndu-şi spusele. Averea sa circula prin bănci, prin fonduri de investiţii, fiind, pentru neofiţi, mai degrabă o ficţiune care făcea uneori minuni. Nici Bill Gates nu-şi poate vedea toţi banii la un loc, pentru a se bucura ca un copil, scăldîndu-se în bancnote sau îngropîndu-se în monede. Probabil că nici domnul Medinţu (PSD Arad) nu are acces la această satisfacţie, dar pentru noi, cîrtitorii de profesie, suma ce i-a fost atribuită îl aşează automat în aceeaşi strană din catedrala Viţelului de Aur. Se spune că organe specializate i-ar fi evaluat averea la două mii de miliarde de lei. Punct. După 12 zerouri nu mai poate urma decît o tăcere prelungă. Nu mă amestec în chestiunea modului cum a ajuns la această sumă, înţeleg că Justiţia îşi face curaj să deschidă registrele contabile. Alegînd o viaţă echilibrată şi o alimentaţie raţională, avem şanse să apucăm ziua în care ni se va spune ce rol au avut în această avere iuţeala de mînă şi nebăgarea de seamă.

Dar hai să facem un calcul rapid. Cu cît ar fi putut intra în afaceri cineva la începutul lui 1990? Cu 100 de mii, cu 200 de mii? Pe atunci o Dacie costa 75 de mii de lei, iar un apartament luxos nu mai mult de 150. Hai să punem şi vreo moştenire-două, cred că nu greşesc prea mult dacă aş limita plafonul maxim la un milion de lei. Utilizînd logaritmii am ajuns la concluzia că acest milion nu s-ar putea transforma în două mii de miliarde (2.000.000.000.000) decît dacă afacerile domnului cu pricina ar fi realizat, în fiecare an, un profit mediu de 205%! Adică, după fiecare an, averea dlui Medinţu a crescut de trei ori (capital iniţial plus profit). Dacă a început cu mai puţin de un milion de lei (la urma urmei, alţii au pornit la drum cu un televizor şi o căciulă rusească), profitul e şi mai ameţitor. Cu atît mai mult cu cît aceasta este valoarea medie realizată, cu perseverenţă şi curaj, an după an, indiferent dacă la guvern se aflau Roman sau Stolojan, Ciorbea sau Năstase, Isărescu sau Văcăroiu. Sigur că nici pentru oamenii cei mai versaţi profitul nu poate fi atît de constant, drept care ne putem închipui ani mai slabi şi ani mai buni, numai că, pentru ca media să rămînă cea calculată, înseamnă că în anumiţi ani (care?) profitul a depăşit pînă şi recordurile zgîrcitului Rockefeller. Se sparie gîndul. Mi se va spune că n-am luat în calcul erodarea capitalului prin inflaţie, e-adevărat, dar hai să fim serioşi, tot în lumea baronului Münchhausen rămînem!

Cînd fondurile de investiţii din lumea întreagă garantează profituri de maximum 20 de procente, în România se poate de zece ori mai mult! Şi nu o dată, ci în permanenţă. Cloşca cu puii de aur s-a pus pe ouat în judeţul Arad! E clar că domnul M. cunoaşte secrete financiare pentru care ar putea obţine alte mii de miliarde dacă le-ar vinde. Oricum, într-o ţară bogată ca România, unde rîurile de lapte inundă mlaştinile cu miere, lucrurile astea sînt greu de observat. Mai ales dacă eşti şeful magnatului în PSD-ul judeţean. Ce contează că din cinematograful lui intri în restaurantul lui, mănînci pîinea lui, bei vinul lui şi te ştergi la gură cu perdeaua lui. („Şi dumneata nu mă cunoşti", exclama dezamăgit ferocele Grigore Bucşan către un biet istoric, într-o piesă de teatru care înfiera corupta burghezo-moşierime). Cînd eşti aproape de un asemenea performer, nu-l înţepi, ci-l cultivi, ca pe-un olimpic superdotat! Dacă nu, rişti să se comporte ca orice olimpic cu scaun la cap – să emigreze în judeţul (sau partidul) vecin! Sau, de ce nu, direct în parlament, căci ştie deja Legea de Aur: ai aur, faci legea!

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Jurnal de televizor

– dintr-o zi oarecare, 5 martie, să zicem –

Dimineaţa, mă trezesc cu televizorul – adică îl folosesc pe post de ceas deşteptător şi apoi, în timpul „activităţilor matinale", în loc de *cafeluţă*. Cele mai potrivite emisiuni care să îndeplinească această funcţie mi se par „Espresso" de pe B1 TV (destul de dinamică şi cu multe informaţii utile potrivite pentru începutul de zi) şi, mai nou, „Rondul de dimineaţă" de pe PRO TV (Mihai Dobrovolschi e un tip simpatic, iar emisiunea are şi avantajul că, fiind una şi pentru radio, poate fi doar ascultată – în graba de dimineaţă, nu prea ai vreme să te uiţi la televizor). Pe România 1 nu dau niciodată (ei au şi o emisiune-concurs – chestie total nepotrivită pentru o oră matinală), iar pe Antena 1 destul de rar. La „Cafeaua cu sare" a Danei Deac sînt, de obicei, discuţii lungi şi serioase care se cer urmărite – şi cine are timp să stea dimineaţa de ele? Totuşi, în ziua de 5 martie, mi-am făcut timp să mă uit la o astfel de discuţie, pentru că, *zapînd*, am dat peste Ion Bogdan Lefter care vorbea despre cei trei ani de *Observator cultural* (la mulţi ani, dragi colegi!). „Cafeaua cu sare", deşi e o emisiune destul de statică, îmi stîrneşte interesul din cînd în cînd cu personalităţile culturale pe care le aduce în studio (e lăudabil că se ocupă şi de cultură, dar oare nu s-ar putea găsi o formulă ceva mai dinamică?). După Ion Bogdan Lefter – invitate cele două puştoaice de la Candy. Probabil, cei de la Antena 1 n-au găsit altă rimă. Pe de altă parte, dacă directorul *Observatorului cultural* poate susţine o discuţie, ce rost are să le pui pe sărmanele fete să vorbească? Şi să vorbească şi mult?

Pe la 11 dimineaţa, nimeresc pe Realitatea TV la „Vectorul Cristoiu". Invitata, o reprezentantă a partidului România Mare, tocmai îi spune realizatorului că nu vrea să-i dezvăluie dedesubturile nu ştiu cărei afaceri, pentru a-l proteja: nu-şi doreşte să păţească şi el ca Dan Diaconescu. Ştia doamna ce ştia cînd a făcut comparaţia: Realitatea TV, sub conducerea lui Ion Cristoiu, s-a dispensat de serviciile unor Stelian Tănase, Adrian Cioroianu sau Mircea Dinescu, pentru a-i aduce pe Adrian Păunescu sau pe Alexandru Mironov. Alexandru Mironov care, invitat seara la „Vectorul Cristoiu", avea să se întrebe, plin de subtilitate, de ce, dacă tot sînt americanii stăpînii lumii, nu este chemat şi el să voteze pentru preşedintele Statelor Unite. Oare ar fi avut aceeaşi remarcă dacă, în loc de americani, ar fi fost vorba de ruşi?...

Dar, desigur, nu ironia este punctul forte al domnului Mironov. Dacă vreţi, într-adevăr, ironie, nu rataţi „Sheep in the Big City" de pe Cartoon Network (la ora 18) – un desen animat foarte bine făcut, care pune în discuţie postmodernist şi cu umor clişeele producţiilor TV americane (şi nu numai) sau limbajul spoturilor publicitare şi al emisiunilor de teleshopping. Eu nu l-am ratat.

Ceva mai pe seară, după obligatoriile ştiri de la ora 19 (unde PRO TV-ul şi Cătălin Radu Tănase mi-au vorbit pe larg şi cu simţire despre „îngerii căzuţi" cu elicopterul sanitar), am dat la TVR Cultural peste o emisiune moderată de scriitorul George Cuşnarencu – care avea în faţă un laptop stins – cu „Răzvan Temeşan, finanţist" ca invitat. Emisiunea dezbătea implicaţiile economice ale războiului din Irak. Ce chestie!

Mi-am încheiat seara cu Tucă. O deputată PRM, construită după chipul şi asemănarea şefului ei de partid, reproşîndu-i lui Mircea Dinescu că, în timp ce făcea parte din Colegiul CNSAS, a realizat emisiunea de la Realitatea TV (*tiens*, *tiens*, cîtă coerenţă!) şi, în cele din urmă, surpriza serii: un Emil Hurezeanu care-şi pune şarmul şi inteligenţa la dispoziţia prim-ministrului.

Din toată ziua mea televizuală, am rămas cu o zicere a unui cercetător australian care, la emisiunea „Animal X" de pe Animal Planet, vorbea despre încercările de clonare a unei specii dispărute, lupul tazmanian: „De ce să cloneze oamenii oameni? E plin Pămîntul de oameni. Sîntem ultimul animal care ar trebui clonat!"

▲

Iaromira POPOVICI

Cine şi de ce are succes

„Căutăm persoane active, sociabile, studii medii, superioare; instruire la standarde internaţionale – obţineţi o profesie pentru viitor! Pentru persoane cu calităţi de lider – carieră internaţională“ – ne anunţă unul dintre fluturaşii distribuiţi, la tot pasul pe stradă. De fapt, este o invitaţie, pentru două persoane, la o prezentare de oportunităţi. Una din multele asemenea ispite, ce urmăresc un singur scop, exprimat în tot mai diferite feluri: succesul. Cuvintele cheie din textul de mai sus – „activ“, „sociabil“, standarde“, „internaţional“, „viitor“, „lider“, „carieră“ – alcătuiesc deja un vocabular al succesului, urmărit indiferent de domeniul ales: „Învăţaţi şi... cîştigaţi la CBI – Centrul de limbi străine“; „Mîinile sus! Ai cîştigat 2.000.000 lei! Acest cupon îţi oferă reduceri...; „cu produsele noastre veţi arăta bine şi vă veţi simţi deosebit! – produse unice de nutriţie naturistă...“; „Class Models International îţi oferă şansa de a deveni star!“ „Meditaţii. Secretul succesului“- spun alţi fluturaşi vînturaţi pe stradă, dedicaţi cîştigului cu orice preţ. Publicaţiile cu audienţe diverse nu se lasă nici ele mai prejos: „Grupul de Shakti – Cum să descoperi în tine femeia la superlativ“ *(Yoga magazin);* „Repetă în gînd de cel puţin 10 ori pe zi: „Anticipez victoria şi o voi obţine! „ *(Cosmopolitan);* „Nu vreau să ofensez pe nimeni, dar nu cred că aş putea avea o relaţie cu un om care merge cu troleibuzul“ (Andreea Esca, *TV Story).* Înţelepciunea cea mai sistematică o găsim, însă, în numărul tot mai mare de volume de specialitate apărute, care cuprind o sferă tot mai largă, de la tehnici de promovare a imaginii, ghiduri pentru şefii de succes, regulile pentru a cuceri un bărbat, la gîndirea pozitivă şi inteligenţa emoţională. Succesul se poate cuantifica foarte concret: „ Să vă tundeţi regulat; Să faceţi zilnic o baie sau un duş; Să vă tăiaţi unghiile săptămînal“ (Polly Bird, *Cum să te vinzi);* „Repetă-ţi fără încetare: orice bărbat ar fi fericit să mă aibă“ (Ellen Fein, Sherrie Schneider, *Regulile. Cum se cucereşte un bărbat);* „Repetaţi-vă mereu. Popularitatea şi fericirea mea, simţul propriei valori, depind într-o măsură considerabilă de abilitatea mea de a mă comporta faţă de ceilalţi.“ (Dale Carnegie, *Secretele succesului).*

Ce spun teoreticenii

Cea din urmă carte menţionată aparţine colecţiei „Cărţi-cheie“, una dintre ofertele Editurii Curtea Veche cel mai bine primite pe piaţă. Iren Arsene, unul din directorii editurii, explică succesul acestor teorii: „În privinţa succesului, eu cred că trebuie pornit de la teorie; dacă nu cunoşti teoria, s-ar putea ca intuiţia să nu-ţi fie prea bună, şi să greşeşti. Eu cred că succesul poate fi programat, şi chiar trebuie să fie aşa. Ca prim pas, acesta se poate reduce la un scop. Dacă ai un scop bine definit, poţi înainta spre el. Din păcate, majoritatea oamenilor nu-şi definesc un scop. Scopul nu este o întîmplare, sau un noroc. 95% din oameni nu-şi scriu, niciodată, pe hîrtie un scop. Din cei 5 care, totuşi şi-l scriu, 95 % îl şi îndeplinesc.“ Psihologii s-au străduit să structureze foarte exact teoriile despre succes: există nişte etape pe care , dacă le parcurgi, s-ar părea că nu greşeşti. „Totul depinde de un anume tip de comportament“, continuă dna Arsene: una dintre posibilităţile de a ţi-l însuşi este inteligenţa emoţională. Cei care reuşesc în viaţă nu sînt neapărat cei cu un IQ foarte ridicat, ci cei care ştiu să-şi stăpînească emoţiile. Ei înţeleg că succesul este o forţă, care îţi permite să obţii ceea ce doreşti de la viaţă. Şi că este vorba de o luptă continuă de a realiza ce ţi-ai propus în viaţă.“ Pe lîngă precizarea unui scop şi controlul emoţional, o altă componentă importantă, precizează editorul de la Curtea Veche, este imaginea de sine sănătoasă: cei care au o atitudine pozitivă şi încredere în sine au şanse mai mari de reuşită. Cui se adresează aceste teorii? Evident, nu celor mulţi care nu-şi pun în nici un fel, explicit, problema propriului succes şi care judecă lucrurile mai pragmatic, nefiind interesaţi de vreo ideologie, ci doar de profitul material în sine, ci celor care iau lucrurile în serios, cred că pot reuşi „pe cale spirituală“ şi sînt dispuşi să aplice teoriile.

© R.-C. Marinescu

Cine le aplică

Varianta spiritual-cosmopolită

M. Z., om de afaceri israelian stabilit, deocamdată în România, şi-a găsit calea spirituală. Pentru interlocutorul nostru, a avea succes înseamnă că a ajuns să înţeleagă ce caută el pe lumea asta. În acest context, dl Z. se consideră un om care a reuşit, pentru că şi-a descoperit chemarea. Care să fie aceasta? „Să servesc fiinţa umană“, ne explică el, pe fundalul susurului constant de apă şi al muzicii orientale. Nu, nu ne aflam într-o poieniţă, ci chiar în biroul dumnealui: nu era deranjat de existenţa unei mici arteziene din sticlă albastră.

Chemarea asta nu şi-a descoperit-o dintr-odată, ci în etape gradate. „La vîrsta de 44 de ani am fost foarte, foarte nebun şi am crezut că eu sînt foarte deştept, iar cei din jur foarte proşti. Am crezut şi că soţia mea este foarte proastă, aşa că am lăsat-o cu un copil de 5 ani şi am plecat în lume. Nu am înţeles că, de fapt, cel mai prost eram eu, care am renunţat la tot ce era în jurul meu“. În 91, dl Y. a venit în România, după o lungă călătorie în Asia (India, Nepal, Tibet, Thailanda, Filipine), unde a pus pe picioare o afacere de ambalaje, care a mers extraordinar. Cu timpul a început să înţeleagă că banul nu este suficient, dacă nu ai familie, şi pace sufletească. „Şi a început căutarea“. De fapt, dl **M. Y.** vorbeşte despre el însuşi; dar e mai misterios aşa, alternînd, ambiguu persoanele verbale: „A ajuns la Amway, în ’96. A intrat din curiozitate, şi din posibilitatea de dezvoltare personală: exista, pe lîngă comerţul propriu-zis cu produsele lor, şi o firmă afiliată de consultaţii, care oferea sprijin în afaceri. A participat la nişte seminarii bazate pe dezvoltare personală şi pe gîndire la ceea ce este în jurul tău. A început să se simtă foarte bine acolo ajutîndu-i pe alţii“.

De aici, interlocutorul nostru a ajuns la un foarte bun venit lunar, şi a considerat că trebuie să meargă înainte, nu doar pe linia dezvoltării strict financiare: aşa a ajuns la *Landmark Education,* o formă neconvenţională de educaţie, nelineară şi necuantificabilă. Acolo, într-un seminar de trei zile, înveţi, practic, să te cunoşti şi să-ţi depăşeşti hibele: „Acolo am primit un salt calitativ cu mine însumi. Am înţeles cine sînt eu şi ce valoare am, şi ce putere am, şi cum pot contribui la comunitatea din jurul meu. Am aplicat imediat ce am învăţat acolo, în toate relaţiile mele. Am învăţat să dau respect la oameni, să-i ascult pe oameni, să ţin părerile mele la mine, şi chiar să ajung la pace interioară. Am învăţat că nu există lucruri bune sau rele, ci, pur şi simplu, aşa cum sînt ele“.

După Landmark, **M.** a început să caute, deja, altă cale, mai avansată, în care să-şi poată manifesta chemarea: ajutarea fiinţei umane. A învăţat Reiki, o formă de vindecare bazată pe transmiterea de energie pozitivă. Prin Reiki, **M.** a aflat cum e lumea structurată: fiinţa umană, apoi, deasupra ei, religia; şi mai sus, politica; încă şi mai sus, Sursa: nu contează că se cheamă divinitate sau altfel. „Prin Reiki poţi să ajungi la Sursă: înseamnă să ajungi la energia care a construit pămîntul, care se cheamă iubire şi lumină. Cu asta lucrez şi ajut fiinţa umană. Lucrez direct cu sursa, fără să mă intereseze de ce religie e omul sau ce politică face. Îi iubesc pe toţi la fel. Cu această energie, pot ajuta oamenii să-şi recapete echilibrul. E o vindecare foarte rapidă, aproape instantanee şi foarte eficientă“.

Dacă te uiţi şi mai bine în biroul dlui **M. Z.,** totul e terapie, sau energie, sau spirit, sau cum o fi: pe o măsuţă se înalţă cîteva lămpi albastre, din sticlă, cu alură vegetală. Cînd se aprind, interesant şi cu jocuri de lumini, lămpile – despre care aflăm că sînt producţie proprie pentru întreprinzătorul nostru – te eliberează de stres. Albastrul e potrivit pentru România, unde nivelul de stres e cel mai ridicat.

Varianta autohtonă: doamna Sanda Popescu de la „Patiseria Sanda“

„Mă consider o femeie de succes, pentru că am realizat tot ceea ce şi-ar putea dori o femeie“, începe, tranşant, doamna **Sanda** de la patiseria ce-i poartă, evident, numele. „Am doi copii, majori. Amîndoi au terminat o facultate: cel mare, Turismul, şi are agenţia lui; cel mic acum dă examen pentru intrarea în barou. Nora cea mare se ocupă cu restaurantul, iar cea mică – cu această patiserie atunci cînd eu mă ocup de cu totul alte lucruri – şi anume viitorul ţării, în care eu continuu să cred. Fac politică, chiar la nivel internaţional pot să spun, deci la nivel global, nu de partid, pentru că aicea sînt interesele de grup. Vreau ceva pentru viitor: deci această globalizare care nu este ceea ce se spune. Voi susţine candidatura d-lui Lucian Orăşel, venit din diasporă, din America, după o bogată experienţă de 25 de ani. Cred că avem nevoie de un experiment dinafară pentru ceea ce e aici, deoarece actuala clasă politică e perimată.“ Evoluţia profesională a d-nei **Sanda** nu a fost chiar obişnuită: „Întotdeauna m-am văzut pe post de patron. În momentul cînd am intrat în această unitate în 1980, am venit pe postul cel mai de jos; am făcut şcoală de bucătari-patiseri, în două săptămîni am ajuns adjunct de şef de laborator, într-un an şef de laborator şi apoi şef de unitate. În ’91, cînd a ieşit legea privatizării, am devenit patroană“. La întrebarea de ce a reuşit, dna Sanda are un răspuns, pentru că şi-a tot pus problema: „Pentru asta sîntem creaţi. Consider că pe fiecare dintre noi Dumnezeu ne-a însărcinat cu ceva. La început mă gîndeam cum să fac bani, să-mi iau o maşină, să-mi iau casă, să-mi realizez copiii. Am văzut că nu e bine să gîndesc aşa, pentru că, aşa, munceam mult mai mult pentru aceşti bani. Aşa că, după ce mi-am realizat o casă, şi mi-am realizat copiii, nu mai am satisfacţie decît atunci cînd cele 30 de angajate ale mele, toate femei, pleacă mulţumite şi cu zîmbetul pe buze. Mulţumite că, acasă, copiii lor au ce mînca, că pleacă, fiecare, cu cîte un pachetel din munca lor proprie, că nu mă fură, că sînt foarte credincioase. Sînt încîntată că., atunci cînd intru în laborator, le simt exact pe fiecare, şi ce probleme au pe suflet, şi le pot ajuta şi sfătui“. Motivaţia mai profundă a dnei Sanda: „Noi sîntem acest experiment dintre pămînt şi cer. Eu sînt foarte influenţată de soare, de lună de stele, de pomi. Consider că toate acestea, în ansamblu, au suflet. E o armonie, şi poate mulţi n-o să înţeleagă ceea ce spun. Indiferent ce religie are omul, acelaşi Dumnezeu e pentru toată lumea. Toate astea le simt, pur şi simplu. De trei ani încoace am devenit şi vegetariană. În momentul cînd eşti mai uşor la stomac, poţi să te apropii mai mult de Dumnezeu. Eu pe Dumnezeu îl simt, aici, în interior, în eul meu superior“. Dna Sanda arată spre stomac. Spre sfîrşit, mă întreabă dacă nu o găsesc mai frumoasă decît la o precedentă întîlnire. Şi-mi precizează, cu acelaşi optimism în glas, că a continuat să reziste, în zona Romană, deşi e singurul investitor neaoş. ▲

© R.-C. Marinescu

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Cimitirul de carton

Tin acasă o cutie care îmi provoacă sentimente cumplite de vină, ruşine şi neputinţă de fiecare dată cînd o văd. În mormîntul de carton, pe vremuri un banal ambalaj pentru pantofi, am îngropat de-a lungul anilor cîteva sute de scrisori primite de la oameni care au crezut că le-aş putea fi punct de sprijin. La început a fost măgulitor şi cred că nu există jurnalist pe lumea asta care să nu se fi simţit într-un fel aparte atunci cînd la redacţie a sosit pe numele lui prima scrisoare din partea unui necunoscut în căutarea ajutorului ori a dreptăţii. E recunoaşterea faptului că tu, ziaristul destinatar al scrisorii, ai devenit pentru cineva sinonim cu speranţa şi impulsionat de această perspectivă citeşti atent rîndurile primite, dai telefoane, ceri lămuriri şi detalii, scrii un text sau faci o emisiune. Cîteodată, se întîmplă să iasă bine. Doar că, în ziua imediat următoare, mai primeşti două scrisori, apoi alte patru şi lucrurile încep să meargă rău. Pe măsură ce numărul scrisorilor creşte îţi dai seama că ei scriu şi speră, iar tu citeşti şi le îngropi în cutii de carton speranţa.

Cele mai multe speranţe pe care le-am ucis au fost ale pensionarilor. N-au bani, vor medicamente, tratamente sau audienţe şi, invariabil, îndeasă în plicuri copii după taloane de pensii cu sume mizere. Cum să-i ajuţi? Pensionarii nu sînt subiect pentru presă, cazul lor nu se vinde, iar banii tăi de ziarist îţi permit să faci acte de caritate, în cel mai bun caz, o dată pe săptămînă, la slujba de duminică. Vin la rînd bolnavii. Oameni care au nevoie urgentă de un transplant în străinătate, părinţi disperaţi rugîndu-te cu cerul şi pămîntul să-i ajuţi să salveze viaţa copilului, bătrîni care se luptă să obţină reţete compensate sau gratuite, invalizi în căutarea unor proteze ori a unui scaun cu rotile. Pe cine să ajuţi primul? Copiii şi tinerii, în rest, Dumnezeu cu mila.

Ştiu sigur că în mormîntul de carton odihnesc fără pace şi cîteva zeci de scrisori avînd ca subiect abuzurile Justiţiei: foşti proprietari umiliţi în lupta pentru casele naţionalizate, moţi care-şi vor pădurile înapoi, familii rămase pe drumuri din cauza cămătarilor. Abuzurile, deşi flagrante, au un mare „dezavantaj": sînt prea multe... N-am pus o cruce deasupra cutiei, dar, dacă ar exista, mi-ar aduce aminte că putrezesc acolo şi scrisori de la mame divorţate rămase cu prunci, dar fără pensie alimentară, cazuri de hărţuire sexuală sau discriminare rasială, rînduri de la şomeri de 40 de ani pe care nu-i mai angajează nimeni, acte despre privatizări dubioase sau concedieri abuzive. Şi-ar mai fi scrisori de la patroni disperaţi din cauza obligaţiilor fiscale, ori de la părinţi care n-au bani să-şi trimită copiii la şcoală, de la familii care trăiesc în blocuri-peşteră fără lumină şi căldură, sau de la profesori şi medici care blestemă în scris ziua în care şi-au ales meseriile.

„După 15 ani cît am muncit alături de fosta soţie, aceasta m-a îndepărtat şi din toată munca mea m-am ales doar cu un pat şi cu un preş de doi metri... În prezent locuiesc cu un cetăţean bolnav psihic în garsoniera acestuia în condiţii grele... Prin intermediul dumneavoastra aş ruga pe cineva cu posibilităţi şi bunăvoinţă să mă ajute să lucrez într-o ţară străină urmînd ca ulterior să întorc binefăcătorului cheltuielile pe care le suportă cu mine... De felul meu nu sînt obişnuit să cer ajutor de la nimeni, dar acum sînt forţat. Vă mulţumesc!".

E doar un fragment din scrisoarea lui Mihai Simion din Comăneşti. N-o să ştie nicicînd ce repede i-am omorît speranţa, scurt, fără durere, după prima lectură. Cimitirul de carton e plin, am îngropat în el sute de scrisori şi, probabil, următoarea speranţă o voi ucide chiar mîine. Mă simt neputincios şi vinovat, dar eliberat ca un criminal după spovedanie. ▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

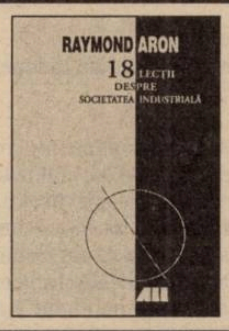

Colecţia ALL POLITIC

18 LECŢII DESPRE SOCIETATEA INDUSTRIALĂ

Autor: **Raymond Aron**

Preţ: 139.000 lei

O carte despre mitul evoluţiei obligatorii de la capitalism la sovietism, mitul fatalei convergenţe între cele două tipuri de societate industrială şi caracterul omolog al diverselor faze ale creşterii economice, indiferent de epocă şi regim politic.

NUMAI RECLAMELE ŞTIU SĂ TRANSFORME TONELE DE PRAF COSMIC ÎN HAZ CA-N CODRU

● Numai reclamele ştiu să transforme în coşmar plăcerile copilăriei: o tînără responsabilă ne mărturiseşte, cu oarecare vinovăţie, cum şi-a format, din copilărie, imprudentul obicei de a mînca vată de zahăr prin parcurile de distracţii; pentru a nu distruge nivelul Ph-ului din gură, la maturitate şi-a făcut un alt obicei: să mestece Orbit după. (**I. P.**)

● Teribil protestul celor scandalizaţi de decizia CNA-ului care a interzis difuzarea ultimului „hip-hop" al Paraziţilor. Duminică, 9 martie, *Naţional* a publicat o pagină întreagă de mesaje către CNA în care mînia fanilor întrece nonconformismul trupei. Cel mai „de dulce" rezona aşa: „Vreau să fiu liber, vreau să gîndesc!!! Refuz să fiu legumă, pentru asta închei cu un citat care poate va mai curăţa tonele de praf cosmic de pe creierele lipsă: «Gîndesc, deci exist». René Descartes c... Vreau să fiu liber, vreau mai mult decît îmi dă ţara asta de c... îi vreau pe PARAZIŢI!!!". Le-aş propune Paraziţilor să lanseze urgent un clip în cinstea lui René Descartes. Ar fi, într-adevăr, un răspuns Irefutabil dat detractorilor. (**R. C.**)

● *Ziarul de duminică* recomandă paginile de „cooltură" ale revistei *Cuvîntul (Dilema* şi *ZdD* sînt singurele publicaţii care au salutat noua formulă; oare de ce?), numai că, în graba condeiului, uite ce iese: „...aflaţi despre New Orleans-ul orgiastic al lui *Răzvan* Codrescu..." „New Orleans-ul orgiastic" a ajuns, ce-i drept, la episodul al patrulea, numai că el este al colaboratorului nostru Andrei C. (în dialog cu Anca Grădinariu), nicidecum al saturnianului redactor de la Anastasia al cărui pseudonim este „Răzvan C." (ar fi fost şi culmea!)... Dar gafa are un haz enorm. (**a. l. ş.**)

● În Viena, în diverse locuri din oraş, stau legate cu un lanţ de un fel de „rasteluri" metalice nişte *biciclete publice:* vii, introduci o monedă în aparatul care blochează lanţul, iei bicicleta, îţi faci tura şi laşi bicicleta acolo unde întîlneşti alt rastel. Frumos şi eficient, nu? Ştiu, scepticul român nemîntuit ar spune că la noi aşa ceva ar fi imposibil, că „se fură ca-n codru, domnule". Posibil, dar ar mai fi o problemă: în Bucureşti, dacă s-ar pune asemenea biciclete, în a cui competenţă s-ar afla – a lui Băsescu sau a primarilor de sector? Cîte dileme, domnule... (**M. V.**)

CEEA CE NU ÎNŢELEG ESTE DE CE TRAIUL ROMÂNILOR PRESUPUNE UN EROISM CU TARIF REDUS

● Pot să înţeleg de ce, în aceeaşi zi, apar în mai toate cotidienele centrale, aceleaşi reportaje, folosind chiar aceleaşi cuvinte: trebuie valorificaţi şi banii plătiţi pentru abonamentele la agenţiile de presă. Ceea ce nu înţeleg este de ce semnăturile sînt diferite. (**M. B.**)

● O avarie survenită, pe 8 martie, la reţeaua de apă a localităţii Mihail Kogălniceanu i-a lăsat pe soldaţii americani de la baza aeriană limitrofă fără apă potabilă timp de 12 ore *(Adevărul*, 10 martie a.c.). Muşcaţi de cîini şi spălaţi pe faţă cu apă adusă cu camioanele de la distanţă, americanii se românizează pe zi ce trece. Şansa lor e că nu au întreţinere de plătit – ocazie cu care ar înţelege că traiul românilor presupune un eroism care nu are nimic de-a face cu Saddam. (**A. C.**)

● Spoturile TV la telefoanele mobile ating culmea maternităţii, la care, mărturisesc, încă n-am reuşit să ajung de la telefoanele fixe la care am avut acces: cititul unei întregi cărţi de poveşti la telefon – evident, cu tarif redus. (**I. P.**)

Cu ochii-n 3,14

CE NE FACEM, ÎNSĂ, CU ŢĂRANUL BĂTRÎN CARE (LUCRU NEMAIVĂZUT) PARE SĂ AIBĂ CEVA ÎN COMUN CU ETERNITATEA ZILEI?

● *Observator cultural* recomanda, acum cîteva numere şi pe ultima pagină (onoare rară!), revista *Arena*, al cărei redactor-şef este Cecilia Caragea. Sumarul nu era dătător de extaze, dar să zicem... Ce ne facem, însă, cu numita C. C., dovedită ca plagiatoare în stil mare...? Publicitate să fie, dar s-o ştim şi noi. (**a. l. ş.**)

● Un ţăran bătrîn, cu o căciulă de astrahan, şedea la uşa cabinetului unui doctor, cu două sacoşe în mîini. Pe una din ele scria: „Thank you for shopping here". (**A. M.**)

● Hollzbrinck, cel de-al doilea mega-grup german (şi unul dintre cele 5 care controlează piaţa de carte din UE), a pornit pe 4 ianuarie (prin editurile Rowohld Fischer şi Kiepenhem) un proiect care i-a bîntuit pe mulţi: „Cartea de un euro". Spre deosebire de „Biblioteca pentru toţi", relansată la noi şi promovată (lucru nemaivăzut!) chiar şi la TV (Realitatea), colecţia lansată de nemţi va cuprinde (simultan) 50 de titluri, fiecare într-un tiraj de 60.000 de exemplare. Chiar dacă – probabil – cancelarul Germaniei nu va participa la lansare. (**S. S.**)

● Tot privind emisiunile canalelor Discovery, National Geographic şi, uneori, Animal Planet, am observat că există cîteva teme mai mult decît recurente: balenele, rechinii, delfinii, crocodilii, submarinele şi avioanele. Toate acestea par a-i obseda pe autorii documentarelor şi toate par să aibă ceva în comun. (**A. M.**)

● *România literară* (nr. 9/2003) continuă să publice pe larg însemnările regretatului poet Petre Solomon de la şedinţele de alegeri în Uniunea Scriitorilor din urmă cu 25 de ani, una la organizaţia bucureşteană (aprilie 1977), alta „pe ţară" (mai 1977). În 2003, aceste pagini sînt de o stranie minuţiozitate şi dau celor în cunoştinţă de cauză – cauza împotrivirii la dictatul ideologic ceauşist – un fior tragicomic. Nu ştiu cum sună celor nenăscuţi pe atunci, dar o însemnare ca aceasta: „După peste 3 ore, listele cu candidaţi s-au întors de la tipografie, iar la miezul nopţii am început «să tăiem nume», suprema satisfacţie a scriitorului român" ţine de eternitatea adevărurilor venite *d'outre-tombe*. (**R. C.**)

● *Evenimentul zilei* zice că *„Big Brother* a fost lansat pentru prima dată în 1999, de casa de producţie Endemol, fiind difuzat într-o singură ţară, Olanda, unde a avut 17 milioane de fani". E bine că există entuziasm, totuşi: dacă Olanda are 16,1 milioane de locuitori, asta înseamnă că absolut toţi olandezii au fost fani, ba chiar şi peste, deci unii au fost atît de fani încît au fost număraţi de două ori. Oricum, o audienţă de peste 100% este o performanţă. (**C. G.**)

UN ELEFANT ŞI OMOLOGUL SĂU

● A murit în Taiwan, la grădina zoologică din Taipei, Lin Wang, cel mai bătrîn elefant din lume. Avea 86 de ani. Tînăr fiind, în urmă cu 60 de ani cărase tunuri pentru armata japoneză cînd „al doilea mondial" ajunsese şi în junglele birmaneze. Cînd s-a lăsat pacea, trupele naţionaliste chineze l-au luat ca pradă de război şi l-au dus în Taiwan, unde a fost bine îngrijit şi ocrotit, chit că unii „papagali" l-au socotit colaboraţionist. (**R. C.**)

● „Dominique...", aşa i se adresa, tot timpul, în dezbaterile din Consiliul de Securitate, ministrul englez de Externe omologului său francez. Dominique de Villepin nu a protestat nici o clipă. „Antanta cordială" moare, dar nu se predă. (**R. C.**)

● În vremurile astea de încordare generală a muşchilor şi de tensiuni între Occident şi Orient, o poveste veche (relatată în nr. 270 al revistei *L'Histoire)* s-ar cuveni, poate, să dea de gîndit. În anul 797, regele franc Charlemagne (da, cel din *Cîntecul lui Roland)* a trimis o solie la Bagdad, cu misiunea de a-i cere califului Harun al-Raşid (da, cel din *O mie şi una de nopţi)* un elefant pentru menajeria regală. Patru ani mai tîrziu, în octombrie 801, solii s-au întors. Doi dintre ei, Lantfried şi Sigismond, pieriseră pe drum, dar dispariţia lor a fost socotită pesemne o pierdere colaterală, întrucît scopul principal al voiajului diplomatic fusese atins: suveranul creştin primea în dar, din partea omologului său mahomedan, un minunat elefant, pe nume Abul Abbas. (**D. S.**)

„Azi e prima zi din restul vieţii tale“

– convorbire cu Florian PITTIŞ –

L-am întîlnit după vreo douăzeci de ani de-ai mei. E tot actor la Bulandra, dar şi director la Radio România 3, unde şi-a mutat cartea de muncă. La 18 ani ai mei, nu credeam că pot să-i scutur mîna celui ce mi-a deschis capul la Beatles. Un soi de bătrîneţe timpurie de-a mea. Acum vreo trei săptămîni, am vorbit cu Florian Pittiş la Blues Cafe. Am ajuns un pic mai devreme, cum nu-mi stă în fire. Cînd am intrat, locul era înghesuit, diform. Întîi am dat mîna cu Big, autorul unei monografii Clapton, apoi cu Belfast, cunoscător şi ambulant de muzică a-ntîia. Blues Cafe mă lăsa să văd ce mai rămăsese din mine. Ce să-l întreb pe Pittiş? Să-l întreb despre mine, cel de acum 20 de ani.

De ce n-am avut curajul să-mi las plete?

În perioada hippie, pletele erau declaraţia de independenţă.

Cum de aţi avut curajul ce mi-a lipsit?

Un moment, nu ştiu dacă am avut curaj şi nici nu cred că am avut curaj. Cineva acolo sus mă iubeşte, eu sînt actor şi eram actor cînd mi-am lăsat părul mare, e adevărat am încercat eu să-l am mai mare în şcoală, dar tot m-au tuns; degeaba am spus că sînt bolnav de sinuzită şi că-mi trebuie părul aşa cum e, am adus şi adeverinţă medicală. În liceu, se întîmpla în '61, momentul din care n-am mai băut apă. Sau apă numai sub formă de sifon sau minerală. Am făcut Institutul, priveam cu ochii mari în altă parte, îmi doream să fiu ca Beatles... Nici nu puteam să am părul lor, fiindcă eram creţ. Am avut o bursă la Paris şi am văzut spectacolul *Hair* şi filmul *Wooodstock*, de atunci mi-am lăsat părul mare. Acolo am văzut că exista şi un alt tip de artă decît văzusem eu, unde principal era sufletul, mai presus de toate era personalitatea omului. Gîndiţi-vă, ce putea să vadă un spectator aflat la un kilometru jumătate de scenă? Artistul îi convingea cu adevărul trăirilor lui. Asta m-a cutremurat. Cînd am revăzut *Woodstock-ul* în '79 m-au impresionat cei din sală. Publicul din sală era şi pe stradă. Erau la fel. Asta m-a schimbat. Puteam rămîne băiatul talentat, plin de aptitudini, care făcea emisiunile lui Bocăneţ şi s-o ţin mereu aşa. Aici, dintr-o dată, s-a petrecut ceva. La Paris, am stat în acelaşi apartament cu Andrei Şerban şi doi actori de la teatrul *La Mamma*. Andrei Şerban mi-a aranjat să lucrez cu Peter Brook, de la care m-am îmbibat de toată gîndirea asta nouă, Andrei mă dirija ce să văd şi ce nu, Comédia Franceză am văzut-o în ultima zi. Întors în Bucureşti, mi-am lăsat părul mare, am fost alergat de Miliţie... „Nu prea semănaţi cu poza din buletin... o să trebuiască să vi-l anulez... să vă scoateţi alt buletin cu plete“. Răspunsul meu era: „Ştiu eu dacă o să mai port părul mare? Eu sînt o cîrpă în mîna unei instituţii de stat, eu sînt un actor, ăştia nu au bani de peruci.“ Asta e şmecheria mea. De asta nu ştiu dacă a fost curaj. Pe urmă mi-a plăcut situaţia şi au început micile obrăznicii. Mi se propunea o colaborare. Începeam: da, dar nu mă tund. La *Veronica* au zis: „Nu-i nevoie, joci greiere şi-ţi pui ceva în cap.“ La *Veronica se întoarce* sînt papagal, tot ceva în cap. În *Serenadă la etajul doisprezece* s-au văzut puţin pletele, apoi am jucat tot timpul cu casca de motociclist pe cap. Şi la Radio au vrut să mă tundă, că dacă mă vede cineva şi nu mă lasă să intru. S-a întîmplat cu Vasilica Tastaman care vroia să intre în televiziune şi n-au lăsat-o că era în pantaloni şi femeile nu aveau voie în pantaloni.

Eu de ce nu am avut curaj?

Eu răspund de viaţa mea, nu răspund de a altora, asta e, n-am terminat să mă analizez pe mine, nu pot să am obrăznicia să-i analizez pe alţii.

Eraţi singurul, în tinereţile mele...

Nu, mai erau doi. Ilie Năstase şi Ivan Patzaichin. Şi provocarea pentru mine era: „Tovarăşu' Pittiş, cînd o să ajungi un Năstase o să te dăm la televizor“, asta a fost provocarea pentru mine. O singură dată am apărut pe televizor, la Iosif Sava. În '84 se întîmpla, şi Iosif Sava mi-a spus că n-a primit în viaţa lui atîtea telefoane, să fiu atent. Am apărut cu pletele strînse. Iosif Sava m-a învins la logică: „Domnu' Pittiş, ai spus că nu te tunzi, dar n-ai spus că nu-ţi strîngi părul.“ Mai erau patruzeci de minute pînă la emisiune şi m-am întrebat ce era mai important. Să nu apar sau să apar şi să spun ce am de spus?

Pletele tinereţilor mele erau ale lui Pittiş, ele presupuneau nu doar frondă, ci şi şmecherie.

Era o combinaţie ciudată. Crede-mă, s-ar putea să plîng la *Dama cu camelii*. S-ar putea să mă emoţioneze, eu nu merg cu minciuna de-acasă, încerc să văd ce se întîmplă.

Intrai greu la spectacolele lui Pittiş, bilete ioc, sau te băgau maşiniştii.

Eu le spuneam. „Unde vor să meargă? La cîrciumă? Nu, vor la teatru.“

Ştiţi ce-mi spuneau ai mei: „Pittiş e securist.“ Pe chestia asta mă lăsau la spectacole, sînt în siguranţă, e cu voie de la partid.

N-aveam aprobare de la nimeni. A fost chestie de isteţime, că inteligenţă nu pot să-i spun. M-aş bănui de multe lucruri bune şi nu e cazul. Pentru foarte mulţi indivizi eram, chipurile, omul lui Adrian Păunescu. Nu conta că eu nu mai eram de nu ştiu cînd în cenaclu. Pentru *Poezia Muzicii Tinere* am profitat de o cuvîntare a lui Ceauşescu în care a spus că tineretul să danseze, inclusiv primul secretar al UTC-ului să danseze cu tinerii, şi cînd am propus spectacolul, ştiind ce carte joc, au zis că e un fel de discotecă.

N-aţi prezentat la organe desfăşurătorul?

Ha-ha, „rîsul mă cuprinde cît de proastă voi mă credeţi“. Pentru ei era spectacol, îşi făceau toate încasările la teatru cu spectacolul ăsta. S-a întîmplat ca-n 27 de ore să-l joc de cinci ori. Ei au venit la o vizionare, au văzut ce se întîmplă şi mi-au dat drumul, nu trebuia să înţeleagă prea multe. Mamă, e cu recitări... nu se spunea că poezia e de Dorin Tudoran, dar eu recitam din el, fără probleme. Au trimis indivizi... Lucrurile astea au pornit de la mine din casă, cînd ne vedeam cu Nicu Vladimir, cu Csaby Zaharia, cu Vintilă, Dorin Liviu Zaharia, Doru Stănculescu.

Al doilea mit, de care mă cutremuram, era că sînteţi homosexual. Cum să vă spun, la 18 ani, pletele, Securitatea, homosexualitatea pentru mine erau chestii care nu ştiam cu ce se mănîncă..

O ştiu şi pe asta. Ştiţi cum e? Cum dracu' are ăsta succes? E homosexual. Sau e băiatul doamnei doctor Pittiş? Bine, eram şi evreu.

Evreu nu sînteţi?

Ieri am plătit taxa de cimitir la Bellu ortodox.

Ce vă trebuie loc în cimitir? Simt că îmbătrînesc.

Nu mă gîndesc la viaţa de apoi. Sînt moştenire de la părinţii mei... Chestia e că securistul George de la Radio, care a scris un scenariu SF de s-au cutremurat toţi, s-a împrietenit cu mine ca să mă calce pe acasă, mi-a zis: „Ştii, vin multe din astea la adresa ta. Cadrele noastre au cercetat şi s-au convins că nu eşti homosexual.“ I-auzi, cadrele au verificat că nu sînt homosexual! Mi-a spus asta în '88. Eu îi aduceam pe securiştii curioşi la mine în casă, să vadă dacă e vreo orgie. Eu aveam video şi vedeam filme toată noaptea. Stau vis-à-vis de Miliţie, aici, pe Victoriei şi, pe atunci, erau doar două geamuri luminate, la mine şi la garda Ministerului de Interne.

Tinereţea mea e plină de duplicităţi pentru supravieţuire şi false mituri cu Pittiş.

Aşa s-a alcătuit. N-am construit eu nimic. Cum rîdeam eu pe vremuri, cînd rădeam bileţele din sală...

Aşa e, bileţele n-am avut curajul să-i scriu lui Pittiş...

Da, asta e... Zicea un bileţel: „E adevărat că Dan Aldea a cîntat cu Genesis?“, eu răspundeam: „Dacă aşa s-a stabilit la ministrul Butoi, eu ce să fac...“, ce puteam face eu, dacă asta era imaginea. Să-ţi spun de unul care m-a salvat... fusesem la mare, la un festival cu Compact, Iris, Accentul, şi am venit de la mare, cu trenul, seara aveam reluarea din septembrie la *Poezie*. Stînd la mare, nu mai ascultasem Europa Liberă şi era exact după cazul cu Moţu Haiduc...

Vi se spune Moţu.

Da, în mijlocul spectacolului, cînd băgam *Andrii Popa*, prietenii au băgat diapozitivul cu mine şi cu şapca şi primesc din sală bileţel: „Moţu, Haiduc?“, habar n-aveam ce se întîmplă, puteam să fac mişto, dar de oboseală l-am dat deoparte. Seara, după spectacol, am ascultat Europa Liberă, am îngălbenit. Moţu Haiduc era cel trimis să-l asasineze pe Virgil Tănase.

Altă enigmă a tinereţilor mele... Moţu de unde vine?

Nu-s din Ţara Moţilor. Din partea tatălui, din Şchei, din partea mamei, dinspre Bucovina. Moţu mi-a zis bunica din partea tatălui, că eram primul nepot băiat şi asta e tradiţia, el e moţu' familiei, duce numele mai departe. Porecla de aici a venit.

Ce-a însemnat tinereţea pentru dumneavoastră?

N-am cum să-ţi spun ce a însemnat chestia asta, poţi să spui cînd te desparţi de ea, eu am senzaţia că n-am terminat-o.

Veţi renunţa la plete vreodată?

Cum i-am declarat, în programul de meci al Rapidului, lui Radu Ţeposu, o să-mi tai părul în ziua în care Rapid Bucureşti va cîştiga Cupa Campionilor Europeni şi doar dacă mi-o cere cineva. Aşa a fost formularea. De atunci tot primesc telefoane...Florine, Rapidul a luat campionatul, ce faci? Păi, chiar tîmpit nu sînt, uite cîte detalii am pus în declaraţie...în ziua în care Rapidul cîştigă o anume Cupă, în ziua aia trebuie să mi-o ceară cineva, şi am spus „sînt în stare“, n-am spus că promit, cum meciul se joacă noaptea, se termină pe la unşpe şi un sfert, un om are timp patruzeci şi cinci de minute să-mi ceară chestia asta, iar eu am patruş'cinci de minute să găsesc o frizerie... înţelegi cum mă apăr?

Ha-ha-ha! Dar Rapidul de unde pînă unde, că şi eu tot rapidist sînt.

Am stat lîngă stadionul ANEF, fostul Republicii, şi aveam patru ani, în 47, cînd Bazil Marian plecase de la Carmen şi juca la Rapid şi tot stadionul striga „Bazil! Bazil!“, din cauza mîştocarului de Bazil Marian ţineam cu Rapidul. Şi cum o repetam ca la autosugestie, am început să cred şi eu chestia asta. Ulterior mi-am dat seama că nu era greşit. Nicky Dimitriu a vorbit la întîlnirea clubului aristocratic Rapid despre ideea rapidismului, decît „un gol urît, mai bine o bară frumoasă“.

Mergeam la meciurile de divizie B, nici pe ăia Rapidul nu-i bătea.

Dar mereu, în B, erau mai mulţi spectatori. Era entuziasmant să vezi deschiderea cu Rapid, meci de B, cu stadionul plin, şi după aia juca Sportul şi rămîneau 120 de spectatori.

Înţelegeţi ceva din tinerii ăştia, eu mă sperii de ei. Ştiu mai bine computere...

Ce-a fost rock-ul pentru mine, e computerul pentru ei.

Mă scot din sărite, sînt ruginit.

Doamne-Dumnezeule, ia viaţa de la început.

De unde dracu' s-o iau de la început? Rock am ascultat, dar nu ştiu, computer mă apuc, dar nu pot recupera...

Nu ştii calendarul hippie, azi e prima zi din restul vieţii tale?

Tot timpul de la capăt... ăştia tinerii de ce n-o iau şi ei de la capăt, la start cu mine...

Dacă n-o iau ei, o ia natura, în fiecare an apar ghiocei.

Am prea multe opţiuni, opţiuni care pe mine mă copleşesc.

Să nu te sperii, cred că ai mai multe informaţii decît ai avut pe vremea lui Ceauşescu. Uite, tinerii din vremea aia se duceau la Cîntarea României, cu plăcere nebună.

Mergeam la Păunescu ăla decăzut.

Era altceva. Dansează în mormînt Ceauşescu văzînd la cîte kitsch-uri se duc tinerii azi, la ce discoteci, cu cîtă bucurie şi nonşalanţă se aruncă în hoarda cărnii de tun.

E bine că judecă ei, de capul lor?

Uite, numai cazurile negative sînt arătate de media... ăştia fac pagina întîi în ziare. Uite, un exemplu: Liviu Ciulei a devenit cetăţean de onoare al Bucureştiului. Asta era pe a opta. Pe a-ntîia era o cîntăreaţă de muzică uşoară care-şi cumpărase a doua broască ţestoasă. La televiziune, la fel. Cu cîtă plăcere sînt invitaţi toţi pantomimii sau aerobicii, că altfel nu pot să le zic... formaţiile astea de gimnastică în producţie, zona oamenilor carne de tun, toate guvernele, toate societăţile au nevoie de aşa ceva. Toate societăţile se sperie de oameni ce gîndesc. Uite, cînd a fost Papa aici, ai văzut cîţi tineri erau? I-a adus cineva cu forţa, i-a adus PSD-ul? Problema rating-ului? Da. Uite, Barabas a avut un rating mai bun decît Iisus. Poporul l-a ales pe tîlhar.

Îl aveţi pe NERO burning, acasă?

Bineînţeles. Dar tu unde te trezeşti?

Florian Pittiş m-a întrebat dacă am fost la Yes. Nu, am răspuns. Apoi, soţia lui Pittiş a povestit: „Florian a auzit, aici, în cafenea, că Big strînge bani pentru un concert Clapton în Germania. L-am convins să mergem şi noi.“ Ştiaţi că şi eu aş fi vrut să merg? Dar să strîng bani, sau să plec pur şi simplu. Peste o săptămînă m-am văzut cu Belfast. Adusese Beatles-ul. Peste 16 CD-uri. Ştiaţi că acum douăzeci de ani îmi doream integrala asta? Am luat vreo opt.

a consemnat Eugen ISTODOR

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 521
21-27 martie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Pică, rîcă, oftică, ciudă, ură

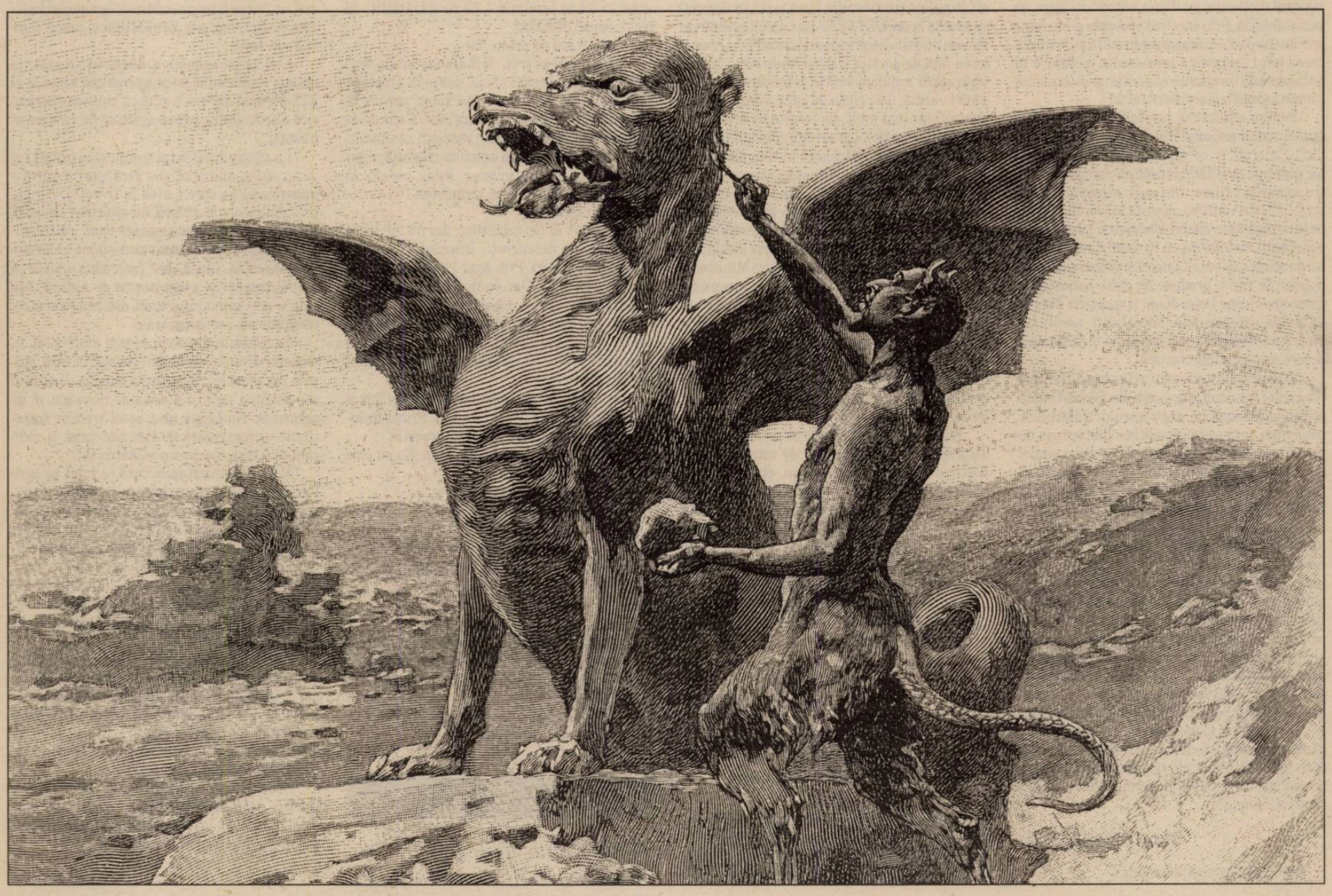

„Doamne! Fă ca acest tîlhar să moară! Doar primprejur se îmbolnăvește atîta lume de exantematic. De ce să nu se îmbolnăvească și el?“

MIHAIL BULGAKOV – „INIMĂ DE CÎINE“

GRATUIT

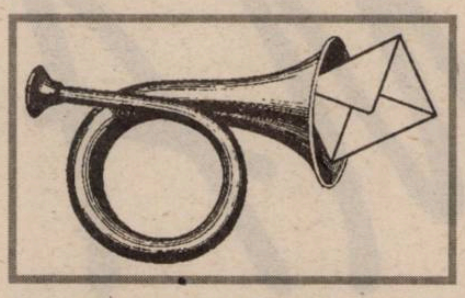

Nr. 519: *Scrisoarea lui R.R., „Probleme grele“*

Mama Omida Tractorista născută CATERPILLAR

Zilele trecute căutînd în voluminosul DEX semnificaţia exactă a unui cuvînt din familia celor aparţinînd nobilei litere C (conştiinţă, carismă, cultură, carte), privirea mi-a alunecat spre un cuvînt, cu sonorităţi familiare mie, datorită modestei contribuţii avută cu ani în urmă, la asocierea, pe piaţa românească, a unui celebru producător american de utilaj terasier cu nu mai puţin celebrul producător de anvelope Michelin, sub sigla dealerului IPSO, filială a grupului Monnoyeur.

Este vorba de CATERPILLAR, cuvînt-siglă, deci nume propriu în ipostaza respectivă, şi care tradus din engleză semnifică: 1-şenilă 2-omidă (cf. Teora-A.Bantaş, pag. 66) şi care în mod cert a inspirat, la începutul secolului trecut, pe respectivul producător de utilaje, unele pe şenile, din care şi tractoare, să adopte acest sugestiv nume metaforic, care a făcut o carieră mondială.

Spre stupefacţia şi dezamăgirea mea, am constat însă, după parcurgerea articolului din prestigiosul dicţionar, confuzia autorului între un nume de siglă, prin excelenţă propriu şi un nume comun (tractor), confuzie confirmată şi de traducerea total inexactă a termenului metaforic al antonomazei involuntar sugerată, prin termenul comun asociat (caterpillar-tractor).

Pentru edificarea posibililor cititori dilematici redau articolul din Dex, „sine ira et studio“: „Caterpillar, caterpillare, s.n. – Tip de tractor puternic pe ŞENILE destinat în special pentru lucrările rutiere; Din engl. *caterpillar* (tractor)“ !!!??? (în vorbirea curentă a celor din lumea auto se regăseşte uneori fenomenul menţionatei substituţii metaforice, ca în cazul distribuitorului de scîntei, denumit uneori şi delcou sau a plăcuţelor de frînă, produse de către cunoscutele firme americane Delco-Rémi şi respectiv Ferodo; în pofida excepţionalei lor calităţi, aceste cuvinte nu se regăsesc însă niciodată în dicţionarele serioase, ca nume comune).

Este adevărat că prin etimologia franceză (Chenille) termenii româneşti de Şenilă/Omidă, echivalenţi semantic englezescului Caterpillar, pot induce, prin metaforizare involuntară sau deturnare de sensuri, şi ideea de Tractor (cu şenile), dar asemenea situaţii, explicabile la grădiniţă, greu acceptabile la unele licee sau facultăţi particulare, sînt inadmisibile în medii academice.

Cele mai-sus relatate m-au dus cu gîndul la proaspăt-cititul articol apărut, în nr.-ul 519/7 martie al *Dilemei,* intitulat „Probleme grele“ (pag. 2) în care distinsa şi milostiva autoare menajează agramaţii prin nenominalizarea lor. Este vorba, pentru cei ce nu au avut timpul să-l parcurgă, de „secretarul cu probleme culturale“ al ambasadei României dintr-o ţară europeană nenominalizată, care, cu o penibilă simplitate de spirit, nu a putut face diferenţa între specificul activităţilor de pediatru, ginecolog şi stomatolog.

Demoralizat şi frustrat, las pe Mama Omida să ghicească, dacă-mai-e-ceva-de-ghicit, despre şansele uneir revigorări spirituale ale acestui neam, în condiţiile prefigurării unei dictaturi a „Ignoţilor“.

Dan C. BASILIADE

P.S. *Ignotus:* neştiutor (adj.).

La zi

Detaliile...

Citind nota lui „R.C.“ din „3,14“ (nr. 518) cu privire (printre altele) la „răspunsul la telefon“ al funcţionarelor de la RADET, mi-am amintit de broşurile puse în circulaţie (totuşi, în număr foarte restrîns) de către I.N.I.D. (Institutul Naţional de Informare şi Documentare) în anii totalitarismului. Erau informaţii unice pentru acele vremuri, pentru un cerc nu prea larg, dar informau (de exemplu, au fost editate cîteva broşuri despre metodele brainstorming-ului sau despre creativitatea tehnico-ştiinţifică). Reuşeam cu greu să reînnoiesc abonamentul anual şi numai după îndelungi argumentări în faţa contabilului şef. Ei bine, printre mulţimea de informaţii difuzate, era şi un articol despre convorbirile telefonice efectuate în intreprinderile capitaliste. Era, de fapt, un instructaj care se făcea noilor angajaţi despre acest subiect. Astfel, chematul, fără a cere nici un fel de date chemătorului, îl informează pe acesta despre: serviciul (departamentul), numele şi funcţia chematului şi, bineînţeles, întreabă chemătorul cu ce îl poate ajuta. Principiul care guvernează astfel de manifestări este acelaşi cu cel care guvernează întreaga economie de piaţă: maximum de efecte cu minimum de timp şi bani. De aceea, contrar cu ceea ce se petrece la noi, nu se cer nici un fel de date despre chemător. Acesta se va prezenta doar cînd va ajunge în contact sonor cu cel căutat. Se recomandă evitarea divagaţiilor şi cît mai multă concizie. Evident, sînt detalii, dar nu sînt de desconsiderat.

În cele cîteva călătorii făcute în Vest, am aflat că aceleaşi principii guvernează şi în domeniul public. În plus, am mai aflat că funcţionarul public nu are voie să întrerupă convorbirea. Chiar dacă este insultat! Contravenienţii pot fi demişi. Astfel, am descoperit încă un principiu al acestei societăţi: cetăţeanul este în centrul interesului public. N-am citit Legea funcţionarului public apărută nu de mult, dar mi se pare că acolo, în centrul interesului stă funcţionarul! M-aş bucura să mă înşel.

Mărind raza reflecţiilor nu pot să nu constat cît de puţină consideraţie (dacă nu chiar dispreţ) se acordă la noi DETALIU-lui („Iadul este un rai în care au fost desconsiderate detaliile“, „Aversiunea faţă de detaliu şi diversitate este indiciul unui spirit antidemocratic, totalitarist“). Care, pînă la urmă, este piesa de bază a civilizaţiei şi poate chiar mai mult, ne fereşte de accidente. Unele chiar tragice. Un exemplu „banal“ îl reprezintă, de exemplu, circulaţia în timpul nopţii a căruţelor şi bicicletelor pe şoselele patriei iubite: nesemnalizate. Nu vorbesc că în Vest şi pietonii au veste reflectorizante. Ei bine, aceste vehicule provoacă continuu victime fără ca cineva să se sesizeze. Este încă un motiv pentru care străinii ne ocolesc în sezonul estival. Poliţia sau Miniserul Turismului, care ar trebui să se sesizeze, consideră că e ceva prea prozaic pentru prea importantele dlor probleme. Poliţia rutieră (care are doar rol constatator şi foarte puţin unul de prevenire) oferă un singur răspuns la cauza accidentelor: neadaptarea vitezei la condiţiile de trafic. Ca şi cînd de aia ai maşină ca să te tîrăşti pe şosele cu 40 de km la oră.

Pot menţiona o mulţime de astfel de detalii dispreţuite în mod superior de către cetăţenii noştri. Unul ar fi, de exemplu, obligaţia de a curăţi periodic coşurile clasicelor sobe. Urmarea acestui dispreţ sînt nenumăratele victime ce umplu telejurnalele sau paginile presei scrise. Printre ele şi un valoros scriitor, preşedinte al Uniunii Scriitorilor. Nu poţi, în astfel de situaţii, să nu-ţi aduci aminte de articolul lui Andrei Pleşu, apărut chiar în revista dvs., „Instincte sinucigaşe“.

Cu stimă,

T.C. NOVAC

Timişoara

P.S. Ce-aţi spune de o „propunere de *Dileme*“ cu subiectul de mai sus?

N. red.: E în ordine – s-a reţinut!

Nr. 519: *Articolul Rodicăi Binder: „Cine seamănă vînt...“*

Dar Guernica...?

Citind articolul jurnalistei Rodica Binder, am ajuns la concluzia că singurul lucru adevărat din ce scrie este titlul: „Cine seamănă vînt, culege furtună“.

Domnia sa ne spune că în acest an se împlinesc 60 de ani de la începerea „Bombenkrieg“-ului. Probabil că este foarte tînără şi a învăţat totul la şcoală. Ca om mai în vîrstă, care am trăit aceste evenimente, îmi permit să-i amintesc că „Bombenkrieg“-ul a început în 1936 la Guernica, unde escadrila germană „Condor“ a distrus localitatea spaniolă, în care nu exista nici o armă. Apoi au continuat cu Varşovia, Londra, Coventry etc. şi s-a terminat cu Bucureştiul (în zilele de 24-25 august, 1944). După ce au lovit Ateneul, Teatrul Naţional, Palatul Regal, au terminat bombele şi au început să arunce saci cu grenade.

Pacifismul actual al Germaniei şi Franţei are şi o parte mai puţin nobilă. Ambele state se tem de reacţia opiniei publice, cînd se va afla cum au înarmat ele pe Saddam Hussein. Iar acest lucru, un ziarist ar fi trebuit să-l ştie.

dr. Petre CIOBANU

Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

De peste hotare

O întrebare fără precedent

Stimaţi dilematici

Am şi eu o dilemă!

Eu cu cine votez? Da! nu vă miraţi, chiar că nu ştiu. Cu toate că sînt de mulţi ani în Israel, am rămas şi cetăţean român. Şi chiar am votat de cîteva ori! Dar de data aceasta vreau să votez la fel ca tata prin... 33 cu „ţărăniştii“. Şi aici începe DILEMA!

Dar s-o iau de prin... '30

Tata, care era cu Mihalache şi cu drul Lupu, pentru că erau cei mai democraţi, vota cu ţărăniştii. Dar eu nu pot să-i votez, pentru că acum ei sînt creştini şi eu nu sînt. Cum adică Creştini şi Democraţi? Din moment ce limitezi intrarea doar celor de o anumită credinţă, unde este democraţia? Nu înţeleg. Poate trebuie să mă botez? Ca să votez cu ţărăniştii!?

Oare merită?

Nu vreau să fac cazuistică, dar nu înţeleg şi vă rog să mă descurcaţi. Întrebare care mai răscoleşte amintiri. Prin anul 1935, era pe lacul Băneasa un club „Dor de Ducă“ cu tot felul de ambarcaţiuni divers colorate.

Nu ştiu dacă vă puteţi imagina ce însemna pentru mine, adolescent, să mă plimb cu barca prin locurile pe unde altădată erau cărămidarii şi gîrla Colentina.

Na, că am devenit nostalgic! Şi m-am dus şi eu la „Dor de Ducă“ să mă înscriu. Prima întrebare şi prima condiţie. Dacă sînt creştin.

Şi iar mă întorc la dilema mea. Eu cu cine votez?

Poate mă scoateţi din...

Cu mulţumiri,

Israel SCHMIDT

str. Moshe Brill 3

Tel Aviv

N. red.: Nu ştim ce să vă răspundem. Sînteţi un caz fără precedent între dilematicii noştri. Dar dacă în situaţia şi în zona unde vă găsiţi, aveţi asemenea probleme, încă e bine! Să fiţi – înainte de toate – sănătos. Iar, *după aceea,* poate că veţi găsi un răspuns.

(In)Actualităţi

Omul, calul, cîinele...

Dacă ar şti Charles ce-mi trece prin cap, m-ar face neam cu broasca, să-mi piară pofta să mai gîndesc aşa, dar, din fericire pentru mine, „individul“ e mort de mult.

Cînd eram mici, ni se spunea că broscuţa se transformă în prinţesă... Dar erau basme. Mai tîrziu, ni s-a spus că ne tragem din cine ştie ce dihănii, şi nu mai erau basme, ci ştiinţe biologice... Unde e logica?

Eu, spre deosebire de Charles Darwin, mă mulţumesc să observ relaţiile dintre oameni şi animale, care-s la fel de interesante şi comportă mai puţină fantezie.

Relaţiile dintre oameni şi animale n-au fost niciodată atît de ambigue ca-n ziua de azi, deoarece nimic nu-i definitiv, stabilit, aşa cum s-au fixat celelalte relaţii între oameni ei înşişi, ori cu fiinţele şi lucrurile care-i înconjoară, care au devenit cu timpul „tradiţii“.

Mutaţiile demografice, culturale şi sociale din ultimele două secole au dus nu tocmai la un divorţ între om şi animal, dar cel puţin la o separare temporară. Animalul nu mai avea aceeaşi importanţă pentru om ca în trecut.

În perioadele străvechi, animalul căpătase o însemnătate deosebit de mare în orice conjunctură, fiind un regulator al relaţiilor inter-comunitare, dar mai cu seamă familiale. Pentru un ţăran, în Evul Mediu spre exemplu, o vacă, un cal sau chiar şi o oaie însemna deseori mult mai mult decît o femeie, fie ea însăşi propria sa descendentă de sex femeiesc.

De-a lungul secolelor, averea, sub formă de achiziţie, moştenire sau zestre, o reprezenta animalul. Dacă ţinem cont de concepţia „limitei cantitative şi valorice“ din vremea străveche, care a dăinuit pînă la începuturile epocii industriale, ne putem da seama cît de mare importanţă aveau animalele pentru oamenii din vremea aceea. După cum se ştie, „limita cantitativă şi valorică“ înseamnă: cantitate şi valoare constantă, care nu-şi schimbă proporţiile, ci numai posesorul prin achiziţie, moştenire ori zestre. Această teorie a dăinuit nu numai în lumea Antică, dar şi-n Evul Mediu şi multe secole după aceea.

Concepţia aceasta a dispărut treptat, în acelaşi timp cu industrializarea din secolele al XIX-lea şi al XX-lea, o dată cu importanţa valorică a animalului, care a ajuns să fie considerat nuizibil.

La sfîrşitul secolului trecut, şi în primii ani ai acestuia, animalul şi-a recăpătat o parte a importanţei pe care o avea în trecut. Dar relaţiile dintre om şi animal nu mai sînt aceleaşi, deoarece nevoia care împinge omul către animal e alta, diferită, am putea spune chiar delimitată altfel. Moda „bio“ ne-a adus aminte că noi ne tragem şi avem nevoie de natură, aşa cum e ea. Animalul e unul dintre elementele esenţiale ale acestui mozaic.

Se foloseşte din ce în ce mai mult calul, în domenii diverse, nu numai rurale, în care, culmea paradoxului, înlocuieşte maşina. Dar rolul său esenţial nu mai e acela de corvoadă, ci de agrement. Nostalgia unei epoci trecute, întreţinute şi romanţate de cinematograf, îi redă calului o mare parte din valoarea sa.

Mult mai interesant, însă, e rolul pe care l-a luat cîinele în societatea contemporană, care, din animal de pază, a devenit soţ, soţie, frate, soră, tovarăş, fiu sau fiică. De cîte ori n-am auzit o bătrînică în metrou, autobus ori în parcul oraşului mustrîndu-şi potaia: „Vezi, ţi-am spus eu să nu bagi nasul în «rahatul» cine ştie cui, că-s microbi, dar nu o asculţi pe «mama», nu, că eşti rău. Vino aici, imediat, că altfel s-a terminat cu osul!“.

„Hai la mămicuţa. Vai, vai, vai, ce drăgălaş e el, că i-a fost dor de mineeee, doamne, doamne!“, zice dînsa sau dînsul, cînd se întorc de la serviciu şi le sare dihania în braţe, cu coada în ştergător de parbriz şi gura plină de bale, deoarece s-a excitat prea mult cînd l-a văzut pe „tăticuţul“, ori pe „mămicuţa“.

Dacă privim astfel lucrurile, în definitiv, Darwin avea dreptate că ne tragem din animale, nu-i aşa? Iar dacă nu ne tragem noi din ele, atunci se trag ele din noi...

André ISIP

Paris

hanormal@wanadoo.fr

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Obscenitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Societatea deschisă şi femeile ei

Cînd deschizi fereastra, aerul curat intră împreună cu praful – explica cîndva un conducător chinez cum vine treaba cu liberalizarea à la Beijing. Altfel spus, e bine să-ţi deschizi porţile către lume, dar trebuie să rămîi vigilent, că cine ştie ce nepoftit îţi intră în casă cu ocazia asta. Societăţile deschise, rămase cu uşile cam vraişte multă vreme, au descoperit această înţelepciune orientală cam tîrziu şi acum încearcă să pună tot felul de plase de ţînţari şi lipici de muşte pe la geamuri ca să mai aleagă „aerul curat" de „impurităţile" care le pătrund în casă împreună cu el.

Părăsind metaforicul chinez şi revenind la pozitivismul nostru sănătos, trebuie spus că libertatea de mişcare a persoanelor, dublată de respectul pentru vechiul obicei al acestora de a se îndrăgosti te miri unde şi cînd au creat mari mişcări de trupe şi trupuri prin dormitoarele conjugale ale Occidentului. Era, deci, timpul să se pună puţină ordine.

Statul ocroteşte familia şi îi garantează tot felul de drepturi. Asta mai înseamnă şi că familia este o problemă de stat. Ca atare, acesta trebuie să definească mai întîi ce înţelege el prin familie, ca să ştie ce să apare şi ce nu.

În acest sens, o primă prudenţă legislativă a cerut la un moment dat ca autorităţile să aibă un control discret dar cît mai sigur asupra acestei iubiri cu năbădăi, care ducea la fulgerătoare căsătorii în alb. Acesta a fost însă doar începutul, greu de blamat, chiar dacă mai avea şi unele „efecte colaterale" neplăcute pentru eventuali Romeo şi Julieta naivi. În prezent, lucrurile au evoluat însă – şi evoluează în continuare.

Astfel, de pildă, o cunoştinţă a mea mai tînără a fost zilele trecute la Consulatul american să ceară o viză pentru ca să-şi vadă sora căsătorită în State de zece ani. Funcţionarul s-a uitat la dosar, s-a uitat la ea şi a decis fără să stea mult pe gînduri: *eşti tînără, ai terminat o facultate bună, arăţi bine – sigur o să rămîi! Ba nu* – s-a apărat, sincer, fata – *vreau doar să-mi văd sora, familia mea pe care n-am văzut-o de zece ani! Familia* surorii tale *e în SUA,* a ta *e aici!* – i-a întors-o funcţionarul. Şi ca să nu mai fie nici un fel de dubiu, i-a pus de-a curmezişul paşaportului o pleaşcă de ştampilă însemnînd „potenţial imigrant", astfel încît să se uite chiorîş la ea toţi vameşii, chiar dacă s-ar duce doar pînă la Ruse.

Această familie nucleară standard este o poveste foarte europeană. În multe dintre culturile din care provin nedoriţii imigranţi, situaţia este mai încurcată: mai multe neveste, tatăl biologic şi cel social nu sînt una şi aceeaşi persoană, copilul poate aparţine unei alte „familii" decît părinţii săi biologici etc. Apar astfel nişte combinaţii de persoane care la ei constituie „familia" cea mai apropiată, iar la noi nu. Aşa că, unele ţări mai vigilente au introdus teste genetice la graniţă, ca să vadă cine e copilul cui şi cu asta, basta! O parte a familiei intră, o parte nu intră!

Dar cei mai tari în astfel de inginerii legislative sînt danezii. În iulie 2002, guvernul, ales tocmai cu o astfel de platformă à la Le Pen, a dat o nouă lege care prevede că un cuplu care se stabileşte în Danemarca trebuie să aibă un domiciliu şi o slujbă fixe neîntrerupt timp de 7 ani ca să poată căpăta cetăţenia şi deci să se poată căsători. Dacă eşti danez şi aleasa inimii tale, să zicem, e română şi în al şaselea an rămîne fără serviciu, nu prea îţi rămîne altceva de făcut decît să o trimiţi, cu regretele de rigoare, înapoi la părinţi, eventual cu tot cu propriii copii născuţi între timp în mod imprudent. Mai ingenios este însă articolul referitor la *locul de ataşament* al cuplului. Astfel, de pildă, dacă ai avut

proasta inspiraţie să te îndrăgosteşti undeva în lume şi să petreci acolo un an de zile împreuna cu iubita ta, s-a zis cu tine, acolo rămîi. Si aceasta deoarece se cheamă că proaspătul vostru cuplu are *ataşamentele* sale sociale mai puternice în acel loc şi deci nu are de ce să se stabilească în Danemarca. Bineînţeles, această găselniţă juridică îi vizează pe asiaticii cei răi, care au obiceiul să-şi caute partenerii în satele lor de obîrşie, după care îi aduc, prin căsătorie, în prospera Danemarcă. „Efectele colaterale" sînt, însă, uneori de-a dreptul caraghioase. Este cazul amicului meu Morten, antropolog danez, care şi-a făcut doctoratul la Cambridge, unde s-a îndrăgostit lulea de o colegă arabă. Cînd şi-au terminat doctoratul, au vrut să vină şi să trăiască în Danemarca. Dar nu s-a putut, căci locul lor de „ataşament" era în Anglia! Nu le-a rămas astfel decît să se ducă în Suedia (care funcţionează, încă, după legislaţie EU), să se instaleze acolo pentru doi ani cît cere legea suedeză, după care se vor căsători şi vor reveni în Danemarca în calitate de cetăţeni suedezi.

Nebănuite sînt, uneori, căile societăţii deschise!...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Programarea eşecurilor, limitarea pagubelor

Listele negre cu întreprinderile din care muncitorii vor pleca în şomaj după ce vor primi plăţi compensatorii sînt moşteniri solide ale guvernului Ciorbea, duse mai departe de actualul executiv. Ele par a fi singurele elemente consecvent reformiste, deşi ambele arată cît de limitate sînt opţiunile guvernelor României şi în ce măsură pot ele face faţă realităţii.

Imaginea ministrului Muşetescu înşirînd lista întreprinderilor de unde vor fi concediaţi muncitori amintea, în mod neaşteptat, o altă listă celebră: cea prezentată de Victor Ciorbea, cu cele 17 unităţi falimentare urmînd a fi închise. Era primul act spectaculos de reformă în România, gîndit ca o lovitură de forţă, ca un berbec menit să bulverseze mentalităţi şi obişnuinţe antireformiste. Dar „lista lui Ciorbea" a sfîrşit prin a fi atacată din toate părţile, s-a scăzut din ea, apoi s-a adăugat şi a fost aplicată doar parţial. Sindicatele îi reproşau că distruge întreprinderi care aveau nevoie doar de ceva bani, interes şi înţelegere din partea guvernului pentru a deveni perle ale economiei. Naţionaliştii – că economia naţională e pusă pe butuci pentru a o aservi străinilor, iar stînga îi reproşa că lasă muncitorii fără alternativă. PDSR prelua toate aceste argumente. Guvernarea Ciorbea a dat atunci spectacolul deplinei sale neputinţe, acela fiind începutul sfîrşitului pentru coaliţie. Şi deşi, în urma acestei experienţe, toată lumea a părut a fi de acord că reforma făcută din cînd în cînd şi prin liste nu este nici coerentă, nici precisă şi nici nu străluceşte prin eficienţă, listele au proliferat sub toate guvernele ulterioare, pînă la lista „Muşetescu" de acum.

De ce? Poate pentru că birocraţia autosuficientă de la Bucureşti foloseşte această modalitate pentru a ordona relativ inteligibil o economie haotică, ce nu se supune regulilor minimale ale eficienţei. Apoi, intervine şi elementul cel mai semnificativ care împinge înainte reforma din România: presiunea externă. Cum FMI nu poate guverna direct România (păcat!), autorităţile prezintă din cînd în cînd liste pentru a avea acces la noi împrumuturi. Listele ţin loc şi de promisiuni şi de rezultate. Faptul că, în mare, pe liste se regăsesc mereu aceleaşi întreprinderi arată că simptomele persistă, diagnosticul corect este ineficienţa reformei, medicamentul este închiderea întreprinderilor falimentare.

Ministrul Muşetescu a anunţat că va continua şi politica plăţilor compensatorii, o altă invenţie a guvernului Ciorbea. Cînd a fost scoasă din pălărie ca soluţie-minune pentru Valea Jiului, aceste plăţi au reprezentat un tun mediatic. Guvernul Ciorbea găsise soluţia, dar era atacat în continuare din toate părţile. Stînga îi reproşa că mimează doar grija pentru muncitori, că aceştia vor cheltui iraţional banii şi apoi vor rămîne din nou fără perspective (stînga este în general apropiată de muncitorul teoretic, dar îl consideră cam beţiv şi prostovan pe cel real). Dreapta reproşa guvernului că încurajează nemunca. Din nou PDSR a folosit ambele argumente. Treptat, s-a instalat opinia generală negativă, dar în pofida ei, plăţile compensatorii s-au generalizat, însoţind peste tot reforma din România. Dacă fusese iniţiată ca măsură extraordinară pentru mineri, a ajuns să fie o modalitate curentă de cumpărare a liniştii celor care aveau de suferit de pe urma reformei. Deşi a criticat metoda, guvernul actual a preluat-o, ba chiar a extins-o şi în sectorul funcţionăresc.

Întrebat de *Adevărul economic* (nr. 500, noiembrie 2001) care este cea mai mare greşeală făcută în anii tranziţiei, ministrul Muncii, Marian Sîrbu, a răspuns scurt şi elocvent: „Acordarea unor sume uriaşe pentru plăţile compensatorii". Greşeala recunoscută teoretic este pe jumătate iertată în practică, deci poate continua (dictonul cu perseverenţa în greşeală nu este valabil în politică). Astfel încît primesc salarii compensatorii şi angajaţii MI şi MAE disponibilizaţi ca urmare a reformelor pro-NATO sau a demilitarizării poliţiei. Ba chiar şi în contractele de privatizare a început să fie negociată o facilitate inedită: noul patron dă oameni afară, iar aceştia sînt „despăgubiţi" de stat (SIDEX). Fundamentul moral al acestei politici este destul de discutabil: oamenii nu au de ce să fie despăgubiţi, pentru că nu pierd nici o proprietate. Este adevărat, Declaraţia universală a drepturilor omului afirmă ritos că „orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la ocrotirea împotriva şomajului", dar nu se poate afirma că orice muncitor disponibilizat are dreptul inalienabil de a munci acolo şi doar acolo, că este proprietar pe un loc de muncă. De fapt, acesta este unul dintre acele cazuri în care teoria devine inutilă şi practica se autojustifică. Toată lumea cîştigă într-un fel sau altul din acest aranjament: salariatul rămîne cu ceva (chiar dacă nu devine capitalist, aceşti bani îl avantajează într-o economie de subzistenţă, de multe ori simpla dobîndă luată de cel care nu munceşte e mai mare decît salariile celor ce muncesc), fabrica (instituţia) prezintă rezultate ale reformei, statul scapă de nişte salarii pe care le plătea în pierdere (e drept că dă mai multe salarii o dată, dar statul este un bun platnic cînd poate să ia de la bănci şi găseşte bani să acopere plăţile masive şi imediate, doar asta e treaba statului). Cum scopul nedeclarat era acela de a evita exploziile sociale, tîrgul bani contra linişte a funcţionat.

Atît de răspîndit este fenomenul încît termenul „ordonanţă" înseamnă altceva în popor decât în ziare: citeam un studiu de caz privind un sat din Vrancea din care o treime din populaţie muncea în Italia. Cîţiva oameni luaseră „ordonanţă" şi avuseseră astfel bani de drum. Un fost poliţist din Dîmboviţa mi-a spus că şi-a cumpărat oi din „ordonanţă". Care ar fi fost alternativele? Facilităţi acordate investitorilor pentru a încuraja investiţiile în zonele cu probleme, investiţii în infrastructură care să absoarbă forţa de muncă, cursuri de reprofilare a forţei de muncă. Toate acestea au fost adoptate, dar au avut un efect foarte limitat. În timpul unei anchete asupra situaţiei sociale din Valea Jiului, la un an de la mineriadă, un expert *Phare* spunea că, pentru crearea unui singur loc de muncă, statul român cheltuia circa 13.000 de euro, ceea ce era enorm; mai bine i s-ar fi dat omului banii şi ar fi trăit mai sigur din dobîndă. Iar cursurile de reprofilare, deşi înghiţeau un sfert din fondul de şomaj, aveau mai mult succes la nevestele casnice ale minerilor: se cereau croitori, iar bărbaţii nu se prezentau la aşa ceva. De fapt, toate aceste politici sînt prea complicate pentru a fi cu adevărat eficiente. Într-un stat atît de puţin performant, cum este România, sînt necesare instituţii capabile să aplice şi să ajusteze politicile în aşa fel încît să răspundă eficient nevoilor de moment. Trebuie ţinut seama de realităţi: oamenii găsesc subterfugii. De exemplu, rezultatul cel mai spectaculos al creării zonelor defavorizate (unde se colectau taxe mai mici) a fost un fel ingenios de evaziune: importatorii îşi înregistrau acolo firmele pentru a plăti taxe mai mici. În loc să fie utile şomerilor, zonele defavorizate au ajuns un fel de mici paradisuri fiscale autohtone. În schimb, plăţile compensatorii au avut succes pentru că era o politică simplă, instituţiile aveau un rol minim, oamenii primeau ei banii îşi decideau ei înşişi viitorul. Deşi stînga e suspicioasă şi paternalistă, imensa majoritate a oamenilor se comportă raţional: ei îşi vor proteja mai bine interesele decît ar putea-o face instituţiile de planificare a pieţei muncii.

Faptul că şi pentru noul val de disponibilizări s-au planificat plăţi compensatorii arată că ministrul Muncii a înţeles că o greşeală bună odată făcută merită repetată. Iar dacă şi firavul guvern Ciorbea şi solidul guvern Năstase apelează la liste şi la plăţi compensatorii pentru a împinge reforma înainte (îndemnate de acelaşi FMI), se conturează continuităţile din politicile reformiste româneşti: programarea eşecurilor şi limitarea pagubelor.

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
STRUCTURI POLITICE
ÎN EUROPA CENTRALĂ ŞI DE EST, vol. I-II
Coordonator: IOAN SCURTU

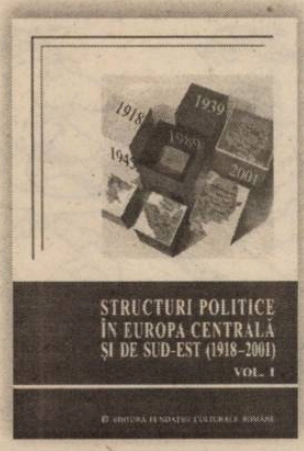

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Parlamentul înlănțuit

Inspiratorul urbanizării după modelul Scorniceştilor a hotărît să-şi eternizeze amintirea împodobind capitala cu giganticul cavou din capătul nesfîrşitului bulevard al demolărilor. De la împleticelile proiectului pînă la sfeştania inaugurării, macabrul edificiu a trecut printr-o zbuciumată istorie. Istoria lui nu poate fi separată de istoria pieţei croită cu acelaşi dispreţ pentru decenţa proporţiilor. Pe întinsa dumbravă nu au fost transferate, aşa cum plănuise dictatorul, festivităţile care îl preamăreau, dar în spaţiul ei a oficiat Papa, a cîntat Pavarotti, iar acum, în postul Paştelui, s-au adunat cîteva mii de oameni a căror aşezare întruchipa un lanţ desfăşurat în faţa intrării de gală.

Rostul acestei insolite geometrii corporale era un protest. Oamenii metamorfozaţi în lanţ erau alegători nemulţumiţi de aleşii lor, şi anume de noua rînduială pe care aceştia voiau să o introducă în activitatea instituţiei însărcinate cu gestionarea dosarelor fostei Securităţi. Purtînd enigmatica denumire CNSAS, instituţia s-a trezit proiectată încă de la naştere în centrul unui vîrtej de incongruenţe. Împuternicită să studieze dosarele, ea a descoperit că, neavînd acces la dosare, nu are ce studia. CNSAS-ul nu ducea numai lipsa dosarelor, ci şi pe aceea a cetăţenilor dornici să-şi exercite dreptul de a le consulta; puţinele persoane animate de această curiozitate nu proveneau din categoriile de bază ale populaţiei, ci dintre figurile de notorietate publică ori din segmentul aşa-zisului exil; formînd un grupuscul, dar nicidecum o echipă, titularii CNSAS nu au avut nevoie de mult timp pentru a se despărţi în două tabere. Tabăra celor selectaţi ca experţi în investigarea trecutului înainte de a se fi afirmat prin performanţele lor personale prefera ca instituţia să-şi păstreze ocrotitoarea improductivitate, preferinţă împărtăşită public chiar de prim- ministru; componenţii celeilalte tabere, deţinători ai unor performanţe remarcabile, se opinteau să molipsească instituţia de propria lor pasiune pentru productivitate.

Tensiunea latentă s-a transformat într-un conflict deschis. Motivul: comportamentul CNSAS faţă de foştii ofiţeri ai Securităţii. Pentru tabăra conciliatoare, aceştia au fost simpli slujbaşi ai statului, executînd ca atare ordinele primite, pentru care nu aveau nici o responsabilitate. Pentru tabăra opusă, aceştia nu erau simpli slujbaşi ai statului, ci profesionişti ai represiunii, funcţia lor fiind aceea de poliţie politică. Asigurînd egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legii, democraţia tranziţiei ar avea deci obligaţia de a asigura egalitatea dintre foştii persecutori şi fostele victime. Comisia de resort a Parlamentului preconizează o schimbare care nu i-ar concilia pe foştii securişti numai cu CNSAS-ul, ci cu întreaga societate. Cetăţenii răspund acestei judecăţi solomoniene înconjurînd cu lanţul propriilor lor trupuri un Parlament care emite asemenea sentinţe. Iar partidul la putere, demonstrînd un rafinament politic anevoie descifrabil, se alătură concomitent şi celor înlănţuiţi, şi celor care participă la desemnarea lanţului.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Poveste *all'italiana*

Bat şi eu şaua, ca să priceapă cine vrea: în Italia, televiziunea publică e iar în criză. Tocmai a fost numit un nou preşedinte al Consiliului de Administraţie, mai bine zis o preşedintă, jurnalista Lucia Annunziata: a început la ziarul marxist *Manifesto*, a trecut apoi pe la *Repubblica* şi *Corriere della Sera*, a devenit directoarea telejurnalului de pe *Raitre* pe vremea guvernării de stînga (a cărei victorie în alegeri a sărbătorit-o în 1996 alături de conducerea Partidului Democratic al Stîngii), iar acum conducea o agenţie de ştiri. A fost numită, conform legii, de preşedinţii celor două camere ale Parlamentului, în care majoritatea e de centru-dreapta. Dar povestea e mai complicată. (Iar dacă între timp va fi numit altcineva, tîlcul rămîne).

După un an în care audienţa generală a celor trei canale RAI a scăzut, iar situaţia financiară n-a devenit deloc mai roză (în ciuda celor 97 de euro pe an plătiţi de fiecare posesor de televizor, plus publicitatea), Consiliul de Administraţie numit după venirea la putere a coaliţiei conduse de Silvio Berlusconi şi-a dat demisia. Erau, conform legii şi conform algoritmului politic, trei membri din partea majorităţii şi doi din partea opoziţiei (care, de altfel, au demisionat primii, lăsînd Consiliul în imposibilitatea de a lucra). Căci aşa e în Italia: conducerea televiziunii publice, desemnată formal de preşedinţii Camerelor, e de fapt consecinţa reprezentării partidelor în Parlament. Majoritatea parlamentară a găsit repede alţi patru membri, iar pentru a da opoziţiei garanţii de neutralitate, i-a cerut să indice trei nume din care să fie ales noul preşedinte RAI. Opoziţia i-a propus pe Umberto Eco, pe Paolo Mieli (un important jurnalist şi istoric, fost director la *Stampa* şi *Corriere della Sera*, actualmente director al grupului editorial RCS) şi pe Fabiano Fabiani, fost manager la IRI (un fel de APAPS italian). Preşedinţii celor două Camere l-au ales pe Paolo Mieli. *Fine del primo tempo.*

Secondo tempo. Se întîmplă însă că Paolo Mieli este evreu. În noaptea de după numire, pe zidurile sediului RAI din Milano au apărut inscripţii antisemite: „RAI pentru italieni, nu pentru evrei" şi „Evreii *raus*", semnate cu numele unei grupări de extremă dreaptă din anii '70, "Nuclei Armati Rivoluzionari". Politicienii şi-au arătat indignarea, cu excepţia lui Umberto Bossi, şef al Ligii Nordului, militant pentru „eliberarea Padaniei" (o ţară imaginată de el la nord de rîul Po), ministru al Reformei în guvernul Berlusconi. „E o diversiune a naziştilor roşii", a spus Bossi, „ca să-şi inventeze un martir", adăugînd că, desigur, condamnă acele inscripţii, mai ales că bunicul soţiei lui a salvat de la deportare mulţi evrei. Şi a mai spus că Mieli a criticat Liga Nordului pe cînd era director la *Corriere*, deci „ne este inamic". Voci din Forza Italia însă, partidul lui Berlusconi, vedeau în Paolo Mieli un „preşedinte ideal", tocmai pentru că era un bun profesionist, om cu convingeri liberale, respectat şi de stînga, şi de mediile catolice, şi de Alianţa Naţională (partidul vicepremierului Gianfranco Fini). Dar Paolo Mieli a declarat că ar vrea să-i readucă pe ecran pe Enzo Biagi şi Michele Santoro, cei doi foarte populari realizatori ale căror emisiuni fuseseră desfiinţate după venirea la putere a coaliţiei lui Berlusconi, la „sugestia" premierului. Şi a mai declarat că ar vrea să aibă un cuvînt de spus la numirea directorului executiv, cu care să facă o bună echipă. Era deja prea mult. „Directorul îl numesc eu", a replicat Berlusconi (de fapt, după lege, îl numeşte ministrul de Finanţe), în timp ce reprezentanţi ai partidului său îşi declarau aversiunea faţă de Biagi şi Santoro. Din „preşedinte ideal", Mieli devenise în două zile un tip antipatic cu idei aiurea. După consultări cu preşedinţii celor două Camere, Paolo Mieli a renunţat la preşedinţie, pentru că „nu a obţinut garanţii" privind funcţionarea televiziunii publice fără intervenţii din partea puterii. Obligaţi să pună cumva capăt crizei, preşedinţii celor două camere au găsit-o, în mai puţin de 24 de ore, pe Lucia Annunziata. În febrilitatea demisiilor, numirilor şi răzgîndirilor, aproape nimeni nu mai observă că intruziunile puterii în televiziunea publică sînt posibile pentru că legea e veche şi proastă, iar cine e la putere n-are nici un chef să lase din mînă o jucărie atît de frumoasă şi utilă precum RAI de dragul unor vorbe goale precum „pluralismul" sau „interesul public".

Dar totul e provizoriu: tocmai a intrat în discuţia Camerei o nouă lege a comunicaţiilor, care prevede extinderea frecvenţelor naţionale de la 12, cîte sînt în prezent, la 60 şi care va revizui modul de numire a conducerii televiziunii publice. Se speră că legea va fi gata în vară, aşa că jocurile vor reîncepe. Deocamdată, însă, cîştigă „sectorul privat": a doua zi după ce Paolo Mieli a anunţat că renunţă la postul de preşedinte RAI, acţiunile trustului Mediaset (care grupează cele trei posturi TV ale lui Berlusconi, concurentele celor trei canale publice) au crescut spectaculos la bursă. *Fine?*

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Avancronică

Lansat cu fastul care se cuvine unui non-eveniment, *Big Brother* va avea un succes previzibil. Non-evenimentele au întotdeauna o istorie previzibilă, tocmai fiindcă sînt creaţii artificiale a căror durată de viaţă e strict delimitată de focalizarea mediatică: ele există atît timp cît se vorbeşte despre ele. Am văzut şi eu cîteva din episoadele uneia din producţiile-clonă, cea franţuzească, de pe canalul M6; se chema *Loft Story*, ceea ce mi-a permis să fac, în titlul unui articol pe care l-am publicat atunci, un calambur facil: *Moft Story*. Am citit, apoi, o mulţime de articole în presa străină, mai ales în cea franceză, despre „fenomenul" *Big Brother;* pentru că non-evenimentele au şi această particularitate – declanşează reacţii în lanţ, provoacă luări de atitudine, inspiră analize savante, generează comentarii pline de miez şi de vervă. Vidul poate fi, după cum observăm, fertil.

Principiul emisiunii e cunoscut: cîţiva tineri, selecţionaţi după un concurs sever, sînt închişi într-o construcţie ridicată special şi prevăzută cu tot ce trebuie – dormitoare, salon, bucătărie, grupuri sanitare, piscină (în funcţie de buget) etc. Pretutindeni sînt camere de filmat (în *Loft Story* – inclusiv deasupra duşurilor). Imaginile sînt transmise selectiv: o parte din ele – pe post, altele (cele „fierbinţi") pe Internet (cu plată) sau la ore mai tîrzii în noapte. Tinerilor li se taie orice legătură cu exteriorul (n-au posibilitatea – culmea! – nici măcar să se uite la televizor). Se stabilesc nişte reguli şi nişte criterii care duc la eliminarea progresivă a concurenţilor; eliminările sînt rezultatul atît al votului telespectatorilor, cît şi al opţiunilor participanţilor înşişi. Ultimii „supravieţuitori" vor primi un premiu substanţial şi vor căpăta speranţa unei cariere în lumea spectacolului (TV, cinema, modă etc.).

Toată această punere în scenă, s-a spus, aminteşte în mod tulburător de o grădină zoologică, unde animalele sînt obligate să se lase privite, avînd totuşi avantajul că măcar noaptea scapă de indiscreţia vizitatorilor. Numai că, dacă într-o grădină zoologică animalele sînt aduse cu forţa, la *Big Brother* cobaii umani s-au înghesuit ca să fie selecţionaţi. Cineva opina, de altfel, că, poate, scopul acestei emisiuni este de a verifica dacă masculii şi femelele din specia umană se împerechează în captivitate. Şi asta fiindcă, puşi împreună, tinerii se comportă „ca în viaţă", ca în viaţa aşa cum apare ea în telenovele. Se leagă şi se desfac prietenii, apar animozităţi, invidii, bîrfe, se nasc idile, se trece la – cum să zic? – „făcut sex", se consumă scene toride. În fond, nu se întîmplă nimic deosebit: este ceea ce asigură succesul formidabil al emisiunii.

Partea de concurs a emisiunii e, pentru telespectatori, un fel de revanşă socială. Ei au sentimentul că participă nemijlocit la făurirea destinului concurenţilor şi că, spre deosebire de lumea „capitalismului sălbatic", lumea din *Big Brother* ascultă de o anumită morală şi de o anumită logică: concurenţii eliminaţi sînt trimişi în şomaj prin vot democratic, cei merituoşi cîştigă cinstit, la vedere, şi sînt răsplătiţi aşa cum trebuie. O lume perfect transparentă n-are cum să nu fie şi o lume dreaptă.

Şi, oricum, televiziunea şi-a format spectatorii valorizînd transmisiile „în direct", „live", inducînd ideea că ele conferă garanţia absolută a autenticităţii. O emisiune ca *Big Brother* mizează, apoi, pe un public (tot mai) incult, care ignoră că romanul, teatrul, cinematograful au întors pe toate feţele (şi cu alte mijloace) relaţia dintre realitate şi ficţiune. Avem a face, în definitiv, cu o vulgarizare nu a lui Pirandello, ci a actului artistic contemporan ce se bazează pe improvizaţie şi pe efemer: „performanţa", care se consumă instantaneu şi care dă privitorului iluzia că participă la un eveniment unic. În fine, constatăm, o dată în plus, cît de puternic s-a erodat frontiera între viaţa publică şi viaţa particulară şi cît de netă e împărţirea societăţii în *exhibiţionişti* şi *voyeuri*. Exhibiţionistul dobîndeşte notorietate, iar *voyeurul*, deşi rămîne în anonimat, are sentimentul că el este cel care impune valorile.

Şi încă ceva: s-a văzut că oricîte comentarii distrugătoare a suscitat *Big Brother*, oricîte voci au denunţat imbecilitatea întreprinderii, consecinţa a fost creşterea audienţei emisiunii. Autorul acestor rînduri se simte, de pe acum, vinovat.

▲

BARBURISME

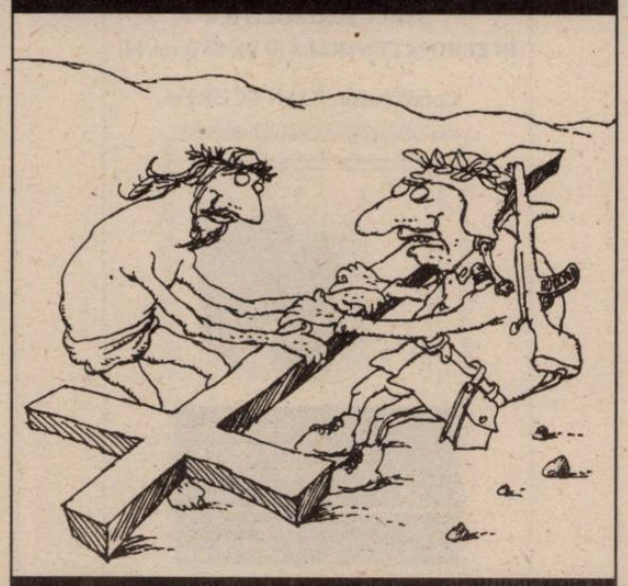

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Falimentul diplomaţiei (II)

E relativ greu de stabilit în timp momentul în care diplomaţia a devenit un efort comun de menţinere a păcii cu orice preţ şi a încetat să mai fie o alternativă politică a războiului, aşa cum teoretizase gînditorul de secol XIX, Carl von Clausewitz. Probabil că fenomenul de transformare a diplomaţiei dintr-o formă a afirmării intereselor statelor într-un discurs cu scopul unic de a evita războiul a devenit evident imediat după al doilea război mondial, odată cu apariţia ONU şi cu intrarea în forţă pe scena internaţională a tot mai multe state noi şi independente, mai ales din Africa şi Asia. Un singur lucru s-a dovedit a fi peren în relaţiile internaţionale, şi anume diferenţa majoră între diplomaţia „marilor puteri", care este ofensivă şi iniţiatoare, şi diplomaţia celorlalte ţări, care este defensivă şi adaptată. Cei mici şi cei mari s-au întîlnit, însă, într-un punct comun: teama de război. Veniseră în acest punct din direcţii diferite şi cu motivaţii diferite, dar era atomică, care a făcut posibil războiul fără graniţe şi distrugerea globală, a împins pe toţi în aceaşi teamă.

În orice caz, anii Războiului Rece, dominaţi de teama obsesivă a războiului atomic, au fost anii de aur ai *diplomaţiei împăciuitoare*. Cum confruntarea dintre cele două blocuri era o realitate în care alternau momente de înaltă tensiune cu momente de relaxare, efortul diplomaţiei mondiale s-a concentrat pe îmblînzirea iritărilor ideologice şi pe găsirea unor teme comune, în general de natură umanitară, în care se putea stabili o conlucrare. Încet-încet, preocuparea aceasta a format un corp profesional de diplomaţi cu vederi şi atitudini „călduţe", neangajate, în stare să fie interlocutori acceptabili şi pentru Kremlin şi pentru Casa Albă. Această atitudine a devenit un fel de scop în sine şi diplomaţia a ajuns la înalte cote de rafinament în cultivarea ambiguităţii oarbe, a vagului aburitor, a declaraţilor sterile. Diplomaţii au înţeles că prima lor sarcină este aceea că nu trebuie să supere pe nimeni şi au devenit experţi în a vorbi fără să spună nimic şi în a mulţumi pe toată lumea. Diplomaţia a închis ochii în faţa genocidului nu o dată şi a nesocotit crime oribile de multe ori numai şi numai pentru a păstra un echilibru, un *statu quo*, fără să se întrebe dacă acest echilibru este fragil sau sigur, dacă este moral sau nu, dacă este just sau nu. Probabil că, în curînd, cineva ar trebui să inventarieze serios crimele abominabile petrecute exclusiv din cauza nepăsării superioare a diplomaţilor.

În spiritul acestui fel de diplomaţie, care mie mi se pare mai degrabă fuga de responsabilitate şi demisie morală, decît isteţime machiavelică sau manevră dibace, a apărut clasa profesională a noilor diplomaţi. Ei avansează într-o carieră în care sînt învăţaţi să opereze duplicitar, în dihotomii adesea ireconciliabile. S-a ajuns pînă acolo încît standardele acestei profesiuni sînt ambiguitatea şi flexibilitatea, pînă la dispariţia coloanei vertebrale. Mulţi sînt cei care cred astăzi că un diplomat este cu atît mai bun cu cît este mai vag. Cel mai bun exemplu al acestui tip de profesionalism este activitatea comisiei de inspectori ONU în Irak, condusă de Hans Blix şi de Mohammad El Baradei. Toate, dar absolut toate rapoartele acestei comisii dau constant acelaşi mesaj: Irakul cooperează cu inspectorii care nu au găsit dovezi de existenţă a unui program nuclear sau de distrugere în masă, dar Irakul nu cooperează deplin şi există o mare canitate de arme pentru care nu s-au formulat explicaţii plauzibile. Cînd cineva pe care îl trimiţi în teren să-ţi spună dacă există arme de distrugere în masă sau nu îţi dă un asemenea răspuns, nu poţi decît să te sminteşti. Un asemenea raport nu poate aduce decît secesiune şi confruntare. Comisia Blix a fost cît se poate de profesionistă: nu ne-a spus nici aşa, nici aşa. Franţa, Germania, Rusia şi China merg pe prima parte a mesajului sintetizat mai sus, SUA, Marea Britanie şi Spania pe cea de-a doua. Amîndouă părţile par să aibă dreptate şi, mai ales, amîndouă părţile apreciază activitatea deosebită a comisiei Blix-El Baradei pe rapoartele căreia îşi fundamentează poziţiile. În realitate, raportul Blix este un document pe care se poate fundamenta orice poziţie imaginabilă şi, de aceea, în birourile ONU, se consideră că domnia-sa şi-a făcut datoria. Acum, însă, e evident că lucrurile nu mai pot continua aşa. Nu ştiu care va fi deznodămîntul acestei crize, dar ştiu sigur că, deja, are două efecte de termen lung. Unul, despre care am mai scris, este acela al apariţiei ţărilor est-europene în arena internaţională în postura de actori serioşi. Al doilea este sfîrşitul unui anume fel de a face diplomaţie. Incapacitatea comunităţii internaţionale de a avea un punct de vedere unitar în privinţa regimului de la Bagdad mi se pare a fi ultimul act al unei piese care se joacă de mai bine de 50 de ani în ceea ce, cu preţiozitate şi mister, numim „cancelariile occidentale".

În această situaţie, îmi trădez conservatorismul şi cred că viitorul e mult mai interesant decît trecutul. Criza Irakului a deschis epoca unei noi diplomaţii în care norma va fi să spui clar ce opţiuni ai, să afirmi apăsat ce susţii şi ce respingi. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Califul şi alegerile libere

(pentru culoare locală, adăugaţi cămile şi explozii la orizont)

Emigranţii americani din Irak n-au protestat săptămîna aceasta împotriva agresiunii aliate. Explicaţia e simplă: nici nu există aşa ceva. Refugiaţii americani de la Bagdad sau de la Phenian sînt populaţii imaginare, care se hrănesc din naivitatea demonstranţilor din Occident şi respiră aerul miturilor urbane europene, acelea care ne dau ca sigur că bucata de carne lăsată în Coca-Cola se topeşte pînă mîine. Înţelegeţi implicaţiile anti-imperialiste. Sigur, copiii celor care inventau acum 20 de ani sloganul „mai bine roşu decît mort" aveau şi ei nevoie de cauza lor. Irakul lui Saddam sună prost, dar cu ce era mai bună Uniunea Sovietică a lui Brejnev? Ei, pentru doamnele demonstrante era o diferenţă esenţială, deşi ascunsă în subconştient: desigur că ocupaţia vînjoşilor ostaşi roşii urma să se lase cu sălbăticii greu de prevăzut... Irakul e însă mai blînd, mai nedreptăţit, de fapt un mieluşel pe care a pus ochii lupul american, setos de sînge şi petrol... Chestia care nu se leagă e, scuzaţi repetiţia, completa lipsă a refugiaţilor americani, îmbinată cu abundenţa celor irakieni, care de vreo 10 ani şi mai bine sosesc în gările europene şi-n aeroporturile americane, cerşind slujbe şi găzduire. Sigur, la un irakian care fuge sînt alţi o sută care rămîn în patria lor, însă noi, care am trecut prin asta ştim prea bine despre ce e vorba: ei sînt pur şi simplu emigranţi rataţi.

Ei bine, toate acestea sînt deja istorie: dacă Bush chiar vorbeşte serios, la ora la care-mi citiţi rîndurile, în Irak e deja război. Un război în care nici nu mai contează justificările, pentru că, la urma urmei, singurul motiv moral pentru care Saddam trebuie dat jos şi Irakul ocupat este acela ca ţara lui n-a reuşit niciodată (cu excepţia vremurilor fericite ale califului Harun al-Raşid) să-şi trateze cetăţenii ca şi cum dorinţele lor ar conta. Problema e că această morală obligă ţările civilizate la ocuparea tuturor teritoriilor guvernate de despoţi şi păstrarea lor în custodie pînă cînd populaţiile locale învaţă să se guverneze singure. De fapt, chestia asta s-a făcut deja, iar Kipling o pune foarte bine în cîteva cuvinte: ea e *white man's burden*. Adică povara omului alb de a descinde în ţări sălbatice şi de a-i învăţa pe indigeni să despartă binele de rău. Prima şi ultima încercare, coloniile ţărilor europene, a eşuat în momentul în care indigenii din Africa sau Asia, impulsionaţi de ruşi şi de teoriile eliberării (coapte şi ele în Cartierul Latin) au *scuturat jugul*. L-au scuturat puţin, după aceea au început să-şi scuture vecinii, folosind (ca dovadă că au învăţat totuşi ceva) armele sofisticate ale europenilor. Cu cîteva excepţii, fostele colonii s-au întors la conflictele intertribale şi la sălbăticia la care le obligă, pînă la urmă, stadiul lor de evoluţie istorică. Încă o dovadă că civilizaţia nu poate fi pur şi simplu imitată, iar democraţia trebuie să crească dinăuntru. Nu spun că europenii ar fi cu ceva superiori: imaginaţi-vă alegerile libere ori prezumpţia de nevinovăţie, în Parisul anilor 1300...

Într-un fel, acesta e şi argumentul pacifiştilor: să-i lăsam în pace pe cei care n-au democraţii, poate că asta li se potriveşte lor. Fezabil, dacă aceste ţări erau localizate undeva pe Marte. Numai că sîntem cu toţii pe Pămînt, în situaţia bizară în care civilizaţiile mai puţin coapte au ajuns sau sînt pe cale să pună mîna pe armele oamenilor mari. Sigur, şi Uniunea Sovietica şi Statele Unite au stat, timp de 50 de ani, cu rachetele nucleare în poziţie de start. Ele n-au pornit însă tocmai pentru că liderii acestor ţări, oricît de orbiţi de ideologie, au avut destulă minte încît să înţeleagă ce-ar însemna un asemenea gest. De la Irak, Iran sau Coreea de Nord nu ne putem aştepta însă la prea multă înţelepciune. Două dintre ele sînt despoţii ereditare (Udai e deja cu un picior pe scaunul lui tata, dacă mai rezistă) iar a treia e sigura teocraţie a lumii, nu cu mult diferită de Mesopotamia anilor 6000 î.Ch. Cu aceste ţări e greu să te înţelegi, mai ales că nici una nu-şi poate hrăni supuşii şi nici nu le poate explica cinstit de ce. În cazul lor, ceva trebuia făcut mai demult. Iar ce se face acum trebuie dus pînă la capăt. ▲

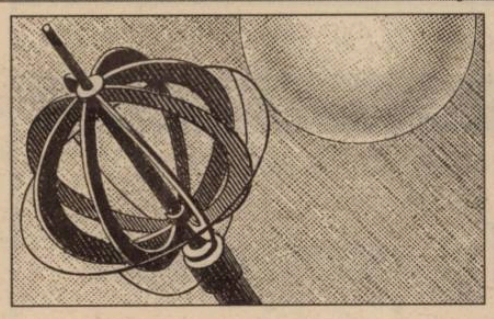

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Realism magic

Ultimatumul lansat luni seara de preşedintele Statelor Unite nu se referă doar la dictatorul din Irak, Saddam Hussein şi la fiii săi. „În loc să plutim pe lîngă tragedie, vom stabili direcţia de navigare spre securitate", spunea Bush în timp ce se ridica nivelul de alertă în Statele Unite şi diplomaţii străini din Bagdad îşi făceau bagajele. Marţi dimineaţa, lumea părea un loc foarte nesigur. Planurile de război contează pe o victorie rapidă: armata lui Saddam nu mai este ce a fost, e prost echipată şi moralul soldaţilor e la pămînt. Cu excepţia Gărzii Republicane, se speră că nu va opune o rezistenţă serioasă, dar perspectiva luptelor de stradă („un Stalingrad mesopotamian la Bagdad") e evocată doar rapid în presa de mare tiraj. Conceptul militar „zero victime" nu va putea fi realizat, dar pregătirile se fac pentru bombardamente de o asemenea intensitate, precizie şi forţă de distrugere încît să anuleze obiectivele oricărui plan de apărare. Desigur, se va ţinti buncărul lui Saddam din prima noapte şi în toate nopţile următoare, dar precedentul Ben Laden ar trebui să aducă nori pe cerul senin al certitudinilor. Unele surse cred că Saddam ar fi gata să ordone „un zid de flăcări": la ordinul lui, s-au săpat tranşee în jurul capitalei şi, umplute cu petrol, ele pot arde, împiedicînd, ca în Evul Mediu, înaintarea inamicului. Alte surse cred că el va face uz de modernele arme chimice şi biologice pe care le posedă şi chiar dacă trupele americane, echipate şi antrenate corespunzător, se pot apăra, irakienii vor avea de suferit, Saddam va da vina pe invadatori, iar arabii informaţi de postul Al-Jazeera îl vor crede.

E de presupus că, oricare ar fi evoluţia situaţiei de pe teren, americanii vor pierde războiul informaţiilor şi al propagandei: ei sînt agresorii, dotarea lor e de o superioritate copleşitoare, pagubele colaterale devin uşor centrale, imaginile suferinţei populaţiei civile vor fi mai puternice decît orice discurs împotriva tiraniei.

La Washington a avut cîştig de cauză teoria „excepţiei irakiene"; se susţine că după atîta suferinţă provocată de dictatură, în fundul sufletului lor irakienii nu mai dau crezare retoricii antioccidentale, nu-i consideră pe americani şi israelieni duşmanii lor principali şi vor fi bucuroşi cînd inamicul lor intern va fi înlăturat. Se ştie, tehnologia armelor supersofisticate e neputincioasă cînd e să afle care sînt sentimentele din fundul sufletul unui om, ca să nu mai vorbim despre ficţiunea cu „sufletul poporului". Echipa neoconservatoare la putere în Casa Albă crede că înlăturarea lui Saddam va crea în regiune ceva asemănător unui şoc electric: democraţia instalată în Irak de comandamentul militar american va avea un asemenea efect contagios, încît teocraţiile şi autocraţiile locale se vor prăbuşi de la sine şi la fel de miraculos se va stinge şi conflictul dintre Israel şi palestinieni. „Realism magic cu sos mijlociu-oriental – ironizează Thomas Carothers de la Fundaţia Carnegie pentru pace în lume – ţările arabe sînt sfîşiate de tensiunile între guvernele autocrate şi opoziţia islamistă. Invazia Irakului nu va face să dispară aceste forţe politice. După invazie, ele cor fi în continuare acolo." Această prezenţă certă este însoţită de o absenţă la fel de sigură: cea a unor forţe democratice semnificative. Dacă acestea ar exista, Statele Unite le-ar putea, eventual, furniza mijloacele necesare dobîndirii şi menţinerii legitime a puterii. Altfel, de oriunde s-ar afla, familia Saddam va putea contempla haosul creat de înfrîngere, de coaliţia celor care au pierdut totul uniţi cu cei care nu au cîştigat nimic, supravegheaţi de o putere înarmată cu fantasme despre sufletul unui mare număr de oameni care vor să trăiască altfel decît ei.

„Americanii n-au fost niciodată talentaţi la imperialism, care nici nu i-a interesat prea mult. Sîntem prea naivi, prea nerăbdători, prea orbiţi de sentimentul propriului nostru altruism" (George Packer, *The New York Times Magazine*). Altruistă sau nu, lipsa talentului se răzbună: presupunînd că va fi rapidă, victoria alianţei încropite de americani va crea, probabil, mai multe probleme decît va putea rezolva: îi vor iubi irakienii pe ocupanţi? Cine va conduce Irakul? Cum vor putea fi sprijiniţi kurzii din Irak şi ţinuţi în frîu cei din Turcia? Ce se va întîmpla cu grupurile şiite susţinute de Iran? Cum va fi implicat Israelul? Răspunsul la aceste întrebări dispare în ceaţa postbelică a realităţilor politice din Afganistan sau Serbia – locul ultimelor victorii militare americane. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Nu contează ce simţi

Îmi rod unghiile, ca mai toţi americanii. Cînd veţi citi acestea, poate că voi fi ajuns să-mi rod un picior sau să mă despoi de tot, în semn de protest. Nu mai suport să mă uit la televizor, mi se face rău cînd citesc ziarul, şterg instantaneu potopul de mesaje firoscoase şi scrisorile de tip «citeşte şi dă mai departe» care încearcă să mă «educe» şi-mi doresc cu ardoare ca actoraşii ăştia de film să tacă dracului din gură. Vor pace? Să nu mai facă filme violente. Nici eu nu mai rabd să-l văd pe Comandantul-Şef, fudul şi confuz, încercînd să dea de cap unor fraze de trei cuvinte monosilabice şi reuşind să pară şi nestăpîn pe sine, şi nesincer în acelaşi timp. Şi toată gaşca lui îmi face greaţă, inclusiv «rezonabilul» Collin Power, gureşul Dr. Rumslove, cernita Condoleanţa Rice, Ridge cel cu faţă buhăită de injecţii anti-rid şi Fleischermargarină. Pe de altă parte, cînd vine vorba de fudulie, Bush nu e nimic în comparaţie cu ministrul francez de Externe, în capul căruia îmi vine să torn o tonă de Coca-Cola. Iar toţi aceşti tipi care mă calcă pe nervi nu-i ajung nici la degetul mic lui Saddam Hussein, odioşenia aia colcăind de germeni, care se lăfăie trăgînd foloase din neliniştile mele şi din tresăririle de teamă, foarte de înţeles, ale tuturor. Îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar singurele moace publice care mi se par la locul lor sînt generalii. În vremuri normale, simpla lor prezenţă m-ar băga în sperieţi, dar astea nu sînt vremuri normale. Nu sînt un pacifist, doar că ţin cu mine, obişnuia să spună prietenul meu Jeff Miller. Mi-aş dori să existe un cineva sau un ceva precis pe care să pot da vina pentru tot, dar nu e chiar atît de uşor. Nici măcar nu pot găsi un ţap ispăşitor serial, să zicem luni – Saddam, marţi – Bush, miercuri – franţujii, joi – presa, vineri – Hollywood ş.a.m.d.

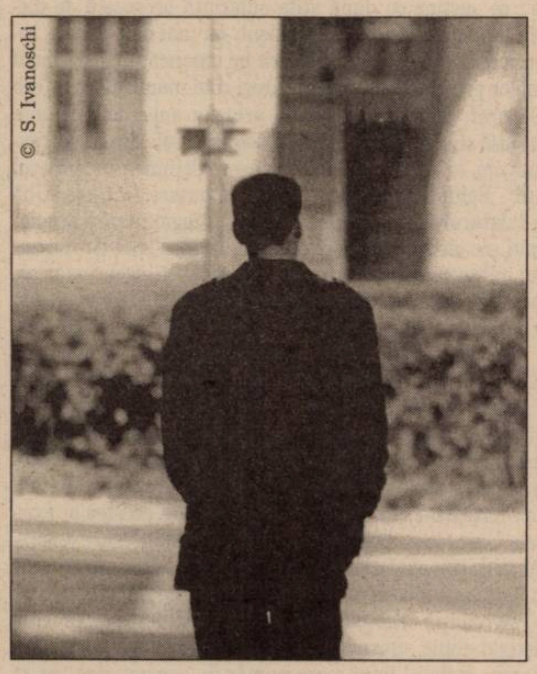
© S. Ivanoschi

Trebuie să dau vina pe toţi, simultan, ceea ce e rău pentru că, oricît de tare m-ar călca pe nervi, nu contează ce simt eu. Vremurile s-au schimbat şi comedia s-a sfîrşit. După ce ocupăm Irakul, trecem la Iran, apoi la Coreea de Nord, poate nu chiar în această ordine. Cînd o fi să înceapă bîlciul, poţi numai să nădăjduieşti că generalii sînt tot pe atît de meseriaşi precum par. Poate că e momentul să începem să-i dezgropăm pe moşoteii din azile şi să-i întrebăm cum e să joci cărţi şi să dai romuri pe gît cînd corabia se duce la fund.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mici deziluzii

Mai întîi de toate, în dimineaţa scrierii acestei poveşti am avut surpriza plăcută de a vedea cum felia de pîine prăjită şi tartinată, scăpîndu-mi din mînă în timp ce căutam din ochi sarea cu aromă de mărar, a căzut pe partea bună – invers, adică, de cum prevedea o cunoscută lege a lui Murphy. *Ai văzut?* – mi-am spus –, *cam aşa e şi cu lucrurile în care credeai pînă mai ieri.*

Şi chiar că am crezut. Am crezut în ce mi-a spus şcoala; mai precis, o bună parte din educarea mea s-a consumat în clasa a II-a, odată cu încrederea precoce pe care am căpătat-o în proverbele româneşti – pentru că aşa mi-a spus învăţătoarea. La drept vorbind, între timp aproape nimic nu le-a confirmat. Drept care m-am decis să fac publică această deziluzie.

Unu la mînă: de exemplu, nu este adevărat că haina n-ar face pe om. Ba îl cam face. Între haina din exterior şi confortul din interior este o relaţie de condiţionare directă, iar reflexele societăţii, cu toate reprezentările publice sau private pe care le creează, încurajează această interdependenţă. Nu ştiu dacă este ceva premeditat sau programatic, dar nici nu ştiu dacă totul poate fi pus sub semnul snobismului sau al ipocriziei. Nu cred nici una, nici alta. Şi haina de pe umăr te face, şi pantoful din picioare, şi maşina din parcare. Majoritatea celor din jur te evaluează din ochi. De acord, nu eşti mai puţin deştept dacă nu ai ultimul model de celular – doar că îţi va lua probabil ceva mai mult timp ca să dovedeşti acest lucru. Iar timpul este ceea ce contează cel mai mult azi. *Nu cumva este, totuşi, cam prea multă politică la televiziunile noastre?* – am întrebat recent un cunoscut ziarist, ce se ocupă şi cu monitorizarea media. *Aiurea* – mi-a spus el. *Află, dacă vrei, că luna trecută N.N.* (şi mi-a spus un nume de femeie din modă) *a apărut mai des decît M.M.* (şi mi-a spus un nume de femeie din politică).

Apoi: cel mai adesea, nu este adevărat că paza bună trece primejdia rea – şi nici restul de situaţii conexe. Cele mai plictisitoare revelioane pe care le-am trăit au fost cele pregătite cu două săptămîni înainte; cînd mi-am luat din mai un bilet pentru august am ajuns pe litoral relativ în formă şi am plecat obosit; iar în examenele pe care le conduc, studenţii care mi-au tăcut un semestru vin relaxaţi, calmi şi volubili, în timp ce aceia pe care-i ştiam buni vin traşi la faţă, sînt incoerenţi şi fac gafe stupide. *Bine-bine, şi după ce mirosiţi unde e rost de succes?* – întreb o persoană din *pi-ar*, care-mi face o diagramă cinico-pragmatică a lumii noastre. *Păi, cei care contează sînt cu toţii bine pregătiţi, nu asta e problema. Ceea ce-i împarte efectiv în cîştigători şi* luzări *este spontaneitatea, capacitatea de a lua rapid decizia bună, gîndirea pozitivă. Cine îşi face probleme, gîndindu-se mereu la primejdia rea, o cheamă; trei sferturi dintre cei care se tem că vor fi concediaţi chiar vor fi, dintr-un motiv sau altul.* Atunci eu am spus: *Păi şi de ce nu spuneţi lucrurile astea?* Şi mi s-a răspuns: *Să le spunem cui? Cei care contează le ştiu deja.*

Eu habar n-aveam, şi încă mai credeam în chestii de clasa a doua primară.

În fine, voi mai spune că am din ce în ce mai multe îndoieli că cine se scoală de dimineaţă ar ajunge departe. Ani la rînd m-am bucurat şi m-am lăudat că sînt matinal. Treptat, am observat cum pînă în ora nouă a dimineţii nu puteam contacta decît persoane în vîrstă, sub sau puţin deasupra venitului mediu şi, în genere, fără mari preocupări. Aceasta în timp ce majoritatea persoanelor cu greutate, mai ales din categoria celor tineri, se scoală tîrziu. Toţi cei care sînt activi, adică acei tineri care roiesc prin genul de firme ce fac bani, lucrează pînă noaptea, iau prînzul în locul cinei, ajung în paturi spre dimineaţă şi aşa mai departe.

Se schimbă lumea. Drept care e bine să ne întrebăm ce anume din înţelepciunea acelei societăţi tradiţionale (care încă mai sîntem, dar nu peste tot şi nici uniform) vom lua cu noi pe drumul mereu repetatei noastre modernizări. Sub ce haină şi la ce oră.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O poveste cu moş Bocanc

Nu-mi prea place să scriu despre realitatea imediată dintr-un motiv lesne de înţeles, nici nu apuci să spui ce ai de spus, nici nu apuci să-ţi vezi opinia tipărită şi eşti deja vetust, deja clasat, trecut dintre cei cu adevărat vii care sînt mai aproape de prezent decît poţi fi tu cu ale tale opiniuni. Emiţi, să zicem, o judecată de valoare ultimativă, care îţi pare, în chiar momentul în care o scrii, adevărată în fel inatacabil şi constaţi mai apoi că alte fapte, întîmplate între timp, îţi şubrezesc afirmaţia dintîi. Metodologic corect, un comentariu despre, bunăoară, războiul americano-irakian, ar trebui plasat sub zodia verbală a condiţionalului-optativ. Neaoşa exprimare „c-o fi, c-o păţi" ar trebui tradusă prin construcţia alambicată „dacă aşa ar fi, aşa ar păţi-o". Ca să nu vorbim în abstractul teoretizărilor e nevoie, de bună seamă, să păşim pe terenul concret (atîta cît se poate în asemenea regim verbal) al condiţionalităţilor optative. Spre exemplu, dacă SUA ar ataca Irakul fără acordul Consiliului de securitate ONU, la ce mai bun acesta din urmă, adică ONU. Care ar fi să mai fie autoritatea acestuia, dacă deciziile sale sînt nesocotite.

Sigur că, pe de altă parte, ne putem întreba: de ce, domnilor, a devenit atît de ultimativă respectarea deciziei Consiliului de securitate, nu e nici primul şi nici cel de pe urmă veto nebăgat în seamă. Ia, amintiţi-vă, domniile voastre, cum anume s-a purtat războiul în Kosovo peste şi dincolo de acelaşi veto, al Rusiei la vremea respectivă. De ce atunci s-a putut, de ce acum nu s-ar putea? De ce nesocotirea de atunci nu a pus în primejdie Organizaţia, de ce acum, aceeaşi nesocotire, ar fi să fie altfel? Răspunsul unora poate prea bine semăna cu înţelepciunea bunicului în faţa sobei: „ehe, am putea zice asemenea lui, i-a luaţi aminte ce interese economice sînt aicişa, ce mănoasă reconstrucţie, ce de cîmpuri petrolifere, ce de companii doritoare". Pe dată ar putea sări altcineva şi ne-ar spune nouă despre nenorocirea terorismului, despre insuportabilitatea dictaturii lui Saddam. Şi iacătă, păcatele noastre că sîntem într-o situaţie asemenea glumei aceleia cu şef-rabinul care dă dreptate tuturor, inclusiv aceluia care îi reproşează că procedînd aşa nu dă dreptate nimănui. Aşa şi aici. Bunăoară, ar putea replica un cinic cum că, adică, de ce democraţie cu forţa, că adică de ce irakienii nu se răscoală împotriva lui Nero. N-ar fi mai de dorit o răsturnare cu poporul şi pentru popor chiar instrumentată din umbră de serviciile secrete fără pagubele colaterale prea bine ştiute. Numai că, iacătă că nu se poate (asta apropos de teza naţionaliştilor gregari autohtoni cum că revoluţia noastră a fost făcută de serviciile secrete. Bazaconii! Geaba instrumentează serviciile dacă n-au cu ce; e aşa ca şi cînd ai avea arcuşul şi nu ai contrabasul: nu iese nimic, ca în Irak).

Ar mai fi de spus ceva în legătură cu „lumea veche", aceea în care întotdeauna dreptate au doar cei mari şi tari. Franţa, bunăoară, are şi ea asemenea nostalgii retro, nu doar SUA sau Marea Britanie. Rusia aşijderi. Nimeni nu este inocent în povestea asta. Mai puţin cei din stradă, demonstranţii adică. Cei care văd lumea în felul vilegiaturiştilor pe care prietenul Caius Dobrescu îi ironizează asemenea lui Cioran care spunea el undeva, în *Istorie şi utopie*, că preferă tihnei burghezului eleveţian care îşi savurează cafeaua pe verandă, satanismul URSS care mînă istoria înainte. A trăi interesant: iată o dorinţă care îşi are suficiente resurse de a se împlini cotidian. Au grijă de asta toţi teroriştii, toţi fundamentaliştii şi, desigur, retorica. Analiştii şi analizele. În fapt, în numele tihnei aceleia neinteresante unii politicieni şi, analişti vor război, alţii vor pace.

Toată povestea asta îmi aduce aminte de armată şi de un maior care ne scotea în careu şi ne dădea note pe cum anume străluceau, cremuiţi şi lustruiţi, bocancii. De aceea i-am spus noi Moş Bocanc. Respectivul suna adunarea şi striga cu voce spăimoasă „v-aaliniţi!!": c-am aşa cum strigă Bush Consiliului de Securitate şi Chirac ţărilor din Estul european. Moş Bocanc admira strălucirea bocancilor numai că, atunci cînd poruncea „stînga-mprejur", descoperea noroiul din spatele încălţărilor.

▲

Texte şi opinii de: Ciprian CIUCU (analist politic) ● Matei FLORIAN ● Mihai GĂINUŞĂ (realizator TV) ● Andrei GAGHI (doctorand în sociologie, Universitatea Paris V, Franţa) ● Stela GIURGEANU ● Theo HERGHELEGIU (regizoare) ● Şerban HUIDU (realizator TV) ● Eugen ISTODOR ● Andrei MANOLESCU ● Cristian PREDA (profesor univ., Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti) ● Alex. Leo ŞERBAN ● Dragoş TUDOR (jurnalist)

Argument

Să vorbeşti despre pică, rîcă, oftică, ciudă, ură înseamnă să vorbeşti despre condiţia umană. Căci iubirea & alte asemenea sentimente nobile îşi găsesc reversul pe latura ascunsă a fiinţei. Ura este la fel de umană ca şi iubirea. De la pică, trecînd prin rîcă (o pică mai mare), apoi la oftică (aţi remarcat? E omonim cu o boală), ajungi la ciudă iar în final la ură: există o gradaţie a sentimentelor, o rafinare; pînă ajungi „foc şi pară" durează un timp, e nevoie de o acumulare a tensiunii. Toate aceste sentimente diferă prin modul de declanşare şi prin formele în care se manifestă: de la cicălelile gingaşe provocate de pică şi rîcă, la blestemurile şi înjurăturile ofticoase şi pînă la violenţe prin care ne răzbunăm ciuda şi ura. Există şi o determinare culturală a modului în care astfel de sentimente ne domină: ţăranii sînt mai iuţi la mînie şi trec foarte repede prin etapele incipiente, ajungînd mai întotdeauna direct la cea mai cruntă răzbunare; şi oricît de aprinşi ar fi, reuşesc să imagineze scenarii de-a dreptul neverosimile. Copiii se oftică uşor, dar uită să se mînieze. Mulţi oameni obişnuiţi trec prin tot soiul de stări, urăsc şi sînt urîţi de semenii lor, dar nu trec la fapte. Chiar şi lumea politică este determinată de sentimente ca rîca sau pica – uneori, chiar mai mult decît de „iubirile" partizane sau ideologice: de la declaraţii subtile la loviturile sub centură nu este, se pare, o cale prea lungă.

Am citit undeva despre psihopaţii „non-violenţi": de cele mai multe ori, o pică nerăzbunată din copilărie, transformată, la vîrsta adolescenţei, în frustrare, îi determină la maturitate să urască pe toată lumea; psihoza se poate declanşa în orice moment, este destul de greu de depistat şi se manifestă prin tot felul de acţiuni pe care psihoticul le comite pentru a se răzbuna, de la zgîriatul maşinii la deconectarea antenei colective. De cele mai multe ori, el poartă un război împotriva tuturor, dar adesea îşi alege o singură victimă pe care o urmăreşte îndeaproape şi încearcă să o compromită prin orice mijloace: bîrfind-o cu vecinii, cu rudele, cu necunoscuţi, totul în scopul de a izola victima de lume.

Dacă aveţi, printre vecinii dumneavoastră, persoane care menifestă asemenea simptome, dacă vă găsiţi maşina cu roţile dezumflate în parcare, dacă primiţi telefoane ciudate noaptea sau dacă aflaţi că sînteţi bîrfit, atunci aveţi de ce să vă temeţi: cineva vă urăşte! **(M. M.)**

Alex. Leo ŞERBAN

10 ♠

„Vai, vai, vai...
Te suceşti şi te-nvîrteşti toată noaptea...?!"
(reclama la „Contour Pillow")

Atunci cînd Matei Martin a propus această temă... nu, Nu, NU: am convenit, la *Dilema*, să dăm peste deşte acestor „captivante" *incipit*-uri! Aşadar, reiau:

Atunci cînd *secretarul de redacţie*, Matei Martin (e, oricum, altceva), a propus tema de faţă mi-au sclipit ochii... Şi mi-au sclipit, şi mi-au sclipit – mi-au sclipit degeaba, căci Matei stă hăt, tocmai la celălalt capăt al mesei şi-n plus, amîndoi fiind ochelarişti, o sclipire insistentă poate fi confundată – şi este, cel mai adesea – cu o rază rătăcită-n lentilă. A trebuit să verbalizez, să pledez, să – Cerul mi-e martor! – mă fac auzit... Pica? *Wow, the story of my life!* O experienţă de-o viaţă, mor după ea! Şi voi muri cu ea de gît. Aşa că m-am gîndit să vă împărtăşesc din înţelepciunea mea & a ei.

Căci pica e terapeutică: te fereşte de aceia care, oricum, nu te au la inimă. Pica – dar nu mai mult: nu ciuda (prea banală), nu oftica (prea teatrală – vezi Marguerite Gautier), nu rîca (prea mecanică), nu ranchiuna (prea dramatică) şi, mai ales, nu ura (prea uriaşă). Deşi dicţionarul le dă ca sinonime, ele nu sînt astfel decît în mintea acelor ingenui care nu au nimic cu nimeni sau care au picărîcăurăciudăoftică pe toată lumea...

Un decalog, deci, pentru cei care nu vor să treacă prin lume fără nuanţe şi/sau principii călăuzitoare:

1. Cînd ţi se dă (o carte proastă, papucii, o palmă, o ţeapă), dă şi tu: a răspunde cu aceeaşi monedă poate că nu e o chestie tocmai nobilă („întoarce şi celălalt obraz", blabla), dar – vorba bancului – societatea noastră nu are ce face cu nobilii;

2. Fă-o sistematic: numai aşa pica va deveni un sănătos principiu de viaţă şi nu va fi confundată cu o ieşire necontrolată şi de moment;

3. Ţine-o la rece: nu trebuie să laşi impresia că povestea asta te frămîntă, te macină sau, Doamne fereşte, nu te lasă să dormi – pica se joacă *cool;*

4. Nu căuta pica în carul cu fîn: adică nu te chinui s-o găseşti dacă n-ai ce-ţi trebuie, dacă singurul car pe care-l cunoşti este autocarul sau tabloul lui Grigorescu sau dacă fînul e acel ceva impalpabil, invizibil şi misterios care provoacă orăşenilor rinita alergică;

5. Dacă nu curge, pică: cînd cineva ţi-a promis ceva şi te lasă cu ochii-n soare, nu e cazul să recurgi la represalii emfatice şi disproporţionate gen „anonime", acatiste, calomnii – o pică mică e exact ce se cade în astfel de situaţii;

6. Nu plusa: este, în mod paradoxal, un semn de slăbiciune;

7. Rezervă-ţi ura pentru acele persoane faţă de care chiar ai nutrit, cîndva, un sentiment – pentru ceilalţi, un infinit dispreţ activ este suficient;

8. Nu poţi fi prietenul duşmanilor prietenilor tăi (a nu se confunda cu „poţi fi duşmanul prietenilor prietenilor tăi" – regulă prea răspîndită pentru a fi invocată altfel decît în paranteză);

9. Nu vorbi niciodată de bine persoanele care nu te vorbesc niciodată de bine;

10. Nu vorbi niciodată de bine persoanele care nu te vorbesc niciodată de bine (regulă esenţială, de aceea trebuie repetată). ▲

Ciprian CIUCU

Cine pe cine de ce urăşte

Un ziar din rîndurile căruia lipsesc pica, ura, ciuda sau rîca, la pagina de politică internă sau internaţională, nu ar mai fi un ziar aşa cum îl ştim noi. O emisiune de ştiri fără aceste sentimente profund umane ar fi lipsită de sare şi piper. Conflictul, sau mai pe românеşte, cearta, este unul dintre trucurile la care apelează ziariştii pentru a creşte audienţa ziarelor. Dacă într-o ştire s-ar spune că Guvernul a dat încă o ordonanţă, s-ar enumera efectele ei şi nu ar figura nici o critică adusă de un opozant, n-ar fi suficient de interesantă. Mai departe: după critică vine dreptul la replică, urmează o avalanşă de declaraţii, care mai de care mai picante, şi uite aşa apare disputa care durează cîteva zile şi lectura devine interesantă. Chestiunea este aplicată mai peste tot: audienţa totală a ştirilor din România a scăzut cu vreo 25% din anul 2000 pînă acum, şi asta în ciuda tabloidizării totale a domeniului. Personal, cred că este vorba despre faptul că ştirile au devenit non-conflictuale, iar oamenii se plictisesc repede de înşiruirea măreţelor realizări guvernamentale.

De ce sînt oamenii mai atraşi de conflict, în ciuda unei scîrbe faţă de politică aproape unanim afişată? Probabil că aşa este firea umană: se caută la ceilalţi partizani sau inamici de idei. Şi asta în funcţie de interesele divergente, de sistemul ideologic la care a aderat un indivd sau altul, sau după antipatiile personale, pe motiv că pur şi simplu faţa lui cutare nu inspiră încredere. Într-o piesă reuşită a lui J. Osburne am găsit următoarea formulare plină de adevăr şi relevaţă faţă de disputele politice de la noi: *Alege pe cine critici şi aşa îţi alegi inamicul.*

În mod natural, ura sau pica apar în momentul în care doi sau mai mulţi competitori doresc să-şi impună propriul inters. Cu cît şansele adversarului sînt mai mari cu atît pica purtată este mai mare. Ea se dezvoltă progresiv iar la un moment dat ia proporţii absolut iraţionale, împigîndu-l pe cel căruia i-a căzut victimă la acte disperate sau ridicole. Să ne amintim doar cum fostul preşedinte s-a declarat înfrînt de securişti la o reuniune cu medicii stomatologi din PNŢ. Iar dacă adversarul reuşeşte să-şi impună punctul de vedere, totul se transformă în ciudă.

O altă ocazie bună de a urî pe cineva este adoptarea vehementă a unei ideologii sau doctrine. Socialiştii îi dispreţuiesc pe capitalişti şi viceversa. Oameni sau grupuri care nu s-au întîlnit vreodată îşi provoacă reciproc repulsie fără un motiv evident.

Am întîlnit nenumărate cazuri în care lipsa de charismă a unei persone, de altfel bine intenţionată şi cu un discurs ireproşabil, este etichetată negativ. Remarce lipsite de *fair-play* cum că respectivul/respectiva are faţă de vulpe, de şarpe sau de mai cine ştie ce patruped cu coadă sînt la ordinea zilei.

Bineînţeles, cauzele acestor sentimente pot fi diverse şi fireşte că una singură nu explică nimic, ele se întrepătrund şi dacă la început există numai una, diferenţa doctrinară să zicem, celelalte îşi vor face repede apariţia. Ura, pica, ciuda, rîca, oftica fac parte din universaliile umane şi sînt independente de mediul în care apar. E trăită cu aceeaşi intensitate şi de educatoarele dintr-o grădiniţă şi în Parlamentul României. Diferă numai forma de manifestare. Pe plan internaţional e preferată exprimarea diplomatică, în viaţa politică discursul picant,

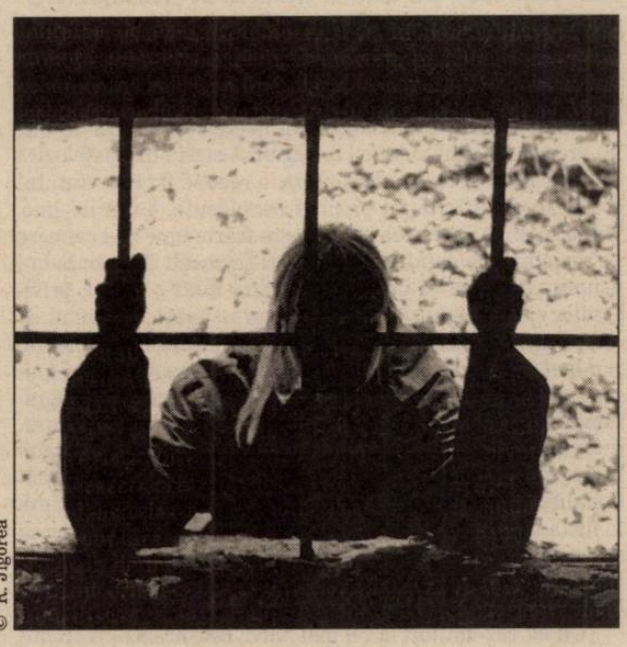
© R. Jigorea

iar pe stadion – poezioara cu referire la origini.

Cît despre politică... aici poate fi găsită mai toată gama de sentimente la mulţi „oameni de bine". Unii au o părere foarte bună despre ei şi acuză în dreapta şi în stînga pe toată lumea numai de dragul de a ieşi în evidenţă. Sînt alţii, inconsecvenţi şi, unde pupă astăzi, mîine scuipă. Mai sînt alţii fideli antipatiilor lor şi nimeni şi nimic nu îi poate scoate din ceea ce ştiu de mult.

Din prima categorie se remarcă detaşat C.V. Tudor, izvor nesecat de oftică. El a reuşit să atace un număr impresionant de adversari politici. E mai uşor de numărat care partide politice i-au scapat decît enumerarea celor cu care se judecă. În actualul Parlament nu există, probabil, un astfel de partid. Pentru a doua categorie, reprezentativ este dl Pruteanu: pornit ca independent, s-a alăturat cu entuziasm PNŢ-ului pe care mai apoi l-a „beştelit" cum îi place domniei sale să se exprime, pe motiv că iniţiativele sale nu erau pe placul partidului la care a aderat, orbit de faptul că acest partid era pe val. Un sentiment disonant trebuie să încerce social-democraţii Sassu şi Duvăz care după ani buni de duşmănie mai mult sau mai puţin ascunsă purtată PSD-ului îi arată acum o dragoste sinceră. Oricum, cred că nimeni şi nimic nu îl va face pe Ticu Dumitrescu, posibil reprezentant al ultimei categorii, proaspăt revenit în PNŢ, să îi ierte pe PSD-işti, pe care îi asociază cu foştii gardieni ai lagărului comunist. Bancurile cu Funar şi antipatia acestuia faţă de UDMR, de notorietate de altfel, ne obligă să ne gîndim la ura extremă şi iraţională astăzi, de sorginte xenofobă. Rasismul, sexismul, xenofobia sînt periculoase prin iraţionalitatea lor.

Pentru a ajunge la vîrf politicienii aleg să critice şi să îşi desfinţeze adversarii şi politicile lor în loc să se remarce prin propriile acţiuni. Este mai uşor să darîmi decît să construieşti. Un politician care preferă să intre în politică printr-un partid trebuie să se înarmeze cu un arsenal de sentimente negative pentru a avea motivarea necesară parcurgerii tuturor etapelor. Prima bătălie o dă în interiorul organizaţiei locale şi acolo, vizînd o funcţie, începe să aibă ciudă, pică, ură sau oftică pe cel care o deţine. Dacă reuşeşte, va fi ţinta criticilor celorlalţi din interiorul organizaţiei, care la rîndul lor simt obiectul picii, rîcii, invidiei... Istoria se repetă pînă ajunge la nivel naţional, cînd omul începe să simtă ceva şi pentru partidele concurente. Pe ziarişti, curioşi din fire, nu îi are deloc la inimă, dar încearcă să îi tolerze.

Dinspre partea noastră, să auzim numai de bine! ▲

Andrei GAGHI

Sentimente ambivalente faţă de noi înşine

– „Elitele" româneşti din Franţa în căutarea unei identităţi –

A scrie despre pică, rîcă, oftică, ciudă şi ură sau despre mai ştiu eu ce alte defecte morale, înseamnă a intra în tema „specificului naţional", la modă azi. Înseamnă a vorbi despre ceva vag şi greu de definit. Vorbim despre „mentalitate" şi despre trăsăturile noastre morale, pure invenţii identitare (ospitalitatea, pacifismul, lipsa unei tendinţe înspre homosexualitate).

Mitul unităţii poporului român şi ideea existenţei României mari şi frumoase, întreţinute în România prin manuale mediocre de istorie şi de limba română, iau amploare imediat ce românul trece graniţele ţării. În lipsa unor precepte morale care să incite la solidaritate şi găsindu-se în faţa unei realităţi deconcertante, românul mediu este prada unui dublu sentiment: idealizarea unei identităţi mitice şi respingerea individului concret, a semenului.

Cînd ajunge în Franţa, accentul, maniera de a pronunţa anumite sunete îl fac să se urască pe sine însuşi. Neputîndu-se asculta, îl urăşte şi pe românul care pronunţă un „r" rulat acolo unde, ştie bine, ar trebui să fie pronunţat un „r" graseiat şi se străduieşte în mod ridicol să imite sunetul unei limbi a cărei substanţă îi este străină. Cel mai adesea, considerîndu-se mai uşor integrabil decît alţi imigranţi, românul „cu situaţie" devine xenofob şi participă cu umilinţă la rasismul ordinar contra arabilor sau al negrilor şi, în nici un caz, nu vrea să fie confundat cu un ţigan. Această ură patologică faţă de ţigani este, în mare parte, o reacţie faţă de statutul social nesemnificativ al propriei ascendenţe, o ură de sine. Un prieten îmi povestea că reuşeşte foarte bine să-i calmeze pe românii ambalaţi în diatribe anti-ţigăneşti chestionîndu-i asupra părinţilor şi bunicilor. Venind dintr-o ţară a privilegiilor şi a clientelismului, într-o ţară supusă, la rîndul ei, unor reguli asemănătoare, dar în care statul funcţionează, românul devine un campion al meritului. Neputincios în faţa unei realităţi pe care o înţelege prea puţin, umilit de insignifianţa sa într-o societate mai abstractă decît cea de acasă, începe prin a dezvolta un fel de sentiment de superioritate: francezii sînt proşti, inculţi, necivilizaţi, incompetenţi, «naţionalişti», «comunişti» etc., pe scurt incapabili să aprecieze la justa sa valoare tînărul român care se gîndeşte pe sine ca pe un cetăţean de drept al Franţei. Nefăcînd parte din nici o clasă socială, face parte dintr-o fantasmatică aristocraţie a culturii, a spiritului sau a inteligenţei.

Un alt caz, întîlnit la cei mai naivi, este acela al reproducerii identice şi fantasmagorice a societăţii române în Franţa. Există oameni care gîndesc societatea franceză după pile şi relaţii şi pentru care salutul amical al unui portar devine o relaţie importantă în domeniul imobiliar. Am ascultat cu invidie un personaj amuzant care practică franceza cu dificultate, dar care se laudă că are o mulţime de „pile" şi că este, datorită unei treceri prin Italia, în relaţii apropiate cu Mafia. Există apoi cei care reacţionează faţă de societatea franceză inventîndu-şi un trecut nobil în România. În autocarele care merg înspre Paris, se pot întîlni boieroaice imaginare, „boieria", inspirată de o trecere printr-un pensionat, fiind o reacţie vehementă contra mediocrităţii şi adeziune necondiţionată la ceea ce e *elitist*.

Pe cei care fac parte din exilul „tradiţional" i-am asociat întotdeauna cu ideea de „libertate" şi nu au mare lucru în comun cu românul mediu despre care vorbesc. Însă, îndeosebi la cei „fugiţi" în anii '80, există un resentiment de emigrant care se manifestă printr-un anticomunism mimetic şi actualizat impropriu la societatea franceză. La cei ce trăiesc încă într-un mod militant, grija de a apăra coerenţa exilului anticomunist nu trebuie confundată cu invidia. Dacă Virgil Ierunca sau Monica Lovinescu îi considerau impostori sau mincinoşi pe C.V. Gheorghiu, Petru Dumitriu şi Eugen Barbu, nu o făceau cu invidie sau cu ciudă. Există însă la aceştia un sentiment nemărturisit de ură, ura legată de regimul comunist. Poate că unii s-au străduit dacă nu să îi iubească, cel puţin să îi ignore pe reprezentanţii regimului. Umană, această ură nu este o ură de clasă, nu este nici invidie şi nici resentiment. Este vorba de o reacţie, de un sentiment legitim. Nu latura „populară" a regimului era urîtă, ci cea represivă. Nu atît pierderea proprietăţii cît, mai ales, a libertăţii. Prostia regimului, tortura, umilinţa la care au fost supuşi cei apropiaţi erau şi sînt subiectul urii. Prezenţa la Paris a funcţionarilor ambasadei numiţi în mod impropriu „diplomaţi", nu face altceva decît să potenţeze acest sentiment. Aceşti oameni sînt victime şi adversari ai regimului, dar nu *anticomunişti din principiu*. Spun asta pentru că mi-a fost dat să întîlnesc în România ca şi la Paris foarte mulţi anticomunişti declarativi, cu discurs schematic şi lipsit de consistenţă motivat de nevoia de identificare cu exilul tradiţional şi de dorinţa patriotică de a scuza regresul economic al României.

Am fost surprins să văd folosit sensul acesta de către persoane din imigraţia foarte recentă, complexate de realitatea societăţii franceze, mici „descurcăreţi", „şmecheri" sau oameni fără repere, incapabili să definească ceea ce înţeleg prin „comunism", cuvînt pe care îl folosesc într-un sens foarte larg şi imprecis. Niciodată jenaţi de regim, ci ajutaţi de originea lor „sănătoasă", aceşti oameni au profitat de pe urma corupţiei şi a ideologiei egalitariste a statului comunist. Elevii şi pensionarii Şcolii Normale Superioare, cei cei mai bine informaţi dar şi cei mai bine pregătiţi dintre bursierii români în Franţa, formează o „elită" puţin permeabilă, un cerc în care despre rarele manifestări culturale sînt informaţi în special elevii şcolii, din ce în ce mai mulţi, foştii elevi beneficiind de un statut asemănător celui francez de *ancien élève*. Însă acest statut nu îi prezervă pe cei care îl deţin de amestecul românesc de sentimente de inferioritate şi de superioritate. Superiori celorlalţi români, ei doresc să semene elevilor francezi ai Şcolii Normale. Însă reproducerea jargonului, imitarea bizareriilor elevilor francezi, integrarea unui folclor propriu Şcolii Normale Superioare nu îi face mai „integraţi" şi nicidecum nu îi ajută să se constitue într-o elită ci, dimpotrivă, îi afundă într-o dublă marginalitate.

Nu ţigani, altceva

Nu o să mă opresc asupra odraslelor demnitarilor foşti sau actuali şi asupra ţoapelor venite la cumpărături la Paris, departe de sentimente puternice ocrotiţi fiind de blînda şi deloc docta lor ignoranţă. Cînd cumpără telefoane portabile, maşini, haine de un gust îndoielnic sau mai ştiu eu ce alte semne al ascensiunii sociale în România pot apărea cîteva invidii şi puţină rîcă. Dar totul este atît de trist-stupid încît cred că nu merită nici o atenţie. Problemele încep acolo unde apare „raţionamentul". Şi anume, la tipul informaticianului. Cu diploma recunoscută şi cu salariu bun, inginerul „raţionează", clasifică, face istorie, are convingeri politice şi ştie el cum este cu Franţa, cu politica, cu munca, cu mai totul. Inginerul se exprimă des, se răţoieşte, este peremptoriu, franc şi incult („musulmanii sînt arabi"), înfierează securitatea socială (o „chestie comunistă"), statul francez (comunist şi el), este egoist (s-a ridicat prin el însuşi, deci nu trebuie să îi ajute pe ceilalţi) şi crede sincer că îşi reprezintă bine ţara în Franţa. Vorbeşte cu ură despre ţigani şi este atent la „imaginea" imigraţiei, deformată de mass-media. Vorbeşte despre propriul salariu fals dezabuzat dar cu apetit, sperînd să creeze ciuda. Iată cum se exprimă un exponent ideal al informaticianului: *„Cît despre venituri, ţi se pare cumva că 2.000-2.200 EUR net/lună e venit bun? Decent da, dar bun nu. Bun e de la 3.000 EUR net în sus, venit pe care nu cred că îl obţin prea mulţi."* Evident, „bun" în cazul ăsta, se referă la mărime şi la satisfacţie. Informaticianul, exponent ideal al românului mediu în Franţa, nesatisfăcut de decenţă, este un caz psihanalizabil. Ceea ce pare greu de înţeles pentru aceşti tineri şi devine motiv de rîcă este că ţiganii, cei care lucrează la negru, cei care cerşesc şi fură şi care probabil formează grosul emigraţiei române actuale, sînt respectabili şi respectaţi ca fiinţe umane. Deopotrivă creştină şi iluminist-modernă, această concepţie scapă partizanilor unei respectabilităţi filistine. Dar pentru că societatea franceză refuză să îi integreze nu îşi pot crea o identitate decît prin opoziţie cu o categorie de români „răi". Lipsa de toleranţă cu care sînt priviţi românii „răi" arată neintegrarea românilor „buni" şi insignifianţa educaţiei primite acasă, într-o ţară condusă de foşti comunişti, dar în care nu există idei de stînga, într-o ţară unde ortodoxia este aproape o religie de stat şi unde proliferează crizele mistice, dar în care lipsesc creştinii.

În Franţa, produsul acestei Românii bizare nu este ţigan şi nu fură. Din păcate, nu este nici francez şi nici nu îi plac românii. Dar, din fericire, se descurcă. Ca întotdeauna, ca peste tot, nu ca om ci ca bun român.

▲

Cristian PREDA

O rivalitate politică

Opoziţia politică a momentului este atît de firavă, încît singurul conflict politic veritabil pare a fi rămas cel dintre premier şi preşedinte. Adrian Năstase şi Ion Iliescu nu sînt însă adversari doar datorită conjuncturii. Cei doi sînt separaţi de experienţa politică, de statutul social, de proiectul politic, de crezul ideologic şi de retorica lor politică.

Experienţa politică a lui Iliescu e cea tipică pentru liderii ex-comunişti convertiţi la regulile democraţiei: 30 de ani de angajare în structurile totalitare ale regimurilor Dej şi Ceauşescu şi 13 de adaptare la pluralism fac din actualul preşedinte un personaj care poate mima înţelepciunea şi care trezeşte simpatia majorităţii sufletelor corupte de tranziţie. Adrian Năstase este, în schimb, modelul politicianului de carieră al tranziţiei: ministru de Externe, lider al Camerei, apoi premier şi şef de partid – iată un parcurs care arată că ambiţia pur „birocratică" înalţă în funcţie.

Statutul social al actualului preşedinte a fost definit de formula „sărac şi cinstit". Expresia este oarecum redundantă, căci „sărac" e, în cultura politică dominantă, traducerea lui „cinstit": mai precis, formula este derivată din credinţa că „oricine e bogat este necinstit". În fond, autocaracterizarea lui Iliescu e profund imorală, căci ea induce ideea că adversarii săi sînt excluşi de la demnitatea pe care o conferă cinstea. Premierul nu are nici el scrupule, dar în alt registru: afişarea bogăţiei este pentru domnia sa un semn al inteligenţei sociale, în care vede putere. Năstase vrea să spună în fiecare clipă: „sînt bogat, deci am dreptate". Să notăm, totuşi, că în campania din 1996 Iliescu a pierdut numeroase puncte atunci cînd adversarul său Emil Constantinescu a dovedit că preşedintele ales în 1990 şi în 1992 îşi cumpărase ilegal casa; e posibil ca Năstase să fie pînă la urmă el însuşi afectat de ostentaţia cu care îşi invocă bogăţia/puterea. Iliescu a fost primul care l-a avertizat în privinţa acestui risc.

Proiectele politice de viitor îi separă şi ele pe cei doi lideri. După ce în primele două mandate a mizat pe folosirea violenţei (patronînd mai multe mineriade) şi pe discreditarea radicală a unor adversari precum Corneliu Coposu sau regele Mihai, Iliescu a adoptat din 2000 încoace o atitudine conciliantă: susţinătorii săi vorbesc despre grija preşedintelui de a-şi negocia propria memorie istorică. Pledează pentru o asemenea ipoteză şi faptul că Iliescu a anunţat că, după 2004, nu va mai deţine nici o funcţie executivă: termenul e însă prea vag pentru a exclude reîntoarcerea sa la cîrma partidului pe care l-a fondat. Năstase e indecis: nu ştie încă dacă postul de primministru este preferabil celui de prezidenţiabil, iar atitudinea sa ezitantă riscă să se permanentizeze. Cum şi-a văzut refuzate propunerile de modificare a modalităţii de alegere a şefului statului sau de organizare înainte de termen a scrutinului general următor, premierul este obligat să construiască planuri de carieră în care „patronul" său politic Iliescu e luat în continuare în seamă. Cu toate necunoscutele incluse.

Crezul ideologic al preşedintelui Iliescu este legat, în primul rînd, de trecutul său: deşi nu foarte numeroase, convingerile sale sînt cele ale unui om de stînga. Accesul la educaţie pentru defavorizaţi sau impozitarea progresivă într-o formulă radicală (80% pentru veniturile foarte mari) sînt principalele puncte ale ideologiei lui Iliescu. Năstase este, în schimb, un cinic: indiferent la chestiuni de societate, adoptînd mai degrabă postura managerului de firmă postcomunist decît pe cea a politicianului animat de convingeri, el lasă impresia că refuză identificarea cu un curent de idei. Sau că şi-ar putea schimba foarte uşor orice punct de vedere.

Retoricile utilizate de premier şi de preşedinte nu au nimic în comun, dacă lăsăm de o parte limba de lemn a tranziţiei (care e trama tuturor discursurilor „oficiale"). Deşi este adeseori greoi şi confuz, discursul lui Iliescu e populist: el ţinteşte întotdeauna crearea unei legături personale cu publicul. Năstase e foarte inabil în mînuirea cuvintelor: preocupat mai degrabă de imaginea sa din oglindă decît de public, premierul e expert într-o specie decăzută a ironiei. Cuvintele sale „de duh" sînt împrumutate de la periferia infatuării.

Am schiţat mai sus diferenţele care îi transformă pe Iliescu şi Năstase în adversari. Merită să ne întrebăm şi ce au în comun cei doi. În primul rînd, PSD-ul. Năstase şi Iliescu luptă pentru dobîndirea controlului asupra unei formaţiuni politice care a fost caracterizată ca un partid-stat. Caracterizarea e greşită, din cel puţin două motive. Pirmul ar fi acela că PSD vrea nu atît confiscarea statului, cît spolierea lui. În al doilea rînd, PSD-ul e mai degrabă organizat ca o mişcare decît ca o organizaţie stabilă. Bătălia pentru „mişcarea PSD" e principalul măr al discordiei. Dacă alegerile se vor ţine într-adevăr la distanţă de cîteva luni – mai întîi prezidenţialele, apoi legislativele – atunci Iliescu are toate şansele să confişte campania electorală a partidului pe care l-a întemeiat. Întrebarea e ce va face premierul. E greu de ştiut, căci Năstase nu e previzibil. Ceilalţi premieri care au guvernat sub Iliescu au făcut opţiuni foarte diferite: Roman a fondat un partid adversar (de stînga) al FDSN/PDSR/PSD; Stolojan a ieşit din viaţa politică pentru 9 ani şi s-a instalat după alţi doi în postura de lider PNL, fără a-l critica vreodată pe Iliescu; Văcăroiu a rămas un protejat al preşedintelui. Premierului i se oferă aceste trei variante: construcţia unui nou partid, retragerea pentru o revenire „călduţă" mai tîrziu, acceptarea „patronajului" lui Iliescu. Cea din urmă îi e foarte cunoscută, căci cariera sa a depins în mare măsură de imaginaţia lui Iliescu.

▲

Theo HERGHELEGIU

Cinci scene

Dacă exemplele concrete de manifestare a urii nu sînt suficient de hard, *poate vă inspiră aceste cîteva scene imaginate de regizoarea Theo Herghelegiu. Atenţie! A se folosi cu chibzuinţă!* ***(M. M.)***

Adusă pe o scenă de teatru, într-o situaţie dramatică, **pica** ar arăta cam aşa: imaginaţi-vă un decor în cele mai ţipătoare culori cu putinţă (de la un mov intens la un albastru electric). Un interior de casă, unde mobilierul şi obiectele sînt deformate, toate avînd tendinţa să se ascută; să anuleze linia curbă în favoarea unghiului ascuţit. În două fotolii asimetrice şi colţuroase, stau doi bătrîni slăbănogi – unul pe jumătate paralizat şi unul suferind de Parkinson. Între ei doi se află o măsuţă cu o tablă de şah, dar este pusă mult prea departe de amîndoi, astfel că personajele nu ajung la ea. De aceea, o sună din clopoţel pe menajeră (o fată tînără, modestă, slăbuţă şi ştearsă, care are două cearcăne machiate exagerat) şi o pun să le mute piesele. Figura asta se repetă de vreo 10 ori. După fiecare ieşire a sa, cei doi rîd complice, bucuroşi că o „freacă la melodie" pe tînăra servitoare. La un moment dat, după a nu ştiu cîta chemare de clopoţel, fata îi întreabă dacă nu cumva ar dori să le împingă fotoliile mai aproape de măsuţă, ca să poată muta singuri. Cei doi bătrîni strigă disperaţi într-un glas: „NU!"... Realizarea scenică a sentimentului de **rîcă** să ne-o închipuim avînd loc într-un teatru cu tavan glisant. În spaţiul de joc sînt suspendate o mulţime de ceasuri – de la pendule de epocă la ceasuri de buzunar, creînd iluzia că „plutesc" în aer. Pe scenă se află doar un pian. Roz. Pe pian stau EL şi EA. Amîndoi au între 25-35 de ani. Sînt unul lîngă altul, cu faţa spre public. La un moment dat, întorc capul, se observă, şi tresar, ca şi cînd atunci ar descoperi fiecare că nu este singur. Apoi se uită din nou în sală. Din nou întorc capul, îşi surîd, mută privirile spre public şi se strîmbă scîrbiţi. Jocul continuă aşa un timp, în cheia că, atunci cînd se privesc, cei doi fac exces de amabilitate şi drăgălăşenie, pentru ca, imediat ce comunică sălii *reala* lor reacţie, să-i vedem îngroziţi, dezgustaţi, plictisiţi, exasperaţi etc... Între interacţiunile lor, înţelegem clar din atitudinea amîndurora că aşteaptă *ceva*... La un moment dat, renunţă să se mai privească şi se plictisesc separat. Toate ceasurile din scenă bat ora 12. Ea trece într-o cochetărie afişată, iar el face pe gentlemanul cu ea. Femeia lasă să-i cadă batista. El lasă să-i cadă pachetul de ţigări. Ea lasă să-i cadă evantaiul. El – un mănunchi de chei. Ea – o floare. El – ceasul de mînă. Ea – un carneţel de bal. El – telefonul mobil. Ea – pălăria. El – portofelul. Ea – eşarfa. El – nu mai are nimic prin buzunare, aşa că-şi rupe nasturele de la pantaloni şi-l lasă să cadă. Pantalonii îi alunecă uşor în vine, dar îi recuperează degrabă. Ea se încruntă şi aruncă mănuşa. El se enervează şi aruncă la rîndul său mănuşa. Pianul începe să cînte singur: *„Marş turcesc"*. Ea îi dă o palmă. El îi întoarce palma. Şut în stomac – şut în stomac. Pumn în faţă – pumn în faţă. Brînci – brînci. Cap în gură – cap în gură. Palmă cu rever – palmă cu rever. Ea şi el scot simultan două pistoale roz şi se împuşcă. Nu mor, ci îşi întorc brusc spatele unul altuia. Pianul trece în *„Sonata lunii"*. Prin tavanul descoperit, vedem cum răsare luna şi încep să cadă frunze de toamnă peste spectatori. Cei doi se îndepărtează fiecare spre o culisă, tîrîndu-şi picioarele, cu capetele plecate. Înainte de a dispărea, întorc o ultimă privire unul spre celălalt. Ceasurile bat toate ora 1. Se stinge lumina. Pianul este fosforescent în întuneric. Cîntă *„Marşul nupţial"*, modificat într-o tonalitate şi într-un ritm care amintesc vădit de marşurile funebre.

Pentru **ciudă** să ne închipuim un spaţiu teatral mai special: o sală *en ronde*, cu aproximativ 300 de locuri, pe gradene tapisate în pluş violet. Jos, în mijloc, în aşa-presupusul „spaţiu de joc" – stau de fapt spectatorii. Unii lîngă alţii, în picioare, ca-ntr-o arenă de circ. Cu ajutorul unei instalaţii de aer, în sală va fi foarte cald (dar nu peste limita suportabilului). De asemeni, un miros dulceag-amărui greţos va fi ventilat în încăpere. Pe gradene vor sta 300 de femei, toate îmbrăcate în diverse nuanţe de gri. Cele din primele rînduri vor fi atrăgătoare şi frumoase, iar pe măsură ce gradenele urcă, locurile vor fi ocupate de femei din ce în ce mai urîte, mai grase, mai diforme, mai hidoase. Cele 300 de interprete vor murmura o incantaţie, ca şi cînd ar fi în transă. Apoi, una cîte una, vor începe să arunce cu pietricele în spectatori. (Fireşte, „pietricelele" vor fi din burete, spre a nu răni pe nimeni). Fiecare femeie, odată ce aruncă prima pietricică, va ridica volumul vocii. După ce primele 300 de pietricele au fost aruncate consecutiv şi ordonat, următoarele 900 vor fi azvîrlite la întîmplare, într-un vacarm total produs de vocile celor 300 de femei. Cînd şi acest moment s-a epuizat, o plasă mare va cădea peste spectatori, prinzîndu-i pe toţi, ca într-un năvod. Iar pe bandă se va auzi o voce masculină extrem de caldă şi plăcută, recitînd un sonet de Shakespeare (*„Război cumplit duc simţuri contra minte..."*). Pe întreaga durată a sonetului, femeile de pe gradene vor scoate cîte o mască (tot de culoare gri) şi-şi vor acoperi *sincron* faţa cu ea. După care se rămîne într-o tăcere desăvîrşită.

Cît despre **oftică**, iată cum mi se configurează ea scenic: ne aflăm într-un spaţiu gol şi slab luminat; doar în mijloc – un munte de nisip alb. Un tip îmbrăcat modest ia nisip cu lopata şi-l pune alături. Pe fundal se aude o muzică în surdină (Tom Waits – *Black Rider)*. Omul sapă şi sapă în muntele de nisip, imperturbabil. Nu i se aude decît respiraţia din ce în ce mai obosită. Din cînd în cînd, luminile se sting pentru cîteva clipe, apoi se reaprind lent şi-l regăsim pe omul cu lopata din ce în ce mai înaintat în vîrstă (trucuri de machiaj şi accesorii, plus gestica şi ritmica mişcării – modificate pe măsură ce „îmbătrîneşte"). Cînd, într-un final, ajunge să mute tot muntele dintr-o parte în alta, descoperă sub fostul morman un *cufăr*, nu mai mare decît o cutie de pantofi. Decrepit şi cu ultimele puteri, scoate de la gît o sfoară de care atîrnă o cheie ruginită. Aici – muzica tace. Linişte. Omul potriveşte cheia în lacătul cufărului, deschide, se uită înăuntru; pe faţa lui citim mai întîi stupoare, apoi abandon, apoi – o disperare dementă. Răstoarnă cufărul. Din el curge acelaşi nisip alb pe care l-a săpat toată „viaţa" dintr-o parte într-alta. Personajul scoate un urlet animalic; un mare răcnet de disperare, după care se prăbuşeşte mort...

Ura... Ura este o femeie înaltă şi frumoasă, învelită în voaluri negre, largi şi lungi. Stă dreaptă; nemişcată, în mijlocul unui decor de gheaţă, în spatele unui perete de „gheaţă" (evident – din sticlă). Spune un monolog şi, în timp ce rosteşte vorbele, gheaţa începe să se topească şi totul se umple cu apă, ca un bazin. Costumul femeii este dintr-un material solubil, astfel încît el se va topi pe măsură ce apa îl va uda, iar femeia va rămîne complet goală şi nemişcată. Va vorbi chiar şi atunci cînd nivelul apei îi va trece de gură. Doar că se vor auzi cuvintele într-un mod ciudat; deformat. Cînd va rosti şi ultima replică, apa (transparent-albăstruie) se va colora brusc în roşu. ▲

aduse cu poşta

Nu lî duci cî ni tebu'

Cineva, odată, aflat în trecere şi călare pe cal, este convins de un altcineva aflat pedestru, să schimbe locurile doar aşa de probă. S-a zis şi s-a făcut (călăreţul trebuie plasat temporal undeva în perioada şi în spiritul primelor veacuri creştine). Poate şi un pic speriat de aşa succes, fostul pedestraş dă imediat pinteni calului şi, odată aflat la distanţa de siguranţă, arată voios cotul certificîndu-i primului dorinţa de a nu se mai vedea niciodată. Păgubaşul – suflet candid chiar şi în aceste circumstanţe – îi strigă: să ştii că nu îmi pare atîta de rău după cal cît că ai stricat buna rînduială a încrederii între oameni.

Ceva mă face să cred – cu relativitatea convingerii dobîndite pe seama propriei experienţe – că în faţa (dacă nu chiar la originea) invidiei şi a subsidiarelor (pica, oftica şi rîca) trebuie plasată neîncrederea. Şi, printr-o ciudată coincidenţă de formă, chiar necredinţa. Angoasei permanente în care trăiesc unii pe seama propriilor concluzii cu privire la raportarea la ceilalţi (văd bine succesul şi liniştea celuilalt, le doresc din tot sufletul şi eu, dar mă paralizează stresul neputinţei) i se pot găsi soluţii, la alegere, pornind de la instinctul primar şi pînă la refugiul axiologic creştin (care avertizează înainte de a oferi soluţia: „Toate îţi sînt cu putinţă, însă nu toate îţi sînt de folos").

Instinctul primar vede succesul celuilalt ca necuvenit şi dobîndit prin mijloace nu tocmai oneste (neîncrederea), sau poate că acesta este primul simptom menit să ofere îndreptăţire fazelor ulterioare. Urmează, tocmai de aceea (viaţa ca o competiţie), că succesul celuilalt este împotriva mea şi am toate drepturile să rezolv prin orice mijloace, cît se poate de repede, situaţia care nu mă avantajează, cu o strategie simplă de tipul muşcă şi fugi (să-l coborîm de pe soclu, să îl facem inofensiv, şi, înainte de a observa că a fost de fapt doborât, să ne rezervăm şi această mică plăcere diabolică, de a comunica celui în cauză că viaţa a făcut în cele din urmă dreptate). Uneori ne este suficient să punem doar umărul la travaliul altuia în această direcţie. Chiar dacă este vorba despre instinct primar, acesta stă la pîndă şi pentru spiritele elevate, deosebirea este doar în rafinamentul acţiunilor (mai ales atunci cînd nefiind destulă morală cultura devine o povară). Simptomatologia este aici foarte bogată şi, pentru că adesea există indivizi care nu se pot descărca pretîndu-se chiar la orice (restricţiile de mediu, unii nu pot alţii nu vor fiindcă nu se cade), fenomenul are cale sigură către tulburarea psihică (afară de norocoşii care vor fi descoperit la timp un bun psiholog sau un mare duhovnic).

Creştinismul oferă soluţii infailibile celui care a înţeles pilda bobului de muştar şi, ceea ce este foarte ciudat, aici lucrarea se face cu puţine cuvinte. Cineva iese de la duhovnic după îndelungă aşteptare, pe deplin lămurit cu privire la viaţa lui, numai cu trei cuvinte, *aşa a fost rînduit*.

Părintele Cleopa după ce a ascultat îndelung spaimele unui prea îngrijit de viitor i-a spus: *n-ai grijă, Tata-i la cîrmă*. Un vieţuitor din pustie primeşte la spovedanie o femeie desfrînată care i-a mărturisit o zi întreagă grozăvia păcatelor de se zice că tremura carnea pe bietul călugăr, iar la urmă întreabă dacă mai poate fi mîntuire, şi primeşte un răspuns frumos ca un poem, cu un singur cuvînt: *este*. Se zice că femeia a înţeles pe dată ce e de făcut.

Între cele două extreme există, desigur, şi nuanţe, dar pe care tot formaţia religioasă le rezolvă. Exemple. Părinte, uite am dat un palton unui beţivan şi acela l-a vîndut pe băutură (nu mai pot, mă atac!). *N-ai grijă paltonul acela îl poartă acuma Hristos!* (Steinhardt). Părinte, am făcut binele, dar trebuie să veghez să văd ce iese din asta, dacă nu aduce un folos măcar să nu fie cu pagubă. *Fă binele şi-l aruncă în mare!* Părinte, mărturisesc cinstit că mă macină pizma pentru bucuria şi sporul în înţelepciune al aproapelui, ce să fac fiindcă nu se cade să privesc cu ochi rău? *Fiule, mai întîi smereşte-te foarte, curăţă bine de tot vasul ca să faci loc darului, apoi porneşte încet cu trudă şi cu îndelungă răbdare pe calea cea strîmtă şi nădăjduieşte că Dumnezeu te va lumina aşa ca aproapele să nu îţi fie pricină de poticneală ci folos de creştere duhovnicească* (se poate deci transforma invidia în stimulent, recunosc că nu suport ascendentul profesional al cuiva, la treabă deci dar pe calea aia dreaptă, să începem cu o analiză temeinică şi să vedem unde e de lucrat, pe drum văzînd grozăvia lucrului ce trebuie făcut s-ar putea chiar să îmi treacă de tot, da, dom'le, tipul e bazat şi e pe bune, se întîmplă adesea însă – mai ales pentru timizi – ca asta să fie motivaţia cea mai bună pentru calea către succes). Părinte, cum se face că este cîte unul care fură de stinge, nu se dă în lături nici de la cele sfinte şi totuşi nu îl trăsneşte Dumnezeu? Aici nu ştiu prea bine dacă îl citez pe regretatul părinte Teodor Irimia de la parohia Pacea din Botoşani sau fac apel la imaginaţie. *Sînt dintre cei ce fură şi dau de pomană* (cineva adaugă atunci pe loc: *Şi mai zice şi Doamne ajută! cînd se duce la furat*). *Iar cu privire la cei ce fură din sfînta Biserică, cred că pentru unii a rînduit Dumnezeu să nu îi piardă, ci să dobîndească iertare şi poate chiar mîntuire aducînd mai apoi de bună voie un mare dar şi fiind stîlp bisericii* (Jean Valjean, apostolul Pavel). Şi, în sfîrşit, dilema supremă a virtuosului, părinte, cum se face că hoţii şi curvele sînt luaţi sub oblăduirea bisericii, se fac trăitori înduhovniciţi, ba chiar ne dau şi lecţii de morală (grija pentru economia mîntuirii) şi, culmea, ajung sfinţi trecuţi în calendar. *Fiule, cu adevărat zic, nu ştiu cum se face aceasta* (ceva mai devreme nu s-a auzit dar se simţea: *...dintre care cel dintîi sînt eu*). Gata, l-am prins şi l-am încuiat.

Se poate întîmpla, însă, (şi încă bine de tot) ca însăşi invidiatul să aibă partea sa de vină, să nu pregete în a-şi sublinia cu orice chip ascendentul şi a persifla neputinţa novicilor (poate şi cu spaima de a nu-i fi descoperite şi demontate mecanismele de poziţie), sau, de ce nu, să sufere atunci cînd simte dezinteresul celorlalţi în ceea ce îl priveşte. Declaraţia unui pictor de icoane apreciat cu invidie colegială: *icoana asta singură s-a făcut...*

Ciudat sau nu, unii simt o clară înseninare atunci cînd aproapele este la necaz – ba chiar se dovedesc şi foarte săritori şi binevoitori – şi aceiaşi îşi ascund foarte bine insuccesele (şi aici citez: *ca să nu se bucure duşmanii)*.

Interesant e şi cum se rezolvă problema concurenţei la limita bunului-simţ (reclamele de ultimă generaţie: *noi ăştia deştepţii cumpărăm numai articole de marcă,* după ce, cu ani în urmă, aud în preajmă: *cum măi, tot prostul are blugi numai eu nu?*), sau la limita hilarului (cineva, aflat cu consoarta la o petrecere s-a înverzit fiindcă soţia amfitrionului avea o brăţară deosebită, drept pentru care s-a dat peste cap şi a cumpărat soţiei una la fel; dacă se oprea aici se putea crede că din iubire, numai că la o viitoare ieşire s-a făcut albastru fiindcă i s-a părut că soţia îşi speculează noua condiţie, drept pentru care i-a administrat acasă o bătaie care a acoperit şi cheltuiala anterioară).

Totuşi, ne naştem cu elementele de bază ale egoismului, invidiei şi ale dobîndirii de bunuri în detrimentul celorlalţi. Cînd un nou-născut aflat în maternitate începe să plîngă, ceilalţi simt instinctiv că s-ar putea să fie privaţi de un bun sau de îngrijire şi fac la fel. Soluţia rapidă este izolarea primului insurgent (de aici poate şi soluţia vieţuitorilor desăvîrşiţi din mînăstiri, sînt buni, drepţi, smeriţi, dar nu e de ajuns să nu fie prilej de poticnire pentru ceilalţi, şi atunci pleacă în pustie).

Avem însă şansa de a nu rămîne prizonieri pe veci în determinismul acesta natural, poate şi fiindcă există un plan pentru noi.

Cînd mama a venit cu Dănuţ de la maternitate, se zice că eu – pînă atunci mezinul familiei, doar cu doi ani şi ceva mai mare – m-am înfuriat, şi asta chiar din momentul în care l-am văzut. Şi asta nu era joacă de copil, am trecut la atac fizic, a stat o vreme frate-miu aşezat pe nişte perne înalte fiindcă pe mine mă obsedau ochii lui şi altă vreme sub cheie, închis în cameră. Pînă într-o zi cînd – teatru de mare fineţe – se porneşte Dorin să ducă gunoiul, iar mama, văzîndu-mă prin preajmă, aşează pe Dănuţ lîngă găleata de gunoi şi-i zice: du şi coca asta la gunoi. La care eu am început a-l trage cu disperare pe frate-miu către pătuţul lui zicînd ca în titlul celor scrise aici.

Mihăiţă HORODINCĂ

▲

Andrei MANOLESCU

Otava şi berbecul vecinului

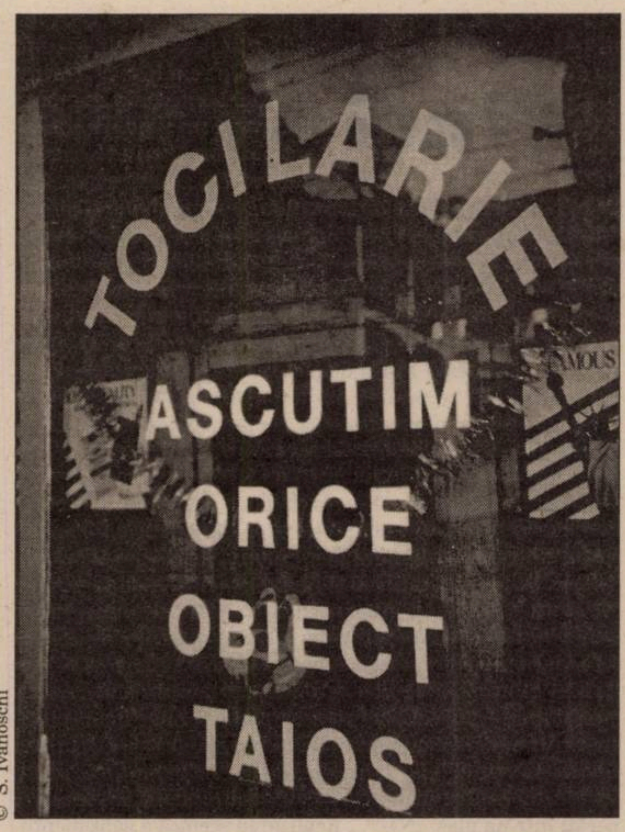

© S. Ivanoschi

Într-o toamnă frumoasă, am ajuns cu maşina pînă la casa ţăranului Jenică, navetist la oraş, unul din cei cîţiva locuitori ai unui sat izolat de munte. El urma să ne ducă bagajele mai departe, cu căruţa, preţ de încă un kilometru, pînă la căsuţa unde aveam să petrecem cîteva zile de vacanţă. Era un lungan bălăbănit şi cumsecade care, deşi beat, şi-a înhămat imediat calul, nelăsîndu-ne să mai punem mîna pe bagaje, pe care le-a azvîrlit în căruţă din trei smucituri. A dat bice, pornind-o pe drumul accidentat şi pietros. Am luat-o şi noi veseli, pe urmele căruţei care se hurducăia înspre vîrful dealului. Se făcuse aproape întuneric. Deodată, însă, îl văzurăm pe Jenică dîndu-se jos de pe capră, în faţa curţii înconjurate de pari cu sîrmă ghimpată a babei Veturia şi, cu o mişcare asemeni celei de la bagaje, culcînd la pămînt doi dintre ţăruşi. A tras apoi calul şi căruţa peste gardul astfel demontat. Uimiţi, am încercat să-l ajungem din urmă, ceea ce însă n-am reuşit, dealul fiind destul de abrupt. Jenică a străbătut liniştit curtea femeii, peste otavă, în lătrăturile aprige ale cîinilor. Ajuns la celălat capăt, a smuls gardul cu aceeaşi mişcare, trecînd dincolo cu căruţă cu tot. Am alergat în urma lui, ferindu-ne cu beţe de cîini şi blestemaţi de babă care ieşise din casă alertată. Nădăjduiam să nu ne recunoască din cauza întunericului. Mai sus pe deal, cînd l-am ajuns, Jenică ne-a explicat senin, că a vrut să scurteze drumul, „în pizda mamei ei de babă". I-am atras atenţia că femeia e rea şi ar putea să ne facă necazuri şi el ne-a asigurat că la întoarcere o să-i pună „gardul ei de cotoroanţă, în mă-sa, la loc". Deşi ne venea să rîdem, nu reuşeam să ne alungăm neliniştea. Totuşi nu puteam decît să ne împăcăm cu faptul deja împlinit la care vrînd-nevrînd, devenisem şi părtaşi. Ajunşi acasă, l-am cinstit c-o ţuică pe Jenică, el tot bombănind a scuză: „cîte nu mi-a făcut şi mie baba asta". Fapta lui ni se părea curioasă, mai ales că-l ştiam un om destul de moale. Cel puţin aşa era în privinţa nevesti-sii, despre care aflase cu multă înţelegere că-l înşela cu un orăşan bogat, pripăşit prin acele locuri, lucru ştiut de altfel şi de restul satului. Cînd un vecin i-a spus că se face de ruşine acceptînd aşa o situaţie, Jenică i-a răspuns că de cînd a apărut orăşeanul, atît nevestei cît şi copiilor lui le merge mult mai bine şi că el însuşi s-a deşteptat, învăţînd că trebuie să-şi tragă apă şi gaze în casă. „Şi apoi ce, i-a mai zis vecinului, muierea-i slănină să se termine?".

După ce-a dat pe gît şi al doilea pahar de ţuică, l-am petrecut spre poartă, el reînnoindu-şi promisiunea că va şterge urmele încălcării de proprietate, eu asigurîndu-l că nu-l voi da de gol.

A doua zi, ieşind după apă, am văzut-o pe Veturia traversînd poiana dinspre un grajd al lui Jenică, însoţită de cei doi cîini ai săi. Zărindu-mă s-a oprit să mă aştepte. „Mi-aţi călcat otava aseară, păi nu?" „Da, tanti Veturia, dar n-am vrut. Omul pe care l-am tocmit cu căruţa era beat şi ţi-a rupt gardul, noi eram în spate şi nu l-am mai putut opri." „Blestematul de Jean." „Nu era Jean, tanti Veturia, era un om pe care l-am întîlnit la şosea." Baba a încremenit. M-a privit mult timp lung, parcă nevenindu-i să creadă, apoi ducînd mîna la falcă a exclamat: „Vai de mine, vrei să zici că Jenică era nevinovat?". A fost rîndul meu să încremenesc, înţelegînd că răzbunarea, cine ştie cum, se şi produsese. Am bîlbîit ceva, încercînd să-mi întăresc minciuna, deşi simţeam că nu mai are nici un rost şi am trecut mai departe spre fîntînă. Am lăsat-o pe babă pironită în mijlocul potecii. Bătrîna era spaima satului, mereu neagră, mereu supărată şi gata să blesteme înfiorător. De o răutate, poate, pe măsura greutăţilor traiului pe care-l ducea în creierii munţilor. Ţin minte imaginea ei odată, cînd, după o zi de muncă stătea dreaptă în iarbă, cu basma neagră pe cap, cu coasa pe umăr şi citea din Biblie. Umbra ei se lungea în asfinţit pe zeci de metri, pînă sus pe deal, într-o imagine de carte de poveşti de groază. Coasa era cît dealul, iar Biblia cît un ţarc de oi. Biblie pe care, în treacăt fie spus, unii oameni din partea locului o interpretează (probabil chiar cu ajutorul preotului, care ştie să facă blesteme şi să dea în cărţi), într-un mod propriu. Mulţi dintre ei înţeleg, de exemplu, pasajul în care se spune „rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc" (Matei, cap. 5, vs. 44) într-un sens metaforic: adică să te rogi să le fie rău duşmanilor, să-i blestemi. Că doar n-o să te rogi să le fie bine. O bătrînă mi-a zis odată: „Omul ăla a crăpat pentru că s-a rugat multă lume din sat pentru el. Multora le era mare duşman".

Dar, spuneam că am lăsat-o pe Veturia în mijlocul potecii şi m-am dus la apă, încercînd să nu mă mai preocup în acea dimineaţă de toate duşmăniile sătenilor. Şi chiar am uitat de ele pînă spre seară, cînd l-am văzut pe Jenică venind bălăbănindu-se către poarta noastră. Ţinea în mînă o scîrboşenie vineţie formată din două sfere. „Uite ce mi-a făcut nenorocita de Veturia dimineaţă: mi-a omorît un berbecuţ. A pus cîinii pe el şi l-au băgat în sîrma ghimpată. Acolo l-a bătut cu băţul ca la strecurătoare, pînă ce la trecut dincolo pîn sîrmă. Dar i-au rămas coiţele în gard. Uite! Fiţi martori! A greşit mai tare ca mine aseară, cînd eram băut. Acum, oare, ce să-i mai fac eu ei...?"

▲

Stela GIURGEANU

Mofturi în bloc

Din clipa în care doamna Grigorescu, pensionară, femeie în vîrstă şi cu frica lui Dumnezeu, a păşit pragul directorului de şcoală generală, totul avea să se lămurească. Cum şi de ce ajunsese doamna Grigorescu să poarte bandaj peste ochiul stîng era doar finalul poveştii începute în urmă cu cîteva săptămîni, într-o seară pe la 7, în complexul de magazine de la Favorit.

Pentru că se apropia campionatul, cei doi prieteni de o viaţă, vecini de bloc şi colegi de bancă, veniseră cu ideea achiziţionării de fotbalişti, decupînd cu foarfeca nasturii paltoanelor care atîrnau de-a dreptul irresponsabile şi-n văzul tuturor, pe umeraşe. De fapt Gigi venise cu ideea, iar asta îl îndreptăţea să îşi aleagă, la sfîrşit de acţiune, doi jucători faimoşi din prada jumulită de amîndoi. Adam susţinea însă mai apoi că regula o instaurase Gigi de-abia *după* ce văzuse Nasturele.

La prima vedere, nasturele nu avea pic de personalitate. Doar cînd Adam îl eliberase de palton, grăsanul îşi dovedi din plin calităţile de portar. Diform, uriaş în comparaţie cu prichindeii de cămaşă, albi şi palizi, cu patru ochii, Nasturele deveni dintr-o dată mărul discordiei dintre cei doi băieţi.

Fiind cel cu ideea procurării nasturilor de la Favorit şi primul care remarcase calităţile atletice ale Nasturelui, Gigi îl revendică fără nici un pic de jenă, pe motive absolut legale. „Cum adică?", se revoltase iniţial şi plin de stupefacţie Adam. „Păi, ideea a fost a mea!" „Să fii tu sănătos cu ideile tale, nasturele este al meu, eu l-am găsit, eu îl păstrez!". Şi cu toate că Adam îi propusese să i-l închirieze pentru un meci sau două, Gigi a refuzat, începînd să pună la cale planul de răzbunare. În primul rînd a întrerupt orice canal de comunicare. Cei doi, cu toate că rămăseseră colegi de bancă, îşi împărţeau de acum banca în două, cu cretă albă, cîte o jumătate pentru fiecare. Dacă, Doamne fereşte, un milimetru de penar sau caiet depăşea graniţele, respectivul milimetru de penar sau caiet, urmat îndeaproape de restul de milimetri, se trezea pe jos, înnecîndu-se laoalaltă cu acarienii în praful de duşumea.

Ostilităţile nu se puteau însă opri aici. Mai ales cu Adam, campion mondial la fotbal. Dar asta nu se datora portarului gras şi diform. Pentru că, dacă l-aţi cunoaşte pe Adam, pe cuvîntul lui de Gigi, v-aţi da seama cît de trişor este omul acesta. Şi nu numai trişor, ci fără cuvînt, iar el, personal, nu mai vrea să aibă nimic de-a face cu el. Şi să vă spună numaidecît de ce:

La cam patru zile după campionat, lui Adam îi dispăru Nasturele. Şi, fără nici o chestie, a venit să-i ceară socoteală. Lui, da, de parcă numai la Nasturele lui pocit îi stătea mintea. I-a zis omului, „vezi-ţi de treabă şi du-te..." Omul s-a dus, într-adevăr, direct la mămica.

Doamna Sorescu a telefonat imediat Doamnei Tufaru, cerîndu-i explicaţii. „Ce explicaţii, doamnă, de parcă băiatul meu îşi mănîncă de sub unghie şi fură nasturi, e aberant, zău aşa!" Dar, cum Adam nu minte niciodată, doamna Sorescu a înţeles cum stau treburile. Nu numai cu Nasturele, dar şi cu cele două ghivece lipsă, becul de pe hol şi preşul doamnei Pîrvu. Şi cine altcineva să le fi luat, că numai Gigi tot pleca de la ei după ora de închidere.

Totul a fost dat în vileag la şedinţa de bloc, unde domnul Tufaru prezida şi în loc să răspundă acuzelor, îl acuză la rîndul său pe domnul Sorescu de matrapazlîcuri privind contoarele. Că îşi învîrte afacerea cum vrea şi cu cine vrea, că banii i-ar fi dat nu ştiu cui, de nu ştiu cîtă vreme, şi, pînă acum, tot nimic nu se ştie.

Chiar din seara aceea, locatarii se grupară şi ei pe tabere, reuşind în mai puţin de o săptămînă, să creeze o tensiune crescîndă în toate cele trei scări ale blocului. Scara A era de partea domnului Tufaru. La fel şi o parte a scării B, care avea niscaiva interese cu autorizaţiile de parcări. Ceilalţi, împreună cu scara C, ţineau cu dinţii de integritatea familiei Sorescu, de nedreptatea adusă lui Adam şi de ticăloşia familiei Tufaru.

Numai doamna Grigorescu, din cîte îi povestea, în acea după-amiază în biroul de şcoală generală, directorului, numai ea a încercat să calmeze spiritele. Pentru că uite, dom'le, de unde a pornit întreg scandalul şi tot felul de răutăţi gratuite. La gunoi, se aruncă, parcă în ciudă, pe jos, chiar dacă tomberoanele sînt deschise şi goale. Pereţii au căpătat inscripţii obscene gravate ori de Gigi şi amicii, ori de Adam şi amicii.

Şi, că tot veni vorba, să îi spună şi de bombe. Începuseră să se arunce în căsuţele blocului, noaptea tîrziu, de era de cîteva ori să facă infarct. Şi ce să mai spună de mirosuri. Că put bombele astea, ceva de speriat. În fine, zgomotul şi mirosul le-ar fi tolerat. Că nu e absurdă, sînt şi ei copii. Dar asta, zise arătînd spre bănuitul ochi stîng, asta chiar nu mai poate tolera. Şi doamna Grigorescu a început a povesti în amănunt fatidica noapte în care au nimerit-o.

Nici ea nu ştie bine cine a fost. Sigur, unul dintre cei doi, pentru că la ora aceea, cum ieşise să ducă gunoiul, găştile adverse se strînseseră şi începuseră luptele. Iar ea se aflase, din nefericire, taman pe linia frontului. A auzit un sfîrîit la picioare, s-a uitat în jos şi doar o secundă a mai apucat cu ochiul teafăr să vadă bomba. Nu l-a pierdut de tot, a avut noroc, dar dacă pentru un nasture nenorocit trebuie să moară oamenii, păi atunci trebuie să se ia niscaiva măsuri, să se afle cine e vinovatul şi dacă are într-adevăr nevoie de nasturi, îi dă ea, îi mai dă şi vecina, se găseşte de unde, numai să se oprească odată cu teroarea asta.

Şi dacă a venit în după-amiaza aceea în biroul domnului director de şcoală generală este nu pentru că vrea să pîrască neapărat, dar pentru că părinţii împricinaţilor nici nu au vrut să o primească în casă, darămite să o asculte, cu toate că, mă înţelegeţi, se pretind oameni cu educaţie şi cu bani, că au maşină şi loc de garaj unde toată ziua este gălăgie, dar nu de asta a venit, ci aşa, poate-poate şcoala să le mai îndrepte educaţia puştilor, că altfel ne ducem cu toţii de rîpă.

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

Colecţia ALL POLITIC

18 LECŢII DESPRE SOCIETATEA INDUSTRIALĂ

Autor: **Raymond Aron**

Preţ: 139.000 lei

O carte despre mitul evoluţiei obligatorii de la capitalism la sovietism, mitul fatalei convergenţe între cele două tipuri de societate industrială şi caracterul omolog al diverselor faze ale creşterii economice, indiferent de epocă şi regim politic.

Matei FLORIAN

Ae, ao!

Erau nişte vremuri, de altfel triste, cînd huo însemna totul. Mai erau corul de fluierături şi băşcălia („Se lasă seara-n cimitiru' Bellu / Vine Dinamo să-şi facă apelu'"). E drept, trebuia să ai o doză mare de tupeu să stai pe undeva prin Ghencea şi să cînţi „Haide Steaua la gunoi / Şi Dinamo cu 3-2 / Şi gunoiul s-a răsturnat / Şi tot Dinamo a cîştigat" şi infinit mai mult noroc – başca viteza lui Carl Lewis – ca să scapi nebătut. Însă, dacă te gîndeşti că cei care te urmăreau cu gînduri ucigaşe aveau maximum 8 ani, iar tu, cel mult 6, parcă ceva-ceva se clarifică şi lucrurile îşi mai pierd din gravitate. În fond, tu ai ţinut dintotdeauna cu Sportul Studenţesc, iar Sportul, să mă ierte Dumnezeu, n-a supărat niciodată pe nimeni.

Un lucru trebuie lămurit din start: cele mai multe bătăi de pe o stradă de cartier erau din cauza lui Steaua – Dinamo. Orice am fi făcut noi, mai devreme sau mai tîrziu, se ajungea tot la asta. Se dădea cu pumni şi picioare şi curgeau şi lacrimi şi muci. Cînd se ajungea la pietre şi la acel lunar cap spart, interveneau părinţii care ne mai împărţeau– fiecare la al lui – încă o tură de bătaie. A doua zi ne împăcam (moarte Steaua, moarte Dinamo), dar era de-ajuns un „Iordănescu prin copaci / Joacă fotbal cu gîndaci" ca să începi din nou. Am convingerea fermă că toate acele lozinci caraghioase sau cîntecele prelucrate „Vine, vine, primăvara / Se dărîmă clubul Steaua" erau întrutotul nevinovate şi, mai mult ca sigur, compuse de copii. Nici adulţii, însă, nu se descurcau mai bine – Steaua: „Uite acuş, uite acuş / Vă dă două Lăcătuş„; – Dinamo: „Andone, Andone, rupe-le picioarele". Rapidul în perioada aceea juca în divizia B şi nu avea nici un haz (ba da: nu pot s-o uit pe bunica mea care susţinea sus şi tare că ea ţine cu „Rapiduleţu").

Copiii aceia, noi, s-au făcut într-o zi mari şi-au căscat ochii la o lume în care deja puteai să strigi orice fără să te mai pedepsească nimeni (ăsta, şi nu bananele sau Lambada, a fost lucrul care m-a (ne-a) impresionat cel mai tare la dispariţia comunismului). Tentaţia a fost prea mare şi, deşi eternele îmbrînceli între stelişti şi dinamovişti au rămas, cîntecelele acelea au dispărut. Uşurel, dar sigur, ele s-au transformat în nişte măscări înfricoşătoare, iar adulţii aceia ce păreau anchilozaţi într-un huo veşnic le-au îmbrăţişat cu o dragoste feroce, căreia i se mai spune uneori şi ură. Şi înainte se înjura mult, însă fiecare era pe limba lui, nu avea ritm şi nici măcar rimă. Rîca exista şi ea din moment ce noi ne spărgeam capetele, iar ei, oamenii mari, cu frica cenzurii şi curajul furiei, se mai dezlănţuiau uneori într-un imoral „ae, ao, să moară Dinamo!". Însă, orice s-ar spune, lucrurile alea ţineau de o perioadă romantică şi, evident, profund comunistă. A fost de-ajuns să moară cineva, ca ele să dispară definitiv. Şi, cum spuneam, noi ne-am făcut mari, iar unii din noi: golani.

Toate galeriile importante de azi – Nuova Guardia, Legione Granata, Armata Ultras – sînt formate în mare parte din băieţi vînjoşi, cu capete greu de spart şi mai ales cu o dispoziţie de a urî adversarul ceva de speriat. Sînt tineri. Ne-am obişnuit să-i vedem periodic la ştiri devastînd un autobuz, un tren sau un bar, spărgînd geamuri sau bariere de poliţie. Dacă ştii că de mici se tot antrenau ca să ajungă aici, lucrurile nu mai par deloc aşa de ciudate. Şi în străinătate se întîmplă cam la fel. Între „vaffanculo" din Italia şi „muie" din România nu-i cine ştie ce mare diferenţă. Fiecare are gusturile lui.

Problema este că s-a întrecut măsura. O alta este că îmi vine greu să mai dau exemple din ceea ce se aude azi pe stadioane. În afară de „hai pe ei, pe mama lor" (dulce românism), „cine sare este cîine" (unde, paradoxal, oamenii sar) sau „pînă la moarte" (adică pînă la prima înfrîngere pe teren propriu), restul lozincilor se învîrt doar în jurul a două cuvinte: unul cu M şi altul cu P. Oricît ar încerca Federaţia de Fotbal să oprească purcoiul de măscări rimat şi ritmat, deja el nu mai poate fi oprit. Plăcerea e mult prea mare, iar ceea ce e cu adevărat teribil, este că cei care conduc un club încurajează tacit toată această revărsare de mitocănie. Adversarii le spun dinamoviştilor securişti sau căţei, steliştilor aurolaci sau ţărani, iar rapidiştilor ciori sau ţigani. De aici, însă, pînă la a permite desfăşurarea în incinta unui stadion a unor bannere imense care-l proslăvesc pe Antonescu ucigaşul ţiganilor e o cale lunguţă şi deloc hazoasă pe care păşeşte nestingherită atît galeria cît şi conducerea clubului (Dinamo). Lucrurile îşi pierd ultima umbră de decenţă şi sînt vremuri în care realizezi că obscenitatea unor cuvinte n-are decît un rol foarte mic în asta. Problema ultimului meci Steaua-Rapid, cînd o întreagă galerie stelistă s-a pornit să cînte o variantă sensibil schimbată a hitului celor de la Voltaj „20", unde *ani* rima cu *muie la ţigani*, nu e neapărat rasismul de prost gust. Problema e că această melodie se auzea în forma ei normală la difuzoare, numai că, din cînd în cînd, exact la refren şi la versul „ca la 20 de ani", ea era, minune mare, oprită. Evident, galeria făcea restul. Într-un interviu, a doua zi după meci, Gabi Safta, *entertainer*-ul serii, a avut nonşalanţa să-mi răspundă că rasismul e ceva condamnabil, numai că datoria lui era să anime galeria. Că asta însemna să înjuri ţigani, era un lucru de o importanţă teribil de mică. Ce m-a uimit atunci era că, într-adevăr, Safta avea dreptate, galeria era liniştită. A fost de-ajuns un cîntecel învăţat pe dinafară ca s-o arunci în aer cu bună ştiinţă. În felul ăsta, alimentînd permanent ura cu scuza unui *show* oricum sub nivelul celor de afară, o scandare ca cea a rapidiştilor „să muriţi în chinuri ca Hîldan" (sau să fi fost tot Steaua?) capătă accentul unei monstruozităţi blînde. Ce e cel mai rău e că devenim imuni. Şi nu ştiu ce mi s-a întîmplat, dar mi-am pierdut umorul.

Hai Sportu'!

▲

Dragoş TUDOR

Computerul e şi el om. Greşeşte?

Ajunşi în faţa uneia dintre cozile din România – care sînt la fel de lungi ca pe vremea împuşcatului, de data aceasta pentru obţinerea de acte, pentru plata diverselor taxe şi impozite către bugetul statului – românii cîrcotesc, mai întîi ca şi cum nu ar fi vorba despre ei, despre timpul lor, despre viaţa lor. Apoi, dat fiind că discuţia se încinge, iar exemplele care scot la iveală mersul greoi al sistemului birocratic se tot adună, ca într-un sac fără fund, ironia şi relaxarea se transformă în ciudă. „Da, ce mă, la noi ca la nimeni? Stai la coadă să dai bani statului? Unde s-a mai văzut?". Aşa zicea zilele trecute un individ care nu aduna mai mult de 60 de centimetri peste metru, deşi era clar ajutat de nişte pantofi ciudaţi cu cataramă de metal, model de spadasin, dar cu talpă groasă, cît să faci vreo cinci perechi din ea.

Trecuseră deja vreo 12 minute de cînd ar fi trebuit ca cineva să apară din spatele ghişeului şi să înceapă programul de lucru la Poliţia rutieră din Tîrgovişte. „Pînă termină cafeaua aia, că o fi în cană mare...", s-a auzit destul de stingher de undeva de pe la jumătatea cozii. Oamenii deveniseră deja prieteni din moment ce îşi povesteau care ce a mai făcut, ce a mai păţit şi cum o mai improvizează cu traiul. Poate că nu s-ar mai oprit din povestiri decît pentru a se muta la vreo terasă cu berică la preţuri populare. Dar brusc s-a deschis un gemuleţ, din termopan, şi din spatele lui, aproape prietenoasă, o voce de bărbat hotărît a spart cercul bîrfelor: „Nu ţi-am spus băi nea' să te duci bre' la ăla din satu'... că nici nu mai ştiu unde ţi-am zis că stătea, sau la şefu' de post, şi să îi zici lui că te-am trimis eu. Că e unu' acolo care are acelaşi număr pe buletin şi nu se poate doi oameni cu acelaşi număr. Mata eşti în regulă, ăla nu e. Dă de el şi adu-l acilea să-i schimbăm actele".

© S. Ivanoschi

Pe mine povestea asta m-a aruncat în visare. Dacă o fi vreunul care are acelaşi număr cu al meu? Şi dacă o fi emigrat în Canada sau Australia şi trebuie să mă duc după el sau după şeful de post de acolo, să-i zic că m-a trimis domnul poliţist de aici, de la Dîmboviţa, să-l găsesc pe individ şi să-l aduc, că s-a făcut o greşeală? Îmi şi imaginez cum bat la uşă şi îi zic: m-a trimis de la Poliţie, că ţi s-au dat aceleaşi numere pe buletin ca şi mie, dar din greşeală, şi acum eu nu mai pot scoate nici un act. Din cauza ta, sau din cauza persoanei care a făcut greşeala, sau din calculator, că uneori apar aşa, greşeli, din calculator. Şi sînt nervos şi am ură pe calculatoarele care fac greşeli, pe calculatoarele care te ţin la cozi, pe calculatoarele care nu merg pentru că uneori cafeaua se serveşte în căni mari. Nu port pică sistemului; dacă e din calculator, atunci ce vină are sistemul? Domnul de la ghişeu, ce cravată drăguţă avea domnul de la ghişeu, mi-a spus că eu sînt în regulă cu actele, dar tu nu eşti în regulă. De aia trebuie să vii cu mine, la el, ca să te rezolve. Şi omul pe care abia îl găsisem era mai întîi mirat, apoi nervos de nervii mei şi pe situaţia în sine, pe calculatoarele care greşesc. Zicea iniţial că nu vine, apoi că poate ar trebui totuşi rezolvată situaţia, dar că are treabă şi că să nu-i port pică. El nu a făcut altceva decît, ca şi mine, să meargă la un ghişeu. Tensiunea devenise maximă între noi, simţeam că va urma un schimb de ceva – poate de înjurături, poate de pumni – ca între bărbaţi. E clar, imaginaţia se defectase şi ea. În definitiv, de ce să nu îl aducă chiar Poliţia pe individul în cauză? Sau de ce să nu meargă la el acasă cu un buletin nou şi corect, cu o cutie de bomboane şi să îşi ceară scuze că s-a greşit la calculator. Că se întîmplă şi erori, dar Poliţia e vigilentă şi în slujba cetăţeanului, bla, bla, bla, dar uite că le rezolvă ca la carte... E limpede, am început să exagerez iar, dar pe contrasens. Cu aceste gînduri am înmînat buletinul, pentru a primi în schimb actele pe care le aşteptam de două săptămîni. Îmi venise rîndul şi am remarcat numaidecît că actele erau gata. Erau frumoase, colorate, noi, erau ale mele. Fără pic de resentimente, ca urmare a exerciţiului anterior de imaginaţie, m-am tras mai spre margine, să nu încurc pe cei care lungeau în continuare coada şi să le verific, emoţionat ca în clasa I-a la primirea abecedarului. În afară de perioada de valabilitate care în loc de doi ani era numai de unul, totul părea în regulă. Dar nu am apucat să merg şi să informez despre neregulă, pentru că cineva, din spatele meu, care, se vede treaba că îmi verificase şi el actele, m-a sfătuit, fără pic de oftică, să le las aşa. „Le-a dat calculatoare noi, dar nu s-au învăţat încă prea bine cu ele. Şi e păcat să mergeţi, că vă mai ţine două săptămîni, iar greşeala nu e aşa de mare".

▲

Fapt pervers

● „Duminică seara, în timp ce era de serviciu la RomTelecom din Cîmpina, gardianul public Florentin Ungureanu (26 ani) s-a împuşcat mortal în tîmplă cu pistolul din dotare. Anchetatorii au stabilit că, înainte cu cîteva minute, fusese vizitat de soţia sa şi se certaseră, motivul fiind gelozia." *(Libertatea,* martie 2003)

● „La discoteca din Ianca-Brăila, a izbucnit, duminică spre zori, un scandal. Un localnic recidivist (Viorel Turcu, 21 ani) n-a ezitat să scoată cuţitul, înjunghiindu-l mortal pe bodyguardul discotecii, Fane Emil Stoicescu (29 ani). Criminalul a fost arestat." *(Libertatea,* 18 martie 2003)

● „Doi copii din localitatea timişeană Sag aşteaptă Revelionul cu frica morţii în suflete. Ei trăiesc terorizaţi de tatăl lor care se îmbată în fiecare zi, sparge totul prin casă şi îi bate cu sălbăticie. (...) «Nouă ne este frică să mai dormim noaptea în casă cu tatăl nostru.» Aşa încheie copiii lui Ioan Tamas plîngerea depusă la poliţie sîmbătă, chiar în ziua în care au plecat la mătuşa lor din Timişoara. Claudia şi Alexandru au fugit din calea tatălui care, de cîţiva ani, a dat în patima beţiei. Tamas aruncă acum toate nereuşitele sale din ultimii zece ani în spatele propriilor copii şi al nevestei, pe care vrea să se răzbune. (...) Pentru că dobînzile creşteau şi nu le putea plăti, soţia lui a plecat în Italia unde, de un an, îngrijeşte doi bătrîni pentru 600 de euro pe lună. Din banii cîştigaţi de ea, Tamas a plătit datoriile, dar n-a acceptat nici un moment ca soţia să aducă bani în casă şi el să nu poată cîştiga nimic. Ros de invidie şi disperare a început să bea fără limită. Din acel moment, ameninţările şi bătăile aplicate propriilor copii s-au ţinut lanţ. El a ameninţat-o cu moartea şi pe cumnata din Timişoara, deşi aceasta este mamă a şase copii. De frica lui, soţia şi-a prelungit viza de şedere în Italia unde stă cu teama că într-o zi copiii ei vor fi ţinta răzbunării lui Tamaş." *(Evenimentul zilei,* 31 decembrie 2002)

Locul inimii între Orient şi Occident (II)

– interviu cu Marie-Hélène CONGOURDEAU –

Sofronie al Ierusalimului

Am spus deja că aţi tradus foarte mult, mai ales scrieri ale lui Maxim Mărturisitorul (autor foarte dificil, care a fost integral tradus în limba română de părintele Dumitru Stăniloae), ale lui Teodor Studitul, Diadoh al Foticeii, Sofronie al Ierusalimului şi Ioan Cabasila, căruia i-aţi şi editat textul grec al Vieţii în Cristos. *Aş dori să vă pun cîteva întrebări asupra lui Sofronie şi Cabasila. Primul face parte din această generaţie de aur a creştinismului siriac apărută după distrugerea marilor situri monastice din Egipt: după declinul spiritualităţii creştine egiptene, spre sfîrşitul secolului al V-lea, Asia Mică preia ştafeta. Sofronie este unul dintre autorii care confirmă, cred, această idee, deşi este destul de puţin cunoscut chiar şi printre specialişti. Cine a fost el şi care este importanţa operei sale în creştinismul antic?*

Sofronie, născut la Damasc, în 560, a fost mai întîi un călugăr, format în mănăstirile din deşertul Iudeei. A fost prietenul lui Ioan Moscos, pe care îl însoţea în peregrinările sale pe la părinţii din Palestina şi din Egipt: aceste peregrinări sînt amintite în *Limonar* (pregătim o nouă traducere în colecţia noastră). Sofronie este contemporan, pe de o parte, cu războiul persan, care a devastat mănăstirile din Siria şi din Palestina, pe de altă parte, cu expansiunea arabă. A cunoscut, de asemenea, controversa monotelită: pentru a întări unitatea supuşilor săi în faţa primejdiilor exterioare, împăratul Heraclius a vrut să-i unească pe monofiziţi promovînd ideea că Isus Cristos a avut o singură voinţă (voinţa divină). Sofronie (şi Maxim după el) a combătut această doctrină. Apoi a fost numit patriarh al Ierusalimului şi în această calitate a fost martor al cuceririi Palestinei de către arabi. El este cel care, în calitate de patriarh, a deschis porţile Oraşului Sfînt califului Omar, pentru a evita un masacru, şi care a semnat un pact (poate primul din istorie, dar sub acest aspect istoricii nu au încă o certitudine) asigurînd creştinilor, în schimbul unui tribut, libertatea cultului precum şi protecţia califului, instaurînd astfel statutul de *dhimmis*.

Sofronie este şi poet, şi toate scrierile sale dovedesc acest lucru. Sînt texte dogmatice, legate de controversele hristologice din epocă, dar sînt mai ales minuni ale lirismului, înscrise în marea tradiţie siriacă: Sofronie scria în greacă, dar era de tradiţie orientală.

Nicolae Cabasilas, laicul mistic

Cabasilas este un alt nume familiar ortodocşilor. Mi se pare destul de „actual" din cel puţin două motive: în primul rînd pentru că este un „laic" care a trăit din plin uniunea sa cu Cristos, în afara ierahiilor strict ecleziastice, invitîndu-ne astfel, indirect, nu la a desacraliza ierarhia, ci în orice caz la a o relativiza în raport cu misterul credinţei; în al doilea rînd, el este „actual" prin interpretarea mistică, aproape „ezoterică" pe care o face Sfintei Liturghii; el ne face să trăim, să gustăm dinainte misterul fascinans et tremendum *al Apocalipsei. De altminteri, Dumitru Stăniloae l-a luat drept ghid principal pe Nicolae Cabasilas în decriptarea tainelor liturghiei ortodoxe. Ce importanţă acordaţi scrierilor lui Cabasilas, personaj straniu şi magnific, în orice caz...*

L-am cunoscut pe Nicolae Cabasilas la seminariile lui Jean Gouillard de la Ecole Pratique des Hautes Etudes, în 1969. Atunci cînd în 1978 părintele Mondésert mi-a propus să fac ediţia critică a scrierii *La Vie en Christ* pentru *Sources Chrétiennes*, am fost sedusă de idee, iar Jean Gouillard m-a încurajat. Lucrul pe acest text a fost pentru mine o uimire constantă. *Viaţa în Cristos* ne proiectează dintr-o dată către piscurile vieţii mistice deschise fiecăruia, deoarece porţile sînt cele trei mistere ale iniţierii (botezul, ungerea cu sfînta chrismă, euharistia). Cabasilas ia în serios făgăduinţele Evangheliei: trăim cu adevărat din Cristos prin botez, acţionăm în El prin ungerea cu chrismă şi îl primim cu adevărat doar în euharistie, cînd aproape ne identificăm cu El însuşi. Învăţătura sa despre rugăciune este profund eliberatoare: centrată asupra lui Cristos, rugăciunea devine ceva foarte simplu, sîntem purtaţi de ea, ajungem să conştientizăm „iubirea neţărmuită *(manikon érôta)*" a lui Cristos pentru noi şi atunci totul devine evident.

Mai tîrziu, lucrînd pe secolul XIV, l-am descoperit pe Cabasilas jurist, cel care lupta împotriva practicii cămătăriei în particular (a scris două tratate pe acest subiect), sau pentru respectul voinţei testatorilor (împotriva confiscării de către stat a bunurilor moştenite de biserici sau de mănăstiri). Bineînţeles, se poate spune că a apărat mereu partida aristocratică, atunci la putere, deoarece chiar el însuşi era consilier al împăratului Ioan al VI-lea. Dar, de fapt, eu cred din ce în ce mai mult că nu a fost condus decît de propriile sale convingeri fondate pe Evangelie şi pe tradiţia patristică. În scrisoarea adresată Anei de Savoia asupra moştenirii, o îndeamnă pe văduva lui Andronic al III-lea să repună în vigoare un moratoriu al împăratului defunct în favoarea debitorilor: adică, face apel, pentru a-i apăra pe debitorii ruinaţi, la cea care era atunci în fruntea adversarilor lui Ioan al VI-lea, în calitatea sa de mamă a rivalului său, Ioan al V-lea.

Dar ce mi se pare mai frapant la Cabasilas este faptul că el nu aparţine nici unei tabere. Desigur, a avut legături de prietenie cu Grigore Palamas, dar a refuzat să participe la controversa palamită, chiar dacă i s-a cerut s-o facă de către cele două părţi implicate şi chiar dacă era ataşat de cultura umanistă pe care palamiţii o considerau nefastă. A fost desigur reticent faţă de unirea cu latinii, dar refuză să-i considere eretici (de exemplu, în privinţa epiclezei) şi nu a rupt niciodată prietenia cu Demetrios Kydones, care a devenit catolic. Principala calitate a lui Nicolae Cabasilas este probabil fidelitatea, fidelitatea faţă de Evanghelie, faţă de prietenii săi, cu o clarviziune care îl plasează dincolo de toate disputele partizane.

Disputa Orient-Occident s-a grefat pe o dispută internă a Bizanţului

Aş avea foarte multe întrebări legate de isihasm şi de controversa palamită. Mă voi limita aici doar la cîteva chestiuni generale. De obicei, se situează în secolul al XIV-lea, o dată cu polemica dintre Grigorie Palamas şi Varlaam, ruptura definitivă, din punct de vedere teologic, dintre Occidentul şi Orientul creştin. Celelalte două momente anterioare (1054 şi 1204) fiind mai degrabă traume politice. Care este opinia dvs. în această privinţă? Nu s-a politizat oare prea mult disputa dintre cei doi călugări, făcînd dintr-o polemică perfect normală, dacă repunem lucrurile pe scara istoriei creştinismului, un moment "privilegiat" al „rupturii"?

Dacă există un „moment privilegiat" al rupturii între Orient şi Occident, l-aş situa în 1204, o dată cu căderea Constantinopolului datorată celei de-a patra cruciade şi cu tot ceea ce i-a urmat, adică stabilirea ierarhiilor latine care le-au dublat pe cele greceşti în toate teritoriile cucerite de latini.

Pentru a reveni la controversa palamită, şi în primul rînd la disputa dintre Varlaam şi Palamas, trebuie foarte bine facută distincţia între etapele acesteia. Ea este o dispută internă a civilizaţiei bizantine, la fel cum a fost şi criza iconoclastă. Nu există, pe de-o parte, latinii anti-palamiţi şi, pe de altă parte, grecii palamiţi. Dacă Varlaam a venit din Est şi apoi s-a reîntors acolo, nu-l putem considera întru totul „latin". Prima sa atitudine oficială a fost de a lua apărarea poziţiei ortodoxe asupra Duhului Sfînt împotriva emisarilor papali trimişi la Constantinopol pentru a discuta problema unirii Bisericilor. Disputa sa cu Palamas s-a născut datorită faptului că existau două concepţii diferite cu care se putea respinge doctrina latină a problemei *Filioque*. Palamas susţinea că o putem face prin silogisme, iar Varlaam spunea că nu putem să demonstrăm existenţa lui Dumnezeu prin argumente raţionale (în acest caz Varlaam era cel mai oriental!).

Apoi, Varlaam s-a legat de grupul călugărilor isihaşti, care reprezintă o minoritate în cadrul spiritualităţii bizantine (cîţiva călugări de la Muntele Athos, cîteva comunităţi de rugăciune la Tesalonic: hagiograful lui Grigore Sinaitul ne spune, exagerînd un pic, „că atunci cînd Grigore a ajuns la Athos, nu a găsit pe nimeni care să practice rugăciunea interioară". Pe de altă parte, atunci cînd disputa a luat amploare şi s-a oficializat (prin recursul lui Varlaam la sinodul de la Constantinopol) linia de ruptură era încă între două fracţiuni ale *Bisericii bizantine*. Dovadă că, datorită evenimentelor politice, sinodul se pronunţa cînd pentru cînd împotriva Palamitului. Cînd palamiţii au devenit patriarhi, au început să-şi combată adversarii, ceea ce dovedeşte că exista un număr mare de mitropoliţi antipalamiţi. Acelaşi lucru s-a întîmplat pe parcursul celor două crize iconoclaste.

Ruptura teologică dintre palamiţi şi antipalamiţi s-a produs în jurul teologiei elaborate de către Palamas pentru a justifica experienţele mistice ale acestor călugări isihaşti (nu în ceea ce priveşte metodele de rugăciune, ci efectele mistice ale acesteia: viziunile luminoase etc.). Palamiţii, ca şi antipalamiţii, sînt bizantini. Marea majoritate a adversarilor lor sînt, şi ei, antilatini (cazul lui Nichifor Gregoras). Antipalamiţii notorii Eulogia Choumnaina sau Matei al Efesului nu au nimic în comun cu Occidentul.

Cum, aşadar, acest conflict intern al teologiei bizantine a devenit un conflict între Orient şi Occident, între greci şi latini?

Aspectul latin al acestei dispute e datorat unor elemente contingente: printre marii isihaşti se găseau şi călugări care fuseseră persecutaţi de împăratul Mihai al VIII-lea Paleologu pentru opunerea lor faţă de unirea de la Lyon (mă gîndesc la Nichifor Isihastul, primul martor „al metodei rugăciunii isihaste", care a fost închis şi care a primit titlul de Mărturisitorul pentru opunerea sa faţă de unirea cu latinii). Teologii antipalamiţi au utilizat categorii intelectuale latineşti, mai ales tomismul, pentru a respinge teologia palamitului: mă gîndesc la Prochoros Kydones; dar acesta era un călugăr de la Athos, întru totul bizantin; fratele său, Demetrios, a trecut la „catolicism" mult mai tîrziu. Generaţia următoare, „tomiştii bizantini" legaţi de Demetrios Kydones, deveniţi „catolici" şi chiar dominicani, au atacat palamismul. În felul acesta disputa Orient-Occident s-a grefat pe o dispută internă a Bizanţului. Cum „victoria" palamismului a însemnat o reducere la statutul de minoritate şi chiar excluderea adversarilor, nu s-a mai văzut că antipalamismul este la fel de bizantin ca şi palamismul, elaborîndu-se o schemă simplistă: Orientul palamit împotriva Occidentului antipalamit; de fapt, nimic nu este foarte simplu în Bizanţ.

Trebuie spus că, o dată ce polemica pune mîna pe o anumită temă, toate mijloacele sînt bune pentru a caricaturiza adversarul. Aşa s-a întîmplat cu ambele părţi.

Trăsăturile isihasmului

Care sînt trăsăturile esenţiale ale practicii isihaste, pe care eu aş înţelege-o mai degrabă ca pe un mod de viaţă trans-istoric, ale cărui prime manifestări urcă pînă în secolul IV în Egipt, decît ca pe o caracteristică proprie spiritualităţii bizantine?

Hesychia înseamnă Linişte, Reculegere. Este vorba mai ales de o stare de spirit şi de un mod de viaţă care se sprijină pe o formă particulară de rugăciune, dar nu specific bizantină: găsim exemple şi în Occident, unde oameni ca Ioan Casian au exportat experienţa spirituală a călugărilor din Orient. Paralelismul între scrierile isihaste şi cele mistice ale Carmelului, de exemplu, sînt destul de uşor de remarcat. Rugăciunea isihastă presupune două principii: liniştea (unul din termenii întîlniţi des în Filocalii) „nu doar liniştea buzelor ci liniştea interioară" şi atenţia (cu jocul de cuvinte: *proseuche* (rugăciune) *prosoche* (atenţie) care se îndreaptă către Numele lui Isus, însoţită sau nu de o formulă care diferă, de altfel, de la un autor la altul.

Cînd au apărut „metodele" propriu-zise, mai mult sau mai puţin codificate?

„Metode" au apărut începînd cu secolul al XIII-lea, pentru a-i ajuta pe debutanţi: metode care se bazează pe o anumită poziţie (aşezat, cu capul înclinat către piept) şi pe controlul respiraţiei (cu oprirea respiraţiei), iar apoi repetarea continuă a numelui lui Isus. Dar aceste metode (pe care le întîlnim şi în sufism, şi în hinduism sau budism) nu au alt scop decît a facilita interiorizarea. Una din frazele Evangheliei, pe care o întîlnim foarte des în textele isihaste, e: „Împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru" (Luca 17, 21). Trebuie aşadar să te interiorizezi pentru a întîlni Treimea („vom sălăşlui în el", Ioan 14, 23). De unde şi expresii care nu trebuie absolutizate, cum ar fi „a face să intre (prin suflu) spiritul în inimă", lucru care vrea să spună pur şi simplu: a concentra toate facultăţile în vederea interiorizării rugăciunii. Efectele mistice ale rugăciunii, care au creat atît de multe probleme în secolul al XIV-lea (lumina, căldura etc.), nu erau accesibile tuturora. În orice caz, ele sînt rezervate unui număr restrîns şi nu sînt decît un răsunet în corp a unei experienţe spirituale interioare. Scopul experienţei isihaste nu este altul decît îndumnezeirea. Una din principalele cauze ale discordiei dintre palamiţi antipalamiţi din secolul al XIV-lea a fost faptul că, pentru Palamas, îndumnezeirea este posibilă din această viaţă (de unde şi distincţia dintre esenţa inaccesibilă a lui Dumnezeu şi energiile Sale pe care cîţiva le pot cunoaşte din timpul acestei vieţi), în timp ce pentru adversarii lui Palamas îndumnezeirea era eschatologică.

Mult mai importante (Nicolae Cabasilas le-a subliniat în cartea sa *Viaţa în Cristos)* sînt „roadele Duhului" care decurg din rugăciunea isihastă (vezi Gal. 5, 22): dragostea, bucuria, pacea... Mai ales pacea, pacea interioară, care este un alt nume al *hesychiei*. Serafim din Sarov spunea: „Dobîndeşte pacea interioară şi toate din jurul tău şi vor găsi pacea". Concentrarea asupra numelui lui Isus permite, de asemenea, o identificare cu Cristos („Cristos trăieşte în mine", Gal. 2, 20) care este un reflex al îndumnezeirii evocate mai sus, identificare cu Cel „blînd şi umil la inimă" şi „care nu rupe trestia strivită". Blîndeţea e un alt aspect al stării de spirit isihaste.

Este dificil să rezum în cîteva fraze unul dintre cele mai bogate curente spirituale din Orient. Sper să nu fi uitat nimic esenţial.

Putem găsi în chietismul tradiv occidental urme ale „doctrinei isihaste"? Fénelon a dorit să „reinventeze" isihasmul sub o formă mult mai puţin elitistă? Cunoaşteţi lucrări pe această temă?

Nu cunosc aşa de bine spiritualitatea occidentală a acestei epoci, pentru a vă răspunde. *Quies* este o traducere latină a cuvîntului *„hesychia"*, dar asta nu înseamnă că cele două curente spirituale sînt asemănătoare. În ceea ce priveşte „elitismul" isihast, am uitat să menţionez că marea noutate a isihasmului din secolul al XIV-lea este deschiderea către rugăciunea isihastă a tuturor creştinilor, în timp ce, pînă atunci, ea a fost apanajul cîtorva călugări. Această deschidere nu s-a închis mai apoi, deoarece ceea ce numim „rugăciunea lui Cristos" s-a răspîndit, la început în Balcani şi apoi în Rusia, în toate straturile populaţiei.

Aţi încercat practica rugăciunii inimii?

„Acesta e secretul regilor", cum spun călugării Bisericii din Orient.

interviu realizat de Cristian BĂDILIŢĂ
traducere de Monica BRÎNZEI-CALMA,
revăzută de C.B.

(Textul face parte din volumul de interviuri cu plasticieni europeni, realizat de Cristian Bădiliţă, „Pe viu despre Părinţii Bisericii", în pregătire la Editura Humanitas)

▲

Mircea VASILESCU

Drumul spre Vest

– *impresii minimaliste* –

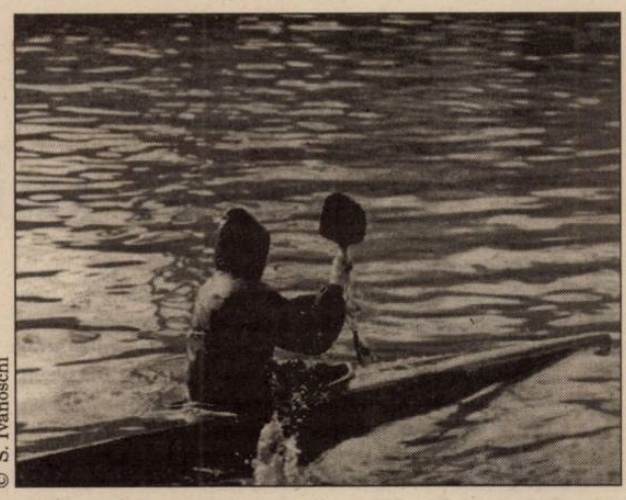

© S. Ivanoschi

Cînd pleci într-o țară occidentală cu avionul, senzațiile sînt ca o terapie de șoc: în cîteva ceasuri, treci de la „noi" la „ei" și constați, brusc, diferențele specifice – să nu intrăm în amănunte... Cînd pleci însă spre Vest cu mașina, e altceva: de-a lungul celor cîteva sute de kilometri care despart Bucureștiul de graniță, ai timp să-ți iei „un lung adio" de la spațiul deal-vale, cu toate ale lui, iar apoi pătrunzi încetișor în civilizația apuseană, descoperind pe rînd de ce sîntem „atît de aproape, și totuși atît de departe" (scuzați parafrazele cinefile). Asta am făcut eu de curînd: un drum de la București la Viena cu mașina. Am mai făcut acest drum de cîteva ori în ultimii ani, și mi se pare că din goana mașinii poți să „vezi cu ochii tăi" schimbările și, ca orice om, să judeci „drumul nostru spre Europa" în funcție de experiențele și observațiile directe. Așa încît înșir mai jos impresii superficiale, făcute – altfel cum? – din mers, fără pretenția de obiectivitate. Mă bazez pe faptul că și Raiul, și Iadul, dar și viața noastră pînă să ajungem într-unul dintre ele, sînt făcute din detalii...

„Dimineața, devreme, ceața-i lipită de drum" – sună un cîntec al lui Alexandru Andrieș. L-am fredonat mai bine de-o oră, pînă la Pitești, căci era ceață și întuneric. S-ar putea ca aceste două fenomene naturale să fi avut influența lor, în orice caz autostrada nu mi s-a părut atît de dezastruoasă pe cît se scrie în ziare: ceva gropi erau, dar, scăpat cu mașina întreagă din București, mi s-au părut de-a dreptul blînde. Problema e alta: nu e, totuși, ceea ce se cheamă autostradă. Posturile de alarmă pentru prim-ajutor nu există (în Vest sînt din doi în doi kilometri), s-au mai furat oarece indicatoare, iar pe banda de urgență staționează liniștite camioane, eventual fără lumini de semnalizare. Oricum, e un mare pas înainte: autostrada nu mai e traversată de turme de oi ori de bicicliști, „ca pe vremuri". Asfaltul cu adevărat bun începe după Pitești: pancarta cu „Aici sînt banii dumneavoastră" are sens. Traversînd alte orașe (Pitești, Sibiu, Deva, Arad) îți dai seama că se face prea mare tam-tam pe tema gropilor din București: își are și provincia gropile ei, care merită o atenție cel puțin la fel de mare ca și cele „metropolitane".

În rest, traversezi nenumărate sate care – chiar fără să fii expert în negocierile cu UE – îți sugerează dificultățile concrete ale „capitolului agricol": în cîteva (de obicei cele apropiate de marile orașe) se văd semnele bunăstării – case renovate sau noi, cîte un mic motel sau popas turistic, o benzinărie „ca-n Occident", un magazin cu termopane la ferești. În cele mai multe însă impresia generală este că tranziția n-a adus mari noutăți: cîte un mic panou cu „Întotdeauna Coca-Cola" pus pe un „magazin mixt" improvizat de vreun țăran mai cu inițiativă în camera de la stradă a casei e singurul semn al apariției capitalismului la sate. În rest, asfalt e doar pe strada principală, șanțurile de pe margine sînt necurățate, gardurile vechi și părăginite, iar în curți zărești, în treacăt, semnele agriculturii de subzistență: căruța, un cal slab priponit de-un par, trei-patru oi somnolente, cotețul porcului, șura, găinile și gîștele umblînd anapoda prin ogradă. Dacă ești atent, mai observi pe marginea șoselei și cîte o pancartă de pe vremea comunismului, din aceea cu lozinci mobilizatoare („Trăiască și înflorească..."), acum ruginită, ori vopsită stîngaci ca să nu se mai vadă rușinoasele inscripții. Există și panouri noi, în care ni se reamintește în limbaj administrativ (eventual precizînd și numărul HG care stabilește că n-avem voie să facem focul în pădure, și cuantumul amenzii) ceea ce știm de la orele de literatură: să protejăm codrul, căci e fratele românului. Dar dacă mai cunoști cît de cît locurile prin care treci, nu poți să nu te întrebi de ce „dragostea românilor față de istorie", „respectul nostru față de trecut" și alte asemenea frumoase vorbe pe care propaganda ni le-a băgat în cap nu au consecințe practice: foarte puține „atracții turistice" au parte de cîte un panou pe marginea drumului, menit să atragă vizitatorii. În general, Patriarhia e mai tare la marketing decît Ministerul Culturii și decît comunitățile locale: mînăstirile și bisericile sînt semnalizate, alte „obiective de patrimoniu" (cetăți, muzee etc.) nu prea. Nu poți să nu fii intrigat de faptul că, în atîția ani de tranziție, în foarte puține locuri s-au găsit bani pentru cîteva bucăți de tablă în formă de săgeată pe care să scrie „Biserică săsească sec. XIV" ori „Cetatea Cîlnic" ori „Muzeul cutare". Vrem să atragem străini pentru turismul rural și cultural? Foarte bine, dar or să rătăcească pe drumuri, n-or să știe ce să viziteze, iar noi vom rămîne veșnic îmbufnați că străinătatea nu ne apreciază valorile. Pe lîngă care, altminteri, noi înșine trecem nepăsători, grăbiți spre Vest. În schimb, cu mîndrie patriotic-europeană, aleșii locali din unele sate s-au grăbit să afișeze la intrare un panou cu textul, eventual multilingv, „localitate înfrățită cu...", după care urmează liste de localități germane, franceze, italiene etc.

La drum lung, omul mai și poposește, iar mașinii îi trebuie benzină. La benzinăria MOL din Deva simți, evident, un aer occidental: e nouă, e „ca la ei" ș.a.m.d. Dacă vrei însă să mergi la toaletă, casierul, foarte politicos, îți va înmîna o cheie de care e legată o bucată rotundă de placaj cu diametrul de vreo 15 cm. Ai înțeles aluzia: nu trebuie să pleci (din neatenție, firește...) cu cheia după tine, ci trebuie s-o predai în bună stare la încheierea activității specifice. Îți vei aminti de acest episod la o benzinărie MOL din Ungaria, unde ușile de la toaletă sînt deschise larg, iar înăuntru găsești săpun lichid la chiuvetă și prosoape de hîrtie. Îți vine, desigur, să faci comparații, dar îți amintești brusc că articolul 270 din proiectul de Cod Penal interzice răspîndirea de „știri tendențioase" despre țară în străinătate, așa că mai bine nu povestești nimănui acest mărunt episod, căci dacă între timp se votează articolul cu pricina? Dar adevărata *klokultur* apare în Austria, cînd pe marginea autostrăzii vezi indicatoare: „WC – 8 km". Și ele nu se mai află (doar) la benzinării, ci și în mijlocul cîmpului ori în creierii munților. Tot cu săpun lichid și cu prosoape de hîrtie, și cu saci de plastic în coșurile de gunoi. De la intrarea în Austria pînă la Viena (70 km) numeri vreo 5 astfel de stabilimente (plus benzinăriile) și regreți brusc că n-ai făcut o statistică pe cei 600 de km care despart Bucureștiul de granița vestică: ai fi găsit, pe lîngă PIB, inflație, infrastructură și independența justiției, un alt criteriu după care să exprimi, în cifre, distanța noastră față de UE.

Dar pînă la Viena ai de trecut niște frontiere. După ce depășești Aradul, ai senzația de „sfîrșit de lume": sate tot mai sărăcuțe, drumul mai prost, pustietate. Semnele schimbării sînt aici altele, cea mai bună afacere a locului e diferită: zeci de anunțuri cu „carte verde" puse pe garduri, pe case, pe chioșcuri improvizate în marginea șoselei. Un fel de capitalism de subzistență: vindem și noi ce putem, exploatîndu-i pe automobiliștii grăbiți sau uituci. Și o ultimă imagine din România: la vreun kilometru înainte de frontieră (Turnu), în mijlocul cîmpului, un fel de bloc prăpădit, cu două etaje, cu tencuiala cojită, în spatele căruia se văd cotețe de păsări și porci și un staul pentru oi. În față, copii jucîndu-se în țărînă. Pentru mine, care plec, e ultima; pentru cei care vin dinspre Vest, e prima.

Battonya, primul sat din Ungaria, are la intrare numele scris în trei limbi: maghiară, română (Bătania) și sîrbă (cu chirilice). Știu plăcuța asta din 1996, cînd am trecut prima dată pe acolo: fără mîzgăleli cu spray-ul, fără vreun tricolor desenat pe ea „în ciudă" – detaliu nu lipsit de importanță pentru noi, cei din țara lui Funar și a veșnicelor dispute pe tema plăcuțelor bilingve. Dacă în România senzațiile erau amestecate, modernitatea și civilizația alternîndu-se cu „rămășițele trecutului" și cu semnele subdezvoltării, cînd treci în Ungaria îți atrage atenția nu atît diferența de „nivel", cît caracterul mult mai compact al semnelor pe care le vezi. Primele sate maghiare de după graniță – și ele destul de sărace și izolate – sînt mai îngrijite, cu asfalt bun, cu casele zugrăvite și gardurile reparate, cu străzile curate: mici semne de ordine și de atenție față de *rînduiala comunitară*, față de ceea ce e dincolo de pragul propriei case. De aici încolo, aceste semne se vor înmulți treptat și îți vor da senzația de coerență și de organicitate: intri în societăți care – dincolo de sărăcie sau de bogăție, de case cu sau fără termopan, de palate luxoase ori de cartiere-dormitor cu blocuri-tip – își organizează mai bine ceea ce au și sînt atente la acele detalii care îi dau omului sentimentul că trăiește într-o comunitate, nu într-o adunătură întîmplătoare de indivizi. Așa încît, după ce ajungi pe autostrăzile maghiare, drumul e lin și confortabil nu neapărat pentru că nu mai întîlnești gropi, ci pentru că dai la tot pasul de semnele unei lumi care *își gospodărește* relațiile oamenilor cu locurile în care trăiesc. În acest spirit, Battonya seamănă mai mult cu Budapesta, iar Nickelsdorf (primul sat din Austria) cu Viena, în ciuda enormelor diferențe urbanistice ori arhitecturale, decît cu un sat românesc în care primarul și cetățenii se plîng că au șanțurile înfundate pentru că „nu li s-au dat bani de la județ" ori cu Bucureștiul în care veșnicele dispute de „competențe" între primarul general și cei de sector au făcut ca orașul să rămînă al nimănui.

...Cu asemenea gînduri „civice", ajung liniștit în Viena. Parchez mașina lîngă un bloc de pe Heiligenstädterstrasse nr. 11, peste drum de Wirtschaftsuniversität, și cobor. Pe peretele blocului, scris cu spray, cuvîntul acela indicibil care începe cu f, continuă cu u și se termină cu t. Respir aer european și mă gîndesc – inevitabil – la țărișoară.

Viena, martie 2003

▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 21 martie	18^{00}-20^{30}	Festivalul de muzică clasică Promethevs: Festivitatea de premiere
	21^{00}	*Premieră* Edith Piaf *cu* Gabriela Neagu
SÎMBĂTĂ, 22 martie	21^{00}	Muzică live: Partizan
DUMINICĂ, 23 martie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache & 4-GIVEN band
MARȚI, 25 martie	20^{00}	Muzică clasică live: Trio de fagoți
MIERCURI, 26 martie	19^{00}	Întîlnirile României literare
JOI, 27 martie	20^{00}	Teatru: Berrymoore *cu* Adrian Pintea, Marius Chivu, Peter Sarosi & Teodora Enache

MARȚI-DUMINICĂ de la 10^{30} Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI 19^{00}-21^{00} Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Spaţiul lui Horovitz

Eugen Ionescu îl considera pe confratele său, Israel Horovitz, un sensibil şi un delicat, combinaţie care l-ar face, în opinia lui, cu atît mai apt să abordeze subiectele cele mai crude. După trei piese văzute, de-a lungul anilor, pe scenele bucureştene, cred că respectivul dramaturg este mai curînd inteligent decît blînd. Inteligenţa îl face să selecteze situaţii existenţiale cu potenţialităţi dramatice şi să le trateze în modalităţile cele mai potrivite, utilizînd limbajul teatral cu flexibilitate, fără a se fixa într-un cadru rigid ca formă. El se mişcă dezinvolt într-un spaţiu larg, care include, în mod firesc, zona realist-psihologică, dar şi investigaţia pseudo-documentară, cu miză politică.

Dragoste în hala de peşte, reprezentată acum cîţiva ani la Teatrul Naţional din Bucureşti, în regia lui Ion Cojar, punea în scenă o comunitate preponderent feminină, închisă într-un spaţiu profesional etanş, şi combina cu artă diversitatea caracterelor cu unitatea determinării lor sociale. Era o piesă vie, atrăgătoare şi emoţionantă, înrudită cu mai cunoscutul *Atelier* al lui Grumberg. În 2002, Horea Popescu a montat la TES o fină piesă de cameră, *Parchează maşina la Harvard*, în interpretarea remarcabilă a Maiei Morgenstern şi a lui Constantin Dinulescu. Titlul, în traducere românească fidelă, pierdea mai mult de jumătate din conotaţii: în engleză, pronunţia afectată, cu evitarea oricărei urmă de „r", este, pe coasta de est a Statelor Unite, marca apartenenţei la mediul cultural elevat. Confruntarea dintre două persoane, legate prin aceeaşi sensibilitate uşor de rănit, dar despărţite de condiţia socială diferită, se articula într-o succesiune de momente încărcate de emoţie şi organizate cu gust pentru *suspense*. În stagiunea 2002-2003, tînăra regizoare Alexandra Badea, absolventă a clasei lui Valeriu Moisescu, ne propune, la studioul de teatru Casandra, o piesă cu totul diferită, un eseu politic de anvergură: *LEBENSRAUM. Spaţiul vital.*

În această piesă, spaţiul dramatic se extinde, dincolo de intimitatea camerei sau de limitele atelierului, pentru a cuprinde, practic, întreaga lume de azi. Autorul imaginează un demers politic spectaculos, dar verosimil, şi îi explorează posibilele consecinţe. Cancelarul Germaniei unite îi invită pe toţi evreii răspîndiţi în lume, oferindu-le condiţii optime de integrare, să revină, dacă doresc, în ţara care odinioară i-a supus exterminării. Aceştia sosesc din America, Australia, Italia, chiar din Israel, unii – supravieţuitori ai Holocaust-ului – cu memoriile şi resentimentele încă vii, alţii – descendenţi ai primilor – curioşi să experimenteze noi tipuri de relaţii cu un mediu cultural şi social atrăgător. Ei vin marcaţi, nu numai de ceea ce n-au putut să uite, ci şi de ceea ce au ajuns să înveţe în spaţiile culturale la care s-au adaptat şi în fluxul temporal al experienţelor pe care le-au interiorizat. „Spaţiul vital" în care au ajuns se dovedeşte însă prea strîmt pentru ca să ofere tuturor – localnici şi nou-veniţi – posibilitatea de a se împlini fără a se stînjeni. Reacţii violente nu întîrzie să apară, soldate tragic, prin moartea cuplului care promitea, simbolic, reconcilierea.

Piesa este construită pointilist, din microscene extrem de diverse, care se leagă meşteşugit, într-un tot coerent. Trecem rapid de la tribuna politică la mitingul de protest, de la o dezbatere familială la una publică, de la o emisiune televizată la o idilă romanţată, totul într-o succesiune febrilă. Alexandra Badea a supravegheat cu atenţie cursivitatea spectacolului şi a găsit modalităţi eficace de implicare a spectatorilor. Intrările neaşteptate ale actorilor, intervenţiile din sală, circulaţia din mînă în mînă, prin public, a unor materiale fotografice surprind, intrigă, încîntă. Ambianţa creată de Ana-Iulia Popov este *high-tech:* pe numeroasele monitoare TV de pe scenă, a căror poziţionare se schimbă mereu, apar, la momente potrivite, fragmente elocvente din dramaticele noastre actualităţi. Cu ajutorul camerei de luat vederi – dezinvolt mînuite, chiar atunci cînd contactele electrice imperfecte produc incidente tehnice –, intervenţiile personajelor sînt, din cînd în cînd, reproduse *live* pe ecrane. Cei trei tineri actori trec vertiginos dintr-un rol într-altul, uimind prin felul cum reuşesc să păstreze coerenţa numeroaselor caractere interpretate, în ciuda fragmentarismului savant al acţiunii. Inevitabil, uneori mai uită cum îi cheamă, dar scăpările sînt minore. Excelent este Răzvan Oprea (clasa lui Ion Cojar), îndeosebi în rolurile de compoziţie, culminînd cu scena monologului ca reglare de conturi, lîngă patul muribundei care-l denunţase cîndva. Carmen Florescu (clasa lui Ion Cojar) şi Adrian Anghel (clasa lui Mircea Albulescu) sînt dinamici, precişi, dar nu au mobilitatea de expresie necesară pentru a da aceeaşi pregnanţă tuturor personajelor interpretate.

Reuşita indiscutabilă a spectacolului Alexandrei Badea se datorează nu numai inventivităţii, talentului şi spiritului de echipă, ci şi faptului că piesa a fost aleasă din raţiuni de afinitate intelectuală, nu doar ca pretext pentru exhibarea abilităţii profesionale.

▲

Sorin IONIŢĂ

bon de lectură

Satul românesc

– de ce Nucşoara reprezintă trecutul, iar Scorniceştiul viitorul –

● Alina Mungiu-Pippidi şi Gerard Althabe, 2002. *Secera şi buldozerul: Scorniceşti şi Nucşoara – Mecanisme de aservire a ţăranului român.* Polirom.

Dacă ar fi trebuit să aleg un motto pentru cea mai recentă (şi poate cea mai bună de pînă acum) carte a Alinei Mungiu-Pippidi, m-aş fi oprit la celebra frază din romanul *Ghepardul* de Lampedusa: trebuie să schimbăm totul pentru ca totul să poată rămîne cum a fost. Deoarece ea rezumă bine aventura civilizaţiei rurale româneşti din secolul trecut tema acestui volum. Poate chiar mai bine decît în cazul celei siciliene – alternare rapidă de modele de dezvoltare, înlocuire (brutală, la noi) a elitelor locale, dar în final conservare a ceea ce era esenţial în relaţiile sociale vechi, deci eşec spectaculos al modernizării. Tiparul vechi de dependenţă economică şi socială a ţărănimii române, cu rădăcini în medieval, s-a prelungit în perioada modernă sub forma neoiobăgiei deplînse de Gherea şi a politicii locale de tip clientelar. Iar această carte vine cu ideea provocatoare că regimul comunist n-a făcut decît să creeze cadre noi care au conservat această dependenţă pînă spre sfîrşitul secolului al XX-lea.

Care sînt elementele ce caracterizează regimul comunist de tip *neotradiţional* – conceptul-cheie al volumului? Sînt în număr de trei: în primul rînd, accentuarea dependenţei economice a ţărănimii, care în anii '80 a atins formele absurde ale raţionalizării alimentelor, ca în perioada comunismului de război de tip sovietic. În al doilea rînd, dependenţa politică, România instituţionalizînd controlul total şi eliminarea oricărei voci alternative legitime. În fine, şi cel mai important pentru a înţelege particularităţile comunismului românesc (şi, poate, ale celui balcanic) şi avatarurile tranziţiei, personalismul – adică dependenţa directă şi totală de superiori, tirani mici şi răi care trăiau din distribuirea complet arbitrară a resurselor şi recompenselor. Acesta este de fapt marele eşec al comunismului românesc, adesea trecut cu vederea: neputinţa de a instaura un stat cu adevărat modern, adică un sistem de reguli, bune-proaste, dar neutre şi impersonale, împreună cu un mecanism eficient de a le impune în practică tuturor. Statul român a rămas şi sub comunism ceea ce a fost el dintotdeauna: un sistem dominat de arbitrar şi particularism, în care tratamentul aplicat unui cetăţean depinde totdeauna de statutul social al acestuia. Regimul totalitar s-a pliat bine pe acest sistem pervers pre-existent, pentru că pe cît de mult reprima ultimul pornirile oamenilor de a se organiza pentru a schimba regulile jocului, pe atît de mult încuraja micile sau marile compromisuri, intrarea în sistem, din motive de carieră sau simplă supravieţuire. Cu alte cuvinte, neotradiţionalismul încuraja deturnarea energiei sociale de la protest către parvenire personală.

Din cauza condiţiilor sale seculare, satul românesc a reprezentat un mediu propice pentru acest sistem social, extrem de greu de dezrădăcinat astăzi. Aici cartea lansează a doua teză de natură să şocheze natura sensibilă a intelectualului român cu porniri poporaniste: atîta timp cît vor exista ţărani în sensul obişnuit al cuvîntului, va persista şi regimul neotradiţional, cu racilele sale. Pentru că, prin definiţie şi spre deosebire de triburi sau popoare primitive, ţărănimea europeană „clasică" se caracterizează nu doar prin control scăzut asupra condiţiilor sale de viaţă, dar şi prin dependenţă economică, socială şi simbolică de un centru politic de tip urban. Mica Tradiţie (stilul de viaţă neschimbător de la sat, idealizat de Blaga) trăieşte de fapt doar prin raportare la o Mare Tradiţie (cultură de tip urban-statal, posedînd memorie scrisă şi alte instrumente pentru a rezolva problemele comunităţii în afară de cutumă; între altele, ea inventează folclorul conform unei definiţii, ce face ţăranul, privit de la oraş şi îl face pe Blaga posibil). Aici autorii se sprijină pe o literatură occidentală solidă şi prestigioasă, intrată în canonul antropologiei politice, dar complet ignorată în România, în ciuda interesului declarat pentru ţărani, a proliferării institutelor şi departamentelor de cercetare socială în ultimul deceniu şi a faptului că sîntem ţara europeană cu cel mai mare procent de populaţie rurală.

Pentru că această carte, deşi scrisă cursiv, ilustrată la propriu şi la figurat cu cazuri reale şi organizată în jurul contrastului spectaculos dintre Nucşoara (sat de munte necolectivizat, unde partizanii anticomunişti au opus ani buni rezistenţă armată sovietizării) şi Scorniceşti (satul natal al lui Ceauşescu din cîmpia Olteniei, laborator pentru cele mai avansate experimente de modernizare rurală comunistă), este de fapt una academică în sensul bun al termenului. Ea are drept miză construirea unei teorii compatibile cu standardul vestic de cercetare socială. Aşa fiind, ea se plasează în tradiţia românească minoritară a cercetării raţionale, anti-speculative, folosind metode empirice şi ipoteze testabile, inaugurată de o parte din discipolii lui Gusti. Această linie de gîndire a ajuns la apogeu prin H.H. Stahl şi a fost în mare parte abandonată după el, atît sub stalinismul clasic cît şi sub cel ceaušist, cînd prevalentă a ajuns cealaltă tradiţie intelectuală, cea romantic-naţionalistă. De altfel, filiaţia este una revendicată deschis: într-o altă carte apărută de curînd chiar din iniţiativa acestei reviste *(Intelectualul român faţă cu inacţiunea: În jurul unei scrisori a lui G.M. Tamás),* Alina Mungiu-Pippidi pledează deschis în articolul ei pentru un program de re-cuplare a ştiinţei sociale la Occident şi pentru un program de modernizare a acţiunii politice (cele două fiind adesea legate în România) înscrise în tradiţia raţionalistă.

Fără să idealizeze ruralul pre-comunist, demontînd mecanismele transformării forţei brute în autoritate acceptată sub regimul comunist, cartea explică instaurarea contractului social de tip neotradiţional şi efectele sale în perioada de tranziţie. Iar finalul său lansează încă o provocare: continuînd metafora, viitorul României nu ar sta în reînvierea Nucşoarei în structura sa interbelică (prin depopulare, îmbătrînire şi lipsă de competitivitate economică, Nucşoara va dispărea), ci în avansul către prosperitate al Scorniceştiului. Dar nu este vorba aici de Scorniceştiul lui Ceauşescu, ci de micul orăşel agro-industrial locuit de cetăţeni europeni, dintr-o Românie post-neotradiţională. În felul său, un mesaj optimist şi care invită la polemică.

▲

Dilema vă recomandă

● Edward de Bono, *Gîndirea laterală* (Editura Curtea Veche, 2003). Celor doritori să-şi împrospăteze mintea, cartea aceasta le aduce (printre altele) un instrument simplu şi eficient: cuvîntul PO. „PO este pentru gîndirea laterală ceea ce este NU pentru gîndirea logică. NU este un instrument de respingere. PO este un instrument de restructurare intuitivă." *„Funcţia lui PO este aceea de a produce un aranjament provocator de informaţii, fără să spună nimic despre acel aranjament.* Nu aranjamentul în sine este important, ci efectele sale. Scopul aranjamentului este acela de a conduce către idei noi." Şi, POate (îmi îngădui să adaug), către o anume POezie. (Dan Stanciu)

● *Heist (Jaf armat)*, un excelent „film noir" scris & regizat de David Mamet, în care Gene Hackman face un rol de Oscar. (Alex. Leo Şerban)

● Florin Oncescu, *Întoarcerea* (Editura Ramuri, 2003). Pentru mine, o revelaţie, nu am mai citit un volum întreg consacrat unei Canade în care – la sfîrşitul secolului trecut – au năvălit olteni, constănţeni, ploieşteni, clujeni, bucureşteni, ciocnindu-se cu alte neamuri ale aceluiaşi conglomerat. Schiţe aproape radiografice, fără sofisticări stilistice, în priză directă, toate răsucite, pînă la monotonie, într-un oximoron fără soluţie: toţi detestă România şi tuturor le e dor de ea. Un nou cuvînt intră în limba română: montrealez. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

„Sexul din inima cuvîntului“

● **Floarea Ţuţuianu, *Arta seducţiei*, antologie cu un cuvînt înainte de Nicolae Manolescu, Editura Vinea, 2002.**

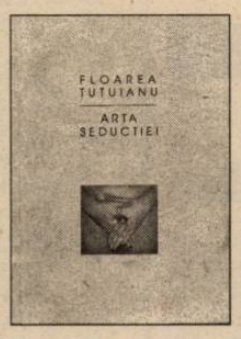

Fiecare dintre cele trei volume semnate de Floarea Ţuţuianu (*Femeia peşte* – 1996, *Libresse oblige* – 1998, *Leul Marcu–2000*) a fost, pentru critică sau pur şi simplu pentru cititorii de poezie, cîţi or mai fi, o provocare. Dincolo de filiaţii şi încadrări – într-o lirică a „căpcăunelor“, modulată între o „yoga a violenţei“ (ca la Angela Marinescu), o „imprecaţie blasfemiatorie“ (ca la Marta Petreu) sau o „clovnerie dezabuzată“ (ca la Rodica Drăghincescu), după cum scrie, într-o plastică detextualizare, Octavian Soviany – fiecare dintre cele trei volume a adus o recunoaştere a unei voci adevărate, a unei poete autentice.

Agenerațională, atipică, ambivalentă şi ambiguă, poezia Floarei Ţuţuianu pare, în această selecţie din cele trei volume de pînă acum, cărora li se adaugă cinci poeme inedite, într-o căutare (retorică) de sine. Apropiată formal de noua lirică feminină, poemele din urmă (şi la o lectură atentă, un flux subteran esenţial al tuturor celor trei volume) sînt structural înrudite cu poezia mistic-senzuală a Gabrielei Melinescu sau cu „textualismele-capricii periculoase“ ale Norei Iuga. Bacantă cu aspiraţii mistice în primele două volume, poeta începe în *Leul Marcu* (şi în noile poeme, din 2002) să-şi încifreze aventura sexual-poetică (întrucît „sexul din inima cuvîntului“ rămîne punctul său forte) într-un sens mistic, de căutare şi pregătire interioară pentru revelaţie. Cum a ajuns însă preoteasă fervorilor sexuale/textuale aici?

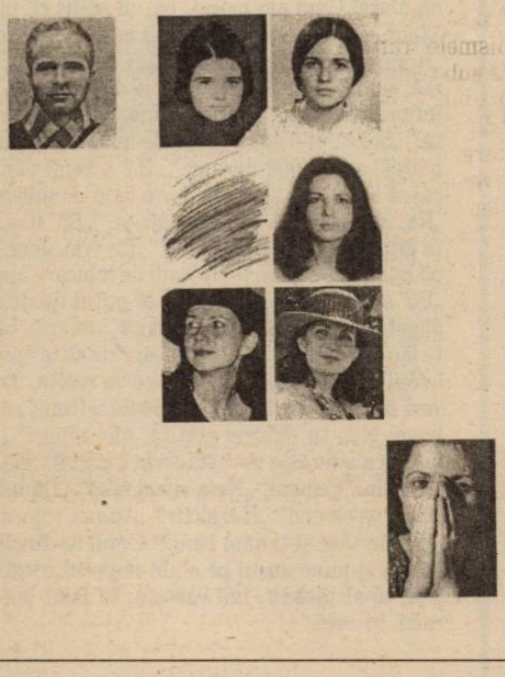

Cele trei volume de pînă acum sînt toate o devoalare a acestei serioase, neînţelese „călugăriţe“ hermafrodite, ambivalente şi duplicitare. Ca Emily Dickinson (văzută de Adrienne Rich) pe care o pomeneşte de două ori în primul volum, poeta e „ambiguă pînă la capăt“, o Albă ca Zăpada reciclat-postmodernă, animistă, însă nu în regn natural, ci poetic, ce trăieşte într-o lume duplicitară (Balta Albă „de sînge“), practicînd un intertextualism ironic, dialogic, în care nu doar literatura dă carne poeziei: „De cîte ori sînt la pămînt / (să ascult iarba crescînd) / un înger cu faţa acoperită / îmi numără (pînă la zece) / dudele copilăriei, cravata de pionier, / pubertatea, dragostea platonică, / *Principesa de Clèves, se apropie de 8 1/2* / Se face seară, e trecut de nouă / ... / Stau în trei picioare / Cu zîmbetul sfinxului înecat pe buze: / «Eu n-am decît puterea de-a ucide / Nu am puterea de-a muri» – Emily „ *(K.O.)*.

Frigiditatea fierbinte a artei poetice pe care Floarea Ţuţuianu o scrie în cercuri concentrice apelează la o simbolistică organică, arhetipală, în acel sens jungian în care *animusul* (textual) mai puternic străpunge *anima* (de carne) *(Bărbatul şi Floarea)*. Acesta e „filonul“ definit de poetă în primul volum, pe care pare să-l urmeze şi în poemele actuale, punînd cumva în paranteză umorul şi arta echivocului pe care mersese la început (în paralel) şi pe care continuase să mizeze în cel mai bun volum al său, *Libresse oblige*.

Femeia peşte *(poisson)* devine otravă *(poison)* printr-o simplă cădere consonantică. O fiziologie în ebuliţie, „un trup care se dă la cuvinte“, o metamorfoză prevestită încă din primul volum, flux şi reflux menarhic, o secreţie ce le-a dat frisoane pudibonzilor literari, trimiţînd la aceeaşi simbolistică organică ce (poate) naşte poeme vii, un fel de „trup sfînt şi hrană sieşi“ ţese în acest al doilea volum zeci de arte poetice. Întreaga carte este de fapt o artă poetică a limitei „bîltind în cuvinte pe muchia / de cuţit a limbii“. Pe această limită a echivocităţii între masculin şi feminin, între născătoare şi născut, între fecioara-vestală şi tîrfa sulemenită ia naştere poemul. Preludiul e o artă boemă a acomodării: „Bîltesc: / patul a luat forma trupului meu / acelaşi cearceaf cu care umblu din poem / în poem este cîinele meu devotat / Din cînd în cînd îl spăl îl storc şi-l atîrn la uscat: / «va trebui să mai dai din tine afară / să mimezi perfect să trişezi subtil / va trebui să mai sugi cu paiul din / tineri poeţi şi din proaspete cărţi / cu orice preţ va trebui să convingi» / ... / Mă-ncearcă. Poemul. / Tocmai acum cînd nu mai am instincte materne“ *(Bîltesc)*.

La mistici „nefăptuirea“ înseamnă a rămîne în interiorul propriei traiectorii, anunţînd în acelaşi timp modificarea imperceptibilă în urma căreia începi să ai, cum zicea Meyrink, inima în cap şi creierul în piept. Arta poetică a echivocului, singurătatea asumată, ambivalenţele masculin-feminin, poem-bărbat, maternitate-creativitate rămîn aceleaşi: „Încă nu s-a născut / bărbatul care să-mi fie jumătatea mea de femeie / Chiar dacă plîng între coapsele mele / iubiţii mei sînt bărbaţii de treabă ai altor femei“. Nouă e însă colorarea mistic-religioasă a *psyché*-ului poetic, o joacă lexicală cu echivocitatea sonorităţilor biblice transferate în limbaj obişnuit, o radicală schimbare din care poezia Floarei Ţuţuianu iese alta. Calculaţi distanţa între versurile orgiastic-secretorii din care se năştea mai sus poemul şi schimbarea la faţă din *Va fi sau nu va fi deloc:* „Doresc să mă despart de trup / să fiu într-un suflet cu H. nevoindu-mă foarte / pentru bună mireasmă. Întru miros / De necuprins cuprins / El este în mine dar nu m-a atins / Iubitul meu va fi sau nu va fi deloc. Religios“.

În *Leul Marcu,* la fel ca şi în cele cîteva poeme din 2002, obsesia religiosului transmis, a subiectivităţii-adevăr este primordială. Ca pe Cendrars, în *Lotissements du ciel,* pe poeta „sexului din inima cuvîntului“, convinsă acum că „litera ucide iar duhul face viu“, doar păsările, nebunii şi sfinţii o mai pot interesa. Oare pînă cînd?

▲

între.Vederi
Dezbateri publice la British Council

Dezbaterea lunii martie

ADN50
Biotehnologia în cotidian

Cum ne influenţează biotehnologia şi bioetica viaţa de zi cu zi

Prezentarea portalului de biotehnologie
http://dna50.britishcouncil.org

participă

Prof Dr **Constantin Bălăceanu-Stolnici**
membru de onoare al Academiei Române

Prof Dr **Adrian Miroiu**
Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative

Dr **Adrian Onu**
Institutul Cantacuzino

Joi, 27 martie 2003, Ora 18:00
Sala "Nicolae Titulescu" – Hotel Continental, Calea Victoriei 56

Intrarea liberă în limita locurilor disponibile.
Vă rugăm rezervaţi-vă din timp locul prin e-mail
la adresa intre.vederi@britishcouncil.ro

BRITISH COUNCIL
www.britishcouncil.ro/debate

Andrei GORZO

dilematograf

Irezistibila uşurătate

● ***Prinde-mă! Dacă poţi! / Catch Me If You Can* (SUA, 2002), de Steven Spielberg.**

După extrem de ambiţiosul *A.I.: Inteligenţă artificială* (încercarea sa condamnată, impresionantă, de a intra în comuniune cu spiritul lui Stanley Kubrick) şi la fel de ambiţiosul *Raport special* (una dintre cele mai bogate orchestrări ale sale, cu multe note de care nu l-ai fi crezut capabil), Spielberg pare să se fi relaxat. De data asta, el îşi poartă măiestria aşa cum James Bond îşi purta smokingul, cocteilul preferat şi invincibilitatea, în zilele lui bune din anii '60. De altfel, acţiunea este plasată chiar în epoca aceea şi protagonistul, un escroc adolescent (Leonardo DiCaprio), are un moment irezistibil (printre multele altele), cînd, încercînd să se stileze, merge la filmul *Goldfinger* şi astfel învaţă cum trebuie să se îmbrace, cum trebuie să ridice din sprînceană, ce Aston Martin trebuie să conducă şi ce trebuie să facă, dacă întîlneşte o femeie numită Pussy – în fine, cam tot ce trebuie să ştie despre viaţă un băiat de 17 ani. Dîndu-se drept pilot, tînărul face mulţi bani şi multe călătorii, după care hotărăşte să se cuminţească şi, după o perioadă de studiu intens al serialelor cu doctori şi al benzilor desenate cu Dr. Kildare, începe să se dea drept medic. Cînd se plictiseşte şi de identitatea asta, se orientează spre drept, folosind ca material documentar dramele de tribunal de la televizor. Şi îi iese. Şi mai mult decît atît, tipul are tupeul de a fi o persoană reală – Frank W. Abagnale, a cărui autobiografie din 1980 a stat la baza excelentului scenariu (de Jeff Nathanson) cu care a lucrat Spielberg. (Abagnale a devenit un expert FBI în probleme de falsificări.) Şi mai mult decît atît, aşa cum îl joacă DiCaprio (probabil singurul actor american care poate să ia un personaj aflat în jurul vîrstei de 16 ani şi să-l ducă – firesc, pe nesimţite – pînă spre 30), Abagnale e perfect convingător: cînd ai atîta farmec adolescentin (dar niciodată obraznic, niciodată agresiv) şi un pas atît de elastic, te poţi vîrî pe sub pielea oricui, ca într-un costum nou care-ţi vine bine – toate îţi vin bine. Hitchcock a gîdilat şi el, în filme precum *La nord prin nord-vest*, fanteziile noastre – cei cu slujbe fixe şi impozite de plătit – despre cum ar fi să ne pierdem busola şi locul în bancă, s-o luăm pur şi simplu pe coclauri. Dar acolo unde Hitchcock punea paranoia, Spielberg pune dragostea. Mai precis, dragostea filială. Christopher Walken joacă rolul tatălui, un escroc mărunt, veşnic urmărit de fisc, a cărui unică agoniseală – iubirea unei franţuzoaice elegante (Nathalie Baye), pe care o furase cîndva în paşi de dans de sub nasurile cîtorva zeci de rivali – s-a tot împuţinat, pînă cînd n-a mai rămas nimic. El e un perdant, soţia lui îl părăseşte în cele din urmă pentru un cîştigător, iar fiul lui fuge de-acasă şi timp de cinci ani nu se mai opreşte din fugă şi din furat, de parcă ar vrea să astupe cu bani groapa care s-a căscat la picioarele tatălui său. (Costul acestei crize adolescentine s-a ridicat la cîteva milioane de dolari.) Greutatea lui Walken prinde bine uşurătăţii filmului; ne uităm la el şi vedem cum se depun înfrîngerile pe faţa unui om – e din ce în ce mai groggy şi mai greoi. Şi pe măsură ce se scufundă, fiul său zboară din ce în ce mai sus, dar ceva din legătura lor se păstrează: în cursul filmului, DiCaprio şi Walken ajung chiar să semene fizic, şi nu ştiu cine, în ce film, s-a mai uitat la Walken cu atîta dragoste, de la Robert De Niro (în *Vînătorul de cerbi)* încoace!

Mai există un tată în film – unul ideal (doar e interpretat de Tom Hanks): agentul FBI care-l urmăreşte pe hoţ. Ochelarist, dependent de muncă şi îmbrăcat ca un cioclu, el pare iniţial opusul lui DiCaprio – un om căruia îi pasă atît de puţin de stil, încît nu poţi decît să-i faci în ciudă şi să-i admiri stilul. Tot dă să-l prindă pe băiat, băiatul fuge, iar dă să-l prindă, iar fuge – pînă cînd realizezi că băiatul a încetinit, nici poliţistul nu mai e atît de încrîncenat, iar joaca lor nu mai seamănă a „hoţii şi vardiştii“, ci a „fuga de-acasă“. De fapt, primul indiciu apăruse mult mai devreme, cînd urmăritul, stînd singur de Crăciun într-un hotel de nu-ştiu-unde şi vrînd să sune acasă (dar care casă?), pusese mîna pe telefon şi îl sunase pe urmăritor. Sună siropos, dar amintiţi-vă că nici *E.T.* nu sună prea convingător, pînă în momentul cînd îl vezi şi te topeşti. Şi e tot povestea unui puştan rătăcit care le face probleme tuturor, dar nu vrea decît să sune acasă.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Feerie pe gheaţă

Patinoarul. Ce poate fi mai feeric, dar şi mai specific, iarna, decît patinatul – la lumina lunii sau a reflectoarelor discrete, cu nelipsitele pulovere în dungi, eventual cu blăniţă la gît sau mîneci, cu căciuliţa şuie pe urechi, totul sub fulgii mari de zăpadă, hollywoodieni?

La Patinoarul Naţional „23 August" feeria iernii trecute a fost ceva mai estompată de accentele de derizoriu. Înainte de Crăciunul trecut, au început cursurile de iniţiere. Pentru copii. Funcţionara de la înscrieri, cu o figură incert neprietenoasă, ne-a recomandat, din start, un anumit instructor, pe nume George, ca fiind cel mai priceput la copii. Cînd au început cursurile, s-a dovedit că numitul George nu s-a înţeles cu ceilalţi doi instructori, Mitică şi Vasile, care i-au şuntat şi şutit grupa. Am nimerit la dl Mitică, care, în ciuda conotaţiei caragialeşti, s-a dovedit un instructor grijuliu şi bonom: evident, în varianta neaoşă împlinită şi între două vîrste a tipului atletic cu care neam obişnuit ochii prin concursurile de patinaj artistic. În ceea ce priveşte celelalte elemente ale feeriei, fulgii de zăpadă au lipsit, pentru că patinoarul e acoperit, iar în legătură cu acoperişul – altă poveste, descoperită ulterior: pe scurt, stă să cadă. În privinţa puloverelor dungate, ele erau înlocuite, în general, de prozaicele treninguri. La care se adăuga lipsa tradiţionalului, deşi încă nemenţionatului ceai, din simplul motiv că nu exista bufet care să-l găzduiască.

Pînă aici toate bune şi frumoase, mai ales că la primul curs de iniţiere au fost numai 3 copii şi instructorul a avut timp să se ocupe de ei. Ba au mai putut chiar şi părinţii să intre pe gheaţă, închiriind nişte patine gata să se dezmembreze, din patrimoniul patinoarului, via mecanicul locului. La al doilea curs, lucrurile s-au precipitat şi copiii s-au înmulţit peste măsură, dar s-au şi diversificat într-un mod periculos: vîrstele lor oscilau de la 6 la 15 ani, în detrimentul celor de 6 – care, evident, încercau să-şi depăşească limitele fizice, ca să-i ajungă pe cei mari, lansîndu-se în acrobaţii. Jocul de-a Tom şi Jerry, cu care cursul se sfîrşea apoteotic, era de fapt un soi de concurs „scapă cine poate" sau cine nu mai rămîne în picioare.

Nici asta nu a fost nimic, s-a dovedit ulterior, copiii apreciind, în felul lor, violenţa – şi copilul personal scăpînd fără fracturi. A urmat, însă, încă un curs. Aici s-a dovedit că revenind la instructorul Mitică, care ne-a contactat, acesta avea cam două grupe în acelaşi timp: una de avansaţi şi una de începători. Era destul de complicat să se ocupe de amîndouă în acelaşi timp, aşa că, din nefericire, la cei mai avansaţi, de astă dată, au avut un cuvînt de spus părinţii. Părinţii stăteau pe margine şi, văzînd că instructorul nu se poate implica prea mult, şi-au asumat urgent rolul responsabil şi intervenţionist: oricum se plictisiseră pînă acuma şi îngheţaseră fără scop. Acum, motivaţi, îşi strigau care mai de care odraslele, dîndu-le sfaturi cum să ţină picioarele sau să facă frîna, toate însoţite de epitetele „româneşti" de rigoare. Treptat, s-a creat o întrecere între părinţii frustraţi, care-şi mînau plini de zel progeniturile, mai dihai ca la cursele de cai.

Am depăşit şi etapa asta şi a urmat al patrulea curs. Am fost din nou contactaţi de blajinul Mitică şi, ignorînd semnele de primăvară pe cale să distrugă mitul feeriei anterior amintite, ne-am dus. În ciuda tuturor cîrcotelilor părinţilor şi a acoperişului despre care se crede că ar fi în prăbuşire, copilului tot îi place la patinoar. Cînd am sosit, gheaţa – plină de hocheişti – spaima patinatorilor amatori: stilul lor prea *macho*, precum şi impresionantele crose nu au darul să te facă liniştit în apropierea lor. Hocheiştii mici, copiii de la început, s-au făcut, treptat, tot mai mari: a venit un grup de adolescenţi, iar, peste un timp, unul de oameni în toată firea, de-a dreptul înspăimîntători. Ei n-aveau nici o vină: nu vroiau decît să dea cu crosa în puc, indiferent cine le era prin preajmă. Cei cîţiva copii speriaţi, care mai veniseră la cursuri, se strecurau debusolaţi printre ei. Instructorul, întrebat ce se întîmplă, a declarat, calm, că nu-i nimic. Mi-am luat copilul şi am plecat, în zgomotele de crose, amestecate cu huruitul unor maşini stricate de pe margini. De atunci, nu ne-a mai sunat nimeni. Aşteptăm cu interes sezonul următor. ▲

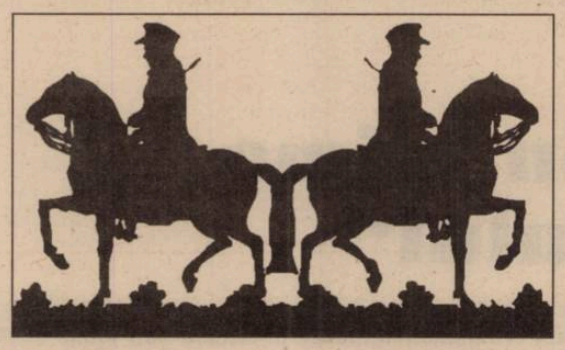

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Unele aspecte ale situaţiei internaţionale

Un prieten îmi arată ce i-a scris, de la Berlin, sora lui despre nora ei: e o tînără rusoaică, „are şarm şi se descurcă frumos; cîntă la o cafenea rusească, are 3-4 elevi la pian şi e angajată într-o orchestră a unei biserici unde acompaniază, la saxofon, un cor specializat în melodii gospel; e frumuşică, vorbeşte puţin, mănîncă încet, nu este un om deschis, dar principalul este că ei doi se înţeleg, nu ştiu cum o să fie, cine ştie viitorul?".

De la Ottawa, o veche prietenă din copilărie, „une jeune femme à soixante-dix ans", mă sună ca să mă întrebe „cum i-aţi primit pe americani la Constanţa", care-i „atmosfera la împlinirea unui vis de jumătate de secol", are mult haz femeia, îi spun una-alta, pun accentul pe tinerii reporteri români care n-au experienţa bazelor străineze pe teritoriul naţional, habar n-au ce-i un secret militar şi, în numele transparenţei – alt vis, ceva mai recent... – îi pot întreba pe americani, prin magazine: „cît staţi pe la noi?", aceia zic „sorry..." şi atunci reporterul frenetic e şi mai inteligent: „nu vă lasă şefii să vorbiţi!". Canadiana rîde şi brusc schimbă tonul: „Aseară m-am gîndit la tine: ce-ai fi făcut dacă americanii debarcau în '44 la Constanţa?". Tulburat de perspectivă, îi cer să fie mai generoasă şi să se gîndească mai întîi la viaţa ei; stabilim să-mi telefoneze „la ora 6 după război"; ştim amîndoi ce înseamnă parola asta, e filmul sovietic care prin '45 rupea Bucureştii împreună cu *Serenada din Valea Soarelui* a americanilor. „Mai ştii cu cine era *Ora 6 după război?*". Da, cu Ladînina, cu Samoilov! „Şi *Serenada*...?" Cu Sonja Henje şi orchestra lui Glenn Miller. Şi sfîrşim, hotărînd să îngînăm, pudici, melodia de bază, nemuritoarea „Chatanooga choo-choo."

După care îmi apare în auz un israelian proaspăt venit pentru „o perioadă de timp" la Bucureşti, se înţelege de ce, vrea să ne vedem imediat, să aniversăm cei 50 de ani de cînd plecase din Mătăsari (stradă paralelă cu Agricultori!) la Tel Aviv, jurînd că nu va mai călca prin România; îi zic: „Marcele, facem figuraţie strălucită în filme de nonfiction!", mă potoleşte povestindu-mi cum o mătuşă de a lui, „a, cred că o ştii pe tanti Clara..." („cum să n-o ştiu pe tanti Clara? ne făcea clătite cu brînză!"), a plecat „să facă războiul într-o pensiune la Nantes"; are deja 85 de ani, a rămas traumatizată din '91, cînd a căzut lîngă casa ei un Skud saddamist – „trebuie s-o înţelegem!". Cum să n-o înţeleg? – dar, deodată, aud că sună un telefon lîngă el, mă părăseşte o clipă, cît să strige, în româneşte: „Tanti Claraaa...", iar înţeleg, nu-i nimic halucinant, totul e coincidenţă, îmi explică scurt: „te mai caut, iartă-mă, e tanti Clara, din Franţa!" şi închide, lăsîndu-mă cu ideea lui Ionesco: coincidenţa e versiunea modernă a miracolului medieval.

Seara îl văd pe tovarăşul Ziuganov, preşedintele comuniştilor ruşi, care, în faţa pietrei funerare a lui Stalin din zidul Kremlinului (altceva decît zidul Berlinului!), declară ziariştilor: „Preşedinţele Rusiei ar trebui să mulţumească lui Stalin pentru că Rusia are azi drept de veto în Consiliul de Securitate"; comut la Mezzo şi cad literalmente pe spate, îmi potrivesc perna pe marginea banchetei – începe *Amorul celor 3 portocale* de Serghei Prokofiev. Incontestabil, e darul pe care mi l-a hărăzit cea numită demult, în sinea mea, tanti Jizni (în ruseşte, *viaţă*, altceva decît Groznîi) pentru articolul meu din *Dilema* despre moartea lui Stalin şi Prokofiev; rămîn două ore fermecat, renunţînd la returul dintre Lazio şi Wisla Cracovia, după un 3-3 senzaţional la Roma. E o operă-basm, transpusă în balet, în '89, la Opera din Lyon – povestea unui prinţ tînăr, incapabil să rîdă oricîţi clovni şi bufoni îi aduce tatăl său, regele, la palat. O energie muzicală incomensurabilă, o mizanscenă care lucrează între *Micul prinţ* şi *Cîntînd în ploaie*, parodiind de la *Răpirea din Serai* pînă la *Boris Godunov*, corul putînd cere scenaristului: „Daţi-ne farse! Daţi-ne fapte de bravură!" Daţi-ne soluţii complete!". Urgent, în noapte, îl sun pe Enciclopedistul meu, omul care ştie tot, dar nu prinde TV 5 şi Mezzo şi îi dau toate datele pentru a mă desfereca din vrajă; în 10 minute, aflu că Prokofiev a scris minunea, tînăr, între 1919-1921, în Occident, ca operă-basm, după Carlo Gozzi (1720-1806), „atenţie! – îmi porunceşte Enciclopedistul, cumplit în rigoare, te rog să fii atent că iniţial n-a fost o operă-balet, ci basm şi nu s-a jucat niciodată în Uniunea Sovietică..." Cum să se fi jucat în Uniunea Sovietică un basm în care Prinţul nu ştie să rîdă şi e blestemat de Fata Morgana să caute trei portocale? Asta i-ar mai fi lipsit lui Prokofiev... Adorm cu aceste întrebări precise.

Dimineaţă, Marcel telavivianul mă sună şi mă chestionează despre spectacolele teatrale din Bucureşti; nu mă crede că nu prea merg la teatru, eu fiind un cinefil incoruptibil. Şi fiindcă Marcel nu mă crede, îi dau un argument decisiv: în ultimii doi ani am fost la teatru de două ori, cu o prietenă din Ottawa care şi ea, ca şi el, fără-teatru-nu-poate-trăi; îi pot spune precis la ce piese am fost, căci în haina cu care m-am îmbrăcat pentru *Revizorul*, la Naţional, am găsit biletele de la *Unchiul Vanea* văzut la Bulandra cu un an înainte. Marcel mă întreabă: „Adică tu nu ai decît o singură haină, aia cu care mergi la teatru?", îi răspund că „da, nu merg decît «sport», dar în schimb sînt fericit, ca ăla din basmul rusesc cu cămaşa." Marcel tace cît tace pînă se eliberează: „sper că în Bucureşti nu toţi sînt nebuni ca tine..." Îi propun să ne întîlnim curînd, la ora 6 după război. Marcel, tot mai mohorît, îmi spune că „o să te mai sun"... ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

S-a întors reporterul

Pe strada Invalid Suligă

Facem o pauză de gunoieri. M-am întors pe Invalid Suligă să aflu părerea lui Giovanni, Alfa Romeo, Fabriţio şi Veneţia despre părerea pe care mi-am făcut-o eu despre ei.

„Au dat-o la televizor pe una bucată de verişoară de-a mea, zice Giovanni, ce făcuse aia? Şi-o pusese cu un peşte din Călăraşi. Cică a fost uń mare scandal în ziar, dar ăia dăduseră banu' la nişte plotonieri şi cînd ăia aveau un caz, bă, alo, vino, du-te acolo. Dăduse ziarul ca să aibă cazuri. Ce mare lucru? Şi ce a scris ăla de la ziar? A scris că aia e patroană de bordel şi ăla era peştele, că aveau de o sută de mii de ani relaţii... haide, mă, aia se lovise cu ăla o seară-două, nu erau la producţie, dar ca să dea bine la şefi a ieşit cu cîntec. Tu ce-ai zis: au venit oamenii obosiţi de pe Italia şi dă-le, fă-i de rîs la tîrg că e bine, iei o primă şi adio şi-un praz verde, dă-i în gîtul mamii lor... vezi, nu e aşa. Cum poţi avea piaţa de morcovi? Ţi-am zis noi aşa ceva? De ce n-ai zis aşa, că noi avem drag de oamenii cu legume, de regulă de cei cu morcovi, fiindcă aşa s-a nimerit. Adică, ce le facem la morcovari? „Băi, boule, hai că am citit şi chiar m-ai scos din sărite! Ce ai băgat, că eu am fost cu unul de la paşapoarte pe felie? Băi, păi vrei să-mi dea dracu' jos omul? Băi, tu eşti nebun? Care-i chinezoaica aia care m-a năduşit? Ce chinezoaică, mă? Vrei să-i închidă lu' aia masajul? Şi dup-aia că io am dat pe sub mustaţă unei aurolace, mai dă-o-n gura mă-sii... Tu ai venit să-ţi iei dreptul? De ce ai venit? Că-mi vine să te joc în picioare!". „Bă, dar chiar nu ştii, mă, meserie? Să te-nvăţ eu! Fii mut ca mormîntul! Cum vrei să avansezi? Păi, nu scriem noi la şefii tăi? Să te zguduie, hai că ţi-e frică! Te dă afară! Cum am plecat, bă, cu sifilis cu mine? Ţi-am arătat eu perpulis ca să vezi ce am acolo?" „Îl pun pe Soiosu să vorbească cu ziaristul ăla, mă, cum îi zice? A luat un Pojo de la Soiosu, să-l înfunde pe ăsta." „Da, zici bine, Soiosu îl execută." „Soiosu ţi-e dator 3.000 de mărci, de cînd era marcă, aşa, 3.000 de euro." „Bă, a venit Jenă să ceară la 300 de euro, că n-are bani de mîncare." „Bă, nu discutăm cu ăsta afaceri." „Bă, mai dă-l în gîtu' mă-sii, bagă-l pe ăla." „Ce vrei, Jenă, după bani, ăăă?" „Da, n-am bani de mîncare acasă." „Da' să joci cu noi la Casino ai putut aseară? Ai băgat la roşie vreo 3.000 de euro... ce vrei, bă, să te fac eu bogat şi norocos? Ţi-am zis să te opreşti, evreii ăia au şmen, bă, să facă la ruletă. Tu nu vezi filme? Uite, îţi dau un pistol ieftinuţ să ţi-o tragi! Nici tu datorie plătită, nici nimic!" „Zi-i, mă, să o aducă pe nevastă-sa la o poştă!" „Da, bă, că e Ziua Femeii!" „Ne-o aduci, mă?" „Dăm bani şi faci week-end!" „Hai sictir!" „Atunci, uite, du-te şi spală Vita şi-ţi dăm banii!" Omul ia cîinele lui Mortu şi pune duşul pe el, în mijlocul bătăturii. „Bă, te-ai ţăcănit, îmi răceşte, ce faci? Du-l în cadă, în casă." ▲

Cartea săptămînii

Istoria României în date,
volum coordonat de Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

DINCOLO: Acasă (III)

Severitatea bisericilor săseşti din Transilvania este probabil trăsătura „modernă“ cea mai izbitoare, morfologic şi decorativ vorbind. Etnicul are aici o contribuţie neîndoielnică, dar nu e singura cheie de înţelegere a fenomenului. Austeritatea unor biserici catolice devenite în timp luterane se explică astfel şi în cheie religioasă. Pictura şi alte „frivole“ abateri de la eficacitate au fost fie neglijate (succesivele refaceri au influenţat cu siguranţă determinarea de a mai continua sau nu tradiţia anterioară), fie deliberat evacuate.

Bisericile sînt însă şi imaginea unei comunităţi de clasă mijlocie, omogenă social, fără vîrfuri interesate în gesturi arhitecturale grandilocvente şi, fără îndoială, fără o experienţă a „plusvalorii“ estetice. Investiţia, vitală, era aceea în durabilitate, în acea *stabilitas* vitruviană, iar nu în prea puţin ocrotitoarea frumuseţe *(venustas)*.

În plus, este vorba despre *arhaicitate esenţială,* de o priză la sit a templului care i-ar fi plăcut lui Heidegger, pentru că i-ar fi ilustrat de minune conceptul de propunere a pămîntului în operă într-o realizare, iată, germanică. Aşezarea pe curbele de nivel ale înălţimii sugerează eficienţă şi lipsa unor preconcepute teze estetice. Adecvarea la mijloacele avute la îndemînă este nu numai dictată de condiţiile materiale, ci este şi deliberată: piatra este impunătoare, rezistentă, descurajantă pentru cel ce o înfruntă. În fine, este vorba despre o arhaicitate ţinînd de sacralitatea obiectului central şi a incintei înseşi. Biserica trage după sine o tradiţie (pe care, de pildă, preeminenţa tipului bazilical cu una sau trei nave o exclamă) care îi întîrzie – cu bună ştiinţă! – orice tentativă de *aggiornamento*. Să observăm numai că mişcările eretice şi, apoi, cele protestante (cărora bisericile-cetate luterane le aparţin) se întemeiază în numele întoarcerii la origini, la principii fondatoare: la *arché*. Cu alte cuvinte, preocupările arhitecturale ale saşilor transilvăneni care au proiectat şi/sau construit bisericile lor fortificate nu au fost în nici o clipă luminate de efemeritatea modei, ci de durata lungă, singura păstrătoare. Este un comportament el însuşi funciarmente defensiv. Comunităţile „asediate“, aflate în „exil“, fie acesta geografic, religios, etnic – îl adoptă instinctiv prin „replierea pe codurile tari“ (Cezar Radu). Limba veche, obiceiurile vechi, revizitarea obsesivă a arhitecturii ancestrale – iată căile prin care comunităţile de felul celor ale saşilor din Transilvania, dar ale oricărei diaspore de oricînd, au înţeles să supravieţuiască, fie şi cu riscul ieşirii din timpul istoric.

O literatură de specialitate consistentă poate fi folosită pentru aprofundarea pe mai departe a temei acesteia. Din nefericire, există parcă tendinţa nefericită de a monopoliza ştiinţa despre bisericile fortificate, în loc ca ea să fie pusă la dispoziţa şi cunoştinţa publicului celui mai larg. Ceea ce pare să lipsească – volumul Editurii Noi Media Print o va suplini în parte – este existenţa unei literaturi care să inventeze, să educe şi să ilustreze – profesional, dar în acelaşi timp cu savoare – interesul mai amplu (şi mai eficace, poate) asupra comorilor de patrimoniu pe care le reprezintă bisericile fortificate săseşti.

Deja abandonarea satelor de saşi transilvane este un nou exil, de data aceasta de vector opus – o tîrzie „întoarcere acasă“ mai degrabă în imaginarul simbolic, cîtă vreme ea se petrece abandonînd casa şi biserica reale. Perenitatea lor presupunea continuitatea de generaţii defensoare *şi* păstrătoare. Conservarea instituţionalizată a acestei tradiţii, abandonată doar în seama unui stat (sau două), a unei fundaţii sau a alteia, nu este, din nefericire, o soluţie pe termen lung. Interesul turistic, de dorit pînă la un punct şi de valorificat, va fi dublat de grija pentru păstrarea lor pe mai departe şi, de ce nu, de o dezirată întoarcere acasă a autorilor: saşii Transilvaniei. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Radu, baba şi Emil

De oarece vreme, televiziunile României cam bat pasul pe loc. Echilibrul carnivori-ierbivori din ecosistem a fost depăşit. Resursele financiare (reclama) şi cele umane (profesioniştii) au rămas oarecum constante, în schimb televiziunile (care au nevoie de ele) s-au înmulţit. Aud că mai vin şi altele, consecinţă inexorabilă – decăderea programelor. Deocamdată, proprietarii nu par a se sinchisi, în fond nu mai e mult pînă la alegeri şi trebuie să continuăm aşa, tîrîş-grăpiş, cu nădejdea că serviciile de azi vor fi recompensate „după“: iertări de datorii, reclamă direcţionată, adversari eliminaţi din competiţie etc. În plus, există şi un anume primitivism de concepţie: cu cîteva excepţii (canalele „de nişă“ Acasă sau Etno, nu discut calitatea lor), toate televiziunile vor să fie generaliste, să aibă de toate, să se adreseze tuturor. Dovadă a aceluiaşi mod electoral de gîndire.

Principala victimă a sărăciei şi obedienţei politice este (vă miraţi?) publicistica de televiziune. Reportajul, ancheta, documentarul lipsesc aproape cu desăvîrşire, iar puţinele rămăşite sînt evazioniste, stîngace, de-abia dacă depăşesc nivelul unei ştiri şi sînt ascunse la ore nefrecventabile. O excepţie: „Martorii“ de la Prima TV, emisiune originată însă de *Evenimentul zilei*. Pe de altă parte, s-au înmulţit talk-show-urile, mai ieftine şi, de ce să n-o spunem, mai uşor de manipulat „la nevoie“. O excepţie: emisiunea zilnică a Danei Deac, care, deşi exilată în spaţiul pensionarilor, reuşeşte să aibă şi farmec, şi relevanţă. Orele bune sînt rezervate „vedetelor“ şi ce proprietar îşi asumă riscul politic de a consacra un profesionist pe postul de vedetă?

Un alt format care s-a smuls întrucîtva din tiparele comodităţii este cel realizat, tot la Antena 1, de Emil Hurezeanu. România invitaţilor săi pare mai sinceră, chiar dacă găselniţa filmărilor „în mişcare“ se epuizează rapid. Dialogurile în picioare sînt uneori contra naturii, transformînd (neintenţionat) temele serioase în „small talk“ la o dulceaţă. În episodul discuţiei, între două uşi, cu doamna Dorli Blaga, gravul leitmotiv (Securitatea) părea intonat la acordeon. Mi se va spune că sînt obiecţii neserioase, că televiziunea are nevoie de vizualitate. Dar dacă mişcarea nu are justificare şi sens, ne rămîne doar un fals interviu de ziar.

Săptămîna trecută, însă, Emil Hurezeanu a dat lovitura cu Radu Filipescu. Faţă în faţă – doi foşti disidenţi. Un consilier al prim-ministrului şi un inginer. Dar forţa „României lor“ venea din alte contraste. Între figura deschisă, fără ifose şi pretenţii, a fostului deţinut politic şi temeritatea protestelor sale. Între spiritul cazon „de atunci“ (bine documentat video) şi haosul de acum. Cei doi cutreieră oraşul (rămas acelaşi), iar dialogul lor se izbeşte de urechi de pîslă, pentru ceilalţi trecutul e ca marmelada. E departe şi n-are morală, semnificaţii sau urmări. Imagini de arhivă, cu cozi sumbre, la pîine, la butelii, la ce „s-a băgat“. Iar România profundă scoate capul tot la o coadă, una benignă, la întreţinere. O bătrînă purtătoare de cuvînt a abrutizării (dornică şi de puţină publicitate) povesteşte mîndră şi disciplinată cum a găsit manifestele lui Filipescu şi le-a predat imediat unui securist, *„venea pe-aici, pe la rude“*.

Îl cunosc pe Radu Filipescu, l-am cunoscut bine şi pe Eugen Negru Radu, cel care l-a ajutat să răspîndească manifestele. Mă gîndesc la ei ca la niște prieteni şi le sînt recunoscător. Au făcut ceea ce eu şi alţii din generaţia mea n-am îndrăznit. Deşi ne plăcea să facem planuri subversive cu jumătate de gură. Am avut destulă imaginaţie ca să reconstitui mental procesul şi detenţia lui Radu, dar n-am avut suficient realism ca să construiesc şi personajul acelei bătrîne odioase. Peroraţia ei în faţa camerei m-a aşezat mai bine cu picioarele pe pămînt, ca să pot primi şi alte duşuri reci. Dar astfel de momente jurnalistice sînt rare. Te pot sili să-ţi pui întrebări, şi cine are nevoie de aşa ceva? În orice caz, nu casta politico-financiară care împarte bromura video.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Cultură la *Tucă Show*? Nici vorbă!

Cînd am văzut ce invitaţi are Marius Tucă la emisiunea care avea să dezbată decizia CNA de interzicere audio-vizuală a celor două piese cîntate de La Familia şi Paraziţii, m-a încercat un vag sentiment de milă faţă de cel ce se îngrijeşte de moralitatea naţiei, Ralu Filip: urma să fie – îmi închipuiam eu – atacat din toate părţile şi băgat în corzi. În faţa preşedintelui CNA stăteau un etern hippiot, deci un revoltat (Florian Pittiş), directorul casei producătoare a formaţiei La Familia (Dan Popi de la Cat Music) şi un om inteligent, deschis la minte (Alexandru Andrieş). Numai că raportul de forţe nu a fost deloc aşa cum mi-l închipuiam eu. Era, într-adevăr, unul împotriva tuturor, dar acela nu era Ralu Filip, ci tipul de la Cat Music. Omul a zis de la bun început o chestie de bun-simţ: „Videoclipurile sau piesele incriminate sînt o formă de artă, o ficţiune, nu texte publicitare“ (lasă că şi textele publicitare sînt o formă de artă, dar el voia să spună că piesele respective nu fac, propriu-zis, reclamă la droguri şi alcool). Bineînţeles că toţi ceilalţi i-au rîs în nas: *artă zici? să fim serioşi!*

Cine era cel mai aprig – dar şi mai incoerent – în susţinerea punctului de vedere al „autorităţii tutelare“? Desigur, Florian Pittiş. Aprig – pentru că aşa e el, ca un nonconformist ce se respectă. Incoerent – pentru că drăguţii lui de *hippies* nu erau tocmai nişte uşi de biserică şi le cam plăceau drogurile la greu, ca să nu mai vorbim de alcool sau sex. Cîteva mostre de incoerenţă, spuse cu voce de *Teleenciclopedia:* „E adevărat, «Yellow Submarine» din cîntecul Beatleşilor era o pilulă şi toată lumea ştia asta la vremea respectivă, dar ce fac băieţii astăzi...“; „Din păcate, de muzica protestatară nu se mai ocupă astăzi premianţii; înainte, cei care făceau o astfel de muzică trecuseră printr-o instituţie de învăţămînt superior...“ (Nu că-i comic?)

Andrieş a încercat să zică el, la un moment dat, că e împotriva oricărei forme de cenzură sau că aceste cîntece au un mesaj şi, prin urmare, sînt cu mult deasupra celor de tipul „la mare, la soare“, dar a spus-o mult prea moale, nu a fost luat în seamă şi, oricum, s-a dat repede după curentul general – cucerit, probabil, şi de periuţa asiduă pe care i-o aplica Marius Tucă.

Bun, dar să-i lăsăm pe cei care îl luaseră pe „rezon“ în braţe (de Tucă nici nu mai vorbim) şi să vedem ce zicea domnul de la Centru. Ralu Filip, deşi la început, cînd a enumerat motivele pentru care a interzis cele două piese şi videoclipurile lor, a vorbit şi de aluziile sexuale („cuvintele explicite“ fuseseră deja cenzurate în variantele pentru radio şi TV) sau de consumul de alcool, a dat dovadă pînă la urmă de indulgenţă şi a rămas, în final, la o singură acuzaţie *irefutabilă:* consumul de droguri. („După cîte ştiu eu, consumul de droguri este interzis în România şi după ora 12 noaptea“ – observa el, cînd Dan Popi i-a sugerat că videoclipurile ar putea fi puse după miezul nopţii şi cu o bulină corespunzătoare.) Numai că, domnule Ralu Filip, videoclipul e un film mai mic (să o zicem simplu, pe-nţelesul tuturor). Ce ne facem atunci cu filmele în care se consumă droguri? Vom pune la index „Pulp Fiction“ sau „Trainspotting“? Pe de altă parte, ca şi drogurile, nici crima nu e „la liber“ în România. Şi, cum aproape că nu există film în care să nu apară cel puţin un pistol – care să fie şi folosit –, trebuie oare să interzicem şi 90% din filme?

Asta ca să nu intrăm în fineţuri. Fineţurile ar fi observaţii de genul că nu numai videoclipurile sînt o formă de artă, dar şi hip-hop-ul. Că şochează, că pare că nu are de-a face deloc cu ideea de artă? La început nici avangardiştii sau, mai tîrziu, artiştii beat nu păreau că fac cultură. Şi ei erau mari amatori de „cuvinte explicite“, alcool sau droguri. Şi, desigur, se refereau la toate acestea şi-n ceea ce numeau ei artă. Acum, creaţiile lor sînt prin muzee, iar cultura pe care o făceau ei se predă în universităţi. Unde mai pui că şi hip-hop-ul a ajuns să fie studiat în unele facultăţi occidentale, iar graffiti-ul este deja „clasic“ în universităţile de arte frumoase care se respectă... Dar, precum spuneam, acestea sînt fineţuri care la noi nu ţin. Noi ştim una şi bună! (La un moment dat, un telespectator a pus o întrebare care se voia încuietoare şi retorică în acelaşi timp: „Dan Popi ştie vreo strofă de Eminescu?“.)

Cît despre Florian Pittiş, prima dată mi-am zis că e normal să fie un „cuminţit“, să tune şi să fulgere împotriva elementelor reacţionare şi să se gudure pe lîngă stăpînire: acum este directorul postului Radio România Tineret. Apoi, mi-am adus aminte că l-am mai văzut într-o situaţie care aducea cu aceasta şi pe atunci nu avea încă astfel de motive – emisiunea de reabilitare, de la începutul anilor '90, a lui Adrian Păunescu. Pînă la urmă, trebuie să-i dăm dreptate: „Nu contează cît de lung ai părul, ci contează ce şi cum gîndeşti.“ ▲

PAŞAPORTUL POPULAR ROMÂNESC

Paşaportul continuă să rămînă un lucru mult dorit şi util românilor, dar încă nu uşor de obţinut. Pentru el oamenii suportă şi astăzi cu stoicism multe umilinţe şi corvezi. Ştim cît de greu se obţineau vizele în regimul comunist, chiar şi pentru o excursie în Bulgaria. Ştim, apoi, ce greu a fost cu vizele impuse de Occident. În sfîrşit, cînd toate acestea au fost eliminate, a rămas mica noastră birocraţie organizată cu dibăcie. Care face din lucrurile simple probleme complicate şi chiar transformă oamenii în numere. Constatările aproape identice făcute de reporteri diferiţi, în locuri diferite, la momente diferite, nu ne lasă nici o şansă să credem că e vorba doar de simple întîmplări, de cazuri izolate. ***(A. M.)***

Stela GIURGEANU

Capricii

Somnul raţiunii naşte monştri.
Goya, seria *Capricii*, planşa 43

Secţia 21 de Poliţie, joi dimineaţă, la o oră după începerea programului de *depunere a actelor pentru paşaport*. Se fac liste, luaţi un formular, completaţi-l, iar mai apoi treceţi-vă pe listă. Domnul înalt are lista. Îi spuneţi cum vă cheamă şi primiţi un număr. Cine este *26?* La *26* s-a ajuns? Dumneavoastră sînteţi *79*. Într-o oră au intrat 26, dar pe listă erau trecuţi deja, de la 7 dimineaţa, 45. Au venit de la 5, s-au aşezat în faţa ghişeului şi au întocmit listele. Aşa e, cine se scoală dimineaţă... Stau în picioare, cuminţi, cu mape în mînă. Sînt, în faţa biroului Prelucrare imagine, cam treizeci, înghesuiţi unul într-altul de frig şi lipsă de spaţiu. Uşa de la intrare se trînteşte de fiecare dată, cu toate că nu are nici un defect de închidere. Se aşteaptă pasiv, se aşteaptă obişnuit. Dimineaţa e încă tînără, iar pînă la două, cînd se termină cu primirea actelor, mai e destul timp.

O femeie tînără, vopsită neglijent şi cu cearcăne groase, mă roagă să îi fac loc lîngă tejghea, să se reazeme. Trebuie să rezolve astăzi, a primit „giobul" în Spania, a mers la interviu, a fost acceptată, iar pentru călătorie are de toate, mai puţin paşaport. Adică are paşaport, încă valabil cinci luni, îl reînnoieşte pentru siguranţă. Îmi arată un paşaport virgin, fără nici o ştampilă. Pînă acum a stat de mobilă, măcar de-ar prinde ceva culoare de acum înainte. Este învăţătoare la o şcoală generală şi pleacă la cules de căpşune. Salariile mici, de mizerie în învăţămînt, viaţa scumpă în România. În fine, dacă îi reuşeşte treaba, s-a gîndit că se întoarce în ţară cu cîteva mii de euro. Dacă o sperie plecarea? Mai mult se teme că nu intră azi să depună actele, că în ritmul în care se urneşte coada, tare îi e teamă că nu mai prinde. Ea este *76*. „Oare trebuie şi actul de proprietate?" Nu scrie pe nicăieri că ar trebui, dar mai ştii? Un nou-venit se strecoară între mine şi învăţătoare citind cu febrilitate anunţurile, urmărind cu degetul fiecare rînd, ca nu carecumva să mai uite ceva. Că data trecută a venit fără copia buletinului şi a trebuit să vină din nou. Că aşa e pe la noi, să fie drumul cu oameni. Aşa e, înţeleg.

La domnul Nicolae Iorga

Tot la o coadă la paşapoarte, un poliţist a strigat la un moment dat: „Cine nu e chemat aici să meargă la Iorga". „Ce-a spus?", întreabă cineva. „A spus că dacă nu vă auziţi numele aici, să mergeţi la doamna Iorga", răspunde o doamnă. „La domnul Nicolae Iorga", precizează un alt domn. „La el vă eliberează". **(A. M.)**

(serviciul de paşapoarte din Bucureşti e pe strada Nicolae Iorga)

Numărul *27* intră după vreo zece minute. Ce durează, dom'le, atît? Oare trebuie să mai completezi şi înăuntru ceva, nu vă supăraţi, domnul *26*, aţi mai scris ceva înăuntru? Domnul *26* a fost nevoit să îşi refacă întreaga cerere, pentru că semnase „puţin" în afara chenarului negru. În rest, completase totul la perfecţie. Adică ce are dacă semnezi în afara...? Nu ştiu, dom'le, nu e bine, trebuie refăcută. Se poate uita puţin *26* pe cererea lui *29* să zică dacă e bine? Nu e, dom'le, refă. Momentul produce o oarecare panică, foşnet de hîrtii şi o scurtă îmbulzeală la ghişeul de formulare. Se recompletează cereri. Ce să scriu la motiv? *De ce solicitaţi paşaport?* Iaca, aşa vreau eu, trebuie să ştie toată lumea de ce? Nu, dom'le, scrie acolo că a expirat alălaltul sau cam aşa ceva. După cinci minute, *27* iese. Numărul *28*... numărul *28?* Numărul *28* nu e, se pregăteşte numărul *29*. Domnu', *27*, auziţi, dacă port ochelari, cum trebuie să fac poza? Să îi scot? Mi-e că la graniţă o să mă întoarcă din drum dacă în poză sînt fără şi la graniţă cu. Nu ştiu, dom'le, vă zice doamna! A, e o doamnă? Cele cîteva minute de linişte aşternute de noutatea că doamna de la birou e o doamnă sînt întrerupte, din nou, de nelinişte. „Nu vă supăraţi, îmi mai spuneţi o dată ce număr am?" „Cum vă cheamă?" „Popescu". „*83*". „A, deci am timp să mă duc şi să mă întorc". *83* iese, repezindu-se pe scările secţiei. Afară a început să ningă. Dar e mai bine aşa, că anul trecut a fost ba caniculă în martie, ba ger în aprilie. S-au dus naibii culturile... Bine că ninge!

29 iese, se pregăteşte *30*. Putem intra cu toţii? Ştiţi, sîntem în familie... *30 tatăl*, *31 fiul*, *32 mama*. Intraţi, dacă sînteţi împreună. După zece minute *32 mama* iese îmbujorată de la Prelucrare imagine, repezindu-se la ghişeul de formulare. Un formular, vă rog... Intră. Iese din cuviinţează în şoaptă sau chiar pe mutează şi cei din jur. Resemnaţi, mai apoi revin la tăcere şi la privitul în gol.

83 revine. Unde au ajuns? Intră acum *33*. Este *33?* Din păcate este, deci *33*. Pfui, bine, mă duc şi vin. *83* pleacă din nou. *33* intră la Prelucrare imagine şi iese în doar două minute. Gata? *33* dă afirmativ din cap, se îmbracă şi pleacă. Aţi văzut, dom'le, cum a mers? Din cauza numelui, linişteşte o voce feminină stupefacţia generală. Nu pentru mult însă. Cineva, o Apariţie inedită, străbate sala de aşteptare, cu paşi siguri, fără inhibiţie, se apropie de Prelucrare imagine, bate de trei ori, scurt şi... şi... Intră, incredibil, aţi văzut, ce tupeu, păi, dacă e pe aşa, şi noi intrăm, ce nesimţire, parcă noi stăm la coadă de plăcere, aţi văzut ce neobrăzare? Incredibil... Apariţia iese după un minut. Străbate din nou sala, în privirile pline de obidă ale tuturor. Se ciocneşte la ieşire de *83*, care se întoarce cu un zîmbet mare pe faţa rumenă de frig. Cine intră acum? Se pregăteşte *39*. Păi dacă e pe aşa, mă duc şi vin. *83* iese agale fără să se mai încheie la haină. După altă jumătate de oră şi încă cinci fericiţi depunători, Apariţia se întoarce. Asta e chiar prea de tot. Să vezi, numai de curiozitate, dacă zice ceva. Însă, ca şi prima dată, Apariţia străbate sala, cu paşi siguri şi impertinenţi, ciocăne de trei ori, scurt, intră. Bine că v-aţi rezolvat problemele, mîrîie o doamnă după un minut, la revenirea Apariţiei. Stupefiată, Apariţia se întoarce grăbită, priveşte în jur şi, zîmbind ca şi cum ar fi înţeles, „nu s-a rezolvat, doamnă, nimic", iese. Ce, ce, ce a zis? Că n-a rezolvat nimic şi că se întoarce el. Da' nu-l mai lăsăm să intre, ce tupeu! Dar pune-te cu nenorocitul! Păi n-aţi văzut, doamnă, ce mutră are, ăsta îţi dă în cap la colţ de stradă, aduce a dement... Doar o doamnă în vîrstă a recunoscut identitatea omuleţului cu haină de piele şi zîmbet fals. E ăla, vocalul de la Direcţia 5, vă spun eu! A, aşa se explică. Că artiştii ăştia sînt toţi nişte nesimţiţi şi nişte tupeişti...

83 deschide uşa. Are acum haina pe umăr şi şapca într-o parte. Nasul roşu, debordînd de veselie. Unde s-a ajuns, dom'le? La *70?* Pfui, mama lor, păi ăştia, hîc, mă îmbată, hîc, ca să zic aşa, de tot, hîc! Iese.

Credeţi că mai intrăm azi?

Linişte generală. Toţi speră pentru sine. Uşa se deschide şi se mai închide de cîteva ori. Pe la ora închiderii se ajunge la *78*. Lista însă are *105*. Doamnă, nu vă supăraţi, şi restul? Marţi, de la ora 15. Se păstrează lista, nu vă supăraţi? Doamna ridică din umeri.

Care listă, dom'le?

▲

Matei FLORIAN

Cum a devenit omul un număr

– iar numărul, 51 –

Lumea pleacă vara. Cei mai mulţi ajung la soare, unii la umbră, iar cei mai puţini în străinătate. Aceşti puţini, însă, pentru curtea minioană a unei instituţii care eliberează paşapoarte sînt de fapt foarte mulţi. Credeţi-mă pe cuvînt. Ştiu. Am fost acolo.

Mai e o chestie interesantă de studiat pentru cei care se aventurează pe timp de vară, 38 de grade la umbră, într-o curte de eliberat paşapoarte. Toţi bărbaţii, chiar şi băieţii de gimnaziu, poartă costum şi cravată în virtutea unei legi scrise mai demult care spunea că într-o fotografie de paşaport – sau, mă rog, de buletin – trebuie să apari elegant. Şi, cum fotografiile se fac astăzi chiar înăuntru – dar, oho, cît mai e pînă acolo – lumea, pînă una-alta, n-are decît să rămînă impasibilă în faţa acelui delicat fenomen care-ţi lipeşte cămaşa de corp, îţi terfeleşte costumul şi cracul pantalonilor şi căruia, în general, i se mai spune şi transpiraţie. Din cîte mi-am dat eu seama atunci, puţini sînt cei care ştiu la ce foloseşte un deodorant. Dar acest lucru e neglijabil. Totul e să ai cravată.

Cu cravată sau fără, pentru fiecare om din curtea asta există un număr şi un rînd. Să vă mai spun că funcţionează şi un grup de pensionari care ţin la asta mai mult decît la orice pe lume? Nu. Bănuiesc că e inutil. Pe lîngă ei, mai e un soldat la intrare bine instruit: îi dai o ţigară, îi zici de liberare şi de casa lui – pot să nege toţi matematicienii lumii în cor – şi, într-o clipă, un număr ca 138 se transformă în 51 şi, minune mare, intri. Unii pensionari n-au văzut, dar sînt întotdeauna alţii cărora nu le scapă nimic. Ei le spun şi celorlalţi. Şi atunci încep urletele şi demersul la ordine şi execuţia publică a nesimţirii şi tot aşa dispare şi dorul de casă al unui soldat. „Era de-al nostru", îl mai auzi spunînd. „Era mama lui de nesimţit", pe ei, dar pe moment nu-ţi mai pasă, înăuntru se află fericirea. De fapt, înăuntru e doar înghesuială. O înghesuială atît de mare, încît dincolo de faptul că eşti făcut terci, te întrebi dacă acea curte cu pensionari nu era cumva ultima oază de linişte şi blîndeţe şi alte lucruri frumoase de felul ăstora. Te gîndeşti la cele cîteva poveşti cu prieteni şi pile şi paşapoarte aduse pe o tavă cu un trandafir (mai poftiţi pe la noi, o cafea, o prăjitură, gata, ăsta e un delir, brr, oare chiar există pe lume întîmplări atît de simple?) şi că, oricum, din cauza unui grilaj de fier, singurul geam din încăpere nu poate fi deschis. Începi să rabzi. „Paşapoarte în regim de urgenţă nu se mai eliberează decît cu avizul comandantului". Scrie pe un panou. Unul din duşmanii de afară a reuşit să intre. Te vede, murmură ceva printre dinţi, dar te lasă în pace. Pentru un moment, şi lui i se pare că a atins fericirea.

Nici un om, dar nici unul, nu merge în Bulgaria. Toţi în spaţiile Schengen. Sînt cinci fete, toate în fuste scurte, care o iau înspre Italia. Au tariful deja făcut, clientela le aşteaptă, aşa a zis Neluţu, sînt vesele pe cît de nervoase şi, ce e cel mai rău, s-au prins că le ascult. Mă uit în altă parte, iar ele vorbesc în continuare, însă sînt prea obosit ca să mai ascult ce. Un domn vrea să îl bată pe altul, are şi cîţiva aliaţi, amîndoi se îmbrîncesc, se înjură, se potolesc, se pare că unul dintre ei a atins-o nu tocmai frumos pe nevasta celuilalt, iar ea a dat de ştire cu un strigăt scurt (n-a fost cu intenţie, explică el, era doar de la înghesuială, băsca faptul că el n-are treabă cu femeile măritate). Apoi cineva izbucneşte în plîns: nu ştia de certificatul de naştere, a ajuns pînă acolo-n faţă şi n-a ştiut pînă-n momentul ăsta, vrea să dea un telefon, să lase rînd: bărbatu' vine şi aduce (fugi cucoană, ce, nu ştii să citeşti?, scrie clar că trebe, nu laşi nici un rînd, asta e, greşeala se plăteşte). Coada se bucură şi chiar şi cei care nu se bucură fac acel pas involuntar în faţă: a mai dispărut un om, se poate înainta. E bine şi e prea cald. E mult prea cald pentru o femeie însărcinată – e cît se poate de clar pentru oricine că e însărcinată –, iar ea nu mai suportă, drept urmare zice: vreau un loc în faţă. La capitolul acesta nimeni n-o crede, femeile care nu au fost gravide pentru că nu au de unde, iar cele care au fost tocmai pentru că, spun ele, cînd eşti aşa de umflată îţi trimiţi bărbatul să stea la rînd şi tu stai afară pe o bancă. Ele n-au ce să-i facă, unde e bărbatul. Cît despre toţi ceilalţi bărbaţi care nu sînt soţii ei, explicaţia este cît se poate de clară: nu ei l-au făcut, deci nu sînt cu nimic vinovaţi. Femeia respiră adînc şi se resemnează. La urma-urmei, sîntem toţi datori cu o coadă. (Un bărbat masiv cu cămaşa lipită peste burta revărsată deasupra pantalonilor îşi face loc cu coatele şi trece de mine. Îi spun cît pot eu de fioros că s-a aventurat prea mult şi riscă. Ce naiba, doar sînt numărul 51. Mă ascultă.)

Lumea e plină de suspiciune: oricine poate oricînd să-ţi fure locul şi asta – Doamne, cum mai transpiri – poate pune capac oricui. Aproape am ajuns: e o doamnă profesoară de franceză – care a vorbit la început, iar apoi a tăcut cu desăvîrşire – care acum întinde actele. E sfîrşită şi îi lipseşte chitanţa cum că a plătit cei 850 de mii de lei pentru paşaport. Ea ştie că o are, o caută. Domnul dinăuntru nu mai are însă răbdare; dacă nu a plătit-o, iată ce se întîmplă: ia certificatul profesoarei într-o mînă, o brichetă într-alta, face clic cu bricheta şi apropie uşurel flacăra de certificat, are sau n-are chitanţa?, pentru că el, în orice caz, nu are timp. Nu-mi vine să cred. Nu se întîmplă însă nimic. Doamna întinde chitanţa. Era pe jos.

Intru. Clipesc cînd mi se face poză. Trebuie să revin în 3 săptămîni. „Uite-l pe hoţu' ăsta, ne-a păcălit pe toţi", strigă cîţiva duşmani în urma mea. Îl salut pe soldat, dar el se face că nu aude. După 3 săptămîni, mi-a fost dat să văd cea mai urîtă poză de paşaport din viaţă: fără falsă modestie, era a mea.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Din basmele românilor: Societatea civilă

Ce înseamnă societate civilă? Care e forţa ei? De cine e condusă şi reprezentată? Am aruncat în eter întrebările de mai sus la o ediţie „România în direct“ desfăşurată cu o zi înainte de formarea „lanţului viu“ din jurul Parlamentului. După o jumătate de oră de discuţii n-am tras concluzii, dar am reuşit să fac unele constatări.

Bunăoară, poate nu ştiaţi, dar există încă români, şi nu puţini, pentru care singura soluţie e încă o revoluţie. Pentru ei o manifestaţie în numele unei idei sau pentru susţinerea unei cauze n-are valoare dacă nu e însoţită măcar de gîndul unei posibile răsturnări de regim. „Românii să iasă în stradă, societatea civilă trebuie să se manifeste la fel ca în '89, să-i dăm jos pe nenorociţii şi îmbuibaţii care şi-au bătut joc de noi treisprezece ani!“. Revolta lor e atît de mare încît nu mai are nici o importanţă cine organizează ieşirea în stradă sau care e scopul. Important e doar locul desfăşurării şi dacă se întîmplă să fie Parlament, Guvern ori Preşedinţie, cu atît mai bine. Poate iese de-un '89...

Există apoi o categorie de indivizi pentru care astfel de acţiuni n-au nici o valoare. „Asta e poezie, dom'le, nu aşa se rezolvă lucrurile, mergem noi, ca proştii, să facem hora în jurul Parlamentului. Păi, nu vă daţi seama că rîd securiştii de noi pe toate părţile?!“. Geaba încerci să aduci vorba despre solidaritate în numele unei idei, lupta pentru adevăr ori împărtăşirea unor valori comune. „Păi ce, mai sîntem la revoluţia lui Bălcescu de la 1848?! Ori în America flower-power?! Sînt alte vremuri, oameni buni, nu mai ţine nimeni cont de trei mii de zănateci cu flori în piept sau ţinîndu-se de mînă. S-a mai încercat şi-n Piaţa Revoluţiei, şi care a fost rezultatul? Un film şi trei rînduri în cartea de istorie...“.

Sînt şi români resemnaţi. Oameni pentru care societatea civilă a existat, a încercat şi a eşuat. „N-a fost domnul Constantinescu emanat din rîndul societăţii civile? N-are nici un rost să ne închipuim c-or să dispară securiştii acum, dacă nu s-a întîmplat asta în perioada în care era el, un reprezentant al societăţii civile, preşedinte. Ne meritäm soarta“.

În fine, am mai identificat o categorie: românul de bine. „La ce ne trebuie una ca asta, cui foloseşte? În loc să ne vedem de treabă stăm pe străzi ţinîndu-ne de mînă. Să terminăm odată cu lupta asta, români contra români şi să punem osul la treabă că de prea mult stat pe străzi am ajuns unde am ajuns!“.

N-am întîlnit nici un interlocutor entuziast, dar au existat cîţiva dispuşi să privească lucrurile şi din alt punct de vedere. Cu atît mai mult cu cît tema propusă spre dezbatere se referea la ideea de societate civilă în general şi nu exclusiv la acţiunea împotriva revocării colegiului CNSAS.

„E adevărat că societatea civilă nu mai are puterea de luptă şi coagulare de la începutul anilor '90, dar lucrul ăsta e explicabil. Există alte forme de presiune, presa în general, televiziunile în special. Acţiunile în stradă sînt însă necesare din cînd în cînd, reprezintă un semn de normalitate şi solidaritate“.

Cum rămîne cu liderii?

Pentru unii dintre români societatea civilă încă se confundă cu GDS şi Alianţa Civică, deşi ei înşişi recunosc că e vorba de organizaţii a căror biografie începe cu „a fost odată“. Într-un astfel de context, cînd vine vorba de lideri, mai toţi rostesc dintr-o suflare „Doina Cornea, Blandiana, Liiceanu, Pleşu, Dinescu şi...“. Şi? Şi gata! Ei au fost, ei sînt.

„Societatea civilă sîntem noi, noi toţi. Dacă reuşim să ne mobilizăm la o acţiune de acest gen, lanţ în jurul Parlamentului, horă împotriva minciunii sau cum altfel vom vrea să-i spunem înseamnă că mai avem o şansă. Nu ştiu dacă vor fi trei sute, trei mii sau cinci mii de oameni, dar dacă vor exista chiar şi cîteva zeci de persoane e semn că societatea civilă există şi luptă“. Ce frumos! Dracu' m-a pus să-l întreb dacă se va duce a doua zi la protestul de la Parlament. „Dacă voi avea timp, probabil că da!“, a venit răspunsul. Şi dus a fost... ▲

Cu ochii-n 3,14

ŞTIŢI DUMNEAVOASTRĂ: NU PUTEM SĂ NE DIVIZĂM ÎNTRE UN EŞEC FOSFORESCENT ŞI UN SACRIFICIU SOMPTUOS

● Moment antologic în „România mea“, emisiunea lui Emil Hurezeanu, avîndu-l ca invitat pe Radu Filipescu: cei doi sînt în holul unui bloc în care fostul disident pusese manifeste pe vremea lui Ceauşescu; din mulţimea strînsă la coadă pentru a plăti întreţinerea, o femeie între două vîrste îşi aminteşte că găsise unul din tracturi – da, da, era scris cu „cerneală violetă“ (indigo)... Şi ce aţi făcut, doamnă? – o întreabă Hurezeanu. Păi, ce să fac, aveam o rudă care era, ştiţi dumneavoastră (face semnul ştiut pe umeri), aşa că i-am dat lui hîrtia... Hurezeanu continuă, fals-ingenuu: Şi v-aţi mai dus în Piaţa Universităţii? (unde fuseseră chemaţi oamenii pentru a demonstra paşnic). Ei asta-i, cum să mă duc?! – răspunde cea cu memoria mai bună, cu aerul evidenţei. (**a. l. ş.**)

● Intensă emoţie – şi pălăvrăgeală pe măsură – a produs fraza în care celebrul nostru comisar european Günter Verheugen şi-a exprimat „dezamăgirea pentru deciziile României şi Bulgariei de a sprijini Statele Unite“ în problema irakiană; nu a tresărit însă nici o geană, nici o sprînceană, nicicum vreun gînd, la o altă idee din aceeaşi declaraţie: „Nu putem să ne divizăm între pro şi antiamericani“. Ăştia sîntem, ăştia analizăm! (**R. C.**)

● Ultima distracţie a americanilor este să se isterizeze pe seama Franţei. Jay Leno: „Nu ştiu de ce oamenii sînt surprinşi că francezii nu vor să ne ajute să scăpăm Irakul de Saddam. La urma urmei, Franţa nu ne-a prea ajutat să o scăpăm de germani“. Dennis Miller, actor de comedie: „La ce vă aşteptaţi de la o cultură şi o naţiune care îşi manifestă voinţa naţională luptînd împotriva Disney World şi Big Mac, dar nu împotriva naziştilor?“. Un alt actor de comedie, Argus Hamilton: „Şi-au luat şi ei propriile precauţii împotriva Al-Qaeda. Pentru a fi pregătiţi în caz de atac, fiecare francez este obligat să aibă un steag alb şi o rezervă de amante pentru trei zile“. Jacques Chirac afirmase: „În ce mă priveşte, războiul înseamnă mereu un eşec“. Moderatorul Rush Limbaugh i-a dat replica: „În ce priveşte Franţa, aveţi dreptate“. Eu fac colecţie, dacă cineva are replici franceze, rog trimiteţi la redacţie. (**C. G.**)

● După ce au stat vreo două luni neastupate, gropile din asfalt vor intra în procedura devenită tradiţională, adică decopertare dreptunghiulară, de jur împrejur, stare în care vor rămîne zile în şir, dacă nu chiar săptămîni şi apoi va urma umplerea cu asfalt fierbinte, turnat de muncitori cu veste portocalii, care vor bloca iarăşi circulaţia în plină zi, pe porţiuni mai mici şi mai mari. Apoi vom constata că unele găuri au fost uitate, iar altele n-au fost netezite bine. Şi vom mai observa cum, după fiecare ploaie, noile plombe vor deveni tot mai subţiri. Iar dacă socotim că tocmai în aceste condiţii selenare s-au mărit amenzile pînă la peste două salarii medii lunare, pentru exces de viteză şi că, pe deasupra, s-au schimbat uniformele poliţiştilor, asortîndu-se la vestele praz fosforescente nişte chipie alb-albastre de pescari aviatici, navigatori în Passat-uri nejustificat de mari şi de break, greu îi vom mai putea combate pe cei (din ce în ce mai mulţi) care susţin că sîntem o ţară de idioţi. (**A. M.**)

● Reluarea piesei *Lysistrata*, în care Aristofan povestea lupta pentru pace a femeilor din vremea lui prin refuzul de a face dragoste cu bărbaţii războinici, a fost o bună sursă de inspiraţie pentru pacifistele din vremea noastră: o „activistă spirituală“ din SUA, după ce a propus ca automobilele să funcţioneze cu ulei de soia (ca să nu mai fie nevoie de războaie duse pentru petrol), a declarat că va face dragoste doar cu cei care luptă ca să oprească desfăşurările militare din Irak. Grecoaicele renunţau, americanca selectează; nu s-au modificat doar armele bărbaţilor, ci şi disponibilitatea femeilor pentru sacrificiu. (**M. B.**)

● În această ţară în care nimic nu are consecinţă – nici chiar definirea ei ca o ţară tristă, plină de humor – au rămas fără ecou două enormităţi cît două metafore geniale lansate în telecosmos şi tot acolo încremenite: 1) tonele de gunoaie masate în subsolurile acelei imense Case a Poporului emană o putoare care urcă pînă în somptuoasele săli ale actualului Parlament; 2) producătorii de bere au cerut Finanţelor să le impoziteze băutura socotind-o „pîine lichidă“. (**R. C.**)

CE SĂ MAI ZICI? POEZIA A ÎNŢELES FOARTE BINE CUM SĂ TRANSFORME CÎMPUL DE BĂTĂLIE CU DOUĂ ETAJE ÎN EROISM INTIM

● Liberalizarea pieţei comunicaţiilor are şi consecinţe lingvistice. Am găsit în vreo trei ziare expresia *voice over Internet Provider* tradusă prin *voce deasupra serviciilor de Internet*. Ce să mai zici? E o traducere deasupra oricărei legi privind exprimarea corectă, dacă nu cumva deasupra unui cuib de cuci... (**M. V.**)

● În *Naţional* (16 martie), pe ultima pagină, lîngă tableta de prozator a lui Tudor Octavian, o alta, poetică de astă dată, sub semnătura lui Răzvan Ioan Boanchiş. Poetico-filozofică şi cu mare dragoste de limba română: „Se întorc zăpezile, tocmai cînd rămăsesem (corect: „rămăseserăm“) în cămăşi, şi vroiam (corect: „voiam“ sau „vream“) să plecăm la nuntă cu primăvara. (...) Se întoarce ceasul, dar nu ne dă şansa să mai trăim odată (corect: „o dată“) orele dinaintea greşelilor.“ Cînd apare şi ironia, poezia devine ermetică, iar filozofia profundă: „Se întoarce arbitrul Chivulete înaintea păsărilor călătoare, nocturne şi gata de triluri în paturile arbitrilor francezi, care n-aveau nevoie de folcloriste, fiindcă erau ei înşişi folcloriste.“ (**C. P.-B.**)

● Compania Coca-Cola a înţeles foarte bine cum să transforme prognoza meteo într-un succes comercial. Noua campanie este intitulată „Mini-primăvara Coca-Cola“. Nu contează că toarnă cu găleata, că e frig, că e ceaţă. Vineri s-ar putea să fie soare. Dacă nu, oricum ai băutura ta preferată, rece ca gheaţa: te gîndeşti că poate ţi-ar prinde bine la vară... (**M. M.**)

● După ce Coca-Cola s-a ales cu copia sa destinată lumii arabe, Meka-Cola, acum apare alta şi mai haioasă. Hezbollah a lansat jocul „Special force“, care ar fi ca oricare altul, doar că pe acolo eroi cu barbă şi fizionomie de arabi sînt cei buni şi vînează lideri israelieni. Dacă ai succes, primeşti un certificat de bun luptător de la copia virtuală a liderului real al Hezbollah. Cîmpul de bătălie este graniţa dintre Israel şi Liban, iar jocul poate fi văzut şi ca un antrenament util, cine ştie. Cei care sînt ucişi pot ieşi din joc, nu înainte de a fi înscrişi în galeria martirilor, care au murit cît se poate de real. (**C. G.**)

● Zilele trecute cineva spunea că n-a văzut în România nici o manifestare pacifistă. Eu am văzut, pe drumul între Cîmpulung şi Piteşti, la intrarea în Mioveni, un cearceaf movuliu pe faţada unei case cu două etaje, pe care scria enorm PACE. Nu ştiu dacă era vorba de o (dorită) pace socială la Uzinele Dacia sau despre pacea... mondială. După gura de pacifism, mergînd drept înainte, ajungi pe accidentata stradă Mareşal Ion Antonescu, care-o ţine drept pînă în inima oraşului. (**S. S.**)

● Ador corectorul ortografic automat din programul Microsoft Word pentru simpaticele asociaţiuni pe care le face. Scriu, de pildă, ceva în franceză şi la cuvîntul *héroïsme* uit să pun h-ul. Corectorul îmi sugerează prompt: *érotisme. Thank you, Mr. Gates!* (**M. V.**)

● De parcă toate i-ar fi mers bine, prinţul Charles mai este acuzat şi de relaţii cu Michael Fawcett, consilierul său. Relaţii intime, se spuseseră cam toate: că n-ar fi fost soţ bun, c-ar fi fost tată absent, că prietena lui n-ar fi cea mai frumoasă englezoaică... la cît pătimeşte, mai că ar merita să ajungă rege. (**A. C.**)

DECI, SE POATE. E BINE SĂ REŢINEM CĂ, DE FAPT, HIENA DE MÎINE CURĂŢĂ PRIN VOT DEMOCRATIC

● Aflat la Viena, constat că televiziunea publică ORF are zilnic, la sfîrşitul (şi *în cadrul)* telejurnalului de la 19,30, o rubrică de informaţii culturale. Deci, se poate! Sau se poate doar „la ei“?... (**M. V.**)

● Dacă tot începe războiul, e bine să reţinem că în Malta ceasurile bisericilor indică ore false pentru a-l deruta pe diavol, iar frica de constipaţie este denumită ştiinţific apopatodiafilatofobie. (**R. C.**)

● Într-o emisiune despre Uniunea Europeană, omul de vastă cultură semidoctă Corneliu Vadim Tudor încearcă să epateze în modul său specific, turnînd baliverne şi divagaţii culturale pe un subiect despre care nu prea ştie nimic. La sfîrşit spune că a fost într-o vizită în Germania, unde preşedintele „Senatului“ german i-a spus la un pahar de vin că, de fapt, Franţa şi Germania vor să refacă Imperiul Roman. Iată şi explicaţia pentru care Turcia nu este primită în UE: nu a făcut parte niciodată din Imperiul Roman. Bine, cea mai mare parte a Turciei actuale a făcut parte din Imperiu, dar dacă acceptăm logica tribunului, ar trebui să fie excluse din UE: ţări „barbare“ ca Suedia şi Danemarca, pe unde n-au călcat romanii. Polonezii, săracii, să-şi ia gîndul. În schimb, Egiptul, Tunisia şi Marocul au tot dreptul. (**C. G.**)

● Continuă să se discute cu fervoare problema animalieră a presei române: ziaristul să fie „un cîine de pază al democraţiei“ sau „o hienă“? Ziaristul ca om inteligent nu intră în discuţie. (**R. C.**)

● Dacă eşti un nostalgic al Epocii de Aur a mizeriei româneşti şi dacă atunci cînd eşti apelat pe telefonul mobil doreşti să auzi un cîntec mobilizator, poţi alege unul dintre următoarele titluri: „Internaţionala“, „Imnul URSS“, „1 Mai muncitoresc“, „Marşul brigadierilor“, „Partidul, Ceauşescu, România“, „Uteciştii de azi, comuniştii de mîine“. (**D. S.**)

● E clar că trăim în altă eră tehnologică: precizia elveţiană, care pînă acum se referea strict la mecanisme, a ajuns un atribut firesc al periuţelor de dinţi. Noua periuţă Colgate „curăţă cu precizie elveţiană“. (**I. P.**)

● Prin vot democratic, Liechtensteinul a devenit duminică monarhie absolută. Este – după ştirea potrivit căreia familiei regale de Savoia i s-a permis întoarcerea în Italia, după 60 de ani de exil – a doua veste bună a săptămînii trecute. (**a. l. ş.**)

„Sîntem instrumentele rîcii populare“

– convorbire cu Şerban HUIDU şi Mihai GĂINUŞĂ –

Mărturisesc că e greu să disting vocile pe propriul meu reportofon. Aşa că nu am reuşit să disting care-i care. Fără ură şi răzbunare, asta e, vor fi H.G., ca să nu fie nici o supărare, plus că dă bine, răzbunăm tot comunismul plin de Haşgeuri.

M-am tot gîndit cum să încep discuţia, cum s-o aduc din condei, pe tema asta...

Mihai Găinuşă: Zi cîte caractere îţi trebuie...

Asta-i problema, de fapt, îmi trebuie vreo zece mii de caractere.

Stai liniştit...

Atunci, mă bazez pe voi...

Şi tu selectezi, cum ştii tu...

Vedeţi, prind ură pe voi dacă nu-mi iese interviul la număr de semne.

Şerban Huidu: Stai liniştit, noi o să vorbim mult şi tu o să scoţi din context.

Asta-i şmecheria mea, plus că voi modifica întrebările, le voi pune pe alea mai deştepte.

Dacă bagi şi ceva răspunsuri mai deştepte, e OK.

Voi trebuie să ieşiţi prost, nu eu. Care e organul din om ce produce pîra, rîca, ura?

Putem adăuga în seria asta şi cîrteala, adică cîrcoteala, cuvînt inventat de noi.

M.G.: Cred că organul solicitat de chestiile astea e coasta, că omul reacţionează cînd îi bagi sula în coaste, atunci reacţionează.

H.G.: Vezi, de ce vorbeşti, sula sau coasta? Coasta dracului. Toate aceste acţiuni se răsfrîng asupra caprei.

Eu văd un organ mai grăsuţ decît coasta. Sau, stai puţin, voi cum vedeţi coasta, că poate nu avem acelaşi reper. Mie coasta mi se pare uscată.

Bine, acum depinde, poate să fie cu asta sau cu ăsta, depinde. Oricum, e primordială coasta. Ea e lăsată acolo ca să facă rîcă.

Da, dar o uscăciune să facă atîtea rele...

Păi, de ce spunem noi, vina e dată aici pe femei, dar noi credem că atunci cînd intri în rîca bărbatului e mai a dracului decît cînd intri în gura femeii, dar, nu ştiu, e lăsată acolo ca să producă zîzanie. Nu ştiu, cred că noi discutăm acum cu subînţeles, sesizez. Mulţi prind ciudă pe noi, ba că nu-nţeleg, ba că noi stăm în coasta multora. A nu se confunda cîrcotaşii cu sula din coastele unora. Sîntem un obiect de rîcă.

Umorul e văzut în acest sens?

Da, depinde cine judecă. După miile de cîrcoteli pe care le primim de la poporul telespectator şi alegător, atunci putem crede că sîntem instrumentele rîcii populare. Emisiunea se face de ei, prin noi, pentru oamenii ăştia care ne scriu. O spun naţional: vezi, ăla a făcut nu ştiu ce, ăla nu ştiu ce. E o formă de pîră. Vedeţi, ei nu vorbesc despre vecini, vedeţi că vecinu' are o cocoaşă. Nu, spun: Coşarcă are probleme cu geografia. BigudEsca crede că noi avem un simţ al umorului foarte nesimţit. E şi punctul de vedere al celor care se prefac.

Pîra e constructivă.

Ne ajută imens. *Cronica cîrcotaşilor* se face prin pîră. Uite, dar şi emisiunile lui Coşarcă şi Esca au devenit tot un soi de pîre de ora 19, dacă e să te iei după ce ştiri au, „uite ce-a făcut ăla, uite, celălalt.“ Emisiunea noastră devine pîra pîrei. Rîca e foarte mare în domeniile astea, fiindcă majoritatea oamenilor de media, staruri de televizor, oameni de radio, nu prea au ce căuta în locurile alea, sînt oameni ce spun: Crişul Repede merge prin Craiova, Anzii se desfăşoară prin America de Nord, Venezuela are capitala la Caracal. Sînt lucruri de cultură generală. Noi nu dăm pe post comentariile celor care ne scriu fiindcă ăia sînt mai cîrcotaşi decît noi, ar însemna să-i desfiinţăm complet.

Pîrîcioşii sînt mai pe faţă ca voi...

Noi monitorizăm presa scrisă, dar cînd ne vin douăzeci de mail-uri cu gafa respectivă e clar că trebuie să verificăm capra dacă s-a înrăit de tot. Noi avem înregistrate toate emisiunile şi mergem direct la sursă. Frica noastră e că greşim. Dar ne dăm şi noi în gît. Nimeni nu e perfect, doar că noi încercăm să ne perfecţionăm în meserie, noi vom ajunge nişte maharajahi ai presei.

Există în rîca noastră cea de toate zilele bărbaţi şi femei, vedete şi vedete. Cum ajung aceste persoane în vîrf?

Pot să povestesc. Ar trebui să fie o temă de discuţie la *Dilema* despre varză, aici e varză, există un cinism al oamenilor care hotărăsc soarta vedetelor. Există nişte directori de programe. Dacă ai să vorbeşti cu vreunul în particular, o să auzi: ăla e varză, aia e proastă, ăla e escroc, ailaltă e dobitoacă. Bun, sînt vedetele tale? Nu le-ai ales tu? Ăla are probleme psihice, ăla nu ştiu ce. Asta spune şefu', cel care a lucrat la crearea modelului respectiv care intră în casele oamenilor ce nici nu au bani de alte distracţii, e zeul casei. De aia ăştia de care vorbim nu dau interviuri fără să aibă un om de la trust lîngă ei, ăia nu pot fi văzuţi pe stradă fără un om de la trust lîngă ei, că dacă se îmbată şi fac tîmpenii? Cinism media. Bine, la TVR, la Radio de stat sînt alte mijloace de promovare a vedetei. În familie, pe bază de încuscrire. Dacă am scutura puţin schema de personaje din TVR, am vedea că puţini nu au legături între ei. Sînt cîteva familii mari, ca-n cartea lui Darwin, patru maimuţe primordiale şi de-acolo se ramifică spre om.

Poate fi schimbat sistemul?

Da, uite, prin detonare.

Sînt chestii minore astea pe care le vînaţi voi. Cine e atent la prostioarele lui Coşarcă? Sau ale Escăi? Citesc promterul aşa repede!

Pe asta şi mizează. Sistemul e bine pus la punct. Un astfel de om de un pericol real, mai ales că e la ştiri, e un pericol de plafonare a ascultătorului. Marea greşeală e crainicul, nu prostiile ce le debitează. Să nu vorbim despre ce conţin ştirile în România: pîră, rîcă, ură, toate se găsesc acolo. E o pîră pură. Cel mai nociv program acum e ăla de ştiri, fiindcă, vorba *Paraziţilor,* omul vede la ştiri ce nici prin cap nu-i trecea că putea să facă. Spintecarea babei în patru. Realitatea e mai cruntă ca gîndul lor. Poţi să citeşti o carte, să-ţi închipui, bine, dar cînd o vezi pe baba aia spintecată şi-l vezi pe ăla că geme sau pe ăla care a fugit peste graniţă după ce a devalizat o bancă, te poţi gîndi că ai şi tu posibilitatea asta, o dată în viaţă. Din punctul ăsta de vedere, ştirile sînt un model. Nociv. În România ştirile ţin o oră... în nici o ţară din lume nu se întîmplă aşa ceva.

Profesionalism!

Da, n-a curs tot sîngele! Acum o săptămînă, era ora opt jumătate seara şi am zappat: pe PRO TV îşi făcuse unul hara-kiri, pe Prima era unul cu dinţii zburaţi, două picioare în gît, iar la Antena 1 se detonau vreo 30 de bombe. Artistic de tot.

Uite, a fost lanţul în favoarea dării pe faţă a pîrîcioşilor de dinainte de Revoluţie. „Libertatea“ a găsit doi cîini ce făceau dragoste şi astfel a ilustrat mitingul. Haios!

Asta trebuie urmărit în context. Fiecare are o anumită orientare. *Libertatea* o are spre sex. Uite, fata de la pagina 5 putea fi pusă pe prima pagină, nimeni n-ar fi sesizat diferenţa. După opinia noastră, presa scrisă e pe interese. Pe ciuda pe unul. Orice organ cară interesul cu el. Financiare, politice. Ideea e să nu ieşi din pluton. Uneori cred că sînt pîrîcioşi dintr-o redacţie în alta, că te uiţi la titluri şi bat toate aceleaşi capete să priceapă. Uite, adu-ţi aminte de cazul Tinu. *Adevărul* şi-a cam luat ce-a meritat. Ani la rînd şi-au urmărit un scop care se dovedeşte a fi foarte fals. Corupţia! Cum omu' nu a mai avut frîiele să ascundă ce erau ei de fapt, cum au sărit toţi ca „hienele“, vorba unui prieten de-al nostru... uite, *Independentul,* independent de voinţa lui, prezintă listă de produse cu preţuri dintr-un supermarket sau are campanie pe produs.

Bine, „Ziua“ omoară cîte un produs, cîte un Connex, cîte un McDonald's.

Exact, după treaba asta vine puţină publicitate. Întîi e făcut de doi lei, după aia se încasează publicitate de milioane. E protecţia consumatorului.

Adică şi ăla cu produsul e cu musca pe căciulă.

Afli despre tine, după care îţi faci publicitate, ca să ai de unde să alegi.

Nimic nu e...

Cuşer. Aşa e. Chestia asta „Citiţi cu atenţie prospectul şi termenul de valabilitate...“ Lumea citeşte asta, dar nu mai e atentă la ce cumpără. Noi citim cu atenţie prospectul ziarelor şi televiziunilor. Să-ţi întoarcem întrebarea... Crezi că va exista vreodată vreun ziar în România să doboare un preşedinte? Poate doar dacă-i cade preşedintelui tirajul în cap.

De ce nu se întîmplă asta? Uite, Geoană a prins trei irakieni... iată o societate bine pusă la punct.

Mi-a plăcut coordonarea. Toţi trei au fost prinşi odată şi expulzaţi odată. Mă mir că nu l-au expulzat pe Andrei Gheorghe. Bine, noi am avut un conflict cu Andrei şi el s-a luat de capra noastră, dar citind că el e audiat la Parchet, ne dăm seama de priorităţile Parchetului. Andrei care şi-a tras-o în nară e chemat de două ori, însă Tcaciuc şi alţii au fost chemaţi la Parchet cu exact trei minute după ce ei au plecat în America.

Uite, există ziarişti model, care spun adevărul, dar cu vocea aia că zici că vorbeşte din organul ăla numit „coastă“. Au ură?

Au patos. Trebuie să filtrezi. *(sînt sigur că povesteşte Huidu acum)* Era un dicţionar pe vremuri. Îl avea bunicu-meu, băiat deştept, care a trecut pe la Gherla. Cu dicţionarul ăsta citea ziarul. Cînd scria „discuţiile au avut loc într-o atmosferă caldă, de prietenie“, însemna că a fost binişor, dar dacă scria „discuţii în atmosferă tovărăşească“, hopa, era nasol. Aşa şi acum, cînd un ziarist sau acelaşi ziarist ca atunci, vezi cazul de la Palatul Parlamentului, dă cu patos, citeşti, de fapt, că un domn are legături cu alţi domni politici, ce-l susţin pe unu' ce vrea să cumpere o rafinărie. Ăsta e cititul printre rînduri, iar noi propunem, ca să crească tirajele, chiar să se scrie printre rîndurile articolului ce interese există în diverse articole. Dar, uite, cum e cu personajul acela de prin vremea lui Ceauşescu, ce-şi schimbă televiziunile ca pe ciorapi, Păunescu, şef pe la Senat, pe unde vrea muşchiuleţii lui.

Asta-s modelele, le dăm în gît. De ce noi trei nu le-am urmat?

Păi, poate nu sîntem predispuşi pentru asta.

Ne îngrăşăm conturile pe seama ăstora...

E o meserie. Lumea spune aşa: pentru ce primeşti, iei banu'. Dacă e să cauţi de unde vin banii, îţi creşte părul mai lung.

Prima TV e organul ce se umflă-n pene cînd e PSD-ul la putere...

Nu e treaba mea de unde vin banii, important e să-ţi faci meseria. S-ar putea ca noi să muşcăm singuri mîna care ne hrăneşte. Nu ne-a zis nimeni ce să spunem pe post. Nici o interdicţie! *(tot Huidu)* Cînd m-am căsătorit cu fata unui senator, toţi au zis se dă cu Puterea.

Ce discuţii ai cu tata socru?

Cînd sînt prin preajmă, nu sînt discuţii politice. Au zis toţi că m-am aranjat. *(zice Găinuşă)* Cînd a fost la nuntă, senatorul a încercat să-şi disculpe colegii, că nu-s chiar aşa. Asta înseamnă ancorarea politică.

Uite, cazul lui Gheorghe... se poate zice: bine i-au făcut nebunului.

Minusul lui Gheorghe cu minusurile rîcilor ălorlalţi au dat un plus de audienţă. Bine, şi acolo, super-pîră: Bobic l-a dat în gît că i-a criticat-o pe Răduţă.

Puteţi fi prinşi cu ceva?

Nici unul nu sîntem sfinţi. E plină societatea de pîră, rîcă. Uite, am fost în Olanda şi acolo o ministreasă a fost dată în gît că avea legătură cu alt ministru. La care femeia a zis: Da, am legătură cu respectivul domn, ne iubim sincer. A fost votată. Asta e societatea normală.

De ce se tem? Uite acum sînt demişi.

Astea-s demisii? E rotirea cadrelor.

Am ratat cu toţii momentul de puritate Constantinescu.

Hai, că l-am ratat pe Constantinescu, dar nu l-a ratat Isaia ăla. E un moment hazliu al urii, rîcii.

Era un moment de curăţenie...

A reuşit să cureţe ceva, dar au fost curăţaţi cei 15.000 de specialişti ai lui. Raşi. E cangrena mult prea mare acum, chiar şi cu listele de turnători. Societatea civilă trebuia să se trezească aşa cum trebuie acum. În '96 structurile erau gata, de-asta n-a putut Constantinescu. Săracu', doar Cozma a păţit-o, în rest, Păuneştii se îmbolnăveau foarte des şi plecau în America. E un mare pericol acum, *Big Brother.* O să fim cu toţii, o să-i pîrîm cu toţii pe ăia. Mă gîndeam ca pe vară, cînd emisiunea are pauză, să intre din ăştia Priboieşti, să-i studiezi la dosar. Sau tot pe ăia vechi: Dinescu, Cornea...

Dar între voi nu vă urîţi?

Uite, la început, cînd l-am tras pe Găinuşă pe Radio 21, toţi prietenii, maică-mea, mi-au zis: Bă, vezi că ăsta o să-ţi ia locul.

Dar ce nume sînt astea, Huidu, Găinuşă?

Apropo, un ziarist ne-a întrebat o chestie nemaipomenită: „Cum v-a venit ideea să vă numiţi Huidu şi Găinuşă?“

a consemnat Eugen ISTODOR

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Matei MARTIN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 522
28 mart. – 3 apr. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

OBSCENITATEA

„Doar marile personalităţi sînt cu adevărat obscene. Dacă n-ar fi îndrăznit să fie obscene, n-ar fi îndrăznit nici să fie mari.“

HAVELOCK ELLIS

„Indecenţa, vulgaritatea, obscenitatea – astea îi sînt strict circumscrise omului; el le-a inventat. La animalele mai evoluate, nici urmă de aşa ceva.“

MARK TWAIN

Andrei PLEŞU – „Trăiască lupta pentru pace“ Pagina 3

GRATUIT

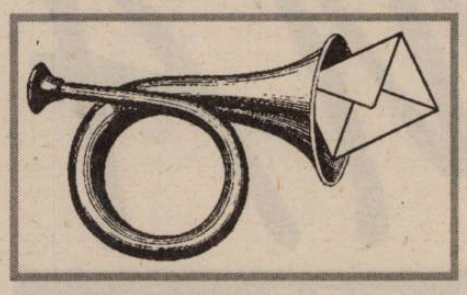

Nr. 520: *„Adolescenţii“*

Profesori ai acestei ţări, combăteţi-mă!

Am de-a face cu ei zilnic, de aceea zic, hai să scriu ceva despre ei. Poate reuşesc să-i înţeleg mai bine.

Cînd eram eu însămi la vîrsta lor, nu m-au acceptat printre ei şi nu m-au recunoscut ca fiind de-a lor. Prietena mea venea la mine, iar la petreceri se ducea fără mine. Pe mine nu mă invita nimeni. Stăteam pe margine şi mă uitam, uneori tînjeam, alteori nu, uneori mă întrebam ce îmi lipseşte şi n-am aflat-o nici pînă azi. Pe adulţi îi percepeam ca pe tabăra cert adversă, care îţi zîmbea binevoitor, te sancţiona şi îţi opunea rezistenţă, să nu pătrunzi prea timpuriu în rîndurile ei. Eram, adulţii şi noi, două specii diferite.

N-am uitat de atunci. Acum, cînd lucrez zilnic cu ei, simt aceeaşi neacceptare din partea lor. Eu mă simt tot de-a lor, dar ei par să nu vadă asta. Dincolo de politeţe şi de relaţii cordiale de suprafaţă, ne sîntem total străini, oricîte străduinţe aş depune. Ei nu se străduiesc deloc. Stau apatici în bancă şi nu pot să-i tentez cu nimic. Nici dacă-i întreb despre ce marcă de blugi se poartă, dacă admir vreo coafură cu şuviţe, dacă cer o mînă de ajutor în legătură cu vreun mesaj venit de la reţea, pe care nu-l pricep. Încerc cu Goethe, încerc cu Carmina Burana, încerc cu o poveste de familie, încerc să povestesc cum e şcoala în Germania şi cum sînt elevii acolo. Încerc o glumă inofensivă. N-am nici o audienţă. Ce să mai zic de manual? Lessing şi parabola inelelor pe o ureche le intră, pe cealaltă le iese. Încerc să o actualizez şi le povestesc despre o prietenă care nu s-a căsătorit cu bărbatul veţii ei din cauza pejudecăţilor religioase. Ei se joacă cu mobilul, dau mesaje, se joacă cu palm-topul, vorbesc între ei, uneori foarte animat, scriu la matematică, se uită pe geam cum ninge, pleacă la toaletă sau pun capul pe bancă şi nu mişcă, o fată chiar doarme dusă şi se trezeşte abia niţel înainte de a suna. Să vorbim mai încet, să n-o trezim, zic, eu cobor tonul, ei nu schiţează nici un zîmbet. *Teacher, leave the kids alone!* (n. red.: Profesore, lasă-i pe copii în pace!)

Greu scoţi de la ei o opinie, greu se încheagă o discuţie. Eu întreb, iar dacă îmi răspunde vreunul, ceilalţi nu aud nici întrebarea, nici răspunsul, ora se desfăşoară între mine şi cel interpelat, ceilalţi sînt bucuroşi fiecare că nu e rîndul lui şi moţăie în bănci. Pe nimeni nu-l interesează ce spune colegul, nimeni nu ascultă ce spun ceilalţi. Timpul cît vorbeşte altul e un binevenit răgaz.

Sună şi mai rămîn în clasă. Problema mea. Intră unul şi înjură în gura mare, n-am priceput pe cine. Nimeni nu reacţionează, eu nici atîta, mă fac că nu aud. Vreo cîteva perechi stau în bancă faţă în faţă şi se giugiulesc de zici că vine sfîrşitul lumii şi-i desparte pentru totdeauna. Nu le pasă de colegii lor, care se preumblă, intră, ies, mănîncă, scriu. Intimitatea nu pare să însemne nimic. Nimeni nu pare să observe şi nimeni nu e deranjat. Fiecare îşi vede de treaba lui.

La teze şi la bac se copiază. Scopul vieţii e să faci cît mai mulţi bani. Dacă nu minţi şi nu înşeli, nu te poţi descurca. La ce nu-ţi trebuie pentru bac, nu înveţi, nu cumperi manual şi nici nu vii la oră. Înveţi pentru facultate şi pentru meditaţii. Ce se mai rupe profa în figuri! Orice temă se rezolvă în grup. Nu există muncă individuală. De aia sînt colegi în faţă, dreapta, stînga, spate, ca să te consulţi cu ei. Teme de casă nu prea se fac. E demodat şi consumă timp. Ori, dacă se fac, se scriu două rînduri, acolo, să fie.

Azi e un examen cum n-a mai fost. Examen pe bune. Proba scrisă e în prezenţa unui funcţionar al statului german, care nu se joacă. Îi pune pe fiecare în cîte o bancă, doar cu pixul şi cu foaia. Bineînţeles, şi cu sticla de cola şi cu pacheţelul de şerveţele de hîrtie în faţă. Mai scrii niţel, mai bei o gură. Trece timpul mai uşor. Se dau subiectele şi cîteva sumare lămuriri şi indicaţii. Cum, nu mai întreabă nimeni nimic? „Dar aici, cum e“, încearcă unul. Supraveghetorul e de piatră, surd şi mut. Dă din mîini în semn că pînă aici a fost, s-a încheiat totul. Nedumerire pe toate feţele. Ce greu se scurge timpul. Cum adică, să stai aşa ţeapăn, să nu te uiţi nici în stînga, nici în dreapta, nici înapoi, să nu vezi tu nici măcar pînă unde a ajuns colegul, să nu poţi să te întorci nici măcar să ceri o gumă? Unde s-a mai pomenit? Unii se plictisesc mai repede, expediază subiectul şi ies pe hol, să se mai răcorească. Se încheie examenul. Nu se strîng lucrările. Fiecare iese şi lasă lucrarea pe bancă. Păcat. Dacă se strîngeau lucrările, puteai s-o mai tărăgănezi, să mai scrii un cuvinţel prins din zbor, se făcea rumoare, mişcare, se mai relaxa atmosfera, nimeni nu poate să strîngă lucrările şi să fie atent la douăzeci de oameni în acelaşi timp. Bine că nu-i şi la teză la fel, doamne fereşte!

Mă uit la ei, sînt frumoşi, cu părul uns cu gel şi ţepos, toţi în blugi, toţi cu adidaşi, ele cu rimel, ei cu aerul de nimeni nu-mi stă în cale, ele cu buricul gol, ei cu nu ştiu ce sînt acelea îndoieli, ele pline de nuri, cu marginea urechii ticsită de cercei şi cu un mărgăritar în sprînceană. Par că ştiu bine ce vor şi că nu vor altceva decît să cucerească lumea. În lumea asta eu nu sînt. Nu cred că vor sau aşteaptă ceva de la mine, sau dacă totuşi o fi aşa, n-am aflat ce şi, dacă-i întreb, dau din umeri şi nu scot nici un cuvînt. Îmi pare rău, n-am aflat şi nu ştiu pe ce canale se comunică cu ei. Voi, profesori ai acestei ţări, toţi cu vocaţie şi pricepere, aştept să săriţi în sus, să mă combateţi şi să-mi spuneţi că la voi e altfel!

Michaela ROŞIORU
Constanţa

Cu „Ulise“, la ora 1,00

Ceasul mă priveşte cu insistenţa unei cocote: e 0,30. Acum 17 ani, la ora asta, mama m-a izgonit din pîntec. Cînd a aflat că are o nepoată, bunicul s-a luat cu mîinile de păr (pentru ca mai apoi să mă prefere fraţilor mei). Am supt la sînul a două mame – o femeie mă confundase cu bebeluşul ei. De cînd mi-a povestit mama această întîmplare, după cîte o ceartă cu părinţii, îmi place să pretind că nu sînt fata lor. Ideea de a porni în căutarea adevăraţilor părinţi e romantică, dar... ar fi cam obositor.

E deja ora 1,00. Ce clar disting cifrele... şi am o nostalgie după perioada aceea cînd nu puteam citi ceasul. Aveam deja 13 ani, cînd încă refuzam propunerea binevoitoare a fratelui meu de a mă învăţa să dezleg misterul acestei invenţii insuportabile. Obiect de tortură! Ştiam eu ce ştiam pe-atunci, că nu-i ispititor să-ţi dai seama că cineva îţi cronometrează existenţa. Dar, din păcate, a venit şi ziua cînd am priceput...

Ar trebui să-mi continuu lectura. Mă uit la cartea care-mi lîncezeşte pe piept – „Ulise“. Joyce mi-a furat ideea: pasajul care prezintă gîndurile lui Leopold Bloom în timp ce stă pe toaletă este asemănător cu eseul meu – „Despre efectul traumatizant pe care-l poate avea clisma asupra psihicului uman“.

În momentul acesta îmi imaginez ce ar şuşoti cortegiul funerar, dacă aş muri săptămîna aceasta: „Nu, nu era la facultate. Cred că se droga... Cică au adunat într-o cutie lucrurile ei preferate şi vor să le îngroape cu ea...“ Ideea cu cutia nu e rea. Aş lua cu mine „Greaţa“ de Sartre, cele 20 de jurnale începute şi abandonate, vioara la care n-am învăţat să cînt niciodată şi sticla cu craniul de porumbel (cules din podul şcolii, într-o oră de la care am chiulit).

Cred că e timpul să dorm. Doamne, vreau să visez ceva frumos.

Elena PAŞCALĂU
str. Mihai Eminescu nr 36
Caransebeş

Vremea vîrstei

Aproape 23 de ani. Îmi place luna martie, apusul, răsăritul, luna, culoarea albastră, Sartre, discuţiile la o sticlă de bere bună (poate cea mai bună din lume). Nu am fost un copil sociabil, o liceancă cu prietene de încredere sau o adolescentă care pretindea drepturi de adult şi îndatoriri de copil. Îmi plăceau oamenii. Să le privesc expresia feţei atunci cînd erau fericiţi sau supăraţi, cînd rîdeau sau plîngeau, cînd primeau sau dăruiau cadouri. Speram să înţeleg ce înseamnă libertatea. Mă chinuiam să văd dincolo de semne. Mă îndrăgosteam repede. Mă afecta răutatea semenilor. Visam mult. La orice. Nu ştiam ce vreau să mă fac cînd voi fi mare. Sau îmi schimbam repede opţiunea. Nu discutam mult cu lumea despre convingerile mele, ideile mele. Zilele astea nu a mai fost aşa. Am ieşit la o bere (am amintit mai devreme de această detaşare de evenimente!). Cei cu care tot dădeam noroc vorbeau de toţi colegii din liceu şi de cît de mult regretă acele vremuri de mult apuse. „Matei, fumezi? Tu, care nu puneai gura pe ţigară? Dar de Mihaela ai mai auzit ceva? Dana s-a măritat. Are doi copii, ştiai?“. „Nu mai spune! De noi oare ce se va alege? Fosta mea prietenă de care m-am despărţit în iarnă se mărită, ţi-am zis? Căştile de la Unirea? Da, şi mie îmi plac. Ce de scule mai aveam şi-n liceu, bă, Popescule! Unde-s vremurile alea?“. Nostalgie. Caracteristică tuturor la un moment dat... sau mereu. De ce nu trăim în prezent? De ce cînd ne întîlnim cu cineva ne întoarcem în perioada pe care am trăit-o împreună? De ce nu vorbim despre clipa pe care tocmai o petrecem... tot împreună? Vîrstnicii vor să fie din nou tineri. Să repare greşelile sau să retrăiască clipe de neuitat. Tinerii vor să crească cît mai repede. Îi plictiseşte orice, iar monotonia în care se învîrt (locuind cu părinţii) îi obligă să ia viaţa la mişto. Şi de ce i-am condamna? Trăiesc alte vremuri. Noi am fost altfel. Cu altceva se mînca existenţa atunci. Ei se află într-o continuă maturitate neîncepută, adolescenţă neterminată, copilărie de mult uitată. Dar o să ajungă să-şi povestească la un moment dat despre valurile tinereţii. Şi ce-i vor mai izbi atunci... anii adolescenţei. Oare cînd mă voi întîlni cu Matei vom vorbi de prima noastră întîlnire?

Mădălina

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Despre *Dilema*

Fiţi corecţi şi riguroşi!

De vreo doi ani, vă citesc regulat şi cu deosebită plăcere. Pentru mine, *Dilema* este bucuria după-amiezii de vineri. Întîi mă uit la titlu, apoi răsfoiesc revista (curios) începînd de la ultima pagină. Îmi caut autorii preferaţi, citesc titlurile articolelor lor şi apoi încep lectura, tot de la coadă, mai exact de la penultima pagină (19). Încep(eam) cu articolul lui Dumitru Solomon. Apoi citesc „Cu ochii-n 3,14“ şi tot aşa spre primele pagini, pe sărite, după preferinţe. La un moment dat – în nr. 515 – pentru prima oară lipsea tableta lui D. Solomon. În săptămîna următoare apărea în locul ei un articol îndoliat al dnei Magdalena Boiangiu „Dolfi“. Era scris cu mult talent şi sensibilitate. Aş fi dorit, totuşi, ca într-unul din următoarele numere să mai apară un articol despre gazetarul şi dramaturgul Dumitru Solomon. Sînt prea pretenţioasă? Îmi plăcea foarte mult cum scria. Dar mi-a făcut o bună impresie că în nr. 519, în spaţiul altădată al „Rolurilor“ lui D. Solomon, a apărut o nouă rubrică: „Alte glasuri, alte păreri“ semnată de Robert Turcescu.

În altă ordine de idei, dl Lucian Mîndruţă semnează în articolul „Icoanele plîng, lumea se veseleşte“ (nr. 511) – iertaţi-mă – o prostie; citez: „Mai sînt şi statui care plîng cu un singur ochi, probabil o afecţiune ORL netratată la timp“ – să vă mai spun că afecţiunile oculare se numesc oftalmologice, iar O.R.L. înseamnă oto-rino-laringologie? (adică urechi, nas, gît). Asta ar trebui să ştie orice absolvent de liceu.

Pe mine nu mă interesează lacunele din cunoştinţele dlui L. Mîndruţă, dar cînd scrie un articol trebuie să fie f. atent şi f. documentat (de altfel nu e prima greşeală). Dar dacă totuşi se întîmplă, ceea ce omeneşte e posibil, nu se poate corecta? Adică în numărul următor să scrie – scuzaţi, am greşit. Şi dacă nu dînsul, nici un redactor al revistei nu a observat? Normal era să daţi o ERATĂ.

Poate vă par severă, dar prea nestingherită circulă incompetenţa (ca să nu spun prostia) în România. Doresc ca *Dilema* să fie întotdeauna departe de zona asta. Doresc ca *Dilema* să fie riguroasă, exactă şi corectă, nu numai în ceea ce priveşte limba română, dar şi noţiunile de cultură generală, de ştiinţă, de artă etc.

dr. Judith ARDELEANU
Bucureşti

Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema*, cu o *reducere de 20%*, direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1 71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ce să fie? Dezvoltare sau democraţie?**
- **Cum va arăta lumea după război**

Andrei PLEȘU

„Trăiască lupta pentru pace!“

În Europa de Est, „războiul rece“ nu se numea „războiul rece“. Se numea „lupta pentru pace“. Lumea era împărțită în capitaliști răi (imperialiști), care, adunați laolaltă într-o organizație criminală numită NATO, se năpusteau asupra unor popoare libere și fericite pentru a le decima și exploata, și comuniști pașnici, care, înfrățiți de nobile idealuri, înfierau lipsa de umanism a capitaliștilor, zburînd, în același timp, spre un viitor de aur. *„The good guys“* aveau în frunte marea Uniune Sovietică. *„The bad guys“* stăteau sub comanda malefică a unchiului Sam. Lupta pentru pace era atît de îndrăgită de masele largi din Est, încît orice document al administrației curente, orice petiție, se termina cu formula: „Trăiască lupta pentru pace!“.

După încheierea „războiului rece“, „lupta pentru pace“ risca să cadă în desuetudine. De aceea, oamenii de bine din întreaga lume s-au gîndit să o reînvie, cu cîteva mici, dar realiste, adaptări circumstanțiale. Răii sînt, în continuare, americanii, împreună cu alți cîțiva capitaliști mai mici cum ar fi englezii și spaniolii (călăului Franco). În tabăra bunilor s-au strecurat și cîțiva capitaliști de omenie, ca de pildă nemții și francezii. (E, pentru noi, un prilej de mîndrie să constatăm că și o parte a românilor, cei din Partidul România Mare, susțin, în numele tradiționalei prietenii româno-franceze, poziția Parisului. Ciontu gîndește ca Chirac, Chirac – ca Ciontu.) În fruntea taberei umaniste nu mai este, e drept, marea Uniune Sovietică, ci mica Uniune Sovietică, adică Federația Rusă, alături de care se realiniază marele și înțeleptul frate chinez. Asistăm, astfel, la creșterea și înflorirea unei noi axe de lumină: axa Paris-Berlin-Moscova-Beijing, opusă sinistrei axe Londra-Washington. Iar la seria victimelor acestei axe asasine se adaugă acum – eroic – Saddam Hussein, un revoluționar idealist, o combinație orientală de Stalin și Fidel Castro.

Unele cercuri dușmănoase interpretează greșit atît politica lui Saddam, cît și pe aceea a Franței și Germaniei. Astfel, un celebru *show-man* american (Jay Leno), vîndut propriilor sale oficine, a făcut de curînd, într-una din emisiunile sale, următoarea glumă de prost gust: „Francezii ne anunță că nu ne vor ajuta să-l scoatem pe Saddam din Irak. Nu ne mir㠔. Nu ne-au prea ajutat nici să-l scoatem pe Hitler din Franța“. Ceea ce Jay Leno, în ignoranța sa transatlantică, nu ia în seamă este străvechea simpatie a Franței sau, în orice caz, a elitelor ei intelectuale, pentru spiritul pacific al stalinismului. De la Romain Rolland la Aragon, Eluard și Sartre, de la Henri Barbusse la Pierre Daix și Roger Garaudy (din anii maturității), o mulțime de minți luminate de pe malurile Senei au dovedit o înaltă și tenace înțelegere pentru poporul frate sovietic, pentru conducătorii lui, angajați, pe viață și pe moarte, într-o necruțătoare luptă pentru pace. Nu este întîmplător că simbolul însuși al luptei pentru pace (un porumbel alb) a fost închipuit de un artist, spaniol e drept, dar nutrit de mediul ideologic progresist al Parisului.

Cît despre programul politic saddamhusseinian, cum să înțeleagă un profitor al democrației de fațadă din SUA meandrele sufletești ale unui om care, mînat de idealuri măreț㠔, n-a precupețit niciodată nimic pentru a le împlini, mergînd pînă la dureroasa sacrificare a rudelor apropiate, a colegilor de guvern, a unei bune părți (necrozate) a propriului popor. (Poporul însuși salută cu entuziasm măsurile luate, după cum o arată emisiunile televiziunii din Bagdad.) Ce poate ști un răsfățat al monopolurilor capitaliste despre principiul neamestecului în treburile interne? Ce caută, în definitiv, americanii prin alte țări? De ce nu stau la ei acasă? De ce nu-și văd de treburile lor? (Răutăcioșii vor spune, știm, că dacă stăteau acasă în timpul ultimului război mondial, am fi trăit, astăzi, o prelungită experiență a nazismului (și comunismului) cu față umană. Se uită că prezența americană în Europa pe vremea războiului avea girul acelui bastion al păcii numit „Armata Roșie“!) Se vor găsi și voci care să se mire că Germania și Franța au socotit potrivită intervenția NATO în Iugoslavia, acceptînd oarecari aproximații în materie de drept internațional și de decizii ONU, în vreme ce acum, în chestia Irakului, au redescoperit rigoarea. Se uită, pe de o parte, că Miloșevici era mult mai reacționar decît Saddam și, pe de altă parte, că nu poți pretinde unor state burgheze cum sînt, în ciuda unor mici progrese, Franța și Germania, clarviziunea și consecvența Federației Ruse care, în Kosovo ca și în Irak, a fost contra, neamestecîndu-se decît în propriile ei treburi interne (Cecenia) sau acolo unde masele i-au cerut-o cu lacrimi de sînge (Afganistan).

Un caz aparte îl constituie Germania. Trebuie să avem toată înțelegerea pentru efortul acestei țări de a se căi, după ce, pe calea armelor, a creat atîta nervozitate în lumea veacului trecut. Acum ea suflă, cu bună-credință, în iaurt. Ieri – tenebrele agresiunii, azi – miracolele diplomației! Iar Joschka Fischer, după ani grei de mișcări stradale, cu spargeri (simbolice, anti-capitaliste) de geamuri (reale, capitaliste), cu tăinuiri (umaniste) de mici teroriști hărțuiți de statul asasin, are, acum, tot dreptul să combată, reparatoriu, violența, să dilueze roșul anarhist cu un plăcut verde ecologic. Și n-ar fi drept să-i reproșăm că, gîndindu-se la Saddam sau la comandourile sinucigașilor islamici, i se umezesc, puțin, ochii...

Televiziunile de pretutindeni arată cum masele mondiale (cu detașamentul lor de avangardă, tineretul inocent) demonstrează, strîns unite, împotriva războiului. Care va să zică lupta pentru pace ia, din nou, avînt! Marile tradiții nu pier! Mai ales cînd gestiunea lor revine rafinamentului dialectic al unor titani, cum sînt Federația Rusă și Republica Populară Chineză. Solidaritatea noilor veniți, Franța și Germania, trebuie salutată tovărășește, dar fără prea multă încredere. Mai au de trecut unele probe. Vom vedea, de pildă, cum vor reacționa cînd misticii musulmani vor înlocui World Trade Center cu Turnul Eiffel sau cu noile clădiri din Potsdamer Platz. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Taylorism politic și post-europenism

Opoziția simbolică dintre SUA și Franța, mult mai importantă decît dezacordurile factuale sau procedurale, ar putea fi rezumată astfel:

● SUA (cu impertinențele de rigoare ale expertului): *Războiul din Irak este bun pentru că este util.* Util de la petrol și piață economică pînă la democrație. Simplificînd, pe urmele lui Kaplan, am avea de-a face cu o *morală a efectelor*.

● Franța (cu ipocriziile de rigoare ale moralistului): *Războiul din Irak nu este util pentru că nu este bun* (contrar normelor unui bine internațional împărtășit, teoretic cel puțin, pînă în prezent). În aceeași logică, ar prevala aici o *morală a principiilor*.

Opoziția astfel exprimată este mult mai profundă și mai structurală, depășind cu mult mizele implicării sau neimplicării în Irak. Într-un fel, nu criza din Irak a dus la divizarea puterilor lumii, ci restructurarea *de facto* a acestora a pus în scenă criza din Irak. De fapt, Tony Blair aproape că a spus-o explicit în ajunul declanșării războiului, încolțit de demisiile din propriul cabinet: Încetați să fiți miopi și nu mă mai bateți la cap cu Irakul! Nu despre asta e vorba, ci despre a fi sau a nu fi în cărțile jocului de putere care se pun pe masă cu această ocazie a războiului.

Cuvîntul-cheie aici este „util“. „Rațiunea utilitară“ (Alain Caillé) este o poveste veche și, fără a fi o invenție europeană, este o dezvoltare fundamentală a modernității europene. În secolul al XVIII-lea, Jeremy Bentham formula principiul său astfel: *producerea Celui Mai Mare Bine pentru Cel Mai Mare Număr*. Triada *interes* (individual), *contract* (social), *rațiune* (universală), conlucrînd în fel și chip, va instrumenta politicile liberalismului (economic) și ale democrației (politice). Toate laolaltă contribuie la formularea unui ideal progresist de civilizație, exportabil în întreaga lume, care va face ca mondializarea (începută, într-un fel, în 1519 cînd Magellan face ocolul pămîntului) să fie echivalentă pentru aproape jumătate de mileniu cu *europenizarea*. Națiunile Unite și organismele lor, la care Statele Unite contribuie masiv după al doilea război mondial, asumîndu-și un rol pe care îl refuzaseră în 1920, sînt o prelungire a acestei tendințe (pe care am putea-o numi, mai larg, *occidentalizare)* sub forma coordonării trans-locale a schimburilor și comunicării între națiunile suverane și egale ale planetei.

Ce este atunci pe cale să se schimbe în prezent?

Între timp, ceea ce numim de regulă „mondializare“, adică cea mai recentă formă a acestui lung proces, a adus schimburile și comunicarea la un grad calitativ nou și fără precedent. În primul rînd, Piața s-a mondializat cu adevărat și totul tinde să fie integrat în această Piață. Apărut prin anii 1980 în Statele Unite pentru a desemna o liberalizare planetară a schimburilor, termenul de mondializare începe să înglobeze după 1990 și domeniile informației, culturii etc. Totul devine marfă (inclusiv „cultura“) și totul trebuie organizat eficient (inclusiv viața).

Această emergentă Lume-Piață trebuie guvernată diferit și anume gestionată ca o întreprindere: rațiunea utilitară devine ***taylorism politic***. Așa cum pentru Taylor progresul, constînd într-o bunăstare materială sporită, presupunea tăcerea beneficiarilor, care au interesul să lase experții să lucreze liniștit, tot astfel acest taylorism politic sugerează că beneficiarii fericirii promise de Lumea-Piață trebuie să se retragă pentru ca experții să lucreze liniștiți în interesul acestora. Aici intervine rolul pe care și-l asumă (arogă) Statele Unite, inaugurînd astfel *post-europenismul*: cel de ***manager planetar*** (și nu de „jandarm planetar“, cum se spune adesea). Criza din Irak este, din această perspectivă, ocazia conjuncturală de a impune un nou *Consiliu de administrație* („aliații SUA“) în locul (sau complementar) vechiului *Consiliu al acționarilor* (ONU), devenit ineficient operațional. Noul manageriat planetar va veghea la asigurarea „modelului universal de aspirații“ și va implementa tehnici de „schimbare a culturilor și salvare a lor de ele însele“ atunci cînd aceste culturi sînt „rezistente la dezvoltare“ *(development-resistant)* în loc să fie „predispuse spre dezvoltare“ *(development-prone)* – așa cum stă scris în recenta carte coordonată de Harrison și Huntington, *Culture matters*. Pe scurt, societățile nerentabile vor fi închise sau restructurate.

De ce să te opui ofertei acestor servicii de fericire care promit să lucreze pentru tine? Cum să te opui acestui monopol al seducției?

Pe termen scurt, această marketizare a lumii are însă dezavantajul că un avertisment publicitar *post-festum* de genul „consumul de Irak dăunează grav sănătății planetei“ s-ar putea să fie tardiv. Pe termen lung... ▲

Editura Fundației Culturale Române
cartea la temelie
Melancolia lui Eminescu
de George Gană

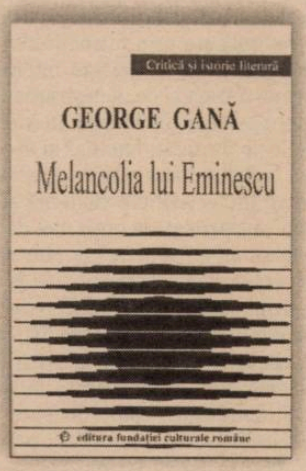

Aleea Alexandru 38, București
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Privelişte irakiană de pe dealul Cotrocenilor

Asurzitorul vacarm al uriaşelor portavioane, caravanele blindatelor şi revărsarea miilor de puşcaşi marini nu reprezentau decît tărăgănatul preludiu al unui ultimatum care pînă la urmă s-a făcut auzit. Declaraţia vesteşte dezlănţuirea unei noi conflagraţii despre care nu se ştie sigur nici cine o poartă: America sau NATO, nici împotriva cui: Irakul ori dictatorul Saddam Hussein.

Potenţialul civilizator al ogivelor transoceanice nu coboară aceeaşi linişte în toate sufletele. Astfel, principalii aliaţi europeni ai Casei Albe preferă războiului continuarea negocierilor; charta ONU nu îngăduie membrilor săi să se angajeze în războaie fără acordul Consiliului de Securitate, iar Consiliul de Securitate nu îşi dă acordul pentru atacarea Irakului de către SUA; şi în sfîrşit, dar nu în cele din urmă, milioane de oameni pe toate meridianele se opun cu vehemenţă pornirii unui nou război.

Înfruntînd lungul şir al dezagrementelor, un mesaj consolator răzbate dinspre Bucureşti. Optimiste convorbiri telefonice şi cordiale răvaşe sînt schimbate între Biroul Oval şi Cotroceni, fiecare interlocutor mărturisindu-şi încîntarea faţă de celălalt. Specialişti în neutralizarea celor mai ucigătoare substanţe, ei ilustrează nu numai bravura, ci şi generozitatea contribuţiei româneşti la marea bătălie împotriva terorismului islamic. Gestionari ai unui buget al pauperităţii, guvernanţii bucureşteni se obligă să suporte toate cheltuielile implicate de această contribuţie. Contribuabilii celei mai prospere economii subterane vor achita integral costul transportului, echipamentului întreţinerii, precum şi solda neînfricatului corp expediţionar. Libere faţă de apucăturile birocratice, autorităţile acordă concomitent băieţilor reuniţi la Bistriţa şi calitatea de voluntari şi o soldă la care chiar şi profesorii universitari ar fi jinduit. Dărnicia CSAT-ului prevede totuşi şi o limită: unităţi ale armatei române nu vor lua nemijlocit parte la operaţiuni de luptă. Sau cum îi place să proclame ministrului de resort, iubitor de paradoxuri, România sprijină acest război, dar nu ia parte la el. Şi tot sprijinind războaie la care nu ia parte, trupele ei poartă tricolorul concomitent în trei zone ale globului.

Dincolo de paradoxurile semantice se aglomerează cele existenţiale. Militarii români în prag de plecare se încrucişează cu militarii americani care nu încetează să sosească; cetăţenii români aflători în Irak sînt trimişi acasă de propriul lor guvern care, în acelaşi timp, îi trimite la ei acasă pe cetăţenii irakieni aflători în România.

Iar pe fondul acestei vînzoleli înalţii dregători ai României, de la blajinul preşedinte pînă la precipitatul şef al diplomaţiei, inclusiv elegantul premier, colindă de la o cancelarie occidentală la alta, silindu-se să-şi recîştige amicii pe care tot dumnealor şi i-au ridicat în cap.

▲

BARBURISME

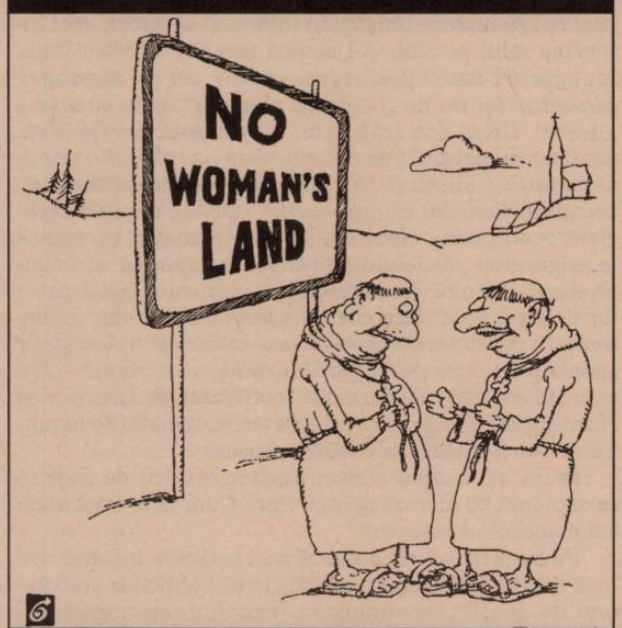

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Diversiune sau vînzoleală?

De cînd au venit soldaţii americani în România, reporterii au fost trimişi la Mamaia şi la Aeroportul Kogălniceanu „să vină cu ştiri proaspete". Cum în zona protejată nu se intră cu una cu două, gazetarii au transmis şi ei ce-au putut: cîte avioane decolează şi aterizează, în ce hoteluri sînt cazaţi militarii ş.a.m.d. Una dintre informaţiile nepreţuite care ne-au fost livrate din preajma băieţilor Unchiului Sam a reuşit însă să infirme unul dintre principiile de căpătîi ale presei americane. „Un om muşcat de un cîine nu constituie o ştire, dar un cîine muşcat de un om, da" – sună adagiul, citat în toate şcolile şi manualele de jurnalism. Depinde de om şi depinde de cîine: faptul că un militar american a fost muşcat de un maidanez mioritic nu putea fi trecut cu vederea, aşa că am fost informaţi prompt despre ineditul eveniment.

Dar asta este de-acum o nimica toată. Între timp a început războiul şi, firesc, mediatizarea lui pune probleme speciale jurnaliştilor din toată lumea. În vreme de război, cînd informaţiile sînt supuse restricţiilor, meseria de jurnalist devine şi mai grea: nu poţi fi sigur de mai nimic, fiecare tabără livrează ce vrea, trebuie să identifici încercările de propagandă ori manipulare, de verificat din mai multe surse e destul de greu ş.a.m.d. Apoi, încărcătura emoţională e mare şi e dificil să rămîi imparţial, aşa cum o cer regulile meseriei, fără să-ţi manifeşti sentimentele sau opiniile. Iar concurenţa nebună între interesele diverselor trusturi media creează rumori care complică şi mai mult lucrurile. Ce să mai vorbim, în aceste împrejurări, de cetăţeanul obişnuit care vrea să afle şi să înţeleagă ce se întîmplă? De cînd a început războiul, am urmărit tot felul de telejurnale, am stat de dimineaţa pînă seara pe Internet şi am citit ziare europene şi americane, am luat la rînd agenţiile de ştiri şi posturile TV, dar tot îmi vine să spun, agnostic: „ştiu că nu ştiu nimic".

În asemenea condiţii de tensiune mediatică, nu pot să nu observ că spaţiul public românesc a devenit iarăşi purtător de panici, de vorbe inutile umflate peste măsură, şi că proporţia între ceea ce este cu adevărat important şi ceea ce este derizoriu tinde să se răstoarne. N-am găsit, de pildă, în ziarele româneşti prea multe analize *la rece*, argumentate, despre război şi despre consecinţele sale asupra ordinii mondiale. Constat în schimb o stare de agitaţie la care unii reprezentanţi ai autorităţilor contribuie fără să clipească. Sigur, dorinţa unor ziare ori telejurnale de a face senzaţie şi de a-şi mai mări un pic audienţa are o parte din vină: să titrezi „România în război!" ori „Sîntem în război!" nu mi se pare un semn de responsabilitate jurnalistică. Dar spaţiul mediatic s-a populat brusc cu subiecte precum măştile de gaze ori adăposturile antiaeriene. Aflăm astfel că subsolurile prăpădite ale blocurilor ceauşiste, pline de gîndaci şi de ţevăraie ruginită, devin „adăposturi antiaeriene". Din ştirile Mediafax, cu un pic de efort şi oarece aritmetică, poţi face un recensămînt al măştilor de gaze din România: în Turnu Severin nici una nu mai e bună; în Hunedoara cică sînt numai 300; în tot judeţul Olt nu există nici un magazin care să vîndă aşa ceva etc. Un şef de la Apărarea Civilă ne recomandă să le cumpărăm de la magazinele de vînătoare, iar Romcarbon Buzău anunţă că şi-a sporit producţia (de cînd n-am mai auzit ştiri despre sporirea producţiei...). La Braşov, primarul anunţă că nu-i nici o problemă: la o adică, se retrage la patru metri sub pămînt cu şefii regiilor locale şi conduce oraşul de acolo. Tot felul de colonei de la Apărarea Civilă ne sfătuiesc să ne punem bandă adezivă la ferestre şi să ţinem la nas o batistă udă, în felul acesta reuşind să rezistăm, în caz de atac chimic, şapte minute. (Şi în minutul 8, dom' colonel???) Asemenea trăncăneli tragi-comice nici măcar n-ar trebui să devină ştiri, iar „soluţii" de genul conducerii unui oraş din subterană împreună cu gunoierul-şef şi cu directorul centralei termice dovedesc că, în continuare, unii reprezentanţi ai autorităţilor se joacă de-a păcălit poporul cu televizorul, aruncînd în balta spaţiului public o piatră pe care unii jurnalişti sînt dispuşi s-o scoată. Degeaba încearcă unii, mai lucizi, să ne explice că nu sîntem în război şi că rachetele irakiene oricum nu bat pînă aici, noi „ne-am prins", ne punem pe făcut provizii. Ne manifestăm în continuare străvechiul spirit oral, chiar şi în condiţii tensionate, ne purtăm ca într-un sat (nu global!), credem în vorba care umblă din om în om mai mult decît în informaţiile precise ori în documentele scrise negru pe alb. Într-un asemenea context, parcă îmi vine să înţeleg logica după care CNA a simţit nevoia să facă unele recomandări pentru mediatizarea războiului. (Dar dacă îi înţeleg logica nu înseamnă că îi şi aprob stilul paternalist în care s-a comportat, recomandînd nişte simple locuri comune pe care orice jurnalist cît de cît serios şi responsabil le ştie şi le aplică şi cînd e pace, nu doar cînd e război; şi, oricum, nu asta e menirea CNA.)

Mi-e greu să dau o explicaţie acestei noi vînzoleli cu aer panicard. Gurile rele spun că – iarăşi – este vorba de o diversiune, ca să uite omul de necazurile zilnice. Posibil. Dar este şi ceea ce spunea un hîtru pe forumul site-ului www.revistapresei.ro: „dacă se iveşte ceva care să ne facă să vorbim în loc să muncim, atunci noi sîntem primii"...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Meserie

M-am întrebat, ca şi alţii, ce anume face succesul romanelor lui David Lodge (fără să am, însă, o imagine clară asupra publicului acestor cărţi). Îndemînarea narativă este evidentă şi ea se datorează în bună parte, s-a spus, faptului că autorul a fost un eminent profesor de literatură, a scris cărţi de poetică a prozei şi cunoaşte, aşadar, toate secretele meseriei. Explicaţia e plauzibilă, numai că nenumăraţi profesori eminenţi de literatură s-au dovedit incapabili să treacă la ficţiune, limitîndu-se la a comenta cărţile altora. În definitiv, riscul major aici este de a conştientiza caracterul convenţional şi previzibil al procedeelor şi al formulelor narative, de unde senzaţia de blocaj pe care unii au depăşit-o transformînd însăşi tema sterilităţii în substanţă epică. Lodge dovedeşte, dimpotrivă, o suverană dezinvoltură, alternînd fără complexe registrele narative, făcînd apel la modalităţi aparent îmbătrînite dar revitalizate prin introducerea lor în contexte noi şi insolite, trecînd de la monologul interior la povestirea „clasică" la persoana a treia şi de la inserarea fragmentelor de jurnal intim al unui personaj la dialogul în care se schimbă banalităţi. Cititorul e pe un teren familiar şi are în acelaşi timp impresia că, puse laolaltă, toate aceste „mostre" de discurs romanesc se încheagă într-o formulă modernă şi orginală.

Nu mai puţin îndrăzneaţă e opţiunea de a reprezenta o lume ce este, în fond, un univers închis, cunoscut cu adevărat doar de cei care trăiesc în interiorul lui. Şi în *Gînduri ascunse*, noul său roman apărut în traducere la Polirom, Lodge îşi ia personajele din lumea universitară. Nu ştiu, iarăşi, cum percep tabloul cititorii din afara acestui mediu; pentru „cunoscători" el este de o autenticitate fără cusur. Intrigi, ambiţii, rivalităţi, denunţuri, compromisuri, laşităţi; goană după finanţări, bătălii pentru „proiecte", propuneri de teme de cercetare cît mai la modă şi mai corecte din punct de vedere politic: colocvii, simpozioane, mese rotunde – prilejuri de mondenităţi şi de cuceriri erotice; burse, deplasări în străinătate, schimburi interuniversitare, aranjamente, căutare a unor destinaţii cît mai exotice şi cît mai însorite. Un romancier autohton ar adăuga la toate astea precaritatea vieţii cotidiene, promiscuitatea din cămine, murdăria de la W.C.-uri, demagogia forurilor tutelare, dotările insuficiente, inconştienţa cu care „se taie" fondurile pentru abonamente şi pentru cărţi, confuzia dintre învăţămîntul public şi cel privat, aviditatea cu care sînt racolaţi studenţii „cu taxă" etc., etc. Întrebarea e dacă ipoteticul romancier autohton ar reuşi să-şi păstreze umorul, omniprezent la David Lodge.

În fine, un alt punct forte al britanicului este acuitatea cu care surprinde spiritul vremii. Poveştile de amor, spre exemplu, reflectă foarte exact trivializarea, banalizarea erotismului. „O partidă de sex egal o alergare de o milă", spune un personaj, gîndindu-se foarte serios că trebuie să se reapuce de sport ca să fie în formă. Eroina (romancieră invitată la universitate să conducă un masterat în tehnici de compoziţie narativă) descoperă că soţul ei, care murise în urmă cu un an şi care fusese jurnalist la BBC, o înşelase, frecvent şi temeinic, cu diverse secretare şi colaboratoare. La un Anton Holban, gelozia retrospectivă ar fi fost sursă de cumplită tortură; la David Lodge, personajul – o dată consumate primele accese de furie – se consolează în braţele bărbatului care pusese ochii pe ea de la sosirea în campus. Acesta, cu veleităţi de colecţionar de „gagici mişto", îşi pierde firea cînd află că nevastă-sa avea, de mai multă vreme, o legătură sentimentală. Cuplurile se fac şi se desfac, fiecare vine cu propriul repertoriu de habitudini, de practici erotice, de ticuri, fantasme şi frustrări. Unul din momentele de virtuozitate este acela cînd Don Juanul slab de înger o iniţiază pe romancieră în practicarea corespondenţei electronice. E un fel de educaţie sentimentală prin e-mail, Lodge parodiind subţire formula consacrată a romanului epistolar. Bărbatul încearcă să sară etapele şi să spargă inhibiţiile recomandînd o scriitură neglijentă, adaptată noului „suport" şi specifică, se subînţelege, lumii moderne: „...pentru e-mail va trebui să-ţi deformalizezi stilul. Viteza e esenţială, de exemplu nu-ţi bate capul cu majuscule fiindcă ele consumă inutil timp, apeşi pe două taste în loc de una şi nu te obosi să corectezi greşelile". Femeia rezistă şi continuă să scrie mesajele cu majuscule, semne de punctuaţie şi fraze coerente. În final, aflăm că eroina va publica un roman considerat de critică „atît de demodat ca formă, încît este aproape experimental". Să fie asta reţeta miraculoasă?

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cum luptăm cu corupţia

Toată tevatura din jurul faimosului pachet de legi anti-corupţie pe care Guvernul şi-a asumat răspunderea în Parlament, precum şi neputincioasa moţiune de cenzură iniţiată de opoziţie nu fac decît să mai compromită încă o dată (mai era nevoie?) adevărata luptă (cîtă e) cu adevărata corupţie (cîtă e!). Piste false, teme de discuţie fără nici o relevanţă, ţinte fără nici o însemnătate, gesticulaţii ample fără nici un efect real, fente şi coregrafii – cam aşa arată acest nou episod al luptei crîncene cu hidra corupţiei.

Întîi, nu îmi este foarte clar de ce era nevoie de un pachet de legi anti-corupţie. Cînd propui un pachet de legi într-o materie asumi fie că legile care guvernau pînă în prezent sînt desuete, fie că pur şi simplu nu existau deloc legi în privinţa respectivă. Cu alte cuvinte, Guvernul crede că nu am ţinut corupţia în limite cît de cît decente fie pentru că nu am avut legi, fie pentru că nu am avut legi bune în privinţa asta. Oare aşa să fie? Eu, unul, mă îndoiesc. La noi, în materia corupţiei erau, deja, (multe) pachete de legi în vigoare. Foarte multe dintre ele erau foarte recent adoptate. În privinţa calităţii lor, cred că am avut în legile noastre penale întreg arsenalul necesar readucerii uriaşei corupţii în limite socialmente inofensive. Operaţiunea nu ne-a reuşit din alte cauze, căci ceea ce legislaţia trebuia să ofere unei serioase ofensive anti-corupţie, există deja. Astfel, actualul pachet de legi mi se pare a fi un pur exerciţiu de imagine, ca o piruetă dansată diafan de o balerină încîntată de propria-i superbitate. Nu de legi noi aveam nevoie în lupta cu corupţia, ci de altceva, cel puţin la fel de important, ca de pildă de o justiţie şi de o administraţie *independente* din punct de vedere politic. Asta, desigur, e mult mai greu de realizat decît un pachet de legi. Sper că experţii în materie să aibă curajul să spună şefilor lor de la cîrma ţării că disciplinarea politică a magistraţilor şi funcţionarilor statului face corupţia posibilă. Pe această bază se ridică, baroc, întregul edificiu al corupţiei. Şi nu există teren mai fertil pentru corupţie decît statul-partid.

Totuşi, se poate spune că pachetul de legi are rostul său. Ştim că şeful executivului e foarte atent la „semnale". Dacă nu mă înşel, ăsta e chiar unul în cuvintele lui favorite („am primit semnale...", „dăm semnale...", „sînt unele semnale...", „nu sînt semnale..." etc.), aşa că putem să credem că pachetul „dă un semnal". Cui? Poate judecătorilor, să fie mai intransigenţi cînd au în faţa lor corupţi sau poate corupţilor, să ştie că de acum încolo nu mai au viaţă uşoară, ori poate poporului, ca să vadă şi el cine vrea să stîrpească corupţia sau poate celor de la NATO şi UE care, după cum ştie şi vorbeşte toată lumea la Bucureşti, sînt cît se poate de atenţi la greco-romanele noastre cu corupţia.

Şi pentru că veni vorba de NATO şi UE, nu cred că există justificare mai jenantă pentru acest pachet decît ceea ce încontinuu ni se spune, că cele două organizaţii internaţionale spre care ne îndreptăm cu atîta determinare ne-au cam sucit mîna la spate să adoptăm pachetul. Sau poate ne-au atras atenţia să mişcăm ceva mai consistent împotriva corupţiei şi noi facem ceea ce ştim cel mai bine, adică un pachet de legi. Primim, în orice caz, fel de fel de avertismente încruntate cum că stau ambasadele cu ochii pe noi (să mă iertaţi, eu ştiam de mult, de la nenea Nae Caţavencu, că Europa, mă-nţelegi, e cu ochii pe noi şi că nu e de joacă cu ochii ei, pardon, ai Ei). Mai e nevoie de ceva tropăială la capitolul corupţie, mai băgăm nişte legi, ca să se vadă că lucrăm. În realitate, excesul de legiferare în materia corupţiei este proba cea mai clară a neputinţei statului de a face faţă acestui flagel.

În moţiunea de cenzură a opoziţiei, dincolo de sloganuri şi de întrebări directe adresate puterii, există o analiză a proiectelor de legi. Această analiză este, de fapt, o inventariere a imperfecţiunilor (dacă e să credem în buna-credinţă a iniţiatorului legilor) sau a „portiţelor" de scăpare (dacă e să prezumăm reaua-credinţă a aceluiaşi) aflate în textul legilor. Sînt cîteva puncte bune în această analiză, cum ar fi acela al publicizării selective a marilor datornici la bugetul statului. Asta, nu am nici o îndoială, va fi o pîrghie foarte eficientă pentru îngroparea rivalilor şi pentru şantajarea prietenilor. Personal, nu sînt deloc nerăbdător să citesc lista marilor datornici la bugetul statului. Am lecturi mult mai importante de făcut în viitor şi sînt sigur că la fel stau lucrurile pentru milioane de români. Aş fi fericit dacă Ministerul Finanţelor chiar şi-ar face treaba pentru care este plătit de contribuabil şi eu nu aş şti aproape nimic despre asta. Vreau foarte mult ca Ministerul Finanţelor să aducă sumele datorate la bugetul statului, uzînd cu acribie de contabil de toate procedurile legale, fără ştirea mea. Aici e din nou o temă falsă: hai să vorbim despre publicarea listei datornicilor mai mult decît despre recuperarea datoriei.

În fine, pentru ca spectacolul să fie complet, vedem partidele din opoziţie votînd împreună o moţiune despre care ştiu bine că nu va fi adoptată, şi speră, chiar, să nu „treacă". Căci amorţeala e încă mare şi alegerile anticipate ar fi, acum, ceva cu totul de nedorit. Te întrebi, desigur, la ce bun această moţiune de cenzură. În rest, filmul *„România"* continuă pe marile şi pe micile noastre ecrane, şi toţi vedem cu ochii cît cepele cum haiducii PD şi PNL se aliază cu crăişorul PRM împotriva mamutului de neînvins, coruptul PSD. E ceva, nu?

▲

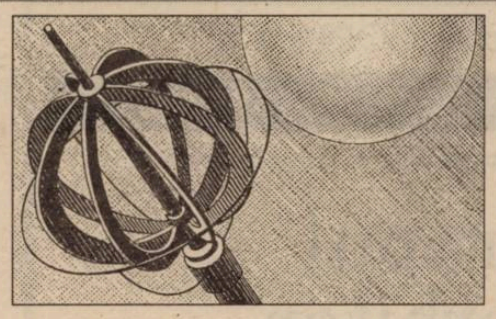

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Asasinatul

Dacă n-ar fi fost războiul cu Irakul, asasinarea premierului sîrb, Zoran Djindjic, ar fi ocupat prima pagină a ziarelor mai mult timp şi s-ar fi evocat de zor atentatul de la Sarajevo din 1914 zăngănind din nou ameninţări la adresa păcii mondiale. Acum ficţiunea păcii mondiale fiind zguduită de bombardamentele de la Bagdad şi de ostilităţile verbale dintre membrii Consiliului de Securitate, explicaţia evenimentelor sîngeroase de la Belgrad s-a referit doar la trecut, la itinerarul accidentat al celui considerat de patronii democraţiei mondiale speranţa pentru viitor a ţării.

În ultimele luni, fosta Iugoslavie era prezentă în ştiri prin alegeri ratate din cauza neprezentării la vot şi prin lentele şi neconcludentele avansuri ale procesului Miloşevici de la Haga. Judecătorii crimelor de război păreau molipsiţi de apatia cetăţenilor din ţară; obosiţi şi dezamăgiţi după luptele pierdute, nimic din realităţile prezentului nu părea stimulativ pentru o investiţie în viitor. Construcţia democratică folosea în continuare persoane compromise, fie prin fosta colaborare cu organele de securitate, fie prin prezenta intimitate cu bandele criminale, cele care au făcut şi fac averi capitaliste folosind procedee comuniste.

Premierul asasinat a avut un rol determinant în debarcarea lui Miloşevici şi apoi în predarea lui Tribunalului internaţional de la Haga. Dar euforia marilor demonstraţii populare care l-au obligat pe Miloşevici să părăsească reşedinţa prezidenţială s-a menţinut printr-o negociere obscură. Revista *Newsweek* povesteşte cum într-o noapte de octombrie 2002, Djindjic s-a urcat singur în Mercedesul lui Legija, porecla şefului Unităţilor operative speciale. Acesta l-a informat pe liderul protestului de masă că Miloşevici i-a dat ordin să tragă în populaţie, dar că el nu era dispus să se supună dacă Djindjic îi promite că, odată ajuns la putere, nu se va atinge de el şi de oamenii lui. I-a promis. Pînă în urmă cu cîteva săptămîni s-a ţinut de cuvînt. Djindjic nu avea reputaţia unui politician consecvent; prietenii îi lăudau pragmatismul (ba naţionalist, ba cosmopolit), adversarii acuzau lipsa de principii; poporul nu-l iubea, era distant şi nu vorbea limba lui, nu putea spera să obţină vreo demnitate importantă prin vot popular. De aceea i-a şi cedat funcţia cea mai mare din stat lui Kostunica, mai aproape de discursul naţionalist familiar electoratului sîrb. Se bucura de sprijinul occidental, dar această susţinere nu arăta bine în ochii conaţionalilor, şi vorbele lor nu s-au materializat nici în suficiente fonduri, nici în eficienţa participării la elaborarea noilor structuri instituţionale. Cum s-a văzut şi în Afganistan, cum o să se vadă, probabil, şi în Irak, între realitatea dictaturii şi aspiraţia spre democraţie, buna organizare a foştilor, înarmaţi sau nu, rechiziţionează noua putere.

Conflictele la vîrf, sărăcia, inconsecvenţa reformelor au favorizat coliziunea celor mai descurcăreţi membri ai fostelor poliţii secrete cu cei mai isteţi membri ai bandelor criminale: toată această lume a pus patriotismul în raft şi s-a apucat de trafic de droguri, de ţigări, însoţite de răpiri şi omoruri. Războaiele au făcut să scadă preţul vieţii omeneşti şi au creat o masă de bărbaţi cu degetul pe trăgaci.

Asasinarea lui Djindjic s-a înscris într-un lanţ de crime prin care au fost înlăturate personaje mai mult sau mai puţin importante din mediul economic şi politic. Neputinţa guvernului de a ridica nivelul de trai însoţită de slăbiciunea în impunerea legalităţii le-a dat cetăţenilor sentimentul continuităţii dictaturii: cei săraci şi cinstiţi nu puteau decide nimic fără aprobarea celor bogaţi şi necinstiţi. Cînd Djindjic a decis să desfacă nodul şi a încercat să trimită la Haga pe unii dintre oamenii lui Legija, acuzaţi de crime de război, acesta a publicat un avertisment: „Noi am asigurat poporului sîrb parcursul spre libertate pe 5 octombrie 2000. Acum, ei au uitat".

Pentru a evita vărsarea de sînge în procesul de eliminare al dictatorului, Djindjic s-a aliat cu partea cea mai rea a dictaturii. Pentru a arăta că e un om politic de cuvînt, un timp le-a asigurat imunitatea. A existat, probabil, un moment cînd înţelegerea nocturnă din Mercedes ar fi putut fi încălcată la lumina zilei. Djindjic a plătit întîrzierea cu viaţa.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Apocalipsa se ţine la matineu

Săptămîna trecută, un studiu al NASA trecea aproape neobservat de presa de scandal. Conform acestuia, de la sfîrşitul anilor '70, cantitatea totală de energie emisă de Soare a început să crească cu 0,05 la sută pe deceniu. În perioada de 24 de ani de cînd această emisie e măsurată, Pămîntul a fost deci din ce în ce mai bine încălzit de Soare. Anul trecut, planeta noastră a primit cu 0,1 la sută mai multă energie decît în 1980.

La prima vedere nu găseşti nimic apocaliptic în vestea asta, decît multe cifre mai degrabă enervante decît înspăimîntătoare. Şi totuşi, dacă faci un calcul simplu, pe 100 de ani doar, creşterea radiaţiei solare e de jumătate de procent. Într-o mie de ani ajunge la cinci procente, iar în 10.000 de ani va fi 50%! La o asemenea creştere, probabil că viaţa pe pămînt nu va mai fi posibilă pentru speciile mai evoluate în mai puţin de 20 de mii de ani, ceea ce, la scară geologică, e foarte puţin. Chiar şi cele cinci procente de creştere din următoarea mie de ani înseamnă mult: schimbarea climei şi a geografiei Pămîntului va fi, fără îndoială, uluitoare. Asta, firește, dacă tendinţa se menţine şi creşterea e liniară (cum puţine procese în natură se dovedesc a fi). De ce ne-am face, totuşi, probleme pentru următoarele 10 mii de ani? Poate şi pentru că schimbările se vor simţi încă din cursul vieţii unora dintre noi. Sînt cîţiva ani de cînd nu mai putem sta o zi pe plajă fără ecran protector, chestie pe care cel puţin eu o explicam pînă acum prin efectul „nimic nu mai e ca-n tinereţe..." Dincolo de această observaţie neştiinţifică, de cîţiva ani încălzirea globală deranjează pinguinii şi se pregăteşte să se ocupe şi de oameni. Împotriva ei s-au decis multe programe cu titluri greu de citit, care ar trebui să reducă emisiile de gaze de seră, între care cel mai popular rămîne CO_2-ul, făcut celebru, dacă vă mai aduceţi aminte, de tovarăşa E. Ceauşescu. Acum, dacă se dovedeşte că şi Soarele contribuie la asta, dacă nu cumva e primul factor, atunci înseamnă că n-avem nimic altceva de făcut decît să încercăm să ne distrăm, pe ultima sută de metri a speciei noastre. Unii au început deja. Se întîmplă zilele acestea într-o ţară din Orientul Mijlociu care a reuşit, cu viclenia specifică celor 1.001 de nopţi, să-i facă pe anglo-saxoni (şi pe aliaţii lor deopotrivă, inclusiv cel care vă scrie aceste rînduri) să creadă că aştepta cu drag eliberarea de sub jugul lui Saddam. În loc de asta, trupele *high-tech* ale aliaţilor s-au întîlnit cu o armată organizată în stil Intifada, foarte convinsă că păcăleala şi şocul înşelăciunii sînt arme mai puternice decît racheta de croazieră. Şi aşa s-a şi întîmplat. Şansa americanilor – şi fundamentul moral al atacului – era ca rezistenţa să fie slabă şi regimul să se dezintegreze. N-au înţeles – nici ei şi nici noi – că acesta e cu adevărat un conflict între civilizaţii şi că, indiferent de cît de urît e Saddam, rezistenţa va fi cu adevărat populară. De altfel, irakienii admit că au purtat false negocieri de predare înainte de război şi că multe din informaţiile CIA despre defecţiuni la vîrf sînt de fapt implantate de serviciile speciale ale Bagdadului. Cu alte cuvinte, şiretenia orientală a funcţionat încă o dată, înlocuind cu succes tehnologia înaltă. Americanii au acum ocazia să vadă cît de urîţi sînt. Nu pentru lucrurile rele de care îi învinuiesc inamicii lor – cele mai multe, de fapt, minciuni –, ci pentru cele bune. Pentru succesul lor ca naţiune, pentru bunăstarea, pentru maşinile, filmele, computerele, avioanele şi bărcile lor de curse cu motor. Toate acestea atrag războinarea mai mult decît orice atac, pentru că ele sînt cu adevărat o agresiune la adresa insuccesului şi inabilităţilor altor popoare, la adresa lenei şi sălbăticiei, a răului ca principiu de guvernare.

Dar am început prin a vă povesti despre Soare, care pîrleşte tot mai tare şi pielea trupelor dintre Tigru şi Eufrat. Ei bine, vestea bună e că, dacă steaua noastră o ţine tot aşa, chestiunea luptei pentru pace va dispărea în cîteva generaţii. Se va ocupa de asta canicula.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Crapul vorbitor

Nu mă uit la televiziunile evanghelice şi nu sînt abonat la revistuţele nici unei secte, aşa că nu sînt la curent cînd încep să se înmulţească semnele şi minunile. Aşa că, atunci cînd un crap care vorbeşte ebraica apare pe prima pagină din *New York Times*, asta îmi atrage atenţia instantaneu. Doi pescari, un ecuadorian şi un evreu, erau pe punctul de a tranşa un peştan cînd acesta începu să profeţească. Ecuadorianul fu cel dintîi care îl auzi, dar nu putu pricepe ce tot îndruga, aşa că a crezut că e Satana. Dar cînd colegul său evreu ciuli urechea, îşi dădu seama că peştele vorbeşte din Biblie. În pofida diferenţelor de opinii în ceea ce priveşte originea vocii, au tranşat totuşi crapul şi l-au vîndut. Pot să înţeleg că ecuadorianul s-a cam speriat

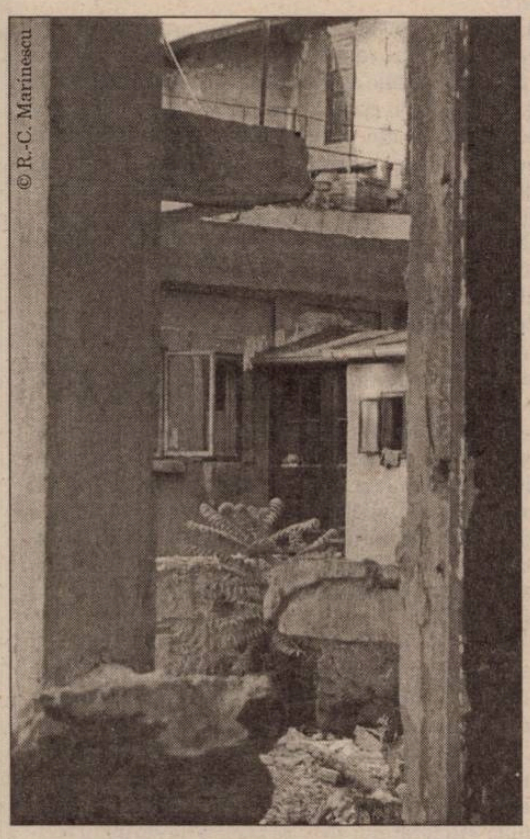

o ţîră, pentru că peştele nu vorbea spaniola sau latina, două limbi fundamentale ale mesagerilor miraculoşi non-umani, dar ce l-o fi apucat pe evreu? Ştia şi ce spune crapul, şi faptul că un crap vorbitor valorează ceva. Ştirea din *NY Times* era un pic zeflemitoare, şi nici asta nu mi-a plăcut. Ani de zile au primit catolicii mesaje divine via tortillas, pomi sau oi, şi cînd evreii primesc unul printr-un peşte rîde toată lumea? Ceea ce mă calcă pe nervi este faptul că oameni neştiutori au mîncat din crapul acela! Adică, trăiesc pe lume persoane care cară în vintre cîte o porţie de crap vorbitor umplut! Oricine dă ascultare unui stomac care ghiorăie, dar acum ar trebui să asculte cu mai multă grijă pentru că mesajul – apocaliptic, după cîte am înţeles – s-a întortocheat, ca o poezie dadaistă şi e numai fărîmiţe printre ghiorăieli şi hîrîieli. Evreii cred că treizeci şi şase de drepţi ţin lumea în funcţiune. Există acum pe lume treizeci şi şase de burdihane, fiecare conţinînd cîte un fragment de mesaj, şi e o chestiune de oarecare urgenţă să fie identificate, puse unul lîngă altul, chestionate de rabini, aşezate în ordinea corectă, descifrate şi traduse mai întîi în latină, apoi în engleză. Evreii nu au Papă care să poată certifica mesajul, dar putem să votăm asupra lui şi să-i cerem apoi lui Joe Liberman să-l prezinte lumii.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Sînt o victimă colaterală

„Ci preafrumoaso, cum aş putea eu convinge pe Sofi din New York sau pe Gabriela Baicu-Cerkez din Zürich că noi chiar am stat de vorbă, şi că privirea mea lungă în şiştarul plin al frumuseţii tale nu a fost o fantasie? O, spune-mi, rogu-te, degrabă!" – i-am zis eu, uimit de ceea ce mi se întîmplă.

„Bineînţeles că nu te vor crede, doar ele nu văd televiziunile voastre" – mi-a răspuns făptura, dîndu-şi capul pe spate şi zîmbind în felul în care zîmbeşte Tariq Aziz cînd pomeneşte pe Jacques Chirac.

Şi adevărul e că era frumoasă arăboaica cea ieşită-mi din cutia de bere la sfîrşitul săptămînii trecute, eu la Craiova fiind, cu telecomanda în mînă. Nici prea-naltă, nici prea scundă, neagră la părul ieşit din văl şi verzoaică la priviri. O minune de djină din Djinistan, fiica djinului cu care am stat de vorbă prin ianuarie '02 (v. *Dilemele* 462 şi 463).

„Ci spune-mi, djino, vreau să ştiu" – am mai zis. „Ce să ştii, creştine? – *mi-a răspuns, şăgalnică*. Nu ştii nimic. Nu ştii de ce nu mai e Stelian Tănase la Realitatea, nici cine e fata care-şi trage jeanşii pe ea în ultimul videoclip Iris, nici ce restaurant vrea să facă Gabriel Liiceanu şi cu cine... Iară eu sînt aici pentru că aici mă simt bine. Stau şi privesc la televizor toată ziua şi-mi dau seama că Emil avea dreptate". „Care Emil? Cel de la Acţiunea Populară?" – am întrebat eu. „Ei, lasă ironia – *mi-a retezat-o arăboaica, nepărăsită de zîmbet*. Actualitatea îl confirmă. Cei 15 mii de specialişti există şi apar acum la televiziunile voastre. Îi văd seară de seară, analizînd hărţi ale sudului irakian şi mimici ale lui Saddam, beştelindu-l pe Bush şi ridiculizîndu-l pe Blair, prevestind vremuri amare pentru umanitatea ajunsă ca mîine sub dictatura americană."

„Cred şi eu că-ţi convine – *am spus eu* –, bănui că axa Paris-Berlin-Moscova îţi face cu ochiul, frumoaso. Şi-ţi place cînd îl vezi pe Saddam închinîndu-se la Allah!" „Nici o axă, creştine, lasă supoziţiile, pe mine vectorii mă pasionează. Nu cred că există în lume moderatori care să prezică impasul american mai mult decît o fac unii dintre ai voştri. Aveţi pe tubul catodic un pacifism ce mă fascinează, pentru că nu trece niciodată dincolo de ecran. Vreo doispe oameni au ieşit la manifestaţia anti-război de săptămîna trecută din centrul Bucureştiului, şi în răstimp la talk-show-uri găseşti mai mulţi suspicioşi faţă de SUA decît în studiourile Al-Jazeera. Plus că parcă văd remake-ul unui film, trăit şi de voi. Saddam are statui în oraşele lui, are kilometri pătraţi de portrete, televiziunea îl laudă în versuri, chiar i s-a retrasat descendenţa dintr-o fiică a profetului Mahomed – vouă nu vă arăta Piliuţă că Ceauşescu descinde din Burebista? –, biografia lui are pînă acum 19 volume, iar cu sîngele donat de el s-a scris de mînă un exemplar-unicat al Coranului de vreo 600 de pagini. Nici unul dintre antiamericanii de la voi nu-şi aduce aminte că respectivul e un revoluţionar-socialist-ateu falimentar ca toţi comparşii, care-acu' a întors foaia şi faţa spre cer, la derută". „Eşti sigură, preafrumoasă djină?" – am zis. „Oh, da. E arab de-al meu, dar văd la el tot atîta trăire întru religie cîtă am văzut şi la Cornel Dinu în seara de 24 martie a.c., pe cînd bea omul o cafea şi fuma o ţigară de foi în barul *Mon Cher* de pe Calea Dorobanţi."

„Deci, preaochioaso, ai venit din Djinistan ca să te uiţi la TV, la noi" – zisei eu, incredul. „Da, crede-mă că merită – *mi-a răspuns djina*. Şi să vezi ce se întîmplă la televiziunile locale, din provincie...! Posturi TV, care au apărut numai şi numai în virtutea campaniei electorale ce vă aşteaptă, şi-au găsit acum menirea şi specialiştii în geopolitică şi tehnici de război. Ţi-am spus, 15 mii, număraţi bob cu bob."

„Şi cum îţi explici că Năstase..." – mă pregăteam eu să pun întrebarea-cheie a serii, în momentul blestemat în care mi-a sunat telefonul. Era un prieten dintr-o televiziune, invitîndu-mă la un talk-show despre operaţiunea *Şoc şi groază*; „nu pot, sînt la Craiova" – i-am spus, chiar în clipa în care constatam îngrozit şi şocat că djina mea, speriată de telefon, dispăruse! Luîndu-mi, din greşeală, şi telecomanda!

De-asta vă spuneam că sînt o victimă colaterală.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Libertatea ca politeţe

Sîntem în război şi trăim interesant, vorba lui Emil Cioran. Răsucesc pe o parte şi alta numele pe care preşedintele Bush l-a găsit pentru a boteza războiul, i-a spus „Libertate în Irak". Aici e aici, în chiar aceste cuvinte cred că stă ceva apăsător şi, mă tem, inevitabil, din chiar teoria aceea faimoasă cu războiul civilizaţiilor. Valorile libertăţii din cele trei cuvinte prezidenţiale sînt (doar) ale civilizaţiei liberal-democratice de tradiţie europeană sau sînt valabile universal şi nenegociabile? Pot fi valorile libertăţii plebiscitate sau nu? În principiu ele par trainice asemenea legilor fizicii, numai că nu aş zice cu voce tare că e tocmai aşa. Dacă irakienii şi toată lumea arabă vor socoti „eliberarea" altfel, mai este ea eliberare cu adevărat?

În cuvîntările lui televizate Saddam spune(a) că „martiriul în numele războiului sfînt este sursă a libertăţii mîntuitoare", aşa spune(a) comandantul suprem irakian, şi noi nu prea pricepem cum vine treaba asta. Nu pricepem cum probabil nu înţelege prea clar un irakian dacă i-am descrie libertatea noastră ca pe un drept al cuiva, al omului de pe stradă, de a contrazice puterea, autoritatea. În lumea societăţilor tradiţionale autoritatea este sub puterea investiturii sacre, este mirungere şi locotenenţă divină. Acest lucru este valabil şi în Coreea comunistă. În lumea acestor valorizări diferite ale libertăţii nu s-a petrecut revoluţia franceză şi nimeni nu a redactat ceva asemănător Constituţiei gîndite de protopărinţii democraţiei americane. De altfel, o anume similitudine cu situaţia aceasta o regăsim şi în lumea europeană atunci cînd se confruntă tradiţia religioasă şi valorile liberalismului militant. Este astăzi deja greu de explicat unui tînăr de ce anume dogma şi porunca divină sînt surse ale libertăţii. După cum este greu de explicat teza ireductibilităţii de inspiraţie divină a fundamentelor eticii, de felul separării ontologice a binelui de rău, asemenea luminii de întuneric, a paradisului de infern, cînd, iată, s-a produs, „eliberarea" şi „emanciparea" hetero şi homosexuală într-o manieră greu de imaginat în urmă cu cinci decenii. Sînt acestea cu adevărat eliberări şi emancipări? Şi dacă sînt, atunci faţă de ce le definim aşa? Răspunsul îmi pare că este unul singur: faţă de tablele Legii. Numai că, dacă aşa stau lucrurile, atunci ne putem logic întreba dacă mai sînt cu adevărat valorile fundamentale ale eticii de esenţă metafizică sau sînt ele expresia unei convenţii sociale comun acceptate şi continuu plebiscitate.

Iată o altă provocare a libertăţii spre care ea, libertatea, ne-a dus. Din fericire sau din nefericire? Din păcate, nu am răspuns etic la această întrebare din cauză că vreau, şi chiar sînt, o fiinţă liberă; constat doar că „am ajuns aici" din cauza valorilor libertăţii. În care cred şi pe care le iubesc.

Bine, bine, am putea spune, noi sau altcineva în numele nostru, dar care sînt marginile acestei nebunii, unde vrei să ajungi ca fiinţă liberă? Este libertatea sursă a imoralităţii sau nu? Proza ne ajută să dăm răspunsul potrivit: să zicem că sînt un tînăr năbădăios şi ascult muzica metal la un ceva foarte, foarte tare într-un loc unde sînt şi alţii, un bloc, în metrou, oriunde, şi apare inevitabila bătrînică şi mă roagă să dau mai încet. Libertatea mea de a asculta muzica tare este îngrădită de libertatea bătrînicii de a nu asculta. Numai că fiind într-un spaţiu public este de înţeles că bătrînica noastră nu poate pretinde să fie interzisă asemenea muzică, după cum şi eu îndatorat sînt să ascult la căşti muzica mea cea tîmpită: eventual. Oricît ar părea de utopic ceea ce spun, şi de naiv, totuşi, zic, libertatea unora de a fi fanatici nu trebuie să îngrădească libertatea altora de a nu fi. Chiar şi libertatea de a susţine suspendarea ei, dacă cineva socoate că asta e libertatea pe care şi-o doreşte, este tot libertate. Pentru acest cineva dictatura este libertatea de a te supune, libertatea de a-ţi pierde chipul şi de a-l împrumuta pe acela al conducătorului. Pentru unii, supunerea este o virtute, la fel renunţarea la libertatea ta în favoarea unor lucruri socotite mai demne decît aceasta. Tocmai de aceea mi-este teamă că libertatea în numele căreia se poartă războaie şi se pregătesc atentate sinucigaşe este mai degrabă o iluzie cu care ne construim alibiuri pentru a o suspenda.

▲

Texte şi opinii de: Mihai CHIRILOV (critic de film) ● Andrei COVACIU (designer de reviste) ● Matei FLORIAN ● Eugen ISTODOR ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Matei MARTIN ● Carmen MEZINCESCU (studentă, Universitatea Naţională de Artă Teatrală şi Cinematografică, Facultatea de Film) ● Adrian MIHALACHE (eseist) ● Magda MIHĂILESCU (critic de film) ● Gianini MUNTEANU (impresarul trupei Paraziţii) Virgil ● Ştefan NIŢULESCU (expert, Comisia de cultură a Camerei Deputaţilor)

Argument

Îndată ce revista a propus această temă, au început să ne sosească scrisori. E limpede că multă lume este, ca să zic aşa, implicată în problemă. O scrisoare se intitula chiar: „Obscenitatea sîntem noi", iar alta conchidea că „obsceni sîntem cu toţii". Şi acesta a fost argumentul, lectură plăcută. Dar stai aşa. Poate nu cu toţii şi cu siguranţă nu tot timpul. Şi cît *de obsceni sîntem? Şi dacă obscenitatea este ceva ce nu putem defini prea bine (obscenitatea este „ceea ce este obscen" – se străduieşte DEX-ul meu – adică „neruşinat, trivial, indecent; vulgar, pornografic"), dar putem să o recunoaştem atunci cînd o vedem, facem ce facem şi n-o recunoaştem toţi în acelaşi timp şi în aceleaşi locuri, şi nu ne împăcăm toţi la fel de bine cu ea. Cu pornografia (pentru că veni vorba; daţi vina pe dicţionar) ne-am cam împăcat, obligaţi de amploarea acestei industrii: prea mulţi oameni au nevoie de ea, majoritatea bărbaţi, doar o parte din ei singuri, doar o mică parte din ei maniaci – majoritatea normali. Atîta doar că unii se împacă mai bine decît alţii. Aceste praguri variabile ne-au interesat, şi caracterul lor variabil nu e deloc surprinzător, într-o epocă în acelaşi timp neruşinată şi corectă din punct de vedere politic.*

Aşadar în aceste pagini se va vorbi mult despre pornografie. Se va mai vorbi despre cum se naşte obscenitatea la grupa mare, despre cum surîde ea, uneori, către vîrsta mijlocie şi crizele acesteia, despre cum unii încearcă să-i pună buline, iar alţii – frunze de viţă, despre efectele ei terapeutice (promovate zgomotos de Henry Miller şi mult mai convingător de Paraziţii), despre pornografii din viaţă (nu cei din industria porno) – citiţi reportajul lui Eugen Istodor şi veţi înţelege despre ce e vorba. Sau poate că ar fi mai bine, pentru unii dintre dumneavoastră, să nu-l citiţi (scuze, Eugen). O cititoare ne scria recent, în legătură cu recenzia lui Cezar Paul-Bădescu la Prînzul dezgolit *al lui William Burroughs: „nu am ocolit articolul, deşi am fost prevenită. Dar aşa e omul. De ce-i spui, de ce-l provoci. Am rămas revoltată." Aceasta nu e o provocare: în paginile următoare există destule cuvinte urîte. Dar mai urît ar fi fost să discutăm despre obscenitate fără ca ea să fie de faţă.* **(Andrei Gorzo)**

Claude KARNOOUH

Cererea şi oferta

În dicţionarul *Grand Robert* (versiunea electronică, 1994), obscenitatea este definită astfel: „ofensă deschisă a pudorii; prezintă un caracter foarte şocant, expunînd, fără a atenua, cu cinism, obiectul unei interdicţii sociale, în special sexuale. Dezgustător, scîrbos (fam.), necinstit, indecent, deşucheat, grosolan, fără perdea, ordinar, imund, imoral, impudic, impur, neconvenabil, indecent, licenţios, destrăbălat, obscen, pornografic, murdar. Cărţi, publicaţii obscene. Cuvinte deşucheate, aproape obscene; cuvinte obscene. Graffiti, imagini, fotografii obscene. Gesturi obscene. Gînduri obscene".

N-ar avea rost să reflectăm asupra obscenităţii într-o vreme cînd libertatea totală a moravurilor sexuale este considerată o garanţie esenţială a realităţii democratice. În definiţia obscenităţii din *Le Grand Robert* esenţială este sexualitatea: sexul declanşează obscenitatea. Or, îmi aduc aminte că atunci cînd au căzut regimurile comuniste, nobilele suflete democratice (firește, liberale în domeniul economic) considerau prezenţa revistelor pornografice, chiar a celor „dure", unul din criteriile libertăţii presei şi deci al exerciţiului democratic. Am auzit o frază stupefiantă, pronunţată la mijlocul anilor '80 de un politolog cu renume: „Iugoslavia e pe calea democraţiei, acolo se publică reviste pornografice". Dacă înţeleg eu bine aceste suflete nobile, democraţia impune eliberarea totală a sexului nu ca experienţă privată, ci a sexului ca expunere publică a sexualităţii, ca şi cum şoldurile crăcănate lăsînd să se vadă un vagin sau un anus deschis, un penis de o mărime respectabilă arătat în erecţie, diversele modalităţi de penetrare, diverse acte care ar putea, fără îndoială, să se relaţioneze mai curînd cu tortura, ar da sens dezbaterii şi deciziei democratice: adică punerii în acţiune a uneia sau a alteia dintre doctrinele politice, discernămîntului în materie de suveranitate: dacă ea trebuie să aparţină ansamblului cetăţenilor, poporului, sau unei organizaţii politice (republică, republică parlamentară sau parlamentarism) dîndu-i cetăţeanului exerciţiul acestei suveranităţi. Epoca postmodernă se caracterizează printr-o explozie publică a pornografiei şi a obscenităţii, prin multiplicarea media care o consacră, prin sporirea exponenţială a prostituţiei, oferind consumului corpuri de toate sexele şi de toate vîrstele în pofida simulacrelor de luptă împotriva prostituţiei. Să nu mai vorbim de bordeluri – instituţie cu vechi medalii de noblețe; să nu vorbim nici despre gravurile rezervate unei elite libertine şi decadente, cunoscute încă de pe vremea etruscilor, a grecilor şi a romanilor, ilustrate admirabil de Fellini (*Satyricon*). Mă gîndesc acum la mulţimea liniilor erotice, la masa cluburilor de întîlniri, la canalele de cablu specializate, la siturile Internet, unde sînt popularizate practici pe care le credeam rezervate ţăranilor înapoiaţi, pierduţi în fundul sumbrelor văi muntoase, în general, pedepsite de lege; de exemplu practicile cu diverse animale sau raporturile explicit incestuoase, tată/fiică, mamă/fiu, unchi/nepoată, frate/soră. Hiperdezvoltarea obscenităţii sexuale prezintă două feţe ale aceleiaşi situaţii. Pe de o parte, este evident că sexul, în expunerea sa publică, a devenit un uriaş mecanism creator de bani. Or, dacă e vorba de o piaţă, există şi o relaţie dintre cerere şi ofertă. Pe de altă parte, în cazul sexului, nu se poate afirma, ca atunci cînd e vorba despre produsele industriale, că inovaţia tehnologică relansează oferta. În cazul sexului e invers, negustorii, spirite abile şi avertizate, au înţeles foarte bine efectele exercitate de criza generalizată a individualismului asupra relaţiilor umane şi în special asupra relaţiilor afective şi de dragoste. Ei au sesizat cum „mulţimea solitară" a creat deruta infinită a unui mare număr de contemporani, în special a celor care locuiesc în megapolisuri: avem totul, ne sînt oferite toate posibilităţile şi, totuşi, esenţialul ne lipseşte. Afecţiunea, tandreţea, iubirea. În subtila analiză făcută de Altman în *Short Cuts*, e vizibil rolul determinant al liniilor erotice în jocul sentimentelor, al seducţiei, la fel ca în deliciosul film delirant al lui Paul Thomas Anderson, *Punch-Drunk Love*. De cealaltă parte, societatea postmodernă nu mai are idealuri şi, în afara acumulării exponenţiale de obiecte, oamenii au substituit absenţa speranţelor comune, absenţa viziunii despre viitor cu experimentarea individuală a extremelor asupra propriului corp, aşa cum o arată artiştii care imprimă în carnea lor metamorfoza. Sub imperiul acestor forţe, a sentimentului de absenţă larg răspîndit în rîndul maselor dezrădăcinate, pierdute în deşertul lipsei, sexul oferit pe bandă rulantă, în brutalitatea lui imediată, în expunerea sa nelimitată, nu doar nelegiuită (nu sînt credincios), ci imundă prin dispreţ, manifestă o obscenitate într-adevăr abjectă. Transformînd obiectul sex în marfă de contemplat, postmodernismul este constrîns „de tendinţa scăderii profitului" să depăşească mereu limitele indecenţei, să meargă mereu mai departe, pentru a crea noi nevoi şi pofte.

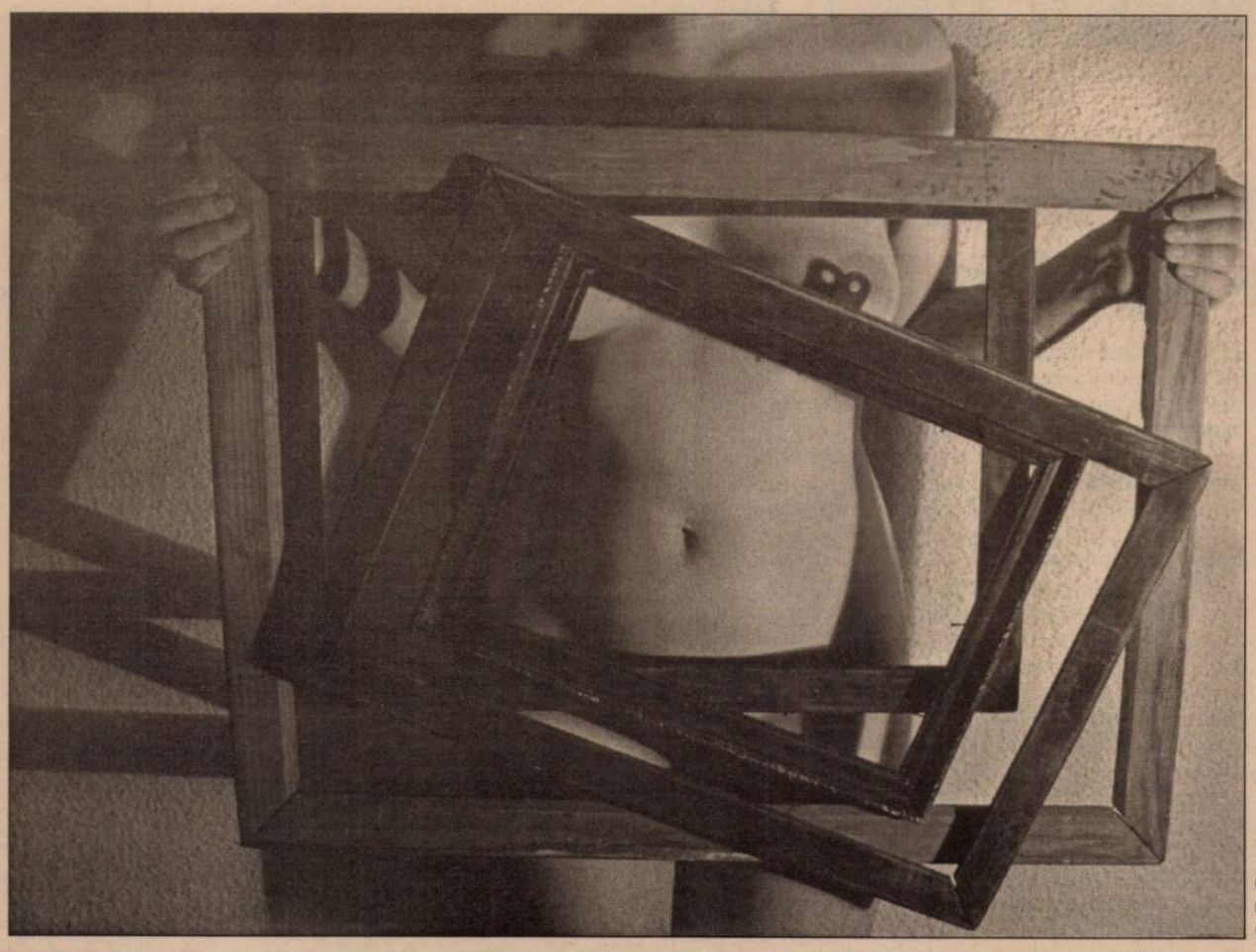

© P. Piscoi

E cazul să constatăm că, astăzi, feminismul nu se mai referă la recunoaşterea egalităţii în drepturi politice şi sociale, el a devenit o frenezie verbală agresivă prin terorismul limbajului, într-o asemenea manieră, încît puterile publice occidentale, ca şi cele din ţările foste totalitare, încearcă să-şi adapteze gramatica, impunînd forme fără existenţă naturală: în franceză femininul funcţiilor ministru, judecător, poliţist; în engleză nu se ştie niciodată dacă e vorba despre o femeie sau un bărbat, ca şi cum am trăi într-o lume asexuată, o premieră în lumea civilizaţiilor. În schimb, în această atmosferă e plăcut să observi cum moda – rochiile şi lenjeria feminină – propune, în cele mai multe cazuri, imaginea femeii prostituată de lux, asemeni fantomelor mecanice bîntuind petrecerile din *Eyes Wide Shut*. O epocă stranie, în care preşedintele unei ţări puternice face mereu apel la Dumnezeu ca să-şi legitimeze acţiunile, în timp ce concetăţenii săi sînt printre cei mai importanţi producători şi printre cei mai numeroşi consumatori ai site-urilor pornografice *hard*, ai locurilor unde se fac schimburi de parteneri şi partuze. Nu sînt un pudic, dar am considerat întotdeauna că sexul, oricît de excesiv, oricît de dezlănţuit, este normal, dacă se desfăşoară în sfera privată. E o epocă stranie, cea în care la ceasul unei permisivităţi fără precedent se bănuieşte omniprezenţa mizeriei afective fără echivalent; epocă stranie care, în paralel cu antisexismul corect politic, expune cea mai cruntă iconografie, unde seducţia e confundată cu erotismul, cu ilustraţii ginecologice întrucîtva murdare. Această dezumanizare se traduce prin indicele ridicat de sinucideri, din ce în ce mai acuzat, printre tinerii adulţi.

▲

Adrian MIHALACHE

Inteligenţa ca frunză de viţă

Sir Alexander James Edmond, al zecelea baronet de Cockburn, a fost primul care a dat obscenităţii, în 1868, o definiţie pragmatică, utilizabilă în cadru legal: obscen este ceea ce un tată de familie n-ar putea citi cu glas tare în faţa copiilor săi. Definiţia s-a menţinut pînă în 1933, cînd *Ulysses* a fost publicat, în fine, în Statele Unite. Ea era, evident, depăşită, fiind dependentă de ambientul cultural al epocii victoriene, cînd piesele lui Shakespeare erau expurgate pentru uzul copiilor. Pentru marele Will, laconismul era sufletul inteligenţei *(brevity is the soul of wit),* dar pudoarea nu era limbajul ei. Urmaşii lui aveau să meargă mai departe, sugerînd, fără a o afirma explicit, că sufletul inteligenţei ar fi licenţiozitatea *(pornography is the soul of wit*, scrie undeva W.S. Maugham).

Obscenitatea diferă de pornografie pentru că ţine de vocabular, nu de retorică. Prima este statică, a doua, dinamică. O povestire pornografică poate să nu conţină nici un cuvînt obscen, cu condiţia să se plieze perfect, ca durată şi ritm, peste faptele relatate. Arta literară, care presupune un clivaj între timpul acţiunii şi cel al relatării, manevrează decalajul temporal printr-o combinaţie savantă de eliminări, accelerări, anticipări, rarefieri. Pornografia apare atunci cînd clivajul este eliminat, artificiul literar exclus, iar timpul naraţiunii este făcut să coincidă, aproape, cu timpul acţiunii, ca în dialoguri (Umberto Eco, *Şase plimbări prin pădurea narativă*. Editura Pontica, 2001). Perifrazele, circumlocuţiunile introduse pentru evitarea termenilor obsceni riscă să producă decalaje, ceea ce implică o retragere timidă din zona pornografiei pure şi dure. Obscenitatea este utilă în măsura în care cuvintele crude pot fi mai bine ritmate decît eufemismele.

Prietenul şi editorul român al lui Umberto Eco, Marin Mincu, aplică regulile acestuia, asumîndu-şi riscul punerii în versuri a obscenităţii la persoana întîi singular:

„am ejaculat în trombă jerbe albe de spermă / înfăşurîndu-te pradă uşoară a unei posesii poietice / geamătul tău în extaz îmi aducea orgasmul abstract în creier / în rozeta clitorisului rumenit / să scormoneşti cu penisul întărit în carnea moale / s-o răscoleşti violent / s-o înţepi ca o lance tăioasă / (...) / să stai înţepenit în vulvă" *(Cum mi-am înscenat un accident de maşină*. Editura Vinea, 2003, pag. 58). Se observă că autorul inserează, prudent, în text, o frunză de viţă: el sugerează că nu descrie un act sexual, ci unul creativ, *poietic*.

Radu Petrescu, extrem de pudic în literatura publicată, se dezlănţuie obscen în jurnalul intim. Relatarea unei scene de sex, observate prin fereastră, nu este pornografică, deoarece nu se sincronizează cu evenimentul, este însă obscenă, nu atît prin cuvintele crude, cît prin comparaţiile groteşti: „După cină, de la o fereastră a mea, asist pe vecinii mei care se regulează, goi, pe divan (...) Fesele lui fac oarecum mişcarea de fălci a boilor care rumegă. (...) el o face circular cu genunchii ridicaţi (?? *n. m., A. M.)* şi mai durează şi asta vreo zece minute, presupun, fiindcă nu m-am uitat la ceas". Cînd îşi urmăreşte vecina, aflată într-o sesiune de masturbare detaşată, pune în evidenţă alternanţa bizară între gesturi: „a luat de la capul patului o revistă de cuvinte încrucişate şi un creion şi a început să dezlege careuri – de data asta doar cu degetul stîng în care ţinea creionul şi acum nu-şi mai scoate degetul din pizdă doar cînd trebuia să-l mai umezească, ci şi cînd descoperea un cuvînt de scris şi trebuia să-l noteze cu creionul" (27 iulie 1967).

Discursul obscen, mai ales la persoana întîi, riscă să cadă în ridicol. Colacul de salvare este, pentru unii, umorul, din care Paraziţii îşi fac propria lor frunză de viţă.

Mihail Gălăţanu *(Cadoul de Crăciun.* În: Dan-Silviu Boerescu, *Iubiri imposibile*. Antologia celor mai bune povestiri, ALL, 1997, pag. 106) preferă să construiască o relatare obscenă indirectă, folosind vocea unui observator generic, „cetăţeanul de la bloc", care se exprimă în stil de proces-verbal, redactat la persoana întîi plural: „Sîntem siguri că toţi vecinii au văzut că au existat raporturi sexuale autentice pentru că penisul soldatului era în mod clar în erecţie bulbul fiind mărit şi congestionat credem că măsura şaptesprezece centimetri am sunat la evenimentul zilei şi ne-au chestionat prin telefon încercînd să ne liniştească şi spunîndu-ne că la şaptesprezece centimetri penisul se afla între limitele normale şi (...) nu există nici un pericol de mutilare sexuală vaginul poate înghiţi într-un mod perfect soft şi absorbant un asemenea penis de militar".

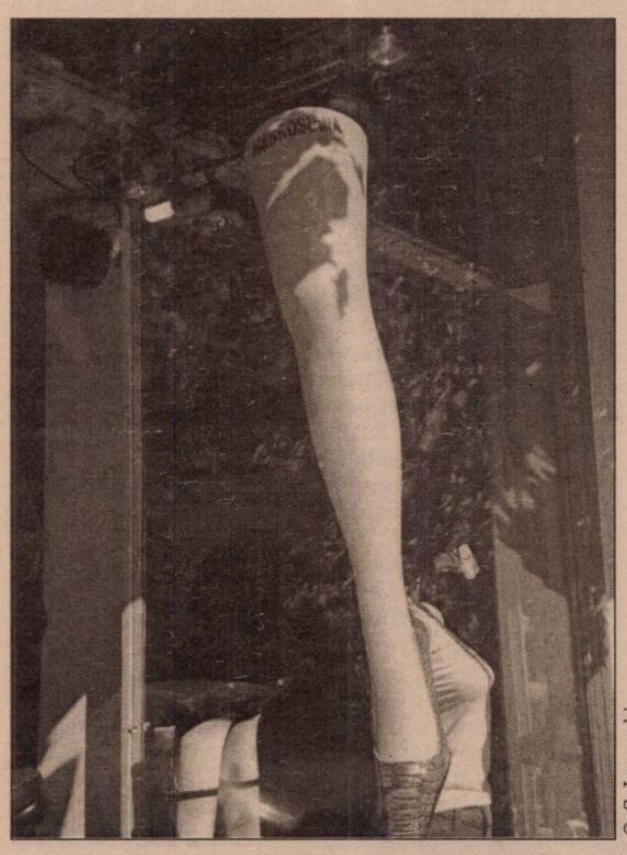

© S. Ivanoschi

Falsul poliţist agramat din *Zazie dans le métro*, trimis să verifice în Larousse corectitudinea unei conjugări, vede, pentru prima dată, paginile roze, asemănătoare hîrtiei igienice fine, bănuindu-le pline de cuvinte obscene, cu conotaţii scatologice:

„Et qu'est-ce qu'il y a dans les feuilles roses? Des cochonneries, je parie..." (Raymond Quéneau, *Zazie dans le métro.* Gallimard, *Le livre de poche,* 1959, pag. 154).

Alăturarea dintre scatologie şi pedanterie este un procedeu de efect, folosit cu succes de reprezentanţii „şcolii de la Tîrgovişte". Recurgînd la autoritatea cărţii imaginare „Alexander Silva, *Înţelepciunea cuvintelor.* Editura *Rotonda,* Haga, 1962", Mircea Horia Simionescu propune „să statornicim prin reguli precise înţelesuri noi, mai nuanţate şi mai sintetice, cuvintelor pe care le folosim". Astfel, „*extremă* să însemne «dragoste pătimaşă, cu dezvelirea bustului şi mîngîierea insistentă a coapsei, în timp ce sîngele pulsează puternic în urechi şi se şoptesc cuvinte fierbinţi». (...) Dar *caca* să însemne, ca şi pînă acum, «acel plus de materie, consistent uneori, inefabil alteori, devenit exterior fiinţei noastre prin eforturi repetate şi scurte, mirositor»" *(Ingeniosul bine temperat, Vol. II, Bibliografia generală*. Editura Eminescu, 1970, pag. 154-155).

MHS revine asupra procesului mistuitor, reuşind să fie spiritual şi totodată licenţios, fără a deveni, însă, scabros. Cartea imaginară a lui Sandro Bastardi *(Constipaţia viageră şi întreţinerea ei.* Studiu critic cu o prefaţă de N. Iorga, Editura Socec, Bucureşti, 1932) din *Bibliografia generală*, arată că „reţinerea îndelungată a intestinului gros de la pornirile-i exclusive este cea mai rodnică. Sîngele, alungat prin presiune din vasele pereţilor, încărcat de gaze, adică de cele mai subtile înfăţişări ale materiei, urcă la cap, producînd asociaţii neaşteptate, congestii fecunde, alcătuind pe neprevăzute cîte o capodoperă" *(op. cit.,* pag. 20). Mai mult, fişa cărţii lui Sandro Stravaganza, *Defecaţia la Haendel* (Pleonasme, Firenze, 1960), conţine informaţia că „Gr. F. Haendel mînca enorm, iar defecaţia lui – proporţională – uimea pe contemporani. Raportul dintre creaţie şi defecaţie rămîne, însă, nelămurit" *(op. cit.,* pag. 28). Aici, frunza de viţă care acoperă obscenitatea este pedanteria ironic mimată.

Chiar atunci cînd vor să şocheze, autorii care recurg la obscenităţi simt nevoia să se legitimeze. Frunze de viţă de felurite forme şi culori sînt presărate cu grijă prin texte, mascînd cruditatea şi semnalînd intelectualismul, umorul, poeticul sau *poieticul*. Dintre toate, cea mai eficace, care îmbracă fără a acoperi şi expune fără a dezvălui, este frunza de viţă a inteligenţei.

▲

Magda MIHĂILESCU

Un dosar încărcat, dar bine spălat

Puţine noţiuni au un dosar atît de încărcat ca obscenitatea. Şi mai puţine sînt cele care şi l-au spălat atît de sistematic, de-a lungul vremii încît, la începutul unui nou mileniu, aproape că pot sta cu capul sus. Eliberarea moravurilor, revoluţia sexuală din anii '70, cu dezinhibările aferente, au subţiat osatura şi au şters contururile termenului la care ne raportam, de obicei, pentru a ajunge la definiţia obscenităţii, şi anume: pudoarea. În preajma omului care roşeşte mai greu – sau deloc –, a celui care nu înţelege pentru ce ar trebui să lase capul în jos atunci cînd camera urmăreşte, insolentă sau liniştită, amănunte altădată destinate (eventual) privitului în secret prin gaura cheii, obscenitatea îşi pierde opusul său referenţial. În 1936, *Extaz* al cehului Gustav Machaty a declanşat un adevărat scandal cu nudurile prea îndrăzneţe ale protagonistei Hedy Kiesler-Lamar – ulterior va renunţa la primul nume de familie – filmate însă în planuri atît de rapide că spectatorul cît de cît mai curios rămînea cu gura uscată. Ca să nu mai amintim spaima soţului actriţei care a cumpărat toate copiile, iar din cele care mai există lipsesc „culmile", tăiate, se zice, de un proiecţionist, pentru uzul propriu. Astăzi, pelicula poate stîrni cel mult zîmbete compătimitoare. Pînă la violentarea ochiului şi aţîţarea fără milă a simţurilor va mai trece un timp. Cinematograful a înghiţit totul, ca un adevărat Moloh ce este, avînd grijă să reaşeze, ciclic, raporturile sale cu ceea ce numim obscenitate. Faimoasa „scena del burro" – „scena untului" – din *Ultimul tango la Paris* dezlănţuia polemici în 1971. Unii şi-au spus: dacă un cineast ca Bertolucci merge atît de departe, de ce nu ar avea şi ei dreptul, uitînd esenţialul, atotcuprinzătoarea deznădejde a unui film care absorbea şi paroxismul relaţiilor sexuale. Pe poarta deschisă de escaladarea erotismului de către mari artişti, adeseori obscenitatea ca singură ţintă s-a strecurat cu decupajul ei de figuri smulse din ţesătura ideii, a atmosferei. *Imperiul simţurilor* (1976) al lui Nagisa Oshima, adevărată mistică a sexului, de o extremă stilizare, cu o actriţă al cărei nume, Sada, trimite – cred – la marchizul de Sade, a fost o mină de aur pentru imitatorii de duzină, chiar din ţara maestrului. Altădată poate nu ne-ar fi interesat soarta acestora. În moara cinematografului contemporan, însă, ceea ce mai numim obscenitate este recuperată cu sîrguinţă, de la o extremă la alta. Uneori, în cazul comediilor programatic *trash,* este luată în băşcălie; trebuie să ai umor pentru a accepta sperma pe post de fixativ pentru păr, cum vedem în *Mary cea-cu-vino-'ncoa* al fraţilor Farrelly, în schimb, trebuie să-ţi displacă profund semidoctismul pentru a putea respinge rama fals preţioasă în care Catherine Breillat îşi plasează filosofia lui „a fi" şi „a avea", în timp ce un star porno, Rocco Sifredi (parcă aşa se numea Alain Delon în *Borsalino),* era utilizat cu toată aparatura profesiei sale. O distanţă ca de la cer la pămînt desparte provocarea aproape didactică a autoarei de cea infinit mai agresivă a lui Lars von Trier din *Idioţii,* film pe parcursul căruia asistăm, cîteva secunde, la o scenă de-a dreptul „hard-porno", dar care aparţine trup şi suflet, dacă se poate spune astfel, psihodramei cu care se identifică povestea. Dacă „personajul" evocat în aceste rînduri are un trecut încărcat, viitorul se anunţă radios. Recuperarea pornografiei – combătută în Anglia care loveşte şi cînd este cazul şi cînd nu este – se află la ordinea zilei în Franţa. După bătălia de acum doi-trei ani pentru scoaterea lui *Baisemoi* din ghetoul peliculelor X, etapa actuală pare a fi cea pentru impunerea statutului aşa-numitului „porno haut de gamme". Revista *Cahiers du Cinéma* dedică o bună secţiune a ultimului ei număr din anul trecut „Sexului – viitoarea frontieră a cinematografului". Cu sprijinul televiziunilor, al industriei *reality-show,* al Internetului, ea va fi trecută în masă. Nu ştiu dacă va deveni chiar adevărata piatră de încercare a cineastului modern, dar, în mod cert, ultimii indivizi care mai duc cu ei cîteva „particule elementare" numite pudoare ar fi bine să se trateze din vreme.

▲

Mircea KIVU

Obscenitate cu şi fără buline

De cîteva luni, autoritatea naţională care reglementează conţinutul progamelor de radio şi televiziune se străduieşte să ne demonstreze că există (că nu există degeaba). În cadrul acestei campanii, un loc important îl ocupă cruciada împotriva violenţei şi obscenităţii (ca în orice campanie PR care se respectă, s-a născocit şi un slogan – „Audienţă fără violenţă"). Cripticele forme geometrice au fost înlocuite, în colţurile micilor noastre ecrane, de mai explicite numere şi litere, care indică vîrsta de la care tinerii telespectatori pot privi fără riscul alterării personalităţii programele în cauză.

Ciudat, nu am văzut încă nici un film artistic total nerestricţionat (nu au scăpat nici măcar cele româneşti din anii '80 cînd, îmi amintesc, CNA-ul de partid era mai mult decît grijuliu în ce priveşte apărarea moralităţii). Deducem că arta cinematografică, în sine, este potenţial nocivă. Mi-a fost chiar dat să văd mai multe filme documentare purtînd infamanta bulină. Unul din ele era despre catedralele gotice[1] (ce-i drept, prin basoreliefuri se strecuraseră nişte drăcuşori cam dezbrăcăţei, care scăpaseră de ochiul sever al Inchiziţiei, dar nu şi de cel al autocenzurii). Am înţeles că arta în general (sau doar cea gotică? sau bisericile catolice?) poartă germenii destabilizării.

Am avut la început bănuiala că abundenţa bulinelor e un truc al canalelor TV, menit să crească *rating*-ul (aş fi utilizat termenul românesc, dar mă tem de apariţia bulinelor şi în paginile scrise), ştiut fiind că un film fără urmă de bulină trebuie să fie ceva cu totul insipid, inodor şi incolor. M-am lămurit însă că e o măsură de prudenţă, după ce am aflat că unii au păţit-o cînd au permis puştilor să vadă *Alien*. Nu-i de mirare că se procedează astfel, avînd în vedere înşiruirea de atribute care „explicitează" fiecare tip de bulină. Mărturisesc că de cînd le-am citit, de cîte ori am prilejul să stau de vorbă cu oameni mai cu ştiinţă de carte, mă căznesc să aflu ce înseamnă „nuditate nonsexuală", şi nimeni nu a reuşit să mă lămurească.

De fapt, problema e că obscenitatea şi violenţa sînt chestiuni de stil. Degeaba vom încerca să cuantificăm mărimea petelor de sînge, cantitatea de creieri întinşi pe pereţi, forma sfîrcurilor exhibate, Venus din Milo se va încăpăţîna să nu fie obscenă, scena omorului din baie *(Psycho)* va continua să smulgă strigăte de groază publicului.

La urma urmei, dacă obscenitatea e opusul pudorii, adică exhibarea celor făcute să rămînă tăinuite în spaţiul privat, cu ce e mai obscen un coit sănătos (cu cearşaful peste şolduri[2]) decît gestul celui care, pentru a cere iertare iubitei seduse şi abandonate, fiicei părăsite la naştere, soţiei înşelate, are nevoie de încurajarea camerelor de filmat? De ce ar fi mai multă violenţă într-un şut la ficat decît în ştirea că un om care îşi plăteşte conştiincios asigurările de sănătate este obligat să-şi petreacă noaptea de după operaţie într-un pat în care se mai află doi bolnavi? Oricum, din punctul de vedere al *rating*-ului, emisiunile de genul „Iartă-mă", „Din dragoste", „Babilonia", „Surprize, surprize" se situează la aceleaşi cote (în jur de 15% – adică foarte mari) cu *Naşul* şi *Amantul*. Mie, unuia, mi se pare că transformarea vieţii, şi mai ales a traumelor, oamenilor vii în sursă de spectacol, este mai mutilantă decît sînii dezgoliţi şi sîngele şiroind din tîmplele figuranţilor. Mă tem că adolesenţilor care privesc cu nesaţ „Iartă-mă" le va fi greu să înţeleagă că viaţa e ceva în care buchetul de flori trebuie să-l dai tu însuţi[3].

Desigur, nu orice încleştare de trupuri sau pîrîituri de mitralieră se transformă automat, prin includerea într-o poveste filmată, în operă de artă. Noţiunile de obscenitate şi violenţă au sens doar în filmele proaste. La fel de adevărat, filmele bune costă în general mai mult decît încropelile denumite *thriller* de care sînt pline micile noastre ecrane, dar asta e iar o chestiune de stil, pe care nu am impresia că CNA şi-a propus să o abordeze, şi sper să nici nu o facă.

Dacă mi se vor aduce ca argument reglementările şi practicile europene, voi spune că, într-o ţară cu greu scăpată de o cenzură care s-a impus prin sînge pe pereţii celulelor şi focuri de pistol, există sensibilităţi ce trebuie protejate. Şi că acolo în UE, nimeni nu bate cu pumnul în masă că cineva nu şi-a îndeplinit planul la desfiinţat spitale şi cei care îşi plătesc asigurările au posibilitatea să stea singuri într-un pat de spital.

Oricum, pentru cei care cred în necesitatea şi eficienţa reglementărilor de acest gen am o veste proastă: televiziunea prin Internet e la un pas de puştii noştri, iar reglementarea acestuia se dovedeşte al naibii de anevoioasă. Pînă să se rafineze normele de clasificare a bulinelor, ele deja vor fi trecut în desuetudine.

---

1. Filmul cu pricina era difuzat de canalul România 2, altminteri post cu semnificativ conţinut educativ.

2. Aceasta fiind, cred, o perversiune impusă de CNA-ul american.

3. Sînt ipocrit, ştiu că ei sînt, măcar în medie, suficient de inteligenţi ca să schimbe instantaneu pe MTV. Problema e cu adulţii care n-au treabă cu bulinele şi aşteaptă la „Surprize, surprize" să vină NATO din America să stîrpească corupţia.

▲

Virgil Ştefan NIŢULESCU

Pornografia: o problemă (şi) constituţională

Martie 1992: o distinsă doamnă, trecută şi de a doua tinereţe, vrînd să studieze noul act fundamental al ţării, se adresează tarabagiului, cam în grabă, cerînd *Constituţia*. Vînzătorul – om cu atitudini moralizatoare –, vizibil iritat, se uită, undeva, printre ziare, şi răspunde dispreţuitor: „Nu mai am decît *ţîţe*". Revista *Prostituţia*, la care se gîndea, de fapt, comerciantul, era tipărită în format 18/24, pe o hîrtie mizerabilă, cu nişte fotografii unde abia puteau fi distinse contururile unor femei care pozaseră, poate, pe alte continente şi cu mulţi ani în urmă. E suficient să ne uităm la mensualele *glossy*, care inundă chioşcurile de astăzi, şi între care *Hustler* se distinge prin atitudinea *hard* – care i-a adus faima –, pentru a putea să apreciem, cu mîndrie, binefacerile progresului şi ale unui regim curat constituţional.

Dar ce spune documentul de la baza sistemului nostru legislativ, act pe care tocmai ne pregătim să îl schimbăm, peste cîteva luni? La articolul intitulat *Libertatea de exprimare*, putem citi: „Sînt interzise de lege defăimarea ţării şi a naţiunii, îndemnul la război de agresiune, la ura naţională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violenţă publică, precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri". Aşadar, laolaltă cu defăimarea ţării şi a naţiunii (probabil, Emil Cioran ar trebui interzis, în temeiul Constituţiei), sînt interzise şi manifestările obscene. Este pornografia obscenă? Atît DEX-ul, cît şi proiectul de lege privind prevenirea şi combaterea pornografiei, o definesc drept *manifestare avînd caracter obscen*. Cu alte cuvinte, Constituţia interzice pornografia. Ce face viitoarea lege? Îi reglementează statutul, încercînd să o îngrădească. Ea spune că pornografia este permisă, dacă la ea au acces doar adulţii şi dacă o ţinem departe de lăcaşe de cult şi de învăţămînt – deci, nu o interzice. Vom avea, aşadar, o lege neconstituţională (n-ar fi prima). Aici ar trebui să observăm că normal ar fi să punem de acord Constituţia cu practica internaţională şi să eliminăm respectiva interdicţie din legea fundamentală. Pornografia nu este interzisă în nici o ţară democratică, atîta vreme cît minorii nu au acces la ea.

Desigur, nu este suficient să definim pornografia drept o manifestare obscenă, pentru că multe manifestări pot fi obscene, fără a fi pornografice. Pe de altă parte, cu ani în urmă, solicitat, de Poliţie, să spună dacă nişte casete video confiscate sînt pornografice sau nu, un reprezentant al, pe atunci, Ministerului Culturii, a decis: din moment ce se văd organe sexuale, înseamnă că sînt. Pe această logică, şi manualele de anatomie ar trebui interzise. În S.U.A., de exemplu, există tendinţa de a considera că o imagine nu poate fi considerată pornografică, decît dacă este *în mişcare*. În acest fel, unele „manuale" despre sex ar putea fi vîndute şi în librării respectabile. Vom constata, de altfel, că există mari dificultăţi în a defini pornografia în termeni juridici. O asemenea definiţie este importantă, deoarece numai în baza ei pot fi sancţionate nişte persoane pentru nerespectarea legii. Legislatorii români s-au lovit, bineînţeles, de aceleaşi probleme. Pentru a nu permite comiterea unor abuzuri cu implicaţii în domeniul artistic, în proiectul amintit de lege se menţionează că „dispoziţiile prezentei legi nu se aplică în cazul lucrărilor de artă şi ştiinţă". Aşadar, pornografia este permisă dacă apare într-o operă de artă. Ediţiile de popularizare din *Kama Sutra* intră în această categorie, pentru că celebrele ilustraţii înseamnă, astăzi, *artă*. Numai că nu avem nici o garanţie că un fotograf, care lucrează pentru deja amintita revistă pornografică, prezentă pe tarabele din întreaga ţară, nu va emite pretenţia că şi imaginile realizate de el sînt opere de artă. În fond, imaginile de *sex explicit*, strînse într-un album cu Cicciolina, pot fi cumpărate din selectele librării ale muzeelor Louvre sau Museum of Modern Art (fie el din New York sau San Francisco), datorită calităţii lor artistice. Şi de unde avem garanţia că un expert (critic de artă, atestat de Ministerul Culturii şi Cultelor sau/şi de Ministerul Justiţiei) nu ar accepta să apară într-un proces, pentru a certifica faptul că o anumită imagine sau că toate imaginile dintr-o anumită publicaţie – considerată pornografică de poliţişti, de educatori sau de părinţii unor minori neastîmpăraţi şi vîndută la colţ de stradă – nu reprezintă *artă?* Ajungem, astfel, la necesitatea – neluată în seamă de proiectul de lege menţionat – de a lăsa pe seama unui grup de oameni (întruniţi într-o comisie, de exemplu) să stabilească, la nevoie, sprijinindu-se pe înţelepciunea vreunui judecător, care publicaţie (film, imagine etc.) este pornografică şi care nu. În acest fel, cunoscuta butadă a lui Potter Stewart, judecător la Curtea Supremă de Justiţie a Statelor Unite ale Americii („nu pot să definesc pornografia, dar o recunosc, atunci cînd o văd") se dovedeşte a fi corectă, din toate punctele de vedere. Definirea pornografiei stă, mai degrabă, în simţurile şi judecata beneficiarului, decît în cele ale creatorului de pornografie. Poate că, pentru talibani, şi cel mai cast sărut din *Pe aripile vîntului* este pornografie curată, în vreme ce, pentru alde noi, este doar prost filmat.

© S. Ivanoschi

Probabil că cea mai dificilă problemă pe care o întîmpină legislatorii, în întreaga lume, este cea a pornografiei de pe Internet. Paginile cu pornografie înregistrează cel mai mare număr de accesări pe mapamond. În proiectul de lege din România – problema nu s-a tranşat, încă – s-a propus taxarea accesului. Numai că o asemenea abordare ar încălca nu doar libertatea pe care o conferă Internetul oricărui utilizator din lume, ci chiar dreptul la viaţă privată al fiecărui individ. Pe de altă parte, gigantica industrie a sexului pedofil, care a fost transferată în spaţiul virtual, schilodeşte fizic şi psihic, anual, milioane (numai în Asia, în medie, peste un milion) de copii sub 14 ani! Şi este limpede că, în această privinţă, nici o discuţie despre libertatea de expresie artistică nu îşi mai poate găsi locul. În Marea Britanie, potrivit unei legi din 1988, simpla deţinere a unei fotografii *indecente* a unui copil poate fi pedepsită cu închisoare de pînă la cinci ani. Legea daneză este ceva mai blîndă, sancţionînd fapta cu un maximum de doar doi ani de privare de libertate. Desigur, numai judecătorul poate hotărî ce înseamnă o fotografie *indecentă* (pentru a nu incrimina şi cunoscutele imagini cu bebeluşi pe păturică).

Toate acestea nu ne aduc decît la concluzia că legea – o simplă convenţie socială – trebuie adaptată nivelului de permisivitate al societăţii. Iar aici, pe tărîmul moralei publice din România, ar trebui să ne întindem la o discuţie mult mai lungă – şi, probabil, destul de neplăcută.

▲

Eugen ISTODOR

Turturele 2003

Pe mîna stîngă, ghiul cap de mort. Degetul din mijloc. Pe degetul mic, inel lung, din ăla ce acoperă tot, încheietura fragilă pînă aproape de unghie. Pe dreapta, învîrte cheile de la Mercedes, puse pe portchei cu siglă Mercedes. Portcheiul mai are două chei telescopice de uşă metalică. Părul este pe mîna dreaptă negru, negru, din el se întrevede un tatuaj de creion chimic: USA ARMY. Tot pe dreapta, degetul mic, inel de damă, pare argint cu piatră maronie. „Pupicile mele să se adune!“ Este semnul că începe preselecţia la fabrica de vedete „Muchos Gratias“, firmă de făcut şi plasat vedete în străinătate, de fotomodele şi de casting pentru zona emisiunilor de divertisment. Cămaşa lui Marcel Dohoreanu, şef al agenţiei la 20 ani, este cu guler mare, *trendy,* ceva gen sud-american, cu scene de bivoli la adăpat. Deasupra poartă o haină cu rever scurt, maroniu închis, inelul bate în culori deschise. Un fular de mătase albă flutură. Din fular i se vede părul puţin pe piept, dar generos arătat. Ochelari mari, lentile galbene, braţe subţiri. În sală e întuneric. Scena e luminată, glob cu oglinjoare. E fosta sală de cultură Turturele, azi, discotecă arăbească. Marcel (i se zice uşor americăneşte, adică ceva între franţuzescul s şi americănescul th) pare obosit. E ora douăsprezece. Preselecţia a făcut-o publică în *România liberă* şi *Anunţul de la A la Z.* Masa e de lemn şi i s-au adus nişte scaune de bar. Arabii îi puseseră o masă cu un picior mai scurt. Scoate 500.000 şi un ins îi schimbă masa şi scaunele. Dar masa rămîne goală. El îşi aruncă cheile. Huiduma de mai înainte, care-i aranjase masa şi scaunele, dispare. Marsthel e firav, dar vînos pe sub veşmînt, dar vînă din aia ambalată, din furie. „Fatty! Servis mi!“ Nu-i răspunde nimeni. Pe margine, pe lîngă el şi peste tot, mame cu copile. Picioarele? Prinse în cizme de cow-boy cu talpă de plastic. Încrustaţiile de pe cizmă? Eternul şarpe. Cizme largi, pantaloni strîmţi, indigo, decoloraţi. Pe cap, şapcă, bor lung, pe care scrie Style. „Fatty, sînt uscat, în gura mă-tii, uite hîrtia!“ Omul apare de undeva. Îi aduce o cola mică. Marsthel se stăpîneşte. Pe lîngă el tropăie cîteva fete. Îmbrăcate cu căciuliţe, gen prezervativ. E blonda, e crema şi e roşcata. Au strîns buletinele. Se aşează. „Mamele s-o ia din loc. Rămîn numai verginele! Nu e agenţie de curvet!“ – se aude Marsthel. Mamele ies. Fetele foiesc lîngă scenă. „Începem cu un uăk uşor de blek hors.“ Trec una în alta. „Păi, ce pula mea, pizdele, mai răsfirate, să ne facem ă litl aidia.“ „Fă, muisto, fesele la joacă.“ „Ciordito, hai, că mă-ta te vrea model. Bagă balconaşele la produs.“ „Fetiţele, în cerc, la trei lăsaţi paltoanele, să vedem un pic de cărniţă.“ E neîncălzit, sau mai bine zis proaspăt aerisit. „Fă, uaşul la tine e ca la Ludovic!“ Din pămînt, din iarbă verde apare un bull-terrier, tipul ăla de javră ce are dimensiunile ideale pentru şuturi în gură. Şi Marcel îi trage un şut în locurile ruşinoase. Asta îl înviorează. Roşcata se interpune în faţa cîinelui, ce-ar vrea să riposteze, şi-l trage de coadă spre ieşire, îl lasă afară, cu mamele. „La costum de baie, fetelor!“ „Fă, la vîrsta asta nu ţi-a făcut mă-ta ţîţe? Marş acasă să creşti! Client Servisurile mele nu sînt fără ţîţe.“ „Fă, prea ţi-atîrnă, eşti pe zona Siria. Blondy, avem ceva?“ Blonda asistentă mişcă! Dă din cap. Faţa lui Marcel este decupată la ras. Are un triunghi bogat sub buza de jos, ce se leagă exact cu o bordură de păr ţepos, tăiat ca un gazon chinezesc. Bordura e făcută din rînduri de cinci fire, o adevărată operă omnia. Craniul pătrăţos, imatur, cu păr blond tuns boxer, dar cu favoriţi, gen mititel de la Cătă din Ştirbei. „Fese, vreau fese. Fă, ţi-a dat mă-ta tetra! Scoate tetra să văd marfa!“ „Buze, prezentare de buze!“ Fetele se pun pe marginea scenei şi îşi rotunjesc buzele. Marcel nu bate pînă acolo. „Fleicilor, un dans la bară!“ Bară nu există. „Blondy, un mop!“ Blondy negociază cu huiduma. Huiduma nu mişcă. „Bă, te fac om!“ Huiduma nu crede. Marcel mai scoate pentru cauză 500.000. Huiduma vine cu mopul demn, îl reazemă de una din viitoarele fotomodele ale României. Concurentele încalecă mopul. Una îl şi ridică şi din jonglerie laţele late şi galbene îi vin peste ochii banal de căprui. Marcel pare plictisit. Nu rîde. E linişte. Se aude doar bull-terrierul încercînd să sape în uşă. „Siviuri aveţi?“ „Maricico, fă, tac-tu te-a făcut din labă înghesuită în mă-ta cînd dormea?“ Asta-i place şi rîde Marcel. Şi uite ce descoperă. „Fă, de cînd laba de la pagina 5 e bună la CV, ai pozat la ziar? Treaba ta!“ Dar totuşi contează pentru Marcel. Scoate un Parker, cu peniţă, tată! Şi face un semn. O ia pe alta la întrebări: „Ai fosat în trupiţa de dance a liceului? Dă-ţi chiloţii jos!“ Fata ar vrea să se execute. După aia, se fistîceşte. „Eşti pe rougè? OK. O să-ţi iau obie, că la mine în staff nu intri aşa! Dă-i-o pe asta lui Mumilă.“ „Avem ceva birou de line, azi? Uit-o pe bunuţa asta! Te duci să faci hostes la vodca lui Trică. 20 de dolari ora, marş, că sînt obosit.“ De la ieşire vine o şuviţe-şuviţe. „Marcel, ţi-am duşat maşina!“ „OK, avem vreun event acum, dă-mi outlook-ul pe azi! Fă, ăsta-i print? Nu te-am treininat ca să dai print din ăsta! Ora şi plaisul.“ ▲

Andrei COVACIU

Puţină pornitologie

De aproape zece ani mă culc cu aceeaşi femeie. E ca şi cum te-ai îndrăgosti la un moment dat de *Donul liniştit* şi ai jura, cu pirostriile în cap şi în faţa unui „bibliotecar-şef“, să îi rămîi fidel. Mai apuc să fac cîte o curte discretă, să arunc cîte o mitocănie simpatică („maaamă, ce craci ai!“, sau chiar „ce ţi-aş trage-o!“) fetelor care vor să audă aşa ceva... şi cam atît. Celelalte „romane“ îmi sînt inaccesibile din proprie voinţă şi mai ales din lene. A bate clopotele unei femei vreme de cîteva săptămîni pentru a obţine fix ceea ce vor bărbaţii să obţină cînd bat clopotele (adică o partidă de „bang-bang“ în clopotniţă) – presupune prea multe mese sărite. Şi atunci, pentru a mă bucura de „noutăţi“, nu-mi mai rămîne decît mana ochelaristului adipos, mofluz şi stătut care se apropie, tocăniţă după tocăniţă, de *„the middle-age crisis“:* Informaţia!

În domeniul studiului păsăricilor, a afla „ce mai e nou“ e o amăgire. Dar după cum *readers' digest*-urile se adresează celor care nu citesc, şi revistele cu pupeze se adresează în special celor care nu-şi plimbă (hai-hui, cirip-cipa) cucul prin cuiburi străine. Astfel, am adunat de-a lungul anilor o impresionantă bază de date pornitologică (pornitologia reprezentînd studiul ilustrat al păsăricilor) constînd din albume, cărţi poştale sepia, CD-uri şi reviste din care am tras mai multe învăţăminte (nu, nu dintr-acelea care spun că „baia e un loc ferit – deci bun“).

De exemplu, am observat cu adîncă mirare faptul că, de la dagherotip la fotografia digitală, evoluţia *look*-ului păsăricilor a ţinut în mod constant pasul cu succesiunea personalităţilor politice marcante şi a curentelor istorice populare. Astfel, pe vremea cînd se elabora *Capitalul,* fotografiile pornitologice relevau o izbitoare asemănare între păsărici şi chipul lui Marx. În faţa unui penaj stufos rămîi cu o urmă de frustrare interogativă şi te aştepţi ca de acolo să apară un majordom care să-ţi răspundă (la întrebarea ta dacă „păsărica – este ea oare acasă“), cu clasica formulă: „poate că este, poate că nu este“. Alte păsărici din aceeaşi perioadă aduc binişor a Engels – majordomul lor părînd a zice „nu vă îndoiţi că, pentru dumneavoastră monsieur, Madame la Hirondelle este întotdeauna acasă“.

Dar anii trec, Lenin şi Troţki îndeamnă masele flămînde de dezertori să dea buzna în casele burghezilor şi să le transforme în autoserviri. Kerenski e depăşit, iar fotografii încep să prefere păsărici cu plumaj pleşuv însă sobru, leninist. (Nota bene – King Camp Gillette îşi perfecţionase aparatul încă de la sfîrşitul secolului anterior, aşa că înfiorătoarea manipulare a briciului în zona păsăricii... zbrr!... îşi găsise, în sfîrşit, un înlocuitor mai puţin stresant). Între păsărica Lenin şi păsărica Stalin diferenţa este ca între cheliile care încep în creştet şi cele care pornesc dinspre frunte. Perioada interbelică, aşa cum apare în albumele pornitologice ale epocii, dă cîştig de cauză celei din urmă – ajungîndu-se apoi în extrema cealaltă, din momentul în care puful retezat à la Iosif Vissarionovici se îngustează tot mai mult şi devine smoc Adolf. Generaţiile se schimbă, revoluţia sexuală dă în *flower* şi prinde *power.* Cu toate că între paginile aceloraşi reviste păsărica Fidel Castro (filiera marxistă e de domeniul evidenţei) convieţuieşte paradisiac cu toate felurile şi formele de păsărici (şi de-acolo, şi de-aici, şi mai mari, dar şi mai mici), păsărica Hruşciov se insinuează sincron cu moda costumului de baie bikini.

Cum mai mult (adică mai puţin) nu se poate, penajul începe să nu mai conteze. Atitudinea, da. Postmodernismul face pilaf tendinţele cu pretenţii de exclusivitate, astfel că sfîrşitul secolului al XX-lea panoramează un întreg amalgam pornitologic – de la preţioasa pasăre-paradis „voilà mon bijou“ pînă la pasărea de curte, scurmătoare, gen „ia d-acilea“, păsăricile ghersuiesc mult şi pre limba lor apar şi dispar.

Acum lumea e veselă şi colorată, războaiele le amintesc doar bătrînii. America e-n toate. O vreme nu am înţeles ce atitudine vor să transmită fotografii de la *Penthouse* (et al.) atunci cînd îşi roagă fotomodelele să îşi arate, anatomic, interiorul păsăricii. Să vezi că n-are cap, gît, labe şi organe înăuntru? Îndoi-m-aş. Nu... americanii nu ştiu de astea. La ei totul e mai simplu. *Image is reality* – şi cum imaginea arată o păsărică, realitatea trebuie să spună că păsărica e veselă. Aşa că degetele care o lăţ-lungesc spun ceva simplu: *keep smiling!* ▲

© C. Prisecaru

Concursul Naţional

„Tânărul Jurnalist al Anului“

a cincea ediţie

FREEDOM HOUSE Romanian Publishing Group cu sprijinul CONNEX Pfizer

lansează a cincea ediţie a concursului anual destinat încurajării şi recompensării tinerilor jurnalişti.

Concursul „Tânărul Jurnalist al Anului“ are două secţiuni:

- **economic/afaceri;**
- **social (sănătate, piaţa muncii, probleme sociale etc)**

→ Pentru fiecare secţiune în parte, va fi desemnat cel mai promiţător tânar jurnalist care a publicat în cursul anului 2002 articole tratând subiecte din domeniile anunţate. Articolele trebuie să fie la prima participare la un concurs de acest gen.

→ Participanţii trebuie să aibă maxim 35 de ani. Pentru înscrierea la concurs, candidaţii sunt rugaţi să trimită: 3 articole însoţite de publicaţia originală (minim 1000 de cuvinte/articol) şi o prezentare succintă a experienţei profesionale.

Câştigătorul fiecărei secţiuni primeşte un premiu în valoare de 33.000.000 lei.

Selecţia articolelor va fi făcută de către personalităţi ale mass-media din România. Trimiteţi înscrierile la concurs până la 2 mai 2003 (data poştei), cu menţiunea: Pentru concursul „Tânărul Jurnalist al Anului“ pe adresa FREEDOM HOUSE, Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, sc. 2, et.10, sector 1, Bucureşti.

Pentru detalii, contactati Fundatia Freedom House, la telefoanele 313.81.11, 313.81.12, 0722.205.549 si 0740.089.253. Persoana de contact: Malina Marinescu

Matei FLORIAN

Mărturisiri pentru mama mea

Dragă mamă,

te rog să mă ierţi, dar să ştii că eu am fost ăla, şi nu Migu sau Pipiţă, care am decis acolo în spatele blocului într-o sîmbătă după desene şi grădiniţă că fetele nu au puţă ci cu totul altceva, ceva misterios şi tainic ce nu poate fi numit doar păsărică, cum, la fel de bine ce avem noi nu se putea numi doar cocoşel.

Pentru că, şi acum trebuie să-mi dai şi tu dreptate, nici un copil din lume n-a făcut pe acolo cucurigu ci doar pipi, iar despre vrăbiuţe sau dintr-astea ştiam de la tovarăşa că visează mălai tot timpul şi de pe stradă că zboară prin copaci şi le plac mai mult rîmele. Şi mai ştiam că oamenii mari au o bucurie prostească să te mintă sau să te ia drept prost şi că în felul ăsta îşi ascund ei prostiile şi-ţi bagă-n cap tot felul de chestii cu barza cînd în Drumul Taberii poţi să dai cu tunul şi n-o să-ţi apară vreodată una, iar adevărul e unul mult mai cumplit şi de neînţeles, însă, tocmai de aceea, unul din puţinele lucruri secrete despre care ştii că o dată ce l-ai aflat o să-ţi schimbe viaţa pentru totdeauna.

Şi nu trebuie să înţelegi din asta, mamă, că noi ăia de-atunci nu ne vedeam de treburile noastre, ci doar că în unele după-amieze lîncezite de sîmbătă sau cînd se însera şi intram în scări de bloc să ne ascundem de vîrtejurile de praf, ne încerca o voluptate de dincolo de noi să spunem lucrurilor pe nume şi să zgîndărim un pic crusta marelui secret. Şi, uite, de exemplu şi ca să înţelegi mai bine că nu eram eu cel mai rău, fetele erau mult mai directe în chestia asta şi păreau să ştie o groază de lucruri în plus faţă de noi. Altfel nu pot să-mi explic de ce o fată aşa de frumoasă şi de liniştită cum era Ana-Maria cînd se spuneau poveşti, intra în closetul nostru şi scotea un chiot, apoi ne urmărea vreo zece minute să ne tragă, în fine, de cocoşel pînă cînd, exasperaţi, o spuneam lui tovarăşa, iar ea se îngălbenea, înverzea şi roşea, toate în mai puţin de cinci secunde, apoi o trimitea direct la colţ şi le povestea şi celorlalte tovarăşe care se stricau de rîs şi se uitau la noi – jignire mai mare nu putea să existe, mamă – sau de ce, alt exemplu, cînd făceam pipi în spatele blocului, apăreau din pămînt Rodica, Mariana şi Alina şi mă obligau să-mi trag pantalonii scurţi la repezeală şi să o zbughesc la fugă deşi abia începusem să. Astea, să ştii, făceau ca lucrurile noastre să pară nişte dulci copilării, deşi, în mod evident, ele nu erau. La vîrsta aia preferam să ungem bine un băţ prin rahat de cîine ca apoi să ne urmărim unul pe altul pînă ne mînjeam de sus pînă jos, iar voi, mamele şi taţii – acum vă înţeleg perfect – să ne trageţi o bătaie d-aia de să ne meargă fulgii.

Da, căutam cuvintele oamenilor mari, iar atunci cînd le-am aflat n-am mai putut scăpa de ele. Le spuneam ca pe o poezie, ştiam că sînt interzise şi urîte însă tocmai de-asta le spuneam, încercam marea cu degetul în faţa îndrăgostiţilor care se pupau pe străduţe, rosteam direct, cu curaj, dar gata oricînd de fugă, ce are fiecare în pantaloni, iar apoi chiar fugeam pentru că vorbele alea aveau o putere teribilă care declanşa dorinţa de a te bate în orice om căruia i le adresai. Da, într-un tîrziu le-am descoperit, însă a fost ceva firesc şi treptat, iar în plus nu rezolvau foarte multe din ecuaţie: două cuvinte cu care poţi lua bătaie şi se mai face ceva. Dar ce, în afară de pipi? Asta era întrebarea. Pînă una, alta, ne bucuram de forţa lor: cu ele puteai să le trimiţi pe fetele cuminţi acasă în hohote de plîns, cu ele aveai senzaţia că lumea nu mai e chiar atît de mare, iar cînd vecinii erau bine dispuşi, cu oaspeţi, cu vin şi tot dichisul, iar tu intrai ca întotdeauna în casele lor, deveneai vedeta serii. Oamenilor mari, cînd sînt mulţi şi beau, le place să te ia părtaş pe ocolite şi să vadă ce ştii şi atunci, doar în momentele alea, nu te bat ci îţi dau bomboane cu nemiluita.

Mamă, cred că ştii, iar dacă nu ştii, e timpul să afli că Nelu Cristache, vecinul nostru, a spus la o petrecere de-a lui că eu aş avea puţa verde. Nu poţi să-ţi imaginezi cît m-a enervat atunci şi cum, uitînd de regulile tale de bun-simţ, mi-am scos pantalonii în faţa tuturor pentru ca, o dată şi pentru totdeauna, lumea să-mi privească albeaţa adevărului în faţă. Au rîs ca proştii, însă adevărul a triumfat şi nici pînă astăzi nu pot să-mi închipui că ce-am făcut atunci ar fi fost ceva obscen.

De fapt, obscenitatea nu s-a născut la sat, ci la grupa mare ceva mai tîrziu. La şase ani eşti stăpîn pe o groază de cuvinte obscene, le ştii înţelesul şi le poţi face să rimeze. La şase ani nu mai fugi din faţa fetelor, însă nici ele nu şi-o mai caută cu lumînarea. La şase ani te-ai plictisit de bătăile alea şi arunci cu vorbele doar la nervi sau pentru a înjosi pe cineva. La şase ani, un băiat de opt m-a chemat cînd era singur acasă să ne jucăm de-a mama şi de-a tata. El deja aflase şi vroia să-mi spună şi mie.

N-am înţeles niciodată prea bine ce s-a întîmplat atunci. Ştiu că ne-am dezbrăcat amîndoi şi ne-am băgat în patul mamei şi al tatălui lui. Ştiu că s-a suit pe mine şi mi-a explicat că aşa se face, eu eram mama, şi că l-am împins, nu din scîrbă, ci pentru că era prea greu. Ştiu dup-aia că a apărut bunicul lui în vizită şi că m-am îmbrăcat în grabă şi-am sărit de pe balcon afară. Mai ştiu că băiatul ăla stătea la parter şi că trei zile s-a făcut că nu mă vede. Marele secret era un flaps din care n-am înţeles nimic. Nu mi s-a părut nicicum că am stat gol într-un pat cu un băiat care vroia să-l imite pe ta'su. Nu ştiu ce naiba a fost în capul lui, dar în al meu n-a fost cu siguranţă nimic.

Cîţiva ani mai tîrziu, am întîlnit şi în alte cartiere băieţi care ţineau musai să se joace de-a mama şi de-a tata prin barăci. Nu ştiu de ce, dar mi s-a părut întotdeauna mai interesant să-i ascult pe golanii străzii vorbind despre asta şi nu m-am dus cu ăştialalţi niciodată. O fi fost la mijloc şi ceva obscen sau hormoni în devenire, dar, din cîte mi-am dat eu seama, tot ce făceau era să zgîndăre un secret. Asta ar fi tot.

Cu dragoste şi respect, fiul tău,

Matei.

▲

Carmen MEZINCESCU

Filmele porno din ochii mei

Intro: La prima vedere lucrurile sînt clare – ce poate fi mai simplu decît întrebarea „Cum vede o femeie pornografia?"... Răspunsul mi s-a formulat automat, practic fără ezitare, în minte: „Prin ochii bărbaţilor, evident! (de la cine altcineva ar putea auzi prima dată de aşa ceva?!)". Imediat însă, ca într-o grădină a gîndurilor ce se bifurcă, m-am trezit într-un păienjeniş de nedumeriri: ce va să zică „o femeie"? de unde vine ea (background social/ cultural)? ce educaţie a primit? e reprezentativă opinia ei? dar argumentaţia? ş.a. Cum lămurirea unor asemenea aspecte nu mi-ar mai fi lăsat timp (spaţiu?) să ating subiectul, am pornit de la premisa că femeia în chestiune sînt eu şi am decis să ignor complet problema reprezentativităţii. Cîteva precizări se impun, *quand même*.

Tatonări: Pornografia (ca noţiune!) mi-a fost complet necunoscută pînă la vîrsta de 10 ani. Justificări pentru această lacună educaţională majoră sînt destule – de la contextul istoric (anii '80) pînă la familia şi mediul în care am crescut, unde cea mai injurioasă expresie ce putea fi auzită era „du-te dracului!" (cînd se enerva, tata înjura în ruseşte, dar asta am aflat mult mai tîrziu), iar sexul sub orice formă/ reprezentare era subiect tabu. Gimnaziul a umplut însă rapid golurile din cunoştinţele mele. Aici am văzut primele fotografii „indecente" şi am învăţat tot soiul de cuvinte „urîte" (caracterizarea le aparţine, evident, părinţilor revoltaţi la auzul lor) a căror semnificaţie am deslușit-o treptat şi pe ascuns. De aici pînă la pornografie nu mai era decît un pas, mediat eficient de acea minune prezentă în toate casele – televizorul. Acesta, în mult mai mare măsură decît cărţile groase şi cu titluri antipatice (gen „Sexualitatea normală şi patologică") de găsit prin bibliotecile de acasă, mi-a arătat cu lux de amănunte cam ce fac doi (3? 4? etc.) oameni de unii singuri sau cu public în dormitoare, ganguri, pe holuri, în mijlocul naturii... mă rog, pe unde apucă. Întrebarea la care nu s-a prea priceput să-mi răspundă a fost „DE CE?", dar ce rost au astfel de subtilităţi pentru o adolescentă în devenire? E adevărat, cărţile şi revistele citite în acea perioadă erau la graniţa domeniului, ţinînd mai curînd de latura sa soft, *grand-public*, decît de *the real thing*; filmele (seria *Emmanuelle* et co.), de asemenea. M-a marcat însă *Ultimul tango la Paris* văzut la 12 ani, într-o noapte, de una singură; alături de *Mantissa* lui John Fowles, citită doi ani mai tîrziu, l-aş pune în capul unei liste de „blestemăţii" care mi-au modelat imaginarul erotic adolescentin – nu că m-aş mîndri cu asta (filmul nu l-aş revedea pentru nimic în lume)!

Toate acestea nu sînt decît paranteze, rătăciri ce m-au apropiat de neclaritatea fundamentală în care m-a aruncat subiectul:

„What's your definition of dirty, baby, what do you consider pornography?" O noţiune atît de vagă & laxă încît ies din impas doar prin decizia de a alege o definiţie care să-mi fie pe plac; convin astfel, în răspăr faţă de dicţionarul care îmi spune „scriere, desen, fotografie sau gravură obscenă", să numesc pornografie un material (scris/desenat/filmat etc.) care îmi prezintă sexul per se, direct şi explicit, fără să pretindă că vrea să-mi spună altceva prin asta. Şi întrucît literatura de acest tip nu m-a pasionat, iar gravuri, desene, picturi, fotografii de gen n-am prea întîlnit, o să mă refer la **filme**. Luînd de bună definiţia de mai sus:

a) ***mă plictisesc*** de moarte. Ce poate fi interesant, cît să mă ţină în faţa ecranului, la nişte oameni care şi-o pun şi-atît? Mai ales că nu sînt tocmai frumoşi şi gem non-stop. În cazul cînd există şi un simulacru de poveste însăilată între secvenţele respective, plictisul devine insuportabil – Umberto Eco scria că un film porno e acela în care personajelor le ia mai mult timp decît ar vrea spectatorul să ajungă dintr-un loc în altul. Să trecem şi peste calităţile „cinematografice" (imagine, încadraturi, joc) şi să zicem că aleg să mă uit la Sex (un fel de „Am vrut şi eu să mi-o pun, dar în lipsă de altceva... măcar să privesc").

b) ***mă enervez/ revolt.*** Dacă sexul e acea mecanică rece punctată de icnete ce vor să exprime Plăcerea şi de indicaţii, nu pot să-mi imaginez de ce m-ar interesa. Oamenii nu dau impresia că se bucură cu adevărat de ceea ce fac, par mai curînd simpli muncitori la lucru, ale căror reacţii (i.e. orgasme) sînt predeterminate, imperative, nu naturale/ reale. Ca să nu mai amintesc că totul se desfăşoară în viteză; iar sexul ca job & sport de performanţă e pentru mine un *turn-off* destul de eficient. Plus că femeia e în filmele porno un simplu obiect la dispoziţia bărbaţilor, dispozitiv generator de satisfacţie sexuală, indiferent ce-o fi aia. Şi, pe deasupra, pare mulţumită de asta! Nu face decît să treacă de la un mascul la altul; sau de la o poziţie la alta. Mesajul e scurt şi clar – *„I'm horny, horny, horny..."*. Am întîlnit uneori şi scene lesbiene, tot cu funcţia de „încîntare"/excitare vizuală a bărbatului. Oricît de străină de -isme aş fi, viziunea asta asupra *genului* din care fac parte mi-a provocat singurele puseuri feministe de care îmi amintesc. Există şi lucruri încîntătoare, trebuie să recunosc, dar acelea ţin – în ce am văzut eu, măcar – de umorul involuntar...

c) cum să nu ***mă amuz*** la una din ultimele producţii româneşti de gen, *P. Stars*, care utilizează formula filmului (porno, evident) în film şi încearcă o linie narativă, prezentînd seria de pauze de filmare în care „actorii" nu stau degeaba! Mai ales că toate replicile, de la prima, rostită de doi dintre actori coborînd din decapotabilă – roşie, bineînţeles – („Locaţia e super. Dacă şi fetele...") pînă la clasice („Bagă-mi-o!" „Vreau să te... „ etc.) şi un înduioşător „Îi supeeeer!" sînt spuse în molcomul grai ardelenesc.

Dincolo de nemulţumirile şi nedumeririle personale cu privire la rostul pornografiei (există şi oameni pentru care „funcţionează", cu atît mai rău pentru mine), trebuie spus că mi se pare o îndeletnicire infinit mai onestă decît demersul anumitor cineaste contemporane ca franţuzoaicele Claire Denis, Catherine Breillat, Virginie Despentes & Coralie Trinh Thi (aceasta din urmă, de atfel, actriţă porno), care nu se mulţumesc cu scenele de sex, ci introduc şi morale dubioase în spatele acestora. Mi-a rămas în minte replica unui spectator (dintre foarte mulţii) dezamăgit la ieşirea de la oribilul *Baise-moi* (deschiderea festivalului DaKino, ediţia „99 dacă nu mă înşel): „Şi cînd te gîndeşti că am ratat o super partidă de sex pentru porcăria asta!..."

Outro: La urma urmei există destule lucruri mult mai nocive şi urîte decît pornografia pe lumea asta – foametea, Meg Ryan, războiul, filmele lui Oliver Stone şi Ken Loach, gîndacii roşii, latexul u.s.w.

N.B. M-am referit pe tot parcursul textului la producţiile hetero-; cum vede „o femeie" pornografia *gay* e o cu totul altă poveste...

▲

Arhiepiscopul CHRYSOSTOMOS AL ETNEI

Un autodafé ortodox (I)

Am în faţa mea o carte care mă nelinişteşte. Ea este nepotrivită, probabil, în chiar concepţia sa, dominată de un strident spirit al disputei. E vorba de cel de al doilea volum al lucrării *Invazia sectelor*, aparţinînd diaconului P.I. David, cadru didactic la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Bucureşti. Sînt neliniştit, dar şi mirat, fiindcă lucrarea, în loc să atragă dezacordul colegilor academici ai autorului, poartă aprobarea de tipărire a Patriarhului din Bucureşti: ediţia a fost realizată, e drept, la Editura „Europolis" din Constanţa (1999), însă ea este o publicaţie oficială a Centrului cultural patriarhal. Nu putem decît deplînge faptul că Părintele David n-a fost descurajat de colegii săi academici şi eclesiastici să publice aceste volume, cărora le lipseşte un bun temei academic şi care se îndepărtează de natura înălţătoare a teologiei ortodoxe, de altitudinea comportamentului şi sobrietatea proprii teologiei ortodoxe.

Personal, am mari rezerve faţă de cărţile de acest gen, care adoptă, deseori cu imprudenţă, o viziune polemică asupra oricărei religii ce se deosebeşte de credinţele şi preceptele teologice ale Bisericii Ortodoxe. Am, fără îndoială, o dăruire absolută faţă de doctrinele, învăţătura şi ethosul Ortodoxiei înţeleasă drept *„kriterion tes aletheias"* („criteriu al adevărului"), după cum o numeşte unul dintre Părinţii Bisericii — însă trebuie spus că, între oamenii civilizaţi, diferenţele de opinie se cuvin abordate într-o manieră obiectivă, responsabilă, irenică chiar şi atunci cînd ne referim la adevărurile cele mai scumpe nouă. Nu e de cuviinţă a flutura cuvîntul „sectă" ori de cîte ori o organizaţie eclesiastică se simte ameninţată de cei ce împărtăşesc concepţii diferite, după cum nici Părinţii Bisericii nu au folosit termeni ca „eretic" sau „schismatic", altfel decît în împrejurări extreme — şi aceasta cu multă părere de rău. Încălcarea sobrietăţii patristice poate atrage după sine acuza de sinecurism, învinuirea că toată această ostilitate nereţinută şi epitetele peiorative se explică nu atît prin fidelitate doctrinară, cît mai degrabă prin dorinţa de a servi propriul interes, de a-şi asigura poziţiile, autoritatea.

În comentariile sale introductive la volumul în chestiune, Dr. Adrian Năstase face cîteva observaţii asupra primejdiei activităţilor sectare din România, arătînd corect, după părerea mea, că prozelitismul practicat de variate secte străine în Europa reprezintă o ameninţare pentru moştenirea tradiţională morală, religioasă, socială şi culturală a continentului. Primejdia a fost acută în cazul ţărilor din spatele Cortinei de Fier (multe avînd majoritatea cetăţenilor de confesiune ortodoxă), în perioada imediat următoare căderii comunismului, cînd religii şi culte de toate felurile „au invadat" societăţile ce începeau să guste libertatea de gîndire şi de conştiinţă interzise pînă atunci de sistemul ideologic şi politic. Prozelitismul întreprins în aceste împrejurări a fost de condamnat, mai ales dacă ne gîndim că s-a realizat pe baza bogăţiei strînse în cuferele credincioşilor din Apus (ca şi din Orientul Îndepărtat, de altfel), care vedeau în locuitorii împovăraţi din Europa de Răsărit un fruct copt, numai bun de cules. Acest gen de prozelitism cu toptanul a produs în multe cazuri aşa-numiţii „creştini ai pumnului de orez". Din păcate, presiunile prozelitismului post-comunist se mai văd şi azi în multe din ţările Europei de Răsărit — mai ales în cele ortodoxe, deşi în prezent fenomenul este mai limitat.

Considerînd observaţiile Dr. Adrian Năstase exacte şi necesare, se cuvine să observ, totodată, că un preţ al pluralismului şi democraţiei este şi spiritul de toleranţă privind diversitatea religioasă. Că ne place sau nu, libertatea ne impune o anume acceptare a tacticilor şi metodelor de convertire religioasă care nu sînt întodeauna pe placul acelora dintre noi ce preferă o abordare mai rafinată a religiei în general, a evanghelizării în mod special. Ba, mai mult, în evaluarea acestor noi valuri de prozelitism, trebuie să distingem între religiile instituţionalizate şi simplele secte sau culte, deoarece intenţiile, tactica şi impactul social sînt cu totul diferite între cele două categorii. Dacă vom califica, pur şi simplu, o religie drept sectă, aceasta nu o transformă automat în sectă; şi nici nu e onest să numeşti sectă o religie care nu este, de fapt, sectară prin învăţăturile şi practicile ei. În volumul de faţă, Părintele David enumeră de exemplu, printre secte, Biserica metodistă, pe quakeri şi Armata Salvării (p. 342-348). În realitate, aceste credinţe şi filosofii religioase au mulţi adepţi de renume, care au sau au avut funcţii de înaltă responsabilitate în S.U.A. şi alte ţări occidentale. Orice ar fi, pe aceştia nu-i putem numi sectanţi. Biserica metodistă (care a fost organizată pentru întîia dată în Anglia), de exemplu, administrează cîteva dintre cele mai prestigioase instituţii de învăţămînt superior din Statele Unite. La rîndul ei, Armata Salvării e respectată şi cinstită pretutindeni pentru activitatea ei socială şi ajutorarea altruistă a celor săraci şi dezavantajaţi. Preşedintele Nixon, dacă-şi aminteşte Părintele David, a fost quaker. Oricare-au fost infracţiunile ce l-au îndepărtat de la putere, nici cei mai caustici acuzatori ai săi nu l-au numit sectant. Iată cum se întîmplă ca secta unuia să fie adesea religie pentru un altul.

E de datoria noastră să stabilim cu multă grijă criteriile obiective pentru a distinge sectele periculoase, exploatatoare de religiile cu o istorie definită şi aport pozitiv la beneficiul social. Aceste criterii nu trebuie formulate la întîmplare sau *ad hominem*. Se cere ca ele să fie absolut obiective şi de natură academică, altfel putem cădea în invective, lipsite de conţinut şi onestitate, lumea ajungînd să ne considere bigoţi ori sectari. Cutez a observa că, dacă lucrarea Părintelui David ar fi tradusă în engeză, el s-ar trezi— pe drept sau nu — calificat de bigot, sectant, mizantrop, din cauza limbajului tăios al cărţii şi pentru că a înşirat, fără discriminare, grupuri religioase respectate alături de ceea ce el numeşte secte. Din nefericire, prezentările de ansamblu ale diferitelor grupări religioase sînt în multe locuri superficiale şi de o banală generalitate, întrucît îi lipsesc criteriile clare, obiective în baza cărora să deosebească o credinţă religioasă de manipularea sectară sau de sectarism, iar observaţiile sale nu sînt conforme cu metodologia proprie studiului comparativ al religiei. Ele dovedesc lipsa de înţelegere a corpusului de cunoştinţe în studiul sectelor şi cultelor. Autorul cade mai degrabă în stilul sectanţilor înşişi, care numesc „sectant" pe oricine nu le împărtăşeşte principiile doctrinare. În America, aceasta se întîmplă mai ales în rîndul protestanţilor fundamentalişti militanţi.

Merită să reţinem că Părintele David îi pune pe metodişti şi quakeri alături de secte ca „Biserica lui Satana" (p. 323-326), Biserica Unificării a lui Moon (p. 260-268), Ku Klux Klan (p. 316-318) — notat în „Cuprins", eronat, ca „Ku Klus Klan" (p. VII) — şi, pentru motive neexplicate, îi adaugă cu aplomb pe acupuncturişti (p. 260), în stilul în care fundamentaliştii mai sus menţionaţi numesc secte Romano-Catolicismul şi Ortodoxia[1]. De asemenea, autorul plasează mai toate religiile din Extremul Orient la nivel de sectă – vechea religie lamaistă din Tibet şi Mongolia (p. 273) apar în acelaşi capitol cu Biserica Unificării (*op.cit.*) şi Falun Gong (p. 271-272), iar aceasta din urmă ne este prezentată după modelul propagandei comuniste chineze, ca sectă dedicată eliberării sexuale, sau „libertatea sexy (sic)", apărută sub masca „anti-comunismului" de sorginte americană! Asocierea nedescriminatorie a religiilor istorice cu mişcări politico-religioase şi grupări sectare este, într-adevăr, în disonanţă cu standardele ştiinţifice proprii studiului religiilor şi credinţelor religioase şi duce la o categorisire excentrică a grupurilor religioase – mai mult în stilul autorilor fundamentalişti americani obscuri, cum ziceam, decît al cercetării serioase în domeniu. Las în seama unora mai cunoscători să explice cum se face că, Părintele David a inclus cu nonşalanţă, în rîndul sectelor religioase atinse de terorism (vezi „Conţinutul", p. VII), Opus Dei (deşi multă vreme legată de persoane cu simpatii fasciste, această organizaţie este acceptată de Vatican şi asociată cu tradiţii intelectuale şi centre de cultură importante ale Spaniei) şi apartheid-ul (care, cu urîtele sale teorii rasiale şi potenţialul de violenţă, este o ideologie politică şi nicidecum o sectă) — menţionînd, în capitolul despre „Ocultism şi fanatism asiatic sub mască religioasă" (Secţiunea C, p. 260-273) şi ceremonia japoneză a ceaiului (p. 271), unde autorul admite, în mod neaşteptat, că această relicvă de rafinament cultural oriental are efecte pozitive asupra tinerimii japoneze.

Desigur, cercetările serioase despre secte şi culte nu ajung întotdeauna la consens asupra a ceea ce constituie o religie validă ori o sectă, şi aceasta, deoarece criteriile stabilite de diverşi cercetători pot varia, iar în al doilea rînd, pentru că standardele pe care ei le aplică sînt adeseori de natură subiectivă şi pot duce chiar şi pe cercetătorul cel mai bine intenţionat la concluzii nefondate. Cu toate acestea, astfel de divergenţe apar numai ca o consecinţă a imperfecţiunilor metodologice, a limitelor ultime în oricare cercetare şi a deosebirilor ce reies din abordarea religiei în sens fenomenologic, social şi conceptual. Sînt slăbiciuni pe care cercetătorii religiei comparate trebuie să le recunoască şi pe care le compensează cu mai mult sau mai puţin succes. Însă a folosi propria religie ca standard pentru măsurarea tuturor celorlalte religii nu duce la o analiză valabilă, ci trădează o slăbiciune venită din afara sferei studiului academic al religiei. Un asemenea unghi de vedere poate eventual avea succes ca strategie confesională — dar şi atunci, aş zice, doar cînd se evită patima, bigotismul şi sectarismul —, altfel, aşa ceva nu formează substanţa erudiţiei autentice ori o cale de cercetare valabilă. Părintele David se face pasibil de acuza de sectarism, prin judecăţile sale pe alocuri supărătoare asupra diferitelor religii şi secte, prin abordarea nesistematică, necritică şi neîngrijită a obiectului în cauză. Este regretabilă această deficienţă la un autor a cărui lucrare poate avea relevanţă pentru lumea academică şi eclesiastică şi ale cărui evidente calităţi s-ar cuveni investite într-un mod mult mai pozitiv şi mai eficient.

În acest context aş dori să examinez una dintre secţiunile volumului în cauză, intitulată: „Mişcarea anticalendaristică (stiliştii)."[2] Există în Thucydide o remarcă perfect aplicabilă acestei secţiuni: „Amathia men thrasos, logismos de oknon pherei" (*Historion*, II, 40) – sugerînd că gîndirea erudită ne îndeamnă la precauţie în observaţii, pe cînd studiul neglijent naşte o anumită insolenţă. Comentariile Părintelui David asupra mişcării vechi calendariste demonstrează din plin perspicacitatea aforismului antic. La nivelul cel mai elementar, ne întrebăm cum oare pot fi numiţi „invadatori" unii din credincioşii Bisericii Ortodoxe din România —cei ce calculează calendarul sărbătorilor după formula abandonată în anii 1920 de Biserica Calendarului Nou —cînd aceştia, nestrămutaţi de pe pămîntul strămoşilor de veacuri, îşi menţin obieeiurile religioase neschimbate. Altfel, capitolul abundă în erori istorice şi de concepţie, iar autorul face referiri inadecvate şi dispreţuitoare la adresa conducătorilor şi credincioşilor calendarului vechi într-o asemenea măsură încît afirmaţiile îşi pierd credibilitatea.

Călugării vechi calendariştі, se notează în lucrare, sînt oameni fără „cultură teologică şi cultură generală" (p. 11) care, refuzînd să accepte reforma calendarului iniţiată în 1923 ca urmare a conferinţei inter-ortodoxe de la Constantinopol, au creat „o perturbare" în „viaţa religioasă şi sufletească" a României, sub influenţa călugărilor atoniţi cu pretenţii de iluminare şi sub influenţa „agitatorilor stiliştі" (p. 13). Apoi ni se prezintă „partizanii stiliştі" (preoţi şi monahi îndărătnici în special din Moldova) — şi faptul că ei au incitat credincioşii la respingerea reformei calendarului. Adunaţi în comunităţi monahale marcate de „ignoranţă şi fanatism" sub „haina smereniei", aflăm mai departe că vechii calendariştі au îndemnat la nesupunere faţă de Biserică, acuzînd-o, „vai!", că a „schimbat dogmele, tradiţia şi canoanele" (p. 12). În pofida adoptării noului calendar pentru raţiuni de acurateţe astronomică (p. 11)[3], Biserica a fost, spune autorul, asaltată de aceşti invadatori aparent „localnici", care şi-au creat cu timpul propria lor ierarhie „necanonică şi schismatică" (p. 13), realizînd anumite scopuri „politice", după cum probabil se poate vedea din faptul că au dobîndit recunoaştere din partea bolşevicilor, ne informează în mod gratuit Părintele David într-o notă la titlul acestei secţiuni: „Stiliştii au fost recunoscuţi la noi de către bolşevici înainte de 1948..." (p. 11). Sîntem lăsaţi să credem că aceste comunităţi presupus neînsemnate, risipite, de ţărani şi fanatici care constituie Biserica Vechiului Calendar astăzi sînt doar o moştenire a şicanelor politice ale unor oportunişti profitori.

Aidoma personajelor dintr-un fel de procesiune ortodoxă de autodafé, vechii calendariştі „schismatici" sînt plimbaţi prin faţa noastră însoţiţi de cele mai şocante acuzaţii, multe dintre ele documentate cu note şi referinţe de subsol inexacte, tendenţioase şi chiar revoltătoare. Arse la rugul nefericitei inchiziţii a Părintelui David se găsesc personalităţi precum Mitropolitul Galaction Cordun (pe care îl identifică greşit ca Galaction „Gordun") (p. 13), care a hirotonit pe primii episcopi ai mişcării vechiului calendar şi care, sîntem informaţi cu bucurie, a fost excomunicat în 1955 (p. 14). Episcopii hirotoniţi de Mitropolitul Galaction (şi anume, Episcopii Meftodie, Evloghie şi Glicherie) sînt prezentaţi de către autor într-un limbaj puţin măgulitor. Pe lîngă faptul că se delectează menţionînd datele la care au fost excomunicaţi ca vechi calendariştі de către Patriarhia Română *(ibidem)*, el se referă la aceştia în termeni negativi, cum ar fi „om simplu şi bigot", (despre Episcopul Evloghie), sau despre Mitropolitul Glicherie – „om limitat şi fără carte" (p. 14, respectiv notele 25 şi 26). Desigur, titlurile bisericeşti ale vechilor calendariştі apar invariabil între ghilimele, ghilimele ce nu apar şi în menţionarea clericilor ne-ortodocşi aflaţi în dizgraţia autorului. El notează corect succesiunea Mitropoliţilor Bisericii Vechiului Calendar din România, de la Mitropolitul Galaction la Mitropolitul Glicherie (a cărui premărire ca sfînt, în 1999, este ridiculizată cu expresii prea dezagreabile ca să le mai citäm aici), la Mitropoliţii Silvestru şi Vlasie. Date fiind celelalte inexactităţi, ne surprinde acurateţea la acest punct. Dar şi aici, întîlnim explicaţia falsă dată de Părintele David, anume că Episcopul Cozma a fost declarat schismatic pentru a face loc alegerii Mitropolitului Vlasie în funcţia actuală de mitropolit *(ibidem)*.

---

1. Vezi articolul meu, „Orthodoxy and Cults", care a apărut în *The Greek Theological Review*, XXV, 1980, p. 37-48.

2. Referire la Calendarul iulian şi la ortodocşii păstrători ai calendarului ortodox tradiţional al sărbătorilor, care este, după cum vom vedea mai jos, derivat din Calendarul iulian (fără a se confunda cu acesta). Epitetul excentric de „anticalendariştі" este mai degrabă frivol, dacă nu absurd, la fel ca şi termenul peiorativ de „stiliştі" care derivă din faptul că datele după Calendarului iulian sunt deseori desemnate de cercetători şi specialişti ca date potrivit „Stilului Vechi".

3. Vezi, de asemenea, notele 21 pînă la 24 (p. 12-13), care ating în special probleme istorice ce contribuie în mod nesemnificativ la înţelegerea temelor esenţiale privind reforma calendarului. Vezi, la fel, discuţia pripită din punct de vedere istoric şi ştiinţific şi oarecum superficială a adoptării Calendarului nou la *Conferinţa* inter-ortodoxă de la Constantinopol din 1923 (p. 17-36). În comentarii trunchiate şi cu erori ştiinţifice fundamentale, deformarea virtuală a mărturiei canonice, patristice şi ştiinţifice este încă un exemplu de concluzii eronate la care se poate ajunge pe temeiul unei erudiţii formate prin neglijenţă şi prin considerarea insuficientă a factorilor complexi care trebuie luaţi avuţi în vedere de către oricine doreşte să studieze meandrele reformei calendarului. În plus, aserţiunea autorului (p. 16) că vechii calendariştі consideră Calendarul bisericesc o dogmă este ridicolă.

traducere de Ioana IERONIM

▲

Erată: În numărul trecut, 521, nota finală a interviului lui Cristian Bădiliţă cu M.-H. Congourdeau trebuie citită: Textul face parte din volumul de interviuri cu *patristicieni* europeni, realizat de Cristian Bădiliţă şi intitulat „Pe viu despre Părinţii Bisericii", în pregătire la Editura Humanitas.

Scuzele noastre faţă de M.-H. Congourdeau, Cristian Bădiliţă şi cititori.

Adrian SEVERIN

Valori creştine în Constituţia europeană

Preocuparea privind includerea în viitoarea Constituţie a Europei unite a unor prevederi reflectînd fundamentele creştine ale culturii europene, poate avea trei obiective. O finalitate este cea istorică. Timp de secole, civilizaţia şi cultura bătrînului continent s-au construit în jurul dezbaterilor şi al valorilor creştine. Aceste dezbateri şi aceste valori au determinat identitatea actuală a europenilor. O referire cu caracter istoric nu ar avea, deci, de ce să fie combătută în principiu. Şi totuşi... Unii susţin – şi nu fără temei – că Uniunea Europeană s-a născut, în primul rînd din groaza europenilor faţă de război ca şi din dorinţa lor de a exclude războiul din viaţa lor. Or, dintr-o asemenea perspectivă nu se poate ignora că nu numai trecutul Europei este plin de războaie la originea cărora a stat Biserica dar şi că prezentul include o moştenire cu potenţial conflictual în care elementul religios nu este de ignorat. Pe de altă parte, se observă că islamul are şi el o contribuţie la construcţia spiritului european. Este vorba de acel islam agresiv prin confruntare cu care conştiinţa europeană s-a născut din haosul fărîmiţării consecutive căderii imperiului roman; dar şi de islamul care a fecundat iluminismul prin aportul său filozofic cumulat cu dezvoltarea ştiinţelor exacte. Spania este expresia cea mai completă a unei asemenea culturi de sinteză.

O a doua finalitate a unei referiri la fundamentele creştine ale Europei ar fi aceea legată de influenţa Bisericii în politică; cu alte cuvinte cea configurînd rolul politic al creştinismului şi al bisericilor sale. În această privinţă nu există nici o îndoială că Europa nu este şi nu poate fi un „club" creştin. Mai cu seamă dacă doreşte să fie o putere globală. Ca să nu mai vorbim de faptul că prin fenomenul migraţiei în Europa s-a născut deja o mare comunitate musulmană (nu lipsită de eterogenitate) rezultatul fiind existenţa incontestabilă a unui islamism european. Ceea ce se poate face şi ceea ce trebuie făcut este să se garanteze laicitatea politicii europene însemnînd recunoaşterea libertăţii de credinţă, egalitatea de tratament a tuturor confesiunilor şi includerea toleranţei – mai bine spus, a respectului diversităţii – printre valorile care fundamentează demersul politic al viitoarei federaţii de state-naţiune.

Cea de a treia dar şi cea mai importantă finalitate este aceea de a defini modelul european, în jurul şi întru atingerea căruia se va constitui amintita comunitate, pe valorile creştine intrinseci felului de a gîndi şi a trăi al europenilor, fără ca faptul să fie declarat în mod expres. Trebuie să acceptăm că asemenea valori se situează mai presus de derapajele politice din trecut ale Bisericii şi totodată că ele au astăzi un sens modern rezultat din chiar evoluţia gîndirii sociale creştine. Un astfel de model nu exclude pe cei de altă confesiune, dar el va trebui acceptat de către toţi cei care vor să trăiască în Europa ca europeni. Din această perspectivă să analizăm doar cîteva exemple.

Europa va fi continentul unităţii în diversitate urmînd exact exemplul şi mesajul fără asemănare al Sfintei Treimi ca formă fundamentală şi izvor al oricărei existenţe sociale; o existenţă socială ce nu se explică asemenea unui raport între diferite individualităţi (culturale) ci ca interioritate a aceleiaşi entităţi (valori), a lui Dumnezeu Unul. În planul proiectului politic aceasta se exprimă, între altele, prin multiculturalismul civic aspiraţie caracteristică atît Uniunii cît şi statelor membre.

În al doilea rînd, Europa unită se va baza pe un model reprezentînd o sinteză superioară a celor două experienţe care au dominat pînă acum continentul şi anume aceea a „consumismului individualist" şi a „colectivismului materialist". Este vorba despre „solidaritatea personalistă" decurgînd din iubirea creştină ca şi din recunoaşterea rolului social al bogăţiei. Funcţia socială a bogăţiei este o valoare europeană şi totodată o valoare creştină înrădăcinată în opţiunea preferenţială pentru săraci a Bisericii şi a Scripturilor. În acest spirit, un întreg capitol al viitoarei Constituţii – incluzînd valori, obiective şi proceduri – va fi dedicat „Europei sociale", pe deplin consonant cu dimensiunea socială a gîndirii patristice.

În al treilea rînd, Europa unită va reforma democraţia reprezentativă de tip naţional care a ajuns să aşeze statul deasupra omului, prin democratizarea democraţiei, adică prin readucerea omului în centrul istoriei. O federaţie europeană va însemna, într-adevăr, atît exercitarea unor prerogative ale suveranităţii la nivel continental printr-un mecanism instituţional caracterizat prin transparenţă şi supus controlului popular, cît şi coborîrea unor atribute suverane la nivel local. În ambele ipostaze se speră că reabilitarea spiritului comunitar european va exprima respectul pentru fiinţa umană şi va da cîmp de manifestare liberului arbitru la nivel individual. Omul concret ca personaj liber dar şi responsabil, social dar şi inconfundabil va fi, astfel, reabilitat. În acest sens este şi ideea unei cetăţenii europene care să dubleze cetăţenia naţională. În Europa viitoare, cetăţeanul va trebui să fie mai liber şi prin aceasta, în acelaşi timp, şi mai puternic şi mai responsabil.

O atare abordare este conformă cu gîndirea profundă a creştinismului despre istorie şi adevăr. Creştinismul concepe adevărul ca fiind creat şi de aceea, în relaţia cu omul, el este posedat. Cu toate acestea, adevărul creştin nu este numai posedat – căci, dacă ar fi aşa el, ar deveni o ideologie pe care creştinul ar încerca să o impună celorlalţi. Adevărul este şi căutat. El este „posedat" în credinţă şi „căutat" în istorie. Creştinul are nevoie de istorie pentru a înţelege mai bine propria credinţă. Mai mult decît atît, adevărul este şi „făcut" de creştin prin săvîrşirea binelui în istorie. Iar binele se realizează împreună cu toţi oamenii, indiferent de credinţa lor, care devin, astfel, părtaşi la intrarea Împărăţiei lui Dumnezeu în lume.

Din cele de mai sus decurg alte două consecinţe pentru viitoarea construcţie europeană pe temelii creştine. Prima este legată de respectul pentru drepturile omului, adică ale persoanei umane. Expresia politică a acestui respect va fi includerea, cu putere juridică, a Cartei drepturilor fundamentale în viitoarea Constituţie europeană. În acest context trebuie recunoscut că nicăieri mişcarea pentru recunoaşterea drepturilor omului nu este mai acasă decît în mediul creştin. De fapt, în teologie s-a format viziunea despre om ca subiect liber, capabil să ia decizii libere, de fiinţă dotată cu liber arbitru căreia credinţa îi dă o demnitate ce trebuie respectată. În enciclica sa celebră „Pacem in terris", Papa Ioan al XXIII-lea sublinia că „toţi oamenii sînt înzestraţi cu o conştiinţă şi aproape programaţi să se conformeze în comportamentul lor la ceea ce ei consideră a fi adevărul; e vorba de o structură născută în toţi oamenii şi fiindcă îi constituie ca atare e şi izvor de dreptate." Aceste cuvinte sînt un apel pentru revenirea la persoană ca fundament al societăţii. Adică exact la ceea ce modelul european încearcă să ajungă.

Pe aceeaşi linie, în documentele comisiei pontificale *Iustitia et Pax,* care s-a ocupat de diferite teme ale drepturilor omului, au fost abordate aspecte pornind de la datoria internaţională, la criza locuinţelor şi la rasism. În enciclicele *Laborem exercens* şi *Sollicitudo rei socialis* apare mai mult decît atît: preocuparea pentru drepturile omului înţelese nu numai ca drepturi personale ci şi familiale, naţionale şi populare. O asemenea abordare teologică se găseşte în principiul subsidiarităţii căreia i se alocă un rol important în viitoarea construcţie federală europeană.

Cea de a doua consecinţă este legată de recunoaşterea faptului că la facerea binelui participă atît creştinii cît şi necreştinii, credincioşii cît şi necredincioşii. În măsura în care creştinismul se sintetizează într-un discurs unic asupra omului, asupra a ceea ce este bine şi rău pentru acest om şi în viaţa lui, el se universalizează în mod obiectiv şi-i cuprinde în misiunea şi mesajul său pe toţi cei creaţi după chipul lui Dumnezeu, umanitatea însăşi. Universalismul gîndirii creştine actuale înseamnă, mai mult decît conştiinţa pe care Biserica o are în legătură cu propria sa misiune, acceptarea intervenţiilor ei din partea necreştinilor ca şi a protagonismului istoric al necreştinilor. Pe această linie, enciclica *Centesimus annus* vorbeşte despre milioanele de oameni care dau viaţă în decursul istoriei unei mari mişcări pentru apărarea persoanei umane şi a demnităţii sale, ca despre un fenomen care incorporează în Tradiţia Bisericii acţiunea cotidiană a creştinilor, inspirată din doctrină, în colaborare cu aceea a credincioşilor altor religii şi cu a „tuturor oamenilor de bună voinţă", adică a agnosticilor. O atare colaborare devine la rîndul ei doctrină creştină şi ea se aşază la temelia unui edificiu politic european care pentru că este creştin este multiconfesional. În acest sens, fără nici o siluire, ci prin toleranţă şi iubire, după expresia Papei Ioan Paul al II-lea, „noţiuni impregnate de tradiţia creştină s-au impus ca sistem universal de valori".

În fine, Europa viitoare se vrea şi o Europă a păcii. Proiectul de Constituţie nu va include pacea, totuşi, printre valori ci printre obiective. În spiritul tradiţiei creştine pacea ar trebui să fie inclusiv soluţia de răspuns la o agresiune, căci războiul, chiar şi de apărare, este o abdicare de la principiul dragostei creştineşti şi o formă de decădere a umanităţii. Oricum, însă, cel puţin dorinţa păcii impregnează spiritul unei federaţii europene în devenire, ceea ce nu este puţin căci de aici politica sa se va situa mereu sub logica păcii. Mai mult decît atît, proiectul Constituţiei europene aşază la baza federalizării continentale ideea de dezvoltare durabilă, în perfectă sincronie cu viziunea bisericii potrivit căreia „dezvoltarea este numele actual al păcii".

Construcţia europeană se anunţă, aşadar, o proiecţie indiscutabilă a unei culturi, a unei identităţi circumscrisă de valorile creştine, fără ca astfel să se tindă spre asimilarea sau excluderea altor culturi. Dimpotrivă, este vorba despre cuprinderea diversităţii într-un proiect comun prin universalizarea gîndirii creştine (universalizarea creştinismului), iar nu prin încreştinarea (forţată) diversităţii universale (încreştinarea universului). În istoria Europei, ateismul (sau modernitatea secularizată) a încercat să îl pună pe om împotriva lui Dumnezeu. Fundamentalismul religios a încercat să îl pună pe Dumnezeu împotriva omului. Ceea ce se poate spera de la Europa unită este ca ea să îl pună pe om în situaţia de a trăi în Dumnezeu, întrucît Dumnezeu trăieşte în omul creat după chipul şi asemănarea sa.

▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 28 martie	21^{00}	Muzică live: Amadeus
SÎMBĂTĂ, 29 martie	21^{00}	Muzică live: Sarmalele Reci
DUMINICĂ, 30 martie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache & 4 Given
MARȚI, 1 aprilie	20^{00}	Muzică clasică live: Eugen Suchiudeleanu
MIERCURI, 2 aprilie	19^{00}	Dialogurile *Academiei Cațavencu*
JOI, 3 aprilie	20^{00}	Teatru: *Ich Bin Ofelia* Recital Coca Bloos
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Norah Jones şi premiile Grammy

Dintotdeauna mi s-a părut ceva în neregulă cu premiile Grammy. Bun: una era că de-alde Clapton şi Sting s-au resemnat la gîndul că fiecare album le va aduce cel puţin un premiu, şi cu totul altceva să vezi acest sictir de sorginte superioară întipărit pe feţele unor Celin Dioane, Enyi sau Michael Jacksoni. Şi, deşi aceste premii s-au bazat mereu pe un principiu pe cît de înţelept pe atît de revoluţionar cum că muzică se poate face şi cu riduri pe faţă (la bărbaţi) şi în fuste lungi (la femei) şi că de cele mai multe ori muzica de felul ăsta se numeşte muzică bună, n-am putut să le-o iert organizatorilor niciodată că au făcut-o pe una ca Celine Dion să se creadă Ella Fitzgerald a anilor '90. Dintr-un puternic sentiment de contră, explicabil doar prin antipatia pe care mi-o trezeşte patetismul fals şi kitch, am preferat să ascult Macarena în loc de *All By Myself* şi să urmăresc premiile MTV şi nu pe cele Grammy.

Nici anul ăsta n-am făcut vreo excepţie şi recunosc spăsit că am fost un prost (fără vreo legătură cu rubrica şi din respect pentru cititori mă simt nevoit să spun că asta nu e ceva nou). După cum aminteam şi în paranteză, unul din momentele nu foarte vechi de prostie a fost atunci cînd am confundat-o pe Norah Jones cu Vanessa Carlton. E drept, aveam nişte circumstanţe. Amîndouă sînt june, difuzate doar pe VH 1, cîntă la pian în clip o muzică liniştită şi, bănuiesc – din moment ce chipurile lor drăgălaşe îmi erau cu desăvîrşire necunoscute într-atît încît să le suprapun unul altuia –, se află la primul lor album. Gestul rămîne însă impardonabil. Pentru că, dacă Vanessa se plimbă, zice ea, „Ten Thousands Miles" cu pianul pe străzi preţ de un clip, Norah rămîne liniştită la locul ei – n-are nici un motiv să se agite, îşi cheamă iubitul sau pe noi („Come Away With Me") şi prost să fii să nu vii după o asemenea mîndreţe de fată, plus că e datoria noastră de greci Zorba să o facem. În afară de asta, Norah mai ştie că un pian nu e un căţel pe care să-l scoţi la plimbare şi că nimic nu e mai dezagreabil şi-ţi poate lua luni întregi pînă să să readuci instrumentul la starea în care era înainte de a-l scoate prin oraş. Bun; asta ar fi una. A doua ar fi că, şi cu regretul că nu sînt Zorba mărturisesc asta, dacă s-ar fi făcut un schimb de melodii şi Vanessa ar fi fost cea care m-ar fi chemat, nu aş fi venit. Prin asta nu vreau să spun decît că Norah, cu sîngele ei Indian, arată mai bine. În al treilea rînd, Norah te învăluie cu o voce exotică şi catifelată de jazz autentic, numai bună pentru un lăfăit în pat de după-amiază cînd mîncarea a dispărut pe dinăuntru şi cînd te toropeşte cea mai caldă şi sentimentală detaşare din lume. E o muzică pentru baruri şi urechi fine, o muzică pentru prieteni care se ştiu demult, pentru mîngîiat pisica şi cumpărat flori, o muzică cu o uşoară tentă pop ce o face să stea suspendată deasupra a tot ce se aude în momentul ăsta în materie de gen şi stil. În schimb, ce cîntă Vanessa, chiar şi împreună cu Counting Crows, îţi trece pe la urechi şi te lasă la fel cum erai înainte. Iar în ultimul rînd, adică al patrulea, Norah a luat anul ăsta 8 premii Grammy, iar Vanessa nu. Lucrul ăsta nu cred să se mai fi întîmplat de la „Unplugged"-ul lui Eric Clapton sau poate „Ray of Light" al Madonnei. Una peste alta, e totuşi un lucru mare să dai 8 premii unei debutante ca Norah Jones în acelaşi an în care Bruce Springsteen a mai scos în sfîrşit un album, iar Celine Dion a avut iarăşi, din păcate, melodii în top. Ştiu, am înţeles şi respect faptul că premiile Grammy nu se dau pentru chiloţei roz, bicepşi sau mişcări din fund, numai că pop-jazz-ul şi uimirea autentică de pe faţa Norahei la fiecare premiu la care se anunţa că a cîştigat (asta ştiu pentru că am văzut pe „Acasă") sînt lucruri rare, admirabile şi deloc, dar absolut deloc, normale pentru o festivitate de premii, fie ea şi Grammy. Şi de asta îmi pare rău şi vreau să-i adresez domnului Grammy scuzele mele pentru că l-am ponegrit atîţia ani, să-i promit că nu mai fac şi să-l rog s-o ţină tot aşa, c-o ţine bine: muzică cu fete frumoase care nu trebuie să se dezbrace ca să ne convingă de asta, muzică anti Spears, Aguilera şi Lavigne (nu pentru că am ceva cu ele, dar oricum ele cîştigă tot purcoiul de premii MTV & Co), muzică d-asta care promovată cum trebuie ajunge să se vîndă la fel de bine ca şi cealaltă.

Am deosebita plăcere să anunţ că domnişoara Jones a atins locul I în topul britanic. Pe acestă cale, îi urez şi de aici înainte multe împliniri şi succese în tot ce va întreprinde pe frumosul drum al muzicii şi al vieţii.

▲

Lorena ARMULESCU

Pe dealurile de la Delfi

– laudă profesorului meu –

● **Viorel Colţescu, *Istoria filosofiei. Filosofie veche, medie şi modernă*, Ed. Universităţii de Vest, Timişoara, 2002.**

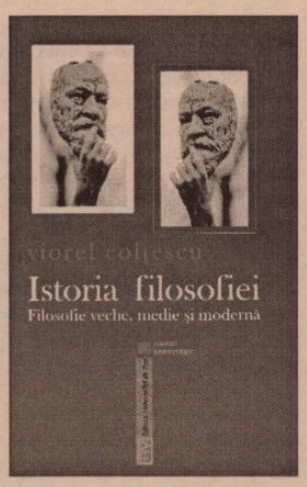

Mărturisesc de la început că nu pot fi cîtuşi de puţin neutră, cel puţin, în ceea ce priveşte *semnalarea* acestei cărţi. Pentru că ce altceva ar putea fi încercarea de a scrie cîteva rînduri despre o carte de analiză şi de istorie a filosofiei?

M-am apropiat de această carte mai degrabă cu emoţie decît cu interesul stîrnit de o sinteză a istoriei noastre spirituale într-o carte numită chiar *Istoria filosofiei*: o aşteptam de o vreme, am asistat o vreme la travaliul celor care au făcut-o *tehnic* cu putinţă, însă, înainte de toate, am *trăit* o dată cu ea vreme de cîţiva ani. Viorel Colţescu mi-a fost profesor de filosofie şi, cartea sa, pe care o primesc la un an de la ultima noastră întîlnire, a fost oarecum o reîntîlnire cu omul însuşi. De aceea îmi veţi ierta patosul, poate nepotrivit în astfel de semnalări.

Înainte de toate, vă semnalez această carte, nu numai pentru că este un instrument de o vastă utilitate pentru orice intelectual – în fond, sînt reunite, în cele peste 400 de pagini, sinteze ale istoriei gîndirii întregii umanităţi – nu numai pentru că este atît de profesionist scrisă, iar cuvîntul nu îmi pare deloc o impietate în acest caz, ci mai ales pentru că lasă oarecum să se vadă *travaliul* ascuns şi *bucuria* pe care lucrul cu filosofia îl poate prilejui unui spirit. Ţine, în cele din urmă, mai mult de o anume sensibilitate decît de o anume inteligenţă pur tehnică şi despre acest aspect poate merită mai mult să vă scriu.

Această parte ascunsă, din pudoare, a profesorului sobru şi sever, de o probitate rar întîlnită, neverosimilă oricum, această parte regăsită pe parcursul întregii cărţi, aşadar, se arată mai ales în *Cuvîntul înainte*, scris de chiar Gabriela Colţescu, cea care i-a fost mai alături decît oricine altcineva atît în viaţa privată, cît şi în cea de la catedră. Aici, Gabriela Colţescu descrie şi cîteva dintre dificultăţile unei astfel de lucrări: lucrul cu manuscrisele profesorului, de care s-a ocupat personal, alături de o echipă dedicată de asistenţi şi studenţi ai departamentului de filosofie, nu a fost uşor, firească. Însă principala dificultate a fost restrîngerea fişelor de lectură la o *carte*, un studiu ştiinţific căruia trebuie să i se atribuie o coerenţă şi o unitate în absenţa autorului său. Şi, cum se întîmplă deseori, contactul cu aceste fişe de lucru, se metamorfozează în contactul cu intimitatea însăşi a acestui spirit: „«Oamenii... scriu poezii şi denunţuri.» «Pe dealurile de la Delfi, măslinii fumegă spre mare.» Două tipuri de enunţuri: al unui om inteligent şi al unui poet. Primul enunţ surprinde o trăsătură esenţială a omului: a se mişca într-un univers infinit, a varia în cadrul acestuia – de la culmea sublimului – a scrie poezii, la treapta cea mai de jos a josniciei – a scrie denunţuri. Pentru a cuprinde într-o idee aceste enunţuri e nevoie de o inteligenţă puternică, o inteligenţă a *observaţiei* şi a *sintezei*. În cel de-al doilea caz, însă, e nevoie de mult mai mult: de iubire, de emoţie, de omenie. În acest caz, centrul de iradiere, structura enunţului, este dată de admiraţia iubitoare şi nostalgică pentru vechea Grecie (Delfi – simbolul ei) şi de filtrarea impresiei (experienţei) senzoriale a înclinării măslinilor pe povîrnişuri prin prisma acesteia. Rezultatul: fumegă – blîndeţe, linişte, discreţie admirativă, *umanizare*. Descartes şi Pascal." Este o notă a profesorului pe care celălalt profesor, soţia sa, o redă în prefaţă pentru a ilustra ce tip de fragmente au ales să omită editorii, mai ales pentru diminuarea formei orale a studiului. Sau adevărate fragmente de jurnal, scrise, desigur, pentru sine, pe marginea acestor întîlniri cu marii gînditori: „În camera aproape cufundată în întuneric, cărţile stau pe rafturi, drepte şi tăcute – asemeni unor soldaţi gata oricînd să ia lupta de la capăt. Şi, de fapt, trebuie, cu fiecare epocă, cu fiecare dintre noi, să reia această luptă nesfîrşită pentru omenia din noi, invadată continuu de hoardele indiferenţei, comodităţii, dezabuzării – luptă cu rezultate mereu precare, totdeauna nesigure, pretutindeni puse în discuţie." Acest fragment, cred, dă seama nu doar de o neobişnuită sensibilitate, dar şi de un anume fel rar de caracter.

Îmi amintesc exact secvenţe din prelegerile sale, teme asupra cărora insista (cum este tema cerii, care, topindu-se şi luînd forma inelului, îi trezea lui Descartes îndoiala, a porumbelului „dogmatic" al lui Platon, metafora lui Kant prin care reposa intelectului tendinţa dogmatică de a părăsi în mod steril teritoriul experienţei, pentru lumea Ideilor ş. a.) teme recurente ale întregului curs pe care le regăsesc şi acum, în această tipărire a studiului deja „publicat" şi „reeditat" de mai mult de 36 de ori, cu fiecare promoţie de studenţi. Un fragment pe care mi-l amintesc întocmai şi pe care m-am repezit să-l caut de prima dată, l-am regăsit la pagina 303: „Imaginea filosofului care şlefuieşte cu migală sticla pentru lentile şi, în minte, cizelează propoziţiile Eticii este una dintre cele mai frumoase din întreaga istorie a filosofiei." Am reţinut acest fragment în mod cert pentru că, pentru prima dată, mi-a revelat relaţia atît de personală pe care acest om a avut-o cu filosofia, cu ideile şi cu gîndirea fiecăruia dintre cei pe care i-a citit şi bucuria imensă prilejuită de întîlnirea cu ei: „De Spinoza nu te poţi apropia oricum: trebuie să-ţi pui hainele de sărbătoare, cum se spune că proceda un gînditor al Renaşterii, cînd îi citea pe autorii vechi. Nu e vorba de nici o idolatrie, ci de redobîndirea capacităţii de a intra în rezonanţă spirituală cu marile sisteme de idei, de a fi «ascultători», adică de a şti să ascultăm ceea ce ni se spune." (p. 300)

Imaginea acestui spirit care a întîlnit *toate* marile sisteme de gîndire ale omenirii, în camera aproape cufundată în întuneric, alături de cărţile drepte şi tăcute – asemeni unor soldaţi gata oricînd să ia lupta de la capăt, trăind *bucuria* filosofiei, este una dintre cele mai frumoase imagini, pe care, probabil, o voi purta cu mine toată viaţa.

Încercînd din răsputeri să mă detaşez de receptarea emoţională a acestui studiu tipărit într-o ediţie de excepţie, am putut remarca, înainte de toate, că nu este doar o *sinteză* a tuturor marilor sisteme de gîndire de la presocratici şi filosofia Orientului antic, la Rousseau (studiul, probabil neterminat, al gîndirii lui Kant, care l-a preocupat pe Viorel Colţescu mai mult decît oricare alt filosof, şi din care au apărut deja fragmente în *„Immanuel Kant"*, 1996 şi *„Immanuel Kant. Introducere în filosofia critică"*, apărut în 1999, va fi publicat separat într-o altă carte), ci şi o *analiză* a principalelor teme ale acestor gînditori, asupra bibliografiei căreia ar fi ridicol să insist, poate în afara menţiunii că, şi pentru cineva relativ apropiat autorului cum este un fost student, este surprinzător de adusă la zi! Sînt puse în discuţie lecturi ale lui Jacques Derrida la Aristotel, sînt citaţi autori precum Jean François Lyotard, Paul Ricoeur, Ortega y Gasset etc., ceea ce dovedeşte pe deplin că autorul nu era doar un foarte bun cunoscător al filosofiei vechi, medii şi moderne, nu doar că era şi un foarte bun cunoscător al filosofiei *contemporane*, dar că munca de revizuire a textelor, de-a lungul celor 42 de ani dedicaţi istoriei filosofiei, era de un dinamism nebănuit şi de necrezut!

Cu toate astea, am înţeles că în nici un caz nu pot reuşi întru totul această detaşare: îmi rămîne uimirea nemăsurată faţă de o astfel de realizare, pe care nu o mai credeam demult cu putinţă, închisă o dată cu întinsele compendii de filosofie ale lui Nicolae Bagdasar sau Ion Petrovici: *cartea aceasta este viaţa unui om!* Cartea aceasta i-a ocupat gîndurile, ziua şi noaptea, acasă şi la catedră, despre aceste idei a citit de-a lungul întregii vieţi, despre ele a scris şi despre ele a vorbit celor 36 de promoţii de studenţi! Ce poate fi mai mult decît atît?

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Cum se naşte o colecţie?

În prima mea bibliotecă – o bibliotecă tipic ardelenească, mic-burgheză şi insuficientă, cum aveam s-o consider pe la vîrsta tuturor revoltelor – existau trei tipuri de cărţi: cele din colecţia BPT, altele din colecţia „Romanul de dragoste“ şi unele din colecţia „Romanul secolului XX“. Oricîte cărţi franţuzeşti, spaniolești sau (mai rar) englezeşti am încercat să înghesui cu timpul peste conformistele rafturi de aceeaşi înălţime şi caracteristici exterioare, oricîte „Meridiane“, „Studii“ şi „Opere complete“ am pus în rafturile din mijloc, acolo unde îţi cade privirea cînd stai în fotoliu şi sorbi din cafea, cele trei şiruri de cîţiva metri fiecare m-au urmărit prin toate casele în care am stat de atunci. De cîţiva ani încoace am încercat să fac pace şi cu ele. Le-am împărţit frăţeşte (cu soră-mea), cînd biblioteca a dispărut o dată cu casa care-o adăpostea. Dar le-am primit înapoi, frumos aşezate în cutii de carton. Cică eu aş fi avut mai multă nevoie de ele. Le-am lăsat ce le-am lăsat în debara şi cămară, pînă am început să primesc alte şi alte cutii, moşteniri de la prieteni plecaţi în Canada, în State sau (chiar) în Noua Zeelandă. Baza era aceeaşi: BPT, Romanul secolului XX şi Romanul de dragoste. Aproape c-aş putea deschide un anticariat, dacă fiecare dublură îngălbenită, cenzurată, veştejind ideologia reacţionară a autorului ei (vezi nota la ediţia din „Clasicii ruşi“ a *Amintirilor din Casa Morţilor)* nu mi-ar evoca, aproape suprapuse, două epoci: aia de aur, pe cînd trăiam „în miezul unui ev aprins“ şi aia de alamă curată, cînd mulţi dintre cei din generaţia mea (e drept, mai mult realiştii decît umaniştii) au „ales libertatea“. Aşa că le-am scos, am chemat un meşter şi l-am rugat să-mi facă rafturi duble, unele în perete, altele în faţă, pe rotile. O bibliotecă dublă, una actuală şi alta nostalgică, pe care-aş începe s-o recitesc peste ceva vreme, dacă pînă atunci s-or mai desluşi literele. Meşterul, ca în articolul de acum cîţiva ani al lui Cornel Nistorescu, mi-a explicat de ce nu se poate face aşa ceva „la bloc“, mi-a urat să-mi iau o casă adevărată şi m-a lăsat cu bibliotecile în mijlocul casei. Am făcut ce-ar fi făcut oricine: le-am aşezat ca pe vremuri, în cele mai de sus rafturi din bibliotecă, acolo unde nu baţi şi unde nu te poţi căţăra nici ca să ştergi praful. Trăiesc cu ele, le mai deschid pentru cîte un articol ca acesta, în rest nu le amestec deloc cu noul manej cu coperţi lucioase, aşezat cumsecade, pe autori şi subiecte.

Poate şi pentru că nu de mult premiata colecţie a Denisei Comănescu de la Polirom continuă „Romanul Secolului XX“ apropierea cu clasicele genului (la noi, dar nu numai) se face aproape de la sine. Asemănătoare ca formă, dar şi ca prim criteriu (proză contemporană de valoare) cu „Opere XX“ de la RAO, sau cu „Cartea de pe noptieră“ de la Humanitas, colecţia „Biblioteca Polirom“ a adunat în vreo trei ani peste o sută de cărţi inedite, dar şi reeditări, capodopere canonice şi meseriaşe exerciţii postmoderne, cărţi noi, traduse în toată lumea şi cărţi vechi de cînd literatura, în accepţia pe care i-o dăm noi azi. Împărţită în patru secţiuni (Proză XX, Proză XXI, Clasicii Universali, Clasicii Modernităţii), cărora nu mă îndoiesc că li se vor adăuga şi altele, colecţia de literatură de la Polirom este una deschisă (desigur şi pragmatic) ce continuă (la alt nivel şi cu altă amploare) colecţia „Ego“, în care au apărut jurnalele lui Dostoievski, Unamuno, dar şi (pseudo)jurnalele unor scriitori români. Ultimele trei cărţi din BP pe care le-am citit (*Singur* de Strindberg, *Cititorul* de Schlink şi *Darul lui Humboldt* de Saul Bellow) mi-au plăcut la fel de mult ca *Vieţi duble* de Birgitta Trozig, *Citindu-l pe Turgheniev* de W. Trevor, *Gînduri ascunse* de David Lodge sau *Casa somnului* de Jonathan Coe. Le-am ales, hedonist, pe primele trei.

Scris mult după *Inferno* şi *Legende,* dar înainte de *Jurnalul ocult*, toate traduse minunat (în aceeaşi „limbă interioară“) de Gabriela Melinescu, *Singur* de August Strindberg este o parabolă a singurătăţii creatoare, a necesităţii reînvăţării de sine în afara întîmplării şi convivialităţii sterile. Pentru personajul retras din lume, lucid dar fără melancolia înăbuşitoare a vederii limpezi, singurătatea înseamnă „să te înfăşori în coconul sufletului, să te faci cristalidă şi să aştepţi metamorfoza, căci ea vine întotdeauna. Aşteptînd, trăieşti din ce ai trăit şi, prin telepatie, din viaţa altora. Moartea şi învierea; o nouă educaţie pentru un început nou, necunoscut“. Cartea nu e nici jubilaţie, nici compătimire de sine, ci o lecţie în care lectura şi oniricul, chipurile celor (demult) iubiţi şi figurile întîmplătoare (ireale în realitatea diurnă, dar aproape de *Comedia umană* căreia noua stare îi dezvăluie valenţe mistice) se confundă şi se estompează pe măsură ce timpul trece. Un roman limpede în care unul dintre misticii cei mai îndrăgostiţi de realitate se repliază şi faţă de literatură şi faţă de viaţă.

Best-seller internaţional, multipremiat cu cele mai variate premii nemţeşti şi nu numai, romanul *Cititorul* de Bernhard Schlink (traducere de Ana Mureşanu, postfaţă de Dumitru Radu Popa), proaspăt ecranizat de Anthony Minghella, este povestea unei amorţiri progresive. Amorţire a suflului vital (pentru un tînăr de 15 ani, eroul principal, sedus şi abandonat de senzuala Hanna, o ardeleancă din Sibiu refugiată în Germania, ce ajunge printr-o permutare melodramatică gardiană într-un lagăr nazist), amorţire a simţului dreptăţii (pentru un întreg complet de judecată, obosit şi dihotomic), amorţire a percepţiei ororii (în chiar literatura lagărelor de concentrare). *Cititorul* este cartea unui mister care se elucidează prea repede şi care flanează peste insolubile probleme morale. Şi, înainte de orice, este povestea unei iubiri totale pe care numai adolescenţa timpurie sau spectrul bătrîneţii o pot aduce.

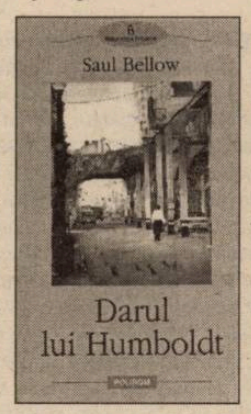

După *Iarna Decanului, Ravelstein* şi *Trăieşte-ţi clipa*, Saul Bellow sună cu totul altfel în românește. Îmi amintesc cum traducătoarea, doamna Antoaneta Ralian, povestea la emisiunea Eugeniei Vodă cum i se croşetau traducerile prin edituri, cum se eliminau pasaje sexuale, altele cu aluzii ideologice. Ediţia de faţă din *Darul lui Humboldt* (cu o aplicată postfaţă de Dan Petrescu) este prima integrală. Cenzura scosese, printre altele, în ediţia din 1979, pasajele referitoare la plictiseala inerentă sistemului comunist, ceea ce dovedeşte, orice s-ar zice, o subtilitate a serviciului cu pricina. Dincolo de schema bellowiană pe care Dan Petrescu o radiografiază (senectute-căsnicie nereuşită-autoficţiune ironică şi sarcastică, plus un platonism *à l'américaine),* romanul (excelent tradus, cu o subtilitate a echivalării registrelor şi situaţiilor extrem de rar întîlnită în ultimul timp) reface o reţea de relaţii, de lumi întrepătrunse pragmatic, dar respingîndu-se poetic, în care antropofagia hollywoodiană şi antroposofia steineriană se completează demential, în care lumea de aici şi cea de dincolo conspiră pentru a ajunge nu la un poem, ci la un scenariu de succes.

Care e reţeta unei colecţii de succes? – iată o întrebare de actualitate şi pentru cei de la Polirom, care tocmai s-au aventurat într-o suită (colecţie va fi de la 100 de titluri încolo) de literatură contemporană. Dincolo de condiţiile pragmatice (pe scurt, bani), prima condiţie e următoarea: să nu publice nici o carte proastă, cu adevărat proastă, fără scăpare proastă. Pentru BP condiţia a fost, per total, respectată.

▲

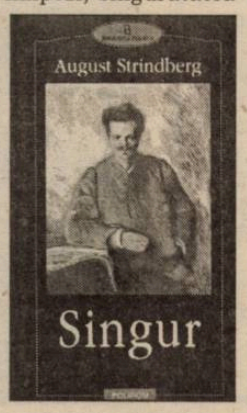

Dilema vă recomandă

● Aşa cum pe vremuri exista reclama, de o simplitate paralizantă: „Vara, cumpăraţi încălţăminte de vară!“, acum, aniversînd o sută de ani de la naşterea lui, nu mă jenez s-o parafrazez: „În anul Simenon – citiţi Simenon!“. Gide îl socotea „cel mai mare dintre toţi“. Chiar dacă editorii noştri nu se îngrămădesc cu noi traduceri, nu se poate să nu găsiţi, într-o bibliotecă veche şi fidelă, un Maigret bun. (Radu Cosaşu)

● Ambasada Franţei, Academia Română şi Ministerul Educaţiei şi Cercetării organizează, în perioada 31 martie – 4 aprilie, „Săptămîna Ştiinţei şi Tehnicii“: o serie de discuţii, conferinţe, expoziţii şi „cafenele ale ştiinţei“ despre cele mai noi descoperiri şi probleme ale cunoaşterii. O săptămînă în care o să se dezbată cîte-n lună şi-n stele! (Matei Martin)

● Constituţional anti-*cool,* Ioan T. Morar se răfuieşte în *Academia Caţavencu* nr. 11 (pag. 18) cu nr. 2 din *Cuvîntul;* nu lipseşte nimic din vocabularul vadimist: insulta directă, insinuarea rudimentară, insanitatea filistină... Document psiho-patologic, textul e – nu mai puţin – genul de publicitate negativă pe care de mult o aştepta noua formulă a revistei! Îl recomand cu detaşare; reclama reuşită e reclama neplătită... (Alex. Leo Şerban)

● Spectacolul „Paradis Serial“, în coregrafia lui Cosmin Manolescu, la Sala „Rapsodia“ a Centrului Cultural European (str. Lipscani nr. 53), pe 1 şi 2 aprilie, la ora 20. (Cezar Paul-Bădescu)

Andrei GORZO

dilematograf

Înapoi în viitor

● ***Solaris* (SUA, 2002), de Steven Soderbergh**

Înainte de a vedea *Solaris*, auzisem că nu e suficient de cerebral. Auzisem că stilul său nu e suficient de spiritual. Îmi mai ajunseseră la urechi cazurile triste ale unor oameni care au căzut la pămînt cu spume la gură şi au început să se zvîrcolească, după ce au aflat că producătorul James Cameron *(Titanic)* îndrăzneşte să pîngărească romanul lui Stanislaw Lem (1961), înnobilat în 1972 de Andrei Tarkovski. Mai auzisem că realizatorii noului *Solaris* şi-au primejduit sufletele şi mai rău, punînd accentul pe povestea de dragoste. (Se pare că, pentru unii oameni, a spune o poveste de dragoste este în sine o îndeletnicire inferioară, dacă nu chiar dubioasă.) În fine, auzisem destul şi, din ce auzisem, bănuiam că filmul o să-mi placă.

Un doctor văduv (George Clooney) este chemat în ajutor de comandantul (Ulrich Tukur) staţiei spaţiale care observă planeta Solaris. După cum descoperă doctorul, Solaris e o planetă mai susceptibilă: nu se lasă examinată fără să te examineze la rîndul ei – în profunzime; scoate din tine adevărul – cine şi ce te obsedează – şi îl trimite să te viziteze, în carne şi oase. Doctorului i-o trimite pe soţia lui moartă (Natascha McElhone). Îmi imaginez că, ajunşi în acest punct, unii spectatori vor spune: „Toate bune şi frumoase, dar cît mai avem de aşteptat pînă cînd tipul descoperă că în gagică se cuibărise un *alien* mare şi bălos, care o să-i dea omor, dacă nu e suficient de rapid cu sabia-laser?“ Pînă la sfîrşitul filmului vor afla răspunsul: mult şi bine. Aflat la primul său film SF, regizorul Steven Soderbergh priveşte spre trecut – nu doar spre *Solaris* al lui Tarkovski, ci spre o epocă în care Jean-Luc Godard nu trebuia decît să iasă la plimbare prin Parisul anului 1965, ca să găsească metropola Alphaville, în timp ce François Truffaut punea oamenii viitorului să memoreze şi să recite *Război şi pace*, iar criticii de film puteau să arunce în voie cu propoziţii gen: „Spaţiul cosmic este aici o metaforă a spaţiului lăuntric...“, fără să se teamă prea tare că vor nimeri pe lîngă film. Soderbergh e admirabil de sigur pe sine, comportîndu-se de parcă, de-atunci şi pînă acum, SF-ul cinematografic ar fi continuat să se intelectualizeze nepedepsit – de parcă n-ar fi apărut George Lucas, ca să-i arate lungul nasului.

Există şi alte lucruri admirabile. Soderbergh pare să fi învăţat la perfecţie manualul hipnotizatorului: pereţi goi; puţină mobilă, mult spaţiu; replici scurte, cu pauze lungi între ele („Ştiu că Papa e o femeie minunată“, spune cineva pe nepusă masă, iar noi ciulim urechile, vrînd să aflăm mai multe despre acea persoană excepţională, dar nu mai urmează nimic); sex tandru, ca prin somn; totul puţin distant, vătuit. Soderbergh ne oferă 95 de minute de austeritate elegantă, ceea ce pentru unii dintre noi reprezintă un cîştig faţă de cele aproape 180 de minute – cam multă austeritate – ale lui Tarkovski. Un alt cîştig este Natascha McElhone. Aşa cum Jodie Foster poate părea foarte frumoasă atunci cînd aleargă şi se zbate (urmăriţi-o mai ales în *Camera de refugiu*), McElhone este frumoasă în repaus, cînd trăsăturile ei mari, care n-ar trebui să se potrivească, se îmblînzesc şi se adună perfect. Rolul ei – femeia care nu e de fapt decît amintirea unui bărbat despre o femeie, deşi ea nu ştie asta – nu prea poate fi jucat, dar Soderbergh ştie să o filmeze şi trebuie să mărturisesc că m-am uitat la ea aşa cum alţii se uită la Garbo, întrebîndu-mă: e vie?, e ceva în capul ei?, ce e în capul ei?, el?, care el?, şi fiindcă veni vorba, care ea? etc. Nu cred că întrebările astea fac bine la cap şi în nici un caz nu cred că ele fac din *Solaris* un film profund. Dar fac seducţia mai interesantă.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Ziua liceului de fete

O fostă colegă de liceu, şi prietenă, mă sună şi-mi face o invitaţie mai puţin obişnuită: să mergem la ziua celui de-al doilea liceu al meu, Şcoala Centrală, pe 19 Martie, şi să ne vedem cu „fetele". Asta tocmai după ce ocolisem partea nostalgică la numărul meu despre adolescenţi şi scrisesem nu tocmai plăcut despre grupurile de femei singure ce ies de 8 Martie.

Cu mari reţineri, mă îndrept totuşi spre poarta din faţă a Şcolii Centrale, Zoia Kosmodemianskaia pe vremea noastră (anii '80) – poartă altă dată bine închisă şi de care puteai trece numai sărind gardul, eventual pe la teatrul Bulandra din apropiere. Acum intru uşor, împreună cu colega mea: liceul a rămas acelaşi, prea somptuos şi rece pentru gusturile mele mai dulcege, inadecvat oarecum activităţilor specifice de culoar: sprijinitul caloriferelor, flirturile, urletele profesorilor (de atunci) să nu mai porţi ciorapi coloraţi sau să intri odată la ore, mîncatul colţului de pîine cu multe dîre de firimituri. Primul fost profesor care ne iese în cale, şi, culmea, ne recunoaşte,este cel de chimie: prin clasa a 11-a, cînd a venit, era Făt-Frumosul claselor de fete (căci asta era componenţa majoritară la Zoia) frustrate. Bărbat prezentabil, cu voce răzbătătoare, profesorul nostru a fost „agresat" de cîteva din colegele mele cu poezii despre alcani în locul formulelor lor, ba chiar cu declaraţii de dragoste. După el, profesoara de istorie, o tînără figură pe vremea noastră, dar bună profesionistă, chiar dacă, în mare măsură, trebuia să ne delecteze cu istoria Congreselor P.C.R., pe care le dădeam la treaptă (e drept că o făcea cu graţie şi cu o ironie aproape insesizabilă); doamna de română, cea mai bună profesoară din domeniu în liceu, ţinînd uneori poate prea sus ştacheta şi manifestîndu-şi, omeneşte, preferinţele printre elevi...

Din păcate, cam atît în privinţa profilor. Ceilalţi, ori s-au pensionat, ori s-au transferat. Colegele mele, o parte semnificativă dintre cele care n-au plecat în străinătate, sînt încă prezente la aniversarea noastră. Încheindu-ne socotelile directe cu liceul, plecăm într-un club din apropiere, cu nume predestinat: „80's". După trezirea din stînjeneala iniţială, îmi dau seama că, aproape cu fiecare din cele de faţă am avut ceva în comun, cel puţin o perioadă: Dorina, care este acum funcţionară la primărie şi arată trăznet, cu cîteva kilograme în minus şi vestimentaţie mai sexy, pe atunci „răţuşca cea urîtă", venea la mine după ore, aproape zilnic, ca să mîncăm cartofi prăjiţi şi să învăţăm la economie politică, într-o perioadă în care aveam mare nevoie de o companioană. Kati, acum asistentă la Istorie, fată bună şi la locul ei, dar inteligentă şi cu un sănătos simţ al umorului, făcea, răbdătoare, cu mine, în pauze, lecţiile la mate şi chimie. Miruna, prietena mea şi de după programe, era cea cu care împărţeam ieşirile cu băieţii, dar şi confidenţele despre ei. Acum are doi copii şi vrea să devină psihoterapeut. În sfîrşit, cea care ne-a convocat, Riviera, cu care am petrecut o reuşită vacanţă la mare, era o Scarlet O'Hara a liceului: îşi prindea părul în fileu şi purta în loc de uniformă o fustă gen crinolină. Acum e avocat de succes şi se mărită.

Toate aceste amintiri m-au făcut să-mi dau seama că, de fapt, nu mi-a fost chiar atît de rău la Zoia. În ciuda lipsei acute a băieţilor şi a unui coeficient ridicat de bîrfe, în mare am făcut ce-am vrut, poate într-o manieră mai ironică şi mai cinică decît în liceele cu o proporţie egală între sexe: am chiulit, am jucat badminton şi am cîntat din Beatles, am flirtat cu cine apucam... Şi ne-am păstrat, totuşi simţul umorului... ▲

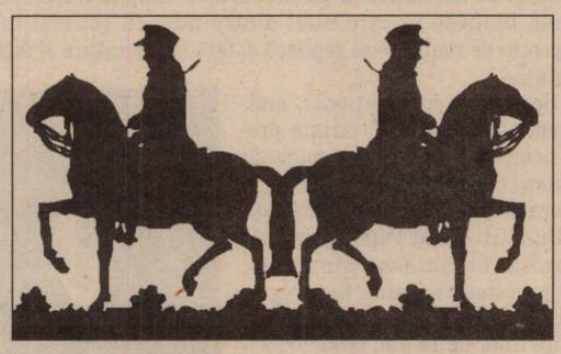

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

După echinox

„Deşi n-am mai scris versuri, cred mai departe în poezie, încerc s-o găsesc oriunde şi cred că toate scrierile mele sînt, în cele din urmă, poeme."
Mircea Cărtărescu

„Cele mai bune romane sînt poeme" gîndea Unamuno – şi e suficient ca această idee să te săgeteze, ca imediat să-ţi ţîşnească, fulgerător, ca adevăruri pipăibile, *Don Quijote* şi *Suflete moarte* (subintitulat chiar poem!) *Iosif şi fraţii săi* lîngă *Baltagul*, *Idiotul* şi *Craii...*, *Un veac de singurătate* şi Dos Passos. Mihail Sebastian avusese inspiraţia să pună, în vers alb, frazele, de atîţia antipatizate pentru dificultatea lor, ale Hortensiei Papadat-Bengescu, dovedindu-le capacitatea poetică a observaţiei, căldura poematică. Proza poeziei lui Bacovia îţi sare în ochi şi te strînge de gît. Călinescu nu accepta termenul de „roman liric" (în cazul *Desculţ*-ului lui Stancu), zicea că e un non-sens, ca „fier de lemn", dar tot el scria că de la *Scrisoarea pierdută* (altă proză, nu?) se pleacă înaripat ca de la Rossini, iar discursul farfuridian se ştie pe dinafară ca „A fost odată ca-n poveşti". Kafka recita cu voce tare, „ca să zbîrnîie pereţii", *Educaţia sentimentală*, carte care-l făcuse să tresară de frică şi care-i dăduse ceea ce nu-i putuseră oferi decît doi-trei oameni; era entuziasmat de această frază: „Elle avoua qu'elle désirait faire un tour à son bras, dans les rues". „Ce frază! Ce imagine!", exclama Kafka în faţa acestei „platitudini". În cele din urmă, pentru destinul acestor „genuri", cum li se zice la şcoală, dar care nu-s despărţite mai mult decît două mări de un Gibraltar, rămîne fundamentală întrebarea, de tînăr, a lui Tolstoi, în Jurnalul său, la 3 iulie 1851: „De ce oare poezia şi proza, fericirea şi nefericirea sînt atît de strîns legate?".

Observ tot mai lămurit că acele scrieri – poezie sau proză – în care fericirea nu e strîns legată de nefericire (dar şi invers!), acele proze care parcă se feresc, îngrijorate, de poezie, acele poezii care nu vor să cadă nicicum în „prozaism", din lac în puţ, nu-mi plac. Mai mult, le consider facile, oricît de trudnic „s-a tras" pentru a înălţa o construcţie în care proza nu are fast – acel caracter fastuos al vieţii cu adevărat prozaice –, iar oamenii sînt cu toţii iremediabil nefericiţi şi nimic mai mult. Multora, asemenea viziuni totalmente negre, totalitar nimicitoare, care „rad tot", li se par entuziasmante. Mie – nu.

Nu e cu nimic mai interesant să realizezi un infern univoc decît un paradis unilateral. Nu e cu nimic mai curajos un iad perpetuu decît o gură incomensurabilă de rai. În asemenea viziuni, ambele locuri stau sub semnul aceleiaşi nenorociri: absenţa contradicţiei. Fără contradicţie, fără percepţia, fără dezvăluirea ei, fără, mai cu seamă, străbaterea ei, în permanent tangaj, sub şi pe vulcan – cele mai bune romane nu ar fi poeme şi conjunctura numită eternitate care-l face actual pe Hamlet, de 300 şi ceva de ani, nu ar „ţine". Poezia prozei şi proza poeziei încetează a mai fi „genuri", prejudecăţi academice sau universitare, din clipa cînd denunţă şi îşi asumă contradicţiile realului şi idealului; ciocnirea dintre ele; dintre interes şi vis; dintre „progresul necesar şi nefericirea întîmplărilor lui", dintre „ceea ce urzeşte individul în singurătatea sa şi băteala marelui covor al istoriei universale care se întinde în faţa noastră", cum scrie, fără teamă de metaforă, acest poet, Hegel, filosoful, din care un Noica a tras, perfect valabil, povestirile (adică proză!) despre om. (E rizibil să te întrebi dacă Hegel e un mare scriitor...)

Pentru a fi, o clipă, eminescian, îmi place să scriu că poetul şi prozatorul ar trebui „să se cuprindă de acest farmec sfînt" al contradicţiei. Se poate lesne constata că azi, la noi, mulţi se feresc de el. Se preferă – în cărţi socotite chiar ca reuşite – doar dezvăluirea şi nu asumarea directă, personală, a ciocnirii. Autori şi eroi se declară victime ale istoriei, mai mult sau mai puţin universale, denunţători aprigi ai ei, dar laconici complici, mai deloc vinovaţi, mai niciodată făuritori de erori, şi ele istorice. Cărţile nu-s mai puţin serioase (cine îşi permite să scrie neserios în România?), dar se cîştigă prea mult în inocenţă, se pierde din dramă, din „tragismul inerent înaintării" (tot prozatorul Hegel!), din gîndirea poetică a propriei greşeli, din epica daimonului personal de care nici o fiinţă ce se vrea literară nu poate fi iertată. O veşnică nevinovăţie ce se conjugă doar la „mai-mult-ca-seriosul" e un plictis. Jeanvaljeanism-ul unor eroi de-ai noştri e ispititor în facilitatea lui, însă insuficient într-o lume în care Javert-ii se justifică şi acţionează din ce în ce mai angelic. În fond, inocenţa – permanent vanitoasă, susceptibilă, neatentă, nesăţioasă, lipsită de autoironie – e un conformism nevolnic. Ea viciază viziunea scriitorului – poet sau prozator e totuna la acest nivel al problemei – ca teritoriu, el însuşi, al contradicţiilor locale şi mondiale. Ea paralizează cel mai important simţ al artistului, acela al vicleniei creatoare, fără de care nu există nici talent adevărat, nici raţiune estetică. Teoria „vicleniei universale" – formulată de acelaşi poet, Hegel: „raţiunea care lasă pasiunile să lucreze în interesul ei" – nu e deloc străină de viaţa concretă şi scrisul artistului, de mişcările talentului şi imaginaţiei sale. La noi, viclenia se confundă cu duplicitatea şi e detestată ca atare. E însă vorba nu de viclenia derizorie, pedestră a micilor şi marilor şmecherii, concesii sau calcule de mîntuială şi mîntuire a textului, ci de aceea, sublimă, care-i permitea unui scriitor de geniul lui Cioran, cel care nu ne lasă nici o speranţă, ca atunci cînd a fost întrebat de ce nu se sinucide dacă totul îi este atît de clar, să răspundă: „fiindcă prefer, unei sinucideri, scrisul". Pentru mine, ferocităţile lui Cioran aparţin celui mai intens lirism.

Mie, proza şi poezia, fericirea şi nefericirea mi se par legate indestructibil precum cătuşele la picioarele celor care jucau Hamlet în cele mai negre amintiri din cîte există, *Amintirile din casa morţilor*. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Marian Cosma

Care-i felia?
Godeanu, cu Vacanţei, Acordului, Propăşirii, Laminorului, pînă la Bucureştii Noi.
Cu Duioşiei?
Cu.
Cum e gunoiul pe Mihai Viteazu?
Nu e alb.
Sînt proşti?
Nesimţiţi.
Nu se spală?
Ţin căcatul în ei.
Cîte zile?
Sînt săraci.
Adică?
Nu le vine treaba mare.
Ce beau?
Lichior.
Scîrbos, la bărbat.
Se ieftineşte lumea. Pe Vacanţei e mai ieftin lichiorul decît vodca.
Dar pe Mihai Viteazu? Ce zeamă e acolo?
Pişoarcă de cocos.
Lichior?
Păi, nu am zis?
Haine aruncă?
Trenţăroşii?
Păi, nu sînt oameni? Se învecheşte, se rupe, la coş!
Păi, nu vezi mărături stricate, ca la boieri, dar haină? Am blugul ăsta de cînd lucram pe Giuleşti, la angrou.
A cui e vina?
Lu' Piaţa Comunelor, a sufocat cantitatea de roşii, se făcea roşii aici, dar a zis Linx să nu se mai facă, că să le mîncăm pe ale lor şi dup-aia pe ale noastre, dar ăia fac roşia mică mare, o îngraşă.
Păi, ăştia de pe Goloviţa cumpără roşii din Piaţa Comunelor?
Nu, e timoraţi şi nu pot să cultive.
Bine, dar cum e gunoiul ăsta de aici? Cu pieliţe, cu tacîmuri?
Nu e, mănîncă tot
Cine-i de vină?
Războiul.
De frica războiului?
Da, zice că o să tragă Saddam în noi o lovitură.
Dar, oricum, ei sînt săraci şi nu le vine să arunce orice.
Sărăcia e a dracu' la război.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

România (de dincolo se vede invers)

Este un exerciţiu interesant ca, din vreme în vreme, să îţi priveşti ţara prin ochi străini. Avînd de multe ori privilegiul acesta, rămîn uimit cu cîte lucruri de-a dreptul scîrboase ne obişnuim, în rutina vieţii zilnice. De îndată ce ele ne sînt semnalate, cu inocenţa celui care le vede pentru prima dată, prinse în montura ineditului şi a diferenţei culturale, ne dăm seama că, indiferente la eforturile noastre de a le trece în planul doi, de a ne obişnui cu ele, de a ne preface nepăsători, lucrurile stranii ale cotidianului indigen sunt în continuare acolo.

Am condus prin ţară pe bunul, blîndul meu profesor de la Cincinnati, acum decan al facultăţii locale de arhitectură. A venit împreună cu soţia sa, ca şi acum patru ani. Cu toată bunăvoinţa organizatorilor vizitei lor (acelaşi Colegiu Noua Europă, cine altcineva?), ţara nu ne ajută în a o prezenta ca aflată în convalescenţă măcar, necum vindecată, aşa cum ne amăgim că ar putea fi cîndva. Sigur, alarma antitero de la Cincinnati, întîrzierea acumulată şi rătăcirea bagajelor nu sînt vina noastră, dar cu siguranţă nu au contribuit la o atmosferă propice receptării „eternei şi fascinantei".

De la Otopeni, pe şoseaua de centură, spre a ajunge la autostradă. Mare greşeală. Cîmpurile de bătălie de la Bassra sînt cu siguranţă mai bune decît şoseaua de centură a acestei „capitale europene". Am maşină bună, dar asta n-a ajutat. Oamenii deja se gîndeau oripilaţi că aşa va fi toată excursia, dar tăceau, politicoşi. Am ieşit la autostradă, singura, făcută praf de politicieni, jupuită precum patria. Am ajuns, cum-necum, la Vîlcea. Pe drum n-a fost chip să găsim vreo benzinărie cu bude utilizabile, nici măcar la firme, ai zice, americane, precum Shell. Desigur, nici vreo cîrciumă decentă pînă la McDonald's-ul piteştean, devenit han pe drumul Vîlcii. De ce sînt atît de derelicte şi mizere satele, de ce sînt destrămate ogoarele, de ce nu e rezolvată problema proprietăţii, spre a putea începe, pentru numele lui Dumnezeu, restaurarea centrelor istorice? Ce e de răspuns aici – după patru ani de „creştin democraţie" şi „liberalism"? Sau: de ce sînt copii&handicapaţi la cerşit, sau bătrîni, după încă opt ani de „stînga social-democrată"?

Sibiul e în reconstrucţie masivă, au apărut şi panouri explicative pe sticlă serigrafiată. Dar, în ciuda preţului piperat al camerei, la Împăratul Romanilor nu te poţi odihni: formaţia locală cîntă (prost) pînă la miezul nopţii unor mese de cîrciumă goale. Mergeţi în schimb La Turn sau la Casa Ileana; iar, acolo ajunşi, nu vă lăsaţi descurajaţi de cea mai kitsch faţadă folcloricoidă pe care o veţi vedea vreodată în viaţă, ci intraţi, mîncarea e bună; asta dacă aveţi plămîni, ca să rezistaţi fumului de ţigară. Acoperişul restaurantului rroman, din fibră de sticlă, se deschide, astfel încît behăiturile să se audă pînă în cel din urmă colţişor al hotelului (dar nu sînt manele, ce-i drept).

Desigur, de aici la Sighişoara, prin Mediaş, nu se poate ajunge decît dacă aveţi jeep; drumul e complet desfundat – nici măcar macadam, ci asfalt turnat de, probabil, *airheads* care se dau drept drumari (profesie abuziv asumată, în numele căreia fac greve). Cum nu am jeep, am luat-o direct spre Braşov, drumul este practicabil încă. Pe drum, castelul de la Făgăraş – plin de căcăreze, spart, pustiu în zi de lucru. Multe din cărciumile bune din Braşov au dat faliment. Au apărut baruri însă. Biserica Neagră nu mai e neagră deloc; nu ţi se dă voie să fotografiezi, are doar nişte amărîte de cărţi poştale, dar nici un diapozitiv. La Sinaia, unde nu mai există străzi, ci doar cratere, chelnerii de la Palace (patru stele, domnule ministru de resort!) nu ştiu să servească micul dejun oaspeţilor, care rămîn nemîncaţi după jumătate de oră de aşteptare. Trei ore, zeci de căruţe, sute de pui (vizibili a la Marshall McLuhan) şi mii de gropi mai tîrziu, ne-am întors în B. Nu îndrăznesc să îl întreb pe profesorul meu, John E. Hancock ce crede despre patria mea. Îmi spune doar despre cîinii vagabonzi aciuaţi la Flanders, de care îi e frică.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Kosovo-Bagdad, *via* Kiseleff

La război ca la război, chiar dacă preşedintele Iliescu are grijă să ne asigure că n-am intrat în conflict. Nu sîntem combatanţi direcţi, de la Constanţa nu se poate ataca oraşul lui Harun al-Raşid, iar măştile de gaze sînt, doar aşa, de dragul Romcarbon-ului, unde avem, cu toţii, o rudă, un cupon sau o mîndrie. Dar, deşi nu sîntem în război cu sîngerosul Saddam, şi nici măcar cu una din sosiile sale, pe diplomaţii irakieni îi expulzăm, iar pe cetăţenii acelei ţări îi luăm la bani mărunţi, cu sau fără dovezi. Nimeni n-are motiv să ne atace, pentru că noi am asigurat doar sprijin logistic. Hmm, tare aş fi curios să-l văd pe domnul Geoană explicîndu-i aceste subtilităţi unui terorist dornic să răzbune umilinţa suferită de strategul din Tikrit!

Deşi nu este în conflict cu Irakul, România aşteaptă totuşi să primească (pe calea armelor sau altcumva) cele 1,7 miliarde de dolari împrumutate de Ceauşescu lui Saddam. Este clar, domnului preşedinte şi aliaţilor săi guvernamentali le repugnă războiul, dar ar dori să se aleagă cu ceva de pe urma lui! Ori cu banii restanţi, ori cu contractele de reconstrucţie ori cu ceva capital politic. Vorbind pe româneşte, ei chiar merită aceste beneficii, pentru că au reuşit să cîrpească o mare continuitate istorică – performanţa de a fi de partea cuiva într-un conflict, dar fără a fi împotriva celuilalt! Mai mult, cu puţină intuiţie personală şi multe ştiri de pe CNN, am reuşit să fim, de la început, de partea celui mai tare. Performanţă ce merge mînă în mînă cu flexibilitatea alianţelor noastre politico-militare, oricînd deschise surprizelor. Vezi războaiele mondiale, vezi atitudinea faţă de conflictele Orientului Mijlociu. Ideea de alianţă încă ne e străină. Altfel zis, bine-ar fi să ne sară alţii în ajutor (să vină americanii şi fondurile Phare), dar şi mai bine ar fi să nu intrăm şi noi în vreun conflict pentru ei. Sau să cheltuim bani publici pe altceva decît pe vile personale şi tunuri clientelare! Vorba unui posibil D'Artagnan Popescu: Toţi pentru unul şi acela pentru sine!

O, sfîntă ambiguitate românească, te-ai născut în negura timpurilor, întîi te-ai numit înţelepciune strămoşească, după măritiş – abilitate diplomatică, iar pe la colţuri eşti asemănată cu cea mai veche profesie din lume! Ursitoarele ţi-au prezis că te vei îmbrăca toată viaţa în cenuşiu, şi de atunci eviţi şi albul şi negrul!

Dar, ce s-o mai sucim, ce s-o mai învîrtim, chiar sîntem în război! Mai la margine, mai în paralel, dar nu sîntem nici neutri ca Elveţia şi nici izolaţi ca Lesotho. Aşadar, nu se cuvine să fim nici mai agitaţi decît trebuie, dar nici să ne facem că nici usturoi n-am mîncat şi nici gura nu ne miroase. Jocul ăsta de-a „diplomaţia pentru Dummies" pare mai degrabă să ascundă dorinţa Cupolei (vezi *Matrix)* de a recunoaşte că România are interese şi principii, pe care uneori este silită să le urmărească pînă la capăt. Sigur, nici un război nu este de dorit, cîteodată însă devine obligatoriu, iar participarea la el trebuie asumată cu toate consecinţele inerente. Parcă văd că, după patru-cinci ani, viitorul preşedinte al României, aflat în vizită la viitorul preşedinte de la Bagdad, va vorbi, din nou, despre prietenia de veacuri dintre popoarele român şi irakian, despre influenţele culturii arabe şi despre studenţii care şi-au cumpărat ştiinţa şi cunoştinţele în universităţile României.

Cînd s-a pus problema pacificării unei Iugoslavii totalitare, PSD-ul (purtînd pe-atunci alt nume şi odihnindu-se în opoziţie) a tunat şi-a fulgerat, mizînd pe teoria „neamestecului în treburile interne". Astăzi, acelaşi (oare?) partid militează activ pentru reinstaurarea prin forţă a democraţiei strivite de Partidul Baas Socialist. (Cu care, în condiţii mai prielnice, ar fi putut colabora atît de spornic în cadrul Internaţionalei Socialiste!) Probabil că orice partid aflat la putere ar fi acţionat la fel, dar ce cred oare cei care au votat PSD-ul tocmai pentru pacifismul său „fără graniţe"? Eu, unul, n-aş vrea să fiu în pielea lor!

23 martie 2003

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Unde-i logica?

Clipurile publicitare sînt o formă de artă, dar asta nu înseamnă că în ele trebuie abolită logica. În general, logica artei este similară cu cea a realităţii, se întemeiază, porneşte de la logica de zi cu zi (deşi nu rămîne în limitele stricte ale acesteia). Chiar şi arta suprarealistă, care se războieşte cu logica „normală", are o logică a ei, onirică, una cu semn schimbat faţă de cea cu care sîntem obişnuiţi. La rigoare, lipsa de logică însăşi poate fi considerată logică – în măsura în care produsul artistic este consecvent cu sine şi, prin asta, îşi crează o logică internă. Prin urmare, nu e deloc deplasat să avem pretenţia logicii în reclamele pe care le vedem la televizor. Măcar de logică să avem parte, dacă nu se poate întotdeauna să ni se ofere şi ceva ingenios sau, chiar mai mult, valoros din punct de vedere artistic.

În spotul care face reclamă la Glade Micro Spray, vedem un puşti care stă pe WC şi se ţine de nas: „Phuu! Ce urît miroase!" În fine, trecem peste situaţia dezagrabilă care ne este înfăţişată, pentru că băieţelul este simpatic. Bun: ne spune că miroase urît, dar că există o soluţie – mama lui a avut grijă să pună în baie Glade Micro Spray. Şi să vezi bucurie pe el! La sfîrşit, se dă jos de pe WC şi îşi trage pantalonaşii. Toate bune, numai că *logic* ar fi ca, înainte să-şi tragă pantalonaşii, să se şteargă şi la funduleţ. Ce, cădem în derizoriu cu o asemenea pretenţie? Dar de ce ar fi ea mai derizorie ca mirosul urît şi facerea de caca? Dacă am pornit pe acest drum, trebuie să ne asumăm penibilul şi să mergem pînă la capăt.

Dacă puştiul de la Glade Micro Spray măcar e simpatic şi natural (deşi, după cum a văzut, prea natural), nu acelaşi lucru se poate spune despre copiii care fac reclamă la brînza topită Hochland. E adevărat, ei sînt şi mai măricei şi probabil că şi-au pierdut spontaneitatea. Dar nu despre copii e vorba, ci despre vorbele inventate de oamenii mari şi pe care ei trebuie să le rostească. Trec peste neverosimilele „E drăguţ. Data viitoare o să-l sărut!" şi „E drăguţă. Hait, dacă mă sărută data viitoare?" Acestea sînt deja „istorie". Mai nou, fetiţa este pusă să ţină un mic discurs: „Pentru dumneavoastră, domnule – una cu smîntînă. Pentru dumneavoastră, doamnă – una cu şuncă." Nu înţeleg! De ce pentru domn cu smîntînă şi pentru doamnă cu şuncă? Care-i logica?

Poate că logica ar trebui căutată în altă parte, şi anume în reclama pentru Chio Chips. Acolo, o pungă de *cipsuri* – o doamnă, vezi bine – se dezbracă, are o relaţie şi sfîrşeşte prin a face amor cu o bucată de carne. Rezultatul, peste nouă luni – punga-bebeluş de Chio Chips cu aromă de şuncă. Bebeluşul e simpatic, ca orice bebeluş, dar ideea amorului cu o bucată de carne e oripilantă. Desigur, aici problema nu mai este a lipsei de logică...

Cu logica are probleme spotul în care un nene zugrav intră într-o cameră, face ochii roată şi, cu un zîmbet cu aerul că ştie el ce ştie, stinge lumina: „Vrei să faci economie? Atunci poţi să vopseşti cu lumina stinsă." Hodoronc-tronc! Şi apoi: „Dar mai bine vopseşti cu o vopsea rezistentă în timp." Adică cu Euroweiss, o vopsea scumpă. Îmbîrligată logică!

Campionul tîmpeniei publicitare este, fără îndoială, clipul „Liniei sfîrşitului de nea". E vorba de un număr de telefon „cu tarif normal", la care, dacă *suni acum*, poţi cîştiga un tort. Care-i legătura cu sfîrşitul de nea rămîne un mister, deşi publicitarii noştri ne explică: „Alungă fulgii de nea şi cîştigă un tort mare cît inima ta." Dar credeţi că aţi înţeles pînă acum despre ce e vorba? Vă înşelaţi: tortul nu este pentru uz personal, ci pentru a fi dăruit femeii iubite (?!). „Nu risca: sună acum şi lasă adresa femeii pe care vrei s-o îndulceşti." – ni se spune în final. Să recapitulăm: oamenii mă iau pe la Ploieşti, cu sfîrşitul de nea (toţi vrem să se termine o dată cu iarna asta, nu?), pentru a mă convinge să dau un telefon; cu telefonul acela pot cîştiga nici mai mult nici mai puţin decît un tort (de ce nu o amandină, o savarină, un doboş sau – şi mai practic – o farfurie cu frişcă?) care nici măcar acela nu-mi rămîne mie. Deşi drumul e foarte întortocheat, poate părea plauzibil. Dar nu înţeleg şi pace de ce aş risca nesunînd. Poate că, într-adevăr, iarna nu mai pleacă din cauza mea, dar eu am riscat astfel şi mă simt foarte bine – ceea ce le recomand şi altora.

▲

LA SFATUL TÎRGULUI

*Sfatul, nu neapărat bun, se integrează mănuşă în mitologia cotidiană. Mulţi dintre semenii noştri se simt importanţi în postura, superioară şi omniscientă, de sfătuitori, în timp ce alţii, mai naivi şi mai dependenţi, continuă să se complacă în victime. Domeniul devine cu atît mai prosper cu cît vorba de duh aruncată, la momentul potrivit, de mătuşa înţeleaptă este, mai nou, concurată de ideologiile instituţionalizate: librăriile abundă în volume întregi care te învaţă, doct şi pe etape, ce ai de făcut şi cum să te descurci în – aproape – orice împrejurare. (**I. P.**)*

Raluca ION

Jocul de-a trage-alege

„TRAGE“, e cît se poate de simplu. Scris mare cît roata jeep-ului pe toate uşile, enunţat limpede ca „da-ul“ la starea civilă, „TRAGE“ vrea să te scutească de ezitări şi de situaţii penibile. Cu toate acestea, „mai sînt cîte unii, pînă la urmă ce să le faci, sînt oameni şi oameni, care nici nu se uită măcar, vin ţanţoş, ca Napoleon, de la pîine, şi împing de uşă cu atîta convingere încît ar trebui, numai din convingerea lor să i se schimbe sensul, dar nu ţine, frate, uite, că nu ţine. Alţii vin, se apropie, citesc, îi vezi cum citesc, pun mîna de mîner şi, pe deplin informaţi, împing, numai o dată, e adevărat, şi apoi fac ceea ce trebuie. Mai e o categorie ale cărei experienţă de viaţă, intuiţie sau instinct le spun de la început ce trebuie să facă. În cazul meu, e cum nu se poate mai clar. Asta scrie pe toate uşile, asta fac: trag. Săptămînal trag.“ Săptămînal trage ce? „Iarbă“, spune Zolly, elev în clasa a unşpea. „În legătură cu situaţia asta, cred că nu se poate face decît un singur lucru. Să se introducă pe scară largă uşile cu senzori. Pînă şi la magazinul de cuie. Asta ar scuti de bătăi de cap pe toată lumea.“

Cînd i se taie lui Zolly macaroana filozofării, mai lungă decît cea din *Doamna şi vagabondul*, rămîne în farfurie un capăt scurt, uşor încîlcit , care arată cam aşa: întotdeauna, în tot ce faci, zi de zi, trebuie să alegi. Zi de zi, cineva sau ceva, vine să îţi arate ce ar trebui să alegi. Reţeta poate să fie bună sau proastă, iar tu poţi alege, încă o dată, să urmezi o stupizenie, sau să hrăneşti coşul de gunoi, cu un secret al cîştigului. După cum îţi vine la îndemînă sau după cît poţi fi de influenţabil. A, da, şi mai e ceva, după cum spune băiatul cu şapcă şi o căciulă roşie peste şapcă. „Eu am ales să mi se rupă.“ Afirmaţia lui se simplifică şi vă rog să o consideraţi irelevantă, pentru restul oamenilor care, totuşi, aleg.

Tanti Aida Misticoida

Băiatul ei a vrut o viaţă mai bună. Şi ei i-a spus o femeie care ghicea în cafea că pentru el o viaţă mai bună înseamnă să plece în străinătate. Cu orice preţ. Ca să-ţi plece copilul în străinătate, i-a spus ei cineva, trebuie să ţii post, iar lunea să ţii post negru. Fireşte trebuie să dai acatiste la biserică şi a auzit de la o vrăjitoare căreia nu i-a dat nimic, femeia aia i-a spus numai din prietenie că trebuie să arunci o cloşcă peste gard. Cum nu avea nici gard, nici cloşcă, iar de la etajul 5 oricum cloşca s-ar fi zdrobit în cădere liberă, violînd prescripţiile magice s-a dus la soacră-sa la ţară şi a făcut întocmai. Băiatul totuşi ezita, dar i-au spus şi prietenii: „Ce stai, băi fraiere, în România? Asta e şansa ta! Du-te şi tu. Du-te!“ Tudor cum a putut? Păi, atunci de ce n-ar putea şi el, Geo? Între timp i-au făcut rost şi chemare de la o rudă din Canada. Bani de drum şi cît să-i ajungă să stea acolo, avea. Şi s-a dus. A plecat, dar uite că lucrurile nu au mers chiar aşa, cîinii de acolo nu aveau prea mulţi dolari canadieni în coadă, iar pentru cei care erau trebuia să munceşti zdravăn. Iar cu Tudor, dat ca exemplu în sfaturile prietenilor, era altă poveste. El plecase la sigur. Era un băiat de familie bună, ai lui au băgat bani în meditaţii, l-au făcut programator. Timp de un an şi jumătate colaborase cu o firmă de calculatoare de acolo, le trimisese programe prin Internet. După un timp l-au chemat ei, împreună cu soţia, au aranjat să aibă casă şi maşină. Pe cînd Geo a plecat cîine surd la vînătoare. Nici engleza nu o ştia şi nu avea pe nimeni. Munceşte, dar munceşte ca salahor pe un şantier acolo, cîştigă puţin şi s-a îmbolnăvit şi de nervi de la lipsuri şi singurătate, îi e greu singur, departe.

„Aş vrea să se întoarcă acum, spune tanti Aida, că mi-e dor de el, şi ştiu că îi este greu, dar e prea mîndru să se întoarcă, să vadă lumea că n-a reuşit, că toţi pleacă afară şi vin oameni, şi că el n-a fost în stare. Aşa este el, mai bleg, da' ce pot să-i fac acum? Să-l`omor?“ Nici vorbă, la cît a ţinut ea la copii, cît a făcut ea pentru ca să le fie bine, şi-a rupt de la gură şi s-a înfometat, a ţinut toate posturile cum a învăţat-o şi preotul, numai ca Geo să ajungă să cîştige bani şi Adela să se mărite. Şi i-au ieşit toate, dar numai că i-au ieşit pe dos. Pe Adela o bate bărbată-su, care are bani dar este o „javră de om, un neisprăvit, de aia mă duc, mă, mîine la vrăjitoare, de data asta cu bani, cu 2 milioane de lei, să îmi arate ce trebuie să facă fata mea, sau să-i dea ceva, o băutură, un praf ceva să se calmeze nebunul.“

Tanti Aida este tristă, neînchipuit de tristă. Din cînd în cînd are accese de luciditate, poate tocmai de aia stă pe scaun şi mestecă melancolică un colţ de pîine cu margarină şi cu gem de căpşuni: „vezi, dacă nu l-am ascultat pe frate-miu, am ajuns acum să ascult de vrăjitoare. Frate-miu îmi spunea cînd erau copiii mici. Lasă, dragă, prostiile, ai dat în mania bisericii ca o babă nebună. Lasă copiii în pace, mai bine ţi-ai vedea de treabă şi le-ai pune un meditator ceva, i-ai trimite la facultate.“ Dar de unde meditator? Cine din familia lor mai văzuse aşa ceva?

▲

Stela GIURGEANU

Cum să (nu) trăieşti ca la carte

Odată am intrat într-o librărie bucureşteană în căutarea unei cărţi de Bulgakov. *Maestrul şi Margareta*. Căutînd în grabă, pentru că nu aveam prea mult timp, îmi treceam privirea fără prea multă protecţie peste toate cărţile, cînd, deodată, înainte să îmi dau seama, am ajuns în sectorul lor. Al cărţilor „cum să“. Al acelor ghiduri care atacă din umbră, cînd îţi este viaţa mai dragă (şi nu numai în librării, ci şi prin Tîrguri sau de pe tarabele vînzătorilor ambulanţi).

În clipa respectivă, cu toate că sînt obişnuită să fentez acest tip de scriere, dînd nas în nas cu una dintre ele, nu am mai avut ce face. (Mai ales că era una din cele care îţi prind cu neobrăzare colţul ochiului şi nu te mai lasă să pleci dacă nu o iei din raft.)

Era un ghid de autocunoaştere, sobru, serios, cu atitudine de statistician care, după ce mă măsură din cap pînă în picioare, îmi spuse cu o superioritate savantă că nu pot ajunge la cunoaşterea de sine dacă nu am parcurs încă cele 26 de teste *„Cunoaşte-te pe tine“* pe care mi le poate pune la dispoziţie. Sau, interveni atunci fratele său geamăn, reciproca, nu ai cum să îl cunoşti pe cel de lîngă tine fără cele 29 de teste despre cum *„Să îl cunoaştem pe cel de lîngă noi“*. Atrase de zgomot, *„ABC-ul cunoaşterii de sine“* şi *„Ce fel de caracter ai sau are“* se apropiară, încet şi precaut, sfătuindu-mă doct să am grijă la semnele care indică o atare trăsătură de comportament. De exemplu, poţi spune multe observînd cum cineva ţine piciorul drept sau cum natura i-a cioplit o ureche (aşa am aflat eu cum că aş fi o persoană independentă şi obraznică).

Agitat, grăbit (mai grăbit chiar şi decît mine), nerăbdător şi plin de o euforie destul de bizară, *„Nu-ţi bate capul cu mărunţişuri... şi, în final, toate sînt mărunţişuri“* afirmă de pe raftul său, cu voce piţigăiată, că el este ghidul omului sănătos şi vertical. Pentru mai puţin de 100 de mii, euforicul, slăbănog şi gălbejit, cu faţă de hippiot, îmi promite că, odată ce voi învăţa lecţiile, voi ajunge la fel de fericită ca şi el. Voi duce gunoiul chiar dacă nu e rîndul meu. Voi renunţa la ideea că *„cei blînzi şi relaxaţi nu pot fi supercampioni“* şi îmi voi *„aminti atunci cînd voi muri că al meu coş cu lucruri de făcut nu va fi gol“*. Voi *„lăsa altora gloria“* şi îmi voi imagina constant că *„toţi ceilalţi în afară de mine sînt luminaţi“*. Voi ajunge să zîmbesc pe stradă necunoscuţilor, celor care nu vor şti *„să privească paharul ca deja spart“*, care nu *„vor fi fericiţi la locul lor“* şi care nu vor şti *„să fie buni în loc să aibă dreptate“*. Voi fi eliberată de mărunţişuri!

„Înoată alături de rechin fără să fi mîncat de viu“ mă îndepărtează elegant de pacifismul micului euforic, sfătuindu-mă, la un pahar de coniac şi un trabuc, cum să fac faţă societăţii dure de azi. Cam asta îmi propune şi partenerul său de afaceri, îmbrăcat în coperţi de *dandy*, *„7 strategii pentru obţinerea bogăţiei şi fericirii“*, care vine în goană, să bată fierul cît e cald, aducînd cu sine 5 cuvinte cheie (Bogăţie, Principii, Fericire, Disciplină, Succes) pentru a mă ridica la rang de nobil chelar, mîndru deţinător al strategiilor „cum“ (Cum să îţi eliberezi forţa scopurilor, Cum să cauţi să ştii, Cum să înveţi să te schimbi, Cum să controlezi finanţele, Cum să stăpîneşti timpul, Cum să aduni în jurul tău numai cîştigători, şi, în fine, Cum să trăieşti în stil).

Din cercul afaceriştilor mă scoate *„Regulile seducţiei“* şi bunica Melanie care pe *la „1910 îi făcea pe bărbaţi să aştepte“*. Citeşte cartea, dragă, aplică regulile şi vei vedea cum visele de amoare se vor îndeplini, iar cel de care eşti amorezată nu va întîrzia să îţi ceară mîna. Chiar dacă respectivul habar n-are cum te cheamă, îmi mai strecoară ghida seducţiei, după care, luîndu-mă de braţ, legănîndu-şi şoldurile de gospodină, mă invită la o promenadă pe bulevardul vrăjelilor. Regulile sînt 35 în cap şi te învaţă cum să *„nu te destăinui“* celui iubit, dar cu toate acestea cum *„să îi fii onestă“*; cum să *nu* te adresezi bărbatului mult aşteptat şi cum să *„nu-l inviţi la dans“*; cum *„să nu te mai întîlneşti cu el dacă nu îţi face cadouri romantice de ziua ta“*; cum *„să îl laşi să preia conducerea“* şi cum *„să nu-i spui niciodată ce să facă“*. După cum Regulile se păstrează şi după logodnă, şi chiar după căsătorie, adeptele *„trebuie să le aplice chiar dacă părinţii sau prietenii le cred nebune“*, să *„nu le încalce“* şi, sub nici o formă, să *„nu le discute cu psihologul“*. Încheind cu o parafrazare din Biblie, durdulia ghidă, mirosind a plăcinte şi a scorţişoară, decretează cum că trebuie *„să iubeşti doar pe cei care te iubesc“*. Şi cu un zîmbet triumfător îmi cere 85 de mii.

Dintr-o dată, la auzul banilor, nu numai ea, ci în cor, statisticienii scorţoşi, euforicul şi tinerii afacerişti, se repeziră de pe rafturi drept spre portofel, toţi cu doleanţe. „De mine sigur ai nevoie, te voi învăţa să te cunoşti“, „ba, mai bine ia-mă pe mine, o să-ţi fac un morman de bani“, „da, dar eu o să te ajut să găseşti pacea“, „ia-mă, soro, pe mine, că nu mai ai 15 ani şi eşti încă necăsătorită“, încheie bunica Mélanie, clipind des printre rămăşiţele de gene false şi fard de la 1910.

Invocînd însă o mai acută lipsă de bani decît de sfaturi am părăsit librăria şi cărţile „cum să“ cu o uşoară durere de cap, uitînd să mai cumpăr *Maestrul şi Margareta*, gîndidu-mă că starea de ameţeală ce mă invadase era poate datorată şi amplasamentului librăriei. Care nu este taman Feng-Shui.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Rîsu'-plînsu'

Poate părea cel puţin ciudat, dar ţin enorm la cele trei scrisori pe care, păstrînd ortografia „originală", le transcriu mai jos. Nebunie, prostie, candoare, speranţă, umor, tristeţe, luptă, suferinţă, credinţă sînt toate aici. Vieţi întregi povestite în cîteva zeci de rînduri. Citite din cînd în cînd, ne-ar putea da şansa să recunoaştem cît de simplă e calea fericirii absolute. Zîmbiţi, vă rog!

„Stimat domn Robert Turcescu eu mis o femeie cu 7 copiii şi fără nici un venit şi fără ajutor social şi mis din Chişineu Criş şi din 1992 nam făcut acte pentru ajutor social şi stau în Arad din 1992 şi navem curent în casă şi stăm la lampă de motorină şi aş vrea să vă rog frumos dacă puteţi să ne ajutaţi cu curentul în casă şi near trebui o maşină de lemne pentru că am o fetiţă de şase luni şi avem camera de dormit la stradă şi pereţi sînt jumate vaiugă şi jumate cărămidă şi sînt cam umezi. Şi vă rog frumos dacă puteţi să îmi rezolvaţi şi mie un abonament lunar de transport com. către Lipova şi vă rog frumos să mi se mute copii cei 2 din Sebiş la Zăbrani să fie cu cei 3 copii ai mei. Şi să ştiţi că vă ascult zi şi noapte şi îmi place programul dum. Vă las cu bine şi aştept. Cu drag Iuliana Elisabeta zodia Balanţă şi mis născută în data de 1969 şi am 34 de ani şi nu mis căsătorită. Şi aş vrea dedicaţia cu trei sud est sînt singur pe drum pentru Lazăr Tiberiu, Lazăr Gheorghe şi Dorogi Eva din Zăbrani nr 2-3 şcoala nr 8."

„Dragă Robert, te rog iartă-mă că nu ţi-am scris pînă acum. Dar doresc să ştii cîte ceva din partea mea. Ştiu că eşti necăjit pentru mine şi toţi din emisie şi toată familia ta. Dragă Robert eu mă simt rău, foarte rău. Mi-a promis Gabi D. că o să mă ajute mult dar am nevoie de un ajutor din partea voastră. Robert dacă tu sau Gabi puteţi să-mi trimiteţi o salvare din partea Americii de la Ambasada Americană Bucureşti să mă interneze la o staţiune Casa Albă fam Buch şi NATO. Am nevoie de consultaţii tratament american linişte şi odihnă ocrotită de medicii Casei Albă fam Buch. Doresc să îndeplinesc dorinţele la superiorii mei America, doresc să fiu în ţara America şi să primesc locuinţă în America. Eu sînt iubită de America şi multe ţări. Robert te rog ajută-mă mult am nevoie de ajutorul vostru din Bucureşti. Şi te rog ia legătura cu băiatul din formaţia Bere Gratis, frumosul muzician să-mi trimită o salvare americană şi el doreşte să mă ajute foarte mult şi el are cunoştinţe cu americanii şi poate să intervină pentru mine. Vă pup dulce pe toţi aştept răspuns de la voi şi salvarea americană cu un sponsor american să merg în America urgent. Cu mulţumiri Robert, adresa mea Toderel Valeria sat Rodiona com. Ştefan cel Mare jud Bacău."

„Sunt Daniela Ciubotariu din loc. Asău com. Asău jud. Bacău stra. Romi. Şi permiteţi-mi vă implor a vă reaminti situaţia mea din nou. Deoarece suferinţa mă doare. Soacră-mea a început să umble cu ameninţări spunîndu-mi mereu că doreşte în tot momentul şi ceasul am-i face rău. Sunt şi eu om, oare de ce viaţa m-ai există atîta timp cît nu-i pot trece obstacolele...Unde să mă adresez că de 10 ani tot aştept vreo schimbare în mai bine. Au mai fost momente cînd m-am certat cu soacra mea (recunosc că a venit cazul să-i vorbesc mai răstit) dar tot din cauza provocări ei. Din suflet mi-aş dori să ne înţelegem. Dar de la început sincer am simţit că rău îmi va fi destinul în seara logodnei noastre (soacra mea plîngea parcă nu era petrecerea fiului ei ci parcă era înmormîntare) închipuiţi-vă vă rog cum m-am simţit!?! Nu vreau să vă plictisesc deloc sa-u să mă înţelegeţi greşit. Dar problema este că nu am avut zestre am fost fată săracă (şi-acum sînt cu sufletul). Mulţi datorită soacrei au început să o ea pe căi greşite spunîndu-mi că-mi urăsc copii şi nu-mi iubesc fetiţa. Nu ştiu cum pot spune asemenea vorbe ciudate. Cînd copii din inimă mi-am dorit şi poate datorită lor mai sînt în viaţă. Fără părinţii mei am crescut (copilăria mi-a fost un calvar) la fel din nou ca urmare mi s-antîmplat un destin ce nimănui din lume nu i-aş dori soarta mea. Datorită trăind numai în stres a început să mă doară capul tare. Din sufletul meu tot mi-aş dori o locuinţă departe de soacra a nu mai fi şi sta cu ea la un loc. Venitul meu este prea mic să pot depăşi această situaţie. Sînt 10 ani de cînd aştept ca situaţia să mi se schimbe în mai bine. Iar pe Andreea Marin de la emis. Surprize Surprize TVR este mai bine de trei ani de cînd o aştept. Rog a mă ajuta cineva financiar s-au material cu haine s-au alimente bineînţeles dacă se poate. Urgent am nevoie de un celular cu cartelă pentru că foarte bine mi-ar prinde şi poate chiar m-ar ajuta vreodată. Din suflet vă aştept şi vă respect. Daniela. Mulţumesc."

Şi eu... ▲

Cu ochii-n 3,14

IRAKTUALITATEA

● Simplă coincidenţă sau subtilă premeditare, aşa s-a nimerit: întru totul emblematic, poate chiar simbolic, cu cîteva ore înainte de declanşarea războiului la zi, Bernard Pivot deschidea la TV 5 zilele francofoniei cu un amplu exerciţiu de retorică şi elocvenţă verbală în limba lui Descartes şi Hugo. Doi avocaţi aveau ca temă pentru pledoariile lor, pro şi contra, următoarea chestiune: a cumpăra un televizor e un act de cultură? Amîndoi au fost, firește, străluciţi. (**R. C.**)

● Ştiţi ce scrie pe botul noilor trenuri de metrou, la o palmă sub geamul de la cabina conductorilor? *BOMBARDIER TRANSPORTATION*. Parcă văd că mîine-poimîine iau metroul de la Aviatorilor şi mă pomenesc la Bagdad... (**D. S.**)

● Deşi sînt *pro*-război, asta nu-nseamnă că ţin să văd, în orice moment în care deschid televizorul, ce se-ntîmplă în Irak! O stupidă competiţie între televiziuni a transformat războiul într-un fel de *Big Brother* balistic. Devine tot mai greu să găseşti programe normale, „departe de lumea dezlănţuită" a ştirilor/*live*-urilor/analizelor care se înşiruie nonstop... Într-o astfel de „stare de asediu" (informaţional), am reuşit să-mi menajez – în week-end – un „medley" format din: un documentar despre Velazquez, pe Cultural (un post din ce în ce mai bun!), pe Acasă o lecţie de gastronomie cu Patrizia, o italiancă super-simpatică (ar merita o emisiune numai a ei!) care s-a stabilit în România acum zece ani, şi-a deschis un restaurant la Buftea şi vorbeşte româneşte cu un accent delicios, un excepţional documentar despre Jules Verne, comentat de Michel Serres, pe Pax, şi un lung interviu-portret – pe TV5 – cu Edward Said, intelectualul palestinian stabilit în SUA, vorbind despre necesitatea „dezrădăcinării" şi a identităţilor multiple ca antidot al fundamentalismelor... Un Said explicînd de ce a renunţat să mai dea interviuri televiziunilor americane: „Pentru că un interviu «lung» nu poate avea mai mult de 3 minute!". (**a. l. ş.**)

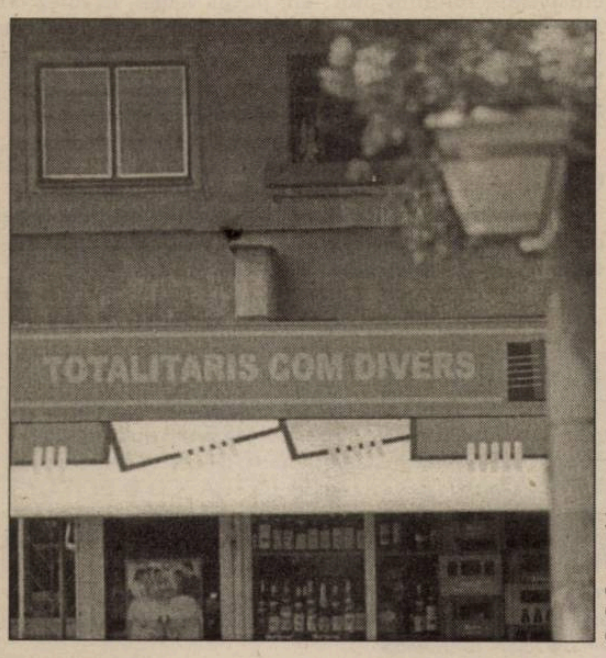

© S. Ivanoschi

● Am trecut pe lîngă un grup de copii cu beţe în mînă. Se certau care să fie americanii şi care „Saddam". (**C. G.**)

● Unul dintre eroii săptămînii acesteia a fost, fără îndoială, ţăranul Ali Obeid din Kerbala, Irak, bătrînul care a doborît cu o puşcă veche un elicopter american Apache. De la David (vs. Goliat) încoace nu s-a pomenit vitejie mai surprinzătoare (doar că David era din tabăra ailaltă, fără s-o ştie). Nu văd cine ar crede aiureala cu ţăranul Ali, după cum nu văd nici de ce se mai spune că Saddam conduce în războiul propagandei. (**A. C.**)

● În paralel cu scenele de război, asistăm zilele acestea la scene violente ale luptei pentru pace. (**A. M.**)

● TVR a fost (pe bună dreptate) criticată atunci cînd a transmis, în acelaşi timp, discursul premierului la aducerea osemintelor lui Carol al II-lea în ţară şi un meci de fotbal, „tăind" ecranul în felii. Aflat la Viena, constat că se întîmplă şi la case mai mari: duminică dimineaţa, postul public ORF transmitea, pe o jumătate de ecran, imagini ale bombardamentelor din Irak preluate de la CNN, iar pe cealaltă jumătate imagini de pe pîrtiile de schi din Alpi, cu inserturile de rigoare privind temperatura, grosimea stratului de zăpadă şi viteza vîntului în fiecare staţiune. Sunetul de la CNN fusese întrerupt, pentru a face loc unor vesele melodii populare austriece cîntate la acordeon. Război pe fond de *o-la-ri-o*... (**M. V.**)

CEREREA ŞI OFERTA S-AU ÎNTÎLNIT PE UN JILŢ CĂPTUŞIT CU TREI LITERE DEZAGREABILE, UITAT ÎN APA VIEŢII

● Pe stradă, un nene ţipă în gura mare: „Avem un set de manechiură-pedichiură!". Altul: „Ştergătoare de praf chinezeşti aveeem!". Pe aceeaşi stradă, nişte manifestanţi încercau să formuleze, în slogane coerente, ce nu aveau (pîine, locuri de muncă, şefi competenţi etc.). Nu pot decît să sper că manifestanţii au cumpărat marfa vînzătorilor ambulanţi şi că aceştia, de fericire, s-au alăturat coloanei de manifestanţi. Cererea şi oferta s-au întîlnit, ca la bursă, pe stradă. (**M. M.**)

● Restaurantul vegetarian DeLight, din zona Mărăşeşti, a cîştigat în topul toaletelor: în încăperea respectivă, lîngă WC, se afla un tablou fantezist cu un imens măr; vizavi de el, un jilţ căptuşit cu mătase vişinie, unde poţi cugeta în liniște. (**I. P.**)

● După ce a declarat că vrea să facă din Realitatea TV un CNN, Ion Cristoiu se războieşte acum de-a dreptul cu renumitul post de televiziune. Probabil speră ca CNN-ul să sucombe în faţa ironiilor sale repetate şi Realitatea TV să devină, astfel, CNN. Pînă una-alta, cu Păunescu, Mironov şi invitaţii pe care-i aduce în studio (deunăzi l-am văzut şi pe Mihai *Atac la persoană* Antonescu), postul condus de Cristoiu a devenit mai degrabă un fel de OTV. Tot trei litere – chiar dacă sînt altele. (**C. P.-B.**)

● „Fii agreabil!", l-a sfătuit Jacques Chirac, preşedintele Franţei, pe ministrul său de Interne care se pregătea pentru o călătorie în Bulgaria. Ceea ce ar putea să însemne că el ştie cît de dezagreabil a fost el însuşi. (**M. B.**)

● Am auzit pentru prima dată un anunţ la metrou: „Stimaţi călători, vă rugăm să nu uitaţi bagaje la metrou". O introducere politicoasă a celei de-a doua fraze: „Dacă găsiţi asemenea bagaje uitate, vă rugăm să anunţaţi..." Pe cînd desfiinţarea coşurilor de gunoi de la metrou, după modelul marilor capitale ameninţate de terorism? Spre liniştea gunoierilor. (**A. M.**)

● Apa plată ne ajută, în sfîrşit, să descifrăm una din întrebările fundamentale ale omenirii: „Oamenii sînt diferiţi pentru că apa este diferită" (Henri Coandă). Aşa stă scris pe bidonul cu *Apă Pi*, apă microbiologică pură, neacidulată, produsă pe str. Preciziei şi subintitulată „Apa vieţii". (**I. P.**)

ADICĂ ACEEAŞI SITUAŢIE ÎN CARE S-A AFLAT ROMÂNIA CÎND, PRINTR-UN CLIC, A ÎNŢELES CĂ VIAŢA VA CONTINUA

● Epilog comic la articolul din *Adevărul* în care Magda Mihăilescu demonstra că afirmaţia lui Sergiu Nicolaescu dintr-un *Playboy* recent – cum că *Mihai Viteazu* ar fi fost „nominalizat" la Oscar! – e o simplă elucubraţie: senatorul-regizor trimite ziarului *Naţional* o copie a unui document eliberat de Academia americană de film, care mulţumeşte României „for submitting" (= pentru a fi trimis) filmul... (Adică aceeaşi situaţie în care s-a aflat România în 2003, trimiţînd *Filantropica*.) Parafrazîndu-l pe Nae Caranfil: S.N. rămîne – oricînd, şi la orice oră – „nominalizat la PRO TV"! (**a. l. ş.**)

● Se spune că jocurile video violente strică educaţia minorilor (sau pe cei cu minte de minor). Se poate şi invers: organizaţia Hezbollah din Liban a pus pe piaţă un joc video în care printr-un clic poate fi ucis prim-ministrul israelian Ariel Sharon, prin alt clic e distrus înaltul comandament al armatei. S-au vîndut peste 7.000 de exemplare. Nu se ştie cîte au fost cumpărate de minori. (**M. B.**)

● Întotdeauna m-am înţeles bine cu calculatoarele. Recent, un avertisment de eroare m-a lăsat absolut fără reacţie: „EROARE DE TASTATURĂ! PENTRU A CONTINUA, APĂSAŢI TASTA ENTER!". Cîteodată, fierătaniile au o logică de nepătruns. (**M. M.**)

● Din surse total neautorizate şi strict secrete, aflăm că ar exista un sondaj în care 98,04% dintre cei chestionaţi susţin că viaţa va continua în România, indiferent de rezultatul meciului de mîine, cu Danemarca. La insistenţele Federaţiei de specialitate, sondajul (cu o marjă de eroare între 0,3 şi 0,6%) nu se dă publicităţii, căci ar leza imaginea fotbalului care, după cum s-a stabilit, constituie ultima-bucurie-a-românului. (**R. C.**)

„Noi promovăm valoarea terapeutică a obscenităţii“

– interviu cu Gianini MUNTEANU, impresar al trupei Paraziţii –

Trupa Paraziţii şi-a făcut un renume din promovarea unui gen de muzică în care cuvintele obscene se îmbină cu remarci critice la adresa societăţii de astăzi; ţinta versurilor lor este destul de vastă şi îi cuprinde atît pe politicieni cît şi pe oamenii de rînd, cei care-şi „pun volan Renault pe Dacia supernova“; muzica lor este „caterincă şi atitudine“.

Avertisment: acest material ar putea conţine cuvinte triviale referitoare la sexualitate. Nu citiţi acest interviu dacă nu aţi împlinit 18 ani sau dacă vă simţiţi ofensat(ă) de astfel de cuvinte!

Mulţi cred despre textele & spectacolele voastre că sînt antisociale. Alţii, dimpotrivă, consideră că în textele voastre se oglindesc valorile & credinţele (unei părţi a) societăţii de astăzi. Cum vă vedeţi voi pe voi: asumat antisociali sau un fel de purtători de cuvînt ai tinerilor?

Nici una, nici alta. Şi una, şi alta. Antisocialul este un rău necesar din cînd în cînd societăţii, ceea ce nu e cazul nostru. Mulţi „paraziţi“ în natură au rolul de a deparazita. Ce-i drept, noi aplicăm uneori modelul îndreptării la rece din fizica mecanică (ca să îndrepţi la loc o furculiţă îndoită, nu o aduci în poziţia zero, ci treci de acel punct pentru ca ulterior, luptînd cu propria inerţie, să revină la P0). Cineva ne-a comparat cu Iris-ul de pe vremuri. Adică avem acelaşi efect asupra generaţiei actuale cum avea Iris pe vremea comunismului. Ideea e că noi nu am avut o discuţie acum 10 ani în care am hotărît să devenim purtătorii de cuvînt ai cuiva anume. Noi am cîntat şi cîntăm despre nişte lucruri care s-a întîmplat să intre în rezonanţă cu alte milioane de oameni, ceea ce e OK.

Viaţa, aşa cum reiese din textele voastre (poate mă înşel?) înseamnă concurenţă, luptă, mizerie, ură. Împotriva cui vă luptaţi? Pe cine urîţi voi?

Duşmanul nostru e de natură umană la un nivel general. Urîm ceea ce urăşte toată lumea cu diferenţa că noi luăm atitudine, în timp ce alţii doar suportă. În plan politic, treaba asta e ca la sexul oral: toată lumea ia m*(biiip)* de la guvern, dar noi nu înghiţim! O sugem ca toţi ceilalţi, dar nu înghiţim la final. Ba mai mult, scuipînd afară, încercăm să nimerim pe cîte unul din cei pe care avem boală. În plan social, e mai complicat, pentru că ţine de mentalităţi şi obiceiuri, or, aici, sîntem subiectivi, plus că nu putem emite pretenţia că sîntem perfecţi. Ideea e că refuzăm să fim balcanici. Noi sîntem latini, ce p*(biiip)* noastră! S-a spus că avem boală pe manele. Parţial adevărat, în sensul că nu muzica e neapărat naşpa, ci efectul ei devastator asupra nivelului de cultură. Am mai pomenit despre terorismul cultural format din cele trei elemente de *second-hand* artistic: telenovele-manele-*playback*. E un atac perpetuu asupra populaţiei la toate vîrstele şi asta e cel mai grav. Milă ne e de tînăra generaţie care învaţă de la cei mai mari. Noi nu spunem că *rap*-ul e singura muzică valabilă. Dar au dispărut acele jaloane de acum 10-20 de ani la nivel educaţional. Sau şi mai rău, au fost înlocuite de unele nocive pe termen lung. Ce facem noi e deja muzică de frondă, şi de aici încolo citeşte din nou răspunsul de la prima întrebare.

O mare parte din vocabularul folosit în versurile voastre este format din cuvinte despre care lumea spune că sînt obscene. Voi ce părere aveţi?

Noi sîntem de părere că nu toată lumea ar trebui să asculte Paraziţii şi o spunem cît se poate de serios. Dacă s-ar înţelege asta, s-ar rezolva această problemă pentru totdeauna. Noi ştim aşa: dacă ceva nu te interesează pentru că nu-ţi place, nu te preocupa! Iar dacă totuşi te preocupă, fă-ţi o listă de priorităţi, în ordinea importanţei. Căci ni se pare mai important să rezolvi probleme precum indiferenţa, toleranţa, igiena personală, responsabilitatea şi multe altele decît să stai sub un birou cu o p*(biiip)* în gură şi să pozezi acasă în mama eroină (ca să dăm doar un exemplu). Noi nu învăţăm pe nimeni să vorbească urît şi am mai spus-o: dacă am avea copii mici nu le-am permite să asculte Paraziţii. Noi practicăm obscenitatea ca alternativă la un rău mai mare. De la străbunii ştim că e mai bine să-ţi verşi năduful verbal decît să pui mîna pe topor (deşi uneori şi noi simţim că e mai bine să pui mîna pe topor decît să te limitezi la a înjura). Nu în ultimul rînd, noi promovăm valoarea terapeutică a obscenităţii. Cine a ascultat măcar o dată Paraziţii, sigur s-a distrat copios pe seama unor vulgarităţi care aveau rolul de a provoca zîmbete, chiar vibraţii pozitive.

Ce înseamnă, pentru voi, obscenitatea?

Obscen înseamnă o revistă porno pe catedră la ora de geografie dintr-o şcoală generală.

Un membru de pe forumul de discuţii „Paraziţii“ spune: „ascult rap *necenzurat la volum ridicat şi fără reţineri“. Fără reţineri *(subl. mea)*? Să asculţi Paraziţii la max. e un semn de bravură?*

În cazul mai sus-menţionat, nu e un act de bravură, ci de teribilism. Îmi amintesc că acum cîţiva ani, eram într-un tren. Vară, caniculă, aglomeraţie. Oameni de toate vîrstele, mii de bagaje. Într-un compartiment, o gaşcă de tineri petrecăreţi, uşor afumaţi, ascultau Paraziţii la maxim. Evident, necenzurat. Ca şi cum n-ar fi fost deranjant destul, mai plusau şi cu vocea. Preţ de-o staţie, le-am acordat credit, dar la un moment dat n-am mai rezistat şi am intrat peste ei. Am făcut ordine, dar nici pînă acum nu ştiu dacă am făcut bine, pentru că nici pînă acum nu ştiu ce m-a deranjat cel mai mult: lipsa lor de educaţie şi respect sau laşitatea celor din jur care comentau în şoaptă dar nu acţionau în nici un fel. Uneori mă gîndesc că trebuia să-i las pe acei tineri să-şi facă numărul întrucît pe mine personal nu mă deranjau, dar îi pedepseau pe ceilalţi pentru laşitate şi lipsa de iniţiativă.

Cît din ce cîntaţi voi e viaţă adevărată şi cît e realitate inventată?

Nu există realitate inventată, ci situaţii perfect verosimile. Iar asta o demonstrează cel mai bine faptul că fiecare piesă de-a noastră are fanii ei. Asta înseamnă că există cîte cineva care se regăseşte într-un anume text, indiferent dacă noi l-am pus pe hîrtie în urma unor experienţe personale sau am preluat subiectul din stradă sau din ziare.

Ce înseamnă hip-hop?

Hai să limităm întrebarea numai la noi. Iar răspunsul e: divertisment cu mesaj, care e şi sloganul *label*-ului nostru REBEL MUSIC. Mai pe româneşte: caterincă şi atitudine, nu neapărat în această ordine.

Care credeţi că sînt motivele succesului vostru?

Apropo de asta, noi am realizat că avem succes atunci cînd am sesizat o anumită frecvenţă a acestei întrebări în interviuri. Ca să trecem la răspuns, ne pui într-o situaţie dificilă pentru că urmează să vorbim frumos despre noi. Totuşi, putem începe cu *show*-urile noastre, căci doar Voltaj, Zdob şi Zdub, Iris şi Ştefan Bănică mai pot fi comparaţi cu noi. Veniţi să vă convingeţi. Deţinem recordul de audienţă în multe discoteci şi cluburi din ţară, iar la concerte, 99% din public ştie de ce a venit acolo. Lista motivelor e mai mare şi ţine şi de *management*, dar ne riscăm să părem desueţi spunîndu-ţi că, în spatele cortinei, este multă, multă muncă. Sîntem perfecţionişti pînă dincolo de limita profesionalismului. Dar, mai presus de orice, sîntem sinceri şi marele public simte asta. Nu ai cum să-l păcăleşti. Poţi să-l prosteşti pe termen scurt (vezi manelele şi sindromul trupelor de-o vară), dar de rezistat nu rezistă decît cei ca noi. Şi dacă tot ne lăudăm, marele nostru merit e că am luat discul de platină pentru *Irefutabil* în numai trei luni de la lansare în condiţiile în care n-am fost, nu sîntem şi nici nu vom fi vreodată difuzaţi la radio.

Ziceţi că ce cîntaţi e adevărat. Dar băieţii din cartierul meu nu vorbeşte *aşa!* Comments!

În primul rînd, băieţii de cartier reprezintă doar un procent din *target*. Nu cîntăm numai despre şi pentru ei. Muzica Paraziţii e universală, cel puţin în condiţiile de mai sus. În al doilea rînd, există un filtru personal care e de mai multe feluri: lingvistic, emoţional, ideologic, educaţional etc. La urma urmei, care ar mai fi diferenţa între noi ca artişti şi băieţii de pe stradă? Dar, atenţie: nu înseamnă că ne disociem de ei! Pur şi simplu, aceasta e maniera noastră de interpretare. Şi *last, but not least,* cum spunea şi Murphy: ca un lucru să fie perfect, e nevoie şi de contestatari!

a consemnat Matei MARTIN

Mihai CHIRILOV

Pornella Mutti

Imaginaţi-vă: o masă lungă, în formă de U şi 20 de indivizi în faţa unor monitoare, recuperînd pe video ceea ce n-au putut vedea pe marele ecran. Este o practică destul de întîlnită în festivalurile de film. N-ai putut intra la o proiecţie sau ea are loc după ce ai plecat? Nici o problemă. Recurgi la videoteca festivalului. Mă rog, nu e acelaşi lucru, dar tot e mai bine decît nimic. Ce te faci însă cînd filmul pe care vrei să-l vezi se numeşte *Polissons et gallipettes** şi strînge în circa 70 de minute 12 scurtmetraje porno, mai hard sau mai soft, după posibilităţile perioadei din care datează: cea a Marelui Mut? Într-adevăr, posibilităţile tehnice din epocă nu erau dintre cele mai grozave, lucru pe undeva de înţeles. E vorba despre filmuleţe turnate în bordeluri şi proiectate ca aperitiv în anticamerele acestora clienţilor încă neexcitaţi care stau la coadă. Altele au fost turnate pe platouri de filmare reale, în afara programului şi în regim de urgenţă, de către regizori, se crede, consacraţi. E suficient să te uiţi la încadraturi sau la cum pică lumina pe faţa performerilor şi-aproape că-l vezi pe Chaplin dînd indicaţii de regie. Posibilităţile scenariilor şi ale subiecţilor erau însă cum nu se poate mai „actuale“. În întunericul anonim şi juisiv al sălii de cinema m-aş fi simţit mult mai bine şi aş fi fost la adăpost de ceea ce ar fi crezut despre mine U-comesenii mei, afundaţi în videolectura unor filme grave, serioase şi iraniene. Aşa, nu-mi rămînea decît să îngroş obrazul, să introduc caseta, să apăs pe play şi să stau ca pe ghimpi. Ştiam că din acel moment, oriunde m-aş fi aşezat, ochii celorlalţi vor fi aţintiţi asupra mea şi voi purta stigmatul unei plăceri, oh, cît de vinovate pentru tot restul festivalului.

La urma urmei, nu văd însă de ce-mi făceam atîtea probleme. Filmul cu pricina, aşa porcos şi mut cum era, trecuse prin selecţia Festivalului de la Cannes. Acolo fusese proiectat, ţineţi-vă bine, în Chenzina regizorilor, în compania *Occidentului* lui Cristi Mungiu. Suficient cît să capete o aură solidă de respectabilitate şi să dea undă verde altor festivaluri, la fel de respectabile, care şi l-ar fi dorit în program. Dintr-o dată, nu mai erai în faţa unui porno sadea, cu penetrări, ejaculări, combinaţii multiple, orgii, miraculoase pilule pentru potenţă şi chiar puţină zoofilie, ci în faţa unui interesant document istoric şi artistic. Întreaga suflare, critici şi public deopotrivă, găsise, în fine, ceva pe măsura voyeurismului latent din ea şi-şi împachetase satisfacţia pur lubrică în comentarii. Nici picată cu ceară n-ar fi strigat a obscenitate, deşi conţinutul în sine concura cu succes canalele adulte ale *pay-TV*-urilor din hotelurile cu multe stele. Dar eşti în faţa unei piese de muzeu, aşa că închide ochii la porcării şi păstrează respect. Poţi chiar să te şi exciţi. E voie. Sigur, e înduioşător să vezi cît de proaspete, comice şi naive sînt aceste filmuleţe în comparaţie cu producţiile porno formatate (dar totuşi net profesioniste) din zilele noastre. Cel puţin aşa se justifică cel care a scormonit arhivele în căutarea lor şi le-a restaurat. Parte din şarmul acestor pornele mute e dată de vechimea peliculei şi aspectul desuet al personajelor. Viteza sacadată a proiecţiei creează dute-vino-uri dintre cele mai hilare. Pînă şi ticul actorilor din epoca mută de a flirta cu aparatul de filmat sau cu echipa tehnică din afara cadrului poate fi lejer întors în favoarea inocenţei dezarmante a acestor producţii. Cu o excepţie: într-un festival sobru, dedicat în exclusivitate filmului mut, am putut vedea, la miez de noapte, un scurtmetraj şoc în care un fermier nesatisfăcut de prestaţia femeii se rezolvă cu o raţă. Reacţiile publicului au fost dintre cele mai violente. Nici vorbă de document istoric. Nici vorbă de inocenţă dezarmantă.

Mă întreb ce-ar zice raţa despre toate astea.

---

* *Polissons et gallipettes* va fi disponibil, în curînd, pe casetă video şi va avea parte de o proiecţie nocturnă specială în cadrul Festivalului de Film de la Cluj. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei GORZO ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55